550.–
rocx-y
7989 J

LIBRARY
Brigham Young University
RARE BOOK COLLECTION
Rare
Quarto
NK
4680
.L52
1652

BRIGHAM YOUNG UNIVERSITY
3 1197 23718 0283

2421

K. 2.23.

Maã Venet: ad 1654. empt: — 6 pol.
Compact: Wschov: — 2 pol:
ſumma — 8 pol:

DE
LVCERNIS
ANTIQVORVM RECONDITIS
Libb. Sex:

IN QVIBVS EARVM RECENS INVENTARVM adhuc ardentium obſeruationes multæ primum afferuntur: Aliorum opiniones omnes de ipſarum attributis dein expenduntur:

EARVM CAVSÆ, PROPRIETATES, DIFFERENTIÆQVE SINGVLÆ DEINCEPS ex rei natura deteguntur: Pluresque dubitationes e traditis emergentes demum eluuntur.

Explicatis diligenter abditiſſimis Quæſtionibus De Ignium cauſis, origine, varietate, duratione, motu, & extinctu: De Antiperiſtaſi, Fumo, Cinere, Lentore, Miſtis incombuſtibilibus, Brutorum Funeribus, & alijs Naturæ Arcanis.

Declaratisque plurimis Antiquitatis ritibus Lychnos ſupra centum effigiantibus: Cum Indicibus locupletiſſimis.

AVTORE
FORTVNIO LICETO GENVENSE
EX L. COM.
Phil. Medico in Academia Patau. Theorico ſupremo.

VTINI, Ex Typographia Nicolai Schiratti. M DC LII.
ANNVENTIBVS SVPERIORIBVS.
Proſtant Patauij apud Franciſcum Bolzettam.

BFHVL

M. Fr. W. Noldius. K.
J. G. V. C.

UPB

Die 29. Ianuarij 1648.

Opus de Lucernis Antiquorum reconditis Perilluſtris, ac Excellentiſs. D. D. Fortunij Liceti aliàs excuſſum, fuit denuò pro noua Impreſſione per me viſum, & approbatum cum additionibus, cum in ipſo nihil contra Regulas impreſſionis videatur. Die ſupradict.

Ita eſt Ego Fr. Antonius Vercelli de Lendenaria Inquiſ. Generalis Paduæ.

Nos Fr. Iulius Miſſinus Vrbeuetanus Ordinis S. Franciſci Min. Conuentual. Artium, & Sacræ Theologiæ Doctor contra hæreticam prauitatem in Ciuitatibus, & Diœceſibus Aquileiæ, & Concordiæ Inquiſitor Generalis à S. Sede Apoſtolica ſpecialiter delegatus, libenter annuimus, vt Typis demandetur Opus in quatuor diſtinctum libros, inſcriptum de Lucernis Antiquorum, aliàs excuſſum Venetijs Apud Euangeliſtam Deuchinum 1621. ſed nunc præter varias additiones in ipſo inſertas auctum vſque ad numerum Librorum Sex à Perilluſt. & Excellentiſs. D. D. Fortunio Liceto elaboratum, cum nihil in eo repertum ſit vel contra Fidem, vel contra bonos mores. In quor. fid.

Datum Vtini apud Aedes Sanctiſs. Inquiſitionis infra ſepta Monaſterij S. Franciſci Interioris, Die 15. Aprilis 1650.

Fr. Iulius Miſſinus Inquiſitor manu propria.

NOI REFORMATORI DEL STVDIO DI PADOVA

Hauendo veduto per fede del R. P. Inquiſitor di Padoua, che nel libro intitolato de Lucernis Antiquorum Fortunij Liceti, non ſi contiene coſa alcuna contro la S. Fede Cattolica, e parimente per atteſtato del Segretario noſtro niente contro Prencipi, e buoni coſtumi. Concedemo licenza che ſia ſtampato, douendoſi oſſeruare le leggi in queſta materia, e preſentarne due copie per le librarie publiche di Venetia, e di Padoua. In quor. fid.

Dat. li 18. Febraro 1647.

Pietro Foſcarini Caualier, Reformator.
Angelo Contarini Caualier, Procurator, Reformator.

Aluiſe Querini Secretario.

Laurentij Nerij Emporienſis, olim Patau. Logici Prim.
Anagramma Candidum.

FORTVNIVS LICETVS.
VT OS FVIT LVCERNIS.

Cl. Berigardi Molinenſis, in Patau. Lyceo Phil. Primi-paris.

Si Deus antiquis daret os vocale Lucernis,
  Vt veterum poſſent tot monumenta loqui:
Eloquerentur idem, docto quod ab ore Liceti
  Æterno dignum tempore prodit opus.
Huic illæ dant lumen, VT OS FVIT ipſe LVCERNIS;
  Fallimur; extinctis lumen & ora dedit.

AD

AD LECTOREM.

QVicumque ſymbolicis in iconibus Lucernarum abditiora priſcorum ſenſa declarare ſtudent, ex officio (mi Lector) vni veritate litare, moresque veteres ad viuum exprimere, fidoque calamo ſemper afferre debent; ſuſque deque habentes, ſi praui, ſique boni mores illi fuerint, quos explicant; dummodo prauorum pœnas, & caſtigationes referant, ad emendationem, & ad exemplum, ne veteres improbitates noceant præſentibus Lectoribus: quin etiam ne Zoilorum inuidia ſcriptores culpet, quod neſciuerint explicare, tractareque decenter antiquorum luſus etiam turpitudine famoſos. Nam & Matronæ pudicæ ſuorum infantium collo pectorique turpicula ſuſpendere conſueuerunt, ad auertendam inuidiam, quæ paſſim oculis emiſſitijs tenella puellorum corpora faſcinare geſtiunt importune. Quamobrem inter quamplurimas Antiquorum Lucernas, ſi duæ vel tres obſcœniores ad explicandum propoſitæ nos pertraxerint ad afferendum licentiores tum Catulli verſiculos, tum etiam Ariſtophanis de Iuſto & Iniuſto priſcas altercationes, veniam dare debebunt aures pudicæ; magiſque pœnam flagitiorum a nobis commemoratam intueri, quam per ipſa flagitia mentem volutare; finemque bonum noſtri conſilij æqui bonique conſulere; nam caſtum quidem eſſe decet ac pium, bonum poetam, verſiculos non neceſſe eſt. Et Caſalius ipſe ſacerdos, vir pietate clarus, & moribus integerrimis, in opere ſuo de veteribus Aegyptiorum Ritibus, Lucernam mutini delineauit, quam æream in ſuo Muſeo ſe conſeruare teſtatur. Hæc te neſcire nolui, candide Lector, ne offendaris duplici, vel triplici pudibunda Lucerna inter centum ac plures innoxias explicata. Quique nolui tibi ob oculos ponere quaſdam alias obſcœniſſimas, iſtas minus turpes, velut vmbras ad inſtar artificioſi Pictoris, lucidioribus addidi, quo magis tibi probentur, & pulchriores appareant.

Vale feliciter.

INDEX
LIBRORVM, ET CAPITVM
In hoc volumine contentorum.

Præfatio totius operis, in qua propoſiti vtilitas, & ſcribendi occaſio, tractationisque methodus explicatur. col. 3.

LIBER PRIMVS.

De Reconditis Antiquorum Lucernis, in quo ex varijs Autoribus plures huiuſmodi luminum obſeruationes afferuntur.

Flammas admirabiles paſſim obſeruari ſolitas, concedere ſpectatis veterum lucernis. cap. j. col. 5
De lucerna Tulliolæ Marci Tullij Ciceronis filiæ. cap. ij. 8
De Lucerna Luciæ Cæſæ ex Iacobonio. cap. iij. 9
Aurea lucerna Mineruæ Athenis annum integrum ardente. cap. iv. 10
De lucerna Iouis Ammonis. cap. v. 12
De lucerna in Phano Veneris inextinguibili. cap. vj. 13
De lucerna Edeſſæ, ſiue Antiochena. cap. vij. 14
De lucernis Ferentillis in agro Viterbienſi cap. viij. 14
De lucerna Olibij Ateſtina in agro Patauino reperta. cap. ix. 15
De lucerna Neſidea in agro Neapolitano inuenta. cap. x. 17
De lucerna Pallantis. cap. xj. 17
De lucerna Hectoris. cap. xij. 20
De lucerna multiplici Micerini Regis Ægypti. cap. xiij. 20
De lucerna Viues. cap. xiv. 23
De lucerna Romana. cap. xv. 25
De lucerna Piſana. cap. xvj. 25
De Britannicæ Mineruæ perpetuis ignibus. cap. xvij. 26
De lucernis Bononiẽſibus. cap. xviij. 27
De lucerna Pionis. cap. xix. 28
De flamma inextincta Pyrethiorum. cap. xx. 29
De lucerna Salernitana. cap. xxj. 30
De lucerna Demoſthenis. cap. xxij. 30
De lucernis Tritenhemij. cap. xxiij. 31
De lucerna Terentina. cap. xxiv. 31
De lucerna Foxij. cap. xxv. 33
De lucernis Vulcani. cap. xxvj. 34
De lucerna Merlini Magi. cap. xxvij. col. 35
De lucerna Prytanei ſempiternam flammam continente. cap. xxviij. 37
De lucerna Delphica ſempiternum ignem habente. cap. xxix. 37
De igne Veſtalium Virginum æterno. cap. xxx. 38
De lychno lucis inextinctæ in Vrbe Munichia. cap. xxxj. 42
De alijs pleriſque lucernis ab antiquo ſine noui fomitis adiectione ardentibus illuſtrium ſcriptorum varia teſtimonia. cap. xxxij 43
Ex ante habitis conſtare admirabilium lucernarum exiſtentiam. cap. xxxiij. col. 45

LIBER SECVNDVS,

In quo aliorum opiniones de propoſiti natura diligenter expenduntur.

Præfatio attexens dicta dicendis. col. 47

Recenſentur variæ ſapientum opiniones de natura lychni diutiſſime ardentis, a veteribus reconditi, mox examinandæ. cap. j. 47
Prima opinio Bonamici, ſtatuentis in recludendis antiquorum tumulis affulſiſſe ſpectatoribus aliquid pellucidum

++ co-

eorum quæ in tenebris effulgent, interdiu minime ſplendentia. cap. ij. 50
Expenditur opinio propoſita, oſtendendo lucernas vere ardentes in reſerandis antiquorum tumulis inuentas fuiſſe. cap. iij. 52
Soluuntur argumenta proſciſſæ opinionis, & primum a pellucido corpore in tenebris effulgente depromptum. cap. iv. 53
Aeris perſpiratum, ac præſertim euidentem, neceſſarium non eſſe ad quamlibet flammam ſuſtinendam, conſeruandamque: vbi de triplici materia flammæ: deque triplici ſuffocatione flammæ a fumo. cap. v. 56
Flammam in rerum natura comperiri, arteque poſſe comparari, quæ nec ventorum flatu, nec imbrium humoribus extinguatur: non aduerſante ratione, repugnante nec experimento. cap. vj. 58
Ex Hebræorum igne ſacro minime conuinci, antiquos latuiſſe artem parandæ lucernæ, ad multos annos ardentis abſque noui fomitis adiectione. cap. vij. 60
Ex fomite ignis Veſtalium Virginum apud Romanos, & nuptarum apud Perſas, haudquaquam colligi priſcos non habuiſſe lucernas diu ſine adiectione liquoris exardẽtes. cap. viij. 62
Secunda opinio, ex Diuo Auguſtino ſtatuens, huiuſmodi lucernas ardentes diutiſſime conſeruari vi Cacodæmonum. cap. ix. 64
Examinatur allata ſententia, demonſtrando recens inuentarum lucernarum ab antiquo ardentium plurimas tamdiu non arſiſſe vi Cacodæmonum. cap. x. 65
Tolluntur argumenta obiecta, & primo deſumptum ab autoritate Diui Auguſtini. cap. xj. 67
De conſilio Maximi Olybij in ſua lucerna Plutoni conſecranda, & recondenda: vnde ſoluitur altera ratio ſuperioris opinionis. cap. xij. 68
Ex inſcriptione ſepulchrorum Dijs Manibus non haberi lucernas intus ab antiquo ardentes a Dæmone conſeruari. cap. xiij. 73
Plures eſſe ſubſtantias noſtrates, quas ardens ignis non abſumat. cap. xiv. 74
Tertia Maioli, & aliorum opinio, putantium lucernas iſtas miraculo a Diuina virtute, ſupra Naturæ vires operante, patrato tamdiu durare. cap. xv. 76
Propoſita ſententia proſcinditur, oſtendendo reconditas veterum lucernas tamdiu non arſiſſe miraculo, a ſummo Deo in ijs effecto. cap. xvj. 77
Reſpondetur argumentis euerſę opinionis, oſtendendo lucernam Edeſſæ naturaliter potuiſſe tamdiu ardere; ac patefaciendo, qui ſit ignis aquam, & ventum eludens; & qua ratione phyſica id efficere valeat. cap. xvij. 78
Opinio quarta Iacobi Gutherij, & aliorum, aſſerentium in lucernis veterum fuiſſe pulueres, aut liquores, qui ab aere ingrediente, dum aperirentur ſepulchra, flammam tum primum conciperent: non autem in ijs ignem antea ſemper extitiſſe. cap. xviij. 81
Propoſita opinio expenditur, demonſtrando lucernas in ſepulchris antiquorum poſitas fuiſſe olim etiam ardentes, non in ſola monumenti detectione, apertioneque, ab externo aere accendendas: explicando etiam quot, & quæ ſint cauſæ ignem & flammam procreare valentes. cap xix. 84
Soluuntur argumenta ſuperioris opinionis, & primum oſtendendo, etſi ab aqua valeat quid inflammari per antiperiſtaſim appellatam, nil tamen vlla ratione ab aere accendi poſſe: vbi antiperiſtaſis natura explicatur, & ratio qua ignem procreet. cap. xx. 86
Combuſtibilia, quæ a Solis radijs accenduntur, ab aere non inflammari, ſed ab igne: vbi de radiorum eſſentia, & de modo, quo ignem producunt. cap. xxj. 90
Vnde ortum habuerit ſpectaculum flammæ de ſepulchro recens aperto mirabiliter exeuntis. cap. xxij. 92
Piſani ſpectaculi, de igne proſiliente ex vẽtriculo cadaueris inter manus Anatomici, explicatio. cap. xxiij. 93
Vaſa Chymica diu procul ab igne ſeruata, qua ratione, dum tandem aperiuntur, flammas euomant, ſi non accenduntur ab aere. cap. xxiv. 96
Diluitur argumentum deductum a lapidibus, qui ſaliua illiti, aqua ve, aut liquore quouis alio aſperſi flammas concipiunt: & ars eorum lapidũ conſtituendi explicatur. cap. xxv. 98

Puluis in extinctis quibuſdam lucernis antiquorum reſiduus, quam naturam habuerit. cap. xxvj. 101

Quinta opinio Portæ Neapolitani, ſtatuentis propoſitarum lucernarum ignem Naturam tamdiu cuſtodiuiſſe ob metum vacui. cap. xxvij. 102

Expenditur allata ſententia, oſtendendo non omnes, immo nullas lucernas veterum ardentes conſeruatas diutiſſime fuiſſe ob metum vacui; & non habuiſſe liquorem tenuis ſubſtantiæ, nec vllius euaporationis. cap. xxviij. 103

Diluuntur argumenta Portæ, oſtendendo tum ardentes ab antiquo tempore lucernas non omnes locum aeri externo inuium habuiſſe: tum flammam in tali loco clauſam, ſi momento, aut breui tempore maneat, diutiſſime, aut perpetuo non duraturam: tum aeris ingreſſum ad inanem locum replendum non requiri. caput xxix. 105

Opinio ſexta eiuſdem Portæ, Ruſcellijque, decernentium lucernas antiquorum perpetuo ardentes conſeruari, quia fumus illarum, circulatione perpetua vertitur in humorem iterum aptum inflammari. cap. xxx. 107

Excutitur allata ſententia, oſtendendo non dari perpetuam, neque diuturnam circulationem fumi, & olei in vaſe vndique clauſo: & non poſſe fumum iterum in oleum mutari, quod flammam denuo rutilam concipere ſit aptum: & ſpeciatim hanc fumi & olei circulationem in phiala vitrea lucernæ Neſideæ factam non fuiſſe. cap. xxxj. 110

Soluuntur argumenta propoſitæ opinionis, declarando primum, in quod vertatur fumus ex ardente lucerna ſublatus: & perennem fumi & olei circulationem labefactando. caput xxxij. 113

De fumi ardore, ac flamma ſecundum argumentum enodatur, explicata duplici ſpecie fumi. cap. xxxiij. 116

Circulationem olei, & fumi fieri non poſſe in lucernis, vt fit humoris, & vaporis circulatio in Chymicis. caput xxxiv. 117

Circulum naturæ in pluuia non arguere circulum fomitis, & fumi lucernarum ab antiquo ardentium. caput xxxv. 119

Pituitæ cum alimento circularis immutatio, a Magno Alberto inuecta, & aquæ cum vapore in olla, huic ſententiæ non fauere oſtenditur. caput xxxvj. 121

Circularis mutatio ſexus, & natura Hyænarum, & Leporum explicatur. cap. xxxvij. 122

Septima opinio vulgaris, a Citeſio, & Lazio maxime probata, conſtituit in his lucernis fuiſſe ellychnium ex Amianto, & oleum ex eodem lapide, aut metallicis, & potiſſimum ex auro per chymiam eductum. caput xxxviij. 125

Expenditur allata ſententia, & oſtenditur in veterum lucernis non fuiſſe ellychnium ex Asbeſto, aut Amianto; nec oleum ex iiſdem lapidibus, aut metallicis vllis eductum. caput xxxix. 127

Soluuntur argumenta proſciſſam opinionem communientia, explicando primum naturam flammæ telas asbeſtinas non conſumentis. cap. xl. 129

Lucernis ab antiquo ardentibus non extitiſſe liquorem ex auri metallo, aut alio vllo eductum: vnde tollitur altera ratio. cap. xlj. 130

Liquorem in lucernis ex metallo aliquo eductum, non tamdiu flammam conſeruaſſe ob ſummam ſuæ ſubſtantiæ craſſitiem. cap. xlij. 132

Lazij ratio diluitur, oſtendendo perpetuum ignem in metallico ellychnio, & humido pingui exardentem, non fuiſſe ab aere per occultos canales ingrediente conſeruatum. cap. xliij. 133

Tritenhemij, & Libauij lucernas proſcriptam opinionem ſatis non communire. cap. xliv. 133

Octaua ex Libauio ducta opinio, conſtituens in reconditis antiquorum lucernis fuiſſe pulueres Gagatis, in quos deſtillans iugiter aquæ gutta perennem flammulam excitaret, conſeruaretque. cap. xlv. 137

Expenditur allata opinio, probando non in omnibus lucernis ab antiquo ardentibus extitiſſe Gagatis ramenta: non in ea decidiſſe vbiq; ſtillas aquæ: non poſſe continuam eorundem irrorationem ad plures annos ignem

conſeruare: patefacta ratione, qua ex eo lapide aqua flammam excutiat; & calx extincta, denuo inflammari nequeat nouæ aquæ affuſione. cap. xlvj. 137

Diluitur argumentum deſumptum a ramentis & pulueribus inuentis intra lucernas antiquorum. cap. xlvij. 139

Nona Plutarchi ſententia, dicentis ignem lucernarum diutiſſime durauiſſe, illo aeris ambientis conſtitutione vel frigida & humida, vel viciſſim calida & ſicca impedito ne cito poſſit fomitem conſumere. cap. xlviij. col. 140

Examinatur allata ſententia, demonſtrando lucernas non poſſe ab ambientis vlla conſtitutione diutiſſime ardentes conſeruari. cap. xlix. 141

Diluuntur allatæ rationes, oſtendendo qua ratione ignis ardens in aere tum impenſe frigido, tum etiam calidiſſimo, vires habeat languidiores. cap. l. col. 145

Opinio decima, quam aliquando habuit Autor, exiſtimans ardentes ab antiquo lucernas, tamdiu flammam conſeruaſſe, ne daretur corporum penetratio. cap. lj. 148

Expenditur allata ſententia, oſtendendo metum penetrationis non eſſe cauſam diuturnæ durationis ignium ardentium in reconditis antiquorum lucernis. cap. lij. 149

Soluuntur adductæ rationes, oſtendendo quomodo, & cur ignis occluſus extingui debeat, ſi fumigauerit, a fumo ſuffocatus. cap. liij. 150

Iulius Iacobonius finem, cuius gratia veteres in ſepulchris lucernas accenderent iugiter ardentes, ait eſſe tum immortalis animæ ſymbolum: tum grati animi ſignum erga Deos Manes appellatos. cap. liv. 151

Conuellitur allata ſententia, oſtendendo quæ ſit natura ſigni, ſeu ſymboli: & quid ex veterum opinione Dij Manes in monumentis efficerent. cap. lv. col. 152

Sebaſtiano Foxio finis, ob quem priſci lucernas in monumentis accendebant, fuit, vt ſignificarent animas immortales immorari cum cadaueribus in ſepulchris. cap. lvj. 153

Reprobatur iſta opinio, demonſtrando Ægyptios cenſuiſſe brutis etiam animas immortales ineſſe: animasque de vno in alterum corpus transmigrare; non autem humanas cum cadaueribus in tumulo ſemper immorari: veteresque brutis & ſepulturam dediſſe mortuis, & epitaphia poſuiſſe: & Empedoclem male piſces igneos eſſe conſtituiſſe. cap. lvij. col. 153

Alij ex acutiſſimo Scaligero decernunt, antiquos in tumulis ardentes lucernas habere voluiſſe, ne ſuo cadaueri quidquam contingeret incommodi. cap. lviij. 172

Proſcinditur hæc opinio, demonſtrando priſcos in ſepulchris non poſuiſſe lucernas, vt inde cadauera commodi aliquid haberent. cap. lix. 173

Bencius voluit, olim recondi conſueuiſſe lucernas ardentes prope cadauera in honorem ſepulchri. cap. lx. 174

Conuellitur opinio propoſita. cap. lxj. col. 174

LIBER TERTIVS,

In quo ex Autoris propria ſententia diſquiritur de natura, cauſis, & proprietatibus huius admirandi luminis.

Præfatio attexens dictis dicenda. col. 175

Ntiquos lucernas ardentes paſſim recondere conſueuiſſe, potiſſimum in ſepulchris. cap. j. 175

Frequentes fuiſſe lucernas a veteribus reconditas. cap. ij. 178

Quid antiquorum plurimi, loco lucernæ ſemper ardentis, in tumulis ponere conſueuerint. cap. iij. 179

Quot, quibusque in locis antiqui lucernas diutiſſime ardentes collocarent. cap. iv. 181

Cur extra ſepulturas antiqui locarent ardentes diutiſſime lucernas. cap. v. col. 183

Finis politicus, cuius gratia veteres in mortuorum conditorijs ardentes lucernas ponerent, fuit ſignum nobilitatis. cap. vj. 185

Fi-

Finis phyſicus, ob quem in vetuſtis conditorijs ardentes lucernæ olim conderentur, latius explicatur fuiſſe, ne anima defuncti, cum cadauere priſcis manere putata, diu miſere iaceret in tenebris. cap.vij. 185
Quotuplex, quæque fuerit materia lucernarum ab antiquis reconditarum. cap. viij. 190
De magnitudine lucernarum ab antiquo tempore ardentium. cap.ix. 193
Lucernarum ab antiquo reconditarum figuram variam fuiſſe. cap. x. 193
De lucernarum antiquarũ ſimulachris, varijs imaginibus, & inſcriptionibus. cap. xj. 194
Quot, quæque fuerint lucernarum olim reconditarum genera quoad naturam flammæ, ſeu de differentijs earum in conſeruanda flamma. cap. xij. col. 216
Lucernæ in priſcorum tumulis extinctæ cuius naturæ fuerint: vnde ſeptem cauſæ afferuntur, quæ varia ratione ardentem ignem extinguere poſſunt. cap. xiij. 216
De duplici cauſa, naturave gemina veterum lucernarum, quæ fumantes adhuc noſtra ætate inuentæ fuerunt. cap.xiv. 221
Explicatur triplex natura lucernarum ardentium, quæ in aperiendis antiquorum tumulis viſo externo aere ſtatim extinctæ fuerunt. cap. xv. col. 222
Enucleatur triplex alia cauſa lucernarum, quæ ardentes e tumulis vetuſtiſſimis eductæ, ad aliquot horas flammulam conſeruarunt, poſtea ſponte extinctæ ſunt. cap. xvj. 223
Detegitur duplex natura lucernarum, quæ poſt recluſum antiquiſſimum ſepulchrum flammam retinuerunt, flatibus, & aquis inextinguibilem. cap. xvij. 224
In lucernis humorem contentum non inſeruire igni, ſeu flammæ tanquam pabulum. cap. xviij. 225
Humorem in lucernis, & omnino in miſtis non eſſe calori, aut igni neceſſarium nec tanquam pabulum, nec tanquam ſubiectum eos ſuſtentans: exercitatio cum viro eximio. cap.xix. 229
Liquorem contentum in lucernis, hunc vſum habere, vt ſit frænum, deorſum retrahens ignem, aſcendere cupientem, compeſque flammam in ellychnio retinens, alioqui ſponte ſurſum euolaturam. cap. xx. 234
Quæ, & quotuplex ſit proportio, ſiue habitudo humoris ad ignem in ardentibus lucernis. cap. xxj. 237
Humorem in lucernis, quæ per multa ſecula durauerunt ardentes, non habuiſſe vires ſupra virtutem ignis, ita vt flammam ſuffocare, ac ſenſim extinguere potuerit. cap.xxij. 238
In lucernis, ad plures annorum decades ardentibus, flammam non vbique habuiſſe vires ſupra humidum, illudque iugiter non abſumpſiſſe. cap. xxiij. col. 239
Liquorem in lucernis, multos annos ardentibus, vires habere potuiſſe omnino ęquales viribus ignis, nec ab igne illum conſumptum iugiter fuiſſe. cap. xxiv. 240
Secunda cauſa diuturni ardoris in combuſtibili fumigantis lucernæ explicatur. cap.xxv. 241
Præter æqualitatem, & propoſitam nuperrime proportionem virium liquoris, & ignis, quid in lucernis requiratur inſuper ad longiſſimam luminis, flammæque durationem. cap.xxvj. 243
Coniecturæ ad fabricam lucernarum diuturno tempore ardentium: & primum de combuſtibili ellychnio. caput xxvij. 243
Communis natura liquoris, ęqualitatem virium, aut proportionem cum igne ad flammæ diuturniſſimam durationem habentis, indagatur. cap. xxviij. col. 250
Aperiuntur cauſæ lucernarum flatu, & aquis inextinguibilium. cap.xxix. 254

LIBER QVARTVS,

In quo problemata, quæſita, & difficilia quæque circa determinationes ſuperius habitas contingentes diſſoluuntur.

Præfatio attexens dictis dicẽda. 257

MArcum Curtium Romæ in flammiuomam caueam ſe præcipitaſſe,

ſe, non in pretium libidinis, ſed ob Patriæ incolumitatem. cap. j. 257
Ex hominum, brutorumque corpore flammas proſilire poſſe. cap. ij. 259
Quæ ſit cauſa phyſica ignis, qui ex humano, ac firmo corpore viuente quandoque prodire viſus eſt. cap. iij. col. 264
Cœlij, Volaterrani, & Alexandri ſententia de veritate lucernæ Tulliolæ: ac de conditura cadauerum antiquorum, expenditur. cap. iv. 267
Cadauera quædam ob vetuſtatem in ſepulchris reſolui tandem in pulueres, priſtinam figuram hominis in ſe retinentes. cap. v. 271
Cadauera qua ratione integra permanere valeant vltra mille annos. caput vj 273
Ratio, quare igniculus, exilisque ſplendor in maiori lumine conſpici nequeat. cap. vij. 276
Adamas lapillus, qui ferri, & ignis vim ſuperet; quique viciſſim emolliatur, & ſoluatur igne, ac hircino, leoninoque ſanguine, ac malleo conteratur. cap. viij. 284
Venti qua ratione ſiluas incendere poſſint. cap. ix. 287
Qua ratione igneſcentis aeris ſubſtantia diuidi, & atteri poſſit a radijs Solaribus reflexis, qui accidentia ſunt. cap. x. 289
Cucurbitulæ medicæ carni affixæ flamma, vt phyſice ab aere, fumo, & alijs de cauſis etiam extinguatur. cap. xj. col. 291
An aer terræ ſubſtantiam magis penetret, quam aqua. cap. xij. 294
Quid Plinio ſit, morbum eſſe aliquem per ſapientiam mori. cap. xiij. 295
Cur & qua ratione idem flatus flammam ardentem extinguat, & intermorientem, ſeu etiam extinctam excitet: locusque Homeri explicatur. cap. xiv. 299
Subterraneos ſpecus generare, halareque aſſidue ventum; aurasque per domorum tubos manufactos duci quo volumus: & de Spelæa Cuſtodiæ. cap. xv. 304
Flammam, ignemque non eſſe alieno termino facile terminabilem, atque adeo nec ſiccitatis expertem. caput xvj. 305
Ignis vt duæ tantum ſint corruptiones, extinctio, & marcor; vtque plures. cap. xvij. 312
Cur funes grauiſſimum pondus trahentes, aut ſuſtinentes, nimium diſtentæ incaleſcant; & ſæpenumero ignitæ accendantur, niſi aqua ſubinde madefiant. cap. xviij. 315
Aer attritione vt in ignem tranſmutari valeat, eumque ab vniuoco agente genitum: & vt agens omne actu eſſe debeat. cap. xix. 317
Igni noſtrati, & flammæ non eſſe neceſſarium humorem in aliena materia, vt alimentum. cap. xx. 318
Ignis elementum vt quieſcat ſupra aerem, & ibi ſimul a cælo in orbem cieatur motu, non ſupernaturali; nec medio inter naturalem & violentum: nec naturali: ſed mere violento, ac præter naturam. cap. xxj. 322
Id inflammari poſſe, quod non eſt vaporabile: flammaque vt ſit fumus ardens, & ſpiritus ſicci ardens. cap. xxij. col. 332
Cur antiquorum nonnullis monumentis forinſecus flammulas inſculperent: & ad ſiniſtram intrantibus prope oſtiarij cellam Canem ingentem catenatum in pariete domus pictum haberent: & menſarios Canes magnos, & ianitores, & ſepulchrales alerent. cap. xxiij. 335
Lentorem cuique corpori viſcido ineſſe ab humiditate: omneque humidum eſſe lentoris particeps. cap. xxiv. 340
Finem, cuius gratia flamma ſubditum ſibi humorem depaſcitur, non eſſe nouæ flammæ generationem: & de flammæ noſtratis aſcenſu vſque ad concauum Lunæ: deque illius extinctione in aere. cap. xxv. 344
Vnde ignis, & aliorum quoduis elementorum, quo in motu ſuo naturali magis ad proprium locum accedit, eo perfectionem maiorem, roburque validius acquirat, & velocius moueatur. cap. xxvj. 351
Humorem detinendo violente flammam hic apud nos in lucerna, non ideo habere vim ſupra robur ignis. Qualitatesque tum primæ, tum ſecundæ humoris, & ignis ad inuicem comparantur in actione mutua. cap. xxvij. 364

Æqua-

Æqualitatem virium flammæ ac humoris in lucernis, cauſam non perpetuæ, ſed ſolum diutiſſimæ durationis igniculorum eſſe comprobatur: & vnde tandem intereant explicatur: patefaciendo cauſam corruptibilitatis omnium noſtratium, & mortis naturalis animantium. cap. xxviij. 366

Æqualitatem virium ignis, & humoris in lucernis tum reipſa inueniri, tum difficili negocio poſſe conſtitui: tum cauſam non eſſe varietatis naturæ lucernarum: eam tamen non demoliri. cap. xxix. 377

Partes combuſtibilium terreas non in ſolum cinerem, ſed etiam in fumum abire: combuſtionemque non eſſe miſti reſolutionem in elementa. cap. xxx. 380

Calor Solis ex terra, & aqua quot, & quales halitus eliciat. cap. xxxj. 383

Vt multa lumina ſimul in eodem aere non vere ſint vnquam: nec accidentia plura eiuſdem ſpeciei ſimul in eodem ſubiecto eſſe valeant: Exercitatio cum Zimara. cap. xxxij. 384

Vapor aqueus, & aqua vt ſit humidior aere: & ignis vt ſit ſumme ſiccus. cap. xxxiij. 389

Ignem purum ſub Luna eſſe ſupra omnem regionem aeris: Exercitatio cum Cardano. cap. xxxiv. 392

Glaciem eſſe aquam frigore condenſatam, non rarefactam: & cur illa ſupernatet aquis fluentibus: Exercitatio cum Galileo viro clariſſimo. caput xxxv. 405

Glaciem eſſe aquam condenſatam a frigore non proprio, nec terræ, ſed aeris: Exercitatio cum Valleſio, Buccaferrea, & Plutarcho. cap. xxxvj. col. 411

Macrobium nobis non refragari, dum ponit ignem Veſtæ Romæ quotannis conſueuiſſe renouari. Duplicemque ignem ſacrum Veſtalem extitiſſe. cap. xxxvij. 414

Cur in extinctu lucernæ fumus ex ellychnio & vberior, & denſior halare ſoleat. cap. xxxviij. 417

Frigus vt adurere dicatur; quum vere quidquam comburere nequeat. caput xxxix. 419

Aquam ſolam non poſſe in flammam vlla ratione commutari. Vbi de irroratione ferri candentis a fabro ferrario. cap. xl. 421

Epicteti lucernam ex earum numero non fuiſſe, quæ diu ſine liquoris adiectu ardebant. cap. xlj. 422

Africanorum ignem perpetuum non fuiſſe lucernam ſine fomitis adiectione iugiter ardentem. cap. xlij. 425

Piſces non ideo in aquis viuere, quia ignei ſint a prædominio, vt contra Empedoclem demonſtrat Ariſtoteles, Theophraſtus, & rei natura. cap. xliij. 427

Edeſſa, quæ Antiochia nuncuparetur: quæve Antiochia ab Edeſſa diſtingueretur. cap. xliv. 432

Prytanei perpetuus ignis quotuplex, quique fuerit. cap. xlv. 434

Brutorum ſepulturas non ſolum a Poetis fabuloſis, ſed etiam a veridicis Hiſtoricis olim celebratas fuiſſe. cap. xlvj. 435

Brutorum ſpeciem integram, eſſe naturæ hermaphroditæ in vtroque ſexu prolificam, & ſpeciatim Lepores, & Ichneumones. cap. xlvij. 440

Qui liquores abſque igne vim habeant adurendi phyſice, & qui non niſi ſupra naturæ vires eleuati hoc præſtare valeant. cap. xlviij. 441

Quid nos hactenus in propoſito argumento de Reconditis Antiquorum Lucernis præſtiterimus. cap. xlix. col. 443

LIBER QVINTVS,

In quo difficultatibus Areſianis, & plurimis, & ingenioſis, durationem diuturnam Lucernarum Antiquarum infirmare ſatagentibus, occurritur.

Præfatio attexens dictis dicenda. col. 445

QVid de noſtra ſententia ſuperius explicata circa durationem phyſicam luminis Antiquarum Lucernarum ſenſerit Clariſs. Areſius, proponitur, & expenditur. cap. j. col. 445

Tol-

Tolluntur Areſianæ reſponſiones ad argumenta negantia nutritionem igni. cap. ij. 460

Reſpondetur Areſianis obiectionibus contra noſtram ſententiam allatis. cap. iij. 497

De reali exiſtentia lucernarum diu ſine liquoris adiectu ſplendentium, ſpeciatimque repertarum in ſepulchro Pallantis, atque Tulliolæ, Cl. Areſij dubitationes eluuntur. cap. iv. 523

Examinatur propria ſententia Areſij, de cauſa naturali, quæ poſſet afferri, ſi darentur ardentes lucernæ diutiſſime: & de cucurbitularum igne. cap. v. 548

LIBER SEXTVS,

In quo vetuſtiorum Lucernarum, nouiſſime Patauium, antiquos ritus, & hiſtorias abditas continentium, explicatio proponitur.

Præfatio attexens dictis dicenda. col. 559

De lucerna Iouis a C. Iulio Cæſare conſecrata. cap. j. 559

Reſponſio Liceti de lucerna Iouis. cap. ij. 564

De lucerna Iouis Cuſtodis. cap. iij. col. 593

De lucerna Galuania, mortuales ritus antiquorum mirifice repreſentante. cap. iv. 599

Reſponſio Liceti de nobili lucerna mortuali, & primum agitur de Furcilla ſepulchrali. cap. v. 603

De columna ſepulchrali, deſcripta in lucerna. cap. vj. 609

De laruis ſepulchralibus: vbi digreſſio de alimento ex mortuis. cap. vij. col. 627

De ritu veterum erga corpus cadaueris. cap. viij. 644

De ritu priſcorum erga defuncti animam. cap. ix. 647

De Genijs ad ſepulchra. cap. x. 651

De Mercurio ſepulchrali, & Charonte. cap. xj. 656

De lugubri, & funerea veſte priſcorum. cap. xij. 658

De lucerna Mineruæ Galuania, pulcherrimas hiſtorias veteres indicante. cap. xiij. 666

Reſponſio Liceti de figura, & Sphingibus in lucerna Mineruæ. cap. xiv. col. 667

De Mineruæ ſacerdotibus impuberibus in lucerna. cap. xv. 671

Explicatio prima areæ candelabri, in qua Ara cum igne ſine victima. cap. xvj. 675

Satyri quid in Candelabro, & de illorum multiplici natura. cap. xvij. 677

De Iudicio probationis Antiquorum vario per ignem. cap. xviij. 695

De Iudicijs antiquæ probationis per aquam. cap. xix. 697

Explicatio tertiæ Areæ, continentis ſacrificium cum victima: vbi de varijs Antiquorum ſacrificijs. cap. xx. 713

Explicatio lucernæ ſub figura pedis, in manubrio referentis pugnam lacertæ cum vipera. cap. xxj. 720

De Querni baculi myſtico ſenſu in lucerna. cap. xxij. 730

De lucerna vetuſtiſſima Deæ Syræ. cap. xxiij. 734

De lucerna Vulcani Vintimilia. caput xxiv. 738

Reſponſio Liceti de lucerna Vulcani. cap. xxv. 743

De lucerna Liberi Patris Aegoboli. cap. xxvj. 752

Reſponſio Liceti de lucerna Bacchi Aegoboli mirificam hiſtoriam priſcam referente. cap. xxvij. 755

De lucerna caligati pedis militis effigiem habentis: vbi multa de caligis antiquis militaribus. cap. xxviij. 768

De lucerna Equitis Magi Sancti, qui Chriſtum Dominum infantem adorauit. cap. xxix. 781

Propoſita lucerna declaratur, cum obſcuro loco Auicennæ, multaque de ſtapede equitantium, antiquis ignoto. cap. xxx. 782

De lucerna Cominię, Ferrariæ comperta. cap. xxxj. 796

Liceti Reſponſio. cap. xxxij. 798

De lucernis Capiuacceis. cap. xxxiij. col. 806

De lucernis Cioffij, primumque de referente vulturem, & canem ſepulchralem. cap. xxxiv. 806

De lucerna Syrenis cap. xxxv. 811

De

De lucerna Putei, puellis circumdati. cap. xxxvj. 813
De lucerna Putei lemniſco inferne coronati. cap. xxxvij. 818
De lucerna Sphingis. cap. xxxviij. col. 820
De lucerna Sileni Cioffiana. cap. xxxix. col. 824
De lucerna Cioffiana, caput auis gerente. cap. xl. 826
De lucerna nudarum mulierum coronatarum. cap. xlj. 826
De lucerna cum Aquila bicipite coronata. cap. xlij. 832
De lucerna nudum infantem ſupinum referente. cap. xliij. 834
De lucerna Sphingis, vel potius Animæ inter flammas frondiformes vociferantis. cap. xliv. 836
De lucerna Bacchi ſuper Puteo ſedentis, & Phallos manu tenentis. cap. xlv. col. 839
De lucerna ſemper ardente, inuenta Romæ tempore Caroli Magni. caput xlvj. 846
De lucerna Palladis Victricis. cap. xlvij. col. 848
De lucernis Beati Iſidori, & Caſalij: vbi multa de Chriſimo ☧ veterum. cap. xlviij. 850
De lucernis perenni flamma coruſcis Caſſiodori. cap. xlix. 868
De lucerna Ægyptia nauium roſtratarum. cap. l. 874
De lucerna octilychni. cap. lj. 876
De lucerna Bouis alati, vel Pegaſi. caput lij. 878
De lucerna Sileni ſuper vtre ſedentis: vbi de Silenis. cap. liij. 882
De lucerna ſedentis Herculis. cap. liv. col. 884
De lucerna Amazonum. cap. lv. col. 886
De lucerna Ludionis. cap. lvj. 888
De lucerna Epicteti, ſiue Larium: vbi de Oleaſtri, & Agrippi prouerbio multa. cap. lvij. 888
De lucerna Aquilæ ſtantis apertis alis. cap. lviij. 896
De lucerna caput equi gerente ad manubrium. cap. lix. 898
De lucerna, ſeu focali ſtymiamatum, Anatiforme. cap. lx. 900
De lucernis varijs Caſalij, Canem, Bouem, Sphingem, Mutinum, Lunam, Heliotropium, & Cucumam referentibus. cap. lxj. 903
De lucerna Bouis. 906
De lucerna Sphingis. 908
De lucerna virilitatis. 910
De lucerna Lunæ, ſiue Dianæ. 914
De lucerna cum Heliotropij flore inuerſo. 920
De Cucuma pro lucerna poſita Caſalio. 922
De lucerna Palmarum. cap. lxij. 926
De lucerna Cerui. cap. lxiij. 928
De lucerna Sacerdotis antiquæ. caput lxiv. 930
De lucerna militaribus ornamentis inſignita. lxv. 931
De lucerna manubrio anguineo. caput lxvj. 932
De lucerna Serpentes, & Aquilam habente. cap. lxvij. 934
De lucerna Satyrorum Lupanari aſſiſtentium. cap. lxviij. 938
De lucerna Leonis myſtici. cap. lxix. col. 946
De lucerna laruata, & lemniſcata. cap. lxx. 948
De lucerna Crucis Columbam habentis. cap. lxxj. 950
De lucerna Auis rapacis. cap. lxxij. col. 952
De lucerna continente ſymbolum Romanæ fortitudinis, & eloquentiæ in lingua, & pene. cap. lxxiij. 954
De lucerna ludicra, ſeu obſcœna Pighettiana. cap. lxxiv. 966
De lucerna referente caput humanum, barba monſtroſe folioſa. cap. lxxv. col. 974
De lucerna Bartholinia. cap. lxxvj. col. 976
De lucerna ſex ellychniorum. caput lxxvij. 977
De lucerna e terra Lemnia communi. cap. lxxviij. 979
De quatuor lucernis Imperatoris Heraclij triumphantis. cap. lxxix. col. 985
De lucerna vetuſta Veneris nudæ, iacentis in circulo cucurbitarum, ad rotam in Lupanari. cap. lxxx. 992
Propoſitæ lucernæ declaratio noſtra. cap. lxxxj. 996
De lucerna ſerui phalerati curſoris, apud Muſellos nobiles Veronenſes. cap. lxxxij. 1004

De lucerna Veſtalis manu mutila, & alijs duabus integris. cap. lxxxiij. col. 1010
De lucerna caput Æthiopis referente. cap. lxxxiv. 1022
De lucerna gibbi tibias inflantis. caput lxxxv. 1023
De duplici lucerna capitis humani veluti plorantis, aut cachinno effuſo ridentis effigiem referente. cap. lxxxvj. col. 1027
De lucerna in effigiem capitis Ægyptij ſacerdotis raſi efformata. caput lxxxvij. 1030
De lucernis Vercellinijs. cap. lxxxviij. col. 1054
De lucerna Pelecani auis. cap. lxxxix. col. 1060
Romanæ lucernæ Cl. Feſchij diligenter deſcriptio proponitur, cum iconibus aliarum duum. cap. xc. 1064
Explicatur lucernæ Feſchianæ ſtructura, ſimul, & Gutherianæ, Choulinæque figura proponitur, & conſideratur cum alijs allatis a Clariſs. Viro. cap. xcj. 1068
De lucernis Smithianis. cap. xcij. 1078
Expenduntur allata ſuperius ab eximio viro de veterum lucernis. cap. xciij. col. 1087
De lucerna Ægyptia in Adriani numiſmate. cap. xciv. 1098
De Magni ſerpentis in triquetram formam obuoluti ſignificatione. caput xcv. 1102
De culmo tritici cum plena ſpica miram Ægypti fertilitatem indicante. caput xcvj. 1107
De Caducæo Mercurij primæuam originem adepto in Arcadia Ægyptia. cap. xcvij. 1108
De lucerna in capite ſerpentis, vt ſit Ægypti ſymbolum. cap. xcviij. 114
De mirabili Numiſmatis inſcriptione L I Δ. cap. ic. 1119
De tribus lucernis Vrſatianis. cap. c. col. 1124
Reſponſio Liceti de tribus lucernis Vrſatianis, primumque de Piſcem repreſentante. cap. cj. 1126
De lucerna Victoriata Militis. cap. cij. col. 1128
De lucerna ſepulchrali ſacerdotis Lictorem habentis, vel etiam Lictoris ipſius. cap. ciij. 1132
De tribus lucernis marmoreis in Muſeo V. Cl. de Mantua, Patricij Patauini. cap. civ. 1136
De lucernis Brandemburgenſibus. caput cv. 1139
Explicantur propoſitæ lucernæ, & primum ænea referens hominem penulatum penis enormis. cap. cvj. col. 1153
De ſecunda lucerna Brandemburgenſi, Satyri caput monſtroſum referente. cap. cvij. 1156
De tertia lucerna pullos auſpiciorum habente. cap. cviij. 1158
De lucerna virum nudum, & mulierem opertam indumento colludentes repreſentante. cap. cix. 1159
De tribus alijs lucernis polymyxis, bilychni, trilychni, & pentilychni. cap. cx. 1163
De lucerna Danica P. Chariſij. caput cxj. 1166
De lucernis admirabilibus ellychniorum mira multitudine. cap. cxij. 1174
De lucernis, tam ſolennibus in feſto nocturno Ægyptiorum, quam myſticis, hieroglyphica tum optimi Principis, tum etiam ſummi Dei continentibus. cap. cxiij. 1176
Prima ſchematis explicatio: De Lucernarum Accenſione in ſolenni feſto nocturno quotannis apud Ægyptios, primumque myſterium viri Tricipitis lucernas habentis detegitur pro Mercurio Triſmegiſto Ægyptiorum Rege Optimo, ſapientiſſimo, & beneficentiſſimo. cap. cxiv. 1177
De Serapide, Magno Ægyptiorum Deo, media figura expreſſo in ſchemate. cap. cxv. 1195
De Iſide, tertia ſchematis imagine, magna pariter Ægyptiorum Regina beneficentiſſima, proindeque diuinis honoribus culta. cap. cxvj. 1201
De Cane, quarta figura ſchematis, media inter Iſidem & Oſiridem, huic blandiente. cap. cxvj. 1204
De Oculo, in apice Gemmæ deſignato. cap. cxviij. 1205
Secunda ſchematis explicatio: De lucernis myſticis, Verbo, & Spiritu Sancto, iugiter ardentibus in vtraque manu Dei Patris: primumque de Ioſepho Patriarcha, Regis inſomnium ex Diuina reuelatione interpretante,

te, factoque ſubinde Prorege, ad Ægypti, regionumque ceterarum ſalutem. cap. cxix. 1210

De Pharaone Tricipite, Tripodeque, Ioſephum Ægypto Proregem conſtituente. cap. cxx. 1228

De Hieroglyphico Summi Numinis apud Ægyptios antiquiores, a Patriarcha Ioſepho iuſſu Pharaonis eruditos. cap. cxxj. 1230

De Ægyptijs ab Ioſepho tempore famis alimenta poſcentibus, per Iſidem ſignificatis. cap. cxxij. 1242

De Cane, Ioſepho blandiente, gentes exteras ab eo nutrimenta petentes indicante. cap. cxxxiij. 1245

De Oculo magno ſuper caput Serapidis, abſque palpebris ſemper aperto. cap. cxxiv. 1247

De lucerna, quæ recens inuenta dicitur in ſepulchro Archimedis Syracuſis. cap. cxxv. 1251

De lucerna Cynici Diogenis. caput cxxvj. 1259

De lucerna Gladiatoris antiqui. caput cxxvij. 1266

Peroratorio totius Operis. caput vltimum. 1276

FORTVNII LICETI

Ad ſuos ſex Libros

DE RECONDITIS ANTIQVORVM LVCERNIS

PRÆFATIO;

In qua propoſiti vtilitas, & ſcribendi occaſio, tractationisque methodus explicatur.

MAGNA quidem, & ſingularis eſt vbique in ſuis operibus cum Artis, tum Naturæ vis; aſt in ijs Lucernis, quæ repletæ ſemel, nullo extrinſecus deinceps accedente fomite, per multas annorum decurias, centuriasque Priſcorum monumenta ſubterranea præſertim viuidi fulgoris radijs illuſtrarunt, incredibilis, & immenſa, diuinamque ad poteſtatem proxime accedens. Quod ſane argumentum omnibus ingenijs admirandum, a nemine ſtudioſorum adhuc ſatis explicatum, tamquam operi noſtro DE HIS, QVI DIV SINE ALIMENTO VIVVNT maximo vſui futurum; & multo prius etiam in libris DE ORTV ANIMAE HVMANAE litterariæ Reipublicæ promiſſum, nunc gliſcit animus ex profeſſo, ſeduloque tractare; huic item Phyſiologiæ parti peculiari dicato volumine: in quo primum obſeruationes, & hiſtorias omnes huius obiecti noſtri exiſtentiam aperientes afferam; aliorum deinde opiniones de natura tam præclari effectus examinaturus; propriam ſententiam deinceps de attributis, & cauſſis tam perennis ignis ex rei eſſentia diligenter explicaturus; ac demum difficilia, & quæſita omnia ex traditis emergentia diſcuſſurus, vniusque ad normam veritatis, quantum equidem potero, determinaturus. Quam ſane theoriam tanto iucundiorem ſapientiæ cunctis amatoribus nos fore ſperamus, quanto huiuſmodi Luminum natura toti mundo admirabilis numquam non

Naturæ vis vbique magna.

Artis vis vbi maxima.

Scopus operis.

Diuiſio.

[a] Rhet.c.2. Mirabile omne iucundum.

[b] lib.1.præf. Vetuſtis nouitatem dare arduum eſt. Et dubijs fidẽ.

[c] Exod.c.3. 4.31.& ſeqq.

extitit: mirabile namque omne, Ariſtotelis [a] amplo teſtimonio, iucundum eſt; non ſecus atque inuſitatum quoduis eidem eſt admirabile. Qua quidem in abditiſſimæ rei contemplatione grauiſſimum, fateor, onus, viribusque ingenij mei forſan impar ſubire tento; res etenim vel [b] Plinio, ſummo admirabilium ſcriptori, perardua eſt, Vetuſtis nouitatem dare, ac dubijs fidem: Verumtamen neque id ab incepto deterrere, reuocareque nos potuit; tum quia etiam in non aſſecutis voluiſſe, abunde pulchrum, & magnificum eſt; tum quia Diuino maxime fretus auxilio diligentiam, & vim tanto ponderi ſufficientem adhibere me poſſe confido. Tu igitur Optime Deus, qui olim paſtori [c] Moyſi ſub ſpecie flammæ rubum ardentis, & non comburentis apparuiſti; eumque non eloquentem, ſed impeditioris, & tardioris linguæ vnum, per quem populus Hebræorum ille immenſus a te ſancta, & vera legis mandata ſuſciperet, elegiſti: propitius nunc mihi ſcriptori reconditæ flammæ Lychni ab antiquo incombuſtiliter ardentis naturam, & cauſſas aperi; & me, vt vt imbecillæ mentis, ad rem hanc omnium difficillimam ſtudioſis omnibus explicandam ſpeciali munere idoneum, aptumque redde; qui enim a me ſine te nihil audeo, is ego tuo fauore nixus difficilia quæque tractare non extimeſco. Rem igitur tam felicibus auſpicijs aggrediamur, hac editione ſecunda propoſitis antea duos libros alios adiungentes; quibus & nouas difficultates contra vulgatam olim theoriam intime diſſoluamus; & vetuſtiorum Lucernarum recens ad nos tranſmiſſarum, antiquos ritus mirifice referentum eruditionem reconditam applicemus, qua maiori diligentia fieri poterit, ad laudem & gloriam Omnipotentis Dei.

FORTVNII LICETI
De reconditis Antiquorum Lucernis
LIBER PRIMVS,
In quo ex varijs autoribus plures huiuſmodi luminum obſeruationes afferuntur.

Flammas admirabiles paſſim obſeruari ſolitas concedere ſpectatis veterum lucernis.
Caput I.

Ignes in æthere.

ADmirandorum ignium in hac rerum vniuerſitate noctu diuque ſe ſe nobis in conſpectum exhibent genera multa; ſiquidem in æthere ſummo variarum formarum cometæ reſplendent, Pliniana [a] obſeruatione: in aeris media regione ſtellæ cadentes nuncupatæ, incenſæ trabes, capræ ſaltantes, & huiuſmodi alia phænomena: in aere infimo tum apud [b] Senecam Tragædum

[a] Lib. 2. c. 25. — in aere medio. — in infimo. — [b] Thyeſt. act. 4. ſcen. 1.

" ——— *tota ſolet*
" *Micare flamma ſylua, & excelſæ trabes*
" *Ardent ſine igne.*

tum apud Annæum [c] Moralem Gylippo Syracuſas petenti viſa eſt ſtella ſuper ipſam lanceam conſtitiſse; tum etiam apud [d] Plinium in Romanorum caſtris viſi ſunt ignes nocturnis militum vigilijs inhærere pilis pro vallo; tum denique apud eoſdem, & alios plurimos autores, poſt immanes tempeſtates aliquando ſuper aqueum elementum nauigiorum velis, malis, rudentibus, aliſve inſident ab ethnicis Caſtoris, & Pollucis, Helenæque nomine; a noſtris vero nautis. Sanctorum Hermi, Nicolai, Claræque luces appellatæ flammulæ. Sed & in mari ex aquis euaporationes ignis non raro exiſtere notant [e] Seneca, & [f] Ariſtoteles: qui & mare deuri poſse alibi profitetur. Cui aſſentitur [g] Theophraſtus addens ignem cum crepitu e puteo igneſcente prodire. Thraſymenus lacus in agro Peruſino ſemel totus arſiſſe ſcribitur a [h] Plinio: Cui & ad aquas Scantias, & in Nymphæo exit e petra flamma, quæ

[c] nat. q. cap. 1 — Stella ſuper lanceam viſa. — [d] lib. 2. c. 37. — Ignes pilis militū inhærētes. — Ignes Helenæ, ac fratrum. — Ignes e mari. — [e] 2 nat. q. c. 26 — [f] de mundo cap. 5. — 23. ſect. probl. 13. — [g] li. de igne ad f. — Lacus q. arſit. — [h] lib. 2. c. 107 — Petra pluuijs accenſa.

A pluuijs accenditur; exit in Mutinenſi agro ſtatis Vulcano diebus: Legiturque in agro Sabino, & Sidicino vnctum flagrare lapidem; & in Salentino lignum cuidam ſaxo impoſitum ex eo protinus flammas concipere. Ac e terræ viſceribus ignem proſilire ſubito in medio Vrbis foro attoniti dudum conſpexere Quirites; quem vt extingueret, impio quidem cacodæmonis oraculo, B nefarioque ſuaſu, ſed tamen ſpectabili erga Patriam pietate, incredibilique fortitudine M. Curtius nobiliſſimus adoleſcens non fruſtra in ignei barathri fauces [i] Valerij Maximi teſtimonio, præcipitem ſe dedit. [k] Lucretio conſimiliter

Lignum ſaxo impoſitum igniri. — Ignis e terræ hiatu. — [i] Vide lib. 4. c. 1. — [k] lib. 5. c. 6.

—[l] *multis ſucceſa locis ardent ſola terrę:*
Eximijs vero furit ignibus impetus Aetnæ.

[l] lib. 2.

Ex iugo itidem Veſeui Campanię montis, C quem vulgo nunc Summam vocitant, olim poſt immanem fumum, ingentesque cineres, maxima ignium vis cum exuſtis lapidibus per interualla modo maiora, modo minora multis iam ſeculis effluxit; quum ex hiatu [m] Boccacij tempore, neque fumus, neque flamma prodierit; ſed æuo Leandri, & noſtro foras eruperit ignis, ingenti Campanorum terrore atque detrimento, D vt etiam æuo Titi, notatu Dionis. Ex animalibus autem brutis ignem erupiſse notum fuit Cælio Rhodigino aſseueranti Cæſaris Tiberij equum eius extitiſſe naturę, vt ore flammigare videretur. [n] Ioachimus etiam Fortius Ringelbergius affirmauit ſæpenumero per equi nigri collū ſe ſurſum, ac deorſum in tenebris duxiſſe manum,

Montes ignem vomentes. — [m] lib. de Mōtib. 15. lect. ant. c. 5. — Ignis e brutis emicuit. — [n] Lib. experimentor. — Equi flammigantes.

A

& vndique ignium ſcintillas erumpere conſpexiſſe. Autor item operis, cui titulus eſt [o] *Hortus ſanitatis*, Caccum aſſerit animal Adelino [p] Philoſopho anhelitu ſuo pectore flammas eructare, hoc eſt ſpiritum flammeum, maxime quum ira fuerit permotum.

[o] Lib. de ani. c. 26.
[p] Vide l. 4. c. 2.

Homine e corpore ſuo ſcintillas ignis effundentes.

Quin etiam ex hominum corporibus ignes halare vetus eſt; vulgatum namque habemus in Theodorici patre ſpectaculum, qui [q] Cælij teſtimonio ex toto corpore ſcintillas dicitur profudiſſe. Seruio quoque Tullio, & Lucio Martio ex capite flammam ardentem emicuiſſe [r] Valerius, & [ſ] Plinius confirmauerunt.

[q] 15. lect. ant. c. 5.

B

[r] li. 1. c. 6.
[ſ] li. 2. c. 107.
[t] lib. 12. c. 57.

Simulachrum ſponte combuſtum.

[t] Aeliano ſimulachrum Mineruæ Alalcomenidis cognominatæ ſpontanea flamma combuſtum eſt, nullo igne ſubiecto. Apud Allobrogum Gratianopolim [u] Dalechampio in Plinianis adnotationibus vliginoſa terra baculo mota flammas edit.

[u] li. 2. c. 107.

Terra baculo mota flammas edens.

Ac præterea ſupra hominum turmas flammulæ non ſemel viſę ſunt [x] Valerij Maximi relatu.

[x] lib. 1. c. 6.

C

Supraque humana cadauera inhumata nõ raro viſos igniculos eminus præſertim noctu plerique confitentur.

Ignes viſi ſupra cadauera.

Quæ tamen omnia phyſicam obtinuere cauſſam ignem in ſubiacente miſto antea quomodocumque deliteſcentem.

Ignis omniũ mirabiliſſimus.

Sed quod inter omnia ignium miracula mentibus humanis maximum ſtuporem incutit, vt vel ipſi ſenſui, viſuique propriorum obiectorum optimo, certoque iudici, ac pene infallibili vix fides adhibenda videatur, genus illud ignis extat, quod pluries in recludẽdis vetuſtiſſimis monumentis noſtra, & ſuperiore tempeſtate repertum eſt adhuc ardens poſt multa centena, & annorum millia in exiguis quibuſdam lucernis, nulla vmquam toto eo tempore iniecta liquoris guttula; quum paſſim videamus ignem, ob maximam ſuam actiuitatem, voracitatemq; in toto mundo auidiſſimam, omnia facile conſumere, quæcunque ardentia de ſe flammam edere poſſunt.

D

Ignis voraciſſimus.

Igne quæ conſumantur.

E

Quarum lucernarum vere admirabilium naturam nunc introſpecturi, earum obſeruationes, hiſtoriaſque ſigillatim ex probatiſſimis quibusque ſcriptoribus in medium prius afferre operæ pretium duximus.

De Lucerna Tulliolæ Marci Tullij Ciceronis filiæ. Cap. II.

INter quamplures veterum ſepulchrorum tum æneas, tum fictiles, tum alia quauis ex materia conſtructas lucernas, notiſſima fuit illa, quæ patrum noſtrorum ætate Romæ in via Appia, e regione conditorij M. Tullij Ciceronis, Paullo Tertio Pontifice Maximo, ab ingrediente nouo aere vltra mille quingentos annos ardens extincta eſt in Tulliolę Ciceronis eiuſdem filiæ monumento: Quod tum ex litteris lapide inſculptis,

Vide li. 4. c. 4.

TVLLIOLAE. FILIAE. MEAE.

tum etiam plene innotuit ex muliebri cadauere ſeruato adhuc integro cum capillis ad ea vſque tempora implicitis, irretitisque aureo retinaculo. Quę omnia ob nimiam vetuſtatem exſiccata, & penitus arefacta, ſolo contactu in paucos pulueres diſſoluta conciderunt; remanentibus quibuſdam ſolum filamentis aureis, vt pote corruptioni contumacioribus.

Vide li. 4. c. 5.

Cadauer tactu in pulueres abiens.

Hac de re Guido [a] Pancirolus libro ſuo *Rerum Memorabilium Deperditarum* agit in hanc ſententiam; Præparabant, inquit, etiam veteres oleum incombuſtibile, quod numquam conſumebatur: id noſtra quoque ætate, ſedente Paullo Tertio, viſum fuit, inuento ſcilicet ſepulchro Tulliæ filiæ Ciceronis: in quo lucerna fuit etiam tum ardens; ſed admiſſo aere extincta. Arſerat autem annos plus minus mille quingentos quinquaginta: Hæc ille.

[a] Cap. de oleo incombuſtibili veterum.

Oleum incõbuſtibile veterum.

[b] Cui apertiſſime ſubſcribit eius illuſtrator Henricus; & Hermolai Barbari, [c] Franciſcique Maturantij teſtimonio hanc hiſtoriam confirmat aſſeuerantium vna cum [d] Scardeonio, [e] Guilandino, & Ruſcellio inueniri alicubi in ſubterraneis Italiæ monumentis lucernas perpetuo fulgore lucentes.

[b] lib. coroll. 5.
[c] epiſt. ad Alphen.
[d] lib. 1. antiq. Pataui.
[e] De Papy. membr. 6.

De lucerna vero Tulliolæ propoſita luculentiſſimum etiam teſtimonium, tamquam de re clariſſima, & indubitata, ſuperioribus annis per epiſtolam mihi perhibuit Iacobus Mancinus vir ſpectatæ fidei, & eruditionis; quod infra commodiori loco deſcribemus.

De

De Lucerna Luciæ Cæſæ ex Iacobonio. Cap. III.

IVlius item Iacobonius antiquitatis cultor ſtudioſiſſimus, in Appendice, quam edidit ad Commentarios Io. Baptiſtæ [a] Fonteij Primionis De priſca Cæſiorum gente, noſtri huius argumenti meminit in hæc verba, Cæterum, ait, nec illud tum ex noſtra, tum ex multorum obſeruatione ſcitu dignum omittam, lucernas, lychnoſque perpetuo ardentes in conditorijs, ſepulchriſque iuxta cinerum ollas, vrnaſque, ac mortuorum oſſa collocari, oleo inextinguibili, dum aerem vitet; quod in animæ immortalitatis ſignum (quã ignea repræſentari ſpecie nos [b] alibi tetigimus) factum autumo: Lucernas huiuſmodi plurimas cum æneas, tum fictiles inſpiciendi mihi copia fuit: ardentes numquam vidi, ſed cum ijs, qui viderant, ſum ſæpe locutus; legique ſcriptores, qui id affirmant, multos. *Lucernas ipſas vt plurimum eorum nomine, quorum cinis, oſſave condita ſunt, inſcriptas conſpexi: & vt omittã quamplurimas, vnam fictilem afferam a Cæſijs forte non alienam; nam in ima parte, fundoque ipſo litteræ inciſæ ſunt,*

L. CAESAE.

eam in admirabili Gazophylacio nuper reperi Vlyſſis Aldrouandi; in quo, velut in aliquo microcoſmo ſpectantur omnia tum Medicis ipſis, tum rebus alijs vſui, atque opportuna. Hæc ad verbum ſcripſit vir eruditus, cui vt non negauerim lucernas inſcribi potuiſſe nomine illorum, quorum cinis, aut oſſa in monumentis condita ſunt; ita fieri poſſe reor vt inſcriptæ ſint etiam Lucernæ plurimæ nomine artificum, qui eas architectati fuerint; nam opifices operibus ſuis propria nomina inſcribere vulgatiſſimum eſt. Ego autem pluribus ab hinc annis, dum adoleſcens in Bononienſi Lyceo Philoſophiæ, ac Medicinæ operam darem, eodem Aldrouando præceptore vſus apud ipſum eandem L. CAESAE lucernam vidi; & ipſius imaginẽ ligneo typo in pagella impreſſam obtinui pulcherrimam; quam etiamnum apud me habeo.

[a] in fin.

[b] vide lib. 3. c. 1.

Lucernarum reconditarum materia.

Lucernæ quo nomine vt plurimum inſcriptæ.

Muſæum Aldrouandi.

Lucernas inſcribi etiam nomine opificis.

De Aurea Lucerna Mineruæ Athenis annum integrum ardente. Cap. IV.

PAuſanias hiſtoriographus magni nominis in Atticis cuiuſdam aureæ lucernę meminit, in quam oleum infuſum haudquaquam conſumebatur, niſi exacto demum anno: quum tamen dies, noctesque iugiter arderet: Id ipſum propterea eueniſſe inquit idem Pauſanias, quod Lucernæ ineſſet e lino Carpaſio funiculus: quod ſane linum vnum ex omnibus igne non conſumitur. [a] Hæc Lucerna Dalechampio in Plinianis adnotationibus a Callimacho effecta fuit. Hanc eamdem Lucernam Athenis toto integro anno ſine fomitis vllius noui adiectione ſplendentem, ardentemque fuiſſe teſtatur; & eius artificium, atque naturam non vno in loco Hieronymus ille [b] Cardanus explicare conatur. Quem Autorem hac in re ſummæ ſubtilitatis, quia non arguit, laceſſitve infenſiſſimus illi Scaliger antiquior, ſuſpicari proinde maximopere licet eumdem illi de propoſito naturæ miraculo conſentire, atque ſubſcribere. Sed nimis plebeiæ formæ Lucernam, ac rudem depingit Cardanus, quam vt ex auro materiam haberet, ac in honorem Mineruæ, artium Deæ (cui non niſi elaboratioris operis donaria, & munera dicabant antiqui) tam diuturnam flammam aleret; ſed longe ſecus eam fabrefactam artificio ſtatuendum eſt; vt puta conſtructam a Callimacho, ſculptore ſui temporis eximio, de quo Pauſanias hæc habet in Atticis: *Omnium vero ſanctiſſimum Mineruæ ſignum illud eſt, quod iam inde ab initio, de communi omni Curiarum conſilio dedicatum eſt in Arce; quum ea Vrbis nomine appellaretur: Delapſum quidem de cælo fama vulgauit; ſed mihi id neque affirmare, neque refellere in præſentia in animo eſt. Lucernam ex auro Deæ Callimachus fecit, in quam oleum infuſum, non conſumitur, niſi exacto demum anno. quum tamen lucerna dies noctesque ardeat. Id adeo euenit, quod Lucernæ ineſt e lino Carpaſio funiculus, quod ſane linum, vnum ex omnibus igne non conficitur. Eminet ſupra Lucernam palma ænea, quæ quum ad lacunar conſurgat, exceptum vaporem*

Linum incombuſtibile.

[a] lib. 19. c. 1.

[b] 10. de variet. c. 40. 1. de ſubtil.

Minerua ſignum e cælo delapſum fama eſt.

Lucerna ex auro a Callimacho facta mirabilis durationis.

porem facile diſſipat. *Callimachus vero ipſe, qui Lucernam fecit, etſi multo eſt infra ſummos artifices, ſolertia tamen cæteris longe præſtitit; primus enim lapides terebrauit, nomen vero Caciziotechnon* (quaſi artis dicas ſuæ Calumniatorem) *aut ſibi ipſe impoſuit, aut ab alijs impoſitum vſurpauit.* Diuerſam nominis huius lectionem ac interpretationem, proponit in Anthropologia Volaterranus, inquiens: *Callimachus autem ſculptor, vt ait Pauſanias, ſibi nomen adoptauit τηξίτεχνον, quaſi artis Interploratorem, & qui eam in tenuiorem exquiſitioremque diſciplinam reduxit: τήκειν enim liquefacere conflareque eſt: Nam ipſe prius lapidem perforauit, minutatimque tractauit.*

Qui primus lapides terebrauerit.

Quæ quidem lectio verſioque mihi magis probatur, quam illa prior ex Amaſæo, Xilandroque propoſita; quum veriſimile non ſit, quemquam Calumniatoris artis ſuæ probroſum nomen, vel imponere ſibi ſponte, vel ab alijs impoſitum vſurpare. Sed vtcumque ſit, qui ſummos omnes artifices viciſſe ſolertia dicitur, etſi multo infra ſummos locetur artificio, non tamen adeo rudis extitiſſe dicendus, qui conductus fuerit ab Athenienſibus omnium curiarum ad efformandam Mineruæ Lucernam ex auro, vulgari plebeiaque forma, quam attulit Cardanus; quæ nullo penitus artificio conſimiles habet in omnium monachorum, etiam pauperrimorum cellis ad nocturnas elucubrationes. Quare lubet exiſtimare, longe artificioſioris illam extitiſſe ſtructuræ. Qualem etiam Mineruę ſacram in Aſtu perpetuo ardentem teſtatur alicubi Strabo dicens: [c] *Aſtu ſaxum eſt in planicie, circumquaque domicilijs circumdatum. In eo ſaxo eſt templum Mineruæ, & vetuſta Poliadis Aedes, in qua ſemper ardens Lucerna: & Parthenon, Ictini opus: in quo Minerua Eburnea, Phidiæ opus.* Idiomate vero ſuo Strabo ſcribit, ἐν ᾧ ὁ ἄσβεστος λύχνος: ideſt, *in quo inextinguibilis Lucerna*, vt vertit [d] Gyraldus: eſt enim mihi longe diuerſum; *inextinguibile, ac ſemper ardens*; etenim ſemper ardere poteſt, cui ſemper apponatur nouum combuſtibile, iuxta illud [e] Ariſtotelis: *Ignis augmentum in infinitum abit, quouſque fuerit combuſtibile:* quum inextinguibile ſit, quod extingui non poteſt, etiam non adiecto fomite. Sed hac de re latius [f] infra. Quare fuerit iſta Strabonis, illa Lucerna multum artificioſa, cuius videndæ compotem me fecit, ac eius multarum figurarum explicationem a me petijt non ita pridem Cl. Vir. epiſtolio, quod ſuo loco proponetur cum Lucerna mirabilis artificij, ac eius explicatione diligenti.

Pauſaniæ lectio probatior.

[c] lib. 9. Aſtu ſaxum habens in ſe Mineruę templum.

[d] hiſt. Deo. ſynt. 4. inextinguibile, ac ſemper ardens, non idem ſunt.

[e] 2. de an. t. 41.

[f] lib. 6.

lib. 6. c. 13.

De Lucernis Iouis Ammonis. Cap. V.

Conſimiles, immo vero longe diuturnioris ignis prædicta illas arbitror fuiſſe lucernas, quas Ioui Ammoni conſecrauerat Antiquitas; de quibus celeberrimum legimus hoc Virgilij teſtimonium,

„ *Hic Ammone ſatus, rapta Garamantide*
Nympha,
„ *Tēpla Ioui cētum latis immania regnis,*
„ *Centum aras poſuit; vigilemque ſacrauerat ignem,*
„ *Excubias Diuum æternas* ——

licet alterius illi Mineruæ omnino conſimiles peculiarē habeamus apud Plutarchum narrationem in veſtibulo libri De oraculorum defectu aſſerentem, & quia Cleombrotus Lacedæmonius nuper apud Ammonem fuerat, ſatis præſeferebat cætera ſe non valde admiratum; de lucerna autem perpetuo ardente rem narrabat dignam animaduerſione; de qua ex ſacerdotum ſermone percepiſſet: ſubinde enim quouis poſteriore anno minus olei abſumi, quam præcedente; atque hoc illos pro certo argumento annorum inæqualitatis ducere, quæ ſequentem annum ſemper breuiorem ſuperiore faceret; quod probabile ſit minori tempore minus abſumi. Verba Plutarchi ſunt: *Paulo ante Pythia noſtra ætate a Calliſtrato acta, euenit vt a diuerſis terræ finibus Delphos conuenirent duo ſacri viri: Demetrius Grammaticus e Britannia Tarſum (quæ ei patria erat) reuertens; & Cleombrotus Lacedæmonius: Hic diu per Aegyptum, & Trogloditicam vagatus, & magnam maris Rubri partem ſubuectus erat, non ſane negociandi gratia; ſed homo ſpectandi, & parandi ſibi ſplendoris cupidus, quum eſſet re ſatis lauta, non magni ducens poſſeſſionem opum ijs, quæ ſufficerent, ampliorem:*

Annorum inęqualitatem vt probet Plutar.

Minori tēpore minus abſumi.

Vir continentia, moderationeq; ratus.

his

his rebus ocium inſumebat, hiſtoriamque colligebat quaſi materiam Philoſophiæ, cui (vt aiebat) Theologia finis erat propoſitus. Et quia nuper apud Ammonem fuerat, ſatis præſeferebat cetera ſe non valde admiratum; De Lucerna autem perpetuo ardente rem narrabat dignam animaduerſione: de qua ex Sacerdotum ſermone percepiſſet: Subinde enim quouis poſteriore anno minus olei abſumi, quam præcedente: atque hoc illos pro certo argumento inæqualitatis ducere, quæ ſequentem annum ſemper breuiorem ſuperiore faceret; quod probabile ſit minori tempore minus abſumi.

Lucerna mirabilis apud Ammonem.

De Lucerna in Phano Veneris inextinguibili. Cap. VI.

[a] 21. de ciu. Dei c.6.

MEmorat etiam Diuus[a] Auguſtinus alicubi eſſe quoddam Veneris Phanum, atque ibi candelabrum,& in eo lucernam ſub dio ſic ardentem, vt eam nulla tempeſtas, nullus imber extingueret: Vnde ſicut ille lapis (Aſbeſton Arcadiæ lapidem citat, quem paullo ſupra [b] propterea ſic appellari dixerat, quod accenſus ſemel iam non poſſit amplius extingui: quod & multo ante [c] Plinius etiam obſeruauerat) ita hæc λύχνος ἄσβεστος, ideſt, Lucerna inextinguibilis nominata eſt. De iſto autem Phano Veneris, & Lucerna inextinguibili, ſubdit vir Sanctus, non ſolum in nullas coarctamur anguſtias, verum etiam latitudinis nobis campus aperitur: Addimus enim ad iſtam lucernam inextinguibilem & humanarum, & magicarum, ideſt, per homines dæmoniacarum artium, & ipſorum per ſeipſos dæmonum multa miracula; quæ ſi negare voluerimus; eidem ipſi, cui credimus, ſacrarum litterarum aduerſabimur veritati: Aut ergo in lucerna illa mechanicum aliquid de lapide asbeſto ars humana molita eſt; aut arte magica factum eſt, quod homines illo mirarentur in templo; aut dæmon quiſpiam ſub nomine Veneris tanta ſe efficacia præſentauit, vt hoc ibi prodigium & appareret hominibus, & diutius permaneret. Hæc Diuus Auguſtinus. Cui ſubſcripſere tum[d] Iſidorus, tum Bartholomæus [e] Anglicus in opere ſuo de genuinis rerum proprietatibus, tum Magnus Albertus libro De Mineralibus inſcripto, tum etiam pictor[f] Villingius; aſſerunt enim omnes vnanimi conſenſu Asbeſton eſſe lapidem, qui ſemel accenſus, eſt inextinguibilis; cuius virtus in templis Deorum gentilium manifeſta eſt; ac ſpeciatim habebatur in quodam templo Veneri dicato: ferrei coloris eſt; naſciturque in Arcadia, & maxima ex parte in Arabia.

Asbeſtus lapis vnde dictus.
[b] cap.5.
[c] li.19.c.1.
[d] lib.16.cap. de gemm.
[e] lib.16.c.12.
[f] lib.2. tr.2 c.1.
Asbeſt. color, & locus natalis.

De Lucerna Edeſſæ, ſiue Antiochena. Cap. VII.

FRanciſcus Citeſius Pictauienſis medicus eximius, in ſuo libello, cui titulus eſt, *Abſtinens Conſolentanea*, de alia mirabiliori lucerna ſcribit citatis verbis. Ad hunc fomitem neſcio an referre debeam perpetuam lucernæ cuiuſdam flāmam; cuius meminit Cedrenus; quam quidem imperante Iuſtiniano Edeſſæ cum Chriſti imagine repertam refert: ea ſtatim a Chriſto paſſo ſupra portam quamdam fuerat abdita; & quingentorum tamen annorum decurſu non erat extincta: Immo ex ea oleum in ignem proximū iniectum Coſrois Perſarum Regis copias Chriſtiano nomini infenſas ad vnam omnes conſumpſit. Hæc vir egregius e Cedreno retulit. Nos autem huiuſmodi lucernam Antiochenam propterea merito cognominauimus, quod Edeſſæ Ciuitas, præclaro[a] Plinij teſtimonio, quondam Antiochia nuncupabatur: licet Guilielmus [b] Tyri Archiepiſcopus Edeſſam ab Antiochia diſtinguere videatur.

Edeſſa dicebatur Antiochia.
[a] Lib.5.c.24.
[b] 4. de bell. ſacr. c.2.7. & ſeqq. & lib.7. cap.4.

De Lucernis Ferentillis in agro Viterbienſi. Cap. VIII.

AT vero celebres etiam fuere Lucernæ illæ, quarum in ſuo de illuſtrium virorum inſignibus, ſtēmatibuſve libro Hieronymum Ruſcellium meminiſſe conſtat; aſſerit enim earum nōnullas compertas fuiſſe in quibuſdam capſulis ſepultas; alias autem in parietibus muro incluſas. Quæ in aere aperto per aliquot horas accenſæ, ardenteſque perdurabant; & a ſe ipſis poſtea extinguebantur, exiguo quodam puluere in illis extinctis remanente: ſeu is ellychnij, ſeu liquoris combuſti cinis exi-

Lucernæ in muris incluſę.

exiſtimandus ſit: Quum ardentes eædem Lucernæ latuerint per multa centena, & annorum millia: earumque, præter alias multas, aliquæ repertę ſunt tempore Pontific. Alexandri VI. longe a Viterbo tria millia paſſuum, in oppido deſolato, Ferenti nomine dicto: Vbi ſcribit Suetonius natos eſſe progenitores Othonis Imperatoris.

Othonis patria Ferētum.

De Lucerna Olibij Ateſtina in agro Patauino reperta. Cap. IX.

[a] lib.1.claſ. 3.c.vlt.

BErnardinus autem [a] Scardeonius in opere ſuo De Antiquitatibus Vrbis Patauinæ, Quis, inquit, ſanę mentis Maximum Olybium connumerandum hic eſſe neget, atque a nobis inter Patauinos cenſendum? quem conſtat fuiſſe virum maximæ pręſtantię, & ſummo ingenio præditum; quandoquidem tam admirabili arte lucernam concinnauerit, vt perpetuo fulgore lucens mille, & quingentos annos plus minus, Plutoni dicata, ſub terram accenſa permanſerit: Nam annum circiter milleſimum quingenteſimum noſtræ ſalutis iuxta Ateſtem, municipium Patauinū, dum foderetur a ruſticis terra ſolito altius, reperta eſt vrna fictilis, & in ea altera vrnula; in qua erat Lucerna adhuc ardens inter duas ampullas; quarum altera erat aurea, altera vero argentea, puriſſimo quodam liquore plenas; Cuius virtute Lucerna illa per tot annos arſiſſe creditur; & niſi retecta fuiſſet, perpetuo arſura. In vrna maiori hi verſus legebantur,

Lucerna Olybij

Plutoni. Sacrum. Munus. Ne. Attingite. Fures
Ignotum. Eſt. Vobis. Hoc. Quod. In. Orbe. Latet
Namque. Elementa. Graui. Clauſit. Digeſta. Labore
Vaſe. Sub. Hoc. Modico. Maximus. Olybius
Adſit. Fecundo. Cuſtos. Sibi. Copia. Cornu
Ne. Tanti. Pretium. Depereat. Laticis

In altera vino minori vrna legebantur hæc alia carmina.

Abite. Hinc. Peſſimi. Fures
Vos. Quid. Vultis. Veſtris. Cum. Oculis. Emiſſitijs?
Abite. Hinc. Veſtro. Cum. Mercurio
Petaſato. Caduceatoque
Donum. Hoc. Maximum. Maximus. Olybius
Plutoni. Sacrum. Facit

Legitur de hac eadem Olybij Lucerna Franciſci Maturantij Peruſini viri eruditiſſimi epiſt. ad Alphenum amicum ita dicentis, Nihil ex omni antiquitate vidiſti mirabilius, mi Alphene; in vaſe illo interiori lucerna fuit fictilis, miræ pulchritudinis, lumine tot ſæculis inextincto; ſuper eam duæ ampullæ paruulæ: aurum in altera, in altera argentum fuit: Vtrumque liquidum; vt ex ramentis cognoſcitur; primarium argentum; aurum vero obrizum. Ego Chymiæ artis (ſi modo vera poteſt eſſe ars Chymia) iurare auſim elementa, & materiam omnium. Vas vtrumque cum epigrammatibus, Lucerna, ampullæ aureę, Olybij munera ad me venere: & penes me ſunt: Quas ſi videas obſtupeſcas: Ego eas cum mille aureis non ſum commutaturus. Vale. De hac eadem re teſtimonium perhibuere [a] Ianus Gruterus in ſuis inſcriptionibus antiquis parum mutans epigrammata deſcripta; [b] Hermolaus Barbarus in ſuis Corollarijs; Geſnerus [c] Heluetiorum Medicus; Langius [d] in ſuis Epiſtolis Medicinalibus; Scholiaſtes Andreæ Libauij in libro de [e] Naphtha; Melchior Guilandinus in [f] Commentario de Papyro; Franciſcus Ciceſius in Abſtinente Conſolentanea; Petrus [g] Appianus libro ſuo De Inſcriptionibus; Io: Baptiſta [h] Porta in ſua naturali magia; Vvolfangus Lazius in ſuis Commentarijs Reipublicæ Romanæ; illuſtrator Guidi Panciroli in Notis rerum [i] deperditarum; Martinus Delrius in ſuis Magicis [k] Diſquiſitionibus; Rubeus in ſuo volumine de Deſtillatione; Sebaſtianus Eritius in explicatione Numiſmatis L. Veri; Hieronymus Ruſcellius, & alij plures, inter quos Andreas Maurocenus, Venetum gloria, pietate, probitate, ſapientia, eruditione, ac nobilitate in principe Republica ſpectatiſſimus; quem nuper extinctum

[a] pag. 927. num.5.
[b] lib.5. c.11.
[c] lib. de Lu[...]
[d] lib.2.ep.12.
[e] cap.6.
[f] memb.6.
[g] lib. 12. cap.vlt.
[h] lib.3.c.18.
[i] cap. de oleo incōbuſt.
[k] to.1.lib.1. ca.5.qu.1. Sect.1.cap.4.
Andreæ Mauroceni laus.

„ *Inſatiabiliter deflebimus, æternumque*
„ *Nulla dies nobis mœrorē e pectore demet:*

Lucret.lib.3.

Vt iam nefas eſſe videatur de rei exiſtentia dubitare. Horum vnus Porta Neapolitanus aſſerit huiuſmodi lucernam per imprudentum manus ruſtice pro-

profundentium ruptam fuiſſe, ac ſtatim flammam eius extinctam. Sed quum Maturantius aſſeuerāter teſtetur, apud ſe Lucernam iſtam eſſe ſimul cum ampullis, & vrnis; iam non eſt vt Portam audiamus de Lucernæ fractione ſcribentem per imprudentum manus ruſtice profundentum.

De Lucerna Neſidea in cratere Neapolitano inuenta. Cap. X.

REconditarum Naturæ rerum ſtudioſiſſimus idē indagator Io: Baptiſta Porta [a] Neapolitanus in opere ſuo de Magia naturali teſtatum reliquit ſuis temporibus, circiter annum milleſimum quingenteſimum quinquageſimū, in Neſide Inſula in Neapolitano cratere ſita, ſepulchrum marmoreum repertum eſſe cuiuſdā Romani, quo recluſo, phiala intus reperta eſt, in qua Lucerna adhuc ardebat; quę rupta, & viſo aere extincta eſt: ea vero ante Redemptoris noſtri aduentum clauſa fuit. Aliæ quoque, ſubdit vir eximius, ab amicis narratæ ſunt, repertę, & oculis cognitę. Vnde colligimus, inquit, hoc fieri poſſe, & a maioribus factitatum. Et multis interpoſitis ait, Lucernam iſtam vitreo vaſe clauſam qui viderunt, optime flammam retinere, & lumen emittere conſpexiſſe.

[a] Lib. 12. cap. vlt.

Lucerna in vaſe vitreo.

De Lucerna Pallantis. Cap. XI.

CElebertima omnium, quot quot hactenus enumeratæ, compertæque fuerunt, illa eſt Lucerna, de qua Martinus in eo [a] Chronicorum libro, quem Martinianam appellauit, cuius teſtimonio fidem præſtitit non ſolum Ioannes Boccacius in volumine ſuo de Genealogia Deorum Gentilium inſcripto; ſed etiam Philippus [b] Bergomenſis, autor Chronicorum Mundi vniuerſalium, in ſupplemento; atque Raphael Volaterranus nobilis hiſtoricus; nempe temporibus Henrici Tertij Imperatoris, hoc eſt anno Domini milleſimo quadringenteſimo primo, ab agricola quodam non longe ab Vrbe Roma inuentum fuiſſe, dum altius ſolito agellum foderet, lapideum tumulum inſcriptione notatum; & in ſepulchro viri mor-

[a] Lib. 12. cap. 67.

[b] lib. 33.

A tui corpus proceræ adeo ſtaturę, vt muros Vrbis excederet: cadauer integrum erat, ac ſi paullo antea ſepulturæ datum fuiſſet: in pectore vulnus latiſſimum geſtabat: ſupra caput autem corporis defuncti reperta eſt Lucerna perpetuo igne ardens; quæ nec flatu, nec aquæ, alteriusve liquoris vllius ſuperiniectu extingui potuit; ſed in fundo perforata, & rupta ab importunis miræ lucis oſoribus, ſtatim flamma euanuit: effluxoque liquore admirabili, protinus lumen extinctum eſt. Iſtud autem fuiſſe B corpus magni Pallantis Arcadis, qui filius Euandri Regis, comes Aeneæ, bello, ſingularique certamine dudum interfectus fuit a Turno Rutulorum Rege multo prius, quam Roma conderetur, apertiſſime teſtatur tum Raphael [c] Volaterranus grauiſſimus hiſtoriographus; tum etiam cadaueris inuenti proceritas, qua muros Vrbis, etſi non præ altos in ſuo genere, ſuperabat; nam C inter ſepultos prope Romam ad Tiberim Pallanta legimus giganteæ fuiſſe ſtaturæ: tum quoque vulneris amplitudo, quę in thorace cadaueris ſupra quatuor pedum longitudinem ſe ſe extendebat; quum Pallantem ſciamus occubuiſſe a Turno viro fortiſſimo, & giganteæ molis pectore lancea tranſuerberatum; vt Virgilius [d] concinit, apud quem Turnus Pallanti.

Vide lib. 4. cap. 6.

Pallantis cadauer cum lucerna.

[c] lib. 33. cap. de cæl. & terr. progen.

Lib. 4. cap. 6.

[d] lib. 10.

„ *Vibranti cuſpis mediū tranſuerberat ictu,*
D „ *Loricæq. moras, & pectus perforat ingens.*

tum demum, quod ſaxo monumenti inſculptum legebatur, Epitaphium huiuſmodi,

Filius. Euandri. Pallas. Quem. Lancea. Turni
Militis. Occidit. More. Suo. Iacet. Hic

Alia lectio habeo: *Mole. ſua. iacet. hic.* & vtroque modo recte dici poteſt; etenim mos cadauerum proprius in ſitu nullus alius eſt, quam iacere; carēt enim E calore ac ſpiritu, qui recta ſuſtinet humana corpora; nam ſi qui viuentes iacent, eum ſitum habent quatenus cum mortuis obtinent ſimilitudinem, & ad mortem habent relationem; quum iaceant naturaliter dormientes, aut ęgrotantes; quorum duum dormientes quidem veluti mortuos eſſe, docet Ariſtoteles inquiens: [e] *Somnus autem talis ſua natura eſſe videtur, vt viuendi & non viuendi*

Titulus Pallantis.

Mortui cur iaceant.

Iacere vt mos mortuorum proprius.

[e] 5. de gen. an. c. 1.

uendi

uendi interliminium ſit; & neque omnino ſit, qui dormit, neque non ſit; viuitur enim vigilia potiſſimum propter ſenſum. Vnde ſomnus apte dicitur mentis imago, qua iacent homines veluti mortui. Qui vero iacent ob ægritudinem, obtinent ad mortem eam habitudinem, qua ſemper ægritudo via eſt ad interitum, & diſpoſitio ad mortem; quippe nemo ſanus ad interitum tendere peruenireq; poteſt, niſi per ægritudinem; etenim ad necem via non eſt alia, quam morbus. Quocirca Galenus [f] affirmat, neminem interire poſſe ſine cordis intemperie morboſa; proindeque ſine morbi cuiuſpiam, ac febris potiſſimum interuentu. Quare de mortuo, ſepultoque Pallante recte ſcribitur in titulo: *More.ſuo.iacet.hic.* Non male quoque ſcribitur: *Mole.ſua.iacet.hic:* nomine molis indicata Gigantei corporis magnitudine; ſiquidem in ſepulchro corpus iacet, ad animæ diſcrimen; quæ licet antiquis exiſtimaretur vel manere in ſepulchro cum corpore, vel vagari diutius circa ſepulchrũ, potiſſimum violenta morte interemptorum, vt infra [g] latius diſquiretur; nemo tamen antiquorum vſquam poſuit animam iacere; quia quum ſit incorporea ſubſtantia, iacere nullo modo poteſt, nec habere ſitus vllius omnino poſitiones vllas; quippe iacere, ſtare, ſedere, poſitionesque ceteræ locales conuenire minime valent animæ ſeparatæ, ſed corpori tantummodo. Quocirca de cadauere Pallantis, a quo ſeparata ſit anima, in cauea ſepulchri condito, recte dicitur, quod Pallas Euandri filius *Mole.ſua.iacet.hic.* Ceterum ſi retinere liceat lectionem Martinianam, quam referunt Boccacius, & Volaterranus:

Somnus ad mortem vt referatur.

Morbus eſt via ad mortẽ.

[f] 5. de loc. aff. c. 1.

Verſiculi Pallantis explicatio gemina.

[g] l.3. c.7.

Anima cum corpore manens in ſepulchro non iacet antiquis.

Anima cur ſitus poſitione careat.

„ *Filius Euandri Pallas, quẽ lancea Turni*
„ *Militis occidit, more ſuo iacet hic.*

Morem hunc ad lãceam referri debuerat, quæ maxima maxima vulnera infligebat, & nunquam non inferentia mortem. Hãc etiam hiſtoriam a Chronicis, & ab Helinando recipit ceu veram Toſtatus inquiens: [h] *Virgil. ait in li.9. de illo magno Iuuene Pallante, filio Euandri, qui adiuuit Æneam in conflictu contra Turnum Regem Rutulorum, vbi mortuus fuit, deinde ſepultus fuit, conditus arte mirabili cum Lucerna ardente in loco, vbi nunc Roma eſt, quæ olim Valentia dicebatur; vt*

[h] Ge. ca. 5. qu.12.l.1.

A *ait Solinus* [*] *in Polyhiſtorico: cui tunc pater eius Euander præerat. Deinde ann. quaſi* 800. *poſt Chriſtum, dum quædam ædificia magna Romæ fierent, caſu ſepulchrum illius inuentum eſt: & deinde cum Lucerna ardente integer eductus; & ciuitatis muro applicitus altitudinem muri capite excellebat: vt patet in Chronicis: & idem ſcribit Helinandus Chronographus.* Celeberrima vero cunctarum fuit iſta lucerna Pallantis, non ſolum quia, niſi
B fracta fuiſſet, ac ex ea perforata liquor effluxiſſet, in aperto aere ardens, & flatus, & aquę omnem violentiam eludens pertinaciſſime, longe diutius inextincta perdurauiſſet: verum etiam quia reipſa perdurauit ardens vltra duo mille ſexcentos vndecim annos.

[*] l.1 c.2.

Pallantea cur omnium lucernarum celeberrima.

De Lucerna Hectoris. Cap. XII.

NOn diſſimilis forte naturæ fuerit ignis ille, quem Vmbra Hectoris
C apud Virgilium [a] in ſomnis Aeneam alloquentis e tumulo geſtare dicitur, his verſiculis,

„ *Sic ait, & manibus vittas, Veſtamque potentem,*
„ *Æternumque adytis effert penetralibus ignem,*

ſiquidem hãc flammam laturus Aeneas tot annis per tot maria diutiſſime iactatus, & per tot terras diutiſſime agitatus, rationabilius eſt ipſam nullo extrinſe-
D cus ſubinde fomite affundendo indiguiſſe; quam eius extitiſſe naturæ, cui fomitem aſſidue ſuppeditare oporteret: Licet autem hac de re nihil certi ab Autoribus habeamus, quod in medium pro alterutra quæſtionis parte afferre valeamus; Nos tamen in dubijs probabiliorem, veriſimilioremque ſententiam complectimur, noſtræque opinioni accommodatiorem.

[a] lib.2.

Hectoris lucerna cuiuſmodi fuerit.

E *De Lucerna multiplici Mycerini Regis Ægypti. Cap. XIII.*

MVltiplices memorat Herodotus in Euterpe Lucernas admirabiles, inquiens allatis verbis: [a] Poſt hunc regnaſſe in Ægypto dicebant Mycerinum Cheopis filium: eumque paterna peroſum facta, & templa reſeraſſe, & populo ad vltimum calamitatis afflicto ſe-

[a] cap. 129. & ſeqq.

feciſſe poteſtatem res agendi & ſacrificandi: quin etiam ſuper omnes reges iuſtitiam exercuiſſe. Quo nomine ex vniuerſis regibus hunc Ægyptij maxime prædicabant, tum ob alia quæ bene iudicabat, tum vero quod conquerenti de ipſius ſententia, de ſuo donabat, vt indignationi hominis ſatisfaceret. Quũ autem eſſet in ciues ita clemens Mycerinus, atque ita ſtudioſus, principium ei malorum contigiſſe obitum filiæ, quæ domi vnica ſoboles erat. Qua clade ſupra modum quum doleret, velletque filiam excellentiori aliquo genere ſepelire qua ceteri, feciſſe ligneam bouem cauam, quam quum inauraſſet, in ea filiam ſepeliſſe defunctam. Neque humo bos hęc condita eſt, ſed ad meam vſque memoriam in propatulo extabat in vrbe Sai apud regiam in conclaui quodam exornato poſita. Cui ſingulis diebus omnifarij odores adolentur: noctibus autem perpetuo incenſa lucerna aſtat. In altero contiguo conclaui imagines ſtant concubinarum Mycerini, vt in vrbe Sai ſacerdotes aiebant. Stant enim coloſſi, *id eſt grandia ſimulachra*, circiter viginti, e ligno fabricati, nudi plerique: qui quarum ſint mulierum, non poſſum dicere, præterquam quæ narrantur. Sunt qui de hac boue & coloſſis hæc referant: Mycerinum amore filiæ ſuæ captum, vim ei intuliſſe: deinde illam, quum præ mœrore ſe ſuſpendiſſet, patrem in hac boue ſepeliſſe: matrem autem manus miniſtrarum, quæ filiam patri prodidiſſent, præcidiſſe: & nunc earum hæc eſſe ſimulachra eius mali quod viuæ paſſæ fuiſſent. Hæc (vt ego opinor) dicunt nugatores, vt alia, ita & de manibus coloſſorum: quippe quas ipſi vidimus temporis diuturnitate delapſas, quæ ad meam vſque ætatem ad pedes eorum ſtratæ viſebantur. Bos quoque cum ceterum corpus operta eſt Phœniceo pallio, tum vero ceruicem & caput craſſo admodum auro: cuius inter media cornua circulus annexus ineſt, Soli aſſimilatus. Neque ſtans eſt bos, ſed in genua cubans, magnitudine quanta eſt grandis vacca viua. Effertur autem e conclaui quotannis: & poſtquam Ægyptij verberarunt deum quendam, quem in tali negocio non puto mihi nominandum,

A tunc & bouem in lucem proferunt. Aiunt enim eam oraſſe patrem Mycerinum, vt defuncta quotannis ſemel Solem intueretur. Huic regi poſt calamitatem filiæ, ſecundo loco hæc accidiſſe. Ex vrbe Buti veniſſe oraculum, fore vt ſex omnino annos viueret, ſeptimo defuncturus. Id hunc ægreferentem, viciſſim miſiſſe ad oraculum contumelioſas quærimonias; quod, quum pater ſuus & patruus, qui deorum immemores templa clauſerant, homineſque perdiderant, tamdiu vixiſſent, ipſe pie faciens tam cito vita foret
B defuncturus. Rurſus ei veniſſe dicuntur ex oraculo reſponſa, eapropter ipſum propere vitam finiturum, quod non id faceret, quod deberet. Oportuiſſe enim Ægyptum centum quinquaginta annis affligi: idque duos, qui ante eum fuiſſent, reges didiciſſe; ipſum vero, nequaquam. Hæc vbi accepit Mycerinus, ſe iam a numinibus damna-
C tum, lucernas feciſſe permultas, quibus quum nocteſceret accenſis, putaret ac ſe oblectaret: neque diu, neque noctu intermittentem quin per paludes perque nemora vagaretur, vtque audiretur iuuenilibus in rebus ſtudioſiſſime verſari. Hæc autem idcirco excogitarat, quod vellet oraculum conuincere mendacij, vt duodecim pro ſex fierent anni, diebus factis ex noctibus. Ita ſane de Mycerini Lucernis Herodotus.
D Quæ an omnes, an earum aliquæ, præſertimque illa perpetuo incenſa ante cadauer filiæ, nullius deinceps adiectione fomitis æternum arderent: an cum ſtatis diebus noui fomitis adiectu flammam alerent; nihil eſt quod certo demonſtret. Ego tamen coniector, illam maximam fuiſſe in primo genere mirabilem, tum quod in allata diligentius hiſtoria non fit vlla mentio miniſtrorum, quibus curæ fuerit, in olei conſumpti
E locum deinceps aliud nouum ſubſtituere; ſicut in Mæuiæ Lucernæ notatum eſt: tum quod Herodotus ait, Boui cadauer intra ſe continenti, perpetuo incenſam aſtare lucernam: tum quod potentiſſimum, ditiſſimumque regem, & ſapientiſſimis viris affluẽtem (olim enim omnium hominum ſapientiſſimi ſuſpiciebantur Ægyptij ſacerdotes) veriſimile ſatis eſt habuiſſe modum parandæ

lu-

lucernæ, quæ ſine noui fomitis adiectu A diutiſſime flagraret, eniteretve; ſicut habuit Cicero, & Euander Arcadum Rex, qui admirabili hoc lumine filiorum ſuorum ſepulchra colluſtrauerunt: tum maxime ſi Mycerinus iſte fuit ſocer Salomonis, omnium mortalium ſapientiſſimi, vti teſtatur in magno ſuo volumine de Temporum æuo Cl. Hieronymus Vecchiettus Italus noſter, ſed ab Ægypto cognominatus, quod Ægypti regionem vltra quadraginta totos annos integros incoluerit, obſeruationibus cæleſtibus in cælo nunquam nu- B bilo, & libris Ægyptiorum ſacerdotum euoluendis aſſidue vacans; ait enim, [b]Mycerinum hunc Ægypti regem, fuiſſe Pharaonem illum, cuius filiam duxit vxorem Salomon. Nec ideo contradicit Herodoto ſcribenti, Mycerinum vnicam filiam domi ſobolem habuiſſe; quia quę Salomoni nupſerat, maior natu degebat apud maritum Hieroſolymis, non apud patrem in Ægypto. Quam quidem hiſtoriam ſepulchralem affabre delineauit apud Porcachium Porus in hanc effigiem.

[b] orat. hiſt. c. 12.

De Lucerna Viues. Cap. XIV.

IOannes Ludouicus Viues in ſuis cõmentarijs ad libros Diui Auguſtini De Ciuitate[a] Dei, aſſeuerauit non ſolum ſe vna cum Petro Garzia Laloo C Pariſijs vidiſſe per multa ellychnia ex lino viuo, cui ἀσβεστον Græci nomen indidere ab argumento naturæ, quod ignibus non abſumatur: verum etiam erutum eſſe ſepulchrum memoria patrum, in quo ardebat lucerna condita ibi,

[a] Lib. 21. com. ca. 6.

Ellychnia ex lino viuo.

ibi, vt ex inſcriptione apparebat, ſupra milleſimum, & quingẽteſimum annum; eaque tota extemplo, vt contrectari cæpta eſt, inter admotas manus friata in tenuiſſimum abijt puluerem. Hæc vir inſignis. Cui ſubſcripſere, fidemque præſtitere Maiolus Epiſcopus in ſuis [b] Colloquijs, & Ioannes Langius in ſuis epiſtolis medicinalibus aſſerẽs non deeſſe admiranda exempla, quibus perpetui ignis incredulitas refelli poteſt, in argumentum allata Lucerna Viues, & alijs nonnullis ante a nobis propoſitarum.

[b] Coll. 22. lib. 2. epiſt. 12.

De Lucerna Romana. Cap. XV.

IAcobus Mancinus Politianus I. F. vir tum eruditione, tum fide ſpectatiſſima, nunc etiam Piſis litteras humaniores edocens, inde ad me ſcripſit ſuperioribus annis conſpexiſſe ſe Romæ lucernam erutam, e quibuſdam fundamentis antiquis; audiuiſſeque ab ijs, qui eam effoderant, ſe illam accenſam inueniſse, intus habentem nonnihil bituminis cuiuſdam. Sed præſtat epiſtolam ad verbum adducere. Fortunio Liceto Philoſopho in Patauina Schola primario Iacobus Mancinus Politianus Io. F. S. D.

» Quod a me petis de luminibus antiquorum perpetuis; præter id, quod agnouit Boccacius in ſepultura Pallantis; & id, quod clariſſimum eſt in ſepulchro Tulliolæ noſtra ętate retecto (credo temporibus Paulli Tertij Pontificis) nempe lumen adhuc accenſum viſo aere ſtatim extinctum; Memini me Romæ vidiſſe lucernam quandam erutam iuxta Montem Penam (vulgo a noſtris Italis *Montecauallo*) ex quibuſdam vetuſtis fundamentis, quam eiuſdem repertores confeſſi ſunt a ſe inuentam fuiſſe ardentem, cum quodam bitumine intus. Cuius lucernæ lumen a ſemetipſo viſum teſtatur Vvolfangus [a] Lazius; vt infra ſuo loco adnotabimus.

[a] lib. 2. c. 37.

De Lucerna Piſana. Cap. XVI.

IDem vir in eadem epiſtola me de quadam alia lucerna certiorem facit, quæ Piſis poſt aliquot annos ab auguſtiſſimi templi miſerando incendio inter maioris aræ ruinas ab ijs, qui e templo reſtaurando cęmenta, & pulueres aſportabant, inuenta eſt, bitumine plena, & calens adhuc cuius caloris cauſſa eſſe non potuerat multo antiquior incendij flamma. Sed ipſum ſubnectentem audiamus, ait enim, » Hæc lucerna poſtea Piſis inuenta poſt incendium Archiepiſcopalis Eccleſiæ aliquot annis, adeo vt calor incendij non poterat eſſe cauſſa caloris in lucerna; quam mihi teſtati ſunt hic Presbyteri, & Canonici ſe vidiſſe, & manibus contrectauiſſe aliquantiſper calidam, & bitumine intus refertam: eruta fuit ex fundamentis vnius illorum altarium antiquorum, quæ prope Chorum diruta fuere; in quo altari erat ſimulachrum illud Sacroſanctæ Virginis marmoreum; quod poſtea ſupra ianuam turris eiuſdem templi poſitum eſt. Et hæc ea ſunt, quæ de propoſito a me nunc haberi poſſunt. Vale. Piſis XVI. Calend. Iunij, Anno Domini MDCXI. Hæc vir inſignis.

Piſani templi incendium.

De Britannicæ Mineruæ perpetuis ignibus. Cap. XVII.

IVlius autem Solinus ille Polihiſtor [a] Britanniæ fontibus ait præſul eſſe Mineruæ numen; in cuius æde perpetui ignes numquam caneſcunt in fauillas; ſed vbi ignis tabuit vertitur in globos ſaxeos. Quam ſententiam Colloquiorum Canicularium Autor Maiolus Epiſcopus [b] ita explicat inquiens, Hoc vel a magica arte fieri potuit, aut ſmegmate aliquo eius naturæ ita compoſito, quod mihi veriſimilius eſt, nam eas gentes narrat Solinus eſſe barbaras, & omnium penitus artium ignaras, vnique Marti operam dare: aut, quod non detrectare auſim, ex lapide, qui apud Belgas eſt frequentiſſimus; qui ſucceſus ſemper carbonum colorem, & ignem ſeruat, & reſtinctus adhuc lapis eſt, rurſum ad ardendum aptiſſimus: At mihi potius dicendum videtur ignes illos perpetuos fuiſſe lucernas, lampadesve, quæ in templis ardere conſueuerunt in honorem numinis illius: quarum ellychnia, non vt noſtratia e papyro, goſſipiove facta, tabeſcente igne concreſcunt in fungo ſimilem figura, & lapidi affinem

[a] cap. 24.

Ignis abiens in globos ſaxeos.

[b] Coll. 22.

Lapis carbo apud Belgas.

nem duritie graueolentiſſimam ſubſtantiam, vt pulchre cecinit Virgilius [c] inquiens alicubi,

[c] 1. Georg.

„ *Nec nocturna quidem carpentes penſa puellæ*
„ *Neſciuere hiemem; teſta quum ardente viderent*
„ *Scintillare oleum, & putres concreſcere fungos.*

Sed ellychnia lampadum in templo Mineruę Britãnicę materiam longe aliam habuere, quę concreſcebat in duriorem adhuc tophi ſubſtantiam; quæ ſaxeos globulos non ſolum duritie, verum etiã figura æmulabatur: vt pote materiam ſortita, quæ combuſtione apta eſſet quo quopacto lapideſcere; cęu lutum, ex quo lateres efficiuntur ab adurente igne vehementiſſimo fornacis.

Materia combuſtione lapideſcens.

De Lucernis Bononienſibus. Cap. XVIII.

IO: Baptiſta Porta in ſua naturali Magia, [a] Iulius Iacobonius in Appendice de Priſca Cęſiorum gente, Hieronymus Ruſcellius in opere De ſtemmatibus illuſtrium virorum, & alij multi præclari ſcriptores, quamplures alias, præter allatas lucernas, referunt paucis ab hinc annis inuentas fuiſſe tum Romæ, tum alibi locorum, tum ſpeciatim etiam Bononiæ adhuc ardentes in antiquiſſimis ſepulchris: quas vidiſſe teſtantur plurimos homines fide digniſſimos; quos ipſi de propoſito ſunt allocuti. Et certe Guidi Panciroli etiam obſeruatione in opere ſuo rerum memorabilium deperditarum, vbi de exequijs mortuorum agit, aperte conſtat ex lege Mæuia. ff. de manum. teſtam. antiquitus Nobiles teſtamento mandare conſueuiſſe Libertis ſuis, vt monumento Dominorum aſſiduam lucernam accenderent, & ſepulturam cuſtodirent: Atque vt lucernarum huiuſmodi pleræque tales erant, quæ interpollata deinceps noui adiectione fomitis aſſidue ſeruabantur ardentes; ita nonnullæ tali magiſterio fabricatæ fuerant, quæ ſemel accenſæ inextincta flamma per multas annorum decades in tumulis effulgebant. Harum imagines aliquot ego apud me habeo pulcherrimas ex Muſæo Vlyſſis Aldrouandi Præceptoris, Bononiæ conquiſitas.

[a] lib. 12. cap. vlt. in f.

Nobiles olim ſepulturam illuminari, & cuſtodiri curabant.

De Lucerna Pionis. Cap. XIX.

PAuſanias Hiſtoricus (quod animaduertit etiam Cardanus [a] in opere ſuo De Subtilitate) recitat ſe vidiſſe in oppidulo Pioniæ Myſiæ iuxta Caicum, dum Pioni (ex Herculis hic fuit deſcendentibus) oppidi conditori ſacrificarent, e ſepulchro Pionis fumum exhalaſſe; quem vt Cardanus dolo malo excitari potuiſſe credit, nec non etiam naturali cauſsa; quod vtrumque ſuo ingenio eo loci explicat, & quidem probabili coniectura: ita nos multo veriſimilius exiſtimamus eundem fumum prodijſse de lucerna quapiam admirabili, quæ multos per annos antea exardens, tunc, qua data cauſsa, extincta fumum denſiorem, vberioremque, vt ſolet in lucernarum extinctu, exhalauerit per ſepulchri rimas ad apertum aerem: adeo conſuetum nouimus fuiſse vetuſtioribus, præſertimque viris nobilibus, Principibusque, vti Pionem oppidi conditorem, Herculiſque progeniem fuiſſe neceſse eſt, in ſuis monumentis lucernas abſque noui fomitis adiectione per multa etiam ſæcula exardentes habere. Sed tamen hoc admirabile Pionis non ſibi confinxit ipſe Cardanus, aſt a Pauſania deſumpſit, in Bœoticis ita ſcribente: *Exin proxima ſunt Oedipi filiorum ſepulchra. Ad ea, quæ ſunt* ſacra *etſi ipſe non ſpectaui, narrantibus tamen fidem habui: aiunt enim Thebani, & alij ex ijs, qui Heroes vocantur, & Oedipi filijs inferius a ſe mitti. His certe, dum adolent, cum flammam, tum emiſſum ex ea fumum, in duas partes diſcedere. Id ego vt crederem, facile me adduxit, quod in Myſia, quæ ſupra Caicum eſt, vidi. Eſt ibi modica Vrbs, Pioniæ appellata: cuius conditorem Pionin, de poſteris Herculis vnum perhibent. Huic dum parentant, ſponte fumus e ſepulchro exilit: hoc ipſe, dum accideret, vidi.* Qua de re Cardanus inquit: [b] Recitat Pauſanias vidiſſe ſe in „ oppidulo Pioniæ Myſiæ, iuxta Caicum, „ dum Pioni (ex Herculis hic fuit deſcen- „ dentibus oppidi Conditor) ſacrifica- „ rent, e ſepulchro Pionis fumum exha- „ laſſe. Quod ſi non dolo factum fuit; „ quis prohibet, ſub ara ſuppoſito canali „ ad ſepulchrum tendente, atque in ca- „ nalis origine, bitumine aut ſtyrace, aut „ thu-

[a] Lib. 18.

Fumus denſior, & vberior in extinctu lucernarum.

Vide lib. 4. cap. 38.

Fumus e ſepulchro ſponte prodiens.

[b] lib. 18. ſubtil.

„ thure,reve alia quam quæ in altari ado-
„ letur,vel aquarum exemplo, vel Hero-
„ nis, dum ſacrificio ſponte portas aperi-
„ re docet, fumum erumpere e tumulo?
„ Sed & alia naturali ratione abſque do-
lo conſtare potuit. At quæ ratio natu-
ralis aptior eſt abſque dolo, ſi dicamus,
e Pionis tumulo fumum halare de Lu-
cerna ſubterranea in eo accenſa? non
quidem de fomite Lucernæ, verum de
materia tempore ſacrificij Aræ impoſi-
ta, quam propinquæ Lucernæ flamma
reſoluat in fumum? vel etiam, quid ni
materies illa flammam in Lucerna deti-
nēs,tenuem ac exilem ſui halitum emit-
tat, qui ſpectetur tunc ab hominibus,
aciem viſus acrius intendentibus in actu
ſacrificij ad Aræ partes? Id certe nemo
iure poterit inficias ire.

De flamma inextincta Pyrethiorum.
Cap. XX.

[a] lib.7.c.29.

CÆlius Rhodiginus [*a*] in ſuis anti-
quarum lectionum commentarijs
aſſerit in Pyrethiorum meditullio ſur-
ſum ſtetiſſe aram, vbi inextinctus ſerua-
retur ignis. Cælio de hac re conſentit
Delrius [*b*] in ſuis Magicis Diſquiſitioni-
bus. At vero ante vtrumque [*c*] Strabo
de propoſito agens, vbi de Cappado-
cia tractat, ſuntque, ait, Pyrethia ſepta
ingentia; in quorum medio ara eſt, in
ea Magi & cinerem multum, & ignem
inextinguibilem ſeruant. Procopius
etiam [*d*] in bello Punico, Hic magnum
Pyreum eſt, inquit, vbi ignem perpe-
tuum cuſtodiunt Magi. Quum autem
nos ex Ariſtotele [*e*] didicerimus tum il-
lud eſſe diſcrimen inter ingenitum, &
ingenerabile; quod ingenitum dici po-
teſt corpus nondum exortum mox ori-
turum; ingenerabile vero id, quod aut
numquam, aut difficillime, ac vix gene-
ratur: tum etiam ignem, qui fomitem
conſumens, noui ſemper adiectione in-
diget, ſi diu conſeruari debet, non per-
manere, ſed ſemper fieri nouum, ſem-
perq; corrūpi veterem, ac fluere [*f*] ad
inſtar fluuij: propterea hunc Pyrethio-
rum ignem perpetuum, & inextingui-
bilem appellatum a veteribus, non au-
tem inextinctum, dicimus non inter-
pollata, repetitaque deinceps noui fo-
mitis adiectione conſeruatum fuiſſe,
cuſtoditumque; vt conſeruabatur, cu-

[b] tom.2.li.4. cap. 2.quæ.7. ſ.2.
[c] lib.15.
[d] lib.2.
[e] 1.cœl.t.111. & ſeqq. Ingenitum, & ingenerabile quæ differant.
[f] 2.meteor. cap.2. Ignis,qui ſemper fiat numquam permaneat.

A ſtodiebaturque ſacer ille ignis apud
Perſas; ſed in materia diutiſſime arden-
te conceptum fuiſſe, cuiuſmodi erat
flamma lucernæ Pallantis, & Olybij.

De Lucerna Salernitana.
Cap. XXI.

IAnus Gruterus [*a*] in volumine ſua-
rum inſcriptionum antiquarum retu-
lit ex teſtimonio de viſu Iacobi Sir-
B mondi e Societate Ieſu hiſtoriam huiuſ-
modi Lucernæ ardentis,

[a] pag.1148. num.17.

Salerni Vrna in æde Epiſcopali.
Haue. Septima. Sit. Tibi
Terra. Leuis. Quiſque
Huic. Tumulo. Poſuit
ſic
Ardente. Lucernam
Illius. Cineres. Aurea
Terra. Tegat
Grutero Sirmondus qui vidit.

Cuique vt notum eſt mendum in inſcri-
C ptionem irrepſiſſe in littera *Ardente.*
quæ ab autore *Ardentem.* Scripta fue-
rit; ſiue τὸ M ab opifice omiſſum; ſiue
carie illius partis vetuſtate corroſum;
ſiue quauis alia de cauſſa deletum; ita
non plane conſtat fuerit ne ardens illa
lucerna ex earum numero,quæ ſine fo-
mitis noui repetita deinceps adiectio-
ne plures accenſa durauerit annos. Ve-
rum quando aliam propoſiti coniectu-
D ram non habemus, quam litterarum,in
quibus ardens lucerna legitur; nos eius
hiſtoriam ſuperioribus attexere volui-
mus, relinquentes Lectori iudicium, &
optionem vtramlibet partem quæſtio-
nis accipiendi.

De Lucerna Demoſthenis.
Cap. XXII.

NOn defuere, qui lucernam inex-
tinguibilem etiam Demoſtheni
E fuiſſe ſcripſerunt: ſed nos apud Plutar-
chum in vita Demoſthenis eum habuiſ-
ſe lucernam lectitauimus, de qua ipſe
nobilem mentionem fecit, non ſolum
quia, quum ex tempore nihil dicere
vellet, ſed omnia meditatus, a Pythea
irriſus aſſeuerante lucernam olere ſua
enthymemata, irriſionem amare De-
moſthenes retudit inquiens, nempe
non eorundem tibi, & mihi, Pythea,

Demoſthenes nihil dicere voluit ex tempore.

 con-

conſcia eſt lucerna: ſed etiam quia furi, cui cognomen erat Chalco, ideſt, æreo quum tenderet vigilias, & lucubrationes eius perſtringeret, Noui, inquit, moleſtum tibi eſſe quod lucernam habeam accenſam: At vos nolite mirari, Athenienſes, ſi furta committantur; quum fures æreos, parietes habeamus luteos. Verum enim vero hinc non ſatis eſt apertum, an huiuſmodi lucerna ſemper apud Demoſthenem arſerit iugi flamma; nec ne; & an iugiter ardens nouo ſemper in conſumpti locum deinceps adiecto fomite conſeruata fuerit; an abſque noui fomitis adiectione ſemel accenſa ſemper ardens permanſerit ad multos annos; cuiuſmodi ſuperiores multæ fuere; quarum naturam in hoc opere ſcrutamur.

De Lucernis Tritenhemij.
Cap. XXIII.

[a] cap. 6.

SCholiaſtes ad libellum de Naphtha [a] Libauij Iatrochymici non vulgaris, Anonymi cuiuſdam relatu in aureo Vellere, nomine Bartholomæi Korndorferi, Chymica duo Tritenhemij memorat artificia, quibus ignes æternos ille procurauit; eaque dicit eſſe duo lumina æterna, quorum lampades conſtructæ poſſunt quolibet loco reponi: Cuius ignis artificium ex Tritenhemio exacte deſcribit allatis ingredientium differentijs, ponderibus, & præparationibus: Quæ omnia cumulate nos infra [b] commodiori loco explicabimus, ſat habentes in præſentia lucernarum perennem flammam abſque noui fomitis adiectione continentium exiſtentiam, ſeu veritatem, poſſibilitatemque, vt ita loquar, ex præcellentium virorum experimentis collegiſſe.

[b] lib. 2. cap. 44.

De Lucerna Terentina.
Cap. XXIV.

ADijciendus promulgatis eſt ignis ante Aram Ditis, & Proſerpinæ in Campo Martio ad Tyberim olim diutiſſime ardens; cuius nobilem ſimul, & admirabilem hiſtoriam ex Valerio Iacobonius in Appendice de priſca Cæſiorum gente proponit, & illuſtrat. Sed præſtat nos ſuis autoribus quæque reddere commenta. Porro & nos apud Valerium [a] Maximum hæc legimus, vbi de inſtitutis antiquis agitur, ac ſpeciatim ludorum mos explicatur. Quum ingenti peſtilentia, inquit, Vrbs antiqua, agrique vaſtarentur, Valeſius vir locuples, ruſticæ vitæ, duobus filijs, & filia ad deſperationem vſque medicorum laborantibus; aquam calidam ijs a foco petens, genibus innixus, Lares familiares, vt puerorum periculum in ipſius caput transferrent, orauit. Orta deinde vox eſt, habiturum eos ſaluos, ſi continuo flumine Tyberis deuectos Terentum portaſſet; ibique ex Ditis Patris, & Proſerpinæ ara petita aqua calida, quam illi deſiderarent, recreaſſet. Eo prædicto magnopere confuſus, quod & longa, & periculoſa nauigatio imperabatur; ſpe tamen dubia præſentem metum vincente, pueros ad ripam Tyberis protinus detulit: Habitabat enim in villa ſua prope vicum Sabinæ regionis Heretrum; ac lintre Oſtiam petens, nocte concubia ad Martium campum appulit; ſitientibusque ægris ſuccurrere cupiens, igne in nauigio non ſuppetente, ex gubernatore cognoſcit haud procul apparere fumum, & ab eo iuſſus egredi Terentum (id nomen ei loco eſt) cupide arrepto calice aquam flumine hauſtam eo, vnde fumus erat obortus, iam lætior pertulit; Diuinitus dati remedij quaſi veſtigia quędam in propinquo ſe exiſtimans nactum: Inque ſolo magis fumante, quam vllas ignis habente reliquias, dum tenacius omen apprehendit; contractis leuibus, & quæ ſors obtulerat, nutrimentis, pertinaci ſpiritu, flammam euomuit; calfactamque aquam pueris bibendam dedit: qua potata, ſalutari quiete ſopiti, diutina vi morbi repente ſunt liberati: Patrique indicauerunt vidiſſe ſe in ſomnis neſcio a quo Deorum ſpongia corpora ſua pertergi, & præcipi, vt ad Ditis Patris, & Proſerpinæ Aram, a qua potio ipſis fuerat allata, furuæ hoſtiæ immolarentur; lectiſterniaque, & ludi nocturni fierent. Is, qui eo loci nullam aram viderat deſiderari credens vt a ſe conſtrueretur, aram empturus in vrbem perrexit, relictis qui fundamentorum conſtituendorum gratia terram ad ſolidum foderent: ij Domini imperium exe-

[a] Lib. 2. cap. 1.

Hiſtoria mira Valeſij.

Fumus abſque igne vt flatu in flammam verſus.

exequentes, quum ad viginti pedum altitudinem humo egeſta, perueniſſent, animaduerterunt aram

Ara Ditis, & Proſerpinæ ſubterranea.

Diti. Patri. Proſerpinæque

inſcriptam. Hoc poſtquam Valeſius nuntiante ſeruo accepit, omiſſo emendæ propoſito, hoſtias nigras, quæ antiquitus furuæ dicebantur, Tarenti immolauit: ludosque, & Lectiſternia continuis tribus noctibus, quia totidem filij periculo liberati erant, fecit. Cuius exemplum Valerius Poplicola, qui primus COS. fuit, ſtudio ſuccurrendi ciuibus, ſecutus, apud eamdem aram publice nuncupatis votis, cæſisque atris bobus, Diti maribus, feminis Proſerpinæ, Lectiſternioque, ac ludis trinoctio factis, aram terra, vt ante fuerat, obruit. Hæc ad verbum ex Maximo Valerio deduximus. Addit Iacobonius, Romæ in Campo Martio Terentum, locum ſic appellatum ferunt, quod ibi Tyberis tereretur, vbi Diti, & Proſerpinæ ara ſtatuta fuerat. Hoc loco Inferis publice litatum, ludosque a loco denominatos Terentinos, inſtitutos fuiſſe, traditum eſt. Terentus, inquit Feſtus, locus fuit in Campo Martio, quo loco Ara Ditis Patris in terra occultabatur. Ceterum nos arbitramur viſum a Valeſio fumum e terra Aræ ſuperiacente erumpentem non aliunde, quam ex lucerna prope Aram ab antiquiſſimis temporibus ardente ſiue vna, ſiue multiplici ſurſum aſcendiſſe, id enim ſatis eſt veriſimile: nempe quum terra illa eſſet vliginoſa, igne ſubdito percalefacta, fieri potuit, vt pertinaci afflatu Valeſij, ceu de titione, de terra vliginoſa fumante demum ignis excuteretur.

Conſul primus qui fuerit.

Terenti etymologia.

Flamma vt ſtatim de terra fumante potuit excitari.

De Lucernis Foxij. Cap. XXV.

SEbaſtianus autem Foxius, vir in Academia pariter, atque in Peripato verſatiſſimus, apertum, ac luculentum de perpetuis lucernis ab antiquo intra ſepulturas ardētibus teſtimonium perhibet alicubi, inſinuato illarum fine, detectaque occaſione illas in tumulis recondendi, dum ſcribit in hanc ſententiam, Ægyptij vitam lucerna ſignificantes occaſionem veteribus dedere ponendi lucernas perpetuas in ſepulchris: ibi cum cadaueribus animas immortales morari ſemper innuentes: non enim beſtijs id officij præſtabant; quibus nouerant contigiſſe animam mortalem. Sic ergo tamquam de re certiſſima, & extra omnem dubitationis aleam poſita, de reconditis lucernis intra mortuorum tumulos ab antiquo ardentibus, quas ipſe perpetuas appellat, agit vir eximius.

De Lucernis Vulcani. Cap. XXVI.

QVum olim veteres, præſertimque Romani vilia quæque, turpia, & infames etiam meretrices Diuinitate donarent, Cloacinam, pauorem, febrē, pallorem, rubiginem, fornacem, lupam, fauiam, floram, ſterculium, lapidem terminum, vitia cum Græcis, mutinum obſcænum, & id generis alia ſexcenta; quod refert Lactantius [a] Firmianus, adorantes: nulli profecto mirum eſſe debet, ſi etiam Igni, ac Vulcano diuinos honores dederit Antiquitas: nam etſi eum Gentilium Deorum infimum ob ſummam deformitatem recens natum parentes proiecerint: & adultum Minerua coniugem noluerit; vt propterea belle de illo [b] Virgilius cecinerit,

cui non riſere parentes:
Nec Deus hunc menſa, Dea nec dignata cubili eſt.

Romani tamen, Plutarcho [c] referente, Vulcanum principem, ac ducem artium facientes, eo quod Ignis & reperit omnes & conſeruat artes, anſam dedere priſcis, vt illi domum conſecrauerint, ædem conſtituerint, dicauerintque; ſub qua in loco ſubterraneo lampades, lucernasve multas collocarunt oleo viuo nuncupato repletas; quod aſbeſtinum, & incombuſtibile dicitur, ad cuſtodiendam perennem flammam in eiuſdem Vulcani ſeu ſignum, ſeu honorem accenſam: nam Vulcanus erat Ignis antiquis ſapientibus. Hac de re teſtimonium dedit Henricus ille, qui [d] Guidi Panciroli opus Rerum memorabilium deperditarum Latio dedit, & notis illuſtrauit, aſſerens oleum incombuſtibile, quod in reconditis antiquorum Lucernis numquam conſumebatur, aptius, rectiusve appellari poſſe viuum; nam Statius (ait ipſe) alicubi ſcribit in hanc ſententiam concinens,

Rom. turpia diuinitate donabant.

[a] 1. de falſ. reli. ca. 20.

[b] Ecl. 4.

[c] Quæſt. tom. 1.

Oleum viuum in lucernis antiquorum.

Vulcanus erat Ignis antiquis ſapientibus.

[d] Cap. de ol. incombuſt.

„ *Vulcano condicta domus, quam ſubter cunti*
„ *Stagna ſedent venis, oleoque madentia viuo.*

Cuius Poetę verſiculos, ob ſtagnorum, atque venarum metaphoram, obſcuriores dilucidare operæ pretium duximus. Porro Vulcano ignium Deo antiquitus conſecrata domus habuit loca ſubterranea, canalium, & cuniculorum inſtar, excauata; in quibus aſſidue lampades ardebant; & quum lampades illæ, ſiue lucernæ fortaſſe grandiores, eæque immotæ conſiſterent; ideo plenæ oleo, metaphorice ſtagni cognomentum a Poeta obtinuere: Quumque penſiles non eſſent; ſed in terra veluti ſedentes; proinde ſedere ſcitiſſime dictæ ſunt: Et quum in terræ cuniculis, factiſque arte canalibus, qui venas animalium imitantur, conſiſterent; propterea in ſubterraneis venis tamquam ſedentes deſcribuntur: venæ ſiquidem per tranſlationem in terra dicuntur ſubterranei meatus liquore quomodocumque referti: vt ex [e] Hirtio, & Plinio [f] conſtat aperte: Denique vero quum oleo aſbeſtino, & incombuſtibili diutiſſime flammam inextinguibilem continente replerentur; idcirco madere oleo viuo conſtituuntur: nam oleum viuum idem eſſe cum oleo incombuſtibiliter ardente, vt linum viuum idem penitus eſt cum lino pariter incombuſtibiliter ardente, ante nos ibidem obſeruauit [g] Pancirolus, & ante illum Plinius. Ita ergo & ſub terra in templo, ſeu domo ſacra Vulcani recondebantur Lucernæ ſine fomitis adiectu diutiſſime ardentes. Huc fortaſſis alludere voluit antiquior ille Poeta Thebæus in Helenæ raptu concinens ita,

Vulcani domus ſubterranea.

Lucernæ quæ, & cur ſtagna vocatæ.

Venę cur dicantur ſubterranei meatus.

[e] 4. de bell. Alex. 21.
[f] lib. 9. cap. 15.

Viuum linum, & oleum quæ dicantur.

[g] lib. 19. cap. 1.

„ *Irata autem quamuis exiſtens, tamen obtemperabat Vulcano,*
„ *Ac ignis inextinguibilis, & ferri moderatori.*

De Lucerna Merlini Magi.
Cap. XXVII.

SVbterraneas lucernas ab antiquo tempore in tumulis abſque noui fomitis adiectione iugiter ardentes fieri potuiſſe credidit Ludouicus Areoſtus, inter Italicos Poetas primi ordinis; nam qui non ſolum poſſibilia, ſed etiam ve-

Poeta veriſimilia canere debet.

A riſimilia cantu celebrare debuit, illuſtris Poeta in antro ſubterraneam Merlino Vati ſepulturam cum templo conſtructam eſſe concinit, in quo procul ab omni hominum commercio, & abſque vllo humano miniſterio, famulitioque, ante altare lampadem ardentem ſplendere ait tum multo ante accenſam, tum ad vltimum Iudicij diem ſemper in poſterum arſuram confitetur: cui de propoſito ſuauiſſimos iſtos verſiculos [a] Itala B Muſa dictauit,

[a] Cant. 3.

Il traditor penſo, che la Donzella „
Foſſe ne l'alto precipitio morta. „

Et paullo poſt,

Laſciam coſtui, che mentre a l'altrui vita „
Ordiſce inganno, il ſuo morir procura. „
E torniamo a la Donna, che tradita „
Quaſi hebbe a vn tempo morte, e ſepoltura. „
Poi ch'ella ſi leuò tutta ſtordita; „
C'hauea percoſſo in sù la pietra dura; „
Dentro a la porta andò, ch'adito daua „
C *Ne la ſeconda aſſai più larga caua.* „
La ſtanza quadra, e ſpatioſa pare „
Vna deuota, e venerabil chieſa; „
Che sù colonne alabaſtrine, e rare „
Con bella architettura era ſoſpeſa; „
Sorgea nel mezo vn ben locato altare, „
C'hauea dinanzi vna lampada acceſa; „
E quella di ſplendente, e chiaro foco „
Rendea gran lume a l'vno, e l'altro loco. „

Et quæ ſequuntur alia in eodem propoſito. Quum autem inſignis Poeta nullius generis hominem in hac ſpelun- D ca degentem ponat, cuius miniſterio lampadi, priore conſumpto, nouus ſubinde liquor adiungeretur: certo iam conſtat eum alluſiſſe, atque aſſenſum dediſſe lucernis ab antiquo iugiter ardentibus abſque noui fomitis adiectione in ſubterraneis mortuorum ſepulchris. Ceterum & ſi multa in hoc Epiſodio confingat ſibi nobilis Poeta, ijs tamen fictis hoc minime fictum permiſſum eſſe potuit, quod ait de lucerna in E tumulo Merlini diutiſſime ardente; nam Merlinum prædicant Hiſtorici omnes Magorum ſapientiſſimum: qui proinde non magno negocio nobile ſibi monumentum, & in eo lampadem ad multas annorum centurias abſque noui fomitis adiectione iugiter ardentem, & inextinguibilem condere potuerit, non ſecus ac fecerit Euander Pallanti, Cicero Tulliolæ, alijque veteres non pauci.

De

De Lucerna Prytanei ſempiternam flammam continente. Cap. XXVIII.

[a] Syntag. 4.

LIlius ille [a] Gyraldus in ſua Deorum Gentium Hiſtoria, vbi ex profeſſo de Veſta diſſerit, Athenis, inquit, in Prytaneo ignis ſempiternus aſſeruabatur, non a Virginibus, ſed (vt ait [b] Plutarchus) a mulieribus matrimonio ſolutis. At vero licet hæ mulieres pleriſque viris doctis dicantur aſſeruaſſe ignem Prytanei ſempiternum in rogo ligneo, ſemper in combuſtorum locum noua ligna imponentes: Nos tamen ex Plutarcho habemus illum ignem æternum in lucerna exarſiſſe; Verum quoniam iſtæ viduæ perennem in lucerna flammam aſſeruare poterant, aut repetita noui fomitis adiectione in conſumpti locum; aut citra noui vllius fomitis adiectionem, a lucerna cuncta illam extinguere, ſuffocareque valentia procul arcentes, nempe ipſam cuſtodientes ab imbrium iniuria, & a ventorum impetu, & ab animalium, aliorumque ſeu voluntaria, ſeu temeraria moleſtia; aut vtroque modo eamdem conſeruantes: propterea hunc etiam ignem Prytanei ſempiternum noſtris lucernis adijcere voluimus; quia nil prohibet ipſum eiuſdem generis extitiſſe cum diutiſſime ardente lampade, cui nouus fomes adiunctus non fuerit vnquam.

[b] In vita Numæ.

Viduæ vbi ſeruarent ignem.

De Lucerna Delphica ſempiternum ignem habente. Cap. XXIX.

PLutarchus ille Chæronenſis Romanarum, Græcarumque rerum ſcriptor illuſtris, idemque Philoſophus non ignobilis, in vita Numæ Pompilij, occaſione Virginum Veſtalium Romæ ſacrum ignem cuſtodientium, Græcos etiam ſuos habuiſſe ignem ſacrum perpetuum memorat, & præſertim de Lucerna Delphica fuſe pertractat in hanc ſententiam, Inſuper, inquit, Virginum Veſtalium cuſtos erat: quarum item cõſecrationem, & perpetui ignis, quem aſſeruabant hæ, curam, & religionem aſſignant Numæ: ſiue puram, & incorruptam ignis naturam integris, & impollutis credit corporibus: ſiue infecundam, & ſterilem aggregauit Virgi-

Græci perpetuum ignem habuere.

Veſtalium inſtitutor Numa.

A nitati. Siquidem in Græcia quoque ſicubi ſeruatur æternus ignis, ſicut Delphis, & Athenis, Viduæ extra ætatem poſitæ nuptiarum non virgines, preſunt ei. Qui ſi forte extinctus fuerit, vt Ariſtionis tyrannide ſacra lucerna Athenis, & Delphis templo a Medis incenſo, belloque Mithridatico, atque Romanorum ciuili vna cum ara fuit deletus ignis: negant eum fas eſſe ex alio accendi igne, ſed nouum, & recentem

Ignem cur ſeruarent Virgines.

Ignis ſacer extinctus. quomodo reparabatur.

B parandum; eliciendamque puram, ac liquidam ex Sole flammam. Succendunt eam ſcaphijs cauatis in æqualia latera orrogonia trigonalia, quæ ex circumferentia in vnum centrum ſunt deuexa: His Soli obuerſis radij vndique flagrantes coguntur, & contrahuntur ad centrum. Ita cum ipſum aera diuidunt attenuatum; tum leuiſſimum quodque, atque aridiſſimum appoſitum fomentum inflammant extemplo, quod accipiant reflexione radij corpus, & ictum

C igneum. Hæc vir eximius: Ex quibus quum nulla fiat mentio adiectionis noui fomitis in locum conſumpti a flamma lucernæ, ſed ſolum cuſtodiæ ignis æterni; veriſimilius arbitror æternum illum ignem ſine fomitis adiectione vlla ſeruatum fuiſſe a mulieribus, quæ ipſum tuerentur ab externis iniurijs cuiuſque generis; quam quæ illum repetita noui fomitis appoſitione quaſi nutrirent.

D *De igne Veſtalium Virginum æterno. Cap. XXX.*

APud eumdem Plutarchum habemus hiſtoriã ignis perpetui; quem Romæ Virgines Veſtales cuſtodiebant; nam in Vita Numæ Pompilij quum dixiſset Pontificem Maximum Virginum „ Veſtalium cuſtodem fuiſſe; quarum item „ cõſecrationem, & perpetui ignis, quem „ aſseruant hæ, curam, & religionem aſſi- „ E gnari Numæ, ſiue puram, & incorru- „ ptam ignis naturam integris, & impol- „ lutis crediderit corporibus; ſiue infe- „ cundam, & ſterilem aggregauerit Vir- „ ginitati. Nam ignis Ariſtoteli [a] nullum animal generat; Plinioque [b] dicitur contrarium generationi elemẽtum; quibus aſsentitur Ouidius concinens,

„ *Nec tu aliud Veſtam, quam puram intellige flammam;*

Ignis nullum animal generat.

[a] 2. de gen. an. cap. 3.

[b] Lib. 11. cap. 36.

Ignis contrarium naturæ elementum.

Na-

Ignis cur ſterilis, & purus.

» *Nataque de flamma corpora nulla vides.* quocirca ſcite Plutarchus infecundum, & ſterilem eſse ait, non minus ac ſit purus, & incorruptus, ſiue imputreſcibilis: Mox Romanum ignem Virginum Veſtalium comparans igni Græco Delphis, & Athenis in Lucernis perpetuo ardenti, & a ſenioribus viduis mulieribus aſſeruato: Vnde conſtat aperte Virginum Veſtalium ignem in lucerna exarſiſſe; non autem in rogo ligneo: cui fortaſſe igni alludere voluit in [c] Euangelio Dominus, dum Virginibus obuiam ſponſo ituris lampades ardentes aſſignauit in parabola; Subdit eo loci

Ignis Veſtalium qualis fuerit. [c] Matth. cap. 25.

Veſtales præter ignem quid ſeruarent.

» Plutarchus, Ac nonnulli apud Virgines
» Veſtales præter ignem illum æternum
» depoſitum nihil arbitrantur: alij ſacra
» quædam nulli conſpecta; alij condita ibi
» eſſe: de quibus quatenus audire, & dice-
» re fas eſt, diſſeruimus in Vita Camilli.

Vbi hæc ad verbum ex eodem autore
» legimus: Romani a Gallis victi, reliqua
» deſerta Vrbe, Capitolium telis, & mu-
» nitionibus firmauerunt. Sacrorum pri-
» ma cura fuit, quorum partem in Capi-
» tolium comportauerunt. Sacrum ignem
» Veſtæ Virgines cum ſacris rapientes
» profugerunt: Ex quo modo comportandi conſtat ignem Virginum Veſtalium non in lignorum ſtrue accenſum, ſed in lucernis, & lampadibus exarſiſſe: Quomodo enim fugientes raptam igneam pyram comportare potuiſſent? quomodo non multam rogi fauillam, prunamque Sacram hoſtibus reliquiſſent? Addit autem Plutarchus, Scri-

Ignem Veſtalium fuiſſe lampadem.

» bunt tamen nonnulli præter æternum
» ignem nihil eas ſeruare, quem Numa
» Rex tamquam rerum omnium princi-
» pium dedit colendum: Habet enim vim
» mouentem ſupra cetera ignis; & gene-
» ratio motus eſt, aut cum motu certe:
» Reliquum materiæ deſtitutum calore,
» torpidum iacens, & mortuo ſimile, ve-
» lut animam, quærit ignis vim; quæ ſimul
» atque acceſſit, confert ſe ad agendum
» quid, aut patiendum: Ignem igitur vi-
» rum curioſum, & quem fama tenet ob
» ſapientiam cum Camænis conſuetudi-
» nem habuiſſe, Numam conſecraſſe: &
» perennem mandaſſe ſeruandum, vt in-
» ſtar æternæ, quæ vniuerſitatem mode-
» ratur, virtutis. Hinc etiam patet Veſtalium ignem in lucernis ardentem

Ignis vim habet mouentem ſupra cetera.

Ignis ad aliam materiam ſe habet, vt eius anima.

A fuiſſe, fomitiſque noui adiectione non eguiſſe; nam Virgines illum ſeruaſſe dicuntur, ſcilicet cuſtodiſſe incolumem ab omnibus externis iniurijs illi vndecumque occurſantibus; non autem illum aluiſſe repetita fomitis adiectione. Alij, ſubdit vir egregius, ignem Græcorum »
more purum ſacris proponi ardentem. »

Vide lib. 4. cap. 37.

Quæ maxime quoque conuincunt Veſtalium ignem in lucernis exarſiſſe citra fomitis conſumptionem: tum quia idem B autor antea in Vita Numæ monuerat Græcorum ignem ſacrum æternumque a Viduis, & Delphis, & Athenis cuſtoditum fuiſſe in lucerna templi ardentem, non autem in lignorum rogo: tum quia ignis pyræ ligneæ, lucernæque fomitem conſumens, purus non eſt, ſed tetro exhalationum, caliginumque fumo impuro coinquinatus: ignisque vere purus eſt, qui ſine fumo, atque adeo ſine combuſtione fomitis ardet in lucerna. Sed & Ouidius ignem Veſtalium C Virginum fuiſſe puram lucernæ flammam illis verſiculis videtur explicaſſe, dum ait,

Ignis, qui ſine fumo purus apud nos ardeat.

Nec tu aliud Veſtam, quam puram intelligę flammam, »
Nataq. de flamma corpora nulla vides. »

Sed adijcit eo loci Plutarchus, cetera in »
penetralibus condita, præter Virgines, »
quas Veſtales vocant, nemini conſpe- »
cta; plurimorumque vulgatum ſermo- »
ne eſt Mineruæ ſignum ibi aſſeruari, ex »
D Troia in Italiam ab Ænea aduectum. »
Sunt, qui fabulentur Deos ex Samo- »
thracia, quum Troiam conderet, attu- »
liſſe eo Dardanum, atque ſacraſse; ſa- »
craque, & ceremonias ijs inſtituiſse. »
Æneam inde capta Troia clam ſublata »
ſeruaſse, dum in Italia conſedit. Qui »
vero maiorem habere ſe huius rei noti- »
tiam iactant, duo aiunt illic repoſita do- »
lia eſse; apertum alterum, atque inane: »
alterum plenum, & conſignatum, ſola- »
E rum vtrumque ſanctiſſimarum harum »
Virginum permiſsum oculis. Hos alij »
hinc arbitrantur falli, quod ea tempe- »
ſtate Virgines maximam ſacrorum par- »
tem in duo condita dolia defoderint »
ſub æde Quirini; Vnde locus adhuc do- »
liorum ſeruet nomen: Præcipuis vero, »
& dignioribus ſublatis ſacris, trans »
fluuium cæperunt fugam. Ibi L. Albi- »
nus de plebe homo, plauſtro coniugem, »

Doliorum locus Romæ qui.

par-

„ paruoſque liberos ſuos cum rebus ne-
„ ceſſarijs inter fugientes exportans, vbi
„ ferre gremio Virgines ſacra Deum cō-
„ ſpicit omni deſtitutas ope, & fatigatas,
„ eueſtigio vxorem, ac liberos cum rebus
„ ſuis detrahit ex plauſtro, illas in vehi-
„ culum imponit, vt in ciuitatem quam-
„ dam Græcam recipiant ſe. His etiam oſtenditur Veſtales non in rogo ignem, ſed in lucerna, ſeu lampade cuſtodiuiſſe; quæ namque ardentia ligna gremio ferre non poterant, eædem fugientes ignem lucernæ ſacrum impune in gremio portare poterant. Atque vt probabile ſatis eſt ex aperto illo, & vacuo dolio erutum fuiſſe liquorem incombuſtibiliter ardentem in lampade ſacrarum Virginum cuſtodiæ commiſſa; ita veriſimile ſatis eſt in altero pleno, & obſignato conſimilis naturæ liquorem contineri; vt affinis valde fuerit lucerna Veſtæ lampadi Olybianæ ſuperioribus annis Ateſte in agro Patauino inter duas ampullas liquore plenas inuentas ſub terra; de qua lucerna late [a] ſuperius. Quinimmo quum earum ampullarum altera humore aureo, altera liquore argenteo colore plena eſſet; argenteusque latex aquæ nomine paſſim ab antiquis donetur; huc fortaſſis ea ſpectant, quę aliter interpretatus [b] Lipſius etiam apud Suidam, & Georgium Cedrenum legit in hæc verba, *Numa Virgines Veſtales ignis, & aquæ curam habere demandauit*: per aquam nos liquorem incombuſtibiliter ardere valentem in altero dolio clauſo exponentes. Licet non diffiteamur, quod in Numa Plutarchus de alia retulit aqua Virginibus ijſdem ſacrata, qua luſtrarent, & aſpergerent quotidie penetralia: probabile namque magis eſt has duas aquas fuiſſe; nam aliud eſt aquæ curam, vt & ignis habere; aliud eſt fontem, quo irrigatur campus, ſacrandum Virginibus Veſtalibus, cuius aqua luſtrarent, & aſpergerent quotidie penetralia: ſiquidem ſacrare fontem Virginibus nihil eſt aliud, quam fontem reddere proprium Veſtæ, aliosque omnes homines ab eius fontis vſu arcere, ac prohibere, vt a re ſacra: ſed non eſt aquę fontis curam habere, vt ignis: qua enim aſperguntur, atque luſtrantur penetralia, eius certe non cura habetur, vt ignis aſſeruati, ſed

Veſtali ignem arſiſſe in lucerna.

Dolia Veſtalium quid in ſe continuerint.

Vide lib. 4. cap 37.

[a] cap. 9.

[b] De Veſt. cap. 10.

Veſtales aquæ curam habuiſſe.

A ipſius vſus exercetur. Inſuper autem Veſtalium ignem in lucerna effulſiſſe pleraque demonſtrant antiqua numiſmata; ſiquidem apud Lipſium [c] vidimus icones argenteorum, & aureorum plurium cum Veſta lucernam olearium manu tenente; cum Veſtali Virgine itidem manu gerente lucernam; cum capite mulieris, & lucerna. Nec non apud Antonium [d] Zantanum cernere potuimus argenteum numiſma Veſpaſiani ſub numero trigeſimo ſexto cum B imagine Veſtæ ſedentis, & lucernam manu geſtantis, aliudque cum Veſta ſtante, manuque lucernam obtinente ſub numero quadrageſimoſeptimo.

[c] De Veſt. ca. 3. & 9. Numiſmata Veſtæ, & Veſtalium cum lucerna.

[d] 1. lib. numiſm. edit. 2.

De Lychno lucis inextinctæ in Vrbe Munichia. Cap. XXXI.

STrabo quoque nobilis [a] Hiſtoriographus in Achaiæ deſcriptione, vbi de Munychia Vrbe Athenienſium C ad Pyreum ſita pertractat, de propoſito ſcribit in hanc ſententiam, Vrbs ipſa „
ſaxum eſt in plano quaquauerſum ha- „
bitato: quo in ſaxo vetuſtum Mineruæ „
templum Poliadis ſurgit; in quo lucis „
inextinctę Lychnus eſt: & Virginum „
domus, quam Iuſtinus condidit; vbi Pal- „
ladium eſt ex ebore perfectum, opus „
Phydiæ. Hæc vir eximius. Ex quibus primum colligimus huiuſmodi lucernam inextinctæ lucis longe aliam ab illa D eſſe, de qua ſupra [b] Plutarchus; licet vtraque perpetuo arderet in ditione Athenienſium; nam illa viduarum ſeniorum cuſtodiæ commendata erat; hæc aut nullis, aut virginibus iunioribus aſſeruanda commiſſa fuerat. Deinde vero quum hic a Strabone Virgines non dicantur in templo Mineruę lucernam perpetuam cuſtodiuiſſe; verum conſtituantur ſolum habitauiſſe in domo, Deæ ſimulachrum, nomine Palladium, ex ebore a Phidia perfectum E continente; iam probabile ſatis eſt Virgines illas Atticas non igni ſacro illi perpetuo cuſtodiendo, ſed Palladio conſeruando, cuſtodiendoque præfectas fuiſſe. Atque adeo Lychnum in eo templo inextinctæ lucis, fuiſſe lucernam, quæ citra omnem noui fomitis adiectionem diutiſſime arderet. Ac eo magis, quo nulla mentio fit affuſionis

[a] Lib. 9.

Lychnus Mineruæ.

[b] cap. 28.

Viduæ ſeniores lychni cuſtodes.

no-

nouæ materiæ in locum combuſtæ: Quum tamen agens alicubi Plutarchus [c] de lucerna integrum ſolum annum ardente in Delubro Iouis Ammonis aperte meminerit repetitæ quotannis noui olei affuſionis; vt ſupra [d] commodiori loco demonſtrauimus. Ita ergo & in ęde Mineruæ Poliadis apud Athenienſes lucerna fuit, quæ ſine repetita fomitis adiectione diutiſſime ardebat.

[c] De oracul. defect.

[d] cap. 5.

Poliadis Mineruę lucerna.

De alijs pleriſque Lucernis ab antiquo ſine noui-fomitis adiectione ardentibus illuſtrium ſcriptorum varia teſtimonia.
Cap. XXXII.

[a] lib. 1. c. 12.

IOannes Coſtæus [a] vir doctrina, prudentia, & probitate ſpectatiſſimus, idemq; Præceptor mihi dilectiſſimus in aureo ſuo volumine De potu in morbis aſſeuerare non dubitauit conſtare ſatis eam fuiſſe veteribus parandæ lucernæ rationem, quæ in bene occluſis ſepulchris iuxta cinerum vrnas accenſa, numquam niſi ijs recluſis, atque nouo aere ſubeunte, extingueretur. Alexander Taſſonius, vir egregie litteratus, in ſuis *Quæſitis* [b] *varijs* ita de propoſito ſcribit, » Romani ſuas illas lucernas inextinguibiles habuerunt, quę quingentos annos accenſæ durabant in ſepulchris: Et Diuus Auguſtinus meminit lucernæ, quæ ardebat aſſidue in templo Gentilium ſub dio ventis, & imbribus, nec vmquam extinguebatur: Et fortaſſis erat illa, quam aſſerit Pauſanias fuiſſe in delubro Mineruæ Athenis, fabrefactam a Callimacho, & annum integrum durare conſueuiſſe accenſam, quia ellychnium habebat ex lino Carpaſio, vel aſbeſtino, quod igne non comburitur. Sed noſtri nō applicauerunt ingenium ad conſeruandas lampades accenſas in ſepulchris mortuorum, non credentes fabulas, quibus Ethnici fidem adhibebant; quia quando ad hoc animum appuliſſent, non erat difficilior hæc inuentio renouatu, quam fuerint tot alię, quæ nunc ſunt omnibus communes. Immo ſcio ego viros, qui præſumunt ſe hanc inuentionem habere. Hæc ille: cui non aſſentior Chriſtianos antiquos nō conſueuiſſe lucernas accendere in ſepulchris mortuorum; nam hoc aſſertum plane conuellit antiqua lucerna tum L. Cæſæ cum imagine crucis; tum Pignoriana decima quinta, & Petauiana decima ſexta Chriſti nomen inſcriptum habentes; tum decima ſeptima ſuo loco [c] infra deſcribenda ſignum Crucis obtinens. Iulius item Iacobonius ad calcem ſuæ Appendicis ad Commentarios Io: Baptiſtæ Fonteij Primionis De priſca Cæſiorum gente, Ceterum, inquit, nec illud tum ex noſtra, tum ex multorum obſeruatione ſcitu dignum omittam, lucernas, lychnosque perpetuo ardentes in conditorijs, ſepulchrisque iuxta cinerum ollas, vrnasque, ac mortuorum oſſa collocari, oleo inextinguibili, dum aerem vitent: Quod in animæ immortalitatis ſignum (quam ignea repreſentari ſpecie nos alibi tetigimus) factum autumo. Hæc ille. Sed & Hermolaus ille minime certe Barbarus in ſuis [d] corollarijs aſſerit in ſubterraneis Italiæ locis inuentas eſſe lucernas ab antiquiſſimis temporibus perpetuo fulgore lucentes. Franciſcus etiam Maturantius in Epiſtola ad Alphenum amicum ſcribit hoc ipſum de Lucerna Olybij; & Bernardinus [e] Scardeonius in opere de Patauinæ vrbis antiquitatibus. Melchior etiam Guilandinus in ſuo tractatu De papyro [f] inquit, Suidæ opinioni non parum fauere videtur id, quod ſuper ea verba Apollonij ex ſecundo Argonauticorum τὸν ῥ᾽ ἀ χρύσειον ἔθηκεν ἑρμείας, id eſt, quem aureum vtique poſuit Mercurius, colligitur his verbis ab interpretibus: λέγεται τῇ τοῦ ἑρμοῦ ἐπαφῇ, τὸ δέρας τοῦ κριοῦ γένεσθαι χρυσοῦν: dicitur ſcilicet contactu Mercurij pellem arietis factam eſſe auream: Quibus verbis videri poteſt ſignificari non illum Deorum internuncium, atque interpretem, petaſo, talaribus, & caduceo inſignem, ſed potius hydrargyrum, quo Chymici ad aurum conflandum vtuntur: hydrargyrum inquam non illud vulgare, ſed quod ab vulgari per ignem, & arenam albam ſepties mundatum eſt, & priuatim argentum viuum ſapientum, aqua mercurialis, materia metallorum, perpetua diſpoſitio, materia prima artis, vitrum perenne, incorruptumque, & oleum vitri appellatur. Hoc genere liquoris fiunt lampades perpetuo ardentes; quod penitus incredibile videretur, niſi cum Hermolao Barbaro,

Lucernæ veterum miræ.

[b] li. 10. qu. 26

[c] lib. 3. ca. 11.

Lychni perpetuo ardentes in ſepulchris.

[d] lib. 5.

[e] lib. 1.

[f] memb. 6.

Mercurius Chymicus qui.

Fran-

Franciſco Maturantio, Bernardino Scardeonio, Ioannes Baptiſta Porta, Hieronymus Ruſcellius, Conradus Geſnerus, Andreas Libauius, Franciſcus Citeſius, Petrus Appianus, Vvolfangus Lazius, Martinus Delrius, Sebaſtianus Eritius, Simon Maiolus, Langius, & quam plures alij grauiſſimi ſcriptores, de quibus antea, vno iam ore conteſtarentur æuo ſuo compertas fuiſſe paſſim reconditas lucernas ab antiquiſſimo tempore ardentes, perpetuoque fulgore ſplendentes: Vt iam de propoſiti exiſtentia tot experimentis, teſtimonijs, obſeruationibusque virorum inſignium confirmata dubitare non debeamus.

Ex ante habitis conſtare admirabilium Lucernarum exiſtentiam.

Cap. XXXIII.

NOnnulli tamen adhuc inueniuntur, qui cum vulgo negent propoſitis hiſtorijs fidem eſſe præbendam; vt pote qui cuius effectus rationem aſſignare nequeunt, eum vſquam fuiſſe pertinaci contentione inficiantur, admirabilium euentuum cauſſas laborioſa inueſtigatione indagare nolentes. Qui ſane ſi aliquam ſui propoſiti rationem afferrent, nos vltro eam diligenter expenderemus; eique, ſi nos in illorum ſententiam perducere valeret, lubenti animo protinus aſſentiremur: ſed quando nullam ſui dicti cauſſam aſſignant; ſolumque aſſeuerare non deſiſtunt id nulla ratione fieri potuiſſe, vt in priſcorum monumentis, alibive ab antiquo reconditæ lucernæ denique noſtris, auorumque noſtrorum temporibus ardentes adhuc inuentæ fuerint, reclamantes habent eximios viros antea citatos, quorum autoritas longe maius momentum habet in litteraria Republica; repugnantemque ſibi ſentiunt inſignem Philoſophum [a] Plutarchum eos optima ratione in Sympoſio ita coarguentem ſub perſona Metrij Flori, famam, inquit, mirabiliter adſerunt ea, quæ eueniunt; ſed ignoratio cauſſæ fidem hiſtoriæ derogat: iniuria id quidem; etenim innumera ſunt, quorum ſubſtantia in aperto ſit, cauſſæ tamen nos latent: Omnino autem qui in ſingulis probabilitatem requirit; is quod mirabile eſt, ex omnibus rebus tollit: Atqui vbi cauſſæ ratio deficit; ibi dubitare, & inquirere, hoc eſt philoſophari incipimus: Vt Philoſophiam quodammodo perimant, qui admirabilibus fidem detrahunt. Oportet vero cur vnumquodque fiat, cauſſam ratione inueſtigare; an fiat, ex hiſtorijs eſt percipiendum: Narratæ ſunt autem ex hiſtorijs ſuperius allatis multæ huiuſmodi lucernarum obſeruationes habitæ a viris fide digniſſimis. Quas & iſta ratio plane communit; quoniam ſi inter metallica, & foſſilia ſulphur citiſſime ab igne conſumitur, aurum ex aduerſo numquam poteſt ignibus abſumi; cur inter liquores, ellychniaque nullum eſſe valere dicamus eius naturæ, vt diutiſſime ardens vim flammę ſuſtineat? præſertimque ſi

„ *Tam magnum eſt naturæ numen, tantaque poteſtas,*

vt vela, retia, mappalia, & conſimilium genera multa ex carbaſio lino, aſbeſtove, atque amianto lapide contexta flammis omnino inuicta vim ignis diu, ſæpiusque ſuſtineant abſque vlla ſui ipſorum iactura; quid ni fomes aliquis etiam arte parari poſſit, quem diutiſſimus ardor lucernæ non abſumat? Nil igitur impedit, quominus in vetuſtiſſimis defunctorum tumulis, & alibi paſſim reconditæ lucernæ ab antiquo ſemper ardentes demum compertæ fuerint.

Marginal notes: [a] Quæſt. 7. — Famam adſerunt euenta. — Ignoratio cauſſæ derogat fidem hiſtoriæ. — Euidentium cauſſæ latere poſſunt. — Philoſophari quum oporteat. — An res ſit, ex hiſtoria percipiendum. — Metallica quæ cito igni abſumantur. — Aurum igne non abſumi. — Naturæ magna poteſtas.

FOR-

FORTVNII LICETI

De reconditis Antiquorum Lucernis

LIBER SECVNDVS,

In quo aliorum opiniones de propoſiti natura diligenter expenduntur.

PRÆFATIO

Attexens dicta dicendis.

HActenus quidem conſtare ſatis vnicuique poteſt reconditas in ſepulchris, alibique locorum antiquitus, & nuper detectas lucernas vſque ad noſtram, patrumve noſtrorum ætatem ardentes perduraſſe multa ſæcula ſine vllo fomitis adiectu illi humori, quem primum vnica vice a conditoribus infuſum continuere. Qua ratione vero id fieri poſſit, vt adeo pauca humoris quantitas continendo ſuſtinendoque igni ardenti voraciſſimæ, inſatiabiliſque naturæ tamdiu ſufficere potuerit, nec a ſummo vigore flammæ tam longo temporis interuallo penitus abſumpta fuerit; hoc illud eſt, in quo nutat humana ratio, in quo laborat humanum ingenium. Nos ergo qui huic argumento noſtras contemplationes in præſentia dicauimus, opere pretium fore duximus aliorum opiniones, quotquot in propoſito circumferuntur, expendere, anteaquam noſtram ſententiam ex rei natura deducere, deductamque in publicum afferre aggrediamur; ita enim fiet vt ob oculos vmbra quadam præpoſita in huius admirandi luminis intimam naturam mentis obtutum defigere valeamus; non ſecus ac manu fronti appoſita vmbram oculis prætendere ſolemus, quando viſum in Solis iubar fulgentiſſimum conuertere volumus; alioqui ſine vmbraculo intenſiſſimam eiuſmodi lucem intueri minime valentes.

Ignis natura vorax, & inſatiabilis.

Vmbra obtutum iuuat a ſplendidiſſima inſpicienda.

Recenſentur variæ ſapientum opiniones de natura Lychni diutiſſime ardentis a veteribus reconditi mox examinandæ. Caput I.

A

DE perenni vetuſtiorum Lychno, ſeu reconditis antiquorum lucernis, quæ abſque noui fomitis vllius adiectione multos annos ardentem continuere flammam, vt iuniorum nemo non multum admiratur; ita plerique celeberrimi ſcriptores admirabilis huius ignis naturam ſcrutati varias in propoſito, diſſidentesque inuicem opiniones habuere: Bonamicus enim exiſtimauit in recludendis priſcorum monumentis fulgorem illum, qui ſtatim viſo aere viſus eſt euanuiſſe, nullam fuiſſe lucernæ flammam, ſed pellucidum extitiſſe corpus in tenebris mire coruſcans. Diui Auguſtini ſententia fuit, vi malorum

De cauſſa diuturnitatis, ac durationis ignis lucernarum.

Opinio Bonamici.

D. Auguſtini.

B

Dæmonum eiuſmodi flammas ardentes conſeruari tam diu potuiſſe. Simoni Epiſcopo Vulturarienſi placuit perennem illam flammulæ durationem miraculo, Diuinæque poteſtati adſcribere. Iacobum Gutherium legimus aſſeuerantem in lucernis iſtis fuiſſe pulueres, aut liquores, qui ab aere ingrediente, dum aperirentur detecta nouiſſime ſepulchra, flammam tum primum conciperent; quum antea numquam exarſerint, effulſerintve. A Ioanne Baptiſta Porta recepimus talium lucernarum flammam ſub terra Naturam tot annis cuſtodiuiſſe, ne vacuum inſenſiſſimum ſibi admittere cogeretur. Idem autor cum Hieronymo Ruſcellio voluit huiuſmodi lucernas ardentes tam diu perduraſſe, quia fumi, e re combuſtibili virtute, actioneque ignis exhalantes iterum denſari, cogique poſſint in li-

Maioli Epiſcopi.

Gutherij.

Portæ Neapol.

Ruſcellij.

liquorem denuo inflammabilem, circulatione perpetua. Franciſci Citeſij, multorumque ſcriptorum vulgata opinio circumfertur conſtituens in his lucernis fuiſſe ellychnium ex amianto, & oleum arte Chymica e metallicis eductum. Vvolfango Lazio ſcribitur propoſitas lucernas auro in pinguedinis liquorem arte ſoluto diutiſſime ardentem ignem fouiſſe, in ſinu terræ ventilatum ab aere per occultos canales ingrediente. Andream Libauium inſinuantem habent plerique viri eas lucernas, habuiſſe pulueres, & ramenta lapidis Gagatis appellati, ſuper quem ſemper deſtillans aquæ guttula, vel aqueus vapor tam diuturnam flammam iugiter excitaret, excitatamque continue conſeruaret. A Plutarcho recipiunt alij ambientis aeris in ſepulchro comprehenſi tum frigiditatem, & humiditatem; tum viciſſim caliditatem, ac ſiccitatem potuiſſe ab igne ardente in lucerna tollere vim conſumendi liquorem, & papyrum; vnde flamma illis innoxia tot annos facile perdurauerit. Sed etiam de Fine agentes, cuius gratia veteres in ſepulchris maxime tales reconderent lucernas, plerique viri alij Iacobonium ſecuti ſtatuerunt in tumulis ardentem lucernam olim recondi conſueuiſſe tum ſymbolum animæ, tum in ſignum grati animi erga Deos Manes. Alij Foxio ſubſcribunt aſſerenti priſcos lucernas in monumentis accendere ſolitos, vt ſignificarent animas immortales cum cadaueribus in conditorijs immorari. Alij cum Scaligero cenſere ſe aſſerunt antiquos in ſepulchris ardentes lucernas habere voluiſſe, ne ſuo cadaueri in tenebris quidquam contingeret incommodi. Alij demum Bencij ſententiam complectuntur aſſeuerantis olim recondi conſueuiſſe lucernas ardentes prope cadauera in honorem ſepulchri. Nos autem Ariſtotelis [a] veſtigia ſectantes, eiuſdemque præceptis obtemperantes, ante omnia ſingulam propoſitarum opinionum expẽdere decreuimus, ac tamquam facem quandam agitare, ſi forte nobis inde tantum lucis affulgeat, qua dudum extinctas, aut ſaltem teterrima fumi denſioris, hoc eſt ignorantiæ caligine obtenebratas etiam in humanis animis antiquorũ lucernas reaccendere, vnicuique vt ſplendidas adhuc efficere valeamus.

Citeſij. Lazij. Libauij. Plutarchi. De fine cur antiqui lucernas in ſepulchris conderent opinio. Iacobonij. Foxij. Scaligeri. Bencij. [a] 1. Ethic. 1. Phyſ. 1. de An. 3. Meta. t. 1. Cur alienæ opiniones examinandæ ſint.

A B C D E

Prima opinio Bonamici ſtatuentis in recludendis antiquorum tumulis affulſiſſe ſpectatoribus aliquid pellucidum eorum, quæ in tenebris effulgent, interdiu minime ſplendentia. Cap. II.

INter omnes prima ſe ſe nobis offert examinanda in propoſito quamplurium, eorumdemque grauium Philoſophorum opinio; in quorum agmine militaſſe noui Franciſcum Bonamicum, virum doctiſſimum, mihique amiciſſimum: quem de hoc argumento pridem conſului, dum ſecum Piſis Philoſophiam publice docerem: Arbitrabatur autem cum egregijs aliquot alijs Doctoribus in ſepulchris vetuſtioribus repertas eſſe paſſim lucernas, alibi æreas, alibi fictiles, nullibi tamen ardentes, ac vere flammam in ſe continentes: At ſolum id aliquando contigiſſe, vt inter aperiendum ea monumenta, illico præſentium viſui quidam in illis obſcuri ſepulchri tenebris ſplendor effulſerit; qui repente ad præſentiam viuidioris luminis diei, maiorisque fulgoris Solis euanuerit. Qui ſane ſplendor emicare, prodireq; potuit ex aliquo pellucido corpore illius generis, quod noctu, ſiue in tenebris effulgeat, vt pote cuius exigua lux aerem ſibi circumfuſum illuminare valeat, non quidem adeo vt in eo aere cetera corpora colorata reddãtur actu viſibilia: ſed quo ſe tantum vindicet a tenebris, viſuique noſtro nobile appareat; interdiu vero, & ad Solem minime refulgeat; quippe ad præſentiam maioris luminis obtutum humanum mouere non valens ignobile deliteſcat. Huiuſmodi vero corpora pellucida in tenebris tantum effulgentia ſunt ea, quorum paſſim meminit Ariſtoteles, [a] ligna putreſcentia, ſquamæ nonnullorum animalium, oſſa læuorem habentia, quiſquiliæque aliæ complures. Quoniam vero corpus id pellucidum exiguæ molis in tumulis inerat; ideo in eorum apertura fulgor ex eo ad inſtar fulguris illico euaneſcentis apparuit, ſeu a diurno lumine maiori extinctus, ſeu etiam vna cum ſuo ſubiecto a pulueris excitati copia obrutus, & obtenebratus.

Pellucida cur videantur in tenebris effulgere ſolum. Pellucida multigenia. [a] 2. d an. t. 72. de ſenſ. & ſenſ. cap. 2.

tus. Talis autem ſplendor vulgo ab adſtantibus relatus eſt in ignem, ac lucernæ flammulam; quæ viſo illuſtri aere protinus extingueretur; quoniam in monumentis lucernas condere conſuetudo antiquitus, religioque fuit: Alioqui lucernæ flammula, certis, & quotidianis experimentis id comprobantibus, neceſſario indiget perſpiratu: Quilibet enim ſi lucernam, aut ardentem candelam intra vas vitreum ſigillo Hermetico vndique clauſum reponere tentauerit; næ is euidenter agnoſcet, conſpicietque breui flammulam extingui. Sed & commentum hoc eſſe de perenni antiquorum lychno ex eo conſtat aperte, quod inter celebriores vnam, vel alteram lucernam reponere non dubitant earum admiratores, aſſertoresque, cuius igniculus non magno imbrium impetu, non vehementi ventorum flatu ſuperari, extinguiq; potuerit, quod longe ab omni ratione abeſt, aduerſamque, ac repugnantem habet experientiã. Quin, & antiquos artem admirabilis huius lucernæ præparandæ non calluiſſe, manifeſtiſſimum cuivis inde poterit eſſe, tum quod Hebræi, [b] olim populus Deo dilectus, quem perpetuo ardentem ignem in altari ſeruare ad ſacrificia peragenda ſtudebant, præcepto Domini, ſi forte fortuna vel incuria cuſtodis non apponentis fomitem in dies, vel quauis alia de cauſſa extingueretur, non igne alio vllo, ſed orationum vi cælitus impetrato victimas comburebant: rationi vero conſentaneum non eſt, ſi alia gens ignẽ habuit abſque noui fomitis acceſſione ſemper ardentem, & inextinguibilem, eo tunc temporis Hebręos, ac potiſſime Salomonem mortalium omnium ſapiẽtiſſimum caruiſſe: tum quod Romani, & Perſæ perenni[c] flammæ in ſuis Delubris conſeruandæ mulieres præficiebãt, illi quidem Virgines Veſtales appellatas, hi vero nuptas; quæ nouum fomitem ſemper in combuſti locum apponerent: ſecus enim & impenſa liberari, & nobiliori ratione Veſtam venerari debuiſſent Quirites, ſi a M. Tullio lucernam perpetuo ardentem habere ſe poſſe cognouiſſent; quem fama eſt in conditorio Tulliolæ filiæ ſuæ lychnum ad vſque tempora noſtra ſemper ardentem condidiſſe. Ac reuera in hanc ſententiam[d] Plutarchus deſcendiſſe videtur, dum ſtatuit Antiquos ignem ſacrum ne naturæ ſuæ ductu tandẽ conſumpto fomite langueſceret, ſemper nouo adiecto pabulo aluiſſe, ac ne ab externa vlla violentia extingueretur, diligentiſſime cuſtodiuiſſe. Sic ergo exiſtimant viri præclari figmentum eſſe, quod de lucernis abſque noui fomitis acceſſione tamdiu ardentibus vulgo circumfertur.

Lucernas condere in ſepulchris olim religio fuit.

[b] 1. Machab. cap. 1. & 2. Leuit. c. 6. Hebręi perpetuum ignem in altari cur ſeruarent.

Hebræorum ſacer ignis extinctus, vt cælitus reaccenderetur.

Salomon ſapientiſſimus hominum.

[c] Porta 12. mag. nat. c. 13.

[d] 7. Sympoſ. quæſt. 4.

Expenditur opinio propoſita, oſtendendo Lucernas vere ardentes in reſerandis antiquorum tumulis inuentas fuiſſe.

Cap. III.

SEd etſi propoſita ſententia multos habet, magnique nominis autores, eam allatis rationibus comprobantes; mihi tamen pluribus de cauſſis nunquam probari potuit; In primis enim Piſana lucerna poſt aliquot annos ab incendio templi reperta eſt inter illius ruinas & calida, & fumans; atque vt ex fumo, & calore ignem in ea paullo ante præextitiſſe neceſſario colligimus; ita in alijs fulgorem a flamma prodijſſe, non autem a pellucido corpore in tenebris tantum coruſcante, dicendum eſſe coniectamur, conuincimuſque. Deinde vero aurea lucerna Mineruæ [a] Athenienſis, & altera illa ſplendens in Delubro Veneris, nonne ardens ſub dio tot annis vulgo conſpecta eſt, quam nullus imber, nullaque ventorum tempeſtas extingueret? quomodo eius vtriuſque fulgorem in pellucidi corporis in tenebris tantummodo ſplendentis naturam referant inſignes viri? Deinceps autem quæ poſt multa ſæcula ex locis reconditis ætate ſuperiori lucernæ ad lucem eductæ fuere, non omnes moriente, vel mox extincto lumine viſæ ſunt; vt Neſideæ, ac Tulliolanæ contigiſſe fertur; ſed earum plures ignem inextinctum in aere aperto diutule conſeruauerunt; ſic Antiochena, ſic Viterbienſes lucernæ, ſic etiam Pallantina; quæ niſi diſrupta fomitem effudiſſet, diutius flatu, & aquæ humore inuicta exarſiſſet; vt aperte conſtat ex hiſtorijs in ſuperiore libro exaratis. Ad fidem enim faciendam de ſenſibilium exiſtentia quum vna ex probatis autoribus ſufficiat Hiſtoria, vnaque propoſiti

Fumus index caloris & ignis eſt.

[a] Lib. 1. cap. 8.

Ignis imbriũ, ac venti vim eludens.

Exiſtentia ſenſibilium ſatis comprobatur Hiſtoria.

ti

ti obſeruatio; quando plerique viri celeberrimi multas de hoc argumento nobis dudum texuerunt hiſtorias, propoſueruntque obſeruationes; hominesque ſpectatæ fidei teſtati ſunt ſe veterum lucernas noſtro æuo adhuc ardentes in antiquiſſimis monumentis recens detectis conſpexiſſe; quid ni eorum teſtimonio ſine proteruiæ labe, ſineque tergiuerſatione acquieſcamus?

[b] lib.1.c.31.

Sed & paullo antea ex [b] Plutarcho habuimus, quæ hanc opinionem funditus euertant. Cuius etiam fundamenta demoliri nullo negotio poſſumus ratione ducta ex rei natura; nam ſi exiguum auri fragmentum in ardente fornace candens per multos annos inuictum perdurare poteſt; cur puſilla lucernæ flamma liquorem ſeipſa longe maiorem ad multos annos indomitum, incombuſtumque complecti nequeat?

Aurum igne non conſumitur.

Anne quoniam auri experimentum nobis eſt familiare, lucernæ vero perenne lumen paucis datum fuit intueri, nobisque nunc non eſt ita in promptu; propterea illud tamquam verum eſt accipiendum; & hoc tamquam fabuloſum, & commentitium eſt reſpuendum? nihil minus.

Quæ ardeant ſine ſui conſumptione.

Sed ſi liquatum in fornace aurum ad multos annos ignitur abſque ſui conſumptione: ſique funiculi ex amianto lapide, ſi lapis asbeſti nomine donatus, ſi tela e lino Carpaſio, Cyprioque contexta ignibus inflammatur citra vllum ſubſtantiæ ſuæ detrimentum, vt de viſu teſtatur Ioan: Ludouicus Viues,

Lib. 2. c. 14. 38.&ſeqq. Lib.3.c.27.28.

D.Auguſtinus, Pauſanias, Magnus Albertus, Plinius, alijque multi celebratiſſimi ſcriptores; quorum placita commodiori loco infra explicabimus: Nihil ſane prohibet his rebus conſimilis naturæ comparari, & comperiri poſſe liquorem, qui concepta vndecumque flamma exardeat, ardoremque fulgidum in ſe ad multos annos contineat, abſque vlla, vel ſaltem cum exigua ſui conſumptione.

Soluuntur argumenta proſciſſæ opinionis, & primum a pellucido corpore in tenebris effulgente depromptum. Cap. IV.

CEterum argumenta, quibus euerſa opinio communiebatur, adeo firma non ſunt, vt eam nobis vnquam A perſuadere potuerint. Quod enim primum attinet ad corpora illa pellucida, quæ non niſi in obſcuro loco refulgere conſpiciuntur; vltro concedimus & nos in rerum natura iſtiuſmodi corpora multa reperiri; quibus ineſt lux tam exilis, vt non niſi in tenebris fulgorem ſuum noſtro conſpectui prodere valeant; qui fulgor ad maioris luminis præſentiam humanum obtutum mouere non valens, Ariſtotele [a] autore, ac experimento cōprobatore, interdiu ignobilis, B inuiſuſque delitescat.

Pellucida cur interdiu non fulgeant.

[a] Vide lib. 4. c.7. de ſenſ. & ſenſ. cap. 2.

Addimus etiam corpora ſine luce innata, læuore polita in tenebris nocturnis, ſeu verius in nocturna ſerenitate lumen ſtellarum exiguum reflectere poſſe, nec nō etiam tenebris latebrarum inuadentem illico diei lucem in earum apertione reflectere; qui ſplendor inde refulgens lucernarum morientium flammulas æmuletur; vt eas quoque, de quibus e celeri motu oculi noſtri noctu erumpentibus C Antiqui Philoſophi, & [b] Ariſtoteles meminere:

Læuia & terſa cur noctu emicent.

[b] De ſenſ. & ſen. cap. 2.

Talia vero pellucida ſunt noctilucæ, ſiue cinedulæ, dactili marini appellati, capita, ſquamæque piſcium, conchæ nonnullæ, oculi felium, fungi aridiores, putria ligna, lapilli quamplures, & alia multa, ſed ſpeciatim [c] pennæ auium Hercyniæ ſiluæ, de quibus nobile teſtimonium legimus tum apud Dionyſium Afrum his verſiculis expreſſum,

Noctiluca quæ ſint.

[c] Polyhiſt. c.22. & 32.

Plumæ auium miræ.

„ *Saltibus Hercinijs Germania ſubiacet*
D *atrox;*
„ *Hæc tergo ſimilis taurino dicitur eſſe;*
„ *Et paſcit volucres mirū fulgentibus alis,*
„ *Queis ducibus noctu cernuntur flexa viarum.*

tum etiam apud Solinum, cui Saltus Hercynius aues gignit, quarum pennæ perobſcurum emicant, & interlucent, quamuis denſa nox obtegat, & denſet tenebras: Vnde homines loci illius plerumque nocturnos excurſus ſic deſtinant, vt illis vtantur ad præſidium itine- E ris dirigendi, præiactiſque per opaca callium rationem viæ moderentur indicia plumarum refulgentium. Eodem autore infra Chryſocapſus lapillus eſt, quem lux cælat, prodit obſcurum: Hæc enim eſt in illo diuerſitas, vt nocte igneus ſit, die pallidus. Quin & Dionyſius Afer inter hæc adamantem numerat, de quo ita concinit,

„ *Hic Lychnis lucem ſimulat ſplendore lucernæ,*
„ *Hinc meruit nomen præclaro nomine dignum.*

Et Solinus Lychnitem lapillum, inquit, deinde fert India; cuius lucis vigorem flagrans ardor excitat lucernarum: Qua ex cauſſa λυχνίτην Græci vocarunt: Duplex ei facies; aut in purpuream emicat claritatem, aut meracius ſuffunditur cocci rubore per omne intimum ſui. Et Camillo Leonardo [d] Lychnites inter ardentes gemmas computatur, eo quod lucis vigorem excitat, ac ſi accenſa eſſet lucerna. Eidem autori carbunculus, qui & anthrax, ardentes vndique vibrat radios, & quaſi carbo ignitus videtur apparens in tenebris. Quorum corporum ſi quæ comperta fuiſſent in antiquorum ſepulchris, vbi lucernę, de quibus agimus, inuentæ fuere; procul dubio ſplendor ille adſtantium, præſentiumque hominum oculis occurrens in eorum pellucidorum corporum naturam referri potuiſſet: ſed quando nihil prorſus eiuſmodi politorum, fulgentiumque ſine ardoris incendio repertum eſt in monumentis illis, in quibus recludendis & lucernæ compertæ, & ſplendores conſpecti fuere; iam ſatis appareat vnicuique fulgores illos non e pellucido vllo ſine flamma corpore, ſed ex ellychnio ardentis lucernæ prodijſſe. Deinde vero cur in ijs tantum conditorijs, in quibus & lucernæ repertæ fuere, ſplendores illi conſpecti ſunt? an non potuere fulgida illa corpora ignis expertia promiſcue in tumulis lucernas non continentibus ineſſe, ac proinde ſine lucernis in ſepulchrorum recluſione apparere? at vere nullibi ſplendor apparuit priſcorum monumēta detegentibus, niſi vbi lucerna inuenta eſt aliqua. Deinceps autem multi ex propoſitis fulgoribus in tumulorum apertione apparentibus per aliquot horas, notabileque ſpatium temporis in lumine diei ſeruati ſunt incolumes; id quod fulgori e corpore pellucido, terſoque prodeunti non euenire nobis conſentiunt ij, quibuſcum diſputamus, viri doctiſſimi. Demum voluntaria prorſus eſt hæc luminis a pellucido corpore in ſepulchrorum apertura promanatio; de qua nec vlla mentio fit ab ijs, qui præſentes admirabili huic ſpectaculo ſæpe fuere; nec vlla ratio probabilis affertur ab ijs, qui talem tantæ rei cauſſam nobis propoſuere. Non enim ſat eſt Phyſiologo ſibi comminiſci, ac fingere pellucidum corpus exile adeo, vt in lumine diei minime compareat, nec ſub ratione corporis abſolute colorati: nam ex tantulo corpuſculo, ſeu verius ex atomo tantus in tenebris non poſſet emicare fulgor, qui ardenti lucernæ in flammam attribui poſſe videatur, immo vero etiam qui obtutum humanum in tenebris excitare valeat; quum experimento compertiſſimum habeamus, quęcumque in tenebris effulgent, omnia magnitudinem ſuæ molis habere ſplendori ſuo proportione reſpondentem; ac eo magis vbi fulgor iſte non ſit ex eorum luce directe proueniens, verum a læui politi corporis externa ſuperficie reflexus. Multo minus accipimus id pellucidum obtenebrari obrutum a copia excitati pulueris in ſepulchri detectione, apertioneve; tum quia non neceſſarium fuit ſemper inter aperiendum monumenta veterum tantum pulueris concitari, quo pellucida corpora in ijs contenta obruerentur; tum quia quædam huiuſmodi etiam in puluere quantumvis obruta quandoque reperta fuiſſent: Quod vt nemo eorum, qui lucernas, & fulgorem in recens apertis priſcorum conditorijs adſpexerunt, videre potuit; ſic plane vir egregius in tam difficili argumento tam debile ſuæ opinionis fundamentum ſibi fingere non debuit; quod ſola ſua coniectura, voluntateque niteretur.

[d] 2. lib. de lapidib. cap. 7.

Splendor in quibus tumulis aperiendis apparuerit.

Fulgentia non eſſe molis minima.

Aeris perſpiratum, ac præſertim euidentem neceſſarium non eſſe ad quamlibet flammam ſuſtinendam, conſeruandamque: Vbi de triplici materia flammæ: deq; triplici ſuffocatione flammæ a fumo. Cap. V.

QVod autem deinde affertur in cōfutationem perennium lucernarum, argumentum ab aeris perſpiratu deſumptum, priori acutius eſt; non tamen adeo, vt oppoſitam ſententiam iugulet ad interitum: Flamma ſiquidem tribus materiebus adiungi, atque inniti poteſt; prima quarum eſt materia, quæ facile ab igne diſſipatur in fumum, re-

Flamma quot, quibusque materiebus inniti valeat.

reſoluiturque in multam exhalationem; A alterá materia eſt, ex qua ignis minimum exhalationis etiam longiori temporum tractu extrahere poteſt; tertia demum materies eſt, ex qua nullus omnino halitus, nullaque penitus exhalatio per ignium quãtumuis iugem actionem educi valet. Porro flamma exardens in materia, ex qua multam exhalationem, multumq. fumum breui tempore deducit, neceſſario indiget aeris perſpiratu; eoque aperto, & euidenti; B quoniam in loco vndiquaque clauſo, & inuio copia exhalationis de combuſta materia ſcandentis flammulam ſuffocat triplici ratione: prima eſt, quia ſi agat ignis in materiam multo humore aqueo refertam; ex ea primum attollit vapores aqueos, vt Sol [a] Ariſtoteli ex humido terræ circumfuſo; qui vapores quum mole ſua valde ſuperent magnitudinem materiæ reſiduæ, a qua ſegregati fuere, nempe illam decupla circiter proportione [b] Ariſtoteleo monitu excedunt; C ij loco illo anguſto contineri nequeuntes, præualentesque ob ſui multitudinem ardenti flammulæ, ipſam tum ſua frigiditate a loci frigore aucta extinguentes; tum ſuæ corpulentię mole ſuffocantes, deſtruunt, deſtruendoque cogunt in minimam aeris portionem; cujus flammæ proinde locum replent; qui ſatis eſt eis etiam denſatis in aquam, aqueumve humorem a loci frigiditate. Secunda vero eſt, quia ſi ar- D dens ignis in lucerna ex ſubiecto fomite, vt pote aereo, vel terreo multas igneas, fumidasque procreat exhalationes; iſtæ ampliorem locum poſtulantes mole ſua obruunt identidem flammulam; illius locum pariter ſibi occupaturæ; quando in anguſto illo contineri nequeunt vllo modo. Tertia demum ratio eſt, quia ſi tanta fuerit exhalationis moles, vt nec locus flammæ illi ſufficiat, impetu facto aut vas violentiori E motu diſrũpit; aut ab eius inuicti frigore denſatur iterum in humorem: ſiquidem vas diſrumpatur, affatim & exeunte fumida exhalatione, & viciſſim irrumpente aere nouo, tamquam a vento, flamma extinguitur: Quod in recludendis plurimis monumentis contingere potuiſſe, [c] infra ſuo loco manifeſtabitur: Sin autem vas integrum permaneat, ſuaque frigiditate ſublatos a combuſtibili vapores, & halitus in humorem denuo cogat; ab eo humore deciduo, veluti ab imbre, flammula extinguitur: Ac proinde lucernæ vulgares, & candelæ noſtræ ardentes in occluſo vaſe minime ſeruantur. Si vero flammula in tali materia ſit accenſa, ex qua paucos admodum halitus longiſſimo temporis interuallo educat; hæc flamma in loco non ita peruio aeri externo; peruio tamen quoquopacto per latentes meatus, quos nemo ſepulchris antiquorum penitus interdixerit; quum terra ſit ad inſtar ſpongiæ liberum aquæ, nedum aeri longe aquis tenuiori aditum ad intima ſui penetralia concedens: & vrnæ fictiles, in quibus mortuorum cineres, & lucernæ ardentes recondebantur a veteribus, vndique poroſę meatibus vel cæcis viſui noſtro ſcateant, ſed aeri non cæcis: & monumenta etiam marmorea ſuis non careant rimulis, in lapidum ſaltem commiſſuris: Quocirca in his cum aliquo aeris perſpiratu lucerna diutiſſime ardens conſeruari poterit. Si demum e ſubiecto materiæ ardentis corpore nulla per ignis actionem exhalatio prodeat; profecto huiuſmodi flamma etiam in occluſo loco citra omnem aeris perſpiratum ad [d] longiſſimam temporis intercapedinem ardeat incolumis. Ceterum infra [e] nos oſtenſuri ſumus lucernas iſtas a priſcis ea fuiſſe arte fabrefactas, architectatasque, vt ignis e ſubiacente ſibi materia vel nihil omnino, vel minimum, ac inſenſile quid exhalationis eliceret, attolleretque: Vnde potuere lucernæ in locis illis tumulorum clauſæ tot annos aut ſine aeris vllo perſpiratu; aut cum eo cæco, & inſenſili flammam incolumem conſeruare: Non alia enim ratione olim oſtendimus animantia cuiuſque generis, & homines præſertim, diutius abſque alimento viuere poſſe, in opere tali argumento ſuperioribus annis dedicato.

Ignis qui perſpiratu indigeat.

Flamma clauſa vt ab aqueis vaporibus ſuffocetur, & extinguatur.

[a] 1. Meteor. ſum. 1. c. 4. ſum. 2. c. 1. ſum. 3. c. 1.

[b] 2. de gen. t. 37. 7. meteor. ſum. 1. c. 3.

Vt a fumidis exhalationibus.

Vt a flatu.

[c] Lib. 3. c. 15.

Lucernæ vulgares cur non ardeant in vaſe occluſo.

Terra poroſa eſt ad inſtar ſpongiæ.

[d] Lib. 3. cap. 24. 25.

[e] Vide lib. 4. cap. 22.

Flamma quæ non indigeat perſpiratus ardeat in occluſo loco.

Lucernæ quæ aeris perſpiratu non indiguerint.

Viuentia ſine alimento.

Flammam in rerum natura comperiri, arteque poſſe comparari, quæ nec ventorum flatu, nec imbrium humoribus extinguatur; non aduerſante ratione, repugnante nec experimento. Cap. VI.

QVod autem aſſerunt præterea viri præclari, longe ab omni ratio-

ne abeſſe, reluctantemque habere quotidianam experientiam, dari poſſe lucernas, quarum flamma inextincta multos annos perſeueret ventorum flatus, & humorum imbres impune ſuſtinens, inuictaque deſpiciens; id nobis parum officit: ea etenim conditio eſt vulgaris ignis, a ventis, & imbribus extingui, ob ardentis materiæ proprietatem: At vero bituminis, naphthæ, lapidisque thracij ea natura eſt, vt vbi [a] cóceptis vndecumque ignibus ardet, aquis non extinguatur, ſed magis magisque ſemper accendatur; Quod etiam confitetur aperte Dioſcorides: Ardere in aquis & Caphuram teſtatur [b] Libauius Iatrochymicus: expertumque hoc idem eſſe ſe in diſtillatione ſuccini ſcribit eiuſdem Scholiaſtes. Sed & viuam calcem quis aſſerat aquis non inflammari, at extingui? Plinio in Lycia Epeſti montes tæda flammante tacti [c] flagrant adeo, vt lapides quoque riuorum, & arenæ in aquis ardeant. Idipſum de [d] Thracio lapide legimus apud eumdem, & de Maltha [e] nuncupata, & de Gagate: De quo Dionyſius Afer hos verſiculos habet,

Ignis qui aquis non extinguatur accenſus eſt in bitumine. Naphtha.
[a] Lib.5.cap.104.
[b] Lib. 1. de bitum.c.10. Caphura.
Calx aquis accenditur.
[c] Lib.2.cap.109.
[d] Lib.33.c.5.
[e] Lib 2.c.107
Lapisque Thracius, Gagatis vires mirabiles.

Inſula perfulget nigro ſplendore Gagates,
Hic lapis ardeſcẽs auſtri perfuſus aquarũ,
Aſt oleo perdens flammas, mirabile viſu,
Attritus rapit hic teneras, ceu ſuccina, frondes,

Sed hanc theoriam fuſe proſequitur Libauius agens De bitumine in opere proprio; nec noſtri eſt inſtituti longius hæc perſequi; nunc ſatis habentes in multiplici materia ignem accendi poſſe, quem aqua, potiſſimum pluuia de cælo cadens, vel etiam hominum manibus iniecta non extinguat. Sed & Solinus [f] oleum medicum appellatum ait ad incendium excitatum ſi obruere aqua geſtias, ardet magis; de quo Dionyſius Afer ita concinit,

[f] Polihiſt. cap.23.

Et maſi Thracum Boreis in finibus orti,
In quorũ terris, quas ponti perfluit vnda,
Ignipotens oleo commiſto gignitur herba
Medica, cui nomen, cuius cõpeſcere flãmas
Si qs aqua cupiat, plus ignẽ paſcit in illa.
Pulueris hunc iactus potis eſt extinguere ſolus,

Flatu quoque valido flammas non ſemper extingui, ſed quandoque viciſſim excitari, docent nos prunæ, de quibus

Venti vt flammam non extinguant, ſed excitent.

A violentior flatus flammas excutere conſueuit. Ventorum ſane vis quo maior eſt, eo in materiam ardentem craſſitudine pingui refertiſſimam flammas immittit altius: Atque abſolute ventus, & imber ardenti materiæ huic occurrens ardorem, & flammam in partes intimiores fomitis concentrans viuidiorem efficere poteſt, extinguere vero non poteſt, niſi maximo exceſſu eam ſuperauerit, & vndiquaque obſidens circumuallauerit. B Non ergo abſurdum eſt, aut factu difficile, flammam accendere in lucernis, quæ ventis, & imbribus inuicta diu duret inextincta; nam liquor ex materia eiuſdem conditionis cum propoſitis inter aquas, & ventorum turbines ardentibus educi poteſt. Neque nobis imponet papyrus lychni, tum quia Rhemnius [g] Libauio deſcribit herbam Medicam, cuius compeſcere flammas ſi quis aqua cupiat, plus ignem paſcit: tum quia Io: Ludouicus Viues apud C D. Auguſtinum [h] teſtatur ſe Lutetiæ Pariſiorum vidiſſe multa ex amianto ellychnia, quæ arderent ſemper inextinguibilia, incombuſtibiliaque. Non igitur ex eo, quod noſtrates, vulgaresque flammæ in lucernis ardentes flatu, & aqua extinguuntur, propterea dicendum eſt fictitium commentum eſſe inuentas vllibi fuiſſe lucernas, quarum flamma vim aquæ, impetumque venti ſuſtineret incolumis, & inuicta; de quiD bus tam multa, & tam præclara ſpectatiſſimorum virorum [i] ſuperius adduximus teſtimonia.

Vide lib.4. cap.14.
Lucerna vim flatus & imbrium eludens vt parari queat.
[g] 2. bombic. cap.9.
[h] 21. de ciuit. Dei, cap.6.
Ellychnia incombuſtibilia
[i] Lib.1.

Ex Hebræorum igne ſacro minime conuinci antiquos latuiſſe artem parandæ lucernæ ad multos annos ardentis abſque noui fomitis adiectione. Cap. VII.

SEd altera oppoſitio ex perenni, & ſacro Hebræorum igne deſumpta, parum nos turbat; concedentes enim E antiquitus Iſraelitas populum fuiſſe Deo ſummo dilectum, & inter eos natum Salomonem omnium hominum ſapientiſſimum non caruiſſe, ſi placet, notitia parandæ lucernæ diutiſſime ardentis abſque noui fomitis adiectione; ſed, vt alia plurima, calluiſſe artem quoque admiranda huiuſmodi ellychnia conficiendi: vltroque dantes eam gentem

tem ſtuduiſſe perpetuum ignem conſeruare, cuſtodireque in altari ad ſacrificia peragenda: Negamus rationi conſonum fuiſſe, ac melius cum ijs actum fuiſſe, ſi lucernam perpetuo ardentem ſine conſumptione fomitis habuiſſent, quam ſi æternum ignem ſeruarent repetita indies noui combuſtibilis iniectione, adiectioneque; ſiquidem in primis ea natio Idolorum culturæ deditiſſima, facile mirabilem hunc ignem, Perſarum more, ſibi in Deum adorauiſſet, vt in deſerto vitulum aureum a ſe manufactum: Ne igitur Idolatriæ crimine populus inquinaretur, non permiſit [a] Deus Optimus apud eos in altari tam admirabilem lucernam extare. Addo quia in Idolorum templis apud Gentiles ante cacodæmonum ſimulachra huiuſmodi lucernæ admirabiles abſque fomitis adiectione iugiter ardebant; ne viuentis Dei ſacerdotes quid ſimile gentiliſmo peragerent in templo, noluit Deus immortalis ſuos ſacerdotes conſimiles habere lucernas. Deinde vero ignis Hebræorum ſacer erat ad ſacrificiorum victimas comburendas; quæ vitulorum, & aliorum animalium carnes, non igne lucernæ, ſed lignorum ardentium flammis comburi poterant; vt conſtat e ſacris litteris; in quibus legimus hanc ſententiam, [b] Ignis autem in altari ſemper ardebit, quem nutriet ſacerdos ſubijciens ligna mane per ſingulos dies, & impoſito holocauſto, deſuper adipes adolebit pacificorum: ignis eſt iſte perpetuus, qui nunquam deficiet in altari. Hebræis igitur importuna, & penitus inepta extitiſſet lucerna ſine acceſſione fomitis diutiſſime ardens in altari ad ſacrificia. Deinceps autem quia volebat Dominus exercituum aliquando hunc ignem Hebræis extingui, vt mirabiliter ipſum de cælo demittens moneret hoc ſigno frequenter eam gentem ſe Deum illorum tutelæ ſemper inuigilare, vt ea Omnipotentem aſſiduis miraculis, ac beneficijs mota ex toto corde coleret; Deique legem ſeruaret aſſidue; quod apertiſſime conſtat e ſacra pagina; in qua ſcribitur non ſemel Orante Moyſe ad Dominum, deſcendiſſe [c] ignem de cælo a Domino, & conſumpſiſſe holocauſtum: & Orante [d] Salomone, deſcendiſſe pariter ignem de cælo, & conſumpſiſſe holocauſtum: & multo prius Orante [e] Dauid, ignem de cælo deſcendiſſe ſuper altare holocauſti: & Orante itidem Elia veniſſe ignem [f] de cælo, deuoraſſeque ſacrificium, & altare: Populumque admiratum cecidiſſe pronum in faciem ſuam, Deumque timuiſſe, laudauiſſe, illique gratias egiſſe. Nil ergo habent a ſacro Hebræorum igne viri præclari, quo ſuam ſententiam muniant.

Iudæi Idolatriæ dediti.

[a] Exod. c. 21.

Lucernæ ſine fomitis adiectu ardentes in delubris Gentilium.

Ignis Hebræorum ſacer cui vſui ſeruaretur aſſiduus.

[b] Leuit. c. 6.

Deus cur voluerit Hebræorum ignem extingui.

Orantibus pluribus Hebræis deſcēdit ignis de cælo.

[c] Mach. c. 2. Leuit. c. 9.

[d] 2. Paralip. cap. 7.

[e] 1. Paralip. cap. 21.

[f] 3. Reg. cap. 18.

Ex fomite ignis Veſtalium virginum apud Romanos, & nuptarum apud Perſas haudquaquam colligi priſcos non habuiſſe lucernas diu ſine adiectione liquoris exardentes. Cap. VIII.

Nec diſſimili ratione diluas aliam obiectionem deſumptam e fomite, quem Romanorum virgines Veſtales, & Perſarum nuptæ ſuo igni ſacro ad eius perennitatem ſingulis diebus apponere conſueuiſſe dicuntur: nam quod attinet ad Romanos, aperte negamus eorum virgines ignem Veſtæ ſeruaſſe noui fomitis in locum abſumpti diaria appoſitione: quum ſat ſuperque dudum [a] oſtenderimus ignem illum ſine vlla humoris combuſtione arſiſſe, ac proinde nulla indiguiſſe noui fomitis adiectione; atque a Virginibus ea tantum ratione ſeruatum, cuſtoditumque fuiſſe perpetuum, quia procul ab eo arcebant omnes externas iniurias, ventum, imbrem, brutorum, hoſtium, ſacrilegorumque hominum vim cum ignem extinguere, ac ſuffocare valentem. Quod autem pertinet ad Perſas, nos vltro concedimus ignem apud eos ſacrum a nuptis iugiter enutritum, & conſeruatum fuiſſe; cuius rei nobile Maximi [b] Tyrij teſtimonium hic præterire non debeo; Perſæ, inquit, adorant ignem Diarium, nimirum Diuinitatis ſignum, inſatiabilem, voracem. Huic quum ſacrificant Perſæ, alimentum præbentes, his verbis vtuntur.

Ede, Ignis, Domine

Qui quum eiuſmodi faciant, nonne merentur audire: o ſtultiſſimi gentium, qui poſthabitis tantis, ac talibus diuinitatis ſignis, vt eſt placida terra, vt lucidus Sol, vt nauigabile æquor, vt fecundiſſimi amnes, vt vitalis aer; vt poſtremo

[a] Lib. 1. c. 30. Vide lib. 4. cap. 37.

Veſtales vt ignem perpetuum ſeruauerint.

[b] Serm. 38.

Perſe ignē vt adorent.

„ mo cælum ipſum, igni potius operam „ nauatis feriſſimo, ac leuiſſimo Deorum; „ quem non ſolum paſcitis lignis, extis, „ & odoramentorum omni copia; verum „ huic vel ſimulachro, vel Deo Erethriã, „ atque ipſas Athenas, Ionica templa, „ Græcorum Deorum ſimulachra dedi- „ ſtis abſumenda. Hæc ille. Quæ tamen non conuincunt alibi nuſquam fuiſſe lucernas diutiſſime ardentes abſq; noui fomitis adiectione; quia concedentes illos potuiſſe admirabilem habere lucernam ſine pabuli adiectione diutiſſimo temporum tractu ardentem, negamus primo huiuſmodi lucernæ flammam illis ex vſu eſſe potuiſſe ad comburendas victimas; nam ob ſacrificia peragenda ea gens ignem ſacrum perpetuum eſſe volebant; cui ſane rei vt ineptus erat ardor lucernæ, & neceſſaria plane lignorum flamma; ita hæc ſemper auidiſſime fomitem depaſcens, diutius abſque noui appoſitione ſeruari non poterat; & varijs de cauſſis alijs, vt imbre, vento, ſuffocatione, ſurreptione, diſperſioneve; ſiue ab irruente bellua, ſiue ab irrumpente hoſte, ſiue ab irreuerente fatuo, ſacrilegove homine ingruat id malum, ignis ille corrumpi, ac extingui valens, aſſidua cuſtodia indigebat: quo circa ſuæ flammæ ſacris dicatæ iugiter nutriendæ, vt cum vulgo loquar, & cuſtodiendæ ad ſingulorum dierum ſacrificia, & hoſtias comburendas Perſæ nuptas mulieres præficiebant. Deinde vero quemadmodum contingere potuit, vt primus ille apud Perſas nuptarum ſacerdotum inſtitutor artem parandæ lucernæ diu ſine fomitis adiectione ardentis non haberet; ita eam artem habentes poſteri, noluerunt tamen huiuſmodi lucernam in locum ignis lignorum, eo extincto, collocare, ne ſacerdotum nuptarum ordo aboleretur. Deinceps autem lucernarum fomitis noui adiectionem haud poſtulantium vſum in propoſito neglexere Perſæ, eis præferentes ignem lignis accenſum, vt ſuas illi nuptas in officio continerent. Id autem non tollit quominus vera ſint tot hiſtoricorum, totque hominum fide digniſſimorum teſtimonia de flamma in priſcorum aliarum nationum lucernis longiſſimo tempore ſine vllo noui fomitis adiectu exardente.

Tunc certe barbarus ignis Deos Græciæ nõ delectauit.

Perſæ cur ignẽ ſacrum iugem eſſe vellent.

Ignis lucernæ ſacrificijs ineptus.

Ignis Perſarum ſacer cur cuſtodia indigeret.

Perſæ cur lucernas fomitis indigas adorare noluerint, ſed ignem fomitis noui ſẽper indigum.

A Quod autem inſuper adijciebatur ex Plutarcho[c] de igne ſacro, & perenni, quem ad ſacrificia priſci iugiter alebant nouo in dies adiecto fomite; atque ab externis etiam iniurijs cuſtodiebant, id nobis nihil officit; quia hæc aſſerens Plutarchus non negat, præter hunc ignem ſacrificijs dicatum, fomite nouo ſemper indigentem, habuiſſe veteres alium ignem ſacrum in lucernis diutiſſime abſque fomitis adiectione paſſim ardentem; ſed reuera nouit etiam Plu- B tarchus antiquioribus duo fuiſſe ſacri ignis genera: quorum alter ignis lampadum, ſeu lucernarum perpetuo ſine fomitis vllo adiectu exardebat in honorem numinum Gentilium, cuſtoditus ab externis iniurijs ſacerdotum cura; de quo ipſe[d] alibi fuſe peregit. Alter ignis erat noui fomitis adiectione altus, & iugiter conſeruatus, ſeu in lampade, ſeu in lignea pyra; in lampade quidem apud eas gentes, quibus non erat facultas, C aut ars parandæ lucernę admirabilioris in honorem ſui numinis: in pyra vero vbique ad holocauſta in ſacrificijs comburenda. Ita ergo Clariſſimi Bonamici ſententiæ ſubſcribere non poſſumus neganti vllibi reuera extitiſſe lucernam per plures annos abſque noui fomitis adiectione iugiter ardentem.

[c] Sympoſ. quæſt. 4.

Ignis ſacri duo genera olim fuiſſe Plutarcho.

[d] In vita Numæ, & Camilli.

D *Secunda opinio ex Diuo Auguſtino ſtatuens huiuſmodi lucernas ardentes diutiſſime conſeruari vi cacodæmonum. Cap. IX.*

Diuus autem Auguſtinus in ſuo volumine de Ciuitate[a] Dei, vt multi viri docti confitentur, eamdem ſententiam de propoſito profitentes, opinatur huiuſmodi lucernas tamdiu ſine fomitis adiectione ardentes opera cacodæmonum accenſas conſeruari; aſſerit enim arte magica, dæmoneque operante, quem Veneris nomine Gentiles colerent, factum eſſe portentum illud, E vt in Veneris phano lucerna ſub dio illæſa ventis, & inuicta pluuijs tamdiu exardeſceret. Quod inde quoque probari poſſe videtur, quia lucernam conſimilem Plutoni cacodæmonum principi ſacrauerat antiquitus Maximus Olybius Ateſte in agro Patauino. Adijcitur etiam veteres in ſepulchris, quę Dijs Manibus illis ſuis, proindeque Dæmonibus

[a] Lib. 21. cap. 5. 6.

Dijs Manibus antiqui ſepulchra ſua dicabant.

nibus inferis paſſim commendabant, dicabant, inſcribebantque, conſueuiſſe ponere lucernas ardentes; quas, vt impurus ille dæmon eos falleret, ipſis pro Deo ſe venditans, diutiſſime ardentes ſibi conſeruabat; ſiue oleo, liquoreve alio iugiter clanculum indito, ardentique, ac voraci flammulæ ſubdito, appoſitoque; ſiue quouis alio modo ſibi noto, nobis ignoto. Alioquin, aiunt, quæ materia eſt, quam breui temporis interuallo exardens ignis voraciſſimus, & inſatiabilis ob maximam ſui actiuitatem phyſice non abſumat? Sic ergo ſtatuunt inſignes viri lucernas tam longa menſium, & annorum ſerie ſine fomitis euidēti adiectu exardentes opus eſſe poteſtatis Dæmoniacæ.

Dæmon vt potuerit ardentes lucernas diutiſſime cōſeruare.

Examinatur allata ſententia, demonſtrando recens inuentarum lucernarum ab antiquo ardentium plurimas tandiu non arſiſſe vi cacodæmonum. Cap. X.

IS ego quidem non ſum, qui negare velim, vel audeam poſſe Dæmones ardentem lucernam per multas annorum centurias, myriadesque in ſepulchris, & alibi ſeruare, vel nullo, vel nobis ignoto flammulæ clam ſubminiſtrato fomite; quos longe maiora efficere poſſe didici e ſacris litteris aſſeuerantibus non eſſe [a] poteſtatem ſuper terram, quæ comparetur eis: Quorumque vi cenſeo factum antiquitus tum vt homines Phaliſci ſuper ardente rogo ſine damno exultarent; vt monet [b] Solinus Italiam deſcribens in hæc verba, Eſt e memorabilibus inclytum, & inſigniter per omnium ora vulgatum, quod perpaucæ familiæ ſunt in agro Phaliſcorum, quos Hirpos vocant: Hi ſacrificium annuum ad montem Soractem Apollini faciunt: Idque operantes geſticulationibus religioſis impune exultant, ardentibus lignorum ſtruibus, in honorem diuinæ rei flammis parcentibus: ob cuius deuotionis miniſterium munificentia Senatus honorata Hirpis perpetuo munerum vacationem dedit conſulto omnium. Hæc ille. Quod mirum Apollo Dæmon præſtare poterat clā circumfuſo corporibus Hirporum inuiſibili quopiam linimento flāmas eludente; nam peruncti manus

[a] Iob c.41. Dæmonum magna vis.

[b] Polihiſt. cap. 7. & 10. c.22.& 35.

A Semperuiui ſucco prunas innoxie contrectant Circulatores: tum vt vites abſque igne ſponte accenderentur, & flamma homines non adureret; eodem Solino ſic referente in ſua Siciliæ deſcriptione, Nec longe inde collis Vulcanius, in quo qui diuinæ rei operantur, ligna vitea ſuper aras ſtruunt, nec ignis apponitur in hanc congeriem; quum porricias intulerint: ſi adeſt Deus, ſi ſacrum probatur, ſarmenta licet viridia B ignem ſponte concipiunt, & nullo inflagrante a litato numine fit incendium. vbi epulantibus alludit flamma, quæ flexuoſis exceſſibus vagabunda, quem contigerit, non adurit. Nec aliud eſt, quam imago nuntia perfecti rite voti: tum apud Aethiopes, & apud Arabes cinnami iuſte diuiſi portionem Soli dicatam, peractis ſacrificijs incendium ſponte concipere, nullo igne admoto; vt idem Solinus autor eſt. Attamen dum conditiones inuentorum nuper lu- C cernarum ab antiquo ardentium ſigillatim animaduerto; in eam nequeo ſententiam deuenire, vt diuturnum earum omnium lumen in poteſtatem referam cacodæmonis. In primis enim lucerna Tulliolæ alteraque illa Neſidea, & aliæ quam plures cur ingruente nouo aere in apertione loci, vbi diu delituerant, illico extinctæ ſunt? an non poterat cacodæmon idem earum flammulam ab externi aeris iniurijs tutari, quarum hu- D morem tot ſæculis aut illibatum ab ignis voraciſſima natura defenderat; aut nouo clandeſtine adiuncto in eadem menſura conſeruauerat? Quin etiam ſi ab imbribus, & a ventis ſub dio illam alteram lucernam in phano Veneris ardentem impurus dęmon incolumem ſeruare, ac tamdiu cuſtodire valuit; cur alias ab aeris mitiori virtute illæſas conſeruare non potuit? Inſuper ſi Dæmon ceteras per tot annorum decades con- E ſeruauit abſconditas; cur auream illam Mineruæ Athenienſis lucernam vltra vnius anni curriculum ardere, coruſcareque non efficiebat? Præterea ſi Dæmon impurus Pallanteam, & alias lucernas ſub dio plurium horarum, & mēſium ſpacio; ſi eaſdem prius occultas plurium ſæculorum continuata ſerie conſeruare potuit iugiter ardentes; cur idem Ferentillas in agro Viterbienſi reper-

pertas intra paucas horas aperto aeri A extingui prohibere nequiuit? Amplius autem nefas, & impium plane fuerit Antiochenam illam lucernam, quæ Cedreni relatu antè Chriſti Redemptoris imaginem quingentos annos ardens in muro Edeſſæ ſupra portam Ciuitatis delituerat, aſſeuerare vi mali Dæmonis fulgorem, & ignem tamdiu retinuiſſe: Abeat itaque ab his lucernis poteſtas impuri Dæmonis. Nos enim hoc opere non vnius, vel alterius, ſed omnium ab antiquo ſine fomitis adiectione ardentium lucernarum naturam inquirimus. Denique vero Phyſiologum decet propoſiti effectus cauſſas naturales inueſtigare, inuentasque promulgare; non ſtatim ad eas confugere, quæ naturæ, ac Phyſiologiæ limites ſupergrediuntur, quarum rationem habere ad purum Theologum attinet.

Dæmon quam lucernam non conſeruauerit.

B

Tolluntur argumenta obiecta, & primo deſumptum ab autoritate Diui Auguſtini. Cap. XI.

C

QVæcumque vero in euerſæ opinionis confirmationem rationes dudum afferebantur, omnes eiuſmodi ſunt, quarum ex rei natura poſſit haberi enodatio. Quod enim primum ex Diuo Auguſtino proponitur, id propoſitum a viris egregijs dogma comprobandi neceſſitatem non habet vllam; nam primo loco theſis hæc de Fide non eſt, aut quidquam ad Fidem pertinens, vt ob ſancti Doctoris reuerentiam illius placito debeat quilibet acquieſcere, vel ratione repugnante. Sed veluti probabilem ſententiam propoſuit vir ille Doctus, a qua poteſt quicumque, ſalua Fide, Autoriſque ſancti reuerentia, plane diſsentire. Deinde vero nihil certo determinat in re propoſita vir ille Deo dilectus, ſed tamquam cauſſam admirandi huius effectus non impoſſibilem hæſitabundus affert poteſtatem, & aſtum maligni ſpiritus: cui effectui etiam cauſſam aſſignat aliã naturalem, deſumptam ex natura lapidis asbeſti nuncupati, vt ſupra vidimus: vnde conſtat Diuum [a] Auguſtinum ſibimetipſi non ſatisfeciſſe dum lucernas ab antiquo ardentes aſſeruit ſeruatas fuiſſe vi mali Dæmonis, nec in talis

D

E

[a] Lib. 1. c. 6.

S. Auguſtini opinio de lucernis antiquorum.

cauſſæ aſſignatione illius mentem acquieſcere potuiſſe. Deinceps autem ſanctus ille Doctor non omnes lucernas citra noui fomitis adiectionem diutius ardentes, non ſpeciatim reconditas, at illam ſolum, quæ in phano Veneris olim ſic ardens videbatur, in cacodæmonis poteſtatem retulit: De alijs, quarum hic nos dedita opera tractamus, ne verbum quidem vir eximius: quo modo igitur ab vnius lucernæ conditione vniuerſarum, & ſpeciatim ab ea multum diſſidentium naturam venari poſſunt inſignes viri? Logicum etenim axioma eſt, ab vno ſingulari non poſſe colligi vniuerſale.

Vniuerſale nõ colligi ab vno ſingulari.

De conſilio Maximi Olybij in ſua lucerna Plutoni conſecranda, & recondenda: vnde ſoluitur altera ratio ſuperioris opinionis. Cap. XII.

QVod autem de lucerna Olybiana deinde adducebatur difficiliorem habet explicationem, vt propterea ipſi aptiſſime congruat effatum nobilis Poetæ,

Ignis fuluo clauſus in auro
Latet obſcurus.

non minus enim humanis oculis cum ampulla humoris aurei occulta erat ardens ſub terra Olybij lucerna, quam eiuſdem naturam etiam nunc latet humanum ingenium. Porro duplex haberi poteſt propoſiti explicatio, alteram quidem Hermolaus ille ſolo cognomine Barbarus, Venetæ nobilitatis inclytum germen inſinuauit, & Hieronymus Ruſcellius latius explicauit, Olybium nempe Maximum Chymicis operationibus poſt multos exanthlatos labores demum effeciſſe admirandum illum lapidem Philoſophorum appellatum ſub forma liquoris aurei, & argenti: quem in duplici ampulla contentum, concluſumque Plutoni veluti diuitiarum numini munus conſecrauerit, indicans hoc vtroque latice poſſe vnumquemque ditiſſimum fieri: Ab hoc autem procul arcet fures, nimirum Chymicos vulgares, ac verius pſeudochymicos, erroneſque illos vagos nimis credulorum hominum crumenas, & domos expilare ſolitos; admonens ignotum illis eſſe hoc magiſterium conficien-

Olybiani conſilij explicatio.

Chymicum magiſterium inſinuatur.

ficiendi lapidis: nec ad tantum opus vulgari mercurio, vt plurimi opinantur, & quo furtorum Deo aliena bona furantur, eos vlla ratione pertingere poſſe: Inſinuat autem Olybius ſe huiuſmodi lapidis magiſterium magno labore conſecutum fuiſſe, aſſecutumque digerendo, ac purificando elementa. Docturus autem ſola ignis vi ex huiuſmodi liquoribus tranſmutationem metallicam fieri debere, lucernam diutiſſime vniformi flamma exardentem inter illas ampullas collocauit; deſcriptionibus additis in hæc verba maiori vrnæ inſculpta,

" *Plutoni ſacrum munus ne attingite fures;*
" *Ignotum eſt vobis hoc, quod in orbe latet.*
" *Namq. elementa graui clauſit digeſta labore*
" *Vaſe ſub hoc modico Maximus Olybius.*
" *Adſit fecundo cuſtos ſibi copia cornu,*
" *Ne tanti pretium depereat laticis.*

quum in vrna minori hæc alia verba legerentur,

" *Abite hinc peſſimi fures;*
" *Vos quid vultis cũ veſtris oculis emiſſitijs?*
" *Abite hinc veſtro cum Mercurio*
" *Petaſato, caduceatoque.*
" *Donum hoc maximum Maximus Olybius*
" *Plutoni ſacrum fecit.*

Quæ quidem explicatio vt propoſitis verſiculis maxime conſentanea videtur; ita rerum euentui plane diſſentanea fuiſſe cognoſcitur: quum etenim Hermolao dictante, vel etiam nemine monſtrante, ſed inſcriptione ipſa ſeſe in hunc ſenſum cuique legentium manifeſtante, res adeo facilis extiterit; cur dubitemus preclariſſimos homines, ad quos ampullas illas perueniſſe neceſſe eſt, ab omnibus mirifice optatam metallorum tranſmutationem periclitatos fuiſſe? habito namque lapide illo mirabili, iam nullo negocio ſola proiectione minimæ particulæ ipſius, ad inſtar fermenti, in magnam metalli cuiuſque maſſam, illico tranſmutatur vniuerſa moles in aurum obrizum, in argentum puriſſimum: ſi vero facto huius operis experimento, res bene ceſſit; cur nullus tanti facinoris rumor in populo? Præterea ſi lapidis admirandi magiſterium nouit Olybius; cur non inde ditiſſimus? cur non ſummis Principibus vnice dilectus? cur nullum poſteris reliquit veræ, ac ſolidæ Chymiæ ſcriptum? cur tandiu cum ſuis vrnis latuit inglorius? cur inutile hoc Plutoni reconditum munus? non ne longe maiorem ſibi gloriam comparaſſet ex apertis litterarum monimentis, quam ex hoc abſcondito mortui, ſeu luminis, auri, & argenti monumento? ſed quid eum certum reddere poterat hoc ſuum Plutoni dicatum munus aliquando e ſubterraneo loco in apertum aerem effoſſum, euectumque iri? Non igitur crediderim vere Maximum Olybium tale quid ſibi voluiſſe, quale Ruſcellius ex Hermolao Barbaro arbitratur: ſed longe quid aliud: Nempe, maxima quum fuerit apud antiquos admirabilium ſepulchrorum ambitio, quod ex Mauſolæis, Pyramidibus, & Labyrinthis apud[a] Plinium conſtat aperte; nouum monumenti genus a nemine ante habitum, & vix a poſteris imitabile, ſibi condidiſſe virum inter ethnicos ſapientiſſimum; in quo pulcherrima quadam metaphora æterni luminis, & aurei, argenteique liquoris, quidnam in ſepulchris manere veteres opinarentur, inſinuabat; nimirum animam rationalem, cuius duæ poſt hominis obitum ſuperſunt illæſæ facultates, intellectus, atque voluntas; quarum illa pulchre argenteo latice repreſentatur, hæc aureo liquore; ipſarumque poſt mortem hominis ęterna operatio lumine perpetuo lychni incombuſtibilis: nam candidus argenti color omnes alios colores in ſe recipere poteſt, vt mens a corpore ſeparata omnes rerum omnium notiones: auri ſupra omnia metalla perfectio, & violentiam ab igne rerum cunctarum actuoſiſſimo nullam natura patiens, voluntatis probæ dignitatem, & libertatem æmulatur, quæ a nullo agente cogi valet vlla ratione: iugiſque ſeparati a corpore intellectus humani operatio, Ariſtoteli[b] etiam cognita, ſemper ardenti, perpetuoque refulgenti flammulæ aptiſſima proportione reſpondet, quæ Ariſtotele[c] autore non permanet vnquam, ſed ſemper fit; quum intellectio quoque habeat ſuum eſſe in fieri, non permanens. Plutoni ſacrum munus hoc ſuum dicat Olybius, quoniam Pluto, vt obſeruat etiam Iulius Iacobonius in Appendice ad Fonteij Primionis commentarios De priſca Cæſiorum [d]gente, Pluto inquam, Diodoro teſte, idem

Olybius non fuit Chymicus.

[a] Lib. 36. c. 5. 12. 13.

Animam veteres in ſepulchro manere vt opinabantur.

Argentum eſt mentis ſymbolum.

Aurum voluntatis.

[b] 12. meta. t. 51.

Flamma intellectionis.

[c] 2. meteor. ium. 1. c. 2.

[d] cap. 11.

idem quia primus ingentem pecuniam A ex agricultura coaceruaſſet, ac primus in vſum cuſtodiſſet, hinc diuitiarum Deus olim cognominatus eſt: & quoniam primus ſepulchrorum, funerumque vſum introduxit; hinc vita functis illum dominari veteres putarunt; ſiquidem ob imperium, quod in mortuos exercebat, Vrago dictus eſt, ab vrgendis mortuorum animabus: Vt autem indicarent mortuorum animas in eius poteſtate eſſe, Plutoni claues terræ dabant vetuſtiores; quod ex hymno Orphæi conſtat, in quo legitur, B

Pluto cur diuitiarũ Deus antiquis.

Cur præeſſe mortuis putatus.

Cur claues terræ gerat.

Pluto, qui terræ claues, & regna gubernas:

Hanc ob cauſſam antiqui tum morituri ſacrificabant Plutoni, ſic apud Virgilium Dido,

Lib. 4. Æneid.

Sacra Ioui Stygio, quæ rite incæpta paraui,
Perficere eſt animus, fineq. imponere curis.

tum eidem ſepulchra mortuorum inſcribebant: lapis Camerini repertus ita inſcriptus conſpicitur,

Inferno. Plutoni. Tricorpori
Vxori. Car. Proſerpinæ
Tricipidique. Cerbero C

& Patauij lapis alter, obſeruatione item Scardeonij, ſic inſcriptus legitur,

D. M.
Portitori. Plutoni. Et. Proſerpinæ
Haue. Iulia. C. F. Maxima. Felix. Domini
Tormentum
Salue. Animula. Dulcis
Animula. Suauis
Animula. In. Deorum. Numerum D
Recepta
Vnde. Tale? Quando. Tale? Et
Cui. Tale?
V. A. LIX. M. VI. D. XII. Hor. Noc. IX.
T. Scribonius. Barbula. Coniugi
Incomparabili. B. M. P. C.

tum demum ſolebant priſci mortuorum animas Plutoni commendare, atque ſacrare: ita Olybius in hoc ſuo tumulo, ſiue in vrna moriens propriam Plutoni conſecrat animam, veluti munus: Indeque fures abigit; qui reconditam vrnam reperientes, theſaurum arbitrati, eam aſportent, cineresque perdant, & Manes violent: eosque admonet, quod in orbe vrnæ reconditum latet, non eſſe quid, vnde ipſi diuitias comparare ſibi vlla ratione valeant; ſed eſſe quid eis ignotum, nempe graui labore mortis digeſta, hoc eſt ab inuicem ſeparata, ele- E

menta humanæ naturæ; quæ ſunt anima, & cineres, Olybio. Quoniam vero pretium animæ vna eſt beatitudo, ac Dei ſummi fruitio; precatur animæ ſuæ vir vere Maximus, vt illi cuſtos adſit immenſa Dei bonitas, Deusque bonorum omnium elargitor liberaliſſimus; quem per fecundi cornu copiam apte inſinuauit. Verum enimvero tali prohibitione ſuſpicatus maiorem cupidinem inijci poſſe furibus ad interiora penetrandi, eos iterum arcet ab vrnæ interioris apertione, abire iubens fures omnium peſſimos, nempe tum vulgares, qui ſub Mercurio, latronum Deo, petaſato, ideſt cooperto, caduceique ſomniferi virtute oculos perſtringente militantes, alienis opibus noctis tenebris tecti, & ſopore diuitum confiſi, domos expilare conſueuerunt: tum etiam cacochymicos, qui oculis ſuis emiſſitijs locupletum opes auidiſſime ſolent explorare, vt eas furentur: admonetque vulgares Chymicos, pſeudochymicosque, ne putent liquores in ampullis incluſos, eſſe lapidis philoſophici partes, quibus Mercurius illorum vulgaris cogatur, vel firmatus in argentum, vel mutatus in aurum: ſed eſſe, cum ardentis lucernæ perenni flammula, ſymbolum eius defuncti repreſentans animam a corpore ſeiunctam, intellectus, ac voluntatis munia ſemper exercentem: Quam Plutoni, Gentilium more, ſacrat, donat, & commendat; Maximi Plutonis nomine Deum ſignificans Ethnicis animarum cuſtodem. Quam ergo Plutoni ſuo ſacrat Olybius in tumulo lucernam, eam illi non commendat, vt ardentem diutiſſime ſeruet; quod viri clariſſimi exiſtimarunt; ſed eius lucernæ, & liquorum ampullas replentium, ſignis, ſymbolisque dicat, & commendat ſuo illi Deo animæ ſuæ mentem, voluntatem, perennemque vtriuſque a corpore ſeparatæ operationem: precaturque, vt eas ille perpetua beatitate repleat, quę vna eſt omnium bonorum indeficiens poſſeſſio: ſiquidem veteres Ethnici mortuorum animas plerique non ad ſuperos, ſed ad Deos inferos pertinere opinabantur; quum in ſuperorum poteſtate ſolos viuentes eſſe arbitrarentur: vnde Virgilius, [e]

Nos iuuenem exanimẽ, & nil iam cæleſtibus (vllis
De-

Elementa humanæ naturæ duo.
Animę pretiũ beatitudo.

Mercurius cur petaſatus, & caduceatus.

Cacochymici qui.

Anima ſeparata quid agat.

Beatitas quid ſit.

Mortuorum animas ad quos Deos pertinere cenſuerint veteres.

[e] li. 11. Ænei.

[f] 12. Æn.

Debentem, vano mæſti comitamur honore.
& alio quoque in loco, [f]
—————— vos ò mihi manes
Eſte boni, quoniam ſuperis auerſa voluntas.
Sancta ad vos anima, atq; iſtius inſcia culpæ
Deſcendam.

[g] cap. 11.

Qua de re fuſe Iacobonius in [g] Appẽdice. Ita ergo ſat, ſuperque conſtat ex Olybij verſiculis colligi lucernas a priſcis reconditas diutiſſime ardentes non conſeruari poteſtate Dæmonum.

Ex inſcriptione ſepulchrorum Dijs Manibus non haberi lucernas intus ab antiquo ardentes a Dæmone conſeruari. Cap. XIII.

QVod autem præterea deducebatur ex vetuſta ſepulchrorum inſcriptione Dijs Manibus, conſueuiſſe priſcos lucernas ardentes in monumentis Dæmonum curæ, cuſtodiæque commendare; id totum eſt voluntarium inſignium virorum aſſertum, nullam neceſſitatẽ habens proprij dogmatis confirmatricem; quia Manium nomine antiqui non ſemper Dæmones intelligebant, ſed præter Dęmones, mortuorum animas etiam in tumulis cum cadauere, cineribus, oſſibusve manentes ſignificabant: ſic apud Virgilium [a]

Manes veterum quidnam eſſent.

[a] 3. Æneid.

Libabat cineri Andromache, Manesque vocabat
Hectoreum ad tumulum.

[b] In Hecub.

Sic apud Euripidem [b] legimus,
Namque ferunt decernere Graios
Celebri cætu tua vti gnata
Manibus occidatur Achillis:
Qui ſublimem ſcandens tumulum
Scis fuluis quum apparuit in armis
Naues detinuit pontigradas,
Nixaque torto vela rudente,
Hæc vociferans, Quo iam Danai
Fugitis noſtros
Cineres deſerturi inhonoros?

Ceterum Antiqui mortuorum animas non ſolum Manes appellabant, ſed etiã Diuinitatem ijs attribuebant, dum eas Deorum Manium nomine inſignirent; quod & alicubi Plinius [c] obſeruauit inquiens ab antiquis Manes coli, Deumque fieri, qui iam etiam homo eſſe deſierit. Triplici ergo de cauſſa mortuorum tumulos priſci Dijs Manibus inſcribebant; vna eſt eorum, qui per Deos

[c] lib. 7. c. 55.

Dijs Manibus cur veteres inſcriberent ſua monumenta.

A Manes Plutonem, & alios Deos inferos intelligebant; quibus illi defunctorum animas commendabant. Altera eſt eorum, qui Deos Manes ipſas mortuorum animas appellabant, quibus tum ſepulchra conſtituebant: tum tertio lucernas in ijs iugiter ardentes accendebant. Sic igitur antiqui lucernas ardẽtes in mortuorum conditorijs, non dęmoni cuſtodiendas commendabant; ſed animis defunctorũ venerandis collocabant: quod

Lucernas cur in ſepulchris conderent antiqui.

B Bencium [d] non latuit præclarum oratorem, dum aſſerit in hanc ſententiam, agens de funere antiquorum Romanorum; Excelſiora igitur amabant antiqui ſepulchra; indicium factorum claritatis, & animi magnitudinis: Quod declarabant pariter quum altis ſub montibus, & in montibus etiam ipſis ſibi conſtruerent monumenta; circum quæ, aut potius in quibus plures interdum volebãt eſſe accenſas lucernas: vtque maiore afficerent locum honore, ac prope di-

[d] Orat. 26.

Sepulchra veterum cur magnifica.

C uino, ſepulchra ipſa; quibus & lucos addebant, & nemora; ne vllo modo violari vnquam poſſent, graui in eos, qui aliter feciſſent, conſtituta pœna legibus proſpexerunt. Hæc ille. Ita ergo Dæmonibus defunctorum animas in ſepulchris olim antiqui commendabant; eiſdemque ſuis animis lucernas ardentes dicabant, vt ſuis Dijs Manibus: Vnde patet non poſſe colligi lucernas ab antiquo ardentes virtute Dæmonum tamdiu perduraſſe.

Sepulchra nolebant violari veteres.

D

Plures eſſe ſubſtantias noſtrates, quas ardens ignis non abſumat. Cap. XIV.

QVod vltimo loco afferebatur, ideo tam diuturni luminis fulgorem in lucernis antiquorum ad virtutem Dæmonum clam lampadi fomitem adijcientium referendum eſſe; quia nulla materies apud nos inueniatur, quam breui temporis interuallo exar-

E dens ignis, agẽtium phyſicorum actuoſiſſimus, non abſumat; id etiam argumentum, intime proſpecta rei natura, dilui poterit: In primis enim ſi phyſice fieri non poteſt, vt ſine adiectione fomitis diutiſſime duret in lucerna ſplendor, & ignis; neque id vllius virtute Dęmonis igni fomitem non adijcientis vnquam fieri poterit; nam ſolus

Dæmon non agit ſupra naturæ limites.

D Om-

Deus ſolus agere poteſt ſupra naturæ vires.

Omnipotens Deus eſt, qui ſupra naturæ limites agens, ab igne vim materiæ ſubditæ, ac inflammatæ conſumptricem tollere poteſt; aut eam ocioſam reddere, integro ſeruato, & viuido illius fulgore: quod olim præſtitit in rubo Moyſi [a] citra combuſtionem, conſumptionemque mirabiliter ardente; necnon etiam in fornace iuſſu Nabuchodonoſor [b] Babyloniorum regis ſeptuplum ſuccenſa; cuius ignis in eam tres pueros immiſſos non exurebat, flamma ex ore illius exeunte Regis miniſtros comburente; vt docet nos ſacra pagina.

[a] Exod.c.3.

[b] Dan.c.3.

Ignis actiuitas maxima.

Lib.36.c.37.

Deinde vero concedentes igni maximam ineſſe actiuitatem, inter agentia noſtratia; vt proinde Plinius ignem ſcite nuncupauerit improbam rerum naturę portionem; negamus tamen nullam apud nos inueniri poſſe materiam, quæ ab igne non abſumatur; namque aurum in fornace diutiſſime detentum liquatur quidem, candensque fit; nihil tamen eius abſumitur.

Aurum ignem eludit.

Adamas igne non corrumpitur.

Adamantis etiam quædam ſpecies eſt, cuius natura ignium victrix in eo ardente diutiſſime detenta numquam molleſcit, aut ſoluitur, aut calcinatur, aut vlla ex parte conſumitur; quod aſſeuerant cum Plinio Enax in ſuo Lapidario, vt conſtat ex Autore operis, cui titulus eſt Hortus ſanitatis, in tractatu de lapidibus; Magnus Albertus, Franciſcus Rueus in opere ſuo de Gemmis inſcripto, Camillus Leonardus, Solinus, Iſidorus, & alij multi celeberrimi ſcriptores de lapillorũ natura tractantes.

Vide li.4.c.8.
Lib.37.c.4.
Cap.1.
2.de lapid. tr.
2.cap.1.
Li.2.c.15.
2.de lapid.c.7.
Cap.53.
Lib.12.cap.1.

Igne non conſumitur linum carpaſium.

Aſbeſtus lapis ardens non abſumitur.

Funiculus quoque contortus e lino Carpaſio non conſumitur igne, vt confitetur Pauſanias. Aſbeſtum item lapidem perpetuum ignem fouere ſine ſui conſumptione, ſemperque ardere inextinguibilem, teſtatur Solinus, Diuus Auguſtinus in opere ſuo de Ciuitate Dei, & apud eumdem Io: Ludouicus Viues, alijque plurimi celebrati nominis autores. Inueniuntur etiam Solino tum Carbaſa, quæ inter ignes valeant; tum gemmæ in Luſitania nomine Ceraunię, quas Indicis præferunt: qualitas igni probatur; quem ſi ſine detrimento ſui perferant, aduerſus vim fulgurum creduntur opitulari. Et Plinius inuentum inquit eſſe linum, quod ignibus non abſumitur; ardentesque in focis conuiuiorum ex eo vidiſſe ſe mappas, ſordibus exuſtis, ſplẽdeſcentes igni magis, quam poſſent aquis. Regum inde funebres tunicæ addit, corporis fauillam ab reliquo ſeparant cinere.

Cap.12.
Lib.21.ca.6.in comment.
Polihiſt.c.16.
25.

Ceraunia gemma igne non abſumitur.

Lib.19.c.1.
Telæ incombuſtibiles.

Cineres defuncti vt ſegregarentur a cinere pyræ.
Lib.10.

Strabo linum e petræ capillamentis, pectine aptari ait, & ex eo telam confici, quam ignis non vrat, ſed emundet. Amianti lapidis natura eſt, ex qua in linum redacta lychni confecti, ac telæ contextæ igne concepto ardeant ſine ſui conſumptione; vt Venetijs, Romæ, Pariſijs ſe vidiſſe teſtatur Podacattarus Cyprius in opere ſuo De rebus Cyprijs, Vulturarienſis Epiſcopus in ſuis Diebus [o] Canicularijs, Thomas [p] Porcacchius in funeralibus antiquorum, Damaſus in vita Sylueſtri [q] Papæ, necnon & Io: Ludouicus Viues in Commentarijs ad libros de Ciuitate Dei; vt pleroſque alios inſignes viros omittam breuitatis ergo.

Amianti lapis ardens non comburitur.

[o] Colloq.20.
[p] Tab.2.
[q] Lib.21. com.c.6.

Herbas conſimiliter igni ardere, ac non conſumi ex Solino [r] memorat Maiolus in [ſ] Colloquijs. Sed & animalia inter flammas viuere obſeruauit non ſolum Solinus, aſſerens in Creta Caryſtias aues eſſe, quæ flammas impune inuolant: verum etiam [t] Ariſtoteles monens in Cypri fornacibus Pyrauſtas non niſi inter ignes viuere: ne huc etiam Salamandram afferamus. Ita ergo pleraque ſunt, quæ ignis vel diutiſſime ardens non abſumat; herbæ, lapides, & metalla: quidni etiam liquor huiuſmodi vel ex ijs eductus, vel aliunde comparatus inueniri valeat, qui fomes adſit ſemper ardenti flammæ in lucerna recondita? Non eſt igitur, vt ad poteſtatem Dæmonis confugiamus inquirentes cauſſam, ob quam reconditæ priſcorum lucernæ abſque noui fomitis adiectione diutiſſime ſeruetur ardẽtes.

Herbæ ardentes abſque ſui cõſumptione.
[r] Polihiſt. cap.16.
[ſ] Colloq.20
[t] hiſt c.19.

Tertia Maioli, & aliorum opinio putantium lucernas iſtas miraculo a Diuina virtute ſupra naturæ vires operante patrato tamdiu arſiſſe. Cap. XV.

SImon vero Maiolus Epiſcopus Vulturarienſis, [a] idemq; Dierum Canicularium nobilis autor; & ante ipſum plerique alij viri præclari conſtituerunt hanc diuturnam ardentis flammæ durationem in reconditis antiquorum lucernis abſque noui fomitis adiectione Diuinæ poteſtati adſcribendam eſſe:

[a] Coll.22.

quam

quam manifeſtam conſpici aſſerunt in Antiochena lucerna Crucifixi Redemptoris ante imaginem accenſa. Sed addunt alias etiam, quæ nec aqua, nec ventis extingui potuerunt, humanam, Dæmoniamque, ac proinde totius Naturæ vim ſuperauiſſe: quandoquidem elemento aquæ natura ineſt vires obtinens ignem extinguendi: & homo, ac Dæmon ea, quæ naturæ aduerſantur, eiusque vires exſuperant, nulla poſſunt, vmquam ratione præſtare: ſed ſolum Deum ſupra naturæ vires immenſam poteſtatem habere cuncti confitentur, atque ideo conſtituendum eſſe, non aliunde lucernas antiquorum in monumentis, alibive reconditas tot annorum curriculo exardentes abſque noui fomitis acceſſione, adiectioneque illibatam flammulam admirabiliter conſeruaſſe, quam ex omnipotentis Dei ſupranaturali poteſtate. Ita de noſtro argumento ſentiunt eximij viri.

Aqua vires habet ignem extinguendi naturaliter.

Homo non agit ſupra nec contra naturam.

Deus ſolus agit ſupra naturam.

Propoſita ſententia proſcinditur, oſtendendo reconditas veterum lucernas tamdiu non arſiſſe miraculo a ſummo Deo in ijs effecto. Cap. XVI.

NOn diffitebor vmquam prepotentis Dei ſumma virtute hoc lucernarum ſemper ardentium, & longe admirabilius opus effici poſſe; qui eius vim etiam Phyſiologus infinitam eſſe confiteor; idque in commentarijs ad octauum Phyſicorum Ariſtotelis edita de propoſito quæſtione longe, lateque profiteor. Neque audebo inficias ire lucernæ Antiochenæ a ſummo Deo ſupra Naturæ leges operante id contigiſſe, vt quingentos annos intra murum incluſa Redemptoris ante imaginem ſine noui adiectione fomitis iugiter ardens effulſerit: Quando etiam illius oleum proximo igne inflammatum, & in Coſrois Perſarum Regis Chriſtianorum hoſtis immaniſſimi copias iniectum, eas ad vnam omnes mirabiliter abſumpſit. Sed quoniam in hoc opere de illa tantummodo lucerna non agimus; aſt vniuerſim de omnibus, quas antiquiores ſub terra condidere, plurimos annos abſque fomitis adiectu exardentes: & quoniam diuturna flammæ duratio propoſita lucernæ Antiochenæ

Dei virtus infinita.

Oleum mirabiliter exercitum conſumpſit.

communis fuit cum multis alijs non in Dei viuentis venerationem, ſed in cacodæmonis impium cultum, & in damnatarum animarum honorem ab antiquitate accenſis; ideo tam longam luminis, & flammæ durationem in reconditis veterum lucernis abſolute miraculo adſcribendam non eſſe putamus. Quis enim Veſtæ, Veneris, Mineruæ, Iouisque Idolis ardentes, quis Vulcano, Plutoni, Proſerpinæ, Ditique dicatas; Quis Pallanti, Tulliolæ, atque alijs ethnicis accenſas lucernas, & alias id generis aſſeueret Dei ſummi virtute ſupernaturaliter operantis tandiu ſine adiectione fomitis noui ardentes, & ſplendidas conſeruatas fuiſſe? nemo ſanæ mentis.

Lucernæ, quæ non potuerint miraculo adſcribi.

Reſpondetur argumentis euerſæ opinionis, oſtendendo lucernam Edeſſæ naturaliter potuiſſe tamdiu ardere, ac patefaciendo qui ſit ignis aquam, & ventum eludens; & qua ratione phyſica id efficere valeat. Cap. XVII.

RAtio vero, qua ſuperior opinio nititur, haud inſolubilis eſt: Quod enim primo afferebatur de lucerna Edeſſæ, id non arguit conſimilem illi naturam in ijs, quæ cacodæmoni dedicatæ fuerunt. Deinde non ſatis neceſſarium argumentum eſt eam tamdiu ſine adiectione fomitis ardentem ſeruatam fuiſse miraculo facto a virtute Diuina, eo quod ipſa vel ante Redemptoris imaginem in veri Dei cultum, & honorem ardens effulgeret; vel quod illius oleum inflammatum exercitus Chriſtianis infenſi turmas omnes cõſumpſerit; tum quia & aliæ tamdiu ante cacodæmonum ſtatuas in Idolorum cultum ſimiliter effulſere; tum quia poteſt Deus exercituum, & vltionum Dominus re naturali ceu inſtrumento vti ad perdendos admirabiliter nefarios homines, ac ſui nominis hoſtes: ſic olim miraculo mundum aquis [a] vniuerſum perdidit in diluuio; cuius aquæ naturales fuere: ſic igne naturali ciuitates illas infames magno miraculo combuſſit. Quod autem ſecundo adducitur, hominem, ac Dæmonem ea non poſſe præſtare, quæ ſupra naturæ limites longe tranſgrediuntur; ſolique Deo ſummo id conueni-

Deus re naturali ceu inſtrumento vtitur ad opera miranda.

[a] Geneſ. c. 7. & 19.

Diluuij aquæ naturales fuere.

Igne naturali ciuitates infames conſumptæ.

Ignis naturaliter aquis, & vento adoleſcens.

nire; nos viris egregijs vltro concedimus: At vero negamus iiſdem ignem omnem ita natura ſua ventis, & aquis extingui, vt nequeat naturaliter etiam ignis vento, & aqua tum ſæpe non extingui, tum etiam aliquando adoleſcere; namque vt varia proportione conſociari poſſunt ignis & aqua, ignis & ventus; ita quandoque ignis ab aqua extinguitur, & a vento; nempe ignis exiguus ab aquis multis, & a vehementi ventorum flatu; qua de re infra commodiori [b] loco latius agemus: aliquando ignis affuſione aquæ adoleſcit, ſcilicet magnus ignis affuſa exili aqua; quod optime norunt fabri ferrarij calorem fucinæ magnum vegetantes, ac veluti nutrientes aquarum aſpergine, ferrique candentis irroratione: Immo vero & ventis excitari flammas quotidie norunt etiam in ſuis culinis mulierculę noſtræ de titione ſemimortuo flatibus flãmam excutientes; quod belle cecinit Ouidius, [c] dum inquit,

Ignis, & aquæ, & venti varia proportio quid præſtet.

[b] lib. 4. c. 14. Ignis vt adoleſcat aquis.

Flamma ventis excitatur.

[c] 7. metam.

------------ *extinctaque flamma reluxit,*
Vt ſolet a ventis alimenta reſumere quaque
Parua ſubinducta latuit ſcintilla fauilla
Creſcere, & in veteres agitata reſurgere
vires.

[d] li. 23 Iliad. Vide lib. 4. cap. 14.

Et apud Homerum [d] etiam Achilles ad pyram Patrocli bene comburendam ventos exoptabat, & apud Lucretium legimus vi ventorum ſiluas conceptam ab initio tenuem, exilemque flammulam quammaxime mox dilatare in hæc verba,

Ventorum vi ſiluas arſiſſe.

At ſæpe in magnis fit montibus, inquis, vt
altis
Arboribus vicina cacumina ſumma terãtur
Inter ſe, validis facere id cogẽtibus Auſtris,
Donec flammai fulſerunt flore coorto.
Scilicet & nõ eſt lignis tamen inſitus ignis,
Verum ſemina ſunt ardoris multa: terendo
Quæ, quũ confluxere, creant incendia ſiluis.

Nonnumquam vero ignis vim habet æqualem actiuitati ventorum, viribusque aquæ; ac tunc tantumdem obtinens reſiſtentiæ, quantum aqua, & flatus actiuitatis; illæſus in aqua, & vento circumagitatus permanet ignis. Deinde vero tantum abeſt, vt ignis quilibet ab aqua phyſice ſemper extinguatur, quod ſępe ſopitus igniculus aquis accenditur, gliſcitque in flammam vberrimam, & euidentiſſimam; nonne calx aquarum affuſione mirifice inflammatur? De hac re pulchre P. Ouidius [e] ita concinit,

Ignis aquam, & ventum eludens.

Calx aquis accenditur.

[e] 7. metam.

Aut vbi terrena ſilices fornace ſoluti
Concipiunt ignem liquidarum aſpergine
aquarum.

Caſumque notabilem in propoſito Romæ accidiſſe concinit Sabæus [f] hoc epigramante,

[f] lib. 5. pag. 717.

Plenã calce ratẽ flauas per Tybridis vndas
Dũ conto impellunt Agnus, & ipſe Peron,
Rima fatiſcentis celocis ſuſcipit amnem,
Excepta accenſus quum furit ignis aqua
Dum miſeri nautæ euitant inſtantia fata,
Vritur vnda Agnus, naufragat igne Perõ.

Adijciendum his eſt, multas eſſe materias, quę ſolo contactu aquarum inflammantur. Sed pleraque in aquis inextinguibili ardore cõflagrare multiplex iam docuit experimentum: Sic Thraſymenum lacum arſiſſe totum teſtatur alicubi [g] Plinius; qui & alibi [h] auſtros æſtatibus integras accendere ſiluas cum Lucretio confitetur. Conſimiliter autem lapis asbeſtus in aquis ardet, inextinguibilis etiam a vento, Plinij, Solini, Iſidori, Alberti, & aliorum plurium teſtimonio; inter quos apte de propoſito talia conciniſſe videtur Dionyſius Afer in ſuo poemate de Situ orbis,

[g] li. 2. c. 107. [h] li. 12. c. 19.

Hic naſci lapidem, qui tacto accenſus ab
igni
Extingui nequeat; quem Graij nomine vero
Asbeſten memorant; ferri nitet ille colore.

Lapis thracius inextinguibilis.

Libauij [i] relatu arſiſſe mare circa Siciliam conſtans fama eſt: a bitumine id ortum ille credidit incendium: & ſane bitumen conceptam flammam in aquis etiam conſeruat; eamque ab aquarum contactu primum concipit, eodem autore. In Lycia Epeſti montes [k] tæda flammante tacti flagrant adeo, vt lapides quoque riuorum, & arenæ in ipſis aquis ardeant, alaturque ille ignis pluuijs, inquit [l] Plinius: Eos lapides Gagates eſſe Libauius [m] opinatur, & arenas terram Ampelitidem; quod vtrumque genus in aquis ardere teſtantur Autores plurimi. Sic demum Cardanus [n] ait ſulphur cum cera æqualiter diſſolutum, ſi ſulphur valde purum extiterit, candelam conſtituere, quæ ardens extingui nequeat a flatu, nec aquæ aſperſione, ſed ipſam ſenſim ſe abſumere, ab externo agente inuictam. Non igitur miraculo adſcribendus eſt ignis omnis inter

[i] bombyc. cap. 8. Mare vbi arſerit.

Bitumen ardet in aquis.

[k] de bitum. c. 10. Montes qui tacto igne ardeant.

Ignis qui pluuijs alatur.

[l] lib. 2. c. 109. [m] De Gagat. cap. 1.

[n] 18. de ſubtilit.

Candela, quæ ardens flatu extingui nequeat, nec aquis, vt paretur.

ter aquas ardens, & a ventorum flatu inextinguibilis: Atque adeo priſcorum lucernæ diutiſſimam flammam ſine fomitis adiectione conſeruantes ſupra naturæ robur in Diuinam Omnipotentiam non ſunt neceſſario referendæ, quia vel Oppiano [o] teſte

[o] 3. De venation.

Naturæ magna vis.

„ *Tam magnum eſt numen Naturæ, & tanta poteſtas,*

vt citra miraculum admirabiles huiuſmodi euentus propria virtute producere valeat.

Opinio quarta Iacobi Gutherij, & aliorum aſſerentium in lucernis veterum fuiſſe pulueres, aut liquores, qui ab aere ingrediente, dum aperirentur ſepulchra, flammam tum primum conciperent; non autem in ijs ignem antea ſemper extitiſſe. Cap. XVIII.

SVccedit alia quarto loco inſignium virorum opinio, qui tot obſeruationes, & ſenſuum teſtimonia negare non auſi, & phyſicas non deſerentes propoſiti cauſſas; admittunt quidem in pleriſque veterum ſepulchris nouiſſime detectis, atque recluſis lucernas vere ardentes inuentas fuiſſe, quarum aliæ ſtatim, aliæ tardius; & aliæ ſponte a ſemetipſis, aliæ ab externo agente aliquo extinctæ fuerunt: ſed aperte inficiantur huiuſmodi lucernas a veteribus olim reconditas initio accenſas fuiſſe, ardenteſque poſtea per tot annorum centena ſine fomitis adiectione permanſiſſe: Verum opinantur lucernas illas tali artificio ab antiquis efformatas fuiſſe, vt in obſcuro deliteſcentes non arderent; ſed in aperto aere poſitæ, dieique claro lumini expoſitæ flammam ſubito concipere valerent. Sed Iacobum Gutherium de hoc argumento loquentem audiamus in opere ſuo De iure Manium inſcripto; „ Quod, inquit vir [a] eximius, ad lucernas attinet, illæ in omnibus fere monumentis inueniuntur, quæ lychnuchi, & bilychnes dicuntur, vel plurium lychnorum: vidi enim vnam vndenum ἐνδεκάλυχνον. Coctilem habemus talis figuræ, quæ Vrſum referat. De ardente lucerna alia inſcriptio eſt Salerni.

[a] lib. 2. c. 32. Lucernæ in omnibus fere ſepulchris veterum inueniuntur.

„ *Haue . Septima . Sit . Tibi*
„ *Terra . Leuis . Quiſque*
A „ *Huic . Tumulo . Poſuit*
„ *Ardentem . Lucernam*
„ *Illius . Cineres . Aurea*
„ *Terra . Tegat*

„ Cuius rei miraculum vſus confirmauit: nam poſt multos annos aperti tumuli, immiſſo aere, lucernæ ſtatim illæ accenduntur. Qua arte id fieri poſſit, noſtrum non eſt diutius inquirere. Alij hac in re philoſophati ſunt multi; qui accenſis his luminibus aduolantes alas ingenij combuſſerunt. B Hæc ad verbum ſcribit vir egregius. Cui ſubſcribentes alij Doctores addunt neque mirum eſſe reperiri potuiſſe in huiuſmodi lucernis aut puluerem, aut humorem, aut aliud quidpiam tale, quod ab externo aere flammam conciperet; quum illud compertiſſimum ſit, res multas in aquis igniri: ſi etenim calx aquis accenditur; ſi Spinus Theophraſto [b] irroratus vritur; ſi veſtiaria nauis eodem autore madefactis veſtibus inflammata, & incendio C conſumpta eſt aliquando; ſi lapis idem Thracius [c] Ariſtoteli, & Maritha lapis aſperſus aqua flagrat; ſi eidem [d] circa Atitaniam iuxta confinia Apolloniatis quoddam ſaxum eſt, quod oleo deſuper aſperſum conſpicuo ex ſe emiſſo igne inflammatur: Sique Plinio [e] ex Democrito Arianidis herbæ tactu ligna peruncta oleo accenduntur: quid ni alia ſubſtantia reperiri valeat, quam aer natura calidus accendat? Sed nonne D [f] Hippocratis etiam obſeruatione ab ambientis aeris vi concentrante calorem, & animalium ventres, & terræ ſinus inferiores, & in ijs degentes aquæ hieme incaleſcunt? nonne ab aere accendi combuſtibilia conſtat? in ſpeculo enim concauo reflexi radij ſolares, qui nihil aliud ſunt, quam aer illuminatus; quippe lumen Ariſtoteli [g] eſt actus perſpicui; & quo magis illuſtratur aer, eo magis incaleſcit, quia magis atteri- E tur, ac rarefit, ignis naturam contrahens: radij ſolares, inquiunt inſignes viri, a concauo ſpeculo reflexi, & ab amphoris vitreis plenis aqua vrunt, accenduntque mapalia, & alia combuſtibilia. Deinde vero noſtra etiam tempeſtate contigit, inter ſepeliendum quendam mortuum, ex aperto ſepulchro ingentem flammam cum adſtantium maximo ſtupore, ac metu prodijſſe. Adij-

[b] lib. de lapidibus. Spinus irroratus accēditur.

Nauis aquis inflammata.

[c] de admir. aud. c. 39.

[d] de admir. aud. c. 34.

Lapis oleo inflammatus.

[e] lib. 14. c. 20.

Herba lignum accendens.

[f] ſect. aph. 15.

Aere quæ incaleſcant.

Quæ accenduntur.

[g] 2. de an. t. 69.

Lumen quid ſit.

Radij Solis vt vrant.

Flamma e ſepulchro ſponte prodiens.

ciunt etiam Piſis, dum in theatro Ioannes Ruſchius anatomen ſuperioribus annis adminiſtraret, apprehenſo manibus ventriculo ſubſtrati cadaueris, intra quem flatus contineri ſentiebatur, ex eo diſſecto ſtatim flammam non minori ſpectatorum admiratione cum ſonitu, ſeu ſibilo quodam exiluiſſe. *[Flamma e vẽtriculo cadaueris emerſit.]* Afferunt item nonnulla experiméta Portæ Neapolitani[h] alicubi de propoſito ſic aſſerentis, *[[h] 12. Mag. nat. c. 13.]* » Sunt qui dicant (nec eſt eorum » imaginatio fatua) ignem in phiala non » ſemper ardere, ſed in phiala conditam » eſſe miſturam quamdam, quæ vbi ae» rem videt, illico accenditur, & ardere » videtur eo ſolum tempore, quum num» quam antea exarſerit; Hoc verum eſſe » poſſet; quod ſæpenumero res chymicas » operanti, vitrea vaſa optime clauſa poſt » earum rerum combuſtionem oblita, » multis menſibus, ne dicam annis dere» licta, reſerata tandem flammam conci» pere, ardere, & fumum emittere vide» re contigerit; eorum, quæ combuſſe» ram oblitus ſum; ſed eiuſmodi eſſe po» terant, quæ ab Amico audiui; cui idem » acciderat; nam quum lithargyrum, tar» tarum, calcem, & cinnabarim ex ace» to ebulijſſet, vſque dum in fumum eua» neſceret; inde operto, & lutato vaſe » vehementi igne excoctũ repoſuit quo» uſque frigeſceret; poſt aliquos menſes » quum reſerare vellet, vt ſuum opus re» uiſeret, repente flamma e vaſe exiliuit, » vt cilia combuſſerit; quum ipſe nil tale » putaret; quod & multis etiam accidit. » Præterea quum lini oleum coquerem » ad prælum, vbi flammam concepiſſet in» tus, pannis ollam operui, vt extingue» retur; poſt aliquod tempus vas reclu» dendo, oleum viſo aere iterum flam» mam concepit, & denuo reaccenſum eſt. *[Chymica vaſa dum reſerantur, flammam concipiũt.]* *[Hiſtoria mira.]* Hæc ille. Quorum ſane admirabilium euentuum alia nulla poſſe videtur aſſignari cauſa, niſi in huiuſmodi ollis, & cauitatibus vaſorum Chymicorum adfuiſe vaporem, liquoremve, aut aliud quidpiam eius naturæ, quod ab ambiente aere inflammari, & ignem concipere valeat, non ſecus atque ab aqua calci quotidie contingere nouimus. Quin & aliqui lapides natura ſua ex [i] Ariſtotelis, [k] Theophraſtique, vt vidimus, nec non etiam [l] Plinij, [m] Dioſcoridiſque teſtimonio, humidorum tactu, ac præſertim aquæ, ac olei accenduntur, & flammigare conſpiciuntur. *[[i] De admir. aud. c. 34. 39.]* *[[k] li. de lapid.]* *[[l] lib. 2. cap. 106. 107.]* *[[m] li. 5. c. 104.]* *[Lapis qui ſaliua, & aqua tactus accendatur, vt fiat.]* Alij vero etiam lapides arte parantur [n] Cardano, & [o] Scaligero Philoſophis, & [p] Libauio, [q] Langioque Iatrochymicis: qui humido quocunque accenduntur, & ab humana ſaliua, & ab aqua ſibi flammam arripiunt. *[[n] De ſubtil.]* *[[o] exerc. 13. art. 3.]* *[[p] li. 3. epi. 37.]* *[[q] li. 2. epi. 32.]* Poſsunt ergo & in antiquorum conditis lucernis aliqua miniſterio artis ita elaborata contineri, quæ ab aere aperto igneam naturam acquirerent, atque inflammarentur. Sed & in pleriſque propoſitarum lucernarum, vbi extinctæ fuerunt, non nihil pulueris viſum eſt remanere, quem eius eſse generis, vt ab aperto aere poſset accendi, credibile ſatis eſt.

Propoſita opinio expenditur, demonſtrando lucernas in ſepulchris antiquorum poſitas fuiſſe olim etiam ardentes, non in ſola monumenti detectione, apertioneque, ab externo aere accendendas: explicando etiam quot, & quæ ſint cauſſæ ignem, & flammam procreare valentes.

Cap. XIX.

CEterum etiamſi nouiſſime allata opinio lõge quam ſuperiores probabilior eſſe videatur; non tamen penitus a me probari potuit vnquam: Et in primis, quia rationi conſentaneum non eſt, antiquos in ſuis huiuſmodi ſepulchris tales lucernas tanto animi ſtudio, tanto corporis labore, tanto etiam fortunæ, opumque diſpendio, vt par eſt, condidiſſe; ſi illæ in conditorijs non ardentes, ſed in eorum apertione poſt integra ſæcula flammam concepturæ, nihil opis autoribus afferrent ſuis; ſed nobis tantum admirationem parerent: cur etenim veteres eas ponerent in monumentis, quæ ipſi neſciebant an vmquam in poſterum eſſent aperienda? ſi tales lucernæ ſolum in apertura tumuli viſo aere ignem concipere poſſunt, antea vero numquam exarſerint, effulſerintque; quiſnam finis autorum ſuorum eſſe potuit in ijs recondendis? Deinde vero in pleriſq; veterum lucernis compertum eſt oppoſitum, nempe inter aperiendum monumentum antiquiſſimum in recondita intus lucerna flammam ab aere nouo extingui veterem il-

[Lucernæ pleræque viſo aere nouo extinctæ.]

illico, non autem vllam procreari nouam. Deinceps autem huic placito lucerna illa repugnare videtur aperte, quę relatu Portę[a] Neapolitani ardens intra vitream phialam, in tumulo cuiuſdam Romani antiquiſſimo reconditam, comperta demum eſt in Neſide inſula in Neapolitano cratere ſita; namque ardens lucerna in vitreo vaſe clauſa, contactum, commerciumque aeris externi nullum habuit e ſepulchro educta; vnde prius non ardens, protinus ab ambiente nouo aere accendi potuerit. Sed apertiſſime propoſitam Gutherij ſententiam demolitur Salernitanæ lucernę inſcriptio ab eodem viro commemorata; in ea enim legimus tumulo Septimæ poſitam fuiſſe lucernam ardentem, non autem extinctam, demum aliquando in monumenti apertione accendendam. Amplius autem ignis, & flamma non poteſt accendi, niſi vel a calore ingenti, vel ab attritu (ſi placet hanc a priori cauſſa diſtinguere) vel etiam a contrario frigore per antiperiſtaſim, mutuato iam a Græcis nomine, appellatam: licet a multis cauſſis hæ ignium procreationes fiāt, vt ait Theophraſtus: [b] Modo in aperiendo monumento nulla fit aeris attritio vehemens, vnde accendi queat lucernæ fomes: nullamque habet ingrediens aer caliditatem actualem adeo validam, vt nouum ignem in re combuſtibili procreare valeat; nihil enim agit vltra ſuas vires; quum ignis ardens in lucerna ſit quocumque ingrediente aere longe calidior; quippe aeri qualitates naturales ex [c] Ariſtotelis etiam doctrina inſunt inſenſibiles, vel ad ſummum vix ſenſibiles: Aduentitia vero aeris caliditas numquam ignis natiuam caliditatem æquauerit, ob adnatam illi humiditatem, quæ caloris aciem vbique retundit: ob quam humiditatem quoque aer calore ſuo aduentitio, vndecumque is illi adueniat, numquam ex ſe in re vlla combuſtibili flammam excitare poteſt; quicquid ex antiquis autoribus referat aliquando Plinius [d] de Auſtris, quos alicubi monet tam ardentes flare, vt æſtatibus ſiluas accendant. Neque vero aer ille nouiter ingrediens recens aperta veterum ſepulchra tantam habet in ſe frigiditatem, vt calorem in fomite lucernæ concentrare valeat; neque tantam denſitatem obtinet, vt concentrato calori diu circumobſiſtere poſſit, ac per antiperiſtaſim eum adeo augere, vt ipſum in igneum, flammeumque conuertat: neque fomes in lucerna poſt tot annorum decades, centurias ve intra terræ frigida viſcera concluſus tantum caloris habet, vt a frigore per antiperiſtaſim augeri valeat in igneum; calor enim animalium ſanguineorum viuidus ab ambientis frigore hieme concentratus per antiperiſtaſim adoleſcit in viuidiorem: at exanguium animalium languidus calor per hiemem ab aeris externi frigore fere prorſus extinguitur; vnde animalia hæc exanguia hieme torpent ſemimortua, Galeni [e] etiam obſeruatione. Quinimmo ſi ab aere viſo per antiperiſtaſim lucernæ iſtæ in antiquorum ſepulchrorum apertione accenduntur; cur non ante aperturam eorumdem tumulorum ab aere frigidiore intra terræ viſcera flammam conceperunt, illaque concepta in tenebris multo prius effulſerunt? an non erit ſubterraneus aer longe frigidior noſtrati? quum ille a terra continentis frigiditate iugiter cogatur in aquarum ſtillas intra terræ cauernas; vnde ijs pluribus in vnum coactis Ariſtotele [f] Doctore fluuiorum, riuorumque fontes primum oriuntur; hic vero apertus aer radijs ſolaribus attritus quotidie incaleſcat.

[a] 12. Mag. nat. c. 13. — Lucerna in vitreo vaſe ardens ſine aeris externi contactu. — Lucernæ in monumentis ponebantur ardentes. — Flamma quot modis, & a quibus accendi valeat. — [b] Li. de igne. — Nil agit vltra ſuas vires. — [c] 1. phyſ t. 64 — Aeri qualitates vix ſenſibiles inſunt. — Aer cur nequeat eſſe calidus vt ignis. — [d] lib. 12. c. 19. Vide lib. 4. cap. 9. — Aer cur flammam excitare nequeat in combuſtibili. — Aer non poteſt per antiperiſtaſim accendere lucernas. — Aer cur poſſit animalium calorem concentratione augere. — Exanguia hieme caloris extinctionē pati. — [e] 1. Aphor. com. 15. — Aer ſubterraneus frigidior noſtrati cur ſit. — [f] 1. meteor. ſum. 4 c. 1. Fontium origo vt fiat.

Soluuntur argumenta ſuperioris opinionis, & primum oſtendendo, etſi ab aqua valeat quid inflammari per antiperiſtaſim appellatam, nil tamen vlla ratione ab aere accendi poſſe: vbi antiperiſtaſis natura explicatur; & ratio, qua ignem procreet. Cap. XX.

QVæ vero in ſuperioris opinionis confirmationem afferebantur argumenta, ea nobis rem ſic ſe habere nō perſuadebunt, ſi vim eorumdem perſcrutemur intimius; nam omnia illa falſo nituntur fundamento, aeri nempe vim ineſſe accendendi combuſtibilia. Quod enim primum de aqua proponitur, nimirum ſi aqua vires, ac poteſtatem habeat inflammandi quidpiam; ergo & aeri eamdem facultatem ineſſe de-

debere:at quum ſępenumero videamus A in aquis combuſtilia tum flammam in ſe concipere, tum pertinacius etiam conflagrare: vt calci euenire certum eſt, lapidi Thracio, qui & Spinus appellatur, asbeſto, alijsque plurimis artificioſis; nihil plane mirum ſi & aeri concedatur vis igniendi aliquod combuſtibile;ac eo magis, quam aquæ; quo aer ſua natura calidus eſt; aquis autem a natura ineſt nulla caliditas,ſed ſumma, ſeu mera frigiditas: hoc inquam argumentum dilui- B tur negata conſequentia; nam concedentes aquam poſſe accendere aliqua per antiperiſtaſim; negamus ab aere poſſe quid vlla ratione inflammari;quoniam aqua, vt quæ tota diametro igni opponitur;& craſſioris eſt,denſiorisque ſubſtantiæ; vbi proportionatum combuſtibile receperit,circumobſederitque a prædominio igneum, ſua frigiditate, naturaq; contraria exhalationes igneas de combuſtibili halare ſolitas, caloremque illius halituoſæ ſubſtantiæ nixum a C partibus extimis ad intimas compellens, ſua craſſitudine concentratorum halituum calidorum exitum impedit; ac tunc forti, vehementique antiperiſtaſi calor ille in anguſto coactus loco maiores acquirit ſibi vires, igneusque redditus in multis illis feruidis exhalationibus concentratis, concentratione coaceruatis in vnum: vnde flamma exoritur ardens reſiduum combuſtibile: Ab ambientis enim contrariæ aquæ viribus D fugatæ partes igneæ miſti exhalationibus contentæ,atq; innixæ, ad centrum; & quaſi ab alijs eiuſdem miſti elementis,quibus temperabantur, ſegregatæ, in eoque miſto in portiunculam ſimplicis ignis redactæ, viribus auctæ, nouo impetu facto reliquas in miſto elementorum partes ſibi aduerſas hoſtiliter inuadentes,vltrici flamma graſſantes omnia complent,priſtinam fugam victoria, more Parthico,redimentes: Ita ſane ab aqua poteſt calx, & gypſum etiam, E [g] Theophraſti obſeruatione, inflammari: ſic & a ſputo lapis Thracius, & quivis alius arte factus accendi: Sed de calcis ab aquis accenſione diſſeruimus etiam in libris *De Spontaneo viuentium ortu*[h] nuper inuulgatis. At vero nihil penitus ab aere flammam concipere valet; quippe aer ex ſe calidus eſt remiſſiori calore, ac ſubſtantia rara,fluxili,mollique: quare qua calidus eſt, ideo nequit per antiperiſtaſim, vt aqua,ignire, & accendere quidquam; ſiquidem a ſola contrarij circumobſiſtentia per antiperiſtaſim res igniuntur; qua vero aer calorem obtinet imbecillum,proinde non valet ignem ſe longe calidiorem directe, hoc eſt ſine antiperiſtaſi procreare; nil enim agere poteſt vltra ſuas vires: qua demum aer mollem, ſeu raram, fluxilemque ſubſtantiam obtinuit, propterea nequit fomitem in lucerna quieſcentem atterere, attritioneque ipſum inflammare; motus enim attritionis calorem gignēs igneum, Ariſt. [i] doctore, ac experimento cōprobatore, eſt vel motus corporis ſolidi,conſiſtentisque,vel motus radiorū directorum Solis in reflexione celerrime multiplicatorum. Sin autem ab externo aliquo agente frigiditatem aduentitiam nanciſcatur aer;illam ob ſuæ ſubſtantiæ naturalem raritatem, mollitiemque, non adeo efficacem ſortitur, qua miſti partes igneas, exhalationesve calidiores, atque ideo calorem ipſum ijs innixum concentrare valeat ad ignem procreandum, flammamque, ac ardorem vllum excitandum. Si etiam adeo frigidus,vndecumque id illi contingat, eſſe ponatur aer, vt primo impetu miſti calorem, igneasque illius exhalationes concentrare poſſit; non poterit ille tamen,ob ſuæ ſubſtantiæ raritatem, atque mollitiem, prohibere citum caloris refluxum ad partes miſti exteriores, effluxumque a toto miſto, antequam in eius centro vires igneas conceperit: ſic certe ab aeris hiberni frigore ad intima terræ viſcera calor de ſoli ſuperficie propellitur; vbi vegetior euadit;ſed tamen inde non effluit ignis, etſi exeant puteorum aquæ longe calidiores,quam æſtate: conſimiliter [k] Hippocrati animalium viſcera, ob concentrationem ſpirituum influentium, prohibitamque liberam exhalationum calidarum euaporationem a toto corporis habitu,hieme calidiora ſunt,quam æſtate; non tamen inde vllus vmquam emicat ignis ab aere ſolo frigiditate aduentitia per concentrationem illam excitatus; quoniam aſſidue ſemper,& hieme ſpeciatim,cum de terra exhalationes igneæ attolluntur;

tur;

Spinus idem eſt cum lapide Thracio.

Aquis nulla caliditas ineſt.

Aqua frigida vt flammam accēdere poſſit.

Antiperiſtaſis vt fiat.

Antiperiſtaſi vt citetur ignis.

Victoria Parthica.

Gypſum accēditur aquis.

[g] lib. de lapidib. in f.

[h] lib. 2. c. 30.

Ab aere cur nil flammam concipere poteſt.

Antiperiſtaſis cur ab aere fieri nequeat.

Aeris qualitates ſecundæ quæ.

Motus qui calorem igneum gignat.

[i] 2. cæl. t. 42. 1. meteo. ſu. 1. c. 4.

Frigiditas aeris cur calorē miſti adeo cōcentrare nequeat, vt in igneum mutet.

Aquæ puteorum cur hieme calidæ.

[k] 1. Aphor. 15.

tur; tum etiam de animalium corporibus exeunt per expirationem manifeſtam, & per occultam quoque tranſpirationem; & ſiquidem non tantæ, vt æſtiuo tempore; tantæ tamen, vt concentratas igneam naturam adipiſci non patiantur: Antiperiſtaſis enim ignem de miſto procreans per frigidi circumobſiſtentiam talis eſt, vt omnino circumobſeſſa caliditas exitum non habeat vllum anteaquàm igneam naturam adepta per contrarium ſuum violenter ſibi præparet, & aperiat iter: ſic exhalatio fumida intra nubem ab aqueo vapore frigido circumobſeſſa nubẽ diſrumpens non penetrat, ex eoque non egreditur, niſi vbi commutata fuerit in ignem fulguris, fulminisve. Quin ex Theophraſto in ſuo libro de Igne frigiditas aeris ignem non gignit; ſed efficit vt ignis, & calor magis vigeat, ſitque actuoſior;

Antiperiſtaſis ignem procreans qualis eſſe debeat.

Fulgura vt fiant in nubibus.

» Quæ cremantur inquiens citius deflagrare hieme quam æſtate; imbecilliorem enim ignem reddit æſtas; vt & Sol, & ignis ipſe lumen: at hiems, & ambiens aeris horror colligunt; quicquid autem collectum eſt, corroboratur: Quocirca & in lucernis lumen clarius lucet: in totum conſociata, & collecta poteſtas omnis corroboratur, ponderis more, quod maius redditur. Multa eiuſdem generis a calore aſciſcere licet, verbi gratia, vnctorum ſudationes, & balnearia hieme, quam vere, aquilone quam auſtro calidiora ſunt. Sed numquam tamen ab aeris frigiditate ignem procreari monet Ariſtotelis alumnus. Deinde vero aer ob ſui mollitiem combuſtibilia in lucernis quieſcentia non poteſt atterere, atque attritione vllam inde flammam nouiter excutere, vt nuper explicauimus. Sed quando lucernæ in apertione vetuſtiſſimorum ſepulchrorum ardentes viſæ, aliæ compertæ ſunt æſtate in aere calido, aliæ hieme in frigido, aliæ vere, & autumno in tepido; ac rurſum aliæ in aere quieſcente, aliæ in agitato a ventis; iam non omnes accendi potuerunt ab externo aere apertum tumulum ingrediente, neque vt frigido per antiperiſtaſim; neque vt calido, ceu a cauſſa vniuoca; neque per motum attritionis ſeorſum; neque ab omnibus his cauſſis quomodocumque copulatis, ob rationes nuper allatas.

Aer cur non atterat combuſtibilia.

Lucernæ cur ab aere accendi nequiuerint.

Combuſtibilia, quæ a Solis radijs accenduntur, ab aere non inflammari, ſed ab igne: vbi de radiorum eſſentia, & de modo, quo ignem producunt. Cap. XXI.

A Subtilius adhuc argumentum eſt, quod poſtea proponebatur, de combuſtione rerum a radijs ſolaribus; qui nil aliud eſſe dicuntur; quam aer illuminatus: Hoc tamen argumento non conuincitur intentum. Negamus enim B radios ſolares nihil eſſe aliud, quam aeris illuminati portiones; quia radij re vera ſunt aut lumen; quod eſt forma perſpicui ex [a] Ariſtotele; aut ſi placet etiam, perſpicuum illuminatum: hoc autem perſpicuum eidem [b] Ariſtoteli non eſt aer; ſed natura quædam communis aeri, aquæ, cælo, cryſtallo, & multis alijs, ac ſpeciatim igni: radij vero Solis, qui reflexione vel a cryſtallo, vel ab alio corpore denſo multiplicati proxime accendere tum alia combuſtibilia, tum C etiam mappalia poſſunt, mantiliaque quantumvis candida; Vidi enim ego ipſe Genuæ in paterna domo ſuper menſa cryſtallinam amphoram aqua plenam receptis, refractis, reflexisque Solis æſtiui radijs meridianis lineam mappam candidiſſimam ſtratam combuſſiſſe, vt proinde a radijs illis nec ſit etiam candor illæſus; quicquid vulgo fama perſuaſerit: radij ſolares inquam iſti reflexi, & combuſtibilia deurentes, non ſunt porD tiones aeris illuminati, nec aquæ, nec cæli; ſed puræ ſunt, puræque portiones ignis ex aere recens procreati; quoniam in aere ſi fuerint corpora ſolida, & læuia reflectentia, & multiplicantia quomodocumque aliter ſolares radios in ſe admiſſos; quando in tali multiplicatione oportet aerem ad minima diuidi, vt vnicuique radio ſubiectum numero diſtinctum detur, variumque a ſubiecto alterius cuiusque radij; nam plura eiuſE dem ſpeciei accidentia in eodem numero ſubiecto formaliter conſiſtere nequeunt; ſiquidem numero diſſident inter ſe accidentia eiuſdem ſpeciei ad ſubiecti diſtinctionem; nam quorum vna eſt materia numero, non quidem remota ſolum, ſed proxima, & immediata, ea omnia vnum numero eſſe decreuit Ariſtoteles: [c] radij vero ſolares accidentia ſunt in eadem ſpecie inter ſe ſolo nu-

Radij nõ ſunt partes aeris illuminati. Quid ſint.

[a] 2. de an. t. 69.
[b] 2. de an. t. 68.

Perſpicuum quid proprie ſit.

Cryſtallum vt radijs reflexis vrat.

Candor illæſus non eſt a radiorum reflexu.

Radij reflexi vt ignem procreent.

Accidentia duo eiuſdem ſpeciei cur eſſe nequeant in eodem ſubiecto.

Vide lib. 4. cap. 32.

Vnum numero ſunt, quorum eſt vna materia numero, non remota, ſed proxima.

[c] meta. t. 12.

Radij ſunt accidentia eiuſdem ſpeciei. Vide lib. 4. cap. 10.

Aer radijs vt atteratur, & igneſcat.

numero diſſidentia; Vnde fit vt in multiplicatione radiorum ſubiectus aer atteratur; & attritione, diuiſioneque ad minutiſſimas partes amittat natiuam ſibi humiditatem, qua tamquam glutine quodam partes eius in vnum corpus continuum connectebantur: Amittens autem humiditatem aer, & eius loco non valens niſi contrariam ſiccitatem contrahere; nam motus quilibet inter contraria fit: Siccitatem acquirens aer [d] Ariſtoteli euadit ignis: Atque hic eſt ignis ille, qui per multiplicatos radios ex aere genitus quamuis ob raritatem ſummam ex ſe inuiſibilis, mantilia, mappas, eſcam, & alia quæcumque vrit combuſtibilia, inflammatque inflammabilia: Sed quia vulgus ignem hunc in aeris attriti materia rara, vt nec in propria ſphæra, minime cernit; cernit autem lumen radiorum viſile; ideo combuſtionem opinatur, & ait fieri proxime a Solis radijs, quum vere fiat immediate ab igne genito ex aeris partibus attritis, & exſiccatis per multiplicationem radiorum, vt fuſius oſtendimus in libris *De* [e] *Vita*. Non ergo aer vrit, accenditve combuſtilia, quæ a Solis radijs in reflexione multiplicatis accendi, & inflammari dicũtur; ſed ea comburit ignis nouus, in quem mutatus eſt aer. Deinde vero etiam ex ijs, quæ dudum in opere [f] *De ſpontaneo viuentium ortu* conſtituimus, apertiſſime conſtat aerem a radijs ſolaribus in reflexione multiplicatis ſummam acquirere, ac vltimam diſpoſitionem ad induendum igneam naturam: eam vero ignis naturam, eſſentialemque formam ſortiri ab igne deliteſcente in quocumque miſto, quod in eo aere inſit, ſiue ſit mole ſua euidenti conſpicuum, ac ipſummet combuſtibile, ſiue ſub atomorum ſpecie vulgus lateat, volitare viſum in radijs illuſtrioribus: a quo igne ignitus, & accenſus eſt aer in nouum ignem oculis quidem occultum, atque adſpectui inadſpectabilem, ob nimiam ſubſtantiæ ſuæ raritatem, ac tenuitatem: tactui tamen perceptibilem euidentiſſime, ob ſui maximam caliditatem. A quo ſane igne nouo res aduerſæ radijs facile inflammantur, & concepta flamma etiam deuruntur. Nec mirum ſit ab ignea portione miſti combuſtibilis in aere radijs oppoſiti, aeris attriti, ſummeque ad ignem diſpoſiti portiones, ignis nouam formam acquirere, ignemque fieri nouum, qui poſtea combuſtibile totum incendat: quoniam in materiam diſpoſitiſſimam agens debile formam ſuæ conſimilem facillime producit, vt eo loco latius explicauimus. Verum quoniam in apertione monumentorum antiquiſſimorum, in quibus ardentes lucernæ compertæ ſunt, non vbique, ac fortaſſe nuſquam fuit aer iſte radiorum ſolarium reflexione, multiplicationeve attritus, attritioneq; redditus aptiſſimus, cui præſentis cuiuſque miſti pars ignea, quantumvis viribus eneruata, ignis formam, & naturam conciliaret; nam pleraque huiuſmodi ſepulchra in locis ſubterraneis inuenta fuerunt: propterea conſtituere minime debemus in lucernis ab antiquorum ſolertia intra ſepulturas olim reconditis flammam tunc primum accenſam fuiſſe, & non aliunde, quam ab aere nouiter ingrediente, quando ſepulchra illa paucis ab hinc annis aperiebantur: vt cum Gutherio cenſent plerique viri Clariſſimi.

Motus omnis inter contraria fit.

[d] 2. de gen. t. 22. & ſeqq.

Ignis ex aere ortus cur ſit inuiſibilis.

Ignem a radijs non vere ortum cur vulgus ab eis ortum putet.

[e] lib. 4. c. 34.

Aer per radios non vrit, ſed ignis ex aere genitus in radijs reflexis.

[f] li. 1. c. 107. lib. 3. cap. 48.

Ignis ex aere non fit proprie a radijs, ſed ſolum diſpoſitiue.

Ignis in radiorum reflexu vt fiat ab igne præexiſtente, ac præſente.

Ignis qui poſſit eſſe inuiſibilis, & tactibilis.

In materiam diſpoſitiſſimã agens debile formam procreat.

Vnde ortum habuerit ſpectaculum flammæ de ſepulchro recens aperto mirabiliter exeuntis. Cap. XXII.

QVod autem poſterius obijcitur de flamma, quæ inter ſepeliendum mortuum ex monumento aperto viſa eſt exilire, id etiam non oſtendit aeri vim vllam eſſe flammarum procreatricem; quandoquidem non ita nude, vt dicitur, ad apertionem ſepulturæ, inde flamma emicuit illico viſo aere; quaſi vapor, aut aliud quidpiam intra tumulum ſolo externi aeris contactu ignem conceperit: ſed ſpectaculum iſtud hinc ſuam cauſſam, originemque habuit, quod curioſus quidam e circumſtantibus intra ſepulchrum ardentis cerei flãmam quum protendiſset, vt eo lumine quid in conditorio reconditum eſset proſpicere poſset; illud euenit, vt a flamma candelæ intruſæ accenderentur vapores multi pingues; qui e diſſolutis putredine cadaueribus antea elati vniuerſam monumenti capacitatem forte replebant; quibus oſtio ſepulchri concluſo prius non patuit aditus ad aera:

Vapores multi pingues in ſepulchris.

ra: ſic autem igniti vapores illi foras ex monumento in flammam proſilierent, magna cum vulgi adſtantis admiratione, ac pari cum eiuſdem horrore. Niſi etiam dicamus in eo tumulo (quod ſæpe in latrinis, cloacisque putridorum corporum exceptioni deſtinatis euenire compertiſſimum eſt) fuiſſe magnam ſalnitri copiam parietibus adnatam; quæ ab igne intruſi cerei accenſa foras in flammam exiuerit: ſcio enim, quum homuncio quidam huic arti ſordidæ operam nauans ingreſſus eſſet domeſticam cloacam, vt eam plenam repurgaret, ſecumque per cæcos latrinæ meatus ad noſcendum ſecurum iter lucernam ardentem intuliſſet, eum breui progreſſum lucernæ flammula in vberem ſalnitri aceruum inducta flammam accendiſſe maximam, qua ſemiuſtus, ac ſemianimis fere ſuffocatus animam efflaſſet, ni ſtatim a ſocijs incendium adſpicientibus, e cloaca eductus fuiſſet: qui multos inde menſes ægritudinem paſſus, tandem ſanitati reſtitutus ad eamdem artem redire non dubitauit, & rem mihi ex ordine totam narrauit, dum in conſimilem cloacam Patauij deſcenſurus, lucernam ſecum ferre per ſubterraneas tenebras recuſaret.

Salnitri copia vbi.

Hiſtoria.

Piſani ſpectaculi de igne proſiliente ex ventriculo cadaueris inter manus Anatomici explicatio. Cap. XXIII.

ID etiam, quod in diſſectione ventriculi Piſis contigiſſe ſcribitur, conſimilem habet priori cauſſam, & originem a pingui vapore per ardētem candelam accenſo; nam in diſſecando illo ventriculo Scholaris Anatomiæ Præfectus (vt moris eſt in Theatro Piſano) candelam ceream accenſam in manibus habens prope locum diſſectionis, illius igne flatum, halitumque pinguem e diſciſſo ſtomacho egredientem inflammauit; nempe valde pinguis vapor aliquis illi flatui copulatus a propinquo igne candelæ tactus, illico in flammam conuerſus eſt; quæ ob rei nouitatem inexpectata magnam adſtantibus admirationem præbuit. Quam fere explicationem tunc etiam propoſito adhibuit inſignis Philoſophus Franciſcus Bonamicus illi ſpectaculo præſens; vt apertiſſime conſtat ex litteris altero hinc luſtro ad me de propoſito rogantem ab Anatomico Ioanne Ruſchio datis; cui ventriculum illum diſſecanti portentum huiuſmodi accidit; quæ litteræ Viri Excellentiſſimi ſic habent ad verbum,

Ignis vt emicuerit e ventriculo cadaueris.

» Fortunio Liceto in Patauina Schola Philoſopho primario Ioannes Ruſchius in Piſano Gymnaſio Anatomiæ profeſſor. S. P. D.

» Gratiſſimis litteris tuis, datis ſub die 29. menſis proxime præteriti reſpondebo ſeriem facti puram enarrans. Potuit Excellentia tua & a me, & a multis audiuiſſe Anno Domini M D X C V I I. in theatro noſtro dum diſſecarem ventriculum cuiuſdam mulieris, qui repletus erat multo flatu; quum muliercula quatuor dies abſque aſſumptione alimenti ob deſperationem tranſilijſſet; poſt obitum illius cadauer adeo tumidum habuit imum ventrem, vt populus diceret eam eſſe prægnantem; ſed tumor ille fuit ob flatuum copiam: Et dum inciderem tunicas ventriculi, eum tenens manu ſiniſtra ſatis arcte, ipſumque turgidum, ac durum ea parte reddens; iam ſublata prima tunica peritonei communi, & duarum propriarum diſſecta carnoſiori externa, dum gladiolo punctim perforarem internam, repente, ac inopinato foras exijt a facto foramine flamma cum ſtrepitu perdurans continue per temporis ſpacium notatu dignum, vt id eſſet, quo cito ter dicitur, videte, videte, vide. Aſſiſtentibus oſtentum id fuit admirationi, & mihi metum incuſſit res ita inexpectata, & noua. Color illius flammæ fuit vt picis græcę, aut ſulphuris ardentis, flauus ad viridem inclinans, non tamen inde mihi notatus fuit odor vllus. Excellentiſſimus Dominus Bonamicus præſens inter multos Philoſophos, & Medicos ſtatim aſſeruit fuiſſe ſiccam exhalationem; quæ facto foramine anguſtiſſimo impellebatur a mea ſiniſtra manu ſtringente, comprimenteq; apprehenſum ventriculum; & accenſam fuiſſe ab ardente candela, quæ proxima ſplendido igne fulgebat, a Scholare Anatomię præfecto detenta; vt ſcit Excellentia tua eſſe in more poſitum: Memini me repente caput erexiſſe, atque in hæc verba prorupiſſe, quid domine hoc erit? »

Hiſtoria mira.

Ieiunio venter cur intumuerit.

Ventriculus cadaueris vt ignem hauerit.

Et

„ Et certe res inopinata, metusque in cauſſa fuere, vt ego manum ſiniſtram aperirem ſtomachum defunctæ relinquens; nam ſecus flamma diutius perduraſſet. Et hoc illud eſt, quod eo tempore contigit: Huiusque oſtenti mentionem feci in meis obſeruationibus; vnde hodie deſumpſi hoc, quod Excellentiæ tuæ ſcribo. Cui ſi alia quauis in re ſeruire valeo, certo ſcias te a me vnice diligi, & mihi libere poſse imperare. Ac niſi tam prouecta eſsem ætate, ſperarem aliquando te frui. Deus optimus permittat euenire quod melius eſt, & comitetur omne tuum deſiderium ſua ſancta gratia. Piſis decima die Maij M D C X I. Hæc nobilis Anatomicus. Qua quidem in re non ita facile dederim acutiſſimo Bonamico flatum illum accenſum, fuiſse abſolute ſiccam exhalationem; nam ſic halitus ex ore prodiens, & ventus quilibet per aera vagus impingens in ardentem quamcumque flammam, ab ea ſimiliter accenderetur; quod experimento minime reſpondet:

Halitus facile inflammabilis non eſt exhalatio ſicca, ſed vapor pinguis.

Quare crediderim potius eum fuiſse pinguem quemdam vaporem facile inflammabilem, ſeu ſolitarium, ſeu etiam exhalationi ſiccæ copulatum: Quod & ea coniectura ſatis aperte comprobare videtur, quod in ventriculum mulieris quatriduum totum ab omni cibo, potuque abſtinentis violentia famis attractum fuiſse veriſimile eſt multum colliquati adipis, ac pinguedinis ab vniuerſo corpore:

Ieiunio longo quid in ventriculum trahatur.

nam fame vigente de ſententia doctiſſimi Bonamici, [a] alibi a nobis explicata, ſtomachum tandem trahere ſuſque deque a toto corporis habitu ſuccum, qui morſui ſuctus in ore ventriculi medeatur; nouum non eſt: & in diuturna inedia primum adipes conſumi, & a calore colliquari, verus eſt. Ceterum etſi nos in opere *De his qui diu ſine alimento viuunt* [b] Bonamico non conceſſerimus in abſtinentibus colliquationes partium omnium ad ventriculum confluere ceſſuras in nouum alimentum corporis: non negauimus tamen ad ſtomachum famelicum trahi poſſe vapores aliquos pingues, in quos agens calor debilis flatum procreet halitu pingui refertum. Nec omittam in propoſito Piſani ſpectaculi ſimile quid contigiſſe Chirurgo, amico meo, qui dum candenti ferro excreſcentias carnis adoleſcenti cuidam ſuccubo circa podicem inureret, flatus ex ano in ferrum ignitum irrumpens flammam repente concepit non ſine adſiſtentium admiratione, ac Medicorum riſu multo maiori, quam apud Iuuenalem, cui[c]

[a] 1. de alim. cap. 5 6. 7. 12. 39. 3. de alim. c. 50 & 58.

[b] 2. de his qui diu ſine al. viu. c. 151. & ſeqq.

Hiſtoria ridicula.

[c] Satyr. 2.

„. . . . . (*podice leui*
„*Cæduntur tumidæ Medico ridente mariſcæ.*

nempe flatus ille admiſtum habuit vaporem pinguem vel ex adipe, quo intrinſecus inteſtina craſſa conueſtiuntur, ac ſpeciatim rectum in ſua parte poſtrema, comportatum: vel ex pinguedine ſubcutanea igniti ferri aduſtione ſtatim excitatum; probationemque perhibet M. Albertus [d] inquiens, *Tale quid videre eſt in ventoſitate ſicca egrediente de ventre hominis; hæc enim ſi per pannum ſubtilem emittatur, & candela adhibeatur, tota inflammatur flamma lata & diſperſa*: & alibi ſcribens: *Sunt autem quidam, qui capita lauantes cum aqua calida & acuta, ſiue lixiuio, & radentes pilos capitis, & quum extergunt capita ſua panno aſpero, euolant de capite ſcintillæ; quæ profecto ſunt partes terræ, in quibus ignis natura eſt micans per modum dictum. Huius autem cauſſa eſt quare ſcintillans eſt etiam aqua maris fortiter mota; quia ſcilicet partes ſalis combuſtæ multæ ſunt in ea, in quarum ſuperficie eſt ignis micans*. Ita ſane conſimile ſpectaculum habeas ad libitum, ſi aqua vitæ nuncupata vas repletum inflammaueris: & in aliqua capſula repoſueris, ne fumus exeat: poſt multas horas aperta capſa, nihil plane viſui occurret; ſed intromiſſo ardente cereo, ſtatim ob tenuitatem fumus ille inuiſibilis ex ardente aqua combuſta ſublatus ignem concipiet; in ardentemq; flammam ſe ſe circumſtantibus in conſpectum dabit, potiſſimum noctu in thalamo non nimium illuſtrato. Hinc ergo non colligitur vllum combuſtibile ab aere poſſe inflammari.

Inteſtina quæ ſint adipe referta.

[d] 3 meteo. tr. 3. c. 4.

2. de an. tr. 3. c. 12.

Ludicra flamma.

Vaſa Chymica diu procul ab igne ſeruata, qua ratione, dum tandem aperiuntur, flammas euomant, ſi non accendantur ab aere. Cap. XXIV.

QVod vlterius ex Neapolitano Porta de Chymicis ollis affertur, eam non habet cauſſam, vt materia in illis tam-

tamdiu incluſa viſo externo aere ignẽ conceperit; quod afferunt viri præclari: ſed quia in putrefactione cuiuſque miſti elementa ſegregantur ab inuicem, & ad ſuam quæque regionem cõmeant: ignis ad æthera, terra deorſum, humor ad aquam, & aer ad ambientem aerem: ſi ergo quapiam ex cauſſa contigerit, vt ignis a reliquis elementis ſeparatus aliquem vaporem oleaginoſum, fumumve pinguem ſibi commiſtum habuerit, in flammam conuerſus euadit viſui conſpicuus: delituit autem in ollis illis non ignis tamdiu, ſed poſt multum tempus in fine putrefactionis ſenſim factæ genitus paullo antea, quam vas aperiretur, & demum qua data porta foras erupit emicans in flammam. Et ſane vt ſub cineribus diu viuidus ignis conſeruari poteſt, quia procul ab eo arcent externas iniurias; ita profecto etiam intra illa vaſa concluſus ignis illibatus diutule contineri valuit, conſeruarique rutilus inter illos craſſiuſculos vapores, velut inter cineres: nam contenta in ijs ollis vſtibilia eius naturæ fuiſſe, vt ignea quum eſſent a prædominio pleraque, per diſſolutionem in magnam fumidæ, craſſiorisque exhalationis vbertatem abiecrint, compertiſſimum habemus. Quod inſuper de lini oleo ignito & pãnis cooperto adijcitur, non eſt etiam explicatu difficile: recluſo etenim vaſe flamma exiliuit, non quidem quam de nouo aer exterior excitauerit, vt cenſent viri præclari: ſed vetus, quæ a pannis fere ſuffocata impediebatur aſcendere; interim ſub fumida exhalatione, veluti ſub cinere focus, diutule conſeruata. Niſi etiam dicamus eiuſmodi flammam a veſtium impoſitu perſpiratione priuatam, non quidem omnino ſuffocatam, extinctamque fuiſſe: at ſolum maxime labefactatam, vt intermortua videretur; ſtatim tamen amoto impedimento priſtinas recuperaſſe vires, ac veluti reuiuiſcentem denuo emicuiſſe: non alia ratione ac eueniat calori exãguium animalium, qui ab ambientis frigore hieme quaſi extinctus torpet in ijs ſemimortuis intra terræ viſcera deliteſcentibus: & abeunte frigore vernis diebus tepidioribus adoleſcit rurſus in vegetum, animantia ſua viuificans, mouens, enutriens more ſuo, fecundaque reddens: quod[a] Galenum minime latuit, nec [b] Ariſtotelem. Dicere vero nequeas calorem eorum animalium ab ambientis verni calore vegetari: quia veris initio, totoque medio vere non adhuc ineſt tantus calor in ambiente, quin vegetior ſit ille torpens in viuentibus animalibus; quum potius teporis principium quam calor exiſtat tunc temporis in continente, vnde proxime frigus abierit. Sed & ipſe[c] Porta, cuius experimentis propriam ſententiam communire volunt inſignes viri, aperte illorum placitum eodem in loco demolitur, immediate propoſitis antea ſubiungens,
Sed huic opinioni, ponen- »
ti ſcilicet lucernas in aperitione vete- »
rum ſepulchrorum antea frigentes tum »
primum ab ingrediente nouo aere ac- »
cendi, repugnat experientia; nam qui »
viderunt lucernam vitreo vaſe clauſam »
optime flammam retinere, & lucem »
emittere conſpexere; Quia ſecus ab aere nouo dum incipit accendi frigida lucerna, primo ſenſim diſponitur incaleſcens; deinde flammam debilem concipit, exiguamque lucem fumi caligine non deſtitutam; quæ vtraque deinceps adoleſcit in maiorem, viuidiorem, ſplendidioremque naturam; Quod non ſemel obſeruauimus, dum radijs reflexis a concauo ſpeculo ſtuppam, eſcam, & alia id generis inflammaremus: quum tamen aer a radijs in reflexione multiplicatis igneam naturam adeptus longe citius, quam aer vulgaris combuſtibilia quæque accendere debeat. Non ergo ex propoſitis a Porta experimentis habent viri doctiſſimi, ab aere quidquam inflammari poſſe, ac lucernas veterum detectas illico accendi.

Putrefactione miſti quid elementis accidat.

Flamma e vaſis chymicis diu frigidis vt prodierit.

Cineres diu ſeruãt ignem.

Flamma ſub fumo velut extincta.

Exanguia hieme quid patiantur.

[a] 1. aphor. com. 15.
[b] 2. de gen. c. 55. & ſeqq.

Exanguium calor vere nõ ab aeris tepore vegetatur.

[c] 12. Mag. nat. c. 13.

Ignis in frigida materia vt fiat ſenſim.

Diluitur argumentum deductum a lapidibus, qui ſaliua illiti, aquave, aut liquore quouis alio aſperſi flammas concipiunt: & ars eorum lapidum conſtituendi explicatur. Cap. XXV.

QVod præterea de lapide illo artificioſo afferebatur, qui ſputo illitus flammam [a] concipiat; id non oſtendit ab aere quidquam accendi poſſe; dicimus enim id a ſaliua ei lapidi contingere, quod ab aqua gypſo, & calci paſ-

[a] cap. 17. 20.

Lapis vt ſaliua ignitur.

Lapis inflammabilis ſputo vt conficiatur.

paſſim euenire notauimus: quam ſane veritatem arguit apertiſſime calx eiuſdem lapidis conſtitutioni neceſſaria: ſiquidem Libauio [b] tum nonnulli ex puluere pyrio, camphora, calce, asbeſto, oleo laterum, & vini ſpiritu, adiecta maſtiche concinnant lapidem ſputo inflammabilem ad neceſſitates nocturnas: tum huius loci eſt ludicrum illud, quo flammam ex puteo emicare faciunt, impleta ſcilicet oui teſta calce viua, & ſulphure, vel caphura iniecta: tum etiam ſulphur cum calce viua, oleoque lini, & gummi arabico, caphuraque commiſtum corpus ab aqua flammam trahit. Cardano [c] quoque lapis, qui ſaliua ſponte accenditur, conſtat ex libris tribus calcis viuæ, picis græcæ vncijs tribus, & herculei lapidis vncia: coquuntur trita in olla fictili lateribus concluſa; inde ſepelitur in oleo laurino per dies quindecim; inde ſeruatur in ſicco. Hoc, inquit ille, minus habet veritatis, quia non ſemper accenditur: at nobis in propoſito ſat eſt ipſum aliquando accendi. Scaligero [d] Seniori ſimiliter, hoſti circulatorum maximo, ponitur ignis confectio, qui ſputo accendatur; Recipit nempe olei ſulphurini, laricini, cedrini, picis liquidæ ana vncias quatuordecim, ſalis petræ vncias ſexdecim, ſalis ammoniaci, vitrioli, tartari calcinatorum ana vncias octo; magnetis calcinati, calcis viuæ ex ſilicibus fluuialibus ana ſemunciam; ſeui, adipis anatis ana vncias ſex; aqua vitæ cooperta omnia ſepeliuntur in equi ventre per menſes tres, ſiue in equæ fætæ ventre; quarto quoque die conturbantur; tum igni decoquuntur quod abeat liquor, & remaneat fæx; ea, vaſe rupto, extrahitur, ac teritur. Hoc aſperſa puluere ſi aqua perfundantur, igne concepto ardere ait vir ſublimis. Langio [e] denique idipſum ſcribitur in hanc ſententiam, Ignem aqua accendi artem, & pyrouales in teſtes adducamus, qui ex machinis æreis globos igniuomos eiaculantur in caſtra, & vrbes, pontes, & aquas; qui ex prædictis igne fomentis, pice nauali, græca, ſulphure, tartaro (quem fæcem vini appellant, de qua ſic alicubi [f] Plinius, & fex vini ſiccata recipit ignes, ac ſine alimento per ſe flagrat; cinis eius nitri naturam habet, eaſdemque vires; hoc amplius, quod pinguior ſentitur) ſarcocolla, halinitro, naphtha, petrolei bitumine, addita duplo pondere calce viua, conſtant: De quibus, addito quoque aſphalto, vna maceratis pilas fingunt, quæ ſpontaneis accenduntur imbribus; proiectæ in amnes ardent; pontes ſuccendunt. Illius inuentionem M. Gracco acceptam ferunt; græcum quoque ignem appellant. Quibus certe miſturis omnibus vt calx ineſt, cuius proprium eſt ab aqua inflammari, & accendi; ſic alia ingredientia præſtant, vt vndecumq; conceptum ardorem pertinaciter etiam in aquis retineant. Ceterum calx vt ab aqua frigida ex [g] Ariſtotele per antiperiſtaſim accendi poteſt; ſic ab aere flammam nulla ratione concipere valet; vt late ſuperius oſtendimus. Quod autem de Spino, ſeu Thracio lapide adducitur, quem [h] Galenus, [i] Plinius, [k] Dioſcorides, [l] Theophraſtus, & omnium inſtar vnus [m] Ariſtoteles aſſerit aqua reſperſum conflagrare: licet [n] Nicander aſſeueret eumdem lapidem non ab aquis accendi, ſed extra eas quomodocumque ſuccenſum, ab eis non extingui, ſed etiam merſum ardere, his verſiculis,

Vel tu Thraicium flāma ſuccende lapillū,
Quem licet immergas, merſus tamen ardet in vndis;
Aſt oleo effuſo protinus reſtinguitur; ad nos
Thraicij hūc mittūt fluminis de litore Poti.

Quod inquam de lapide Thracio, Maltha, & alijs rebus ſi quæ huiuſmodi ſunt vt ab aquis accendantur, dicebatur, ideo ſoluitur; quia talis flammæ ab aquis origo eſt per antiperiſtaſim; nam ab [o] Ariſtotele didicimus a frigido quædam caleſieri; quia illorum calorem expanſum congregat ad centrum; qui contrarium fugiens in centro ſui corporis coactus calor viuidior euadit; ac procreatiuus noui caloris in partibus antea relictis: quædam vero etiam a frigido vri, & accendi; quia frigiditas circumobſidens concentratam caliditatem, atque impediens quo minus genitum ab ea caloris gradum multiplicem in vlteriores partes diffundat, eum ſibi vniens igneā naturam adipiſcitur, qua ſubditum ſibi corpus vrit, & inflammat: quæ omnia fuſe [p] ſuperius: Hæc autem ab aqua calci

Margin: A B C D E

[b] lib. 3. epi. 37.
Flammam ex puteo micare vt faciamus.
[c] 18. de ſubtil.
[d] Exerc. 13. art. 3.
[e] li. 2. epi. 52.
Ars faciendi ignem, qui accēdatur aquis.
[f] lib. 14. c. 20. in f.
Vini fæx p ſe ardet.
Tartari cinis habet naturam nitri.
Ignis græcus qui.
[g] 4. meteor. ſum. 2. c. 2.
[h] 9. de ſimp. med. fac.
[i] lib. 33. c. 5.
[k] li. 5. c. 104.
[l] li. de lapid.
[m] de admir. aud. c. 110.
[n] in Theriacis.
[o] 4. meteor. ſum. 2. c. 2.
Frigido vt quædam calefiant.
Frigido vt quędam vrantur, & accendantur.
[p] cap. 20.

calci accidunt, lapidique Thracio, quatenus aqua eſt frigida, & denſioris ſubſtantiæ; frigore namque calorem ſibi contrarium trudit, fugatque ad centrum calcis; denſitate vero prohibet concentrati caloris refluxum ad partes calcis exteriores: Quod vtrumque præſtant etiam ſtringentes digiti lapillo Pyrrhiti, de quo Dionyſius Afer,

Calx vt aquis accendatur.

Vide lib. 8. cap. 39.

Lapis vrens digitos.

Nec non Pyrrhites, digitos qui ſtrictus adurit.

Aer cur nihil accendat vt aqua.

Quorum neutrum efficit aer tum ſua natura calidus, tum ſemper mollis, ſeu rarus, ac cedens; nam ſi quandoque aduentitia frigiditate calorem concentrare valet; numquam tamen ob inſeparabilem a ſe raritatem, atque mollitiem, concentrati caloris refluxum, aut ab eo nouiter geniti effluxum prohibere poteſt. Quare nec inde habent viri eruditi, quo probent veterum lucernas in recludendis eorum tumulis ab aere accendi valuiſſe.

Puluis in extinctis quibuſdam lucernis antiquorum reſiduus quam naturam habuerit. Cap. XXVI.

QVod vltimo loco de puluere in priſcorum huiuſmodi lucernis extinctis inuento adijciebatur; id certe non arguit in eis præextitiſſe huiuſmodi miſturam, quæ ab aeris externi contactu, coituque ignem conciperet; tum quia nō in omnibus lucernis priſcorum puluis iſte compertus eſt, quæcumque ardentes inter aperiendum ſepulchra conſpectæ fuere; tum quia non omnes lucernæ vetuſtæ viſo aere illius pulueris beneficio ſuccenſæ ſunt in tumulorum apertione; ſed nonnullæ ipſum in aere aperto frigidum retinuere; tum quia id generis miſtura, dum ab autore ſuo lucernis olim prima vice inderetur, neceſſario contactu aeris inflammata fuiſſet; ſeſeque arrepto igne conſumpſiſſet, anteaquam tumulus poſt tot annos aperiretur. Sed reuera puluis ille cinis erat combuſti prius ellychnij; quotidie ſiquidem in lucernis noſtris olearijs id experiri poſſumus, ſi accenſę permittantur ardere; nempe demum conſumpto penitus oleo, in ijs extinctis inueniemus reſidere cineres combuſti ellychnij, cum terrena olei parte ſub

Puluis in lucernis quid.

A ſpecie pulueris. Niſi etiam dicamus eiuſmodi puluerem forte fortuna in lucernam aliunde irrepſiſſe; ſcilicet vel a carie loci, vel in effoſſione, detectione, apertioneque ſepulchri, vel quauis alia ratione; qui proinde aptus non eſt flammam concipere. Non eſt ergo vt ijs aſſentiamur, qui cum eruditiſſimo Gutherio ſtatuunt reconditas antiquorum lucernas non arſiſſe in abſcondito, ſed in recludendis monumentis ab B externi aeris contactu primum flammas concepiſſe.

Vide infra cap. 47.

Quinta opinio Portæ Neapolitani ſtatuentis propoſitarum lucernarum ignem Naturam tamdiu cuſtodiuiſſe ob metum vacui. Cap. XXVII.

IO: Baptiſta Porta, vir euentuum in naturæ maieſtate reconditorum ſolertiſſimus contemplator, in operè ſuo *De naturali magia* [a] duas de propoſito C ſententias attulit, quæ hic ſigillatim a nobis expendendæ ſunt, quia ſubtiles, & ingenioſæ: Conſtituunt enim ambæ propoſitas lucernas a veteribus in ſepulchris conditas fuiſſe primum ardentes, & in eis ignem ſemper arſiſſe per tot annorum longiſſimam ſeriem vſque ad noſtram, patrumve noſtrorum tempeſtatem, quando compertæ ſunt in monumentis apertis. Prima quidem opinio huius admirabilis effectus cauſſam retulit in Naturæ vacuum fugien- D tis neceſſitatem: Hoc pro rato, & firmo habendum eſt, inquit vir egregius, mirabilium cauſſam eſſe, vacuum non dari; & potius mundi machinam diſrumpi, & omnia retrocedere, quam illud admitti poſſit: Vnde ſi flamma vitro clauſa fuerit, ſpiramentis omnibus interclusis, & ſi momento durauerit, perpetuo duraturam, nec extingui poſſibile eſſe. Multa mirabilia hoc in libro declarata, multaque declarabuntur, E quæ non aliam cauſſam habent: ſed quomodo accendatur intus flamma, hoc opus, hic labor eſt: liquor ſubtiliſſimæ ſubſtantiæ ſit oportet; & minimæ euaporationis; vnde & ſi clauſa vitro introducitur, permanebit; quod ſpeculis, igne, induſtria, & ſolertia facile fieri poteſt: non extinguetur; quum nullibi aer immitti poſſit repleturus inane

[a] lib. 12. cap. 13.

Vacui metus multa mirabilia profert.

E 2

ne phialæ. Quam opinionem maxime communire videtur Neſidea Lucerna intra phialam vitream vndique clauſam ardere comperta in vetuſtiſſimi ſepulchri apertione; aliæque ſimiliter intra murum conditæ, ac intra ſepulturas profunde ſub terra ſitas collocatæ; ad quas nullus aeri externo patebat aditus.

Expenditur allata ſententia, oſtendendo non omnes, immo nullas Lucernas veterum ardentes conſeruatas diutiſſime fuiſſe ob metum vacui, & non habuiſſe liquorem tenuis ſubſtantiæ, nec vllius euaporationis. Cap. XXVIII.

DOleo me hinc non percipere cauſſam tam diuturnæ durationis flãmæ in reconditis antiquorum lucernis abſque noui fomitis adiectione. In primis enim hac ratione deducta ex metu vacui, ſeu verius ex aeris externi excluſione, lucernis omnibus ab antiquo ardentibus ſatisfieri non poteſt; nam quæ ſubdio & Romæ, & Athenis, & apud Delphos integrum annum ardebant aeri aperto expoſitæ, vacui metum non imponebant: Quæ item in ſepulchris, & in vrnis omnes, vna excepta Neſidea intra vitream phialam accenſa, repertæ ſunt, loca incolebant quoquo pacto externo aeri peruia; nec in vitreo vaſe vllas alias reconditas fuiſſe legimus; vt iam nullus eximio viro ad earum ignis extinctionem vacui metus eſſe debeat: aere per poros terræ, fictiliumque vrnarum meatus, vel noſtro viſui minime patentes, non difficile permeante. Licet ergo vacui fuga ſit admirabilium plurimorum euentuum cauſſa in Natura rerum; eius tamen effectus cauſſa non eſt, cuius modo rationem quærimus, nempe durationis diuturniſſimæ flammæ in reconditis antiquorum lucernis. Immo vero etſi diſputationi demus lucernas intra vitreã phialam ſigillo hermetico poſſe adeo concludi exardentes, vt exterior aer nulla ratione ad eas ingredi valeat; non tamen inde habebit vir eximius lucernas illas iugem ſeruaturas eſſe ſibi flammam ob metum vacui; nam ſi flamma conſumit vel ſubiectum fomitem, vel ambientem aerem, profecto eas ſubſtantias non annihilat; vt proinde locus ab ijs pridem occupatus debeat remanere vacuus; ſed eas reſoluit in rariorem materiam; atque adeo fomitem in exhalationem ſeu fumidam, ſeu vaporoſam; & aerem in ignem: quibus ampliorem locum expoſtulantibus, tantum abeſt, vt vllus ingruat vacui metus; quod potius nimia plenitudo, penetratioque corporum contingere debeat; quam vt euitet Natura, illam non minus, quam vacuum, abhorrens, ſtatim flammam extinguit, eam ſuffocans exuperante fumo. Minus illud accipimus, huiuſmodi lucernarum liquorem eſſe oportere ſubtiliſſimæ ſubſtantiæ, tum quia quæ in plane regio illo Excellentiſſimi Aldrouandi præceptoris Muſæo a me ſæpius viſæ fuerunt, omnes illitæ ſunt, ac ſordidæ liquore viſcidi, tenaciſſimique bituminis corpulentiam, conſiſtentiamque obtinente: tum quia quãto ſubtilior eſt humor, tanto facilius ab igne in fumum, & ignem tranſmutabitur; minusque agenti flammulæ reſiſtet; vnde cito & humore combuſto, ad fomitis conſumptionẽ flamma ignis extinguetur; & ab exhalationis copia ignis ardens in anguſto, & concluſo loco ſuffocabitur: tum etiam, quia lapis asbeſtinus, amiantum, aurum, & alia corpora huiuſmodi, quæ incombuſtibilia igne concepto ardent ſine ſui conſumptione, ſingula craſſiſſimam habent ſubſtantiam. Minime recipere poſſumus in huiuſmodi lucernis intra vas imperuium penitus reconditis liquorem eſſe debere minimæ alicuius euaporationis: quoniam in vaſe vitreo aeri nulla ex parte peruio ſi claudatur exardẽs flamma in materia exiguæ quantumvis euaporationis; iam neceſſariũ erit poſt paruum temporis interuallum flammulam ab euaporationibus ampliorem ſibi locum poſtulantibus omnino ſuffocari; alioquin corporum vetitam Naturę penetrationem inuecturis; vt nuper obſeruauimus. Potius ergo dicendum erat in vitreo vaſe flammulam ardentem niti humore tum craſſiori; quo ignium violentiæ diutius reſiſtere valeret: tum nullius omnino euaporationis, ne ab ea in occluſo loco ſuffocaretur.

Vacui fuga non eſt cauſſa durationis lucernarum.

Flamma conſumendo non annihilat.

Ignis reſoluit combuſtibilia in rariorem ſubſtantiam.

Penetrationẽ corporum Natura euitans miranda facit.

Lucernarum liquor nõ fuit ſubtiliſſimus.

Humor ſubtilior facilius ab igne conſumitur.

Ignis in anguſto vnde ſuffocetur.

Natura non patitur corporum penetrationem.

Vide lib. 4. cap. 22.

Diluuntur argumenta Portæ, oſtendendo tum ardentes ab antiquo tempore lucernas non omnes locum aeri externo inuium habuiſſe: tum flammam in tali loco clauſam, ſi momento, aut breui tempore maneat, diutiſſime, aut perpetuo non duraturam: tum aeris ingreſſum ad inanem locum replendum non requiri.
Cap. XXIX.

NEc ſane rationes, quibus eximij viri ſententia communitur, eam mihi perſuadere poterunt: Quod etenim primo affertur, ſi flamma vitro clauſa fuerit, ſpiramentis omnibus interclusis, ſi momento durauerit, ne detur vacuum, eam perpetuo duraturam; nec extingui poſſe; quum nullibi aer immitti valeat repleturus inane phialę; id argumentum multifariam eliditur: imprimis enim ſupponit lucernas omnes ab antiquo latenter ardentes ad vnam in vitreo vaſe, vel alio conſimili aeris corpulentiæ non peruio conditas fuiſſe; quod tamen vni ſoli Neſideæ contigit; alijs omnibus intra vrnas fictiles, easque vitro nec intrinſecus, nec extrinſecus illitas; aut intra terræ caueas; aut intra ſepulturas cum per occultos poros, tum etiam per cæcas rimulas aeri externo peruias, olim reconditis. Deinde vero etiamſi demus lucernam ardentem in vaſe vitreo per temporis interuallum notabile, ne dum per momentum inſenſibile, permanere: negamus ideo in tali vaſe ardentem flãmam perpetuo, aut diutiſſime permanſuram: quandoquidem aeris intra phialæ capacitatem comprehenſi ea natura, & conditio eſt, vt condenſari valeat aliquantiſper, & cogi, locumque cedere alieno corpori: Quare ſi materies ardens fuerit intra phialam minimæ pauciſſimæque exhalationis (qualem eſſe reconditarum ab antiquo tempore ſemper ardentium lucernarum liquorem aſſerit vir egregius, quocum diſputamus) iam exhalatio illa per notabile ſpacium temporis occupabit locum, quem ſibi cedit aer intra phialam coactus, & condenſatus: ſed ſenſim ex ardente fomite prodiens exhalatio, vbi tandem ad magnam molem deuenerit, quæ locum ampliorem ſibi poſtulet, quam ille ſit, quem aer intra ſuæ craſſitudinis, & naturæ terminos conſiſtens illi concedere valeat, tunc neceſſarium eſt, ne detur corporum penetratio aut phialam diſrumpi; quo aeri, exhalationive foras pateat exitus; aut potius ignis flammam ſuffocari (quod dictu facilius eſt) quo non amplius generetur exhalatio noua. Deinceps autem non ideo nõn extinguitur ignis lucernæ in phiala, quia nullibi aer immitti poſſit repleturus inane phialæ; quod placuit viro inſigni; quoniam quem locum amittit flamma, dum extinctione ſui cogitur in exiliorem molem; eumdem protinus occupat cum exhalatio ex ambuſto fomite nata; tum etiam ab ardente igne rarefactus aer intra phialam compreheuſus: Quod eo facilius contingere potuit, quo flammulæ locus in phiala perexiguus extitit: Quinimmo illa eadem exhalatio de combuſtibili ardente ſublata, vt ſibi locum in phiala pararet, flammulam extinxit, extinctione illam cogens in minorem corpulentiam, cui locus exilior ſufficere debeat: cuius plane rei clarum habeas in medicis cucurbitulis ægrotanti corpori affixis experimentum: in quibus exortus e flamma fumus eam euidétiſſime ſuffocat: Quod etiam experiri cuicumque liceat in magno vaſe vitreo incluſa flãmula ex materia paucæ admodum exhalationis excitata; nam in eo paullulum perdurare poterit ardens igniculus; aere in ſe cedente; atque denſato, conſtrictoque; & ita locum enaſcenti exhalationi concedente. Immò vero nec ardens flamma in momento agit, conuertens ſubditum ſibi fomitem in euaporationem; aeremque proximum rareficiens, in igneamque ſubſtantiam commutans: ſed hoc vtrumque in tempore molitur, alias quidem breui: ſi magna ſit flamma, & fomes halituoſior; nam inde genitus in multiplicata proportione ignis celerrime, vt Cæneo concedit aliquando [a] Ariſtoteles, multusque vapor locum ampliorem illico requirunt: Quum autem intra phialam tantus eis locus præſto non adſit, poſt celerem remotioris, diſtantiorisque a flamma aeris coactionem, & quantulamcumque denſationem, ad fugam penetrationis corporum a natura inuectas, protinus aut flamma extinguitur, aut vas diffrin-

Aerẽ condenſari poſſe.

Flamma in cucurbitulis medicis a quo extinguatur. Vide lib. 4. cap. 11.

Flamma non agit momento.

Ignis in celerrima proportione gignitur.

[a] 1. Poſt. anal. t. 91.

gitur, aut a natura vtrumque ſimul efficitur: alias autem longiuſculo, ſi parua flammula materiam habeat minimé vaporabilem in vaſe ampliori, quód non ita facile frangitur: nam tunc eouſque flamma intra vas illud occluſum perdurat ardens, quouſque aer longe ab igne degens in ſe condenſari poteſt, ac locum exhalationi concedere: ſed tandem vlterius cogi non valens, exhalatio flammam extinguit: aut vas, quantumvis fractu difficile, diſrumpit: ne corporum penetratio naturæ inſenſiſſima contingat. Quam theoriam [a] Theophraſtus apertiſſime confirmat inquiés ignem ab aere denſato compreſſu quodam ſuffocari: multoque magis, & celerius ab aere incenſo. Quod vltimo loco de Neſidea, & Antiochena, ceterisque lucernis in aliquo vaſe vndiquaque optime clauſo comprehenſis afferebatur, ideo ſoluitur, quia in ijs diutiſſime permanſit lumen ardoris, non ob metum vacui, quod nullum imminebat: ſed quia ignis ſubſtantiam fomitis in exhalationem non diſſoluebat: quacumque ex cauſſa id cõtingeret: vt euenit etiam asbeſto lapidi, amianto, & auro candenti: vel quia per cæcos meatus, latenteſq; rimulas aer, & exhalatio penetrationem corporum fugiens egrederetur: vel quia in temporis tractu longiſſimo nonniſi exigua portio euaporationis ex ardente fomite halaret: cui contentus intra vas aer in ſe coactus locum tamdiu concedere valeret: vel quomodocumque aliter. Ex habitis ergo ſatis apparere poteſt viro eximio ſubſcribendum non eſſe, dum aſſerit lucernas ab antiquo reconditas tamdiu arſiſſe, quia non patebat aditus externo aeri ad replendum inane vaſis, vacuumque locum, in quo ardens flamma continebatur.

Exhalatio cur vaſa duriſſima diſrumpat.

[a] Libro de Igne.

Vacui metus nullus in lucernis antiquorum.

Opinio ſexta eiuſdem Portæ, Ruſcellijque decernentium lucernas antiquorum perpetuo ardentes conſeruari, quia fumus illarum, circulatione perpetua, vertitur in humorem iterum aptum inflammari. Cap. XXX.

SVbiungit autem eodẽ in loco Neapolitanus Porta diuturnam flammę hanc durationem aliunde quoque ſui

A cauſſam habere poſſe; nimirum quoniam ab igne fomes intra lucernam contentus aſſidue ſoluitur in fumum; qui quum vlterius in aerem ſolui non valeat, rurſus abit in oleum, & denuo poſtea nouam in flammam accenditur: atque hac ratione perpetuo quodam ſeu fluxu, ſeu circulo, igni ardenti materiã iugiter ſubminiſtrare poteſt. Huic placito ſubſcribit aperte Hieronymus Ruſcellius inquiens inueniri poſſe aliquod genus olei vel naturalis, vel etiam
B arte parati, a quo ardente fumus elatus reſolui queat iterum in oleum, & rurſum ardere, ac fumum alare; qui conſimiliter in oleum concreſcat; & ita deinceps in infinitum, rotatione perpetua. Cuius dogmatis rationem habere videmur a natura cuiuſque fumi de quocũque combuſtibili elati; nam & flamma quęlibet [a] Ariſtoteli eſt fumus ardens; & quilibet fumus extinctus iterum ignẽ concipit, & ardet; vnde [b] Ariſtotelis
C etiam obſeruatione inferior lucerna ſtatim ab extinctione adhuc fumans per eumdem fumum a ſuperiori ardente lucerna flammam ſibi arripere poteſt, ac iterum accendi. Deinde vero conſtat apertiſſime in Chymia ſæpe fieri circulationes multorum menſium: ſuntque viri docti, qui viderint aquam vitæ per quatuor integros annos intra vitreum vas hermetico ſigillo clauſum perenni circulo in vapores exaltatam, & ex ijs
D vaporibus concretis ſemper regeneratam: idem alij in alijs liquoribus experti ſunt in pellicano ad Solem tota æſtate integra detento: quid ni ergo conſimiliter intra phialam vitream per longe plures annos perenni circulo, ex oleo ſublati fumi opera flammæ, rurſum in oleum a ſubſtantia vaſis denſari potuerint conſimilium fumorum materiam indeficientem, ſobolemque perpetuam? Deinceps autem obſeruatum ſæpius eſt in pleriſque diſtillationibus
E oleum in vapores reſolui, qui rurſum in oleum facillime coguntur. Tum vero non vno in loco nos docuit [c] Ariſtoteles aquam perpetuo quodam circulo in vapores vi Solis attenuari; & hos a frigore denuo in aquam pluuiam commutari: cur ergo & intra priſcorum lucernas ab antiquo ardentes eiuſmodi naturæ oleum reperiri non potuit, quod

[a] 2. de gen. t. 28.

Flamma eſt fumus ardens.

[b] Meteor. ſum. 3. c. 2. 1. Meteor. ſu. 2 c. 1.

Fumus extinctus ardere poteſt iterum.

Lucerna per fumum accenditur.

Chymicæ circulationes diuturnæ.

[c] 2. de gen. t. 24. & ſeqq. 2. Meteor. ſu. 1. c. 2.

Aquæ, & vaporis perennis circulatio.

ex

ex ſe vi flammæ talem fumum ederet, qui denuo frigore vaſis ambientis coactus in ſimilis olei ſubſtantiam concreſcere valuerit? Hanc opinionem videtur Magnus Albertus[d] etiã communire, conſtituens in viuente animali poſſe diuturnum ieiunium fieri, pituita cedente in alimentum corporis, & vi caloris ſubſtantia corporis reſoluta denuo in pituitam, ſiue in ſuccum aptum nutrire corpus, circulatione perpetua: & ſimiliter fumum elatum a fundo coopertę ollæ ad flammas debiles efferueſcentis reflexum ab operculo conuerti denuo in aquam in idem vas recurrentem; indeque iterum in fumum conſimilem perenni circulo tranſmutandam.

[d] 7. de animal.tr.3.c.3.

Lepores alternis annis cui mutẽt ſexum.

Denique adijciunt viri præclari tum lepores, tum etiam Hyænas alternis annis perpetua circulatione ſexum mutare, maſculis femineum, & feminis viciſſim maſculeum ſexum induentibus; ac de leporibus id eſſe commune placitum aſſeuerant; de Hyænis autem afferunt in teſtimonium non ſolum [e] Ouidium aſſerentem,

[e] 15. Metam.

Hyænas alternis annis mutare ſexum qui velint.

Si tamẽ eſt aliquid miræ nouitatis in iſtis
Alternare vices, & quæ modo femina tergo
Paſſa marem eſt, nunc eſſe marem miremur Hyænam.

&[f] Oppianum ſimiliter aſſeuerantem,

[f] de venat.

Maius eo referunt etiã miraculũ, Hyęnas
Alternis annis naturæ iura nouare, vt
Ambiguus fiat modo mas, modo femina fœta:
Et qui caligans ardebat ſponſus amatã,
Sedula ſponſa nouo partu tumefacta laboret.

verum etiam [g] Aelianum hiſtoricum alicubi ſcribentem, „Hyænam ſi videas, „vno quidem anno marem, altero videbis feminam: „ſi vero nunc feminam, „poſtea marem; vtriuſque enim ſexus „particeps eſt. Eumdem marem, cui antea nupſerat, vxorem ducit; quotannis autem genitalia immutat. Hyænas vero duum eſſe generum, alias quadrupedes, alias ſerpentes [h] Maiolus in colloquijs conteſtatur: illis Ouidius, & Oppianus; his autem Aelianus circularem ſexus mutationem tribuit. Si ergo in animalibus perenni circulo ſexus mutari poteſt, iam multo facilius inter oleum, & fumum circularis mutatio perennis phyſice contingere valebit. Hæc illi.

[g] lib.1.c.25.

Hyęnas duum eſſe generum.

[h] Coll.7.

Excutitur allata ſententia, oſtendendo non dari perpetuam, nec diuturnam circulationem fumi, & olei in vaſe vndique clauſo: & non poſſe fumum iterum in oleum mutari, quod flammam denuo rutilam concipere ſit aptum: & ſpeciatim hanc fumi, & olei circulationem in phiala vitrea lucernæ Neſileæ factam non fuiſſe. Cap. XXXI.

AT vero neque iſti opinioni mens acquieſcere poteſt multis nominibus; & primo quia ſi reuera fieri poteſt perennis iſta olei circulatio in fumum, & fumi rurſus in oleum, abſque eo quod aliquid in auras diſſoluatur vmquam; iam ſane flamma poſſet huiuſmodi artificio fieri abſolute perpetua; cõtra tamen apud omnes Philoſophos ex [a] Ariſtotele certa lege decretum eſt, nullum per ſe caducum, cuiuſmodi eſt omne mixtum, ac ſpeciatim flamma rerum noſtratium, ab agente naturali aut artificioſo perpetuari valere. Deinde vero flamma intra vas aliquod incluſa conuertens oleum in fumum ſi diutius contineatur; quum fumi ad oleum, pro ratione ſuæ tenuitatis, & illius craſſitiei, decupla ſit, vel adhuc magis multiplicata proportio; ſi quidem vna olei portio in longe plures fumi portiones neceſſario ſoluitur; ſi vas flãmam intra ſe continens nullos meatus habeat, per quos fumi aliqua portio egredi valeat; neceſſarium eſt plane aut vas ipſum diſrumpi, quia locus in eo vaſe capax non eſt tanti corporis de nouo geniti, ſub ſpecie fumi; aut ſaltem flammam eamdem a fumo exuperante citiſſime ſuffocari; quo flamma in minimum vel aeris, vel fumi, cineriſque redacta, locum paret, cedatque fumo, quem peperit: Et propterea non poterit huiuſmodi flamma tamdiu intra vas illud rutila conſeruari, vt propoſitæ ſuperius multorum menſium olei, & fumi circulationes valeant iterari. Deinceps autem illud etiam falſo ſupponitur, fumum virtute, actioneque ignis ex oleo, aut quouis alio corpore combuſto ſublatum, ſola frigiditate vaſis continentis conuerti rurſus in oleum eiuſdem na-

[a] 1. cæl. cap. vlt.

Mixtum omne caducum.

Ignis eſt caducus.

Caducum nil perennare.

Fumi ad oleũ decupla proportio.

Fumum ex oleo ſublatum non abire in oleum denuo.

naturæ cum eo, ex quo elatus eſt; quoniam frigoris in fumum alia nulla eſt actio, quam poſt refrigerationem condenſatio: at vero ſi fumus a frigore condenſetur; quum nihil in ſe habeat humoris, potiſſimum aerei, vel parum admodum; quippe ille totus, vel fere totus in flammam abijt; profecto abibit fumus in terram, ſiue in ſiccam ſubſtantiam a prædominio terream; non autem in oleum, quod eſt temperamento calidũ, & humidum; atque omnino a prędominio aereum: quum etenim oporteat aliquam olei portionem abire in ignem præter eam eiuſdem olei portionem, quæ a flamma ſeparatur in fumum: Quumque rationi conſentaneum ſit in flammam abire partes olei aereas, & igneas; aqueis, ac terreis in fumum abeuntibus: quomodo fumus a frigore cogi poterit vmquam in oleum priori ſimile, quod ſit a prædominio aereum, & igneum? vel etiam quod ſit cum tanta ignis, & aeris portione, quanta ſatis eſt ad olei naturam? an ne poterit frigus condenſans, cogensque fumum, eius aliquas partes in aerem, & ignem commutare? nihil minus; quum aer, & ignis corpora ſint fumo longe tenuiora, & rariora. Sed quum reuera ſicca omnis exhalatio, qualis eſt fumus, a cogente, ac denſante frigore in terream ſubſtantiam tranſmutetur; non autem in igneam, aeream, & oleoſam; ſiquidem calido, & ſicco, vti eſt fumus omnis, qui Ariſtotele [b] doctore quædam eſt exhalatio a vapore diſtincta, qui humidus eſt; ſi calido inquam, & ſicco fumo frigus caliditatem demat; quum eidem ſiccitatem demere nequeat; nam eam ſecum frigus compatitur; iam fumus remanet poſt actionem frigoris corpus frigidum, & ſiccum; tale quid autem vel terra eſt, vel miſtum a prædominio terreum [c] Ariſtoteli, non oleum vlla ratione. Ac certe nos quotidie videmus fumum ab igne in camino elatum, refrigeratumque a parietum frigiditate in vocatam vulgo caliginem conuerti; quæ parum abeſt quin terra fiet: ita plane oleariæ lucernæ ſi ſuper imponatur corpus aliquod craſſum, & denſum excipiendo fumo, qui ex illa ſurſum aſcendit; adhærebit ille fumus ei corpori denſo ab eiuſdem frigiditate

Frigoris in fumum actio quæ.

Fumus denſatus in quid abeat.

Oleum a prædominio aereum.

Olei portio quædam vi flammæ in ignem abit.

Olei quæ portio abeat in fumum.

Aer eſt fumo tenuior, & rarior.

Fumus omnis eſt calidus, & ſiccus.

[b] 1. Meteor. ſum. 1. cap. 4. & ſeqq. 4. Meteor. cap. vlt.

Frigus fumo ſiccitatem demere nequit.

[c] 2. de gen. t. 23.

Fumus a frigore in quid mutetur.

Caligo quid, & vnde oriatur.

A coactus, commutatusque in ſubſtantiam nigram, & craſſam, viſcidamque, ob admiſſionem aquei vaporis non in totum ab igne conſumpti: quæ maſſa in ignem iterum demiſſa conflagrabit quidem, ſed lucem nullam omnino, aut flammam turbulẽtiſſimam ad ſummum procreabit: Immo vero ſi rurſus in oleum decidat ea fuligo, illi craſſitudinem nimiam concilians, ipſum in lutulentam ſubſtantiam conuertens, igni longe minus aptum, quam foret antea,

B reddet; fulgenti vero flammæ faciet ineptiſſimum: at lucernæ veterum, ac Portæ ipſius teſtimonio Neſidea ſpeciatim, poſt longam ſeriem annorum ardentes, igne rutilo, ac mire ſplendenti conſpectæ fuere: quare in ijs flamma tamdiu conſeruari non potuit per iteratam ſæpius circulationem conuerſo fumo in olei priſtini ſubſtantiam iterum ſemper ſplendide inflammabilem. Inſuper autem fumus eſt miſtum im-

C perfectum ex terra, & igne, nullius particeps aeris, cum aquæ tantillo; vt in opere noſtro [d] *De ſpontaneo viuentium ortu* ex eo probauimus, quod fumus aſcendit ob ignem; parietibus camini aſcendens aliqua ex parte adhæreſcit, ob aqueum lentorem ſibi admiſtum; & adhæreſcens non diffluit, ſed concretus in caliginem riget, ob terram: at vero nullum miſtum imperfectum vnica functione, ac immediate ab eodem agente

D conuerti poteſt in miſtum perfectum: Quare fumus per ſolam ſui condenſationem a frigore cogi nequit in oleum iterum inflammabile; quod eſt miſtum perfectum omnia in ſe continens elementa. Præterea nec miſtum perfectum (ſi diſputationi detur tale quid eſſe fumus) a prædominio terreum, & igneum ſola concretione a frigore conuerti poteſt in miſtum perfectum a prędominio aereum, & aqueum; quia ignis

E refrigeratione decreto [e] Ariſtotelis commutatur in terram, non autem in aquam, aut aerem: terra item refrigeratione non vertitur in aerem, aut aquam; ſed humectatione; quæ nulla prouenit fumo a frigiditate loci, ſeu a continente vaſe: Quum ergo fumus miſtum ſit corpus a prædominio terreum, & igneum; oleum vero viciſſim corpus miſtum ſit a prædominio aereum, &

Fuligo turbat flammæ ſplendorem.

Lucernarum conditarum flamma pura.

[d] Li. 4. c. 48. Fumus cur aſcendat.

Cur adhæreſcat.

Cur in caliginem rigeat.

Oleum eſt miſtum perfectum.

Fumus eſt a prædominio terreus & igneus.

[e] 2. de gen. t. 27. Elementorum mutatio vt fiat.

Oleum vt fumo cõtrarium in genere miſti.

&

& aqueum; quod indicat cum facilis olei ardor, & inflammatio; tum quoque maximus olei lentor; nam aer facile, ac maxime in ignem [f] commutatur, quia cum eo ſymbolum habet in primis, & in ſecundis etiam qualitatibus; aqua vero fons eſt lentoris, materque viſciditatis in quocumque miſto: vt infra [g] demonſtrabitur: Profecto fumus e lucerna ſublatus vi comburētis ignis ex oleo non poteſt a frigiditate loci, ſeu vaſis ambientis condenſari ea condenſatione, qua commutetur in oleum; ſed vertetur ſolum in denſam fuliginem, ſeu terram, ſeu ſalem, pro varietate olei, ex cuius combuſtione fumus aſcendit: atque adeo lucernæ ab antiquo in ſepulchris ardentes flammam tamdiu ſibi conſeruare non potuerunt ob iteratam ſæpius verſionem fumi in oleum denuo ſemper inflammabile. Denique vero fumus iterum a frigiditate vaſis per cōdenſationem in oleum mutari aptus, viſcidus eſt, ac ſuo lentore vaſi non adhærere non poteſt; illudque ſi vitreum fuerit, non coinquinare non valet adeo vt ineptum efficiat, per quod iam non amplius diaphanum ſplendor ignis interni tranſpareat, trāsluceatque: quum igitur vel Portæ doctiſſimi teſtimonio in Neſidea lucerna per vitrum flamma ſplendida conſpiceretur; proculdubio in ea fumi, & olei perennis circulatio propoſita facta eſſe nequiuit. Non igitur antiquorum lucernæ tamdiu abſque fomitis noui adiectione ardentes perdurauerunt, quia in illis circulari mutatione fumus in oleum denuo inflammabile, ac fumigabile conuerteretur.

Olei lentor maximus.
Aer facile mutetur in ignem.
[f] 2. de gen. t.
Aqua fons lentoris.
[g] Lib. 3 c. 20. Vide lib. 4. cap. 25.
Fumus denſatus in quid abeat.

Soluuntur argumenta propoſitæ opinionis, declarando primum in quod vertatur fumus ex ardente lucerna ſublatus; & perennem fumi, & olei circulationem labefactando. Cap. XXXII.

SEd & rationes, quibus inſignes viri propriam ſententiam roborare ſtudent, adeo firmæ non ſunt, vt propoſitum ſibi dogma illis neceſſario concludant: Quod enim primo loco dicitur, fumum ſcilicet virtute ignis ex oleo ſublatum, quum verti nequeat in aerem, ex neceſſitate in oleum mutari; & denuo accendi, atque ita perpetuo fluxu,

Fumum a flamma in aerem verti poſſe.

A refluxuque fomitem igni ſuppeditare; id multa continet, quæ rationem habent ſibi reclamantem: atque illud in primis abſolute falſum eſt, fumum ex oleo ſublatum a comburente flamma in aerem verti non poſſe; quandoquidem fumus eſt exhalatio mediæ cuiuſdam naturæ inter ignem, ac terram; quæ pro ratione, ſeu varietate agentis, a quo patitur, in aerem haud minus, quam in ignem, atque in terram commutari poteſt: namque obſeruatione B Ariſtotelis [a] elementa omnia in ſe ſe mutuo tranſmutari valent; ac proinde quodcumque miſtum in quodlibet elementum aliquando conuerti poteſt, pro natura, & ratione agentis: Et profecto ſi agat in exhalationem purus ignis, eam ab illo dabimus vltro in ignem verti; ſi terra in terram; ſin autem aer, aut aeri proportione reſpondens, calore, ac humore pollens, & agens; quidni ab eo agente fumus in C aerem vertatur? Ita ſane arbitror non paruam manum fumi aſcendentis ex ardente fomite ab aere immenſo eam vndique complectente in aeris ſubſtantiā commutari: quum itaque plurimæ lucernæ ab antiquo reconditæ ſub terra exarſerint: vbi loca ſolent eſſe humidiuſcula, & ab ardente quoque illarum igniculo concalefacta; quidni ab humido loci tepore fumi aſcendentes in aeris naturam conuertantur? nihil enim D loci deeſt aeri, qui facile poteſt ſumma ſui tenuitate vel cæcos permeare terræ meatus: terra namque ſpongioſam naturam obtinet, quam alte ſi ſenſu iudice penetrant aquæ: multo ſane magis perſuadere quibit, atque debebit aquis omnibus longe tenuior aer. Si vero loquantur ſpeciatim de Neſidea lucerna, quæ in vitreo vaſe reconE dita fuiſſe perhibetur; profecto vitrum ſi aeri peruium non fuerit, intra ipſum fumi ex oleo flammulæ vi ſublati in aerem conuerti non potuerunt; alioquin vetitam a Natura corporum penetrationem intuliſſent: non tamen ideo cōſtituendum eſt eoſdem in olei naturam fuiſſe reuerſos: tum quia quum vitrum id nullis tenebris, caliginibusve ab ardente lucerna obductum fuerit: ſed clarum, perſpicuumque ſemper, vel ipſi Portæ, flammam continuerit, viſuque ad-

Fumus eſt medius inter ignem, & terram.
[a] 1. de gen. t. 24. & ſeqq.
Elementa omnia mutuo in ſe tranſmutari.
Miſtum quodvis in quodlibet elemētum abire poſſe.
Fumi portio maxima in aerem ab aere mutatur.
Lucernarum loci qualitates.
Aer tenuitate permeat cæcos terræ meatus.
Terræ ſpongiæ inſtar poroſa eſt.
Vide lib. 4. cap. 12.
Penetrationem Natura non fert.

adſpiciendam exhibuerit: dicendum eſt A neceſſario lucernæ illius in vitro tamdiu exardentem ignem nullos vnquam expiraſſe fumos: ab ijs enim non potuiſſet vitrum caligine non infici, eaque poſt tot annos adeo denſa, vt vel intus ardentis flammæ proſpectum omnino impediret: nam ex ardente oleo ſublati fumi, ac potiſſimum qui rurſus in oleum commutari poſſe dicuntur, denſi, craſſi, viſcidique ſunt ex neceſſitate: tum quia ſi fumus ille in aerem ſe ſubtiliorem, ac B rariorem non ſoluitur intra vitream phialam, ne in ea detur inuiſa Naturæ corporum penetratio; non propterea in oleum ſe denſius, & craſſius commutari debet; ſed ſolui poteſt, immo vero iam debet in terram: non quidem ſoluitur in aerem exiens fumus e recondita in vitro lucerna etiam, quoniam aer eſt humidus, calidus, & longe tenuior fumo; fumus autem mutatur a pariete loci, vaſiſque continentis a prædominio terrei, actuque frigidi in terream ſub- C ſtantiam ſub ſpecie duræ, ſiccæque caliginis, in quam, ſi ex calido fiat frigidus ille fumus, facillime conuerti poteſt; quum inſitam ſibi, ac potius innatam habeat ſiccitatem: Non poteſt autem fumus idem in oleum cogi, tum ob allatas antea [b] rationes: tum etiam quia oleum adhuc remanens intra lucernam in fumum a ſe diſtantem non agit; agit autem in eumdem terra, ſeu ſicca frigiditas loci continentis, vaſiſque durus, D frigidusque paries; at vero naturaliſſimum eſt, Ariſtoteleo [d] monitu terræ terram gignere ex eo, in quod agit, non oleum procreare. Amplius autem eſto fumus quacumque de cauſſa in oleum commutabilis; non poteſt certe diuturna in reconditis lucernis duratio flammæ ad circulationem fumi, & olei perpetuam vlla ratione referri; quia fumus, cui virtute frigoris condenſantis in oleũ tranſitus eſt immediate, neceſſario ſub- E ſtantiam craſſam, viſcidam, & lentam, ſummeque pinguem obtinere debet; at vero fumus iſte viſcidus, & craſſus a flamma lucernæ prodiens quidni parietibus loci, vaſiſque continentis adhæreat magna ex parte? licet enim vnicuique id experiri in fumo lucernę aut candelæ ſebaceæ vulgaris; adhæreſcente autem fumo parietibus vaſis ob ſui lentorem, quæ illius portio decidere poterit in lucernam denuo tot ſæculis ad innumeras circulationes ſuffectura?

Lucernæ fomes in vitro ardens non fumigat.

Vide lib. 4. cap. 22.

Fumus olei denſus, craſſus, & viſcidus.

Fumus frigore non abit in aerem.

Aer eſt fumo tenuior.

Fumus a frigore loci in quid mutetur.

[b] cap. 31.

[d] 1. Mag. mor. c. 10.

Naturaliſſimum eſt cuique generare ſibi ſimile.

De fumi ardore, ac flamma ſecundum argumentum enodatur; explicata duplici ſpecie fumi. Cap. XXXIII.

NOn magis vrget in propoſito ſecunda ratio: quod enim primo loco ex Ariſtotele [a] adducitur, flammam nil eſſe aliud, quam fumum ardentem, ſeu fumi ardorem; id quidem recte adducitur; ſed hoc theorema longe alium habet intellectum, ac opinentur viri Clariſſimi: quoniam ignis agens in materiam quamcumque inflammabilem, primo eiuſdem rei ſubſtantiam attenuat in exhalationem igneam; cuius exhalationis igneæ materia eſt fumus pinguis; forma vero eſt ignis, ſeu potius ardor; & ex his duabus naturis phyſice conſtitutum corpus eſt flamma; quam alibi Ariſtoteles [b] optime definiuit eſſe ardorem ſpiritus ſicci, & Theophraſtus [c] humorem igneſcentem; nam humor igneſcens nihil eſt aliud quam halitus ex humore vi caloris exiens, & ardens, ſiue humor in halitum a calore mutatus, & ardens. Ceterum vbi actuoſo ignis vigore tota illius exhalationis pinguedo, vel eiuſdem pinguedinis maxima ſaltem pars conſumpta fuerit; tunc remanet fumus alius teter a priore illo claro, & ſplendido ſpecie diſtinctus: qui ſi nonnihil etiam priſtinæ pinguedinis in ſe retinuerit, eius vnius adipis beneficio flammis admotis iterum accendi poterit; quod mox item recte adducebatur ex eodem [d] Ariſtotele. At vero flamma huius ſecundi fumi exiguam pinguedinem in ſe obtinentis tetra, & valde turbida eſt, longeque ab ea diſſidens, quæ ſplendida, & clara in reconditis antiquorum lucernis ardere conſpecta eſt, Portæ quoque teſtimonio. Damus itaque fumum ex ardenti combuſtibili ſublatum, ſi exceptus quomodocumque in ardentem ignem proijciatur, denuo igniri poſſe, atque comburi; ſed aſſeueramus eum ita exuri, vt minimum ſplendeat, nec flammam pariat vllam, niſi furuam, tetram, ac turbulentam: Immo vero in oleum ſi decidat fumus ille coactus, aſſerimus eum olei ſubſtantiam craſ-

[a] 2. de gen. t. 28. 4. meteor. ſu. 3 c. 2. 1. meteor. ſu. 2 c. 1.

Flamma quid.

Flamma natura explicata.

[b] 1. meteor. ſum. 2. c. 1. Vide li. 4. c. 22

[c] lib de igne pag. 428.

Fumi duplex ſpecies.

Fumus qui reaccendi valeat.

[d] 1. meteor. ſum. 2. c. 1.

Flamma quæ turbida.

Fumus oleum incraſſat.

craſſam redditurum, atque impuram, ſplendidæque flammæ ineptiſſimam: quum tamen lucernæ omnes ab antiquo reconditæ puriſſima ſemper effulgere flamma conſpectæ fuerint. Deinceps autem quum ardor flammæ iugiter fomitis pinguedinem conſumat: iam ſenſim conſumpta in flammis ab ardore pinguedine, tertiæ, vel quartæ inuectæ ab eximijs hiſce viris circulationis vi fumus omni pingui ſubſtantia demum deſtitutus nouam ab igne flammam breui temporis interuallo concipere minime valebit; ſed vlteriori flammæ actione in ignem inadſpectabilem partim, partimque in terreni cineris atomos commutabitur.

Circulationem olei, & fumi fieri non poſſe in lucernis, vt fit humoris, & vaporis circulatio in Chymicis.

Cap. XXXIV.

Vini vapores non redeunt in vinum.

Aqua vitæ ſpecie differt a vino.

Vapores a quouis miſto per deſtillationem ſublati coguntur in aliam naturam.

QVod autem poſterius ex Chymicis deſtillationibus proponebatur; id etiam, introſpecta rei natura, facile diluitur: In primis etenim ſi vinum deſtilletur, & vapores ex eo aſcendentes iterum cogantur a corpulentia vaſis in humoris conſiſtentiam; illi vapores non in vinum rurſus, ſed in aquam vitæ nuncupatam longe a vini ſubſtantia diuerſum temperamentum habentem, variamque ſpecie naturam obtinentem conuertuntur: Conſimiliter in alijs fere cunctis ſublimationibus ab herbis, lapidibus, ſuccis, mineralibusque vigore ignis, caloris ve cuiusvis alterius virtute vapores elati in aquam, aut oleum, aut aliquid aliud diuerſa natura ab eo, vnde vapores ijdem emerſerunt, transmutantur; nunquam autem in eiuſdem generis eſſentiam; vt ponunt inſignes viri; quod experimento comprobatiſſimum habemus. Deinde vero ſi deſtilletur oleum, vel aqua vitæ, inde ſublati rurſum vapores coacti ſemper in ſubſtantiam puriorem, ſimplicioremque conuertuntur; atque adeo ſpecie diuerſam ab ea, vnde fuerant exaltati. Deinceps autem diſputationi demus, & viro egregio plane concedamus, in miſti alicuius deſtillatione id fieri poſſe, vt vapores aſcendentes concreti redeant poſtea rurſus in naturam eiuſdem miſti, a quo

A prius effluxerant: negamus tamen eamdem eſſe rationem de fumo lucernæ; quandoquidem aliud eſt deſtillatio, & aliud miſti combuſtio; certe ſi oleum deſtilletur, aſcendent partes olei ſubtiliores; vel etiam tota olei ſubſtantia rarefacta, & attenuata ſub ſpecie vaporis (eſt enim aſcendens iſte in olei ſublimatione vapor nil aliud, quam olei ſubſtantia tenuior, aut rarefacta) qui vapor ſi denuo a frigore loci ambientis incraſſe-
B tur; ſenſui rurſus priſtinam olei naturam, conſiſtentiamque repreſentabit: quia in ea deſtillatione oleum non corruptione vlla propriam naturam amiſit, ſed ſolum alterationem paſſum nudam conſiſtentiæ qualitatem exuit: quam, illæſa intima ſubſtantia, rurſus a cogente frigore indui potuit: Ita ſane liquata glacies in aquam conuerti [a] dicitur a calore; quum glacies ſit aqua congelata virtute frigoris excedentis: At vero ſi oleum ardenti flamma comburatur;
C iam id ab ignis maxima [b] violentia corrumpitur, totamque amittit priſtinam eſſentiam; quia olei partes tenuiores, vt puta igneæ, ac aereæ in flammam proxime vertuntur; craſſiores autem, vt aquæ, terreæque in fumidam exhalationem; quæ ſpeciem, & eſſentiam ab olei natura diuerſam omnino retinet; fumus enim ſiccus eſt a prædominio; vnde maxime affligit oculos, qui contrariam habent temperaturam, eſſen-
D tiamque a prædominio aqueam [c] Ariſtoteli; & fumus eſt imperfectum miſtum ex terra, & igne cum minima participatione aquæ; quum ex aduerſo oleum ſit humidum temperamento, & miſtum perfectum a prædominio aereum. Non diſſimili ſane ratione circulatio aquæ vitæ in vitro clauſo per hermeticum ſigillum nullis omnino datis aeri ſpiraculis perennat ad Solem; quia quod attollitur, non eſt diuerſæ naturæ
E ab eo, a quo aſcendit; ſed eſt aquæ vitæ ſubſtantia per ſimplicem alterationem in vapores attenuata; qui vapores ideo a frigore coacti denuo concreſcunt in aquam vitæ rurſus euaporabilem: Sed in flamma lucernæ ardentis oleum ignis vi corrumpitur in fumum per ſubſtantiæ priſtinæ tranſmutationem in alienam; quæ ſola concretione, alterationeque a frigore loci non poteſt ite-

Deſtillatio differt a combuſtione.

Vapor quo differat a re vnde eleuatur.

Deſtillatio non eſt corruptio eius, quod deſtillatur.

Glacies quid ſit.

[a] 2. de gen. t. 21.

Vide lib. 4. cap. 35.

[b] 2. de gen. t. 23.

Olei combuſtio eſt olei corruptio.

Olei variæ partes combuſtione in quid mutentur.

Fumus cur maxime torqueat oculos.

[c] De ſen. & ſen. c. 2.

Fumus cuiuſmodi miſtum eſt.

Oleum quo differat a fumo.

Circulatio aquæ vitæ in pellicano cur perennis.

Alteratio ſimplex non mutat ſubſtantiã.
Miſtum imperfectũ concretione non mutatur in perfectum.

A iterum in olei naturam commutari; tum quia ſimplex alteratio non potis eſt mutare ſubſtantiam: tum quia miſtum imperfectum immediate per concretionem ſolam in miſti perfecti ſubſtantiam conuerti nequit; tum quia vi frigoris cogentis nunquam fumida exhalatio a prædominio terrea in oleum, quod eſt ea calidius, & humidius, commutari valet: nam agentium naturalium eſt generare ſibi ſimilia, ex [d] Ariſtotelis obſeruatione: quomodo ergo parietum continentis loci frigiditas tranſmutare queat fumi partes terreas in oleum a prædominio aereum? temperamento calidum, & humidum?

Agens naturale generat ſibi ſimile.
[d] 1. mag. moral. c. 10.

Circulum naturæ in pluuia non arguere circulum fomitis, & fumi lucernarum ab antiquo ardentium. Cap. XXXV.

EX nuper explicatis non eſt ſolutu difficilis alia ratio de perpetuo circulo, qui a natura fit in hac regione noſtrati, dum vi caloris de humido terræ circumfuſo aſcendentes aquei vapores denſantur a frigore in aeris media regione reperto, coguntur que ab eo primum in nubium conſiſtentiam, & deinde in aquam pluuiam; quæ iterum perenni circulo in vapores diſſoluitur, mox vi eiuſdem frigoris in nubes, & aquam conuertendos: quoniam in primis tanta eſt vaporis, nubium, & aquæ familiaritas, vt ſpecie fere non diſſideant: nec vnum in aliud per corruptionem, tranſmutationemque ſubſtantiæ commutetur: ſed per ſimplicem alterationem; adeo vt vapor ſit aqua rarefacta, nubes autem ſit vapor condenſatus, & pluuia ſit nubes concreta; vnde nubes, & vapor [a] Ariſtoteli dicitur aqua alterationem paſſa, & aquæ naturam obtinere: vnde facile poſſunt hæc tria perpetuis vicibus promiſcue in ſe inuicem ſola operatione frigoris condenſantis, & caloris rarefacientis, atque adeo ſimplici alteratione circulariter mutari: At vero fumi, & olei naturæ maxima diuerſitas eſt, ſummaque ſpeciei varietas; altero miſto perfecto exiſtente a prædominio aereo; & altero miſto imperfecto cum terræ dominatu: nec olei mutatio in fumum eſt al-

Vaporis & pluuiæ circulus perennis.
Vapor, nubes, aqua, an ſpecie diſſideant.
Vapor eſt aqua rarefacta.
Pluuia quid ſit.
[a] 1. meteor. ſum. 1. c. 4. 1. meteor. ſum. 3. c. 1. De ſen. & ſen. cap. 5.
Vapor, nubes, & aqua cur facile mutuo inuicem mutentur.
Olei mutatio in fumũ quid ſit.

teratio nuda, ſed ſubſtantialis mutatio; combuſtio nempe, quæ vere fumi generatio eſt, & olei corruptio ſimpliciter: Quare non eſt par vtriuſque ratio; ſi enim loci frigiditas alteratione denſare poteſt vapores in nubem, & nubes in aquam cogere; non tamen poteſt ambientis, continentiſque corporis eadem frigiditas generare oleum ex fumo, tranſmutando fumi ſubſtantiam in olei naturam. B Deinde vero qui fieri poſſit vt ſola frigiditas continentis condenſando ex fumida exhalatione, quæ miſtum eſt imperfectum cum prædominio terræ, oleum procreet miſtum perfectum a prædominio aereum? Deinceps autem nec verum eſt aſſertum inſignium virorum abſolute aquam in vapores, iſtos in nubes, & eas in aquam verti perenni circulo in vapores iterum diſſolubilem; nam & ex aere, cui pridem origo ex igne potuit eſſe, aqua C generari poteſt; quum [b] Ariſtoteli quodlibet elementum ex vnoquoque alio promiſcue fieri valeat: ſecus enim æſtate minime vigent nubes, ac pluuiæ; dum tamen maxima fit a vehementiori calore vaporum excitatio; quia hi excitati a calore in aerem diſſoluuntur in aeris infima regione validiſſimo, anteaquam ad mediam aſcendant, vbi a frigore in nubes, & aquam denſari valerent; licet eorumdem vaporum pars craſſior a nocturno frigore in roris conD ſiſtentiam cogatur, [c] Ariſtotelis obſeruatione: modo flammulæ calor, longe quam aeris æſtiui caliditas robuſtior, ſpirituoſam olei ſubſtantiam combuſtione in aerem conuertere debet; qui ſolo vaſis ambientis frigore in oleum redire minime poteſt: vnde fit, vt etiam fumis in olei naturam vi frigoris recurrere valentibus (ſi hoc diſputationi dare velimus) breui abſoluenda ſit circulatio; nihilo in conſumptæ parE tis, quæ in aerem commutata eſt, influente: At perennis eſſe valet pluuiæ, nubium & vaporum circulatio; quia in locum nubis conſumptæ, vaporoſæque ſubſtantiæ in aerem mutatæ, poteſt ex aqua, & aere reliquo nouus procreari vapor nouæ nubis, nouæque pluuiæ materia.

Frigus non vertit fumum in oleum.
Nubis, vaporis, & aquæ an vere ſit perennis circulatio.
[b] 2. de gen. t. 24. & ſeqq.
Nubes minime vigent æſtate & cur.
Ros vnde oriatur.
[c] 1. meteor. ſum. 3. c. 1.

Pituitæ cum alimento circularis commutatio a Magno Alberto inuecta, & aquæ cum vapore in olla, huic ſententiæ non fauere oſtenditur. Cap. XXXVI.

QVod poſterius ex Magno Alberto de pituitæ cum alimento perpetua circulatione proponebatur, veluti cauſſa, ob quam plerique hominum lucernarum reconditarum conditionem habentes diu ſine vllius externi alimenti vſu viuere potuerint; id nihil omnino ſuffragatur viris eximijs; primo enim ſat, ſuperque in opere noſtro *De his qui diu viuunt ſine alimento*[a] probatum fuit huiuſmodi pituitę cum alimento perennem circulationem fieri non poſſe, Alberti opinione reſciſſa; quæ rationes multæ inde huc nobis transferendæ non ſunt; quum liber proſtet. Deinde vero ſi diſputationi demus fieri poſſe mutuam alimenti cum pituita perpetuo circulo tranſmutationem; non tamen propterea concedere poterimus conſimilem fieri valere in antiquorum lucernis fumi cum oleo circulationem: quoniam pituita, & alimentum ſunt in eodem genere miſti perfecti, & a ſeinuicem eſſentia non diſſident apud [b] Albertum, ſed ſola qualitate; quum pituita dicatur eſſe ſanguis crudiuſculus: modo inter habentia ſymbolum, conſimilemque naturam, Ariſtoteleo monitu, facilis eſt, eademque circularis etiam mutatio: Quum autem fumus, & oleum eſſentia nedum ſpecifica, ſed etiam proximo genere diſſideant; illo ex duplici elemento, igne, ac terra conſtituto in genere miſtorum imperfectorum; & hoc ex quatuor elementis coagmentato in genere miſti perfecti: proinde vt combuſtione olei magna pars in fumum corrumpitur; ita fumus condenſatione a vaſis frigore in oleum rurſus commutari minime poteſt. Conſimile iudicium promendum eſt de iugi circulatione fumi cum aqua in lebete feruente ad ignem illi, quod [c] antea tulimus de circulatione vaporis, nubisque cum pluuia; nam ex aqua feruente ſublati fumi ab operculo lebetis frigido mutabiles in aquam vapores aquei ſunt, & aquæ ſubſtantia rarefacti, & attenuata; & proinde a ſubdito ignis calore nudam alterationem paſſa; non A eſſentialiter tranſmutata; cui ſane calori ſubtus ardentis ignis oppoſita ſuperna operculi frigiditas contraoperari poteſt, eoſdem vapores denuo in aquã cogens, incraſſans, & condenſans: ac veluti eadem aqua virtute caloris calefieri, & a frigore viciſſim frigefieri poteſt, alterationem ſuſtinens ſecundum primas qualitates, non mutata ſubſtantia; ita ſane poteſt eadem aqua in ſecundis qualitatibus alterationem perpeti, non variata ſimiliter eſſentia; dum B a calore attenuatur, atque rareſcit in vapores; & hi a frigore denſantur, coguntur que denuo in aquam: At fumi, & olei circulationem ſimilem huic fieri non poſſe dudum ex varia vtriuſque natura confirmauimus.

[a] li. 2. c. 133.

Pituita vt ad alimentum ſe habeat in genere miſti.

[b] 10. de gen. t. 25.

Pituita nutriendo apta eſt ſanguis crudiuſculus.

Fumus & oleum vt genere differant.

Lebetis circulatio cui ſimilis ſit.

[c] cap. 35.

Aqua poteſt mutari ſecundum qualitates illæſa ſubſtantia.

Circularis mutatio ſexus, & natura Hyænarum, & Leporum explicatur. Cap. XXXVII.

C QVod autem poſtremum ex Oppiano, Ouidio, & Aeliano affertur de circulari mutatione ſexus Hyęnarum in ſingulis annis, & ex vulgo de conſimili Leporum natura, propoſitam opinionem minime communit; quia in primis Ouidius non aſſeueranter, ſed ex ſuppoſitione loquitur, vulgi rumorem potius, quam propriam ſententiam de propoſito adducens. Deinde Oppianus etiam non tamquam D verum dogma id pronunciat, ſed veluti vulgi placitum, Hyænas quadrupedes altero quoque anno de maſculis feminas fieri, & maſculos de feminis; cui vulgatæ opinioni eum ſubſcribere nihil eſt, quod oſtendat. Sed hoc vulgi placitum aperte damnat Ariſtoteles [a] tum vbi de hoc argumento hæc ad verbum ſcribit, » Hyæna colore lupi prope eſt, ſed » hirſutior; & iuba per totum dorſum prędita eſt. Quod autem de ea fertur, ge» E nitale ſimul & maris & feminæ eam ha» bere, commentitium eſt. Sed virile ſi» militer atque in lupis, & canibus ha» betur: Quod vero femineum eſſe vi» detur, ſub cauda poſitum eſt, figura » ſimile genitali feminæ; ſed ſine vllo » meatu: ſub hoc meatus excremento» rum eſt. Quin etiam femina Hyæna, » pręter ſuum illud, etiam ſimile, vt mas, » habet ſub cauda, ſine vllo meatu; ſub » quo

[a] 6. de hiſt. an. cap. 32.

Hyænas non mutare ſexum Ariſtoteles oſtendit.

Hyęnę deſcriptio.

quo excrementorum meatus eſt; atque ſub eo genitale verum continetur; vuluam enim Hyæna femina, vt ceteræ huiuſcemodi feminæ animantes, habet.

Hyæna raro capitur.

Sed raro Hyæna femina capitur; iam inter vndecim numero vnam tantum cæpiſſe Venator retulit quidam. tum quoque[b]alio in loco, vbi aſſeuerat ita,

[b] 3. de gen. an. cap. 6.

Quin etiam de Trocho, & Hyæna ſtulte, magnoque errore narratur, Hyænam enim complures aiunt,

Trochi miſũ ex Herodoto.

Trochum Herodotus Heracleota ſcribit duplex genitale habere, maris, ac feminæ, & Trochum ſeipſum inire, Hyænam inire, & iniri annis alternis. Sed viſa eſt Hyæna mas, & altera femina ſui diſcrimine genitalis: locis enim nonnullis penuria huius conſpectus non eſt: verum Hyænæ tam mares, quam feminæ habent ſub cauda lineam quandam conſimilem genitali feminino: quæ quidem nota quamuis communis ſit, tamen in maribus potius cernitur, quia mares, quam feminæ magis capiuntur: Itaque qui rem parum diligenter conſiderant, in hanc aberrant opinionem; qua ſtatuunt Hyænam alternis annis ſexum perenni circulo mutare. Ariſtoteli hac [c] in re conſentit Plinius [d] non vno in loco, dum ſexus mutationem decantatam ait eſſe vulgi credulitatem; quam negare dicit Ariſtotelem. Clemens [e] etiam Alexandrinus in ſua Pædagogia de propoſito hæc affert,

[c] lib. 8. c. 30

[d] lib. 28. c. 8.

[e] lib. 2. c. 10.

Nequaquam credendum eſt Hyænam mutare naturam: idem enim animal non habet ſimul ambo pudenda, maſculini, & feminini, ſicut nonnulli exiſtimarunt, Hermaphroditos prodigioſe narrantes, & inter maſculum, & feminam, hanc ex viro, & femina conſtantem naturam innouantes. Valde autem falluntur, vt qui non animaduerterint, quam ſit filiorum amans omnium mater, & genitrix natura: quoniam enim hoc animal, Hyæna inquam, eſt ſalaciſſimum, ſub cauda ante excrementi meatum adnatum eſt & quoddam carneum tuberculum feminino pudendo figura perſimile.

Natura mater omniũ amans filiorum.

Hyæna ſalaciſſimũ animal.

Nullum autem meatum habet hæc figura carnis in vllum vſum deſinens, vel in matricem, inquam, vel in rectum inteſtinum; ſolam autem habet multam concauitatem, quæ inanem excipit libidinem, quando auerſi fuerint meatus, qui in concipiendo fætu occupati ſunt. Hoc ipſum autem & maſculo, & feminæ adnatum eſt, quod ſit inſigniter pathica: maſculus enim viciſſim & agit, & patitur; vnde etiam rariſſime inueniri poteſt Hyæna femina; non enim frequenter concipit hoc animal, quum eis tuto redundet ſatio præter naturam. & paullo poſt ſubdit idem Autor, Sola ergo varia in Hyænis natura ſuperfluo coitui ſuperfluam hanc partem excogitauit; & ideo eſt etiam aliquantiſper concauum, vt prurientibus partibus inſeruiat; exinde autem excæcatur concauitas; non fuit enim fabricata ad generationem. Hactenus ille. Cui aſſentitur Mazzonius in Dantis defenſione, & Maiolus Epiſcopus [f] in Colloquijs.

[f] lib. 3. c. 9. Colloq. 7.

Verum quoniam his non acquieſcunt plerique non de plebe viri, dicentes Ariſtotelem ea de propoſito ſcripſiſſe, quæ a Venatoribus audiuerat: & non conſentientes Alexandrino Naturam Hyænis ob ſalacitatem præter pudendum femineum dediſſe meatum cæcum, in quem inanem libidinem mares extinguerent; tum quia etiam alijs animalibus Hyæna non minus ſalacibus talem meatum ob eamdem cauſſam dare debuiſſet; tum quia ſolis feminis eum concedere potuiſſet; tum quia præter naturam eſt a Natura inſtitutum fuiſſe vas, in quod Hyænarum maſculi ſerere poſſent præter naturam.

Natura non agit præter naturam.

Hyæna ſerpẽs omnis hermaphrodita.

Propterea nos, vbi aliqua ratione verum ſit hoc naturæ miraculum in quapiam Hyæna, & potiſſimum in ſerpente, de qua non egit locis allatis Ariſtoteles; dicimus id contingere poſſe, quia Hyæna ſingula naturam habeat Hermaphroditam, vel quia talem non ſemel viderint Herodotus, & alij vetuſtiores; quæ vno anno maſculeum, & altero femineum ſexum exerceat ad propriæ ſpeciei androgynæ perpetuam propagationem, vt de muliere non vna olim adnotauimus in opere noſtro [g] *De Monſtrorum natura, cauſſis, & differentijs.*

[g] lib. 2. c. 53.

Aliquid autem fumo, & oleo propoſitis conſimile contingere non poteſt; quum fumi, & olei natura penitus diſtincta ſit; nec vllo pacto in vnam tertiam Hermaphroditorum more coaleſcens, ob rationes dudum allatas.

Leporum natura hermaphrodita.

Quod autem de Hyænis pronunciauimus, id ipſum de Leporibus aſ-

aſſertum eſſe volumus; nempe vel falſam eſſe vulgi famam de circulari mutatione ſexus, de qua nec verbum quidem Ariſtoteles vllibi: vel naturam habere vtroq; ſexu præditam, vt de Hyænis admonuimus; quam ſententiam confirmare videtur Epiſcopus Vulturarienſis in[h] Colloquijs ex[i] Aeliano, » dum Præterea, inquit, illud quoq; adijcere licet memoratu dignum, mares lepores vno, eodemque tempore tum alios implent, tum ex ſe pariunt, tum nutriunt; nempe qui ſint vtriuſque ſexus participes; quin mas ſemimortuus captus inuentus prægnans tres lepuſculos ad matricem continebat: ij primum extracti fuere immobiles; deinde ad Solē tepeſcentes reuixerunt; ac linguam porrigentes, cibique deſiderio, os aperientes lac admotum excepere, atque aliti ſunt. Hæc ille. Quæ in olei, & fumi circulatione adſtruenda non maius habent momentum, ac habuerit Hyænarum conſimilis Natura. Non eſt ergo illis aſſentiendum, quicumque ſtatuunt reconditas antiquorum lucernas tamdiu abſque noua fomitis adiectione arſiſſe, quia perenni circulo fumi ex ardente flamma ſublati a frigore loci denuó concreuerint in oleum inde in lucernam inſtillandum rurſus inflāmabile.

[h] Coll. 7. [i] 13. de ani. c. 12.

Hiſtoria mira de lepore grauido.

Septima opinio vulgaris, a Citeſio, & Lazio maxime probata, conſtituit in his lucernis fuiſſe ellychnium ex amianto, & oleum ex eodem lapide, aut metallicis, ac potiſſimum ex auro per Chymiam eductum. Cap. XXXVIII.

POſt examinatas hactenus opiniones in conſpectum venit vulgaris doctorum hominum ſententia, conſtituens reconditas priſcorum lucernas abſque noui fomitis adiectione tamdiu ardere potuiſſe; quia in eis ellychnium conſtaret ex amianto lapide, ex quo veteres mapalia, & carbaſa conficere ſolerent, quæ ignibus ardentia non conſumerentur; oleum vero Chymicæ artis opera eductum eſſet vel ex eodem amianti lapide, quem plerique alumen ſciſſile nuncupatum eſſe opinantur; vel ex alijs metallicis, ac ſpeciatim ex auro in liquorem pinguem diſſolutō; cuius natura ignium victrix, & flammis eſt indomita. Quod placitum paſſim recipitur, claroſq; habet autores in populo, multoſque patronos; Quorum alij putarunt oleum huiuſmodi conſumi quidem ab igne; ſed adeo lente, vt poſt multas annorum decurias, centuriasve illius detrimentum ſenſus vix agnoſcere valeat: alij tum ellychnium, tum etiam oleum exiſtimant ardere incombuſtibiliter, & nihil eorum vmquam abſumi. Sed præſtat horum autorum verba ſubnectere: Franciſcus quidem Citeſius in opuſculo ſuo de Abſtinente Confolentanea ſcribit in hanc ſententiam. Sic lucernas ardentes grauiſſimorum virorum fide conſtat in veterum ſepulchrorum cippis reperiri, quas ipſa inſcriptio ante innumeros annos ibi cōditas teſtatur: eæ tamen exiguo fomitē quam diutiſſime ſuſtinentur; quia humor is, qui olei vicem præbet, tenaciſſimus eſt, & bene vndique ſibi conſtans: ſiue is ſit humidum illud, quod Chymici radicale vocant, ex auro (cui vni rerum nihil deperire creditur) tractum; ſiue quid ei proximum; vt denotare videtur elogium in vrna Olybij notatum. Vuolphangus autem Lazius in ſuis Reipublicæ Romanæ [a] commentarijs latius de propoſito pertractat aſſerens, Supereſt, vt etiam conſuetudinem eius populi, quam in cremando, condendoque cinere adhibebant, oſtendamus. Erat autem huiuſmodi; quod cadauer in pyra, & pice cremabatur; atque cinis exinde in ollas colligebatur, atq; phialas; libamento in vitreo, vel phiala ex vino, & lacte adiecto; & lumine: quod ſubinde in erutis monumentis Romanorum inuenimus. Quemadmodum & Patauij in Italia, in hominum memoria, phialæ cum lumine adhuc ardente, & duplici vaſe incluſæ repertæ ſunt; quarum effigies, ac inſcriptionum rhapſodia exemplis vetuſtatis ab Appiano inſertæ cernuntur. Tanta fuit eius populi induſtria, & ſumptus tanti, vt auro in pinguedinis liquorem arte ſoluto diutiſſime, & per multa ſæcula arſurum ignem foueret: idque ſub terra; quod magis mirandum eſt, abſque aeris adminiculo; quamquam occultos canales foras in ambientem directos crediderim extitiſſe, qui aerem intro ferrent, ac perpetuum illum, ceu ignem ventilarent. Huic opinioni ſubſcribere videtur

Amiantum plerisque creditur eſſe alumen ſciſſile.

Chymicorum humidum radicale.

[a] lib. 3. c. 18. pag. 363.

Romanorum mos in cadauere cremando, & condendo cinere.

[b] 2. miner. tr. 2. c. 1. Magnus[b] Albertus alicubi dicens, Aſbeſton autem coloris eſt ferrei: qui ſecundum plurimum in Arabia inuenitur: cuius virtus mirabilis narratur, & in templis deorum eſt manifeſta; eo quod ſemel accenſus vix vnquam poterit extingui, eo quod naturam habet lanuginis, quæ vocatur Salamandræ, cum modico humido vnctuoſo pingui inſeparabili ab ipſo; & illud fouet ignem accenſum in ipſo. Ab eodem placito non videtur abhorrere Plutarchus ad calcem opuſculi ſui *De oraculorum defectu* aſſerens, Neque diu eſt quod Caryſtia rupes deſijt ſimul cum marmore proferre ſtamina quædam mollia, & quaſi fila lapidea (exiſtimo enim quoſdam veſtrum vidiſſe mantilia, retia, & inuolucra capitis ea ex materia confecta; quæ neque vruntur: & quum vſu ſordes contraxerunt in ignem coniecta nitorem, ſplendoremque ſuum recipiunt) plane enim deſijt; & vix graciles quędam tamquam fili, & quaſi capilli eius materiæ per metalla diſcurrunt. Sed Tritenhemius, referente Libauij[c] Scholiaſte; lucernas duas perpetuo ardentes fabricatus eſt ex asbeſto, & metallicis; tertiam conſimiliter Libauius effecit.

Asbeſti virtus mira.

Humidum vnctuoſũ ab asbeſto inſeparabile.

Caryſtia rupes mina deſijt.

Lapidea fila.

[c] li. de Naphta c. 6.

Expenditur allata ſententia; & oſtenditur in veterum lucernis non fuiſſe ellychnium ex asbeſto, aut amianto; nec oleum ex ijſdem lapidibus, aut metallicis vllis eductum. Cap. XXXIX.

CEterum neque propoſita opinio, etſi a pleriſque viris eximijs recepta, ea eſt, cui mens acquieſcat; primo enim non in omnibus lucernis, quæ diu arſiſſe compertæ ſunt, inuentum eſt aſbeſtinum, amiantinumve ellychnium; immo vero nullus eſt, qui vſquam in repertis huiuſmodi lucernis tale quid offenderit; quum earum inuentores, & poſſeſſores nihil omnino de hac re obſeruatum memoriæ mandauerint: Si enim lucernæ iſtæ ellychnio præditæ fuerunt incombuſtibili ex lapide amianto, aſbeſtove; cur non obſeruauiſſent, obſeruatumque id prodidiſſent lucernarum detectores? cur in ijſdem ſeruatis adusque tempora noſtra ellychnium id non haberent, cuſtodirentque ſedulo illarum poſſeſſores? Deinde vero etiam demus in diſputationem ellychnium tale cunctis lucernis illis extitiſſe; inficiari tamẽ cogimur in eiſdem oleum ex eodem lapide asbeſto, aut amianto infuiſſe: nam lapis iſte, quiſquis ille fuerit, eius eſt cum reliquis lapidibus naturæ, cum ceteriſque metallicis eſſentiæ, vt virtute chymica ex eo non niſi difficillime pauciſſimum olei extrahere poſſis; idemque adeo craſſæ, ſolidæ, denſæque ſubſtantiæ, vt vix fluat, plerumque non ardet, aut peſſime ardeat (quod in plurimis metallorum oleis eximios viros expertos nouimus) &, ſi ardeat quomodocumque, id flammam non emittat vllam: ſin autem flammiget, rutilo ſplendore non fulgeat, ob denſitatem, coloremque inflammatæ ſubſtantiæ; ac, ſi claro lumine ſplendeat, vna cum flamma tetros, & craſſos neceſſario de ſe fumos eructet: Quum tamen ex aduerſo tamdiu ardentes lucernæ fumum non halauerint vllum: ac potiſſime denſum, turbidumve non expirauerint halitum: claramque flammam habuerint, maximé ſplendidam, ſine vlla vaſis, aut loci ambientis inquinatione; quem a craſſo, denſoque fumo non infici non potuiſſe compertiſſimum eſt vnicuique. Deinceps autem, Libauij[a] teſtimonio, lucerna plumoſi aluminis a tempeſtate, ac imbre tuta non eſt; quum tamen lucerna Pallantis omnem ventorum, & imbrium violentiam eluderet, inuictaque ſuperaret. Præterea linum, & oleum asbeſtinum ab autoribus inextinguibile dicitur, aquarumque affuſione magis efferari: quum igitur detectarum lampadum plurimæ in apertione ſepulchrorum aere viſo extinctæ fuerint; ſatis apertum eſt in eis ellychnium, & oleum asbeſti amiantive non exarſiſse: Immo vero etiam inde manifeſtum eſt in eis non fuiſse oleum vllo ex metallo eductum; id enim, quod foret adeo contumax ignium violentiæ, cur flammæ vim actuoſiſſimam ſuperans in plerisque lucernis, cur inquam idem imbecillimam externi aeris actiuitatem tolerare non potuit? Amplius ab eodem & olei, & ellychnij genere quomodo tam variæ naturæ lumina condi potuerunt? cur non omnes lucernæ violentiam aquæ, flatuumque impetum to-

Ellychnium in lucernis veterum non inuẽtum eſt asbeſtinum.

Oleum ex lapidibus vt educatur.

Lucernæ veterum an fumigauerint.

[a] bombic. cap. 9.

Lucerna plumoſi aluminis imbri, ac vento non reſiſtit.

Asbeſtinum oleũ, & linum ardet inextinctum aquis.

Oleum metallicum non habuere veterum lucernæ.

tolerauerunt, vt Pallantea? cur non omnes viſo aere ſtatim extinctæ fuerunt? cur non omnes in aere aperto aliquot horarum ſpacio ardentes perdurauerunt? Denique vero neque illud accipere poſſumus, omnes ab antiquo ardentes lucernas oleum habuiſſe Chymico magiſterio ex metallicis, ac lapidibus eductum; quia conſtat Chymiam non eſſe adeo vetuſtam, vt Pallanti, Tulliolæ, alijsque antiquioribus oleum parare potuerit ad lucernarum lumina diutiſſima; licet Olybianæ lucernæ, & alijs non ita priſcis fomitem comparare valuerit.

Chymia non eſt admodum vetuſta.

Soluuntur argumenta proſciſſam opinionem communientia, explicando primum naturam flammæ telas asbeſtinas non conſumentis. Cap. XL.

NEc profecto rationes illæ, quibus vulgata ſententia circumuallatur, ſunt inexpugnabiles. Ad primam etenim dabo lubentiſſime Plutarcho, & Plinio, ceterisque citatis antiquos habuiſſe filum, quo contextæ mappæ, ac tunicæ ignium vim eluderent ardentes in flammis abſque detrimento: Vltroque concedam ex eodem lino lucernarum ellychnia fieri potuiſſe: aperte nihilominus primo loco negabimus in lucernis omnibus, quæcumque hactenus ab antiquo ardentes inuentæ fuerunt, tale genus ellychnij extitiſſe; quandoquidem illarum repertores, poſſeſſoresque id non obſeruauerunt. Negabimus deinde asbeſtinum, amiantinumque ellychnium eiuſdem generis oleo imbutum tam diuturnam in ſe flammam ſeruare potuiſſe; nam mappalia ex eius lapidis filamentis contexta in ignes ad purgandum coniecta breui conceptam flammam exuebant; nempe vbi ſordium materia igni conſumpta fuerat. Negare deinceps etiam non ſine ratione poſſemus ex asbeſto, amiantove ſimplici ellychnium, & oleũ poſſe ab igne vllo flammam in ſe admittere; nam ex eo lapide contextę tunicæ, in quibus olim priſci diuitum cadauera comburebant, ne cineres buſti cum lignorum cinere confunderentur; & mappæ, quæ igni purgabantur, ſubſtantiam habuerunt ignibus inuictam,

Mappæ ac tunicæ ardentes abſq; ſui conſumptione.

Asbeſtina lucerna cur diu flammam non edat.

Asbeſtina tela cur breui extingueretur.

Asbeſtina tunica ex ſe accendi nequit.

A non tamen ex ſe flammigabilem; tunc autem ſolum flammas concipiebant, edebantque de ſe, quando excrementorum, pinguiumque humorum inquinamento ſordidæ ignibus admouebantur: flamma in aduentitio illis humore pingui vere concepta, & vſque ad eius conſumptionem conſeruata; ſed eo humido conſumptu, ſine flamma tunicæ asbeſtinæ in igne remanebant. Non ergo ex amianto, asbeſtove ſimplici ellychnium, & oleum in reconditis lucernis extitit; quæ tamdiu flammam conſeruare potuerunt ſine noui fomitis adiectione. Sin autem huiuſmodi ellychnio pingue aliquod inflammabile adiectum fuiſſe dicatur; debebant viri præclari talis pinguedinis naturam explicare; ac rationem reddere cur tamdiu flammis indomita eas in ſe continere potuerit.

Asbeſtina tela vt accendi valeat.

B

Lucernas veterum non habuiſſe oleum, & ellychnium ex amianto.

C

Lucernis ab antiquo ardentibus non extitiſſe liquorem ex auri metallo, aut alio vllo eductum: vnde tollitur altera ratio. Cap. XLI.

SEd huiuſmodi pingue humidum nõ potuit eſſe ſubſtantia vlla ex auri metallo educta; quia in primis plurimæ lucernæ ab antiquo ardentes nullum in ſe habuerunt auri veſtigium. Addo in Olybiana lucerna liquorem nullum metallicum fuiſſe, licet in ampullis duabus

D penes eam in vrna compertis liquor & aureus, & argenteus inuentus fuerit: Quo quidem liquore ſi vulgo creditur lucernam illam tamdiu arſiſſe; vulgata hęc opinio nullis munita rationibus, ſed potius pleraſque ſibi repugnantes rationes habens, mihi probari nequit: non enim conſentit rei naturæ, nec experimento chymicæ artis; cuius nulla vnquam opera ex auro pingue humidum elici valet, quod in lucerna ellychnio

E adiectum flammam concipiat; quoniam tale humidum vel eſt auri mera ſubſtantia liquefacta; vel ſubſtantia ex auro educta, ſeu genita, ab eo tamen ſpecie diſtincta: ſiquidem aſſeras humidum id fuiſſe aurum alteratione ſola colliquatum; inde profecto nihil habebis, quo diuturnum lucernarum ardorem tuearis; namque aurum in igne liquatum candeſcit, vt ferrum, & vitrum; ſed tamen

Lucernas veterum non habuiſſe oleum auri, aut alterius metalli.

Humidum pingue non elicitur ex auro.

F 3 men

Aurum non emittit flammam dū ignitum candet.

men flammam ex ſe non emittit; qualis reconditarum lucernarum flamma fuit rutilo fulgore longe, lateq; coruſcans: quippe flamma ex [a] Ariſtotelis decreto eſt pinguis exhalatio e corpore combuſtibili per combuſtionem exiens, & ardens: ex [b] auro autem vi ardentis ignis nulla penitus euaporat exhalatio pinguis; quum nihil priſtini ponderis amittat aurum ex diuturna mora in igne: vt propterea ſcite conſtituerit [c] Ariſtoteles aurum non igniri, ſcilicet igne concepto ſplendidam de ſe flammam non emittere.

[a] 2. de gen. tex. 28. 1. meteor. ſum. 2. c. 1.

Flammæ definitio.

[b] 4. meteor. ſum. 3. c. 2.

Ignis ex auro nullam excutit exhalationem.

[c] 3. meteor. cap. vlt.

Aurum non igniri vt dicit Ariſtoteles.

Aurum quandiu perſeueret ardens.

Deinde vero aurum tamdiu candens, liquidumque permanet, quamdiu in igne ardente in aliena materia fuerit; quo extincto, remotove, aut ad materiæ alienæ conſumptionem emarceſcente; ſenſim & breui aurum ab interno principio priſtinam recuperat duritiem, reaſſumitque frigiditatem; vt aqua feruens remoto igne ſubdito a ſemetipſa refrigeratur: Quapropter aurum eliquatum diuturnæ flāmæ lucernarum fomes eſſe non potuit.

Aqua feruens vt refrigeretur.

Si vero dicas ex auro pinguedinem ab eo ſpecie diuerſam, eamque inflammabilem educi poſſe; iam quum id nonniſi virtute ignium ars chymica poſſit admoliri; audacter contra omnem experientiam inficiaberis aurum eſſe ignibus inuictum; ſtatuesque ipſum per corruptionem ab igne in alienam ſubſtantiam poſſe commutari; quod experimento maxime repugnat.

Aurum igne non vinci.

Deinceps autem ſi pinguedo iſta fuerit diuerſæ ſpeciei ab auro; illa plane aliam habebit ab auri affectione proprietatem: quare ſi auri conditio eſt, vt illæſum diutiſſime candeat in igne: pinguedo ex auro genita non poterit diu illæſa in ſe flammam ardentem continere.

Specie diuerſorum variæ ſunt proprietates.

Poſterius etiam ſi velis humidum iſtud pingue in auro latitaſſe, atque inde magiſterio chymicæ artis extractum fuiſſe; procul dubio in tali magiſterio auri maſſa prior ab igne conſumptionem aliquam perpeſſa fuerit; quod tamen experimentis minime reſpondet; nam aurum igne quantumuis acri, ac diuturno [d] liquatur quidem, vt alia metalla omnia, quæcumque a frigore concreta fuerunt: at nulla ex parte vmquam conſumitur, ſi purum extiterit: Sin autem alieni aliquid in ſe admiſtum habuerit, maſſa

Aurum igne non conſumi.

[d] 4. meteor. ſum. 2. c. 3.

Aurum ab igne quid patiatur.

A prior imminuitur aliquantulum, ignibus illo [e] conſumpto alieno corpore. Poſtremo aurum, & metalla omnia, obſeruatione [f] Ariſtotelis, a prædominio ſunt aquea, minimeque aeris participia: quod etiam illorum grauitas, & ſumma denſitas oſtendit aperte: modo in quibus aer exiguus cum multa coniungitur aqua, ea corpora ſunt, quæ nec flammigare valeant, nec in ſe pingue humidum obtineant ſplendidæ flammæ concipiendæ opportunum: B cuiuſmodi ea flamma fuit, quæ diutiſſime in reconditis lucernis enituit, emicuitque.

[e] 3. meteor. cap. vlt. & [f] 4. meteor. ſum. 4. c. 1.

Aurum eſt a prædominio aqueum.

Flāmam quæ nequeāt emittere.

Liquorem in lucernis ex metallo aliquo eductum non tamdiu flammam conſeruaſſe ob ſummam ſuæ ſubſtantiæ craſſitiem. Cap. XLII.

Minus autem accipiendum eſt, ex metallis eductum oleum craſſiſſimum flammam in reconditis lucernis C tamdiu cuſtodire potuiſſe; quandoquidem e metallis, quorum naturam vidimus eſſe a prædominio aqueam cum nullo, vel exiguo aere, non poteſt artis vllius magiſterio inflammabile oleum educi, cuius natura eſt viciſſim a prædominio aerea, cum exigua participatione aquæ.

Metalla ſunt a prædominio aquea.

Oleum inflāmabile non educitur e metallis.

Deinde ſi e metallis pingue oleum extrahi valeat, idemque ob aeris prædominium inflammari aptum: diu id flammam in ſe non retinebit: quo- D niam aerea cuncta facile in ignis naturam tranſmutantur, cum quo ſymbolum habent, [a] Ariſtotele, ac experimento doctore.

Aerea facile in ignem conuertuntur.

[a] 2. de gen. t. 25.

Deinceps autem humiditas craſſiſſima e metallis educta ſi flammam in ſe concipiat; conceptamque diu conſeruet; ea profecto turbulentiſſimam edet, a qua corpus lucernam continens, & ambiens neceſſario inquinabitur; quod tamen in lucerna Neſidea, & in alijs obſeruatum non ha- E bemus; immo potius oppoſitum Neapolitani [b] Portæ animaduerſione.

Humor e metallo eductus flammam non niſi turbidam edit.

[b] 12. mag. nat c. vlt.

Præterea vero cur in adeo craſſa pinguedine tamdiu ardorem conſeruans flamma ab externi aeris contactu adeo facile in pleriſque lucernis extincta fuit? nouimus enim rationibus, & experimentis confirmatum habuimus in bituminum craſſiori materia diu ardentem flammam pertinaciter ſe a flatuum vehe-

Bitumen pertinaciter ardet flatu, & aqua inuictū.

he-

hementium, & aquarum irruentium A violentia incolumen conſeruare.

Lazij ratio diluitur, oſtendendo perpetuum ignem in metallico ellychnio, & humido pingui exardentem, non fuiſſe ab aere per occultos canales ingrediente conſeruatum. Cap. XLIII.

NEque vero, quos eruditus Lazius ille comminiſcitur, occulti canales aerem intro ferentes ad lucernæ reconditæ flammam in auri ſubſtantia B ventilandam, huic vulgatæ opinioni ſatis ſuffragantur; namque abſolute igniũ flammis canales aerem ad illas ventilandas deducentes neceſſarij non ſunt; quippe vulgaris etiam ignis in occluſo vndique loco extinguitur, non quidem ob defectum aeris ventilantis, nec etiam quo ceu pabulo indigeat, emarceſcens: ſed a fuliginum, in quas materia combuſtibilis ignis actione tranſmutatur, copia ſuffocatus; quas per canales, aut C meatus, vbi foras exire contigerit, in loco non vndique clauſo flamma ſeruatur: ſi ergo liquor vllus auri flammam in ſe concipiat; iam nullis a ſe fuliginibus emiſſis (eſt enim auri ſubſtantia igne non diſſipabilis in fumos) canales non poſtulat vllos, per quos eas fuligines egerat. Amplius autem ſi ex auro nulla ſubſtantia educi poteſt, quæ in lucernis flammam concipiat: vt paullo [a] antea fuſe probauimus; certe nec D metallicis vllis intra cauitates ardentibus adueniens, ſiue per occultos canales arte factos, ſiue per cæcos naturæ meatus, aeris ſubſtantia diu flammam lucernæ conſeruare valebit; non enim aer in flammam ſenſui cõſpicuam commutari poteſt; ſed ipſe ob ſui raritatem inuiſibilis in ignem ſe rariorem, inadſpectabilioremque conuerti ſolummodo valet: at vero lucernarum flamma corpus miſtum fuit ex igne, & materia E denſa, ob corpulentiam viſibile in antiquorum tumulis.

Flamma non eget aeris ventilatu abſolute.

Flamma in occluſo loco cur extinguatur ſi non defectu ventilationis, nec pabuli aurum igne non fumat.

[a] cap. 39. 40. 41.

Aer in flammam viſilem verti non poteſt.

Tritenhemij, & Libauij lucernas proſcriptam opinionem ſatis non communire. Cap. XLIV.

POſtrema vero ratio ex Tritenhemij, Libauijque lucernis depromA pta diſſolui exacte nequit, niſi perſpecta prius illarum conſtitutione. Illam autem ſic nobis Libauij Scholiaſtes deſcribit inquiens, Addere his placuit etiã Chymica illa Tritenhemij artificia, quibus ignes æternos procurauit, recenſente quodam anonymo in aureo vellere, nomine Bartholomæi [a] Korndorferi. Sunt autem duo lumina æterna; quorum prius Miſcet ſulphuris, & aluminis calcinati quaternas vncias, & in B ſublime actis flores conficit: Florum ſextantem cum ſemuncia iungit Boraſi cryſtallino Veneto vnciali: inque concha vitrea contritis affundit ſpiritum vini quater deſtillatum, & facta digeſtione, abſtracto illo, nouum reponit; idque repetit bis, ter, vel quater, donec ſulphur in ærea lamina candefacta ſine fumo inſtar ceræ fluat: Hoc pabulum eſt. Poſtea adornandum & ellychnium eſt hac arte. Asbeſti lapidis filamenta longitudine fere digiti auricularis, craſ C ſitie vero media colligantur ſerico albo. Factum inde ellychnium in vitro Veneto ſulphure, ſeu alimento prius purgato conſpergitur, tumulaturque: & in arena calente horis vigintiquatuor decoquitur, ebulliente ſemper ſulphure. Inunctum, delibutumque ſic ellychnium diſponitur in concha vitrea, vt emineat paullulum: aggeritur ſulphur præparatum: concha in arenam calentem infertur, vt liqueſcat ſulphur, & D comprehendat ellychnium. Tunc hoc incenſum ardet iugi flamma. Poteris lampadem quolibet loco reponere. Hic eſt ignis æternus prior. Poſterior ita habet: Salis toſti libræ affunde acetum ex vino forte; abſtrahe vſque ad conſiſtentiam olei. Redde nouum, macera, deſtilla, vt ante; idque quater: In aceto hoc infunde vitri antimonij ſubtiliſſime læuigati libram: Repone infuſionem in cinerem calidum horis ſex E clauſo vaſe, vt extrahatur tinctura rubicunda: Effuſo aceto iſto, ſubmitte aliud, atque iterum extrahe, repetens laborem donec tota rubedo reſoluta ſit, & extracta: Coagula extractiones vſque ad olei conſiſtentiam; quam in Balneo rectifica ad puritatem: Cape deinde puluerem antimonij, ex quo rubedo extracta eſt, & in minutiſſimum pollinem redige; cui in vitrum iniecto infun-

Lucernas diutiſſime ardentes, & fecerit Tritenhemius.

[a] Lib. de Naphtha c. 5.

„ infunde oleum rectificatum: abſtrahe, „ & redde ſepties, donec corpus deuoret totum ſuum oleum, fiatque ſiccum: „ Hæc extrahe per vini ſpiritum toties „ mutatum, donec eſſentia tota exierit: „ Menſtrua collecta in phiala Veneta inducta papyro quintuplici deſtilla vt ſpiritu exeunte, in fundo maneat oleum „ incombuſtibile; cuius vſus eſt cum ellychnio, vt ſulphuris, de quo ante. Hæc „ ſunt illa Tritenhemij æterna lumina. „ (ſubdit Libauij Scholiaſtes) quæ non „ quidem plane conueniunt cũ Naphthæ „ pertinacia; verumtamen talia ſe illuſtrare mutuo poſſunt; Naphtha non ita „ durat, vt non comburatur; exhalat „ enim, & deflagrat: ſed ſi figatur, adiecto ſucco lapideo asbeſtino, etiam æternum fomentum præbere poteſt; vt ſupra de continuatione incendiorum naturalium diximus. Hæc ad verbum in propoſito ſcribit vir inſignis. Ceterum nos, vt ingenue propriam ſententiam profiteamur, neque ob iſta egregiorum virorum opinioni ſubſcribere debemus; in primis enim ſi huiuſmodi lumina perpetuo durauerunt, vel ad multos annos abſque noui fomitis adiectione perennare potuerunt; id certe non habuerunt ex materia metallica, & foſſili minerali, ex qua cōſtructa fuerunt; quia ſulphur, naphtha, vini ſpiritus, ſal, acetum, & antimonium, igne conſumuntur; nec diu poſſunt eius actiuitati reſiſtere: nec ex admiſtione asbeſtini pulueris, cui vis ineſt ignibus inſuperabilis, id ſortiri poſſunt, vt ignium vim eludant omnino; nam quod eſt per ſe ab igne conſumabile; id ſemper, cuicumque rei admiſceatur, propriam naturam ſibi retinebit, iuxta vulgatum dogma, Quod eſt per ſe tale, ſemper eſt in quocumque tale; ſed ea lumina diuturnam ſui duratione habuerunt aliunde: cuius durationis cauſſam ex rei natura nos infra latius [b] inueſtigabimus. Deinde vero falſo, aut ſaltem minus proprie dicitur, arte parari poſſe lumen æternum ex materia ſubcæleſti, ac elementari: tum quia omne arte factum, vt ſui prima obtinuit exordia, ſic oportet vltimum ſuæ durationis finem aliquando tandem habere: quum fuſe demonſtrauerit [c] Ariſtoteles genitum, & corruptibile inuicem reciprocare: tum quia omne materiale ſubcæleſte, ac ſpeciatim miſtum ex elementis eſt per ſe corruptibile, nec vlla ratione in æternum perdurare valet. Sin autem æterni vocabulo diutiſſimam luminis durationem intelligant viri præclari, nos ex allatis verbis ęternos ignes chymicis artificijs procuraſſe Tritenhemium habemus: at eum voti ſui compotem factum fuiſſe non habemus: & Libauij Scholiaſtes coniectura, & ratione ſeu logica, ſeu probabili æternæ flammæ fomentum nobis inſinuauit: ſed experimento, & ratione neceſſaria id minime cōprobauit. Si enim tanta res, tamque præclara, Principibusque viris mirum in modum expetita propoſitorum vllo artificio fieri potuit: quidni a Tritenhemio facta æterna lumina etiam nunc apud aliquem Principem extent? Quidni a Libauio inſigni Iatrochymico parata lucerna ſemper ardens proſtet? an non eximium virum perpetui luminis parandi gloria titillare debuit? an non vtilitas maxima parati mouere potuit? an non curioſiſſime talia miracula inſectantium plurimorum aliquem deſcriptæ formulæ ad experiendum hoc opus impellere debuerunt, potueruntque? Certe vt præclaros viros Chymiæ ſtudioſos antea notatas Tritenhemij operationes non ſemel habuiſſe veriſimile eſt; ita plane illos numquam non intento fine fruſtratos lumen æternum iiſdem magiſterijs conficere nequiuiſſe probabile ſatis eſt. Quare nec mentem firmant clariſſimorum virorum dogmata conſtituentium reconditas antiquorum lucernas diuturno igne ſplendidas habuiſſe ellychnium, & oleũ ex amianto, asbeſtove, ac ex auro, metallicisve alijs arte chymica elaboratum; hisque ſolis inniti perennem illam flammæ durationem. Sed exiſtimamus diuturnæ iſtius flammæ oportere ineſſe illam ad humidum inflammabile proportionem, quam ſuo loco infra [d] explicabimus: quæ ſi flammulis iſtis Tritenhemij detur ineſſe, ea illis inerit, non ex conditione materiæ, vt plerique opinantur; ſed ex gradu miſtionis, compoſitionisque ingredientium: qui gradus adhuc non explicatus, in profunda latet Naturæ maieſtate reconditus.

Naphtha cōſumitur ardens.

Antimonium igne conſumitur & ſal, & acetum.

Per ſe combuſtibile ſemper tale.

Quod eſt per ſe tale, ſemper eſt in quocũque tale.

[b] lib. 3. Æternum lumen arte parari non poſſe.

[c] 1. cæl. tex. 121. & ſeqq. Genitũ omne eſt caducum.

Æternum dicitur etiam quod diu durat.

[d] Lib 3. c. 21. & ſeqq.

Octa-

Octaua ex Libauio ducta opinio conſtituens in reconditis antiquorum lucernis fuiſſe pulueres Gagatis, in quos deſtillans iugiter aquæ gutta perennem flammulam excitaret, conſeruaretque.
Cap. XLV.

[a] 6. de Gagat. c. 31.
Gagatis lapidis ex aqua ſtilla inflammatio.

SVnt præterea, qui apud Andream [a] Libauium legentes lapidem Gagatis nomine dictum eius eſſe naturæ, vt ex eo inſtillatæ aquę flammam excutiant; hinc opinati ſunt in reconditis antiquorum lucernis fuiſſe pulueres, aut ramenta quædam lapidis Gagatis; in quæ ramenta iugiter aquarum guttulæ, aqueive vapores craſſiuſculi, qui numquam non in locis ſubterraneis inueniuntur, inſtillarent, inciderentve: qui vapores, quæve guttulæ contactis illis pulueribus, ramentisve Gagatinis, inde flammulam ſtatim excitarent, excitatumque igniculum deinceps in plurimos annos conſeruarent, fouerentque iugi, & continua regeneratione: cuius rei ſignum euidentiſſimum illud eſſe volunt, in huiuſmodi lucernis omnibus inuentos fuiſſe pulueres, compertaque plurima id generis ramenta.

Vapores aquei ſunt in ſubterraneis.

Pulueres inuenti intra veterum lucernas.

Expenditur allata opinio, probando non in omnibus lucernis ab antiquo ardentibus extitiſſe Gagatis ramenta; non in ea decidiſſe vbique ſtillas aquæ; non poſſe continuam eorumdem irrorationem ad plures annos ignem conſeruare: patefacta ratione, qua ex eo lapide aqua flammam excutiat: & calx extincta denuo inflammari nequeat nouæ aquæ affuſione.
Cap. XLVI.

SEd neque huic opinioni aſſentiri valemus, multis rationibus ab ea nos auocantibus: primo enim quicumque tales lucernas in aperiendis antiquorum tumulis inuenerunt, luminis quidem in eis ardentis mentionem habuerunt, ſed Gagatini pulueris nullius vmquam, aut ramenti meminerunt: Vt fundamentum propoſitæ ſententiæ ſit mere voluntarium; & ſola coniectura, eademque leuiſſima innixum quam maxime nutare videatur. Deinde vero falſum eſt abſolute in reconditas illas lucernas aſſidue ab ambiente loco incidiſſe guttas aqueas, irrepſiſſeve aqueos vapores de puluere Gagatis flammam excutere valentes; nam lucerna Neſidea intra vitream phialam incluſa nullum aeri aditum, nedũ aquarum guttulis, vaporibusque longe illo craſſioribus ingreſſum ad ſe præbere potuit: Olybij quoque lucerna in duplici vrna fictili permanens ab omni loci humore tuta, intactaque remanſit: Antiochena ſimiliter intra murum ſupra Ciuitatis portam incluſa lucerna, vnde, quomodove aqueas guttas per tot annorum curriculum habere valuit, aqueosve vapores? aſſidue namque ab ijs parietem irrigantibus nõ longo temporis interuallo & murus corruptus diffluxiſſet, & imago illa Redemptoris Domini plane deſtructa fuiſſet: Pallantina vero, & Tulliolana lucerna in ariđiſſimo loco inuenta eſt; in quo vi nimiæ ſiccitatis cadauera illa vetuſtiſſima tamdiu conſeruari potuerunt, quæ ſolo tactu in pulueres minutiſſimos abierũt; ſiquidem in loco humidiori carnes cito computreſcunt, & a ſe ipſis in elementa diffluunt; non autem in pulueres priſtinam figuram retinentes exſiccantur. Deinceps etiam falſo & illud aſſeritur, paucos pulueres, paucave Gagatis ramenta ex iugi aſpergine poſſe multorum annorum, ſęculorumque flammam excitare, & conſeruare; quoniam ignis, qui ex aſperſione Gagatis excutitur; non eſt pura aqua a lapide accenſa; quod ſupponere videntur inſignes viri; aqua enim potis non eſt ita in flammam ſplendidam accendi; ſed eſt vapor quidam pinguis ex irrorato Gagate exiẽs, per concentrationem caloris, portionisque igneæ in Gagate deliteſcentis, atque adeo per antiperiſtaſim accenſus, & in flammam ſurſum euolans, eo modo prorſus, quo ex calce viua ignis affuſione aquarum excitatur: Verum enimvero quum vapor ille pinguis Gagatinus ab igne ardente conſumatur; fieri profecto nequit, vt qui exiguus ineſt in paucis illis ſeu pulueribus, ſeu ramentis, tam diuturnæ multorum annorum flammulę ſufficiat; ſed breui aliquot ad ſummum menſium curriculo cõſumptus idem vapor ex aquæ inſtillatione tandem pulueres Gagateos nullam ex ſe flammulam edere iam amplius aptos relinquet. Videmus enim calcem affu-

Lucernas veterum non patuiſſe vlli ſtillicidio.

Lucernæ plures conditæ fuerunt in ariđiſſimo loco.

Cadauera in ariđiſſimo loco vt ſeruentur.

Aqua non ardet in flammam.

Vide lib. 4. cap. 40.

Lapis Gagates vt inflammetur.

ſione

Calx extincta cur iterum nō inflammetur no gaquæ effuſione.

ſione aquæ ſemel flammas vbi conceperit, ea breui extincta ob conſumptionem pinguis illius fomitis, denuo igniri non poſſe, licet repetamus nouum aſpergimen aquarum.

Diluitur argumentum deſumptum a ramentis, & puluribus inuentis intra lucernas antiquorum. Cap. XLVII.

QVod autem in proſciſſæ opinionis comprobationem afferebatur argumentum, deductum a pulueribus, & ramentis intra reconditas ab antiquo tempore lucernas inuentis, ſat ſuperque ſolutum fuit in ſuperioribus apud [a] Gutherium: Quibus nunc addere liceat in repertis huiuſmodi lucernis quam pluribus nullos omnino pulueres compertos fuiſſe, nullaque lapidis vllius ramenta conſpecta, ſed potius fluxilem quamdam ſubſtantiam, pingueque humidum, non autem lutulentum; quale id eſſe oporteret, quod ex aquarum guttis, & lapidum pulueribus ad inſtar cæmi coagmentatur: Et certe in Olybij lucerna latex luculentus, non liquor lutulentus compertus eſt. Adijcio in pleriſque lucernis ab antiquo reconditis intra mortuorum tumulos, quę non diuturnam habuere flammam, ſed breui tempore conſumpta fomitis materia extinctæ fuerunt, paſſim repertos fuiſse pulueres, & ramenta ſimilia his, de quibus viri clariſſimi: Quum ergo in ijs lucernis hi pulueres perennem flammulam non ſeruauerint, qui fieri potuit vt in illis alijs eadem ramenta igniculum æternum ſeruare valuerint? certe vt illi nihil aliud fuere quam cineres combuſti ellychnij, fomitiſque reſidui; aut e loco defluxa caries, aut etiam terrena portio vndecumque lucernis extinctis incuſsa, ita plane ramenta hæc non alieni generis exiſtunt. Deinceps autem ſi Gagatini pulueres ad perenne lumen in ſepulchro ſeruandum lucernis iniecti fuerunt pridem ab earum autoribus; cur in Neſidea lucerna intra vitrum incluſa reconditi ſunt, ad quos accendendos nulla vaporis, aquęve ſtilla ingredi potuit? cur in Olybiana intra duplicem vrnam? cur in Tulliana, & Pallantea in loco aridiſſimo ſitis? rationi enim conſentaneum eſt Autores

[a] cap. 26.
Pulueres non in omnibus lucernis inuenti.

Humor in Olybij lucerna qualis fuerit.

Pulueres in lucernis veterū inuenti quid fuerint.

A huiuſmodi lucernarum in eis non alia de cauſsa Gagatinos pulueres impoſuiſſe, niſi vt ij aſſidua irroratione continuā flammam exhiberent; at in hunc finem lucernas in humente loco, & aquarum aſpergini patentes recondere debuiſſent. His igitur nominibus apparet non eſse vt eam opinionem accipiamus, qua ſancire non dubitant inſignes viri flammam in reconditis ab antiquo lucernis tamdiu perdurare potuiſse, quia intra B eas lapidis Gagatini aquarum aſperſione inflammabilis ramenta, & pulueres ineſsent; in quos aſſidue aquarum guttæ, vaporesve craſſiores inſtillarent.

Nona Plutarchi ſententia dicentis ignem lucernarum diutiſſime durauiſſe, illo aeris ambientis conſtitutione vel frigida, & humida: vel viciſſim calida, & ſicca impedito ne cito poſſit fomitem conſumere. Cap. XLVIII.

C INter omnes alios Doctores naturalem cauſſam diuturni lucernarum luminis, æternique illarum ignis aſſignare videtur, eamque ſubtiliſſimam e Naturæ penetralibus educere Plutarchus in veſtibulo ſui libelli *De oraculorum defectu* inſcripti: aſſerit enim lucernæ flāmam abſque noui fomitis adiectu per temporis pene infinitum ſpacium conſeruari poſſe duplici ratione, & vtraque mere naturali: Vna quidem eſt, ſi lucer- D na ex communi oleo, & vulgari ellychnio ardente coruſcans recondita ſit in loco, vbi aer ambiens frigidus, & humidus perpetuo contineatur; namque ab his qualitatibus aeris in eo degens ignis labefactatus, vt pote a ſuis contrarijs eneruatus, vires non habebit, quibus poſſit vel ad multum temporis interuallum exiguam fomitis portionem abſumere: Quare ad ſui conſeruationem acceſſu noui fomitis non indigebit, & abſque illo diutiſſime perdurare vale- E bit. Altera vero cauſſa eſt, ſi eadem lucerna viciſſim permaneat ſemper in aere calido, & ſicco; quia talis ambientis caliditas rarefacit ignis ſubſtantiam in ardente lucerna; ignis autem in rara ſubſtantia exardens imbecillas habet vires; vt experimentum oſtendit, & ratio ſuadet: nam hieme ignis ab ambientis frigore in ſe coactus plus habet virium,

Plut. phyſice magis philoſophatus.

Ignis ab aere vt labefactetur.

Ignis vires qui habeat imbecillas.

rium, & melius ardet: in æſtate viciſſim rarefacta illius materia languidiores, imbecillioresque vires obtinet; vnde non poteſt fomitis exiguam particulam niſi ad multum temporis interuallum abſumere: Quo fit vt in tali loco ardens lucerna diutiſſime flammam in ſe retinere valeat. Quam Plutarchi ſententiam fouere videtur Theophraſtus, dũ ait, In Sole malignius vrit ignis, quam in vmbra: & lucernæ minus lucent igni ardente, extinguunturque omnino ſupra flammam poſitæ. Sed præſtat aurea Plutarchi[a] verba de propoſito in medium adducere; agens enim de Ammonis annua lucerna ſic ad verbum infit: Ergo ne res ea fefellerit reliquos homines, apud quos ignes coluntur, adſeruanturque per temporis pene infinitum ſpacium? Quod ſi quis tamen omnino veram eſſe rem ponat; & quidem præſtat cauſſam adſcribere frigiditatibus aliquibus, & humiditatibus aeris; quibus ignis languefactus non poſſit multum conficere alimenti; neq; opus eo habeat: Aut ſiccitates contra, & caliditates cauſſari; iam enim audiui, qui de igne dicerent, hieme eum melius ardere, plusque habere virium, frigore in ſe ſe coactum, ac ſtipatum; in æſtu autem raritate contracta imbecillum reddi, ac languidum: & ſub Sole accenſum remiſſius agere, materiamque molliter inuadere, ac tardius conſumere. Hæc Philoſophus eximius: Cuius opinionem & ea ratio communire, ac explicare videtur, quod in ſubterraneis locis, vbi reconditæ lucernæ ab antiquo ardebant, aer vniformis conſeruatur aſſidue alibi frigidus, & humidus; alibi calidus, & ſiccus; vt propterea nil prorſus igni occurreret, quod ipſius vires roborare poſſet; vnde fomitem cito conſumere valeret.

Ignis hieme cur validior, æſtate debilior.

[a] Libro de Igne.

Aeris frigiditas, & humiditas vt afficiant ignem.

Aeris caliditas, & ſiccitas vt ignem afficiant.

Aer vniformis vbi ſit, & conſeruetur.

Examinatur allata ſententia, demonſtrando lucernas non poſſe ab ambientis vlla conſtitutione diutiſſime ardentes conſeruari. *Cap. XLIX.*

AT vero licet ambæ iſtæ cauſſæ a Plutarcho propoſitæ durationem annuam magnæ lucernæ, quę cum multa olei menſura in Templo ſemper ardens a Miniſtris cuſtodiebatur quotannis nouo infuſo oleo, promouere valerent; nulla tamen earum efficere poteſt vt puſillæ lucernæ cum exiguo fomite in ſepulchris, alibive ab antiquo reconditæ vltra centum annorum ſpacium ardentem ignem in ſe conſeruarent. Ac certe Plutarchus eo loci dedita opera de Ammonis lucerna, & alijs illi conſimilibus diſputationem habet, quæ in Gentilium Deorum delubris ab eorum ſacerdotibus adſeruabantur, noua in abſumpti locum olei affuſione; quam vel quotidie, vel ſingulis hebdomadibus, aut menſibus, aut annis iterabant; pro maiori, vel minori olei menſura, quę in maiori, aut in minori lucerna, longiori, aut breuiori temporis curriculo igni ardenti ſufficiebat: Nullamque rationem habet vir inſignis, nullamque admirationem de diuturna flammæ illius duratione; quam olei menſuræ proportionatam eſſe ſupponit: ſed ſolum admiratur varietatem durationis eiuſdem ignis in eadem lucerna cum pari olei menſura exardentis: & cauſſas affert, cur in lucerna Templi Ammonis perpetuo ardente ſubinde poſteriori anno minus olei abſumatur, quam pręcedente; quum Sacerdotum opinionem minime probet aſſeuerantium id prouenire, quia ſequens annus ſemper ſit ſuperiore breuior: At nos de diuturna multorum annorum duratione ignis ardentis in exiguo fomite tractamus: quam non tetigit eo loco Plutarchus. Adiungere quoque liceat egregium Philoſophum illas propoſiti cauſſas tamquam probabiles attuliſſe, non autem ijs veluti neceſſarijs acquieuiſſe; tum quia rationi conſentaneum non eſt in Ammonis delubro ſemper poſteriore anno aerem fuiſſe, quam in præcedente, aut magis frigidum, & humidum; aut magis calidum, & ſiccum: nonne vnquam ibi annus fuit, in quo aer calidus, & humidus; aut frigidus, & ſiccus ardentis ignis vires non labefactaret, ſed potius in celerem fomitis perniciem adaugeret? tum quia magis probat rationem tertiam Plutarchus eodem in loco ſtatim ſubnectens, Maxime vero liceat cauſſam in ipſum conferre oleum; non enim abſurdum eſt olim id ex recenti natum ſtirpe plus aquei habuiſſe admiſtum; minusque alendo valuiſſe: poſtea coctum in

Plutarchus quarum lucernarum naturam tractauerit.

Quid admiretur in Ammonis lucerna.

Non putat annos eſſe inæquales.

Oleum nouellæ ſtirpis plus aquei habet, quam vetuſtæ.

„ in perfecta, ac coactum, eadem quantitate plus potuiſſe, ignemque facilius fouiſſe.

Lucernæ cum pari menſura & minori olei, vt diutius ardeant.

Ac re vera lucernæ, in quibus cum oleo admiſta eſt aqua, diutius cum eadem menſura durant, quam oleo ſimplici, ac ſyncero plenæ;

Aqua ſub oleo cur lucernas diutius ardere faciat.

quoniam aqua & magis reſiſtit actiuitati flammæ; cui nihil, aut parum obſiſtit oleum; & ignis ſibi contrarij vires quoquo pacto eneruat: & ignem auocat ad ſe, oleique conſumptionem procraſtinans magis retardat: quod in opere noſtro [a] *De Vita* ex eo demonſtrauimus, quia non aliunde tum lucernæ, in quibus oleo aquæ nonnihil permiſtum eſt, diuturniorem flammam ſeruant, quam ſimplici oleo plenæ:

[a] lib.2.c.11.

Lauri frondes virētes in igne cur crepitent.

tum olearum, laurique virentes frondes in ignem proiectæ primum crepitant, poſtea demum ſilentes ardent; quam eo, quod in illis flamma primo loco depopulari, & conſumere ſtudet amurcam, & aqueam humiditatem, veluti ſibi magis contrariam; remittendo interim, ac retardando quadantenus olei ſibi familiarioris conſumptionem:

Oliuarum nouellæ cur humidiores vetuſtis.

Oliuarum quoque nouellæ humiditate aquea magis abundant, quam ſeniores plantæ in eadem ſpecie, ſiquidem & magis luxuriant; atque ad celeriorem auctionem pluri humore indigent iuniores;

Senium quid ſit.

& ſenium eſt humidi ſubſtantifici maxima, & perennis exſiccatio in omnibus viuentibus noſtratibus, Hippocratis [b] etiam obſeruatione.

[b] 1.Sectio. aphor.14.

Sed & quarta problematis ſolutio per inficiationem, qua Plutarchus illis Ammonis adminiſtris fidem derogare videtur, mihi maxime probatur; ſubdit enim eo loci, „ Oportebat Ammonis adminiſtros ſeruare propoſitum ſuum; quamquam abhorrens a fide, & inſolens.

Aeris nulla qualitas prohibet conſumptionem fomitis ab igne.

Ceterum in propoſito noſtro fieri nullo modo poteſt, vt ambientis aeris vlla qualitas adeo hebetet vim ardentis ignis, vt prohibeat quo minus ille ſubditam ſibi olei materiam exiguam per longiſſimum annorum tractum conſumat; nam vt de frigiditate, ac humiditate prius eloquamur, tanta hæc non fuit in Ammonis Templo, vt ardentis ignis vim poſſet hebetare adeo, vt eius actionem impediret;

Ammonis Tēplum in qua regione fuerit.

quoniam Templum id non in Zonis glacialibus; aſt in regione temperata fuit ad calidam vergente apud mare rubrum in Aegypto; vt in-

A nuit Plutarchus: in quo ſane Templo, & aere quum viuerent homines abſque eo quod blandus eorum calor inſitus impediretur ne ſubditum ſibi primigenium humorem iugiter abſumeret; multo ſane magis actuoſior flammæ calor hebetari adeo non potuit, vt languidus olei ſubſtantiam humanis corporibus molliorem, diſſolubilioremque conſumere nequiuerit.

Aeris conſtitutio quæ acceleret conſumptionem olei lucernæ.

De aeris calida, & ſicca diſpoſitione pariter aſſerimus in B ea ſi vis ignium languidior fieri ſtatuatur, oleum tamen etiam celerius conſumetur; non ſolum quia id calore ambientis attenuatur, ac rareſit, maximeque diſponitur, quod ab ardente igne debiliori cito abſumatur; ſed etiam quia ſimul a duobus corruptionibus deſtruitur; nam & ignis ardens in lychno, & calor ambientis æſtuans oleum certatim diſſipant, & depaſcuntur: Si enim olei cadum ardentibus Solis radijs æſtate media expoſueris, breui oleum ma- C xime conſumi experieris; ſin autem ardentem ignem ellychnio admoto eidem oleo adiunxeris, næ multo citius oleum totum abſumi videbis.

Qualitates actiuæ magis ſunt validæ in ſubiecto denſiori.

Præterea vero certum eſt actiuas qualitates, quo ſunt in ſubiecto denſiori, eo magis actuoſas eſſe, magiſque validas:

Fumus eſt aere denſior.

Qui ergo fieri poſſit vt caliditas, & frigiditas in aeris ſubſtantia rara, tenui, ac molli viribus præualeat calori ardentis flammæ in lucernis, qui calor ſubiectum ha- D bet olei, ellychnij, & fumi longe denſiorem ſubſtantiam? eſt enim fumus adſpectabilis aere ob raritatem inadſpectabili longe denſior, ac multo etiam magis oleum, & ellychnium;

Flamma quid ſit.

eſt autem flamma ex Ariſtotelis [c] decreto fumus ardens:

[c] 2. de gen. tex.28. 1.meteor.ſu.2. c.1. 4.meteor.ſu.3 c.2.

Si ergo actuoſior, & robuſtior eſt calor ardentis ignis in ellychnio fulgidæ lucernæ, quam frigiditas, caliditas, aliave qualitas vlla in aere vigens; quid, obſecro, eſt in cauſ- E ſa, vt ignis lucernæ a qualitatibus ambientis aeris eneruari queat adeo, vt elangueat; & torpens ſubditum ſibi oleum exiguum per multas annorum decades non abſumat?

Di-

Diluuntur allatæ rationes, oſtendendo qua ratione ignis ardens in acre tum impenſe frigido, tum etiam calidiſſimo vires habeat languidiores. Cap. L.

SEd & rationes in propoſiti confirmationem ex Plutarcho deductæ diuturnam reconditæ flammulæ durationem non ſatis comprobare videntur: In primis enim abſolute negamus omnes ab antiquo ardentes lucernas in aere aut frigido, & humido; aut calido, & ſicco permanſiſſe; nam plurimæ in loco frigido, & ſicco reconditæ fuerunt, & ſpeciatim Tulliolana; non aliunde ſiquidem cadauer Tulliolæ recens inuentum ſolo contactu in pulueres abijt, niſi quia in frigido, & ſicco aere demum omni extincto calore, omnique conſumpta humiditate, cineres, terreneque miſti partes relictæ ſunt priſtinam cadaueris figuram ſolam adhuc retinentes; vt monuit alicubi etiam [a]Ariſtoteles, & ratio confirmat; quia in humido loco putredinem concepiſſet neceſſario cadauer humanum; nec eius figuram priſtinam reſidui a putredine cineres vlla ratione in ſe retinere valuiſſent: in calido etiam loco ab ambientis calore miſti proprium ad ſe auocante cadauer humanum computruiſſet, putredineque in tabum fætidum diffluxiſſet, tandemque nil niſi cinis, ac puluis infiguratus remanſiſſet: vt experimentis quotidianis comprobatum habemus. Deinde vero quum terræ, intra quam conditæ fuerunt ab antiquo ardentes lucernæ, varia ſit altitudinis menſura; ſiquidem locatæ fuerint prope ſoli ſuperficiem lampades ardentes; iam ibi non potuerunt iugem habere continentis temperaturam aut calidam, & ſiccam; aut frigidam, & humidam; quoniam æſtate frigus maxime viget in terræ viſceribus; & hieme calor; vt aqua puteorum, & aer ſpeluncarum certo nobis experimento demonſtrat; ratioque confirmat; nam hieme ab ambientis intenſo frigore tum genitus pridem a Solis radijs reflexis ad perpendiculum, aut fere, in ſuperficie terræ calor veluti contrarius pellitur, fugaturque, & intra terræ viſcera concentratur: tum etiam in terræ finibus inferioribus ſeu exardente ſulphure, ſeu alia quacumque ratione calor exortus, & ad auras inhians, prohibetur ne ſurſum ad æthera, quo propenſus eſt, libere ſcandat: Aeſtate vero ab ambientis aeris calore intimus hic vterque terræ calor, veluti a familiari, foras euocatur; terraque ſui natiua frigiditate, ac ſiccitate aerem intra ſuas cauitates comprehenſum refrigerat, ſiccitateque afficit; vt propterea lucernæ ſitæ non longe a terræ ſuperficie ſemper non incolant aerem aut frigidum, & humidum; aut calidum, & ſiccum. Si vero locatæ fuerint adeo longe a terræ ſuperficie, vt ad eum locum calor vllus penetrare nequeat, vllaque mutatio primarum qualitatum quacumque de cauſſa pertingere; næ ibi ſemper vigebit incluſus aer frigidus, & ſiccus a terræ proprijs qualitatibus vniformiter affectus. Deinceps autem concedentes diſputationi flammam in aere frigidiſſimo, & humidiſſimo viribus eneruari; vt propterea & Marcus [b] Polus teſtatus ſit in Prouincia Vochan apud Septemtrionem hiberno tempore ab aeris intenſiſſimo frigore flammas viribus adeo hebetari, vt parum ſplendeant, nil coquant, corpusque proximum non calefaciant, aut vix calefaciant: & idem expertus ſit Hollandenſium tertiæ nauigationis autor [c] in Noua Zembla: negamus in ſubterraneis Italæ terræ locis, vbi lucernæ ab antiquo ardentes nuper inuentæ fuerunt, aerem fuiſſe adeo frigidum, qui flammæ vires, vt in regionibus illis Septemtrionalibus, eneruare potuerit. Addo aliud eſſe comparare ignium vires cum materia combuſtibili, in qua ignis accenſus ardet; atque aliud cum vicino corpore non ardente: nam ardens flamma ſubditum ſibi fomitem comburebat vndique ipſum ambiens, & in Vochan, & in Noua Zembla nuncupata; vnde Batauî ligna quamplurima, & carbones abſumere cogebantur, vt corpora ſua quomodocumque calefacerent, ne ab intenſo frigore necarentur; licet ipſi frigidiſſimo ab aere vndique circumdati parum admodum ab igne calefierent, præualente aeris plurimi ſummo frigore viribus exiguæ flammæ: Vt ergo intenſiſſima frigiditas, & humiditas aeris in Noua

G Zem-

Marginal notes:

Lucernæ veterum in omni aere viguerunt.

Tulliolæ cadauer cur tactu in pulueres abierit.

[a] 4. meteor. cap. vlt. 4. meteor. ſu. 1. c. 2.

Cadauer in quo loco neceſſario putreſcat.

Vide lib. 4. cap. 15. Cur in ſubterraneis æſtate frigeat, hieme caleat.

Terra vt aerem intra ſe afficiat.

Qualitatum mutatio in qua terræ parte non fiat.

Flamma in quo aere viribus eneruetur.

[b] lib. 1. c. 28.

Flamma vbi nil coquat ob ſui debilitatem.

[c] cap. 7. & 8.

Zembla non potuit ardentis ignis vires adeo hebetare,quo minus hic ſubditum ſibi lignorum, & carbonum duriſſimorum fomitem euidenter, ac breui tempore miſeris illis Hollandis abſumeret; ita multo minus id contingere potuit reconditis lucernis ab antiquo ardentibus,quod earum ignis ab aeris ambientis humida frigiditate adeo labefactaretur, qui ſubditam ſibi fomitis liquidi materiam per multas annorum decurias, centuriasque conſumere non poſſet. Amplius & altera ratio a calore ſicco deprompta non minus eluitur; quia primum concedentes in aere impenſe calido,& ſicco flammas ardentes minus habere virium calefaciendi propinqua ſibi corpora; quocirca ſubtili [d] Scaligero notatum etiam eſt alicubi flammas in radijs Solaribus viuidioribus ardentes minus viuidas eſſe, minus calfacere, minusque cibum coquere; non quidem, vt ipſe retur, quia ignis in aere ſimiliore, atq; tenuiore diſſipetur; ſed,vt ego cenſeo, & in opere *De ſpontaneo viuentium ortu* [e] adnotaui, quia calor a prunis, & ab ardente fumo ad ambientis calorem accedens a ſimili validiori attractus prunas, & flammas eneruatas relinquit: Negamus primo in ſubterraneis lucernarum locis aerem adeo calidum,& ſiccum ſemper extitiſſe; ob rationes nuper allatas. Negamus deinde ignem in aere calidiſſimo, & ſicciſſimo exardentem non conſumere ſubditum ſibi fomitem, & breui tempore id non efficere; namque ab aeris conſtitutione tali rareſit, incaleſcit, ac exſiccatur, attenuaturque maxime fomitis materia; proindeque aptiſſima redditur, quæ citiſſime vel ab exiliſſimo igne conſumatur, eoque imbecillimo: nonne ſcintilla ignis, flammaque ſtuppæ, ac palearum, quam impune diu manibus tractare poſſumus ob ſummam eius igniculi debilitatem, citiſſime ſulphuris,& pyrij pulueris magnam maſſam accendit & abſumit, ob maximam eius materiæ ad ignis naturam induendam propenſionem? Ita ergo in ambiente calidiori, ac ſicciori flammæ ardentis vires quidem labefactantur; ſed ſimul etiam ſubiecti fomitis materia diſponitur, quæ a debili flamma cito conſumatur: Quare lucer- A næ antiquitus ardentes id non habuerunt ab ambientis aeris intenſo calore ſiccitati coniuncto,vt earum ignis fomitis ſubſtantiam non conſumeret: Ignis quidem in materia rarefacta vires habet languidiores, quibus non facile conſumit aliena; ſed rarefactam ſibi ſubditam ſubſtantiam facile conſumit; nonne palearum, ſtuppæve flamma, quam impune tractamus, breui paleas, & ſtuppam conſumit? Ad tertiam ra- B tionem ex ſuperioribus negandum eſſe conſtat ardentes ab antiquo lucernas in locis ſubterraneis habuiſſe aerem ſemper vniformem, aut calidum, & ſiccum: aut frigidum, & humidum; quia vbi poteſt pertingere concentratio, & euocatio caloris ab ambientis frigore, aut calore vehementi; eo in loco ſubterraneo æſtate frigus,hieme viget maxime calor; non autem ſemper eadem, & vniformis primarum qualitatum conſtitutio: Vbi vero quapiam ex cauſſa in C loco ſubterraneo fieri non poteſt neque ab aeris externi ſummo frigore caloris concentratio; neque ab eiuſdem intenſiori calore caloris terreni auocatio; ibi terrenum temperamentum ſemper viget frigidum, & ſiccum. Sic igitur nec ex Plutarcho habemus cauſſam,ob quam in locis ſubterraneis conditæ lucernæ ab antiquo ardentes tamdiu ignem, & flammam ſuam abſque noui fomitis adiectione conſeruare po- D tuerint.

[d] Exerc.73. Flammæ in Sole cur minus validæ.

[e] Li.4.c.33.

Ignis in aere calidiori citius fomitem abſumit, tardius alia.

Flamma quæ impune manibus tractetur, & cur.

Aer non ſemper vniformis vbi ſit.

Opinio decima, quam aliquando habuit Autor exiſtimans ardentes ab antiquo lucernas tamdiu flammam conſeruaſſe, ne daretur corporum penetratio. Cap. LI.

DVdum ego de propoſito philoſophatus, quum nulla promulgatarum opinionum mihi mentem firmaret, in eam denique ſententiam abij, vt E exiſtimarem lucernas antiquorum reconditas tanto tempore flammam ſine vlla noui fomitis adiectione in ſe retinuiſſe, quia Natura omni conatu, omnique ingenio corporum penetrationem fugiens, vbi lucernam in arcto loco incluſam haberet, extra quem noui fumi exitus nullus exiſteret; ignis fomitem ſubiectum vrens,& inflammans, iam non amplius conſumeret, nec in

Natura penetrationem vitans.

Igne non abſumi ardens miſtum non eſt abſurdum omnino.

in nouam exhalationem reſolueret: A Natura enim ſemper de duobus abſurdis minus eligere conſueuit: quum autem longe minus inconueniens ſit ab igne ardente fomitem non abſumi, quando aurum, asbeſtum, & amiantum tale quid natura ſuſtinet; quam dari corporum penetrationem; quod nuſquam natura patitur: proinde lucerna in loco vndique bene occluſo ardens quum flammam habeat, a qua fumus de combuſtibili genitus non poteſt in eo B loco amplius contineri, nec extra illum vndiquaque clauſum exire; ne detur corporum inuiſa penetratio, ignis ardens e combuſtibili nullam excutiet amplius exhalationem; quare flamma fomitem non comburens diutiſſime in ſepulchris, & alibi conſeruari poterit nullo noui fomitis adiectu.

Expenditur allata ſententia, oſtendendo metum penetrationis non eſſe cauſſam diuturnæ durationis ignium ardentium in reconditis antiquorum lucernis. Cap. LII. C

Natura efficit ſemper factu faciliora.

Facilius eſt flammam ſuffocari quam fomitem non abſumi.

CEterum diu multumque poſtea rei naturam quum animaduerterim, ſeduloque conſideratuerim, conceptam pridem opinionem exuere demum coactus fui; Natura ſiquidem ſemper efficit, quod factu facilius eſt; quum autem factu longe facilius ſit ignem ab exhalatione de combuſtibili exorta in D loco anguſto ſuffocari, quam fomitem ab ardente flamma non conſumi; proinde occluſa in arcto loco flammula ſtatim extinguitur a fumo ſuffocata, priuſquam ingruat metus penetrationis, nedum priuſquam immineat duorum corporum penetratio, quam tantopere abhorret Natura, & ſemper euitare ſtudet: cui ſane veritati quotidianum ſuffragatur experimentum. Deinde vero nulla, præter Neſideam, quæ intra vitream phialam illuſtris ardebat, E lucerna recondita eſt in loco; vnde fumus, aut eo tenuior aer per occultos terræ meatus, cæcaſque vrnarum, ſepulchrorumque rimulas exire non potuerit nouo fumo locum daturus: Quare non oportuit ob metum penetrationis ignem diu ardere ſine fomitis conſumptione. Deinceps autem cur ſtatim viſo, tactoque aere nouo plerę que olim reconditæ lucernæ inter aperiendum antiquorum tumulos extinguebantur? an non flamma diutule in eo fomite perdurare potuit extra ſepulchrum, quę intra illud condita diutiſſime durare quiuit? Denique vero id non eſt cauſſam propoſiti afferre propriam, quam inquirimus; nec explicare cur ita ſe res habeat; ſed eſt abſurdi vi conuincere propoſitum aliter ſe habere non poſſe: Nos autem rei exiſtentiam modo non quærimus; quam ex hiſtorijs antea relatis euidentem, ac certam habemus; ſed veram propoſiti cauſſam inquirimus, ac intimam naturam; quam nobis allata opinio non manifeſtat.

Lucernæ pleręque tacto aere nouo extinctæ fuerūt.

Abſurdi vi conuincere non eſt afferre cauſſam propoſiti.

Soluuntur adductæ rationes, oſtendendo quomodo, & cur ignis occluſus extingui debeat, ſi fumigauerit, a fumo ſuffocatus. Cap. LIII.

NEc profecto rationes in propoſitæ ſententiæ confirmationem allatæ ſatis nobis eam perſuadere potuerunt: Concedentes enim Naturam omni conatu ſemper euitare corporum penetrationem; & vbique de duobus abſurdis minus eligere conſueuiſſe: Immo potius conſtituentes Naturam nullum inconueniens vnquam admittere; ſi enim humanis legibus cautum eſt, non eſſe facienda mala vt eueniant bona; quanto minus naturæ lex iuſtior, & illis potentior patietur abſurdum aliquod euenire, ne maius inconueniens accidat? Quare dicimus primo abſurdum non eſſe ignem non conſumere ſubditum ſibi corpus: nam id, præter omnem abſurditatem, auro, amianto, asbeſto, & ex his contextæ tunicæ multiplici ſæpiſſime contigit in apertiſſimo loco. Dicimus deinde, ſi lucerna exardens in loco penitus occluſo, & omnino imperuio reponatur, vnde nihil prorſus egredi valeat aeris, aut fumi; & in ea ignis accēſus ſit in vulgari oleo, & ellychnio; ſtatim flāma de fomite fumum excutiens, huic exhalationi locum primo dabit aer ambiens intra vas contentus, ſe ſe cogens in denſiorem ſubſtantiam: quam deinde, vbi non amplius in arctum cogere poterit, exoriens de nouo fumus illico flāmam ſuffocabit, eiuſdem extinctæ lo-

Natura euitat penetrationē.

Natura non admittit vllū inconueniens.

Naturę lex iuſtior, & potētior humanis.

Ignis quę phyſice ardentia non abſumat.

cum occupans: Quæ flammæ ſuffocatio ab excedente fumo tum factu facilior eſt, quam ignis ardor ſine fomitis conſumptione; tum etiam abſurditatis nihil prorſum in ſe continet. Ita ergo quum de cauſſa effectrice, materiali, ac formali tam diuturnæ flammæ in veterum ſepulchris iugiter ardentis nihil a ſummis viris habuerimus, quod mentem firmare valeat. Age nunc videamus, an ab eis aliquid de propoſiti cauſſa finali haurire poſſimus.

Flammam in fumo ſuffocari facile eſt.

Iulius Iacobonius finem, cuius gratia veteres in ſepulchris lucernas conderent iugiter ardentes, ait eſſe tum immortalis animæ ſymbolum, tum grati animi ſignum erga Deos Manes appellatos. Cap. LIV.

VArij ſcriptores luminis æterni a priſcis in tumulis conditi varios fuiſſe fines comminiſcuntur; & inter alios Iulius Iacobonius in Appendice ad Commentarios Fonteij *De priſca Cæſiorum Gente* duplicem finem ſepulchralium huiuſmodi lucernarum attulit; vnum quidem, dum [a] aſſerit antiquos exiſtimaſſe animam eſſe vim quamdam igneam; eamque non penitus cum corpore ſuo extingui; ſed circa demortui tumulum aſſidue volitare: atque hinc factum eſſe, vt in ſepulchris ignis; vel eius ſimulachrum, veluti animæ ſymbolum, paſſim poneretur: Alium vero, dum [b] ſcribit exiſtimatum fuiſſe ab antiquis viuos homines in poteſtate ſuperorum Deorum eſſe; mortuos vero ad inferna pertinere numina; quæ nomine Manium appellabant, quia putabant Deos inferos manere in tumulo cum cadaueribus; quare in grati animi argumentum ſepulchra non minus mortuis, quam Manibus inſcribebant: quorum exempla innumera ſunt apud inſcriptionum priſcarum collectores: Qua coniectura dicere poſſumus etiam, ait Iacobonius, antiquos lucernas accendere ſolitos intra monumenta Dijs Manibus grati animi ergo, quod in ſepulchris cum cadaueribus, quorum curam habebant, Manes Dij permanerent. Hæc vir inſigniter eruditus.

[a] cap. 10. *Animam veteres circa ſuũ cadauer manere putabãt.*

[b] cap. 11. *Homines viuos in poteſtate ſuperorum eſſe rati ſunt veteres.*

Sepulchra quibus inſcribebant veteres.

Conuellitur allata ſententia, oſtendendo quæ ſit natura ſigni, ſeu ſymboli; & quid ex veterum opinione Dij Manes in monumentis efficerent. Cap. LV.

NOs autem neutrum allatorum finium in præſentia recipere valemus: Non quidem aſſeruerim Veteres in ſepulchris ignem æternum condere, tamquam ſignum immortalitatis animæ; tum quia non omnium antiquorum opinio fuit animas noſtras eſſe immortales; quum tamen omnes paſſim lucernas in monumentis ardentes ponerent; tum quia ſignum, cuius cõditio eſſentialis eſt, vt alijs rem latentem deſignet, occultum eſſe non debet, ſed euidens; non ergo vere dicitur a viro inſigni lucernas in ſubterraneis veterum conditorijs ardentes poſitas fuiſſe in ſymbolum perpetuitatis animæ; quum plurimas earum lucernarum neminem vnquam viſurum eſſe veriſimile ſit; & omnes tamdiu latuerint: tum quia hæc ſententia quum minus autori ſuo aliam afferenti ſatisfaceret; nobis ſatisfacere minime poteſt. Nec vero etiam acceperim ab erudito viro lucernas in tumulis antiquorum condi ob grati animi notam erga Deos Manes, qui mortuorum corpora in ſepulchris benigne cuſtodirēt; tum quia ſic oportuiſſet lucernas Dijs Manibus inſcribi, non defunctis; at vero nulla illis Dijs lucerna inſcripta fuit, ſed omnes illæ ſolis mortuis inſcribebantur, quæcumque inſcriptionem aliquam habebant; vt Iacobonius ipſemet aduertit in fine ſui voluminis: tum quia Deos Manes non cuſtodiendo in monumentis cadaueri, ſed animæ defunctorum illos vacare cenſuit antiquitas; videbant enim veteres cadauera fere omnia breui temporis tractu per putredinem in elementa diſſolui, adeo vt nihil priſtini corporis remaneant, cum quo Dij Manes in tumulis permanere dicerentur: Quin & plurima cadauera cremabant priſci ante ſepulturam, cineresque ſeruabant in vrnis: Quare Manes corpori defuncto cuſtodiendo non vacabant; nec id priſci opinabantur; atque adeo putandum non eſt antiquos in ſepulchris ardentes lucernas poſuiſſe Manibus cadauera cuſtodientibus grati animi ergo.

Antiqui non omnes animã putarunt immortalem.

Signum quam habeat eſſentialem conditionem.

Lucerna nulla inſcripta Dijs Manibus.

Manes quid agerent in ſepulchris apud veteres.

Cadauera cremabant veteres, & condebant cineres.

Se-

Sebaſtiano Foxio finis, ob quem priſci lucernas in monumentis accendebant, fuit, vt ſignificarent animas immortales immori cum cadaueribus in ſepulchro.
Cap. LVI.

SEbaſtianus autem Foxius Peripateticæ, Academicæque doctrinæ peritus de propoſito ſcribit in hanc ſententiam, „Aegyptij vitam lucerna ſignificantes occaſionem veteribus dedere ponendi lucernas perpetuas in ſepulchris; ibi cum cadaueribus animas immortales morari ſemper innuentes; non enim beſtijs id officij præſtabant; quibus nouerant contigiſſe animam mortalem. Cui dogmati ſubſcribendum ideo videtur, quia Schytas, quos hodie Tartaros appellamus, animas cenſuiſſe cum cadaueribus permanere inde nobis coniectari licet, vel potius certo confirmare, quod Marci [a] Poli relatu, antequam a magno Cham regerentur, barbaram illam haberent conſuetudinem, qua ſi quiſpiam vir nobilitate, pulchritudine, fortitudine, aliaque virtute præcellens ad eos diuerteret, noctu ab ijs interficiebatur; non vt eius pecunia vterentur; ſed vt illius anima cum virtute fortitudinis, & proſperitate ſenſus in ea domo remaneret; ex cuius habitatione omnia ſibi proſpera euenirent: Et quum eorum quiſque beatus ſibi eſſe videretur, qui domi animam alicuius viri nobilis habebat; propterea multos domi necabant: ſed vbi Magnus Cham illis dominari cæpit, eum deteſtabilem morem ſuſtulit, ingenti pæna ſontes puniens: Quocirca ea gens a tanto facinore deſtitit.

Scytharum opinio de anima defuncti.

[a] lib. 2. c. 40.

Reprobatur iſta opinio, demonſtrando Aegyptios cenſuiſſe brutis etiam animas immortales ineſſe; animasque de vno in alterum corpus tranſmigrare; non autem humanas cum cadaueribus in tumulo ſemper immorari: veteresque brutis & ſepulturam dediſſe mortuis, & epitaphia poſuiſſe: & Empedoclem male piſces igneos eſſe conſtituiſſe. Cap. LVII.

CEterum neque huic opinioni mens acquieſcere poteſt; primum quia & [a] Porphyrius in opere ſuo *De abſtinentia ab eſu carnium* ab Ægyptio didi- A ciſſe ſe confitetur brutorum animalium etiam animas eſſe immortales, commorarique cum ſuis cadaueribus; ac proinde vaticiniorum peritiam aſſequi cupientes, coruorum, talparum, & aliorum vaticinatoriorum animalium corda deuorant, cum ijs eorumdem animas excipere ſe arbitrantes: iureque Philoſophum ait debere ab eſu carnium abſtinere, ne cum ijs brutorum animas illis cadaueribus affixas deuoret. B Deinde quia quum paſſim viderent Ægyptij defunctorum hominum corpora breui temporis curriculo putredine concepta deſtrui; taboque diffluere tetro, & in elementa diſſolui; haudquaquam veriſimile fuerit viros illos doctiſſimos, a quibus Pythagoras, Plato, & alij ſapientes plurimi didiciſſe gloriantur, exiſtimaſſe animas in ſepulchris cum cadaueribus ſemper commorari; vnde veteribus nullam Ægyptij occaſionem præbuerunt ponendi lucernas perpetuo ardentes in monumentis. C Quod autem affertur, Ægyptios id officij beſtijs non præſtare, quod nouerant ijs animam contigiſſe mortalem, viro eximio non ſatis ſuffragatur; tum quia nec omnibus hominibus, ſed valde paucis id officij præſtabant, quod perpetuas lucernas in ſepulchris conderent; quum tamen omnibus hominibus agnoſcerent animas contigiſſe immortales: tum quia brutis ſi non lucernas in ſepulchris reponebant veteres, id accidebat, D quia propriarum animarum homines curam habebant; brutorum nihil ad ſe attinentium curam habere non debebant: tum quia brutis pleriſque veteres monumenta, & cum elogio conſtituebant; vt apud varios autores videre licet; quos operæ pretium duximus in re non ita vulgari paullo diligentius afferre, ne videamur immerito Foxium, virum egregie doctum, accuſare; E necnon etiam ob argumenti iucunditatem. In primis autem Sirenophænix ille Virgilius culici ſuo poſt longum carmen, floridum tumulum, & epitaphium dedit huiuſmodi;

[a] Lib. 2. prope fin.

Aegyptij brutis dabant animas immortales.

Aegyptij cor, & quæ corda brutorum deuorent.

Ægyptij doctiſſimi.

Brutorum ſepulchra, & elogia.

„ *His tumulus ſuper inſeritur: tum fronte locatur* Culicis.
„ *Elogium, tacita quod format littera voce:*
„ *Parue culex, pecudũ cuſtos tibi tale merẽti*
„ *Funeris officium vitæ pro munere reddit.*

 Fau-

[b]lib.2.epigr. p.276. Formicæ.

Fauſtus deinde [b] Sabæus e Græco incerti Autoris Epigramma in Formicæ ſarcophago deſcriptum retulit inquiens hoc modo,

Hic tibi formica infelix operoſa paraui
Aream apud gleba ſarcophagum aridula:
Spicifer vt ſulcus Cereris te morte iacẽtem
Rurali, & culto mulceat in thalamo.

[c]lib.5 epigr. pag.806.

Idem autor [c] e Græco tranſtulit Epigramma Phenni poetæ in Locuſtæ tumulo hunc in modum,

Locuſtæ.

Dum Locuſta liram tetigi plaudẽtibus alis,
Dulcis erã oblectans carmine Democritũ.
Aſt vbi me rapuit durus ſopor, ille decenti
Orophon iuxta me tumulauit humo.

[d]pag.766.

Idem e Græco [d] Archiæ poetæ verſum Locuſtæ, ac Cicadę commune proponit epitaphium vni tumulo inſcriptum ita,

Locuſtæ, & Cicadæ.

Mulcenti Locuſtæ agros, quercusq. Cicadæ,
Cõmunem tumulum ſtruxerat ipſa Myro:
Surripuit duplicẽ ludũ implacabilis Orcus;
Cauſſa hac irriguis Virgo madet lachrymis.

[e]pag.767.

Cui Sabæus [e] idem huiuſmodi alluſionem poſuit illico ſubdens,

Sub tumulo triſtis communi Virgo Cicadã,
Locuſtamq. premit nunc miſerata Myro:
Vtraque terrigena, exanguis, volucriſque, loquaxque,
Atque puellares vtraque delitiæ:
Cantillant ambæ pariter plaudentibus alis;
Sibilat iſta tamen, concinit illa magis;
Diſpare ſed forma, tũ paſtu diſpare, agreſtes
Altera triſtificat, altera lætificat.

Cicadæ. [f] lib.5. pag. 766.

Cicadæ ſoli Græcum epitaphium aliud Archiæ [f] Sabæus itidem tranſtulit in Latium hoc modo,

In viridi ramo pinifrondentis, opacæ
Aut vlmi extremæ implicita in folijs
Mulcebas ſpinæ penna rutilante cicada
Paſtores, cythara dulcius ipſa canens:
Nunc data formicis, Herebi ſpelæa tenẽt te,
Inſperata necis cauſſa viator erat.
Dignũ erat hoc venia, ſi tu captiua fuiſſes;
Nãq. etiã hymnorũ qui fuerat Dominus,
A piſcatorum implicitis ambage loquelis
Fuit ad infernas captus Homerus aquas.

Cicadæ. [g]lib.5.pag. 798.

Cicadæ aliud item a Nicia conſcriptum epitaphium e Græco tranſtulit eodem volumine Sabæus [g] inquiens,

Nõ plus dulciſonã potis ipſa emittere vocẽ,
Dum viridi cantas fronde Cicada ſedens:
In dextram pueri poſtquã iucunda volaſti,
Cantantem improbulus tradidit ille neci.

Philomelæ.

Lazarus Bonamicus, ſeu Alexander Ferratius hoc epitaphium cecinit in mortem Philomelę,

Cecropios edocta modos Philomela, canendo
Altera quæ Syren, altera muſa fuit,
Cui volucres circũ mirantes carmina cũctę
Ceſſere oblitæ, dum canit illa, ſui:
Continuitq. gradũ properãs tũ ſæpe viator;
Conſtitit ipſe ſuo & flumine Medoacus;
Delinita etiam dulci Proſerpina cantu
Ad ſtygios rapuit gaudia noſtra lacus.
At Dominus tãtæ volucris perculſus amore,
Huic docta erexit digna ſepulchra manu.

[h] li.5. p.641. Picæ.

E græco etiam vertit Sabæus [h] in Latinum hoc epitaphium ab Archia poeta vetuſto Picæ auis tumulo inſcriptum inquiens,

Ante ergo paſtores mulcebã carmine, et illos,
Qui fallunt piſces, falce ſecantq. nemus.
Sæpe etiam reboans veluti reſonabilis Echo
Mordacem effinxi gutture Pica tonum.
Nunc me terra tegit; nec ſum magis æmula vocis;
Lingua etenim me, et vox, vitaq. deſeruit.

Mergi. [i] lib.5.pag. 733.

Idemque Fauſtus [i] Mergo aui marinæ a Mneſalco antiquitus tumulo inſcriptum e Græco epigramma ſic Latinum fecit,

Vẽtipedis Mergi hũc tumulũ appellato viator,
Terra pedes cuius iam celeres tenuit.
Nam ſpacium effecit multis ęquale carinis,
Longi auis vt curſus approperaret iter.

Perdicis. [*] lib.5.pag. 764.765.

Perdici quoque a Fele mortuæ gręcum Agathię Scholaſtici epitaphium ſic Latine vertit idem [*] Sabæus.

Nõ mage eris ſcopulis alibi miſerabilis exul,
Te Perdix retinet vimine texta domus:
Tu neq; concuties alarum extrema, calore
Te oblectans primo dum rubet æthra die;
Nam caput incidit Feles tibi, cetera cuncta
Abſumpſitque gula, eſt nec ſaturata ſua.
Nunc grauis occultet puluis te, & plurimus inquam,
Ne forte indaget oſſa relicta tua.

[k]4.de ſymb. Heroi.c.7. Cornicis. [l]lib.10.c.43

Patris Silueſtri [k] Petraſanctæ, viri eruditione, doctrinaque cl. teſtatu, *Manthes Aegyptius Rex Cornicem cicurem habuit, eaque tanquam fideli tabellaria diu eſt vſus; vt curauerit propterea mortuam ſepeliri honorifice, ac tumuli honore etiam ipſam decorauerit.* Plinius [l] alicubi teſtatur olim Romanos loquaci Coruo regale funus celebrauiſſe, tumulumque in Appia via dediſſe, ita de propoſito ad verbum ſcribens, Reddatur

tur & Coruis ſua gratia indignatione quoque populi Romani teſtata, non ſolum conſcientia: Tiberio Principe ex fœtu ſupra Caſtorum ædem genitus pullus in oppoſitam Sutrinam deuolauit, etiam religione commendatus officinæ Domino; Is mature ſermoni aſſuefactus omnibus matutinis euolabat in roſtra, in forum verſus, Tiberium, dein Germanicum, & Druſum Cæſares nominatim, mox tranſeuntem populum Romanum ſalutabat; poſtea ad tabernam remeans, plurium annorum officio mirus: Hunc ſiue æmulatione vicinitatis manceps proximæ Sutrinæ, ſiue iracundia ſubita, vt voluit videri, excrementis eius impoſita calceis macula, exanimauit, tanta plebei conſternatione, vt primo pulſus ex ea regione; mox & interemptus ſit: Funusque innumeris aliti celebratum exequijs conſtratum lectum ſuper Aethiopum duorum humeros, præcedente tibicine, & coronis omnium generum, ad rogum vſque; qui constructus dextra viæ Appiæ ad ſecundum lapidem, in Campo Rediculi appellato, fuit: Adeo ſatis iuſta cauſſa populo Romano viſa eſt exequiarum ingenium auis, aut ſupplicij de ciue Romano in ea Vrbe, in qua multorum Principum nemo duxerat funus; Scipionis vero Aemiliani, poſt Carthaginem, Numantiamque deletas ab eo, nemo vindicauerat mortem. Hoc geſtum M. Seruilio, C. Sextio Coſs. ad v. Calend. Aprilis. Hæc ille. (Corui.)

Quæ fuſius etiam afferre voluimus, quia ex his aperte magis patet Epitaphium Pſittaci Atedij Melioris a Statio [m] Papinio in Siluis proprijs celebratum his metris, ([m] lib. 2.)

Pſittace dux volucrum, Domini facunda voluptas,
Humanæ ſolers imitator Pſittace linguæ,
Quis tua tam ſubito præcluſit murmura fato? (Pſitaccorum.)
Heſternas miſerande dapes moriturus iniſti
Nobiſcũ, & gratæ carpentem munera mẽſæ,
Errãtemq. toris mediæ, plus tempore noctis
Vidimus, affatus etiam meditataque verba
Reddideras, at nunc æterna ſilentia Lethes
Ille canorus habes: cedat Phaetontia vulgi
Fabula, nec ſoli celebrant ſua funera Cycni:
At tibi quanta domus rutila teſtudine fulgens,

A *Connexusq. Ebori virgarũ argenteus ordo*
Argutumque tuo ſtridentia limina cornu,
Et querulæ iã ſponte fores: vacat ille beatus
Carcer; & auguſti nuſquã conuitia tecti:
Hunc doctæ ſtipẽtur aues, quis nobile fandi
Ius natura dedit; plangat Phœbeius ales,
Auditasq. memor penitus dimittere voces
Sturnus, & Aonio verſæ certamine Picæ,
Quique refert iungens iterata vocabula Perdix,
Et quæ biſtonio queritur ſoror orba cubili,
B *Ferte ſimul gemitus; cognataque ducite flammis*
Funera; & hoc cunctæ miſerandum addiſcite carmen:
Occidit aeriæ celeberrima gloria gentis
Pſittacus ille plagæ viridis regnator Eoæ;
Quem nõ gẽmata volucris Iunonia cauda
Vinceret aſpectu, gelidi non Phaſidis ales,
Nec quas humenti Numidæ rapuere ſub Auſtro
Ille ſalutator Regum, nomenque locutus
C *Cæſarum, & queruli quondam vice functus amici,*
Nunc conuiua leuis, monſtrataque reddere verba
Tum facilis, quo tu, Melior dilecte, recluſo
Nũquam ſolus eras: at nõ inglorius vmbris
Mittitur; Aſſyrio cineres adolentur amomo,
Et tenues Arabũ reſpirant germine plumæ,
Sicanijsque crocis; ſenio nec fuſus inerti
Scandit odoratus Phœnix felicior ignes.

At vero & ante Statium P [n] Ouidius alteri Pſittaco ſuæ Corinnæ longiuſculum epitaphium cum tumulo poſuit; D quod in eius elegiacis legitur huiuſmodi, ([n] libro 2. eleg. 6.)

Pſittacus Eois ales mihi miſſus ab Indis
Occidis: exequias ferte frequenter aues:
Ite piæ volucres, & plangite pectora pẽnis;
Et rigido teneras vngue notate genas;
Horrida pro mæſtis lanietur pluma capillis;
Pro longa reſonent carmina veſtra tuba:
Quid ſcelus Iſmarij quereris Philomela tyranni?
Expleta eſt annis iſta querela tuis;
E *Alitis in raræ miſerum diuertite funus:*
Magna, ſed antiqua eſt cauſſa doloris Itys.
Omnes, quæ liquido libratis in aere curſus,
Tu tamen ante alias Turtur amice dole:
Plena fuit vobis omni concordia vita;
Et ſtetit ad finem longa, tenaxque fides:
Quod fuit Argolico iuuenis Phocæus Oreſti,
Hoc tibi, dum licuit, Pſittace, Turtur erat:
Quid tamen iſta fides, quid rari forma coloris?

Quid

Quid vox mutandis ingenioſa notis?
Quid iuuat, vt datus es, noſtræ placuiſſe puellæ?
Infelix auium gloria namque iaces:
Tu poteras virides pennis hebetare ſmaragdos,
Tincta gerens rubro punica roſtra croco.
Non fuit in terris vocum ſimulantior ales;
Reddebas blæſo tam bene verba ſono.
Raptus es inuidia; nō tu fera bella mouebas;
Garrulus & placidæ pacis amator eras.
Ecce Coturnices inter ſua prælia viuunt;
Forſitan & fiunt inde frequenter anus.
Plenus eras minimo; nec prę ſermonis amore
In multos poteras ora vocare cibos.
Nux erat eſca tibi; cauſſæque papauera ſomni;
Pellebatque ſitim ſimplicis humor aquæ.
Viuit edax Vultur, ducitque per aera gyros
Miluius, & pluuiæ Gracculus autor aquæ.
Viuit & armigeræ Cornix inuiſa Mineruæ,
Illa quidem ſeclis vix moritura nouem.
Occidit illa loquax humanæ vocis imago
Pſittacus extremo munus ab orbe datum.
Optima prima fere Manibus rapiuntur auaris;
Implentur numeris deteriora ſuis:
Triſtia Phylacidæ Therſites funera vidit;
Iamque cinis, viuis fratribus, Hector erat:
Quid referam timidæ pro te pia vota puellæ
Tota procelloſo per mare rapta Noto?
Septima lux venit non exhibitura ſequētē;
Et ſtabat vacuo iam tibi Parca colo;
Nō tamen ignauo ſtupuerunt verba palato;
Clamauit moriens lingua, Corinna vale.
Colle ſub Elyſio nigra nemus ilice frondet,
Vdaque perpetuo gramine terra viret;
Si qua fides dubijs, volucrū locus ille piarū
Dicitur, obſcænæ quo prohibentur aues:
Illic innocui late paſcuntur Olores,
Et viuax Phœnix vnica ſemper auis;
Explicat atque ſuas ales Iunonia pennas,
Oſcula dat cupido blanda Columba mari:
Pſittacus has inter nemorali ſede receptus
Conuertit volucres in ſua vota pias:
Oſſa tegit tumulus; tumulus pro corpore magnus,
Quo lapis exiguus par ſibi nomen habet.
Colligor ex ipſo dominæ placuiſſe ſepulchro,
Ora fuere mihi plus aue docta loqui.

[o] lib. 5. pag. 733. Fauſtus itidem Sabæus [o] ab Autore græco ignoti nominis antiquitus inſcriptum Leporis tumulo epitaphium ſic Latio dedit,

Nuper adhuc tenerum conuulſit ab vbere matris Leporis.
Auritum, & celerem me pedibus Leporem
Phanium, & in gremio, atque ſinu dulciſſima alebat,
Floribus & vernis me ſaturabat amans:
Nec mage amor matris tangit me; ventre repleto
Eſcarum ingluuie turgidus emorior.
Meque torum iuxta condit, vigilansque, cubansque
Vicinum vt me habeat, ſæpius & videat.

Cui quidem epitaphio Fauſtus & ipſe ſuo marte alluſionem fecit huiuſmodi,

Si ſupereſt nobis aliquid morientibus, illud
Tot tibi pro officijs contribuiſſe velim.
Præter te, matrem non noui, Phanion, vllam;
Præ me nullus erat charior atque tibi.
Quod te ſtata cibo es, gremio, pietate, ſepulchro,
Immo toro, vt mecum poſt mea fata cubes.

Maiolus Epiſcopus Vulturarienſis in ſuis Canicularium dierum Colloquijs [p] Romæ, inquit, Epitaphium, atque inſcriptio cuiuſdam Canis publico cernitur his verſibus, [p] Tomo 5. coll. 2 p. 16.

Longo, ac fido amore probatus domino, Canum.
Senio confectus, ſeruata ſtirpe hic iaceo.
Hoc me ſepulchri honore dignatus eſt Herus.

Sabæus [q] e græco incerti Autoris epitaphio Canis Latinum fecit epigramma inquiens, [q] libro 2. p. 278.

Multa laborantem ob victum Lampona moloſſum
Traxit aquam ad Stygiā pernicioſa ſitis:
Nam pedibus fodiebat humum, gemituque vocabat,
Et latebris pigras ſollicitabat aquas.
Deficit, & moritur, prope poſt Lampona fluebant,
Iris ceruorum quæ medicantur aquæ.

Deinde vero [r] Fauſtus idem eidem Lamponi Cani ab Antipatro poſitum epitaphium græcum ſic in Latinum vertit, [r] libro 5. p. 736.

Venantem Lampona Mydæ, tum multa ferentem
Pro victu, extinxit, heu, ſitis ipſa canem.
Vnguibus humidulam terram fodiebat auaram
Ob fontem; at tardæ ſollicitantur aquæ.
Deficiens cecidit, Ceruorum parcat vt iræ;
Quid iuuat extinctum, ſi fluit vnda modo?

Cui

Cui epitaphio pariter idem Sabæus ta- A lem apponit eodem in loco ſtatim alluſionem,

„ *Emoriens Lāpon peperit tibi ſtagna viator,*
„ *Qua Canis hic perijt, ne moriare ſiti.*
„ *Miraris? viuens Ceruos donauit, & Apros;*
„ *Quid mirum ſi poſt funera donat aquas?*

In veteribus etiam Poematijs elogium extat ſepulchrale Catellæ his verſibus exaratum,

„ *Quod potui, poſui tibi, fida Catella, ſepulchrum,*
„ *Digna magis cæli munere, quam tumuli.* B
„ *Candenti ex lapide hæc tibi conuenit vrna; faiſti*
„ *Candida tota fide, candida tota pilo.*
„ *Si cælum, vt quondam, Canibus patet; haud tua terras*
„ *Incendet, ſed ver ſtella perenne dabit.*

Equorum. Plinius[q] deinceps Bucephalam Vrbem Indiæ ab Alexandri equo Bucephalo ibi ſepulto cognominatam conteſtatur; non diſſentiente [r] Strabone, nec hiſtorico [ſ] Iuſtino; ſed perſpicue aſſentiente [t] Solino. Hadrianum Auguſtum equo ſuo Boriſteni, quo in venando plurimum vtebatur, vita defuncto ſepulchrum feciſſe, columnam erexiſſe, & epitaphium inſcripſiſſe apud Dionem legit Maiolus Epiſcopus, & apud Spartianum in eius vita compilator veterum poematum; vnde nobis huiuſmodi elogium ſepulchrale deſumere licuit:

q lib.6.c.20.
r lib.15.
ſ lib.12.
t Polyhiſt. cap.46.

„ *Boriſtenes Alanus*
„ *Cæſareus Veredus*
„ *Per æquor, & paludes,*
„ *Et tumulos Etruſcos*
„ *Volare qui ſolebat;*
„ *Pannonicos nec vllus*
„ *Illi apros inſequenti*
„ *Dente aper albicanti*
„ *Auſus fuit nocere;*
„ *Vel extimam ſaliuam*
„ *Sparſit ab ore cauda,*
„ *Vt ſolet euenire:*
„ *Sed integer iuuenta*
„ *Inuiolatus artus,*
„ *Die ſua peremptus,*
„ *Hoc ſitus eſt in agro.*

Autore[u] Plinio, fecit & Diuus Auguſtus equo tumulum, de quo Germanici Cæſaris carmen eſt. Iulius[x] Capitolinus, Maioli[y] teſtimonio, etiam memoriæ prodidit Verum Imperatorem equo ſuo volucri (quem ita amauit, vt aureum ei ſimulachrum fecerit, & paſſas vuas, nucleoſque in vicem hordei in præſepe poſuerit) ſepulchrum in Vaticano fieri curaſſe. Agrigenti complurium equorum tumuli pyramides habent[z] Solini, & [a] Plinij relatu. Sed & Proſphoro equo admirabili, iuſſu Auguſti, epitaphium tale poſuit[b] Auſonius inter Heroica.

[u] lib.8.c.42.
[x] tomo 5.
[y] coll.1.p.11.
[z] Polyhiſt. cap.46.
[a] lib.8.c.42.
[b] Epitap.35.

Proſphore, clamoſi ſpatioſa per æquora Circi „
Septenas ſolitus victor obire vias: „
Improperāter agēs primos a carcere curſus, „
Fortis prægreſſis vt potereris equis; „
Promptum & veloces erat anticipare quadrigas: „
Victores etiam vincere laus potior. „
Hunc titulum vani ſolatia ſume ſepulchri, „
Et gradere Eliſios præpes ad alipedes. „
Pegaſus hinc dexter currat tibi, læuus Ariō; „
Funis & ad quartū det tibi Caſtor equū. „

Martialis[d] itidem Scorpo alteri equo nobili duo cecinit epitaphia; quorum C alterum quidem legitur huiuſmodi,

[d] lib.10.

Frangat Idumæas triſtis Victoria palmas, „
Plange Fauor ſæua pectora nuda manu. „
Mutet Honor cultus, & iniquis munera flammis. „
Mitte coronatas Gloria mæſta comas. „
Heu facinus? prima fraudatus, Scorpe, iuuenta „
Occidis? & nigros tam cito iungis equos? „
Curribus illa tuis ſemper properata, breuisq. „
Cur fuit & vitæ tam prope meta tuæ? „

D Alterum vero eiuſdem equi ab eodem Poeta decantatum epitaphium eſt tale,

Ille ego ſum Scorpus clamoſi gloria Circi, „
Plauſus, Roma, tui, deliciæque breues: „
Inuida quē Lacheſis raptū trieteride nona, „
Dum numerat palmas, credidit eſſe ſenem. „

Mula. Sed neque Mulas epitaphijs tumularibus defraudauit Antiquitas; namque Thomas[e] Porcacchius agens de funeribus antiquorum teſtatur ſe Anno Domini Milleſimo quingenteſimo ſexageſimo tertio in agro Sabino equitantem E obſeruaſſe in via ſuppedaneum quoddam ob vetuſtatem aliquantulum dirutum, in quo erat hoc epitaphium Mulæ Publij Craſſi deſcriptum, ridiculum quidem, ſed non indignum animaduerſione,

[e] Tab.3.

Dis pedib. Saxum, „
Ciuciæ Dorſiferæ, & Cluniferæ, „
Vt inſultare, & deſultare „

Com-

» *Commodetur, Pub. Craſſus mulæ*
» *Suæ Craſſæ beneferenti*
» *Suppedaneum hoc cum riſu pos.*
» *Vixit annos XI.*

Quod etiam epitaphium paulliſper alteratum legimus apud Maiolum Epiſcopum in Colloquijs ita de propoſito aſſeuerantem, Quid mirum? quum hodie etiam adhuc Romæ in vinea Cardinalis Sermonetæ monumentum ſane ridiculum Mulæ conſpiciatur; quod eſt huiuſmodi?

» *Dis pedibus ſaxum:*
» *Chiuedia dorſiferæ, & cluniferæ,*
» *Ac peſſuetæ, & manſuetæ,*
» *Cuius vt inſultura deſulturæ commodetur,*
» *Publ. Craſſus multa ſuæ Craſſæ beneferenti*
» *Suppedaneum hoc cum riſu pos.*
» *Vixit ann. III. menſ. XV diet noct* 2½

Niſi etiam dicamus duo hæc eſſe varijs in locis, aut ab eodem autore eidem mulæ, aut duabus condita; aut etiam a varijs autoribus efformata epitaphia: & in poſtremo ludatur aſſignatio temporis, vel mendum irrepſerit in ſcriptura, legendumque ſit ita,

» *Vixit ann. XV. menſ. III. diem. I. noct. II.*

[f] libro 5. p.800.

Fauſtus denique Sabæus [f] græcum Delphini piſcis epitaphium antiquum ab incerti nominis Autore conſcriptum tranſtulit in hoc Latinum epigramma,

Delphini.

» *Ad terram tractus Delphin fluctu, atque procella*
» *Hoſpitibus terræ publica pompa fui.*
» *At, me vt cæpit humus, moti pietate videtes*
» *Extemplo in tumulum me poſuere viri.*
» *Quam dederat vitam rapuit mare, nulla profundo*
» *Danda fides, proprijs ſæuit & in ſocijs.*

Tot igitur quum habeamus beſtijs vita defunctis ab Antiquis data & funera, & ſepulchra, & epitaphia; quæ vna cum alijs quamplurimis deſcriptis in variorum epigrammatum græcorum Florilegio a Planude collectorum, ſelectorumque notata legimus: quomodo Foxio, viro alioquin erudito, ſubſcribat quis aſſeueranti Veteres belluis officium ſepulchri non præſtitiſſe? Quid moror? Nonne a veteribus hunc morem mutuati ſunt etiam Neoterici? Nonne Foxius, etſi nullum antiquum elogium ſepulchrale feris inſcriptum vidiſſet, ex Iunioribus, qui belluarum epitaphia paſſim condiderunt ad Antiquo-

Iuniores mutuati morem beſtijs epitaphia ſcribendi a veteribus.

A rum imitationem, priſcis id in more poſitum fuiſſe coniectari potuiſſet? Certe idem Sabæus [g] ad alium Delphinum geminum, qui expirauerat in litore, duplex elogium ſepulchrale poſuit; quorum alterum ita legitur,

[g] li.5.p.823.

Delphinis.

Quid tibi opus tumulo, & titulo placidiſſime Delphin? »
Quumque homines, & Di dent monumenta tibi: »
Nam canit elogiũ in terra ſeruatus Arion. »
Seruatusque ſuis Ennoſigeus aquis. »
B *Quod magis eſt laudi dandum, cælo ipſe ſereno* »
Inter & Heroes, inter & aſtra natas. »

Alterum vero epitaphium veteri Delphino poſitum eſt, de quo [h] Solinus D. Auguſto Principe, inquit, in Campania Delphinem puer fragmentis panis primo illexit; & in tantum conſuetudo valuit, vt alendum ſe etiam manibus ipſius crederet: Mox quum profluxiſſet puerilis audacia, intra ſpacia eum C Lucrini lacus vectitauit; vnde effectum vt a Baiano litore equitantem puerum Puteolos vſque perueheret: hoc per annos plurimos tamdiu geſtum eſt, donec aſſiduo ſpectaculo deſineret miraculum eſſe, quod gerebatur: Sed vbi obijt puer, ſub oculis publicis deſiderij mœrore Delphin interijt. Quam hiſtoriam Sabæus expreſſit paullo poſt his verſiculis

[h] Polyhiſt. c.17.p.846.

Vocis amans noſtræ, qui gaudet amare, & amari,
D *Illæſum per aquas ferre & amantis onus,*
Ac parere illi, iacet hac Delphinus arena.
Multo maiori dignus honore fuit.
Qui puerum fruſtra expectans in littore amatum,
Hic, vbi habet tumulum, liquit amore animam:

Idem Sabæus [i] Formicæ in Succino tumulatæ tale cecinit epitaphium,

[i] lib. p.475.

Formicæ.

Prouida canæ hyemis, quæ grandia farra recondit, »
E *Parca fui, & victus, atque laboris amans,* »
Clauditur Heliadum luctu Formica tenaci, »
Nititur illa tamẽ trudere grana humeris. »
Extenuata artus, quia vitã incuſat inertẽ, »
Aurata emeruit Succina pro tumulo. »

In oppidulo Arquà, municipio Patauino, domus eſt, quam viuens olim habitabat Franciſcus Petrarcha, Etruſcus ille Poeta Lyricorum princeps; in qua

præ-

præter alia multa, cadauer ſuæ Felis adhuc ſeruatur conſpicuum hoc elogio in pariete celebratum,

Feli.

» *Etruſcus gemino Vates exarſit amore,*
» *Maximus ignis ego, Laura ſecundus erat.*
» *Quid rides? Diuinæ illam ſi gratia formæ,*
» *Me dignam eximio fecit amante Fides:*
» *Si numeros, geniũq. ſacris dedit illa libellis,*
» *Cauſa ego ne ſæuis muribus eſca forent.*

Sed & in cadauer aridum, quaſi ſceleton eiuſdem Felis, ita luſit Antonius [k] Quærengus, æui noſtri Lyricus puriſſimus,

[k] lib. 4. var. carm.

» *Vatis amor Tuſci Felis, q̃d ſacra tot annos*
» *Extincto vitæ lumine tecta colis?*
» *Diuinos Domini pergo ſeruare libellos,*
» *Terrifico inijciens muribus ore metum,*
» *Arcebam ſacro viuens a limine mures,*
» *Ne Domini exitio ſcripta diſerta darent.*
» *Incutio trepidis eadem defuncta pauorem,*
» *Et viget exanimi in corpore priſca fides.*

Canibus.

[l] Excr. 202.

[m] Tomo 5. coll. 1. p. 16.

Iulius Cæſar [l] Scaliger in Exercitationibus de ſubtilitate ad Cardanum Cani cuidam Corſo, fide præſtanti erga domini ſui cadauer, ait ſe Mauſolęum cum elogio libentius condere malle, quam Sultano Solimano. Verum epitaphia plura Canibus inſcripta non ita pridem a Iunioribus vulgo habentur: Maiolus [m] enim Epiſcopus epitaphium, inquit,
» lepidum admodum extat in quadam
» villa ſuburbana prope Bononiam, tale
» videlicet,
» *Fure allatraui, parcens taciturnus amanti:*
» *Sic placui domino, ſic placui dominæ.*

Quos verſiculos Etruſcus poeta pulcherrime tranſtulit ita,

» *Latrai al Ladro, & a l'Amante tacqui;*
» *Coſì a Meſſere, & a Madonna piacqui.*

Sed Etruſca Muſa in elogio defuncti Canis in memoriam argutum Canis grandioris epitaphium mihi reuocat, de quo quum rogatus fuiſſet ab Eſtenſe Duce, qui viuum Canem amauerat, Poeta nobilis; huic ſubirata Muſa talem dictauit ſepulchralem titulum,

» *Giace ſepolto in queſta oſcura buca*
» *Vn cagniaccio ribaldo, e traditore,*
» *Ch'era il Diſpetto, e fu chiamato Amore;*
» *Non hebbe altro di buon, fu can del Duca.*

Extare quoque Romæ ſcribit Vulturarienſis Epiſcopus monumentum Titæ Catellæ blandiſſimæ, quod illi Antonius Theobaldus poſuit. Borgetto Catello epitaphium concinit etiam An-

A

dreas Naugerius. Marcheſinæ Catellæ necem lepidiſſimis nænis tumularibus quamplurimis celebrat Io: Baptiſta Pinellus Genuenſis, vir perquam eruditus: quas demum hoc epitaphio concluſit,

Marcheſina, iuuenculæ, ſopora, »
Catella, Auriades, feneſtra, »
Hic iacet, lacrumantur, interemit. »

In Catellam Hippolyti Medices hoc edidit epitaphium Sabæus [n] ille toties in hoc argumento a nobis allegatus,

[n] li. 5. p. 778.

B

Et licet Elyſios tendam cultiſſima ad hortos »
Delitiæ Ditis, Perſephonesque ioci: »
Hic, vbi ſublimes animæ feliciter æuum »
Poſt ſua ſuprema funera pacis agunt; »
Te tamen inuitum Princeps lachrymoſa relinquo; »
Nec vellem cæli tertius eſſe Canis. »

Alterius etiam Catellæ tumulum cum titulo, ſeu ab Antiquis, ſeu a Iunioribus, deſcriptum ſic legimus apud eumdem [o] Sabæum,

[o] li. 5. p. 779.

C

Si domino dilecta fui, teſtentur honores »
Ex ebore, ex auro, donaque, & vrna, mei: »
Quid potuit maius, tumulo quam condere eburno, »
Me quoque cum nummis, denique cum lachrymis? »

Sed Ioannes Cotta, referente Mattheo Toſcano, cecinit epitaphium Caparionis Canis Bartholomæi Liuiani clariſſimi exercituum ductoris hoc verſu,

Caparion ego ſum, quem viuum maxime amauit »

D

Liuiades, tumulum poſt dedit, & titulum. »
Plura Cani ingenuæ de ſe ſibi nō licet: at mi »
Nunc audita meo accipe de domino. »
Latrantem me forte phalanx Germana per vmbras »
Vt vidit, de more aſſore Herum timuit, »
Et fugit trepida; at ridens ait vna Dearum, »
Quæ ante Iouis ſoliū ferrea pēſa trahunt, »
Ne trepidate; ſemel ſatis eſt timuiſſe; neque illum, »

E

Quem fugitis, prius huc Fata venire ſinent, »
Quam Gallos male fœdifragos demiſerit Orco, »
Et quiſquis vexat barbarus Italiam. »
Quiſquis ades, Domino hæc referas; hæc quoque pauca »
Addito, amat te etiam trans ſtygia Caparion. »

A Laurentio Pignorio, ſpectabilis eru-

di-

ditionis viro, feſtiuiſſimum hoc etiam A habui

Epitaphium Gruis,

Grui.

Hic iacet vetula Grus,
Cui Mulio confregit crus:
Gaude Mus, Gaude Sus,
Haud vobis iam amplius
Roſtro erit infeſta Grus:
Florent Dominæ, & Dominus
Quod Gracilipes non ludet plus.
Grues plangite, Pygmæi plaudite. B
M DC XIV.

Equis. Dierum Canicularium Autor Maiolus Epiſcopus aſſerit Regem Poloniæ Stephanum Equo ſuo generoſiſſimo, qui eodem die, quo frater eius Dominus Tranſſyluaniæ extinctus eſt, exanimis concidit, in loco, quo non procul ab Arce Vuilnenſi defoſſus eſt, monumentum erigi curauiſſe. Thomas etiam *Tab.3.* Porcacchius in eodem opere ſuo de Funeribus Antiquorum teſtatur ſe non C ita vetuſtum epitaphium legiſſe Florentiæ prope Forum Vinarium ad ſpondam fluminis Arni, quod Equo ſuo poſuerat Herus illius in hæc verba,

Oſſa Equi Caroli Capelli
Legati Veneti
Obſeſſa Vrbe.

Marcus Antonius Muretus ille politiſſimus, elegantiſſimusque Rhetor, in gratiam Liuij Pagelli nobilis Vicetini, Mulæ hoc epitaphium deſcripſit. D

Mulæ.

Caue tibi Viator
Ad Mulæ Tumulum
Pueri ne temere accedite
Ore riſit
Pede luſit
Dorſo tulit
Omnia belle
Vixit ann. VII.

Veteres itaque pariter, ac recentiores beſtiarum cadaueribus funeris, monumenti, ac elogij quoque ſepulchralis officia non denegabant: ſecus atque opinatus fuerit inſignis Foxius: immo vero plerique ſeniorum, & illi maxime, qui E Pythagoræorum doctrinam ſequebantur, profitebanturque; atq; adeo Ægyptiorum (nam ab Ægyptijs Pythagoras Philoſophiam didicit: quemadmodum in illius Vita teſtatus eſt [p] Diogenes Laertius) Antiquiores inquam plurimi ponentes hominum defunctorum animas in irrationalium animantium exorientium corpora demigrare, belluis itidem animas immortales ineſſe arbitrabantur: quod non ſolum conteſtatur cum Ouidius[q] alicubi, dum canit,

Pythagoras ab Ægyptijs edoctus animarum migrationem in varia corpora. *[p] lib.8.*

[q] 15. Metam

------------------ & quoslibet occupat artus
Spiritus, eque feris humana in corpora tranſit;
Inque feras noſter: nec tempore deperit vllo.

tum Græcus antiquior Poeta in Empedoclem diſticho ſic Fauſti[r] Sabæi opera translato, *[r] li.2. p.205*

Iam fueram quandoq. puer, quãdoq. puella,
Arbor, auis, piſcis flammeus inque mari.

nam veteres plerique cenſuerunt, ac inter ceteros Empedocles piſces eſſe a prædominio calidos, igneosque: ac proinde a natura collocatos in aquis; vnde natiuus illorum æſtus temperaretur, vt ceterorum animalium calor internus non ita flammeus aeris non ita frigidi attractione refrigeratur: quam ſententiam [ſ] Ariſtoteles aliquando propoſuit aſſerens (vt alibi quoque [t] notauimus) in hæc verba, *Etenim nonnullis aquatilia terreſtribus eſſe calidiora placet, argumento quod loci frigiditas calore naturæ eorum compenſetur.* Quam opinionem alibi opportuniore loco demolitur idem[u] Ariſtoteles inquiens, Empedocles autem non recte hoc dixit, dicens calidiſſima maxime, & ignem habentia plurimum, animalium aquatilia eſſe, fugientia exceſſum eius, quæ in natura, caliditatis, vt quo nam frigido, & humido deficiunt, in loco ſeruentur contraria exiſtentia: humidum enim calidum eſſe minus aere. Omnino igitur abſurdum quomodo cõtingit factum vnumquodque ipſorum in ſicco, permutare locum ad humidum: fere enim ſine pedibus plurima ipſorum ſunt. Dicens autem ipſorum a principio conſtitutionem, genita quidem eſſe in ſicco ait, fugientia autem veniſſe ad humidum. Præterea neque videntur calidiora eſſe quam pedeſtria: hæc enim ipſorũ exanguia omnino; hæc autem pauci ſanguinis ſunt. Sed qualia quidem dicere oportet calida, & frigida ſecundum ſe conſiderationem ſumpſit. De qua autem dixit cauſſa Empedocles, aliquo quidem modo habet quæſitam rationem; non tamen quod ille ait, verum eſt:

Empedocles cur piſces igneos crediderit.

[ſ] 2. de par. cap.2.
[t] 4 de ſp. vit. ort. cap. 52.

[u] de reſpi rat. 13.

Id reprobatur.

Quia piſces apodes e terra in aquam meare non potuerunt.

Quia piſces calidiores non ſunt pedeſtribus: quũ exangues, aut pauci ſint ſanguinis.

» eſt: Habituum enim exceſsus haben- A
» tia, loca contraria, & anni tempora
» conſeruant; natura autem in proprijs
» maxime ſeruatur locis: non enim eſt
» idem & materia animalium, ex qua eſt
» vnumquodque, & habitus, & diſpoſi-
» tiones ipſius. Dico autem vt ſi quid ex
» cera conſtituiſset natura, non vtique in
» calido ponens ſeruaſset; neque ſi quid
» ex glacie: corruptum enim fuiſset vti-
» que cito propter contrarium: liquefa-
» cit enim calidum, quod a contrario B
» conſtitutum fuit: Neque ſi quid ex ſa-
» le, aut nitro conſtituiſset, in humidum
» vtique ferens depoſuiſset; corrumpit
» enim humidum, quæ a ſicco, & calido
» conſtituta ſunt. Si igitur materia om-
» nibus corporis humidum & ſiccum, ra-
» tionabiliter quæ quidem ex humido cō-
» ſtituta ſunt, in humido ſunt: quæ au-
» tem ex ſicco, in ſicco. Propter hoc ar-
» bores non in aqua naſcuntur, ſed in ter-
» ra, quamuis eiuſdem rationis eſt in C
» aquam, propterea quod ipſæ quam ſic-
» cæ ſunt, quemadmodum præignea, ait
» ille: non enim propter frigidum veni-
» rent in ipſam, ſed quia humida. Natu-
» ræ igitur materiæ, in quali quidem loco
» ſunt, tales exiſtentes ſunt; quæ quidem
» in aqua humidæ, quæ autem in terra,
» ſiccæ; quæ autem in aere, calidæ: Ha-
» bitus tamen, qui quidem excedentes
» ſunt caliditate, in frigido: qui autem
» frigiditate, in calido poſiti ſeruantur
» magis: reducit enim ad menſuratum lo- D
» cus habitus exceſsum. Hoc igitur opor-
» tet quærere in locis proprijs vniuſcuiuſ-
» que materiæ, & ſecundum permutatio-
» nes communis temporis anni: habitus
» enim contingit locis contrarios eſſe,
» materiam autem impoſſibile. Quod
» igitur non propter caliditatem naturæ
» hæc quidem aquatilia hæc autem pe-
» deſtria animalium ſunt, quemadmo-
» dum Empedocles ait, tot dicta ſint.

Quia natura maxime ſeruatur in locis proprijs & ſimilibus.

Quia natura corrumpitur cito in locis contrarijs.

Quia nec arbores ſic ex nimiū in aquis humidis degunt.

Vide li. 4. cap. 43.

Eamdemque opinionem Empedoclis E confutat etiam [x] Theophraſtus, dum ait, Res enim contraria neque alere, neque ſeruare apta eſt, ſed ſimilis: Vnde Empedocles inepte illud quoque aſſeruit: naturam ſcilicet ad locum humoris tranſtuliſſe, quæ in arido generauit: quo enim pacto animantes aquarum incolæ, vel quantumlibet temporis perſiſtere in arido potuiſſent; ſi modo

[x] 1. de cauſ. plant. c. 7.

Quia nil alitur contrario, aut ſeruatur, ſed ſimili.

Quia piſces in arido extra humores cito moriuntur.

his noſtri temporis ſimiles fuerint? Item quod noſtris temporibus in generatione euenire ſentimus, rem plane declarat; nam vniuerſum animalium, plantarumque genus tum generari, tum permanere ſuo tantum in loco poſſe videmus: Quocirca ſuo quoque loco affici nequeunt; contrario, & aduerſo affectionibus patent; vt pote quum diſtractio, & permutatio magna ita accedat. Sed iam redeamus ad inſtitutum. Non ſolum igitur Empedocles, qui a Pythagora item edoctus, ab animantibus omnibus abſtinebat; nam, vt retulit Athenæus [y] alicubi ſcribens, Empedocles » quoque Agrigentinus, quum equeſtri » certamine Olympia viciſſet, Bouem ex » myrrha, thure, & pretioſiſſimis aroma- » tum generibus compoſuit; eumque ſpe- » ctatoribus occurrētibus diſtribuit; quip- » pe qui Pythagoricus erat, & ab anima- » tis omnibus abſtinebat. Licet apud eūdem [z] Athenæum Epicharides carnes comederet, inuiolatis ratus legibus Pythagoricis; de quo ſic Alexis in Tarentinis,

Quia viuentia permanent in loco ſuæ generationis.

[y] 1. dipnoſ. cap. 1. Empedocles victor Olympiorum. Bos ex aromatibus.

[z] 4. dipnoſ. cap. 19.

Pythagoriſtæ, ſicut olim audiuimus, »
Obſonio haud veſcuntur vllo: non edunt »
Aut quidpiam viuum: merumq. reſpuunt. »
Epicharides ex Pythagoricis ſolus at »
Cedens canes, ijs veſcitur: nam tum neque »
Viuunt. »

verum etiam [a] Plato, dum Pythagoram ſeu ſectatus, ſeu imitatus in Timæo ſcribit Homines innocentes, & ſimplices, leues tamen, & curioſos, ac fatuos in aues tranſire: Homines vero a Philoſophia penitus alienos in greſſibiles feras tranſmigrare: Hominesque omnium inſipientiſſimos in ſerpentes abire, ac tandem ſtolidiſſimos, & imperfectiſſimos omnium hominum in piſces transformari; ſingulis eorum animis in ipſorum obitu de corporibus humanis in prędicta belluarum enaſcentium corpora demigrantibus: Eamdemque ſententiam Timæus Locrus ante Platonem exarauit in opere ſuo *De Mundi Vniuerſitate*; vnde Plato [b] propoſita theoremata deſumpſiſſe plane videtur, ac verius totum Timæi librum tranſcripſiſſe, atque ampliaſſe; illud enim Plato erga Locrum in libro Timæi præſtitit, quod & Apuleius erga Lucianum in libro de Aſino aureo; nam Luciani

[a] ad calcem.

Timæi Locri opinio de animarum migratione.

[b] in fine.

H opus

opus ampliatum, & illuſtratum pro ſuo nobis attulit Apuleius; & conſimiliter Timæi libellum de Vniuerſitatis natura illuſtratum, & ampliatum valde ſub nomine Timæi, vel de Natura poſteris pro ſuo reliquit Plato. Ceterum veteres tantum abeſt vt brutis numquam exequiarum, ſepulchri, ac tituli officium præſtiterint, quod potius iiſdem belluis Diuinitatem adſcripſerint, numiniſque cultum quotannis inſtituerint: ſic honoribus diuinis [c] legimus coli conſueuiſſe Lupam a Romanis; Leænam ab Athenienſibus; Ichneumonem, canem, lupum, & bouem ab [d] Aegyptijs; ſerpentem, [e] & quodcumque in orbe reperitur animal irrationale ab Indis. Aegyptij ergo, qui præter alia multa, Pythagoram animarum immortalium de corporibus humanis in brutorum corpora; & viciſſim de ferarum corporibus in humana corpora tranſmigrationem edocuerunt: quique Clementis etiam obſeruatione a Polydoro Virgilio [f] contestata, primi omnium hominum lucernæ vſum inuenerunt; (etiamſi tum Solini veridico relatu Ignis primum inuentus ſit in Ortygia Inſula Cycladum, vt etiam Tabula; quæ propterea Pyrpole cognominata fuit; tum Apuleij commentitio ſuſpicatu, lucernam Amator aliquis, vt diutius cupitis etiam nocte potiretur, primus inuenerit) non bene ab inſigni Foxio dicuntur occaſionem dediſſe veteribus ponendi lucernas ardentes intra defunctorum hominum ſepulchra, vt ſignificarent animas noſtras immortales in monumentorum cauea cum noſtris cadaueribus immorari; & huius rei certiſſimum illud eſſe argumentum, quod ſolis hominibus, non item brutis animantibus animas immortales ineſſe arbitrabantur: quodque ſolis cadaueribus humanis, non item ferinis exequiarum honorem, ſepulturæque officium, & epitaphij laudem impertiebantur: nam ex aduerſo Veteres, & eorum exemplo etiam Iuniores plerique brutis vita functis elogia ſepulchralia, monumenta, & funera, exequiaſque non denegarunt; Aegyptijque præſertim belluis animas immortales, perinde atque hominibus ineſſe exiſtimarunt. Quod autem præterea de barbaro Scytharum more proponitur, parum, aut nihil fauet egregio viro, tum quia Tartarorum gens Veteribus ignota illis occaſionem dare non potuit recondendi lucernas iugiter ardentes intra ſepulchra: tum quia natio illa efferata, ſoli Marti belligero initiata, nullis diſciplinis condecorata, quamque vel abſurdiſſimam opinionem facile imbibere poteſt, at illam veteribus, præſertimque Mineruæ ſapienti vitam deuouentibus, eam perſuadere minime poteſt.

Plato Timæi librum tranſcripſit, & ampliauit.

Brutis antiqui diuinitatem tribuebant.

[c] Lact. Firm. lib. 1. c. 20.

[d] Plutar. 7. ſymp. q. 7.

[e] Maff. Indic. hiſt. lib. 1.

Ægyptij lucernæ vſum inuenerunt.

[f] de inuent. rer. lib. 2. c. 19. Polyhiſt. c. 16. ſ. meram.

Ignis vbi primum inuentus.

Tartarorum gens bellicoſa.

Illiterata.

Alij ex acutiſſimo Scaligero decernunt antiquos in tumulis ardentes lucernas habere voluiſſe, ne ſuo cadaueri quidquam contingeret incommodi. Cap. LVIII.

Aſſeuerant autem alij plerique Iulium Cæſarem [a] Scaligerum cenſuiſſe veteres in ſepulchris ponere conſueuiſſe lucernas ardentes, ne in tenebris cadauera male haberent, incommodeque conſiſterent; eo quod appetentes ſimus immortalitatis; cuius quædam ſemina nobis cognata ſint; eiuſque viri verba citant in hanc ſententiam, Sunt igitur cognata nobis ſemina quædam immortalitatis, cuius adeo appetentes ſumus, vt & ſepulturæ proſpiciamus; & nolimus cadauer noſtrum male haberi. Humanum vero ingenium, quod animæ noſtræ vis eſt, quum ſe ſciat immortale, optat illud quoque, vt corpus ipſum quoque & comes, & domicilium ſuum, quoad fieri poſſit, eadem felicitate perfruatur. Ædificat iccirco pyramides, eique ita condito imponit, vt ſi non vniuerſa temporum ſpatia æquare poſſit, aliqua tamen quam maxime longinqua ſuperet. Mezentius itaque id procurat orans, qui mortem non deprecatur: Nullum, inquit, in cæde nefas; Id ſupplex vnum oro,

Corpus humo patiare tegi: ſcio acerba meorũ
Circumſtare odia: hunc oro defende furorẽ;
Et me conſortem nati concede ſepulchro.

Dicent hic Philoſophi non omnes, ſed naturæ oblatratores: Quid tum poſtea? iam cadauer neque ſentit, neque tuum eſt amplius. At fuit. At nunc ſenſus eſt mihi viuenti earum incommoditatum, quas paſſurum ſit cadauer meum: Iccirco veri, ac ſani Poetæ ſuas perſonas pin-

[a] 3. Poet. c. 20.

Homo immortalitatis appetens.

Cadauer noſtrũ male haberi nolumus.

„ pingunt cuiuſmodi expoſitæ ſunt a natura; non quales ferrei quidam fingunt.

Proſcinditur hæc opinio demonſtrando priſcos in ſepulchris non poſuiſſe lucernas, vt inde cadauera commodi aliquid haberent. Cap. LIX.

NObis autem allata ſententia non recipitur; in primis enim Scaliger in citato loco ne verbum quidem vllum de lucerna in ſepulchris ardente; vt illi non vere adſcribatur iſta opinio. Deinde vero cadauer luce, ſenſu, vitaq. caſſum nihil vnquam commodi ab ardente intra tumulum lucerna habere poteſt; quia nihil patitur a tenebris. Deinceps autem ſciebant veteres in ſepulchris cadauera tandem corrumpi, ac putredine in elementa diſſolui; nulla illis ab ardente lychno commoditate proueniente. Dein etiam priſci rogo cadauera ſua cōburentes, ea multo peius habebant, incommodiusque tractari ab igne ſponte patiebantur, quam qui eadem in tenebroſo monumento ſine lumine reponebant: Certe qui nolunt cadauer ſuum male haberi, & quibus viuentibus ſenſus eſt earum incōmoditatum, quas perpeſſura ſint ipſorum cadauera; deberēt optare potius in tenebris condi quam ignibus vri; quod ſcite notauit etiam[a] Papinius de Abaſcantio in funere Priſcillæ ſuæ dilectiſſimæ coniugis, his verſiculis,

Lucerna nil confert cadaueri ſepulto.

[a] lib. 5. ſilu. 1

„ *Hic te Sidonio velatam molliter oſtro*
„ *Eximius coniux (nec enim fumantia buſta,*
„ *Clamoremque rogi potuit perferre) beato*
„ *Compoſuit, Priſcilla, toro; nil longior ætas*
„ *Carpere, nil æui poterunt vitiare labores*
„ *Siccatam membris, tantas venerabile mar-*
„ *Sapit opes. -------- (mor*

Denique iſtam vel Scaligeri ſententiam plane conuellit[b] Seneca, Neminem de „ ſupremo officio rogans, nulli reliquias „ ſuas commendans; ne quis inſepultus „ eſſet, rerum Natura proſpexit. Diſerte Mecænas ait,

[b] Epiſt. 92.

„ *Nec tumulum curo ſepelit Natura relictos.*

Altecinctum, ideſt gnauum, forte, induſtrium, Lipſio putes dixiſſe; habuit enim ingenium & grande, & virile. His paria[c] Lucanus in Cæſarem, qui inſepultos ciues in Pharſalia reliquit,

[c] lib. 7.

„ *Nil agis hac ira: tabesne cadauera ſoluat,*
„ *An rogus, haud refert: placido Natura rece-*
„ *Cūcta ſinu, finēq. ſui ſibi corpora debēt. (ptat,*

Non ergo veteres in ſepulchris lucernas ardere volebant, ne quid incommodi paterentur a tenebris cadauera.

Bencius voluit olim recondi conſueuiſſe lucernas ardentes prope cadauera in honorem ſepulchri. Cap. LX.

FRanciſcus [a] Bencius orator egregius aſſerit Romanos, aliosque veteres honoris cauſſa voluiſſe in tumulis cadaueri ſuo ardere lucernas; qui vt locum monumenti maiore afficerent honore, ac prope Diuino, ſepulchra ipſa, quibus lucos addebant, & nemora, ne vllo modo violari vnquam poſſent, graui in eos, qui aliter feciſſent, conſtituta pœna legibus proſpexerunt.

[a] Orat. 26.

Veteres monumenta honorabant.

Conuellitur opinio propoſita. Cap. LXI.

SEd neque huic ſententiæ ſubſcribere poſſumus; quum enim nemo ſit non auidus honoris: eiusque appetentiores plerumque ſint plebeij homines; iam omnes antiqui debuiſſent honoris cauſſa in tumulis cadaueri ſuo lucernas accendi mandare, ac ſpeciatim plebeios oportuiſſet in ſuis monumentis id inſtituere; contra tamen ſoli nobiles antiquitus lucernas in ſuis ſepulchris accendi curabant. Et ſane legibus [a] cautum eſt indicta pæna ne quis violaret monumenta non ſolum nobilium, ſed abſolute omnia cuiuſcumque generis: nam veluti ſacroſancta indifferenter vniuerſa habebantur cum nobilium, tum ignobilium monumenta; locusque religioſus efficiebatur ſola mortui tumulatione. Ita ergo quum hactenus de natura, & cauſſis lucernarum ab antiquo tempore ardentium nihil habuerimus a viris eximijs, in quo mens plane conquieſcere poſſit; operę pretium, immo vero iam neceſſarium eſt ex rei natura veram cauſſam inueſtigare, ob quam tum priſci lucernas in monumentis recondederent; tum olim reconditæ diutiſſime flammam abſque noui fomitis adiectu conſeruare valerent.

Honoris appetentes plebeij.

Lucerna in ſepulchris accēdebant ſoli nobiles.

[a] L. Mæuia, ff. de manum. teſtam.

Monumenta omnia ſacra habebantur. Tumulus mortui locum reddebat ſacrum.

Quæ quum ſic habeāt ſe ſe, nempe altius iſti „
Principium Lychno, *rerumq. lætior ordo,* „
(Ni fallor) grauiorq. ſubeſt, & maior origo: „

Quam ex rei natura præſtat nunc diligenter in Peripato explicari.

FORTVNII LICETI

De reconditis Antiquorum Lucernis

LIBER TERTIVS,

In quo ex Autoris propria ſententia diſquiritur de natura, cauſſis, & proprietatibus huius admirandi luminis.

PRÆFATIO

Atteхens dictis dicenda.

QVicumque de reconditis, & ab antiquo ardentibus lucernis recens inuentis philoſophati ſunt viri præclari; ea de hoc argumento in medium attulerunt; quibus tum nulla ratione acquieſcendum eſſe perſpeximus; tum etiam nos vltro ad huius admirabilis euentus naturam indagandam acrius impellimur. Præſtat igitur poſt alienarum opinionum examen habitum in ſuperiore libro, ex rei natura in hoc tertio diligenter inquirere quid vere ſentiendum ſit de perenni hoc antiquorum igne; inueſtigando ipſius originem, cauſſas, & proprietates, quoad maxime per nos fieri poterit:

Antiquos lucernas ardentes paſſim recondere conſueuiſſe, potiſſimum in ſepulchris. Cap. I.

A

ILlud in more veteribus, præſertimque Romanis poſitum fu..ſſe, vt pluribus in locis, at potiſſimum in ſepulchris ardentes lucernas conderent, non pauca ſunt, quæ monſtrent apertiſſime: Atque in primis talium multitudo lucernarum, quæ paſſim tota Italia noſtro, patrum, auorumque noſtrorum tempore tum extinctæ, tum etiam num ardentes intra muros; intra monumenta in ciuitatibus, in agris, & in montibus inuentæ fuerunt; quarum celebriores hiſtorias in primo noſtri huius operis libro ſatis exarauimus. Deinde vero plane hoc idem comprobant frequentia, & euidentia illuſtrium autorum teſtimonia, qui vno iam ore conſentiunt omnes olim ſtuduiſſe priſcos huiuſmodi lucernis condendis, recondendisque: Ac vt alios quamplurimos omittam, Iulium Iacobonium, & Ioãnem Coſtęum in medium adducere non pigebit; ille namque in Appendice ad opus Fonteij *De priſca Cæſiorum Gente* de propoſito

Ad finem.

ita fatur, Ceterum neque illud tum ex noſtra, tum ex multorum obſeruatione, ſcitu dignum, omittam; lucernas, lychnosque perpetuo ardentes in conditorijs, ſepulchrisque iuxta cinerum ollas, ac mortuorũ oſſa collocari; oleo inextinguibili, dum aerem vitet. Quod in animæ immortalitatis ſignum (quam ignea repreſentari ſpecie nos alibi tetigimus) factum autumo. Qua de re Fo-

B

xius ita: *Ægyptij vitam Lucerna ſignificantes, occaſionem veteribus dedere ponendi Lucernas perpetuas in ſepulchris, ibi cum cadaueribus animas immortales morari ſemper innuentes; non enim beſtijs id officij præſtabant*. Hinc apud antiquos in more fuit, nunquam extinguere Lucernam, nec inſufflatu, nec alia vlla violen-

Lucernas antiqui cur in ſepulchris hominum, non beſtiarum ponerent.

Cur nũquam extinguerent lucernam.

C

tia, ſed permittere vt ipſa de ſe ſponte marceſcens extinguatur: ſignificare volentes, non licere interficere quemquam, neque ſemetipſum; quod non pauci faciebant. Vnde Plato dixit, *Animam nobis cuſtodiæ creditam tamdiu ſeruare debemus, quoad a Principe Deo repetatur; ne, ſi fractis ergaſtulis, perfoſſisque carceribus, effugerimus, diuinas leges, quotquot ſunt, in nos, nullo relicto defenſio-*

nis

nis loco, conuertamus. Lucernas huiuſmodi plurimas cum æneas, tum fictiles inſpiciendi mihi copia fuit. Ardentes nunquam vidi; ſed cum ijs, qui viderant, ſum ſæpe locutus; legique ſcriptores, qui id affirmant multos. Petrus Appianus in ſuo *De antiquis inſcriptionibus* libro refert Patauij vrnam fictilem vetuſtiſſimam repertam, intra quam erat altera vrnula, quæ lucernam adhuc ardentem continebat inter duas ampullas; quarum altera ex auro, altera puriſſimo erat argento; liquore quodam vtraque referta. Lucernas ipſas vt plurimum eorum nomine, quorum cinis, oſſave condita ſunt, inſcriptas inſpexi: &, vt omittam quamplurimas, vnam fictilem afferam, a Cęſijs forte non alienam; nam in ima parte, fundoq. ipſo hæ litteræ inciſæ ſunt, L CAESAE. Eam in admirabili Gazophylacio nuper reperi Vlyſſis Aldrouandi; in quo, veluti in aliquo Microcoſmo, ſpectantur omnia tum Medicis ipſis, tum rebus alijs vſui, atque oportuna. Hæc ad verbum ex Iacobonio. Doctiſſimus autem Coſtæus [b] in opere ſuo *De Potu in morbis* (quod antea quoque notauimus) aſſerit in hanc ſententiam, Illud enim conſtat eam fuiſſe veteribus parandæ lucernæ rationem, quæ in bene occluſis ſepulchris iuxta cinerum vrnas accenſa numquam niſi ijs recluſis, atque nouo aere ſubeunte, extingueretur. Deinceps autem propoſiti dogmatis veritatem Lex Mæuia; ff. de manum. teſtam. certo cuique demonſtrare poteſt; ea enim lege conſtat aperte nobiles antiquitus teſtamento mandare ſolitos vt Liberti monumēto aſſiduam lucernam accenderent, & ſepulturam cuſtodirēt. Erat autem lucerna plurimum bimeſtris, vt ex lege apparet vnicuique; nam ſic in ea legitur, „Mæuia decedens ſeruis ſuis Sacco, & Eutychiæ, & Hirenæ ancillæ meæ, omnes ſub hac conditione liberi ſunto, vt monumento meo alternis menſibus lucernam accendant, & ſolēnia mortis peragant: Quæro quum aſſidue monumento Mæuiæ Saccus, & Eutychia, & Hirene non adſint, an liberi eſſe poſſint? Ex notis Ioſephi Scaligeri in Flaccum & Sextum Pomp. de verbor. ſignificat. „Gloſſarium. Silicernium: περίδειπνον λύχνος γὰρ ἅπτειν ἐν πένθει οὐ θέμις. videtur accepiſſe, quaſi ſelucernium, hoc eſt ἀλυχνία. Rationem hanc eruimus. Natali die Lucernæ accendebantur. Mortuali, vt loquuntur Cato & Plautus, id non faciebant optima de cauſa, vt τὸ ἀντίστροφον τῆς γενέσεως καὶ τῆς τελευτῆς oſtenderent. Perſius:

------------------------ *vnctaque feneſtra*
Diſpoſitæ pinguem nebulam vomuere Lucernæ.

Tertullianus libro de Idololatria: *At nunc lucent tabernæ, & ianuæ veſtræ. Plures iam Ethnicorum fores ſine lucernis, & laureis, quam Chriſtianorum.* At ἐν πένθει quidem, vt puto, non accendebant. Ceterum ſemper in Cippis ſepulchrorum ſuſpendebant lucernas; cuiuſmodi fictiles multas videmus ex veteribus monumentis erutas. Dio in Domitiano: καὶ πρῶτον μὲν στήλην ταφροειδῆ ἑκάστῳ σφῶν παρέστησε, τὸ, τ' ὄνομα αὐτοῦ ἔχουσαν, καὶ λυχνοῦχον μικρὸν οἷον ἐν τοῖς μνημείοις κρεμάννυται. hoc eſt, Ac primum omniū iuxta vnumquemque columnam collocat, factam inſtar ſepulchri, in qua nomen eius ſcriptum erat pendebatque de ea Lychnuchus paruus, vt aſſolet in monumentis. Inde puto apud Gellium Laberis cippum vocat Lucium, quod ex eo Lucerna luceret, vt ille apud Athenæum, qui Columnam vocat μένανδρον, quod ſuſtineret innitentem virum. Porro quemadmodum ergaſtulus dictus, qui in ergaſtulo maneret: ita ſilicernius, qui dignus erat, vt pro eo ſilicernium pararetur. Cincius Alimentus de Gorgia Leontino: *Qui dum iam ſilicernius ſui finem temporis expectaret, etſi morti non potuit, tamen infirmitatibus inſultauit*. Manifeſtum eſt igitur conſueuiſſe priſcos lucernas ardentes potiſſimum in ſepulchris condere.

Frequentes fuiſſe lucernas a veteribus reconditas. Cap. II.

NOn ſolum autem ardentes lucernas ab antiquis recondi conſueuiſſe certum eſt; ſed etiam frequenter id factitatum, & maximo numero eas olim reconditas fuiſſe ſatis apparet primum quidem ex obſeruatione Franciſci [a] Bencij, qui ex profeſſo agens de funere antiquo Romanorum, aſſerit

[b] lib. 1. c. 12.

Liberti lucernas accendebant domino defuncto.

Lucerna bimeſtris.

[a] Orat. 26.

eos excelſiora amauiſſe monumenta, indicium factorum claritatis, & animi magnitudinis; quod pariter declarabāt, quum altis ſub montibus, & in montibus etiam ipſis ſibi conſtituerent ſepulchra; circumque, aut potius in quibus plures interdum volebant eſſe accenſas lucernas. Deinde vero id etiam conſtat ex Sebaſtiano Eritio, & Iulio Iacobonio, qui lucernas iſtas fictiles, & metallorum pulcherrimorum affabre varijs figuris, & ſtemmatibus inſignitas reperiri ait magno in numero intra priſcorum ſepulchra; ad quorum ora conſpicitur ſignum ardentis ignis per multa ſæcula; ſub quibus lucernis fictilibus vidiſſe ſe quoque inquit varias litteras inſculptas, teſtaturque apud ſe aliquot earum lucernarum habere. Deinceps autem experimento idipſum confirmatur; nam quotidie fodientes, Romæ potiſſimum, vix antiquum monumentum reperiunt, aperiuntque, in quo non aliquam aut ardentem adhuc, aut extinctam lucernam comperiant. Immo vero ſæpenumero in vno conditorio multæ lucernæ inueniuntur: Et reuera huiuſmodi plurimas Bononiæ, Piſis, Venetijs, Patauij, & alibi conſpexi, habuique domi tum fictiles, tum æreas, variæ magnitudinis, atque figuræ. Aloyſius Coradinus in hoc Lyceo Pandectarum interpres multas in ſuo Muſæo viuens ſeruabat partim ex agro Patauino eductas, partim ex Vrbis Romanæ ſolo ad ſe tranſmiſſas. Vt iam ſatis eluceat crebras fuiſſe lucernas ab antiquo reconditas.

Sepulchra cur magnifica vellent antiqui.

Lucernæ affabre factæ.

Romæ in omnibus fere ſepulchris lucernæ.

Quid antiquorum plurimi loco Lucernæ ſemper ardentis in tumulis ponere conſueuerint. Cap. III.

Adeo quidem exoptabant Veteres in ſuis monumentis ignem coruſcare, vt qui perpetuas huiuſmodi lucernas habere non poterant, neque vulgaribus alijs minoris durationis contenti erant; ij, vt poterant perennem flammam æmulantes, in ſepulchrorum lapidibus ardentis ignis imaginem inſculpi procurarent: ita enim non ſolum apud Io: Baptiſtam Fonteium [a] Primionem in ſuis Commentarijs *De priſca Cæſiorum gente*, in Betuciæ Proculæ filiæ

Lucernæ loco quid in tumulis poneretur.

Ignis imago cur in ſepulchris ſculperetur.

[a] li. 2. c. 18.

A Lucij Betucij Proculi, & Cæſiæ Victricis monumento, quod Rauennæ in Æde Diui Ioannis Apoſtoli conditum eſt, inſpicitur vas affabre factum, e cuius apice flamma tenuiſſimis linguis emicat aſcendens: Verum etiam apud Iacobonium in Appendice ad idem opus in monumento a Vibia Polla ſibi, & Coniugibus, Libertis, Libertabusque, poſteriſque comparato (Romæ id in via Appia ad Diui Sebaſtiani in tabernæ pauimento viderunt Achilles Statius, & B Fonteius) flammæ in vtroque latere ſepulchri videntur inſculptæ: Atque vt aſſentior Iacobonio exiſtimanti veteres aliquos ideo ignem perpetuum hunc in ſepulchris effinxiſſe, quia verum ignem perennem faciendi ſcientia, vel facultas deeſſet; ac vtriuſque ignis tum ficti, tum veri apud illos eumdem fuiſſe finem: Ita nec illi, nec Eritio conſentire poſſum fictum, inſculptumque hunc ignem in externa tumuli ſuperfi- C cie ſignum fuiſſe ardentis ignis veri intra conditorium deliteſcentis, tum quia in ſepulchris extrinſecus igne ficto, exculptoque conſpicuis nullus internus ignis vere ardens vmquam inuentus fuiſſe habetur vllo ſcriptorum teſtimonio: tum quia in quibus monumentis vere ardentes lucernæ compertæ fuerunt, in ijs nulla ignis effigies exterius inſculpta, vel quouis alio modo efficta conſpicitur: tum demum quia plane D contradictorium eſt aſſerere Veteres in ſepulchris ignem ſemper ardentem effinxiſſe eo quod illis ignem verum, eumdemque perennem faciendi ſcientia, vel facultas deeſſet; atque aſſeuerare fictum ignem in externa tumuli ſuperficie inſculptum fuiſſe ab antiquis tamquam ſignum ignis vere ardentis intra conditorij latebram. Quare nos poſteriori cauſſa penitus omiſſa priorem accipimus aſſeuerantes olim homines in ſepulchris perpetuum ignem E emicare concupiuiſſe; & qui lucernam ſemper ardentem in monumentis condere neſciebant, ij vtcumque ſui voti compotes ſe fieri arbitrabantur depicto, exculptove in tumulorum lapidibus igne flammas expirante.

Cap. 10.

Vide lib. 4. cap. 23.

Ignis tumulo inſculptus nō fuit veri interioris ſignum.

Sepulchra lucernas ardentes habentia non habuere ignem depictum.

Quot,

Quot, quibusque in locis antiqui Lucernas diutiſſime ardentes collocarent. *Cap. IV.*

PORRO ſapientum virorum teſtimonio, multiplicique hiſtoria conſtat antiquos non vno in loco, ſed in pluribus, iiſdemque varia conditione differentibus ſuas illas perpetuo ardentes lucernas collocare conſueuiſſe; ſcilicet in templis Deorum conſpicuas, intra muros ante numinis imaginem occultas, ſub terra & ad aram, & intra ſepulchrum abſconditas: Etenim ardebat in Deorum Gentilium delubris antiquitus lucerna illa Callimachi aurea in Æde Mineruæ apud Athenienſes, & alia in aris apud Delphos, & alibi alia in Templo Veneris, & præter multas, de quibus fuſe nos in primo huius voluminis libro, illæ, quarum ex Theophraſto Porphyrius in opere ſuo [a] *De Abſtinentia ab eſu carnium* præclaram huiuſmodi ſententiam protulit inquiens, Antiquitus homines in Templis conſeruare ſolitos ignem immortalem, ignium ſacrificio cæleſtia numina honorantes; Innumerabile, ait, fere quoddam tempus eſt, ex quo omnium eruditiſſimum hominum genus, vt inquit Theophraſtus, qui ſanctiſſimam a Nilo conditam regionem incoluerunt, a Veſta, & foco ſacrificare cæleſtibus Dijs primi cæperunt; non myrrhæ illi quidem, neque caſſiæ, aut thuris croco miſtorum oblationes; multis enim ætatibus poſt aſſumpta etiam hæc fuerunt; qui primus erroris gradus extitit; quando homo in neceſſarij victus inopia cõſtitutus multis cum laboribus, & lachrymis guttas horum Dijs obtulit; ſed his tamen prius non ſacrificabant; ſed herba ipſa, quam veluti quandam feracis naturæ lanuginem manibus decerpiſſent; nam arbores antequam animalia terra edidit: herbam item, quæ annua germinatione exoritur, multo ante quam arbores emiſit: cuius folia decerpentes, & radices, quin integros quoque ipſos caules flammis adolebant: Sacrificio hoc cæleſtes Deos, qui videbantur, excipientes, & igne honores ipſis immortalitati conſecrantes; nam his quoque ignem immortalem in Templis ſolemus conſeruare; quippe qui ſimillimus ipſis ſit.

Lucernæ in Templis.

[a] Lib. 2. init.

A Hæc ille. Cui nos cetera concedentes, negamus multo poſterius apud homines celebratum fuiſſe animalium, quam ſtirpium ſacrificiũ; nam apud antiquiſſimum ſcriptorem [b] Moyſem legere potuit duo prima ſacrificia ſimul a duobus primis fratribus Abele, & Cain, primi omnium hominum filijs in mundi fere incunabulis, vt ita dixerim, Deo rerum conditori oblata eiuſmodi fuiſſe, vt obtulerit Cain agricola de fructibus terræ munera Domino; Abel autem
B paſtor de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum. Sed Porphyrius [c] ille, qui teſtimonio tum Marſilij Ficini apud Magnum Plotinum, tum Nicephori, tum Cardinalis [d] Baronij, tum D. Hieronymi, [e] ex Iudæo primum Chriſtianus, poſt Apoſtata ad Gentiliſmum delapſus cauſſam ſuſcepit contra Chriſtianos, a quorum lege [f] Plotini ſui dilectiſſimi præceptoris mentem non fuiſſe penitus alienam Ficino ſatis oſtenditur,
C Porphyrius inquam ille, qui Diuinę parere legi recuſauit, ſacrarum ſcripturarum teſtimonijs in propoſito impie repugnauit. Aſt eo redeat, vnde nuper digreſſa eſt oratio noſtra. Intra parietem diutiſſime ardens ſupra portam Vrbis Edeſſæ accenſa fuit ante Crucifixi Redemptoris imaginem lucerna [g] Cedreni; de qua late ſuperius egimus. Sub terra etiam ante Aram Ditis, & Proſerpinæ ignem diutiſſime ar-
D ſiſſe, vnde fumus per cæcos humi meatus noctu exire videretur, autor eſt [h] Maximus Valerius; vt ſupra [i] etiam notauimus. Veriſimile autem eſt ante ſubterraneam Aram hominibus inuiſam, ac penitus occultam nullum alium tamdiu arſiſſe ignem, niſi in condita ibi lucerna. Nec iurarem tale quid non contigiſſe ſub Olympo Lyciorum monte; de quo nobile habemus Maximi Tyrij teſtimonium; Apud Lycios, inquit,
E Olympus ignem emittit haud admodum ſimilem Ætneo; quum placide, atque ordinate mittatur: is ignis & ſacer, & diuinitatis apud Lycios eſt ſignum: Mons hic eſt ad mare rubrum in Æthiopia, haud longe ab Heliopoli oppido, qui Oriente Sole vſque ad quintam diei horam flammas emittit. Etſi ego non repugnauerim, ſi cuipiam ibi magis arriſerit perennem ignem in bitumine, aut ſul-

[b] Gen. c. 4.

Sacrificia prima quæ fuerunt.

[c] En. 2. li. 11. cap. 9. Lib. 5. c. 13. & lib. 10. cap. 33.

[d] Annal. to. 3

[e] lib. in epiſt. ad Galat.

Porphyrius ex Iudæo Chriſtianus, inde Gentilis.

[f] En. 2. lib. 11. c. 1.

Lucerna intra parietem.

[g] Lib. 1. c. 7.

Sub terra ad Aram Ditis.

[h] lib. 2. c. 1.

[i] lib. 1. c. 24.

Serm. 18.

Lycij montis ignis e condita lucerna.

ſulphure, vt in Ætna, & Veſæuo, arſiſſe; A indeque tum fumos, tum ignes aſſiduos euomuiſſe. Sub terra tamen plures ardentes lucernas Vulcano priſcos; & ſi placet vnicam ad multa ſæcula Plutoni Maximum Olybium accendiſſe vidimus in [l] ſuperioribus. In mortuorum denique ſepulchris ſub terra lucernas huiuſmodi diutiſſime ardentes olim conditas fuiſſe apertiſſime conſtat ex allatis antea hiſtorijs in primo huius operis libello.

[l] lib. 1. cap. 9. & 26.

Lucerna in ſepulchris ardens.

Cur extra ſepulturas antiqui locarent ardentes diutiſſime lucernas.
Cap. V.

ILlud porro iam apud omnes adeo inuulgatum eſt, vt ignis ante aras, & Diuorum imagines tam in eorum templis, quam alibi ardeat accenſus ab homine honoris, cultusque gratia; quod hic ſolus à Porphyrio, Seneca, Lipſioque propoſiti finis aſſignatur, tamquam nullus alius aſſignari, ac inueniri valeat: Inquit enim Porphyrius [a] ſacrificio ignis cæleſtes Deos a Veteribus excipi, & igne honores ipſis immortalitati conſecratos; quia & in templis ignis immortalis cõſeruari ſoleat; quippe qui cæleſtibus ſimillimus ſit. Cordubenſis autem Seneca [b] ex Marco Bruto in Epiſtolis infit, Quomodo Dij colendi, ſolet præcipi: accendere aliquem lucernam ſabbathis prohibeamus; quoniam nec lumine Dij egent; & ne homines quidem delectantur fuligine. Ad quem locum Lipſius addit, lucernas accendere in honorem Deorum, aut Principum, feſtis diebus, mos apud Romanos: ſed, vt apparet, paullatim Iudaici ritus inualuere, & Sabbathi diem illa ſuperſtitione coluerunt. Perſius Satyra quinta,

Lucernæ cur in templis accendantur.

[a] 2. de abſt. ab eſ. car.

Ignis cur in templis immortalis conſeruatus.

[b] Epiſt. 95.

Iudaici ritus apud Romanos inualuere.

" *Herodis venere dies, vnctaque feneſtra*
" *Diſpoſitæ pinguē nebulā vomuere lucernæ.*

Attamē ſi quis intimius propoſiti rationem internoſcere voluerit, duas illi ego proferam eſſe cauſſas, cur ab hominum memoria Deo conſueuerit honoris ergo lucerna, & ignis quilibet alius accendi, ardensque ante illius aras, aut imagines, aut abſolute diu cuſtodiri, & conſeruari: Altera quidem eſt; quia in ſignum grati animi Deo ſummo, a quo bona omnia, & ipſummet eſſe omnes acceperunt, vel Ariſtotelis [c] confeſſione, munera, ceu primitias, pro innumeris beneficijs ab eo habitis, quod eius ſummam ſimplicitatem, ac puritatem decet, puriſſimum, ac ſimpliciſſimum elementum, maximeque formæ [d] naturam redolens, illi offerre conſueuerunt ab antiquiſſimo tempore gentes: Sic (niſi ſepulturam Olybij eam fuiſſe dicamus, vt [e] antea) Plutoni ſuo B ſacrum munus lucernam igne perpetuo ſplendidam, puriſſimique auri, & argenti liquorem obtulit Olybius. Altera vero cauſſa, ob quam veteres extra ſepulchra perennem ignem accenderent, ea fuit; quia vitæ ſymbolum eſt ignis; vt belle animaduertit alicubi Plutarchus, [f] dum quærit, cur veteribus Romanis mos fuerit, lucernam numquam extingui ſinere, ſic ad verbum ſcribens, Ceterum ſacrum ignem Dijs non ideo ab " hominibus fuiſſe cultum, quod eum alio " C igne putarent meliorem, dignioremve " eiſe; ſed quemadmodum Ægyptiorum " alij totum genus canum venerantur at- " que honorant; alij luporum; alij croco- " dilorum; vnicum tamen vel canem, vel " lupum, vel crocodilum alunt, quia vni- " uerſos non poſſunt: Sic priſcorum cul- " tum, & cuſtodiam ſacri iſtius ignis teſſe- " ram fuiſſe obſeruantiæ aduerſus om- " nes ignes: nihil enim animato ſimi- " lius eiſe quam eſt [g] ignis; qui per " D ſe mouetur, & nutritur, ſuoque ſplen- " dore, animæ in morem, res manife- " ſtat omnes; & maxime vim non exper- " tem vitalis principij oſtendit, dum ex- " tinguitur, ac perit, inter pereundum " vocem edens, ac reluctans interitui, " animalis inſtar, quod vi necatur. Quia ergo vitæ ſimulachrum eſt ignis; perpetuæque actionis; quia ſemper mouetur; vitæque puræ, ac intaminatæ; quippe omnes ſordes conſumit; naturæque E ſimplicis hieroglyphicum; quando nullam alienam materiam diu ſibi hærere patitur: propterea vt quiſque Deum ſummum, quem colit, apto aliquo ſigno confiteretur, & laudaret eſſe viuentem; puriſſimum actum, ſimpliciſſimumque, ſemper omnia moderantem, apteque gubernantem; muto ardentis ignis perpetui ſigno quilibet laudes Deo canit: ſic Athenis in Prytaneo

Deo cur ignis accendatur in templis.

[c] 1. cæl. t. 100

Ignis attributa perfectiſſima.

[d] 2. de gen. t. 50.

[e] lib. 2. c. 12.

Ignis vitę ſymbolum.

[f] 7. Sympoſ. quæ. 4.

Ægyptij varias honorãt belluas.

Ignis animato ſimillimus.

[g] Ariſt. 2. de gen. tex. 50.

Ignis moriens cur vocē edat animalis inſtar.

Ignis conſumit omnes ſordes.

Lucernæ multis Dijs accenſæ.

taneo ignis æternus in aurea lucerna A Mineruæ olim ardebat; ſic in Vrbe Munychia; ſic in Ammonis æde; ſic in Britannicæ Mineruæ delubro; ſic in altari Delphico; ſic in Pyrethiorum ara; ſic alibi etiam in phano Veneris; ſic in Terentini Ditis, & Proſerpinæ ara ſubterranea perpetuus ignis collucebat; ſic Antiochiæ intra murum Ciuitatis ante Redemptoris imaginem recondita lucerna diutiſſime coruſcauit; vt in primo huius noſtræ theoriæ libello fuſe B narrauimus.

Finis politicus, cuius gratia veteres in mortuorum conditorijs ardentes lucernas ponerent, fuit ſignum nobilitatis. Cap. VI.

FInis autem, cuius gratia priſci lucernas ardentes in ſepulchris condere conſueuiſſent, multiplex eſſe poteſt. Nos vero duos præcipue fines fuiſse cenſemus, propter quos antiqui ſole- C bant lucernas ardentes in monumentis collocare; moralis, ſiue politicus vnus; & naturalis, ſiue phyſicus alter: Politicus ſiuis erat in ſignum nobilitatis familiæ defuncti; quoniam lucernæ ardentes, vel etiam extinctæ in tumulis nobilium ſolummodo compeiuntur: non autem vnquam vllæ in plebeiorũ conditorijs, aut vrnis (quod ego quidem obſeruare potuerim) repertæ fuerunt: & hoc aſſertum ſatis aperte conſtat, D cum ex hiſtorijs de propoſito allatis in primo libro huius voluminis: tum etiam ex Lege Mæuia, ff. de manum. teſtam. vnde manifeſte patet, non omnes indifferenter antiquos, ſed nobiles tantum teſtamento mandare conſueuiſſe, vt Liberti monumento lucernam accenderent, & ſepulturam Dominorum cuſtodirent.

Finis moralis cur lucernæ in ſepulchris conderentur.

Finis phyſicus, ob quem in vetuſtis conditorijs ardentes lucernæ olim conderentur, latius explicatur fuiſſe, ne anima defuncti cum cadauere priſcis manere putata, diu miſere iaceret in tenebris. Cap. VII.

NAturalis autem finis, cuius gratia in conditorijs priſci lucernas accenderent, vnus ille fuit, quoniam antiquitus opinio, vel potius vana ſuperſtitio inualuit etiam apud viros ſapientiores, in hominum obitu, eorum potiſſime, qui rationi minime obtemperantes ad appetitum vixerunt, quique violenta morte interierunt, animas illorum corpora ſic non deſerere, quin in ſepulchris vna cum cinere, aut cadauere, oſſibusve vniuſcuiuſque anima fati cuiuſdam lege conquieſceret; quod ex Philoſophorum, Poetarumque teſtimonijs manifeſtiſſimum cuiuis fieri poteſt: Ammonius etenim ſuo illo ad Prædicabilia Porphyriana commentario tractans de Philoſophiæ definitione, qua dicitur eſſe Meditatio mortis; Quemadmodum, ait, in meditatione Philoſophi anima etſi a corpore ſeiungitur, tamen corpus ab anima non ſeparatur; quum viuat: Ita in obitu corpus etſi ab anima diſſociatur, anima tamen ſuum corpus non omnino deſerit; ſed circa illud manet in ſepulchro, vel prope: Sciendum autem non omnino, quum corpus ſeparatur C ab anima, & animam ſeparari a corpore; ita namque corporum amatrices ſunt animæ, vt poſt mortem adhuc tamen eodem amore teneãtur: atque ob hanc cauſſam fieri autumant, quæ circa mortuorum tumulos videri ſolent, vmbrarum apparitiones: Verum neque, quum anima ſeparatur a corpore, corpus omnino ſeparatur ab anima; Philoſophi enim etſi per nimiam contemplationem vehementius ſe ſe a corporibus D auocent; viuunt tamen, nec prorſus commoriuntur; Plinio [a] huic poſtremæ ſententiæ minime reluctante, dum alicubi ſcribit, morbum eſſe aliquem per ſapientiam mori. Plato in Phædone aſſeuerat animas impuras circa ſepulchra verſari, & videri. Quem Platonis locum fortaſſe citat Ioannes Grammaticus [b] in hæc verba, *Si enim quæ extra corpora ſunt animæ, quæ corporis ſunt animantes, cum corpore ſunt ſemper, & in E ſepulchris; quid enim abſurdum etiam eas, quæ ſunt in generatione, animas circa immaterialia operari? & ſic quidem Plato.* Porphyrius itidem oſtendit hanc eſſe communem veterum ſacerdotum, & Ægyptiorum opinionem; cui & ipſe aſſentitur [c] inquiens animas violenta cæde interemptorum, & ſepultura carentium morari circa ſua cadauera: & proinde multas viſas eſſe lamentari; iiſque

Animas circa ſepulchra morari cenſebant veteres.

Mortis duplex genus.

Appariciones vmbrarum vt fiant antiquis.

Vide li. 4. c. 13. [a] lib. 7. c. 5.

[b] 3. de an. c. co. 67.

Animæ, quæ circa ſepulchra verſantur, & videntur Platonicis.

[c] 2. de abſt. a eſ. car.

vti

vti conſueuiſſe maleficas ad ſuum miniſterium, compellendo illas corpus, vel corporis ſui partem aſſumere, ac motitare. Achilli Statio[d] quoque ſcribitur animas eorum, qui in aquis pereunt, non omnino ad infera deſcendere, ſed propter aquas circumferri, ex communi hominum decreto. Cui & Marcus [e] Tullius aſſentitur alicubi ſcribens, namque eorum animi, qui ſe voluptatibus corporis dediderunt, earumque ſe quaſi miniſtros præbuerunt, impulſuque libidinum voluptatibus obedientum, Deorum & hominum iura violauerunt, corporibus elapſi circum terram ipſam volutantur. Plotinus etiam inquit [f] animas vitioſas, poſtquam depoſuerint corpus, eodem luto reuolui. Macrobius[g] ex Plotino conſtituit morte violenta coacto exitu a corpore, animam circa corpus magis, magisque vinciri; & reuera ideo ſic extortas animas diu circa corpus, eiusve ſepulturam, vel locum, in quo iniecta manus eſt, peruagari. Lucianus pariter in Philopſeude refert ex Pythagoreorum ſententia, eorum, qui violenter interierint, animas circa ſua cadauera permanere. Plutarchus non aliter in opuſculo De Herodoti malignitate inſcripto recenſet honorarium in iſthmo ſepulchrum, cum hoc epitaphio,

Maleficæ ad ſuum miniſterium quibus animis vtantur.

[d] 5. de amor. Clit.

[e] De ſomno Scip. in fi.

[f] 1. En. lib. 8. cap. 13.

[g] in Somn. Scip. c. 13.

Nos vitam in extremo diſcrimen Hellada cunctam
Tutati noſtris condimur heic animis.

Inter Poetas paſſim ponentes animas cum cadaueribus in ſepulchris commorari, primus ſe ſe nobis offert P.[h] Ouidius, qui de anu malefica ſic infit,

Poetæ animas morari ponũt in ſepulchris

[h] lib. 1. eleg. 8.

Euocat antiquis, atauosque ſepulchris,
Et ſolidam longo carmine findit humum.

Alioque in loco [i] Medeam introducit de ſe ita loquentem,

[i] 7. metam.

Et ſiluas moueo, iubeoq. tremiſcere montes,
Et mugire ſolum, manesq. exire ſepulchris.

Deinde Virgilius[k] in Eclogis pulcherrime concinit,

[k] Eclog. 8.

Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena
Ipſe dedit Mœris; naſcuntur plurima Ponto.
His ego ſæpe lupum fieri, & ſe condere ſiluis
Mœrim, ſæpe animas imis exire ſepulchris,
Atque ſatas alio vidi traducere meſſes.

Et denuo ſub perſona Didonis in Epopeia; [l]

[l] 3. Æneid.

A *Ille meos primus, qui me ſibi iunxit, amores*
Abſtulit; ille habeat ſecum, ſeruetque ſepulchro.

Et eodem opere inducit Polydori animam ita dicentem,

------------ gemitus lachrymabilis imo
Auditur tumulo, & vox reddita fertur ad aures,
Quid miſerum Aenea laceras? iam parce ſepulto.

Et paucis interpoſitis,

--------------- animamque ſepulchro
B *Condimus, & magna ſupremũ voce ciemus.*

Euripides etiam in Hecuba de Achille ſic infit,

Namque e ſepulchro viſus Eacides ſuo
Argiuum Achilles tenuit omnem exercitũ
Remum ad penates dirigentem ponticum;
Meam is ſororem poſtulat Polyxenam
Tumulo cupitum honorem, & inferias ſuo
Dari; & feret; neque enim hoc ſinent fraſtrarier
Honore amici -------------

C Tibullus quoque in Elegiacis [m] canit hæc de propoſito,

[m] lib. 1. eleg. 2.

------------- vt mihi verax
Pollicita eſt magico ſaga miniſterio;
Hanc ego de cælo ducentem ſidera vidi;
Fluminis hæc rapidi carmine vertit iter;
Hæc cantu finditq. ſolũ, manesq. ſepulchris
Elicit, & tepido deuocat oſſa rogo.

In hanc eamdem ſententiam Italus Poeta Sagam Meliſſam introducit Bradamanti Heroinæ de Merlino Mago D talia dicentem, [n]

[n] Areoſt. Cant. 3.

Queſta è l'antica, e memorabil grotta,
Ch'edificò Merlino il ſauio Mago;
Che forſe ricordare odi talhotta,
Doue ingannollo la Donna del Lago.
Il ſepolchro è quà giù, doue corrotta
Giace la carne ſua, dou'egli vago
Di ſatisfare a lei, che gliel ſuaſe,
Viuo corcoſſi, e morto ci rimaſe.
Col corpo morto il viuo ſpirto alberga,
Sin ch'oda il ſuon de l'Angelica tromba,
E *Che dal Ciel lo bandiſca, o che ve l'erga,*
Secondo che ſarà coruo, o colomba.
Viue la voce, e come chiara emerga
Vdir potrai da la marmorea tomba;
Che le paſſate, e le future coſe,
A chi li domandò, ſempre riſpoſe.

Et paucis interpoſitis ſubdit Areoſtus,

E lieta de l'inſolita auentura
Dietro a la Maga ſubito fũ moſſa,
Che la conduſſe a quella ſepoltura,

Che

Che chiudea di Merlin l'anima e l'oſſa.
Et mox etiam adijcit Poeta Ferrarieñſis,
A pena hà Bradamante da la ſoglia
Leuato il piè ne la ſecreta cella,
Che'l viuo ſpirto da la morta ſpoglia
Con chiariſſima voce le fauella.

Vt iam nihil ſit euidentius, quam apud veteres communem fuiſſe opinionem, mortuorum animas cum cadaueribus, oſſibus, cineribusque permanere in monumentis. Ne igitur animæ illæ poſt mortem hominum in tenebroſo ſepulchro miſere iacerent, ac veluti tetro in carcere detinerentur; ſed viciſſim perpetua luce fruerentur; omni conatu veteres laborauerunt, totoque ingenio ſtuduerunt lucernas, quaſdam fabricari, habereque admirabiles in tumulis cum ſepulto cadauere, vel cinere concludendas, quæ ſemel accenſæ vel numquam in poſterum externo fomite vllo indigerent; at ex ſe perpetuo igne ardentes æternum lumen effunderent; vel ad multum temporis effulgere valerent: vel aſſidue a libertis, alijsve nouo adiecto fomite conſeruarẽtur ardentes. Et quidem hac in re priſcorum multos proprij voti compotes factos fuiſſe non ſemel a Neotericis argumento certiſſimo comprobatum eſt, inuentis nimirum plurimis lucernis intra vetuſtiſſima ſepulchra etiamnum ardentibus. Id autem viri opulenti, & nobiles inter antiquos tantummodo effecerunt, quod res eſſet, in qua ſumptus pauperum, mediocriſque fortunæ hominum cenſum longe ſuperaret. Duo igitur fuere fines, quorum gratia priſci voluerunt iuxta ſua cadauera, vel cineres in ſepulchris iugiter ardere lucernas, Nobilitatis indicium, & ne anima in tumulo cum cadauere, cinereve manere putata, tamdiu miſere iaceret in tenebris: cui minoris fortunæ homines, infimæque plebis lucernam accendere nequeuntes, leuem terram, tranquillumq. aerem precabantur; & flores, odoresque tumulo imponebant; iuxta illud Iuuenalis, [o]

Lucernæ quid opis defunctis præſtarent in monumentis.

Plebeij quid loco lucernæ tumulis præſtarent.

Dij Maiorum vmbris tenuem, & ſine pondere terram,
Spirantesque crocos, & in vrna perpetuum ver.

Et Romæ in ædibus Capharellorum legitur hoc epigramma,

Huc.tibi.perpetuo.titulũ.gratiſſima.coniux
Corporis.extincti.dedicat.ipſa.fides
Vixiſti.mecum.iuuenis.carosque.per.annos
Quos.vita.exegi.dulciter.ipſe.mea
Opto.ſi.qua fides.remanet.telluris.amicæ
Sit.tibi.perpetuo.terra.leuis.tumulo.

ne alia plurima huius rei exempla huc proferam ex [p] Iacobonio, & alijs antiquarum inſcriptionum collectoribus. Vt autem ignobili nemini fas erat olim ſuis defunctis in tumulo lucernam accendere; ita nobilium nemo id officij prætermittebat; adeo vt etiam Veſtalium Virginum, (quæ omnes e nobili familia conſecrabantur, vt ex Lucio Antiſtio Labeone Porcacchius [q] refert in ſuis funeralibus, & Seneca [r] innuit eas nobiliſſimas appellans; & [ſ] Agellio Veſtalis parentes non poterant ſerui eſſe, nec in negotijs ſordidis diuerſari) ſtupri ream compertam Romani viuam defoderent, in ædicula ſubterranea lectum ſtratum ponentes, & lucernam accenſam cum modico pane, aqua in ampulla, oleo, & lacte; vt Plutarchus [t] conteſtatur.

[p] cap.11.

Veſtales nobiles erant.

[q] Tab.3.
[r] De prouid. c.5.
[ſ] lib.1.c.12.

Veſtalis rea ſtupri vt viua defoderetur, & cur cum lucerna.

[t] In vita Numæ.

Quotuplex, quæque fuerit materia lucernarum ab antiquis reconditarum. Cap. VIII.

MAteriam vero, ex qua conſtructæ fuerunt admirabiles iſtæ priſcorum lucernæ tam diuturnum lumen in ſe continentes, non vniuſmodi fuiſſe compertiſſimum habemus; nam earum, quæ ab antiquo reconditæ recens inuentæ ſunt, alias ego vidi fictiles in Muſæo Vlyſſis Aldrouandi præceptoris naturalium arcanorum promptuario, dum Bononiæ ſapientiæ ſtudijs operam nauarem; alias multo poſtea hic Patauij Philoſophiam publice docens, in Muſæo Aloyſij Coradini Pandectarum explicatoris æreas inſpexi; auream Pauſanias in æde Mineruæ Athenis a Callimacho factam aſſeuerat. Quin & Anaſtaſius Bibliothecarius Vitas Romanorum Pontificum deſcribens, in vita Syluestri Primi, meminit Lucernæ ex auro puriſſimo duodecim ellychniorũ. Aeneam vero lampadem penſilem antiquam in Batauicæ Arcis ruinis inuentam deſcribit Petrus Scriuerius. Ex omni metallo alias conſtructas eſſe potuiſſe nihil eſt, quod prohibeat: ſed frequen-

Lucernarũ materia, tum ex terra, tum ex quolibet metallo.

quętiores fuere fictiles pauciores ęneę, pauciſſime vero aureæ. Lucernas lapideas, nimirum e marmore Lunenſi, habet in ſuo Muſeo M. Mantua Benauidius I. C. Patricius Patauinus celebrati nominis. Duæ ſunt. De Lucernis ex argenti metallo confectis, celebre teſtimonium habemus D. Auguſtini, non vno in loco; primum in epiſtolis, vbi legimus [a] *Recita illa geſta apud Numacium Felicem Flauium, procuratorem tunc eiuſdem ciuitatis veſtræ, Diocletiano Octauo, & Maximiano Septimo, Conſulibus, XI. Kalen. Iunias, quibus liquido conſtitit, ita Paulum Epiſcopum tradidiſſe, vt Syluanus tunc eius Subdiaconus fuerit, & cum illo tradiderit, proferens inſtrumenta Dominica, etiam quæ diligenter fuerant occultata, Capitulatam argenteam, & lucernam argenteam: ita vt ei diceret Victor quidam: Mortuus fueras, ſi non illas inueniſſes.* & contra Creſconium de re conſimili habemus, [b] *Ex illius Iudicij geſtis hæc pauca interpoſui:* Conſtantio Maximo Auguſto, & Conſtantino Iuniore nobiliſſimo Cæſare Conſulibus, Idus Decembris, ex tota Maciacienſi inducto, & applicito, Victore Grammatico aſtante etiam Nundinario Diacono, Zenophilus conſularis dixit: Quis vocaris? Reſpondit, Victor. Et paulo poſt alio loco reſpondit, Nundinarius, Legantur acta: Zenophilus Conſularis dixit, Legantur. Et legit Nundinarius, exceptor dixit: Diocletiano octies & Maximiano Septies Conſulibus, quarto decimo calendas Iunij exacti Simmacij Felicis Flaminis perpetui, Curatoris Coloniæ Cirthenis, quum ventum eſſet ad domum, in qua Chriſtiani conueniebant, Felix Flamen perpetuus curator Paulo Epiſcopo dixit, Proferte ſcripturas legis, & ſi quid aliud hic habetis, vt & præcepto & iuſſioni parere poſſitis. Paulus Epiſcopus dixit, Scripturas Lectores habent, ſed nos quod hic habemus, damus. Felix Flamen perpetuus curator dixit Paulo, Oſtende Lectores, aut mitte ad illos. Paulus Epiſcopus dixit, Omnes cognoſcitis. Felix Flamen perpetuus curator dixit, Maneat te ratione de Lectoribus, quos monſtrauit, officium & vos quod hic habetis date. Sedente Paulo Epiſcopo & Montano & Victore de Caſtello, Memor presbyter aſtāte Marte cum Aelio, & Marte diacono proferente Marcucho fructuoſo, Miggene Saturnio, Victore Sanſurico, & ceteris foſſoribus, contraſcribente Victore Aufidij in breue ſic, Calices duo aurei, item Calices ſex argenti &c. Et alio loco, Poſteaquam apertum eſt in Bibliothecam, inuenta ſunt ibi armaria inania, ibi protulit Siluanus capitulatam argenteam, & Lucernam argenteam, quod diceret ſe poſt arcam inueniſſe. Victor Aufidij Siluano dixit, Mortuus fueras, ſi non illas inueniſſes. Felix Flamen perpetuus curator pro Siluano dixit, Inquire diligentius ne quid hic remanſerit. Siluanus dixit, Nihil hic remanſit, totum hoc eijcimus &c. Quæ nobis ad verbum referenda fuerunt, vt antiquioris Eccleſiæ lucernas pretioſas ex argento conſtitiſſe probaremus. Quod autem capitulatæ ſimiliter argenteæ meminerit D. Aug. ea ad idem refert erudītiſſimus La-Cerda in ſuis Aduerſarijs Sacris, inquiens, [c] *In actis Proconſularibus ſub Diocletiano apud S. Auguſtinum ep. 165. Capitularia argentea ſunt lampades, aut candelabra.* Mirabile tamen eſt, quod ad Q. Fratrem Cicero [d] ſcribit de Lychno Ligneolo: num ex ligno Lucerna fiat, quæ oleo peruncta non ardeat ocyus? At forte Lignum fuit lucernæ pulcherrimæ theca ſatis artificioſa: vel etiam Lychni nomine papyrus deſignatur ex arboris medulla; quæ diminutiuo nomine ſignatur, quod in ea tanquam in principio reſideat arboris natura tota; principium etenim [e] Ariſtoteli mole paruum eſt, & ſi virtute maximum. Itaque puræ Lucernæ corpus dempto candelabro, nullum fuit ligneum, ſed ex alia materia, quæ poſſet ignem innoxie ferre, flammæque violentiam eludere; cuiuſmodi ſunt metalla, lapides, lateritiæ teſtæ, ac id generis antea propoſita. De ligno vero fieri potuit ellychnij papyrus, & Lucernæ theca, ſimul & Candelabrum, Lucernariumve. Hactenus de Lucernarum materia.

Lucernæ lapideæ.

[a] ep. 164. 165.

Argenteæ lucernæ.

[b] to. 7. l. 3 c. 29.

Ritus antiquæ inquiſitionis iuridicæ.

Aurei calices, & argentei.

[c] Ad. q. 5. nu. 38.

Capitulatæ quid eſſent in antiqua Eccleſia.

[d] l. 3. ep. 7.

[e] 1. cæl. t. 33.

De

De magnitudine lucernarum ab antiquo tempore ardentium.
Cap. IX.

MAteriam ſtatim conſequitur magnitudo; quare poſt materiæ theoriā lucernarum moles inſpicienda eſt. Qua quidem in re licet Cardanus [a] exiſtimauerit lucernam Mineruæ Athenis annuæ durationis igne coruſcam, & eius exemplo quotquot a veteribus olim reconditæ noſtra ætate, patrumve noſtrorum ſæculo ardentes inuentæ ſunt, illas magnitudinis ingentis extitiſſe: quando tamen nec vllus eorum, qui eam vidit, aliquid de illius amplitudine protulit; quumque aliæ ab antiquo ardentes non obtineant magnitudinem ſupra molem communium lucernarum; vt apertiſſime conſtat in lucerna Neſidea intra vitream phialam incluſa, & in Olybiana, Piſana, & ceteris, quarum hiſtorias in primo harum elucubrationum volumine commemorauimus; iam ſecus exiſtimandum eſt lucernas omnes ab antiquo tempore ardentes vſualium magnitudinem non excedere: Ac eo magis, quo mirum non eſſet in maximo vaſe minimum quid fomitis exiguæ flammulæ iugiter ſuppeditante ad longum temporis interuallum igniculum conſeruari: ex aduerſo tamen cuncti has a ſæculo, & vlterius ardentes lucernas ob diuturnam flammulæ durationem admirantur. Quinimmo quum plurimæ inuentarum parua mole viſantur; quid earum magnitudinem vulgarium molem, & capacitatem longe ſuperare comminiſcamur?

[a] 1. de ſubtilit.

Lucernarum moles non magna.

Lucernarum ab antiquo reconditarum figuram variam fuiſſe.
Cap. X.

MAgnitudinis terminus in omni corpore figura, & forma exterior eſt; quæ propterea poſt magnitudinem eſt explicanda. Porro forma, ſiue figura in ardentibus hiſce ab antiquo tempore lucernis varia conſpicitur; namque illarum aliæ viſuntur ſphæricæ, oblongæ aliæ, aliquæ triangulares, quadrangulum aliæ referunt, & ad

A arbitrium conditoris varias formas repreſentant. Præterea vero earum multæ vnicum ellychnium habuerunt, aliæ duo, aliæ multo plura; vt lucernam vetuſtam aliqui ſe vidiſſe fateantur celebrati nominis autores vndecim ellychnia geſtantem; de qua ſuperius apud Guthcrium [a] egimus.

Lucernæ mul. ellychnes.

[a] Lib. 2. c. 18.

De lucernarum antiquarum ſimulachris, varijs imaginibus, & inſcriptionibus. Cap. XI.

B

CEterum variæ quoque ab artifice imagines diuerſarum rerum inſculptæ, fictæque ad libitum fuerunt in huiuſmodi lucernis; eædemque ſumma diligentia, & induſtria delineatæ; nam in vna, cuius operculum ſolum exacte ſphæricum ex Aldrouandico Muſæo habere potui, viſitur arietis imago, ſupra dorſum gerentis mulierem ſedentem, coronatam, & geC ſtantem ſiniſtra manu faculam ardentem; dextera manu ad caput eleuata, hunc in modum, cum foramine ſub ventre arietis.

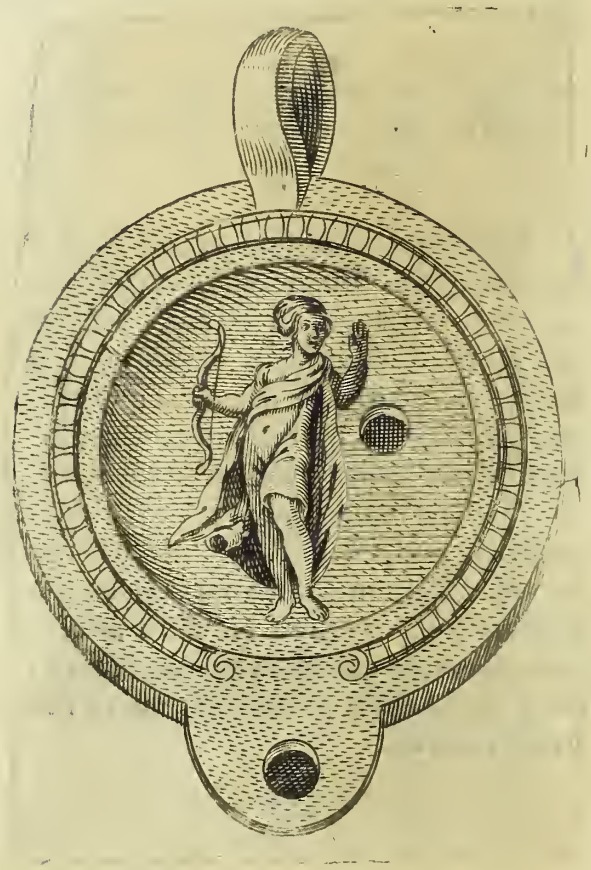
Lucernarum antiquorum variæ deſcriptiones.

D

E

In alia ſatis parua lucerna, & rotunda pariter, intueri liceat Nympham, arcum dextera manu continentem; ſiniſtra ad faciem ſublata, cum duplici foramine, minori ad centrum, maiori ad naſum oppoſitum manubrio collocatis, hoc pacto,

His tertia longe pulchrior eſt Lucerna, circularis itidem, paulo maior propoſitis: In cuius lingua, ex orbita extuberante, foramen eſt ellychnij: maius alterum, fomitis ingreſſui aptum, degit in area circuli. Verſus extremam oram, inter manubriolum & linguam, hinc inde duo Cherub inſculpti ſunt, ex quorum mento vitium rami, palmitesque totam illam Zonæ partem vndique adornantes: intra quos circulus eſt, veluti iugamentum quoddam lemniſcatum, in Encarpi Vitruuiani effigiem, ex implexis lauri frondibus, mireque contextis; ſuperna, & inferna parte, ceu quibuſdam anulis redimitus: dextera, ſiniſtraque, veluti racemos vuarum de ſe promens, aut potius in ſe condens. Intra circulum deſuper quaſi Sol e nubibus erumpens, radiosque mittens in maius foramen. Sub foramine paruus anſer: a cuius dextro latere mulier ſedens, & manu dextera ſignum Sanctæ Crucis eleuans, & ſiniſtram porrigens

A ad centrum circuli, Fidei ſimulachrum fortaſſis eſt. Ex altero latere alia mulier, quaſi ſtans, & ſiniſtrum genu flectens, ambasque manus expandens, quaſi Fidei, extentam manum apprehenſura: Fortaſſe Spei eſt imago; quum tertiæ virtutis theologalis, quæ Charitas nuncupatur, ſymbolum ſit ignis, flammaque Lucernæ. Quid ſi dicamus prioris illius mulieris iconem eſſe ſymbolum Eccleſiæ primitiuæ, ſeu Fidei;
B poſteriorem autem iſtam repreſentare Gentilitatem ad Fidei ac Eccleſiæ ſinum venientem; auiculam vero ſignare Spiritum Sanctum ad Gentilitatis conuerſionem auolantem: & ſuperne de nubibus lumen affulgens indicare Deum Patrem luminum abſconditum in immenſæ Diuinitatis inacceſſa luce: crucisque ſigno notari Dei Filium Redemptorem mundi per Crucem? In poſticæ partis Lucernæ plana ſuperficie inciſum eſt nomen L. CAESAE: quam proinde feminam ex primis illis
C Chriſtianis arbitror eſſe, quæ Romæ in Eccleſiæ prima infantia lac Fidei ſuxerunt. Etſi vero Chriſtianorum iſta Lucerna fuerit, non tamen ideo vetuſta non eſt; quia non deeſt æuo Chriſtiano vetuſtas ante mille ſexcentos annos. Quid ſi dixero potuiſſe Lucernam iſtam condi prius quam Chriſtus Dominus naſceretur, etſi Chriſtiana myſteria continuerit; Deus enim infinita
D benignitate ſua præfigurauit ante Filij ſui natales Ethnicis myſteria ſalutaria, quo facilius in Chriſtum crederent eorum poſteri: non ſolum enim Cherubicas Angelorum formas in veteri Teſtamento videmus apud Hebræorum Prophetas; verum etiam apud Gentiles ante Chriſti Saluatoris aduentum ſigna Crucis extitiſſe vel in fanis Idolorum habemus ex Hiſtoricis; etenim, vt obſeruat item Caſalius [b] agens de Vete- [b] cap. 13.
E ribus Ægyptiorum ritibus, teſtimonio Socratis [c] in hiſtoria Eccleſiaſtica, dum [c] l. 5. c. 17.
per Theodoſium expurgaretur Templum Serapidis, eius idolo ex omnibus metallis, ac rebus alijs magnificentiſſime dudum conſtructo, & recens deſtructo, cruces inuentas fuiſſe conſtat; dicente Socrate: *In Delubro Serapidis iam diruto, & fundamentis conuulſo, literæ repertæ fuerunt lapidibus inciſæ, quas hieroglyphicas*

cas

A *cas appellant: erant formæ inſculptæ, quæ Crucis habebant effigiem; quas & Chriſtiani, & Gentiles oculis intuentes, vtrique eas ad ſuam ipſorum religionem accommodarunt; nam Chriſtiani Crucem ſalutaris Chriſti paſſionis ſignum eſſe dixerunt, propriamque ſuæ religionis notam eſſe dixerunt. Gentiles aliquid in ea commune eſſe cum Chriſto, & Serapidi affirmarunt, nam effigiem Crucis aliud Gentilibus, Chriſtianis aliud ſignificare. Dum iſti inter ſe de ea re digladiantur, Gentiles quidam ad Fidem Chriſtianam conuerſi, qui literas hieroglyphicas accurate nouerant, formam* B *Crucis quid ſibi vellet, interpretantur VITAM FVTVRAM ſignificare docent. Quod quidem Chriſtiani, vt pote pro ſua religione maxime facientes, cupide arripere, & de eo animos efferre cœperunt, poſtquam per alias literas hieroglyphicas ſignificatum erat, Serapidis delubrum tunc dirutum fore, quum Crucis effigies appareret (id enim eſſe vitam venturam) multo plures ad religionem Chriſtianam ſe tranſtulerunt* C *; peccataque confitentes baptizati ſunt. Hæc de Crucis effigie ipſe quidem accepi.* Hæc eadem quoque referunt Sozomenus [d] in Eccleſ. hiſt. Nicephorus [e] Caliſtus, Autor etiam hiſtoriæ [f] Tripartitæ. Suidas idem ait: *Cruces: Recta ligna* humi *defixa: Sub Theodoſio maiore* Romanorum *Imperatore, quum Græcanica*, ideſt Gentilia *templa deſtruerentur: in Serapidis templo inuentæ ſunt hieroglyphicæ literæ, crucis figuram* D *habentes: Quas quum illi de Græcis, qui Chriſtiani facti fuerant, conſpexiſſent, dixerunt, Crucem apud literarum hieroglyphicarum peritos, ſignificare vitam futuram.* Sed poſt hos Ficinus [g] agens de Vita cælitus comparanda dicit: *Antiquiores autem, quemadmodum in quodam Arabum Collegio legimus, figuram Crucis cunctis anteponebant, quia corpora per virtutem agunt ad ſuperficiem iam diffuſam: Prima vero ſuperficies Cruce deſcribitur:* E *ſic enim in primis habet longitudinem atque latitudinem. Primaque hæc figura eſt, & omnium recta quam maxime, & quatuor rectos angulos continet. Effectus vero cæleſtium maxime per rectitudinem radiorum angulorumque reſultant. Tunc enim ſtellæ magnopere ſunt potentes, quando quatuor cæli tenent angulos, immo cardines: orientis videlicet, occidentiſque, & medij vtrinque: ſic vero diſpoſitæ, radios ita conijciunt in ſeinuicem, vt Crucem inde conſtituant. Crucem ergo veteres figuram eſſe dicebant, tum ſtellarum fortitudine factam, tum earumdem fortitudinis ſuſceptaculum; ideoque habere ſummam in imaginibus poteſtatem, & vires & ſpiritus ſuſcipere planetarum. Hæc autem opinio ab Ægyptijs vel inducta eſt, vel maxime confirmata: Inter quorum characteres crux vna erat inſignis, vitam eorum more futuram ſignificans; eamque figuram pectoris Serapidis inſculpebant. Ego vero quod de Crucis excellentia fuit apud Ægyptios ante Chriſtum, non tam muneris ſtellarum teſtimonium fuiſſe arbitror, quam virtutis præſagium, quam a Chriſto eſſet acceptura: Aſtrologos autem, qui ſtatim poſt Chriſtum fuerunt, videntes a Chriſtianis miranda per Crucem fieri, neſcientes autem vel nolentes in IESVM tanta referre, in cæleſtia retuliſſe; quanquam conſiderare debebant per Crucem ipſam, abſque nomine IESV miracula minime perpetrari.* Eadem ferme, ac iiſdem fere verbis de Cruce pridem ante Chriſti natales a veteribus obſeruata teſtatur in Antiquis Lectionibus [h] Rhodiginus. Antiquiſſimam Ægyptiorum tabulam æneam apud Cardinalem Bembum memorat Iacobus Boſius, in qua ſtat vrceus, e duabus partibus aquam in modiolos effundens; vrceoque ſuperne infixa eſt Crux; quam adorant duo viri genuflexi, ſtola ſacerdotali pectore cincti, ac veluti cruciati, manibuſque ſiſtrum geſtantes, in cuius apice crucis imago quoque ſpectatur. Quin & idem [i] Boſius aliud attulit antiquum hieroglyphicum Ægyptium, auis nempe Nycticoracis, in ſummo capite Crucis imaginem gerentis. Itaque Lucerna L. Cæſæ, crucis imaginem habens, & ad Ethnicos, & ad Chriſtianos attinere potuit; at ſiue fuerit Ethnicorum, ſiue Chriſtianorum Lychnus, enumerari debet inter antiquorum ellychnia. Hinc argumento certe colligere eruditiſſimus Ioannes Smith, aliquas antiquorum Lucernas inſcriptas eſſe nomine defuncti, non omnes nomine fabri; nam Lucia Cæſæ, faber non fuit, ſed nobilis Matrona Romana, cui Lucerna ſepulchralis iſta poſita fuit.

[d] lib. 7. c. 15.
[e] lib. 12. c. 26.
[f] lib. 9. c. 29.
[g] li. 3. de Vi. c. 18.
[h] lib. 10. c. 8.
[i] lib. 5. c. 10.

Quarta eſt a propoſitis diſtincta lucerna, triangularis, efficta in ſimulachrum Bouilli capitis, linguam exerentis; in cuius apice foramen maius inſpicitur ellychnio datum; quando &, præter hoc, aliud eſt paullo minus foramen in media fronte, ſupra oculos, inter aures, & cornua, circumſeptum pilis longioribus, belliſſime referens Cyclopis oculum, neſcio an ingreſſui liquoris apertum, an potius altero ellychnio paratum: ſupra id foramen, inter cornua prominet veluti latus annulus in manubriolum, ita,

A Quinta lucerna, omnium Aldrouandicarum maxima, vergit ad figuram quadrangularem; in eius enim medio area quædam magna eſt, rotundo veluti orbe circumdata; in cuius medio Angeli ſtantis imago delineata conſpicitur, alis expanſis; Zona in crucem pectori alligata; manu dextera lauri, vel oleæ ramum porrigente; ſub ala
B dextera foramen paruum, ſeu ellychnio, ſeu potius fomitis conſignatum ingreſſui; ſiniſtra manui circulum, veluti coronam, geſtante: A capite Angeli ſupra circulum egreditur manubrium lucernæ falcatum, ad inſtar cornutæ Lunulæ: infra pedes Angeli, a parte oppoſita manubrio, duæ hinc inde prodeunt veluti linguę in apice perforatæ; quæ foramina maiora primo, & ſibi inuicem ęqualia, ſunt ellychniorum:
C Ad calcem lucernæ inſcripſerat Præceptor Aldrouandus, *Lucerna antiqua δίμυξος, ſeu duo habens ellychnia*; cuius ſimulachrum eſt huiuſmodi,

Poſt

V

VI

Septima Lucerna in eodem Muſæo A Coradini ſeruatur ænea in effigiem nudi Sileni ſupra vterculum ſedentis; e cuius coxis egreditur vtri collum manibus apprehenſum, eductumve, ore aperto, vnde lychni flamma emicabat: in dorſo manubrium vtri, ad inſtar annuli, prouoluebatur: ſupra humeros aduſque caput veluti vas affabre conſtructum erat, per quod in vterculum fomes inſtillabatur, hac forma,

Poſt has ex Aldrouandico Muſæo B habitas, nuperrime Sextam lucernam fictilem vidi apud Aloyſium Coradinum Patauij, rotundam, in cuius area effigies erat thyrſigeræ Baccantis; ad cuius ſiniſtrum genu foramen exiguum ingreſſui fomitis; infra pedes e circulo prominebat ſeu lingua, ſeu naſus foramen maius habens, egreſſui ellychnij ardentis aſſignatum, ſic,

VII 1.

VII 2.

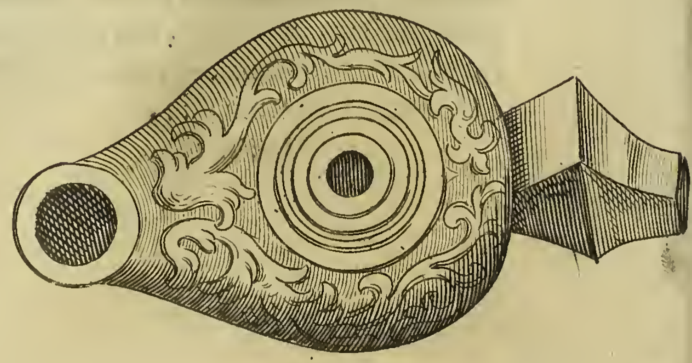
Octaua lucerna ibidem viſitur, exigua, fictilis, efformata in imaginem capitis, cochleam referentis; e cuius ore aperto ellychnij ligula exerebatur in amplo foramine, vt in lucernis culinarijs, in hanc imaginem, quam etiam nuperrime viſendi, mihi copiam fecit Cl. Sertorius Vrſattus, qui recens habuit ex vrbe Iadra Dalmatiæ.

A Nona lucerna minima in piri ſpeciem effecta; in cuius medio exiguum foramen eſt intra plures circulos recipiendo fomiti aptum: in apice maius foramen eſt, flammigero ellychnio deſtinatum; & ex altera parte ad locum pediculi manubrium eſt, calcei cuiuſdam figuram ferme repreſentans, ita,

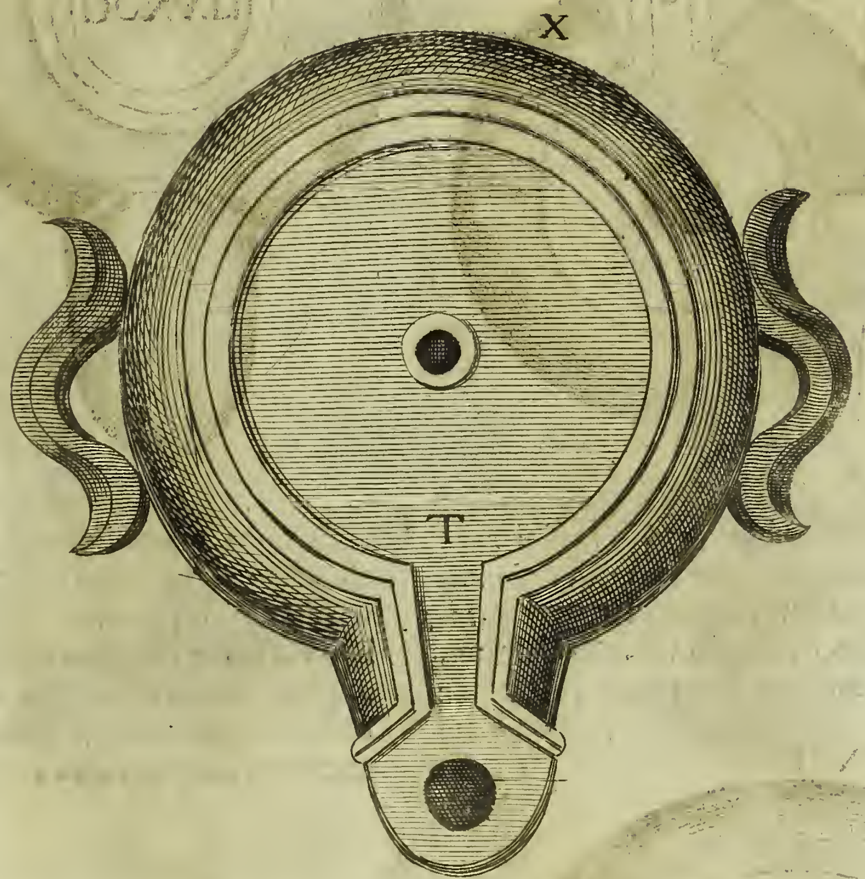
Fig. VIII.

IX

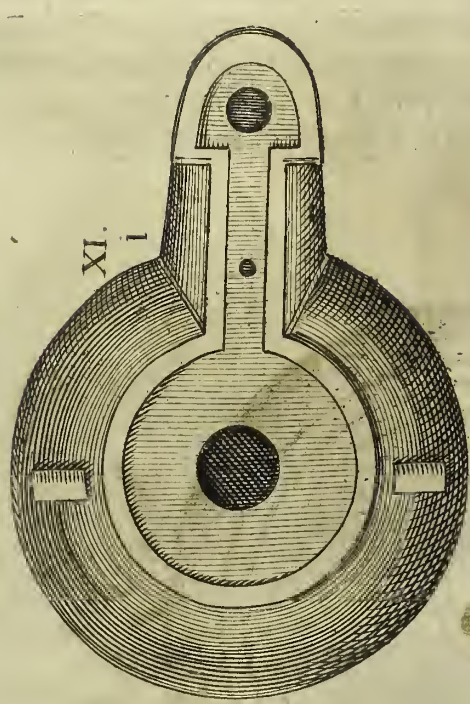

Decimæ lucernæ fictilis apud eumdem pars antica circularis eſt, in centro habens foramen exiguum; vtrimque a periferia duo manubriola in auricularum ſimilitudinem extuberant; inter quas a parte inferna circuli egreditur lingua, in apice perforata latiore fora- A mine, quod ellychnio coruſcanti aſſignabatur: Pars vero lucernæ poſtica, in eamdem figuram efformata, obtinet in centro veluti tuberculum, & ſub eo litteram T verſus linguam; quæ littera hic deſignatur in antiqua parte, ſic,

Vndecimæ lucernæ fictilis eodem in loco figura ſphærica eſt, ex qua prominet veluti glans craſſior, in cuius apice foramen eſt mediocre lychnum ardentem euomens; in centro circuli maius eſt foramen fomitem bibens, in medio B balani minimum foramen eſt, ab vtroque maiori æquidiſtans, fortaſſis ad ingreſſum aeris extructum: in parte poſtica lucernæ, ad locum centri, intra duos circulos minores, leguntur hæ litteræ inciſæ, DONATI hoc modo,

XI. 1

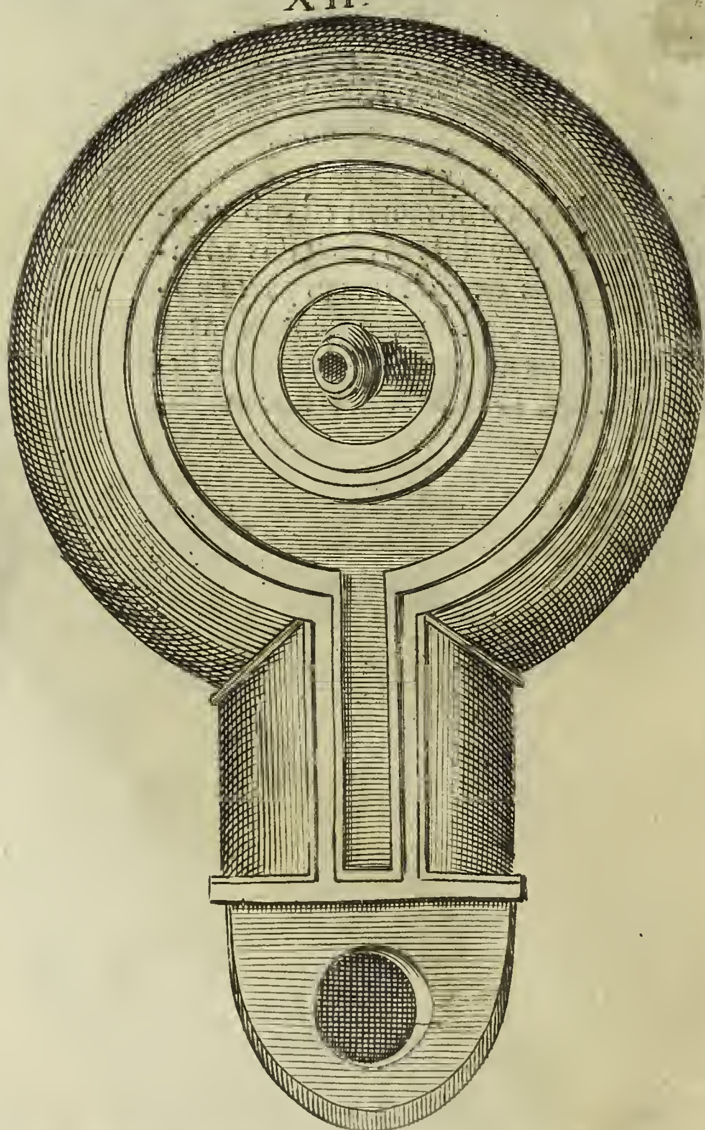

XI. 2

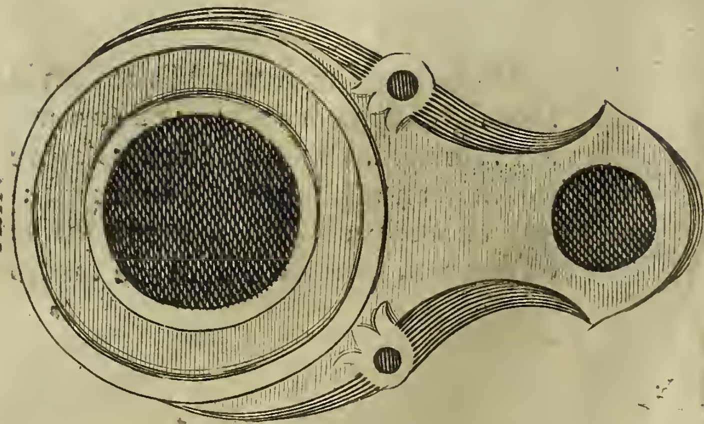
Duodecima lucerna Co radini ærea eſt, paullo maior præcedenti, ſed eiuſdem figuræ, niſi quod in centro foramen habet, operculo volubili clauſum, & caret minimo illo tertio, ſub hac ſpecie, A

XII.

Decima tertia lucerna ibidem ærea eſt, ſatis exigua linguam exerens ferme triangularem; in cuius apice, magnum hiat foramen, & duo longe minora in angulis lucernæ corpus contingentibus, ſed quartum omnium maximum in centro corporis, ita,

XIII.

B Decima quarta lucerna omnium maxima in eodem loco fictilis, & rotunda eſt, ex vrbe Roma Patauium tranſmiſſa; in cuius centro Iouis tonantis effigies vmbilico tenus inſpicitur cum fulmine ad humerum læuum, & aquila expanſis alis in pectore: ſub alis duo foramina: ſupra caput manubrium

brium ex orbita lucernæ prominet, orbiculari figura: ex oppoſita orbis regione veluti lingua exit, foramen maius in apice geſtans, hoc modo,

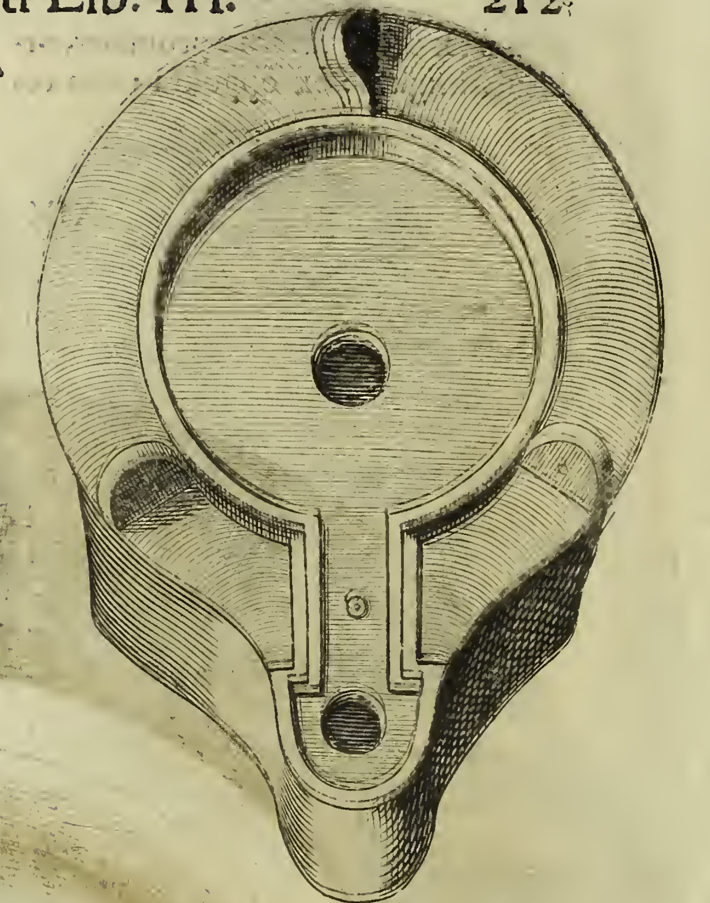
XIV.

Jo. Georḡ sculps.

Poſt Aldrouandicas, & Coradinias, apud Laurentium Pignorium, Antiquariæ rei cultorem egregium, duas fictiles vidi lucernas, quarum prior, in ordine decimaquinta, rotunda eſt, ex anteriori parte veluti naſum exerens; in quo foramen amplum, flammulæ dicatum: in centro nota nomen, Chriſtus, deſignans, totam aream lucernæ occupans, ad inſtar cuiuſdam rotæ, radios vndique vibrantis, viſitur; vtrinque lateralia geſtans duo minora foramina, ingreſſui fomitis hiantia, hunc in morem,

A

B

C

FORTIS

Altera decimaſexta rotũda eſt item, naſum ex periferia emittens; in cuius fine foramen ellychnij; vtrimque, & in parte auerſa naſo, tres veluti anſulæ perforatæ, per quas traijci filum poſſet, quo lucerna penſilis detineretur: in centro lucernæ foramen ingreſſui liquoris apertum: in medio naſi exiguum ſatis foramen habetur: a tergo inſcribitur FORTIS in hanc imaginem,

His adijcere lubet, quas nouiſſime vidimus lucernas a Paullo Petauio in Francorum curia Conſiliario delineatas; nam plures inuulgauit earum imagines in libello, cui titulum fecit, *Antiquariæ ſuppellectilis portiuncula:* quarum prima, in ordine decimaſeptima, teſtacea eſt, rotunda, cum manubriolo, & ligula perforata; quum alterum foramen in centro hiaret: & in fundo poſtico in-

D ciſæ legerentur litteræ, AVFELLVS.

Decimaoctaua ærea nauiculæ formam æmulabatur; in cuius prora foramen erat ellychnij; in puppi manubrium loco temonis; in medio vice mali veluti ceruix putei cuiuſdam cum operculo a puppi ſupra foramen ingreſſui liquoris paratum decidente; carina plana.

Decimanona item ærea, eiuſdem fere figuræ; ſed loco mali purum fora-

E men habuit; & ſupra manubrium cornutæ Lunæ imaginem, e cuius orbe ſe ſe exerebat ventriculotenus imaguncula Dianæ Lunulam fronte geſtantis.

Vigeſima lucerna teſtacea fuit, rotunda cum manubriolo, & oppoſita ei ligula, in qua foramen lucis; in area delineatus elephas puerum dorſo geſtans cum elata proboſcide, ſine dentibus; puer dextera manu clauam continebat; po-

pone belluam arbor ingens: ad vmbili- A cum beſtiæ foramen alteri compar: infra ipſum elephantulus eadem ſpecie, ſed nihil dorſo gerens: in fundo inciſæ litteræ, S AE C V L.

Vigeſima prima lucerna rotunda fuit, ſine manubrio, fictilis cum longiore naſo, in quo foramen a rotundo deſinens in oblongum; cui operculum ſuperinduci poſſe videbatur: in area affabre delineatum caput hominis barbati; cui tria foramina circumpoſita erant, B ad latera, & infra mentum: extrema lychni latera perforata vtrimque: fundus poſticus inſcriptus erat, S T R O-B I L I.

Vigeſima ſecunda lucerna ærea, miro artificio delineata omni ex parte, rotunda fuit ad oui ſpeciem; naſum habuit, & in eo foramen ſoli ellychnio paratum, cetera non perforata; manubrij ſummum artificium; teres, & oblongum corpus e duplici Delphine concham complectente; in area ſuperiori Oſiri- C dis, vt arbitror, imago, cui mulier a ſiniſtris coronam ſeu detrahit, ſeu porrigit: alter homo genuflexus, manibus ſublatis idolum adorat: a dextris Vittata ſacerdos manus habet in vaſe ante idolum ſupra Tripodem poſito, ſeu ibi reponens oblata ab adorante viro, ſeu inde reſponſa idoli referens: infra hæc omnia ad radices areæ ſuperioris hæ leguntur inciſæ litteræ. L·C·I. fundus poſticus arctiorem aream habet, in qua D ſunt aliæ notæ huiuſmodi C·I·C infra quas aliæ tales IOMS: ſupra, & infra litteras folium hederæ: vndique aream ambiunt Dij Marini monſtroſi, mulieres, ſeu Nereidas dorſo geſtantes.

Vigeſima tertia lucerna fictilis eſt, abſque manubrio, rotunda, cum ligula perforata ellychnio; in area foramen minus; vtrimque duo pugionibus armati inuicem belligerantes; quorum vni parma decidit in terra.

E Vigeſima quarta lucerna fictilis eſt, cum manubriolo, & illi oppoſito longiore naſo, ad ellychnium euomendum perforato: in area calix affabre delineatus, vtrimq; anſulatus, inter duo foramina minora collocatus: ſed aream circuũt orbiculi, & trigoni multiplicati; ad naſi radicem duo veluti corda effigiata.

Vigeſima quinta lucerna fictilis, humanum caput glabrum repreſentat abſque collo, bucca plurimum hiante.

Vigeſima ſexta fictilis eſt item, vigeſimæ quartæ perſimilis; ſed in area triplex foramen habet, ac loco calicis notam nominis Chriſti, vt decima quinta Pignoriana.

Vigeſima ſeptima eſt ærea, calceum ferme referens in apice perforatum, & vbi pes ingreditur: ex alta calcanei parte magna crux emergit, e cuius medio catenula exit, quæ in arcum ſublata demum deſinit in annulum inſertum in mediam calcanei partem, inter vtrumque foramen: vt hinc appareat eam fuiſſe lucernam penſilem, more lampadum; cuiuſmodi etiam extitiſſe innuimus decimam ſextam in Pignoriano Muſæo viſam.

Vigeſima octaua lucerna pariter eſt ærea, in imaginem pedis humani a crure præciſi, ſoleati more apoſtolico, nempe cum ſandalio; manubrium habet ad calcem; patens foramen in loco præciſionis; extra vltimos digitos ſubiecta ſolea recuruatur ſurſum in lucernæ foramen, ex quo exire videtur ellychnij receptaculum.

Vigeſimam nonam lucernam fictilẽ, omnium minimam, cum manubriolo, rotundam, in areæ centro perforatam, linguam quadrangularem, itidem perforatam in regione oppoſita manubrio exerentem, habet idem Petauius in ſuo *Veterum nummorum Gnoricmate*. Petrus etiam Scriuerius teſtatur inuentam fuiſſe anno Milleſimoquingenteſimo ſexageſimo ſecundo apud Hagam in Arcis Britannicæ ruinis lucernam penſilem, æream, quæ trigeſimo numero locatur: cui cauum eſt affabre circinnatum, cum imminente quadrato cælo, ad arcẽdum flammæ periculum, vti apparet; ſiue etiam contra fumi ſurgentis nigrorem.

Trigeſimam primam Autor idem lãpadem in Batauia repertam memorat, quæ in quatuor veluti guttos exit, vnde ellychnia flammam euomebant; & in quaternas columnas, circinnatum cælum excipientes, aſſurgit. Pag.217.

Anaſtaſius Bibliothecarius de Vitis Romanorum Pontificum in Syluestro Primo meminit trigeſimæ ſecundæ lucernæ mixatum duodecim; quam eſſe teſtatur ex auro puriſſimo.

Tri-

[b]lib.2.c.32.

Trigeſimam tertiam lucernam vetuſtam in opere ſuo *De Iure Manium* inſcripto habere ſe Gutherius [b] affirmat eius figuræ, quæ Vrſum referat. Propoſitis & ego deniq; trigeſimam quartam fictilem adiungam; quæ apud me diu fuit, figuræ orbicularis, abſq; manubrio, linguam exerens cum foramine ellychnij; in centro habens illi æquale foramen: a quo veluti roſæ floris folia ducuntur ad periferiam; intra duo maiora foramina tertium erat exigui admodũ oris: ſuperficies ſuperna concaua forinſecus extitit; ad latera linguæ in periferia duo hinc inde foraminũ ſimulachra efformata viſebantur: ſuperficies inferna parum conuexa; in cuius centro ſpectatur imago non peruij foraminis. Inſcribebantur autem antiquæ lucernæ reconditæ aliquando nomine defuncti, cui accendebantur; aliquando nomine artificis, a quo plaſmabantur; aliquando nomine Amici, a quo accendi curabantur; aliquando nomine ſerui, a quo cuſtodiebantur; aliquando nomine Numinis, cui dicabantur; quod facile coniectari poſſumus ex varietate inſcriptionũ nuper adnotatarum; nam L. CAESA femina fuit nobilis, cuius cadaueri ardebat in ſepulchro lucerna tertia. Decimæ lucernæ inſcripta littera T indicat initium nominis artificis eo tempore celeberrimi. Vndecima lucerna DONATI amici fuit, qui eam mortuo ſodali accendi curauit. Decimaquinta, & vigeſima ſexta Chriſti nomẽ habuerunt, vt pote vel Chriſti ſimulachro accenſæ, vel Chriſtiano cineri. Decimæ ſextæ cuſtos videtur fuiſſe ſeruus nomine FORTIS. Artifex decimæ ſeptimæ fortaſſe fuit in ea deſcriptus AVFELLVS; niſi hunc eius cuſtodem ſeruum aſſeramus. Vigeſima cur inſcripſita ſit SAECVL ambigimus; niſi littera denotet imprecationem, vt lucerna ſæculum integrum luceat, vel ſeruum nomen Sæcularem deſignet. Vigeſima prima STROBILI ſeruine, an artificis nomen habuerit incertum eſt. Vigeſima ſecunda tribus notata inſcriptionibus, habuit nomen defuncti in area ſuperiori L·C·L. nomen artificis in fundo poſtico C·I·C. & nomen ſerui in loco inferiori IOMS.

Inſcriptio lucernæ nomine defuncti.

Artificis.

Amici.

Numinis.

Serui.

Aeui.

A *Quot, quæque fuerint lucernarum olim reconditarum genera quoad naturam flammæ, ſeu de differentijs earum in conſeruanda flamma. Cap. XII.*

AGe nunc varietatem flammę conſideremus in ijs lucernis, quæ ab antiquo reconditæ recens inuentæ fuerunt: qua quidem in re ſi ſenſuum iudicium ſectemur, priſcorum lucernas ad quinque genera referre nos oportebit; B namque, vt ait Seneca Tragædus in Oedippo,

„ *Non vna facies nobilis flammæ fuit*,

olim enim reconditarum ſiue in ſepulchris, ſiue quouis alio in loco lucernarum aliæ penitus extinctæ compertæ ſunt; aliarum ſolus fumus conſpectus eſt ab earum detectoribus: vt eius, quæ Piſis fumans inuenta eſt ſub altare templi maioris; alijs flamma coruſca viſa eſt adhuc ineſſe, quæ ſubito in aere aperto extincta eſt; vt illi, quæ in ſepulchro C Tulliolæ, ac ei etiam, quæ in tumulo Neſideo reperta eſt: in vtriſque enim lucernis

„ *Subito refulſit lumen, & ſubito occidit:*

alias inuenerunt maiores noſtri flammulam ad aliquot horarum ſpacium conſeruantes, quę ſponte poſtea extinguebantur; vt quæ Terenti, & Bononiæ detectæ fuerunt: aliæ demum adeo pertinaciter antiquum ignem ſibi retinebant, vt flatuum, aquarumque violen- D tiam deſpicerent inuictæ: nec vnquam, niſi fractæ, ac effuſſo interno liquore, flammam amittere potuerint: vt quæ in ſepulchro Pallantis, & quæ ante Crucifixi Redemptoris imaginem Edeſſæ intra murum Vrbis inuenta fuit. Quarum omnium naturam ſigillatim nunc præſtat explicare.

Lucerna fumans inuenta.

Moriens.

Flammam breui ſeruans.

Ignem diutiſſime retinens.

Lucernæ in priſcorum tumulis extinctæ cuius naturæ fuerint; vnde ſeptem cauſſæ afferuntur, quæ varia ratione ardentem E *ignem extinguere poſſunt. Cap. XIII.*

QVãdo illud ex ſuperioribus apertiſſime conſtat, Antiquos intra ſepulchra lucernas ardentes recondere conſueuiſſe: nec tamen rationem parandæ lucernæ, quæ ad multos annos conflagraret, omnibus illis notam extitiſſe: quoniam Lege Mæuia, ff. de manum.

num. teſtam. manifeſtum eſt veteres teſtamento manumittere ſeruos ea conditione ſolitos fuiſſe, vt hi monumentis teſtatorum lucernas alternis menſibus accenderent: Nihil ſane prohibet, quæ in tumulis extinctæ hoc æuo reperiuntur, eſſe lucernas communes ex oleo, & ellychnio vulgari flammam conſeruantes; quas in ſepulchris locatas olim vel fumus primo exitum non habens ex clauſo nimis arcte monumento ſuffocauerit: vel deinde conſumpto vniuerſo ignium fomite, marcor occupauerit: quum tamen & eiuſmodi eſſe potuerint, quæ poſt multos annos etiam ardentes demum extinctę fuerint: Non enim admirabiles illæ, quæ plures annorum decades, & centurias arſere lucernæ, omnes eiuſdem tenoris extiterunt, vt ęterno, æqualive tempore flammam ſingulæ ſeruare potuerint: Nulla quidem lucerna poteſt ſimpliciter æternum ardere, ob rationes [a] inferius commodiori loco afferendas. Neque omnes eodem temporis interuallo ardentes perdurare queunt, ob diuerſitatem qualitatum & loci ambientis, & liquoris, & ellychnij exardentis; nam in diuerſis locis, humidis nempe alijs, alijs ſiccis, alijs frigidis, & alijs calidis; & ex varia materia tum liquor ſiue humidũ, tum ellychnium earum deſumptum eſt: ita vt ſi adhuc poſt multos annos recludi contigiſſet Pallantis, Tulliolæve monumentum; certe in eo lucerna iam non amplius ardens, ſed extincta comperiretur: extingui autem clam potuerunt ante apertionem ſepulchri lucernæ in monumentis prius ardentes multifariam, vt dicere cœperamus; nimirum primo ad conſumptionem fomitis, ſeu liquoris, ſeu ellychnij, ſeu etiam vtriuſque; vt quotidiano experimento conſtat in familiaribus lucernis: Dein a fumo, cui non pateat exitus extra ſepulchrum, flammulam ſuffocante: Deinde a ſpiritu; flatuque aliquo flammam ex ellychnio violenter euellente; in cauitatibus enim ſubterraneis vagari paſſim ventorum exhalationes, flatusq. vehementes, vnicuique compertiſſimum eſt; celebriſque in agro Vicetino Villa Cuſtodiæ propoſiti magnum affert argumentum; vt vere apud Plinium [b] ſine fine ventos generent ſubterranei ſpecus; & in domibus etiam multis manufacta incluſa opacitate conceptacula auras ſuas habeant. Vereque apud Marcum [c] Polum Ormuzianorum domus habeant ventorum ductus, quibus omnia cubicula refrigerant ad libitum. Deinceps ardentes ſub terra lucernæ potuerunt extingui ab aqua, ſiue in eum locum aliunde influente, ſiue ibi a frigore terreno genita ex aere incluſo; quemadmodum in fontibus, fontiumve principijs ſubterraneis Ariſtotelis [d] obſeruatione aqua primum gigni conſueuit; vt in antri Cuſtodiæ Vicetinæ centro genita ſtagnare viſitur aſſidue. Vlterius etiam a nube, atque a vaporibus denſioribus ante productionem illius aquæ; ſiue flammulam corpulentia, moleque ſua ſuffocantibus; ſiue igniculum eumdem contrarijs qualitatibus humoris, ac frigoris extinguentibus. Præterea quoque a nimia ſiccitate loci ſubditum igniculo fomitis humorem arefaciente. Ac demum ab externo igne aliquo de ſubterraneis locis alijs in tumulum quomodocumque illapſo, aut ibidem quauis de cauſſa repente genito ex materia ſulphurea, nitroſave, aut bituminoſa eumdem fomitem ſiue ſtatim exſiccante, ſiue flammulam ab eo ad ſe attrahente: Nam in locis ſubterraneis paſſim vigere flammas ex accenſis huiuſmodi ſuccis concretis quotidiano experimento compertum habemus: Maioremque flammam ad ſe ab ellychnio minorem rapere docuit nos item experientia ipſimet Ariſtoteli [e] non ignota; nam lucerna, candelave ardens in magno aliquo igne poſita, vel illi propius admota, illico extinguitur, non ſemper (vt vulgo dici conſueuit) quia maior ignis abſumat humorem, quo minor ignis alitur, ac ſuſtinetur; etenim ſi, vbi minor flamma in maiori extincta fuerit, ſtatim lucerna, candelave inde remoueatur, in ea conſpiciemus, comperiemusque tantum adhuc humoris, liquoriſque priſtini watereſſe, quantum ſatis eſſet ad continendam etiam per notabile ſpatium temporis extinctam flammulam; quæ rurſus in eodem fomite reſiduo accendi poteſt, & accenſa quoque diutule perdurare: ſed reuera dicendum eſt magnum illum ignem ad ſe rapere, attrahereque paruum, ob fami-

Lucernę in tumulis antiquorum extinctæ, vnde fuerint.

Lucernę flammæ nulla ęterna eſſe poteſt.

[a] lib. 4. c. 28.

Lucernas extinguẽtia multiplicia explicantur.

Ariditas.

Fumus. Vide lib. 4. cap. 14.

Sub terra vagari paſſim ventum.

Cuſtodiæ villa celebris cur ſit. Vide li. 8. c. 15.

[b] lib. 3. c. 43.

Ventos gignūt ſemper ſubterranei ſpecus.

[c] lib. 3. c. 43.

Lucernas ſubterraneas vt aqua extinguat.

Aqua vt oriatur in fontibus.

[d] 1. meteor. ſum. 4 c. 1.

Flamma vt extinguatur a nube.

Siccitas vt lucernam extinguat.

Ignis vt flammam extinguat.

Flammæ ſubterraneæ.

[e] 5. ſect. problem. 57.

Lucerna in igne vt extinguatur.

Candela in igne extinguitur non defectu liquoris.

Ignis magnus vt ad ſe rapiat exiguum.

miliaritatem naturæ; ipſumque ideo ab humore diuellere, quo prius continebatur; quandoquidem tanta non eſt vis humori accenſo ad exiguum ignem ſibi adnexum retinendum, quanta vis ineſt igni maiori ad illum minorem ignem ad ſe rapiendum, & attrahendum; nihil eſt enim appetentius ſimilium ſui, nihil rapacius, quam natura, & inter naturas, quam natura ignis. Et eo magis, faciliusque contingit, quo ignis exiguus ad maiorem collimat intimo naturę impulſu; quoniam veluti diſſimilia, ſiue contraria omni conatu ſe ſe mutuo fugant; ita viciſſim conſimilia vniuerſa naturali quodam inſtinctu, vbi valentiora fuerint, ad ſe alliciunt, rapiuntque minora; vbi vero debiliora extiterint, ſponte contendunt, collimantque ad potentiora: ſed ſpeciatim calorem, ſiue ignem validum ad ſe rapere debilem ſibi vicinum, certiſſimis comprobatur experimentis in æſtate a vehementi calore ambientis mitiorem calorem tum animalium, tum etiam terræ aduentitium a centro ad circumferentiam rapi, non conſumpta proinde interna illorum corporum humiditate; quod apertiſſime indicat grandiorum fluminum, ac fontium; quibus non a niuium colliquatione, nec ab imbrium inundatione; ſed ab intimo terræ centro ex aeris in ſtillas aquarum vi frigoris cogentis condenſatione origo eſt; hoc inquam oſtendit fluminum, & fontium iſtorum vbertas maior æſtate, quam hieme. Ariſtoteli vero ex propria ſententia procul a vulgi opinione differenti lucernam in magno igne non extingui ad conſumptionem pabuli, ſed quia maior ignis minorem ad ſe allicit, & rapit, liquido conſtare poteſt ex eo, quod ipſe multis in locis de propoſito decreuit; ac primo vbi cauſſam aſſignat, cur aſcendente iugiter de [f] terra ſurſum exhalatione ignea non multi, neque ſæpenumero Cometæ fiant; decernit hoc inde contingere, quia maxima exhalatio ſemper ardens in lacteo circulo ad ſe aſſidue trahit minorem exhalationem ſurſum aſcendentem; quæ ſecus extra lacteam Zonam ſępius in Cometen, eumdemque multiplicem accenſa refulgere valeret: Illud enim a natura inſitum eſt vnicuique rei, etiam

Natura ſui ſimilium appetens.

Diſſimilia & contraria ſe fugant.

Similia debiliora ſponte cōtendunt ad valentiora.

Æſtate cur flumina exundēt non a niue diſſoluta.

[f] 1. meteor. ſum. 2 c 6.

Cometæ cur ſiant raro, & pauci.

Lactea Zona quid Cometis efficiat.

A inanimatæ, tum vt contrarium fugiat ſuum, & ad ſibi ſimile congeneumque contendat: tum vt a ſimili potentiori trahatur ad ſe ſimile debilius, illi trahēti minime reſiſtens; & ab oppoſito ſemper fugetur oppoſitum. Deinde vbi perſpicuis verbis aſſerit [g] Ariſtoteles, vbi multum ſupereſt ignis, lucerna nequit ardere; exiguum quippe ignem multus ille ad ſe trahit; ita fit vt ante febris acceſſionem corpus extrinſecus ca-
B lefaciendum ſit, ſiue (vt ipſe ait) multum ignis in corpore præparandum ſit; febris enim exiguum continet ignem; multusq. proinde ad ſe ducet exiguum. Deinceps vbi hoc ipſum repetit paullo [h] poſt inquiens, Videsne lucernam, vbi multus ignis perflagrat, ſuam aſſeruare flammulam minime poſſe? multus enim ille exiguum ad ſe rapit. Vlterius vbi [i] docens cur extenuati ex largiore vini potu moriantur, determinat vinum ſua caliditate macerare calorem natu-
C ralem; & quomodo ab igne nimio, aut Sole exiguus ignis extinguitur; ſic intimum corporis calorem a vini calore, ſi nimius eſt, ſuperari, atque extingui; certum eſt autem a vino calorem naturalem non extingui, quoniam ab eodem ſubiectus calori humor abſumatur; nam a vini vſu nimio humor potius augetur: ſed quia vini calor naturalem extenuatorum hominum calorem imbecillum ad ſe rapit, & remouet a partibus cor-
D poris humani ſolidis; quo naturali calore deſtitutæ ipſe moriuntur. Vltimo vbi ex profeſſo agens admirandus Magiſter [k] de caloris corruptione, ſtatuit corrumpi calorem aut extinctione, aut marcore: extinctione quidem a contrarijs, a frigido nempe, ac humido; marcore autem vel indigentia nutrimenti; vt lucerna quum fomite, aut oleo caret; vel ab alieno calore; vt ignis in Sole, & lucerna apud ignem: ex quo loco liqui-
E do conſtat Ariſtoteli marcorem ignis ad humoris ſubiecti conſumptionem eſſe corruptionem ſpecie diuerſam ab eo ignis marcore, qui fit ab alieno calore vehementiori debiliorem ignem a veteribus fomitibus ad ſe attrahente, rapienteque. Tot ergo ſunt ignis corruptiones, totq; cauſſę flammulam reconditarum lucernarū in vetuſtiſſimis monumentis extinguere valentes ab [l] Ariſto-

Simile potentius trahit ad ſe debilius.

[g] 1. ſect. problem. 54.

Febris vt calefacienda poſtulet.

[h] 1. ſect. problem. 58.

[i] 3. ſect. problem. 23.

Vini potus largior cur necet extenuatos.

Sol vt ignem extinguat.

Calor vt vino extinguatur.

[k] 3. ſect. problem. 25. Vide lib. 4. c. 16

Calor bifariā corrumpitur.

Marcor a duplici cauſſa duplicis eſt ſpeciei.

Vide li. 4. c. 17. Ignis corruptiones multiplicis ſpeciei.

[l] de iuu. & ſeu. c 3.

ſtotele ipſomet enumeratæ, atque ab experimento comprobatæ. De quibus prçclarum habemus Theophraſti[m] teſtimonium aſſerẽtis ignem multifariam poſſe corrumpi, nempe ob marcorem abſumpto humore, ab igne maiori, a frigore, a copia materiæ ſuffocantis, a flatu, & id generis alijs antea numeratis.

[m] lib. de igne.

De duplici cauſſa, naturave gemina veterum lucernarum, quæ fumantes adhuc noſtra ætate inuentæ fuerunt. Cap. XIV.

QVæ vero in recludendis antiquorum tumulis lucernæ quidem extinctæ, ſed tamen recens extinctæ, adhucque fumantes noſtra ætate compertæ fuerunt; ac ſpeciatim quæ inter Piſani templi ruinas fumare conſpecta fuit, multas ſane potuit habere cauſas; prima quidem eſt, quia fieri potuit vt tunc temporis demum extincta ob aliquam ex commemoratis in ſuperiori capite rationibus, etiam num fumaret; fumus etenim a lucerna qualibet nuper extincta per aliquod temporis interuallum neceſſario halare debet; quoniam ignis fomitem omnem denique in fumum ſoluit. Secunda vero cauſſa eſt, quia poteſt etiam contigiſſe, vt in extincta multo antea lucerna, toto conſumpto ellychnio ab ardente flamma, remanſerit adhuc aliquid humoris; aut viciſſim toto conſumpto humore, combuſtibilis ellychnij quidpiam ſuperfuerit: non enim oportet in lucernis, quæ marcore moriuntur, ſimul & liquorem, & ellychnium conſumi ex toto, atque finiri: tunc in eam materiam combuſtibilem reſiduam irruens, irrepensque alicunde fauilla ignis flammam excitare non valens, fumum facile procreare poteſt. Nequit autem ignium ſcintilla cadens in oleum, liquoremve alium quempiam frigidum ſine ellychnio, aut in ellychnium vllum ſine humore, flammam producere; ſed fumidam ſolam exhalationem inde poſſe ſuſcitare quotidiano conſtat experimento: Potuit autem ea ſcintilla in effodiendo, recludendoque loco ſubterraneo excuti faciliime tum ferramentorum affrictu, tum lapidum confrictu, tum funis alicuius nimia diſtenſione, vt ita dixerim; atque proinde intermedio aere intercepto in ignem attritione conuerſo. Multas enim ignis procreationes agnouit etiã Theophraſtus, [a] apud quem ignis & ſolidorum ictu gignitur, vt lapidum; & attritu, preſſuque, vt igniariorum; quæque impetu incitata feruntur, velut eorum, quæ inflammantur, liquanturque: & paullo poſt addit Ariſtotelis auditor: quin etiam huius terreni, & flagrantis ignis ardor a Sole gigni poteſt.

Fumus ab extincta lucerna neceſſario halat.

Lucerna marcore extincta in ſe retinet aliquid combuſtibile.

Ignis fauilla ex fune nimiũ diſtento.

Vide li. 4. c. 18.
Vide li. 4. c. 19.

[a] lib. de igne.

Explicatur triplex natura lucernarum ardentium, quæ in aperiendis antiquorum tumulis viſo externo aere ſtatim extinctæ fuerunt. Cap. XV.

ADmirabilior certe natura eſt illarum lampadum, quæ in aperiendis antiquorum ſepulchris ardentes viſæ ſunt illico noui aeris contactu extingui. Porro mirabilis huius rei cauſſa triplex eſſe quiuit: & prima quidem, quia lucerna dudum quauis de cauſſa in monumento extincta retineret adhuc intra ſe tum ellychnij, tum quoque humoris aliquam portionem, in quam alicunde irruens fauilla ignem nouum accenderit; ſed non alte impacta flamma ex ſe ſtatim extincta fuerit: id quod vnicuique liceat experiri quotidie in accenſione candelæ, ſi eam leuiter igni admotam protinus ab igne deduxerit; videbit enim vix natam in candela flammulam ſtatim ſponte interire. Altera cauſſa eſt, quia poteſt aliunde ſuſceptam nuperrime flammam dudum extincta in conditorio lucerna ob impetum ſubſequentis ſpiritus cito amittere; quandoquidem in lucerna olim intra tumulum extincta ſupereſſe potuit, ſiue cum ellychnio, ſiue citra ellychnium, liquor eius naturæ, quæ in aproxide, ac medica naphtha obſeruatur; naphtham enim ignem ex interuallo ad ſe rapere monuit etiam [a] Plutarchus; Aproxidis vero herbæ radicem [b] Plinius ex Pythagora inquit e longinquo ignes concipere, vt naphtha; de qua in terræ miraculis dixiſſe ſe monet; a quo quidem liquore, fomiteve ardente male ſibi complexam, quippe ſuperficietenus implexam, flammulam violentior flatus facile diuellere poteſt; vndecumque illi ventus aduenerit; ſiue aere concita-

Flamma quæ genita ſtatim corrumpatur.

Naphta ignẽ rapit ex interuallo.

Aproxis herba mirabilis.

[a] ſympoſ. q. 7
[b] lib. 24. c. 17

tiſ-

tiſſime moto a fodientibus, ſiue de ſpecu erumpente ſpiritu, ſiue quoque ab extra temere, caſuque accedente vento. Tertia vero propoſiti cauſſa eſt, quia poteſt antiqua lucerna veterem flammam etiamnum retinens tunc primum deperdere vel ob conſumptionem fomitis, vel ob flatus alicuius impetum, vel ob aliam aliquam ex cauſis flammam extinguere valentibus dudum [c] enumeratis.

[c] cap.3.

Enucleatur triplex alia cauſſa lucernarum, quæ ardentes e tumulis vetuſtiſſimis eductæ ad aliquot horas flammulam conſeruarunt, poſtea ſponte extinctæ ſunt. Cap. XVI.

QVæcumque vero lucernæ de ſepulchris antiquiſſimis ardentes eductæ flammam per aliquot horas ſibi conſeruauerunt, eam poſtea ſponte amittentes, triplicis etiam naturę, ac generis eſſe potuerunt; nam in aperiendo vetere monumento primum aliqua ex propoſitis antea cauſſis fomes naphthæ conditiones habens flammam e ſcintilla recens genita paullo altius, intimeque concipiens; nulloque conſequente vehementiori vento, concitatiorive aeris motu, eam diutius in ſe retinere poteſt vſque ad humoris, fomitisque conſumptionem, didicimus etenim ex Plinio[a]quoque, ac ex Xiphilino apud [b] Dionem, naphtham ex genere bituminum eſſe vſq; adeo ardentem, vt omnia, quibus adhæreſcit, prorſus exurat; nec vlla re humida facile extinguatur: Huicq; magnam eſſe ignium cognationem, qua trāſiliunt ignes protinus in naphtham vndecumque viſam: Ita ferunt a Medea pellicem crematam, poſtquam ſacrificatura ad aras acceſſerat, corona igne rapta: Iaſon enim captus amore Glaucæ (quæ fuit Creontis Regis Corinthiorum filia) Medeam deſeruit; Medea vero vt Glaucam vlciſceretur, velum, & coronam ipſius imbuit liquore naphthæ, quo celerius illa incenderetur; vt legimus in Vita Magni Alexandri apud Plutarchum: quo alluſit Horatius alicubi ſcribens de Medea,

[a] lib.2.c.105. [b] lib.35. Naphtha eſt bitumen ardens inextinctę.

Medea vt pellicem cremauerit.

Epod. 3. Ode.

„ *Hoc delibutis vlta donis pellicem*
„ *Serpente fugit alite.*

A Quamquam ibi coronam illam, non quidem naphtha, ſed allio, quod execrabatur Poeta, imbutam fuiſſe iocatur; vt notat etiam Turnebus [a] eruditiſſimus. Verum ad lucernas iam redeamus: Potuit ergo fauilla in fomitem lucernæ naphthæ congeneum vndecumque illapſa flammam excitare, dum vetus aperiretur monumentum; quæ flamma liquori, ob eius mollitiem, ac tenacitatem, altius, & pertinacius impacta, durauerit poſtea multas horas vſque ad fomitis illius exigui conſumptionem. B Tertia cauſſa eſt, quia contingere potuit vt lucerna intra ſepulchrum ab antiquo ardens veterem flammam, poſt viſum, contactumque aerem externum detecto, apertoque tumulo, aliquot horas etiam conſeruauerit; & poſtea ſponte demum extincta fuerit, vel quia ille terminus erat ſuæ durationis, ob rationes inferius [b] commodiori loco afferendas; vel quia ob aeris externi nouiter tacti magnam inæqualitatem ſublata C ſit proportio fomitis ad ignem; vnde citius ab igne fomes cōſūptus fuerit, vel viciſſim a fomite igniculus ſuffocatus.

Allium Horatius execratus.

[a] 6.aduer.c.9

[b] lib.4.c.28.

Detegitur duplex natura lucernarum, quæ poſt recluſum antiquiſſimum ſepulchrum flammam retinuerunt flatibus, & aquis inextinguibilem. Cap. XVII.

LVcernæ demum illæ, quæ ardentes D e ſepulchris vetuſtiſſimis eductæ ventorum vehementium, & aquarum itidem violentiam ſuperauerunt, eiuſdem generis cum ſuperioribus eſſe potuerunt, ſola humoris varietate diſſimiles; quoniam in tumulo clauſa ſine igne lucerna, ſiue quia fumo exitum non habente pridem ſuffocata fuerit; ſiue quia quauis alia ratione antiquitus extincta; in monumenti apertione ab irruente vndecumque ſcintilla flam- E mam ea tenacitate concipere poteſt, vt nec flatus, nec aquæ vlla vi extingui poſtea potuerit, vnam ob materiæ conditionem: nouimus enim naphtham, & alia id generis bitumina facillime ignem eminus, & auidiſſime arripere, arreptumque nulla violentia ventorum, aut aquarum amittere; ſed pertinaciter in aquis exardeſcere, ac ventis agitata magis excandeſcere: Quidni ergo eiuſ-

Naphtha ignita vētum & aquam eludit.

eiuſdem naturæ materia in vetuſtis iſtis lucernis eſſe potuerit? Deinde vero etiam potuit ab antiquo antea ſemper arſiſſe lucerna in conditorio clauſa, quę demum extra monumentum educta vim ſpiritus vehementis, & aquæ ingruentis eluderet ad longum tempus; ardore quidem in ſe diutiſſime conſernato, vel quia flamma fomitem non abſumeret, vel quia nonniſi minimum quid eiuſdem longiſſimo temporis tractu ignis abſumeret: ventorum vero, & aquarum impetu neglecto, & ſuperato, vnius ob ſubſtantiæ lentorem, ac viſciditatem: Ac certe ſi aurum, asbeſtum, amiantum, & ex lino Carpaſio contextum velum ignibus ardet illæſum; ſique alia multa diu flammæ violentiam tolerant minima cum propriæ ſubſtantiæ iactura; quidni fomes in lucerna parari potuerit, qui diutiſſime ardorem flammæ conſeruare valuerit? Satis igitur apparet vniuerſalis cauſſa differentiarum durationis flammæ in reconditis antiquorum lucernis. Sed operæpretium eſt poſtremam hanc cauſſam diuturniſſimi ardoris ex rei natura latius, & diligentius explicare.

In lucernis humorem contentum non inſeruire igni, ſeu flammæ tamquam pabulum. Cap. XVIII.

CEterum ad intimiorem earum lucernarum dignotionem, quas conſtituimus in veterum monumentis ardere potuiſſe iugiter ad multas annorum decades, atque centurias, paullo altius ex rei natura petenda nobis eſt conſideratio. Illud igitur in primis a ſenſu accipimus, in lucernis vllis flammam conſiſtere non poſſe, niſi alicui humori aſſociatam; quod quotidianis experimentis vallatum nullius indiget probationis: quam tamen probationem ad propoſiti complementum ſic haurias ex natura rei; quia flamma, quæ humoris alicuius glutine infernis corporibus alligata violente deorſum non continetur, ob inſitam ſibi leuitatem citiſſime ſurſum, quo propenſa eſt, euolat ad æthera; quare in lucernis flamma ſine humore conſiſtere nequit vlla ratione. Vt autem aperte conſtat in lucernis ardentibus, cuiuſcumque generis extiterint, præter ignium ardorem, inexiſtere debere aliquem humorem, cuius beneficio flamma in eis hic apud nos detineatur; Ita cui ſpeciatim vſui deſeruiat illud humoris, & flammę coniugium intra lucernam non omnibus apertum eſſe arbitror. Vulgata quidem, & communis opinio inter Philoſophię, Medicinęque profeſſores ea circumfertur, flammam omnem liquoris alicuius neceſſario indigere, quo tamquam pabulo ardens in vita quoquopacto detineatur; alioquin alimento huiuſmodi quomodocumque deſtitutam, illico ad nutrimenti defectum, quaſi fame, vel ſiti confectam marceſcere, interire, ac extingui: ac proinde fieri vt in propoſitis etiam lucernis humor flammæ loco pabuli, ac fomitis inſeruiat. Verum, vt ingenue proferam quod ſentio, ego communi huic placito me numquam ſubſcribere quiui; namque in vniuerſum ſi flammulæ iſti liquor, ac omnino humor aliquis neceſſarius eſſet, vt ea ipſo aleretur, quia numquam ignis eſſe poſſit abſque pabulo; vt viri clariſſimi prædicare non deſiſtunt (agant de nutrimento, & nutricatu metaphorice dicto, vt volunt) proculdubio inde fieret vt ignis etiam in prophia ſphæra (ſunt enim [a] eiuſdem naturæ noſtras hic, & elementaris ille ſurſum degens ignis) adiunctum ſibi haberet pro nutrimento aliquem humorem; ideoque fieret neceſſario tum viſui conſpicuus, vt flamma, & Cometæ; tum quoque ob admiſtionem humidi non eſset ſumme leuis, omniſque penitus grauitatis expers; ac proinde non quieſceret ſecundum naturam in illo loco ſurſum ſimpliciter; nec inde violente pelleretur ad nos; nec eo ſponte, naturave tenderet a nobis; quum autem ignis in propria ſphæra ob ſummam ſuæ ſubſtantiæ raritatem, tenuitatemque ſit inuiſibilis; ſitque ſimpliciter, ac ſumme [b] leuis; & in loco ſurſum [c] ſimpliciter ſupra omnem aeris regionem ſecundum naturam maneat; indeque ad nos nonniſi violentia pellatur; & a nobis ad eum locum ſponte naturæ contendat; vt fuſe nos docuit [d] Ariſtoteles non vno in loco. Iam certum eſt ignem ſine humore conſiſtere poſse, nec eo indigere tamquam ſibi neceſsario nu-

Lucernę flamma non ſine humore.

Vide lib. 4. cap. 20.

Humor in lucerna nō ſeruit igni vt pabulum.

[a] 1. cæl. t. 78.

Ignis elementaris cum noſtro eiuſdem naturæ.

Vide lib. 4. c. 33.

Humidū igni admiſtū quid illi præſtet.

Ignis elementum cur inuiſibile.

[b] 3. cæl. t. 42.

Vide lib. 4. cap. 21.

[c] 4. cæl. tex. 37. 39.

[d] 2. de gen. t. 22. 50. 2. cæl. t. 102. 4. cæl. t. 9.

ignem ſine humore cōſiſtere.

[e] 2. meteor. ſum. 1. c. 2. Flammam hu mido non ali.

[f] Cap. 9.

nutrimento. Deinde vero Ariſtoteles [e] alicubi apertiſſime confitetur ignem, & flammam ex humido quidem exoriri poſſe, humido autem enutriri non poſſe. Deinceps autem etſi Cardano demus in diſputationem (quod tamen concedendum non eſſe ſuperius [f] oſtendimus) lucernam in templo Mineruæ Athenienſis adeo grandem extitiſſe, vt ſemel oleo plena, igne in ellychnio ipſum ſenſim conſumente, integrum annum perduraret ardens abſque vllius olei, liquorisve alterius, vel eiuſdem naturæ adiectione: omnem tamen rationem fugit exiguum humorem, qui vnica vice in propoſitis alijs lucernis contineri potuit, ſpacio quingentorum annorum, & vltra, continuum alimentum calori, & igni tantæ actiuitatis, quantæ flamma eſt, ſuppeditare valuiſſe; quæ namque viſuntur fictiles, æreæve in Aldrouandi, Coradinique Muſæo, non excedunt communium, viſualiumque lucernarum magnitudinem; nec vltra ſex, vel ad ſummum octo vncias olei continere queunt; vna excepta Iouis omnium maxima; quæ tamen olei ſeſquilibram vix continere valeret: ſed quid hæc olei menſura ad tot annorum pabulum ardenti flammæ iugiter ſubminiſtrandum? Amplius autem ſi flamma in lucernis humore indigeret veluti pabulo; inde profecto fieret tum vt ad imminutionem humoris aſſidue flamma & ipſa contabeſceret; quemadmodum homines, viuentiaque noſtratia cuncta (ſiue ſtirpes, ſiue Zoophyta, ſiue bruta conſideres, ſiue infra ſtirpium naturam tubera, & fungos) exili nutrimento paſta, tenuique victu enutrita emacientur: tum in vltimo humoris exterminio flamma exilis admodum appareret; vel ſaltem longe minor, quam antea exiſteret; quippe defectus alimẽti decrementum accerſit, tabemque prouehit: tum demum flamma emarceſceret, deficeretque adiuncta, & affixa humori combuſtibili, & ellychnio; ſed ex aduerſo contingere videmus conſumpto humore flammam ſurſum eleuari, & extra combuſtum fomitem in aere penitus extingui; dumque ab illo exuſto ſeiuncta eſt proxime, maiorem fieri, ſplendidioremque, ac exultare quaſi e vinculis liberatam; ſignum eui-

Lucernæ anti quæ quantum humoris continerent.

Flamma cur non contabeſcat ad humoris imminutionem.

Viuentia vt emacientur.

Alimenti defectus tabem inuehit.

Flamma humore conſumpto extinguitur procul a combuſtili.

Flamma cur maior, ac ſplẽdidior in fine candelæ.

A dentiſſimum in lucernis flammulam humore non indigere tamquam eo, quo nutriatur. Deinceps nutricatio propria eſt ſubcæleſtium animatorum operatio; neque ignis, qui prorſus inanimis eſt, nutrimento ſuſtentari poſſe vlla ratione proprie dicendus eſt; licet Ægyptij, qui Clemente autore, referente Virgilio [g] Polydoro, lucernæ vſum inuenerunt, per metaphoram ignem appellauerint belluam animatam, quod omnia

B voret, eiuſdem Polydori [h] teſtimonio. Sed neque ad ſui eſſe ignis omnium elementorum corpus nobiliſſimum, perfectiſſimumque vllo modo ceteris corporibus opus habere ſtatuendus eſt: quum reliqua elementa ſingula ipſo ignobiliora, & imperfectiora per ſe ſubſiſtant, nec alterius vllius indigeant ad exiſtendum. Præterea vero alimentum conſeruat ea, quæ nutriuntur, eorumdemque vires auget, ſubſtantiamque perficit ad ſua ipſorum munia re-

C cte obeunda; vt monet [i] Ariſtoteles: e contra humor vim caloris eneruat, cuius eſt lima ſiccitas; igniumque naturam labefactat, cui eſt ſumme contrarius: & ſuo lentore flammæ alligatus humor illam vi deorſum hic apud nos in lucernis detinet, ac impedit quominus ea expedite ſurſum ad proprias ſedes euolans aſcendat: Quare humor in lucernis non eſt veluti nutrimentum flammulæ. Adde quod enutritur, illud

D idem numero permanere toto altionis, auctionisque tempore; præexiſtensque ali, & augeri, [k] Ariſtotele doctore: quum autem eodem autore ignis ex humore nouus ſemper fiat; & fluat, veluti fluuius; nec vetus ex humido alatur, aut creſcat permanens idem: ſed vetuſta flamma ex humore nouam ſemper generet, priore poſt humidi ſibi ſubſtrati conſumptionem ſurſum abeunte: quod belle innuit Theophraſtus

E [l] inquiens, ignis in natalibus quodammodo emoritur ſuis, & ſolum eſt naſcens: iam & ex rei natura, & ex Ariſtotele apertiſſime conſtat in lucernis flammulam, & ignem non indigere humore tamquam pabulo, ac nutrimento ſibi neceſſario.

Nutritio quorum ſit.

Lucernæ vſum inuenerunt Ægyptij.

[g] 2. de inuẽt. rer. c. 19.

[h] 2. de inu. rer c. 7.

Ignis per ſe ſubſiſt[it] [hu]more ſuſ[fe]cto non egens.

Alimentum quid conſ[e]rat altis.

[i] 2. de ani. t. 47. 48. 3. de ani. t. 59.

Humor ignẽ labefactat.

Ignis ab humore quot mala habeat.

[k] 1. de gen. t. 33. 35. De iuu. & ſen. c. 3.

Ignis flammæ ſemper fit nouus ex humore.

[l] libro de igne.

Hu-

Humorem in lucernis, & omnino in miſtis non eſſe calori, aut igni neceſſarium nec tamquam pabulum, nec tamquam ſubiectum eos ſuſtentans: exercitatio cum viro eximio. Cap. XIX. A

INſignis autem quidam Theologus, idemque Philoſophiæ peritus, mihique arcto amicitiæ vinculo coniunctus, [a] dum meum quoddam placitum expenderet, in opere *De his, qui diu ſine alimento viuunt* exaratum, de propoſito B hæc habet ad verbum, Notandum eſt ad hoc vt dicatur calor naturalis, neceſſe eſſe vt ſit intrinſecus rei, cuius eſt calor, & ſit in debita menſura; & iccirco calorem ambientis aeris non poſſe dici naturalem, ſed præter naturam: & calorem naturalem egere humido, ſimpliciter loquendo, non eſſe verum, neque neceſſarium; calor enim ignis eſt naturalis, & tamen non eget humido; ſed in miſto hoc eſſe verum: eget autem humido dupliciter, vt ſubiecto ſuſtentan- C te, & vt pabulo; & humidum his duobus modis eſt neceſſarium. Hæc vir egregius: A quo vt voluntatis affectu diſſidere me Amicitia non patitur: ita viciſſim mentis intellectu diſſentire me ratio cogit. In primis enim abſolute non accipio calorem naturalem neceſſario intrinſecum eſſe rei, cuius eſt calor; nam etſi calor internus cuique rei ſit naturalis, id tamen non conuertitur; quia, vt in opere noſtro [b] *De Spontaneo* D *viuentium ortu* Valleſio eamdem ſententiam profitenti opponebamus, ex [c] Ariſtotele habemus calorem ſegregatum eſſe naturalem: ſiquidem naturale alicui bifariam quid eſſe poteſt: vel quia illi ſit intimum, ſeu ex intimis principijs eius proueniens: vel quia ſit quomodocumque conferens ad illius generationem; quæ Ariſtoteli [d] ſæpiſſime natura nuncupatur: Vnde calor ambientis, quia concoquit, & præparat E materiam ſpontaneæ viuentium generationi, propterea dicitur eſſe naturalis tum ſimpliciter, quia eſt generationis prodromus, quæ fit ad nos accedente Sole [e] Ariſtoteli; tum materiei ſponte naſcentium, ipſiſque ſpontenaſcentibus, quia illam diſponit ad ſubeundum illorum generationem: non eſt autem naturalis illi materiæ, quia ſit eidem intimus; ab ea enim ſegregatus eſt, vt ait Ariſtoteles: ſic efficiens cauſſa licet extrinſeca ſit effectui phyſico, illi tamen dicitur eſſe naturalis: Quis enim ambigat omnia noſtratia gigni ab efficiente proprio veluti a cauſa ſibimetipſis naturali? Eorum, quæ ſunt, [f] alia natura eſſe, alia propter alias cauſſas: Quin eorum, quæ fiunt, quædam natura; quędam arte fieri monet [g] Ariſtoteles, naturæ nomine cauſſam effectui naturalem vtrobique deſignans. Non ergo ſi calor alicui naturalis eſt, ideo neceſſario illi intrinſecus eſt. Deinde calorem naturalem eſſe debere in debita menſura, ego numquam negaui: ſed quid per debitam menſuram intelligit vir acutus? an calorem non in ſummo gradu? non excedentem? at contra confitetur ipſe naturalem eſſe calorem ignis vehementiſſimum: an calorem proportionatum naturę ſubiecti, in quo eſt? ſed cur negat aeri calorem naturalem? eſt enim aer natura ſua calidus, & humidus: an calorem non conſumentem ſubiecti proprij ſubſtantiam? ſed nonne calor, quem naturalem in miſto reponit, iugiter abſumit humidum primogenium, quod vir peritus opinatur eſſe caloris pabulum? nonne calor iſte conſumendo radicale humidum; ſimul abſumit ſubſtantiam miſti, ac ſpeciatim viuentis, in quo inexiſtit, vt in ſubiecto? Minus dein accipio calorem ambientis aeris non poſſe dici naturalem, ſed eſſe præter naturam; nam triplex in aere calor conſiderari poteſt; vnus, qui eius eſſentiam cum humore conſtituit, habitualis appellatus; alter, qui ab eſſentia illa prouenit, remiſſus admodum; qui vterque calor aeri per ſe conueniens, illi naturalis eſt, doctore [h] Ariſtotele, ac repugnante nemine: tertius in aere calor eſt aduentitius a Sole, vel igne illi impactus: qui ſiue mitis exiſtat, ſiue modum excedat, aeri ſemper eſt præter naturam; attamen poteſt eſſe viuentibus eius beneficio ſpontenaſcentibus naturalis, etſi magis extrinſecus eis ſit, quam aeri: vt nuper vidimus ex [i] Ariſtotele: Non ergo ſimpliciter aſſerendum eſt calorem ambientis non poſſe dici naturalem, ſed eſſe præter naturam. Laudo deinceps calorem naturalem ſimpliciter non egere humido.

Ac-

[a] Aloyſius Albertus lect. 5. de operib. ex dier.

Calor naturalis non omnis eſt intrinſecus.

[b] li. 4. c. 2.

[c] 4. meteor. ſum. 1. c. 1.

Naturale quid alicui bifariã.

[d] phyſ. t. 14. 5. metaph. t. 5.

Generatio dicitur natura

Ambientis calor vt ſit naturalis.

[e] 2. de gen. t. 55. & ſeqq.

Cauſſa efficiens eſt effectui naturalis.

[f] phyſ. t. 1.

[g] 7. metaph. t. 22.

Calor ignis vehementiſſimus, & tamen eſt naturalis.

Aer natura calidus & humidus.

Calor in miſto iugiter abſumit humorem.

Calor in aere triplex.

[h] 2. de gen. t. 16. 23. & ſeqq.

Calor qui aeri ſit non naturalis.

[i] 4. meteor. ſum. 1. c. 1.

Accipio calorem igni naturalem eſſe,& in eo humoris non indigere: quæ duo in eo volumine olim ex rei natura demonſtrauimus, quo[k] *de his qui diu ſine alimento viuunt* pertractauimus. Sed non admitto calorem naturalem in miſtis humido indigere vt ſubiecto ſuſtentante, & vt pabulo: quæ duo in vnam rationem formalem dudum coincidere putauit doctiſſimus[l] Bonamicus: namque in miſto triplex calor ineſt, qui naturalis dici valet: vnus eſt calor miſto inexiſtens ab ignei elementi ſua portione: qui ſane calor igneus non eget humido vt ſubiecto ſuſtentante: quia ſubiectum illi eſt ignea ſubſtantia ſuapte natura omnis humoris expers: & quia ſi extra miſtum humido ſuſtentante non indigebat in igne; cur non variata eius natura, nec mutata ſpecie, debebit in miſto indigere humido vllo ſuſtentante? Deinceps quomodo idem calor de ſubiecto ignis ſubſtantia, qua ſuſtentabatur, in miſtione tranſeat in ſubiectum humidum? an ne concedet vir præclarus accidentis vllius de vno in alterum ſubiectum tranſmigrationem? ſed neque iſte calor igneus in miſto indiget humoris vt nutrimenti, tum ob rationes ſuperius allatas; tum quia qui viuidiſſimus in igne non indigebat humoris, vt alimenti; multo minus in miſto labefactatus humido, veluti pabulo, indigebit; docuit enim Hippocrates [m] alimento ijs corporibus magis opus eſſe, in quibus calor ineſt vegetior. Alter autem calor in miſto eſt illi inexiſtẽs ab aerea miſti portione; hic ſane calor ſubiectum ſuſtentans ſe habet aeris ſubſtantiam, quæ humida eſt; ſed tamen proprie non dixeris eum indigere humido vt ſubiecto ſuſtentante, quia ſubſtantia vna & eadem aeris in ea prioritate naturæ, qua præcedit ſui calorem, & humorem, eſt ſubiectum aptum natum vtramque qualitatem ſuſtentare; nec prius induit humorem, deinde humida calori ſubſternitur; ſed ſimul vtrãque qualitatem immediate ſuſcipit, ſuſceptamque ſuſtentat: Neque calor hic aereus in miſto humidi eget vt pabuli; nam adeo mitis, & imbecillus eſt, vt humorem conſumere nequeat: An humidũ aereũ ſibi arripiet in pabulum? nihil minus; ſi enim prius in aere tale humidum non depaſcebatur; cur in miſto ipſum depopulabitur? an ne vicino aqueo enutrietur? minime gentium; qui enim antea in aere ſimplici nullius indigebat alimenti; vnde illi poſtea in miſto ingruit nutrimenti neceſſitas? Tertius demum calor naturalis in miſto degens eſt ex ambobus iſtis, aereo ſcilicet, igneoque coagmentatus; qui apex eſt, ac veluti forma temperamenti: Hunc ſane calorem humido indigere vt ſubiecto ſuſtentante non dixero, quia illius ſubiectum ſuſtentans eſt, non humida portio miſti, vt ab alijs contradiſtincta; ſed eſt vniuerſa miſti materia, totaque illius ſubſtantia, quandoque certe a prædominio humida; ſed plurimis in miſtis etiam a prædominio ſicca: in calce, carbone, ſulphure, & alijs huiuſmodi calor naturalis ſuſtentatur in ſubiecto a prædominio ſicco, non in eius exili humore: Hunc eũdem calorem in miſto indigere humidi vt alimenti aſſeuerare me vetant allatæ dudum rationes; quas non eſt vt hic repetamus: Illud tamen adijciam, longe aliud eſſe, in miſto calorem naturalem indigere humido vt ſubiecto ſuſtentante, ac vt alimento; quod viro eximio dare non poſſumus: & aliud eſſe, in miſto calorem naturalem, ac ſpeciatim igneum, ſubſtratam quomodocumque ſibi humidam ſubſtantiam conſumere, ac depopulari: quod etſi abſolute verum non ſit, ſecus atque opinatur vir egregius; quia pleraque miſta ſunt ſic a prædominio frigida, & humida; vt in eis calor internus exiliſſimus humorem conſumere non valeat; ſed viciſſim humor calorem extinguat, quem mole, ac viribus longe ſuperat: qui enim fieri poſſit vt validius a debiliori corrumpatur? Nonne putreſcentia corrumpuntur humore calorem opprimente, ad aures [n] Ariſtotelis? vbi enim ab externo ambientis calore internus miſti calor maxima ex parte diſſipatus fuerit; qui remanet in eodem miſto calor elanguens, humorem ſibi ſubditum regere non valens, ab eo exundante ſuffocatur; & diffluente poſtea humore; miſtum putredine ſoluitur in elementa: In quocumque tamen miſto calor humidum abſumit, id nequaquam efficit calor, quia illo humore indigeat vt pabulo; ſed

Vide lib. 4. cap. 33.

[k] lib. 4. c. 63. & ſeqq.

Calor naturalis non indiget humido, vt pabulo nec ſubiecto.

[l] 3. de alim. c. 3.

Calor triplex in miſto.

Caloris ignei ſubiectum.

Accidentia non mutant ſubiectum.

Calor in miſto non eget humido, vt pabulo.

[m] 1. ſect. aphor. 15.

Alimẽto quibus magis opus eſt.

Caloris aerei ſubiectum.

Aer vtramque habet qualitatem ſimul.

Aereus calor in miſto non conſumit humorem.

Temperamenti apex qui calor ſit.

Temperamenti ſubiectum.

Calor qui ſuſtentetur ſicco in miſtis.

Calor in miſto humidum an abſumat abſolute.

Calor in quo miſto humorem non abſumat.

Putreſcentia vt corrumpãtur.

[n] 4. meteor. ſum. 1. c. 1.

Calor in miſto cur abſumat humorẽ.

ſed ſolum quia ſibi obſtans, & contrarium deſtruere tentat, vt remoto impedimento, libere ad naturalem ſibi locum ſurſum aſcendere poſſit. Ita ergo conſtitutum ſit in miſto calorem non indigere humidi vt alimenti, nec vt ſubiecti ſuſtentantis. Sed neque in lucernis ignem egere ſpeciatim humido vt ſubiecto ſuſtentante iiſdem rationibus neceſſario conuincitur: Quibus & eam adiungere liceat, quoniam indigere ſubiecto ſuſtentante proprium eſt accidentium, nec vlla ratione ſubſtantiæ compoſitæ conuenire poteſt: quum igitur ignis accidens non ſit, ſed mera ſubſtantia, eaque compoſita ex materia & forma; quomodo ignis in humido eſſe poterit vt in ſuſtentante ſubiecto? ignis profecto in miſto eſt veluti pars in ſuo toto; at non ineſt in eiuſdem totius alia parte, quæ humidum dicitur, vt in ſubiecto; non enim vnum elementum in miſto ſubiectum eſt alteri elemento; ſed ex [o] Ariſtotelis etiam obſeruatione omnia elementa promiſcue ſimul miſta veluti partes in eodem toto conſimiliter inſunt. Denique vero non gratis aſſumere, ac ſine probatione ſtatuere debebat vir inſignis ignem, & calorem in miſtis indigere humore vt pabulo, & vt ſubiecto ſuſtentante: potiſſimum quum hanc opinionem antiquatam damnare ſine dubio potuerit ita [p] Theophraſtus, Id enim eſt, quod a
„ veteribus ferebatur, ignem ſemper paſtum deſiderare, quod incolumis abſque materia eſſe non poſſit; quod quidem quodammodo abhorrere, & abſurdum eſſe videtur, id ipſum, quod primum eſt, & tanquam principium, ſine materia cohærere non poſſe: ita enim neque ſimplex ignis, neque ſubiecto, & materia prior fuerit. Sed rationes omnes, quibus eo in opere oppoſitum probauimus, eluere debebat, & nouas inſuper afferre, quibus propriam opinionem ipſe communiret. Atque hæc de viri mihi amiciſſimi placito dicta ſint, pro veritatis, meique dogmatis oppugnati, non expugnati defenſione; ac pro inſtituti huius noſtri de reconditis antiquorum lucernis explicatione.

[Margin: Ignis in lucerna non indiget humido vt ſubiecto. — Subiecto quæ indigeant. — Ignis eſt mera ſubſtantia. — Ignis in miſto vt ſit. — [o] 1. de gen. ex 86. & ſequentib. — Elementa in miſto vt ſe habeant. — [p] lib. de igne.]

A B C D E

Liquorem contentum in lucernis hunc vſum habere, vt ſit frænum deorſum retrahens ignem aſcendere cupientem; compeſque flammam in ellychnio retinens alioquin ſponte ſurſum euolaturam. Cap. XX.

QVum igitur oleum, ſiue humor in lucernis hunc vſum proprium, ac per ſe primo non habeat, vt flammulæ deſeruiat ad inſtar pabuli; ignemque ſuſtineat quaſi fulcrum, & ſubiectum illius: Noſtra nunc intereſt verum, & proprium eius humoris vſum in lucernis ex rei natura inueſtigare: Qua quidem in re illud vnicuique compertiſſimum arbitror, igni eam a natura inſitam eſſe propenſionem, ob ſummam ſui leuitatem, vt ſemper totis viribus vndecumque contendat petere ſurſum ad concauum Lunæ ſupra omnem regionem aeris, tamquam ad locum, terminumque ſibi maxime proprium, & naturalem. Non minus apertum deinde cunctis exiſtimo ignem, vbi ab aliquo impediatur eius aſcenſus, omnem ſui conatum, omneſque vires ſuas in eo ponere, vt omne, quodcumque ſibi aſcendere geſtienti quauis ratione obſtat, ante omnia depaſcatur, atque corrumpat adurens; quo tandem ſublato impedimento, naturale ſui deſiderium aſcendendi expleat. Sed & omnibus manifeſtiſſimum tertio loco cenſemus, inter hæc noſtratia nullum eſſe corpus, quod aptius ignem aſcendentem præpedire, accommodatiuſque flammæ aſcenſum prohibere valeat, eamque violente hic apud nos in infera mundi parte detinere queat, quam id, quodcumque lentoris valde particeps extat; ſi quidem lentoris proprium munus eſt omne id, cui applicari contigerit, pertinaciter detinere: Huiuſcemodi vero lentum, viſcidumque corpus illud eſt, quod pingue eſt, atque a prædominio humidum, ſiue aereum; veluti eſt oleũ, cera, pix, reſina, ſeuum, adeps, naphtha, bitumen aliud quouis, & reliqua id generis aereæ, atque humidæ ſubſtantiæ multum participia; eſt enim lentor humidi, qua humidum eſt, propria, & naturalis affectio. Ex his tribus fontibus hauriri manifeſtiſſime reor humoris omne genus, quodcumque intra lucernas poni

[Margin: Ignis propenſio naturalis ad æthera. — Ignem quid vi deorſum detineat. — Lentoris proprietas. — Lentore quæ polleant. Vide lib. 4. c. 24. — Lentor eſt ab humore.]

Vide lib. 4. c.25.

poni conſueuit, hunc habere vſum proprie, vt ſuo lentore flammam hic apud nos detineat; impediatque quo minus lucernæ ignis euolet ocyus ad æthera: ad quem locum ob inſitam ſibi leuitatem naturali quodam impetu inhiat, aſcendereque iugiter contendit. Apertiſſimum ex habitis etiam eſt ignem, ſeu flammam in plurimis lucernis aſſidue quidem oleum, ſiue humorem quemuis alium conſumere, non quia illius indigeat, veluti nutrimenti, aut veluti fulcri ſuſtentantis; ſed quia de medio tollere nitatur id, quod ſibi eſt impedimento, & obſtaculo ad aſcendendum ad ſuas naturales regiones, propriaſque ſedes. Ita ergo & in lucernis illis antiquorum admirandis aſſerere neceſſe eſt, flammulam ſubiecto ſibi humore indiguiſſe ad hoc vt apud nos hic detineretur quaſi alligata craſſæ, ac viſcidæ cuidam materiei; alioqui ſponte a nobis ad proprium locũ ſurſum ad Lunæ concauum euolatura: Quod certe ſenſu vel ipſo manifeſtum fieri poteſt in lucernis noſtris domeſticis, in candelis accenſis, & in lignis ardẽtibus: in ijs etenim ſi flamma contineretur eo quia humore intra illas contento enutriretur: profecto flamma illa vbi violentiam aliunde non patiatur vllam, nonniſi ob defectum pabuli marceſcens extingueretur; & in vltimo exterminio cuiuſque combuſtibilis propoſiti, dum adhuc exigua humoris portio in eo ſupereſt, flamma ſenſim contabeſcens ad conſumptionem, & exterminium pabuli marceſceret, ac extingueretur addicta, & affixa reſiduo combuſtibili, & eo innixa neceſſario: conſimiliter ſi flamma humore indigeret vt ſubiecto ſuſtentante, ad humoris detractionem, corruptionemque, caderet illi affixa, eoque innixa, vt ad ſubiecti corruptionem accidentia, & ad columnæ caſum ædificia ſuper eam cadunt: Id tamen non euenit ardenti flammæ: quia in vltimo candelæ flammula ſurſum euolat, & attollitur extra combuſtibile; ac maior tunc, vegetiorque viſitur, atque ſplendidior; & procul a priſtino combuſtibili ſeu ligno, ſeu lucernæ, ſeu candelæ ellychnio in aere deliteſcit (ſiue quia ibi corrumpatur ab aeris immenſitate; in aeremque vertatur; natura enim vnumquodque gliſcit

Ignis cur humorem abſumat in lucerna.

Flamma in vltimo candelæ ſplendidior.

Extinguitur procul a candela.

A generare quid ſibi ſimile, vt ait [a] Ariſtoteles; ſiue quia conſumpto penitus humore fumido rareſcat in ſimplicis, purique ignis inadſpectabilem ſubſtantiam ob ſummam tenuitatem, & ita inuiſa ſurſum ad proprium elementum, naturalemque ſibi regionem contendat) quod ſane alia ratione vlla contingere nequit, niſi quia flamma in hiſce combuſtibilibus accenſa, etiamſi ab eis naturali propenſione, ac impetu ſurſum euolare ſemper enixe contendat; B remanet nihilominus, diutiuſque continetur præpedita a lentore, ac viſciditate humoris in combuſtibili exiſtentis, cui eſt alligata: Quem humorem veluti contrarium, ſibique aſcendere geſtienti obſiſtentem iugiter conſumere ſtudet: Vbi autem illum fere totum diſſipauerit; exiguus, qui remanet, humor quum tantam non habeat vim, qua poſſit ex toto flammæ aſcenſum impedire, illamque combuſtibili alligatam continere; C fit quædam humoris, & flammæ colluctatio; flamma ſcilicet ſurſum euolante; ac humore flammam deorſum retrahente: atque in iſtiuſmodi fluctuatione, pugnaque perſiſtunt quouſque humor ab igne totus fuerit abſumptus; tunc enim a nullo iam amplius impedita flamma, quo propenſa eſt, ſurſum libere petit ad concauum Lunæ ſupra vniuerſum aeris elementum: & quanto flamma hæc minus ab humore impeditur, D propiuſque ad locum ſibi naturalem accedit; tanto ſane lætior, ſiue ſplendidior, & vegetior, ſiue maior euadit: idque ob eam rationem, quia naturalis eſt vniuſcuiuſque elementi conditio hæc, vt quo vnumquodque ad ſuum locum naturalem pergẽs magis ad eum accedit, eo fiat perfectius, atque validius: Quapropter belliſſime dixit Ariſtoteles [b] omnem motum naturalem eſſe velociorem in fine, quoniam a motu præcedenti adaucta eſt in mobili mo- E bilitas, robuſtiorque reddita motiua qualitas: Nec minus belle ſanxit alicubi [c] tum ex Alexandro Simplicius; tum etiam non ex Alfarabio ſolum, ſed ex Ariſtotele ipſo Commentator Auerroes, [d] Elementa dum generantur, tantum de forma, ſeu perfectione acquirere, quantum de motu, & vbi; ſiquidem per ſe mouentur ad locum ſibi natu-

Generatione ſibi ſimil. [a] 1. mag. mo ral. c. 10.

Flamma in vltimo candela cur vegetior.

Vide l. 4. c. 26.

[b] 1. cęl. t. 88. Motus naturalis cur ſit velocior in fine.

[c] 1. cæl. t. 85.

[d] 8. phyſ. t. com. 4. 32. 4. cæl. t. com. 22. 23. 25. 34. Elementa cur tantum de forma acquirant, quãtũ de vbi.

tu-

turalem; ad quem ideo dum velocius A ſeruntur, validiores vires, perfectioremque naturam ſortita fuiſſe neceſſe eſt. At vero vtrum flamma a candela, ſiue lucerna, quouſque alio combuſtibili poſt conſumptionem humoris aſcendat reuera tandem perueniens ad ſuum locum naturalem, ad quem ſcandere omni ingenio conatur, id inferius commodiori loco [e] explicabitur. Humor itaque in ardentibus quibusque lucernis igni, ſeu flammæ neceſſarius eſt, vt quo B veluti fræno flamma ſurſum inhians apud nos in hac mundi regione intera violente detineatur.

[e] lib. 4. c. 25.

Quæ, & quotuplex ſit proportio, ſiue habitudo humoris ad ignem in ardentibus lucernis. Cap. XXI.

AD hunc autem vſum humor in lucernis ardenti flammæ ſuppoſitus triplici proportione igni aſſociari poteſt; nempe tum vt humoris manus vim C ignis excedat: tum ex aduerſo vt vigor flammæ ſuperet virtutem humoris; tum denique vt humoris, & flammæ vires ſint adinuicem omnino æquales: Quæ omnia latiſſime patent ex rei natura, & a nobis explicata ſunt in opere [a] *De his qui diu ſine alimento viuunt*: atque vt notum eſt in lucerna, in qua humoris manus vim flammæ ſuperat, ignem ab humiditate ſuffocari; & in ea, in qua viciſſim vis humoris ab ignis vigore ſupera- D tur, humidum contra iugiter ab ardente flamma diſſipari: ita ratum, & firmum eſſe debet in ijs lucernis, in quibus caloris, ſeu flammæ, atque humoris vires inter ſe ſunt æquales, non poſſe humorem a flamma conſumi, neque viciſſim flammam ab humore ſuffocari; quia quantum virtutis obtinet horum vnum in alterum agendi, tantumdem roboris habet alterum illius actioni, ſeu actiuitati reſiſtendi; notum eſt enim inter E æqualia ſecundum vigorem nullam poſſe dari pugnam cum alterius ſupra alterum victoria; vt quibus deeſt proportio corruptiui agentis ad patiens, in huiuſmodi actionibus omnibus neceſſario requiſita; quæ eſt, vt agens ſuperaturum vbique habeat vigorem ſupra reſiſtentiam patientis.

[a] lib. 3. c. 73. 27. lib 4. c. 24. Vide l. 4. c. 27.
Lucerna in qua ignis ab humore ſuffocatur.
Lucernæ in quibus humor flamma non conſumitur.
Inter æqualia nulla pugna nō datur. Vide lib. 4. cap. 28.

Humorem in lucernis, quæ per multa ſæcula durauerunt ardentes, non habuiſſe vires ſupra virtutem ignis, ita vt flammam ſuffocare, ac ſenſim extinguere potuerit. Cap. XXII.

HIs ergo ſe ita habentibus, liquido iam conſtare cuiq; reor intra eas lucernas, quæcumque in antiquiſſimis conditorijs multa centena, & annorum millia exardentes perdurauerunt, humorem non extitiſſe in ea proportione ad flammam, vt vires ignis ab humoris vi ſuperarentur; quoniam vbi humoris vigor virtutem flammę adeo ſuperat, vt demum neceſſe ſit aliquando flammam ab humore ſuffocari; quia humor ad ignem comparatus, ceteris paribus, eſt quidpiā paſſiuum, quod obſeruat etiam Ariſtoteles [a] alicubi; calor autem, ſiue ignis rationem obtinet actiui, ob maximam ſui actiuitatem; propterea fit, vt humor vires habere nequeat ſupra robur ignis, niſi hunc in maxima quantitate ſuperauerit, & mole ſua ipſum omni ex parte complectens circumobſederit: quaſi humor non ſui qualitate vlla ignē ſuperare valeat: ſed eumdem ſola ſui quātitate ſuffocare queat: cuius etenim eſt exilis actiuitas, eius vis magna non niſi maxima in mole reperiri poteſt; quandoquidem corpora præſertim inanimata robur virium augeri ſibi ſentiunt ad molem, augmentumque corporis; vt non ſemel oſtendit [b] Ariſtoteles: At vero vbi humor, & ignis in ea proportione fuerint, qua ignis ab humoris exundantis vbertate ſuffocetur; id non poteſt fieri ſenſim, ac longiſſimo temporis interuallo; ſed citiſſime, affatimque humor vbique ignem opprimēs copia ſuffocat. Præterea intra lucernas, quæ in recludendis vetuſtiorum tumulis adhuc ardentes inuentæ fuerunt, adeo non ſuperauit ignem humoris copia, vt illum vbertate ſuffocare potuerit; nam exiguæ fuerūt illæ lucernæ noſtratium magnitudinem non excedentes; in quibus numquam cōſpicimus flammam ab olei redundantis mole ſuffocari. Quæcumque igitur ad plurimos annos lucernæ ardentes perdurauerunt, in ijs humor igni ſubditus ea proportione non fuit, vt flammæ viribus præualens eam ſenſim vnquam ſuffocare potuerit.

In lucernis ab antiquo ardētibus, quæ proportio ignis ad humorem.
Humor eſt paſſiuus ab igne.
[a] 4. meteor. ſum. 1. c. 1.
Humor non ſuperat ignem qualitate.
Vires cui augeantur ad augmentum molis.
[b] 8. phyſ. t. 78 & ſequentib. 1. cæl. t. 46. & ſequentib. & t. 89.
Humor ignem non ſuffocat ſenſim.

In

In lucernis ad plures annorum decades ardentibus flammam non vbique habuiſſe vires ſupra humidum, illudque iugiter non conſumpſiſſe. Cap. XXIII.

SEd & illud non minus veritati conſentaneum eſſe cenſeo, in huiuſcemodi veterum lucernis, quæ per plures annorum centurias continue flammam rutilam conſeruauerunt, ignem non obtinuiſſe vires ſupra vigorem humoris; atque omnino flammam perenni, ac iugi actione ſenſim humorem illum indies conſumere nequiuiſſe; quoniam vbi flamma in lucerna oleum, aut humorem quemuis alium combuſtibilem vrit, ſiue accenſibilem, conſumens inflammat; neceſſario ex eo inflammato fumos attollit: quemadmodum Ariſtoteles[a] alicubi docet, eos quidem nunc plures, & craſſiores: nunc autem tenues magis, & pauciores, pro humoris combuſti ſubſtantia magis, vel minus pura, magis, vel minus halituoſa: quod ſuauiſſime concinit Lucretius[b] his metris,

Vide lib. 4. c. 29.

[a] 4. meteor. ſum. 3 c. 2. Humor vſtione fumigat.

[b] lib. 2.

„ *Tum porro quæcumque igni flammata cremantur,*
„ *Si nil præterea, tamen ex ſe ea corpora tradunt,*
„ *Vnde ignem iacere, & lumen ſummittere poſſint,*
„ *Scintillasque agere, ac late differre fauillam.*

Ceterum a quacumque flamma in anguſto loco concluſa fumi attolluntur ex humore combuſto; ij ſiue multi, ſiue pauci: & ſiue craſſi fuerint, ſiue tenues: recepti in cauitate vaſis ardentem lucernam intra ſe continentis, neceſſario illam partem loci ambientis maculant, atroque colore inficiunt: &, ſi forte fortuna lampas huiuſmodi lateat in vaſe aliquo vitreo recondita, illud idem vas euidenter admodum in ſummo culmine ab ardente fumo conſpurcabitur: quod experimentis quotidianis vnicuique compertum eſſe poteſt; atq; etiam cuiuis ex rei natura clare demonſtrari: ſiquidem fumus proxime de pingui cōbuſtibili ardente prodiens eſt exhalatio ignea cum terrenæ ſubſtantiæ portionibus, & humidis vaporibus permiſta; quæ vt ratione lentoris a vaporibus illis mutuati facile adhereſcit cuicumque corpori ſolido, in quod ingruens, & irruens impingat; ita ratione terrenarum, adu ſtarumque partium illud idem, cui adhæreſcit, neceſſario coinquinat tetro colore inficiens. At vero circa iſtiuſmodi lucernas, quæ per integras Olympiadum decurias, centuriasque ignem ardentem, flammamque rutilam conſeruauerunt, obſeruatum non eſt concauam vaſorum continentium ſuperficiem ſuperne vllo fumo tinctam, aut fædatam fuiſſe; quando hac de re ne verbum quidem hiſtorici, qui exquiſitiſſime talium lucernarum inuentionem, detectionemque nobis deſcripſerunt. Quimmo & phiala illa vitrea, intra quam reperta eſt ardens lucerna Neſidea in cratere Neapolitano per mille quingentos annos, & vltra, limpida erat, & omni ex parte perſpicua, nullibi maculata, & rutilam in ſe flammulam retinebat; vt ſupra [c] innotuit ex hiſtoria Io: Baptiſtæ[d] Portæ. Non ergo fumum excitabat exardens ignis in omnibus iſtis admirandis veterum lucernis ex humore ſubiecto: Neque igitur in eiſdem flamma vires habebat ſupra reſiſtentiam humidi: atque adeo ignis humorem minime comburebat.

Fumus inficit, & cur. Fumus quid.

Fumus cur adhæreſcat.

[c] lib. 1. c. 1

[d] 12. mag. nat. c. 13.

Vide lib. 4. c. 29.

Liquorem in lucernis multos annos ardentibus vires habere potuiſſe omnino æquales viribus ignis, nec ab igne illum conſumptum iugiter fuiſſe. Cap. XXIV.

EX ante habitis colligere quidem iam neceſſario poſſumus in propoſitis lucernis, quæ per tot centena, & annorum millia ſine vllius fumi euaporatione, ac ſine vllius humoris adiectione ab antiquo ardētes perdurauerunt, humorem contentum, & ignem in ea fuiſſe proportione ad inuicem, vt quantam haberet flamma vim humidum ſibi ſubditum conſumendi: tantumdem virtutis obtinuerit illi ſubiectus humor ad reſiſtendum viribus ignis: atque ita quum fuerint virium inuicem equalium, potuiſſe quidem humorem ſui lentore hic apud nos in lucernis flammam diutiſſime continere, & quominus cito a noſtrati hac regione ad Lunæ concauum euolaret conſtantiſſime prohibere; non potuiſſe vero ab ignis præpotenti actiuitate ſubiacentem humorem abſumi; nec viciſſim ab humoris vbertate

Vide lib. 4. c. 31.

Vide lib. 4. c. 22.

Ignis & humoris proportio in lucernis antiquis. Vide lib. 8. c. 29.

Ignis, & humor æquales vtagant inter ſe.

tate ignem ſuffocari. Atque ideo nulli iam amplius mirum eſſe debet, ſi huiuſmodi priſcorum lucernę abſque noui liquoris adiectione tam longo temporis tractu ab antiquo ardentes aſſiduam flammulam in ſe conſeruauerint; noui etenim humoris acceſſu, adiectuq. non indigebant, dum ab earum igne vetus humor minime conſumeretur: & humor, qui non comburebatur, nulli mirum ſi de ſe maculantem fumum, fuliginemq. non emittebat; eſt etenim fumus terrea potiſſimum portio rei combuſtæ virtute ignis aſcendentis ſurſum ſublata in formam exhalationis. Ceterum ignem poſſe citra ſubſtãtiæ flammigantis conſumptionem ex ea iuge lumen procreare, docet experimentum, notauitq. Plinius inquiens, [a] Ignis immenſa, & improba naturæ portio: & in qua dubium ſit plura abſumat, an pariat: cui aſſentitur Theophraſtus [b] inquiens, ignem ſeipſum procreare, & alia propemodum omnia conficere.

lamma quæ umum non dat.

'ide lib. 4. 30.

[a] lib. 36. 27.

[b] lib. de igne.

Secunda cauſſa diuturni ardoris in combuſtibili fumigantis lucernæ explicatur. Cap. XXV.

Ceterum ſi fumus aliquis ex ardente lucerna ſurſum attollatur, in ea proculdubio ignis humorem depopulatur: ſed quia poteſt adeo lenta eſſe humidi huius ab igne conſumptio, vt ob exillimum exceſſum actiuitatis flammæ ſupra reſiſtentiam patientis humoris, non poſſit niſi longiſſimo temporis tractu minimum quid liquoris in lucerna contenti ab ignis ardore conſumi; propterea contingere poteſt vt ea liquoris copia, quæ ab initio ſemel intra lucernæ cauitatem repoſita fuit, tot annorum flammulæ maxime reſiſtere valuerit; & cum inſenſibili ſui conſumptione flammam ellychnio alligatam retinere. Si namque ignem aliqua concipiunt abſque vlla ſuæ ſubſtantiæ iactura; vt amiantum, aſbeſtum, linteum e lino carpaſio textum, & aurum ipſum; de quo apud Ioſ. Quercetanum in ſua reſponſione ad Anonymum Augurellus [a] ita cecinit,

Fumus e quo combuſtibili prodeat.

Ignita quæ non abſumantur.

[a] cap. 16.

„ ------------------- *vni nil deperit auro*
„ *Igne, velut ſolũ conſumit nulla vetuſtas.*

Quamuis autem his viris conſentiamus aurum nullo ardentiſſimo, diutiſſimove igne conſumi; quod experientia docuit; illis tamen inficiamur, aurum nulla vetuſtate conſumi; tum quia experimento nouimus annulos aureos, aureas monetas, & aurea monilia longo vſu conſumi, ac de priſtino pondere non parum amittere; tum quia nullum corpus eſt ſub Luna, ob noſtratem materiam, æternum; hæc enim ad aliam ſemper formam inhians, præſentem auri formam demum aliquando relinquit; ſat habemus in propoſito aurum ab igne minime conſumi: ſi alia ex aduerſo ab igne concepto citiſſime conſumuntur; vt aqua vitæ nuncupata, ſulphur, pix græca, puluiſque pyrius tormenti bellici: Si alia flammis admotis, & arreptis tardius abſumuntur; vt ligna viridia, carbones foſſiles, & id generis plurima: cur dari non poterit humor aut a natura genitus, aut arte paratus, qui parua mole diutiſſime queat flammam ardentem ſuſtinere anteaquam ab illa in totum abſumatur? Experimento enim comprobatur ex pyrio puluere, qui citiſſime ignem arripit, & ab eo arrepto facillime conſumitur; & ex aceti certa menſura in vnam maſſam compoſitis fieri combuſtibile, quod citiſſime inflammatur, & diutiſſime flammam euomit crepitantem. Quæ igitur noſtra, & patrum noſtrorum ætate Romæ, Neapoli, Bononiæ, Ferenti, & alijs quamplurimis Italiæ regionibus inuentæ fuerunt a fodientibus in vetuſtiſſimorum ſepulchrorum apertura paruæ lucernę ab antiquo adhuc ardentes per multas olympiadum decurias, centuriasque, abſque eo quod extrinſecus liquor vllus combuſtibilis in eas iugiter, ſiue deinceps inijceretur; eo ſolo, quo ab initio repletæ fuerant, ad retinendam tamdiu flammam ſufficiente; non aliunde ſane cauſſam habuerunt, quam eo quia in illis humor obtinuerit vires aut æquales viribus ignis, vt omni eius actiuitati omnino reſiſtens, nihil vnquã ſui corporis ab ardente flamma conſumi permiſerit: aut proportionatas adeo, vt nonniſi poſt longiſſimam temporis intercapedinem minimum quid eiuſdem liquoris ab igne abſumi potuerit: Quocirca illius humoris reſiduum citra noui exterioris adiectionem longiſſima tem-

Aurum vetuſtate conſumi.

Sub cęleſte nullum æternum eſſe.

Materiæ conditio.

Igne quæ citiſſime conſumantur.

Quæ tardiſſime.

Cito quid inflammetur diu flagrans.

porum ſerie flammam ellychnio alligatam retinere valuerit.

Præter æqualitatem, & propoſitam nuperrime proportionem virium liquoris, & ignis; quid in lucernis requiratur inſuper ad longiſſimam luminis, flammæque durationem. Cap. XXVI.

Etſi ad longiſſimam ardentis lucernæ perdurationem, ignis in ea, & ſubditi liquoris commenſuratio, ſiue proportio eiuſcemodi neceſſaria ſit; B qua alter alterū aut deſtruere nequeat, aut ſaltem cito deſtruere nequeat; id tamen in propoſito non ſufficit; ſed præterea requiritur loci, & ambientis ea diſpoſitio, in qua nulla inſit præpotens qualitas; quæ talem ignis, atque liquoris æqualitatem, proportionemve diſſoluere valeat, alterum, vel vtrumque ipſorum aut roborando, aut labefactando; vti eſt aer vaporibus craſſioribus, vel humiditate nimia ſcatens; vel ſiccitate liquorem cogens; vel frigiditate id ipſum efficiens, ſeu calorem ignis labefactans; vel caliditate ipſum eumdem calorem exacuens; alterari ſenſim namque poteſt ab iſtis ambientis qualitatibus inæqualibus tum ignis, tum quoque humor inæqualiter, ita vt breui alter eorum alteri præualens cito ipſum corrumpat: Et proinde veteres intra terræ viſcera lucernas ardentes diutiſſime duraturas includebant in ſepulchris optime obturatis, in vrnis, phialiſque vitreis, & in muris vndiquaq; clauſis, ne ad eas pateret aditus externo aeri, numquam non varijs alterationibus agitato: Nec iurarem, ſi lucerna Mineruæ Athenienſis procul ab omnibus externi aeris iniurijs condita fuiſſet, eam non vltra annum longiſſimo tempore lumen illuſtre conſeruaturam fuiſſe; quæ aſſidue inconſtantis aeris inclementijs expoſita, varias eius mutationes tolerans, multaſque ab eo alterationes paſſa, integrum anni curriculum ſub dio ventos, imbreſque deſpiciens ardebat incolumis.

Loci diſpoſitio lucernis neceſſaria.

Lucernas cur ſub terram veteres locarent.

Coniecturæ ad fabricam lucernarum diuturno tempore ardentium: & primum de combuſtibili ellychnio. Cap. XXVII.

Ars autem eiuſmodi lucernas conſtituendi, quæ ad multas annorum A centurias ardeant abſque noui fomitis adiectione, cum ſuis Autoribus in antiquitate perijt; vt obſeruat Guido [a] Pancirolus in opere ſuo *Rerum memorabilium deperditarum*: Leues tamen aliquæ coniecturæ ſe ſe nobis produnt ex rei natura ad eiuſdem artis indaginem, & qualemcumque notionem. Porro ignis vniuſmodi eſt; nec alius a noſtrati, ac elementari propoſitis in lucernis ab antiquo ſemper ardentibus ineſſe potuit; vndecumque ille in eas irrepſerit, ſiue a reflexis Solarium radiorum ardoribus, ſiue ab attritu ſilicum, ſiue ab igne aliquo alio quomodocumque genito: Tota ratio parandæ lucernæ diutiſſime ardentis conſtituta eſt in cognitione materiæ inflammabilis ab igne: Illa vero materies duplici ſubſtantia innititur, ellychnio ſcilicet, ac liquore: ac vt de ſingula ſeorſum agamus, in primis ellychnium lucernæ diutius ardenti abſolute neceſſarium eſſe non C arbitror; quoniam caphura, naphtha, olea lateritia, & huiuſmodi alia pleraque in oleorum, & bituminum cenſu ſola ignem abſque vllo ellychnij additamento rapiunt, raptumque pertinaciſſime ſibi adiunctum retinent; quum alia plurima olea ad flammam concipiendam, & conceptam in ſe continendam, ellychnij ſoliditate indigeant; quod obſeruauit etiam alicubi [b] Libauius. Deinde vero quando ex amianto, aſ- D beſto, charyſtiove lapide; ex villis Salamandræ; ex alumine Scariolæ, quod Aſtrum Samium antiquorum eſſe cenſuit [c] Cardanus; cui contradicit Scaliger [d] ex Auicenna dicens Aſtrum Samium eſſe Tallz longe a Scariola diſtinctum: ex magneſia, & ex alijs multis conflari poteſt ellychnium, quod flamma concepta minime conſumitur: vt plerique teſtantur autores: iam difficile non erit ellychnium arte parare diutiſ- E ſimæ flammæ in lucerna ſuſtinendæ aptum: Ac certe Ioachimus Fortius [e] Ringelbergius, Ipſe, inquit, expertus ſum villos Salamandræ non conſumi igne. Plinius; [f] Inuentum, ſcribit, eſt linum, quod ignibus non abſumitur: viuum id vocant: ardenteſque in focis conuiuiorum ex eo vidimus mappas, ſordibus exuſtis, ſplēdeſcentes igni magis, quam poſſent aquis: Regum inde funebres tunicæ

Ars lucernarum perijt.

[a] cap. de ol. incombuſt.

Ignis lucernarum eſt vniuſmodi.

Lucernæ parandæ ratio in quo ſita.

Ellychnium lucernæ non neceſſarium.

Ignem qui concipiant ſine ellychnio.

[b] epiſt. 37.

[c] 5. de ſubtil.

[d] exer. 104. art. 7.

Ellychnium ardens abſque ſui conſumptione.

[e] li. experim.

Igne non conſumi villos Salamandræ.

[f] lib. 19. c. 1. Linum, & tela quibus ardentibus ignis non afficit.

nicæ corporis fauillam ab reliquo ſeparant cinere: Naſcitur in deſertis, aduſtisq. Sole Indiæ locis, vbi non cadunt imbres, inter diras ſerpentes: aſſueſcitq. viuere ardendo: rarum inuentu; difficile textu propter breuitatem: rufus de cetero color, ſplendeſcit igni: quum inuẽtum eſt, ęquat pretia excellentium margaritarum: Vocatur autem a Græcis aſbeſtinum ex argumento naturæ. Anaxilaus autor eſt linteo eo circumdatam arborem ſurdis ictibus, & qui non exaudiantur, cędi: Ergo huic lino principatus in toto orbe. Neronem ex eo lino mantile habuiſſe ferunt; hodie non inuenitur, obſeruatione Guidi Paneiroli, qui ſuo opere *Memorabilium rerum deperditarum* Plinio de propoſito lino, ac tela incombuſtibili plane aſſentitur. Tale autem ellychnium fuiſſe in aurea lucerna, quam Athenis Callimachus fecit, aſſerit Dalechampius ad hunc locum Plinij. Pauſanias in Atticis, & Plutarchus in libro *De oraculorum defectu* tradunt in Caryſtia rupe linum id gigni, molli, & lapideo filo, ex quo mantilia, retia, & reticula capitis tegmenta conficerentur. Solinus[g] aſſerit in Creta carbaſa eſſe, quę inter ignes valeant. Poſt Solinũ Dionyſius Afer in ſuo Poemate de ſitu orbis Arcadiam deſcribens ait

[g] Polyhiſt. c.16. ibid. c.11.

Carbaſa quæ inter ignes valeant.

„ *Hic naſci linum, qui tacto accenſus ab igni*
„ *Extingui nequitur, quem Graij nomine vero*
„ Ἄσβεστον *memorãt; ferri nitet ille colore.*

Camillus [h] Leonardus Asbeſton, inquit, ſiue asbeſtus ferrei coloris lapis eſt, quem Arcadia, & Arabia producit; aſbeſton dictus, ideſt inextinguibilis; quoniam accenſus perpetuam retinet flammam: Et ex hoc Gentiles in candelabris templorum poſuerunt, ideo quia fortiſſimam flammam, & inextinguibilem in ſe retinet; nec ab imbribus, ſeu tempeſtatibus extinguitur: Habetque lanugineam naturam, & a multis pluma Salamandræ appellatur: ab inſeparabili vnctuoſo humido a ſua ſubſtantia ignis fouetur; ideo ſemel accenſus perpetuam lucem conſeruat fine aliquo liquore addito. Ex Cyprio lapide, quem amiantum alij nominant, telas, & vela ſpectaculi gratia maiores texiſſe, quæ ignibus iniecta arderent quidem, ſed flammis

[h] 2. de lapid.

Flamma in quo lapide inextinguibilis.

Cyprij lapidis vires ignẽ eludentes.

A inuicta, & ſplendidiora exirent, auctor eſt[i] Dioſcorides. Strabo quoq; Creticum linum tradit petram eſſe, quæ attrita capillamentis[k] tantum remanentibus, excuſſa terrea materia, pectinibus aptari; contextamque telam inde peroptime confici; eam autem igne non vri, ſed ſordidatam in ignem proiectam emundari. Apollonius[l] aſſerit Tacum in ſuo libro de lapidibus memoriæ prodidiſſe Caryſtium lapidem habere adnata quædam lanuginoſa, & colorata;

[i] lib.5.c.113.

[k] lib.10.

Linum Creticum igne purgari.

[l] Li. mirab. hist.

B ex qua materia nentur, & texuntur mantilia; ex eadem & fila pro lucernis torquentur; ſuntque, dum vruntur, ſplẽdida, atque incremabilia: Porro ſordes mantilium non aqua eluuntur; ſed clematis vritur, atque ei mappa imponitur; vnde ſordes omnes effluit; ipſaq; mappa igne alba, atque pura redditur; rurſumque in vſum adhibetur: Funiculi autem lucernarum ex ipſo facti, vſti cum oleo, nullo vnquam tempore conſu-

C muntur: Atq; harum lucernarum odore deprehenduntur, qui morbo caduco vexantur. Gignitur vero huiuſmodi lapis tum in Caryſto, a quo nomen ſumpſit; tum copioſius in Cypro, qua a Periandro Soboios verſus iter deorſum ducit, ad leuam Elmæi infra rupes: augeſcit circa plenilunium, rurſumque Luna decreſcente minuitur. Plutarchus [m] Petræ autem, inquit, in Caryſto iamdiu eſt, quod vena deſijt glomos lapi-

Lapis, qui ſequitur incrementa Lunæ.

[m] de oracul. defect.

D deos molles ferre, ex quibus fila nebantur; nonnullos enim veſtrum mantilia, plagulas, retia ex illa materia contexta aſpexiſſe puto, quæ non comburuntur; ſed vſu ſordida effecta in flammam conijciunt; atque inde lucida, & ſplendida efferunt; nunc autem euanuit; vixque in metallis raræ veluti fibræ, ac pili intercurrunt. Hunc eumdem lapidem eſſe retur Hieronymus [n] Mercurialis, ex quo linum deductum Plinius viuum

[n] 2. var. lect. c.27.

E appellauit, Pauſanias Carpaſium, Strabo Caryſtium, Solinus Carbaſum, Zoroaſter Boſtrychitem, alij Corſoydem, nonnulli Poliam, aliqui Spartopoliam, & vulgares puluerem Salamandræ, aut alumen Sciſſile falſo dixere. Cardanus, [o] & ex Cardano Ruellius Alumen, inquit, quod Scaiolæ vocant, eſt Aſtrum Samium apud veteres; nec eſt ſuccorum genere; vt nec alumen plumæ,

[o] 5. de ſubtil.

Aſtrum Samium quid.

quod ex terrenis partibus conſtat; atque ideo tenuiter ſi teratur, lectoque inſpergatur, pruritum commouet aſſiduum; acutas enim, ac pungentes partes habet: Quod ſi ex eo ellychnia fiant, haud ardent; ſed perpetuo oleum conſumitur, ipſa autem manent: Commune eſt hoc omni ferme generi cruſtati lapidis; nam & in Eisleba ex pyritide, tum lapide alio ſciſſili pyræ impoſito, liquor viridis emanat, qui quum igne extincto cogitur, ignem amplius non ſentit: ſic & ex amianto lapide Romæ mappas, & in Verebergo Bohæmiæ mantilia eſſe affirmat Agricola, quę non aqua, ſed ignibus eluantur. Et ex Magneſia lapide ſquamoſo, argentei, & plumbei coloris, in Boldecrana menſæ fiunt, quæ igne purgantur, nec vitiantur: ex tenuiore autem parte thryalides pro lucernis. Videbuntur hæc quibuſdam, ſubdit Cardanus, incredibilia dictu; quæ tamen non ſolum vera, ſed etiam neceſſaria ſunt, ac facilia inuentu; nam quum omnes ferme lapides igni præſertim haud diurno reſiſtant, ſquamoſi plerique nentur ob fila: ſi igitur neas; iam igni materiam contumacem, mappas, mantilia, & thryalides efficere licebit ignibus non obnoxias: Texi vero quæcumque nentur, quis dubitat? Neque igitur pro miraculo ducendum, quod turris lignea ignibus immiſſis extiterit incorrupta, hoc aluminis genere inſperſa. Ita Cardanus. Cui de propoſito quum Scaliger non contradixerit, qui omnia illius dicta in eo libro conuellere ſtudet; quidni hunc illi aſſentiri exiſtimemus? decebat tamen ſubtilem Philoſophum de rerum ſubtilitate dedita opera tractantem abditiſſimum hoc naturæ miraculum illuſtrare. Alexander etiam ab Alexandro [p] ait ſeruatum fuiſſe apud Indos, & Ægyptios Regum funebres tunicas, quo cineres cremati a reliqua fauilla diſtincti iaceāt, ex litio, quod igne non conſumitur conficere; easque ad rogum defunctum corpus induere: Quippe in Caryſto lapis naſcebatur, qui velut lana intextus nullo igne adurebatur. Damaſus in Syluestro Papa inquit, ex amianto linum confectum inconſumptibile, vt perpetuo lampadibus arderet in Baptiſterio ſuo Romę Conſtantinus Imperator ſtatuerat. Ludouicus Viues [q] apud Diuum Auguſtinum teſtatur ellychnia permulta ſe vidiſſe Pariſijs, quę lucernis ſemper ardentibus numquam abſumerentur: Mantile quoque Louanij medio conuiuio igni datum, redditumque Domino mundius, ſplendidiusque, quam poſſet aquis, & ſmegmatis quibuslibet. Thomas [r] Porcacchius teſtatur Podacattarum Cypriū equitem, qui de rebus Cyprijs conſcripſit anno M D L X V I, Linum Cyprium penes ſe habitum Venetijs oſtentaſſe, in ignemque inieciſſe; illæſum, ac purgatum, mundumque recepiſſe. Illudque [ſ] Maiolus Epiſcopus magno ait eſſe miraculo, quod huiuſmodi contexta tela non ab herbis originem ducat, ſed a lapide amianto, qui in Cypro Inſula repertus malleis contunditur, concuſſus excuſſa terrea ſuperfluitate capillamentis ſuis lini ſpeciem retinet, ac contexitur in telam. In ſuis epiſtolis medicinalibus [t] Langius item asbeſtum lapidem ait inextinguibilem, perpetuoque ardentem; & pleraque alia eſſe, de quorum ſubſtantia nihil ignis depaſcitur; vt ſunt ex Caryſtio lapide netili manutergia, & reticula; quæ ſordida in ignem proiecta illæſa expurgantur; & ex quodam lini genere eadem contexta, & in ignem proiecta, citra noxam expiantur: quod lini genus, quia inextinguibile, Plinius quoque aſbeſtum appellat; alij id amianto etiam tribuunt. Io. Paulus [u] Pernumia in ſua Naturali Philoſophia, octaua ſpecies, inquit, ea eſt, quæ amiantus appellatur; hoc nomine vocatus, quod ab igne corrumpi non poſſit; vocari ſolet (id mutuatus videtur a Mercuriali) etiam Aſbeſtos, a Zoroaſtre Boſtrychites, ab alijs Corſoydes, ab alijs Spartopolia, ab alijs Polia, ab alijs linum, a Plinio linum viuum, quod igni non comburatur, a Pauſania linum Caryſtium, a Quadrigario Alumen, quod ſciſſo alumini ſimile ſit: Solet a natura fieri in figura capillari, colore quandoque albo, quandoque cinereo, quandoque rufo, alias ferreo: ſiccum ſolet eſſe extrinſecus; humiditatem tamen habet intrinſecam, ſicuti metalla habent; cuius humor ab igne conſumi non poteſt: Lauatur lapis iſte, nectitur, netur, & texitur. Matthiolus apud Dioſcoridem [x] idem tradit de amian-

Mappæ, quæ non aqua, ſed eluantur igne.

Texi poſſe quæ nentur.

Lignea turris ignibus inuicta.

[p] 2. genial. dier. c. 7.

Funebres tunicæ Regum Indorum, & Ægyptiorum.

[q] 21. de ciu. Dei c. 6.

[r] Funer. antiq. tab. 2.

[ſ] Colloq. 20.

[t] lib. 2. epiſt. 52.

[u] lib. 3. c. 12.

Metalla humiditatem habent intrinſecam.

[x] li. 5. c. 113.

amianto latius. Et denique, ne plures A alios afferam, Libauius[y] alicubi ſcribit asbeſtum ex Alarbo ſemel accenſum inextinguibiliter ardere, igni lapidi inhærente, & tamen eum non conſumente: ac ex Alberto notat asbeſtum eſſe lapidem coloris ferrei, qui ſecundum plurimos in Arabia inueniatur; cuius virtus narretur mirabilis, & in templis Deorum ſit manifeſta eo quod ſemel accenſus numquam poſſit extingui; quia naturam habeat lanuginis, quæ vocatur pluma Salamandræ, cum modico humore vnctuoſo pingui, inſeparabili ab ipſo, qui foueat ignem accenſum in ipſo: Declarat id Abſyntho gemma, & alumine plumoſo; de quibus poſtea: Videmus, inquit Libauius, hos autores aliquid amplius, quam in amianto agnoſcere; immo non agnoſcere tantum, ſed & rationem reddere: Vnde apparet potentia naturæ; & quæſtioni aliqua fides conciliatur. Hæc ille. Ego vero vt Leonardo non plane conſentio in ardentibus ab antiquo lucernis abſque liquore asbeſtum lapidem ſemper arſiſſe; nam pleræque humore quodam glutinoſo inquinatæ conſpiciuntur: ita non ſolum accipio, ſi ex iſtius modi lapidum filamentis contortum ellychnium oleo imbutum flammam ſuſcipit, ac retinet, ex eo parari poſſe cum requiſito humore lucernam diuturna duratione luminis ignei admirabilem; ſed etiam non auſim affirmare in vetuſtiſſimis lucernis, quas ætas noſtra reperit adhuc ardentes, tale genus ellychnij neceſſario extitiſſe; quoniam qui eas lucernas habuerunt, nihil prorſum de contorti ellychnij inuentione pronuntiant, liquoris tantummodo mentionem habentes. Ac certe vt ſine vllo ellychnio caphura inflammatur, & ardet; idemque oleum petræ vocatum in agro Mutinenſi ſcaturiens, naphtha, & plurima bituminum genera perpetiuntur: quidni lucernas ab antiquo tempore ardentes duplicis naturæ fuiſſe dicamus? nempe vt aliæ in ſe haberent ellychnium ex asbeſti, amiantive filamentis, ſeu ex carpaſio lino contortum; aliæ vero ſine vllo ellychnio flammam diutiſſime conſeruarent innixam humori glutinoſo, cuiuſmodi eſt caphura, petroleum, naphtha, & alia id generis, quæ

[y] 2. bombyc. cap. 2.

Abſyntho gemma.

Lucernis antiquis liquorem fuiſſe.

Oleum petræ Mutinenſe.

Lucernæ antiquæ duplicis naturæ.

flammam concipere de ſe poſſunt, abſque alterius vllius corporis adiectu? Nouiſſime habui ab Illuſtriſs. Andrea Vendrameno, Veneto Senatore, ſe in Muſeo conſeruare lapidem, colore ac pondere ferro conſimilem, qui putatur Asbeſtus eſſe, quo dudum conſtruebantur ellychnia incombuſtibilia. Lapidem habuit ipſe non ita pridem e Syria. Viſui lapis iſte niger eſt, aſper veluti granulis compactus, & ſplendidus. B Ego vero fruſtulum Amianti poſſideo, magnitudine nucis, extrinſecus ferreo colore, ſiue cinereo ſaturo; intrinſecus cinereo dilutiore, bracteolis conſitis conſtans, tantum non lanuginoſis, qua ſæuo illitæ flammam concipiunt abſque ſui detrimento: beneficio lanuginis pecti, texique poteſt.

Communis natura liquoris æqualitatem virium, aut proportionem cum igne ad flammæ diutiſſimam durationem habentis indagatur. Cap. XXVIII. C

HVmor autem adeo contumax igni, vt per tot annorum centurias illum ſibi iunctum detinere valeat, abſque eo quod ab ipſo conſumatur, virium ſuarum cum viribus ignis æqualitatem obtinens; vel abſque eo quod cito abſumatur, vires habens ignis actiuitati maxime, ac longiſſimo temporis tractu reſiſtere valentes; Humor in- D quam talis triplicem conditionem obtinere debet; vna quidem eſt materiæ lenta, viſcidaque craſſities; ſeu craſſa, lentaque viſciditas; ratione cuius non ita facile ab ignis actuoſiſſima natura conſumi valeat: Altera vero eſt ineuaporabilitas, vt ita dixerim, ſeu minima exhalabilitas (cogimur enim ſumma in egeſtate linguæ noua nobis confingere nomina, præceptore [a] Ariſtotele) quæ ſiquidem materia exhalabilis eſt, multumque vaporabilis, ea non diu E flammæ actionem tolerat; ſed ab ardente igne in exhalationes breui diſſipatur: Tertia demum eſt materiæ puritas, homogeneitas, vt ita loquar, ſynceritasque ſubſtantiæ; quia caloris quum ſit heterogenea diſgregare, viciſſimque homogenea congregare; vt obſeruat alicubi [b] Ariſtoteles; proinde quæ maxime ſunt homogenea, nullamque ſibi ad-

Humoris lucernæ diu ardentis conditiones.

[a] Prædic. ad aliquid.

Materia exhalabilis igne abſumitur.

Liquor lucernæ antiquæ purus, & homogeneus.

[b] 2. de gen. tex. 8.

admiſtam alienam ſubſtantiam obtinent, ſed naturam ſynceram, & puram adepta ſunt; ea maxime, ac diutiſſime igni reſiſtunt, ardentisque flammę vires eludunt quod experimentis comprobatur in auro, in lapide amianto, in adamante, & id generis alijs antea propoſitis: Quum ex aduerſo corpora omnia heterogenea, & impura ignibus euidentiſſime, facile, citoque conſumantur. Quæ vero propria ſit ea ſubſtantia in rerum natura, cui tria hæc attributa inſunt cum eo, quod eius materia ſit adeo inflammabilis, vt in lucerna rutilam, coruſcantemque flammulam edere valeat; id nobis eſt incompertum, quod veteribus erat apertum:

Vide li. 4. c. 8. Igni diutiſſime reſiſtunt pura, & homogenea.

„ *Quam tamen* materiam *(æternum quoniam dilabitur æuum)*
„ *Non ſemel in terris viſam, ſed ſæpe fuiſſe*
„ *Ducendum eſt, quamquam nobis nec nomine nota*
„ *Hactenus illa fuit; quoniam longæua vetuſtas*
„ *Cuncta ſitu inuoluens, & res, & nomina delet;*
„ *Nec monumenta patrum ſeri videre nepotes.*

Illud tantum nouimus, talem materiam in mundo reperiri poſſe, arteve parari valere, tum quæ ab igne inflammata non conſumatur ad multum tempus, quia vim reſiſtendi habeat ęqualem virtuti actuoſę ignis combuſtiui; tum etiam quæ ardens nonniſi diuturno admodum tempore minimũ quid ſui ab igne conſumi patiatur; quia vim habeat diutiſſime reſiſtendi flammæ actuoſiſſimæ cum parua ſuæ ſubſtantiæ iactura; quod ijſdem rationibus, præter ſuperiora experimenta telarum incombuſtibilium, apertum habemus, quibus dudum in opere [c] *De his qui diu viuunt ſine alimento* demonſtrauimus in viuente diu reperiri poſſe virium caloris naturalis, & humidi radicalis æqualitatem, & proportionem, ob quam hoc ab eo non abſumatur, aut nonniſi poſt longiſſimi temporis decurſum illæſa vita conſumatur; quas rationes non eſt vt inde huc transferamus; poterit ibi Lector eas intueri; quum liber proſtet: Sat erit nunc admonere ſummam ineſſe proportionem, eamdemque penitus habitudinem inter calorem naturalem viuentis erga humidum radicale ſibi ſubſtratum, & ardentem lucernæ ignem erga humidum inflammatum ſibi ſubiectum: atque adeo qua ratione viuentia diutiſſime ſine noui alimenti vſu conſiſtere poſſe demonſtrauimus; eadem plane ratione lucernas per multos annos abſque noui liquoris adiectione ardere potuiſſe ob ſolam ignis, & humoris æqualitatem, aut proportionem prædictam in vigore. Non iurarem tale quid in Olympo, Aetna, Veſæuo, alijsque montibus perpetuo ardentibus ineſſe, quod abſque ſui diſpendio perennem flammam continerent; quæ in quamcumque aliam materiam ſibi vndecumque aduenientem conſimilem ignem procrearet, quem iuga illa quotidie, ſiue continue, ſiue per interualla modo maiora, modo minora euomerent. Si tamen arte vlla tale genus humoris ignem in lucerna diutiſſime conſeruare nati comparari nunc poteſt, vt ab antiquis nõ ſemel comparatum fuit; quando priſcorum ars illa euanuit, & obliuionis tenebris plane ſepulta eſt; ad eam recuperãdam coniecturis agendum eſt: Ac, ſi diuinare liceat, exiſtimauerim ad hoc opus vnam Chymicorum artem quam maxime conferre; videlicet eius miniſterio ſi oleum, vel oleo ſimilem ſubſtantiam inflammabilem eduxeris ex asbeſto, amiantove, aut aſtro ſamio, aliove quouis corpore illorum, quæ ſupra [d] nouimus ignita non abſumi; quod tamen oleum ſpecie non differat a ſubſtantia, ex qua eductum fuerit, ſed eaſdem plane proprietates obtineat; eo enim plena lucerna gerens ellychnium ex eadem materia non adhuc deſtillata, ſed in capillamentorum lanuginem redacta, contortum, in aere præſertim vniformi, aerisque noſtratis inclementijs non expoſito, exardens diutiſſime perdurabit. Porro amiantum, lapisque Caryſtius, asbeſtus, & id generis, partes elementares habet puriſſimas, homogeneas, & adeo exacta miſtione inuicem vnitas, vt pars terrea humidam exquiſitiſſime ſibi adiunctam retineat arctiſſime ne ab ardentis ignis violentia, & actiuitate in fumos diſcuti, ac euolare ipſam patiatur; & viciſſim pars humida par illi beneficium repẽdens terream a combu-

[c] lib. 3. c. 48. & ſeqq.

Caloris & humoris æqualitas in viuente.

Proportio viuæ ad lucernã.

Mõtes ignem euomentes.

Chymica reſtituendæ arti lucernarum vt conferat.

[d] cap. 27.

buſtione tuetur: Si ergo inde oleum inflammabile deduxeris eaſdem conditiones obtinens, lucernam diutiſſime ardentem facile tibi comparabis. Profectò ſubtiliſſimus ille Scaliger[e] aſſeuerat alicubi ſe habere artem extrahendi ſine alembico oleum ex aſtro ſamio; quod ipſe Tallz eſſe ait; & ſupra [f] ex Cardano agnouimus inter ea eſſe, quæ ignibus non conſumuntur. Cardanus autem oleum e metallis, & lapidibus extrahere docet, ijs primo in pollinem redactis, aut metallis in folia ſubtiliſſima malleo attenuatis; Deinde pulueribus, aut folijs in acetum deſtillatum immiſſis, tamdiuque calente loco detentis, donec aceti color augeatur; deinceps aceto inde remoto; & alio ijſdem pulueribus, aut laminibus ſuperinfuſo; & ita deinceps nouo ſemper aceto affuſo, donec illud amplius non coloretur: totumque coloratum acetum poſtea miſcetur, & ſublimatur; abijciturque illud, quod primo purum aſcendit lento igne; quo demum igne conduplicato, humidior metalli pars aſcendit inſtar olei, remanentibus fæcibus. Liquorem in lucerna Olybij diuturniſſimam flammam conſeruaſſe ſtatuit Delrius in ſuis Magicis [g] diſquiſitionibus, quia Chymiæ peritus fuerit Olybius. Vidi, & in Muſæo notam habeo innominati Autoris manuſcriptam, oleum incombuſtibile fieri, ſi communis olei libra cum æqualis ponderis viua calce confundatur, & deſtilletur; quodque hinc exiuerit, cum alia calce noua pari pondere miſceatur; denuoque deſtilletur; atque ita deinceps quater reiteretur. Huc enim aperte facere videntur, quæ Plinius[h] alicubi notauit aſſeuerans, Alia ſæpius vri prodeſt: eademque materia aliud gignit primis ignibus, aliud ſecundis, aliud tertijs. Exerceant ſe in his, atque in ſimilibus Chymicæ artis profeſſores, & experiantur, an ex metallis, aut lapidibus diu ſine conſumptione ſuæ ſubſtantiæ ignem tolerantibus, oleum inflammabile conſimilis naturæ, ac ellychnium educere valeant; nam ex his facile poſtea diutiſſime ardentem lucernam more veterum nullo negocio ſibi comparare poterunt.

[e] Exer.104. c.7.

Aſter Samius Tallz.

[f] Cap.27. lib. de var.rer. 50.

Oleum ut metallis, & lapidibus educitur.

[g] Tom.1.li.1 ... q.1.

[h] lib 36.c.27

A *Aperiuntur cauſſæ lucernarum flatu, & aquis inextinguibilium.*
Cap. XXIX.

Ceterum quando reconditarum ab antiquo tempore lucernarum aliquæ celebriores erant flatibus, & aquis inuincibiles, in eis humoris, & ellychnij naturam ex ijs eſſe corporibus coniectamur, quæcumque ignem concipiunt eludentem ventorum, & aquarum violentiam; huius autem generis plurima B referunt autores celebrati nominis, pluri maque artis miniſterio conficiunt artificioſorum ignium magiſtri πυροτέχνοι græcis appellati. Cardanus[a] multa, inquit, ſunt mirabilia; quæ tamen, quum cauſſam noueris, ceſſat omnis admiratio: veluti ſulphur cum cera æqualiter diſſolutum, eam reddit inextinguibilem: oportet autem ſulphur valde purum eſſe. Supra etiam [b] vidimus aſbeſtum lapidem igne arrepto extingui C non poſſe; Dionyſijque verſiculos adiecimus admonentes

„ *Hic naſci lapidem, qui tacto accenſus ab igni*
„ *Extingui nequeat: quem Graij nomine vero*
„ *Asbeſton memorant; ferrei nitet ille colore.*

Et de Thracio lapide ita canentem in Theriacis audiuimus Nicandrum, [c]

„ *Vel tu Thraicium flamma ſuccende lapillum,* D
„ *Quem licet immergas, merſus tamen ardet in vndis.*

cui adiungimus e Solino[d] herbam Myſiæ reperiri, qua inficitur oleum, quod vocant medicum: hoc ad incendium excitatum ſi obruere aqua geſtias, ardet magis, nec alio ſopitur, quam iactu pulueris. Quod etiam, vt ante notauimus, pulchre concinit Dionyſius Afer in ſuo poemate de ſitu orbis Solinum E imitatus his verſiculis

„ *Et Maſi Thracum boreis in finibus orti,*
„ *In quorum terris, quas Ponti perfluit vnda,*
„ *Ignipotens oleo commiſto gignitur herba,*
„ *Medica cui nomen; cuius compeſcere flammas*
„ *Si quis aqua cupiat, plus ignem paſcit in illa;* (re ſolus.
„ *Pulueris hunc iactus potis eſt extingue-*

Hinc

Lucernæ quæ celebriores.

Ardeant in aquis, & ventis quæ.

[a] 18. de ſubtilit.

Candela vt fiat inextinguibilis.

[b] lib.2.c.16.

[c] li.2.c.25.

[d] Polyhiſt. c.23.

Oleum in aquis ardens.

Hinc forte lucernæ plures inter aperiendum monumenta veterum puluere ſuffocatæ ſtatim extinguebantur. Aliaque plurima notauimus, quæ igne concepto, nec a flatibus, nec ab aquis, quãtumuis excedentibus, vlla vnquam ratione ſpoliari queunt; adeo arcte flammam complectuntur, pertinaciterque ignem in ſe retinent. In illis ergo lucernis, quæ ventis, & aquis inſuperabiles ab antiquiſſimo tempore ardentes nuper in priſcorum tumulis, & alibi compertæ fuerunt, liquorem, & ellychnium ex ea materia conſtare oportuit, quæ non ſolum diutiſſimum ardorem in exigua ſui mole continere poteſt; verum etiam, quæ ſemel conceptum ignem ab aquis, & ventis quoque vehementioribus inſuperabilem, inextinguibilemque tueri valet. Hæc materies, & eius apparandi ratio, veteribus agnita, hoc noſtro æuo ignota, ſi ex propoſitis in hoc opere a me antea notis multiplici eruditi, ſedulique Chymici experimento; improbo, iugique labore conquiſita fuerit, ac Deo bene iuuante demum comperta, diligenti, gnaroque artifici eam denique in admirabilium lucernarum vſum reuocare fortaſſe licebit. Et profecto non minus arduum eſt, ſed longe difficilius arte ignem parare, qui ſuopte impetu non ſurſum feratur, ſed ad inferna deſcendat, quam asbeſtina, vel quauis alia conuenienti materia oleum, & ellychnium condere, quæ per multos annos in lucerna inextinguibiliter ardeant:

Ignis qui ſponte deſcendat.

Quum ergo Crollius inſignis Chymicus in ſua Baſilica profiteatur ſe aurum volatile comparare, cuius ſcrupulus vnus fortius, & potentius fere operatur, quam libra ſemis pulueris tormentarij: cuiuſque granum vnum vel alterum cultro impoſitum, ſi ſuppoſita candela accenſa incaleſcat, ſimilem ſonum edit, ac ſi magna aliqua fuiſſet exploſa bombarda; & ſonus ille peracutus audienti, & aſtanti quaſi auditum lædit: cuius demum operatio, inquit, contraria eſt operationi pulueris pyrij; vt enim hic vim ſuam per ſuperiora aſcendendo exerit; ita alter e contra per inferiora ſaltem deorſum operatur: aliquot ſcrupuli ſuper laminam ferream ſatis craſſam carbone incenſi, illam penetrando perforant:

Auri volatilis mira vis.

Quid ni etiam Chymicus peritus ex idonea materia lucernam diutiſſime, ac inextinguibiliter ardentem concinnare valeat? Exerceant ingenij ſui vires in admirabili hoc opere Chymici, & improbis laboribus negotij difficultatem ſuperent; nam vtilitatem maximam cum pari gloriam coniunctam ex opere perfecto reportabunt. Qui vero apud Taſſonium[e] profitentur, vt ſupra vidimus, [f] ſe callere artem parandæ lucernæ ſine adiectione fomitis ad quingentos annos ardentis; ij profecto tale magiſterium cælantes, publicæ vtilitati, noſtri ſæculi gloriæ, ac proprio ſui ipſorum emolumento, & ſplendori pluſquam nimium inuident.

[e] var. quæſit. lib. 10. cap. 26.
[f] lib. 1. c. 32.

FORTVNII LICETI

De reconditis Antiquorum Lucernis

LIBER QVARTVS,

In quo problemata, quæſita, & difficilia quæque circa determinationes ſuperius habitas contingentia diſſoluuntur.

PRÆFATIO

Attexens dictis dicenda.

MVltas hactenus ex hiſtorijs habuimus ab antiquo tempore ardentium lucernarum obſeruationes, illarum exiſtentiam ſatis aperientes; pluresque de ipſarum natura, & cauſſis ſapientium virorum opiniones examinauimus; noſtramque de propoſito ſententiam promulgauimus, eamdemque rationibus ex rei natura deſumptis comprobauimus: Verum quoniam in ſuperiori theoria multa dogmata propoſuimus; iiſdemque aſſenſum dedimus, quæ in dubium reuocari poſſe videntur; ad operis complementum in hac poſtrema libri particula difficultates omnes enodare decreuimus, quæcumque circa prius determinata contingere poſſe videntur.

Marcum Curtium Romæ in flammiuomam caueam ſe præcipitaſſe, non in pretium libidinis, ſed ob Patriæ incolumitatem. Cap. I.

A Tque in primis illud non accipitur, quod ex præclaris autoribus [a] propoſuimus, olim Romæ Marcum Curtium Equitem nobiliſſimum, vt Patriam ab incendio liberaret, ſe in barathrum igniuomum præcipitem dediſſe; nam apud Munſterum [b] in ſua vniuerſali Coſmographia quidam aſſeuerant, quum in medio Vrbis foro terra olim diſſilijſſet; vaſtoque prærupto hiantia ſubito inferna patuiſſent: Quumque diutius ſpectaculum ita maneret; cunctiſque terrorem inferret; tandem interpretantibus Aruſpicibus, obſtrui barathri amplitudinem poſſe, ſi in eo quod eſſet Romæ pretioſiſſimum mitteretur: Voluntarie diu iactatis inaniter monilibus Matronarum, M. Curtium equitem Romanum, domo clarum militiæ inſignibus ſumptis cum equo ſe in id barathrum præcipitaſſe; A ſicque concluſum eſſe: At illum antea poſtulaſſe hoc vnum, vt ſibi integro anno liceret per ſingulas noctes dormire cum qua vellet femina: & tum illum ſua ſponte præcipitem daturum in hiantem ſpeluncam: Id quum obtinuiſſet; exactuſque eſſet annus, munitum armis, conſcenſo equo, manibuſque prehenſa lancea, inſilijſſe intrepidum in barathrum; quod illico eſt clauſum. Quam B ſane ſententiam ego numquam recipiendam eſſe putaui pluribus nominibus: In primis enim ea nullos habet autores claſſicos, illuſtri nomine, ac autoritate dignos, quibus fides adhibeatur. Dein vero quia veriſimile non eſt virum nobilem eo impudentiæ deueniſſe, vt a Senatu venerando tam diræ libidinis licentiam expoſtularet. Deinde quia incredibile prorſus eſt Senatores, viroſque C nobiles tam turpiter publico mæcho, adulteroque ſuas vxores, filias, atque ſorores infami decreto proſtituiſſe. Deinceps autem quia probabile non eſt iuuenem præcedenti peſtilentia tabidum turpi macie confectas mulieres tam

[a] lib. 1. c. 1.

[b] lib. 2. tract. de Italia.

tam ardenti cupidinis œſtro concupiuiſſe; tamque aſſiduam, crebramque Venerem exercere potuiſſe; nam apud eumdem autorem legimus eodem in loco præcedenti anno Romam vniuerſam ab ingenti peſtilentia correptam fuiſſe: morbumque adeo grauem, & diuturnum extitiſſe, vt in nullo ſexu diſpar extiterit, in nulla ætate diſſimilis: quinimmo cunctos per biennium iugiter tabe confeciſſe, vt quos non egit in mortem, eos turpi macie exinanitos, afflictosque dimiſerit: Sequenti anno a peſtilentia, intra illud biennium tabis, ignei barathri ſpectaculum apparuit. Poſterius quia rationi conſentaneum non eſt Romanos ab igne illo nimium, ac vltra modum exterrefactos tam diuturnam integri anni moram tanto metu voraginis igniuomę conſternatos ſuſtinere valuiſſe. Poſtremo quia barathrum, quod pretioſiſſimæ rei proiectu occludi debebat; adeo impuri, ac deteſtabilis hominis illapſu concludi minime decebat. Nos igitur cum [c] Valerio Maximo, [d] Liuio, [e] Zonara, [f] Oroſio, & [g] Diuo Auguſtino, alijſque claſſicis, & probatæ fidei ſcriptoribus recte dudum cōſcripſimus M. Curtium ſingulari fortitudine, pietateque virum erga Patriam; non molli, & impotenti libidine mulieroſum hominem in feminas, propria vita igniuomi barathri flammas extinxiſſe; hiatumque illum horribilem ſuo corpore concluſiſſe: Recteque cum Sabæo [h] de Curtio canere ſic liceat.

Romæ peſtilentia ingens.

[c] lib. 5. c. 6. [d] Decad. 1. [e] lib. 7. to. 2. [f] lib. 3. c. 5. [g] de ciu. Dei c. 18.

[h] lib. 2. pag. 198.

Abſorbi inferno patriam triſtatus hiatu
Deuota arripuit Curtius arma, & equum:
Sponte & in iratas ſe ſe deturbat Erynnes,
Viuus in ære, & equo conſtitit ante Deos.
Exangues populi trepidant, fugiuntque timentque,
Et, niſi ad Elyſios præcipitaſſet iter;
Formidaret adhuc Pluto; nam tēpore ab illo
Palleſcunt Manes, frigida morsq. metu eſt.

Ex hominum, brutorumque corpore flammas proſilire poſſe. Cap. II.

[a] lib. 1. c. 1.

QVod inſuper aſſeruimus [a] aliquando ex humanis corporibus ignium ſcintillas, & flammas emerſiſſe; id a pleriſque inter fabulas adnumerandum eſſe dicitur; vt quod ſit merum

A Poetarum commentum, non autem Philoſophorum documentum vlla vel probabili ratione vallatum; quod ex Virgilio [b] conſtat aperte, qui non ſolum ex Aſcanij capite fingit ignem prodijſſe his carminibus,

[b] 2. Æneid.

Quum ſubitum, dictuque oritur mirabile monſtrum,
Namque manus inter, mæſtorumque ora parentum
Ecce leuis ſummo de vertice viſus Iuli
B *Fundere lumen apex, tactuq. innoxia molli*
Lambere flamma comas, & circum tempora paſci;
Nos pauidi trepidare metu, crinemque flagrantem,
Excutere, & ſanctos reſtinguere fontibus ignes.

Flamma ex Aſcanij vertice.

Verum etiam ex Lauinię crinibus flammam emicuiſſe concinit [c] inquiens,

[c] 7. Æneid.

Præterea caſtis adolet dum altaria tedis,
Et iuxta genitorem aſtat Lauinia virgo,
Viſa (nefas) comis comprendere crinibus ignem,
C *Atque omnem ornatum flamma crepitante cremari,*
Regalesq. accenſa comas, accenſa coronam
Inſignem gēmis: tum fumida lumine fuluo
Inuolui, ac totis Vulcanum ſpargere tectis.

Ignis ex capite Lauiniæ.

Sed Lucretius inter Poetas Philoſophus fabuloſum commentum eſſe ait, præter alia, ignem ex animalium corpore prouenire, ſuauiſſimis [d] carminibus hiſce,

[d] lib. 2.

D *Nec tamen omnimodis connecti poſſe putandum eſt*
Omnia; nam vulgo fieri portenta videres,
Semiferas hominū ſpecies exiſtere; & altos
Interdum ramos egigni corpore viuo;
Multaque connecti terreſtria membra marinis.
Tum flammā tetro ſpiranteis ore Chimaras
Paſcere naturam per terras omniparenteis.
Quorum nihil fieri manifeſtum eſt; omnia quando
E *Seminibus certis certa genitrice creata*
Conſeruare genus creſcentia poſſe videmus.

Reuera quidem ex humano, ac omnino ex viuente corpore ignem proſilire id aperte diſſuadere videtur, quod vita in calido humido conſtituta igneam flammarum ſubſtantiam nuſquam procreare poteſt; ac eo magis, quo calor innatus mitis eſt, & longe infra ignis naturam poſitus; nihilque vltra ſuas vires ope-

Vita calore humido nititur.

Calor natiuus mitis. Agit nil vltra ſuas vires.

operari valet: ſin autem ex humano, viuenteque corpore flamma excutitur, exoriturque; illius autorem nil niſi naturale calidum eſſe par eſt. Ceterum his non obſtantibus a ſuperiori dogmate recedendum non eſt: Quod enim primo de Poetarum conſuetudine affertur, vt vltro concedimus Poetas veritati ſæpenumero fabulas attexere; ita monemus non ideo conſtare quodcumque pronunciauerit Poeta, & ſpeciatim propoſitum de igne Aſcanij, Lauiniæque, fabuloſum, & figmentum purum extitiſſe. Deinde vero nec inficiari licet Poetas vnquam debere a veriſimili recedere; veriſimile autem non eſſet hoc de Aſcanij, Lauiniæque flamma prodigium; ſi ex humano corpore numquam ignium ſcintillę prodire valerent. Deinceps autem nec a ſolis Poetis, ſed ab Hiſtoricis, & a Philoſophis, atque a viris fide digniſſimis habemus huius euentus præclara teſtimonia; ſiquidem apud Apuleium in libro *De Deo Socratis* inſcripto legitur Seruius Turpilius flamma colluminatus a capite; ipſique puero illam inflammaſſe verticem, nec exuſſiſſe. Plinius [*e*] etiam idem de Seruio teſtatur, & Maximus Valerius. Adijciuntque Liuio [*f*] Mario, ſeu Martio in Hiſpania, interemptis Scipionibus, concionanti, & milites ad vltionem exhortanti arſiſſe ſimili modo flammam in capite. Alexandrinus Medicus Megetius a vertebro coxæ in laborante coxendice ignem exijſſe, & oculos combuſſiſſe teſtatur Simplicij teſtimonio, & Philalthei [*g*] relatu; cui & Theophraſtus ex carne etiam elicere ignem docuit; ſiquidem ab oculis ſegregari flammas aſſeruit, præſertim hominis: Quod & ſibi iuueni ſæpe contigiſſe teſtatus eſt mihi coram Gaſparo Bragatia, Viro Muſis dilectiſſimo, Paullus Benius in hoc Patauino Lyceo litterarum Humaniorum primarius interpres. Atque hinc haberi cauſſam exiſtimo admirabilis eius euentus, quod circumfertur de pleriſque viris, qui noctu in tenebris a ſomno excitati vident obiecta præſentia per notabile ſpacium temporis; nimirum aere tunc illuminato a flammula ex eorum oculis prodeunte; de qua & Ariſtoteles [*h*] alicubi meminit; vt etiam contingit felibus noctu mures venantibus emiſſo ab oculis fulgore intermedium aerem illuſtrante, ſed tamen citra flammigationem; eſt enim ex oculis prodiens fulgor ille radius non ignitæ lucis innatæ oculo illius animalis. At etiam Cardanus inter miracula, inquit, [*i*] hominis magnum illud cenſeri debet, quod cuidam Monacho Carmelitani Ordinis per annos tredecim perpetuos euenit; nam quoties capitium reducebat ad occiput, ſcintillæ ignis e capillis erumpebant; atque ea de cauſſa ad conuiuia frequenter vocabatur: caſu fiebat, quod etiam arte facere licet; in obſcuro facilius; quoniam & ſine igne multa ſplendorem ignis emittunt. Huc ea faciunt alia, quæ dudum in opere noſtro [*k*] *De Spontaneo viuentium ortu* adnotauimus, nempe Ioachimum Fortium [*l*] Ringelbergium confiteri ſæpenumero per nigri equi collum manu surſum, ac deorſum in tenebris ducta, vndique ignium ſcintillas erumpere ſe conſpexiſſe. Alios audiui ſe in frictione nigræ felis e dorſo belluæ flammas excutere ſolitos. Theodorici etiam pater ex toto corpore ſcintillas dicitur profudiſſe, dum in tenebris fricaretur. A patre meo Ioſepho Liceto ſæpius audiui ſe iuuenem in Corſica Illuſtriſſimo Gubernatori pro Sereniſſima Genueſium Republica Medicinam facientem, Franciſco Guido Iureconſulto familiariter vſum; qui ſępicule, dum nudus in lecto recumberet, caſu brachia ſibi manuum frictione læuigans flammas conſpicuas excitabat. Piſis etiam, dum Philoſophiam publice docerem, ab Antonio Cianfio bibliopola intellexi ſe, quum ſubuculam nuncupatam, lineamque interulam arctiorem exueret, flammas e dorſo, & brachijs crepitantes efflaſſe, magna cum familiarium præſentium admiratione, ac formidine. Hoc idem frequentiſſimo in more poſitum fuiſſe Maximo Aquilano Medico, Petrus Lupius inter Piſani Peripati profeſſores eximie doctus olim ampliſſimo teſtimonio mihi retulit. Quod autem dein ex Lucretio proponitur multiplicem habet ſolutionem; prima eſt, quia Lucretius non ait fabuloſum eſſe flammam ex animalium corpore prodire abſolute, ſed ſolum fabuloſum animal ait eſſe Chimæram flammas euomentem;

Margin notes (left column): Poetæ veritati fabulas attexunt. — Poetæ non recedunt a veriſimili. — Seruius flammam halauit e capite. — [e] li. 2. c. 107. [f] li. 36. c. 27. — [f] lib. 1. c. 6. Mario arſit flamma in capite. — Ignis a coxendice exijt. — [g] 3. cæl. com. 30. 31. — Noctu in tenebris vt plerique videant. — [h] de ſenſ. & ſenſ. c. 2.

Margin notes (right column): Feles cur noctu videant mures. — [i] 8. de variet. c. 43. Carmelita ignem e capillis excutiens. — [k] lib. 1. c. 126. — [l] lib. experiment. Flamma profiliens ex collo equi. — Felis dorſo flammigans. — Homines frictione ignem halantes.

Section letters: A B C D E

tem; quod noſtro placito non aduerſatur. Deinde Lucretius ait fieri non poſſe vt ſæpenumero, & vbique locorum paſſim videantur animalia ignem eructantia; ſed id inter monſtra referens, non inter vulgaria euenta, ſententiam noſtram non demolitur, qua ſtatutum fuit aliquando, & raro contingere vt ex animalium corpore flamma proueniat. Deinceps ſi obſtinate quis contendat ibi Lucretium abſolute negare ignem ex animantis corpore prodire; nos autoritatem Lucretij dicemus cedere debere multiplici experimento nuper in oppoſitum allato; nam & ſemiferas hominum ſpecies extitiſſe vidimus in opere noſtro [m] *De Monſtrorum natura, cauſſis, & differentijs*; Vbi etiam vidimus ſpeciatim

[m] lib.2.c.58. & ſeqq.

„ *Multaque connecti terreſtria membra marinis;*

„ ------------------------------------ *at altos*

„ *Interdum ramos egigni corpore viuo*

animantis adnotauimus in libro [n] *De Spontaneo viuentium ortu*; vbi ex [o] Ariſtotele, [p] Theophraſto, [q] Plinio, & Scaligero cognouimus ederam enatam e cornibus cerui viuentis: ex [r] Plutarcho culmum hordeaceum geniculatum exortum in veſica hominis: Ex Conrado Rubeaquenſe ſpicam farris genitam e naſo mulieris viuæ: ac ex quotidiano experimento muſcum herbam, & algas, aliaſque ſtirpes oriri paſſim e dorſo balenæ, teſtiſq. cancrorum: Quibus nunc adijcimus Athenæum, qui ex Hecatæo referens in vtero canis Oreſtei genitum fuiſſe truncum vitis, vt bene noſtrum dogma corroborat; ita male non aſſentitur Ariſtoteli agenti de ortu ederæ in cornu cerui; quaſi facilius ſit in vtero canis truncum vitis exoriri, quam ederam in cornu cerui prouenire. Sed animalia igneum anhelitum ſpirare tanto facilius eſt, quanto quod expiratur eſt fuliginoſa, & ignea exhalatio prodiens e corde animalium; in quo [ſ] Ariſtoteles, & [t] Galenus igneum calorem vehementiſſimum agnouerunt: Quidni ergo fieri poſſit vt animal quodpiam temperamenti calidiſſimi, & ira ingenti percitum aliquando ex ore, ac naribus flammeum ſpiritum efflet? Lucretio damus id vulgo, & paſſim non fieri; ſed alijs arguentibus noſtram ſententiam id fieri non poſſe negamus. Ad poſtremam autem rationem concedentes vitam in humido calore conſtitutam eſſe; caloremque naturalem eſſe mitem; & nihil vltra ſuas vires operari poſſe; negamus tamen ab interno calore animalium non poſſe vnquam excitari flammam vlla ratione; nam & exhalatio ignea in corpore gigni poteſt, quæ facile inflammetur; & calor naturalis multis de cauſſis acui poteſt in igneum, qui flammas excitet. Sed & altius petito principio admirabilis huius euentus cauſſas ex rei natura nunc operæ pretium eſt indagare.

[n] lib.3.c.28. & ſeqq
[o] 9.hiſt.c.5.
[p] 2. de cauſ plan.c.23
[q] li.8.c.32.
[r] 8 ſympoſ. q 9.
Plantę ortæ in viuente animali.
Vitis truncum enatu in vtero canis.
Ignem ſpirare poſſe animalia.
Igneus calor in corde.
[ſ] de iuu.& ſen.c.3.
[t] 2. de temper. c.3. de fœt.format. c.3. 1.de ſem.c.8.
Flamma v[i] excitetur e vi[u]entis corpo[re].

Quæ ſit cauſſa phyſica ignis, qui ex humano, ac ferino corpore viuente quandoque prodire viſus eſt. Cap. III.

Nec profecto admirando huic effectui cauſſa deeſt naturalis, eaque multiplex: Primi quidem ex lambentis illius ignis, fatui nuncupati, qui paſſim conſpicitur in aere, genitus ex calidis exhalationibus de terra ſurgentibus; quæ in aerem ſublatæ, ac vi frigoris ſeu nocturni, ſeu diurni aut hiemis, aut mediæ regionis cogentis arcte coactæ per antiperiſtaſim facillime igneſcunt: ſic Ariſtoteles [a] in aeris media regione vndique a frigore circumobſiſtente concluſam, comprehenſamque fumidam exhalationem igneſcere ſcribit in fulmen, fulgurve coruſcans: conſimilis ergo exhalatio forte fortuna in eo aere, qui caput Aſcanij circumdabat, accenſa flammam eius crines lambentem procreare potuit. Altera vero cauſſa peculiaris eſt in flamma Lauiniæ; quia conſueuerant olim Reginæ ſacrificaturæ capillos vnguentis odoratiſſimis delibutos habere; in quorum compoſitionem quid naphthæ, vel rei naphthæ ſimilis cũ aqua vitæ potuit ingredi; quod etiam eminus ab ardente cereo, lampadeve, lignove flammam ſibi arripere, concipereque valeret: nouimus enim ex Plinio [b] naphthæ magnam ineſſe ignium cognationem, tranſilireq. ignes in eam protinus vndecumque viſam: ita ferunt a Medea pellicem crematam, poſtquam ſacrificatura ad aras acceſſerat, corona igne rapta: ſed quia naphtha inextinguibili fere, noxiaque flamma exar-

Ignis fatui na[tura].
[a] 2.meteor. ſum.4.c.1.
Fulminis, ac fulguris origo.
Reginæ ſacrificaturæ vt ornarentur.
Lauiniæ ignis in vertice vnde ortus.
[b] lib.2.c.105
Naphtæ flamma noxia.

exardet; propterea vel aliquo medicamine correcta, & attemperata naphtha, vel potius quid conſimile naphthæ in eo vnguento eſſe potuit, quo delibuti fuerant Lauiniæ crines, vt facile vndecumque viſam ſibi flammam arriperet; ſiquidem Plinij [c] teſtimonio a Pythagora Aptoxis appellatur herba, cuius radix e longinquo concipit ignes, vt naphtha: Sed in eo diſſimile, vt haberet quoque in ſe quid, quo a flammis noxia virtus auferretur: nouimus enim circulatores ſucco ſemperuiui taurino felli permiſto, quibus arſenici rubri, & aluminis pulueres inſperſi fuerint; vel ſimplici ſucco herbę palmę Chriſti ſibi manus inungere; cuius beneficio poſtea ignem, candentia ferramenta, plumbumque liquatum impune contrectant. Tertia cauſſa eſt, eademque communis, quod ex humanis, feminisq. corporibus aſſidue per occultos cutis meatus halant exhalationes fumidæ, igneæve, genitæ vi caloris interni ex partium ſolidarum ſubſtantia; quarum exhalationum craſſiores, ac terreſtriores in pilos abeunt; tenuiores autem, magisq. igneę in halitus inſenſibiles; quos vbi frigiditas externa cogit, cur in flammam quandoque non appareant? Sic profecto in maximis æquoris tempeſtatibus halitus multi ex nautarum maximopere laborantium corporibus ſurſum ſublati ad nauium antennas, malosve: atque ibi ab aeris intenſiore frigore coacti coruſcare ſolent in flammulas; quas Caſtoris, Pollucis, Helenæq. nomine priſci nuncupauerunt: ac Diui Nicolai, & Hermi, Sanctæque Claræ noſtrates appellant: dixerim propterea ex Aſcanij corpore ſurgentes halitus a frigore aeris coactos micare potuiſſe in ignem tenuitate innoxium; vti eſt flamma in aqua vitæ accenſa: quam impune contrectamus. Deinde cur non poterit ex aliquo corpore ſpirans exhalatio eſſe tum craſſiuſcula, quæ viſu conſpiciatur: tum etiam multi particeps ignis, quæ flammam repreſentet? id pręſertim eueniet, ſi frictionibus aperiatur aditus multæ exhalationi: nam hæc per arctiores meatus abit in ignem ſumma ſui raritate inadſpectabilem: Ac certe Aquilanus, Guido, & Cianfius homines fuerunt aduſta melancholia refertiſſimi: ex

[c] lib. 24. c. 14.
Aproxis herbae longinquo concipit ignes.
Circulatores quo præſidio ignem impune tractent.
Humani halitus vt in flammas emicent.
Nautarum ſalutares flammulæ vt oriãtur.

A quorum proinde corporibus ignearum exhalationum magna manus attollebatur: frictioque Guidi erat ab adurentis exhalationis carnes vellicantis moleſtiore morſu accerſita. Quarta cauſſa eſt, quia huiuſmodi exhalatio prodiens ex animalium corpore poteſt ad igneã naturam eſſe valde propenſa, quæ frictionibus attrita vltimam ad ignem diſpoſitionem acquirat; & ſtatim ab igne in quouis miſto exiſtente, atque adeo B ab igne propriarum carnium, veſtiumve poſſit inflammari: Non alia ſane ratione attritus aer intermedius affrictu chalybis cum ſilice; necnon ederæ aridæ cum lauro viridi; atque abſolute duorum quorumcumque lignorum confricatione; quod vulgo faciunt Occidentales Indi ad vſos domeſticos ignem ſibi comparaturi; aer inquam medius attritus diſponitur maxime ad igneam naturam induendam; quam demum acquirit immediate ab igne deliteſcente in lignis, lapide, chalybeve; licet ignis ille in C miſto mire labefactatas, confractasque a contrarijs ſibi permiſtis, atque adeo exillimas vires obtineat; nam vbique patientis ſumma diſpoſitio ſupplet imbecillitatem virium efficientis cauſſæ: Quinimmo ſi aer multo magis a natura ignium diſtans, quam exhalatio de viuente corpore prodiens, confricatione ſola lignorum; in quibus multo minus ignium ineſt, quam in animalibus; vti D nos edocet Ariſtoteles [d] animæ nobiliori plus caloris in corpore tribuens; ſoloque confrictu lapidis, & chalybis, in quibus minimum inſidet ignis; ſi aer inquam attritus in ardentis ignis ſcintillas facillime commutatur; cur non ignea exhalatio conſimili affrictu attrita ex animalium corporibus exiens in flammulas emicare valebit? Quod autem obijcitur de animalium calore miti, hoc nobis non officit, tum quia calor animalium viuentium acrior eſt, quam ligno- E rum, lapidum, & chalybis caliditas; ex quibus tamen affrictis ignium ſcintillæ prodeunt facillime: tum quia [e] Galeno autore, [f] Columbo, & [g] Laurentio quoque obſeruatore, [h] Ariſtoteleque, immo & ſenſu comprobatore, in ſiniſtro cordis ventriculo calor igneus inſidet immiſſum, impoſitumque digitum anatomici viuam carnem ſecantis com-

Ignis vt oriatur affrictu chalybis, & ſilicis.
Lignorum cõfrictu flamma vt excitetur.
Ignis in miſto mire labefactatus.
Diſpoſitio patientis ſupplet imbecillitatẽ agentis.
[d] de reſpir. c. 13.
Calor animalium acrior quam lignorũ.
[e] de fęt. format. c. 3. 2. de temper. c. 3. & 1. de ſem. c. 8.
[f] lib. 14. anatom.
[g] lib. 3. q. 14.
[h] de iuu. & ſenect. c. 3.
Cordis calor intenſiſſimus.

burens: tum quia exhalatio ab interno calore de ſubſtantia corporis exiens vel à frigore ambientis per antiperiſtaſim accendi poteſt in ignem; vel etiam (& hæc propoſiti euentus eſt cauſſa in ordine quinta) inflammari poteſt a proprio exhalationis igne, caloreve viuidiori aliorum elementorum partes ſibi commiſtas conſumente; ijs enim non amplius ſibi repugnantibus, exultat in flammam ſurſum aſcendentem: Atque hac ratione fimeta ſæpenumero ſponte accenduntur; & [i] Galenico teſtimonio fimus columbaceus olim a ſemetipſo ignem concepit. Poſſunt igitur multas ob cauſſas ex hominum, brutorumque animalium etiamnum viuentium corporibus flammæ, ſcintillæque ignium naturaliter emicare.

Exhalatio animalis vt igniri poſſit.

Fimeta vt ſponte ignem concipiant.

[i] de cauſ. morb. c. 2.

Cælij, Volaterrani, & Alexandri ſententia de veritate lucernæ Tulliolæ; ac de conditura cadauerum antiquorum expenditur. Cap. IV.

ILlud præterea quibuſdam ſuſpectum eſt, quod antea [a] conſtituimus in ſepulchro Tulliolæ Ciceronis filiæ compertam fuiſſe lucernam adhuc ardentem; nam de hac re ne verbum quidem Cælius [b] Rhodiginus, qui de Tulliolæ ſepulchro tractat ex profeſſo; neque enim par eſt virum in exarandis, explicandiſque vetuſtatis monumentis diligentiſſimum, adeo admirabile, dignumque memoria inuentum ſilentij tenebris inuoluiſſe. Quinimmo nec Alexander ab Alexandro [c] admirabilium rerum ſtudioſiſſimus indagator, qui tunc temporis Romę fuit, & inuentionem ſepulturæ illius exponit, quicquam in ſuis *Dierum Genialium* commentarijs de huiuſmodi lucerna retulit; ait enim citatis verbis, Memini dum Romæ agerem, in vetuſtis ſepulchris, quæ in via Appia plurima viſuntur inter ædificia, hortosque, inter coagmenta lapidum erutum cadauer fuiſſe multo æuo vetuſtum adoleſcentulæ mulieris, facie, capillo, oculis, naribus, & reliquis lineamentis prorſus integris, & incorruptis; niſi quod veſtigia liquaminum, & vnguentorum, quibus delibutum fuerat, apparebant recenti ſpecie; inſcriptione nulla, qua nomen defunctæ innoteſceret:

[a] lib. 1. c. 7.

[b] lib. 2. c. 24.

[c] lib. 3. c. 2.

Pomponius [d] tamen vir vt in ea ætate veterum litterarum impenſe doctus, Tulliolam Marci Tullij Ciceronis filiā, de cuius obitu ad Seruium Sulpicium ſunt epiſtolæ; aut Priſcillam Abaſcantij, de qua Silua Papinij extat, fuiſſe augurabatur: Id quibus argumentis aſſeueraret, quum nulla inſcriptionis veſtigia extarent, prorſus neſcimus. Hæc ille. Ac certe Domitius in commentarijs marginalibus ad hunc Statij locum, quo Priſcillæ tumulus deſcribitur his metris,

[d] li. 5. Silu.

» *Eſt locus ante vrbem, qua primum naſcitur ingens*
» *Appia; quaq; italo gemitus Almone Cybelle*
» *Ponit, & idæos iam non reminiſcitur amnes;*
» *Hic te Sidonio velatam molliter oſtro*
» *Eximius Coniunx (nec enim fumātia buſta,*
» *Clamoremque rogi potuit perferre) beato*
» *Compoſuit, Priſcilla, toro; nil longior ætas*
» *Carpere; nil æui poterunt vitiare labores*
» *Siccatam membris tantas venerabile marmor*
» *Sæpit opes* ——————

aſſerit Priſcillam hoc eodem loco ante Vrbem Romę in via Appia repertam eſſe integram cum hiſce aromatis, tempore Sixti Pontificis Quarti: & ex hoc loco Papinij Pomponius Priſcillam fuiſſe coniectatur, quæ ſine inſcriptione in tumulo defuncta inuenta eſt ætate Volaterrani. Raphael item [e] Volaterranus eodem tempore Romæ degens, quo Tulliolæ ſepulchrum detectū fuit, nullius lucernæ mentionē habet; ait enim, Vngebantur quoque corpora, & cum aromatis condebantur tanta cura, vt nos Romę teſtes ſimus ante paucos hos annos feminam in tumulis Albanis fuiſſe effoſſam, ſupra mille tercentos annos ſepultam vt e veſtigio ſepulchrorum animaduertimus; integram membris, craſſo opertam vnguento: Quidam auſi Tulliolam dicere, quod eodem prope loco multa Tulliorum memoria, & Herenniorum, & Tulliolæ reperta fuerint. Sic ille. Ceterum hæc noſtram ſententiam nihil turbare poſſunt. An quia lucernæ Tulliolæ autores iſti non meminerint; propterea fides abroganda eſt illis, qui eam ſe vidiſſe fatentur? Non meminit eius lucernæ Cælius vel quia quidquam de illa non audiuit; vel quia quod afferebatur de illa, non credidit; vel quia, vt Alexander, & Vo-

Priſcillæ cadauer.

[e] lib. 31. cap. penult.

Cadauera Romæ vt conderentur.

Volaterranus, tam diuturnæ flammulæ cauſſam reddere fortaſſe neſciens, effectum ſilentio tegere ſatius eſſe duxit, quam ſe rationem illius non callere mundo apertum facere: ſed ſi non meminerunt huius lucernæ ſcriptores iſti, haud tamen proinde ipſam negauerũt; Neque enim Vollateranus [f] de Pallantis lucerna mentionem facit, qui tamen de Pallantis eiuſdem cadauere in tumulo dudum inuento ex Martiano, ſeu verius ex Martiniana hiſtoria meminit. Quin, etiamſi Tulliolæ lucernam Cęlius negauiſſet, illorũ potius teſtimonio, qui ſepulchri detectioni, apertionique interfuerunt, quam abſenti Cælio, credendum eſt; qui ex auditu habuit, quod hac de re litteris conſignaret: quandoquidem vetus eſt decretum, Teſtem vnum oculatum pluris eſſe faciendum, quam auritos decem: ſed & in propoſito non ſolum auritum teſtem fuiſſe Cælium, minimeque oculatum, verum etiam deceptum, illud apertum facit, quod a vero longe aliena protulit aſſerens cadauer ipſum mulieris in vrbem delatum tridui mora computruiſſe, medicamine illo, quo conditum fuerat, amoto, aut vitiato: Certum eſt enim ſi tale cadauer aromatibus conditum fuiſſet, talique medicamento mille tercentos annos a putredine intactum perduraſſet; ſola medicamenti remotione tam cito putredinem concipere non potuiſſe, vt ſolius tridui mora corrumperetur; neceſſarium etenim fuit corpus eam temperaturam putredini reſiſtentem adeo alte per tot annorum centurias ab eo medicamento ſibi comparauiſſe, vt habitum ſibi eam induerit difficillime a ſubiecto mobilem; nam qui per octo dies tantum in Sole ardente manſerit, ille cutis nigrorem eum contrahit, quem neque per quatuor hebdomadas abijciat. Manifeſtum eſt etiam medicamen, quo tamdiu cadauer a putredine immune conſeruari potuit, ternæ dieculæ aeri expoſitum adeo vitiari nequiuiſſe, vt ſtatim cadauer inde computreſcere valuerit: Rationi vero conſentaneum fuiſse ſpacio mille quingentorum, tercentorumve annorum id corpus ab eo medicamine, quo ſeruabatur imputre, talem habitum contraxiſse, vt demum eo medicamento amoto cadauer illud ex ſe a putredinis labe immune diutius etiam conſeruari potuerit, inde liquido conſtat, quod experimento compertum eſt cadauera, quæ apud nos etiam nunc per multos annos balſamo aliquo ſeruantur imputria, ſi ab eis medicamina huiuſmodi tandem remoueantur, nonniſi poſt plures menſes, & ægre computreſcere. Amplius autem ratio condiendi cadauera, quo diutius a putredine præſeruentur, id quod fit exenterato mortuo corpore, intusque pulueribus aromatum repleto, forisque balſami liquoribus inuncto; hæc inquam ratio condiendi demortuos aperte ſatis oſtendit, vbi per multos menſes, nedum per annos plurimos huiuſmodi medicamen in eo corpore manſerit, non poſſe poſtea vlla ratione ab eo remoueri, ſiquidem altiſſime penetrat horum omnium vis, & cum virtute materia penitiores corporis defuncti partes, ita vt amplius ab eo ſeparari non poſſe videatur; reipſaque nonniſi poſt diuturnum tempus inde ſeparetur, ſenſim ſine ſenſu fatiſcente medicamine, ac vna ſecum defuncti corporis ſubſtantia. Præterea vero Tulliolæ cadauer non aromatibus conditum, non vnguentis vllis delibutum, ſed loci ſola ſiccitate omnem putredinem procul arcente diutiſſime ſeruatum fuit, ſeu potius redactum in pulueres priſtinam figuram adhuc retinentes; quam tactu ſtatim amiſerunt concidentes, vt Sueſſanus ille Niphus [g] alicubi teſtatum reliquit: Quod autem Cęlium, & alios forte fefellit, eſt, quoniam ijſdẽ temporibus Sixti IV. Pontificis in eadem via Appia Romę detectũ fuit aliud muliebre cadauer aromatibus cõditum, in cuius tumulo non erat lucerna, nec inſcriptio vlla; vt Alexander, & Volaterranus aſſeuerant; quum Tulliolæ ſepulchrum, & lucernam intrinſecus, & inſcriptionem extrinſecus haberet: ſed quod Tulliolæ corpus in pulueres illico diſſolutum euanuerit, aliud vero vnguentis delibutum diutule permanſerit, hoc pro eo non amplius viſo, viſibilive receptum fuit. Verum & ibidem eodem anno tertium cadauer femineum erutum fuiſſe, nimirum corpus Iuliæ Priſcæ confitetur Libauius, [h] dum inquit, Apud Romanos quoque aliquos vn-

[f] lib. 33. cap. de cæl. & terr. progenie.

Teſtis vnus qui ſit præfectus decem.

Habitus difficile mouetur.

Mortuos condiendi ratio.

Tulliolæ cadauer cur ſine aromatibus diu durauerit.

[g] 4. meteor. in fin.

[h] lib. de cadau. cruent.

ctos repoſitos fuiſſe hiſtoria confirmat; anno enim Domini M CD L X X X V. in Italia, Quinto ab vrbe lapide, ad portam Appiam muliebre cadauer eſt repertum in ſepulchro marmoreo plane integrum virtute balſami, mirrhæ, olei cedrini, & aliorum, quibus fuit perfuſum, & digitorum duorum craſſitie oblitum: oculi aperti, lineamenta ſalua, ſpeciesque ſeruata: nomine Iuliæ Priſcæ Secundæ Q. Clodij filiæ. Hinc de propoſito ſcriptorum varietas, quod tria quum eodem in loco, eodemque fere tempore mulierum cadauera detecta ſint; Tulliolæ vnum cum ardente lucerna, & nominis inſcriptione; Iuliæ Priſcæ Secundæ alterum cum inſcriptione, ſine lucerna; & tertium ſine lucerna, & abſque inſcriptione mulieris adhuc ignotæ: vnum pro altero nobis deſcripſerunt Cælius, Alexander, & Volaterranus. Nos ergo cum Pancirolo, & alijs dudum [z] obſeruauimus Tulliolæ cadauer in ſuo monumento habuiſſe inſcriptionem, & ardentem etiam tum lucernam.

[z] lib. 1. c. 2.

Cadauera quædam ob vetuſtatem in ſepulchris reſolui tandem in pulueres priſtinam figuram hominis in ſe retinentes. Cap. V.

[a] lib. 1. c. 2.

RESpuunt quoque plures id, quod [a] nuper, & olim aſſeuerauimus, in vetuſtiſſimis quibuſdam monumentis pulueres inueniri ſub priſtini cadaueris forma conſiſtentes; qui tactu diſſoluantur, diſperſique humanam figuram protinus exuant: Quamuis autem inſignes viri ſuum hoc placitum nulla ratione communiant; quia tamen eorum autoritas multa eſt in populo; neceſſarium duximus eorum opinionem redarguere: Id autem facile tum Ariſtotelis autoritate; tum etiam experimento conuincere poterimus: Ariſtotelis [b] quidem autoritate; quia ipſe perſpicuis verbis alicubi afferit, Omnia enim potentia quædam ſunt faciendi, aut patiendi; ſicut & caro, & neruus; ſed rationes ipſorum non certæ: quare, quando exiſtunt, & quando non, non facile eſt perſpicere; niſi valde deperditum fuerit, & figuræ ſolæ fuerint reliquæ; vt inueteratorum mortuorum corpora, quæ ſubito fiunt cinis in ſepulchris; & fructus ſolum figura; ſecundum ſenſum autem non videntur inueterati valde; & quæ ex lacte concreſcunt. Ita ergo plene, planeq. teſtatur Ariſtoteles contingere poſſe vt inueteratorum mortuorū corpora ſenſui videantur integra, & cōſiſtentia, ſolidaq. in ſepulchris antiquiſſimis; quæ tamen ſolo contactu ſubito fiant cinis, puluisve terreus; vt quę in eo conſiſtente cinere ſolam obtineant priſtinam figurā; cetera omnia priora perdiderint, ſoliditatem, humorem, calorē, continuitatem, & id generis alia recenti cadaueri neceſſario inexiſtentia. Experimento autem, quia Niphus ille Sueſſanus in huius loci commentario inquit Ariſtotelem afferre hic exemplum de cadaueribus virorum, quæ inueniuntur in ſepulchris poſt multos annos mortuis, quæ videntur dormire, propterea quia figura ex aliqua cauſſa occulta nō fuit corrupta in illis: Nos autem arbitramur huiuſmodi cadauera in ſicciſſimo loco, in tranquillo aere, ac eiuſdem tenoris ſemper manente, ab interno miſti calore, ac igne ſenſim ſine ſenſu corruptam fuiſſe omnem humiditatem & aqueam, & aeream; quibus denique omnino conſumptis, ignis ille ſurſum euolauerit, remanentibus partibus miſti terrenis ſub ſpecie pulueris, ac cineris, priſtinam figuram adhuc retinētibus; quia numquam extrinſecus acceſſit vis vlla eos diſpergens, atque perturbans; & quia cadauer cita, celerique putredine non diffluxit in humores ſecum partes miſti terreas comportantes, figuramque priſtinam obliterantes: Et tandem (ſubdit Sueſſanus, in vetuſtis illis cadaueribus) caro eſt corrupta; nam quum tanguntur, in cinerem vertuntur; veluti de Tulliola Marci Tullij Ciceronis filia euenit; hæc enim poſt multos annos in ſepulchro inuenta, quum eleuata eſſet, in cinerem cecidit: Sueſſæ etiam obſeruauimus de quodam viro mortuo, per multos annos, quorum non erat memoria, & in ſepulchro ſeruato; illius enim figura fere nulla ex parte mutata erat; verum, quum tactus fuit, mox in cinerem verſus eſt: Et dicit Ariſtoteles velut inueteratorum mortuorum corpora, quæ quum tanguntur, ſubito cinis fiunt in ſepulchris. Præ-

[b] 4. meteor. cap. vlt.

Cadauera cum tactu abeunt in puluerem.

Præterea, tertium experimentum habemus ex Ioanne Boccatio [c] in ſua Deorum Gentilium Genealogia, qui refert ſuo æuo apud Drepanum Siciliæ oppidum in antro quodam grandi repertum fuiſſe cadauer hominis ſedentis, manu ſiniſtra innixum baculo, nulla ex parte corroſum, aut diminutum; qui baculus ingens tactus abijt in cinerem e veſtigio, remanente baculo plumbeo minori olim ad pondus intra maiorem incluſo: Quin etiam poſtea hominis ſtatura tacta æque corruit, & in puluerem omnis fere verſa eſt; tribus tantummodo ſolidis dentibus remanentibus, & parte cranei anteriore firmiſſima, & oſſe alterius cruris; quam hiſtoriam fuſe retulimus in opere [d] *De Spontaneo viuentium ortu*.

Cadauera qua ratione integra permanere valeant vltra mille annos. Cap. VI.

[a] lib. 1. c. 11.

NEc fidem adhibent aliqui ei, quod allatum eſt antea [a] de corpore Pallantis Euandri Regis Arcadum a Turno interempti; nempe cadauer illius integrum manſiſſe vſque ad annum Domini M C D I. quo tempore prope Romam a villicis fodientibus detectum fuiſſe dicitur; tum quia non putant inſignes viri tot annorum centurias cadauer integrum ſeruari poſſe; tum quia falſum eſſe arbitrantur corpus humanum inueniri tantæ proceritatis, vt altitudine ſuperare valeat muros Vrbis Romæ; vulnusque in pectore quatuor pedes longum habere queat. Quibus tamen inſtantijs non erit difficile obuiam ire, ſi rei naturam conſuluerimus. Ad primam oppoſitionem quod attinet, poteſt in primis cadauer Pallantis fuiſſe puluis priſtinam figuram ſolummodo retinens; in qua vera ſpectaretur longitudinis menſura, & vulneris imago: vt [b] nuper ex [c] Ariſtotele, Sueſſano, & Boccatio didicimus. Poteſt deinde cadauer a ſiccitate loci in aere non mutato ſic exſiccatum fuiſſe, vt integrum vltra mille annos conſeruari valuerit in loco procul ab omni humiditate; quæ cauſſa eſt vbique putrefactionis: nouimus etenim piſcium cadauera fumo exſiccari ad longiſſimam durationem.

[b] cap. 5.
[c] 4. meteor. c. vlt.

Cadauera fumo ſiccata.

Poteſt deinceps virtute balſami, & aromatum adeo condiri cadauer, vt in loco ſicco ad plures Olympiadum centurias integrum ſeruetur: Quod nuper [d] obſeruauimus in Iuliæ Priſcæ, alteriusque Romanæ mulieris cadaueribus; & multo antea [e] quoque notauimus ex Papinio [f] in Priſcillæ Abaſcantij cadauere contingere potuiſſe. Poteſt deniq; cadauer humanum etiam non minus quam vegetale petrificari: ſi enim Strabonis [g] obſeruatione apud Memphim reliquiæ ciborum, qui operantibus antiquas Pyramides ſupererant, in lapidem induratę priſtinam figuram, & magnitudinem lentis, & granorum hordei ſemidecorticatorum adhuc retinent: ſique fætus humanus in vtero matris viuæ lapideſcere potuit; vt ex Tuano hiſtorico, Albοſio, Prouencherio, Laurentio, Quercetano, Bonamico, & Riolano compertum fecimus in opere noſtro *De monſtrorum natura, cauſſis, & differentijs*; multo ſane magis in terræ viſceribus conditum cadauer lapideſcere valet; ſed & Io: Antonius Maginus [h] in deſcriptione Pergami patriæ Galeni ait in eius agro eſſe lapidum fodinas, in quibus olim homines inuenti ſunt plures in lapidem mutati, nempe illi, qui metu belli intra eas occultati, fame interierunt; quippe terræ ſinus locus eſt lapidum generationi multo aptior, quam viuentis mulieris vterus: lapideam vero naturam quomodocumque ſortitum corpus humanum, quidni etiam vltra duo annorum millia integrum perdurare queat? tale quid autem Pallantis cadaueri contingere quiuit; etiamſi reuera non acciderit; proſtaret enim adhuc eius ſtatua Romæ a natura genita. Sed ad ſecundam obiectionem quod attinet, Magnitudo illa cadaueris altitudinem mænium vrbis Romæ ſuperans, nihil nos turbat; tum quia muros vrbis in aliqua parte audiuimus tantæ non eſse altitudinis, quin ab homine giganteæ ſtaturæ ſuperari valeant: tum quia gigantes immanis proceritatis olim vere fuiſse in mundo, ſat ſuperque nuper oſtendimus in libris [i] *De Spontaneo viuentium ortu*, quam theoriam non eſt vt hoc in loco repetamus: Sat erit illi nunc adijcere, quod nouiſſime tum apud [k] Solinum ob-

[d] cap. 4.
[e] lib. 2. c. 59.
[f] li. 5. ſilu. 1.
[g] lib. 17.

Cadauera poſſe lapideſcere.

[h] pag. 206.

Homines petrificati.

Gigantes fuiſſe.

[i] li. 4. c. 19. lib. 4. c. 6.
[k] Polyhiſt. cap. 4.

obſeruauimus, in Creta humanum cadauer inuentum eſſe cubitorum trium, atque triginta; cuius inſpectandi cupidine L. Flaccum Legatum, Metellum etiam ipſum impẽdio admodum captos miraculo, quod auditu refutarant, oculis potitos: tum etiam de Antæi cadauere legimus in Vita Sertorij apud Plutarchum ita ſcribentem,

Antæi cadauer gigãteum.

„ Paccianum a Sylla cum exercitu miſſum Aſcali ſubſidio occidit Sertorius in acie; victorque copias Pacciani ſibi adiunxit, oppidumque Tingi, quo confugerat cum fratribus Aſcalis, expugnauit: Ibi Antæum tradunt Afri conditum; eiusque tumulum eruit Sertorius, non habita barbaris fide, ob magnitudinem: Vt corpus offendit ſexaginta cubitos, vt fama eſt, longum; cæſis victimis tumulum adaggerauit; honoreſque, & famam eius amplificauit.

In quorum confirmationem Pomponius Mela Tinge oppidum, inquit, [l] peruetus ab Antæo (vt ferunt) conditum, extat rei ſignum parma elephantino tergore exacto ingens, & ob magnitudinem nulli nunc vſuro habilis; quam locorum accolæ ab illo geſtatam pro vero habent, traduntque; & inde eximie colunt.

[l] 1. de ſit. orb. c. 4.

Giganteam vero proceritatem, ac molem etiam habuiſſe Pallanta Euandri filium, inde ſatis conſtare poteſt, non ſolum quia ſingulari certamine auſus eſt congredi cum Turno Rutulorum Rege; de quo ſæpe Virgilius ille Maro [m] cum admiratione cecinit,

Pallantis magnitudo.

[m] 7. & 9. Æneid.

„ *Ipſe inter primos præſtanti corpore Turnus*
„ *Vertitur arma tenens, & toto vertice ſupra eſt.*

verum etiam quia & Pallas ipſe a Turno magnus appellatur; Pallantiſque interempti baltheus immanis erat; aptumque cingulum Turno fuit, viro giganteæ magnitudinis: Vnde quoque apparet lãceam Turni fuiſſe maximam; quando habemus in ſacris [n] litteris (quas nefas eſt ſolo ſenſu allegorico explicare, neglecto, negatove litterali ſenſu hiſtoriarum) ferrum haſtæ Goliath Philiſtæi gigantis habuiſſe ferri ſexcentos ſiclos: Quamobrem neque mirum eſt in grandi pectore Pallantis gigantem Turnum ſua tantæ molis haſta vulnus quatuor pedum effeciſſe: Quæ omnia clare apud [o] Virgilium

Turni moles.

[n] 1. Reg. c. 17

[o] 10. Æneid.

A habentur de Pallante his verſibus

---------------- *iuuenis tum iuſſa ſuperba* „
Miratus, ſtupet in Turno; corpuſque per ingens „
Lumina voluit ---------------- „

& paucis interpoſitis, adijcit,

At Pallas magnis emittit viribus haſtam, „
Vaginaque caua fulgentem diripit enſem; „
Illa volans humeris, ſurgunt qua tegmina ſumma „
Incidit; atque viam clypei molita per oras, „
B *Tandem etiam magni ſtrinxit de corpore Turni.* „
Hic Turnus ferro præfixum robur acuto „
In Pallanta diu librans iacit; atque ita fatur: „
Aſpice num magne noſtrum ſit penetrabile telum. „
Dixerat: ac clypeum tot ferri terga, tot æris „
Cum pellis toties obeat circumdata tauri, „
Vibranti cuſpis medium tranſuerberat ictu, „
Loricæque moras, & pectus perforat ingens. „

C & paullo poſt de Pallantis cadauere Turnus

---------------- *rapiens immania balthei.* „

Iurarem dein ego Virgilij [p] magnum illud vaticinium finem habuiſse in detectione tumuli, & inuentione Pallantini cadaueris; nam Vates inquit,

[p] 1. Georg. in fine.

Vaticinium Virgilij.

Scilicet & tẽpus veniet, quum finibus illis „
Agricola, incuruo terram molitus aratro, „
Exeſa inueniet ſcabra rubigine pila; „
Aut grauibus raſtris galeas pulſabit inanes, „
Grandiaq. effoſſis mirabitur oſſa ſepulchris. „

D Poſsunt itaque cadauera in vetuſtiſſimis conditorijs giganteæ magnitudinis, & integra inueniri.

Ratio quare igniculus, exiliſque ſplendor in maiori lumine conſpici nequeat. *Cap. VII.*

INſuper autem eius, quod ſuperius [a] aſſerebamus, fulgorem nimirum, & igniculum in tenebris tantummodo E perſpici poſse, cauſsam poſtulant inſignes viri, nefas eſse dicentes Phyſiologum quidquam ſine ratione pronunciare; aſſerenteſque in oppoſitum corpora parum lucida ſplendorem acquirere a lumine viuidiori, ac multo illuſtriora conſpici quam in tenebris; argumento a Luna deſumpto, quæ obſcuram ex ſe lucem obtinens dum Solis lumine priuata vmbram terrę ingreditur,

[a] lib. 2. c. 4.

vix

vix aciem oculorum mouet ſua turbidiſſima luce; dum vero Solari lumine gaudet, etiam interdiu longe illuſtrior, & ſplendidior nobis apparet; radioſque viuidos ad nos vſque demittit. Ceterum etſi ego rerum euidentiſſimarum, & quotidianis experimentis comprobatarum veritatem nudam afferri poſſe a Phyſiologo cenſeam, aut ſaltem Ariſtotelis autoritate circumuallatam, non ſemper allata propoſiti cauſſa: ne tamen videar memetipſum ab hoc onere ſubtrahere, laboremq. difficilioris contemplationis ſubterfugere; huius euentus etiam cauſſam ex rei natura indagare conabor. Sunt qui cenſeant viri clariſſimi corpora parum lucida in viuidiori lumine non conſpici, quia viſio non fiat niſi a corpore ſpectabili ſpecies viſibilis feratur ad oculum; modo ſpecies viſibilis lucidi corporis eſt lumen: at vero ab exigua luce tenue proficiſcitur lumen; quod in lumine viuidiori extinguitur anteaquam perueniat ad oculos: Verum hæc opinio non placet; quoniam extinctio eſt ſpecies quædam corruptionis; & fit ſemper a contrario, numquam a ſimili; vt nos alicubi docet [b] Ariſtoteles: modo lumen lumini eſt ſimile, non autem contrarium: & reuera videmus exiguum Lunæ lumen non extingui, ſed perfici a maximo lumine Solis. Scaligero [c] ſubtili placuit medium illuſtratum recipere ſpeciem valentiorem, id eſt Solis lumen; & eidem innuitur in lumine valentiori non recipi debilius; vel, ſi recipiatur, non extingui; ſed nobis non ſentiri: Quæ ſententia minus probatur: quid enim ſibi vult medium illuſtratum recipere lumen Solis? profecto medium antequam lumen Solis in ſe recipiat, illuſtratum non eſt; ſed perſpicuum eſt; quod poſtea illuſtratur a recepto lumine Solis, vel potius recipiens lumen ſolare. Deinde vero medium prius recipit in ſe lumen remiſſius, quam viuidum; quia lumen, vt omnis alia forma multos gradus inuicem ſubordinatos obtinens, & intenſionem, remiſſionemque ſuſcipiens, gradatim gignitur; atque adeo intenſius ante remiſſum in ſubiecto vllo produci non poteſt. Deinceps autem id non eſt afferre cauſſam quæſiti; ſed principium petere, atque nugare; quæritur enim cur aer in ſe habens lumen Solis viuidum, igniculi, poſitive corporis exiguum ſplendorem non admittat, ſeu ad oculos non afferat inſpiciendum. Denique falſum eſt in lumine viuidiori non eſſe penitus lumen exiguum: Videmus enim Lunæ ſplendorem in lumine Solis extra Eclipſim: nam & in opere noſtro [d] *De vita*, vbi fuſius hoc Scaligeri placitum examinauimus, Lunam cælo ſereno plenæ, integræque rotunditatis in nouilunio frequentiſſime viſam fuiſſe admonuimus; legimuſque poſtea præclarum teſtimonium Ioannis de Barros, qui ſua in hiſtoria [e] Indica fatetur Vlyſipponenſes in prouincia Cefala æſtate in aere puro vidiſſe Lunam ipſa die coniunctionis cum Sole nouam; & hoc ibi conſuetum eſſe. Alias memini me in propoſito dicere ſolitum non videri niſi ea, quorum ſpecies viſibilis ferretur per medium ad oculos illibata, & integra; ſed quia ſplendor tenuis ab exigua luce proueniens in medio illuſtriſſimo confunditur cum intenſiori lumine, veluti gutta liquoris aquei proiecta in mare; atque ideo non mouet viſum vt ſimulachrum diſtinctum exiguæ lucis, vnde prouenit; ſed vt pars luminis maioris, cum quo confunditur; & propterea fieri vt parum lucida in viuidiori lumine Solis oculorum aciem ſubterfugiant: Hanc philoſophiam nuper animaduerti non eſſe ad aures [f] Ariſtotelis, nec veritati conſentaneam: quandoquidem alicubi negat Ariſtoteles lumen vllum alteri lumini admiſceri, & cum eo confundi valere, vt liquor admiſceri dicitur, & confundi poſſe cum alio liquore: Quod inde ſatis confirmatur, quia in eodem thalamo ſi reperiantur multæ candelæ ardentes ab inuicem diſtantes, poſito corpore opaco vnico inter eas medio, ab eo tot enaſcentur vmbræ, quot numero in conclaui ardent accenſa lumina; ſi enim ex omnibus candelarum fulgoribus inuicem miſtis, atque confuſis fieret vnicus in eo cubili ſplendor; proculdubio ab vno corpore opaco in medio tot luminibus illuſtrato vnica emanaret vmbra. Secus igitur hac in re dicendum cenſeo; nimirum a lucido exiguo nihilominus per medium aerem ad oculos peruenire ſimulachrum proprium, idemque diſtinctum; atque a lucido

cido

Marginal notes (left): Cauſſa quorum negligatur. — Viſio vt fiat. — Extinctio eſt ſpecies corruptionis. — [b] de long. & br. vit. c. 2. de iuu. & ſen. c. 3. — Lumen lumini contrarium non eſt. — [c] exerc. 62. art. 1. — Scaliger notatus. — Formæ quæ gradatim gignantur.

Marginal notes (right): Lumen exiguum eſſe in viuidiori. — [d] lib. 3. c. 35. — [e] lib. 10. c. 1. — Luna vbi videatur die coniunctionis. — [f] de ſenſ. & ſen. c. 2. 3. — Lumen lumini non admiſceri. — Vmbra multa ab eodem corpore.

Lumen exile ſuam ſpeciem ad oculũ mittit diminctam a viuidiori.

cido intenſo: ſed ad viſionem hoc non ſufficere, vt ſpecies viſibilis pertingat ad oculos; at neceſſe inſuper eſſe vt facultas viſualis ab illa ſpecie impellatur, ac moueatur ad obiecti ſui cognitionem, mouendo, & afficiendo, alterandoque inſtrumentum, cui facultas illa eſt alligata: modo plerumque facultas non ſentit, neq; animaduertit hunc motum factum a ſenſibili ſpecie in organo, vel quia ſit exiliſſimus, atque hac ratione conſpici nequit color in acutiſſima cuſpide acus, vel quia facultas ſit valde occupata circa notitiam alterius obiecti vehementioris, cuius imago validiorem motum efficit in organo, velut in propoſito noſtro contingere poteſt: lumen etenim Solis impenſe viuidum adeo vehementi motu commouet oculum, vt ad ſui notitiam trahens omnino viſum, non permittat animaduerti, ſentirive leues impulſus, & exiguas, obſcuraſque motiones ab exili ſplendore minimæ lucis prodeuntes. Altera propoſiti cauſſa eſt, quia ſenſus, atque adeo principium cognoſcens ex organo, & facultate conſtitutum, neceſſario patitur phyſica, vera, & corporea paſſione dum ſuſcitatur, & impellitur ad opus, ob motum ab obiecto factum in organo corporali, & dum recipit in ſuo inſtrumento imaginem obiecti: at vero phyſica paſſio quælibet, [f] Ariſtotele Doctore, fit a contrario, & a diſſimili principio: cui ergo facultati ſubeſt organum corporeum, quod habet aliquas ſenſibiles qualitates, eius inſtrumentum non poterit affici a conſimilibus externis: vt enim aqua frigida frigidam non alterat, ſic obiecti ſpecies organum conſimili ſimulachro præditum non afficit: organo autem non affecto, non poteſt eo vtens facultas ad opus excitari, & ad obiecti cognitionem impelli: Vbi ergo fuerit oculus viuido Solis, alteriusve fulgidiſſimi corporis lumine perfuſus, ſimul exilem ſplendorem tunc videre nequit, quia is nihil ab hoc affici poteſt: Id autem ſoli viſui proprium non eſt, ſed alijs item ſenſibus commune; quoniam in maximo fragore bellicorum fulminum, & aquarum ad magni fluminis catadupas alte cadentium, non poſſumus audire ſermonem comitum nos alloquentium; vel quia leuior ille

Senſus cur nõ animaduertat impulſum obiecti.

Color qui fit inuiſibilis.

Senſum affici paſſione corporea.

Paſſio phyſica fit a cõtrario. [f] 1. phyſic. t. 43. & ſeqq. 1. de gen. t. 56 & ſeqq. 2. de an. t. 45.

Senſus nõ percipit ſimilia.

A ſonus auditum a maiori ſono vehementer affectum non afficiat; vel quia vis auditoria occupata circa ſubiecti ſibi aeris connati vehementiores agitationes factas a maiori ſono, leues motiones eiuſdem aeris congeniti factas a ſermone loquentium non percipiat. Neque obſtat, quod colores in fulgentiſſimo lumine omnes videri valeant, qui tamen leuius oculos afficiunt, quam lumen exiguum, exiliſque lux: ſi enim B lux omnis vehementius afficit organum, quam color qui eſt lumen materiatum; & tamen in viuidiori lumine viſus colorem cernit animaduertendo leuiſſimos coloris impulſus: cur idem viſus in lumine viuidiori non ſentiet lumen debilius, quod magis, quam color quilibet, organum mouet, atque laceſſit? Dicimus hoc inde prouenire, quia lumen exiguum afficit oculos eadem ſpecie affectionis, qua eos afficit viuidum lumen; vtrumque enim lumen viſum conſimiliter diſgregat: ſed color C longe alia ſpecie affectionis oculos afficit; quia colores & in genere viſibilium ſpecie differunt a lumine; lumen autem maius a minori, qua viſibile eſt, ſpecie non differt, quare in oculo motionem ſpecie differentem, affectionemque variam non procreat: Verum vt duabus motionibus ſecundum ſpeciem inter ſe diſſidentibus oculum ſimul agitantibus, id euenit, vt viſus D vtrumque motiuum percipiat eodem tempore; ita viciſſim duobus motionibus eiuſdem ſpeciei, multum tamen in robore diſparibus, eundem oculum ſimul afficientibus, id accidit, vt minor non animaduertatur a maiori diſtincta: quin etiam contingit, vt idem oculus ſimul diuerſis ſpecie motionibus agitetur ab obiectis variæ naturæ: at ab obiectis in genere viſibilium eiuſdem naturæ ſimul duabus motioniE bus in eadem ſpecie ſolo numero diſſidentibus agitari nequeat; nam in eodem ſubiecto duo accidentia eiuſdem ſpeciei ſolo numero differentia ineſſe nequeunt; quoniam accidentia ſui vnitatem numericam ab vnitate conſimili materiæ ſubiectæ ſortiuntur. Ad præcipuam vero difficultatem dicimus primo, vere omnia parum lucida, præſertimque polita corpora perfici, & collu-

Color eſt lumen materiatum.

Color aliter ac lumen afficit viſum.

Accidentia eiuſdem ſpeciei non eſſe in eodem ſubiecto. Vide infra c. 32.

Accidentia vnde ſui vnitatẽ accipiãt.

Lumine viuidiori, quæ illuſtrentur.

luſtrari a lumine viuidiori;ſed admonemus ea multam obtinere latitudinem, multorumque graduum eſſe; nam quæ plurimum differunt in ratione lucidi,ea hoc patiuntur, vt in maiori lumine quamuis illuſtriora reddantur, ac prius eſſent per ſe;non tamen viſu percipiantur,ob allatas nuperrime rationes; quæ vero in ratione lucidi minus inter ſe diſtant,vt Luna ſe habet ad Solem, ea videri poſſe in maiori lumine, ac illuſtriora conſpici,quam illo priuata. Dicimus deinde Lunam, ceteris paribus noctu magis effulgere,quam meridie: In eclipſi vero Lunare lumen vſque ad nos aliquo pacto pertingere, dum ea lumine Solis omnino priuatur: Ita in coniunctione cum Sole pars infima Lunæ deſtituta radijs ſolaribus interdiu nobis minime conſpicitur in hoc hemiſphærio; licet apud Indos in aere puriori conſpiciatur: craſſior enim apud nos aer lumen exiguum a Luna ſine Solis auxilio proueniens non permittit ad nos vſque pertingere, vt nubes craſſiores lumen Solis viuidiſſimum ſæpe nobis occultant in meridie, & aliquando vſque adeo, vt quid eclipſi ſolari ſimillimum inuehant; olim etenim obſeruauimus in opere[g] *De Vita* ex acutiſſimo Scaligero, [h]Meridie Solem defeciſſe, triduo poſt,quam Lunæ fuiſſet eclipſis, quod nulla ratione alia contingere potuit,niſi attractis a Sole vaporibus adeo ſpiſſis,vt viſus interciperetur; licet Scaligeri ſubtilitatem non ſapiat, vapores a Sole ſurſum trahi,hoc enim apparens eſt, ſed tamen craſſum, & falſum vulgi, atque adeo imperitę multitudinis aſſertum; quum ſubtiliores dicere debeant Solem radijs in reflexione multiplicatis aerem circa terram atterendo incendere, illiusque calorem de terra, & humido terræ circumfuſo duplicem halitum procreare ſimul, alterũ fumoſum igneæ naturæ participem, & vaporoſum alterum craſſitudinem aqueam retinentem, qui ſurſum veluti onus fertur a fumoſo, cui commiſcetur, ſponte ſua ſurſum aſcendente, citra omnem Solis attractionem: Quæ omnia late nos docuit non ſemel Ariſtoteles[i]in Meteorologia. Sed redeamus ad noſtrum inſtitutum. Dicimus deinceps corporum in tenebris effulgentium, exiguamque lu-

Luna noctu magis quam diu lucet.

Eclipſis Solis nube.

[g] lib.3.c.35.
[h] exerc.79. art.3.

Vapores non vere ſurſum trahi a Sole.

Vide infra cap.31.

[i] 1.meteor. ſum.1.c.4.
1.meteor.ſu.2 c.1.
1.meteor.ſu.3 c.1.2.

A cem in ſe obtinentium duo eſſe genera; nam alia repercutiunt ſplendorem aliunde receptum, alia ex ſe proprium ſolummodo ſplendorem emittunt: nos autem modo loquimur de ſplendore proprio cuiusque lucidi, quærentes cur exiguam lucem habentia interdiu non emicent, vt in tenebris: & obiectiones allatæ ſunt de corporibus aliunde ſuſceptam lucem reflectentibus:ſic Luna, ſic polita galea, cryſtallus, & id generis
B in lumine Solis ſplendidiora viſuntur, quam in tenebris, non merito proprij fulgoris; ſed beneficio alieni luminis, quod reflectunt:non ſic eſt de igniculis, qui proprio ſplendore fulgent in tenebris: & in radijs ſolaribus effulgere non conſpiciuntur: quia ſolum propria luce coruſcant, alienum vero lumen reflectere non poſſunt: In hoc genere ſunt Lucerna piſcis, & Dactylus item maris alumnus, de quibus ita canit Lippius,

Fulgentia in tenebris duũ generum.

„ *Eſt Lucerna mihi nomen, quod lingua*
C *refulget*;
„ *Si noctu aſpicias, lumina vera putes*.

Lucerna piſcis.

Item,

„ *Dactylus illuſtrat radianti lumine põtũ*;
„ *Appoſitus menſæ,lumine menſa nitet*.

Cuius naturam belle Plinius [k] aperit, inquiens, concharum e genere ſunt Dactyli, ab humanorum vnguium ſimilitudine appellati: His natura in tenebris,remoto lumine alio, fulgore clarere: & quanto magis humorem habent;
D Lucere in ore mandentium, lucere in manibus, atque etiam in ſolo, ac veſte, decidentibus guttis: vt procul dubio pateat, ſucci illam naturam eſſe, quam miremur etiam in corpore. Nec diſſimilem certe originem habet lumen Caſtoris,ac Pollucis,ſeu Helenę ſęua tempeſtate nauigantibus in tenebris effulgens; nempe ſuccum aerium pingui exhalatione lucidum, antennis, malisque nauigiorum adhærẽtem, in ijs ima-
E ginibus effulgere: at facilius in concharum læuore, quia politum, terſumque corpus lucidi ſucci vim acuit, augetque ad ſplendoris emiſſionem;& ipſum non ita celeriter imbibens,diutule ſeruat integrum. Hinc facile rationem aſſignens Galilaici phænomeni in lignea pixide; cuius diſputationẽ Romani Lycei Philoſophus primarius I. Cæſar La Galla [l] nuper inuulgauit, hiſtoriam ita de-
ſcri-

[k]lib.9. c.61.

Dactyli piſcis mirum.

Nauigantium Caſtores vndeoriantur.

[l] de luce, & lum. diſp. c.1.

ſcribens, Quum primum igitur matutino crepuſculo lumen irradiationem Solis præueniens aerem illuſtrauit, excellentiſs. Galileus accepta lignea pixide, nobis omnibus oſtendit lapillos in ea contentos, vt videremus, an lucem aliquam haberent; oſtendit autem illos primum in luce accenſa candela; deinceps vero in tenebris nullo admiſſo lumine; quumque fateremur omnes, nullum ipſos habere lumen; expoſita extra feneſtram pixide, ita vt lumine illo, non radiorum, quod primarium dicunt; ſed dubio adhuc, atque ancipiti ipſius crepuſculi, & ſecundario; quale in vmbris eſſe conſueuit; lapilli illuſtrarentur; poſt exiguum tẽporis ſpatium, rurſum clauſa feneſtra, ac nullo admiſſo lumine, in meris tenebris coruſcantes, atque lucidos lapillos nobis oſtendit, nullo ardore concepta, aut retenta luce; æque ac accenſæ prunæ in tenebris fulgere conſueuerunt: hanc vero eandem lucem, quod mirabilius eſt, paullatim languere, ac tandem euaneſcere videbamus: ex quibus multa deducebamus argumenta inuicem pugnantia. Nos autem citra repugnantiam dicimus lapillos illos in pixide clauſos (ſiue talcici ſciſſiles e Bononienſi agro deducti fuerint; ſiue arſenici naturam, cauſticamque habuerint; ſiue calcinati, aut affecti aliter extiterint) eamdem naturam habuiſſe, quam Dactyli marini; ac propterea non meridiano aeri ſicco, ſed matutino aeri roſcido in crepuſculis expoſitos, non de Sole viuido radios corporeos, materialemque lucem: vt egregius vir probare conabatur; ſed ex aere vapores roridos; quorum lux ingenita, ob tenuitatem ſui, ſubiectique raritatem, ex ſe inadſpectabilis, lapillorum læuore, ac denſitate vapores quoquo pacto craſſefaciente, ac terminante fota, in tenebris micat: ſed ſenſim lux ea languet, ac tandem euaneſcit; ſenſim areſcente rore, tandemque deficiente; ſeu a lapillis, ſeu a pixide, ſeu ab ambiente quomodolibet exſiccato. Sic noctu fungi putres, humida ligna, piſcium ſquamæ rutilant ab humore conſimili; quo exſiccato, nil habent amplius, quo ſplendeant. Sed hac de re latius in opere noſtro *De luminis natura & efficacia*.

Adamas lapillus, qui ferri, & ignis vim ſuperet; quique viciſſim emolliatur, & ſoluatur igne, ac hircino, leoninoque ſanguine, ac malleo conteratur. Cap. VIII.

EX Dalechampio [a] nobis [b] plerique negant Adamanti vim eſſe ignium victricem, malleisque ferreis indomitam: teſtimonium afferunt Garziæ [c] ab Horto, qui ſua Hiſtoria ſimpliciũ, & aliorum medicinalium, quæ ad nos ex India Orientali perferuntur, expertum ſe ait adamantem & in ſcobem malleolo redigi, & facillime confringi, atterique in mortario piſtillo ferreo; & hircino ſanguine non abrumpi: Quibus aſſentitur etiam in opere ſuo de lapidibus Petrus [d] Arlenſis. Nos autem ob hæc placitum non mutamus: In primis enim nec Dalechampius, nec Garzias negat Adamanti vim ignium contemptricem; quod nos dudum a [e] Plinio recepimus: ſed inficiatur vterque Adamantem ferro conteri non poſse, hircino ſanguine molliri, atterique poſse; quod nuſquam nos aſseruimus. Sed tamen hac in re placet etiam vetuſtos autores illos non deſpicere: nam præter Plinium Solinus [f] aſseuerauit adamãtem non ferro, non igne, ſed hircino ſanguine ſuperari: & impedire quoque magnetem ne ferrum trahat, ſi iuxta ponatur: Scilicet adamantis genera multa ſunt, quæ non omnia propoſitas habent dotes; aſt indicus adamas tantummodo eas obtinet prærogatiuas; vt Solinus, & Plinius confitentur: ſed quum, Garziæ quoque obſeruatione, adamantes indici non omnes æqualem nacti ſint perfectionem: propterea vt ille fatetur duos perfectos adamantes inuicem ſimul confricatos adeo copulari, adhærereque mutuo inter ſe, vt non facile ab inuicem ſeparari valeant; quod minus perfectis non euenit: multiplici a ſe facta propoſiti experientia: ita nos dicimus adamantes, quos experimento ſæpe comprobauerunt Garzias, Dalechampius, & Arlenſis ferro conteri, ſanguine hirci non atteri, magnetis opus non impedire, fuiſse adamantes aut non indicos, aut indicorum non omnino perfectos: vt pote nondum in loco ſuo natali a natura plene abſolutos, exacteque completos: At per-

[a] In Plin. lib. 37. c. 4. [b] lib. 1. c. 14. Lib. 3. c. 28. Cap. 48. [c] lib. 1. c. 4. [d] li. 2. c. 7. [e] lib. 37. c. 4. [f] cap. 53.

Adamas igni, & ferro inuictus.

Adamantis multa genera.

Adamas adamanti ſponte adhærens.

Adamas qui ferro, & igne ſuperetur.

Adamas imperfectus qui ſit.

perfectos Indiæ adamantes vere ſcribit Plinius incudibus deprehendi, ita reſpuentes ictum, vt ferrum vtrimque diſſultet, incudesque etiam ipſæ diſſiliant: quippe duritia inenarrabilis eſt: ſimulque ignium victrix natura: illa vero inuicta vis duarum violentiſſimæ naturæ rerum, ferri, ignisque contemptrix, hircino rumpitur ſanguine: nec aliter, quam recenti, calidoque macerata: & ſic quoque multis ictibus, tunc etiam, præterquam eximias incudes, malleosque ferreos frangens. Adamas hic Indiæ perfectus diſſidet cum magnete lapide in tantum, vt iuxta poſitus ferrum non patiatur abſtrahi: aut ſi admotus magnes apprehenderit, rapiat, atque auferat. Plinio conſentiens Solinus ait adamantes primos, qui ſunt indici, & perfecti, nec ferro vinci, nec igne domari: Verumtamen, ſi diu ſanguine hircino macerentur, non aliter, quam ſi calido, vel recenti, vel malleis aliquot ante fractis, & incudibus diſſipatis, aliquando cedere, atque in particulas diſſilire: Quæ fragmenta (vt ex Dioſcoride notarunt etiam Autores operis, cui titulus eſt Hortus [g] ſanitatis) ſcalptoribus in vſum inſigniendæ cuiuſcumque modi gemmæ expetuntur. Inter adamantem, & magnetem (ſubdit) eſt quædam naturæ occulta diſſenſio, adeo vt iuxta poſitus non ſinat magnetem rapere ferrum: vel ſi admotus magnes ferrum traxerit, quaſi prædam quamdam, quicquid magneti hæſerit, adamas rapiat, atque auferat. Ex quo loco Solini perſpicere licet aperte modum, quo adamas hircino ſanguine rumpitur; & cur Garzias, & alij ſuis experimentis hoc non ſint aſſecuti; cenſuerunt enim adamantem ſolo hirci ſanguine molliri; eiusque duritiem, ac vnitatem cruorem belluæ putauerunt demoliri; vt molleſcunt, & diſſoluuntur aceto vniones, & mercurio metalla vniuerſa: Sed Solinus ait non aliter hirci ſanguine adamantem diffringi, quam ſi calido, vel recenti beſtiæ cruore diu maceretur; & maceratus deinde malleis ſupra incudem ſæpe validis ictibus percutiatur; nam fractis aliquot malleis, diſſipatisque nonnullis incudibus, tandem adamas aliquando cedet, atque in particulas comminuetur. Et profecto ſi duriſ-

Adamas vt hirci ſanguine rumpatur.

Magnetis adamantis inimicitia.

[g] tract. de lapid. c. 1.

Adamantis cruſta ſculpendis gemmis idonea.

Hirci ſangui. ne vt rumpatur adamas.

A ſimis gemmis ſcalpendis ferrum ineptum eſt, vt conſtat experimento; & huic operi adamantis fragmenta ſunt aptiſſima; quomodo non erit perfectiſſimus adamas ferri victor inuictus? ſique lapis asbeſtus, amiantinus, alijque plures ignibus indomiti ſunt; quomodo idem adamas eſſe non poterit ignium contemptor? Noſtram ſententiam communire liceat etiam autoritate non ſolum Lucretij, [h] cui

B
" ------------------ *adamantina ſaxa*
" *Prima acie conſtāt, ictus contemnere ſueta:*

ſed etiam Dionyſij [i] Afri alicubi concinentis in hanc ſententiam, dum de India loquitur.

" *Hic fulget lymphata adamas, qui pectora ſanans,*
" *Et prohibens miſeris occulti damna veneni,*
" *Quem minime valeat ferrum ſuperare, nec ignis,*
" *Frangitur hircino maceratus ſanguine tantum,*
C *Sed tepido, fractis multis incudibus ante.*

Sed vt inter Iuniores [k] Io: Paullus Pernumia in ſua naturali Philoſophia de propoſito hæc infit, Secunda ſpecies gemmarum albarum ea eſt, quæ adamas appellatur; ita dictus a Græcis, quod ipſum nec ferrum, nec ignis domare poſſit; Solet a natura generari ex eodemmet ſucco, aut parum differenti, ex quo etiam chryſtallus gignitur; ſed fortius condenſato; vnde differt adamas a cryſtallo in duritie: D qua quidem tantum pollet, vt ſi ſuper incudem ponatur, malleum potius ſui duritie maxime reſiſtente inficiat, quam quod a malleo infici poſſit; tametſi cum ſanguine hirci, aut leonis efficiatur mollis. Magnus demum [l] Albertus in libro ſuo de mineralibus Adamas, inquit, lapis eſt duriſſimus, parum obſcurior cryſtallo, coloris tamen lucidi fulgentis; adeo ſolidus, vt nec igne, nec ferro molleſcat; E ſoluitur tamen, & molleſcit ſanguine, & carne hirci; præcipue ſi hircus aliquandiu ante biberit vinum; vel petroſilum, vel ſiler montanum comederit: quia talis hirci ſanguis etiam ad frangendum lapidem in veſica valet infirmis de calculo. Soluitur etiam adamas plumbo, propter multum argentum viuum, quod eſt in ipſo: penetrat ferrum, & ceteras gemmas omnes, præter

Gemmis ſculpendis aptus adamas.

[h] lib. 2.

[i] De ſitu orbis in fine.

[k] lib. 3. c. 12.

[l] lib. 2. tr. 2. c. 1.

Plumbo ſoluitur adamas.

Adamas vbi naſcatur. ter chalybem, in quo retinetur. Naſcitur autem in Arabia, & Cypro ſecundum plurimum: ſed Cyprius eſt magis mollis, & obſcurus. Indicum ipſe nuncupat Arabicum, quod ſua tempeſtate ab Indis ad nos per Arabiam aduheheretur: ſed & in Arabia quoque adamas oriri poteſt: idemque perfectus, qui ferri, & ignis vires eludat; hircino ſanguine molleſcat. Hæc de re late Franciſcus [m] 2. de gem. miſc. 15. [m] Rueus, & Euax in ſuo lapidario.

Venti qua ratione ſiluas incendere poſſint. Cap. IX.

[a] lib. 2. c. 19 [b] li. 12. c. 19 ÆGreferunt alij, quod [a] olim [b] Plinio negauerimus, auſtros in India tam ardentes flare, vt æſtatibus ſiluas accendant; quoniam a ventis montium ſiluas flammam concepiſſe autorem afferunt Thucididem ſummum hiſtoricum. Ceterum nos in ventis duo agnoſcimus; vnum eſt, qualitas tangibilis nuncupata, quæ inter ventos auſtri calidi eſſe cenſentur; aliud eſt, motus localis, impetusque vento cuicumque naturalis; quo venti aerem, & quæ in aere ſunt, huc illuc ſemper impellere videntur: Nos quidem Plinio negauimus auſtros poſſe calore, feruoreque ſuo ſibi ſeu naturali, ſeu aduentitio vllum combuſtibile inflammare; quia tanta non eſt in vllo vento caliditas, quæ lignum incendere, ſiluasque virentes inflammare, comburereque valeat. Non tamen inficias iuimus vnquam ventos impetu, motuque locali agitantes inter ſe ſe ſiluarum ligna, ex ijs inuicem attritis ignem, quo ſiluæ comburantur, excitari poſſe; nam agnouimus, & alibi profeſſi fuimus in opere [c] *De ſpontaneo viuentium ortu*, & multo prius in libro [d] *De perfecta conſtitutione hominis in vtero* Indos occidentales lignorum affrictu, vt nos chalybis, & ſilicis confrictu, ignem ad vſus domeſticos quotidie ſibi comparare. Ac reuera Thucidides allatus a viris egregijs noſtram ſententiam communit, Plinianam opinionem non fouet, dum de propoſito ita ſcribit, Iam enim in montibus ſilua a ventis in ſe ſe contrita, ſponte ſua ex ſe ignem, & flammam ſurſum extulit: Quibus verbis non ait Hiſtoricus incenſam fuiſſe ſiluam ab ardore ventorum inflammatam, vt obijcitur; ſed ab eorumdem motu, & impetu in ſe ſe contritam ignem ſponte concepiſſe. A nobis itidem apertiſſime ſtat [e] Lucretius, ita de hoc argumento ſuauiſſime concinens,

Venti calore non poſſunt incendere ſiluas.

Ventus motu ſiluam incendere valet.

[c] li. 1. c. 126. [d] cap. 21.

[e] lib. 1.

At ſæpe in magnis fit montibus (inquis) vt altis
Arboribus vicina cacumina ſumma terãtur
Inter ſe, validis id facere cogẽtibus auſtris:
Donec flammai fulſerunt flore coorto:
Scilicet, & nõ eſt lignis tamẽ inſitus ignis.
Verum ſemina ſunt ardoris multa; terendo
Quæ quũ confluxere, creãt incendia ſiluis.

Venti vt ſiluas incendant. Sic igitur & Lucretio venti non quia calidi, ſed quia validi nemora incẽdunt: nempe auſtri non calore ſuo, ſed impetu, motuque locali affricantes lignum vicino ligno ſiluas inflammant; atteruntenim aerem intermedium, qui tali attritione igneam naturam adeptus propinqua ſibi ligna tangens comburit; quorum flamma gliſcens totam mox ſiluam accendit. [f] Boccatius etiam, & ante illum [g] Vitruuius Architectorum pater nobis ſuffragatur inquiens, Homines vetere more, vt feræ, in ſiluis, & ſpeluncis, & nemoribus naſcebantur (quod & [h] Plinius non diffitetur aſſerens antea ſpecus fuiſſe pro domibus) ciboque agreſti veſcendo, vitam exigebant: Interea quodam in loco ab tempeſtatibus, & ventis denſæ crepitantibus arbores agitatæ, & inter ſe terentes ramos, ignem excitauerunt; & eo flamma vehementi perterriti, qui circa eum locum fuerunt, ſunt fugati. Statius [i] item, cui

[f] 12. de gen. Deor. c. 70. [g] lib. 2. c. 1. Homines antiquitus vbi habitarent. [h] lib. 7. c. 56.

Non graſſante noto citius nocturna peredit
Flamma nemus ----------------

[i] 6. Thebai.

noſtrum placitum tuetur, Plinianum aſſertum non firmat; nam Auſter, qua Notus dicitur, humidus, & nebuloſus ventus eſt [k] Agellio; νοτὶς enim græce humor nominatur: ventus autem nebuloſus, & humectus calore non pollet, quo ſiluas incendere queat; ſed impetu, motuque celeri arbores affricando intermedium aerem atterere poteſt: attritioneque illum in ignem, quo nemora inflammata comburantur, conuertere valet. Ceterum neque Plinius eo loci talem ſententiam de ſua mente pronunciat: verum eam ex alijs autoribus affert; ait enim ſe inueniſſe apud Au-

[k] lib. 2. c. 2. Notus ventus cur ita vocatus.

Autores, auſtros in India tam ardentes flare, vt æſtatibus ſiluas accendant. Ælianus [l] etiam nobis aperte ſuffragatur miram deſcribens hiſtoriam huiuſ-

[l] 16. de animal. c. 39.

» modi, Iam qui de Chiorum rebus hiſto-
» riam conſcripſerunt, ad quamdam Pel-
» lenæi montis vallem, proceris arbori-
» bus frequentem, atque opacam, maxi-
» ma magnitudine Draconem inquiunt
» procreatum fuiſſe; cuius ſibilum Chij
» vehementer perhorreſcerent; magni-
» tudinem vero nulli neque agricolæ,
» neque paſtores accedendo propius cō-
» ſiderare auderent, ſed ex ſolo ſibilo
» ingentem quamdam, & formidoloſam
» feram beſtiam eſſe ſuſpicarentur: Eius
» tamen magnitudinem tandem mirabili
» quadam machinatione, atque ſolertia
» cognitam fuiſſe: Vento nimirum vehe-
» mentiſſimo vallis arbores concuſſas, &
» violenter colliſos ramos ignem conce-
» piſſe: & ſimul inde ingens incendium
» excitatum, locum omnem comprehen-
» diſſe, & feram circumdediſſe, eamque
» interceptam, quum elabi non poſſet,
» ardore flammæ conflagraſſe: Itaque
» nudato loco omnia cōſpicua facta fuiſ-
» ſe: & vero Chios metu liberatos, quum
» ſpectatum veniſsent, inuſitata magni-
» tudine oſsa, & immane caput offendiſ-
» ſe; vt ex ijs qualis quantuſque viuus il-
» le fuiſſet, conijci poſset. Sic ergo venti, non ardore, ſed motu, ac impetu ſiluas incendunt.

Serpentis mira magnitudo.

Qua ratione igneſcentis aeris ſubſtantia diuidi, & atteri poſſit a radijs Solaribus reflexis, qui accidentia ſunt. Cap. X.

[a] lib. 2. c. 22.

NOn accipiunt alij, quod [a] ſupra etiam conſtituimus, aerem in radiorum reflexu, ac multiplicatione atteri, diuidique in partes minutiſſimas; quoniam radij accidentia ſunt; atque adeo non poſsunt aeris corpulentiam, ſubſtantiamq. atterere, ac in multas partes actu diuidere: Adduntque aerem a Sole illuminatū in radiorum reflexione continuum eſse, non autem in partes actu diuiſum: quid enim poteſt, inquiunt, medium excogitari corpus inter illas partes aeris ab inuicem diſcretas collocatum exiſtere? nullum omnino. Sed ob iſta nobis a ſuperiori dogmate

A diſcedendum non eſt: Ad primam enim oppoſitionem concedentes radios ſolares eſse accidentia: negamus eos proinde non poſse corpulentiam aeris atterere, ſubſtantiamque diuidere; nam primo color albus, qui accidens eſt, definitur eſse diſgregatiuus inſtrumenti viſorij, ſeu diſgregans viſum; hæc autem diſgregatio nihil eſt aliud, quam ſpirituum viſoriorum diſſipatio, & ſolutio vnitatis oculorum; non enim alia

Radios eſſe accidentia.

Accidens vt diuidat ſubſtantiam.

B de cauſa diu per loca niuoſa, nimiumve ſplendida perambulantes oculis dolemus, niſi quia ſpecies repræſentans colorem album, lucidumque corpus, in aere medio genita, & inde in oculum ſuſcepta, oculi vnitatem ſoluit: dolor etenim Medicis illuſtrioribus eſt ab vna continui ſolutione, tamquam a cauſſa proxima, & adæquata: Si ergo imago coloris albi poteſt oculi continuitatem diuidere, vnitatemque ſentientis particulæ ſoluere; indeque dolorem

Oculi diu ambulantium per niues cur doleant.

Dolor eſt a ſolutione continui.

C procreare; licet inter accidentia in genere qualitatis collocetur; quidni lumen, quod eſt imago lucidi corporis, poterit aeris mollem ſubſtantiam atterere, tenuemque, ac raram eiuſdem corpulentiam diuidere? craſſior enim eſt oculi ſubſtantia, viſiuorumque ſpirituum corpulentia, quam aeris conſiſtentia: quippe ſpiritus viſorij ſunt omnium animalium ſpirituum craſſiſſimi; quibus ſolis a natura per opticos ner-

Lumen eſt imago corporis lucidi.

Viſorij ſpiritus omnium craſſiſſimi.

D uos dati ſunt Galeni [b] teſtimonio, & Herophili obſeruatione, patentes meatus, & mollior, laxiorque ſubſtantia, quam vlli alteri neruo contigerit. Immo vero ſpiritus non dolent, quum viuentes non ſint; ſed capax doloris a diuturno coloris albi, & viuidioris luminis intuitu eſt oculi ſubſtantia; quam quum duriuſculam, ac proinde ſectioni, ac ſui diuiſioni repugnantem, atterere, ac diuidere ſoleant imagines coloris albi, & intenſæ lucis, dolorem in

Optici nerui perforati.

[b] 10. de vſu part. c. 12. 4. de loc. aff. c. 2.

Spiritus non dolet.

Dura ſectioni reſiſtunt.

E oculis procreantes eorum continuitatem ſoluendo; proculdubio radij multiplicati facillime poterunt atterere aerem, diuidereque illius corpulentiam nullius omnino ſoliditatis participem. Deinde vero dicimus accidentia materialia nuncupata non poſſe de ſe corpoream ſubſtantiam diuidere; ſecus eſſe de accidenti, quod ſpirituale vocatur;

Aer ſoliditate caret.

Accidentia duum generū.

Lumen quale accidens ſit.

modo lumen eſt accidens immateriale; ac proinde vt oculi, ſpirituumque viſoriorum ſubſtātiam diuidere poteſt, corpulentiamque diſgregare; ita plane aeris materiam facilius atterere valet.

Qualitas nuda poteſt ſubſtantiam diuidere.

Deinceps autem falſum eſt a nuda qualitate non poſſe corporis vllius ſubſtantiam atteri,& diuidi,nonne Medicorum quotidianis obſeruationibus a nuda qualitate ſeu calida,ſeu frigida,quæ parit intemperiem abſque materia, procreantur intenſiſſimi dolores?eſt autem nuda qualitas intemperiem excitans abſque materia nuncupatam; & dolor omnis eſt a ſolutione continui vel occulta, vel manifeſta: ſolutio vero continui nihil eſt aliud, quam ſubſtantiæ corporeæ diuiſio in partes. Nec refugium eſt,ad quod ſe recipiant viri clariſſimi, negantes omnem dolorem eſſe a ſolutione continui; ſtatuentesque ipſum oriri ab intemperie, veluti a cauſſa omnino diſtincta; Nam intemperies,quæ male afficiens organum tactus dolorem procreat, eſt ſecundum qualitates tangibiles appellatas; quia tactus nonniſi a tangibilibus affici poteſt immediate, qua tactus eſt, & a ceteris ſenſibus diſtinctus,ſub qua formali ratione ad eum ſolum pertinet affectio doloris: Modo coloris albi, lucidique corporis imago non eſt apta in oculis gignere intemperiem ſecundum qualitates tactiles vlla ratione; ſed inuehit dolorem diſgregando viſum, atque adeo ſoluendo membri continuitatem.

Continui ſolutio quid.

Tactus a quibus afficiatur.

Dolor qui non ſit ab intemperie.

Natura communis opera miranda faciens.

Denique vero præter cuiuſque rei naturam peculiarem, nonne datur omnium conſenſu natura quædam vniuerſalis opera miranda faciens, vt puta grauia ſurſum aſcendere cogens,& leuia deorſum deſcendere, ne detur vacuum? molliſſimumque aerem duriſſima corpora diſrumpere faciens, ne detur corporum penetratio? Ita ſane vniuerſalis eadem natura,ne ſimul in eodem ſubiecto plura ſint eiuſdem ſpeciei accidentia ſolo numero a ſeinuicem diſſita,efficit vt aer in radiorum reflexione, multiplicationeque diuidatur in tot numero partes, quot numero radij procreantur; quo vnicuique radio adſit proprium ſubiectum numero diſtinctum a ſubiecto alterius cuiuſque radij; natura enim non minus, quam vacuum, & corporum penetrationem,abhorret,euitatque omni conatu: ne duo eiuſdem ſpeciei accidentia ſolo numero inter ſe diſſidentia in eodem ſubiecto ſimul inſideant;quia natura vult ea eſſe vnum numero,quorum eſt vna numero materia; vt obſeruauit pridem[c] Ariſtoteles.

Vide infra cap. 32.

Natura vacuū fugit. Penetrationē.

[c] 5. metaph. tex. 12.

Ad ſecundam autem obiectionem dicimus inter partes aeris in radiorum multiplicatione attriti, atque diſcreti, diſgregatique, nullum reuera ineſſe corpus intermedium; ſed partes illas eſſe ſibi inuicem contiguas,non continuas; nec intermedio corpore, aut vacuo a ſe inuicem diſtantes: Vt enim inter cæleſtes orbitas, interque ſphæras elementorum ſingulas, quæ mutuo ſe ſe contingunt, nullum penitus intereſt medium corpus; ita profecto non oportet inter aeris partes diſcretas ob radiorum ſolarium multiplicationem vllum corpus intermedium reperiri: eſt aer natura ſua corpus continuum; ſed in reflexorum radiorum multiplicatione diuiſus, & attritus in partes minimas, illas habet ſibi inuicem contiguas immediate: nullo autem intermedio corpore ab inuicem diſtantes, atque diſſitas.

Aeris partes eſſe cōtiguas non cōtinuas vt contingat.

Aer natura ſua eſt continuus.

Cucurbitulæ medicæ carni affixæ flamma vt phyſice ab aere, a fumo, & alijs de cauſſis etiam extinguatur. Cap. XI.

Poſt hæc nobis obijciunt viri præclari, male conſtitutum fuiſſe in ſuperioribus[a]in medicis cucurbitulis carni ægrotantium affixis exortam flammam a fumo ſuffocatam interire; quum certo conſtet, inquiunt, eam extingui ſuffocatam a corpulentia carnis intus attractæ ad replendum vacuum cucurbitulæ;quod tantopere abhorret omnis natura. Ceterum nec iſta nos turbant: quia quum videamus cucurbitulam, aut etiam cyathum mortario lapideo in morem cucurbitulæ ſuper triticeæ maſſæ circularem coronam appoſitum id pati, vt intus ardens flamma extinguatur abſque eo, quod vlla portio lapidis intra vas vitreum ignis vi attrahatur;licet arcte adeo poculum mortario per circulum triticeum adhæreſcat, vt illæſo poculo magnum pondus lapidis appenſi diu ſuſtineatur, & cum adſtantium admiratione per multum tempo-

[a] lib. 2. c. 25.

Cyatho appēſum mortarium vt feratur.

ris interuallum circumferatur: proinde audacter negare potuimus cucurbitulæ medicæ flammam a carne ſurſum attracta ſuffocari, aut extingui. Sed eius extinctionis cauſſam ita ex rei natura nunc expiſcamur: nempe quia calefactus ab ardente igne intra cucurbitulæ cauitatem comprehenſus aer, ignem ſibi contrarium, a quo corrumpi non vult, effugiens extra cucurbitulam, vacuum ne detur, in cauſſa eſt vt vel aer exterior, vel caro ad replendum inane vaſis ingrediatur, abſque eo quod ab igne vlla ratione trahatur; & quia ſæpenumero cum impetu aer exterior cucurbitulam ingreditur: ideo venti, ac flatus naturam induens facile flammam in ſtuppa exardentem extinguit: Caro vero membri præter modum ab igne calefacta inflatur, & extuberans, vnaque claudens vaſis orificium cogit aerem internum cum fumo, & flamma in arctum locum; in quo, ne detur corporum penetratio, ab aere, a fumo, & a carnis tumore vndique compreſſa flammula citiſſime ſuffocatur, non ab attracta carne. Præterea vero extuberantis carnis, aerisve intra cucurbitulam degentis ſubſtantiam calor ignis in eo vaſe ardentis ita ſolet afficere neceſſario, vt inde multam fumi, & exhalationis copiam procreet; cui fumo quum aditus ad externam regionem minime pateat; optime, arcteque iuncta cucurbitula corpori, cui affixa eſt, neceſſario fumus ille flammam extinguit, ſuffocatve ſui vbertate; ne vlterius nouum fumum generando Naturæ inuiſam corporum penetrationem inuehat. Sin autem neque caro, neque aer exterior intra cucurbitulam ingrediatur, vt quando lapidi affigitur: tunc aer intra cucurbitulam comprehenſus ab ardente igne incluſo rarefactus, & exhalatio quoque de combuſtibili aſſidue genita maiorem locum ſuæ corpulentiæ ampliori proportionatum requirentes, flammam ſtatim extinguunt, vt eius locum ſibi occupantes penetrationem corporum, non minus, quam vacuum, toti naturæ infenſam, minime permittant; ſed procul arceant ingruentem, imminentemque.

Cucurbitæ [m]edicæ flam[m]a non extin[g]uitur a tu[m]ore carnis.

[C]ur cucur[bi]tulæ non [h]hit.

[C]ucurbitæ la[pi]di affixæ i[g]nis a quo ex[ti]nguatur.

A *An aer terræ ſubſtantiam magis penetret, quam aqua. Cap. XII.*

OBijciunt alij nobis antea[a] decernentibus terram multo magis ab aere penetrari poſſe, quam ab aquæ craſſiori ſubſtantia; tum nos ipſos dudum[b] in opere *De ſpontaneo viuentium ortu* conſtituentes aerem aqua, & oleo tenuiorem non exire ex carioſo dolio, ex quo ſatis aperte oleum egreditur, & aqua per exiles meatus: tum etiam B rei naturam, qua certo conſtat aerem ſponte non penetrare terræ ſubſtantiam quantumuis ſpongioſam; quoniam aeris grauitas tanta non eſt, vt ad interna viſcera terræ permeare valeat; ad quæ ſponte permeat aqua aere longe grauior; quod ſcite nos docuit[c] Ariſtoteles alicubi ſtatuens, ſi de mundo terra ſubtrahatur, in eius locum ſponte naturæ aquam cito deſcenſuram, & aerem naturali motu in aquæ priorem ſe- C dem conceſſurum; non tamen aeri tantam ineſſe grauitatem, qua & ille, ſublatis duobus elementis inferis de mundo, in terræ locum infimum naturaliter cōtendere valeat. Nos autem ob hæc priſtinam ſententiam minime damnabimus, qua finximus de lucernis intra terram conditis fumos aſcendere poſſe per cęcos terræ meatus ad apertum aerem; quia per quos aqua craſſior ingreditur; per eoſdem poros tenuior fumus, & D aer fumo quoque ſubtilior egredi facillime poteſt. Ad primam enim oppoſitionem dicimus huic dogmati non repugnare placitum, quo alibi ſanximus ex carioſo dolio aerem non exire, vnde craſſior aquæ, oleique ſubſtantia effluere conſpicitur; effluit enim aqua, & oleum, quatenus vtrumque corpus eſt graue violentia detentum extra proprium locum: ſed aer intra vas manens in loco proprio, & ſi longe ſit oleo, & E aqua tenuior, cur exire debeat ex vaſe quantumuis poroſo, rimarumq. pleno? Deinde aer, qui exiſtens in loco ſuæ naturæ conſentaneo ex vaſe non exit; ex quo aqua, & oleum, ceu ex loco ſibi nonnaturali exeūt; ad horum egreſſum facile ingreditur per eoſdem poros externus aer, ne detur vacuum, ingreſſurus etiam per exiliores, quanto eius corpulentia tenuior eſt, quam aquę, oleiq. ſub-

[a] lib. 1. c. 32.

[b] lib. 4. c. 44.

[c] 4 cæl. t. 39.

Fumus eſt tenuior aquis.

Oleū vt exeat vnde non exit aer.

ſubſtantia; Vt fatendum ſit, non ſolum A per eos meatus, per quos egreditur oleum, & aqua, non neceſſario exire debere aerem vtroq; illo corpore ſubtiliorem; quod alibi profeſſi fuimus; verum etiam per eos poros tranſire poſſe flammam[*d*] Ariſtoteli, & fumum, & his vtriſque aerem tenuiorem, per quos aquæ, oleiq. ſubſtantia craſſior permeare valet, quod ſupra conſtituimus. Ad ſecundam obiectionem primo concedimus aerem non habere tantam grauitatem, B qua ſponte ad locum terræ naturalem contendere queat; licet in locum ab aqua nunc occupatum naturali motu feratur, ſi aqua inde quauis ratione remoueatur: ſed admonemus nos antea conſtituiſſe aerem ob maiorem ſui tenuitatem poſſe ſpongioſam terræ ſubſtantiam penetrare melius, quam faciat aqua multum aere craſſior; ſiue penetratio iſta vulgaris innitatur motu naturali ab aeris grauitate profecto; ſiue præter naturam aer ad terræ viſcera C moueatur. Deinde vero propoſita obiectio agit de motu aeris exterioris ad terræ penetralia inferiora; nos autem ſuperius egimus de fumo, & aere in viſceribus terræ procreato ex ellychnio ibi ardente: quorum aſcenſus ad æthera per terræ corpulentiam rimoſam, ſpongioſamve motus eſt aeri, & fumo naturalis. Deinceps autem etſi deſcenſus aeris ad terræ intimos receſſus non ſit ſecundum naturam ſpecialem aeris; eſſe D tamen poteſt motus aeris ſecundum naturam vniuerſi vacuum abhorrentis, omnique conatu fugientis: nam ſi vndecumque immineat in terræ penetralibus, intimiſque finibus inane; ſtatim natura illuc aerem de ſuprema regione demittit ad locum eum replendum; ni aliter ipſum euitare, impedireque valeat: adeo fugit, metuitque vniuerſi natura vacuum.

Aer per eos poros meare poteſt, per quos aqua, & oleũ [*d*] 24. ſect. probl.

Aer non ſponte contendit ad locum terræ.

Aer vt terram permeet.

Fumi motus naturalis.

Aeris deſcenſus ad centrũ, vt eſſe poſſit naturalis.

Quid Plinio ſit morbum eſſe aliquem per ſapientiam mori, Cap. XIII.

E

QVod item ſuperius [*a*] aſſeuerauimus, Philoſophos in vehementi meditatione animum a corpore auocantes reuera viuere, licet vere Plinius [*b*] aliquando aſſerat Morbum eſſe aliquem per ſapientiam mori; noſtrum inquam hoc placitum nõ placet viris eruditis; alijs eorum cum Dalechampio exiſtimantibus Plinianum decretum falſum extare: atque adeo legendum eſſe textum ita mutatum, Atque etiam morbus eſt aliquis deſipientem mori: deſipientiæ nomine phrenitim connotantibus: Alijs exponentibus Plinio per illa verba vulgati codicis indicari, Morbum eſſe aliquem de morbo imminente cogitare. Nos tamen neutris aſſentiri poſſumus: non quidem prioribus, tum quia mors deſipientis, ac phrenitici vere morbus non eſt vllus, ſed morbi finis, ac terminus ab eo ſpecie diſtinctus; vt clare nos docuit Hippocrates [*c*] inquiens in morte morbum deficere; tum quia Plinius ait huiuſmodi mori per ſapientiam eſſe morbum aliquem: nõ morbum ſimpliciter; quum tamen phrenitis, cui reſpexit Dalechampius, ſit morbus acutiſſimus, non morbus aliquis, cum diminuente conditione. Non valemus etiam poſterioribus aſſentiri; tum quia nimis libera, vel potius extorta eſt interpretatio, per ſapientiam mori, ſi vertatur in id, quod eſt De morte imminente cogitare; tum quia noſcere, & conſiderare ſe moriturum, in ægrotantibus non eſt morbus per ſapientiam; nam idiotas longe magis angit metus mortis imminentis, quam ſapientes viros, qui eam deſpiciunt; Socrates enim ſapientiſſimus philoſophus ab hauſto veneno mortis imminentis violentia non turbabatur; ſed æquanimiter, vel potius magnanimiter in carcere mox moriturus cum diſcipulis philoſophabatur. Si Plinius eo loci Politicum ageret, virumve moralem inſtitueret; profecto nihil aliud nos edoceret, quam quod Andreę Spinulæ Franc. F. viro nobilitate, eruditione, ciuilique Philoſophia inter Genuenſes Patricios ſumme conſpicuo, ex tempore, non ita pridem, dum hac de re comphiloſopharemur, in mentem venit: Plinium ſcilicet damnare, tamquam animi morbum, ac vitium, ad perditæ ambitionis amentiam vergens, τὸ captare auram famoſæ mortis: quo morbo & ipſummet Plinium mihi notauit in Sicanios ignes adactum; nedum pleroſque alios antiquitus laboraſſe; de quibus in Agricolæ vita Tacitus ita, *Sciant quibus moris illicita mirari, poſſe*

[*a*] lib. 3. c. 7.

[*b*] lib. 7. c. 50.

Mors quæ finis morbi.

[*c*] 5. ſect. ap 9.

Morbum i[n] morte defic[e]re.

Phrenitis m[or]bus acutiſſimus.

Mortis met[us] magis angi[t] idiotas, qua[m] ſapientes.

Socrates mo[r]te imminen[te] non turbatu[r] philoſophabatur.

poſſe etiam ſub malis Principibus magnos viros eſſe: obſequiumque, ac modeſtiam, ſi induſtria, ac vigor adſint, eo laudis excedere, quo plerique per abrupta, ſed in nullum rei poſt vſum, ambitioſa morte inclaruerunt. Sed quia Plinius ibi Phyſicum agit, de varijs morbis humanum corpus male habentibus orationem habens: ideo nobis aliter eſt intelligendus. Ego quidem, ſi locus vllus apud Plinium ſalebroſus offenditur, hunc vnum profecto difficillimum eſſe reor; in quo, dum ageret de morborum varijs exemplis, hanc protulit ſententiam, *Atque etiam morbus eſt aliquis per ſapientiam mori:* ſed tamen textum Plinij vulgatum retinendum eſſe arbitramur, & illius verba in ſignificatione propria recipientes dicimus, Quum mori generatim nihil aliud ſit, quam animam a corpore ſeparari; quumque ſeparatio iſta duplex eſſe valeat, ſeu bifariam fieri queat: nimirum tum per naturam, ſeu per cauſſas naturales; quæ realis eſt ſeparatio animæ a corpore; nec eſt proprie morbus; ſed eſt morbi proprie dicti finis, terminusque poſtremus: tum etiam per ſapientiam, dum ſcilicet contemplationis actu animus auocatur a corpore ad obiectum intelligibile; alias quidem magis, vt in profunda illa meditatione, quam Ecſtaſim appellamus; alias vero minus, vt in omni meditatione; quæ ſeparatio animi a corpore non eſt realis, ſed intentionalis, & a Platonicis frequentiſſime mors appellatur; ac ſpeciatim quum definiunt Philoſophiam eſſe mortis contemplationem, hoc eſt animæ non vtentis corpore, ſed a corpore in operando ſeparatæ illam operationem, quæ proprio nomine meditatio dicitur: Qua de re mirifice Macrobius ex Platone ſcribens, Plato duas mortes hominis nouit: nec hoc nunc repeto, quod ſuperius dictum eſt, duas eſſe mortes; vnam animæ, animalis alteram: ſed ipſius quoque animalis, hoc eſt, hominis, duas aſſerit mortes; quarum vnam natura, virtutes alteram præſtant: homo enim moritur, quum anima corpus relinquit ſolutum lege naturæ: mori etiam dicitur, quum anima adhuc in corpore conſtituta corporeas illecebras Philoſophia docente contemnit, & cupiditatum dulces inſidias reliquaſque omnes exuitur paſſiones: & hoc eſt, quod ſuperius ex ſecundo virtutum ordine, quæ ſolis philoſophantibus aptę ſunt, euenire ſignauimus: Hanc ergo mortem dicit Plato ſapientibus appetendam. Hanc ſane ſeparationem, quam vulgus non arbitratur eſſe morbum, Plinius ſupra vulgum ſapiens hic recte aſſerit eſſe morbum quemdam: non quidem morbum ſimpliciter; tum quia formaliter non eſt vlla morbi ſpecies, nec in ſoluta vnitate, nec in mala conformatione, nec in intemperie; tum quia nullis corporalibus medicamentis curatur: ſed eſt quidam morbus veluti ſpurius, improprieque dictus; quoniam veri morbi proprietatem præcipuam habet; quæ eſt operationum læſio: morbus etenim definitur eſſe affectio præter naturam per ſe primo lædens operationes; illas vel diminuendo, vel deprauando, vel omnino auferendo: Porro meditatio, & ecſtaſis, atque adeo Platonica illa mors per ſapientiam hominibus contingens, non eſt affectio præter naturam; ſed ſupra naturam, vel ſi placet etiam ſecundum naturam hominis; qui animal eſt rationale, atque intellectiuum, ſapientiæque capax. Quocirca mori per ſapientiam, ſiue animæ ſeparatio a corpore in meditatione, vere morbus non eſt ex eorum numero, quos Medicina pharmacis curare contendit; ſed tamen eſt morbus aliquis; quia lædit viuentis hominis operationes; aliquando quidem eas abolendo; quod profunda meditatio, & ecſtaſis exquiſita efficere conſueuit; aliquando vero eas diminuendo; quod efficit contemplatio citra ecſtaſim; quæ auocans magna ex parte, ſi non ex toto, animam ſuperiorem, intellectum ſcilicet, a corporis commercio, & gubernatione, cum vitæ functiones inferiores lædit; tum etiam veros morbos acceſſit; nam contemplationi plurimum vacantes valetudinarij ſunt; ac vegetales, ſenſualesque vitæ functiones non ita probe obeunt, vt qui a ſtudijs alieni vitam agentes, animum a corporis gubernatione non auocant: inferiores enim animæ partes, vegetatiua ... & ſentiens, vbi non gub... ab altiori anima, ſua ... obire nequeunt: Quamobrem ...

Plinij locus difficillimus explicatur.

Mori generatim quid.

Animæ a corpore ſeparatio duplex.

Sapientia vt ſeparet animā a corpore.

Mors Platonica quid ſit.

Lib. 1. in ſom. Scip. c. 11. & 13

Mors quæ ſit morbus.

Morbi proprietas.

Morbi definitio.

Mors quæ ſit hominis ... præter naturam.

Morbus qui ad ... non attineat.

Ecſtaſis vt lædat operationes.

bus vulgaris Medicorum opem efflagitans, eſt affectio præter naturam corporis animati per ſe primo lædens vitæ operationes, eo quia eſt vitium inſtrumenti corporei, cuius miniſterio illæ obeuntur: ita ſane mors iſta Platonica, per ſapientiam Plinio nuncupata, eſt quidam morbus animæ, affectioque ſeu ſupra, ſeu ſecundum hominis naturam, primo lædens operationes vegetales, & ſenſuales, eo quia citra læſionem inſtrumenti eis neceſſarij, priuat inferiores animæ partes debito auxilio; quo indigent ab anima intellectiue ad ſuas quaſcumque operationes rite obeundas. Scite itaque Plinius cum antiquiore ſapiente, aſſiduam meditationem, carnis eſſe afflictionem aſſeuerante; & cum Seneca [e] ſcribente, *Sapientem, affectatoremque ſapientiæ adhærere quidem in corpore ſuo, ſed optima ſui parte abeſſe, & cogitationes ſuas ad ſublimia intendere*; cum his inquam Plinius Mori Philoſophicum, præter morbos vulgatos, etiam ait morbum quemdam eſſe ipſum mori per ſapientiam, quod eſt per contemplationem rerum auocari, ac ſeparari animum a corpore, & ab animis inferioribus; vt contingit & excellenter in ecſtaſi, & mediocriter in quauis alia iugi meditatione: Quod mori metaphoricum, ſiue philoſophicum eſt morbus aliquis, ſeu quodammodo morbus; & veri morbi ſæpenumero cauſſa procreatrix: & hoc ad τοῦ mori proprie dicti, ſeu realis, & naturalis differentiam; quod morbus non eſt vllo pacto, nec morbi cauſſa; ſed præcedentis veri morbi terminus, ac finis, effectusve. Ita ergo nobis olim dicentibus in contemplatione ſapientis animum a corpore ſeparari citra hominis interitum, non officit Plinius aſſeuerans morbum eſſe aliquem per ſapientiam mori, quia nos de morte phyſica, & reali agebamus; Plinius autem de metaphorica, & minus proprie dicta.

Mori per ſapientiam vt ſit morbus aliquis.

[e] epiſt. 65.

Mori philoſophicum.

Cur, & qua ratione idem flatus flammam ardentem extinguat, & intermorientem, ſeu etiam extinctam excitet; locusque Homeri explicatur. Cap. XIV.

[a] lib. 3. c. 13.

OCcaſione illorum, quæ dudum [a] quoque conſtituimus, lucernarum reconditarum flammulam poſſe a ſubterraneis flatibus extingui; poſtulant a nobis inſignes viri animaduertentes flatu recens extinctam candelam, tædamque denuo accendi, rationem, qua ab eadem cauſſa contrarij effectus prouenire valeant. Sapit autem nobis hæc inquiſitio Æſopæum illud commentum, in quo Satyrus admirabatur ex eodem hominis ore calidum, & frigidum emitti ſpiritum; calidum quidem, quo manus hiemis algore torpentes incaleſcerent; frigidum vero, quo feruida edulia tum comedenda refrigerarentur. Sed phyſice; Nos quidem, qui ſanximus experimento docti a flatu flammam extingui, recipimus ab eodem flatu flammam etiam excitari; experimento pariter id nos edocente; Ariſtoteleque [b] ſuadente, vbi monet febricitantem cubare non debere aduerſum flatui; quoniam flatus excitat ignem; ſollicitatusque per auram ignis ex paruo magnus aſſurgit. Ariſtoteles [c] etiam nos docuit ab vna & eadem cauſſa contrarios effectus prouenire poſſe; idque duplici ratione contingit; altera quidem eſt, quando idem efficiens diuerſa ratione affectum fuerit; tunc enim etſi re vnum ſit; habet nihilominus rationem duorum efficientium, eorumdemque inter ſe contrariorum; ita gubernator præſens nauem ſaluat; qui abſens eſt cauſſa ſubmerſionis: ita calor præſens in ambiente nos calefacit æſtate; qui abſens hiemis tempore nos refrigerat: frigidumq. præſens refrigerat; abſcedens calefacit, Ariſtotele [d] doctore: cui & Sole [e] ad nos accedente fiunt rerum, potiſſimumque viuentium generationes; eodem a nobis recedente fiunt earumdem corruptiones. Altera vera ratio eſt, quando idem efficiens agit in diuerſam materiam, ſiue in eamdem diuerſimode affectam: quum enim ab efficiente materies formam ſuſcipiat; & omne, quod recipitur, recipiatur per modum recipientis; materiaque formam nonniſi ab ea efficiente recipiat; ad quam peculiarem obtinet diſpoſitionem: quippe Ariſtoteli [f] actus actiuorum non fiunt niſi in patiente diſpoſito; & in propria cuiuſque materia ſolum aptus natus eſt fieri vniuſcuiuſque actus: ac proinde diuerſimode affecta ma-

Spiritus eodem ore calidus, & frigidus.

Flatu flamma extingui, excitari.

[b] 1. ſectio. probl. 57.

Febricitans cur cubare non debeat aduerſus flatui.

[c] 2. phyſ. t. 3.

Effectus contrarios ab eadem cauſſa prodire bifariam.

Frigus vt calefaciat.

[d] 8. phyſ. t. 8.

[e] 2. de gen. t. 55. & ſeqq.

Sole accedente fiunt generationes.

Materia formam a quo ſuſcipiat.

Recipitur omne per modũ recipientis.

[f] 2. de an. t. 24. 26.

Actus fit in patiente diſpoſito.

materia, contrariasve diſpoſitiones habens ab eodem agente contrarias formas recipit: ſic ab eodem calore Solis cera colliquatur emollita; lutum rigeſcit, concreſcitque induratum: ſic ab eadem aqua gypſum, & calx inflammatur, ignemque concipit; ardens lignum, & flamma ex aduerſo extinguitur, & refrigeratur. Modo flatus vtraque hac ratione flammam extinguit, & excitat: priori quidem, quia flatus moderatus aptus eſt ab ardente titione, ac ellychnio flammam auellere; at vehementior flatus in ellychnium, ac titionem recens extinctum agens nouam ex eo flammam excutit, concentrando ſcilicet ad intimas ellychnij partes fumos tenuiſſimos, ex eo vi caloris exhalantes; qui, flatu eorum exitum impediente, coacti, & in maiorem copiam adaucti, calorem induunt viuidiorem; quo mox in nouam flammã accenduntur: vel etiam dicamus flatum exilem augere flammam, vt ex Galeno [g] recte monet alicubi [h] Guaſtauinius; quia magis impingens ardorem in partes intimas combuſtibilis, magis eius ſubſtantiam inflammat: Flatum vero mediocrem corrumpere flammam, quia eam auellit a combuſtibili; extra quod ipſa euaneſcit: flatum denique vehementiorem ſuſcitare nouam flammam; vt nuper oſtendimus, ac pridem cecinit Homerus. Altera itidem ratione contingit ab eodem flatu flammam extingui, & excitari, quia flatus primo agens in flammam veterem ex ellychnio ardente prodeuntem, eam extinguit diuellens a fomite, quo conſeruabatur quoquo pacto; ſeu etiam ſeparans eam ab ellychnij humore; quo illi alligata detinebatur: At deinde flatus agens in ellychnium citra flammam adhuc ignitum, concentrat illius calorem; qui viuidior concentratione redditus, nouos, & vberes de intima ellychnij ſubſtantia pinguiores fumos elicit, electosque in nouam flammulam accendit: Huic theoriæ fauet aperte Theophraſtus [i] inquiens, flatus agitatione accendit, & exſuſcitat: itaque lucernæ plus olei per flatum conſumunt, & ligna citius cremantur, acriore, & maiore motu laceſſente: qui porro maior fit, & immodicus, extinguit, ideoque lucerna flatu extinguitur, & ligna, &

[Aqua calcem inflammat.]
[Flatus vt flammã extinguat.]
[Flatus exilis cur augeat flammam.]
[[g] de morb. cauſ. c. 3.]
[[h] 1. ſectio. probl. 57.]
[Flatus mediocris cur flammam deſtruat.]
[Flatus vehemens cur flammam excitet.]
[3. Iliad.]
[Flatus idem veterem flammam destruat, nouam procreat.]
[[i] lib. de igne.]

A carbones accenduntur. Quæ omnia pulchre nobis inſinuauit Homerus, dum Achillem inducit ventos exoptantem, & precantem ad bene comburendam pyram Patrocli carminibus hiſce ita Latio datis,

„ *Neque pyra Patrocli ardebat mortui.*
„ *Tunc rurſus alia cogitauit pedibus - velox Achilles.*

In hoc epitheto velocitatis pedum, quo ſæpiſſime Homerus Achillem ad aliorum Heroum differentiam deſcribit, me B retardant Albertum Magnum ſecuti Latinorum plurimi; quibus etiam videtur apertiſſime ſuffragari [k] Themiſtius; dum ſecundam Zenonis rationem ab Ariſtotele propoſitam de natura motus ideo Achillem appellatam aſſerunt inflato, tragicoque ore, quod inuincibilis, ac inſolubilis ab eius autore prædicaretur, & inde omnes rationes, quas putant efficaciſſimas, eodem Achillis nomine condecorant: Quum tamen nos C cum Simplicio dicendum exiſtimemus eam Zenonis rationem Achillem appellatam fuiſſe, quia in ea proponeretur Achilles in exemplum; nempe fieri vt velociſſimus homo, qualis Achilles celebratur ab Homero, non poſſet motu aſſequi tardiſſimum animal, cuiuſmodi teſtudo eſt, ſi poſt illud currere inciperet. Sed redeamus ad penſum, nempe ad Achillem Patrocli funus parantem, qui

D „ *Stans ſeorſim a pyra duos orabat ventos,*
„ *Boream, & Zephyrum, & promittebat ſacrificia pretioſa:*
„ *Multa etiam libans aureo calice, ſupplicabat*
„ *Vt venirent, vt citiſſime igne comburerent cadauer,*
„ *Lignumque feſtinaret ardere* --------

ſcite Boream & Zephyrum inter alios ventos optat Achilles ad comburendum rogum, quia hi ſicci ſunt deurendis E lignis aptiſſimi, econtra Notus, & alij pluuias vna ſecum afferentes, ac humidi, pyræ accendendæ inepti ſunt. Subdit autem Homerus,

„ -------------- *velox autem Iris*
„ *Preces audiens, internũcia venit ventis:*
„ *Hi quidem Zephyri grauiter - ſpirantis frequentes in domo*
„ *Conuiuium celebrabant: currens autem Iris aſtitit*

[[k] 6 phyſic. t. 77. 78.]
[Achillis denominatio cur argumento Zenonis data.]
[Venti qui aptiſſimi ad rogum comburendum.]

Li-

„ *Limine in lapideo: hi vero vt viderunt* A
oculis,
„ *Omnes ſurrexerunt, vocaruntque ipſam*
ad ſe quiſque.

Iris cur ventorum nuncia, & quando.

[l] 5 Æneid.

Sapienter Irim ventos arceſſere ponit, quia ſerotina præſertim ventos prænunciat; vnde Virgilio[l] quoque

„ *Irim de cælo miſit Saturnia Iuno*
„ *Iliacā ad claſſem; ventosq. aſpirat eunti.*

[m] 28 Iliad.

& Homerum[m] antea legimus Iridi ventipedis epithetum tribuentem. Ventos autem ait conuiuium agere in domo B Zephyri habente limen lapideum; quia ex antris vbique ſpirant venti:

Venti ex antris vbique ſpirant.

„ *Hæc autem illic ſedere quidem negabat:*
dixit autem verbum,
„ *Non ſedi eſt locus; redeo enim rurſus in*
Oceani fluenta,
„ *Aethiopum ad terram, vbi ſacrificant*
hecatombas
„ *Immortalibus, vt iam & ego particeps*
ſim ſacrificiorum.

Iris cur non ſit vna cum vento. Quid ſit. In quid mutetur.

Docte, quia Iris præſentes ventos non C compatitur, quum enim ſit refractio radiorum Solis in nube roſcida, hæc a vẽtis diſpergitur: ſponte autem in rorem conuerſa recidit in mare.

„ *Verum Achilles Boream, & Zephyrum*
ſonorum
„ *Venire orat, & pollicetur ſacra pulchra,*
„ *Vt pyram ſuſcitetis ad comburendum;*
in qua iacet
„ *Patroclus; quem omnes deplorāt Achiui.*

Boream ſolum cur non optat Achilles. Zephyrum cũ Borea ſocium cur optet Homerus ad pyram.

ſolum Boream non orat Achilles, nec ſolum Zephyrum, ſed vtrumque; tum D vt vndiq; in omnem partem pyræ flammas impellerent; tum vt Zephyri tepore frigus Boreæ temperaretur, & huius ſiccitate illius humiditas caſtigaretur, atque ex ambobus fieret flatus calore, ac ſiccitate opportunus ad inflammandam pyram: Zephyrum autem non lenem, ſed ſonorum, ac vehementiorem optat, quem ab impetu talem deſcribit aptum flammas de rogo ſuſcitare.

Ventus vehemens aptus rogum inflammare.

„ *Hæc quidem ſic locuta abijt: hi vero* E
ruebant
„ *Sonitu immenſo nubes tumultuarie*
agentes præ ſe:
„ *Statim autem ad pontum peruenerunt;*
elata eſt autem vnda
„ *Flatu a vehementi: ad Troiam autem*
fecundam peruenerunt;
„ *Inque ignem inciderunt: Valde autem*
crepitauit ingens ignis;
„ *Tota nocte autem hi ex rogo ſimul flam-*
mam ſurſum iecerunt
„ *Flantes ſtridule.*

Ita ergo vento vehementi de prunis, & alio quouis ignito corpore flamma excutitur, ob rationes nuper allatas.

Subterraneos ſpecus generare, halareque aſſidue ventum, aurasque per domorum tubos manufactos duci quo volumus, & de Spelæa Cuſtodiæ. Cap. XV.

[a] li. 2. c. 49. [b] lib. 3. c. 1. Lib. 2. c. 50.

NOn ita recipiunt aliqui, quod ſupra[a] ex Plinio[b] conſtituimus, in ſubterraneis cauitatibus auras aſſidue gigni, easque inde per tubos arte factos in domorum cubicula deduci æſtate ad delicias: Quibus oculata fide conteſtamur in agro Vicetino celebrem eſſe Villam Cuſtodiæ nuncupatam, ad radices lapidei montis, qui ab hominum memoria olim anguſto foramine ſcalpris pertuſus in quamplurimos ſinus totus anfractuoſus excauatus eſt; materia inde ad Patauina mœnia paucis milliaribus diſtantia ædificanda, & ad alia tum Patauij, tum Vicetiæ Vrbis ædificia conſtruenda euecta: Sunt autem anfractus in toto monte ad inſtar viarum, humilium quidem, quæ plerumque parum ſuperent humani corporis altitudinem; ſed tamen tum latiuſcularum; nam maiores currus admiſiſſe rotarum veſtigia manifeſtant: tum etiam longiſſimarum; quia totum montem peruadunt ad ſeptem, vt aiunt incolæ, miliariorum diſcurſum omnes illæ viæ, fluentes in lacum aquæ ſtagnantis: tum demum obſcuriſſimarum, per quas nonniſi præeunte paleari facie incedere fas eſt. In his anfractibus olim regionis homines ad multas centurias, myriadesque tutos a barbaris Italiam depopulantibus, miſereque vaſtantibus conſeruatos, cuſtoditosque fuiſſe fama eſt antiquiſſima etiamnum vigens: Hinc villam Cuſtodiæ nomen adeptam fuiſſe veriſimile eſt: Licet aliqui eos a barbaris fumo necatos afferant, quum oris anguſtiam ſtrenue defendentes incluſos externi aliter vincere non poſſent: at huius rei fides ſit apud autores: Nos quum ibi, nec prope cadauerum oſſa vlla videamus; poſteriori huic ſententiæ fidem adhibere plenam minime valemus. Ceterum

Antri Vicetini deſcriptio.

Mons Cuſtodiæ arte mira in antrum excauatus.

Cuſtodiæ villa vnde dicta.

terum vt hieme in illis antri finibus tepidus ad calidum maxime vergens inſidet aer, quo ſe a frigore brumæ recipiunt nentes inopes ruris accolæ, ita æſtate frigus viget ibidem intenſiſſimum,& ventus inde ſpirans aſſidue per tubos ſubterraneos manufactos in domos nobilium ad radices, & procul a monte ſitas deuehitur ad luxum, & ad æſtus latrantis de cælo Sirij temperiem aptiſſimam: non ſecus atque in Ormuziorum domibus fieri ex alto teſtatur Marcus Polus[c]in ſua Indiç deſcriptione. Halat autem e crypta non humidus ventus, ſed frigidiſſimus

ntus per tubos arte in domos ad luxum tate vbi ducur ad menſam.

[c] lib.3.c.43.

„ *Ignea quum flammis ardet feruentibus æſtas*.

Senſim hebeſcit frigus hebeſcente contrario ambientis ardore: Id ego etiam expertus anno Domini M D C X I V. IV. Non. Auguſti vna cum Georgio, Ioanne,& Andrea Contarenis maioribus natu Comitis Ioppe filijs, genere, indole, ac probitate vere Clariſſimis; quos in ipſo iuuentę flore præclara Venetæ Reipublicæ ornamenta communi omnium Patriciorum dolore pauciſſimis menſibus inuida mors rapuit. Miratus autem ego tunc maximopere fui, & ab antiquis Hiſtoriographis nullam tantæ rei mentionem fieri; & a Leandro in ſua Vicetiæ deſcriptione ſcribi adeo peſtilentem in antro eſſe occluſum humorem, vt quæque illata putreſcant,vel ipſæ paleæ ſicciſſimæ; nam ibi aer ſicciſſimus eſt, totamque hiemem degunt incolumes mulieres in aere antri calido penſa trahentes: Verum Leandro impoſuit fortaſſe palearum manipulus frequens in pauimento; qui conculcatus a prætereuntibus; & lotio inſperſus, alijsque excrementis conſpurcatus, terræque commiſtus, putridi ſtraminis imaginem refert: ſunt autem ibi frequentes paleæ nihil aliud, quam reliquiæ tædarum, quibus accenſis anteambulones incolæ aduenis viam per antri caueas illuminare conſueuerunt.

eander notatus.

Paleç in antro Cuſtodięquid præſtent.

Flammam, ignemque non eſſe alieno termino facile terminabilem, atque adeo nec ſiccitatis expertem. Cap. XVI.

NObis itidem in eodem loco aſſerentibus igni, & calori flammeo A contraria eſſe frigida,& humida, quibus extinguitur; obſtant cum Teleſio [a] inſignes viri obijcientes flammã,& ignem inter ſicca non poſſe reponi, ſed inter humida collocari debere, vel ex Ariſtotelis[b]principijs: Ariſtoteles etenim ſiccum definiuit eſſe facile terminabile proprio termino,difficile alieno; econtra humidum ſtatuit eſſe difficile terminabile termino proprio, facile alieno: Quum igitur ignis elementum[c] Ariſtotele doctore nullam ex ſe figuram obtineat, B ſed a cæleſtis orbis concauitate figuretur in ſphæram; & flamma ignis illius æmula hic apud nos facillime a quocumque terminante alienam figuram ſuſcipiat: Quumque ignis,& flamma aſſimiletur ab Ariſtotele [d] fluuio, fluereque dicatur;quod eſt liquidorum, & humidorum proprium; Virgilio[e] Silenus

[a] lib.3.c.13.

[b] 2.de gen. tex.9. Sicci definitio. Humidum quid.

[c] 3.cæl.t.66. & ſeqq. Ignis non habet figuram a ſe.

[d] de iuu. & ſen.c.3.

[e] Eclog.6.

„ *Namque canebat, vti magnum per inane coacta*
C „ *Semina terrarumque, animæque, marisque fuiſſent,*
„ *Et liquidi ſimul ignis; vt his exordia primis*
„ *Omnia, & ipſe tener mundi concreuerit orbis.*

Lucretio noſtro ſuauiſſimo

„ *Hac etiam fit vti de cauſſa mobilis ille*
„ *Deuolet in terram liquidi color aureus ignis.*

Theophraſtus [f] etiam ignem fluere D inquit, & in eo, quod fluens eſt, aeri, & aquæ ſimilem habere naturam, atque figuram. His ergo putant viri magni nominis flammam, ignemque purum non ſiccitate, ſed humiditate pollere. Ceterum neque iſta nos a ſuperiori ſententia deturbant: Ad primum etenim obiectum diluendum tria nobis explicanda ſunt: vnum eſt, quid nomine proprij, & alieni termini ſit intelligendum: alterum eſt, quomodo hi termini elementis inſint:tertium eſt,in quo conE ſiſtat eſſe, ac non eſſe facile terminabile: Ad primum quod attinet, vt omnes bene conſentiunt nomine termini humidorum, & ſiccorum corporum intelligendam eſſe figuram; quæ terminus eſt quantitatis continuæ,ſeu potius corporis phyſici magnitudinem habentis: Ita non arbitror cum vulgo terminum alienum eſſe figuram ſimpliciter ab extrin-

[f] lib. de igne.

Terminus humidi, & ſicci quid ſit.

Figura cuius ſit terminus.

trinſeco acceptam; proprium vero terminum eſſe figuram ex intimis terminatæ naturæ principijs, & omnino a propria forma prodeuntem: nam lapides, ligna, & alia ſicciſſima corpora figuram ab externo ſiue artifice, ſiue quolibet agente alio acceptam pertinaciſſime retinere video: & elementum terræ ſuapte natura ſiccum ex ſe nullam habere; aſt vndecumque forinſecus acceptam figuram obſtinate quoque retinere conſpicio: Immo verius terra pura omnis humoris expers nil eſt aliud, quam puluis aridus nullam ex ſe figuram obtinens: & qualemcumque facile ab externo induens: Verum exiſtimo terminum alienum, cuius mentio eſt in definitione humidi, & ſicci, eſſe figuram corpori humido ab externo continente inditam, & ab eodem in eo iugiter conſeruatam: terminum vero proprium reor eſse figuram ſeu a generante, ſeu a quouis alio externo agente corpori ſicco impreſsam, & a natura paſſi conſeruatam, eo agente remoto, & corrupto, a quo primum effecta eſt: Porro a continente humidis corporibus indita figura, & ab eodem in eis conſeruata, dicitur humidorum terminus alienus; tum quia continens illam figuram non educit de intima contenti humidi materia; ſed eam humido illi, ſi non repugnanti, tamen nec deſideranti, extrinſecus indit: tum quia talis figura, violente coercet naturalem humidorum fluxilitatem: tum quia hæc figura humido contento indita a corpore continente, hoc ipſo continente remoto, ſtatim euaneſcit; quippe res quælibet eſt alienorum propulſatrix, non retentrix, natura ſua; ſic aqua feruens aduentitiam caliditatem remoto calefaciente, tamquam rem ſibi alienam, extinguit natiua ſua frigiditate: aut ſaltem elabi ſinit, fatiſcereve, atque corrumpi deſtitutam externo conſeruatore: A generante vero, ſeu quouis agente alio ſiccis corporibus indita figura dicitur eſse proprius eorum terminus: tum quia generans, agensque illam figuram veluti formam, accidentariam quidem, educit de poteſtate materiæ patientis, non autem inducit, vt vas continens, & locus inducit figuram in contentum humorem: tum quia remo-

Terminus alienus quid.

Terminus proprius quid.

Figura, quæ non educitur de materia humidi.

Figura ab ambiente humidis data cur dicitur aliena.

Natura eſt alienorum propulſatrix.

Figura quæ fit proprius terminus ſiccorum.

Locus vt figuram tribuat locato.

to agente corpus natura ſiccum talem figuram ſibi, ceu propriam, pertinaciter conſeruat; nec illi vlla ratione reluctatur: tum quia huiuſmodi figura eſt forma conſtantiæ, ac permanentiæ; quæ propria eſt affectio ſicci. Ad ſecundum quod pertinet, hi termini ſeu proprij, ſeu etiam alieni, elementis inſunt non a propria forma penitus, ſed ab externo corpore ſemper, aeri quidem, & aquæ a continente inducti: terræ vero, & igni a generante, ſeu quouis agente alio de potentia propriæ illorum materiei educti: nō autem a continente: nam ſi orbita lunæ demeretur, haudquaquā ignis proinde mutaret eam figurā, qua nunc terminatur; quum locum ſibi naturalem ſponte numquam ſit egreſſurus ignis, nec ſecundum ſe totum, nec ſecundum vllam ſui partem; quippe locus proprius ignis, qui ſumme leuis eſt, terminatur loco, quem occupat concaua pars lunaris orbis: nam vltra eam lineam finientem locus proprius eſt corporis neutri nuncupati: quod neque leuitatem, neque grauitatem vllam obtinens proprio vocabulo cęlum, & æther appellatur[g] Ariſtoteli: ad quem cæleſtium locum ignis moueri, tendereque non poſſet, niſi violentia pulſus. Ad tertium quod ſpectat, Ariſtoteles[h] aperte ait terminabile eſſe patibile, & non terminabile eſſe impatibile. Ex his arbitror facile dilui poſſe propoſitam antea dubitationem, dicendo ignem non eſſe facile terminabilem termino alieno: nec difficile terminabilem termino proprio, ac proinde non humidum: non quidem facile terminabilem termino alieno; quoniam ad hoc vt facile terminetur quid termino alieno, tria illi neceſſaria ſunt; nempe vt facile, ac ſine vlla repugnantia induat figuram loci, ſeu corporis continentis; vt a continente ſibi inditam figuram non retineat, amoto eodem continente, atque vt a continente, ſeu terminante patiatur: ſed horum nullum in igne obſeruatur; nam etſi ob ſummam ſui tenuitatem, raritatemque flamma, & ignis purus ille ſurſum degens videatur facile poſſe figuram continentis induere; ob ſummam tamen ſui actiuitatem aliter contingit; quoniam aſcendens e rogo flamma, ſi coerceri, & figurari ab aliquo ſu-

Sicci affectio propria eſt conſtantia.

Figuram ignis propriam eſſe rotundam.

Neutrum corpus vt ſit cælum.

[g] 1. cæl. t. 2.

Ignis nonniſi vi poſſet ad locum cæli moueri.

[h] 4. meteor. ſum. 1. c. 1.

Ignem non eſſe facile terminabilem alieno termino.

Terminabilis facile alieno termino tres conditiones.

Flamma non facile induit figuram continentis.

ſuprapoſito corpore tentetur; protinus A
vel corporis illius figuram, & ſubſtantiam comburens deſtruet; vel ſubterfugiens vi deorſum e vaſe diffluet, corpus ſupernum lambens, & rurſus ad locum ſuperiorem ſibi naturalem aſcenſura, nunquam in hac regione intra vas illud ſuperinductum ſtabilis, atque adeo, vt ſi vi quomodocumque illi occludatur aſcenſus, illico ſit interitura: Non permanens itaque flamma, & ignis, vaſe incolumi, eius figuram induere minime B
poteſt. Neque vero, ſi recipiam, quod pleriſque perſuaſum eſt, a cæli concauitate ignis elemento inditam eſſe figuram ſphæricam ſuperne, atque ab aeris conuexitate conſimilem inferne, neque inquam amoto vtroque continente, cælo nimirum, & aere, ignis de ſe priſtinam figuram exuet, abijcietque; non enim extra ſuum locum, qui ſuperne cælo definitus eſt, ignis vlla vnquam ratione poterit egredi tendens ex ſe ad locum neutrorum corporũ omnis grauitatis pariter, ac leuitatis expertium: C

Ignis extra ſuum locum ſponte non egreditur.

nec remoto de mundi hac vniuerſitate aeris elemento, ignis in locum aeris vllo pacto deſcendet ſponte concedens in locum grauium; prohibente id illi ſumma ipſius leuitate; quod alicubi demonſtrauit [i] Ariſtoteles: Nec tertio ignis a continente noſtrati vllo patitur, aut coercetur hic flamma apud nos; ſed viciſſim agit ignis in continens, & cuſtodiam frangit, effugitque; ac totis viribus D
obnixe cuique terminanti extrinſeco reluctatur, renuens, corrumpensque ſemper terminum alienum.

Ignis aere amoto non condeſcendet.

[i] 4.cæl.t.39.
Ignis non patitur a continente.

Porro facile terminabile termino alieno prompte debet induere formam continentis, & habitam pertinaciter conſeruare: Terra difficili negotio recipit figuram continentis, ob ſuam duritiem; licet figuram vndecumque ſemel in ſe admiſſam, ob eamdem duritiem, diutiſſime retineat: Ignis ex oppoſito alienam continentis E
figuram cum repugnantia recipit; & quam, ob ſui raritatem breui tempore recipit, eamdem continentis figuram non ſibi conſeruat; ſed ob ſummam ſui actiuitatem deſtruit, aſſidueque corrumpit. Deinde vero ignis non eſt termino proprio interminabilis, aut eodem difficile terminabilis; quia ſi nomine ignis purum elementum illud ſuperum intellexeris; ei nullo negotio figura ſphærica ineſt, ſi placet, a generante; quod ipſum naturaliter mouit ad locum ſurſum, vt docet [k] Ariſtoteles; cui locus ille ſphæricus eſt intra concauum Lunaris orbis, & conuexum aeris: Vnde qua promptitudine ignis mouetur ad locum ſurſum, & in eo loco naturaliter quieſcit; eadem plane facilitate proprio termino terminabilis eſſe dicendus eſt:

Terra vt ſe habeat ad terminum alienum.

Ignis vt figuram a continẽte recipiat.

Ignis a quo habeat propriam figurã.

[k] 8.phyſic. tex.32.
4.cæl t.39.
Ignis vt ſit facile terminabilis proprio termino.

Niſi etiam dicere velimus ignem non habere vllam figuram ſibi propriam; quod ab Ariſtotele [l] hauriri poſſe videtur; atque ideo ignem eſſe natura ſua ſiccum, quia ſit alieno termino difficile terminabilis, etſi non ſit proprio vllo termino terminabilis, vt alia pleraque corpora ſicca proprium terminum habentia: Ita vt ſiccum illud omne ſit, tum quod ſimul difficile terminatur termino alieno, & facile proprio; tum quod ſolum difficile terminatur termino alieno, non habens proprium, quo terminetur; tum etiam quod ſolum facile terminatur termino proprio; primi ordinis eſt ſaxum, lignum, cornu, & reliqua corpora ſicca duritiem habentia, & proprium terminum a natura: Secundæ claſſis eſſe videtur ignis elementum: in tertio gradu cinis, & puluis eſſe conſpicitur.

[l] 3.cæl.t.66.
Ignis vt ſiccus ſit, licet non habeat terminum propriũ.

Sicci definitio explicata.

Siccorum tria genera.

Sin autem ignis appellatione flammam intelligas, ignemque noſtratem; corpus hoc mixtum eſt a prædominio igneum; cui facillima eſt terminatio in figuram pyramidalem, tanquam in terminum ſibi proprium; etſi, ob raritatem ſubſtantiæ, facile ab externo quouis continente duriori ea figura priuetur; facilius tamen, obſtante ſuperato, illam rurſus induit euidentiſſime.

Flamma eſt miſtum corpus.

Flamma terminus proprius eſt figura pyramidalis.

Ad ſecundam obiectionem concedimus Ariſtotelem rectiſſime comparare ignem fluuio; ſtatuereque flammam fluere: Virgiliumque, ac Lucretium pulchre, ſciteque ignem liquidum appellare; ſed aperte negamus ideo ab iſtis autoribus, quibus & comitem damus Platonẽ [m] in Phædone ſub terra plurimũ ignem, & ignis ingentes amnes reponentem: negamus inquam ab his viris proinde igni ſiccitatem demi, & humiditatem conciliari; nam primo Ariſtoteles [n] non proprie ignem fluere ait, ſed metaphorice: quoniam flamma, ob ſui raritatem, molli-

Ignis recte fluuio comparatus.
Flammam fluere.

[m] Ad calcem lib.
Ignis amnes ſub terra.

[n] de iuu. & ſen.c.3.
Ignis vt fluat Ariſtoteli.

tiem-

tiemque de Siculo monte quandoque profluit in modum fluuij, etſi a fluuio diſſideat ſumma ſui ſiccitate: quæ nulla eſt in aqua fluminis. Deinde Ariſtoteles eo loci per fluxilitatem fluuio, & igni communem non intellexit vulgarem humidorum qualitatem, oppoſitam conſiſtentiæ ſiccorum, vt obiectio ſupponit; ſed intellexit generationem flammæ continuam: quæ contraria eſt permanentiæ in eſſe rerum genitarum, quod ā inquit citatis verbis Ariſt. *Ignis autem perſeuerat*, non quidem conſiſtens in eſſe poſt ſui ortum, ſed *Semper fiens*, *& fluens, ſicut fluuius, Sed latet* iſta flammæ nouæ generatio a corruptione veteris diſtincta, *propter velocitatem*: ignis ergo Ariſtoteli [o] fluit, quia non permanet in eſſe, at ſemper de nouo fit, vt fluuius; in quem eumdem numero bis neminem ſe immergere poſſe negabant ex Heraclyto apud Ariſtotelem vetuſtiores; non autem quia ignis natura ſua ſit humidus, vt humidus eſt fluuij liquor; nam permanet diu, ſemperque humiditas in aqua fluminis. Deinceps fluxilitas eſt qualitas ab humiditate realiter diſſidens; quæ fluxilitatis qualitas omnibus quidem humidis ineſt, non tamen qua humida ſunt; ſed qua raram, tenuem, mollemque ſubſtantiam obtinent: Si ergo fluxilitas eſt affectio prodiens a raritate, tenuitate, mollitieque ſumma ſubſtantiæ; quum ſiccis etiam corporibus, ac ſpeciatim flammæ, puroque igni a natura inſit ſubſtantia rara, tenuis, & mollis (vt ita dicam) profecto vt perſpicuitas, ita etiam fluxilitas tum ſine humore ſicciſſimo igni; tum ſine ſiccitate humidiſſimæ aquæ inerit, & aeri ex [p] Ariſtotele. Virgilius autem, atque Lucretius [q] his addatur, & Petrarcha dum ait

„ ------------------- *e'l tacito focile*
„ *D'amor tragge indi vn liquido ſottile*
„ *Foco, che m'arde a la più algente bruma:*

per ignem liquidum non ſignificant ignem humidum; ſed ignem aut purum, aut lucidum, aut effuſum, ſeu abundantem; quod belle notat [r] Macrobius; aut (quod ego quidem arbitror) lucidum, fluxilemque, vt Ariſtoteles. Ceterum Plato eo loci profitetur ſe fabulam conſcribere; cuius aſſertum ideo in argumentum contra noſtram ſententiam poni non debet. Addo Platoni per amnes ignis intelligi poſſe tum flumina thermalium aquarum, quæ ad inſtar ignis efferueſcentes vrunt: tum etiam flammarum eruptiones ad morem fluuialis aquæ ſub terra labentium. Atque hinc apertiſſime conſtat ignis, flammæque ſubſtantiam nulla humiditate pollere; ſed ſumma ſiccitate præſtare: Id quod ex ignis operibus facillime conuincas; nempe ignis eſt humoris fere cuiuſque corruptor, & ſiccitatis autor, & conſeruator omnium maximus: eſt autem cuiuis apertiſſimum ſimilia nonniſi a ſimilibus oriri ex [ſ] Ariſtotele, ortaque ſeruari; corrumpique contraria ſolum a contrarijs. Theophraſtus autem in eo comparat ignem aeri, & aquæ, non quod habeat figuram, ceu terminum alienum; ſed quod habeat figuram pyramidalem, vt fluuius ab vno fonte ſine affluxu alterius aquæ ſemper imminutus vſque ad vltimum ſui exterminium: ſic enim flāma craſſiorem habet baſem, & ſenſim faſtigiatur in acumen: in ceteris aqua terminetur ab alio, flamma reſpuat alienum terminum: ſed cauſſa pyramidalis figuræ in flamma eſt, vt ego cenſeo, quia ima flamma ſuo propinqua ortui multum adhuc habet fumi, & craſſioris admiſtum; quod ſenſim actiuitate ignis, attenuatur, & diſſoluitur; vnde media flamma minus habens in ſe fumi, eiuſque tenuioris fit particeps, minorem habet corpulentiam: & perſeuerante iugiter actione caloris fumum attenuātis, & eum ab igne ſegregantis, pars ignis ſuperna, & moriens Theophraſto, cum minori, tenuiorique fumo permiſta, faſtigiatur in conum. Nec Theophraſti cauſſa reſpuitur aſſerentis ignē ab aere corrumpi magis procul a ſuo principio, vbi eſt imbecillior; atque adeo magis labefactatum imminui ſemper euidentius.

Aquæ nulla ſiccitas.
Fluxilitas ignis eſt continua flammæ generatio.
Ignis vt proprie fluat.
[o] 4. metaph. t. 22.
Bis nil immergitur in eundem fluuium.
Fluxilitas ab humiditate re diſſidet.
Fluxilitas vt inſit humidis.
Fluxilitas prodit a raritate ſubſtantiæ. Ignis ſubſtantia rara, tenuis, & mollis.
Fluxilitas ſine humore.
[p] 2. de ani. t. 68.
[q] part. 1. Son. 153.
Ignis liquidus quare dictus ab antiquis.
[r] 6 Saturn. cap. 5.
Amnes ignis vt ſint aquæ thermales.
Ignis ſumma ſiccitas.
Similia ſimilibus oriri.
[ſ] 1. de part. an. c. 1. 1. de gen. t. 36. 1. magn. mor. c. 10. 7. meta. t. 22. 30. 31. 32. 9. meta. t. 14. 12. meta. t. 17. 18. 1. cæl. t. 20.
Corrumpi ſolum a contrario.

Ignis vt duæ tantum ſint corruptiones, extinctio, & marcor, vtque plures. Cap. XVII.

SVccenſent alij nobis, quod in eodē capite [a] retulerimus ſeptem ignis, & flammæ corruptiones; obijciuntque [b] Ariſtotelem, qui duas tantummodo recen-

[a] Lib. 3. c. 13. Ignem corrūpentes cauſſæ ſeptem.
[b] 3. cæl. t. 52. De iuu. & ſen. c. 3.

recenſet; extinctionem ſcilicet a contrario, & marcorem ob fomitis inopiã. Nos autem huiuſmodi oppoſitionem ſoluimus primo dicentes nequicquam nobis antea ſeptem cauſſas flammam corrumpere valentes recenſentibus officere Ariſtot. qui duas tantum ignis corruptiones attulit; namq. fieri poteſt vt a ſeptem illis cauſſis ignis corrumpatur duplici tantum corruptionis genere; ſiquidem eiuſdem effectus plures cauſſæ poſſunt eſſe apud Ariſt [c] ea ratione, vt eiuſdem numero effectus ſint plures cauſſæ per ſe, at non in eodem genere cauſſæ; ſed vt plurimum in diuerſo: quũ tamen aliquando ſecus eueniat; nam eiuſdẽ numero hominis cauſſæ plures effectrices ſunt maſculus genitor, femina mater, Sol, Cælum, Deus; quemadmodum fuſa diſputatione dudum oſtẽdimus in opere noſtro *De perfecta conſtitutione hominis in vtero*: ſed eiuſdem effectus ſpecie poſſunt multæ cauſſæ in eodem genere aſſignari, & ſpeciatim efficientes; quoniam flamma, & ignis quotidianis experimentis corrumpi videtur tum a fumo ſuffocante in loco non perſpirabili; tum a re conſumente fomitem, tum a flatu violenter eam diuellente a combuſtibili, tum ab aqua extinguente, tum a nube, ſeu vapore ſuffocante, tum ab ambientis nimia ſiccitate fomitem arefaciente, tum demum ab externo igne maiori minorem ad ſe attrahente. Deinde vero quid ni dicamus eo loci Ariſt. ſat habuiſſe ad ſuum propoſitum adducere duas vulgatiores, frequentioreſque ignis corruptiones, intactis alijs tunc ſuo inſtituto non neceſſarijs? nos vero cunctas ignis corruptiones antea ex profeſſo de flãmarum interitu agentes, nulla intermiſſa, recenſere debuimus. Deinceps autẽ Ariſt. inquiẽs, [d] Duobus autem modis » videmus corrumpi ignem; nam & a cõ» trario corrumpitur extinctus; & ipſe a » ſeipſo marceſcens: hoc autem patitur » minor a maiore; & velocius, quãto fue» rit minor. (& [e] alibi) At vero ignis duas » videmus corruptiones, marcorem, & » extinctionem: Vocamus autem eã qui» dem, quæ a ſe ipſo, marcorem; eam au» tem, quæ a contrarijs, extinctionẽ: Hæc inquam ſcribens Ariſt. dum aſſerit nos videre duas ignis corruptiones, quę ſũt extinctio, & marcor; non propterea negat alias ab iſtis igni contingere poſſe; nec ſtatuit has tantummodo flammæ cõuenire; quod falſo in obiectione ſupponitur: Et reuera dum ſuffocatur flãma, & ignis a fumo exitum non habente, aut ab ignito aere in occluſis locis nimium rarefacto, nec marceſcens corrũpitur, nec tunc extinguitur ignis a contrario; ſed ne detur penetratio corporum exuperans exhalatio ignea mole ſua flammam ſuffocatione corrumpit. Denique vero etiam dicere poſſumus Ariſt. citatis locis genericas ignis corruptiones attuliſſe; nos autem ſupra ſpecificas ſub illis genericis comprehenſas recenſuiſſe: noſtræ namque plures ad Ariſtoteleas pauciores quoquo pacto redigi poſſe videntur; nam ad marcorẽ primo redigitur corruptio minoris ignis a maiore; vt ait allatis locis Ariſt. vtque ratio conuincit; quia ſi maior ignis ad ſe trahat minorem, non attracto ſecum illius fomite; minor ob fomitis inopiam ſtatim marceſcit: ſin attracto etiam fomite; maior ignis fomitem minoris cito conſumens illius ignem marceſcere cogit: Deinde ad marcorem euidentiſſime redigitur corruptio ignis ab ambiẽtis nimia ſiccitate fomitem illi ſubditum arefaciente: Tertio dum flatus flammam auellit a combuſtibili, eam fomite priuans itidem marceſcere facit: Ad extinctionem autem a contrario redigitur corruptio ignis a vaporibus, nubibuſque, ac fumis flammam ſuffocantibus; quoniam hæc tria corpora ob aliquam aeris, aquæ, ac terræ participationem, frigiditate, humiditateque prędita ſunt; quarum altera, vel etiam vtraque igni contraria ipſum vndique ambientia, & alte penetrantia poſſunt extinguere quam faciliime; ac eo magis, quo ab horum corporum copia longe ſuperante flammulæ magnitudinem ſingula ignis particula maius ſe ſibi contrarium ſuſtinere, tolerareque minime poteſt. Quæ omnia ita conſtant apud [f] Ariſtotelem, vt Iuniores [g] caloris ſuffocationem ab extinctione, ac marcore, veluti tertium corruptionis modum, tertiamve ſpeciem interitus diſterminantes, Ariſtotelis mentem non aſſequantur, quo cum in propoſito ſe philoſophari fruſtra, & falſo profitentur.

Ignis corruptiones duæ.

Effectus eiuſdem ſint cauſſæ plures in eodẽ genere.

[c] 2. phyſ. t. 30

Hominis effectrices cauſſæ quinque.

Cauſſæ ignem extinguentes numerantur, ignem varijs modis corrumpi.

Ignis corruptiones vulgatiores duæ.

[d] 3. cæl. t. 52.

[e] de iuu. & ſen. c. 3.

Suffocatio ignis vt fiat.

Corruptiones ignis vt omnes redigãtur ad duas.

Flatu flamma vt extinguatur marceſcẽs.

Suffocatio vt ad extinctionẽ a contrario referatur.

[f] De vita c. 3.

[g] Sala art. med. c. 9.

Cur funes grauiſſimum pondus trahentes, aut ſuſtinentes nimium diſtentæ incaleſcant, & ſæpenumero ignitæ accendantur, niſi aqua ſubinde madefiant. A
Cap. XVIII.

OPponunt præterea nonnulli nos male ſine vllius rationis aſſignatione dudum[a] accepiſſe de funibus nimium diſtentis proſilire poſſe ignium ſcintillas; a quibus propinquæ lucernæ fomes accendatur: Quibus primo reſpondemus impune potuiſſe nos id gratis eo loco accipere, ac ſine vlla probatione tamquam ratum, & firmum conſtituere; quod quotidianis experimentis agnoſcebamus eſſe omnibus apertiſſimū; funes nimirum ſeu grauiſſima pondera trahentes, ſeu quauis alia ratione nimium diſtentas, adeo incaleſcere, vt demū igne concepto comburantur; niſi mox naſcituræ flammæ principijs occurramus; aut iamiam enaſcentis feruorem aquarū aſpergine compeſcamus. Deinde vero dicimus conſulto, ne methodi noſtræ filum, atque texturam importuna, intempeſtiuaque digreſſione interrumperemus, noluiſſe nos eo loci huiuſmodi contemplationem habere, etiam tum in animo habentes cōmodiori hoc in loco eam perficere: Qua quidem in re primum aſſerimus funiculorum, reſtiumq. ſubſtantiam euidentiſſime poroſam ad inſtar ſpongiæ fere aere plenam eſſe: dū vero funes violente diſtenduntur, cōſtipatis poris exterioribus ea maxima tenſione, occludunt ingreſſum externo aeri, & fortaſſis internis funium ſinibus eadem diſtenſione amplificatis ſaltem in longitudinem, cogunt hi funes aerem intus incluſum rareſcere, atq; attenuari ad replēdum locum, & ad meatus arctiores permeandos: aer autem raritate, ac tenuitate humorem exuens, atq; adeo ſiccatus, ſiue ſicceſcens, Ariſtotele[b] doctore, vertitur in ignē; quo prius calefieri, deinde funem inflammari, atque comburi tandem neceſſe eſt: Aqua vero inſperſa tenuitate ſua quam facillime ingreditur emollitas funiculi partes externas, laxatasq. lentore; per quas parat ingreſſum externo aeri ad locum intimum replendum; ingreſſaq. ignem, caloremque ſibi contrarium extinguit; & aere introducto noui ardoris

[a] lib.3.c.1.

Funes nimiū diſtentas igniri.

Funes cur tenſione accendantur.

Funium ſubſtantia poroſa eſt aere plena.

Aer humorem exuens raritate igneſcit.

[b] 2. de gen. t.25.

generationem prohibet; quippe non cogitur amplius internus aer in ignem attenuari. Secundo, & melius, aſſeueramus funium partes in violenta diſtenſione (vt ita dixerim) ad inuicem magis comprimi; eaque arctiori compreſſione non ſine quadam confricatione contentum, comprehenſumque intra ſe aerem, velut intra chalybem, ac ſilicem, intraque lauri viridis, & ederæ ſiccæ, arideque ſtipites, ac omnino intra duo corpora ſolida, & maxime dura (diſtentos B enim funes indurari ſenſu comprobatur) atterere, in minutiſſimasque partes comminuere; aer autem attritione facile in ignem conuertitur; quo ſtatim genito materia funium combuſtibilis facile caleſcit, & calefacta demum etiam incenditur; niſi aqua prius inſperſa molliens reſtium materiam, prohibeat, impediatque illius indurationem attritioni aeris, & inde generationi flammæ neceſſariam; & poſterius imbibita expul- C ſo compreſſione aeri exitum patefaciat. Tertio quoque conſtituimus in violenta illa reſtium tenſione partes funis nimium dum diſtenduntur ſe ſe inuicem confricare; talique affrictu eaſdem atteri in particulas minores: & has adhuc eamdem ob cauſſam perſeuerantem attritas in vaporoſam exhalationem, fumoſumque halitum reſolui; qui fumus, halitusque, perſeuerante illo affrictu partium funis, inter eas me- D dius attritione vltima inflammatur in ignem, emicatque coruſcans in flammam; qua & funis reliquus aduritur; niſi præcaueatur ignis illius generatio, madefaciendo reſtim aquis flammam non ſolum exortam extinguentibus, ſed etiam mox orituræ primordia deſtruentibus. Et ſane ijſdem rationibus funis diſtentus nimium inflammatur; quibus & velociſſime mota per aerem ſagitta comburitur accenſa, & plum- E bea glans ab igne de ſe orto per aeris attritionem eliquatur, vt obſeruat alicubi [c] Ariſtoteles: cui belle aſſentitur ſuauiſſima Lucretij Muſa non vno concinens in loco,

---------------- *vt omnia motu* »
Percalefacta vides ardeſcere: plumbea vero »
Glans etiam longo curſu voluēda liqueſcit. »
& paullo poſt,
Non alia longe ratione, ac plumbea ſæpe »
Fer-

Funium ac[...] ſio ex diſt[...] ſione decla[...] tur.

Ignis quom[...] affrictu ex[...] tetur.

Funes diſte[...] ſione indur[...]

Aer attritio[...] in ignem ve[...] titur.

Funis diſtē[...] cur inflamm[...] tur.

Sagitta per aerem motu accenditur.

[c] 2. cæl. t.42.

Lib.6.

„ *Feruida fit glãs in curſu,quũ multa rigoris* A
„ *Corpora dimittens,ignem concepit in auris.*
„ *Fit quoq; vt ipſius plagæ vis excitet ignẽ,*
„ *Vt lapidem ferro quũ cedimus,euolat ignis.*
Hæ igitur ſunt cauſsæ, ob quas funes, dum nimium diſtenduntur, ſponte incaleſcant, & vlterius etiam inflammentur,accenſæq. demum a concepto igne comburantur, niſi prius aquis madefiant, & ſubinde iugiter aſpergantur.

Aer attritione vt in ignem tranſmutari valeat, eumque ab vniuoco agente genitum: & vt agens omne actu eſſe debeat. Cap. XIX. B

[a] lib.3.c.14. — [b] lib.2.c.17. & ſeqq. — [c] 1. de gen. 30. — magn. mor. 10. — de part. c. 1. — meta. t.22. — 31.32. — 2. meta.t.13. — lib.1.c.126. — cap.21.

Mirantur alij quomodo nos [a] ibidem aſſeruerimus ferramentorum affrictu, lapidumque fractione, funisque alicuius nimia tenſione intermedium aerem attritum in ignem commutari, qui dudum [b] in opere noſtro *De Spontaneo viuentium ortu* comprobauimus ex Ariſtotele [c] omnem ſubſtan- C tiam noſtratem fieri proxime ab vniuoco efficiente; eoque actu: At vero iſti ſuam hanc admirationem exuiſſent, ſi ea legiſſent,quę nos de propoſito paullo antea diſſeruimus tum in eodem volumine, tum etiam in libello *De perfecta conſtitutione hominis in vtero:* nempe materiei non ita diſpoſitæ vltimas diſpoſitiones, & poſt eas eſſentialem formam nonniſi ab efficiente robuſto communicari, cuius actioni reluctantur præce- D dentis formæ diſpoſitiones contrariæ: ſed materiei diſpoſitiſſimæ nullo negotio eſſentialem formam vel ab efficiente imbecillimo conciliari;quippe id nullam omnino in materia repugnantiam offendit: quum igitur aer attritione in partes minimas diuiſus amiſerit priſtinam humiditatem; qua, ceu glutine, partes eius adinuicem coniungebantur, acquiſiueritque ſiccitatem humori contrariam, facile is in ignem commu- E tatur, non quidem a ferramentorum, lapidumve, aut reſtium ſubſtantia miſta,vt ſupponunt obiectores,ſed a portione ignis quantumvis refracti, & labefactati,quæ cum alijs elementis miſta latet in ferro, lapide, ligno, fune, aut etiam in atomis per totum aera paſſim volitantibus, atque adeo ignis ex aere attrito genitus ab igne ortum habet

Omnia fieri ab vniuoco, & actu.
Materiã quale agens diſpo- nat.
Agens imbecillimum cui materiæ formam det.
Aer attritione quid patiatur.
Aer non ignitur a miſto vi- ta proprie.
Aerem igniri ſemper ab igne actu.

proxime, ac omnino ab efficiente vniuoco. Eſt quidem in miſto ignis in potentia ratione quarumdam operationum, at reſpectu aliarum eſt in actu ſecundo, & ſemper in actu primo, vt docuit nos alicubi [d] Ariſtoteles: Ceterum nonne in humano corpore ab excedẽte ignea portione ſæpenumero aduritur melancholia? eſt autem aduſtio ignis operatio;non aeris,non aquę,non terræ,non miſti formaliter vllius: at Ariſtoteli [e] omne agens agit quatenus eſt actu. Non igitur ignis portio latens in miſto ideo ableganda eſt a generatione ignis noui ex materia diſpoſitiſſima, quia in miſto ignis potentia inſit, non actu,quod aliqui obijciunt ex Ariſtotele: nam ibi ex eodem [f] Ariſtotele ineſt in actu primo, & in potentia actiua, ſiue ſecunda,& aliquando etiam in actu ſecundo: potentia vero, quæ agendi munus tollit, ea eſt ſolum, quæ prima, & eſſentialis appellata, excludit actum primum, ſine quo ſecundus eſſe non poteſt;nam omnis actio a forma eſt,quę definitur eſſe actus primus: Quum igitur in miſtione ignis ex [g] Ariſtotelis obſeruatione non corrumpatur; propterea ſuam ſibi formam retinet in miſto; ſed a contrarijs quidem valde labefactatam; adhuc tamen tantum virium [h] ſibi retinentem, quibus aptiſſime poſſit in materia diſpoſitiſſima procreare formam ſibi conſimilem in ſpecie.

Ignis in miſto vt ſit & actu & potentia.
[d] 1. de gen. t.82. & ſeqq.
Aduſtio vt fiat in humano corpore.
[e] 3.phyſ.t.17
Agens omne actu.
[f] 2. de ani. t 52.
2.de gen. t.82. 86. & ſeqq.
Ignis in miſto eſt in actu primo, & in potentia ſecunda actiua.
Potentia quæ actionem tollat.
Ignis in miſtione non corrumpitur.
[g] 1.de ani. t.5.& 6.
[h] 1.de gen. t.82. & ſeqq.
Ignis vt ſit in miſto viribus refractis.

Igni noſtrati, ac flammæ non eſſe neceſſarium humorem in aliena materia, vt alimentum. Cap. XX.

Qvod antea quoque contra vulgatam opinionem [a] aſſeuerauimus, ignem, & flammam hic apud nos in ardente miſto non indigere humidi, tanquam alimenti:nec illud conſumere veluti pabulum, Ariſtotelis multa repugnantia dogmata videtur habere: nam aliquando [b] ſcribit Præceptor admirandus ignem ex combuſtibili augeri,& enutriri:aliquando [c] ait manifeſtum eſſe ignem, quamdiu habuerit alimẽtum, tamdiu viuere; humidum autem igni eſſe alimentum ſolum; aliquando [d] aſſerit a multa flamma comburi,& corrumpi paucam eo quod alimentum conſumat; aliquando [e] demum apertiſſime

[a] lib.3.c.18.
[b] 1.de gen. t.39.
2. de ani. t.40. 41.
[c] 2. meteor. lum. 1.c.2.
[d] de long.& breu.vit. c.3.
[e] 3. Sectio. prob.5.25.

ſtatuit calorem humore nutriri. Sed hæc nos turbare non debent; quoniam

Ignis vt alatur, & augeatur Ariſt.

Ariſtoteles in allatis locis cum vulgo loquitur, & metaphorice, dum ignem augeri dicit, & ali humore combuſtibilium: nam ſecus ex mente propria, &

[h] 2. de ani. t.14.

Ignis proprie non alitur, nec augetur.

ſedulo alibi [h] negat ignem augeri proprie, proprieque nutriri; tum quia ignis iſta nutricatio, & augmentatio non fit ſecundum omnes præexiſtentis ignis dimenſiones; nec per omnes eiuſdem

Flamma cur vere non alatur.

[i] 1. de gen. t.35. & ſeqq.

[k] 2. mete. ſum. 2. c. 2.

particulas; tum quia flamma vere non alitur [i] humido; ſed ex eo aſſidue noua generatur; quod Ariſtoteles aperte conteſtatur aliquãdo his verbis expreſſis, [k] Flamma enim propter cõtinuum humidum, & ſiccum, quæ permutantur, fit, & non alitur: non enim eadem

Flãma non permanet.

exiſtens, permanet vllo tempore, vt ita dicam: (Et mox) Si igitur neque ſuccenſus alitur ignis, neque Solem par erat exiſtimare. Hæc ille ibi: cui alio in

[l] 2. de gen. t.35. & ſeqq.

Alitur nil niſi permanens.

loco, [l] quod alitur, debebat idem numero permanere, non ſemper fieri. Ad primam enim obiectionem dicimus Ariſtotelẽ loco allegato non determinate

[m] 1. de gen. t.39.

ſcribere ignem augeri per [m] nutricationem, vt augentur animantia; ſed ad explicandum diſcrimen, quod intercedit inter augmentum veteris viuentis, & generationem noui, vtitur exemplo ignis; qui licet non augeatur vere per nutricatum, habet tamen quid ſimile

Ignis habet quid ſimile vero augmento.

augmento animantium; quæ ſimilitudo apta eſt explicare propoſitum; nempe ignem præaccenſum in rogo augeri, ſi ei adiungantur comburenda ligna; ſed ignem de nouo generari, ſi ligna incendantur a tæda, quæ ab eis accenſis illico ſubtrahatur:

Animal vt creſcat.

ſic animantia creſcere adueniente ſibi extrinſecus alimento, quod in eorum naturam conuertatur; ſed hoc viuentium augmentum fit per nutricationem non per ſolam iuxtapoſitionem appellatam;

Augmentum animati, & inanimati vt differat.

e contra ignis, & alterius cuiusvis inanimati augmentum fit per iuxtapoſitionem conſimilis ſecundum ſpeciem materiæ præexiſtenti; non per conuerſionem ſubſtantiæ diuerſæ ſpeciei in naturam viuentis; quæ conuerſio eſt proprie nutricatio. Ad ſecundam vero difficultatem aſſerimus eamdem ſolutionem adhiberi poſſe: At

[n] 2. de ani. t.40 41.

inſuper admonemus Ariſtotelem [n] ibi non ex propria ſententia conſtituere

Ignẽ vulgo ali & augeri.

ignem ali, & augeri; ſed aſſerere id eſſe vulgi placitum; quod ipſe reſpuit, ac demolitur; ait enim, Videtur autem quibuſdam ignis natura ſimpliciter cauſſa nutritionis, & augmentationis eſſe: etenim ipſe vulgo videtur ſolus elementorum ali, & augmentari: Vnde & in plantis, & in animalibus putabit vtique aliquis hunc eſſe id, quod operatur (& ſtatim hoc aliorum dogma refutat ſubdẽs)

Augmenti cauſſa non ignis, ſed anima.

Hic autem (ignis) concauſſa quidem quodammodo eſt; non tamen ſimpliciter cauſſa; ſed magis anima; Ignis enim augmentum (quod per iuxtapoſitionem ſolummodo fit) in infinitum abit, quouſque fuerit combuſtibile (ex quo ignis nouus aſſidue fiat, qui veteri adiectus ipſum dicitur adaugere:) natura autem conſtantium (in viuentium genere) omnium terminus eſt, & ratio magnitudinis, & augmenti: hæc autem animę ſunt, ſed non ignis; & rationis magis, quam materię; vti ſe habet ignis in viuente. Ad tertiam autem oppoſitionem ſimiliter

[o] 2. meteor. ſum. 1. c. 2.

adnotamus [o] Ariſtotelem eo loco tamquam aliorum dogma proponere ignẽ ali humore; quod aſſertum ſtatim confutat, vt euidentiſſime conſtat e verbis textualibus, quæ non pigeat huc etiam

Solem non ali humido.

afferre; inquit ergo, Quapropter & deridendi ſunt omnes, quicumque priorum exiſtimauerunt Solem ali humido; Et propter hoc quidam etiam aiunt facere verſiones ipſum; non enim ſemper poſſe eadem loca exhibere ipſi alimentum; neceſſarium autem eſſe hoc accidere circa ipſum, aut corrumpi: etenim manifeſtum ignem, quamdiu habuerit alimentum, tamdiu viuere: humidum autem igni eſſe alimentum

Vapor non aſcẽdit ad Solem.

ſolum; tanquam pertingat vſque ad Solem, quod ſurſum ducitur humidi, aut aſcenſus talis ſit, qualis quidem factæ flammæ, propter quam ſignum accipientes, ſic & de Sole putauerunt: Hoc

Flamma non alitur ſed fit ex humido.

autem non eſt ſimile: Flamma enim propter (ideſt, prope) continuum humidum, & ſiccum, quæ permutantur, fit, & non alitur; non enim eadem exiſtens permanet vllo tempore, vt ita dicam (& paucis interpoſitis) Si igitur

Ignis ſuccenſus non alitur humido.

neque ſuccenſus alitur ignis; neque Solem par erat exiſtimare, etiamſi omnem calefaciens euaporare fecerit aquam. Hæc ille; quibus apparet Ariſtotelem dam-

damnare veterum ſententiam igni alimentum, & nutricationem concedentium. Ad quartam deinde inſtantiam reſpondemus [p] Ariſtotelem allegato loco flammis alimentum metaphorice, non proprie dictum concedere; nam quod proprie alitur ex [q] Ariſtotelis decreto debet idem numero permanere toto tēpore ſuæ nutricationis; quum tamen hic aſserat etiam, vt [r] alibi; ignem aſſidue fieri nouum, & corrumpi veterem, ac fluere, ſicuti fluuius; etiamſi hoc lateat propter velocitatem harum mutationum ignis, qui celerrime gignitur, vt Cæneo, & experimento concedit [ſ] Ariſtoteles; & ſtatim genitus occidit, nouo igne ſimili protinus exoriente de combuſtibili; quod proinde vulgo videtur eſse veteris ignis alimentum, non autem noui ſemper enaſcentis materia generationis; quum tamen oppoſito modo ſe ſe res habeat. Ariſtoteles [t] autem nunc ſua præcepta obſeruans, atque adeo loquens vt multi loquuntur, dum pabulum, atque alimentum igni, & flammæ tribuit humorem; ſentire ſe monet, vt pauci ſentiunt, dum addit ignem perſeuerare addictum combuſtibili non eumdem numero; ſed ſemper fieri, ac fluere protinus ortum, ſicut fluit fluuius; hoc autem latere multitudinem, ſenſuum iudicio cuncta mentientem, propter velocitatem ſucceſſionis horum motuum adinuicem; vt aperte conſtat ex ipſo contextu, vbi » ſic ad verbum ſcribit Ariſtoteles, [u] Ipſa per ſe lucernæ flamma impoſita in » maiori flamma comburitur, ſicut quodcumque aliud vſtibilium: cauſſa autem, » quia alimentum quidem exiſtens in flamma præoccupat prehendere maior » flamma, priuſquam adueniat alterum: » ignis autem perſeuerat ſemper fiens, » & fluens, ſicut fluuius; ſed latet propter velocitatem. Ad poſtremam [x] denique dubitationem ex problematibus adductam non aliam adhibeas reſponſionem, quam Ariſtotelem in opere illo, quod exotericum eſt, loqui more vulgi flammis, & ignibus alimentum concedentis; at ſemper ſupra vulgi captum ſentire ignem, & flammam non habere humorem tanquam alimentum, quo diu permanens in eſſe nutriatur; ſed ſolum tanquam materiam, ex qua

[p] de iuu. & ſen.c.3.

Alitur ſolum quod idem numero permanet.

[q] 1. de gen. t.35. & ſeqq.

[r] 2.meteor. ſum.1.c.2.

Ignem celerrime gigni.

[ſ] 1.poſter. t.97.

[t] 2.top.c.1.

Loquendum vt multi, ſentiendum vt pauci.

[u] de iuu. & ſen.c.3.

Flamma lucernæ in maiori vt comburatur.

Ignis ſēper fit fluēs vt fluuius.

[x] 3.ſect.probl.5.25.

Problemata exoterica.

A ignis, & flamma ſemper fluens in interitum, aſſidue noua generetur. Huc ea faciunt, quæ de propoſito ſcripſimus olim in opere noſtro [y] *De Vita*, & in volumine *De his qui diu ſine alimento viuunt*; quæ poterit Lector diligens his theorematibus adiungere.

[y] lib.3 c.15. lib.4.c.63.

Ignis elementum vt quieſcat ſupra aerem; & ibi ſimul a cælo in orbem cieatur motu, non ſupranaturali; nec medio inter naturalem, & violentum; nec naturali: ſed mere violento, ac præter naturam.
B
Cap. XXI.

NOn admittunt plurimi, quod antea [a] ſanximus, Ignem in loco ſurſum ſimpliciter ſupra omnem aeris regionem ſecundūm naturam manere ob ſummam eius leuitatem; quum ab Ariſtotele [b] demonſtratum habeamus, & ex motu cometarum ibi exardētium colligere debeamus, totum elementum
C ignis, & ſupremam regionem aeris vna cum cælo in orbem rotari ſemper; atque adeo ſeu ſuper naturam, ſeu ſecundum naturam, ſeu medio quodam motu cieri, non autem violento, quia nihil eſt perpetuum in numero violentorum [c] Ariſtoteli; nullumq. præter naturam æternum eſt eodem Doctore; quum certo etiā conſtet non poſſe ſimul idem corpus in eodem loco quieſcere, atque moueri. Nos autem paucis hanc obie-
D ctionem tollere poſſemus, aſſeuerantes falſo dici, non poſſe vllo pacto idē mobile ſimul in eodem loco & quieſcere, & moueri; nam cælum ſecundum ſe totum quieſcit in eodem loco ſemper, in quo ſingulæ partes illius motu circulari perpetuo rotantur; eſt enim cæleſtis circulatio motus partium totius quieſcentis: conſimiliter ſi dixero ignis elementum ſecundum ſe totum ob ſummam ſui leuitatem in loco ſurſum ſimpliciter ſupra omnem aeris regionem quieſcere;
E nec inde moueri, niſi violentia, & ad eū locum a nobis recto motu ſponte contendere; non ideo reluctantem habebo Ariſtotelem, qui ſingulas eius elementi partes in eodem loco ſemper cum cælo circumagi recte conſtituit; vt enim totum a ſingulis ſuis partibus re ipſa diſſidet; ita fieri poteſt vt quieſcente toto in aliquo loco, in eodem loco ſingulæ

[a] lib.3 c.18.

[b] 1.meteor. ſum.1.c.4.

[c] 1.cæl.t.15. 2.cæl.t.18.

Quieſcant, & moueantur ſimul quæ in eodem loco. Cæli motus qualis.

Ignis vt ſimul in eodem loco moueatur, & quieſcat.

[d] 8.phyſic. t.76.
Motus qui ſit quieti ſimilis.

partes moueantur, potiſſimum circulari motu; qui Ariſtotelis[d]obſeruatione omnium motuum quieti ſimillimus eſt. Verum agentes etiam de partibus ignei elementi, conſtituimus eas ex ſe, ac ſecundum naturam a nobis aſcendere ſurſum ſupra omnem regionem aeris; ibique ob ſummam ſui leuitatem ex ſe conquieſcere; attamen moueri per accidens ad motum cæli continentis, ac etiam præter naturam: Nos autem agentes de eo, quod igni per ſe ineſt, deſpeximus ea, quæ illi per accidens, ac præter naturam eueniunt; edocti ab Ariſtotele [e] ſcientificum negligere illa, quæ per accidens; vtpote quorum nulla eſt ſcientia: Sic vere diceremus ignem apud nos aſcendere ſemper, terram in aere locatam deſcendere ſemper; licet impediri varia ratione poſſit terræ deſcenſus a columna, vel fune; atque ignis aſcenſus a fornice; vt vere impeditur quies ignis ſupra aerem a motu cæli continentis. Ceterum quia motum illum ignis in orbem pure violentum exiſtimamus; & hoc theorema ſatis ad hanc ignium contemplationem pertinere putamus; propterea celebrem Quæſtionem De motu ignis in orbem paullo fuſius nunc agitare decreuimus. Qua quidem in re plerique ſtatuunt cum Simplicio[f]motum ignis, & ſupremi aeris in orbem illis elementis eſſe nec violentum, nec ſecundum naturam, ſed ſupra naturam: Quæ ſententia recipienda non eſt; tum quia hic motus a Phyſiologo tractatur; qui res ſupra naturam non conſiderat; tum quia formæ ſupernaturales, ſiue ſubſtantiæ ſint, ſiue accidentia, & hæc ſiue permanentia, ſiue tranſeuntia; vti eſt motus ab Ariſtotele[g]definitus Actus entis in potentia quatenus in potentia; formæ inquam ſupranaturales ſi alicubi ſubiecto naturali aduenerint, eidem tribuunt aliquod eſſe ſua ipſius natura præſtantius, ſeu ipſius naturam ad eſſe præſtantius quomodocumque deducunt: Quum ergo ignis, & aer a motu in orbem nihil omnino acquirat, quod illius vtriuſque naturam ſupergrediatur; iam ſatis apparet motum in orbem igni, & aeri ſupremo non conuenire ſupra naturam: tum demum quia ponentes in corpore ſimplici, præter motum

Ignis vt ſurſũ quieſcat.
[e] 6.meta.t.4. & ſeqq.
Scientia negligit ea, quæ per accidens.
Quies ignis ſurſum a quo prohibeatur.
[f] 1.cęl.com. 14.
Ignis motum in orbem, & ſupremi aeris non eſſe ſupra naturam.
Phyſicus non conſiderat ſupra naturalia.
Motus eſt forma tranſiens.
[g] 3.phyſ t.6. & ſeqq.
Formæ ſupernaturalis quid ſubiecto tribuat.
Ignis motu in orbem non acquirit quid ſupra ſe.

A naturalem, ac violentum, dari alium ſupranaturalem; qui aeris altioris, & ignis rotatio, circumuolutioque nuncupetur; ij aperte negant fundamentum, quo nituntur illæ omnes demonſtrationes, quibus Ariſtoteles [h] oſtendit cælum eſſe quintam quamdam ſubſtantiam ab elementis quibuſque natura diuerſam; nam id fundamentum eſt, quo accipit [i] Ariſtoteles, Omnem motum eſſe aut ſecundum naturam, aut præter naturam: ſiue aut naturalem, aut violentum.
B Alijs autem placuit motum ignis in orbem non eſſe illi ſupra naturam, nec abſolute naturalem, nec ſimpliciter violentum, ſed cum Auerroe neutrum, mediæ ſcilicet cuiuſdam conditionis inter naturalem, & violentum; quia fit ab extrinſeco motore, vt violentus, & conſeruat, perficitque naturam ignis, vt motus naturalis. Cui opinioni ſubſcribere non poſſumus; tum ob rationem nouiſſime propoſitam, tum ſpeciatim
C quia motus medius inter naturalem, & violentum; quos Ariſtoteles aſſerit eſſe contrarios ad inuicem; neceſſario medius eſt vel per abnegationem extremorum, vel per eorumdem participationem, lata lege ab eodem Ariſtotele [k] in Prædicamentis: Ceterum motus in orbem igni conueniens non eſt medius inter aſcenſum, qui competit igni ſecundum naturam; & deſcenſum, qui eidem ineſt violente; per abnegatio-
D nem extremorum; quia motus ignis in orbem, obſeruatione[l] Ariſtotelis, multas portiones ignis violente deorſum trudit in aerem conterminum; & motus aeris ſuperioris multas eiuſdem aeris portiones in elementum ignis violente ſurſum impellit; & vterq; motus vtriuſque elementi naturalem quietem in locis proprijs turbat, & impedit; quare participat maxime de motu violento, non ipſum abnegat: Motus igitur ignis,
E & ſupremi aeris in orbem non eſt inter eorumdem motum naturalem, ac violentum medius per abnegationem extremorum. Non eſt etiam motus in orbem hic medius inter ignis, & aeris motum naturalem, ac violentum, medius inquam per participationem extremorum; quia motus naturalis ignis eſt aſcenſus; cuius non participat eius motus in orbem; ignis enim ſupra elemen-

tum

[h] 1.cæl t.8 & ſeqq.
Cælum eſt quintum corpus ab elementis.
[i] 1.cæl.t.14
Motus omnis aut naturalis aut violentus.
Motus ignis in orbem non eſt medius inter violentum & naturalem.
1.cæl.t.10.
Medium inter contraria duplex.
[k] cap.de oppoſit.
Ignis aſcendit ſecundum naturam.
[l] 1.meteor. ſum.1.c.4.
Ignis rotatu deorſum pellitur.

tum aeris locatus in loco ſurſum ſimpliciter, vlterius naturaliter procedere non poteſt in cæli regionem: & vere motu in orbem infra ſolum deprimitur, & circumducitur; non autem aſcendit vlla ratione. Præterea vero motus ignis ſecundum naturam eſt motus rectus, qui dicitur ſurſum, a medio, & aſcenſus; præter naturam autem, ſeu violentus illi contrarius eſt motus rectus ille ſimplex, qui dicitur deorſum, ad medium, & deſcenſus: ceterum ex ſimplici aſcenſu, & ſimplici deſcenſu quomodo componi poteſt motus in orbem? non ſane motus circularis ſimplex; quum hic nequeat eſſe medius per participationem extremorum ſimplicium; ex duobus enim ſimplicibus compoſitus motus nō poteſt eſſe ſimplex: neque motus circularis a prædominio, vti eſt rotæ gyrus, tum quia rota figuli mouetur in orbem a pede artificis abſque vllo aſcenſu, & deſcenſu; tum quia in motu rotæ fabrilis, quæ manu voluitur, præter aſcenſum, & deſcenſum, magna ex parte ineſt motus circularis eis prædominans; vnde ſortitur nomen gyri, & circularis; vt flamma noſtra nuncupatur ignis ab elemento prædominãte in eo miſto; quum ignis proprie quærendus non ſit niſi ſub Luna procul a nobis ſupra omnem regionem aeris, Ariſtotele [m] doctore: tum quia motus miſtus Ariſtoteli compoſitus eſt ex recto, & circulari ſemper; numquam vero ex duplici recto contrario. Non eſt ergo motus ignis in orbem medius inter violentum, & naturalem per extremorum participationem. Ad argumentum in oppoſitum concedentes ignem ab externo motore in orbem moueri, negamus proinde motum in orbem habere naturam motus violenti; nam ea natura ſita eſt in repugnantia mobilis; quum etiam ſecundum naturam moueantur elementa ab externo motore; quod [n] Ariſtoteli dicitur eſſe generans, aut remouens impedimentum; moueri etenim ab externo commune quid eſt ijs, quæ violente mouentur, & quæ naturali motu cientur in genere animatorum; quippe ab interno principio effectiuo, atque adeo a ſeipſis actiue moueri eſt animatorum proprium, decreto [o] Ariſtoteleo. Negamus deinde motu in orbem conſer-

Ignis rotatus non aſcendit.

Motus in orbem non componitur ex aſcenſu, & deſcenſu.

Motus circularis a prædominio qui.

Ignis proprie ſub Luna.

[m] 3. de gen. an. cap. 11. 1. de cælo t. 5.

Motus miſtus non eſt a duplici recto.

Violenti eſſentia in quo ſita.

[n] 8. phyſic. t. 24. & ſeqq.

Moueri a ſeipſis animantibus ſolis conuenit.

[o] 8. phyſic. t. 27. & ſeqq.

A uari, ac perfici elementum ignis; nam igni turbat circulatio quietem in proprio loco, quæ ipſi eſſet propria perfectio, vt docet [p] Ariſtoteles: & multas ignis portiones aſſidue in aerem violentia trudens ad interitum, deniq; ignem corrumpit ille motus in orbem. Negare tertio poſſumus a naturali motu elementa conſeruari; nam, vt obſeruat [q] Ariſtoteles, ea conſeruantur potius a quiete in proprijs locis procul ab omni contrario, quam naturali motu; quo B dum aguntur, actu ſunt extra proprias ſedes a contrarijs obſeſſa ſibi ſemper corruptionem minitantibus, & inferentibus. Nonnulli tertio loco exiſtimauerunt motum ignis in orbem non eſſe ſupra naturam, non violentum, non medium, ſed pure naturalem: Sed in hac ſecta quinque ſunt opiniones; prima eſt inquiens motum in orbem igni conuenire ſecundum naturam communem, non qua ignis eſt: Quod aſſertum ap- C probandum non eſt; quia ſic nullus eſſet motus violentus, & ignis deſcenderet etiam ſecundum naturam, quippe natura iſta communis vel eſt materia prima, vel vniuerſi conſtitutio, & ordo, & complementum: modo materia prima etiam in igne latens eſt indifferens ad omnia, & ſecundum ſui naturam appetit omnes formas tam ſubſtantiales, quam accidentales, & in vtroque genere tam permanentes, quam tranſeun- D tes: Vnde nihil illi violente contingere poteſt: Vniuerſi vero complemento, conſtitutioni, & ordini naturale eſt ignem ex alto deſcendere ad conſtitutionem miſtorum in aere, aqua, & terra procreandorum. Secunda opinio conſtituit motum in orbem conuenire igni, & aeri ſecundum naturam corporis cõtenti a cælo, quod circulo mouetur; quaſi naturale ſit contentis moueri motu continentium, ſeu ad motum conti- E nentium: Quod placitum minime recipitur; primo quia contineri a cælo non eſt natura ignis, & aeris; ſed purum accidens de Prædicamento Vbi: Deinde quia eamdem ob rationem deberet in orbem moueri totus aer inferior, aqua, & terra, quæ corpora intra cæli ambitum continentur: Immo etiam vt aer ſupremus a cælo circumuoluitur; a quo maxime diſtat, interpoſito altiſſimo

ignis

Ignem motu in orbem non perfici, aut conſeruari.

[p] 8. phyſic. t. 32. 33.

Motus naturalis non conſeruat elementa.

[q] 1. meteor. ſum. 1. c. 4. De long. & br. vit. c. 2.

Motum in orbem non conuenire igni ſecundum naturam communem.

Materia indifferens eſt ad omnia.

Materiæ nil violentum.

Ignis motum in orbem non eſſe ſecundum naturam contenti a cælo.

igniſ elemento; ita ſane aer inferior ab A igne, aereve ſuperiori, & aqua ab aere, & terra ab aqua gyrante circumuolui deberet; ſi ad motum continentis naturaliter oporteat moueri contentum corpus: deinceps moueri ad motum continentis eſt moueri per accidens; at motus alicui ſecundum naturam, illi competit per ſe, non ſecundum accidens, quod natura definitur eſſe principium motus in quo eſt primum, per ſe, & non ſecundum accidens.

Ignis motum in orbem non eſſe ſecundum naturam partis vniuerſi.

Tertia opinio B eſt aſſerens motum in orbem conuenire igni, & aeri ſecundum naturam partis vniuerſi, ſeu quatenus ſunt partes vniuerſi: Quod theorema non poſſumus admittere;

Vniuerſi partes ſunt elemẽta ſinguia.

tum quia terra, & aqua, aeriſque regiones inferiores ambæ nihilominus vniuerſi partes exiſtũt, quam ignis, & aer ille ſupremus; quum tamen in gyrum hæ non moueantur:

Ignis natura non eſt eſſe pars vniuerſi.

tum quia τὸ eſſe pars vniuerſi non eſt natura ignis, & aeris; ſed attributum accidentale de genere Quanti; eſt enim C pars integralis, quam Scholæ Quantitatiuam nuncupant.

Ignis motum in orbem non eſſe ſecundum naturam perfectam.

Quarta opinio vetuſtior his decernit motum in orbem conuenire igni ſecundum naturam perfectam; ſcilicet ignem, dum adhuc aſcẽdit, perfectum non eſſe; at vbi ſurſum peruenerit, naturæ ſuæ tunc vltimam perfectionem obtinere, cui per ſe conuenit motus in orbem: Quæ ſententia non recipitur a nobis; tum quia totus aer eamdem naturæ ſuæ perfectionem D habet, neque ſupremus perfectior eſt infimo, aut medio; quum in eo maxime vigeat calor ignis propinqui aerem alterantis; & exhalationum de terra ſublatarum eumdem inquinantium copia; & nihilominus in orbem vertitur ſolus ſupernus aer, non infimus, non medius:

Aer ſupremus non eſt perfectior medio, nec infimo.

Aer ſolum ſuperius rotatur.

tum quia eadem natura eſt ignis & aſcendentis, & ſublati ſurſum gyrantis, quantum ad eſſentialem, ſpecificamque ſui perfectionem; & quantum ad E qualitates illius internas, quæ [ſ] Ariſtoteli ſunt leuitas, calor, & ſiccitas; licet ignis a loco ſurſum ſimpliciter habeat hanc perfectionem accidentalem, quod procul abeſt a contrarijs, a quibus labefactari poteſt: ſed huiuſmodi perfectio illi non eſt cauſſa motus vllius, ac ſpeciatim non orbicularis; nec ob eamdem perfectionem igni ſupero

Ignis qualitates internæ quæ.

[ſ] 1. cæl. t. 77.

Ignis a loco ſurſum quid habeat perfectionis.

conuenire dicendus eſt ſecundum naturam motus in orbem; quia ſiue ſurſum quieſcat ignis, ſiue ibidem circumducatur a gyrante cælo, ſemper æque diſtabit a ſuis contrarijs infra degentibus: Quinimmo per motum in orbem multæ portiones ignis deorſum in aera truduntur; & ibi a contrarijs valentioribus aſſidue corrumpuntur.

[t] Zabar. mot. ig. in orb. c. 8.

Ignis motum in orbem non eſt ſecundum naturam calidi locati.

Quinta opinio [t] Iuniorum eſt aſſerentium motum iſtum in orbem conuenire igni ſecundum naturam corporis calidi locati; quum enim locus debeat locati naturam conſeruare, atque perficere; terra in aqua locatur; a qua per qualitatem ſymbolam grauitatis, & frigiditatis conſeruatur: Aqua in aere continetur; a cuius humiditate perficitur: Aerem ignis comprehendit, illius naturam calore fouens: Ignis a cælo demum ambitur; a quo experte caloris, ſiccitatis, leuitatiſque, ſolo motu conſeruari poteſt, quo in orbem concitatiſſimo atteritur, & attritione calidus efficitur. Quam philoſophiam multis nominibus recipere nequeo; primo quia motus cæleſtis in elemento ignis calorem reuera non efficit; namque ſuapte natura ignis calidiſſimus eſt [u] Ariſtoteli: quare non indiget calefactore cælo: nec vlterius vllo motu calefieri valet.

Motus cæli non efficit calorem in igne.

[u] 2. met. t. 4. 8. met. t. 5.

Ignis a nullo calefieri poteſt.

Deinde quia ignis eſt [x] Ariſtotele quoque doctore omnium corporum ſubtiliſſimus, partiumque tenuiſſimarum: atque adeo motu atteri non poteſt: nec attritione calefieri, atque incendi; ſed hæc a motu ſolus aer perpeti valet [y] Ariſtotelis obſeruatione.

[x] 3. cæl. t. 42. 45.

Ignis omnium corporũ ſubtiliſſimus.

[y] 2. cæl. t. 42.

Deinceps quia ex eodem [z] Ariſtotele cælum motu ſuo calorem generat per attritionem in aere infimo: non in medio, non in ſupero, nec in igne: medius enim aer impenſe friget, nec a cælo circumuoluitur: ſuperior ab igne proximo, & ab exhalationibus igneis ad eum ſublatis incaleſcit: ignis ex ſe calidiſſimus eſt.

[z] 1. meteor. ſum. 1. c. 4.

Cęlum in quo aere calorem attritione generet.

Neque dicas cælum motu ſuo calorem in igne conſeruare, ſi non gignat; quia calor igni eſt naturalis: quare non indiget externo, & accidentali conſeruatore: ſed actualem calorem ignis forma ignis ſibi conſeruat: habitualem ignis ipſe ſibi, vt vnumquodque ſuam naturam.

Ignis calor non conſeruatur motus cæli.

Demum quia nec aqua terram conſeruat frigiditate, & grauitate: quia terra eſt

Terra non cõſeruatur ab aqua.

grauior:

grauior:& ob denſitatem frigidior: Immo vero læditur ab humore ſibi circumfuſo terra ſiccitatem propriam amittens: & aquæ non magis proſpicit aeris humiditas, quam illi officiat eiuſdem caliditas: aeremque tantum lædit ignis continentis ſiccitas, quantum perficit eiuſdem caliditas: Ignem vero cælum conſeruat nullam in eum ingerens peregrinam qualitatem; quod eſt conſeruare priuatiue, dicerent Scholaſtici; ſed motu corrumpit eius partes multas, eas infra propellens inter contraria, quibus extinguuntur; eodemque motu circulari cælum igni turbat appetitam in ſuo loco naturalem quietem. Addo ignem nimia ſui caliditate aeris calorem blandum deſtruere, aerisque ſubſtantiam corrumpere: Quin & aerem inſenſili ſua[a]humiditate non poſſe longe maiorem aquæ humiditatem perficere, ac proprie conſeruare: Cælum autem conſeruat ignem ac perficit poſitiue, non motu, ſed lumine, ac perſpicuitate, qua cum igne conuenit, & qua perfectiori pollet. Non eſt ergo motus in orbem vlla ratione igni, & aeri ſupremo naturalis: Quæ theoria ex [b] Ariſtotele confirmatur abſolute; tum quia vni corpori ſimplici cuiuſmodi eſt ignis, vnicus ineſt naturalis motus, idemque ſimplex; quum ergo igni ſecundum naturam conueniat motus rectus a medio; qui fieri poterit vt eidem elemento competat ſecundum naturam motus orbicularis circa medium? & præſertim non abſolute ſimplex? eo enim multæ portiones ignis vi deorſum, & tranſuerſa in aerem truduntur: tum quia ſi motus in orbem ſimplex eſt; quomodo cælo, & igni, & aeri ſupremo conueniat ſecundum naturam; quæ tria corpora ſunt in genere mobilium diuerſæ ſpeciei, atque diſſimilis omnino naturæ? Sin autem mixtus eſt motus hic in orbem ex recto, & circulari prædominante; quomodo igni leuiſſimo, & aeri grauitatem aliquam habenti, vt oſtendit[c] Ariſtoteles, inerit ſecundum naturam? leue namque, & graue recto motu moueri debet; illud a medio: qui aſcenſus nullus fit in ignis elemento: ſed hoc ad medium; qui deſcenſus non fit in aere ſupremo: Verum a motu in orbem ignis

Ignis vt a cælo conſeruetur.

Cæli motus officiat igni

[a] 1.phyſ.tex. 4.

[b] 1.cæl.t.9. & ſeqq.

Ignis eſt corpus ſimplex.

Ignis motus in orbem non eſt ſimplex.

Aer grauis eſt. [c] 4.cæl.t.29 & ſeqq.

A non naturaliter quoad multas ſui portiones deorſum truditur; & aer præter naturam conſimiliter ſurſum impellitur: tum tertio quia vni motui deorſum violento ignis duo erunt oppoſiti motus naturales in igne; aſcenſus nimirum, & circulatio; quum tamen apud [d] Ariſtotelem vni ſemper contrarium ſit vnum. Nos autem denique cum[e] Ariſtotele conſtituimus motum ignis in orbem illi eſſe violentum, ac præter naturam non minus, quam motus deorſum; B quia fit ab extrinſeco agente, nullam ei conferente vim, ac propenſionem patiente; immo ex aduerſo cum euidenti repugnantia patientis: nam ignis, vt pars vniuerſi, eſt corpus leue; leui autem corpori ſecundum naturam cōpetit vnus tantummodo motus ſimplex rectus, qui dicitur aſcenſus; & poſt eum motum quies in loco ſurſum ſimpliciter, qui eſt immediate ſub concauo Lunæ: vt graui ſecundum naturam competit C motus ſimplex rectus, qui deſcenſus appellatur: & poſt illum motum quies in loco deorſum infra elementum ignis: Quum ergo motus in orbem prohibeat ignem poſitiue quieſcere ſurſum in loco ſuo naturali; & inde multas ignis portiones deorſum pellat: conſimiliterque prohibeat aerem ſupremum in ſuo loco naturali conquieſcere; multasque portiones eius vi trudat in locum ignis, vbi corrumpuntur; neceſſario dicendum eſt dupliciD hoc nomine motum ignis, & ſupremi aeris in orbem duobus illis elementis eſſe præter naturam, & mere violentum. Sed obijciunt vno iam ore omnes [f] Ariſtotele doctore, nullum violentum eſſe perpetuum; nullumque motum præter naturam æternum eſſe; at ignis, & ſupremi aeris motum in orbem ſemper abſque intermiſſione fieri; & cælo, ac mundo coæuum, ſeu coæternum eſſe. Reſpondemus nullum violentum eſſe perpetuum Ariſtoteli, E ſi ſumatur idem numero; ſed violenti ſpecies perpetua eſſe poteſt: multorumque violentorum ſibi inuicem ſuccedentium concatenatio æterna eſſe valet, nullibi repugnante [g] Ariſtotele; Modo ad vnitatem motus numericam inter cetera maxime requiritur vnitas numerica mobilis; quod eſt cauſſa materialis motus vniuſcuiuſque apud Ari-

Aer motu in orbem ſurſum vi pellitur.

[d] 10 meta. t.14.17. 4.cæl.t.10. 1.cæl.t.15.

Vni vnum cōtrarium.

Motus in orbem igni eſt violentus.

Ignis vt leuis ſit.

Leui qui motus competat.

Graui qui motus competat.

Igni circumuolutio vt ſit præter naturā.

[f] 1 cæl.t.15. 2.cæl.t.18.

Violentū nullum perpetuū.

Motus ignis in orbem mundo coæuus.

Violentum vt poſſit eſſe perpetuum.

[g] 1.phyſic. t.61.

Motus vnus numero eſt vnius numero mobilis.

[h] 5. meta. t. 12. Vnum numero definitur. Ignis non eſt ſemper idem. Elementa ſecūdum totum vt corrumpātur.

[h] Ariſtotelem; cui vnum numero ea eſſe definiuntur, quorum eſt vna materia numero: Ceterum ignis non eſt ſemper idem numero, ſed alius, & alius; quum ſemper in eo elemento nouæ partes fiant, & veteres intereant; adeo vt poſt multas annorum centurias tandem totum vetus elementum corruptū eſſe oporteat; nihilque illius priſtini denique remaneat, nouo quoad omnes ſui partes de integro demum generato; quemadmodum fuſe a nobis oſtenſum eſt in opere [i] *De Spontaneo viuentium ortu*: Quare motus in orbem etſi ab eodem mouente ſemper efficiatur, ab eodemque cælo gyrante proficiſcatur in ignem, & aerem ſupremum; quia tamen in varia mobilia, variaſque materias deinceps aſſidue recipitur; propterea non eſt ſemper idem numero motus: Cælum idem ſane ſemper mouet violente ignem, & aerem; ſed non ſemper eumdem numero ignem, eumdem numero aerem. Ita ergo motus ignis, & ſupremi aeris in orbem illis violentus eſt, ac præter naturam: duratque in æternum gyrus ille non idem numero; ſed in eadem ſpecie in infinitas numero circumuolutiones multiplicatus in mobilibus eiuſdem ſpeciei ſibi inuicem ſemper ſuccedentibus infinitis. Obijciunt ſecundo loco, ſi motus in orbem ſit igni violentus, ac præter naturam; quum ex [k] Ariſtotele motus violentus, ac præter naturam ſit contrarius ei, qui eſt ſecundum naturam; iam vni motui recto ſurſum, qui competit igni ſecundum naturam, duo eſſent contrarij motus, ambo violenti, ac præter naturam; motus deorſum, & motus in orbem: quum tamen [l] Ariſtoteleo decreto vni vnum tantummodo contrarium eſſe hic accipiatur alibi demonſtratum. At his reſpondere licet Ariſtotelem, dum aſſerit violentum eſſe contrarium motui naturali, non de quocumque motu violento tractare; verum de illo ſolo, qui eſt motus ſimplex, & per ſe, ac omnino eiuſdem generis cum motu elementis conueniente ſecundum naturam; ſiquidem eidem doctori [m] contraria definiuntur eſſe, quæ maxime diſtant in eodem genere: Quum ergo motus igni naturalis collocetur in genere motus recti, ſimplicis, & per ſe; huic violentus ille ſolus contrarius eſſe dicendus eſt, qui pariter locatur in eodem genere motus recti, ſimplicis, ac per ſe; cuiuſmodi ſolus eſt deſcenſus ad medium, non item motus in orbem igni, & aeri ſupremo a cælo impactus; qui motus eſt miſtus a prædominio circularis & per accidens, illis elementis inexiſtens; quum ignis, & ſupremus aer in orbem moueantur ad motum cæli eos continentis: etſi motus in orbem quatenus eſt violentus ac præter naturam, ſit oppoſitus aſcenſui: nec abſurdum eſt vni motui duo eſſe oppoſita in diuerſo genere oppoſitionis; nam aſcenſui deſcenſus opponitur, & quies poſt aſcenſum opponitur motui circulari ignis in proprio loco. Quin motus in orbem opponitur quieti, vt habitus priuationi; aſcenſui vero, vt contrario poſitiuo; quia motus in orbem in ſuo loco non eſt igni naturalis, multumque participat deſcenſus; vti conſtat ex Ariſtotele. Et hæc de motu ignis, & ſupremi aeris in orbem hic, fortaſſe non penitus importuno in loco, dicta ſufficiant.

[i] lib. 4. c. 7. Ignis motus in orbem ſemper eſt ab eodem cælo. Motus ignis in orbem non eſt ſemper idē. [k] 1. cæl. t. 10. [l] loc. cit. 10. meta. t. 14. 17. Motui naturali non omnis violentus contrarius eſt. [m] 1. phyſ. t. 56 5. meta. t. 16. 1. meta. t. 13. 14. Cōtrariorum definitio. Motus igni naturalis in quo genere ſit. Ignis motus in orbem non eſt ſimplex. 1. meteor. ſu. 11. c. 4.

Id inflammari poſſe, quod non eſt vaporabile; flammaque vt ſit fumus ardens, & ſpiritus ſicci ardens. Cap. XXII.

SEd & in illud etiam theorema impetum faciunt viri celeberrimi, quo ſuperius [a] aſſeruimus liquorem in lucernis ab antiquiſſimo tempore ſplendidam flammam retinentibus nullius eſſe debere prorſum exhalationis; nam ſi fumum non halet humor ille; nec flammam diu ſuſtinere poterit; immo vero nec ab initio inflammari; quandoquidem humor, qui aptus eſt ad flammam concipiendam, conceptamque ſuſtinendam, neceſſario debet eſſe fumoſus, & euidentis euaporationis, exhalationiſque; nam ipſomet Ariſtotele [b] docente, inflammabilia, quæque flammam emittere poſſunt, omnia ſunt exhalabilia eius generis; quæ fumum halare valeant; nihil enim aliud eidem [c] autori eſt flamma, quam ſpiritus ſicci ardor, fumuſve ardens. Nos autem ob hæc a ſuperiori ſententia non recedimus; quoniam experimento comprobatum habemus apud innumeros auto-

[a] lib. 2. c. 5. 28. 32. li. 3. c. 24. 28. [b] 4. meteor. ſum. 3. c. 2. [c] 2. de gen. t. 28. 1. meteor. ſu. 2 c. 1.

tores, eosque claſſicos, asbeſtum, amiantum, linumque carpaſium, & ex illo contextas mappas inflammari, nec fumum vllum emittere; quum ab igne non abſumantur: eſt autem fumus, de quo loquuntur inſignes viri, portio ſubſtantiæ igne combuſtæ; atque omnino exhalatio, & fuligo, in quam ignium actione abijt materiæ inflammatæ portio: cur ergo, vt ellychnium, ita liquor inflammabilis eſſe non poteſt abſque eo quod ſit exhalabilis? Verum etiam in arte fabri ferrarij nouimus pauco humore in magnum ignem coniecto combuſtibile quid euidentiſſime inflammari, rutilamque in flammam ſubito commutari; quum tamen fumum nullum ex ſe halet; quod obſeruauit etiam Ariſtoteles[d] aperte ſcribens in tractatu ſuo *De ventis* paucum humorem in magno igne fumum non facere, his notis, Si in multum ignem inciderit modicum exuſtibile, prævenit ſæpe, antequam fumum faciat, exuſtũ eſſe. Ad Ariſtotelis obiecta[e] dogmata dicimus primo, dum cõſtituit inflammabilia eſſe exhalabilia, pronunciare dogma verum vt plurimum; non tamen in omnibus abſolute verum. Deinde aſſerens ille maxime inflammabilia ea eſſe, quæcunque fumum emittunt; non propterea negat eſſe inflammabilia ſimpliciter ea, quæ fumum non emittunt; nam illa facilius; hæc difficilius; illa ex toto, hæc ſecundum partem; ſunt tamen, & hæc abſolute inflammabilia: Et hoc maxime confert diuturnæ ignis durationi, humorem in lucernis eſſe difficulter, & non omni ex parte ſimul inflammabilem; atque adeo nullius fumi exhalatorem. Ad aliud [f] Ariſtotelis aſſertum, quo ſancitum eſt flammam eſſe fumum ardentem, conſimiliter dicimus tum hoc eſſe placitum verum vt plurimum non in omnibus abſolute: tum eo loci [g] Philoſophum agere de vulgari & frequenti flamma; quam accenſa edunt corpora exhalabilia, & fumum de ſe emittere valentia; quod ibi ſat habebat Ariſtoteles ad ſuum propoſitum confirmandum: at vero præter hæc non negauit flammam asbeſto, & amiãto, teliſque carpaſijs, & huiuſmodi alijs corporibus fumare nequeuntibus affixam citra fumum eſſe valere. Immo

Inflammabilia nõ fumantia.
Fumus eſt portio ſubſtantiæ igne combuſtæ.
Vide infra cap. 40.
Humor ardẽs qui fumum nõ faciat.
[d] 2. meteor. ſum. 2. c. 2.
[e] 4. meteor. ſum. 3. c. 2.
Inflammabilia eſſe exhalabilia vt plurimum.
Inflammabilium varietas.
[f] 2. de gen. 28.
Flamma vt plurimum eſt fumus ardens.
[g] 1. meteor. ſum. 2. c. 1.

A vero hanc nobis aperte inſinuauit [h] alibi, dum tertio dogmate conſtituit flammam eſſe ardorem ſpiritus ſicci; nam ſpiritus iſte ſiccus, ſeu rei ſiccæ ſpiritus ardens ſub ſpecie flammæ, duplicis eſt generis; alius eſt virtute ignis [i] comburentis a combuſtibili ſeparabilis, ac ſegregari aptus, & proprio nomine dicitur qua fumus, qua fuligo, qua exhalatio; qui ſpiritus ardore concepto flãma euadit; & iſte lucernis ab antiquo ardentibus ineptus eſſe [k] dictus eſt: B Alius eſt ſpiritus ſiccus implantatus, ac ita fixus rei flammam concipere valenti, vt inde nulla vi vnquam ſeparari queat; & proinde ſpiritus hic non eſt exhalatio, nec fuligo, nec fumus euaporare aptus a re inflammabili: ſed eſt ſpirituoſa ſubſtantia ſicca inſeparabiliter ardere valens in amianto, asbeſto, lino carpaſio, & alijs id generis; quæ lucernis ab antiquiſſimo tempore ardentibus incombuſtibilem vna & inflammabilem C materiam ſuppeditare poſſunt. Ita ergo in antiquorum lucernis diutiſſime ardentibus flamma ſi non fuit fumus ardens vulgarium combuſtibilium, nec eorumdem ſpiritus ſicci ſegregati ſub exhalationis ſpecie ardor; fuit tamen ſpiritus ſicci fixi, & implantati, a liquore inſeparabilis, ardor, non aduerſante, ſed potius acclamante Ariſtotele: Si enim de illuſtrium Medicorum ſententia in humano corpore, præter influentes D ſpiritus ab eo ſeparabiles, inſunt alij fixi ſpiritus, & implantati adeo, vt ab eo ſegregari nequeant; quidni quædam corpora inflammabilia ſpiritum ſiccum inflammabilem habere valeant fixum pariter implantatum, & ab eis inſeparabilem? Nonne tali ſpiritu fixo præditas eſſe plantas oportet, quæ influente ſpiritu carentes nutricationem, auctionem, generationemque ſobolis [l] edunt, quæ vitæ operationes abſque E ſpirituum miniſterio fieri non poſſunt? Nonne ſpiritus, quo ſemina tum animalium, tum quoque plantarũ fecunda ſunt, illis ipſis ineſt fixus, & implantatus ab eiſdemque penitus inſeparabilis? ſeparato namq. ſpiritu illo, ſemina æquiuoce ſunt, vt lapidea, vel ficta; non ſecus, atque oculus anima deſtitutus Ariſtoteli [m] æquiuoce oculus eſt, vt lapideus, vel pictus. Ita ergo corpora non

[h] 2. meteor. ſum. 1. c. 1.
Flamma vt ſit ardor ſpiritus ſicci.
Spiritus ardẽs eſt duplicis generis.
[i] 4. meteor. ſum. 3. c. 2.
[k] Vide ſup. l. b. 2. c. 33.
Lucernarum flamma quo ſpiritu nixa.
Spiritus implantatus ardẽs flammam edit perẽnem.
Spiritus in humano corpore duplicis generis.
Plantæ quo ſpiritu polleant.
[l] 2. de gen. ani. c. 3.
Spiritus ſeminæ fixus.
Semen æquiuoce quod ſit.
[m] 2. de ani. t. 9.
4. de gen. ani. c. 1.

non exhalabilia flammam in ſe concipere queunt, conceptamque diutius etiam in ſe retinere.

Cur antiquorum nonnulli monumentis forinſecus flammulas inſculperent: & ad ſiniſtram intrantibus prope oſtiarij cellam canem ingentem catenatum in pariete domus pictum haberent: & menſarios canes magnos, & ianitores, & ſepulchrales alerent. Cap. XXIII.

[a] lib.3.c.3.

NObis etiam olim [a] aſſeuerantibus antiquos in ſuis monumentis igniũ flammas lapidi inſculpſiſſe, qui vere ardentes intus condere non poterant, aperte reclamant inſignes viri ſecus exiſtimantes fictas illas extrinſecus argumentum fuiſſe verarum lucernarum intra tumulos ardentium, ſuumque placitum a ſimili comprobant eo quod quum veteres ad oſtium domus canem vigilem habere conſueuiſſent: ſi qui canem ferocem vinctum ad fores alerent, ne ingredientium amicorum quis ab eo læderetur, canis effigiem cum titulo monitorio pictam in pariete curabant: Namq. Petronij teſtimonio in Trimalcionis domo Ad ſiniſtram intrantibus, non longe ab oſtiarij cella, canis ingens catena vinctus in pariete erat pictus; ſuperque ſcriptum, *Caue, caue canem*: Pictus erat, inquit erudítiſſimus ille Lipſius apud [b] Annæum Senecam, ſed re ipſa etiam erat: & illud tantum, vt imagine moniti a viuo illo, & vero cauerent: Non alia ratione, inquiunt, fictus a ſculptore in ſepulchrorum cippis extrinſecus ignis verum in lucerna intra ſepulturam ardente ignem ſignificabat. Ceterum neque ob iſta nos antehabitam opinionem repudiabimus; quam dudum firmioribus argumentis communiuimus; quæ ab egregijs viris intacta manent adhuc in ſuo robore. Obiectionem vero nouiſſime propoſitam non vna ratione diluere poſſumus: In primis enim concedentes in more poſitum fuiſſe veteribus alere canes oſtiarios; vt conſtat apud Homerum, qui Priamum vt Hectorem a pugna cum Achille reuocaret ita plorantem inducit,

Canem pingebant veteres ad oſtium.

[b] de Ira c.37.

Canes oſtiarios alebant priſci.

22. Iliad.

„ *Ipſum vero extremum me canes in primis foribus*
„ *Crudiuori lacerabunt, poſtquam aliquis acuto ære*
„ *Verberans, vel iaculatus, ex membris animam eripuerit,*
„ *Quos nutriui in ædibus menſarios Ianitores;*
„ *Qui meum ſanguinem bibentes grauati in animo*
„ *Iacebunt in veſtibulis. Iuuenem autem omnino decet*
„ *In bello interfectum, confoſſum acuto ære,*
„ *Iacere: omniaque decora morienti quodcumque appareat:*
„ *Sed quum iam canum caput, canamque barbam,*
„ *Pudendaque deturpant canes interempti ſenis,*
„ *Hoc vtique miſerrimum eſt miſeris mortalibus.*

Vnde fortaſſe non ab re fuerit dicere canes eoſdem veteribus tum menſarios fuiſſe, tum ianitores, tum etiam mortuorum deuoratores: quos canes ſepulchrales memorat [c] Porcacchius aſſerens Bactrianos, & Hircanos conſueuiſſe ſuos ſeniores canibus deuorandos abijcere: ac proinde in hunc vſum publico ære plurimos enutriuiſſe canes, quos propria lingua canes ſepulchrales appellabant: Scribitque Diuus Hieronymus Nicanorem Bactrianorum pro Magno Alexandro Gubernatorem ſummo labore fruſtra conatum vt ab eis barbarum hunc morem tolleret; cui nolentes illi hac in re obtemperare, parum abfuit quin eum e regno pellerent. [d] Marcus Tullius ait viros nobiles etiam priuatim ſibi alere conſueuiſſe canes in hunc eumdem finem, exiſtimantes huiuſmodi eſſe optimam ſepulturam. Sed eius verba legamus: In Hyrcania, inquit, plebs publicos alit canes, optimates domeſticos: Nobile autem genus canum illud ſcimus eſſe; ſed pro ſua quiſque facultate parat a quibus lanietur: eamque optimam illi eſse cenſent ſepulturam. Sed quum antea proxime dixerit M. Tullius Magorum morem eſse non humare corpora ſuorum, niſi a feris ſint antea laniata; nobis aperit oſſa, & reſidua cadaueris, quæ non deuorabantur a belluis ſepulchralibus, in terreno ſepulchro recondi. Bactrianis, & Hircanis in pro-

Canes menſarij, ianitores, & ſepulchrales ijdem.

[c] Fun. ant tab.19. & ſeqq.

Bactriani ſenes ſuos canibus deuorandos abijciebant.

[d] 1. Tuſc. quæſt.

Canes alebantur in ſepulturam nobilium.

po-

poſito Caſpios adiungit comites Iacobus[c] Faber in hæc verba, Hircani, „ Caſpij, & Bactriani canes ad id officij „ domi educant, vt illis mortuos deuo- „ randos, laniandosq. præbeant. & paul- „ lo poſt. Bactri ad belli vſum carnibus „ humanis nutriunt canes, & illis in cibũ „ obijciunt ſenes. Adijcit Porcacchius Parthos exiſtimauiſſe optimam item ſepulturam dare ſuorum cadaueribus, quę publice canibus deuoranda proponebant: vt mirum non ſit apud Homerum Priamum ſe domeſticis canibus ſuis poſt mortem deuorandum aſſeuerare: ſed redeamus ad penſum: concedentes antiquos aluiſſe paſſim canes oſtiarios; negamus, qui canes immites viuos habebant, eos effigiem vincti ferocioris in pariete pingendam curaſſe cum monitorio titulo; nam apud Plautum in Moſtellaria Theuropides ingreſſurus ædes Simonis timet ſibi ab oſtiaria cane; illamque Tranioni ſeruo abigendam a foribus mandat; nulla tamen in muro conſpecta canis effigie picta, nullaque lecta ibidem cautione deſcripta; ſic enim totam rem deſcribit:

[c] com. ad 7. ... c. 5.

...nem pictũ ... foribus nõ ...ſſe ferocis ...us latentis ...icium.

„ *Th. Ibo intro igitur. Tr. mane ſis, videam ne canis? Th. agendum vide*

„ *Tr. eſt. Th. vbi canis eſt? Tr. abi directa, abin' hinc in malam crucem.*

„ *At etiam reſtas? abi iſtinc. Sim. nihil pericli eſt, age.*

„ *Tam placida eſt, quam eſt aqua, viſe. Ire intro audacter licet.*

„ *Eo ego hinc ad forum. Th. feciſti commode, bene ambula.*

„ *Tranio age canem hinc a foribus abducas face.*

Deinde vero nec in pariete domus diuitis illius Epulonis vlla pictura canis, vllave paręneſis fuiſſe legitur; quem tamen plurimos canes oſtiarios, eoſdemq. feros aluiſſe nobis innuit apertiſſime Petrus Chryſologus in hæc verba, Sed „ dicis diues; ego etſi vinum negaui, aquã „ peto; quam communem omnibus ani- „ mantibus autor omnium præſtitit, & na- „ tura. puto diues, quod & aquam paupe- „ ri tu negaſti; cui, ne ingrederetur Ia- „ nuam tuam, ne ad tuum puteum perue- „ niret, canes quamplurimos obieciſti. Immo & nulla picturę canis, nullaq. ſcripturæ monitoriæ in pariete facta mentione Seneca moralis immitem canem ad oſtium Cauſſidici, & diuitis paſſim agnoſcit intrantes terrentem, etſi catenatum; inquit enim aliquando, Iratum „ vidiſti amicum tuum oſtiario Cauſſidici „ alicuius, aut diuitis, quod intrantem ſub- „ mouerat; & ipſe pro illo iratus extremo „ mancipio fuiſti: iraſceris ergo catenato „ cani? & hic, quum multũ latrauit, obie- „ cto cibo manſueſcit. Vt ergo canẽ oſtiarium ferocem alentes olim non ſemper eius imaginem cum titulo cautionis intrantibus in pariete pingebant: Ita ſane quibus in tumulis ardentes condebantur lucernæ, ignis effigies inſculpta forinſecus non viſebatur: atq; adeo fictus ille ignis exterior indicium non erat interioris veri. Amplius autem canis oſtiarius catena vinctus detinebatur; quod tum ſuperiora declarant Senecæ verba; tum alia Suetonij aſſeuerantis Vitelliũ [d] confugiſſe in cellulam Ianitoris, religato pro foribus cane; tum etiam illa Petronij de muliere oſtiaria ita ſcribentis, Anus præcipue Lippa, ſordidiſſimo „ præcincta linteo, ſoleis ligneis impari- „ bus impoſita, canem ingentis magnitu- „ dinis catena trahit, inſtigatq. in Eumol- „ pum. Si ergo catenatus canis oſtiarius erat; ſique, licet ingentis magnitudinis, aduenas intrantes non lædebat ſponte; ſed inſtigante homine familiari opus habebat; certe cautionem illam ad picturam canis inſcriptam non arbitror fuiſſe indicium veræ feritatis in viuo cane, vt rentur inſignes viri; ſed potius ad fures perterrefaciendos; vel etiam animi gratia, & ad ornatum picturæ; vel potius vt qui viuos canes ad ianuam alere nolebant, aut quauis ratione non poterant, ij ſiue ad nobilitatis, ac diuitiarum oſtentationem, ſiue ad imponendum aduenis de vero cane Ianitore, fictum illius indicem pingi curabant in pariete, ne temere quilibet domum ingredi auderent, ac ne domus illius herum de plebe homunculum eſſe cenſeret; nam canes alere diuitum, ac nobilium erat, & principum: vel quia domus, in qua canis non erat, contemptui eſſe ſolebat: vnde prouerbium: *Cane carere vita turpiſſimum eſt:* Ita Daniel Barbarus. Hæc omnia ſatis indicat Homerus, [e] dum ad fores Alcinoi, inquit,

...rm. 123.

Ignis effigies tumulo internum ignem ardere non indicauit.

Canis oſtiarius catenatus.

[d] cap. 16.

Canis pictura cum titulo monitorio curan te fores antiquorum.

2. th. t. p. 113.

[e] 7. Odyſ.

„ *Aurei autem vtrimque, & argentei canes erant,*

 Quos

„ *Quos Vulcanus fecerat peritis præcordijs,*
„ *Domum vt cuſtodirent magnanimi Alcinoi,*
„ *Immortales exiſtentes, & ſenio non obnoxios dies omnes.*

Hinc ergo non habetur ignem in ſepulchro forinſecus inſculpi olim conſueuiſſe in ſignum ignis veri ardentis intra monumentum. Sed eſto in diſputationem canis effigiem depingi ſolitam cum titulo monitorio, ne temere domum ingredientes a fero cane intra oſtium læderentur; quid hoc obſecro commune habet cum igne forinſecus tumulis inſculpto? an ne hic pariter effictus ignis admonebat ingredientes, aperientesque ſepulchra ne ab igne vero intus ardente male afficerentur? id certe nec veriſimile, nec probabile mihi eſt, lucernæ flammulam tanto terrori eſſe, vt præcaueri debeat inſigni titulo, & imagine: Sed & in cippis, vbi effictus ignis viſebatur, non obſeruarunt vlli titulum, *Caue, Caue, Ignem*. Nos itaque vt in tumulis ardentes ab antiquo lucernas quamplurimas habuimus ex hiſtoricis abſque titulo, & abſque ignis externa effigie: Vtque in ſepulchris forinſecus inſculptum ignem habentibus nullam intrinſecus ardentem lucernam fuiſſe legimus: Ita plane tum concedentes antiquitus oſtiario ſeruo æque ianuam cuſtodienti, & non procul a ianua ignem larum familiarium in atrio ſeruanti; quod ex Ouidio [f] notauit etiam in eruditiſſimo ſuo volumine *De Seruis* Laurentius Pignorius citatis Faſtorum verſiculis,

Canes alere quorum fuerit olim.

Ignis, & canis pictura nihil affine habet.

Flamma lucernæ titulo præcaueri nō debet.

Seruus oſtiarius ignem larum ſeruabat.

[f] 1. Faſtor. pag. 224.

„ *Omnis habet geminas hinc, atque hinc Ianua frontes,*
„ *E quibus hæc populum ſpectat, at illa larem.*

Seruo inquam ianitori plerumq; comitem datum fuiſſe catenatum canem ad fores; qui ſeruo dormiente vigilias ageret: tum admonētes, qui canes oſtiarios alere nolebant, non poterantve quacumque de cauſſa, eos olim prope ianuam canem pictum habere conſueuiſſe, ob rationes nuper allatas; non aliter ac, qui lucernas in monumentis ardentes aſſidue habere non poterant; ij flāmas in conditorijs effingi a ſculptore ſibi curabant: Negamus imagines illas externas indicium ſemper extitiſſe veri canis, veriq. ignis intus vtrobiq; latentis. Sed & in huius veritatis confirmationem habuimus in libro [g] *De ſpontaneo viuentium ortu* Animam, quæ ob ſui debilitatem, aut materiæ ineptitudinē, veras plantas in lapide procreare nequit, plantarum imagines in Dendrachate depingere; quæ tamen effigies in ſuperficie lapidum a natura inſculptæ veras in ſaxi meditullio ſtirpes ineſſe non arguunt. Ceterum & in ſepulchrorum cippis imaginem canis antiqui aliquando poſuerunt; ſic aſſerit Porcacchius [h] Romæ ſeruari apud Maffeios lapidem ſepulchralem inſcriptum, & figura canis exornatum, qui erecto capite talem inſpicit inſcriptionem,

Seruo oſtiario cur canis oſtiarius comes daretur.

[g] lib. 3. c.

Stirpium effigies in lapidibus a natura fictæ.

Canis effigies in tumulis antiquorum.

[h] Fun. c. 22. p. 88.

C. IVLIO. VRBANO
ET IVLIAE OPTA-
TAE CONTVBERNA-
LI, ET C. IVLIO VR-
BANO PECVLIARI
FILIO

POST. (hic viſitur figura canis) SVIS.

An ergo intra huiuſmodi conditorium Vrbanorum condebatur cum eorum cadaueribus viuens canis, cuius foret indicium extrinſecus ille depictus, ſiue inſculptus? nihil minus. Sed iſte canis ad ornatum ſepulchri effictus eſt, vt ille ignis.

Sepulchro cur inſculperetur canis.

Lentorem cuique corpori viſcido ineſſe ab humiditate: omneque humidum eſſe lentoris particeps. Cap. XXIV.

IN eodem libro ſuperius, & multo antea [a] quoque aſſeuerantes lentori vbique originem eſſe proxime ab humiditate, contradicentes habemus inſignes viros; quibus lentor non videtur eſſe ab humore, tanquam a cauſſa propria; tum quoniam aer lentus non eſt, neque acetum, neque alia multa; quibus tamen euidenter ineſt humida natura: tum quoniam aqua omnium corporum humidiſſima, non eſt tamen omnium corporum viſcidiſſima, ſummique lentoris; nam ab oleo viſciditate, lentoreque vincitur; alijſque pluribus lenta magis quam aquæ ſubſtantia contigit: tum demum quia pleraque multum viſcida ſunt, lentorisq. valde participia; quæ tamen ſubſtantiam obtinent a præ-

[a] lib. 3. c. 26. lib. 2. c. 31.

dominio terream, tempericmque a prę-A dominio ſiccam; vt lemnia terra, bolique omnes a Samo, ab Armenia, aliundeve nuncupatæ, reſina, pix, & id generis innumera. Ceterum neque his argumentis aſſertio noſtra conuellitur; quæ viciſſim firmis communitur vndique rationibus: Quod enim lentor ex humore per ſe primo prodeat, ſitve humoris propria quædam qualitas, naturaliſque proprietas, inde ſatis manifeſtum primo eſſe poteſt, quia quæcumque lenta ſunt, & glutinoſa, omnia lentorem ſuum amittere ſolent ad vnius humiditatis exterminium; nequaquam vero ad amiſſionem, ſiue inopiam cuiusvis alterius qualitatis; cera etenim, reſina, pix, & aliud quodcumque corpus lentoris particeps; immo & cadauera ipſa in ſepulchris, [b] Ariſtotelis etiam obſeruatione, vbi propter nimiā vetuſtatem exſiccantur, omnem priſtinum lentorem exuunt, fiuntque friabilia, & in puluerem aridum facile vel ſolo contactu reſolubilia: Quem tamen lentorem ſibi retinent amiſſis alijs qualitatibus omnibus ſigillatim, calore nimirum, frigore, ac ſiccitate, vnam dummodo humiditatem retineant: At vero id, quod ex humiditatis præſentia permanet, & abſentia obliteratur, humiditatis ſoboles eſſe debet: Pendet igitur immediate lentor ex humiditate, tanquam ex cauſſa proxima; quam ad remotæ diſcrimen Ariſtoteles [c] alicubi decernit eſſe cuius affirmatio eſt cauſſa affirmationis effectus, & negatio eſt cauſſa negationis; quod eſt dicere cauſſam immediatam eam eſſe, ad cuius poſitionem ponitur, & ablationem auffertur effectus. Deinde quia quę lentorem non habent, aut perexiguum habent; vti ſunt animalia viuentia, & carnes imputres, aliaq. id generis innumera; hæc omnia lentorem ſibi acquirunt nouum, aut præexiſtentem adaugent, vbi humidiora fiunt: Quod in carnium putrefactione conſpicuum eſt: Licet enim poſt putrefactionem completam, reſolutis alijs miſtorum partibus humidis, terrenæ, ac ſiccæ ſolum ſuperſint, doctore Ariſt. [d] dū tamen miſtū aliquod adhuc putreſcit, calore ambiēte, ſiue alio quouis externo conſumente inſitum miſti calorem; in eo, quod putreſcit, euidentiſſime dominatur humiditas; quę ab interno miſti calore iam fere conſumpto non amplius terminatur: Vnde ſapienter Ariſtoteles ait putreſcentia primo fieri humida, deinde ſicca; ſed vbi ſunt humida, tunc lentorem obtinent; vbi autem exſiccata fuerint, omni lentore carent, vt cinis, & puluis: lentor igitur eſt ab humore proxime. Deinceps quia lentoris officium, munusq. proprium eſt (vt experimento conſtat aperte) diuerſa corpora ſicca in vnum conglutinare; quum autem multa ſicca in vnum conglutinari nequeant, niſi alicuius humiditatis interuentu; iam ſatis apparet lentorem ab humiditate, velut a cauſſa propria, exoriri. Demum quoniam aer in aliquo humido corpore concluſus detineri non poteſt, niſi ab humoris lentore impediatur abſolui ab humido grauiori, & inde ad ſuum locum tendere. Quia vero in omni humido agitato excitari poſſunt ampullæ, in quibus concluditur aer, concluſusque impeditur quominus ab humido, cui violente alligatur, abſolutus euolet ad locum ſibi naturalem: certo conſtare cuiq. poteſt humidum nullum eſse ſine lentore, ac proinde lentorem eſse proprietatem naturalis humoris, ſeu effectū humidi, qua humidum eſt, nō viciſſim: quum prima qualitas a ſecunda non oriatur, ſed viceuerſa: Et profecto ampullæ in quouis humido per eius agitationem aere incluſo excitatæ non leui argumento in omni humido lentorem ineſse demonſtrant, qui aeri in huiuſmodi ampullis incluſo exitum intercludere cōtendit enixe. Quare, vt obſeruauit etiam Præceptor doctiſſimus [e] Coſtæus, quemadmodum in nullo, præter aquā, elemento agnoſcitur vis glutinandi; & nihil hiſce in rebus compactum eſt ſine aqua; ita, quę ex ipſis glutinoſa ſunt, aquā omnia referunt. Eſt autem lentor ex aquæ non frigiditate, ſed humiditate, cuius vnius eſt munus proprium coniungere ſicca: Quamobrem non eſt mirum tum aquam, quæ omnium humidiſſima eſt, non eſse omnium viſcidiſſimam; obeſt enim ſumma aquæ frigiditas, quę lentori aduerſatur, vt conſtat ex pice frigore indurata, & alijs multis: tum ſi non ijs ſolum, quæ ſunt exigui caloris, lentor inueniatur, vt in malua, pſyllio, aizoo,

Margin notes:
Lentor ex humore per ſe primo prodit.
Glutinoſa vt lentorem amittant.
[b] 4. meteor. vlt.
Cadauera vt ſiant friabilia in puluerem.
[c] 1. poſter. anal. t. 99.
Cauſſæ proximæ, & remotæ diſcrimen.
[d] 4. meteor. ſum. 1. c. 2.
Putreſcentia cur primo fiāt humida, deinde ſicca.
Lentoris munus quid ſit.
Aer vt in humido retineatur.
Ampullæ vt excitentur.
Humidum nullum eſt ſine lentore.
Lētor eſt propria humidorum qualitas.
[e] 4. diſq. phyſiol. c. 1.
Aqua omniū humidiſſima cur non viſcidiſſima.
Frigiditas lentori aduerſatur.

ſed etiam in calidis; vt in pice, reſina, A melle, & huiuſmodi corporibus alijs: Quorum quamuis aliqua ſint poteſtate ſicca; vt in quibus etiam terrenæ multæ ſunt partes; humida tamen actu ſubſtantia eſt; eaque actualis humiditas eſt in eis cauſſa lentoris; ita vt ſi humoris pereat, vna quoque lentor aboleatur; quod in vetuſtiori pice, reſina, & cera quotidie obſeruatur: Eſt ergo lentor ſoboles humoris: ſed iam diluamus obiecta. Et quidem ad primum de aere B aſſeuerantes omnia humida, qua humida ſunt, eſſe lentoris participia; quando tamen, vel [f] Ariſtotelis animaduerſione, aeris humiditas inſenſilis eſt; aeri & nos quoque lentorem damus inſenſilem; vt cauſſæ ad amuſſim correſpondeat effectus. Niſi etiam dicamus lentorem eſſe quidem ab humiditate; ſed tamen in ſubiecto corpulento, ac denſo: quum igitur aer denſitatem non habeat vllam; iam in eo humiditas lentorem procreare non poterit: actus etenim actiuorum fiunt in patiente diſpoſito, aptusq. eſt fieri ſolum vniuſcuiuſq; actus in propria materia, docente Ariſtotele: [g] ſin autem craſsefiat aer in nubem; illi ſuæ corpulentiæ proportionatus inerit lentor ab humiditate, qui conſpicuus eſt in niue; quam eſſe miſtum multi particeps aeris olim oſtendimus in opere [h] *De his qui diu ſine alimento viuunt*. In aceto, quod poſtea obijciebatur, ſuus ineſt etiam lentor ſubditæ ſibi materiæ proportionatus: eſt enim aceti materia valde tenuis; quo factum eſt vt exigui lentoris ſit particeps, euidentis attamen particeps: Quod experimento commõſtrare licet, quia ſi acetum baculo agitemus, ampullas, & ſpumam in eo ſuſcitabimus; in quibus humoris lentor euidentiſſimus eſt; quo aer incluſus diutule detinetur intra capacitatem ampullæ; quæ ob ſolam viſciditatem, ac ob vnum lentorem, aeri exituro viam claudit egreſſus. Id ipſum de aqua dicendum eſt, quæ poſterius in argumẽtum adducebatur; nempe ad cuiuſlibet effectus procreationem non ſat eſſe robur agentis; verum etiam requiri materiæ diſpoſitionem: Quum itaque materiæ ad lentorem aptitudo maxima ſit denſitas, & craſſities; etſi aqua ſit omnium corporum ſenſui humidiſſima;

Lentoris cauſſa eſt humiditas actualis.

[f] 1. phyſ. t.64.

Aeris humiditas inſenſilis.

Aeris lentor inſenſilis.

Lentoris ſubiectum eſt denſum.

Actus in patiente diſpoſito ſolum fiũt.

[g] 2. de ani. t.24.26.

Lentor in niue.

[h] lib.4.c.40.

Acetum lentore non caret.

Effectui non ſat eſt robur agentis abſq; materiæ diſpoſitione.

quia tamen habet materiam oleo, bitumine, alijsq. plurimis in eodem genere tenuiorem, ideo quibus præualet aqua in humore; iiſdem ob ſuæ ſubſtantiæ tenuitatem eadem aqua cedit lentore. Addo, quod nuper obſeruauimus, in aqua præcellentem frigiditatem obſtare lentori ab eius humiditate fieri nato; quę frigiditas in oleo, & in bitumine nõ exiſtens permittit ab eorum humore in materiam denſam, & craſſam valde, maiorem lentorem procreari. Quod vlterius de terra lemnia, ſamia, bolo armena, & conſimilibus alijs affertur, ideo ſoluitur, quia concedentes corpora hęc eſſe a prædominio ſicca; negamus ipſa ex ſe vllum habere lentorem; nam a ſola humiditate ſibi extrinſecus vndecũque adiuncta lentorem contrahunt, & viſciditatem. De pice demum, reſina, & alijs huiuſmodi, vt conſtituere poſſumus ea eſſe miſta poteſtate, ſeu virtute ſicca, nempe habentia vim exſiccandi; C ſic vere decernimus in ijs eſſe humiditatem actualem; a qua lentorem habent euidentem. Ita ergo vere conſtitutum a nobis eſt antea humorem lucernis iniectum lentore ſuo ignem ſibi adiungere, adiunctumque vi retinere, ne ſurſum euolet ad æthera; & lentoris cuiuſque ortum eſſe ab humore.

Aqua non omnium humido: ũ craſſiſſima.

Terra Samia ex ſe non habet lentorem: Lemnia vnde lentorem contrahat.

Humida actu quæ vim habeant exſiccandi.

Finem, cuius gratia flamma ſubditum ſibi humorem depaſcitur, non eſſe nouæ flammæ generationem: & de flammæ noſtratis aſcenſu vſque ad concauum Lunæ: deque illius extinctione in aere. D
Cap. XXV.

NOn accipiunt deinde viri Clariſſimi finem, cuius gratia ignis implexum, ſubditumque ſibi combuſtibile depaſcatur, eſſe vt ſublato impedimento euolare libere valeat ad locum ſibi naturalem; quod antea [a] ſanximus: ſed E inquiunt eſſe vt generet nouum ignem ſibi conſimilem: primamque negationem ea ratione communiunt; quia ex Ariſtotelis [b] decreto Natura id ſibi pro fine non ſtatuit, quod nunquam conſequi poteſt; ſed flamma, combuſto humore hic apud nos, hinc non fertur vſque ad altiſſimum ignis elementum; ſed in aere ab aeris immenſitate, atque a contraria ſibi in aere vigente humiditate cor-

[a] lib.3.c.20.

[b] 8. phyſic. tex.75. 1.cæl.t.58. & 9.met.t.17.

corrumpitur euidenter: nõ minus enim ab aere calido, & humido ignis tanquam a contrario extinguitur, quam a feruente aqua vulgo extingui videatur. Secundam vero aſſertionem confirmant autoritate[c] Ariſtotelis, qui alibi ſtatuit, tum omnem eſſentiam eſſe naturæ ſibi ſimilis procreatricem; tum naturaliſſimum eſſe agentium phyſicorum generare ſibi ſimile; tum denique finem, [d] cuius gratia agunt quæcumque ſecundum naturam agunt, eſſe vt pro modo naturę ſuę participẽt diuino, ac[e] perpetuo eſſe: quod quę in indiuiduo conſequi nequeunt, id in ſpecie ſibi conquirere tentant, generando rem ſibi conſimilem: Acutæ ſane obiectiones; quas tamen intime ſpectata rei natura ſic hebetare valemus, vt illæ nihil aſſertionem noſtrã labefactare queant: Quod igitur in primis affertur, Naturam vbique prudentiſſimam id ſibi pro fine non proponere, quod numquam aſſequi poſſit; hoc theorema caute intelligendum eſt, namque impotentia illa eſſe poteſt vel ex parte naturæ ad finem collimantis, omni extrinſeco agẽte circumſcripto; vel ex parte alicuius externi agentis naturam, quo minus propoſitum ſibi finem aſſequatur, impedientis: Sane vt vltro concedimus naturam eum ſibi finem numquam proponere, cui conſequendo vires aptas non habeat; ita negamus audacter naturam ſibi in finem illud conſtituere non poſſe, quod ne conſequatur, ab aliquo impedimento externo prohibeatur: ſic etenim ab Ariſtotele [f] didicimus leuiſſimi finem eſſe ſurſum quieſcere; ignis enim, qua leuis [g] eſt, ideo aſcendit, vt quieſcat in loco ſurſum ſimpliciter; ſed tamen a motu cæli rapientis impeditur quo minus in proprio loco vnquam quieſcat; ſemper enim a cęlo in gyrum voluitur cum aere ſupero totum ignis elementum: ſic aqua itidem, qua grauis eſt, recta deſcendit vt deorſum circa terram conquieſcat; nũquam tamen reuera quieſcit, ab externo agente aliquo ſemper agitata; quæ tamen vires habet, quibus in ſuo loco, non impedita, quieſceret; ſemperque quieſceret: Non aliter profecto flãmula quælibet conſumpto eo humore, quo violente deorſum hic apud nos detinebatur, ſurſum ad orbis Lunæ concauum ſemper aſcenderet; niſi prius quam eo perueniret, a quocumque inuento in aere corruptiuo corrumperetur:

[c] 1. mag. mor. c. 10.
[d] 2. de ani. t. 34.
[e] 2. de ani. t. 35.
Impotentia naturæ duplex.
Natura finem ſibi comparabilem proponit.
Natura impediri poteſt, ne finem conſequatur.
[f] 8. phyſ. t. 32.
Leuiſſimi finis eſt ſurſum quieſcere.
[g] 1. cęl. t. 76.
Quies leuiſſimi prohibetur a motu cæli.
Flamma finis qui ſit.

Vtrumne clarus ignis, & nitidus ſtetit; „
Rectusque purum verticem cælo tulit; „
Et ſummã in auras, fuſus explicuit comã? „

Si quis cum Tragædo Seneca in Oedipo [h] quæſiuerit; iam reſpondere licet aliquãdo contumaci adeo exhalatione flammam inniti, vt a regione noſtrate ad cælum vſque pertingere ſenſu oculorum conſpiciatur; quod ex hiſtoria Suetonij conſtat in vita Auguſti, vbi hęc ad verbum leguntur, Octauio poſtea, „ quum per ſecreta Thraciæ exercitum „ duceret, in Liberi patris luco barbara „ cæremonia de filio conſulenti idem af- „ firmatum eſt a Sacerdotibus, quod in- „ fuſo ſuper altaria mero, tantum flammę „ emicuiſſet, vt ſupergreſſa faſtigium tem- „ pli, ad cælum vſq; ferretur: vnique olim „ omnino Magno Alexandro apud eaſ- „ dem Aras ſacrificanti ſimile proueniſſet „ oſtentum. Hæc ille. Sed nos etiam diſputationi concedentes in vltimo candelæ, ſiue lucernæ poſt conſumptionem totius humoris, qui lentore impediebat quo minus ignis ſurſum aſcenderet ad proprium locum, flammam quidem ſuo nutu, atque inſtinctu, naturalique appetitu, ac impetu ſurſum inhiantem moueri ad propriam ſedem ſub concauo Lunæ immediate locatam; quo certe perueniret, niſi de corpore combuſto eleuata in contrarium maioris roboris incideret; nempe in aerem vel ſolum ſua humiditate, immenſitateq. operantem; vel etiam plerumq; humidis, iiſdẽque frigidis vaporibus obſeſſum, a quo flammula igneam naturam exuitur, deperdita ſiccitate, & acquiſita humiditate, Ariſtoteleo[i] monitu, aeream induitur: quæ ſane tranſmutatio eo facilior eſt, quo tum inter ignem & aerem ſymbolum eſt penes caliditatem; quæ qualitas eſt vtriq; elemento communis: tum aer tunc ad flammulam noſtram comparatus eſt agens validiſſimum; cuius vigori ad immenſitatem corporis præpotenti, vt innuit[k] Ariſtoteles alicubi vires elementorum augens ad magnitudinem corporis eorum, ne tantillũ quidem flãmula reluctari, reſiſtereve poſſe videtur: extinguitur inquam flamma ſur-

[h] Act. 2. Scen. 2.
Flamma ex altari ad cælum vſque ferri bis viſa.
Flamma in aere procul a combuſtibili vt corrumpatur.
[i] 2. de gen. t. 25. & ſeqq.
Qualitas ignis, & aeris communis calor.
[k] 1. cæl. t. 46. & ſeqq.
Elementorum vires eorum moli proportionatæ.

ſurſum tendens in medio aere procul a re combuſta; neque curſum ſuum vſque ad Lunæ concauum complet, eo quia naturam ignis amittit, & vna cum illa propenſionem naturalem ad locum ſurſum ſimpliciter; induensque naturam aeris in aeris elemento ceteris illius partibus ſibi congeneis coniuncta manet : extinguitur autem ab ambiente aere ſibi ob humiditatem contrario: Niſi etiam prius ab aliquo alio violentiori agente, atque contrario aerem obſidente corrumpatur; cuiuſmodi eſt frigidior, violentiorve ventus, & humidior aqueus vapor; a quo extingui, [l] & ſuffocari poteſt: atque adeo in nouam naturam commutari, vna cum priſtina ignis eſſentia ſimul amittens propenſionem ad æthera. Quin etiam concedentes in diſputationem verum eſſe [m] Theophraſti aſſertum, flammam lucernæ tres parteshabere; quarum ima gignitur, ſumma intereat ab aere, & media mundiſſima, & liquidiſſima fit; & proinde ignem ſemper agitari, & fluere. Quamuis autem iſthæc omnia diſputationi dare voluerimus; haud tamen ideo concedemus finem, cuius gratia flamma implicitum ſibi, ſubditumque humorem depaſcitur, non eſſe vt remoueat a ſe impedimentum, quo prohibetur ne ſurſum ſcandere valeat ad locum ſuum naturalem; nam in eum finem ſemper flamma nititur quãtum poteſt, reluctando etiam cuilibet ipſam corrumpere geſtienti. Deinde vero illud hac in re quoque ſciendum eſt, purum ignem ſuapte natura corpus eſſe tantæ raritatis, ac tenuitatis, vt vel lynceum fugiat obtutum; conſpicuum autem fieri ob admiſtionem aut exhalationis, aut vaporis, aut alterius cuiuſque corporis craſſioris, denſiorisque: Quo fit vt flamma euolans e combuſtibili primum quidem aſpici valeat, quia ſecum attollit nonnihil exhalationis fumoſæ a corpore combuſto; quam quidem exhalationem (vt pote a qua terreni, grauisque elementi etiam num participe non parum retardatur adiuncti ſibi ignis aſcenſus) continue ignis abſumit; eamque vbi ex toto conſumpſerit; libere tunc ſurſum euolat, nulli alteri, aut inadſpectabili ad ſummum, exhalationi commiſtus ignis; atque ideo

Aer vt flammę contrarius ſit.

[l] Vide infra c.33.

[m] Lib. de igne.

Flamma cur depaſcatur humorem.

Ignis purus raritate ac tenuitate inuiſibilis.

Ignis vt fiat adſpectabilis.

Flamma cur aſcendens euaneſcat, deliteſcatque.

A noſtrum ſubterfugit obtutum: Non ergo quia huiuſmodi ignis extinguatur, flammam, quam vidimus a combuſta re ſurſum attolli, paullo poſt non amplius aſpicere valemus, ſed quia conſumit exhalationem craſſiuſculam ſibi adiunctam, qua exardente viſibilem flammam efficiebat: iſta vero exhalatione mox in totum ambuſta, flãma in ignem puriorem, ſubtilioremque, ac proinde viſui occultum deliteſcit; qui libere, ocyusque ſurſum aſcendit: B Sic in putrefactione miſti elementa inuicem diſſociata ſuum quæque ad locum commeãt; terra, & aqua ob craſſitudinem conſpicue ſubſidente, ac diffluente; aere vero, & igne, ob tenuitatem, raritatemque ſubſtantiæ, ſurſum occulte aſcendente: Quamuis aliquando ignis multæ, illique craſſiori complicatus exhalationi de putreſcente miſto halans effulgeat in flammam: Quod Galenus teſtatur aperte, dum Mihi quidem [n] (inquit) C nonnumquam videre contigit in columbarum agreſtium excrementis ex putrefactione ignem accenſum: Sic aſſidue caloris inferni actione (ſiue is in aere infimo ſub cane vigeat, ſiue hieme in terræ penetralibus) de terra ſurſum ſcandunt ad æthera exhalationes igneæ ob tenuitatem inuiſibiles; quæ in ſublimi aere poſtea condenſatæ a frigore, mox ab igne ſupero accenſæ ardent in cometas, trabes appellatas, aliaque D ignita meteora; licet etiam plerumque latenter in ignem per hyppeccaumata nuncupata reſoluantur omni viſibili flamma rariorem. Ac reuera ſi de ſupero elemento a cæli motu; quod ait [*] Ariſtoteles portiones ignis inadſpectabiles violente pelluntur vſque ad noſtratem hanc mundi regionem pro miſtorum corporum generatione: quæ hic apud nos promouetur a natura; quidni multo facilius ignis hinc, abſumpto iam combuſtibili ob ſummam ſui raritatem E inuiſibilis, naturali motu ſurſum euolet, perueniatque tandem ad ſuum elementum? Quod autem de vi aeris immenſi afferebatur, a qua puſillus ignis aſcendens in medio itinere corrumpatur; id certe neceſſitatem non habet: qui enim aer ab excedenti aliqua ſibi aduentitia ſiue frigiditate, ſiue humiditate non obſidetur; ſed ſecun-

Ignis, & aer cur e miſto putreſcente ſeparari non videantur, vt aqua, & terra.

[n] 1. de cauſ. morb. c.2.

Columbi fimus putredine accenſus.

Ignitorum meteororum materia rariſſima, vt condenſetur.

[*] 2. meteor. ſum.1.c.4.

Ignem inuiſibilem de cælo huc iugiter impelli.

cun-

cundum propriam naturam calorem, & humorem habet, [o] Ariſtotelis etiam obſeruatione, inſenſibilem; quique aer ab æſtatis conditione igneæ affinem naturam contraxit; is profectò aer aſcẽdentem ignem licet exiguum extinguere minime debet, minimeque poteſt; tanta eſt namque in ſcintilla ignis actiuitas, vt aeris immenſi vires imbecilliores facillime ſpernat: & eo magis, quo ſublatis impedimentis, ſurſum ocyſſime recta ſcandens ignis parum in aere moratur; & in eo inuentis alijs igneis, qua particulis, qua exhalationibus inſenſilibus adiungitur; quibus fouetur, atque a contrario quocumque defenditur: Conſequitur ergo non raro ſuum finem ignis comburens humidum ſubiectum, ſi non ex toto, ſaltem ex ea parte, qua mouetur a medio ſurſum aſcendens. Ad ſecundam obiectionem concedentes omnem naturam, atque adeo igneam eſſe ſubſtantiæ ſibi ſimilis procreatricem; negamus tamen hunc eſſe finem proprium ignis humorem ſibi complicatum, ſubditumque depaſcentis, & hoc multis de cauſſis: primo ſi quidem finis Ariſtoteli [p] eſt vltimum illud bonum, quo habito ceſſat omnis efficientis actio; at vero ignis vbi humorem ſibi commiſtum combuſſerit; ex eoque nouum ignem generauerit; non ideo genito nouo igne ſibi conſimili conquieſcit ab opere; ſed ſtatim liber aſcendit ſurſum ad æthera; quo vbi peruenerit; tunc in naturali ſuo loco manens, mundumque vniuerſum vna cum alijs corporibus ſimplicibus integrans, ab omni opere ceſſat. Deinde abſolute finis eſt optimum, quo nihil melius ad finem properanti cõtingere poteſt; ſed igni longe melius eſt ſurſum ad naturalem ſibi locum aſcẽdere, quam nouum ignẽ extra propriam ſedem procreare; nam hoc ſpeciei ſpectat incolumitatem; illud indiuidui ſalutem: melius autem mihi eſt biennium in indiuiduo viuere, quam centum annos in nepotibus, ac ſemper in ſpecie; atque ratio eadem eſt de ignis duratione. Deinde ignis vna eſt & leuis, & calida ſiccitas, ſiue caliditas ſicca; modo ignis, qua leuis eſt, pro fine habet ſurſum aſcendere, ſeu verius ſurſum eſſe: qua calidus, & ſiccus eſt, nouum ignem procreare: cui poſtremo

[o] 1 phyſ.t.64 [...]er qui aſcen[...]entem ignem [...]o extinguat.

[...]gnis ocyſſi[...]e aſcendit.

[...]gnis natura [...] ſimilis ſibi [...]ocreata.

[...]nis quid ſit.

[p] 2.phyſ t.23 [...] de gen.t.55.

[...]gni melius [...] ſurſum a[...]endere, quã [...]uum ignem [...]ocreare.

Melius eſt in [...]diuiduo biẽ[...]um ſeruari, [...]uam centum [...]nos in ſpe[...]e.

A reſpiciens alicubi ſanxit [q] Ariſtoteles ignem agere, quatenus eſt calidus: Vbi ergo ignis candelæ, aut lucernæ, aut ardentis tedæ apud nos, qua calidus [r] eſt, ex combuſtibili materia nouum ignem procreauerit; ſimulque ſe ſe ab impedimento humoris liberauerit; ſtatim, qua leuis eſt, ſurſum aſcendit, vt ad proprium locum demum perueniat. Deinceps autem ignis in alieno loco exiſtentis finis eſt ad ſuum locum pergere, ſeu
B ibidem quieſcere; in ſuo vero loco degentis finis eſt ſe ipſum ibi perpetuare in ſpecie: Vnde [ſ] Ariſtoteles in locis obiectis, vbi de fine omnium pertractat, ignem conſiderat in ſua ſphæra degentem, nobis nihil officiens agentibus de igne extra ſuam regionem exiſtente; hic enim pro fine habet ad ſuam ſedem aſcendere, nõ autem alium ignem ſibi conſimilem procreare de combuſtibili; vt hæc ratio conuincit apertiſſime; nam quum finis definiatur eſſe bonum
C vltimum, quo præſente non fit motus vlterior; quumque videamus ignem hic apud nos ardentem, vbi ſubſtantiam combuſtibilis in noui ignis naturam commutauerit, non conquieſcere, ſed a combuſta re ſurſum moueri; profectò ignis noſtratis finem non eſſe noui ignis generationem aſſerendũ eſt; ſed aſcenſum ad ſuam regionem; quem finem quia conſequi facile nequit impeditus ab humore combuſtibili, cui alligatus
D violente detinetur: ideo combuſtibile corrumpit ignis in naturam ſibi conſimilem conuertens, vt ſublato impedimento libere tandem ſurſum aſcendere valeat. Vlterius Ariſtoteli [t] finis duplex eſt; alter communis omnium, alter ſpecialis, & proprius vnicuique; Nos vt concedimus viris egregijs finem omnium agentium naturalium communiſſimum eſſe generare ſibi ſimile, vt quæ in indiuiduo perpetuari nequeunt, ſpeciei ſaltem æternitatem conſequantur;
E quod locis allegatis voluit Ariſtoteles; ita confitemur, immo vero etiam profitemur, nullibi vnquam reclamante Ariſtotele, finem proprium, ac ſpecialem, cuius gratia ignis complicatum, admiſtumque ſibi humorem in lucerna conſumit, eſſe vt ſublato impedimento libere ad ſuum locum naturalem euolare queat: Quoniam autem ignis tale im-

[q] 8.phyſ.t.32. 1.cæl.t.17. Ignis vt agat in quantum calidus.

[r] de ſen. & ſen.c.4.

Ignis in alieno loco degẽtis qui finis ſit.

[ſ] 2. de ani. t.34.35.

Ignis apud nos cõſumpto combuſtibili cur non quieſcat.

Ignis cur hic abſumat combuſtibile.

[t] 2. de ani. t.34.35. 1.ethic.c.1. Finis duplex eſt omnibus.

impedimentum tollere non poteſt niſi A ſuis viribus vſus obſtaculum deſtruens, & quia corruptio vnius [u] eſt generatio alterius, eiusque corrumpenti, eidemque ſimul generanti ſimilis; proinde fere ex neceſſitate materiæ, ſecundariaque ratione, non ex primario inſtituto ignis humorem ſibi ſubditum, complicatumve comburens in ignem vertit. Deniq; loco citato Ariſtoteles [x] agens de fine, cuius gratia ſecundum naturam agunt viuentia cuncta quatenus animata ſunt, qui finis eſt generare ſimile in B ſpecie, vt planta plantam, & animal animal eiuſdem naturæ; nobis non obſtat, qui de rebus inanimatis agentes conſtituimus finem, cuius gratia ignis ardens hic apud nos humidum ſibi adiunctum deſtruit, eſſe vt remoto a ſe obſtaculo humoris, qui violente ignem combuſtibili alligatum detinebat, libere poſſit ſurſum ad naturalem ſibi locum aſcendere.

[u] 1. de gen. t. 17. & ſeqq.
Corruptio vnius vt ſit generatio alterius.
Ignis humorē in ignem mutat nō primario naturæ ſuæ inſtituto.
[x] 2. de ani. t. 34. 35.

C

Vnde ignis, & aliorum quodvis elementorum, quo in motu ſuo naturali magis ad proprium locum accedit, eo perfectionem maiorem, roburque validius acquirat, & velocius moueatur. Cap. XXVI.

IGnem aſcendentem, quo propius ad ſuum locum accedit, eo magis perfici, magisque roborari, atque adeo velocius moueri ſupra [a] quum ſtatuerimus; id aſſertum non ita recipiunt facile ple- D rique Doctores; aſſeuerantque locum nullam obtinere virtutem agēdi; quum habeat rationem materiæ: mediumque vniuſmodi eſſe, ac indifferens ad motus contrarios: & agens elementa mouens procul eſſe ab eis in fine motus, ſiue a generante, ſiue a remouente impedimentum ea moueri contigerit: noſtrique dogmatis rationem aliquam efflagitant. Nos hæc omnia illis vltro concedentes, ad propoſiti rationem, quæ E abdita ſatis eſt, indagandam accingimur: Et quoniam Quæſtio celeberrima eſt, Vnde nam motus elementorum naturalis in fine ſit velocior; ideo a nobis hic non ita importuno in loco diligenter eſt agitanda, conſultis de propoſito viris egregijs. Timæus [b] Ariſtotele conteſtante, Strato Lampſacenus, & Epicurus exiſtimauere terram prope

[a] lib. 3. c. 30.
[b] 1. cæl. t. 88. 89.

centrum velociori motu deſcendere, ignemque prope diſtans a centro extremum velocius aſcendere; quia, quum omnia elemēta ex illorum placito grauia ſint, terra quo propinquior eſt centro, eo maius aliorum pondus ſupra ſe habet, a quo vehementius deorſum impingitur, atque deprimitur; ignis autem quo propior eſt alteri huius vniuerſitatis extremo, eo a pluribus elementis grauioribus vi ſurſum extruditur, & propterea vehementius extruſus velocius aſcendit. Quod aſſertum tribus rationibus ab Ariſtotele conuellitur; prima eſt, quia quæ ab alio mouentur, ac præſertim violente, quo maiora ſunt, eo tardius mouentur ab eodem motore: Si ergo ignis violente ſurſum ab alio moueretur, ab eodem ſane tardius maior ignis ſurſum impelleretur: contra tamen maior ignis velocius aſcendit, quam minor. Secunda eſt, quia ſi violente, ac extruſione ignis ſurſum pelleretur; iam ille non velocius in fine moueretur; quia tunc eſſet a motore violento diſtantior; quo autem mobile magis a motore diſtat, eo illius violentiam [c] languidiorem ſubiens, quippe in itinere procul ab origine ſemper fatiſcentem, longe tardius ab ipſo mouetur. Tertia eſt, quia quæ ab alio vi mouentur, ea vnde vi mouentur, illuc feruntur non vi, ſed ſponte: at ignis nuſquam ſponte deſcendit, ſed violente; ignis ergo non aſcendit vi ſurſum extruſus a grauioribus elementis. Marſilius ille Ficinus [d] in ſua Theologia Platonica ſcribit in propoſito ſicut magnes ad ſe ferrum trahit, & propinquius velocius; ita elementum quodlibet natura ſua trahere ad ſe ſui partes velocius, quæ ſibi propinquiores ſunt: Quæ opinio falſis innixa eſt fundamentis, nimirum elementa eſſe animata; & ad ſe trahere ſuas partes, vt magnes ad ſe ferramenta trahit: nam in libris [e] *De Vita*, & [f] *De Spontaneo viuentium ortu* late probauimus elementa non eſſe animata; ferrumque non trahi a magnete, ſed ad magnetem ſponte contendere: & nunc aſſeueramus elementorum partes ad ſua loca ſponte contendere adeo quod ſi nulla terra eſſet in centro, tota nihilominus a nullo tracta ſponte ad ipſum moueretur, & velocius prope ipſum deſcen-

Mota vi q[...] maiora ſu[...] eo tardius [...]ueri.
Ignis mai[...] velocius aſc[...]dit.
Mobile diſt[...] tius tardiu[...] mouetur vi[...]lente.
[c] 8. phyſ. t. [...]
Ignis vi deſcendit.
[d] lib. 4. c. 1[...]
Elementa no[...] eſſe animata.
[e] lib. 1. c. 49[...]
[f] li. 1. c. 14[...] & 116.
lib. 4. c. 17.
Ferrum non trahi a magnete.

ſcenderet; ſique totus ignis eſſet in centro, ipſe ſponte ſua, non tractus ab vllo, ſurſum aſcenderet, & ſemper motu velociori. Addo non velocius initio moueri glebam terræ a reliqua terra diſtantem vt duo, quam vt mille. Ceterum de igne id quidem verum eſt, ab igne maiori minorem rapi, attrahique ob naturæ ſimilitudinem; qua enim ratione contraria ſe ſe mutuo pellunt; eadem ſimilia ſe ſe trahunt, vt in opere [g] *De his qui diu viuunt ſine alimento*, & ſupra ex Ariſtotele didicimus: Aſt etiam ſi maior ignis minorem ad ſe trahat, minorque ad maiorem ſponte contendat; ſi tamen extra ſuum locum infra aerem eſſet vniuerſus ignis, hic plane a nullo tractus aſcenderet ad Lunæ concauum eo motu, qui ſemper in fine velocior eſſet. Hipparchus ait ignem aſcendentem initio ſui motus habere in ſe adhuc nonnihil violentiæ illius, qua deorſum olim pulſus fuerat; beneficio cuius in principio retardatur eius aſcenſus; qui tandem in totum conſumpta ea violentia velociſſimus in fine redditur prope terminum. Cui viro ſubſcribendum non eſt, tum quia ignis deorſum non vi pulſus, ſed ab initio genitus eo tenore quoque aſcendit, vt illius motus in fine ſimiliter velocior euadat: tum quia extincta etiam violentia, quæ ignem deorſum pepulit, eius motus adhuc ſemper fit velocior, quo magis ad finem accedit. Iamblichus, & Syrianus, quos ſuppreſſis nominibus citat [h] Simplicius & ſequitur Durandus, aiunt grauia, & leuia prope ſuum cuiusque locum velocius moueri, quia minor medij portio in fine motus naturalis minus reſiſtit mobili; vnde ignis prope cælum velocius ſurſum repit, minori aeris copia ſibi aſcendenti reſiſtente: reſiſtentia enim eſt qualitas corporea; quæ maior eſt in maiori corporis mole: maiusque corpus aeris minus patitur ſe diuidi ab aſcendente igne; quum omnia corpora ſuam ſibi vnitatem, ac integritatem pro viribus tueantur. Quam opinionem falſam eſſe conſtat ex eo, quod primæ ſententiæ Timei obiecit Ariſtoteles; nam ſi velocius moueretur ignis prope cælum, quia minor medij portio illi reſiſteret; iam ceteris paribus, toto motu non moueretur citius magnus ignis ſurſum, quam paruus; ſi quidem maior medij portio proportionabiliter contingitur a maiori mobili; & medium non reſiſtit, niſi ea parte, qua tangit mobile. Deinde ſi minor medij portio eſſet cauſſa, quare motus ignis aſcẽdentis prope ſuum locum eſſet velocior; profecto eadem ratione motus ignis violentus deorſum eſſet initio tardior, in fine prope terram velocior: quod falſum eſſe conſtat experimento. Deinceps ſi minor medij portio eſſet in cauſſa, vt mobile velocius moueretur, proculdubio lapis ex alto vt octo cadens velocius moueretur lapide cadente de alto vt mille, vbi ad centrum hic iam peruenerit; quod tamen experimentis etiam minime reſpondet. Albertus de Saxonia cenſuit motu a mobili aerem atteri attritione calefieri, calore rareſcere, rarefactum minus reſiſtere mobili; cui proinde per expeditius iter ſit promptior, motusque in fine velocior: Quod placitum recipere nequeo; primo enim cauſſa hæc locum non habet in aqua; cui a motu nulla calefactio, nullaqua raritas aduenit: quum tamen & in aqua lapis deſcendens in fine motum habeat velociorem. Deinde ſagitta vi ſurſum iaculata, quæ aerem attritione incendit; quo calore mox & ipſa deutitur in parte ſui lignea, colliquatur in plumbea, vt obſeruat etiam Ariſtoteles; ſagitta [i] inquam violente ſurſum impulſa deberet in fine ſui motus ob eamdem rationem velocius moueri: quod tamen ſenſui minime reſpondet. Deinceps [k] Ariſtotele doctore, ſenſuque iudice, rarefactio, calefactio, & attritio medij pendet a velocitate motus, tanquam a cauſſa effectrice: quare viciſſim attritio, calefactio, rarefactioque medij non poteſt eſſe cauſa efficiens velocitatem in motu; namque Ariſtoteli [l] duo non poſſunt eſſe ſibi inuicem cauſſæ in eodem genere cauſſæ: Auerroes arbitratur mobile quanto propinquius fuerit ſuo loco, tanto magis illum appetere, & a maiori appetitu velocius moueri; finis enim mobilis eſt locus; & vbique finis mouet vt bonum, & appetibile: Quam determinationem fere omnes ideo reprobant, quia falſo dicatur mobile quo pro-

Margin notes (left): [...]em ſurſum [...]ndere non [...]hi. — [C]ontraria ſe [...]llunt. — [g] li.2.c.177. [...].3.c.13. — [Ig]nis aſcenſus [ve]locior eſt in [fin]e. — [E]lementa in [fin]e velocius [no]n moueri [a] violentia [a]ffectum. — [h] 2.ſent.d.14 [q]1.

Margin notes (right): Elementa velocius in fine moueri non quia minor medij portio minus reſiſtat. — Motus naturalis non eſt velocior in fine, quia medium motu attritum rareſcat. — [i] 2.cæl.t.42. — [k] 1.meteor. ſum.1.c.4. Rarefactio medij eſt a motus velocitate. — [l] 2.phyſic. t.30.

propinquius fuerit ſuo loco, eo magis A illum appetere; nam priuatio (dicunt) eſt cauſſa appetitus, & maior priuatio loci eſt in mobili diſtantiore; quare magis appetit ſuum locum mobile diſtantius: Nos autem Auerrois doctrinam allatam non amplectimur, nec propoſitam illius reprobationem probamus; primo quia putamus priuationem non eſſe cauſſam appetitus procreatricem; ſed potius talem cauſſam arbitramur eſſe finis viciniam, & bonitatem: finem B enim, quo melior eſt, eo magis appetimus, & quo etiam vicinior; quia tunc magis a nobis dignoſcitur illius bonitas; & ab ea magis cognita magis afficimur, magisque mouemur ad ipſius conſecutionem. Deinde quia priuatio, quę eſt abſentia habitus in ſubiecto apto nato illum habere, tunc maior erit in ſubiecto, quando id erit magis aptum huiuſmodi habitum habere; magis autem aptum eſt ſubiectum, quando fue- C rit habitui, ac fini propinquius: ita canes ante nonam diem ab ortu cæcos, viſuque priuatos eſſe non bene ſtatues, [m] Ariſtotele doctore; qui poſt nonam diem a natiuitate illos cæcos eſſe poſſe decernit: Sic ergo ignis quo magis eſt propinquus concauo Lunæ, eo magis appetit eſſe ſurſum ſimpliciter, quoniam a viciniori bono magis impellitur ad ſui appetitum; maiorque appetitus vim motricem acrius vrget, ſtimulatque magis; quæ magis ſtimulata motum velo- D ciorem efficere conſueuit: ſic ergo ſe ab aliorum obiectis defendere poſſet Auerroes: At nos Auerroi non adhæremus primum quia ipſe nos edocere non poteſt cur terræ maior gleba ęque a centro diſtans velocius feratur, quam minor; & cur ignis maior ſurſum velocius moueatur, quam minor: quum ab eodem fine in eadem diſtantia æqualis vtrique appetitus imprimi deberet; atque ab eodem appetitu velocius mo- E ueri paruum mobile, quam magnum; aut ſaltem non tardius; immo & minor portio facilius, velociusque trahi ab eodem fine. Dein idem lapis ab alto vt mille ſi cadat, vbi fuerit apud centrum vt cẽto, cur velocius mouetur, quam ſi cadẽs ab alto vt decem, vbi fuerit apud centrum vt duo? non ergo a vicinia loci maior imprimitur mobili appetitus,

Priuatio non eſt cauſſa procreans appetitum.

Vicinia finis magis mouet appetitum.

Canes ante nouem dies ab ortu non cæci.

[m] Prædic. c. de oppoſ.

Appetitus maior vim motricem acrius vrget.

Elementa non moueri velocius in fine, quia magis appetant ſuum locum.

Ignis maior velocius aſcẽdit.

a quo celerius moueatur. Deinceps Ariſtoteli [n] finis mouet metaphorice; at vero elementa ſecundum naturam ad ſua loca mouentur motu phyſico; qui ſemper in fine velocior eſt. Denique finis mouet cauſſam effectricem impellens ad opus, non autem materialem; ceterum elementa in ſuo motu naturali habent Ariſtoteli [o] rationem mobilis, non motiui; & principij materialis, ac pure paſſiui, non actiui vllo modo: quare non eſt cum Auerroe dicendum ea moueri a loco propinquo velocius, vt a fine maiorem ſui appetitum illis vicinioribus incutiente. Ludouicus Buccaferrea ſcribit ex [p] Ariſtotele in motus initio mobile agitare, ac mouere, ſeu impellere primam partem medij, nimirum aeris, aut aquæ; deinde ceteras ſucceſſione quadam; quæ ſimul a prioribus partibus antea motis itidem moueantur: quare mobile in fine motus velocius mouetur, quia per eas medij partes fertur toties ad eumdem terminum impulſas, a quibus nulla ſibi reſiſtentia prouenit, ſed potius facilitas comparatur: Quod aſſertum hic locum non habet; nam loco citato apud Ariſtotelem motus partium aeris ſuccedentis, ac præueniens mobile, cauſſa eſt, vt vi pulſum procul a proijciente moueatur; & æque reperitur in motu violento; qui tamen non eſt velocior in fine. Deinde hac ratione non poteſt aſſignari cauſſa cur maior ignis portio, ceteris paribus, velocius aſcendat, quam minor. Deinceps motus ille velocior non ineſſet per ſe mobili, ſed per accidens; nam eſſet vectio ab aere, ſeu medio vehente mobile: Quæſtio vero noſtra eſt de motu, quo elementa ſecundum naturam, & per ſe ad ſua loca mouentur. Denique motus in vltimis partibus aeris aut nullus eſt, aut longe tardior, quam in primis, aut certe non velocior: quodcumque horum eueniat, ab eo non poterit in fine motus velocior effici: quoniam ſi gleba terræ cadat de ſuperficie conuexa ſupremi aeris, ab ea cadente prima pars aeris mota, & motu ſuo ſecundam impellens, tanto impetu non eſt mota, vt continuata ſerie omnes aeris partes ad terram vſque moueantur; quia vis illa parti primæ impreſſa, ſeu a mobili, ſeu

a mo-

[n] 1. de gen. t. 55.

Finis mouet metaphorice.

Finis mouet effectricem cauſſam, non materialem.

[o] 8. phyſ. t. 32.

[p] 8. phyſic. t. 82.

Elementa in fine velocius non mouẽtur, quia per medium magis eo impulſum.

a motore, ſenſim fatiſcens poſt emeſam multam medij altitudinem tandem extinguitur; quare vltimas partes aeris minime pertingit; vel ſi eas pertingit, longe debilitata erit; vel ſi a mobili moto conſeruata, certe non aucta; nil enim agit vltra ſuas vires: mobile itaque tantumdem velocitatis ab aeris motu recipiet, quantum eidem conceſſerat: quare a medij motu non poterit augeri velocitas in mobili. Pariſienſes, quibus hac in re plurimi ſubſcribunt, exiſtimauerunt ignem in fine ſui aſcenſus velocius moueri, quia partes aeris ſuccedentes in locum ab igne relictum, ignem a tergo ſemper impellunt; at multiplicatis impulſionibus velocior euadit motus impulſi. Ceterum iiſdem omnino difficultatibus obnoxia eſt hæc opinio; primo enim hac ratione motus etiam violentus deberet eſſe velocior in fine; quod experientia reprobat, & Ariſtoteles. Deinde nulla cauſſa fuerit, cur maior ignis velocius aſcendat, quam minor; maiorq. terra velocius deſcendat, quam minor. Deinceps aeris portio in locum a mobili relictum tanta ſuccedit, quanta ſatis eſt ad illum replendum, ne detur vacuum; ea vero eſt loco illi penitus æqualis; atque adeo non poteſt vlterius impellere mobile iam extra eum locum elapſum: impelleret ſane, ſi maior aeris portio, quam quæ loco illo contineri poſſet, in ipſum influeret; impelleret namque mobile, vt capacem ſibi locum pararet. Addo nec neceſſario mobile illam impulſuram; quia facilius eſt vicinas aeris partes ab ea comprimi, atq; denſari, quam mobile impelli: Natura vero ſemper efficit, quod eſt factu facilius. In hac difficillima Quæſtione Ariſtotelis [q] determinationem nos accipimus, qua ipſemet aperte conſtituit ignem in fine motus a medio, & propterea quanto fuerit cælo vicinior; terram vero in fine motus ad medium, atque adeo quanto fuerit centro vicinior, tanto velocius moueri, quia illius augeatur leuitas, & huius grauitas: At vero quæ grauitas, & quæ leuitas; & a quo augeatur, & quomodo, non explicat Ariſtoteles. Diuus Thomas, & cum eo Latinorum plurimi duplicem aiunt ineſſe terrę grauitatem, & duplicem ſimiliter igni leui-

lementa in e velocius ueri non pulſum a go repeti- n.

æl. t. 89.

tura ſem- efficit fa- ra.

[q] . cæl. tex. 9.

m in fine us velo- moueri uctam le- tem.

A tatem; vnam quidem eſſentialem, & internam a forma ſubſtantiali prodeuntem, ſiue a generante profectam; quæ augeri proprie non poſſit: alteram vero aduentitiam, illi extrinſecus accedentem aut a loco naturali, aut ab impetu, ſiue impulſu mobilis; quæ poteſt augeri; & aucta velocitatem motui maiorem conciliat: Quam theoriam minime recipimus, primo quia nuſquam Ariſtoteles huiuſmodi leuitatem, aut grauitatem geminam inſinuauit; ſolam naturalem agnouit; accidentariam, adſcititiamque non admiſit. Dein quia impetus, & impulſus quum vel nullus, vel parcior, vel æqualis in fine motus exiſtat; plane tunc aduentitiam leuitatem, grauitatemque (ſi eas diſputationi concedamus) non adaugebit. Deinde quia impulſus, & impetus hic ineſt mobili vel a mouente, vel a medio ex neceſſitate: ſi a mouente, iam erit maior in motus initio, dum mobile mouēti propinquius eſt, quam in fine motus, dum mobile a mouente magis diſtat: ſi a medio, iam ſupra viſum eſt medium non poſſe in fine motus magis impellere mobile, quam in principio. Deinceps quia locus, vt locus eſt, nihil agit in mobile: locus autem, vt eſt continens corpus conſimile, non agit in abſens; nam omnis actio phyſica, eademque corporea fit per contactum naturalem, [r] Ariſtotelis decreto aſſeuerantis fieri non poſſe vt moueat, quod non tangit; & quicquam ab eo, quod non moueat, afficiatur. Demum quia lapis ab alto cadens vt mille prope centrum in eadem diſtantia velocius fertur, quam cadens ab alto vt centum. Alexander aſſerit Ariſtoteles [ſ] proprie nunc agere de terra, & igne, quando mouentur a generante; namque dum fiunt, quantum acquirunt de forma, tantumdem ſortiuntur de Vbi: Quare in motus initio imperfectam valde naturam obtinēt ignis, ac terra; & propterea diminutam leuitatem ille, grauitatem hæc habet; vnde tardiori motu cientur: ſenſim vero ad propria loca dum progrediuntur, maiorem formæ gradum, maioremque leuitatem, & grauitatem a generante adipiſcuntur, & iccirco in fine motus celerius ad ſua loca feruntur. Quæ ſententia etſi abſolute vera, non eſt tamen ad

Leuitas vniuſmodi, non gemina eſt Ariſt.

Grauitatem non auget impetus in fine motus.

Locus vt locus nil agit in mobile.

Actio corporea phyſica per cōtactum fit.

[r] 1. de gen. t. 44. 45. 2. de gen. an. c. 1.

[ſ] 8. phyſic. tex 32.

Elemēta dum fiunt, quātum acquirunt de forma, tantum & de Vbi.

au-

[t] 1. cæl. t. 88. 89.

aures [t] Ariſtotelis in propoſito; primo quia in præſentia Præceptor admirabilis vniuerſaliter agit de motu terræ ad medium, & ignis ad extremum: ſecus enim ſolubilis eſſet eius argumentatio de motu terræ ac ignis iam abſoluti, atque perfecti. Deinde quia ſpeciatim agit de motu terræ huius mundi iam perfecte genitæ ad medium alterius mundi ab Antiquis inuecti; & de motu ignis in alio mundo exiſtentis ad noſtri mundi huius extremum. Deinceps etiam quia loquitur Ariſtoteles de auctione velocitatis in infinitum, ſi motus fuerit infinitus; non enim ignis in terra generari cæptus generationem ſuam tunc habet abſolutam ſolummodo, quum ſupra omnem aerem ad propriam ſpheram peruenerit; ſed perfectus ignis eſſe poteſt in aere, & in regione hac inferiori. Demum quia maior terræ portio non habet ideo maiorem grauitatis gradum, nec perfectiorem naturam in eadem diſtantia a centro, atque habeat minor: quum tamen illa velocius deſcendat: idemque de igne proportionabiliter aſſerendum eſt. Simplicius his difficultatibus oppreſſus ait ſibi certo non conſtare vtrum verum ſit Ariſtotelis aſſertum ab omnibus gratis acceptum, nempe mobilia prope ſua loca velocius ferri: & hoc aſſertum ſi verum ſit, veram non eſſe inquit illius cauſſam hic ab Ariſtotele aſſignatam de incremento leuitatis, & grauitatis; nam idem pondus eſt, eademque grauitas quoad gradum, lapidis ab alta turri cadentis vbi moueri incipit, atque vbi eſt in fine motus prope terram; vt figmento ſimile ſit grauiorem illum eſſe aſſeuerare: Aut ſaltem ſi quis contendat a vicinia ſimilis affectum quoquomodo eſſe lapidem, priuatumque aliena qualitate ſibi prius indita ab elemento contrario; & ita grauiorem effectum fuiſſe; illam fore grauitatis accretionem inſenſilem; quæ non poſſit in motu aſſignari pro cauſſa velocitatis: & aliqui Iuniores audiuere Simplicium aſſerentes Ariſtotelem hic rudi minerua, & ex aliorum mente philoſophari; ſed alibi veram propoſiti cauſſam attuliſſe: Quæ dogmata non accipiuntur: In primis etenim Ariſtotelem hic ex mente propria contra Veteres diſputare, ac

Ignis perfectus eſſe poteſt apud nos.

A veris rationibus vti, manifeſtum eſt ex ijs, quæ paullo poſt affert aſſeuerans Propoſita ſpeculantes ſufficientem fidem habituros eſſe de mundi vnitate. Deinde nullus alius eſt locus, in quo [u] Ariſtoteles aliam propoſiti cauſſam attulerit, quem ego viderim: debebant inſignes viri eum locum afferre, ſi ipſum legerunt. Deinceps autem Simplicius iudicium ſenſus euidentiſſimum negligit, dum negat lapidem ex alto cadentem in fine deſcenſus prope terram velocius moueri; nam & viſu aſpicimus in aere lapidem cadentem lento motu ab initio cieri, ac ſenſim velocius deſcendere: in aqua etiam primo conſpicimus eum quaſi per helicam lineam lente moueri, deinde recta velocius deſcendere. Sed & lapidi ex alto cadenti manum ſupponens apertiſſime ſentiet in fine motus impetum vehementiorem, initio longe leuiorem, ac etiam nullum; impetus autem ille maior in fine motus effectus eſt euidens maioris velocitatis. Vltima obiectio de pondere diluitur, tum quia pondus diſtinctum quid eſt a grauitate, qua de agit Ariſtoteles; nam certe aqua mille librarum eſt maiori pondere prædita, quam terra vnius vnciæ: terra tamen hæc exigua grauior eſt illa maioris ponderis aqua; quippe terra immergitur aquis, eas de loco infimo ſurſum propellens: tum quia deſcendens ex alto lapis lancem ſtateræ ſubiectam deprimet vehementius, qui leniter in eam impoſitus vix, ac lente, aut nihil etiam deprimet; lapiſque de proximo loco in eam cadens, parum, atque citra vehementiam deprimet; qui de remoto, multum, ac vehementiſſime deprimet. Nos autem arbitramur hoc augmentum grauitatis in fine motus non eſſe ad pondus; ſed alia longe ratione dignoſcendum, & expendendum eſſe: nam quum omne augmentum fiat ex Ariſtotelis [x] decreto adueniente aliquo ei, quod augetur; quumque graui, qua graue eſt, tria valeant extrinſecus accedere, nempe noua materia, nouus gradus formæ, ac noua operatio; propterea trifariam grauitas augeri poteſt (idem prorſus eſto de leuitate iudicium) Primo quidem modo per adiectionem nouæ materiæ augetur grauitas extenſiue,

[u] 1. cæl. t.

Lapis deſcendens in fine motus velocius mouetur ſenſui.

Pondus & grauitas idem non ſunt.

Grauitatis augmen in fine motus eſt ad pondus.

[x] 1. de gen. t. 33. & ſeqq. *Augmentum fit alicuius acceſſu.*

ſiue, ac vna cum grauitate augetur etiam illi copulatum pondus; quare grauior ſimul,& ponderoſior fiet lapis, cui adhæreſcens calx, aut aqua, aut etiam terra lapideſcat; nix etiam Ariſtoteli[y]de cęlo cadens acceſſu multarum partium glomeratur in maiorem molem,& aqua in maiores guttas; Verum hoc modo non augetur grauitas terræ deſcendentis, nec leuitas ignis aſcendentis in fine ſui motus prope ſuũ locum; quia nulla tunc materia grauis terræ adiungitur, nullaq. leuis materia igni adijcitur in fine ſui motus naturalis. Secundo autem modo augeri poteſt grauitas adiectione noui gradus formę: ſed quia ex Ariſtotele[z] forma duplex in elementis ineſt, ſingulumq. illorum ſub duplici formalitate conſiderari poteſt;nam terra, qua terra eſt, & miſtorũ conſtitutionem reſpicit, conſtituitur in eſſe per qualitates alteratrices habituales: at vero qua grauis eſt, & vniuerſi pars integralis, longe alium habet actũ eſſentialem, qui dicitur grauitas; & eſt quid formaliter a põdere contradiſtinctum,ac diuerſæ ſpeciei: Et quia plerũque ab eodem generante non impedito ſimul & ſemel procreatur terra quà terra eſt,& qua grauis eſt,vtrumq; illius actum de materia ſimul educendo,non raro tamen etiam terra fit per qualitates alteratrices abſque eo quod forma grauis illi a generante communicari queat; proinde fit vt Alexander agens de generatione terræ ſecundum primas qualitates alteratrices a nobis non audiatur; nam Ariſtoteles [a]agit in præſentia de illa grauitate, quæ, ſi terra in infinitum moueretur, & ipſa in infinitum pariter augeretur:id autem frigiditati, ſiccitatiq. terræ aptari minime poteſt; vt cuique patet: ſed grauitatis appellatione agit Ariſtoteles de illo actu eſſentiali terræ, quo terra conſtituitur in eſſe grauis;quem actum pridem ſcripſerat [b] eſſe,non quidem frigidam ſiccitatem,ſed ipſum eſſe alicubi, & omnino τὸ eſſe deorſum: Quum autem deſcendens terra in fine ſui motus ſit magis deorſum, quam in ſui deſcenſus initio; proinde ſapienter Ariſtoteles ait in fine ſui motus naturalis terram velocius moueri,quia tunc eſt magis grauis, quam ab initio motus; grauiora vero

Grauitas vt augeatur ex-ſiue cum ...dere.

[y] 1.meteor. t.3.c.1.

Ignis aſcendentis leuitas non augetur acceſſu nouæ materiæ.

[z] 8.phyſic.

Forma in elementis duplex.

Terra vt terra.

Terra vt grauis, & pars vniuerſi.

Terræ generatio multiplex.

[a] 1.cæl.t.88.

[b] 8.phyſic. t.32.

velocius deſcendere vnicuiq; compertiſſimum eſt. Tertio denique modo augetur grauitas adiectione nouæ perfectionis, vt puta noui actus, nouæq. ſuæ operationis, ac omnino vlterioris motus;nam Ariſtotele[c] doctore frequentatis ex actibus & fit,& perficitur habitus;ab habitu vero,eodemq. perfectiori facilius,& expeditius prouenit actio: & reuera citharizando citharædus efficitur, Ariſtotelis[d] etiam obſeruatione, & citharædus optimus tum velocius pulſabit citharam, quam tyro; tum initio citharizandi tardiorem habebit digitorum motum,deinde velociorem,ijs motu velocitatem, agilitatemq. maiorem ſibi comparantibus: Ita ergo grauitas in terra quieſcente extra ſuum locum potentia eſt, in terra deſcendente ad ſuum locum actu eſt; aſt idem actu ſibimetipſi prius in potentia exiſtenti comparatum dicitur magis eſſe tale,ſeu maius quoad virtutem, & perfectionem:Quo nomine Porphyrius definiebat differentiam eſſe qua abundat ſpecies a genere, ſeu quæ magis ineſt in ſpecie, quam in genere, quia quas genus habet differentias in potentia, earum vnam obtinet ſpecies actu: ſic Ariſtoteles [e] ait alibi formam eſſe magis naturam,quam materia,quia quum naturæ officium ſit conſtituere in eſſe res naturales, per materiam res naturales ſunt in potentia tantum, per formam vero illæ ſunt in actu: Quum igitur omne operans vlteriori operatione magis actu ſit,& magis perficiatur, propterea grauitas in principio motus magis, quã in præcedenti quiete grauis extra ſuum locum, perfecta eſt, magisque vigens, & vlteriori motu ſemper augetur quoad perfectionem,& vires; quibus auctis ea celerius operatur, & ideo terra in fine ſui deſcenſus grauior exiſtens celerius deſcendit; motus enim celeritas aliunde non eſt, quam vel ex robore mouentis, vel ex maiori habilitate, propenſioneque mobilis ad motum: augeri autem vires agentis operatione conſtat in equis ad curſum natis, quibus vires magis auctæ, ac validiores inſunt, & ineſſe noſcuntur poſt curſum ſtadij, quam in principio curſus; licet diutius perſeuerante curſu vires eis concidant, ob effluxionem, diſſolu-

Grauiora velocius deſcendere.

Grauitas augetur adiectu perfectionis.

Habitus fit,& perficitur ex frequentatis actibus.

[c] ethic. c.1.

Habitus perfectior actionem edit expeditius.

[d] 2.meta. t.14.

Citharædus cur initio tardius quam poſtea citharam tangat.

Grauitas in terra quando ſit potentia, & quando actu.

[e] 2.phyſic. t.12.

Magis eſt quod actu, quam quod potentia.

Forma vt ſit magis natura quam materia.

Agens actione perficitur & fit magis actu.

Motus celeritas vnde ſit.

Agẽtis actione vires augeri.

Equi cur velocius currant in medio motu, quam in principio, & fine.

Q tio-

tionemq. ſpirituum, quibus animalium omne robur innititur: At elementa (ſi ſentiendum ſit cum opinantibus ea moueri a propria forma; vel a grauitate, ac leuitate, tanquam ab actiuo principio) quum vires non habeant innixas effluxili, diſſolubilique ſpiritu; quo diutius feruntur ad ſua loca, eo magis augeri ſibi ſentiunt actum, & perfectionem ſuæ grauitatis, leuitatisve, atque virtutis; vnde illorum motus intenditur aſſidue, velocitatemque maiorem ſemper acquirit: Si vero cum Ariſtotele [f] dicamus elementa moueri a generante; grauitatemque, ac leuitatem in eis eſſe propenſiones, atque procliuitates ad motus ſuos naturales; quum motu ſemper magis perficiatur procliuitas, propenſioque mobilium; ideo in fine motus mobilia propenſiora præcedenti motu ad ſequentem effecta celerius mouentur. Verum quoniam iſta virium, propenſionumque, ac procliuitatum auctio elementis ineſt a motu, eoque perficiente naturam mobilis; ea propter primum ceſſante motu ceſſant etiam vires, propenſionesque auctæ; nam ab eodem conſeruantur, a quo prius ortæ, genitæque fuerunt: Quocirca fit, vt eadem terra deſcendens lancem ſubiectæ ſtateræ deprimat, quieſcens in ea ipſam non deprimat. Deinde terræ maioris maior eſt, & magis augetur grauitas, magisque perficitur virtus, & procliuitas deſcendendi a maiori motu extenſiue: quare hic in fine motus fit celerior; ſic iuuenis magnus, quam puer, & initio, & in fine motus currit vbique celerius; Deinceps a motu præter naturam, quo deſtruitur, & non perficitur mobilium grauitas, aut leuitas; neutra illarum dicitur augeri: Vnde conſtat aperte, cur motus violentus ſit tardior in fine; ſcilicet quia non perficit vim motricem; & quia magis diſterminat, diſiungitque magis mobile a mouente; & quia vis impreſſa violentiæ ſenſim ſemper elangueſcit. Sed iam redeamus ad penſum. De propoſito duplici modo augmenti grauitatis terræ prope centrum, vnde naſcitur velocitas maior in fine deſcenſus; & de conſimili auctione leuitatis in igne prope ſuam ſphæram in fine motus, vnde fit maior velocitas in extremo aſcenſus, hic loquitur [g] Ariſtoteles: ac vere ſi terra moueretur deorſum in infinitum, ſemper creſcente illius grauitate quoad perfectionem, in infinitum etiam augeretur velocitas motus illius. Quod autem de graui elemento in hac meditatione tota pronunciatum eſt, idipſum de leui, atque adeo de igne proportionabiliter aſſerendum eſt: Nos autem argumenta potius in elemento graui contexuimus, vt notiorem, magisque ſenſibilem in difficillima Quæſtione doctrinam proponeremus. Ita ergo vere dudum a nobis conſtitutum fuit, naturalem eſſe vniuſcuiusque tum grauis, tum etiam leuis elementi conditionem, vt ſingulum, quoad ſuum locum naturaliter pergens magis ad eum accedit, eo fiat perfectius, atque validius, celeriorique motu cieatur.

Elementorum vires non innixi ſpiritu fluxili.

[f] 8. phyſic. t. 32. 1. cæl. t. 17. 51. & ſeq. 2. cæl. t. 104. 4. cæl. t. 2. 2. de gen. t. 8.

Elementi grauitas, & leuitas eſt propenſio ad motum, non vis motiua.

Motu perficitur procliuitas mobilis.

Motu naturali vt augeatur grauitas, & leuitas elementi.

Motu præter naturam non perfici leuitatem.

Motus violentus cur ſit tardior in fine.

[g] 1 cæl. t. 89.

Grauitas, leuitas vt augeretur in infinitum.

Humorem detinendo violente flammam hic apud nos in lucerna, non ideo habere vim ſupra robur ignis: Qualitatesque tum primæ, tum ſecundæ humoris, & ignis ad inuicem comparantur in actione mutua. Cap. XXVII.

OBſtant alij præterea nobis olim [a] aſſeuerantibus intra lucernas, quæ ad plurimos annos flammam conſeruauerunt, humorem non habuiſſe vires ſupra robur ignis; quia ſi humor, inquiunt, ignem impedit, quo minus aſcendat ad eum locum, ad quem ſemper totis viribus aſcendere nititur; ſique ignis nullo conatu poteſt ſe ab humore liberare; iam plane pleneque pateat vnicuique, humori vires ineſſe ſupra robur ignis, quem violente diu retinet in hac regione noſtrati; alioqui ſponte ſurſum procul a nobis ad mundi cardines euolaturum. Sed neque ob id a ſuperiori dogmate diſcedere debemus: In primis enim corpori cuicumque humido, quod vna cum flamma in lucernis condi conſueuit, duo inſunt præcipue qualitatum genera, quibus igni vim poteſt inferre; dico qualitates primas appellatas, atque ſecundas: primæ quidem ſunt humiditas, & frigiditas; ſecundæ vero ſunt craſſities, lentor, & id generis aliæ: primarum autem frigiditas excedens per ſe apta eſt ignem veluti ſibi contrarium extinguere; humiditas

[a] lib. 3. c. 21

Humor lucernæ igni vim poteſt inferre duplici genere qualitatum.

Frigiditas humoris vt agat in ignem.

niditas li-ris vt agat ignem.

ditas vero ſola ſui corpulentia, & copia potis eſt flammam ſuffocare: ſed ſecundarum qualitatum in omni corpore humido exiſtentium lentor vires proprie non habet aut extinguendi, aut ſuffocandi, aut omnino tranſmutandi flammam in alienam naturam; quod aperte monuit Ariſtoteles[b] vbi decernit vim omnia tranſmutandi ſoli calori, ac frigori ineſſe, non item lentori; qui ſolum vim habet glutinandi; atq; adeo in lucernis alligandi flammam ſuo corpori humido; atque ita impediendi ne ignis, quo propenſus eſt, inhiatq. ſemper, euolet ad æthera. Dum ergo ſupra conſtituimus in lucernis multas annorum olympiades ardentibus ineſſe humorem vires non habentem ſupra robur ignis, tunc de viribus primarum qualitatum in vtroque corpore degentium locuti ſumus, quas exiſtimauimus inuicem æquales; namque in humore tanta eſt frigiditas, & humiditas, quæ coniuncta craſſitiei, ac denſitati reſiſtere valeat omni calori, ac ſiccitati in rara, tenuique ſubſtantia ignis exiſtentibus: Viciſſimque in igne tanta eſt caliditas, tantaque ſiccitas, quæ ab humoris neque frigiditate valeant extingui, neque humiditate ſuffocari: Quocirca neuter agit in alterum virtute vlla corruptiua; & proinde per multas etiam annorum centurias in tali humore perennare valet iſtiuſmodi flamma. Dum vero diximus in eiſdem lucernis humorem impedire ne flamma ſurſum ad ſuam ſphæram libere conſcendat, hoc ideo contingere non ſuppoſuimus, quia humor proprie ſuas vires corruptiuas in ignem exerceat; ſed ſolum putauimus, innuimusque id euenire, quia humor ſui lentore irretiat, & violentia quadam irretitum ſibi alliget in lucerna ignem; qui ſecus ſuopte ingenio ſemper ſurſum nititur ad æthera ſcandere; abſque eo quod ignis iſte ab huiuſmodi lentore vllam in ſui ſubſtantia mutationem ſuſcipiat, vllumve detrimentum in ſua natura perpetiatur: Quo nomine dictum a nobis eſt humorem ſolo ſui lentore in lucerna flammam violente retinendo, nō agere in ignem; ſcilicet actione vlla corruptiua, qua ignis aut extinctus, aut ſuffocatus eſſentiam ſuam amittere debeat: Immo vero nec actione vlla proprie dicta, nec vllis viribus humor lentore ſuo retinet violente ignem hic apud nos in lucernis; ita enim ſola compedum durities, & anguſtia homines alligatos violente detinet in carcere, alioquin abituros; nec tamen in vinctos homines agit catena prohibens illorum e carcere fugam: nec ad reos vi detinendos in carcere, vel triremi, vires vllas exercet ferrum inanime; ſed ſola ſui duritie, anguſtia, pondere, atque ſtructura hoc munus obit. Deinde vero, vt hoc etiam diſputationi demus, agat proprijs quibuſdam viribus lentor in ignem, dum eum intra lucernam detinet violenter in hac infera mundi regione, alioqui ſurſum procul euolaturum; negamus ad hoc præſtandum humori neceſſarias eſſe vires ſupra vigorem ignis; quia ſi ponantur virium æqualium ignis, & humor; id eueniet profecto, vt ignis ſe ſe nequeat ab humido expedire; ac humor impediat ignis aſcenſum: ſic plane duo athletæ ſi pares obtinuerint omnino vires, & alter alterum arcte complectatur; non poterit vlla ratione alter ab altero diuelli, a quo violente detinetur, etiamſi totis viribus contendat ſe ipſum ab aduerſarij violento complexu extricare; nam aduerſarius alter æquipotens eum a ſe diuelli minime patietur: ſic & Ariſtoteli [c] elementa in miſto viribus coæquata ſe ſe mutuo detinent, impediuntque ne contraria fugiant a miſto quæque ad ſuas regiones: Sic eidem autori [d] alio in loco elementa tota in mundo æqualia ſecundum vires, licet ſecundum molem ſolum ad inuicem proportionata, integram ſui naturam retinent; nec alterum contrariorum ab altero conſumitur, corrumpiturque.

[b] meteor. 1.c.1. Lentorem non habere vim eam tranſmutandi. Lentor quam vim exerceat in ignem.

Contraria ſe ſe deſtruere nequeunt.

Humor lentore proprio nō agit in ignem

Catena vt agat in vinctos.

Agenti cur non ſint neceſſariæ vires ſupra vim patientis.

[c] 1. de gen. t. 18. Elementa in miſto cur maneant, & non ſingula ſtatim ad ſua loca ferantur.

[d] 1 meteor. ſum 1.c.3. Elementa tota, vt ſint inuicem æqualia.

Aequalitatem virium flammæ, ac humoris in lucernis cauſſam non perpetuæ, ſed ſolum diutiſſimæ durationis igniculorum eſſe comprobatur: & vnde tandem intereant explicatur; patefaciendo cauſſam corruptibilitatis omnium noſtratium, & mortis naturalis animantium. Cap. XXVIII.

ILlud præterea difficultatem patitur, quod ſupra [a] ſæpius inculcauimus, in admirandis iſtis antiquorum lucernis

[a] lib.3.c.21. 24.

nec ab humore flammam extingui, aut ſuffocari, nec ab igne viciſſim humorem abſumi, aut diſſipari; quoniam vires inter ſe habeant adeo æquales, vt quantum alter obtinet actiuitatis in alterum, tantundem is nactus ſit reſiſtentiæ contra illum; ſiquidem, inquiunt viri præclari, neceſſario fuerint non ſolum inextinguibiles hæ lucernæ, ſed etiam abſolute perpetuæ; quod tamen falſum eſſe tum experimento conſtat; tum ijs quoque rationibus, quibus Ariſtoteles [b] oſtendit nullum materiale, nullumque miſtum ex elementis eſſe perpetuum. Quæ tamen dubitatio tollitur, quia ignis, & humor in propoſitis lucernis non ſolum a ſe inuicem pati, & affici poſſunt; vt in viuentibus noſtratibus calor, & humor: ſed etiam a cauſſis vndecumque ſibi extrinſecus occurſantibus: ſi quidem in lucernis affici, perpetique non poſset ignis niſi ab humore ſibi adiuncto; & humor hic ſi pati nequiret niſi ab igne; proculdubio ij viribus æqualibus perpetuam lucem efficerent in lucerna: Verum quoniam vterque ſeorſum, humor inquam, & ignis, ab externis agentibus quam plurimis affici valet; quorum alia ignis vires augent, vel imminuunt, vel ſubſtantiam flammæ deſtruunt, vel eãdem ab humoris conſortio diuellunt; alia conſimiliter huiuſmodi agunt in humorem, cuius vel vires augent, vel imminuunt; vel ſubſtantiam deſtruunt, vel vi ab igne diuellunt; vnde conſortium, & æqualitas virium diſsoluitur, ac denique flamma extinguitur; propterea fit vt lucernæ, in quibus ignis, & humor viribus iunguntur æqualibus; flamma tandem extinctæ deſtituantur: Illud tamen verum eſt, ſi clauſa fuerit lucerna in loco tuto a vehementioribus aeris inclementijs, eam multo longiori tempore duraturam eſse coruſcam; non tamen æterno; tum communiter quia corpora cuncta noſtratia, vnius ob materiæ appetentiam, & propenſionem ad nouas formas, caduca ſunt; illa enim ſatianda eſt, hæc actuanda; ſecus ambæ fruſtra eſsent in materia; quum tamen fruſtra nihil omnino ſit in rerum natura: tum proprie quia ſenſim ab aere, atque a continentis cuiuſque corporis qualitate ignis, & humor, aut illorum alter afficitur adeo, vt proceſsu temporis longiſſimi ſoluatur eorum proportio, & virium ſuarum æqualitas; vnde altero in alterum agente, corruptio flammulæ tandem conſequatur. Externæ vero huiuſmodi cauſſæ contingere, occurrereque poſſunt innumerabiles; nempe tum ventus violente flammulam ab humore diuellens: quod ijs contigit lucernis, quæ inter aperiendum vetuſtiſſimum ſepulchrum extinctæ fuere: tum ſciſſura, ſciſſiove lucernæ liquorem ſui grauitate cadentem viciſſim a flammula ſeiungẽs: quod Pallantinæ lucernæ accidiſſe dicitur: tum loci humiditas; quæ alias lucernas extinguere potuit intro labens aut vires ignis labefactare infra vires humoris, aut etiam humoris lentorem diluere colliquando illius conſiſtentiam, ipſumque adeo ineptum reddere igni cõtinendo, alligandoque materiæ combuſtibili: tum ſiccitas loci ab humore itidem lentorem detrahens; id enim quotidie licet obſeruare, ceram, & reſinas omnes ob nimiam vetuſtatẽ ſumma ſiccitate contracta lentorem amittere, nec amplius idoneas eſſe cum papyro in lucernis, aut candelis continendæ flammulæ; abeunt enim in aridum puluerem, nullamque obtinent amplius conſiſtentiam: tum terræmotus concutiens locum reconditæ lucernæ illam varijs rationibus extinguere poteſt. Illud tamen aſſeuerare non dubito, lucernam, in qua ignis, & humor ſint viribus æqualibus, vbi cetera ſint paria, multo longiori tempore ardentem ignem in ſe conſeruaturam, quam ea, in qua ignis, & humor viribus inæqualibus aſſociantur: quoniam & corpus ſalubre in humana ſpecie temperatiſſimum diutius vitam producit incolumem, & magis reſiſtit cauſſis morbificis omnibus. Ob iſtas igitur, & alias rationes conſimiles, lucernę ardentes in antiquorum monumentis, alibive recõditæ perpetuo durare non potuerunt; etiamſi neque flamma in eis abſumeret humorem, neque humor flammam extingueret, aut ſuffocaret ad plurimos annos, quia viribus eſſent ad inuicem æqualibus; ſed liquor ignem ſuo lentore ſolum ſibi adiunctum retineret, prohiberetque ne ſurſum a lucernis euolaret

Marginal notes: [b] 1. cæl. tex. 136. 140. — Miſtum nullum æternum. — Lucernarum ignem affici ab humore, & ab externis. — Lucernæ veterum cur æternum ardere nequiuerint. — Ignem corrumpentes externæ cauſſæ. — Ventus quo priſcorum lucernas, & quo modo extinxerit. — Lucernæ Pallantis vt extinctæ. — Loci humiditas vt lucernas extinguat. — Siccitas loci vt lucernam extinguat. — Cera vetuſtior cur inepta candelis inflammabilis. — Lucerna quæ diutiſſime duret ardens. — Homo qui diutiſſime viuat incolumis.

larec

laret ad æthera. Sed quod nuperrime dicebamus corruptionis cauſſam eſſe materiæ appetitum, mortis autem naturalis pugnam elementorum internam (quod nuper aſſumpſimus) in controuerſiam reuocatur ab aliquibus recentioribus: Sunt enim, qui[c] duo hæc vulgatiſſima pariter, ac veriſſima theoremata nobis antea recepta conuellere conentur aſſerentes corruptionis noſtratium neceſſitatem referendam non eſſe in materiæ primæ appetitum, quia ex morte animalium adhuc remaneat in cadauere materia multis formis ornata: Et quia materiæ appetitus perinde ab anima expleatur, atque ab alia quacumque forma; ita vt ſi compoſito contrarium nullum accederet validius, numquam corruptio conſequeretur: Addentesque falſum eſſe cauſſam præcipuam naturalis interitus, & multorum morborum eſſe pugnam contrariarum qualitatum, ex quibus conſtat viuens, tanquam compoſitum ex elementis; quod videtur velle Ariſtoteles dicens corrumpi quod ex contrarijs conſtat: id tamen falſum eſt, inquiunt, quia Ariſtoteles voluit non ab internis contrarijs corrumpi, ſed ab externis; vnde ſublunaria omnia corruptibilia: Veriſimile enim eſt, immo neceſſarium a forma miſti coerceri elementa ne inuicem pugnent; quod ſi pugnarent, morbi fierent, non mors naturalis. Accedit quod ex hac cauſſa præciſe non ſequetur mors, ſed diſſolutio miſti; viuens enim primo eſt miſtum, deinde organicum, tertio viuens; primum habet ex vnione elementorum, ſecundum ex diuerſitate partium, tertium ex præſentia animæ; mors tollit præſentiam animæ, non miſtionem, aut compoſitionem; quare ſine pugna qualitatum ſit mors; & pugna qualitatum non deſtruit vitam, ſed miſtionem: Proximiorem fecimus vitæ diſpoſitionem corporis temperiem, & inſtrumentorum compoſitionem; an igitur, ſi hæc vitientur, mors ſequetur naturalis? nequaquam; etenim quæ propter hanc cauſſam ſequetur mors, ex morbo erit, & violenta: Præterquam quod ad temperiem, & compoſitionem adeo vitiandam, vt mors contingat, tanta requiritur violentia agentis, tanta immutatio, vt ex cauſſa naturali, & ne-

[c] Sal. art. d. c. 9.

A ceſſaria ſequi non poſſit, quin prius calor ille deficiat, quem vitalem diximus; videmus enim maximos durare intemperiei, & malæ compoſitionis morbos, durante vita. Iam ergo ex omnibus cauſſis vnam, ſi bene diſcurramus, inueniemus naturalis mortis cauſſam, nempe caloris defectum; quem ſtatuimus eſſe poſtremam, & proximam animæ diſpoſitionem; etiamſi ex reliquis omnibus poſſit etiam corpus alterari, ægrotare, & mori. Hæc illi: Qui tamen B voti compotes non effecti, fruſtra celeberrimas Philoſophorum ſententias impugnare aggreſſi fuerunt. Quod enim primo ſtatuunt, mortis neceſſitatem non eſſe referendam in materiæ primæ appetitum; aperte reclamantem habet Ariſtotelem [d] tum definientem materiam eſſe primum ſubiectum, ex quo inexiſtente fit vnumquodque generabile, & in quod remanens abit vnumquodque corruptibile: tum [e] decernentem C materiam eſſe cauſſam rebus quibusque ineſt, vt eſſe, ac non eſſe poſſint; tum clare demonſtrantem intelligentias eſſe incorruptibiles, quia careant materia, quæ nouam formam appetat. Ratio vero, quam afferunt ad ſui placiti confirmationem, nempe, quia ex morte animalium remaneat adhuc in cadauere materia multis formis ornata, duplici notatur vitio; alterum eſt paralogiſmus, ac omnino petitio principij, D quia probatur ignota concluſio per ignotiora, vel ſaltem æque ignota principia; negant enim plurimi Philoſophi a morte animalis remanere vllam formam priſtinam, & inficiantur in eodem ſubiecto ſimul plures in eſſe formas; quum omnes ad vnum confiteantur materiæ appetitum eſse cauſsam communiſſimam corruptionis omnium ſubcæleſtium; Ariſtotele clare decernente naturales ſubſtantias perpetuas, ac omnino cæleſtia corpora carere [f] mate- E ria, quæ ſit in potentia ad formam ſubſtantialem. Alterum vitium eſt, quia concedentes a morte animalium remanere adhuc in cadauere materiam multis formis ornatam, negare debemus neceſſitatem mortis referendam non eſse in appetitum materiæ; nam forma cadaueris quum ſimul in eadem materia eſse nequeat cum forma viuentis, vt

Appetitus materiæ vt ſit cauſſa corruptionis.

[d] 1. phyſic. t. 82.

[e] 7. meta. t. 22. 53. 12. meta. t. 30.

[f] 8. meta. t. 12.

pote ſibi oppoſita; quumque materia ſub forma viuentis eſset naturaliter in potentia ad formam cadaueris,eamque phyſice appeteret; quando naturalis hic appetitus expleri debet, phyſicaque iſta potentia eſt actuanda; ſecus enim vtrumque fruſtraretur, quod natura non patitur, iam apparet appetitum formæ nouæ in materia eſse cauſſam neceſſitatis interitus omnium ſubcæleſtium, etſi poſt eorum corruptionem in materia remaneat aliqua forma: & in viuentibus ſpeciatim appetitus formæ cadaueris, poteſtasque ad eam induendam exiſtens in corpore, ſeu in materia, eſt mera cauſsa mortis; quia hæc poteſtas, dum actuatur, facit animam exulare a corpore; licet cadaueri multæ formæ præcedentium inſidere dicantur, nempe elementorum, & miſti. Quod autem ſecundo aiunt, materiæ appetitum perinde ab anima expleri, ac alia quacumque forma, non probat intentum; quia duplex quum ſit appetitus in materia, vniuerſalis alter omnium formarum, peculiaris alter vniuſcuiuſque formæ ſeorſum; vt anima præſens explet eum appetitum particularem, quem ad eamdem animam olim materia obtinebat; & ſingula forma ſeorſum ſatiat appetitum materiæ ad eandem numero formam: ita nec anima, nec vlla forma particularis alia ſaturare poteſt appetitum vniuerſalem ad omnes formas, nec eum peculiarem, quem habet materia ad aliam quamcumque formam abſentem, ac præſenti oppoſitam: Qui appetitus quum fruſtra non ſit in materia, expleri quandoque debet, id autem fieri nequit, niſi præſens forma contraria de materiæ ſinu recedat; quippe ſimul in eadem materia eſſe nequeunt oppoſitę formæ: proinde in materia viuentis reſidens appetitus nouarum formarũ animam ſecum non compatientium, reddit viuens corruptibile, ac neceſſario morti obnoxium. Quod tertio proponitur, ſi compoſito contrarium nullum accederet validius, numquam corruptionem conſecutum iri; falſo proponitur; tum quia compoſitum ſuapte natura finitum, licet ei non accedat extrinſecus vllum contrarium, tandem ex ſe ſponte corrumpetur; quod enim per ſe corrupti-

Appetitus materiæ quotuplex; & vt expleatur.

A bile eſt, id circumſcripto quolibet alio, tandem interire neceſſe eſt; ac vt pleraque ſponte naſcuntur ab interno genitore, quemadmodum late probauimus in opere *De Spontaneo viuentium ortu*; ita multa ſponte interire pariter ab interno corruptore nil prohibet: tum quia licet compoſitum; ex contrarijs principijs non conſtitutum, a ſeipſo corrumpi nequeat, ſed ſolum intereat a contrario validiore ſibi extrinſecus B accedente; cuiuſmodi eſt corruptio ſimplicis elementi; compoſitum tamen ex contrarijs naturis, vti ſunt viuentia cuncta noſtratia, & inanimata etiam miſta vniuerſa, facile corrumpi valet ab interno contrario validiori alterum deſtruente; nec oportet ad miſti corruptionem extrinſecus vllum contrarium validius accerſiri: vbi enim alterum componentium ab altero deſtruitur, totum compoſitum neceſſario corrumpitur. Quod quarto dicitur, falſo ſtatui C cauſſam præcipuam naturalis interitus, & multorum morborum eſſe pugnam contrariarum qualitatum elementariũ, ex quibus conſtat viuens, tãquam compoſitum ex elementis; id aperte ſugillat Ariſtotelem aſſeuerantem elementa eſſe cauſſas mortis animatorum, in hæc verba, *Quamobrem noſſe oportet, quemadmodum rerum naturalium conſtitutarum partim calidæ, partim frigidæ, & aliæ ſiccæ, aliæ humidæ dici debent;* D *nam vitæ quoque, & mortis cauſſas hæc habere; atque etiam ſomni, & vigiliæ, iuuentutis, & ſenectutis, & morbi, & ſanitatis; non aſperitatem, aut lenitatem; non grauitatem, aut leuitatem. nihil fere tale apertum eſſe videtur; & recte quidem; ſunt enim hæc, vt alio loco* [g] *expoſuimus, initia elementorum naturalium; calidum dico, frigidum, ſiccum, humidum.* Quin & ſugillat [h] Hippocratem ſtatuentem, ſi homo non eſſet ex pluribus elemen- E tis conſtitutus, ſed vnum quid ſimplex; eum non doliturum, nec ægrotaturum: ſi enim ſolum ab externo agente homo affici poteſt; is æque, ſi vnum ſit elementum, afficietur ab externo contrario; ac ſi fuerit ex multis elementis conſtitutus: ſed quia proprie non dolet homo, nec ægrotat, niſi ob pugnam inter ſua interna principia, ſiue ſponte inuicem pugnauerint, ſiue ad pugnandum

Sponte p[…] quid interi[…] & oriri.

Corruptio externo co[…]trario.

Corrumpa[…]tur quæ ab i[…]terno.

[g] 2. de part. an. c. 2.

[h] 1. de nat. hum.

Homo ſi vnũ quid, cur non doleret, nec ægrotaret.

dum

dum ab aliquo externo incitata, & irritata fuerint; ideo vere ſanxit Medicinæ parens, Hominem non doliturum, nec ægrotaturum, ſi eius corpus vnicum ſit elementum; non ex pluribus, iiſdemq. inuicem contrarijs coagmentatum. Quod quinto afferunt, Ariſtotelem velle non ab internis contrarijs corrumpi, ſed ab externis; longe a veritate abeſt; nam ex aduerſo agens de cauſſis longitudinis, & breuitatis vitæ, ac ſpeciatim de cauſſis mortis, expreſſis verbis Ariſtoteles ait, [i] *Quemadmodum enim multa flamma comburit, & corrumpit paucam, eo quod alimentum conſumat: ſic naturale calidum primum concoctiuum conſumit materiam, in qua eſt*. Quod exinde colligitur, vnde ſubcæleſtia omnia ſunt corruptibilia, id ex eo quod eſt, non ab internis, ſed ab externis contrarijs viuens corrumpi, male colligitur: nam ſubcæleſtia omnia ratione materiæ nouam formam appetentis ſunt ex ſe corruptibilia; ſed eorum ſimplicia quidem elementa ſemper ab externo contrario corrumpuntur; miſta vero ex elementis tum ab externo, tum etiam ab interno contrario promiſcue corrumpuntur; violente quidem ab externo; naturaliter vero ab interno, ſeu calore humidum conſumente, ſeu etiam humore calorem ſuffocante. Quod præterea dicunt, veriſimile eſſe, immo neceſſarium a forma miſti coerceri elementa ne inuicem pugnent; id veritati repugnat, tum quia ſi anima, quæ longe nobilior eſt, quam forma miſti, ſolum continet ne diuellantur elementa in contrarias mundi regiones inhiantia, doctore [k] Ariſtotele; non autem ea impedire poteſt, ne pugnent ad inuicem; quanto minus id præſtare poterit forma miſti? tum quia miſti forma re non diſſidet a forma elementorum; eſt enim aggregatum quid ex illis in vnum iunctis; quomodo ergo contrarium coercebit aut ſeipſum, ne agat in contrarium; aut ſuum contrarium, ne ſecum pugnet? tum quia miſti forma poteſt ad ſummum coercere ne vnum elementum cito reliqua in miſto corrumpat, refractis illius viribus: at quia virtus elementorum in miſto ſaluatur, vt ait [l] Ariſtoteles; proinde prohiberi non poſſunt

Hippocratis ...gma illu...atum.

cap.3. ...lor natiuus ...ſumit ma...iam, in qua ...

...bcæleſtia vt ...r corrupti...lia.

Anima quid ...æſtet ele...entis.

[k] 2. de ani. 48.

...lementorum ...irtus in mi...o ſaluatur.

[l] 1. de gen. 84.

A ne inuicem pugnent; quum virtus contrarij præſentis ocioſa eſſe nequeat phyſice, ſed neceſſario agat in contrarium. Quod poſtea ſcribitur, ſi elementa in corpore viuentis pugnarent, morbi fierent, non mors naturalis; falſum eſt penitus: cur enim elementorum pugna morbum inuehat, & eo mediante non poſſit aduehere mortem naturalem decrepiti? an ne poteſt mors naturalis obrepere ſine morbo? quomodo quis B intereat ſanus? non ne a ſanitate in mortem vna via eſt ægritudo? non ne Medicum axioma eſt, quempiam interire non poſſe ſine febre? non ne febris eſt morbus? itaque pugna elementorum, ex quibus animantium corpus conſtituitur, morbus inuehit, & poſt morbos etiam mortem naturalem. Quod vlterius aſſeritur, ex elementorum pugna non præciſe mortem ſequi; hoc vltro concedimus; at quod additur, ex ea præciſe conſequi miſti diſſo- C lutionem; id abſolute negamus; quia ex elementorum pugna in viuente ſequi non poteſt miſti diſſolutio, quin ex eadem prius conſecuta mors fuerit; nam viuens neceſſario eſt miſtum, & miſtum perfectum: Ad negati dogmatis confirmationem cōcedentes viuens primo eſſe miſtum, deinde organicum, &, ſi placet, tertio viuens naturæ ordine, ac primum habere ex vnione elementorum, ſecundum ex diuerſitate D partium, tertium ex præſentia animæ: dantesque mortem tollere præſentiam animæ, non autem miſtionem, neque compoſitionem. Negamus abſque pugna qualitatum elementarium obrepere mortem; nam mors eſt animæ a corpore ſeiunctio; quum autem anima corpori mediantibus diſpoſitionibus aſſocietur; quibus non diſſolutis eam a corpore auelli non poſſe certiſſimum eſt; quumque diſpoſitiones illæ in tem- E peramento potiſſimum conſiſtētes diſſolui nequeant, niſi per elementarium qualitatum pugnam; propterea mors obrepit viuentibus non niſi præcedente pugna elementorum in eorum corporibus: quæ quidem pugna vltimo terminatur in diſſolutionem miſti, ſed tamen ad eam peruenire nequit niſi prius inuehat mortem animantis; cuius corpus abſque miſtione conſiſtere non poteſt:

Mors non aduenit ſine morbo.

Elementorum pugna vt mortem aduehat.

Animantis corpus eſt neceſſario miſtū.

A teſt: prius ergò, quam miſtionem, pugna elementorum deſtruit vitam, quæ ſine perfecta miſtione conſiſtere non valet. Sed quid nos concedimus viuens prius eſſe organicum per compoſitionem diuerſarum partium inſtrumẽtalium, deinde viuens per animæ præſentiam? an ne poteſt eſſe caput, cor, hepar, caro, neruus aut alia pars vlla vel ſimilaris, vel diſſimilaris, quæ non viuat, & non ſit animata? non ne [m] Ariſtoteles a ſemine maris ante organorum conſtitutionem excrementum feminæ ſtatuit animari? non ne hoc ipſum nos fuſe demonſtrauimus in opere *De perfecta conſtitutione hominis in vtero?* non ne prius in eamdem ſententiam ſcripſerat [n] Ariſtoteles, *Semen igitur tale eſt; motumque habet, & principium tale, vt motu peracto pars exiſtat quæque;* ecce vim partium formatricem, *eademque ſit animata:* ecce vim viuificatricem, *non eſt enim facies, niſi animam habeat, neque caro; ſed corrupta æquiuoce dicetur facies, aut caro, perinde quaſi lapidea, aut lignea facta ſit?* Sic ergo viuens ſimul eſt organicum, & viuens; nec prius organorum compoſitio, partiumque natura conſtituitur, deinde ijs anima, & vita accedit. Quid præterea concedimus a morte tolli animæ præſentiam, non autẽ partiũ organicarum compoſitionem? non ne [o] Ariſtoteles ait multis in locis cadauerum non eſſe carnem, manum, aut aliam partem vllam? ſic primum ait, viſiua potentia, atque adeo anima oculi deficiente per mortem, *non eſt amplius oculus, niſi æquiuoce, ſicut lapideus, aut depictus.* Et paullo poſt, [p] *Non eſt autem quod abiecit animam potentia exiſtens vt viuat,* hoc eſt, inſtrumentale, quod prius ipſemet Ariſtoteles [q] admonuerat, *ſed quod habet.* Atque alibi, *Nec fieri poteſt vt vel facies, vel manus, vel caro, vel alia pars ſit, niſi anima ſenſualis inſit, aut actu* operans, *aut potentia; & aut aliquatenus,* id eſt copulata cum rationali in hominibus, *aut ſimpliciter*, nempe in brutis; *erit enim vt mortuus, aut pars mortui.* Mors itaque tollens præſentiam animæ, vna tollit compoſitionem partium inſtrumentalium, & organorum; quando in cadauere non ſunt organa, & membra priora, niſi æquiuoce, hoc eſt quoad nomen, & apparentiam tantum; vt [r] alibi notauit admirandus Præceptor: Quod poſtea dicitur, inſtrumẽtorum compoſitionem eſſe proximiorem diſpoſitionem vitæ, ſeu materiæ ad vitam recipiendam, & retinendam; id falſum eſse conſtat ex nuper allatis ex Ariſtotele decernente inſtrumenta non eſse ſine anima, & vita; quum vbique diſpoſitiones præcedant id, ad quod apparant materiam ſibi ſubiectam. Sed concedentes diſputationi propoſitum dogma, & aliud verum illi complicatum, quo decernitur temperamentum eſse proximiorem diſpoſitionem corporis ad vitam; negamus vbi temperies, aut inſtrumentorum compoſitio vitietur, ſequi non poſse mortem naturalem: an ne illæſo temperamento poterit quiſpiam naturali morte in vltimo ſenio perire? non ne temperies eſt diſpoſitio corporis ad vitam, atque adeo vinculum nectens animam corpori? quomodo ergo non ſoluto vinculo diſsociabitur anima a corpore? non ne [ſ] Ariſtoteli compoſitio inſtrumentorum eſt item id, quo corpori adnectitur anima? quomodo igitur eo non diſsoluto poterit corpus anima priuari? an ne corpus inſtrumentale poterit eſse ſine anima, quæ ſuus eſt actus eſsentialis? id porro negat [t] Ariſtoteles. Ad probationem concedentes mortem, quæ propter vitiatam corporis temperaturam euenit, & propter vitiatam inſtrumentorum compoſitionem obrepit, ex morbo eſse; negamus eam eſse mortem violentam, non autem naturalem; nam vere mors violenta eſt, quæ morbum ſequitur vehementem, & ante ſenium: at morbus eſt etiam lenis, & in vltimo ſenio ſenſim ſine ſenſu perducens homines ad mortem naturalem: non ne vitiatæ compoſitionis, ac temperaturæ morbus conſequens internam elementorum pugnã poteſt in decrepita ætate mortem naturalem aduehere? poteſt profecto. Quod vlterius additur, Ad temperiem, & compoſitionẽ adeo vitiandam, vt mors contingat, requiri tantam violentiam agentis, vt ex cauſsa naturali, & neceſsaria ſequi non poſſit; hoc audacter negandum eſt; nam ſenibus in vltima ætate adeo languidus eſt calor, vt exiguum

Marginal notes:

Viuens non eſſe organicũ ante adeptam animam.

[m] 2. de gen. an. c. 3.

Cap. 8. & ſeqq.

[n] 2. de gen. an. c. 4.

[o] 2. de ani. t. 9.

Cadaueris corpus non eſſe organicum

[p] tex. 10. tex. 6.

[q] 2. de gen. an. c. 4.

Mors tollit eſſe inſtrumentale.

[r] 1. de gen. t. 37.

Diſpoſitio præcedit formam.

Temperamento illæſo non mori quempiam.

[ſ] 2. de ani. t. 26.

[t] 2. de ani. t. 10.

Mors quæ violenta.

guum temperaturæ, conformationiſque vitium, citra vllam fere violentiam calorem extinguat, aut ſuffocet, mortemque naturalem neceſſario aduehat. Ad poſtremum aſſertum huic implicatum concedentes ad temperaturam, & inſtrumentorum compoſitionem adeo vitiandam, vt mors contingat, tantam immutationem requiri, qua calor naturalis deficiat: Negamus calorem naturalem deficere non poſſe ob lentam pugnam internarum cauſſarum, ac omnino qualitatum elementarium, ex quibus humanum temperamentum conſtituitur: quoniam ſi viuidus iuuenum calor, ſique calor natiuus abſolute cito, & affatim corrumpi, ac deficere non poteſt, niſi a cauſſa externa, eademque vehementi, ac celeriter operante; calor tamen exilis decrepiti ſenis (cui ſoli mors naturalis accidere valet) ab humiditate interna redundante, ac ſibi affluente facile ſuffocari, & a frigiditate contrarij pariter intimi elementi ſenſim extingui poteſt per morbum non acutum ad mortem naturalem ſine vlla ſenſibili violentia, vel vehementia terminabilem: ſic enim magnus Hippocrates inquit [a] alicubi, ſenibus febres non ſimiliter acutas fieri ac iuuenibus, quia frigidum eſt eorum corpus; hoc eſt, quia languido, & imbecillo gaudent naturali calore. Ita ergo calor in morte naturali deficere valet ob intimam pugnam elementarium qualitatum. Quamobrem ſatis vnicuique conſtare poteſt, eos tantum a veritatis meta deuiare, cuicumque ſtatuunt materiæ appetitum nō eſſe cauſſam, ob quam ſubcæleſtia cuncta ſint corruptibilia: & intimorum elementorum pugnam non aduehere mortem naturalem animantibus; & ſpeciatim lucernas extingui non poſſe ſponte a calore humorem abſumente, vel ab humore calorem ſuffocante; quantum a communi Philoſophorum ſententia recedunt.

Calorem naturalem deficere poſſe ob lentam pugnā elementorum.

Mors naturalis aduenit ſolum ſenibus.

[a] 1. aph. 14.

Aequalitatem virium ignis, & humoris in Lucernis tum reipſa inueniri, tum difficili negotio poſſe conſtitui; tum cauſſam non eſſe varietatis naturæ lucernarum; eam tamen non demoliri. Cap. XXIX.

INde quoque huiuſmodi flammæ, ac humoris in lucerna virium [a] æqualitatem alij clariſſimi viri de medio tollere nituntur, tum quia in miſtione ſemper vnum dominatur; & æquale cogitatione quidem cognoſci poſſe, non autem reipſa dari, vt inquit Galenus, aiunt, primo de Temperamentis: tum quia æqualitas illa, ſi detur, factu tamen, conſeruatuque ſit difficillima; vnde ab ea tot lucernæ tam diuturnam perdurationem habere non potuerunt: tum demum quoniam ab vna illa æqualitate virium tanta lucernarum varietas exoriri nequit, vt aliæ adeo imbecillam flammam obtineant, quæ aeris noui præſentiam ſuſtinere nequeat, ſed protinus eo viſo extinguatur; aliæ validiorem, quæ aeris externi commercium per aliquot horas etiam admittant, ſponte poſtea commorientes; & aliæ denique robuſtiſſimam, quæ aeris imminentis, & flatus ingruentis, & aquæ obruentis vim, & impetum ſuſtinere, ſuperareque valeat. Sed & has obiectiones eluere poſſumus. Ad primam enim aperte negamus in omni miſtione ſemper vnum aliquod miſcibilium ceteris dominari; docente [b] Ariſtotele miſcibilia in miſtione debere adinuicem coæquari: etſi plerumque contingat in miſtis aliquod elementum habere prædominium ſupra reliqua. Deinde negamus Galenum primo de Temperamentis allegato conſtituere non dari reipſa æquale, ſed ſola cogitatione id poſſe cognoſci; nam toto eo libro perlecto nihil tale [c] vidimus; at potius oppoſitum; quia contra veteres demonſtrat dari temperamentum æquale, quod expers ſit omnis exceſſus, ac vere medium inter extrema; idque agnoſcit, eſſeque reipſa vult in homine, quem temperatum, euſarcum, quadratum, & canonem omnium temperamentorum appellat; & in eius cute, ac ſpeciatim ea, quæ volam manus contegit, ſummosque digitos intrinſecus. Deinceps concedentes in diſputationem, non dari miſtum æquale ad pondus, vt aiunt Medici, nec proinde hominem temperamenti æqualis citra omnem cuiusque qualitatis exceſſum: negamus ignem in lucerna humori, & combuſtibili coniungi non poſſe viribus omnino æqualibus; quandoquidem [d] Ariſtoteles alicubi demonſtrat, nec ma-

[a] lib. 3. c. 23. 24.

Miſcibilium vnum aliquod non ſemper ceteris in miſtione dominari.

[b] 1. de gen. t. 88. 89.

Miſtum æquale dari ex Gal.

[c] cap. 5. 8. 9.

Homo quadratus canon temperamentorum.

Igni non miſceri materiā ardentem.

[d] 1. de gen. t. 83.

materiam igni miſtam eſſe, quum ardet, aut ipſam ſuis particulis; nec ignem miſceri cum materia combuſtibili, & ardente. Ad ſecundam oppoſitionem vltro concedimus difficilem quidem eſſe hanc ignis, & humoris æqualitatem quoad vires; vt nos [e] pridem monuit Maximus Olybius; non tamen ideo damus eam fieri non poſſe; quando nouimus etiam fieri ſæpe difficilia: Porro difficultas iſta raritatem euentus aduehit; neque enim plurimæ omni æuo, & omni loco hucuſque viſæ ſunt lucernæ, quas conſtiterit plurimos annos arſiſſe; ſed paucas. Ad tertiam dubitationem dicimus propoſitam virium ignis, & humoris in lucerna æqualitatem non ſupponere, nec inuehere eundem flãmæ vigorem in gradu; quia fuſius oſtendimus in opere noſtro [f] *De his qui diu viuunt ſine alimento*, hominum habentium calorem innatum, & humidum radicale viribus æqualibus, huiuſmodi æqualitatem eſſe valere cum calore imbecillo, cum calore valido, & cum mediocri etiam in varijs indiuiduis; quidni hoc ipſum contingat in lucernarum igne, atque humore? hic enim humido noſtro radicali, natiuo ille calori aptiſſima proportione reſpondet: Sane igni debiliori æquales vires habebit humor minoris tenacitatis; validiori vero igni æqualis erit humor tenaciſſimus; mediocri mediocris: calor etenim, & omnino qualitas quæuis actuoſa validior eſt in ſubiecto denſiori; vt in eodem opere late [g] demonſtrauimus: Varietas ergo lucernarum, quæ eſſe poteſt cum æqualitate virium ignis, & humoris, ab ea æqualitate veluti a ſui cauſſa minime dependet; ſed a varietate materiæ, ac humoris flammæ ſubiecti; vt dudum explicauimus. Quare in admirandis iſtis veterum lucernis id cõtingere ſtatuendum eſt, tum vt ob eandem cauſſam, nempe ob æqualitatem virium ignis, & humoris, per multas annorum decades, nullo deinceps addito liquore, iugiter ardeant incolumes; tum vt ob diuerſitatem liquoris inflammabilis, penes maiorem, aut minorem viſciditatem, denſitatemve, facilius, vel difficilius obſiſtant cauſſis externis ignem extinguere valentibus.

Æqualitas virium ignis & humoris in lucernæ difficilis eſt, at poſſibilis.

[e] lib. 1. c. 9.

Lucernæ diu ſic ardentes cur raræ.

[f] lib. 3. c. 41. & ſeqq.

Vitæ, ac lucernæ comparatio.

Igni debiliori qui humor vires habeat æquales.

Qualitas actuoſa validior in ſubiecto denſiori.

[g] lib. 2. c. 73. 127.

Lib. 4. c. 24.

Lucernarum varietas eſt cũ æqualitate virium ignis, & humoris.

A

Partes combuſtibilium terreas non in ſolum cinerem, ſed etiam in fumum abire; combuſtionemque non eſſe miſti reſolutionem in elementa. Cap. XXX.

VEllicant alij theorema illud, quo dudum [a] ſtatuimus fumum eſſe partem combuſti terream, eo quia dum miſtum in elementa per combuſtionem ab igne deurente diſſoluitur, terrena pars illius in cinerem ſubſideat, ignea in flammas abeat, aerea in halitus inſenſiles euaneſcat, aquea demum in fumum denſiorem conuertatur: Quod vel inde, inquiunt, apertiſſime conſtat, quia fumus non alia ratione adhæreſcit cuicumque corpori, & ipſum coinquinat, niſi ob inexiſtentem ſibi ab aqua humiditatem cum viſciditate coniunctam. Huic tamen obiectioni non vno modo poſſumus occurrere: In primis enim falſo accipitur per combuſtionem vſtibilia in elementa reſolui; namque putredo eſt reſolutio miſti in elementa, non autem combuſtio; quæ vere, ac proprie conuerſio eſt combuſtibilium in ignem; Quum enim omnis mutatio phyſica mobilium ſubſtantiam mutans ab eo agente proficiſcatur, quod materiam, in quam agit, conuertere ſtudet in naturam ſuæ conſimilem; qui fieri poſſit vt combuſtio, quæ actio eſt ignis in combuſtibilem ſubſtantiam, ſit eius miſti reſolutio in quatuor elementa, vt eſt putredo? an non a putredine diſſidet combuſtio? nihil magis: ignisne vnica ſui functione generabit ex eodem combuſtibili, præter ignem ſibi conſimilem, aerem, aquam, & terram ſibi diſſimiles? nihil minus. Ad vero comburitur ab igne non ſolum miſtum, ſed etiam terra ſimplex, & aqua ſimplex; ceterum nulla iſtarum in elementa diſſolui poteſt; ſed ab igne deurente in ignem ſibi ſimilem conuertuntur. Deinde licet per combuſtionem miſti ab initio partes eius elementares diuerſæ naturæ a ſeinuicem quoquopacto ſeparentur; vltimo tamen omnia elementa miſtum conſtituentia in ignem tranſmutantur; quod belle concinit aliquando [b] Lucretius inquiens,

„ *Ergo omnis natura cibos in corpora viua*
„ *Vertit, & hinc ſenſus animantum procreat omnes,*

[a] lib. 3. c.

B

Combuſtione miſtum non reſolui in elementa.

C

Combuſtio quid.

Mutatio ſubſtantiæ phyſica vt fiat.

D

Putredo a cõbuſtione diſſidet.

Ignis eadem functione ex eadem materia omnia elementa generare nequit.

Igne comburi etiam ſimplicia elementa.

E

Combuſtione vt patiantur variæ miſti partes.

[b] lib.

Non

„ *Non alia longe ratione atque arida ligna*
„ *Explicat in flammas, & in ignes omnia verſat.*

Nec obſtat ignem, qui Ariſtoteli [*c*] agit in quantum calidus, calore ſuo cuium eſt eidem autori heterogenea ſegregare debere, quæ in miſto ſunt diuerſæ ſpeciei elementa ab inuicem ſeparare; tum quia miſtum heterogeneum non efficiunt elementorum variæ naturæ; quando miſta pleraq; Ariſtoteli [*d*] ſunt homogenea, ferrum, æs, aurum, argentum, ſtamnum, lapis, caro, vena, neruus, os, oleum, adeps, & id generis alia ſexcenta: tum quia etſi puſillus ignis combuſtibilem materiam magnam in elementa quoquopacto reſoluere videatur; tamen & ingentior flamma totum combuſtibile ſimul quoad omnes ſui partes in ignem vertit, & omnis ignis vlteriori actione deinceps agens in partes combuſtibilis a ſe prius diſcretas, ſi hoc diſputationi dandum ſit, eas omnes in ignem denique tranſmutat. Præterea comburens ignis ſic agit in combuſtibile, cuius, ſi miſtum fuerit, quæcumque pars ſenſibilis miſta eſt, [*e*] Ariſtotelis obſeruatione, vt primum portionem igneam a prædominio facillime ſoluat in flammas; quę poſtea in ignem abeunt raritate, tenuitateque ſumma inſenſibilem aſpectui; ſenſim ſemper interim diſponens aereas, aqueas, & terreas miſti eiuſdem portiones ad induendam naturam flammæ: hanc autem prius induunt aereæ, quam aqueæ, ob ſubſtantiæ ſimilitudinem; quæ decreto [*f*] Ariſtoteleo faciliorem tranſmutationem efficit: Dum autem aereæ miſti portiones ab igne comburente diſponuntur ad flammæ naturam, formamque ſubeundam; tunc vt fieri poteſt, quod earum aliquæ latenter euolent ad cognatum ſibi aerem propinquum vſtionem ſubterfugientes; plurimæ tamen ceteris miſti partibus alligatę vertuntur in ignẽ: interim aqueæ in aereas ab eodem agente ſenſim commutantur, vlteriori actione deurentis ignis in flammam conuertendas; & ſimul cum aqueis terrenæ partes ab igne comburente ad induẽdam naturam flammæ pari quidem tempore, diſpari tamen ratione diſponuntur; pari ſane tempore, quia terrenę partes rei combuſtibilis etſi ob ſui craſſitiem, ac denſitatem igni comburenti magis, quam aquæ, reſiſtant; hæ tamen quam illæ, ob humiditatem igni magis obſiſtunt, ac reluctantur: Quare miſti terrenæ partes igni comburenti frigore, ac denſitate reſiſtentes, pari paſſu ad ignis naturam currunt atque miſti eiuſdem partes aqueæ deurenti eidem igni frigore, ac humiditate obſiſtentes: Sed quia non eadem eſt omnium partium diſpoſitio; propterea partes aliquæ miſti mutationem in ignem ſubterfugiunt: Profecto partes aqueæ combuſtibilis ab igne deurente in vaporem, & aerem maxima ex parte commutantur; terrenæ vero in fumum, ſeu ſiccam exhalationem, & in cinerem; in cinerem quidem illæ conuertuntur; quæ non ita ſunt aptæ naturam igneam induere; in fumum vero illæ, quæ vlteriori actione adurentis ignis in ignem facile commutari valent: Huic autem fumo viſciditas ineſt aliqua ob aquearum partium participationem; terreæ namque partes dicuntur a prædominio, quibus nonnihil aquei admiſtum ineſt: quam ſane theoriam apertiſſimam habeas apud Ariſtotelem [*g*] aſſeuerantem actione caloris vi Solis prope terram geniti ex humiditate circumfuſa terræ ſurſum tolli vapores, ex quibus condenſatis a frigore in media regione aeris oriuntur nubes; & ex ſicco terreo procreari fumidas exhalationes; quæ ſurſum vi ſecum deferentes, velut onus, humidum vaporem; eoque poſtea relicto in media regione aeris; ad altiorem denique delatæ maxima ex parte vertuntur in ignem; reliquijs earum ad inſtar cinerum, & atomorum [*h*] deorſum cadentibus in mare; illique ſalſedinem conciliantibus, & amaritudinem: exuſtorum enim omnium cinis Ariſtoteli [*i*] ſalſus eſt. Terrenæ igitur miſti partes vi comburentis ignis non ſolum in cineres, verum etiam in fumum abeunt; idque ea ratione, quia terra in ignem verti non poteſt, niſi pertranſeat, muteturq. prius in fumum; quemadmodum aqua in aerem mutari nequit, niſi vertatur prius in vapores: vt enim vapor eſt natura quædam media inter aquam & aerem; ita plane fumus ſubſtantia media eſt inter ignem, ac terram: cinis autem eſt terrea miſti portio longe difficilior mutatu

Marginal notes:
[*c*] ...de ſen. & ...4. ...is agit vt ...dus. ...loris mu.
...nentorum ...ræ variæ efficiunt ...um hete... ...neum.
[*d*] ...de gen. t. 8 ...teo. ſum. 1. ...par. c. 1. 2. ...gen. an.
...a plurima homoge...
[*e*] ...iſti pars ...is ſenſibi... ...ſta eſt. ...de gen.
[*f*] ...2. de gen. ...is combu... ...nis actum ...dat in va... elementa ...tum con... ...uentia. ...ombuſtio... ...n quæ par... miſti ar... ...tis ſubter... ...iant.
Terreæ partes cur ſimul cum aqueis deurantur.
Fumus ex qua parte combuſtibilis oriatur.
Fumo vnde viſciditas inſit.
[*g*] 1. meteor. ſum. 1. c. 4. ſum. 2. c. 1. ſum. 3. c. 1.
Solis actione vt de terra tollantur in aera vapores, & exhalationes. Vide inf. c. 31.
[*h*] 2. meteor. ſum. 1. c. 3.
Maris amaror & ſalſedo vnde.
[*i*] 24. ſect. probl. 18.
Terrea pars miſti combuſtione cur abeat in fumum, & cinerem.
Aqua vt in aerem vertatur.
Cinis quid ſit.

tatu in ignem, quam fumus; quia fumus immediate in ignem commutari poteſt; cinis immediate in ignem commutari non poteſt, ſed prius in fumum conuerti debet, vt terra, ſi tranſmutari debeat in ignem.

Cinis vt in ignem mutari valeat.

Calor Solis ex terra, & aqua quot, & quales halitus eliciat. Cap. XXXI.

NOn recipiunt alij, quod nuper, & [a] antea quoque ſanximus ex Ariſtotele, Calore Solis agente in terram aquis perfuſam duos halitus procreari; vaporem ſcilicet humidum ex aqua; & exhalationem ſiccam ex terra: nam inſuper aiunt ab eodem agente generari ventos; qui non ſunt de natura vaporis, nec de ſpecie fumidæ exhalationis; ſed ex aerea ſubſtantia geniti tertiam halituum ſpeciem conſtituunt. Sed nec iſtam noſtram ſententiam euertunt: In primis enim aſſerimus calore Solis duos tantum ex terra, & aqua ſurſum halitus extolli, vaporoſum, & fumoſum, at ventos non eſſe de natura vaporis concedimus; eos tamen ab exhalatione fumida diſtingui apertiſſime [b] negat Ariſtoteles, qui omnium ventorum naturam in ſiccam, ſeu fumoſam exhalationem de terra genitam partim a calore Solis, partim ab eo qui degit intra terræ viſcera, referre non dubitat. Deinde negamus actione caloris in aerem vllam gigni exhalationem; nam aer caloris vi tranſmutatur immediate in ignem, nullius exhalationis interuentu, ob maximam cognationem, quam cum igne habet; quum enim & ipſe tenuitate, raritateque inaſpectabilem ſubſtantiam obtineat, ſi a deficcante calore humiditate priuetur, illico in ignem commutatur, & eo magis, quo inter ignem & aerem nulla datur media natura, media ve conſiſtentia: ſed terra magis ab igne diſſidet, non ſolum enim frigore illi aduerſatur, verum denſitate, craſſitieque longe ab igne diſtat: quare terra in ignem commutari nequit, niſi prius attenuetur, atque rareſcat in fumidam exhalationem, quæ mediam conſiſtentiam habet inter ignem rariſſimum, ac tenuiſſimum, & terram craſſiſſimam, atque denſiſſimam: natura enim de vno ex-

[a] li.4.cap.7. cap. ſuperiori.

Solis calore duos tantum halitus e terra tolli, & ex aqua.

[b] 2.meteor. ſum.2.c.1.

Ventos eſſe fumidam exhalationem.

Aer caloris actione non vertitur in halitum.

Medium non eſt inter ignẽ & aerem.

Exhalatio media eſt inter ignem & terram.

A tremo non ſaltat in aliud intacto medio, ſed gradatim progreditur ſemper ab extremo ad medium, & a medio ad alterum extremum.

Naturæ progreſſus.

Vt multa lumina ſimul in eodem aere non vere ſint vnquam, nec accidentia plura eiuſdem ſpeciei ſimul in eodem ſubiecto eſſe valeant. Exercitatio cum Zimara. Cap. XXXII.

B INficiatus olim eſt Zimara in ſuis theorematibus noſtrum, quo [a] ſupra, & [b] alibi conſtituimus duo, & omnino plura eiuſdem ſpeciei accidentia, ſolo numero inter ſe diſſidentia, non poſſe ſimul eſſe in eodem numero ſubiecto; nam aſſerit, & quaſi nobis ex nobiſmetipſis obijcit in eodem aere cubiculi multa eſſe variarum ardentium lucernarum lumina, quæ ab vno corpore opaco multas vmbras excutiant ſimul in eodem aere, tot nempe, quot adſunt C lumina illum aerem illuſtrantia. Deinde addit in eodem numero intellectu ſimul eſſe poſſe plures cognitiones numero differentes, aut ſaltem in eadem virtute cogitatiua; nam [c] Ariſtotele doctore tum ex pluribus ſenſilibus fit memoria, tum ex pluribus memorijs fit experimentum. Deinceps [d] affert in eodem medio ſimul eſſe valere duas ſpecies ſenſibiles eiuſdem ſpeciei. Vlterius adiungit in eodem animali ſimul D eſſe poſſe plures paternitates. Inſuper ait indiuiduum ſubſtantiæ præcedere indiuidua aliorum Prædicamentorum, & per conſequens in vnoquoque prædicamento accidentium poſſe nos imaginari duas formas indiuiduales ſe ipſis intrinſece differentes. Vltimo [e] inquit, ſubiectum, & habitudo ad ſubiectum non eſt cauſſa formalis entitatis ipſius accidentis, & vnitatis eius, ſed extrinſeca, & ſubiectiua tantum, vt ſupra oſtenſum eſt. Nos ta- E men ob hæc noſtram ſententiam non repudiamus. Ad primam etenim oppoſitionem de multis luminibus in eodem aere occurrentes dicimus, vbi omnes illæ candelæ non ſimul inferantur intra cubiculum, ſed ex ordine, confitemur primi luminis immediatum, & quod appellant adæquatum ſubiectum eſſe aerem purum ex ſe diaphanum, ſecun-

[a] Theor.5. Lib.2. c.21. Lib.4. c.7. [b] 3. de vita c.34.

[c] 2. poſter. t.104.

[d] 1. metaph. initio.

[e] Theor. 3.

Luminum multorum in eodem conclaui varia ſubiecta explicantur.

cundi luminis aerem primo lumine il- A luſtrem, tertij luminis aerem duplici lumine illuſtriorem; & ita deinceps; vt vere duo lumina in eodem ſubiecto numero non exiſtant proprie, ac formaliter loquendo: Nec obſtat, quod in eodem theoremate obijcit Zimara ſcribens ex [f] Ariſtotele habitibus præſentibus in materia non amplius generari aliquid, ſed iam eſſe; & propter hoc agens inueniens ſubiectum informatum aliqua forma, non poſſe con- B ſimilem eiuſdem rationis introducere per verum motum, & alterationem; quia non reperit illud ſub forma contraria; talis enim contrarietas, ait, neceſſaria eſt in tali actione. Quia concedentes habitibus præſentibus non generari amplius, ſed eſſe iam illud, cuius illi habitus ſunt forma; negamus proinde agens inueniens ſubiectum informatum aliqua forma non poſſe accidentalem formam (ſecus eſt de ſubſtantialibus, quia ſunt incompatibiles, C & non inter ſe ſubordinatæ duæ formæ ſubſtantiales eiuſdem ſpeciei) conſimilem eiuſdem rationis introducere, ſeu educere per verum motum, & alterationem: quia videmus ignem vbi in lignum introduxerit primum gradum caloris, mox poſſe per verum motum, & alterationem ſecundum gradum introducere; qui eiuſdem rationis eſt cum priori, eiuſdemque ſpeciei, ac ſolo numero ab eo differens: ad oppoſitio- D nem de contrarietate dicimus terminum alterationis huius poſtremæ non eſſe ſecundum gradum caloris, vt a primo contradiſtinctus eſt, ac eiuſdem omnino rationis; ſed eſſe gradum ſecundum primo ſuperadditum, ſeu verius conſtitutum quid ex duplici gradu; modo ex [g] Ariſtotele vnus gradus caloris ad duplicem comparatus eam habet rationem contrarij, quæ ſufficit ad alterationem, ac verum mo- E tum; ita ſane tepidum a calido alteratur. Deinde vero vbi candelæ plures accenſæ ſimul afferantur intra cubile, tunc duo pronunciamus; alterum eſt, a candela lumen viuidius effundente citius illuminari cubilis aerem, nam agens validius vbique velocius agit in materia, quam debile; lumen vero debilius perficere mox aerem a potentiori lumine illuſtratum, veluti ſubiectum ſibi adæquatum. Alterum eſt, ab vnaquaque candela ſtatim illuminari aeris eam partem, quæ ſibi propinquior eſt, remotiores autem non perficere niſi ante illuſtratas a lumine ſibimetipſis propinquiore: atque adeo fieri vt ſingula lumina obtineant ſubiecta in eodem cubiculo diſtincta; quia viuidum, & vicinum lumen pro ſubiecto habet aerem purum, non aliunde illuminatum, ſed mere diaphanum; lumen vero debilius, & remotius a ſua luce pro ſubiecto habet aerem a viciniori, ac viuidiori lumine prius illuſtratum. Ad ſecundam oppoſitionem, quod attinet ad intellectum, in quo vno dicuntur eſſe poſſe plures cognitiones numero differentes; reſpondemus animaduertendo nomine cognitionum poſſe nos tria intelligere; nempe vel operationem intelligendi, vel antecedens illi functioni ſimulachrum obiecti, ſiue id phantaſma, ſiue ſpecies intelligibilis afferatur, vel denique poſt operationem intelligendi remanens in animo notitia, quæ dicitur habitus mentis: ſiquidem agamus de functione intelligendi, falſo dicitur in eodem intellectu ſimul eſſe valere plures cognitiones; nam operatio non eſt niſi dum fit, & intellectus non poteſt ſimul plures actus intelligendi obire; intellectio enim eſt operatio naturalis ipſi menti; Natura vero vna determinatur ad vnum [h] Ariſtoteli. Si vero loquamur de ſimulachro intelligibilis obiecti præcedente intellectionem; rurſus vel agimus de phantaſmate repreſentante naturam ſingularem, vel de ſpecie intelligibili opere intellectus agentis educta e phantaſmatibus: ſi de ſpecie intelligibili repreſentante obiectum vniuerſale; falſo dicitur in intellectu eodem ſimul eſſe valere duas ſpecies intelligibiles eiuſdem ſpeciei ſolo numero a ſe diffidentes, vt duas imagines eidem intellectui repreſentantes hominis totam ſpeciem. Si de phantaſmate loquamur, falſo primum dicitur id eſſe in intellectu; quod proprie ineſt in phantaſia. Deinde nos agimus de accidente ſubiecti corporis, non de accidente rei incorporeæ. Si demum agatur de habitu notitię poſt actum intelligendi remanente in intellectu; falſo dicitur habitus plures

[f] 1. de gen.

...ens nouam ...mam ſimi- ...priori vt ...ere valeat.

[g] 1. de gen. 6.

...gẽs validius ...elocius agit.

Cognitionis nomen æquiuocum.

Intellectus nõ poteſt ſimul duas operationes obire.

[h] 8 phyſ. t. 8.

Species intelligibiles multæ ſolo numero diffidentes non ſunt ſimul in eodem intellectu.

Habitus duo eiuſdem ſpeciei ſimul in eodem intellectu cur non ſint.

in eodem intellectu ſimul exiſtentes ab inuicem ſolo numero diſtingui, & eſſe eiuſdem ſpeciei; nam ſi quis cognitionem vnius rei obtineat; & poſtea eandem rem iterum, iterumque contemplatus fuerit; neceſſario vel cognitionem eiuſdem rei diſtinctiorem, exactioremque, atque adeo a priori confuſa, & rudi ſecundum ſpeciem diſtinctam ſibi comparabit, non ſolo numero diſtinctam: vel iterata functione nouum habitum non induet, ſed veteris confirmationem, maioremque promouebit impreſſionem. Quod autem attinet ad phantaſiam, ſimiliter ſi de functione cognoſcendi agamus, falſo dicitur eam ſimul edere duas operationes eiuſdem ſpeciei ſolo numero ab inuicem diuerſas: ſin autem de phantaſmate tractemus, ſiue ante cognitionem, ſiue poſt operationem phantaſiæ, duo dicimus; primum eſt, phantaſmata repreſentantia duos homines, qui ſolo numero diſſident in eadem ſpecie, non ideo ipſa neceſſario pariter in eadem ſpecie ſolo numero ab inuicem diſſidere; ſed pluſquam [i] numero differre ſecundum ſpeciem; quia phantaſma eſt imago eius, quod a ſenſu externo perceptum fuit; ſenſus autem exterior nudam hominis ſubſtantiam non percipit; ſed aggregatum ex ſubiecta ſubſtantia, & omnibus accidentibus illi inexiſtentibus: at aggregatum ex ſubſtantia Socratis, & omnibus accidentibus in eo exiſtentibus, non ſolo numero, ſed ſpecie diſſidet ab aggregato ex ſubſtantia Platonis, & omnibus accidentibus ipſi inhærentibus; quia vel obſeruatione Porphyrij, [k] indiuidua dicuntur huiuſmodi, quoniam ex proprietatibus conſiſtit vnumquodq. eorum, quarum collectio numquam in alio eadem erit: Socratis enim proprietates numquam in aliquo alio particularium erunt eædem; eæ vero, quæ ſunt hominis proprietates (dico autem eius, qui eſt communis) erunt eædem in pluribus. Itaque concedentes in eadem numero phantaſia ſimul eſſe phantaſmata repreſentantia plures naturas indiuiduas eiuſdem ſpeciei; negamus illa phantaſmata inter ſe ſolo numero diſtingui, non item ſpecie; nam phantaſmata formaliter conſtituuntur in eſſe per accidentia, & naturæ ab ijs

Phantaſia non ſimul edit duas operationes.

[i] 1. de ani. t. 161. 2. de ani. t. 65.

Phantaſma quid.

Phantaſma Socratis a phãtaſmate Platonis differre ſpecie.

[k] cap. de Specie.

Phantaſmata quomodo cõſtituuntur in eſſe.

A repreſentatæ per formam ſubſtantialem. Secundum, quod in propoſito dicimus, eſt, vere phantaſmata non eſſe in phantaſia, prout hæc eſt [l] facultas animæ ab organo materiali contradiſtincta; ſed eſſe proprie in organo phantaſiæ, ſeu mauis in aggregato ex organo illo corporeo, & phantaſia; vt in compoſito ex materia, & forma: ceterum tale compoſitum quantitatem habens varias partes obtinet, in quibus B varia phantaſmata ineſſe poſſunt ſolo numero diſtincta; vt in varijs partibus eiuſdem canis variæ ſunt albedines eiuſdem ſpeciei. Ad tertiam oppoſitionem de pluribus ſpeciebus ſenſibilibus eiuſdem ſpeciei ſimul in eodem medio exiſtentibus; idem dicimus, quod nuper diximus de pluribus luminibus in eodem aere; quia lumen eſt ſpecies viſibilis corporis lucidi, a quo prouenit; & in aere ineſt vt in medio. Ad quartam primo dicimus nos agere de acci- C dentibus abſolutis, non de relatiuis, vti eſt paternitas. Deinde dicimus ſubiectum paternitatis non eſſe patris meram ſubſtantiam, quæ vna numero eſt; ſed ſubſtantiam patris in habitudine ad filium; & quum ad multos filios idem pater obtineat varias numero habitudines; ideo multæ numero paternitates habent multa numero ſubiecta formaliter diſtincta in eodem ſuppoſito. Ad quintam concedentes indiuiduum ſub- D ſtantiæ præcedere indiuidua aliorum generum; negamus primo nos concipere poſſe duo accidentia ſolo numero a ſe ipſis intrinſece differentia: quia poſteriora ſine prioribus non ſunt. Deinde concedentes nos imaginari poſse duo accidentia eiuſdem ſpeciei ſine ſubſtantia; negamus proinde ſimul ea eſse poſse in eodem ſubiecto: multa enim poſſumus imaginari, quæ reipſa eſſe nequeunt, vt hircoceruus; noſtra quæſtio eſt de reali exiſtentia E duorum accidentium eiuſdem ſpeciei ſimul in eodem ſubiecto. Ad vltimam concedentes ſubiectum; & habitudinem ad illud non eſse cauſsam formalem entitatis, & vnitatis accidentis; ſed extrinſecam, & ſubiectiuam tantum; negamus ideo duo accidentia ſimul eſse poſse in eodem, ſi fuerint eiuſdem ſpeciei; nam entitas, & vnitas ac-

[l] 3. de ani. Phantaſmatum ſubiectum.

Lumen eſt ſpecies viſibilis lucidorum.

Paternitatis ſubiectum.

Poſteriora non eſſe ſine prioribus.

accidentis quoquopacto dependent a ſubiecto ex[m] Ariſtotele; cui accidens eſt ens, quia eſt entis aut qualitas, aut quantitas, aut aliud quid tale; vnde autem habent entitatem, inde vnitatem habere neceſſe eſt accidentia: loquimur autem nos hic non de entitate eſſentiæ, ſed exiſtentiæ; illam ſane ab intrinſeco principio habent ſibi accidentia; ſed hanc a ſubiecto ſolum obtinere poſſunt: quippe accidentis exiſtere eſt inhærere alteri; at inhærentia non eſt, neque concipitur abſque eo, cui innititur id, quod inhærere dicitur. Ita ergo nunquam euenire poteſt vt duo, ac omnino plura numero accidentia eiuſdem ſpeciei ſimul inſint in eodem numero ſubiecto, ſecus atque cenſuerit Zimara ſenior, & cum eo plerique alij non mediocris autoritatis Doctores.

[margin: ...itas accidentis vt pendeat a ſubiecto. — 7. meta. t. 2 ... idens vt ſit ... tatem vnde habeat accidens. — Accidentis exiſtere eſt inhærere.]

Vapor aqueus, & aqua vt ſit humidior aere; & ignis vt ſit ſumme ſiccus. Cap. XXXIII.

Reclamant cum Auerroe [a] plerique nobis olim [b] aſſeuerantibus vaporem aqueum eſſe humidiorem aere; nam Ariſtotelis [c] obſeruatione aer eſt humidior quam aqua, & proinde quam vapor aqueus: Dum enim tribues elementis proprias qualitates vnicuiq; ſibi familiariorem aſſignat inquiens, „Hæc enim (elementa ſcilicet) ex contra„rijs paſſionibus conſtituta ſunt. Sed ta„men ſimpliciter quatuor exiſtentia, „vnius vnumquodque eſt: Terra autem „ſicci magis, quam frigidi: Aqua autem „frigidi magis, quam humidi: Aer autem „humidi magis, quam calidi: Ignis autem „calidi magis, quam ſicci. Quorum ſenſus eſt, vel vt cum communi Latinorum Schola putat Nobilius, in quouis elemento vnam qualitatem in ſummo excedentem eſſe, alteram vero remiſſam; vel vt cenſuiſſe videtur [d] Coſtæus, quodlibet elementum habere vnam qualitatem primo, alteram ſecundario: Si ergo aer primo humidus eſt, ſummeque humidus; aqua vero humida eſt remiſſe, ac ſecundario; iam aer erit humidior, quam aqua. Sique ignis primo calidus eſt, & ſecundario ſiccus; ſeu intenſe calidus, ac remiſſe ſiccus; terra vero primo, & intenſe ſicca eſt, iam terra fuerit igne ſiccior; & illa multam in ſe humiditatem retinente, qua nectuntur illius partes ad inuicem (ſecus enim puluis [e] eſſet diſſolutu facilis, minimeque conſiſtens) iam ignis non erit in propria ſphæra ſine humore; contra ea, quæ olim etiam decreuimus; remiſſio enim ſiccitatis in igne fieri nequit niſi per admiſtionem contrariæ [f] humiditatis Ariſtoteli. Addunt aerem eſſe alieno termino facilius terminabilem, & difficilius proprio, quam ſit aqua; & proinde aerem eſſe aqua humidiorem; quippe Ariſtoteli [g] humidum eſſe definitur id, quod eſt proprio termino interminabile, & alieno facile terminabile. Ceterum his non obſtantibus a ſuperiori placito nobis recedendum non eſt, ſeu de aquæ humiditate loquamur, ſeu de ſumma ignium ſiccitate. Nam quod attinet ad aerem, concedentes Ariſtotelem conſtituere aerem eſſe magis humidum, quam calidum; vt pote cuius natura magis in humore, quam in calore conſiſtat; negamus primo aerem habere humorem in ſummo excedentem; nam vtramque qualitatem remiſſam obtinet; adeoque remiſſam, vt eam [h] Ariſtoteles aſſerat eſſe ferme inſenſibilem: Negamus deinde aerem habere humorem primo, & calorem ſecundo; nam vtramque qualitatem obtinet in primo modo per ſe; quum per vtramque [i] definiatur: Negamus deinceps aerem eſſe magis humidum, quam ſit aqua; nam eo loci non comparat Ariſtoteles elementi vnius qualitates cum qualitatibus alterius; ſed idem elementum ad ſuas qualitates; & non ait aerem eſſe magis humidum, quam ſit aqua; ſed eſſe magis humidi, quam calidi; vt cuius eſſentia magis humore, quam calore determinetur; licet vtroque per ſe primo determinetur; ſic naturale corpus, vt caro, & os [k] Ariſtoteli non ſola materia, nec ſola forma, ſed vtriſque naturis determinatur per ſe primo, ac ſpecificatur; cum hoc tamen forma eſt magis natura, quam materia; & natura carnis magis conſiſtit in eius forma, quam in materia: Et licet aquæ ſubſtantia magis in frigiditate conſiſtat, quam in humiditate; non tamen ideo

[margin notes: [a] 1. cantic. n. 15. — [b] lib. 4. c. 25. — [c] 2. de gen. t. 23. — [c] de gen. t. 23. — [d] ... diſquiſ. phyſ. p. 69. — [e] 2. de gen. t. 49. — lib. 3. c. 18. 19. — [f] 2. cæl. t. 37. — [g] 2. de gen. t. 9. — Aer vt ſit magis humidi quam calidi. — Aer non habet humorem in ſummo exceſſu. — [h] 1. phyſ. t. 54 — Aer non habet humorem primo, & calorē ſecundo. — [i] 1. poſter. t. 30. — Aerem non eſſe aqua humidiorem. — Aeris eſſentia humore magis quam calore nititur. — [k] 2. phyſic. t. 12. 21. — Forma eſt magis natura quā materia. — Aquæ ſubſtātia magis in frigiditate cōſiſtit, quam in humiditate.]

ideo aqua minus humida quam aer ponenda eſt; vt putat obiectionis autor: nam licet ignis eſſentia magis in calore conſiſtat, quam in ſiccitate[l] Ariſtoteli; cui & ignis agit in quantum calidus, non in quantum ſiccus; & operatio vbique prodit eſſentiam operantis; non tamen, iudice vel ſenſu, ignis eſt minus quam terra ſiccus, quæ naturam habet in ſiccitate magis, quam in frigiditate conſiſtentem. Denique concedentes humidum definiri eſſe facile alieno termino terminabile, ac proprio termino interminabile; negamus id magis aeri conuenire, quam aquæ; nam etſi aqua ſit aere craſſior, ac denſior; facillime tamen & ipſa, nulloque negotio terminatur quouis alieno termino, nullum terminum habens ſibi proprium, quo a ſemetipſa terminetur. Ita ergo aer non eſt humidior, quam ſit aqua. Immo vero quum ob craſſitudinem, ac denſitatem in aqua humor ſit euidentior, magisque ſenſibilis, quam in aere; vt olim nos docuit [m] Ariſtoteles; merito conſtituimus aquam, & vapores aqueos humidiorem naturam habere, quam aer. Ad ignem poſtea quod attinet, conſimiliter primo concedentes ignem eſſe magis calidi, quam ſicci, hoc eſt ſui naturam, & eſſentiam in calido magis obtinere, quam in ſicco; & terram eſſe magis ſicci, quam frigidi; hoc eſt habere ſuam eſſentiam in ſiccitate magis; quam in frigiditate collocatam: Vltroque dantes terram noſtratem multa perfuſam eſſe ſibi aduentitia humiditate: negamus primo terram eſſe ſicciorem igne; ſed hunc terra ſicciorem aſſerimus; quia is in ſua ſphæra ob ſummam ſui actiuitatem omnis extraneæ humiditatis conſumptricem nihil alieni humidi obtinuit, vt terra. Negamus deinde terram in centro, vbi non pertingit humor, vllam habere humiditatem: Ariſtoteles enim loco citato loquitur de terræ puro elemento; quod ſicubi eſt, in centro eſt, ac prope centrum. Negamus deinceps terram puram, ſi magis in ſicco, quam in frigido conſiſtat, & ignis contra magis in calido, quam in ſicco, propterea terram eſſe igne ſicciorem; nam ignis omnis humoris conſumptor ſiccior eſt, quam terra, quæ alienum humorem patitur: attamen terræ natura magis conſiſtit in ſua qualicumque ſiccitate, quam in ſocia illi frigiditate; ignisque ſubſtantia magis conſiſtit in ſuo calore, quam in adiuncta illi ſumma ſiccitate: ſat eſt Ariſtoteli terram definiri ſiccitate frigida, ignem vero calore ſicco, aerem autem humore calido, aquam denique frigore humido; licet ignis ſit ſiccior quam terra, & aqua humidior quam aer, ſenſuum iudicio; qui circa propria hæc ſenſibilia decipi non poſſunt, Ariſtotele[n] autore; nec a Phyſiologo dimittendi ſunt, ratione oppoſitum ſuadente conquiſita. Terram puram dicere poſſumus habere duritiem, & conſiſtentiam, ac non ad inſtar pulueris aridi diffluere; nam humor Ariſtoteli eſt gluten vniens partes miſti corporis continui, non ſimplicis; quoniam aqua corpus continuum eſt, partesque vnitas obtinet nullo humoris ab eis varij miniſterio; quum purus ſit humor aqua tota: & ignis abſque humore corpus eſt continuum; cæloque ſine humiditate ſua ineſt continuitas: ſed miſtum ex varijs elementis coaleſcere non poteſt, niſi humidi lentore glutinentur inter ſe repugnantia elementorum corpora.

Ignis eſſentia in calore magis, quam in ſiccitate.
[l] de ſen. & ſen. c. 4. 2. de ani. t. 12. 33. 2. de ani. t. 33.
Operatio prodit eſſentiam operantis.
Ignis non eſt minus quam terra ſiccus.
Aqua eſt aere craſſior, ac denſior.
Humor aquæ cur ſenſibilior quam aeris.
[m] 1. phyſic. t. 54.
Vapor vt ſit aere humidior.
Terra vt ſit magis ſicci quam frigidi.
Ignis eſt ſiccior quam terra.
Terra in centro non humida.
Ignis cur ſit quam terra ſiccior.
Ignem definiri calore ſicco.
Senſus circa propria non decipi.
[n] 2. de ani. t. 63. 8. phyſic. t. 2.
Humor eſt gluten vniens partes miſti corporis continui.
Ignis abſque humore corpus eſt continuum.
Miſto cur humiditas neceſſaria.

Ignem purum ſub Luna eſſe ſupra omnem regionem aeris: Exercitatio cum Cardano. Cap. XXXIV.

CArdanus in opere ſuo [a] de rerum Subtilitate, & in eiuſdem libri Defenſione contra Scaligerum euertere conatur aſsertum, quo ſupra [b] cum Ariſtotele conſtituimus dari ſupra elementum aeris immediate ſub orbe Lunæ maximum elemẽtum ſimplicis ignis inquiens, Sed certe ſub cælo Lunæ nullus eſt ignis; nam quum cælum puriſſima res ſit, non decuit ſub omnis qualitatis experte rem ardentiſſimam collocaſse: natura enim ſemper extrema medijs iungit: inter carnem enim, & os membranam; inter os, & ligamenta cartilagines; inter os, & cerebrum, quod carne cerebrum eſset mollius, duplicem membranam, ac duriorem oſſi propinquiorem collocauit. Eſt etiam aliud non leue argumentum huius rei, quod Cometes, aut faces calores hic accendunt intolerabiles; quid igitur fiet, ſi tanta re-

[a] lib. 2. de elem. reſponſ. 16. & 182.
[b] 2. de ſubt. init.

> regio,& vniuerſus orbis igne ambiatur? quid enim prohibebit ne aerem ipſum accendat,inde hæc omnia reliqua; tum maxime quod calor ſiderum adiuuabit? omnem enim lucem Auerroes calidam eſſe exiſtimat; aerem etiam calidum maxime eſſe volunt: humida autem qualitas omnium minime reſiſtit: quomodo igitur violentiſſimo, & maximo, & a cerrimo elementorum aer ipſe repugnabit? Itaque Auerroes ipſe hoc videns dixit aliquando ignem non eſſe calidum actu: ſed ſi calidus non eſt actu, quæ potentia hæc eſt? potentia dicimus medicamenta talia, quod deuorata calefaciunt; an vero hic ignis ab aliquo ingenti animali deuorabitur? Deinde ſi ignis calidus non eſt, nec aqua pari ratione frigida(hoc autem eſt confundere ordinem vniuerſi) quid prohibet, ne luceat? quamquam hoc eludant vt leue argumentum. Si etiam ibi ignis eſt: cur quanto altius aſcendimus, cuncta frigidiora apparent, vt etiam ſub torrida Zona in montium cacuminibus niuem abundare affirment? Quod minus mirum eſt, ſi quis conſideret non ſolum hieme niues, ſed media etiam æſtate frigidiſſimas grandines generari. Sed dicunt abeſſe ea loca a radiorum repercuſſu: ſed hoc minoris caliditatis argumentum eſſe poteſt, non autem frigiditatis. Denique ſi ibi eſſet, maxime ob generationem eſſet; verum non ob hoc eſſe poteſt: quum calor cæleſtis ſit qui generet, vel ipſo teſte Philoſopho; & leuiſſima res tam procul deſcendere haud queat. Quin & [c] Ariſtoteles in concauo orbis Lunæ nec ignem eſſe vult, nec rem calidiſſimam.

[c] 8.mete. ...um. t. c. 4.

In actione demum contra Scaligerum de ſubtilitate repetit [d]Cardanus:

[d] Reſp. 182.

> At ego deturbaui ignem e mundo, e numero elementorum exemi: feci eiuſdem veritatis amore. Qui ferat homines in tanta inſania viuere, adeo obcæcari, vt credant ſub orbe Lunæ tantum ibi ignis eſſe, quem nec videamus, nec qui nos calefaciat? ob ſolam antiquam opinionem quãdam falſam (& ab Ariſtotele comprobatam) ob id tantum, quod ſidera ipſa ignea eſſe exiſtimarentur: Velut etiam & tradit & credit [e] Plinius atque ita ex vno errore abſurdiſſimo alium pepererunt, nec primum tamen deleuerunt.

[e] lib. 2. c. 5.

Hæc ad verbum Cardanus; in quibus diligenter exerceri nos oportet. Ad primam oppoſitionem concedentes naturam non inungere inuicem illa, quæ penitus extrema ſunt, ſine medijs; negamus ignem cælo vt extremum extremo comparari; nam ignis cælo ſimilior eſt, quam aliud vllum elementum; primo quia cælum eſt mere actiuum impatibile a ſubcæleſtibus, ignis omnium noſtratium actuoſiſſimus eſt, ac minimum paſſibilis: Deinde quia cælum ſe habet vt forma quædam, & ignis erga inferiora elementa vt forma ſe habet erga materiam, quia ea continet, & in ea quoquopacto agit [f] Ariſtoteli: Deinceps quia cælum eſt corpus omnino ſimplex, ac puriſſimum; ignis inter omnia elementa ſimpliciſſimus eſt, atque ſynceriſſimus: Amplius quia cælum eſt corpus diaphanas, & lucidas partes habens; illas raritate perſpicuas, & has denſitate ſplendidas; ignis etiam ſolus in ſua natura ob raritatem eſt tranſparens, atque perſpicuus; at quomodocumque denſatus, aut denſæ materiei applicatus effulget in lucidum: Præterea quia cælum vel Cardano calorẽ immittit in noſtratia; ignis elementorũ ſolus calefacere poteſt; aeris enim calor inſenſilis eſt Ariſtotelis [g] obſeruatione. Inſuper quia cęlum motu velociſſimo agitur; ignis mobilior eſt tãto ceteris elementis; quanto eis eſt & rarior, tenuior, & actuoſior. Addo naturã ea extrema ſine medio non iungere, quæ contraria ſibi inuicẽ ſunt, & a quorum altero metus eſt ne alterum lædatur, aut corrumpatur: modo ignis cælo, cui nihil contrarium eſt, non opponitur vlla ratione: metusque nullus eſſe debet vt vel illud ab igne, vel hic a cælo detrimenti aliquid patiatur, quia cælum noſtratia cuncta fouet, ſolamque ignis aliquam portionem deorſum motu ſuo impellit ad miſtorum conſtitutionem; ob quam ignis elementum non patitur, cælum vero, tum quia in materia cum igne non [h]cõmunicat Ariſtoteli; tum quia peregrinas ab igne qualitates vllas recipere non poteſt; citra læſionem igni aſſociari valet: ob contrarias cauſſas oſſa carni natura iunxit per intermediã membranam, ne caro mollis ab oſ-

Natura non iungit extrema ſine medijs.

Ignis vt cælo ſimilior quam alia elementa.

[f] 2. de gen. t. 50.

Ignis, & cæli comparatio.

Cælum eſt puriſſimum.

Cæli partes vt differant.

[g] 1. phyſ t. 54

Ignis cur alijs elementis mobilior.

Extrema quæ natura non iũgat ſine medijs.

Ignis cælo nõ opponitur.

Cælum cuncta fouet.

Cælum non communicat in materia cũ igne.

[h] 8. meta. t. 12 9. meta. t. 17.

Cæ. ũ ab igne nullam qualitatem accipit.

ſium duritie in motu attrita conſumeretur. Ad ſecundam obiectionem primo negamus cometas omnes, ac faces in ſublimi ardentes gignere apud nos calores intolerabiles; nam hoc ipſo tempore, quo hæc ſcribimus ardent in ſublimi trabes, & maximæ amplitudinis cometę menſe Decemb. MDCXVIII. vigentibus magnis humiditatibus pluuiarum cum intenſo frigore niuium. Deinde Meteora ignita non ardent procul a nobis in elemento ignis; ſed prope nos in aeris ſupremi parte inferiori; quare illa poterunt ad nos calorem cõmunicare, potiſſimum per exhalationes intermedias in aere puro a vaporibus aqueis: at elementum ignis procul a nobis diſtat locatum ſupra omnem regionem aeris; atque ideo nos calefacere non poteſt. Aerem quidem ſupremum ſibi conterminum impenſe calefacit ignis; vnde ſuprema illa regio aeris calidior eſt, quam a ſe ſola eſſet; at ſenſim fatiſcente calefactione ab igne remotiori, terminatur ea calefactio vna cum motu cæli ad extremum ſupremæ regionis; quum media regio aeris nullum ignis calorem ſentiat ob magnam ab illo diſtantiam; & ſuum calorem actualem mitiſſimum (illæſo habituali, qui formam eius complet) ab aqueis vaporibus frigidis eo cum ſicca exhalatione ſublatis, ab eaque ſurſum magis aſcendente liberatis, ibique relictis, extinctum habet; contrahitque frigiditatem intenſam; quæ non ſolum grandinis, pluuiæ, niuis, & aliarum frigidarum impreſſionum cauſſa exiſtit; ſed etiam veluti vallum nos a calore ignei elementi tutari valeret; non enim per illum aerem rigentiſſimum incolumis calor ignis ad nos ſenſim permeare poſſet. Negamus deinde calorem ſiderum adiuuare ignis elementum ad aerem adurendum, & ad nos pluſquam nimium calefaciendos; ſidera enim ex ſe calorem nullum habent; generant calorem ſolum hic apud nos prope terram lumine ſuo; cuius radij recta reflectantur; reflexione multiplicentur; & multiplicati aerem atterant; qui attritus in ignem commutatur; vt ſupra[i] fuſius explicauimus; at elemento ignis ad nos calefaciendos nequicquam cooperantur aſtra calore ſuo vllo. Dum quærit

Cometas non ſemper nobis afferre calores intolerabiles.

Cometes cum niue & pluuijs.

Ignita meteora vbi ardeant.

Ignis elementum cur nos calefacere nequeat.

Ignis elementum quid calefaciat.

Aeris partes vt differant in participatione caloris.

Aeris media regio cur ſit frigidiſſima.

Aer vt nos tueatur a calore ignis.

Sidera calore carent.

Lumine vt calorem gignãt.

[i] lib. 4. c. 19.

A quomodo igni violentiſſimo, & maximo, & acerrimo elementorum aer ipſe repugnabit; reſpondeas bifariam: primo humiditate ſua retundens aciem caloris: deinde magnitudine ſua illum procul a nobis intermedius arcens. Legi apud Indicarum [k] Nauigationum deſcriptores Inſulam, Maderam nomine inter Canarias appellatam, olim a Luſitanis inuentam fuiſſe ingentibus arboribus adeo refertam, vt denſiſſima B ſilua horrens aditum homini ambulanti non daret; quam vt habitare poſſent, iniecto arboribus igne locum habitationi, & culturæ ſibi parare curauerunt: Ex arſit diu multumque vagus ignis per inſulam; tantusque prior illius ardor fuit, vt oportuerit Luſitanos cum feminis, & progenie in mare ſeſe ad gulam demergere per integrum ferme biduũ, ibi ſine cibo, potuque degentes; alioquin egreſſos e mari æſtus vrentis ignis extinxiſſet: ſi ergo a viciniſſimo igne C exilis aqua maris illos tutata fuit; quid ni aer immenſus, cuius media regio niuibus, aqueisque vaporibus, ſemperque frigore pollet intenſiſſimo, nos a diſtantiſſimi elementi calore defendere valebit? Auerroes elementum ignis dum habere ait calorem non in actu (ſi nobis Auerroes defendi debeat) id ſolum pronunciat de actu ſecundo; quia elementum ignis non ſemper, ac neceſſario aliquid actu calefacit, & ardet; ſed D potentia; quia tunc actu operatur, quando ad eum locum peruenerit aliquod combuſtibile, quod inflammari valeat in cometen. Medicamenta peritis, & ſubtilioribus Medicis, Philoſophisque dicuntur potentia talia, non proprie quod deuorata calefaciunt; nam ſinapiſmata, & alia cauſtica extrinſecus admota corpori viuentis animalis calefaciunt; ſed quod ex ſe non agunt, niſi in materiam viuentem, velut in ſu- E biectum diſpoſitum ad illorum paſſionem ſubeundam; actus enim actiuorum fiunt in ſola materia diſpoſita: Sic ergo & ignis in ſua ſphæra dici potuit Auerroi poteſtate calidus; vti ſunt pleraque medicamenta; etſi nullum ponat ingens animal, a quo deuoretur ignis. Ad tertiam oppoſitionem primo reſpõdemus eum non minus confundere ordinem vniuerſi, qui ponit omnia elementa frigida,

Igni vt aer repugnet.

[k] tom. pag. 97. F. Hiſtoria chra.

Ignis vt habeat calorem non in actu.

Medicamenta vt ſint potentia talia.

Ordinem vniuerſi tollit ponens omnia elementa frigida.

gida, tollitque de mundo elementum leuiſſimum; atq; illi, qui ſtatuunt ignem non eſſe actu calidum; & aquam frigidam in actu; licet nos illis non alia ratione ſubſcribamus citra ordinis mundani peruerſionem, quam aſſerentes ignem ex ſe non eſſe actu calefacientem; nec aquam eſſe ex ſe actu refrigerantem; ſed poteſtate ſolum; quia ſcilicet poſſunt materiam diſpoſitam, vbi eam ſibi vicinam habuerint, proprijs viribus alterare; ſecus ociantur. Deinde aſſeueramus ignis elementum, ne luceat, prohiberi a ſumma ſui raritate, ac tenuitate; lux enim omnis eſt qualitas denſi, ſolidique corporis: vnde ſi cogatur ignis illius aliqua portio in aerem motu cæli rapido vi deturbata, a nubibus frigidioribus circumobſeſſa, illico emicabit in fulgur: ſique apprehendat aliquam denſiorem exhalationem, ſtatim eam inflammabit in ſplendidum meteorum. Deinceps quidni dicamus ignem ſimplicem illum ideo non lucere, quia diaphanus eſt natura ſua, non autem lucidus? lucida quidem efficit ea, quæ inflammat; ipſe lucidus non eſt, ſed perſpicuus. Ad quartam obiectionem dicimus ignis elementum eſſe ſupra totam ſphæram aeris; qui medius inter nos, & ignem, habens mediam ſuam regionem perpetuo frigore algentiſſimam, in cauſſa eſt, vt quanto altius a terræ centro tollimur, tanto cuncta nobis obuia frigidiora ſentiantur: oritur autem intenſa illa in aere medio frigiditas ab aqueis vaporibus eo delatis, & ibi ſemper manentibus, aeremque iugiter refrigerantibus; quam frigiditatem nullum agens phyſicum vmquam demolitur; nam eo non peruenit radiorum ſolarium a terra reflexio; quæ aerem atterere, ac incendere poſſet: nec vlla portio ignis tantæ molis, quæ ſubito a vaporibus non extinguatur; qui aquei ſunt illi contrarij: & calidæ exhalationes de terra ſublatæ ibi deponentes vapores aqueos, velut onere liberatæ ſurſum tendunt altiorem ad regionem: Ab ea vero frigiditate ſemper & fota, & aucta per nouos vapores aqueos aſſidue aſcendentes ad mediam regionem aeris in omni regione vndique ab humido terræ circumfuſo, æſtate grandines, hieme niues fieri cõſueue-

[Ignis elementum cur non luceat.] *[Lux eſt qualitas denſi corporis.]* *[Ignis inuiſibilis denſatus fulget.]* *[Ignis natura diaphanus, non lucidus.]* *[Aſcendentes per aerem frigidiorem inueniamus.]* *[Media regio aeris cur frigida.]* *[Aerem medium numquam calefieri.]* *[Grandines æſtate fiunt.]*

A rũt vbiq. locorum ex nubibus, & aquis congelatis; vt pulchre docuit [l] Ariſtoteles: radiorum reflexio non pertingens ad mediam regionem aeris, ibi certe frigiditatem non generat; ſed genitam a vaporibus aqueis illuc cum fumida exhalatione delatis non demolitur, quare iſta ſemper ibi conſeruatur, & augetur. Ad quintam concedentes elementum ignis in mundo eſſe ſpeciatim ob generationem miſtorum; primum

B negamus dari calorem cæleſtem autorem generationis ab elementari diſtinctum: Ariſtoteles [m] autem dum ait calorem, qui reſidens in ſubſtantia ſpirituoſa ſeminis, efficit vt fecunda ſint ſemina, proportione reſpondere elemento ſtellarum; non ideo ſtatuit calorem hunc non eſſe elementarem; nam ignis, & eius calor proportione reſpondet cælo in generatione viuentium; quia ignis, & calor eius, vt cælum, eſt cauſſa efficiens in ea functione. Dein-

C de concedentes ignem eſſe rem leuiſſimam, negamus ipſum deſcendere non poſſe tam procul ad miſtorum generationem; quia cæli rotatu multæ portiones ignis deorſum pelluntur; quæ ſi reperiunt in aere fumidam exhalationem, per eam, veluti per pyrium puluerem, citiſſime deſcendere poſſunt vſque ad terram; vt ſæpe videmus æſtate in ſtellis cadentibus appellatis. Adde pleraſque miſtorum generationes ab eo igne fie-

D ri, qui non ex alto vmquam deſcendit, ſed hic apud nos genitus aſcendere ſemper inhiat. Ignis quidem leuiſſima res eſt, nec ſponte deſcendit; ſed vi pulſus a cæli rotatu ſibi violento deorſum procul impelli poteſt. Deinceps admonemus ignem ad miſtorum, ac ſpeciatim ad animantium generationem concurrere neceſſario non ſolum vt cauſa efficiens, verum etiam vt materialis; qui enim calore ſuo agit, idem corpulentia

E ſua materiam miſto exorienti exhibet, illiusque formæ ſubſternit; quare ſi diſputationi demus calorem cæleſtem ſufficere promouendæ miſtorum viuentium generationi; adhuc tamen opus erit igne vna cum ceteris elementis ad miſti materiam aptam conſtituendam: vt ſcite Plinius [n] admonuerit dubium plura ne abſumat ignis, an pariat. Demum ignis elementum non ſolum ob ge-

[[l] 2. meteor. ſum. 3. c. 1.] *[Ignis eſt ob generationem miſtorum.]* *[Calor cæli nullus ab elementari diſtinctus.]* *[[m] 2. de gen. 10. c. 3.]* *[Ignis calor vt cælo proportionatus.]* *[Ignis vt deſcendat ad miſtorum generationem.]* *[Stellæ cadentes æſtate vt fiant.]* *[Ignis ad animantis generationem concurrit ſub duplici genere cauſſæ.]* *[[n] li. 36. c. 27.]*

generationem in vniuerſo ponendum eſt, ſed maxime ob integritatem mundi, qui ex graui, leui, & neutro corpore ſimplici conſtituitur. Ad ſextam oppoſitionem dicimus Ariſtotelem [o] aſſerentem corpus, quod eſt ſurſum, & vſque ad Lunam, eſſe corpus alterum & ab igne, & aere; ignis nomine ſignificare ignem vulgarem, qui apud nos fulget in flammam; nam hic ignis viſibilis eſt miſtum corpus a prædominio igneũ, ille vero corpus eſt ſimplex, licet habeat in ſe partes alias puriores, alias minus ſynceras. Deinde vero Ariſtoteles eo loci per corpus, quod eſt ſurſum, & vſque ad Lunam, non intelligit elementare corpus infra Lunam: ſed cæleſte corpus ſupra Lunam: quod quum veteres alij putarent ob aſtra eſſe ignẽ, alij ob perſpicuitatem eſſe aerem; Ariſtoteles ait eſſe corpus alterum & ab igne, & ab aere; quod paullo antea dixerat appellari nomine ætheris; in quo agnoſcit partium varietatem penes maiorem, & minorem ſynceritatem: Quare hinc argumentum ſumere non poteſt Cardanus ad negandum ignis elementum: quum ſpeciatim Ariſtoteles ipſe aperte ſcribat in hanc ſententiam, *Aqua enim circa terram extenſa, ſicuti circa hanc aeris ſphæra & circa hanc quæ dicitur ignis*. Ad poſtremam oppoſitionem, condonantes homini pluſquam nimium irato ſi veſanos appellat, qui putant ignem procul exiſtentem non calefacere nos; & rariſſima ſubſtantia præditum, eaque diaphana, non ex ſe lucis vllius, aut coloris participe, non mouere noſtros oculos ad ſui viſionem: nam ipſe pacatus animo nec ab ardore ſiluæ, a qua ipſe ſolo aeris tractu decem ſtadiorum diſtet, vllum calorem ſentiet; nec diaphanum corpus aeris propinqui, cælique longinqui poteſt intueri: Negamus Ariſtotelem comprobaſſe veterum opinionem falſam aſſerentium aſtra eſſe ignea: quum ipſe toto primo volumine de cælo demonſtret omne corpus circulo mobile ſpecie, ac genere diſtingui ab igne, ceteriſque elementis: & ſpeciatim alibi decernat Solem, & aſtra, quæ maxime calida eſſe videntur, vere non eſſe ignea. Negamus denique ob hanc veterum ſententiam [p] Ariſtotelem poſuiſſe ignem inter elementa; nam cum multæ, ac neceſſariæ, eędemque naturales rationes impulerunt ad ignis cognitionem, ac poſitionem in mundo ceu quartum elemẽtum cælo propinquum, quas breuiter huc lubet attexere, vt videant ſtudioſi an ſint leues, rhetoricæ, ac indignæ ſerio Phyſiologo; quod ait Cardanus: prima eſt, quia motus ſimplex eſt affectio corporis ſimplicis, aſt inter motus ſimplices eſt rectus a medio ſimpliciter, qui quum terræ per ſe non conueniat, nec aquæ, nec aeri; nam hic ſupra elementum aquę degens non aſcendit amplius, ibi ſuum locum obtinens; immo & ſponte grauitat deſcendens in locum aquæ ſublatæ, [q] Ariſtoteli. Aqua vero, & terra grauia ſunt, & aſcenſui non apta; quare præter hæc eſſe oportet corpus ſimplex, cui ſecũdum naturam competat aſcendere ſurſum ſimpliciter, hoc autem nullum eſt, niſi ſit ignis elementum: Id ergo ponendum. Secunda eſt, quia datur corpus graue, quod ſuopte nutu ad medium tendit vniuerſi: cuiuſmodi eſt globus ex terra, aqua, & aere conflatus; aerem enim grauitatis eſſe participem ideo probat [r] Ariſtoteles, tum quia vter inflatus aere ſtaterę lancem deorſum magis trahit, quam vacuus: tum quia ſublata aqua, ſponte deſcendit aer in locum aquæ: datur etiam corpus grauitatis, & leuitatis expers, quod voluitur circa medium, & iſtud eſt cælum: ergo debet dari corpus abſolute leue, quod a medio ad circunferentiam aſcendat ſecundum naturam motu recto; id autem nullum fuerit, niſi ſupra omnem aerem ſub Luna ponatur elementum ignis: ignis itaque purum elementum eſt ſub orbe Lunæ. Tertia eſt, quia tangibiles qualitates primæ, eædemque habituales, ſunt [ſ] differentiæ conſtitutrices primorum corporum ſenſibilium; eorumdemque tactu ſenſibilium: ſed ſiccitas frigida terram conſtituit, frigiditas humida aquam, humiditas calida [t] aerem: quum igitur conſtituere corpora ſit actio perfectæ naturæ; & caliditas ſit frigiditate perfectior, & humiditate ſiccitas, fieri nõ poteſt vt caliditas ſicca non habeat vim conſtituendi aliquod corpus ſimplex: at conſtituere nequit niſi elementũ ignis,

Ignis cur in vniuerſo ponendus.

[o] 1. meteor. ſum. 1. c. 4.

Elementum ſub Luna vt ſit aliud ab igne.

2. meteor. c. 1.

Diſtingui ſpecie ac genere ab elementis omne corpus circulo mobile.

Aſtra non eſſe ignea.

[p] 1. meteor. ſum. 1. c. 4.

Ignis elementum eſſe vt demonſtretur.

Motus ſimplex eſt affectio corporis ſimplicis.

Motus qui arguat ignem.

[q] 4. cæl. t. 39. & ſeqq.

Graue corpus tria infera elementa complectitur.

Aerem eſſe grauem vt probet Ariſt.

[r] 4. cæl. t. 30. 39. & ſeqq.

Ignis eſt ſimpliciter leuis.

[ſ] 2. de gen. t. 7. & ſeqq.

Qualitates quæ ſint elemẽtorum differentiæ.

[t] 1. de gen. t. 18.

Conſtituere corpora eſt actio perfectæ naturæ.

id ergo eſt in rerum natura; ſi ſunt aer, aqua, & terra per ignobiliores qualitates conſtituta. Quarta ratio eſt, quia mundi ratio, & bonum maxime conſiſtit in [u] ordine, ac proportione partium ipſius ad inuicem; modo ſi præter terram omnium elementorum minimã, & aquam ea decuplo maiorem, & cælum in vniuerſi[x] circumferentia locatum omnium maximum, ſolus abſque igne in mundo eſſet aer totum replens interuallum, quod eſt ab orbe Lunæ ad aquam, & terram; multo excederet aer [y] æqualitatem communis proportionis ad coordinata corpora; & ideo mundi ordinem perturbaret; mundumque, cuius eſſentia, vt exercitus, in ordine ſita eſt, plane deſtrueret: ergo ſupra aerem, aqua decuplo maiorem, ignis elementum aere decuplo maius reponendum eſt: nec dubitandum erat Cardano a tanto igne mundum conflagratum iri; quia cælum impaſſibile ab igne eſt; & tanto igni non ſolus aer, ſed tria elementa infera oppoſita, illius actiuitatem intra ſuos terminos apte compeſcere poſſunt; aere quidem, & aqua, humore vtroque ſuo illius æſtum, & acrimoniam hebetante; aqua vero, ac terra, frigore vtroque ſuo pollentiori eius ferociam procul a nobis arcente; contraria etenim ſe ſe mutuo fugant in natura rerum. Addo ignem in ſua ſphæra quietum degere; ferocem eſſe ſolum extra ſuum locum erga ea corpora, quæ ipſum lentore ſuo præpedire conantur, ne ad ſuam regionem naturalem ſurſum euolet; ſic fluminis aqua per alueum ſibi natiuum non impeditum placida fluit, aſt vbi, oppoſito ſibi in medio itinere obice, impedire quid tentat illius fluxum; tunc furias velut in ſe concipiens, concitatiſſimo impetu furibunda, extra naturalem alueum egreſſa, proſternit arbores, diruit ædificia, ſecum vi trahit omnia mire, ac miſere ad mare: Quid ergo ferociat ignis in propria ſphæra, quum nihil ibi habeat ſibi contrarium, a quo ſtimuletur, aut in quod ſuas vires exerceat? ſat ſibi eſt ibi conſiſtens vniuerſum mundum conſtituere. Quinta ratio eſt, quia in aere ſupero, vbi cæli motus elangueſcere incipit, ſæpe cometæ, trabes, & alia pleraque accenduntur variarum

[u] 12. meta. 2. & ſeqq. [Bonum vni]uerſi maxime [con]ſiſtit in ordine.

[x] 8. phyſ. 5.

[y] 1. meteor. ſu[m]. 1. c. 3.

[M]undi eſſentia in ordine [ſita], vt etiam [exe]rcitus.

[C]ælũ ab igne [pat]i non poteſt.

[I]gni ſoli vt[r]a elementa [a]qua oppo[nu]ntur eius a[ct]iuitatem ſæ[u]e non permittentia.

[Ig]nis cur ſolũ [ſæ]uiat extra [ſu]am ſphærã.

[I]gnis actiui[ta]s fluminis [im]petui comparata.

[I]gnis cur in [pr]opria ſphæ[ra] non ferociat.

Cometæ in [a]ere ſupero.

A formarum meteora: quæ quidem exhalationes ibi neque per antiperiſtaſim poſſunt inflammari, quum in aere ſupero nullum eis adſit frigidum corpus circumobſiſtens, vaporibus frigidis omnibus in media regione aeris derelictis: neque motu celeri ardorem concipere poſſunt; non ſolum quia ibi cæli diſtantioris motus ſemper fatiſcens elanguet, viresque non habet, quibus ignem excitet; verum etiam quia exhalationum

B fumidarum tenuis, rara, mollisque materia nullo motu accendi valet; ſed igneſcunt celeriter mota ſolum corpora denſa, & dura; quæ ſui duritie, ac denſitate contactum aerem diuidendo atterunt, atterendo in ignem vertunt; a quo & ipſa mox accenduntur; vt experimento ſagittæ volantis per aera, cuius mucro [z] plumbeus calore ignis concepti per motum ab aere colliquatur, oſtendit Ariſtoteles: neceſſario confitendum eſt ſupra elementum aeris

C adeſſe ſphæram ignis; cuius a motu cæli rapidiſſimo [a] portiones multæ, ob eius corporis raritatem maximam, vi deorſum aſſidue trudantur in aerem; vbi quum reperiunt exhalationem inflammabilem ad inſtar pyrij pulueris, aut ſulphuris; eam accendant in varia [b] meteororum ſimulachra: vel etiam ad quem pertingens quouis motu exhalatio inflammabilis, degens in aere ſupremo ardorem concipiat, & ſplen-

D deat ardens in cometam, trabem, aliave id generis ignita. Ex quo loco patet falſo Cardanum dicere cometas Ariſtoteli fieri iuxta terram in aere infimo; quum clare ſcribat Ariſtoteles cometas fieri in eo aere, qui proxime ſub igne degens a cælo cum igne circumuoluitur; quo motu circulari accendatur exhalatio vel ab igne deorſum truſo contacta; vel ad ignem ſurſum delata motu modico: mouetur autem in or-

E bem Ariſtoteli [c] non infimus, non medius, ſed aer ſupremus longiſſimo hinc diſtans interuallo. Sexta ratio eſt, quia nos aperte conſpicimus flammas ardentes, & fumidas exhalationes recto motu ſurſum aſcendere, nec in terræ ſinibus, nec in mari profundo, nec in aere quieſcere, ſed altiorem aere ſedem petere: quum autem naturalia corpora ſimplicia quidem non niſi ad ſuum locum

Antiperiſtaſis cur non fiat in aere ſupero.

Exhalationes cur motu nequeant accendi.

[z] 2. cæl t. 42. Motu quæ igniantur, & quomodo.

[a] 1. meteor. ſũ. 1. c. 4. Ignita meteora vt a ſolo ignis elemento accẽdi poſſint.

[b] 1. meteor. ſum. 2. c. 1.

Cometæ non fiunt in aere inferiori.

[c] 1. meteor. ſum. 1. c. 4. Circulo mouetur ſolus aer ſupremus. Flamma recto motu ſurſum p aere ſcandit. Naturalia corpora ſimplicia ſecundum naturam non mouentur niſi ad ſua loca.

cum moueantur ſecundum naturam; miſta vero agantur motu [d] prædominantis in eis elementi; profecto ſupra omnem aerem ſub cælo debet eſſe locus ignis, ad quem ſponte contendunt aſcendentes flammæ, ac exhalationes fumidæ; quæ ſunt a prædominio non terreę, non aqueę, non aereę, ſed igneę; quum in terra, aqua, & aere non conquieſcant; ſed per aerem ſurſum ſponte contendant ſemper aſcendentes. Septima ratio eſt, quia quicquid in miſtis inanimatis reperitur eſſentiale quomodocumque, ſeu eſſentiam conſtituat, ſeu conſtitutam illam neceſſario conſequatur, id omne acceptum referri debet ſimplicibus corporibus, ex quibus ea miſta conſtituuntur; nam vbique orta referunt attributa, & naturam ſuarum cauſſarum: modo inter miſta pleraque ſunt leuia ſupra aerem, vt fumida exhalatio; calida magis quam aer, vt flamma; comburentia, & ſicca, vt omnia ſuccenſa: quæ huiuſmodi attributa quum a terra, & aqua non habeant; quæ frigidæ ſunt, grauesque; nec ab aere, qui & cum aqua humidus eſt, & calorem obtinet mitiſſimum, qui ſupra ſuas vires agere non poteſt intenſiſſimum ardoris æſtum in miſto procreans; & in ſuo loco non mouetur ſponte ſurſum aſcendens; iam neceſſarium eſt confiteri præter aerem, aquam, & terram, in mundo ignem eſſe quartum elementum, ſua natura calidum, & ſiccum, leuem ſimpliciter, ſupra omnem aerem eſſe appetentem; cuius participatione maxima exhalationes, & flammæ, in quibus prædominatur alijs elementis, leuitatem habent, qua ſurſum ſponte aſcendant per aerem; caloremque ſiccum excedentem, quo ſibi reſiſtentia corpora grauia ad libere aſcendendum comburentes deſtruant, vt expeditæ ad locum illum conſcendant ſuo elemento familiariori, ac prædominanti naturalem. Neque hoc argumentum euitat Cardanus inquiens ignem noſtratem non eſſe naturæ eiuſdem cũ illo ſupero; quum hic vrat, ſplendeat, & corrumpat; quorum nullum ille præſtat ignis: nam primo ille ignis eſt corpus ſimplex, hic miſtum a prædominio igneum; atque adeo non omnino eiuſdem naturæ; illum tamen neceſſario

[d] 1. cæl. t. 7.

Eſſentialia miſti referuntur accepta ſimplicibus conſtituentibus.

Orta referunt naturam cauſſarum.

Aer non aſcendit ſupra aquã degens.

Ignis noſtratis, & elementi comparatio.

A ſupponit, atque ſe includit quomodocumque caſtigatum ab alijs elementis. Deinde ille non ſplendet, quia diaphanus eſt, & rariſſimę ſubſtantiæ: hic ſplendorem gignit in materia denſa; cui admiſcetur. Deinceps quis docuit Cardanum illum ignem non vrere, non corrumpere? vrit, & corrumpit vicinas exhalationes cometarum; non vrit, neque corrumpit nos ab eo diſtantiſſimos, quia omnis actio phyſica fit per B contactum. His rationibus octauam etiã adiungere poſſumus ex diſtillationibus deſumptam, quia [e] cum caloris proprium ſit heterogenea diſgregare; quumque vi flammæ pleraque miſta per diſtillationem in vitreo vaſe ſigillo hermetis optime clauſo reſoluantur in quatuor corpora; quorum vnum in fundo reſidens fæculentiam terræ oſtendit, alterum illi innatans aquæ lentorem præſefert; ac tertium ſuper humorem mobilis aerem prædominantem in ſe C gerit, ſupra quod tenuiſſimum flaueſcit, in quo ignis valde prædominatur; quem ordinem poſitionis ad ſe inuicem ſemper obtinent, quomodocumque inuerſo, & inclinato vaſe continente; nam ſingula ſuum ad locum collimant, illumque perpetuo ſibi retinent: euidentiſſimum argumentum in mundo totidem elementa eſſe; nam miſtum igne citra combuſtionis ictum non niſi in elementa diſſoluitur, ex quibus a generante D pridem conſtitutum fuerat. Nona denique ratio fit, quia quum aer iugi actione ignis etiam noſtratis ſub ſpecie flammæ, carboniſque ſubditi corrumpatur, talique corruptione non abeat in aquã, neque in terram, quia hæ aere craſſiores, denſioresque ſunt; aer autem ab igne comburente rareſit, & attenuatur: & quia hæ frigidæ ſunt ambæ, aqua etiam inſuper humida: ignis autem vrẽs aerem calefacit, & ſiccat: neque in miE ſtum vllum: tum quia miſtum omne iam eſt aere dẽſius, atque craſſius: tum quia ſimplex elementum nullum immediate per actionẽm vnius, & eiuſdem agentis in corpus miſtum conuerti poteſt, quia de ratione miſti eſt vt ex pluribus miſcibilibus præexiſtentibus, & in vnam materiam vi miſtionis inuicem coeuntibus oriatur: neque ſub forma, ſpecieque aeris permanere valeat inuictus, ac immu-

Ignis elementum cur non luceat, noſter [luceat].

Ignis ille ſ[ursum] quid vr[at] & corrump[at] aſſidue.

[e] 2. de gen. tex. 8.

Caloris proprium quid ſi[t].

Miſta vt ar[te] in quatuor elementa intra vas reſoluantur.

Aer actione ignis corrumpitur abiens in ignem.

Aer ab igne cur verti nequeat in miſtum.

Miſti eſsentialis origo vt fiat.

immutabilis; nam qui aer intra terræ ſinus, & aeris media regione vi frigoris denſatur in vapores, & in nubes, ac demum vlteriori eiuſdem frigoris actione cogitur in aquam; ille idem apud nos vi caloris flammæ adurentis rareſcere debet in aliam ſubſtantiam a ſua ſpecie diſtinctam; quippe contrariorum oppoſita eſt ratio; cur enim frigus corrumpat aerem denſando in aquam, & calor frigore non remiſſior, ſed etiam intenſior attenuans, & rarefaciens vltra modum aeris ſubſtantiam, eam non deſtruat? ſique deſtruens aerem calor, ipſum non poteſt in aquam, non in terram, non in miſtum vllum tranſmutare; iam neceſſario illum conuertet in ignem ſimplicem; datur itaque in mundo elementum ignis, in quod aer attenuatus, & rarefactus, exſiccatusque ab adurente calore corrumpitur aſſidue: an putas aerem a comburente flamma poſſe in cæli ſubſtantiam commutari? ſed cæli ſubſtantia generationi obnoxia non eſt. An ad nihilum redigi? nihil minus: vt enim ex nihilo nihil fit; ſic nihil in nihilum abire poteſt: ſecus demum, & noſtra tempeſtate, mundi finita moles, aerisque totum elementum ſaltem, ad nihilum redactum fuiſſet. Ita ergo Cardani rationes ignem de mundo ſimplicem tollere non poſſunt; quem pro quarto elemento naturales Ariſtotelis demonſtrationes infra Lunam ſupra totum elementum aeris neceſſario eſſe demonſtrant. Nos quidem ſic; aliter etiam Scaliger [f] cum Cardano exercitationem habuerit in hoc propoſito; eam diligens Lector inſpicere quoque poterit.

(margin: ...vi frigoris ...quid verta- | ...vi caloris ...uid mute- | ...hil ex nihi- ...hyſice fieri ...eſt. | [f] Exerc.9.)

Glaciem eſſe aquam frigore condenſatam, non rarefactam; & cur illa ſupernatet aquis fluentibus: Exercitatio cum Galileo viro clariſſimo. Cap. XXXV.

NObis antea [a] conſtituentibus glaciem eſſe aquam virtute frigoris excedentis congelatam repugnare videtur in ſuo Tractatu *De rebus aquæ ſupernatantibus* Galileus [b] Mathematicus inſignis, aſſeuerans glaciem eſſe aquam rarefactam, non autem condenſatam, duplici de cauſſa, prima quidem, quia rarefactio leuitatem inducit, condenſatio grauitatem; modo glacies eſt leuior quam aqua; nam ei ſupernatat quodlibet, & cuiuslibet figuræ fruſtulum; quia & vi demerſum aquis ad ſummitatem aquarum ſponte remeare conſpicitur, atque ibi ſupernatare. Altera vero, quia rarefactio inuehit augmentum molis, condenſatio viciſſim decrementum; glacies autem maioris molis eſt, quam aqua, ex qua originem habuit. Ceterum his amiciſſimi, doctiſſimique viri placitis non obſtantibus, a priſtina ſententia nobis diſcedendum non eſt; In primis enim dicentes olim glaciem eſſe aquam congelatam vi frigoris non habemus aduerſarium virum egregium aſſerentem glaciem eſſe aquam rarefactam, non autem condenſatam; nam idem formaliter non eſt congelari, & condenſari; quod ſupponit obiectio; ſed congelari eſt conſiſtere in ſubſtantiam duram, quod prius erat materia mollis, & fluens: condenſatio vero eſt partium antea diſtantium appropinquatio, vt ita loquar. Quare fieri poteſt vt glacies ſit aqua congelata citra vllam ſui condenſationem. Deinde vero ponentes aquam eſſe per condenſationem a frigore in gelu commutatam; ad primam obiectionem concedentes glaciem ſub quacumque mole, ac figura ſupernatare aquis; quod experimento comprobatur; primo negamus omnia ſupernatantia eſſe aquis leuiora; nam plumbi, & auri lamina, & ſubtilis acus ex ferro ſupernatant aquis ob ſolam figuram, quæ tamen corpora materiam habent aqua grauiorem. Deinde negamus rarefactionem formaliter inuehere leuitatem materiæ; inducit enim ſolam partium diſtantiam; ſed idem pondus eſt, eademque grauitas omnino plumbeæ maſſæ compactę in denſiſſimum corpus; atque illius eiuſdem in modum cribri citra remotionem ſubſtantię quouis ingenio rarefactę: Deinde infitiamur itidem condenſationem formaliter induci grauitatem; quia plũbi maſſa cribri ad morem, aut pumicis inſtar rarefacta eiuſdem grauitatis, ac ponderis erit, ſi malleorum ictibus denſetur in minorem molem; ſemper enim & perforata, & cæca mergetur in aquis: nec grauius eſt plumbum coactum colliquato; nec eliquatum leuius eſt coacto,

(margin: [a] lib.2.c.34. | [b] init. | Congelari, & condenſari nõ eſt omnino idem. | Glaciem eſſe aquam a frigore congelatam per condenſationem. | Figura ſola ſupernatandi cauſa grauiſſimis. | Rarefactio nõ inuehit neceſſario leuitatẽ. | Condenſatione non induci neceſſario grauitatem.)

[c] 3 cæl.t.57.

ćto, docente [c] Ariſtotele, abſurdum eſſe dicere, magnitudinem eandem conſtrictione fieri grauiorem; & vtrumque immergitur æque ſub vndas. Ratio vero, propter quam glacies, quum ſit aqua frigore condenſata, non immergatur, ſed ſupernatet aquis; & vi demerſa, ſponte tollatur ad ſupremam aquarum ſuperficiem, duplex eſt: Vna quidem, quia in glaciem quum mutetur aqua ſolum a frigore ambientis aeris; congelatur ſolum aqua in ſuperficie (ſi alta fuerit in lacu, aut fluuio rigente) ad quam pertingit frigus ambientis; non autem ea, quæ in profundo exiſtens a calore concentrato in proxima terra tepeſcit, & ab externo frigore congelante procul abeſt: quum autem aqua in ſuperficie prope aerem ſit leuior inferiori; quippe ab aere aliquid paſſa; quod adnotauit etiam [d] Ariſtoteles; aut ſaltem non grauior, vt infra eam deſcendere debeat; propterea glacies orta per condenſationem, coactionemque ſuperioris aquæ, ad profundum deſcendere non debet; ſed ſupernatare, vt prius, dum fluidam, & rariuſculam ſubſtantiã obtinebat; aqua enim, & glacies inuicem differunt, vt plumbum liquatum, & coactum; ſi ergo liquatum non eſt grauius, nec leuius plumbo coacto; nec plane glacies leuior, aut grauior eſſe poterit aqua, ex qua per denſationem ortum habuit. Quam veritatem agnouiſſe videtur Athenæus [e] alicubi dicens, Quo fit vt

Glacies ex qua aqua fiat.

Aqua in profundo cur non rigeat in glaciem.

Aqua in ſuperficie cur leuior fit.

[d] 1.meteor. ſum.1.c.4.

Aqua quo differat a glacie.

[e] dipnoſ.c.1.

„ pluuiæ aquæ, & quæ ex glacie manant,
„ ſint meliores, quia leuiores: ſignum au-
„ tem eſt, quod & glacies ipſa reliqua
„ aqua reperitur leuior. Si ergo aqua manans e glacie leuior eſt aquis reliquis numquam glaciatis; plane leuior itidem fuerit ijſdem aquis non glaciatis aqua, ex qua glacies concreuerit; nam eadem eſt omnino aqua, ex qua glacies primum concreuit, & in quam glacies demum colliquata diſſoluitur. Altera vero ratio eſt, quia in ortu glaciei ex aquis a frigore ambientis id neceſſario contingit aliquando, vt halitus e terra aquę ſubdita vi caloris concentratione vigentis ſurſum ſublati per aqueum elementum, vbi peruenerint ad aquæ ſuperficiem, ibi occluſo ſibi exitu a denſitate aquæ glaceſcentis, extra aquam

A nequeant afferri; quinimmo etiam a contrario ambientis frigore fugati retrocedant paulliſper in aquam; remanentes proinde in glacie ſub forma aeris (frigore namque denſati coguntur in aerem ex igneis) eam ſupernatare faciunt, vt aer incluſus in lignorum ſubſtantia poroſa, in lapide pumicoſo. Quin & ſæpius obſeruauimus in amphora ſemiplena conglaciatam aquam ſcatere ampullis vbique aere plenis; illo in aquam ingreſſo ad replenda loca,

Glacies aere plena vt lignum.

B quæ, dum aqua in arctiorem molem ſui condenſatione cogeretur, inania remanebant; nam vbique natura vacuum refugit. Ad alteram rationem concedentes rarefactionem inuehere augmentum molis; cuius decrementum inducit viciſſim condenſatio; negamus aquam, dum in glaciem vertitur, augeri mole; ſed aſſerimus experimento docti eam diminui; nam hieme ſæpius exponentes nocturno aeri aquam in

Rarefactio uehit augmentum molis.

C vaſe congelandam, mane ſemper inuenimus inter glaciem, & aquam imam, locum vacuum, ſeu aere plenum; ad quem replendum, ſi non aliunde aer ingredi valeat, vitreum vas in fundo ſponte diſrumpitur aeris ingreſſui, ne detur vacuum: ſæpe namque obſeruauimus hieme vitrea vaſa liquore plena, eo congelato, in ima ipſorum parte ſponte diffringi; & non in alia: Quin & obſeruare liceat vnicuique in flumi-

Aquam glaceſcentem minui mole.

D nibus, & ſtagnis conglaciatis inter aquã inferiorem adhuc liquidam, & ſuperiorem glaciem medium eſſe locum inanem, ſeu aere plenum; quod vt eſt in cauſſa, quare pulſantes lapillo glaciem, ex ea ſonum canorum excutiant; ita id non aliunde prouenit, quam ex condenſatione vi frigoris congelantis, qua moles aquæ fluidæ maior coarctata eſt in minorem: Secus enim ſi glaceſcens frigore rareſieret, aut non denſaretur;

Glacies cur nunquam tangat aquã ſubtus fluidam.

Glacies cur ſonora ſit.

E glacies aquam infernam non mutatam in gelu contingeret, vt prius, quam obrigeſceret. Sed & Athenæus aſſerit aquam Pangæi eadem menſura hieme pondus habere vt nonaginta ſex, æſtate vt quadraginta ſex, alius textus habet ſexaginta ſex; quod alia de cauſſa fieri non poteſt, niſi quia frigus aquæ ſubſtantiam cõdenſans multo maiorem illius copiam in vas intrudat; e contra

Aqua Pangæi cur hieme ſit ponderoſior, quam æſtate.

ca-

calor eam rarefaciens, attenuansq. non ſinat totam in eodem vaſe cõtineri poſ- ſe; in maiori vero aqua maius ineſſe põ- dus neceſſe eſt: ſed Athenæum [*f*] au- diamus: Earum inquit, aquarum, quæ ſunt apud metalla circa Pangæum, hie- me vas duces habet nonaginta ſex pro- portionem, & æſtate quadraginta ſex (alia lectio habet, ſexaginta ſex) ſiſtit au tem ipſam frigus, & magis condenſat; quare quum fluit in Gnomonibus per hiemem horas non auget, ſed tardat; quum ob glaciem tardior fluxus efficia- tur. Id autem non euenit, quia conden- ſatio augeat eiuſdem aquæ grauitatem, aut pondus; quod nuper inficiabamur cum Ariſtotele, cui eadem [*g*] magnitu- do non videtur per conſtrictionem fieri grauior; ſed quia condenſans maiorem aquæ copiam in arctum cogit, & cum maiori aqua maius etiam illius pondus in eodem vaſe concludit: vnde proprie denſitas grauitatem non inuehit, nec raritas leuitatem: quum idem aurum li- quatum igne, ac frigore concretum eã- dem ſemper habeat grauitatem, idemq. pondus omnino. Ceterum vere a frigo- re aquam denſari, præter duo experi- menta de aucto pondere aquæ Pangæi ab hiberno frigore; deque vacuo inter- medio inter glaciem ſuperam, & infe- ram aquam relicto ab aqua in glaciem contracta: Aliæ rationes comprobant apertiſſime; ipſæque ab euidentia ſen- ſuum deductæ; prior eſt, quia videmus vi caloris aquam in vapores, & aerem reſolui nonniſi per rarefactionem, atte- nuationemque; nam vapores, & aer ſubſtantiam habent tenuiorem, ac ra- riorem aqua: modo agentia contraria in idem ſubiectum patiens neceſſario contrarias operationes edunt, contra- riasq. diſpoſitiones, ac formas inuehũt; quare neceſſarium eſt aquam ab agen- te frigore denſari, non autem vllo mo- do rarefieri. Altera eſt, quia frigus am- bientis tum in aere ſupero condenſat vapores ob raritatem inadſpectabiles in nubem conſpicuam ijs longe denſio- rem; & hanc in aquam adhuc ea denſio- rem; tum intra terrę viſcera in ortu fon- tium condenſat aerem in vapores, eoſ- que vlteriori actione in conſiſtentiam nubi ſimilem, & hanc poſtremo in aquã denſiorem: ſed idem agens in conſimi-

[Margin notes, left: *f* lib. 2. c. 2. — Condenſatio non auget pondus, nec grauitatem — *g* 3. cæl. t. 57. — Auri liquati, & concreti eſt eadem grauitas, & idem pondus. — Aquam calore attenuari, & rareſcere in vapores & aerẽ. — Frigore vapores condenſantur in nubes.]

A lem materiam non poteſt contrarias di- ſpoſitiones inducere; igitur frigus, quo vapor aqueus in nubem, & hæc in aquã condenſatione verti cõſpicitur; aquam nubi, ac vapori congeneam rarefacere non poteſt; ſed neceſſario condenſabit. Addo quoq; tertiam his rationem, quia eadem materia contrariam mutationẽ patiens deinceps mutari neceſſario de- bet inter eoſdem contrarios terminos: quippe contrariæ ſibi mutationes eiuſ- B dem materiei fieri non poſſunt niſi in- ter eoſdem terminos inuicem contra- rios; quod vnicuique vel inductione pa- tet in omnibus mutationum generibus: Si ergo vapor, & nubes ab agente con- denſantur in aquã; neceſſario aqua per ſui rarefactionem verti debebit in nu- bem, ac vapores; non autem in glaciem: frigus ergo, quo aqua in glaciem com- mutatur, aquam non rarefacit; ſed con- denſat. Vlterius a frigore ſi glacies ori- retur per aquæ rarefactionem; iam a ca- C lore de glacie manaret aqua per glaciei condenſationem; an non eſt hoc elude- re ſenſum? & calori, cuius proprium eſt rarefacere, vim dare glaciei, quã liquat, condenſatricem? quis concipiat mente durum, rigensq. corpus ab eo conden- ſari, a quo colliquatur; atque adeo colli- quationem duræ glaciei in aquam eſse illius condenſationem? Vltimo vt calo- ris eſt homogenea congregare, & viciſ- ſim heterogenea diſgregare; ita frigo- D ris eſt omnia promiſcue cum homoge- nea, tum heterogenea [*h*] congregare; quod placitum ſi nolit ab Ariſtotele de- ſumere vir acutus, ab experimentis eius veritatem addiſcat: quum autem con- denſatio ſit congregatio partium antea diſtantium; & rarefactio ſit earumdem vicinarum ſeparatio, diſgregatioque; plane qui glaciem ex aqua fieri confite- tur vi frigoris excedentis: ille neceſsa- rio aut nobiſcum definiet glaciem eſse E aquam a frigore condenſatam, non au- tem rarefactam, aut falſo conſtituet fri- gidũ diſgregare corpora homogenea. Ita ergo ab inueterata, & communi ſa- pientum ſententia recedendum nõ eſt, qua conſtituimus glaciem eſſe aquam a frigore condenſante concretam. Ob hæc a viri doctiſſimi doctrina recedere cogor; cuius amicitia veritati nequic- quam apud me derogare potuit.

[Margin notes, right: Aqua rarefa- ctione vertitur in nubes, & vapores. — Caloris eſt ra- refacere. — Colliquatio- nem non eſſe condenſatio- nem. — Caloris, & fri- goris munera. — [*h*] 2. de gen. t. 8. — Condenſatio quid.]

Glaciem eſſe aquam condenſatam a frigore nonproprio, nec terreo, ſed aeris; Exercitatio cum Valleſio, Buccaferrea, & Plutarcho. Cap. XXXVI.

[a]Cap.54.

SEd quod [a] nuper etiam diximus glaciei ortum eſſe a frigore ambientis,non recipitur a viris doctiſſimis;nam Valleſius in *Sacra Philoſophia* ſcribit aquam ſuo naturali frigore concreſcere per ignis, & calidarum exhalationum abſentiam; quia ſi affectionem vllam frigidam præter naturam ſuam pati poſſet, eſſet aliud aqua natura frigidius: quum vero neceſſe ſit, quod eſt primo, eſſe etiam ſumme tale; neceſſe eſt aut aquam non eſſe primum frigidorum, aut nullum frigus eſſe illi præter naturam. Quæ opinio recipienda non eſt in propoſito: In primis enim falſo dicitur aquam ſuo naturali frigore ſe in glaciem denſare; tum quia nullum corpus ſimplex a ſemetipſo moueri poteſt [b] Ariſtotele doctore, nec locali, nec alio vllo mutationis genere: tum quia ſic aqua natura ſua eſſet glacies,& eius perfectio conſiſteret in duritie, per quam glacies ab aqua diſſidet; ſi abſente contrario calore ignis, & exhalationum, a proprio frigore per ſe rigeſceret in glaciem; atq; ita non aqua,ſed glacies eſſet elementum perfectum: & aquæ ſecundum ſui naturam non conueniret eſſe corpus facile terminabile termino alieno, & interminabile proprio;ac proinde aquę proprium non eſſet ſecundum ſe humidam, & fluidam eſſe; quum glacies non fluat,non facile alieno termino terminetur,ſed propriũ terminum obtineat rigida. Deinde falſo ſtatuitur, quod eſt primo tale,id eſſe ſumme tale;nam aer[c] Ariſtoteli eſt primo humidus ea ratione, qua aqua eſt primo frigida; & tamen aer eidem, & ſenſui,vbi ſecũdum naturam ſe habeat, non aliunde alteratus,eſt[d]remiſſe humidus, non ſumme humidus: ita ſane aqua primo frigida eſt, non ſolum quia eius eſſentia magis conſiſtit in frigido, quam in humido,& quia[e]definitur per frigidum; ſed etiam quia inter corpora eſt primum,cui competat frigiditas,terra excepta;quę non eſt poſterior aqua; ſed illi coæua tempore, ac forte natura prior;tum quia extrema ſũt priora me-

Aquam ſeipſam non gelare.

Simplex corpus a ſe moueri nequit.

[b]8.phyſ.t.29 & ſeqq.

Aquæ propria eſt fluxilitas.

Quod eſt primo tale, non eſt ſumme tale.

[c] 2.de gen. t.23.

[d] 1.phyſ.t.54

Aqua vt ſit primo frigida.

[e] 2. poſter. anal.t.30.

Terra eſt natura prior aqua.

A dijs; tum quia centrum in vniuerſo habet rationem principij apud [f] Ariſtotelem: id tamen non efficit vt aqua ſit rerum omniũ frigidiſſima; & vt vlterius refrigerari nequeat ab alio. Sed eſto frigidiſſima omnium; non tamen erit infinite frigida;nec dicenda erit ab alio rurſus non poſſe frigidior effici; nam ditiſſimus omnium hominum Crœſus potuit a mediocriter opulento, cuius demortui hæreditatem adeat,ditior adhuc fie-

B ri: & ſapientiſſimus omniũ Philoſophus ab idiota rem ſibi antea ignotã edoctus ſapientior euaſit. Deinceps dum aqua frigore gelaſcit, non patitur præter naturam ſuam; quia glacies eſt aqua condenſata, non omnino quid ab aqua natura diſtinctũ; in quod abiens aqua corrumpatur; eſt enim glacies aqua alterata,non a ſe,aſt ab externo frigore. Deniq; falſo conſtituitur a mitiſſimo calore aeris,& exhalationum;qui inſenſilis eſt, impediri ſummã aquæ frigiditatem quo

C minus glaciem procreet: quidni enim ſingulis noctibus, ac tota hieme omnis conglacietur aqua, ſi ea id patitur a naturali ſibi frigiditate, quum abeſt ignis, & exhalatio calida? Ludouicus Buccaferrea [g] putat aquam conglaciari ab exhalatione terrea ſicca,& frigida: cuius ſignum eſt, quia poſt colliquatam glaciem remanẽt in fundo terrenæ partes; quæ admiſtio exhalationis calidæ, ac ſiccæ facit glaciem aquis ſupernata-

D re. Cui viro non ſubſcribimus, primo quia etiam aqua pura vi frigoris in glaciem concreſcit, citra terream exhalationem,in aere medio ſub ſpecie grãdinis;grando enim glacies eſt in aeris meditullio genita vi frigoris aquam nuper ortam congelantis [h] Ariſtoteli; cui eo loco non cõſiſtit exhalatio ſicca ſurſum tendens ad aerem ſupremũ: Quin aqua deſtillationibus ab omni terrena ſorde defæcata vi frigoris[i] facillime conuer-

E titur in glaciem. Deinde inconſtantiæ notandus eſt hic autor, qui modo calidas,modo frigidas ait eſſe glaciei admiſtas terreas exhalationes: ſi calidę, qũo ſine his gigni non poteſt glacies; cuius materies eſt aqua; efficiens cauſſa frigiditas? ſi frigidæ; qũo aquæ ſupernatant terrenæ partes aqua grauiores? At non ſemper in fundo vaſis, in quo nix eliquatur, exhalationum terrearum pulueres

[f] 8.phyſ. t.76 88.

Sapientiſſimus vt ab idiota fiat ſapiẽtior.

Aqua glaſcit non præter naturam ſuam.

[g] 1.de gen. com.t.80.

Aqua non cõglaciari ab exhalatione terrea.

Grandinis origo vt fiat.

[h] 1.meteorum.3.c.1.

Aqua deſtillata facillime congelatur.

[i] 1.meteorum.3.c.2.

Glacies liquata, & nix non ſemper terrenã habet ſubſidentiam.

uere s inſpicies; aſt vbi glacies ex aqua fæculenta vi frigoris orta fuerit; ſecus orta ex puro latice glacies liqueſcit in aquam illimem, omnique terrena ſorde carentem. [k] Plutarchus autem, Abſurdiſſimum, inquit, dictu eſt, ab aere aquam cogi; quum ipſum aerem nuſquam videamus concreſcere. At Ariſtoteles, ac ſenſus docuit aerem in aquam frigore verti poſſe in fontium origine, & in pluuiarum exortu: Si aqua in aerem vertitur calore illam attenuante prius in vapores, & hos deinde in aerem, & hunc demum in ignem; quid ni aer a frigore denſante cogi poterit primum in vapores; & hos vlteriori actione in aquam, & hanc demum in glaciem mutari dicemus? Nos autem dicimus aquam concreſcere in glaciem, non a frigore proprio, nec a frigore ſubſtratæ ibi terræ, ſed ſemper a frigore ambientis aeris; qui aeri naturalis non eſt, ſed aduentitius, non quidem ab aqua, ſed a terra per halitus terreos aeri impactos; quæ omnia ſigillatim explicanda ſunt. Primo ſi aqua frigore proprio, non autem alieno in glaciem commutari poſſet; profecto aqua non in ſuperficie ſua, vbi ab aere ſemper afficitur; ſed in ſui corporis meditullio, quæ pars illius ab omni extraneo defenditur, ſola retinens integram ſui naturam, ſemper gelu rigeret: at contra ſemper in ſuperficie conglaciatur aqua, & in aere medio procul a ſuo elemento ſub forma grandinis; igitur glaciei autor non eſt frigus aquæ proprium. Deinde terra non tangit glaciem; quæ oritur in ſuperficie ſtagnorum, ac fluminum; & procul abeſt a media regione aeris, vbi aqua in grandinem conglaciatur; at agens naturale omne agit per contactum, ac non niſi in ſubiectum ſibi propinquum [l] Ariſtoteli; ergo aqua in glaciem non vertitur a frigiditate natiua terræ. Deinceps glacies omnis oritur ex aqua tacta immediate ab aere, & ab aere frigido, actu frigido, & impenſe frigido; aeriſque frigiditate remiſſa glacies a tepido aere colliquatur: ergo efficiens glaciem ex aqua eſt aeris ambientis frigiditas. Verum quia aeri frigiditas impreſſa ab aquis nititur humido vapore; humiditas autem hebetat vbique vim frigoris,

[k] lib. de pri. frigido.

Aerem in aquam verti frigoris.

Aquam in aerem verti vi caloris.

Glaciem fieri frigore aeris aduentitio a terra.

Aqua cur ſemper conglaciet in ſuperficie ſuperna.

Agens naturale agit per contactum.

[l] 1. de gen. 45. de gen. an. c. 1 phyſ. t. 8.

Glacies fit ſolum aere immenſe frigido.

Humiditas hebetat aciem frigoris, ſiccitas acuit.

A & caloris; cuius vtriuſque aciem ſiccitas exacuit, veluti lima ferrum; proinde fit vt ab aere frigido propter abundantiam vaporis aquei non denſetur aqua in glaciem; & reuera in aere nubibus, & aqueis vaporibus referto ab humida illius frigiditate non gignitur glacies; ſed orta diluitur, & colliqueſcit. Quum autem ab exhalationibus terrenis, eiſdem frigidis, ac ſiccis, quales maxime vigent in aere ſereno, & flante Borea, aer intenſiſſimam acquirat frigiditatem; B hæc vna eſt, quæ tum in aere medio guttas aquæ pluuiæ condenſat in grandines; tum in aere infimo fluminum, & ſtagnorum ſuperiorem aquam cogit in glaciem. Sed redeamus ad ignem; qui nobis eſt in hoc opere ſcopus.

Serenus aer aptus glaciei generandæ.

Macrobium nobis non refragari, dum ponit ignem Veſtæ Romæ quotannis conſueuiſſe renouari. Duplicemq. ignem ſacrum Veſtalem extitiſſe. Cap. XXXVII.

C QVod etiam ſuperius [a] non ſemel obſeruauimus, Romæ Virgines Veſtales ignem lampadis æternũ cuſtodire cõſueuiſſe ab externis iniurijs abſque vlla noui fomitis adiectione, id placitum eſt, cui aperte refragari videtur in ſuis Saturnalibus [b] Macrobius aſſerens, Apud Romanos Virgines Veſtales Menſis Martij (qui primus erat totius anni) prima die ignẽ nouum Veſtæ aris D accendere quotannis conſueuiſſe; vt incipiente anno cura denuo ſeruandi nouati ignis inciperet. At vero neque iſta ſuperiorẽ ſententiam noſtram eneruat: In primis enim potuit ignis ille Veſtaliũ cuſtodię commendatus fuiſſe annuus; vt erat lucernæ Mineruæ Athenienſis igniculus, de quo [c] ſupra, integrum annum ardens abſque vllo noui fomitis adiectu. Deinde quidni dicere valeamus eũ ignẽ Veſtales illo menſe conſulto dedi- E taq. opera, extinguere ſolitas veluti hoſtiam Marti Romanorum parenti putato, aut Victimam Veſtæ congruam litantes quotannis; alioquin diutiſſime arſurum ſine vllo noui fomitis adiectu? eo autem extincto nouum iiſdem aris accendere cuſtodiendum toto deinceps anno, futuri noui anni Marti pariter, aut Veſtæ dignum holocauſtum, dicere quid prohibet? Deinceps etiam nec te-

[a] lib. 1. c. 30. lib. 2. c. 8.

[b] lib. 1. c. 12.

Martius primus menſis Romanorum.

Ignis Veſtæ vt quotannis renouaretur.

Ignis Veſtæ annuus.

[c] lib. 1. c. 4.

Ignem vt macta ẽt Romani quotannis.

Ignis Veſtalium geminus.

temere quis aſſeruerit Veſtales Virgines ignem cuſtodire geminum conſueuiſſe; alterum quidem quotannis extinguendum, aptum Marti, ac Veſtæ ſacrificium veluti mactandum, & menſe Martio incipiente renouandum; de quo Macrobius; alterum vero æternum, & purum; quem Romani vna cum Dijs Patrijs venerarentur; de quo nos antea meminimus ex Plutarcho: ſecus enim annum ignem quotannis extingui ſolitum perperam æternum appellarent. Denique vero dicere quoque liceat Veſtales Romanorum Virgines præter lucernæ flammulam in honorem Veſtæ ſemper ardentem abſque vlla fomitis noui appoſitione, conſeruare ſolitas fuiſſe in ara eiuſdem Veſtæ ignem in rogo ligneo ad ſacrificiorum victimas comburendas; quem & ſingulis diebus, noctibusq. nouorum lignorum adiectione fouerent, ac, vt dici ſolet, enutrirent aſſidue; ſingulisq. annis initio menſis Martij nouarent, extincto veteri nouum ignem ſubſtituentes, toto futuro anno pariter fouendum: id enim ex claris antiquitatum cultoribus multiplici coniectura compertum habemus: in primis enim Ioannes Roſinus[d] refert ex Dionyſio Virgines Veſtales Romæ ab initio fuiſſe quatuor; poſtea tamen ob ſacrificiorum multitudinem ad ſenarium numerum adauctas: Vnde conſtat aperte illas ignem quoque ſacrificiorum victimis comburendis deſtinatum cuſtodiuiſſe. Dein vero id ipſum nobis inſinuauit Arnobius[e] inquiens, *Sedent in ſpectaculis publicis Sacerdotum omnium, Magiſtratuumque collegia; necnon & caſtæ Virgines, perpetui nutrices, & conſeruatrices ignis:* ecce duplicem ignem ſacrum, quem perpetuum Veſtales curabant, alterum in ara ob ſacrificiorum victimas lignis aſſidue adiectis enutrientes; alterum in lucerna remoto quouis externo contrario conſeruantes. Dein apertius in notis Lipſianis [f] hoc habemus, *In penetralibus, ſcilicet in ara, & culignis, id eſt vaſis fictilibus Veſtæ ignis perpetuo ſeruatis focos:* Nimirum in ara perpetuus focus Veſtæ ſeruabatur iugi lignorum adiectu ad ſacrificia comburenda: & in vaſis fictilibus, quæ lucernæ ardentes erant, æternus ignis cuſtodiebatur tu-

Ignis Veſtæ qui ad ſacrificia ſeruaretur.

[d] 3. Rom. ant. c. 19. lib. 2. & 3.

Veſtalium numerus curauctus.

[e] lib. 4.

Veſtales in ſpectaculis ſediſſe.

[f] De Veſt. c. 14. not. 1.

tus ab externis iniurijs omnibus effulgens in honorem Deæ. Deinde vero apertiſſime vt in templo Iouis Ammonis Silius[g] flammam in ara ponit ad ſacrificia comburenda, dum inquit,

„ *Inreſtincta focis ſeruant altaria flammæ.*

quod etiam legimus apud [h] Lipſium: & Plutarchus[i] lucernam inextinctam: ita plane veriſimile eſt in æde Veſtę duplicem ignem perpetuum arſiſſe ſub Virginum cura; quorum alter in lucernis ad honorem numinis; alter in aris ad ſacrificiorum holocauſta ſemper extaret; ille oleo incombuſtibili nixus ab externis iniurijs opera Virginum cuſtodiretur: hic lignis deinceps iugiter adiectis earumdem miniſterio aſſidue foueretur. Noſtram ſententiam deinceps etiam fouet Velleius inquiens, *Perpetuorumque cuſtos Veſta ignium.* Scilicet quia in æde Veſtæ Virgines cuſtodiebant non vnicum, ſed ignem geminum; alterum in ara ob ſacrificia, ſenſim ei ſuggerendo lignorum fomites; alterum in lucerna, inde procul arcendo externas omnes iniurias. De igne Veſtæ lucernæ dudum [k] plura vidimus antiquorum teſtimonia: quæ ſuperuacaneum hic eſſet repetere: De Veſtæ ara cum igne in rogo ad ſacrificia teſtem habemus non ſolum Ouidium, cui[l]

„ *Igne cremat vitulos, quæ natu maxima*
Virgo eſt.

ſed etiam Pauſaniam[m] alicubi ſcribentem hoc modo, *Progredientibus in Veſtæ, ſimulacrum nullum occurrit, Ara tamen, & in ea Veſtæ ſacrificant.* Addere quoque Statium[n] liceat, cui conſimiliter

„ *Peruigileq. focis ignem longæua Sacerdos*
„ *Nutriet, arcanum non inſpectura pudorē.*

Vtrumque tamen ignem perpetuum Veſtæ nobis propoſuit Liuius, *Quid,* inquit, *de æternis Veſtæ ignibus loquar?* præferens multitudinis numerum ſingulari. Sed etiam Iuuenalis, cui [o]

„ ---------- *quamquam diruta ſeruat*
„ *Ignem Troianum, & Veſtam colit Alba*
minorem,

nobis opitulari videtur; nam in Alba ciuitate ignem Troianum ſeruari, nempe lucernam ſemper ardentem, cuius flamma niteretur oleo incombuſtibili, cuiuſmodi ſunt ignis ab Ænea ex Troia in Italiam aduectus; de quo [p] Virgilium olim conſuluimus; & inſuper admonet ibi-

Ignis gemi[nus] in Ammonis templo.

[g] lib. 3.

[h] De Veſt. c. 15.

[i] De orac. def. c. init.

[k] lib. 1. c. 3.

[l] 4. Faſt.

[m] in Corin[th.]

[n] 1. Thebai. in fin.

[o] Sat 4. Iuuenalis illuſtratur.

Ignis Troianus in Alba ...

[p] 2. Æneid. lib. 2. c. 12.

ibidem excoli Veſtam minorem, ſcilicet ignem in ara ſacrum, quem ad ſacrificia iugi lignorum appoſitione fouebant; qui ſane ignis, quod non admirabili humore illo incombuſtibili, vt alter ille Troianus appellatus, inniteretur; ſed, vt noſtras, aſſiduo fomite indigeret; ſcite Veſta minor a Poeta cognominatur, nempe ignis minus admirabilis. Noui Lipſium hæc aliter interpretari. Sed ſuum cuique eſt ius veteres gloſsandi. Sed noſtram ſententiam maxime probat numiſma æneum ab Antonio [q] Auguſtino relatum, in quo mulier ſcapulotenus circumſcripta, LVCILLA AVG ANTONINI AVG F. a tergo Dea Veſta gerens manu dextera Lucernam, ſiniſtra Palladium ad pedes habens Altare cum flamma exardente: Indicium euidentiſſimum Veſtalem ignem ſacrum duplicem fuiſſe; vt nuper explicauimus. Conſtat igitur ex habitis Macrobium afferentẽ Romæ ignem Veſtæ quotannis conſueuiſſe renouari; nobis olim conſtituentibus ignem Veſtæ Romæ ad multos annos iugiter abſq; pabuli adiectu exarſiſſe, non refragari; quum ille agat de Igne aræ ad ſacrificia in rogo ligneo ardente; vt aperte conſtat ex [r] Solino alicubi aſſeuerante in hanc ſententiam, Romani initio annum decem menſibus computabant, a Martio auſpicantes adeo, vt eius die prima de aris Veſtalibus ignes accenderent: nos autem de igne lucernæ in oleo combuſtibili perpetuo effulgente.

[q] ...tab.50.

[r] ...cap.2.Polihiſt.

Cur in extinctu Lucernæ fumus ex ellychnio & vberior, & denſior halaret ſoleat. Cap. XXXVIII.

Rationi aduerſari aſſerũt alij, quod [a] olim conſtituimus, in lucernarum extinctu fumum ex ellychnio denſiorem, & vberiorem exhalare; nam inquiunt, fumi cauſſa efficiens vnus eſt ignis; qui eum excutit e combuſtibili, ceu de ſuo materiali principio; at ignis, dum lucerna extinguitur, labefactatur, atque corrumpitur; vt autem ab eneruato efficiente minor effectus effici poteſt; atque a corrupto nihil procreari valet; ſic in extinctione lucernarum minor fumus excitari debet, & in ijs extinctis nullus omnino generari poteſt. Sed & iſta nihil officiunt noſtræ ſententiæ; In primis enim rationi allatę nos opponimus experientiam quotidie nobis apertiſſime demonſtrantem in extinctu lucernarum, & in ijs recens extinctis ellychnia ſemper vberiorem, & denſiorem fumum exhalare; quam experientiam ſenſuum iudicio innixam nos præferendam remur allatæ rationi; qui ab [b] Ariſtotele didicimus rerum ſenſibilium quærere rationem, dimittentes ſenſum, eſſe infirmitatem quandam intellectus. Deinde vero ad obiectionem concedentes fumi cauſsam effectricem vnum eſse ignem, qui eum de materia combuſtibili excutiat; negamus hunc ignem in extinctu lucernæ labefactari; & in ea recens extincta corruptum eſse; nam geminus eſt in lucerna exardens ignis; quorum vnus eſt ignis flamma, & alter eſt ignis carbo, qui in materia denſa ellychnij reſidet; dum lucerna extinguitur, labefactatur quidem, & corrumpitur ignis flammam; ſed hic non eſt ille ignis, qui fumos procreat e combuſtibili, veluti eorum cauſſa efficiens; quum ſit fumus ardens [c] Ariſtoteli, atque adeo effectus e fumo veluti e materia pendens: In extinctu vero lucernæ ignis carbo in denſiori ſubſtantia ellychnij reſidens non labefactatur, neque corrumpitur; ſed aliquandiu viget; licet poſtea deſtitutus auxilio flammæ, qua fouebatur, & ipſe tandem fatiſcens corrumpatur: in extincta ergo recens lucerna ignis carbo in ellychnij denſiori ſubſtantia viribus integris adhuc ardens e combuſtibili conſuetam fumi copiam excutit; quem fumum, quia flamma non attenuat amplius, nec vlla ex parte ſibi arripit in materiam inflammabilem; ideo fit vt lucerna & dum extinguitur, & recens extincta copioſiorem, atque denſiorem de ſe fumum emittat. Deinceps autem etiam dato in diſputationem in extinctu lucernæ quoque præter flammam ab eodem agente, quo flamma extinguitur, ignem carbonem in denſiori ſubſtantia ellychnij accenſum labefactari; quippe id illi non minus, quam flammæ aduerſatur; & extinctæ flammæ auxilio deſtitutum eneruari; dicimus tamen oportere quoque

[a] lib.1.c.19.

Lucerna recẽs extincta fumũ denſiorem, & vberiorem halat.

Senſus cui rationi proferendus, & quando.

[b] 8.phyſ.t.22

Fumi cauſſa efficiens ignis.

Ignis in lucerna quauis geminus ardet.

Ignis qui in extinctione lucernæ corrumpatur.

[c] 2.de gen. t.82.

[d] 1.meteor. ſum.2.c.1.

Ignis qui in extinctione lucernæ non labefactatur.

Ignis qui in extincta lucerna fumum gignat.

S 3 in

in extinctu lucernæ, atque ipſam eamdem nuper extinctam de ſe craſſiorem, ac vberiorem fumum emittere, quam prius, dum flammam rutilam habebat; quia longe maior copia fumi erat illa, quæ ardens flammam conſtituebat, quam quæ flammæ ardorem non experta ſurſum halabat; quare licet ſine flammam ignis lucernæ minorem quam cum flãma fumum procreet ex ellychnio; maior tamen fumus aſcendit ex nuper extincta lucerna, & denſior, quam ex antea inflammata; quia totus ille, quem flamma in ſua materia conſumebat vertens in ignem raritate, ac tenuitate inadſpectabilem, ſurſum ſine flamma libere ſcandit in denſam, & craſſam fumi exhalationem; quum etiã alter ille fumus, qui a flamma rarefieri, attenuarique conſueuerat; ea extincta, nihil de ſua craſſitie, denſitateque remittat. Ob has igitur cauſſas lucerna dum extinguitur, & recens extincta ſemper vberiorem, ac denſiorem fumum emittere conſueuit. Addo etiam flammam, dum extinguitur, abire in fumum; cuius & partes multæ denſiorem adhuc, & craſſiorem ſubſtantiam retinent; quippe quæ nondum ſatis ab igne attenuatæ, rarefactæque ſunt: & vniuerſa moles copulata vicino alteri fumo aſcendenti, eius magnitudinem adauget.

Fumus ardens vberior eſt, quam ardorẽ ſubterfugiens.

Fumus in extincta lucerna minor oritur, & maior apparet.

Flamma extinctione abit in fumum.

Frigus vt adurere dicatur; quum vere quidquam comburere nequeat.
Cap. XXXIX.

IMprobant alij, quod nos [a] antea negauerimus aeri vim adurendi, & inflammandi; quam tamen aquæ conceſſimus; quia id aqua (inquiunt) vel frigore, vel humore, vel vtriſque qualitatibus efficit; at frigus aeri aduenire poteſt intenſiſſimum; humorque illi a natura ineſt; quid ergo ſi aqua per antiperiſtaſim aliqua inflammat frigiditate ſua; non poterit idem præſtare aer frigiditate non ſua cum humore coniuncta? ſed non ne frigori abſolute, ac ſpeciatim aereo frigori ventis innixo vim adurendi tribuit [b] Virgilius? inquit enim alicubi,

[a] lib. 2. c. 25.

[b] 1. Georg. non longe ab init.

» ---------- *rapidive potentia Solis*
» *Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.*

A ſi ergo Boreæ frigus vrere poteſt, vt Solis virtus; quum Boreæ frigus ſit frigus aeris; & Sol adurat reflexis radijs combuſtibilia inflammando; iam & aer poterit etiam accendere combuſtibilia. Sed neque ob has oppoſitiones debemus nos a priſtina ſententia diſcedere: Nam quoad primam; concedentes aquã poſſe calcem inflammare; id eam efficere dicimus frigiditate quidem ſua præcipue calorem calcis in anguſtum concentrantem; at non ſine ſui corpulen-

B tia, & lentore prohibente ne concentratus calor ſubito ante quã in igneum adoleſcere poſſit, foras egrediatur; & ita perfectam antiperiſtaſim inflammatoriam ab aqua prouenire concedimus; non autem ab aere; cui etſi adſit aduentitia frigiditas ab externo intenſa, vnde calor poteſt concentrari; non tamen corpulentiæ craſſitudinem vllam habet aer, vllumque lentorem; quibus prohibeat ne calor concentratus illico

C retrocedat prius quam in igneum, atque inflammatorium euadat: quæ omnia fuſe [c] ſuperius. Quoad ſecundam concedentes tum Solis radios habere facultatem igniendi, & inflammandi quędam combuſtibilia; tum frigus a Borea inuectum eſſe in aere; tum etiam vtrumque hoc adurere poſſe; negamus tamen aeris frigiditatem ſolam aptam eſſe ad aliquid inflammandum, ignemve vlla ex re accendendum; quia Solis

D radij bifariam vrere poſſunt aliquid, nempe vel flammam, & ignem quomodocumque excitando; vt quando reflexi a ſpeculo concauo ſtipulas incendunt; & de hac vſtione non loquitur Virgilius eo loci agens de paſſione, qua humus a Sole, ac frigore afficitur; a quorum neutro licet intenſiſſimo certum eſt terram accendi, ac in flammam ardentem commutari: vel etiam radij Solis adurere dicuntur minus proprie,

E quando ſcilicet nimium deſiccant; quoniam exſiccatio eſt effectus aduſtionis; ac proinde cauſaliter (dicerent ſcholæ) aduſtio nuncupatur: ſic etiam frigus aeris intenſum terram nimium deſiccat; vnde belle illam adurere dicitur, vt etiam virtus Solis: Tale adurere ab aeris nimio frigore fit citra vllam ignis, & flammæ productionem: quare nos antea dicentes aere non poſſe calcem inflam-

Aqua calcem inflammari... Calx vt aqua inflammetur non ſolo frigore.

Antiperiſtaſis inflammatria ab aqua eſſe poteſt, non ab aere.

[c] lib. 2. c. 2...

Solis radij quædam inflammare poſſunt. Boreæ frigus in aere eſt.

Frigiditas ſola non inflammat.

Solis radij bifariam inflammant.

Exſiccatio vt ſit aduſtio.

Frigus vt adurat.

Aduſtio quæ ſine igne fiat a frigore.

flam-

flammari; quæ ab aqua poteſt accendi; A reclamantem non habemus Virgilium; cui Solis potentia, & venti Aquilonaris intenſa frigiditas in aere terram citra ignis, ac flammæ interuentum adurit; hoc eſt perquam exſiccat, dicit Etruriæ ſermo *adhugge*: quo ſenſu Petrarcha [d] ſcribit alicubi,

Sonet.43. 1.

„ *Qual'ombra è ſi crudel, che'l ſeme adhugge,*
„ *Ch'al deſiato frutto era ſi preſſo?*

ſeminis enim arefactionem, priuationemque prolifico humore, atque adeo B exſiccationem concinit. Nobis ergo Poetæ non reclamant vim adurendi ſine ignis interuentu minus proprie vento, & vmbræ tribuentes; qui aeri vim proprie ignem excitandi dudum interdiximus. Quin & aliter ex [e] Theophraſto hunc nodũ ſoluimus, qui vſtionem interpretatur caloris naturalis roborationem, non autem flagrantis ignis productionem; ait enim, „Hieme circumdatus aer contrahit, & concludit calorem, & corpora melius cibos concoquunt; & frigoribus omnino robuſtiora ſunt, quod coactus ſit calor, & compulſus vndique teneatur: iſta de cauſſa nonnumquam frigus idem, quod calor efficere videtur, & abſolute, & ſuperlatiue: nam frigoribus fructus coqui prædicant; & adurere æſtum, & frigus: nec id vere loquuntur tamen: propterea quod ſic vrere, & coquere frigus videtur, non ſua ſponte, ſed ex conſecutione: quia contrahit, & cogit calorem huius rei effectorem, qui copioſior, etiam protinus valentior eſt. At proprie frigus aeris ignem non procreat; ab eo nata vſtio ſine igne fit a calore valido, vt in nobis melancholiæ per aduſtionẽ fieri dicuntur a Medicis.

lib. de igne.

Aquam ſolam non poſſe in flammam vlla ratione commutari: Vbi de irroratione ferri candentis a fabro ferrario. Cap. XL.

lib.2.c.46. ILli etiam dogmati, quo [a] pridem conſtituimus aquam non poſſe in flammam ſplendidam accendi, obijciunt viri præclari experimentum; afferunt enim ſæpenumero ſe vidiſſe aquam a fabro ferrario ſupra candens, ignitumque ferrum proiectam citiſſime, in flammulas easque ſplendidiſſimas conuerti. Sed neque hoc noſtram ſententiam labefactat; in primis enim eo loci conſtituimus aquam ſupra frigidum lapidem aquarum aſpergine inflammabilem non poſſe in ſplendidam flammam commutari; non tamen proinde negamus aquam abſolute, ac ſpeciatim ſupra ferrum ignitum proiectam in flammam rutilam poſſe commutari: & ratio diſcriminis eſt, quia ſi aqua pura inflammatur ab igne; certe flammam procreabit, emittetque ſplendidam ex ſe ſe; at aqua inſperſa lapidi gagatino; quum is non niſi per antiperiſtaſim ab aqua poſſit accendi, vt calx; neceſſario flammam turbidam, & impuram edet; quippe aqua lapidis pulueri permiſta cænum eſt; cuius flamma non poteſt ob terræ opacitatem eſſe ſplendida. Deinde vero quum flamma non ſit elementum ſimplex; ſed fumus ardens; atque adeo corpus miſtum a prædominio igneum; vere dictum olim a nobis eſt, aquam in flammam commutari non poſſe; nam miſtum nullum gigni valet ex vnico elemento; aqua enim corpus eſt ſimplex, ſiue purum, ſiue impurum; atque proinde in flammam vnica functione, ac immediate ab vno agente commutari nequit: flammulæ vero illæ ſplendidiores, quæ a fabro ferrario aquam aſpergente ſupra ferrum candens excitantur, non ſunt vere aquarum ſtillæ ardentes, vt ſenſui apparet, vulgoque perſuaſum eſt; ſed ſunt flammæ præcedentis e fumo carbonũ genitæ portio multiplex ab aquarum guttis denſatæ; flamma enim rara minus effulget; denſata fit ſplendidior. Deinceps etiam dicimus ex aquarum guttis illis, & portione fumi ardore inflammabilis vna iunctis fieri corpus, quod eſt inflammabile ab igne præſenti, & flammam edere aptum ſplendidiorem, ob aquæ tum diaphaneitatem, tum etiam illi coniunctam craſſitiem, ac denſitatem: hoc tamen non obſtat ei placito, quo ſanximus in ſuperioribus aquam ſolam non poſſe in flammam rutilam tranſmutari.

Aqua vt conuertatur in flãmam rutilam.

Lapis ab aqua vt accendatur.

Flamma quæ turbida eſt.

Flamma non eſt corpus ſimplex.

Miſtum nullũ fit a ſimplici elemento.

Aqua inſperſa ſuper ferrum candens vt flammas excutiat.

Flamma rara minus effulget.

Aquæ qualitates materiales.

Epicteti Lucernam ex earum numero non fuiſſe, quæ diu ſine liquoris adiectu ardebant. Cap. XLI.

NEgligentiæ nos alij damnant in eo, quod in primo huius operis li-

libro, vbi ſcopus fuit antiquorum lucernas admirabiles diuturna duratione connumerare, lucernæ Stoici Epicteti non meminerimus; quæ fictilis quum fuerit non ob materiam, ſed ob diuturnæ lucis perennem fulgorem olim a quodam tribus drachmarum millibus empta fuit. Sed neque ob id nos iure arguimur: Nam concedentes Epicteti lucernam fictilem fuiſſe; ac proinde non tanti venijſſe ob materiæ valorem; negamus eam tanti æſtimatam, quia diutiſſime abſque noui liquoris appoſitione flammulam conſeruare valeret; vt opinantur viri præclari: Quoniam Epictetus non ſolum ſeruus, & claudus erat, ſed etiam Homerico illo Iro pauperior; quod nobili Epigrammate vetuſtiores Poetæ Græci celebrarunt[a] a Sabæo tranſlato hoc modo primum in Latinum idioma,

Epicteti lucerna fictilis.

Lucernæ Epicteti non diu ardebat.

Epicteti nobile diſtichon.

[a]lib.2.p.287

„ *Seruus eram,& pauper,tum mancus corpore; ſed Dis*
„ *Gratus Epictetus, ille,vel ille licet.*

Deinde eodem in [b] loco,

[b]pag.361.

„ *Irus egeſtate, & ſeruus non integer ipſo*
„ *Corpore Epictetus; Dis ſed amicus erã.*

Deinceps paullo [c] infra,

[c]lib.3.p.450

„ *Irus inops,ſeruusque fui,nec corpore toto*
„ *Seruus Epictetus; charus at ipſe Deis.*

Denique inferius etiam,

„ *Seruus eram,& pauper,tum mancus corpore; ſed ſic*
„ *Gratus Epictetus Dis ego amicus eram.*

Quod & Angelus ille Politianus, qui eiuſdem Epicteti Enchiridion e Græco interpretatus eſt, in Epiſtola ad Laurentium Medicem conteſtatur, ita de Epicteto ſcribens,

„ *Qui quum & ſeruus eſſet,& claudus,& Homerico*
„ *Iro pauperior,haud tamen dubitauit Dijs ſeſe amicum*
„ *Notiſſimo apud Græcos diſticho adſeuerare.*

Quum ergo Mendicus fuerit Epictetus, & inopia ſumma premeretur; quomodo lucernam eiuſmodi habere potuerit, quæ citra noui fomitis adiectionem ad multos annos lumen perenne conſeruaret? talis enim lucerna non ſine ſumptu comparabilis, ditioribus tantum hominibus poſſidebatur. Ideo igitur ab initio noſtri voluminis Epicteticæ lucernæ inter alias nõ meminimus,

A quia ipſam non ex earum genere, quæ diutiſſime ſine liquoris adiectu exardebant, fuiſſe putauimus. Et certe quum ab autore nullo tale quid de ipſa litterarum monumentis proditum legere potuerimus vnquam; nec vllam coniecturam, ſuſpicionemve de propoſito habuerimus: ipſam inter admirabiles duratione lychnos enumerare non debuimus. Quod enim proponitur a viris egregijs de pretio ingenti, quo illa B venijt: id nobis non perſuadet eam proinde fuiſſe cum exiguo liquore longiſſimæ durationis; nam tanti eam venijſſe conſtat ob ſolam Philoſophi memoriam, ac reuerentiam; vt Politianus, & ante illum aſſerit Lucianus: Politianus quidem ita de Epicteto ad verbum ſcribens, » Tanta vero apud omnes homines eius vitæ admiratio extitit, vt Lucianus Syrus Epicteti lucernam fictilem tribus drachmarum millibus ob eius auctoritatem venijſſe tradat. Nos ad te nunc C non Lucernam Epicteti, ſed eius imaginem animi, quæ multo plus lucis habeat Laurenti, mittimus. Lucianus vero etiam ille Samoſatenus in Dialogo, quem Aduerſus indoctum inſcripſit, ipſiſſimis verbis de propoſito infit, » Quorſum vero attinet Orphæa tibi, aut Neãtum proponere? quum noſtra ætate vixerit,& ni fallor,adhuc ſuperſtes eſt,qui Epicteti Stoici Lychnum fictilem tribus drachmarum millibus mercatus eſt: ſperans D futurum ſcilicet, vt ſi noctu ad iſtam lucernam legiſſet, mox Epicteti ſapientiam ſomniaret, & ſimilis efficeretur admirando ſeni. Quo quidem in loco vt præterire non poſſum, quod ſuâ lingua dictauit Lucianus, τρισχιλίων δραχμῶν, non bene penitus ab Anaſtaſio verti, trecentis denarijs, ſiue illis aſſentiamur, qui opinantur cum Plutarcho, vt fuſe notauit [d] Mazzonius in ſua Danthis defenſione, denarium E idem eſſe cum Attica drachma; ſiue cum [e] Liuio arbitremur in Tetradrachmo denarios fere tres ineſſe: ita ſane apertiſſime colligo Epicteti lucernam non extitiſſe inter illas, quæ citra noui liquoris adiectum diutiſſime arſerint: Id etenim monuiſſet Lucianus, cuius temporibus ea venundata fuit: Immo vero nec ex illa tale argumentum aduerſus indoctum libros multos inu-

Epicteti lu[cer]na cur ma[gno] pretio [em]pta.

Luce[rna] Epictet[i ve]nijt tri[bus] drachm[arum] milibus

Anaſtaſius notatus.

[d]In vita Sylvæ initio lib.1. c.26.

Denariũ idem cum Attica drachma.

[e]lib.34.

Drachmę quatuor tres denarij.

inutiles ſibi comparantem contexere potuiſſet. Sed hoc ipſum etiam inde conſtat aperte, quod ſtatim ſubdit de emptore baculi Cynici, qui ſe in ignem ſponte coniecerat, inquiens, Sed nuperrime alius quiſpiam Protei Cynici baculum, quem quum in flammam inſiluit, reliquerat, emit talento; cuſtoditumque etiam num inter reconditas, ac chariſsimas opes habet; oſtentatque non ſecus ac Tegeatæ apri Calydonij tergus, & Thebani oſſa Geryonis, & Memphitæ Iſidis capillos. Ita ergo maximo pretio empta eſt lucerna Epicteti ob eius reuerentiam, & ſummi viri carammemoriam. Sic etiam[*f*] olim apud Maturantium legiſſe notauimus, ſe Oy-bij lucernam, ampullas, & vrnas fictiles habere ſine lumine, ſineque liquore; quas ob vetuſtatis venerationem ait ſe non commutaturum cum millle aureis.

culum ... olophi ... ici ta- ... o ve- ... datum ... e.

[*f*] lib.1.c.9.

Africanorum ignem perpetuum non fuiſſe Lucernam ſine fomitis adiectione iugiter ardentem. Cap. XLII.

CONſimiliter alij nos arguunt, quod ab initio connumerantes lucernas diutiſſime ardentes abſque noui fomitis adiectione, mentionem non fecerimus poſt Veſtalium lucernam, de conſimili Africanorum igne, de quo Iulius Cæſar ille Scaliger[*a*] in exercitationibus De ſubtilitate ad Cardanum aſſeuerat ſcriptum eſſe in Hiſtorijs Africanis ignẽ in Lybia pro Deo habitum; quem Veſtalium ritu perpetuum ſeruarent. Ceterum neque ideo reprehendendus erã, qui conſultis illis Africanorum Hiſtorijs, nil in eis reperi, vnde coniectari poſſem Lybicum ignem in lucerna diu ſine fomitis adiectu exarſiſſe: namque apud Ioannem Leonium Africanum in ſua deſcriptione Africæ a Io: Baptiſta [*b*] Ramuſio cum alijs terrarum, mariumque deſcriptionibus compilata, & inuulgata hæc ad verbum legi, Africani antiquis temporibus fuerunt quaſi Idolatræ, cuiuſmodi ſunt Perſæ; qui pro Deo colunt Ignem, & Solem; & habebant pulchra, & ornata templa in honorem vtriuſque; & illis delubris aſſidue ignis ardebat: noctuque cuſtodiebatur, ne extingueretur, eo modo, quo apud Romanos in phano Deæ Veſtæ obſeruari conſueuerat: Quod in Chronicis Africanorum, atque Perſarum late continetur. Hæc ille. Vnde certo colligere poſſumus Africanorum Ignem ſacrum non fuiſſe lucernam diu ſine fomitis adiectione ardentem, ſed rogum ligneum; tum quod noctu ſolum cuſtodiebatur, ne extingueretur: an non etiam interdiu ob defectum humoris lucernæ flamma poteſt euaneſcere? ſed lignea pyra interdiu præſentes habet miniſtros, qui ei fomitem deeſſe non patiuntur; at noctu peculiaris indiget cuſtodis; quo tempore lucerna maior ſine cuſtodia iugiter ardet ad Solis vſque præſentiam in diem ſequentem: tum quod Perſarum ignis ſacer olim apud Maximum[*c*] Tyrium viſus eſt non in lucerna, ſed in rogo ligneo exarſiſſe, & fomitem aſſidue conſumere ſolitum euidentiſſime: Quibus non ignis tantum, ſed & igni contrarium elementum, Aquam videlicet Diuino cultu honorari conſueuiſſe nouimus etiam ex antiquo Poetæ græci Epigrammate, quod latine ſic vertit Fauſtus[*d*] Sabæus,

Exerc.258. .1.in fin. ricani colent ignem.

nis in Lybia o Deo habetur.

[*b*] Tom.1.li.1 24.p.7.lit. C in fin.

erſæ ignẽ olunt pro Deo. ol & ignis erſarum ... ij.

[*c*] lib.2.c.8. Perſæ quem ignem colerent.

Aquam Perſæ pro Deo habebant.

[*d*] lib.5.p.818

Eufratrem tu ne cõbure, Philonime; flãmas
Ne fœdes in me; Perſa ego ſum genere.
Perſis namq. Ignes nobis corrumpere ſacros
Eſt, hære, ſupremo triſtius interitu.
Quare me cõdens terræ dabis: ablue nec me:
Poſt mea fata etiam flumina nãveneror.

Ad Veſtalium ignem quod attinet, dicimus illi ſimilem non extitiſſe Africanorum ignem in eo, quod & ipſe in lucerna diutiſſime ſine fomitis adiectu cõſeruaretur illuſtris; vt ſupponit obiectio; ſed quod & ille ſacer erat; & ille in delubris cuſtodiebatur, & ille perennis conſeruabatur; in ceteris diſſidebant. Niſi etiam potius aſſerendum ſit Africanorum Ignem ſacrum ſimilem extitiſſe non illi Veſtalium igni, quem in lucernis diutiſſime coruſcare abſque noui fomitis adiectione ſuperius [*e*] explicatum eſt in honorem Veſtæ; ſed alteri, quem in rogo ligneo ad comburendas ſacrificiorum victimas in eodem phano Veſtales cuſtodire ſolitas veriſimile eſt; nam talem etiam fuiſſe Perſarum ignem antea didicimus a Maximo Tyrio: de gemino autem iſto Veſtalium igne paullo antea fuſe nos egimus in hoc ope-

Ignis Africanorum vt ſimilis Veſtalium & Perſarum.

[*e*] lib.1.c.30.

lib.2.c.8. lib.4.c.37.

opere. Merito igitur inter lucernas antiquorum diutiſſime ſine noui fomitis adiectu exardentes Veſtalium ignem connumerare potuimus, Africanorum ignem connumerare noluimus. A

Piſces non ideo in aquis viuere, quia ignei ſint a prædominio, vt contra Empedoclem demonſtret Ariſtoteles, Theophraſtus, & rei natura. Cap. XLIII.

[a] lib. 2. c. 57.

CVlpant in eo etiam nos alij, B quod [a] olim de piſcium temperamento tractantes oſtendere ſat habuerimus aduerſus Empedoclem eos non eſſe igneos, allatis Ariſtotelis argumentis abſque vlla eorum explicatione: Ac eo magis, quo piſces viuentes ſunt; viuentia vero ſunt a prædominio calida. Nos autem primo dicimus eas Ariſtotelis rationes adeo claras, & faciles viſas eſſe, vt putauerimus ipſas alia explanatione vlla non indigere; quare nude illas attulimus. Deinde C vero monemus eum importunum fuiſſe locum, quo illæ fuſius explicarentur; quum obiter ibi ea contemplatio habita fuerit in explicationem diſtichi ab Autore græco incerti nominis in Empedoclem conſcripti; habentes in animo ipſas oportuniore loco latius illuſtrare, ſcilicet in hoc vltimo noſtri voluminis opere difficultatum ſolutioni dicato. Empedoclem igitur exiſtimantem piſces primum in terra genitos fuiſ- D ſe a prædominio igneos, ab ortu ſtatim e terra in aquam progreſſos, vt a contrario elemento nimius eorum calor temperaretur; hebetatusq. non ita facile ipſorum ſubſtantiam conſumeret: diutiusque adeo, atque commodius viuere poſſent; Ariſtoteles [b] confutat multiplici ratione. Quarum prima eſt, quia nullum animal de loco ad locum, atque de terra ad aquas moueri poteſt abſque inſtrumentis deſeruientibus motui progreſſiuo, cuiuſmodi ſunt pedes, E aut pedibus partes proportionatæ; Modo plurima piſcium genera carent pedibus, alijsque membris pedibus proportionatis motui progreſſiuo neceſſarijs; cordulus enim ſolus, bos marinus, cancer, polipus, & alij piſces huiuſmodi habent inſtrumenta; innumeræ aliæ piſcium ſpecies ijs organis omnino ca-

Viuentia ſunt a prædominio calida.

[b] lib. de reſpir. c. 13.
Animal mouetur non ſine inſtrumento.

Organa motus progreſſiui.

Piſces qui habeant pedes
Piſces fere omnes abſque pedibus.

rent a natura; vt ſenſui cuiuis eſt apertiſſimum: ergo verum non eſt piſces omnes, aut maximam eorum partem primum a natura in ſolo genitos, deinde in aquas progreſſos fuiſſe ad intimi caloris æſtum temperandum; ſiue de prima piſcium cunctorum origine ab initio mundi loqueretur Empedocles; ſiue de ortu cuiuſque piſcis quotidiano tractaret: quem etiam ſenſus explodit; nam quotidie videmus piſces omnes in aqua naſci, in qua viuunt; & nullum eorum in terra exoriri, ac inde in aquam pergere. Secunda vero ratio eſt, quia piſces generatim non ſunt pedeſtribus animalibus, quæ terram, & aerem incolunt calidiores; at viciſſim frigidiores; quoniam calor animalium excedẽs in ſanguine maxime reſidet; vt certum ſit animalia ſanguinea exanguibus eſſe calidiora, & quæ magis abundant ſanguine cæteris plus eſſe calida; ſiquidem ſanguis craſſior aereus eſt a prædominio, tenuior ſanguinis portio, quæ ſpiritus appellatur, eſt a prædominio ignea; & ab ignis, & aeris prædominio caloris exceſſum a natura obtinent animalia quæque: quum autem piſcium plurimi exangues ſint; & ſanguinei tum ad animalia pedeſtria comparati, tum pro magnitudine ſui corporis pauco ſanguine affluant; proinde non poſſunt eſſe aerei, nec ignei a prædominio, nec temperamento flammei, ac impenſe calidi: Piſces vero ſanguineos minorem ſanguinis copiam habere quam animalia terreſtria, & aerea ſanguinea, data æqualitate corporis, vnicuique certis conſtare poteſt experimentis. Non eſt igitur aſſerendum cum Empedocle piſces eſſe a prædominio igneos; & ideo in aquas perrexiſſe, vt intimi caloris ardorem ſibi temperarent. Tertia ratio eſt, quia Naturalia maxime ſeruantur a ſimilibus; & naturalibus corruptis nihil ſupereſſe poteſt: illud quidem, quia omnis corruptio [c] eſt a contrario: hoc autem quia natura eſt rei cuiusvis eſſentia; ſi ergo piſces ſunt a prædominio ignei; iam caloris exceſſus illis eſt naturalis; nam ignis eſt caliditatis [d] exceſſus: qua ratione igitur ignis [e] ab aqua ſtatim extinguitur, & calidis conſeruatur, vt oleis, bituminibus, & id generis; eadem piſces ignei

Piſces i[n] aqua, no[n] terra naſci

Piſces cur alijs animalibus frigidiores, & quomodo.

Sanguinea exanguibus [ca]lidiora.
Sanguis partim igni & aeris proportionatæ.
Piſcium plurimi exangues.
Piſces cur quomodo pauci ſanguinis.

Natura ſeruatur ſimilibus.
[c] 1. phyſ. t. 4[.] & ſeqq.
Corruptio ſemper eſt a contrario.

[d] 1. cel. t. 21.
[e] 2. de gen. t. 21.
Ignis eſt caliditatis exceſſus.

ignei dicendi non ſunt, quia diu in aquis ſeruantur incolumes. Quarta ratio eſt, quia naturalia corrumpuntur cito a cōtrarijs; quod experimento conſtat; nam ſi natura quid ex ſale, aut nitro, veluti ex materia proxima conſtituiſſet, quum nitrum, & ſal ſint corpora a prædominio ſicca; ea ſane in aquis non collocaſſet; nam cito ſal, & nitrum ab humido corrumpitur, cui contrarium habet naturale temperamentum: ſimiliter ſi natura quid ex glacie, vt ex materia proxima, genuiſſet; id ipſum certe ponens in loco calido non conſeruaſſet, neque ſi quid ex cera procreauiſſet: quia glacies, & cera frigore concreta contrarij caloris vi facile [f] diſſoluuntur: ſi ergo piſcium materia eſſet a prædominio ignea, tantum abeſt vt in aquis conſeruarentur, quod in contrario loco citiſſime corrumperentur: Quinta ratio eſt, quia Materia, ex qua proxime conſtituuntur animalia, eſſentiales habet paſſiones; quæ in eo diſſident ab accidentalibus animalium habitibus, & diſpoſitionibus; quod qualitates naturales animalibus a materia cōſtitutrice inexiſtentes conſeruandæ ſunt, vt pote ſine quibus animalia conſiſtere nequeunt; ſiue illæ qualitates vehementes ſint, ſiue remiſſæ; nam piper, pyrethrum, & alia ignea tamdiu ſeruantur, quamdiu caloris exceſſum obtinuerint: at accidentales qualitates animalibus, non ex interna eorum materia inexiſtentes, ſed extrinſecus quomodocumque aduenientes, ſiue diſpoſitiones fuerint facile mobiles a ſubiecto, ſiue habitus difficulter ab eo ſeparabiles, vbi exceſſum habuerint, animalia perimunt, vt febres; & ab vſu contrariorum locorum, alimentorum, medicamentorumque ad mediocritatem redigendæ ſunt, ſi animalia conſeruari debeant; ſic dudum vidimus in Inſula Maderæ [g] Luſitanos ardore ſyluæ pluſquam nimium æſtuantes in aquis conſeruatos fuiſſe, alioquin ardore illo extraneo morituros: Igitur piſces non ideo aquas incolunt, vt naturalis eorum calor excedens temperetur; ſed potius vt naturalis ipſorum frigiditas, & humiditas ab elemento ſimili conſeruetur. Sexta ratio eſt, quia ſi piſces in terra primum geniti fuiſſent, & inde in aquas perexiſſent, quia ignei a prædominio naturalem calorem excedentem ab aquæ frigiditate temperare ſibi naturali deſiderio cuperent; eadem plane ratione arbores in terra genitæ ad aquas a natura tranſferri debuiſſent, quum hæ ſint ob terræ prædominium vehementer ſiccæ, vt earum naturalis ſiccitas excellens ab aquę humiditate ad mediocritatem reduceretur. Quum ergo arbores prædominium terræ obtinentes, & inde magnopere ſiccæ ſint, non tamen ad aquæ humorem a natura translatæ viſuntur: Non eſt Empedocli ſubſcribendum aſſerenti piſces ob ignis prædominium in aquis locatos eſſe, vt intimus eorum æſtus temperaretur. His Ariſtotelis lubet demum attexere tres alias diſcipuli [h] Theophraſti rationes; quarum prima eſt illa, quoniam Natura collocauit animalia in ea mundi plaga, vbi præſto habere valeant alimentum; quū autem nil inter animantia contrario ſibi, ſed ſolum ſimili miſto viuens omne nutriatur; vt cuiuis inductione maniſeſtum fieri poteſt: quum in aquis ignea miſta multa non ſint, & diutule ſeruari nequeant vlla flammea; multa viciſſim in eis aquea degant, diuque ſeruentur: liquido iam conſtat piſces in aquis viuentes, & nutrimentum ſibi oportunum inuenientes, non eſſe igneos a prędominio. Secunda vero ratio idipſum comprobans eſt ea, quia neceſſarium eſt piſces illos primos Empedoclis aſſertione in terra genitos, eiuſdem eſſe ſpeciei, atque naturæ cum his, qui poſtea per multas propagationes ab illis originem duxerunt ſemper in aquis vitam peragentes; nam omnia viuentia nil niſi ſimile ſibi per generationem ſeminariam procreare poſſunt: Quum ergo nunc videamus piſces omnes fere de ſalo in ſolum tranſductos cito commori, nec diutius in arida poſſe incolumes commorari, plane dicendum non eſt primos illos ortū in arida obtinuiſſe; ſecus etenim prius in terra obijſſent, quam inde ad humorem progredi valuiſſent: & eo magis, quo veriſimile ſit nullos, aut paucos admodum in littore maris, vbi minus vigent calida, ob frigidi elementi viciniam, originem habuiſſe; ſed omnes, aut plurimos in lo-

cis

[...]uralia cito [...]rumpuntur [...]ontrarijs.

[...], & nitrum [...] corpora [...]uræ ſiccæ.

[...]acies, & ce[...] ſunt frigi[...] & humida.

2. de gen.

[...]turales qua[...]tes vt ab [...]identalibus [...]erant.

Qualitates [...]teriæ ſer[...]ndæ.

[...]alitates ac[...]entales ani[...]lium tol[...]dæ quæ [...]t.

lib. 4. c. 34.

Piſces cur in [...]uis a natura [...]cati ſint.

Arbores a prędominio terręę, ac ſiccæ ſunt.

[h] 1. de cauſ. plant. c. 27.

Viuentia degunt vbi præſto habent alimentum.

Alitur nil cōtrario, ſed omne ſimili miſto.

Ignea in aquis pauca eſſe, & diu non ſeruari.

Piſces primos eiuſdem ſpeciei fuiſſe cum noſtris.

Generatio ſeminaria eſt a ſimili agente.

Piſces in aere cito mori.

cis procul ab aqua calidioribus genitos fuiſſe flammeos illos; ac proinde non ita cito vſque ad aquas a loco natali meare potuiſſe. Tertiam denique rationem in eo ſitam legimus, quod in propoſito eadem ratio prorſus, eademque proportio debet eſſe piſcium ad ſuum locum naturalem, quæ ceterorum viuentium eſt item ad propriam ſedem originis cuiuſque illorum: modo nos apertiſſime videmus & plantas, & animantes alias omnes conſeruari apte in loco ſuæ primæ generationis, & in alieno contrarijs qualitatibus affecto viciſſim maxime perpeti, atque corrumpi. Non eſt ergo vt cum Empedocle conſtituamus piſces eſſe natura ſua igneos a prædominio; & propterea primum in terra genitos fuiſſe in prima vniuerſi Orbis conſtitutione, deinde vero generatione ipſorum abſoluta in aquam perrexiſſe, vt in frigidum elementum tranſlati caloris interni æſtum ſibi temperarent aſſidue. Nec alia illa ratio prætereunda eſt, qua nouimus homines, leones, & multa bruta piſcibus calidiora caloris interni ardorem ſibi ſatis attemperare ſupra terram in aere degentia vnius beneficio reſpirationis: iam ergo & in arida orti piſces idem beneficium ab aere ſortiri potuiſſent, nec ad refrigerium ſibi comparandum ad aquas pergere debuiſſent: ac eo magis, quo nonnulli piſcium pulmones habent, quibus exerto extra aquam ore aliquando ſpiritum aeris ducunt, nempe maiores mole; ſed quia tanto non egent refrigerio, vt homines, ideo rarius reſpirant. Quin & pulmones omnibus dediſſet piſcibus natura, ſi eos igneos effinxiſſet; atque adeo multo refrigerio indigentes; nam omnium membrorũ vni pulmones ſunt inſtrumenta ad intimi caloris æſtum refrigerandum inſtituta: Quum ergo plurimi ſint abſque pulmonibus, & eos habentes ijs raro vtantur: iam confiteri oportet piſces non multa indigere caloris refrigeratione; atque adeo non eſſe flammeos a prædominio. Inſuper autem piſces eſſe frigidos a prædominio, & humidos ad alia viuentia comparatos, hoc manifeſtum facit vnicuique, quod Icthiophagi ex aſſiduo piſcium eſu temperamentum induunt, ſanguinemque ſibi comparant frigidũ, & humidum, ac pituitoſum maxime. Ad obiectionem vero concedentes, piſces inter viuentia numerari; & omne ſubcæleſte viuens inter miſta eſſe cum prædominio caloris; negamus tamen piſces eſſe igneos, & ideo in aquas a natura tranſmiſſos; quia primo dicimus viuentia eſse a prædominio calida non ſolum, ſed etiam humida; quia vita non in calore ſolo, nec in calore ſicco, qualis igneus eſt; ſed in calore humido, vt aereus eſt, vere conſiſtit: quare piſces, quia viuentes ſunt, ignei vere non ſunt. Deinde nouimus viuentia eſse a prædominio calida, quia in eis calor frigori dominatur, non tamen vſque adeo, vt ignea ſint; & proinde in aquis degant, vnde caloris exceſsus nimius corrigatur. Deinceps aſſerimus viuentia eſse cum prædominio caloris, & humoris, quia ſunt aere calidiora, & humidiora; & ideo apta, quorum calor ab aere temperetur; nec oporteat ea proinde in aquas ferri; nam minus calidum temperat æſtum calidioris, vt aqua tepida in feruentem proiecta illius ardorem temperat. Piſces ergo non quia flammei degunt in aqua, vt in elemento contrario; ſed quia frigidi, & humidi, vt in loco ſimili, & ſeruatore.

Viuunt apte omnia in ſuo loco natali.

Bruta calidiora piſcibus vt calorem ſibi temperent.

Piſces pulmonem habentes.

Pulmonum vſus.

Icthiophagi quo temperamento.

Viuentiu[m] temperie[s]

Calor ig[neus] qualis.

Viuens vt prædomi[nio] calidum.

Calor ma[ior] a minori r[e]mittitur.

Edeſſa, quæ Antiochia nuncuparetur; quæve Antiochia ab Edeſſa diſtingueretur. Cap. XLIV.

QVod pridem [a] cõſtituimus, Edeſſam olim Antiochię nomine nuncupatam; ac proinde lucernam ab antiquo tempore intra murum ſupra portã ciuitatis Edeſsæ ante Crucifixi Domini Redemptoris imaginem, abſque fomitis adiectu exardentem, a Cedreno commemoratam, appellari poſse Antiochenam; non obſtante Guilielmo [b] Tyri Archiepiſcopo, qui agens de Bello ſacro Edeſsam ab Antiochia diſtinguit euidentiſſime non vno in loco: id nobis aſsertum non ita facile recipi nouiſſime poterat a Raphaele Ferrario, Patricio Genuenſe, morum ſuauitate amabiliſſimo, hiſtoriarum perito, meoque Venetijs hoſpite liberaliſſimo; qui ex plurimis & Hiſtoricorũ, & Geogra-

[a] lib. 1. c. 7.

[b] lib. 4. c. 2. 7. & ſeq. lib. 7. c. 4.

gra-

graphorum teſtimonijs Antiochiam longe diuerſam eſſe ab Edeſſa cognouerat. Ceterum a quo voluntate numquam hactenus diſcrepare potui, ab eo neque hac in re intellectu diſſidere me plurimum gaudeo; namque tria quum fuerint varijs in regionibus Edeſſæ nomine nuncupata loca, longeque plura, & omnino ſeptem, vel potius octo, Antiochiæ nomine inſignita: impune Ferrarius, ac vere Antiochiam vnam ab vna Edeſſa diſtinguere quiuit cum ſummis viris; & ego Edeſſam aliam Antiochię nomine quoque appellatam cum Plinio pro eodem loco vſurpare potui eorum nemini cōtradicens: Quippe vna Edeſſa fuit, autore Plinio, [c] in Arabia; cui quidem Edeſſæ quondam nomen inerat Antiochia; & altera Edeſſa fuit ad Euphratem Syriæ in Meſopotamia; de qua Edeſſa tum Strabo [d] ait, Bombicam appellari, & Sacram vrbem; in qua Atargatam Deam Syriam colunt: tum Maginus apud Ptolemæum [e] inquit, Erech dicitur Hebræis, teſte Hieronymo in traditionibus Hebraicis; olim Rages, nunc Raſe, Rohais Haithono: tum denique Volaterranus [f] notat, Edeſſa ἀπὸ τοῦ ἰδεῖν Steph. „ Hanc Hebræi Harac vocant, vbi Abagarus olim dicitur regnaſſe; qui datis ad „ Dominum Ieſum litteris, reſpōſum meruit accipere: Ad hanc quoque Tobiam „ miſiſſe filium ad Gabellum ſacrę teſtantur litteræ. Edeſſenus Princeps vnus „ olim e quatuor, quum Syria noſtri potirentur, habebat Metropolitanos tres „ ſub Patriarcha Antiocheno cōſtitutos, „ Edeſſanum, Geropolitanum, & Corycienſem. Quam Edeſſam conſtat ab Antiochia differre, vt notat Archiepiſcopus Tyri. Tertiam demū Edeſsam in Macedonia Strabo [g] collocauit. Antiochiæ vero apud Autores octo numerantur: Et ſane Ptolemęus [h] in ſua Coſmographia primam habet Antiochiam in Aſia proprie dicta penes Meādrum fluuium ſitam; quam Volaterranus [i] in Phrygia ponit: Secundam Ptolemęus [k] Antiochiam Piſidiæ nominat in Galatia ſitam: Tertiam in Pamphylia conſtituit Antiochiam Cæſaream Plinio dictam, vt adnotat eo loci Maginus [l] Ptolemæi ſummus illuſtrator: Quartam in Cilicia memorat Antiochiam ſuper Trago flumine poſitam: Quintam Syriæ vocat penes Taurum montem in Commagena collocatam: Sextam ait Antiochiam in Syria pariter ſuper Oronte fluuio eſſe; quæ Magini adnotatione, Plinio [m] Epidaphne cognominata, & Theopolis, quæ Reblata Hebræis; vbi ex Diui Petri Apoſtoli doctrina primi Chriſtiani nominati ſunt. Hæc fortaſſis Antiochia Theopolis dicta, hoc eſt, Ciuitas Dei, & Reblata; eadem eſt cum Edeſſa ſecunda Meſopotamiæ in Syria, quam paullo antea Strabo nos [n] docuit appellari Vrbem ſacram; & Maginus Erech, Rages, Raſe, Rohai; & Volaterranus Harac, in qua Chriſtianorum primitiæ apparuerunt; & lucernam a Cedreno commemoratam diu ſine fomitis adiectu exardentem Dominicæ imagini ante portam Ciuitatis accendere potuerunt: Septimam Ptolemęus [o] idem collocat Antiochiam in Margiana, Magini, & Volaterrani teſtimonijs, primum Alexandriam a ſuo Conditore cognominatam; deinde Seleuciam ab eius dirutæ reſtauratore dictam, & demum Antiochiam appellatam. Octauam in Arabia Antiochiam agnouit [p] Plinius, qui eam demum Edeſſam cognominatam eſſe teſtatur. Lucerna ergo, de qua Cedrenus, reperta in Arabicæ huius Edeſſæ muro, quæ quondam, Plinij relatu, Antiochia nuncupabatur, citra errorem mihi dudum Antiochena cognominari potuit: Nec obſtat amiciſſimus Ferrarius diſtinguens optime Syriacam Edeſſam ab alia Antiochia.

Margin notes (left): lib. 5. c. 24. Edeſſa vna Arabica. — Edeſſa altera. — lib. 16. — lib. 5. c. 18. — lib. 12. de Se... Syriæ. — ...cedonica ...a. — lib. 10. — lib. 5. c. 2. Antiochia ...andri vna. — lib. 11. ...diæ ſecun... — lib. 5. c. 4. — ...5. ...mphiliæ ...tia. — ...ap. 8. ...iciæ quar... — ...p. 15.

Margin notes (right): ibid. Syriæ ad Taurum quinta. Ad Orontem ſexta. — [m] lib. 5. c. 21. — [n] lib. 16. — [o] lib. 6. c. 10. Lib. 12. Margiana ſeptima. — Arabica octaua. [p] li. 5. c. 24.

Prytanei perpetuus ignis quotuplex, quique fuerit. Cap. XLV.

SVnt etiam plerique viri eruditiſſimi, qui non recipiunt, quod olim [a] aſſeruimus, ignem perpetuum Prytanei non fuiſſe ardentem in rogo ligneo, ſed accenſum in lucerna olearia: nobiſque Pauſaniam objiciunt in Eliacis prioribus de propoſito ita ſcribentem, At in „ ipſo Prytaneo, quum ad eam acceſſeris „ cellam, vbi focum habent, ad primi in„ greſſus dexteram Panos aram videas. „ Focus ille e cinere ſubſtructus, perpe„ tuo igni tam interdiu, quam nocte ado„ letur. Solemne eſt tranſportari ab hoc „ lo-

[a] lib. 1. c. 28.

„ loco cinerem ad Olympij aram, quam A
„ ſuo loco e cinere congeſtam diximus:
„ neque illa aliunde magis in altitudinem
„ proficit. Et ad earum, quas hactenus
„ enumerauimus, ararum ſingulas quoli-
„ bet menſe Elei ſacra faciunt, priſco pa-
„ rentum ritu, thura, & melle ſubactum
„ triticum adolentes: & aras quidem
„ oleagina fronde velant, vino in liban-
do vtuntur. Hæc ille. Ceterum ne-
que ob hæc nos de propoſita ſententia
[b] Lib.4.c.37. diſcedere cogimur; quia vt paullo [b] ſu- B
Prytanei ſacer ignis æternus duplex. perius in æde Veſtæ cognouimus; ita
nunc in Prytaneo geminum dicimus
extitiſſe perpetuum ignem ſacrum;
quorum alter a Pauſania nouiſſime de-
ſcriptus ardebat in lignis ſuper aras ad
ſacrificia comburenda, & alter olim a
Plutarcho in Vita Numæ commemora-
tus ardebat in lucerna Viduarum cuſto-
diæ commendata; de quo nos ab initio
præſentis operis egimus, dum veterum
lucernas luſtraremus.

Brutorum ſepulturas, non ſolum a Poetis fabuloſis, ſed etiam a veridicis Hiſtoricis olim celebratas fuiſſe. Cap. XLVI.

[a] li.2.c.57. QVæ dudum [a] fuſe de ſepultura,
& Elogio ſepulchrali antiquitus
belluarum cadaueri conceſſis attuli-
mus; ea plerique reſpuunt, tanquam
Poetarum mera figmenta, nihil in ſe
veritatis, ac ſoliditatis habentia. Cete-
rum ſi alia ratione noſtrum placitum D
non arguunt viri cordati, nobis ideo
non erit de priſtina ſententia diſceden-
dum; quam etſi non ſolo Poetarum te-
ſtimonio (quod tamen autoritatem ha-
bet in propoſito) vallauerimus; ſed
[b] Cap.46. etiam [b] Plinij, Strabonis, Iuſtini, Soli-
[c] Colloq.1. tom.5. ni, [c] Maioli, & aliorum hiſtoricorum fi-
de noſtrum argumentum comproba-
uerimus: Ad maiorem tamen rei eui-
dentiam, & iucundæ rei tractationem, E
præſtat nunc iterum id ipſum multiplici
[d] lib.6.c.7. Aeliani [d] grauis Hiſtorici obſeruatio-
ne manifeſtum reddere; agens itaque
de Animalium natura, in primis ait ita
Sepulchrum Cornicis. de Sepulchro Cornicis, Ad nuncupa-
„ tum lacum Myridis in Ægypto, vbi Cro-
„ codilorum oppidum eſt, Cornicis ſepul-
„ chrum oſtenditur: cuius cauſſam Ægy-
„ ptij eam afferunt, quod eorum rex,
„ Marres nomine, Cornicem valde cicu-

rem habuerit; quæ poſtquam audiſſet „
quo perferenda eſſet epiſtola, mox quo „
volatus dirigendus, & quænam regio „
tranſeunda, & vbi terrarum requieſcen- „
dum eſſet, cognouerit, eoque regis lite- „
ras ocyus quam quiuis nuncius perfer- „
re ſolita ſit, eam mortuam & ſepulchri „
honore & cippi a rege affectam aiunt. „
Deinde paullo poſt [e] commune ſepul- [e] cap.15
chrum Delphini, & amati pueri fuſius
deſcribit attexens huic pulchræ hiſto-
riæ, Celebris ille iam olim Delphini in „
Iaſo amor, quo formoſum adoleſcen- „
tem proſecutus eſt, non eſt ſilentio mihi „
prætereundum: Iaſienſium igitur Gym- „
naſium mari imminet: illic ephebi poſt „
curſus, & paleſtras mare ingreſſi, anti- „
quitus recepto more, lauabant: Et „
quum aliquando natationi indulgerent, „
vnum ex illis forma præſtantem Del- „
phinus quidam acerrime amare occæ- „
pit; ad quem quum adnaſſet initio, non „
mediocrem ei metum incuſſit: ſed aucta „
C paullatim familiaritate, ita puerum ſibi „
conciliauit, vt plane amicum, & bene- „
uolum haberet: Itaque luſitare inter ſe „
cæperunt, & natando inuicem certare. „
Eſt quando puer inſidens illi, ceu ſeſſor „
equo, ſuperbus vehebatur. Atque hoc „
ſpectaculum tum Iaſenſes, tum peregri- „
ni admirabantur. Pergebat enim ſuos „
amores vehens Delphinus, & in mare „
tantum procedebat, quantum libebat „
puero: deinde reuertebatur, & prope „
littus eum reſtituebat: vbi inuicem di- „
greſſi, hic domum ſuam, ille in pelagus „
redibat. Solebat autem apparere Del- „
phinus eo ipſo tempore quo dimitte- „
batur Gymnaſium: eo quem expecta- „
uerat, viſo puer gaudebat; ſeque & col- „
ludendo belluæ maris, & ſuæ pulchritu- „
dine formæ, iucundum præbebat ſpe- „
ctaculum; vt qui non hominibus modo, „
ſed etiam nulla ratione præditis feris, „
formoſus videretur. Sed neſcio quæ „
inuidia redamantem illum non multo „
poſt ſuſtulit: Nimium enim exercitatus „
& feſſus aliquando puer cum toto ven- „
tre in vectorem ſuum Delphinum te- „
mere ſe iniecit, non animaduertens au- „
cleatam ſpinam dorſi erectam eſſe, at- „
que horrentem: cuius acuminibus eius „
vmbilicus, quia exulceratus eſſet, ex „
eo factum eſt, vt & venæ quædam „
abrumperentur, & permultus ſanguis „
eſ-

efflueret, ibique puer extremum ſpiritum effunderet. Id Delphinus partim ex pondere ſentiens; non enim iam, vt conſueuerat, tam leuis & expeditus inſidebat, nempe qui ſpiritibus ſe ſe non ſubleuaret; partim ſanguine imbutum mare cernens, id quod res erat vt intellexit, amaſio ſuo ſuperſtes viuere noluit: Quamobrem multo robore quemadmodum Rhodia nauis (*plenis velis propulſa*) ſic ſimul cum defuncto in littus ſe eiecit; amboque, hic iam mortuus ille animi defectione expirans, humi ſtrati iacuerunt: Laius, o bone Euripides, non tale facinus propter Chryſippum conſciuit; quamuis, ſicut tu ipſe ais, & fama docet, Græcorum primus pueros amare cæpit: Iaſenſes ciues, vt illorum vehementem amorem cum honoris gloria compenſarent, ſepulchri monumentum commune amborum, & formoſi pueri, & Delphini amatoris conſtituerunt: & ſtatuam, quæ forma eximia puerum in Delphini dorſo ſedentem haberet, excitarunt: atque etiam numiſmata ex argento, atque ære fecerunt, & eorum imaginibus ſignauerunt ad demonſtrandum vtriuſque miſerabilem caſum, ac nimirum tantum facinus memoriæ tradiderunt, vt Dei amicum honorarent. Dein [h] eodem autore, antiquitus interempto Cani ſimulachrum picturæ inter virorum fortium imagines poſitum eſt, quod ſepulchro, ac titulo præclarius eſt monumentum; ait enim, In pugna etiam ad Marathonem commiſſa cuiuſpiam Athenienſis canis ſumma contentione illi tulit auxilium: Quamobrem nec ipſe quamquam canis contemptus, ſed hoc præmium conſecutus eſt, vt in Poecile porticu vna cum hero ſuo pingeretur, & inter fortiſſimos viros Cynægirum, Epizelum, & Callimachum ſpectaretur. Picturæ huius Nicon, vel, vt alij putant, Polygnotus Thaſius, autor fuit. Deinceps autem non multo poſt [i] Catelli ſepulturam memorat ſubdens, Vt vero Theodorum pſaltem ſui propinqui in ſepulchrum impoſuiſſent, eius Melitenſis Catellus, vltro ſeipſum in cadaueris thecam inijciens, pariter cum domino humatione, & ſepultura affici voluit. Vlterius Anſeris ſepulchrum idem

[Del]phini.

[h] lib.7.c.38.

[i] cap.40. [C]atelli.

Aelianus [k] mox nobili memorat hiſtoria dum ait, Lacydem peripateticum altorem ſuum Anſer tantopere amauit, vt & cũ ipſo ſimul ambularet; & quum ille ſederet, hic quoque ab ambulando quieſceret, nec ipſum vnquam relinqueret. Eum igitur Lacydes mortuum non minus ambitioſe, quam aut filium, aut fratrem ſepulturæ honore affecit. Præterea in eodem opere [l] poſtea Murænæ monumentum idem exponit inquiens, Murænæ etiam Craſſi Romani omnium prædicatione celebrata, ſic inauribus, & gemmis diſtincto monili tanquam ſanæ eximia formæ pulchritudine puella ornabatur; & appellantis vocem Craſſi agnoſcebat, atque ad eum adnatabat; quumque quippiam ei porrigebat edendum, prompto & parato animo accipiebat. Hanc ille mortuam fleuit vberius, atque honore ſepulturæ affecit. Et quum aliquando Domitius in hunc dixiſſet, Stulte Craſſe, Murænam fleuiſti mortuam: Ad hæc reſpondens Craſſus: Equidem, inquit, de beſtiæ morte fleui; Tu vero nullos, ne ex trium quidem vxorum interitu, quas ad ſepulturam dediſti, luctus percepiſti. Inſuper ex Ariſtotele ſic Delphinorum funera, & ſepultura deſcribit Aelianus, [m] dum ait, Delphini etiam mortuorum memoriam non abijciunt, & eos quibuſcum conſuetudinem viuis habuerant, extinctos quoque non deſerunt: Itaque ſui generis cadauera ſubeuntes, ad ſummam aquam alleuant, tum ad continentem (velut funere) illos efferentes, hominibus ipſos ſepeliendos tradunt, [n] Ariſtotele teſte: poſt vero ſequitur magna Delphinorum multitudo, tanquam funeri operam dantium, atque in extinctos honorem conferentium; aut certe eos ab impetu aliarum belluarum, ne deuorentur, defendentium. Itaque homines rei muſicæ intelligentes, reuerentia ſtudij in Delphinorum muſicam adducti, humatione eos afficiunt. Ceterum multo antea formicas defunctorum ſuorum cadauera, non hominibus humanda portare, ſed ipſas ſibi ſepelire, monuerat [o] Aelianus; dum ita inquit, Illud auditum habeo (*de Formicis*) prudenter factum, eas humatione mortuas aliqua neceſſitudine ſi-

[k] cap.41. Anſeris.

[l] lib.8.c.4. Murænæ.

[m] lib.12.c.6. Delphinorum.

[n] hiſt.an. c.38.

[o] lib.9.c.34.

bi coniunctas afficere, & in granorum folliculis condere, vt homines in vrnis parentes ſuos, vel amicos. Vlterius ab hominibus equas monumento conditas
[p] lib.12.c.40 idem [p] recenſet, dum ait, Miltiades tres equas Olympiæ victrices ſepulturæ honore in Ceramico affecit. Euagoras
Equarum. Lacon itidem Olympionicas equas ad ſepulturam magnifice dedit. Legimus & Cimois equas poſt tres victorias Olympicas Athenis ſepultas. Idem au-
[q] lib.13.c.20 tor [q] poſtea de Cicadis marinis agens, illarum ſepulturam celebrat in hanc
Cicadæ marinæ. ſententiam, Seriphij in retia vel fortuito delapſam *Cicadam marinam* non ſane retinent, ſed mari reddunt; atque etiam mortuam flentes & ſordidati humatione afficiunt; quod eam dicant Perſeo
[r] lib.14.c.27 Iouis filio conſecratam eſſe. Denique apud eumdem [r] autorem legimus Canem a quibuſdam ſepeliri conſueuiſſe, dum ſcribit, Cynoſpaſtus herba, alio nomine Aglaophotis dicitur; hæc per diem inter ceteras herbas (a quibus ne minimum quidem differt) deliteſcit, nec vllo modo agnoſcitur; nocte vero ſtellæ inſtar lucens, & igneo ſplendore coruſcans, facile in conſpectum venit: Itaque ſigno ad radices eius defixo diſcedunt; abſque eo neque colorem eius interdiu, neque ſpeciem cognituri: Nocte iam exacta aduentant, & herbam ex ſigno agnoſcunt; euellere vero, aut circumfodere tantum, cauent; primum enim qui eius naturæ imperitus eam at-
Canis. tigit; perijſſe ferunt. Canem igitur iuuenem adducunt, diei ſpatio famelicum, & funiculum validum arctiſſime ad inferiorem herbæ ſtipitem vinctum Cani etiam alligant, & carnes aſſas multas ei obijciunt, quam longiſſime interim poſſunt, recedentes: Canis nidore motus impetu ad carnes fertur, & herbam radicitus eruit, cuius radices ſi Sol viderit, canis mox expirat; & ſecretis quibuſdam ceremonijs, vt pote in ipſorum gratiam extinctus, ſepelitur: tum demum herbam contingere, & ſecum auferre audent. Ita ergo ex hiſtoricis etiam habemus antiquitus bruta ſepeliri conſueuiſſe. Ceterum neque hic præterire poſſumus, quod nouiſſime le-
Lib.2.c.37. gimus adud Theophraſtum in ſuis *Characteribus Moralibus*, nuper ab Anſaldo Cebà, Patricio Genuenſe, ſummæ probitatis, & miræ eruditionis viro, præclara explicatione dilucidatis; nempe carus, & clarus ille Ariſtotelis alumnus agens de μικροφιλοτιμία, quam Cebà vertit Paruam, ſeu macram ambitionem; & Ereſius deſcribit, definitque vilem honoris cupiditatem; aſſerit eiuſmodi vitio notari hominem, qui catelli ſui cadaueri monumentum ponit, columnulamque cum epitaphio erigit: ſic enim a Philoſopho quoque Peripati cultore habemus, conſueuiſſe veteres beſtias etiam ſepulchri, & elogij ſepulchralis honore dignare; licet hunc morem inſulſæ ambitionis vitio fædatum notet vir vterque ſublimis. Quibus conſentit Aelianus inquiens 8.hiſt.c.4
Poliarchum Athenienſem eo luxuriæ perueniſse, vt canes etiam & gallos, ſi quibus delectatus fuiſset, mortuos efferret publice, & amicos ſuos conuocaret ad funus, ſplendideque eos ſepeliret, atque erigeret in illorum monumentis columnas, quibus epitaphia eorum inſculpſerat.

Brutorum ſpeciem integram eſſe naturæ hermaphroditæ in vtroque ſexu prolificam; & ſpeciatim Lepores, & Ichneumones. Cap. XLVII.

NOn accipiunt alij, quod olim de Hyænis, & Leporibus aſſeruimus, eorum nempe ſpeciem hermaphroditam eſſe, ac ſingulum indiuiduum in ipſis tum maris, tum feminæ promiſcue munere fungi; nam eius nullum inquiunt haberi apud antiquos teſtimonium. Sed a nobis Aelianus eſt, qui agens de Animalium natura, præclare monet Ichneumones, & Lepores eſſe vtriuſque ſexus hermaphroditus; Lepores quidem vbi ſcriptum reliquit, De viro rei venatoriæ bene perito, & cetera quam bono, & a mendacijs alieno, auditione [a] accepi, mares Lepo- [a] lib.13.c.12.
res vno eodemque tempore tum alios implere, tum ex ſe ſe parere, tum nu- Lepores omnes hermaphroditi.
trire, quippe qui ſint vtriuſque ſexus participes. Idemq; teſtabatur aliquando duos, aliquando tres parere. Huc etiam addebat, marem ſemimortuum captum fuiſſe, ipſum autem prægnantem fuiſſe, atque in diſsecti vtero tres lepuſculos repertos fuiſſe, eos primum

ex-

extractos immobiles fuiſſe, & veluti offas quaſdam carnis ſine motu iacuiſſe: deinde a Sole intepeſcentes, reuixiſſe, & eorum quemdam poſtea reſpexiſſe; foras & linguam porrexiſſe, & cibi deſiderio os aperuiſſe: & lac ei admotum, & paullatim alitum fuiſſe veriſimile eſt, ad oſtentandum parentem. Non poſſum equidem mihi vt huic narrationi non credam perſuadere; quod viri illius ſermo ab omni mendacio & oſtentatione alienus fuerit. Quorum pars dudum nobis allata fuit ex Maiolo, ſed operæ pretium fuit nunc ex [b] Aeliano totum caput afferre in maiorem propoſiti confirmationem. Ichneumones autem idem autor hermaphroditos ait multo antea dicens, Ichneumoni vtriuſque ſexus participi a natura tributum eſt, vt & ſuo ſemine grauiditatem, & partum alijs afferat; & ipſe quoque ventrem ferat, & ex ſe ſe pariat. Qui in pugna, quam inter ſe pugnant, victi fuerint, ea bellicæ offenſionis nota inuruntur, vt & in viliorem ſexum cenſeantur, & muliebria patiantur: contra ij, qui ex bello ſuperiores euaſerunt, victos ſubigunt, & ſimul ſuo ſemine implent; at victi ex ea male a ſe pugnata pugna, hoc præmio afficiuntur, vt & partus dolores ſufferant, & ex patribus, qui iam ante fuiſſent, matres reddantur. Ita ergo verum eſt quaſdam ſpecies animalium eſſe vtriuſque ſexus participes, & hermaphroditas.

[b] lib. 10. c. 47

Ichneumones [...]nes hermaphroditi.

Qui liquores abſque igne vim habeant adurendi phyſice, & qui non niſi ſupra naturæ vires eleuati hoc præſtare valeant. Cap. XLVIII.

SVnt inter Philoſophiæ cultores, qui culpent aſſertum, quo dudum ſanctus [a] oleum lucernæ Antiochenæ ſupra naturæ leges admirabiliter exercitum Coſrois exuſſiſſe; quum id præſtare potuerit puris naturæ viribus; nam & ſanguis Neſſi Centauri linteo exceptus Herculem eo indutum concremaſſe legitur. Ceterum hæc nos parum turbant; in primis enim argumentum hoc deductum a Poetarum fabula neceſſitatem, ac ſoliditatem non habet: virus illud a Deianira molli puella contrectari diu potuit impune, quæ veſtem amatoriam zelotypa viro concinnauit; quod Herculis durum, ac toroſum corpus tactu ſolo comburere valuit? non certe Phyſiologo cordato. Deinde mirabile lampadis Edeſſæ oleum ſupra naturæ vires Perſicum exercitum exuſſit, quia tantulum tot militum turmas comburere quiuit; ſi quæ vero venena, & olea deurunt, proportionatæ molis obiecta perdunt, non ea, quibus tam grandi magnitudine, ac numero excedantur: namque agentia pure phyſica vim habent ſuæ magnitudini quomodocumque proportionatam. Et certe multa eſse, quę ſine igne, ad inſtar ignis, exurant naturaliter in liquorum genere, nos docuit non vno in loco [b] Aelianus; ac primum vbi agit de Ingenti verme Indico, quem captum, & interfectum Indi triginta dies appenſum, ait, ad Solem ſinunt, atque ex eo in fictilia vaſa craſſum oleum ſtillat: ſinguli vermes quinque olei ſextarios reddunt: quod quidem ipſum regi Indorum apportant, vaſis obſignatis; neque enim alij cuiquam vel guttam illius poſſidere licet: corpus reliquum inutile: Huius ea eſt vis olei, vt ſine vllo igne eius infuſa hemina quemcumque lignorum aceruum comburat; ac ſi vel hominem velis, vel aliud animal exurere, primum vt hoc infunderis, funditus ſtatim deflagrauerit. Eodem ipſo Perſarum reges aiunt capere hoſtium vrbes, neque arietes, teſtudines, aliaque bellica tormenta ad eas capiendas opus eſse; nam quum fictilia vaſa vnius heminæ capacia eo impleta, & obſtructa in portas iaculatur, vaſa quidem ad portas alliſa rumpuntur, at oleum delapſum ignem circumfudit, vt reſtingui non poſſit; & flamma inſaturabilis comburit homines pugnantes pariter cum armis: reſtinguitur autem multa inutili congerie, qualis per terram, & vicos conuertitur in eum iniecta. Hæc Cteſias Cnidius. Profecto ſi tale fuiſset oleum lucernæ Antiochenæ, Coſrois exercitus eo non deflagraſset; quum Perſarum Rex facile a ſuis cohortibus iniectu pulueris, & quiſquiliarum talem ignem extinguere valentium, hoc malum auertere ſciuiſſet, ac potuiſset. Deinde vero vbi hæc infit, [c] Peonicum animal, quod Monopem Peones nominant, piloſo tauro ma-

[a] lib. 2. c. 16.

Centauri ſanguis Herculē non aduſſit.

Edeſſanæ lampadis oleum vt vſſerit exercitum.

Agens phyſicum vires habet ſuæ moli proportionatas.

[b] 5. de animal. c. 3.

Oleum omnia comburens, vt ignis.

[c] lib. 7. c. 3.

Peonici ſtercus venatores vrens.

» magnitudine ſimile, quum ab inſequentibus vrgetur, præ vexatione acre, & igneum reddit ſtercus: quod quidem ſi in venatorum quempiam inciderit, mortem afferat. Sed huiuſmodi tanto non pollent ardore vt in exili copia, quanta in exigua lucerna comprehendi poteſt, integri exercitus copias omnes ad vnam comburere valeant; vt oleum Antiochenæ lucernæ præſtitiſſe memorat Cedrenus: Vnde non immerito illud ſupra naturæ vires tale facinus admirabiliter edidiſſe notauimus.

Quid nos hactenus in propoſito argumento De reconditis Antiquorum Lucernis præſtiterimus. Cap. IL.

Effectus non neceſſario fieri poſſe a noſcente cauſſas.

NOs autem in ſuperiore libro veras diuturnæ flammulæ in reconditis Antiquorum Lucernis cauſſas non attuliſſe, inde conuincere ſe poſſe putant plerique viri noſtra tempeſtate doctiſſimi, quod ego talem Lucernam diutiſſime ardentem abſque noui fomitis adiectione, domi non habeam, nullive Principi viro donauerim, nulloque in templo ſuſpenderim: cuius enim effectus arte parabilis cauſſas agnouerit quiſpiam, in eius artificis eſſe poteſtate conſimilem effectum procreare. Ceterum neque iſta nos turbant: In primis enim late demonſtrauimus in opere noſtro [a] *De his qui diu viuunt abſque alimento* falſum eſſe penitus propoſitum fundamẽtum, effectum ſcilicet omnem ab eo poſſe produci, quicumque cauſſas illius integre cognouerit: quandoquidem nobis non ſemper ad vota reſpondent agentia naturalia, etſi non occulta: Sed huiuſmodi theoriam non eſt vt hoc in loco repetamus; inde illam ſibi hauriat Lector ſtudioſus. Deinde vero noſtrum inſtitutum fuit in hoc opere, declarare attributa, & conditiones cauſſarum omnium, quæcumque ad conſtitutionem perennium Lucernarum ab Antiquis olim reconditarum concurrere dudum potuerunt: Cui ſcopo ſatisfactum a nobis hoc opere fuiſſe putamus, etiamſi nullam ex huiuſmodi cauſſis lucernam condiderimus, nullamve condere potuerimus; & quamuis materiam determinate, ac in indiuiduo, & ad vnguem, vt dici ſolet, non agnouerimus, in qua huiuſmodi attributa, conditionesque neceſſario eſſe debent ad perennem flammulæ durationem. Deinceps autem nos non artem parandæ lucernæ perennis, aut eius praxim profitemur in hoc opere; ſed olim conditarum, reconditarumque naturam, puramque theoriam explicare conati ſumus: quare noſtra non intererat nouas condere lucernas diu duraturas; at ſolum vetuſtarum eſſentiam aperire. Deniq; vero ſat habuimus in hoc Libro meditari diuturni Lychni ardorem; & eas illius conditiones in medium afferre; quibus apte poſſemus tum excitare Chymicos egregios, aliosve operarios ad huius admirandi operis artem deperditam reſtituendam; tum pro virili mea etiã perducere cunctos ſapientiæ ſtudioſos ad occultiſſimam eiuſdem effectus naturam internoſcendam: Quorum illud me conſequi, aliorum in poteſtate conſiſtit; hoc autem an præſtare valeam, aliorum eſto iudicium. Non eſt itaque minus veritati conſentanea, minusque vtilis hactenus habita in hoc volumine *De reconditis antiquorum Lucernis* contemplatio, quia perennis huius ignis artem, fabricamque inſtituere, atque perficere ſeu noluerimus vnquam, ſeu etiam nequiuerimus, neſciuerimusque; quod nobis vitio vertebant inſignes viri.

[a] lib. 4. c. 104

Agentia naturalia non ſemper nobis ad vota reſpondent.

Scopus noſter in hoc opere qui fuerit.

FORTVNII LICETI
De reconditis Antiquorum Lucernis
LIBER QVINTVS,
In quo difficultatibus Areſianis, & plurimis & ingenioſis, durationem diuturnam Lucernarum Antiquarum infirmare ſatagentibus occurritur.

PRÆFATIO
Attexens dictis dicenda.

HActenus Antiquiorum Lucernarum theoriam ex rei natura ſatis explicaſſe videmur; verum enim vero quia Vir eruditione pariter atque pietate ſpectatiſſimus, D. Paulus Areſius, Epiſcopus Derthonenſis, in opere ſuo Sacrorum Emblematum omnes neruos intendiſſe videtur, ingenua tamen diſſertatione, contra diuturnam veterum Ellychniorum durationem, a nobis antea confirmatam, & quaternis Libris editione prima iam antea promulgatam, quam ipſe plurimis argumentis, ingenioſis potius, quam firmis concutere conatus eſt; præſtat ad operis noſtri confirmationem & complementum, ea ſingula diligenter explicare quæcumque recens in opinionem noſtram allata fuere. Quoniam vero Vir eximius Italico ſermone ſuam diſputationem contexuit; germanum illius contextum afferemus, mox Latio donatum conſiderabimus; vt qui Latina lingua non vtuntur, perfruantur noſtris diſputationibus.

Quid de noſtra ſententia ſuperius explicata circa durationem phyſicam luminis antiquarum Lucernarum ſenſerit Clariſs. Areſius, proponitur, & expenditur.
Caput I.

ERuditiſſimus Paulus Areſius, Epiſcopus Dhertonenſis, in ſuis Emblematibus, ſiue Symbolis ſacris digreſſionem non ita breuem inuulgauit, qua ſeptem capitibus aduerſus meam theoriam de Lucernis Antiquorum reconditis ingenue diſputat. Cuius moratam diſsertationem operæ pretium duxi nunc animaduertere, ac expendere paulo diligentius ad veritatis trutinam: & ne quid illi videamur imponere, quum Italice ſcripſerit, ipſiſſima verba vernacula referemus, quę ſtatim Latio dabimus, ob exteros qui non audiunt Italicam linguam: ait igitur Are-
l.5.Imp. » ſius. [a] Digreſſione. Se Lucerna poſ-
» ſa ritrouarſi, che ſenza nuouo nutrimẽ-
» to perpetuamente arda. Hanno data

A » occaſione a queſto dubbio alcune Lu-
» cerne ritrouate, per quanto ſi dice, ne'
» ſepolcri de gli antichi acceſe: E noi di
» queſta materia ragionato habbiamo
» nell'Impreſa della Fiaccola acceſa nel
» Secondo Libro. Ma perche dipoi hab-
» biamo veduto quello, che nell'iſteſso
» tempo ne ſcriſse il Signor Fortunio Li-
» ceto, Primiero Lettore di Filoſofia in
» Padoua, e diligentiſſimo inueſtigatore
» de' più occulti ſegreti di Natura: non
» ci è paruto di paſsar qui ſotto ſilentio
B » l'opinione, ch'egli ha di queſte Lucer-
» ne, e dirne di nuouo il noſtro parere:
» eſsendo materia degna veramente di
» molta conſideratione; & hauendola
» egli trattato al ſolito ſuo compitiſſima-
» mente in quattro Libri, ch'egli ha ſtam-
» pato con queſto titolo, *De Reconditis*
» *Antiquorum Lucernis:* da quali però noi
» breuemente cauere mo quello, che farà
» a propoſito noſtro, alla ſua più lauta
» menſa il famelico Lettore rimettendo.
» ideſt: *Digreſſio. Si Lucerna poſſit inueni-*
ri,

ri, quæ ſine nouo nutrimento perpetuum ardeat. Occaſionem dederunt huic dubio quædam Lucernæ repertæ, vt dicitur, in ſepulcris antiquorum accenſæ. Et nos de hac materia tractauimus in Emblemate Facis accenſæ in ſecundo libro. Sed quia poſtea vidimus id, quod eodem tempore de illis ſcripſit D. Fortunius Licetus, Prim. Lector Philoſophiæ Patauij, & diligentiſſimus inueſtigator occultiorum ſecretorum Naturæ; nobis viſum non eſt, præterire ſub ſilentio opinionem, quam ille habet de iſtis Lucernis, & denuo dicere noſtrum iudicium; quum ſit materia digna vere multæ conſiderationis; & eam ille tractauerit more ſuo abſolutiſſime quatuor libris, quos edidit hoc titulo, De Reconditis Antiquorum Lucernis: *e quibus tamen nos breuiter excipiemus id, quod facit ad propoſitum noſtrum; ad ſuam lautiorem menſam famelicum Lectorem remittendo.* LIC. Exoſculor ingenuitatem eruditiſſimi viri: neque detrecto meliorem ſententiam ſequi, meamque derelinquere, ſi ſolidis fundamentis a vero procul abeſſe probetur. Iam audiamus virum inſignem. ARE. Opinione del Liceto affermatiua. Cap. I. Tiene per certiſſimo queſto valente Filoſofo, Che fuſſe preſſo gli antichi vn'arte di formar Lucerne, che ſenza aggiunta di nuouo liquore arder poteſſero perpetuamente. Ideſt. *Opinio Liceti affirmatiua. Cap. I. Habet pro certiſſimo hic egregius Philoſophus, fuiſſe apud antiquos artem formandi Lucernas, quæ ſine adiectione noui liquoris arderent perpetuum.* LIC. In oppoſitum ego ſcripſi citatis verbis expreſſis in eo volumine dicens: [b] *Non enim admirabiles illæ, quæ plures annorum decades, & centurias arſere Lucernæ, omnes eiuſdem tenoris extiterunt, vt æterno, æqualive tempore flammam ſingulæ ſeruare potuerint. Nulla quidem Lucerna poteſt ſimpliciter æternum ardere, ob rationes inferius afferendas commodiori loco.* Et quidem Cl. Areſius videre potuit Cap. XXVIII. ſub hoc titulo: *Aequalitatem virium flammæ, ac humoris in Lucernis cauſam non perpetuæ, ſed ſolum diutiſſimæ durationis igniculorum eſſe comprobatur: & vnde tandem intereant, explicatur: patefaciendo cauſam corruptibilitatis omnium noſtratium, & mortis naturalis animantium,* & reliqua multa ſequentia.

[b] l.3. de Luc. Ant. c.13.

Lucernas nullas perpetuo ardere poſſe. Lib.4.c.28.

Quæ omnia late poterat, ſicut ibi, ſic etiam ſuperius, inſpicere, recuſo eodem operæ nihil in hac ſecunda editione mutato loco propoſito. ARE. E lo proua con molte eſperienze di Lucerne, trouate acceſe nei ſepolcri de gli Antichi, e poſteui molte centinaia, (num.31) e migliaia d'anni prima. Tale, dice, fù la Lucerna ritrouata a tempo di Paolo III. nel ſepolcro di Tulliola, figlia di Cicerone, come riferiſce il Pancirolo nel ſuo libro *De rebus memorabilibus deperditis*, & altri: della quale è neceſſario dire, che ſia ſtata acceſa intorno a 1550. anni &c. (num.34) Pone egli dunque in prima queſto principio, come fondamento gagliardiſſimo della ſua opinione: Non eſſer vero ciò, che communemente ſi dice, che il fuoco habbia biſogno di nutrimento per mantenerſi; anzi tanto falſo, che in neſſuna maniera può conuenire la nutritione al fuoco, prima &c. E ſe gli domandi, a che ſerue dunque l'olio nelle Lucerne, ſe di lui non ſi nutriſce il fuoco; e come ſi conſuma? Riſponde, che il fuoco cerca ſempre di ſalir in alto alla ſua sfera; ma che l'olio con la ſua viſcoſità lo trattiene: e che il fuoco per liberarſi da queſto impaccio, l'abbrucia, e lo conſuma; e finito che ha di conſumarlo, a guiſa di vccello, che habbia rotti i legami, ſe ne vola in alto; benche poi ſi a dall'aria fredda & humida combattuto, e morto prima che arriui alla ſua sfera; [c] E ſe da noi non ſi vede, è perche libero da legami egli ſi fa raro, e diuenta inuiſibile. E che il fuoco ſi diſtacchi dall'humido, proua egli con vn'altra eſperienza; & è, che vna candela poſta in vna gran fiamma, rimane eſtinta; il che non accade, come penſano molti, perche dalla fiamma ſia deuorato il nutrimento alla candela; eſſendo che tanto humido in quella rimane, che ſi può di nuouo accendere; ma ſi bene, perche vn ſimile tira l'altro, e la fiamma maggiore tira a ſe la minore; nella guiſa, che anche l'Eſtate l'eſterno caldo a ſe tira l'interno de gli huomini: onde auiene, che il caldo naturale in noi ha minor forza, e che l'Inuerno all'incontro ſia più gagliardo. Hor poſto queſto fondamento, dice egli, Che ſi può far lucigno, il quale nel fuoco non

[c] nu.36.

ſi con-

„ ſi conſumi mai; qual ſarebbe quel for- A
„ mato della pietra Asbeſto; e di più tro-
„ uarſi olio, il quale habbia la ſua forza
„ talmente proportionata col fuoco, che
„ non lo vinca, ne ſia da lui vinto. Dal
„ che ne ſeguita, che poſſa trattener il
„ fuoco qui abbaſſo; e tuttauia da lui non
„ rimanga diſtrutto, e conſumato. Con
„ queſto ſolo potrà vna Lucerna mante-
„ nerſi acceſa moltiſſimo tempo; & an-
„ cora in perpetuo, ſe da gli eſtrinſechi
„ agenti tolta non fuſſe queſta parità di B
„ forze, che tra il fuoco, e l'olio ſi ritroua.
„ Si che eſſendo neceſſario che in molto
„ tempo accada; ne ſegue, che veramen-
„ te egli è impoſſibile, che Lucerna alcu-
„ na ſi formi che ſia perpetua &c. Ideſt:
„ *Idque probat multis argumentis Lucerna-*
„ *rum, inuentarum in ſepulchris veterum,*
„ *ibi poſitarum ante multas centurias, &*
„ *millenas annorum. Talis, inquit, fuit Lu-*
„ *cerna reperta tempore Pauli III. in ſepul-*
„ *chro Tulliolæ, filiæ Ciceronis, vt refert*
„ *Pancirolus lib. De Rebus Memorabilibus de-* C
„ *perditis, & alij: de qua neceſſe eſt dicere,*
„ *accenſam arſiſſe mille quinquento quinqua-*
„ *ginta circiter annos. &c. Ponit ipſe pri-*
„ *mum igitur hoc principium, ceu fundamen-*
„ *tum validiſſimum ſuæ opinionis: Non eſſe*
„ *verum, quod communiter dicitur, Ignem*
„ *indigere nutrimenti pro ſui conſeruatione;*
„ *quin adeo falſum, vt nullo pacto valeat*
„ *igni conuenire nutritio: primum &c. Sique*
„ *petas ab eo, ad quid ergo ſeruit oleum in*
„ *Lucerna, ſi eo non alitur ignis; & quomo-* D
„ *do conſeruatur? Reſpondet, ignem quære-*
„ *re ſemper aſcendere ſurſum ad ſuam ſphæ-*
„ *ram; ſed oleum ſua viſciditate illum reti-*
„ *nere: Ac ignem, vt liberetur ab hoc im-*
„ *pedimento, ipſum abſumere; ac vbi conſum-*
„ *pſerit oleum totum, velut auis diſrupto*
„ *vinculo, ſurſum euolare: Licet poſtea pa-*
„ *tiens ab aere frigido & humido extingua-*
„ *tur, anteaquam perueniat ad ſuam ſphæ-*
„ *ram: Qui ſi non aſpicitur a nobis, id eue-* E
„ *nit, quia liber ignis a vinculis materiæ,*
„ *rareſcit, & redditur inadſpectabilis. Et*
„ *ignem ſeparari ab humido, probat ipſe alio*
„ *experimento; quod eſt, quia candela poſi-*
„ *ta in magna flamma, extinguitur; quod*
„ *non euenit, vt multi putant, quia conſum-*
„ *ptum a flamma fuerit alimentum candelæ;*
„ *quum tantum humidi remaneat adhuc in*
„ *candela, quo poteſt iterum accendi; ſed ſo-*
„ *lum quia ſimile trahit ad ſe ſimile: flamma*
maior attrahit ad ſe minorem; eo modo, quo „
etiam æſtate calor exterior ad ſe trahit in- „
teriorem hominum; vnde prouenit, calo- „
rem naturalem in nobis minores habere vi- „
res, & hieme contra maiores, ac robuſtio- „
res. Nunc iſto fundamento iacto, inquit „
ipſe, poſſe fieri myxum, qui nunquam con- „
ſumatur; qualis eſſet ex Asbeſto lapide for- „
matus: Et inſuper oleum inueniri, quod „
habeat vim adeo proportionatam igni, vt „
nec ignem vincat, nec ab eo vincatur; vn- „
de ſequitur, illud poſſe detinere ignem hic „
apud nos, & nihilominus ab igne non de- „
ſtruatur, nec abſumatur. Hoc ſolo poterit „
Lucerna conſeruari accenſa plurimum tem- „
pus, etiamque perpetuum, ſi ab extrinſe- „
cus agentibus illa virium æqualitas ignis „
& olei ſublata non fuerit; quod quum ne- „
ceſſe ſit poſt diuturnum tempus euenire; ſe- „
quitur, vere fieri non poſſe, vt Lucerna „
formetur vlla, quæ perpetuum ardeat. „

LIC. Equidem non vnicum, allatum a Viro Cl. ſed duo potiſſimum attuli fundamenta diuturnitatis luminis: Omiſit ille ſecundum, quo ſtatui, poſſe quidem ab igne conſumi ſubiectum oleum, ſed adeo lente, vt per longiſſima temporum interualla queat ſemel infuſus liquor in Lucerna flammam detinere: Quam cauſam adeo luculenter, poſt illam priorem, explicaui capite vigeſimo quinto libri tertij, vt mirum ſit de illa rationem habitam non fuiſſe a Viro Cl. quæ tamen ſecunda mea cauſa ſola ſufficit ad antiquiſſimam flammæ durationem promouendam, & oſtendendam. Sed & prius quoq; dixeram capite decimo ſeptimo eiuſdem [d] operis: *Deinde vero etiam potuit ab antiquo antea ſemper arſiſſe Lucerna in conditorio clauſa, quæ demum extra monumentum educta, vim ſpiritus vehementis, & aquæ ingruentis eluderet ad longum tempus: ardore quidem in ſe diutiſſime conſeruato, vel quia flamma fomitem non abſumeret; vel quia non niſi minimum quid eiuſdem longiſſimo temporis tractu ignis abſumeret.* Ad cuius fundamenti ſecundi (quo ſolo niti poteſt opinio mea, ſartaque tecta tueri) deſtructionem quum nihil afferat Areſius, ſatis aperte conſtat, eam ab ipſo non demolitam, euerſamve, ſed ſupereſſe ſtabilem adhuc & incolumem.

Lucernarum durationis cauſæ duo.

[d] lib. 3.

ARE. [e] La ſopradetta opinione s'im- „
pugna. Cap. II. Merita il Liceto vera- „
men-

[e] Cap. II.

mente molta lode d'ingegno, e di diligenza, e di dottrina; non eſſendo di quelli, che ad occhi chiuſi caminano per la ſtrada battuta; ma eſaminando molto bene le difficoltà, che tratta; & alle coſe dette da gli altri, molto aggiungendo del ſuo: & incontrando valoroſamente le difficoltà, che paiono inſuperabili: e quanto alle opinioni de gli altri, egli certamente molto bene le impugna. Ma non sò già, ſe coſi bene egli ſtabiliſca le ſue; il che non deue parer marauiglia in coſe tanto difficili, ò forſe anche impoſſibili. E noi conforme al noſtro coſtume, diremo liberamente quello, che ſentiamo di queſta ſua opinione, e di tutta quella difficoltà delle Lucerne de' ſepolcri antichi. ideſt: *Supradicta opinio impugnatur Caput II. Meretur vere Licetus multam ingenij, & diligentiæ, & doctrinæ laudem; quum ex illis non ſit, qui clauſis oculis incedunt iter tritum; ſed examinans accurate difficultates, quas tractat; & rebus alienis multas adiungens proprias: & occurrens ſtrenue difficultatibus, quæ videntur inſuperabiles; & aliorum opiniones recte multum impugnans. At vero neſcio an ita bene ſtabiliat ipſe ſuas; quod mirum videri non debet in rebus adeo difficilibus, & fortaſſis etiam impoſſibilibus. Et nos de more noſtro dicemus libere noſtram ſententiam de ſua iſta opinione, & de omni difficultate illa Lucernarum ſepulcrorum veterum.* LIC. Meretur Cl. Viri modeſtia ſimul & ingenuitas ingentes gratias, quas illi habeo, reddendis impar. Sed illius introſpiciamus dogmata.

ARE. E cominciando dal ſuo fondamento, ſtimiamo noi, che in neſſuna maniera poſſa ſtar ſaldo. Non perche il fuoco propriamente ſi nutriſca, che ciò niun Filoſofo afferma, ma largamente; inquanto non può ſenza hauer materia, ch'egli conſumi, mantenerſi: e queſto ſi vede tanto chiaro per l'eſperienza, che è marauiglia da alcuno negarſi. ideſt. *Et incipientes a ſuo fundamento, cenſemus nos, ipſum nulla ratione poſſe firmum conſiſtere. Non quia ignis proprie nutriatur; quod quidem nemo Philoſophus affirmat; ſed lato modo; ſiue communiter; quatenus ignis abſque eo quod habeat materiam, quam ipſe conſumat, conſeruari non poteſt. Et hoc apparet adeo clarum experimentis, vt mirum ſit ab aliquo negari.* LIC. Dum igni nutricationẽ interdixi, nutrimenti ſimpliciter omnem illi neceſſitatem & vſum adimeri volui, non ſolum contradicens iunioribus philoſophantibus, qui ſpuriam, & metaphoricam igni nutricationem concedunt cum Viro Cl. ſed etiam antiquioribus, qui vere ac proprie nutriri putauerunt ignem; contra quos diſputat Ariſtoteles non vno in loco, [f] monens Heraclitum, qui Solem eſſe cenſuit ignem, exiſtimaſſe non bene nutriri humido ſurſum attracto: & alibi dicens, [g] *Videtur autem quibuſdam ignis natura ſimpliciter cauſa nutritionis & augmentationis eſſe; etenim ipſe videtur ſolus corporum, aut elementorum ali, & augmentari: vnde & in plantis & in animalibus putabit vtique quis, hunc eſſe id, quod operatur.* Quo loci quum certum ſit Ariſtotelem agere de proprijſſima nutritione; certe vere non ponitur a Viro Cl. nullum Philoſophum affirmare, ignem ali proprie. Ceterum neque, cum iuniorum plurimis accepta nutritione ſub latiore vocabulo, dicendus eſt ignis ali ſimpliciter hac ratione, permanere ac eſſe non poſſe ignem abſque eo quod materiam habeat, quam conſumat; quia longe aliud eſt ignem exiſtere, & materiam ſibi ſubditam conſumere; præcedit ordine naturæ ignis exiſtentia ſuæ functioni, quia materiam abſumit; nec vllum prius in eſſe dependet a ſuo poſteriori. Præterea non vniuſmodi materies eſt, in qua conſeruatur ignis apud nos; triplex eſt enim; vna, quæ vim parem habet reſiſtendi actiuitati flammæ; quam ignis non abſumit, licet ab eius lentore detineatur ignis apud nos; prohibeaturque ne ſurſum euolet ad ætherem ſublimiorem. Altera, quæ vim obtinet maximam reſiſtendi ſummæ actiuitati flammæ; quæ materiam illam inſenſibiliter abſumit, nec niſi longiſſimo tempore puſillam ſui portiunculam ab igne patitur exolui; quæ duo fundamenta ſuperius iacta fuerunt, & latæ comprobata, noſtram ſententiam communientia; quum Cl. Areſius primi tantum rationem habeat in hac ſua digreſſione, ſecundo penitus intacto; quod eludit omnes ipſius obiectiones. Tertia mate-

te-

[f] 2. meteo. ſu. 1. c. 2.

[g] 2. de an. t. 40.

teries eſt vulgaris, quæ minimam, ac exiguam valde ſortitur a natura vim reſiſtendi flammarum actiuitati; quare cito conſumpta non poteſt diu flammam apud nos continere, niſi ſubinde ſuccedat in conſumptæ locum noua materia, quæ flammam deinceps genitam conſeruet, ſeu verius vi detineat hic apud nos, inhiantem ſponte ſua ſemper ad ſublimia. Neque licet ex experimento flammæ materiam iſtam tertiam cito conſumentis, arguere conſimilem conditionem in flamma, quæ ſecundam materiam ſubiectam habeat; multoque minus in ea, cui ſubijcitur materia primi ordinis; de quibus duabus prioribus agimus. A R E. Che
» ſe egli non ſi nutriſce, come dunque ſi
» fà maggiore? Non veggiamo noi, che
» ſe ad vna picciola fiammella molte le-
» gna, ò altra ſorte di nutrimento aggiun-
» giamo, ella diuenta molto gagliarda,
» e grande? Se per ſolo rattener qua a
» baſſo la fiamma, le legna ſeruiſſero,
» conſeruerebbero bene quella, che vi è,
» ma non la farebbero più grande. Dirà
» forſe, che ſi fà più grande per nuoua
» generatione: ma replico io, e ne' vi-
» uenti la nutritione non è altro che nuo-
» ua generatione, ò come dicono eſſi
» aggeneratione; e nel fuoco la genera-
» tione ſi prende per nutritione; che già,
» come detto habbiamo, non v'è alcuno,
» che voglia propriamente nutrirſi il fuo-
» co; ma ſi come ſi dice l'animale nutrir-
» ſi, perche in ſe conuerte il cibo; così
» il fuoco in ſe conuertendo le legna,
» meritamente ſi dice, che di loro ſi nu-
» triſca; ancorache non in quella manie-
» ra, che farebbe, ſe fuſſe viuente. ideſt,
» *Quia ſi non alitur ignis, quomodo ergo*
» *maior efficitur? Non ne videmus, ſi flam-*
» *mulæ perexiguæ multa ligna, vel aliud ge-*
» *nus fomitis adiungamus, illam euadere*
» *valde validam, & grandem? ſi ſolum ad*
» *hunc finem ligna ſeruirent, vt flammam*
» *huc apud nos continerent; conſeruarent*
» *quidem flammam priſtinæ molis, at eam*
» *non augerent. Dicet fortaſſe, flammam*
» *fieri maiorem, non quidem nutritione, ſed*
» *noua generatione: ſed ego replico, & in vi-*
» *uentibus nutritionem aliud non eſſe quam*
» *nouam generationem, vel vt ipſi dicunt,*
» *aggenerationem: & in igne generatio ſumi-*
» *tur pro nutritione; quia vere, vt dictum eſt,*
» *nemo vult ignem proprie nutriri; ſed vt di-*
» *citur animal nutriri, quia conuertit cibum*
» *in ſui ſubſtantiam; ita ignis in ſe ligna con-*
» *uertens, merito dicitur illis enutriri, etiam*
» *ſi non eo modo, quo faceret, ſi viuens eſſet.*

L I C. Ignis vt proprie non alitur ligni combuſtione, ſic vere non augetur idem numero plurium lignorum appoſitione: videtur quidem augeri ſic ignis; at nouus ignis fit, qui per conuerſionem plurium lignorum in flammam grandior eſt, atque viuidior. Ceterum hæc obiectio, vt vt attingit ignem in tertia materia vigentem, qui vulgaris eſt; non tamen ignem primæ, vel ſecundę claſſis materiam habentem vellicat, qui ſolus a nobis poſitus eſt in antiquis lucernis admirabilibus. Quin & ligna, quæ primario ac per ſe faciunt ad retinendum huc apud nos ignem ſenſibilem ſuo lentore; ſua tamen magnitudine præexiſtentem ignem non augent, ipſum nutrientia; ſed nouum ignem maiorem priori ſuccedentem noua generatione materialiter atque paſſiue generant; ſed & Ariſtoteles aperte ſententiam Viri Cl. quæ fuit Antiquorum reprobat, & meam confirmat, inquiens: [h] *Quapropter & deridendi ſunt omnes, quicunque priorum exiſtimauerunt Solem ali humido: & propter hoc quidam etiam aiunt facere verſiones ipſum; non enim ſemper poſſe eadem loca exhibere ipſi alimentum: neceſſarium autem eſſe hoc accidere circa ipſum, aut corrumpi; etenim manifeſtum ignem, quamdiu habuerit alimentum, tamdiu viuere: humidum autem igni eſſe alimentum ſolum, tanquam pertingat vſque ad Solem, quod ſurſum ducitur humidi, aut aſcenſus talis ſit, qualis quidem factæ flammæ, propter quam ſignum accipientes, ſic & de Sole putauerunt. Hoc autem non eſt ſimile: Flamma enim propter continuum humidum, & ſiccum, quæ permutantur, fit, & non alitur: non enim eadem exiſtens, permanet vllo tempore, vt ita dicam. Circa Solem autem impoſſibile eſt hoc accidere; quoniam ſi alitur quidem eodem modo, ſicut illi quidem dicunt, palam quod & Sol non ſolum, ſicut ait Heraclitus, nouus quotidie eſt, ſed ſemper nouus continue,* ſicut ignis flammæ. Alibi quoque dicit [i] Ariſtoteles: *Ignis autem perſeuerat ſemper fiens, & fluens, ſicut fluuius: ſed*

[h] 2. meteor. ſu. 1. c. 2.

[i] de iuu. & ſen. c. 5.

ſed latet propter velocitatem. Quum ex aduerſo viuens idem numero permaneat vniuerſo tempore ſuæ nutritionis, & augmentationis Ariſtotele doctore; qui nutritionem & augmentationem eo diſcernit a generatione; quod generatio ſit productio rei nouæ, nutritio vero ſit conuerſio nutrimenti in ſubſtantiam viuentis præexiſtentem, non autem in nouam, quæ veteri præexiſtenti adijciatur. Verba Magiſtri clara ſunt afferentis: [k] *Sed neque ſic contingit dicere fieri augmentationem & diminutionem, vt quum ex aqua aer*, vel ex ligno ignis; *tunc enim maior moles eſt generata; non enim augmentatio hoc; ſed generatio quidem eius, in quod tranſmutatur, erit: corruptio autem contrarij: augmentatio autem neutrius. Sed aut nullius; aut, ſi quid commune amborum exiſtit, eius, quod generatur, & eius, quod corrumpitur, vt ſi corpus: aqua autem non aucta eſt, neque aer,* ſimiliter neque lignum, neque ignis: *ſed hoc quidem deperijt*, aqua ſcilicet atque lignum; *hoc autem generatum eſt*, aer nimirum & ignis. *Corpus autem, ſi quidem auctum eſt. Sed & hoc impoſſibile. Oportet enim ſaluare ratione inexiſtentia ei, quod augetur, & diminuitur: hæc autem ſunt tria; quorum vnum quidem eſt, Quãcumque partem maiorem fieri eius, quod augetur, magnitudinis, vt, ſi caro, carnis: Et adueniente aliquo: & tertium, vt ſaluetur quod augetur, & permaneat. Quum enim generatur aliquid ſimpliciter, aut corrumpitur, non permanet; quum autem alteratur, aut augetur, aut minuitur, permanet idem, quod augetur, aut alteratur; ſed hic quidem paſſio, ibi autem magnitudo eadem non permanet. Si itaque erit quæ dicta eſt* aeris ex aqua, & ignis ex lignis *augmentatio, continget nullo adueniente, neque permanente augeri, & nullo recedente diminui, & non permanere quod augetur. Sed hoc ſaluare oportet: ſupponit enim augmentatio tale.* Quum igitur ex lignorum combuſtione gignatur ignis, non autem augeatur, qui nunquam permanet idem numero, ſed ſemper fluens veluti fluuius, aſſidue nouus fiat; iam vere non dicitur, ignis augeri, & nutriri lignis; qui generatur nouus, & pro vetere paruo nouus immediate ſuccedens maior ſubſtituitur, etſi propter celeritatem ſucceſſionis permuta-

[k] 1. de gen. t.33.

A tionum duarum id ſenſum lateat. Quare falſo ponitur, nutritionem in viuentibus aliud non eſſe, quam nouam generationem, ſiue aggenerationem. Vere quidem animal alitur, quia vertit idem perſeuerans alimenta in ſui ſubſtantiam permanentem; non ſic ignis, quia fluens dum attingit ligna, generat ex illis ignem nouum ipſe recedens; & ad menſuram lignorum maiorem ſe procreat ignem, non autem ligna con-

B uertit in ſui permanentem ſubſtantiam; ita fauilla minima tãgens magnam pulueris pyrij molem, ex ea magnam flammam excitat, non autem in ſui ſubſtantiam puluerem illum conuertit, quo nutriatur; & augeatur; vt vnicuique compertum experimento quotidiano.

ARE. Di più, che vuol egli dire, che » num.3.
ſi eſtingue il fuoco, mancandole legna, »
ſe queſte neceſſarie non ſono per ſuo »
nutrimento? dirà, perche egli ſe ne vo- »
la in alto, come ſi vede nell'eſtinguerſi »
C vna lucerna. Ma che vuol dire, repli- »
co io, che ciò non ſi vede, quando ſi »
eſtingue vn carbone? in queſto non »
era egli più potente il fuoco? non era »
più denſo? come dunque non ſi vede, »
partendoſi? ideſt: *Inſuper, cur extingui-* »
tur ignis deficientibus lignis, ſi hæc neceſ- »
ſaria non ſunt ad eius alimentum? Dicet, »
quia ignis euolat in altum, ſicuti videtur »
in lucerna, quæ ſponte extinguitur. Sed »
cur adiungo, tale quid non videtur, quando »
D *extinguitur carbo? in hoc nonne potentior* »
erat ignis? nonne denſior erat? cur igitur »
non videtur, dum inde diſcedit?

LIC. Ignis etiam præſentibus lignis aſſidue corrumpitur, & deficit, ſed nouus in locum corrupti ſubſtituitur; deficientibus autem ex toto lignis, extinguitur ignis vltimo genitus, quia nulla materia ſupereſt, ex qua nouus generetur in locum extincti; qui quidem extinguitur procul a lignis vbi ſublatus in altum repe-

E rit aerem aliaque ſibi contraria, quibus corrumpitur, vt antea late probatum eſt. Quare vero non aſpiciatur ignis procul a carbone in aere extingui, ſicut aſpicitur flammula ſupra lucernam extinctam diutule in altum extolli, ac demum extingui; dicimus, Lucernæ liquorem de ſe virtute ignis multum ac denſum fumum halare, qui ardens eſt flamma, vt ait Ariſtoteles: [m] *Confeſſa au-*

[m] 2. de gen. t.28.

autem & ſenſui ignis generatio: maxime enim ignis flamma, hæc autem eſt fumus ardens; fumus ex aere & terra, ſed cum aeris prædominio: ſurſum enim aſcendit in altum aerem. & alibi, [n] Eſt enim flamma ſpiritus ſicci ardor. & inferius adhuc, [o] Flamma, ſpiritus, aut fumus ardens eſt. Quia igitur lucernæ oleum de ſe virtute comburentis ignis multum & denſum fumum halat; is abſumpta iam oleo & extincta lucerna, procul ab ea etiamnum ardens in aere flammam oſtendit. Ita ligna viridia multum ac denſum fumum accenſum halantia per combuſtionem, a ſe flammam viſibilem excutiunt; ſicciora vero multo rariorem atque minorem, quod minorem fumi copiam rariorisque ſubſtantiæ valeant exerere: ſed carbo, cuius materia minimum particeps eſt humiditatis, quod obtineat ſubſtantiam quaſi penitus exſuccam, minimum fumi poteſt halare, tenuiſſimæ rariſſimæque ſubſtantiæ; quapropter accenſus adſpectabilem flammam non reddit, ſed ob raritatem fere inconſpicuam, quæ ſolum vtcumque valeat aerem proprie prunam in tenebris minus obſcurum reddere, vt in eo queant quoquopacto legi characteres literarum ab oculo viciniſſimo. Dubio procul ignis prunæ materiam denſiorem occupans potentior eſt, atque denſior, planeque viſibilis; at e pruna ſcandens in altum flamma, quod nitatur exhalatione fumi paucisſima ſimul atque rariſſima, vires habet imbecillas, & viſui conſpicua non eſt.

...tetec. .1. — ...eo. ſu.3. 47.

ARE. Ma ſe egli ſarà in mezo di vna camera chiuſa, particolarmente per di ſopra, che farà il fuoco? ſe il ſoffitto ſara di legno, certamente l'abbrugerà; ſe di volto, ſi fermerà. Sciocchi dunque, che ſono gli huomini, poiche ſpendono tante legna, acciò che il fuoco non voli in alto; faccianli vna volta, ò vaſo coperto al di ſopra ò di ferro, ò di vetro, ò di altra coſa impenetrabile dal fuoco; che non potendo egli volar più in alto, e non hauendo biſogno di nutrimento, iui continuamente ſi fermerà, & haueranno fuoco per tutto l'inuerno ſenza legna. idest: *Sed ſi fuerit ignis in medio clauſi conclauis, peculiariter ſuperne, quid efficiet ignis? ſi fornix fuerit ligneus, ignis eum certe cremabit: ſi lateritius, ibi firmabitur ignis. Fatui ſunt igitur homines in erogandis tot lignis, ne ſurſum euolet ignis: conficiant ei fornicem, aut vas opertum ſuperne vel ferro, vel vitreo, vel alia re impenetrabili ab igne: qui propterea non valens altius euolare, nec indigens alimento, firmabitur ibi perenniter, & habebunt ignem tota hieme ſine lignis.* LIC. Ludit V. C. at vna ſecū ludamus: In cubiculo clauſo ſuperne flamma ſurſum ſcandens, ni prius intermoriatur extincta ab aere, fornicem ligneum concremabit; & proinde furnarij clibanum ex ligno concameratum non habent: ſed ex lateribus, quibus firmatur quidem tantiſper; at impatiens flamma quieſcere deorſum in alieno loco, circuit aſſidue quærens locum per quem foras exeat in altum; vbi vero nulla data via, rimas omnes inuenit occluſas, tandem extincta perimitur a frigiditate parietum fornicisque clibani tanquam a contrario permanentiore, denſioreque in ſubſtantia vires acquirente ſemper validiores, quibus flammam ſemper acrius oppugnat. Fatui ſane forent homines, qui putarent carceratum ignem diu detinere in vaſe ferreo, vel vitreo, vel ex alia materia impenetrabili ab igne: quænam apud nos eſſe poteſt materia, quam ignis perſeuerans non vincat, qui rerum omnium actuoſiſſimus eſt? Quid vitrum obijcit igni, quod a flamma facillime diffringitur, liquefit, atque corrumpitur? Ferreus fornix frigiditate ſua facile breuique tempore flammam eo delatam extinguet, ne dum illius aſcenſum ad vlteriora prohibebit; non enim ocioſæ permanent contrariæ qualitates actiuæ corporum ſe ſe contingentium. Sane vt flamma ſurſum ad fornicem ferreum ſublata calefacit materiam ferri, ſic agendo repatitur, atque refrigeratur; & ob denſitatem diutius permanente ferro, validiusque reagente in ſubſtantiam flammæ tenuiorem, rarioremque, corrumpitur ignis a contrario ſuo, non ob alimenti defectum. Supponit autem V. C. ignem ad concameratum locum elatum, ibi quieſcere, nihilque perpeti a contraria qualitate fornicis, at ſolum impediri ne ſcandat vlterius: contrariaque prope degentia non agere in ſeſe mutuo deſtructoria functio-

ctione, ſed ocioſa quieſcere; contrariumque perſeuerantius, & denſius non corrumpere fluxilius & rarius: Quæ nil habent firmitatis aut probabilitatis in Philoſophia; ſed potius aduerſantem obtinent omnem Philoſophiam. Ac eo magis, quo flamma ſemper [q] fiens, ſicuti fluuius Ariſtoteli exigua permanere poteſt prope fornicem, adeoque cito ſuperari corrumpique debet a ſuo contrario, non illi ſociari diuturna duratione.

[q] de iu. & ſen. c. 3.

ARE. In [r] oltre veggiamo noi tal'hora il fuoco eſſere in vn ferro, e dopò qualche ſpacio di tempo, da ſe eſtinguerſi; ma chi l'ha fatto partire? forſe il non hauer più humido, che lo tratteneſſe? ma che vuol dir dunque, che ſe quell'iſteſſo ferro vn'altra volta nella fornace ſi pone, di nuouo s'infiamma, e mantiene pure per altro tanto tempo il fuoco? Forſe nella fornace acquiſtò humidità, per la quale poteſſe ritener il fuoco? anzi in quella diuenne più ſecco. Non è dunque dal ferro ritenuto il fuoco; ma ſi ben diſcacciato. Perche ogni coſa quanto può procura di conſeruarſi. Il ferro è conſumato dal fuoco; adunque non cerca egli di tenerlo ſeco: ma a più potere lo diſcaccia; e come dicono i Naturali, cerca ridurſi all'eſſer ſuo naturale, che ama il freddo, e non il caldo; e l'iſteſſo farebbero le legna, e l'olio ſe poteſſero; perche il fuoco è la loro diſtruttione; e però da quello ſi difendono più che poſſono, e lo diſcacciano, come ſi vede nelle legna verde; tanto è falſo, che volendo egli partire, e volarſene alla ſua sfera, ſi sforzino di tenerlo ſeco. ideſt:

[r] nu. 40.

Vlterius videmus nos aliquando ignem eſſe in ferro, & poſt aliquod ſpacium temporis, extingui ſponte, ſed quid inde illum abire fecit? num quia non adfuit amplius humidum, quo retineretur? quid ergo rurſus idem ferrum in fornace poſitum, inflammatur iterum, & conſeruat etiam æquali tempore ignem? Forſan in fornace acquiſiuit humiditatem, qua poſſet ignem retinere? quinimmo in ea ſiccius euaſit. Non igitur a ferro retinetur ignis, ſed expellitur. Quia res omnis pro virili ſtudet ſuæ conſeruationi; ferrum igne conſumitur; ergo non tentat illum detinere ſecum, ſed pro viribus ipſum repellit, & vt aiunt Phyſici, ſtudet reducere ſe ad ſuum ſtatum natura- A *lem, qui frigido gaudet, non calido; & idem efficerent ligna, & oleum, ſi valerent; quia ignis eſt eorum deſtructio; quare ab iſto ſe pro viribus defendunt, & ipſum expellunt; vt apparet in lignis viridibus; adeo falſum eſt, quod abire geſtientem, & ad ſuam ſphæram anhelantem conentur ſecum retinere.*

LIC. Plato tria poſuit ignium genera, prunam, flammam ex ea manantem, & lumen a flamma proueniens: verba Platonis in Timæo ſunt, ex Cornari verſione: B *Poſt hæc vero conſiderare oportet, Ignis genera multa eſſe, velut eſt flamma: & quod a flamma diſcedit, & non quidem vrit, ſed lucem oculis exhibet: & quod flamma extincta, de ipſa in ignitis corporibus relinquitur.* Quæ quidem ignium ſpecies, potiſſimum flamma, & pruna, de quibus agimus in præſentia, differunt eſſentialiter ab inuicem etiam in Peripato; nam Ariſtoteles ponit flammam eſſe corpus cum prædominio aeris & ignis, dum ait: [ſ] *Confeſſa autem & ſen-* C *ſui ignis generatio: maxime enim ignis flamma; hæc autem eſt fumus ardens: fumus autem ex aere & terra:* proindeque plus aeris quam terræ particeps, ſecus enim non aſcenderet de loco terræ. Carbonem autem ac prunam ponit aeris, ac fumi propemodum expertem, tum videns non attolli ſurſum, ſed humi iacere, tum aſſerens, [t] *Carbonabilia eſſe quæcumque inflammabilium habens plus terræ quam fumi.* Quinimmo metalla D licet ignita prunam referant quoquo pacto, tamen nullo modo ſunt inflammabilia, quum liquabilia ſint Ariſtoteli ſtatim aſſerenti: *Adhuc autem quædam liquabilia exiſtentia non inflammabilia ſunt, velut æs: & inflammabilia non liquabilia, velut lignum: alia autem ambo, velut thus. Cauſa autem eſt, quia ligna quidem ſimul totum habent humidum, & per totum continuum, vt peruratur; æs autem ſecus vnamquamque quidem partem,* E *non continuum autem, & minus quam vt flammam faciat: thus autem hac quidem ſic, hac autem illo modo habet. Inflammabilia autem ſunt exhalabilium quæcumque non liquabilia ſunt.* Itaque ferrum igniri quidem poteſt, & igne liquari, ſed non inflammari, ſeu flammam concipere, ac emittere de ſe. Nos igitur agentes de lucernæ flamma, non autem de carbone myxi, minime lædimur ab obie-

[ſ] 2. de gen. t. 28.

[t] 4. meteo. ſu. 3. c. 47.

ctis

ctis Viri Cl. de ferro candente, quod inter inflammabilia locum non habet, ſicuti nec æs; quum vtrumque ſit igne liquabile. Deinde ferrum ignitum poſt aliquid temporis extra fornacem extinguitur non vnica ratione, vt videtur ſupponere Vir Cl. ſed gemina; vna quidem eſt, quia ſenſim ſine ſenſu metalli propria humiditas ſecundum partes tenuiores halat vna cum ignis portione inadſpectabili in halitus raritate inconſpicuos, qui quidem igniti procreant in aere proximo calorem igneum, ſed non lumen vllum viſibile; quod nonniſi denſiori materia nititur: partes vero metalli humidæ denſiores vna cum terris extinguunt contrarium ſibi ignem in eodem ferro degentem; qui quidem extinguitur non auolans a ferro ſurſum ab aere contrario vt prior; ſed in ipſo ferro a natiua ferri humiditate, ac frigiditate; quæ poſt victoriam de igne vetere ſuperſtes in ferro, poteſt iterum igniri, ſi denuo mittatur in fornacem: ſed repetita ferri noua ſæpius ignitione, tandem conſumpta ferri tota humiditate, remanebit ſcoria ſicca penitus & exſucca, quæ nunquam vlterius igniri poterit. Vere quidem res omnis per ſe primo ſtudet ſuæ conſeruationi; ferrumque procul a ſe tentat abigere ignem ſui corruptorem primario inſtituto; immo non tantum abigere, quantum ipſum deſtruere corrumpereque qualitatibus contrarijs, frigiditate ſcilicet ac humiditate, vt dicebam: ſed quia præter primas iſtas qualitates actiuas in ferro, vt etiam in ligno, & oleo, ſecundæ qualitates inueniuntur; & inter eas humiditati iuncta maxime viſciditas, & lentor, quumque viſciditatis atque lentoris proprium ſit & naturale munus, vincire, præpedire, detinereque cuncta, quibus vniuntur, aſſociantur, & inferciuntur quoquomodo: nihil eſt mirum, nihil eſt inconueniens, ignem a ferri frigiditate, ac humiditate, veluti contrarijs naturæ ſuæ, quæ calido & ſicco nititur, pelli, & extingui; ſimul & a lentore, viſciditateque ſecundis qualitatibus humori ſuo iunctis, ceu compedibus retineri, præpedirique deorſum apud nos, alioqui ſponte ſurſum aſcenſurum ad ſuam propriam regionem. Non ne videmus aquam feruentem, quo tenuior

A eſt, minusque lentoris particeps, ac viſciditatis expers, citius refrigerari, & calorem igneum a ſe propellere: contra denſiorem magisque viſcidum, & lentum, diutius inuiſum & inimicum contrariumque ſibi calorem igneum in ſe retinere; quem non ita facile vincere poteſt, ac a ſe propellere, vtputa ſibi penitius implexum, arcteque ſibi colligatum tenaci vinculo lentoris, & viſciditatis? certe teſtimonio Hippocratis, B *Aqua, quæ cito calet, & cito refrigeratur, leuiſſima eſt*; leuiſſima vero eſt, vt ait in commento Galenus, quæ turbida non eſt, neque cœnoſa, ſed facile penetrat; adeoque viſcida non eſt, neque lenta. 5.aph.26.

ARE. Le coſe ſenza ragione, ancora che non habbiano intendimento, in quello però che appartiene alla loro conſeruatione, guidate dalla Natura ſi gouernano meglio di quello, che facciano gli huomini ſteſſi. Ma qual huomo sforzerebbe a ſtar ſeco foreſtiero, C che tutto lo diſtruggeſſe, e conſumaſſe? anzi chi non procurarebbe di cacciarlo quanto prima di caſa? Non è dunque credibile, che i miſti tengano ſeco per forza il fuoco, dal quale ſono conſumati, e diſtrutti; ma ſi bene, che procurino di ſcacciarlo a più potere. ideſt: *Res irrationales, etſi careant intellectu, in eo tamen quod attinet ad earum conſeruationem, ductæ a Natura, melius ſeipſas gubernant, quam agant homines ipſi. Sed quis* D *homo cogeret ſecum manere aduenam, qui totum ipſum deſtrueret, atque conſumeret? immo quis non procuraret eum quantocyus e domo pellere? Non eſt itaque credibile, miſta ſecum vi tenere ignem, a quo conſumuntur, & deſtruuntur; ſed potius procurare omni conatu ipſum a ſe repellere.*

LIC. Etſi non apte ducatur, neque neceſſarium argumentum ab actionibus voluntarijs hominum, ad operationes naturales rerum inanimatarum: attamen iſta ratio multipliciter elui po- E teſt; in primis enim homines in duas claſſes diuidit Ariſtoteles, quorum alij viuunt ex intellectu, ſiue ſecundum rationem: alij ex appetitu, ſicuti ſunt incontinentes, ac intemperantes: his tertius gradus adiungi poteſt eorum, qui ſanctitate clarent. Si de primis agamus, quis vnquam concedit, melius inanimata, & irrationalia ſe gubernare in ſui

conſeruatione quam homines? illa ſolum vniuſmodi functionem obtinent, qua ſe tueantur ab aduerſis; homo rationem obtinuit, qua mille ſibi comparare poteſt machinamenta ad ſui conſeruationem idonea: quod luculenter edocuit Ariſtoteles inquiens: *Anaxagoras igitur hominem prudentiſſimum omnium animalium eſſe ait, quoniam vnus omnium manus obtinet. Sed recta ratio exigit, vt quoniam prudentiſſimus omnium eſt, ideo manus receperit; manus enim inſtrumentum ſunt; natura autem, vt homo prudens, ita tribuere ſolet cuique rem, qua vti poſſit: rectius enim tibia dabitur perito tibiæ, quam tibiam habenti peritia tibiæ addetur: rem enim minorem maiori, potiorique natura addidit, non maiorem nobilioremque minori. Quod ſi ita melius eſt; natura autem ex ijs, quæ fieri poſſunt, facere ſolet quod melius ſit; homo non propter manus prudentiſſimus eſt; ſed quia prudentiſſimus omnium animalium eſt, ideo manus obtinet. Qui enim prudentiſſimus eſt, recte plurimis vti inſtrumentis poteſt: Manus autem eſſe videtur non vnum inſtrumentum, ſed multa; eſt enim, vt ita loquar, inſtrumentum ante inſtrumenta: Natura igitur ei, qui artes plurimas recipere poteſt, manum reddidit, quæ ad plura inſtrumenta vtilis eſt. Qui autem hominem non bene, ſed deterrime omnium animalium conſtare aiunt; nudum enim, atque inermem creatum referunt; non recte ij ſentiunt. Cetera enim animalia vnum auxilium habent, idque nullo pacto poſſunt permutare; ſed quaſi calceata ſemper dormire, ac omnia agere, nec veſtitum vnquam deponere pleniorem, neque arma mutare, quæ ſemel acceperint, neceſſe eſt: at homini multa habere auxilia licet, eaque ſubinde mutare: arma etiam, quæ velit, & vbi velit, capere poteſt: manus enim & vnguis eſt, & vngula, & cornu, & haſta, & enſis, & quodvis aliud genus armorum, aut inſtrumentorum; quippe quæ omnia hæc ſit, quoniam omnia & ſumere poteſt, & tenere* &c. At vero hic homo prudentiſſimus non adeo ſui, ſuorumque conſeruatur auarus eſt, ſed non raro ſua perdit, ſeque morti tradit rationabiliter: non ne periclitans de vita recte proijcit in mare cuncta ſua bona, ne cum illis ſubmergatur, ſed nudus euadat e naufragio? non ne pulchrum, & optimum eſt mori pro ſalute patriæ? non ne turpe nimium eſt hoſti terga dare, vitamque turpem glorioſæ morti præponere? ſic Ariſtoteles; [u] *Ille itaque proprie vir fortis dicetur, qui circa præclaram mortem impauidus fuerit, circaque ea quæ mortem afferunt, quum proxima ſunt; eiuſmodi autem maxime ſunt, quæ in bello occurrere conſueuerunt. verumtamen & in mari & in morbis vir fortis impauidus eſt.* At vero ſi ſermo ſit de viuentibus ex appetitu mortalibus (incontinentes, & intemperantes dico) quis ignorat pleroſque ſcortum alere lue gallica male confectum, a quo ſciunt ſe priuari ſanitate, pecunijs, & honoribus? dicit incontinens apud Poetam,

Video meliora, proboque: deteriora ſequor.

Itidem ſi viros frugi ſanctitate claros conſulamus, non ne Sanctus Vir optabat mori, qui dicebat, *Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto?* non ne dolebat ſe diu vitam agere Dauid inquiens, [x] *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt?* non ne dixit adoleſcenti, quærenti vitam perfectam IESVS: [y] *Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo, & veni, ſequere me?* cum aliquo iſtorum compara Lucernam, cuius finis eſt, vel cum ſui detrimento mortalibus inſeruire. Sed phyſice: non ne miſta cuncta, potiſſimumque perfecta conſtituta ſunt ex quatuor elementis, adeoque corpora noſtra ſunt ab interno principio corruptibilia, quoniam in ipſis ignea portio, quæ calidum naturale dicitur, aſſidue conſumit humidum radicale? Theoriam iſtam ab Ariſtotele deductam [z] a nobis videre potuit Vir Cl. potiſſimum eius verbis allatis: [a] *Naturale calidum primum concoctiuum conſumit materiam, in qua eſt.* Sed quis hominum a ſe pro virili ſtudeat excutere calidum naturale, niſi fatuus ſit, etſi ſciat ſe ſenſim ab illo conſumi, & demum corrumpi? ſed homini præſtat calidum id in ſe retinere, ſine quo viuere nequit, licet ab eo ſenſim ſine ſenſu deſtruatur aſſidue; quia ſatius eſt demum poſt longam vitam interire, quam abiecto calore ſtatim occidere: ſic omnino miſta quæcunque naturaliter appetunt ſibi ſuam portionem igneam diu conſer-

4. de part. c.10.

[u] 3. eth.

[x] Pſ. 119.

[y] Matth.

[z] de Lucern. c. 28.

[a] 4. de part. c. 3.

ſer-

ſeruare, ſine qua conſiſtere nequeunt; etſi iugiter ab illa depaſcente ſubſtantiam humidi radicalis tandem abſumantur atque corrumpantur: Quum enim corruptibilia ſint in indiuiduo, phyſice non appetunt eſſe ſemper, at ad vltimum æui ſui peruenire; qui terminus actione caloris procuratur, humidum conſumentis; nec ideo phyſice poſſunt, aut debent interitum ſibi ſuum accelerare caloris proprij expulſione, ſed ipſum calorem anxie retinere debent ad ſuæ durationis diuturnitatem. ARE. Di

.41. „ più, ſe il fuoco non per nutrirſi, ma perche è ritenuto dal legno, in quello ſi ferma: che vuol egli dire, che conſumata vna parte del legno, egli non ſe ne vola, ma più toſto attende a conſumar l'altra parte, ancora che gli ſia neceſſario a queſto fine diſcendere? Forſe è il legno, che lo tira a baſſo, per farſi abbruciare? anzi è il fuoco, che diſcende, e ſi muoue in qualſiuoglia parte, per ritrouar cibo, & eſſendo in vna lucerna, egli tira a ſe l'olio, per conſumarlo; che ſe foſſe contra ſua voglia dall'olio trattenuto, conſumato quel poco, che nel lucignio ſi ritroua, ſubito ſe ne volerebbe in alto, e non tirerebbe a ſe dell'altro olio, che lo legaſſe. id eſt: *Inſuper, ſi ignis, non vt nutriatur, ſed quia detinetur a ligno, in iſto firmatur: cur iam conſumpta vna ligni parte, non euolat ignis, ſed potius incumbit alij parti conſumendæ, licet ad hoc illi neceſſe ſit deſcendere? Forſan a ligno deorſum trahitur ignis, quo comburatur? immo deſcendit ignis, & mouetur in quamlibet partem, vt inueniat cibum: & exiſtens in lucerna, trahit ad ſe oleum, vt illud abſumat: nam ſi violente retineretur ab oleo, poſteaquam abſumpſiſſet paucum id, quod in myxo continetur, ſtatim euolaret in altum, nec ad ſe traheret aliud oleum, a quo vinciretur.* LIC. Hanc dubitationem plane ſoluit Ariſtoteles in-

e iu.& ſen. quieſcens, [c] *Ignis autem perſeuerat ſemper fiens & fluens, ſicut fluuius: ſed latet propter velocitatem.* Nimirum ratio Viri Cl. ſupponit, permanere ſemper eundem ignem numero, qui prius combuſſit vnam ligni, ac olei partem; qua combuſta tum deſcendat ad aliam ligni partem abſumendam, tum attrahat ad ſe partem aliam olei comburendam. Sed res aliter ſe habet, quia ignis flamma

A non permanet vllo tempore idem numero, ſed ſemper nouus efficitur; quod alibi quoq; poſuerat Ariſtoteles, aiens; [d] *Hoc autem non eſt ſimile; Flamma enim propter continuum humidum, & ſiccum, quæ permutantur, fit, & non alitur: non enim eadem exiſtens permanet vllo tempore, vt ita dicam.* Quare flamma, quæ conſumpſerit vnam portionem ligni, vel olei, cuius glutine detinebatur, illico ſurſum volat, ſed in ſuo digreſſu tan-

[d] 1. meteo. lu.1.c.2.

B gens aliam partem humidi ſibi continuam, ob ſui maximam actuitatem, illico vertit in flammam nouam ſibi conſimilem, quæ pariter aliam eodem pacto deinceps; at ob celeritatem huius mutationis, & ſimilitudinem naturæ prioris ignis cum ſuccedente, ſenſus non diſcernit iſtos plures ignes inuicem ſibi ſuccedentes eſſe; putatque falſo vnum & eundem numero ignem, qui vere multiplex eſt; & permanere veterem, qui ſemper nouus oritur; & ad mate-

C riam inferiorem deſcendere, qui ſurſum aſcendens in inferiori materia, quam tangit in termino ſui aſcenſus, nouum ſibi conſimilem velociſſime producit; & ignem ad ſe nouum oleum attrahere, quum viciſſim oleum ad conſumpti locum ſponte contendat ob ſui viſcidi-tatem & continuitatem vnius ſuperficiei; qua ratione monuit Ariſtoteles per ſiphonem, ſeu alembicum, cucurbitulæve vas ignitum aquam, vinumque to-

D tum aſcendere ſurſum, & vas exinaniri, ſcribens in hanc ſententiam, [e] *In ſua igitur regione vnumquodque eorum, quæ grauitatem habent, ac leuitatem, grauitatem habet: terra autem in omnibus grauitatem habet, leuitatem autem non habet, niſi in ijs, quibus ſupereminet. Quapropter ſi ſubtrahatur, fertur in id, quod deinceps eſt, aer quidem in regionem aquæ, aqua autem in eam, quæ eſt terræ; ſurſum autem in eam, quæ ignis eſt, ablato igni, non*

[e] 4.cæl.t.39.

E *feretur aer, niſi vi; quemadmodum & aqua trahitur, quum fuerit ſuperficies vna, & velocius traxerit quis ſurſum, quam ſit latio, qua fertur aqua deorſum. Neque aquam in eam, quæ aeris, niſi vti nunc dictum eſt: Terra autem hoc non patitur, quoniam non eſt vna ſuperficies: Quapropter aqua quidem in vas ignitum trahitur, terra autem non.* Sed ſi ſpectemus eam humorum deſtillationem, quam Chi-

mici per filtrum appellant, aſpicientes ex vno vaſe pleno per lintei fruſtum ſenſim permeare ſponte liquorem in aliud vas, in quod propendet apex illius lintei; facile noſcemus e plena lucerna pariter non ardente per papyrum prominentem ſpõte totum oleum vel e fundo vaſis aſcendere ad locum ellychnij, & inde deſcendere ad infra locatam aliam lucernam. Quare vel in ardente lucerna ſemper oleum ad flammulam per ellychnij corpus aſcendit, non attractum ab igne, ſed ſua ſponte fertur ob continuitatem ſuæ ſuperficiei, viſciditatemque ſubſtantiæ, veluti per filtrum atque ſiphonem. ARE. Più auanti, Se l'humido è contrario al fuoco, come può eſſere che ſeco ſi vniſca, e da lui ſia tenuto, e ſtrettamente legato il fuoco? L'vnione ſi fà fra le coſe ſomiglianti, e non fra le contrarie; & è coſa molto ſtrana il dire, che le legna, e la paglia, & i metalli, e tutti quaſi gli altri miſti, habbiano queſta forza di attaccarſi al fuoco, e ritenerlo; veggendo noi, che non hanno queſta virtù di attaccarſi a qualſiuoglia altra coſa. ideſt: *Vlterius, ſi humidum eſt contrarium igni, quomodo fieri poteſt, vt illi vniatur, & ab eo retineatur, & arcte vinciatur ignis? vnio fit inter ſimilia, non inter contraria: & admodum extraneum eſt dicere, ligna, & paleas, & metalla, & omnia fere alia miſta, obtinere vim iſtam ſe ſe igni conglutinandi, & ipſum retinendi; quum videamus ea non habere vim iſtam ſe coniungendi rebus quibusque ceteris.* LIC. In primis humiditas formaliter non eſt, quæ vinciat, & retineat ignem, ſed viſciditas & lentor, humori coniunctæ, quibus compedibus ignis humori conglutinatur. Deinde vero falſo ponitur vnionem non eſſe contrariorum, ſed tantummodo ſimilium; quum elementa contraria ſint inter ſe, ac in miſto ſint inuicem vnita; quumque definiat Ariſtoteles [f] miſtionem eſſe miſcibilium alteratorum vnionem, qui nuperrime dixerat, miſcibilia eſſe inuicem contraria: verba Magiſtri ſunt: [g] *Manifeſtum eſt igitur, quod hæc miſcibilia ſunt, quæcumque facientium contrarietatem habent: hæc enim ſunt ab inuicem paſſiua.* & mox. [h] *Sed miſcibile quidem eſt, quando facile terminabile exiſtens paſſiuum fuerit, & actiuum, & tali miſcibile. Miſtio autem eſt miſcibilium alteratorum vnio.* Supra vero late [i] docuerat, alterationem eſſe ſolum inter contraria; paſſibilia pariter & actiua non eſſe niſi contraria. Nec extra rationem eſt, ignem qui [k] ſubtiliſſimarum partium eſt, permeare ligna, paleas, metalla, & omnia fere alia miſta; proindeque ab iſtorum humiditate viſcida & lenta, veluti glutine præpediri, retinerique ignem ſibi alligatum; quod non euenit rebus alijs, quæ craſſiorum partium non permeantes miſtorum illorum ſubſtantiam, ad ipſorum intimam humiditatem non perueniunt, qua vinciri valeant. ARE. Finalmente dalla generatione del fuoco argomentar poſſiamo la ſua conſeruatione; eſſendo che l'iſteſſe cagioni, che producono vna coſa, non poco gioueuoli ſono alla ſua conſeruatione. Se dunque il fuoco diſcendeſſe quà giù dalla ſua sfera, tiratoui da miſti, io veramente direi, che parimente vi ſi manteneſſe legato, & impedito di più ritornarui; ma tutto l'oppoſto accade, che il fuoco ſi genera, conuertendoſi in lui i miſti; adunque nell'iſteſſa maniera egli ſi conſerua, e queſta è quella, che noi chiamiamo nutritione. ideſt: *Tandem a generatione ignis argumentari poſſumus illius conſeruationem: quum eædem cauſæ, quæ rem aliquam producunt, non parum conferant eiuſdem conſeruationi. Si ergo ignis huc e ſua ſphæra deſcenderet, attractus a miſtis; equidem aſſererem, illum pariter hic detineri ligatum, & impeditum ad illuc amplius redeundum: ſed totum oppoſitum euenit, quia ignis generatur per conuerſionem miſtorum in illius naturam; igitur eodem modo conſeruatur ignis; & iſta eſt, quam nos appellamus nutritionem.* LIC. Neque ſemper eadem cauſa generans conſeruat rem ab ſe genitam: calor ex humido terræ circumfuſo vapores [l] generat, & in altum extollit; quos vlteriori actione diſcutit atque corrumpit. Neque ignis conſeruatur miſtis, ex quibus gignitur, quia flamma ſemper fit noua, nec vetus conſeruatur vllo tempore, vt ex Ariſtotele [m] notauimus antea. Neque nutriri poteſt etiam metaphorice, quod non permanet vllo fere tempore, ſed eſt in continuo fieri; quod enim alitur, eſt:

[f] 1. de gen. t. 90.
[g] tex. 89.
[h] tex. 23.
[i] tex. 50. & ſeqq.
[k] 3. cæl. 1.
[l] 1. meteor. ſu. 1. c. 1. & ſequentib.
[m] 2. meteo. ſu. 1. c. 2. De iu. & ſen. c. 3.

eſt: ſicut etiam id, quod quomodocun-
que conſeruatur; quia conſeruatio eſt
rei exiſtentis, atque permanentis. In-
ſuper conſeruatrix cauſa proprie refer-
tur ad effectricem; non autem ad mate-
rialem, quę pure paſſiua eſt, nihil agens;
ignis vero ſe habet erga humidum vt
actiuum erga patiens: Quare non con-
ſeruatur ignis humido vlla ratione.

Tolluntur Areſianæ reſponſiones ad argu-
menta negantia nutritionem igni.
Cap. II.

POſt hæc Vir Cl. adhibere nititur ſo-
lutiones ad argumenta, quæ de-
duxerat ex opere meo, negantia nu-
um.34. tritionem igni: dicens, ARE. [a] Pro-
» ua queſto ſuo detto: prima, perche il
» nutrirſi è proprio de' viuenti; & è coſa
» chiara, che non è viuente il fuoco.
um.42. » [b] Non ſarà difficile il riſpondere a gli
» argomenti dell'ingegnoſo Liceto con-
» tra la neceſſaria nutritione del fuoco.
» Alla prima riſpondiamo, che veramen-
» te il fuoco non ſi nutriſce di quella nu-
» tritione, che è propria di viuente; eſ-
» ſendo che non creſce per ogni parte,
» come eſſi fanno; ma ſi dice nutrirſi lar-
» gamente per vna certa analogia, e pro-
» portione: che ſe egli intendeua im-
» pugnar la propria nutritione, non ac-
» cadeua ſi affaticaſſe; perche niun Filo-
» ſofo la concede al fuoco: ſe l'impro-
» pria, non douea valerſi di queſto argo-
» mento de' viuenti. hoc eſt: *Probat hoc*
» *ſuum dictum, primo, quia nutriri eſt pro-*
» *prium viuentium; & clarum eſt, ignem*
» *non viuere. Non erit difficile reſpondere*
» *rationibus ingenioſi Liceti contra neceſſa-*
» *riam nutritionem ignis. Ad primam re-*
» *ſpondemus, vere ignem non ali ea nutri-*
» *tione, quæ viuentis eſt propria; quia non*
» *augetur omni ex parte, vt viuentia faciunt.*
» *Sed ignis ali dicitur large, per quandam*
» *analogiam & proportionem. Quod ſi pro-*
» *priam nutritionem intendebat impugnare;*
» *non oportebat eum laborare, quia nullus*
» *Philoſophus illam igni concedit. Sin au-*
» *tem impropriam, non debebat vti hoc ar-*
» *gumento viuentium.* LIC. Intentio
mea fuit, ad vbertatem doctrinæ, nu-
tritionem omnem igni penitus interdi-
cere; propriam, & impropriam; qui
viderim Ariſtotelē reprehendere Phi-
loſophos, qui nutritionem propriam
igni concedebant, & in nobis, & extra
nos: verba Magiſtri clariſſima ſunt, an-
tea quoque relata; nam agens de nu-
tritione propriiſſime dicta, ſcribit in
hanc ſententiam: [c] *Videtur autem qui-* [c] 2. de an. t. 40.41.
buſdam ignis natura ſimpliciter cauſa nu-
tritionis & augmentationis eſſe; etenim ip-
ſe videtur ſolus corporum aut elementorum
ali, & augmentari: vnde & in plantis, &
in animalibus putabit vtique quis, hunc
eſſe id, quod operatur. Hic autem concau-
ſa quidem quodammodo eſt, non tamen ſim-
pliciter cauſa; ſed magis anima. Ignis
enim augmentum in infinitum abit, quo-
uſque fuerit combuſtibile: natura autem
conſtantium omnium terminus eſt, & ra-
tio magnitudinis, & augmenti: hæc autem
animæ ſunt, ſed non ignis; & rationis ma-
gis, quam materiæ. Quin & in [d] Me- [d] 2. meteo. lu. 1. c. 2.
teorologia late diſputat aduerſus He-
raclitum, & alios antiquos exiſtimantes
Solem eſſe ignem; & ignem omnem ali
humido; probans ignem proprie non
ali humido, quia non permanet, ſed
fit ſemper nouus ex humido; dicens:
Flamma enim propter continuum humi-
dum, & ſiccum, quæ permutantur, fit, &
non alitur: non enim eadem exiſtens, per-
manet vllo tempore, vt ita dicam. Circa
Solem autem impoſſibile eſt hoc accidere:
quoniam, ſi alitur quidem eodem modo; ſi-
cut illi quidem dicunt, palam quod & Sol
non ſolum, ſicut ait Heraclitus, nouus
quotidie eſt, ſed ſemper nouus continue.
Si ergo vitio non datur Ariſtoteli, quod
aduerſum Antiquos probauerit tum
ignem non ali proprie dicta nutritione,
tum Solem improprie non ali, ſicut
ignis: cur me culpat V. Cl. qui Ariſto-
telem imitatus probaui nutritionē igni
non conuenire, nec propriam, nec ana-
logicam? ARE. Secondo, ſe fuſſe »
neceſſario il nutrimento al fuoco, nella »
propria sfera ſotto al concauo della »
Luna, egli non potrebbe ſenza di lui »
mantenerſi; eſſendo quegli dell'isteſſa »
natura, che è queſto noſtro; e pur iui »
ſi conſerua ſenza cibo, come da tutti »
ſi concede. ideſt: *Secundo, ſi neceſſarium* »
eſſet alimentum igni, in propria ſphæra ſub »
concauo Lunæ non poſſet ſine eo conſeruari; »
quum ſit ille ignis eiuſdem naturæ cum hoc »
noſtro; & tamen ibi conſeruatur ſine cibo. »
LIC. Iam audiamus reſponſionem
ad

ad hoc argumentum. A R E. Al ſecondo, riſpondo, non ritrouarſi fuoco ſotto al concauo della Luna, come diffuſamente prouato habbiamo nelle noſtre queſtioni Filoſofiche già molto tempo ſtampate: ma s'egli ſtima, che vi ſia, e che vaglia l'argomentare dall'vno all'altro; perche dunque, dirò io, quello non riluce, come queſto noſtro? come non è viſibile? come non genera altro fuoco? dirà forſe, perche è più raro: ma la fiamma è più rara del carbone, e pure più riſplende. Poi perche non valerà parimente l'argomento, che ſe qui non ammette rarità, che gli toglia lo ſplendore, non debba parimente non ammetterla nella ſua sfera? Di più ſe la luce non conuiene al fuoco nella ſua sfera, oue ha l'eſſer ſuo più perfetto, che in altro luogo; adunque non gli è cõnaturale, nè di perfettione; ma come dunque l'acquiſta qui fra di noi? e come la luce, che è qualità perfettiua, & non corruttiua, non ſi de dire, che perfettione gli arrechi? hoc eſt; *Ad ſecundum reſpondeo, Non inueniri ignem ſub concauo Lunæ, vt late probauimus in noſtris Quæſtionibus philoſophicis iam dudum editis. At ſi putat ipſe ibi reperiri, & ab vno ad alterum ignem argumenta valere; cur ergo, dicam, ille non effulget, vt iſte noſter? cur non aſpicitur? cur non generat alium ignem? dicet forſan, quia rarus: ſed flamma eſt rarior carbone, quo tamen magis effulget. Poſtea, cur non valebit pariter argumentum, quia ſi hic non admittit raritatem, quæ ſpoliet eum ſplendore, non debeat itidem eam non admittere in ſua ſphæra? Inſuper, ſi lux non conuenit igni in ſua ſphæra, vbi habet eſſe magis perfectum, quam in alio loco; igitur illi non eſt connaturalis, neque perfectionis, ſed quomodo ergo lucem acquirit hic apud nos? Et quomodo lux, quæ eſt qualitas perfectiua, & non corruptiua, dici non debet igni perfectionem afferre?* L I C. Ignem inueniri ſub concauo Lunæ contra Cardani rationes oſtendi fuſius in eodem opere [e] De Lucernis Antiquorũ; qua theoria redargui poſſunt alibi poſita obiecta Viri Cl. Profecto poteſt argumentum deduci ab igne noſtrati ad ſuperum, & viciſſim, penes attributa ſolum eſſentialia, non item penes accidentalia; quæ poſſunt eſſe

[e] l.4.c.34.

A diuerſa in vtriſque. Quare non effulget ignis elementum propter maximam ſui raritatem, quæ viſum terminare, mouereque non poteſt; noſtras autem ignis hic materiam denſam obtinens, quæ viſum terminat, & mouet facile, conſpicuus eſt obtutui. Flamma quidem eſt carbone rarior, & eo ſplendidior aliam ob cauſam; etenim ſolum ignis in materia denſiori fulgidior eſt quando cetera paria ſunt, & il- B la denſitas maior non proueniat a cauſa ſplendorẽ minuente; ſi quidem flamma, quæ fumus ardens eſt, Ariſtotele [f] doctore, miſtum corpus eſt a prædominio aereum, ac terreum; ſed in quo cum multo aeris exceſſu pauca terra comperitur; vt ea ratio conuincit, qua videmus flammam & fumum aſcendere ſurſum, non obſtante telluris propenſione ac impetu ad locum inferiorem: Quare flamma cum aere multo paucam terram permiſtam obti- C nens, ab hac denſitatem nanciſcitur, qua viſum terminet; ab illo multo ſplendorem illuſtriorem. Sed in carbone viciſſim exiguus aer eſt, terra vero plurimum excedens; cuius exceſſu nimio ſicuti maiorem denſitatem in pruna, quam in flamma parit; ita ſplendorem ignis obſcurat, & impurat; quod terra de ſe fuſca ſit, & obſcuritatem efficiat in miſto. Dubio procul ignis hic apud nos detinetur ob participationem ele- D menti grauis, quo denſitatem obtinet, qua ſplendet viſibilis; at in ſua ſphæra purus nihil habet ſubſtantiæ grauis, a qua ſola naſcitur denſitas; raritas vero, & denſitas eſſentialia non ſunt igni, ſed accidentialia quædam attributa, quę ſingula poſſunt adeſſe igni, & ab eo abeſſe, præter illius corruptionem: Quare ignis apud nos ob materiæ grauis ac denſæ participationem non admittit ſummam raritatem, quæ ſpoliet eum viſibili ſplendore; ſed in ſua ſphæ- E ra, quo nihil denſum aut graue ferri poteſt, non admittit vllam denſitatem, qua fulgeat viſui, ſed ſummam obtinet raritatem, qua viſus aciem ſubterfugit neceſſario. Præterea vero poſſumus in igne duo conſiderare attributorum genera, eſſentialia, & accidentalia: profecto quoad eſſentialia ignis in ſua ſphæra obtinet eſſe perfectius quam

[f] 1. de gen. t.28.

in

in alio loco quoad attributa eſſentialia, quæ ſunt caliditas, ſiccitas, leuitas; non autem quoad accidentalia; quæ ſunt lux, atque ſplendor. Quæ quidem lux igni non eſt abſolute connaturalis; quum ea careat in ſuo loco naturali. Perfectiua quidem qualitas ignis eſt ſplendor; ſed illi accidentalis, adeoque non ſemper ineſt igni neceſſario. Sic omnino ſcientia eſt qualitas perfectiua mentis humanæ, non corruptiua, vt ait [f] Ariſtoteles; quum tamen ſcientia non ſit connaturalis animæ, quæ tanquam [g] tabula raſa nobis inditur ab initio noſtræ conſtitutionis; quæque maximam partem vitæ noſtræ degit in [h] deceptione, ac ignorantia. Quare lux, etſi perfectiua ſit qualitas ignis, non ideo connaturalis eſt igni, nec illi conuenit in ſua ſphæra neceſſario. Si qua vero ratione contigerit ignem in ſua ſphæra condenſari, protinus effulgebit in corpus mire ſplendidum; cuiuſmodi quandoque fieri noua ſidera, & cometas oſtendimus in opere [i] proprio. Immo ſi contingeret ad ignei elemẽti ſphæram aliquod impelli combuſtibile, ſtatim ex eo præexiſtens ibi nouum ignem procreabit; vt non raro fit in generatione meteororum ignitorum altiſſimorum. ARE. Terzo: Se il fuoco ſi nutriſſe, mancando il nutrimento, anch'egli morrebbe; ma noi l'oppoſto, dice egli, veggiamo; perche conſumato tutto l'humore di vna lucerna, noi veggiamo ſpiccarſi la fiamma pura, e ſalir in alto: ſegno chiariſſimo, ch'ella può mantenerſi ſenza humore, che la nutriſca. Al terzo [k] riſpondo, che veramente il fuoco manca, mancandoli il nutrimento, come per eſperienza ſi vede; & a quello, ch'egli dice, della fiamma, che in alto ſi alza, riſpondo, che quella fiamma non è ſenza nutrimento, che è il fumo, che ſeco ſale; e perche queſto toſto manca; ò diuien tale, che non può la fiamma ſoſtenere; però anche quella poco dura; come parimente ſi vede talhora la fiamma diſcendere, ſe a candela fumigante ſi accoſta; perche và ſeguendo il fumo, che dalla candela deriua. ideſt: *Tertio, ſi ignis aleretur, deficiente alimento, & ipſe deficeret; ſed nos oppoſitum, ait ille, videmus; quia conſumpto toto humore lucernæ,*

[f] 2. de an. t. 57.
[g] 3. de an. t. 14.
[h] 2. de an. t. 151.
[i] 3. de nou. aſtr. & com. c. 12.
[k] nu. 45.

A *conſpicimus inde ſegregari flammam puram, & in altum ſcandere; ſignum euidentiſſimum, ipſam ſeruari poſſe ſine humore, quo nutriatur. Ad quod reſpondeo, vere ignem deficere, dum ei deficit alimentum, vt experientia conſpicitur. Et ad obiectionem flammæ, quam ait in altum ſcandere, reſpondeo illam flammam non eſſe ſine nutrimento, quod eſt fumus, qui ſecum aſcendit; & quia iſte cito deficit, aut euadit eiuſmodi, vt nequeat flammam ſuſtinere, proinde quoque illa parum durat: ſicuti pari-* B *ter aliquando videtur flamma deſcendere, ſi ad candelam fumantem appropinquat; quia fumum ſequitur, a candela deriuantem.* LIC. Nihil alitur ſui ſubſtantia, ſed ſemper alimentum diſtinctum quid eſt a ſubſtantia rei quam nutrit; nam in eam nutritione commutatur; nihil autem in ſeipſum mutari poteſt; quum itaque fumus ſit flammæ ſubſtantia; nam Ariſtoteli definitur [l] flamma eſſe fumus ardens; *Confeſſa autem*, in- C quit, *& ſenſui ignis generatio; maxime enim ignis flamma: hæc autem eſt fumus ardens: fumus autem ex aere, & terra.* Quare ſi flamma nutriretur, non fumo, quo conſtituitur, ſed humido aqueo rei combuſtibilis, qua in fumum vertitur, aleretur. Flamma vero ſuperior fumigantem inferiorem lucernam accendit, non quia vetus ignis per fumum deſcẽdat ad lucernam; ſed quia nouum ſemper ignem generat ex aſcendente fu- D mo; licet ſenſui videatur deſcendere, non alius & alius ignis fieri; quam theoriam expreſſam habemus ab Ariſtotele ſcribente, [m] *Dubitabit enim aliquis, vtrum veluti quæ ſub lucernis poſita exhalatio a ſuperiori flamma accendit inferiorem lucernam: (mirabilis enim & huius velocitas eſt, & ſimilis proiectioni, ſed non vt alius, & alius fiat ignis:) an proiectiones eiuſdem corporis ſunt diſcurſus. Videtur itaque propter ambo; etenim ſic, vt quæ a lucerna fit: & quædam, quia expel-* E *luntur, proijciuntur.* Quum inferius aſſeueret: [n] *Flamma enim propter continuum humidum, & ſiccum, quæ permutantur, fit, & non alitur: non enim eadem exiſtens permanet vllo tempore, vt ita dicam.* & alibi: [o] *Ignis autem perſeuerat ſemper fiens, & fluens, ſicut fluuius: ſed latet propter velocitatem.* Quæ duo loca tollunt plurimas inſtantias Areſianas. Præte-

rea

[l] 2. de gen. t. 28.
[m] 1. meteo. ſu. 2. c. 1.
[n] 2. meteo. ſu. 1. c. 2.
[o] de iuu. & ſen. c. 3.

rea quomodo poſſit ignis deſcendere, A qui leuiſſimus eſt, nullius omnino particeps grauitatis; cuius vnius proprium eſt deſcendere? An dicet, ad alimentum deſcendere? proprium eſt animalium ad alimentum progredi: plantæ nutrimento indigentes, ad illud non deſcendunt; ſed ipſum e terra ſurſum attrahunt ad ſua cacumina nutrienda; quomodo ergo flamma, quæ viuens non eſt vllo modo, nec alitur propria nutritione deſcendet ad nutrimentum B inferiore loco ſeruatum? nullatenus.

„ ARE. Quarto, Neſſuno de gli altri „ elementi ha biſogno di cibo; adunque „ nè anche il fuoco, il quale è molto più „ nobile di loro. Al quarto riſpondo, „ attribuirſi la nutritione al fuoco, non „ perche egli ſia più ignobile de gli altri „ elementi; ma perche è più nobile, e ſi „ auicina più alla natura de' viuenti, de' „ quali è propria la nutritione; & ha tan„ te altre conditioni diuerſe da gli altri „ elementi, che non è merauiglia, che C „ anche in queſto del nutrirſi ſia da loro „ diuerſo. Et ſe dirai, i miſti ſono più „ nobili del fuoco, e pur non ſi nutriſco„ no: Riſpondo, ne' miſti predominar „ gli altri elementi; e però ſeguir la natu„ ra loro di non nutrirſi; la doue ſe miſto „ vi è, in cui il fuoco predomini; anch' „ egli alla maniera di lui haurà biſogno „ di nutrimento; e coſi i miſti, ne' quali „ gli altri elementi predominano, ſono „ in parte di lui più ignobili. hoc eſt: D „ *Quarto, Nullum aliorum elementorum in*„ *diget pabulo; igitur nec etiam ignis; qui* „ *multo nobilior eſt illis. Ad quod reſpon*„ *deo, attribui nutritionem igni, non quia* „ *ille ſit ignobilior alijs elementis; ſed quia* „ *nobilior eſt, & magis accedit ad naturam* „ *viuentium; quorum propria eſt nutritio: &* „ *obtinet ignis tot alias conditiones diuerſas* „ *ab alijs elementis, vt mirum non ſit in hoc* „ *etiam nutritionis attributo differre ab illis.* „ *Et ſi dicens, miſta ſunt igne nobiliora, quæ* E „ *tamen non aluntur. Reſpondeo, in miſtis* „ *prædominari alia elementa; & ideo ſequi* „ *naturam eorum, quæ non nutriuntur. Et* „ *ſi miſtum reperitur, in quo prædominetur* „ *ignis; & ipſum ad inſtar ignis indigebit ali*„ *mento; & ita miſta, in quibus alia ele*„ *menta prædominantur, ſunt ex parte igne* „ *ignobiliora.*

LIC. Nutritio ſemper arguit ignobilitatem quandam propriã, ex qua deprompſi meum argumentum, quam non attingit obiectio viri Cl. non enim de quacumque nobilitate tractaui, ſed de illa ſolum, quæ nutricationem reſpicit, ac excludit; profecto triplex ignobilitas ineſt ijs, quæ nutricationis indigent; vna quidem eſt, quia ſibimetipſis non ſufficiunt ad eſſe, ſed alijs indigent, ab alijsq. dependent: quis autẽ ignorat, nobilius eſſe non indigere alio, nec ab alio dependere, ſibique metipſi ſufficere; quam alimentis indigere? Altera ignobilitas eſſentialis eorum, quæ nutrimentis indigent, eſt, quia nutritio data eſt ad retardandam humidi radicalis conſumptionem a calore, vel etiam ſi placet ad reſtaurationem eius ſubſtantiæ, quæ defluxit ex alendo corpore, ac ipſi neceſſaria eſt ad proprias operationes ſuas rite obeundas, cui vero deficit ſubſtantia ad recte operandum, non ne imperfectum eſt, & habet ideo notam ignobilitatis? Tertia demum imperfectio, & ignobilitas in ijs, quæ nutriuntur, eſſentialis eſt; quia nutritio data fuit ab initio ſingulis animatis, vt augerentur, & augmento iuſtam organorum magnitudinem ſibi cõpararent, & ſemen prolificum gignerent, ad ſpeciei perennitatem conſeruandam per ſobolis propagationem; quod aperte nos docuit [p] Ariſtoteles [p] 3. de an. t. 59. inquiens: *Nutritiuam igitur animam neceſſe eſt habere omne, quodcumque viuit, & animam habet, a generatione vſque ad corruptionem. Neceſſe eſt enim, quod genitum eſt, augmentum habere, & ſtatum, & decrementum: hæc autem ſine alimento eſt impoſſibile. Neceſſe eſt igitur ineſſe nutritiuam potentiam in omnibus, quæ augmentantur, & diminuuntur.* & multo prius: [q] *Quare primum de alimento, &* [q] 2. de an. t. 34. *generatione dicendum eſt. Vegetatiua enim anima & alijs ineſt, & prima, & maxime communis potentia eſt animæ, ſecundum quam ineſt ipſum viuere omnibus. Cuius ſunt opera generare, & alimento vti. Naturaliſſimum enim operum, quæ in viuentibus, quæcumque perfecta, & non mutilata ſunt, aut generationem ſpontaneam habent, eſt facere aliud quale ipſum: animal quidem animal, plantam autem plantam, vt ipſo ſemper, & diuino participent, ſecundum quod poſſunt. Omnia enim illud appetunt, & illius gratia agunt omnia, quæ-*

quæcunque agunt ſecundum naturam. Ex quibus luce clarius eſt, quod etſi viuentia ſint nobiliora non viuentibus ob animæ participationem, vt ait Ariſtoteles, [r] nihilominus nutritio competit illis, quatenus ratione corporis obtinent multiplicem imperfectionem enarratam nimirum deperditionem celerem ſubſtantiæ, partium organicarum exilitatem ineptam ad vitæ functiones recte peragendas; quas initio ſtatim ab ortu promouere nequeunt apte. Quum autem ignis operationes propriȩ duȩ ſint, Ariſtotele [ſ] doctore, ſurſum aſcendere, ob leuitatem, & vrere, nouumque ignem procreare: nec ignis habeat aliquid in ſe quod ipſius ſubſtantiam abſumat; propterea ignis & ratione corporis eſt ſimpliciſſimus, puriſſimus, nobiliſſimus omnium elementorum; nec indiget alimento, quo vel humidi radicalis conſumptio retardetur; quum nihil in ſe retineat humidi radicalis: vel eius deperdita ſubſtantia reſtauretur; quum nihil perdiderit: vel acquirat per augmentum debitam corporis molem ad ſuas operationes recte obeũdas; quum minima quæuis etiam ſcintilla ignis in ortu ſuo ſtatim aſcendat ſurſum, & vrat, ignemque nouum faciliime generet ex pyrio puluere, ac alia qualibet materia combuſtibili vltimo ad ignem concipiendum diſpoſita: Quod edocet Ariſtoteles inquiens: [t] *Similiter autem hæc ſe habent & in phyſicis; frigidum enim potentia calidum eſt; quum autem fuerit mutatum, iam ignis eſt; vrit autem, niſi quid prohibeat, & impediat. Similiter autem ſe habet & circa graue, & leue: leue enim fit ex graui, vt ex aqua aer: hoc enim potentia primum, & iam leue eſt, & operabitur confiſtim, niſi quid prohibeat: actus autem ipſius leuis eſt alicubi eſſe, & ſurſum*, &c. Quum igitur ſimiliter atomus terræ, & aquȩ gutta, & aeris exilima portio ſuam naturam integram obtineant ſingula, qua poſſunt etſi puſilla proprias operationes obire, vt ignis fauilla; iam ſingula nullius alimenti, nutritionis, & augmentationis indigent; ac multo magis id competit igni, qui ſimpliciorem ac puriorem alijs naturam obtinet, ob ſui ſummam actiuitatem aliena cuncta ſibi permiſta conſumentem; quum alia ſint minus ſincera, vt ait Ariſtoteles: [u] *Et extrema quidem, & ſincera, ignis, & terra: media autem, & miſta magis, aqua, & aer.* Quin & ignis terra ſincerior eſt, eo etiã nomine, quo non poteſt illuc aſcendere quidquam aliqua ratione particeps grauitatis; quum in locum terræ facile deſcendat aqua, doctore [x] Philoſopho. Sic igitur alijs elementis nobilior eſt ignis, & illis minus indiget nutritionis; qua quum cetera careant, ignem eius immunem eſſe neceſſe eſt. Ex habitis aperte conſtat, alitionem viuentibus non eſſe neceſſariam propter ſui nobilitatem, quam obtinent ab anima; ſed ob ignobilitatem ac imperfectionem ſui corporis, quod in exili mole ac infirmitate membrorum non poſſunt proprias operationes obire: Ignem vero, & elementa cetera non indigere nutritionis & alimenti, quia ſuas functiones obeunt perfecte, quantulamcunque molem ſui corporis habuerint: & hac ratione, deducta ex corporis mole perfecta, nobiliora eſſe viuentibus elementa, quæ nutritionis indigent ob ternas imperfectiones corporis proprij ſuperius explicatas; quarum nulla eſt in elementis, & ſpeciatim in igne. Quin etſi differat ignis ab alijs elementis penes multas alias conditiones, quarum cauſas habet, quæ non inueniuntur in ceteris elementis; carentiæ tamen alimenti cauſa dependens ex perfectione corporis ſufficientis ad operandum in quãtulacumque mole, communis eſt igni pariter, & alijs elementis, vt viſum eſt, magiſque competit iſta perfectio igni, quam alijs; vnde ſi cetera ſine nutrimento conſiſtunt; igni pariter iſta conditio conuenire debet. De miſtis inanimatis quod additur: nec ego dixero eſſe nobiliora ignẽ, quantum ad propoſitas perfectiones attinet, quia ſuas operationes obeunt etiam in quantulacumque mole. Nec in ijs omnibus prædominantur alia elementa; nam exhalatio ſurſum de ſe ſcandens, a prædominio ignea eſt, quæ tamen nullo modo nutritur. Neque miſta ſecundum prædominium aquea, vt [y] metalla, & terrea, vti ſunt lapides, & alia foſſilia, carent in terræ viſceribus adulterina quadam nutritione, per iuxtapoſitionem nouȩ materiæ ad præexiſtentem appellata, quia iugiter augeri conſpiciuntur. Sulfuris item

[r] de gen. an. 1.
[ſ] phyſ.
[t] cit.
[u] de gen.
[x] 4. cœl. t. 39.
[y] 3. meteo. tu. 3.

A item ſubſtantia non alitur apud nos extra terram, quum tamen a prædominio ſit ignea; quum mirum in modum calefaciat, & ſiccet, facillimeque concipiat ignes, ac ocyſſime mutetur in ignem.

„ A R E. Quinto, l'alimento conſerua
„ le coſe nutrite, & accreſce loro le for-
„ ze; ma l'humore, che ſi dice eſſere nu-
„ trimento del fuoco, gli è contrario; on-
„ de ſpeuente l'eſtingue; altre volte lo de-
„ bilita; e non pure non aiuta le ſue ope-
„ rationi, ma anche le impediſce; poiche
„ non lo laſcia ſalire alla ſua sfera, con-
„ forme alla ſua naturale inclinatione;
[z] num.40. „ adunque non è ſuo nutrimento. [z] Al
„ quinto riſpondo auuenir al fuoco col
„ ſuo nutrimento quello, che parimente
„ auuiene a gli animali; a' quali ſe il nu-
„ trimento è ſouerchio, ò non bene ap-
„ plicato, cagiona infermità, e morte; e
„ coſi dico, che l'humido proportionato
„ alle forze del fuoco, e debitamente ap-
„ plicato non lo ſoffocherà mai, nè ren-
„ derà più debole; ma in ſouerchia quan-
„ tita, e non conueneuolmente applica-
„ to, non è merauiglia, che lo danneggi,
„ e ſoffochi. hoc eſt: *Quinto, alimentum*
„ *conſeruat res nutritas, & auget earum vi-*
„ *res; at humor, qui dicitur eſſe nutrimentum*
„ *ignis, ipſi contrarius eſt; vnde ſæpius ipſum*
„ *extinguit, alias ipſum debilitat; & non*
„ *adiuuat ipſius operationes, verum etiam il-*
„ *las impedit; quia non permittit illum aſcen-*
„ *dere ad ſuam ſphæram, iuxta ſuam natu-*
„ *ralem inclinationem; ergo non eſt ipſius ali-*
„ *mentum. Ad hoc reſpondeo contingere igni*
„ *ex ſuo nutrimento, quod pariter euenit ani-*
„ *malibus; quibus ſi nutrimentum nimium*
„ *eſt, vel non bene applicatum, affert infirmi-*
„ *tates, & mortem: & ita dico, humidum pro-*
„ *portionatum viribus ignis, & debite appli-*
„ *catum, nunquam ipſum ſuffocabit, neque*
„ *debiliorem reddet; ſed in nimia quantitate,*
„ *& non conuenienter applicatum, mirum*
„ *non eſt igni obeſſe, ac illum ſuffocare.*

L I C. Profecto valde mutilam, & diuerſam huiuſmodi meam rationem attulit Vir Cl. allatæque ſuam reſponſionem adhibuit, quæ nullatenus meæ rationi congruit; argumētum vero meum tale legitur in opere meo de Lucernis,

[a] lib.3.c.18. [a] *Præterea vero alimentum conſeruat ea, quæ nutriuntur, corundemque vires auget, ſubſtantiamque perficit ad ſua ipſius opera recte obeunda; vt monet [b] Ariſtoteles, e contra humor vim caloris eneruat, cuius eſt lima ſiccitas: igniumque naturam labefactat, cui eſt ſumme contrarius: & ſuo lentore flammæ alligatus humor illam vi deorſum hic apud nos in Lucernis detinet, ac impedit quominus ea expedite ſurſum ad proprias ſedes euolans aſcendat: Quare humor in Lucernis non eſt veluti nutrimentum flammulæ.*

[b] 2.de an. t.47.48. 3.de an.t.59.

Vnde non poſui humidum igni obeſſe multitudine ſua illum ſuffocans, ſed eſſentiali forma ſua, B quum calor ſiccitate acuatur, humiditate retundatur: nec de mala applicatione verba feci, ſed de lentore, quo humidum impedit ne ſurſum euolet ignis ad ſuas proprias ſedes. Deinde reſpondens non bene comparat ignem cum animalibus erga ſuum alimentum in propoſito Vir Cl. primo quidem, quia calor naturalis animalium igneus non eſt, ſed naturam obtinuit humidam; vnde poteſt humido nutrimento conſeruari, tanquam re ſibi conſimili; C ſed igneus calor ſiccus eſt, ſiccitateque nititur ſibi conſubſtantiali, ſine qua conſiſtere non poteſt; adeoque contrariam habet humiditatem, a qua extinguitur, aut labefactatur ſaltem neceſſario ſemper, etſi non ponatur in ſuperexcedenti quantitate. Naturalem vero caliditatem animalium non eſſe ſiccam, aut igneam, ſed humidam, mille locis cum vniuerſa Medicorum ſchola fatetur Galenus; id ipſum edocuit Ari- D ſtoteles, tum aſſerens: [c] *Ineſt enim in ſemine omnium, quod facit vt fecunda ſint ſemina, videlicet quod calor vocatur: idque non ignis, non talis facultas aliqua eſt; ſed ſpiritus, qui in ſemine ſpumoſoque corpore continetur*; modo calor halituoſus in ſpumoſo corpore contentus, humidus eſt, non ſiccus, vt igneus: tum dicens: [d] *Oportet autem accipere, quod animal eſt natura humidum & calidum, & ipſum viuere tale.* Sic igitur alimentum, E qua humidum, non eſt contrarium calori natiuo viuentium, ſed illi ſimile; quare ipſum conſeruat & vegetat: ſed lucernæ flammę ignis eſt natura ſua calidus & ſiccus; cui humor eſſentialiter contrarius eſt, & ſemper ipſum hebetat, ac eneruat formaliter; etſi potentior caliditatis actiuitas eludat actionem debiliorem humoris plerumque. Deinde vero calor animalium ſi comparan-

[c] 2.de gen. an.c.3.
[d] de long. bre.vit.c.3.

dus

dus eſt igni, non naturalis accipiendus A
eſt ille mitis atque blandus calor, quem
humidum eſſe cognouimus; ſed febri-
[e] 1.aph.14. & ſeqq. lis, quem & [e] Galenus, & [f] Auicen-
[f] l.4.c.1. nas definiũt igneum eſſe; quum ille fe-
brim ſtatuat eſſe conuerſionem natiuæ
caliditatis ad igneam; iſte conſtituat, fe-
brem eſſe calorem extraneum, accen-
ſum in corde, & procedentem ab eo
mediantibus ſpiritibus & ſanguine, per
venas & arterias in totum corpus: &
inflammari in ea inflammatione, quæ B
nocet operationibus naturalibus. Qua-
re calor animalium igni flammæ com-
paratus, eſt febrilis. At vero febrilem
hunc animalium calorem humido victu
extingui, non quantitate nimio, ſed pro-
portionato viribus ægri, & bene appli-
[g] 1.aph.16. cato, docet Hippocrates [g] inquiens:
Victus humidus febricitantibus omnibus
confert; ijs extinguendo febrem, non
quidem copia ſuperexcedente, quia il-
los enecaret ſuffocans; neque mala pręp-
paratione, & praua applicatione; quia C
cruditates, excrementitios humores
pareret, & morbum adaugeret; & mor-
tem etiam afferret; quum alibi doceat
[h] 6.epid. Hippocrates [h] intempeſtiuo tempore
cœnam aſſumptam interemiſſe morbo
laborantem: ſed victus humidus in quã-
titate debita ſumptus, & bene applica-
tus extinguit ſola ſui qualitate humoris
igneum calorem febris, qui ſiccus eſt;
nam humiditas & per ſe contrariam ſic-
citatem tollit, & hebetat aciem caloris D
ignei, quem ſiccitas acuerat. Si vero
quandoque Galenus, & Ariſtoteles
animantium calorem erga nutrimenta
compararunt igni lucernæ erga oleum,
id exempli gratia fecerunt, & cum vul-
go ſpuriam atque metaphoricam alitio-
nem quandam igni tribuerunt; nec in
exemplis veritas habetur, ſed ſolum rei
declaratio quædam, quæ per falſa etiam
exempla poteſt haberi; ſicuti conſtat ex
[i] 1.phy.t.76. Ariſtotele [i] *canem ex equo fieri* addu- E
cente in exemplum. Nos autem hic
argumenta conuincentia tractamus,
non exempla patefacientia; quibus nul-
lam vel infirmiſſimam ineſſe vim pro-
[k] 1.de an. t.24. bationis obſeruat [k] Themiſtius. Sed
& quis non videt ignem ardentis lu-
cernæ magis apte referre calorem ar-
dentis febris, quam mitem & ſuauem
[l] num.35. natiuum? A R E. Seſto, [l] ciò che ſi

nutriſce, ſi conſerua nel ſuo eſſere indi- »
uiduale, & è l'iſteſſo auanti, e dopò la »
Nutritione; ma il fuoco non ſi conſerua »
mai il medeſimo, eſſendo che, come in- »
ſegna Ariſtotele 1. de gen. t. 33. 35. il »
fuoco è a guiſa di vn fiume, che ſempre »
ſcorre; e la fiamma della lucerna conti- »
nuamente di nuouo ſi genera; onde »
molto bene diſſe Teofraſto, lib. de Igne, »
che il fuoco more nel ſuo natale. Al »
che riſpondo, ciò, che propriamente ſi »
nutriſce, douer mantenere l'eſſere ſuo »
proprio indiuiduale; ma non eſſer ciò »
neceſſario a quelle coſe, che impropria- »
mente ſi nutriſcono, come il fuoco. »
Appreſſo riſpondo, Non eſſer ſempre »
vero, che il fuoco non ſi mantenga il »
medeſimo. E' vero nella fiamma, per- »
che il fumo, che la mantiene, è ſempre »
diuerſo; quantunque per vn poco, an- »
che in lui ſi può dire, che la fiamma ſi »
conſerui; ma perche queſto tempo è »
breuiſſimo, meritamente ſi dice, che la »
fiamma non ſi conſerua l'iſteſſa; coſi »
ſuccedendo vna fiamma all'altra, co- »
me vna parte del fumo all'altra parte »
ſuccede. Non è all'incontro ciò vero »
ne' carboni, e nel ferro; perche ſe in »
queſti ſi eſtingueſſe vna volta il fuoco, »
chi ſarebbe, che di nuouo ve l'accen- »
deſſe? inſin dunque che egli vi dura, »
l'iſteſſo ſi de dir ſempre. Non ha dun- »
que forza contra di noi queſt'argomen- »
to; ma ſi bene contra di lui; perche ſe la »
fiamma della lucerna non è la medeſi- »
ma, come dunque dice egli, che è rite- »
nuta, che nõ voli alla ſua sfera? ſe foſſe »
ritenuta, certamente non ſcorrerebbe »
via a guiſa di fiume. Poi, ſe nuoua fiam- »
ma ſi genera, adunque nuouamente al- »
cuna altra ſoſtanza ſi corrumpe, non »
dandoſi generatione ſenza corruttio- »
ne; adunque non ſarà neceſſario, che ſi »
conſumi l'olio, da cui queſta nuoua »
fiamma ſi genera; ſi che non poteua »
egli addur coſa, che foſſe più contraria »
alla ſua opinione. ideſt: *Sexto, quod ali-* »
tur, conſeruatur in ſuo eſſe indiuiduali, & »
eſt idem ante & poſt nutritionem: ſed ignis »
non conſeruatur vnquam idem; quum, vt »
docet Ariſtoteles 1. de gen. t. 33. 35. ignis eſt »
ad inſtar fluuij, qui ſemper fluit; & flamma »
lucernæ continue denuo generatur: vnde »
perbene dixit Teophraſtus, lib. de Igne, »
ignem interire in ſuo natali. Ad quod ar- »

gumentum reſpondeo; Id, quod proprie nutritur, debere conſeruare proprium eſſe indiuiduale; ſed hoc non eſſe neceſſarium illis, quæ nutriuntur improprie, vti eſt ignis. Inſuper reſpondeo, non eſſe ſemper verum, ignem non permanere eundem numero: Id verum eſt in flamma, quia fumus, qui eam ſeruat, ſemper eſt diuerſus; etiamſi pauliſper etiam in eo dici queat, flammam conſeruari; ſed quia tempus hoc breuiſſimum eſt; merito dicitur, flammam non conſeruari eandem numero; ita ſuccedente vna flamma alteri, ſicut vna pars fumi ſuccedit alteri parti. Non eſt ex aduerſo id verum in carbonibus, & in ferro; quia ſi in iſtis extingueretur ſemel ignis, quid ipſum in ipſis accenderet iterum? quouſque igitur ignis in ijs adeſt, idem dici debet ſemper. Non habet ergo vim contra nos hoc argumentum: ſed vere contra Licetum; quia ſi flamma lucernæ non eſt eadem; quomodo igitur ait ipſe, illam detineri quo minus volet ad ſuam ſphæram? ſi detineretur, certe non efflueret inde ad inſtar fluuij. Poſtea, ſi noua flamma generatur; ergo de nouo quæpiam alia ſubſtantia corrumpitur; quum generatio non detur ſine corruptione; igitur non erit neceſſarium, abſumi oleum, ex quo iſta noua flamma generatur: Quare non poterat ipſe rem adducere, quæ magis eſſet contraria ſuæ opinioni.

LIC. Ariſtotelem ego laudaui primi dogmatis autorem 1. de gen. & corr. t. 33. 35. vbi docet, quod alitur, idem numero permanere toto tempore nu- D tritionis: non autem ſecundi, quo dicitur, Ignem ſemper nouum ex humore fieri, ac fluere, veluti fluuius; nam notaui dogma id alio loco poni, lib. de iuu. & ſen. c. 3. Circa primam reſponſionem, accipientes, quæ proprie nutriuntur, eadem numero permanere toto tempore nutritionis: negamus id etiam conuenire non debere ijs, quæ minus proprie nutriuntur, ſicut ignis improprie nutriri dicitur; etenim alimenti E proprium eſt conſeruare ſubſtantiam eius, quod alitur; dicente Philoſopho: [m] *Alimentum conſeruat ſubſtantiam: & eouſque eſt, quouſque alitur.* & mox. [n] *Quare huiuſmodi animæ principium potentia eſt talis, vt conſeruet habens ipſam, ſecundum quod eſt huiuſmodi. Alimentum autem præparat ad operandum. vnde priuatum alimento non poteſt eſſe.*

[m] 2. de an. t. 47

[n] tex. 48.

A Nutritio vero improprie licet non ſit vera conuerſio nutrimenti in ſubſtantiam viuentem præexiſtentem, ſicut eſt proprie dicta nutritio, tamen non conuenit niſi rei permanenti toto tempore nutritionis illius: Ita ſane lapides, & metalla metaphorice nutriri dicuntur & augeri intra terræ ſinum, quia nutriuntur non per conuerſionem alimenti, ſed per iuxtapoſitionem nouæ materiæ ad præexiſtentem; in qua nutritione ſpuria, & impropria, quis neget B lapides, & metalla, quibus illa nutricatio, & augmentatio conceditur, eſſe ſuum indiuiduale ſibi conſeruare toto tempore ſui nutricatus, & augmenti? ſic igni ſi conueniret improprie dicta nutricatio, deberet idem numero conſeruari toto tempore talis nutritionis. Quod attinet ad ſecundam reſponſionem, qua concedit flammam non eandem numero permanere, niſi breuiſſimo, ac fere momentaneo ſpacio tem- C poris; verum hoc de prunis, & ferro candente dici non poſſe; quia ſemel extincta pruna, nil adeſſet, quod illico illam accenderet: Nobis primum hoc de flamma ſufficit, qui de lucernæ flamma rationem contexuimus, non autem de ferro candente, neque de carbonibus ardentibus. Deinde vero dicendum idem eſt omnino de igne tam in ferro, quam in carbone, licet ſenſui non ita ſit euidens eius continuus fluxus, & ortus, vt in flamma; ſi quidem in carbone, ac in ferro paucus admodum eſt humor, & ita prædominanti terræ permiſtus, vt inde nonniſi tenuiſſimus, ac inadſpectabilis fumus halet; halat attamen ſemper, qui vicinum aerem colluſtret in tenebris aliquantulum; ſemperque defluat ignis ex eo miſto, nouusq. ſemper fiat ex halituoſa ſubſtantia in ferro, carboneque contenta; quæ tandem victa non poteſt ignem amplius retinere ignem, ſed illũ permittit aſcendere; quocirca deniq; carbones abeunt in cineres abſque ſucco non amplius ignibiles, & ferrum abſumpta tota penitus humiditate degenerat in ſcoriam itidem igniri nequeuntem. Quod ſi ſuperius euolato igne quidpiam humidi remanent in carbone, ferrove; denuo poterit igniri, ſed ſenſim ſine ſenſu conſumens humiditatem illam aſcendit, vt flam-

flamma; ſed non conſpicue, vt flamma. Quod autem inſuper obijcit mihi, theoriam iſtam opinioni meæ refragari; quia ſi flamma lucernæ non eſt eadem; quomodo inquit retinebitur ab humido, ne ſurſum euolet? facile tollitur, quia retinetur eo pauco tempore, quo degit aſſidue fluens; nec enim momento nata volat: & quia retinetur ſeries flammularum ſibimuicem aſſidue ſuccedētium; ita prorſus aggines fluuium retinent, ne feratur extra ſuum alueum in campos, etiamſi ſemper aqua fluat, nec vnquam eandem numero partem aquę tangant, & retineant eædem partes arginum. Quin oleum lentore ſuo volantem ignem tangens, in eo contactu materiam illi fugienti præbet, ex qua nouum ignem ſibi ſimilem aſſidue deinceps per ſucceſſionem generet; ac ita retinet ignem eundem ſpecie ſemper. Quod ſi flatu ſufflantis flamma ſurſum inhians & aſcendens auellatur a contactu ſuccedentis olei, lucerna penitus extinguitur. Itaque liquor olei viſciditate ſua volantem flammam exilimo tempore ſecundum ſui partem retinens in lucerna, ſuggerensque volanti continuam materiam ſucceſſiue ſemper, ex qua nouam flammam eiuſdem ſpeciei producat, illi priori continuam, recte dicitur detinere flammam apud nos, ne tota ſimul quoad omnes ſui partes euolet; detinet enim flammam eandem ſpecie, ſi non eandem numero diu, continua generatione continuans vnam alteræ flammæ immediate ſuccedenti; quod apertiſſime nos edocet Ariſtoteles inquiens, vt antea notaui: [o] *Flamma enim propter continuum humidum, & ſiccum, quæ permutantur, fit, & non alitur; non enim eadem exiſtens permanet vllo tempore, vt ita dicam*; ſed permanet in lucerna diu flamma eadem ſecundum ſpeciem, ſemper noua exoriente, in locum euolantis, propter humidum combuſtibile continuum ſicco igneo, quo permutatur in ignem nouum continue ſuccedentem veteri volanti ſurſum.

[o] 2. meteor. ſu. 1. c. 2.

ARE. Settimo, Vi ſono molte coſe, le quali conſeruano il fuoco ſenza conſumarſi, come fra le altre l'oro, e la tela, che ſi forma dalla pietra asbeſto, la quale nel fuoco ſi purifica, e ſenza conſumarſi ſi accende; l'iſteſſo può dirſi di molte altre pietre. Senza nutrimento dunque può conſeruarſi il fuoco. E ſe gli dimandi, a che ſerue dunque l'olio nelle lucerne, ſe di lui non ſi nutriſce il fuoco; e come ſi conſuma? Riſponde, che il fuoco cerca ſempre di ſalir in alto alla ſua sfera; ma che l'olio colla ſua viſcoſità lo trattiene; e che il fuoco per liberarſi da queſto impaccio, l'abbrucia, e lo conſuma; e finito che ha di conſumarlo, a guiſa di vcello, che habbia rotto i legami, ſe ne vola in alto; benche poi ſia dall'aria fredda & humida combattuto, e morto prima che arriui alla ſua sfera; e ſe da noi non ſi vede, è perche libero da' legami, egli ſi fa raro, e diuenta inuiſibile. Al che riſpondo, non voler io negare, che vi ſiano delle coſe, che reſiſtono al fuoco, e non ſiano da lui conſumate; ancora che molto difficile ſia il ritrouarle; ma queſte tali coſe, dirò io, ne anche potranno riceuer il fuoco, nè infiammarſi, non che mantenerlo. La cenere reſiſte valoroſamente al fuoco; ma chi ha mai veduto cenere acceſa, e fiammeggiante di fuoco? mercè, che oue egli non ritroua nutrimento, non può appigliarſi; e l'iſteſſo potrà dirſi del Diamante, e della pietra asbeſto; ſe pur è vero, che reſiſta al fuoco. Ma le tele di queſta pietra s'infiammano, e ſi nettano nel fuoco: Riſpondo, che in tanto vi ſi attaccherà il fuoco, in quanto ſaranno vnte, ò aſperſe di qualche altra humidità ſimile; e queſta conſumata, non ſi vederà più fiamma in loro; come auuiene ne i lini bagnati di acqua vita, che ſia fina. Ma ſe ho a dire quello che ne ſento, io ſtimo, che nè queſta pietra, nè l'oro, nè il Diamante ſi[illegible] inuincibili dal fuoco. Dell'oro io h[illegible] inteſo da perſone pratich[illegible], che ſempre nel fuoco ſcema alquanto d[illegible] peſo; e coſi credo che, ſe la pietra asbeſto, e molto più il lino, ò la tela di lui formata, & il Diamante ſteſſero lung[illegible] tempo in vna fornace ardente, n[illegible] vſcirebbero, quali vi entraron[illegible]. [illegible] conſi dunque reſiſter al fuoco, c[illegible] parimente ſi dice della Salam[illegible] perche per alquanto tempo n[illegible] ſciano da lui vincere; non perch[illegible] fine non la perdano. Ma ancor[illegible] fuſſero affatto inuincibili, non [illegible]

» gue, come detto habbiamo, alcuna co-
» ſa contra di noi. hoc eſt: *Septimo, mul-*
» *ta ſunt, quæ conſeruant ignem in ſe ſine ſui*
» *conſumptione; vt inter alia, aurum, ac te-*
» *la, quæ formatur ex lapide asbeſto; quæ in*
» *igne purificatur, & abſque ſui conſumptio-*
» *ne, accenditur. Idem dici poteſt de multis*
» *alijs lapidibus. Igitur abſque nutrimento*
» *poteſt ignis conſeruari. Sique Licetum in-*
» *terroges, Ad quid ergo ſeruit oleum in lu-*
» *cernis, ſi eo non alitur ignis: & cur abſu-*
» *mitur? Reſpondet, ignem quærere ſemper*
» *in altum aſcendere ad ſuam ſphæram; ſed*
» *ab olei viſciditate retineri; & ignem, vt*
» *ab hoc vinculo liberetur, ipſum adurere;*
» *terminataque conſumptione olei, ad inſtar*
» *auis poſt vincula diſrupta, in altum vola-*
» *re; licet poſtea ab aere frigido & humido*
» *extinguatur priuſquam ad ſuam ſphæram*
» *perueniat: ſique non cernitur a nobis, id*
» *accidit, quia ignis ſolutus a vinculis ra-*
» *reſcit; & euadit inuiſibilis. Ad hoc ſepti-*
» *mum argumentum reſpondeo, Nolle me ne-*
» *gare, reperiri res igni reſiſtentes; quæ non*
» *abſumantur ab eo; licet perdifficile ſit, eas*
» *inuenire. Sed huiuſmodi res, dicam ego,*
» *neque poterunt ignem ſuſcipere, neque in-*
» *flammari, nedum ignem in ſe conſeruare.*
» *Cinis reſiſtit igni valide; ſed quis vnquam*
» *vidit cinerem accenſum, & flammeum*
» *igne? id fit, quia ignis ea non poteſt ap-*
» *prehendere, in quibus non inuenit alimen-*
» *tum. Idem dici poterit de Adamante, ac*
» *de lapide asbeſto; ſi tamen verum eſt, hæc*
» *igni reſiſtere. Sed telæ ex hac petra inflam-*
» *mantur, & purgantur igne: Reſpondeo,*
» *eatenus illis ignem applicatum iri, quate-*
» *nus erunt vnctæ, vel aſperſæ quapiam alia*
» *humiditate ſimili; & ea conſumpta, non*
» *amplius in illis flamma videbitur, ſicut*
» *accidit linteis aqua vitæ perfectiori madi-*
» *dis. Sed ſi debeo meum ſenſum referre, cen-*
» *ſeo nec iſtam petram, nec aurum, nec Ada-*
» *mantem habere naturam inuincibilem ab*
» *igne. De auro audiui a peritiſſimis ipſum*
» *ſemper imminui aliquantum pondere: &*
» *ita credo, quod ſi lapis asbeſtus, & adhuc*
» *magis linum, vel tela, ex eo formata, &*
» *Adamas manerent diutius in ardente for-*
» *nace, non exirent ex ea, tanti ponderis,*
» *quanti eam ingreſſa fuerint. Dicuntur er-*
» *go reſiſtere igni, ſicuti pariter dicitur de*
» *Salamandra; quia per aliquantum tempo-*
» *ris non ſinunt ſe ab illo vinci, non quia tan-*
» *dem non ſuperentur. Sed etiamſi forent*

A *omninò hæc ab igne inſuperabilia; non inde* »
ſequitur, vt diximus, aliquid contra nos. »

LIC. Res aliquæ ſi ſunt, quæ concipiant ignem in ſe, nec ab eo conſumuntur; iam plane conſtabit, ignem alimento non egere: Res autem eiuſmodi multas eſſe [p] probaui, aurum, adamantem, asbeſtum, amiantum, carpaſium linum, & inde confectas telas, & herbas aliquot ex obſeruatione Scriptorũ inſignιũ inter Claſſicos. Quod in oppoſitũ adducitur primũ de cinere, qui negatur B accendi, & inflammari: nihil nos turbat, tum quia cinerem non adduximus in argumentum: tum quia gratia diſputationis ſi ſpectetur intime cinis ſuper pruna, ſpectabitur accenſus & inflammatus aliquantiſper; tum quia cinis ignitus tactui ſentietur; aduret enim digitum etiam a pruna ſtatim illapſus in manum; an erit ille calor cineris volam manus adurens abſque igne: tum quia legiſſe poterat apud Pauſaniam, & apud Cardanum C Areſius, igniri, & ignire cinerem; ſcribit enim Pauſanias in Eliacis Prioribus: *Sunt in Lydis, qui Perſici cognomine vocantur, Vrbes Hierocæſarea, & Hypæpa. In templo vtriuſque Vrbis* ampliſſimo, *cellæ cum aris: ſuper his cinis alio longe colore a vulgari cinere* (nimirum ardens & accenſus) *Huc ingreſſus magus, vbi foco aridis lignis impoſitis, tiara caput velarit, inuocat Deum neſcio quem: ex libro enim carmen recitat barbaricum,* D *lingua plane ignota Græcis.* Vbi perorauit, *Sponte ſua e lignis, nullo igne admoto, puriſſima emicat flamma.* Cardanus autem in ſuis Subtilitatibus [q] de propoſito ſcribit: *Vidit &* Pauſanias *in Hypæpis Hierocæſareaq. Lydiæ vrbibus, cinerem in ara, non alij colore ſimilem, qui cum barbaricis precibus effuſis, aridorum lignorum ſtrue ſuper condita, flammam ſemper emitteret, lignaque ſuperimpoſita abſumeret. Potuit primum id multis modis dolo fieri: vel ſi ara caluerit, aut ſi inſpuerit: non ne* E *calx aqua accenditur? & nos lapidem infra fabricare docebimus, qui humido quocumque accenditur. Quid aliud maius argumentum, quod vis in cinere eſſet potius, quam in verbis, color cineris a cinere alienus? Quum tot modis præſtigias has facere liceat, non eſt quod laborem: nam & in cinere latere potuit ignis, velut in fuligine ſolet, quum exiguus eſt.* Sed quum

[p] 2. de Lucer. c. 14.

Cinerem accendi, & inflammari poſſe.

[q] lib. 18.

calx, quæ nihil eſt aliud quam cinis, in A quem abijt lapis combuſtus, aquis, & ſputo ſtatim accendatur in flammas; quid negat Areſius abſolute, cinerem accendi? dum quærit, quis vnquam vidit cinerem accenſum? iam ego Pauſaniam affero, qui cinerem longe alio colore a vulgari cinere dicit extitiſſe in templis Lydiæ, quo ligna ſuperimpoſita cremarentur: is autem fuit ignis accenſus, non extinctus, vt vulgaris cinis albicans: Nec accenſus ille cinis fuit vi magici carminis, quia colorem alium B habebat a cinere vulgari, prius quam Magus carmen illud barbaricum effunderet: tum maxime quia cinis vulgaris omni penitus humore carens, nullum vere continere poteſt ignem in ſe. De asbeſto, & adamante claſſicorum plurium olim [*] allatorum affirmatio præferenda ſemper erit hæſitationi vnius Viri Cl. De tela vero carpaſij, & amiãti, ſiue asbeſti, vt facile concedam ignibus effulgere ſatis vnctam atque ſordidam, quomodo probet Vir Cl. eandem puram inter flammas non coruſcare? non ardorem concipere rutilum, ſicut aurum in crucibulo, vel fornace? ſane funditur, & emicat ignitum aurum vtrobique, ſicuti conſtat experientia quotidiana. Quod autem affert, audiſſe ſe a peritiſſimis, aurum in igne ſemper aliquid ponderis amittere, nihil officit, tum quia viceuerſa nõ ſemel audiui ab aurifice peritiſſimo aurum quidem non omnino purum igne depurari, & amittere pondus impuræ ſcoriæ, ſed obrizum, ac omnino defæcatum, nihil vnquam in fornace deperdere, vel ſi centum annos in ardentiſſima fornace, crucibulove detineatur; quod aſſeuerare ſolebat Cl. Galileus. Præterea vero, ſi carpaſium linum, aurum & id generis alia diutiſſime poſſunt ignis violentiam tolerare cum exigua ſui conſumptione; quidni liquor alius eiuſdem, conſimiliſve naturæ reperiri valeat, qui diutiſſime quoque detineat ignem in lucerna cum exiguo ſui detrimento? fuit autem iſta nobis altera cauſa propoſita [ſ] longiſſimę durationis flammę lucernarum ſine noui fomitis adiectu.

[*] 2. de Luc. c. 14.

[ſ] 13. de Luc. c. 22.

Num. 36.

» A R E. E che il fuoco ſi diſtacchi dall' » humido, proua egli con vn'altra eſpe» rienza, & è che vna candela poſta in » vna gran fiamma, rimane eſtinta, il che » non accade, come penſano molti, per» che dalla fiamma ſia diuorato il nutri» mento alla candela; eſſendo che tanto » humido in quella rimane, che ſi può di » nuouo accendere; ma ſi bene, perche » vn ſimile tira l'altro, e la fiamma mag» giore tira a ſe la minore, nella guiſa, che » anche l'Eſtate l'eſterno caldo a ſe tira » l'interno de gli huomini; onde auuiene » che il caldo naturale in noi hà minor » forza; e che l'Inuerno all'incontro ſia » più gagliardo. [t] All'eſperienza del» la candela ſpenta da vna fiamma mag» giore, ſi riſponde, eſſer vera la riſpoſta » commune, che è di Ariſtotile ancora, » ciò naſcere perche l'alimento di lei è » conſumato da quella fiamma, che ha » maggior calore, e forza: & alla ſua re» plica, che pur vi rimane tanta humidi» tà nella candela, che ſi può di nuouo » accendere; ſi riſponde, che non è l'hu» midità della candela il proſſimo nutri» C mento della fiamma; ma ſi bene il fu» mo, il quale dalla fiamma maggiore » diſſeccato non più può mantenere la » minore; e ſe di nuouo ſi riaccende la » candela, è perche nuouo fumo eſala. »

[t] Nu. 46.

id eſt: *Et ignem ſeparari ab humido, probat ipſe alio experimento, & eſt, quia candela poſita in magna flamma, remanet extincta; quod non euenit, vt multi putant, quia flamma deuoret alimentum candelæ; quum tantum humidi remaneat in ea, vt* D *denuo poſſit accendi; ſed quia vnum ſimile trahit ad ſe aliud, & flamma maior attrahit ad ſe minorem, quomodo etiam æſtate calor externus ad ſe trahit internum hominum; vnde contingit calidum naturale in nobis minores habere vires; & hieme viceuerſa robuſtius eſſe. Ad experientiam candelæ extinctæ a maiori flamma reſpondetur, eſſe veram communem reſponſionem, quæ Ariſtotelis etiam eſt, id euenire, quia alimentum eius abſumptum eſt ab illa flamma, quæ maiorem habet caliditatem,* E *& vim. Et ſuæ replicationi, remanere tantam humiditatem in candela, vt iterum accendi valeat: reſpondetur, non eſſe humiditatem candelæ proximum alimentum flammæ, ſed fumum; qui a maiori flamma deſiccatus, amplius nequit ſeruare minorem; & ſi rurſum reaccenditur candela, id euenit, quia nouus fumus exhalat.*

L I C. Profecto vulgi reſponſio commu-

munis de nutrimento minoris flammæ a maiori conſumpto, ſicuti nihil habet ſubtilitatis, ita procul abeſt a veritate: ſi vero quandoque illam attulit [u] Ariſtoteles, dogma ſuum obſeruauit; quo præcepit aliquando, loquendum eſſe vt multi loquuntur, ſentiendum vt pauci: nam cum multitudine dicit humidum eſſe flammæ nutrimentum in problematibus, [x] & alibi; ſed a ſemetipſo ſentit flammam vere non ali [y] humido, ſed oriri ex illo, vt ſæpe notaui. Quod autem ſecundo dicitur, fumum eſſe proximum alimentum flammæ; refragatur Ariſtotelis [z] decreto, quo flamma definitur eſſe fumus ardens, adeoque fumum eſſe materiam ex qua flamma conſtituitur, non alimentum flammæ præexiſtentis; alimentum enim non aſſumitur in definitione [a] viuentis, quod eo nutritur: an dixeris brutum perfectum eſſe ſanguinem irrationalem: & hominem, qui pariter ſanguine nutritur, eſſe ſanguinem rationalem? nihil minus: ſanguis tamen eſt hominis, & bruti perfectioris proximum & vltimum alimentum Ariſtoteli. Quod tertio dicitur, candelam iterum accendi, quia denuo fumum halat; cur in maiori flamma non ardet, in qua fumum etiam halat, qui ponitur eſſe nutrimentum conſeruatiuum flammæ candelæ? cur maior illa flamma totum alimentum minoris non abſumpſit? cur in relicto fumo conſeruari nequiuit candelæ flamma? ARE. Quello poi, ch'egli dice, che vn ſimile tira a ſe l'altro ſimile, non è vniuerſalmente vero, particolarmente ne gl'indiuidui di vna ſteſſa ſpetie; che ſe, come egli dice, vn caldo haueſſe forza di tirar a ſe l'altro caldo; andando noi al fuoco, ci raffredderemmo; & accoſtandoſi al ghiaccio, ci riſcaldaremmo; il che è manifeſtamente falſo. ideſt: *Quod ipſe poſtea dicit, vnum ſimile trahere ad ſe aliud ſimile, non eſt vniuerſaliter verum, peculiariter in indiuiduis vnius eiuſdem ſpeciei; quia ſi, vt ait ipſe, vnum calidum haberet vim ad ſe trahendi aliud calidum; accedentes nos ad ignem, refrigeraremur; & accedentes ad glaciem, calefieremus; quod eſt manifeſte falſum.* LIC. Sicuti contrariorum proprium eſt, vt valentius pellat, aut deſtruat imbecillius; ita ſimilium ex aduerſo proprium eſt, vt imbecillius accurrat ad robuſtius, & valentius attrahat ad ſe debilius, vel ipſum augeat; attrahat quidem, ſi nimium excedat, augeat autem ſi non ſit in exceſſu notabili. Quæ doctrina proponitur non ſemel ab Ariſtotele, ſcribente perſpicuis verbis in hanc ſententiam: [b] *Vbi enim multum ſupereſt ignis, lucerna nequit ardere; exiguum quippe ignem multus ille ad ſe trahit.* & mox: [c] *Videſne lucernam, vbi multus ignis perflagrat, ſuam aſſeruare flammulam minime poſſe? multus enim ille exiguum ad ſe rapit.* Quin & meus coquus e carne thynnorum pluſquam nimium ſalſa diebus quadrageſimæ facile ſalem extrahit, elixans in aqua, in quam plurimum ſalis iniecerit. Dum vero nos ad ignem accedimus, non ideo refrigeramur, quia non in igne ponimur, nec ab eo caleſcimus immediate; ſed ignis aerem calefacit, qui calor in aere minor eſt noſtro, propter aeris raritatem; qualitas enim caloris in ſubiecto rariori minus eſt actuoſa; quare potius calor noſter ad ſe trahit aereum debiliorem, vnde caleſcimus adaucto calore noſtro per adiectionem alterius; ſin autem in ignem feramur, ab illius excedente calore noſter euocabitur, & extincti frigidi fiemus, quod Areſius ipſe notauit alibi tractans de his qui diu viuunt ſine alimento. Immo ſi vndique flammis circumdati, calor in ambiente toto circa nos excedens nimium generetur, ab eo primum quidem intenſe ſimilis in corpore noſtro procreabitur; ſed iſte mox noſtrum depopulabitur, vt a calore febrili, qui prorſus igneus eſt, calor noſter innatus conſumitur & extinguitur, vnde vel frigidi fimus innato calore plurimum eneruato, vel etiam morimur, eo penitus extincto. Dum autem ad glaciem accedimus, ideo non caleſcimus, quia nihil in nobis eſt actu frigidum eneruans innatum calorem, cuius eductione calor inualeſcat; ſed glaciei frigiditas contrariam caliditatem noſtram hebetat, ac remittit, demum etiam extinguit. Quid? nonne tractantes glaciem incaleſcere ſibi manus experiuntur? ab initio calor concentratur, fugiens inimicum frigus; mox concentratus viribus augetur, & foras erumpit validior. Præterea

[u] 2. top. c. 1. loc. 5.
[x] 5. ſect. prob. 57.
[y] 2. meteo. lu. 1. c. 2.
[z] 2. de gen. t. 28.
[a] de iuu. & ſen. c. 2.
[b] 1 ſect. prob. 57.
[c] probl. 58.

terea

terea quibus itinere per niues obriguere pedes, ac veluti gelati ſenſum amiſere, ſi curare volueris vel balneo calentis aquæ, vel ignis propinqui calore, morientem calorem reſiduum in pedibus educes, ac partem cancrena interficies; vnica ſpes eſt, confricare pedes alia niue, quæ trahat ad ſe frigidam humiditatem a niue pedibus impactam; qua liberati pedes, poſtea leuibus fomentis exiguum calorem ſuum ſibi ſentient augeri, & ad priſtinum ſtatum reduci. ARE. Il fuoco ha dalla natura inclinatione all'andar in alto; e non è credibile, che contra queſta egli ſi muoua verſo di vn lato per vnirſi con vna fiamma maggiore; che ſe ciò foſſe, accoſtandoſi vna candela a ſimil fiamma, ſi vedrebbe queſta pendente verſo di lei, e non diritta; il che è falſo. ideſt: *Ignis habet a natura inclinationem ad aſcenſum ſurſum; & non eſt credibile, contra naturalem propenſionem ipſum moueri ad latus vt vniatur cum flamma maiori; quod ſi hoc eſſet, accedens candela ad ſimilem flammam, videretur iſta flammula pendens verſus illam maiorem, & non directa; quod eſt falſum.* LIC. Ignis flammæ, propter fumi participationem eſſentialem, qui terræ particeps eſt, vt ait [d] Ariſtoteles, non recta ſurſum aſcendit, ſed habet motum miſtum ex aſcenſu & deſcenſu, licet prædominetur aſcẽſus deſcenſui; quare flammulæ motus vndoſus eſt, & ad latera ſenſibiliter flammæ particulas verticales agere conſpicitur. Ac experimento verum eſſe conſpicitur, flammulam candelæ prope maiorem flammam, cieri motu laterali ad iſtam, tum ad quam ſponte conuertitur, vt ad ſimilem; tum a qua trahitur, vt a valetiore: neque diu pendet verſus illam lateraliter; quia motus ille celerrimus eſt: Falſoque tribuitur flammulæ motus abſolute rectus, negatur lateralis. ARE. All'eſperienza dell'Eſtà, in cui i noſtri corpi ſono più languidi, & i pozzi più freddi: Riſpondo, dal caldo eſterno, e che penetra anche nell'interno, aprirſi i pori; e per quelli eſalar gli ſpiriti; e coſì rimaner noi più fiacchi: onde anche molto più facilmente ſudiamo; ma il caldo eſſer veramente nell'interno maggiore, ſi proua, perche più ſi beue nell'Eſtà, e più freddo; e più temperato con acqua, che l'Inuerno. ideſt: *Ad experientiam æſtatis, in qua noſtra corpora ſunt languidiora, & putei frigidiores: Reſpondeo, a calore externo, & qui penetrat ad internum, aperiri poros; & per eos exhalare ſpiritus; & ita remanere nos languidiores; vnde facilius multo quoque ſudamus. At vere calorem eſſe in interno corpore maiorem, probatur, quia plus bibitur æſtate, & frigidius, et aqua temperatius, quam hieme.*

[d] 2. de gen. 2.28.

LIC. In primis, diſputationis ergo, calor æſtatis igneus eſt; naturalemque propenſionem habet aſcendendi recta ſurſum, non minus quam flamma; qui ergo nunc dixerat Vir Cl. flammulam candelæ non poſſe moueri ad latera; quomodo ponit nunc igneum calorem æſtatis moueri & ad latera, & deorſum, vt ingrediatur ad intima noſtri corporis? Deinde vere quidem calor ambientis aperit poros, & per eos vtcumque penetrat ad intima; ſed inde trahit & ducit ſpiritus, atque ſudores calor non ingreſſus ille, ſed vigentior in ambiente; ſecus etenim ſpiritus habent naturalem inclinationem manendi intra corpus, & membra ſeruare; ſudoreſque nonniſi violenter, ac vtcumque præter naturam e corpore ducuntur; quum ſint vel ichores, qui naturaliter expurgari ſolent per vrinas: vel partes humorum attenuatæ in ſubſtantiam vaporoſam; qui humores debuerant naturaliter in corpore permanere; neque foras niſi violenter aut pelli, aut attrahi poſſunt: quum autem nihil æſtate fit intra corpus, quod humores bonos, & ichores, atque ſpiritus vitæ proficuos & neceſſarios expellat; oportet eos ab excedente calore ambientis attrahi. Præterea ſi ſola meatuum cutaneorum apertio vi caloris ad educendos ſpiritus ſufficeret; næ quum patentiſſimi ſemper hient oris, & narium pori, & aurium; quid ni continenter effluant inde ſpiritus cum perpetuo virium languore pariter in hieme? ſed hos retinet natura, quos retinere nequit æſtate, calore vehementiori aeris eos inuita natura foras euocante. Ad probationem, quod calor internus æſtate maior ſit, quia plus bibatur æſtate, ac frigidius, & aqua dilutius quam hieme, dicimus: eductis ab externo calore ſpiritibus, & humori-

ri-

ribus, atque vaporibus extra corpus, partes interiores remanere ſiccas, quæ ſibi neceſſarium humorem hauriunt a venis,& per eas continuato ductu,ſicut obſeruat Galenus [e] a faucibus: Quin & aerem calidiorem, ſiccioremque iuſto continenter inſpiratione per os & nares attractum excalfacere vehementer, ac exſiccare guttur, indeque procreare ſitim, quæ deſiderium eſt frigidi [f] & humidi; quare neceſſitas ingruit æſtate plus bibēdi, frigidius,& aquoſius potandi, quam hieme: calorem vero natiuum robuſtiorem eſſe plurimum in partibus interioribus hieme quam æſtate demonſtrat Hippocrates ex eo manifeſtiſſime,quod hiberno tempore pluris indigemus alimentis, quæ nonniſi a vegetiore calido concoqui poſſunt, dum ait [g] *Ventres hieme,& vere natura calidiſſimi ſunt; & ſomni longiſſimi; quare per ea tempora alimenta copioſiora ſunt exhibenda: etenim tunc calor innatus plurimus eſt; vnde & pluribus egent alimentis: indicio ſunt ætates, & athletæ.*

[e] 1. de ſymp. cau. c.7.

[f] 2. de an. t.28.

[g] 1. aph.15.

,, A R E. All'eſperienza de' pozzi ſi di-
,, ce ſimilmente, che l'Eſtà eſcono dalla
,, terra i caldi vapori; e l'acqua non ha-
,, uendo impedimento, ſi riduce alla ſua
,, natural freddezza; la doue l'Inuerno,
,, perche il freddo condenſa, & induriſce
,, la terra, non laſcia che ſuapori la calda
,, eſalatione, che ha nel ſeno; e coſi ne
,, vengono a farſi l'acque men fredde.
,, ideſt: *Ad experientiam puteorum dico ſi-*
,, *militer, æſtate exire de terra calidos vapo-*
,, *res; & aqua non habens impedimentum,*
,, *reducitur ad ſuam naturalem frigiditatem;*
,, *vnde hieme quia frigus condenſat, & in-*
,, *durat terram, non permittit euaporare ca-*
,, *lidam exhalationem, quam habet in ſi-*
,, *nu, & ita fiunt aquæ minus frigidæ.*

L I C. Terra ſua natura ſicca,& denſa non vlterius denſatur, & induratur hiberno frigore, nec magis hiberno frigore, quam æſtiuo calore. Quinimmo terra molleſcit hibernis imbribus aſſidue. Quæ namque frigore denſantur, & indurantur, ac e contra calore molleſcunt, & attenuantur, omnia ſunt humida corpora, nix, glacies, pruina, ros, adeps, cera, pix, gummi, reſina, bitumen, & ſimilia: ſicca vero & dura, vt terra, pariter a nimio calore, atque a frigore dēſantur,& indurantur. Quamobrem hieme quidem prohibentur calidi vapores ne foras exeant e terra, ſed non quia terra denſetur, & occludatur illis via patens ad exitum; verum quia fugantur, & concentrantur intus ab inimico frigore potentiore. Viceuerſa foras exeunt æſtate vapores calidi de terra, non quia calor ambientis terram emolliat,& aperiat; ſed quia calor in aere vegetior per terræ ſubſtantiam eodem fere modo ſemper ſe habentem in duritie ac denſitate, trahit ad ſe conſimiles naturæ ſuæ calidos vapores, qui pariter ſponte ſua feruntur & accurrunt ad cōſimiles attractorios; vt omnes Philoſophi, & Medici rectiſſime fatentur vnanimi conſenſu. Ceterum omiſit Vir Cl. alias meas rationes,propoſitis etiam vrgentiores, præſertim, quā dixi; [h] ſi flamma in lucernis humore indigeret veluti pabulo; inde profecto fieret, tum ad imminutionem humoris aſſidue, flamma aſſidue contabeſceret; quemadmodum homines, viuentiaque noſtratia cuncta (ſiue ſtirpes, ſiue zoophyta, ſiue bruta conſideres, ſiue infra ſtirpium naturam tubera,& fungos) exili nutrimento paſta,tenuique victu enutrita emaciantur: tum in vltimo humoris exterminio flāma exilis admodum appareret, vel ſaltem longe minor quam antea exiſteret; quippe defectus alimenti decrementum accerſit, tabemque prouehit: tum demum flamma emarceſceret, deficeretque adiuncta, & affixa humori combuſtibili, & ellychnio; ſed ex aduerſo contingere videmus, conſumpto humore flammam ſurſum eleuari, & extra combuſtum fomitem in aere penitus extingui; dumque ab illo exuſto ſeiuncta eſt proxime, maiorem fieri, ſplendidioremque, ac exultare quaſi vinculis liberatam; ſignum euidentiſſimum, in lucernis flammulam humore non indigere, tanquam eo, quo nutriatur. Ne repetam alias rationes omiſſas a Viro Cl. & autoritatem Ariſtotelis, aſſerentis [i] ignem, & flammam ex humido quidem exoriri poſſe, humido autem ali minime poſſe.

[h] 3. de Luce c.18.

[i] 2. meteor. ſu.1.c.2.

Re-

Reſpondetur Areſianis obiectionibus contra noſtram ſententiam allatis.

Cap. III.

POſt rationum noſtrarum examen, inclytus vir opinionem noſtram demoliri ſtrenue conatur, multis machinis in eam ingenioſe contortis. ARE. Hor poſto queſto fondamento, dice egli, che ſi può far lucigno, il quale nel fuoco non ſi conſumi mai; qual ſarebbe quel formato della pietra asbeſto: e di più trouarſi olio, il quale habbia la ſua forza talmente proportionata col fuoco, che non lo vinca, nè ſia da lui vinto; dal che ne ſeguirà, che poſſa trattener il fuoco qui abbaſſo, e tuttauia da lui non rimanga diſtrutto, e conſumato; con queſto ſolo potrà vna lucerna mantenerſi acceſa moltiſſimo tempo, & ancora in perpetuo, ſe da gli eſtrinſechi agenti tolta non foſſe quella parità di forze, che tra il fuoco, e l'olio ſi ritroua, ſi che eſſendo neceſſario che in molto tempo accada; ne ſegue, che veramente egli è impoſſibile, che alcuna lucerna ſi formi che ſia perpetua. ideſt: *Nunc iſto fundamento poſito, dicit ille, poſſe fieri myxum, qui nunquam in igne conſumatur; cuiuſmodi foret ex asbeſto lapide formatus: & inſuper inueniri oleum, quod habeat ſuam vim adeo proportionatam cum igne, vt ipſum non vincat, nec ab ipſo vincatur; vnde ſequetur, poſſe detinere ignem hic apud nos, & nihilominus ab eo non deſtruatur, nec abſumatur: hoc ſolo poterit lucerna permanere accenſa plurimum tempus, & æternum etiam, ſi ab extrinſecis agentibus ſublata non fuerit illa paritas virium, quę reperitur inter ignem & oleum: ſed quia neceſſe eſt id tandem accidere; ſequitur vere fieri non poſſe vt vlla lucerna formetur perpetua.* LIC. Hæc ego quidem poſui; ſed non ſolum iſtam cauſam attuli diuturnæ durationis ignis in Lucerna, verum & aliam, quæ non in æqualitate virium, ſed in ea inæqualitate, qua vires ignis adeo leuiter excedant humidi reſiſtentiam, vt hoc non niſi poſt [a] longiſſimam ſeriem annorum ab illo conſumatur; quam ſecundam cauſam Vir Cl. intactam relinquit; ſed videamus quid afferat contra primam. ARE. [b] Non approuo io

[a] lib.3.c.25.
[b] c.7.nu.49.

A ciò, che dice appreſſo il ſottiliſſimo Liceto, poterſi dar olio di coſi proportionate forze col fuoco, che ritener lo poſſa, e non ſia da lui conſumato. Impercioche ò egli vuole, che il fuoco ſia nella materia ſteſſa dell'olio, nella guiſa che noi veggiamo lui eſſere nel carbone, nel ferro, & in altre ſimili: ò vero, che ſolamente vicino, e contiguo gli ſia. Se nell'olio ſteſſo vuole che ſia; ſarà neceſſario che vi ſia prima B ſtato generato; eſſendo che il fuoco non paſſa da vn ſoggetto all'altro per moto locale; ma per generatione; E ſe la fiamma ſi muoue, è perche ſi muoue parimente il fumo, in cui ella alberga. Se dunque il fuoco ſi generò nell'olio; è neceſſario che vi precedeſſe alteratione, e combattimento; e che in queſto combattimento foſſe il fuoco vittorioſo, & introduceſſe nell'olio le ſue diſpoſitioni; anzi corrompeſſe C qualche parte della ſoſtanza di lui; eſſendo che, ſecondo l'opinione comune, non ſi dà generatione ſenza corruttione; adunque non ſono il fuoco, e queſt'olio di forze eguali, che vno non haurebbe vinto l'altro; ma molto maggiori ſono nel fuoco, che nell'olio; e queſto è conſumato da quello. Se poi dirà, che il fuoco gli ſia ſolamente vicino, e continuo; incorrerà in non minori inconuenienti: Prima, perche ciò, che ſi diceua dell'olio, D douerà dirſi di queſto corpo a lui contiguo, in cui ſi preſuppone eſſere il fuoco. &c. ideſt: *Non approbo, quod inſuper ait ſubtiliſs. Licetus, poſſe dari oleum ita proportionati roboris cum igne, vt retinere valeat illum, nec ab eo conſumatur. Nam aut vult ignem eſſe in eadem materia olei, ſicuti videmus eum eſſe in carbone, in ferro, & in aliјs ſimilibus: aut ſolum contiguum, & illi vicinum. Si vult in oleo ipſo ignem eſſe; neceſſe erit ipſum prius in* E *oleo genitum fuiſſe; quum ignis non tranſeat de vno ſubiecto ad aliud motu locali; ſed per generationem: Et, ſi flamma mouetur, id euenit, quia mouetur pariter fumus, in quo illa ineſt. Si ergo ignis genitus fuit in oleo; neceſſe eſt in oleo præceſſiſſe alterationem, & pugnam; & in iſta pugna ignem fuiſſe victorem, & introduxiſſe ſuas diſpoſitiones in oleum; quin & corrupiſſe partem aliquam ſubſtantiæ olei;*

quum

quum iuxta communem opinionem, non detur generatio ſine corruptione. Non ſunt igitur ignis, & hoc oleum viribus æqualibus; nam ignis non viciſſet oleum; ſed multo maiores in igne vires quam in oleo ſint; & hoc ab illo conſumitur. Si poſtea dicet, ignem oleo eſſe ſolummodo vicinum, & continuum; incurret in non minora inconuenientia. Primo, quia quod dicebatur de oleo, dici debebit de iſto corpore illi contiguo, in quo præſuppomitur, ignem eſſe, nempe id etiam corpus victum ab igne fuiſſe, nec non ab eo conſumi, & vbi conſumptum fuerit, ignem extinctum iri.

LIC. Iſta quidem ratio ſubtilis eſt, & valde militare videtur contra primam cauſam diuturnitatis ignis a nobis allatam: ſed non attingit ſecundam, quæ ponit exilimam virium inæqualitatem, qua diutiſſime poteſt ignis cum oleo pugnare. Ceterum neque primã euertit omnino; quia concedentes diſputationis ergo, flammam lucernæ in oleo reperiri, ſicut ignis in carbone, vel ferro, reve conſimili conſpicitur in eſſe: negari primo poteſt, eam in ipſo prius genitam fuiſſe: nec obſtat obiectio, qua dicitur ignis non tranſire de vno ſubiecto ad aliud per motum localem: quia ignis accidens non eſt, vt egeat ſubiecto, ſed eſt corpus & ſubſtantia non indigens ſubiecto. Falſum eſt item, ignem motu locali non moueri de vno combuſtibili ad aliud, ſi ponatur permanere idem numero diutius, vt cenſet vir egregius; etenim ſal motu locali tranſit de carne ſalſamentorum in aquam, in qua ſalſamenta diu macerantur, & elixantur, ijs demum inſipidis remanentibus. Ceterum Ariſtoteles igni ſuperno tribuit violentum motum ad inferna, ſæpeque in materiam combuſtibilem, dicens: [a] *Et propter hanc igitur cauſam pertingit ad hunc locum caliditas: & quia ambiens ignis aerem ſpargitur motu frequenter, & fertur violentia deorſum:* & paulo poſt: [b] *Supponitur enim nobis mundi eius, qui circa terram, quantum ſub circulari eſt latione, eſſe primam partem exhalationem, ſiccam & calidam. Ipſa autem, & continui ſub ipſa aeris adhuc multum, ſimul circumducitur circa terram a latione, & motu circulari: Quum autem fertur, & mouetur hoc modo, quacumque contigerit, bene*

[a] 1. meteo. ſu. 1. c. 4.
[b] ſu. 2. c. 4.

A *temperata exiſtens, ſæpe ignitur: quapropter dicimus fieri & ſparſorum ſiderum diſcurſus. Quum igitur in talem condenſationem inciderit propter ſuperiorum motum principium igneum, neque ſic multum valde, vt cito, & ad multum exurat; neque ſic debile, vt extinguatur cito, ſed maius & ad multum; ſimul autem ab inferius accidat aſcendere bene temperatam exhalationem, hoc fit ſtella comata.* Sed quid procul a nobis diſſita propono? B nonne apud nos apertiſſime cernimus flammam locali motu de candela ferri ad naphtham? certe [c] Plutarchus ait Naphtham rapere ad ſe ignem ex interuallo: Plinius item [d] refert ex Pythagora, radicem Aproxidis herbæ e longinquo ignes concipere, vt naphtha. Quod autem addit, flammam moueri ad motum fumi, in quo ineſt; quaſi flammam per ſe non moueatur, ſed per accidens ad motum vehiculi; & quaſi fumus non ſit eſſentialis igni flã- C mæ, tanquam ipſius materia conſtitutiua, ſed extraneum illi ſubiectum; quæ ſingula falſa ſunt; etenim [e] Ariſtoteli flamma definitur eſſe fumus ardens; & quilibet ignis eſt corpus naturale; proindeque per ſe [f] loco mobilis: neque in fumo reſidet ignis, ſed ex eo conſtat eſſentialiter flamma, tanquam ex ſua materia proxima, quam ardoris forma informat. Itaque poteſt aliunde ferri flamma in oleum lucernæ, abſ- D que eo quod in ipſo primum generetur; ſic admonebat [g] Ariſtoteles lucernæ flammam accurrere ad maiorem ignem fornacis, ſiue ab ea rapi. Quare flamma primum alibi genita, deinde iungi poteſt oleo, cui vires obtineat æquales. Ceterũ videamus aliud membrum dilemmatis viri Cl. ſed antea notemus inſufficientiam diuiſionis; omiſit enim tertium membrum, præcipuum in propoſito, quod verum eſt, & ab E Ariſtotele collaudatum; nimirum ignis in lucerna non abſumens oleum, trifariam ſe poteſt erga liquorem habere, vel vt ſit in ipſa materia liquoris accenſus; vel in corpore quopiam alio vicino contiguoque; vel, addi debuerat, in corpore aliquo continuo ipſi liquori, non vicino tantum, & contiguo; quæ ſententia fuit Ariſtotelis aſſerentis: [h] *Flamma enim propter continuum* hu-

[c] 9 ſymp. qu. 7.
[d] l. 24. c. 17.
[e] 2. de gen. t. 28.
[f] 1. cæl. t. 5. & ſeqq.
[g] 1. ſect. probl. 57. 58.
[h] 2. meteor. ſu. 1. c. 2.

humidum & ſiccum, quæ permutantur, fit, & non alitur. non enim eadem exiſtens permanet vllo tempore, vt ita dicam. nimirum, humori continuum eſt corpus fumi, ex eo flammæ actione ſublati; flammæ vero ignis & ardor eſt in fumo, velut in ſui propria materia conſtitutrice; fumus autem humido liquori, ex quo naſcitur, non proprie vicinus & contiguus eſt, ſed contiguus; vt in fodinis aliquando continuum corpus virgæ reperitur, quod parte dimidia metallum eſt vnius generis, & alia dimidia genus eſt alterum; ſic apud Plinium [*i*] Dalechampius in notis inquit, *Glebam habui erutam prope Narbonem in eius lapidis* (Gagatis nimirum, de quo loquitur ibi) *fodinis, dimidia ex parte nigram, altera flauam, ſuccini modo: quod argumento certiſſimo eſt, ſuccinum eodem modo gigni, quo diximus*. Frequens eſt etiam in gemmis, vt vnius corporis continui pars vna ſit achates, altera iaſpis. Quare flammæ ignis in fumo conſiſtit, qui corpus continuum eſt humido, ex quo ſcandit. Quod membrum in dilemmate non poſitum, & a nobis cum Ariſtotele probatum, veluti fundamentum ſententiæ noſtræ, ſartam tectam ipſam tuetur ab argumento Viri Cl. Verum ad vberiorem doctrinam conſideremus vtrumque membrum dilemmatis ab eo poſitum; & ſupponamus in gratiam diſputationis, fumum, in quo flamma reſidet, eſſe corpus oleo vicinum, & illi contiguum: De primo igitur, concedentes diſputationi, flammam ignis in oleo genitam fuiſſe, per præcedentem olei alterationem, & pugnam cum igne generante, in qua pugna fuerit victoria penes ignem, qui ſuas diſpoſitiones introduxerit in oleum, & aliquam olei partem corruperit; quippe flammæ generatio ex olei ſubſtantia non fit abſque corruptione ſubſtantiæ olei, quæ vertitur in ignem. Negamus inde ſequi, vt ignis genitus non habeat vires æquales oleo, in quo poſt generationem diu manet. Nam argumentum viri peccat in æquiuoco, & a ſecundum quid paralogizat ad ſimpliciter; etenim geminus ignis adeſt in generatione flammæ ex oleo; & gemina portio, ſiue ſubſtantia olei; primus ignis eſt ille generans nouum in oleo ſibi conſimilem, qui quidem ignis generans, oleum mutans, in argumentum ſumitur a Viro Cl. cui concedimus vires robuſtiores ſupra reſiſtentiam olei, quod ab eo mutatur in ignem; at nos agimus de flamma genita in lucerna, qui genitus ignis oleum non mutat, ſed in eo reſidet, præpeditus aſcendere ſurſum ab olei lentore: Generans autem ignis genito poteſt eſſe viribus robuſtioribus; adeoque vincere liquorem, quem corrumpere nequeat ſecundus ignis in eo, vel ex eo genitus: etſi namque ſit eiuſdem ſpeciei generans ignis cum genito, non tamen eſt neceſſario virium æqualium; quare neceſſario non concludit intentum obiecta ratio. Quam etiam demoliri poſſumus introſpecta duplici ſubſtantia in olei corpore; ſiquidem, vt [*k*] alibi non ſemel oſtendimus, elementa hæc noſtratia, ex quorum varia miſtione ad inuicem cuncta & viuentia & inanima conſtituuntur, etſi corpora ſimplicia ſint, partes tamen habent ſingula non omnes eiuſdem puritatis; at alias magis puras, & alias minus ſinceras; ſiue impuritas iſta ſit ſola peregrina qualitas, illis ab alieno corpore vicino impreſſa, & præter naturam inſidens; vt indicat Ariſtoteles [*l*] alicubi: ſiue impuritas ea ſit aliqua permiſtio alienæ ſubſtantiæ; ſiue potius vtroque modo contingat impuritas elementis. Tali ergo partium varietate quum inſtructa ſint elementorum corpora; profecto dum ſimul vniuntur in conſtitutionem miſti, diſſimilem difformemque miſtionis gradum in varijs hiſce partibus aſſequuntur; & ex elementis ita difformes in puritate partes habentibus miſtum oriri non poteſt partium penitus vniformium; etenim orta ſingula ſuorum principiorum naturam redolent; ſed ex partibus elementorum purioribus, quæ arctiori nexu, propter alienarum rerum & qualitatum abſentiam, inuicem vniuntur, miſti partes exoriuntur puriores, quæ maiorem obtinent vnionem, exactioremque miſtionem: ex partibus autem elementorum impurioribus, quæ non ita exacte vniri, miſcerique potuerunt ad inuicem, fiunt miſti partes itidem impuriores, quæ minorem gradum miſtionis, laxioremque vnionem obtinuere. Quum autem vbique,

[*i*] lib.37.c.3.

[*k*] 4. de his q. d.v.ſ.al.c.13. 1. de ſpont.vi. or.c.5 8.

[*l*] 1.meteor. ſu.1.c.4.

que, ceteris paribus, virium robur ſequatur perfectionem naturæ; neceſſarium eſt, partes impuriores miſti vim obtinere debiliorem ad reſiſtendum contrarijs agentibus, eas diſſoluere tentantibus: e contra partes puriores miſti pollere maiori virium robore ad reſiſtendum contrarijs propriam vnionem deſtruere ſatagentibus. Hæc itaque partium varietas quum reperiatur in oleo lucernarum perennium, ea ratione qua partes impuræ pauciores valde ſint, quam ſinceræ; propterea primum ignis accendens lucernam producit flammam ex partibus impurioribus olei; quæ flamma poſtea detinetur ab ipſius olei partibus purioribus, ob exactiſſimam miſtionem, ad inſtar auri, conſumi neſcijs ab igne contento retentoque pertinacius; qui potius eas conſeruat, quam abſumat; quum ignis agat, vt calidus; & calidi proprium ſit, homogenea congregare, decretis [k] Ariſtotelis: In flamma vero prius genita ex impuris partibus olei, quum actione ignis purificetur, heterogeneis ablegatis, nulla ſeruatur amplius impuritas; quare non diſſoluitur, ſed permanet. Ita demonſtrauimus [l] olim, ab eodem calore ambientis miſtorum eorundem partes impuriores corrumpi, putredineque reſolui in elementa; partes vero puriores perfici, & animari. Sic igitur ignis exterior præualens reſiſtentiæ partium impuriorum olei, conuertit eas in flammam nouam; quæ purificata viribus æqualibus cum olei ſubſtantia puriori, eam non abſumit, ſed ab iſta retinetur arcte diutiſſimo tempore. Quæ ſolutio primum præcipuumque membrum dilemmatis enodat. Sed ad ſecundum membrum quod attinet, aſſerens ego nunc ignem primum accendere flammam in corpore propinquo contiguoque ſubſtantiæ olei, nullum incurram inconueniens; etenim ſi dicatur id corpus ab igne ſuperari, atque conſumi; dicam ſuperari quoad partes impuras tantum, non autem quoad ſinceriores, quæ remanentes inuictæ, diu retinent ignem apud nos; at vero præſtat aſſerere primam in lucerna flammam accenſam fuiſſe in ea olei parte, qua fuerat imbutum ellychnij, mixive corpus; abſque vllo inconuenienti.

[k] 2. de gen. t.8.

[l] 1. de ſpont. viu. or. 4. de his qui d. ſ. al. vi.

A ARE. Appreſſo, ſe ſolamente contiguo ſarà l'olio al fuoco; non veggo, come potrà da lui eſſer mantenuto, ò trattenuto; poiche veggiamo tutto giorno, non da corpi vicini, ma da quelli, ne' quali alberga, eſſer mantenuto il fuoco. ideſt: *Inſuper, ſi ſolum contiguum erit oleum igni; non video, quomodo poterit ab eo conſeruari, vel retineri; quum videamus quotidie, non a vicinis corporibus, at ab illis, in quibus ineſt, ignem ſeruari.*

B LIC. In primis ex aduerſo videmus quotidie flammam ignis non eſſe in oleo lucernæ, ſed in papyro, ſeruarique ſemper ab oleo papyrum attingente. Deinde non dicimus ignem manuteneri, & quaſi per nutritionem ab oleo cõſeruari; ſed inhiberi ne ſurſum aſcendat, detinerique ne volet, quaſi a compede, laqueoque: ſed laqueum, & compedes corpora ſunt contigua ſolum, non intima rei, quam retinent. Aſpicimus etiam lignum eſſe prunæ continuum, non intimum, ſenſimque tamen prunam retinere ſibi alligatam & adhæreſcentem, ne ipſius ignis euolet.

C ARE. [m] In oltre, ò queſto fuoco, ch'egli vuole, che ſia ſolamente trattenuto dall'olio, ſarà fiamma, ò nò; ſe nò, la lucerna dunque ſarà ſpenta, e non darà lume; che queſto dalla fiamma dipende: ſe ſarà fiamma; adunque vi ſarà fumo; e ſe fumo; adunque quell' olio eſalerà, e ſuaporerà; che non è

D altro, che conſumarſi. E ſe forſe diceſſe, che ſarà fiamma pura ſenza fumo; adunque ritroueraſſi fra di noi fuoco ſeparato da ogni altra materia; che è contra l'eſperienza, e contra i ſuoi ſteſſi principij; perche tal fiamma non eſſendo legata, nè trattenuta da alcuna materia, ſe ne volerà alla ſua sfera; ò quì dimorando, tanto ſi farà rara, che diuenterà inuiſibile. Nè mi ſi dica, che per vn piede è trattenuta dall'olio; per-

E che le parti della fiamma non ſono attaccate inſieme, come i membri dell' huomo. E ſe il fuoco pur ratteneſſe la parte a ſe contigua; le altre tutte ſe ne volerebbero via; ſi che vi rimarrebbe, non fiamma, ma vna picciola ſcintilla. E ſe alcuno dirà, che volando via vna fiamma, vn'altra ſe ne genera, come auuiene alle noſtre lucerne: riſpondo, che queſta generatione non ſi potrà

[m] nu. 3

fare

fare ſenza qualche corruttione; e conſeguentemente ſarà forza, che l'olio ſi conſumi. hoc eſt: *Amplius, aut hic ignis, quem ipſe vult eſſe ſolum retentum ab oleo, erit flamma, aut non. Si non; lucerna igitur erit extincta, & non exhibebit lumen; nam id a ſola flamma dependet. Si fuerit flamma; igitur aderit fumus: & ſi fumus; igitur illud oleum exhalabit, & euaporabit; quod nihil eſt aliud, quam abſumi. Et ſi forte diceret, eſſe flammam puram ſine fumo; ergo reperietur apud nos ignis ſeparatus ab omni alia materia; quod eſt contra experientiam, & contra ſua ipſa principia; quia talis flamma quum ligata non ſit, neque retenta ab vlla materia, volabit ad ſuam ſphæram; aut hic remanens, adeo rareſcet, vt inuiſibilis euadat. Neque mihi dicatur, eam ab oleo retineri ac præpediri velut vno pede comprehenſam; quia partes flammæ non ſunt ad inuicem copulatæ, ſicuti membra hominis. Et ſi tamen ignis oleum detineret partem ſibi contiguam; aliæ cunctæ ſurſum auolarent; adeo vt remaneret, non flamma, ſed exigua ſcintilla. Et ſi dicet aliquis, auolante vna flamma, aliam gigni, vt accidit noſtris lucernis; reſpondeo; generationem hanc fieri non poſſe ſine corruptione aliqua; & conſequenter oportebit oleum abſumi.* LIC. Soluuntur hæc omnia ex præcedente theoria, Dico ſiquidem, flammam detentam in lucerna geminā eſſe; tum prunam in ſubſtantia myxi, tum etiam flammam circa ipſum emicantem, a qua lumen in aere gignitur. In flamma concedo fumum adeſſe, quum flamma ſit fumus ardens: concedo pariter illum fumum ex oleo halaſſe; proindeque partem olei, quæ abijt in fumum, conſumptam fuiſſe. Sed obſeruandum eſt, fumum illum ortum habuiſſe ex impuriori olei ſubſtantia principio ſuæ accenſionis; reliqua ſubſtantia pura ſemper poſtea remanente integra, & incorrupta, nullique prorſus obnoxia euaporationi fumoſæ. Fumus autem, qui genitus eſt ex olei partibus non ita puris, in flammam ab igne accendente mutatus, ardore purificatus partibus adhuc minus puris, puriores retinuit, & homogeneas, quæ caloris ignei actione non diſſiparentur, ſed illi valide reſiſterent æqualitate virium, vt olei partes in ellychnio prunam, &

A flammam attingentes. Nec illa flamma purus ignis eſt, vt ſimplex elementum in ſua ſphæra, ſed corpus a prædominio igneum, vt ait [n] Ariſtoteles: habetque materia fumi, & prunæ, oleique in ellychnio, grauem, & vtcumque viſcidam, a qua ligatur ac præpeditur ne ſurſum auolet: neque raritatem vlteriorem, qua fiat inuiſibilis, induere poteſt, reſiſtente ſubdita illi materia fumi, ſuamque ſibi denſitatem pertinaci conatu retinente. Quin & in fumo non B deeſt viſciditas, qua ceu naturali vinculo cōtinuantur adinuicem partes flammæ, cuius ideo vna portio non ſeparatur ab alia; gliſcente natura cuiuſque rei ſuam ſibi propriam continuitatem, & integritatem conſeruare. Quæ ſolutio eſt ſecundum primum fundamentum ſententiæ noſtræ. Secundum vero fundamentum, quo concedimus, oleum ſenſim ſine ſenſu tardiſſime conſumi, neque niſi poſt longiſſimi temporis interuallum exilimam ſuæ ſubſtantiæ ia-C cturam perpeti, concedit vniuerſum hoc Areſianum argumentum; quod nihil aliud euincit, niſi liquorem ab igne conſumi; ſed non oſtendit breui tempore conſumi, quod oporteret fieri ab impugnāte noſtram opinionem. ARE. Di più, è poco credibile, che vi ſia liquore, che reſiſter poſſa al fuoco; impercioche non ſi può trouar liquore, che habbia maggior forza contra il fuoco, che l'ac-D qua, perche queſta è armata di humidità e di freddezza, qualità direttamente oppoſte al fuoco; e le ha in ſommo grado: e pure dal fuoco anch'ella è conſumata, e ridotta in fumo; come anch'ella il fuoco eſtingue. Onde dall' hauere queſti due elementi le virtù, e le forze loro grandemente bilanciate; poiche il fuoco è caldo e ſecco in ſommo, e l'acqua fredda & humida quanto eſſer poſſa; non ſolamente non ne ſiegue quello, che diceua il Liceto, che E vno non poſſa diſtruggere l'altro; ma tutto l'oppoſito, che ciaſcheduno dall'altro ſia diſtrutto: mercè, che ancora che le qualità attiue loro ſieno eguali; quelle però, che reſiſtono non ſono eguali alle attiue dell'altro. Hor queſt'olio, ch'egli fa inuincibile dal fuoco, di quali qualità ſarà egli armato? di freddezza, & humidità? ma queſte non

[n] 2. de gen. t.20.

Num. 51.

„ baſtano, come ſi vede nell'acqua. Ha-
„ urà calore, e ſiccità? ma tanto più facil-
„ mente ſarà vinto; perche *inter ſymbola*
„ *datur facilior tranſitus*, dice Ariſtotele,
„ cioè, fra quelle coſe, che in qualche
„ qualità conuengono, ſi dà più facile
„ paſſaggio, cioè vna più facilmente ſi
„ conuerte nell'altra. Vi ſarà forſe qual-
„ che altra qualità ſeconda, che al fuoco
„ reſiſta? ma ſe ciò non poſſono le prime
„ più gagliarde, come far ciò potranno
„ le ſeconde? ideſt: *Parum credibile eſt,*
„ *adeſſe liquorem, qui reſiſtere valeat igni:*
„ *nam inueniri non poteſt liquor, qui maio-*
„ *rem vim habeat aduerſus ignem, quam*
„ *aqua; quia hæc pollet humiditate, ac frigi-*
„ *ditate, qualitatibus directe oppoſitis igni;*
„ *& eas habet in ſummo gradu; & tamen*
„ *ab igne ipſa quoque conſumitur, & in fu-*
„ *mum diſcutitur; ſicut etiam ipſa extin-*
„ *guit ignem. Vnde ex eo, quod habent iſta*
„ *duo elementa facultates & vires ſuas val-*
„ *de pares; quoniam ignis eſt calidus, & ſic-*
„ *cus in ſummo; & aqua frigida, & humi-*
„ *da, quantum eſſe poſſit (ex hac inquam*
„ *virium æqualitate) non ſolum non ſequi-*
„ *tur id, quod aiebat Licetus, vnum non poſ-*
„ *ſe deſtruere aliud; ſed totum oppoſitum;*
„ *quod vtrumlibet ab altero deſtruatur; quia*
„ *licet eorum qualitates actiuæ ſint æquales;*
„ *illæ tamen, quæ reſiſtunt, non ſunt æquales*
„ *actiuis alterius. Modo iſtud oleum, quod*
„ *ipſe facit inuincibile ab igne, quibusnam*
„ *qualitatibus armatum erit? frigiditate, ac*
„ *humiditate? ſed iſtæ non ſufficiunt, vt ap-*
„ *paret in aqua. Habebit calorem, & ſicci-*
„ *tatem? ſed tanto facilius vincetur; quia*
„ *inter ſymbola datur facilior tranſitus, ait*
„ *Ariſtoteles, hoc eſt, inter ea, quæ in aliqua*
„ *conueniunt qualitate, datur facilior muta-*
„ *tio; nempe facilius vnum conuertitur in*
„ *alterum. Aderit forte quæpiam alia qua-*
„ *litas ſecunda, quæ reſiſtat igni? ſed ſi non*
„ *poſſunt hoc primæ validiores, quomodo fa-*
„ *cere poterunt id ſecundæ?* LIC. Cre-
dibile ſatis eſt, inueniri liquorem, qui re-
ſiſtere poſſit igni; quum certis experi-
mentis conſtet aurum in fornace liqua-
tum, adeoque liquorem auri reſiſtere
penitus igni. Nec obiectio petita ex
aqua valet in propoſito; tum quia licet
aqua polleat actiuis qualitatibus in ſum-
mo (demus hoc diſputationi) prorſus
æqualibus oppoſitis qualitatibus acti-
uis ignis; ego tamen non poſui æquali-
A tatem inter vires actiuas ignis, & acti-
uas olei, tractans vtrobique de primis
qualitatibus; verum inter qualitates
actiuas, ſiue conſumptiuas in igne reſi-
dentes, & vires reſiſtendi actiuitati ignis
in oleo degentes; mea verba fuere:
[p] *Neque igitur in eiſdem lucernis flam-* [p] l.3.c.23.
ma vires habebat ſupra reſiſtentiam humi-
di, atque adeo ignis humorem minime com-
burebat. Ex [q] ante habitis colligere qui- [q] c.24.
dem iam neceſſario poſſumus, in propoſitis
B *Lucernis, quæ per tot centena, & annorum*
millia ſine vllius fumi euaporatione, ac vl-
lius humoris adiectione ab antiquo arden-
tes perdurauerunt, humorem contentum,
& ignem in ea fuiſſe proportione adinui-
cem, vt quantam haberet flamma vim hu-
midum ſibi ſubditum conſumendi; tantun-
dem virtutis obtinuerit illi ſubiectus hu-
mor ad reſiſtendum viribus ignis. Quam
ſententiam [r] ſæpius in eodem opere [r] l.4.c.19. 24.29.30.
ſatis explicaui: tum quia ſi totum ele-
mentum ignis in mundo compares cum
C vniuerſo elemento aquæ, proportiona-
tas adeo vires habet alterum ad alte-
rum, vt neutrum a contrario deſtrua-
tur. Aqua certe ceteris omnibus ma-
iorem vim habet actiuam ignem oppri-
mendi; non tamen habet vim ignis acti-
uitati magis reſiſtendi quam cetera;
nam aurum, asbeſtus, & linum carpa-
ſium exiguum reſiſtere poterit igni ma-
ximo fornacis ad plurimos annos, cui
non reſiſtet aqua longe maioris molis
D ad paucas horas. Igitur oleum lucer-
næ perennis habet vim reſiſtendi acti-
uitati ignis non a primis qualitatibus,
igni contrarijs, aſt a gradu ſuæ miſtionis
ex partibus puris & homogeneis, cu-
iuſmodi reperiuntur in auro, asbeſto,
amianto, & alijs, quæ reſiſtunt ignibus
inuicta; quin & ab igneo calore conſer-
uantur, non diſſipantur; quia caloris eſt
homogenea talia congregare, non au-
tem diſſoluere. Quare falſo ſumitur ad
E reſiſtendum ignis actiuitati validiores
eſſe primas qualitates, quam ſecundas;
quum aurum igni magis reſiſtat quali-
tatibus non primis, quam aqua, ſed ſe-
cundis; nimirum proprio gradu miſtio-
nis, & conſtitutionis ex partibus ele-
mentorum purioribus miſti ſubſtantiam
exactiſſime homogeneam conſtituenti-
bus. ARE. [ſ] Se al fuoco reſiſte il [ſ] nu.52.
diamante, è per la ſua durezza, e ſo- „
dez-

„ dezza; ma queſta ripugna alla natura
„ dell'olio. Se la cenere; è per la ſua ſic-
„ cità, che non è cibo proportionato al
„ fuoco; ma nè anche queſta può conue-
„ nir all'olio. Come dunque poſſiamo
„ noi imaginarci, che vi ſia olio, che al
„ fuoco reſiſta? Forſe riceuerà queſta
„ virtù dal lambicco? ma noi veggiamo,
„ che quanto più vna coſa è lambiccata,
„ tanto più facilmente ſi conſuma dal
„ fuoco, come ſi vede nell'acqua vita.
„ Forſe dirà, eſſer olio eſtratto dalla pie-
„ tra asbeſtio? ma queſta pietra reſiſte al
„ fuoco per la ſua ſiccità, e durezza; la
„ quale non potrà nell'olio ritrouarſi, nè
„ da quella pietra potrà cauarſi olio, ò
„ altro liquore, ſe prima ò con aceto, ò
„ con altra coſa liquida non ſi bagna; da
„ cui riceuerà l'humidità l'olio, che ſe ne
„ caua. Dirà, che ſia vna certa viſcoſità
„ tenace? ma queſta appunto eſſer ſuole
„ il cibo più gradito dal fuoco. Non ap-
„ pare dunque, come ritrouar ſi poſſa
„ queſt'olio inuincibile dal fuoco. ideſt:
„ *Si reſiſtit adamas igni, hoc a ſua duritie*
„ *prouenit ac ſoliditate; ſed iſta repugnat*
„ *olei naturæ. Si cinis; id a ſua ſiccitate,*
„ *quæ non eſt cibus igni proportionatus; ſed*
„ *nec iſta poteſt oleo conuenire. Quomodo*
„ *poſſumus igitur imaginari, oleum eſſe, quod*
„ *igni reſiſtat? An accipiet hanc vim ab*
„ *alembico? ſed videmus, quo magis quid*
„ *per alembicum tranſit, eo facilius ab igne*
„ *conſumitur, vt apparet in aqua vitæ. An*
„ *inquiet, eſſe oleum extractum de lapide*
„ *asbeſto? ſed iſte lapis igni reſiſtit ſua ſicci-*
„ *tate ac duritie; quæ non poterit in oleo re-*
„ *periri; nec ab eo lapide duci poterit oleum;*
„ *aut liquor alius, niſi prius aceto, vel alia re*
„ *liquida madefiat; a qua recipiet oleum,*
„ *quod inde ducitur, humiditatem. Dicet,*
„ *eſſe quandam viſciditatem tenacem? ſed*
„ *iſta ſpeciatim eſſe ſolet cibus gratior igni.*
„ *Non apparet ergo, quomodo reperiri valeat*
„ *hoc oleum inuictum ab igne.* LIC. Con-

cedo quidem oleo repugnare duritiē, atque ſoliditatem; quæ propria eſt adamātis: atvero non ita facile dedero, ſua ſiccitate, duritieque lapidem hunc igni reſiſtere; ſed a gradu ſuæ miſtionis, & homogenea natura; quam calor igneus non diſgregat, ſed potius [t] congregat & conſeruat. Immo quum obſeruatu [u] Alberti, molleſcat, & ſoluatur adamas hirci ſanguine, carneque, maxime

[t] 2. de gen. t. 8.

[u] 2. de mine. tr. 2. c. 1.

A ſi hircus antea vinum biberit, vel petroſillum, ſileruve montanum comederit: Quin etiam quum ſoluatur adamas plumbo; quid ni ex eo quomodocumque mollito, ſolutoque, ducatur ex arte ſpagirica liquor olei, non ob duritiem, ac ſoliditatem, ſed ob gradum miſtionis homogeneæ vires igniū eludentis, & ab igneo calore conſeruati? De cinere, non accipio viribus ignis ob ſiccitatem reſiſtere; tum quia B conſtat experimento, cinerem iteratis aduſtionibus imminui, tandemque conſumi: tum quia ſiccitas eum reddit faciliorem ad ignis naturam induendam. Nonne ſiccitas eſt qualitas igni cinerique ſymbola? nonne cinis eſt fere terra? Sed Cl. Areſius [x] Ariſtotelem audit inter habentia ſymbolum faciliorem eſſe tranſitum, & in ignem facilius commutari terram, quam aqua: verba Magiſtri nouit, aſſerentis: *Quæcumque enim habent cognationem ad inuicem, velox ho-* C *rum tranſmutatio eſt:* & mox: *Eadem quoque modo ex aqua terra, & ex terra ignis; habent enim ambo ad ambo cognationem:* & mox: *Quoniam ignis quidem ſiccus, & calidus; terra autem frigida, & ſicca, ſi corrumpatur frigidum, ignis erit ex terra.* Quum autem cinis nihilominus quam terra ſiccus exiſtat, & non magis frigidus quam terra, ſed potius minus; iam igni ſimilior facilius in ignem commutabitur, quam terra; certe non minus fa- D cile: Non ergo dicendum eſt cum Areſio, cinerem igni reſiſtere ob ſui ſiccitatem; quia per hanc ſymbolam qualitatem facile vertitur in ignem, vt terra. Nec accipio, non poſſe nos imaginari oleum, quod igni reſiſtat; quum eliquatum aurum in crucibulo reſiſtat igni; cur non oleum aliquod habere valeat auri liquidi conditiones? Accipio quidem, aquam vitæ, quo ſæpius per alembicum deſtillatur, eo facilius ab igne conſumi; ſed non omnium eſt E æqua ratio cum aqua vitæ: millies per alembicum diſtilla ſubſtantiam auri, nūquam hilum ab igne conſumetur. De lapide asbeſto, quod additur, iam aſſero de tali lapide vi chimica, vel arte alia poſſe deduci oleum igni reſiſtens; nec accipio lapidem hunc igni ſua ſiccitate, duritieque reſiſtere; quum duriora, & ſicciora marmora calcinentur ab

[x] 2. de gen. t. 28.

igne, nec illi reſiſtant; asbeſtum vero non ita durum & ſiccum eſſe, conſtat experimento, quo vincitur malleo, & adeo ſubigitur, vt ex eo fila ducantur, ex quibus telæ contexuntur; quod ex materia ſicciſſima, & duriſſima nequit haberi: ſed illi Plutarchus agens de Oraculorum defectu mollitiem attribuit, & nomen Caryſtiæ rupis; ait enim, *Nec diu eſt quod Caryſtia rupes deſijt ſimul cum marmore proferre ſtamina quædam mollia ac quaſi fila lapidea (exiſtimo enim quoſdam veſtrum vidiſſe mantilia, retia, & inuolucra capitis ea ex materia confecta, quæ neque vruntur; & quum vſu ſordes contraxerunt, in ignem coniecta nitorem ſplendoremque ſuum recipiunt) plane enim deſijt, & vix graciles quædam tanquam fibræ & quaſi capilli eius materiæ per metalla diſcurrunt.* Sed igni reſiſtit peculiari gradu miſtionis homogeneæ, quæ conſeruatur ab igne, ac in oleo reperiri valet. Minus accipio, deduci non poſſe rebus e ſiccis, ac duris, vti lapides ipſi ſunt, oleum niſi prius materies illa maceretur aceto, vel alio quopiam liquore; vnde ſortietur humiditatem oleum inde per artem eductum; nam oleum de lapidibus Gagatis educitur abſque permiſtione vllius peregrinæ humiditatis, vt conſtat ex Meſue, ac Antidotario Nicolai Mutonis, quod inſcribitur *Luminare Maius*. At vero quæ prius aceto madefiunt, vel oleo ſicciora corpora de quibus oleum proprium extrahendum eſt, ea ratione præparantur, vt acetum penetrans aridas partes, ex illis educat natiuum oleum, ſimiliter oleum aduentitium natiuo rei glutine ſuo magis adhæret, ac ipſum vna ſecum ad ſuperficiem ducit; vi vero ignis acetum abſumitur, & oleum peregrinum; remanetque purum oleum rei; ſic oleum de tartaro faciunt & ſine madefactione, & cum irroratione aceti; nam in *Aromatariorum Theſauro* cognominato libro legimus: *Oleum de tartaro Magiſtrale valet ad maculas faciei purgandum. Reci. tartari quantitatem quam volueris, ponatur ſuper prunas, & tantum permittatur, quod totus inflammetur & rubeat* (ſcilicet vt conſumatur in eo tota humiditas aquea) *poſtea ponatur in ſacculo lineo, & pone dictum ſacculum in loco humido ſicut in penu* (nam in arido loco

A paucum oleum exiens reſolueretur, ac penitus exſiccaretur, ab ambiente) *& ſub ſacculo ponatur vel ampulla, vel cyathus; quod enim exiet ab eo, oleum tartari ab omnibus ſolet appellari. Hoc oleum poteſt fieri tam de tartaro albo, ſcilicet vini albi, quam rubei.* Tartarum autem eſt vini fex, ac portio maxime terrea in lapideam ſubſtantiam concreta, ex qua ſine liquoris vllius adiectu defluit oleũ. Addit autor: *Et ſunt qui alio modo fa-* B *ciunt, ſcilicet puluerizando tartarum ſubtiliter: deinde in ſacculo telæ reponunt; & ipſum ſacculum & tartarum irrorant aceto; deinde ſub prunis ponunt, & relinquunt vſque quo nigreſcat; deinde extrahunt illum a ſacculo iterum, & puluerizant, & aceto aſpergunt, & ſub prunis ponunt, & poſt ipſius nigredinem ſacculum accipiunt, & in penu ponunt, & liquor exit:* qui quidem non eſt acetum; nam id a calore prunarum eductum prius & abſumptum fuit ob ſubſtantiæ ſuæ te- C nuitatem; ſed oleoſa tartari ſubſtantia denſior, quam acetum veluti vehiculum duxit ad extima tartari ab intimis; eo plane modo vehiculum alimenti nuncupat [y] Hippocrates ichorem ſeroſum tenuem, qui ſanguini craſſiori permiſtus per arctas venas ab intimo corpore ducit ad alendas omnes partes etiam cutaneas. Ita Philoſophorum oleum nuncupatum fit ex lateribus, vt ait Meſues, hac arte: *Lateres ex terra* D *rubente multum antiquatos in fruſta comminutos carbonibus non fumantibus accende, donec igniti rubeant: tum concha oleo roriſmarini, vel antiquo claro plena extingue, & quoad eius fieri poteſt, oleo imbue: ſicca per ſe in vaſulis; poſt minutiſſime tere, & vaſi per ſublimationem deſtillandum trade, luto chymiſtarum capitello committe, carbonibus in fornace accenſis coque donec oleum deſtillet in phialam vitream naſo imo capitelli agglutinatam, quam exacte obſtructam reconde, & ſerua; quan-* E *to enim antiquius, tanto valentius.* Quare oleum exterius admotum ſeruit ceu glutem ad extrahendum oleum internum ac proprium laterum; quod ſolum habet virtutes medicinales illas mirabiles, *conſumendi materiam omnem excrementoſam*, vt ait Meſues, *& maiorem in modum conferendi epilepſiæ, paralyſi, vertigini, obliuioni, doloribusque frigidis omnium*

[y] lib. de alim.

vium partium neruoſarum, lienis, renum, veſicæ, vteri, neruorum, & articulorum omnium ſpeciatim, quibus oleum commune non opitulatur: quod etiam exſiccatum abijt in halitus, vbi deduxerit oleum laterum, quod magis igni reſiſtit, extra illorum ſubſtantiam. Ceterum hanc noſtram ſententiam aperte confirmat experientia, dudum a Cardano, & alijs Chimicis obſeruata, dum inquit, [z] *Extrahunt alij ex his* metallis *vim atque oleum alio modo: Metallum, metallicaque in pollinem redigunt, ea arte qua plumbum redigi docuimus. Puluerem hunc, aut ſi vitare placet hunc laborem, folia metallorum malleo attenuata, in acetum diſtillatum immittunt, tamdiuque loco calente ſinunt, donec aceti color augeatur; inde eo detracto, diligenter aliud ſuperinfundunt: inde aliud, atque aliud, donec deſinat acetum, quod ſuper infuſum eſt, colorari: totum igitur hoc acetum ſeruatum miſcent, atque diſtillant; abijciuntque acetum, quod primo purum aſcendit ac leuiore igne: quo conduplicato humidior metalli pars, inſtar olei aſcendit, remanentibus fæcibus. Quæcumque igitur aceto ſoluuntur (& ſunt omnia, præter aurum atque argentum) reddunt oleum illud. Sic etiam & lapides, corallus, margaritæ, cryſtallus, ſmaragdus, hyacinthus etiam, ſed parum. Ignita vero aurum atque argentum aliquid reddunt, maxime argentum, quod tenerius eſt: atque eo magis (vt dixi) ſcobes: quare fieri poteſt, vt aliquid perexiguum magna arte & longa aſſiduitate detrahatur; quod eo pretioſus eſt, quo difficilius, & rarius. &c.* Sic igitur ex asbeſto facilius oleum proprium educi poterit, quanto lapis iſte plus abundat oleoſa ſubſtantia propria, quam lateres, & pumices: ex quibus eodem modo, ac ex lateribus oleum pariter efficax educi poſſe monet ad hunc locum Meſue Coſtæus Præceptor. Quod vltimo ſtatuit, humiditatem viſcidam atque tenacem eſſe proprie cibum ignis: id verum abſolute non eſt; nam auri liquati viſciditas tenax ignem non alit, nec ab eo conſumitur: Ita dixero de humore lapidis asbeſti, & conſimilium vi chymica educto: Quare non conuincitur ex dictis, inueniri non poſſe oleum inuincibile prorſus ab igne.

[z] 10. de ſubt. c. 1.

[a] cu. 53.

„ ARE. [a] Quello ancora, ch'egli dice, il fuoco ſpiccatoſi dalla lucerna, eſſer eſtinto dall'aria circonſtante, non mi piace; perche, ò ciò ſarebbe l'aria per mezzo delle ſue qualità attiue, ò per mezzo della ſua mole, cioè, per eſſer egli in grandiſſima quantità; ma nè l'vno, nè l'altro può dirſi. Non per le qualità; perche queſte ſono molto più gagliarde nel fuoco; e ſi vede per eſperienza, che deboliſſimo lume poſto quanto ſi voglia all'aria, pur che non vi ſia vento, non rimarrà mai eſtinto. Per ragione della quantità nè anche; perche in queſta guiſa eſſer ſuole eſtinto il fuoco per eſſere ſuffocato, & oppreſſo; ma l'aria è tanto tenue, ſottile, e leggiera, che non può cagionar ſuffocatione; anzi è l'vnico rimedio di lei. Aggiungo, che nè anche il vento potrebbe eſtinguer queſto fuoco, che egli dice volar alla ſua sfera; perche il vento intanto eſtingue il fuoco appreſſo di noi, inquanto lo ſepara dal corpo, che lo manteneua, onde remanendo ſenza nutrimento, muore; che perciò talhora il vento fa accender maggiormente il fuoco, quando cioè lo manda verſo quella parte, oue è il ſuo nutrimento, e con quello maggiormente lo vniſce; ma il fuoco ſeparato, di cui fauella il Liceto, non hà biſogno di nutrimento; adunque non riceuerà alcun danno dal vento. E benche poſſa eſſere da lui in queſta, ò in quella parte portato; non però ſarà da lui eſtinto. ideſt: *Id etiam, quod ait Licetus, ignem abſolutum a Lucerna, extingui ab aere ambiente, mihi non placet; quia vel id efficeret aer ſuis qualitatibus actiuis, vel mole ſua, nempe maximam ob ſui quantitatem; ſed neutrum dici poteſt. Non ſuis qualitatibus, quia iſtæ multo validiores in igne ſunt; & apparet experientia, debiliſſimam lucernæ flammam in aere quocunque poſitam, dummodo ventus abſit, nunquam extingui. Ratione quantitatis nequaquam; etenim ab hac ignis per ſuffocationem extingui ſolet, & opprimi; ſed aer adeo tenuis eſt, ſubtilis, & leuis, vt inducere nequeat ſuffocationem; immo eam vnice tollit. Addo neque vento extingui poſſe hunc ignem, quem ait ipſe volare ad ſuam ſphæram; quia ventus eatenus extinguit ignem apud nos, quatenus eum ſeparat a corpore, quod il-*

,, *lum conſeruabat; vnde remanens abſque*
,, *nutrimento, moritur; & iccirco ventus ali-*
,, *quando magis accendit ignem, quando ni-*
,, *mirum cum impellit verſus eam partem,*
,, *vbi nutrimentum illius adeſt, & cum ipſo*
,, *magis vnitur; ſed ignis iſte ſegregatus a*
,, *Lucerna, de quo Licetus, non indiget ali-*
,, *menti; non accipiet ergo detrimentum vl-*
,, *lum a vento; & licet ab ipſo deferri valeat*
,, *in hanc aut illam regionem, non ideo ex-*
,, *tinguetur ab illo.* L I C. Hæc opinio, cum ſuis probationibus, intime perſpecta rei natura, proſcinditur; etenim vere volans extra lucernam ignis extinguitur ab aere facile, tum ratione ſuarum qualitatum actiuarum, tum ratione molis, non quidem ſeorſim aſſumptarum, ſed ſimul operantium, vt oſtendam: etenim etſi qualitates ignis validiores ſint qualitatibus aeris abſolute, ceteriſque paribus; attamen qualitates igniculi de lucerna ſegregati non ſunt validiores qualitatibus aeris, & omnino aeris immenſi, per quem ſibi tranſeundum eſt ad propriam ſphæram; in primis enim igniculus ille, quanto magis aſcendit, tanto magis euadit rarior, conſumens iugiter ſubiectum ſibi liquorem, quo impeditur aſcendere, quouſque redditus inadſpectabilis liberius, ac velocius aſcendit: Atvero quanto rarior euadit, tanto qualitates imbecilliores fieri ſibi ſentit; nam qualitas caloris, frigoris, & alia quæuis in rariori ſubiecto minus actuoſa eſt, atque debilior; quare ſemper fatiſcens aſcendentis ignis actiuitas a valentiori qualitate aeris extinguitur. Deinde vero ſemper omne agens agendo repatitur; vt
[b] 4.de gen. an.c.3. oſtendit [b] Ariſtoteles; iugiter igitur aſcendens ignis per aerem aſſidue viribus imminuitur, vt demum illis omnino collapſis, actiuitati cedat aeris; qui ſemper nouus ab igne ſurſum lato reperitur integris viribus; vnde fatiſcentem, ac eneruatum ignem tandem extinguit aer, priuſquam ad propriam regionem ille perueniat. Deinceps igniculus ille rariſſimus, & inadſpectabilis, actiuitatiſque debiliſſimæ ſummam ob ſui raritatem, ſi peruenerit ad mediam aeris regionem, vbi viget frigus intenſius, & magna manus aquei vaporis, ac humidi, quidni facile deſtruatur a validiori contrario? Nec obeſt experientia de

A lucernæ flamma, quæ nunquam dicitur extingui ab aere, vbi ventus abeſt: tum quia nos agimus de igne ſegregato a lucerna, non inſidente in lucerna; quam flammulam experimento videmus prope lucernam in minima diſtantia citiſſime mori: tum quia lucernæ flamma ſemper ab aere contiguo corrumpitur vetus, & in interitu ſuo, exituve de lucerna nouam generat ex humido ſibi continuo, ſicuti ſupra nouimus ex Ariſtotele[c]. De quantitate quod addi- [c] 2.meteo. ſu.1.c.2.
B tur, aer ſane non ſolum mole ſua compreſſus in arctum flammam ſuffocat; verum etiam quia in maiori mole, ceteris paribus, vegetior eſt actiuitas qualitatum; etenim corpus lucidum maius impenſius illuminat & magis quam minus; maiorque flamma calefacit magis quam minor: quare ſcandens igniculus de lucerna ſenſim refrangitur ab aere multo, cuius partes aſſidue contingit nihil a ſe paſſas, aſt integris viribus; vt
C oporteat ab aeris multi plurimis partibus iugiter igniculũ aſcendentem afficientibus labefactari, ac demum extingui. Ventus item, quatenus eſt exhalatio multum terrea, ſicut oſtendit Ariſtoteles, [d] & venti motus ad mundi la- [d] 2.meteo. ſu.2.
tera, ſimul & ad terram, eatenus contrarias habet igni qualitates, maximeque frigiditatem, qua extinguit ignem. Nec apud nos flammam extinguit, quia ſeparet illam a ſuo nutrimento; ſed
D quia diuellit eam a materia, ex qua moriens nouam[e] procreare valeret. Ac- [e] 2.meteo. ſu.1.c.2.
cendit autem flatus, ac vẽtus flammam extinctam, quando calidam exhalationem exeuntem de recens extincta lucerna, tædave, concentrat, & cogit in combuſtibile; qua concentratione, coactioneque denſatur in flammam rutilam; vt olim[f] oſtendimus. ARE. Al- [f] 4. de Luc. ant.c.14.
l'eſſempio, ch'egli adduce de gli huo- ,,
mini, che lungamente viuono ſenza ci- ,,
E bo, ſi è riſpoſto nell'impreſa di S. Gio- ,,
uanni Battiſta nel lib. 4. e dimoſtrata eſ- ,,
ſer falſa la ſua ragione. ideſt: *Ad exem-* ,,
plum, quod affert de hominibus diu viuentibus abſque cibo, reſponſum fuit in Emblimate S. Ioannis Baptiſtæ lib. 4. & oſtenſum, eſſe falſam eius rationem. LIC. Non opus eſt, alienum argumentum hic fuſius tractare: Quare breuiter oſtendere conatur ibi, [g] calorem natiuum ne- [g] l.4.Imp 49. c.2.

ceſ-

ceſſario ſemper humido radicali prædominari, quia caliditas naturalis extranea qualitas exiſtat humano corpori; quod ex eo contendit oſtẽdere, quia ſeparata anima corpus frigeſcat, quaſi redeat ad ſuam naturam, vt aqua ſeparato calefaciente : ponitque calorem naturalem eſſe contrarium humano temperamento; quod ait in ſolo humido radicali conſiſtere. Quæ dogmata refragantem habent omnem Philoſophorum, & Medicorum cœtũ, & apertiſſimam rationem: Quomodo calor naturalis eſſe poteſt, ſi qualitas eſt extranea humano corpori? non ne natura internum eſt principium? quomodo abſente anima corpus humanum eſt, & humanum temperamentum in defuncto, niſi æquiuoce; ceu lapideum, ac pictum; vt ait ſæpius [i] Ariſtoteles. Alia, quæ mihi tunc obijcit Areſius, his paria videntur, & omnia ſolutionem apertam habent in illo volumine *De his qui diu viuunt ſine alimento*, ſicuti cuique conſtare poterit ipſum verſanti : quare redeamus ad Lucernas. ARE. [k] Che

[i] 2. de an. t. 9. & paſſim.

[k] num. 54.

,, poi queſt'arte di formar olio inuincibi-
,, le dal fuoco non ſi trouaſſe appreſſo gli
,, antichi, oltre alle ragioni, che dimoſtra-
,, no eſſer ella impoſſibile, può prouarſi,
,, perche ſi trouerebbe alcuno, che faceſ-
,, ſe di lei mentione; e pure non ve n'è chi
,, ne parli. A tempi di Plutarco non do-
,, ueua ella certamente eſſer perduta, ſe
,, mai fù al mondo; perche non ancora
,, erano inondati nell'Europa i Barbari,
,, e fioriua più che mai l'Imperio Roma-
,, no, e conſeguentemente tutte le arti:
,, Et egli, che ſeppe tanto, e fù molto cu-
,, rioſo inueſtigatore delle coſe, qualche
,, cognitione hauuta ne hauerebbe; che
,, vuol dir dunque ch'egli ſi fa tanta ma-
,, rauiglia, che alcune lampadi duraſſero
,, gli anni intieri ſenza porui olio; e ſi
,, sforza ritrouarne diuerſe ragioni, po-
,, tendola hauer in pronto da queſt'arte?
,, Come Ariſtotele anch'egli, che viſſe
,, mentre nella Grecia fiorinano tutte le
,, arti, trattando ſouente del fuoco, e del-
,, la nutritione, e ſuo mantenimento, non
,, ne fece anch'egli giamai mentione?
,, Come Plinio, curioſiſſimo, e diligen-
,, tiſſimo, facendo mentione nel cap. 56.
,, del 7. de gl'inuentori delle arti, e di co-
,, ſe molto triuiali, come ſin del meſcolar

A l'acqua col vino, fatto non haurebbe ,,
mentione de gl'inuentori di queſt'arte ,,
tanto marauiglioſa? Come S. Agoſti- ,,
no, che pur viſſe a tempi, che la memo- ,,
ria di queſt'arte non poteua eſſer eſtin- ,,
ta, parlando di queſte Lucerne, non ad ,,
altra arte, che a quella del Demonio ,,
l'aſcriue? Come quei Sacerdoti, che ,,
diceuano vn'anno intiero mantenerſi ,,
le loro Lucerne ſenza aggiungerui ,,
olio, raccontauano ciò per marauiglia, ,,
B ſe vi era l'arte di mantenerle ſempre? ,,
E che vuol dire, che di queſta più toſto, ,,
che di quelle di conſeruarle vn anno ,,
ſolo, non ſi ſeruiuano? ideſt: *Quod in-* ,,
ſuper ars hæc efficiendi oleum inuincibile ,,
ab igne non inueniretur apud antiquos, præ- ,,
ter argumenta demonſtrantia eam eſſe im- ,,
poſſibilem, oſtendi poteſt eo quod inuenire- ,,
tur aliquis, qui de illa mentionem faceret; ,,
& tamen nemo eſt, qui de illa loquatur. ,,
Aeuo Plutarchi certe non debebat eſſe de- ,,
perdita, ſi vnquam in mundo fuit; quia ,,
C *nondum inundauerant Europam Barbari,* ,,
& florebat in ſummo Romanum Imperium, ,,
& conſequenter omnes artes: Et ipſe, qui ,,
tanta ſapientia pollere viſus eſt, & valde ,,
curioſus inueſtigator rerum fuit, quam- ,,
piam notitiam eius habuiſſet; quid ergo ,,
tantopere miratur ipſe quaſdam lampades ,,
duraſſe annos integros abſque appoſitione ,,
olei; conaturque reperire diuerſas rationes, ,,
quum poſſet habere in promptu ab hac ar- ,,
te? Quomodo Ariſtoteles & ipſe, qui vixit ,,
D *dum in Græcia florebant omnes artes, agens* ,,
frequenter de igne, deque nutritione, ſua- ,,
que conſeruatione, nunquam de propoſito ,,
mentionem fecit? Quomodo Plinius, curio- ,,
ſiſſimus, & diligentiſſimus, tractans in ,,
cap. 56. lib. 7. de inuentoribus artium, & re- ,,
rum admodum vulgarium, vt etiam per- ,,
miſcendi aquam cum vino, non feciſſet men- ,,
tionem de inuentoribus huius artis adeo ,,
mirabilis? Quomodo S. Auguſtinus, qui ,,
vixit æuo, quo memoria huius artis extin- ,,
E *cta eſſe non poterat, agens de Lucernis iſtis,* ,,
non ad aliam artem, quam ad Dæmonia- ,,
cam illas adſcribit? Quomodo Sacerdotes ,,
illi, qui dicebant annum integrum ſeruari ,,
ſuas Lucernas abſque adiectu olei, refere- ,,
bant hoc vt admirabile, ſi aderat ars illas ,,
æternum conſeruandi? Et cur huiuſmodi ,,
perpetua potius, quam annua illa non vte- ,,
bantur? LIC. Negatiua propoſitio vniuerſalis de rebus agibilibus anteactis quo-

quomodo probari poterit vnquam? A Eſto nemo citatorum nouerit hanc artem, etſi doctiſſimorum; potuit attamen ab alio dignoſci. Neque ſubtilitate doctrinæ ſemper admirabilia reperiuntur; ſed caſu ſæpe inter operandum ab empiricis: nam vt obſeruat Polydorus [l] Virgilius agens de primis rerum inuentoribus, *Bombardæ tormentum, quo poſt hominum memoriam nihil terribilius ab humano ingenio excogitari potuit, cuius inuentorem fuiſſe tradunt hominem Germanum, admodum ignobilem, cui caſu in mentem venit tale quid efficere. Fertur enim homo ad exitium humanum natus, ſeruaſſe aliquando domi in mortario puluerem ſulfureum, cuiuſdam medicinæ faciendæ cauſa, illudque texiſſe lapide; ac inde contigiſſe vt, dum ignem ex ſilice prope excuteret, ſcintilla intro ceciderit, ſubitoque flamma eruperit, atque lapidem in altum tulerit; & ille, eius rei caſu doctus, poſtea facta ferrea fiſtula, & puluere confecto, machinam reperiſſe; ac eius vſum Venetis in illo bello primum oſtendiſſe, quod ad Foſſam Clodiam eſt cum Genuenſibus geſtum: qui fuit anno ſalutis humanæ* 1380. *Is itaque tam mortiferæ machinæ repertor, pro mercede, opinor, accepit, vt nomen eius perpetuo occultaretur, ne omni tempore a cunctis mortalibus male audiret, dignus ſcilicet, qui prior ipſe vice Salmonei, fulmine flagraſſet*. Itaque oleum incombuſtibile pariter caſu potuit inueniri ab homine indocto, ſed empirico puro; D qui ſuam artem poſtea non ita paſſim promulgauerit, at paucis, a quibus eximiam mercedem habere poſſet. Vitreo flexibili, & malleabili, quid admirabilius item excogitari poteſt? hoc tamen inuenit efficere plebeius homo quidam indoctus, & forte caſu; qui neminem edocuit artem ſuam, quæ propterea perijt: de qua re Plinius [m] ita: *Ferunt Tiberio Principe excogitatum vitri temperamentum, vt flexibile eſſet: & totam officinam artificis eius abolitam, ne æris, argenti, auri metallis pretia detraherentur, eaque fama crebrior diu, quam certior, fuit*. Latius Iſidorus [n] in Originibus inquiens: *Fertur autem ſub Tiberio Cæſare quendam artificem excogitaſſe vitri temperamentum, vt flexibile eſſet, & ductile. Qui dum admiſſus fuiſſet ad Cæſarem, porrexit phialam Cæſari. Quam ille indignatus in pauimentum proiecit: artifex autem ſuſtulit phialam, quæ plicauerat ſe, tanquam vas æneum: deinde malleum de ſinu protulit, & phialam correxit. Hoc facto, Cæſar dixit artifici: Nunquid alius ſcit hanc condituram vitrorum? Poſtquam ille iurans negauit: iuſſit eum Cæſar decollari, ne dum hoc cognitum fieret, aurum pro luto haberetur, & omnium metallorum pretia detraherentur*. Sic etiam cur inuentores olei vires ignium eludentis, B extitiſſe non potuerunt, & pauci vario ſeculo, & ignoti nominis, & artem ſuam nemini communicantes. At ſigillatim obiectionis partibus occurramus: Quod ait primo, neminem inueniri, qui loquatur de arte faciendi oleum ab ignibus inuincibile, demonſtrat eſſe falſum Caſſiodorus, qui libro *De Inſtitutione Diuinarum Scripturarum* hæc habet ad verbum: [o] *Parauimus etiam nocturnis vigilijs mechanicas lucernas, conſeruatrices illuminantium flammarum, ipſas ſibi* C *nutrientes incendium, quæ humano miniſterio ceſſante, prolixe cuſtodiunt vberrimi luminis abundantiſſimam claritatem, vbi olei pinguedo non deficit, quamuis flammis ardentibus iugiter torreatur*. Quem locum videre poterat Areſius, vt videt, & approbat, refertque Toſtatus in Matthęum dicens: [p] *Dicunt alij, quod ignis inferni durat indeficienter, propter materiam, in qua eſt, quæ ſemper ardens eſt, & tamen nunquam ardendo exuritur. Nec eſt hoc valde admirandum, quum & nos ſimilia videmus in lucernis quibuſdam metallicis, æreis, aut æneis, quas artificialiter faciunt, & tingendo illas quodam genere liquoris manebit maſſa illa ſemper ardens & lucens, & non conſumitur. Et quod plus eſt, etiam poſita in medio fluminis ſemper ardebat; nec eſt aliquid quod eam extinguere valeat, niſi filtrum (vt dicunt) aceto madefactum. Et hoc quidem non nigromantice, ſed naturaliter fit; te-* E *ſtatur enim ſe Caſſiodorus feciſſe vnam, & dediſſe quibuſdam Monachis in monaſterio quodam, quod ipſe conſtruxerat, ad perpetuum vſum monaſterij, vt ipſe refert in quodam libro de Inſtitutione illorum Monachorum*. Inſuper hoc aſſertum Areſij demonſtrat a veritate deuiare Iacobus de Voragine, alijque vetuſtiores, quos recenſet ita [q] Toſtatus in Numeris: *Poteſt effici Lucerna inextinguibilis aquæ*

[l] lib.2.c.11.

[m] li.36.c.26.

[n] l.16.c.15.

[o] cap.30.

[p] p.7.c.25. qu.515.

[q] p.2.c.27. qu.19.F.

aquæ vel aeri naturaliter, vt fecit B. Iſidorus duas naturaliter; quæ poſt mortem eius ad caput & pedes ſepulcri ipſius permanſerunt quaſi per ducentos annos, ita quod nihil de eis videretur conſumptum: ſed poſtea inde ſublatæ ſunt. Teſtantur hoc Maiores, & ponit Iacobus de Voragine in hiſtoria B. Iſidori. Sed ante hos omnes ipſe Strabo [r] dixit: *Aſtu ſaxum eſt in planicie, circumquaque domicilijs circumdatum: in eo ſaxo eſt templum Mineruæ, & vetuſta Poliadis ædes, in qua ſemper ardens Lucerna, & Parthenon Ictini opus, in quo Minerua eburnea Phidiæ opus:* Profecto nihil inſigne relata foret eam lucernam ſemper ardentem dicere, ſi noua ſuperinfuſione olei ad durationem indigeret; quum paſſim ſuis in phanis antiqui Gentiles lucernas conſeruarent ardentes omni tempore; ſed hoc peculiare poſuit inter alia memorabilia opera Ictini, & Phidiæ, ſummorum artificum, quia lucerna ſemper ardens erat abſq; noui olei affuſione. Reperiuntur igitur inter veteres, qui locuti ſunt de lucernis perenni lumine coruſcis, deque arte parandi oleum ab ignibus inuincibile. Quod autem aſſeritur de Plutarcho non me turbat; fuit vir ille doctus, & diligens rerum inueſtigator: an non ideo latere potuit eius diligentiam ars efficiendi oleum incombuſtibile, quæ multos alios illo non minus curioſos, & diligentes latuit? quæque pauciſſimis agnita fuit? ceterum non ne ſatis innuit in libro de oraculorum defectu artem illam fuiſſe deperditam, cuius materia plane deſijt? age repetamus eius dicta luculentius in propoſito: *Neque diu eſt,* inquit, *quod Caryſtia rupes deſijt ſimul cum marmore proferre ſtamina quædam mollia ac quaſi fila lapidea: (exiſtimo enim quoſdam veſtrum vidiſſe mantilia, retia, & inuolucra capitis ea ex materia confecta: quæ neque vruntur; & quum vſu ſordes contraxerunt, in ignem coniecta nitorem ſplendoremque ſuum recipiunt) plane enim deſijt, & vix graciles quædam tanquam fibræ & quaſi capilli eius materiæ per metalla diſcurrunt. At enim horum omnium opificem Ariſtoteles facit vaporem, qui eſt in terra: cuius defectum, migrationem, nouumque ortum neceſſe eſt iſta omnia ſequi.* Quum igitur ex his, vt ex alijs omnibus, obſeruatore Cardano, [ſ] poſſit oleum

[r] l. b. 9.

[ſ] 10. de ſubt.

A extrahi, quod naturam redoleat eius, ex quo fuit extractum; certe non obſcure nos inſinuauit Plutarchus oleum incombuſtibile fieri poſſe, deſijſſeque materiam, ex qua confici valet. De Ariſtotele quod opponitur deinde, me non angit: quis ignorat Ariſtotelem eſſe doctiſſimum, & rerum diligentiſſimum ſcrutatorem, quæ natura fiunt? ſed quis etiam dicat, oportuiſſe ipſum omnia noſſe, quæcumque fiunt a quauis arte, potiſſimum rara, & abditiſſima, B cuiuſmodi fuit iſta parandi oleum lucernarum incombuſtibile? num oportuit ipſum nihil omnino latere? Dei ſolum hoc proprium eſt. Deinde licet pluribus in locis agat Ariſtoteles de igne, & nutritione, ſuaque conſeruatione; tamen inter eius opera proſtantia nihil habemus, quod omnia penitus attributa ignium exactiſſime promat; quũ ipſe ſe de alimento tractaſſe dicat in opere de anima craſſiori ſtylo, tractaturumque ſe polliceatur poſterius de C alimento in proprijs ſermonibus; quæ cultior theoria non proſtat. An non inter ea multa volumina Magiſtri, quæ perierunt, hoc argumentum extitiſſe valuit? ſane defectus huius Ariſtotelicæ tractationis impulit Bonamicum ad libros de Alimento conſcribendos, vt ipſe [t] præfatur. Minus obeſt Plinius, qui dicitur in recenſu de rerum etiam vulgarium [u] inuentoribus, nullam habuiſſe mentionem de arte faciendi hunc D incombuſtibilem liquorem; quia multa ſunt alia, de quibus nullum inuentorem ibi commemorat Plinius, quæ tamen apud homines habentur euidentia; non ergo dici debuit, artem efformandi oleum incombuſtibile nunquam extitiſſe, quia de illius inuentore Plinius non meminerit, dum plurium rerum inuentores enumerat. Minime omnium obſtat D. Auguſtinus, at plane ſuffragatur, ſi ſententia ipſius integra referatur; E non enim refert lucernæ longam durationem in ſolam artem Dæmonis, vt obijcitur, ſed in humanam etiam ſine commercio Dæmonis; ait enim perſpicuis verbis: [x] *Aut ergo in lucerna illa mechanicum aliquid de Asbeſto ars humana molita eſt: aut arte magica factum eſt, quod homines illo mirarentur in templo: aut Dæmon quiſpiam ſub nomine Veneris tan-*

l. 2. t. 50.

[t] in Præf.

[u] l. 7. c. 56.

[x] 21. de ciu. c. 6.

tanta ſe efficacia præſentauit, vt hoc ibi prodigium & appareret hominibus, & diutius permaneret. D. igitur Auguſtinus potius ad artem humanam, quam ad vim Dæmonis durationem illius lucernæ refert; quum primam cauſam proponat humanam induſtriã. Nihil obeſt vltima de Sacerdotibus illis inſtantia; quia neceſſarium non erat illos artem eam noſſe, quæ pauciſſimis alijs nota fuerat; ac eam ignorantes pro miraculo ſuam lucernam oſtentabant integri anni ſplendore rutilam; nec pro ea perennem aliam habere poterant.

De reali exiſtentia Lucernarum diu ſine liquoris adiectu ſplendentium, ſpeciatimq. repertarum in ſepulchro Pallantis, atque Tulliolę, Cl. Areſij dubitationes eluuntur. Cap. IV.

VLtimo loco nititur Cl. Areſius inuentionem, ac exiſtentiam realem perennium lucernarum, antea nobis propoſitarum infirmare ſcribens in hanc [*a*] ſententiam. [*b*] Che diremo dunque di tante lucerne, che ne' ſepolcri antichi, Autori grauiſſimi fanno fede eſſerſi ritrouate acceſe? Io confeſſo, che appreſſo di me ſono molto ſoſpette di falſità, ò di qualche inganno; ideſt: *Quid ergo dicemus de tot lucernis, quas in ſepulcris antiquis Autores grauiſſimi fidem faciunt inuentas eſſe coruſcas? ego fateor, apud me valde ſuſpectas eſſe falſitatis, aut fraudis alicuius.* LIC. Equidem Caſſiodorum, qui fatetur ſe confeciſſe lucernam huiuſmodi ad vſum Monaſterij ab ſe inſtituti, virum probitate, nobilitateque ſingularem, non auderem inſimulare fraudis, atque mendacij; qui eius verba nuper attulimus. Neque Iacobum de Voragine, virum doctrina, & innocentia vitæ clariſſimum, fallacem ſcriptorem dixero, quũ apud eum lego B Iſidorum duas eiuſmodi lucernas effeciſſe, quæ ducentos annos arſerint in ſuo ſepulcro clauſas. ARE. E per eſſaminarne alcune delle più principali. hoc eſt: *Et vt examinem aliquas magis principalium.* LIC. Ad oſtendendum non extitiſſe dudum vllam lucernam perennem, haud ſatis eſt oſtendere non fuiſſe quaſdam, ac duas tantum, vt efficere conatur Vir Cl. ſed

[*a*] cap. 7. [*b*] nu. 59.
Cap. ſup.

A oportebat ipſum omnes a nobis propoſitas confutare; nam vel vnica reperta ſufficit ad meam opinionem confirmandam; ipſe vero ex particulari negatione duarum, vel trium, non poteſt omnium, & plurimarum exiſtentiam conuellere. Sed videamus quid contra opponat. ARE. Chi non vede, quanto ſia poco probabile ciò, che ſi dice della ſepoltura di Pallante? In prima quei verſi, chi vi ſarà, vn poco informato dell'vſo della Latina lingua, B che non conoſca non eſſere di quei tempi antichi? Chi non sà, che dal principio di Roma inſino al tempo di Cicerone, fu tanto cangiato il fauellar latino, che non pareua quaſi l'iſteſſo? Ad vn giouane, che ſi dilettaua di fauellar all'antica diſſe Fauorino Filoſofo appreſſo ad Aulo Gellio, [*c*] *Tu perinde, quaſi cum matre Euandri nunc loquaris, ſermone ab hinc multis annis iam deſito vteris, quod ſcire, atque intelligere* C *neminem vis, quæ dicis.* Se dunque il fauellar di quei tempi antichi non ſi farebbe inteſo da Romani viuenti a tempi di A. Gellio; come queſti verſi tanto chiari, e conformi al parlar del ſecolo di Cicerone, e di Virgilio, diremo noi, che foſſero ſcritti ſopra quel ſepolcro a tempi di Pallante? ideſt: *Quis non videt, quam parum probabile ſit, quod dicitur de ſepulcro Pallantis? In primis, illos verſus quis erit, parum informatus vſu linguæ* D *Latinæ, qui non agnoſcat non eſſe temporum illorum antiquorum? Quis ignorat, ab initio Romæ ad tempus vſque Ciceronis, adeo mutatum fuiſſe Latinum idioma, quod non idem quaſi videretur? Adoleſcenti, qui more priſco loqui affectabat, dixit Phauorinus Philoſophus apud A. Gellium*, [*d*] Tu perinde, quaſi cum matre Euandri nunc loquaris, ſermone ab hinc multis annis iam deſito vteris, quod ſcire, atque intelligere neminem vis, quæ dicis. *Si er-* E *go ſermo temporum illorum antiquorum intellectus non fuiſſet a Romanis viuentibus æuo A. Gellij; quomodo verſus iſtos adeo claros, & conformes idiomati ſeculi Ciceronis, ac Virgilij, dicemus nos inſcriptos eſſe ſepulcro temporibus Pallantis?* LIC. Vere vetuſtiſſimi Romanorum, & ante Romam conditam Latini loquebantur idiomate ſatis vario ab illo, quo tempore Ciceronis vtebantur: ſed iſta varie-

[*c*] l. 1. c. 1
[*d*] l. 1. c. 1

tas

tas tanta non fuit, quin vtraque tempora multas voces communes habuerint, atque præſertim propria virorum; at prodijt ſolum ab antiquatione multarum vocum, & ab innouatione aliarum plurium; voces autem antiquatæ, quæ multis iam ſeculis vſurpari deſierint, a poſterioribus non intelligebantur; vnde iuuenis ille, qui ſolum vocabulis antiquatis a multo tempore loqui affectabat, merito reprehenſionem ſubit Phauorini, quaſi nolit ea ſciri, ac intelligi, quæ diceret. Memini me legiſſe verſus quoſdam Etruſcos vernacula quidem lingua conſtructos, ac vocibus omnibus obſoletis iamdiu, qui propterea difficillime intelligerentur niſi ab eorum autoribus, inter quos præter Florentinos aliquot, emicuit Io: Baptiſta Pinellus Genuenſis. Conſimilia carminibus his habentur epigrammata Tuſca Burchielli Poetæ Florentini, commentarijs arguti Doni vix intelligibilia reddita; quorum vnum erat:

I Mezzuli eran già nelle capruggine,
Volendo il trenta tre laſciar per arra
Colui, per cui ſi fà ſi ſpeſſo ſciarra,
Et mette al fin del cãcer la caluggine.
Quando in corazza coperta di ruggine
Viddi villani partir dalla marra,
Qual col Falcon, qual colla ſcimitarra,
Qual col targon pareua vna teſtuggi-(ne.
Coſi feroce il nuouo Balugazzo,
Cadde vna lancia ſtrofinãdo il muro,
Che fè fuggir quei trilli, e'l popolazzo.
Io fui de' primi, e mai non fui ſicuro
Ch'io fui dẽtro a la porta di palazzo,
Temendo di morir nel caſo ſcuro.
Vn Berricuocol duro
Si moſſe per pietà ch'era già morto,
E venne al buco a porgermi cõforto.

Commentator pro nõ intelligibili præterit hoc Idyllium, aſſerens: *Queſto trattata d'Abachi, & Zeri, & altre coſe, che'l Commentatore le laſcia paſſare; ma perche queſti verſi ſon ſimili a quelli, che dicono,*

Foglie di Ceruio, e corna di Sãbuco:

Però non dirò altro, hauendo dichiarato quello a carte . . . . ideſt: *hoc agit de Algoriſmis, & Zeris, & alijs rebus, quas Commentator pertranſire ſinit; ſed quia verſus iſti ſunt ſimiles illis, qui dicunt,*

Folia Cerui, & cornua Sambuci:

propterea non dicam aliud; quum declarauerit illum pagina . . . . Qui ſane verſiculus, agens de frondibus Cerui, & cornibus Sambuci, nõ inuenitur in opere Burchielli; quare ſignat, allatos eſſe non intelligibiles, cuiuſmodi ſunt & hi,

Eſſo la Baſſa, che vaco a Madonna,
A pena ne riuieco queſſo Maio:
Aſcio dolente, che vdito l'haio
Da Cola Ianni maſſera in Colonna.
E perche lo diſſi di notte cõ la nuonna,
Queſſi ribelli maco fatto oltraio,
E vuoco pur ch'io faccia lunaraio,
E la ſpoſata ancor non ha la gonna.
Accolo detto alli Conzeruatori,
Ma rincontro crai lo patriarca
Cotal aſſordo per ſi man Lorienza:
Se Liello ciecho torna dalla Marca
Allonta delli tuoi Rienzo Mattienza
Chalmo alla calata con la varca.
Se più voglio ſe ſcarca,
A queſſa Mercatanti da Fiorenza
Ma più faccio al Baſsà la riuerenza.

Commẽtator ait: *Potrebbe eſſer, che qualch'vn altro haueſſe fatto il Sonetto, & egli haueſſe fatto queſto che ſeguita: forſe gli haueſſe per altri compoſti in quella lingua: di queſto non voglio io diſputare hora; vedete voi l'vno, e l'altro, & giudicate; ma guardate di non v'ingannare, come i noſtri Commentatori, i quali hanno preſo di groſſi granchi a ſecco*. ideſt: *Poſſet illud eſſe, vt quiſpiam alius poematium pepigiſſet, ac ipſe feciſſet iſtud, quod ſequitur: forſitan pro alio quopiam homine compoſuit ipſa pægnia in eo idiomate: de hac re diſputare nolo nunc: videte vtrumque, & iudicate; ſed cauete ne decipiamini, ſicuti noſtri Commentatores, qui ceperunt magnos cancros in ſicco*, multum fruſtra laborantes.

Ieſſo la parte de duonna Mattienza
Cuoppia vaccina caprede vi faccia.
Quattro melangole, e vna ramoraccia
Hanci ſpieſo vn carlin non ci ripienza.
E queſſi mercatanti da Fiorenza,
Che aghano i Cãpomierlo fatto cac-(cia,
Preſentan la Spoſata che lo caccia
Vn capoceruio con gran reuerenza:
Diſſe Loſantolo danza che ſia acciſo,
Malditta mali muorti tuoi malditta.
Non bicaſſimo mai nel ſuo viſo,
E cacio tuoſto, & Gianuzo sbiritta,
Paluezza, Giacomella laccho intiſo
Che prãzan madimani con capacitta.
Iſa ſende delitta,
Che vagamo maſſera alla calata,
E facciam quattro ſquorze di fogliata.

Niſi

Niſi dicamus hos verſus eſſe ſcriptos idiomate plebeculæ iam obſoleto, ſicut olim vitam Nicolai Laurentij ſcripſit eius Cancellarius lingua vernacula plebis infimæ Romanorum illius æui, vt oſtenderet Nicolai natales e matre linteorum lotrice mercenaria, & patre caupone, obſcuros & ignobiles extitiſſe. At vero, quod aſſeritur, eos eſſe inintelligibiles ſermones, figurate dictum accipi debet, pro eo quod eſt, difficulter intelligibiles, ſiue non facile, nec ita ſtatim intelligibiles, veluti mille numos erogaſſe dicimus, qui multo pauciores erogauit in re vili: quod animaduertit in propoſito Macrobius inquiens: *Tunc Auienus [e] aſpiciens Seruium, Curius, inquit, et Fabricius et Coruncanius antiquiſſimi viri, vel etiam his antiquiores Horatij illi trigemini plane ac dilucide cum ſuis fabulati ſunt: neque Auruncorum, aut Sicanorum, aut Pelaſgorum, qui primi coluiſſe in Italia dicuntur, ſed ætatis ſuæ verbis vtebantur: tu autem perinde quaſi cum matre Euandri loquare, vis nobis verba multis iam ſeculis obliterata reuocare: ad quorum congeriem præſtantes quoque viros, quorum memoriam continuus legendi vſus inſtruit, incitaſti. Sed antiquitatem vobis placere iactatis, quod honeſta, & ſobria, & modeſta ſit. Viuamus ergo moribus præteritis, præſentibus verbis loquamur. Ego enim id, quod a C. Cæſare, excellentis ingenij ac prouidentiæ viro in primo Analogiæ libro ſcriptum eſt, habeo ſemper in memoria atque in pectore, vt tanquam ſcopulum ſit, fugiam infrequens atque inſolens verbum. Mille denique verborum talium eſt, quæ quum in ore priſcæ auctoritatis crebro fuerint; exauctorata tamen a ſequenti ætate repudiataque ſunt. Horum copiam proferre nunc poſſem, ni tempus noctis iam propinquantis neceſſariæ diſceſſionis nos admoneret. Bona verba, quæſo, Prætextatus morali, vt aſſolet, grauitate ſubiecit: nec inſolenter parentis artium antiquitatis reuerentiam verberemus*, &c. Ex quibus apparet inintelligibiles illos eſſe veteres ſermones æuo iuniori, quos ex vocibus obſoletis & obliteratis tantum conficimus. At id non efficit, quo minus plurimæ voces communes fuerint antiquiſſimo pariter & æuo nouiſſimo; ſunt autem huiuſmodi nomina virorum propria: ſed & in allatis verſiculis,

A „ Filius. Euandri. Pallas. quem. Lancea. Turni
„ Militis. occidit. mole. ſua. iacet. hic

Tria nomina propria, *Euandri, Pallantis*, atque *Turni* ſine mutatione peruenerunt ad nos ex altiſſima illa antiquitate; in qua Feſtus agnouit: & *Lanceam*, quam a Græco λογχην deductam admonet: & *Militem*; aſſerens, *Rorarios milites vocabant, qui leui armatura primi prælium committebant; quod, vt ante imbrem fere rorare ſolet, ſic illi, ante grauem* B *armaturam quod prodibant, rorarij dicti*. Præterea vero quum Euander ab Hercule literas edoctus fuerit, vt obſeruat Plutarchus in Quæſtionibus Romanis aiens: [f] *Cur communis fuit Ara Herculis & Muſarum? An quia Euandrum literas docuit Hercules, vt Iuba narrat: resque ea videtur perhoneſta; quum literas priſci amicis ac cognatis traderent. Sero cæptum eſt mercede doceri: primusque ludum literarium aperuit Sp. Carbilius, Carbilij Li-* C *bertus, eius qui primus vxorem dimiſit*. Euander itaque ponere potuit filio Pallanti facile prædictum ſepulcrale diſtichon; qui literas edoctus ab Hercule fuit: a quo Pelaſgi veteres item edocti fuerant homonymiam vocabuli *Phota*, quod illi *virum* interpretati Saturno ſacrificabant hoſtiam humanam; a quo crudeli more ſunt reuocati, docente tunc Hercule, *Phota* ſignare lumina; quam hiſtoriam Macrobius [g] la- D te propoſuit ita: *Pelaſgi, ſicut Varro memorat, quum ſedibus ſuis pulſi diuerſas terras petiſſent; confluxerunt plerique Dodonam; & incerti quibus hærerent locis, eiuſmodi accepere reſponſum:*

[f] Quæſt. 5.

[g] 1. Sat. c. 2.

Στείχετε μαιόμενοι Σικελῶν Σατουρνίαν αἶαν
Ἠδ' Ἀβοριγενέων Κοτύλην, οὗ νᾶσος ὀχεῖται:
Αἷς ἀναμιχθέντες, δεκάτην ἐκπέμψατε Φοίβῳ,
E Καὶ κεφαλὰς Ἅδῃ, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα. hoc eſt:

„ *Pergite quærentes Siculorum Saturniam terram,*
„ *Atque Aboriginum Cotylen, vbi inſula vehitur:*
„ *Quibus permiſti, decumas mittite Phœbo,*
„ *Et capita Saturno, & patri mittite virum*, ſiue, *lumina*.

Ac-

Acceptaque ſorte, quum Latium poſt errores plurimos appuliſſent, in lacu Cutulienſi enatam inſulam deprehenderunt. Ampliſſimus enim ceſpes, ſiue ille continens limus ſeu paludis fuit, coacta compage, virgultis & arboribus in ſiluæ licentiam comptus iactantibus per amnem fluctibus vagabatur; vt fides ex hoc etiam Delo facta ſit, quæ celſa montibus, vaſta campis, tamen per maria ambulabat. Hoc igitur miraculo deprehenſo, has ſibi ſedes prædictas eſſe didicerunt: Vaſtatiſque Sicilienſibus incolis occupauere regionem; decima præda, ſecundum reſponſum, Apollini conſecrata; erectiſque Diti ſacello, & Saturno Ara: cuius feſtum Saturnalia nominarunt. Quumque diu humanis capitibus Ditem, & virorum victimis Saturnum placare ſe crederent, propter oraculum, in quo erat;

Καὶ κεφαλὰς Ἅδη, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα.

» *Et capita Diti, & Patri mittite Phota.*

Herculem ferunt poſtea cum Geryonis pecore per Italiam reuertentem ſuaſiſſe illorum poſteris vt fauſtis ſacrificijs infauſta mutarent: inferentes Diti, non hominum capita, ſed oſcilla ad humanam effigiem arte ſimulata; & aras Saturno, non mactando viros, ſed accenſis luminibus excolentes; quia non ſolum virum, *ſed &* lumina, phota *ſignificant. Inde mos per Saturnalia miſſitandis cereis cœpit.* Itaque recte Phauorinus adoleſcentem rudiore ſermone vetuſtiſſimo non intelligibili loquentem, non cum Euandro per Herculem Muſageten culte loqui docto, ſed cum Euandri matre, femina nondum literis ac politiore ſermone culta, verba facere notauit. Nec ſolum culte loqui, ſed etiam alte ſentire de rebus philoſophicis Euander ab Hercule doceri potuit; vt conſtat ex obſeruatis apud antiquos a Pierio; cui [h] *Hieroglyphicum & Cerberus argumentum habet: Græcorum enim nonnulli non incongrue forſan exiſtimarunt abſtractum Herculis opera ex obſcuris Erebi penetralibus tricipitem Cerberum, patefactam ab Heroe philoſophiam, quæ prius in arcanis deliteſcebat, indicare. Ea vero vna ceruice contenta tribus diſtinguitur capitibus; quorum vnum rationi, Naturæ alterum, tertium moribus inſeruit. Vnde præter edomita tot monſtra, Herculem ipſum ferunt ſagittas in Iunonem iaculatum, & Plutonem etiam telo, vt Homerus inquit, triſulco ſauciaſſe. Philoſophus enim vir, dum ſolerti indagine ſublimia quæque perueſtigat, nactus aliquid captu dignum, mente veluti pennato quodam vtitur telo, quo quicquid illud fuerit, aſſequatur. Neque quidem locus vllus eſt, neque abſceſſus tam remotus, tam abditus, tam inacceſſus, quo non peruenerit Philoſophia; terræ ſiquidem & penetralia perſcrutatur, quod eſt Plutonem ipſum telo impetere, atque etiam ferire: hoc inquam eſt rerum Naturam enanciſci: tot in orbe terrarum monſtra domita, ferinos quippe mores componit, & ciuilibus, honeſtis, & vtilibus legibus addicit. Mox vt de Poeta Flaccus etiam*

» *Pectus præceptis format amicis*
» *Aſperitatis & inuidiæ corrector & iræ.*

Cælum demum inſcendit, & inde quicquid rationi obnoxium eſſe poteſt, aucupatur; cunctaque proſpectat, & ad amuſſim omnia num recta ſint explorat. Herculis ad hæc clauam, qua Heros is fuerit in domitandis monſtris vſus, Philoſophiam, monſtra vero animi vitia ſignificare, interpretatur in Floridis Apuleius. Euander igitur cultiores verſus illos in epitaphio filij rectiſſime poſuiſſe quiuit. Ceterum verſus iſti Græcanici non ſunt diſticho Pallantis ruſticiores, ac tenebrioſiores; quum igitur a Pelaſgis multo ante matrem Euandri ſatis intelligerentur; quid Euandri tempore conſcripta carmina non potuerint æuo Ciceronis, & Virgilij noſtroque intelligi?

[h] lib. 5.

» A R E. Non è molto, che fù in Roma trouata l'inſcrittione del ſepolcro di Lucio Scipione; in cui ben ſi conoſce quanto foſſe rozzo quel ſecolo, e quanto diuerſamẽte ſcriueſſe da quello, che ſi fece poi; e perche parmi vn belliſſimo veſtigio di Antichità, voglio qui porlo; & è il ſeguente, dato alle ſtampe in Roma l'anno 1617. per Bartolomeo Zanetti,

HONC. OINO. PLOIRVME. COSENTIONT. R
DVONORO. OPTVMO. FVISE. VIRO.
LVCIOM. SCIPIONE. FILIOS BARBATI
CONSOL. CENSOR. AIDILIS. HIC. FVET. A
HEC. CEPIT. CORSICA ALERIAQVE. VRBE
DEDET. TEMPESTATEBVS. AIDE. MERETO

Num. 60. „ Li quali verſi ha fatti intelligili il Padre Giacomo Sermondo della Compagnia di Giesù, coſi leggendoli: A

> Hunc vnum plurimi conſentiunt Romæ,
> Bonorum optimum fuiſſe virum
> Lucium Scipionem: Filius Barbati
> Conſul, Cenſor, Aedilis hic fuit.
> Hic cæpit Corſicam, Aleriamque Vrbem.
> Dedit tempeſtatibus ædẽ merito.

B

Girolamo Aleandri, anch'egli eruditiſſimo, ha la detta pietra per antica, e vera: e l'interpretatione ſincera, con altre belle antichità, & eruditioni confirmandola; come ſi può vedere nel ſopradetto libretto ſtampato dal Zanetti. Hor queſto Elogio, ò Epitafio fù circa l'anno 460. della Città di Roma; Chi crederà dunque, che a tempi di Enea verſi coſi eleganti ſcritti foſſero ſopra il ſepolcro di Pallante? ideſt: C *Non multum temporis eſt, quando Romæ fuit inuenta inſcriptio ſepulchri L. Scipionis; in qua ſatis agnoſcitur, quam rudis fuerit ſermo illius æui, & quam differenter ſcriberetur a more poſterorum; & quia mihi videtur pulcherrimum veſtigium antiquitatis; volo hic ponere: eſtque ſequens, typis excuſum Romæ anno* 1617. *per Bartholomæum Zanettum*, HONC. OINO &c. *Quos verſus reddidit intelligibiles P. Iac. Sermondus e Soc. Ieſu, legens* D *eos ita:* Hunc vnum &c. *Hieronymus Aleander, & ipſe eruditiſſimus, cenſet illum lapidem legitimum, & antiquum eſſe, ac interpretationem ſinceram, alijs pulchris antiquitatibus, & eruditionibus ipſam confirmans; vt videri poteſt in opuſculo ſupracitato per Zanettum edito. Modo iſtud Elogium, aut Epitaphium fuit circa annum* 460. *Vrbis Romæ. Quis ergo credet, Aeneæ temporibus verſus ita elegan-* E *tes inſcriptos fuiſſe tumulo Pallantis?*

LIC. Non negauero productam Inſcriptionem L. Scipionis legitimam, & antiquam eſſe; licet ad manus Gruteri non peruenerit: verum obſeruo multas Inſcriptiones apud Gruterum eiuſdem antiquitatis non eſſe rudes, vt iſta: Cenſeoque ruditatem huiuſmodi referendam eſſe partim ad autorem, ſiue ad amanuenſem ponentis Epitaphium; & partim ad lapicidam: apertiusque error arguitur non vnis ſolæciſmis & idem vocabulum quod quarto verſu ponit HIC, quinto ſtatim eodem ſenſu ponit HEC, ſed vltimam literam primæ lineæ R legerem *Romani*; quum L. Scipio fuerit optimus non ſolum Romæ, ſed etiam foris. Vltima quoque litera quartæ lineæ A: relinquitur inexplicata: Quare vel vacat, vitio ſcriptoris, aut inciſoris: qui pariter non interpunxit CORSICA. ALERIAQVE. Ceterum & in his duabus vocibus præterea duo difficultatem faciunt; alterum quod Aleria ſit Vrbs Corſicæ, vt qui Corſicam inſulam cæpiſſe dicitur, fruſtra dicatur cæpiſſe & Aleriam: alterum eſt, quod veteres non explicabant, ſed interpungebant abbreuiantes Q. pro *Que.* Verum enimvero non tam inſcitiam inciſoris, & inſcriptoris, vt ita dicam iſta declarant; quam aliquam ſuſpicionem incutiunt de falſitate lapidis, & adulterina inſcriptione. Nihilominus illud ratum eſt illa tempeſtate fuiſſe multas Inſcriptiones non inelegantes; vt ex Gruteri Collectione conſtat, ſicuti nunc habentur æuo patrum noſtrorum exaratæ non elegantiores iſta Scipionis: Inſuper illud obſeruo, Franciſci Petrarchæ tempeſtate, vixiſſe Nicolaum Laurentium Tribunum Plebis P.Q.R. virum æuo ſuo doctiſſimum, de quo materna lingua temporis illius, vitam eius deſcribens ait Thomas Fortefiocca Scriba Senatus: „ Fò da ſua iouentutine nutricato de latte de Eloquentia, bono Granmatico, megliore Rettuorico, Autoriſta buono. Ouh como, e quanto era veloce leitore; molto vſaua Tito Liuio, Seneca, e Tullio, e Balerio Maſſimo: Molto le delettaua le magnificientie de Iulio Ceſare raccontare. Tutta la die ſe ſpeculaua nell'intagli de marmo, li quali iaccio intorno Roma. Non era aitri che d'eſſo, che ſapeſſe leiere li antichi Pataffij; tutte ſcritture antiche vulgarizaua: queſſe fiùre de marmo iuſtamente interpretaua. &c. Hic tamen adeo literatus & eruditus, Romana lingua vernacula dicitur a Fortefiocca feciſſe verſiculos iſtos, & inſcripſiſſe parieti ad excitandum Populum Romanum contra Potentes optimates: de Roma primum.

„ Sopra onne Signoria foſte in aiutura,
„ Hora aſpettamo qua la toa rottura.

De Italia deinde:

„ Tolleſti la balìa ad onne Terra,
„ E ſola me teneſti per ſorella.
„ D'onne vertute foſti accompagnata,
„ Hora per Mare vai abbannonata.

Deinceps de Fide Chriſtiana:

„ O ſommo Patre, Duca, e Signor mio;
„ Se Roma pere, doue ſtaraijo io?

[i] part. 1. canz. 11.

Eodem tamen plane tempore Franciſcus [i] Petrarcha de iſtomet Nicolao Laurentio cultiſſimum carmen edidit Italico ſermone concinens

„ Spirto gētil, che quelle membra reggi,
„ Dentro a le qua' peregrinando alberga
„ Vn Signor valoroſo, accorto, e ſaggio;
„ Poiche ſe' giunto a l'honorata verga
„ Cō laqual Roma, e' ſuoi errāti correggi,
„ Et la richiami al ſu' antico viaggio;
„ Io parlo a te: però ch'altroue vn raggio
„ Nō veggio di virtù, ch'al mōdo è ſpēta;
„ Nè trouo, chi di mal far ſi vergogni.
„ Che s'aſpetti non sò, nè che s'agogni
„ Italia; che ſuoi guai non par che ſenta;
„ Vecchia otioſa, e lenta.
„ Dormirà ſempre, e non fia chi la ſuegli?
„ Le man l'haueſs'io auuolte entro. &c.

Tom. 1. pag. 595.

Vixit inquam eodem æuo Thomas Forteſiocca, qui vitam Nicolai Laurentij deſcripſit idiomate vulgi Romani, cum coæuo ſuo Nicolao Laurentio, qui pariter ijſdem temporibus cum Franciſco Petrarcha vitam egit; nam ad eum Petrarcha, præter allatum carmen, eiuſdem argumenti de capeſſenda Libertate conſcripſit exhortatoriam orationem; qui pariter Italico ſermone multo cultiore tum amores honeſtiſſimos ſuos erga Lauram plurimis poematijs Etruſcis, tum parænesim prædictam ad Nicolaum Laurentium, etiam tum viuentem ſcripſit: Vnde plane conſtat, Italicam linguam fuiſſe cultiſſimam apud Primores, & admodum rudem apud Plebeios, ad quos concitandos ſcribebat Nicolaus Laurentius, & quorum ſermone vitam ipſius deſcripſit Forteſiocca, dicens, præter allata: Cola de Rienzi fò de vaſſo lennaio; lo patre ſio fò tauernaro, la matre habbe nome Matalena, la quale viuea de panni lauare, e d'acqua portare. Fò nato ne lo Rione de la Reola: ſio hauitatio fò canto de fiume, fra li Mulinora nella via che vao a la Reola, de reto de Santo Tomao, ſotto lo Tempio de li Iudici. *(& poſt aliqua ſuperius allata)* Oh como ſpeſſo diceua: doue ſuoco quelli buoni Romani? Doue ene loro ſomma Iuſtitia? poterammo trouare in tiempo, che quelli fiuriano? Era bell'homo: queſſo fò Notario. Accadde, che vno ſio frate fò acciſo, e non ne fò fatta vennetta de ſea morte; non lo poteo aiutare: penſao longamano vennicare lo ſangue de ſio frate. Penſa longamano, de rizzare la Cittate de Roma male guidata; perciò procacciao, e gio in Auignone per Ammaſciatore a Papa Chimento da parte de li Tredici buoni homini de Roma. La ſoa diceria fò coſi auanzarana, e bella, che ſubbito habbe namorato Papa Chimento: moito mira Papa Chimento lo bello ſtile de la lengua de Cola; (*nam ad Populum alio ſtylo rudi, ad ſummum Pontificem alio cultiore loquebatur.*) Ciaſche die vedere lo vole. All'hora ſe deſtenne Cola, e dice: Cha li Baroni de Roma ſoco derobbatori de ſtrade, eſſi conſiento le homicidia, le robbarie, le adulteria, e onne male: eſſi voco, che la loro Cittate iaccia deſolata. Moito concepeco lo Papa contro li Potienti; puoi a rechieſta de miſſore Iuuanni de la Colonna Cardinale &c.

Si ruditer adeo loquebatur Scribaſenatus eo ſeculo, quo loquebatur elegantiſſime Petrarcha; quid non dicamus, æuo Scipionis, & Euandri ab Hercule docti, primores eleganter locutos ad proceres, plebeios vero ruditer, vt in Epitaphio Scipionis? præſertim quum id populare debuerit eſſe, vt ab omnibus intelligeretur ad cultum ſummi viri. Quomodo probet Areſius, illam Inſcriptionem factam non fuiſſe ab aliquo Scriba Senatus, vel plebeio conſimilis literaturæ, quum primores cultius loquerentur? certe vel hodie, quando ſermonis Italici nitor eſt maximus apud Patricios, & Florentina plebecula dicit, *moiti*, pro *molti:* ritoita, pro *ritorta:* & votorum tabellę plures appenſæ leguntur in templis Idiotarum ſermone rudi, non minus quam allata Scipionis Inſcriptio vetus: vt iam ex ruditate literaria non arguatur neceſſario temporis antiquitas, nec ex elegantia viceuerſa nouitas æui. Præterea vero quid impedit,

dit, illud epitaphium ab Euandro ſcri- A ptum fuiſse ruditer (vt hoc diſputationi demus) ſicut elogium iſtud L. Scipionis; at explicatum cultius ab eius inuentore neoterico, dum aperiretur ſepulcrum Pallantis, vt hoc idem a P. Sirmondo; & ita cultum ad nos perueniſſe? Sed præſtat prior animaduerſio; licet ex hac etiam nihil obſtet antiquitati Lucernæ Pallantis, quod obijcit Areſius de Inſcriptionis elegantia. Sed in hoc epitaphio notare lubet, laudari B Scipionem, non tam ob res in bello præclare geſtas, quam ob pietatem; qui poſtquam Corſici maris rabiem euaſerat, vt ait [k] Selderus, ædem Tempeſtatibus erexit: qua de re pulchre monet egiſse Naſonem in Faſtis, verſiculo pentametro non ſatis antea intellecto:

[k] De Dijs Syris ſynt. 2. c. 3.

l. 6. ver. 193. & ſeqq.

Te quoque, Tempeſtas, meritam delubra fatemur,
Quum pene eſt Corſis obruta claſſis aquis.

Hęc hominum monumenta patent-- C Idem eſt, ac ſi diceret Ouidius, Quum L. Cornelius Scipio Conſul Corſico mari periclitaretur, ſed emerſus etiam triumpharet de Corſica, Tempeſtati, qua demerſus cum tota Romana Claſse non fuerat, Aedem ſacrauit.

Num. 61. ARE. Frate Alberto Leandri racconta ancora egli, che vicino alla Città di Augubio furono ritrouate alcune tauole di metallo parte ſcritte a lettere Hetruſche, e parte a caratteri Latini; D ma che non ſi poteua intendere la ſentenza loro, ancorache ſi leggeſſero; ſegno euidente, che il parlar Latino di quei antichi tempi era molto diuerſo da quello, che hora ne' libri Latini ſi legge, ideſt: *Albertus Leander memorat etiam ipſe, prope Ciuitatem Eugubij repertas fuiſſe quaſdam tabulas metallicas, partim deſcriptas literis Hetruſcis, & partim characteribus Latinis; ſed quarum ſenten-* E *tia non poterat intelligi, licet legerentur; ſignum euidens, latinum ſermonem illorum temporum valde diuerſum fuiſſe ab eo, qui nunc in libris Latinis legitur.* LIC. Nec iſta noſtræ Pallantis inſcriptioni contraria ſunt; tum ob rationes allatas; tum etiam quia potuerunt in illis tabulis quas refert Gruterus, haberi ſermones aut Oſci, aut Etruſci veteres, etſi partim delineati literis latinis; qui non intelligerentur ab hominibus qui Oſcã, & Etruſcam linguam penitus antiquatam non intelligunt; quemadmodum homo Pœnus literis punicis deſcriptum a Dicte Cretenſe Troianum excidium oratione Græca [l] legiſſet, ſed non intellexiſſet. Et Italus ignarus Attici ſermonis orationem Græcanicam Latinis characteribus deſcriptam leget quidem, ſed non intelliget. Quare non officit, quod affertur ex Alberto Leãdro. ARE. Appreſſo, accenna Virgilio nell'vndecimo dell'Eneide, che il corpo di Pallante fù arſo, mentre che dice,

[l] apud Diod. Sic. Q. Septim.

------ *arſuraſque comas obnubit amictu.*
cioè,
E chiome cuopre, che douean bruciarſi.

Ma dicono alcuni, preſumeua il Poeta, che così doueſſe eſſere, benche poi non foſſe: ſtarebbe bene, quando il Poeta ſtato foſſe in quel tempo; ma hauendo ſcritto tanto tempo dopo, non poteua preſumere quello, che ſapeua non eſſere ſeguito. Se dunque fù il corpo di Pallante abbruciato: come qua ſi dice, eſſerſi ritrouato intiero? Dirai, che i Poeti fingono molte coſe, che non ſono. Egli è vero; ma deuono fauellare veriſimilmente; e ſe Virgilio, peritiſſimo dell'antichità, non haueſſe ſaputo che in quei tempi ſi abbruciauano i corpi morti, non hauerebbe ciò detto di quello di Pallante. Egli è vero, che Plinio dice cap. 54. lib. 7. che, *Cremare apud Romanos non fuit veteris inſtituti*; ma ciò non dice de' Greci, e de' Troiani, hoc eſt: *Inſuper, innuit Virgilius in* XI. *Aen. corpus Pallantis ambuſtum fuiſſe, dum ait,*

---- *arſuraſque comas obnubit amictu.*

Sed aiunt aliqui, præſumebat Poeta ſic fore, licet poſtea non fuerit: Bene id eſſet, quando Poeta fuiſſet eo tempore; ſed quum adeo poſteriore tempore ſcripſerit; non poterat præſupponere id, quod ſciebat non eueniſſe. Si ergo crematum fuit corpus Pallantis; quomodo dicitur hic, inuentum fuiſſe integrum? Dices, Poetas fingere multa, quæ non ſunt. Verum eſt; ſed debent veriſimilia loqui; & ſi Virgilius, peritiſſimus antiquitatis, neſciſſet eo tempore comburi mortuos, hoc de Pallãtis cadauere non dixiſſet. Verum eſt, Plinium dicere cap. 54. *lib.* 7. *quod* Cremare apud Romanos non fuit veteris inſtituti: *Sed iſtud non*

„ *dicit de Græcis,& de Troianis*. LIC. Virgilius fingit corpus Pallantis cremari debere, non quia neſciret ipſum crematum non fuiſſe, neque quia præſumere ipſum crematum iri; ſed vt ſeruaret decorum, & Heroi daret magis admirabile, atque magnificum ſepulturæ genus; etenim pauperes abſque rogo humabantur. Veriſimilitudo poetica namque cum magnificentia coniuncta eſſe debet; ac æuo ſuo veriſimile videbatur Populo, ad quem ſcribebat, decorumque magis fuerat Herois corpus cremari, quod Imperatoribus fieri ſolebat; quam integrum humari; quod erat pauperum, non habentium numos ad pyram funeri comparandam. Nec euitat Areſius argumentum deductum ex Plinio, dicente veteris inſtituti non eſſe apud Romanos cremare cadauera, ſcribens hoc non aſſeruiſſe de Græcis, neque de Troianis; quia Virgilius[m] ponit Euandrum e Græcorum genere natum, dum inducit Aeneam Euandro talia loquentem:

Pallantis corpus cur Virgilius fingat cremari debere.

[m] 8. Aen.

Optime Graiugenum, cui me fortuna precari,
Et vitta comptos voluit prætendere ramos,
Non equidem extimui Danaum quod ductor & Arcas,
Quodque a ſtirpe fores geminis coniunctus Atridis.

Vnde veriſimile potuit, ac debuit exiſtimari, potiſſimum ab Aeneæ cadauer Pallantis oriundi Græco de ſemine crematum iri de more Græcanico; licet optime ſciret Virgilius, quod & Plinius, non eſſe veteris inſtituti cremare mortuos in Tiberina regione Romam poſteriori tempore viſura. Siquidem veriſimile ſatis eſt, ſi Pallantis filij corpus Euander cremaſſet, omnes inde ſecutos regulos, proceresque Romanos eundem morem ſeruaturos fuiſſe. Quare ſcite Virgilius ex arte decorum perſonarum obſeruans arſurum ait corpus Pallantis, quod nos ex Plinio & alijs humatum ſine rogo nouimus.

Pallas oriundus e Græcis.

„ A R E. Poi, chi non vede, quanto ſia
„ poco veriſimile, che più di due mille
„ anni ſotto terra ſi conſeruaſſe vna Lu-
„ cerna acceſa, e non foſſe il lucigno, e
„ quanto vi era, conſumato in cenere?
„ ideſt: *Poſtea, quis non videt, quam parum veriſimile ſit, vltra duo mille annos* „
ſub terra conſeruatam lucernam accenſam, „
& ellychnium, & omne aliud ipſius con- „
ſumptum in cineres non abijſſe? LIC. Vt multum veriſimile poteſt eſſe falſum, ita parum veriſimile poteſt eſſe verum. Sed etſi vulgo parum eſt veriſimile, lucernam ſub terra conditam arſiſſe tamdiu ſine conſumptione liquoris, & abitu myxi in cineres, aſpicienti vulgares ad lucernas: attamen viri docti, qui norunt dari mantilia, & fila ex asbeſto flammis inuicta, ſatis habent pro veriſimili, ex ijs contortum ellychnium, & ex asbeſto extractum oleum in Lucerna recondita plus temporis etiam ardorem igneum ſuſtinere potuiſſe citra ſui ipſorum conſumptionem, & mutationem in cineres.

Veriſimile vt ſe habeat ad verum, & ad falſum.

A R E. Che „
dirò, che quando bene queſt'arte del- „
le perpetue Lucerne ſtata foſſe ne'tem- „
pi antichi, non è credibile, che foſſe „
già ritrouata ne' tempi di Enea, quan- „
do nè la Filoſofia, nè le arti più inge- „
gnoſe erano in fiore, anzi forſe nè „
anco nate; nè vi erano tante ricchez- „
ze, che induceſſero gli huomini a tro- „
uare ſimili curioſità; contentandoſi in „
quel tempo di viuere molto ſemplice- „
mente. ideſt: *Dicam, etiam ſi fuiſſet ars* „
iſta perennium Lucernarum antiquis tem- „
poribus; non eſt credibile, iam inuentam „
fuiſſe temporibus Aeneæ, quando neque „
Philoſophia, neque artes ingenioſiores flo- „
rebant, immo forte nec etiam ortæ; nec ade- „
rant tot diuitiæ, vt inducerent homines ad „
inueniendas huiuſmodi curioſitates; quum „
eo tempore contenti eſſent vita valde ſim- „
plici, atque frugali. L I C. Ars iſta comparandi Lucernas perennes inuenta fuit forte non dogmatibus Philoſophiæ ſpeculatiuæ, nec ingenij ſubtilitate; ſed experimento fortuito; quod accidere potuit æuo Aeneæ. Deinde vero Clemens[n] Alexandrinus Aegyptios obſeruat primum Lucernas accendere docuiſſe; apud quos quum Philoſophia, & omnis diſciplina floruerit antiquiſſimo tempore; probabile ſatis eſt, parandæ lucernæ perennis artem habuiſſe, communicaſſeque Principibus quibuſdam aliarum nationum. Præterea Didonem[o] Virgilius ditiſſimam refert, ſplendidoque hoſpitio Troianos excipere:

[n] 1. Strom.

[o] Aeneid. 1.

At domus interior regali ſplendida luxu
Inſtruitur, medijsque parant conuiuia tectis.
Arte laboratæ veſtes, oſtroque ſuperbo:
Ingens argentum menſis, cælataque in auro
Fortia facta patrum: ſeries longiſſima rerum,
Per tot ducta viros antiquæ ab origine gentis.
Aeneas (neque enim patrius conſiſtere mentem
Paſſus amor) rapidum ad naueis præmittit Achatem:
Aſcanio ferat hæc, ipſumque ad mœnia ducat.
Omnis in Aſcanio cari ſtat cura parentis.
Munera præterea Iliacis erepta ruinis
Ferre iubet, pallam ſignis auroque rigentem,
Et circumtextum croceo velamen acantho:
Ornatus Argiuæ Helenæ, quos illa Mycenis,
Pergama quum peteret, inconceſſosque hymenæos,
Extulerat, matris Ledæ mirabile donum.
Præterea ſceptrum, Ilione quod geſſerat olim
Maxima natarum Priami, colloque monile
Baccatum, & duplicem gemmis auroque coronam.

& mox.

Hic regina grauem gemmis auroque popoſcit
Impleuitque mero pateram, quam Belus, & omnes
A Belo ſoliti; tum facta ſilētia tectis. &c.

Ex quibus apertiſſime patet, antiquis temporibus, & Aeneæ ſeculo multas extitiſſe diuitias, multumque luxum in domibus Principum. At vero Lucernas iſtas non ad luxum, & curioſitatem adhibebant veteres, ſed ad cultum Deorum, & ad cadauerum; ſiue Deorum Manium honorem: Dijs vero, cadaueribusque ſicuti magnificentiſſima templa, Mauſolæa, Pyramides, & obelos ingenti ſumptu paſſim erigebant veteres; quid ni ergo lucernas perennes iſtas accenderent minoribus impenſis?

» ARE. Finalmente nè il Boccaccio, nè il
A Volaterrano, che queſto ritrouamento del corpo di Pallante raccontano, »
fanno alcuna mentione di queſta Lucerna. hoc eſt: *Denique, neque Boccacius, neque Volaterranus, qui recenſent iſtam inuentionem corporis Pallantis, vllam mentionem faciunt huius Lucernæ.* »

LIC. Etſi [*p*] Boccacius agens de Turno, Pallantis meminerit, nulla mentione facta Lucernæ; tamen poſtea [*q*] de Pallante loquens ex profeſſo, B Lucernæ meminit expreſſe dicens: *Pallas Euandri fuit filius, vt ſæpiſſime in Aeneide teſtatur Virgilius: Hic iuuenis celebris virtutis, ſpectabilis Aeneæ amicitia iunctus, congregatis auxilijs illum aduerſus Turnum ſecutus, a quo in acie vulneratus occubuit, & ab infelici patre ſepultus eſt. Huius autem corpus, vt refert Martinus eo in libro, qui Martiniana vocatur, Imperante Romanis Henrico Tertio Imperatore, haud longe ab vrbe a quodam agricola, altius ſolito fodiente agellum,* C *compertum eſt, adhuc adeo integrum, vt nuperrime videretur infoſſum: & ſtatura adeo ingens, vt murorum altitudinem longitudine ſuperaret. Et quod longe magis mirandum refert. ſic in illo hiatus illati a Turno vulneris apparebat permaximus, vt longitudinem quatuor pedum excederet: addens ſupra caput eius Lucernam perpetuo igne ardentem compertam; nec vllo poterat extingui ſpiritu, vel liquore; tandem facto in fundo foramine extincta eſt.* D *Inſuper dicit, ſepulchro tale fuiſſe Epitaphium ſcriptum, Filius Euandri Pallas, quem lancea Turni militis occidit more ſuo, iacet hic.* & quum videre potuiſſet Areſius, me citaſſe locum iſtum Boccacij in opere [*r*] meo nota marginali; neſcio quomodo nunc aſſerat Boccacium nihil de Lucerna meminiſſe. Volaterranus autem non meminit quidem Lucernæ; ſed quum hanc hiſtoriam ex eodem Martino deſumpſerit, ex quo E Boccacius, inquiens: [*ſ*] *Hic Pallantem genuit, qui pro Aenea contra Turnum pugnans occubuit: cuius cadauer Henrici III. Imperatoris tempore prope Romam villicis fodientibus repertum tantæ magnitudinis, vt mœnia adæquaret, cum maximi vulneris cicatrice, atque hoc Epigrammate.*
Filius Euandri Pallas, quem lancea Turni Militis occidit more ſuo, iacet hic: tanto culpandus eſt, & infra Boccacium ponen-

[*p*] l.12.c.60.
[*q*] cap.67.
[*r*] l.1.de Luc. cap.11.
[*ſ*] lib.35.

nendus, quanto Martinianam hiſtoriam mutilans omiſit agere de Lucerna. Sed hanc Hiſtoriam de Lucerna recipit ipſe Toſtatus [t] ceu veram ex Chronicis alijs, & Holinando Chronologo.

[t] Gen. c. 5. qu. 12.

[u] Nu. 62.

» A R E. [u] Quanto a quella di Tulliola,
» ſi rende anch'ella ſuſpetta: in prima
» dall'vſo di quei tempi di abbrucciar i
» corpi morti; poiche non morì ella pri-
» ma, che haueſſe gettati i denti, che que-
» ſti ſoli dice Plinio nel lib. 7. cap. 16. era-
» no eſenti dal fuoco: *Hominem*, dice egli,
» *prius quam genito dente cremari mos non*
» *eſt*: quaſi indouinaſſero, che queſti ſoli,
» per morir nell'età infantile, deſtinati
» non erano alle fiamme perpetue del-
» l'inferno. ideſt: *Quantum ad illam Tul-*
» *liolæ, redditur & ipſa ſuſpecta: inprimis*
» *ab vſu illorum temporum comburendi ca-*
» *dauera; quia non interijt illa arte dentitio-*
» *nem; nam hi ſoli, ait Plinius lib. 7. c. 16. erant*
» *immunes ignis:* Hominem, *inquit*, prius
» quam genito dente cremari mos non
» eſt: *quaſi præſagirent hoſce ſolos, quia mo-*
» *riebantur in ætate infantili, non eſſe deſti-*
» *natos perpetuis inferni flammis.* LIC. At

[x] l. 7. c. 54.

ipſe Plinius infra [x] ſcribit: *Ipſum cremare apud Romanos non fuit veteris inſtituti: terra condebantur. At poſtquam longinquis bellis obrutos erui cognouere, tunc inſtitutum. Et tamen multæ familiæ priſcos ſeruauere ritus: ſicut in Cornelia nemo ante Syllam Dictatorem traditur crematus. Idque voluiſſe, veritum talionem, eruto C. Marij cadauere. Sepultus intelligitur, quoquomodo conditus: humatus vero, humo contectus.* Quomodo probauerit Areſius, Ciceronem in morte filiæ non ſeruaſſe morem priſcum ſepeliendi ſine rogo, quod ego cenſeo? ac eo magis humandi mos abſque pyra ſeruatus eſt in cadaueribus feminarum, quod nemo vereri poterat, illas ob vltionem ac iniuriam erui. Quæ ratio maxime valet in infantibus: qui neminem ante dentium emiſſionem iniurijs afficere potuerunt, quibus vllum ad vltionem irritare valeant in ſua cadauera; non ratio, quam commentus eſt Vir Cl. non valet in infantibus infidelium, neque fidelium, quibus originalis culpa pœnam ignis infernalis efflagitat.

[r] l. 3. c. 24
[s] l. 3. c. 2.
[t] l. 3. cap. vult.

» A R E. Appreſſo, perche Celio [r] Ro-
» digino, Aleſſandro ab [s] Aleſſandro,
» e Rafaele [t] Volaterrano, che circa

A » quei tempi fiorirono, e fanno mentio-
» ne di queſto ſepolcro di Tulliola, non
» dicono parola di queſta Lucerna acce-
» ſa. E pure coſa tanto mirabile de'tem-
» pi loro, e nel luogo oue i due vltimi di-
» morauano, non par credibile non ar-
» riuaſse alle loro orecchie, ò la voleſſero
» eglino trapaſſare ſotto ſilentio. ideſt:
» *Deinde quia Cœlius Rodiginus, Alexan-*
» *der ab Alexandro, & Raphael Volaterra-*
» *nus, qui circa ea tempora floruerunt, &*
B » *mentionem faciunt huius ſepulcri Tullio-*
» *læ, ne verbum quidem de iſta Lucerna ac-*
» *cenſa. Et nihilominus rem adeo mirabilem*
» *æui ſui, & in loco vbi degebant vltimi duo,*
» *credibile non videtur ad eorum aures mini-*
» *me perueniſſe, vel eos voluiſſe ſub ſilentio*
» *præterire.*

L I C. Rem adeo miram referre cur deſierit Volaterranus, qui de Tulliolæ monumento, non citato loco, [y] ſed alibi loquitur, in cauſa fuit eius hiſtoriæ nimia breuitas; nil enim mirum eſt, eum de lucerna non meminiſſe, qui neque cadaueris inuenti, neque conditionum aliarum ſermonem habet vllum. Rhodiginum autem veram de propoſito hiſtoriam non habuiſſe, proinde nec exactam, ex eo conſtat, quod cadauer ait detectum fuiſſe tempore Sixti IV. quum id euenerit æuo Pauli Tertij; vel vt Leander ait, Alexandri Sexti; quare nil mirum, ſi non meminerit Lucernæ. De Alexandro ab Alexandro dicam, eius viri ſilentium non habere vim deſtruendi tot aliorum inſignium autorum affirmationem, cui vel aperta ſolius Alexandri negatio par non exiſteret. Sed mirum non eſt, Alexandrum ab Alexandro defeciſse, [z] nec meminiſse Lucernæ Tulliolæ, dum eius inuenti cadaueris verba facit; quia multo grauius deliquit, dum ex profeſso referens hiſtorias Virginum Veſtalium, quæ ſtupri crimine reæ, vel damnatæ, vel abſolutæ fuerunt, Tucciæ nullam mentionem fecit, quæ ſuæ pudicitiæ teſtimonium cribro pertuſo portauit aquam de Tiberi ad ædem Veſtæ, ne quidem effluxa gutta per patentia cribri foramina; quocirca liberata fuit ab accuſatione apud Iudices. Quod ſane præclarum facinus a ſcriptore diligenti non erat occultandum ſilentio, dum minoris momenti refert hiſtorias inquiens:

[y] l. 22. c. antepenult.

[z] l. 3. c. 2.

Fue-

[a] l.5.c.12.F.

A

[a] Fuere autem Veſtales inceſti damnatæ inter alias, Popilia, Æmilia, Oppia, Fabia, Minutia, Sextilia, Opimia, & Flcronia; inter quas Caperronia ſuſpendio ſupplicium prævenit. Fabia vero inceſti cauſam dixit, quum ei Catilina obijceretur, & quia ſoror Terentiæ Ciceronis erat, inducto crimine abſoluta fuit. Cornelia Maximilla abſens & inaudita a Domitiano inceſti rea, quum eſſet abſoluta non admiſſi forſan criminis prauo iudicio pœnas dedit. Quumque Vrbinia Veſtalis falſi criminis inſimulata virgis cæſa & viua defoſſa fuiſſet, Religio Vrbem peruaſit in meritam pœnam luiſſe, quod peſtilenti contagio matronæ mortuos edebant partus, ipſæque vna interibant, ob id admiſſum plecti & merita noxa puniri. Poſtumia vero ob mundiorem cultum criminis inſimulata cauſam dixit, mox ſine noxa & innocens comperta de Collegij ſententia omnium votis abſoluta fuit. An quia non meminit Alexander Tucciæ, propterea de Tuccia Veſtali criminis inceſti rea, abſoluta per delationem aquæ Tiberis in cribro pertuſo, falſam hiſtoriam propoſuere [b] Plinius, [c] Valerius, [d] Dionyſius, & [e] D. Auguſtinus? nihil minus. Quare non a ſilentibus, aſt a loquentibus teſtimonia ducenda fuerant; ſilentium enim nihil probare poteſt actorum; quomodo namque ſilens de re quapiam, maxime non interrogatus, oſtendet eam non eſſe, vel non extitiſſe? nullatenus.

[b] l.28.c.2.
[c] l.8.c.1.
[d] l.2.ier.Rō
[e] l.16.de ciu. c.16.

„ ARE. Ma molti altri ne fanno teſti-
„ monianza: egli è vero; ma di vdito:
„ e tutti ſi rimettono a quei zappatori,
„ che aprirono il ſepolcro; i quali ò puo-
„ tero dilettarſi di raccontar menzogne,
„ ò s'ingannarono, eſſendo facil coſa
„ che, ò riſleſſo di raggio Solare, ò di lu-
„ cerna da eſſi in mano tenuta, ò ſcintilla
„ ſpiccata dal percuotere qualche pie-
„ tra, ſcauando quel ſepolcro, faceſſe cre-
„ der loro di hauer ritrouata acceſa quel-
„ la lucerna: ò forſe qualche vapore eſa-
„ lando dalla terra, ò da quel vaſo, iui di
„ nuouo ſi acceſe: Che ciò non eſſer im-
„ poſſibile, afferma ancora il Porta nel
„ ſopracitato luogo: ò bell'humore iui
„ poco prima ſimil lucerna aſcoſe. ideſt:
„ *Sed alij multi de hac re teſtimonium perhi-*
„ *bent. Id verum eſt: ſed ex auditu: & om-*
„ *nes ſe remittunt ad eos foſſores, qui ſepul-*
„ *crum aperuerunt; qui vel potuerunt dele-*
ctari falſa dicere, vel decepti fuere; quum „
facile fuerit, aut reflexum radiorum Sola- „
rium, aut luminis lucernæ quam ipſi manu „
geſtarent; aut ſcintillam excuſſam e per- „
cuſſu lapidis in excauatione ſepulcri, eis „
imponere de lucerna accenſa ibi comperta; „
aut forte vapor aliquis halans e terra, aut „
ex eo vaſe, ibi nouiter accenſus eſt: quod „
non eſſe impoſſibile, affirmat etiam Porta lo- „
co citato; aut lepidus quiſpiam luſor ibi „
paulo prius eam lucernam occultauit. „

B

LIC. Omnia voluntarie dicta: quorum nullum habet vim probandi negatiuam Areſij ſententiam, aut deſtruendi virorum plurium inſignium teſtimonia noſtram affirmatiuam communientia. Quin omnia ſingulariter euertit oculare teſtimonium viri præclari; fuit is Eques Beltramus appellatus, qui Patauij diem obijt in vltimo ſenio morte naturali ſub initio ſeculi noſtri: Dicebat ille, nobilis puer, Italice *Paggio*, Cardinalis Eſtenſis Senioris quum eſſet, C Romæ ſedente Paulo Tertio, ſe interfuiſſe dum quodam die venerunt aliqui ad Cardinalem, referentes nocte ſequenti ne frequentia populi turbaret operarios, apertum iri ſepulcrum, e regione conditorij Ciceronis, in via Appia detectum recens; quod exiſtimaretur eſſe Tulliolæ ipſius filiæ non vnis coniecturis; ſi luberet eius Domin. Illuſtriſſimæ intereſſe, aduentum eius expectatum iri: Cardinalis accepta condi- D tione, ſub horam noctis tertiam, aſſumpto nobili cubiculario, & ſe puero facem ceream accenſam præferente, peruenit ad locum vbi dum aperiretur ſepulcrum vidit extingui lucernam ardentem; quam extingui pariter vidiſſe ſe teſtabatur Eques frequentiſſime Patauinis, dum ſe ſe offerret occaſio loquendi de rebus conſimilibus; adeo vt illum hiſtoriam iſtam non ſemel enarrantem audiuerit etiam Bernardus Mu- E neghina, Patauinum Archigymnaſium ex officio frequentans; ac ſpeciatim talia dicentem affirmat audiuiſſe ſe iuuenem anno [f] poſtremo ſeculi præte- *1599*
riti. Fuit & alius de viſu teſtis ardentium lucernarum perennium Io: Baptiſta Caſalius Romanus in ſuo de veteribus Chriſtianorum ritibus, hæc ad verbum referens: [g] *Non præteribo hic aliquid recenſere de aliquibus lucernis perpetuis,*

[g] ca.32.pag. 235. & 2.edit. in fol. p.189.

tuis, repertis accenſis, non ſolum ſæculis præteritis, verum etiam temporibus noſtris in Cathecumbis, ſeu cryptis Sanctorum in Vrbe, ac etiam & in alijs prophanis locis: vt de ſimili reperta in phano Veneris D. Auguſt. de Ciu. Dei lib. 21. c. 6. dicens id potuiſſe ſuccedere, vel arte Dæmoniaca, vel quod in lucerna illa mechanicum aliquod de lapide Asbeſto, ſeu Carbaſio ars humana molita ſit: & huic poſtremæ opinioni ſubſcribunt Albertus Magnus de Mineralibus, cum alijs, quos refert & ſequitur Licetus de Reconditis antiquorum Lucernis lib. 1. cap. 9. aſſerentes omnes vnanimi conſenſu Asbeſton eſſe lapidem, qui ſemel accenſus eſt inextinguibilis. Refert etiam Frater Leander nella deſcrittione d'Italia cap. della Campagna di Roma, tempore Pontificatus Alexandri Sexti fuiſſe repertum in arca marmorea cadauer cuiuſdam puellæ infuſum intra liquorem aromatum, nec aliqua viciſſitudine temporum offenſum, & in eodem ſepulcro lucerna accenſa, quæ ſtatim extincta fuit. Sed præſtat audire ipſiſſima verba Leandri, quæ ſunt huiuſmodi: *Caminando adunque da Roma per queſta via, inſino a Monte Albano, & cominciando dalla porta Appia, da ogni lato ſcorgonſi Sepolchri molto antichi, chi intiero, chi mezo, & chi quaſi tutto roinato. In vno de i quali, ne' tempi d'Aleſſandro Seſto Pontefice Romano (ſecondo che narra il Volaterrano, & altreſi mi ricordo hauerlo vdito narrare a Giouanni Garzoni Bologneſe huomo litterato, già mio honorando precettore) fù ritrouato vn corpo tutto intiero di vna molto delicata giouane vnto di marauiglioſo liquore, isteſo ſopra vna tauola di marmo, di bellezza ineſtimabile, co i capelli biondi, & lunghi, coſtretti nel capo con vn bel cerchio d'oro, hauendo a i piedi vn'ardente lucerna, la quale coſi preſto come fù aperto il ſepolcro, tanto preſto fù ſpento il ſplendore. Nuotaua detto corpo coſi bello, & ſenza leſione alcuna, per maggior parte in detto liquore. Et come ſi potea conoſcere dalle lettere quiui intagliate, erano paſſati anni 1300. che era ſtato poſto in queſto luogo. Laonde molti per alcune congietture diſſero eſſere il corpo di Tulliola figliuola di Cicerone, da lui tanto dolcemente amata. Fù preſentato detto corpo tutto intiero a i Conſeruatori di Roma in Campidoglio per vna coſa marauiglioſa, oue fù conſeruato alcuni giorni, ſi come coſa ſingolare. Il che intendendo Aleſſandro Papa antidetto, lo fece gittare nel Teuere.* hoc eſt: Iter agendo ergo Roma per hanc viam, vſque ad Montem Albanum, & initio ſumpto a via Appia, ab omni latere viſuntur ſepulcra peruetuſta, qua integra, qua ſemeſa, & qua penitus diruta. In quorum vno, temporibus Alexandri Sexti Pontificis Romani (ſicut ait Volaterranus, & etiam memini mihi narratum a Ioanne Garzono Bononienſe, viro literato, olim meo honorando præceptore) repertum fuit corpus integrum delicatioris iuuenculę vnctum admirabili liquore, iacens in tabula marmorea, pulchritudinis ineſtimabilis, capillis flauis, & prolixis, vinctis in capite pulchro circulo aureo, cuius ad pedes aderat ardens lucerna, quæ ſtatim extincta fuit, vbi ſepulcrum apertum patuit. Natabat corpus adeo pulchrum, nulla ex parte læſum, maiori ex parte in dicto liquore. & vti noſci poterat e literis ibi ſculptis, tranſierant anni mille trecenti, ex quo poſitum fuerat eo loci. Vnde multi quibuſdam coniecturis dixerunt eſſe corpus Tulliolæ filiæ Ciceronis, ab eo tam ſuauiter amatæ. Oblatum fuit id cadauer integrum Conſeruatoribus Romæ in Capitolio pro re mirabili: vbi ſeruatum eſt diebus aliquot, veluti res ſingularis. Quod intelligens Alexander Papa prædictus, ipſum in Tiberim proijci fecit. Ceterum nihil de Lucerna Volaterranus, at illius mentionem a Garzono factam audiuit Leander. Addit autem illico Caſalius: *Diebus præteritis quum ego ſermonem habuiſſem de huiuſmodi perpetuis lucernis, vna cum Iulio Fauera, qui optimam habet de Vrbis Cœmeterijs, ſeu cathecumbis cognitionem, propter aſſiduam & longam illarum inuiſionem; atteſtatus enim eſt ille mihi annis præteritis in Cæmeterio Callixti ſe vnam ex dictis perpetuis lucernis reperiſſe accenſam, ſed illam lumine ſatis lento reſplenduiſſe: ita vt apparente alio lumine dicta lucerna non agnoſceretur: tandem dictus Iulius e muro, cui illa erat affixa, quum eam eruiſſet, extincta eſt; ac in ea lucerna non aliquem ſe vidiſſe liquorem, ſeu bitumen, ſed tantum quandam raſinam, quam forſan ex dicto Asbeſto, ſeu Carbaſio lapide fuiſſe confectam ſatis probabile eſt.* in poſteriori editione verba

poſtre-

poſtrema ſic habent: *ac in ea lucerna non aliquem ſe vidiſſe liquorem, ſed ſolum quandam raſinam: & ego quoque habeo in meo Muſæo lucernam ex ære, tenaciſſima ſimili raſina repletam inſtar lapidis: quam etiam ex prædicto Asbeſto ad huiuſmodi perpetuum lumen potuiſſe inſeruire probabiliſſimum eſt*. Itaque non ſoli foſsores, at viri docti teſtantur ſe vidiſse lucernas priſcas ardentes in ſepulcris. Ceterum & foſsores illi ſi teſtati ſunt, lucernam ſe reperiſse fulgentem, & in aere aperto ſtatim extinctam, quomodo falli potuerunt? cur mentiri voluerunt, nil inde ſibi ſperantes emolumenti? cur illis non adhibenda fides? cur in huius apertione ſepulcri, ac in paucis alijs mirum id lumen emicuit, & in aliorum plurimorum nulla? Quis hebes eſt adeo, qui non diſcernat e lapide percuſſo micantem fauillam a lumine lucernæ morientis? Quis radius Solaris repercuti potuit e cauo ſepulcri, quod noctu recluſum fuit? qui vapor halans e terra, vaſeve micuit in ignem non accenſus ab igne præexiſtente? qui lepidus ludio lucernam abſcondere potuit accenſam in loco imperuio, & vndique clauſo? Quomodo ſine ſpiraculo lucerna vulgaris non extincta breui foret, vel a fumo ſuo, ante ſepulcri detectionem, & apertionem? cur inter aperiendum tumulum ab aere nouo ſtatim extincta fuit, quæ nuper in eodem aere inter vafri ludionis manus ardebat incolumis?

» ARE. O' vi fù acceſa per arte diabo-
» lica, come altroue con S. Agoſtino di-
» cemmo: non oſtante le ragioni in con-
» trario addotte dal Liceto, le quali han-
» no qualche forza a prouare, che di tut-
» te le lucerne, che ſi dicono eſſerſi tro-
» uate acceſe, non deue ciò dirſi; ma non
» già, che di molte non poſſa. idest: *Aut*
» *ibi fuit accenſa per artem diabolicam, vt*
» *alibi cum D. Auguſtino diximus; non ob-*
» *ſtantibus rationibus in contrarium addu-*
» *ctis a Liceto; quæ vim aliquam habent*
» *probandi, non omnes lucernas, quæ repertæ*
» *ſunt accenſæ, vi Dæmonis id habuiſſe; ſed*
» *non quod de multis id enunciari nequeat*.

LIC. Quid habuerit emolumenti Dæmon (qui nihil vnquam ſine quopiam ſui emolumẽto circa res humanas agit) in oſtendenda lucerna Tulliolę poſt tot ſecula etiamnum ardente temporibus Pauli Tertij, quis oſtendet? Inſuper ad opinionem Liceti demoliendam, non ſat eſt dicere, id fieri potuiſſe a Dæmone; ſed oportet oſtendere, factum id vere fuiſſe in illa lucerna, & in alijs, de quarum perennitate Licetus agit. Nec Areſij ſententiam confirmat, aut Liceti placitum infirmat D. Auguſtinus; quem ſupra vidimus aſſerentem, huiuſcemodi lucernam quampiam ex æquo tam ab arte humana, quam ab aſtu Dæmonum tamdiu accenſam conſeruari potuiſſe, dixit enim, iterum allatis verbis: [b] *Aut ergo in lucerna illa mechanicum aliquid de Asbeſto ars humana molita eſt: aut arte magica factum eſt, quod homines illo mirarentur in templo: aut Dæmon quiſpiam ſub nomine Veneris tanta ſe efficacia præſentauit, vt hoc ibi prodigium & appareret hominibus, & diutius permaneret*. Non igitur officiunt, quæ contra lucernæ Pallantis, atque Tulliolæ realem exiſtentiam protulit Areſius. Qui quum nihil attulerit aduerſus alias plurimas, quæ ſimiliter diu flagrantes inuentæ dicuntur a Scriptoribus inſignioribus; iam ratum certumque maneat, eiuſmodi lucernas reuera compertas fuiſſe.

[b] 21. de ciu. c. 6.

Examinatur propria ſententia Areſij, de cauſa naturali, quæ poſſet afferri, ſi darentur ardentes Lucernæ diutiſſime: & de cucurbitularum igne. Cap. V.

Denique vero Vir Cl. animaduertens, ſe non omnino ſuſtuliſſe de mundo lucernas perenni flamma coruſcas, aliam cauſam diuturni luminis earum, a duabus noſtris longe diuerſam afferre conatur; quam hic expendere lubet, vt etiam quædam paulo prius nobis obiecta de cucurbitularum medicarum igne tractorio. De primo ſcribit igitur ita. ARE. E quando io foſſi Num. 63.
coſtretto a concedere, che tante centi- »
naia d'anni foſſe entro ad vn ſepolcro »
ſtata vna lucerna acceſa, non ſaprei che »
altra ragione ritrouarui, ſe non quella, »
che altroue accennata habbiamo; che »
per occulti meati della terra foſſe in »
quella deriuata materia atta a mãtener »
il fuoco; e nell'iſteſſa lucerna vi foſſe ſta- »
ta coſa di virtù attrahente di ſimil ma- »
teria: Che ciò non eſſer impoſſibile, ci »
perſuadono molti monti, i quali di con- »

„ tinuo ardono, e mandano fiamme in A
„ alto; mercè, che non manca loro mai
„ materia per il fuoco; ancora che queſto
„ ſempre la conſumi; come dicemmo nel-
„ l'Impreſa dell'Etna nel Libro Terzo.
„ ideſt: *Et quando cogerer concedere; tot an-*
„ *norum centurias intra ſepulchrum extitiſ-*
„ *ſe lucernam accenſam; ego neſcirem huius*
„ *euentus aliam rationem inuenire, præter*
„ *illam, quam innuimus alibi; nempe per oc-*
„ *cultos terræ meatus in lucernæ cauum de-*
„ *riuatam fuiſſe materiam aptam igni con-* B
„ *ſeruando; ac in eadem lucerna fuiſſe rem,*
„ *quæ vim haberet attrahendi talem mate-*
„ *riam. Hoc non eſſe impoſſibile, perſuadent*
„ *nobis multi montes, qui iugiter ardent, &*
„ *emittunt flammas in altum; quia non defi-*
„ *cit illis vnquam materies ad ignem, etiam-*
„ *ſi ſemper is eam abſumat, vti diximus in*
„ *symbolo Etnæ in Libro Tertio.*

LIC. Multa ſane ſunt, quæ rationem iſtam Areſij demoliuntur. In primis nulla prorſus via patere potuit per occultos meatus telluris materiei combuſtibili flammam C conſeruaturæ ad lucernam Neſidæam in phiala vitrea concluſam; nulla ſimiliter ad alias intra teſteas vrnas, intra parietem muratas, intra marmorea, lapideave ſepulcra collocatas. Deinde materia myxi combuſtibilis quo fomite reſarciretur? niſi enim quod aſſidue comburitur inſtauretur, cito flamma lucernæ deficiet. Sed ellychnij ſubſtantia denſa & ſolida quomodo conſtituatur ex vapore, ac exhalatione, vel ſi placet D humore per latentes terræ cuniculos in lucernam irruente? Deinceps quæ ſit illa res, quam comminiſcitur Areſius in lucerna tractricem fomitis ignium? nullam certe poſſumus imaginari, neque ſi fingere liceat. Inſuper in lucernis inuentis, præter ellychnium & liquorem, nulla talis materies attractrix olei fuit vnquam obſeruatam. Multi quidem montes eructant a ſeculis ignē, ſed non ſemper eodem tenore, neque E ſine interpollatione; Veſæuus, Etna, ſimileſque modo quieſcunt per effatu dignum temporis interuallum ignes euomere, modo flammas egerunt: & aliquando maiores, aliquando minores, aliquando maximas; & ſemper cum impetu venti vehementioris magnum horrendi ſonitus mugitum reboantis. Quid ergo non fiat vt lucernæ flamma quandoque copia liquoris obruatur, & impetu flatus extinguatur? quomodo iam extincta reaccendetur, & a quo? Denique materies oleaginoſa combuſtioni ſatis apta, de tellure quomodocumque ſcaturiens, odore tetro ſemper afficitur, vt petroleum appellatum, & omne bituminum genus; nec vnquam tale quid inflammabile prodijt inodorum, aut odoratum e terra, ſed vbique ſemper graueolens; at in lucernis erutis nihil vnquam graueolens obſeruatum fuit. Demum in lucernis perennis flammæ ſub dio, ſupra tellurem in Templo Mineruæ Strabonis obſeruatu, ſimilibusque multis locum non habet hæc Areſij ſententia. Non ergo probari poteſt Areſij placitum de cauſa conſeruante diu lucernas ardentes intra ſepulcra veterum. Sicuti neque ratio probari debet, quam aduerſus meam theoriam de medicarum cucurbitularum attractione nuper attulerat aiens.

A R E. [a] Con l'occaſione „ [a] Nu. 47.
di queſta queſtione tratta il dottiſſimo „
Liceto delle ventoſe, e dice di loro nel „
cap. 11. del lib. 4. che tirano a ſe la car- „
ne per due ragioni; l'vna, perche l'aria, „
che dentro di loro era, fuggendo il „
fuoco ſuo contrario, dalla ventoſa ſi „
parte; onde è neceſſario, accioche non „
ſi dia il vacuo, che la carne s'innalzi; „
l'altra, perche riſcaldata fuori di miſu- „
ra la carne, ſi gonfia, & a quel modo „
creſce. Nel che non ci pare, ch'egli, „
per altro eccellentiſſimo Filoſofo, hab- „
bia toccata la vera ragione. ideſt: *Occa-* „
ſione quæſtionis huius agit doctiſſimus Li- „
cetus de cucurbitulis medicis, & ait cap. „
11. *lib. 4. eas attrahere ad ſe carnem duplici* „
ratione; vna, quoniam aer, qui contine- „
batur in illis, effugiens ignem ſibi contra- „
rium, egreditur extra cucurbitulam; vn- „
de neceſſe eſt, ne detur vacuum, carnem „
attolli: altera, quia percalefacta præter „
modum caro, tumeſcit, & eo modo augetur. „
Qua in re nobis non videtur, ipſum, alio- „
quin excellentiſſimum Philoſophum, teti- „
giſſe veram rationem.

L I C. Certe vir, alioquin eruditiſſimus, Areſius hac in re non attigit meam veram ſententiam; quoniam eo loci nunquam quæſiui cauſam cur cucurbitulæ attrahant ad ſe carnem, vt putat Vir Cl. aſt cur intra cucurbitulas accenſus ignis extinguatur,

tur, ſi non a corpulentia carnis vi ſurſum attractæ, vt opinantur alij: mea verba fuerunt ipſiſſima citato loco: *Poſt hæc nobis obijciunt viri præclari, male conſtitutum fuiſſe in ſuperioribus, In medicis cucurbitulis carni ægrotantium affixis exortam flammam a fumo ſuffocatam interire; quum certo conſtet, inquiunt, eam extingui ſuffocatam a corpulentia carnis intus attractæ ad replendum vacuum cucurbitulæ; quod tantopere abhorret omnis natura. Ceterum nec iſta nos turbant: quia quum videamus cucurbitulam, aut etiam cyathum mortario lapideo in morem cucurbitulæ ſuper triticeæ maſſæ circularem coronam appoſitum id pati, vt intus ardens flamma extinguatur abſque eo, quod vlla portio lapidis intra vas vitreum ignis vi attrahatur; licet arcte adeo poculum mortario per circulum triticeum adhæreſcat, vt illæſo poculo magnum pondus lapidis appenſi diu ſuſtineatur, & cum adſtantium admiratione per multum temporis interuallum circumferatur: proinde audacter negare potuimus cucurbitulæ medicæ flammam a carne ſurſum attracta ſuffocari, aut extingui. Sed eius extinctionis cauſſam ita ex rei natura nunc expiſcamur: nempe quia calefactus ab ardente igne intra cucurbitulæ cauitatem comprehenſus aer, ignem ſibi contrarium, a quo corrumpi non vult, effugiens extra cucurbitulam, vacuum ne detur, in cauſſa eſt vt vel aer exterior, vel caro ad replendum inane vaſis ingrediatur, abſque eo quod ab igne vlla ratione trahatur; & quia ſæpenumero cum impetu aer exterior cucurbitulam ingreditur: ideo venti, ac flatus naturam induens facile flammam in ſtuppa exardentem extinguit: Caro vero membri præter modum ab igne calefacta inflatur, & extuberans, vnaque claudens vaſis orificium cogit aerem internum cum fumo, & flamma in arctum locum; in quo, ne detur corporum penetratio, ab aere, a fumo, & a carnis tumore vndique compreſſa flammula citiſſime ſuffocatur, non ab attracta carne. Præterea vero extuberantis carnis, aeriſve intra cucurbitulam degentis ſubſtātiam calor ignis in eo vaſe ardentis ita ſolet afficere neceſſario, vt inde multam fumi, & exhalationis copiam procreet; cui fumo quum aditus ad externam regionem minime pateat; optime, arcteque iuncta cucurbitula corpori, cui affixa eſt, neceſſario fumus ille flam-* A *mam extinguit, ſuffocatve ſui vbertate; ne vlterius nouum fumum generando Naturæ inuiſam corporum penetrationem inuehat. Sin autem neque caro, neque aer exterior intra cucurbitulam ingrediatur, vt quando lapidi affigitur: tunc aer intra cucurbitulam comprehenſus ab ardente igne incluſo rarefactus, & exhalatio quoque de combuſtibili aſſidue genita maiorem locum ſuæ corpulentiæ ampliori proportionatum requirentes, flammam ſtatim extinguunt,* B *vt eius locum ſibi occupantes penetrationem corporum, non minus, quam vacuum, toti naturæ infenſum, minime permittant; ſed procul arceant ingruentem, imminentemque.* Quibus apertiſſime conſtat, eo loci me non dicere cucurbitulas ad ſe carnem attrahere, ſed id aperte negare; ſtatuereque carnem ſurſum attolli ſponte, ac intumeſcere ad replendum locum, a quo foras aer exierat, ne detur vacuum; totoque illo capite loqui de flammæ ſola extinctione, quam pro- C baui tunc extingui a fumo ſuffocante, vel ab impetu ingredientis aeris in locum excluſi; non autem ab attracta carne vi cucurbitulæ, ſicut alij ponunt, contra quos ibi diſsero. Sed quia duo mea placita tollere ſe putat Vir Cl. videamus quid aduerſus ea proponit.

ARE. Non è tale la prima; perche dal fuoco non è diſcacciata l'aria; e ſe ciò foſse, accendendoſi la ventoſa, prima che ſi accoſtaſſe alla carne, ne ſegui- D rebbe, che per quel poco tempo ſi deſſe vacuo: e dapoi che la ventoſa è attaccata alla carne, non ne può vſcir l'aria; onde non accaderebbe, che più la carne s'innalzaſſe. ideſt: *Non eſt vera prima ratio; quoniam ab igne non eſt pulſus aer; & hoc ſi foret, dum accenditur cucurbitula, priuſquam carni admoueretur, fieret vt exiguo illo tempore daretur vacuum: & poſtquam cucurbitula carni eſt affixa, non poteſt aer inde foras exire; vnde non oporteret amplius carnem attolli.*

E LIC. Ego non aſſerui aerem ab igne foras expelli; ſed aerem ſponte ſua foras exire fugiens ignem ſibi contrarium; licet etiam reuera dici queat ab igne velut a contrario pelli aerem. Nec in ea pulſione neceſſarium eſt dari vacuum; quia ſimul ſine vacui metu foras exiret aer, & ingrederetur extuberans caro; ſicuti non datur vacuum dum

e do-

e dolio vinum exit, & in eius locum ſubingreditur aer; quia non fiunt hi motus diuerſis temporibus interpollatis, at eodem tempore, vel eiuſdem temporis partibus immediate ſibi ſuccedentibus ad inuicem. ARE. Aggiungaſi, che ſi può por la ventoſa ſenza abbrucciarui prima la ſtoppa, ma ponendo vn picciolo candelino ſopra della carne, ò immediatamente, ò ſopra vn picciolo danaro, e ſopra di quello la ventoſa; nel qual caſo non ha l'aria luogo, ò tempo da fuggire; e pure l'iſteſſo innalzamento della carne, e ſenza pericolo di abbruciarſi, ne ſegue. ideſt: *Addatur, poſſe cucurbitulam affigi abſq; eo quod in illa prius comburatur ſtuppa; ſed ponendo breuem candelulam ſupra carnem, aut immediate, aut ſupra denariolum, & ſuperimponere cucurbitulam: Quo caſu non habet aer locum, neque tempus effugiendi; & tamen eadem carnis eleuatio, & ſine periculo combuſtionis, contingit.* LIC. Quomodo probet Vir Cl. eo caſu concluſum aerem non habere locum, neque tempus egrediendi foras extra cucurbitulam? locum habet per labra vaſis, dum imponitur: tempus illi breuiſſimum ſufficit, quo vas affigitur, ob ſui tenuitatem, qua mobiliſſimus eſt aer. ARE. Nè manco è vera la ſeconda cagione; perche il caldo non ha queſta virtù di far gonfiar la carne; maſſimamente l'eſterno, anzi più toſto la diſſecca, e fa ritirare; e nella ventoſa la carne ſi ſolleua quanto più l'aria attorno ſi raffredda. ideſt: *Neque vera eſt ſecunda cauſa; quia calor non habet hanc vim tumefaciendi carnem, maxime calor externus; immo potius eam exſiccat, & tabefacit, extenuatque: ac intra cucurbitulam caro tumidior fit, quanto magis aer ambiens refrigeratur.* LIC. Ego nunquam in eo capite dedi vim calori tumefaciendi carnem; quam extolli, ac extuberare poſui, non quia calor ipſam attraheret, ac amplificaret; ſed ipſam extuberare ſponte ſua dixi, quo repleret vacuum locum ab aere fugiente relictum. Sed tamen etiam falſo ſumitur, ab externo calore non poſſe carnem tumefieri, ſed potius exſiccari, ac emaciari; nam calor externus carnem ita afficit, vt in ea primum humores liquet, rareſaciat, & in vaporoſam ſubſtantiam reſoluat; vnde caro non poteſt non intumeſcere primum; licet vlteriori caloris actione tandem conſumptis vaporibus & humoribus caro fatiſcat, & exſiccetur: ita ſane Philoſophus aſſerebat, putreſcentes carnes ab ambientis calore primum humidas fieri, deinde ſiccas, & exſuccas: [b] *Quapropter*, ait, *humida primo, deinde ſicca tandem fiunt putreſcentia.* Calor externus ignis non ne lebetis aquam primum tumefacit, eius materiam rarefaciens, ac in ſubſtantiam vaporoſam vertens, ac deinde conſumit? non aliter de cucurbitularum igne dicas erga carnem. Dum vero caro tumidior fit, aerem concluſum intra cucurbitulam temperans, vt aqua tepida feruentem refrigerare conſpicitur, in cauſa eſt, cur quanto caro tumidior fit intra cucurbitulam, tanto circumfuſus aer magis refrigeretur. Nihil ergo contra nos efficiunt inſtantiæ Viri Cl. Sed iam audiamus, quæ ſtatim ille profert pro cauſa propoſiti euentus. ARE. [c] Qual dunque è la vera ragione del tirar delle ventoſe? la condenſatione dell'aria dopò la ſua rarefattione: Impercioche non vi è dubbio, che il caldo rarefà l'aria, e che l'aria rarefatta occupa luogo maggiore; & il freddo all'incontro la condenſa, e fà che occupi minor luogo: mentre dunque ſi ſcalda la ventoſa, l'aria ſi rarefà, e con poca quantità di ſe tutto il vacuo della ventoſa occupa; eſtinto il fuoco, di nuouo l'aria và ricuperando la ſua natural freddezza; onde viene a condenſarſi, & ad occupar minor luogo; e non potendo per alcuna parte entrarui altra aria di nuouo, accioche non ſi dia vacuo, è neceſſario, che la carne s'innalzi; e perciò vna minima apertura, che ſia nella ventoſa, non s'innalzerà la carne; perche dall'aria, che per quella apertura entrerà, baſteuolmente ſarà impedito il vacuo. E ſi vede, che la carne non s'innalza tutta in vn ſubito, ma a poco a poco, come a poco a poco ſi và raffreddando l'aria. Onde chi voleſſe, che traſſero gagliardamente le ventoſe, douerebbe con vn panno bagnato nell'acqua fredda per di ſopra raffreddarle. ideſt: *Quæ igitur vera ratio eſt attractionis cucurbitularum? Condenſatio aeris poſt eius rarefactionem:*

[b] 4. meteo. t. 4.

[c] Nu. 48.

,, *Quia dubium non eſt, calore rareſieri ae-* A
,, *rem, & aerem rarefactum occupare locum*
,, *maiorem; & ex aduerſo frigiditas aerem*
,, *addenſat, & efficit vt occupet minorem lo-*
,, *cum. Dum igitur excalſit cucurbitula, ra-*
,, *reſit aer, & pauca ſui quantitate totum va-*
,, *cuum cucurbitæ replet; extincto igne, rur-*
,, *ſus aer ſuam naturalem frigiditatem re-*
,, *cuperat; vnde condenſatur, & occupat an-*
,, *guſtiorem locum: & quum alicunde nouus*
,, *alius aer ingredi nequeat; ne detur va-*
,, *cuum, neceſſe eſt attolli carnem; & ideo mi-* B
,, *nima rima ſi fuerit in cucurbitula, nun-*
,, *quam attolletur caro; quoniam ab aere, qui*
,, *per eam rimam ingredietur, ſufficienter*
,, *impedietur vacuum. Et aſpicitur, totam*
,, *carnem non attolli ſubito, ſed ſenſim, ſicuti*
,, *ſenſim aer frigeſcit. Vnde qui vellet, cu-*
,, *curbitulas attrahere valide, deberet linteo*
,, *madido aqua frigida ſuperne illas refrige-*
,, *rare.* L I C. Ingenioſa ſane, ſubtiliſ-
que theoria, & veritati magna ex parte
conſentiens: nimirum ex ea, qua cum
mea ratione conſentit; in ceteris pro- C
cul abeſt a vero, ſicuti mox oſtendam.
In primis accipio, calore aerem rarefie-
ri, rarefactum aerem ampliore contine-
ri loco; viceuerſaque frigus aerem ad-
denſare, denſatumque minoris indige-
re loci. Simul accipio, dum ab igne ca-
lefit cucurbitula, ſeu contentus aer in
eius cauo, rarefieri contentum illum
aerem; ſed, obſecro, dum aer ille rare-
ſcit, nonne ſimul expoſtulat ampliorem
locum? Et in anguſto cucurbitulæ cauo D
contineri non valens, nonne neceſſa-
rium eſt aliquam ſui partem extra cu-
curbitulam exire, quo locus æqualis lo-
cato ſiet? igitur egreditur aer tunc ex-
tra cucurbitulam, Areſius quidem ait,
quia rareſcit; ego vero, quia fugit inimi-
cum ignem. Sed me veritatem attigiſ-
ſe, dicenda monſtrabunt. Extincto ſta-
tim igne non illico recuperat aer ſuam
naturalem frigiditatem, vt ponitur, ſed E
aduentitiam caliditatem adhuc retinet
intra cucurbitulam; quod inde conſtat,
quia cucurbitulæ corpus tactui calidum
ſentitur, quod eo calore conſeruat ſi-
milem in aere concluſo, prohibetque
ne refrigeretur. Quare non condenſa-
tur aer acquiſita noua frigiditate, ſed
eo fugiente ſecundum partem, in eius
locum ſuccedit caro, ne detur vacuum.
Sique quoquopacto rareſit aer incluſus
a flammula, tantam raritatem non ac-
quirit, vt ea depoſita locum amplum il-
lum cederet exſurgenti magno carnis
fruſto. Si vero fuerit in cucurbitulæ cor-
pore rima, vere caro non attolletur,
quia per eam nouus aer ingredietur in
locum veteris, qui fugit antea ſibi con-
trarium ignem. Caro vero non ita ſu-
bito replet cucurbitulam, ſed ſenſim,
non quia ſenſim refrigeretur aer, vt po-
nitur; ſemper enim permanet intra eam
calidus; at quia carnis exigua portio ſa-
tis eſt ad replendum locum aeris, qui
foras egreſſus eſt; ſed perſeuerante
actione caloris ignei cucurbitulæ, inclu-
ſo aeri a flamma communicati, fundun-
tur ac veluti liquantur humores carnis,
& in vaporoſam ſubſtantiam attollun-
tur; quæ tumeſcens, amplioremque
ideo locum poſtulans, repletam aere
cucurbitulam reperiens, illum vltra
modum comprimit & addenſat, cogens
in anguſtiorem locum; & quoniam aer
illi comprimenti repugnat; ideo ſenſim
attollitur caro, ſenſim illi cedente cum
aliqua repugnantia locum aere con-
tento; non aliter ac intra pilam ma-
gnam coriaceam aere plenam (*Pallone*
dicitur Italice) nouum aerem non inij-
ciunt clyſtere niſi vi, atque ſenſim mul-
tis infuſionibus iniectionibusque, reſi-
ſtente ſemper aere concluſo recens ac-
cedenti, a quo comprimitur & adden-
ſatur, cogiturque dare locum in eodem
cauo. Neque vero cucurbitula trahe-
ret validius carnem, ſi ſuperne conte-
geretur linteo frigida madido, ſed po-
tius effringeretur cucurbitula. Quin
etiam, ſi traheret impenſius, aere refri-
gerato, & addenſato quoquomodo; id
fieret, quia minus reſiſteret, minuſ-
que negaret locum aſſurgenti carni.
A R E. Altra bella, e marauiglioſa ,,
eſperienza nell'iſteſſa ragione fondata ,,
ho più volte veduto io, alzarſi cioè vn ,,
graue mortaio con vn bicchiero di ve- ,,
tro ſopra il dorſo poſtoli: ſi colloca a ,,
queſto fine ſopra del mortaio vn pu- ,,
gno di paſta di lieuito di frumento, e vi ,,
ſi diſtende a guiſa di fugaccia; poi entro ,,
del bicchiero ſi abbrugia vn poco di ,,
ſtoppa, come quando ſi vogliono por- ,,
re le ventoſe; & appreſſo ſubito ſi po- ,,
ne il bicchiero, e ſi calca ſopra della pa- ,,
ſta; e vi ſi laſcia poſare inſin che ben ſi ,,
raſ-

„ raffreddi: & all'hora poi prendendolo, & alzãdolo, il mortaio li verrà appreſſo; e la ragione è, perche, come diceuamo delle ventoſe, quell'aria nel bicchiero prima dal fuoco rarefatta viene a condenſarſi; onde, acciò che non ſi dia il vacuo, la paſta s'innalza, e tutto bene lo ſtringe; non però ſi ſepara dal mortaio, perche fra queſto, e lei non può entrar aria; e ſe ella ſe ne diſcoſtaſſe, pur ſi darebbe il vacuo; e coſi, acciò che queſto non ſi dia, alzandoſi il bicchiero, ſe ne viene appreſſo tirato anche il mortaio. ideſt: *Aliud pulchrum, & mirum experimentum in eadem ratione fundatum ſæpius ego vidi, nimirum eleuari graue mortarium poculo vitreo ſuper eius dorſum impoſito: Collocatur ad hunc finem ſuper mortarium pugillus fermenti triticei, & ſuperextenditur ad inſtar placentæ; mox intra cyathum accenditur parum ſtuppæ, quemadmodum in appoſitione cucurbitularum; & illico poculum imponitur, & calcatur ſupra maſſam, & ſinitur quouſque bene frigeſcat: & poſtea cyathum accipientes, & eleuantes videbimus illi mortarium affixum vna motum cyathi ſequi, cui ſuſpenſum adhæret: Ratio eſt, quia ſicuti dicebamus de cucurbitulis, aer ille cyathi primum ab igne rarefactus, poſtea condenſatur; vnde ne detur vacuum, maſſa eleuatur, totumque poculum arcte ſtringit: neque tamen ſeparatur a mortario, quia inter ipſum & maſſam non poteſt ingredi aer; qui ſi ſepararetur a mortario, tunc certe daretur vacuum; & ita, ne detur vacuum, eleuando cyathum, ſequitur illum deinceps attractum etiam mortarium.*

A LIC. Hanc eandem experientiam ego prius ibidem attuleram; eiusque rationem reddideram, quam & de cucurbitulis. Cui quidem non competit allata ratio nunc ab Areſio, propter eaſdem cauſas, quas nuper attulimus de cucurbitulis. Ceterum nec in cucurbitulis, nec in adhæreſcente poculis mortario vim & locum habere concluſi aeris in cyatho, cucurbitula ve rarefactionem, ſed ſolum fugam ignei B caloris, facile demonſtratur ex eo, quod Patauini Chirurgi cucurbitulas affigunt, non præaccenſa in eis vlla ſtuppa, ſed illas diutule detentas in aqua calente, mox inde calidas eductas optimo cum ſucceſſu carnibus affigunt: profecto concluſus in eis aer non eſt rarefactus, quum vapore aqueo calente plena ſit cauea cucurbitulę; qui vapor denſior eſt aere; quare non poteſt ipſum rarefacere; ſed bene tunc aer fugit igneum calorem in illo vapore degen- C tem, a quo conſumi poſſet; vnde ſtatim caro ſubſequens in locum exeuntis aeris, attollitur intra cucurbitulam: & pari ratione maſſa ſubſequens in locum exeuntis aeris e cauitate poculi, cyathum arctiſſime ligat cum mortario; quod ob ſui duritiem & inſuperabilem ſoliditatem attolli non poteſt intra poculum, ſicuti facit intra cucurbitulam caro mollis, & extenſibilis.

Ita ergo, quæ contra noſtram theoriam eruditiſſimus Areſius modeſto & D ingenuo calamo deſcripſit in ſua luculenta digreſſione, decentem reſponſionem habere mihi videntur.

FORTVNII LICETI
De reconditis Antiquorum Lucernis
LIBER SEXTVS,
In quo vetuſtiorum Lucernarum, nouiſſime Patauium ad ſe tranſmiſſarum, antiquos ritus, & hiſtorias abditas continentium, explicatio proponitur.

PRÆFATIO
Attexens dictis dicenda.

QVoniam poſt primam editionem ſuperiorum priorum quatuor librorum De Reconditis Antiquorum Lucernis, plerique Viri præſtantes, alias a me non viſas, nec adnotatas, pulcherrimi tamen artificij Lucernas habuere, vetuſtiorum ſeculorum hiſtorijs, ritibus, atque ſymbolis affabre figuratas, hieroglyphicisque nobilibus ornatas; quorum explicatio plurimum oblectationis, & emolumenti poteſt afferre literatorum Reipublicæ; placuit viris eruditiſſimis, illarum Lucernarum icones ad me tranſmittere, vel etiam deſcriptiones puras; meaque ſenſa de propoſitis efflagitare. Quibus quum pro virili ſatisfacere tentauerim, meaque cogitata viri præcelſi iam æqui bonique conſulerint; operæ pretium fore duxi, nouas iſtas elucubrationes iſta ſecunda voluminis editione publici iuris efficere, non ad ornamentum ſolum, verum etiam ad antea propoſitorum omnium confirmationem.

De Lucerna Iouis a C. Iulio Cæſare conſecrata. Cap. I.

Eruditiſſimo Viro, & magni nominis Philoſopho Fortunio Liceto Salutem in eo qui eſt vera ſalus, D. Aloyſius Nouarinus precatur.

QVæ, Vir magne, in amicorum gratiam, in Litteratorum guſtum, inque rei litterariæ lucem doctis tuis epiſtolis, & varia ſolidaque eruditione grauidis dediſti, nobis fidem faciunt, poſſe virum vnum multorum ſubire vicem, & varias ſcientias in vnum coaleſcere, quæ ſingulæ in ſingulis admirationem verterent in ſtuporem. Vis dicam? obiectos tibi ab amicis nodos perite ſoluis, ſed interim amicos ipſos ſtrictius ligas. Poſt edita duo epiſtolarum volumina audio, te aliud parare. Liceat mihi Licetum, quem omnes adeunt, adire; Oedipum, qui noſtri ſeculi iam audis, tam libenter inuolucra exponenda excipies, quam facile pro tua ſapientia ſoles ſoluere. Edidit ſuperioribus annis egregium de vnguentis, deque re vnguentaria opus doctiſſimus Vir Fortunatus Scacchus, quod ad me liberali tranſmiſit manu; in eo vt varia antiquitatis monumenta obiecerit, pulchram nobis Lucernam, non adeo notis ornatam exhibuit; rem ita ille illuſtrauit, & ſenſum de illa ſuum Lectoribus obtulit, vt alienum, ſi quidem cum veritate magis cohæreret, requiſierit. Audi, ſi placet, Vir eruditiſſime, auctoris huius verba, & ſi quid ex tuo penu habes (& quis dubitet te habere?) da lubens mihi, & quod eſt amplius, da doctis viris, & vniuerſe ijs, qui a tuis libris doctiores abire ſolent. In quo Fortunati cenſioni ſubſcribas, innue; & in quo ſeorſum ſentias, itidem ſignifica; te enim duce ſecurius in ipſum veritatis feremur ſinum. Interim Lucernæ antiquæ notas dum denoctas, & nos denoctatas legimus, ad illam probitatis alis lucem euolemus, quæ beat, quos perfundit. Sed iam [a] Fortunatum [a] myroth. 1. cap. 7.

For-

Fortunius audiat, &, quod ſpero, fortunate.

Vidi Maceratæ, dum publice ſacram Theologiam ibi profiterer, in ea forma Lucernam æneã antiquiſſimam: quæ fuit quondam Cardinalis de Carpio; vtque literæ, & notæ peruetuſtæ inſinuabant, a Iulio Cæſare Ioui ſacra iam fuerat. Cælaturæ erat veteris admodum inſignis, vt nihil ſupra excogitari, aut deſiderari poſſet. Nolui propterea poſteros, antiquitatisque ſtudioſos, huius Lucernæ iconem deſiderare: ideo hic eius Lucernæ non ſolum integram delineãdam curauimus cælatam iconem; verum etiam ſingulas illius partes, atque latera, vt in illius delineatam formam, perfectæ cælaturæ opus admireris. Erat Lucerna hæc ad nouem digitos longitudinis extenſa; & tres tantum in medio latitudinis: Opus, vt puto, a quouis excellente Artifice noſtri ſeculi nulla ratione imitabile. Totam hic delineatam vides. Inquire nunc hic infra eiuſdem Lucernæ partem ſuperiorem: in qua mira, ac ſubtiliſſima cælandi arte, mulieres ſacrum Deo Priapo facientes ad ritus ſuperſtitioſos illius ſeculi cernimus: Tripodem, & Gallum Gallinaceum, mulierem quoque fere nudam euocantem Numen: alia coronata Numen coronat: Sacerdos alia Gallo Gallinaceo iugulato, ſuppoſita, arbitror, patera ſanguinem recipit: Quæ vero capite demiſſo inter brachia, genibusque poſitis, medio indice ac pollice dextræ, ſiniſtræ pollicem contrectare videtur, ſi diuinare liceret, digitum intinctum antea in ſanguine ad conſpergendum Idolum, ea ratione comprimere putarem: Numinis propitiandi cauſa. Adſunt in infima parte circuli hæ notæ, L.C.I. quid ſibi velint, aliorum iudicium eſto, viſo ſchemate, quod hic delineatum habemus. Tantiſper Lucerna inferius conſtringitur, atque in circulum ouatum proportionatæ formæ ad ſuperiorem deſcribit; ita tamen vt longitudo inferioris ouati duorum digitorum cum dimidio non excedat quantitatem; latitudo vero vix ad duos pertingat digitos. Latera illa, quæ hinc inde Lucernam cingunt, cælaturis pariter ornantur, quas infra videbis. Clauduntur denique medio in inferiori ouato hæ literæ, C. I. C. I. O. M. S. quæ, ſi fides habenda eſt his, qui de notis ſcripſerunt, hanc interpretationem recipiunt: *Cai Iulij Cæſaris Ioui Optimo Maximo Sacrum*. Reliquum eſt, vt eius latera intueamur, quibus inferior circulus ſuperiori coniungitur; in his enim lateribus luſus Naiadum atque Tritonum flautis, tubis, cytharisque colludentibus conſpicitur, ita ſubtiliter, & excellentiſſime cuncta expreſſa, atque cælata, vt diligentius multo in ænea illa cælata conſpiciantur, quam his lineamentis exprimere valeamus. Quia vero ſiniſtrum latus in totius Lucernæ icone delineatum viſitur ſuperius; dextrum pari ratione cælatum intelligere oportet, vt & partes, & tota Lucerna conſpici poſſit, nihilque in hac antiquiſſima Lucerna deſiderandum remaneat. Cuius forma, & opus cælaturis nobiliſſimis exornatum, peraccommodum, & congruentiſſimum cenſeri poteſt ſacris illis Lucernis, quarum vſus ex Dei præſcripto erat in Moſayco tabernaculo; dummodo, prophanis inde ſublatis imaginibus, pro his ſacri Seraphim ac palmæ vndique ſculpantur; ad inſtar eorum, quæ Deus in tabernaculo, velamine, & arca ſculpenda mandauit. Lucernæ roſtrum a parte ante ad duorum digitorum longitudinem protenditur; in cuius extrema parte foramen ad oleum, & ad myxum, ſufferendi luminis cauſa conſpicitur: præclariſſimis pariter cælaturis, non tam ad latera, quam ſusque deque effigiatum. At a tergo illud e regione ellychnij manubrium ad tres vſque digitos extenditur; in quo marina Concha, duobus Delphinis hinc inde eam complectentibus, videbatur: tantaque arte vterque Delphinus ad Lucernæ ouatum ſuperiorem extendebatur, vt caudis in nodum coeuntibus, extrema earundem iterum iungerentur, iterumque erumperent; ac folijs & filiquis inſimul conglobatis, marinæ Conchæ dorſum ita perornarent, vt in extrema parte vuæ botrus tantiſper inclinatus cernatur: quantum ſat eſt, vt Conchæ ſuppoſito indice, ac ſuperpoſito pollice, extremaque manubrij compreſſa, Lucerna commode ſubſtentetur, dimoueatur, hinc inde tranſferri, atque in Candelabro collocari

quamcommode poſſit. Diligentius deſcribendam, ac delineandam hanc Lucernam cenſui, tum venerandæ antiquitatis gratia, & operis perfectiſſimi, tum etiam vt explicaremus formam Lucernarum Sacri Candelabri, quas huic perſimiles arbitramur: has enim aureas dixit Scriptura: optimis quoque cælaturis cælatas fuiſſe, non eſt quod ambigatur; nec non etiam ratione vſus illarum in candelabro, manubrio perſimili, ad tergum ligula erumpente, neceſſario Lucernæ ſacræ affici debebant, vt liliorum floribus quamoptime adaptarentur. In tota vero hac Lucerna nullibi foramen aliud viſitur, per quod oleum infundatur, præter id, in quo myxus accenſus erumpit. Religione enim tactos veteres exiſtimo, vt toties in Lucernis renouarent myxos, quoties oleũ infundebant: ac propterea in his ſacris Lucernis vno eodemque foramine & ad oleum, & ad myxum fuiſſe vſos. Quod etiam puto de Lucernis Candelabri; nam alias infundibula, quæ in ipſis Lucernis vidit Zacharias cap. IV. de quibus infra agemus, non adeo neceſſaria putarentur. Si enim in ſuperiora Lucernæ ſacræ ſaltem vel vno foramine fuiſſent apertæ, a vaſe oleario anterior erumpens fiſtula, & in arctum deſinens, ad inſtar roſtri, oleo effundendo, & infundendo ſuffeciſſent; nec infundibulis opus in ſacris fuiſſet. Quamobrem non alia de ratione infundibula neceſſaria, me iudice, in tabernaculo ad Candelabri vſum putantur, niſi quia vnde flamma erumpebat, ad flammæ nutrimentum oleum in Lucernas immittebatur. Quæ dicta volo, quouſque meliora alij viderint, quibus ego ſubſcribam.

Aliena qui audiſti, mentem exprime tuam. Et qui Magurij nobis lapidem illuſtrare potuiſti: notas, & imagines in hac quoque antiqua Lucerna deſcriptas explica, gratiam ab illis non leuem initurus, qui antiquæ eruditionis ita ſunt auidi, vt hæreant in obſtruſis, & ſapientioris (in hoc numero te propitia fama, & quod eſt maius, ſapientia tua numerat) lumen expetunt, & expectant. Vale.

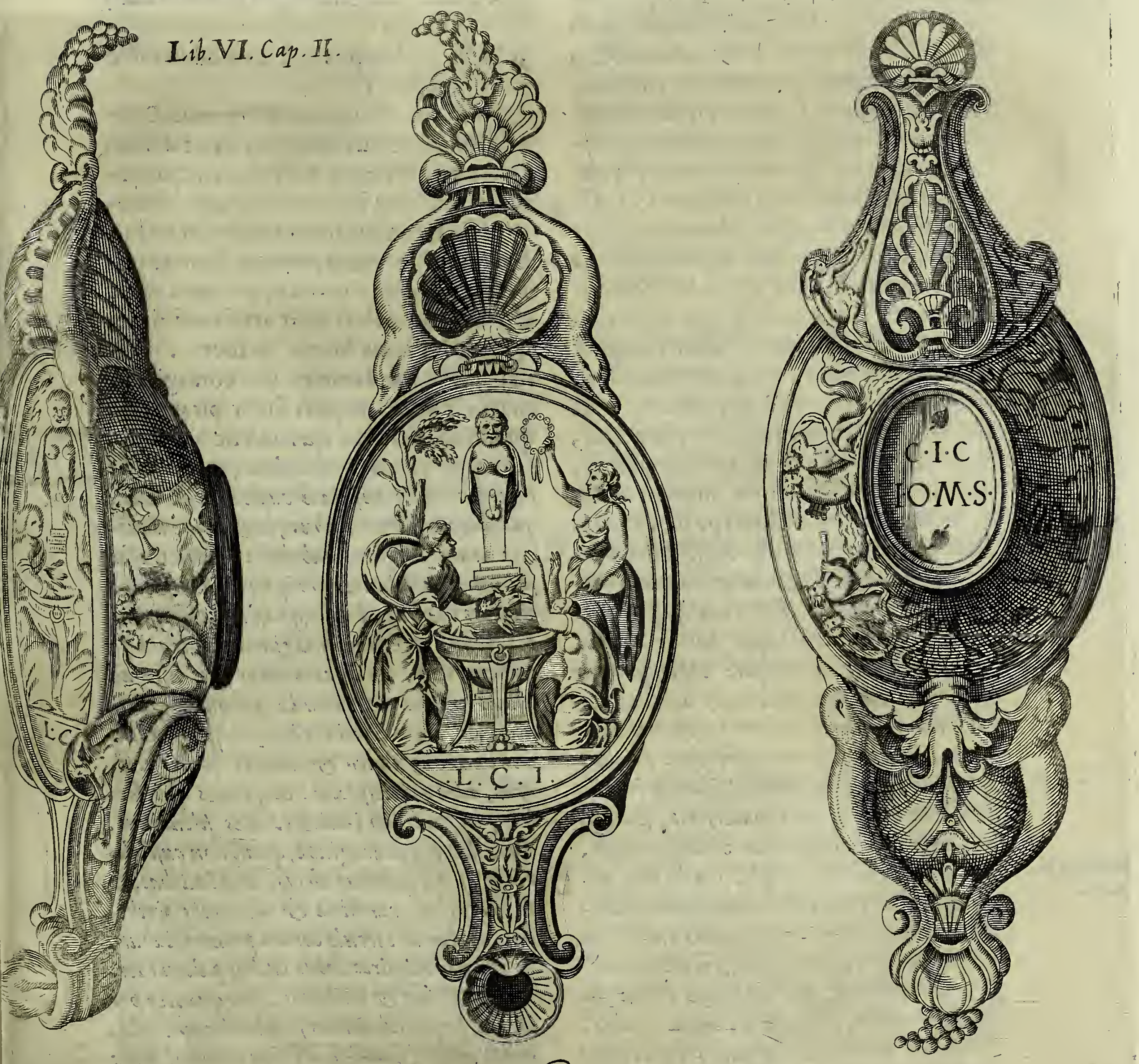
Dat. Veronæ Cal. Iulij MDCXLVI.

Reſponſio Liceti de Lucerna Iouis. Cap. II.

Eruditione pietateque celeberrimo
D. Aloyſio Nouarino
Fortunius Licetus B. A.

EX ampliſſimo tuo ſacro-prophanæ literaturæ Condo promere mihi poteras & alijs, inclyte Nouarine, luculentiſſimam explicationem ignorabilium imaginum & literarum capitalium antiquam Cæſaris Lucernam adornantium: nec erat vt Princeps & Pater eruditionum tu de me Griphis iſtis interpellares; qui maxime vidiſſe poteras, olim me de Lucernis antiquorum agẽtem, antequam legiſſem eruditiſſimi Scacchi commentationem, breuiter de propoſitæ Lucernæ figuris, & notis elocutum ita, *Vigeſima ſecunda Lucerna ærea, miro artificio delineata omni ex parte, rotunda fuit ad oui ſpeciem; naſum habuit, & in eo foramen ſoli ellychnio paratum, cetera non perforata: manubrij ſummum artificium; teres, & oblongum corpus, e duplici Delphine Concham complectente: In area ſuperiori Oſiridis, vt arbitror, imago; cui mulier a ſiniſtris coronam ſeu detrahit, ſeu porrigit: alter homo genuflexus, manibus ſublatis Idolum adorat: a dextris Vittata ſacerdos manus habet in vaſe ante Idolum ſupra Tripodem poſito, ſeu ibi reponens oblata ab adorante viro, ſeu inde reſponſa Idoli referens: infra hæc omnia ad radices areæ ſuperioris hæ leguntur inciſæ literæ; L. C. I. fundus poſticus arctiorem aream habet, in qua ſunt aliæ notæ huiuſmodi, C. I. C. infra quas aliæ tales, I O M S. ſupra & infra literas folium hederæ: vndique aream ambiunt Dij Marini monſtroſi, Mulieres, ſeu Nereidas dorſo geſtantes*, & inferius: *Vigeſima ſecunda tribus notata inſcriptionibus, habuit nomen defuncti in area ſuperiori, L. C. I. nomen artificis in fundo poſtico, C. I. C. & nomen ſerui in loco inferiori, I O M S.* Superiorem Lucernæ, tunc a me non viſæ, deſcriptionem habui per literas ab amico viro: qui, ſicuti video, falſus fuit aliquantulum, pro muliere genuflexa virum obtrudens: & vltimas literas IOMS non interpungens. Verum enimvero quia tibi placet meam ſententiam de propoſitis apertiorem, at-

atque diſtinctiorem habere, parendum eſt amicæ iuſſioni tuæ, quod eo lubentius & alacrius ago, quum viderim effi- A giem Lucernæ delineatam ab ipſomet Scaccho in ſuo Eleochrymatum volumine; vnde curaui iſtas icones incidi.

E *Museo Nobilium de Musellis Veronensibus.*

Jo Georg. ...

Multum ſane debet Literaria Reſpublica Clariſs. Scaccho, vereque Fortunatus ille fuit, cui datum eſt artificioſiſſimam Cæſaris Lucernam & inſpicere, ſimul & inuulgare, nobilibusque commentis illuſtrare. Quoniam vero literæ capitales interpunctæ L. C. I. comparentes in imo circulo ſuperioris faciei Lucernæ relinquuntur inexpli- B catæ: pariterque nihil habere commune videtur ſacrificium Priapo factum a mulieribus cum dedicatione Lucernæ Ioui Optimo Max. facta a Caio Iulio Cæſare: ſimiliter ambigere quis iure poſſet, an illi Tritonum, ſiue Deorum aquatilium cantus, & luſus cum Nymphis, aliaque deſcripta, ſint purum putum ornamentum Lucernæ, vel potius

ali-

aliquid habeant in propoſito myſterij: A dum hæc a me dilucidari requiris, optime Vir, me detrudere videris in labyrinthum inextricabilem. At vero mihi ſatius eſt, imbecillitatem ingenij mei tibi detegere, quam voluntatis obſequiũ denegare; conabor hanc adornare Spartam. Exordiendum arbitror a notioribus notis in Lucerna, quæ valeant obſcurioribus alijs lucem præbere. Notiſſimæ ſunt autem in imo fundo lychnuchi deſcriptæ literæ ſolitariæ C. I. C. B I. O. M. S. quas ego lubens explico: *Caius Iulius Cæſar Ioui Optimo Maximo Sacrauit:* ita Plinius agens de Nuncoreo filio Seſoſtridis Aegypti regis, in- Lib.36.c.11. quit, *Eiuſdem remanet & alius Obeliſcus centum cubitorum, quem poſt cæcitatem, viſu reddito, ex oraculo Soli ſacrauit*. At Herodotus hunc Pheronem appellat, cuius hiſtoriam affert memorabilem, noſtræ Lucernæ lumen aliquod exhi- Cap.111. bentem; ait enim in Euterpe ſua, *Defuncto Seſoſtre, regnum ſuſcepiſſe Pheronem* C *eius filium aiebant, & hunc nullam ſumpſiſſe expeditionem, ſed ei contigiſſe vt luminibus caperetur; idque hac de cauſa: Quum flumen eo tempore copioſiſſimum manaret, itaut ſupra decem & octo cubitos rura tranſcenderet, vento ingruente, qui fluctus cieret; ferunt hunc regem facinus admiſiſſe, quod ſumptum ſpiculum in medios fluminis vortices contorſerit; ſtatimque laboraſſe ex oculis, ac viſum amiſiſſe,* Hiſtoria lepida. *decennioque cæcum fuiſſe. Vndecimo au-* D *tem anno ex Vrbe Buti ei oraculum aduenisse: iam exactum eſſe tempus calamitatis; viſumque ei rediturum, ſi oculos abluiſſet lotio mulieris, quæ ad ſuum ſolius virum acceſſiſſet, aliorum virorum expers. Eum ergo ante omnia vrinam vxoris expertum, quum nihil amplius cerneret: ceterarum deinceps vrinam expertum, tandem vidiſſe. Tumque omnes mulieres, quas fuiſſet expertus (præter eam, cuius lotio viſum recepiſſet) vnam in vrbem coegiſſe,* E *quæ Rubra-Gleba dicitur; & eas illic coactas cum ipſa vrbe omnes concremaſſe: & eam, cuius lotio lotus viſum recepiſſet, vxorem duxiſſe. Ergo ea clade liberatus, cum alia in alijs templis donaria poſuit, omnia memoratu digna, tum maxime memorabilia ac ſpectaculo digna in templo Solis gemina ſaxa, quos obelos vocant, a figura veru, centenum cubitorum longitudinis,* *octonum latitudinis*. (Ad hanc hiſtoriam reſpexiſſe videtur ille catus, qui griphum de CASTAnea propoſuit hiſce verſiculis:

» Arbor eſt in Siluis, quæ ſcribitur octo
  figuris:
» Tribus demptis vna non eſt in mille
  puellis.)

Quemadmodũ igitur iſte Pheron, Ægypti rex, liberatus diuinitus cæcitatis calamitate, donaria Soli ſacrauit obeliſcos: ita Caius Iulius Cæſar alijs liberatus calamitatibus Ioui Optimo Maximo Sacrauit lucernam perenni lumine mirabilem, in qua ternas, vel quaternas calamitates cælari iuſſit artificioſiſſime, quibus diuinitus liberatus fuerat. Prima quidem calamitas illi contigit in mari, quando captus fuit a piratis, de qua Plutarchus in eius vita ſic infit: *Cæ-* Prima Cæſaris calamit[as] expreſſa in Lucerna. *ſar a rege Nicomede decedens, in pelago ad Pharmacuſam inſulam capitur a Piratis, qui magnis iam claſſibus, multiſque nauigijs mare infeſtum habebant. Hos Cæſar primum, poſtulantes pro ipſius redemptione viginti talenta, deriſit, quaſi ignaros quem tenerent: ipſe quinquaginta daturum ſe pollicitus eſt. Inde comitibus ſuis alio ad aliam vrbem expediendæ pecuniæ gratia dimiſſis, inter homines immaniſſimos Cilicas cum vno amico & duobus ſeruis relictus, adeo eos deſpexit, vt quoties quieſcebat, miſſo aliquo indiceret illis ſilentium. Dies duodequadraginta, quaſi non cuſtodiretur, ſed ſtiparetur ab eis, vna ludebat, & ſe exercebat, carmina & orationes ſcribebat, eaque in circulo eorum pronunciabat. Si qui non admirarentur ea, hos palam inertes appellabat & barbaros. Frequenter per iocum ſuſpenſurum eos ſe minabatur. Placebat id illis, ſimplicitati eius & ætati hanc linguæ libertatem aſcribentes. Vt allata Mileto pecunia, qua redimeretur, & numerata, miſſus eſt. Compleuit confeſtim naues, atque ex Mileſiorum portu ad perſequendos prædones ſoluit: occupanſque ad illam inſulam adhuc ſtantes pleroſque in poteſtatem redegit: quorum pecuniam in prædam vertit: ipſos Pergami dedit in cuſtodiam; atque ad Iunium, qui cum imperio Aſiam obtinebat, profectus eſt: quod illius, vt Prætoris, eſſet de captiuis ſupplicium ſumere. Qui quum nummis eorum oculos adieciſſet (neque enim pauca ſumma erat) & de captiuis conſideraturum ſe* di-

diceret per otium; ſalute Cæſar Prætori dicta, Pergamum contendit, ſuſtulitque in crucem Piratas omnes, ſicut per ſpeciem ioci crebro in inſula illis prædixerat. De hac eadem Cæſaris calamitate ſtrictim ita Suetonius in eius vita: *Huc dum hibernis iam menſibus traijcit, circa Pharmacuſam inſulam a prædonibus captus eſt; manſitque apud eos non ſine ſumma indignatione prope quadraginta dies cum vno medico, & cubicularijs duobus; nam comites, ſeruosque ceteros in initio ſtatim ad* B *expediendas pecunias, quibus redimeretur, dimiſit. Numeratis deinde quinquaginta talentis expoſitis in littore, non diſtulit quin e veſtigio claſſe deducta perſequeretur abeuntes: ac redactos in poteſtatem ſupplicio, quod illis ſæpe minatus inter iocum fuerat, afficeret.* Quam quidem hiſtoriam apte ſignant primum Tritones cum Nereidibus Nymphis in mari colludentes, tubis & cytharis canentes; etenim Cæſar in ea captiuitate ludebat C cum piratis, carmina cantabat; quod cytharæ ſonus indicat: orationes pronunciabat, ſiue militares, tubis deſignatas; ſiue iudiciales, flautis repreſentatas: Tritones aſperiores illos innuens, quos inertes & barbaros appellabat, carmina ſua & orationes non admiratos: e contra Nymphas molles, qui ſibi canenti verſus, recitantique orationes applaudebant; ſuasque minas, & aſperam linguæ libertatem mitius tolerabant, ac veluti per iocum dicta ſuſci- D piebant. Deinde vero Concha marina Delphinis vndique circumamplectentibus veluti vecta, & impulſa, demonſtrat Cæſarianæ claſſis miram celeritatem in prædonibus illis mari perſequendis, & capiendis; etenim apud Ariſtotelem, [a] *Delphini celeritas, atque edendi facultas mira eſſe videtur:* & infra [b] latius: *Quin etiam de velocitate huius animalis mira, & incredibilia quædam accepimus: omnium enim velociſſimus eſſe* E *creditur animalium tum aquatilium, tum terreſtrium: ſuperſiliunt etiam malos nauigiorum maiorum; quod tunc potiſſimum euenit, quum aliquem inſectantur piſcem, quem deuorent; tunc enim, ſi quem impetunt, longius fugit, ad ima gurgitum perſequuntur propter famis neceſſitatem: quod reditus longior ſit, retinent ſe ſe, quaſi ſpacium cogitantes, conuerſique feruntur per-*

[a]8.hiſt.c.2.

[b]9 hiſt.c.48. Delphini mira velocitas.

A *inde ac ſagitta pernices, vt celeritate opportuna longo tranſmiſſo itinere, ad locum ſpirandi deueniant; quo impetu fit, vt ſe iaculentur in aerem, & ſuperſiliant malos nauigiorum, quæ forte affuerunt.* Quæ conciſa valde refert Pierius [c] in Hieroglyphicis, & addit: *De agilitate vero, qua maxime præditus eſt, prouerbium emanauit: Delphinum nare doces.* & mox: *Nam & illud noſti, Nemæis, Mileſiam ſaltu perniciſſimum Delphino aſſimilatum a Pindaro.* Cæſar igitur, vt indicaret, ſe velociſſima nauigatione piratas, a quibus captus recens ſe redemerat, perſecutum fuiſſe, ſtatimque captiuos duxiſſe, Delphinis vectam in Lucerna ponit Concham marinam; qua ſolerter etiam claſſem ſuam indicat; etenim Concha ponitur eſſe Veneris nauigium, vt ait cum Papinio Mythologus [d] Comes: *Fertur*, inquit, *in Concha margaritarum feraci fuiſſe concepta Venus: in qua etiam nauigauit in Cyprum. Quare quum de formoſa muliere loqueretur Venus apud Papinium, illam dignam eſſe inquit, quæ ſua eſſet ſoror, & in eadem Concha nauigaret; vt patet ex his carminibus:*

[c]Lib.27.

[d]lib.4.c.13.

Concha Veneris curru Lucerna.

„ Hæc & cæruleis mecum conſurgere digna
„ Fluctibus, & noſtra potuit conſidere Concha.

Hoc idem atteſtatur Pierius [e] in ſuis Hieroglyphicis aiens: *vt non immerito Concha ipſa ſit Veneri dedicata, atque eam ex Concha genitam Veteres fabulentur. Concha itidem Cyprum deuectam canunt.* Cæſar autem ſe genus a Venere duxiſſe gloriatur; etenim, vt ait in eius vita Suetonius, *Quæſtor Iuliam amitam, vxoremque Corneliam defunctas laudauit e more pro roſtris: ſed in amitæ quidem laudatione de eius ac patris ſui vtraque origine ſic refert: Amitæ meæ Iuliæ maternum* „ *genus ab regibus ortum, paternum cum dijs* „ *immortalibus coniunctum eſt: Nam ab An-* „ *co Martio ſunt Martij reges, quo nomine* „ *fuit mater: a Venere Iulij; cuius generis* „ *familia eſt noſtra.* Recte propterea ſignificaturus in iſta Lucerna Cæſar, ſe celerrima nauigatione piratas, a quibus nuper captus fuerat, viciſſim perſecutum in captiuitatem duxiſſe, ponit effigiatque Concham Delphinis impulſam, ac veluti vectam. Literæ vero ſingulares interpunctæ L. C. I. capitales ha-

[e]Lib.28.

Cæſar oriundus a Venere.

habentur huius inſcriptionis, *Liberatus Captiuitatis Infortunio:* vel etiam, *Liberatus Cilicibus Immaniſſimis:* vel potius, *Liberatus Calamitate Inſulana Caius Iulius Cæſar Ioui Optimo Maximo Sacrauit* Lucernam perennis ignis. Altera vero calamitas magna Cæſaris, ob Conſulis Marcelli, Senatusque totius edicta, ceterorumque Ciuium potentum ſibi pluſquam nimium infenſorum odia, prohibentia reditum illius Romam cum exercitu, quod vererentur ne vi Tyrannice Rempublicam occuparet, Cæſari contigit ad Rubiconem fluuium; de qua Suetonius poſt explicatas diligenter cauſas, ob quas animi patrum ac procerum in ſuſpicionem affectatæ tyrannidis a Cæſare trahebantur, & rationes quibus huic malo prouidere cæpiſſent, addit: *Nec contentus Marcellus prouincias Cæſari, & priuilegium eripere; tulit etiam, vt Coloni, quos rogatione Vatinia Nouum Comum deduxiſſet, ciuitas adimeretur; quod per ambitionem, & vltra præſcriptum data eſſet. Commotus his Cæſar, ac iudicans, quod ſæpe ex eo auditum ferunt: Difficilius ſe principem ciuitatis a primo ordine in ſecundum, quam ex ſecundo in nouiſſimum detrudi; ſumma ope reſtitit, partim per interceſſores Tribunos, partim per Seruium Sulpitium, alterum Conſulem in ſequenti quoque anno. C. Marcello, qui fratri patrueli ſuo Marco in Conſulatu ſucceſſerat, eadem tempeſtate collegam eius Aemilium Paulum, Caiumque Curionem violentiſſimum Tribunorum ingenti mercede defenſores parauit. Sed quum obſtinatius omnia agi videret, & deſignatos etiam Conſules, e parte diuerſa, Senatum literis deprecatus eſt, ne ſibi beneficium Populi adimeretur: aut, vt ceteri quoque Imperatores ab exercitibus diſcederent: confiſus, vt putant, facilius ſe ſimul ad quæ libuiſſet, Veteranos conuocaturum, quam Pompeium nouos milites. Cum aduerſarijs autem pepigit, vt dimiſſis octo legionibus, tranſalpinaque Gallia; duæ ſibi legiones, & Ciſalpina prouincia, vel etiam vna legio cum Illyrico concederetur, quoad Conſul fieret. Verum neque Senatu interueniente, & aduerſarijs negantibus vllam ſe de Republica facturos pactionem, tranſijt in citeriorem Galliam; conuentisque peractis Rauennæ ſubſtitit, bello vindicaturus, ſi quid de Tribunis plebis, intercedentibus pro ſe, grauius a Senatu conſtitutum eſſet. Et prætextum quidem illi ciuilium armorum hoc fuit: Cauſas autem alias fuiſſe opinantur. Cneus Pompeius ita dictitabat: quod neque opera conſumere, quæ inſtituerat; neque Populi expectationem, quam de aduentu ſuo fecerat, priuatis opibus explere poſſet; turbare omnia, ac permiſcere voluiſſe. Alij timuiſſe dicunt ne eorum, quæ primo Conſulatu aduerſus auſpicia legesque, & interceſſiones geſſiſſet, rationem reddere cogeretur. Quum M. Cato identidem, nec ſine iureiurando, denunciaret delaturum ſe nomen eius ſimul ac primum exercitum dimiſiſſet. Quumque vulgo fore prædicarent, vt ſibi priuatos redemiſſet, Milonis exemplo, circumpoſitis armatis cauſam apud Iudices diceret. Quod probabilius facit Aſinius Pollio Pharſalica acie cæſos profligatosque aduerſarios perſpicientem, hæc eum ad verbum dixiſſe referens: Hæc voluerunt: tantis rebus geſtis, Caius Cæſar condemnatus eſſem, niſi ab exercitu auxilium petijſſem. Quidam putant, captum imperij conſuetudine, penſitatisque ſuis, & inimicorum viribus, vſum occaſione rapiendæ dominationis, quam ætate prima concupiſſet: Quod æſtimaſſe videbatur & Cicero, ſcribens de Officijs tertio libro, ſemper Cæſarem in ore habuiſſe eos in Phœniſſis Euripidis verſus: Nam ſi violandum eſt ius, imperij gratia violandum eſt: alijs rebus pietatem colat. Quum ergo ſublatam Tribunorum interceſſionem, ipſosque vrbe ceſſiſſe nunciatum eſt; præmiſſis confeſtim clam cohortibus, ne qua ſuſpicio moueretur, & ſpectaculo publico per diſſimulationem interfuit; & formam, qua ludum gladiatorum erat ædificaturus, conſiderauit; & ex conſuetudine conuiuio ſe frequenti dedit. Deinde poſt Solis occaſum mulis e proximo piſtrino ad vehiculum iunctis, occultiſſimum iter modico comitatu ingreſſus eſt; & quum luminibus extinctis deceſſiſſet via, diu errabundus, tandem ad lucem duce reperto, per anguſtiſſimos tramites pedibus euaſit. Conſecutusque Cohortes ad Rubiconem flumen, qui Prouinciæ eius finis erat, paulum conſtitit; ac reputans quantum moliretur, conuerſus ad proximos: & etiam nunc, inquit, regredi poſſumus: quod ſi ponticulum tranſierimus, omnia armis agenda erunt. Cunctanti oſtentum tale factum eſt: Quidam eximia magnitudine & forma in proximo ſe-*

Secunda calamitas Cæſaris.

ſe-

ſedens repente apparuit Arundine canens: ad quem audiendum quum, præter paſtores, plurimi etiam ex ſtationibus milites concurriſſent, interque eos & æneatores, rapta ab vno tuba proſiluit ad flumen, & ingenti ſpiritu Claſſicum exorſus, prætendit ad alteram ripam: Tunc Cæſar, Eatur, inquit, quo Deorum oſtenta, & inimicorum iniquitas vocat: Iacta eſt alea: Atque ita traiecto exercitu, adhibitis Tribunis plebis, qui pulſi ſuperauerant, pro Concione fidem militum flens, ac veſtem a pectore diſciſſa, vocauit. & mox: *Ordo ac ſumma rerum, quas deinceps geſſit, ſic ſe habent: Picenum, Vmbriam, Etruriam occupauit: & L. Domitio, qui per tumultum ſucceſſor ei nominatus Corfinium præſidio tenebat, in deditionem redacto, atque dimiſſo, ſecundum ſuperum mare Brunduſium tetendit, quo Conſules Pompeiusque confugerant, quam primum transfretatus, hos fruſtra per omnes moras exitu prohibere conatus, Romam iter conuertit: Appellatisque de Republica Patribus, validiſſimas Pompeij copias, quæ ſub tribus Legatis, M. Petreio, & L. Afranio, & M. Varrone in Hiſpania erant, inuaſit: profeſſus ante inter ſuos, ire ſe ad exercitum ſine duce, & inde reuerſurum ad ducem ſine exercitu. Et quanquam obſidionem Maſſiliæ, quæ ſibi in itinere portas clauſerat, ſummaque frumentariæ rei penuria retardante, breui tamen omnia ſubegit. Hinc Vrbe repetita, Macedoniam tranſgreſſus, Pompeium per quatuor pene menſes maximis obſeſſum operibus, ad extremum Pharſalico prælio fudit, & fugientem Alexandriam perſecutus, occiſum deprehendit* &c. Ex quibus euidentiſſime conſtat, Oſtentum illud ſpectri, claſſicum ad Rubiconem canentis, & fluuij tranſitum cum exercitu ſuadentis contra Legem a Senatu Populoque Romano latam; liberaſſe Cæſarem ab inſidijs inimicorum, & promouiſſe ad inſignes multasque victorias, quas nauigationibus iteratis feliciſſime peractis conſecutus eſt. Pro his bonis euentibus, & pro liberatione a metu traijciendi Rubiconis contra publicum decretum Patriæ, Lucernam Ioui Opt. Max. ſacrauit, in qua geſtorum icones exhibuit, in vtroque latere tuba canentem cum tripudio Nympharum efformans; Quas equidem Nymphas intelligo tum Nereidas maris, tum etiam fluuij Rubiconis, quas Potamidas Gyraldus [f] appellat, Boccatius[g] autem Naiadas; etſi Lilius iſtas fontium, non item fluuiorum Nymphas eſſe velit. Quare legere poſſum Inſcriptionem Lucernæ ſic explicatam, *Laruæ Claſſico Imperator Caius Iulius Cæſar Ioui Optimo Maximo Sacraui*: vel ita, *Liberatus Contrariorum Inuidia Caius Iul. Cæſ. Ioui Opt. Max. Sac.* Quod ſi lex illa contra Cæſarem a Romanis lata, deſcripta fuit in marmore ſupra columellā erecto prope Rubiconem fluuium, vt quidam ex Blondo referunt, hiſce plane verbis deſcriptam a Grutero:

Oſtentum ad Rubiconem vt liberauerit Cęſarem ab imminenti calamitate.

[f] Synt. 5. [g] 7. Geneal. c. 14.

Nymphæ fluuiorum quæ.

A B C D E

Cæſenæ ad ſecundum lapidem, in ripa Rubiconis. Decretum Senatus.

IVSSV. MANDATVVE. P. R. COS
IMP. MILI. TYRO. COMILITO
MANIPVLARISVE. CENT. TVR
MAE VE. LEGIONARIAE. ARMAT
QVISQVIS. ES. HIC. SISTITO. VE
XILLVM. SINITO. NEC. CITRA
HVNC. AMNEM. RVBICONEM
SIGNA. ARMA. DVCTVM. CO
MEATVM. EXERCITVMVE. TR
ADVCITO. SI. QVIS. HVIVSCE
IVSSIONIS. ERGO. ADVERSVS
IERIT. FECERITVE. ADIVDICAT
VS. ESTO. HOSTIS. P.R. AC. SI CO
NTRA. PATRIAM. ARMA. TVLER
IT. SACROSQVE. PENATES. E. PEN
ETRALIBVS. ASPORTAVERIT. SA
NCTIO. PLEBISCI. SENATVS
VE. CONSVLTI. VLTRA. HOS. FI
NES. ARMA. PROFERRE. LICEAT
NEMINI.
S. P. Q. R.

ex Aldo & m.s. Smetij.

Poterit Inſcriptio Lucernæ ſic explicari, vt literæ capitales omnes interpunctæ L. C. I. C. I. C. I. O. M. S. indicent hanc ſententiam: *Liberatus Capitali Interdicto Caius Iulius Cæſar Ioui Optimo Maximo Sacrauit*. Verum quia talem Inſcriptionem Gruterus cum alijs non paucis, ac vt ipſe dicit cum Senatu Critico ſententiæ melioris, in quam iuit etiam Cluuerius [h] in ſua Italia antiqua, merito ſuſpicatur adulterinam, fictiam, atque ſpuriam, ſuppoſititiamque;

[h] l. 1. c. 2. Inſcriptio ad Rubiconem apocrypha.

que; propterea priorem explicationem huic anteponendam cenſeo, vel iſtam: *Lemuris Claſſico*, ſiue *Laris Claſſico Imperans Caius* &c.nam Apuleius & in libro ſuo de Deo Socratis, idem genus dæmonum inter Deos, & homines medium, ait appellari Lemurem, & Larem,& Laruam,& Manem. Quin etiam in opere de dogmate Platonis, *Dæmones*, inquit, *quos Genios & Lares poſſumus nuncupare, miniſtros Deorum arbitrantur, cuſtodesque hominum, & interpretes, ſi quid a Deis velint*. Quare Cæſar iuxta ſententiam iſtam ethnicorum veterum, vt audiuit Claſſicum ſubito comparentis & diſparentis eximia magnitudine ſpectri, eiuſdemque traiectione fluminis, exclamauit: *Eatur, quo Deorum oſtenta, & inimicorum iniquitas vocat: Iacta eſt alea*: exiſtimans Lemurem fuiſſe Deorum nuncium ſibi præcipientem vt cum exercitu Rubiconem tranſiret; quo tranſitu liberatus inimicorum metu, ſecundam fortunam in omnibus expertus eſt poſtea; donarium accendit Deorum ſummo Ioui Lucernam iſtam admirabilem cum inſcriptione, qua ſignificauit ſe Romanum Imperium adeptum hortatu Laris Claſſicum canentis, & Rubiconem fluuium ante ſe tranantis, quaſi ſe ducem itineris exercitui præberet ex Deorum iuſſu. Quæ quidem ſententia ſatis exprimitur in lateribus Lucernæ, repreſentantibus inter aquas hominem tuba longa canentem, atque Nymphas Deorum aquatilium dorſo inſidentes, quaſi de tranſitu Cæſaris gaudentes, exercitumque cantibus inuitantes.

Tertia calamitas Cæſaris in Lucerna expreſſa.

Tertia vero calamitas omnium maxima, quod Cæſareæ domus honeſtatem attingeret, ac euertere videretur, illa dicenda eſt, in quam Cæſarem conijcere auſa fuit impotens & audaciſſima Clodij temeritas atque libido, de qua Plutarchus his plane verbis: *Occupauit fortuna quædam ſiniſtra Cæſaris domum. P.Clodius fuit nobili genere ortus, diuitijs & facundia præcellens, ſed inſolentia & audacia nulli improbiſſimorum ſecundus. Hic vxorem Cæſaris Pompeiam amabat, neque inuitam. Verum mulierem Cæſar acri ſepſerat cuſtodia; eiusque mater Aurelia, femina honeſta, perpetuo lateri adhærens Pompeiæ, arduum & periculoſum eis congreſſum efficiebat. Eſt apud Romanos Dea, quam Bonam dicunt, ſicut Græci Muliebrem: hanc Phryges ſibi aſſerentes peculiarem, Midæ regis autumant matrem eſſe, Romani Nympham Dryada Fauno nuptam Græci Liberi patris eam matrem, quam nefandum eſt nominare: vnde pampinis tentoria feſtum diem agitantes mulieres contegunt; ac ſacer draco ex fabula ad pedes Deæ iacet. Eo virum fas non eſt accedere; neque dum ſacra aguntur, in domo, vbi aguntur, eſſe. Solæ feminæ multa* B *Orphicis germana memorantur in ſolemni peragere. Vbi feſtus dies inſtat, celebratur in ædibus Conſulis, vel Prætoris: ipſe autem domo, omnesque viri cedunt. Vxor ſola domum parat, peragiturque fere nocte per luſum peruigilio commiſtum inter magnum concentum.*

Clodij facinus audax.

Hunc feſtum diem id temporis agitante Pompeia, Clodius imberbis etiamnum, ideoque fallere ſe exiſtimans poſſe ceteras, veſtitu & cultu ſumpto pſaltriæ, acceſſit eo, iuuenculam facie referens. Quum fores offendiſſet patefactas, ab an- C *cilla conſcia eſt citra impedimentum introductus. Dum autem illa properat, vt id Pompeiæ nunciet, mora interueniente, operiri vbi relictus erat non ſuſtinenti Clodio, laxisque in ædibus erranti, lumenque declinanti, occurrit pediſſequa Aureliæ; atque vt femina feminam, prouocat ad luſum. Detrectantem in medium rapit: Quæ ſit, & vnde, percunctatur. Quum reſpondiſſet Clodius, Auram expectare ſe Pompeiæ ancillam (nam id nominis ei erat) voce* D *eſt detectus. Ibi repente pediſſequa reſilit cum clamore ad lumen & cœtum, virum vociferans ſe deprehendiſſe. Obſtupefactis mulieribus, Aurelia ſacra Deæ inhibet & obuelat. Mox iuſſo obſerari fores, ad faces domum luſtrat, Clodium quærens. Refugerat ille in ancillæ tabernaculum illius, cum qua congreſſus fuerat, atque ibi deprehenditur. Cognitus, a mulieribus exigitur foras. Hoc factum mulieres confeſtim de nocte domum digreſſæ, viris ſuis nuncia-* E *uerunt, ac rumor poſtridie ciuitatem peruaſit, rem a Clodio tentatam nefariam; pœnasque non læſorum tantum, verum Reipublicæ etiam & Deorum nomine exigendam. Itaque poſtulauit prophanatorum ſacrorum Clodium vnus ex Tribunis plebis; coieruntque in eum Principes Senatus; qui teſtimonia in eum dixerunt cum de improbitatibus atrocibus alijs, tum de ſtupro cum ſorore ſua; quæ in Luculli matri-*

monio erat, admiſſo. Quorum ſtudijs obnixus Populus defendit Clodium, magnoque præſidio fuit ei apud Iudices attonitos, Populique paueſcentes. Cæſar protinus repudiauit Pompeiam: ſed teſtis in reum citatus, nihil dixit eorum, quæ Clodio obijciebantur, compertum ſibi eſſe. Quod quum videretur mirum; quæſiuit accuſator: » *Quamobrem ergo vxori nuncium remiſiſſet? reſpondit, Domum meam volo & ſuſpicione carere. Hæc Cæſarem aiunt aliqui ex animi ſententia dixiſſe: alij Populi gratia, eripere enitentis Clodium. Itaque abſoluitur a crimine, Quod plerique Iudices ſententiam confuſis tabulis tuliſſent, ne in diſcrimen vocarentur ad Populum, ſi eum damnaſſent: neu ſi liberaſſent eum, infames forent apud optimates.* Paulo ſecus de propoſito ſcribit Appianus, qui mutat nomen & genus vxoris, citatis verbis: *L. Piſonis filiam, qui vna Conſulatum geſturus viſebatur, Calfurniam duxit vxorem, exclamante Catone Rempublicam nuptiarum lenocinio corrumpi. Tribunos vero declarauit Vatinium, ac Clodium cognomine Pulchrum: quem turpem quandam infamiæ notam in mulierum celebritate ſubijſſe notum erat, Calfurniæ Cæſaris vxoris cauſa; qua de re nihil a Cæſare in eum animaduerſum fuit, quum Populo acceptum eſſe cognouiſſet; quanquam mulierem ab ſe ablegauerit: Reliqui ob religionem ad impietatem vſque illum perſecuti ſunt. Fuitque inter accuſatores orator electus Cicero. Nec Cæſar in teſtimonium vocatus quidquam protulit.* Contra tamen Plutarchus, cui conſentit Suetonius rem breuiſſime perſtringens in hæc verba: Cæſar *in Corneliæ defunctæ locum Pompeiam duxit, Q. Pompeij filiam, Syllæ neptem: cum qua deinde diuortium fecit, adulteratam opinatus a P. Clodio, quem inter publicas cerimonias penetraſſe ad eam muliebri veſte tam conſtans fama erat, vt Senatus quæſtionem de pollutis ſacris decreuerit.* Ceterum adulteratam eam reipſa non fuiſſe, ſed deſiderio tantum, conſtat ex allatis a Plutarcho, qui notauit Clodium tentaſſe quidem illam adulterare, ſed ab Aureliæ pediſſequa, quæ Clodium detexit antequam ad Pompeiam ab Aura lena duceretur, & a mulieribus extra domum eiectum, omnino impeditum adulterium fuiſſe. Quamobrem Cæ-

Clodij facinus vt in Lucerna cælatũ.

A ſaris honos intaminatus conſeruatus eſt, & ab infamia turpi liberatus ope Numinis; cui propterea ſacrauit admirandæ Lucernæ donarium: nempe beneficio Numinis & Luminis inſidiator honori Cæſaris Clodius agnitus eſt, & a muliebri cætu ſacrum faciente pulſus extra domum Conſulis ante patratum ſcelus adulterij. Quocirca maximum omnium hoc beneficium ſibi reputans a Numine, quin & a Lumine Cæſar, qui B merito pluris honeſtatem domus, quam e captiuitate redemptionem, & Reipublicæ dominationem faciebat, Lucernam artificio pulcherrimam fieri curauit, & igne perenni coruſcam, Deorumque ſummo conſecrauit, ac in eius præcipua, ſummaque parte voluit hanc acceptæ gratiæ penitiorem hiſtoriam, periculumque ſuæ famæ cadentis effigiari: poſitis ante ſimulacrum laſciuiæ tribus mulierculis ad tripodem in catino gallum gallinaceum ſacrificantibus; C quę quidem imagines animaduertendę ſigillatim ſunt. Porro multi fuerunt apud Ethnicos Dij laſciuiæ, a quorum ſacris Ariſtoteles in Politicis procul arcet pueros, & mulieres, [i] inquiens, *Quum vero dicere quicquam obſcænum interdixerimus* pueris, *clarum eſt quod & aſpicere aut picturas, aut actus deformes prohibemus. Sit igitur cura Magiſtratibus, nullam neque picturam, neque ſtatuam eſſe talium rerum imitatricem, niſi apud* D *Deos quoſdam, quibus etiam laſciuiam mos tribuit: apud hos permittet lex iam homines factos pro ſe, & filijs, & vxoribus ſacra facere.* Quem locum fuſius explicaui tractans olim [k] *De Pietate Ariſtotelis erga Deum & Homines.* Et profecto quatuor extitiſſe lego Deos laſciuiæ apud autores, Priapum, Phallum, Bacchum, atque Mercurium (vt Venerem omittam) De Mercurio ſane Plotinus [l] Enneade tertia ſic: Hinc priſci, E vt arbitror, ſapientes in ſacris myſterijs » id ſubobſcure ſignificantes, antiquum » Mercurium introducunt inſtrumentum » generationis ad operis effectum ſemper » habentem: generantem vero in » ſenſu declarantes eſſe intelligibilem rationem. *Mercurij ſtatua colebatur veretro porrecto*, ait Cælius [m] etiam in ſuis Antiquis Lectionibus. Plutarchus etiã tractans, An ſeni ſit gerenda Reſpubli-

[i] l.7.c.17.

[k] l.2.c.9.

Dij laſciuiæ quot quique fuerint apud antiquos.

[l] l.6.c.19.

Mercurius cur erecto pene.

[m] l.7.c.16.

[n] in f.l.

ca, [n] Plotino conſentanea ponit inquiens: *Vſque adeo multis modis expeditum eſt ſenibus Rempublicam adiuuare, optima vtentibus re: ratione, inquam, ſententia libertate dicendi, & prudentia. Non enim manus noſtræ, aut pedes, aut robur corporis tantummodo, a ciuitate poſſidentur; ſed ipſe in primis animus, eiusque ornamenta, iuſtitia videlicet, temperantia, prudentia; quæ quum tandem ſeroque ita comparentur, vt ſuo reſpondeant nomini, abſurdum eſt domo & agro reliquisque opibus & pecunia nos frui per ætatem, per eandem vero publice, patriæ, ciuibusque nihil nos prodeſſe; quum quidem de facultate obeundorum miniſtrorum non tantum nobis detraxerit ſenectus, quantum ciuili & gubernatrici peritiæ adiecit. Eam ob cauſam etiam Mercurias ſeniores ſine manibus & pedibus, rigente faſcino fingunt: hoc ænigmate indicantes, minime hoc a ſenibus requiri, vt corpore ſeruitia obeant, modo ijs ratio (vt conuenit) efficax ſit, & fecunda.* Plotinus item conſimilem rationem afferre videtur, inquiens: [o] *Sola species eſt fecunda, natura vero altera ſterilis. Hinc priſci, vt arbitror, ſapientes in varijs myſterijs id ſuboſcure ſignificantes, antiquum Mercurium introducunt, inſtrumentum generationis ad operis effectum ſemper habentem; generationem vero in ſenſu declarantes intelligibilem rationem.* Herodotus etiam in Euterpe [p] ſcribit his conſimilia dicens: *Hos itaque ritus, & alios prætere a, quos ego referam, Græci ſunt ab Aegyptijs mutuati; ſed vt Mercurij ſtatuam facerent porrecto cum veretro, non ab Aegyptijs, ſed a Pelaſgis didicerunt: & primi quidem ex omnibus Græcis Athenienſes, in quorum regione permiſti Pelaſgi habitant, ex quo cœperunt pro Græcis haberi. Hæc quæ dico, quisquis Cabirorum ſacra initiatur, quibus Thraces initiantur, nouit a Pelaſgis eſſe ſumpta. Nam Samothraciam quondam incoluerunt hi Pelaſgi, qui cum Athenienſibus vna habitauerunt, a quibus orgia Samothraces acceperunt. Itaque primi e Græcis Athenienſes a Pelaſgis edocti, ſtatuas Mercurij erecta virilia habentes fecerunt. De qua re Pelaſgi ſacrum quendam ſermonem retulerunt, qui in Samothraciæ myſterijs declaratus eſt.* Is autem meo iudicio fuerit, quem ex Plotino, vel Plutarcho nuper attulimus: Niſi velimus etiam eum eſ-

[o] En.3.l.6. c.19.

[p] cap.51.

A ſe, de quo Macrobius in Saturnalibus, [q] dum probare ſtudet, Mercurium apud Antiquos idem eſſe, quod & Sol, omnem fecunditatem rerum promouens: his notis: *Pleraque etiam ſimulacra Mercurij quadrato ſtatu figurantur ſolo capite inſignita, & virilibus erectis. Quæ figura ſignificat, Solem Mundi eſſe caput, & rerum ſatorem; omnemque vim eius non in quodam diuiſorum miniſterio membrorum, ſed in ſola mente conſiſtere, cuius ſe-* B *des in capite eſt. Quatuor latera eadem ratione finguntur, qua & tetrachordum Mercurio creditur attributum; quippe ſignificat hic numerus vel totidem plagas Mundi, vel quatuor vices temporum, quibus annus includitur, vel quod duobus æquinoctijs duobusque ſolſtitijs Zodiaci ratio diſtincta eſt.* Equidem apud Boccatium legitur in Genealogia Deorum, *Mercurium*, inter alia multa, *ſignificare concubinarum delectationes*, ex Andalo: & mox ex Leontio ſcribitur, *Huius Mer-* C *curij a natiuitate nomen Hermes fuiſſe; eumque ex ſtupro Philonis Arcadis & Proſerpinæ eiuſdem filiæ, in quam ſe balneantem impudicos iniecerat oculos, procreatum: & ſic ſatis patet, quia obſcæne excitata ſatis natura ſit.* Et Lucianus [t] introducit Mercurium conquerentem ſe apud Matrem, quod ab Ioue miſſus fuerit ad puellam Cadmi filiam viſum quid ageret, veluti leno: & mox ad Argiuam Danaen: deinceps ad Antiopen Bœo- D tiam, Iouis amaſias, lenonem patris agens; ad quod miniſterium Maia ſic hortatur in fine Dialogi Mercurium: *Miſſa fac iſta, gnate: decet enim per omnia morem gerere patri, quum ſis iuuenis: ac nunc, quo iuſſus es, Argos contende: deinde in Bœotiam; ne ſi ceſſaris, fuerisque lentior, plagas etiam auferas; nam iracundi ſunt, qui amant.* Itaque Mercurius a priſcis Leno Iouis, adeoque Lenonum Deus habebatur; cui non ab re ponitur E hic a Clodio ſacrificari, & ab adulterium cupiente Cæſaris vxore, preces ad obtinendas concubitus adulterini, ſtuprique delectationes, offerri; ſimul & ab ancilla lenæ coronas afferri. Profecto non parum iſta faciunt ad mulierum laſciuarum ſacrificium, in præſenti Lucerna figuratum. Attamen idolum hoc alas non habens in pileo, quin etiã pileo carens, nec vllum aliud obtinens

Mer-

[q] l.1.c.19.

lib.2.c.7.

lib 3.c.20.

[t] to.2. Dial Merc. & Mai.

Mercurij ſignum peculiare, pro Mercurio ſumi fortaſſe non debet, certe non cogimur ipſum pro Mercurio ſumere. De Baccho laſciuiæ Deo paſſim omnes affirmant, & ex Varrone [n] Cælius, ac D. Auguſtinus inquiens in ſua [o] Ciuitate: *In honorem Liberi ſacra celebrata in Italia cum tanta turpitudine, vt in eius honorem pudenda virilia colerentur: Cui membro inhoneſto matrem familias honeſtiſſimam, palam coronam neceſſe erat imponere.* Sed quum in iſta Lucerna mulierem videam geſtientem imponere coronam capiti, non autem mentulæ ſimulachri; propterea pro culto numine Bacchum hic non accipio, ac eo nomine, quo Bacchus iuuenile forma pariter colebatur, non virili conſiſtentis ætatis, qualem refert Lucernæ ſtatua. De Phallo poſtea Rhodiginus [p] ex Luciano: [q] ſed præſtat afferre Luciani verba, vbi tractat de Syria Dea: *Phallos*, ait, *Græci Dionyſio erigunt, in quibus & tale quiddam portant, viros puta exiguos ex ligno effigiatos, magna virilia habentes. Vocantur autem Neuroſpaſta hæc. Eſt igitur & hoc in templo illo; nam ad dextram ædis partem ſedet exiguus vir ex ære factus habens virile magnum.* Arnobius item in opere ſuo contra Gentiles [r] vulgato, ſcribit, *Nec non & Cypriæ Veneris abſtruſa illa initia prætermus, quorum conditor indicatur Cynaras Rex fuiſſe: in quibus ſumentes ea, certas ſtipes inferunt, vt meretrici, & referunt Phallos propitij numinis ſigna donatos.* De Priapo demum Arnobius ita contra Gentiles: [ſ] *Habet etiamnum, atque ardet in Chalcidiis illis magnis, atque in palatijs cæli Deos, Deasque conſpicere intectis corporibus atque nudis apud Iacchum, Cererem (Muſa vt prædicat Lucretij) mammoſam, Helleſpontiacum Priapum inter Deas Virgines, atque matres circumferentes res illas præliorum ſemper in expeditione paratas?* Et Ouidius [t] in Faſtis

[Margin: Bacchus laſciuiæ Deus. — [n] lib.4.c.6. — [o] lib.7.c.21. — [p] l.7.c.16. — [q] to.3.dial. — Phallus Deus laſciuiæ. — [r] lib.5. — [ſ] lib.3. — Priapus laſciuiæ Deus. — [t] lib.1.ver. 20.& ſeqq.]

,, At ruber hortorum Deus, & tutela Priapus
,, Omnib. ex illis Lotide captus erat.
,, Hanc cupit, hanc optat, ſola reſpirat in illa:
,, Signaque dat nutus, ſollicitatque notis.
,, Faſtus ineſt pulchris, ſequiturque ſuperbia formam.
A ,, Irritum vultu deſpicit illa ſuo.
,, Nox erat, & vino ſomnum faciente, iacebant
,, Corpora diuerſis victa ſopore locis.
,, Lotis in herboſa ſub acernis vltima ramis,
,, Sicut erat luſu feſſa, queuit humo.
,, Surgit amans, animamque tenens, veſtigia furtim
,, Suſpenſa digitis fert taciturno gradu.
B ,, Vt tetigit niueę ſecreta cubilia Nymphæ,
,, Ipſe, ſui flatus ne ſonet aura, cauet.
,, Et iam finitima corpus librabat in herba,
,, Illa tamen multi plena ſoporis erat.
,, Gaudet, & a pedibus tracto velamine vota
,, At ſua felici cæperat ire via.
,, Ecce rudens rauco Sileni vector aſellus
C ,, Intempeſtiuos edidit ore ſonos.
,, Territa conſurgit Nympha, manibusque Priapum
,, Reijcit, & fugiens concitat omne nemus.
,, At Deus obſcæna nimium quoque parte paratus
,, Omnib. ad Lunæ lumina riſus erat.
,, Morte dedit pœnas autor clamoris; & hæc eſt
,, Helleſpontiaco victima grata Deo.

D Verum & conſimile quid eueniſſe Priapo circa Deam Veſtam concinit Ouidius idem poſtea [u] ſcribens, [u] 6.Faſt.ver. 319.& ſeqq.

,, Præteream? referamne tuum rubicunde Priape
,, Dedecus? eſt multi fabula plena ioci.
,, Turrigera frontem Cybele redimita corona
,, Conuocat æternos ad ſua feſta Deos.
E ,, Conuocat & Satyros, & ruſtica Numina Nymphas:
,, Silenus, quamuis nemo vocarat, adeſt.
,, Nec licet, & longum eſt epulas narrare Deorum:
,, In multo nox eſt peruigilata mero.
,, Dij temere errabant in opacę vallibus Idæ
,, Pars iacet, & molli gramine membra (leuat.

„ Hi ludunt, hos ſomnus habet, pars brachia noctis,
„ Et viridem celeri ter pede pulſat humum.
„ Veſta iacet, placidamque capit ſecura quietem,
„ Sicut erat poſitum ceſpite fulta caput.
„ At ruber hortorum Cuſtos Nymphasque, Deasque
„ Captat, & errantes fertque refertque pedes.
„ Adſpicit & Veſtam: dubium eſt, Nympham ne putarit
„ An ſcierit Veſtam; ſciſſe ſed ipſe negat.
„ Spem capit obſcœnam, furtimque accedere tentat,
„ Et fert ſuſpenſos corde micante gradus.
„ Forte ſenex, quo vectus erat Silenus, aſellum
„ Liquerat ad ripas leue ſonantis aquæ:
„ Ibat vt inciperet longi Deus Helleſponti,
„ Intempeſtiuo quum rudit ille ſono.
„ Territa voce graui ſurgit Dea: conuolat omnis
„ Turba: per infeſtas effugit illa manus.
„ Lampſacus hoc animal ſolita eſt mactare Priapo
„ Hinc aſini flammis indicis exta damus.
„ Quem tu Diua memor de pane monilibus ornas:
„ Ceſſat opus: vacuæ conticuere molæ.

Quam rem Lactantius affert in opere ſuo de falſa Religione ſcribens: [x] *Apud Lampſacum Priapo litabilis victima eſt aſellus: cuius ſacrificij ratio in Faſtis hæc redditur: Quum dij omnes ad feſtum Matris Magnæ conueniſſent; epulisque ſatiati, noctem luſibus ducerent: quieuiſſe humi Veſtam, ſomnumque cepiſſe: Ibi Priapum ſomno eius, ac pudicitiæ inſidiatum: ſed illam intempeſtiuo clamore aſelli, quo Silenus vehebatur, excitatam: libidinem vero inſidiatoris eſſe detectam. Hac de cauſa Lampſacenos aſellum Priapo, quaſi in vltionem mactare conſueuiſſe: apud Romanos vero eumdem Veſtalibus ſacris, in honorem pudicitiæ conſeruatæ, panibus coronari.*

[x] cap. 22.

Quod attulit etiam poſtea Natalis Mythologus [y] ijſdem fere verbis. Ceterum antiquiſſimum fuiſſe Priapi cultum, apparet e ſacra pagina, in qua primo legimus: [z] *Et fecit Aſa rectum ante conſpectum Domini, ſicut Dauid pater eius: & abſtulit effeminatos de terra; purgauitque vniuerſas ſortes Idolorum, quæ fecerant patres eius. Inſuper & Maacham matrem ſuam amouit, ne eſſet Princeps in ſacris Priapi, & luco eius, quem conſecrauerat. Subuertitque ſpecum eius, & confregit ſimulachrum turpiſſimum, & combuſſit in torrente Cedron.* In quo ſpecu dicit Lyranus, conſueuiſſe ſtuprari mulieres in venerationem Idoli: Quo nomine ſcite ponitur in Lucerna Cæſaris Clodius adulter, Aura lena, & Pompeia pariter adulterium cupiens, venerari Priapum, dum ſtuprum expetunt perficere. Deinde ſimiliter habetur in ſacro textu: [a] *Sed & Maacham, matrem Aſa Regis ex anguſto depoſuit imperio, eo quod feciſſet in luco ſimulachrum Priapi; quod omne contriuit, & in fruſta comminuens combuſſit in torrente Cedron.* Vbi pariter Lyranus: *Quia Maacha fecerat ſpecum, in quo colebatur Priapus; in quo cultu ipſa præerat: & ideo dicitur huiuſmodi imperium anguſtum, ideſt, ſtrictum;* nempe quia in anguſta ſpelunca claudebatur; vel etiam quia tempore durabat anguſto ſceleſtum illud facinus. Notat idem Seldenus agens de Dijs Syris: [b] *Græcis, & Latinis Phallus, & Ityphallus dicitur Priapus. Et de Phallo in hoc ſenſu hiſtoriam habemus inſignem apud Herodotum in Euterpe; vbi, cum ceteris Bacchi ſacris e Phœnicia, ideſt, e Syria noſtra, eos petit.* Ponit autem Herodotus a Melampo Phœniciæ Phallum miſſum ad Bacchum, ac edocuiſſe modum faciendi ſacra; vt proinde ſimiliter Baccho, & Priapo ſacra fierent. Quocirca Gyraldo [c] in ſua Deorum Gentilium hiſtoria, nec non & alijs, pro eodem haberi videntur Bacchus, Phallus, & Priapus: Verba Herodoti ſunt: [d] *Quin & alium diem feſtum Baccho Ægyptij agunt, ſine porcis, fere per omnia Græco feſto ſimilem. Sed loco Phallorum, ſunt ab eis excogitatæ ſtatuæ cubitales, e neruis compactæ, quas feminæ circumferunt per pagos, mentula nutante, quæ propemodum inſtar eſſet reliqui corporis* (ex quo loco ſatis apparet

[y] l. 5. c. 15.
Priapi cultus antiquiſſimus.
[z] 3. Reg. 15.
Priapi cultu vt amouerit Aſa de Iuda.
[a] 2. Paral. 15.
[b] ſynt. 2. c. 5.
Cur Baccho & Priapo ſimiliter ſacra fierent, atque Phallo.
[c] Synt. 8.
[d] lib. 2. c. 49.

Idolum in Lucerna non eſſe Phallum.

paret, Idolum Phalli non eſſe, quod A habetur in Lucerna Cæſaris; quia penis in eo longe minor eſt reliquo corpore) *& tibia præeunte, quam feminæ Bacchum canentes ſequuntur. Cur autem mentulam habeat iuſto maiorem, & vnum corporis membrum agitet, redditur ab eis ratio ſacra: Adeo vt iam Melampus Amytheonis filius, non imperitus huius ſacri, ſed peritus fuiſſe videatur. Si quidem Melampus fuit, qui Græcis Dionyſi nomen, & ſacrificium, & pompam Phalli enarrauit:* B *non tamen omnem plane rationem complexus. Verum ij, qui poſt hunc extiterunt Sophiſtæ, rem in maius explicauerunt. Itaque Phallum Dionyſio miſſum narrandi Melampus autor extitit; a quo edocti Græci faciunt ea, quæ faciunt.* Sed præſtat aſſerere, Priapum, de quo Virgilius, ſiue quis alius extiterit Autor Priapeæ,

„ ------ ruber hortorum cuſtos membroſior æquo,
„ Qui tectum nullis veſtibus inguen habet. C

eſſe delineatum Idolum in Lucerna Cęſaris: nam & exurgens a dextris Idoli ſemificca ſimul & ſemiuirens arbor, ſiue ficus, ſiue malus, lignum eſt aptiſſime Priapum deſignans; de quo ſic Autor idem Priapeæ,

Arbor ſemificca in Lucerna quid indicet.

„ Non horti, neque palmitis beati,
„ Sed rari nemoris Priape cuſtos,
„ Ex quo & potes renaſci:
„ Furaces moneo manus repellas:
„ Et ſiluam Domini focis reſerues: D
„ Si defecerit hæc, & ipſe lignum es.

Et adhuc idem infit inferius.

„ Placet, Priape, quod ſub arboris coma
„ Soles ſacro reuinctus pampino caput
„ Ruber ſedere cum rubente faſcino.
„ At o Priape, ſæpe floribus nouis
„ Tuas ſine arte deligauimus comas.

Etenim ſub arbore comatum Idolum E mulier florea corona caput redimire gliſcit. Verum enimuero ſpeciatim Clodium ſacrificantem Priapus in inferiori carmine reſpicere, reſpuereque videtur & ſororis inceſtatorem, & Cæſaris vxoris adulterum voto; ſicut ex Plutarcho nouimus; inducitur enim Priapus inquiens:

Clodius vt in Lucerna repreſentatus.

„ Valent, valent mihi ira & antiquus furor,
„ Et lingua, qua adſim tibi:
„ Et proſtitutæ turpe contubernium
„ Sororis: o quid me incitas?
„ Quid impudice, & improbande Cæſari?

Certe videntur hæc aptari commode, non litanti, ſed incaſſum ſacrificanti Clodio, ſororis conſtupratori, Cæſariſque coniugem adulterare ſatagenti. Priapum igitur apte Cæſar in Lucerna cælari voluit, cum eiuſdem ſacrificio a mulieribus peracto, ſignificans Clodium mentita veſte muliebri, cum ancilla lena, & vxore Pompeia non inuita, turpiter inſidiatum fuiſſe famæ ſuæ, honorique propriæ domus, aſt irrito conatu: quippe detectum voce frugi pediſſequæ Matris, ceu galli cantu, ſuſcitantis omnes alias mulieres ad eius mœchi expulſionem infecta re: ſicut irrito conatu Priapus inſidiatus fuerat olim & Lotidi Nymphæ pariter ac Deę Veſtæ, detectus aſelli clamore nocturno, qui propterea ſacrificabatur a Lampſacenis ad vindictam Priapo. Non aſellum autem Cæſar effingit in Lucerna Priapo ſacrificari, ſed gallum, qui noctu mulieres excitat ad officia, muneraque propria; nam illa frugi Aurelię pediſſequa peruigilio clamoribus excitauit alias mulieres omnes ad Clodiũ luminibus accenſis conquirendum, & inuentum e domo foras excutiendum; qui propterea illam, ceu gallum importunum intẽpeſtiue vociferantem libentiſſime Priapo ſuo ſacrificaſſet. Trium autem aliarum iconum illa, quæ a dextris Idoli ſiniſtra manu ſublimem tenet hoſtiam galli mactatam, & dextera ſub eo gallo veluti pateram excipiendo ſanguini victimæ, repreſentat Clodium imberbem, muliebri veſte ornatum, cõtectumque; animo ſuo ſacrificare qui cuperet infenſam ſibi pediſſequam vociferantem, mactareque Deo laſciuiæ, cuius munere potiri geſtiebat ea nocte turpi nefarioque concubitu Pompeiæ. Secundæ vero mulieris, ad Idoli læuam ſtantis, imago, coronam dextera ſua porrigentis ad obſcœnum Idolum coronandum, ſiniſtra vero manu, ſeu cymbalum, ſeu tympanum, ſeu ſimile quidpiam aliud inſtrumentum muſicale priſcum, quo feminæ ludentes vti ſolebant in celebratione feſti Deæ Bonæ, ac

Cæſar cur in Lucerna Priapum poſuerit, cui ſacra fiant a Clodio.

Quæ figura Clodium referat in Lucerna.

Lena qua figura notetur in Lucerna.

[e] 4. Georg.

Magnæ Matris, de quibus [e] Virgilius

„ Tinnituſque cie, & Matris quate cymbala circum.

arbitror indicare Pompeiæ lenam ancillam, Auram nomine, quæ Clodium ad heram conſtuprandam perducere geſtiens, laſciuiæ Deum illo turpi facinore ſe coronare cenſebat, & optabat. Quod autem ipſa cenſeret, ſe cuſtodiam acrem Aureliæ ſuperaſſe Clodio introducto, triumphans de lenocinio coronata incedebat. At vero tympanum, aut cymbalum gerit in ſacris Deæ Bonæ, quia conſueuit id a mulieribus fieri ſemper in ſacris lætitiæ: ſic Ouidius [f] in Bacchi ſacris:

Sacra quæ cũ tympanis, & luſu.

[f] 4. metam.

„ Quacumque ingrederis, clamor iuuenilis, & vna
„ Femineæ voces, impulſaque tympana palmis:
„ Concauaque æra ſonant: longoque foramine buxus.

Et Catullus de Aty:

„ Niueis citata cæpit manibus leue typanum,
„ Typanum, tubam, Cybele tua mater initia:
„ Quatienſque terga tauri teneris caua digitis
„ Canere hæc ſuis --------

Suetonius in Auguſto muſicum hoc inſtrumentum a figura nuncupat Orbem; quod in hac icone Lucernæ videtur æmulari maxime rotunditatem oui maioris; forteque fuerat vter inflatus, aut veſica, ad hos luſus feminarum in feſto nocturno Bonæ Deæ. Id apte Suetonius Orbi comparat, quem ab Auguſto male gubernari ſignificabat Populus. Verba Suetonij clara ſunt: *Sed & Populus quondam vniuerſus ludorum die & accepit in contumeliam eius, & aſſenſu maximo comprobauit verum in Scena pronunciatum de Gallo Matris Deum tympanizante:*

„ Vides ne vt Cynedus Orbem digito temperet?

[g] lib. 7.

Arnobius de propoſito [g] quoque: *Etiam ne æris tinnitibus, & quaſſationibus cymbalorum? etiam ne tympanis? etiam ne ſymphonijs? quid efficiunt crepitus ſcabillorum? ne quum eos audierint numina, honorifice ſecum exiſtiment actum, & feruentes animos irarum obliuione deponant?* Itaque muliercula lena hæc Aura, laſciuiæ Deum coronans, altera manu cymbalum, tympanumve, ſeu ſimile gerit inſtrumentum, quod in honorem Numinis illius pulſauerit; aut etiam in honorem Deæ Bonæ, illa nocte in ea domo cultæ. Quid ſi placentam dixero, quam paupercula famula Priapo tunc offerre geſtiret, poſteaquam eidem Deo Clodius diues gallum ſacrificare ponitur? Ditiores etenim hoſtijs animalium Deorum numina ſibi propitia reddere ſatagebant; egeni placentis, vti conſtat e Luciano in ſuo Dialogo de Sacrificijs inſcripto. Quin & in ſacra pagina legimus, placentas ab Ethnicis, & eorum ſuaſu ab Hebræis etiam oblatas Lunæ, quam Reginam cæli vocabant, & venerabantur; quos apud [h] Ieremiam Deus reprehendit; inquit enim Deus ad Prophetam: *Non ne vides quid iſti faciunt in ciuitatibus Iuda, & in plateis Ieruſalem? Filij colligunt ligna, & patres ſuccendunt ignem, & mulieres conſpergunt adipem, vt faciant placentas reginæ cæli, & libent Dijs alienis; & me ad iracundiam prouocent. Numquid me ad iracundiam prouocant, dicit Dominus? &c.* Ceterum fortaſſis alicui magis placuerit explicatio prior de muſicali quopiam inſtrumento, quod adhuc manu geſtaret Aura, quum illo nuper vſa fuiſſet, ante Clodij colloquium, inter alias feminas in domo colludens in honorem & cultum Bonæ Deæ. De quibus inſtrumentis iterum in Aty ſuo belliſſime [i] Catullus:

Sacrificiorum varietas.

Placentas oblatas Dijs Gentilium.

[h] cap. 7.

[i] ep. 59 vers. 1167.

„ Vbi cymbalum ſonat vox, vbi tympana reboant.

& [k] mox:

[k] v. 1175.

„ Leue tympanum remugit, caua cymbala recrepant.

Fortaſſe non ita commode repreſentatur id organum muſicum in icone noſtra, quam excuſſimus e figura delineata in Myrothecio Scacchi, dicentis imagines in Lucerna ab ſe viſa cælatas, adeo ſubtili cælatura conſpici, vt ab artifice peritiſſimo nequeant ad amuſſim imitari. Tertiam autem imaginem mulieris ſeminudæ, genuflexæ ante Deum laſciuię, manibuſque ſurſum ad Idolum elatis, eius opem enixe deprecantis, exiſtimo repreſentare Pompeiam, voluntate ſua iam adulteram: quæ Deum laſciuiæ pergit obſecrare, ſuos vt in ſinus

Pompeia Cæſaris vxor quæ repreſentetur imagine Lucernæ.

nus

nus & amplexus ea nocte datum ſibi ſit excipere iuuenem Clodium, ab ſe dilectum. Nec abeſt a ſuo myſterio Tripus, e quo vera Numinum plerumque reſponſa dabant eorum ſacerdotes fatidicæ, ſiue fanaticæ nuncupatæ; namque pediſſequa mulier Aureliæ, velut e Tripode clamans, verum vaticinata videtur, adeſſe virum ſub habitu muliebri mentito tunc in ædibus Cæſaris, quo tempore debuerant ſolis mulieribus patere pro ſacris nocturnis Bonæ Deæ faciendæ. Quum autem votum & Clodij ſimul, & Pompeiæ, ac Auræ lenæ fuerit irritum; diuinitus inducta pediſſequa ad exiſtimatum mulierem Clodium prouocandum ad luſus muliebres; propterea liberata fuit Cæſaris domus, & fama nobilis ab impuriſſimis inſidijs flagitioſi Clodij: Vnde Cæſaris honor tali dedecore diuinitus exemptus fuit, & per vxoris proximum repudium confirmatus. Hinc affabre delineatum facinus in ſuo donario Cæſar indicauit inſcriptis literis capitalibus interpunctis, in ſummo partim, & partim etiam in Lucernæ fundo exteriori, quo legi poſſent: Quæ quidem in area ſuperna leguntur, hæ ſunt: L.C.I. Quæ vero in fundo: C.I.C.I.O.M.S. Quam Lucernam ſacrauit Iulius Deorum Summo Ioui, ſuo Liberatori. Quare iam ita ſunt explicandæ tres illæ primæ literæ ſupernæ, cum ſeptem alijs in fundo poſitis; vt habeamus euidentem propoſitorum omnium ſenſum: *Liberatus Clodij inſidijs Caius Iulius Cæſar Ioui Optimo Maximo Sacrauit.*

[T]ripus in Lucerna quid.

[E]xplicatio literarum Lucernæ indagatur.

Quod ſi liceat inter calamitates Cæſaris quarto loco numerare periculum caſus e curru, dum de Gallijs triumpharet; quam rem ita Suetonius enarrat in vita Cæſaris: *Confectis bellis, quinquies triumphauit: poſt deuictum Scipionem quater eodem menſe: ſed interiectis diebus; & rurſus ſemel poſt ſuperatos Pompeij liberos. Primum & excellentiſſimum triumphum egit Gallicum, ſequentem, Alexandrinum: deinde Ponticum: huic proximum Africanum: nouiſſimum Hiſpanienſem: diuerſo quemque apparatu, & inſtrumento. Gallici triumphi die Velabrum prætereuhens, pene curru excuſſus axe diffracto.* Velabrum autem vicus eſt Romæ a vehendo dictum, M. Varronis interpretatione. Quum autem Bacchus, obſeruatu Macrobij ſuis in Saturnalibus, primus autor Triumphi fuerit; ait [l] enim, *Hinc etiam Liber Pater bellorum potens probatur, quod eum primum ediderunt autorem Triumphi.* Et apud [m] Gyraldum in hiſtoria Deorum, ex [n] M. Varrone, Bacchus *dictus eſt Triambos, ideſt, Triumphus: ſic triumphare appellatum, quod cum Imperatore milites redeuntes clamabant per Vrbem in Capitolium eunti, Io Triumphe; id a Thriambo Græco Liberi Patris cognomento poteſt dictum eſſe. Dictus autem* Θρίαμβος, ἀπὸ τȣ̃ θροεῖν, *ideſt, ab accinere,* ϗ ἰαμβίζειν, *ideſt maledicere; vnde & in bellicis triumphis multis anapæſtis conuiciantes vti conſueuerunt; &* κίτταν, *ideſt, picam auem nugacem huic Deo conſecrarunt, vt Phurnutus prodit. Quin & primus Liber triumphum bellicum duxit.* Ego vero cenſeo triumphantem Bacchum milites acclamantes conuicia iacere conſueuiſſe, Bacchoq. picam auem conſecratam: quod & illi vino pluri putato proniores euaſerunt ad garrulitatem, & ad conuicia; Picamque nouimus vino maxime delectari, & potu madidam maxime garrulam obſtrepere; ſed ad rem. Plinius [o] etiam aſſentit antedictis, cui *Liber Pater triumphum inuenit* primus omnium. Ob hæc inquam, Cæſar periculum ſui caſus inter triumphandum, axe diffracto currus, inſinuaturus, Vuæ racemum incuruatum effinxit in Lucernæ manubrio; quod racemus incuruatus, & frondibus, atque ſiliquis redimitus terminat; etenim vuæ botrus Bacchum inuentorem vini ſcite deſignat; atque Triumphantes curru vehebantur coronati; de coronis autem triumphalibus aperte [p] Plinius. Cui quidem Caſui, licet non conſummato, nomen Calamitatis & infortunij dederis ex Ariſtotele [q] ſcribente; *Fortuna autem bona quidem dicitur, quum bonum aliquid euenit; mala autem, quum malum aliquid. Proſperitas vero fortunæ, & infortunium, quum magnitudinem habent hæc. Quocirca & quum parum abeſt, vt quis bonum aut malum capiat magnum, eſt vel infortunatum eſſe, vel bene fortunatum; quoniam tanquam exiſteret, dicit intellectus; quod enim parum diſtat, tanquam nihil diſtare videtur.* Magnum autem malum

Quarta calamitas Cæſaris.

Triumphi primus autor Bacchus.

[l] l.1.c.19.

[m] Synt.8.

[n] de lin.La.

[o] l.7.c.56.

Vuæ racemo Cæſar vt periculum ſui caſus indicarit.

[p] l.22.c.3.

[q] 2. phyſ. t 56.

ex eo caſu de curru triumphali ſublimiore, nimirum crurifragium, aut lumbifragium, aut etiam mors ingruit Imperatori. Neque vero deeſt in literis L. C. I. myſtica ſignificatio calamitatis huius, quum interpretationē habeant, *Liberatus Caſus Infortunio*, vel etiam, *Liberatus Caſu Infelici Caius Iulius Cæſar Ioui Optimo Maximo Sacrauit*. Sed & omnibus vna iunctis etiam calamitatibus antedictis rectiſſime cōgruunt omnes in Lucerna literæ capitales interpunctæ, ſi legerimus eas ita ſolutas: *Liberatus Cunctis Infortunijs Caius Iulius Cæſar Ioui Optimo Maximo Sacrauit*. vel etiam, *Liberatus Calamitatibus Iſtis* (quæ ſcilicet in Lucerna hieroglyphice notantur) *Caius Iulius Cæſar Ioui Optimo Maximo Sacrauit*, nempe Lucernam totam admirabilem æterno coruſcantem igne. Quin etiam non ab re diſſoluere poſſumus eas literas in huiuſmodi ſententiam, quæ perpetuitatem flammæ denotet, hunc in modum, *Lucernam Coruſcam Inextinctam*: vel *Coruſcam Iugiter*; vel *Continenter Ignitam*: vel *Candentem Interminate*: vel tandem, *Lucernam Continui Ignis Caius Iulius Cæſar Ioui Optimo Maximo Sacrauit*. Ceterum quod ex vnitate foraminis, ac infundibulorum vſu probare ſatagit hoc loci Scacchus, Antiquitus religione tactos, toties in Lucernis renouare conſueuiſſe myxum, quoties oleum infunderent, & Ethnicos, & Chriſtifideles (pace viri dictum volo) neceſſitate carere videtur; primo quidem, quia D. Auguſtinus in opere ſuo *De Ciuitate* [r] *Dei* ſcribit in Delubro Veneris extitiſſe Lucernam inextinguibilem ſub Dio, quod eius myxus e lapidis Asbeſti filamentis contextus eſſet, qui non abſumeretur igne: Plutarchus etiam in ſuo libro *De Oraculorum defectu*: *Neque diu eſt*, inquit, *quod Caryſtia rupes deſijt ſimul cum marmore proferre ſtamina quædam mollia, ac quaſi fila quædam lapidea (exiſtimo enim quoſdam veſtrum vidiſſe mantilia, retia, & inuolucra capitis ea ex materia confecta; quæ neque vruntur; & quum vſu ſordes contraxerint, in ignem coniecta nitorem ſplendoremque ſuum recipiunt) plane enim deſijt, & vix graciles quædam tanquam fibræ, & quaſi capilli eius materiæ per metalla diſcurrunt*. Quibus ergo Lucernis antiquorum myxus e tali materia fuit igni conſumi neſcia, nunquam oportuit illis renouare papyrum. Deinde vero in ſacris [ſ] literis, vbi diligentiſſima legitur explicatio cæremoniarum attinentium ad cuſtodiam, & præparationem Lucernarum Candelabri, nihil tale notatur, de renouatione myxi; vbi tamen de emunctorijs, & eorum, quæ fuerint emuncta, extinctione: Nec de vnitate foraminis, nec de eductione myxi; ſed ſolum de aureis emunctorijs, & extinctione eorum, quæ emuncta fuerint. Deinceps infundibula neceſſaria fuerunt, ne Lucernæ ſuperior area conſpurcaretur oleo; quod viſciditate ſua lambens labra orificij, facile deturpaſſet externam ſuperficiem Lucernæ, ſuperiorem primum, & inde repens lateralem, ac inferiorem; quæ conditio eſt olei propria, propter ſui viſciditatem; ſed infundibula deducebant oleum mucrone, naſove ſuo, vſque ad intimam Lucernæ lacunam, citra periculum coinquinandi Lucernæ faciem, quam Deus puriſſimam ſeruari volebat, præcipiebatque verbis expreſſis. At vero Lucernæ Cæſarianæ foramen vnicum ea de cauſa fuiſſe cenſeo, quia non indiguit affuſione noua fomitis, extiteritque mirabilis ex illarum numero, quæ noui liquoris adiectu non egerent ad diuturniſſimam flammulæ conſeruationem. Nec omittendum eſt, oleo iam conſumpto, ſi myxus reſiduus ex anguſto foramine deducendus foret, atque nouus imponi, neceſſario conſpurcatum iri Lucernæ ſuperficiem; quod non decebat omnino Lucernæ puritatem, nec artificioſiſſime delineatas in ea figuras. Neque vero ſolam & vnam iſtam Lucernam perennem Cæſar Ioui Optimo Maximo Sacrauit, ſed plures, eaſque varijs in locis ponendas curauit; namque conſimili ferme cælatura præditam, etſi paulo minus culta, ijſdemque literis inſculptam aliam, inuentam in ſepulchro quodam vetuſto, intra caueam Montis cuiuſdam Veronenſis ditionis, vna cum alijs antiquitatis cimelijs, ad me tranſmittendam curauit D. Alexander Ghiſius: Idem enim vel alius artifex eadem propemodum forma conſtituere potuit arte fuſili multas alias varijs in locis ponen-

nen-

Marginal notes: Vnitas foraminis in Lucerna quid ſignet. — [r] l. 21. c. 6. — [ſ] Exod. 25. — Infundibul cur neceſſari Lucern. — Lucerna Cæſaris cur vnic foramine.

nendas ad nutum Cæſaris. Conſimilis imago recens ad me tranſmiſſa fuit, quę Lucernam æneam refert, antiquo tempore ſeruatam itidem Veronæ in Muſeo Nob. de Muſellis.

Hæc illa ſunt, eximie Nouarine, quæ mihi ſcribenda veniunt in explicationem pulcherrimæ ſimul & artificioſiſſimæ Lucernæ Cæſaris, Ioui Optimo Maximo ſuo conſecratæ dudum ab Imperatore Romano, myſteria hiſtorica ſingulas fere calamitates illius maiores hieroglyphice repreſentantia continẽtis. Tu mea corrige, ſi quæ tibi legenti occurrent ſphalmata, meque de correctione, ne bis errem, certiorem redde; bonique conſule meum deſiderium obtemperandi tuæ iuſſioni. Vale. Dabam Patauij, e meo Scalumnæ Muſæo, Idibus Octobris M D C X L V I.

De Lucerna Iouis Cuſtodis.
Cap. III.

NOuiſſime vero pulcherrimam habui Lucernæ figuram ab Illuſtriſſimo Literarum alumno Caſſiano a Puteo, penſilem, bilychnem, ſatis magnam, cum effigie Iouis ſtantis, manu dextera fulmen velut oſtendentis, quo ferire poſſit; læua prælongam haſtam tenentis. Ad pedes magni Canis, iacentis quidem, ſed vigilantis imago viſitur, collari vincti decenter. Catenulæ tres, duarum longiorum altera inter Canis caudam & ellychnij dextrum foramen obtinet anulum, ſiue potius anſulam, cui poſſit inſeri catenæ poſtremus vncinus: Altera pariter inter Canis caput, & ellychnij ſiniſtrum meatum habet anſulam conſimilem, in quam eius vncinus inſeri poteſt; quo penſilis habeatur. Tertia vero catenula duabus illis multo breuior, inſeri conſueuerat anulo cuipiam, ſeu verius anſulæ, quæ videtur ex pube Iouis extolli; fuit autem iſta tertia catenula duabus alijs multo breuior, tum vt ſuſpenſa Lucerna recta maneret; tum maxime ne liquorem ad orificia myxos efferentia peruenire prohiberet, atque ad fundum caueæ poſteriorem fruſtra colligeret, nec ad papyri corpus, ad quod influere debuit, accedere valeret.

Lib. VI. Cap. III.

Transmiſſa ab Ill.mo Caſſiano a Puteo Roma.

Recte coniectatur inclytus Caſſianus A iſtam Lucernam olim arſiſſe in honorem Iouis Cuſtodis, de quo Gyraldus in ſua Deorum Gentilium hiſtoriam; vt mox apparebit; nam Canis eſt Cuſtodiæ ſymbolum, vt optime notat in hieroglyphicis [a] Pierius; cui Canis ex Ambroſij ſententia refertur ad excubias pro ſalute Dominorum; debereque nos, ait is, promptuarium tenere verbum, ne quaſi mutæ Canes commiſſam nobis fidei cuſtodiam, quodam B præuaricationis ſilentio deſeruiſſe videamur. Hoc eodem ſignificato Theologi accipiunt illud ex LXVIII. Pſalmo: Lingua canum tuorum hoſtium intinguetur ſanguine: vbi per Canes Chriſti ædium ſacrarum antiſtites interpretantur; hi ſiquidem parandi ſunt in aduerſarios, qui gregibus inſidias meditantur, vt oues ab omni hoſtium iniuria tutæ cuſtodiantur. Quam propemodum ſententiam ſecutus Plato lib. De Rep. II. vbi militem Ciuitatis cuſtodem informat: Naturam, ait, generoſi adoleſcentis, qui ad diſciplinam huiuſmodi educetur, nihil differre a generoſi Canis ingenio: vtrumque ipſorum ſagacem eſſe oportere, manſuetum erga ſuos, aduerſus autem hoſtes immitem: Nam ea eſt generoſi Canis natura, vt erga familiares & notus ſit mitiſſimus, aduerſus vero alienos & ignotos ferociſſimus, quos ſimul ac viderit, ægre ferre ſe indicat, etiamſi nihil quicquam mali ſit ab eis perpeſſus; ſufficereque ad inimicitias ſatis habet, ſi, qui recens venerit, non fuerit e domeſticis. Non ab re igitur, qui D. Bernardi, viri de pietate Chriſtiana optime meriti vitam ſcribunt, matrem eius prægnantem imaginatam in ſomnijs eſſe, catulum ſe candidum, dorſo rutilum, & latrantem in vtero geſtare: vnde illi a ſapiente viro reſponſum, futuram eam optimi catuli matrem, qui diuinarum ædium cuſtodiam ſuſciperet, latratumque aſſiduum contra profanos & impios exerceret. Quid ſimile contigiſſe legimus Matri D. Dominicum in vtero geſtanti. Hinc etiam Canis comes, & viator Angelum comitatur, quem Raphael in libro Prophetico non ocioſe ſibi & Tobiæ filio adiungendum putauit. Eadem ratione Canes apud

[a] Hier. 5. Canis cuſtodiæ ſymbolū.

Canis cur Tobiæ datus.

Ethnicos Laribus præſides fuiſſe dicuntur, Deoſque ipſos Romani ideo caninis pellibus induerant, quod ſicuti Canes mites manſuetique ſunt in domeſticos, in alienos vero feri, formidoloſique: ita & Lares, quibus totius familiæ cura credita eſſet, haberentur. Sed & aliam Chryſippus rationem cur Lares caninis tergoribus velarentur, attuliſſe videtur, quippe quod ipſi Genios præſeferunt, qui cuſtodiæ noſtræ ſunt delegati. Quin & Anubis Deus per Canis effigiem ab Ægyptijs figuratur, de quo veteres quidam hiſtorici prodidere, vna cum cum Oſiride gigantes ex Italia pepuliſſe. Canino vero capite fuiſſe eum, ex eo commentum, quod Iſidis, & Oſiridis corpora cuſtodierit; quod Canibus eſt admodum peculiare. Vnde recta ratione Canis in Lucerna poſitus, in honorem Iouis Cuſtodis ardente: de quo Gyraldus [b] ad verbum: Cuſtos C Iupiter quoque appellatus eſt, & in primis cultus a Romanis. Cuſtodis Iouis Apuleius meminit in libro De Mundo: (poterat hoc ad Ariſtotelem referre, cuius Interpres eſt Apuleius eo loci; nam Ariſtoteles [c] in calce libelli de Mundo tractans ex profeſſo de ſummo Deo, quem ait Iouem appellari, vocatur, ait, *& Fulgurator, & Altitonans, & Aetherius, & Fulminator, & Pluuius: a pluuijs vtique, & fulminibus, alijsque operibus, e quibus vocabula ipſa deducta ſunt.* D *Quin & Frugipotens, & Cuſtos vrbium vocitatur)* & Seneca [d] de Ioue agens: *Eundem*, inquit, *quem nos Iouem, intelligunt Cuſtodem Rectoremque Vniuerſi.* Sunt qui putent Iouis Cuſtodis templum, ex Suet. Tranquillo, a Domitiano Imperium adepto in Capitolio conditum fuiſſe: Qua de re Cornel. Tacitus [e] vbi Capitolium deſcribit a Vitellianis captum in initio principatus Veſpaſiani: Domitianus, inquit, in prima irruptione E apud æditum occultatus, ſolertia Li- » berti lineo amictu turbæ ſacricolarum » immixtus, ignoratusque, apud Corne- » lium primum paternum clientem iuxta » Velabrum delituit; ac potiente rerum » patre, diſiecto æditui contubernio, mo- » dicum ſacellum Ioui Conſeruatori, » aramque poſuit, caſusque ſuos in mar- » more expreſſit: mox imperium adeptus, » Ioui Cuſtodi templum ingens, ſeque in » ſinu

Caninis pellibus cur Lares induerentur.

[b] ſynt. 5.

[c] cap. 7.

[d] 2. qu. nat. c. 45.

[e] l. 3. hiſt. Iouis Cuſtodis templum a quo conditum in Capitolio.

ſinu Dei ſacrauit. Hæc Tacitus. Extant præterea numiſmata quædam Neronis Cæſ. in quibus a tergo ita Iupiter eſt effictus: in ſolio ſedet, dextra fulmen habet, læua haſtam, cum hac inſcriptione IVPITER CVSTOS. Quare non immerito ſub icone Iouis Cuſtodis in Lucerna poſitum eſt ſimulacrum Canis iacentis, vigilantisque. Num hæc a Domitiano poſita fuerit, & an indiguerit affuſione noui liquoris, incertum eſt: certiſſimum tamen eſt Illuſtriſſimo Viro perantiquam fuiſſe; quum ex metallo conſtructa reperta fuerit inter fodiendum apud Thermas Romæ: donata fuit Eminentiſs. Cardinali Barberino, in cuius Muſæo conſeruatur, munus P. Prioris Carthuſienſium Monachorum.

De Lucerna Galuania, mortuales ritus antiquorum mirifice repreſentante. Cap. IV.

Viro Sapienti Fortunio Liceto Ioannes Galuanus. S. D.

IN communi Ciuitatis noſtræ plauſu non communi obſequio te viſitabo, doctiſſime Licete: Gratulatur Reſpublica Litteraria, gaudent omnes, te nobis reſtitutum. Primaria Medicinæ Theoricæ exedra, multis ab hinc annis in celeberrimo Patauino Archigymnaſio Profeſſore deſtituta, nullum hucuſque ſibi parem habere potuit: Te vero iamdiu & maiorem habuiſſet, ni ad Philoſophiam decorandam a Bononienſibus eminenter fuiſſes occupatus. O magnam, imo maximam Senatus Veneti prudentiam, quæ Te Antenoreo Orbi in eo Medicinæ ſuggeſtu Solem conſtituit! Quod vt ſemper mihi iocundum fuiſſet, ita iocundiſſimum mihi extitit, dum faces a Gutherio, & Gyraldo ad illuſtrandam antiqui operis Lucernam meam mutuabam. Id quod a te vno quum abſolutiſſime præſtari valeat, patere Vir Sapientiſſime, ſi eruditionis tuæ lumen hac in re non requiro tantum, ſed efflagito: ideoque Lucernam ipſam tranſmitto. Hæc in Vallo fodiendo prope Caſtrum Sulpherini, dum genitor meus Sebaſtianus Galuanus, Commiſſarius, & Sequeſtratarius Imperialis eiuſdem Caſtri foret, anno M D LXXXIX. reperta eſt Lucerna, vna cum vaſe & patera vitreis; quorum fragmenta adhuc penes me conſpiciuntur. Id tamen dolendum, militum rapacitate cooperculum deeſſe, & minus perfectam Lucernam Patauium delatam. Quæ ſi vndequaque coruſcabit, tuum id erit opus, meum vero debiti pondus incomparabile, quo deuinctus tibi cuncta felicia precor. Vale. Dat. Patauij VII. Cal. Nouembris M D C X L V.

Lucern ſepulchr lium rit inuentio

C. Io. Georgius Sculps.

Reſponſio Liceti de nobili Lucerna mortuali, & primum agitur de furcilla ſepulchrali. Cap. V.

Clariſs. Viro Ioanni Galuano I. C. Fortunius Licetus B. A.

INcomparabilis illa Sereniſſimi Senatus Veneti prudentia, qua recte ſentis, optime Galuane, me nouem totas Olympiades in celebrioribus Italiæ Lycæis Philoſophiam interpretatum, ex eminenti ſubſellio Philoſophico Bononienſium ad ſupremam Theoricæ Medicinæ ſedem, quindecim iam annos vacuam, a pluribus præclaris viris fruſtra & expetitam, & enixe petitam, conduxiſſe, non ſolum rationes habuit & ex omnium Medicorum Coryphæi Galeni libro, cui titulum fecit Autor, *Quod bonus Medicus debeat eſſe optimus Philoſophus:* & ex experimento multiplici, quo norunt illi præſtantiſſimi Senatores, vt in ſuo Gymnaſio Patauino Ricobonus obſeruat non paucos, Roccabonellas, Bagelardos, Nouallos, Victorios, Bagolinos, Triuiſanos, Bottonos, Curtios, & alios a Philoſophiæ cathedra, felici cum ſucceſſu, ad exedram Medicinæ traductos; quorum euentum optimum æuo noſtro Cl. Eques Pompeius Caimus Vtinenſis comprobauit; qui complures annos Romæ Philoſophiam publice docuit ſumma cum laude; ac inde Patauium ad ſupremam iſtam Theoricæ Medicinæ Sedem promotus eſt: cui Succeſſor ego tandem renunciatus ſum: Verum etiam parem habuit magnanimitatem Hadriacorum Heroum, qui poſthabita temporum diſpendioſorum inſigni calamitate bellica, nequicquam ſplendido ſumptui parcentes, honorario nunquam adeo multo, ceteris huius exedræ cultoribus antea primum aſſignato, me munerarunt. Gratulatio vero Ciuitatis Antenoreæ totius, quæ me reducem ab octennio læta ſuſceperit, vt olim etiam Robortellum, qui Patauio Bononiam ſimiliter inuitatus profectus fuerat, inde poſt nouennium reuocatus fuit in Academiam Patauinam, eiuſdem Ricoboni conteſtatione: id eximiam omnium ciuium humanitatem erga Doctores exteros quoque demonſtrat. Quod au-

Philoſophi ad Medicinam traducti.

l. 1. c. 13. & 15. lib. 2. c. 33. 34. 37.

Veneta magnanimitas.

lib. 1. c. 16.

A tem inter ceteros tu, Cl. Galuane, de meo reditu læteris, hoc iam tuæ benignitatis erga me magnitudinem oſtendit; cui paria facio propenſione voluntatis non minore. Vtinam pariter ego ſatisfacere poſſem nobili tuo deſiderio recludendi priſcos in elegantiſſima tua vetere Lucerna ſculptos ritus funerales nobiliores omnes, qui deliteſcentes in abdita vetuſtatis maieſtate, maximam expoſtulant eruditionem, qua luculenter explicentur. At vero quia B nihil a me literarum tibi negandum eſt; experiar ingenij vires, num aliquid lucis afferre valeam in adeo furua mortuorum contemplatione. Quam vt ordine proſequar, atque diſtincte, totius Lucernæ dimenſiones omnes animaduertere lubet ſingillatim. Itaque Lucerna, veluti myſtica nauis quædam (etenim non ſolum cymbalum repreſentat; ſed etiam quam primus Antiſtitum præmicantem claro porrigebat lu- C mine, vocauit a figura nauiculæ aureum cymbium Apuleius in ſuis transformationibus) Lucerna hæc inquam eſt omnis diuiſa in partes ſex; quarum ſuperior oſtendit hiatum, ſiue lacunam oblongam, fomitis, & ellychnij capacem: Cui conſtat, ex anſula perforata prominente ad partem poſticam labri lacunæ, neceſſario ſuperimpoſitum olim operculum fuiſſe, quaſi nauigij tabulatum; quo militum rapacitate caremus, D forte non ſine magno literariæ rei detrimento; quum veriſimile ſit, operculum illud non minus iconibus exculptum extitiſſe, mortales alios ritus apte repreſentantibus, quam partes aliæ Lucernam integrantes. Inferior pars exteriorem habet Lucernæ fundum, veluti carina plana nauicularum Etruſcarum Arni fluminis, orificio ſuperiore anguſtiorem, abſque figuris vllis, quo poſſet Lucerna commode reſidere ſuper abaci planum; non enim erat pen- E ſilis. Poſtica pars, veluti nauiculæ puppis, mediam obtinet, ceu temonem, columellam teretem oblongam, ab imo fundo exteriore Lucernæ ſurgentem ad medium fere altitudinis. Ex apice columnæ quaſi bifurcatæ, porrigi *furculam* ad ſummum lacunæ labrum, ita vt bifurcata columella ſit quidam limes diſcriminans partes laterales Lucernæ, dex-

Lucerna ritus funerales inſculptos habens.

Lucerna naui ſimile.

lib. 11.

Lucernæ puppis.

dextram a ſiniſtra non ſolum; ſed obtineat myſterium ſepulchrale; quia ſupra mortuorum tumulos antiqui columnas erigebant: (qui mos etiamnum in Ægypto ſeruatur; vbi tum Arabes, tum Turcæ ſingulorum ſuorum ſepulchris, etiam plebeiorum, columellam ſuperimponunt; vt mihi teſtatur, qui plurimum temporis eam regionem incoluit Cl. Veſlingius) & in funere furcillis veteres vtebantur; quod inſcriptio ſepulchralis a Iac. [d] Gutherio, præclaro libro ſuo *de iure Manium* producta, ſatis aperte declarat; inquit enim: *Moderata ſepulchra columnis & pilis cippiſque decorantur, quæque hortos & adiacentia ædificia, diætas, aras, ſepta, macerias habuerunt. De iis inſcriptiones plurimæ: quarum vna, quæ eſt Tibure, digna mihi videtur, quæ hic apponatur.* (ex [e] Grutero deſumpta fuit)

[Margin: Columnas an-qui cur po-erent ſupra ſepulchra.]

[Margin: [d] l. 2. c. 23. Furcillarum vſus in funere.]

[Margin: [e] p. 711. 3.]

Tibure in æde S. Silueſtri, in Cippo.

VALERIA. ATHENAIS
FECIT MODIAE T. F. PAVLINAE. F
PIISSIMAE. ET. SIBI. SVIS. POSTERISQVE
EORVM. VIX. ANN. XIII. M. XI. HVNC. LO
CVM. VTI. ME. VIVA. DETERMINAVI. CVM
ASCENSV. GRADVM. VII. ET. CIPPIS. INSCRIPTIS
VII. COLLIG. IN. CIRCVITV. P. CCCXXX. ET. AB. IN
TROITV. PORTAE. SVPERIORIS. DESCENSVS
DEXTERIORIS. PARTE. VSQVE. AT. CIPPVM. III. CVM
TABERNA. VIA. LATA. A. PARIETE. P. V. CEDERE. DEBE
BIT. ET. PILAS. STRVCTILES. II. VSQVE. AD. IANVAM
SVPERIOREM. HYPANPELVS. HVIC. CEDAT. IN. RI
GOREM. MACERIAE. ET. FVRCARVM. ET. ARA. IN. QVA
FVR. CEPEM

Hic cippi, ſtructiles pilæ, cum rigore maceriæ & furcarum, & Ara. Pilæ ſunt quadratæ, quæ Græcis ςήλαι, *quæque in monumentis proprie dicuntur ſtantes* [*f*] *columnæ: Rotundæ vocantur Chiones, & Styli. Furcæ ad maceriam pertinent. Furcis enim* [*g*] *erectis, & virgultis interpoſitis luto parietes texere ſolebant, vt rigor, ideſt, duricies materiæ* [*h*] *induceretur. Hypampelus vineæ, quæ monumento adiacebat, accommodari* [*i*] *debet; Ampelos enim vinea eſt. Quod in fine ſcriptum eſt:* FVR. CEPEM: *Dubitaui aliquando, an hæc verba imprecationem continerent in fures, quæ in monumentis paſſim ſcripta eſt, vt qui fur agri, qui maceria claudebatur, fructibus non pepercisset, illoſque intercepiſſet, miſeram vitam perpetuo degeret. Cepe enim edere dicuntur, qui paupertatem grauiorem ferunt:* [*k*] *Perſius:*

„ Cum ſale mordent cepe.

quæ lacrymas excitat, luctus, & miſeriæ indices: vnde Græcis, κρόμμυα ἐσθίειν *Ariſtophanes* [*l*] *in Ranis:* (deo

„ D. Hei, hei. A. Quid eſt? D. Equites video

„ A. Quid quæſo lacrymas? D. Cepas olfactito.

id eſt, vitam miſeram timeo, quod equites venire conſpicor: Scholiaſtes: Ὡς θαυμάζων, *inquit,* ἱππέων ἔφοδον: *quaſi ob equitum infeſtum & hoſtilem aduentum eſſet attonitus: Ephodos enim Thucididis ſcholiaſtæ,* ἐπίθεσις πολεμικὴ, *hoſtium incurſus infeſtus, qui ditiores plerumque ad cepas redigit.* FVR CEPAM: *ex communi vſu loquendi dicitur, vt* Fures clamorem, *ſuppreſſo verbo, quod facile ſubintelligitur. Fragmentum tumuli ſimile Vrſinus conſcripſit:*

SI. QVIS. FVRAVERIT
PROINDE
OBLIGATVS. ERIT
AC. SI. SACRILEGIVM
COMMISERIT

Hæc vir eruditus. Cetera quidem recte: ſed quod FVRCÆ in inſcriptione deſcriptæ, ad maceriam; quodque, FVR CEPEM, interpretari debeamus: *Fur cæpam* comedat, ideſt vitam inopem viuat infelix, id accipere nequeo, recla-

[Margin: [f] Plin. l. 6. 28.]

[Margin: [g] Philand. [h] Vitru. l. 2. 11.]

[Margin: [i] Vitru. l. 2. 1.]

[Margin: [i] Seru. 1. Georg.]

[Margin: [k] Sat. 4.]

[Margin: [l] v. 1076. 10.]

[Margin: Explicatio loci difficilis in allata inſcriptione ſuperiore.]

mante plane contextu, in quo legitur, A HVIC CEDAT IN RIGOREM MACERIÆ ET FVRCARVM ET ARA, IN QVA FVR CEPEM: tum quia furcæ non ponuntur cedere in rigorem maceriæ pariter & furcarum: tum quia bulbus cæpe cum diphthongo ſcribi debuerat; tum quia ſi ſumatur indeclinabile, *cæpe*, non autem, *cepem*, habet accuſandi caſum; ſi vero declinabile, *cæpam*, non *cæpem*. Sed exiſtimo vel fuiſſe mendum inciſoris, B aut amanuenſis, qui vt male poſuit, *vſque at cippum*, pro, *vſque ad cippum*; nec non, *Hypanpelus*, pro, *Hypampelus*; ita non bene poſuit *Cepem*, pro *Sepem*. Niſi *C* literam Græcam pro ſigmate Latino poſuerit; vt non ſemel in ſuis epigrammatibus figuratis Publilius Optatianus Porphyrius effecit, quarto nimirum, & decimo. Quare contextum lego ſic: *Hypampelo cedat in rigorem maceriæ & furcarum & Ara, in qua Fur Sepem:* C vt ſenſus iſte habeatur, Hypampelo vineæque cedat in firmitatem maceriæ, ne diruatur, & furcarum dedicatarum ſepulchro, ne quis eas furetur in vſus profanos, ipſamet Ara, in qua, propterea quod eſt res quædam ſacra, fur ſepem inueniat ſacrilegij; nam etſi, nedum Philandro, ſed vel ipſomet Vitruuio [m]teſte, furcis erectis, & virgultis interpoſitis, antiqui luto parietes intertexere ſolebant, vt rigor, ideſt durities maceriæ induceretur; D id tamen non vult hæc Inſcriptio; ſed maceriæ pariter & furcarum rigorem, hoc eſt vigorem atque cuſtodiam & munimen ab Ara ſola præſtari dicit; in qua, tanquam in re ſacra, fur quilibet inueniet, offendetque ſepem, pœnam ſacrilegij; qua, vt ait ille vulgato diſticho:

[m] l.2.c.1.

„ Oderũt peccare boni, virtutis amore:
„ Fugerunt peccare mali, formidine pœnæ. E

Ingenioſa quidem horum verborum; FVR SEPEM, videtur interpretatio Cl. Rigaltij, qui duo hæc verba, ex literis ſingularibus conflata, ita diſtinguit: F.V.R.C.E.P.E.M. vt ſignificent explicatæ, ceu literæ capitales. *Fines. Vltra. Rigorem. Cipporum. &. Parietes. &. Maceriæ*. Sed tamen neque veritati, neque conſentire videtur Inſcriptioni; tum quia non fuerant hæ literæ ſingulares interpungendæ, quæ ſine punctis habentur in Inſcriptione; in qua ſuperiores omnes dictiones interpunctæ leguntur, non autem literarum elementa: tum quia rigor in ipſa Inſcriptione non attribuitur cippis, neque parieti, ſed maceriæ tantum, atque furcis: de quibus poſtremis nihil Rigaltius. Quare legendæ ſunt duæ dictiones tantum, vt iacent in textu, FVR.SEPEM, iuxta propoſitam a nobis explicationem. Neque Gutherius Gruteri textum, VSQVE. AT. CIPPVM, ſine præfatione ſphalmatis, mutare debuit, VSQVE. AD. CIPPVM. Sic igitur Ara ſepulchralis in Inſcriptione ponit ſacrilegij pœnam, veluti Sepem, cuſtodientem maceriam, ne fodiatur, neve ſupergredienti furi conſcendatur; & furcas item ſepulchrales, ne ſurripiantur ad vſus profanos; quod fragmentum Inſcriptionis Vrſiniæ ſecundo loco productæ, clariſſime proponit. Quocirca iam Ara, in qua tanquam in re ſacra, ius ſacrilegij pœnam ponit Sepem cedentem in rigorem & cuſtodiam maceriæ ſepientis vineam ſepulchralem, & Furcarum itidem ſepulchralium, in hac Inſcriptione belle notatur. Sed ad Furcam noſtræ Lucernæ redeamus. Erant autem Furcæ ſepulchrales inſtrumenta, quibus alto ſub rogi cinere calente rimabantur antiqui defunctorum concrematorum oſſa ſemicombuſta, intra paratas Vrnas recondenda. Tibullo [n]canente de propoſito:

Furcæ ſepulchrales cui forent vſui.

[n] l.1.el.3.

„ ------------ non hic mihi Mater,
„ Quæ legat in mœſtos oſſa peruſta ſinus.

Maternus enim tenerior affectus dilectiſſimi filij, priuſquam in Vrnas, oſſa legens, in ſinu condebat, quouſque reperiſſet omnia, ſed euidentiſſime[o] Virgilius ad noſtram interpretationem:

[o] Aen.10.

„ Mœrentes altum cinerem & confuſa ruebant
„ Oſſa focis, tepidoque onerabant aggere terræ.

Quum calentes adhuc cineres, nondum in ijs oſſa refriguiſſent, vt recte Gutherius. Verum enimvero prius Vrna cum odoribus & lacrymis, quæ vitreo vaſculo plurimum exceptæ continebantur, oſſa cum cineribus buſti claudebantur. Furcillas itaque priſci, quibus vſi fuerant

l.1.c.

Vrnas vt appararent cadaueri priſci.

rant

rant in rimandis, & colligendis oſſibus A peruſtis, alto feruidoque adhuc rogi cinere obrutis, veluti res ſacras imponebant ſepulchris. Quamobrem Lucernæ noſtræ conditor, imaginem Furcillæ non omiſit, ſupra columnam collocans, vt rei ad funus attinentis. Veriſimile namque ſatis eſt, manibus nudis oſſa defunctorum a propinquis de calidiore cinere collecta non fuiſſe; quod illis impune minime fuiſſet. Nec ijs colligendis aptius inſtrumentum eſſe poterat, B quam furcilla; quæ relicto cinere fluido ſolum oſſa trahere poteſt.

De Columna ſepulchrali deſcripta in Lucerna. Cap. VI.

[p] l.17.c.20.

IAm ad columnam accedamus. Cœlius Rhodiginus [*p*] memorat, a Solone ſtatutam fuiſſe pœnam, ſi quis buſtum, columnamque ſepulchri violarit, aut deiecerit. Demetriumque iuſſiſſe, ſuper terrę tumulum erigi columellam, C quæ trium cubitorum menſum non excederet. Adijcit his, *Columnarum in ſepulchris morem ſcribunt quidam, nobilioribus modo fuiſſe contributum; quo eorum faſtigium ceteris eminentius ſignificaretur. Columnarum ratio, inquit Plinius, erat attolli ſupra ceteros mortales.* Id autem eo ſenſu recipiendum puto, quod veteres arbitrabantur defunctorum animas in Deos Manes abire, ac ita ſupra mortalium conditionem eſſe: Quod poſtre- D mum Ariſtoteles ipſe confirmat, inquiens: [*q*] *Laborioſum autem eſt & commiſtum eſſe corpori, non potens abſolui, & præterea fugiendum: ſiquidem melius eſt intellectui non cum corpore eſſe, quemadmodum & conſuetum eſt dici, & multis placet:* ac etiam alibi: [*r*] *An omne non habens materiam indiuiſibile eſt; quemadmodum humanus intellectus, aut qui compoſitorum in aliquo tempore ſe habet; nam non bene eſſe habet in hoc, aut in hoc; verum in toto quoddam, quod optimum eſt,* E *aliud ab eo exiſtens. Sic autem ipſa ſui ipſius intellectio per totum æternum ſe habet.* Quæ loca fuſius explicaui dudum in opere meo [*ſ*] *De Animorum Immortalitate* ad mentem Ariſtotelis. Adijciendum tamen, his adſtipulari, quod in Ægypto notauit Cl. Veſlingius, obſeruari ſumma religione, vt columella ſupra defuncti iacentis caput erigatur, non ſupra corporis aliam partem vllam: fortaſſis innuentes, caput eſſe membrum diuiniſſimum, vt ait in Timæo Plato, domicilium animæ rationalis, quæ demum e capite per oris meatum halauerit, & abierit in numerum Deorum Manium, ſeſeque ſupra mortalium conditionem extulerit. Notauit etiam ibi mortuorum ſepulchra ſingula lateribus exædificari ad modum arculæ, cuius parietibus maceriæ nomen apte conuenire valeat. Adiungit illico Rhodiginus eo loci, [*t*] *Hoc vero ſepulchralium columnarum genus a ſtando* ςήλας *vocant Græci; minores vero etiam ſtelidas: Noſtri, ſtantes appellant pilas. Verum & alicubi Plinius excitatas ſcribit ſtelas literis incognitis.* Ad hanc materiam obſeruat Gutherius [*u*] columnas ſepulchrales in omnigena ſepultura; dicit enim primo: [*x*] *Scribit Dio, occiſo Iulio Cæſare a quibuſdam, Aram conſtitutam vbi rogus fuerat, & ſacrificaſſe apud eam Cæſari, tanquam Deo; quem ſequitur* [*y*] *Appianus: vterque falſus eſt. Nulla enim Ara Cæſari extructa, ſed Columna ſolida viginti pedum lapidis Numidici in Foro cum hac Inſcriptione, PARENTI PATRIÆ. Apud quam longo tempore Plebs ſacrificare, vota ſuſcipere, controuerſias quaſdam interpoſito PER CÆSAREM iureiurando dirimere perſeuerauit. Hanc execratus Columnam euertit Dolabella; quem Buſtum merito M. Tullius* [*z*] *appellat.* Ceterum culpandi non fuerant Appianus, & Dio, qui Columnam illam Aræ nomine rectiſſime donauerunt, ad quam fiebant ſacrificia Cæſari, tanquam Deo, votaque ſuſcipiebantur, & iuramenta præſtabantur; nam hoc Aræ finis eſt, formaleque proprium ac eſſentiale; non autem exterior ipſa figura; quum iuſtum ſit, omnia determinare, denominareque a fine, vt ait Ariſtoteles [*a*] (quum finis eodem [*b*] autore coincidat cum forma eſſentiali) non autem ab extima figura. Quocirca de Columna funebri non inane loquitur ſub Aræ nomine cum Dio [*c*] ſcribens de Cæſare perempto, *Aram autem multitudo eo in loco, quo rogus fuerat, extruxit (nam cremati reliquias libertì eius ſublatas, in monumento eius repoſuerant) ſacrificareque apud eam, & immolare Cæſari,*

Margin notes:
Dij Manes quid antiquis.
[q] l.1. de an. 49.
[r] l.12. meta. 1.
[ſ] l.3.c.2.4.5.6.
Ægyptiorum mos in erigenda Columna ſepulchri.
[t] l.7.c.20.
[u] l.2.c.19.
[x] l.44.
[y] l.3. de bel. ciu.
[z] Phil. 1. & 14. ad Att. ep. 17.
Columna Cæſaris vt Ara fuerit Dioni, & Appiano.
[a] 2. de an. 49.
[b] 2. phy. 73. 2. 3. 4. 6. 37.
[c] l. 44.

tanquam Deo, inſtituit. Conſules Aram eam ſubuerterunt; quoſdamque indigne ferentes ſupplicio affecerunt. Idemque profert Appianus, inquiens: [d] *Populus ad Cæſaris corpus denuo reuerſus, in Capitolium referre, veluti rem commendatione dignam, & cum Dijs tumulare pariter contendit. Aduerſantibus demum ſacerdotibus in forum retulit. Quo in loco vetera Romanorum Regum viſebantur monumenta. Et ligna, ſedesque, & quæcumque in foro parata aderant, aliaque huiuſmodi intulere omnes, ac pompam viciſſim abundantem inferentes, nonnulli coronas a ſeipſis, & donaria multa iniecere flammæ; & per noctem circa pyram conſtitere: Quo in loco primum Ara erecta eſt; nunc templum Cæſaris ipſius reſidet, quod diuinum condignis celebrauere honoribus.* Quin & ædificium illud ſiue quadratæ, ſiue teretis figuræ, ſurſum aſſurgens, non minus Aræ, quam Columnæ nomen habere potuit; etenim, vt obſeruat optime [e] Seldenus, agens de Dijs Syris, *Columna etiam pro*

[d] 3. de bell. ciuil.

Rogus Cæſaris.

[e] Synt. 2. c. 3.

A *Ara, & Statua interdum ſumitur* apud Autores Claſſicos; nam, vt obſeruat eruditiſſimus Pignorius [f] noſter in ſuis Symbolicis: *Crucem nummi veteres præſeferunt. Neque vero Crux ipſa non fuit in cultu ab ipſo etiam æuo Conſtantiniano. Præfert ipſam clariſſime nummulus æreus meus, in fronte Aræ data opera ſculptam, aſtante duplici Victoria, & clypeo Aræ ſuperpoſito. Eſt autem Ara Columellæ ſpecie rotunda.* Quin & Gulielmus Choul, B agens de religione veterum Romanorum, ponit Aram columnarem dicens: *L'vſanza de gli Egittij nell'adorare i loro Dij, fù nel principio pura & ſemplice, ſenza effuſione di ſangue, ò vſare altra crudeltà, però che gli offeriuano ſu l'Altare quei medeſimi frutti, ch'eſſi mangiauano: il che feciono ancora taluolta i Romani, come dimoſtra la preſente figura: & abruciando le radici & le foglie inſieme guardauano i* C *frutti offerti all'Altare, pacificando gli Dei celeſti col fumo ſolamente.*

Columna pro Ara, & Statua.

[f] epi. 4.

Pag. 245.

Sagrifitio di frutti tirato dal marmo antico di Roma.

Verum & Ara culta in hac ipſa Lucerna, ſuperimpoſitum Idolum habens, cui fit ſacrificium, non ne teretis columnæ retinet effigiem? Certe huic Aræ ſimilis eſt illa Columna, quantum ad effigiem, ad quam alligatus Dominus flagellatione dira cæſus fuit in domo Pilati, ſicut oſtendunt eius antiquæ figuræ. Eſt igitur in hoc propoſito funebri Cæſaris idem omnino Columna, Ara apud Appianum, Dionem, & alios autores antiquos. Ceterum de Columnis etiam minoribus apte notat Gutherius, [g] tam in moderatis & vulgaribus ſepulchris, quam in plebeijs, & promiſcuis pauperioribus, eas inueniri: De prioribus ita: *Columnas interea, & pilas ſtructiles, quæ a depoſitorijs diuerſæ ſunt, ex illarum altitudine inter ampliſſima & moderata ſepulchra reponemus. In eam enim magnitudinem excreſcere poſſunt, vt Mauſoleis ipſis non cedant: qualis fuit celeberrima Traiani Columna, numiſmatis veteribus nobilitata. Hæc ſi moderata fuiſſet, ad honeſtiores pertinuit: ſi humilis, ad vulgares. De Archimedis columna M. Tullius:* [h] Ex eadem Vrbe humilem homunculum a puluere & radio excitabo (qui multis annis poſt fuit) Archimedem: cuius ego Quæſtor ignoratum ab Syracuſanis, quum eſſe omnino negarent, ſeptum vndique & veſtitum vepribus & dumetis indagaui ſepulchrum. Tenebam enim quoſdam Senariolos, quos in eius monumento eſſe inſcriptos acceperam, qui declarabant in ſummo ſepulchro ſphæram eſſe poſitam cum cylindro. Ego autem quum omnia colluſtrarem oculis (eſt enim ad Portas Aggregianas magna frequentia ſepulchrorum) animaduerti Columellam non multum e dumis eminentem, in qua erat ſphæræ figura, & cylindri. Atque ego ſtatim Syracuſanis (erant autem principes mecum) dixi me illud arbitrari eſſe, quod quærerem. Immiſſi cum falcibus multi purgarunt, & aperuerunt locum. Quum patefactus eſſet aditus, ad aduerſam baſim acceſſimus. Apparebat epigramma exeſis poſterioribus partibus verſiculorum, dimidiatis fere. Itaque nobiliſſima Græciæ Ciuitas, quondam vero doctiſſima, ſui ciuis vnius acutiſſimi monumentum ignoraſſet, niſi ab homine Arpinate didiciſſet. Quem locum Tullij Plutarchus illuſtrare, confirmareque videtur in Marcello ſcribens de Archimede: *Quum autem multa & præclara inueniſſet, dicitur ab amicis & propinquis petiſſe, vt vita defuncti cylindrum ſphæram complectentem ſepulchro imponerent, inſcriberentque proportionem, quatenus ſolidum continens excedat contentum.* Appellat autem Cicero Syracuſas Vrbem Græcam, non quidem a ſitu, quia ſita non eſt in regione Græciæ, ſed ab incolis, qui Græci erant, & Græcas diſciplinas ibi profitebantur. Quod autem adiungit Gutherius allatis: *Non ferrem M. Tullium, qui quum Archimedem ciuem acutiſſimum agnoſcat, illum inter humiles homunculos ponat; quum tamen vnus exercitum Populi Romani a Syracuſanorum mœnibus ſolus arcuerit, & de Marcello Duce fortiſſimo aliquandiu triumpharit. Sed noluit, vt puto Tullius Quæſtoriæ officere dignitati, quæ omnes homines, Græcos præſertim ſibi longe inferiores putabat. Quod & hodie multi in honoribus conſtituti obſeruare ſolent, qui non minimum dignitatis fructum putant, ſi honeſtiores contempſerint; qui viciſſim illos etiam contemnunt, & rident:* hoc inquam ego non accipio de M. Tullio, qui præfert immediate Dionyſio Siciliæ totius Domino Archimedem, etſi prius eoſdem inter ſe conferens, ex vulgi iudicio vocauerit cum multitudine, Dionyſium quidem Regem, atque Dominum Siciliæ; Archimedem vero Syracuſanum, humilem homunculum, qui procul a Regia & Senatoria dignitate, priuatus mechanicus deliteſcebat in caſa plebeia. Verum ex propria ſententia mox loquens de propoſitis hominibus Cicero dicit: *Quis enim eſt omnium, qui modo cum Muſis, ideſt cum humanitate & cum doctrina habeat aliquod commercium, qui ſe non hunc Mathematicum malit, quam illum Tyrannum? ſi vitæ modum actionumque quærimus; alterius mens rationibus agitandis exquirendiſque alebatur cum oblectatione ſolertiæ, qui eſt vnus ſuauiſſimus paſtus animorum; alterius in cæde, & iniurijs cum & diurno, & nocturno metu. Age, confer Democritum, Pythagoram, Anaxagoram: Quæ regna, quas opes ſtudijs eorum antepones? etenim quæ pars optima eſt in homine, in ea ſitum neceſſe eſt illud, quod quæris omnium optimum:*

[g] l. 2. c. 23.

[h] 5. Tuſcul.

Archimedis Columna ſepulchralis.

Siracuſæ cur ciuitas Græca.

Tullius defenditur ab accuſatione Gutherij.

mum: *Quid eſt autem in homine ſagaci ac bona mente melius? eius bono fruendum eſt igitur, ſi beati eſſe volumus. Bonum autem mentis eſt virtus: ergo hac beatam vitam contineri neceſſe eſt: hinc omnia, quæ pulchra, honeſta, præclara ſunt.* Ex quibus aperte conſtat, M. Tullium in prima comparatione tractaſſe de vita politica, in ſecunda de ciuili. Siquidem in Politicis, vel Ariſtotele doctore, gradus hominum tres inueniuntur: dominantium, qui ſupremi ſunt: Magiſtratuum, qui medij ſunt; & Priuatorum, qui ſunt infimi. Conſimili ratione pridem Romani diuiſi erant in ordines tres, Senatorium, Equeſtrem, & Plebeium: quorum Senatorius ſupremus erat, Equeſtris medius, Plebeius infimus. Itaque comparans Dionyſio Siciliæ Domino Tullius Archimedem, priuatum hominem, fortaſſeque plebeij Ordinis, non male dixit, *humilem homunculum.* At poſtea comparans eoſdem inter ſe in vita ciuili (in qua vitam ſpeculatiuam omni negotioſæ, quare iam dominatrici, ceteris que cunctis alijs actiuis optime præfert ſpeculatiuam [i] Ariſtoteles non vno in loco ſuſe) ſibi non contradicens anteponit Archimedem rectiſſime Dionyſio Siciliæ Regi. Quapropter non erat hic a Gutherio Cicero culpandus. At vero redeamus ad ſepulchrales columnas, ſpeciatimque ad infimæ ſortis ſepulchra; de quibus idem [k] Gutherius infit: *De ſepulchris plebis, & promiſcue pauperiorum. Pittacus nouis ſepulchris modum feciſſe dicitur; nam ſuper terræ tumulum* [l] *noluit quid ſtatui niſi columellam tribus cubitis non altiorem, aut menſam, aut labellum; & huic procurationi certum magiſtratum præfixit. Columella, menſa, ſaxum, cippi, labellum, cupæ, maſſa, ollæ, oſſuaria, venæ, ampullæ, phialæ, thecæ, culignæ, ſepulchra ſunt plebis & pauperiorum. De columella hactenus, quæ humilior non multum a* [m] *cippo differt. De hac etiam* [n] *Propertius:*

„ *I puer, & citus hac aliqua propone columna:*

„ *Et Dominũ Exquilijs dic habitare tuum.*

Nam in Exquilijs ſepulchra pauperum. Cetera recte; ſed quod pro Demetrio Pittacum ſubſtituerit ex Cicerone, non recte; quia diſtinguitur Pittacus a Demetrio:

Politici gradus tres.

Vita ciuilis ſpeculatiua dignior.

[i] 10. ethic. c. 7. 8. 9.

[k] l. 2. c. 24.

[l] Cic. 2. de legib.

Menſura columnæ ſepulchralis.

Plebeia ſepulchra multiformia.

[m] Seru. 11. Aen.

[n] l. 3. el. 19.

Sepulchra pauperum vbi Romæ.

A metrio: Tullius ait, Pittacum vetaſſe quemcumque accedere in funus aliorum: Democritum vero ſumptuoſa ſepulchra prohibuiſſe. Tullij verba perſpicua ſunt: [o] *Sublata etiam erat celebritas virorum ac mulierum, quo lamentatio minueretur; habet enim luctum concurſus hominum. Quocirca Pittacus omnino ſuccedere quemquam vetat in funus aliorum. Sed ait rurſus idem Demetrius* (videlicet Phalereus, de quo nouiſſime meminerat) *increbuiſſe eam funerum ſepulchrorumque magnificentiam, quæ nunc fere Romæ eſt: quam conſuetudinem lege minuit ipſe. Fuit enim hic vir, vt ſcitis, non ſolum eruditiſſimus: ſed & ciuis, & R.P. maximeque tuendæ ciuitatis paratiſſimus. Iſte igitur ſumptus minuit non ſolum pœna, ſed etiam tempore; ante lucem enim iuſſit efferri. Sepulchris autem nouis finiuit modum; nam ſuper terræ tumulum noluit quid ſtatui niſi columellam tribus cubitis non altiorem:* De quo quidem Demetrio Phalereo recentiſſime dixerat in propoſito Cicero: *Poſteaquam, vt ſcribit Phalereus, ſumptuoſa fieri funera & lamentabilia cœpiſſent: Solonis lege ſublata ſunt; quam legem eiſdem prope verbis noſtri viri in decimam tabulam coniecerunt; nam de tribus ricinijs & pleraque alia Solonis ſunt; de lamentis vero expreſſa verbis ſunt. Mulieres genas ne radunto:* „ *neve leſſum funeris ergo habento. De ſepulchris autem nihil eſt apud Solonem amplius, quam Ne quis ea deleat, neve alienum inferat: pœnaque eſt, ſi quis buſtum* „ *(nam id puto appellari Tymbon) aut monumentum, inquit, aut columnam violarit,* „ *deiecerit, fregerit.* „ Ex antiquis itaque duos habemus vel tres vſus columnarum in ſepulchris, nam aliæ fiebant ad fulcimentum rei cuiuſpiam, aliæ nudæ ſimpliciter ad honorem defunctorum erigebantur, & aliæ ponebantur ad cõtinenda intra ſe cadauera. Porro de columnis ad ſuſtinendum res aliquas mortuales, in primis agit ſacra pagina, qua legimus: [p] *Et ædificauit Simon ſuper ſepulchrum patris ſui & fratrum ſuorum, ædificatim altum viſu lapide polito retro & ante; & ſtatuit ſeptem pyramidas, vnam contra vnam, patri & matri, & quatuor fratribus. Et his circumpoſuit columnas magnas, & ſuper columnas arma ad memoriam æternam, & iuxta arma naues*

[o] de leg. f.

Cur ſublata frequentia hominum in funeribus.

Sumptus ſepulchrales vt minuti, & a quo.

Solonis lex a Romanis accepta.

Lex ſepulchralis multiplex.

[p] 1. Mach. c. 13.

Columnæ ſepulchrales ad ſuſtinendum quidpiam.

Sepulchrum mirabile in ſacro textu.

ues ſculptas, quæ viderentur ab hominibus nauigantibus mare. Hoc eſt ſepulchrum, quod fecit in Modin vſque in hunc diem. Hoc loco tamen Lyranus ait: & his circumpoſuit columnas *ad ſuſtentamentum ædificij*; quum textus Machabæorum habeat ad ſuſtentamentum, non vllius ædificij, ſed Armorum, & nauium iuxta arma ſculptarum. Ioſephus autem columnarum meminit, ſed non ad ſuſtinendum aliquid erectas aſſerit, inquiens: [q] *Simon autem a Baſca opido fratris oſſa in Modin & paternum ſepulchrum tranſtulit, publico luctu honorati: vbi ampliſſimum monumentum extruxit patri ſimul & fratribus ſuis e marmore polito & candido. Excitato enim in late conſpicuam celſitudinem, porticus circumdedit & columnas ſingulas e ſingulis lapidibus; opus admiratione digniſſimum: Ad hæc pyramides ſeptem parentibus & fratribus cuique vnam erexit, mira tam magnitudine quam pulchritudine; quæ durant vſque ad noſtra tempora: tanta fuit Simonis cura vt Ionathas ceterique domeſtici quam magnificentiſſimo ſepulchro eſſent conditi.* Ex quo loco videtur hauſiſſe Lyranus, columnas extructas fuiſſe *ad ſuſtentamentum ædificij* porticus; etſi Ioſephus id aperte non aſſerat. Sed arbitrari poſſumus duum generum columnas extructas, alias illas ſeptem ad fulcimentum armorum & nauium exculptarum; de quibus hiſtoria ſacra Machabæorum; alias ad ſuſtentamentum ædificij porticus; de quibus Lyranus. Niſi dicamus etiam eaſdem columnas fulcimentum extitiſſe tum ædificij porticus, tum etiam armorum, & ſculptarum nauium in ſummitate porticus eminentium. Columnas autem iſtas inſeruiuiſſe ſuſtinendis magnis illis nauibus, non in lapide columnæ, ſed e lapide columnis impoſito ſculptis, aſſerit non ab re vir peritus a Cl. Nouarino citatus in Electis: [r] *Dicendum, naues non inſculptas tantum in marmore cælato, ſed plane integre efformatas: & quidem ingenti magnitudine extitiſſe; quod ſi cum reliqua magnitudine ædificij conferantur, nihil incredibile continebit.* Et certe ſi naues
„ illæ procul a nauigantibus inſpici de-
„ buere, non in marmore columnarum
„ cælari, ſed e ſolido marmore confici
„ debuerunt ingentes, & illis columnis
„ altis imponi. Quod indicat aperte ver-
„ ſio Vatabli, legentis: *Tum has artificioſa columnarum ingentium ſtructura circumdedit, & columnis omnem armorum apparatum ad memoriam æternam ſuperaddidit, nauibus in columnis iuxta arma inſculptis, quæ eſſent omnibus nauigantibus mare conſpicuæ.* Apud eundem, Corippus in funere Iuſtiniani plurimas columnas poſitas ait ad ſuſtinendas ardentes faces cereas,

[q] 13. ant. c. 11.

Columnæ Columna ſuſtinentes arma defuncti, & naues.

[r] to. 5. l. 8. c. 4

Columnæ ad ardentes cereas ſuſtinendas mortuis poſitæ.

„ -------- paſſimque per aulam
„ Porticibus longis ſtabat cum plebe Senatus,
„ Interius flentes famuli: vaſa aurea mille:
„ Mille columnarum ſpecies, argentea mille
„ Quæ ſuper impoſitis implebant atria ceris.

Quin & effigies mortuorum hominum ſuſtinebantur ſuppoſitis columnis, vt adnotat ipſe Trebellius Pollio, tractans de Claudio: [ſ] *Illi totius orbis iudicio in roſtris poſita eſt columna, palmata ſtatua ſuperfixa, librarum argenti mille quingentarum.* Eodem Cl. Nou. teſte, [t] Feſtus item de propoſito ſcribit: *Oſſa poſtea ex prodigijs, oraculorumque reſponſis, Senatus decreto intra Vrbem in Vulcanali, quod ſupra Comitium, obruta ſunt, ſuperque ea Columna cum ipſius effigie poſita eſt.* Lucianus in [u] Hoſpite ſimiliter inquit: *Et inuentus eſt eo loco Toxaris eſſe ſepultus, ipſa inſcriptione cognitus, tametſi non integer appareat: in primis vero quod ſuper Columnam vir ornatu Scythico ſculptus fuerat, læua arcum intentum, dextra vero, vt viſus eſt, librum tenens; etenim adhuc plus quam dimidio corpore conſpicitur, & arcus totus vna cum codice: reliquas vero partes ſtatuæ vna cum fronte temporis longinquitas iam deuaſtauit.* Dio Caſſius in Domitiano [x] refert, columnas item ſepulchrales inſtitutas antiquitus ad ſuſtinendas Lucernas mortuales, inquiens: *Eos de nocte introduci iubet abſque comitibus: ac primum omnium, iuxta vnumquemque columnam collocat, factam inſtar ſepulchri, in qua nomen eius ſcriptum erat; pendebatque de ea lychnucus paruus, vt aſſolet in monumentis:* vnde patet tertius vſus columnarum ad continenda cadauera, inſtar ſepulchri. Cælius Rhodigi-

[ſ] init. Columnæ ſuſtinentes effigiem, ac ſtatuam defuncti.

[t] loc. cit.

[u] Scythæ.

Toxaris columna Scythica.

[x] poſt init.

Columnæ ſuſtinentes Lucernas defuncti.

diginus admonet in ſepulchralibus columnis imponi conſueuiſſe ſtatuam Mercurij, qui gentilibus exiſtimabatur habere ius in animas defunctorum; ait enim: [y] *De ſepulchris vero ante Solonem non fere comperiuntur plura, quam ne quis ea deleat, neve alienum inferat: ſtatuta item pœna, ſi quis buſtum columnamque violarit, aut deiecerit. Poſtea vero, propter ſepulchrorum amplitudinem, quæ in Ceramico viſebantur, ſancitum lege eſt, ne quis ſepulchrum faceret operoſius, quam quod decem homines effecerint triduo, neve Hermas liceret imponi.* Quum enim apud Lucianum in mortuorum Dialogis paſſim Mercurius introducatur animas ad inferos agere, ſtatuam illius imponebant columnis ſepulchralibus, vt mortuis illis propitius eſſet. Laertius de Cinico Diogene ſcribens, infit: [z] *Fertur, nonaginta ferme annorum obijſſe diem. Porro de ipſius morte varia habetur opinio. Sunt enim qui dicant, illum quum bouis pedem crudum comediſſet, bilem ſibi conſciuiſſe, atque ita periſſe. Alij vero, continuiſſe ſpiritum, atque ita expiraſſe: ex quibus eſt Cercidus Megalopolita, ſiue Cretenſis in Meliambis ſic* Latine verſis,

[y] l.17.c.20

Mercurij ſtatua cur imponeretur ſepulchris.

[z] lib.6.

„ Non enim patitur priſcus ille Sinopeus,
„ Baculifer ille, & duplicatus, ſub diuo paſtus,
„ Tandem qui ſublatus eſt, quum labris dentes offirmaſſet
„ Et ſpiritum continuiſſet. Erat enim vere
„ Diogenes Iouis filius, & cæleſtis canis.

Alij dicunt, quum polypum canibus partiri voluiſſet, morſum in cruris neruo, ac ex eo defunctum eſſe. Ipſius tamen neceſſarij, vt in ſucceſſionibus ait Antiſthenes, id potius approbant, quod ſpiritum continendo animam exhalauerit. Degebat enim in Cranio: id erat Gymnaſium ante Corinthum. Quum vero ex more familiares adijſſent, pallioque obuolutum deprehenderent, non illum dormire arbitrati; erat quippe minime ſomnolentus; reuelato pallio, animam efflaſſe inuenerunt; ſuſpicatique ſunt, illum hoc feciſſe deſiderio migrandi ex vita. Hinc inter eos, qui eum ſepelirent, oborta ſeditio, vt fere ad manus ventum ſit. Aduenientibus autem patribus illorum, atque primatibus, ita ſedata diſcordia: ſepultum eſſe

Diogenis Cinici obitus.

A *iuxta portam, quæ in Iſthmum fert. Erigentes autem ſuper illius tumulum Columnam, Canem deſuper ex lapide Pario ſculpſerunt. Poſtea & ipſius ciues æreis illum Statuis honorarunt, ita inſcribentes,*

Diogenis Cinici columna ſepulchralis.

„ Aera quidem abſumit tempus, ſed tempore nunquam
„ Interitura tua eſt gloria Diogenes:
„ Quandoquidem ad vitam miſeris mortalibus æquam
„ Monſtrata eſt facilis te duce, & ampla via.

B *Eſt item de eo tale epigramma carmine proceleumatico:*

„ Diogenes, age loquere, quis exitus ad inferos
„ Te abſtulit? abſtulit ne canis morſus ferox?

Apud erud. Nouar. [a] Godinus agens de rebus Conſtantinopolitanis ait, *Coniugem comitem habens morbo laborantem amiſit, eamque ſepulturam affecit; eique excitauit Aram, & Columnam, in qua Damalis ſtatua ſpectatur ex lapide albo facta; ſic enim appellabatur illa Charetis vxor.* Addit his Vir Cl. Plutarchi teſtimonium de Columna ſepulchrali ſtatuam Sirenis ad Iſocratis tumulum ſubſtinente: Sane [b] Plutarchus ait: *In ipſius Iſocratis Cippo poſitus fuit aries triginta cubitorum, eique incubuit Siren cubitorum ſeptem; quod argumentum fuit ipſius eloquentiæ.* Quod quidem vertit Xilander *in Cippo*, Græce legitur, ἐπὶ τοῦ μνήματος: Cippus autem etſi præter alia mortualia, Columnam vtcumque valeat indicare; tamen vox Græca textus aptius redditur, *In Monumento*, quam *in Columna*; & Xilander Cippi nomine potius monumentum, quam columnam indicauit. Vt autem Syren eloquentiæ ſymbolum fuit in Iſocratis monumento, Plutarchi relatu; ſic Aries orationis promptitudinem, & ex tempore dicendi facultatem indicat, quibus Iſocrates inclaruit; qua de re Pierius in Hieroglyphicis ita: [c] *Apud Corinthios vero æneum Mercurij ſimulachrum viſebatur, cui Aries aſſiſtebat. Cauſam fuiſſe Pauſanias dicit, quod Mercurium maxime omnium Deorum cuſtodire greges, prouentusque ex eis augere perſuaſum ſit. Sed enim quum ita Mercurio, facundiæ Deo præſidi, aries apponatur, maximumque humanæ vitæ præſidium ſit oratio, vt Comici Græci*

C D E

[a] loc. cit.

[b] de vit. x. Rhet.

Iſocratis ſepulchro cur Siren impoſita.

[c] l.10. Aries cur impoſitus Iſocratis ſepulchro.

di-

dicterium eſt; minime mirum ſi Iſocratis A
Rhetoris ſepulchro Aries triginta cubitorum adſculptus fuit, in quo Siren cubitorum ſeptem inſideret, nam ea quoque orationis ſuauitatem indicabat. Et ferunt Aſtrologi, Mercurium in Ariete collocatum, orationis promptitudinem, & ex tempore dicendi facultatem dare. Sed ne ab Iſocratis ſepulchro diſcedamus, prope etiam menſa appoſita, quæ Poetas haberet, ac eiuſdem præceptores, in quibus & Gorgias aſtronomicam ſphæram inſpectabat, & Iſocrates B
ipſe omnifariæ doctrinæ hauriendæ cupidus adſiſtebat. Myſtice vero dati ſunt Arieti ſepulchrali triginta cubiti, & Sireni ſeptem; qui numeri pariter, Bongi relatu mortuales exiſtunt; & quidem de ſeptenario dicit, quod eorum, qui continentur intra denarium, ſoli ſeptenario nec gignere natura dedit vllum alium numerum, nec ab vllo gigni; quæ proprietas eſt mortuorum, qui neque gignunt quicquam, neque gignuntur; quum per corruptionem adſint, non per generationem. C Porro ſoli numero ſeptenario conuenire proprietatem, qua intra denarium, non generet vllum numerum, nec ab vllo generetur, aperte patet inductione; quia binarius, etſi non generetur ab vllo numero, viuax tamen eſt, quia generat & duplicatus quaternarium, & triplicatus ſenarium, & quadruplicatus octonarium, & quintuplicatus denarium: Ternarius item numerus etſi non generetur ab vllo D præcedenti numero; vitalis tamen eſt, quia generat non ſolum duplicatus ſenarium, ſed etiam triplicatus nonarium: Quaternarius autem viuax eſt, tum quia generatur a binario duplicato; tum quia duplicatus ipſe generat octonarium intra denarium. Senarius vero numerus etſi nullum generet intra denarium, ipſe tamen generatur tam duplici ternario, quam triplici binario: Similiter E octonarius etſi nullum numerum generet intra decadem, ipſe tamen gignitur & ex duplici quaternario, & ex quadruplici binario. Pariter nonarius numerus etſi nullum procreet intra denarium, ipſe tamen generatur ex triplici ternario. Solus ſeptenarius intra decadem nullo numero repetito generatur, nullum numerum repetitus ipſe generat in decade; vt apparet vnicuique; propterea non male ponitur mortualis. Quin & eo nomine quoque, quoniam vita in operatione conſiſtit [d]Ariſtoteli; mors autem eſt omnium operationũ humanarum ceſſatio; quare noſtra vita ſex ætatibus tota comprehenditur, quibus operamur; in fine ſextæ deſinimus operari morientes; vnde myſtarum ſummus Orpheus non vult hymnos vltra ſextam ætatem pangi; dicit enim relatu[e]Bongi, de numerorum myſtica ſignificatione,

[Ar]ies ſepul[chra]lis cur tri[gint]a cubito[rum], & Siren [septe]m.

[Se]ptenarius vt [ne]c gignat nu[mer]um, nec ex [nu]mero gene[re]t.

Mortualis numeri ſeptenarij altera ratio. [d] 2. de an. t. 13.

[e] num. vi.

„ Aetate in ſexta ſtudium finite canendi.

Recte igitur Iſocrati ſummo Rhetori defuncto Sirenem ſeptem cubitorum oppoſuerunt in ſepulchro: quod numerus ſeptenarius mortualis eſt; & apte ſignet mortuam eloquentiam in Iſocrate defuncto. Non aliter de trigenario numero cubitorum Arietis in eodem monumento poſiti dicendum eſt: nam & D. Auguſtini cenſu, Triginta argenteis venditus eſt Chriſtus Dominus ad mortem, ſexies quinis pretium ſanguinis emerunt Iudæi, Chriſtum occiſuri. Sed & numerus Tricenarius, autore Bongo, luctui mortuorum dicatus eſt; vt apparet e ſacra [g] pagina, & ex Plutarchro[h] ſcribente, conſuetudinem apud Perſas fuiſſe, vt qui familiarium aut cognatorum quempiam amiſiſſent, ſtatim Apollini ſacra facerent, Triceſimo poſt die Mercurio animas a Cyllenio ſuſcipi putantes. Apud Anglos etiam luctus Triginta diebus finitur, vt autor eſt Polydorus Virgilius agens de [i] rerum inuentoribus. Sic ergo triginta cubitorum aries ratione numeri mortualis eſt, & aptus qui ſepulchro Rhetoris Iſocratis imponeretur. Ceterum Aries triginta cubitorum, cui Siren inſideret ſeptem cubitorum, nulla Columna quantumuis magnæ molis inniti ſuſtinerique poſſet; quare contra ſenſum Viri Cl. cenſemus, arietem atque Sirenem non vlli Columnæ, ſed monumento Rhetoris Iſocratis innixam. Ceterum præter columnas ad ſuſtinendum erectas in ſepulchris, alias nudas extructas, in honorem defuncti, non autem ad aliquid ſuſtinendum, legimus apud antiquos, & Claſſicos autores. In primis [k] D. Ambroſius, ſuper illud Geneſeos, [l]*Mortua eſt autem Rachel, & ſepulta*

Siren ſeptem cubitorum ſignat mortuam eloquentiam in Iſocratis tumulo.

[f] 1 qu. Euãg. in Matth. 26.

Tricenarius numerus cur ſit mortualis.

[g] Num. 20.

[h] lib. probl.

[i] l. 6. c. 9.

Aries, & Siren in columna non poſiti, ſed in tumulo Iſocratis.

Columnæ ſepulchrales nil ſuſtinẽtes molis, ſed nudæ.

[k] l. 2. c. 7.

[l] c. 35.

pulta eſt in via, quæ ducit Ephratam: hæc eſt Bethlem. Erexitque Iacob titulum ſuper ſepulchrum eius: pro titulo legit Co-

Rachelis titulus columna.

lumnam, inquiens: *Ibi ſepulta eſt Rachel in via Ephrata, hæc eſt Bethlem. Ibi etiam columnam ſtatuit Iacob ſuper monumentum eius.* Adijcitque mox cauſam: *competenter etiam columna ſtatuitur ſupra monumentum Rachel, quia Eccleſia eſt columna & fundamentum veritatis.* Iulius autem Pollux agens de Steſichori ſepul-

[m] l.9.c.7.

chro, ſcribit [m] in explicatione ludi ta- B

Steſichori ſepulchrũ octo columnis inſigne.

xillorum: *Tum & Steſichorus nuncupatur quidam in aſtragalorum ludorum numerus, qui octonarium ſignificat; Poetæ enim huius in Himera ſepulchrum, ex octonis omnibus compoſitum, pepeeriſſe tradunt,* Απαντα ὀκτώ, *ideſt*, Omnia Octo, *paræmiam*. Quem octonarium numerum Steſichori declarans Cælius in antiquis

[n] l.20.c.28.

lectionibus, infit, [n] *Quin & in Talari ludo numerus quidam Steſichorius dicebatur, qui non alius erat, quam octonarius; quoniam eius poetæ conditorium magnifico* C *extructum impendio, ex octonis (vt Pollux inquit) conſtabat omnibus, angulis, videlicet, columnis, gradibus. Fuit in Himera Siciliæ ciuitate, alij in Catana ſcribunt.* Poſt Rhodiginum Bongus de propoſito ſcribit in explicatione myſtica nume-

Omnia octo prouerbium declaratum.

ri Octonarij ſimiliter: *Illud denique relatu dignum videtur, quod hunc numerum Octonarium vſurpauit antiquitas, quum nihil alicui rei deeſſe ſignificaret, aut quum multa inter ſe viderentur ſimilia,* ἅπαντα D ὀκτώ, *ideſt*, Omnia octo, *dicentes. Quod prouerbium fuiſſe videtur; atque hinc natam eſſe paræmiam putant: Steſichori poetæ conditorium, magnifico extructum impendio, ex octonis conſtabat omnibus, octo columnis, octo gradibus, octo angulis; cuius meminit Iulius Pollux, agens de luxu taxillorum, quem dicit numeris conſtare, in quibus vnus ſit, qui Steſichorius appelletur, nimirum octo; idque cognominis ſumptum ab eius monumento.* Sed & Plinius E Columnarum meminit in mnnumentis ad honorem tantum erectarum, non autem ad aliquid ſuſtinendum, inquiens

[o] l.36.c.5.

Mauſolæi mirum ſepulchrũ

de Mauſolæo: [o] *Sepulchrum hoc ab vxore Artemiſia factum Mauſolo Cariæ regulo, qui obijt Olympiadis centeſimæ anno ſecundo. Opus id vt eſſet inter ſeptem mundi miracula ij maxime artifices fecere. Patet ab Auſtro & Septemtrione ſexaginta ternos*

A *pedes, breuius a frontibus: toto circuitu pedes quadringentos vndecim. Attollitur in altitudinem viginti quinque cubitis. Cingitur columnis triginta ſex. Ab Oriente cælauit Stupa, a Septemtrione Bryaxis, a Meridie Timotheus, ab Occaſu Leochares. Priuſque quam peragerent, Regina Artemiſia, quæ mariti memoriæ id opus extrui iuſſerat, obijt. Non tamen receſſerunt, niſi abſoluto iam; id gloriæ ipſorum, artiſque monumentum iudicantes: hodieque certant* B *manus. Acceſſit & quintus artifex; namque ſupra pteron pyramis altitudine inferiorem æquauit, viginti quatuor gradibus in metæ cacumen ſe contrahens. In ſummo eſt quadriga marmorea, quam fecit Pythis. Hæc adiecta centum quadraginta pedum altitudinem totum opus includit.* Dein de Labyrintho Ægypti ſcribit: [p] *Lycias* [p] c.13.

ait Sepulchrum Moetidis fuiſſe: & mox: *Labyrinthus Ægyptius (quod miror equidem) introitu columnis que reliquis e molibus compoſitis, quas diſſoluere ne ſeculis* C *quidem poſſint, adiuuantibus Heracleopolitis, qui id opus inuiſum mire inſ-ſtauere.* Similiter & quas ęuo noſtro poni ſupra mortuorum tumulos ab Arabibus, & a Turcis, olim ſupra notauimus e Clariſs. Veſlingio teſte oculato, Columnę nihil omnino ſuſtinent, ſed in honorem defunctorum erectæ, nudæ ſpectantur. Tales etiam arbitror illas extitiſſe, de quibus etiam Rhodiginus poſt allatas antea ſubdens: [q] *Verum mox, vbi in-*

[q] l.17.c.2.

Columelli ſepulchrali origo, ſiue ſtitutio.

D *creuit luxuria, ſpectarique ea cæpit ſepulchrorum magnificentia, quæ Romæ viſebatur frequens, Demetrius leges ſanxit, vt ante lucem efferrentur; & nouis ſepulchris etiam ſtatuit modum; nam ſuper terræ tumulum erigi Columellam iuſſit, quæ trium cubitorum menſum non excederet, aut menſam, vel labellum.* Addit mox: *Co-*

Vſus colu narum ſep chralium cundus ad norem def cti.

lumnarum in ſepulchris morem ſcribunt quidam, nobilioribus modo fuiſſe contributum, quo eorum faſtigium ceteris eminen- E *tius ſignificaretur. Columnarum ratio, inquit Plinius, erat attolli ſupra ceteros mortales. Quod & arcus ſignificant, nouitio inuento. Hoc vero ſepulchralium columnarum genus* (vt antea quoque notauimus) *a ſtando* ςήλας *vocant Græci, minores vero etiam ſtelidas: Noſtri ſtantes appellant Pilas. Verum & alicubi Plinius excitatas ſcribit ſtelas literis incognitis.* Verum & de Columnis eiuſmodi ſepul-

chra-

chralibus in honorem defunctorũ ere- A
ctis, at nihil ſuſtinentibus egit Homerus [r] in Iliade tractans de Sarpedone:

[r] l.16. Sepulchraliũ columnarum honorem Homerus meminit.

Ibi ipſum ſepelient Fratresque, ciuesque
Monumentoque, Columnaque; hic enim honor eſt mortuorum.

[ſ] in pſ.15.

Euthymius [ſ] item, *Apud Græcos*, inquit, *pro tituli inſcriptione* ϛηλογραφίαν *legimus; quæ dictio Statuæ, ſeu Columnæ potius inſcriptionem ſignificat, quam tituli: Mos enim erat antiquis, vt columnas,* B *imagines, aut ſtatuas ſtrenuis militantibus viris in perpetuam ponerent memoriam*. Ælianus itidem in varijs [t] hiſtorijs aſſerit: *Poliarchum Athenienſem aiunt eo luxuriæ perueniſſe, vt Canes etiam, & Gallos, ſi quibus delectatus fuiſſet, mortuos efferret publice, & amicos ſuos conuocaret ad funus, ſplendideque eos ſepeliret, atque erigeret in illorum monumentis columnas, quibus epitaphia eorum inſculpſerat*. Lucianus etiam in Ioue Tragœdo ſcribit: *Ceterum num ciens tonitrua ſit Iupiter,* C *ipſe melius calles, qui in Deorum immortalium concilio quondam conuerſans, inde huc delatus es. Quanquam illi, qui huc ex Creta frequenter commeant, longe alia nobis atque tu commemorare ſolent: ſepulchrum quoddam illic oſtendi, iuxtaque Columnam, indicantem non amplius Iouem tonare, ſed iam olim fato functum eſſe*. Quin & in Dialogo, cui *Charon* titulum fecit, *Contueri geſtio*, inquit, *in qua cadauera reponant; dum in terram defodiunt:* D *Sepulchra, & conditoria, & monumenta hæc vocant. Ceterum tumulos illos ante Vrbes vides, tum columnas; & pyramides. Omnia illa mortuorum ſunt receptacula, cadauerumque tentoria:* nam in honorem mortui cedit columna; in qua cadauer etiam aliquando conditur; qui tertius eſt columnarum finis, & ordo, de quo ſupra Dio Caſſius in Domitiano. Pauſaniæ quidem verba de Mercurij Ariete E in Corinthiacis ea leguntur: Rurſus in via, qua ad Lechæum recta iter eſt, Mercurius *ex ære* ſedens viſitur: cui adſiſtit Aries, quod *vnus* præ ceteris Mercurius greges tueri & augere exiſtimatur, vt Homerus in Iliade ſignificat:

[t] l 8.c.4. Sepulchrales columnæ brutis etiam defunctis erectę.

[v] l 10.2. Columnæ cõtinentes cadauera tertio fini.

Hic tibi natus erat pecoris ditiſſime Phorba,
Quum ſibi præ cunctis carum Cyllenia proles
Ditarat Teucris.

Addit autem immediate Pauſanias, a Cælio non citata, Quæ cognita in Magnæ matris initijs mihi ſunt de Mercurio & ariete, conſulto reticeo. Equidem non video Pauſaniam de propoſito, nedum hic, ſed & vllibi dixiſſe; nam etſi non ſemel alibi Mercurium arietem portare ſcribat; nullibi tamen eum ad Magnam matrem refert; quum in Eliacis prioribus inquiat: [x] At Mercurius arietem ſub ala portans, galea caput armatus, idemque amictus tunica & chlamyde, nihil omnino is ad Phormidis donaria pertinet. Olympio enim Ioui Phæneatæ ex Arcadia illum dedicarũt. (Et in Meſſeniacis infit:) Signa Deorum *ibi poſita*. Apollinis Carnei, & Mercurius arietem portans. (& in Bœoticis) Quod vero ad Mercurij templa *duo* attinet; *quorum alterum* Criophori, (*ideſt, arietem portantis*) Promachi, (hoc eſt, Propugnatoris) alterum nuncupant; ſuperioris quidem cognominis eam eſſe cauſam dicunt, quod peſtilentiam Mercurius auerterit, circumdato in murorum ambitu ariete: ob eamque rem Mercurium *Tanagræis* Calamis fecit arietem humeris portantem. Qui ſane puberibus ceteris forma præſtare iudicatus fuerit, is feſto Mercurij die agnum humeris portans muros circumambulat. Propugnatorem vero Mercurium *idcirco vocari* aiunt, *quod* inuadentibus aliquãdo claſſe ex Eubœa Tanagræum agrum Eretrienſibus, ephæbos in pugnam eduxerit, & ipſe etiam, veluti ephœbus, ſtrigili armatus, quæ ceteris, Eubœenſes in fugam verterit. Vbi nulla Mentio Magnæ Matris. Sed & Gyraldus, antiquitatum ſolertiſſimus indagator, fatetur ſe nihil amplius in propoſito reperiſſe: ſcribit [y] enim: κριοφόρος ἑρμῆς, *hoc eſt, arietem ferens Mercurius, a Tanagræis hoc nomine cultus fuit. Huius cognominis ratio iſta: Mercurij ſimulachrum erat, arietem in humeris ferens, quod Chalamis antiquus artifex effecerat. Tradunt enim, quod circa Vrbis muros Mercurius arietem geſtans, Tangræos peſtilentia liberarit: quæ geſtandi arietis conſuetudo in eius celebritate ſeruabatur. Nam formoſiſſimus iuuenis circum vrbis mœnia agnum humeris ferebat, vt Pauſanias auctor eſt. Fuit & Deus quiſ-*

Mercurius cum ariete.

[x] ad f.

[y] Synt.9.

piam κριοφάγος nominatus, vt tradit Heſychius, cui de ariete res ſacra fi.bat. Nihil hoc præterea conſpexi. Quare quæ de Mercurij ariete circa Magnam matrem inuulgare noluit Pauſanias, hoc æuo ſunt incomperta literarum ſtudioſis. At redeamus ad ſepulchrales columnas. Iſidorus etiam in Originibus inſit,

[z] l.15.c.11. [z] *Apud maiores enim, Potentes aut ſub montibus, aut in montibus ſepeliebantur. Inde tractum eſt, vt ſupra cadauera aut pyramides fierent; aut ingentes Columnæ collocarentur.* Seruius item apud Virgi-

[a] 8.Æn. lium, [a] *Columnæ*, ait, *mortuis nobilibus ſuperponuntur, ad oſtendendum eorum columen.* Veteres itaque paſſim quum haberent columnas ſepulchrales, merito Lucerna noſtra, ritus omnes fere funerum antiquorum referens, columellam habet in parte poſtica ſui, velut in puppi nauiculæ.

De Laruis ſepulchralibus: vbi digreſſio de alimento ex mortuis. Cap. VII.

SEd in oppoſita parte, quæ proram referens anterior eſt, ellychnio flãmifero continendo fabrefacta, mucronis inſtar obtuſi decenter effigiatur in artificioſum vultum perſonatæ laruæ, rotunda bucca ſatis ampliter hiantis oris imaginem repreſentante. Quæ quidem figura licet alicui prima fronte videri queat nihil omnino pertinere ad funerales antiquorum ritus, ſed ad purum putum ornamentum Lucernæ; mihi tamen apprime ſignificat mortualem cæremoniam; etenim obſeruatu

A Gutherij; [a] *In exequiarum ordine & pompa Libertos Archimimus ſequebatur, qui perſonam mortui fingebat, & imitabatur: mimorum grex Sicinnam ſaltabat: ſolus Archimimus facta ac dicti viri imitabatur.* & mox: *Archimimo igitur præeunte, a filijs plerumque, aut honoratis viris lectus funebris portabatur.* Quare Larua iſta in fronte Lucernæ ficta hiante bucca, repreſentare potuit Archimimum funeris. Qui ore aperto quoque fingitur, tum quod mortui dicta imita-

[a] l.c.24. Laruæ perſonatæ cur, quot in funeralibus antiquis.

Lectus funebris a quib. portabatur

B batur, ea proferens ore patulo vocem altiorem perſonans, vt a pluribus audiretur: tum quod vltimum hominis factum & fatum eſt, ore aperto ſpiritum poſtremum expirare; quem chariores ore proprio colligere recipereque conſueuiſſent, quaſi defuncti animam in ſe ſe penitus excipientes: ac deinde lumina ſimul, & os mortui claudere ſolerent. Quin & quum eiuſdem Gutherij notatu: *Tum mulier funera, reliquum*

C *funus faciebat cum magno feminarum comitatu, defunctique nomen vocabat canora vbique voce.* Quapropter & hanc mulierem funeram apte repreſentare potuit in Lucernæ fronte prominens Larua buccis hiantibus. De huiuſmodi perſonatis laruis; ampliſſima hiante bucca vidimus (quod etiam Pignorius [b] teſtatur in opere ſuo de Seruis appoſita figura) in Muſæo Cl. Viri Aloyſij Corradini I. C. Patauini ſigillum

Mulier funerea quæ.

[b] pag 99.

D æreum vetuſtiſſimum, quod perſonatum quendam ex hoc grege referat, in hanc effigiem:

De

Lib. VI. Cap. VII.

E Museo Aloyſij Coradini J. C. Pat. Jo. Georg. sculps.

De quo quidem mimo, ſiue ſeruo perſonato videtur agere non ſolum in Toxari Lucianus inquiens: *Ibi protinus, non ſecus atque inſomnia, procul auolantes euaneſcunt vobis multæ illæ tragœdiæ, vosque ſimiles relinquunt inanibus iſtis ac mutis perſonis, quæ diducto rictu, atque immane hiantes, ne minimum quidem loquuntur.* verum etiam ad loquentes & valide ſonantes hiſtriones applicans Iuuenalis illis carminibus:

Sat. 3.

„ Nemo togam nobis niſi mortuus, ipſa dierum

A „ Feſtorum, herboſo colitur ſiquando theatro

„ Maieſtas, tandemque redit ad pulpita notum

„ Exodium, quum perſonæ pallentis hiatum

„ In gremio matris formidat ruſticus infans.

Vbi recte Scholiaſtes Britannicus: *Perſona indumentum eſt oris, dictum a perſonando;*

B *quod vocem in vnum coactam collectamque emittens, ſonitus clariores magisque ſonoros faciat: eam hiſtriones ſumebant*

bant in agendis fabulis. Addendum eſt, & Pantomimi, ſeu Archimimi, mimique minores, & mulieres *Funeræ* nuncupatæ, in celebrandis pompis funeralibus. Præterea vero, quoniam breui corpuſculo Lucernæ cunctos funeralium antiquorum complecti volens autor, coactus eſt eodem ſymbolo, ſi fieri poſſet, multa repreſentare; non ab re fuerit aſſeuerare, figuram iſtam hiantis oris humani ſymbolum eſſe ſepulchri, ad quod omnes mortui deportantur. Dubio procul humanum os magnam analogiam habere cum ſepulchro, ſi patente bucca plurimum hiauerit, edocent ſacræ literæ ſimul & experientia comprobat quotidiana, clareque nobis inſinuat Hippocrates, antiquiſſimos Medicorum parens; etenim Pſalmiſta [r] concinit:

[r] Pſ.5.

„ Sepulchrum patens eſt guttur eorũ.

Sepulchri definitio.

Et quia ſepulchrum proprie, ſi definiendum ſit, nihil eſt aliud, quam locus, in quem demittuntur cadauera, mortuique homines. Quum autem quilibet viuens veſcatur ſolum cadaueribus, atque mortuis; quemadmodum ait Hippocrates in opere ſuo *De Inſomnijs* inſcripto ſcribens: [ſ] *Mortuos in ſomnijs videre puros, & in veſtibus albis, bonum eſt: & accipere aliquid ab ipſis purum, bonum eſt: ſanitatem enim ſignificat corporum, & ſalubritatem ingeſtorum; a mortuis enim nutrimenta, & incrementa, & ſemina fiunt: hæc autem pura in corpus irrepere, ſanitatem ſignificat. Si vero contra videat quis ipſos nudos, aut nigris veſtibus indutos, aut non puros, aut aliquid accipientes, aut ex domo portantes, non eſt commodum; morbum enim ſignificat; quæ ſiquidem in corpus ingeruntur, nociua ſunt.* Propterea ſepulchrum optime repreſentatur in apice Lucernę noſtræ per os humanæ laruæ patens, & hians ad deuorandum, atque adeo ad recipienda cadauera. Verum enimvero, quoniam locus iſte celeberrimus eſt apud Hippocratem, & a ſubtili Scaligero tractatus non omnem difficultatem exuit; & quia confert non parum ad huius roſtri Lucernæ noſtræ dilucidationem, præſtat ipſum diligentius excutere. Propoſitum ſane ſalebroſum locum Hippocratis quum ſubtiliſſimus Scaliger [t] in commentario ad

Homo vt cadaueribus alatur ſolum.

[ſ] inf.

Somnia de mortuis quæ bona.

Quæ mala.

[t] apot.43.

A eum libellum edito interpretatus fuerit, operæpretium fore putaui, ſi ad propoſiti euidentiam in primis tanti viri ſententiam expenderem, antequam propriam explicationem aperirem: inquit igitur vir ille doctiſſimus eo loci: *Nunc aggreditur Hippocrates ea, quæ extra ſomniantem ſunt: aitque nos ali opera mortuorum: credo quia non poteſt alere nos quidquam viuens*. Quo quidem in placito Scaligeri ſubtilitatem deſidero; B norunt enim & vetulæ, non ali nos alimento viuente, actuque animato: vt propterea hoc non ſit theorema dignum Hippocrate. Quinimmo nec abſolute bene vertitur *mortuum* in *non viuens*; quamuis enim mortuum omne ſit non viuens, haud tamen viciſſim, omne non viuens mortuum eſt; ſiquidem non viuens eſt, tum id quod prius nunquam vixerat: cui falſo tribuas nomen, & rationem mortui; tum quoque iam vita defunctum, quod vere mortuum eſt. C Et ſane mortuorum nomine Hippocrates hoc in loco nutrimenta ſignificat, quia reuera nihil nos alit, quod prius ipſum non vixerit; etiamſi dum alit, actu viuens eſſe non poſſit. Huius rationem profert Scaliger; *quia*, inquit, *neceſſe ſit transformari; quum nihil duabus formis informetur*; quaſi viuens in aliud viuens transformari nequeat; & hoc ſi fieri valeat, propterea id, in quod facta eſt tranſmutatio, duabus neceſſario formis D informetur; atque id ſit penitus abſurdum, neque fieri vlla ratione valeat. In primis etenim, vel obſeruationibus [u] Theophraſti, confirmationibuſque [x] Portæ in ſua Villa, tranſmutatur triticum, & hordeum in lolium: loliumque viciſſim tranſmutatur in triticum, & hordeum: præterea zea, triticum, & hordeum mutantur in auenam: hordeumque itidem conuertitur in ægilopem: acinum quoque tranſire conſueuit in E ſerpillum, & ſiſymbrium Theophraſtro, Palladio, & Plinio Portæ [y] ſuadentibus: ſed & triticum in tipham, tiphamque viciſſim abire in triticum, ex Theophraſti, & [z] Portæ monumentis ediſcimus: nec non etiam ſiſymbrium in mentham commutari. Vlterius Laodiceæ Xerſis aduentu Platanus in Oleam mutata eſt, autore [a] Plinio; cui & olea in oleaſtrum, & caprificus in

Hip. locus difficillimus explicatur.

Scaligeri explicatio examinatur.

Mortuorum nomine cur Hippocrates vocet alimenta.

[u] de cau. pl. c.6.

[x] l.11.c.17. 29.

Frugum tranſmutationes.

[y] l.10.c.43.

[z] l.11.c.20.

[a] l.27.c.25.

in ficum, & candida vua, ficusque in nigras conuerſa dicitur: ſed & eiuſmodi mutationibus Ariſtandi apud Græcos volumen ſcatere, & apud noſtrates C. Epidij commentarios admonet. Inſuper autem Galeni [b] teſtimonio verti conſueuiſſe caſſiam in cinamomum vt genere proximum, ita ſpecie ab illa diuerſum, recte mihi obſeruaſſe videtur in ſuis Epiſtolis [c] Medicinalibus Matheolus. Quis præterea non animaduertit innumeras plantarum transformationes in inſitione; qua certe nihil inuenit Agricultura ſolertius? de his belliſſime non vno in loco P. Maro cecinit, [d]

Arborum varia transmutationes.

[b] 1. de tu. val. 1.

[c] lib. 4.

[d] 2. Georg.

„ Et ſæpe alterius ramos impune videmus
„ Vertere in alterius, mutatamque inſita mala
„ Ferre pyrum, & pomis lapidoſa rubeſcere corna.

& paucis interpoſitis:

„ Inſeritur vero ex fœtu nucis arbutus horrida:
„ Et ſteriles platani malos geſſere valentes,
„ Caſtaneæ fago, ornusque incanuit albo
„ Flore pyri, glandemque ſues fregere ſub vlmis.

ne alia plurima huc referam, quæ de propoſito recenſuit Palladius. Deinceps, Theophraſto [e] conſentiente, Ariſtoteli [f] huiuſmodi etiam viuentis in viuens transformatio in animalibus conſpicua eſt; nam, vt omittam, tum quæ de transformatione adultorum hominum in feras, & arbores fabulantur Poetæ: Nabuchodonoſor [g] enim, teſtimonio ſacræ paginæ, haud ex homine ſe conuertit in belluam, ſed in hominis figura immanitatem geſſit belluę: tum quæ de tranſmutatione mulierum in viros teſtantur [h] Hiſtorici, obſeruatione Ariſtotelis, experimento comprobata, quotidie inſectorum omnium vermiculi transformantur in aurelias, & aureliæ iſtæ, quas etiam Nymphas, & Chryſalidas appellamus, conuertuntur in papiliones, ſub ſingula trium formarum diſtincto, & ſtatuto temporis interuallo viuentes. Sed quid inſecta commemoro? non ne ouum tranſmutatur in pullum [i] Ariſtoteli? ouum vegetans a matre, in pullum ſentientem a patre? decernit etenim admirandus Præceptor, vegetalem animam a matre ouis indi, ſenſualem autem a patre prolifici ſeminis interuentu: quam ſententiam oportuniore loco tractantes De ortu [k] Animæ humanæ fuſius explicauimus: nonne fœtus humanus eidem Ariſtoteli [l] primis diebus in vtero materno ſola viuens anima vegetatrice, procedente tempore ſenſitricem ſubiens, qua fieri dicitur animal, nonne inquam transformatur viuens in viuẽs? nimirum vegetans in animal? quin & demum hoc animal induens animam rationalem, qua fit homo, ſi non ſimul fit animal, & homo: nec animal, & equus, in vtero matris, vt eo loco nos edocuit Ariſtoteles, nonne animal in hominem, & animal in equum, ac proinde viuens in viuens reuera commutatur? Nec tamen inde neceſſario ſequitur (ſecus atque Scaliger opinetur) duabus formis idem informari; tum quia poteſt præcedens forma ſequentis ipſomet in exortu occumbere; quando generatio vnius eſt [m] alterius corruptio; id quod accidit dum tranſmutatur triticum in lolium, lolium in hordeum, & in alijs tranſmutationibus huiuſmodi: tum quia poſterior forma priori adiungi, aſſociarique poteſt in vnam compoſitam. Neque abſurdum eſt, vnam numero animam ex pluribus ſubordinatis eſſentialiter inuicem iunctis coagmentari, quemadmodum latius alibi demonſtrauimus in libris [n] *De vita*, & *De ortu* [o] *animæ*. Non ergo veram cauſam attulit Scaliger, cur nos alere non poſſit quidquam viuens. Porro cauſa propoſiti, quantum ego cenſeo, triplex eſt: vna quidem, quia nutrimentum omne anteaquam alat, neceſſario cõcoquendum eſt; atvero tali coctione quod antea viuebat, vita ſpoliatur; ſiquidem vt plurimum contingit in eo apparatu, qui extra corpus noſtrum alimentis conciliatur, nutrimenta priſtinam vitam exuere; quod in Pythagoram luſit aliquando Laertius [p] ille Diogenes hunc in modum,

[e] lib. 14.

[f] 3. de gen. an. c. 11.

Animalium transformatio.

[g] Dan. 4.

[h] Gell. l. 9. c. 14. Plin. l. 7. c. 4. lib. 8. c. 22. Dalech.

[i] 2. de gen. an. c. 4.

[k] l. 1. c. 52. & ſeqq.

[l] 2. de gen. an. c. 3.

[m] 1. de gen. t. 18.

[n] l. 2. c. 13.

[o] l. 2. c. 1.

Alimentum coctione vitam amittit.

[p] lib. 8.

„ Haudquaquam ſolus tu animatis abſtinuiſti:
„ Quisnam animata vorat, dic mihi Pythagora?

„ Verum vbi quid toſtum eſt, elixum, A
vel ſale ſparſum,
„ Tunc edimus, quoniam ſpiritus omnis abeſt.

ita vi coctionis internæ, quæcunque nutrimenta viua intra corpus ingeruntur, cuiuſmodi ſunt ſtirpium ſemina, fructus, aliæque partes; quibus citra vllum artis miniſterium veſci conſueuimus, & crudis; vi coctionis inquam illius, qua & primum in ſtomacho vertuntur in chylum, & poſtea in hepate ac corde mu- B tantur in ſanguinem, priore vita priuantur, noua nulla ſibi conquiſita; quia chylus, atque ſanguis inanimes omnino ſucci ſunt. Cuius ſane rationis ea eſt explicatio, quia quum duæ quælibet formæ vltimæ, animæve numericæ in eodem ſuppoſito ſint incompatibiles; incompatibiles erunt etiam in eodem ſubiecto diſpoſitiones ad duas animas indiuiduas, quæ diſpoſitiones vltimæ vocantur: Quum igitur, [q] Ariſtotele doctore, nutrimentum nondum con- C coctum diſſimile ſit alendo corpori; coctum vero ſit adeo ſimile, vt in eius naturam immediate commutari, atque ideo illius animam induere valeat; iam plane conſtat, coctione nutrimentum externum, ſi viuens fuerit, priuari diſpoſitionibus, quibus propria ipſius anima nititur, tanquam non compatientibus diſpoſitiones apparantes materiam ad animam alendi corporis, ac proinde vita ſpoliari: ſimulque indui diſpoſitio- D nibus ad animam nutriendi, quam poſtea ſubit alimentum concoctum, vbi conuertitur in ſubſtantiam eius quod alitur: vt propterea nutriamur non actu viuente vnquam, ſed ſemper corpore vita defuncto, quod per coctionem præcedentem nutricationi acquiſiuerit vltimam diſpoſitionem ad animam numericam alendi corporis, & amiſerit (ſi non antea propter alias cauſas) di- E ſpoſitiones vltimas, quibus innitebatur anima illius priſtina. Quocirca nutrimentum viuens ita per coctionem morte afficitur, vt ſimul ad nouam vitam proxime diſponatur: ſimilitudo ſiquidem alimenti, vi coctionis parta, maxime conſiſtit in diſpoſitionibus vltimis, proxime præparantibus materiam alimenti ad ſubeundum animam eius, quod enutritur. Altera vera ratio eſt,

Alimentum cur viuere nequeat.

[q] 2. de an. t.45.

Similitudo alimenti cum alendo in quo ſita.

quia nutrimentum, quo alimur, debet eſſe in potentia ad ſubeundam animam humanam, veluti ſui formam; ac proinde priuatum omni parte animæ noſtræ; quippe tum potentia ſemper adnexam habet priuationem: tum omne recipiēs debet eſſe denudatum a natura recipiendi: Quum autem in anima humana ſint omnes gradus animæ, vegetans, ſentiens, intelligens; plane omni anima, & omni vita deſtitutum eſſe, quod nos alit, neceſſe eſt. Tertia ratio eſt, quia nutrimentū tale eſſe debet, cui ceu forma vniatur anima noſtra: ſed anima noſtra, quæ in ſe omnes gradus animæ, ac vitæ continent, vniri ceu materiei nequit vlli actu viuenti; ſiquidem anima vniuerſaliter [r] definitur eſſe actus corporis potentia vitam habentis, non actu. Igitur alimentum debet eſſe non viuens, quia ſit vita iam functum. Quæ mox afferuntur a Scaligero: *At quod alit nos, noſtri pars fit, aut iam eſt, ergo ſub totius forma exiſtit: quod autem viuit, ſuum ſibi eſt:* plena ſunt difficultatis. Porro quod alit nos, noſtri pars fit; at non propterea ſub totius forma exiſtit; namque forma eſt terminus ipſius fieri; nec alimentum ſub totius forma eſſe poterit, niſi vbi iam tranſmutatum fuerit in ſubſtantiam rei nutritæ. Nec accipere poſſumus, quod nos alit, id iam eſſe noſtri particulam; quum & partis natura eſſentiaque ſit nutricationis terminus poſtremus, vt nemo non fateatur, altionem eſſe alimenti in partem viuentem conuerſionem: Quod igitur actu alit, vt poteſtate ſolum eſt noſtri pars, non actu; ſic neque iam pars eſſe noſtri, neque ſub totius forma exiſtere dicendum eſt; ſed ſolum fieri pars noſtri, atque ad formæ totius habitum induendum pergere. Multo minus accipio: *Quod viuit, id ſuum adeo ſibi eſſe, vt ſub totius forma exiſtere nequeat, parſque noſtri eſſe non valeat;* quandoquidem pars noſtra ſingula, caro, neruus, oculus, brachium, facies viuit, ſuumque ſibi eſſe non habet diſtinctum penitus, atque independens ab eſſe, ſiue a forma totius. Quod autem mox affertur a Scaligero, *Itaque in octauo Pœdiæ vult terræ mandari corpus ſuum Cyrus, vt ibi mutato eo, aliquid capiant mortales emolumenti*, mirifice noſtram,

[r] 2. de an. t.6

Alimentum quando ſit ſub forma totius, & quando nō.

Xenophontis locus difficilis explicatus.

ſtram, & ideo Hippocratis ſententiam A roborat, nimirum quia cadauer prius vixit, propterea terræ idoneum ad ſtirpes nutriendas ſuccum præſtare poteſt, quibus homines vtuntur; alioqui ſi cadauer non vt mortuum, ſed vt non viuens rationem alimenti obtineret; plane iam omnia non viuentia, atque adeo elementa, & miſta imperfecta nutriendo eſſent; quod longe a vero abeſſe, dudum compertum habuimus in opere noſtro [ſ] *De his qui diu viuunt ſine alimento*. Subdit item Scaliger, *Hippocratem tria tangere; primum, ſemina, ideſt, principia: ſecundum alimenta, quum ſunt mutata: tertium, augmenta, quæ alimentum conſequuntur*. In primis neſcio cur Hippocratis ordo, quo ſemina vltimo loco ponuntur, permutandus ſit, ijs primo loco numeratis. Deinde quid per ſemina interpretemur principia? hoc enim eſt per ignotiora progredi: longe namque amplior eſt principij ſignificatio quam ſeminis: an per ſemina ſignificentur principia ſtirpium, quæ ſunt alimenta non mutata, & externa vt videtur innuere Scaliger? ſed anne ſolis alimur ſeminibus? certe plantarum liquoribus, frondibus, bulbis, radicibus, fructibus excluſo plerumque ſemine, atque inſuper animalibus vtimur in alimentum. Quid opus eſt, Hippocratem de alimentis interpretari mutatis, niſi de ijs digeſtione vita priſtina exutis intelligamus? Minime omnium recipere D poſſumus augmentum neceſſario conſequi alimentum, vt audacter negandum ſit quod ſubdit Scaliger, *ſine augmento corpus ali non poſſe*; quum & a ſenſu, & a doctioribus didicerimus, Corpus cum decremento nutriri. Quæ vero in huius placiti confirmationem afferuntur, vera non ſunt omnia: a veritate primum abeſt, *quod reponitur in loco eſſe conſumptæ partis*, ſiue nutrimento reſtaurari deperditam corporis noſtri E ſubſtantiam; quia in prima nutritio nullam præſupponit conſumptionem. Sed eſto, diſputandi gratia, id veritati conſentaneum; falſum eſt, Omne quod in locum conſumpti reponitur, augmentum promouere: tum quia verum non eſt, alimento reſtitui priſtinam quantitatem, & omnino partem illam, quæ fuerat imminuta, vt gratis accipitur;

Cadauer vt abeat alimentationem.

[ſ] l.2. paſſim.

Alimentum non ſemper reſtaurat ſubſtantiam deperditam.

namque ſenibus multo minus alimento reponitur, quam effluxum fuerit e corpore: tum quia ſi par moles corpori cibis adijciatur ei, quæ defluxit; inde corpus non incrementum vllum, ſed conſiſtentiam in eodem ſtatu ſortietur per eam nutritionem: tum demum, quia dum alimentorum vſu ſubſtantiæ fluxæ quoquopacto proſpicitur, interim iugiter etiam effluit corporis noſtri materies; vt niſi multo plus alimenti conuertatur vi caloris vigentis in corporis noſtri naturam, quam ſubſtantiæ noſtræ diſſipetur, fieri non poſſit, vt enutriti augeamur. Præterea vero ſupponit in ſua ratione Scaliger, ſubſtantiam corporis noſtri non aſſidue diffluere, ac præſertim non diffluere dum alimur: quod non ita gratis erat accipiendum: Profecto ſi e dolio aliquo magno muſti pleno congium vini detraxeris; & mox obturato foramine vini noui cyathum inferas in dolium, internum liquorem poſt detractionem congij in dolio relictum quodammodo augebis; at ſi continenter effluat aſſidueque vinum e dolio ſemper aperto per foramen amplum vt octo, & iugiter quoque deſuper inſtilles vinum vt vnum; nulla prorſum ratione vinum augebis, at ſemper in vaſe vinum imminuetur oculata fide; nunquam enim permanens vini quantitas vllo pacto ſuſcipiet augmentum; ſed perinde fuerit ac ſi continue diffluat humor vt ſeptem, nullo penitus influente; Sic igitur Ariſtotelica [t] proportione & in viuentibus, vbi tempore ſenectutis e corpore iugiter elabitur ſubſtantia vt duo; etſi continenter alimentis adijciatur corpori quantitas vt vnum; viuens nutricatione præſente, ac vigente, abſque augmento penitus aſſidue diminuetur vt vnum. Non ergo ſatisfaciunt, quæ a Scaligero ſcribuntur in propoſito. Nunc age videamus an a nobiſmetipſis ex rei natura germanam Hippocratis mētem hoc in loco valeamus introſpicere. *A mortuis*, inquit Hippocrates, *alimenta, & augmenta, ac ſemina ipſa nobis ſuppeditari*. Sane *alimenta, & augmenta*, hoc eſt augmentum facientia, *& ſemina*, in nobis tria ſunt ratione, ac eſſentia diſtincta, in vnum tamen numero ſubiectum coincidentia; namque in alimento ſi quan-

Nutritionem quid referat.

[t] 1. degen. t.34. & ſeqq.

Explicatio noſtra.

Alimentum vbi augeat.

quantitatem ſpectes, augmentatiuum eſt; ſi vero ſubſtantiæ portionem illam, quæ tranſmutatur in viuentis corporis naturam, nutrimentum eſt; ſi demum eam itidem ſubſtantiæ partem conſideres, quæ nutrimento iam in naturam corporis enutriti commutato ſupereſt vtilis, ea ſemen exiſtit: quæ cuncta longe patent ex Ariſtotele [u] tum alicubi definiente, *ſemen eſſe excrementum vtile vltimi alimenti mutati:* tum alibi [x] conſtituente, alimento, & augmentatiuo, & generatiuo in eodem numero ſuppoſito aliam, atque omnino triplicem eſſe naturam, eſſentiamque; ſiquidem vnum & idem numero corpus, quod conſeruat animantia, nutrimentum dicitur, vbi conſeruet idem numero viuens: ſemen autem, atque generatiuum appellatur, vbi propagatione alterius indiuidui conſeruet ac tueatur ſpeciem: quatenus autem molis & quantitatis eſt particeps, quam viuenti corpori adiungit, in quod tranſmutatur, eatenus eſt augmentatiuum. Ceterum hæc tria, inquit Hippocrates, nos habere, accipereque *a mortuis*, nimirum a viuentium partibus, aut fructibus, vita iam defunctis; nihil enim mortuum eſſe poteſt, quod prius non vixerit quoquomodo; ſiquidem mors vbique eſt vitæ terminus poſtremus: & Ariſtoteles non alio argumento quandoque hypenemia, ſiue oua ſubuentanea viuere [y] probauit, quam eo quod morte pereant; ratum confirmatumque iudicans, nihil vnquam emori poſſe, quod non viuat. Quia igitur ali non poſſumus niſi eo, quod ex viuente prodierit, & priſtinam vitam amiſerit; Hippocrates propterea monet, *a mortuis alimenta, & augmenta, & ſemina ipſa nobis ſuppeditari.* Qua quidem in re non ſolum diſtinctas horum naturas nobis aperuit, ſed etiam mira breuitate naturalem eſſentialemque ordinem & habitudinem cum talium obiectorum, tum etiam vitæ operationum, quas admoliuntur, inſinuauit ſenex admirandus; nempe naturæ ordine primum alimur, mox augemur, denique generamus prolem nobis conſimilem, quia nutrimur vt augeamur, Ariſtotele [z] Magiſtro, & augemur vt conquiſita perfectione membrorum, ipſorum vſu generare poſſimus; quum vbique finis ſit ijs, quæ ad finem inſtituuntur, natura [a] poſterior. Immo vero & in adulta ætate, dum omnibus vitæ vegetalis officijs fungi valemus, ex ingeſto nutrimēto primum enutrimur, dein augemur, vltimo generamus; etenim alimenti ſubſtantia primum naturæ ordine conuertitur in corporis noſtri ſubſtantiam, quæ conuerſio eſt nutricationis eſſentia; inde immediate alimenti quantitas corporeæ moli noſtræ addita incrementum promouet; vt enim quantitas in alimento ſubſtantiam conſequitur; ita quantitatis alimentorum moli corporis adiunctioni, eorumdem ſubſtantiæ in naturam corporis conuerſio, naturæ ordine præcedit: Quod & Ariſtoteles [b] inſinuat, in eſſentia incrementi, prǽter alias cauſas, ponens tranſmutationem ſubſtantiæ, quæ eſt mutatio ſecundum alimentum: ſemen autem vltimo loco nobis ab alimento, mortuiſque ſuppeditari, ex eo conſtat apertiſſime, quod ſemen excrementum eſſe definitur alimenti vltimi mutati: mutatum autem vbi iam fuerit alimentum in corpus enutritum, tum certe & nutriuerit, & auxerit; ſiquidem ſimul tempore reuera conuertitur alimenti ſubſtantia in corporis naturam, & adiungitur moles alimenti quantitati corporis, licet hoc naturæ ordine poſterius efficidicatur. Sapienter igitur Hippocrates, aſſeuerans nos a mortuis accipere alimenta, & augmenta, & ſemina ipſa, indicat aperte omnem alimenti naturam, ſiue ſit eius ſubſtantia, qua commutata in partes ſolidas enutrimur; ſiue quantitas, qua moli noſtræ addita creſcimus; ſiue demum excrementum vtile, mutato iam alimento ſuperſtes atque ſuperabundans, quo ſub forma ſeminis generamus prolem ſimilem nobis; omnem inquam iſtam alimenti naturam, tribus his eſſentijs comprehenſam, nobis non aliunde quam a mortuis ineſſe, nimirum ab animatis antea, vita iam defunctis; etenim alimenta nobis ſunt (tam in ciborum, quam in potionum genere) plantarum, & animalium partes, vel fructus, vel ſucci ex partibus, aut fructibus quomodocunque hauſti, vbi priſtinam vitam exuerint, ſiue in eo apparatu interierint, quo extra nos arte reddita ſunt apta eſui vel potui: vt carnes, & edu-

Margin notes: [u] 1. de gen. an. c. 18. — Alimenti varia ratio. — [x] 2. de an. t. 47. 1. de gen. t. 41. — Semen vt ſit alimentum. — A mortuis quid accipiamus. — [y] 2. de gen. an. c. 4. — [z] 2. de an. t. 59. — [a] 2. de an. t. 49. 2. phyſ. t. 23. — Alimenti varius finis. — [b] 1. de gen. t. 32. & ſeqq. — Seminis definitio explicata. — Alimenti natura omnis tribus ſita.

[Somnia vt in-dicent alimen-ti ingeſti na-turam.]

& edulia omnia, coqui artificium ex- A perta: & vinum, atque oleum; ſiue vi ventriculi verſa in chylum primo intermoriantur in ea præparatione qua idonea redduntur nutricatui; quod ſupra notauimus. Quin etiam ſemina fiunt a mortuis; etenim ſemen non ſolum eſt excrementum vtile vltimi alimenti mutati; quod edocet [c] Ariſtoteles; at etiam quia ſemen frumenti cadens in terram niſi mortuū fuerit, ipſum ſolum [d] manet; ſi autem mortuum fuerit, B multum fructum affert; vt ait Euangeliſta ſub perſona Domini. Vt propterea belliſſime in ſomnijs phantaſiæ apparentes mortuorum, Hippocratis obſeruatione ſignificent naturam alimentorum antea ingeſtorum. Et ſane quum inter caſus tum effectrices, tum quoque conſeruatrices ſanitatis & ægritudinis primum ſibi locum alimenta vendicent; profecto ſi pura fuerint, & ad naturæ normam, quæcumque ſubeunt in corpus noſtrum ſub ratione alimenti, C ſanitatis habitum, veluti cauſæ effectum, arguent: contra, ſi quibus alitur corpus, noxia, & omnino extra naturæ regulam conſtituantur, ijs morboſam affectionem pariter indicari. Quæ vero nutrimenta ſuis vaporibus inter dormiendum ad cerebrum delatis phātaſiæ mortuorum ſpectra inſpicienda proponunt; par eſt in mortuorum ſimulacris eas conditiones apparere, quæ nutrimentorū proprietatibus propor- D tione reſpondeant; quas breuiter Hippocrates more ſuo tangens, vtinam acutiſſimo Scaligero ſtimulos ad eas explicandas incuſſiſſet. Sed quando eas, forte ſibi ſatis euidentes, alijs explicare neglexit, nos (quando in huius loci explicationem incidimus) etſi obiter, aperire tentemus. Porro quicunque dormientes vident in ſomnis mortuos puros atque nitidos, ij ſunt, qui- E cumque nutrimenta pura ingerunt, nempe boni ſucci, & ab omni excrementorum alienorum ſorde defæcata: Qui mortuos inſpiciunt indutos veſtibus albis, eos puta qui externa ſumpſerunt alimenta in quantitate debita, ac bene præparata; ſiquidem accidentia ſunt veluti veſtimenta induentia ſubſtantiam, quam vndique complectuntur, ſenſibusque neſcio an inuida

[c] 2. de gen. an. c. 3.

[d] Ioan. 12.

[Alimenta vt ſint cauſæ valetudinis.]

[Alimenta vt cauſent inſomniorum varietatem.]

[Somnia vt indicent alimenti conditionē.]

[e] cælent, an amica, ſuapte natura inſenſilem, quoquopacto commonſtrent: candorque inter colores venuſtiſſimus in veſte, optimam accidentium in alimento commoderationem deſignat, eamque aliunde, ſeu ab arte illi prouenientem; nam veſtes candidas ab arte nanciſcimur omnes. Quicumque vero per ſomnia conſpexerint ſe a mortuis accipere aliquid purum, ij ſunt qui ex edulijs ac potionibus, in aluo coctionis vi probe confectis purum alimentum hauriunt; vnde ſibi ſanitatem acquirunt, atque conſeruant. Contra, qui ſomniantes vident mortuos nudos, ij ſunt quibus alimenta nullo debitæ præparationis tegmine circumdata, & debita quantitate carentia ingeruntur; quantitas enim primum eſt ac maximum ſubſtantiæ velamentum. Qui mortuos nigros ſomniauerint, eos dicito qui nutrimentis tetro aliquo prauoque ſucco infectis veſcuntur. Quibus mortui per ſomnia ſordidi apparent, eos recte dixeris alimentis vti multa excrementorum fæce coinquinatis. Quibus ſomnia plena ſunt aſpectu mortuorum ſibi quidpiam eripientium, eos iudica nutrimentis impenſe calidis, aut frigidis aſſuetos; quia calidiora nutrimenta nobis eripiunt humidum radicale, quod abſumunt; frigidiora calorem naturalem extinguunt, vtraque proinde ſanitatem auferunt. Quos denique contingit in ſomnio videre mortuos aliquid ex ædibus aſportantes, illos recte putes vti nutrimentis, quæ propter prauum ſuccum nec ipſa corpori agglutinantur, nec agglutinari permittunt bonos ſuccos in corpore compertos; ſed eos infectos vna ſecum auferunt a toto corpore reliquo ad pedes tumefaciendos, vt ex Ariſtotele conſtat, & alibi [f] probauimus agentes de his qui diu [g] viuunt ſine alimento. Ceterum nemini dubium eſt, alimento vitioſa, & qualitate quopiam inſigni præpotentia, vt puta caliditate, frigiditateve nimia, & excrementis multis ſcatentia, & ſucco malefico referta, & debitam aut quantitatem, aut præparationem non habentia, eſſe cauſas ægritudinis; vt propterea mirifice nos Hippocrates hoc loco docuerit rationem præſagiendi ſanitatem, ac morbos ex inſomnijs ape-

[e] 2. de an. t. 65.

[f] 1. probl. 5.

[g] l. 2. c. 102.

aperientibus naturam alimenti, quo A ſomniantes vtuntur; alimentis ipſis ſub mortuorum ſpecie ſomnianti apparentibus, eo quod omnia nutrimenta ſint mortua, nempe corpora quomodolibet vita defuncta, & omnino ex viuentibus antea, iam vita defunctis ad nos quomodocunque prouenientia. Quapropter apte ſepulchro comparatur, in quod mortui mittuntur, humanum os in quod alimenta ingeruntur; & aptiſſime Lucerna, ſepulcrales ritus omnes B habens, os humanæ laruæ patens, in quod immiſſum fuerit humanum cadauer, obtinet in apice ſuo anteriori. Itaque proportionate correſpondet os hominis apertum ſepulchro patenti; quoniam in vtrumque immittuntur corpora mortuorum. Quin etiam ſicut in ſepulchrum immiſſa cadauera computreſcunt in ſaniem abeuntia; ſic omnino proportionabiliter alimenta per os & gulam iniecta in ſtomachum, ibi veluti putreſcentia vertuntur in chylum, qui C ſaniem æmulatur ſubſtantia ſua, vocaturque ſanies etiam ab [h] Ariſtotele ſcribente, *Sanies pars diluta, ſiue aquoſa ſanguinis eſt, eo quod aut nondum concocta, aut corrupta eſt: itaque id vel ſanies neceſſario eſt, vel ſanguinis gratia eſt:* Quum certum ſit, chylum eſſe gratia ſanguinis, qui ex eo per ſecundam concoctionem fieri debet; adeoque ſanguinem eſſe nondum coctum. & alibi: [i] *Fit per concoctionem ex ſanie ſanguis,* D *ex ſanguine adeps:* vbi ſaniei nomine nihil aliud quam chylum intelligit, ex alimentis in ventriculo genitum; qui delatus in hepar, & cor, ibi per concoctionem vertitur in ſanguinem; etenim Ariſtoteles opinatur in Iecore fieri ſanguinem imperfectum, qui ſui complementum vltimum acquirat in Corde. Deinceps ibidem: [k] *Sanies ſanguis inconcoctus eſt; aut quia concoctus nondum eſt, aut quia in ſerum degenerauerit.* Vnde E iam apte ſepulchrum repreſentatur ab ore hiante laruæ formatæ in fronte Lucernæ, mortualium rituum imagines in ſe cælatas habentis. Id quod etiam apertiſſime demonſtrare videtur imaguncula capitis humani prominens in gutture laruæ, corpore reliquo veluti iam in profundum ſepulchri deiecto, reconditoue, ac deliteſcente.

[h] 2. de part. c. 4.
Chylus æmulatur ſaniem.
Sanies duplex pars ſãguinis.
[i] 3. hiſt. c. 19.
Sanguis vt fiat ex ſanie.
[k] in f. cap.

De ritu veterum erga corpus cadaueris. *Cap. VIII.*

SEd in ſiniſtro Lucernæ latere funebria cælantur, quæ maxime ſpectare videntur ad cadauer: Ac primum in medio latere, loco pyræ, veluti craticula proſtat ſuper quatuor pedibus affabre factis: cui ſuppoſitum eſt vas igne repletum ardente, cum imagine pullati viri, qui facem ad rogum accendendum admouet; etſi non pingatur auerſa facie faculam in ſtruem lignorum accendendam imponere; vt moris erat antiqui, [l] Virgilij teſtimonio, cui Troes in funere Miſeni

„ Conueniunt: pars ingenti ſubiere pheretro,
„ Triſte miniſterium; & ſubiectam, more parentum,
„ Auerſi tenuere facem. congeſta cremantur
„ Thurea dona, dapes, fuſo crateres oliuo.

Ceterum ſicuti rogo magno non erat locus effigiando in parua Lucerna tot hieroglyphicis onuſta: ſic ignem accendens homo recte fingitur lugubri veſte fere totus opertus; quia munus hoc erat magis coniuncti ſanguine, rogum accendere facula: Propinquiores autem affinitate, lugubri veſte amiciebantur; vt etiam æuo noſtro ſeruatur. Qui cadauer imponebat pyræ, Veſpillonum vnus erat, qui prius ipſum lauerat. A latere dextro Veſpillonis vnus adeſt cum anſato vtrimque vaſe; nempe moris erat, vt ocyus arderet, cremareturque citius cadauer, & procul arceretur, temperareturve teter odor vſtrinæ, ſuperinijcere mortuo, dum vrebatur, vnguenta ſatis odorata, & olea; quæ Virgilius appellat Thurea dona, & oliuum. Prope iam adſtat imago mulieris eiulantis, quæ crines hirtos & incultos manu ſibi diuelleret, hac leſſum faceret; quod erat proprium filiarum, vxoris, & matris, aliarumque intimiorum defuncti: Qui mos poſtea lege prohibitus fuit, vt admonuiſſe [m] Ciceronem antea notauimus, referentem e duodecim Tabulis: *Mulieres genas ne radunto: neve leſſum funeris ergo habento:* Quo loci, non prohibentur mulieres ſibi genas radere nouacula, quaſi pilos

Rogus vt accenderetur antiquitus.
[l] 6. Æn.
Veſpillonis officium.
[m] 2. de legib.
Mulieres genas radere in luctu funeris quid eſſet antiquis.

los

los haberent barbæ, quos deponerent; ſed quia vellebant ſibi crines capitis eiulantes vehementer, & vnguibus genas proprias dilacerabant ad ſanguinis effuſionem (qui mos etiam num apud Corſos vigere iamdudum audiui ſæpius a Patre meo, biennium in Inſula Medicinam apud Gubernatorem Inſulæ pridem faciente) hoc vtrumque prohibuit Lex Romanis mulieribus, ne genas raderent, hoc eſt, ne quaſi nouaculis vnguibus genarum cutem raderent, neve leſſum facerent, hoc eſt, ne manibus e capite capillos euellerent. Ad huius lugentis pedes pullata matrona, quaſi deoſculans mortui plantas, mater defuncti fuerit. At vero tres alij viri mœſti ſtantes ad pedes cadaueris, quo nam alios referant, quam filium, & fratres defuncti? Huiuſmodi quoque vel amicitia, vel alio quopiam ſanguinis, aut affinitatis vinculo coniuncti mortuo mihi ſunt alij duo ſtantes ad terga Veſpillonis illius prioris. Aſt ad eius læuam plorans pullata mulier ad caput cadaueris, vel ſoror, vel mater, vel vxor eſt defuncti. Etiamſi poſtea lex antiquata fuerit, renouatusque mos vlulandi priſcus ad vſque tempora Petrarchæ durauerit; nam eius æuo Thomas Fortifiocca Scriba ſenatus deſcribens vitam Nicolai Laurentij Tribuni Populi Romani, qui Potentes Barones illo tempore, Stephanum, Ioannem, & Petrum Agapitum Columnenſes interemerat, ait lingua vernacula plebis infimæ, *Quelle tre corpora muorte, fuoro portate in Santa Maria delli frati, copierte de pallij de auro, nella Cappella delli Colonneſi. Bennero le Conteſſe con moltitudine de Donne ſcapigliate per vlulare de ſopre li muorti, cioene ſopra le corpora de Stefano, Ianni, e Pietro de Agabito. Lo Tribuno le fece cacciare, e non voize che li foſſe fatto honore, nè eſequio, e diſſe: Se me faco poco de ira, quelle tre corpora maidette, facciole iettare ne lo cataſeſſo de li appeſi, che foco periurij: non foco degni d'eſſere ſepelliti. Allhora queſſe tre corpora fuoro ſecretamente de notte portate nella Chieſia de Santo Silueſtro de lo Capo, e là ſenza vlulato fuoro ſepellite da le Monache*. ideſt: Illa tria *cadauera delata* „ *fuerunt ad S. Mariæ fratrum, operta pallijs* „ *aureis, in ædicula Columnenſium. Venerunt Comitiſſæ magna comitante caterua* „ *mulierum crinibus paſſis & incultis ad* „ *vlulandum ſuper cadauera Stephani, Ioannis, & Petri de Agapito. Tribunus eas* „ *eijci præcepit, & noluit defunctis honorem* „ *haberi, nec exequias fieri; dixitque, ſi me* „ *parum ad iram promoueant, illa tria maledicta cadauera proijci faciam in foueam ſuſpenſorum, quia ſunt periurij, non ſunt digni ſepultura. Tunc iſta tria cadauera nocte clam delata fuerunt in Eccleſiam Sancti Silueſtri de Capite; ac ibi ſine vlulatu* „ *ſepulta fuerunt a Monialibus:* Hæc ille. vnde conſtat, in Lucerna mulierem vlulantem ſupra buſtum, indicare gregem iſtarum mulierum antiquitus vlulantes ſupra cadauera: ſimul & qui fuerit æuo Petrarchæ plebis Romanæ ſermo; de quo poſterius. Huic autem ploranti, pullatæque mulieri, Veſpilloni vicinæ aſtans homo caput mortui ſuſtinens, atque priori Veſpilloni cooperans in accommodando cadauere, Veſpillonum alter eſt, vel potius intimus amicorum defuncti, quod togatus, ac palliatus grauiter incedat. Pone quem alij duo ſtantes, maxime qui lamentari conſpicitur, e conſanguineis & charis mortuo cenſendi ſunt. Qui veluti ſedens vrnam magnam ſine manubrio tenet, is eſſe videtur, cui curæ fuerat, ante rogum lauare corpus defuncti: Quare duæ ponuntur vrnæ duos ad iſtos vſus; de quibus Virgilius [n] ita in funere Miſeni,

„ Pars calidos latices, & ahena vndantia flammis
„ Expediunt, corpusque lauant frigentis, & vngunt.
„ Fit gemitus ---------

Vrna quidem aquæ ad lauandum corpus eſt illa non anſata, quam vacuam retinet ſenior homo infra rogum: anſata vero, quam iunior veluti iamiam effuſurus videtur ſupra cadauer in craticula poſitum, oleo ſiue vnguento plena cenſetur (nam aqua focum extingueret) & ſane morem verſandi vnguenta, & olea odorifera ſupra buſtum in pyra poſitum, obſeruari nunc etiam apud Indos Orientales, teſtis eſt de viſu Odoardus Barboſa, & alij rerum Indicarum hiſtorici. Sed alij duo prope ſe laruam aperta nimium bucca retinentes homines, inter mimos mortuales mihi

Genas radere quod vetitum mulieribus in funere.

Explicantur ſingula figuræ in Lucerna ſculptæ.

[n] 6. Æn.

mihi reponendi videntur, qui perſonati carmen lamentabile concinebant in laudem mortui, quod Næniæ nomine vocabatur: Et, vt recte notauit Gutherius [o] in opere ſuo de Iure Manium, *Triplicem iſtam Næniam fuiſſe comperio: de prima, quæ in exequiarum comitatu, nihil repeto:* quum & ego ſatis de illa dixerim explicans Lucernæ roſtrum. *Secunda conebatur ad rogum:* quam ſatis indicat iſta larua, quam forte ſibi mutuabant alternatim canentes iſti duo Mimi, in hoc latere Lucernę poſtremi; aptabant enim priſcorum Mimi ſibi laruas atque perſonas ad os buccis apertis, vt vociferarentur altius, & inclamarent vehementius. *Tertia canebatur ad tumulum:* huius tertiæ laruæ ſymbolum habemus in alio latere Lucernæ prope roſtrum, quo deſignari ſepulchrum animaduertimus: etſi tertia larua iſta ſignificationem aliam quoque retineat, vt mox explicabimus.

[o] l.1.c.23.

Mimi cur aptarent ſibi laruas.

De ritu priſcorum erga defuncti animam.
Cap. IX.

IN alio latere Lucernæ notantur hieroglyphicis omnia mortualia vetera, quæ pertinebant ad animam defuncti: Primum quidem in medio latere, ſuper altare columnare, redimitum, ac lemniſcatum, erigitur ſtatua Idoli, brachio ſiniſtro amputato palam, & dextro curtato ſimiliter, ſed velato pallij tegmine. Certum eſt hic haberi ſacrificium pro anima defuncti: altare coronatum habetur; quia Mythologo, [p] *Coronabantur in ipſis ſacrificijs & victimæ, & altaria, & homines,* vti teſtantur iſta carmina oraculi Delphici; quæ ſunt in Oratione Demoſthenis contra Mediam:

„ Imperio Erechthidis vobis Pandionis Vrbem
„ Qui colitis, patrio & facitis ſolemnia ritu,
„ Vt memores Bacchi ſitis, lateque per Vrbem
„ Primitias Bromio cuncti ſtatuatis, & ijdem
„ Soluatis grates paſſim fumantibus aris
„ Tempora ſacratis redimite rite coronis.

Hic tamen altare ſolum coronatur, non

[p] l.1.c.10. Coronæ, quibus adhiberentur in ſacrificio.

A victima, non homines. Ceterum nec ambigas de ſacrificio, quia nulla ponatur victimæ figura in Lucernæ ſculptura; quia Veteres non omnes, neque ſemper animali victima ſacrificabant; ſed alij lacte, alij vino, alij thure, alij farre, alij placentulis, alij mola ſalſa, vt ait Lucianus in Oratione ſua De Sacrificijs, & poſt eum Gyraldus [q] in hiſtoria Deorum Gentilium; & ex Virgilio conſtat, Didonem vino Ioui ſacrificantem

B inducente, carminibus hiſce: [r]

„ Hic regina grauem gemmis auroque popoſcit,
„ Impleuitque mero pateram, quam Belus & omnes
„ A Belo ſoliti: tum facta ſilentia tectis:
„ Iupiter (hoſpitibus nam te dare iura loquuntur)
„ Hanc lætam Tyrijsque diem Troiaque profectis
„ Eſſe velis: noſtroſque huius meminiſſe minores.
C
„ Adſis lætitiæ Bacchus dator, & bona Iuno:
„ Et vos o cætum Tyrij celebrate fauentes.
„ Dixit: & in menſa laticum libauit honorem
„ Primaque libato ſummo tenus attigit ore.

Et Horatius [ſ]

„ Tellurem porco, Syluanum lacte piabant:
D
„ Floribus & vino Genium memorem breuis æui.

Sic igitur in iſto ſacrificio, Lucernæ inſculpto nulla victima viuentis animalis adeſt, ſed aut vino, aut lacte celebratur; etenim & a dextris Idoli mulier pulcherrima, fere nuda, quę pateram ſuper caput Idoli verſauiſſe videtur: & a ſiniſtris Vir amictus pallio, qui dextera manu conſimilem pateram vacuam tenet ſuper Ara, ad ſiniſtrum femur Idoli. Si

E diuinare licet, Idolum Herculis eſt, qui ſuper inferos atque mortuos poteſtatem habere credebatur a Gentilibus; quod ex inferis mortuam Alceſten ad ſuum maritum reduxerit viuam, deuicta morte. Cuius numini ſacrificatur lacte, quia puer lac ex vbere Iunonis hauſerit, & eo ſparſo lacteam viam in cælo formauerit. Sane Natalis Mythologi

Victima non ſemper ad ſacrificium cædebatur.

[q] Synt.17.

[r] 6.Æn.

[ſ] 2 Epod.

Idolum Herculis in Lucerna cur.

Herculi cur lacte ſacrificatur.

logi teſtimonio, *Eumolpus in libro De Myſterijs ait Herculem, primum quidem inuiſum fuiſſe Iunoni propter mater pellicem; at placatam fuiſſe a Pallade; cuius etiam hortatu Iuno Herculi lac præbuerat paruulo, eumque fecerat immortalem*; & mox: *Ceterum vbi Pallas ad Iunonem accedens perſuaſiſſet vti mammam præberet infanti; quũ puer ſupra ætatem violentius ſugeret, aiunt Iunonem indoluiſſe, ac puerum proieciſſe. Alij dicunt, quod quum Hercules lac retinere non poſſet, illud in cælum deciderit, ac fecerit viam lacteam inde vocatam*. & infra: *Fama eſt, quod quum Hercules ad mortuam Alceſtem veniſſet, morte deterrita, illam marito viuam reſtituit, vt ſcripſit Euripides in Alceſtis Tragædia*. Sine brachijs autem Idolum Herculis fortaſſe ponitur, ideo, quod iam tunc adeptus fuerit ille diuinitatem, inter Numina Gentilium relatus, poſt exantlatos maximæ fortitudinis labores; nam Deus effectus nunquam poſtea vires corporeas immenſi roboris exercuit; at more Diuum, non corporis viribus, at imperio animi mortalibus iuuamenta, nocumentave poterat ad arbitrium immittere, mortuorumque animis & prodeſſe, & nocere ad libitum. Et Gyraldus [u] in Orpheo legiſſe ſe ſcribit, *Quando Hercules ad inferos deſcendit, Charon territus eum ſtatim ſuſcepit: ob quã rem anno integro in compedibus fuit; atque ideo ipſe apud Virgilium*,

„ Nec vero Alciden me ſum lætatus euntem
„ Accepiſſe lacu, nec Theſea, Pyrithoumque:
„ Dijs quamquam geniti, atque inuicti viribus eſſent.

Vt propterea Veteres pro defunctorum animis Herculi ſacrificarent, Deo Charonti & alijs inferis metuendo; ne tranare paludem Stygiam optantes animæ citius, a Charonte negligerentur, & ad ripam diu flentes commorari mœſtæ cogerentur, vt de inſepultis cecinit [x] Virgilius:

„ Stabant orantes, primi tranſmittere curſum:
„ Tendebantque manus ripæ vlterioris amore,
„ Nauita ſed triſtis nunc hos, nunc accipit illos:
„ Aſt alios lõge ſummotos arcet arena.

Iuno vt Herculem lacta[uit].

[H]erculis Idolum in Lucer[na] cur ſine bra[ch]ijs.

[u] Synt. 6.

[x] 6. Æn.

& mox:

„ Hæc omnis, quam cernis, inops, inhumataque turba eſt:
„ Portitor ille, Charon: hi, quos vehit vnda, ſepulti.
„ Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta
„ Tranſportare prius, quam ſedibus oſſa quierunt.

Nuda vero Sacerdos ad aram effingitur pro mortuo ſacra faciens; quia mortuorum animæ nudæ ſint, nihil ex hac vita corporei ſecum aſportantes. Sed illud præcipuum eſt, ſacerdotem ſacra facientem pro mortuo poni feminam nudam; quod antiqui funeribus Venerem præficiebant; qua de re pulcherrime [y] Cælius; Illud vero ad inſtituta vitæ „ etiam pertinet, non ad hiſtoriam mo- „ do, & doctrinam, veterum exquiſitiſſi- „ ma ingenia Venerem non ſolum præ- „ ſidem natalium coluiſſe, verum etiam „ mortis; ſiquidem in æde Libitinæ, quæ „ ad ſepulturam pertinent, vendere con- „ ſueuerant, Libitinam non aliud quam „ Venerem eſſe exiſtimantes. Hoc au- „ tem argumento humanæ fragilitatis „ vnumquemque admonebant, quod vna „ & eadem Dea principium ac finem vitæ „ in poteſtate habeat; vt quæ ingredien- „ tibus vitam, vel decedentibus præſideat. „ Porro etiam Delphis Epitymbiæ Vene- „ ris exigua ſane ſtatua oſtendebatur po- „ ſita, ad quam manes in parentationi- „ bus & libationibus, elicere atque euo- „ care conſueuerant. Libitinam a liben- „ do dici M. Varro interpretatur, eamque „ non eſſe aliam, quam Venerem ſignifi- „ cat. Hinc Libitinarios dictos ſcimus, „ qui Libitinæ præeſſent: quos Inſtitorum „ loco Vlpianus eſſe ſcribit, titulo de In- „ ſtitoria actione. Vota Libitinariorum „ legimus apud Senecam libro De Bene- „ ficijs ſexto: Ea vero ſunt, vt complu- „ res moriantur, cuiuſmodi ſunt & eo- „ rum, qui captandorum teſtamentorum „ artem profeſſi ſunt. Hinc eleganter „ apud Horatium Libitinam vitare di- „ cuntur, qui ſe immortalitati vendicant: „

Non omnis (inquit) *moriar, magnaque pars mei* „
Vitabit Libitinam. „

Apud Liuium notauimus, non ſuffice- „ re Libitinam dici, quum morientium „ vis magna eſt. Fuit Romæ Libitinenſis „

Sacerdos pro mortuo ſacrificans cur nuda.

[y] l. 39. c. 18

Venus cur Libitina, & mortis præſes.

Libitina quando dicatur.

„ porta,qua efferebantur cadauera,quorum lege cautum foret, Ne quis in vrbe ſepeliretur. Libitinenſis portæ meminit in Commodo Lampridius. Vnde mihi ſatis veriſimile videtur, iſtam mulierem,quæ pulcherrima,nudaque fere, pro defuncto ſacrificat ad Idolum Herculis pateram lactis, eſſe quampiam e Sacerdotibus Libitinenſibus, ſiue Libitinæ Veneris. Qui vero ſunt a dextris Sacerdotis homines quatuor, affines defuncti propinquiores, mihi cēſentur. Quæ autem, ſiue femina, ſiue vir, obnubilat pallio caput & vniuerſum corpus perſona genuflexa porrigere conſpicitur Sacerdoti vas ac vrnam, cenſeas eſſe vel coniugem, vel filium, filiamve defuncti, deferentem in vrna collectos e rogo cineres ac oſſa ſemiuſta; quas mortui reliquias Idolo, Sacerdotive commendaret, ac veluti luſtrandas atque ſacrandas offerret, exhiberetve. Sed a ſiniſtris Idoli duo Iuuenes, medium ſenem habentes, mihi fuerint filij defuncti; vel ſi placet, altera femineo ſexu Sacerdotis ſocia, miniſtrave; maſculus autem alter, ſenis illius aut filius, aut etiam miniſter. Vt ad hoc ſacrificium duo Sacerdotes conuenerint: Senex, qui prior pateram lactis Herculi fuderit: & Libitinæ Sacerdos iunior, quæ poſterior actu pateram lactis iam ſupra caput Idoli conſpicitur effundere.

De Genijs ad ſepulchra.
Cap. X.

Genij mortuorum duo.

ALati vero duo Iuuenes alij, quorum alter, natu maior, animam defuncti veluti conſignat vetuſto Charonti iam in Cymbam recipienti; alter natu minor, qui ratem ad litus appulſam detinet, atque ſiſtit, quo valeat anima conſcendere, ac ingredi nauiculam, ſunt duo Genij, bonus, & malus; qui ſemper vnicuique animæ aſſiſtunt: Quia namque ſunt ex Angelorum numero,

Genij cur alati.

propterea finguntur alati, ob celeritatem, qua de loco ad locum mouentur diſtantiſſimum in exiguo tempore. Maioris autem illum ſtaturæ, Genium malum putauero, qui velut impellit animam ad inferos; minorem cenſeo bonum, quo cymbula detinetur, vt facilior ſit ingreſſus & inſcenſus animę intra nauigium; quæ ſingula legimus apud antiquiores; quandoquidem vel obſeruatione Gyraldi, [z] tractantis de hiſtoria Deorum Gentilium, *Euclides Socraticus Philoſophus, quoque & Menander, duos ſimiliter Genios, protinus vt in lucem quis editus eſt, dari putarunt. Menandri hi ſunt ſenarij:*

[z] Synt. 15.

Ἅπαντι δαίμον ἀνδρὶ τῷ γενομένῳ
Ἅπαντος ἐςὶ Μυςαγογὸς τȣ̃ βίȣ.

hoc eſt,

„ Cuique dæmon homini genito
„ Omnis eſt ductor vitæ.

Idem apud Lucilium in lib. ſaty. 9. licere cognoſci ait Cenſorinus: bonum hunc, malum illum (vt reor) exiſtimans. Malum Deum ſuum iratum vocat Terentius: bonum Deum propitium ſuum Næuius vocauit: quo videlicet modo Noſtri bonum & malum Angelum cuſtodem appellare conſueuere. Græci ἀγαθὸν θεὸν & ἀγαθὸν δαίμονα: malum vero, ἀλάςορα, παλαμναῖον, & κακοδαίμονα. Hinc Valerius Maximus libro primo, De Caſſio Parmenſi qui exiſtimauit ad ſe venire hominem ingentis magnitudinis, coloris nigri, ſqualida barba, & capillo demiſſo: interrogatumque, quiſnam eſſet, reſpondiſſe: Malum Dæmonem. Ita & Plutarchus De Bruto, in eius vita, quum ei ſimiliter apparuiſſet: Tuus ſum, inquit, Brute Genius malus. Meminit & Appianus, & Florus. Plutarchus De Animi Tranquillitate, idem de duobus Genijs affirmat. Scribit Cenſorinus, a nonnullis binos Genios in his dumtaxat domibus, quæ maritæ eſſent, colendos creditum eſſe. Seruius Grammaticus, ſuper ea Virgilij verba:

De Genijs, ſiue Angelo cuſtode, maloque Dæmone apud Antiquos.

„ Quiſque ſuos patimur Manes.

Quum, inquit, naſcimur; duos Genios ſortimur: vnus eſt, qui hortatur ad bona; alter, qui deprauat ad mala. Nec incongrue dicuntur Genij, quia quum vnuſquiſque genitus fuit, ei ſtatim obſeruatores deputantur; quibus aſſiſtentibus, poſt mortem aut aſſerimur in meliorem vitam, aut condemnamur in deteriorem; per quos aut vacationem meremur, aut reditum in corpora: Ergo Virgilius Manes, Genios dixit, quos cum vita ſortimur. Mali vero Genij ſpectra ſub ingenti magnitudine apparere, conſtat ex Plutarcho, qui de Bruti malo Genio ſic infit, & in Cæſare: *Præcipue vero oblatum Bruto ſpectrum, Cæſaris cædem denunciauit non fuiſſe Dijs cor-*

cordi: Id fuit huiuſmodi: Tranſportaturus ex Abydo in oppoſitam continentem exercitum, quieſcebat nocte, vt aſſueuerat, in tabernaculo, inſomnis adhuc, vt de belli euentu ſolicitus; ſiquidem vir hic inter omnes Imperatores perhibetur minime ſomno indulſiſſe, naturaque fuiſſe vigilantiſſimus. Is ſtrepitum ſentire ad fores imaginatus eſt. Intentis autem ad Lucernæ lumen iam emarceſcentis oculis, ſpeciem vidit horribilem viri immani magnitudine, diroque aſpectu. Perculſus primum, vbi nihil id tentantem conſpexit, neque vocem mittentem, tantum cubili ſuo tacitum aſſiſtentem: rogauit, quiſnam eſſet? reſpondit ei ſpectrum: Tuus, Brute, malus Genius: in Philippis me videbis. Tunc forti animo Brutus: Videbo, inquit. Mox Genius ille ex oculis abijt. Poſtmodum quum in Philippis infeſtum exercitum contra Antonium & Cæſarem haberet: in prima acie victor oppoſitum ſibi cornu profligauit, atque inſtans effuſis caſtra Cæſaris diripuit. Altera inſtante pugna, idem ſe ei noctu obtulit ſpectrum, neque eſt eum allocutus. Verum intelligens Brutus fatum, in periculum demiſit ſe. Non cecidit autem in prælio; ſed pulſis ſuis, refugit ad rupem quandam; admotoque pectori ſtricto gladio; ſimulque amico quodam, vt fama eſt, ictum adiuuante, exanimatus eſt. & in Bruto ſimiliter, nonnullis adiectis, ait Plutarchus de Bruto: *Quum igitur traiecturus ex Aſia eſſet exercitum, noctis conticinio Luna non admodum lucebat: totus autem exercitus tenebatur ſilentio. Brutus vero voluens aliquid animo, & reputans ſecum, viſus eſt aliquem ingredientem ſentire. Reſpiciens ad ianuam, ſpectrum cernit durum & prodigioſum, immanis & horrendi corporis, ſilentio ſibi aſſiſtentis. Suſtinens rogare, Quiſnam, inquit, aut hominum, aut deorum es? aut qua de cauſa ad nos veniſti? ſubiecit ei ſpectrum: Tuus ſum, Brute, malus Genius, in Philippis me videbis. Cui nihil perculſus Brutus: Videbo, inquit. Eo ex oculis elapſo, pueros ſuos vocauit: qui neque ſe audiuiſſe vocem aſſeruerunt, neque conſpexiſſe viſionem vllam.* Huiuſmodi quoque fuiſſe malum Genium Cæſaris arbitror, ſpectrum ingentis magnitudinis ad ripam Rubiconis amnis apparens, & Claſſicum Cæſari canens, eo inuitans Cæſarem cunctantem ad fluuij tranſitum contra legem Patriæ, ſimul & ad Reipublicæ Tyrannidem capeſſendam ſub nomine perpetuæ Dictaturæ; quo facinore Cæſar multos ciues perdidit, & velut oppreſſor Patriæ, verusque Tyrannus a Bruto, Caſſio, & alijs demum in Senatu confoſſus eſt: De quo quidem malo Genio ad Rubiconem fluuium ita Suetonius [a] agit: *Conſecutusque Cæſar cohortes ad Rubiconem flumen, qui prouinciæ eius finis erat, paulum conſtitit. Et reputans quantum moliretur, conuerſus ad proximos:* & etiam nunc, *inquit*, regredi poſſumus: Quod ſi ponticulum tranſierimus, omnia armis agenda erunt. *Cunctanti oſtentum tale factum eſt: Quidam eximia magnitudine & forma in proximo ſedens repente apparuit, arundine canens; ad quem audiendum quum, præter paſtores, plurimi etiã ex ſtationibus milites concurriſſent, interque eos & æneatores, rapta ab vno tuba, proſiluit ad flumen: & ingenti ſpiritu Claſſicum exorſus, prætendit ad alteram ripam. Tunc Cæſar:* Eatur, *inquit*, quo Deorum oſtenta, & inimicorum iniquitas vocat: Iacta eſt alea. Sed ex aduerſo De Genio bono Socratis, vel alicuius alterius cuiusque viri, tractantes [b] Apuleius, atque Plutarchus ex profeſſo non exiguis voluminibus eiuſdem tituli, De Deo Socratis, nunquam ingentis, immanis, aut grandis, amplæve magnitudinis meminerunt. Vt propterea non immerito Iuuenis alatus grandior in Lucerna noſtra figuratus apte nobis repreſentet Genium malum defuncti; puellus e contra minor, alatus itidem, in eadem Lucerna Genium bonum mortui ſignificet. Igitur in Lucerna duo alati, Iuuenis grandior, & puer exilior, mortui proprios atque peculiares Genios referunt, Angelum nempe cuſtodem bonum, vnicuique mortalium tota vita bonas actiones clandeſtinis inſpirationibus perſuadentem: malumque Dæmonem viceuerſa grandem illum aſſidue mala mortali ſuadentem: & in articulo mortis præcipue ſua munia obeuntes.

Ponuntur autem in ſacra pagina paſſim Angeli & ad humeros, & ad pedes Alati; nam Areopagita Dionyſius ex profeſſo de Cæleſti Hierarchia peragens [c] infit: *Pedes autem mobilitatem, celeritatem, atque curſum inſinuant ſempiter-*

Genius malus Brutum alloquitur.

Bruti mors vt accideret.

Cæſaris malus Genius ad Rubiconem.

[a] in vita Cæſaris.

Socratis Genius bonus.

[b] l. de Deo Socratis.

Angeli cur alati ponantur in ſacra pagina.

[c] cap. 15.

ternum motus ad diuina tendentis. Quocirca & ſanctorum ſpirituum pennatos theologia pedes effinxit: quippe alis ſignatur celeritas alta conſcendens, & cæleſtis vitæ curſus iter in anteriora ſemper ac celſiora conſternens; & quod ad ſuperiora feratur, mortalibus atque infimis omnibus exceptus. Sed enim alarum leuitas id in ſanctis Angelis indicat, quod terreni corporis ſarcina liberi, toti abſque vlla admiſtione vel pondere ad celſa ferantur. & Ezechiel[d] Angelos Cherubim alatos vidiſſe ſe non ſemel fatetur. Et Daniel: [e] *Ecce vir Gabriel, quem videram in viſione a principio, cito volans tetigit me in tempore ſacrificij veſpertini:* nam vt Lyranus obſeruat, Angelus Gabriel in ſpecie viri Danieli apparebat; per cuius citum volatum exprimitur promptitudo Angelorum ad exequendum Dei mandatum. [f] Eucherio, & [g] Origeni, Alæ Dei, ſiue pennæ dicuntur Angeli cuſtodes, qui ad noſtri protectionem a Deo deputati ſunt: ita pſaltes diuinus: [h] *Scapulis ſuis obumbrabit tibi, & ſub pennis eius ſperabis:* Recte Genebrardus hic: *Scapulis: Alis ſuis proprie proteget te. Scapulas maluerunt, vt in vtroque hemiſtichio metaphora eſſet diuerſa: vna ab auibus, ſub quarum alis pulli ſecuri agunt, nec ſibi metuunt ab accipitribus: altera ab hominibus latas ſcapulas & humeros habentibus.* Verum & Angelis malis alas attribuit ſacra pagina, propter eorum volocitatem ad nocendum: ita dubio procul Alæ milui ſunt actiones diaboli, qui vitæ paruulorum ſemper inſidiatur; dicente [i] Zacharia: *Et leuaui oculos meos, & vidi: & ecce duæ mulieres egredientes; & ſpiritus in alis earum; & habebant alas, quaſi alas milui.* Miluus autem, auis [k] rapaciſſima, quæ potiſſimum gallinarum pullis inſidiatur, in ſacris [l] literis computatur inter animalia immũda, Dæmonemque repreſentat, hominibus inſidiantem; quos veluti pullos Deus myſtica gallina per [m] prophetæ dictum ſub [n] alis ſuis congregare geſtit a facie milui rapacis infernalis. Itaque rectiſſime duo iuuenes alati ſignificant in Lucerna noſtra, ritus antiquorum mortuales repreſentante, grandior malum genium, exilior bonum angelum, qui datus fuit cuſtos animæ cuiuſque mortalium, quam tota vita gubernat vſque ad eius ſeparationem a corpore, ac inſontem ducit ad locum ſibi conuenientem; quum malus illi ſemper inſidietur vſque ad mortem hominis, & eam improbam deturbet in locum pænarum.

[d] cap. 10.
[e] cap. 9.
[f] form. ſpir. 1.
[g] Hom. 26. ſup. Matth.
[h] Pſ. 90.
[i] cap. 5.
[k] Ariſt. 8. hiſt. 3.
[l] Cl. Al. pæda. 9.
[m] 4. Eſdr. 1.
[n] Matth. 23.

A B C D E

De Mercurio ſepulchrali & Charonte. *Cap. XI.*

Hiſce duobus alatis aſtat prope defuncti animam in Lucerna Mercurius exerto Caduceo, nudam animam veluti reſignans in manus vetuſti Charontis; qui eam manu ſuſcipiens intra nauigium introducit. Sane Mercurij proprium officium eſſe, mortuorum animas ad inferos deducere, clariſſime teſtatur [c] Virgilius, ita de Mercurio loquens:

Mercurius in Lucerna mortuali quid?

[c] 4. Aen.

„ Tum virgam capit: hac animas ille
euocat Orco
„ Pallẽtes, alias ſub triſtia tartara mittit.

& ante Virgilium Tryphiodorus Aegyptius, in Ilij excidio canens:

„ Horruit vero Pluto, ac cucurrit e ſedibus terreſtribus,
„ Metuens ne forte, Ioue iraſcente
valde,
„ Vniuerſum genus hominũ deducat
animarum deductor Mercurius.

In Cymba vero, præter animam ingredientem, ſubſidet altera prior anima in carina: ambæ vero nudæ; quia fingebant veteres nauiculam Charontis exiguam eſſe, pluresque ſimul animas ferre minime poſſe, ac eas omni veſte, reque penitus alia vacuas tranſportare conſueuiſſe. Qua de re ſæpicule Lucianus in ſuis Mortuorum Dialogis; præſertim autem, vbi Mercurium & Mortuos alloquentem Charontem introducit hoc ſermone: CHA. *Ego vobis dicam: nudos vos ingredi oportet; atque iſta omnia, quæ ſuperflua ſunt, in litore relinquere; nam ſic etiam vos capiet vix nauiculam. Tibi vero, Mercuri, deinceps curæ erit, neminem ex illis recipere niſi nudus ſit, & ſupellectilem abiecerit.* Vnde [d] Virgilius duorum capacem admonet Cymbam Charontis; quæ ſolum Sibyllam & Aeneam vectare ſimul potuit: ait enim de nauicula Charontis:

[d] 6. Aen.

„ ----------- ſimul accipit alueo
„ Ingentem Aeneam: gemuit ſub pondere Cymba

Su-

„ Sutilis, & multam accepit rimoſa paludem.
„ Tandem trans fluuium incolumes vatemque, virumque
„ Informi limo, glaucaque exponit in vlua.

A tergo Charontis Laruam eſt inſpicere, quæ conſueuit in fine vitæ morientibus apparere; ſignatque Dæmones tunc temporis animas terrere, ac in deſperationem adigere ſatagentes; de quibus Laruis egiſſe videtur ex antiquorum ſententia Cælius Rhodiginus, poſtea quam plura de Venere Libitina, morientibus præfecta diſſeruit, addens: [e] *Mormonas vero, ideſt, μορμῶνας, dicunt laruas: vnde illud Xenophontis ex libro Græcarum rerum quarto: Peltaſtas extimeſcerent, vti Mormonas pueruli.* Poſt iſtiuſmodi laruam, effigiatus aſpicitur grandæuus homo, barba prolixa, qui manu ſiniſtra puppim nauiculæ tenens, in cymbam dextrum crus imponit, eam veluti retinens atque ſtabiliens, ne fluctuet: Qui ſit, aut in propoſito quid repreſentet, non ita facile conſequi poſſe videtur. Arbitror attamen id ea ratione inueſtigari poſſe; quia duarum claſſium animæ Stygiam paludem tranſeunt vectore Charonte, de Gentilium antiquorum opinione; ſontes nimirum, & inſontes; quas vbi tranſuexerit Charon; ſontes quidem malo Dæmoni torquendas exhibet; quem forte repreſentat larua tergori Charontis inſidens: inſontes autem Heroum alicui, qui deducat eas ad Elyſios campos, loca piorum. Ac vt Larua, Mormonaque Cacodæmonem apte deſignat, paratum excipiendis animabus impijs (quod magis arridet, quam prius dictum de tertio Mimo, nænias ferales ad tumulum vociferante; licet eadem figura valeat vtriuſque rei ſymbolum eſſe, propter anguſtiam loci tot imagines diſtinctas non admittentis) ita grandæuus homo deſignare videtur Heroa, pias animas deducentem a nauicula Charontis ad Elyſios.

Laruæ morientibus apparentes.

[e] l.29.c.18.

„ ------ [f] locos lætos, & amæna vireta
„ Fortunatorum nemorum, ſedeſque beatas.

[f] 6. Æn.

Ad quos felices campos Aeneã viuum deductum fuiſſe dudum a Sybylla cecinit Virgilius: quemadmodum ad hæc alludens ipſe Dantes Aligherius etiam ſibi ducem [g] conſtituit ad inuiſendos tum futuros beatos in Purgatorio Virgilium, permittente Catone Vticenſe: tum actu iam beatos in Paradiſo [h] Beatricem. Necnon & Arioſtus fingit, Aſtulphum perduci ad cæleſtes incolas viſendos, a D. Ioanne Euangeliſta: ſiquidem animas mortuorum deduci putarunt Ethnici ſemper (ſi pie probeque vixiſſent in ſuis corporibus) ad Elyſios campos ab Heroe quopiam, per venerandum iſtum ſenem, pone Charontem & Laruam, detinentem nauiculam. Qui quidem ſenex nudus propemodum effigiatur, quia repreſentat vnam ex animabus defunctorum Elyſias regiones incolentibus.

[g] Purg. c.1.

[h] Parad. c.1. Cant. 34. 35.

De lugubri, & funerea veſte priſcorum. Cap. XII.

CEterum quod antea lugubres veſtes perſonarum, in hoc funere per imagines Lucernæ repreſentato, pullas eſſe dixi, non eo ſenſu recipiendum eſt, quaſi ſemper apud antiquos velim funebres veſtes extitiſſe nigri coloris; nam ternos colores indumentis funeralibus veteres dediſſe video; purpureũ, album, & atrum, vt obſeruat etiam apud Virgilium Cl. Lacerda. De Purpureo Virgilius [i] in funere Miſeni, dum ait;

Colores veſtiũ funebriũ apud antiquos non ſemper ijdem.

„ Nec minus interea Miſenum in litore Teucri
„ Flebant, & cineri ingrato ſuprema ferebant:
„ Principio pinguem tædis & robore ſecto
„ Ingentem ſtruxere pyram: cui frondibus atris
„ Intexunt latera, & ferales ante cupreſſos
„ Conſtituunt, decorantque ſuper fulgentibus armis:
„ Pars calidos latices & ahena vndantia flammis
„ Expediunt, corpuſque lauant frigentis, & vngunt.
„ Fit gemitus: tum membra toro defleta reponunt:
„ Purpureaſque ſuper veſtes, velamina nota
„ Conijciunt --------

[i] 6. Æn. Purpureus color mortualis: ad ornatum funeris.

Vbi purpureę veſtes videntur adhiberi,

 tum

tum ad ornamentum defuncti, tum quod eo colore viuens ille conſueuerit in veſtibus vti, quæ propterea dicuntur ipſius *velamina nota*. Liuius etiam ore (lib. 34.)
,, Valerij Tribuni perorabat: Omnes alij
,, ordines, omnes homines mutationem
,, in meliorem ſtatum Reipublicę ſentient:
,, ad coniuges tantum noſtras pacis &
,, tranquillitatis publicæ fructus non per-
,, ueniet? Purpura viri vtemur, prætex-
,, tati in Magiſtratibus, in ſacerdotijs: li-
,, beri noſtri prętextis purpura togis vten-
,, tur: Magiſtratibus in Colonijs munici-
,, pibusque, hic Romę infimo genere Ma-
,, giſtris vicorum, togæ prætextæ haben-
,, dæ ius permittemus: nec id vt viui ſo-
,, lum habeant tantum inſigne, ſed etiam
,, vt cum eo crementur mortui: feminis
dumtaxat purpuræ vſum interdicemus? Sic igitur indumento purpureo mortuos antiquiores operiebant, ornabantque. Cicero purpureos clauos conceſſos ait in ornamentum funeris, [k] *Extenuato igitur ſumptu, tribus ricinijs, & clauis purpureis, & decem tibicinibus; tollit etiam lamentationem*. Eſt autem ricinium, ſiue recinum, vel etiam reca, Varroni, Feſtoque, [l] Veſtis antiquiſſima quadrata, inde dicta, quod eius mediam partem retrorſum iaciebant; hanc extitiſſe purpureo colore plerique ſtatuunt, & innuit hic Cicero. In

[k] l. 2. de legib.

[l] 4. de ling. Lat.

Reca veſtis antiquiſſima purpurea.

,, Onomaſtico ſuo Geſnerus ita: Reca,
,, quadratum veſtimentum, fimbriatum
,, & purpureum, quo pro palliolo, ſeu vit-
,, ta vtebantur Flaminicæ. Alij dicunt,
,, quod ex lana fiat ſuccida alba, quod
,, conficiunt virgines ingenuæ, patrimæ,
,, matrimæ, ciues, & inficiunt cæruleo co-
,, lore. Hæc Feſtus. Nonius: Rica eſt,
,, quod nunc ſudarium dicimus. Eſt & ve-
,, li genus, quo mulieres caput tegunt.
,, Dictum a ritu (vt Varro autor eſt) quod
,, Romano ritu ſacrificia feminę quum fa-
,, ciunt, capita tegunt. Huius diminu-
,, tiuum eſt Ricula, quod pro ſudario po-
,, nitur, apud Feſtum. Ricinus, & Rici-
,, num dicitur a reijciendo, veſtis antiquiſ-
,, ſima, quadrata (vt inquit Varro) cuius
,, mediam partem retrorſum iaciebant:
,, vnde Recinati mimi. Seruius, Ricinus
,, dicitur ab eo quod poſt tergum reijci-
tur. Feſtus, Recinum eſt omne veſtimentum quadratum. Quum igitur in iſta Lucerna quatuor habeantur perſonæ Ricinio contectæ; iam vetuſtiſſima fuit, aut vetuſtiſſimum morem repræſentat, ſeruatum multo ante tempora Ciceronis, ante cuius æuum Lege decem tabularum ad ternarium numerum arctati fuere Ricinij. Sed redeamus ad funeralem colorem purpureum. Artemidorus ait, [m] Coronas factas ex floribus purpureis mortem ſignare: οἱ δὲ ἐκ τῶν πορφυρῶν, καὶ θάνατον σημαίνουσι. Dio Chryſoſtomus [n] loquens de Sardanapalo ſcribit: *Iacebat in lecto deaurato, pedibus in altum ſublatis ſub pallijs purpureis, quemadmodum defletus a mulieribus Adonis*. Herodianus [o] infit etiam, de his, qui præcedunt funus, principibus. βασίλειον φέροντες πορφύραν: *Regiam ferentes purpuram*. Suetonius in funere Cæſaris: [p] *Intraque lectus eburneus, auro & purpura ſtratus*. Statius de Priſcilla [q] compoſita ad tumulum mariti

Ricinium quid.

Lucerna noſtra antiquiſſima, vt demonſtretur.

[m] l. 1. c. 79.

Coronæ quæ mortuales.

[n] orat. 62.

[o] lib. 4.

[p] c. 84.

[q] 5. ſylu. v. 215.

,, Ipſa toris ſecum, Tyrioque vmbrata
recumbit
,, Tegmine, ſed toto ſpectatur in ag-
mine coniux.

& mox: [r] ([r] v. 225.)

,, Hic te Sydonio velatā molliter oſtro
,, Eximius coniux (nec enim fumantia
buſta,
,, Ardoremque rogi potuit perferre)
beato
,, Compoſuit Priſcilla toro -----

Antonius Bruti cadauer veſte purpurea iuſſit obuolui; teſtantur id Plutarchus in Bruto, Valerius [ſ] Maximus, & [t] Appianus. Quin & in Heroicis temporibus id obſeruatū: etenim apud [u] Homerum vrna Hectoris purpureis velaminibus obtegitur:

[ſ] l. 5. c. 1.

[t] l. 4. ciuil.

[u] Iliad. vlt. v. 793. & ſeqq.

,, Oſſa alba collegerunt fratres ſocij-
que
,, Lugentes; teneræ autem diſtillabant
lacrymæ per genas,
,, Et hæc auream in vrnam poſuerunt
ſumentes,
,, Purpureis peplis obtigētes mollibus.

ſua vero lingua:

Πορφυρέοις πέπλοισι καλύψαντες μα-
λακοῖσιν.

Quin & antea [x] Priamum lugentem interemptum Hectora iuſſit Achilles in lecto cubare ſub ſtragula purpurea:

[x] v. 634. & ſeqq.

,, Hunc prior allocutus eſt ſenex Pria-
mus ſpecioſus

Cu-

„ Cubare fac me citiſſime Iouis-alumne, vt iam A
„ Somno dulci oblectemur dormientes.
„ Nondum enim clauſi ſunt oculi ſub palpebris meis,
„ Ex quo tuis ſub manibus meus filius amiſit animam:
„ Sed ſemper ſuſpiro, & dolores infinitos digero,
„ Aulæ in ſeptis prouolutus in fimo.
„ Nunc iam & cibum guſtaui, & ardens vinum B
„ Per guttur demiſi; antea quidem nihil comedi.
„ Dixit: Achilles autem ſocijs & ancillis iuſſit
„ Lectos in cubiculo ponere, & ſtragula pulchra
„ Purpurea inijcere, ſternereque deſuper tapetas.

Πορφύρε᾽ ἐβαλέειν, ςορέσας τ᾽ ἐφύπερθε τάπητας.

Vbi pulchre Priamum ponit ſomno grauari poſt cibum & potum, elatis ad caput non antea vaporibus ſoporiferis; C quum inedia vigilias cieat. Gyraldus item, [y] Platæenſes, ait, quum ſacra faciunt Manibus peremptorum ciuium, Principem ipſum indutum purpura immolare. Lacedæmonijs etiam funebrē hunc extitiſſe colorem, Plutarchus aſſerit, iſta de Lycurgo proferens: [z] *Nihil permiſit cum cadauere humari; verum illud in punicea veſte, ac folijs oleæ componi, eodem ab omnibus modo iuſſit.* Aelianus itidem in [a] Varia hiſtoria ſcribit D de Lacedæmonijs: *Qui vero perfectam & abſolutam virtutem præſtitiſſent, ij etiam iniecta purpura, glorioſe ſepulchris mandabantur.* Quum alij componerentur quidem punicea veſte defuncti, ſed eam ſecum in ſepulchro non ferrent, at ſolum oleæ frondes. Denique vero Damaſus aſſerit relatu Lacerda: Conſtituit Eutychianus, *vt quicumque fidelium Martyrem ſepeliret, ſine Dalmatica, aut Colobio purpurato nullatenus ſepeliret.* E Vnde ſatis ſuperque conſtat, antiquiores tum Ethnicos, tum etiam Chriſtianos, in funeribus vſos colore purpureo, maxime ad honorem defuncti, & ornamentum funeris. Hinc Aſtrampſychus in ſuis Onirocriticis ait, colorem purpureum in ſomnis viſum præſagire malum omnem, ac morbum.

[y] ſynt.17.
[z] in Lyc.
[a] l.6.c.6.

Στολὴν δὲ ἀληργὸν, εἰς μακρὰν νόσον φέρει. hoc eſt:

„ *At veſtem purpuream* (ferre in ſomnis) *in longum morbum conijcit.*

Nedum vero purpureus color, at etiam albus funebris eſt. [b] Homerus cadauer Patrocli ſcribit indutum albo amictu:

[b] Iliad.18.
Color albus etiam funebris.

„ Sic autem dicens amicis iuſſit diuinus Achilles
„ Circum ignem ponere lebetem magnum,
„ Vt quam primum a Patroclo lauarent ſaniem cruentam.
„ Hi autem aquam-habentem-lebetē poſuerunt in igne combuſtiuo.
„ In ipſum autem aquam fuderunt.
„ Sub autem ligna combuſſerunt accipientes.
„ Ventrem quidē lebetis ignis amplectebatur, calefaciebat autē aquā.
„ Sed poſtquam calefacta eſt aqua in ſonanti lebete,
„ Et tunc iam lauarunt, & vnxerunt pingui oleo:
„ Vulnera autem impleuerunt vnguēto nouenni,
„ In lectis autem ponentes ſubtili panno cooperuerunt,
„ Ad pedes a capite, deſuper autem veſte alba.

ſua lingua

Ες πόδας ἐκ κεφάλης: καθύπερθε δὲ, Φαρεῖ λευκῷ.

Herodianus [c] in funere Seueri infert mulieres, ἐσθῆτας λευκὰς ἀμφιεννυμένας: *veſtibus albis indutas:* Adijcit ſignanter σχῆμα παρεχούσας λυπουμένων: *habitum lugentium præferentes.* Plato [d] dat his, qui deflent mortuos λευκὴν στολὴν, *albam veſtem:* agit autem de ſacerdotibus Apollinis & Solis electis e præſtantiori iuuentute ciuitatis, aiens: *Hi ſoli in ciuitate, corona laurea coronentur, hi Solis & Apollinis ſacerdotes ſint. Pontifex etiam ſummus ſingulis annis ex his ille ſit, qui ſuperiori anno ceteris excelluiſſe ſacerdotibus iudicabitur. Horum nominibus quouſque ciuitas habitabitur, tempora diſtinguātur. Defunctis autem funera & ſepulchra excellentius quam ceteris ciuibus fiant: Indumenta qualibet alba ſint: luctus ploratuſque abſit.* Artemidorus ait, [e] ſignificari mortem viro ęgrotanti, ſi ſomniet

[c] lib.4.
[d] 12.de legib.
[e] l.2.c.3.

niet

niet ſe habere albas veſtes: & addit rationem hanc: διὰ τὸ τὰς ἀποθανόντας ἐν λευκοῖς ἐκφέρεσθαι. *Quod mortui in albis veſtibus efferuntur*. Conſimiliter Pauſanias in Meſſenijs & atrum pariter, & candidum colorem eſſe mortualē edocet, inquiens: Non hæc ſolum prodigia, ſed viſum etiā per quietem Ariſtodemum exercuit. Viſus eſt in ſomnis videre, quum eſſet armis iam ſumptis ad pugnam exiturus, victimarum extis in menſa appoſitis, filiam (*iam a ſe ſacrificatam*) in pulla veſte aſſiſtentem, & nudam pectore vulnera oſtentantem: Deinde diſturbatis e menſa extis, detractis armis, ab ea ſe aurea corona & albis veſtimentis donari. Dum anxius eſſet animo Ariſtodemus, quod mortem ſibi haud dubie ſomnium illud portendere interpretaretur (Meſſenij enim optimates coronatos, & candida veſte velatos efferunt) &c. Artemidorus etiam ait, [f] Ariſtides ęgrotans viſus eſt ſibi afferri albas veſtes: neque multo poſt mortuus eſt. Verum & M. Tullius in Vatinium ſcribit: *Illud autem ſcire ex te cupio, quo conſilio, aut qua mente fueris, vt in Epulis Q. Arij familiaris mei cum toga pulla accumberes? quem vnquam videris, quem audieris? quo exemplo? quo more feceris?* & mox: *Quis vnquam in luctu domeſtico, quis in funere familiaris cænauit cum toga pulla?* & infra: *Quæ te tanta tenuit dementia, vt tu, niſi id feciſſes, quod fas non fuit, niſi violaſſes templum Caſtoris, nomen Epuli, oculos ciuium, morem veterum, eius qui te inuitauit autoritatem, parum putares teſtificatum eſſe, ſupplicationes te illas non putare?* Et Suetonius in Nerone: [g] *Funeratus eſt impenſa ducentorum millium, ſtragulis albis auro intertextis*. Plutarchus in Rom. Quæſt. τὸ σῶμα τοῦ τεθνηκότος ἀμφιεννύουσι λευκοῖς: *defuncti corpus albis inuoluunt*. Pauſanias item [h] ait: Femina expreſſa eſt, puerum conſopitum dextera album ſuſtinens; nigrum ſiniſtra, & hunc dormientis effigie, diſtortis vtrimque pedibus: Indicant inſcriptiones; quod facile tamen, vt nihil ſcriptum ſit, conijcere poſſis, eorum puerorum vnum (album ſcilicet) Mortem eſſe; alterum (nigrum nimirum & diſtortis pedibus) ſomnum: Mulierem illam Noctem, vtriuſque nutricem. Denique vel apud Hebræos mortui ſepeliebantur in albis linteis; quin & mortuos aſſeruantes in albis erant veſtibus: ita Dominum, & Angelos in ſepulchro fuiſſe teſtatur Euangeliſta: [i] *Acceperunt autem corpus Ieſu: & ligauerunt illud linteis cum aromatibus, ſicut mos eſt Iudæis ſepelire*. & mox. *Exijt ergo Petrus, & ille alius diſcipulus, & venerunt ad monumentum. Currebant autem duo ſimul, & ille alius diſcipulus præcucurrit citius Petro, & venit primus ad monumentum. Et quum ſe inclinaſſet, vidit poſita linteamina, non tamen introiuit. Venit ergo Simon Petrus ſequens eum, & introiuit in monumentum, & vidit linteamina poſita, & ſudarium, quod fuerat ſuper caput eius, non cum linteaminibus poſitum, ſed ſeparatum inuolutum in vnum locum*. & paulo poſt: *Dum ergo fleret, inclinauit ſe, & proſpexit in monumentum: & vidit duos Angelos in albis ſedentes, vnum ad caput, & vnum ad pedes, vbi poſitum fuerat corpus IESV*. Verum enimvero licet ater color non adhiberetur in epulo mortuali, feralem tamen & eum fuiſſe pariter apud priſcos, oſtendit non ſolum Pauſanias in Meſſenijs, aſſerens filiam Ariſtodemi defunctam in ſomnis adſtitiſſe Patri in pulla veſte, illique mortis prodigia porrexiſſe. Verum etiam Statius [l] in Abaſcantij funere:

Sed quum plaga recens, & adhuc in vulnere primo
Nigra domus queſtu, miſeramque acceſſus ad aurem
Coniugis orbati, tunc flere, & ſcindere veſtes.

Pierius item ait in ſuis Hieroglyphicis: [m] *Et Falacralis Flamen nigro vtebatur pileo: erat enim Plutonis, cui quum immolabant, veſtibus vtebantur nigris; quem colorem aiunt inferijs Dijs dedicatum. Et lugentium veſtis maxime nigra erat; vnde eas Varro Anthracinas vocat, quaſi carbonarias velit dicere; ἄνθρακες enim Græce, Latine Carbones appellantur*. Quæ ſuſcepit ad verbum ex Nonio; namque Nonius [n] Marcellus ex Varrone ſic ait: *Pullus color eſt, quem nunc Spanum, vel natiuum dicimus: Varro de Vita Pop. Rom. Lib.* III. Vt dum ſupra terram eſſent, ricinis lugerent funere ipſo, vt pullis pallis amictæ. *Anthracinus Niger a Græcis ἄνθρακες enim Græce, Carbones Latine appellantur. Et eſt lugentium veſtis. Varro de*

[f] l.24.c.3.
Cœna mortualis in togis albis non atris edebatur.
[g] cap. 50.
[h] lib. 5.
[i] Ioan. 19.
[k] cap. 20.
Niger color funeralis etiā apud antiquos.
[l] lib. 5. Syl.
[m] lib. 40.
[n] c. de genere veſtiment.

de Vit. Pop. Rom. l. III. Propinquæ adoleſcentulæ etiam anthracinis proximo amiculo nigello, capillo demiſſo ſequerentur luctum. Aſtrampſychus item in Onirocritico ſuo ſomniari pariter habere veſtem nigram, & purpuream, malum ducit omen; ait enim:

Στολὴν φορεῖν μέλαιναν, ου καλὴ θέα.
Στολὴ δ' ἀμυργὸν, εἰς μακρὰν νόσον φέρει. hoc eſt:

Veſtem ferre nigram, non pulchrum eſt ſpectaculum.
At veſtem purpuream, in longum morbum conijcit.

Itaque tria colorum genera priſci mortualia ponebant, atque funeribus adhibebant, purpureum, album, & atrum. Cuius rei puto rationem ex ipſa natura funeris expiſcari poſſe; nam tria ſunt eſſentialia funeri, cadauer, anima defuncti, & ſuperſtites amici, ſiue conſanguinei, ſucceſſoriſque: Porro corpori defuncti maxime color purpureus congruere videtur; quia corpus illud primum ex purpureo ſanguine genitum eſt ac efformatum in vtero; deinde per totam vitam enutritum fuit e purpureo ſanguine, in quem abeunt alimenta; demum in fine vitæ cremandum eſt purpurea rogi flamma. Color autem albus tum corpori, tum animæ videtur aptari; corpori quidem, quod moriens palleſcit, & mortuum albicat; vnde nuper apud Pauſaniam vidimus ab antiquis Interitum deſignari per filium album, & ſomnum per nigrum in manibus Noctis degentem. Anima vero a corpore ſeparata candore ſignatur; quod natura ſua purus ſit ſpiritus, claroſque tranſire ac lucidos ad locos Elyſios exiſtimaretur, & optaretur ab antiquis. Niger autem color ſuperſtitum erat maxime, qui dilectis orbati lamentabantur in tenebris mœſtitiæ. Sed & animæ violenta morte peremptæ nigrore notabantur, vt etiam quæ dire cruciabantur in tartaro; quocirca tum Ariſtodemi filia parenti ſuo percuſſori adſtitiſſe dicitur a Pauſania in veſte pulla: tum paſſim Tragici conſueuerunt euocare Manes ex Orco ſub Vmbrarum, & Laruarum nomine, tetroque prorſus aſpecto. Sic ergo non ab re pullatas aſſeruimus eſſe mulieres, quæ ſpectantur opertæ in noſtra Lucerna, non ideo negantes in funeribus antiquis habuiſſe locum & purpureum colorem, & album: Sed atrum induentes vbi luctus fit, non vbi cæna mortualis. Hæc ea ſunt, optime Galuane, quæ mihi nunc ad calamum venerunt pro declarandis hieroglyphicis, tuam iſtam veterem, & pulchram Lucernam ſepulchralem exornantibus. Tu ea boni conſule, ac me amare neceſſes. Dabam Patauij, e meo Scalumnæ Muſæo, Nonis Decembris, M DC XLV.

[Margin: ...ur funeri ...es colores ...oti.]

De Lucerna Mineruæ Galuania, pulcherrimas hiſtorias veteres indicante. *Cap. XIII.*

Viro Sapientiſſimo Fortunio Liceto Ioannes Galuanus.

ANtiquorum funerum hiſtoriam e mea Lucerna tam erudite ac luculenter deduxiſti (Vir Doctiſſime) vt ſecundum æneum opus tuo aureo calamo honeſtare cupiam. Pluribus ab hinc annis Iudæus ex Illiberi Regno (Chranatam Hiſpaniæ hodie vocant) Patauium, valetudinis recuperandæ cauſa petijt. Quumque Aemilij Campilongij virtute voti compos euaſiſſet, egregia munera Aeſculapio ſuo tradidit, præ ceteris autem Lucernam, arte & cura vere maxima confectam, quam ex Africa Illiberim illius maiores contulerant, diuque theſauri loco habuere. Hac Hæredes Campilongij Pinacothecam meam liberaliter auxere: Et quum diuino tuo ingenio augeri magis magiſque cupiam, eandem tibi exhibeo, vt quid de ea cenſeas, mihi aperire, prout obſecro, non graueris. Interimque me totum in tuo cenſu recenſeo. Patauij XIII. Cal. Iulij M DC XLVI.

Cui quidem amico viro, viſa & expenſa Lucerna diligenter, ita reſpondi poſt pluſculos dies, oretenus antea gratijs actis de tranſmiſſo tam eleganti cimelio.

Reſponſio Liceti de figura, & Sphingibus in Lucerna Mineruæ. Cap. XIV. A

Cl. Viro Ioanni Galuano I.C.
Fortunius Licetus B.A.

NOn degenerem a pulchritudine vetuſtæ Lucernæ tuæ mortualis, aliam ad me ſubinde tranſmittis, amiciſſime Galuane, Lucernam ſacram: Appello ſacram, quia reor illam olim dicatam fuiſſe Mineruæ, ac in eiuſdem delubro fulſiſſe, vel Athenis, vel alibi locorum; B vnde Mauritani, qui poſtea rerum potiebantur, inclinãte iam Græcorum potentia, labanteque religione, tranſtulerint in Africam; & ex Africa ſecum inter cimelia pretioſiora detulerint Illiberim. Eam ſane, pulchritudine ſummoque illius artificio mire delectatus, & illectus, diligenter animaduerti, diutiusque conſideraui cunctas & ſingulas in ipſa delineatas imagines; tandemque conſultis antiquitatibus omnibus pro virili, C mihi defluxerunt e calamo (vtinam aureo) quæ ſequuntur de tua nobili Lucerna. In qua (licet omnino non conſtet, eam ipſiſſimam fuiſſe, quam quærimus) pleraque tamen ſunt, quæ tum vetuſtam, tum Mineruæ dicatam, eave dignam, arguant aperte, ſiue Candelabrum, ſiue Lucernam diligentius animaduerterimus. Quoniam in hoc artificis egregio monumento, vt vt omnia ſunt hieroglyphica Palladem oſtendentia, D nihilominus inſignes hiſtoriæ vetuſtæ ſpectantur in area triplici, Candelabri latera terna formante; nec non Lucerna ſub effigie ſiniſtri pedis, de ſceptri querni foramine pendula, mirificæ Mineruam referre proprijs hieroglyphicis mihi videntur. Si quidem in prima tabula ſpectantur ad Altare Mineruæ Virgines vtrinque duæ Træzeniæ; quæ iam iam nupturæ, Zonã E aperto ſinu dedicant [a] Apaturiæ Palladi: cum Satyris, qui primo docuerunt Ethnicos antiquas Idololatriȩ cȩremonias in ſacrificijs. Quarum feminarum altera poſtea iam nupta ſpectatur in area ſecunda a Zelotypo marito ducta coram ſacerdotibus ad [b] aquam execrabilem probationis ebibendam ante puteum iuramenti; nec non & inſons enixa puellum de calumnia triumphare.

Oeconomia vniuerſalis totius Lucernæ inſinuatur.
[a] Pauſan. in Corinth.
Area prima.
Area ſecunda.
[b] Num. 5.

Quum in tertia tabula conſpiciatur eadẽ mulier cum marito, certiore facto de ſua pudicitia, lætum ſacrificium peragere pro gratiarum actione Mineruæ de ſuperatis hiſce calamitatibus. Quin & in ærea Lucerna de querno ſceptro pendula ſymbolũ habemus de ortu cum armatæ Palladis e capite Iouis; tum etiam Erichthonij puelli ſerpentinos pedes obtinentis, e ſemine Vulcani, lana ſuſcepto de femore Palladis, & in terram proiecto; quum cetera faciant ad omnia Tritonidis attributa hieroglyphice demonſtrãda. Quæ ſigillatim e claſſicis autoribus iam aggredior explicare, ſimul & ex ipſa natura rerum apertiſſime comprobare cum accuratione. Primo quidem vetuſtatem ipſius indigitant Icones antiquiorum rituum faberrimæ. Mineruæ dicatam, eaque dea dignam oſtendunt plurima; primoque figura Trigona Candelabri; namque Plutarchus in libro ſuo *de Iſide & Oſiride* inſcripto dicit: *Pythagoræi numeros quoque & figuras Deorum ornauerunt appellationibus; nam Triangulum æqualium omnino laterum appellauerunt Mineruam e vertice natam & Tritogeniam; quia tribus perpendiculis eductis e tribus angulis ſuis diuiditur.* Aſt euidentius Iconologiæ autor ille Ripa notat, A Pauſania deſcriptam in Attica Mineruam ſuper curru formæ Triangularis æquilateris vectam a binis Noctuis; etenim Candelabrum veluti currus eſt ipſi Lucernæ. Sed & in apice cuiusque Trianguli Sphinges inſident imminentve miræ tres, capite barbati Sileni, collo prorſus humano, alis, ventre, caudaque draconis; quæ ſane Mineruam ſignant, in galea Sphingem geſtare ſuetam; Clearchus etenim apud Comitẽ Mythologum, [c] Sphingi caudam draconis extitiſſe dicit, caput humanum, & alas. Pauſanias in Atticis infit, *In eo vero templo, quod Parthenona appellant, ac ea parte, quæ Aquilæ dicuntur, ſigna poſita ſunt ad Mineruæ natales attinentia: In poſtico, Mineruæ & Neptuni de Attica certamen. Deæ ſignum ex ebore & auro factum: in galeæ cono Sphinx eminet.* Apud Gyraldum, agentem de hiſtoria Deorum gentilium, [d] *Scribit Stobæus in ſermone, qui de Legibus & conſuetudinibus inſcribitur, quod in Sai, vrbe*

Area tertia.
Lucerna vt ortum Mineruæ referat.
Antiquitas Lucernæ.
Trigona figura candelabri quid.
Triangulus Minerua dictus cur ſit a Pythagoricis.
Sphinx Mineruæ inſigne.
[c] l. 9 c. 8.
[d] Synt. 11.

Aegy-

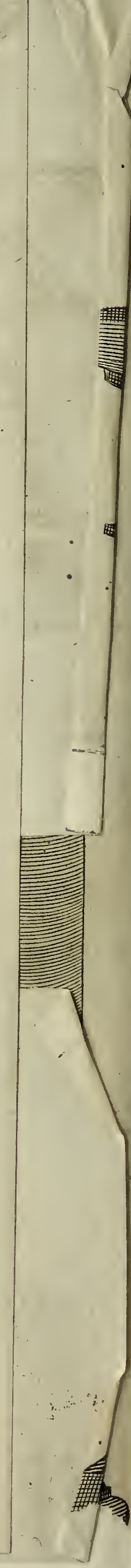
E Museo V. Cl. Ioan Galuani Pat. I.C.

C. Io Georg sculps

Oeconomia vniuerſalis totius Lucernæ inſinuatur.
[a] Pauſan. in Corinth.
Area prima.

Area ſecunda.

[b] Num. 5.

Minerua Ægyptia. *Aegyptia, colebatur Minerua, quæ & Iſis credebatur; ideoque Sphinges pro eius templis apponebantur, quoniam ſacra Deorum myſtica eſſe, & ænigmatica conuenit.* Vt autem tres iſtæ Sphinges, in Lucerna poſitæ, caudis, ventribus, alis draconum, capitibusque Satyrorum conueniunt; differunt ſingulæ tamen vnguibus, atque pectoribus. Et ſane cunctis caput idem Satyri conuenire videtur ex natura rei, quam nobis aperit Plinius, aſſerens: [e] *Condit in theſauros maxillarum cibum Sphingiorum & Satyrorum genus, mox inde ſenſim ad mandendum manibus expromunt: & quod formicis in anno ſolenne eſt, his in dies vel horas.* [e] l.10.c.72. Quod ad Mineruam eo refertur, quod Minerua Dea ſapientiæ colitur; ſapientis autem verba, quæ cibus animorum ſunt, non præcipitanda, ſed mature conſideranda prius quam ore proferantur; nec in annum ſilentio ſunt occultanda, verum oportune poſt breuem meditationem eloquenda. Cibus animi quid. Differunt autem tum pectore, tum pedibus, tum ventre quadantenus, & cauda; pectore quidem, quia Sphingis vnius pectus eſt, itemque collum veluti flocculis villorum ſparſim maculatum; quos flocculos nec in ventre, nec in cauda ſerpentina gerit; quæ læuis eſt, ad inſtar anguium: Alterius autem Lunulis arcuatis veluti depictum: Tertiæ vero quaternis punctis in effigiem fere cubi veluti taſſellatum: quæ duæ Lunulas item, atque punctorum cubos obtinent in caudis etiam & ventre notatos. Sphingium explicatio diligens. Pedibus autem diſcriminantur; quia prima Sphinx pedes quaſi bouillos, aut caprinos habet; altera vero vel anatis, vel anſeris: tertia leoninos. Quæ cuncta ſimiliter Palladem reſpiciunt: etenim ſapientis pectus nec omnino glabrum patere debet, nec omnino contectum pilis abditum eſſe decet; verum aliqua ſui conſilia detecta, & aliqua contecta, pro temporum occaſione ferre conuenit. Sapiens myſtice deſcriptus in Sphingibus. Quin & ſapiens pede bouino præcipitantiam vitandam eſſe monet ante conſultationem de rebus agendis: & pede caprino celeritatem executionis poſt conſilium indicat; vnde rectiſſime Salluſtius in ſua Catilinaria: *Prius quam incipias, conſulito: at vbi conſulueris, mature opus eſt facto:* Quæ circa primam Sphingem dicenda mihi videntur. Circa ſecundam autem, habente Lunulas in pectore, lateribusque, ac anſerinos, anatinosve pedes, obſeruare licet etiam Mineruæ hieroglyphicum; etenim apud Pauſaniam in Bœoticis habemus: Cadmum Delphis in Phocidem venientem, ducem itineris bouem habuiſſe; emptam illam de Pelagontis bubulcis; & in vtroque latere inſignem fuiſſe candida nota in Lunæ ſpeciem iam plenæ. Oportebat autem Cadmum cum ſocijs & exercitu, ex oraculi reſponſo ibi conſiſtere quo loco bos feſſa procubuiſſet. Illum ipſum locum hodie quoque oſtendunt. In eo ſub diuo Ara eſt (Mineruæ) cum ſigno, quod a Cadmo dedicatum perhibent. Nam vt Oraculum Sphinge notatur tota, quod ænigmaticum & obſcurum eſſe conſueuerat; ita Lunæ ſpecies diuiuitatem Mineruæ ſignificat ibi colendam, vbi Lunata bos procubuiſſet. Minerua vt Sphinge notetur. Ne quis autem pro Luna placentam, aut orbiculum quempiam alium in Sphinge ſuſpicaretut haberi, Sphingi ſuæ cornutas Lunulas huius Lucernæ fabricator appinxit optimo conſilio pro Luna plena. Ceterum Plutarchus in opere ſuo *de facie in orbe Lunæ* ſcribens ad verbum: *Niſi mehercle dicere velimus: quo modo Achillem Minerua nutrimentum reſpuentem nectare & ambroſia inſtillatis aluit; ita Lunam quoque, vt quæ Minerua dicitur atque eſt, quotidie ambroſiam exhibendo iſtos homines nutrire.* Hæc inquam habens Plutarchus, aperte monet autorem Lucernæ Lunulis iſtis in Sphinge notatis, indicaſſe Mineruam, Mineruæque Deæ Lucernam accendiſſe, conſecraſſeque. Tertiæ quoque Sphingis imago, quadratum frequens oſtentans cubicæ punctorum figuræ, pedesque leonini, mirifice Mineruam indicare videtur; quæ in priſcis iconibus vt Dea ſapientiæ cubo nititur; quum ſapientia ſit impermutabilis; mireque ſtabilis, Ariſtotele dicente: [f] *Oportet ſcientem ſimpliciter a credulitate impermutabilem eſſe.* Mineruæ cur cubus. [f] 1. poſt. an. t.17. Quin etiam diuinitatis ſuæ Minerua ſymbolum obtinet cubũ, de quo Pierius in Hieroglyphicis ita: [g] *Accedit huc cubus ex trigonalibus figuris, quatuor compactus triangulis, cuius hieroglyphicum eſt ſupremum Numen;* e cuius capite Mineruam prodijſſe conſti-

[g] l.39. Cubus hieroglyphicum diuinitatis.

ſtituunt Antiquiores. Quin & Nomen Dei tetragrammaton eſt, apud omnes fere gentes quaternario literarum numero notatum; quum literæ ſint elementa Grammaticis indiuiſibilia, proportioneque reſpondeant punctis in Geometria; namque literis quatuor appellatur, atque ſcribitur *Deus* a Latinis, *Adad* ab Aſſyrijs, *Orſi* a Magorum diſciplina, *Syre* a Perſis, *Oden* a Gothis, & *Thor*, atque *Eroe*, a Sacerdotibus Macedonum *Bedy*, Gallis *Dieu*, Tuſcis antiquitus *Eſar*, Hiſpanis *Dios*, Italis noſtris *Idio*, Turcis Arabibus ac Saracinis *Allà*, Aegyptijs *Amun*, Græcis Θεὸς, Hebræis *Adon*, ſiue *Adni*, Samaritanis *Iaue*, ſiue *Iaho*, ac omnino Dei nomen Tetragrammaton apud omnes nationes quatuor literarum elementis antiquitus deſignabatur, vt late notauit in ſua Myſtica Numerorum ſignificatione Bongus ex antiquiorum monumentis. Itaque Mineruæ diuinitatem apte ſignant illa quaterna puncta cubũ velut efformantia pectori ſuæ Sphingis infixa: Non aliter Mineruam vt bellorum præſidem innuunt Leonini pedes, vnguibus pugnaces, & prædatores; namque Phurnutus, & ex eo Gyraldus ait, Mineruam dici Leiſten, hoc eſt prædatricem.

De Mineruæ ſacerdotibus impuberibus in Lucerna. Cap. XV.

SVb hiſce Sphingibus inter vnũquoque triumTriangulorũ, quibus Altaria ſacrificiorum effigiata videntur, tres impuberes pueri ſtantes habentur, duo nudi, tertius amictus linteo, quum nudorum vnus anteriora proſpicienda proferat, alter vero terga, corporiſque poſteriora præbeat obtutui; qui quidem tres puelli ad hunc modum conſtituti mirifice nobis Mineruam deſignant: cuius apud Phocenſes ad Eleam vrbem Pauſanias in Phocicis aſſerit fuiſſe Sacerdotes impuberes, his plane verbis: *In extrema vrbe ad dexterã eſt theatrum, & Mineruæ peruetus ex ære ſignum. Deam hanc opem ſibi tuliſſe aiunt contra Taxili copias. Diſtat ab Elatea ſtadia ferme viginti Mineruæ cognomento Cranęæ. Via ipſa*, qua ad templum iter eſt, *paulo accliuior; ſed ita vt qui progrediantur, ne*

A *aſcendere ſe quidem ſentiant. In extrema via vertex conſurgit præruptus magna ſui parte: non tamen late patens, aut valde eminens. In eo vertice templum exædificatum eſt, & porticus, in quibus cellæ per interualla; vbi & alij habitant Deæ miniſtri, & is etiam, qui ſacris præeſt. Eum ex impuberum numero diligunt: prouident vero religione ſumma, vt eo munere ſe abdicet priuſquam pubeſcere incipiat. Annis fere quinque perpetuis ſacerdotium terminatur: quo toto ſane tempore viuit apud* B *Deam: & in ſolijs vero veterum more lauat. Simulacrum fecerunt Polyclis filij, eo ſane habitu vt Dea in pugnam vadere videatur. Clypei eadem eſt forma, qua Clypeus Mineruæ, quæ apud Athenienſes Virgo dicitur.* Enimvero quum eadem Minerua ſit & Virgo Dea pudicitiæ, ſimul & Sapientiæ Numen; quatenus virginitatem colit, eatenus procul ab ſe vult eſſe ſacerdotem adultum, innuens puellis atq; virginibus nullum intercedere debere C prorſus vllo cum homine pubertatem iam agnoſcente cõmercium: quatenus autem eſt ſapientiæ Dea, tres anteſignatos puellos impuberes habet in ſacerdotio, quia cognitio cunctorum eſt, tam præteritorum, quam præſentium, atque futurorum: Procul dubio præteritorum, quoniam iam abierunt, index eſt puer nudus terga vertens; nudus quidem, quia cognita fuerunt & aperta; ſed terga vertens, quia præte- D rierunt. Præſentia vero ſignificat puellus itidem nudus, aſt anteriora obuertens obtutui; nudus, quia præſentia de ſe ſunt vnicuique patentia; ſed anteriora monſtrans, quia conſiſtunt, nec dum præterierunt: At vero futurorum hieroglyphicum eſt ille tertius puellus, qui lineo indutus eſt amictu; quoniam futura nunquam adhuc inſpecta fuerunt, aut aperta; ſed velata tenuibus quibuſdam coniecturis quoquopacto perſpici E poſſunt a viris etiam alta ſapientia præſtantibus. Munus autem horum impuberum ſacerdotum erat, Aram Mineruæ circumdare, ſiue circuire, ac veluti tranſilire; propterea locati videntur in circuitu trium Altarium in iſtius Lucernæ Candelabri trigonis deſignatorum. Profecto ſacerdotum eiuſcemodi circuitionem circa Gentilium Aras in ſacra pagina legimus Tranſilitio-

Impuberes Mineruæ Sacerdotes.

Puelli tres in Lucerna vt diuinam indicet ſapientiam.

Impuberes cur circa Lucerna.

ſtituur

Dei t

fere g

mero

menta

portio

Geom

pellat

Adad

plina,

Thor,

cedon

tiquitu

ſtris *Ia*

Allà,

Hebra

Iaue,

Tetra

tiones

tiquitu

in ſua

tione

menti

apte ſi

velut

infixa

rum p

vngui

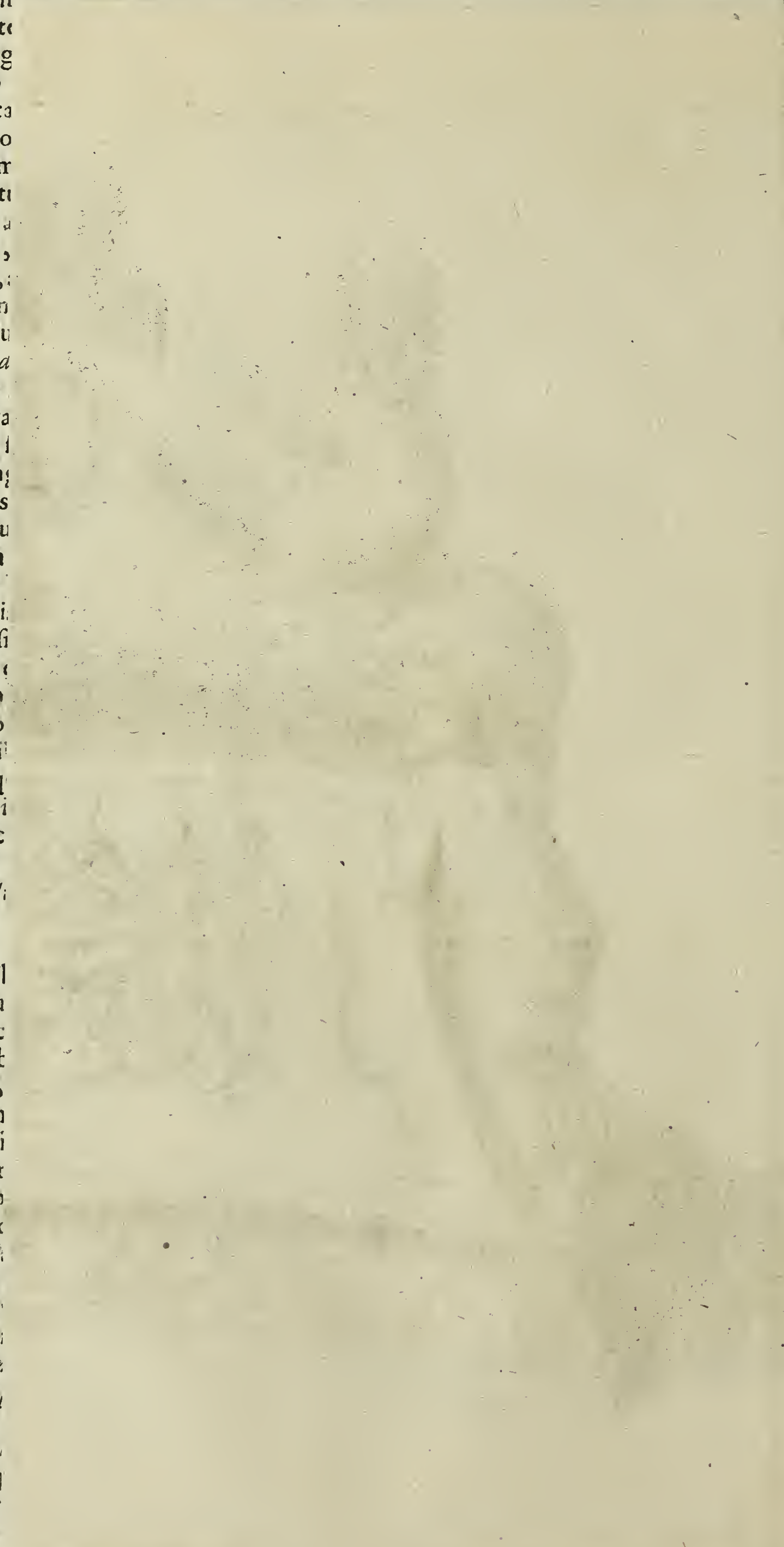
namq

ait, Mi

datric

De Mi

SVI
qu
ria ſac
inpub
nudi,
dorun
profei
poſter
tres p
mirific
cuius
Pauſa
cerdo
In ext
& Mi
hanc o
copias
ginti
ipſa, q
cliuior

tionem Altaris appellari, factam a Sa- A cerdotibus Idoli Baal, cum quibus ad agnitionem veri Numinis ita paciſcitur Elias: [h] *Dixit ergo Elias prophetis Baal: eligite vobis bouem vnum: & facite primi, quia vos plures eſtis, & inuocate nomina Deorum veſtrorum, ignemque non ſupponatis: Qui quum tuliſſent bouem, quem dederat eis, fecerunt, & inuocabant nomen Baal, de mane vſque ad meridiem, dicentes: Baal exaudi nos. Et non erat vox, nec qui reſponderet. Tranſiliebantque altare, quod fecerant.* Vbi Lyranus: *Tranſiliebant Altare ſecundum morem Idololatriæ.* Quem quidem morem, poſtea mihi viſus, ita luculentius aperuit Abulenſis aſſerens allatis verbis: Tranſiliebantque altare, quod fecerant: *Id eſt* [3. Reg. 18.]

» *ſaltabant ſacerdotes ſuper altare, & circui-*
» *bant illud perambulantes in gyro; quia iſta*
» *erat cærimonia in ſacrificijs quorundam idolorum.*

Recte vero ſic impuberes pueri collocantur infra Sphinges illas, vt ſub prima, cubis punctorum diſtincta, C ſtet ille puellus, qui nudus anteriora ſignat res præſentes; quia tetractis illa punctorum Pythagoricis indicat Mineruam, prout eſt Dea ſapientiæ, prodiens e capite Iouis, adeoque Diuina ſapientia, cui cuncta ſunt aperta, & præſentia ſimul in momento æternitatis: nihil omnino vel præteritum, vel futurum: At ſub Sphinge ſecunda villoſa, quæ Mineruam indicat ceu maſculum, puer erigitur velatus amictu futura re- D ferens; quia maſculus hirſutior eſt quam femina, & prudentior proſpicit futura: Sub tertia Sphinge lunata, quæ Mineruam indicat vt feminam, Lunares labores habentem in corpore, puer ineſt nudus poſteriora monſtrans, & innuens hieroglyphice præterita geſta; quod feminæ valde memores acceptarum ſint iuiuriarum; quemadmodum apte vel in Dea Iunone [i] Virgilius ipſe notauit elegantiſſime, [Aen. 11.]

E

» Id metuens, veteriſque memor Saturnia belli,
» Prima, quod ad Troiam pro caris geſſerat Argis:
» Nec dũ etiã cauſę irarũ, ſęuiq; dolores
» Exciderant animo: manet alta mente repoſtum
» Iudicium Paridis, ſpretæque iniuria formæ,
» Et genus inuiſum, & rapti Ganymedis honores.

Mineruam autem eſſe Deam maſculofeminam ponebant olim antiquiores; non ſolum etenim Phurnutus inquit, *Mineruam vocari Athrenam, quod femina licet ſiet, minime tamen muliebribus delicijs eneruari:* ſed apertius ille Valerianus in Hieroglyphicis aſſerit, *Mundum vniuerſum Aegyptij ex mare atque femina conſtare profitebantur: ſolos vero Deorum* B *Vulcanum, & Pallada maſculo-feminas aſſerebant.* Quum tamen Græci pariter atque Romani maſculo-feminas etiam poſuerint Venerem, atque Lunam: De Venere namque [k] Pierius ex Suida non citato: *Veneri quidem præcipue ſacer eſt pecten; eiusque Deæ ſtatua cum pectine aliquando Romæ dicata eſt; ſoluto quippe voto, quod mulieres Romanæ vouerunt, comis propter inſuperabilem pruriginis ardorem abraſis: quo quidem incommodo atque cruciatu liberatæ, ſtatuam huiuſmodi Veneri erexere, quæ comas reſtitueret. Eandem etiam barbatam ſtatuerunt, quod vtroque ſexu prædita ſit Venus, quaſi a lumbis ad ſuperiora marem, ad inferiora feminam eſſe dictitabant: atque huc ſpectat Maronianum illud*, Deſcendo: ac ducente Deo. Athenæus de Venere loquens infit: [l] *In quo templo erat marmoreum ſimulacrum ipſius Dei.* Caluus poeta: *Pollentemque Deum Venerem.* Leuinus: [m] *Venerem igitur almum adorans.* Firmicus item *Venerem biformem* dixit. In Cedreno carmen eſt, vt obſeruat etiam Eruditiſſimus La-cerda, cani ſolitum a Mahometanis: *Deus Deus maior & magna, nimirum Venus Deus.* De Luna poſterius itidem [n] Valerianus: *Quod vero ad huiuſmodi fecunditatem facit, plerique cælum omnium terra naſcentium patrem arbitrati ſunt, terram vero matrem* (quod & Ariſtoteles poſuit alicubi) *Ipſum autem æthera propterea patrem, quod aquarum lapſus inde cadentium ſeminis vicem præbeant: terramque matrem, quod matris vice hos excipiat, & inde pariat. Eadem de cauſa Lunam, quippe quæ totius humoris domina perhibeatur, quaſi virilem operam in eo ſubminiſtrando præſtet, a multis Lunum virili genere vocitatum reperias, quod profeſſus eſt antea Tertullianus. Et Cornelius Seuerus, quem Chariſius citat, Phæben, epitheto generis*

[Minerua cur maſculo-femina.]
[k] Hier. 42.
[l] l. 13
[m] l. 3.
[n] l. 44.
[Luna maſculo femina.]
[1. de gen. an. c. 2.]

ris maſculini adiecto dixit ;

,, Ignea iam Cælo lucebant ſidera , Phæbe
,, Fraternis ſucceſſor æquis ------

Quamuis non deſint, qui eruditionis forte iſtius ignari, putant, Succeſſor, *feminco etiam ſexu dictum ab antiquis, vt,*

,, Auctor ego audendi, *de Iunone. Verum illud probabilius eſt, quod aliquam ſapit eruditionem. Sane inueteratum eſſe conſtat apud Carrenos Meſopotamiæ populos, eum qui Lunam muliebri nomine ac ſexu nuncupandam putaſſe, eo ſupplicij genere damnatum iri a Natura rerum omnium arbitro, vt is mulieribus addictus, eis ſemper ſeruire cogeretur: Qui vero marem eam eſſe credidiſſent, futurum vt vxori ſemper ſuæ dominaretur, neque vllas vnquam muliebres inſidias pateretur. In Hebræorum arcanis, quæ Cabaliſtica vocant, omnes ſiderum, idearumque cæleſtium virtutes, Lunari corpore ſuſcipiuntur; a quo poſtea, vt diximus, in inferiorem materiam, vt genitale ſemen, immittuntur, rerum ſpecies, fructus, animantia, nouatusque omnes per elementa ſingula progeneraturæ.* Qua de re ſic infit Ariſtoteles etiam [*o*] alicubi , ,, Quamobrem in Vniuerſo quoque naturam terræ, quaſi feminam, matremque ſtatuunt: Cælum autem, & Solem, & reliqua generis eiuſdem, nomine genitoris, patriſque appellant.

[*o*] 1. de gen. an. c. 2.

Explicatio primæ areæ Candelabri in qua Ara cum igne ſine victima. Cap. XVI.

SEd ad Mineruæ noſtræ Lucernam redeamus. Occurrunt nunc explicanda hieroglyphica Triangulorum. In primo ſane ſpectatur Altare veteris inſtituti, ſuper quo flagrat ignis abſque Victima: Aſtant a ſiniſtris, & a dextris Virgines duæ, ſoluta Zona ſeminudæ; quarum læua focum Aræ veluti ſanctificat, aut exorcizat: dextera vero Virgo virgam dextera ſua continens, ea vas aut indicat, aut attingit, quod a Satyro ſtante geſtatur. Ad pedes Aræ procumbunt Satyri duo, femina Satyra genuflexa decenter, pronaque rogans, plorans & adorans. A dextris autem maſculus Satyrus ſenior, veluti ſedens humi, rudior genuflexioni decenti, ſed inclinato demiſſoque capite inter elatas vtcumque manus, plorans itidem implorans, & adorans. A tergo Virginis, ignem ſiue ſacrantis, ſiue potius execrantis, arbos extat abſque frondibus, velut arefacta, vel hiemis frigore deflorata, & a natiua ſua rectitudine deuians. Porro mulieres illæ duæ, Virgines mihi cenſentur, eo quia ſacerdotes Mineruæ; cui ſolum apud Eleates ſacerdotis officio fungebantur impuberes infantes, apud alios autem non niſi Virgines: vt Virginem deam decet, nunquam non auerſantem connubia, Venerique ſemper inimicam. Quin arbitrandum eſt eas eſſe Virgines Trœzeniorum, vti facile colligitur ex Pauſania, ſic in Corinthiacis aſſeuerante, ,, Ad Pſyphæum mare progreſſis offert ſe Oleaſter, quem Rhachum intortum vocat. Rhachum certe, quamuis oleæ plantam fructus expertem. Cotinon etiam, Philiniam, & Elœum Trœzeni appellant: At intortum idcirco nominant, quod ad eius arboris truncum implicatis habenis, ſubuerſi fuerit Hippolyti currus. (Hanc arborem mali dirique prorſus ominis atque funeſtam ſine frondibus ac fructibus, & intortam habemus in hoc noſtri Candelabri Triangulo primo graphice delineatã. Subdit inde Pauſanias mox.) ,, Iam vero de ijs Inſulis, quæ ad Trœzeniorum ditionem pertinent, vna eſt continenti terræ adeo proxima, vt pedibus (fere) in eam tranſiri poſſit; quæ quum ante diceretur Sphæria; ea, quam ſubijciam, de cauſa Sacra nominata eſt. Sphærus in ea (quem Pelopis fuiſſe aurigam dicunt) ſepulchrum ſuum habet. Huic Aethra per ſomnium Mineruæ monitu inferias miſſura, quum in eam inſulam tranſiſſet, cum ea Neptunum congreſſum dicunt. Eamob rem Aethram Mineruæ Apaturiæ delubrum (quaſi Fallacis dixeris) dedicaſſe; inſulamque, Sphæria quæ ante dicebatur, Sacram nominaſſe. Inſtituiſſe eandem, vt Trœzeneorum Virgines ante nuptias Zonam Apaturiæ Mineruæ dicarent. Hæc ille. Quare duæ Virgines habentur, ſoluta Zona ſeminudæ, ſacerdotes ad Aram Apaturiæ Mineruæ. Virgines eas eſſe, coma ſoluta demonſtrat; nam olim vinctam non niſi nuptæ geſtabant; quod virgines eſſet vinculo ma-

Arbor mali ominis in Lucerna.

Apaturia Minerua vnde dicta.

Virgines cur olim coma ſoluta.

matrimonij liberæ; quo nuptæ ligabantur ſub imperio dominioque mariti. Difficilior eſt explicatio Satyrorum; quia quum inter Numina Satyri colerentur; veriſimile non eſt, Ethnicos inducere ſua Numina Numinibus alijs etſi præſtantioribus, ſacrificare.

Satyri quid in Candelabro & de illorum multiplici natura. Cap. XVII.

CEterum in primis exiſtimo Satyrorum figura vulgares homines myſtice ſignificari; ſiquidem adſtipulante Platone in Cratylo, Satyrus denotat hominem vulgarem, infra ſacerdotes degentem, cuius portio ſuperior eſt Intellectus, hominem referens rationalis naturæ; ſed inferior eſt appetitus & concupiſcētia brutalem maxime naturam, & hircinam petulantiam oſtentans: Quum ſacerdotes puri ſint homines, nihil omnino brutalis conditionis obtinentes. Ac vere Satyri fuerunt homines; nam & loquebantur humano ſermone, ridebant, recta incedebant; quæ ſolius hominis attributa ſunt, vel [p] Ariſtotele doctore. Sed habitu, veſtituque ſemicapri videbantur; quum forent plurimum agreſtes, & ſilueſtres homines, aliorum ciuilium conſortia fugientes. Veſtitus autem, & habitus illorum erat, vt tum ex capillis proprijs in capite ſibi cornua fingerent: tum etiam femoralia villoſa portarent, e quibus retro cauda penderet ad ornatum in ea gente: Cruribus apparebant gracilioribus (ob femoralium amplitudinem) & pedibus breuioribus, vt caprinos æmularentur, item ob magnā agilitatem in curſu, ſaltationibusque. Qua de re teſtimonium habemus Aeliani [q] pulcherrimum, agentis in ſua varia hiſtoria, De Satyris, Tityris, & Silenis: Comites, ait, Bacchi fuerunt Satyri, quos nonnulli Tityros appellant; hoc nomen habuerunt a teretiſmatis, ideſt laſciuis & procacibus ſaltationibus, cantibusque, quibus gaudent Satyri, Satyri vero dicti ſunt ab oris rictu, Sileni vero ἀπὸ τοῦ σιλλαίνειν, quod eſt conuiciatoria ſcommata iacere, cum moleſto quodam luſu. Veſtitus autem erat Silenorum, tunicæ vtrimque villoſæ. Refert is veſtitus vitium a Baccho plantatarum, & vinearum palmitumque hirſutam denſitatem. Cornua vero conficta proprijs e capillis ferre conſueuiſſe populus Arabiæ Felicis, aſſerit oculatus teſtis apud [r] Ramuſij Nauigationes & itinera [ſ] Ludouicus Barthema ſcribens: *Vniuerſim a quadrageſimo, aut quinquageſimo anno ætatis, ferunt bina cornua, confecta ex proprijs capillis, vt appareant hædi.* ſua vero lingua: *Et generalmente, da quaranta, o cinquanta anni in giù, portano due corna, fatte de i loro proprij capelli, che paiono capretti.* Verum & olim Matronæ Venetæ ſingulæ cornua portabant ex proprijs crinibus in capite protuberantia: Quem morem etiam num ſeruant ipſæ Venetorum Sponſæ pluſculis diebus Sponſalium. De Cauda ſimiliter Indorum Occidentalium in Hiſpania Noua nuncupata teſtem oculatum habemus Fernandum Alarchonem, iſta referentem: [t] *Portano tutti, piccoli e grandi, vn cordone all'Ombilico, fatto di varij colori; & in mezo vi è legato vn mazzo di penne ritondo, il quale gli cade di dietro, come coda.* hoc eſt: *Ferunt omnes, pueri pariter & adulti, cinctum funiculum ad vmbilicum varij coloris; in cuius medio faſciculus plumarum rotundus eſt alligatus; qui pendet illis retro, ad inſtar caudæ.* Quo quidem habitu veſtiti priſcorum Satyri, dicebantur a Poetis vulgo Semicapri; ſub quorum effigie Dæmones illudebant etiam Ethnicos, ſe ſe pro Dijs agreſtibus venditantes. Quocirca Faunus, Italiæ Rex, & priſca illius progenies eo veſtitu potuerunt vti iamdudū, & ritus ſacrificiorum Gentilium agere, docereque populos Ethnicorum ſacrorum cærimonias. Pierius autem in ſuis [u] Hieroglyphicis Cynocephalos appellat (neſcio qua ratione) Satyrorum nomine; ſcribit enim, agens *Vnde brutorum cultus apud Aegyptios: Ali vero, colique animalia, quæ rationis expertia dictamus, ſunt qui ab Iſide tradant inſtitutum, quæ honorem hunc coniugi, eidemque fratri Oſiridi præſtandum induxerit, magna agrorum parte ſacrificulis adiudicata, moremque fuiſſe initio, vt quæ quiſque vellet animalia in hunc vſum aleret, quibus vita functis, tanquam Oſiris occubuiſſet, luctum inſtaurabant. Ceterum poſtea delectum habitum. & Cynocephalo in* pri-

Satyrus vt homo ſit vnuſquiſque infra ſacerdotes.

[p] 4. de part. c. 10.

Satyrorum habitus.

[q] 3. c. 40.

Cornua qui ſibi fingerent e proprijs capillis.

[r] tom. 1. c. 4.

[ſ] l. 3. p. 153. d.

Caudam qui geſtare ſoleant homines.

[t] Ramuſ. nau. t. 3. p. 304. d.

[u] l. 6.

Aegyptij vt bruta coluerint.

primis honorem attributum, propter excellentem quandam, vt rerum periti aſſerunt, animalis iſtius naturam, humano propemodum generi proximam. Vt vero prophani putant, quippe qui rerum hiſtorias ex vulgo mutuantur, factum aiunt, propterea quod Oſiris huiuſmodi Satyrorum genere ſit plurimum delectatus; vti noſtro etiam tempore vaniſſimi plerique faciunt: Quare nebulonem Vedium luxuriæ carpit Cicero, quod ſibi obuiam factus cum duabus eſſedis, & rheda equis iuncta, & lectica, quod in eſſeda haberet Cynocephalum: neque deeſſent etiam Onagri: Quare nunquam hominem nequiorem autumat ſe vidiſſe. Quin vero & Satyros eos appellatos conſtat. Magna horum vis in ſubſolanis Indorum montibus, quæ Cartadulorum dicitur regio, humana propemodum effigie; tamque quadrupedes, quam recte currentes: tantæ pernicitatis in curſu, vt propter velocitatem non niſi ſenes, aut ægri, dormientesve, vel ebrij, *capiantur. Atque hinc ridiculum illud Alexandri Magni militibus obuenit, qui loco quodam per Indiam facientes iter, Cercopithecos adeo multos inſigni magnitudine conſpicati, qui ad exercitus ſimilitudinem, quem inferne ſub ſignis progredi obſeruabant, ordines & ipſi ſeruare videbantur, in eos velut in hoſtes, montium iuga inſidentes, impetum fecerunt; ſuique erroris admoniti a locorum peritis, non ſine rubore arma inhibuerunt.*

Prophani qui.

Cynocephali dicti Satyri.

Alex. M. exercitus a Simijs deluſus.

At vero, vt meam ſententiam proferam de re controuerſa, propemodum in antiquitatis tenebris deliteſcente, duo genera Satyrorum apud antiquos extiterunt: alij quidem ſolo veſtitu, apud Romanos, & in Europa viſi, diuque commorati; & alij vero reipſa Satyri cornuti, caprinis pedibus, cetera homines, in Aſiæ, Africæque deſertis habitantes; extra quas regiones viuere nequeunt in aere inſueto; ſicut adnotat Solinus inquiens in ſuo Polyhiſtorico: [y] *Sunt & quas vocant Satyros, facie admodum grata, geſticulatis motibus inquietæ. Callitriches toto pene aſpectu a ceteris differunt: in facie barba eſt, lata cauda. Has capere non eſt arduum, ſed proferre rarum; neque enim viuunt in altero, quam in Aethiopico; hoc eſt, ſuo ſolo:* De quibus quidem Satyris, vt etiam de Hippocentauris, nobilem affert hiſtoriam D. Hieronymus in vita S. Pauli

[y] c. 40.

Satyri veri, qui, & vbi.

A Eremitæ, quem in Alexandriæ deſerto quærebat S. Antonius Abbas; inquit enim allatis verbis ipſiſſimis D. Hieronymus: Nec plura his, Antonius conſpicit hominem equo mixtum, cui opinio Poetarum Hippocentauro vocabulum indidit: Quo viſo, ſalutaris impreſſione ſigni armat frontem: &, heus tu, inquit, quanam in parte hic ſeruus Dei habitat? At ille barbarum neſcio quid infrendens, & frangens potius verba, B quam proloquens, inter horrentia oris, ſenis blandum quæſiuit alloquium: & dextræ protenſione manus cupitum indicat iter: & ſic patentes campos volucri tranſmittens fuga, ex oculis mirantis euanuit. Verum hæc vtrum diabolus ad terrendum eum ſimulauerit; an, vt ſolet, Eremus, monſtruoſorum animalium ferax, illam quoque gignat beſtiam, incertum habemus. Stupens itaque Antonius, & de eo, quod viderat, ſecum voluens, vlterius progreditur. C Nec mora, inter ſaxoſam conuallem haud grandem homunculũ videt, aduncis naribus, fronte cornibus aſperata, cuius extrema pars corporis in caprarum pedes deſinebat. Infractusque & hoc Antonius ſpectaculo ſcutum [z] Fidei, & loricam ſpei, vt bonus præliator, arripuit. Nihilominus memoratum animal, palmarum fructus eidem ad viaticum, quaſi pacis obſides, afferebat. Quo cognito, gradum preſſit Antonius; D &, quiſnam eſſet, interrogans, hoc ab eo reſponſum accepit: *Mortalis ego ſum, & vnus ex accolis Eremi, quos vario deluſa errore* Gentilitas, *Faunos, Satyroſque, & incubos vocans, colit. Legatione fungor gregis mei: precamur, vt pro nobis communem Deum depreceris; quem pro ſalute mundi veniſſe cognouimus, & in vniuerſam terram exijt ſonus eius.* Talia eo loquente, longæuus viator vbertim faciem lacrymis rigabat, quaſi magnitudo lætitiæ indices cordis effuderat. E Gaudebat quippe de Chriſti gloria, & de interitu Satanæ. Simulque admirans quod eius poſſet intelligere ſermonem, & baculo humum percutiens aiebat: *Væ tibi, Alexandria, quæ pro Deo portenta veneraris: Væ tibi, Ciuitas meretrix, in quam totius Orbis Dæmonia confluxere: Quid nunc dictura es? beſtiæ Chriſtum loquuntur; & tu pro Deo portenta veneraris.*

Hippocentauri.

[z] Eph.

Nec

Nec dum verba compleuerat, & quaſi pennigero volatu petulcum animal aufugit. Hoc ne cuiquam, ob incredulitatem, ſcrupulum, moueat: Sub rege Conſtantino, vniuerſo mundo teſte, defenditur; nam Alexandriam iſtiuſmodi homo viuus perductus, magnum populo ſpectaculum præbuit: & poſtea cadauer exanime, ne calore æſtatis diſſiparetur, ſale infuſo, Antiochiam, vt ab Imperatore videretur, allatum eſt. Quam hiſtoriam abbreuiat [a] Iſidorus, in Originibus. Sed & Maffeius politiſſimus in Indicis epiſtolis legit, apud Iaponios gentem inueniri; quibus e capite quaſi corniculum quodam extuberat. Hinc apparet, non eſſe verum abſolute de Satyris omnibus Pomponij Melæ dictum: [b] *Satyris, præter effigiem, nihil humani*. Quum ſermonem habeant, & vſum rationis: Quem errorem vna cum Solino, ſumpſit & Plinius, ſcribens, *Satyris, præter figuram, nihil moris humani*. Quos arguit Ariſtoteles, humanam Satyros aiens habere locutionem, & mentem; refert enim Plutarchus in ſua *Conſolatione ad Apollonium* Ariſtotelica verba ex libro Philoſophi De Anima ad Eudemum inſcripto; dicta Plutarchi ſunt: Atque huc pertinet, quod narrator Silenum, a Mida iſto captum, & a venatione ei ſciſcitanti, quidnam optimum homini, maximeque expetendum eſſet, principio reſpondere noluiſſe, vocemque compreſſiſſe: tandem quum vrgendi vt aliquid diceret, finem nullum Mida faceret, in hæc inuitum erupiſſe verba: *Aerumnoſi genij, & difficilis fortunæ ſemen in diem durans, quorſum me cogitis, ea vobis dicere, quæ vobis neſcire erat melius? maxime enim vacantes dolore viuunt, qui ſua ignorant mala: Hominibus autem omnino optimum eſt, Non naſci, neque participem fieri præſtantioris naturæ: Optimum enim omnibus vtriuſque ſexus hominibus hoc eſt: Proximum huic, & inter ea, quæ conſequi homo poſſit, primum eſt, quam celerrime mori*. Manifeſtum vero eſt, ſic eum pronunciaſſe, *quod melior ſit mortuorum, quam viuorum conditio*. Quam ſententiam coluit etiam [c] Ariſtoteles non ſemel, vt in libris noſtris De Immortalitate animorum [d] latius explicauimus. Iſtam Satyrorum gentem innuere videtur M. Polus inquiens, vbi agit de regno Lambri nuncupato: *Sono in queſto regno huomini, che hanno le code più lunghe d'vn palmo a modo di cane, ma non ſono peloſe; & per la maggior parte ſono fatti a quel modo. Queſti tali huomini habitano fuori delle Città ne i monti*. hoc eſt: *Sunt in iſto regno homines habentes caudas longiores palmo, ad inſtar canis; at non ſunt piloſæ; & pro maiori parte naſcuntur eo modo. Huiuſmodi homines habitant extra ciuitates in montibus*. Pauſanias etiam in Atticis de iſto genere Satyrorum natura monſtroſo ſic infit: De Satyris autem quinam ſint, vt aliquid certius quam ab alijs traditum ſit, cognoſcerem, ſingula ex multis ſum percunctatus: Narrauit autem mihi Euphemus Car, ſe quum in Italiam nauigaret, ventorum impetu in Oceani extremas oras delatum. Ibi deſertas eſſe inſulas multas, quas agreſtes homines incolant: & ad alias quidem noluiſſe nautas appellere, quum & ante appuliſſent; & a quibus incolis tenerentur, non ignorarent: tunc vero tempeſtate appulſos. Inſulas a nautis appellari Satyridas: incolas ruffos eſſe, & caudas haud multo equinis minores infra clunes habere. Eos, vbi primum hoſpites ſenſerunt, prope adeſſe, ad nauim concurſu facto, nulla emiſſa voce, in mulieres, quæ in naui erant, manus iniecisſe. Nautas vero ad extremum pauefactos, barbaram feminam expoſuiſſe. In eam Satyros irruentes, non eam tantum quæ a natura viris expoſita eſt, partem, ſed aliam quamlibet petulantiſſime appetiuiſſe. Quamobrem Satyrorum alij natura reipſaque biformes ſunt; qui procul a noſtro cælo degunt, in Aethiopiæ deſertis, in Oceani maris aliquibus inſulis, in Africæ ac Aegypti ſolitudinibus, & in Indiæ quibuſdam locis infrequentibus, procul a communi ciuilium hominum conſuetudine, noſtrum aerem non tolerantes: Quos ait [e] Plinius, propter velocitatem, niſi ſenes, aut ægri, minime capi poſſe. Referri debet ad hoc genus ille Satyrus, de quo Plutarchus in Sylla ſic infit: *Prope Dyrrachium eſt Apollonia, & in vicino Nympharum ſacer locus, qui ex virenti valle & pratis ignis venas diſperſas perpetuo manantis eructat. Ibi ſtratum ſomno Satyrum, qualem plaſtæ*

Marginalia: …tyrus ve…s quan-…, & vbi …ſus. — [a] l.11. — [b] l.1.c.4. — …ſtotelis opi… de Satyris. — …rtuorū …ditio …ior quā …orum. — [c] …1.de an. …neta.t.51. …1.c.5. — [d] …2 4.25. …c.15. — Satyrorum diligens inquiſitio Pauſaniæ. — Satyrorum petulantia magna. — [e] l.7.c.2. — Ignis ex valle manans aſſidue.

& pictores adumbrant, ferunt captum. Adductum ad Syllam percunctatos multos Interpretes, quisnam eſſet? quum vocem tandem edidiſſet, non quidem humanam, vel claram, ſed aſperam, & omnino ex hinnitu equi, & hirci balatu confuſam, obſtupuiſſe Syllam, & monſtrum auerſatum. Quos quidem natura Satyros certum eſt, neque Bacchi comites fuiſſe, militiam cum illo facientes, neque poſitos ab antiquis vlli Numinum ſacrificia facere, ſed ipſos viciſſim a gentilibus honore ſacrificij cultos, vt ille Satyrus D. Antonio dixit. Alij vero veſtitu Faunos referebant, obſeruatu [f] Aeliani pariter Rhodigini, ſcribentis: *Silenis indumenta fuere ἀμφίμαλλοι χιτῶνες, ideſt, vtrimque villoſæ tunicæ: quod tacitis velut ambagibus plantandi ex Dionyſio artem innuit, ac item palmitum conſtipationem.* Hos habuit in Europa & in Italia priſca gens, Ethnicorum rituum Magiſtros, & inſtitutores; cuiuſmodi ſunt in Lucerna noſtra delineati, genus ducentes ab antiquiſſimo Italiæ rege Fauno, primo ſacrificiorum apud Italos inuectore. Deſierunt hi, quia ceſſauit vſus eius veſtimenti, & ſacrificiorum, potiſſimum Bacchi, quæ ſub eo veſtitu myſtico cum alijs Bacchantibus celebrabant. Tertium genus Satyrorum his adiungere poſſumus, in ſpectrorum claſſe Dæmones ſub ea Faunorum, Incuborumque ſpecie mortalibus apparentes, hominibus illudentes, & ſacra nefaria Idololatriæ peragentes, & humanum genus agere perſuadentes: de quibus agens fortaſſe Plinius, & ex eo Solinus, vere dicere potuit, eos nihil humani, præter figuram habere. Non inficiabor in iſta claſſe numerari, quem olim a Mida captum refert ex Ariſtotelis Eudemo [g] Plutarchus: quod Dæmonis apertum dogma ſit, Hominibus optimum eſſe non naſci, vel ſubito natum interire; ſic enim ſuadebat infantium expoſitionem, & ſacrificia, mortemque vltroneam hominibus. De quo Dæmone ſub Satyri forma Maximus [h] Tyrius ita: Phryx quidam, deſidis vitæ homo, pecuniæque appetens, Satyrum capit ebrioſum (vt ait fabula) Dæmonem: infuſoque in fontem mero, iam ante frequentatum a Satyro, Satyrus potat. Precatur fatuus Phryx Dæmonem captiuum, precationem nimirum qualem aut hunc petere par erat, aut illum perficere: terram ſcilicet auream fieri, aureas arbores, ſegetes, prata, pratorumque flores. Annuit Satyrus. At vbi inaurata eſt terra, fames Phryges habebat. Midaque pro acceptis diuitijs anxius, palinodiæ in morem, preces aduerſus priores, non amplius Satyrum, ſed Deos ipſos precatur, in veterem illam fertilem, omniferam, ac fructuoſam paupertatem reſtitui, aurumque ad hoſtium ceruices. Quumque hoc flens Deos rogaſſet non idem conſecutus eſt magis. Hæc ille. Qui de more Fabulas appellat Deorũ gentilium ſacras narrationes, vt & ad Demonicum Iſocrates. Potuit autem ille Dæmon Satyrus per præſtigia terram prata, & omnia aurea Midæ facere, ſicut in Aegypto Dæmon Virgas Magorum Pharaonis [i] mutauit in colubros. Quamcumque vero Satyrorum ſpeciem in Lucerna ſumas, habent omnes hi ſuum cum Minerua ſymbolum; namque veſtitu Satyri genus habentes a priſco Fauno Rege Italiæ, Pici filio, quo tempore regnabat Athenis Pandion; quo doctus intuliſſe [k] dicitur ſacrificia in Italiam. Dęmon Satyrus, quidni cum Dæmone Mineruæ congruat ad ethnicorum ſacrificia peragenda? ſed & omnino Satyrorum quæcumque ſpecies obtinet propriam cum Pallade congruentiam, & ius in priſcæ religionis ritibus; etenim Clemens Alexandrinus in *Admonitione ad Græcos* aſſerit, Pana fuiſſe primum inſtitutorem Idololatriæ, dicens: *Athenienſes autem, ne quis eſſet quidem Pan, nouerant, prius quam eis diceret Philippides. Merito ergo Dæmonum cultus quem alicunde cæpiſſet, fons fuit ſtolidi vitij.* Sed euidentius id conſtat ex Liuio, Probo, Pomponio Læto, Lactantio, Natali Mythologo, Gyraldo, ceteriſque Claſſicis; etenim apud Gyraldum in hiſtoria Deorum Gentilium legimus: De Fauno vero Lactantius ita ſcribit in primo: [l] *Sic, inquit, ante Pompilium Faunus in Latio, qui & Saturno auo nefaria ſacra conſtituit, & Picum patrem inter Deos honorauit, & ſororem ſuam Faunam, eandemque coniugem ſacrauit. Eandem Varro putauit Bonam Deam.* (Sed his addit ibidem Lactan-

[f] l. 19. c. 25.
[g] in conſ. ad Apoll.
[h] ſerm. 30.
[i] Gen. 8.
[k] Myth. l. c. 9.
[l] ſynt. 15.

[m]l.1.c.22. ona Dea cur tua dicta.

ctantius [m] agens de Falſa religione) A Quam C. Baſſus Fatuam nominatam tradit, quod mulieribus Fata canere conſueuiſſet, vt Faunus viris. Eandem Varro ſcribit tantæ pudiciciæ fuiſſe, vt nemo, quoad vixerit, præter virum ſuum, mas viderit, nec nomen eius audierit. Iccirco illi mulieres in aperto ſacrificant, & Bonam deam nominant. Et Sex. Clodius in eo libro, quem Græce ſcripſit, refert, Fauni hanc vxorem fuiſſe; quæ quia contra morem decusque regium, clam vini ollam ebiberat, & ebria facta erat, virgis myrteis a viro vſque ad mortem cæſa: Poſtea vero quum eum facti ſui pœniteret, & deſiderium eius ferre non poſſet, diuinum illi honorem detuliſſe. Iccirco in ſacris eius obuolutam vini amphoram poni. Reliquit ergo poſteris Faunus quoque non parum erroris. Adijcit autem mox ibi Gyraldus:
„ Libet his noſtris addere, quæ Pompo-
„ nius Lætus ſcribit: *Faunus*, inquit, *an-*
„ *tiquiſſimus omnium regum in Latio fuit,*
„ *qui Aboriginibus imperauit, homines mo-*
„ *re ferarum viuentes in mitiorem vitam re-*
„ *degit, lucos ſacrauit, locis & vrbibus no-*
„ *mina dedit, ædificia erexit, templa ædifi-*
„ *cauit: quæ ideo a Fauno Fana dicuntur,*
„ *quod Pontifices ſacrificando illic fantur.*
„ *Faunus in Latio cultus Deorum inſtituiſſe*
[o]l.5.c.9. *fertur*. His conſimilia ſcribit [o] Natalis Mythologus. Hi omnes non natura ſemicapri fuere, ſed habitu veſtituque tantum biformes illos homines monſtroſos referebant; & promiſcue Satyri, Fauni, Tityri, Silenique dicebantur; hi fuere militia clari Bacchi comites; hi dudum a Fauno exorti ſacrificiorum cæremonias ethnicos edocuerunt; hi propterea congrue ponuntur in candelabro Lucernæ Palladi conſecratæ, ſacrificium facere Deæ Bellatrici, ſub cuius auſpicijs cum Baccho diu militiam exercuere; Quos ita deſcriptos ab Aeliano repetere non pigeat ex illius Varia hiſtoria; nam iſtos exiſtimo fuiſſe, qui repreſentãtur in Lucerna: [o] *De Sa-* [o]l.3.c.40. *tyris*, inquit, *Tityris, & Silenis, Comites Bacchi fuerunt Satyri, quos nonnulli Tityros appellant. Hoc nomen habuerunt a teretiſmatis, id eſt laſciuis & procacibus ſaltationibus, quibus gaudent Satyri. Satyri vero dicti ſunt ab oris rictu: Sileni vero* ἀπὸ τȣ͂ σιλλαίνειν, *quod eſt conuiciatoria ſcommata iacere, cum moleſto quodam luſu. Veſtitus autem erat Silenis, tunicæ vtrimque villoſæ: Refert is veſtitus vitium a Baccho plantationem, & vinearum palmitumque hirſutam denſitatem.* Quæ plurimum militibus conueniunt; qui enim caſtra ſequuntur milites in primis libidinoſi ſunt, quod & Ariſtoteles [p] in Politicis admonet aiens, de Lacedæmoniorum bellicoſorum Republica: [p]l.2.c.7. *Itaque neceſſarium in tali Republica diuitias haberi in pretio, præſertim quum viri* B *ſint mulieribus obnoxij; quod accidit ferme militaribus bellicoſiſque gentibus, præterquam Celtis, aut ſiqui alij coitum maſculorum palam receperunt. Videtur autem qui primus fabulatus eſt, non irrationabiliter Venerem Marti coniunxiſſe: quoniam omnes huiuſcemodi homines proni ſunt ad Venerea, aut maſculorum, aut mulierum, illisque obnoxij.* Hinc Satyri procaces, libidinoſis gaudent ſaltationibus. Et Bacchi comites ideo ponuntur; quod vt calidiore temperamento ſalaces ſunt C milites, ita vini ſunt appetentiores; vt innuit idem Ariſtoteles in Problematibus inquiens, [q] *Conſtat vinum eam habere vim* flatus mouendi, *e ſpuma, quam excitat; oleum enim, quamuis calidum, nihil ſpumat: vinum large, ampliusque nigrum, quam album; quia calidius & corpulentus eſt. Vnde fit, vt cupiditatem Veneris accendere vinum poſſit. Quare non inepte Venerem iunctam Baccho autumant*. Ex hoc apparet ebrios fere Bac- D chi comites illos priſcos milites, habitu Satyros, & ſalaces, & obſcæna ſcommata cum luſu moleſto iacere ſolitos. Ipſi pariter ijdem Satyri recte ſacrificijs agendis prompti ſunt; quod milites apud antiquos maxime religione nitenrentur; ita Iaſon militia præclariſſimus Aras vbique locorum erigere conſueuit; qua de re luculenter Ariſtoteles in Admirandis Auditionibus, *Amnem*, inquit, [r] *Iſtrum nomine, qui ex Hercy-* E *nijs quercetis effluit, bifidum eſſe proditur; & partim quidem in Pontum, partim vero in Adriaticum mare diffundi; argumento, quod non ſolum hac tempeſtate, ſed antiquorum ſeculo multo magis viſum fuiſſe, eo quod loca innauigabilia ibi extant: etenim quum Iaſon ad Cyaneas nauigaret ex Ponto, nauigaſſe per Italiam fama eſt. At inter cetera ſigna, quæ nec pauca numero ſunt, Altaria ab Iaſone confecta oſtendunt.*

Venerem cur Marti coniunxerint antiqui.

[q] ſec.30. probl.1.

Vinum nigrū albo calidius.

[r] cap.100.

Milites religioſi antiquitas.

dunt. Inter inſulas quoque Adriæ vna eſt, in qua Sacellum multo ſumptu Midias Dianæ ædificauit. Amplius Iaſon freti planctas minime tranſnauigaſſet (vt dicunt) niſi illinc itinera tolerare cæpiſſet. Verum & Philoſtratus in Philoctete (tractans Heroica) ſcribit: Nauigantes ad Troiam Græci, ac tranſeuntes per inſulas, quærebant Aram Chryſę, quam Iaſon olim erexit, quum in Colchos nauigaret. Quin & nos in explicatione Aræ Lemnię vidimus Iaſonem in Lemno dudum Aram poſuiſſe Tripatori. Sic ergo Satyri, qui militiam ſub Imperatore Baccho diu coluerunt, Mineruæ bellorum Deæ, ſacrificare congrue ponuntur, quum habitu, veſtituque tantum æmularentur Satyros; quos habuit in Europa, & in Italia priſca gens Ethnicorum rituum ſacerdotalium magiſtros & inſtitutores: & huiuſmodi ſunt in Candelabro noſtræ Lucernæ delineati; non autem illi feri ſemiferi, natura Satyri, qui coluntur priſcorum Numina veteribus; non autem introducuntur ad alios Deos colēdos vnquam vllo ſacrificiorum cultu. Verum enimuero tertium genus his allatis adiungere poſſumus, his ſpectrorum Claſſe Dæmones, ſub ea Satyrorum ſpecie apparentes, hominibus illudentes, & ſacra nefaria Idololatriæ facientes, ac hominibus perſuadentes: Qui vere nihil habent humani præter effigiem. Quod ſi lubeat accipere vulgatam Satyrorum ſpeciem pro vera, ſeu natura ſua, ſeu veſtitu Satyri ſint, abſque Dæmonum illuſione, ſimul & abſque Poetarum fictione, ſenſuve allegorico ſeniorum; habent & hi ſuam quoque propriam cum Ara ſacrificioque Mineruæ teſſeram & alluſionem; qui Fauni dicuntur, & a Fauno priſco rege ducentes originem, de quo Natalis Mythologus ita: [ſ] *Floruit autem Faunus Latinorum Rex, quo tempore Pandion regnauit Athenis. Hic religionem, & Deorum immortalium metum Italis gentibus introduxit, vt ait* [t] *Lactantius in libro De Falſa religione; quum ante illum parua omnino, aut nulla eſſet religionis in Italia cognitio. Fama eſt, hunc Faunum Satyrorum ac Faunorum patrem, ſororem habuiſſe Faunam, &c.* Quare Satyri poſiti videntur in hoc ſacrificio tanquam primi ſacrificiorum

Iaſon e Colcho per Italiã tranſuectus in Græciam.

Tertium Satyrorum genus.

Satyrorum cũ Minerua ſymbolum.

[ſ] l.5.c.9.

[t] l.1.c.22.

Satyri cur in candelabro Lucernæ.

A Gentilium inſtitutores, magiſtrique rituum Idololatriæ; maximeque ſi dicamus, iſtos fuiſſe Dæmones, ſub imagine Satyrorum, ad eum nefarium cultum humanam gentem primitus allicientes: quod ex Alenſe, nec non e ſacra pagina Seldenus [u] hauſiſſe videtur in ſuo de Dijs Syris opere: *Alterum*, inquit, *Deorum (quorum vetuſtiſſima mentio eſt) genus, Dæmonia ſunt; Leuit. cap. 16. com. 7.* Nec amplius ſacrificent ſacrificia ſua B *Dæmonibus* poſt quos fornicati ſunt. *Et canit Moſes in Deuter. 32. com.* 17. Sacrificauerunt *Dæmonijs*, non Deo, Dijs quos non cognouerunt nouis, qui e vicino venerunt (*ſeu* nuper exorti ſunt) quos non timuerunt patres veſtri. *primus locus pro* Dæmonijs, Lathaghirim, *ideſt*, τοῖς τράγοις, ſeu hircis, *habet in Ebreo; & piloſos Dæmones inde intelligit D. Chimchi. vnde & Aquilæ* τριχῶντες *dicti, ſeu piloſi, velut Satyri. Secundus habet*, Scedim. *In primo Seniores LXX ſub-* C *ſtituunt* τοῖς ματαίοις, *qui tamen idem vocabulum in Iſaiæ, cap. 13. com. 21.* δαιμόνια *interpretantur. Quæ de Dæmonibus mediam quandam inter humanam & ſpirituum naturam ſortientibus, perinde atque Nymphæ illæ, Fauni, Aegypanes, Satyrique, quos fide ſua tradit Paracelſus, ſcribunt Ebræi, lubens omitto. Certe qui ſolemnia Sagarum conciliabula aperiunt, ij Dæmonem principem, qui præſidet, hirci figuram præſeferre tradunt. Sed vero eo iſtis conce-* D *pta fuiſſe ſacra, quæ iam diximus, teſtimonia verbis vult Rabbinorum doctiſſimus Moſes Ben-Maimon, quod in more erat Zabijs, ſeu Chaldæis, Dæmonibus ſub Hirci formam ſe oſtentantibus immolare: Ita enim ſcribit lib. 3. cap.* 47. Quidam de gente Zabiorum ſeruiebant Dæmonibus, & credebant quod apparebant hominibus in forma Hircorum. Et idcirco vocabant Dæmones Hædos. Et iſta opinio fuit diffuſa tempore Moyſis, ſicut E ſcriptura dixit: Non immolabunt de cetero victimas ſuas Hædis, aut Hircis. *Et popularis noſter ille Alexander de Hales quum de Hirco agit* ἀποπομπαίῳ *illo in Leuit. cap. 21. ab huiuſmodi dæmonum frequentiori ſpecie rationem ceremoniæ adfert: vt videre eſt in ſumma eius part. 3. quæſt. 55. Alij tantundem. Verum* ἐπέχω *heic, nec ſatis quid ſtatuendum video. Hactenus de duplici deorum genere quod potiſſi-*

[u] ſynt.2.c.3.

tiſſimum, & ante alios eiuſcemodi errores priſcorum animos occupauit. Quicquid poſtea id genus Theologiæ acceſſerit, id fere omne a ſacris, quæ vel Rebus Corporeis, quæ primum genus conſtituunt; vel Incorporeis, quæ ſecundum, exhibebantur, emanauit. Sacra illa, quæ heic maxime ſpectari debent, Inuocationum & Hymnorum ritus ſunt, Columnæ, Stelæ, Cippi, Symbola, & Simulachra. Primum de Simulachris, Cippis, Stelis, & Columnis; quod & inde etiam Dæmoniorum cultus origo, ni fallor, deducenda. Simulachrorum ſeu Idolorum mentio, ante Geneſeos cap. 31. vbi de τοῖς *Teraphim Labanis agitur, non reperitur. Ea quid fuerint, priori ſyntagmate videmus. Simulachra primo non in hos vſus poſita, neque Columnæ, Stelæ, aut Cippi in Deorum honorem fixi ſunt: ſed ad memoriam, & gloriæ demortuorum cumulum ſtatuebantur: eorum nempe, qui aut patres ſiue patriæ, ſiue illuſtriſſimæ familiæ admodum inſignes abierant, aut alio nomine Cariſſimi extiterant: quorum præmatura mors & acerba ſuperſtite aliquo monimento velut erat vindicanda. Anniuerſaria his acceſſere feſta, nomina in ſacros commentarios relata, flores circa tumulum ſparſi, coronæ dicatæ, inferiæ, quicquid conſuetæ denique celebrationi ornamento eſſe videretur eouſque adiectum eſt, vt tantum non pro Dijs mortui, ſub moris initium haberentur. Accumulatis demum, vt fit, ſacrorum ritibus, a poſteritate (quæ ſingulari huiuſmodi honore & ſolenni memoria illos honorandos fuiſſe, ægre ſatis exiſtimabat; niſi genere etiam humano maiores extitiſſent) vti Dæmonia, ſeu Heroes, id eſt, Dij tandem cenſebantur. Neque enim, quomodo ſæculorum citeriorum Gentium Theologia, ita vetuſtiſſimo illo æuo Heroes, & Dæmonia, ſiue Dij inuiſibiles ad inuicem diſtinguebantur: neque hos, aut illos aliter atque ab his ſacris agnoſcebant. Subdole enim ingerebant ſe Dæmonia (aut ſaltem adeſſe ea, populum, vt fieri ſolet, ludentes docebant hierophantæ) & præſtigijs animos in ſuperſtitionem procliues, & ſolennia mortuorum feſta celebrantes, ad diuinum etiam cultum ſibi circa hæc monimenta exhibendum illiciebant: nec Mortalis, qui abierat, adſumere nomen dedignabantur, modo vt Deos mortales inde ipſi ſe haberi lucrifaceret. Quum vero eiuſmodi demortuorum pleroſque omnes, ſiue ob res inclyte in bello geſtas, aut artes repertas, aut quod rerumpublicarum conditores floruerant, ſimileve quid eximium præſtiterant, tanto primum honore poſteri proſequerentur, atque ad eorum monimenta, crebra alius, & multo ſuperioris, quam humanæ eſſe videbantur, naturæ inſignia edita animaduerterent; ijs ipſis, quos demortuos primo credebant, & quorum velut vicem Dæmonia iam agebant, humanam naturam omnino imparem, ſed & præcellentiorem eſſe adſcribendam propenſo animo facile æſtimabant: Quod Homini autem præcellat, Heros, aut Dæmonium, aut Deus, id fuerit neceſſum eſt.* Hæc ille recte. Sed præſtat huc afferre, quæ de Dæmonibus in forma Satyrorum attulit Alexander[*x*] Alenſis in ſua Summa, citatus a Seldeno, ſed non allatus; ait enim diſertis verbis Theologus ille ſummus: » Ad illud vero, quod quæritur, Quare emittebatur (Hircus nimirum) in deſertum? Reſp. Quia deſerta omnia volebat Deus eſſe immunda, & abhominabilia reddere per hircum emiſſarium: tum quia malefici & Idololatræ deſerta propter hoc maxime frequentabant, vt audirent ibi reſponſa Dæmonum, eisque ibidem immolarent; ſicut adhuc multi faciunt (vnde quidam Magus in libro ſuo de Magia dicit, ſe tranſiſſe cauſa philoſophandi ad loca deſtituta omni habitatore; habitaſſeq. ibi cum inhabitantibus lucem ſex luſtris annorum; & ab eiſdem didiciſſe, quæ in eodem libro conſcripſit) tum forſitan propter hoc, quia in ſpecie hircorum ſeu caprarum in deſertis Dæmones apparebant; ſicut legitur in Vita B. Antonij Abbatis. Vnde propter Faunos, & Satyros, qui ibi in ſpecie hircorum frequenter hominibus illudebant, & ad huc illudere non ceſſant, voluit ibi inſinuare Deus in hirco emiſſario; vt quemadmodum hircus emiſsarius abſque cuſtode relinquitur in deſerto expoſitus beſtijs deſerti ad deuorandum propter peccata, quæ in figura portabat; ſic populus oneratus peccatis, a Deo cuſtode ac defenſore ſuo deſtitutus, beſtijs malorum Regnorum, ſeu Principum inimicarum nationum, quaſi quibuſdam beſtijs diripiendus, ac dilacerandus eſset. Hæc ille D. Thomæ, Diuique Bonauenturæ Magiſter inclitus ad verbum de propoſito. Quæ, maxi-

Dæmones in forma Satyrorum.

[*x*] p. 3. q. 55. [illegible] post in.

Deſerta cura maleficis frequentata.

…æmonum … qua præ… …ia.

ximeque Seldenia, etſi longiuſcula, referenda fuerunt, vt pote cauſam aperientia cur in Lucernæ veteris huius primo ſacrificio Satyri, piloſi, formam hædi, aut hirci, capræque referentes adhibiti fuerint (vt hanc etiam explicationem adducam) nimirum Dæmones in illa brutorum effigie vel apparentes, vel adeſſe dicti a Sacrificulis, dum ſacra fierent, ac inferiæ Sphæro Heroi; ad quas idem Dæmon prius fefellerat Aethram ſub ſpecie Mineruæ; quæ Pallas Apaturia Virginem Trœzeniam ad ſtuprum Neptuno proſtituerat; vt vidimus apud Pauſaniam in Corinthiacis paulo antea. Verum enimvero magis arridet iſtos Lucernæ Satyros, Paniſcos, atque Faunos interpretari mortales, olim a Pane, Faunoque genus habentes, qui veſtitu tantum ſemiferi forent, & apud veteres Mineruę ſacrificijs miniſtrarent, vt pote bellatrici Deæ, militiam ipſi colentes. Pan enim Satyrorum princeps ac pater Athenienſibus in bello nauali opem tulit, ac Medos profligauit, vt cecidit Simonides, ita

Pan in bello tulit opem Athenienſibus.

„ Τὸν τραγόπȣν ἐμὲ Πάνα τὸν ἄρκαδα, τὸν κατὰ Μήδων,
„ Τὸν μετ᾽ Ἀθηναίων ϛήσατο Μιλτιάδης.

hoc eſt,

„ Arcada, Capripedemque in Medos Pana locauit
„ Me pro Cecropijs gloria Miltiadis.

Quin etiam in bellis omnibus, quorum Dea colitur Minerua, magni momenti fuere ſemper a Deo Pane terrores inuecti non raro militibus hoſtium: de qua re late Pauſanias in Phocicis, aſſerens Gallos, qui duce Brenno Delphos acceſſerant prædaturi, fugatos a Deo Pane terroribus immiſſis, confectoſque viciſſim mutuis ictibus. Nec non & Silius Italicus in Punicis ait, Hannibalem deterritum iſto Panico terrore, quum ad Vrbis mœnia acceſſiſſet, eam expugnaturus. Præterea Rhodiginus[y] inquit, *Autore historia ſexta Herodoto, Ab Athenienſibus coli Pana ſacris, & lampade.* Vt iam apertiſſime pateat, non ſolum Pani, Satyriſq. cum Minerua magnam intercedere neceſſitudinem; ſed etiam iſtam Lucernam, in qua Satyri nobile ſacrificium peragunt, ac extra ſacrificium tot alia Satyrorum Faunorumque capita ſpectantur expreſſa, digniſſimam

Panicus terror in Gallos cur.

[y] l. 11. c. 27.

Faunorum capita in Lucerna quid.

A eſſe, quæ cenſeatur arſiſſe pridem in honorem Mineruæ. Quoniam vero veteres vno hieroglyphico varia ratione multa myſteria cælabant; vt eædem Virgines incinctæ, zonaq. ſolutæ Trœzenias nupturas indicant, & vna ſimul Mineruæ Sacerdotes optime ſignant; ita Satyri ſub Altare procumbentes, adorationeque Numini ſupplicantes, cultum ſine oblatione victimæ demonſtrant hominibus, in quorum eruditionem Faunus pater illos ritus a Satyris

Hieroglyph. cum idem multa ſignificet.

B filijs exerceri voluit. Qui vero ſtans vrnam veluti gerit, oblatione gerit aut vini fortaſſis, aut lactis, aut mellis, aut olei; cuius partem, atque primitias abſumpturus ceu victimam ſit ignis, & reſiduum in vſus Sacerdotum, aut fomitem Lucernæ ſit conceſſurum. Sacerdos autem ſtans a dextris aræ, virga Satyro præcipere videtur vt pauliſper ſiſtat, donec altera Sacerdos ignem Altaris enunciatis verbis arcanis de more

C conſecrauerit. Iſtam vero Virginem a dextris Aræ ſtantem, officio fungi Sacerdotis, virga plane declarat, quam manu gerit; etenim ad Altare virgam tenere non licebat vlli, præterquam Sacerdoti; ſiquidem virga deſignat imperium, & eſt veluti ſceptrum Sacerdotis; imperium autem ad Aram non habet niſi Sacerdos. Quin & per virgam floreſcentem Aaron [z] ſolus inter filios Iſrael a Deo conſtitutus eſt ſummus Sa-

Virga Virginem oſtendit eſſe Sacerdotem.

[z] Num. 17. 18.

Aaron vt virga Sacerdos conſtitutus.

D cerdos, dictante ſacra pagina. Conſimiliter altera Virgo, quæ ſtans a ſiniſtris altaris, elata manu ſuccenſum ignem in Ara vel ſanctificat, vel anathematizat, alia Sacerdos eſt; nam anathematizare, ſanctificareque ſolius eſt Sacerdotis, eiuſque proprium officium, atq; ſingulare munus. Quod ſi ſub Satyrorum tegmine myſtice deſignentur homines, infra Sacerdotum conditionem poſiti, nempe non purificati prorſus a

Anathematizare, ſanctificareque ſolius eſt Sacerdotis.

E brutalibus affectibus, propoſita quoque ratio ſacrificandi poteſt aſſignari. Ceterum quomodocumque Satyrorum hieroglyphicum accipiatur hoc in loco, veriſimile ſatis eſt, iſto vaſe Satyri manibus detento contineri aquam conſuetam inſeruire ſacrificijs ad varios vſus; de qua quidem aqua, & vaſe Futili nuncupato, eam continente; figuramque obtinente, qua non poterat humi col-

A collocari, pulcherrime Gyraldus ex antiquis autoribus in hiſtoria ſua Deorum Gentilium [a] affert ipſiſſima verba, non omittenda; Sed & aqua in ſacris adhibebatur. Nam & expurgari adeuntes ad ſacra ſolitos aquæ inſperſionibus legimus: in qua torrem ex altari, vbi rem diuinam feciſſent, prius extinxiſſent, quæ Chernips diceretur. (Ac certe non ab re fuerit exiſtimare, virgam ab altera virginum manu detentam, vasq. Satyri prope tangentem, eſſe torrem, titionemque nuper ex igne ſacro Altaris deſumptum, & in aquam vaſis immerſum; ex qua iam extinctum educeretur a Virgine Sacerdote. Proſequitur Gyraldus in propoſito) Scribit Seruius in quarto Aeneid. quod qui Superis ſacrificabant, abluebantur. Virgilius:

[a] ſynt. 17.

...i ſacri- ...ntes a- ...cretur.

----------------donec me flumine viuo
Abluero.----------------

Qui vero deis inferis, aſpergebantur; vt illud:

...aſper- ...entur ...um.

Spargens rore leui. &c.

Aquam autem Romani de fonte Iuturnæ, quæ circa Numicum labitur, in omnibus ſacris adhibebant, vt in XII. Seruius ſcribit, inſpergebantque. Eam vero aquam ſuper terram poſuiſſe, piaculum ac triſte omen erat: Ideo vas lato ore, & fundo anguſto, in quo hauriretur, ne ſtare poſſet, in ſacris adhibebant. Quod vas Donatus & Seruius [b] Futile vocant: Et de eodem ita Lactantius libro Theb. Futile, inquit, vas eſt, quoddam, lato ore, fundo anguſto, quo vtebantur in ſacris Deæ Veſtæ; quia aqua ad ſacra in terra non ponebatur: quod ſi factum eſſet, piaculum erat. Vnde excogitatum eſt vas, quod ſtare non poſſet; ſed ſi poſitum eſſet, ſtatim funderetur. Vnde & homo commiſſa non retinens, Futilis dicitur: & contra, non futilis, bonus conſilijs: Licet quidam Eruditi hoc vas Cadum etiam, & Scyphum dixerunt: Illudque manibus tenere oportebat; quod quidem Flaminicæ Virgines ſacrorum miniſtræ, aut Veſtalium famulæ, & nonnunquam pueri Flaminum miniſtri, quos Camillos appellabant, vt dictum eſt alibi, patrimi & matrimi omnes coronati tenebant manibus. (Nec enim decebat orbatos aliquo parente, rei ſacræ miniſtrare; quod funeſta procul abeſſe debeant a Diuinis. At noſtræ Lucernæ conditor huic muneri Satyrum optimo conſilio præpoſuit, vt indicaret Faunorum genus extitiſſe primos inſtitutores rituum diuinorum apud Gentiles, primosque cæremoniarum ſacrarum miniſtros: vt antea notauit etiam ex antiquioribus item Gyraldus, qui ſcribit immediate de ſacris vſibus aquæ tali vaſe Futili contentæ rationem, ob quam ſacra, diuinaque cenſeretur, ac digna quæ B terram non tangeret.) Ex hac Iuturnæ aqua ægros curari, & bonæ valetudini reſtitui, ex Varrone alibi recitaui. Apud Athenienſes vero aqua ſumebatur ex Callirrhoe fonte, magnæ religionis in maximis ſacris, & ſponſalitijs cærimonijs: in quibus aliam adhibere, nefas habebatur. In Delij Apollinis templo præcipua aqua fuiſſe fertur, ſacrificantium vſui accommoda; quam ad alios vſus hauſiſſe, magni criminis inſtar erat. Græci in ſacrificijs, & ex- C piationibus, Eleutheri aquam frequentes adhibebant. Trœzenij, ex Hippocrene: Perſici Reges, ex Choaſpe; quam peregre profecturi ſecum etiam ferebant: Arabum Reges, ex Aulæo, qui ortus a Medis, præcipuo nitore fluit. Præ ceteris vero Aegyptij, tanti Nili aquam fecere, vt quum hydria ad templum humeris ferebatur, omnes procumberent: & ſublatis manibus, Deis gratias agerent; nimirum quum D & fluuium ipſum Deum exiſtimarent, Iouem etiam ipſum appellantes, vt in Ioue traditum eſt. Ferunt & Babylonios Reges ex Nilo & Iſtro aquas inter gazas condere aſſueuiſſe, vt hoc argumentum ſuæ magnitudinis oſtenderent, quum per tot ſpacia terrarum, totque inuias regiones aduehcrent. Hæc ille: Sed vndecunque ſumeretur ad ſacrificium peragendum aqua, ſemper in iſto vaſe Futili, lati oris, & acuminati fundi, terra ſedere cubareve neſcij, at E manibus tantummodo detineri ſueti, continebatur, ſiue a Virginibus Flaminicis ſacrorum Miniſtris, ſiue a Veſtalium famulis, ſiue a Camillis patrimis, atque matrimis, ſiue vetuſtiori ſeculo a Faunis, vt in Lucerna noſtra viſitur.

...qua in ...ificijs, ... adhi- ...

futile ...vri vt ...r.

[b] 1. Æn.

...batos ali parēte nō ...bat rei ſa- ...miniſtrare.

De

De Iudicio probationis antiquorum vario per ignem. Cap. XVIII.

VErum enimvero quoniam hieroglyphicorum ea natura eſt, vt idem ſymbolum ſit variarum diuerſarumque rerum teſſera, præſertim vbi locus deeſt pluribus imaginibus exprimendis; ideo præſtat etiam his iconibus deſignari Iudicium per Ignis, ignitarumque rerum probationem antiquam, de qua Delrius in ſuis Diſquiſitionibus Magicis luculenter in hæc verba: [c] *De purgatione vulgari per ignem. Hæc triplex fuit, per rogum, per prunas, per ferrum, hoc eſt vomeres, ſeu lateres, ſeu chirothecas candentes, innocentia probabatur, ſi illæſus quis abiret: ſin, nocens habebatur. Hanc inuenio aliquando ſponte ſumptam, aliquando iniunctam prouocato.* & paulo poſt adiungit: *Inuenio ferrum iſtud ignitum vocatum, IVDICIVM; quod nomen arbitror commune fuiſſe inſtrumentis omnibus harum vulgarium probationum. Petrus de Loyheyr formulam nobis proponit ex S. Mauritij* [d] *Andegauenſis archiuis iſtam:* Nos tamen ſufficienter muniti denarrationem & diſcutionẽ iſtius cauſæ noſtræ ſæpius in audientia omnium illic adſtantium afferebamus, & paratos nos ſemper eſſe ad omnem iuſtitiam præferebamus: quum ecce quidem de hominibus, quos Berlaijus reclamabat, Tetbaldus Peletarius nomine, de parte ſua ſurrexit, nobis neſcientibus: & iuſtitia nullatenus dictante, & non per conſilium noſtrum, qui ſponte ſua ſe IVDICIVM portaturum manu ſua obtulit. Quod Rainaldus Propardus auũculus ſuus dixerat ſibi, & quæ vere partitio illa facta fuerat de Anteceſſoribus ſuis inter Canonicos S. Mauritij, & anteceſſores illius Berlaij, ſicut in chartis noſtris continebatur. Et ſicut Tetbaldus obtulit, ſic paratus fuit, & per manum ſuam in Eccleſia S. Dionyſij apud Doadum videntibus multis, tam de parte noſtra, quam de parte D. Berlaij (quorum nomina ſupter notata ſunt) IVDICIVM portauit. Poſt IVDICIVM portatum Tetbaldus ille, Deo propitiante, illæſus & ſanus omnino apparuit. Viderunt autem vel IVDICIVM portari, vel manum tertia die de more regardari, fere vniuerſi homines & mulieres de Doado, & plures de hominibus D. Berlaij, teſtes IVDICII portati, & hominis omnino, Deo miſerante, ſaluati &c. Quem morem vetuſtiſſimum fuiſſe conſtat ex Antigone [e] Sophoclis, ita Latine verſis carminibus:

Eamus autem parati ignitum ferrum
manu capere,
Et ire per ignem, & iurare
Quod non feciſſemus, nec ſciremus
quenquam
Feciſſe noſtro conſilio.

Multasque producit huius IVDICII per ignem ex varijs auctoribus hiſtorias Delrius, quas non eſt vt afferamus: Id tamen obſeruamus, inde colligi tale IVDICIVM multifariam fieri conſueuiſſe, per candentis ferri geſtationem innoxiam, per anuli candentis ex igne ſeu ex aqua feruente ſine noxa ſublationem, per prunarum in ſinu geſtationem impune, per ambulationem nudis pedibus ſuper prunas, aut vomeres, laminasque candentes, per chirothecæ ferreæ ignitæ geſtationem, per impoſitionem manus in pyram, per tranſitum & moram in ardente rogo, per impoſitionem detentionemque manus in aqua feruente, ac id generis. Quum autem in hac prima Candelabri noſtræ Lucernæ parte ſpectetur ignis Aræ ſuccenſus, nec adſit vſpiam imago victimæ, ſicut adeſt in tertia parte mox explicanda; par eſt in iſta ſignari IVDICII probationem per ignem, vel impoſitione manuum in rogo, ſiue in aqua, liquoreve feruente intra Satyri vas contento, vel prunarum e pyra detractione, detractarumque coniectione in ſinum, vel geſtatione candentis æris, ferreive ſeu vomeris, ſeu vaſis, ſeu galeæ; nam quod ſtans ille Satyrus manibus habere videtur, indicare poteſt non ſolum vas Futile, ſicuti diximus, & reuera præcipue cenſemus illo ſignari; ſed etiam tum galeam, tum vomerem antiquum acumine longiore, quo terra profundius excauaretur. Aptiſſime vero Candelabro Lychnuchi Mineruæ tale IVDICIVM additur; nam obſeruatione Gyraldi, tractãtis alicubi Deorum gentilium Hiſtoriam, [f] *Fuit & Athenis locus quidam IVDICIORVM, Palladium nuncupatum; de quo Demoſthenes*

[c] to.2.l.4.c.4. q.4.ſe.3.
Innocentiæ Antiqua purgatio per ignẽ triplex.
[d] 2.de ſpectr. c.7.
[e] v.269. & ſeqq.
[f] Synt. 11. Iudiciorum locus Athenis.

nes in Oratione ſua κατ' Ἀριςοκράτες, *aduerſus Ariſtocratem: Alter; inquit, Iudiciorum locus in Palladio erat, vbi de cæde præter voluntatem, vimque vi repellendo illata quærebatur, &c. Meminit, ſi ſatis recordor, Pauſanias in Atticis*. Scribit autem ibi Pauſanias ita: Sunt etiam apud Athenienſes alia IVDICIA, ſed minus illuſtria; eorum vnum Parabyſtum, alterum Trigonum nominant: Illud ab obſcuro Vrbis loco, in quo leuiſſimæ prorſus cauſæ cognoſcuntur; hoc a loci forma nomen aſſumpſit. Batrachij vero, & Punicei a coloribus in hunc vſque diem nomina permanſere. Maximum vero omnium, & quo frequentiſſimi conueniunt, Heliæam vocant. In eo Foro, quod Palladium appellant, cædis cauſæ agitantur; atque in eo quidem primum Demophontem cauſam dixiſſe nemo ambigit: Cuius vero criminis reus erat, non ſatis inter omnes conuenit. Quare iam in iſto primi Triãguli quadrato ſpectatur Iudicium antiquæ probationis, per ignem fieri ſuetum; vel etiam, ſi placet, per aquam calidam, liquoremve quemuis alium feruentem; etenim habetur hic tum ignis ardens, per quem quis tranſeat, aut manum brachiumve ducat; tum prunarum copia, quas in ſinum ſuum quis imponat: tum in Satyri manibus aut vomer igniendus, quem quis accenſum calcet nudis pedibus, geſtetve nudis manibus: tum galea penitus inflammanda, quam quis capite, manuve gerat: tum acuminatum in fundo vas Futile, feruente plenum aqua, liquoreve quouis alio frigido, in quo manus, & brachium abſque tegmine detineri diutule neceſſe ſit ad probationem occultæ veritatis. Qua de re latius infra ſuo loco. Quæ ſufficiant de primi Trianguli quadrato, Candelabri noſtri baſim adornante.

De Iudicio probationis antiquæ per aquam.
Cap. XIX.

IN altero vero Candelabri quadrato, Triangulum ſecundum conſtituente, conſpicitur euidentius IVDICIVM aquæ frigidæ, ſacro de puteo hauſtæ, ac in pateram ad potandum coniectæ; de qua re Delrius ita ſuis in Magicis Diſquiſitionibus: [g] *De Purgatione vulgari per aquam. Fiebat adhibita vel calida, vel frigida. De calida, ſeu feruente, conſtat receptam legibus* [h] *Longobardorum,* [i] *Saxonum, Rhenariorum, &* [k] *Friſiorum; & irrepſiſſe per malam imitationem poculi Zelotypiæ, quod* [l] *Moſes introduxerat apud Iudæos. Sed hæc feruens ſuaſu Diaboli introducta*. (Quod quidem neſcio qua ratione diabolicum dicatur a Delrio, qui mox dicturus eſt, pleraſque probationes per aquam calidam a Viris Sanctis, & in confirmationem Fidei Catholicæ, veritatiſque confirmationem vſurpatas fuiſſe cum felici mirabilique ſucceſſu; quum nefas omnino ſit Orthodoxis vti diabolicis inuentis, & introductis) *Illud vero poculum herbarum amaricantium a Deo fuit inſtitutum; qui ſolus occulta cordis nouit, & iudicat; & nequit, quum iudicat, ea mentiri: & veritatem ſic ſe indicaturum promiſit Moſi*. (Nec amaricantium herbarum in poculo Zelotypię fit vlla mentio prorſus a Moſe, Philone, Ioſepho; ſed aqua dicta fuit amariſſima, non formaliter ab herbis; at efficienter, ab effectu; ſicuti mox apparebit) *Qualis ſponſio quum in aquæ Iudicio nulla habeatur; prauo more, & præpoſtera limitatione, per abuſum fuit introducta*. (Num omnia prauo more per abuſum, & præpoſtere dicenda ſunt introducta, quorum ſponſio Moſi facta non ſit a ſummo Deo? abſit.) *Quare iure optimo Canones eam ſuſtulere nominatim*. Non quia fuerit a Diabolo introducta, ſed ob eius abuſum, quia ſcilicet nimis audacter, non premiſſis alijs ordinarijs inquiſitionibus, at illico temere deueniebant homines ad eam in omni litigio, quaſi tentantes Deum, contra præceptum Domini, ſicut apparet ex Philone, poſterius afferendo. Quare non permittunt [m] Canones amplius poculum illud Zelotypiæ, nec alias probationes per aquam aut calidam, aut frigidam, aut per ferrum candens, extorqueri confeſſionem a reis, ob illius probationis abuſum, ſine præuia veritatis inquiſitione per alias vias ordinarias. Quin & Moſes [n] permiſit libellum repudij propter alias cauſas, quam ob adulterium; quum tamen ob eas cauſas libelli repudij nulla ſibi ſponſio facta fuerit a Deo; quam permiſſionem Moſaicam Dominus aperte re-

…ciũ aquæ …dæ apud …quos.

…2. l.4.c.4. …ſect.4.

[h] Lomb. l.1 t.10.
[i] Sp. Sax. l.1. ar.39.
[k] li. Friſ.t.3. 14.c. Nobilis.
[l] Num.5.

Nefas orthodoxis vti diabolico inuento.

In poculo Zelotypiæ amaritudo non ex herbis.

[m] Decret. c. Mennam. ſ. Decret. c. conſuluiſti.

[n] Deuter.24.

Matth.5.&19. Marc.10. Luc.16.

refellit vt pote factam ob duritiam cordis Hebræorum, & Diuinæ iuſſioni repugnantem. Vere quidem legitur in ſacra pagina, vnde potuerunt Ethnici IVDICIVM ſuum aquæ tam frigidæ, quam calidæ quoquopacto mutuari, qui pleraque ſua detorſerunt, ac extorſerunt e ſacris literis perperam intellectis, atque diſtortis; etenim luculenter in

Cap. 5. Poculum Zelotypię.

Numeris: Locutus eſt Dominus ad Moyſen dicens: Loquere ad filios Iſrael, & dices ad eos: Vir, cuius vxor errauerit, maritumque contemnens dormierit cum altero viro; & hoc maritus deprehendere non quiuerit, ſed latet adulterium, & teſtibus argui non poteſt, quia non eſt inuenta in ſtupro: ſi ſpiritus Zelotypiæ concitauerit virum contra vxorem ſuam, quæ vel polluta eſt, vel falſa ſuſpicione appetitur: adducet eam ad ſacerdotem, & offeret oblationem pro illa, decimam partem ſati farinæ hordeaceæ: Non fundet ſuper eam oleum, nec imponet thus, quia ſacrificium Zelotypi eſt, & oblatio inueſtigans adulterium. Offeret igitur eam ſacerdos, & ſtatuet coram Domino, aſſumetque aquam ſanctam in vaſe fictili, & pauxillum terræ de pauimento tabernaculi mittet in eam. Quumque ſteterit mulier in conſpectu Domini, diſcooperiet caput eius, & ponet ſuper manus ſacrificium recordationis, & oblationem Zelotypiæ. Ipſe autem tenebit aquas amariſſimas, in quibus cum execratione maledicta congeſſit, adiurabitque eam, & dicet: Si non dormierit vir alienus tecum, & non polluta es deſerto mariti thoro, non te nocebunt aquæ iſtæ amariſſimæ, in quas maledicta congeſſi. Sin autem declinaſti a viro tuo, atque polluta es, & concubuiſti cum altero viro, his maledictionibus ſubiacebis: Det te Dominus in maledictiones, exemplumque cunctorum in populo tuo: Putreſcere faciat femur tuum, & tumens vterus tuus diſrumpatur. Ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & vtero tumeſcente putreſcat femur: & reſpondebit mulier: Amen, amen. Scribetque ſacerdos in libello iſta maledicta, & delebit ea aquis amariſſimis, in quas maledicta congeſſit, & dabit ei bibere. Quas quum exhauſerit, tollet ſacerdos de manu eius ſacrificium Zelotypiæ, & eleuabit illud coram Domino, imponetque ſuper altare, ita duntaxat, vt prius pugillum ſacrificij tollat de eo, quod offertur, & incendat ſuper altare: & ſic potum det mulieri aquas amariſſimas. Quas quum biberit, ſi polluta eſt, & contempto viro adulterij rea, pertranſibunt eam aquę maledictionis, & inflato ventre computreſcet femur: eritque mulier in maledictionem, & in exemplum omni populo. Quod ſi polluta non fuerit, erit innoxia, & faciet liberos. Iſta eſt lex Zelotypiæ: Si declinauerit mulier a viro ſuo, & ſi polluta fuerit, maritusq. Zelotypiæ ſpiritu concitatus adduxerit eam in conſpectu Domini, & fecerit ei ſacerdos iuxta omnia, quæ ſcripta ſunt, maritus abſque culpa erit, & illa recipiet iniquitatem ſuam. Hæc ibi leguntur: vbi nulla mentio fit herbarum amaricantium: ſed adnotat optime Lyranus, atque Toſtatus aquam illam amariſſimam appellari, non quia talis eſſet formaliter, ſed effectiue, quia effectum amaritudinis efficiebat in muliere, quãdo culpabilis erat, vel indicatiue, vt ita dicam, quia maledictionibus, execrationibusque fuerat a Sacerdote anathematizata. Ex hoc loco, vbi dicitur a marito ſuſpicionem habente de pudicitia vxoris, coniugem adduci ad Sacerdotem, mulieri porrecturum aquam amaritudinis, explicatur nodoſus Euãgelij locus, quo dicitur: [p] *Quum eſſet deſponſata Mater IESV Maria Ioſeph, antequam conuenirent inuenta eſt in vtero habens de Spiritu Sancto. Ioſeph autem vir eius quum eſſet iuſtus, & nollet eam traducere: voluit occulte dimittere eam.* nempe noluit eam ad ſacerdotem adducere, traducereque publice potaturam poculum Zelotypiæ; quo cognoſceret an ex adulterio grauida foret, atque palam dimittenda cum opprobrio de domo ſua; an virtute Dei ſupernaturali. Quod illico noſcit ex Angelo; nam, *Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis ei, dicens: Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam; quod enim in ea natum eſt, de Spiritu Sancto eſt: Pariet autem filium: & vocabis nomen eius Ieſum: ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum a peccatis eorum.* Quaſi diceret, nec eam occul-

[p] Matth. 1. Difficilis Euãgelij locus explicatus.

occulte dimittere, vt cogitas; at eius curam, & cuſtodiam habeas, ſimul ac pueri, quem pariet; nec eam publice dimittas cum eius opprobrio, traducens ipſam palam ſacerdoti, ducensque coram populo ad potionem aquæ Zelotypiæ, ſicuti tua iuſtitia tibi perſuadet, vel accuſans eam iudicibus velut adulteram: de qua labe Ioſephum ſuſpicatum fuiſſe dicunt D. Chryſoſtomus, Auguſtinus, Eutymius, Maldonatus, & alij. Ceterum quæ propinabatur ob Zelotypiam vxoribus de adulterio ſuſpectis ebibenda, aquam Ioſephus inquit appellari *ſanctam*, eo quod ipſa diluebatur nomen Domini tetragammaton inſcriptum in ſchedula: verba Ioſephi ſunt, quæ maxime faciunt ad explicationem candelabri noſtræ Lucernæ:

[Margin: ...mil. huius ... Homil. de ...ſo. ...54. & ſer. 6 ...erb. Dom. comment. ...att. 1. n. 19 ...t. Iud. c. 10]

„ Quod ſi quis adulterij ſuſpicionem de vxore habuerit, offeret hordeaceæ farinæ aſſationem, & immiſſo ex ea pugillo ſuper altare, quod reliquum eſt, ſacerdotibus veſcendum datur. Deinde aliquis ſacerdotum ſtatuit mulierem ad portam, quæ eſt obuerſa ad fanum: & inſcripto primum Dei nomine in membrana, defert ei iusiurandum cum imprecatione, vt ſi pudicitiam læſiſſet, luxato crure dextro, & ventre diſrupto miſere moriatur: Sin autem præ amore nimio, & præ Zelotypia maritus ad iniquam ſuſpicionem ſit commotus, decimo menſe infantem maſculum pariat. Peracto iuramento, deletum nomen in phialam exprimit, & ſumpto e fano puluere humi collecto; atque in poculum aſperſum ebibendum porrigit. Mulier vero ſi iniuſte eſt delata, prægnans facta mature & feliciter enititur: Quod ſi & coniugalem fidem & Deum iureiurandi teſtem fefellit, turpiter moritur, crure luxato, & ventrem aqua intercute inuadente. Vbi pariter nec eum locum Moſis explicans Ioſephus herbarum amaricantium meminit, vt Delrius. De propoſito quoque Philo ſcribit adhuc luculentius, nulla tamen facta mentione ſtirpium amaricantium; ait

[Margin: ...ſpecial.]

„ enim: Adulteris deprehenſis, conuictisque lex præſentem pœnam infligit: ſuſpectas autem committit Naturæ IVDICIO non hominum (*Naturam enim Deum appellat, qui Natura Naturans a barbaris appellatur*) quandoquidem ma-

A nifeſta cognoſcunt homines, Deus occulta etiam, qui ſolus animos introſpicit. Sic igitur Zelotypo viro præcipit: Dic dicta vxori, ſanctam ciuitatem pete cum ea: & vbi coram Iudicibus comparueritis, ſuſpicionem tuam detege, non vt calumniator aut inſidiator, captans modis omnibus victoriam, ſed vt incorruptus inquiſitor veritatis. At mulier in gemino conſtituta periculo, mortis, & morte grauioris ignominiæ, B rem ipſa ſecum expendat: &, ſi eſt innocens, purget ſe cum fiducia; quod ſi arguatur ſuapte conſcientia, ſatius fuerit ſe abdere, & peccatum pudore tegere, quam peruicaciter ambire victoriam. Quod ſi lis nequeat dirimi, neutrius coniugum argumentis præualentibus, ambo in templum eant: tum maritus ante altare ſtans coram ſacerdote illius temporis, ſuſpicionem ſuam prodat, offeratque pro vxore pultem hordeaceam, vt appareat eum non malo, C ſed ſano animo certis de cauſis pudicitiam eius reuocare in dubium. Sacerdos vero protenſa manu mulieri tegmen capitis detrahat, vt iudicetur aperto capite ſine pudoris inſignijs, ſicut mos eſt in omnibus controuerſijs capitalibus. Sed neque oleum, neque thus, vt in alijs ſacrificijs aſpergitur, quia triſtes, non læti rem diuinam faciunt: puls autem adhibetur hordeacea, fortaſſis ideo, quia hoc genus frugum vſus eſt D duplex, & promiſcue præbetur brutis animalibus, & pauperibus hominibus: quo ſigno ſubinnuitur, adulteram nihil differre a beſtijs, quæ ſine diſcrimine, & ſine diſciplina ruunt in venerem: pudicam vero, & puram a crimine, imitari vitam propriam hominibus. Pergit lex, iubens, vt ſacerdos vrnam fictilem aqua e viuo fonte hauſta impleat, & terræ puluerem e templi ſolo collectum indat in eam: quod ipſum eo ſpectare opinor, vt figurate ſignificetur veritatis E inquiſitio; nam Vrna fictilis adulteræ conuenit, cui mors optanda eſt, ſolennis pœna violatæ coniugalis fidei: terra autem, & aqua ſic aſſumuntur, velut teſtes periclitantis innocentiæ, videlicet quod ambæ ſint cauſa generationis, incrementi, perfectioniſque rerum omnium: nec temere vtraque ornatur ſuis epithetis, dum aqua pura viuaque

„ dicitur, quia mulier inſons pura eſt, me- A
„ retur que viuere: terra vero ſacra, vt ex
„ templi pauimento deſumpta, quod ſua
„ ſanctitate placet, ſicut & mulier caſti-
„ monia ſua. His ita paratis, illa capite
„ aperto accedat, vt dixi, pultem offe-
„ rens: Sacerdos ex aduerſo ſtans cum fi-
„ ctili aquam terramque continente, hæc
„ verba pronunciet: Ni violaſti iura con-
„ iugalia, nive cum alio viro congreſſa es
„ proculcatis legibus, inſons eſto & a cri-
„ mine libera: Quod ſi cum iniuria mari- B
„ ti te implicaſti nouis amoribus, ſcito te
„ deuotam diris omnibus quibus manife-
„ ſte pœnam lues corpore: Bibe iam re-
„ dargutionis poculum, quod incerta oc-
„ cultaque nudabit ac reteget. Eadem
„ verba inſcripta chartulæ deleat aqua in
„ fictili; moxque bibendam mulieri por-
„ rigat: Illa poſt potum abeat, expecta-
„ tura pudicitiæ præmium, aut extremam
„ pœnam intemperantiæ; nam ſi eſt paſ-
„ ſa calumniam, conceptum partumque
„ ſperet, nihil de ſterilitate ſolicita: quod C
„ ſi culpa non caret, non euadet ventris
„ inflationem tumoremque, & cruciabi-
„ le vuluæ vitium, quam puram ſeruare
„ marito noluit, cum quo in matrimo-
„ nium rite conuenerat. In tantum au-
„ tem proſpicit lex puritati coniugij, vt
„ etiam poſt legitimos complexus coniu-
„ gum nihil ſinat eos attingere, prius
„ quam abluantur purificenturque, quo
„ magis abſint ab adulterij criminibus.
Hæc ipſe Philo: quibus non ſolum ni- D
hil agit de ſtirpibus amaricantibus aquæ
commiſtis; at etiam mirifice colluſtra-
tur noſtræ Lucernæ ſecunda tabula,
candelabrum conſtituens, in qua pri-
mum in medio ſpectatur Puteus, ſiue
Fons aquæ viuæ, quod idem eſt, tum ex
rei natura; nam aqua putei ſcaturit ex
terra immediate, quæ ſcaturigo nihil
aliud eſt, quam fons aquæ viuæ, licet
non apertus; tum ex ipſa pagina ſacra,
quæ ponit Dominum ſediſſe ſupra Fon- E
tem, quem Samaritana mulier appellat
Puteum; verba ſunt: [r] *Erat autem ibi* [r] Ioan. 4.
fons aquæ Iacob: IESVS autem fatiga-
tus ex itinere ſedebat ſic ſupra fontem. Ve-
nit autem mulier de Samaria haurire
aquam. & mox. *Dicit ei mulier: Do-*
mine, neque in quo haurias habes, & pu-
teus altus eſt: vnde ergo habes aquam vi-
uam? numquid tu maior es patre noſtro Ia-
cob, qui dedit nobis Puteum: & ipſe ex eo
bibit, & filij eius, & pecora eius? Aſtat
ſupra puteum in Candelabro noſtræ
Lucernæ maior Sacerdos legens li-
brum, quaſi iuſiurandum poſcens; aut
proferens potius verba maledictionis
& anathematis in aquam, a rea mox
ebibendam: quin & illi reæ pronun-
cians Iudicij futuri ſententiam, tam ab-
ſolutionis, & prolis, vbi fuerit inſons;
quam condemnationis & mortis vbi
marito fida non extiterit; vt nuperrime
vidimus apud Philonem. Aſtat & al-
ter Phialam manu tenens, aqua de pu-
teo ſumpta plenam: Aſtat item tertius
pateram ſupponens inclinatæ phialæ
ad aquæ receptionem: Qui duo ſunt
miniſtri maioris Sacerdotis, & ipſi Sa-
cerdotes, at inferioris dignitatis. Aſtat
a dextris homo, nempe vir ille, Zeloty-
piæ ſpiritu concitatus, qui Coniugis ac-
cuſator, eam adduxit ad Sacerdotem;
traduxitque palam ad templum, eam
publice cum opprobrio dimiſſurus ad
lapidationem, ſi fuiſſet adulterij labe
polluta. Demum autem a ſiniſtris aſtat
mulier cum puerulo, manu proferens,
& oſtentans coronam: cenſenda mulier
inſons, quæ poſt iniuſtam accuſationem,
aqua Sacerdotis hauſta, puerum enixa,
coronam geſtat ſuę pudicitię de calum-
nia triumphantis. Neque mirum eſt,
hanc hiſtoriam Hebraicam in Lucerna
Mineruæ formatam fuiſſe; quia ſicuti
Iudæi pridem ex conſuetudine cum
Ethnicis multos Gentilium ritus in-
duiſſe comperti ſunt: etenim ſæpius
Idola coluerunt, curuantes genua ante
Baal; cuius & Maacha, mater Aſæ Re-
gis Iſrael, initiata fuerat primaria Sa-
cerdos, a pio filio depoſita; quod aper-
tiſſime conſtat e ſacra [ſ] pagina: ſic [ſ] 3. Reg. 15.
etiam Ethnici viciſſim ab Hebręis mul-
tas rituum diuinorum cæremonias ac-
ceperunt: inter quas non eſt improba-
bile fuiſſe modum iſtum probandi pu-
dicitiam mulierum per hauſtum aquæ
frigidæ conſecratæ, ſeu potius execra-
tæ, quemadmodum ſuperius viſum eſt,
a Sacerdote. Quam quidem Lucer-
nam inter ſua cimelia diu conſeruauere
Iudæi Granatenſes antiquiores ad ſe-
ros poſteros vſque tranſmiſſam, licet ab
Ethnicis habitam, quia cum Ethnico-
rum ritibus haberet etiam inſculptas
He-

Legens librum ſupra Puteum quid?

Explicantur figuræ ſecundi quadrati circa Puteum.

Iudæis cum Ethnicis mutua communio.

Lucerna vt ad Hebræos peruenerit a Gentilibus.

Hebræorum ſacras cæremonias de ſa- A crificio, ſiue iuramento Zelotypiæ. Quin etiam vt olim Iudæorum multi ſimul cum vero Numine colebant quoque Gentilium [t] Idola, Vitulum, Baal, Belphegor, Lunam, & alia; Mineruam itidem plerique coluiſſe potuerunt; adeo proni fuerunt ad Idololatriam, & in eius cultum Lucernam aut conſtruxiſſe, quam figuris Ethnicorum adornauerint: aut a Gentilibus conſtructam habuiſſe: Siquidem in propoſitorum B confirmationē tum ſacra pagina monet [u] Hebræos vna ſacrificare conſueuiſſe Dijs Ethnicorum, & aſcendere templum Domini ad ſacrificandum vero Numini; ad quos Dominus ita per Ieremiam: *Ecce vos confiditis vobis in ſermonibus mendacij, qui non proderunt vobis, furari, occidere, adulterari, iurare mendaciter, libare Baalim, & ire poſt Deos alienos, quos ignoratis. Et veniſtis, & ſtetiſtis coram me in domo hac, in qua inuocatum eſt nomen meum, & dixiſtis: Liberati* C *ſumus eo quod fecerimus omnes abominationes iſtas. Num quid ergo ſpelunca latronum facta eſt domus iſta, in qua inuocatum eſt nomen meum in oculis veſtris?* &c. Sed & Ethnicos Hebraica multa ſuis fabulis immiſcuiſſe, ac obtexiſſe, cuique notum eſt; enimvero Iuſtinus in Apologia pro Chriſtianis ad Antoninum Pium, obſeruatu quoque [x] Seldeni, Bacchi fabulas, Bellerophontis item, Herculis, Aeſculapij, Perſei, totius fer- D me Gentium Theologiæ cæremonias, ex deprauato ſacrarum literarum ſenſu elicitas, & vulgo obtruſas eſſe, docere conatur, vt & alij Patrum ſæpe. Plutarchus etiam in [y] Sympoſiacis oſtendere nititur, antiquos Iudæorum ritus eoſdem eſſe plane cum cæremonijs, quibus Ethnici Bacchum colebant: confirmatque Iudæos ex Aegyptiorum religione multa ſuis ritibus permiſcuiſſe. Sed & Autor libri Haſmonæorum, E agens de Iudæis, qui cum Iuda Machabæo, poſt nephandam Antiochi Epiphanis in ſacra Hieroſolymitana rabiem, ad cultum veri Dei inſtaurandum in Miſphat conuenerant, [z] aſſeruit: *Gentes de Libro Legis ſcrutebantur effigies Idolorum ſuorum.* Quamobrem Lucernam iſtam in honorem Mineruæ conſtituiſſe potuit vel Ethnicus quiſpiam

[t] Ierem. 7.

[u] Iere. 7.

Hebræi ſimul Idola colebāt, & verū Deum.

Gentiles mul Hebraica s fabulis texiſſe.

[x] Synt. 2. c. 3.

[y] l. 4. qu. 5.

[z] cap. 7.

Lucernæ cor- ... r inſinua- ...

abutens ritibus in Lege Moſaica deſcriptis, Idololatriæ rituum permiſtione: vel etiam Hebrēus nequam, Idololatria ad quam ea gens olim ſemper propenſiſſima fuit, Moſaicas cæremonias inquinare minime veritus: potiſſimum ſi Mineruam in Aegypto natam, patre Nilo, & diuinis honoribus cultam a Saitis Aegypti populis, (vt ait etiam [a] Cicero tractans de natura Deorum) aſſeramus ab aliquo malo Iudæo venerationi habitam, & honoratam adeo nobili Lucerna; quam eius poſteritas inter cimelia conſeruauerit ad longiſſimum temporis æuum: Quum apertiſſimum ſit, Hebræos antiquiſſimos ab Aegyptijs Idololatria contaminatos fuiſſe; quum etenim, Herodoti [b] relatu, colerent Aegyptij vitulum, quem Apim appellabant, magna ſolemnitate, non ab re dixeris, Aegyptiaca ſuperſtitione coinquinatos Iſraelitas, vt olim vitulum aureum viuente Moſe coluerunt; ita poſt Moſis obitum, aliquos eorum adoraſse Mineruam Aegyptiam Saitarum; cui Lucernam iſtam dicauerint; in qua ritus Hebaicos pariter atq; Gentiles permiſtos inſculpi curauerint. Potuit autem facile Lucerna Aegyptiæ Mineruæ peruenire ad manus Africani Iudæi priſci, quod Aegyptus in Africa locetur a Ptolemæo, & ab alijs, qui plures terminum dirimentem Africam ab Aſia poſuerunt eſſe mare rubrum. Licet alij, qui Nilum amnem pro idoneo termino vtriuſque partis (Africæ nimirum, & Aſiæ) ſumunt, Aegyptum ipſam vtriuſque partis participem volunt; ex quo vnam Aegypti partem in Aſia, reliquam in Africa reponunt: Quum aliqui potius Aegyptum conterminam Aſiæ ſimul & Africæ faciant ab vtraque regionem quandam diuerſam, inter quas ambas eam claudunt, vt obſeruat apud Ptolemæum in Aegypti deſcriptione Cl. Maginus Præceptor. Ceterum vtrumque prædictum aperte comprobat in ſuo libro de ſacrificijs inſcripto Theodoritus; primum quidem de Hebræis hæc afferens: „Ac ne nos „quidem ſi pauxillum modo temporis in „altarium foculos incidamus, inique fe- „rentes, nares obſtruimus, tetrumque „odorem penitus auerſamur. Qui au- „tem nectare & ambroſia frui dicuntur, „

Minerua Aegyptia.

[a] l. 3.

[b] l. 1. cap. 28. & ſeqq.

Aegyptus an in Africa.

a putore peruſtorum oſſium pendere A videntur. Hæc autem ipſi retorquere fortaſſe audebunt in verum ac ſempiternum Deum. Audiunt enim & in ſacris monumentis leges de ſacrificijs latas extare. Verum iſti conſilium mentemque latoris Dei prorſus ignorant. Iſraelem enim longinquum tempus in Aegypto verſatum, prauiſque moribus illius regionis imbutum, ab Aegyptijsque perdoctum Idolis ac Dæmonibus hoſtias immolare; ludis præterea cho- B reiſque aſſuetum ac muſicis organis oblectari; iamque in harum rerum habitu conſtitutum, liberare Deus deſiderans, ſacrificia quidem permiſit, non tamen omnia, neque falſis Aegyptiorum dijs, ſed ſibi ſoli ac vero Deo Aegyptiorum deos ſacrificium victimamque offerre. Olim ſiquidem Aegyptij deos ſibi bouem, pecudem, capram, columbam, turturem faciebant; cumque his & alia quædam animalia, quæ eſculenta non ſunt, ſed vocantur impura. Ne C itaque indignarentur, ſi viderent antiquo illo rei diuinæ ritu ſibi penitus interdictum, prohibuit eos rem diuinam illis facere, qui dij vere non eſſent. Contraque lata lege eis edixit, vt ſibi vero Deo in ſacrificium victimamque offerrent quæcumque prius impie venerati fuerant, e terreſtribus quidem capram, pecudem, bouem; e volatilibus autem turturem, & columbam. Sunt enim hæc animalia manſueti cicureſcentiſque in- D genij. Itaque ſapientiſſimus ille Medicus hoc remedij genus adhibuit Aegyptiæ ęgritudini, dum ſacrificare quidem Iudæis ad eorum imbecillitatem indulſit. Et tamen ea, quæ prius colebant, in ſacrificium iuſſit offerre, vt dum hoc facerent, ſcirent deos non eſſe, quos tanquam victimas ipſi mactarent. (& mox) Haud itaque victimarum indigens Deus, nidoriſve appetentior, ſacrificia illa inſtituit; ſed vt imbecillitati E eorum ſapienter hoc pacto leniterque conſuleret. Hæc ille de Iudæis; quos vt optime dicit, ab Aegyptiorum conſuetudine pridem imbutos fuiſſe ritibus Ethnicis, & pronos effectos, vacauiſſeque ſacrificijs Deorum Gentilium: ita non abſolute verum eſt, quod ait Theodoritus, Deum in priſca lege noluiſſe, ſed ægretuliſſe ſacrificia ſimpliciter; ſed ea tantum indulſiſſe Iudæis ad ea inclinatis ob Aegyptiorum conſuetudinem ab Hebræis ferme inerradicabilem; nam in ſacra pagina legimus, antequam Iſrael Aegyptum peteret, [c] *Abel quoque obtulit de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum. Et reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius.* & adhuc infra: [d] *Aedificauit autem Noe altare Domino; & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, obtulit holocauſta ſuper altare. Odoratuſque eſt Dominus odorem ſuauitatis.* Quare Deus grata ſacrificia dilectorum ſibi habuit, antequam illi contaminarentur Ægyptiorum ſuperſtitione: ſuauitatis autem odor ille fuit, non holocauſti nidor, ſed obſeruantiæ cultuſque reuerentia, qua fideles Deum venerabantur: vt innuit cum ſenioribus Patribus Lyranus. De Gentilibus autem ſub Porphyrij perſona mox addit Theodoritus: Aliaque permulta hoc genus eſt inuenire, quæ manifeſte nobis oſtendant, Deum nec ſacrificijs eguiſſe, nec vapore carnis aut nidore, muſiciſve inſtrumentis oblectatum ea fieri iuſiſſe, ſed ſola prouidentia, qua illorum infirmitatibus conſulebat. Ne itaque exiſtimate hanc pro veſtris ſacrificijs, quæ ipſi damnamus, defenſione vos afferre poſſe, quod Hebræi quoque patres ſacrificia Deo obtulerint. Quæ quum diligenter Porphyrius pellegiſſet (plurimum namque temporis in eis contriuit, dum ſua in Chriſtianos volumina detornaret) aliena is quoque a vera pietate ſacrificia eſſe oſtendit. Qua in re iure id Porphyrio contigiſſe dixerim, quod contingere ſimijs ſolet: ſicut enim illi quoque quoſdam humanos geſtus imitantur, neque tamen continuo tranſeunt in humanam ſpeciem, ſed permanent in ſimiorum natura; ita & Porphyrius e ſacris literis quæ ſibi collibuit ſuffuratus, nonnullis inde ſententijs ſua monumenta interſitis, poſthabuit veritatem perdiſcere; ſimiuſque duntaxat imitator permanſit, vel vt verius dicam, graculus quidam fuit alienis plumis excultus. Ex quibus plane conſtat, promiſcue tum Hebræos multa ſibi deſumpſiſſe pridem ex Ethnicorum ritibus, quibus iram vltoris Dei contra ſe frequenter concitauere: tum Gentiles e ſacra pagina multos ri-

[c] Gen. 4.

[d] Gen. 8.

tus

tus hauſiſſe, deformaſſe, ac ad ſua fabulamenta detorſiſſe, ſuiſque fabulis nefarijſque ritibus ad cultum Dæmonum, deorumque ſuorum permiſcuiſſe.

[Ar]bores in la[ter]ibus Lucer[næ] quid.

Quod ſi Delrius (vt aliquid etiam de arboribus vtrimque a latere quadrati ſecundi huius in Candelabro effigiati dicamus) apud aliquem autorem probatum viderit, quod nobis incompertum penitus eſt, in illam aquam ſacramenti Zelotypiæ coniectas fuiſſe plantas amariſſimas etiam guſtui; non deeſt B etiam in iſta ſecunda Candelabri noſtri tabula ſtirps huic vſui non inepta; quandoquidem arbor illa gemina, quæ procera conſurgit poſt tergum tum Zelotypi mariti, tum etiam accuſatæ caſtæ coniugis in area, potuit ex amariſſimarum ſtirpium genere fuiſſe; ſiquidem extitiſſe poſſunt oleaſter, & olea; frondibus enim & baccis viridibus arbos hæc vtraque conſtat amariſſimis. Quin & vtraque congruum locum obtinet in huiuſmodi Candelabro Lucernæ dicatæ Palladi; quod eidem Mineruæ conſecratum eſt olearum genus, cuius ipſa perhibetur inuentrix. Verum enimvero quoniam in Hieroglyphicis, (vt apud Pierium Valerianum frequentiſſime licet obſeruare) ſæpius eadem figura multas hiſtorias, atque res myſtice deſignat, fieri poteſt vt præter allatam hiſtoriam ſacram de matrona pudica, Zelotypiæ potionem ſumere iam auſa cum felici ſucceſſu, mulier illa cum infante puero ad manum, ſymbolum ſit Elearum matrum ex voto fecunditatem adeptarum a Minerua; quemadmodum colligi poſſe videtur ex Pauſania in Eliacis hæc afferente: *Eo tempore Eleorum feminæ orbatam virili robore Patriam miſertæ, Palladi vota nuncuparunt, ſi grauidæ ad primos virorum congreſſus fierent. Eius voti damnatæ, Mineruæ cognomento Matri templum dicarunt. Et loco quidem, quo primus ille congreſſus marium & feminarum factus, Bady nomen eſt. Flumen etiam ipſum, quod agrum præterfluit, Bady patria voce appellant.* Hæc ille. Quæ quidem vt non inficior aptari quomocumque poſſe mulieri puerulam geſtanti, quæ formata fuerit in Candelabro Lucernæ Palladi conſecratæ; nihilominus, quia non habet vllam omnino cohærentiam congruitatemque cum

[A]lia figura[r]um explica[ti]o.

[E]learum hi[ſt]oria mulie[r]um.

A ceteris figuris Putei, crateris, amphoræ, ſacerdotum, aliarumq. rerum, in hac eadem area Cādelabri repreſentatarū; exiſtimandum eſt, ſuperiorem explicationem de matre pudica, virum Zelotypum accuſatorem iniuſtum in Iudicio vincente, longe potiorem, ac propriam & genuinam eſſe in hoc noſtro Lucernæ argumento; quum vniuerſæ ſingulæ figuræ in eius Candelabro formatæ videantur ad amuſſim vnam in hanc B actionem inſtitutæ, nimirum ad Iudicium accuſatæ mulieris inſontis de adulterij crimine. Quin immo maximam etiam cum duabus alijs Candelabri tabulis habere conſpicitur analogiam, & habitudinem ad eas eſſentialem; quod hæc accuſata mulier fuerit vna e duabus illis Træzenijs, quæ nupturientes in prima tabula zonam ſibi ſoluerant ad Altare Mineruæ cognomento Apaturiæ, nunc a marito calumniam accuſationis iniuſtæ perpeſſa, poſt potum exe- C crabilis aquę, puerum partu iam editum ad Sacerdotes in Templum adduxerit incolumis de calumnioſa Zelotypia triumphans; & mox in tertia tabula cum marito, iam certiore facto de ſua innocentia, reconciliata gratias actura Deo de ſuperata calumnia, ſaluataque ſuæ pudicitiæ bona fama, deque prole conquiſita, cum oblatione victimæ, vt latius infra ſuo loco demonſtraturi ſumus apertiſſime. Ceterum aquæ IV- D DICIVM ſiue iuramentum non ſolum hoc modo fieri conſueuit apud poſteros, & ad adulterij cauſam agnoſcendam; ſed ad omnia quæque occulta detegenda, & per contactum aquæ ſiue calidæ, ſiue frigidæ ſine potu: nam [e] Aimonius, & [f] Sigonius atteſtantur; Ludouico Germaniæ rege Francofurti mortuo, Carolus Caluus Imperator, & Franciæ Rex, propere Aquas, „ Coloniamque contendit, vt Lotharin- „ E giam, quæ fratris & filij eius Lotharij „ fuerat, occuparet. Ludouicus tres filios „ reliquerat, Carolomannum, Ludoui- „ cum, & Carolum cognomine Craſsum. „ Ex quibus Ludouicus, qui paterno fu- „ neri interfuerat, vbi patruum paterni „ regni fines ingreſsum caſtra ad Rhe- „ num poſuiſse audiuit, ira incenſus quod „ paternum regnum inuadere eſset au- „ ſus, Francofordia copias mouit, atque „

[e] 5 hiſt. Frāc. c. 34.
[f] 5. de Reg. Ital.

ad

ad alteram Rheni ripam e regione conſedit. Ibi iure primum, deinde gratia per legatos petita, quum neutrum impetraſset; decem homines cum aqua calida, totidem cum frigida, decemque alios cum ferro candente miſit, iuſsos experiri IVDICIO vtri regnum illud conueniret, quod cum ipſo pater ſuus Ludouicus ſacramento interpoſito diuiſiſset: Qui re tentata, quum detrimentum nullum cepiſsent, nihil tamen æqui obtinuerunt. Ob id Ludouicus, &c. Sed quomodo tentarunt? ſane iniecta manu in feruentem, & non aduſta: docet ritualis adhiberi ſolita oratio huiuſmodi:

Annal. Boior. lib. 4.

Deus iudex iuſtus, fortis, & patiens, qui es auctor & amator iuſtitiæ, qui iudicas æquitatem: iudica Domine quod iuſtum eſt: quia recta iudicia tua ſunt, qui reſpicis ſuper terram, & facis eam tremere. Tu Domine omnipotens, qui per aduentum filij tui Domini noſtri IESV Chriſti mundum ſaluaſti, & per eius paſſionem genus humanum redemiſti: tu hanc aquam per ignem feruentem ſanctifica: qui tres pueros, id eſt Sidrach, Miſach, & Abdenago iuſſione regis Babylonis miſſos in caminum ignis, ſeruaſti: tu clementiſſime præſta, vt ſi quis innocens in hanc aquam feruentem manum mittat, ſic vt tres pueros prædictos de camino ignis eripuiſti, & Suſannam de falſo crimine liberaſti: ita Domine manum illius ſalua, & illæſam perducat. At ſi quis culpabilis, vel incraſſante Diabolo cor induratum, præſumpſerit manum mittere: tua iuſtiſſima pietas hoc declarare dignetur, vt in eius corpore, tua virtute manifeſtetur, & anima illius per pœnitentiam ſaluetur.

Oratio ante iudicium per probationem ignis.

Narrat aliam hiſtoriam Gregorius [h] Turonenſis de Diacono Catholico cum Presbytero Ariano diſputante, & ad Fidei veritatem comprobandum ſic prouocante: Factis rei veritas approbetur: ſuccendatur igni æneus, & in feruenti aqua annulus alicuius proijciatur, qui vero eum ſuſtulerit ex vnda feruenti, ille iuſtitiam conſequi comprobetur. (& mox) His itaque litigantibus ſuperuenit Diaconus alius ab vrbe Rauenna, Hyacinthus nomine, ſciſcitanſque quæ eſset hæc altercatio: vt veritatem cognouit, nec moratus extracto e veſtimentis brachio in æneum dexteram mergit: annulus autem qui eiectus fuerat, erat valde leuis ac paruulus, nec minus ferebatur ab vnda, quam vento ferri poſſet vel palea: Quem diu multumque quæſitum infra vnius horæ ſpatium reperit: accendebatur interea vehementer focus ille ſub dolio, quo validius feruens, non facile poſſet aſſequi annulus a manu quærentis, extractusq. tandem. Nihil Diaconus ſenſit in carne ſua: ſed potius proteſtatur in imo eſſe frigidum æneum, in ſummitate vero calorem teporis modici continentem. Quod cernens hæreticus valde confuſus inijcit manum audax in æneo, dicens: Præſtabit mihi hæc fides mea. Iniecta manu protinus vſque ad oſſium internodia omnis caro liquefacta defluxit, & ſic altercatio finem accepit. Hæc ille.

[h] l. 1. de glor. mart. c. 81.

Mira hiſtoria.

Verum enim vero Deus, vt in aqua feruente manum innocentis ab aduſtione ſeruabat innoxiam, ignis actione prohibita; ſic in frigida nocentis manum amburebat, contrariam aquæ actionem tribuens, frigiditate naturali in ſupernaturalem ardorem commutata. Quod indicat aperte Scriptor vitæ S. Gangulphi Martyris in hæc verba: *Interim ad quendam veniunt fontem* (Gangulphus videlicet vxorque) *vbi his vxorem vocibus compellat: Multa quidem de te coniux paſſim feruntur fœda & indigna natalibus tuis, & adhuc mihi quidem certo non conſtat, verane an falſa illa dicantur. Tum illa, etiam intrepide iurando, falſos de ſe rumores ſparſos, ait, nec ſe vnquam alieno concubitu pollutam. At Gangulphus, diuina, inquit, prouidentia, quam nihil fugit, vt ſe res habeat, iam certis declarabit indicijs: En fons his propoſitus eſt, nec frigidus valde, nec immodice calidus: In hunc igitur immitte manum, & e fundo lapillum extrahe; & ſi quidem a culpa es aliena, nihil mali patieris; ſin autem polluta es, non ſinet Deus latere ſcelus tuum. Illa beati viri, ſicut alios omnes, ita hos quoque ſermones vecordiæ aſcribens, incunctanter manum iniecit in fontem. Ecce autem ſimul atque lapillum quum ſe retrahere conata eſt, membris fere omnibus obrigeſcit, & in digitis & brachio, quouſque aqua pertigit, abſtracta cute, nuda caro cernitur; nihilque aliud miſera illa niſi repentinum interitum expectat.* Id etiam confirmat Sigebertus apud Surium. Ex his apparet aperte, Candelabri noſtræ

Hiſtoria probationis per aquam frigidam.

ſtræ

Jo. Georg. sculps.

„ ad
„ ſed
„ per
„ pet
„ cal
„ alic
„ exp
„ illu
„ ſuu
„ to
„ trin
„ me
ueı
ſan
adu
Annal. Boicr. lib.4. ora
tis,
ſtin
min
tua
Oratio ante iudicium per probationem ignis. *eam*
per
Chr
nem
aqu
qui
Abd
cam
præſ
feru
ros
Suſa
Dom
pera
craſſ
pſcr
tas
pore
illiu
[b] l.1.de glor. mart.c.81. alia
nen
Pre
Fide
„ pro
„ beti
„ uen
„ qui
„ uen
Mira hiſtoria. „ tur.
„ ſupe
„ ueni
„ que
„ tate
„ e vc
„ ram

ſtræ Lucernæ Autorem, qui ſolum delineauit Iudicium aquæ potabilis a reo deſcriptum a Moſe, non item agnouit recentiorem formam probationis per immiſſionem manus in aquam ſeu calidam, ſeu frigidam, antiquiſſimam nobis reliquiſſe Lucernam; quæ propterea potuerit apte locari pridem in templo Mineruæ. A

Explicatio tertiæ Areæ, continentis ſacrificium cum victima: vbi de varijs antiquorum ſacrificijs. Cap. XX. B

IN hoc ſane Candelabri tertio quadrato peragitur ſacrificium Arietis, qui pro gratiarum actione offertur; de qua re Ioſephus [i] in Antiquitatibus Iudaicis ita: Duo ſunt ſacrificiorum genera, priuatum, & publicum: Horum vtrumque duobus fit modis; aut enim tota victima igni abſumitur, quod ideo vocatur holocautoma; aut pro gratiarum actione perſoluitur, & in epulum ſacrum facientium vertitur. De priore prius ſum [k] dicturus. Vir priuatus holocautoma facturus, mactat bouem, agnum, & hædum: & hos quidem anniculos; bouem vero licet mactare etiam grandiorem. Sed opus eſt vt ſint omnia maſcula, quæ ſolida concremantur. His iugulatis, ſacerdotes aram circumque ſanguine horum tingunt: deinde mundata membratim diſſecant, & ſale conſperſa in aram imponunt, ſtrue lignorum iam ardente: Deinde pedes & inteſtina omnia diligenter primum repurgata ad reliquum aceruum adjciunt: tergora vero ſacerdotibus cedunt. Et holocautomata quidem ad hunc modum fiunt. [l] Quum vero pro gratiarum actione ſacrificant, eorumdem generum animalia mactant, ſed quæ vitio careant, & anniculis ſint maiora, & maſcula feminis copulata: His iugulatis, primum ſanguine aram imbuunt; deinde renes & omentum & omnem pinguedinem cum fibra iecoris, & inſuper caudam agni aræ inferunt. Pectore vero ac dextro crure ſacerdotibus conceſſo, reliquis carnibus [m] per biduum epulum inſtruunt; & quæ ſuperfuerint, igni comburunt. Idem ritus ſeruatur & in ſacrificio pro peccatis. (& adhuc infra) Quin & in patria

[i] l.3.c.10. Sacrificiorum duo genera.

[k] Leuit.1

Holocautoma vt fiant.

[l] Leuit.3. Sacrificia pro gratiarum actione vt fiant.

[m] Leuit. 5.

tandem conſtituti, accedere in eam Vrbem, quam propter templum caput religionis ſint habituri, & octo dies feſtos ducere, victimasque Deo ſolidas incendere, & ſimul pro gratiarum actione ſacrificare; manibus interim geſtantes ramos myrti, ſalicis, & palmæ, ex quibus mala perſicę dependeant. Verum enimvero in hac tabula non geminum animal, ſed vnicum offertur: vel quia Ethnicus Mineruæ ſacerdos deſciuerit ab integra cæremonia Iudaica; vel potius quia Philonem audiuerit ita dicentem in libro de Vita Moſis: [n] *Arietem autem alterum, qui adoletur ſolidus Autori rerum omnium, cuius benignitate pro ſe quiſque fruitur, terra ad alimentum, & domicilium; aqua in potum, lauacra, nauigationemque; aere ad reſpirationem, effectusque ſenſuum (nam horum inſtrumentum aer eſt) & ad horas annuas; igne quotidiano quidem ad cibos coquendos, & calefactionem; cæleſti vero ad lucem, & res viſibiles. Alterum autem arietem mactauit ad abſolutam eorum, qui ſacrabantur, purificationem: quem apte conſecrationis cognominauit, quod per hoc ſacrificium initiarentur ſacerdotes Dei Optimi Maximi.* C Quare primus aries ille ſolidus oblatus eſt in ſacrificium Deo pro gratiarum actione de beneficijs acceptis. Vnde ſimiliter in iſto tertio quadrato, poſt ſuperatam difficultatem vomeris, aut galeæ candentis, aquæve feruentis in primo; & aquæ frigidæ, maledictis anathematizatæ in ſecundo, rea mulier inculpabilis, miniſterio famuli pro gratiarum actione Numini ſacrificandum offert, atque porrigit arietem ſolidum ſacerdotibus ad altaris ignem; vt oſtendunt icones in area delineatæ. D Quarum quidem duæ, tum mulier, oleæ ramum manu geſtans, & vir in thuribulo thus adolens, oſtendunt hoc eſſe ſacrificium lætum pro gratiarum actione demonſtratæ pudicitiæ; non autem triſte, ſicut in quo ſine thure aut oleo ſacratur aut exorcizatur aut anathematizatur aqua ad inquirēdum crimen adulterij; quemadmodum ex Philone [o] conſtat. E Qui vero profert integrum arietem ad ſacrificium, iſte ſacerdotis miniſter eſt, vel famulus hominis in gratiarum actionem hoſtiam mittentis ad altare. Quæ autem manu ramum oleæ cum baccis defert,

[n] l.3.p.522.

Explicatur figuræ tertij quadrati.

[o] l. de ſpecial. legib.

fert, mihi cenſetur eſſe mulier Zelotypi, cum quo redierit in gratiam, patefacta ſua pudicitia; nam olea ſymbolum pacis eſt [p] Virgilio, apud quem Aeneas Pallanti,

[p] Æn. 8. Olea ſymbolum pacis.

„ Paciferæque manu ramum prætendit Oliuæ.

Ita ſignum reconciliationis irati Dei cũ humano genere fuit Oliuæ ramus, a [q] Columba deportatus in Arcam mortalium ſeruatricem a Diluuio. Quapropter in iſto ſacrificio mulier introducitur geſtans oleæ ramum, poſt probationem ſuæ caſtitatis reconciliata cum viro ſuo iam pacato. Thuribulum vibrans eſt ille Zelotypus, aut etiam ſacerdos vice, nomineve Zelotypi, thuris oblatione gratias agens Numini de bona fama ſua coniugisque conſeruata & demonſtrata: Pierius enim [r] Thuribulo ſignificari preces, & orationes ardentes puro ex corde oblatas Deo ſcribit. Vnde qui Zelotypus olim de fide coniugis dubitauerat, nunc Numini Thus adolet in Thuribulo, propter inuentam in coniuge pudicitiam, puritatemque maritalem; de qua prius adeo dubitarat, vt matronam inſontem ad ebibendas aquas maledictionis traduxerit in Templum coram ſacerdote ad Puteum iuramenti. Duarum autem feminarum illa, quæ ſtat a tergo mulieris oleæ ramum manu tenentis, eſt ipſius ancilla pediſſequa: Quæ vero pone virum Thuribulo thus adolentem adſtat, diſcincta zona, ſeminuda, & capillis omnino ſolutis, eſt altera e duabus virginibus Trœzenijs in prima tabula notatis, nondum nupta, ſed adhuc nupturiens; vel etiam alia quæpiam illarum ex ordine, recens nuptura; quum alia illa, dudum nupta, caſtitatem viro ſuo recens aquis amariſſimis innoxie potatis conteſtata, ramum oleæ ferens, fuerit altera Trœzenia prior, quæ pridem aſtabat inter Satyros Altari primi Quadrati. Duo vero viri prælongas haſtas manibus erectas habentes, mihi ſane fuerint Cuſtodes Aræ, templique Mineruæ. Sed ille poſtremus, cum altero cuſtodum eorum colloquia ſerens, indicat virum alienum, qui collaudat pudicitiã ſeruatæ mulieris inſontis poſt aquarum execrabilium innoxiam potationẽ. A culmine baſis explicatæ ſurgens inter caudas anguineas trium illarum Sphingium exeritur acuminato fundo ſenſim amplians ſe ſe tubus oblongus in ſimilitudinem vrnæ, de cuius labro ſuperiore fere dependent, velut anſulæ duæ, magni duo ſerpentes bicipites, criſtati ſingulo capite, dorſo ventreque ſquamoſi, pectore mammoſi, cauda retorti, pariter & naribus adunci, cauda capiteque ſolum adhæreſcentes vaſi, corpore reliquo ab vrna diſtantes, ac veluti reſilientes; e quorum naribus & caudis coronæ dependent artificioſe vas adornantes; inter quarum interſtitia quatuor emergunt, ſeu Satyri, ſeu capri capita. Quod equidem vas arbitror indicare præter antedicta poſſe quoque ſepulchralem vrnam, qua conditi ſeruarentur demortui Sphæri cineres, cuius ſepulcrum ab Æthra conſecratum dicatumque poſtea fuerit in delubrum Apaturiæ Mineruæ, qua monitu ſomni fallacis Virginitatem amiſerat in ea Inſula, in quam ad inferias Heroi Sphæro faciendas immiſſa fuerat, compreſſa mox a Neptuno deflorata fuit; ſicut aperte nos docuit antea Pauſanias Quis enim antiquitatis cultor ignorat, antiquos conſueuiſſe virorum inſignium ſepulcra conſecrare in templa, dedicareque Numini cuipiam? Quis non agnouit ſepulcra conſueuiſſe quotannis adornari floribus aquæ corollis? quem fugit e ſepulcris paſſim exire ſerpentes, qui prius ex cadauere geniti cum buſto ſtabularentur? Ex Anchiſæ tumulo [ſ] Virgilius anguem immanem exiuiſſe,

[q] Gen. 7 8.

[r] Hierogl. 34 Thuribulo quid myſtice ſignificetur.

Explicatio ſis excipien haſtam cani labri.

„ ————— adytis quum lubricus anguis ab imis
„ Septem ingens gyros, ſeptena volumina traxit,
„ Amplexus placide tumulum, lapſusque per aras.

[ſ] 5. Aen.

Et apud Ouidium, [t]

„ Sunt qui quum clauſo putrefacta eſt ſpina ſepulcro
„ Mutari credant humanas angue medullas.

[t] 15. metam.

& alibi. [u]

„ Ecce (nefas viſu) medijs altaribus anguis
„ Exit: & extinctis ignibus exta rapit.

[u] 5 Faſt. v. 711.

Sed & ex Herculis tumulo dudum in Inſula Nea ſerpentem exiſſe, qui Philo-

loctetem in pede ſauciauerit, omnes antiqui teſtantur. Et in Heroicis ipſe [x] Philoſtratus agit *de ſerpentibus, qui gigantibus innaſci dicuntur*. & mox: *In Co namque Inſula (poſſidet autem ipſam ſolus) contigit, vt quum vites foderet, terra vtpote inanis fodientibus reſonaret: quam quum aperuiſſent, duodecim quidem cubitorum mortuus iacebat, ſed caluam habitabat draco*. Sed hac de re latius alibi Lemniam Aram explicantes. Dubio procul iſti ſerpentes, & alij mox in Lucernæ corpore ſpectandi Mineruam referunt non ſolum vt Deam prudentiæ ſapientiæque, cuius hieroglyphicum eſt ſerpens, verum etiam vt Deam Militiæ præfectam, quæ proinde Bellona vocitatur; quum Pallas Dea ſapientiæ, ac artiũ coleretur ab Ethnicis, & Athena [y] Gyraldo dicatur a præuidendi poteſtate, quod ſit Prudentiæ præſes; quum & ſerpens in ſacris etiam literis habeatur Prudentię ſymbolum, dicente Domino, [z] *Eſtote prudentes, ſicut ſerpentes*. Quin & Minerua pectore gerit Aegida, & ſcutum, in quo ſerpentes effigiantur, Meduſæi capitis capillis in anguium plurimorum formas horrentibus; vnde [a] Virgilius:

Aegidaque horrificam turbatæ Palladis arma,
Certatim ſquamis ſerpentum, auroque polibat,
Connexoſque angues ipſamque in pectore Diuæ
Gorgona, deſecto vertentem lumina collo.

Notiſſimum ait [b] Gyraldus, Mineruam effictam fuiſſe cum Dracone; quare quum in exilium iret Demoſthenes, dixiſſe ferunt: Mineruam tribus immanibus oblectari feris, noctua, dracone, populo. Quumque Minerua pariter & draco truculento, formidoloſo, & horrendo quodam oculorum aſpectu feriant mortales; inde glaucopis Minerua ſimiliter, & draconum ſpecies, appellari conſueuit, Lilij notatu. Præterea ſerpens Mineruæ tribuitur, vt etiam Aeſculapio, quod in ſomnijs vterque Deus ægrotantibus & medicis Medicamenta ſignificaret, quibus homines a morbis ſanarentur: Quocirca Minerua Hygia culta fuit ab Athenienſibus. Hinc Pœonia quoque, ideſt Medica nominata: Sotera Pallas a Galeno, ceteriſque Medicis antiquis, antidotus quædam cognominata fuit, notante Gyraldo ex plurimis: Ex Heſychio vero, [c] *Poliadis Mineruæ Cuſtodem Draconem vocatum: & hic quidem vnum, alij vero duos aiunt in Erechthei templo: & hunc acropoleos, ideſt arcis cuſtodem, cui ex melle placentam offerebant*. Et Plinius inquit, [d] *Demetrius fecit Mineruam, quæ Muſica appellatur, quoniam Dracones in Gorgone eius, ad ictus citharæ tinnitu reſonabant*. Ceterum iſti duo Dracones bicipites in Candelabro corollas pendulas ex ore velut offerentes, mihi militares coronas ſtrenuis militibus porrigere ſignificantur; etenim apud [e] Pierium habemus Dracone ſignari Præfectum militũ; quum in numo Cæſ. Dictatoris III. in quo Victoriæ ſignum caput eſt, a latere ſerpens draco capite ſurrecto, magnis voluminibus terga trahens, cuius inſcriptio eſt, C. CLO VI. PRÆF. M. Caius Clodius VI. Præfectus militum. In ſacris literis legas, Draconum [f] capita in aquis a Deo contrita, milites, centuriones, duces eos indicant qui fuerant a Pharaone immiſſi, vt Iſraeliticum populum perſequerentur: qui aquarum mox inundatione ſuffocati ſunt, atque contriti: quodque mox ſequitur: *Tu confregiſti caput Draconis*, Pharaonem intelligit (& mox de draconibus) Quin & cohortium erant inſignia, perque ſingulas earum, vt Flauius Vegetius ſcribit, ferebantur ad prælium a Draconarijs, quo nomine per excellentiam Signiferos omnes appellitabant. Quo vero pacto geſtarentur, videre eſt apud Ammianum Marcellinum, vbi pompam deſcribit, quam Conſtantius Imp. vrbem ingrediens duxit: erant enim, vt is inquit, & Dracones haſtarum aureis gemmatiſque ſummitatibus illigati, hiatu vaſto perflabiles, & ideo velut ira perciti ſibilantes, caudarumque volumina relinquentes in ventum. De ijs Claudianus:

Manſueſcunt varij vento ceſſante Dracones.

Erat vero ſignum Draconis purpureũ, vt idem Ammianus teſtatur. Atqui non in ſignis tantum ſerpentes militibus vſui fuere; ſed viui etiam pugnatoribus ſocijs auxilium non contemptibile pręſtitere. Legimus enim Annibalem mon-

ſtraſ-

[x] cap. 1.
[y] Hiſt. Deor. ſynt. 11.
[z] Matth. 10.
[a] 8. Æneid.
[b] Synt. 11.
[c] loc. cit.
[d] l. 34. c. 8.
[e] lib. 15. hierogl.
[f] Pſal. 74

„ ſtraſſe Antiocho nauali prælio pugnaturo, vt in hoſtium claſſem vaſcula iacularentur viperis plena, quarum metu perterriti hoſtes a dimicatione & nauticis miniſterijs impedirentur. Idē quum Pruſias iam cedente claſſe ſua feciſſet, victor euaſit. Antiquæ vero illius militiæ veſtigia quædam habentur apud vos Maffæos Romæ in Canone quodam circa Theodoſij tempora, & aliquanto etiam prius confecto, in quo militum omnes ordines recenſentur, geſtaminaque ipſa ſuis etiam coloribus picta conſpiciuntur, quæ quiſque manipulus turmaque, ex quadrupedibus, vel alitibus, vel ex colorum varietate ſigna ſibi deſumpſiſſent: ex quibus quæ facerent ad anguem, quoniam id operis ordo ſibi depoſcere videbatur, ſubijcere non importunum iudicaui. &c.

Quibus Pierius recēſet vigintiquatuor, ſeu manipulos, ſeu cohortes, turmasve colubrum inſigne geſtantes, nimirum Seniores Menapes, Cortonacenſes, Thaipſalos, Præfectos Fabricæ, Sagunnenſes, Bianenſes Honorianos Iuniores, Marcomanos, Curatios Iuniores, Maurialites, Fabricas, Defenſores, Sextam Parthicam, Angleciarios, Cornutos, Falconarios, Vindices, Sagittarios Nerui, Batauos, Marcomanos Iuniores, Marcomanos Seniores, Atecottos Iuniores, Excultatores, & Brachiatos; in quorum ſingulorum parma ſerpens effictus erat diuerſimode, ſicuti diligenter ibi Pierius explicat. Quod nomen Draconum in militiæ cohortibus manet conſeruatum ad vſque tempora noſtra. Quare Mineruæ multis de cauſis adſcribitur Draco: vel eo quoque, ſicuti paulo antea dixerat, *quia Dracones a viſu, quem acutiſſimum habent, nomen apud Græcos habuere: Palladi autem eadem de cauſa dedicatur, quia nomen id ab eo quod eſt, omnia perſpicere, ſpectare, videre, ac omnium notionem habere, factum nonnulli tradunt; prudentiamque hinc interpretantur, quæ omnia perſpiciat, & ante omnes intelligat. Carpit Horatius quendam, qui in amicorum vitijs tam acute cerneret quam aquila, aut ſerpens Epidaurius, puto prouerbium ſecutus, SERPENTIS OCVLVS.* ait enim:

„ *Cur in amicorum vitijs tam cernis acutū*
„ *Quam Aquila, aut ſerpens Epidaurius?*

A

Neque temere Ariſtophanes finxit, angues duos Pluti oculos in Aeſculapij lambere, cuius rei beneficio ille cernere cœpiſſet.

Explicatio Lucernæ ſub figura pedis, in manubrio referentis pugnam lacertæ cum vipera. Cap. XXI.

IN æreі vaſis foramen ſupernum inſeritur inde ſurgens haſta lignea e
B
quercu, teres, in effigiem ſceptri, per interualla perforata, intra quæ foramina figitur æreæ lucernæ manubrium mobile rectum, ad inſtar vulgarium lucernarum culinæ; ſed lucerna faberrime facta pedem humanum refert, ſandalio calceatum in calcaneo, & ſolea ſubdita, ſuperne nudum, ligatum ſandalij loro, collo pedis corrigia fibulata, quum altera corrigiola de ſolea ſurgens inter digitum maiorem, & illi proximum figatur. Sane ſandalij forma ve-
C
tuſtiſſima viſitur, qua pridem Apoſtoli [g] nudis pedibus incedentes vſi ſunt; [g] Act. 12.
nam ſuperne tantum nudos habebant; quum Angelus dormienti Petro in carcere præceperit, vt iſtiuſmodi caligas ſe calcearet. De fibula quoque corrigiæ calceamenti Domini meminit aperte [h] Ioannes Euangeliſta, dum introdu- [h] cap. 1.
cit Ioannem Baptiſtam aſſerentem Iudæis interrogantibus, *cur baptizaret, ſi non eſſet Chriſtus, neque Elias, neque Pro-*
D
pheta? Reſpondit eis Ioannes, dicens: Ego baptizo in aqua: medius autem veſtrum ſtetit, quem vos neſcitis: ipſe eſt, qui poſt me venturus eſt, qui ante me factus eſt: cuius ego non ſum dignus vt ſoluam eius corrigiam calceamenti. Nec obſtat quod Apoſtolis Dominus [i] præceperit, ne [i] Matth. 10. Luc. 10.
calceamentis vterentur in via, qui nihil eos docuit, quod non confirmauerit exemplo: tum quia caligæ Domini ſandalia fuere, quæ non connumera-
E
bantur inter vulgaria calceamenta totum pedem ſuperne contegentia; vt ait Lyranus: cum quia prohibuit Apoſtolis Dominus vt duas tunicas, ita bina calceamentorum paria, ſicut ex Diuo Thoma, & S. Auguſtino, & alijs haurit Maldonatus: tum quia calceamenta 2. de conſ. Euan. c. 30.
metaphorice ſumit vel pro mortuis operibus, quod illa conficiantur ex corio mortuorum animantium, ſicuti ſumit

mit Ordinaria Gloſſa: vel pro famulitio, & equis, vti ſumit [l] Clemens Alexandrinus inquiens: *Ne portetis* inquit Dominus, *crumenam, non peram, neque calceamentum*. hoc eſt, ne poſſideatis diuitias, quæ ſolum in crumena reconduntur: ne veſtra implete horrea, tanquam ſementem in pera deponentes; ſed ijs etiam, qui egent, impertite. Ne de iumentis & famulis ſitis nimium ſolliciti, quæ quum onera portent, calcei diuitum in itinere allegorice dicuntur. Dominus enim frequentiſſime loquebatur Apoſtolis allegorice per parabolas. Niſi cum D. Ioanne [m] Chryſoſtomo, & Cornelio a Lapide dicamus id Apoſtolis Dominum præcepiſse non ſemper obſeruandum, ſed ad tempus, nempe dum ipſe cum illis vitam mortalem ageret, ac ipſi prædicarent euangelizantes inter Hebræos. Licet huic refragari videantur caligæ Petri carcerati a Iudæis. Chryſoſtomus tamen hiemem ſolam excipit, cui calceamenta concedit. Sed hac de re latiſſime Cornelius a Lapide referens fere cunctorum Patrum ſententias. Fibula vero corrigiæ dextro latere colli pedis inerat. At vero de fibulæ ſolutione teſtimonia legimus in antiqua Lege vetuſtiora præclara duo; circa detrectantes coniugia cognatarum; alterum quidem eſt: [n] Quando habitauerint fratres ſimul, & vnus ex eis abſque liberis mortuus fuerit, vxor defuncti non nubet alteri, ſed accipiet eam frater eius, & ſuſcitabit ſemen fratris ſui, & primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, vt non deleatur nomen eius ex Iſrael. Sin autem noluerit accipere vxorem fratris ſui, quæ ei lege debetur; perget mulier ad portam ciuitatis, & interpellabit maiores natu, dicetque, Non vult frater viri mei ſuſcitare ſemen fratris ſui in Iſrael, nec me in coniugem ſumere. Statimque accerſiri eum facient, & interrogabunt: Si reſponderit, Nolo eam vxorem accipere; accedet mulier ad eum coram ſenioribus, & tollet calceamẽtum de pede eius, ſpuetque in faciem illius, & dicet, Sic fiet homini, qui non ædificat domum fratris ſui. Et vocabitur nomen illius in Iſrael, Domus diſcalceati (*Alterum vero teſtimonium eſt*) [o] Aſcendit ergo Booz ad portam, & ſedit ibi. Quumque vidiſſet propinquum præterire, de quo prius ſermo habitus eſt, dixit ad eum: Declina pauliſper, & ſede hic, vocans eum nomine ſuo: qui diuertit, & ſedit. Tollens autem Booz decem viros de ſenioribus ciuitatis, dixit ad eos: Sedete hic. Quibus reſidentibus, locutus eſt ad propinquum: Partem agri fratris noſtri Elimelech vendet Noemi, quæ reuerſa eſt de regione Moabitide: quod audire te volui, & tibi dicere coram cunctis ſedentibus, & maioribus natu de populo meo. Si vis poſſidere iure propinquitatis, eme & poſſide: ſin autem diſplicet tibi hoc ipſum, indica mihi, vt ſciam quid facere debeam; nullus enim eſt propinquus, excepto te, qui prior es: & me, qui ſecundus ſum. At ille reſpondit: Ego agrum emam. Cui dixit Booz: Quando emeris agrum de manu mulieris, Ruth quoque Moabitidem, quæ vxor defuncti fuit, debes accipere: vt ſuſcites nomen propinqui tui in hæreditate ſua. Qui reſpondit: Cedo iuri propinquitatis: neque enim poſteritatem familiæ meæ delere debeo: tu meo vtere priuilegio, quo me libenter carere profiteor. Hic autem erat mos antiquus in Iſrael inter propinquos; vt ſi quando alter alteri ſuo iuri cedebat, vt eſſet firma conceſſio, ſoluebat homo calceamentũ ſuum & dabat propinquo ſuo. Hoc erat teſtimonium ceſſionis in Iſrael. Dixit ergo propinquo ſuo Booz: Tolle calceamentum. Quod ſtatim ſoluit de pede ſuo. At ille maioribus natu, & vniuerſo populo, Teſtes vos, inquit, eſtis hodie, quod poſſederim omnia, quæ fuerunt Elimelech &c. Vnde ſicuti veriſimile eſt, in calceamentum receptum a propinquo ſuo pedem proprium poſuiſſe Booz; ita cenſeo Iuriſconſultos inde *Poſſeſſionem* definiuiſſe *Pedum poſitionem*. Porro *Poſſeſſionem* communi Iuriſtarum ſententia dictam a pedum poſitione conſtat aperte tum ex Labeone L. de adquir. vel amittenda poſſeſſione, vulgatis codicibus fere cunctis: tum ex Paulo, L. 1 1 1. ff. h. tit. n. ſcribente, *Quod autem diximus corpore & animo acquirere nos debere poſſeſſionem, non ita accipiendum eſt, vt neceſſe ſit omnes fundi glebas circumculcare, ſed ſufficit quamlibet partem fundi*

[l] 3. Pædag. 7.
[m] Homil. 9. in ep. ad Philip.
[n] Deuter. 25.
[o] Ruth 4.

introire: tum ex Celſo, dicente in L. Quod meo. 18.ll.ſic venditorem.ff.h.e. t.n. *Quod ſi venditor ex mea turre fundum mihi venditum demonſtret, & vacuam ſe tradere poſſeſſionem dicat, non minus poſſidere incipio, quam ſi Pedem finibus intuliſſem:* tum ex Deuteronomij XI. vbi legimus: *Omnis locus, quem calcauerit pes veſter, veſter erit; a deſerto, & a Libano, & a flumine magno Euphrate vſque ad mare occidentale erunt termini veſtri.* tum ex Ioſue cap. I. *Omnem locum, quem calcauerit veſtigium pedis veſtri, vobis tradam:* & cap. XIV. *Terra, quam calcauerit Pes tuus, erit poſſeſſio tua.* Verum enim vero peculiaris etiam poſſidendi formula Iuridica penes Hebræos fuit, Pedis poſitio in calceum eius, qui cedit iuri poſſidendi, vt nuperrime vidimus in Ruth. Ceterum calcei pars calcaneum veſtiens non eſt ex integro corio, ſed velut e loris affabre contexta, vt e palmarum folijs antiqui ciſtulas efformabant. Solea non immediate pedem contingit, ſed aſſuta videtur alteri corpori, ſemidigitalis altitudinis, quod a calce ſemper extenuatur. In vltimo calcei prominet vltra digitos ligula, quæ parat orificium ellychnio. Sed ad lucernæ dorſum e ſummo calce ſuperius extollitur arcus manubrij ſtabilis, miro conſtructus artificio: deſinit in caput puerile, cui veluti dorſi ſpina iungitur efformans manubrium; ac vt e capite vipera ſpinis inuoluta prodire ſpectatur, ita ſupra dorſum arcus extenditur Lacertus, quem noſtri Ligurum appellant; quæ duo animalia ſe ſe mutuo reſpiciunt hoſtiliter pugnatura; nam eorum inimicitias & pugnam admirabilem vidiſſe ſe nobis teſtatur in hæc verba

[p] l.2.par.90. [p] Scaliger, agens apud Ariſtotelem de hiſtoria animalium: *Lacertorum genera ſumma duo: vnum minutulum ſului coloris in macerijs et parietinis latens: aprícator maximus eſt: Hominem fugit: a felibus mire expetitur: eum igitur ex inſidijs captum ſi deuorarint, maceſcunt adeo, vix vt queant conſiſtere: nullo enim cibo proficiunt; neque niſi ſub hiemem reſtituuntur: tum vero euadunt nitidiſſimi. Alterum genus prægrande, etiam cubitalem implet magnitudinem; aliquando etiam excedit: colore aureo lucet, aut pallido. Hominis aiunt eſſe amantiſſimum: prætereuntem ſane e ſepibus, aut riparum toris adeo contentis obtuetur oculis, vt nunquam nictet; quin etiam circumacto capite obtutu eum proſequitur. Ferunt eum dormientem hominem ſeruare, ne ab anguibus quippiam capiat detrimenti; nam cum ſerpentum generibus maximas gerit inimicitias; igitur oppreſſum ſomno meſſorem quum aggreditur coluber, Lacertus vnguibus adrepens hominem excitat: tum communem hoſtem pariter inſequuntur. Vtriuſque pugna memorabilis a nobis diu ſpectata eſt in ſylua noſtra. Quod maxime mireris, non audere anguem ore aggredi aduerſarium; ſed cauda pugnare: Lacertus omnes aditus ad illius fauces tentare: ille in orbem ſe ſe colligere, atque alte elatus vibrare linguam; poſtea exſinuatus ſimulata fuga, tum cauda impetere, tum ex obliquo inceſſere. Ego ſtupidus non tam pugnam mirari, quam quod me præſentem, atque etiam cum telo ad manum neuter aufugeret. Anguis metu, ne a tergo correptus hoſti pœnas daret: Lacertus, credo, opem a me ſperans. Interea caudæ ictum quum fruſtra euadere conatus eſſet, ſemel atque tum anguis eliſum inuaderet, ego illum diſſecui. Lacertus reſumpto animo, hoſtem mordicus arreptum non prius dimiſit, quam porrectum ac moribundum viderit. Hunc Lacertum appellant Thuſci Ramarrum, Noſtrates Ligurum.* Hæc ille. Naturalem itaque Liguri Lacerti cum hominibus amicitiam, & naturalem eius inimicitiam cum anguibus, aptiſſime finxit in Lucerna ſua priſcus illius autor, pugnam Lacerti Liguri cum vipera, graphice deſcriptam a Scaligero, præſente videnteque ſe homine. Ratio vero phyſica, cur anguis adeo refugiat morſum Liguri, viciſſim is adeo morſu apprehendere ſerpentem geſtiat, vna eſt illa, quia Lacertus ille morſu plurimum pollet, vt vel dentes in re demorſa relinquat; id enim euidentiſſime teſtatur Magnus Albertus [q] inquiens: *Lacertam quidam ſerpentem eſſe dicunt, propter ſimilitudinem corporis ad ſerpentem, & propter ſimilitudinem caudæ: Sed non poteſt reduci in aliquē trium ordinum ſupradictorum; quia quum mordet Lacerta & Stellio, dentes paruos oris ſui dimittunt in loco morſus ſui infixos: & ſunt parui ſubtiles & nigri; & ideo non ceſſat locus prurire & dolere, donec extrahantur cum ſerra vel cultello poſito*

Pugna Lacerti cum Vipera mirabilis.

Explicatur ſymbolum Lacerti, & anguis in Lucerna poſiti.

Cur anguis refugiat morſum Liguri.

[q] 35. de animal.

Dentes Lacerti vt extrahātur ex carne demorſi.

ſito ſuper eos, & excidente eos: & tunc ſedatur dolor, ſicut dixit Auicennas. Extrahunt etiam dentes eius oleum & cinis ſuppoſita, ſi poſtea ſugatur locus, & ponatur in aqua calida. Sed & ex Plinio ſcribit Iſidorus, *Serpentis caput etiamſi cum duobus euaſerit digitis, nihilominus viuit; vnde totum corpus obijcit pro capite ferientibus.* Verum enimvero, quoniam quemadmodum adnotauit M. Albertus, aliqui referunt Lacertam inter ſerpentes, propter ſimilitudinem ad ſerpentem, & propter ſimilitudinem caudæ; propterea ſeptem aptiſſime poſiti fuere ſerpentes in iſtiuſmodi Lucerna Mineruæ conſecrata; duo ſcilicet iſti pugnantes in arcu manubrij Lucernæ: totidẽ amplectentes vas tubumve ſurgentem e Candelabro; atque tres in apice baſis Candelabri; quia Mineruæ Deæ tum ſerpens, tum etiam ſeptenarius numerus conſecratus eſt; de quo Bongus in ſua Myſtica Numerorum ſignificatione verba profert ipſiſſima: *Adeo autem Septenario inoleuit opinio Virginitatis, vt Pallas etiam nominetur. Sacris enim initiati Pythagorici ſemper Virgini ſine matre natæ Mineruæ, ſeptenarium aſſimilant, quia & illa nec partu eſt edita, ſed ex Iouis orta capite.* Sed non eſt prætereũdum & hoc, a Pythagoreis numerum ſeptenarium poni ſymbolum Virginitatis; quia Virginitas ex natura neceſſario reperitur in infantia, quæ prima ætas annorum numero ſeptenario clauditur, ac menſuratur. At vero ſeptenarius numerus iſte ſerpentum in Lucerna poſitorum, vt vt ob Virginitatis teſſeram ad Mineruam referatur; eam tamen ortam e capite Iouis mirifice repreſentant illi duo ſerpentes pugnaces, pugnantesque ſiti in manubriolo Lucernæ noſtræ, quod æmulatur ſpinam dorſi medullarem, prodeuntem ex humano capite, ac e cerebro naſcentem, emergentemque; ſi quidem non ſolum Iobus Fincelius, Franciſcus Bebeccius, Aegidius, Aquila, Chronici Chronicorum Politicus autor ex Rubeaquẽſe teſtantur, *Anno M D XLIX. quum Viperæ, ac Lacerti in hominum corporibus naſcerentur; magna hominum copia, quum remedium deeſſet, cruciatibus ac doloribus multis extincta eſt. Quidam demum ad Solem expoſiti ſerpentes calorem naturalem ſentientes euomuerunt, ac liberati ſunt.* Verum etiam ex mulierum capillis in aqua maceratis oriri ſerpentes, autor eſt poſt [r] Auicennã [ſ] Aponenſis, atque [t] Cæſalpinus. Quin etiam [u] Aelianus, & ante illum Pythagoras aſſeruit, *Hominis mortui ſpinæ medullam putreſcentem conuerti, exoririque feram, & ſerpere animantem immaniſſimum ex manſuetiſſimo. Atque bonorum honeſtorumque hominum reliquias requieſcentes non modo quietem pro præmio; ſed etiam eorum animas bona, quæ toties atteſtata ſunt a ſapientibus, habere. Malorum vero hominum ſpinas poſt e vita exceſſum talia monſtra parere. At id aut eſt totum fabuloſum; aut, ſi adhibenda ei fides ſit, præmium meo iudicio dignum ſuis moribus malus retulerit, qui ſerpentis pater efficitur mortuus.* Ouidius [x] de propoſito:

„ Sunt qui quum clauſo putrefacta eſt ſpina ſepulchro,
„ Mutari credant humanas angue medullas.

Plinius [y] anguem ex medulla hominis ſpinæ gigni, accipit a multis autoribus. Plutarchus in Cleomene: *Paucis poſt diebus, qui Cleomenis corpus cruci ſuffixum cuſtodiebant, draconem ingentem conſpexerunt, qui caput illius circumplicabat faciemque contegebat, ne auis carniuora eam vlla attingeret. Hinc ſuperſtitio inceſſit regi trepidatioque aliarum expiationum mulieribus aditum præbens, quaſi virum interfeciſſent diuinum & humana ſorte maiorem. Alexandrini quoque excurrebant ad ipſum locum, ac heroem Cleomenem deorumque filium appellabant: vſque dum reflexerunt eos doctiores: qui docuerunt apes ex bobus, ex equis veſpas putreſcentibus germinare, ſcarabæos ex aſinis pullulare eodem deductis; humana vero corpora tabe medullæ inter ſe compacta & concreta edere angues. Qua re veteres animaduerſa inter omnes animantes heroibus draconem conſecrauere.* Philoſtratus in Heroicis (obſeruatu quoque [z] La-Cerda) ſcribit inuentum fuiſſe mortuum hominem duodecim cubitorum, ſepulcro effoſſo, repertumque draconem in eius caluaria. Virgilius item ex Anchiſæ tumulo magnum exijſſe ſerpentem innuit inquiens

„ ------- adytis quum lubricus anguis ab imis.

Lac. Vipe. lis.

Serpentes in Lucerna Mineruæ cur positi ſeptem.

Septenarius ſymbolum Virginitatis.

Historia mira Viperis, & Lacertis in humano corpore naſcenti.

E capillis mulierum ſerpentes oriri, & e ſpinæ medulla cadaueris humani.

[r] 5. de animal.

[ſ] 10. prob. an. 13.

[t] 5. perip. q. 1.

[u] 1. de anim. hiſt. c. 51.

[x] 15. metam.

[y] l. 10. c. 66.

[z] 5. Æneid.

[a] loc. cit.

„ Septem ingens gyros, ſeptena volumina traxit,
„ Amplexus placide tumulum, lapſuſque per aras,

Notat etiam La-Cerda, famam eſſe, ſerpentem emicuiſſe ex ſepulcro Caroli Magni Francorum Regis. Philoſtratus in Heroicis infit: *In Co Inſula (poſſidet autem ipſam ſolus) contigit, vt quum vites foderet, terræ vt pote inanis fodientibus reſonaret; quam quum aperuiſſent, duodecim cubitorum mortuus iacebat; ſed caluam habitabat draco:* in quem opinandum eſt commutatum fuiſſe cerebrum magnum maximi cadaueris. Qua de re nos alibi latius egimus Encyclopædiam texentes ad [*] Aram Lemniam Doſiadis. Vt iam veritati cum phyſicæ, tum etiam hiſtoricæ litauerit autor Lucernę noſtræ, ponens e capite hominis exire viperam, & velut eius dorſali ſpinæ Ligurum Lacertum innixum inire cum vipera certamen, vel homine ſpectante: quas inter feras eſſe naturalem contrarietatem illud euincit, quod ex Lacerta ſiccata viperam oriri memorat ex antiquis Valerianus; etenim mutatio phyſica non eſt niſi inter contraria, ſicuti latiſſime demonſtrat [*b*] Ariſtoteles; Pierij [*c*] verba ſunt, *ſane alia etiam eſt viperæ generatio: ſi quidem Ariſtoteles, vt apud Interpretem Theocriti legitur, Lacertam exſiccatam ait in viperam mutari.* Quod quidem etſi non legatur in operibus animalium Ariſtotelis æuo noſtro proſtantibus; attamen in alijs legi potuit; quum [*d*] Plinius ipſe ſcribat legiſſe ſe volumina de Animalibus ab Ariſtotele conſcripta numero quinquaginta; quorum maior pars perijt. Sed nec illud abſque myſterio fuit, viperam exoriri de capite puerili, non autem e ſenili, ad indicandum ortum Mineruæ de capite Iouis; tum quia ſerpens eſt hieroglyphicum prudentiæ, ſapientiæque; cuius Numen Minerua ponebatur eſſe: tum quia Iupiter dicitur Deorum immortalium ſupremus; quos [*e*] Ariſtoteles ait expertes eſſe ſenij; nam agens alicubi de Numinibus, regionem ſuperęthoream incolentibus, infit: *Quapropter neque tempus facit ipſa ſeneſcere.* Quum igitur ętas puerilis omniũ maxime procul abſit a ſenectute; ſcite Iouis immortalis Deorum ſupremi caput myſtice deſignauit Autor Lucernæ noſtræ capite puerili. Sapienter autem Lucerna ſub Pedis effigie formata fuit ab eo, qui ſuper Candelabro poſuit illam Mineruæ, cum tanto artificio confecto; quoniam Lucerna finis atque terminus eſt, ad quem inſtituitur Candelabrum, & cuius gratia tota illius conſtructio facta fuit; nam obſeruante ſuis in Hieroglyphicis [*f*] Valeriano, *Pes eſt abſoluti operis indicium; ad calcem enim dicimus, quum ad finem peruentum eſſe vel operis, vel negocij volumus indicare.* Sed & illud admirabile notatur in iſta Lucerna Mineruæ conſecrata, quod humanum pedem ſiniſtrum repreſentat, non autem dextrum; nam id aptiſſime Mineruam Deam belli vel in ipſa pugnæ aggreſſione ſignificat; etenim, vt idem Pierius ait, [*g*] *In ſtatuis pes læuus ante porrectus, aggreſſionis indicium eſt, quo ita firmato, geſtum aiunt ad inuadendum aptum, quod dexteri pedis agilitas ictum, quoquouerſus quis incubuerit, iuuat. Siniſter enim ſua quadam peculiari tarditate, totius eſt veluti corporis firmamentum, ac quaſi centrum, circa quod alterius pedis alacritas & promptitudo verſetur exerceaturque, & quaſi rotæ curuatura axi per radios innixa circumagatur, parti vnicuique laborãti opem allatura; quod non ignorauit Maro noſter, vbi X. Lucagus Aeneam ferire parat: proiecto nam pede læuo aptat ſe pugnæ. Hoc etiam in Numis, vbi Martis victoris inſcriptio eſt, ſæpe comperias; nam & Philoſophi conſentiunt, motum a dexteris partibus oriri. Atque ego Romæ in Medicæis ædibus pulcherrimi operis ſtatuam obſeruaui, quæ ſpeciem hanc in aliquem inuadendi, læuo proiecto pede, præſeferebat. Militaris præterea diſciplinæ Magiſtri commonent, ſi miſſilibus agatur, ſiniſtros pedes ante haberi a peditibus; ita enim vibrandis ſpiculis vehementiorem eſſe ictum. At ſi res, inquiunt, agatur gladio, dexter pes proferendus, vt propinquior dextera ſit ad vulnus inferendum. Sed vtcunque illi, apud* [*h*] *Maronem tamen eodem ipſo congreſſu, quem paulo ante dicebamus, ſtrictum rotat acer Lucagus enſem:*

„ Interea bijugis infert ſe Lucagus albis
„ In medios, fraterque Liger: ſed frater habenis
„ Flectit equos: ſtrictum rotat acer Lucagus enſem.

Lu-

[*] pag. 146. & ſeqq.

[*b*] 1. phyſ. paſſim.

[*c*] Hierogl. 14.

[*d*] l. 8. c. 16.

Vipera cur in Lucerna ponitur oriri ex puerili capite.

[*e*] 1. cęl. t. 100.

Lucern. ſub effigie dis effectai

[*f*] l. 35.

Lucerna cu ſiniſtri pedis figiem hab.

[*g*] loc. cit.

[*h*] 10. Aen.

„ Lucagus vt pronus pendens in verbera telo
„ Admouit bijugos, proiecto dum pede læuo
„ Aptat ſe pugnæ--------

Quod & ante monuit Ariſtoteles agens de Animalium inceſſu: [i] *Signum autem quod a dextris motionis ſit initium, ipſæ pedum ſunt proiectiones; omnes enim quæ ſiniſtra ſunt, proijciunt. Stantes quin etiam ſiniſtra protendunt magis, niſi quid aliter forte contingat; non enim a proiecta mouentur parte, ſed ab ea, quæ eſt abducta: eoque etiam modo dextra tuentur.* Sic igitur apte Lucerna Mineruæ Deæ Militiæ hieroglyphice fingitur pede ſiniſtro, qui pugnam aggredienti proijcitur ante, non ſolum in pugna miſſilium, ſed etiam in certamine gladij, nam enſis vehementius impellitur, atque robuſtius infigitur, dum pede læuo proiecto dextera manus cum humero totoque latere dextro mouetur in hoſtem. Præterea vero Lucerna formaliter eo quoque nomine Mineruam deſignat; quo conſtat ex oleo, papyro ſeu myxo, & igne; namque [k] Mythologi relatu, Vulcanus quum Mineruam ſibi præmium armorum, quibus Iupiter Gigantes hoſtes vicerat, coniugem a Ioue obtinuiſſet, eam reluctantem aggreſſus, dicitur inter luctandum ſemen in eius femur effudiſſe; quod Minerua mox lana deterſit, lanamque ſpermate ſordidam in terram abiecit; natumque inde puerum Erichthonium anguineis cruribus. De quo coniugio Palladis & Vulcani, ac ortu Erichthonij quoque [l] Boccacius in ſua Geneologia Deorum, Valerianus in ſuis [m] Hieroglyphicis, & D. Auguſtinus [n] in ſua Ciuitate Dei; licet paulo diuerſa prodiderint. Sane Mineruam oleæ oleique inuentricem oleum deſignat ardens in Lucerna; Vulcanum ignis, cui præſidet Fabrorum Deus; Lanam autem papyrus ellychnium conſtituens in Lucerna; flamma vero, quæ tortuoſis apicibus plerumque bifurcatis e myxo ſuſtollitur veluti ſerpens Erichthonium indicat. Immo noſtram Lucernam in æde Mineruæ dudum ardentem extitiſſe, ſatis innuit explicatio D. Auguſtini ſcribentis in hanc ſententiam: *Erichthonij regis Athenienſium, cuius nouiſſimis*

[i] cap. 4.
[k] l. 9. c. 11.
[l] l. 12. c. 71.
[m] l. 18.
[n] l. 18. c. 12.

Erichthonij ortum ex Minerua & Vulcano indicet Lucerna.

A *annis Ieſu [o] Naue mortuus reperitur, Vulcanus & Minerua parentes fuiſſe dicuntur. Sed quoniam Mineruam Virginem volunt, in amborum contentione. Vulcanum commotum effudiſſe aiunt ſemen in terram, atque inde homini nato inditum nomen; Græca enim lingua* ἔρις *contentio, &* χθὼν *terra eſt; ex quibus duobus compoſitum vocabulum eſt Erichthonius. Verum, quod fatendum eſt, refellunt, & a ſuis Dijs repellunt iſta doctiores, qui hanc opinionem* B *fabuloſam hinc exortam ferunt: quia in templo Vulcani & Mineruæ, quod ambo vnum habebant Athenis, expoſitus inuentus eſt puer dracone inuolutus, qui eum ſignificauit magnum futurum; & propter commune templum, quum eſſent parentes eius ignoti, Vulcani & Mineruæ dictum eſſe filium; nominis tamen eius originem fabula illa potius, quam iſta deſignat hiſtoria.* De propoſito quoque Pauſanias aliquid ita ſcribit in Atticis: *Supra Ceramicum, & porticum, quæ Regia dicitur,* C *Vulcani eſt fanum: in quo quod Mineruæ poſitum ſit ſignum, nihil ſane admiror; quum ad ea, quæ de Erichthonio vulgo traduntur, animum refero.* Sed & illud infantis humani caput, e quo veluti pendent angues (viperam, & Lacertum dico) Lucernæ manubriolum intortum effigiantes, Erichthonij ſymbolum eſſe poteſt, ex Athenæ Vulcanique contentione producti, ſicut dictum eſt.

[o] Ioſue 24.

D *De Querni baculi myſtico ſenſu in Lucerna. Cap. XXII.*

Verum enimvero nec ſua ſignificatione caret in propoſito baculus ille ligneus e quercu, perforatus, qui ſummo de vertice Candelabri ſurgens extollitur: & cuius foramine per inſertum manubrium rectum dependet Lucerna; ſiquidem baculus iſte formatus eſt in effigiē ſceptri, & e quercu; quamobrem vt antea viſum eſt Lucernam E myſtice ſignificari Mineruam; ita nunc apertiſſime conſtat eiuſmodi querno ſceptro, de cuius foramine Lucerna depēdet, hieroglyphice ſignari Iouem, qui Palladem armatam e fiſſo capite parturit; etenim non ſolum quercus arbos eſt vni ſacra Ioui, qui ſolus inter Deos habet ſceptrum; quum vnus Iupiter ſit omnium Deorum Gentilium

Ortus Mineruæ ex capite Iouis vt oſtenditur baculo ligneo Lucernæ.

[p] ſerm. 38. Celtæ vt Ioue colerent.

Rex: at etiam, vt ait Maximus ille [p] Tyrius, *Celtæ colunt Iouem. Celticum vero Iouis ſignum, altiſſima quercus:* Lepide ſane Lucianus introducit Vulcanũ, perforato capite Iouis, inde proſilientem videre Palladem armatam cum haſta; ſcribit enim [q] proponens dialogum Vulcani & Iouis: V. Quid me oportet facere, Iupiter? venio enim ita vt iuſſiſti, ſecurim habens acutiſſimam, etiamſi lapides opus ſit vno ictu diſſecare. IV. Recte ſane, Vulcane. Sed iam impacta illa, diuide mihi caput in duas partes. VVL. Tentas me num inſaniam? Impera igitur vere, quod vis tibi fieri. IV. Diuidi mihi caluariam volo: ſi vero non obedieris mihi, me experieris non nunc primum iraſcentem. Veruntamen ferire oportet audacter, & præſenti animo, neque cunctari: Pereo enim præ doloribus, qui mihi cerebrum inuertunt. VVL. Vide Iupiter, ne quid mali faciamus. Acuta enim ſecuris eſt, & non abſque ſanguine, neque etiam ad Lucinæ mortem tibi obſtetricabitur. IV. Incute modo Vulcane audacter; ego enim noui quid ſit conducibile. VVL. Inuitus quidem, ſed tamen feriam. Quid enim agat aliquis, te iubente? ſed quid hoc? Puella armata hæc eſt Magnum. Magnum, o Iupiter, malum habuiſti in capite; merito igitur iracundus fuiſti, tantam intra cerebri panniculum viuam Virginem nutriens, idque armatam; nimirum caſtra, non caput habuiſti, non aduertens. Hæc vero etiam ſaltat, & cum armis tripudiat, clypeum concutit, & haſtam vibrat, & quaſi quodam furore concitatur: &, quod maximum eſt, formoſa admodum, ac maturis nubilis annis breui adeo iam facta eſt; cæruleos quidem oculos habens. Sed tamen & huic gratiam addit galea. Quare, o Iupiter, obſtetricandi præmium hoc mihi refer; deſponde mihi illam. IVP. Impoſſibilia petis, Vulcane: Perpetuo enim virgo manere vult. Ego certe, quantum in me eſt, nihil repugno. VVL. Hoc volebam: reliquum quod eſt, ipſe curabo: ac iam ſimul rapiam hic ipſam. IVP. Si tibi facile adeo hoc, facias licet: veruntamen illud ſcio, quod amas ea, quæ tibi contingere nequeunt. Iſtam ſane puellam

[q] tom. 1.

A armatam cum haſta proſilientem e fiſſo capite Iouis facile refert ærea Lucerna cum prælonga manubrij mobilis haſta; namque priſcorum arma fuerunt ærea; ſicuti paſſim admonet [r] Homerus introducens Diomedem permutate arma ſua ænea cum aureis armis Glauci, cecinit

Arma veterum ærea fuere.

[r] 6. Iliad.

B

„ Tunc vero Glauco Saturnides mentem ademit Iupiter,
„ Qui cum Tydide Diomede arma permutauit,
„ Aurea æneis, centum bobus valentia nouem bobus valentibus.

Nec vllum omnino ſcrupulum cuipiam mouere poteſt de tanta Lucernæ vetuſtate ligneum illud ſceptrum ſolidum, atque nulla prorſus carie tineave corroſum; etenim ligna, querna ſpeciatim diutiſſime durant, cariemque non ſentiunt, vbi debito Lunæ tempore cæſa fuerint: qua de re [ſ] Plinius ita: *Robur vere cæſum, teredinem ſentit: bruma autem, neque vitiatur, neque pandatur; alias obnoxium etiam vt torqueat ſe ſe, findatque; quod in ſubere tempeſtiue quoque cæſo euenit. Infinitum refert & Lunaris ratio; nec niſi a viceſima in triceſimam cædi volunt. Inter omnes vero conuenit, vtiliſſimum in coitu eiuſdem ſterni; quem diem alij Interlunium, alij ſilentis Lunæ appellant. Sic certe Tiberius Cæſar concremato ponte naumachario larices ad reſtituendum cædi ex Rhætia præfiniuit. Quidam dicunt, vt in coitu, & ſub terra ſit Luna; quod fieri non poteſt, niſi noctu. At ſi competant coitus in nouiſſimum diem brumæ, illa ſit æterna materies.* Theophraſtus in ſua Plantarum [t] hiſtoria multo prius ac euidentiſſime ſcripſerat idem, aiens: *Robur profecto cæſum tempeſtiue, neque putredinem ſentit, & prædurum ſpiſſumque, ad ſimilitudinem cornu, perdurat; totum enim cordis ſpecimen gerit:* Quæ quidem conditiones obſeruantur in iſto Lucernæ ſceptro manifeſtiſſimæ; lignum etenim prædurum eſt, atque ſpiſſum, ad inſtar cornu: ſpecimenque gerit cordis intimi, ſeu medullæ arboris. Quod abſolute de omni arbore cædua prius aſſeruerat: [u] *Ligna cædi etiam poſt Lunæ occaſum præcipiunt, quaſi duriora, & computreſcere peruicaciora forent.* Columella pa-

Ligna quæ ſi... uatur vetuſtiſſima.

C

[ſ] l. 16. c. 39.

D

[t] l. 5. c. 1.

E

l.9.c.1. pariter ait: [u] *Nec minus in ædificia ſuccidere arborem: Sed vtraque melius fiunt Luna decreſcente, ab vigeſima vſque in trigeſimam; quoniam omnis materia ſic cæſa iudicatur carie non infeſtari. Caſſianus*

l.2.c.5. *item (*obſeruatu Portæ [x] in ſua Villa) *addit ſuis præceptionibus cædendorum lignorum, Luna ſub terris latente, & in coitu; additque rationem, qua Luna lumen ligna molliora facit.* Quod & Diophantes confirmat. Leo Baptiſta Albertus

l.2.c.4. [y] agens de re ædificatoria dicit: Sed
„ cædi materiam oportere periti omnes
„ admonent Luna deficiente; nam tunc
„ admodum exhauſtam eſſe arboris ſta-
„ tuunt craſſam illam pituitam, quæ qui-
„ dem ad citam putredinem imbuendam
„ perprona ſit; Lunaque iſtac cæſam carie non infeſtari. Et Conſtantinus Cæ-

l.1.c.1. ſar in ſuis Georgicis infit: [z] *Ianuario menſe ligna ad ædificandum, & operas, cædenda ſunt, Luna in coitu exiſtente, & ſub terra: Lunæ enim lumen ligna molliora facit: Quæ vero tunc cæſa ſunt ligna, a putredine incolumia permanent.* Quum igi-

2.cæl.t.2. tur antiquorum mos fuerit, [a] Ariſtotelis obſeruatu, Dijs immortalibus æter- A nas res attribuere; veriſimile prorſus eſt, priſcos illos Lucernam Palladi conſecrantes, in ea ligneum ſceptrum ex quercu feciſſe, quæ cæſa fuerit in Lunæ coitu brumali, ac ſub terra deliteſcente, quo materies æterna foret, immunis ab omni carie, notaque putredinis. Nigreſcere vero quernum lignum, conſtat experimentis euidentiſſimis. Hactenus de Lucerna vetuſta Mineruæ conſecrata, faberrimeque conſtructa; B quæ plurima inter alia cimelia maxime ditat & ornat, optime Galuane, tuum nobile Gazophylacium. Tu vero mea cogitata de propoſito boni conſule, ac me ama. Dabam Patauij e meo Scalumnæ Muſæo, Calend. Septembris M DC XLVI.

Quercus vetuſtate nigreſcit.

De Lucerna vetuſtiſſima Deæ Syræ.
Cap. XXIII.

C NOuiſſime vero mihi videre licuit inter cimelia Illuſtriſſimi Comitis Ioannis de Lazara Patauini, Eq. Diui Stephani, numum antiquiſſimum in hanc effigiem

l.VI. Cap. XXIV.

In Musæo Illuſtriss: Com. Joan de Lazara Patau. numus æreus.

Jo. Georg. sculps.

In anteriori parte caput muliebre, facie decora valde, crinibus vitta deuinctis inſpicitur: in poſteriore vero, me iudice, Lucerna quædam in formam cymbij efformata, e cuius fundi inferioris medio procedit, prominetque manubrium teres oblongum; qui proceſſus inſeri quoque potuerit in alicuius candelabri tubulum. E ſuprema parte Cymbij ſurſum attollitur veluti nauiculæ puppis; prope quam aſſurgit e medio fere concaui cymbij, loco mali, quaſi fumans adhuc, & propemodum ardens papyri funiculus. Prora vero Cymbij faſtigiatur in collum, caput, & roſtrum auiculæ. Supra funiculum hunc ſuſpenditur in aere globoſa quædam maſſa radijs vndique circumſepta ſuperne ſimul, & a lateribus, inferne vero dehiſcens tanquam in duo crura, duosve pedes, inferiori ſua extremitate coniunctos. Inter huiuſmodi vero globulum radiolum, & Cymbij funiculum, Grecanicis literis inuerſis nomen EYPA legitur ita ꓯdꓘƎ: vel ob erratum fabrile, non infrequens in antiquis etiam Numiſmatum inſcriptionibus; vel potius, quod antiquam ſcribendi formam Aegyptiorum autor Lucernæ ſeruare

[*]l.18.c.37. voluerit; de qua Rodiginus ita [*] *Scribunt, non vti nos, a ſiniſtro in dextrum pergentes, ſed e diuerſo; prædicant tamen ipſi, nos in ſiniſtrum produci, ſe vero in*

Locus difficilis explicatus. *dextrum*. Quod quidem verum eſt, ſi nos referamur ad primum mobile, quo feruntur aſtra ab oriente, velut a dex-

[*]2.cæl.t.15.16. tra cæli parte, vt ait Ariſtoteles [*] ad occidentem, vt ad ſiniſtram. At vero ſi ſigniferi, ſecundorumque mobilium motum conſideremus, quibus nos propinquiores exiſtimus; quum Zodiaci polus Auſtralis habeatur deorſum, & Borealis e contrario ſurſum, nos a dextro ſcribimus, Aegyptij a ſiniſtro. Ceterum illi non ab re ſuo more ſcribentes, eruditiſſimi Mathematici primi mobilis motum obſeruant, & more ſuo ꓯdꓘƎ, ſcribere voluerunt, non autem conſuetudine noſtra EYPA. Verba vero Ariſtotelis ipſiſſima ſunt: *Dextrum enim vniuſcuiusque dicimus, vnde principium eſt eius, qui ſecundum locum motus: Circulationis autem cæli principium eſt, vnde aſtrorum ortus ſunt; quare hoc vtique erit dextrum; vbi autem occaſus,*

A *ſiniſtrum. Si igitur & a dextris incipit, & ad dextra circumfertur, neceſſe eſt ſurſum eſſe eum, qui non apparet, polum. Si enim is erit, qui manifeſtus eſt, ad ſiniſtra erit motus; quod quidem non dicimus. Manifeſtum eſt igitur, quod immanifeſtus polus eſt ſurſum, & qui illic habitant, in eo ſunt, quod ſurſum eſt, hemiſphærio, & apud dextra: nos autem in eo, quod deorſum eſt, & apud ſiniſtra, e contrario quam vt Pythagorei dicunt. Illi enim nos & ſurſum faciunt, & in dextra parte; illos vero, qui*

B *illic ſunt, deorſum, & in ſiniſtra; accidit autem contrarium. Verum ſecundæ circulationis, veluti planetarum, nos quidem in ijs, quæ ſurſum, & in dextris ſumus; illi autem in ijs, quæ deorſum, & in ſiniſtris. E contrario enim his principium motus eſt; propterea quod contrariæ ſunt lationes: Quare accidit nos quidem eſſe apud principium, illos autem apud finem*. Sed e limbo numi prominet ad latus inferius triãgulare quaſi manubriolum, nuſquam

C alias a me conſpectum in numis, qui ſemper habentur exactæ rotunditatis in peripheria, conſultis etiam nobiliſſimis, ac peritiſſimis antiquarijs. Certe videtur id generis Lucernam vtcunque nobis Apuleius expreſſiſſe, dum Deæ Syræ feſtum, pompamque ſolemnitatis deſcribens infit: [a] *Quorum antiſtitum* [a] lib.11.Metam.
primus Lucernam, præmicantem porrigebat lumen, non adeo noſtris illis conſimilem, quæ veſpertinas illuminant epulas, ſed au-

D *reum Cymbium medio ſui patore flammulam ſuſcitans largiorem*. Non ab re cenſeas, iſtam Syram eſſe Deam, de qua [b] Cicero ſcribit: *Quarta Venus Syria Ty-* [b] 3. de nat. Deor.
roque concepta, quæ Aſtarte vocatur, quum Adonidi nupſiſſe traditum eſt; etenim ſuperius [c] Apuleius idem dixerat, hanc [c] init. lib.
eamdem Deam appellari Reginam cæli, ſiue Cererem, ſiue cæleſtem Venerem, ſiue Phæbi ſororem, ſiue Proſerpinam, & obſeruatu [*] Gyraldi, fuit [*] ſynt.13.

E Amathus Cypri Ciuitas, vt Stephanus ſcribit, vetuſtiſſima, in qua Adonis Oſiris venerabatur: qui quum Aegyptius eſſet, Cyprij & Phænices proprium fecerunt. Difficile cognitu prorſus eſt, quid ſibi velit globulus ille radiatus, ac inferne veluti pedatus, ſupra Lucernam, ab ea penitus diſcretum, eminens. Diuinare ſi liceat, duo proferam; vnum quidem ex rei natura, ſed

alte-

alterum ex hiſtoria veteris eruditionis. A Ex rei natura namque paſſim obſeruare licet, flammam, quæ fumus [d] ardens eſt, vt [e] antea quoque notauimus, abſumpto ſtatim humore Lucernæ, non emarceſcere iunctam & affixam ellychnio, ſed eleuari ſurſum, & extra combuſtum fomitem in aere pendulam aliquantulum vigere, maiorem fieri, ſplendidioremque; ac exultare quaſi vinculo liberatam, quo violente deorſum detinebatur alligata papyro, B natura ſua ſurſum ſemper inhians ad ignis propriam ſedem: In aere vero maior, atque ſplendidior fit, attenuato magis, rarefactoque fumo ardente, quo nititur. Quare corpuſculum illud radioſum, ſupra Lucernæ papyrum degens, eſſe poteſt flamma recens extinctæ Lucernæ, adhuc in aere ſuſpenſa, morulam ibi trahens. Ex hiſtoria vero conſtat, apud Aegyptios in feſto Lucernarum noctu celebrato, Sacerdotes Iſidis, Deæ Syræ, cum eiulatu magno, C & lacrymis inquirere membra diſcerpti Oſiridis a Typhone; quibus inuentis ineunte die, ac in arcula ſacra reconditis, luctum in gaudia conuertunt; qua de re teſtimonium perhibet in opere ſuo De Iſide & Oſiride Plutarchus inquiẽs: *Decimanona menſis die, noctu ad mare deſcenditur, & ſacram ciſtam Stoliſtæ (quaſi veſtitores diceres) vna cum ſacerdotibus afferunt, in qua eſt intus aurea arcula, cui infunditur ab ijs aqua potabilis; & clamor* D *tollitur ab his, qui adſunt, vociferantibus, Oſiridem eſſe inuentum: Ex inde tellurem frugiferam aqua permiſcent, additiſque miſturæ aromatibus & ſuffimentis ſumptuoſis, effingunt imagunculam Luniformem, & hanc amiciunt & ornant: ſignificantes Deos iſtos ab ipſis putari eſſe naturam terræ & aquæ.* Sic ergo corpus illud ſupra Lucernam in aere ſuſpenſum, rotundum, atque radioſum, indicare poteſt vel ciſtam & arculam auream, in qua E repoſuerit Iſis membra ſui coniugis Oſiridis a Typhone diſcerpti: vel imagunculam Lunæ plenæ, ornatam, amictamque radijs, aromatibus, & ſuffimentis

[d] l. de gen. 8.
[e] l. 3. cap. 18. Flamma eſt fumus ardens.

ſumptuoſis. Quæ vero prominet appendix e peripheria triangularis, ignotam, atque ſingularem omnino rationem obtinet; quum huiuſcemodi prominentia nunquam obſeruata ſit a me, nec ab antiquarijs (quos non vnos, & non vulgares de propoſito conſului) in alio vllo numiſmate. Numus autem iſte non eſt eius omnino magnitudinis, quæ continet effigiatas imagines; at multo minoris, quantula eſt ad earum calcem appicta ſine figuris vllis orbita. Curauimus autem æris numi parui faciem vtramque maioris orbis efformari, quo melius intueri poſſent imagines rerum repreſentatarum in iſto numiſmate, vere ſingulari. Cui ſane comparauero Numum Adriani Cæſaris, in capite ſerpentis Lucernam non abſimilem huic oſtentantem, de quo poſterius acturi ſumus in fine libri.

De Lucerna Vulcani Vintimilia. *Cap. XXIV.*

RECens autem pulcherrimæ Lucernæ, Vulcanum mirifice repreſentantis, imaginem ad me Bononia Patauium tranſmiſit Clariſs. Aproſius, cum hoc epiſtolio:

Cl. Viro Fortunio Liceto

Fr. Angelicus Aproſius Vintimilius Auguſtinianus S. D.

» MEmoria recolens, ex epiſtola tua, Cl. Licete, non ita pridem percepiſſe me, pergratum tibi fore, ſi quam haberem antiquam Lucernam eruditionis participem, tibi communicaſſem inſerendam in tuo volumine De Recõditis Antiquorum Lucernis, quod in præſentia recuditur: Quum vnam obtineam ex metallo conſtructam, ornatam iconibus pluſculis, ad ſui declarationem non vulgaris eruditionis ingenium efflagitantibus; eius imaginem ex vtraque facie delineatam, nunc ad te tranſmittere libuit huiuſmodi:

For-

Lib. VI. Cap. XXIV. Fig. I.

Lib. VI. Cap. XXIV. fig. [a] 2 [a].

„ Formata eſt ad imaginem Conchæ ma- A
„ rinæ, innixæ ſuper capite Delphini pi-
„ ſcis, qui cauda ſua Concham ipſam ci-
cumambit. A poſteriori parte ſuper „
operculo nudus homo ſedet, cum ga- „
lea in capite: cingulum habens ab hu- „
me-

„ mero dextro per pectus atque dorſum A
„ deſinens in læuum latus, cum affixa
„ burſa quadam venatoris. Sedens hic
„ homo manibus agitat follem, quo vi-
„ detur velle flammam accendere; quum
„ tubulus follis, vnde flatus egreditur,
„ fere pertingat ad foramen ellychnij:
„ meatus vero, per quem oleum infundi
„ ſolet, referat in folle porum ad intro-
„ ductionem aeris inſtitutum. A ſiniſtris
„ homo ſedens habet forcipem, & mal-
„ leum; & a dextris veluti fruſtum ferri B
„ rude. Quid ſibi velint iſta, equidem
„ ignoro. Credo tamen te, cuius eru-
„ ditio parem non habet in Europa, pe-
„ netraturum eiuſmodi figurarum myſte-
„ ria. Ita ſperans, & hanc occaſionem
„ adornandi Spartam eiuſmodi quatuor
„ immortalis atramenti tui ſtillis ample-
„ xaturum te, finem facio. Bononiæ
„ XXVIII. Maij M DC XLVII.

Reſponſio Liceti de Lucerna Vulcani.
Cap. XXV.

C

Perill. & Adm. R. P. M. Fr. Angelico
Aproſio Vintimilio Auguſtiniano
Fortunius Licetus B.A.

INgentes habeo tibi gratias, Cl. Vir, quod mihi tam pulchræ Lucernæ veteris imagines affabre delineatas communicaueris, abditioris eruditionis myſteria continentes. Vtinam datum mihi ſit ea recludere. Quantum ſane D conijcere licuit ex accurata ſingulorum inſpectione pariter, & meditatione pereruditus autor operis mihi videtur Vulcani myſteria figuris iſtis cælare voluiſſe tam Mythologica, quam etiam Phyſiologica. Porro, vt agamus de vtriſque ſeorſum, a Mythologicis exordium ſumentes, Vulcanus apte nudus efformatur, quod ſemper ignea tractans veſtibus exui debuit, ſique miniſter eius Pyracmon nudus eſt, de quo [a] Virgilius:

[a] 8. Aen.

E

„ Inſula Sicanium iuxta latus, Aeo-
liamque
„ Erigitur Liparem, fumantibus ardua
ſaxis:
„ Quam ſubter ſpecus & Cyclopum
exeſa caminis
„ Antra Aetnæa ſonant: validique in-
cudibus ictus
„ Auditi referunt gemitum: ſtriduntque cauernis
„ Stricturæ Chalybum, & fornacibus
ignis anhelat:
„ Vulcani domus, & Vulcania nomi-
ne tellus.
„ Hoc tunc ignipotens cælo deſcendit
ab alto.
„ Ferum exercebant vaſto Cyclopes
in antro
„ Brontesque, Steropesque, & nudus
membra Pyracmon.

Sic igitur & Vulcanus nudus effingitur. Iuuenis etiam nudus & decora facie, vnoque tantum pede curtus ponitur Vulcanus, quia ſecundum etymologiam nominis a Platone in Cratylo, nuncupari dicitur Hephæſtius, hoc eſt Præſes luminis; lumen autem nunquam ſeneſcit, vt quod aſſidue generatur ad præſentiam lucidi corporis in perſpicuo; nihilque lumine formoſius eſt inter qualitates corporeas. Nudus autem ponitur, & vno pede crureque rectus ac in propatulo, ſed altero tantum contracto, & abſcondito fere, quia ſtatim ortus, ob ſolam deformitatem vnius cruris, pedisque, protinus eiectus eſt a parentibus e cælo in Inſulam marinam Lemnum, antequam veſtibus indueretur; quum ex eo caſu cruris etiam alterius fractura paſſus, inde claudus vtroque crure deformitatem pedum maiorem contraxerit: Qua de re Boccatius in ſua Deorum Genealogia [b] dicit: [b] l. 12. c. 70.
Vulcanus Iouis & Iunonis fuit filius, vt „
omnes fere Poetæ teſtantur. Hic eo „
quod claudus, & deformis erat, quam „
cito natus eſt, a parentibus in Lemnum „
inſulam eſt deiectus: vbi lego, claudus, „
& ideo deformis vno pede; nam reliquo corpore deformitatem, eum non habuiſſe, conſtat ex Rabano, cui Vulcanus denominatur quaſi Volans-Candor, vt obſeruat etiam Boccatius ibidem. Auxit attamen vitium claudicationis naturalis Vulcanus ex præcipitij ruina, confracto diſtortoque altero etiã crure, ſicut obſeruat Lucianus in ſuo Dialogo de ſacrificijs inquiens: Vulca-
num claudum factum eſſe inquiunt ab „
eo caſu, quum de cælo fuit a Ioue præ- „
cipitatus. Ac niſi Lemnij recte facien- „
tes, quum ferretur adhuc, eum excę- „
piſſent, mortuus eſſet omnino nobis „

Vul-

Vulcanus tanquam Aſtyanax quum cecidiſſet e turri. Ceterum corpore reliquo forma præſtantem, & inclytum extitiſſe Vulcanũ, aperte cecinit in Theogonia dudum [c] Heſiodus aiens: v.927.

„ Iuno autem Vulcanum inclytum amori indulgens
„ Genuit, & vires intendit, & contendit cum ſuo marito.

vel vt in ſua Mythologia vertit Natalis Comes:

„ Vulcanum genuit Iuno coniuncta in amore
„ Præſtantem &c.

Hunc autem ex caſu crurifragium pertuliſſe deinde; proptereaque pedibus vtriſque claudum fuiſſe poſt præcipitium, qui natus erat vno pede claudus, & ob eam deformitatem eiectus, indicat aperte Iuno, talia dicens apud Homerum in [d] Iliade l.14.v.239.

„ Dona autem tibi dabo elegans ſolium, incorruptum ſemper,
„ Aureum. Vulcanus autem meus filius vtroque pede claudicans
„ Fabricabit elaborans.

Etenim Vulcanus artem fabri ferrarij ponitur exercuiſſe in terris, poſt ſui caſum de cælo. Verum autor Lucernæ Vulcanum accepit hic ante præcipitium ipſius, vno tantummodo pede læſum, corpore toto reliquo formoſum. Quam quidem crurifragij deformitatem autor Lucernæ cælare nititur vtcumque, ſedentem Vulcanum fingens, altero breuiore crure contracto; Ciceronem imitatus, qui de natura Deorum agens in Vulcano poſuit non deformem claudicationem, & Valerium [*] Maximum, 8 c.11.f. cui *Tenet viſentes Athenas Vulcanus, Alcamenis manibus fabricatus; præter cetera enim perfectiſſimæ artis in eo præcurrentia indicia, etiam illud mirantur, quod ſtat diſſimulatæ claudicationis ſub veſte leuiter veſtigium repreſentans, vt non tanquam exprobratum vitium, ita tanquam certam propriamque Dei notam decore ſignificans.* Verum artificioſius multo faber huius Lucernæ Vulcanum ſedentem proponens altero crure contracto, claudum Vulcanum neſcias an celauerit, an potius ingenioſe repreſentauerit. Sedens ponitur Vulcanus, quod claudus exiſtens, occulere cruris deformitatem ſtudeat; ea tamen vtcumque viſitur in hac

A effigie, quæ dextrum crus integrum habet extenſum, at vero ſiniſtrum valde contractum, & abſconditum ſtudioſe. Iuuenili ætate ponitur, quod apud veteres appelletur ſemper nomine Iuuenis: & a Doſiada in Ara dicitur Vulcanus eſſe puer in cinere cubans. Malleum & forcipem habet, quia faber ferrarius his inſtrumentis potiſſimum vtitur. Follem itidem agitat ob eandem rationem; etenim fabri flammæ potius B quam prunæ beneficio videntur indigere; flammam autem e prunis aſſidue follium agitationibus excutiunt. Ferri fruſtum informe gerit ad læuam, circa quod igniendum operaturus eſt, fabricaturus Ioui fulmina, vbi flammas accenderit. Cingulo gerit appenſam burſam, in qua concluſum habet chalybem, & ſilicem, eſcam, & ſulfur, inſtrumenta neceſſaria & apta ad reparandum ignem, quãdocumque fuerit extinctus; & eo præſentaneo ſit opus. Sed in C Concha marina reſidet Vulcanus, tum quia decidens e cælo in mare ſuſceptus eſt a Thetide, ſicuti cecinit [e] Homerus in Hymno ad Apollinem, introducens Iunonem ita canentem, [e] v.316.

„ Audite me omnes Dij, omneſque Deæ,
„ Quod me iniuria afficere incipit nubicogus Iupiter
„ Primus, quoniam me vxorem fecit caſta ſcientem.
D „ Et nunc ſine me peperit cæſijs oculis Palladem,
„ Quæ inter omnes beatos decora eſt immortales:
„ Verum hic debilis factus eſt inter omnes Deos
„ Filius meus Vulcanus mutilis pedibus, quem peperi ipſa,
„ Eiecit manibus arreptum, & iniecit in latum pontum.
„ Sed illũ Nerei filia Thetis argẽtipes
E „ Suſcepit, & ſuis ſororibus duxit.

Quatuor autem poſteriores verſus Natalis vertit, quaſi non Iupiter, at ipſa Iuno Vulcanum de cælo præcipitauerit inuidiæ ſimul ac ira ſtimulis perculſa, quod maritus abſque ſe vxore Palladem pulcherrimam ediderit, ipſa ſine maſculo de ſe claudum, adeoque deformem Vulcanum enixa ſit: ita Græcum textum interpretatus:

„ Ipſe meus natus claudus Vulcanus: ego ipſa
„ Hunc peperi, manibus capiens, & in æquora ieci.
„ Filia mox cæpit Nerei Thetis alma marini:
„ Germanaſque adijt, quibus hunc portauit alendum.

tum quia Venerem vxorem habuit, e mari natam, & nauigare Concha ſuetam; Scholiaſtes enim apud [f] Boccatium ait; *Fortaſſis huc pertinet, quod Græci Venerem in concha ſtantem pingebant: quo tamen illi non libidinem, ſed hoc ſignificare volebant, quod matrem familias decet ſuæ domi conſidere, atque manere.* Quin & Vulcanus in Concha marina ſedens, quæ veluti domus Veneris eſt in mari nata de ſpuma, vnde nũcupatur Aphroditis, vt ait [g] Macrobius, indicatur maritus Veneris; qui relicto patre Ioue, matreque Iunone in cælo deſcenderit in mare, domumque Veneris; nam ethnici, qui multa de ſacris paginis aſſumpſerunt, & ad ſua fabulamenta detorſerunt, ibi legerant: [h] *Relinquet homo patrem ſuum, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ.* Galeam Vulcanus in capite gerit, quæ Mineruæ bellatricis Deæ proprium eſt inſigne; vt ait Natalis in ſua [i] Mythologia: quia inter Galeam & Concha nudus Vulcanus reſidens, indicat duas habuiſſe formoſiſſimas vxores, Venerem, & Mineruam; ex qua [k] Cicero ſcribit, Vulcanum genuiſſe Apollinem, vel adnotatu [l] Gyraldi. Licet indicare potuerit autor, Vulcanum quidem poſſediſſe Venerem ſibi vxorem; at Mineruam expetiuiſſe quidem, & a Ioue poſtulaſſe, verum illam ei ſe ſupponere noluiſſe. Innititur autem Delphino Concha Vulcanum geſtans in domo Veneris, quod, vt ait non ſemel [m] Pierius, Delphinum amoris eſſe ſimulachrum, tam ex hiſtoria, quam ex tot Veneris ſignis, quibus id genus piſcis admouetur, apertiſſimum eſt. Decora facie cum galea, ſeu pileo fingitur in Lucerna Vulcanus, qui deformitatem gerit in inferiori parte corporis (vt iam ad explicationem Phyſiologicam tranſeamus) quia Cælij notatu, [n] *Ignis virtutem ſub Vulcani, hoc eſt hominis forma pingebant; in cuius capite pileus erat cæruelus* (quem fortaſſis ad venuſtatem in formam galeæ figuratum voluit autor Lucernæ) *ætheree ſymbolum regionis: vbi integer, purusque ignis inuenitur; nam qui e cælo in terram delapſus eſt, quum imbecillior ſit, materiaque indigeat & fomento, claudicans fingitur, vt qui ſeipſum, niſi baculo innixus, ſuſtinere non poſſit, quum æthereus ille abſque vllo fomento ſeipſum ſuſtineat, alat, tueatur:* indeque cælum pro galea obtinet; quod cælum conſeruet omnia intra ſe contenta, & immutabilem habeat firmitatem ſuæ ſubſtantiæ. Sedet ibi Vulcanus, quia manet in ſua ſphæra. Præcipitatur tamen inde motu cælorum ſecundum aliquas ſui partes ignis, vt ait [o] Ariſtoteles: Et propter hanc igitur cauſam pertingit ad hunc locum caliditas; & quia ambiens ignis aerem ſpargitur motu frequenter, & fertur violentia deorſum. Ignis autem ita præcipitatus ex alto vel ad intima terræ viſcera deliteſcit intra cauernas nudus, quia conſumit omnia quæcumque ſibi apponuntur combuſtibilia: Iuuenis, quia ſemper adoleſcit, Ariſtotele [p] ſcribente, Ignis enim augmẽtum in infinitum abit, quouſque fuerit combuſtibile. Sedet ſub galea, ſiue galea ferrea tectus; quia ſubterraneus ignis manet ſub antrorum fornice, veluti ſub caſſide. Follem agitat, quo flatum efflat, quia ſubterraneus ignis iugiter exhalationes & ventos de terra ſuſcitat, ac ex hiatibus antrorum, meatibusque telluris expellit; quod ait Ariſtoteles [q] euidentiſſime: Exiſtit enim terra per ſe quidem ſicca, propter imbres autem habens in ſeipſa humiditatem multam, vt & a Sole, & ab eo, qui in ipſa, igne incaleſcens, multus quoque intra fiat ſpiritus: & hic aliquando quidem continuus extra fluit omnis, aliquando autem intro omnis, aliquando autem & partitur. Quocirca & ideo prope Neapolim, & Siciliam Inſulæ ſcatentes igne multo ſubterraneo dicuntur Eoliæ, quoniam ventos halant plurimos ab incluſa flamma iugiter excitatos: vnde Vulcanus appellatus eſt rex ventorum; nam & Orpheus in Hymnis:

„ Vulcane & præſtans, & fortis, flamma perennis,
„ Flammatis auris ſplendens per amabile numen.

& apud Natalem [r] Mythologum habe-

[f] 3. Geneal. c. 23.
[g] 1. Sat. 8. & 12.
[h] Geneſ. 2.
[i] l. 4. c. 5.
[k] 3. de nat. Deor.
[l] ſynt. 13.
[m] 4. hierog.
Vulcani Phyſiologica explic.
[n] l. 39. Hier.
[o] 1. meteor. c. 4. f.
[p] 2. de an. t. 4.
[q] 2. meteo. ſu. 3. c. 2.
[r] l. 8. c. 6.

bemus Vulcanum Dioclis teſtimonio A cultum a priſcis fuiſſe Ventorum regem, qui prædiceret ventum futurum, quum eſſet nauigantibus e Lipara ſoluendum: & hac ratione Vulcanus Aram meruit ab Iaſone, quem ad Colchos nauigantem ſecundo ventum perduxit in Lemnum. Quocirca ſcitiſſime ponitur Vulcanus in iſta Lucerna follem agitans venti flamen impellere. Prope ſe ferreum malleum, & forcipem habere, caſſidemque ferream in capite rectiſſime B ponitur ad deſignandum locum, ac ſedem ignis ſubterranei, nam ferrum ſub terra gignitur. At vero belliſſime conſtituitur iſte Vulcanus in marina concha ſedere ſupra Delphinum; quia Ventorum materia, ex qua flatus procreat & excitat ignis ſubterraneus, non eſt pura terra ſicca, ſed etiam humor aqueus, adeoque terra ſcatens humore, ſicuti nuperrime nos edocuit [ſ] Ariſtoteles. Rectiſſime Vulcanus iſte pingitur in Lucerna quoque ſedens in ma- C rina concha follem agitare ad flammam ellychnij; follisque ponitur habere meatum excipiendo fomiti olei, vbi aer ingreditur; quia cenſuit autor cum communi ſenſu philoſophantium flammam aſſidue nutriri humido duplici, altero quidem tenuiori aeris, altero vero craſſiori olei. De aere conſtat experimento, ſi flamma iugem non habeat aeris acceſſum, illico penitus extingui; quocirca tum Lucernis opertis, præter D meatum, e quo ſplendens emergit inflammatus funiculus, apertus adeſt exiguus meatus, per quem aſſidue ſubingrediatur aer: tum flamma vndique clauſa in loco perſpiratum non habente, protinus extinguitur: tum Chimici dum ſuis in clibanis augere volunt ignis incluſi vim, aperiunt orificij patentiorem hiatum aeris ingreſſui; dum imminuere geſtiunt ignis vigorem, ac velut eum tabefacere claudunt orificium fur- E ni; putant autem aere nutriri flammam ceu oleo, quoniam oleum eſt aereæ naturæ, temperamenti calidi & humidi. Ceterum & aqua marina recte Vulcano ſubijcitur in Lucerna, quæ craſſioris conſiſtentiæ quam aer, oleum aptius indicare videtur. Verum & mare plurima ſcatere pinguedine oleaginoſa conſtat ex eo, quod mare quandoque deu-

[ſ] 2.met.ſu.3

ritur flamma ſponte concepta, vt antea notauimus ex Ariſtotele [t] pariter atque [u] Seneca: Quin & Ariſtoteles ait mare pinguedinem oleoſam habere, qua pellucet in borealibus; verba Magiſtri ſunt: [x] Cur perflante Aquilone, mare perſpectius, atque translucidius ſit, quam Auſtro? An quia mare quum ſerenum eſt colorem trahere ſibi aſſolet: Ineſt enim aliquid pinguis in ſucco ſalſo. Indicium quod die tepidiore oleoſum quiddam ſecerni videmus, ergo tranquillo tepidiorique mari, ſuccus iſte ſua leuitate per ſumma panditur, quod Aquilone fieri minus poteſt cauſa frigoris. Eſt autem aqua translucidior quam oleum. Id enim colore obducitur; aqua vero expers coloris viſu obuia aptiorem ſui præſtat ſuſpectionem. Nimirum, vt etiam admonet Aponenſis, mare tranquillum eſt coloratum ob ſalſedinem; quia ſalſus ſapor obtinet quandam pinguedinem; quum factus fuerit ex dulci, & pingui, quod non totum exhalauit. Atque poſterius Ariſtoteles, Cur mare deuri poteſt, aqua non poteſt? An & aqua deuritur, ſed mare minus ignem extinguit, quoniam pinguius eſt: cuius rei indicium oleum facit, quod ex ſale depromi poteſt. Vbi recte ſtatuitur ex ſale depromi poſſe pinguem olei ſubſtantiã per deſtillationem, vt experimento Chimiſtarum aſſidue comprobatur. Verum habet mare pinguedinem oleoſam non ſolum ex ſale, ſed maxime quoque ex cadaueribus cetorum potiſſimum, & ex bitumine, naphthaque plurimis in locis, nimirum Septemtrionalibus, vbi cete magnitudinis immenſæ degunt, & moriuntur; vnde non ab re ſcribit Arrianus in Indica hiſtoria, apud Ichthiophagos, ex mari ſupernatans oleum elici ſolere ad piſcium condituram. Et reuera cæruleus color in mari tranquillo ſpectatus non aliunde quam ab oleoſa ſubſtantia pingui ſuper aquas natante prouenit. Maximam vero pinguedinis vbertatem ineſſe mari, potiſſimum Oceano Septentrionali, balenas immanes alenti, & alia cete grandia continenti, conſtat apertiſſime tum noſtra tempeſtate apud Hollandiæ, Zelandiæque plagas; tum ex ijs, quæ dudum obſeruauit ibi Magnus [y] Olaus aſſerens: Cetis, ſeu bale-

[t] de mundo c.5.
[u] 2.nat.qu. c.26.
[x] 25.ſec. prob.9.
prob.15.
Pinguedo maris vnde maxima.
[y] l.21.c.20.

 nis,

,, nis, e mari piſcatorum arte, ingenio,
,, & magno labore extractis, ſiue vi ven-
,, torum ac tempeſtatum, aut inimicorum
,, piſcium furia littoribus impulſis, Inco-
,, læ prædam ſecuribus & aſcijs partiun-
,, tur, ita vt ex vnius balenæ, ſiue ceti car-
,, ne, pinguedine, & oſſibus ducenta quin-
,, quaginta, vel trecenta plauſtra repleri
,, poſſint. Carnem & lardum in multis &
,, magnis vaſis, inter ceteros immenſos
,, marinos piſces ſale condiunt; eaque pro
,, commoditate & eſca domeſtica vtun-
,, tur, alijsque ad eum vſum vendunt in
,, remotas orbis partes deferenda. Pin-
,, guedo, vel adeps ceti, magna eſt in to-
,, to corpore, ſed maxima in capite circa
,, cerebri medullam; vnde quandoque
,, duodecim lagenæ, quarum quælibet vix
,, ab vno homine portari poteſt, quando-
,, que triginta, vel quadraginta huius pin-
,, guedinis plenæ (quælibet Barile Roma-
,, num magnitudine ſua ſuperans) per to-
,, tidem viros fortes vix portatu idoneæ
,, extrahuntur, eliciunturque. Vtilitas ve-
,, ro huius ſaginæ ea eſt, vt lampadibus
,, infuſa, & aucta ſemper, ad altaria, ſiue
,, alia loca ſacra, tam noctu, quam inter-
,, diu continuo lumen adminiſtret: priua-
,, to etiam vſui, ac domeſtico, quum in
,, hieme nulli ibidem dies ſint, plurimum
,, deſeruiens. Abundat itaque mare pin-
guedine, multaque paſſim oleoſa ſubſtantia, tum ratione ſalis, quo ſcatet vbique; tum ratione bituminis & naphthæ ſcaturientis ex eius fundo pluribus in locis; tum ratione multorum & maximorum piſcium in mari, ſeu ab hominibus, ſeu a piſcibus inimicis interemptorum, ſeu etiam ibi morientium & computreſcentium. Quæ pinguedo quum aptiſſima ſit in ignis flammæ Lucernarum fomitem, & conſeruationem concedere; belliſſime cōſtructor Ellychnij, Lucernæque tuæ, Cl. Vir, efformauit Vulcanum ellychnij flammas conſeruātem, inſidere in marina Concha Delphino nixa. Quod autem denique Vulcanus iſte nudus ab armo dextro per dorſum & pectus cingulum gerat, e quo burſa veluti venatoris dependeat ad ſiniſtram natem, non caret in propoſito myſtica ratione phyſica; ſiquidem cingulum illud vinculum eſt, quo Vulcanus iſte nudus illigatur: in ea vero burſa diximus eſſe ſilicem, chalybem, ſul-

A phur, & eſcam leuem accenſu facilem: modo flammæ natura (per nudum Vulcanum apte ſignificata, quod veſtiri non patiatur, omnia conſumens) ea eſt, vt iugiter ingenita ſibi leuitate geſtiat aſcendere ſurſum ad æthera, locum genuinum leuium; at huc apud nos in miſto combuſtibili vi detinetur vinculo lentoris in eo miſto comperti; quemadmodum ſupra [z] latius explicauimus: Quare burſa miſtum combuſtibile repreſentat, in quo quatuor elementa B ſunt, ignis a ſulphure denotatus, aer ab eſcæ leui tomento, tellus a lapide ſignata, nec non aqua per chalybem indicata; quum omnia metalla ſint [a] Ariſtotele doctore, ſecundum prædominium aquea; lorum vero cinguli pulchre lentorem miſti refert, vi deorſum vinctum Vulcanum ac flammam in ardente miſto detinentem, ſecus a miſto ſurſum aſcenſuram. Hæc ea ſunt, Aproſi Cl. quæ mihi nunc ad calamum C venerunt in explicationem antiquæ tuæ Lucernæ pulchræ non minus, quam myſterioſæ. Tu ea boni conſule, ac me ama. Dabam Patauij, e meo Scalumnę Muſęo iv. Idus Iunij MDCXLVII.

[z] l.3.c.2c

[a] 3.meteor. t.v.3.

De Lucerna Liberi Patris Aegoboli.
Cap. XXVI.

NOuiſſime quoque pulchram Lucernam æream, nobili cælatura D referentem antiquum ſacrificium Baccho celebratum a pueris nudis tantummodo, ſine mulierum aut adultorum interuentu, præter quam ebrij Satyri, cum tripudijs immolare capram ſatagentibus, mihi viſendam dedit amicus, idemque doctor egregius, nobilis Patauinus, cum hoc epiſtolio tranſmiſſam:

Fortunio Liceto, Philoſophorum noſtri ſæculi Principi, in Patauino Lycæo Medicinæ Theoricæ Profeſſori Primario, Præceptori ac Patrono Optimo. ,,
E *Hieronymus Sanctaſophia.* ,,

AVreum de Lucernis Antiquorum ,,
opus, tam anxie a viris doctis vn- ,,
dique expetitum, noua ſupellectile au- ,,
ctum, nouisque tuis lucubrationibus ,,
excultum, denuo tibi prælo ſubmittere ,,
paranti, æneam hanc Lucernam, Vir ,,
Præſtantiſſime, varijs atque eleganti- ,,
bus

» bus figuris exornatam, tranſmittere de- A
» creui: accuratam eiuſdem explanatio-
» nem ab aureo tuo, & nonniſi æterna
» ſcribente calamo, ſupplex expoſcens.
» Tu namque, doctiſſime Licete, quæ-
» cumque ſummis etiam viris in omni di-
» ſciplinarum genere ardua & plane
» inextricabilia viſa ſunt, accuratiſſima
» tuæ ſuperhumanæ mentis acie perlu-
» ſtrare, planaque ac facilia reddere ſo-
» lus potes. Hac maxime doleo, quod B
» huius Lucernæ inuentionis tempus, lo-
» cus, ac modus prorſus ignorentur. Hãc
» R.P. Petrus Campeſius Patauinus, La-
» teranenſis Canonicus Reuerendiſſimo
» P.D. Hyacintho Fagnano Patauino,
» mihi arctiſſima affinitate iuncto (quem
» bis iam Canonici Lateranenſes Viſita-
torem admirati ſunt, nunc vero Defini- »
toris dignitate ornatum Taruiſini Cœ- »
nobij Abbatem integerrimum ſuſpiciũt) »
olim dono dedit, id ſolum referens: *Sub* »
terris ardentem inuentam fuiſſe. A quo »
demum Religioſiſſimo Viro, in ſuæ erga »
me beneuolentiæ teſtimonium, meum »
hoc Muſæum tam præclaro munere »
exornatum eſt. Vale diu felix, littera- »
torum Numen; meque ſicut olim in »
tuorum diſcipulorum numerum beni- »
gne coaptaſti, ita ſemper tuum ama, »
foue, ac defende clientem: Tibi enim »
quicquid in me eſt, acceptum refero; »
Tibique me totum debere ſcio, æter- »
numque debebo. Iterum Vale. »
Dat. e meo Domus Dei Muſæo. Cal. »
Auguſti M DC XLVI. »

Cap. 26. Column 755.

Cap. 26. Column

Reſponſio Liceti de Lucerna, Bacchi Aegoboli mirificam hiſtoriam priſcam referente. Cap. XXVII.

Cl. Viro Hieronymo Sanctaſophia, in Patauina Schola Medicinæ publico Profeſſori
Fortunius Licetus B. A.

LVbens accepi, Vir Egregie, atque diligenter inſpexi Lucernæ nuper ad me tranſmiſſæ ſingulas icones; cuius inuentorem P. Campeſium fato conceſſiſſe vel eo nomine plurimum con- A doleo Tibi, quod ambo careamus illo; qui nobis aperire poterat hiſtoriam inuentæ Lucernæ; ſed quando fatum illius reuocari non valet, ingentes habeo tibi gratias de tam præclara Lucerna mihi commodata: Quam video conſtructam in formam fere calcei, carentem prorſus operculo, longiorem tubulum exporrigere, de cuius ore patulo ligula longior exerit ſe ſe veluti ſe- B dem ellychnij. Manubrio poſteriori prorſus in arcum ducto videtur apex deeſſe, temporum iniuria conſumptus: parte poſtica manubrij conſpicitur adhæ-

Deſcribitur Lucerna.

hæreſcens infixum Satyri caput aliquomodo mobile; ſed anticæ parti manubrij puellus veluti ſedens inhæret immobilis, nudus, læua manu tenens antiqui moris lyram ſeptichordem, qualis in Apollinis manu conſpici conſueuit in priſcorum numiſmatis: dextro brachio exerto deficit manus, exeſa pariter iniuria vetuſtatis, vel alio caſu diffracta; quæ forte plectrum tenebat ad lyram pulſandam. In corpore Lucernæ circum oram ſuperiorem vndique ſunt effigiatæ conchæ marinæ ſimul & laruarum imagines hiantibus valde buccis alternatim poſitæ, concatenatæque, prorſus ad ornatum. In fundo pariter ad ornatum fere ſub tubulo myxi ficta conſpicitur Sphinx alata, quaſi ſedens cum lemniſcis vtrimque. Poſt eam vtrimque ſub fundo Lucernæ ſimiliter ad ornatum duæ caluariæ bouis aſpiciuntur, e quorum cornibus orbiculi tres concatenati recta dependent. In poſtica fundi parte ſculptum habetur Satyri caput aliud. Subeſt iſtius Lucernæ fundo pes quadrangularis, quo ſtare poteſt recta, non appenſa. In anteriore area pedis, quæ triangularis eſt, aſpicitur velut altera Sphinx: in poſteriori caput iuuenis imberbis cum collo, vt in antiquis numiſmatis: in dextera marinę Nereidis imago puellum in ſuo gremio, piſcis formam referente, ſedentem amplectentis: in area denique ſiniſtra Tritonis effigies habetur, gerens inſidentem ſuper caudæ dorſique confinio nudam mulierem. Quæ ſane cuncta licet ad ornatum referri queant, non abſunt attamen a Bacchi ſignificatione, qui multas nauigationes peregit, & multa præclara in mari facinora. Ceterum in Lucernę corpore reliquo cenſeo vetuſtam hiſtoriam de Bacchi peculiari quodam, & inuſitato ſacrificio, ſine mulierum, & adultorum interuentu, ſolis a pueris nudis celebrato contineri; quia ſi ſpectemus dextrum Lucernæ latus, media ſui parte pueri capram detinent humi proſtratam genuflexam; quorum vnus cornu belluam retinens firmat, alij duo comprimunt hoſtiæ dorſum; tertius, qui ſolus inter omnes ſemiamictus eſt ſindone, ſupponit capræ ſeu pateram excipiendo ſanguini victimæ iam iam iugulandæ, ſeu

[Marginal notes: ...anubrium ...ficio miro. | Ornamenta ...cernæ, vt ...ſteria Bacchi deſignent. | ...acchi ſacrificium abſque mulierum interuentu quale fuerit antiquitus.]

A vas de quo debeat hoſtia prius aliquid deguſtare libaminis: Pone hunc puer nudus aſtat lyram itidem antiqui moris manu læua tenens; prope puellum e terra ſurgit cum foco Ara ad ſacrificium parata: Hinc inde per vniuerſam aream impuberes multi nudi ſtantes habentur; & horum vnus vas oblongi colli videtur inuertere, ac veluti fundere velle liquorem, ſeu vini, ſeu lactis, ſeu velis alterius aut ſuper aræ focum, aut ſuper

B victimam: Alius humi ſedens, ac veluti recumbens, citharam pulſat: alij multi cum his lætitia geſtientes canere videntur hymnos ſacrificij. In lateris læui medio puellus nudus aſpicitur cernuus, qui quadrupedum more, manibus vice pedum anteriorum abutens, dorſo geſtat ebrium Satyrum ſenem, Silenum fortaſſe, nunquā non Bacchi comitem, vt puta Dionyſij pædagogum; quem, ne cadat ob temulentiam, duo pueri ſuſtinent, alter eius manum tenens, alter

C a tergo dorſum & ilia complectens: Prope puer alius aſtat, dextera tympanum pulſans, ſiniſtra tibiam admouens ori, quam inflat: alius item humi recumbens citharam pulſat. Ex alia parte lateris, inter multos pueros, omneſque nudos, vnus eſt, qui caput arietis, hircive premit inclinatus in terra, corollam alius manu geſtat, Sileno fortaſſis, e cuius capite delapſa fuerat, ob inconditas ebrij iactationes, rurſus imponen-

D dam; vel ad eum vinciendum ſertis, vt reſponſa ferat ſalutaria, canatve Bacchi laudes. Silenum enim puerorum luſibus gaudere, vinctūque ſertis hymnos canere, temulentumque fere ſemper eſſe, conſtat ex [a] Virgilio: cui [a] Ecl. 6.

„ ------ Chromis & Mnacylus in antro
„ Silenum pueri ſomno videre iacentem,
„ Inflatum heſterno venas, vt ſemper, Iaccho,
E „ Serta procul tantum capiti delapſa iacebant,
„ Et grauis attrita pendebat cantharus anſa.
„ Aggreſſi (nam ſæpe ſenex ſpe carminis ambo
„ Luſerat) inijciunt ipſis ex vincula ſertis.

Silenum autem Satyrorum e numero fuiſſe, Pauſanias in Atticis ait, at ex eo

Na-

[b] l.3.c.8. Silenum fuiſſe Satyrum.

Natalis [b] Mythologus: Pauſaniæ verba ſunt: *Ibidem eſt lapis, non maior quam vt parui hominis ſedile eſſe poſſit. Super eo, quum Liber in Atticam primum venit, ſediſſe Silenum memorant; maximos enim natu Satyrorum Silenos nuncupant.* Quorum breuem ſtaturam in effigiem homunculi non grandis vidiſſe pridem in eremo Alexandriæ D. Antonium, teſtatur S. Hieronymus in Vita S. Pauli Eremitæ; quin & alium ſe vidiſſe venatione captum, & Alexandriam viuum delatum, qui cito defecerit, & mortuus ſale conditus ad Imperatorem delatus fuerit Antiochiam. Neque vero tibi difficultatem faciat vulgi mos effingẽdi Silenos non ſemicapros, aſt integra forma nudos homines, vt in alia Lucerna confictum aſpicies; quia ſilueſtres illi Satyri ſemiferi ſunt natura; ſed apud Bacchi frequentiam Silenus nudus eſt integer homo, veſtitus autem ſemicaprum refert, vt ex [c] Aeliani varia hiſtoria conſtat; quod alibi latius a nobis explicatur. Pauſaniæ, nobiſque Plato conſentit aſſerens in Conuiuij laudatione Alcibiadæa, Socratem eſſe perſimilem Silenis, Martyæque Satyro. Silenum quoque patrem eſſe Satyrorum, hoc eſt inter Satyros natu maiorem, ponit Ouidius [d] illis verſiculis:

Qualis Satyrus fuerit Silenus.

[c] l.3.c.40.

[d] 3. Faſt.

„ Ebrius ecce Senex pando delapſus Aſello
„ Clamarunt Satyri: ſurge age, ſurge pater:

& alibi:

„ Concurrunt Satyri, turgentiaque ora parentis
„ Rident, percuſſo claudicat ille genu.

Hic ergo, qui & Senex, & pater Satyrorum, commode doctor Satyrorum inducitur a [e] Virgilio: fortaſſis etiam, quia Bacchi fuit inſtitutor, in hoc ſacrificio Bacchi deſcripto in Lucerna, ponitur inter pueros tripudiantes, & ſacrificij ſolennem pompam agentes. Sidonius enim Apollinaris in Burgo cecinit:

[e] Ecl.6.

Silenus cur in ſacrificio Bacchi.

„ Baſſaridas Satyros, Panos, Faunosque docebat
„ Ludere Silenus iam numine plenus alumni.

Et Iulius [f] Firmicus ait Silenum fuiſſe Bacchi pædagogum. Fortaſſe ſenem Silenum & ebrium cæpere pueri, coronisque deuinctum coegerunt ad vaticinandum de remedio pro vitando ſacrificio crudeli, quo quotannis eorum vnus Baccho immolabatur, ob interemptum eius ſacerdotem ab ebrijs parentibus; qui docuerit eos pro puero capram immolare Baccho, ſicut innuiſſe Pauſaniam in Bœoticis infra patebit: namque Sileni non niſi ſenes debiles, aut vino, ſomnove domiti capiebantur; & non niſi vincti floreis coronis vaticinabantur; vt ex Virgilio non ſolum apparet, ſed etiam tum ex Maximo [g] Tyrio, cui Mida fontem, ad quem conuenire Satyrum conſueuiſſe nouerat, vino infuſo repleuit, quo Satyrus inebriatus capitur; captusque ducitur ad Phrygem: tum ex [h] Ouidio: cui

[f] c.6.

[g] ſer.3

[h] 9. meta.

„ At Silenus abeſt, titubantem annisque meroque
„ Ruricolæ cæpere Phryges, vinctumque coronis
„ Ad regem duxere Midam ----

tum ex Plutarcho, cui *Idipſum ſcribit Ariſtoteles, Silenum vinctum Midæ demonſtraſſe quid optimum foret homini.* Pueri vero noſtræ Lucernæ Silenum ebrium cum tripudio ducunt ad pompam ſacrificij, ſeruientes ei pro aſello, coronamque demonſtrantes, quaſi catenam qua vinciatur, ni ſibi reſponſa referat ſalutaria. Sed puerorum, accepto iam reſponſo ſalutari capræ pro puero ſupponendæ, alius lyram tangit, alius calamum leuem inflat, omneſque ceteri tripudiantes geſtiunt. Ceterum inter hæc duo latera, qua iunguntur ab anteriori parte Lucernæ ſub initium tubuli, viſitur hominis barbati venerandi caput, facie graui ſimul & mæſta. Quam hiſtoriam dum cenſeo nobis oſtendere ſacrificium Bacchi, cui caprinum genus immolare priſci conſueuerant, vt pote vitibus inimicum, in primiſque noxium; vt ait Tzetzes: [k] *Fiebant autem hoc pacto Aſcolia* ſacra Bacchi; *vtres inflatos, ventoque plenos humi deponentes, altero pede inſiliebant; atque ſuper ijs ferebantur: tum ſæpius labentes in terram decidebant. Faciebant autem id in honorem Dioniſij; quoniam vter pellis eſt hirci, qui pampinos vitium comedens, illis obeſt plurimum.* Quod etiam hircus animal ſit vitibus infeſtum, & ideo victima grata Bac-

In conſ. Apollon.

Explicatur ſacrificium Lucernæ.

[k] in com. Heſiod.

Baccho, teſtatur Euenus illis carminibus,

„ Rodas me licet ad ſtirpem, de palmite fundam

„ Dulcia mactando vina ſed hirce tibi.

Ceterum pro ſuo poſuit diſtichon id lib. 1. [*l*] Ouidius in Faſtis accinens,

„ Rode Caper vitem, tamen hinc, quum ſtabis ad Aram,

„ In tua, quod fundi cornua poſſit, erit.

2. Georg. Et [*m*] Virgilius pulcherrime, dum de vitibus agit:

„ Frigora non tantum cana concreta pruina,

„ Aut grauis incumbens ſcopulis arentibus æſtas,

„ Quantum illi nocuere greges, durique venenum

„ Dentis, & admorſo ſignata in ſtirpe cicatrix.

„ Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus Aris

„ Cæditur, & veteres ineunt proſcenia ludi.

Vbi recte Cl. La-Cerda: *Si quæras originem capri immolati Baccho, nulla eſt alia, quam ipſum arroſiſſe vites huius Dei: igitur Aris omnibus cæditur in ſacris Liberalibus Bacchi.* Quærens autem ego rationem tot puellorum in ſacrificio Bacchi, ſine mulierum & adultiorum interuentu, curque capram, non aliud animal ad ſacrificium haberent; inueni Pauſaniam in Bœoticis eam plane mihi declarantem vbi de Patria tractat verbis ipſiſſimis: *Eſt ibidem & Liberi Patris ædes, cognomine Aegoboli, id eſt, Capram iaculantis. Ita enim aliquando accidit, vt dum ſacrificarent, per temulentiam eo væcordiæ proceſſerint, vt ipſum Liberi Patris Sacerdotem occiderint; quod piaculū quum atrox peſtilentia conſecuta eſſet, ex Delphici Apollinis reſponſo puerum Libero iam pubeſcentem mactandum acceperunt. Sed non multis poſt annis Deum ipſum Capellam pro puero ſuppoſuiſſe tradunt.* Quam hiſtoriam, ne citato quidem Pauſania, Synt. 8. Gyraldus [*n*] ita proponit aſſeuerans,

„ Aegobolus Dionyſius apud Potniam colebatur; de cuius nomine hiſtoria hęc prodita eſt. Quum ibi Dionyſia celebrarent, ita in contumelias acti ſunt & furorem, ob ebrietatem, vt Bacchi ſacerdotem interemerint: Quare Dei ira

A grauì peſtilentia affecti ſunt. Ciues hæc de re Apollinem conſuluere; a quo reſponſum acceperunt, vt Deo formoſiſſimum puerum immolarēt. Quod quum Potnienſes per multos annos feciſſent: Capram demum a Deo edocti pro puero ſuppoſuerunt. Vnde Deo cognomen, a Capra videlicet ſuppoſita factum videtur. Pueri vero ſpectantur in hoc ſacrificio, ſoli ſine mulieribus & viris adultis, frequentes, nudi, pulcherrimi, ludibundi, ſonantes, organa muſicalia pulſantes, ac hilares, tum quia B notatu Natalis, celebrabantur ſemper Bacchi ſacrificia cum tripudijs; vnde Dionyſius vocatus eſt tripudij Deus, vt ait Lycophron: [*o*] [*o*] l. 5. c. 13.

Δαίμον ἐνόρχης, Φιγαλεὸς, Φαυςήειος.

„ Deus tripudij, Phigaleus, Phauſterius.

tum maxime nunc in iſta Lucerna, quia pueri tale ſacrificium Baccho celebrāt, eo quod fuerint liberati tam dira pernicie ſacrificij C ſæuiſſimi, commutati tandem, placato iam Deo, in innoxium ſacrificium capræ, pro puero immolando vel ab ipſo Numine ſuppoſitæ, vt ait Pauſanias. Quod & in Aulide Dianæ Dæmonem effeciſſe memorat Euripides, dum pro mactanda ſibi virgine Iphigenia, ceruam ſuppoſuit ad Aram. In pompa vero ſacrificij Baccho peragendi Silenus vehitur a puero, vices Aſelli ſubeunte, non ſolum ad elegantiam D operis, ſed potiſſimum ad affectum & obſequium puerorum erga Bacchum placatum oſtendendum, cuius Dei comes cariſſimus & Magiſter dilectiſſimus Silenus fuit, & puerorum amator. Satyrum vero ſenem in dorſo puelli videmus; quod a Pauſania Sileni nomen in Atticis attribuatur vni Satyrorum ætate maximo, ac inter eos antiquiſſimo. Quin & Orpheus in Hymno ponit a Sileno Bacchum educatum,

E „ Hæc audi Silene pater, Dionyſi & alumne,

„ Optime Silene, & cunctis gratiſſime diuis.

Et Nicander in Alexipharmacis,

„ Sic vbi ſilueſtres vuas preſſere, Lyæi

„ Sileni comites cornuti, & Patris alūni.

Et Ouidius [*p*] Orgia Bacchi, ſacrificiaq. [*p*] 4. metam. deſcribens non ſine Sileno, poſt multa concinit:

Bac-

„ ------------ Bacchæ, Satyrique ſequuntur;
„ Quiq. ſenex ferula titubantes ebrius artus
„ Suſtinet, & pando non fortiter hæret Aſello:
„ Quacumque ingrederis, clamor iuuenilis, & vna
„ Femineæ voces, impulſaque tympana palmis,
„ Concauaque æra ſonant, longoque foramine buxus.
„ Pacatus, mitisque rogant Iſmenides adſis:
„ Iuſſaque ſacra colunt. -----

Quæ cuncta ſpectantur in hoc Lucernę ſacrificio, feminis, & adultis viris exceptis, quibus nullus omnino locus eſſe debuit in hoc peculiari ſacro puerorum gratias placato ſibi Deo referentium. (Baccho cur ſacrificium capræ ſit gratum.) Non fuit autem difficile Bacchum placari, mutatoque ſacrificio puellorum, ſacrificium capræ gratum habere pro humana victima; tum quia capra, quod & ipſa ſemper vitibus infeſta ſit, nouas quotannis iniurias inferens Baccho: tum quia prolifica parit hædos, & capellas alias, Deo ſemper nouos procreans hoſtes, numen irritat ad vlciſcendum aſſidue magis: vnde Varro, (1. de re ruſt. c. 2) *Colonus in agro ſurculario ne capras compaſcat. Quædam pecudes culturæ ſunt inimicæ, ac venena: vt iſtæ, quas dixiſti, capræ: hæ enim omnino nouella ſata carpendo corrumpunt, non minimum vites, atque oleas. Itaque propterea inſtitutum diuerſa de cauſa vt ex caprino genere ad alij Dei aram hoſtia adduceretur, ad alij non ſacrificaretur; quum ab eodem odio alter videre nollet, alter etiam videre pereuntem vellet. Sicque factum, vt Libero Patri, repertori vitis, hirci immolarentur, proinde vt capite darent pœnas. Contraque, vt Mineruæ caprini generis nihil immolaretur, propter oleam; quod eam, quam læſerit, fieri dicunt ſterilem; eius enim ſaliuam eſſe fructuis venenum.* (Palladi cur capra non ſacrificetur.) *Hoc nomine etiam Athenis in arcem non inigi* (hoc eſt, intro agi, impellive) *præterquam ad neceſſarium ſacrificium, ne arbor olea, quæ primum dicitur ibi nata, a capra tangi poſſit.* (Rob. Steph. ex Varr. de re ru. l. 1. c. 2. & l. 3. c. 10.) Ceterum non omittam hic in illa dictione *fructuis* Cl. Viros naufragium feciſſe: (Locus Varronis difficillimus explicatur.) Lacerda, & Porta textum corrumpunt, adimendo ſigna, legendoque *fructui*, contra fidem omnium exemplarium, & præter naturam rei; ſaliua namque fructui venenum eſſe non poteſt, quæ ſterilem efficiens arborem non permittit oriri fructus; non enti ſiquidem nihil eſſe venenum valet. Alij textum ſeruantes, legentesque *fructuis*, antiqui, recentioresque Grammatici, videntur euitare ſcopulum; namque Nonius Marcellus agens de mutata declinatione dicit: (cap. 8.) *Fructuis, pro fructus. Varro Meleagris: Quæro vtrum fructuis, an delectationis cauſa, fructus vt vendatis. Idem* ταφῆ μενίππου. *Aliquot Romæ ſunt, qui cellas vinarias fructuis * parant, vt vendant.* (* cauſarunt) Sed in alia editione Scoti Veneta, mendoſe legitur: *Fructis pro fructibus. Varro in Meleagro: Quæro vtrum fructis an delectationis cauſa fructus vt veneatis, vt vendatis*; non enim dici poteſt, *cauſa fructibus*. Ad hunc modum afferunt eundem Nonium mox dicentem: *Victuis, pro victus. Varr. de vita Pop. Ro. l. 1. Primum de re familiari ab Patribus, ſecundo de victuis conſuetudine primigenia, tertio de diſciplinis priſcis neceſſarijs vitæ.* vbi Modoetienſis editio Veneta: *de diſcipulis priſcis*. & illico: *Graduis pro gradus: Varr. de vita Pop. R. l. 11. Multo præditi pudore, & pudicitia adoleſcentes, dixerunt cum maiore patre eius graduis, & [ætate] ad te ſtipendia facerent.* Veneta: *dixerunt: cum maiore patre & ætate ad te ſtipendia facerent.* & mox: *Anuis, pro anus. Varro Cato, vel de liberis educandis: Eam nutricem oportet eſſe adoleſcentem: Anuis enim vt ſanguis deterior, ſic lac; lac enim, vt quidam dicunt phyſici, ſanguinis ſpuma eſt.* Et infra. *Rituis, pro Ritus: Varro Cato, vel de liberis educandis: Itaque domi rituis noſtri, qui per Deumfidium iurare vult, prodire ſolet in compluuium.* male Modoetienſis: *perdere ſolet in compluuium*. Soſipater Charitius: *Fructus, fructi: Terentius in Adelphis: Nunc exacta ætate hoc fructi per laborem ab his fero*. Vbi Helenius Acron: *& huius fructuis, vt Senatuis veteres extulerunt*. ac demum Rob. Steph. in Theſ. ling. Lat. *Fructus, huius fructus, vel fructuis, & fructi: datiuo, fructui: m. g. M. Varro: eius enim ſaliuam eſſe fructuis venenum*. Ceterum hi quidem textus literam ſartam tectam tuentur, ſed vereor ne grammatiſmum ſolœciſmo corrumpant, & rei ſignificatæ naturam in iſto *fructuis* Varronis; etenim ve-

venenum dicitur eſſe tum eius animantis, in qua gignitur; tum illi animanti, cui nocet: ſic venenum aſpidis aſſerimus, quod in aſpide generatur; idem venenum homini dicitur, cui mortem affert; ac vt venenum aſpidi non apte dixeris, ita neq; venenum hominis, aſt homini, ſicut ait [q] Lucretius: .1.

„ Deinde inimica modis multis ſunt, atque venena
„ Ipſa ſibi inter ſe; quare aut congreſſa peribunt;
„ Aut ita diffugient, vt tempeſtate coorta
„ Fulmina diffugere, atque imbreis, ventoſque videmus.

4. & [r] infra.

„ Tantaque in his rebus diſtantia, differitaſque eſt,
„ Vt quod alijs cibus eſt, alijs fuat acre venenum.
„ Eſt vtique, vt ſerpens hominis contacta ſaliuis
„ Diſperit, ac ſe ſe mandendo conficit ipſa.
„ Præterea nobis veratrum eſt acre venenum,
„ At capris adipes, & coturnicibus auget.

.5. & adhuc [ſ] infra:

„ Quippe videre licet, pingueſcere ſæpe cicuta
„ Barbigeras pecudes, homini quæ eſt acre venenum.

1. Arnobius [t] aduerſus Ethnicos: *Veratrum venenum eſt hominibus: numquid ob hanc cauſam non debuit naſci?* Quare genitiuo iungitur venenum, quãdo ſermo eſt de animante, in qua generatur, cui noxam non infert vllam; at dum datiuo copulatur, indicat id viuens, cui noxium eſt. Quum itaque ſaliua capræ non gignatur in olea, ſed oleis noceat; quas efficit ſteriles; neque proprie nocet oleæ fructibus, qui nulli ſunt in olea ſterili; propterea *fructuis* apud Varronem, vox eſt, non genitiuum *fructus* indicans nominis ſubſtantiui, ſed datiuum indicat adiectiui nominis fructuus fructua fructuum, in numero multitudinis; vt enim *cæduis* arboribus venenum eſt Lunæ plenæ lumen, quod eas plenilunium carie putredineque ſatis infeſtat; quod aiunt poſt Theophraſtum Plinius, Varro, Columella, Porta, & alij

t.c.2. c.39. eru c.37. 1. l.c.5.

A paſſim Claſſici ſcriptores: vtque ſtirpibus annuis venenum eſt initium brumæ, quod eas interire facit, aut ſaltem frondibus exuit: ita ſane fructuis, hoc eſt fructiferis oleis venenum eſt ſaliua caprini generis, quæ ſteriles eas reddit, ac infrugiferas. Nec tamen abnuo *fructuis* aliquando poſſe genitiuũ eſſe ſubſtantiui nominis fructus; vt ſit vox æquiuoca tam genitiuo ſingulari ſubſtantiui fructus; quam datiuo plurali nominis

B adiectiui, fructuus fructua fructuum; quo ſenſu Varro dictionem iſtam fructuis accepit in allato loco. Sed ad capræ ſacrificium redeamus in Lucerna noſtra; ſane vt viua capra ſpectatur iam iam immolanda: ſic antea ſacrificati capri caput eſſe poteſt, quod alius puer in terra manu premit; etenim caper, quod & ipſe vites arrodat, & capras implens inimicorum copiam Baccho procreet, ad aram Bacchi, non minus quam capra ſiſtitur, volente Deo vitium; Quo

C ſpectant, præter allata [u] ſuperius, illa Ouidij carmina: [u] 15. metam.

„ Vite caper morſa Bacchi mactatus ad aras
„ Ducitur Vltoris ---------

& [x] Martialis: [x] l.3.ep.24.

„ Vite nocens roſa ſtabat moriturus ad aras
„ Hircus, Bacche, tuis victima grata ſacris.

D & Prudentij contra Sym.

„ His nunc pro meritis Baccho Caper omnibus Aris
„ Cæditur -----------

Ob hæc igitur facile fuit Baccho, pro pueri victima tolerare capram, & hircum ſibi ſacrificari: tum maxime quia Bacchus Dæmon fuit Ethnicis illudens: ac vt ab initio ſemper æſtuauit Cacodęmon ſuperbiæ libidine ſe reddere ſimilem [y] Altiſſimo, penituſque Deo æqualem: agnoſcens poſtea Deum Abrahamo iuſſiſſe, filium Iſaachum vt ſibi ſacrificaret, moxque delectatum promptа ſenis obedientia, pro filio iuſſiſſe vt [z] arietem, ſuppoſitum diuinitus, immolaret: ita Dæmon perſuaſit olim Ethnicos Potnienſes vt puellorum vice Capram ſuppoſitam Baccho ſibi ſacrificarent: & alio tempore ſub nomine Dianæ Græcos, vt pro Iphigenia Virgine Ceruam ad Aram mactarent, in

[y] Iſai.14. [z] Gen 22.

E

Au-

Aulide ſuppoſitam vice virginis ablatæ; qua de re latius [a] Euripides Poeta & Dictys [b] Cretenſis Hiſtoricus: tum etiam quia Gentiles hiſtoriam ſacram plerumque vitiabant, & ad ſuas fabulas transferebant, mutatis atque peruerſis rerum, rituumque nominibus ac ordinibus; vt optime demonſtrat Iuſtinus [c] in Apologia pro Chriſtianis ad Imperatorem Senatumque Romanum ſuę tempeſtatis. In hac autem Lucerna ſegregatus a ceteris puer ille ſublime ſedens in manubrio cum lyra bicorni ſeptichorde, mihi ſymbolum eſt illius, qui debebat immolari, pro quo primum ſuppoſita capra fuit; nam ad gratiarum actionem peculiariter hymnum laudis canere ponitur placato Dionyſio, qui capram pro ſe miſello ſuppoſuerit. Caput autem mæſti ſenis ad initium tubuli, refert apte parentem eius, qui proximo ſacrificio mactatus fuerat. Naiades vero, Tritones, & conchæ marinæ rectiſſime ponuntur ad ornamentum Lucernæ Bacchi, quia colitur ab Ethnicis Deus multæ nauigationis, multaque præclara facinora mari geſſiſſe, vt obſeruaui. Quin & Nymphas Naiades

[a] Tragœd. [b] 1. de bell. Troi. [c] Apol. 2.

A Bacchi ſacerdotes fuiſſe, teſtatur ex ipſo Strabone [d] Natalis Mythologus: verba vero [e] Strabonis ea ſunt: *Administri porro Muſarum ſunt cum docti omnes, tum peculiariter muſici: Apollinis, & hi, & diuinatores: Cereris, myſtæ, fatigeri, ſacrorum enarratores: Bacchi, Sileni, Satyri, Lenæ, Thyæ, Mimallones, Naiades, Nymphæ, Tityri.*

[d] l. 5. c. [e] lib. 1.

Hæc ea ſunt, optime Hieronyme, quæ mihi nunc e calamo fluxerunt ad B explicationem imaginum in tua priſca Lucerna ſculptarum. Tu ea boni conſule ac me ama. Dabam Patauij, e meo Scalumnæ Muſeo, Prid. Id. Aug. M DC XLVI.

De Lucerna Caligati pedis militis effigiem habentis: vbi multa de caligis antiquis militaribus. Cap. XXVIII.

INter multas antiquarum Lucernarum imagines, quas ad me Roma C tranſmiſit Illuſtriſſimus Caſſianus a Puteo, vir eruditione ſingulari conſpicuus illa eſt, quæ militis caligatum pedem repreſentat in hanc effigiem:

Huic

Lib. VI. Cap. XXIX.

Io. Georg. sculps.

Huic valde ſimilis videtur illa Lucerna, de qua Cl. Ioannes Smith ad Erud. Nic. Heinſium ita ſcribit: *Eſt & albicans pedis dextri ocreati forma, media fere ſupra talos tibia præciſa, qua parte oleum infundebatur: ocrea ſuperne, qua digiti pedes eminent præſciſſa, ellychnium in ipſo pedis pollice. Solea inferior geminos clauorum ordines, anteriores quoque & poſteriores inter eas parte clauorum capita complura habet, ad calcem manubrio oblongo inſtructa eſt.* Sed Romana manubriolum habet breuiſſimum, pedem non ocrea contectum, ſed nudum; nec vllam tibiæ partem ſupra talum. Lucerna conſtructa eſt ex metallo, penſilis e tribus Catenulis in figuram Caligæ militaris. Donauit eam non ita pridem Caſſianus idem Excellentiſſimo Duci de Alcala Hiſpanienſi. Sub maiori digito Pedis erumpit exiens tubulus, ellychnio datus. Ad talum extuberat veluti fornicatum culmen rotundum, in cuius apice ſupra breui collumella inſidet Columba; quæ fuit Ethnici militis, in cuius tumulo ſeruabatur ardens, propria teſſera; namque Columba maxime docet milites, potiſſimumque regali dignitate claros; etenim a Pierio Columba ponitur [a] *Auſpicium Regium*, ac militare; dicit enim, *Adnumerantur vero Columbæ inter eas aues, quæ regibus auſpicia faciant. Hinc Maroniano* [b] *Aeneæ Columbæ geminæ a matre in auſpicium miſſæ. Et Cæſari, originem inde trahenti, proſpero fuerunt oſtento; quum palmam eam nidis frequentare cæpiſſent, quam ipſe caſtris locum capiens, inter ſyluas, quas cædebat, repertam conſeruari vt omen victoriæ iuſſerat. Ea enim de cauſa mirum & inuſitatum videbatur, quod id auium genus duram & aſperam frondem ſtudioſe ſoleat euitare. Et eadem die, qua natus eſt Diadumenus Macrini filius, Aquila ei palumbum regium paruulum attulit, & in cunis poſuit dormienti, receſſitque ſine noxa, quod dubio procul eum ab ineunte ætate Imperatorem futurum indicauit. Quin etiam Aruſpices dixerunt Alexandrum Seuerum futurum Imperatorem: conſulti quid haberent auſpicij; quod anicula quædam, quo die natus eſt, matri eius huius generis aues obtulerit. Apud Hebræos legas, prædiuitum ac potentiorum hominum morem fuiſſe, Columbarum alas gypſo illitas in* A *ſummæ felicitatis ſignum ſummis tectis affigere: hoc Eutymius.* hoc certe miles, qui ſummo tecto ædificij ſua in Lucerna deſcripti columbã, vt apertiſſime videtur, affixit, nempe ſimbolum ſummæ felicitatis militaris, quam aut habebat, aut effectabat. Sed & ea ratione columba militem decet, quod animal ſalaciſſimum ſit, libidinique deditum, atque proinde Veneri dicatum; quam Deam veteres ideo Marti coniunxerunt, quia milites ad venerea propen- B ſiſſimi ſunt, quemadmodum obſeruauit [c] Ariſtoteles, inquiens: *Quum viri ſint mulieribus obnoxij; quod accidit omnibus ferme militaribus bellicoſiſque gentibus, præterquam Celtis, aut ſiqui alij coitum maſculorum palam receperunt. Videtur autem, qui primus fabulatus eſt, non irrationabiliter Venerem Marti coniunxiſſe; quoniam omnes huiuſcemodi homines proni ſunt ad Venerea, aut maſculorum, aut mulierum, illiſque obnoxij. Itaque* C *apud Lacedæmonios hoc fuit, multaque in eorum principatu a mulieribus adminiſtrabantur. Etenim quid refert, vtrum mulieres ipſæ gubernent, an eos, qui gubernant, a mulieribus gubernari? idem enim accidit.* Huic placito plane ſubſcribens in ſuis fragmentis [d] Petronius ille, ſiue Arbiter, ſiue Afranius nobile diſtichon attulit, *De Columbarum nido in galea.*

„ Militis in galea nidum fecere Co- D
lumbæ:
„ Adparet Marti quam ſit amica Ve-
nus.

Quin & ipſe [e] Pſalmiſta carmine triumphali, *Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius: & fugiant qui oderunt eum, a facie eius:* Qui verſus deſumptus eſt e Numeris, quando proficiſcebatur Arca Moſiſque caſtra contra Cananæos: *Profecti ſunt ergo de monte Domini viam trium dierum, Arcaque fœderis Domini præcedebat eos per tres dies prouidens ca-* E *ſtrorum locum. Nubes quoque Domini ſuper eos erat, quum incederent. Quumque eleuaretur Arca dicebat Moyſes: ſurge Domine, & diſſipentur inimici tui, & fugiant, qui oderunt te, a facie tua. Quum autem deponeretur, aiebat: Reuertere Domine ad multitudinem exercitus Iſrael.* Ex hoc loco ſumpſit occaſionem Dauid in pſalmo triumphali præcitato tractare de columbis militaribus inquiens: *Rex virtu-*

Columba teſſera militaris.

[a] 22. hierogl.

[b] 6. Aen.

[c] polit.

[d] cap. 11

[e] Pſ. 67.

Genebr. in cognit. Num. 10. f.

tutum dilecti: & ſpecies domus diuidere ſpolia. Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ: & poſteriora dorſi eius in pallore auri. Vbi ſicuti Genebrardus ex Hebræo vertit, *Reges virtutum, ſiue exercituum: Ex quo intelligimus, Regem virtutum non hic ſignificare Deum, ſed regem quemlibet potentiſſimum & fortiſſimum q.d. magnarum copiarum reges & potentiſſimi principes dilecti erunt dilecti Deo, vel Dei Filio, qui Patris eſt cariſſimus.* Qui reges deuictis hoſtibus, diſtribuere videbantur ſpolia ſpeciei ac ornamento Domus Dei, ſuſpendentes tholo templi, dicantesque Numini manubias hoſtiles: Ita per pennas Columbæ deargentatæ, cuius poſteriora dorſi palleant aureo colore, dormientibus inter medios cleros, interpretari lubet ex ſacra pagina Tubas argenteas ductiles, quibus conuocabatur multitudo, quando mouenda forent caſtra; de quibus: [f] *Locutus eſt Dominus ad Moyſem dicens: Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare poſſis multitudinem quando mouenda ſunt caſtra. Quumque increpueris Tubis, congregabitur ad te omnis turba ad oſtium Tabernaculi fœderis. Si ſemel clangeris, venient ad te principes, & capita multitudinis Iſrael. Si autem prolixior, atque conciſus clangor increpuerit, mouebunt caſtra primi, qui ſunt ad Orientalem plagam. In ſecundo autem ſonitu, & pari vlulatu tubæ, leuabunt tentoria, qui habitant ad meridiem. Et iuxta hunc modum reliqui facient vlulantibus tubis in profectionem.* & mox: *Si exieritis ad bellum de terra veſtra contra hoſtes, qui dimicant aduerſus vos, clangetis vlulantibus tubis, & erit recordatio veſtri coram Domino Deo veſtro, & eruamini de manibus inimicorum veſtrorum.* Vnde Pſalmographus Dei milites deſcribit dormire inter medios cleros, hoc eſt, vt Genebrardus explicat, exiſtentes inter medias ſortes, ac media & præſentiſſima pericula, verſantesque in medijs diſcriminibus, vt de illorum capite iam alea iaciatur, vel etiam iacta ſit: vtque de ipſis, ipſorumque vita, & bonis ſortiantur, quod ſolent efficere Victores. Apte vero tubæ ductiles argenteę comparantur columbis pennas deargentatas habentibus, & poſteriora dorſi deaurata: quia Columbæ volatu ſuo tubas

[Margin: ...curus lo... explicatus ...cra pagi... | Num. 10. | ...bæ ductiles ...genteæ cō...ratæ Co...bis apte.]

A ductiles, hoc eſt, quæ contractiles, & extenſibiles, modo progrediuntur, modo veluti retrocedunt, aperte referunt. Poſterior autem hiatus maior tubæ, corpusque ſuperioris dorſi, commiſtione luminis Solaris in ambiente diffuſi, cum candore argenti tubarum, deſinit in luteum auri pallorem. Hic video quidem Lyranum cum Ordinaria Gloſſa *tubas ductiles* accipere tanquam non fuſiles, at incudibus & malleo ſub-B actas quæ per tunſiones augeantur & creſcant, in latitudinem & longitudinem ampliorem ducto metallo; quibus conſentit Abulenſis inquiens: *Sunt iſtæ tubæ ductiles: vocantur ductiles, id eſt facta per extenſionem malleatoriam, & non opere fuſili; ducere enim eſt producere, vel extendere: & hoc proprie, quandocumque aliqua groſſa materia per malleationem extenuatur in laminas: ſic accipiebatur pro fabricatione tubarum magna maſſa argenti, & illa extenuabatur in tubam.* Atta-C men etiam ductilium tubarum nomine poſſumus intelligere, quæ iam ex duplici parte conſtructæ, quarum vna in alteram inſeritur, ad libitum tubicina, modo producuntur, modo contrahuntur, ad ſoni varietatem efformandam; etenim ad multos vſus inſtitutæ varios edere ſonos debebant illæ tubæ ductiles: Quod & Abulenſis ipſemet obſeruat, aiens: *Fuerunt autem iſtæ tubæ ad multos vſus, ſecundum quod habetur in-D fra, ſcilicet ad conuocandum multitudinem, & ad mouenda caſtra, & ad feſtiuitates, & epulas, atque ſacrificia, & ad bella:* Quum ad feſtiuitates etiam nunc vſui ſint in Eccleſia tubæ ductiles per contractionem, & productionem; quas vernaculo ſermone vocamus *Tromboni*. Quocirca mirifice militis Lucerna Columbam habet inſculptam. Iſta vero Lucerna ſpeciem referens Caligæ militaris, inferne ſoleam obtinet clauiculis E ferreis vndique munitam, atque circumſeptam, & in medio pariter a ſummo calce per interualla vſque ad vltimum digitorum finem armatam, vt etiam calce ferire valeat hoſtem. Qua de re luſit aliquando Poeta concinens: *& ferire valeat hoſtem.* Nec ad offenſam hoſtium ſolum, ſed & ad luxum, & ad pedum tutelam calceis in ſolea clauis armata priſcos vſos fuiſſe monet Clemens

[Margin: Tubæ ductiles ad multos vſus. | Lucerna militis cur Columbam habeat. | Claui ferrei cur in ſolea Caligæ militaris.]

2.pędag.c.11. Alexandrinus aiens: Similiter autem in
,, calceamentis ſuperbę arrogantisque fe-
,, minæ magnam quoque oſtendunt mol-
,, litiem. Vere ergo turpia ſunt illa ſan-
,, dalia, in quibus ſunt aurea veluti dona-
,, ria. Quin etiam circum circa clauos ſo-
,, leis infigere æquum cenſent. Multæ au-
,, tem eis quoque amatoris imprimunt
,, complexus, vt vel per terram numero-
,, ſæ incedentes, meretricios ſpiritus in
,, inceſſu inſculpant. Valere ergo iuben-
,, dum eſt aureorum & gemmeorum ſan-
,, daliorum vana artificia, cum crepidis
,, Atticis, & Sicyonijs, cothurnisque Per-
,, ſicis & Hetruſcis. Recte autem ſcopo,
,, vt veritati noſtræ mos eſt, propoſito,
,, id quod eſt ſecundum naturam eligen-
,, dum eſt. Calceorum enim vſus hic qui-
,, dem eſt ad tegendos pedes: alius au-
,, tem ad propulſandas offenſiones, & a
,, montanis aſperitatibus plantam pedis
,, conſeruans. Sunt itaque mulieribus al-
,, bi concedendi calcei, niſi iter ineant;
,, tunc autem eis vnctis vtendum eſt. Cla-
,, uis autem perforatis opus habent ſo-
,, leis quæ viam conficiunt; quamuis illis
,, vt plurimum calceis vtendum eſt. Ne-
,, que enim feminam decet pedem oſten-
,, dere; & alioqui mulieri tener eſt ſenſus,
,, vt facile lædatur. Viro autem pulchre
,, conuenit nullos habere calceos, præ-
,, ter quam ſi militet. Ὑποδεδέσθαι enim
,, non paruam habet affinitatem cum τῷ
,, δεδέσθαι, quod eſt, eſſe ligatum. Opti-
,, mum quidem eſt exercitationis genus
,, nudis vti pedibus, & ad ſanitatem & ad
,, expeditã facilitatem, vbi non prohibeat
,, neceſſitas. Quod ſi iter non ingredia-
,, mur, nec nudis incedere pedibus pati
,, poſſimus, ſoleis vtendum eſt. Eas autem
,, Attici vocabant κονίποδας, quod pedes,
,, quantum ego conijcio, pulueri appro-
,, pinquare facerent. Tenuis ac ſimplicis
,, calceaturæ teſtis ſufficit Ioannes, qui
,, dicebat ſe non eſſe dignum ſoluere cor-
,, rigiam calceorum Domini. Non enim
,, curioſos, aut ſuperfluos is habebat cal-
,, ceos; qui veræ philoſophiæ typum He-
bræis oſtendebat. Hæc ille: Quibus
aperte conſtat olim milites vſos fuiſſe
calceis clauos habentibus infixos. At
l.40.Hierogl. de militari Caliga multi locuti ſunt; Va-
leriano, *Caliga quoque ſuum habuit hie-
roglyphicum, vt ſcilicet eius ordinis mili-
tem indicaret, qui manipularibus præfectus*

A *eſſet; eo enim calciamenti genere vtebantur. Subiecti erant hi Centurionibus, & Caligati dicebantur. Vnde apud Tranquillum legas in Auguſti facilitate, qui vallares muraleſque coronas ſæpe etiam Caligatis tribuerit. Inter hos infimæ notæ milites quia & enutritus, & aſſidue verſatus erat C. Cæſar, qui Tiberio ſucceſſit in Imperio, ab eo Calciamenti genere Caligula vocitatus eſt.* Phil. Beroald. Comment. in pag.459 Suet. C. Cæſ. Caligulam infit *Manipulario habitu.*] *Calceamento militari: Sextus* B *Aurelius in hanc ſententiam ſic inquit: Caligula filius fuit Germanici: & quia natus in exercitu fuerat, cognomentum Calceamenti militaris, id eſt, Caligula ſortitus eſt.* Auſonius quoque idem ſignat illo verſu,

,, Caius Cognomen Caligæ cui caſtra
dederunt.

Hinc illud Sydonij Apollinaris,

,, Et Caligas Caij Claudij Cenſura ſe-
cuta eſt.

C A Caliga Calceamento militari Caligatus miles dictus: Iuriſconſultus, Digeſtis de his qui notantur infamia: *dimiſſum accipere debemus militem caligatum.* Plinius, [g] *Duo*, inquit, *lacus Italiæ* [g] lib.9 *Alpium radicibus: Larius, & Verbanus appellantur; in quibus piſces omnibus annis Vergiliarum exortu exiſtunt ſquamis conſpicui crebris; atque præacuti clauorum* D *caligarum effigie.* Idem inferius [h] de [h] l.22.c. boletis venenoſis addit: *Illa pernicialia, prorſusq. improbanda* boletorum genera: *ſi enim caligaris clauus, ſi ferri, vel chalybis aliqua rubigo, aut panni marcor affuerit, omnem illius ſuccum alienum ſaporemque in venenum decoquit.* De clauo caligari ſcite quoque Iuuenalis, [i] [i] Sat.3.

,, Pinguia crura luto, planta mox vn-
dique magna
,, Calcor, & in digito clauus mihi mi-
litis hæret.

in digito nempe mei calcati pedis. Et in E fine Satyræ miles inducitur aiens:

,, Adiutor gelidos veniam caligatus in
agros.

& in vltima Satyrarum legimus.

,, Quum duo crura habeas, offendere
tot caligatos
,, Millia clauorum, quis tam procul ab-
ſit ab Vrbe?

Iſto Calceamenti clauati genere noſtris etiam temporibus Turcæ, militeſ-

que

que Græci Stratiotæ nuncupati paſſim vtuntur. Valerius [k] agens de luxuria exercitus Regis Antiochi dicit: [l] *Magna ex parte aureos clauos crepidis ſubiectos habuit.* At vero Iuſtinus editione Frellonia Lugdunẽſi ære MDLXVIII. legit de eodem exercitu Antiochi: *Argenti certe, aurique tantum, vt etiam gregarij milites caligas auro fingerent; proculcarentque materiam, cuius amore populi dimicant.* Niſi mendum obrepſerit, & legi debeat, *figerent*, pro, *fingerent*. Proculdubio Plutarchus in Comparatione Scipionis & Annibalis ait: *Quum aliquando Antiochus, Populo Romano bellum illaturus, copias in aciem deduxiſſet, non tam armis, quam auro argentoque ornatas, quæſiuit a Pœno, an ſatis hæ copiæ ſibi viderentur: Tum ille, Satis, inquit, o Rex, quamuis hoſtes auariſſimi ſint.* Exiſtimo tamen, potius *figerent* clauis aureis, quam *fingerent* caligas ex auro, legendum in Iuſtini codice; quod caliga ex auro ſolido, propter pondus minus apta ſit curſui, & impediat agilitatem inceſſus & motus militaris. Ioſephus item, cui paria ſcribit [m] Egeſippus, nobilem hiſtoriam Iuliani refert, a caligarum clauis fatum perpeſſi, dicens ad verbum: Iulianus vero quidam Centurio ex Bithynia non ignobilis, quem in illo bello & armorum peritia & viribus corporis & animi ſpiritu omnium fortiſſimum ipſe cognoui, vbi Romanos iam cedere & male repugnare conſpexit (propter Titum autem apud Antoniam ſtabat) ſubito proſilijt, iamque Iudæos vincentes ſolus ad interiorem vſque templi angulum perſecutus eſt. Fugiebat autem vniuerſa multitudo, neque vim eius neque audaciam hominis eſſe opinantes. At ille per medios ruens, quos alios alio diſiecerat, ipſos quos occupaſſet interficiebat: eaque facie nihil Cæſari admirabilius, aut alijs horribilius viſum eſt. Verum & ipſum profecto fata perſequebantur, quæ ab homine vitari non poſſunt. Calceos namque habens, creberrimis atque acutis clauis, vt ceteri ſolent milites, fixos: dum ſtrato ſaxeis cruſtis ſolo curreret, labitur: magnoque cum armorum ſono deiectus, in tergum fugientes reduxit. Et Romanorum quidem clamor ex Antonia ſublatus eſt, ſaluti eius metuen-

A tium: Iudæi vero multis ſimul gladijs & haſtis vndique feriebant. Ille autem multam quidem ferri vim ſcuto excipiebat: ſæpe autem conatus erigere ſe, percutientium multitudine reuolutus eſt; & iacens tamen gladio multos perculit; nec enim cito peremptus eſt, quando galea & thorace omnia membra neci oportuna ſeptus erat; namque diu ceruicem contraxerat, donec conciſis alijs eius membris remiſit vires, B quum ei nemo auderet ſuccurrere. Nimius autem dolor Cæſarem tenuit, vbi tantæ fortitudinis virum in conſpectu tantæ multitudinis vidit occidi: & quod locus ſe quidem intercludebat auxilium ferre cupientem: alios autem, ne poſſent, metus impediebat. Iulianus igitur diu cum morte luctatus, quum non paucos interfectorum ſuorum ſaucios reliquiſſet, ægre peremptus eſt: magna ſui gloria, non apud Romanos tantum & Cæſarem, verum apud hoſtes quo- C que relicta. Iudæi vero etiam mortui rapto corpore, Romanos in fugam verſos, in Antoniam concluſere. De Caliga quoque [n] Plinius: *Plurimi iuuentam inopem in caliga militari toleraſſe* cõperti ſunt. Leuinus Torrentius: Caligatis] Atqui omnes milites caligati incedebant: Caliga enim, vt inquit Dion, [o] στρατιωτικὸν ὑπόδημα: vnde Caligatus proprium militis epitheton eſt. Sic l. IX. de cuſtod. & exhibit. reorum: Qui exer- D citum accipit, ius animaduertendi in milites Caligatos habet. Quin & Caligatus per ſe pro milite accipitur: Caligatus, qui metu hoſtium languorem ſimulauit. [p] Suetonius tamen hic Caligatorum nomine eoſdem, quos ante manipulares vocauit, hoc eſt gregarios tantum milites intelligit, vt & in Caligula, [q] Caligulæ cognomen caſtrenſi ioco traxit, quia manipulario habitu inter milites educabatur. Et [r] Vitell. atque ipſe (ni fallor) [ſ] Modeſtinus, & E Vlpianus agens de his qui notantur infamia, & apertiſſime Theodoſius, & Valentinus, ac Iuſtinianus Nouell. Quib. modis Natural. efficiuntur Legitimi. Id vero inde factum arbitror, quod qui gradum aliquem militiæ tenebant, ornatiore quam Manipularij Caliga vtebantur, & clauis argenteis aureiſque effulgebant. Quales autem claui fue-

l.9. | 38.f. | 7.de bell. ... c.3.

[n] l.7.
[o] in com. Suet. Aug. c.1.p.1340
[p] l.6. de re milit.
[q] c.9.
[r] c.7.
[ſ] 10. de excuſ. Tutor. l.11.
l.21. de Nuptijs.

l.9.c.18. „ rint, qui militum caligis ſuffigebantur,
„ ex Plinio nouimus, qui crebros & præ-
„ acutos illos aſſeruit. Hoc illud eſt, quod
„ millia clauorum, & in digito calcati pe-
„ dis hærere clauum militis dixit Iuuena-
„ lis: *& Marium a caliga ad conſulatum per-*
6. de benef. „ *ductum*, Seneca. Eiuſdem Leuini apud
Suetonium eſt: *Speculatoria Caliga.*] *Spe-*
com. 1. pag. 1455. *culatoriam Caligam hoc loco Tranquillus*
addidit, quo maiorem Caligæ vtilitatem
oſtenderet; inter milites enim alij alijs or-
natiore caliga vtebantur. Et ſpeculatores
quidem militum numero habebantur, ve-
rum ob laboris aſſiduitatem, ac diſcrimina,
quæ ſubibant, minus cultos incedere ſoli-
tos credendum eſt: & fieri poteſt, vt pecu-
liari quodam calceamenti genere induce-
rentur. Quæ ſpeculatoria abſolute dicun-
tur a Tertulliano, tractante De Coro-
„ na Militis, *quum ait:* Speculatoriam,
„ moroſiſſimam pedibus, abſoluit. Thed.
pag. 1619. Pulmanni ex Claudio V. *Speculatoria di-*
citur Caliga: Eam eſſe ſpiculatoriam exi-
ſtimo; nam etſi inter ſpeculatorem & ſpicu-
latorem multum intereſt; tamen interdum
ſic mutatis elementis pronunciabant: ſic in
Euangelio Marci ſpiculatoris. Speculato-
riam autem caligam, ſpiculatoriam Ter-
de coron. milit. p. 290. *tullianus appellat, ideſt, caligam milita-*
rem: eius verba ſunt: ſpiculatoriam, mo-
roſiſſimam pedibus, abſoluit. Cl. Salmaſij
notæ in Trebellium Pollionem ſic ha-
„ bent: Caligas gemmatas annexuit: Pa-
„ latinus gemmeas caligas annexuit: Ca-
„ liga, caligea, vel caligia: vt blatta, blat-
„ tea: tina, tinia: baxa, baxea: pila, plea:
„ ἡ τȣ̃ δακτυλίȣ σφραγὶς (*anuli ſigillum*) &
„ ſimilia ſexcenta. Caligas heic a compa-
„ gis ſeparat: & ſane caliga proprie mili-
„ tis calceamentum: Campagus calceus
„ patricius, quo & Imperatores vtceban-
„ tur; nam ſolo colore diſtabant Impe-
„ ratoris, & Senatoris Calcei. Capito-
„ linus in Maximinis, Caligam Maximini
„ appellat regium eius Calceum. Et nul-
„ lum diſcrimen ſtatuere videtur inter
„ Caligam & Campanum Tertullianus
„ in carmine, quod in Senatorem Iſiacum
„ compoſuit,
„ ---------*caligaque remota*
„ *Gallica fit pedibus molli redimita pa-*
pyro.
„ Vbi ſatis manifeſtum eſt, Caligam Se-
„ natoribus ab eo tribui, vt Gallicam Iſia-
„ cis. Græci recentiores κάλζαν vocaue-
rũt calceum, nomine a Caliga detorto: „
vt enim qui Latinis *Calx*, ipſis καλίτζα „
dicta eſt; ſic qui vetuſtioribus Græcis „
καιλιξ, recentiores καλλίτζαν & κάλζαν „
dixerunt. κάλλιξ κάλιγος Græcis eſt „
Caliga, vt δελφιξ δέλφικος Delphica. „
Modeſtinus de eſcuſ. tutor. ȣ̓ μόνον δὲ οἱ „
τὰς ἀπὸ καλίγος ϛρατείας καὶ τὰς λοιπὰς „
πριμιπιλάροι ϛρατευσάμενοι κάλλιξ: ex „
Latino *Caliga* fecerunt Græci, poſtea „
Latini ex illo Græco κάλλιξ, vel κάλιξ „
κάλιγος. *Caligem* etiam dixerunt pro „
caliga. Iſidorus: *Clauati, quaſi clauiati,* „ l.20.
eo quod minutis clauis, id eſt acutis ſoleæ „
caligis vinciantur. Ceterum *caligis* Iſi-
dori poteſt eſſe tertius caſus numeri
multitudinis, non ſecundus ſingularis,
vt accipere videtur Vir Erudítiſſimus.
At de ſimilibus grammaticalibus in pro-
poſito Caligæ militaris, ad cuius effi-
giem efformata videtur noſtra Lucer-
na, pluſquam ſatis. Erat autem iſta
Lucerna penſilis e tribus catenulis, vna
quidem longiore, binis autem alijs bre-
uioribus, ac inter ſe prorſus æqualibus:
breuiores duæ ad anulos circa talum
vtrumque fixos adnectebantur inſertæ:
tertia longior inſerebatur anulo maio-
rem inter & ſecundum digitum illi pol-
lici proximum extuberante: cuiuſmo-
di catenulis aliquot pendere vidimus
Lucernas inuentas in ſepulchris, & ab
Autore voluminis, cui titulus eſt *Roma*
ſubterranea, delineatas. Pendet a collo
pedis apex corrigiæ, caligam pedi ne-
ctentis. Ceterum allatis adiungere li-
ceat, Caligas clauis munitas antiquitus
non ſolum militibus vſui fuiſſe, verum
etiam Monachis Deo dicatis; etenim
D. Gregorius in ſuis Dialogis morali- l.1.c.4.
bus tractans de Sancto Equitio Abba-
te Monaſterij, quod appellatur Bal-
neum Ciceronis, ait ipſiſſimis verbis:
Tunc ecce Vir Dei clauatis caligis falcem
fenariam in collo deferens veniebat. &c.
His autem vtebatur, quod per aſpera
loca ſibi faciendum eſſet iter: Ab iſto
caligarum genere non videtur abhor-
rere ſuperior Lucernæ, cui ſub forma
caligæ ponitur imminere columba, quæ
vulgaris eſt Chriſtianorum, potiſſime-
que religioſorum teſſera; tum ob præ-
ceptum Domini, Diſcipulis ſuis edicen-
tis: *Eſtote ſimplices, ſicut Columbæ*: tum Matth.10.
ob ſymbolum Spiritus Sancti, ſub co-
lum-

lumbæ ſpecie repreſentati; ſicuti legitur apud Euangeliſtas, *Baptizatus Ieſus, confeſtim aſcendit de aqua: & ecce aperti ſunt ei cæli: & vidit Spiritum Dei deſcendentem ſicut Columbam, & venientem ſuper ſe.*

Matth.3. c.3. Mar.1. Ioan.1.

A *De Lucerna Equitis Magi Sancti, qui Chriſtum Dominum infantem adorauit. Cap. XXIX.*

INter pluſculas Lucernas, a Io: Baptiſta Caſalio Romano delineatas in opere ſuo De [a] Veteribus Chriſtianorum Ritibus ceteris artificioſior hanc habet effigiem: [a]c.42.p.208

Lib. VI. Cap. XXX.

Jo. Georg. sculps.

Propoſita Lucerna declaratur, cum obſcuro loco Auicennæ, multaq; de ſtapede equitantium antiquis ignoto. Cap. XXX.

B

VT autem in plano ſuo ſuperiori ſtellam comatam effictam gerit iſta nobilis Lucerna; ita ſupra planum areæ ſuæ veluti Rotam habet, in qua priſcum monogramma, Chriſti nomen vetuſto more ſignatum habet. Cui quidem Rotæ velut hæret Eques manu dextera (contra morem communem) frenum equi gubernans, & ſiniſtra proferens orbiculum: quod conijcere poſſumus eſſe granum vel Myrrhæ, vel Thuris, vel Auri, ab aliquo trium Regum Magorum, qui dudum Stella duce venerunt ex Oriente cum muneribus adorare Dominum recens ortum in Bethleem terra Iudæ; offerentes ei munera de theſauris ſuis, Aurum, Thus, Myrrham, vt [a] in Euangelio legitur; vnde Poeta fidelis, explicatis Magorum donis & nominibus dicebat, [a] Matth.2.

Explicantur imagines in Lucerna.

Ga-

„ Gaſpar fert Myrrham, Thus Melchior, Balthaſſar Aurum.

Ac ſi diuinare licet, exiſtimem hunc, in Lucerna cælatum, eſſe iuniorem e Magis illis Orientalibus; cui non difficile fuit, ob admirabilem ſui ſapientiam, vnde Magi nomen adeptus eſt more vetuſto, Deo ponere Lucernam admirabiliter ardentem, ſine noui fomitis adiectu, fere perenni temporum curſu. Coniecturam hic de Magis Regibus illis auget illa comata ſtella in plano Lucernæ cælata; nam picturæ vetuſtiores Magorum ſtellam repreſentant ſub eiuſmodi effigie comati ſideris. Antiquitatem autem huiuſmodi Lucernæ ſatis oſtendit Polydorus ille Virgilius in opere ſuo de rerum inuentoribus: *Eſt & illud nouum inuentum, in quo vterque pes vtrinque eius quieſcit, qui equo inſidet; nam vt in marmoreis ſtatuis Romæ conſpicitur, antiqui non vtebantur; nec quo nomine appelletur, apud autores legitur; vulgo Staſſa nominatur, quod in eo pedes commode ſtent.* Eandem ſententiam coluit Guido Pancirolus in [b] opere ſuo Rerum Memorabilium recens inuentarum inquiens: *Staphiæ quoque, ſiue Stapedes quando introducti fuerint, non vſque adeo expeditum eſt: Sed quoniam horum nec veſtigium in marmoribus, aut æneis tabulis, & nec etiam nomen extat: dicto non abſurdum videtur, Eos poſt ruinam imperij Romani fuiſſe inuentos. Ideoque rei nouæ neceſſum fuiſſe nouum quoque excogitare vocabulum: quod eſt Staphia, vel Stapes, Stapedis, hoc eſt, locus, in quo pes queat conſiſtere.* Similiter eiuſdem Scholiaſtes in notis ait: *At vero adminicula illa, quibus & equi conſcenduntur facilius, & quibus pedes vtrimque inſeruntur, vt quieſcant, & commodior fiat ſeſſio, nouiter inuenta eſſe, dubitandum non eſt. Nam vt in marmoribus, & æneis ſtatuis, itemque in arcubus triumphalibus Romæ conſpicitur, antiqui adminiculo eo non vtebantur: nec quo nomine appellaretur, apud vllum Græcorum aut Latinorum auctorem legitur. Vulgus Staffas, Staphias, vel Stapedes vocat, quod in eis pes ſtet commode. Cælius Rhodiginus, Subſellares, quod ſub ſella propendeant: Rob. Valturius, ferrum ſcanſile. Saltu autem Veteres ſe conieciſſe in equos, abſque illo, quo dixi adminiculo, oſtendit* [c] *Virgilius:*

Magus ſapientem ſignat.

lib. 3. c. 18.

Staffæ nouiter inuentæ.

[b] tit. 16.

[c] lib. 12.

A „ Infrenant alij currus, ac corpora ſaltu

„ Subijciunt in equos, & ſtrictis enſibus adſunt.

Idem de Turno, eodem libro:

„ Poſcit equos, atque arma ſimul, ſatuque ſuperbus

„ Emicat --------

Clarius vero etiam id docet Vegetius: Non tantum, inquit, a tyronibus, ſed etiam a ſtipendiarijs militibus Salitio in equos diſtricto eſt ſemper exacta; quem vſum ad B *hanc vſque ætatem, licet cum diſſimulatione, perueniſſe manifeſtum eſt. Equi lignei ſub tecto hyeme, æſtate ponebantur in campo. Super hos tyrones primo inermes, dum conſuetudine proficerent: deinde armati cogebantur aſcendere; tantaque cura erat, vt non tantum a dextris, ſed etiam a ſiniſtris partibus & inſilire & deſilire condiſcerent, euaginatos etiam gladios, vel contos tenentes: hoc enim aſſidua meditatione faciebant ſcilicet vt in tumultu prælij* C *ſine mora aſcenderent, qui tam ſtudioſe exercebantur in pace. Liuius ſecundi belli Punici lib. 3. Nec omnes Numidæ in dextro locati cornu, ſed quibus Deſultorum in modum binos trahentibus equos, inter acerrimam ſæpe pugnam, in recentem equum ex feſſo armatis tranſultare mos erat. Tanta velocitas in ipſis, tamque docile equorum genus! Xenophon Socraticus in eo libro, qui* Equitum *Præfectus inſcribitur. Poſtquam vero equites eſſe oporteat, dictum eſt:* D *Quanam parte equites optimi comparentur, hoc in medium conabor exponere. Ex his igitur Iuniores impellere atque adhortari debemus, vt in equos inſilire diſcant: huius autem rei magiſtrum præceptoremque qui adhibuerit, iure laudabitur: Natu autem grandiores adſuefacere, vt in ſcandendis equis, Perſico more, ſe inuicem adiuuent. Quia vero illa equos aſcendendi ratio non facile, & nec ſine labore atque moleſtia expediri poterat, ab ijs præſertim,* E *qui viribus non valebant, nec habebant, qui in equos ipſos tollerent: igitur ad minuendum illum laborem Viocuri, ſeu qui vias militares ſternebant, in lateribus viarum collocabant altiores quoſdam lapides, & tanquam quædam puſilla ſuggeſta excitabant, ex quibus paruo negotio quilibet, tenui etiam corporis firmitate, poterat ſe conijcere in dorſum equi. Idem etiam in vita C. Gracchi narrat Plutarchus: qui*

lib. 1.

Digreſſ[io de] modo ſal[tandi in] equos a[bſque] ſtapedu[m in]uentione.

1. 23.

Caius

Caius quum omni ratione conſuleret commodis multitudinis, ſtuderetque cunctorum Italiæ populorum animum ſibi conciliare; in alijs etiam plures vias ſtrauit, & quum ipſas commodas valde feciſſet, atque ornaſſet; curauit etiam vt lapidibus certa menſura poſitis, & columellis quibuſdam notarentur millia paſſuum: & alijs itidem propinquioribus lapidibus effecit, vt qui equo veherentur, poſſent in eum facile aſcendere, ſine inſtrumento illo, quo huic rei facto vtebantur; quum in equum imponi vellent. Præterea, inquit, dimenſo viarum ſpacio, ſingulis Milliarijs (eſt autem Milliarium paulo minus quam octo ſtadia) columnas lapideas ſpacij ſigna proferentes conſtituit: alios inſuper lapides parum inter ſe diſtantes ex vtraque viarum parte diſpoſuit, vt ex illis faciliter, & ſine labore in equos eſſet adſcenſus. Quibus ex locis euidenter euincitur, Staphias Romanis antiquitus in vſu non fuiſſe; ideoque inuentionem harum nouam eſſe; quod eleganter docuit Robertus

10.c.2. *[e] Valturius de re militari, & [f] Petrus*

37.c.15. *Victorius in varijs lectionibus.* Hæc ille: quæ latius attuli, comprobaturus euidentiſſime, propoſitam Lucernam, in qua ſculptus eſt eques abſque Stapedibus eſſe peruetuſtam. Sed hic omittere non poſſum, Scholiaſtem hunc imponere Cælio, quod Stapedes appellauerit *Subſellares*, nam id vocabulum non ipſe finxit, ſed aperte deduxit ex Interprete Auicennæ; ſcribit enim Cæ-

21.c.31. lius citatis [g] verbis: *Illud item huic parti attexuerim libenter: equitantius adminicula, quibus pedes inſeruntur, vt ſeſſio fiat commodior, & ſtaphas nuncupat inſcitum vulgus, ab Auicennæ Interprete, primo Canonis dici Subſellares, quia ſub ſella propendeant, vt docti interpretantur. Monet autem inibi Princeps, non oportere ſubſellares, aut pedum integumenta eſſe iuſto arctiora, quoniam eius membri motus longe facilius arcere valeat frigus.* Ego

can.f.3. vero in Auicennæ [h] textu, a Gerar-

c.5. do Cremonenſi Latinitate donato, & ab Andrea Alpago caſtigationibus emendato, ſic ad verbum lego, nulla facta propoſiti mentione, vbi agitur de cuſtodiendis extremitatibus a nocumento frigoris: *Iter agens extrema in primis fricare debet, donec caleſiant:* & mox: *non oportet vt ſotular, aut calciamentum, quo pes tegitur, ſit ſtrictus, ita vt pes in eo commoueri non poſſit; quoniam motus membri eſt vna ex rebus prohibentibus ab eo frigus.* Ceterum de ſubſellaribus in antiqua verſione Gerardi, nondum ab Alpago caſtigata mentionem fieri videmus; in ea namque legitur Auicennas ita verſus: *Et non oportet vt ſubſellaris, aut calciamentum, quo pes tegitur, ſit ſtrictum, ita vt pes in eo moueri non poſſit; quoniam motus membris eſt vna ex rebus prohibentibus ab eo frigus. Membrum quoque* (Itinerantium pedes vt ſint cuſtodiendi.) *ſuffocatum duriter inuenit frigus: at non ipſum quidem pargameno cooperitur, & aliquid ei ſupponitur, & nihil ſupponitur eſt magis ipſum cuſtodiens.* Quo loco ſubſellaris nomine, non ſtapedem, ſed ſandalium, aut quod Italis dicitur, *Pianella*, vel *Zoccolo*, ac omnino calcei quoddam genus, indicari docet, dum e textu deſumpta ratio, qua ſcribit Auicennas, non oportere ſubſellare, quo pes tegitur, eſſe ſtrictum ita vt in eo pes moueri non poſſit; etenim ſtapes adeo ſtrictus eſſe nequit, vt in eo pes moueri nequeat; quin etiam ſtapes firmando, regendoque pedi deſeruit; non autem contegendo. tum e [i] Raſi, qui de pro- [i] lib.6.c.7.

poſito ſcribens ad Almanſorem, vertit *ſubſellare* in *ſotullare*, quam vocem Alpagus accepit in ſuis caſtigationibus ad hunc Auicennæ locum; dicit enim Raſis, agens, vt Auicenna, *De regimine extremitatum digitorum pedum & manuum, ne a frigore corrumpantur*, &c. Pedum digiti prius manibus abſque vllo liquore vehementer ſunt fricandi. Deinceps vero ex oleo veteri inungendo fricatio facienda eſt: poſt quam pannis cooperiendi inter ipſos, ac ſub ipſis, & ſuper ipſos interponendo pannos. Sub pectine etiam toto ac ſuper ipſum lana mollis mittenda: deinde vero caligis ſubtilibus & mollibus calciandi. Quod ſi frigidis ſatularibus ſe calciauerit; ſummopere cauere debet, ne ſotulares madefiant, aut ex aliqua re ſibi accidente humectentur. (Digiti manũ, & pedum vt a frigore tueātur in itinerante.) Vnde conſtat apertiſſime ſotulares eſſe genus calcei, ac idem omnino eſſe ſubſellaribus. Quod apparet etiam ex Interprete Auicennæ Iacobo de Partibus, quem citat Rhodiginus; ait enim ad allatum Auicennæ locum Iacobus: *In hac prima parte primo inſtruit itinerantem in frigore, ne ſtricto habeat ſubſellares, & ſotulares, quibus pedes cooperiun-*

riun-

riuntur, ita vt in eis pedes moueri non poſſint: & per ſubſellares intellige ſtrepas, vel ocreas, quæ ſubſellares dicuntur, quia equitando ſub ſellis equorum pendent. & dat duas cauſas, prima eſt, quod motus extremitatum eſt vna ex rebus, quæ prohibent eas a frigore nocente, quia quiſque motus eſt calefactiuus: ſotulares igitur non ſinentes in eis moueri pedes ob nimiam ſtricturam, in frigore nocent. Raſis vero ad Almanſorem cauere iubet ne ſotulares itinerantis in frigore madefiant. Cl. Voſſius *de Vitijs Sermonis* agens ait: *Sotular pro calceamenti genere vſurpare non metuit Iulius Palamedis Adrienſis in Tranſlatione Auic.* I. *Can. Fen.* III. *doct.* I. *cap.* V. *Et ſane legas apud Grammaticos multos: qui* ſocular, & ſotularis *inter maſculina nomina reponunt. Quod etiam factum a Caſparo Finckio, & Chriſtophoro Heluico.* A ſolea *eſſe id nomen, cenſet Marcellus Donatus in Suetonij Caligulā Cap.* III. *Sed &* ſotular, & ſotularj *ſunt voces nihili. Decepit*
[m] l.3.c.52. *Grammaticos corruptus B. Hieronymi* [m] *locus extremo lib. primo contra Iouinianum, vbi ſic legendum:* Et hic ſoccus, inquit, quem cernitis, videtur vobis nouus, & elegans: ſed nemo ſcit, præter me, vbi me premat. Et infra V. Cl. *Sotularis: calceamenti genus: vt pluribus dixi lib.* I. *c.* VIII. *Volunt eſſe a ſolea: ſed cenſeo eſſe a* ſubtalaris: *vti iſtac, quia ſub talis. Adi, quæ inferius ſubdam in* ſubtalaris. Addit
[n] c.51. vero poſterius: [n] *Subtalaris: pedum tegumentum; inde ita dictum, quia ſub talis foret. Vita S. Gudilæ Virginis cap.* II. *parag.* VIII. Diebus vero, vt humanum vitaret fauorem, talibus & vt ita dicam, dimidijs vtebatur ſubtalaribus, vt ſuperior pars pedum videretur tecta, ſicut Dei feruens amore incedebat, inferiore nuda relicta. *Vbi contra Manuſcripto-*
[o] Vit. SS. ad 3. Ian. *rum fidem, Laurentius Surius* [o] *repoſuit,* calceis. *Garneueltius legendum putat,* ſubtularibus; *ſed perperam. Imo neque* ſotularibus, *quæ doctiſſimi Bollandi eſt coniectura, reponere omnino opus. Vſurpatur etiam in vita S. Odonis:* Dic mihi, vbi Sanctus Benedictus præcepit Monachis, ſuos lauare ſubtalares? *Ludouicus de la Cerda in Aduerſarijs cap.* XXV. *para.* X. *cenſet aliter, a ſutela dici,* ſubtulares, *vel potius* ſutulares. *Nempe quia in Codice manuſcripto Vitæ S. Gudilæ, ſeu Gundulæ, ſit:* Diebus talibus, vt humanum vitaret fauorē, dimidijs vtebatur ſutularibus &c. *Verum a* ſutela *non eſſet* ſutularis, *ſed* ſutelaris. *Interim hæc codicum inconſtantia facit, vt nec damnem* ſotularis; *quod & ipſum barbari pro eodem calceamenti genere vſurpant. Vita B. Rogerij* [*] *Abbatis Ellanij cap.* VII. *parag.* VII. Sotulares nihilominus tamdiu frequenter portabat foratos, donec ſtramen per ſoleas exiret. [*] ad 4. Ianuar.
Vita S. Eguini cap. IV. *paragr.* XIX. Ruſticus [p] quidam partem terræ S. Eguini ſurripuit; & quum Iudices ſanxiſſent, vt certo die veniret, & terram illam ſuam eſſe iuraret; puluerem de domo ſua ſumpſit, & ſotulares impleuit, vt tuto iurare poſſet, quod ſuper terram ſuam ſtaret. [p] ad Ianua.
Imo & B. Hieronymum eo vſum putant; ſed falli, diximus lib. I. *cap.* VIII. *Nec* ſotularis *tam a* ſolea *factum, vt Marcellus Donatus credebat, quam ex* ſubtalaris *eſt corruptum.* Ex quibus apertiſſime conſtat, ſubtellares, quos & ſotulares appellat hic Interpres Auicennæ, non eſſe ſtapedes, tum quia ſtapedes non cooperiunt pedes, eos a frigore ambientis defendendo, ſed tantum eos firmant, ne ſuſpenſi ſine fulcro pendeant; tum quia ſtapedes non cooperiunt pedes, at ſolummodo ſtabiliunt, eos non inueſtientes, neque deſuper cooperientes: tum quia ſtapedes madefacti nullam omnino noxam afferunt pedibus, quos non contingunt immediate, neque niſi minima ex parte illis ſubijciuntur. Sane *ſtreparum* nomine *ſtapedes* indicari barbare loquentibus, obſeruauit Cl. Voſſius in opere ſuo *De vitijs ſermonis, & varijs gloſſematis,* inquiens: *Strepa,* dicitur ferreum illud inſtrumentum, cui inſiſtunt pedes equitantium. Matthæus Pariſius in Henrico Tertio ad ann. MCCXLIV. de caſu miſero Engelrami de Cuſcy: *Equino pede ad aliquod offendiculum titubante, corruit ſupinus in profundum* (vadum tranſire volebat) *ad quod tamen propria Strepa pertractus eſt violenter, & tunc infeliciter.* Item ad ann. MCCXLI. de miſerabili morte Comitis Gilberti Mareſcalli: *Nec potuit equus ab ipſo, vel alio retineri. Vnde in ecſtaſim raptus, cæpit vacillare: & poſt paullum concidit ab equo ſemiuiuus; ipſum vna Streparum retinente, & per agrum ſpacio aliquo ſic trahente.* Similiter Strepa pro Stapeda eſt apud Helmodum lib. 4. de

Miſerabilis equi hiſtoria.

Rom.

„ Rom. Imp. cap. 21. vt lego apud Hermannum Hugonem lib. 1. de Milit. Equeſtr. cap. 4. A *Strepa* eſt Hiſpanicum *Eſtribo*, e more eius gentis, & Gallicæ, præmiſſo. Ac inde etiam *Aſtraba*: niſi a Græcis malis. Sed ἀςράβη his aliud. Verum enimvero qua ratione Iacobus ille de Partibus, vetus Interpres Auicennæ, vocem *ſotulares*, atque *ſubſellares*, interpretatus fuerit *Strepas*, hoc eſt *Stapedes*, non video; neque ſatis eſt mihi Stapedes propendere ſub ſella equitantium; quod Rhodiginus e virorum doctorum interpretatione mutuari ſuſcipereque videtur; etenim nihilo minus quam Stapedes propendent ſub ſella equitantiũ calcei, pariter & ocreæ, cum pedibus. Quare Sotulares, & Subſellares Auicennæ, Raſiſque, non ſunt proprie Stapedes, at calceorum, ſiue ocrearum genus erunt in propoſito. Verum enimvero quicquid ſit de ſotularibus, vel ſubſellaribus Auicennę, non propterea negamus Auicennæ temporibus vſum Stapedæ; nam Auicennas anno Chriſti Domini M C L. floruit æuo non ita priſco, Conrado III. Imperatore, cum quo floruerunt etiam Euſtrathius Interpres Homeri, Auerroes, Rabbi Moſes, Hugo, Richardus, Otho Frigiſingenſis Epiſcopus, Gratianus, & Petrus Lombardus ille Magiſter Sententiarum appellatus. At vero de Stapedum nouitate ſimiliter egit eruditiſsimus La-Cerda, dum ad illa [r]Virgilij carmina,

„ ------------------- aut corpora ſaltu
„ Subijciunt in equos ----------------

inquit: *Saltu: ſignate & proprie; nam apud veteres nullus vſus Stapedæ, aut ſubicis pedanei. Hiſpani quidem* Eſtriuos *dicunt: ſed ſaltu fiebat aſcenſio: Senibus quidem, & Principibus tollendis vir erat huic rei Præfectus, quem Spartianus in Caracalla, & Ammianus lib.* XXX. *vocant*, Stratorem: *Græci ἀναβολία. Inter equitandum autem pedes erant penduli, & nulla re innixi: vt etiam hodie equeſtres ſtatuæ cernuntur* (qualis eſt in noſtra Lucerna) *Omitto locum Euſtathij in lib. 1. Odyſſ. quem iam Budæus & Lipſius agitarunt*. De hac eadem re, quia controuerſa, præſtat alios etiam videre; præſertim Hieronymum Magium, [ſ] & Gerardum Io. Voſſium, viros eruditiſſimos; ille namque ſuis in Miſcellaneis infit: Ioannes Tortellius Arretinus, vir non indoctus, qui Laurentij Vallæ coætanei, amiciq. ſui exemplo permotus, pro viribus cum barbarie manus conſeruit, remque literariam, cum qua male agebatur, promouere lexico, ac alijs ſcriptionibus conatus eſt, Stapias apud antiquos non fuiſſe in vſu, literis prodidit. Eius ſententia eruditorum omnium calculis, ſi Galeotum Martium Narnienſem excipias, comprobata fuit, atque hodie comprobatur. Hic enim in libro *de Doctrina promiſcua cap.* 28. eum male eo nomine alijsque de cauſis accipit, quantum ad rem noſtram ſpectat, his verbis: *Sed miſer Tortellius, merus recitator, nihil conſiderans, quæ non aduertit, putauit nuſquam extare: digna enim riſu ſunt, quæ ibi recitat: Negat nanque Cloſtrum, quo equum aſcendimus, Latinos habuiſſe. Lucretius quinto*,

„ Et prius eſt armatum in equo conſcendere cloſtris.

Kloſta enim ſcala eſt, & id, quod ab ephippijs equorum pendet, aſcenſuro in equum, vt ſcala facilitatem præbet. Hæc ille. Sed dicat Martius, quonam Lucretij codice, cloſtris, legerit: & apud quem auctorem Kloſtam, ſcalam ſignificare inuenerit. Tam manuſcripta enim, quæ viderim, exemplaria, quam typis repræſentata, *Coſtas*, habent: & Græcis, non *Kloſta, ſed* κρόσσα, vt omnes norunt, ſcalam ſignificat. Mira eſt hoc loco (quod cum multo eius honore dictum ſit) impoſtura, qui, vt Tortellium coarguat, nec a contextuum deprauatione abſtineat, quaſi myopibus, luſcioſiſque fucum facere velit. Nam quotus quiſque vel ſemidoctus literatus fuerit, qui non videat Lucretium equeſtris artis incrementa afferentem, & a ſimplici equorum vſu exorſum, non potuiſſe ſtatim Stapiarum meminiſſe? Poetæ verba, ne quis me Tortellij cauſam mendacijs agere ſuſpicetur, adſcribam.

Et prius eſt armatum in equi conſcendere coſtas,
Et moderarier hunc frenis, dextraque ciere,
Quam biiugo curru belli tentare pericla:
Et biiugo prius eſt, quã bis cõiũgere binos,
Et quam falciferos inuentum aſcendere currus

Margin notes: Sotulares ſint Auicennæ, ac Raſis. — [r] 12. Aen. — [ſ] l. 2. c. 24. — Locus Lucretij expenſus.

Et

Bigę antiquorum quid.

Ex quo Lucretij loco patet aperte, bigas antiquorum fuiſſe, quæ binis equis traherentur, & quadrigas, quæ quaternis: non autem bigas extitiſſe duarum rotarum currus; & quadriguas, quatuor rotarum carpenta; ſicuti nonnulli putarunt; ſed ad verba Magij redeamus aſſerentis: Stapiarũ vſum apud antiquos nullum fuiſſe, præter equeſtres antiquorum ſtatuas, præterque vetuſta numiſmata, & in antiquis marmoribus a ſculptoribus equites equis vehentes expreſſos, hæc etiam manifeſte demonſtrat. Xenophon in lib. de arte equeſtri, dum quo pacto equus conſcendi debeat, edocere nititur, Stapiarum vſum non agnoſcit. Hippocrates quoque in libro *De Aere, Aquis, & Locis*, loquens de Scythis innuere videtur, ſua ætate, nec Scythis, nec alijs nationibus cognitas fuiſſe Stapias: in hanc enim loquitur ſententiam: *Ab equitatione ipſa diuturni eos corripiunt articulorum dolores, nimirum propendentibus ſemper ex equis eorum cruribus: deinde claudi fiunt, contrahunturque coxendices, quum inualuerit morbus* &c. & poſt multa: *Simili autem modo & reliquis hominibus euenit. Vbi enim frequenter, & continue homines equitant, ibi plurimi a diuturnis doloribus, articulorum coxendicumque maxime, & pedum corripiuntur, ad coitumque fiunt impotentes: quæ omnia mala Scytharum genti adſunt*. Hæc ille. Vt minus idem nobis aduerſetur, dum Nomades (ſunt hi Scythæ) inter equitandum, quomodocumque equis inſideant, non adhibere animum dicit, quando & quæ Scythis equitatio ipſa conciliabat mala, reliquis etiam, equis inuehentibus, eandem ob cauſam, conciliari conſueuiſſe ſcribit. Huc accedit Suetonius in Caligulæ vita (vt quæ de alijs nationibus fateri cogimur, de Latinis quoque vera eſſe, nemini negare ſit integrum) qui equitum crura, nullibi conquieſcentibus pedibus, propendere conſueuiſſe demonſtrat, dum Germanicum Caligulæ patrem, ad crurum gracilitatem, quæ formæ minus congruebat, replendam aſſidua ab equi vectatione poſt cibum, adiumenta petijſſe dicit. Nouimus enim ſtatim pranſorum crura, ſi aſſidue equis Stapijs carentibus illi vehant, quod propendeant, atque huc & illuc agantur, ſanguine plurimo, atque humoribus in ea decumbentibus, inſignem adipiſci craſſitiem. Præterea Iulius Pollux lib. 10. cap. 10. & 12. in quibus agit de vehiculis, eorumque partibus, ac de equeſtribus inſtrumentis, & alibi, reliqua omnia executus, Stapiæ, aut inſtrumenti ſimilis nullam habet mentionem. Quanquam autem verum eſt antiquos Stapias nullas habuiſſe; non eſt tamen negandum, adeo non vetuſtis, nec etiam nobis vicinis temporibus, harum vſum agnoſci. Memini enim me in Diui Hieronymi Epiſtolis, non Stapiæ, ſed Biſtapiæ inuenire mentionem; inquit enim, ſi memoria non labat, ſe, quum quaſdam accepit literas, iumentum conſcenſurum, iam pedem habuiſſe in biſtapia. Romæ quoque in vetuſto lapide, Stapiæ haud dubiæ mentio fit; ita enim habet inſcriptio:

Equitatio diuturna quos morbos afferat.

D. M.
QVISQVIS LECTVRVS
ACCEDIS
CAVE SI AMAS. AT SI NON
AMAS PENSICVLA MISER QVI
SINE AMORE VIVIT
DVLCE EXIT
NIHIL. AST EGO TAM DVLCE
ANHELANS ME INCAVTE PER-
DIDI ET AMOR FVIT.
EQVO DVM ASPECTVI FORMO-
SISS. DVRMIONIAE PVELLAE
VIRGVNCVLAE SVMMA POL-
VORIA PLACERE CVPEREM
CASV
DESILIENS PES HAESIT STA-
PIAE TRACTVS INTERII.
IN REM TVAM MATVRE
PROPERA.
VALE.

Inſcriptionem autem monumentumq. hominis non fuiſſe Chriſtiani, ex interpunctis literis D. M. cognoſcitur, quæ, vt neminem antiquitatum peritum latet, Dijs Manibus defuncti ſepulchrum eſſe dicatum ſignificant (tametſi multi noſtri hac ætate ad inferorum Deos, vt ad Plutonem Proſerpinamque, non ſine manifeſto errore, in vniuerſum referunt) vt ex his Gellij verbis lib. 10. cap. 18. ſatis liquet. *Id*, inquit, *Monumentum Artemiſia cum Dijs Manibus ſacris Mauſoli dicaret*, ἀγῶνα, *id eſt*, *certamen*

„ men laudibus eius dicundis facit. &c. Vt A
„ alia ad hanc rem ſpectantia nunc mit-
„ tam, quæ in libris de Sepulchris, & ſe-
„ peliendi ritu ſunt a me collecta argu-
„ menta. Hanc ego inſcriptionem pau-
„ lulum ſupra Diui Hieronymi ætatem,
„ factam exiſtimo. Foro Cornelij (ſi quæ
„ mihi narrantur, vera ſunt) ab hinc non
„ multos annos, tumulo quodam peruе-
„ tuſto collabente, qui ante annos octin-
„ gentos fuerat, vt ex epitaphij notis nu-
„ meralibus deprehendebatur, conſtru-
„ ctus, equitis inuenta ſunt oſſa, cum equi B
„ marcido ephippio, cui Stapiæ ijs, qui-
„ bus hodie vtimur, non abſimiles ineſ-
„ ſent. Vides ergo Stapiæ inuentum nec
„ peruetuſtum, nec recens eſſe. Voſſius
autem de propoſito ſimiliter ait in ope-
re ſuo *De vitijs ſermonis* inſcripto: *Etiam
inter illa, vbi non ſolum forma exterior,
ſed res ipſa veteribus fuit incognita, repo-
ni debet inſtrumentum illud ferreum ab
equi lateribus vtrimque dependens, cui in-
nituntur, atque inſiſtunt equitantium pe-* C
*des. Ea enim veteribus fuiſſe ignota, recte
iam ante duo ſecula monitum Ioanni Tor-
tellio Aretino: etſi hoc nomine reprehenſus
ſit a Galeotto Martio Narnienſe lib. de* Pro-
miſcua doctrina cap. XXVIII. *Tortellij
enim ſententiam firmant partim numiſma-
ta vetera; partim ſtatuæ equeſtres, tum la-
pideæ, tum ex ære fuſæ; in quibus nihil
huiuſmodi conſpicere eſt; vt in ijs obſerua-
tum quoque Brodæo in quarto Miſcellaneo-
rum cap.* XXVI. *Neque iſtius rei Xenophon* D
b.10.c.10. c.12. *lib. de re equeſtri, vel in onomaſt. Iulij Pol-
lucis, vbi de inſtrumenti agit equeſtribus,
vel verbo meminerunt. Præterea Hippocra-
tes libro* De Aere, & Aquis, *docet pepen-
diſſe equitantium crura, atque inde con-
trahi. Suetonius in Caligula cap.* III. *in-
dicat, humores a cibo ſumpto in tibias equi-
tantium deſcendere: & ideo Cæſarem Ger-
manicum, poſtquam prandiſſet, aſſidue ſo-
lere equo vectari ad gracilitatem crurum
replendam. Quæ ſane locum magis habent,* E
*ſi crura ſine fulcro dependerint. Nouo igi-
tur huic inuento nouum quærendum no-
men fuit. Id multis modis factum, ex Hi-
ſpanica, Græca, Latina. Ex Hiſpanica du-
bium, an Græca ſit* aſtraba; *Hiſpanis qui-
dem dicitur* eſtribo: *vnde* aſtraba: *niſi
ex hoc fuerit Hiſpanicum. Iſidorus Hiſpa-
lenſis in Gloſſis:* Aſtraba, tabella in qua
pedes requieſcunt. *Sed potius hoc Græ-*

A *cum; nam & Heſychio* ἀςράβη *ligneum eſt
ephippium, quod tenent ſedentes: nempe
ab* ἀςερητικῶ, & ςρέφεσθαι, *quia non ver-* priuatiuo verti.
*tatur, ſed ſtabile ſit, vti conueniebat; quum,
vt non vno loco docet Philoſophus, omnis
motus fiat ſuper immobili. Præterea Græcis
dictum* ἀναβολεὺς. *Latinis* Scala; *quia eo
ſolerent adſcendere, velut ſcalis. Sane Sui-* de mot. an. c.2.
das, quum dixiſſet, eos, qui Latinis Stra- de inc. an. c.3.
tores *vocantur, quia equum ſternerent;* Auer. 8. phy.
Græcis, quia ab ijſdem, quum equum aſcen- com. 84.
derent, ſubleuarentur in eum, ἀναβολεῖς
B *nuncupari, ſubiungit,* ἀναβολεὺς δὲ καὶ ἡ „
παρὰ ῥωμαίοις λεγομένη σκάλα: Anabo- „
leus etiam illa, quæ Romanis dicitur „
Scala. *Dixeris, ſignari hic potius ſcalas
equo appoſitas, per quas facilis eſt adſcen-
ſus, quam aſtrabas; quæ penſiles, non por-
tatiles. Sed hanc ſententiam refellit Euſta-
thius in Odyſſ. A. Vbi ſic ſcribit:* Ἀναβολεὺς „ verſ. 155. pag. 1406. edit. Rom.
οὐ μόνον τὸ σιδήρειον, ᾧ τοὺς πόδας ἐντιθέντες „
ἔφιπποι γίνονται τινὲς, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπος, „
ὃς εἰς τοιοῦτον κάθυπουργεῖ. Anaboleus non „
C modo dicitur ferrum illud exiguum, cui „
aliqui imponunt pedes equum adſcen- „
ſuri; ſed etiam viris, qui ad conſcen- „
dendum equum adiuuat. *Vt Suidas ait,
non* ſtratorem *modo dici* ἀναβολέα, *ſed
etiam* ſcalam: *ita Euſtathius ait* ἀναβολέα
*non ſolum vocari ferreum inſtrumentum,
cui equum adſcendens pedem imponit, ſed
etiam* ſtratorem. *Vt, quin ſcala ſit inſtru-
mentum illud ferreum, non poſſit dubitari.
Atque idem Iuſto Lipſio viſum de Militia*
D *Romana lib.* III. *dial.* VII. *Itaque & Mau-
ritius* ςρατηγικῶν lib. I. ait, ἔχειν δὲ καὶ εἰς
τὰς σέλλας σκάλας σιδηρᾶς δύο: Habet ad
ſellam conſcendendam binas ſcalas fer-
reas. *Obſeruatum hoc maximo Salmaſio
ad Spartiani Caracallam. Eſt & alia appel-
latio a Latinis: puta* ſtapes *a ſtatione pe-
dum: quod ſi eſt non ſit ab Hiſpanico* eſtafa;
ſed hoc a ſtapes, *vel* ſtapia; *quomodo alij
dicere maluerunt: nempe pro* ſtapeda; *quod
prætulit Philelphus. Vnde* ſtapia κατὰ
E συνκοπήν. *Apud Franciſcum Marium Gra-* An. 1516. fol. 98. 6.
*paldum, ſi ſtandum editioni Parmenſi, iſta
legas:* Ephippio dextra, ac ſiniſtra, lo- „
ris quibuſdam ferreæ machinulæ ad- „
duntur; quæ Stapedes eleganter, & „
Latialiter, appellabimus: quia in his „
ſeſſores, dum terga premunt equorum, „
pedes habere conſueuerunt. Apud Ma- „
iores, vt in ſtatuis equeſtribus apparet, „
non fuerunt. *Ac ad oram etiam, itemque*

Ll *in*

in Indice ſtratores *legas: vt plane videatur editor ſic in chirographo Grapaldi repeYiſſe. Fortaſſe* ſtrapedes, *quaſi* ſtratum pedum, *dici credidi. Sed malo putare, per errorem ſic ſcriptum. Nam longe veriſimilius etymon a ſtatione pedum: vnde* ſtapes, *vel* ſtapia. *Quod vocabulum licet non ſit vetus (quid mirum in re non veteri?) tamen ante mille & ducentos annos obtinuiſſe, argumento eſt, quod apud B. Hieronymum in epiſtolis* biſtapia *pro binis ſtapijs, ſeu biſtapedibus, legamus. Et fortaſſe paullo etiam antiquior Beato Hieronymo fuerit vetus inſcriptio a Vvolphango Lazio, ac Hieronymo Magio, adducta: in qua,* DVM VIRGVNCVLAE PLACERE CVPEREM, CASV DESILIENS, PES HÆSIT STAPIÆ, ET TRACTVS INTERII. *Integram apud Magium inſcriptionem vide lib.* II. *Miſcellan cap.* XIV. *Poſt tot priorum appellationes, nouam cudit Guillelmus Budæus, nec inelegantem: nam κατὰ περιφρασιν, ei* ſubex pedaneus *nominatur.* (per circumlocutionem) *Hæc pluribus ſum proſecutus, vt videant omnes quam varia ſit ratio barbara inuenta efferendi non barbare.* Ita viri eruditi. Ego vero, vt meam ſententiam libere proferam, cenſeo Stapedem, qua nunc vtimur, duos vſus habere, tum conſcendendi dorſum equi, tum ſtabiliendi pedes equitis equum ſeſſitantis: quorum vſuum prior antiquior fuit, recentior alter; ac proinde Stapedes aſſidue pendentes e ſella, non ita veteris inſtituti fuiſſe. (Stapedum vſus duplex.) Vetuſtiores autem vſos olim machinula ferrea ad conſcendendum equos, aperte monet Lucretius, antea citatus, dum ferri proponit vſum, quo miles armatus conſueuit equi conſcendere coſtas; quas graui preſſus armatura, ſine fulcro nequierit in equum ſe ſaltu tollere. (Lucretij locus explicatus.) Quam quidem ferream machinulam non ab re fuerit putare fuiſſe vel in modum ſcalæ, vel in modum anulorum catenatim ad ſeinuicem iunctorum, per quos veluti per gradus in equum homo conſcenderet, præſertim ſenex, ac debilis; at miles agilis & armatus, vnico vel anulo ſellæ vtcumque affixo facile conſcenderet equi dorſum, quo poſtea non vteretur ad pedes firmandos; id quod æuo poſteriori fuerit vſitatum: qui quidem anulus etſi plures gradus non habuerit, atta-

A men ſcalæ nomen ſortitum fuerit ab officio præſtito ſcandentibus equum. Vt Lucerna noſtra referens equum ſine ſtapedibus e ſella propendentibus æuũ Lucretij non ſequatur, qui ſeculo Ciceronis vixit. Ceterum in iſta Lucerna mirum illud obſeruare lubet, equitem læua manu libera protendere neſcioquem orbiculum, at dextera frenum equi regere, contra communem equitum conſuetudinem, qui ſiniſtra gubernant habenis equos: (Eques L... cerna c... nu dext... num re...)
B Niſi fuerit hic eques abutens manu dextera pro læua, ſiniſtraque pro dextera; quales non paucis viſuntur conſuetudine deprauata; facilius ego retulerim hoc vitium in inſcitiam inciſoris, qui propoſitum ſibi exemplar lucernæ ad incidendum, ignorauerit, quæ dextra delineantur in ære, euadere ſiniſtra in prælo Typographi. Nam equites læua frenum regere, dextra vero vigere aduerſus hoſtes, poſtquam armati conſcenderint
C equos, aperte monet Lucretius loco notato de primæua vſu ferri:

„ Et ferro cæpere ſolum proſcindere terræ,
„ Exæquataque ſunt creperi certamina belli.
„ Et prius eſt repertum in equi conſcendere coſtas,
„ Et moderarier hunc frenis, dextraque vigere.

D Vbi moderandis frenis læua manus attribuitur, dextra vero miles armatus equitans vigere ponitur expedita pugnans aduerſum hoſtes.

De Lucerna Cominiæ, Ferrariæ comperta. Cap. XXXI.

PRopoſitis addere lubet inſignem Cominiæ Lucernam, olim mihi propoſitam a Cl. Viro Iulio Recalcho, nobili Medico Ferrarienſe, literis his
E ad me datis: Perill. & Exc. D. Fortunio „ Liceto Iulius Recalchus S. Adeo gra- „ tus mihi fuit liber De Lucernis ſepul- „ cralibus, quo me pridem munerasti, vt „ iugem muneris memoriam, & arctiſſi- „ mam obligationem humanitati tuæ te- „ neam, cum eximia delectatione maxi- „ me propenſionis tuæ erga reconditas „ cauſas effectuum mirabilium Naturæ; „ proinde non poſſum non te colere ſu- „

pre-

,, premo gradu dilectionis, qui ſentio me A
,, regi ab eodem genio, licet impediatur
,, hic ab altero, qui me multum occupat
,, in Medicina facienda. Simul admira-
,, tus ego ſum exquiſitam diligentiam in
,, hiſtoria, teque celebro ſpiritum ferui-
,, diorem ſapientię ſupra quoſcunque no-
,, uerim. Et quum mihi ſe ſe obtulerit oc-
,, caſio certiorem te reddendi de non-
,, nullis antiquitatibus attinentibus ad ſe-
,, pulchrum nunc apud nos inuentum,
,, nolui eam omittere, ſperans ab inge- B
,, nio tuo declarationem verborum ob-
,, ſcuriorum, quæ ſculpta ſunt in quibuſ-
,, dam lapidibus. Meam voluntatem bo-
,, ni conſule, meque tibi e ſummo Deo
,, cuncta bona præcantem ama. Ferrariæ.
,, IV. Iulij M DC XXIV.
,, Die XVI. Iunij M DC XXIV. Com-
,, pertæ fuerunt in Braglia, D. Io: Bapti-
,, ſtæ Pichiatti, ſub vil-Maiere, loco voca-
,, to Verzeneſe, res infraſcriptæ. Lapis
,, marmoreus, tres palmos latus, & ſe-
,, ptem circiter longus, cum hac epigra- C
,, phe:
,, OSSA
,, COMINIÆ Q.F. PAVLI STACIA
,, SEVERA MATER E POSVIT,
,, ANNO XXX.
,, HIC REQVIESCANT.
,, Lucerna fictilis, in eius fundo ſcriptum
,, eſt: STROBILI.
,, Lapis item lateritius, in cuius medio
,, ſcriptum eſt: PANSIANO.
,, Lapides alij duo ſimiles, in medio ſcri- D
,, ptum habentes: NERONIS CIA-
,, PANI.
,, Iſti lapides vna cum alio componebant
,, capſulam, intra quam erat vaſculum vi-
,, treum colore cyaneo fere ad ſimilitudi-
,, nem cucurbitulæ medicæ, capacitatis
,, cyathi; plenum erat, ſed non potuit
,, agnoſci qua materia.
,, Bina vitrea vaſa alia, quæ vulgo noſtra-
,, tibus *Ampolle* dicuntur, ambo plena:
,, vna quidem materia conſimili cineri-
,, bus; altera ſimili oleo; capacitatis & ip- E
,, ſa fere cyathi: ſed efformata ad ſimili-
,, tudinem campanellæ.
,, Inerant etiam aliæ, mediæ magnitudi-
,, nis, & paruæ, fere ſimiles illis, quas
,, vendunt circulatores; ſed earum nu-
,, merus ignoratur.
,, Vitrum rotundum latitudinis palmaris,
,, cum manubrio, ad eleuandum:

Vas vitreum ſimile vulgari Albarello ,,
nuncupato, latitudinis eiuſdem, cui ,,
prædictum erat operculum; erat au- ,,
tem colore ad luteum vergente, & effi- ,,
giatum pulcherrimis frondium emble- ,,
matis. ,,
Vrnæ grandes, quarum numerus igno- ,,
ratur, quod a foſſoribus ruptæ fuerint ,,
(non erant pauciores quaternis) reple- ,,
tę materia nigricante; creditur fuiſſe ci- ,,
neres: Hæc ad verbum Vir Eximius:

Liceti Reſponſio. Cap. XXXII.

Cl. Viro Iulio Recalcho Fortunius Licetus B. A.

Liber meus de Lucernis Antiquorum fuit remuneratio doctiſſimi tui de natura corporum ſimilarium: Qua in re ſicut agnoſco me libellum ingenti fænore commutaſſe: ſic apud me tota debet eſſe obligatio. Gaudeo tamen meos labores, meumque genium tibi non diſplicere. Certoque ſcias velim, te multum a me diligi, meque pluſquam multum ſuſpicere ſubtilitatem ingenij tui; ſic in præſentia compenſans affectum voluntatis, quo tu me ſatagis honorare. Commemoratio rerum recens iſthic inuentarum in antiquo ſepulcro Cominiæ, qua me participem feciſti cum humaniſſimis literis tuis hodie receptis, pergrata mihi fuit, quum multa memorabilia contineat. Et quia requiris meum iudicium circa verba inſculpta tribus in lapidibus, qui ſimul cum quarto formant capſulam; vt iuſſa tua capeſſam potius, quam ſperem me tibi de propoſitis noui quidpiam afferre, aut verum ſenſum attingere rerum adeo tenebricoſarum, adeoque vetuſtarum; immo etiam vt ſenſa tua de propoſitis aucuper, particulatim conſiderabo ſeriem vniuerſam hiſtoriæ ad me tranſmiſſæ.

Oſſa Cominiæ Q.F. Pauli Stacia Seue- ,,
ra Mater e poſuit, anno XXX. Hic re- ,,
quieſcant. ,,

Si literula *e* prępoſita verbo POSVIT, 1.
habet ſignificatum, & vſum aliquem; meo iudicio ſignat EIVLANS: aut alia litera deeſt, quum legi debeat, REPOSVIT: vel, DEPOSVIT: aut, QVÆ POSVIT.

2 Annus XXX. aut eſt ætas mortuæ Cominiæ; aut potius annus ab Vrbe Condita; quo caſu, ſi non deeſt in intermedio ſpatio quæpiam figura numeralis, corroſa vitio temporis, vt eſſet CIↃ, aut IↃ, vel L. iſtud ſepulcrum fuiſſet peruetuſtum: Sed vſus, & origo vitrorum, præſertim affabre foliorum emblematis effigiatorum, in ipſo compertorum, repugnat forte tantæ vetuſtati.

„ Lucerna fictilis, in cuius fundo ſcri-
„ ptum eſt, STROBILI.

3 Credo tale fuiſſe nomen figuli, qui lucernas huiuſmodi faciebat, & vendebat; quia lucerna ſimilis apud Eruditiſſ. Petauium Pariſijs in fundo continebat idem nomen STROBILI: & quemadmodum facile fuit, eundem artificem multas lucernas proprio ſuo nomine deſcriptas plaſmaſſe, quarum vna Lutetiam, altera Ferrariam delata fuiſſet, ponendas in varijs tumulis: ita mihi veriſimile non videtur, eundem ſeruum ſepulcralem curam geſſiſſe duarum lucernarum adeo diſtantium, aut in ijs nomine ſuum inſculpi curaſſe. Idem aſſero de defuncto, cuius nomen in quibuſdam lucernis notatum legitur; vt alias oſtendi de L. CÆSA. Niſi forte nomen idem varijs ſeruis, diuerſiſque defunctis impoſitum fuiſſet. Nihilominus caſus poſſeſſiuus, ſeu genitiuus nominis deſcripti, mihi perſuadet indicari potius nomen artificis, qui fuit lucernæ poſſeſſor, & effector, quam aut ſerui, cui erant fabricatæ, ac venditę, ab artifice, & commendatæ ab attinentibus defuncti: vel etiam mortui, cuius in honorem ardere debebant. Sed & in hoc ſepulcro non STROBILI, ſed COMINIÆ oſſa continebantur.

„ Lapis item lateritius, in cuius medio
„ ſcriptum eſt, PANSIANO.

4 Cenſeo tale fuiſſe nomen ſerui ſepulcralis, cui conſueuerat iniungi cura rerum attinentium ad ſepulturam, & ſpeciatim conſeruare viuidum lumen, imponendo ſtatutis diebus oleum in lucerna, ſicuti conſtat ex ll. Mæuia.

„ Lapides alij duo ſimiles, in medio ſcri-
„ ptum habentes, NERONIS CIAPA-
„ NI.

5 Arbitror tale fuiſſe nomen Artificis; pręſertim quum iteratum ſit in duobus lapidibus eandem capſulam compo-

A nentibus, vt adiungitur:

Iſti lapides vna cum alio conſtituebant „
capſulam, inter quam erat vaſculum vi- „
treum, colore cyaneo, fere ad ſimili- „
tudinem cucurbitulæ medicæ, capacita- „
tis cyathi; plenum erat, ſed non potuit „
agnoſci qua materia. „

Fortaſſis id vaſculum in ſe conſeruabat 6
multa ellychnia lucernæ, ſubinde rurſus reponenda ſtatis temporibus in locum abſumptorum a flamma; quæ funiculorũ materia proceſſu temporis corrupta fuerit, & abierit in illam ſubſtantiam ignotam, cum admiſtione pulueris, & humoris.

Bina vitrea vaſa alia, quæ vulgo noſtra- „
tibus *Ampullæ* dicuntur: ambo plena; „
vna quidem materia conſimili cineribus. „

Et quis mihi demonſtrabit, hos non ex- 7
titiſſe cineres corporis Cominiæ, maxime ſi fuiſſet breui ſtatura, ætatiſque puſillæ? quum a [a] Plinio habeamus, huiuſcemodi cineres facile diſcerni conſueuiſſe a rogi cineribus, mediante tela Amianti, qua in combuſtibili circumuoluebatur cadauer comburendum; nam loquens ipſe de lini ſpeciebus, infit, *Inuentum iam eſt etiam, quod ignibus non abſumeretur: viuum id vocant, ardentesque in focis conuiuiorum vidimus ex eo mappas, ſordibus exuſtis ſplendeſcentes igni magis, quam poſſent aquis. Regum inde funebres tunicæ, corporis fauillam ab reliquo ſeparant cinere.* Quod aſſertum probabilem reddit ſententiam [b] Cęlij, dum de Indijs tractans ait, *Lineis contegi amiculis, quæ certo nentur e lapidis genere, ignibus inuicta; ſed quæ nec perpurgentur aqua; verum vbi ſordes inſederint, in flammam conjecta ſplendeſcunt.* Et propterea non bene reprehenditur a [c] Dalechampio, dicente de huiuſcemodi lino, *Rhodiginus ſcribit Indos veſtibus ex eo lino textis indui: quod parum credibile eſt; quum in tantam longitudinem trahi nequeat; vt veſtes ex eo conficiantur:* etenim ſi ex eo texi poſſunt mappæ conuiuiorum, tunicæque continentes integrum corpus cadaueris Regij; cur texi non poteſt veſtis homini viuenti? Plinius ait ſolum, *eſſe difficile textu propter breuitatem*; at vero difficultas non aduehit impoſſibilitatem, nec incredibilitatem; etenim quacumque difficultate texta ex eo lino tela, poteſt facile in vſum veſtis veni-

[a] l. 19. c. 1.
[b] l. 18. c. 31.
[c] in Plin. annot.

ni-

nire homini, quantumcumque grandi. A

» Alia ſimili oleo: capacitatis & ipſa fere
» cyathi: ſed efformata ad ſimilitudinem
» campanellæ.

8 Ego ſane iudico, vaſculum iſtud fuiſſe plenum oleo vero; vel alio liquore ſimili, cuius vſus eſſe debebat pro fomite flammæ lucernæ, ſubminiſtrando ſtatis diebus a ſeruo *Panſiano*.

» Inerant etiam aliæ, mediæ magnitudi-
» nis, & paruæ, fere ſimiles illis, quas ven-
» dunt circulatores: ſed earum numerus B
» ignoratur.

9 Non iurarem, huiuſmodi vaſcula non extitiſſe partim ex earum numero, quæ prius iam ſubminiſtrauerant humorem combuſtibilem lucernæ; & ibi a ſeruo ſingulo biduo, vel triduo, vacua relicta: & partim ex illis, in quibus Præfica, & aliæ mulieres, pretio conductæ vt mortuum ad ſepulturam comitatæ flerent vbertim, lacrymas reponerent, & offerrent ſolutum planctum in ſepulcro, vna cum lucerna, defuncti manibus. C

» Vitrum rotundum latitudinis palmaris
» cum manubrio ad eleuandum: vas vi-
» treum ſimile vulgari Albarello nuncu-
» pato, latitudinis eiuſdem; cui prædictum
» erat operculum: erat autem colore ad
» luteum vergente, & effigiatum pul-
» cherrimis frondium emblematis.

10 Si vas iſtud non erat, in quo conſeruabantur lacrymæ Præficæ principalis, ſeorſim a lacrymis aliarum mulierum pretio deflentium, contentis in vaſculis D minoris pretij: forſan erat vas, in quo ſeruabatur digitus manus, abſcindi mortuo ſuetus, cui iuſta fiebant, vt obſeruat in ſuis funeralibus non ſolum Porcachius, quum reſiduum cadaueris cremaretur: ſed etiam apud Varronem, & Feſtum Ioſephus Scaliger in ſuis coniecturis, vbi dicit, *Aut ſi os exceptum eſt mortui ad familiam expurgandam etiam digitum abſcindi ad eam rem teſtatur Feſtus: Membrum, inquit, abſcindi mortuo* E *dicebatur, quum digitus eius decidebatur; ad quod ſeruatum iuſta fierent, reliquo combuſto: Id autem ad purgandam familiam certo genere Februi, quod vocabatur Exuerrias.*

» Vrnæ grandes, quarũ numerus ignora-
» tur, quod inter fodiendũ ruptę ſint; non
» erant pauciores quaternis; repletæ ma-
» teria nigricante: creditur fuiſſe cineres.

11 Credo certe tot vrnas, & ita grandes, plenas materia nigricante, fuiſſe repletas cineribus, & carbonibus; non quidem, in quos abierint membra cadaueris vnius ambuſti; ſed lignorum rogi; quum Antiquorum mos fuerit, reponendi cineres defuncti quodam in vaſe diſtincto intra ſepulcrum; non abijciendo cineres, neque carbones pyræ in maiori quantitate; quos conſeruabant etiam in tumulo, ceu rem ſacram; quod cadauer attigiſſent, ſacrum ab ſe creditum; cuius ratione ſacras exiſtimabant etiam ſepulturas: quemadmodum conijcitur ex Legibus. Et reuera in pluribus vrnis magnis multum cineris inuentum eſt, magnaque carbonum copia quæ non niſi lignorum ambuſtorum eſſe potuit: iſti comminuti, & proceſſu longi temporis ab humiditate loci cum cineribus permiſti, nigricantem materiam efficere potuerunt, qualis in prædictis Vrnis inuenta fuit. Obſeruaui tamen, Lucernarum in ſepulchris poſitarum, alias extitiſſe penſiles, alias in humo iacentes, aut ſuper aliqua baſi: & vt iſtarum inueniuntur fictiles innumeræ; ita penſilium habemus pulcherrimam cõmemorationem a Dione in cæna, conuiuiove non minus ferino, quam laruali, aut potius diabolico, quod parauit Domitianus Senatoribus, & Equitibus Romanis: *Itaque Populo nocturnum epulum dedit, eius conſolandi cauſa: noctu enim ſæpe exhibebat certamina: in eaque nonnas & mulieres introducebat. Vtque plebi eo tempore; ita principibus Senatorij, & Equeſtris ordinis conuiuium in hunc modum fecit: Apparauit ædes nigerrimas ex omnibus partibus: erant enim atra laquearia, parietes ac pauimentum, in eoque ſedes nudæ eodem modo collocatæ erant. Quibus paratis rebus, eos de nocte introduci iubet abſque comitibus: ac primum omnium iuxta vnumquemque columnam collocat, factam inſtar ſepulchri, in qua nomen eius ſcriptum erat; pendebatque de ea lychnuchus paruus, vt aſſolet in monumentis: tum nudi pueri, atramentoque obliti, tanquam ſpectra quædam ingrediuntur, ipſoſque horribili ſaltatione circumeunt: eoque facto ante pedes ipſorum conſiſtunt; ad extremum omnia, quæ in exequijs mortuorum adhiberi ſolent, in vaſis eodem modo eis appoſita fuerunt. Quas ob res quiſ-*

que maximè reformidare cœpit & perhorreſcere, quod ſe iam expectarent interfectum iri, præſertim quod ceteris magnum ſilentium erat, quaſi iam mortui eſſent, quodque Domitianus ſermonem habebat de ijs rebus, quæ ad mortem, quæve ad cædes pertinerent. Tandem vero illos dimittit, præmiſſis famulis ipſorum, qui in veſtibulis ædium remanſerant: quumque præparaſſet alios incognitos homines, a quibus domum reducerentur, vehiculis & lecticis datis, ijs metum multo maiorem incuſſit. Iam quiſque domum venerat, iamque reſpirare quodammodo incipiebat, quum nunciatum eſt, nonnullos ab Auguſto venire: qua ex re eis mori omnino expectantibus, ab vno horum oblata eſt columna argentea, ab altero aliud quippiam, ab alio vas ex ijs quæ in cœna appoſita fuerant, quæque erant pretioſiſſima. poſtremo puer ille, qui ante Dæmonem repreſentauerat, vnicuique lotus, & ornatus oblatus eſt: eoque pacto illi totam noctem magno timore perculſi, munera acceperunt. Et Domitianus hos triumphos egit, vel vt vulgo loquebantur, exequias eorum, qui in Dacia, Romæque mortem obierant. Et quemadmodum antiqui diebus funebribus claudebant ardentes lucernas intra ſepulcra, nec eas ponebant in hominum conſpectu ſupra feneſtras, neque ſupra ianuas: ita viceuerſa diebus natalitijs ponebant ardentes lucernas ad feneſtras, & in ianuis, vt oſtenderent contrarietatem inter ortum & interitum: & ideo Tertullianus oſtendere volens, tempore naſcentis Religionis Chriſtianæ, Idololatriam extingui, dicebat: *At nunc lucent tabernæ, & ianuæ noſtræ; plures iam Ethnicorum fores ſine lucernis & laureis quam Chriſtianorum.* Iſte mos accendendi lucernas in feneſtris die natali, notatur etiam a [g] Perſio dicente, [g] Sat. 5.

Herodis venere dies, vnctaque feneſtra
Diſpoſitæ pinguem nebulam vomuere lucernam.

Qua quidem in re non recipio placitum [h] Scaligeri dicentis, *Natali die lucernæ accendebantur, mortuali id non faciebant:* etenim vtroque die id faciebant; ſed natali die ponebant lucernas accenſas in feneſtris, & in portis ad omnium conſpectum: mortuali vero die claudebant eas intra ſepulchra. Sed non omittendum cenſeo, prӕterea mortuis antiquos [h] in Flac. & Sex. Pom.

A terræ puluerem ter inijcere conſueuiſſe: qua de re Flaccus, 1. car. od. 28.

„ Quanquam feſtinas (non eſt mora longa) licebit
„ Iniecto ter puluere curras.

Mos hic, obſeruatu teſtimonioque Cl. Rhodij noſtri, in Dania, & Noruegia, ceterisque Septentrionalibus regionibus, ab antiquo in hunc diem ſeruatur, iniecta terræ gleba ruere a Sacerdote, quod defunctus e terra originem trahens, in terram diſſolutus, e terra rediturus in gloriam cæleſtem. B Quin & apud nos in Italia, Dominicanæ familiæ Fratres Religioſi, defunctos ſuos dum intra ſepulcra condunt, ſuperinijciunt patera contentam tellurem, canentes Antiphonam: *De terra pſalmaſti me* &c. De veterum iſta conſuetudine Cl. Daniel Heinſius in Silium Italicum. cuius etiam fortaſſe meminit infelix ille, propter apocripha ſua non ita pridem infami morti damnatus, Alphonſus Ciccarellus, C agens de Tuberibus, in hæc verba: *Quoniam terra mortuis inijcitur, voluerunt Veteres vt qui lugent, pullis pallijs, terræ ſimilibus, eſſent amicti.* c. 3. f. 3. Sed hac de re Gutherius: *Glebæ iniectio iuſtam & plenam; pulueris iactus imaginariam ſepulturam facit: Hinc poetæ:* lib. 2. c. 18.

„ --------- Inops inhumataq. turba eſt; Virgil. 3. Aen. & ibi Seru.

quæ nec legitimam habet, nec imaginariam ſepulturam, inops dicta eſt ab Ope, quæ terra eſt: vt inops turba ſit ſine terra, ſine D pulueris iactu, qui a prætereuntibus pro ſepultura dabatur. Nam in ſacris ſi manu plena non obrueretur, ter iacta terra cadaueri pro ſepultura fuit. Nec ſepultum poſſumus dicere, cuius ſepultura hoc ritu vel ſolemni & ſolito perfecta non ſit: ſed fortuita eſt obrutus terra. Vnde quum Aeneas Polydori corpus terra contectum offendiſſet, illud iterum ſolemni hoc ritu ſepeliuit, Acro. I. 1. carm. od. 18.

„ Ergo inſtauratur Polydoro funus & ingens Virg. Aen. 3.
E „ Aggeritur tumulo tellus: ſtant Manibus Aræ
„ Cœruleis mœſtæ vittis, atraque cupreſſo
„ Et circum Iliades crinem de more ſolutæ.
„ Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte,
„ Sanguinis & ſacri pateras, animamq. ſepulchro

Con-

Condimus,& magna ſupremum voce ciemus. A

Aen.

Supremum vale, quod Plauto eſt ſupremũ dicere. *Hæc quidem terræ iniectio fieri potuit ſecundum Pontificalem ritum, & circa abſentium corpora, quibuſdam ſolemnibus ſacris, vt Seruius docet. Quod & Virgil. probat ex verbis Nyſi ad Eurialum:*

lib.6.Æneid.
lib.9.Æn.

Sit qui me raptum pugna, pretiove redemptum
Mandet humo ſolita: aut ſi qua id fortuna vetabit,
Abſenti ferat Inferias, decoretque ſepulchro. B

Inferiarum morem ex Polydori funere colligimus. His peractis, ſepulchri honorem implere credebantur Cenotaphio facto.

Hæc ea ſunt, quę mihi nunc de propoſito feſtinanter occurrunt dicenda: ſi tibi meliora ſuccurrent, pergratum mihi fuerit habere communia. Interim me ama, dum a ſummo Deo tibi felicitatem precor. Dabam Patauij VII. Id. Iulij MDCXXIV. Quam opinionem C collaudauit Vir Inſignis altero epiſtolio in hæc verba. Perill.& Excell. Viro Fortunio Liceto Iulius Recalchus S. Gratiſſimæ mihi fuere literæ tuæ, multis de cauſis; ſed ſpeciatim quia in ipſis comprehẽdi viuam imaginem ſui nobiliſſimi intellectus, oſtenſam in excellentia coniecturas efficiẽdi; quia hic motus eſt tranſitus ab eo quod poſitum eſt intra lucem incertam, ad id quod in tenebris includitur: & in iſto diſcurſu facile D percipitur acies ingenij humani. Et mihi videtur D.T. ſemper firmaſſe pedem, quem ageret inde per vndecim articulos, qui leguntur in epiſtola tua; quam diligenter conſeruabo; referens tibi gratias de munere, teque precor vt mihi tuam beneuolentiam conſerues, meque fauore iuſſionum tuarum exornes, vbicunque cenſueris me poſſe aliqua in re tuis commodis inſeruire: deprecorque tibi cælitus omne bonum. Ferrariæ. XXII. Iulij. MDCXXIV.

De Lucernis Capiuacceis. Cap. XXXIII.

Nouiſſime vero Medicinæ Doctor egregius, Io: Paulus Gardinus Sacilenſis hæc ad me ſcripſit: Priſcorum pietas olim humani cadaueris cremati cineres, ac oſſa vaſis quibuſdam egregie humauit: quæ poſt annorum curriculum a D. Io: Baptiſta Caltana, Nob. Viri D. Adriani Capiuaccei negociatore, & Angelo Triuella eius operario terram infodiendo reperta fuere: ruri ſcilicet vulgo Molaradiemo, Agro Montiſilicis, in prædio dicti Nob. Viri, loco vocato, *Le Chà de Muro*, prope primam Arborum binam, trans foueam. Ordo vaſorum erat iſte: Fictile Vas bipartitum, in quo aliud vitreum vtrimque anſa præditum, & oſſibus ſemiplenum exiſtebat, patenaque vitrea coopertum: in cuius cauitate tres Ampullæ vitreæ: duæ inanes, tertia oleo, aut vnguento referta, iacebant. Teſtaceum vas ad inſtar phialæ cinerum pene plenum ſequebatur: vtrobique duo Lychni terrei, & ampulla vitrea quadrangula, latere tantum anſata reperiebatur. Vniuerſa huc transferri iuſſit antedictus Nob. Vir: parique pietate cis locum ſuperiorem pro buſſo dicauit. Anno Salutis MDCXXXVIII. Ind. VI. die XXVIII. menſ. Aprilis. Quæ ſingula videndi mihi copiam fecit Nob. Vir: & aſpexi, contrectauique vaſa multam vetuſtatem præſeferentia.

De Lucernis Cioffij, primumque de referente vulturem, & canem ſepulchralem. Cap. XXXIV.

CL. Vir, Vincentius Cioffius, Neapolitanus inſtructum cimelijs antiquitatis muſeum habuit; e quo tranſmiſit ad me pluſculas icones antiquiorum E Lucernarum; inter quas pridem ad Lucernam Hectoris, priore libro propoſitam ſine figura non ab re mihi referenda videtur Lucerna globoſa, cui canis imminet, atque vultur inſculptus eſt, in hanc effigiem:

Enim-

[a] lib.5. Enimvero Canis eſt apud [a] Pierium, A Hieroglyphicum Principis, Militis, Dei Laris, Cuſtodiæ, Cladis; quæ ſingula, & vniuerſa mire conueniunt Hectori: qui fuit Princeps filius Priami Troiæ Regis, Militia ſtrenuus, Patriæ tutelaris, vnica Regni Cuſtodia, Cladis & autor Græcis viuens, & Troianis interemptus. Sed in iſta Lucerna conſpicitur imago volucris efficta ſatis ruditer; quam vulturis, aut corui, morticina vorantium eſſe reor: obtinet in ſummo foramen, cui canis imminet macer, & ferox; ſiue cuſtodiæ cinerum excubans, ſiue cadaueri vorando inhians; nam & canes habebant ſepulchrales antiqui, tum quos alebant ad cadauera deuoranda, tum quos præficiebant ſepulchris ad cuſtodienda cadauera: De prioribus ita Rhodiginus: [*] *Fuere & qui canes nutrirent in Hyrcania, quibus vita functos vorandos obijcerent; proinde etiam ſepulchrales dictos, docuit Strabo.* Sed me Strabo docet non Hyrcanos, at Bactrianos habuiſſe canes ſepulchrales, quibus non vita functos, at viuentes adhuc vel ſenes, vel morbo confectos obijciebant homines deuorandos: en eius verba: [*] *Sogdij & Bactrij moribus non multum fuerunt abſimiles Nomadum: paulo tamen manſuetiores fuerunt Bactriani. Oneſicritus vero de his quoque narrat minime laudanda: Eos enim, qui ſenio confecti ſint aut morbo,* B *viuos ait proijci canibus, dedita opera ad hoc nutritis, quos ſua lingua entaphiſtas, quaſi veſpillones vocant: ac videri quidem quæ extra murum primariæ Bactrianorum vrbis ſunt, pura: intus autem pleraque humanis plena oſſibus: Morem eum ab Alexandro fuiſſe ſublatum.* De poſterioribus [b] Plutarchus ita: *Romano cuidam in bellis ciuilibus iugulato caput amputare nemo potuit, niſi prius canem, qui dominum cuſtodiebat,* ac

[*] l.17.c.19.

[*] lib.11.

[b] de ſol.animal.

ac pro eo propugnabat, circumfuſi confodiſſent. Pyrrhus Rex iter faciens incidit in canem, qui interfecti hominis corpus adſeruabat: cognitoque eum tertium iam diem cibi expertem aſſidere, neque cadauer deſerere tamen: illud quidem humari, canem autem attente ſecum duci iuſſit. Paucis poſt diebus militum habita fuit luſtratio, ita vt ſinguli Rege ſedente tranſirent: ibi canis qui aderat, atque adhuc quietus fuerat, vt vidit domini ſui percuſſores tranſire, fremens procurrit, eosq. allatrauit, ſubinde ſe ad Pyrrhum conuertens: ita quidem vt non Rex modo, ſed qui aderant omnes ſuſpicionem de ijs conciperent. Ergo comprehenſi, & examinati, leuibus quibuſdam ſignis aliunde accedentibus, faſſi homicidium pœnas dederunt. Idem feciſſe aiunt Heſiodi illius ſapientis canem, qui Ganyctoris Naupactij filios prodiderit a quibus Heſiodus interfectus fuerat. Autor huius lucernæ ſepulchralis, in ea ponens canem, atque vulturem, videtur illum priſcorum morem reſpexiſſe, de quo Valerianus in Hieroglyphicis ait, *Sunt, qui Marti Vulturem dedicatam aſſerant, quod diuerſo ab alijs ingenio prædita omnem viuentium conſuetudinem abhorreat, ſtudiumque omne ſuum circa huiuſmodi cædes intendat, atque demum funeſta omnia hieroglyphice ſignificet. Sane quum natura omnia in ſe ſe recipiat, ſitque decidentium omnium receptaculum; Vulturque, vti ſæpe dictum, naturam excribat; non mirum, ſi quæ ſponte cadauera nanciſcatur, tam pro naturæ, quam funeris ſigno accepta eſt a Veteribus. Olim autem apud Iberos Vultures erant pro ſepulcro, ſicut apud Hyrcanos Canes, ob id dicti ſepulcrales.* De Iberis ita [c] Silius:

[c] l. 13.

„ Tellure, vt perhibent, is mos antiquus Ibera,
„ Exanima obſcænus conſumit corpora Vultur.

De his Virgilius dixit: Alitibus linquere feris. De his Homerus: οἰωνοῖσί τε πᾶσι. *De his Octauianus Philippenſi prælio cuidam ſuppliciter ſepulturam precanti reſpondit: Iam iſtam in volucrum poteſtate fore.* De Cane quin etiam in eandem ſententiam antea [d] Valerianus, obſeruat ab antiquis poſitum cuſtodem Larium: Lares autem erant cadauera maiorum aſſeruata domi ſepulta, potiſſimum apud Aegyptios; vt fuſe demonſtrat Gyraldus: At in propoſito Pierius: *Eadem ratione,* inquit, *canes apud Ethnicos Laribus præſides fuiſſe dicuntur, Deosque ipſos Romanos ideo caninis pellibus induerant, quod ſicuti canes mites manſuetique ſunt in domeſticos, in alienos vero feri, formidoloſique; ita Lares, quibus totius familiæ cura credita eſſet, haberentur. Proditum ſane memoriæ eſt. Iliados Mineruæ templum in Daulia fuiſſe, in quo canes alerentur, qui Græcis tantum aduentantibus ſe mites, manſuetos ac ludibundos offerrent: in barbaros vero feri atroces ac indignabundi ſemper irruerent. Neque deſunt hodie barbarorum nationes aliquot, quæ canes hoſtium cadaueribus quoquomodo conquiſitis alant, eosque in prælia mox ducant, quibus in hoſtem immiſſis, fœdiſſimæ interdum ſtragis ſpectaculo perfruantur,* & mox: *Ex his itaque factum, vt Aegyptij veſpillonem, ſacrorumque tutelarem, ædituumque libitinarium per canis effigiem indicarent, obſeruato firmo illo immobilique obtutu, quo animal id ipſa Deorum hominumque ſimulacra cuſtodiæ ſuæ credita contemplatur. Nam quum apud Aegyptios cadauera vitro condita, non adipe ſuillo, vt nonnulli ſunt interpretando decepti, in longum tempus aſſeruarentur, erantque & libitinarij, quibus cura erat ea cuſtodire. Eo ſpectare crediderim canem apud Maffæos Romæ, in pulcherrimi operis cippo humi iacentem, ſurrecto vero capite inſcriptionem, quæ huiuſmodi eſt, intuentem,*

[d] l. 5. hier.

C. IVLIO VRBANO
ET IVLIAE OPTA-
TAE CONTVBERNA-
LI, ET C. IVLIO VR-
BANO PECVLIARI
FILIO
POST .... SVIS

Sed circa propoſitam [e] Valeriani ſententiam, de more, quo cadauera dicuntur apud Aegyptios *Vitro condita,* non ita pridem dubium habui, num eſſet mendum in codice, legendumque pro *vitro* eſſe *nitro:* vidi tamen poſtea Valerianum de vitro ſententiam illam ex Diodoro ſumpſiſſe, qui mores Aethiopum deſcribens ait: *Hi circumdatos vitro mortuos diu ſeruant, ne eorum aſpectus ſit poſteris ignotus: neve in obliuionem incidant domeſticorum.* opponens autem ibi Pierius vitro ſuillum adipem, & aiens non hoc, ſed illo cadauera ſua con-

[e] lib. 3.

conditos Aegyptios ſeruare, non immerito ſcrupulum fecit Aegyptios proponens Aethiopum loco, & æquiuoco verbo *condita* vtens, quod & a *condire* deduci poteſt, & a *condere*. Sed ad Lucernam noſtram redeamus; in qua præter canem, atque vulturem, effictum eſt humanum caput e regione canis, innixum tubulo, vnde forte myxi foramen extitit. Quod quidem caput ſenis eiulantis non inepte quis dixerit indicare Priamum ad ſepulchrum Hectoris lugentem. Quum & canis Hecubam matrem aptiſſime repreſentare valeat; quã in canem transformatam [*f*] fabulantur; nam

„ Morſibus inſequitur, rictuque ad verba parato
„ Latrauit, conata loqui -------

Et volucris illa quoque Paridem indicare poteſt, qui dudum aligero velorum nauigio rapuit Helenam Patriæ, fratriſque perniciem.

[*f*] Ouid. 13. Metam.

De Lucerna Sirenis. Cap. XXXV.

NEſideam Lucernam, cuius effigiem nullam Porta retulit in priore Libro, dicens hoc ſolum eam intra vitreum vas incluſam arſiſſe, quid ni dicamus eam fuiſſe, quam recens habuimus e Gazophilacio Cioffi, ſub imagine rotundi vaſis, cui Siren inſidet? certe facile fuit eam vitreo vaſe concludi; & Syren & aperte ſymbolum Neapolis, cui Parthenope Syren præficitur eo loci dudum ſepulta, vnde priſcum & nomen habuit. Fuit autem Parthenope Syrenum vna fortaſſis incola Neſideæ inſulæ, vel potius Sirenuſæ in freto Siculo, vt ait [*a*] Stephanus, quæ præ dolore, quod prætereuntem Vlyſſem cum ſocijs in ſcopulos cantu pellicere non potuiſſent, in mare ſe præcipitauerunt. Harum alia in loca, Parthenope autem eo delata eſt, vbi poſtea condita fuit Neapolis, præclara Vrbs Campaniæ; quæ ab eius nomine Parthenope etiam eſt appellata. Neapolim autem poſtea dictam fuiſſe hanc Vrbem nonnulli dictam fuiſſe putant, quod ab Auguſto fuerit inſtaurata. Sed hoc verum eſſe non poteſt, vt optime Carolus Steph. oſtendit. Nam etiam apud Lycophronem, qui Ptolemæi Philadelphi temporibus, multis ante Auguſtum annis claruit, Neapolis hęc Vrbs appellatur, & ciues ipſi Neapolitani: quos ſcribit quotannis ad templum Parthenopes faces ferre conſueuiſſe. Veriſimilior eſt itaque aliorum opinio, qui hanc Vrbem a Cumanis conditam tradunt; qui quum in eo loco Parthenopes corpus in veteri monumento conditum reperiſſent, nomen eius Vrbi indidere. Sed poſt quam loci vbertate, atque amœnitate maiorem in modum frequentari Ciuitas cæpit, veriti ne Cumæ deſererentur, diruendi Parthenopem conſilium iniuere. Quo facto mox immani peſtilentia vexati, oraculo moniti ſunt, vt *nouam Vrbem* reſtituerent. Cui oraculo morem gerentes, Vrbem paulo ante dirutam, ſplendidius inſtaurarunt; & ex Reſponſi verbis arrepto nomine, *Neapolim*, hoc eſt *Nouam-Vrbem* appellauerunt. Hæc ille. Quæ prius aſſeruerat ipſe Strabo [*b*] fere cuncta ſcribens: *Si queratur an vagando ad Italiam & Siciliam peruenerit Vlyſſes, & vtrum circum ea loca Sirenes ponantur: is qui eas in Peloriade ponit, ab eo diſcrepat qui eas in Sirenuſis collocat; vterque autem ab hoc non diſſentit, qui circa Italiam & Siciliam eas habitaſſe dicit: ſed eius dictum eo probabilius ambo faciunt, quod quamuis de eo non conſentiant, tamen ab Italia aut Sicilia non diſceſſerunt. Quod ſi quis addat, Neapoli monumentum monſtrari Parthenopes, quæ vna Sirenum fuit, is adhuc amplius fidei conciliauerit, quanquam tertium hunc locum memoret: ſed quod eo in ſinu, quem Eratoſthenes Cumanum nominat, quem Sirenuſæ faciunt, etiam ſita eſt Neapolis, ideo firmius credimus circum ea loca Sirenas fuiſſe*. & mox: *Quis enim alioqui poeta aut ſcriptor perſuaſiſſet Neapolitanis, vt monumentum Parthenopæ Sirenis iactarent? Cumanis, Dicearchæ, & ad Veſuuium degentibus, vt Pyriphlegetontem, lacum Acherontem; & Oraculum defunctorum in Aorno, tum Baium ac Miſenum, quoſdam de Vlyſſis comitibus, memorarent?* Refert itaque Lucerna Neſidea, quæ ſepulchralis fortaſſe fuit, ſepulchrũ Parthenopæ Sirenis; cui propterea Siren ipſa ponitur inſidere; quę monumẽtum habuit Neapoli, Vrbe Metropolitana, ſub cuius ditione Neſidea eſt inſula, cum Sirenuſis, & alijs, vbi dudum Sirenes habitauere. Lucerna vero Sirenis Cioffiana talem habet imaginem.

[*a*] lib. 5.

[*b*] lib. 1.

De

De Lucerna Putei puellis circundati.
Cap. XXXVI.

QVum autem olim priore Libro nobis Viues non deſcripſerit Lucernæ ſuæ formam, præſtat eius loco A ſubſtitere quandam illarum, quas recens tranſmiſit ad me Neapoli Clariſs. M. Aurelius Seuerinus, habitas ex inſigni Gazophylacio nobiliſſimi Viri Domini Vincentij Cioffij; quarum vna ſub hac imagine

Lib. VI. Cap. XXXVI.

Quæ Puteum refert, quem tres alati, A ſeu pueri, ſeu iuuenes, ambiunt, aut circumcurſitant, circumuolitantque; quorum medius in anteriori Putei parte locatus, anticam itidem ſui partem corporis oſtendit: dexter, poſticam oſtentat veluti fugiens: at vero ſiniſter anterioris ſui corporis latus exhibet adſpectui velut adueniens. Hi ſane mihi videntur apte repreſentare tres partes, ſiue differentias ſupremas Temporis; B quod alatum fingitur ab omnibus Poetis antiquioribus, ob velocitatem: eſt enim Tempus, vt definit [a] Ariſtoteles menſura motus, potiſſimumque cæleſtis, ac in ſpecie primi mobilis, cuius latio cunctarum eſt regulariſſima, & ſimpliciter vniformiter vniformis. Dexter ille iuuenis alatus terga vertens, ac veluti fugiens deſignat Præteritum Tempus. Siniſter adueniens indicat Tempus Futurum: Inter hos medius anteriora monſtrans, aptiſſime ſignat Tempus Præſens, quaſi ſtans. Amplectuntur ac veluti circuunt Lucernã trilychnem, quia Tempus eſt eſſentialiter numerus motus ætheri præſertim, vt dicebam; motus autem cæleſtis omnis eſt gratia ſiderum, eodem [b] Philoſopho Magiſtro; quæ tripartito ſumuntur, namque Sol omnium aſtrorum maximus, in medio cunctarum ſtellarum ſitus

[a] 4. cæl. t. 111 Tempus quid ſit, & cur alatum dicatur.

Lucerna cur trilychnis.

[b] 12. meta. t. 48. Aſtra tripartito ſumi.

tus

tus eſt; vt orificium Lucernæ maius eſt inter duo minora: Siderum vero minorum alia ſunt in Aplane, Firmamentoque nuncupato fixa; & alia planetarum orbes incolunt. Inceſſus autem ac motus, ſiue volatus horum Iuuenum alatorum eſt a ſiniſtra verſus dexteram Putei partem; ſicuti Solis motus atque Planetarum proprius eſt, vel [c] Ariſtoteli doctore, a Mundi læua parte ad dexteram; quum motus a dextera in læuam ſit motus primi mobilis diurnus, quod Anaſtrum nullo ſtellarum fulgore conſpici poteſt. Immo vero, nedum planetæ cum Sole motibus proprijs a ſiniſtra feruntur ad dextram mundi partem, ſed etiam aſtra cetera Firmamento fixa. Foramina vero terna, de quibus emicant ellychniorum flammæ, ternis aſtrorum ordinibus apte comparari quis non videt; quum omnis antiquitas aſtra poſuerit ignea? Sed & Lucerna non ab re Puteo comparatur, quoniam non ſolum ad nos e cælo defluunt omnia lumina, ſed etiam omnia ſemina prolificarum aquarum: id quod ex antiquioribus, tanquam vere dictum accipit [d] Ariſtoteles inquiens alicubi: *Quam ob rem naturam terræ quaſi feminam matremque ſtatuunt; cælum autem, & Solem, & reliqua generis eiuſdem nomine genitoris patriſque appellant.* Cuius rationem latius explicat [e] inferius. Ac ſane cæleſtia terram fecundant imbribus maxime, quæ de cælo, veluti de fonte quodam occulto prodeunt: Puteus autem in ſe continet aquas veluti fons quidam etiam immanifeſtus, altus, atque profundus, non apertus ac euidens, & ſuperficialis: Vnde non ſolum ſacra [f] pagina Puteum Iacob Fontem appellat; ſed etiam [g] Virgilius Cælum profundum vocat, vnde virtute ſiderum profluunt omnia ſeminum genera terram & aera, ignem, & mare tum primum procreantia, tum deinde fecundantia, de Sileno dicens, ac ſub Sileni nomine de Præceptore ſuo Silone, ſectam Epicuream colente,

Explicatio figuratorum in Lucerna.

[c] 2.cæl.t.15.

Lucerna cur effigie Putei.

[d] 1.de gen. an.c.2.

Terra cur feminæ comparata.

[e] 4.de gen. an.c.10.

Terram quæ maxime fecundant.

[f] Ioan.4.

[g] Ecl.6.

Putei ſunt fontes.

„ Namque canebat, vti magnum per inane coacta
„ Semina terrarum, animæque, mariſque fuiſſent,
„ Et liquidi ſimul ignis: vt his exordia primis
„ Omnia, & ipſe tener mundi concreuerit orbis.
„ Tum durare ſolum, & diſcludere Nerea ponto
„ Cœperit, & rerum paulatim ſumere formas.
„ Iamque nouum terræ ſtupeant luceſcere Solem,
„ Altius atque cadant ſummotis nubibus imbres,
„ Incipiant ſiluæ quum primum ſurgere, quumque
„ Rara per ignotos errent animalia montes.

& alibi, Patrem Anchiſem corpore vitaque functum in Elyſijs filio dicentem inducit:

„ Principio cælum, ac terras, campoſque liquentes, 6.Aen.
„ Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque aſtra
„ Spiritus intus alit: totamque infuſa per artus
„ Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.
„ Inde hominum, pecudumque genus, vitæque volantum
„ Et quæ marmoreo fert monſtra ſub æquore pontus.
„ Igneus eſt ollis vigor & cæleſtis origo
„ Seminibus --------

Et Lucretius etiam: lib.1.

„ Huc accedit, vti ſine certis imbribus anni
„ Lætificos nequeat fætus ſummittere tellus.

Sic ergo ſapienter hanc priſcus autor effinxit Putei Lucernam trilychnem, alatis iuuenibus nudis circumeuntibus ornatam.

De Lucerna Putei lemniſco inferne coronati. Cap. XXXVII.

PRo nobili quoque Lucerna nobis eam habere libuit Cl. Cioffij trilychnem, ſub imagine Putei pariter, ſed coronati lemniſco quodam inferne, lateraque capitibus humanis exornati, ſuper hexagona baſi firmati, latius foramen (per quod in cauum Putei ſolet oleum infundi fomes triplicis ellychnij) gerentis in ſummitate cuiuſdam tubuli, ſub hac imagine:

Forte voluit autor hoc ampliore foramine ſimul, atque ceteris tribus excelſiore, deſignare Primum Mobile, capacitatis ampliſſimæ, ſupremæque Celſitudinis in Mundo; a quo cælo anaſtro putauit occultis influentijs influere virtutes omnes in terra ſiderum genera, de quibus actum nobis eſt nuper in alius Lucernæ Cioffianæ trilychnis etiam declaratione; quoniam & in hac medius meatus, lateralibus amplior indicare poteſt apte Solem inter alia ſidera minora media; quum de medio fora- A mine maior papyrus maiorem flammam, atque fulgorem ediderit, quam de lateralibus anguſtioribus minores myxi. Sed hæc arbitraria ſunt in tanta luminum obſcuritate.

De Lucerna Sphingis.
Cap. XXXVIII.

QVoniam autem Mineruæ Sphingem geſtare ſolebat, & nos eius B Lucernam putamus aliam Cioffianam huiuſmodi:

Sphin-

Lib. VI. Cap. XXXIX.

Io. Georg. Sculps.

Sphingem repreſentat pulcherrimam, integram, muliebri capite, corniculis in fronte ſurgentibus, vitta redimito capite, calanticam habet a ſummo vertice ad occipitium; facie decora: collo tenus infra corpore velut equino, cruribus ac pedibus leoninis. In ſummo dorſi grande foramen habet, certe per quod oleum infunderetur. Ab vtroque latere foraminis dependent veluti ſarcinulæ duæ. Protuberat e pectore veluti Concham, in cuius apice viſitur foramen longe minoris amplitudinis, ellychnio flammifero poſitum. Quæ ſane Lucerna mihi creditur fuiſſe ſepulchralis; quoniam antiqui Sphinges paſ- A

ſim ſepulchris imponebant; quin & integram Pyramidem ſub imagine Sphingis in Aegypto cōditam teſtatur [a] Plinius, inquiens, vbi tractat ex profeſſo de Pyramidibus Aegypti, quæ Regum maxime ſepulcra fuerunt: *Ante has eſt Sphinx, vel magis miranda, quaſi ſylueſtre Numen accolentium. Amaſin Regem putant in ea conditum, & volunt inuectam videri. Eſt autem ſaxo naturali elaborata,* [a] l. 36. c. 12.

B *& lubrica. Capitis monſtri ambitus per frontem centum duos pedes colligit: Longitudo pedum centum quadraginta trium eſt: altitudo a ventre ad ſummum apicem in capite ſexaginta duum.* Non iurarem conſimilem huic monſtro lucernam

propoſitam in eo ſepulchro dudum non A arſiſſe, deuectam inde poſtea Neapolim; vt illa Piratica non ita pridem e tumulis Mumiarum Aegypti Patauium ad Cl. Vrſatum, de qua poſterius.

De Lucerna Sileni Cioffiana.
Cap. XXXIX.

IN Lucernis Cioffianis, quas mihi videre licuit, pulcherrima eſt Silenum referens Aſelli caput amplectentem ita:

Lib. VI. Cap. XL.

Jo. Georg. sculps.

Pulchra quidem Lucerna eſt artificio, B ſed nõ ita capax eruditionis. Repreſentat illa Silenum, ſenem, nudum, capite pampino vitium coronatum, aperta bucca veluti vociferantem, ſeu [a] Maronionæ Muſæ fundentem oracula, ebrium; qui coronatum itidem Aſelli caput amplectitur: in cuius ſummo ſyncipite tubus hiat ad olei receptaculum; quum ex Aſelli ore aperto veluti lingua exerta promineat in apice perforata, vbi papyrus ardens flammulam emittere conſueuerat. Aſello vero Silenum inniti, & ebrium vociferare, coronatum pampino, nihil frequentius legitur apud antiquos Poetas; etenim [b] Ouidius:

[a] Ecl. 6.

» Ebrius ecce ſenex pando delapſus Aſello; [b] 1. de art. am.
» Clamarunt Satyri, ſurge age, ſurge pater

& [c] alibi: [c] 4. metam.

» Quiq; ſenex ferula titubantes ebrius artus C
» Suſtinet, & pando non fortiter hæret Aſello.

Et

d] Ecl.6. Et [d] Virgilius in Bucolicis:
„ Pergite Pierides. Chromis,& Mnaſylus in antro
„ Silenum pueri ſomno videre iacentem,
„ Inflatum heſterno venas, vt ſemper, Iaccho.
„ Serta procul tantum capiti delapſa iacebant,
„ Et grauis attrita pendebat cantharus anſa.

Frequens eſt autem Silenus in Lucernis, quia ſymbolum eſt ebrietatis, quam maxime veteres incurrebant in cæna, quam obibant noctu ad Lucernam; etenim prandebant interdiu ſemper, vnde ſobrij ſurgebant.

De Lucerna Cioſſiana Caput Auis gerente.
Cap. X L.

PRoxima huic eſt alia Lucerna Cioſſiana in hanc effigiem efformata:

Lib. VI. Cap. XLI.

Hæc fictilis eſt: eius orbiculari manubriolo ſupereminet collum auis, velut Aquilæ caput obtinens. E medio Lucernæ ſurgit inſignis quidam tubus, in apice late perforatus; ad cuius tubi radices in latere ventrem Luchni occupante laruæ facies apparet, oculis magnis, obſcure hiantibus, ad areæ Lucernæ ſuperiorem limbum ſitis; quorum foramina ſi pertuſa peruenerint vſque ad caueam interiorem Lucernæ, certe loca fuerint, e quibus duo myxi flammulam gerebant; quum tubulus inſeruiret ad oleum infundendum. Si autem

ea foramina penitus imperuia ſint, vnilychnis erit Lucerna, flammulam gerens in apice tubuli. Sed area ſuperiore ſpectantur ab vtroque latere tubi ruditer efformatæ imagunculæ quædam humanæ, vetuſtate temporis valde corroſæ, quamobrem a pictore, nihil de ſuo vetuſtati addere volente, prout iacent, ſunt effigiatæ. Sed Aquila cum Lucerna videtur eam habere proportionem, quod Lucerna fabricata fuerit ad hoc vt videre valeamus obiecta; viſu vero pollere maxime Aquilam notum eſt, quæ Solis iubar inconniuentibus oculis intueri, ſuſtinereque poteſt abſque detrimento. Imagunculæ quid velint, ob ſui rudem effigiem, incertum eſt: quæ

A tamen apparet minus eroſa, videtur imaginem Euangeliſtæ referre mutilatam, quales paſſim aſpici conſueuerunt in antiquis Eccleſiarum picturis, vbi locus capax non eſt hominis integri: Quo ſane caſu collum & caput Aquilæ Ioannem indicauerit, cuius Aquila ſymbolum habetur. Et ita Lucerna fuerit illi Euangeliſtæ dicata. Sed hæc arbitraria ſunt.

B *De Lucerna nudarum mulierum coronatarum. Cap. XLI.*

INſignior eſſe videtur alia Cioffiana Lucerna, Puteum referens cum ſedentibus nudis mulieribus ita:

Lib. VI. Cap. XLI.

Jo. Georg. sc

Lu-

Lucerna ſpectatur ſub effigie vel putei, vel potius antiqui ſepulchri; ſuper quo ſedent altrinſecus a lateribus duæ nudæ mulieres; quarum dextera, tumenti velut vtero catuliens, læua manu coronam gerens in ſuperficie Lucernæ prope maiorem hiatum, excipiendo liquori fomiti cauatum, cubitum itidem ſiniſtrum innixum Lucernæ firmat: manu vero dextera ſurſum elata, indice ſurſum ad oculum poſito neſcioquid attente conſpiciendum indigitat. Forte memoriam ſepulchri monet, inſinuans illud, *Reſpice finem:* vt memoriam mortis refricās, mortales a prauis actionibus procul arceat; iuxta illud [a] Eccleſiaſtici præceptum: *In omnibus operibus tuis memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis.* Altera mulier læuum Lucernæ latus ſeſſitans, dextera manu corollam ſimiliter ſuperficiei Lucernæ videtur imponere; ſed læua clepſydram horariam, ſiue pulueris horologium tenet ſupra genu ſiniſtrum. Habet iſta quoque mulier vterum tumentem, ſed non ampliter adeo ſicuti prior. Vtriſque tamen pes, quem ambæ detectum habent in propatulo, eſt perforatus, in ſe ſe ſtigma gerens euidentiſſimi foraminis: Arbitror eſſe Lucernam ſepulchralem, quæ deberet aſſidue, noctu diuque in tumulo conflagrare; Mulieres autem illas indicare Diem, atque Noctem; quæ ſemper grauidæ, nouos fætus aſſidue pariunt in Vniuerſo; recteque Monumento videntur impoſitæ, quod [b] ſemper in Mundo generationes agant parturientes, & corruptiones aſpiciant; quum Ariſtoteleo decreto generatio vnius ſit vbique corruptio alterius. Nudæ vero ponuntur, quia nudi naſcimur in mundum venientes, & nudi morimur, ſeu mortui proficiſcimur ex hoc ſeculo: iuxta illud Iobi: [c] *Nudus egreſſus ſum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc:* vbi nomine matris in primo verſiculi dogmate propriam intellexit; in ſecundo communem matrem omnium terram, in qua ſepelimur. Vel etiam duarum feminarum loco ſignificauit autor Lucernæ duas horas primas, illam ſcilicet, a qua dies incipit; & alteram, quæ noctis principium eſt; a quibus integra dies mane; & integra nox ſero ſumit

[a] c.7.f.

Explicatio imaginum Lucernæ.

[b] 1. de gen. 17.

[c] cap.1.

A exordium; (quemadmodum enim vt latius ex Dione notauimus in opere noſtro [d] *de Secundo Quæſitis*) prima diei naturalis hora Planetam indicat eo tēpore dominantem, totumque diem illum a ſuo nomine denominantē in hebdomada, conſentientibus omnibus Aſtronomis: Ita prima diei artificialis Hora diem apte deſignat, & prima noctis hora noctem. Quum autem horæ diei notentur gnomonis vmbra notata in B Horologio Solari; propterea dextera mulier indicat primam horam diei artificialis, in qua numeramus horas ad vmbram Solis, notatam vmbra in Helioſcopio. Siniſtra vero mulier, abſente Sole, per ſolam pulueris elabentis clepſydram horas Noctis numerare demōſtrat. Vt hæc in tumulo Lucerna diu noctuque debuerit effulgere; proindeque forte fuerit ex illarum numero, quę vulgo nuncupantur æternæ. Coronæ vero manibus mulierum detentę vel in- C dicant æternitatem luminis, quia figura circularis coronæ paſſim apud antiquos eſt indicium ac ſymbolum æternitatis: Vel etiam Lucernam ſepulchralem eſſe coarguunt; etenim ſepulchra conſueuerunt antiquitus floribus adornari, & coronis redimiri, ſiue ad arcendum odorem tetrum cadauerum; ſiue ad animæ ſeparatæ, quam ibi cum corpore diutule morari putabant antiqui, perpe- D tuitatem denotandum; ſiue ad vtrumque finem, vt ego cenſeo. Nuditas vero mulierum maxime tumulum ſepulchralem oſtendit; quod (vt ex Iobo didicimus) nudi egredimur de ventre matris priuatæ ſinguli, & omnino nudi recipimur omnes intra ſinum communis matris telluris: Qua de re pulcherrime Lucianus, vt aſſolet in ſuis Mortuorum dialogis, colloquium [e] Charontis & Mercurij & Momi, & aliorum mortuorum referens: CHA. Audite, quo „
E loco ſint res veſtræ. Equidem parua „
eſt nobis, quemadmodum videtis, & „
carioſa nauicula, & quæ vndique per- „
fluit: quod ſi in alteram partem ſe incli- „
narit, plane ſubmerſa peribit: atque ve- „
ſtrum tam multi ſimul confluunt, & ſin- „
guli plurimas ſarcinas adferunt. Quod „
ſi cum his nauiculam conſcenderitis, ve- „
reor ne poſtea vos facti pœniteat: ma- „
xime vero eos, qui nandi ſunt imperiti. „
MO.

[d] cap.49.

Corona ſignat æternitatem.

Sepulchra cur coronarentur.

[e] tom.1.

„ MO. Quid igitur faciendum erit, vt ſi-
„ ne periculo nauigemus? CHA. Ego
„ vobis dicam: nudos vos ingredi opor-
„ tet; atque iſta omnia, quæ ſuperflua
„ ſunt, in littore relinquere; nam ſi etiam
„ vix capiet vos nauicula. Tibi vero, Mer-
„ curi, deinceps curæ erit, neminem ex
„ illis recipere, niſi nudus ſit, & ſuppelle-
„ ctilem abiecerit. Itaque ad ipſas ſcalas
„ te ſtatuas, ipſosq. cognoſcito, & ſuſci-
„ pito, nudosq. ingredi cogito. MER. Re-
„ ctè dicis, atque ſic faciemus. Quis eſt
„ ille primus? MEN. Ego Menippus
„ ſum. Ecce autem peram & baculum in
„ paludem abieci: verum rectè feci, qui
„ pallium non acceperim. MER. Ingredere, o Menippe, &c. Quid autem pedum ſtigmata velint in vtraque muliere, Lucernam adornante, non ita fa- A cile conſtat. Niſi dicas, Mortuos in ſepulchris velut affixos permanere ſemper, nec vnquam inde digredi poſſe. Propoſita vero Lucerna commode pro Demoſthenica ſubſtituta videtur, diem, ac noctem illis feminis nudis repreſentans: etenim Demoſthenes conſueuit

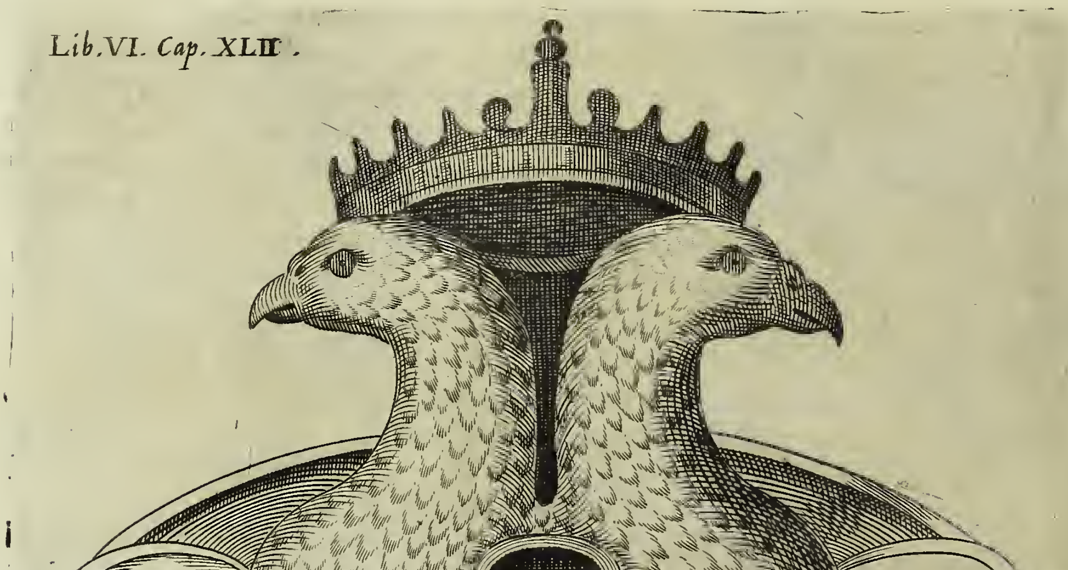
„ --------- exemplaria Græca
„ Nocturna verſare manu, verſare
diurna.

Scripſitque monumenta dignæ æternitatis, vere nunquam interitura, ſed ſemper illuſtria in mundo litterario. B

Pedes for: quid in m lieribus Lu cernæ.

De Lucerna cum Aquila bicipiti coronata.
Cap. XLII.

POſt has alia Cioffiana Lucerna bilychnis eſt in hāc effigiē efformata:

Ornatur iſta Lucerna ſimulachro Imperalis Aquilæ bicipitis vnico diademate coronatæ; quæ ſurgens inter duo foramina minora, papyris ardētibus aperta, maius tertium foramen in pectore gerit in apice tubuli; quem cenſeo rationem infundibuli ſuſtinere. Sub tubulo larua buccis hiantibus, oculiſque truculentis emergit. Quæ quidem Lucerna licet antiqua valeat eſſe, meo tamen iudicio non ſuperat æuum, in quo [a] diuiſum fuit Imperium a Conſtantino Magno filijs ſuis in Orientale, ac Occidentale; quo tempore bicipitis Aquilæ ſignum inuentum fuit, indicans iſtam Imperij partitionem.

[a] Tarſell.

A

Aquila Imperialis curbiceps.

De Lucerna nudum infantem ſupinum referente. Cap. XLIII.

SAne referre lubet iſtam Lucernam ad vnam earum, quas in primo libro formatas obſeruauimus ab Abbate Tritenhemio: quę talem habet ſpeciem:

Lib. VI. Cap. XLIV.

Quæ

Quæ ſane Lucerna ſuper arcu manubrij nudum puellum obtinet, ſupinum, & incuruatum. Apicem autem manubrij cum area Lucernæ coniungit caput muliebre, formoſi vultus. In meditullio areæ ſpectatur veretrum cum coleis, inſigniter nimirum acuminatum. Namque Ioachimo Vati, vt aſſerebam, futura tanquam præſentia fuerunt, & aperta. Penis autem, coleique potuerunt indicare virile, præfecundum, & acutum ſcriptoris eius ingenium; ſiquidem & multa, & eximia volumina perſcripſit, claruit autem maxime vaticinijs quibuſdam ænigmaticis, vt ait [b] Volaterranus: ac vt puer nudus in Lucerna ſupinus eſt ſymbolum intellectus ipſius, qui puer eſt, quia ſenium non ſuſtinet immortalis; nam, vt ait [c] Ariſtoteles, *Intellectus autem videtur innaſci, ſubſtantia quædam exiſtens, & non corrumpi. Maxime enim corrumperetur vtique ab ea, quæ eſt in ſenio debilitate: nunc autem, quemadmodum in ſenſorijs accidit; ſi enim acciperet ſenex oculum talem, & videret vtique ſicut & iuuenis. Quapropter ſenium non eſt, quia ſuſtinuit aliquid anima, ſed id in quo, ſicut in ebrietatibus, & morbis*. Nudus ponitur intellectus Ioachimi, quia quum intellectus [d] Ariſtoteli fieri dicatur ea quæ intelligit; quumque Trithenemio intellectui fuerint omnia, etiam ventura, nuda & aperta; recte puero nudo ſignificatur. Quin & ſupino cælum reſpicienti; quod vaticinia futurorum ſibi diuinitus reuelata fuerint; quum ſpeciatim ſanctimonia vitæ claruerit, & de rebus maxime pertinentibus ad res Eccleſiæ vaticinatus fuerit; ac ſpeciatim præuiderit nondum natorum Dominici, & Franciſci Sanctorum imagines, habitus, effigiesque naturales ad viuum expreſſas; quas opere, Moſaico nuncupato, lapillis efformari curauit affabre Venetijs in Auguſtiſſimo Templo D. Marci. Sed eius vitę probitatem ac innocentiam intaminatam aptiſſime refert imago virginis decoræ; nam anima ſponſa Chriſti tota pulchra eſt & facie decora; ore vero fingitur aperto, quod Abbas noſter in Dei laudes procliuis eſſet, & in diuina Vaticinia; de cuius anima Dominus, vti Sponſus in [e] Canticis, dicere potuit: *Surge amica mea, ſpecioſa mea: oſtende mihi faciem tuam: ſonet vox tua in auribus meis; vox enim tua dulcis, & facies tua decora.* Acumen autem & fecunditatem mentis Abbatis Trithenemij ſymbolice ſatis indicat acuminata ſimul & erecta mentula cum coleis turgidis in area media Lucernæ; quoniam veteres ideo Mercurium, qui colebatur Deus ſcientiarum, pingebant, ſculpebantq; mentula ſemper ad opus parata cum coleis; qua de re non pigeat repetere quod Plotinum dixiſſe retulimus olim: *Sola*, [f] inquit, *ſpecies eſt fecunda, natura vero altera ſterilis. Hinc priſci, vt arbitror, ſapientes in ſacris myſterijs id ſubobſcure ſignificantes, antiquum Mercurium introducunt inſtrumentum generationis ad operis effectum ſemper habentem, generantem vero in ſenſu declarantes eſſe intelligibilem rationem: ſterilitatem vero materiæ ſemper idem manentis, oſtendentes per illa quæ circa ipſam ſterilia diſponuntur*. Hactenus de Lucernis Abbatis Ioachimi Trithenemij.

[b] l. 22.

[c] 1. de an. t. 65.

Intellectus nõ patitur ſeniũ.

[d] 3. de an. t. 8. & 18.

[e] cap. 2.

[f] en. 3. l. 6. c. 19.

De Lucerna Sphingis, vel potius Animæ inter flammas frondiformes vociferantis. Cap. XLIV.

LVcernæ penſili, Puteum forme referenti, ſimulachrum hominis nudi conſpicitur imminere pubetenus, hiante bucca prorſus ad vociferationẽ, inter flammas imaginem referentes frõdium vitium, aliarumve latiorum. Ego facile cenſuerim iſtam fuiſſe Lucernam ſepulchralem ſontis alicuius hominis interempti violenta morte, cuius anima ſceleribus inquinata torqueatur inter flammas; adeoque cruciatibus acriter oppreſſa vociferet, atque prope ſepulchrum moram trahens vexetur; quæ fuit opinio priſcorum, quam ita propoſuit in Phædone Plato: Animum ſed „ infectum inuolutumque, vt arbitror „ contagione corporea, quam conſuetu- „ do congreſſusque cum corpore pro- „ pter continuam familiaritatem, pluri- „ mumque eius cultum effecit quaſi con- „ genitam? Ita putamus. Ponderoſum „ vero, o amice, id putandum eſt, & gra- „ ue, terrenumque, & viſibile, quod ani- „ ma eiuſmodi ſecum trahit; ideoque ab „ eo grauatur, & ad viſibilem trahitur „ locum metu inuiſibilis atque occulti: „

&

Lib.VI. Cap. XLV.

» & quemadmodum fertur, circa monu- A
» menta ſepulchraque verſatur; circa
» quæ iam nonnulla apparuerunt anima-
» rum vmbroſa phantaſmata; qualia præ-
» ſertim ſimulachra tales animæ, quæ vi-
» delicet non puræ deceſſerunt a corpo-
» re, ſed viſibile aliquid trahentes; quo
» fit, vt videri poſſint. Conſentaneum eſt,
» o Socrates. Conſentaneum tamen, o
» Cebes, non eſſe has bonorum animas,
» ſed malorum, quæ circa hæc oberrare
» coguntur, pęnas dantes vitæ improbæ
actæ. His quoque conſentientia Pla-

to ſcribit in nono de Legibus. Quamobrem in iſta Lucerna pariter imago vociferantis animæ nequam inter flammas prope ſepulchrum ſui corporis adſpicitur, e quo violenta morte deiecta fuerit. Inter maius orificium medium ſuperius, & duo minora, latus vtrumque tenentia, inferius duæ perforatæ ſurgunt anſulæ, ſatis oſtendentes, Lucernam iſtam fuiſſe penſilem. De his anſulis forſan Ioſephus Scaliger in Coniectaneis, vbi apud Varronem de B Ling. Lat. *Alatum foramen* (non *adlatum*, vt

vt contendit Vertranius, quem notat Rhodius noſter) exponit *πτεωνωμένον*, a faſcijs in modum alarum vtrimque penſilibus. Attamen hæ perforatæ anſulæ in Lucerna propoſita non penſiles vtrimque ſunt, ſed ex eius periferia ſurſum exurgentes extolluntur omnino rigidæ.

De Lucerna Bacchi ſuper Puteo ſedentis, & Phallos manu tenentis. Cap. XLV.

BAcchum eundem eſſe cum Apolline paſſim teſtantur antiqui, ſed inter alios [*a*] Macrobius in Saturnalibus inquiens: Hæc, quæ de Apolline diximus, poſſunt etiam de Libero Patre dicta æſtimari; nam Ariſtoteles, qui Theologumena ſcripſit, Apollinem & Liberum Patrem vnum eundemque Deum eſſe quum multis argumentis aſſerat, etiam apud Lygiras ait in Thracia eſſe adytum Libero conſecratum, ex quo redduntur oracula: ſed in hoc adyto vaticinari plurimo mero ſumpto; vti apud Clarium aqua potata, effantur oracula. Apud Lacedæmonios etiam in ſacris, quæ Apollini celebrant, Hyacinthia vocantes, hedera coronantur, Bacchico ritu. Item Bœotij Parnaſum montem Apollini ſacratum eſſe memorantes, ſimul tamen in eodem & oraculum Delphicum & ſpeluncas Bacchicas vni Deo conſecratas colunt: vnde & Apollini & Libero Patri in eodem monte res diuina celebratur. Quod quum & Varro, & Granius Flaccus affirment, etiam Euripides his docet:

[*a*] l.1.c.18.

Διόνυσος θυρσοισι καὶ νευρῶν δοραῖς καθαπτὸς,
Εν πεύκαισι Παρνασὸν κατὰ πηδᾶ χορέυον.

In hoc monte Parnaſo Bacchanalia alternis annis aguntur, vbi & Satyrorum, vt affirmant, ſæpe cernitur cætus, & plerumque voces propriæ eorum exaudiuntur: Itemque cymbalorum crepitus ad aures hominum ſæpe perueniunt: &, ne quis opinetur diuerſis Dis Parnaſum montem dicatum, idem Euripides in Litymnio Apollinem Liberumque vnum eundemque Deum eſſe ſignificans, ſcribit;

Δέσποτα φιλοδαφνε, Βάκχε, Παιὰν,
Απόλλον, εὔλυρε.

Ad eamdem ſententiam Aeſchylus:

Ω κισσεὺς Απόλλων, ὁ καβαῖος, ὁ Μάντις.

Sed licet illo prius aſſerto eundum eſſe Apollinem ac Solem, edoctoque poſtea ipſum eſſe Liberum Patrem, qui Apollo eſt, nulla ex his dubitatio ſit, Solem ac Liberum patrem eiuſdem numinis habendum: abſolute tamen hoc argumentis liquidioribus adſtruetur: In ſacris enim hæc religioſi arcani obſeruatio tenetur, vt Sol, quum in ſupero, hoc eſt, in diurno hemiſphærio eſt, Apollo vocitetur; quum in infero, ideſt nocturno, Dionyſius, qui eſt Liber pater, habeatur. Item Liberi patris ſimulachra partim puerili ætate, partim iuuenili fingunt: præterea barbata ſpecie, ſenili quoque, vti Græci eius, quem Baccopea, item quem Briarea appellant. Et vt in Campania Neapolitani celebrant Hebona cognominantes. Hæ autem ætatum diuerſitates ad Solem referuntur, vt paruulus videatur hiemali ſolſtitio, qualem Aegyptij proferunt ex adyto die certa; quod tunc breuiſſimo die veluti paruus & infans videatur: exinde autem procedentibus augmentis æquinoctio vernali ſimiliter atque adoleſcentis adipiſcitur vires, figuraque iuuenis ornatur: poſtea ſtatuitur eius ætas pleniſſima effigie barbæ ſolſtitio æſtiuo, quo tempore ſummum ſui conſequitur augmentum: exinde per diminutiones dierum veluti ſeneſcenti quarta forma Deus figuratur. Item in Thracia eundem haberi Solem atque Liberum accipimus, quem illi Sebadium nuncupantes magnifica religione celebrant, vt Alexander ſcribit; eique Deo in colle Zilmiſſo ædes dicata eſt ſpecie rotunda, cuius medium interpatet tectum: rotunditas ædis monſtrat huiuſce ſideris ſpeciem: ſummoque tecto lumen admittitur, vt appareat Solem cuncta vertice ſummo luſtrare lucis immiſſu; & quia oriente eo vniuerſa patefiunt, &c. Quibus adijciendus eſt Orpheus etiam in Apollinis ſuffimento, Manna, vbi ait:

Muſarum ductor, chorum faciens, longe iaculans, iaculans ſagitta:
Bacche & gemine, longe operans, Loxia, munde.

Non

[*]cap.29. Non igitur ab re pro Lucerna Delphica primi [*] libri, quæ dudum arſit in honorem Apollinis, illam ſubſtituimus, A quam ſub hac effigie tranſmiſit ad nos Neapoli Seuerinus noſter e Gazophylacio Cioffiano.

Iſta ſane pulcherrima Lucerna Putei B formam præſeferre videtur, cuius lateribus adhærent vtrimque duæ velut Harpiæ, capite, pectore, ac imo ventre pubetenus muliebri forma, deſinentes in informem monſtri caudam. Lucernæ ſummo Puteo Bacchus inſidet nudus, puerili ſpecie, manu læua tenens duplicem Ityphallum, ruditer efformatum. Inter pedes obtinet foramen Infundibuli. Sed inferius habet orificium ardenti papyro præparatum. Congrue Bacchus puer nudus manu gerit informes Ityphallos, ſuper quos olim dicitur inſediſſe, ſignans hiſtoriam gentilis huiuſce Dei pridem ab Arnobio propoſitam, infra referendam. Et apte ſedere Bacchus ſupra Puteum, qui Fons eſt opertus, conſtituitur; quia paſſim Bacchus apud antiquos Poetas audit enutritus a Nymphis. Hedera coronatur, vel vt cornua cælaret, frontem exaſperantia, vel potius vt vini meracioris, & multi noxam procul arceret a capite; C diſcuſſis eo ſublatis meri vaporibus; capiti ſiquidem [a] opitulatur. Sane

Explicantur [fi]guræ Lucer[næ].

[b] Dioſ. l. 2. c. 175.

Nn ne

ne Bacchum plurimum effingi puerum, & nudum, oſtendit [c] Mythologus eo quod [d] Ouidius hunc Deum ſemper iuuenem eſſe contendit; quum ita ſcribat de Baccho:

[c] l.5.c.13.
[d] 4.metam.

,, --------- Tibi enim inconſumpta iuuenta eſt;
,, Tu Pater æternus: Tu formoſiſſimus alto
,, Conſpiceris cælo. -----

Et infra Natalis addit de Baccho: *Idem & nudus, & ſemper iuuenis habitus fuit, quia patefaciat ſecreta.* Cornutum vero fuiſſe, & hedera coronatum idem Mythologus, ait, cui Bacchus *vocatus fuit Dionyſius, quia pupugerit Iouis femur; quum natus eſſet cornutus: vt aſſerit Steſimbrothus*, & mox: *Qui quum cornutus etiam fingeretur, ad huius imitationem Mimallones cornua ſuis capitibus alligare conſueuerunt, vt ait Iſacius.* Coronatur autem hedera Bacchus, quia eodem teſte, *hic Deus quum aliquando in Naxum nauigare iuberet nautas, atque hi in alios locos illum aſportarent; repente hederæ per ramos ſerpebant, ac nauis nulla vi remorum loco dimoueri poterat.* Et Homerus in Hymno de Baccho cecinit, verſiculis Latio datis;

Bacchus cur nudus, cornutus, & hedera coronatus, & Dionyſius.

,, Tum quoque paruus erat, ſiluiſque errabat in altis
,, Ornatus lauro, atque hedera.

Vnde ſimiliter innuit Bacchus, cui dicata eſt hedera, idem eſſe cum Sole, cui laurus. Orpheus etiam in hymno, Latinitate ſimiliter donato:

,, Comptum hedera canimus Dionyſum multa frementem
,, Et Iouis & Semeles claram de ſanguine prolem.

Memoriæ prodidit [e] Lucianus, Dionyſium ſtatim natum, fuiſſe deportatum a Mercurio in Nyſam Arabiæ vrbem, Aegypto finitimam, ad Nymphas educandum: Quocirca Puteo recte ſuperimponitur, quia fons omnis, adeoque Puteus eſt Nymphis dicatus. Membra vero virilia, quæ Phalli dicuntur, manu portare fingitur, eaque ſatis incondita, rudiaque, vel quia in eius honorem Phalli ferebantur cum pompa per vrbes, & compita, vt ait [f] Herodotus, & Suidas inquiens, *Phalli, virilia membra coriacea: vel lignum oblongum, habens in ſummo pudendum coriaceum. Phalli:*

[e] Dial.Deor.
Bacchus cur inſideat Puteo.
Cur Phallos gerat.
[f] lib.2.c.48. 49.

A *Pudendum erat olim ficulneum; poſtea vero factum ex pellibus rubris, virilis pudendi figuram habens. Hoc autem ſibi circumponentes, & in ceruicibus, & in medijs femoribus, ſaltabant, honorem Baccho tribuentes in Bacchanalibus.* vel quia vinum libidinem geminat meracius, & copioſius hauſtum, intra modum tamen; etenim vt ſine Cerere & Baccho friget Venus; ita nimis ebrij ſunt ad Venerem ignaui: vel potius quia putaretur Deus fecunditatis; vt obſeruat ex B Gentilitate [g] D. Auguſtinus: vel etiam vt ſignarentur incondita præſegmina ramorum fici, quæ ſibi formauit Bacchus in ſpeciem penis, vt propudioſo Proſumno promiſſa rediens ab inferis adimpleret: quam facti ſeriem [h] Arnobius latiſſime deſcribit aiens: *Quum inter homines, inquiunt, eſſet adhuc Nyſius, & Semeleius Liber, noſſe inferos expetiuit, & ſub Tartari ſedibus quidnam rerum ageretur, inquirere. Sed cupiditas* C *hæc eius nonnullis difficultatibus impediebatur; quod qua iret, ac pergeret, inſcitia itineris neſciebat. Proſumnus quidam exoritur ignominioſus amator Dei, atque in nefarias libidines ſatis pronus, qui ſe ianuam Ditis, atque Acherontis aditus pollicetur indicaturum, ſi ſibi gereret morem Deus, atque vxorias voluptates pateretur ex ſe carpi. Deus facilis iurat poteſtatis futurum ac voluntatis ſe eius; ſed quum primum ab inferis compos voti atque expe*D*titionis rediſſet. Viam comiter Proſumnus ediſſerit, atque in limine ipſo proſtitit inferorum. Interea dum Liber Stygem, Cerberum, Furias, atque alias res omnes curioſa inquiſitione colluſtrat, ex viuentium numero index ille decedit: Emergit ab inferis Euhyius, & recognoſcit extinctum ducem. Qui vt fidem compleret pacti, & iurandi ſolueret religione ſe iuris, locum pergit ad funeris, & ficorum ex arbore ramum validiſſimum præſecans, dolat, runcinat, læui*E *gat, & humani ſpeciem fabricatur in penis: figit ſuper aggerem tumuli, & poſtica ex parte nudatus accedit, ſubdit, inſidit: Laſciuia deinde luxuriantis aſſumpta, huc atque illuc clunes torquet, & meditatur ab ligno pati, quod iamdudum in veritate promiſerat. Ac ne quis forte a nobis tam impias arbitretur confictas res eſſe, Heraclito teſti non poſtulamus vt credat, nec myſterijs volumus quid ſuper talibus ſenſerit, ex ip-*

[g] 7.de ciui. c.21.
[h] l.5.adu. Gent.

ſius

ſius accipiat lectione; totam interroget Græciam, quid ſibi velint Ityphalli, quos per rura, per oppida mos ſubrigit & veneratur antiquus, inueniet cauſas eas eſſe, quas dicimus: aut ſi fuerit puditum veritatem ſimpliciter explicare; quid obſcurare, quid tegere cauſam ritus, atque originem proderit? criminatio ipſa religionis in re ſit. Hæc igitur cauſa fuit, ob quam Autor Lucerna poſuerit in manu Bacchi pueri nudi duos rudes ityphallos. Neque vero ratione caret, quod Bacchus inſideat antiquæ Lucernæ; quia comeſſationes; & compotationes a priſcis, & cænæ maxime noctu fiebant ad lumen Lucernæ; quum interdiu negotijs vacarent, & leui ientaculo ſe reficerent: Qua de re late Mercurialis in ſua [i] Gymnaſtica ſcribens: Quod enim maiores noſtri mane exiguum quid comederent, quod prandium vocabant; & veſpere tantum ſaturarentur, dum cœnare dicebantur (exceptis ijs, qui coitu vſuri erant, quibus a Medicis veſpere cœnare interdictum fuiſſe [k] ſcripſit Ariſtoteles; & exceptis Syracuſanis, quos bis in die cibis impleri, quaſi res noua eſſet, tradit Plato) ſatis ab Horatio, Martiale, Plutarcho, atque Galeno (ne multos alios nominem comprobatum eſt. Plutarchus item ait, *Antiquitus quidem prandium vitio vertebatur; & ideo acratiſma dictum aiunt, ab incontinentia ducto vocabulo:* & mox: *Fides adhibenda eſt ijs, qui vitæ rationem, qua priſci vſi ſunt, memoriæ prodiderunt: Hi docent illos, quum & laboribus dediti & temperantes eſſent, mane panem ediſſe mero inſtinctum, aliud nihil. Itaque hoc dictum fuit akratiſma; quum akratiſmaton ſit merum. Obſon autem vocabatur cæna, quod ad eam ſero (ideſt opſe) negotijs iam defuncti ſe conferrent.* & infra: *Antiquitus ſeorſum ſolebant prandere Romani, cœnare cum amicis.* Itaque merito Bacchus veteri Lucernæ præfigitur, quia vino veteres, vt dicebam, indulgebant maxime Noctu; quo tempore cænam in longum inter pocula trahebant; vnde Martialis:

„ Nocte bibit tota, &c.

Recteque pro Lucerna Delphica dudum Apollini conſecrata, ſubſtituimus illam, cui Bacchus inſidet cornutus, & manu geſtans membra fecunditatis; quum Apollo radios habeat veluti cornua, & Sol præcipue ſtatuatur [m] ab Ariſtotele generationis autor; & Gentiles pro eodem habuerint Apollinem atque Bacchum.

[i] l. 1. c. 11.
[k] 3. prob. 2.
p. ad ...ion.
... ſymp. c. 6.
[m] 2. de gen. t. 58. 1. de gen. an. c. 2.

De Lucerna ſemper ardente, Romæ inuenta tempore Caroli Magni. Cap. XLVI.

ALphonſus ille [a] Toſtatus Abulenſis, ex Helinando Chronographo, & Ioan. Aegidio Zamarrenſi, proponit hiſtoriam de Lucerna ſemper ardente, quodam in ſepulchro, dicens: *Sed & Romæ, tempore Caroli Magni, ſepulchrum gentilis viri repertum eſt, intra quod candela ardens inuenta fuit, quæ a valde magnis temporibus ante Chriſti aduentum ibi fuerat, vt ex inſcriptione ſepulchri patuit. Poſt extracta Lucerna, nec vento, nec aqua extinguebatur: Sed perforato Lychno quodam terebro, ſubintrante aere extincta eſt, quæ prius aqua extingui non poterat; vt ait Helinandus in Chronicis, & Ioannes Aegidij.* Ego vero credidero potius Lucernam illam terebro perforatam, extinctam fuiſſe foras exeunte liquore, quam ſubintrante aere; quoniam aer, qui circumambiens forinſecus ellychnium ardens, illud extinguere nō potuit vel ingrediens per ellychnij foramen vetus, idem aer nouo facto foramine per terebratum aut fundum, aut latus, Lucernam extinguere minime valuit. Ceterum quod eandem ſiue Toſtatus, ſiue Helinandus, ſiue Ioannes Aegidij modo candelam, modo Lucernam nuncupet, contra vulgi ſermonem, candelæ nomine diuerſum quid a Lucerna ſignificans; nimirum candelam exiſtimans eſſe ſolidam ex cera, vel ſæuo; Lucernam vero continere fluidum liquorem olei, fomitem igniculi; namque reuera ſynonyma ſunt apud veteres Lucerna, & Candela, dicitur enim Lucerna, quod lucem ferat; & candela, quod candeat; candelabrumque vocatur non minus in quo ſit, vel e quo pendeat olearia Lucerna, quoniam in quo poſiti ſint ardentes cerei; namque legimus in ſacra pagina: [b] *Facies & Lucernas ſeptem, & pones eas ſuper Candelabrum, vt luceant ex aduerſo.* Videtur tamen Martialis vulgarem opinionem ſecutus, & candelam

[a] Num. p. 2. in c. 21. qu. 19. f.
Candela quomodo differat a Lucerna.

eſſe Lucerna vetuſtiorem indicare illo diſticho:

„ Nomina Candelæ nobis antiqua dederunt:
„ Non norat parcos vncta Lucerna patres.

Quam ſententiam coluit in Onomaſtico ſuo Geſnerus: cui: *Candela a candore luminis dicitur. Hinc Candelabrum* (λυχνεῖον, λυχνία, λυχνεῶν) *in quo candelæ figuntur. Sunt autem Candelæ, quæcumque conſtent materia, ſcirpis, tæda, ſæuo, cera.* Sed tamen hanc opinionem eliminat ſacra pagina Lucernas olearias in candelabro ponens. Etſi Martialis non rerum diſcrimina, ſed vocum afferre videatur; aſſerens vetuſtiores vſos nomine Candelæ, Lucernæ vero nomen poſterius apud Romanos habitum. Lucernas autem primos Aegyptios inueniſſe, autor eſt Euſebius [c]. Pamphilus in ſua Præparatione Euangelica ſcribens: *Lucernæ vſum Aegyptios, qui annum in duodecim partes primi diſtinxerunt: primique lege non conuenire mulieribus in templis prohibuerunt: nec intrare in templa quemquam a muliere, niſi lotum ſanxere.*

[c] l. 10 c. 2. Lucernarum inuentores Aegyptij.

De Lucerna Palladis Victricis.
Cap. XLVII.

SEd nobilem Lucernam delineauit nobis Io: Baptiſta Caſalius in opere ſuo *De vetuſtis Aegyptiorum ritibus* in hanc formam

Lib. VI. Cap. XLVII.

Jo. Georg. sculps.

Lucerna penſilis eſt, bilychnis, cui ſtans A imminet ſub arcu veluti triumphali, ſupra duas Columnas erecto, mulier amicta Senatorio veſtimento; quam Palladem exiſtimo a Romanis cultam; quum tres catenæ, quibus appenditur Lucerna, pendeant e ſuperiore lamina, cui titulus inſcriptus eſt:

PALLADI
VICTRICI

B Nec inueriſimile cenſeo, Lucernæ præſentis Autorem reſpexiſſe ad vetuſtam Inſcriptionem, quam ponit Petrus Appianus, haberi *Dianÿ in Templo in Baſide*,

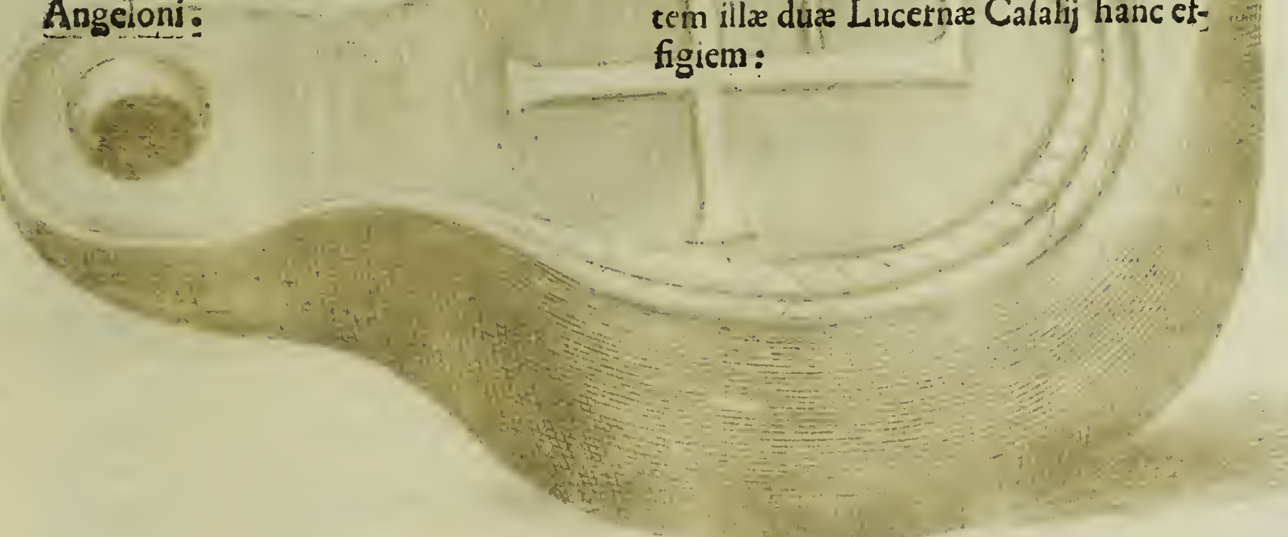
PALLADI. VICTRICI
SACRVM
HIC HOSTIVM RELIQVIAS
PROFLIGAVIT
CATO.
VBI ET SACELLVM C
MIRO ARTIFICIO
STRVCTVM ET ÆREAM
PALLADIS
EFFIGIEM RELIQVIT.
PAREANT ERGO
ET NOSCANT
OMNES
SENAT. ET PO. RO.
IMPERIVM
DEOR.
NVMINE ET MILIT. D
FORTITVDINE
ET TVERI ET REGI.

Superiorem vero Lucernam Caſalius aſſerit, aſſeruari Romæ in Muſæo Cl. Angeloni.

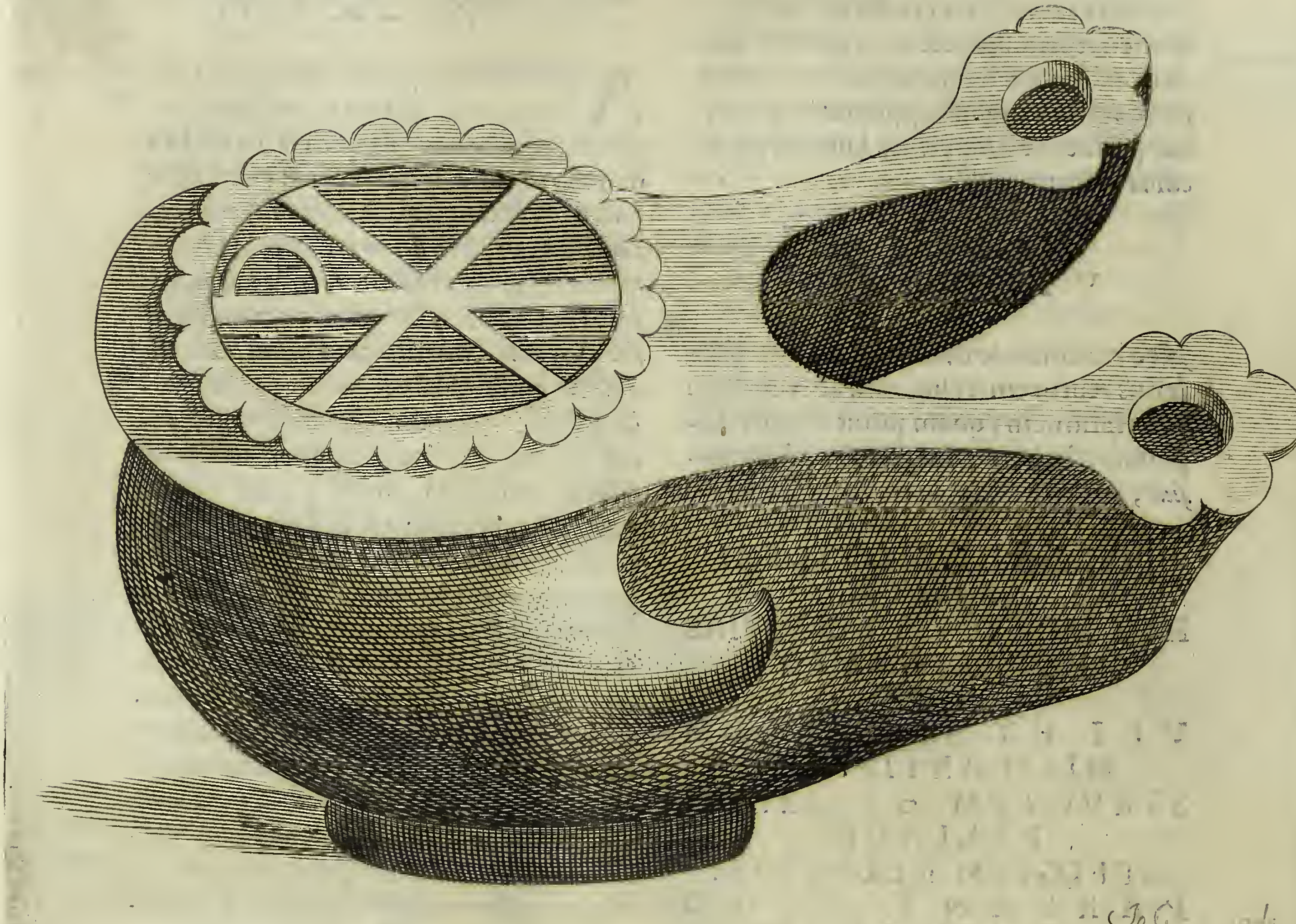
De Lucernis Beati Iſidori, & Caſalÿ; vbi multa de Chriſi ☧ mo veterum. Cap. XLVIII.

A Bulenſis [a] item ex Iacobo de Voragine, & alijs maioribus proponit alias duas Lucernas perpetua flamma nobiles in hæc verba: *Poteſt effici Lucerna inextinguibilis aquæ vel aere naturaliter; vt fecit Beatus Iſidorus duas, naturaliter, quæ poſt mortem eius ad caput & pedes ſepulchri ipſius permanſerunt quaſi per ducentos annos, ita quod nihil de eis videretur conſumptum. Sed poſtea inde ſublatæ ſunt. Teſtantur hoc maiores: & ponit Iacobus de Voragine in hiſtoria Beati Iſidori:* in hiſtoria, inquit, non in vita, quæ compendium eſt hiſtoriæ, multa præteriens eorum, quæ in hiſtoria leguntur; nam in vita Beati Iſidori, a Voragine deſcripta, non obſeruo mentionem fieri de duabus iſtiuſmodi Lucernis. Quas quum ego non viderim, poſſe me reor illarum loco ſubſtituere duas illas, quarum icones proponit in opere de Veteribus Chriſtianorum ritibus, Cl. Caſalius inquiens: [b] *Quoniam priſci Fideles ſæpiſſime Lucernis vtebantur; quarum inter alias, duas habeo penes me ex ære, cum ſigno* X, *quod* P *interſecat, vt in figura* ☧ *; quibus literis Crucem, & Chriſt* ☧ *um fuiſſe denotatum, ſupra demonſtrauimus; vt ſimiliter hoc idem denotat ſignum* ☧ *in altera mea Lucerna fictili. Et hæc ſymbola congrue Lucernis fidelium appoſita; quum ipſe Chriſtus teſtetur de ſe:* [c] Ego ſum lux » mundi: qui ſequitur me, non ambulat » in tenebris: *& in Pſalmo:* [d] Lucerna pe- » dibus meis verbum tuum. Habent autem illæ duæ Lucernæ Caſalij hanc effigiem:

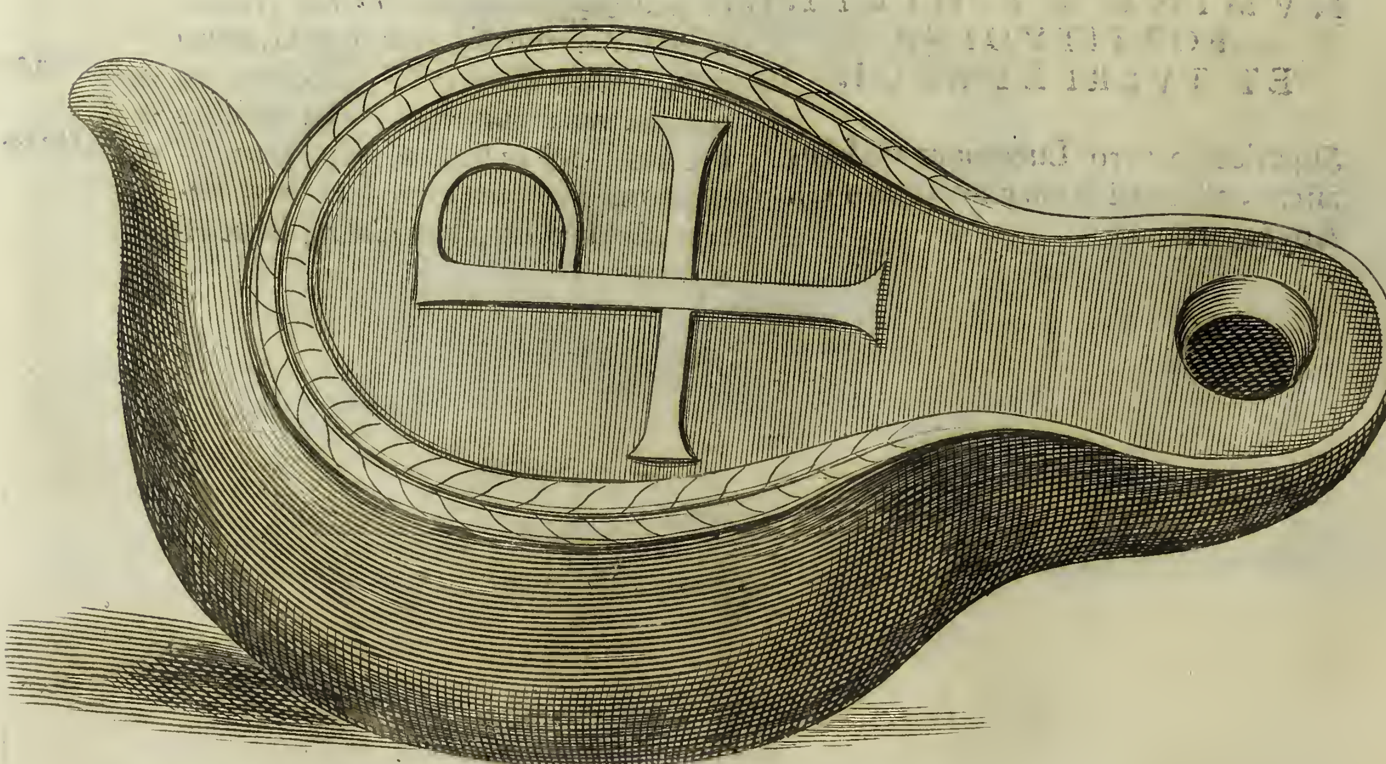
[a] Num. loc. cit.
[b] cap. 32. pag. 208.
[c] Ioan. 8.
[d] Pſ. 118.

Lib. VI. Cap. IL.

Lib. VI. Cap. IL.
pag. 861. tergo

Verum enimvero, quod Cl. Caſalius ait, in illa vetuſta lucernarum nota ☧ ſignari Crucem,& Chriſti Domini nomen, id vt eius viri pietati facile dedero; ſic opinor aliter antiquos ea nota ſignificare voluiſſe, non Crucem; quæ facilius, apertius, & breuius abſque ſuperpoſito P Græcanico, ſimplici ſui nota ſignatur ✢; at (ſi Chriſtianorum veterum eæ lucernæ fuerint) indicare Chriſti nomen, duabus primis eius literis in vnum iunctis, & Alphabeto Græco deſumptis, quæ ſunt Chi, & Rho, duobus his elementis X,& P, indicata; & iuncta ſimul efformant illud ſignum ☧. Non abſimili ratione D. Bernardinus,& ante illum fortaſſis Eccleſia vetuſtior, nomen, IESVS, primis tribus literis Græcanicis abbreuiauit, in hanc formam I H S. cui adornando ſuperimpoſuit crucem ita, IHS: ne viderentur fideles adorare tres illas primas literas Græci nominis ΙΗΣΟΥΣ: nam Crux vere poteſt, atque debet adorari adoratione Latria, tum vt repreſentans Chriſtum Deum-hominem ſibi confixum; tum vt reſperſa Chriſti Domini ſanguine: qua de re latius [c] D. Thomas, & nos in opere noſtro *De Secundo* [d] *Quæſitis per Epiſtolas Clarorum Virorum*. Ceterum quum videam ſignũ illud ☧ in nummis antiquioribus ætate Chriſti ſculptum; habere ſignificationem prophanam, vt alia multa ſigna, de quibus vna cum eo tractat D. Iſidorus in Originibus afferens notas ſententiarum numero viginti ſex, his characteribus,& explicationibus: *Præterea quædam ſententiarum notæ apud celeberrimos autores fuerunt, quaſque antiqui ad diſtinctionem ſcripturarum carminibus, & hiſtorijs appoſuerunt. Nota, eſt figura propria in literæ modum poſita, ad demonſtrandam vnamquamque verbi ſententiarumque ac verſuum rationem. Notæ autem verſibus apponuntur numero viginti ſex, quæ ſunt nominibus infraſcriptis.*

Monogramma nominis Domini explicatur.

Cur adoratione Latria Crux adoretur.

[c] 3. par. q. 25.

[d] cap. 37. in f.

lib. 1. cap. 20.

* *Aſteriſcus apponitur in ijs, quæ omiſſa ſunt, vt illuceſcant per eam notam, quæ deeſſe videntur. Stella enim* ἀϛὴρ *Græco ſermone dicitur, à quo Aſteriſcus ſtellula eſt deriuatus.*

Obelus, id eſt virgula iacens apponitur in verbis vel ſententijs ſuperflue iteratis, ſiue in ijs locis vbi lectio aliqua falſitate notata eſt: vt quaſi ſagitta iugulet ſuperuacua, atque falſa confodiat. Sagitta enim Græce ὀβελὸς *dicitur.*

Obelus ſuperne appunctatus ponitur in ijs, de quibus dubitatur vtrum tolli debeant, nec ne.

Lemniſcus ÷ *id eſt virgula inter geminos punctos iacens, apponitur in ijs locis, quæ ſacræ ſcripturæ interpretes eodem ſenſu, ſed diuerſis ſermonibus tranſtulerunt.*

Antigraphus cum puncto apponitur, vbi in tranſlationibus diuerſus ſenſus habetur.

Aſteriſcus cum Obelo: hac proprie Ariſtarchus vtebatur in ijs verſibus, qui non ſuo loco poſiti erant.

Paragraphus ponitur ad ſeparandas res a rebus, quæ connexu concurrunt, quemadmodum in catalogo loca a locis, & regiones a regionibus, in agone præmia a præmijs, certamina a diuerſis certaminibus ſeparantur.

Poſitura eſt figura paragrapho contraria, ideo ſic formata, quia ſicut ille principia notat, ita iſta fines a principijs ſeparat.

Gryphia, circuli pars inferior cum puncto ponitur in ijs locis, vbi quæſtio dubia & obſcura aperiri vel ſolui non potuit.

Antiſigma ponitur ad eos verſus, quorum ordo permutandus eſt, ſicut & in antiquis autoribus poſitum inuenitur.

Antiſigma cum puncto ponitur in ijs locis, vbi in eodem ſenſu duplices verſus ſunt, & dubitatur qui potius eligendus ſit.

Diple, hanc ſcriptores noſtri apponunt in libris Eccleſiaſticorum virorum ad ſeparanda vel demonſtranda teſtimonia ſanctarum ſcripturarum.

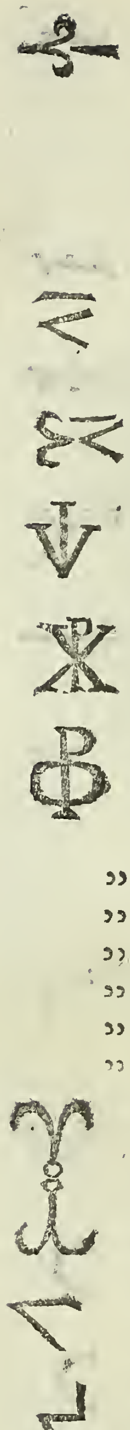
Diple περιεϛιγμένη*, vel* πεϱιϛικὴ*, hanc primus Leogaras Siracuſanus appoſuit Homericis verſibus ad ſeparationem Olympi a cælo.*

Diple περιϛιγμένη*, id eſt cum geminis punctis, hanc antiqui in ijs apponebant, quæ Zenodotus Epheſius non recte adiecta, aut detraxerat, aut permutauerat: in ijs & noſtri ea vſi ſunt.*

Diple ὠβελιϛμένη *interponitur ad ſeparandas in Comœdijs, vel Tragœdijs periodos.*

Verſa obeliſmenæ quoties ſtrophe & antiſtrophe infertur.

Ad-

„ *Aduerſa cum obelo ad ea ponitur, quæ ad* A *aliquid reſpiciunt, vt:*

„ *Nos ne tibi fluxas Frigiæ res vertere fundo*

„ *Conamur nos, an miſeros qui Troas Achiuis*

„ *Obiecit ------*

Diple ſuperne obelata ponitur ad conditiones locorum, ac temporum, perſonarumque mutatas.

Recta & aduerſa ſuperne obelata ponitur finita loco ſuo monade ſignificante fundum B *ſequentem quoque eſſe.*

Ceraunium ponitur quoties multi verſus improbantur, nec per ſingulos obelantur, κέραυνος enim fulmen dicitur.

Κρίσιμον *hæc ſola ex voluntate vniuſcuiuſque ad aliquid notandum ponitur.*

PHIET RO, ideſt fortis, vel frontes: hæc vbi aliquid obſcuritatis eſt ob ſollicitudinem ponitur.

ANNOTAT.

„ *Emendo Phi & Pho. Nota enim ex hiſce* „ *duabus literis compoſita videtur: quumque* C „ *ipſe Iſidorus hanc notam dicat ſolere poni* „ *ob ſolicitudinem; equidem crediderim per* „ *hanc notam ſignificari φροντιον, hoc eſt* „ *obſcurum eſſe locum, ideoque diligenter de eo cogitandum eſſe.*

Anchora ſuperior ponitur vbi aliqua res magna omnino eſt.

Anchora inferior vbi aliquid viliſſime, aut inconuenientius denunciatum eſt.

Κορωνις *nota tandem in fine libri apponitur.* D

Αλογον *nota quæ ad mendas adhibetur.*

Fuerunt & aliæ librorum notæ pro agnoſcendis ijs, quæ per extremitates paginarum exponuntur: vt vbi lector in liminari huiuſmodi ſignum inuenerit, ad textum recurrens eiuſdem ſermonis, vel verſiculi, ſciat eſſe expoſitionem, cuius ſimilem ſuperiacentem notam inuenerit. Ex his apertiſſime conſtat, apud Iſidorum notam vigeſimam ſecundam, quæ Chriſimon dicitur, & ita formatur , E ex X & P græcanicis literis vna iunctis (ad omnium aliarum viginti quinque notarum diſcrimẽ, quarum ſingulæ ſignificant ſingulares quaſdam res determinatas) indicare aliquid indeterminate ad arbitrium cuiuslibet hominis ea vtentis; & quum voluntates hominum nobis ignotæ ſint in vſu Chriſimi; plane certo determinare non poſſumus, quem ſignificatum habeat in lucernis Caſalij; quum earum inſtitutores notos nõ habeamus; etenim ſi Chriſtiani fuerint (vt ille S. Magus, vel qui fortaſſis ante imaginem Sancti Magi dudum propoſitam conſecrauerunt, & accenderunt) vti potuerunt ea nota, qua ſignificarent accendiſſe lucernas illas in honorem Chriſti. Si vero Gentiles extiterint, incertum eſt, quid ea nota ſignificare voluerint, nomen ne proprium, aut artificis, Chremetis, Chryſanthi, Chryſaorijve, Chryſoſtomive; aut defuncti, qui fuerit accenſa lucerna, conſimili nomine præditi: vel aliquid aliud. Ac eo magis vbi nota Chriſimi fuerit inſculpta numis Ethnicorum, & ſeruilibus fugitiuorum collaribus; ibi namque poſita, non poteſt vlla ratione referri ad nomen Chriſti Redemptoris. Ceterum de huiuſmodi notis recte nõnulla [g] Pignorius, dum caſtigat lectionem Caſſiodori, ſic infit: *Caſſiodorus Senator ille non magis Regius, quam Literarius, in Libro de diuinis Lectionibus, de Origene loquens hæc habet,* Quapropter „ in operibus eiuſdem Origenis, quan- „ tum tranſiens inuenire præualui, loca, „ quæ contra regulas patrum dicta ſunt, „ hæreſim diſputatione ſignaui. *ita habet poſtrema etiam editio, vbi in margine libri annotauit Editor,* Achreſimi repudiatio- „ ne. *al.* Achreſimi diſputatione. *Vtro mo-* „ *do legamus ſunt mera monſtra verborum, nata ex ignoratione Notarum, quibus ſtudioſi, Auctorum loca ſignabant. habet illas Iſidorus libro I. Originum Cap. XX. vbi inter cetera extat hæc*

[g] epiſt. 24.

Χρίσιμον: hæc ſola ex voluntate vniuſcuiuſque ad aliud notandum ponitur. *Repono igitur ad Caſſiodorum,* loca, quæ „ cõtra regulas Patrum dicta ſunt, Chre- „ ſimi diſpunctione ſignaui. Equidem vt vocem *diſputatione* libenter in dictionem *diſpunctione* mutauero; quod facile fuerit erratum impreſſoris, aut amanuenſis currenti calamo celerrimi; ſic e contra retinuerim Caſſiodori voculam *hæreſim*: nec illam in nomen *Chreſimi* mutauerim: tum quia Χρήσιμον, Chreſimon nulla vox eſt apud Iſidorum, qui legit Χρίσιμον, Chriſimon: tum quia

Caſſiodori locus notatus.

Χρη-

l.5.c.30. Χρήσιμον, Chreſimon Iulio [h] Polluci vertitur *vtile*; quum Iſidoro nullam habeat determinatam ſignificationem, ſed arbitrariam ad vniuſcuiuſque voluntatem: tum maxime quia planiſſimus eſt Caſſiodori ſenſus, retinentibus particulam *hæreſim*, ſignificantem dicta contra regulas Patrum, prauosque ſenſus, & venenoſa Origenis, quas expungendas cenſuit Caſſiodorum ex libris Origenis, dum ait, [i] *Quapropter in operibus eiuſdem Origenis, quantum tranſiens inuenire præualui, loca, quæ contra regulas Patrum dicta ſunt, hæreſim diſpunctione ſignaui, vt decipere non præualeat, qui tali ſigno in prauis ſenſibus cauendus eſſe monſtratur. Poſteriores autem in toto dicunt fugiendum, propterea quia ſubtiliter decipit innocentes. Quod ſi adiutorio Domini adhibeatur cautela, nequeunt eius nocere venenoſa:* quæ recte dicit *hæreſim* Caſſiodorus. Quare non habet hic locum Chriſimon Iſidori, neque Chreſimum, neque Achreſimum in margine Caſſiodori notata; cuius ſignum expunctorium potuit eſſe linea colorata ſub, aut ſuper hæreticalibus dogmatibus, vel ad oram marginalem ducta. Subdit autem de Iſidoriano Chriſimo Pignorius noſter: *Verum hæc nota apud noſtros religioſa olim fuit & ſacroſancta, vt quæ contineret duas priores litteras nominis Dominici. Vidimus illam in veteribus Nummis, in titulis Monumentorum, in vetere lucerna fictili, quæ extat apud me, cuius typum exhibuit Cl. Fortunius Licetus in libro De Lucernis.* Equidem [k] ibi Lucernam illam retuli ad Chriſtianas, aſſumens Chriſimũ illud ☧ pro primoribus literis nominis Chriſti: nunc tamen video potuiſſe Gentilium eſſe, cuius autor fuerit Chremes, vel alius artifex notatus primoribus illis nominis ſui literis vna iunctis in eam notam. ☧ Sed vetuſtæ notæ Gentilium ad ſacrum vſum traductionis ante Caſalium, inquit ibidem Pignorius, [l] *Auctorem faciunt Conſtantinum Auguſtum; neque ſane improbo: & opinor tranſtuliſſe eum ex veteri vſu ad hunc pium, & ſacrum: ipſe ſane apparet galeatus in vetere Nummo, haſtatus, & clypeatus: cum inſcriptione, CONSTANTINVS AVG. in galea vero cõſpicitur hæc nota; vt & in Labaro alterius*

de diu.lect.

k]l.3.c.11.

Notæ profanę translatio ad vſum pium.

l]ep.24.

Nummi. At in pleriſque Regum Ptolomæorum æreis Numiſmatibus non ſemel extat: vt ego vidi apud Lælium Paſchalinum iſthic. Quid tum? an non potuit Conſtantinus ex promiſcuo Monetariorum vſu eximere hanc notam, quum infamiam abrogauerit ſupplicio Crucis? in monetis ante Chriſtum percuſſis potuit ſignificare compendiaria ratione Nomen alicuius, qui Monetam curaret, exempli gratia Chriſtodori, Chryſaori, Chremetis, Chryſantij, Chryſippi. poſt Conſtantinum ſolum Nomen Domini Saluatoris: de quo Iulianus in Miſopogone, & Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptores. Num quæſo nouitiũ eſt, multa in ſupellectilem Chriſtianitatis, vt ita dicam, fuiſſe inuecta, quæ alias profanitatem ſuboluerant? Crux ipſa, quæ nunc exornat imperantium frontes, fuit olim ignominiæ theca, & ſeruilium ſuppliciorum periodus & epitome. Hæc ideo pluribus, Vir Illuſtriſſime, quia memini, quum iſthic eſſem, audire me Virum totius Antiquitatis bene peritum, qui in dubium reuocaret, fretus hac compẽdiaria nota, quæ cernitur in antiquiſſimis Numiſmatibus, quod de Conſtãtiniana ☧ omnes noſtri promiſcue tradunt. Ego vero non primum Conſtantinum fuiſſe reor, qui notam iſtam ☧ ad nomen Chriſti traduxerit, ſed vnum e Magis Chriſtum infantem adorãtibus in domo [m] Bethleem, de cuius Lucerna notam iſtam ☧ habente, late ſuperius egimus. Conſentit Cl. Pignorio Fortunatus Scacchus eruditione pollens in ſuo priore ſacrorum Eleochriſmatum libro ſcribens iſtiuſmodi notam vetuſtiorem eſſe Chriſti natalibus, at ab antiquiore gentilitatis vſu traductam fuiſſe primum a Magno Conſtantino ad vſum pium, & coarctata ad Chriſti nomen, cuius primores literas Græcas continet inter ſe complicatas. Quibus addere lubet in Chriſtianorum Lucernis, clypeis, nummis, ceteriſque monumẽtis, illam notam Chriſimi poni conſueuiſſe inter duas literas extremas Alphabeti Gręcanici A ☧ Ω, quibus literis amplitudo ſignificationis Iſidoriani Chriſimi coarctatur apte ad nomen Chriſti, cuius & duæ primores literæ Græcæ ſunt X P. & extat apud Ioannem in [o] Apocalypſi dictum: Ego Alpha & Omega. Sic Eu-

[m] Matth.2.

[o] l.1.c.35.

Euſebius agens de vita Conſtantini, A notatu [p] Lipſij, ſic etiam Prudentius ad ipſam Romam:

[p] 3 de cru. c. 13. 16.

Agnoſcas Regina lubens mea ſigna neceſſe eſt,
In quibus effigies Crucis aut gemmata refulget,
Aut longis ſolido ex auro præfertur in haſtis.

Dupliciter Poeta notat Crucem inſitam ſignis, ſemel in vexillorum purpura, gemmis intextam & expreſſam: iterum in haſtarum vertice ſuperſtantem, B ſolido auro formatam. Sed, vt dixi, in Labaro maxime ea conſpicua: de quo Prudentius:

Chriſtus purpureum gemmanti textus in auro
Signabat Labarum.

Quomodo Chriſtus? quia & nomen eius in ipſo velo expreſſum, & Crux nihilominus in haſta. Euſebius diffuſe: *Sublimis haſta auro circumueſtita, cornu tranſuerſum habebat effictum in forma Crucis.* C *Supra vero, in ipſo culmine omnium, corona e lapidibus pretioſis & auro contexta infigebatur: iuxta quam ſalutaris appellationis ſymbolum, duæ literæ Chriſti nomen exprimentes, per primos dumtaxat Characteres, litera Græcanica* P *ſcilicet decuſſata & ſciſſa per medium* X. Neque Cruces modo ſignis inſeri voluit; ſed hoc amplius, ſolas: [q] *Et aurearum imaginum, cuiuſmodi antea ſolebant, nullas.* D Intelligit aureas imagines vultuſque Imperatorum. Forma ecce in Nummis id generis plures non apud Lipſium ſolum, ſed apud Choul, & alios: cuius imago ponetur paulo poſt, cum alijs. Addit autem Lipſius; Nec vero in ſignis ſolum Crux expreſſa; ſed etiam ipſorum militum armis. Euſebius, *Iam vero in armis ipſorum militum ſalutaris trophæi ſignum iuſſit exſtare.* Quibus armis? duplicibus, Clypeis, & Galeis; ſed E ita, vt Chriſti quidem ipſum nomen (literis & notis, quibus in Labaro) Clypeis inſcriberent: Galeis autem imponeretur ſuperne Crux ipſa. Prudentius ſic diſcriminat:

[q] Euſe. de vi. con. l. 4. c. 21.

cap. 16.

--------- Clypeorum inſignia Chriſtus
Scripſerat, ardebat ſummis Crux addita criſtis.

Et merito Chriſtus in clypeis, eo ritu quo ſolent nomina Imperatorum. Atque etiam hodie Conſtantinopoli ſunt Columnæ, a Conſtantino, vt putatur: in quarum baſibus clypei cum his notis: A ☧ Ω. Sed ante Lipſium ita [r] Choul agens de Religione antiquorum Romanorum ita: Quum ita reſtituiſſet Conſtantinus Imperium ſuæ dignitati, Chriſtianus eſſe voluit, vt ſecum omnes alios Chriſtum adorare; cui ædificauit multa templa: & poſtea ſemper tulit in ſuis expeditionibus Labarum pro inſigni, purpureum & aureum cum hoc inſigni ☧, quod non indicat aliud niſi nomen & virtutem Chriſti, ſimul appictis duabus literis A & Ω, hoc eſt, principium & finem omnium rerum eſſe Deum; nec non quia Græci ſcribentes nomen Chriſti, incipiunt per X primam illius literam. Vnde multi circa id errarunt, aientes hoc ſignum eſſe crucem auream, quam Conſtantinus fieri iuſſerat e Gallia diſcedens in Italiam cum Maxentio pugnaturus. Vſi ſunt diu poſtea Conſtantini ſucceſſores hoc Inſigni, vt apparet in nummis Conſtantis, in quibus eſt Imperator armatus cum paludamento, & cum Victoria in manu, quæ ipſum coronare ſatagit Laurea; & in alio tenet Labarum cum dicto ſigno Conſtantini, ponens pedes ſupra roſtrum triremis; cuius temonem manu tenet Victoria, & literis iſtis: FELIX TEMPORVM REPARATIO: *Decentius, Conſtantius, & alij Imperatores poſteriores vſque ad tempora Iuliani Apoſtatæ, vſi ſunt ſemper iſto inſigni, & ſigillo Conſtantini, cum huiuſmodi verbis: Salus Dominorum noſtrorum Auguſtorum lucet. Tale ſigillum fuiſſe ſignum Chriſti, oſtendit S. Ambroſius* v. *lib. & epiſt.* XXIX. *quam ſcribit Theodoſio Imperatori: & Prudentius in ſuis verſibus ita:*

[r] p. 145.

Chriſtus purpureum gemmanti textus in auro
Signabat Labarum, clypeorum inſignia Chriſtus
Scripſerat, ardebat ſummis Crux addita criſtis.

Erat id Inſigne textum ſerico purpureo, aureo circumdatum ornamento, gemmis pretioſis ditatum; in cuius medio erat Crux Chriſti ſculpta, & in medio ſui fictum erat ſignum Conſtantini: & ita poſitum in apice haſtæ deauratæ fere-

ferebatur in omnibus expeditionibus ante Imperatorem, vt hodie feruntur vexilla dicata Sanctis proprijs a confraternitatibus. Verum & eiuſmodi notam veteres appoſuiſſe rebus profanis, addit illico Pignorius inquiens: *Collaribus fugitiuorum eandem imprimi conſueuiſſe, monſtrauimus olim in noſtro Commentario de Miniſterijs Seruorum:* vbi ſcribitur, [r] loco literarum fronti fugitiuorum inuſtarum, eas mitius collaribus inſcribi conſueuiſſe; *Arbitror tamen, inquit, inſcriptionem fugitiuorum fuiſſe conceptam illis verbis, quæ in eorundem collaria, & æreas lamellas inciſa, Romæ ab hinc triennium vidi. Quum enim Conſtantinus Aug. ad normam eius humanitatis, quam profitebatur, vetuiſſet in facie noxiorum ſcribi; quod dedeceret faciem maculari, quæ ad ſimilitudinem pulchritudinis cæleſtis eſſet figurata; non defuerunt lenes Domini, qui obſequerentur; & frontis contumeliam in ea, quæ diximus transferent. Collaria enim fuiſſe aptata fugitiuis, teſtatur &* [t] *Lucillius.*

[r] pag. 21.

11. c. Th. de pœnis.

[t] Nonius ex lib. 29.

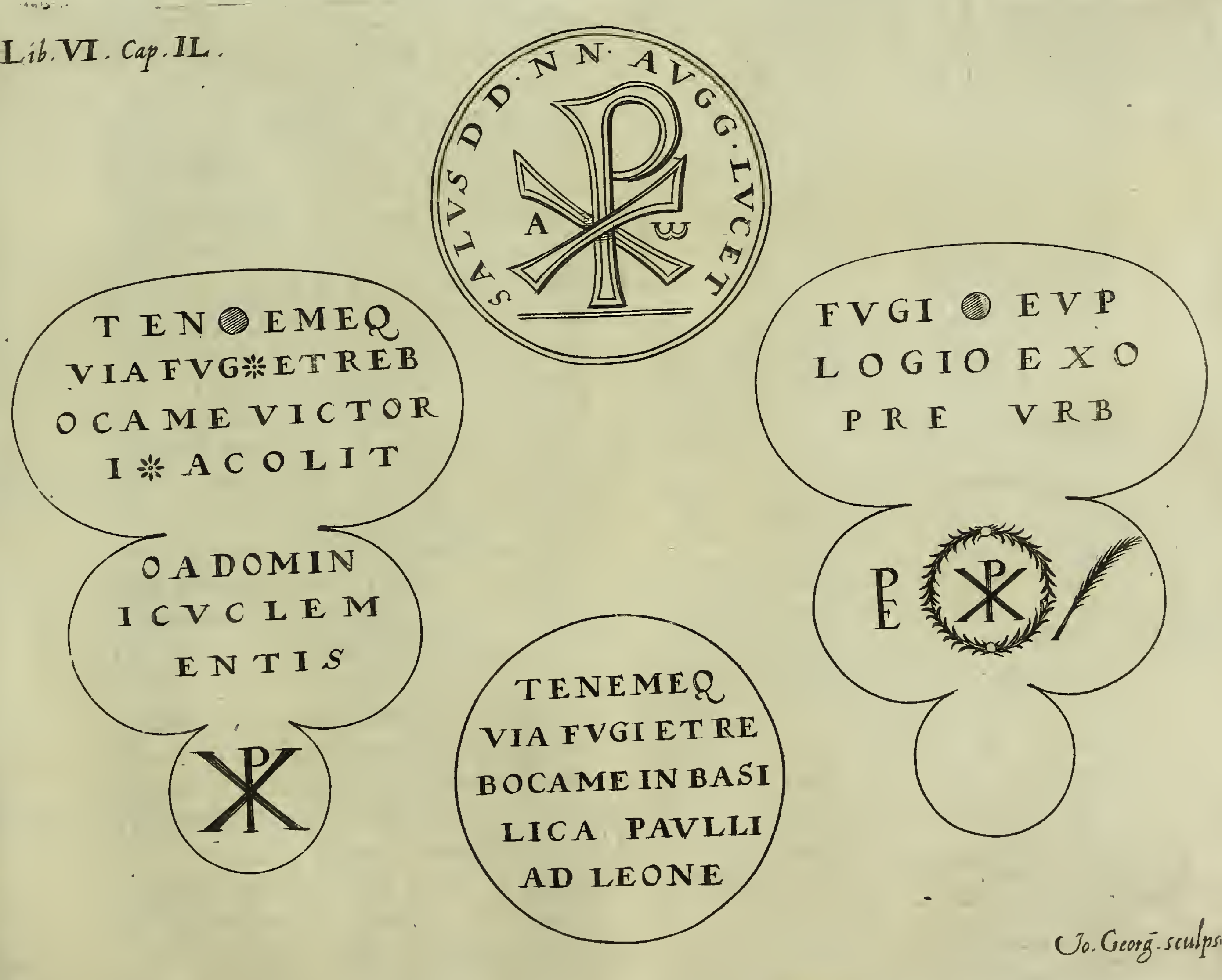
A

,, Cum manicis, Catulo, Collarique vt fugitiuum
,, Deportem --------

Collare vidi Romæ, vt dixi, apud Lælium Paſchalinum, cum huiuſmodi inſcriptione: TENE ME QVIA FVGI ET REVOCA ME DOMINO MEO BONIFACIO LINARIO A ☧ Ω X. vbi certe Chriſimon ☧ & Ω X, nihil ad Chriſti Domini nomen. Addit Pignorius: *Extat apud eundem ærea lamella vtrimque inſcripta:*

B

Lib. VI. Cap. IL.

Sunt vero illæ, quæ in ipſa aduerſa leguntur litteræ non prominentes, ſed inciſæ, & quidem non ineleganter; at quæ in eadem auerſa conſpiciuntur, in ſumma veluti cute, cul-

C

cultelli acumine videntur exaratæ negligentius. Et ex hoc demum capite famoſa erat olim collaris ferrei geſtatio, vt notat Metaphraſtes in actis SS. Martyrum Carpi, Papyli, Agathodori, & Agathonicæ; vt quæ liberos homines dedeceret. Videt & Benedictus Aegius Romæ olim apud Maffæios laminam æneam, in qua legebatur, vt ſupra in figura orbiculari. *Neque vero non poterant tot verba in fronte commode imprimi, quum Theophilus Iconomachus, deteſtabili ſolertia* XI. *verſus Theophanis & Theodori fratrum Martyrum frontibus inſcripſerit. Et hæ lamellæ, vt ego quidem ſentio, clauis capitatis ad collaria affigebantur, vt indicio ſuo proderent fugitiuos. Et vt priora illa Chriſtianorum ſunt, e nota* ☧ *, quæ CHRISTI nomen indicat, & e mentione Acolythi & Dominici Clementis (Dominicum enim ædes ſacra eſt) ita poſterior hæc inſcriptio habet nonnihil, de quo ambigamus. Baſilica enim Pauli, & ad Titulum Pauli via Oſtienſi (vt nominat Prudentius) poteſt referri & ad inſignem illam Baſilicam, quam L. Aemilius Paulus in medio foro extruxit. Ego tamen ad res noſtras pertinere arbitror. Quod enim Conſtantinus damnatos in ludum, vel in metallum inſcribi vetuerit, id homines noſtri mites & innocentes, videntur in fugitiuis recepiſſe. At hæc non vt aſſeramus dicta ſint, ſed vt diſſeramus eruendæ ſtudio veritatis.* Ingenue quidem; ſed ego pariter ingenue dicam in priori lamina tam aduerſa, quam auerſa Chriſimon repetitum in fine ☧ non fuiſſe notā nominis Chriſti; quia teſſera nominis Dominici ſumebatur ſemper a Chriſtianis in honorem; aſt iſta collaria ponebantur hominibus ad infamiam ſeruilem: qua notabantur ab Ethnicis etiam Martyres noſtri nobiliſſimi. Licet autem Victoris Acolythi ad ædes Dominici Clementis, adeoque ſi placet, Chriſtiani viri fuerit ille ſeruus, cuius collari fuit inciſa nota ☧, non tamen credendum eſt tam vilem vſum a viro Chriſtiano, & Acolytho poſitum in collari ſeruili Sacroſanctum nomen Domini Redemptoris; aſt arbitrandum eſt illud Chriſimon fuiſſe ſignum velut aſteriſci reum ſeruum indicantis, vt ſex illi radij forēt *aſteriſca*, quod aiunt typographi, quorum radiorum ſuperiori fuerit adiunctus latinus character *Pæna* prima literula vocis allata. Conſimiliter accipio, quod in ſymbolis[u] addit Pignorius, *diuertit illa deinceps ad figuram rectam Crucis, ad illa vetere decuſſata, in hanc formam* ⳨ *vt Nummi veteres præſeferunt. Neque vero Crux ipſa non fuit in cultu ab ipſo etiam æuo Conſtantiniano. Præfert ipſam clariſſime Nummulus æreus meus in fronte Aræ data opera ſculptam, adſtante duplici Victoria, & Clypeo Aræ ſuperpoſito. Eſt autem Ara Columellæ ſpecie rotunda. Crux vero exciſa, non inciſa, in fronte vt dixi, vbi ſerta & Lemniſci Aram rediminut more antiquorum.* Profecto non mihi videtur hæc Ara rotunda Chriſtianorum fuiſſe, ſed antiquiorum gentilium, qualem vidimus in Lucerna Galuania mortuales ritus habente; nam Aræ Chriſtianorum quadratæ ſemper fuerunt, vtpote Arcæ in quibus cadauera Martyrum conderentur: ita Emin. Bellarminus agens de [x] Cultu Sanctorum, *Vnus & idem lapis dicitur Altare, quatenus in eo ſacrificatur Deo; & idem dicitur tumulus, vel ſepulchrum, quatenus tegit oſſa Martyris alicuius. Omnia enim altaria ſunt ſepulchra Sanctorum*; etenim, vt ait Durandus in ſuo [y] Rationali Diuinorum Chriſtiani deſumpſerunt altarium figuram a veteri teſtamento; vbi Deus præcepit altaria fieri quadrata; ſiue quadrangula, in modum Arcæ; non autem rotunda, in ſpeciem columellæ, vt Ethnicorum pleraque ſunt: Ita ſane Dominus [z] Moſi præcepit: *Facies & Altare de lignis Sethim, quod habebit quinque cubitos in longitudine, & totidem in latitudine, ideſt quadrum: & tres cubitos in altitudine: cornua autem per quatuor angulos ex ipſo erunt: & operies illud ære.* Vbi Lyranus ait, hoc altare fuiſſe factum *ad modum Arcæ quadratæ*; cuiuſmodi ſunt etiam nunc Altaria in Eccleſijs fidelium. Inſuper mox eidem Moſi Deus [a] imperat: *Facies quoque Altare ad adolendum thymiama de lignis Sethim, habens cubitum longitudinis, & alterum latitudinis, id eſt quadrangulum, & duos cubitos in altitudine.* De qua figura quadrata, & quadrangula Altarium Domini, meminit itē Ioſephus in Antiquitatibus Iudaicis aiens: [b] *Inter hos & Menſam, vt dixi, ſita erat Arula ſuffumigatoria, & ipſa e ligno*

Baron. in not. ad Martyrolog. 23. Dec.

[u] ep. 24.

[x] l. 2.

[y] l. 1. c. 2.

[z] Exod. 27.

[a] Exod. 30.

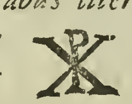
[b] l. 3. c. 7.

gno imputribili, ſed ſolida lamina circumquaque contecta, cubitali in quadrum latitudine, altitudine vero dupla: ſuper qua ſtabat foculus, corona aurea circumquaque cinctus: cui anuli inerant cum ſuis vectibus, quo per viam a ſacerdotibus deportari poſſet. Sed & pro foribus Tabernaculi erat Ara alia, hæc quoque lignea laminis æreis intecta: in quadrum quinque cubita patens, altitudine trium cubitorum, inaurata. Sic igitur Altaria vero Deo erecta, cum apud antiquos Hebræos ex præſcripto Domini, tum in vniuerſa Chriſtianorum Eccleſia, ſemper habuere figuram quadrilateram, nunquam orbicularem in ſpeciem columnæ; ſed apud Ethnicos Altaria promiſcue fiebant a Gentilibus, modo quadrata & angularia, modo rotunda & columnaria; qualem & Lucerna Galuania mortuorum ritibus inſignita dudum vidimus & in æreo Nummo ſuo Pignorius obſeruauit. Quem propterea Nummum, non Imperatoris Chriſtiani, ſed Ethnici fuiſſe reor, ac eo magis, quo ſculptam gerit geminum Victoriæ ſimulachrum, quam inter ſua Numina gentiles adorabant potiſſimum Romani, & Athenienſes, vt obſeruat ex Pauſania, & Heliodoro [c] Pierius & luculentiſſime Gyraldus, ex teſtimonio S. Epiphanij, & ex [d] Seruio: *Dei, inquit, communes ſunt, vt alij dicunt, Mars, Bellona, Victoria, quod ij in bello vtrique parti poſſunt fauere.* & infra: [e] *Victoria pro dea culta fuit, quam Heſiodus in Theogonia Stygis & Pallantis filiam cecinit.* Addit Gyraldus. *Romæ quoque ædicula fuit Virginis Victoriæ; prope ædem Victoriæ, vt Liuius ſcribit. P. Victor in octaua regione: Fori Romani ædes inquit, Victoriæ, cum alia ædicula Victoriæ Virginis. D.D. a Portio Catone ſeniore fuit.* &c. multa huiuſmodi. Quare iudicandum eſt huiuſmodi numulum æreum Pignorij noſtri cum duplici Victoria adſtante, Clypeoque Aræ ſuperpoſito vetuſtiorem eſſe Chriſti natalibus, & forſan ex eorum Victoriatorum numero, quos Druſus Tribunus plebis fieri curauit. de quibus ita [f] Pierius: *Hinc Victoriæ hieroglyphicum paſſim in numis & monumentis alatum; quia Victoriæ partæ fama ſe ſe ſtatim humo tollit, amplexaque gloria per ſummum æthera late volat, perque immenſos terrarum tra-*

[c] hier. 21.
ynt. 1 10.
[d] 12. Aen.
[e] ſynt. 10.
[f] Hier. 21. Victoria cur alata.

A *ctus expatiatur offenſiones impedimentaque omnia agilitate ſua declinans. Hinc ipſi numi victoriati dicti, quibus Druſus in Tribunatu plebis octauam partem æris argento miſcuit.* Vnde numus Pignorianus Aræ Victoriam duplicem aſtantem habens, cum clypeo Aræ rotundæ ſuperpoſito, non eſt æui Chriſtiani; proindeque nota in eo ſignata ☧ Crucis dominicæ ſignum minime fuit. Quod autem de nummo Pignoriano dicitur,
B id ipſum dici debet de Lucerna [g] Caſalij tale ſignum ☧ habente, nimirum ob eam notam Crucis non oportere neceſſario ipſam numerare inter Chriſtianorum Lucernas. Ac eo minus, quo inter notas literarias, a Seneca, Tyroneque collectas, publicique iuris factas a Iano Grutero in fine ſuarum Inſcriptionum, plurimæ viſuntur literæ cum appoſita nota Crucis, nulla omnino relationem ad Chriſtum, aut Chriſtianiſmum habentis; vt vnicuique conſtare
C poteſt illas notas percurrenti. Nonnulli tamen Imperatores Chriſtiani victoriæ ſignum cum nomine poſuiſſe videntur in nummis; ſed tenentis Labarum cum Cruce, vt Anaſtaſius: vel cum nota Chriſimi ſita inter Alpha & Omega, his notis contrahentes notam ad Chriſti nomen: quæ literæ non habentur in Lucerna Caſalij, neque Pignorij: quare potuerunt eſſe gentilium. Ceterum huiuſmodi notam Chriſimi vetuſtiorem
D fuiſſe Chriſtiana religione, poſitam in Ethnicorum militum vexillis ante Labarum Conſtantini, qui primus omnium Labaro nomen dedit, luculenter oſtendit eruditiſs. Maluenda tractans de Charactere Antichriſti: [h] dicitque,
Sciendum igitur eſt, quum multa a di- „
uerſis conſcripta reperiantur de Laba- „
ro magnificentiſſimo apud Chriſtianos „
Imperatores militari vexillo; illa iam „
certior ac exploratior apud eruditos „
E ſententia præfertur, Cantabris Hiſpa- „
nica gente validiſſima ab Auguſto, mul- „
tis prælijs, multoque Romano ſangui- „
ne fuſo, ſubiugatis, vt omnes produnt „
Autores: reportata inde fuiſſe inſignia „
quædam ſigna militaria, quibus Canta- „
bri vti ſolerent; eaque in Romanas le- „
giones tranſlata, ac deinceps in bello „
proferri conſueuiſſe, quę a deuicta gen- „
te Cantabra ſint deinceps, vt [i] alias „

[g] cap. 42.
[h] l. 8. c 18.
[i] l. 7. c 4.

dixinus, appellata. Extat in Codice Theodoſiano l.v. de Signiferis, & Cantabrarijs, hoc eſt, qui Cantabra, & alia ſigna in acie portabant. Porro Cantabra, multo ante Conſtantini tempora vtcumque ſignum Crucis iam repreſentaſſe, conſentiunt omnes; nam vetus illa Cantabrorum forma, ante Conſtantini tempora, quæ vel in lapidibus ſculpta, vel in numiſmatis excuſa etiamnum hodie cernitur, eiuſmodi erat: Haſtile oblongum ac teres cui in ſuperiori parte haſtula tranſuerſa affigiebatur; ex qua velum rugis aliquibus contractum dependebat. Prodit aliquot nummos cum eiuſmodi Cantabrorum forma Pamelius in notis ad Apologetic. Tertull. cap.16. Hinc S.Iuſtinus Martyr ad Anton. Pium ſcribens hæc ait: [*Quin & ſigna veſtra figuræ huius* (nempe Crucis) *vim præferunt, & declarant: vexillorum ſigna dico, aliorumque inſignium, & Trophæorum, quæ per progreſſus a vobis in publicum quouis locorum fiunt, Imperij & poteſtatis indicia in his oſtendentibus; licet hoc non intelligentes, faciatis. Et qui apud vos moriuntur, Imperatorum imagines forma iſta conſecratis.*] Ita ille. Tertullianus etiam ita perſcribit [*Sypara illa vexillorum & Cantabrorum, ſtolæ crucum ſunt: laudo diligentiam; noluiſtis nudas & incultas Cruces conſecrare*] Hæc ipſe, qui ſtolas Crucum appellat vela, quæ in Cantabris ex tranſuerſa haſtula, quæ Crucem efformabat, pendentia Crucem ipſam veſtire, & ornare videbantur. Et Minutius Felix in Dialogo Octauio, ita inquit: [*Ipſa ſigna, & Cantabra, & vexilla, caſtrorum quid aliud quam inauratæ Cruces ſunt, & ornatæ?*] Hæc ipſe. Porro tam in Tertulliano, quam in Minutio legendum Cantabra, & non Labara; quamvis variantibus exemplaribus, ex Pamelio, alijſque viris eruditis facile intelligi poteſt. Ceterum Conſtantinum Magnum diuino illo prodigio radiantis in Cælo viſæ Crucis, & Elogij: *In hoc vince* permotum, ſimulque oraculo nocturno a Chriſto ſibi apparente admonitum, vexillum illud militare, quod Cantabrum dicebatur, in omnimodam & abſolutam Crucis figuram, quam iam antea vtcumque delineabat, penitus transformaſſe, atque commutaſſe, expunctaque veteri appellatione, non amplius Cãtabrum, ſed Labarum vocantem inſtituiſſe, eſt eruditorum aſſertio. Siquidem Conſtantinum primum eiuſmodi vexillum Labarum nuncupaſſe; nec iſtud nomen ante Conſtantinum auditum aut cognitum fuiſſe, docti omnes conſentiunt. De cuius vocis ſignificato ſuperſedemus multa ab alijs collecta congerere, contenti etymo a S.Gregorio Nazianzeno prodito, qui ſic in Oratione prima in Iulianum [*Quod ſoluendorum laborum vim habeat, ab eoque apud Latinos nomen trahit.*] Sic ipſe: Labarum ergo, quaſi ſoluens labores, vel laborum dicitur. Atque hæc omnium Eccleſiaſticorum conſenſu firmata, adhuc certiora reddentur, ſi quæ veteres de Labari forma atque effigie a Conſtantino compoſita prodiderunt, audiamus. Euſebius Cæſarienſis in vita Conſtantini l.1. c.22.&c. Quibus iam euidentiſſime conſtat illam notam Chriſimi, quam Conſtantinus, & poſt eum alij fideles ad nomen Chriſti ſignandum & Crucis imaginem tranſtulerunt, antea multo vetuſtiores Ethnicos vſurpaſſe pro diuerſis alijs indicandis; vt ex Iſidoro vidimus; proptereaque Lucernas a Calalio propoſitas, in ſe Chriſimi notam habẽtes non neceſſario referri ad Chriſtianorum ritus. Quod autem de hoc ſigno Chriſimi ſpectato in antiquis Lucernis dictum eſt, id ipſum aſſerimus de nota eadem viſa in anulis antiquis; qua de re Baronius Eminentiſſimus religione pariter atque doctrina ſcribit: [l] *Ceterum quod ad alios* (annulos ſcilicet) *quos Fideles geſtare ſolerent, pertinet: Chriſti nomine duabus literis ſic ſculptum eſſe conſueuiſſe* *ex his, quos e ruderibus refoſſos vidimus, plane didicimus.* Nã vt anuli refoſſi iam e ruderibus, qui Chriſtianorum hominum geſtamina, fuere potuerunt eo ſigno notaſſe Chriſti nomen; ita ſi qui Chriſtiano ſeculo fuerunt antiquiores, quid aliud quam Chriſti nomen & nota Chriſimi denotarunt. Sed de Chriſimo iam pluſquam ſatis.

Apol.c.10.

[l] ann.57. Spond.n.17.

De Lucernis perenni flamma coruſcis Caſſiodori. Cap. XLIX.

PRæterea Toſtatus idem in [a] Matthæum, Lucernas perpetua flam-

[a] in c.25. qu.515.

ma

ma flagrantes adducit in comprobationem phyſicam perennitatis ignium infernalium, abſque noui fomitis adiectu; comprobans id experimento Caſſiodori, ſcribens: *Dicunt alij, quod ignis inferni durat indeficienter propter materiam, in qua eſt, quæ ſemper ardens eſt, & tamen nunquam ardendo exuritur. Non eſt hoc valde admirandum; quum & nos ſimilia videamus in Lucernis quibuſdam metallinis, æreis, aut æneis, quas artificialiter faciunt; & tingendo illas quodam genere liquoris, manebit maſſa illa ſemper ardens, & lucens, & non conſumitur. Et quod plus eſt, etiam poſita in medio fluminis, ſemper ardebit: Nec eſt aliquid, quod eam extinguere valeat, niſi filtrum, vt dicunt, aceto madefactum. Et hoc quidem non nigromantice, ſed pure naturaliter fit. Teſtatur enim ſe Caſſiodorus feciſſe vnam, & dediſſe quibuſdam Monachis in Monaſterio quodam, quod ipſe conſtruxerat, ad perpetuum vſum Monaſterij, vt ipſe refert in quodam libro De Inſtitutione illorum Monachorum.* Verba ſane Caſſiodori leguntur in ſuo volumine, [b] *De Inſtitutione Diuinarum ſcripturarum* inſcripto, ipſiſſima: Parauimus etiam nocturnis vigilijs mechanicas Lucernas, conſeruatrices illuminantium flammarum, ipſas ſibi nutrientes incendium; quæ humano miniſterio ceſſante, prolixe cuſtodiant vberrimi luminis abundantiſſimam claritatem: vbi olei pinguedo non deficit, quamuis flammis ardentibus iugiter torreatur. Hæc ille vir omni fide digniſſimus. Huiuſcemodi Lucernas videre mihi non licuit: ſed in earum locum ſubſtituere poſſumus geminas antiquorum Chriſtianorum a Caſalio delineatas; quarum vna eſt,

[Margin: mma, non uis, at ſolo tro inextin- ibilis.]

[Margin: [b] cap. 30.]

[Margin: Lucerna perennis abſque fomitis abſūptione.]

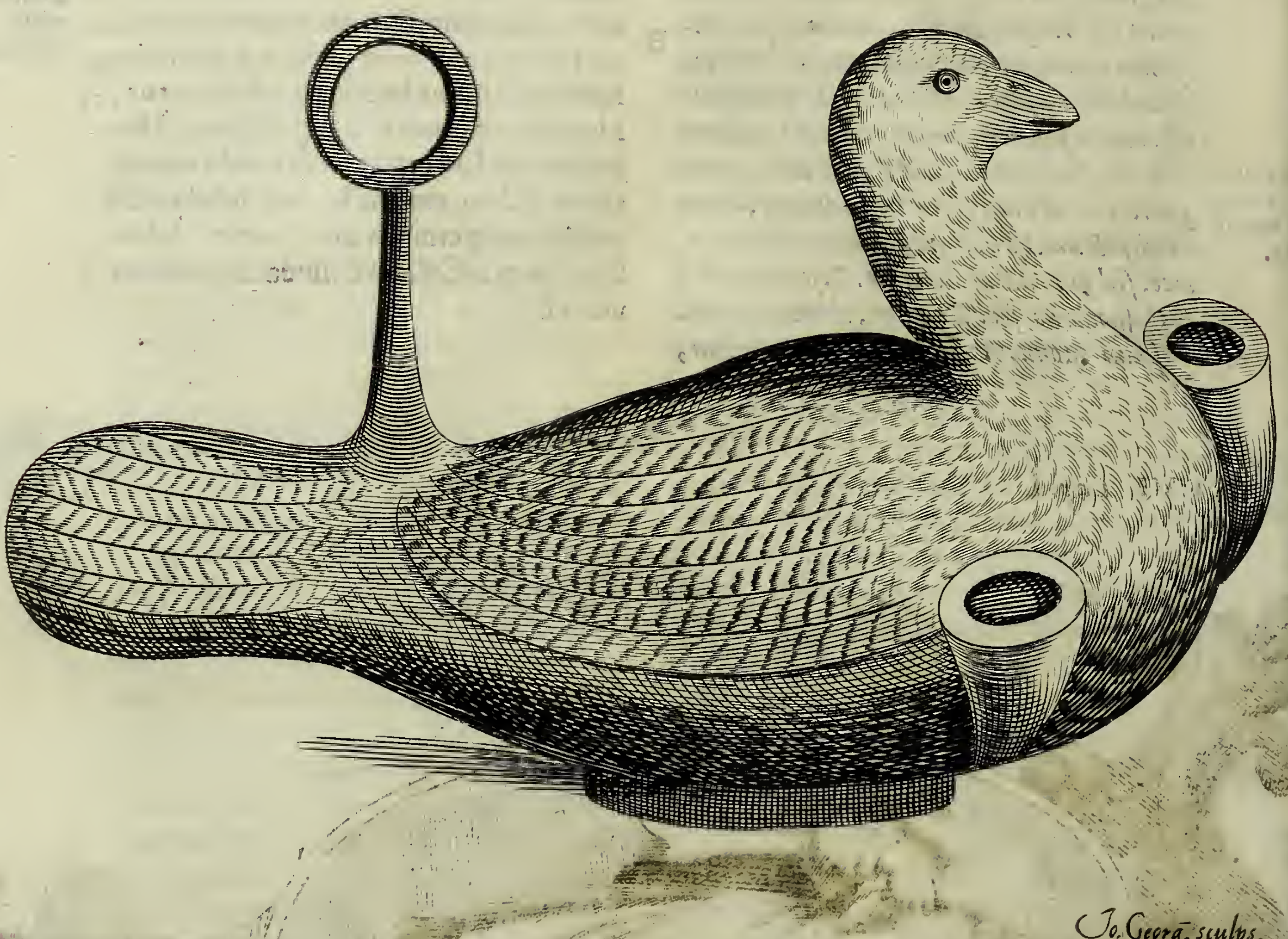
Lib. VI. Cap. L.

De qua quidem Lucerna Caſalius hæc habet. *In altera Lucerna, in qua eſt impreſſus Chriſtus, portans in humeris ouem, eiuſdem Charitas ardens præſefertur; quum ipſe Chriſtus teſtetur, quod pro ouibus ſuis*

A *ponit animam ſuam*. Hæc autem Lucerna bilychnis eſt, cum manubrio, non penſilis. Altera vero Lucerna eſt, de qua proponit idem Caſalius immediate figuram huiuſmodi:

Lib. VI. Cap. L.

De propoſita vero Lucerna Caſalius hæc habet illico: *Eſt alia* Lucerna *in Columbæ forma; quæ quum ſit ſymbolum Spiritus Sancti, vt diximus, ignis conſumens eſt; & vt inquit Chryſoſtomus Homil. in*

Columbæ ſpecies cur ſuſcepta a Spiritu Sácto.

,, *Matth.* Ideo a Spiritu Sancto Columbæ
,, ſpeciem ſuſceptam, quoniam præ om-
,, nibus animalibus hæc cultrix eſt Chari-
,, tatis. Iſta Lucerna quoque bilychnis eſt: duoque veluti vaſcula gerit extra conditionem & naturam Columbæ, in alarum exordijs ad lactera pectoris. Et inter alarum fines ac initium caudæ ſurſum extollitur teres veluti bacillus in anulum deſinens; quem eſſe manu-

B brium, certiſſimum eſt. In qua quidem Lucerna conſtruenda pietas autoris lõge ſuperat artificium. At vero nos geminas iſtas pro Caſſiodorianis e Caſalio mutuati ſumus, non vnicam; quoniam etiam ſi Toſtatus aſſerat Caſſiodorum teſtatum fuiſſe ſe vnam feciſſe Lucernam perpetuo ardentem ſine conſumptione fomitis, eamque dediſſe quibuſdam monachis ſuis; attamen verba Caſ-

C ſiodori ſuperius e ſuo contextu deducta ſemper loquuntur de perennibus Lucernis ab eo factis in numero multitudinis, non autem in ſingulari. Ex hoc autem adeo luculento teſtimonio Caſ-

ſio-

ſiodori, viri præclariſſimi tum nobilitate, tum vitæ ſanctimonia, qui confitetur non quidem audiuiſſe Lucernas eſſe quæ ſine fomitis conſumptione ſemper arderent, neque tales Lucernas iugiter ardentes vidiſſe; ſed ſemetipſum effeciſſe, iam conuincitur aperte procul a vero philoſophari, qui conſtantiſſime negant eiuſcemodi Lucernas vſquam ac vſpiam extitiſſe, ac exiſtere poſſe. Verum de propoſito latius in ſuperiore libro apud eruditiſſimũ Areſium. Verum enim vero dubitare merito licet, an iſta vere lucerna ſit, an potius vas thymiamatum, e cuius tu-

A beribus vtrimque prominentibus e radicibus alarum in pectore foras halarent odores ante diuinum altare; de cuius myſticis auibus vel ipſe Caſalius attulit ex antiquiſſimo libro Maguntinenſis Eccleſiæ luculentum teſtimoniũ: de quo poſterius commodiore loco.

De Lucerna Aegyptia nauium roſtratarum. Cap. L.

B

PVlcherrima vero Lucerna videtur illa, cuius viſendæ mihi copiam fecit nobiliſſimus Patricius Patauinus Vrſattus, tali figura:

Lib.VI. Cap.LI.

E Museo Sertorij Vrsati Nob. Patau.

Jo.Georg.

Patauium aduexit iſtam Lucernam P.Franciſcanus; ab eo nouimus dono traditam Cl.Viro, Sertorio Vrſatto, qui mihi videndam exhibuit; quadrangula eſt, e terra nigra, credo bituminoſam; in qua duæ roſtratæ naues cum remigibus effigiatæ ſpectantur. Huius hiſtoriam habui nuper ab eius delatore verbis ipſiſſimis. *Fidem facio Ego Fr. Sanctus a Plebe Sacci, Prouinciæ Sancti Antonij, & Lector generalis Minorum Obſeruantium in S. Franciſci Magni de Padua, qualiter anno M DC XXXIX. quum eſſem Cairi, in Aegypto, apud Illuſtriſſimum Io: Antonium Iuſtinianum, Conſulem pro*

C *Sereniſs. Rep. Veneta in illis partibus Orientis, inſeruiens etiam Nationi Venetæ DD. Mercatorum; circa menſem Ianuarij, perrexi, cum eodem Illuſtriſſimo, comitante magna Mercatorum caterua, procul a Cairo viginti fere millia paſſuum ad Locum Mumiarum appellatum, ſolitudinis arenoſæ, in quo reperiuntur Pyramides Aegyptiæ, varijque putei: ſub iſtis inſunt cubicula, locaque concamerata, plena cada-*
D *ueribus balſamo conditis, Mumiarum nomine vocatis: Quarum quum varias ab Arabibus eius regionis erui vidiſſemus; nobis illi venum exhibuerunt aliquot Idolorum parua ſimulacra, & vnam Lucernam,*

quam aſſerebant ſe comperiſſe intra ſepulcrum quoddam Mumiarum. Iſtam emit Excellentiſs. Medicus Io: Baptiſta Bonagente Vicentinus; qui mortem obijt Hieroſolymæ Anno M DC XLI. Menſe Iunio; & inuenta fuit prædicta Lucerna inter ſua ſpolia in Vrbe Cairi, quam ego Lucernam ſumpſi, detulique Patauium, donoque dedi Illuſtriſs. D. Sertorio Vrſatto. Lucerna longitudinis eſt palmaris, cum duodecim foraminibus; plana eſt, extenſa, latitudinis quatuor digitorum, altitudinis duorum, coloris obſcuræ terræ, ſimilis æreo. Hæc autem Lucerna duodecim lychnuchos, ſeu myxos habuit forte cum roſtratis nauibus, & remigibus plurimis, velut in pugna aduerſum ſe mutuo congredientibus hoſtiliter, quia poſita fuerit in tumulo cuiuſpiam famoſi Piratę, Ducisve duodecim triremibus Præfecti, maris Aegyptij vel oras infeſtantis, vel ab hoſtibus e contra ſartas tectas tuentis: alioqui tot ellychnia ſimul ardentia, breui totum fomitem exiguæ Lucernæ conſumpſiſſent: niſi fuiſſet oleo plena incombuſtibili; quod ego non auſim affirmare, neque negare.

De Lucerna octolychni. Cap. LI.

CONſimiliter polymixos alia Lucerna fuerit, octo Lychnuchos obtinens, quam nouiſſime Roma Patauium detulit egregius iuuenis Sigiſmundus Schul Norimbergenſis, aſſerens eam inuentam a foſſore ſubterraneæ Romæ prope circum Caracallæ. Fictilis eſt, ſubtiliſſimæ teſtæ, leuiſſimique proinde ponderis, hac figura quadrangulari expreſſa

Lib. VI. Cap. LII.

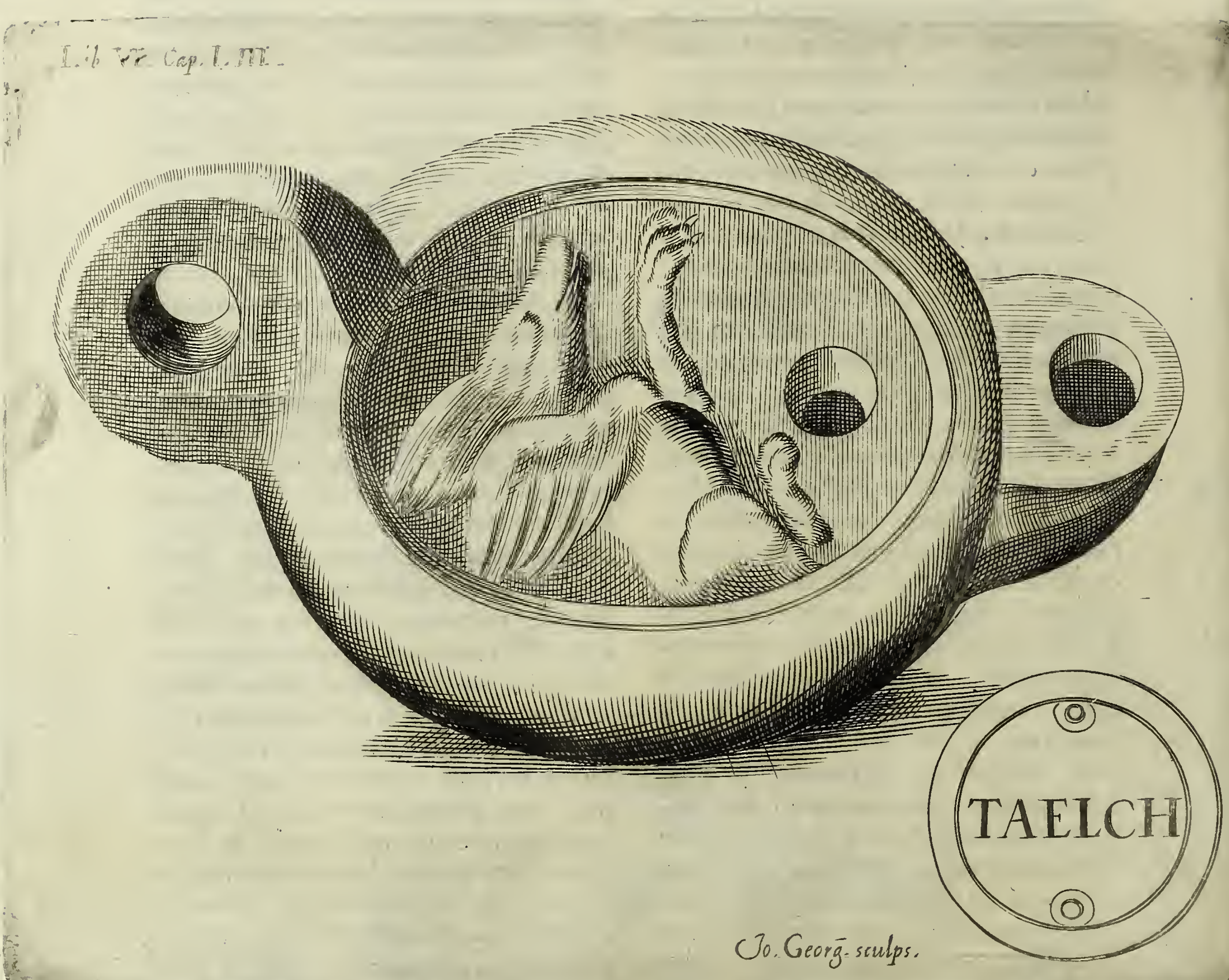
Superne gerit eminentem tubum, per quem infundebatur oleum in Lucernæ ventrem: in ambitu diſpoſiti octo tubuli, perforati ſimiliter, ſunt e quibus totidem ellychnia flammarum exerta micare debuerant: in medio foramen exiguum eſt excipiendo iugiter aeri, qui concedere ſolet in locum olei aſſidue deficientis. Octonarius ellychniorum numerus circa nonum infundibuli tubum, forte deſignauit Autori numerum Muſarum priſcum, & Apollinem illis cantuum modos infundentem: vel etiam numerum octo ſphærarum cæleſtium, quorum ſidera ſibi ſugunt alimentum ex elementari mundo, quem circumambiunt; etenim, vt ait [a] Arnobius, Muſas ponit octo Crates, ob octo ſphæras cæleſtes, aſtris inſignitas, ab antiquis cognitas: & ob octo muſicos tonos, obſeruatu Scaligeri ſenioris in Poetica dicentis: [b] *Verum argutari ſapientem virum minime decet; nam quemadmodum tonis nouenarium accommodabunt? octo enim tantum ſunt τὰ διαπασῶν, non nouem. Antiqui autem errarunt, qui a cælorum numero eum numerum* (nouenarium Muſarum) *ductum voluerunt; nam octo tantum quum agnoſcerent eo tempore, totidem faciebant Muſas: nouem autem Matrem potius, aut nutricem arbitrabãtur, aut ad Apollinis referebant poteſtatem: Quare Mnimernus non male Muſas cæli filias cecinerit in Elogijs.* Etſi non errauerint antiqui Muſarum numerum nouenarium ad cæleſtes orbes referentes; nam præter octo ſphæras æuo ſuo cognitas octo, Muſam nouam præficiebant vniuerſo ſphærarum choro. Porro Solem, & aſtra, quibus antiqui dabant igneam naturam, ali humido de terra ſurſum attracto, ſenſiſſe veteres, late fatetur, & improbat in Meteorologicis [c] Ariſtoteles. Itaque non inueriſimile fuerit arbitrari, Lucernam iſtam fuiſſe poetæ vetuſti, qui Muſas ambientes Apollinem indicare voluerit per nouem tubos; vel antiqui Philoſophi Platonici, qui cæleſtes orbitas æuo ſuo cognitas indicauit; qua de re luculentum habeo teſtimonium Ficini, ſcribentis hæc in Ionis argumento: *Quum Deum dicit* Plato, *Apollinem ſignificat; quum Muſas, ſphærarum Mundi animas. Iupiter quidem mens Dei eſt; ab hac Apollo, mens animæ mundi, & anima totius mundi: octoque ſphærarum cæleſtium animæ: quæ nouem animæ, nouem Muſæ vocantur, quia dum cælos harmonice mouent, muſicam pariunt melodiam; quæ in nouẽ diſtribuitur ſonos, octo ſcilicet ſphærarum tonos, & vnum omnium concentum, nouem Sirenes Deo canentes producit.* Vnde non bene Scaliger antiquos nouenarium Muſarum numerum a ſphæris cæli ducentes improbauit. In fundo propoſitæ Lucernæ leguntur hæ literæ C O T H, quæ quidem etſi non interpunctæ videantur, attamen mihi ſunt capitales; etenim vel eo tempora condita Lucerna fuit, quo capitales literæ nondum interpungi conſueuerant; vel puncta temporis diuturnioris vi fuerunt obliterata; niſi nominis barbari cuiuſdam ſerui plaſtes initium fuerit, quod apte diuinare non poſſumus. At ſi legantur interpunctæ literæ capitales, hæ forſan hanc habuerint explicationem: *Cantorem Optimum Tegit Humus.* vel *Conditum Obſeruo Tumuli Heroa.* vel, *Comprehenditur Octo Tonis Harmonia.* Ita Scaliger: verum argutari ſapientem virum minime decet: nam quemadmodum tonis accommodabunt? octo enim tantum ſunt τὰ διαπασῶν, non nouem.

[a] l.3.
[b] l.1.c.2.
[c] l.2.c.2.
1.Poet.c.2.

De Lucerna Bouis Alati, vel Pegaſi.
Cap. LII.

VErum alia minor Lucerna, Patauium ab eodem viro delata, inuenta Romæ pariter, ſed extra Vrbem in Via Appia, non longe a turri, qua itur ad D.Sebaſtiani propinquas ædes: hanc habet effigiem.

De

De qua nobilis ille Schul hæc ad me de-
,, dit; Minor Lucernarum, vt mihi narra-
,, uit foſſor ille Romę ſubterraneæ, inuen-
,, ta fuit haud longe à turre, quam vocant
,, *Caput Bouis*, ad ſiniſtram S. Sebaſtiani,
,, in via Appia, vbi Neapolim itur, ſita:
,, quę non ſolum turris illa, ſed & Circi,
,, quem Caracallæ eſſe puto, rudera ho-
,, die viſuntur. Quæ quidem Lucerna ſi eundem habuit autorem, herumque ſepultum indicauit Poetam, vel illi conſimilem, certe quod in area ſuperiore continet effigiatum animal quadrupes alatum, indicare potuit Pegaſum; literæ vero cælatæ ſubter in fundo TAELCH, potuerunt eſſe vel nomen barbari ſerui, plaſtisve; vel etiam veluti capitales, dictionem ſingulæ continere valent, ac ita interpretari: *Traxit Alatus Equus Latices Caute Hippocrenea*: vel *Tundens Alpem Eliconis Latices Cantori-*

A *bus Hauſit*. Nec obeſt, quod interpunctæ non habeantur in Lucerna literæ; tum quia puncta minutiora potuerunt obliterari nimia temporum antiquitate: tum quia plaſtes ille, vel autor lucernæ puncta non effigiauerit inter literas; nam apud antiquiores non erat vſus interpungendi literas capitales. Apte tamen pes poſterior dexter viſitur veluti ſcalpens orificium infundibuli Lucernę. B Verum obeſſe videtur pes biſulcus, non autem ſolidungulus, qualis equinus eſt: tollitur autem difficultas, vel aſſerendo Pegaſum Hippogryphum extitiſſe fiſſis vngulis, auium more: vel cauſando ruditatem picturæ priſci ſeculi: de qua ſic[a] Aelianus in ſua varia hiſtoria, *Quum ars pingendi iam ortum duceret, & quodammodo in lacte faſcijsque verſaretur,* C *adeo rudi & impolito ſtylo depinxerunt animantia, vt adſcribere ad ea neceſſe eſſet:* Hoc

[a] l.10.c.10. Picturæ antiquiſſimæ quales.

Hoc eſt bos, illud equus, hoc arbor. Quam A
l.35.c.3. ruditatem etiam [b] Plinius accuſat, &
l.2.c.24. Polydorus [c] Virgilius agens de rerum inuentoribus. Verum enimvero ſi Lucernam iſtam inter antiquitates Chriſtianas enumerare liceat; nam & in Appia via quoque Chriſtianorum antiquorum ſepulchra comperiuntur: forte ſculptus in area fuerit Bos alatus, inſigne D. Lucæ Euangeliſtæ: literęque capitales illæ T A E L C H interpretari B poterunt: *Taurus Alatus Euangeliſtæ Lucæ Celebre Hieroglyphicum.* Nec obeſt iſti coniecturæ, quod caput animalis efficti cornua non gerat vlla; ſiquidem plaſmator vitulum effigiaſſe potuit, non adhuc oſtentantem exerta cornua; vel ea breuicula temporis iniurijs exeſa fuerunt: vel etiam omiſſa propter imperitiam artificis.

De Lucerna Sileni ſuper vtre ſedentis; vbi de Silenis. Cap. LIII.

CONſimilem habitæ primo libro, ſed longe pulchriorem videre licet itidem metallicam Lucernam in effigiem nudi Sileni, ſenis, hederacea corona caput redimiti, ſuper vtre ſedentis, & illo innixi, & quoquomodo ad talos ruſtice calceati, nudis omnino pedibus, in hanc effigiem:

Lib. VI. Cap. LIV.

Jo. Georg. sculps.

Sed in huiuſcemodi Lucernis communis opinio Silenum pingit humana forma prorſus integra, quia nudum pingit; C quum foret Silenus biformis ſemicaper, non natura, ſed habitu tantum, & veſtitu ſolo: de quo Silenorum ge-
l.1.c.40. nere pridem Aelianus [d] in ſuis varijs hiſtorijs; Vnde ſuperius agentes de Lucerna Liberi Patris Aegoboli, Silenum aſſeruimus extitiſſe ſemicaprum biformem, Satyrorum natu grandiorem, vt D ait Pauſanias in Atticis, & eorumdem patrem, vt ait Ouidius in Faſtis; quibus adiecimus Aelianum in ſua varia Hiſtoria. Quorum dicta confirmat aperte Xenophon in Conuiuio Critobolum pulcherrimum, de pulchritudinis laude tractantem, introducens (vt etiam in ſuo Sympoſio Plato Alcibiadem) ipſiſſimis verbis: „Quod ſi iucundum eſt, ab non inuitis impetrare poſſe quæ expectas; perſuaſum habeo, me nunc facilius vel tacendo huic puero & puellæ perſuadere poſſe, vt me oſculetur, quam te, Socrates: etiamſi admodum multa, eaque docta dixeris: Quid iſtud eſt? inquit Socrates; nam quaſi me ſis formoſior hæc iactas. Certe, inquit Critobolus; alioqui omnibus Silenis Satyricorum longe eſſem deformior (ſiue, vt ver- Socrates Sileno cõparatus.

„ vertit Adagiographus) Ita per Iouem, „ aut omnium Silenorum, qui ſunt inter „ Satyros turpiſſimus fuero. Quare Sileni fuerunt homines integri, ſed eo habitu veſtiti, ſemicapri videbantur, qui nudi ſolum humanam ſpeciem obtinebant; vt repetet Aelianus: [b] *Veſtitus autem erat Silenis, tunicæ vtrimq; villoſæ: Refert is veſtitus vitium a Baccho plantationem, & vinearum, palmitumque hirſutam denſitatem*. Vnde probe pariter in hac Lucerna Silenus homo nudus integer effingitur; at in illa Liberi Patris Aegoboli, veſtitus forma ſemicapri, propter hirſuta femoralia. Ceterum, vt antea vidimus, Aethiopici, ac Indici Satyri veri ſunt, Italici vero veſtitu, ſicut ait Aelianus, non reipſa. Verum & de Satyris veſtitu, non natura ſemicapris egit Rhodiginus inquiens: Qui „ cum Dionyſio per tripudia & feſtos luſus pleraque terrarum obiere, nunc Satyros nuncupant, quandoque & tityros, puto de cantuum laſciuia, quæ teretiſmata dicunt, quibus id genus duci magna parte, animaduertitur. Satyros autem ἀπὸ τῦ σεσηρέναι, vocitatos opinantur: nam Sillani appellantur, ἐκ τῦ σιλλαίνειν: Quod & alibi attigimus. Sillon autem morſum cum luſu vocant ingrato infeſtiuoque. Scribit Nicandri interpres: quos ipſi Satyros dicimus, ab antiquis Silenos nuncupari conſueſſe. De Satyro capto ad Apolloniam, qui ὐδὲν συνετῶς loqueretur, in Sylla Plu-

[b] l. 3. c. 40. Silenorum veſtitus eos ſemicapros reddebat adſpectui.

lib. 19. c. 25.

nihil intelligibile.

A tarchus. Silenis indumenta fuere „ ἀμφίμαλλοι χιτῶνες, id eſt vtrimque villoſæ tunicæ: quod tacitis velut ambagibus plantandi ex Dionyſio artem innuit, ac item palmitum conſtipationem. „ Hæc ille. Verum enimvero Syllanus ille Satyros non veſtitu, ſed natura biformis extitit, dicente Plutarcho: *Prope Dyrrachium eſt Apollonia, & in vicino Nymphæum, ſacer locus: qui ex virenti*

B *valle & pratis ignis venas diſperſas perpetuo manantis eructat. Ibi ſtratum ſomno Satyrum, qualem plaſtæ & pictores adumbrant, ferunt captum. Adductum ad Syllam percunctatos multos interpretes, quiſnam eſſet? Quum vocem tandem edidiſſet, non quidem humanam vel claram, ſed aſperam, & omnino ex hinnitu equi & hirci balatu confuſam, obſtupuiſſe Syllam, & monſtrum*

C *auerſatum*. Ad horum verorum imaginem alij veſtitu Satyri nuncupati ſunt, qui vere homines orgia Bacchi celebrabant antiquitus: quibus & tertij fuere iuncti, Dæmones ſub Satyrorum forma hominibus apparentes.

De Lucerna ſedentis Herculis. *Cap. LIV.*

D ALia Lucerna pulcherrima quoque, deſcripta viſitur in opere Fuluij Vrſini, Bibliothecam Vaticanam Romæ locupletante, ſub hac effigie, nuper ad me tranſmiſſa ab Inclyto Caſſiano a Puteo,

Lib. Cap. LV.

Refert hominem, lata prolixaque barba, humi ſedentem, erecto dorſo, Leonis pelle capite contecto ſimul & amicto dorſo, ad inſtar Herculis; cuius hanc effigiem non inepte dixeris, manu, brachioque dextro ſepulchralem Vrnam acuminati fundi tenet, ac amplectitur: A læuo latere ſupra caput extollitur columellæ caput, lunulis redimitum. Inter femora incumbens abdomini, pectorique maior Vrna rotunda ſpectatur cum ore patulo. Procedit inde Lucernæ naſus inter crura prominens vltra pedes, vbi viſitur extremum orificium ellychnio deſignatum. Fundus aream deſcribit, in cuius margine laterali leguntur hæ notæ: OPVS. DOLI. L. FABATI. Quæ ſic ab eruditiſſimo Caſſiano leguntur, *Opus Doliari L. Fabati*. Non abnuerem legere, *Opus Doli Liberti Fabati*. Vt Dolus nomen Artificis extiterit, qui Libertus eſſet heri *Fabati* nomine.

De Lucerna Amazonum. Cap. LV.

NObilis artificij quoque Lucerna teſtea, mihi nuperrime Roma delineata tranſmiſſa fuit ab eodem Cl. Caſſiano ſub hac effigie:

Refert Amazonem ex vulnere languentem, collo capiteque pendulo, capillis paſſis, atque ſparſis, manu dextera collo ſociæ innitentem: læua pendentem peltam adhuc retinente. Aſtat a dextris equus hinniens: a ſiniſtris galea iacet, atque pharetra humi deiecta. Inferius humi quoque ſpectatur iacere ſecuris anceps vtrimque, ſimul & alterius Amazonis galea: Quin & arcus etiamnum tenſus, cum duplici ſagitta A ſuper eum iacente. Lucernam hodie Romæ poſſidet Philippus Ventura, Pictor hoc æuo celebrati nominis.

De Lucerna Ludionis, *Cap. LVI.*

VIſui iucunda Lucerna teſtea, ſub hac imagine ſpectatur: ad me transmiſſa Patauium ab Illuſtriſs. V. Caſſiano a Puteo.

Repreſentat ioculatorem ſedentem; a cuius dextris etiam ſedere ſpectatur ſimius: A ſiniſtris lignea ſcala portatilis, quam conſcendit canis, luſibus aſſuefactus, ad ſummum iam elatus. Inter caput canis in apice ſcalæ, ludionisq. circulatoris collum, anuli duo maior & minor inſerti, quorum vſus eſt ad preſtigia ludicra. Inter pedem ſcalæ ac læuam ludionis circulatoris vaſculum ineſt, ad luſus etiam præſtigioſos vſur- C pari ſolitum. Hanc Lucernam habet Monſieur Meneſticer Gallus.

De Lucerna Epicteti ſiue Larium, vbi de Oleaſtri & Agrippi prouerbio multa.
Cap. LVII.

ALia Lucerna vetus eſt, quam Io: Baptiſta Caſalius in opere ſuo *De Veteribus Aegyptiorum ritibus* propoſuit in hanc effigiem:

Pen-

cernæ ſtru-ra.

Penſilis eſt Lucerna, rotunda; cui nudus homo, capillis barbaque ſqualidus inſidet, in formam Epicteti, vel Iri pauperrimi, manibus ambabus apprehenſum, appenſumque tenens infundibulum, cuius acuminatus fundus pertuſus imminet orificio Lucernæ, ad excipiendum oleum conſtructo. Retro prominēs exoritur e Lucerna manubrium: ab anteriori vero parte naſus, tubulusve; cuius in apice foramen patet ellychnio flammifero. Dependet autem Lucerna tribus e catenulis; quarum duæ longiores laterales inſeruntur, vna quidem manubrij medio, ſed altera naſi tubulive medio ſimiliter: harum vero media tertia, longe breuior illis, bifurcata infigitur ſummis clauiculis humerorum hominis Lychnucho inſidentis. Superne tres omnes iſtæ catenæ depen-

A dent e laterculo, ſic inſcripto:

LARIBVS
SACRVM
PFROA MOEN

Cuius quidem inſcriptionis tertia linea literis conſtat, ignorabilem plane conſtructionem, nedum ignotam ſignificationem habentibus. Profecto ſi forent literæ capitales interpunctæ, ſicuti ſunt in tertia linea conſimilis inſcriptionis; quam propoſuit [a] Gruterus, habitam [a]pag.12.

B ex Cluſij ſchedis, deſcriptam in Sabaria Hungariæ, prope arcem, in Cippo:

LARIBVS DOMEST SAC V. S. L. M.

Quæ ſic explicari poſſe videtur: LARIBVS DOMESTICIS SACRAVI VT SERVENT LAETVM ME: vel etiam, LAETOS MEOS: poſſent aliquam explicationem admittere; qua Lychnus introducatur per tropum Proſopopæiæ de ſe loquens huiuſcemodi ſententiam: *LARIBVS SACRVM Pater Familias Religioſus Oleo Aſſidue Me Ornat Etiam Noctu*, nam ornare Lucernam, eſt in eam oleum infundere; vt conſtat apud [b] Euangeliſtam: Media autem nocte clamor factus eſt: Ecce ſponſus venit, exite obuiam ei. Tunc ſurrexerunt omnes virgines illæ, & ornauerunt Lampades ſuas. Fatuæ autem ſapientibus dixerunt: Date nobis de oleo veſtro, quia Lampades noſtræ extinguuntur. Nudus vero ponitur in Lucerna Paterfamilias, vel vt ſignificaretur, eum noctu celeriter nudum a lecto ſurrexiſſe ad ornandam Lampadem ſuis Laribus ex ſummæ religionis ſuæ cultu: vel vt indicaretur, a cultu Deorum immunes non eſſe pauperrimos; quales extiterunt olim Irus, & Epictetus: de quo ſcribit hæc in ſuis Noctibus Atticis Aulus Gellius: [c] *De Epicteto autem Philoſopho nobili, quod is quoque ſeruus fuit recentior & memoria, quam vt ſcribi quaſi obliteratum debuerit. Eius Epicteti etiam de ſe ſcripti duo verſus feruntur; ex quibus latenter intelligas, non omnes modo Dijs exoſos eſſe, qui in hac vita cum ærumnarum varietate luctantur; ſed eſſe arcanas cauſas, ad quas paucorum potuit peruenire curioſitas.* Verſus autem Epicteti proponit iſtos:

Ornare Lucernam quid ſit.

[b] Matt. 25.

Cur nudus in Lucerna.

[c] l. 2. c. 18. Epictetus quis.

Ærumnis affligi bonos ob arcanas cauſas.

„ Seruus Epictetus fueram, qui corpore mancus,
„ Pauperie preſſus, charus erã ſuperis.

Sed magis ad verbũ [d] Græcanicorum Volaterranus in Antropologia vertit:

[d] l. 15.

„ Seruus Epictetus genitus ſum, corpore claudus:
„ Paupertate Irus, Dijs at amicus eram.

Quos verſus aliter paulo tranſtulit e Græco Sabæus, vt ſupra vidimus. Irus autem publicus mendicus Ithacenſis, omnium bonorum fortunæ expers, vna cum Epicteto poterat audire Paroemiam, Ἀκαρπότερος Ἀγρίππου. *Sterilior Agrippo; Laconicum enim adagium eſt, de ijs qui extremæ ſunt paupertatis, neque*

l. 4. c. 41.

A *quicquam facultatum poſſident. Quadrat & in ignauos, nulliusque induſtriæ homines*, (qualis fuit Irus apud [e] Homerum) *Lacones oleam ſylueſtrem aggrippum vocant. Tantum* [f] *Zenodotus, & Suidas.* Hæc ad verbum Eraſmus. Zenodoti verba ſunt: *Infructuoſior oleaſtro. De pauperrimis: Lacones enim oleam ſilueſtrem Agrippon nominant.* Suida vero ſimiliter ait: *Infructuoſior. i. ſterilior agrippo. Prouerbium, quod dicitur de prorſus pauperibus, de pauperrimis. Lacones enim agreſtem oleam, oleaſtrum, agrippum vocant.*

[e] 18. Odyſſ.

[f] chil. 2. cẽ 5. ad. 83. Prou. centu. 1.

B His conſentit [g] Diogenianus aiens; *Oleaſtro infructuoſior. De Inutilibus. Oleaſter enim arbor ſilueſtris fructus eſt expers.* Quam quidem adagij explicationem recipere non poſſum, audiens Theophraſtum, Dioſcoridem, Plinium, Portam, & experimentum; quibus apertiſſime conſtat, Oleaſtrum fructus edere, de quibus oleum exprimatur, & quidem tenuius, quam ex oleis domeſticis;

[g] cent. 2. nu. 63.

C quin & vberiorem fructum copiam ferre, quam olea ſatiua: verba quidem [h] Theophraſti ſunt: *Item bonitas, & prauitas fructuum. Quippe quum plura ſylueſtres ferre videantur; vt pyraſter & oleaſter.* Dioſcorides ait: [i] *Sylueſtris oleæ, quam aliqui cotinon, ideſt Oleaſtrum appellant, oliua flaua & recens ſtomacho vtilior eſt, ventri difficilis; nigra autem & matura, corruptioni oportuna eſt.* & mox: *oleum ſylueſtris oliuæ gingiuis putri vligine laborantibus colluitur.*

[h] 1. hiſt. c. 7.

[i] l. 1. c. 118.

D Plinius infit: [k] *Oleaſtri oleum tamen folijs acrius atque efficacius: & os quoque colluitur illo ad dentium infirmitatem.* Io: Baptiſta Porta in ſua Villa ſcribit ad [l] verbum: *Theophraſtus ita deſcribit: Oleaſter ſatiua fœcundior eſt, quod fere ſylueſtres omnes habent, ceu cura fertilitatem minuente.* Conſentit his etiam Ouidius, in ſuis Transformationibus accinens,

[k] l. 23. c. 4.

[l] l. 6. c. 9.

E „ Arbor enim eſt, ſuccoque licet cognoſcere mores:
„ Quippe notam linguæ baccis Oleaſter amaris
„ Exhibet, aſperitas verborum ceſſit in illas.

Quin & [m] Virgilius ait,

[m] 2. Georg.

„ Indicio eſt tractu ſurgens Oleaſter eodem
„ Plurimus, & ſtrati baccis ſylueſtribus agri.

Ruel-

l.1.c.104. Ruellius [n] agens de natura ſtirpium, tantum abeſt vt Oleaſtro ſterilitatem tribuat, quod potius non ſolum fecundiorem eſſe dicat, quam ſit olea ſatiua; ſed & huic, ſi qua ratione ſterileſcat, fecunditatem afferre; ſcribit enim: *Oleaſter, Græcis Cotinon; dicitur ſylueſtris olea, fæcundior ſatiua, quod fere ſylueſtres habent, ceu cum fertilitatem minuente.* & mox: *Caudici medulla tenus pertuſo impreſſa oleaſtri talea ſterilem oleam fecundat.* Vnde plane conſtat, Oleaſtrum abſolute non eſſe ſterilem, & infructuoſam arborem omnino, vt ſupponit Adagium vetus, Ακαρπότερος Αγρίππȣ: *Sterilior Oleaſtro:* & innixus Adagio cenſuit Iſidorus aiens, *Oleaſter dictus quod ſit folijs oliuæ ſimilibus, ſed latioribus: arbor inculta atque ſilueſtris: amara, atque infructuoſa.* Cuius opinionem ſequitur Anglicus. Contra quos non ſolum tot alij longe maioris autoritatis decernunt oleaſtrum arborem eſſe fructiferam, vt vidimus; verum etiam ego Rechi meo in rure vidi pluribus annis inter alias oleas oleaſtrum fructificare. Quo circa pro Parœmiæ tutela, vel dicendum eſt, oleaſtrum forſitan infecundum dici, quod oleum ex illius baccis eductum dulce non ſit, ſed amarum, vt obſeruat Cæſalpinus his notis: *Oleaſter, ideſt ſylueſtris olea: Cotinus etiam vocatur apud Dioſcoridem & Plinium, folijs breuioribus conſtans, & fructu minori, qui oleum reddit amarum.* Vel, ſi fas eſt ponere duas Oleaſtri ſpecies, quarum vna fructificet, quæ communi nomine generis Oleaſter appelletur: altera vero ſterilis, nullos omnino fructus edat, quæ proprio nomine nuncupetur Agrippus; de quo in Adagio, & Iſidorus; ſiue ſterilis ex accidenti fuerit, nimirum ex admorſu capræ, vel hirci, vt obſeruat M. Varro dicens, *Mineruæ caprini generis nihil immolari, propter oleam, quod eam, quam læſerit, fieri dicunt ſterilem; eius enim ſaliuam eſſe fructuis venenũ.* Quem locum antea latius expendimus: ſiue potius Agrippus ſit ſterilis natura ſua in Oleaſtri genere; de quo forte Pauſanias in Corinthiacis, *Ad Pſiphæum mare progreſſis, offert ſe Oleaſter, quem Rhachum intortum vocant. Rhachum certe, quamuis oleæ plantam fructus expertem: Cotinon etiam, Phylliam, & Elæum Træzenij*

[margin: l.1.orig. c.7. — ...e arbor. c.5. — ...e re ruſt.]

A *appellant.* De qua ſane planta ſterili, ſiue caſu, ſiue natura ſit infecunda, proprie formatum eſt Adagium, *Sterilior Agrippo.* Quod quidem Adagium verificari poteſt tum de Iro, tanquam de pauperrimo, & inerti: tum etiam de Epicteto, tanquam de pauperrimo ſolum. Sed in Lucerna, ſi ſermo ſit de Iro, locum habere poteſt epigraphe: LARIBVS SACRVM *Pro Familia Religioſus Oleo Aſſidue Me Ornet Etiam Nu-*
B *dus:* quia nemo penitus, ne quidem pauperrimus Irus, nudus, atque publicus mendicus, exemptus, ac exceptus eſt a cultu Larium; ſique pro illis oleum infundere nequeat in Lucernam: ſaltem poteſt infundibulum tenere, & alios ditiores orare, vt Laribus hunc honorem ardentis Lucernę oleo infuſo exhibeant. At ſi ſermo ſit de Epicteto, maxime congruit eius icon iſti Lucernæ; quum etſi pauperrimus, homo tamen extitit erga Numen religioſiſſimus, &
C ſumma pietate claruit inter homines; vt ex ipſius Enchiridio nobili conſtat apertiſſime. Rectaque ratione ſedens effictus eſt, vt occultaretur eius deformitas corporea, qui claudus extitit: de quo Suidas ante Volaterranum ita: *Epictetus ex Hierapoli, Phrygiæ Vrbe, Philoſophus: ſeruus autem Epaphrodici, vnius de ſatellitibus Imperatoris Neronis. Ob defluxionem autem altero crure mutilatus, in noua Epiri Vrbe Nicopoli habitauit. Et vi-*
D *ta producta vſque ad M. Antoninum, multa ſcripſit. Theoſebius autem Philoſophus multa ex Epicteti ſcholis deſumpta dixit.* Equidem iurarem, ab autore Lucernæ, non Irum, ſed Epictetum inſidentem Lychnucho, manibus infundibulum tenere voluiſſe; quod frugi virum nebuloni præferendum cenſuerit; & ad Lucernam habueris Epictetus maximam habitudinem; quum eius Lucerna fictilis tribus drachmarum millibus empta
E celebretur. Vnde titulus legi poſſet etiã,

[margin: Epictetus cur in Lucerna fictus. — Lucerna fictilis tribus drachmarum millibus empta.]

LARIBVS
SACRVM
Pater Familias Replet Oleo Aſſidue Me Ornans Epicteto Nudo.

vel etiam,

LARIBVS
SACRVM
Pro Familiæ Regimine Oleo Agrippi Me Ornat Epictetus Nauiter.

 Vt

Vt enim ſummam religionem erga Lares, familię ſuæ gubernatores atque rectores oſtenderet autor Lucernæ, dicit ſe in ea ponere, non oleum commune ſatiuatum oliuarum; quod pinguius & craſſius exiſtens, multo fumo ſcatet exardens, & odore tetro: ſed oleum Agrippi, nimirum oleaſtri; quod tenuius, quum ſit, & amarum, adeoque calidius; flammam rutilam valde magis edit, minoremque fumum; & odorem halat non ita tetrum, & inſuauem. Quod ſi libeat iſtas vltimæ lineæ literas in epigraphe non interpunctas legere, tanquam duas dictiones, P F-R O A M O E N: vti priores alias duas voces LARIBVS SACRVM; profecto recurrere neceſſum erit ad antiquitatem illam, & ruditatem infimæ plebeculæ Romanæ priſcæ, qua ſcriptum fuit olim Elogium Lucij Scipionis in hæc verba:

Oleum oleaſtri melius vt ſit ſatiuarum oleo in Lucernis.

Inſcriptionis literæ non interpunctæ, vt legi queant.

HONC. OINO. PLOIRVME. CONSENTIONT. R. DVONORO. OPTVMO
FVISSE. VIRO. LVCIOM. SCIPIONE. FILIOS. BARBATI. CONSOL
CENSOR. AIDILIS. HIC. FVET. A. HIC. CEPIT. CORSICA
ALERIAQVE. VRBE. DEDET. TEMPESTATEBVS. AIDE. MERETO

Quas explicauit ita, ſiue reduxit ad politiorem ſcripturam, & ſignificationem eruditiſſimus P. Sirmondus e Soc. Ieſu:

„ Hunc vnum plurimi conſentiunt Romæ Bonorum Optimum
„ Fuiſſe Virum Lucium Scipionem: Filius Barbati Conſul
„ Cenſor Aedilis hic fuit, hic cepit Corſicam
„ Aleriamque Vrbem: Dedit Tempeſtatibus Aedem merito.

De quo quidem Elogio nos [o] vberius antea commodiore loco: Profecto ſi nobis ad hanc normam interpretari liceat illas Lucernæ literas

o lib. 5.

P F R O A M O E N.

non aliter legam niſi PEROAE MVNVS; vel PERSAE MVNVS; vel PERVAE MVNVS: nam & in Elogio propoſito Lucij Scipionis O legitur pro V, & ſuppletur literula M: pro OINO, legentes VNVM: & pro CORSICA, CORSICAM: pro ALERIAQVE, ALERIAMQVE: pro AIDE, AEDEM: & mutatur litera D in B: & litera V tollitur e medio, pro DVONORO, legentes BONORVM: & E litera vertitur in I, legente pro DEDET, DEDIT: pro TEMPESTATEBVS, TEMPESTATIBVS: pro MERETO, MERITO: Quid ni ergo pro PFROA MOEN legere valeamus PEROAE, vel PERVAE, vel PERSAE MVNVS? vt epigraphe plana ſic legatur, & intelligatur

LARIBVS
SACRVM
PERSAE MVNVS

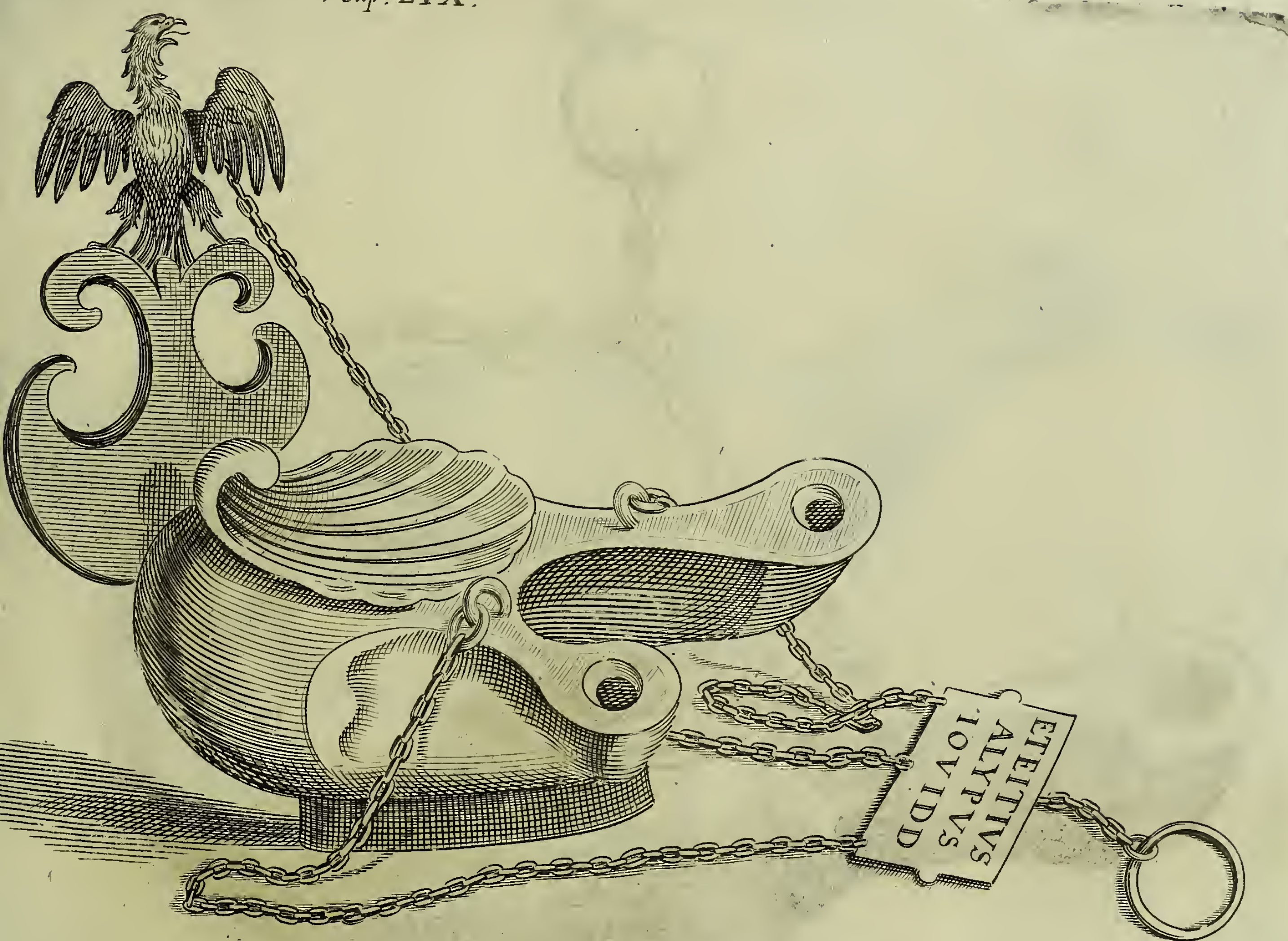
Eſt autem *Perſa* nomen proprium hominis apud antiquos, vti conſtat apud Heſiodum in *Operibus & Diebus* ab ſe volumine celebratis. *Peroa* vero, vel *Peruas*, niſi ſit nomen quodpiam barbarum, aut obſoletum, non proſtat apud Autores, quos ego viderim. Hactenus de Lucerna, quam Caſalius ait inueniri Romæ, penes Dom. Franciſcum Angelonum.

Perſa quid nominis ſit.

De Lucerna Aquilæ ſtantis apertis alis. Cap. LVIII.

ALia pulchra Lucerna vetus ponitur ab eodem Caſalio ſub hac imagine:

Lib. VI. Cap. LIX.

Jo. Georg. ſculps.

Lucerna penſilis eſt, bilychnis, in cuius medio Concha marina ſpectatur. Non habet foramen oleo ſuſcipiendo diſtinctum; quod non leui eſt argumento fuiſſe Lucernam ex illarum genere, quæ ſemel impletæ, ac accenſæ, non indigerent vlteriori fomitis adiectu. In culmine manubrij geſtat Aquilam veluti ſtantem, & alas extendentem. Dependet autem e tribus catenulis, quę ſuperne ſunt infixæ laterculo, cui talis Epigraphe legitur inciſa:

ETEITIVS
ALYPVS
IOVI DD

A Iſtiuſmodi vero Lucernam inueniri Romæ in Cl. Angeloni nobili Muſæo ſcribit Caſalius.

De Lucerna caput equi gerente ad manubrium. Cap. LIX.

Alia ſimiliter Lucerna nobilis, Caſalij quoque relatu, comperitur B in gazophilacio eiuſdem antiquarum rerum viri ſtudioſiſſimi, D. Angeloni, ſub hac effigie ſpectabilis:

Lucerna penſilis eſt item, ſed vnilychnis; habet etiam in ſuperiori ſuperficie Concham marinam: caretque foramine fomitis iterum adiungendi receptaculo. Quare fuerit & ipſa non indiga noui liquoris adijciendi. Pro manubrio habet caput Equi cum collo corona redimito. Quocirca iudicare poſſumus eam vel arſiſſe in tumulo nobilis Equitis: vel conſecratam fuiſſe Neptuno, qui cum Minerua certans de productione rei vtilioris Vrbi iam conditæ, ad eam denominandam, Tridente tellurem percutiens, inde proſilire fecit Equum, ad bella pro defenſione ciuitatum oportunum. Quinimo quum in ea contentione Minerua deducens oleam e terra ſymbolum pacis, quæ ciuitatibus eſt vtilior, Neptunum vice- A rit: dubio procul iſta Lucerna, in qua primas oleo debemus, potius Palladi, quam Neptuno dicata fuiſſe cenſenda eſt; manubrium enim oleo concedit. Niſi dicamus, in eodem fano vtrique Numini ſacratam fuiſſe lampadem. Dependet lychnuchus ex vna catena bifurcata in medio; cuius altera pars ad equini capitis apicem inter auriculas infigitur: & altera prope finem conchæ B marinæ, ſicuti videtur.

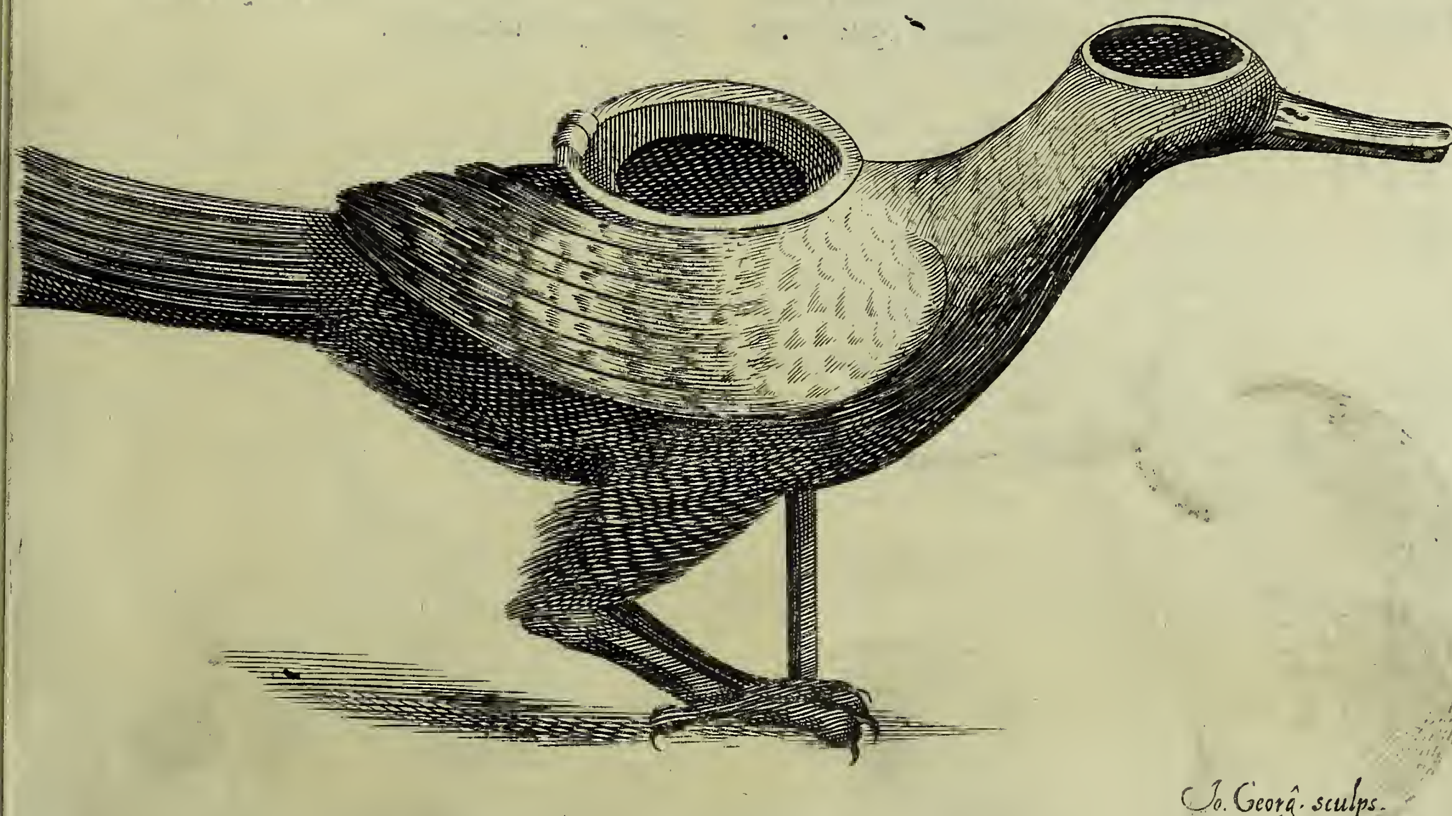
Neptuno an Mineruæ dicata Lucerna vt noſcatur.

De Lucerna, ſeu focali thymiamatum, Anatiformi. Cap. LX.

Anatiformis Lucerna proponitur etiam ab eodem Cl. Caſalio, ſic effigiata:

Re-

Lib. VI. Cap. LXI.

Repreſentat hęc imago Anatem auem, ſtantem: in cuius capitis vertice foramen eſt patens: & alter hiatus eſt in ſummitate dorſi. Non ita conſtat, an ambo foramina ſint e quibus emergerent duæ papyri exardentis flammulæ coruſcantes; an vnum fuerit ardenti myxo continendo deſtinatum, & alterum oleo recipiendo ad flammulæ fomitem ſuggerendum. Verum enimvero mihi non ita facile Lucerna fuerit iſta, ſed Auis ad thymiamatum odorem in Eccleſia ſuffiendum, olim poni ſolita: de quo priſco more, vt & alijs, vel relatu Caſalij, ſic in ſcholijs ad Tertullianum Beatus Rhenanus inquit: *Non poſſum celare ſtudioſos antiquitatis Chriſtianæ, Laicos olim canna ſolitos haurire Dominicum ſanguinem e calice; quod pridem mihi indicauit P. Volcus Abbas Augoniani Cœnobij, erutum ex libro ſignorum,*

[…]es thymia-[…]rum ſacræ […]iſcorum.

[…]ici priſci vt […]berent ſan-[…]inem Do-[…]ni.

A *qui frequens extat apud Benedictinos. Idem nuper reperit in primis Carthuſianorum conſtitutionibus Corradus Pellicanus, vbi prohibetur, ne quidquam pretioſum poſſideant præter calicem argenteum, & fiſtulam qua Laici Dominicum exorbeant ſanguinem. Præterea libellus de veteribus theſauris Eccleſiæ Maguntienſis ab hinc annos quadringentos & amplius conſcriptus, inter aureos calices ingentis ponderis anſatos, cruces aureas, grues argenteas,* B *odores impoſitorum in cauo ventre thymiamatum per roſtra, ac collum mira arte exhalantes, iuxta Aram maximam.* Ac ſane dorſi foramen valde ſatis amplum, non oleo, ſed thymiamatibus, & ignibus excipiendis hiare videtur; oleo ſiquidem excipiendo ſufficeret anguſtius. Itaque lubens accepero, non Lucernam extitiſſe figuratum Anſerem, ſed vas ſacri thymiamatis.

De

De Lucernis varijs Caſalij, Canem, Bouem, Sphingem, Mutinum, Lunam, Heliotropium, & Cucumam referentibus. Cap. LXI.

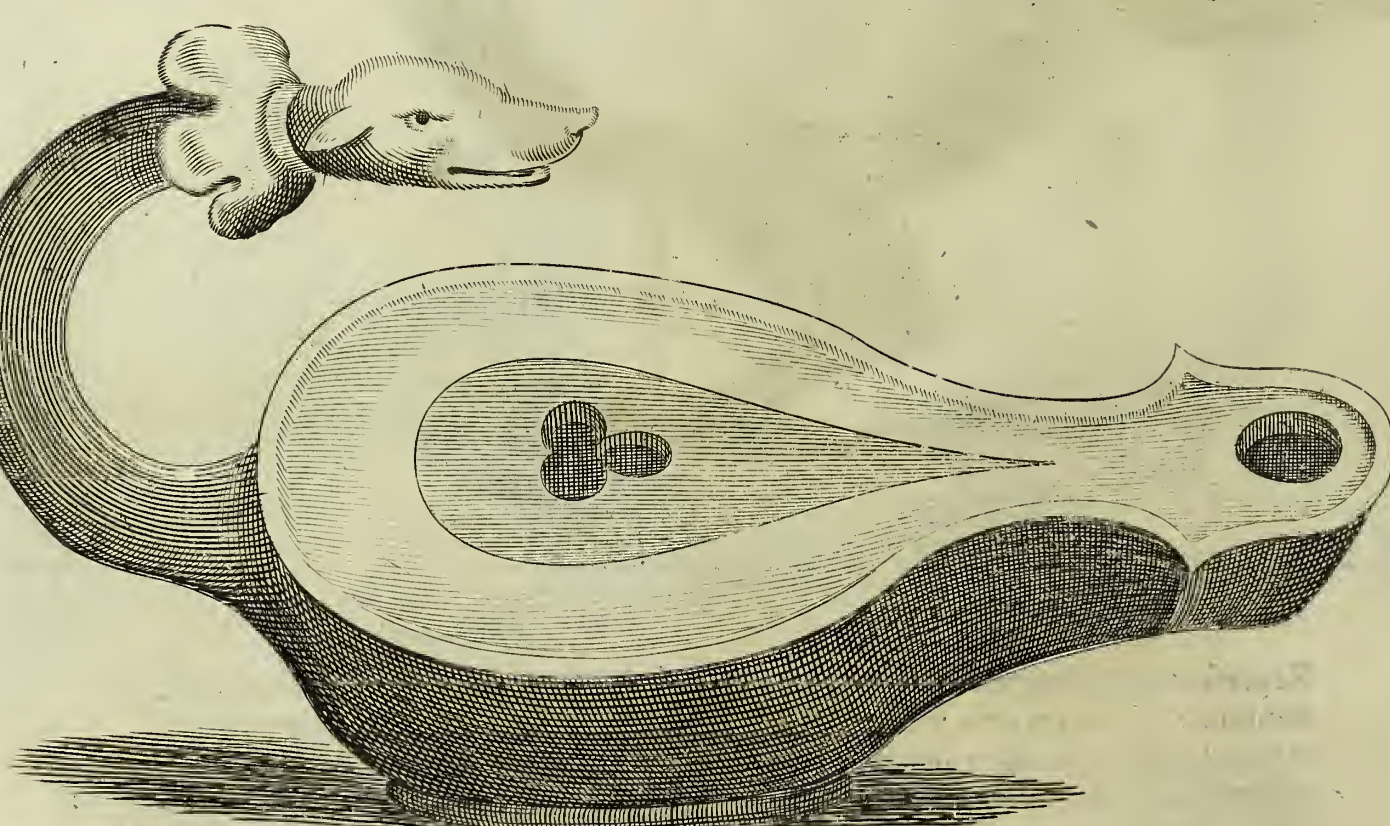
POſt allatas, pleraſq; recenſet alias Lucernas antiquas Caſalius, de quibus ita ſcribit: [*] *Effigiandas curaui plures ex meis Lucernis æreis, quæ varia* A *continent ſymbola: nempe Canem, Bouem, Sphingem, Mutinum, ſeu virile membrum, ac etiam Lunam, quæ eſt ſignum Dianæ.* Profectò ſingulas breuiter explicare lubet.

[*] de ant. rit. Ægyp. c. 25.

De Lucerna Canis.

Quam ille primo loco ſymbolum Canis continere ſcribit, in hanc faciem videndam exhibuit cum ſolo capite Canis in apice manubrij.

Lib. VI. Cap. LXI. fig. I.

Jo. Georg. sculps.

Recte ſane Canis Lucernæ apponitur; quod obſeruatu[a] Pierij, ac ex D. Ambroſij ſententia, Canis ad excubias pro ſalute dominorum refertur; debereque nos promptuarium tenere verbum, ne quaſi mutæ canes commiſſam nobis fidei cuſtodiam, quodam præuaricationis ſilentio deſeruiſſet videamur. Potiſſimumque Canis in Lucernis ſepulchralibus locum habet, quod id animal C Veſpillonis hieroglyphicum eſt; nam eidem Valeriano, factum ex his eſt vt „ Aegyptij Veſpillonem, ſacrorumque „ tutelarem, ædituumque libitinarium „ per Canis effigiem indicarent; obſer- „ uato firmo illo immobilique obtutu, „ quo animal id ad ipſa Deorum, homi- „ numque ſimulachra cuſtodiæ ſuæ cre- „ dita contemplatur. Nam quum apud „ Aegyptios cadauera vitro condita, non „ adi-

[a] l. 4. hier.

,, adipe ſuillo, vt nonnulli ſunt inter-
,, pretando decepti, ob longum tempus
,, aſſeruarentur; erantque & libitinarij,
,, quibus curæ erat ea cuſtodire. Eo ſpe-
,, ctare crediderim canem apud Maffæos
,, Romæ, in pulcherrimi operis cippo
,, humi iacentem, ſurrecto vero capite
,, inſcriptionem, quæ huiuſmodi eſt, in-
,, tuentem

C. IVLIO VRBANO
ET IVLIAE OPTA-
TAE CONTVBERNA-
LI, ET C. IVLIO VR-
BANO PECVLIARI
FILIO
POT. SVIS

Quod autem ait Valerianus, apud Aegyptios cadauera vitro condita longo tempore ſeruari, putauimus aliquando mendum eſſe typographi, qui pro *nitro*, ſubſtituerit ipſe *vitro*; quum reuera veteres Ægyptij cadauera ſale, proindeque nitro condirent ad longam præſeruationem a putredine. Sed tamen retineri poteſt dictio, *vitro*, quia cadauera vitreis loculis incluſa, reconditaque, diu ſeruantur imputria, quod per vitrum imperuium aer non penetret ad ea colliquanda, & ad putrorem alteranda. Sed & hoc alibi quoque notamus in hoc opere.

De Lucerna Bouis.

Quæ vero ſecundo loco memoratur a Caſalio Lucerna Bouis, ea pingitur in hanc effigiem:

Dicerem, iſtam Lucernam eſſe ſepulchralem, & hieroglyphice deſignare cadauer; quod per mortem homo reſoluatur in terram, ex qua primitus eius corpus a Deo plaſmatum eſt, iuxta ſacrum Oraculum, [b] *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua ſumptus es; quia puluis es, & in* [b] Gen. 3. 19.

pul-

pulucrem reuerteris. Terræ vero ſymbolum eſſe Bouem, luculente demonſtrat Valerianus [c] ex eo quod apud Perſas barbara cerimonia Bos, fronte in Leoninam faciem conformata, ex antro cornibus arreptus educebatur ad ſacrificium: de quo Papinius:

[c] l.3. hier.

Bos vt ſit terræ ſymbolum.

„ Indignata ſequi torquentem cornua mitram.

quippe quum taurus plurimum terrenum animal ſit, terræ, & inferis poteſtatibus damnatum, Soli tamen ab ea gente dedicatus, vim eam oſtendere videbatur, quam Sol in vniuerſam terram exercet. Quod autem extraheretur ex antro, deliteſcere vim eius in terræ viſceribus indicabat, quam vt euocarent, & frugum feracitati conſulerent, ſacrificij genus id inſtituerunt. Neque quidem alia de cauſa bouem quandam ab Argo tot luminibus prædito cuſtoditam fabulantur, niſi vt Terram ipſam oſtenderent noctu ab ipſo cælo, tot ſtellarum

A luminibus inſignito, non indiligenter obſeruari, donec a Mercurio, quippe a Sole conficiatur, cuius oriente iubare ſtellarũ lumina paſſim extingui videantur. Quid autem aliud portendere viſus eſt bos ille arator, qui decuſſo iugo triclinium, in quo cœnabat Veſpaſianus, irrupit; ac fugatis miniſtris, quaſi repente defeſſus, procidit ad ipſos accumbentis pedes, ceruicemque ſummiſit, niſi terrarum Orbem amariſſimo Vi-

Argi bouem cuſtodientis mythologia.

Bouis portentum.

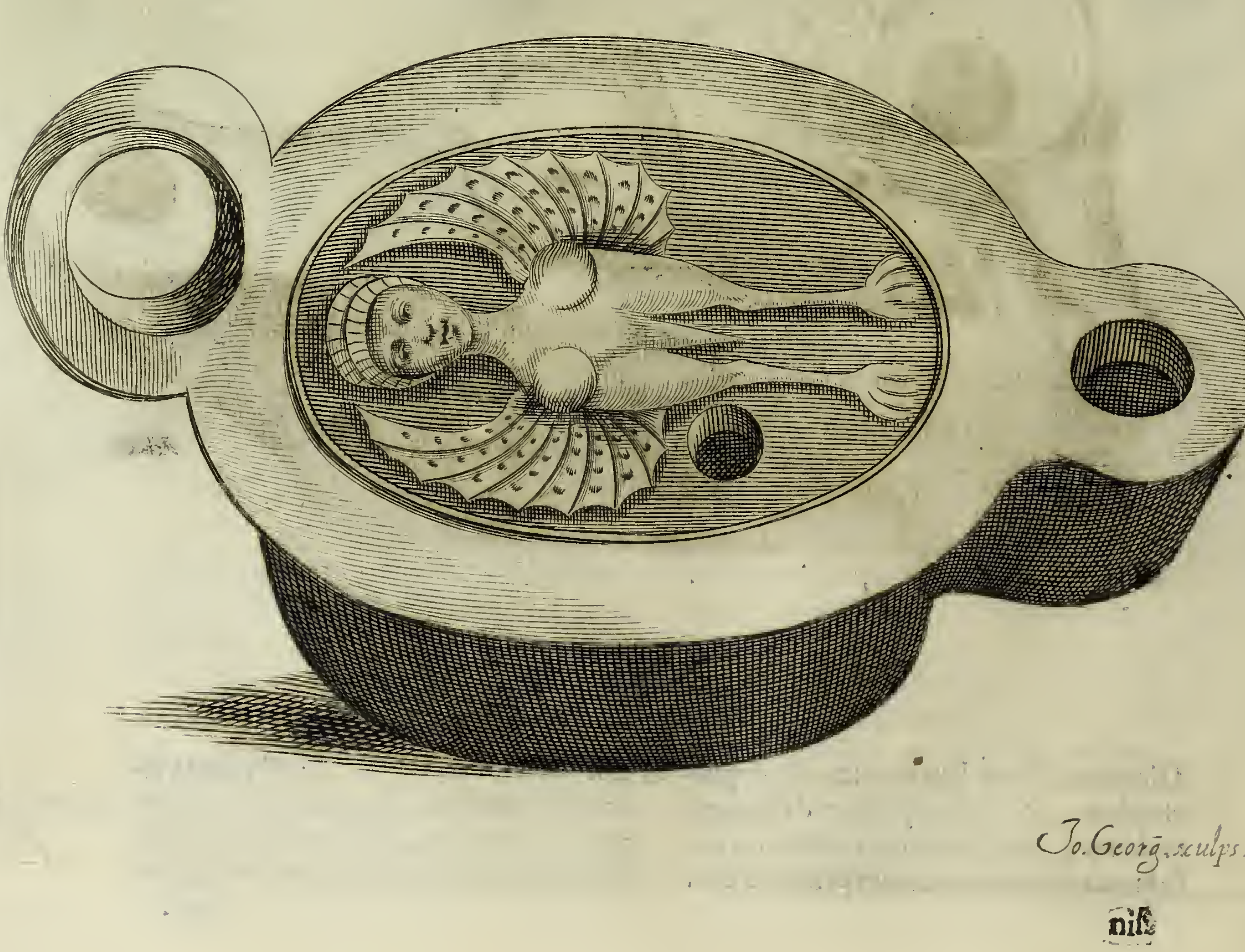
B tellianæ dominationis iugo preſſum, opem a gente Flauia depoſcere, quæ iam rerum eſſet potitura? Terram itaque bos eo oſtento præ ſe tulit. Itaque recte Lucerna, Bouis caput referens, ſepulchralis fuit, humatum hominem deſignans, in cuius honorem exarſit in tumulo.

De Lucerna Sphingis.

Sed quæ tertio loco Lucerna conti-

C net in area ſuperiore cælatam Sphingem alatam, ita

Lib. VI. Cap. LXII.

Jo. Georg. sculps.

niſi

niſi dicamus iſtam extitiſſe fabri purum putum inſigne; non ab re fuerit aſſerere fuiſſe Lucernam in ſepulchro viri docti reconditam, per Sphingis imaginem repreſentati, cuius dicta fuerint ænigmatica; præſertimque nobilis Poetæ; namque Poetarum proprium eſt, ſub fabularum inuolucris arcana rerum diuinarum myſteria, latentesque ſenſus humanarum actionum honeſtarum, imitandarum oculere; propterea que Chij, qui de Homeri vatis habitatione, ſepulchroque gloriantur, in proprijs Numiſmatibus cuſam eſſe Sphingem voluerunt, & Homeri ſimulachrum; vt luculenter oſtendit Cl. Allatius noſter in eruditiſſimo ſuo De Patria Homeri volumine; nosque ſimiliter in opere de

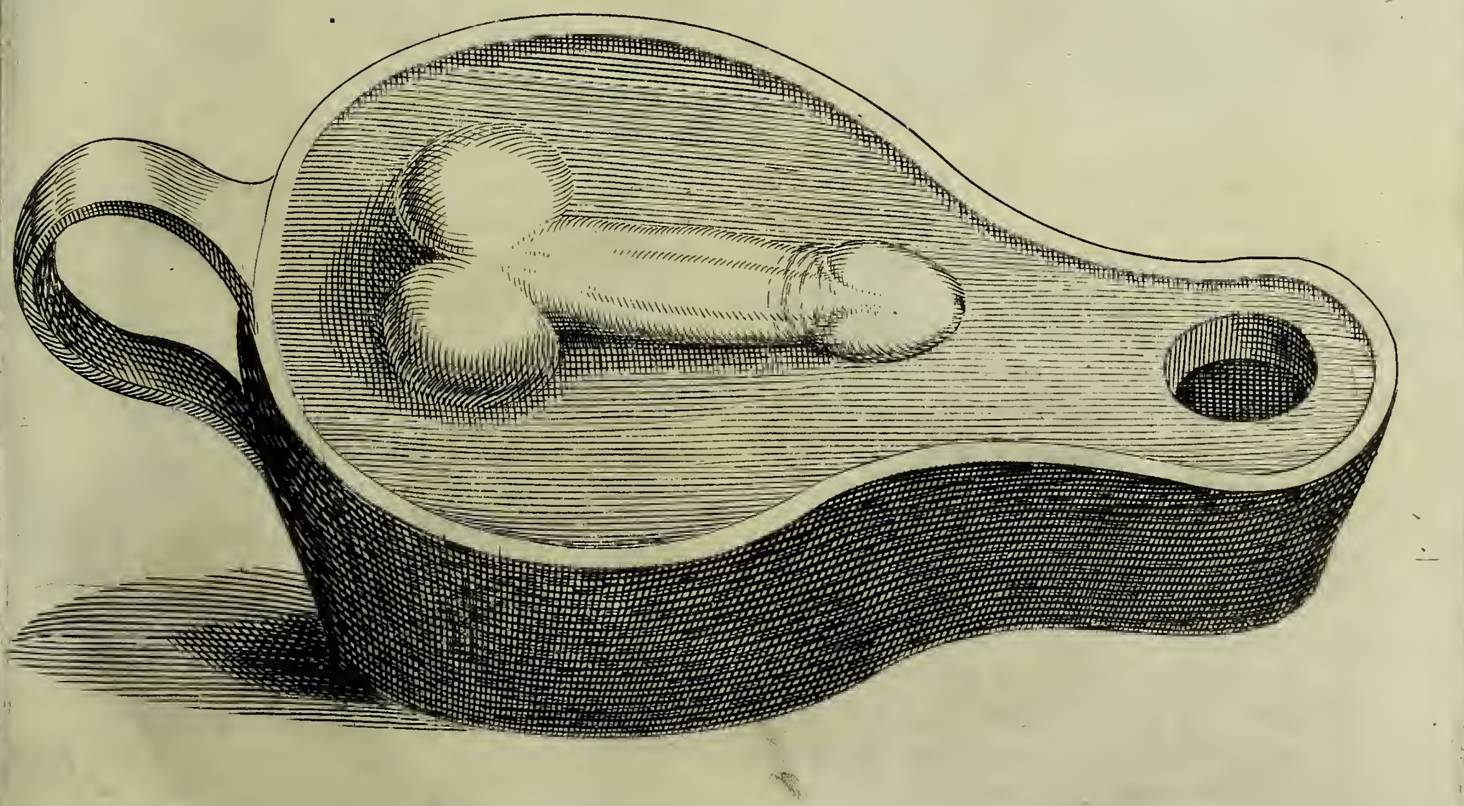
[Chiorum Sphinx quid indicaret.]

A Schematibus antiquis anularium Gemmarum, propediem inuulgando. Sphinx enim apud Ægyptios arcanæ ſapientiæ ſymbolum eſt, etſi Cl. Alciatus, cum alijs nonnullis exiſtimarit [*d*] eam eſſe hieroglyphicum ignorantiæ. Sed quomodo proponere poteſt ænigmata de rebus arduis Ignorantia? & quomodo noſſe poteſt an ænigmatum a ſapiente Oedipo ſolutio venerit, an a Dauo reſpondente perperam ſoluta non fuerint? B verum hac de re latius alibi commodiore loco.

[*d*] embl. 188. Alciatus notatus.

De Lucerna Membri Virilitatis.

Lucerna vero, cuius in area ſuperiore porrectum viſitur Faſcinum cum coleis in hanc imaginem

vel fuit viri diuitis, vel militis. Diuitis quidem, quia diuites antiqui plurimum delectabantur obſcœnis figuris in omni ſua ſupellectili, luxu diffluentes, & libidinibus obnoxij. Militis vero, tum C quia Milites, vt ait Ariſtoteles [*e*] libidine plurimum aguntur venerea: verba Philoſophi ſunt: *Præſertim quum viri ſint mulieribus obnoxij; quod accidit omnibus ferme militaribus, bellicoſisque gentibus;* *præ-*

[*e*] 2. polit. c. 7.

præterquam Celtis, aut ſi qui alij coitum maſculorum palam receperunt. Videtur autem qui primus fabulatus eſt, non irrationabiliter Venerem Marti coniunxiſſe; quoniam omnes huiuſcemodi homines proni ſunt ad venerea aut maſculorum, aut mulierum, illiſque obnoxij. Quod ſcilicet multo ſanguine feruidiorique præditi ſunt, ac temperamento calidiore; quo multam copiam generant calidioris ſeminis, eos ad coitum paſſim ac nimium extimulantis: tum etiam quia viri bellicoſi ratione concupiſcibilem appetitum compeſcentes, pudendo virili citra libidinem indicant maſculum, & fortem, atq; bellicoſum animum; quum e contra muliebri pudendo ſignarent imbelles, ac timidos homines; nam & apud Virgilium Numanus Rutulus ille Troianos imbelles arguens, quaſi feminas inclamabat [f] vociferans:

Militares & bellicoſi cur ſalaces.

[f] 9. Aen.

„ O vere Phrygiæ (neque enim Phryges) ite per alta
„ Dindyma, vbi aſſuetis biforem dat tibia cantum.
„ Tympana vos, buxuſque vocat Berecynthia matris
„ Idææ: ſinite arma viris, & cedite ferro.

Et apud Valerianum [g] Vetuſtas illa vt minus vitioſa fuit, ita ſimplicius apertiuſque de vnaquaque re philoſophata eſt: neque erat tunc temporis in humano corpore quicquam, quod vel viſu, vel nuncupatione ſua, turpe iudicaretur. Prauis vero moribus ſuccreſcentibus, multa decernenda fuere tam factu eſſe, quam dictu turpia, vt qui rebus ſuis modum præſcribere neſcirent, ipſius ſaltem turpitudinis infamia abſterrerentur. De antiquiſſima igitur diſciplina dicturus, quæ ad ſignificationem figuræ illius, quæ tam viſu, quam dictu obſcœna iudicatur, pertineant, veniam mihi dari poſtulo, ac in eam hæc accipi partem cupio, propter quam & prius excogitata a veteribus illis fuerunt, & a me nunc in communem vſum propalata, eo quidem conſilio, vt hæc illis ſcriberentur, qui ſanctius inſtituti, rerum viſcera & intimas medullas, non verborum ſuperficiem, examinarent. Immo vero ſi Naturali Philoſopho pariter & Anatomico licet abſque venia partes omnes humani corporis & proprijs nuncupare nominibus, & earum vſus, actioneſque tractare phyſice; cur non liceat item Philologo, & erudito moraliter agere de partibus ijſdem, illaſque proprijs vocibus appellare? Eſto igitur prima pudendi virilis ſignificatio, quæ tot columnis inciſa, tot obeliſcis notata, tot alijs veterum monumentis inſculpta, magnum, & erectum viri fortis animum oſtentarint. Extant adhuc columnarum fruſta aliquot in Seſoſtreos memoriam erectarum, quæ literis Ægyptiacis inciſæ ſunt, in quibus vtriuſque ſexus naturæ inſculptæ conſpiciuntur. Seſoſtrem enim hunc Theopompus [h] appellat, quem Seſonechoſin aliqui nominarunt, qui ſcilicet Ægypto regnauit vniuerſæ, imperiumque in Europam protulit, de quo apud Herodotum multa. Vbi igitur in columnis, aut obeliſcis ab eo poſitis virilia pudenda conſpexeris, bellicoſos, ſtrenuos, & magnanimos viros armis ab eo ſuperatos intelligas. Nam & coniectores mulierem, quæ virum & liberos habeat, ſi commutatam ſe in marem ſomniauerit, viduam breui futuram conijciunt, atque ita viri muneribus functuram: quæ virgo ſit, futurum vt primo quoque matrimonio elocetur. Ita ſemper ea humani corporis pars aliquid indicat, quod ad negotia virilia pertineat. Vbi vero in monumentis ijſdem muliebria videris inciſa, argumentum eſt, imbelles, molles, & inertes homines ab eo ſubiugatos, cuius nomen, vel nota ſuperpoſita fuerit. Nam & apud Homerum vxori ſuadenti, ne maritus Hector ad pugnã egrederetur, vir bellicoſus ait: [i]

[g] lib. 34.

Priſcæ probitatis indicia.

Virile membrum teſſera magnanimitatis.

[h] l. 3.

Somnium viduitatem portendens, aut nuptias.

[i] 6. Iliad.

„ Sed in domum vadens, tua ipſius opera cura,
„ Telamque, columque: & ancillis iube
„ Opus accedere: bellum autem viris curæ erit,
„ Omnibus (mihi vero maxime) qui in Ilio nati ſunt.

Itaque Lucernam, in qua ſit effigiatum virile membrum, arſiſſe dudum in tumulo viri bellicoſi, cur dicere non poſſim? Sed quid ni ſtatuere valeamus eam exarſiſſe in ſepulchro viri ſapientis? enimvero Plotinus inquit [k] antiquos effinxiſſe Mercurium cum porrecta virilitate, ſignificantes virum ſapientem, qui

Virile membrum hieroglyphicum viri docti.

[k] en. 3. l. 6. cap. 19.

qui ſemper ſcientiæ fętus generare poſſet in animis auditorum. Inde Valerianus etiam addit[l] ſermonis efficaciam, (l.34.) perſuadendique vim oſtentare veteres ſi voluiſſent, Mercurij ſimulachrum grandiori iam ætate, barbatum, & effœto propemodum corpore, natura tamen obſcænius excitata, eoque tantum parte validiſſimum faciebant: cuiuſmodi ſignum Cyllenis fuiſſe Pauſanias tradit, aſſerens [m] in Eliacis poſterioribus: (m l.6.f.) *Cyllenæ duo ſunt deorum delubra, Aeſculapij vnum, Veneris alterum. Mercurij quidem ſignum, quem egregie incolæ eorum finium venerantur, arrecto eſt ſuper baſi faſcino.* Non igitur ab re fuerit opinari, Lucernam iſtam cum inſculpto virili membro, fuiſſe vel viri Mercurialis literarum cultoris, vel Martialis bellicoſi, vel opulenti. Ceterum & eam non inepte dixeris apud Ethnicos arſiſſe in honorem aut Bacchi, cui Phallus in pompa præferebatur: aut Iſidis, quæ tamdiu, tam anxie, tantiſque lachrymis, & eiulatibus conquiſiuit interempti, diſcerptique ſui fratris vna maritique Oſiridis genitale membrum, de quo talem habemus hiſtoriam apud Plutarchum, in opuſculo ſuo De Iſide & Oſiride: *A Typhone per fraudem Oſirim in arcam coniectum, vbi obierit, vt eius regno potiretur; quod cadauer cum arca deiecit in Nili fluenta, quo perferretur ad mare. Tum Typhonis arca reperta, cadauer agnitũ, in partes quatuordecim diſcerpſiſſe, eaſque diſiecisse. Itidem re comperta, paludes papyreo lembo pernauigaſſe, & fruſta conquiſiuiſſe. Hinc eſſe, quod qui papyrinis nauigijs vehuntur, a Crocodilis non infeſtantur, aut metuentibus, aut venerantibus eos. Atque hanc eſſe cauſam, quod multa ſunt in Aegypto ſimulachra Oſiridis, quia Iſis fruſtum quodque, ita vt inciderat, humauerit. Alij negant: ſimulachra aiunt Iſidem feciſſe, & ſingulis ſingula vrbibus dediſſe, ſimulantem cadauer ſe dare, vt is a quampluribus coleretur: Et, ſi Typhon præualeret, verumque Oſiridis ſepulchrum quæreret, multis commonſtratis, de inueniendo deſperaret. De omnibus membris ſolum Penem Oſiridis non fuiſſe ab Iſide repertum: Hunc enim ſtatim fuiſſe in Nilum abiectum, guſtatumque a Lepidoſo, ſiue Squameo, Phagro, & Oxyrincho piſcibus; quos præ alijs piſcibus execrantur Aegyptij. Iſidem autem eius loco Phallum, ideſt veretrum eius imitatione confeciſſe: quo hodie in ſacris vtuntur Aegyptij.* Vt propterea cenſere valeamus, huiuſcemodi Lucernam olim arſiſſe in honorem Iſidis, aut Oſiridis. Quin etiam dicere poſſumus id luminis in aliquo Lupanari veterum emicuiſſe, vt fuerit Lucerna proportionata prorſus obſcœno loco.

Margin notes: (…chi, & Iſi… Lucerna … cum vere…) — Qui non infeſtentur a Crocodilis nauigantes in Nilo. — Oſiridis ſimulachra, & ſepulchra cur multa ſint in Ægypto. — Phallo cur in ſacris vtantur Ægyptij. — Lucerna Lupanaris.

De Lucerna Lunæ, ſiue Dianæ.

Quæ deinde Lucerna penſilis pariter & ſeſſilis, bilychnis habet in extremitate fere manubrij ſimulachrum Lunæ in cornua curuatæ, vel naſcentis, vel cum Sole mox congredientis, in hanc effigiem:

Lib. VI Cap. LXII.

propriam & ipſa poſtulat explicatio- A
nem: Profecto Luna quum multarum
rerum hieroglyphicum ſit, imprimis tamen ſymbolum eſt nobilitatis ex antiquitate proſapiæ. Nam, vt ait Valerianus [n] peruulgatum eſt, Lunæ geſtamen apud Arcadas nobilitatis teſſeram extitiſſe; qui propterea Proſelenes appellati fuere, quod poſt Deucalionis diluuium primi ipſi Lunam inſpexiſſe naſcentem ſe credidere; quodque putarent vniuerſum humanũ genus aquis obrutum periſſe, & a ſe rurſus originem propagationis emanaſſe. Erat vero geſtamen id, quo vti ſoliti Arcades, fibula in Lunæ cornua porrigentis ſpeciem, qua calceamenta connectabantur: de qua ſcommaticum dictum Herodis fertur in Bradeam vxoris fratrem, qui quum generis ſui nobilitatem æquo

Luna ſymbolum nobilitatis vt ſit.

[n] l. 44.

Arcades vt primis hominum ſe putarent.

verboſius apud Romanos oſtentaret; Næ tu, inquit Herodes, generis tui nobilitatem in aſtragalis geſtitas. Quin & Romanis, qui nobilitate præſtarent geſtandi lunulas morem fuiſſe Plutarchus tradit in Quæſtionibus Romanis aſſerens, [o] Cur qui nobilitate generis alijs » præſtare videbantur lunulas in calceis » geſtabant? An, vt Caſtor ait, ſignum » 1
hoc eſt habitationis ſupra Lunam quæ »
B fertur, & quod poſt mortem rurſus ani- »
mæ Lunam ſub pedibus habebunt? An » 2
hoc priſci habuerunt eximium, qui »
erant Arcades cum Euandro, & ante »
Lunam nati dicebantur? Aut, vt multa » 3
alia, hoc quoque inſtitutum erat, vt »
rebus ſecundis elati ac ſuperbientes, »
mutationis Fortunæ in alteram partem »
admonerentur? exemplo videlicet Lu- »
næ, quæ »

Romani nobiles cur lunulas in calceis haberent.

[o] qu. 76.

Pri-

» *Primum recens exiſtit e caligine:*
» *Fulgore dehinc ſubinde faciem ſplendido*
» *Augeſcit illuſtrans: & quum pulcher-rima*
» *Renidet orbe pleno, rurſus exuit*
» *Lumen ſuum paulatim, & ad nihilum redit.*

4 » Aut obedientiæ ſic adſueſcere diſce-
» bant, Lunæ exemplo, præſtantiori pa-
» rere non recuſantes? & quemadmodum
» illa ſecundas obit partes

» *Phœbei ſemper radijs intenta nitoris,*

» vt canit Parmenides; ita ipſi quoque
» contenti eſſe ſecundo loco, magiſtra-
» tibusque obtemperare, ab ijsque po-
» tentiæ & honorum fructu aliquo im-
pertiri. Ceterum prima ratio commu-
nior & celebrior eſt; ita de Quintilia-
no Iuuenalis [p] [p] Sat.7.

Quintilianus habet ſaltus? exempla nouorum
Fatorum tranſi, felix, & pulcher, & acer:
Felix, & ſapiens, & nobilis, & generoſus
Appoſitam nigræ Lunam ſubtexit alutæ.

Latius de nobilitate Criſpini Papinius in Siluis, ita [q] [q] ...

» Nec mirum: non te ſeries inhonora parentum
» Obſcurum proauis, & priſcæ lucis egentem,
» Plebeia de ſtirpe tulit: non ſanguine cretus
» Turmali, trabeque ac remis, & paupere clauo
» Auguſtam ſedem, & Latij penetrale Senatus
» Aduena pulſaſti: ſed præcedente tuorum
» Agmine, Romulei qualis per iugera Circi,
» Quum pulcher viſu, titulis generoſus auitis
» Expectatur equus, cuius de ſtemmate longo
» Felix demeritos habet admiſſura parentes:
» Illum omnes acuunt plauſus, illum ipſe volantem
» Puluis, & incuruæ gaudent agnoſcere metæ:
» Sic te clare puer, genitum ſibi Curia ſenſit,
» Primaque Patricia clauſit veſtigia Luna.

Nimirum Patriciorũ tantummodo calcei ligabantur fibula in figuram Lunæ diminutæ curuata. Martialis item abigit a rure, genteque prorſus ignobili, lunatos calceos concinens de ruſticis Hiſpaniæ [r] ſuæ: [r] l.1.epig.50.

» Vicina in ipſum ſylua deſcendet focum
» Infante cinctum ſordido.
» Vocabitur venator, & veniet tibi
» Conuiua clamatus prope.
» Lunata nuſquam pellis, & nuſquam toga,
» Olidæque veſtes murice.

Scilicet nuſquam videbis nobiles; nam hi calceis Lunatis vtebantur: licet hic malit Colerus legere Lanatam pellem pro Lunata; namque Lanatæ pelles inquit fuere geſtamina nobilum delicatiorum, & aulicorum: auditque Sidonium [ſ] cui: *Circumſiſtit ſellam comes armiger, pellitorum turba ſatellitum, ne obſit, admittitur.* Vlpianus ſub lanæ appellatione contineri lanatam pellem docet. [t] Et hinc quoque ſatis apparet ſolennem vſum fuiſſet pellis lanatę. Ceterum non poſſum huic erudito viro ſubſcribere, videns lanata pelle paſſim contegi ruſticos opiliones, atque caprarios; aulici quidem diuites amiciuntur lanata pelle pretioſa Lyncis, murisque Pontici, quem armellinum, ſiue Zebellinum vocitant; attamen nihilominus lanata pellis eſt ouis, & capræ, quam induunt opiliones, caprarijque ruſtici ſordidi. Quare Martialis a ruſticis Hiſpaniæ lunatam pellem abigit, non lanatam; per illam intelligens calceos nobilium Lunæ ſchemate inſignes. Non omittendum eſt, Alutam nigram Lunatam Iuuenalis indicare Romanos nobiles vſos fuiſſe calceis nigris e ſubtili, & molli pelle, non e craſſo corio; quod aluta ſic a corio diſtinguitur per mollitiem atque tenuitatem, Cæſari. [u] Quin & antiquos Romanos nobiles Lunæ ſigno condecoraſſe non ſolum calceos, qui pedes imos contegunt, ſed etiam ocreas, & cothurnos, qui crura veſtiunt altiora, vulgoque dicuntur a noſtris, *Borzacchini, & Stiualetti*; qua de re legimus Horatium ita ſcribentem [x]

[ſ] l.1.ep.2.

[t] ff de leg. & fideic. §.8.

Colerus notatus.

Nobiles vſos olim calceis nigris.

[u] 1. de bell. Gall.

Aluta vt a corio differat.

[x] 1. ſerm. Sat.6.

» Nam vt quisque inſanus nigris medium impedijt crus

„ Pellibus, & latum demiſit pectore A claūum:
„ Audit continuo: quis homo hic; aut quo patre natus?

Itaque Lunæ ſignum apud antiquos in calceis, inditium fuit nobilitatis; ponebatur autem in fibula. Sed noſtris temporibus cornuta Luna ponitur in ipſa calcei ſummitate, penes vltimos digitos, non teſſera nobilitatis, ſed purum putum ſymbolum iuuentutis. Ad Lu- B cernam Lunatam quod attinet, veriſimile ſatis eſt, eam arſiſſe dudum in tumulo viri nobilis, vel etiam extra ſepulchrum vſui fuiſſe viro nobili, qui ſui generis claritudinem non in calceis tantum, ſed etiam in Lucerna refulgere voluerit, dum ad eam ardentem cœnaret.

De Lucerna cum Heliotropij flore inuerſo.

Sexto loco nobis conſideranda Lucerna, cui a manubrio velut exertus incumbit inuerſus ſuper areæ ſupernæ planum flos magnus Heliotropij, in hanc effigiem.

Lib. VI. Cap. LXII. fig.ª 7.

Jo. Georg. sculps.

Non equidem inficias iuero Valeriano C [y] Solis quam plantam, quam Græco nomine nuncupamus Heliotropium, Aegyptijs indicare potuiſſe cognationem, conſenſumve, aut temperaturam, quam inferioris naturæ iſtius res cum cæleſtibus habent; infimis nempe ſuprema, & ſupremis infima, occultis quibuſdam viribus colligata eſſe; quum ad Solis motum aſſidue flos iſte verſus Solem moueatur, vt mane Solem ad orientem conuertatur, ſenſim cum iu-

[y] l. 58. hier.

ba-

bare ſurſum ſe ſe extollens in meridie; veſpereque declinet ad occaſum cum occidente Sole; noctuque verſus terram inclinatus ſub terra degentem Solem velut inquirat. Fateatur enim quum Ariſtoteles inanimata quoque, ventos, & aquas circuitum cæleſtem ſequi; cur negare quis audet Heliotropij florem ad amuſſim imitari, ſequique Solis circulationem, & Selinotropij florem ſimiliter imitari Lunæ circuitum, & ad eam aſſidue reſpicere? ſane ſententia Philoſophi legitur euidentiſſima; tum vbi ſcribit, [z] omne tempus & vitam vniuſcuiuſque rei menſurari circuitu: tum alibi [a] virtutem omnem inferioris mundi gubernari ſupernis lationibus: tum luculentius vbi dicit, [b] Ratione autem optima tempora omnium & grauiditatum & generationum, & vitarum dimenſionem circuitibus ſibi expetunt recipere. Circuitum appello diem, noctem, menſem, annum, & tempora, quæ ijs deſcribuntur, atque etiam Lunæ traiectiones; ſunt enim Lunæ circuitus complementa, & ſilentia, & interpoſitorum temporum ſectiones; ita enim coit cum Sole; menſis namque communis amborum circuitus eſt. Luna autem principium eſt propter Solis ſocietatem, receptumque lucis; fit enim quaſi alter Sol minor; quamobrem conducit ad omnes generationes, perfectioneſque. Calores enim & refrigerationes cum moderatione quadam generationes, ſine moderatione corruptiones efficiunt. Terminum autem tum principij, tum finis qualitatum earum motus horum ſiderum obtinet; vt enim & mare, & omnem humorum naturam ſubſiſtere, mutarive pro flatuum motu, & quiete videmus; aerem vero & flatus pro Solis, Lunæque circuitu affici; ſic ea, quæ ex ijs, aut in ijs oriuntur, ſequi neceſſe eſt. Nam vt rerum minus principalium circuitus ſequantur magis principalium rerum circuitum, ratio eſt. Vitam enim quandam, & ortum, & interitum vel flatuum eſſe fateor. Conuerſionis vero eorum ſiderum alia fortaſſe principia ſunt. Natura igitur ita ſibi vult, vt eorum numeris generationes & obitus numeret. Ceterum inter alia cuncta noſtratia, quæ motum circuitumque Solis atque Lunæ ſequuntur & adamuſſim æmulantur, duæ ſtirpes habentur, quæ propterea Soliſequæ, & Luniſequæ nuncupantur a Valeriano. [c] Cæſalpinus Heliotropij motum cum iubare deſcribit [d] ſed ante illum Plinius, inquiens [e] *Miretur hoc, qui non obſeruet quotidiano experimento, herbam vnam, quæ vocatur Heliotropium, abeuntem Solem intueri ſemper, omnibusq; horis cum eo verti, vel nubilo obumbrante.* & infra villicum alloquens inſit [f] *Dedit tibi herbas horarum indices: & vt ne Sole quidem oculos tuos a terra auoces, heliotropium ac lupinum circumaguntur cum Sole.* ac denique [g] *Heliotropij miraculum ſæpius diximus, cum Sole ſe circumagentis, etiam nubilo die: tantus ſideris amor eſt. Noctu velut deſiderio contrahi cæruleum florem.* Profecto qui florem hunc deorſum verſum pinxit in lucerna ſepulchrali, mirifice ſignificaſſe videtur noctem mortis, quā habent ſub terra cadauera: fortaſſis indicans, ex antiquiorum ſententia, ſimul cum cadaueribus morari ſub terra defunctorum animas; qua de re nos abunde ſuperius [h] egimus. Duas alias penſiles, treſque præterea ſeſſiles attulit in eodem abaco deſcriptas Lucernas Caſalius; quas omittimus, vt pote nullius participes eruditionis, & quarum aliæ conſimiles explicantur in iſto volumine.

[z] 2. de gen. 7.

[a] 1. mete. c. 2.

[b] 4. de gen. cap. 10.

Luna vt concurrat ad omnes generationes

[c] l. 58.

[d] q. de plant. c. 20.

[e] l. 2. c. 41.

[f] l. 18. c. 27.

[g] l. 22. c. 21. Lupinum circum agi cum Sole, vt Heliotropium.

[h] l. 3. cap. 7.

De Cucuma pro Lucerna poſita Caſalio.

Inter effigiatas vero ſimul a Caſalio Lucernas, antea memoratas, vereor ne penultima, ventricoſa, manubriata, tripode nixa, in hanc formam:

Lib VI. pag. LXII
fig.a 8.

Vereor, inquam, ne Cucuma ſit potius, & vas aquæ calefaciendæ fabrefactum, quam Lucerna vere, ac proprie dicta; de quo quidem vaſe Petronius ille puriſſimus impuritatum ſcriptor ita: A

[i] cap. 95. [i] *Mox incincta quadrato pallio Cucumam ingentem foco adpoſuit.* & infra

[k] cap. 96. [k] *Frangitur ceruix Cucumulæ, ignemque valeſcentem reſtinguit.* Lepide Martialis appellat Cucumam fornaculum, quod vix Cucumam vas excederet [l] B

[l] l.10. ep.79.

„ Ad lapidem Torquatus habet prætoria quartum:
„ Ad quartum breue rus emit Otacilius.
„ Torquatus nitidas vario de marmore thermas
„ Extruxit: Cucumam fecit Otacilius.

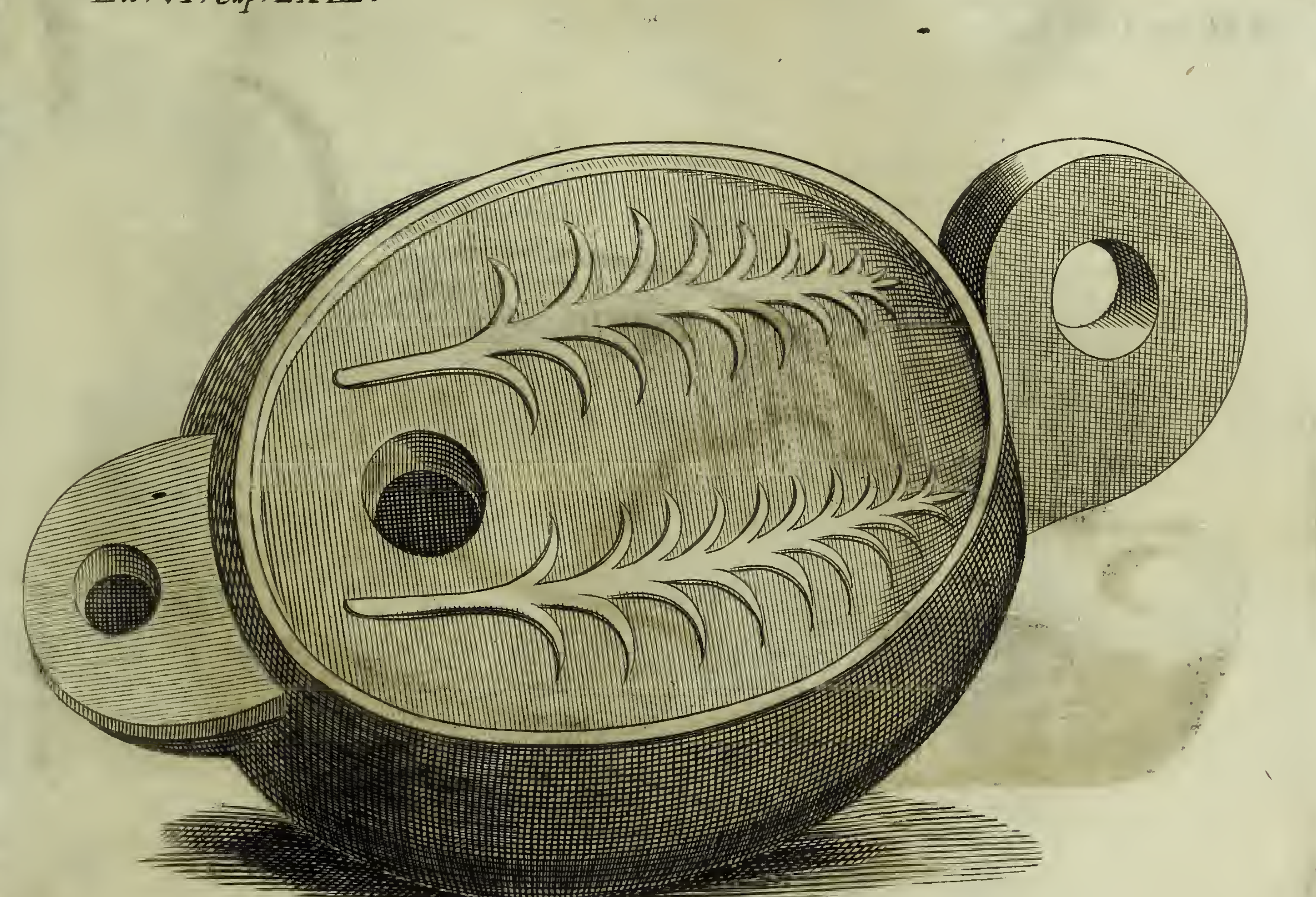
Neque mirum eſt, inter Lucernas veterum, tam gentilium, quam Chriſtianorum inuentam etiam fuiſſe Cucumam, ſiue Cucumellam, Cucumellumve; quoniam vt obſeruat Cl. Voſſius, agens

[m] l.3.c.7. agens de vitijs ſermonis [m] *Cucumellum erat inter ſacra Chriſtianorum vaſa. Acta Proconſularia ſub Munacio Felice:* „ Calices duo argentei: Cucumellum ar- „ genteum Lucernæ argenteæ ſeptem. [n] to.2.pag. *Adducit Baronius ad annum* 303. [n] *Diminutiuum eſt a* Cucuma, *vaſis genere ex eo nomen ſortito, quod ventrem haberet magnum, vti cucumis*. Hæc ille rectiſſime. Quare propoſitum a Cl.Ca- A ſalio vas inter antiquas Lucernas, Lucerna vere non eſt, ſed Cucumellum, ſiue Cucuma, vas ahenum aquæ calefaciendæ conſtructum.

De Lucerna Palmarum. Cap. LXII.

ADijcit his poſtea Caſalius aliam ſacram Lucernam huiuſmodi: quæ nobis erit quadrageſima.

Lib. VI. Cap. LXIII.

Io. Georg. sculps.

De qua ſic infert: *Demum altera, in qua palmæ ſunt expreſſæ: & hæc ad Martyrum ſepulchra conſueuerat apponi: vt in*[a] *Apocalypſi: Palmæ in manibus eorum*. Etiamſi non de ſolis Martyribus, ac forte non de Martyribus ibi loquatur Euangeliſta; nam illis attribuit ſtolas albas; ſcribit etenim ibi Ioannes de Palmas gerẽtibus: *Stantes ante thronum, & in con-* B *ſpectu agni, amicti ſtolis albis, & palmæ in manibus eorum*. Vbi Lyranus dicuntur omnes beati, non ſolum Martyres, in empireo amicti ſtolis albis, per gloriam animæ, quæ quidem gloria per ſtolam albam deſignatur; Palmæ vero datæ ſunt omnibus beatis in ſignum victoriæ, quam habuerunt, etiam citra martyrium, de Mundo, carne, ac Diabolo,

[a] cap.7.

Palma ſymbolum eſt, nedum Martyrũ, ſed omnium beatorum, & cur.

bolo, tribus hominum aduerſarijs: quæ palma victoriæ, vt idem Lyranus habet, non habetur in præſenti ſeculo, in quo homines, quantumvis Sancti, ſunt ſemper in pugna. Licet autem communiter palmæ ponantur in manibus Martyrum per quandam appropriationem, & excellentiam; tamen omnibus beatis debentur, quorum vita fuit militia ſuper terram, de qua morientes exierunt cum victoria, qua ſuperarunt A hoſtes inuiſibiles, atque viſibiles, Dæmonem, Mundum, Carnem. Et Eucherius apud [b] Pierium oſtendit Palmam eſſe ſymbolum, nedum Martyrum, ſed omnium Piorum. [b] Hier. 50.

De Lucerna Cerui. Cap. LXIII.

SVbiungit vltimo loco Caſalius aliam imaginem Lucernæ:

Lib. VI. Cap. LXIV.

Jo. Georg. sculp.

Dicit autem: *Altera, in qua Ceruus eſt effigiatus, denotat ſitim animæ Fidelis ad Chriſtum: vt per Pſalmiſtam: Quemadmodum deſiderat Ceruus ad fontem aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus:* Ceterum quum in iſta Lucerna videam Ceruum manere prorſus intra ſuperiorem aream, ferto circumdatum, exiſtimo Lucernam extitiſſe vel alicuius Cæ- B nobij, vel viri religione præſtantis; etenim obſeruatu [a] Pierij, Ceruus eſt ſymbolum viri vndecumque perfecti; quum ſit animal vngulas bifidas habens, atque ruminans; quale ſacra pagina prophanum non eſſe decernit, iſto velamento ſubinnuens, eum, qui ſacris initiaturus, pietatis meditatione, nec non doctrina, iudicioque præſtare opor-

Pſ. 41.

[a] 7. Hierogl: Ceruus eſt viri vndiq; perfecti ſymbolũ, & cur.

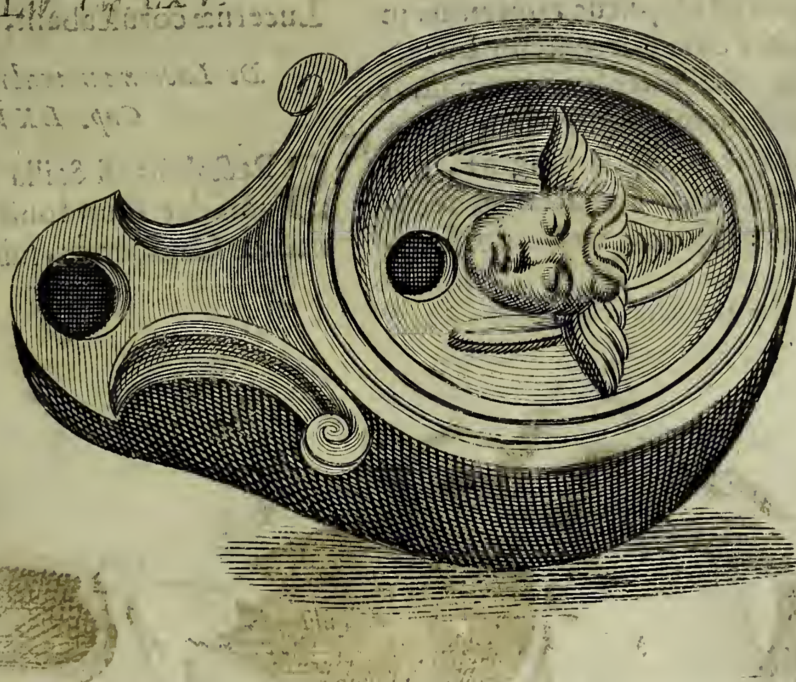
oportere. Bifida ſiquidem vngula diſcernendi doctrinam, & ſingulorum indicat examinationem, quam per ipſas rerum diſtinctiones aſſequimur, vt rectum ab indirecto, lepram a non lepra diſcernere poſſimus. Ruminatio vero pietatem, & diuinarum rerum meditationem oſtendit: Horum qui altero careat, tanquam ineptus reijciendus: Alterius ſiquidem altera poſcit opem res, & coniurat amice, vt diceret Horatius. Eoque forſitan ſpectat dictum illud [b] Prophetæ, vt apud Græcos eſt, Φωνὴ κυρίου καταρτιζομένη ἐλάφους: Vox Domini quæ Ceruos perficit, vt alij, præparat. Significat vero καταρτίζειν, inſtruere aliquem ad negotium, quod exequendum ſuſceperit. Vox igitur Domini, quæ Ceruos, hoc eſt, viros non indignos, qui admittantur ad ſacra, inſtruit, & ad certam vitæ rationem inducit, ea eſt, quæ per Prophetarum vaticinia, per Euangelicam inſtitutionem, per Apoſtolorum prædicationes, per Doctorum optimorum interpretationes nobis innotuit. Adamantius, cuius ſententiam Euthymius mihi ſequi videtur, eo rem trahit, vt eos viros Dominus ad profectum ſapientiæ ducat, qui ſerpentes ſint aſſidue perſecuturi (qui ſermo mere eſt hieroglyphicus) hoc eſt, bellum cum hæreticis, & falſorum dogmatum autoribus geſturi: Diabolique tentamenta, conatusque eius omnes exuperaturi. Profecto Lucernæ, Ceruum intra ſerti coronam in area comprehenſum habentis, Autor virum iſtum perfectum aut ſibi, aut Religioſis, quibus fortaſſe præerat, imitandum propoſuit nobili ſymbolo. Reliquit autem Caſalius octauam in ea tabella delineatam imaginem Lucernæ, ſine deſcriptione, quia nihil in ea notabile viderat. Eſt vnilychnis, cum foramine duplici, altero myxi, altero fomitis excipiendi gratia.

[b] Pſ. 29. — Vox Domini præparantis Ceruos, quæ ...

A B C

De Lucerna Sacerdotis Antiquæ. Cap. LXIV.

NOuiſſime vero Illuſtriſs. & Reuerendiſs. Iacobus Philippus Tomaſinus, Epiſcopus Aemonienſis mihi duas alias oſtendit antiquas Lucernas; quarum vna numerum implens quadrageſimum ſecundum eſt huiuſmodi:

D

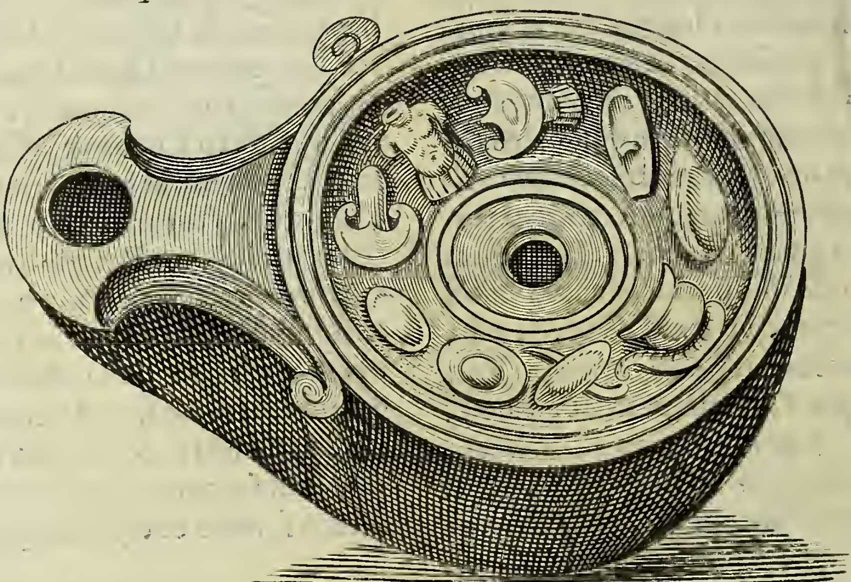
Lucerna fictilis eſt, vnilychnis, cum duplici foramine; alterum eſt, per quod infunditur oleum, ac ſitum habet in areæ ſuperioris orbicularis imo, ſub mento capitis: alterum eſt, e quo papyrus ardens emergere ſolebat, ſitum in vltimo tubulo protuberante ex anteriori parte vltra peripheriam areæ. Caput autē in areæ medioxumo delineatū cum tenijs, atq; thiara conſpicitur, pulcherrimæ iuuenis; adeoque repreſentat antiquam ſacerdotem, fortaſſe Mineruæ.

De

De Lucerna militaribus ornamentis inſignita. Cap. LXV.

A ID ipſum arguere videtur altera Lucerna, in hanc effigiem elaborata.

Lib.VI.Cap.LXVI.

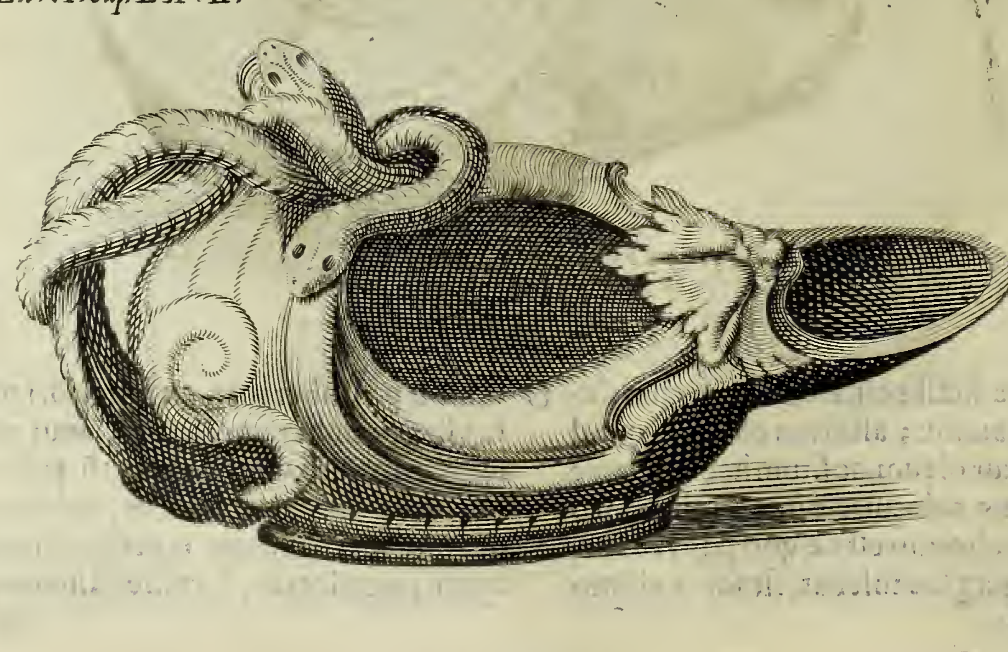
Lucerna fictilis eſt item, vnilychnis, conſimiliter duo gerens foramina; quorum alterum ardenti papyro datum, eminet procul a corpore globoſo Lucernæ, in eius prominente veluti naſo; ſed alterum eſt, excipiendo fomiti paratum, habetque locum in centro areæ rotundæ lychnuchi. Circum id foramen circulus eſt ellipticus, contentus in altero maiore circumferentiam Lucernæ deſcribentis: Inter hos autem duos circulos coronam veluti faciunt intercepta pleraque militaria inſignia, galea, clypei, peltæ, pharetra, ſecuris, lorica, pectoris, atque dorſi ar-

B ma, ſiue mauis trophæum; & id generis; vnde conijcere licet, ambas huiuſmodi Lucernas olim poſitas in delubro quopiam Bellonæ; cuius illa Sacerdos mitrata, & vittis redimita fuerit: Quæ vero militaria ſunt in area ſecundę Lucernæ, repreſentant varia militum donaria, quæ tholo templi Palladis, in quo Lucernæ coruſcabant, appenſa fuere.

De Lucerna manubrio anguineo. Cap. LXVI.

C SPectabilis eſt & illa Lucerna, quam poſſidet Don Iouita Venetus Monachus Caſſinenſis, ſub hac effigie;

Lib.VI.Cap.LXVII.

Lu

Lucerna eſt ærea, quæ pro manubrio duos angues ad inuicem complicatos, & contortos obtinet. Porro ſerpens apud antiquos vigilantiæ ſymbolum eſt, quæ maxime decet Monachos; eaque gemina; tum qua vitent aſſidue cacodæmonis tentatoris inſidias; ad quam religioſos maxime [a] D. Petrus adhortatur inquiens: Sobrij eſtote, & vigilate: quia aduerſarius veſter diabolus tanquam Leo rugiens, circuit quærens quem deuoret. Cui reſiſtite fortes in fide: ſcientes eandem paſſionem ei, quæ in mundo eſt, veſtræ fraternitati fieri: tum qua iugiter operam nauent lucubrationi, diuinarumque ſcripturarum lectioni, meditationique: proindeque geminus anguis inuicem complicatus, ita manubrium Lucernæ format, vt vterque caput & oculos vertat ad lucem ardentis ellychnij. Sane, Pierij [b] notatu, vulgatiſſimum eſt, Lucernam pro Lucubrationibus ponere; vnde Demoſthenis illæ, ac Ariſtophanis Grammatici, & Cleantis Lucernæ celebratiſſimæ, atque illa Epicteti tam frequenter a noſtris, & a Græcis autoribus decantatæ, vt nulla apud omnes celebrior, nulla pretioſior habeatur. Sane quidem a Pythea obiectum Demoſtheni, quod eius enthymemata Lucernam olerent: quippe quod is nihil ex tempore diceret, ſed meditatione & vigilijs ſingula elucubraret: neque ſegnis in reſpondendo Demoſthenes, qui non eodem pretio ſibi & illi conſtare Lucernam ſubiecerit: nocturna ſcilicet illi conuiuia exprobrans, quibus ille plus indulgeret, quam Demoſthenes ſtudio. Aeſchines quoque nimiam hanc hominis diligentiam inceſſens, λογογράφους eum appellat, ſiue quod ſemper, vti dictum, ex ſcripto diceret: ſiue quod, vt nonnulli aiunt, in vtriuſque partis fauorem aliquando ſcriptitarit. Vnde iocus ille apud Ariſtophanem, Erine, de Lucernarum fabro, & quod omnia iam conſilia ſint ad Lucernam conſultaturi. Sed vt ad Lucernam redeamus, Plato quum ſummi boni qua poterat cognitionem peruestigaret, id minime explicare poſſe contendit, ſed ex diutino contubernio, tanquam ex igne ſtatim proſiliente, ſuccenſum ait lumen animam irrepere. Sed longe ante Platonem magnus dixerat Propheta: [c] Lucerna pedibus meis lex tua, & lumen ſemitis meis. &: [d] Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine. &: [e] In lumine tuo videbimus lumen. Hinc illa Eſaiæ [f] celebris adhortatio: Illuminare, illuminare Hieruſalem, quia venit lumen tuum. & pleraque huiuſmodi de aduentu Ieſu, qui verum & vnicum eſt lumen. Paſſim vero apud hos ignis Fidei ſymbolum eſt, Lucerna ſcientiæ, quas in manibus habendas diuina inſtitutione commonemur. Et Pſalmo XVIII. illuminandam a Deo Lucernam prædicitur: vbi nonnulli interpretes per Lucernam Intellectum, per tenebras Corpus exponunt: cedunt vero tenebræ, vbi veræ ſcientiæ lumen effulſerit. Quod vero pro lucubratione Lucerna accipiatur, in cauſa ſunt nocturnæ vigiliæ, quæ meditationi maxime commodæ ſunt, & ad excogitandum propter ſilentium aptiſſimæ. Vnde illud, plus olei, quam vini quoſdam abſumpſiſſe. Qua de cauſa Poetæ Noctem εὐφρόνην, a meditationis promptitudine vocant. Epicharmi dictum eſt, *Si quid ſcitu dignum quæras, nocte meditandum*: &, vt ſemel dicam, Nihil ad ſtudia nocte commodius. Quare non incongruum lucubrationis ſymbolum eſt Lucerna; quum præcipue frequens Ægyptiorum mos fuerit, per inſtrumenta ſæpius eorum vſum ſignificare. Ita Valerianus. Itaque Lucerna duos angues contortos in manubrio gerens, vt maioris eſt myſterij, quam artificij; ſic geminam vigilantiam, Monacho potiſſimum neceſſariam ſignificat.

[Marginal notes: Vigilantia duplex Monacho neceſſaria. — [a] 1. Pet. cap. 5. — [b] lib. 45. Lucubrationis hieroglyphicum. — Lucernæ priſcorum quæ celebratiſſimæ. — Enthymemata Lucernam olentia quæ. — Demoſthenis arguta reſponſio obiecterio Pytheæ. — [c] Pſ. 118. — [d] Pſ. 4. — [e] Pſ. 35. — [f] cap. 60. — Lucerna ſymbolum Fidei, & ſcientiæ. — Lucerna cur teſſera lucubrationis. — Nocturnæ vigiliæ cur ad meditandum aptiſſimæ. — Ægyptiorum mos in hieroglyphicis frequens.]

De Lucerna Serpentes, & Aquilam habente. Cap. LXVII.

ERuditionem & illa continet, cuius e Cioffiano Muſæo figuram iſtam habuimus:

Lu-

Lib. VI. Cap. LXVIII.

Lucerna quatuor obtinet foramina; quorum maius in medio ſitum eſt excipiendo fomiti conſtitutum; alia vero tria in angulis areæ condita triplici flammifero deſeruierunt ellychnio. Ex alto Lucernæ ſurgit Aquila ventre tenus expanſis alis. Immum vero Lucernæ pedem ambiunt angues bini. Aquila certe, quæ viſu perſpicaciſſima iubar Solis inconniuentibus oculis intuetur, luminis vtcumque perennis indicium eſſe valet; quod clarius etiam indicant angues, qui paſſim æternitatis hieroglyphicum ſunt apud antiquos. Habere poteſt iſta Lucerna ſignificationem eandem cum ſuperiore, quod Aquila hieroglyphicum ſit, etiam [a] Pierio, cogitationis altæ; vnde tum Ethnici finxerunt Aquilam Promethei cor abrodentem, qui fuit hominis alta ſapientis imago: tum Noſtri D. Ioanni Euangeliſtæ ſymbolum tradidere. Sane Aquilam (vt nomen etiam interpretemur) ab acute videndo dictam nonnulli ex veteribus aſſerunt, vt pote qui Aquilam, quaſi aculam, ab acumine dictam velint.

[a] lib. 19.

Aquilæ nominis etymologia.

lint. Quamuis alij ab aquilo colore vocem ducant: eſt enim aquilus color fuſcus & ſubniger, ab Aqua denominatur. Vtcunque autem, acutiſſimi viſus Aquila eſt myſtice D. Ioannes, qui oculi acie in altiſſimæ diuinitatis receſſum directa, præ omnibus maxime ſuperioris naturæ ſecreta reuelauit: Cuius facies Ezechieli viſa ſupremum ex quatuor locum obtinere: qui ad abolendam Abionitarum Hæreſim, quæ Chriſtum hominem tantum, non Deum etiam aſſeuerabat, ad altiſſima remotiſſimaque rerum principia præpetibus euolauit pennis, deque penitiſſimo diuinitatis nido nitidiſſimas ac maxime pellucidas illas gemmas ſurripuit, quæ poſtmodum intuentium oculis, quantumlibet conniuentibus, hallucinantibusque micantiſſimi luminis claritatem attulere. Quare Lucerna hæc, vt Aquilæ ſtegmate ſignat elucubrandum eſſe

A perſpicaciter in Diuinarum Scripturarum alta meditatione; ſic ex ea per ſerpentes ad calcem Lucernæ poſitos, innuitur calcandas eſſe Dæmonum ſuggeſtiones, qui ſemper inſidiantur [b] calcaneo mulieris, hoc eſt, humanæ fragilitati; cuius Eua ſymbolum extitit; nunquam enim Adam a Serpente perſuaſus fuiſſet edere prohibitum pomum, atque tranſgredi mandatum Domini; namque ſuaſu mulieris coniugis id præſtitit. Philo [c] vero per Adamum interpretatur hominem ſuperiorem, ac intellectum; per Euam autem ſenſum, & portionem inferiorem, atque concupiſcibilem animæ partem.

[b] Gen. 3. Dæmon vt inſidietur calcaneo mulieris.

B

[c] Leg. Alleg.

De Lucerna Satyrorum Lupanari aſſiſtentium. Cap. LXVIII.

ABditioris eruditionis Lucerna Cioffiana ſub hac effigie recens ad me tranſmiſſa fuit:

Lib. VI. *Cap.* LXIX.

Lucerna ex Orichalco, quatuor itidem eſt pertuſa foraminibus; quorum eminentius in tubulo reſidens, infundendo fomiti paratum fuit; alia terna in area Lucernæ ſita, flammiferis papyris dicata fuere. Duobus vtrimque Satyris iuuenili, decoraque facie complectitur; qui tamen cornicula gerunt, & auriculas hircinas, acutas, & prælongas: vereris erectis turpiter procaces videntur. Quin & manibus Ityphallos prætendunt. Vniuerſum Lucernæ corpus infra nudis imaginibus hominum deformatur: A ſiniſtra ſedere videntur quatuor mulieres, quaſi meretrices proſtitutæ quibuslibet aduentantibus; a dextris tres ad eas accedentes homines nudi fornicatores velut ad publica ſcortilla. Quare cenſuerim iſtam fuiſſe Lucernam publici Lupanaris antiqui. Verum enimvero, ſicuti nuper ad me Neapoli perſcripſit Cl. Seuerinus, *in huiuſmodi Lucerna duum Satyrorum cuſtodum depingendis perſonis ventri circumpoſitis, nullum eſt pictoris explicate non exprimentis vitium exiſtimatum; quando ventricoſum ea parte vas tum ſuamet rubigine, tum edacis æui longinquitate prærosum, grauia ſuæ formæ ſenſit detrimenta.* Quod autem addit, *Eas imagunculas creditum eſſe Deorum in vnum conuenientium perſonas repræſentare:* id ego refellere non auſim aperte. Sed quod nudos homines ibi mihi videre videor ad ſeminudas, & linteo tenuiſſimo parum opertas, tantum non apertas vna ſedentes aduentare; iam hoc nobis coniecturam facit de lupanari; nã eo loci meretrices qua ſeminudæ, qua tenuiſſimo velamento non velatæ proſtitutæ ſedere conſueuerunt expectantes eo ſub habitu meretricio viros fornicarios ad cõcubitum; quod & in ſacra pagina conſtat meretrices vel in publica via ſedentes, indutasque tenui linteo præſtolari fornicatores; Sic enim de Thamar & Iuda legimus: [a] Nunciatumque eſt Thamar, quod ſocer illius aſcẽderet ad tondendas oues: Quæ depoſitis viduitatis veſtibus, aſſumpſit theriſtrium, & mutato habitu ſedit in biuio itineris, quod ducit Thamnam, eo quod creuiſſet Sela, & non eum accepiſſet maritum. Quam quum vidiſſet Iudas, ſuſpicatus eſt eſſe meretricem; operuerat

Lupanaris Lucerna.

[a] Gen. 38.

A enim vultum ſuum, ne agnoſceretur. Ingreſſusque ad eam, ait: Dimitte me, vt coeam tecum: neſciebat enim quod nurus ſua eſſet. Qua reſpondente, quid dabis mihi, vt fruaris concubitu meo? Dixit: Mittam tibi hædum de gregibus. Rurſumque illa dicente: Patiar quod vis, ſi dederis mihi arrhabonem, donec mittas quod polliceris. Ait Iudas: Quid vis tibi pro arrhabone dari? Reſpondet: Anulum tuum, & armillam, & baculum, quem manu tenes. Ad vnum igitur coi- B tum mulier concepit. Et ſurgens abijt, depoſitoque habitu, quem ſumpſerat, induta eſt viduitatis veſtibus. Miſit autem Iudas hædum per paſtorem ſuum Odollamiten, vt reciperet pignus, qui quum non inueniſſet eam, Interrogauit homines loci illius: vbi eſt mulier, quæ ſedebat in biuio? Reſpondentibus cunctis: Non fuit in loco iſto meretrix. Reuerſus eſt ad Iudam, & dixit ei: Non inueni eam: Sed & homines loci illius C dixerunt mihi, nunquam ibi ſediſſe ſcortum &c. Ex quibus apertiſſime patet, olim conſueuiſſe meretrices vel fornice ad biuium ſito, vel in publico lupanari ſedentes, linteoque tenuiſſimo parum velatas, vt aſpectu teneri corporis, & pulchrarum carnium allicerentur homines ad libidinem, expectare viros prætereuntes, & accedentes ad concubitum. Vnde namque Iudas nurum ſuam, quam operta facie non agnouit D (operuit enim vultum larua, perſonave ſeu ex denſiore panni materia, ſeu potius e læuigata pelle ſubtiliori, maſcaram Italice nuncupamus) niſi quia ſedebat in biuio ſola, & amiciebatur theriſtrio, quod veſtis erat linea ſubtiliſſima, per cuius tenuitatem ſummam tranſparebant eius membra pulcherrima, quæ ſubito Iudam ad concupiſcentiam & libidinem impulerunt, & attraxerunt? Porro de Thamar iſta Philo E [b] tractans *de Congreſſu quærendæ eruditionis gratia*, ſcribit ad verbum: *Sed velata facie ſicut Thamar, ſedet in triuio, pro meretrice ſe oſtentans prætereuntibus.* De theriſtrio vero Cælius ex D. Hieronymo dicit in ſuis Antiquis lectionibus: *Nam & Hieronymus de puella Chriſto deſtinata: Nunquam exeat (inquit) foras, ne inueniant eam, qui ciuitatem circumeunt, ne percutiant, & vulnerent, auferant*

Thamar, & Iudæ hiſtoria explicata.

[b] l. 13. c. 6.

Theriſtrium quid ſit late declaratur.

rantque pudicitiæ theriſtrum, & nudam in ſanguine derelinquant. Vbi conſtat appellari theriſtrum id genus veſtis, quod ſuper nudo corpore geſtatur; & vulgo ſubuculam dicimus, Italice *Camiſcia*; quæ linea eſt: dicitur autem pudicitiæ veſtis, tum quia pudoris eſt proprium velamentum; nam pudica mulier ne ſe marito viſendam præbet illa prorſus exutam: & ea ſola contectas omnibus aſpiciendas offerunt atque proſtituunt ſe ſe meretrices impudicæ. Quapropter ille non inepte, mulieres fatuas ait vna cum ſubucula ſimul pudorem exuere. Pergit autem ibidem Rhodiginus: *Vt vero Hieronymi verbum intelligas, multis incognitum, dicitur æſtiua veſtis theriſtrum: de qua in veſtium generibus dicitur quoque. Sed aduertenda tamen Hieronymi ſententia in libro Hebraicarum traditionum in Geneſim: Theriſtrum, inquit, pallium dicitur, genus etiam nunc Arabici veſtimenti, quo mulieres prouinciæ illius velantur.* & inferius addit Rhodiginus: [c] *Poſtremo æſtiuam veſtem theriſtron dicimus, & theriſtrion; ſicut hiemalem chimaſtrum: Homerus alaxamenon appellauit. Cocco tingi ſolita, theriſtra, ſcribunt eruditi, tenuiſſima adeo, vti diaphana forent plane. Meminit capite tertio Eſaias: Auferet, inquit, Dominus diſcriminalia, periſcelidas, murenulas, & olfactoriola, mutatoria, vittas, & theriſtria.* Quamobrem theriſtria veſtis eſt linea, tenuiſſima, quæ præ raritate tranſparet, linea, vel ſerica, tincta cocco, quæ pudicis a mulieribus ſuperinduebatur alijs veſtibus, at a meretricibus ſuper nudo geſtabatur, quo carnes oſtentarent nitidas ad aucupandos homines in ſui libidinem; fuitque figuræ, qua nunc apud nos vtuntur Cingaræ nuncupatæ, ſub nomine pallij: Talem vt ſe ſe meretricem Iudæ ſocero mentiretur induit ſuper nudo Thamar, interim ſepoſitis viduitatis veſtibus: Iſtum vero habitum eſſe meretricium in mulieribus, dum ſine veſtibus alijs aſſumitur, clare teſtatur [d] Pererius ad hunc locum Geneſeos inquiens: *Ac Thamar quidem primo non leuiter peccauit, ſimulans ſe meretricem, & libidini tranſeuntium expoſitam; tali namque ſpecie atque ornatu, Iudam vehementer ad peccandum incitauit: Meretricius* A *quippe habitus, locique ipſius, atque temporis oportunitas, magnam ad excitandam libidinem, patrandumque flagitium illecebram habuerunt.* At vero nullus alius habitus, aut ornatus, præter theriſtrium ibi Thamar habuiſſe dicitur in litera; quocirca theriſtrium abſque veſtibus alijs habitus & ornatus eſt meretricius in muliere, quæ velato vultu ne dignoſcatur, ſedeat in biuio prætereuntium libidini ſe proſtituens, ac eos ad ſui cupidinem alliciens tenuiſſimo velamine corpus proprium vna tantum excepta facie cunctorum obtutui quaſi non velatum exponens. Lyranus etenim eo loci dicit: *Aſſumpſit theriſtrum: veſtis eſt linea, qua mulieres vtebantur æſtate, & dicitur Græce τέριςρον, veſtimentum meſſoris æſtiuum.* Geſnerus item in Onomaſtico ſuo dicit, *Theriſtrum, velamen, vel veſtis tenuis, qua vtebantur mulieres Paleſtinæ.* Conſtantinus, & Portus in ſuo lexicographo pariter, *Theriſtrion, & theriſtron, veſtis ſubtilis & æſtiua, veſtimentum Meſſoris. Bud. in epiſt. poſt. Theriſtron nos poſſumus appellare, palliola, quibus obuoluta erat Rebecca: & hodie quoque Arabiæ, & Meſopotamiæ operiuntur feminæ: ab eo quod Θέροι, id eſt æſtate & caumate corpora protegant feminarum. Hæc Hieron. in cap. Eſaiæ.* Sed iſtiuſmodi theriſtia, ſicut in calidiſſimis Arabiæ regionibus ob ſubtilitatem ſatis erant ad corpora mulierum defendenda ne nigreſcerent æſtiui Solis ardore, maxime ſuperimpoſita palliola tunicis interioribus; ita ſine veſtibus alijs immediate ſuper nudo poſita tranſparentia meretricum carnes oſtentabant, & aliarum, quibus conſilium erat viros in ſui deſiderium allicere, atq; voluptate delinire; de tali certe theriſtrio loquitur Boccacius in ſuo [f] Decamerone ſcribens: *Et eran veſtite di vn veſtimento di lino ſottiliſſimo, e bianco, come neue, in ſu le carni.* & mox: *eſſendoſi tutto il bianco veſtimento, e ſottile loro appiccato alle carni, ne quaſi coſa alcuna del dilicato lor corpo celando, vſciron del viuaio.* & infra: Regi ad eas rapiendas accenſo comes Vidus ait: *deliberato hauete di torre le due figliuole al pouero Caualiere, il quale in caſa ſua oltre al poter ſuo v' ha tanto onorato, e per più onorarui, quelle quaſi ignude vi ha dimoſtrate.* &c. hoc eſt: *& erant indu-*

Margin notes: [c] l.16.c.10. — [d] Gen. c. 38. ſp. 4. v. 19. 20. — [f] Gior. 10. nou. 6.

tæ veſtimento lineo ſubtiliſſimo, & albo, veluti nix, ſuper carnibus. & quum vniuerſum album veſtimentum & ſubtile carnibus earum applicatum eſſet, nec fere rem vllam delicati corporis earum caleret, exierunt e vinario. & mox, *decreuiſti auferre duas natas pauperi equiti, qui ſua in domo vltra ſuas vires te tantum honorauit, & vt magis honoraret, illas quaſi nudas tibi monſtrauit.* Ceterum meretricium veſtitum olim apud antiquos extitiſſe linteum ſubtiliſſimum, quo nihil fere velarentur mulierum corpora, teſtis eſt

[g]cap.37. [g] Petronius ille, puriſſimus impuritatum ſcriptor in ſuo Satyrico verſiculos accinens huiuſmodi,

» Aequum eſt induere nuptam ventum textilem:
» Palam proſtare nudam nebula linea.

Vbi Scholiaſtes ait apte, *id meretricium eſſe*. cui alludit [h] Horatius in Satyris: [h]1.Sat.2.

» Matronæ, præter faciem, nil cernere poſſis,
» Cetera, ni Latia eſt, demiſſa veſte tegentis.
» Si interdicta petes, vallo circumdata (nam te
» Hoc facit inſanum) multæ tibi tum officient res:
» Cuſtodes, lectica, ciniflones, paraſitæ,
» Ad talos ſtola demiſſa, & circumdata palla:
» Plurima, quæ inuideant pure apparere tibi rem.
» Altera nil obſtat: Cois tibi pene videre eſt
» Vt nudam: ne crure malo, ne ſit pede turpi:
» Metiri poſſis oculo latus: an tibi mauis
» Inſidias fieri, pretiumque auellier, ante
» Quam mercem oſtendi? leporem venator vt alta
» In niue ſectatur, potitum ſic tangere nolit.

[i]eleg.2. Propertius [i] item ad hanc rem cecinit, de Vertumno

» Indue me Cois, fiam non dura puella.
» Atque virum ſumpta quis neget eſſe toga?

[k]13.eleg.2. Ventum vero pro tenui veſte [k] Tibullus etiam accepit, inquiens

» Poſt hæc Carbaſeis humorem tollere ventis.

Ventum textilem Petronius appellat veſtem ventoſam, & tenuiſſimã, æquantemque propemodum [l] ſubtilitate ventos. Turnebus in Aduerſarijs; quod ſequens verſus dicit, *nebulam lineam*, id eſt, linum, ſeu linteum tenuiſſimum. Irenæus etiam Periander diſſertatione de Lingua Latina, *ventum* ea notione extulit quoque non ſolum Tibullus allatus, ſed etiam [m] Propertius inquiens, [l]1.1.c.15. [m]1.1.el.6.

» Oſculaque oppoſito dicat ſibi debita vento,
» Et nihil infido durius eſſe viro.

vbi I.S. [n] Pontanus, *vento*, id eſt, veſte, ſiue velamine tenui. Sic ergo meretricius eſt habitus lineus tenuiſſimus, per quem tranſparet muliebre corpus incitans viros ad libidinem. Itaque veriſimile ſatis eſt, quatuor illas imagines feminarum, ſeminudarum, lineiſque velaminibus tenuiſſimis ſuper nudo amictarum, & in eodem veluti fornicato conclaui ſedentium, repreſentare meretrices in Lupanari, ad quas introeuntium trium duo priores iam intra ianuam Lupanaris ingreſſi, depoſitis veſtibus ad fornicationis actum parati eas adeunt; poſtremus ille tertius adhuc in limine ſtans, & introgrediens, nondum veſtibus exutus amictus, & veluti galeatus aſpicitur, quod militiam colentes, maxime ſalaces eſſe ſolent, atque mulierum amatores; vnde iam notauimus antea penes [o] Ariſtotelem, non inepte fabulatos fuiſſe veteres, dum Venerem Marti coniunxerunt; quoniam omnes huiuſcemodi homines qui militares atque martiales exiſtunt, proni ſunt ad venerea. Quam quidem coniecturam noſtram de Lucerna iſta pridem ardente in publico meretricum ſcortatorumque Lupanari confirmare videntur illi duo Satyri iuuenes, qui pudendis proprijs petulanter erectis, obſcœniſſimos in manibus tenent, ac oſtentat humanos penes, atque tantum non porrigere videntur Ityphallos, congruum ſtegma, ſymbolumque fædiſſimi proſtribuli; namque Phallorum, Satyrorumque proterue laſciuientium inſignia, maxime decent Lupanaria. Ceterum Satyros iſtos, [n]analect.c.9. [o]2.polit.c.7.

iſtos, quod facie ferina minime ſint, ſed humana, eademque ſpecioſa, putandum eſt repreſentare, non illos feros, agreſteſque natura vere monſtroſa biformes; at veſtitu ſolummodo Satyros, qui ſibi cornua vel ex proprijs capillis, vel ex alia materia quapiam ex arbitrio confinxerint, itidem & auriculas acutas, & hirſuta rotunda breuiaque femoralia & lignea calopodia bifida ſub hircini pedis figura, veretrumque ſemper erectum e medijs femoralibus extuberans, ac velut emergens; etenim ſibi formant apud nos etiam nunc Heluetij milites, atque Germani prominens e medijs coxis ad inguem laneam, aut ſericam veluti thecam humani penis erecti. Quin & antiquitus in Italia quoque viri principes, vt oſtendunt antiquæ picturæ, coxales rotundos, atque breues habebant femoralia, e quibus brachetta nuncupata proſiliebat; & infra totum fere femur cum tibia oblonga deſinebat in pedem anguſtum, proxime referentes imaginem Satyrorum; nempe referunt, hi qui delineati ſunt in Lucerna Satyros, qui natura fuerunt homines petulantes, obſcæna loquentes, laſciuiam ſpirantes, habitu, moribusque Satyros petulantiſſimos; de quibus antea ſæpe notauimus [p] Aelianum in ſua varia hiſtoria luculenter egiſſe. verum & nunc adnotare lubet etiam a [q] Theocrito in Bucolicis proponi petulantiſſimum colloquium amatorium bubulci Daphnis, & puellæ, quam poſt oſcula, & papillarum laſciuas contrectationes, denique non repugnantem vitians deflorat; a qua bubulcus ille nomine Satyricus appellatur, ob mores petulcos & habitum

[p] l.3.c.40.

[q] Idyll.27.

A certe, non ob naturam: Verſus autem hi ſunt

Daphnis, Puella.

„ Prudentem Helenam Paris rapuit bubulcus alius:

„ Magis (prudens) hæc Helena eſt, quæ me bubulcum oſculatur.

Puella.

„ Ne gloriare, Satyriſce: inane oſculum eſſe dicunt.

Daphnis.

B „ Eſt etiam in inanibus oſculis dulcis voluptas.

Puella.

„ Lauo os meum, & oſculum deſpuo.

Daphnis.

„ Lauas ne labra tua? da mihi iterum vt oſculer.

Puella.

„ Decet te vaccas oſculari, non innuptam puellam.

& reliqua; ex quibus apparet, apud antiquiores appellari nomine Satyri, C non ſolum qui natura biformes eſſent, ſed etiam qui vel habitu, vel moribus procacibus ac petulantibus, vel vtraque ratione natiuos Satyros imitarentur; cuiuſmodi fuit iſte bubulcus Daphnis apud Theocritum, & illi duo in Lucerna Cioffiana delineati, proprios pudendos, & alienos Ityphallos offerentes, & hominum quemlibet ad Lupanaris illa ſcortilla velut inuitantes.

D

De Lucerna Leonis myſtici. *Cap. LXIX.*

MEmorabilis alia Lucerna pariter ex inſtructo Cl. Cioffij Gazophylacio recens ad me tranſmiſſa talis eſt:

Lib. VI. Cap. LXX.

Lucerna bilychnis, vigilem Leonem cubantem habet ad fundum, Zona medio ventre, dorſoque præcinctum. Profecto Leonem eſſe parciſſimi ſomni, ac fere nullius, quod oculos apertos habeat ſemper, etiam dum dormire dicitur, eoſque micantes, aſſidueque tunc etiam caudam agitet, pleriſque putatum eſt antiquorum cum Aegyptio Manethone penitus inſomnem eſſe: propterea Sacerdotes Aegyptij Leone vigilantiam, & cuſtodiam maxime rerum ſacrarum ſignificabant, eamque perennem; vt late notauit Valerianus initio ſuorum [a] Hieroglyphicorum. Zona vero ſignificat apud eundem autorem virginitatem pariter atque fortitudinem; proindeque flammam, quæ

Leonum inſomnis.

Leonis Hieroglyphicum.

[a] l. 1.

Zona quid myſtice ſignet

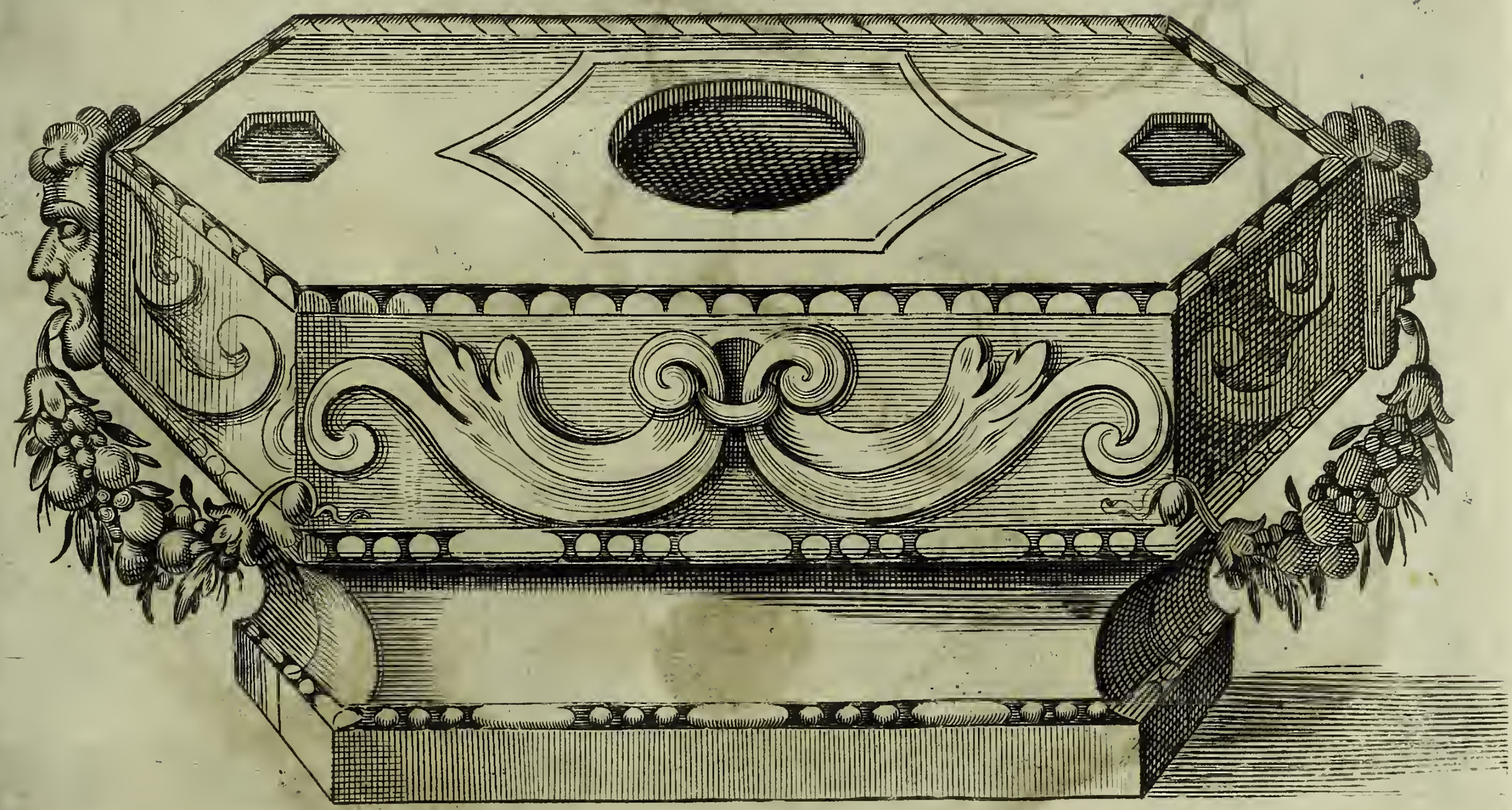
A Virgo ſterilis eſt, & indomita. Quocirca Leo Zona cinctus in Lucerna ſignat flammam indomitam, perennemque. *Virginitatem*, inquit, *per Zonam ſignificari tam Græcorum & Latinorum, quam etiam Hebræorum aſſertio eſt*. & mox: *Denique pleriſque locis Diuinæ literæ Zonam pro Fortitudinis hieroglyphico ponunt. Cinctus ipſe apud Romanos ſtrenuum ſignificat, vti diſcinctus imbellem,* B *& ignauum, ac nihili hominem notat*.

De Lucerna laruata & lemniſcata.
Cap. LXX.

LVcerna ex eodem Muſæo habita faciem obtinet huiuſmodi:

Ter-

Lib. VI. Cap. LXXI.

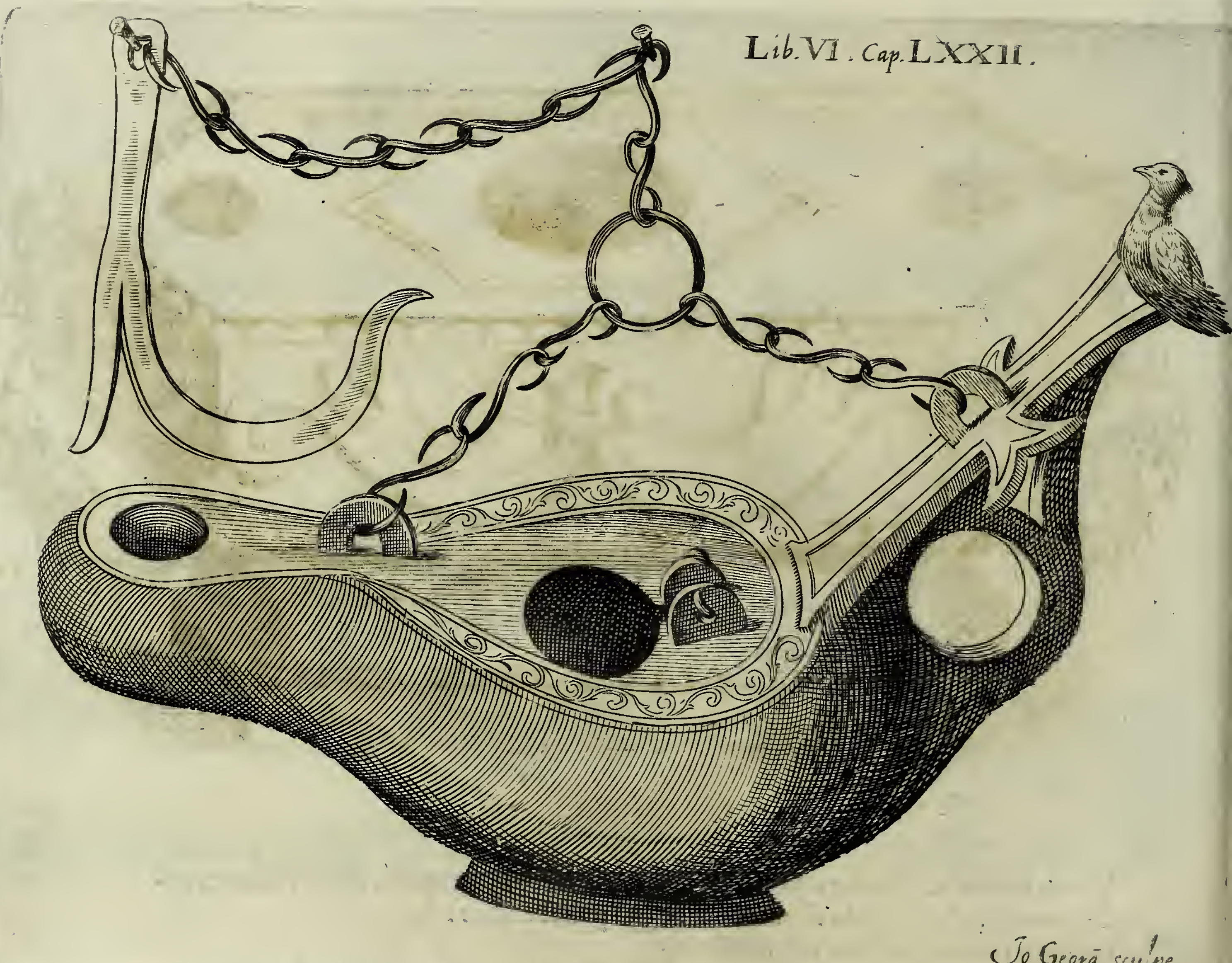
Terno foramine gaudet; quorum medium amplius hauriendo fomiti datum; duo lateralia anguſtiora efferendis ardentibus ellychnijs. hexagonam figuram habet, ſed oblongam, in duo acumina deſinentem ad latera, longitudinem terminantia; ex vtroque latere prominet facies humana, veluti larua; e cuius ore dependet vtrimque lemniſcatæ coronæ, quas vulgus Italicum appellat *Feſtoni*.

A

De Lucerna Crucis Columbam habentis. Cap. LXXI.

ALia vetuſta Lucerna ſpectatur in libro De Roma ſubterranea in hanc effigiem:

Lib. VI. Cap. LXXII.

Conſtructa eſt ex ære: penſilis eſt e tribus catenulis: vnilychnis eſt: habet in medio foramen, in quod oleum infundebatur; cui foramini deeſt operculum; adſunt attamen anſulæ duplices, in quod inſerebatur: A poſtica parte Crucis oblongæ ſignum prominet. Crucis extremo ſuperiori pectore tenus exurgens adhærere videtur auicula, puto Columbam, hieroglyphicum Spiritus Sancti. Surgit e dextro Crucis brachio, ſiue potius ex inferiori brachij latioris apice, manubrium Lucernæ totius arcuatum; e quo longior catena protenditur; quæ tandem inſeritur anulo magno, e quo duæ breuiores aliæ catenulæ dependere videntur, quarum altera inſeritur anſulæ de centro Crucis exurgenti: & altera pariter inſeritur anſulæ de Lucernæ vmbilico prominenti. Fuit dubio procul antiqua primitiuæ Eccleſiæ, Tyrannorum a facie ſe perſequentium fugientis, & in ſubterranea Roma degentis.

A

B

De Lucerna Auis rapacis.
Cap. LXXII.

ALia vetus Lucerna ſpectatur in eodem libro ſub iſta figura:

Lych-

Lib. VI. Cap. LXXIII.

Io. Georg. ſculpſ.

Lychnuchus penſilis eſt item; bilychnis: habet in medio foramen, oleo excipiendo, cui non deeſt operculum eleuatum ad anſulas inſertum: Manubrium habet ad partem poſticam protuberans; quod ad inſtar colli cuiuſdam terminatur in caput auis adunco roſtro, quo tenet granum vuæ, vel ceraſi fructum, vel quidpiam aliud huiuſmodi rotundum. Conſimilis ſtructuræ, ſed vnilychnem habet D. Gilbertus. Nec vllius eſt capax eruditionis.

A

De Lucerna continente ſymbolum Romanæ fortitudinis, & eloquentiæ in lingua, & pene. Cap. LXXIII.

POſt has quinquageſima prima reponenda videtur alia pulchra Lucerna Cioffiana talem habens effigiem:

Lu-

Lib. VI. Cap. LXXIV.

Lucerna hæc metallicam materiam habet ex Orichalco: vnilychnis eſt: foramine lychni flammiferi ſedem habente in eius veluti naſo, roſtrove. In vmbilico ſui, medium areæ ſupernæ ventrem obtinente, ſpectatur imago pudendi virilis cum teſticulis, in foramen oblongum perſpiratui dicatum, effigiata. E regione flammigeri myxi ſurgit in arcum anſula manubrij, deſinens in caput Anſeris, ore aperto veluti vociferantis, & linguam exerentis. Deſinit autem manubriolum hocce ſui parte poſtica in faciem humanam, e cuius ore pendere lingua conſpicitur. Porro ſunt iſta tria, facies hominis linguam pendulam habentis, caput Anſeris vociferantis, & virile pudendum, effịcta A gratis, & animi cauſa, ſine peculiari ſignificatione ab opifice, ſicut etiam quæ capiti ſubſunt ornamenta quædam. Verum enimvero ſi quis a me poſtulet aliquam horum myſticam ſignificationem, reconditamque velit his ornamentis allegoriam; in mentem venit expatianti per eruditionum floridarum campum, hanc eſſe potuiſſe Lucernam olim ardentem in ſepulchro cuiuſpiam B Romani, tum ſago, tum etiam toga præcellentis: vel a quopiam tali viro donarium poſitum fuiſſe Deorum alicui; potiſſimumque Marti, ſub cuius tutela Romani fuerunt, & a quo priſcam originem duxiſſe gloriantur, Martem prædicantes Romuli patrem. Certe Romani duabus potiſſimum dotibus

præ-

præcelluere; Fortitudine militari, &
Eloquentia; quum illa totum pene terrarum orbem domuerint: iſta mirifice quoque nationes exteras quamplures ſibi conciliauerint. Profecto facies humana decora linguam exerens, eloquentiæ Romanæ ſymbolum eſt aptiſſimum; ac eo magis, quo Romanorum eloquentiſſimus M. ille Tullius, non immerito Pater eloquentiæ ſalutatus ab omnibus; vt viuens linguam exercuit eloquentiſſime; ſic etiam mortuus miſere coactus fuit exerere linguam cruciandam, acuque perforandam vt ait [a] Crinitus, poſt Valerium [b] Maximum, ab immanitate coniugis Antonij, aduerſus quem Philippicas conſcripſerat; qui caput eius Romæ cum amputatis manibus delatum affigi iuſſit pro roſtris in tribunali, dum agerentur comitia, ſpectaculum horrendum populo, vt ait in eius vita [c] Plutarchus. Et certe caput humanum, a buſto ſeiunctum, ex ore aperto linguam exerens, eſſe ſermonis & eloquentiæ ſymbolum aperte proponit Valerianus in ſuis [c] Hieroglyphicis ita proponenens ac explicans figuram, quam ponit humani capitis cum exerta lingua dicens:

l. 1. de hon. diſcipl. c. 8.
l. 5. c. 1.
l. 35. p. 255.

SERMO.

» Porro autem orationem vnamquamque tradunt ex manu ſignificari, quamuis alio loco prenſam manu linguam id facere diximus. Ea tamen differentia habetur, quod ſpecies illa non orationem tantum, ſed eloquentiam indicabat. Manus vero vnumquemque ſermonem per ſe ipſa ſignificat, quod vna cum ſermone manuum etiam motum expetimus, vt ait Artemidorus: hiſtriones enim vel celebres inuenias ſolœciſmi redargutos, quod geſtu manuum aliquando peccaſſent: de quo alibi. Contra vero erant Hermea ſigna, quadrata ſine manibus & brachijs, ſolo quippe inſignita capite, eaque præcipue apud Athenienſes: ſed in quorum medio virilia etiã adſculpebantur. Sermonis hæc erant indicia, vt in pudendis etiam oſtenſum, Mercurij quippe ipſius vim oſtendebant. Nam is & Cyllenius vocatur, quod κύλλυς Græci vocant eos, qui ſine manibus ſunt. Oſtendit vero hoc, ſermonem ſuapte vi

Manibus ſolœciſmi fiant in ſermone.

Mercurij ſtatuæ cur ſine brachijs.

A pollere, & ſine manibus omnia conficere. Hæc ille: vt hinc aperte conſtet, apud antiquos, caput humanum exerta lingua ex ore patulo hieroglyphicum eſſe ſermonis, & eloquentiæ; qua plurimum vt & militari fortitudine, Romani pridem excelluere. Sed & antea de Lingua tractans ex profeſſo Pierius aſſeruerat. Sane quidem Hebræi per Laſon, quæ Lingua eſt, ſermonem intelligunt, vnde forte λαλεῖν Græcis. A Dico verbo nimirum Latini
B Dinguam olim appellauere: inde D litera in L mutata, Aeolum more, Linguam fecimus: Vt etiam Sellam, quæ prius a Sedeo, Sedda dicebatur. Aiunt tamen Grammatici veteres, Pompeium Magnum Dinguam ſemper ſcribere ſolitum. Eſto igitur ſermo lingua. (& mox) Sed non improprio quorumdam inuento excogitatum eſt, hanc dicendi vim (eloquentiam ſcilicet) per linguam perforatam a qua catenulę quam-
C plurimæ religatæ ad aures ſubſequentis multitudinis applicarentur ſignificare. Nam Herculem Galli ſenem admodum, corpore tamen perualido, crudo, vndique faciebant Leonis ſpolio, claua, pharetra, & arcu intento præditum, armatumque eo geſtu vt ingredi videretur, facie tamen in humerum conuerſa ad numeroſam multitudinem, quæ greſſum eius ſubſequeretur, ad quorum omnium aures catenæ ſin-
D gulæ aureæ adiunctæ eſſent, quæ mox in vnum quaſi nodum collectæ, in perforatam Herculis linguam immittebantur. Contemplari vero erat in ea pictura vultum Herois blando manſuetoque geſtu hilarem, ipſoſque cætus hominum ita catenis tractos ſponte properare, quaſi alius alium præuenire concertarent. Quod quidem ſiue Gallorum fuit inuentus, ſiue Lucianus ipſe, qui rem conſcripſit, qua erat ingenij
E felicitate fabulam ex ſe commentus eſt, nihil meo iudicio ad eloquentię vim exprimendam ſignificantius excogitari potuit, neque magis hieroglyphicum. Nam quod ad Gallicanum figmentum ſpectat, Cornelius Tacitus Gallos ait duas ſemper artes ſtudioſius exercuiſſe, militarem quippe, & diſceptandi rationem. Reliqua ad hanc rem pertinentia, quid ſingula ſibi velint, apud »

l. 33.

Lu-

Lucianum ipſum inſpicienda. Et quoniam eloquentia tam boni, quam mali cauſa fuit, eſtque quotidie, merito Anacharſis quid eſſet in homine peſſimum, quidque optimum interrogatus, Lingua reſpondit. Lingua porro Mercurio ſacra, quam ab eo regi ſidere Mathematici tradunt. (& mox) Aiunt vero Aegyptij Mercurium primum omnium verba in ordinem redegiſſe, multisque rebus incidiſſe nomina: literas eius inuentum fuiſſe, Deorumque cultum inſtituiſſe; quæ ſine magna vi eloquentiæ mortalium mentibus inſinuari minime potuerint. Ceterum virile membrum hieroglyphicum apud antiquos fuiſſe fortitudinis militaris, roboriſque corporis apertiſſime teſtatur [e] Valerianus in Hieroglyphicis inquiens: Pudendorum ſignificata his adiungere neceſſariũ eſt. Nam vetuſtas illa vt minus vitioſa fuit, ita ſimplicius apertiusq. de vnaquaque re philoſophata eſt: neque erat tunc temporis in humano corpore quicquam, quod vel viſu, vel nuncupatione ſua turpe iudicaretur. Prauis vero moribus ſubcreſcentibus, multa decernenda fuere tam factu eſſe, quam dictu turpia, vt qui rebus ſuis modum præſcribere neſcirent, ipſius ſaltem turpitudinis infamia abſterrerentur. De antiquiſſima igitur diſciplina dicturus, quæ ad ſignificationem figuræ illius, quæ tam viſu quam dictu obſcæna iudicatur, pertineant, veniam mihi dari poſtulo, ac in eam hæc accipi partem cupio, propter quam & prius excogitata a veteribus illis fuerunt, & a me nunc in communem vſum prolata, eo quidem conſilio, vt hæc illis ſcriberentur, qui ſanctius inſtituti, rerum viſcera, & intimas medullas, non verborum ſuperficiem, examinarent.

Penis nota militaris fortitudinis.

[e] lib. 34.

MAGNANIMITAS.

Eſto igitur prima pudendi virilis ſignificatio, quæ tot columnis inciſa, tot obeliſcis notata, tot alijs veterum monumentis inſculpta, magnum, & erectum viri fortis animum oſtentarint. Extant adhuc columnarum fruſta aliquod in Seſoſtreos memoriam erectarum, quæ literis Aegyptiacis inciſę ſunt, in quibus vtriusque ſexus naturæ inſculptæ conſpiciuntur. Seſoſtrem enim hunc Theopompus libro III. appellat, quem Seſonchoſim aliqui nominarunt, qui ſcilicet Aegypto regnauit vniuerſæ, imperiumque in Europam protulit, de quo apud Herodotum multa. Vbi igitur in columnis, aut obeliſcis ab eo poſitis virilia pudenda conſpexeris, bellicoſos, ſtrenuos, & magnanimos viros armis ab eo ſuperatos intelligas. Nam & coniectores mulierem, quæ virum, & liberos habeat, ſi commutatam ſe in marem ſomniauerit, viduam breui futuram conijciunt, atq; ita viri muneribus functuram: quæ vero liberos non habeat, mares pariturам: quæ virgo ſit, futurum vt primo quoque tempore matrimonio elocetur. Ita ſemper ea humani corporis pars aliquid ſemper indicat, quod ad negotia virilia pertineat.

Somnium viduitatẽ mulieri p̃nuncians, aut maſcula in prolem, aut nuptias.

FORMIDOLOSVS, ET IMBELLIS.

Vbi vero in monumentis ijſdem muliebria videris inciſa, argumentum eſt, imbelles, molles, & inertes homines ab eo ſubiugatos, cuius nomen vel nota ſuperpoſita fuerit. Ad quod dubio procul reſpexit [f] Homerus, quum Therſitem Græcorum puſillanimitatem increpantem his verbis inducit, κακ' ἔλεγχε' ἀχαιΐδες, οὐκέτ' ἀχαιοί. Id quod ad Numanũ ſe ſe & ſua glorioſe iactantem non inuenuſte tranſtulit Maro, [g] dum eum, o Phrygie (neque enim Phryges) in obſeſſa Troianorum caſtra dicentem inducit. Alibi virorum negotia ita [h] præſcribit, vt hi bella pacemque gerere deberent. Et Horatius virilem Cleopatræ animum obſtupeſcit, quæ generoſius perire quærens, enſem haudquaquam muliebriter minus expauerit. Apud eundem Tyrteus Poeta non mulieres, ſed mares potius animos in Martia bella verſibus exacuit. Ouidius quoque in Eunuchum, quum militem virum eſſe debere aſſereret, Iſta mares tractant, dixit, tu ſpes depone viriles: Ad hæc, Onirocritæ dicunt, ſi princeps quiſpiam in feminam ſe degeneraſſe per nocturnam ſit imaginem arbitratus, futurum vt loco deijciatur, propterea quod mulieres plurimum imperijs virorum ſubijciuntur: vt propterea recte citari debuiſſet integer [i] Homeri verſiculus:

[f] 2. Iliad.

.i. mala probra Achaicæ, non iã Achiui.

[g] 9. Aen.

[h] 7. Aen.

[i] 2. Iliad.

Ω πέ-

Ω πέπονες: κακ' ἔλεγχε, Ἀχαιίδες, οὐκετ' Ἀχαῖοι: hoc eſt

„ O imbelles, mala vituperia, Achaicæ, non item Achiui.

Ita ergo virile pudendum hieroglyphicum eſt fortitudinis militaris in obeliſco Seſoſtridis Aegypti Regis; adeoque poteſt eſſe conſimile ſymbolum in Lucerna militis Romani. Verum enimvero nedum fortitudinis animi, ſed etiam corporei roboris indicium eſt hominis membrum iſtud, quod milites corporeo robore pollere debeant, & eo pollentes ad venerea maxime procliues, & potentes exiſtant; de procliuitate quidem iam olim [k] Ariſtotelem audiuimus aſſerentem: *Videtur autem qui primus fabulatus eſt, non irrationabiliter Venerem Marti coniunxiſſe; quoniam omnes huiuſcemodi homines proni ſunt ad Venerea, aut maſculorum, aut mulierum, illiſque obnoxij.* De poteſtate vero, Natalis [l] Comes e Pauſania, & alijs antiquis infit, in ſua Mythologia: *Quum Theſpius Rex Bœotiæ famā rerum ab Hercule geſtarum percepiſſet, putauit ſuis rebus optime fore conſultum, ſi quum quinquaginta filias haberet, totidem præſtantes robore corporis, & animi ſententia filios ex illo ſuſciperet: Quare Herculem ad conuiuium inuitauit; & perbenigne magnificeque exceptum, ita demum ebrium fecit, vt omnes quinquaginta filias eadem nocte vitiaret, præter vnam, quæ, vt teſtatur Pauſanias in Bœoticis, perpetuum ſibi ſacerdotium prius indixit. Ferunt ſingulas earum mares filios peperiſſe, præter maioris & minoris ætatis duas, quæ geminos pepererunt.* Verba Pauſaniæ [m] ſunt:

„ Habent Herculis etiam Theſpienſes templum: ſacerdotio fungitur *puella*, ad extremum vſque vitæ tempus virginitatem retinens. Eius rei cauſam talem aſſerunt: Herculem tradunt Theſtij filias quinquaginta (tot enim erant) eadem nocte conſtupraſſe, vna excepta: eam, quum ſola obſequi recuſaſſet, ſacerdotem ſibi, perpetuæ virginitatis lege data, legiſſe. Audiui tamen alios, qui omnes *plane* Theſtij *quinquaginta* filias ab Hercule eadem *vna* nocte vitiatas, & ei ſingulas mares filios pepeeriſſe narrarent. & quidem geminos, natu maximam, & minimam. Etiamſi ab illa ſententia de condemnatione re-

[k] 2.polit.c.7

[l] 7.c.1.

[m] l.9.

A cuſantis coitum vnius ad perpetuum ſacerdotium, perpetuamque virginitatem, non immerito diſcedere videatur Pauſanias immediate ſubnectens: „Ego vero adduci nunquam poſſim vt credam, Herculem in amici hominis filiam ira tam acri incitari potuiſſe: quandoquidem Virginitas apud antiquos erat malum quid, ac opprobrium euitabile; quapropter etiam legimus in diuina [n] pagina filiam Iephtæ non horruiſſe

B a patre ſacrificari Domino, ſed tantum ab eo petijſſe tempus, quo ſuam virginitatem lugeret: ſcribitur enim: *Reuertenti autem Iephte in Maſpha domum ſuam, occurrit ei vnigenita filia ſua cum tympanis, & choris. Non enim habebat alios liberos. Qua viſa ſcidit veſtimenta ſua & ait: Heu me filia mi, decepiſti me, & ipſa decepta es: Aperui enim os meum ad Dominum, & aliud facere non potero. Cui illa reſpondit: Pater mi, ſi aperuiſti os tuum ad Dominum, fac mihi quodcunque*

C *pollicitus es, conceſſa tibi vltione, atque victoria de hoſtibus tuis. Dixitque ad patrem: Hoc ſolum mihi præſta, quod deprecor. Dimitte me vt duabus menſibus circumeam montes, & plangam virginitatem meam cum ſodalibus meis. Cui ille reſpondit: Vade: & dimiſit eam duobus menſibus. Quumque abijſſet cum ſocijs, ac ſodalibus ſuis, flebat virginitatem ſuam in montibus. Expletiſque duobus menſibus reuerſa eſt ad patrem ſuum, & fecit ei ſicut*

D *vouerat. Quæ ignorabat virum.* Vbi Lyranus, defleuiſſe ſuam virginitatem ait illam, *quia tunc temporis opprobrium erat mori ſine prole:* Quare maximam pœnam infligiſſet Hercules filiæ amici, ſuū concubitum recuſanti, dum eam ad perpetuam virginitatem damnaſſet, & ad perpetuum ſacerdotium elegiſſet. At vero de mirabili robore ac fecunditate Herculis in rebus Venereis antiquum placitum accipere viſus eſt etiam Ari-

E ſtoteles alicubi ſcribens: [o] *Sunt & viri, qui non niſi feminam procreent: & mulieres, quæ non niſi marem: & contra, vt de Hercule fabulantur, qui inter duos & ſeptuaginta liberos feminam vnam tantummodo genuit.* Quum itaque fecunditas, & robur maſculorum & Venereis actibus exercendis fortitudinem animi ſimul & corporis indicet, maximeque ſpectetur in viris martialibus; & viciſſim

[n] Iudic.11.

[o] 7.hiſt.c.6.

indicetur hieroglyphice per eam partem corporis, per quam exercetur; quid mirum ſimiles Romanus in ea Lucerna, quam vel ipſe Deo cuipiam ſuo conſecrauit, vel intra ſui ſepulchrum ponendam reliquit imaginem poſuit membris virilis? Quin & eodem hieroglyphico ſignificare potuit Romanam eloquentiam; etenim vt obſeruat paulo poſt idem [p] Valerianus in ſuis hieroglyphicis: *Sermonis efficaciam perſuadendique vim oſtentare veteres ſi voluiſſent, Mercurij ſimulachrum grandiori iam ætate, barbatum, & effœto propemodum corpore, natura tamen obſcœnius excitata, eaque tantum parte validiſſimum faciebant; cuiuſmodi ſignum Cyllenis fuiſſe Pauſanias tradit: atque ego ſigillum ea ſpecie æneum apud Fabium Caluum Rauennatem Romæ vidi: cui quidem ſigno, præter hæc, veſtis erat ſuffarcinata; in cuius ſinum poma, fœturæ ſcilicet indicium condebantur; nempe quod ſermo, cuius omnino ſymbolum eſt Mercurius, in grandiori, prouectioríque ætate vim quandam propemodum generandi, tranſigendique aliquid habeat, vt quod in conſultatione propoſitum eſt, deliberet, perſuadeat, ac omnino conficiat. Artemidorus Onirocrita ſcribit, ſe quoque Cyllenis vidiſſe Mercurij ſimulachrum, cuius ſpecies non alia erat, quam pudendi virilis effigies: eaque de cauſa coniectores ſuper ſermone diſſerunt, quæ quis per eius partis imaginem ſomniauerit*. Pierius autem ibi Mercurij proponit imaginem. Sed ante Pierium non ſemel obſeruauimus Plotinum, inſignem illum Philoſophum Platonicum, admonuiſſe veteres per Mercurij ſimulachrum habentis veretrum ſemper paratum ad effectum generationis, indicare conſueuiſſe noſtrum intellectum, qui produceret in ſenſibus, hoc eſt auditoribus, ſapientiam; ait enim: [q] *Hinc priſci, vt arbitror, ſapientes in ſacris myſterijs id ſubobſcure ſignificantes, antiquum Mercurium introducunt inſtrumentum generationis ad operis effectum ſemper habentem; generantem vero in ſenſu declarantes eſſe intelligibilem rationem*. Ita ſane membri virilis imagine formata in Lychnucho miles Romanus eloquentia præſtans, æque ſignificare potuit Romanam fortitudinem militarem, ac eloquentiam; qua mentem excultam gerens audientium in animos quicquid vellet cum perſuaſione ſereret. Denique vero nec minus abeſt a Romano hieroglyphico caput anſeris aperta bucca vociferantis; nota ſiquidem hiſtoria ſatis eſt apud [r] Liuium aſſerentem: Dum hæc Veijs agebantur, interim arx Romæ Capitoliumque in ingenti periculo fuit. namque Galli, ſeu veſtigio notato humano, qua nuncius a Veijs peruenerat, ſeu ſua ſponte animaduerſo ad Carmentis ſaxum deſcēſu æquo, nocte ſubluſtri quum primo inermem, qui tentaret viam, præmiſiſſent: tradentes inde arma, vbi quid iniqui eſſet, alterni innixi, ſubleuantesque inuicem, & trahentes alij alios, prout poſtularet locus, tanto ſilentio in ſummum euaſere, vt non cuſtodes ſolum fallerent, ſed ne canes quidem, ſollicitum animal ad nocturnos ſtrepitus, excitarent: Anſeres non fefellere; quibus ſacris Iunoni in ſumma inopia cibi tamen abſtinebatur: Quæ res ſaluti fuit; namque clangore eorum, alarumque crepitu excitus M. Manlius, qui triennio ante Conſul fuerat, vt bello egregius, armis arreptis ſimul ad arma ceteros ciens vadit; &, dum ceteri trepidant, Gallum, qui iam in ſummo conſtiterat, vmbone ictum deturbat. Cuius caſus prolapſi quum ceteros ſterneret, trepidantes alios, armiſque omiſſis, ſaxa; quibus adhærebant, manibus amplexos trucidat. Iamque & alij congregati telis miſſilibuſque ſaxis proturbare hoſtes, ruinaque tota prolapſa acies in præceps deferri. Sedato deinde tumultu, reliquum noctis, quantum in turbatis mentibus poterat, quieti datum eſt. Plinio [ſ] conſimiliter: *Eſt & Anſeri vigil cura, Capitolio teſtata defenſo, per id tempus Canū ſilentio proditis rebus: quam ob rem Cibaria Anſerum Cenſores in primis locant*. M. Tull. pro Roſcio Amerino dicit: *Anſeribus Cibaria publice locātur*. Aelianus [t] eadem, quæ Liuius, habet in Animalium hiſtoria. Lucretius item [u] hoc factum memorat, canibuſque præfert anſeres in olfactu,

» ---------- idcoque per auras
» Mellis apes quamuis longe ducuntur odore;
» Vulturijque cadaueribus: tum fiſſa ferarum

Vn-

[p] l.34.
[q] en,3.l.6. c.19.
[r] l.5.
[ſ] l.10.c.22
[t] l.12.c.3.
[u] lib.4. Bruta quæ olfactu a longe polleant.

„ Vngula quo tulerit greſſum, promiſ-
ſa canum vis
„ Ducit: & humanum longe præſen-
tit odorem
„ Romulidarum arcis ſeruator, Can-
didus Anſer.

Iure merito igitur Miles Romanus in iſta Lucerna poſuit etiam caput anſeris ore aperto, & lingua clangentis, tum vt amicum animal peculiari ratione cultum & altum publice a Romanis; tum A ob vigilantiam, & cuſtodiam nocturnam, quæ maximopere militem decet.

De Lucerna ludicra, ſeu obſcœna Pighettiana. Cap. LXXIV.

ADjciendam hic eam Lucernam voluit amicus, qui ſimulachrum ridiculum eius ad me detulit, cum ipſamet ærea Lucerna e Muſeo Cl. Viri Iacobi Pighetti, Patricij Bergomenſis, in hanc effigiem:

Lib. VI. Cap. LXXV.

Lucerna eſt ex ære, nudum corpus humanum refert, caput capillis criſpis præditum inter duo crura ſurſum elata conſtringens; pedibus ambobus in altum ſupra caluariam ſublatis: incuruatur & ſummo nixu fæces alui deponere videtur in vaſculum prominens, ellychnij flammulam habere ſolitum in Lucerna, quaſi non excrementorum amurcam, ſed oleum homo podice deponeret in Lucernæ caueam, magnum egerendi conatum exprimens bucca, velut in clamore, nimis hiante. In vtriusque pedis planta ſupina media foramen apertum viſcitur in tibiam tendens, non quidem per quod oleum in Lucernæ cauitatem infunderetur; quia nullum eorum foraminum vltra mediam tibiam protenditur; ſed, arbitror, in quod vtrumque ferrei, vel ærei emunctorij crus infigeretur. At oleum infundebatur in Lucernam per oris hiantis valde patentem meatum. Incertum, an imago virum Aethiopem referat, an mulierem; non enim oſtentat vlla ſexus alicuius indicia, non apparentibus virilibus organis, neque muliebris pudendi myrto. Capillorum criſporum breuitas non arguit neceſſario maſculum, quia feminæ Mauræ capillitio ſimiliter criſpo breuique ſunt, vt viri regionis torridæ. Pudenda virilia poſſunt abeſſe, propterea quod caſtrati ſic apud barbaros deformari ſæpiſſime ſoleant, virilibus totis amputatis ab radice; quũ eos eunuchos ad cuſtodiam vxorum ſuarum ponere conſueuerint, nolunt quid in eunuchis relinquere, quod eas ad ſtuprum pellicere, ſolicitareque valeat. Sexus autem muliebris deliteſcere facile poteſt, verſus ac imminens inferne prominenti vaſculo e clunibus. Huiuſcemodi figuram quum adſpexiſſet nuperrime Cl. Veſlingius noſter Anatomicus, ipſi valde placuit ridiculum ac elegans Lucernæ ſchema; memoriamque ſubiecit hominis ex ſpaſmo emproſthotono Græce nuncupato, prompte figuram illam antrorſum incuruato corpore citra luſum violente repreſentantis. Adiecit inſuper, obſeruaſſe ſe pridem apud Aegyptios Alexandriæ (vbi quinquennium Medicus egit in iuuenta Illuſtriſſimo Conſuli Veneto) Aethiopes homines ob mi-

Eunuchi barbarorum quales.

A ram ligamentorum laxitatem, reiecto in ceruicem vtroque crure, eodem penitus modo carinam e dorſo, atque e reliquo corpore cymbam efformaſſe. Quin & mulierculas ex eadem natione, vt libidinem virorum incenderent, tenuiſſimo velo tectis pudendis (quod mirifice facere videtur ad confirmationem antea dictorum in ſuperiore Lucerna Neapolitana, duum Satyrorum cuſtodijs munita) ad muſicæ ſonum atque B concentum corpus ita figuratum, per orbem in triclinijs permouere conſueuiſſe. Vt iam iſta figura deprauatæ Naturæ leges in conuulſione, vel Artis etiam Mimicæ, meretriciæque luſus non tranſcendat, indicetque penitus artificis ludibundam imaginationem. Sed quid ni dixero, Lucerna fædiore repreſentari pœnam mœchorum antiquam, & pueros turpiter inclinantium, quam referunt Ariſtophanes, Catullus, Iuuenalis, & alij veteres poetæ Satyrici? C teſtantur omnes hi, pœderaſtas pariter atque mœchos, id perpeti conſueuiſſe, vt ſublatis pedibus violentam admitterent in depilatos vulſella podices raphanorum, & mugilum, & ligneorum contorum impulſionem. Sane primus omnium Ariſtophanis in Nubibus Iuſtum & Iniuſtum altercantes inducit ita [a]

Secunda Lucernæ declaratio.

Pœna mœchorum vetus, & pæderaſtarum.

[a] Act. 3. Sce. 3. f.

INIVS. *Si mecum verſari optas, natura vtere, lude, ride,*
D *Nihil pro turpe ducito. Nam ſi fueris adulter*
Comprehenſus: ea contra aduerſarium tuum loqueris,
Quibus demonſtres te nullam iniuriam cuiquam intuliſſe:
Sed & culpam in Iouem reijcies: quod item amore victus
Inierit feminas; & quomodo tu, qui homuncio ſis,
E *Plus poſſis, quam Deus, qui ſumma cæli templa fulcit?*
IVST. *Quid autem, ſi tibi obſequendo vulſuram patiatur,*
Et raphano in anum immiſſo, pœnam exoluat: cinisque
In loca vulſa inſpergatur: quas tum rationes habebit,
Quibus probet ſibi non eſſe ampliatum podicem? dic.

Multo poſtea Catullus [b] ad Aurelium (ſcribit,

[b] epigr. 15.

Com-

„ Commendo tibi me, ac meos amores, A
„ Aureli, veniam peto pudentem:
„ Vt ſi quicquam animo tuo cupiſti,
„ Quod caſtum cuperes & integellum,
„ Conſerues puerum mihi pudice:
„ Non dico a populo: nihil veremur
„ Iſtos, qui in platea modo huc, modo illuc
„ In re prætereunt ſua occupati:
„ Verum a te metuo, tuoque pene
„ Infeſto pueris bonis malisque:
„ Quem tu qua lubet, & quo lubet, moueto
„ Quantumvis, vbi erit foris, paratum.
„ Hunc vnum excipio, vt puto, pudenter.
„ Quod ſi te mala mens, furorque vecors
„ In tantam impulerit, ſceleſte, culpam:
„ Ah tum te miſerum, malique fati,
„ Quem attractis pedibus, patente porta,
„ Percurrent raphanique, mugilesque.

[c] Sat. 10. f. Iuuenalis itidem in propoſito [c] cecinit:

Nunc ergo Iuuenis ſpecie lætare tui, quem
Maiora expectant diſcrimina: fiet adulter
Publicus; & pœnas metuet quaſcumque mariti
Exigere irati: nec erit felicior aſtro
D
Martis, vt in laqueos nuſquam incidat: exigit autem
Interdum iſte dolor, pluſquam lex vlla dolori
Conceſſit: necat hic ferro: ſecat ille cruentis
Verberibus: quoſdam mœchos mugilis intrat.

Sed & Didymus apud Homerum in Iliade, in verbo ὦλα[illegible]ιάδα: Latine lo- E qui ſic e Græco doctus: *De Adulteris legitur. Tribus enim Atticæ, Laciadæ: in qua multi raphani, quibus vtuntur ad irriſionem eorum, qui in adulterio deprehenſi. Vtuntur vero manubrijs quoque ſecuris in altum intromiſſis, deficientibus eis,* raphanis videlicet. In hanc ferme ſententiam tum obſcœni carminis autor, ab Achille Statio citatus apud Catullum,

„ Traiectus conto ſic extendere pedali,
„ Vt culum rugas non habuiſſe putes.

tum etiam Stephanus de Vrbibus, quem ſic expoſuit Carolus Stephanus in Dictionario Hiſtorico: *Lacia, vel Laciade: vicus in Oeneide tribu: Tribulis, Laciades: Stephanus:* Hi abundabant raphanis, quibus vetebantur in deprehenſos in adulterio, ludibrij cauſa: tum B quoque Suidas: *Et raphanis in podicem iniectis puniri: euulſis pilis podicis, cinere* calido *aſpergi, apud Ariſtophanem de impudicis dicitur. Sic enim mœchos in adulterio deprehenſos fœde tractabant. Raphanos capiebant, quos in eorum podices immittebant, & eos pilis euulſis nudabant, & calidos cineres aſpergebant, eos abunde ſic excruciantes.* Horatius tamen obſcœniorem pœnam per calonum nephariam venerem adulteris, inter alias multas, irrogari notat [d] illis verſiculis. [d] Sat. 7.

C „ Audire eſt operæ pretium, procedere recte
„ Qui mœchis non vultis, vt omni parte laborent:
„ Vtque illis multo corrupta dolore voluptas,
„ Atque hæc rara cadat dura inter ſæpe pericla.
„ Hic ſe præcipitem tecto dedit, ille flagellis
„ Ad mortem cæſus: fugiens hic decidit acrem
„ Prædonum in turbam: dedit hic pro corpore nummos:
„ Hunc perminxerunt calones: quin etiam illud
„ Accidit, vt cuidam teſtes, caudamque ſalacem
„ Demeteret ferrum. Iure, omnes Galba negabat.

Quem locum eruditiſſimus Chabotius E ita declarat: *Locus eſt*, inquit, *e diſtributione Mœchorum, eaque partim e factis, partim ex adiunctis periculis:* quod ex „ his alij ſe ſe de tectis præcipitent; alij „ flagellis ad mortem vſque torreantur: „ alij fuga languidi in prędones decidant: „ alij corporis integritatem pecunia re- „ dimant: alij turpiter ac fœde muliebria „ patiantur a calonibus: alijs teſtes & pe- „ nis ſecentur. Quam pœnam penultimam a marito irrogatam adoleſcenti

[e] Gior. 5. nou. 10.

mœcho narrat vel ipſe Boccacius [e] in Decamerone. Vnde conſtat huiuſcemodi pœna puniri conſueuiſſe quoque mulierum adulteros, ne dum maſculorum corruptores. Sed ad Catulli verſiculos quod attinet, primum quidem Antonius Parthenius, *porta patente*, ſignari putat ianuam domus apertam, extra quam, aut ante quam in maius dedecus pertrahi ſolebant adulteri, raphanorum, mugilumque pœnam propudioſam perpeſſuri. Sed Palladius Fuſcus metaphorice vult indicari podicem apertum; afferens ad ſuæ ſententiæ confirmationem Ouidij carmen obſcænum:

„ Ad portam veniet ſalax Aſellus.

Conſentit & Achilles Statius, afferens alia carmina ſcriptoris obſcœni de contto pedali, ſuperius exarata. Similiter adſtipulatur huic ſenſui M. Ant. Muretus, cui Catullus *Portam* dicit, vt indicet pathicum fuiſſe Aurelium; & vt Ariſtophanes εὐρύπρωκτον. & in Priapeijs,

„ Iam primum ſtato hic libidinoſus,
„ Alternis & eundo, & redeundo
„ Porta te faciet patentiorem.

[f] Sat. 10.

Quin podicem, quem Portam Catullus hic appellat metaphorice, Iuuenalis ipſe [f] nuncupat *Foſſam*, diſtantiore forte metaphora. Deinde vero Parthenio Catullus *tangit rem impudicam. Contra adulteros, atque puerorum ſectatores, hoc vltionis genus antiqui excogitarunt: deprehenſos enim quadrupedes conſtituebant, ac violenter partibus poſterioribus expilatis, per podicem ſummo cum cruciatu grandiores raphanos, aut mugiles immittebant.* Contra Muretus, *attractis pedibus*, explicat, *diductis, diuaricatis*; nos *in altum tractis*; certe melius: nam qui quadrupedes conſtituuntur, non neceſſario pedibus attractis conſiſtunt. Vnde potius intelligerem, ſicut in Lucerna ſpectatur, attractis ſurſum pedibus, & interpoſito capite clunibus diuaricatis ad vulſuram violentam pilorum ani non ſolum, at ex totis etiam inguinibus; quæ foret prima pœna ſontium; quam ſequebatur atrocior ſecunda, raphanorum magnorum, ſeu mugilum, ſeu deficientibus his, vt ait ipſe Stephanus manubriorũ ligneorum ſecuris, contorumque pedalium in podi-

A cem immiſſio: tertia demum, vt ex Ariſtophane conſtat, cinerum calidorum, ac propemodum vrentium inſperſio ſuper depilatas, & diffractas ani partes; fortaſſis ad remedium, ſiſtens quidem ſanguinem, & vulnera curans; at cum ingenti cruciatu; quo remedij genere dolorifico Turcæ verbera curare ſolent, contuſas partes aceto ſaleque perfricantes acerbe: ſic reſoluentes humorem verberibus attractum ad partem

B læſam, & illuc fluentem repercutientes. Noſtræ vero Lucernæ typus repreſentat adulterum, ſeu mœchum vel ante primam pœnam, ſibi metuentem vulſuras pilorum, adeoque manibus conſtringentem clunes, atque quoquomodo ſubterfugientem exponere partes obſcœnas ad ſupplicium: vel etiam ſtatim poſt omnes pœnas dolentia membra conſtringentem, ad atrocitatem doloris vtcumque temperandam. Notat autem Muretus, olim hoc ſupplicij

C genere Athenis affici conſueuiſſe pauperes in adulterio deprehenſos: *quibus primum*, ait ipſe, *depilabant nates cinere calido: deinde raphanos prægrandes in podicem immittebant.* At vero contra conſtat ex Ariſtophane cineres calidos inſpergi conſueuiſſe poſt vulſuram pilorum, & poſt immiſſionem raphanorum. Conſtat item cineres calidos inſperſos vim non habere depilandi partem hirſutam: & vulſuræ nomen inſperſioni

D cineris calidi non conuenire; propterea que cineres calidos inſpergi remedium atrox compeſcens cruorem ex diſrupto podice fluentem, vulnere facto a raphanis grandioribus; etenim Plinio [g] Raphanus *frigore adeo gaudet, vt in Germania infantum puerorum magnitudinem æquet.* Recte vero monet Muretus *ad hanc pœnam etiam mugiles adhiberi ſolitos*, vice raphanorum. Hoc autem genus piſcis, quod abſcondito

E capite ſolo, ſtultus occultaſſe totum ſe putet, appellatur etiã Cephalus: Profecto *Cephas* caput indicat Græce, ac *Olos* totum. Sane veteres, præſertimque ditiores, luxu perditi, apud quos obſcœna ſpectacula ſolebant in delitijs eſſe, vt plurimum inſtrumenta quotidianum ad vſum ſibi parabant formæ prorſus obſcœnæ. Vbi non ita pridem Lucernam fictilem iſta multo obſcœnio-

[g] l. 19. c. 5. Raphani vbi prouenianti ingentes.

Mugil cur Cephalus dictus.

Veterum luxus in forma rerum vtenſilium.

niorem, apud Patricium Vicetinum (NN) quæ ſuperiore in area fictum haberet pęderaſten cum pathico nequam in actu nefario propudioſæ libidinis; quam nolui ſchemate repreſentare. Verum enimvero potuit & iſta Lucerna Pighettiana referre pathicum cinædum in olei calentis intra podicem infuſi pœna; ſiquidem Cl. Rhodius mihi fatetur, audiuiſſe ſe dudũ ab egregio Viro Ioanne Hallenio Legum perito, ipſum, dum Neapoli degeret, publicum aſpexiſſe ſpectaculum multati cinædi; cui carnifex, elatis in altum pedibus miſero, cochleari feruidum oleum, ingenti cum cruciatu ſontis, intra podicem infunderet coram populo, qua ridente, qua culpam nefario turpiter improperante; quemadmodum apud Iuuenalem, [h]

[...]rtia Lucer[...] declaratio.

[N]eapoli qua [p]ena catami[t]i[s] publice [p]uniant.

[h] Saty. 2.

„ Fronti nulla fides: quis enim non vicus abundat
„ Triſtibus obſcœnis? caſtigas turpia, quum ſis
„ Inter Socraticos notiſſima foſſa cinædos.
„ Hiſpida membra quidem, & duræ per brachia ſetæ
„ Promittunt atrocem animum: ſed podice leui
„ Cæduntur tumidæ medico ridente mariſcæ.

Ceterum de Raphanis adulterorum Luciano in dialogo ſuo de Morte Peregrini ſcriptum reliquit: *Etenim hoc naturæ figmentum & opificium, Polycleti canon, vbi firmata iam ætate in virum adoleſcere incepiſſet, multis in Armenia vitiatis per adulterium mulierculis, non parum multa ſuſcepit verbera. Denique vero per tectum exiliens & elapſus, fuga ſalutem redemit, Raphano oppletas nates auferens. Exin puero quopiam formoſo per vim conſtuprato, tribus nummorum millibus a pueri parentibus, quum tenuis eſſent fortunæ, fœditatis impunitatem mercatus eſt, ne ad Præfectum Aſiæ duceretur.* De propoſito pariter Heſychius, editionis Aldinæ plurimis in locis corruptus, ita vertendus videtur: *Laciadæ: Atticæ Tribus*

A *raphanos ferens, quem inuocant* [ſiue cum clamore obteſtantur] *Immitte.* Phauorinus, qui priorum obſeruationes diligenter congeſſit, *Laciadæ, vicus* [ſeu Tribus] *Atticæ.* Cetera dubio procul ſtudio prætermiſit ob fœditatem, quod Epiſcopus eſſet valde pudicis non moribus tantum, ſed & verbis, atque ſermonibus. Iacobus autem Menochius, celeberrimus Iurecõſultus, multas alias legales pœnas [i] adulterorum proponit, in varijs regionibus irrogari con-

B ſuetas. Ceterum non inepte poterit forte quiſpiam ſuſpicari, propoſito ſchemate non haberi Lucernam vllam, ſed vas atramentarium ludicrum; cuius foramina pedum inſeruirent excipiendis, continendiſque calamo ſcriptorio, gladioloque calamis apparandis apto; ſiquidem omnino ligula conſpicitur, ellychnio flammulæ recipiendo retinendoque deſtinata, in prominente vaſculo e clunibus humanæ figuræ peruerſę;

C quamuis huius atramentarij ludicra, vel potius obſcœna turpiter imago nihilo ſecius obtutui repreſentet adulteri, ſeu mœchi, pathicive ſupplicium. Nam & aliquando conſpeximus atramẽtarium vaſculum in ludicri Sileni formam mire deformatum, qui tibias inflaret.

[i] 2. de arb. iud. con. 5.

Quartæ explicatio vaſis.

Sed pluſquam nimium indulgentes eruditioni profanæ luſimus de Lucerna nimium obſcœna.

D *De Lucerna referente caput humanum, barba monſtroſe-folioſa. Cap. LXXV.*

E Muſeo Viri in omni eruditione genere Clariſs. Bartoli Bartholini in Academia Hafnienſi Profeſſoris Regij nuper habui duas veterum Lucernarum imagines, altera ex ære caput hominis repreſentat criſpis capillorum veluti flocculis belle crinitum, ſed barbam monſtroſe velut in frondes Acanti

E degenerantem habuit; cuius etiam ſpecimen frontem tegere videtur, ex aperta bucca parum exerta lingua locum ellychnio dediſſe videtur in hanc effigiem:

Por-

Lib. Cap. LXXVI.

Porro non inepte ſelegiſſe videtur ad ornatum Lucernæ pro barba capitis frondes Acanthi faber induſtrius; quum ea planta paſſim ad ornatum rerum artificioſarum apud veteres vſurpata videatur: namque Damœtas apud Virgilium in Palemone canebat: A

Ecl. 3.

„ Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit,
„ Et molli circum eſt anſas complexus acantho,
„ Orpheaq. in medio poſuit, ſiluasq. ſequentes:
„ Nec dum illis labra admoui, ſed condita ſeruo.

[a] 1. Aen.

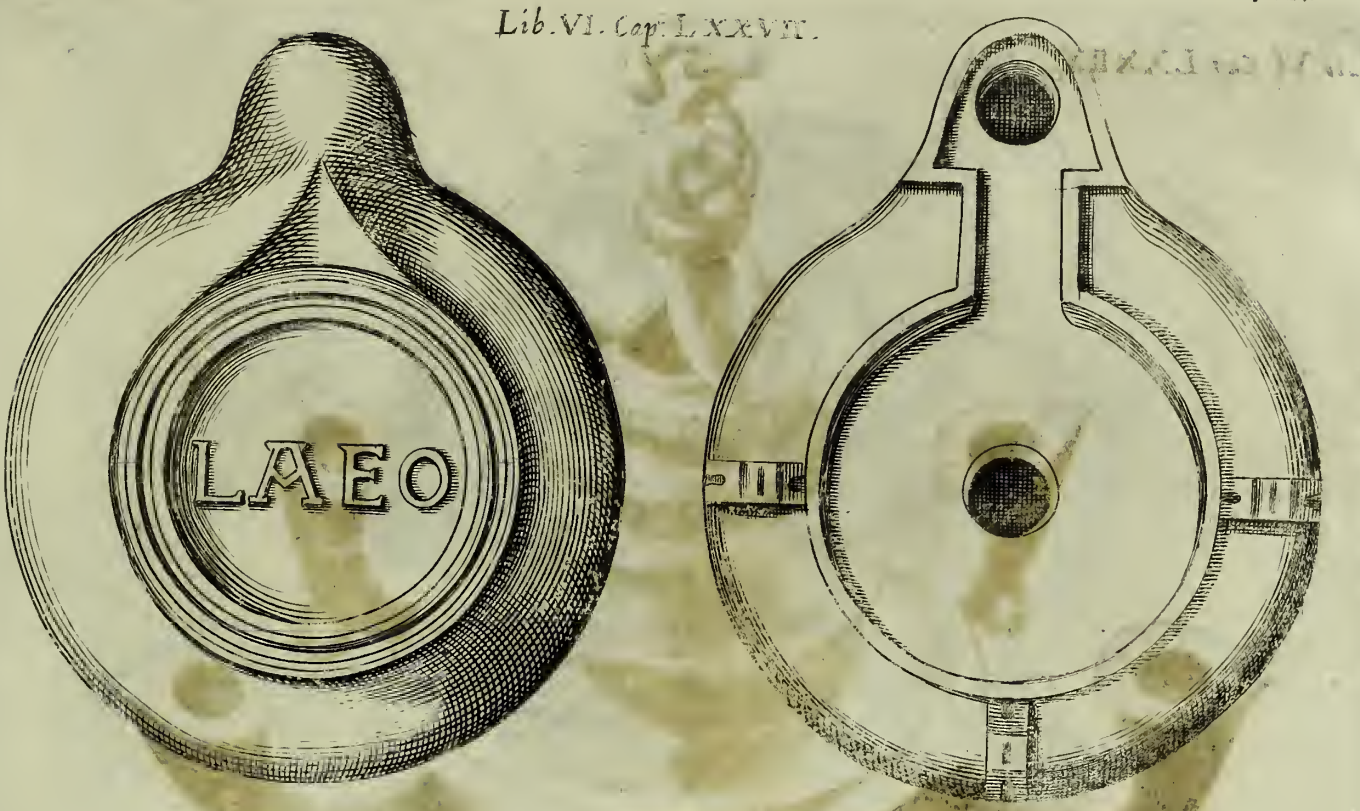
& alibi [a] Virgilius idem:

„ Munera præterea Iliacis erepta ruinis
„ Ferre iubet, pallam ſignis auroque rigentem,
„ Et circumtextum croceo velamen Acantho:
„ Ornatus Argiuæ Helenæ, quos illa Mycenis,
„ Pergama quum peteret, inconceſſosque Hymenæos,
„ Extulerat, matris Ledæ mirabile donum.

Huic vtcumque ſimilis eſſe mihi videtur alia Lucerna, de qua ſcribit Cl. Smith. ad Erud. Nicol. Heinſium dicens, *Eſt apud me amici vna, quæ rude & deforme viri caput barbatum, ſupra frontem ſilicatum exhibet, cuius oculi perforati oleo excipiendo, extremum mentum ellychnio emittendo deſtinatum.* B

De Lucerna Bartholinia. *Cap. LXXVI.*

Altera vero Lucerna Cl. Bartholini fictilis eſt ex terra nigri coloris, in hanc effigiem efformata, ſuperne pariter & inferne:

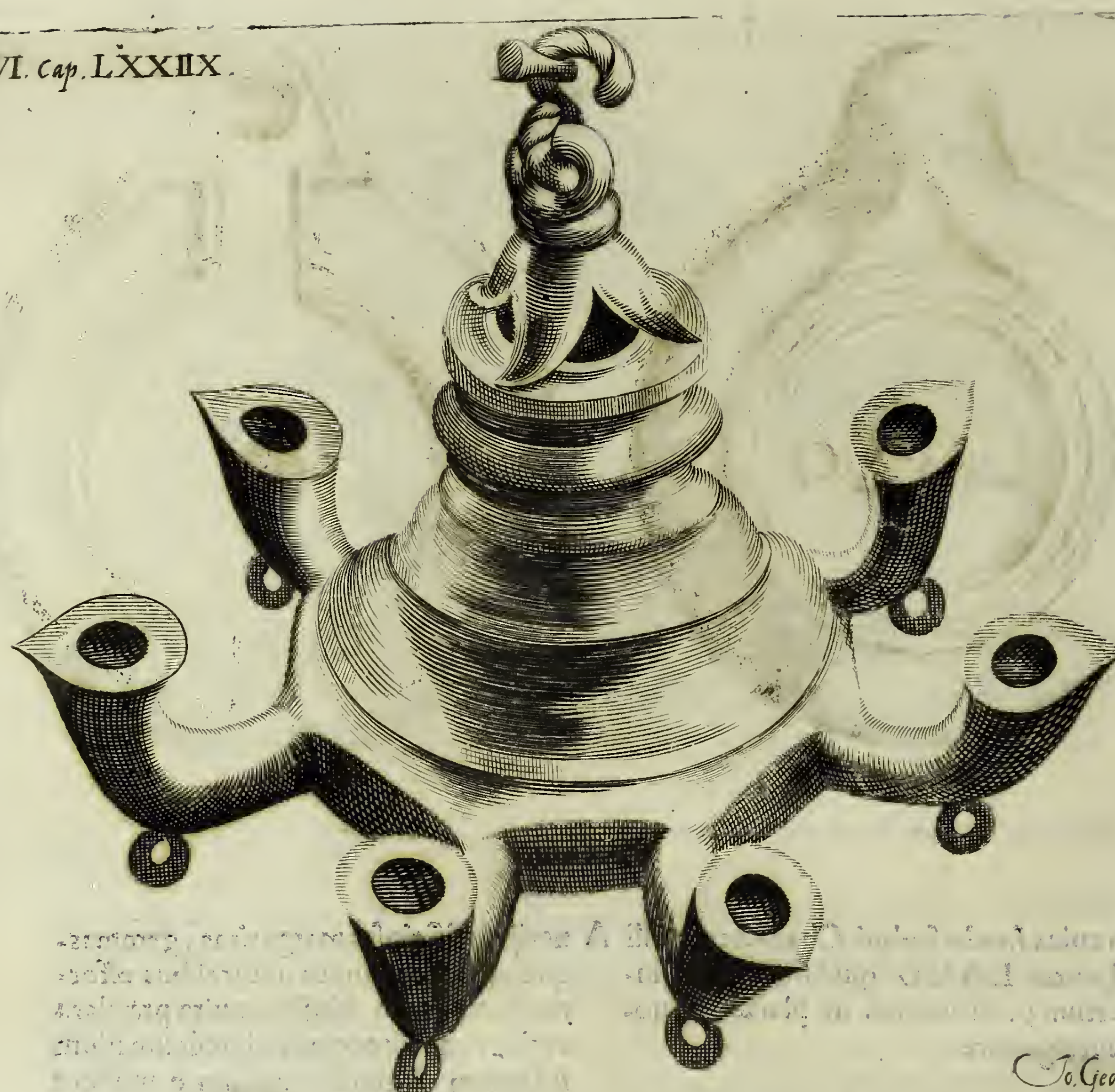

In cuius fundo ſculpti Characteres illi A Maiores L A E O quid ſibi velint, incertum; niſi nomen ſit plaſtæ, ſeruorum e genere.

De Lucerna ſex ellychniorum.
Cap. LXXVII.

ANtiquarius inſignis, nomine Gilbertus, genere Gallus, qui Venetijs artificioſas margaritas, gemmasque, mirifice ſimiles naturalibus efformare nouit; in Muſeo multa præclara retinet, ac inter cetera lapideum illum infantem Agendici dudum e muliere natum, de quo latius egimus in opere de monſtris: communicauit mihi pluſculas Lucernarum veterum ærearum imagines; vna penſilis ſex eſt ellychniorum huiuſmodi:

Lib. VI. Cap. LXXIIX.

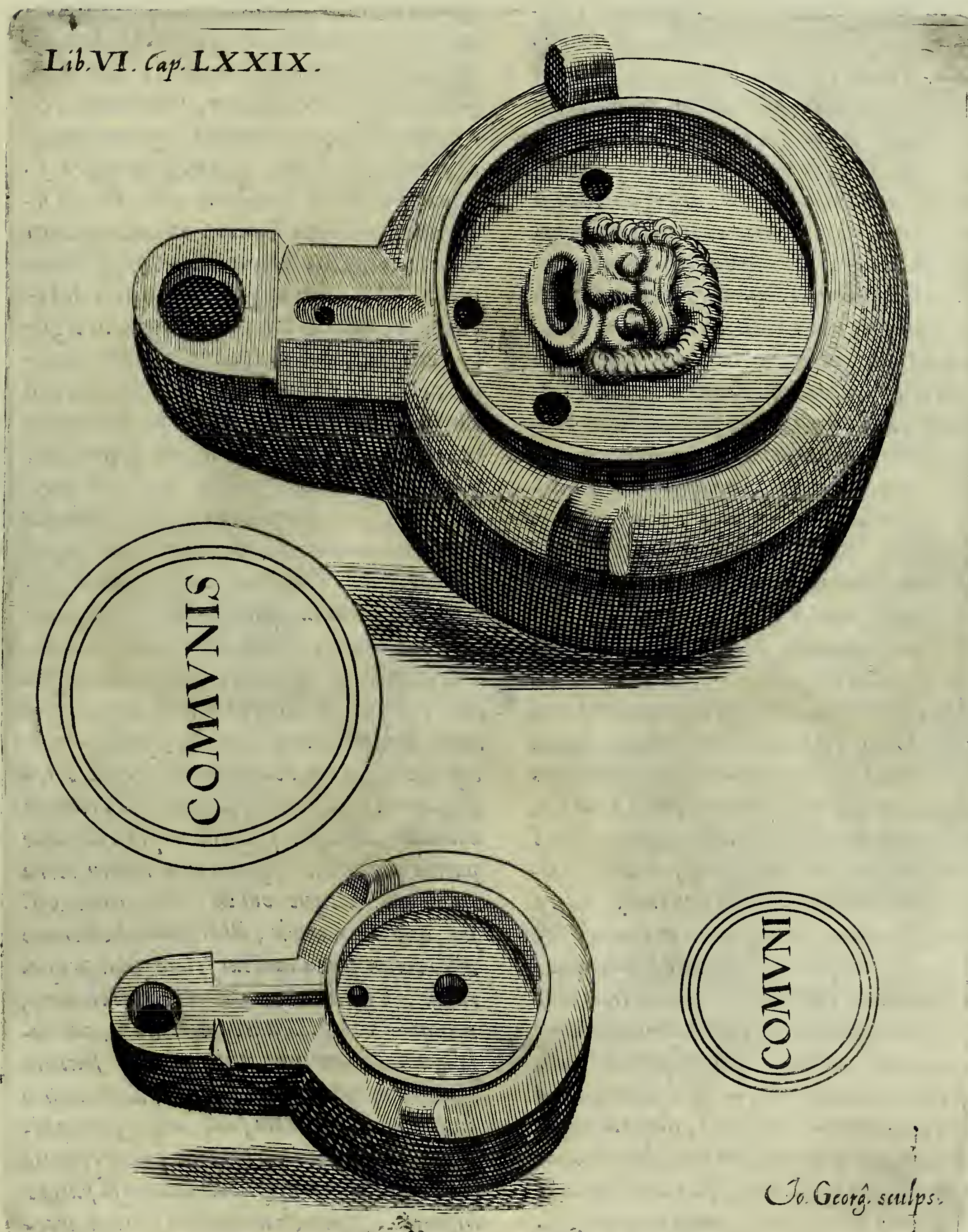
Jo. Georg. sculps.

De Lucernis e terra Lemnia communi.
Cap. LXXVIII.

POſt has duas alias habui conſtructas Lucernas e terra Lemnia; in A quarum maioris fundo inſcriptum eſt COMMVNIS; in Minoris COMVNI; cacographia plaſtes; in has effigies:

Iſtas

Lib.VI. Cap.LXXIX.

Iſtas Lucernas arbitratur eſſe plaſmatas e terra ſigillata communi Adm.R.P. M. Fr. Hieronymus Fabri Dominicanus, qui eas habuiſſe ſcribit a quondam P.M.Gotino Magno Oratore, qui ſuas res omnes mirum in modum amplificabat. Ceterum apud Galenum video tres eſſe differentias terræ Lemniæ, prima ſigillata non erat communis, nec ex ea fiebant ab artifice Lucernæ, vel alia vaſa generis eiuſdem, ſed ſolum in paſtillos efformabantur certis ceremonijs a ſacerdote, ſignabanturque capræ A ſigno, & ſeruabantur ad vſum medicamenti: ſecunda, & tertia differentia terræ minus elaboratæ, ac non ſacræ, nullo ſigillo muniebatur, ſed ad communem vſum fabrorum, & aliorum concedebat, pro conformandis Lucernis, alijsque vaſis, & pro abluenda rerum ſorditie; vt ait [b] Galenus in opere ſuo ſimplicium medicamentorum agens de differentijs nominatæ paſſim terræ: *Tale quiddam & in Lemnia terra* B *viſitur, quam cognominant quidam Milton Lemniam, id eſt Rubricam Lemniam;* [b] l.9.

& alij

& alij quidam Sphragida Lemniam, hoc eſt ſigillum Lemnium, ob impreſſum videlicet illi ſigillum Dianæ ſacrum. Si quidem hanc terram ſacerdos cum patrio quodam honore ſumens, haud mactatis animalibus, ſed tritico atque hordeo piamenti gratia terræ redditis, in vrbem comportat: quam deinde aqua maceratam, atque in lutum redactam, vbi valenter conturbauit, paulumque ibi quieſcere ſiuit, aquam quæ ſupernatat, primum aufert, & mox quod ſub ea eſt pingue terræ tollit; ac reliquum dumtaxat, quod ad imum ſubſedit, lapidoſum ſcilicet & arenoſum relinquit, vt inutile, ac ſuperuacaneum. Porro lutum illud pingue vſque eo deſiccat dum mollis ceræ conſiſtentiam accipiat; huiusque exiguis acceptis particulis, ſacrum Dianæ ſignum imprimit. Ac poſtea rurſum in vmbra ſiccandum reponit, donec omnem plane humiditatem mittat, fiatque illud medicis omnibus cognitum Medicamen Lemnia Sphragis, ſiue ſigillum. Sic enim quidam illam cognominant, ob impreſſam illi Sphragida, hoc eſt ſigillum: ceu etiam nonnulli ob colorem Lemniam Milton, ſiue Rubricam appellitant. Eundem ergo, quem Rubrica, colorem obtinet, verum ab ea differt, quod contactu non contaminet, atque illa: & ſecundum collem in Lemno, qui totus colore fuluo eſt; & in quo neque arbor, neque ſaxum, neque planta naſcitur, tantum huiuſmodi terra viſitur. Porro tres eius ſignantur differentiæ: vna, quam poſuimus terræ ſacræ, quam alij nemini, præter vnam ſacerdotem contigere fas eſt; altera vero eius, quæ reuera miltos eſt, ſiue rubrica; vtuntur autem ea potiſſimum fabri: demum tertia eius quæ extergit, qua vtuntur, qui lintea & veſtes lauant; quibus vtique collibitum eſt. Vnde iam conſtat apertiſſime Lucernas, vt & alia vaſa Lemnia fictilia, quorum multa fabri conficiunt ad vſus hominum arte ſua, non eſſe plaſmatas e terra ſigillata, quæ primi generis eſt, apud ſolam ſacerdotem reſidens, capræ, Dianæ ſacratæ, ſigillo munitæ; ſed ex rubrica, ſecundi generis terra Lemnia, nullo ſigillo penitus impreſſa, quæ communis eſt vſui fabrorum omnium. Quinimmo de primæ differentiæ terræ, quæ capræ ſigillum habet impreſſum, & colore rubeo viſitur, tollenda quædam eſt opinio vulgaris, quam ſecutus eſſe videtur Dioſcorides ex imagine capræ caprino ſanguine terram illam colorem rubrum induiſſe ſuſpicatus; ait enim: [c] *Lemnia terra cuniculoſo in ſpecu nata, e Lemno inſula paluſtri loco defertur, inibi electa, & caprino ſanguini permiſta. quam incolæ cogunt in paſtillos, & imagine capræ ſignant: vnde & ſphragida ægos, hoc eſt ſigillum capræ appellauere.* Hunc quidem errorem hauſit Dioſcorides, qui nunquam Lemnum appulit, hauſit a delatoribus, aut ab imagine capræ in ſigillo ſculptæ; ſed Galenus aperte coarguit, qui ad ea loca ſe contulit videndi gratia terræ Lemnæ naturam & conditiones; ait enim poſt allata ſuperius. [d] *Ceterum quum & apud Dioſcoridem & alios quoſdam ſcriptum legiſſem, Lemniæ terræ hircinum miſceri ſanguinem, atque ex luto quod ea miſtione conficiebatur, ſacerdotem Lemnias quas vocant ſphragidas tum conformare, tum conſignare; cupiebam profecto & ipſe miſtionis modum inſpicere, atque ſymmetriam.* & mox: *In hunc itaque collem ſacerdos, quo tempore ego ad inſulam acceſſeram, egreſſa certo quodam tritici hordeique numero in terram coniecto, alijſque quibuſdam pro religione patria perpetratis, plauſtrum totum terra impleuit. Atque vbi in vrbem conuexiſſet, quo dixi modo, illas fama hominum adeo celebratas Lemnias ſphragidas præparabat. Viſum ergo mihi erat percontari, nunquid vnquam antea hircinum, aut caprinum ſanguinem huic miſceri ſolitum memoriæ proditum accepiſſet. Quo audito omnes in riſum ſoluti ſunt, nec ij ſane quiuis ex vulgo, ſed viri oppido quam eruditi cum alijs, tum præcipue in vniuerſa patriæ hiſtoria. Quin & a quodam librum accepi quondam ab incolarum quopiam conſcriptum, qui omnem Lemniæ terræ vſum edocebat. Quamobrem nec me quoque piguit huius medicamenti periculum facere, acceptis ſphragidum viginti millibus.* Ex his Lucernis inſcriptis COMMVNIS, apparet aperte, non omnes inſcriptiones indicare nomen figuli, ſed aliquas etiam materiam; quod argumentum requirere videtur Cl. Smith, agens de Lucernis antiquis, apud N. Heinſium; COMMVNIS enim opificis nomen non eſt, ſed materiæ Lucernæ, vel ſi placet defuncti quod iſtiuſmodi Lucernæ promiſcue ponerentur in ſepulchris quo-

[c] l.5.c.73.

Terra ſigillat. nō habet permiſtum capri ſanguinem.

[d] 9. ſimpl.

quorumlibet vulgarium, adeoque communium defunctorum. Fictiles enim paruo pretio conſtabant, vt cuique vel pauperi poſſent in ſepulchro accendi.

A

De quatuor Lucernis Imperatoris Heraclij triumphantis. Cap. LXXIX.

INter antiquorum Lucernas apte reponuntur quaternæ lampades illæ, quæ viſuntur in æreo nummo grandi perpulchro, triumphantem Heraclium Imperatorem repreſentante; cuius iconem faberrimam nobis in opere [a] De Cruce Lipſius obtulit huiuſmodi: [a] l.3.c.16.

Lib.VI. Cap. LXXIX.

Jo. Georg. sculps.

Iſta cuſa fuit Antuerpiæ 1637. apud Plantinos. conſimilis edita fuit antea Lugduni 1613. ſumptibus Horatij Cardon. alia primæ ſimilis 1605. ex eadem officina Plantiniana apud Moretum. Sed emendatior adhuc antea Romæ 1595. ex Typographia Dominici Baſæ. In prima nummi facie titulus eſt Græcanicus, & Oratio Latina: titulus obſcuriſſimus, partim ob inciſoris errata, partim ob dictionum mutilationem, & abbreuiationem, ſic habet.

BACI. KAI. AVTO. PΨ.

B

NIKITHC. KAI. ΛΟΛΟΘΕTHC. AEI. AVΓOVCTOC. HRAKΛEIOC. EN. XΨ. TΨΘΨ. ΠICTOC. AΠOΛINIC.

Quæ ſic explicanda, & legenda ſunt

BACIΛEVC. KAI. AVTOKRATOR. PΩMHC. NIKITHC. KAI. ΛOΓOΘETHC. AEI. AVΓOVCTOC. HRAKΛEIOC. EN. Xῷ Tῷ ΘEῷ. ΠICTOC. AΠO. NIKIC.

Quæ ſic Latine vertuntur.

C

REX. ET. IMPERATOR. ROMÆ. VICTOR. ET. LOGOTHETA.

Tt SEM-

SEMPER. AVGVSTVS. HERACLIVS. IN. CHRISTO. DEO. FIDELIS. POST. VICTORIAM. poſt hunc titulum Oratio Latina ſic habetur ILLVMINA. VVLTVM. TVVM. DEVS. SVPRA. TENEBRAS. NOSTRAS. MILITABOR. IN. GENTIBVS. alia lectio Romana, MILITABO, melior.al.lectio Caſalij. MILITABIT: poteſt accipi. Deſunt in nummo Caſalij tum illa verba Latina: ILLVMINA VVLTVM TVVM DEVS; tum illa Græca: AΠO NIKH C. tum etiam illi radij ſplendorum ex alto veluti deſcendentes in faciem Imperatoris. Senſus eſt orationis, qua Heraclius orat Deum vt illuminet animam ſuam, partemque ſuperiorem hominis, quæ dicitur apte vultus Dei, quod non ſolum homo quilibet factus eſt ad imaginem, & [d] ſimilitudinem Dei; qua ratione [e] Pſaltes ait (ex Ayguano, & Lyrano, & alijs, interpretantibus vultum Dei rationalem animam hominis, qua diſtinguimur a brutis) *ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine*. Quare Deus, dum nos illuminat, vultum ſuum illuminare dicitur: quoniam anima noſtra eſt Dei vultus, nimirum Dei ſimilitudo, & imago ſcilicet hæc & ſimilitudo Dei maxime reperitur in Principibus; quos nomine [f] Deorum paſſim appellat ſacra pagina; ſicuti notauimus agentes de Pietate [g] Ariſtoteles erga Deum & homines: Vnde Princeps Imperator vicem Dei gerens in terris eſt Dei vultus poſſeſſiue peculiari ratione: recteque precatur Heraclius Deum, vt illuminet in ſe homine vultum diuinum. Quæ quidem illuminatio nihil eſt aliud quam participatio luminis diuinæ gratiæ, quæ tollat ex anima Regis omnes tenebras peccati, quibus incutitur homini debilitas, ac infirmitas omnium virtutum, tam naturalium, quam moralium, & ſupernaturalem. Qua luce diuinæ gratiæ perfuſus ac roboratus Heraclius confidit, & pollicetur ſe militaturum feliciter in gentibus ſuper humanas tenebras, hoc eſt ſupra vires imbecillitatis humanæ; quas apte tenebras appellat, ob tetram peccati labem a primo parente transfuſam in omnes fere poſteros, vno dempto Chriſto, qui propter

[d] Gen. 1.
[e] Pſ. 4.
Vultus Dei in nobis.
[f] Exo. 21. 22. Pſ. 81. 83. 94. 135.
[g] l. 1. c. 2.

A vnionem ineffabilem cum Verbo Diuino per naturam immunis fuit ab omni peccato: & ſi placet, eius matre Virgine, quæ per gratiam peccatum non contraxit, vel etiam legitur: *Illumina vultum tuum Deus ſuper tenebras noſtras, militabo in gentibus:* orans vt Deus illuminet animam hominis rationalem ſuper tenebras corporeæ naturæ terreſtris adeoque tenebroſæ, quo lumine ſuffultus virtutem acquiret feliciter dimicandi contra Chriſtiani nominis hoſtes in gentilitate. B Lunæ vero corniculatę figura, cui videtur Heraclius inſiſtens inſidere, Romam ſignificat, cuius Heraclius erat Imperator: etenim Gulielmus Choul agens de Religione antiqua Romanorum, inquit: *Mentre che io ſcriueuo queſte coſe, mi fu donato vna medaglia di bronzo, nella quale da vn lato è la teſta del Sole, & dall'altra vna Luna con vn globo, & due ſtelle di ſopra, con lettere ſotto, che dicono* ROMA: *ſignificando che le vittorie, & fatti de Romani riſplendeuano, come il Sole per tutto il mondo, & erano ſaliti ſino al Cielo.* C Verum mihi potius Luna ſignificat varias Romanorum bellorum viciſſitudines, modo vincentium, modo victoribus cedentium, vt ad Cannas, Traſymenum & alibi. Ceterum & Luna ſpeciatim Heraclij mutationes ingentes deſignare poteſt, quas ipſe ſubijt vt mox apparebit. In altera vero nummi facie D reſidet Heraclius iam deuictis Perſis in curru triumphans: Qua de re gloriam Deo tribuit Epigraphe, Græcanica, ſimul & ſuam victoriam enarrat verſiculis Latinis. Epigraphe ſane Græca male ſculpta legitur in Plantiniano, Cardonianoque Codice, nec abſolute bene in Romano: ſcribentibus illis:

pag. 141.

XOIA. EN. ΥΨICTIC. XΨ. IOOΨ.
OTI. XIEPPIΞE. CIXIPAC.
E ΠIΛAC. KAI. EΛEVOCPΨCE.
✠ AΠAN. BACI. HRAKΛE.

Quæ ſic legi debent, in Romano & Caſalij codice bene poſita.

ΔOΞA. EN. ΥΨICTOIS. XPICTω.
Tω. ΘEω. OTI. ΔIEPPIΞE.
CIΔHPAC. ΠIΛAC. KAI.
HΛEVΘERΩCE. ✠ AΠANTAC.
BACIΛEVC. HRAKΛEIOC.

Quæ ſic Latine vertas.

GLORIA. IN. EXCELSIS.

CHRI-

CHRISTO. DEO. QVIA. FREGIT.
FERREAS. PORTAS. ET. LIBE-
RAVIT. OMNES. (Patres nimirum
ſanctos ab exordio mundi ad mortem
Chriſti detentos in carcere tartareo.
Hic terminatur oratio Diuinæ laudis.
duæ poſtremæ notæ græcanicæ ſunt
initium hiſtoriæ Latinis Literis expreſ-
ſę: vt ſenſus ſit) REX HERACLIVS
(de quo ſtatim ponitur Epigraphe La-
tina) SVPER. ASPIDEM. ET. BASI-
LISCVM. AMBVLAVIT. ET.
CONCVLCAVIT. LEONEM. ET.
DRACONEM. quia prælio ſubegit
Perſarum Regem Coſdroa cum imma-
ni ac feroci exercitu ſuo; recuperans
ab eo ſanctam Domini crucem, quam
ille prius abſtulerat ab Hieruſalem, &
Heraclius reportauit ad priſtinum lo-
cum Hieroſolymitanum: vel etiam vni-
uerſam nummi inſcriptionem ad ſubdi-
tos Heraclij referre poſſumus, qui
Deum orent pro conſeruatione ſua, &
glorificent Deum, ac laudent Impera-
torem: POST VICTORIAM de
Perſis habitam: ILLVMINA VVL-
TVM TVVM DEVS SVPER TE-
NEBRAS NOSTRAS: quia Princeps
[h] Gen. 33. eſt [h] vultus Dei, cuius vicem gerit in
terris, & populi reſpectu Principis te-
nebræ ſunt, ſuper quas lucere debet
[i] Matt. 5. virtus [i] eius a Deo illuminata: & ſem-
per iterum victrici pugna MILITA-
BIT IN GENTIBVS REX ET IM-
PERATOR ROMÆ VICTOR ET
LOGOTHETA SEMPER AVGV-
STVS HERACLIVS IN CHRI-
STO DEO FIDELIS, SVPER AS-
PIDEM ET BASILISCVM AM-
BVLAVIT, ET CONCVLCA-
VIT LEONEM ET DRACONEM
ſuperato Coſdroa Perſarum Rege cum
toto exercitu ſuo feroci ac immani:
GLORIA IN EXCELSIS CHRI-
STO DEO QVIA FREGIT FER-
REAS PORTAS ET LIBERAVIT
CRVCE VNIVERSVM genus hu-
manum a ſeruitute diaboli: & FRE-
GIT armatos ferro milites Perſas, ET
LIBERAVIT CRVCEM ET OM-
NES fideles a captiuitate Coſdroæ,
REX HERACLIVS. Ceterum vt in
prima nummi facie Lunæ cornutæ ſym-
bolum indicat humanæ naturæ, vel
etiam in Principe, debilitatem, & ob-

A ſcuritatem; quia Luna perfuſa lumine
Solis gubernat, quaſi Sol alter, vt ait
[k] Ariſtoteles omnia ſubcæleſtia; quum [k] 4 de gen. an. c. 10.
Imperator itidem Diuinæ gratiæ lumi-
ne ſuffultus populos ſibi ſubditos va-
leat recte gubernare: ſic in ſecunda
nummi facie quid indicent propriè
quaternæ lampades illæ de trabe pen-
dentes ante faciem triumphantis Im-
peratoris, non ita liquet: Porro, no-
tatu quoque [l] Caſalij, & [m] Gretſe- [l] de vet. Chr. ri. c. 100
B ri, [n] Curopalata monet præferri ſo- [m] l. 3. c. 1. n. 7
litas Imperatori Lampades, propter [n] c 6. nu. 37.
illud Chriſti dictum: [o] *Sic luceat lux* [o] Matt. 5.
veſtra coram hominibus, vt videant opera
veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum,
qui in cælis eſt. Extat etiam Theodori „
Balſamonis diſceptatio de hoc more „
præferendi Lampadem Imperatori, vt „
Imperatrici, & quinque Patriarchis, „
Romano, Conſtantinopolitano, Ale- „
xandrino, Antiocheno, Hieroſolymita- „
no: inepte ſupponens ille Imperatori „
C duplicem ob cauſam deferri Lampa- „
des, tum quia humana, tum quia Di- „
uina curat; tamque ea, quæ ad corpus, „
quam quæ ad animam pertinent: (huius „
enim geminæ poteſtatis conceſſione „
blandiebantur recentiores Greci ſuis „
Imperatoribus) eaque de cauſa Lam- „
pades Imperatoris duplicibus aureis „
Coronis cinctas eſſe: Patriarcharum „
vero Lampades, vt & Imperatricis, „
vna tantum; eo quod Patriarchæ ſpiri- „
D tualium tantummodo curam habeant: „
mulieribus temporalia dumtaxat ſpe- „
ctent; quippe quibus in Eccleſia doce- „
re interdictum ſit. Ceterum ego pu-
tauerim quatuor iſtas in Heraclij num-
mo Lampades etiam peculiarem habe-
re rationem, & habitudinem ad lumen
Diuinum antedictum; quum enim ora-
uerit Heraclius Deum vt illuminaret
vultum ſuum ſignatum in anima pro-
E pria, quo ſuper tenebras partis inferio-
ris apte militaret in gentibus: quumque
bona militia hominis ſuper tenebras vi-
tiorum, & in gentibus, quæ terram in-
colunt, ſit exercitium virtutum omnium,
quæ ad quatuor Cardinales redigun-
tur, Prudentiam, Temperantiam, For-
titudinem, atque Iuſtitiam; Quas qua-
tuor virtutes diuina bona, nimirum a
Deo mortalibus concedi ſolita illorum
animas illuminante, docet apertiſſime

Tt 2 Theo-

[n] l.6. curat. aff. Græc.

[n] Theodoretus, in libro ſuo de Dei A Prouidentia inſcripto: ſicuti gentes, quibus Imperator dominatur, quatuor Mundi plagas habitant, Orientalem, Occidentalem, Auſtralem, Septemtrionalem: ideo triumphanti Heraclio præferuntur accenſæ quaternæ Lampades, quibus eius lux a Deo ſibi communicata lucere viſa eſt coram omnibus hominibus ab initio Imperij ſui vſque ad triumphum de victoria Perſarum, & recuperatione Sanctæ Crucis de manu B Coſdroæ Regis, & eiuſdem collocatione in proprio Caluariæ loco: quum eius opera bona; fructus omnium virtutum, ab vniuerſis in orbe toto ſuſpicerentur. Sed extincta mox Lampade tum Prudentiæ, dum acceſſit ad Hæreſim Monothelitarum, relicta Catholica fide: tum Temperantiæ, ducens in vxorem inceſtuoſe neptem Martinã: tum Fortitudinis cedens orientalem ditionem Arabibus Mahumethem ſectantibus: tum demum Iuſtitiæ iura ſanguinis & C alia cuncta conculcans, in tenebris ignauiæ diem Imperij ſimul ac vitæ clauſit obſcuriſſimum: qua de re late Baronius in annalibus Eccleſiaſticis. Ceterum nummos iſtos varios extitiſſe, variorum fabrorum opera conſtat ex diuerſitate tum magnitudinis, tum inſcriptionis tam græcæ, quam Latinæ; tum malæ, ac bonæ orthographiæ; tum errorum in vnis, quam in alijs literis maiorum: nam editio Baſæ Romana prior, emendatior eſt alijs, etſi nec ipſa ſphalmate careat in literis Græcanicis: quum ea ſic legat in prima facie: ΗΡΑΚΛΕΙΟC ΕΝ ☧ Ω ΘΩ ΠΙCΤΟC ΒΑCΙΛΕVC ΚΑΙ ΑVΤΟΚΡ. ΚΑΙ ΝΙΚΕΤΗC ΚΑΙ ΛΟΛΟΘΕΤΗC, pro ΛΟΓΟΘΕΤΗC: ΚΑΙ ΑVΓΟVCΤΟC ΑΠΟ ΝΙΚΗC.

De Lucerna vetuſta Veneris nudæ, iacentis in circulo cucurbitarum, ad Rotam, in Lupanari. Cap. LXXX.

PVlchra Lucerna vetus eſt illa, cum effigie nudæ mulieris, iacentis inter cucubitas; de qua [a] Scacchus, & [b] Caſalius; ille quidem in ſuo Myrothecio Sacrorum Eleochriſmaton, iſte vero ſuis in veterum ritibus Sacroprophanis; eius hanc imaginem afferentes:

[a] l. c. 7. 54.
[b] c. 25. p.

Sane

Lib. VI. Cap. LXXXI.

Io. Georg. sculps

Sane Fortunati Scacchi verba ſunt; Alia eiuſdem omnino formæ prophana Lucerna bilychnis teſtatur, quæ de prophanis diximus Lucernis; iacentem Venerem a tergo, e regione ellychniorum habet; vt vel Veneri dicata Lucerna dicenda ſit; vel etiam (quod verius exiſtimo) Lucerna hæc vna ex his fuerit, quarum vſus erat penes proſtitutas in lupanaribus. Mos enim fuit apud Romanos, Lucernas in lupanaribus accenſas, ad lupanaris notam in fornice ſuſpendere. Cuius prophani & laſciuientis ſæculi vſus teſtem habemus antiquiſſimum, Tertullianum lib.2. ad vxorem: vbi de Chriſtiana muliere a peſſimis Idololatris pertentata, & ad libidines prouocata, ait, *Procedit de ianua lacerata, & lucernata, vt de nouo Conſiſtorio libidinum publicarum*. Quibus Tertullianus innuit, quantis irritamentis ſanctas Chriſti famulas impij gentiles proſtituere conarentur. Lucernarum in lupanaribus rationem eruditiſſimus Lipſius lib.1.elect.cap.3.eam affert; quod ſub veſpera, & non ante, hora diei nona, & vltra, copiam ſui facere proſtitutis mulieribus liceret. Argumento ex his conſuetudinibus ſumpto in Apologet. Tertul. Idololatrarum ſuperſtitionē in ſacris redarguens, vſum lucernarum accendendarum diebus feſtis in proprijs domibus irridens, *Honeſta res*, inquit, *ſolemnitate publica exigente, inducere domui tuæ habitum alicuius noui lupanaris*. Hoc autem inclamabat Tertullianus, quia diebus feſtiuis, non ſolum in pompa lucernis, lampadibus, tædis, ac facibus vtebantur Idololatræ, vt ex Apuleio vidimus; verum etiam ſinguli ianuas, ac ædes, penſilibus lucernis ornabant. Hinc a lucernis argumentatur Tertullianus, & ex illorum inſtitutis inſtituta eorumdem reprehendit. Illarum lupanarium lucernarum vnam hanc fuiſſe, a Venere iacente, ac laſciuiente, ſumpta coniectura, exiſtimo. In his enim, quæ Idolis ſacrabantur, Lucernis, ſtans Idolum conſpiciebatur, Venerem ſtantem, lucerna Veneri ad vſum altaris, ac templi dicata monſtraſſet, colendam ac venerandam Venerem exhibuiſſet; non vero nudam, non laſciuientem; non iacentem ad luxuriæ libidiniſque incitamentum Veneris ſimulachrum conſpiceretur. Quum igitur in hac noſtra lucerna laſciuiens Venus exhibeatur; propterea ad lupanaris vſum hanc conſtitutam Lucernam cenſuimus, quã hic delineatam exhibemus. De qua Io:Bapt.Caſalius inſit: *Eſt quoque altera inſignis Lucerna, ex celebri Muſeo D. Franciſci Gualdi Arimin. Eq. S. Steph. quæ creditur inſeruiſſe alicui Lupanari: ſupra quam eſt femina nuda, quaſi proſtituta: penes quam adeſt Rota, quam cucurbitæ pendentes circundant. Ceterum eſt, Rotam vitæ noſtræ progreſſum ſignificare, vnde a die natiuitatis ad extremum vſque hoſpites & peregrini dicimur, vt pote qui ſolum hoc extra Patriam incolimus, vbi nulla conſiſtendi firmitas, perpetua vero ſemper eſt agitatio animi; ſicuti quoque imperitorum præcipitium per Rotam ſignificatur. Poſteriora ſunt bona fortunæ, quæ quia noſtra non ſunt, ea nobiſcum tranſportare non poſſumus: Anteriora vero ſunt æterna; quæ nos aſſidue comitantur. Impurus igitur, & imperitus rerum (vt effigiata femina ſenſus delicijs dedita) cum fortunæ bonis augetur, dum quæ reuera ſunt, auerſus reſpicit; obliuiſcitur quoque quæ æterna ſunt, in anteriori parte poſita, & in præceps mergitur, vt inquit Iob: Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt. Vt propterea exclamet Pſalmog. Deus meus pone illos vt Rotam: refert Pierius.* [c] *Simile etiam conſtat ex effigiata cucurbita; quæ, vt inquit Pierius, inanes ſpes præſagit, vt pote quæ quum ventricoſam admodum ſpeciem præſeferat, multumque item nutrimenti polliceri videatur; illud tamen tenue, & ſine condimento omnino fatuum, ac cito ſimul putreſit, & exſiccatur; quia cito nata, cito perit: ſymbolum præfatæ feminæ, innixæ vanæ, & tranſeunti corporis pulchritudini.* Hæc ille.

[c] l.39

Propoſitæ Lucernæ declaratio noſtra.
Cap. LXXXI.

CEterum ego non negauero talem lucernam in lupanari ſuſpenſam eſſe potuiſſe; tamen & in phano Veneris potuiſſe quoque ſuſpendi cenſendum eſt; etenim non alia ratione procul arcet pueros, & mulieres Ariſtoteles a ſacris Deorum, quibus mos laſciuiam tri-

tribuit, ne videant in eorum phanis imagines obſcœnas, & idola repreſentantia turpes actiones; permittique vult ingreſſum ad ea ſacra viris maturis, qui tali labe per habitum virtutis coinquinari nequeant; ait enim in Politicis perſpicuis [g] verbis: „ Prouidendum eſt ab his, quibus puerorum cura publice commiſſa eſt, circa huiuſmodi educationem, & alia: & vt quam minime cum ſeruis verſentur; hæc enim ætas vſque ad annos ſeptem, neceſſarium eſt, vt domi alatur. Rationabile eſt ergo præcipue in hac ætate, vt ab auditu & viſu ſeruilium rerum abſint. Omnino igitur obſcœnitas verborum, vt & quicquam aliud, per legiſlatorem exterminandum eſt de ciuitate; ex turpiter enim loquendi licentia ſequitur & turpiter facere. Potiſſimum igitur ſtatim a pueris, neque dicant, neque audiant quicquam turpe. Si quis vero dicere, aut facere quicquam prohibitorum deprehenſus fuerit, is ſi liber ſit, ſed nondum in conuentum commeſſatorum dignatus aſſumi, honore prohibeatur & verberibus caſtigetur: ſed ſi ſit maioris ætatis, ſeruili infamia afficiatur, admiſſi ſeruilis officij gratia. Quum vero dicere quicquam interdixerimus, clarum eſt quod & aſpicere aut picturas, aut actus deformes prohibemus. Sit igitur cura magiſtratibus, nullam neque picturam, neque ſtatuam eſſe talium rerum imitatricem, niſi apud Deos quoſdam, quibus etiam laſciuiam mos tribuit; apud hos permittet lex iam homines factos pro ſe, & filijs, & vxoribus ſacra facere. Iuniores autem neque iamborum ſpectatores eſſe ſinat, niſi quum ad eam peruenerunt ætatem, vt in commeſſationibus vna cum alijs ſedere, & potus etiam particepes eſſe poſſunt, & ab ebrietate & huiuſmodi labe inſontes diſciplina omnes præſtabit. Itaque vel Ariſtotelis aperto teſtimonio Lucernam ſculptam habens nudam feminam impudicam in Veneris delubro veteres habere potuerunt; quum Venus apud illos extiterit Dea laſciuiæ. Sed vbicumque fuerit appenſa, ſiue in lupanari, ſiue in fano Veneris, iſta lucerna duo continet obſeruatu digna, Rotam, ſub qua laſciuiens nuda femina recum-

[g] 7 polit. 17.

Educatio puerorum qualis ab Ariſtotele proponatur.

Rota quid indicet in Lucerna.

A bens, nullo pudore veluti proſtituta iacet: atque cucurbitæ plures oblongæ tum efformantes orbem maiorem, intra quem iacet illa nudata meretrix: tum dependentes ex illo, & ex orbe minori Rotam conſtituente: tum etiam orbiculum Rotæ compaginantes. Profecto Rota hæc in lucerna, ſex tantum radijs diſtincta, rerum humanarum, ſpeciatimque voluptatum Venerearum fluxilitatem, ac inſtabilitatem deſignat, B ad Rotæ tum deorum, tum inferorum diſcrimen: quarum illa diſtinguitur octo radijs, iſta quatuor; vt optime refert [h] Valerianus aiens: *Sciendum Rotas plurifariam a radiorum numero diſtinctas eſſe; nam quæ Dijs attribuuntur, octo radijs inſignes figurantur; propterea quod rerum cæleſtium motus in octauam vſque ſphæram, quantum humani oculi vis porrigi poteſt, obſeruantur. Hominum vero Rotæ ſex tantum radijs compingi debent; tot enim humanæ naturæ motus: in anticam,* C *in poſticam ingredi, vel retrocedere, in dexteram, aut in læuam ferri, ſurſum aut deorſum aſcendere, vel deſcendere. Quæ vero Ixionis Rota fertur, quatuor tantum radijs compacta fingitur; vnde Pindarus dixerit,* τετρακνήμον ἐὸν ὄλεθρον. *In ea vero ita diſtrictus fingitur Ixion, vt manus ſingulæ ſingulis radijs affixæ eſſent, totidemque alijs pedes ſinguli. Qua de re apud Pindarum legas in Pythijs, Ode ad Hieronem altera.* Cucurbitæ vero non D ſolum in hac icone ſpes inanes amantium laſciuorum deſignant, qui ſibi pollicentur ex venerijs felicitatem, atque voluptatem ſolidam; quum e contra breuiſſimam inde dulcedinem acquirant cum amaritudine multa, pænitentia, debilitate, multiplicique morborum tædio; verum etiam pendulæ cucurbitæ longiuſculæ formam humani penis oſtentant, inter quas turpitudi- E nes tota meretricum vita verſatur aſſidue. Petrus Martyr ait [i] apud Ramuſium: Homines prouinciæ Curianæ nudos incedere, ferreque penem in cucurbita. Mulieres alias Indas legi ferre conſueuiſſe adornatum membra virilia hoſtium interemptorum collo ſuſpenſa, monilium inſtar. Iſtam explicationem aperte comprobare videtur natura cucurbitæ, quæ cito creſcens, & citius areſcens, arctioreque com-

[h] hierogl. 39

Radiorum numerus cur varius in Rotis.

Cucurbitæ in Lucerna quid indicent.

[i] to. 3. Nauig. pag. 12.

complexu pariter & implicatione Venereas voluptates indicat, quæ momentaneæ ſunt, & intemperantibus hominibus habentur pro gaudio felicitatis. Vnde non inſcite luſit Alciatus hoc emblemate contra momentaneam felicitatem, cuiuſmodi Venerea eſt inter alias,

„ Aeriam propter creuiſſe cucurbita Pinum
„ Dicitur, & grandi luxuriaſſe coma:
„ Quum ramos complexa, ipſumque egreſſa cacumen,
„ Se pręſtare alijs credidit arboribus.
„ Cui Pinus: Nimium breuis eſt hæc gloria; nam te
„ Protinus aduenict, quæ male perdet, hiems.

Ita ſane luxuriæ deditus, vbi patitur optatis amoribus, felicem ſe prædicat inter ceteros homines; at breui tempore nimijs voluptatibus eneruatus elanguet, extincto calore violentia tum morborum, tum ſenectutis, ad quam citiſſime ſalaces properant, atque perueniunt ante debitum ætatis terminum; quod ait [k] Ariſtoteles. Non eſſe tamen iſtam Lucernam ex earum cenſu, quæ profanæ micarent in proſtibulis, nec habere ſimulachrum laſciuientis Veneris nudæ, ſed potius in cæmeterijs Fidelium Sanctorum olim arſiſſe Romæ, continereque figuram Ionæ nudi, ſub vmbraculo cucurbitæ ſtrati, cenſet Fr. Io: Antonius Licetus Dominicanus, mihi ex fratre nepos. Vere quidem frequentior in antiquis cęmeterij Martyrum Romæ ſub terra conditis inſpicitur inter ceteras imago Ionæ; quia Propheta typus extitit ſingularis Dominicæ paſſionis, mortis, ſepulturæ, atque reſurrectionis; quæ myſteria maxime colebantur, & recolebantur in Eccleſia primitiua; namque Ionas in maris tempeſtate ſæuiſſima dormiens, quid aliud indicat, quam Dominum in atrociſſima paſſione ſua ſilentio ſummos cruciatus tolerantem patientiſſime? Ionas in mare proiectus non ne Dominum indicat? certe reſpiciens huc Lyranus interpretatur illud Pſalmiſtæ: [l] *Veni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit me*. ſcribit enim Gloſſographus ille: *Ionas in ventre Ceti quid aliud indicat, quam Chriſtum Dominum in ſepulchro?* dicit enim

[k] de long. & bre. vi. c. 3.

[l] Pſ 68.

A apertiſſime Dominus: [m] *Signum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre Ceti tribus diebus & tribus noctibus: Sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.* Denique [n] Ionas ex aperto piſcis ore, iuſſu Domini ſurrexit in aridam; ita Dominus e ſepulchro virtute propria reſurrexit. Quæ nepotis opinionem firmare poſſe videntur; quam ipſe niti putat iconibus multis, quas in B ſua Roma ſubterranea [o] Boſius delineauit, atque ſpeciatim ex illo ſimulachro, quo conſpicitur Ionas primum e naui proiectus in mare deglutitus a cete: deinde a piſce vomente deiectus in terram: deinceps nudus iacens ſub vmbraculo cucurbitæ fertilis, e qua dependent oblongi fructus, vt in cucurbita Lucernæ. Quæ figura Ionæ nudi ſub eiuſcemodi cucurbitarum vmbraculo iacentis reperta paſſim intra SS. Martyrum cœmeteria viſitur frequens a C Boſio delineata eo volumine, nimirum in ſarcophago Vaticani non vnico: in cœmeterio S. Calliſti Papæ, & aliorum p. 93. Martyrum in via Appia, & Ardeatina: 103 Lucinę: SS. Marcellini & Petri in via 157 Labicana, inter duas Lauros, ad S. He- 225 lenam. S. Agnetis in via Nomentana: 369 449 Priſcillæ, & aliorum, in Via Salaria no- 455 463 ua. Frequentia quidem figurarum Io- 473 521 næ ſub vmbraculo cucurbitarum iacen- 523 tis nudi ſemper in cœmeterijs Romanis D antiquorum Martyrum, ſatis probabilem reddere videtur coniecturam de Lucerna Caſalis, atque Scacchi, figuram humanam nudam habente, reperta Romæ, non referenda inter profanas ardentes in Lupanaribus, aſt inter ſacras accenſas in Sanctorum cœmeterijs. Verum enimvero quemadmodum inter antiquos non conuenit, vtrū planta Ionæ faciens vmbram extiterit hædera, ſicuti D. Hieronymus accepiſſe videtur ab Aquila, Symmacho, ac E Theodotione; quin & Boſius [p] vidiſſe in ſarcophago Vaticani ſine fructibus an potius cucurbita, ſicuti D. Auguſtino, & alijs pluribus, antiquioribusque perſuaſerunt ſeptuaginta Interpretes, Syrus, atque Pagninus, & alij: Quorum ſententia ſecuti ſunt, qui Ionæ figuram potuerunt in alijs cæmeterijs viæ Appiæ, Ardeatinæ, Labicanæ, Sa-

[m] Matth. 12.

[n] Ion. 2.

[o] l. 3. c. 23. p. 225.

[p] pag. 105.

Salariæ, Nomentanæ, memoratis a Boſio: Ita Lucerna Caſalis, & Scacchi, duo mihi videtur habere, vel tria; quorum ſingulum ipſam procul arcet a ſacris, Ionæ figuram habentibus, & omnino redigit ad profanas accenſas in Lupanaribus; primum quidem eſt effigiatum corpus nudum muliebre, molle, pinguiuſculum, iacens in ſitu laſciuiæ, quo ſpectandum obtuentibus offert muliebre pudendum; quod nulla ratione Ionæ conuenire poteſt, cuius corpus in aliquibus iconibus cæmeteriorum ſpectatur cum virili parte operta, in aliquibus aperta, in omnibus ferè virile, ac muſculoſum, non autem molliculum; Aliud autem eſt, quod in omnibus illis Ionæ ſimulachris, tam iacentis, quam etiam ſedentis nudi ſub vmbraculo cucurbitæ, planta illa de terra ſurgit, & vltra fructus pendulos, habet frondes, quibus maxime faciebat vmbram iacenti, ſedentique Ionæ; quum in Lucerna noſtra nullæ frondes habeantur vmbram facere valentes; at ſolum cucurbitæ fructus ad inuicem connexi, circulo quodam ex eis arte confecto; nec vllum eſt plantæ veſtigium de terra ſurgentis; at ſoli fructus aſpiciantur, nulli plantę adhærentes, nullaque terra ſit, e qua planta cucurbitæ ſurgat in lucerna. Tertium vero eſt Rota ſex radiorum intra circulum quatuor cucurbitarum longarum ſupra caput iacentis collocata, dependens a ſummitate circuli, de qua dependent aliquæ minores cucurbitæ; quæ Rota nullam omnino relationem habet ad Ionam ſub cucurbitæ planta iacentem, vti maximam & euidentem obtinet ad Venerem, quod antea ſatis explicatum eſt: Quum igitur vniuerſa relatio cucurbitæ ad Ionam nitatur plantę, cuius tum frondes vmbram illi faciebant; tum radix de terra pullulans plantam vnica nocte grandem protulit, a verme corroſa ſtirpis etiam ſubditam ariditatem attulit; Iam cucurbitæ ſine frondibus, nam innixe penitus vlla planta de terra ſurgente, in lucerna ſpectatæ nihil attinent ad Ionam, etenim legimus: [q] *Et egreſſus eſt Ionas de ciuitate, & ſedit contra orientem ciuitatis: & fecit ſibimet vmbraculum ibi* (pergulam ſcilicet, ac veluti tabulatum ex ramentis tumul- A tuarie collectis; cuiuſmodi videtur in omnibus iconibus Ionæ delineatis in Roma ſubterranea; nec vllatenus aſpicitur in Lucerna noſtra) *Et ſedebat ſubter illud in vmbra, donec videret quid acciderit ciuitati.* (Quod quidem cucurbitæ non conuenit, quæ nondum nata erat; niſi dicas id indicari per eam Rotam ſex Radiorum; ſed quum hæc e cucurbitis maioribus pendeat, nec abſque fulcimento de ſe conſiſtere valeat in B aere, iam ante cucurbitæ productionem a Iona facta non fuit) *Et præparauit Dominus Deus hederam* (dicas tu) *cucurbitam: & aſcendit ſuper caput Ionæ:* (ſed fructus cucurbitæ, qui ſolus in Lucerna ſpectatur, ſine ſtirpes ſtipiteve, non poteſt aſcendere de terra, quæ pariter non apparet in Lucerna) *vt eſſet vmbra ſuper caput eius, & protegeret eum* (quod multo magis folijs competit cucurbitæ, quam fructibus ex ea pędentibus, ob frondium multitudinem atque C luxuriem, & fructuum raritatem; quum tamen in lucerna nullæ frondes omnino cucurbitæ ſint) *Laborauerat enim; & lætatus eſt Ionas ſuper hedera, cucurbitave lætitia magna* (ſcilicet in pangenda tumultuaria pergula laborauerat; & lętatus eſt valde ſuper ea ſtirpe, quæ ſuis frondibus obſidens foramina pergulæ ab ſe conditæ maius facere poſſet vmbraculum, ac magis ex vſu) *Et parauit Deus vermem aſcenſu diluculi in craſti-* D *num: & percuſſit hederam* (alij dicunt) *cucurbitam, & exaruit:* (vbi Lyranus ait: *& percuſſit corrodendo eius radicem:* ſed in Lucerna non eſt vlla cucurbitæ radix, quam vermis vllus corrodere potuerit, & inde ſtirpis ariditatem promouere.) *Et quum ortus fuiſſet Sol, præcepit Dominus vento calido & vrenti; & percuſſit Sol ſuper caput Ionæ, & æſtuabat: & petiuit animæ ſuæ, vt moreretur, & di-* E *xit: Melius eſt mihi mori, quam viuere. Et dixit Deus ad Ionam: Putasne bene iraſceris tu ſuper hederam,* vel *cucurbitam? Et dixit, Bene, iraſcor ego vſque ad mortem. Et dixit Dominus: tu doles ſuper hederam,* vel *cucurbitam, in qua non laboraſti, neque feciſti vt creſceret, quæ ſub vna nocte nata eſt, & ſub vna nocte perijt* (certe nata eſt illa planta de terra ex radice, cum caudice ſuo, ramis & frondibus; at in lucerna ne quidem hilum de terra, radice,

g.93.157. 3.473.521. 3. g.103.225. 9.449.455.

[q] Ion.4.

dice, frondibus, & planta, ſtirpeve; ſed ſoli viſuntur fructus oblongi cucurbitarum, non natura, verum arte ſolum humana colligati connexique ſimul in ſpeciem coronæ; quæ proinde nullo pacto poteſt ad Ionam adaptari; cui recte obijcit Dominus illico) *Et ego non parcā Niniuæ ciuitati magnæ, in qua ſunt pluſquam cētum viginti millia hominum, qui neſciunt quid ſit inter dexteram, & ſiniſtram ſuam, & iumenta multa*. Itaque rectè Caſalius Lucernam nudæ mulieris in circulo cucurbitarum cum rota ſex radiorum exiſtimauit eſſe laſciuientis Veneris accenſam in Lupanari; nosque cenſemus non poſſe ſub Ionæ titulo inter ſacras lampades vllo pacto collocari.

A

De Lucerna ſerui phalerati curſoris apud Muſellos Nob. Veronenſes. Cap. LXXXII.

IN Muſeo Nobilium de Muſellis Veronenſibus, inter alia cimelia reperitur lucerna fictilis, olim a fodientibus

B

cellam quandam vinariam inuenta, ſimul cum aliquot vrnis: vnde conijcere licet eam extitiſſe lucernam ſepulchralem. Habet autem ſarcinatum peditem curſorem in hanc effigiem:

Lib. VI. Cap. LXXXII.

Nimirum in Area Lucernæ ſuperiore ſimulachrum Iuuenis iter agentis, curſorisve viſitur effigiatum, capite veluti galea contecto, manu dextera ſupra caput elata, qua ſuſpicor habuiſſe tintinabulum, aut ſiſtrum crepitaculis refertum, quo procul tabellarius audiretur: dependentem a collo per tergum

C

ad lumbos gerit ille ſarcinulam, cuius loramentum ad pectus manu læua continet, veluti peræ manubrium: peram namque viatoriam appellamus, Italice *Zaino*, pariter atque *Bolzetta*; qua non ſolum panem, & aliquid obſonij, poculumque viatorium peditis itinerantes geſtare conſueuere; ſed etiam munu-

ſcula

ſcula peregre ad amicos, & dominos: quin & ſerui curſores tabellarij literas vltro citroque mitti ſolitas amicis, dominis, & cuiuſque generis hominum per epiſtolas procul ad inuicem ſua ſenſa communicantium. In fundo Lucernæ leguntur hi characteres TITInI; quibus puto ſignari nomen figuli, Lucernas eiuſmodi venales habentis in taberna ſub iſto ſigno phalerati, ſarcinatique curſoris; quod forte ſeruus eſſet ortum ducens ab inſigni quopiã Tabellario: vel potius animi cauſa. De quorum dictorum ſingulis antiqua legere teſtimonia licet; nam de curſoribus phaleratis ita Petronius: [a] *Hinc inuolutus coccina gauſapa, lecticæ impoſitus eſt, præcedentibus phaleratis curſoribus quatuor.* Suetonius item in vita Neronis: [b] *Nunquam carrucis minus mille iter feciſſe traditur, ſoleis mularum argenteis, canuſiatis mulieribus, armillata & phalerata cum Mazacum turba atque curſorum.* Phaleræ certe fuerunt equorum ornamenta, vt ait [c] Iſidorus; Conſtantino vero *ſcutella parua ſplendida in pectoribus equorum: item petra eminens in mari.* Sed & eidem *φάλος apox, & conus galeæ, vbi λόφος, ideſt criſta ligatur,* vnde phaleræ dicta ſunt ornamenta equitum galeis imponi ſolita, plumarum præcipue volitantium; de quibus phaleris Liuius agit, dum nobiles illos abieciſſe monet, ob Libertinorum filios ad anuli aurei dignitatem euectos; ait enim: [d] *Flauium dixerat Aedilem Forenſis factio, Appij Claudij cenſura vires nacta, qui Senatum primus Libertinorum filijs lectis inquinauerat: & poſtea quam eam lectionem nemo ratam habuit: nec in Curia adeptus erat, quas petierat, opes vrbanas; humilibus per omnes tribus diuiſis, Forum, & Campum corrupit: Tantumque Flauij Comitia indignationis habuerunt, vt plerique nobilium anulos aureos, & phaleras deponerent.* & Plinius in eandẽ ſententiam: [e] *Additum Flauio, vt ſimul & Tribunus plebis eſſet: Quo facto, tanta Senatus indignatione exarſit, vt anulos ab eo abiectos fuiſſe, in antiquiſſimis reperiatur annalibus. Fallit pleroſque, qui tum & equeſtrem ordinem id feciſſe arbitrantur. Eſt enim adiectum hoc quoque: ſed & phalera poſita, propter quæ nomen Equitum adiectum eſt.* Vnde conſtat phaleras

[a] cap. 38.
[b] cap. 30.
[c] lib. 20. c. 16.
[d] lib. 9. f.
[e] l. 33. c. 1.

A non tam equorum ornamenta fuiſſe, quam equitum, & hominum in culmine galearum eminentia; cuiuſmodi viſitur in apice galeæ ſerui curſoris in Lucerna depicti. Ceterum ad ornatum non ſolum iſta phalera curſoribus data fuit; ſed quod plumata foret, ad eorum celeritatem indicandam; quo nomine Mercurio Deorum nuncio velociſſimo Gentilitas ad pileum alas appoſuit. Hanc autem curſorum, maxime Tabel-
B lariorum velocitatem in curſu, phalera veteres indicare voluerunt, equorum ornamento proprio; quod equus ad curſum a natura dicatur inſtitutus celeritatis hieroglyphicum eſt [f] Valeriano. Quin & ad eandem Tabellariorum, Curſorumque celeritatem vtcumque ſignandam antiqui nomina Ventorum illis imponere conſueuere: Cicerone dicente: [g] *Duabus tuis epiſtolis reſpondebo: vni, quam triduo ante acce-*
C *peram a Zetho: alteri, quam attuletat Philerus tabellarius.* Zethi namque nomen ex Aelij Cæſaris inſtituto Curſori conuenit aptiſſime, quod inter Ventos Zethus, & Calais numerentur. Ait enim Spartianus Aelium Cæſarem curſoribus ſuis exemplo Cupidinum alas frequenter appoſuiſſe; illoſque ventorum nominibus ſæpe vocaſſe, Boream alium, alium Notum, item Aquilonem, aut Circium, ceteriſque nominibus appellantem, vt indefeſſe at-
D que inhumaniter curſitarent. Currentius ille, cuius meminit [h] D. Hieronymus, ad hanc normam nactus nomen eſt: Tabellarij videlicet laus eſt curſus, & feſtinatio. Ad quam indicandam aptius galeæ tegminique capitis Curſoris, in Lucerna figurati, ſuperimpoſitæ plumæ viſuntur, quam ab Aelio ſuis curſoribus ad humeros alæ confixæ, quæ poſſent iter vtcumque morari. Sed & ad celeritatem curſus non remoran-
E dam adiecta ſunt in apice phaleræ plumariæ duo tintinabula, quibus auditis a longe præpareretur ad curſum non intermittendum curſor priori ſuccedaneus. Qua de re nobile teſtimonium M. Poli legimus, aſſeuerantis in Scythia pedites curſores ad cingulum ea ratione ferre tintinabula, verbis Italicis vtentis ipſiſſimis: [i] *Item fra il ſpatio di ciaſcuna delle ſopradette poſte è ordinato*

[f] l. 4.
[g] 9. famil. ep. 11.
[h] epiſt. 6. ad Marcellum.
[i] lib. 2. c. 20.

nato vn caſale ogni tre miglia, nel qual poſſono eſſere circa quaranta caſe, & più, & manco, ſecondo che i caſali ſono grandi. Doue ſtanno corrieri a piedi; i quali ſimilmente ſono nuntij del gran Can: Coſtoro portano intorno cinture piene di ſonagli, accioche ſiano uditi dalla lunga; poiche corrono ſolamente tre miglia, cioè, dalla ſua poſta ad vn'altra: odendoſi il ſtrepito de' ſonagli, ſubitamente s'apparecchia vn'altro, & giunto piglia le lettere, & corre fino all'altra poſta, & così di luogo in luogo, di ſorte, che il gran Can in due giorni ha nuoue di lontano per dieci giornate. Noſtri vero curſores, tam equites, quam pedites, vice tintinabulorum ad eundem vſum vtuntur qua cornibus, qua paruis tubis; quas inflant non adeo diſtantes a loco, vbi vel equum mutare debent iam curſu laſſatum in alium vegetum, vel ſuccedaneo pediti curſori ſarcinulam, epiſtolamve deferendam adſignent, eadem celeritate functuro. Sed ab his tintinabulis tinnientibus fundo Lucernæ ſculptum eſt vocabulum TITIÑI, ſi diuinare liceat. In pera viatoria curſores portare conſueuere vel epiſtolas tabellis exaratas, papyrove deſcriptas: vel munera: quique non ita feſtinanti curſu vacabant, & longius iter conficere tenebantur, obſonia, panem, & poculum viatorium. De codicillis quidem epiſtolarum ita Tranquillus in Nerone: [k] *Inter moras perlatos a Curſore Phaontis codicillos præripuit, legitque.* & Martialis: [l]

[k] cap.49.
[l] 3.58.

„ Curſorem ſexta tibi, Ruffe, remiſimus hora,
„ Carmina quem madidum noſtra tuliſſe reor.
„ Imbribus immodicis cælum nam forte ruebat:
„ Non aliter mitti debuit iſte liber.

De munuſculis item Martialis: [m]

[m] l.5.94.

„ Nec feriatus ibat ante carrucam,
„ Sed tuta fœno Curſor oua portabat.

in pera ſcilicet apte compoſita, ne frangerentur inter currendum. De pera, qua ferebantur obſonia, Martialis idem: [n]

[n] l.14.81.

„ Ne mendica ferat barbati prandia nudi,
„ Dormiat & tetrico cum cane pera, rogat.

A Ceterum curſores iſtos pedites antiqui maxime ſibi deſumebant e Mazycum, ſiue Mazacum gente; quorum velocitatem paſſim concelebrant Autores; nam apud [o] Lucanum legas

[o] lib.4.

------------ *tum concolor Indo*
Maurus, inops Naſamon, miſti Garamante peruſto
Marmaridæ volucres, æquaturumque ſagittas
Medorum, tremulum quum torſit miſſile, Mazyx.

B & apud [p] Nemeſianum: & [q] Oppianum, & [r] Claudianum, mentio Mazygum habetur. Ptolemeo Mazatila Marmaricæ ciuitas eſt. Autore Stephano [ſ] Mazyces Numidæ ſunt, quos apertiſſimum eſt præcurſores fuiſſe. Ceterum vndecunque Curſores extiterint, olim conſueuiſſe geſtare Lucernas, euidentiſſime teſtatur Corippus, [t] cui

[p] Cyneg
[q] 1. de Ven
[r] in l. Stili
[ſ] de Vrb
[t] lib.2.

--------- *prænuncius ante*
C *Signa dedit Curſor, poſita de more Lucerna.*

vt proinde Curſores in Lucernis affabre fingi ſolitos eſſe videamus; e quarum numero Moſellanam iſtam extitiſſe, non temere quis arbitretur. Non defuere, qui cenſuerint, hunc referre ruſticum ſeminantem; quibus non aſſentior, tum quia ſeminantes e calatho, non e ſacculo ſerunt: & manu ſpargunt ſemina, non ſupra caput elata, ſed ad D latus iactata: tum quia nomen Titiñi, tinnientis curſoris artem denotat, non autem ſerentis agricolæ. Iſta iam exaraueram, quando venit ad manus Fului Vrſini volumen Familiarum Romanarum; in quo legere licuit: „ TITINIA gens familias habuit patricias & plebeias. Patriciæ meminit Liuius lib. v. quum inquit: *Non tamen vltra proceſſum eſt, quam vt vnus ex plebe vſurpandi iuris cauſa P. Licinius Caluus Tr. militum Conſulari poteſtate crearetur: ceteri patricij E creati, P. Maenius, L. Titinius, P. Melius, Sp. Furius Medullinus, L. Publilius Vulſus,* &c. Plebeiæ idem Liuius lib. III. facit mentionem, in quo M. Titinium nominat Tribunum plebis: creatum anno CCCIIII. quo tempore plebs in Auentinũ ob facinus Ap. Claudij Craſſini xviri ſeceſſerat. C. autem Titinius, qui in huius tabellae denario notatus eſt,

An. 355.

„ eſt, vt ex numero XVI. in eius altera
„ parte adiecto colligitur, denariorum
„ flandorum curator fuit, anno Vrbis
„ DXXXVI. quo vt Plinij verbis vtar
„ ex lib. XXXIII. cap. III. *Q. Fabio Maxi-*
„ *mo Dictatore, Annibale vrgente, aſſes vn-*
„ *ciales facti ſunt, placuitque denarium ſex-*
„ *decim aſſibus permutari, quinarium octo-*
„ *nis, ſextertium quaternis.* Hinc autem
„ factum eſſe opinor, vt quum in alijs de-
„ narijs X nota apponi ſoleat, quod de-
„ nos aſſes valerent, in hoc XVI. appoſi-
„ ta ſit, qua ſcilicet ſignificaretur, dena-
„ rium non vt antea decem aſſes, ſed ſex-
„ decim valere. Veriſimile etiam eſt Po-
„ pulum Romanum ære alieno preſſum
„ in ſequentibus quoque annis monetae
„ pondus minuiſſe, denariumque huiuſ-
„ modi a C. Titinio eo, qui tunc tempo-
„ ris monetae cudendae præfuerit, ſi-
„ gnatum fuiſſe. Multi enim a ſcriptori-
„ bus ex Titinia gente nominantur, qui-
„ bus denarius tribui poſſit. Valerius
„ Max. lib. III. cap. II. meminit C. Titinij
„ Minturnenſis, qui vxori a C. Mario do-
„ tem reddere coactus fuit, quod eam
„ impudicam de induſtria duxerat, vt do-
„ te ſpoliaret, Plutarchus in Mario. Ap-
„ pianus lib. IV. bell. ciu. & Plutarchus in
„ Bruto faciunt mentionem Titinij eius,
„ qui bello Philippenſi a Caſſio de Bruti
„ victoria ſciſcitatum miſſus, quod tar-
„ dius reuerſus Caſſio mortis cauſa fuiſ-
„ ſet, ſeipſum interfecit. Idem Appia-
„ nus lib. V. Titinij facit mentionem, qui
„ in bello nauali contra Sex. Pompeium
„ Caeſarianae claſſi præfuit. Sed lon-
„ gum eſſet Titinios omnes colligere, qui
„ ab antiquis ſcriptoribus nominantur;
„ quibus proferendis eo libentius ſuper-
„ ſedeo, quod ad denarij huius intelli-
„ gentiam nihil, vel parum faciunt. Cer-

te ſuſpicari poſſet aliquis, huiuſcemodi Lucernam arſiſſe dudum in ſepulchro Romani cuiuſpiam e Titiniorum gente, vel Patricia, vel etiam Plebeia; ſchema vero curſoris extitiſſe proprium inſigne tabernæ figuli, qui Lucernas proprias iſto ſigno diſtingueret ab aliorum artificum Lucernis. Ceterum ad hunc finem inſcribi debuiſſet Lucerna TITINII. vnico N, & geminato II, poſtremo, non autem, vt in ſchemate legitur TITIñI, geminato quomodocumque ñ, & vnico I poſtremo: quamuis id eſſe potuerit mendum fabrile frequentiſſimum in antiquis inſcriptionibus. At vero parum refert, vtram quis accipiat explicationem.

De Lucerna Veſtalis manu mutila, & alijs duobus integris. Cap. LXXXIII.

INter alia quamplura cimelia Ioannes Galuanus Pat. I. C. in ſuo Gazophilacio pulcherrimam habet, etſi neſcio qua de cauſa manu truncam, imaginem, pedalis ferme longitudinis, ęreā, peruetuſtam, qua Virgo Veſtalis maturioris æui faberrime repreſentatur, vultu non adeo formoſo, ſed ferme ruſticano, hilari tamen, ac plane ridente: veſtitu pulcherrimo, integro, prorſus habitu: nimirum induſio, ſubuculave ſuper nudo, podere ſcilicet, vt ait Eucherius; qui poderem deſcribit eſſe lineam ſacerdotalem, adſtrictam omnino corpori, talaremque. Habet iſta Virgo tunicam ſuper indutam poderi, longiorem ad pedes, anterius apertam, & incinctam, cum integra Reca, ſiue Ricino, vel ſi placet Maforio, Mafortev e, ſeu antiquo Bardocucullo nuncupato. Manus illa trunca forte geſtabat Lucernam Veſtę dicatam ignis ęterni; ſiquidem Valerius Maximus [a] iſti veritati fidem facit inquiens: *Namque per Romuli caſam, perque veteris Capitolij humilia tecta, & æternos Veſtæ focos, fictilibus etiamnum vaſis contentos,* (erant autem iſta fictilia vaſa mea coniectura Lucernæ teſteæ) *iuro nullas diuitias paupertati talium virorum poſſe præferri.* Veſtalis autem altera manu truncæ typus is eſt, antiquo ſatis opere:

[a] l. 4. c. 4. f.

Vu Ve-

Lib. VI. cap. LXXXIII
Col. 1011.
Ex Museo Cl. V. Joan. Galuani J.C. Pat.
Jo. Georg. sculps.

Veſtalis iſta Virgo manu læua deorſum porrecta, tunicam podere longiorem veluti ſuſtinet, aliquantiſper attollens ad femur, ne greſſum impediat eleuati pedis: Quod veſtimenti genus a Iulio[f] Polluce nuncupatur *Tunica-Conſiſtens*, quæ non accingitur: *Orchoſtadia* dicitur ab Ariſtophane: vtrimque manicata, longioribus manicis, arctis, ad pedes vſque deſcendentibus. Brachium vero dextrum elatum gerit, flexo cubito, verſus caput, veluti manu quidpiam ferret: at iniuria temporis diuturnioris, vel alio quopiam caſu, manus huic iconi tota deeſt; vnde certo non conſtat, quid manu dextera portauerit Veſtal s hæc in iſto ſimulachro. Cl. Vir N. a cuius hæredibus Galuanus hoc cimelium peruetuſtum obtinuit, arbitrabatur extitiſſe ſimulachrum Tuciæ Virginis Veſtalis, de qua [g] Plinius ita: *Extat Tuciæ Veſtalis inceſtæ precatio* (vel potius, *inceſti deprecatio*) *qua vſa aquam in cribro tulit, anno Vrbis centeſimo nono.* Sed ante Plinium Valerius[h] Maximus paulo diſtinctus ait: *De Tucia Virgine Veſtali: Eodem auxilij genere Tuciæ, Virginis Veſtalis, inceſti criminis reæ, Caſtitas, infamiæ nube obſcurata, emerſit: quæ conſcia certæ ſinceritatis ſuæ, ſpem ſalutis ancipiti argumento auſa petere eſt. Arrepto enim cribro*, Veſta, *inquit*, ſi ſacris tuis
„ caſtas ſemper admoui manus, effice vt
„ hoc hauriam e Tiberi aquam, & in ædē
„ tuam perferam. *Audacter, & temere ia-*
„ *ctis votis ſacerdotis, rerum ipſa natura ceſſit.* His vtriſque Dionyſius[i] Halicarnaſſæus antiquior, etiam planius hiſtoriam attulit agens de Romanis Antiquitatibus in hæc verba: *Sed mirabilius etiam eſt, quod dicam, & ſimile fabulæ: Aiunt vnam ſacrarum Virginem, nomine Tuciam, iniuſte a quodam accuſatam, non quod ignem extingui ſiuiſſet, ſed quod alijs probabilibus indicijs in ſuſpicionem veniſſet* amiſſæ virginitatis. *Teſtimonijs etiam, licet falſis, eodem accedentibus. Itaque iuſſa pro ſe dicere, promiſiſſe re, non verbis, diluturam ſe eam calumniam; ſimulque inuocata Dea Veſta, vt ſibi Dux viæ eſſe dignaretur, petijſſe Tiberim Pontificum permiſſu, & proſequente vniuerſo Populo: Quumque ad flumen acceſſiſſet, contra vulgatum illud Adagium, auſam haurire aquam cribro vacuo, eam vſque in forum*

A *perlatam, ad Pontificum pedes effudiſſe. Addunt, accuſatorem eius poſtea multum diuque perquiſitum, nec viuum vſquam comparuiſſe, nec mortuum.* Cui narrationi poſtremus omnium auſus non eſt fidem negare D. Auguſtinus, aſſerēs in ſua[k] ciuitate Dei: *Quod Virgo Veſtalis, de cuius corruptione Quæſtio vertebatur, aquam impleto cribro de Tiberi neque profluente, abſtulit controuerſiam. Hæc ego, atque alia huiuſcemodi, nequaquam*
B *illis, quæ in Populo Dei facta legimus, virtute ac magnitudine conferenda quanto minus ea, quæ illorum quoque populorum, qui tales Deos coluerunt, legibus iudicata ſunt prohibenda, magica ſcilicet, vel theurgica?* Qua de re latius in opere noſtro de Prouidentia & Quinto-Quæſitis. Huius itaque Tuciæ Veſtalis imagunculam eſſe Cl. Vir N. prior illius poſſeſſor, adeo conſtanter opinabatur, vt plane de re perſuaſus, inuento perito artifice, rerum antiquarum adamuſſim
C imitatore, manum cum cribro ſtatuæ ſubſtituerit, additaque manu cribrum tenente, ſimulachrum integrum reddere, ſtatuamque numeris omnibus abſolutam perficere conatus fuerit. Galuanus autem illa poſtea potitus, vt aſſidue fuit antiquitatis intemeratæ cultor eximius, agnito nouo additamento, manū adſcititiam cum aduētitio cribro ſuſtulit e ſtatua, & quæ fluminis aquam in pertuſo cribro contra naturæ leges
D portaſſe fingebatur antiquitus, vna cum mentito cribro deiecit in Patauina fluenta, cum quo demerſa manus protinus exinde delituit. Perſtat autem adhuc in iconis imo cubito foramen, adſcititiæ manus indicium, & argumentum euidentiſſimum. Ego vero ſimulachrum iſtud, allatum ſuperius, non eſſe Tuciæ cribro pertuſo dudum Tiberis aquam admirabiliter portantis, pluribus coniecturis confirmatum ha-
E beo. Primum, quod hæc imago referat Veſtalem facie non decora, ſed potius deformi, quæ viros omnes ab inceſtu procul arceret. Deinde, quod figura eſt Virginis hilari vultu, ferme ridentis; quum Tuciam tunc oportuerit eſſe vultu graui, ſeuero, mœſto, valdeque triſti, propter adeo turpem accuſationem infamiæ. Deinceps, quod cribrum, non vnica manu, veluti deſpi-

Margin notes: [f] l. 7. c. 13. ...ta conſi... quæ pri... — [g] l. 28. c. 2. ...ui: V Cl. extitiſſe ...am, quæ ...o pertuſo ...uerit ...m. — [h] l. 8. c. 1. — [i] l. 2. — ...iæ mira- facinus. — [k] l. 10. c. 16. — D. Auguſtinus non negat facinus Tuciæ. — Non eſſe ſimulachrum Tuciæ probatur.

ciens, ac ludibunda, ſed vtraque manu tenuiſſe, cum maxima cautione Tuciam exiſtimandum eſt. Denique potiſſimum, quod hæc imago referat Veſtalem non ita iuuenculam, ſed adultioris ætatis; quam etiam deformem veriſimile non eſt ab vllo ſollicitatam ad inceſtum; nec ipſam ætate graui ſic in Venerem extitiſſe concitatam libidinis oeſtro, vt vllum rogauerit de ſtupro, vel nutibus ad concubitum illexerit; etenim adoleſcentulæ ſunt, quæ ſtimulis Veneris acriter incitantur, ac veluti furioſæ redduntur ad coitum; vt obſeruat M. [l] Albertus, inquiens: *& hoc eſt cauſa quod quædam puellæ circa annum quartum decimum non poſſunt de coitu ſatiari: & ſi tunc non habent virum, tamen mente pertractant coitum virilem, & ſæpe imaginantur veretrum virorum.* Quinimmo licet iſta ſtatua cribrum in manu geſtaſſet, non proinde Tuciam repreſentaret, quæ Tiberis aquam ad ſuæ pudicitiæ confirmationem in cribro pertuſo portauit; ſed aliam potuit indicare, quæ cribro perferret ignem nouum in locum extincti; qua de re [m] Gyraldus ante [n] Rhodiginum ita: *Illud etiam apud ſcriptores proditum obſeruaui, extincto igne Veſtales à Pontifice verberari ſolitas; quibus mos erat, tabulam felicis materiæ tamdiu verberare, donec ignis conciperetur: qui crebro aheneo in ædem à Virgine deferebatur.* Sed quæ cribro ſic ignem deferebat, quum vapulaſſet ob extinctum ignem, deferens nouum hilaris non erat, vt iſta per iconem repreſentata. Quæ propterea non cribrum, ſed Lucernam pertuliſſe manu dicenda eſt. Quamobrem exiſtimandum potius eſt hanc peruetuſtam atque pulcherrimam imagunculam eſſe Virginis Veſtalis prouectæ, manu dextera portantis accenſam Lucernam ignis æterni, ſuæ curæ commiſſi; quum iuniores illæ primis decem annis ſacerdotij ſolum erudirentur in ſacris, non autem adhuc igni cuſtodiendo præficerentur; ſed cuſtodirent ignem ſolum in annorum decade ſecunda poſt ſuam electionem; qua de re Plutarchus in Numa: *His Veſtalibus Virginitas à rege tricennalis præſcripta. Eius primo decennio, quæ ad ceremonias pertinent, diſcunt: medio, funguntur ſacerdotio; tertio alias inſti-*

[l] 9. de animal. tr. 1. c. 1.
[m] Synt. 4.
[n] lib. 15. lect. ant. c. 14.

A *tuunt. Quo exacto ſpacio liberum ijs eſt nubere, & relicto ſacerdotio aliam inſtituere vitam. Quam facultatem paucas aiunt amplexas, neque fuiſſe ſecutis lætam: ſed pænitentiæ & mœrori per reliquum vitæ implicatas ceteris religionem incuſſiſſe, vt ad ſenectutem vſque & mortem in virginitate perſiſterent.* Ingredi vero religionem, capive non conſueuiſſe minorem annorum ſex, neque maiorem natu annis decem, autor eſt ex Labeone

B ſuis in Noctibus Atticis Aulus [o] Gellius inquiens: *Qui de Veſtali Virgine capienda ſcripſerunt (quorum diligentiſſime ſcripſit Labeo Antiſtius) minorem quam annos ſex, maiorem quam annos decem natam, negauerunt capi fas eſſe.* Vnde quæ cuſtodiendi iam ignis curam habebat in ſecundo decennio procul à pubertatis æſtuoſa libidine degebat intra decimum ſextum & vigeſimum ſextum ætatis annum, in quem inclinatam proxime videmus illam, quam repreſentat ima-

C guncula noſtra; virginem enim refert annorum viginti quinque circiter. Pierius quidem Veſtalibus in actu ſacrificandi ſuffibulum fuiſſe teſtatur, aiens: [p] *Quæ vero ſuffibulo amictæ ſacrificabant, Virgines Veſtales erant. Fuit vero ſuffibulum veſtimentum album, prætextum, quadrangulum, oblongum, quod illæ in capite ſacrificantes habebant, idque ſub mento fibulis comprehendi ſolebat; vnde nomen. Eadem pene ſpecie, qua ſuffibulum erat,*

D *Romanæ matronæ nunc vtuntur, quum domo exeunt, pudicitiæ ſimul & pietatis, quæ duo in illis egregie vigent, indicia & vera & manifeſta.* Quum igitur hæc imago referat Virginem Veſtalem, non actu ſacrificantem, ſed Lucernam manu geſtantem, ſuffibulum non habet, ſed bardocucullum, poderem, & ſupra poderem veſtem exteriorem: De podere vero Valerianus idem paulo antea pul-

E chram deſcriptionem attulerat his plane verbis. *Eſt autem poderes, vt Eucherius, ſacerdotalis lintea corpori penitus adſtricta, eademque talaris, ἀπὸ τῶν ποδῶν, à pedibus appellata ποδήρης, poderes: quæ & ſubucula dicitur. Per hanc igitur, quippe quæ veſtimentis alijs ſubijcebatur, doctrinam ſacratiorem intelligi veteres theologi tradiderunt: Exodo: Et fecerunt veſtimentum poderem ſub vmbone, opus textile, totum hyacinth.* D. Hieronymus in-

[o] l. 1. c. 12.
[p] lib. 4. hierogl.

[q] cap.8. in Leuiticum:[q] *Tunica ſecunda eſt ex lino, ποδήρης, ideſt, talaris duplici ſyndone, quam Ioſephus vocat byſſinam; hæc adhæret corpori ita arcta, & ſtrictis manicis, vt nulla in ueſte ruga ſit, & vſque ad crura deſcendat. Tales ſolent habere milites lineas, quas camiſias vocant, aptas membris, & aſtrictas, vt ad omnia expediti ſint. Hac ſacerdotes vtuntur tunica, habentes veſtitorum pulchritudinem, & nudorum celeritatem, quæ dicitur linea.* & [r] cap.1. in Apocalypſi [r] Ioannis ea verba, *Vidi ſimilem filio hominis veſtitum podere:* Lyranus interpretatus ait: *Eſt autem poderis veſtis ſacerdotalis linea, quæ communiter dicitur alba; & dicitur a pos, quod eſt pes, & hæreo hæres, quaſi pedibus hærens; nam attingit vſque ad pedes. Rabanus ad* [s] cap.18. *illa verba* [ſ] *Sapientiæ. In veſte enim poderis, quam habebat, totus erat orbis terrarum:* inquit: *Byſſum, terræ deputant Hebræi, quia eſt terra gignitur*, & mox: *vnde primum veſtimentum lineum eſt, quod* [t] cap.27. *terram ſignificat*. & de illa verba [t] Eccleſiaſtici: *Si ſequaris iuſtitiam, apprehendes illam, & indues quaſi poderem ho-* [u] l.19.c.21. *noris*. Interlinearis ait: [u] *Tunicam ſcilicet talarem*. Iſidorus inquit in Originibus: *Poderis eſt tunica ſacerdotalis linea, corpori aſtricta vſque ad pedes deſcendens, vnde & nuncupatur; πόδας enim Græci pedes dicunt: Hæc vulgo camiſia vocatur.* De Bardocucullo vero, cui Ricinum etiam & Reca, ſeu Maforium nomen eſt, ex Antiquioribus cum Cl. Gerardo Ioanni Voſſio dicendum: „Maforium eſt muliebre tegumentum capitis, colli, ac humerorũ: velum puta de capite in humeros defluens. Accepta vox a Græcis Iunioribus, qui itidem dicunt μαφόριον: vt Paladius Lauſiacis, Cantacuzenus, Achmes, Suidas, alij. Ac a plurali μαφόρια: vel per enallagen generis, Latini *Maſora* pro *Maſoria* dixere: vt Hubertus in vita [x] S. Gudilæ. Eſt vero μαφόριον corruptum ex ὠμοφόριον, quaſi dicas, *ſuperhumerale*, vel *humerorum* geſtamen, ab ὦμος, *humerus*, & φέρειν, *ferre*. Sed Latini pro *Maſorium* corruptius extulere Maſortium, vel *Mauortium*. Item *Maſortis*, vel *Mauortis*. Quæ res occaſionem præbuit Iſidoro coniectandi eſſe a *Mauors*, hoc eſt, *Mars*. Aliquid diceret, ſi tegumentum hoc eſſet *Martiale*, ideſt, militare. Nunc non mi- [de vitijs serm.] [x] cap. 6.

A litum eſt, ſed mulierum, ac monachorum. Ita quidem, eruditiſſime vir, ſed tamen Iſidorus addit rationem cur id muliebre tegmen a Marte dicatur Mauortium, quia ſcilicet dignitatem, ac poteſtatem virilem indicat, eo quod ſupra caput mulieris ponatur; poteſtas autem & dignitas virilis ſupra mulieres imbelles eſt Martis conditio; nam apud Homerum Hector Andromacham vxorem, retrahere geſtientem ipſum a con-

B greſſu martiali cum Achille, ſic alloquitur:[y] [y] Il.6.v.490.

Sed in domum vadens, tua ipſius opera cura,
Telamque collumque, & ancillis iube
Opus curare: bellum autem viris curæ erit
Omnibus (mihi vero omnium *maxime)*
qui in Ilio nati ſunt.
Sic fatus galeam recepit illuſtris Hector
Ex-equina-cauda-criſtatam, vxor autem dilecta in domum iuit,

C *Reſpectans, humidam lacrymam fundens,*

Verba quidem Iſidori ſunt: [z] *Eadem & Ricinium Latino nomine appellatur, eo quod dimidia eius parte retro eijcitur, quod vulgo Mauortem dicunt. Vocatam autem dicunt Mauortem, quaſi Martem. Signum enim Maritalis dignitatis & poteſtatis in eo eſt. Caput enim mulieris vir eſt: inde & ſuper caput mulieris eſt.* Verum & Monachi, ſacerdoteſque, qu o in cenſu Ve- [z] l.19.c.25

D ſtales habebantur, huiuſmodi tegmen veluti galeam militarem capiti conſueuerunt imponere; qui mos antiquiorum ſacerdotum nunc etiam viget in Eccleſia noſtra; namque ſe parans ad celebrandum ſacerdos imponit capiti ſuo tegmen ad humeros in modum pallioli deſcendens, quod *Amictus* vulgo nuncupatur; de quo Durandus in ſuo Rationali Diuinorum officiorum ita: [a] *Lotis itaque manibus Epiſcopus, ſeu Sa-* [a] lib.3.c.2.

E *cerdos celebraturus aſſumit Amictum, quo caput tegitur, quem Pontifex loco* [b] *Ephod, ſiue ſuperhumeralis, & rationalis habet, &* [b] Exod.28. *nunc etiam ſuperhumerale vocari poteſt, ſignificans ſalutem, quæ per fidem tribuitur. De hoc Apoſtolus ad Epheſios* VI. *Galeam ſalutis aſſumite.* Quem quidem Amictum dum imponit capiti ſuo ſacerdos hanc orationem Deo dicit: *Impone Domine capiti meo galeam ſalutis, ad expugnandos*

Vu 3 *dia-*

diabolicos incurſus. Sic igitur non inepte Mauortem, a Marte denominatum vulgo dicit Iſidorus muliebre capitis tegumentum ad humeros defluens, quod in eis viri dignitatem ac poteſtatem indicet: & in Monachis etiam martialem galeam militiæ ſpiritualis contra Dæmones repreſentet. Addit autem Eruditiſſimus Voſſius: De Mulieribus clare docet Nonius Marcellus: *Ricinium, quod nunc Maſurtium dicitur, femineum palliolum breue*. Sane ricinium fuiſſe feminarum, liquido comprobant duo Varronis loca, quæ ſubiungit. (Ne pigeat autem ea referre, Nonio ſubdente: *Varro ταφῇ μενίππε: Nihilo magis dicere muliebre, quam de muliebri ricinio, palliolum ſimplex. Idem de vita Pop. Rom. libro primo*: [*[*Et quo mulieres in aduerſis rebus, ac luctibus, quum omnem veſtitum delicatiorem, ac luxurioſum poſtea inſtitutum ponunt, ricinia ſumunt.*) Eſt & Iſidori in Gloſſis: *Mafortes*, operimentum capitum mulierum: & lib. XIX. Originum, cap. XXV. quum dixiſſet, ſtolam eſſe matronale operimentum, Latinoque nomine *ricinium* appellari, addit: vulgo *Mauortem* dicunt. Atque id e Seruio expreſſit in I. Aen (Ego certe non video Seruium ab Iſidoro citari, nec in propoſito memorari) Clare autem de muliebri Maforte in Bedæ Martyrologio XX. Sept. *Iuſſit Fauſtam nudam, & ſine Maforte, flagellatam, incarceratam, caput terebrari*. (Sed tantum non reprobans hanc phraſim vir erud. in nota Marginali poſuit cum aſteriſmo:) Sic more ſeculi poſuit, pro *Fauſtæ nudæ, flagellatæ, incarceratæ*, niſi placet Græca locutione dici *caput terebrari*, intellecto κατα, de quo egi in arte Grammatica. (Suſcipi quidem iſta nota poteſt, ſed adeo frequens eſt apud elegantes autores huiuſmodi phraſis, *doleo pedes, doleo caput, doleo ventrem*, vt vitio verti non debeat Bedæ, qui dixerit, *Fauſtam nudam, flagellatam, & incarceratam, iuſſu Tyranni, caput terebrari*.) De Monachorum vero Mafortibus adſtruimus illo in Gloſſis Arabico latinis: *Mafortis, faſcialis, ideſt auguſtum* (lege anguſtum) *pallium, quo vtuntur Monachi, collum pariter, atque humeros tegens*. (Ego, pace viri Cl. non mutarem auguſtum, reſpiciens potius ad dignitatem ſignificati,

* *Ex*

A poteſtatemque Mafortij, propoſitam ab Iſidoro; galea nanque ſpiritualis militiæ genus auguſtum armorum eſt, ad expugnandos diabolicos incurſus: & apud Homerum Hectoris epitheton dignitatis atque potentiæ deſumitur ſemper a galea: quare retinerem *auguſtum*, non mutarem in *anguſtum*, omiſſa breuitate ac exiguitate materiæ pallioli, quam reſpicere voluit vir eximius, abdicata prorſus illuſtri ſignificatione Mafortis) vbi Meurſius pro *faſcialis*, legit, B *facialis*: vti Græci dicunt Φακιάλιος: Id Ludouicus de la Cerda in Aduerſarijs ſacris probat cap. XXII. improbat vero cap. CXLI. ſed immerito. (Equidem legimus apud Suidam, Φάκιλλος: τὸ τῆς κεφαλῆς φόρεμα. ὃ καὶ φακιόλιον λέγεται. Quæ Latine ſonant, *Facellus, capitis geſtamen, quod & Faciolium dicitur.* Non tamen ideo Gloſſarum lectio *Faſcialis* mihi mutanda videtur in *Facialis*; quia Latini Græcanicæ voci literulam ſ addunt in propoſito: ſic idem Suidas, C & immediate ſubdit: λέγεται δὲ καὶ ὁ δεσμὸς τῶν καλάμων. ideſt, *dicitur autem & Φάκελλος faſciculus calamorum.* & paulo antea: Φάκελλον: Φορτίον. hoc eſt: *Facellum: Faſciculum*. Quare lubens retineo Gloſſarum Arabico-latinarum vocem *Faſcialis* Latinam, relicta Græcanica *Facialis*.) De eodem Maforte ita Caſſianus lib. I. de Habitu Monachi cap. VII. *Poſt hæc, anguſto pallio, tam* D *amictus humilitatem, quam vilitatem pretij, compendiumque ſectantes, colla pariter, atque humeros tegunt: quæ Mafortes tam ipſorum, quam noſtro nuncupatur eloquio.* Sed Iſidorus, vt originem vocabuli inueniret, fingit idem eſſe *Mauortem*, ac *Maritum*, *Maforte*, ac *Maritale*. Sic enim ille in originum loco ante memorato: *Vocatum autem* (ricinium) *dicunt Mauortem, quaſi Martem. Signum enim maritalis dignitatis, & poteſtatis in eo eſt. Caput enim mulieris vir eſt: inde &* E *ſuper caput mulieris eſt*. Quantopere de etymo fallatur, oſtendunt ea, quæ diximus. Verum cogitet vir erud. Iſidorum etymologiam Mafortis, & Mauortis non deduxiſſe a cortice nominis Mariti, ac Maritalis; ſed, vti conſtat ex allatis eius verbis, a dignitate, ac poteſtate viri, maritique ſupra vxorem; cui Deus dixit ab initio: [ſ] *Sub viri poteſtate*

[ſ] Gen. 3.

teſtate eris; & ipſe dominabitur tui: quæ poteſtas & dignitas erga coniugem mulierem apte refertur ad Martem; vti nuper ex Homero collegimus: nec exiſtimabit Iſidorum, virum ſanctitate pariter atque doctrina clariſſimum, adeo bardum fuiſſe, vt idem eſſe putarit *Martem*, ſiue *Mauortem*, & *Maritum: Maforte*, ac *Maritale*; quod ne rudis puer vnquam putaret. Addit autem Vir. Cl.
„ Vſus hac voce etiam Linus, vel alius potius de paſſione Apoſtoli: *Et interrogarunt eum cum irriſione, cur caput ſuum non operiret de maforte, quam præſtiterat Paulo*. Præceſſerat autem: *Plautilla, commoda mihi pannum, quo caput tegis*. Habes & in actis Proconſularibus ſub Munatio Felice, apud [t] Baronium ad An. CCCIII. *Tunicæ muliebres* LXXXII. *Mafortes* XXXVIII. *tunicæ viriles* XVI. *&c.* Fortunatus de Vita S. Radegundis reginæ: *Mafortem nouum linteum, auro, vel gemmis ornatum*. Hæc de Maforte forte pluſquam ſatis; ſat enim forte fuerat obſeruaſſe, tegmen eſſe muliebre, prorſus idem cum Ricinio, & Bardocucullo, quo feminæ, præſertimque moniales, ac Deo ſacræ, propterea que Veſtales Virgines caput & humeros ſibi tegebant. Nec tamen omittendum eſt idem tegumenti genus Cucullum, & Cucullam, & Bardocucullum appellari. De Cuculla & Cucullo, ſic vir erud. agens item de vitijs [u] ſermonis ſequitur,
„ agamus de Latinis nominibus eo vitioſis, quia in terminatione aberretur. Horum alia in vocalem, in conſonam alia exeunt. Prioris generis eſt *Cuculla. Cucullus* enim eſt apud Martialem atque alios: *Cuculla* apud neminem antiquum. (etiam infra.) [x] *Cuculla*, veſtis monaſtica, pro *Cucullus*. Forſan placuit veſtem monachalem terminatione diſtinguere a ceteris Cucullis. Vſus Hieronymus in Vita Hilarionis: Caſſianus lib. I. Inſtitut. cap. IV. B. Benedictus in Regula ſua cap. LVI. *Sufficere credimus Cucullam, & tunicam: Cucullam in hieme villoſam, in æſtate puram.* &c. Item Cæſarius lib. I. Miracul. cap. III. vita Deiculi cap. II. §. IX. Beda [y] in vita Ottonis II. Epiſcopi XXXIV. &c. (Verum ad Bardacucullum ea pertinere videntur, quæ vir eximius alibi [z] ſcribit) *Bardiaci* Cuculli perpe-

[t] to. 2. pa. 03. edit. Loret.
[u] l. 1. c. 14. 59.
[x] l. 3. c. 7. pag. 401.
[y] in vitis SS. ad 12. Ian. apud Bolland.
[z] lib. 2. c. 2.

ram vocantur, qui dicendi ſunt *Bardaici*. Nam Græce eſt *βαρδαῖοι*, vel Ptolemæo *Οὐαρδαῖοι*. Bardæi, Illyridos populi fuere: quorum Cuculli iſti geſtamen. Ceterum Hieronymi lingua puritatem Latinam habere poteſt apud me, licet ſit Martiali longe recentior. Apud [a] Iuuenalem Britannicus: *Bardiacus, & calceus, & grandes ſuræ datur tibi Iudex volenti punire hæc: vt per tria hæc deſcribat ipſum Centurionem, qui geſtare ſolet in caſtris Cucullum bardiacum, calceum clauatum, & qui magnus procerusque eſt. Nam ex Gallia mittebatur veſtis, quæ Bardocucullus, ſiue Cucullus Bardiacus appellatur: eratque veſtis vilis, & apta militibus, in qua etiam cubarent in caſtris, quaſi & ſimijs ob breuitatem & craſſitudinem conueniret: vnde Martialis in diſtichis:*

„ Gallia ſantonico veſtit te Bardocucullo
„ Cercopithecorũ penula nuper erat.

& in primo:

„ Vrbica lingonicus tyrianthina bardocucullus.

alibi poeta:

„ Tempora ſantonico velas adoperta Cucullo.

De ea ſic & Iulius Capitolinus in P. Heluio Pertinace: *Auctio ſane rerum Commodi in his inſignior fuit veſtis ſub tegmine ſerico aureis filis inſignior, per tunicas, penulaſque lacernas, & chirodytas Dalmatarum, & Cuculli Bardiaci. Ergo per Bardiacum intelliges Cucullum craſſioris lanæ, quo maxime Galli vtuntur. Nam Bardi natio eſt Gallorum, quæ maxime, vt docet* [b] *Strabo, laudationibus, rebuſque poeticis ſtudet: de quibus Lucanus.*

„ Plurima ſecuri fudiſtis carmina Bardi.

Ex Bardo igitur & Cucullo fit Bardocucullus, ſiue Bardiacus Cucullus. &c. Iam vero tandem ad Antiquorum Lucernas redeamus.

[a] Sat. 16.
[b] lib. 4.

De Lucerna caput Aethiopis referente. *Cap.* LXXXIV.

SEd aliam lucernam, aſpectui pulchram, quæ refert affabre caput Aethiopis, ore patulo, velut alte gementis cum eiulatu magno, triſtique fronte, recens habui, nullius capacem eruditionis. Niſi forte velis, eſſe lucernam ſepulchralem: effigiem ſerui Nigri-

gritæ, cui munus incumberet eam ſingulis vel alterius diebus accendere intra tumulum Heri dilecti. Vel fabrum A ludibundum, animi cauſa ſic eam efformaſſe.

De Luceana gibbi tibias inflantis.
Cap. LXXXV.

NOuiſſime vero lepidam habui lucernam: quæ gerit in area ſupe- B riore nudum homunculum, gibbum, inflantem geminas tibias, elato crure dextro, medias inter coxas turpiter exerentem obſcœnum granditate faſcinum cum coleis. In cuius fundo deſcri-

ſcriptum legitur intra circularem lineam L CAECSAE quod ego legerē interpunctum. L.CAECSAE: Quam non inepte quiſpiam meretricem opinetur, ex inuerecundi ludionis imagine, ſculpta in ſua ſepulchrali Lucerna. Ceterum nec eruditione caret illa tibicinis imago gibba cum extento mutino: ſiquidem ex arte tibias inflantes, nimium contento ſpiritu, genitalia vehementer implentur, vt quandoque diſrumpantur: quamobrem ea geris vti conſueuit faſcia ſtrictiore ad virilia, Italice *brachiero*, ne diſrumpatur e contento nimium anhelitu peritoneum. Eadem anhelitus contentione ſimul & inclinatione ad tibias inflandas quodammodo gibbi fiunt; & etiam curuantur qui vitam contemplatiuam agentes aſſidue ſcribunt inclinati. Propter iſtam anhelitus contentionem in inflatione tibiarum, tibicinum vultus mirum in modum deformatur; vnde fingitur Pallas ab ſe tibias inuentas abiecisse: ſcite Plutarchus agens de ira cohibenda: *Iocus fertur, Mineruam quum fiſtula caneret, Satyro*

Lib. VI. Cap. LXXXV.

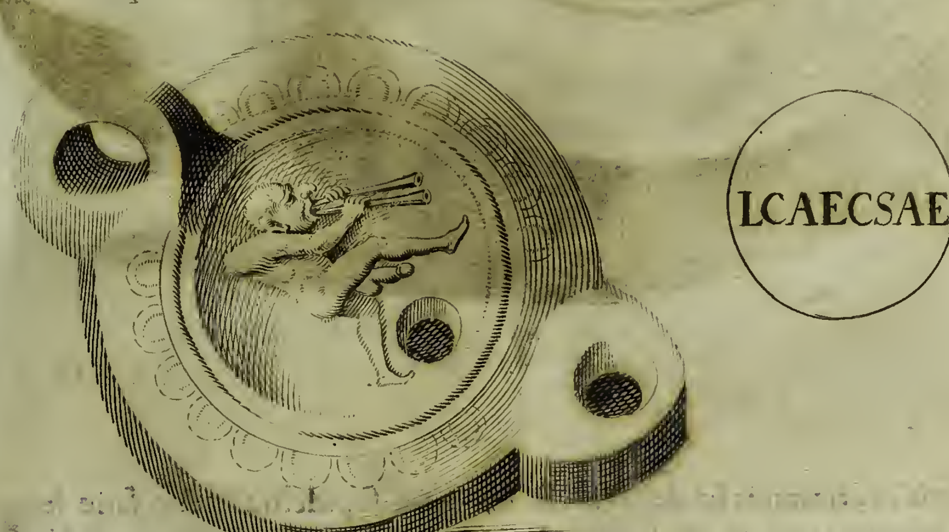
A *his verbis caſtiganti*,

„ Non te decet forma iſthæc, pone fiſtulas,
„ Et arma capeſſe componens recte genas.

non obtemperaſſe: quum autem in flumine faciem ſuam eſſet contuita, indignatam fuiſſe, ac miſſas feciſſe fiſtulas. Quanquam ars deformitatem cantus ſuauitate hic quidem compenſabat. Et Marſyas, vt aiunt, capiſtro quodam atque orificio violentiam B *flatus intercepit, ac faciei inæqualitatem occultauit atque compoſuit.*

„ Aurum tunc ſplendens malis circumdedit hirtis
„ Os patulum loris ſtrinxit, retroque ligauit.

Sed ad ſanitatem, ne diſrupto peritoneo deſcendat omentum cum inteſtinis in ſcrotum, apte faſcia ſibi ligant imum ventrem arcte tibicines. Quo vinculo carens iſte tibiam biforem inflans in Lucerna delineatus, non ab re fingitur & C gibbus, & inflato veretro, coleiſque tumidis in hanc effigiem:

Iſtiuſmodi Lucernam perantiqui operis, vna cum duabus alijs, Illuſtriſſimus Commendator & Abbas, Caſſianus a Puteo, Romanæ decus Aulæ, cultor eximius antiquitatis, & omnium viuentium literatorum, donauit anno *1646.* Eruditiſſimo Viro Ioanni Rhodio noſtro. Sane Morio gibbus iſte Lucernæ D geminatam, biforemque fiſtulam inflans, efformatus eſt nudus, vt deformitas ipſius conſpectior eſſet; miraque fabrilis ingenij libidine confictus. Cuius generis plura diuitibus in pretio frequēti numero vendebantur antiquitus: vnde illud:

„ Stultitiam patiuntur opes.

Hanc

Hanc autem Lucernã etiamnũ in pinacotheca ſua ſeruat ipſe Rhodius noſter.

De duplici Lucerna capitis humani veluti plorantis aut cachinno effuſo ridentis, effigiem habente. Cap. LXXXVI.

A

AT vero Lucerna non vnica gerit in areæ ſuæ ſupernæ medio caput humanum inſculptum forte, ſub plorantis effigie; prima quidem huiuſmodi; cum inſcriptione LICINCOS in exteriore fundo:

continet, vt vides, hominis barbati caput, aperto nimium ore, an eiulatum proferat, an cachinnum, quiſpiam dubitauerit. Quid ſibi velint in extremo fundo exteriore grammata L I C I N C O S, non ita planum. Si forment vnicam dictionem, incertum an indicent nomen fabri, an defuncti, an ſerui ſepulchralis. At ſi fuerint litteræ capitales plurium dictionum; Delio natatore dubio procul opus eſt ad illarum germanum ſenſum expiſcandum. An dices, fuiſſe lucernam ex earum numero, quæ ſemper arderent inextinguibi-

B

les intra ſepulchra? tunc ſane legas à *Lucerna Ignem Conſeruans In Nobili Conditorio Omni Seculo*. An volueris eſſe non æterni luminis, at quæ prorſus egeret olei ſtatis temporibus adiectu? ſic interpretabere grammata: *Lumen Illuſtrans Conditorium Indicat Nobilitatem Cultorum Oſſium Sacrorum*: quandoquidem apud omnes propemodum nationes veteres opinati per mortem homines tranſire in Deos Manes, Mortuo-

C

rum Oſſa, quin & defunctorum ratione ſepulchra tanquam ſacras res habebant, & venerabantur. Sed arbitraria mul-

Oſſa mortuorum cur haberentur ſacra, & colerentur accenſo lumine.

multiplex eſſe poteſt huiuſcemodi literarum capitaliū interpretatio; nihilque firmi, certique de propoſito poteſt afferri. Ceterum alia Lucerna diſſimilis parum huic eſt in ſtructura, ſed habet omnino conſimilem iconem barbati capitis in area ſuperna; quare prætereo figuram opponere. Non omitto tamen in exteriori fundo deſcriptum haberi tres intra circulares lineas nomen F O R T I S; quod eſſe proprium nomen Fabri, conſtat ex ea certiſſima coniectura, quoniam id nomen paſſim habetur in plurimis Lucernis; quæ ab vno Fabro Lucernario factæ fuerunt neceſſario. Sin autem in hiſce Lucernis caput illud barbatum, ore monſtroſe hiante, dicatur effictum ad indicandam Laruam ſepulchralem, cuiuſmodi frequens antiqui circa ſepulchra ſpectabant, atque ponebant, non abnuo. Inuenitur autem iſta Lucerna fictilis apud D. Alexandrum Eſtenſem, Nob. Patauinum: Quæ diſſidet a propoſita, quod non habet a tergo manubriolum vllum, vt iſta: & in area duo continet orificia, veluti ſpiracula, inter quæ caput humanum effictum eſt, non vnicum ſpiraculum, vt iſta: & laterales obtinet prope foramina duas tanquam anſulas; quum iſtæ non habeantur in allata, ſed a tergo tantum manubriolum anulari forma perforatum. Hæc in fundo intra duos circulos æquidiſtantes, quaternis lineis effigiatos, obtinet nomen FORTIS. iſta vero ſimplicem intra lineam circularē continet huiuſcemodi literas, LICINCOS: quas capitales, præter allatam nuperrime geminam explicationem, tertio loco poſſumus interpretari: *Lychnus Igne Coruſco Illuminans Nobilem Conditum Obſcuro Sepulchro*. Nam, vt antea notaui [*] Lucernæ ſolum accendebantur in Nobilium, Diuitumque ſepulchris; quod ſatis indicatur Lege *Mania*.

[*] l.3.c.6.

De Lucerna, in effigiem capitis Aegyptij Sacerdotis raſi efformata. *Cap. LXXXVII.*

POſtea ſequitur, quam recens habuimus ab Antiquario, & gemmarum eximio cultore D. Gilberto, Lucerna penſilis, mire ſe tota referens caput abraſum Aegyptij ſacerdotis, coronatum velut intorto funiculo; quæ gerit in fundo florem mirabilem ad inſtar Crucis; e cuius angulis frondes veluti Trinitatis herbæ nuncupatæ, prodeunt in hanc effigiem:

Non

Non ab re coniectari libuit iſtam lucer-
nam referre caput raſum ſacerdotis Ae-
gyptij, tum quod eius regionis accolæ,
ſacerdotes haberent raſo capite: tum
quod apud Aegyptios celebraretur fe-
ſtum Lucernarum. De primo præcla-
[a] lib. 32. rum habemus in Hieroglyphicis[a] Pie-
rij teſtimonium, vbi legimus: *Quod ve-
ro Sacerdotes Aegyptij quotidie raſitabant,
neque vllum veſtigium capillorum toto ca-
pite cerni patiebantur, hieroglyphice ſigni-
ficare volebant, ſuperflua omnia ſubmouen-
da: cuiuſmodi ſignificatum habetur* XXI.
*Deuteronomij: vbi ſi mulierem quis ex ho-
ſtico viderit, approbaueritque, ita vt eam
vxorem ducere concupiſcat; iubetur inter
alia, caput eius detondere, vnguesque præ-
cidere: hoc eſt, vt Cyrillus interpretatur
ſi quid in profanis diſciplinis deprehenderi-
mus, quod approbemus, idque in vſum no-*

A *ſtrum transferre cupiamus, dandam operam
vt ex his, quæ ſuperflua fuerint, amputen-
tur*. In hanc eandem ſententiam Poli-
dorus Virgilius agens de rerum inuen-
toribus infit: [*] *Commune initiatis om-* [*] l.4.c.8.
*nibus inſigne eſt, vertex raſus, præcipuum
ſacri prophanique capitis diſcrimen, quod
admonet ſacerdotes, ſpretis omnibus huma-
nis voluptatibus, oportere cæleſtia tantum
meditari*. Herodotus in Euterpe ſcri-
bit: [*] *Deorum ſacerdotes alibi comati* [*] c.36.
B *ſunt, in Aegypto deraſi*. Plinius itidem
ait: [*] *Bos in Aegypto etiam numinis vi-* [*] l.8.c.46.
*ce colitur, Apin vocant. Inſigne ei in dex-
tro latere candicans macula, cornibus Lu-
næ creſcere incipientis: Nodus ſub lingua,
quem Cantharum appellant. Non eſt fas
eum certos vitæ excedere annos, merſum-
que in ſacerdotum fonte enecant: Quæſitu-
ri luctu alium, quem ſubſtituant: & do-*

nec

nec inuenerint mœrent, deraſis etiam capitibus. Vbi non videtur perpetuo caput abraſum geſtare, ſicut ait Herodotus & Pierius, at ſolum tempore luctus, antequam reperiant Apim ſubſtituendum in locum demortui. Præterea de propoſito ſcribit [*] Apuleius: (l.2.metam.) *Zachles adeſt Aegyptius, propheta primarius, qui mecum iamdudum grandi præmio pepigit reducere ab inferis ſpiritum, corpusque iſtud poſtliminio mortis animare. Et cum dicto Iuuenem quempiam linteis amiculis intectum, pedesque palmeis baxeis indutum, & adusque deraſo capite, producit in medium. cuius diu manus deoſculatus, & ipſa genua contingens, Miſerere, ait, ſacerdos, miſerere.* De ſecundo ſic Herodotus in Euterpe: (cap.62.) [b] *Vbi vero in Sain vrbem ſacrificatum conuenerunt, noctu ſub dio vniuerſi circum domos frequentes lucernas accendunt, imbutas ſale, & oleo plenas cum multo lychno, quod tota ardet nocte. Cui feſto nomen impoſitum eſt, Accenſio Lucernarum. Ad hunc conuentum quicumque Aegyptiorum non ierint, obſeruantes ſacrificij noctem, & ipſi vniuerſi Lucernas accendunt: atque ita accenduntur Lucernæ non in Sai modo, ſed etiam per vniuerſam Aegyptum. Qua vero gratia nox hæc lumen & honorem ſortita ſit, ſacra quædam ratio commemoratur.* Quam rationem ſacram non affert Herodotus: Innuit, agens de falſa religione, Lactantius ita: (l.1.cap.21.) [c] *Iſidis Aegyptiæ ſacra ſunt, quatenus filium paruulum vel perdiderit, vel inuenerit. Nam primo ſacerdotes eius deglabrato corpore ſua pectora tundunt, lamentantur, ſicut ipſa, quum perdidit, fecerat. Deinde puer producitur quaſi inuentus, & in lætitiam luctus ille mutatur: & ideo Lucanus:*

„ Nunquamque ſatis quæſitus Oſiris.

Semper enim perdunt, & ſemper inueniunt. Refertur ergo in ſacris imago rei, quæ vera geſta eſt. Pauſanias in Phocicis, refert ad Nili decrementum, quod lugeant, & augmentum, de quo quotannis lætentur Aegyptij; quodque lacrymis Iſidis augeri cenſeant, dicantque myſtice; ſignantes Oſiridis nomen Nilum, & Iſidis Aegyptum; cuius Nilum alij filium, quod eum veluti pariat antea ſub terras conditum non ſemel, vt obſeruat

A inter alios ipſe Plinius inquiens de Nilo: [d] *Ex hoc lacu profuſus indignatur fluere per harenoſa & ſqualentia, conditque ſe aliquot dierum itinere. Mox alio lacu maiore, in Cæſarienſis Mauritaniæ gente Maſſæſylum erumpit, & hominum cœtus veluti circumſpicit, iiſdem animalium argumentis. Iterum harenis receptus conditur rurſus viginti dierum deſertis ad proximos Aethiopas. Atque vbi iterum ſenſerit hominem, proſilit fonte (vt veriſimile eſt) illo, quem Nigrin vocauere.* B *Inde Africam ab Aethiopia diſpeſcens, etiamſi non protinus populis, feris tamen & belluis frequens, ſyluarumque opifex, medios Aethiopas ſecat, cognominatus Aſtapus, quod illarum gentium lingua ſignificat aquam e tenebris profluentem.* Hinc fabulæ commentum de Oſiride (quo nomine ſacerdotes Aegyptios Nilum appellare conſueuiſſe Plutarchus aſſeuerat agens *De Iſide & Oſiride*) principium habuit; quia Nilus ſe ſe condens eſt Oſiris interem- C ptus, latenterque tranſductus ab hominum conſpectu. Qui dum rurſus e terra ſurſum erumpit, dicitur Iſidis filius, quæ pro Aegypto poſita Nilum de ſe veluti naſcentem parere videtur. Idemque fluuius iterum harenis conditus, interfectus dicitur: & rurſus emergens e tellure, partu reddi ab Iſide. Quæ pro terræ Aegypti ponitur. Vnde Nilus Iſidis filius cognominatur, toties terris hauſtus, toties emergens e telluris al- D tiſſimo ventre. Sed alij ponunt Oſirim Iſidis, adeoque Nilum Aegyptiæ terræ coniugem, quod Aegyptia tellus a Nilo mirifice fecundetur. Quod optime luculenterque Seneca docet, cui: [e] *Mira aquæ natura fluminis, quod quum ceteri amnes abluant terras, & euiſcerent, Nilus tanto ceteris maior, adeo nihil exedit, nec abradit, vt contra adiiciat vires, minimumque in eo ſit quod ſolum temperet. Illato enim limo arenas ſaturat, ac iungit.* E *Debetque illi Aegyptus non tantum fertilitatem terrarum, ſed ipſas. Illa facies pulcherrima eſt, quum iam ſe in agros Nilus ingeſſit. Latent campi, opertæque ſunt valles: oppida inſularum modo extant. Nullum in mediterraneis, niſi per nauigia commercium eſt. Maiorque eſt lætitia gentibus, quo minus terrarum ſuarum vident.* Hinc fabulantur Iſidem inuento tandem Oſiride lætitia geſtire, poſt luctum inquiſitio-

[d] l.5.cap.9.

[e] 4. nat. quæſt. cap.1.

tionis mariti ſui: de quo luctu, lætitiaque Pauſanias in Phocicis antea citatus, infit ipſiſſima: [f] *His conſimilia de Phœnice quodam homine audiui Aegyptios Iſidi feſtos dies agitare, qua anni parte lugeri ab ea Oſirin ducunt: ac per illos ſane dies incipere Nilum* anniuerſario auctu *excreſcere. Quo fit, vt incolarum turba dictitet, augeri Nilum, atque impleri, lateque arua irrigari, Iſidis lacrymis.* Recte quoque feſtum hoc Aegyptiorum luctuoſum nocturnum ob necem Oſiridis, inſtitutum eſſe potuit in memoriam noctis illius calamitoſæ, qua Deus interfecit omnes primogenitos Aegyptios, inter quos fuit etiam Oſiris, filius regis Iſidis frater, & coniux; quod haberi poteſt etiam ex diuina ſcriptura, in qua legitur: [g] *Et tranſibo per terram Aegypti nocte illa, percutiamque omne primogenitum in terra Aegypti, ab homine vſque ad pecus: & in cunctis Dijs Aegypti faciam iudicia, ego Dominus.* & mox: [h] *Factum eſt autem in noctis medio, percuſſit Dominus omne primogenitum in terra Aegypti, a primogenito Pharaonis, qui in ſolio eius ſedebat* (quem primogenitum regis Aepypti forte vocabant Oſirim) *vſque ad primogenitum captiuæ, quæ erat in carcere, & ad primogenitum iumentorum. Surrexitque Pharao nocte, & omnes ſerui eius, cunctaque Aegyptus, & ortus eſt clamor magnus in Aegypto: neque enim erat domus, in qua non iaceret mortuus. Vocatiſque Pharao, Moyſe & Aaron nocte, ait: ſurgite, & egredimini e populo meo, & vos, & filij Iſrael. Ite, & immolate Domino, ſicut dicitis. Oues veſtras, & armenta aſſumite, vt petieratis, & abeuntes benedicite mihi. Vrgebantque Aegyptij populum de terra exire velociter, dicentes, Omnes moriemur.* Hanc itaque veram hiſtoriam de nocturno planctu gentis Aegyptiæ ſuper mortuo primogenito quiſque ſuo: deque lætitia ob liberationem a metu mortis ceterorum filiorum in exitu populi Dei de terra ſua; quot annis poſtea celebrarunt Aegyptij per feſtum lucernarum ab Herodoto deſcriptum; & a ſacerdotibus Aegyptijs, qui cuncta ſua myſteria ſub hieroglyphicis fabularum tegebant ex more, contigit indicari nocturno planctu Iſidis Oſirim interfectum mire miſereque lugentis. Et quemadmodum exitus Hebræorum

[f] lib.5.c.9.

[g] Exod.12.12

[h] ver.20. & ſeqq.

A ex Aegypto contigit in nocte plenilunij: nimirum, vt ait ſacra [i] pagina, *nox decima quarta primi menſis*; & quum apud Hebræos numerarentur menſes a Luna, ſcilicet ex motu Lunæ; qui viginti & octo diebus fere completur; decima quarta menſis eſt nox plenilunij; qua nocte fieri conſueuiſſe quotannis apud Aegyptios feſtum Lucernarum, ſatis aperte conſtat ex Herodoto, ſuperius allato, quin & ex ipſo Lucano,

B cui,

Nunquam eſt ſatis quæſitus Oſiris.

At vero Sole eum die mox oriente, tanquam inuentum Oſirim tripudijs exultantes Aegyptij venerabantur. Ac vt iam feſtum Lucernarum nocturnum cum lamentationibus apte deſcriptum vidimus apud Herodotum; ita videre licet apud [k] Apuleium luculenter explicatum feſtum lætitiæ diurnum, poſt exactam noctem plenilunij; quam ita ſcitiſſime proponit: *Circa primam ferme*

C *noctis vigiliam experrectus pauore ſubito, video præmicantis Lunæ candore completum orbem, commodum marinis emergentem fluctibus*, ab oriente ſcilicet, dum Sol occaſu videri deſijt. Quin & in manu præcipui ſacerdotis, diurnum feſtum hilaritatis Oſiridi iam inuento concelebrantis, Apuleius lucernam adſpexit accenſam, ceu Solis præſentis hieroglyphicum, poſtea ſubiungens: *Et Antiſtites ſacrorum proceres illi, qui candido*

D *linteamine cinctum pectoralem aduſque veſtigia ſtrictim iniecti, potentiſſimorum domini proferebant inſigneis exuuias. Quorum primus Lucernam præmicantem porrigebat lumen, non adeo noſtris illis conſimilem, quæ veſpertinas illuminant epulas: ſed aureum Cymbium in medio ſui patore flammulam ſuſcitat largiorem. Secundus veſtitu quidem ſimilis, ſed manibus ambabus gerebat altaria.* Quoniam vero pri-

E mus Antiſtes ſacrorũ apud Aegyptios, idem (vt ex Hecatæo teſtatur [l] Pierius) erat Princeps vniuerſi regni, ſimul & omnium ſapientiſſimus; vnde Triſmegiſti cognomine venerabatur. Mercurius enim Aegyptius ille dictus eſt ideo Triſmegiſtus, Latine Termaximus, quod & Philoſophus maximus, & ſacerdos maximus, & maximus denique rex fuerit. Conſueuerunt enim Aegyptij ex omni Philoſophorũ nume-

ro

[i] Exod.12. 12.

[k] l.11.met init.

[l] l.53.hierogl.glyph.

ro ſacerdotes, ac rurſus ex ſacerdotibus regem eligere. Hic autem vt Philoſophos ſapientia, ita religione ſacerdotes excelluit, ac mox in imperio adminiſtrando iuſtitia ſuperiores omnes reges ſuperauit. Hic primus a phyſicis ad diuinorũ ſpeculationem erexit. Primus de Maieſtate Dei, de dæmonum ordine, animarumque mutationibus ſapientiſſime diſputauit. Scripſit multa volumina, quibus arcana myſteria, & oracula panduntur, non enim vt Philoſophus ſolum, ſed vt propheta, futura ſæpe prædicit. Ita C. Stephanus e claſſicis. Huncce Mercurium Triſmegiſtum Diodorus [k] Siculus ait Oſiridis, & Iſidis fuiſſe veluti magiſtrum, & conſiliarium. At vero Suidas aliter explicare videtur etymologiam Triſmegiſti, ſcribens nobis interpretationibus illuſtrata, & tantum non comprobata. *Mercurius Termaximus. Hic erat ſapiens Aegyptius. Floruit autem ante Pharaonem. Vocatus autem fuit Termaximus, quod de Trinitate locutus fuerit, dicens in Trinitate vnam eſſe Deitatem. Sic fuit lumen intelligens ante lumen intelligens* (etenim lumen Filius de lumine Patre generatur, priore ſecundum relationem habitudinis) *& fuit ſemper mens mentis lucida* (nam Verbum ſapientia Paternæ mentis Patri coæternum eſt) *Et nihil aliud fuit huius vnitas* (quia pluralitas perſonarum non eſt alia quædam ſubſiſtentia realis ab vnitate diuinæ eſſentiæ) *Et ſpiritus omnia continens* (Quoniam [l] ſpiritus Domini repleuit orbem terrarum: & hoc, quod continet omnia, ſcientiam habet vocis.) *Extra hunc non eſt Deus, non Angelus, non vlla alia eſſentia eſt* (quia Deus eſt in vniuerſo, & viciſſim cuncta in illo; omniaque mouentur ab inexiſtente in nobis Numine, vt ait [m] Ariſtoteles: & [n] Apoſtolus: In ipſo enim viuimus, & mouemur, & ſumus) *Omniũ enim eſt Dominus, & Pater, & Deus, & omnia ſub ipſo, & in ipſo ſunt. Nam ipſius ſermo, qui eſt vndiq; perfectus, fecundus, & opifex, in fecunda natura præexiſtens, & fecundam, aquam fecundam fecit* (quando dixit etiam Deus: [o] Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile ſuper terram ſub firmamento cæli. &c. *His autem dictis* (Mercurius Triſmegiſtus) *hæc precatus eſt. Obteſtor te cælum magni Dei ſapiens opus. Obteſtor te Vocem Patris, quam locutus eſt primam, quum omnem mundum firmauit. Obteſtor te per vnigenitum Sermonem, & Patrem omnia continentem:* Obteſtor, inquam, te cælum per hæc omnia *propitium, propitium eſto* mihi. Quocunque modo Mercurius Aegyptius appellatus fuerit olim Triſmegiſtus, ſiue quod extiterit Maximus Philoſophus, maximus ſacerdos, & maximus Dynaſta, ſicuti communis eſt Claſſicorum conſenſus; ſiue (vt habet Suidas) quod maxima de Trinitate fuderit oracula (propter quam rationem Vechiettus ille magnus Etruſcus, qui diu commoratus in Aegypto dynaſtias omnes eorum euoluere ſedulo potuit ac diligenter, animaduertit ab Aegyptijs veram religionem non accipientibus, eius nomen e Dynaſtarum catalogo deletum fuiſſe) recte redimitum caput habere debuit intorto funiculo duplici, qualis inſpicitur in noſtra Lucerna: quã ideo & antiquam, & antiquario habitam: & Aegyptiam arbitror, ex icone capitis Aegyptij ſacerdotis, duplici contorto funiculo coronati; nam etiamſi ſacerdos ille fuerit, vna princeps, & Philoſophus; attamen corona, quæ regimen indicat, & duplici virga in funiculi ſpeciem non e triplici contorqueri debuit; etenim ſacerdos eſt paſtor animarum, princeps autem eſt paſtor populorum, quantum ad corporalia. Sapiens autem non regit vllos, niſi quatenus vel cum ſacerdote vel cum principe coincidit; ſed ex ſe tantummodo docet: Porro de virga & funiculo Paſtoris, atque Rectoris, habemus Oraculum Zachariæ, dicentis: [p] *Et paſcam pecus occiſionis propter hoc, o pauperes gregis. Et aſſumpſi mihi duas virgas vnam vocaui decorem* (quæ decet ſacerdotem, paſtorem animarum) *& alteram vocaui funiculum* (quæ principem decet) *& paui gregem* (humanum mihi ſacerdoti principi commiſſum, quantum ad animam, & quantum ad corpus.) Quæ quidem duæ virgæ contorquentur in coronã capitis Aegyptij ſacerdotis hieroglyphice, poteſtatem habẽtis regiam in funiculo, & ſacerdotalem in decore. De virga vero funiculi regiæ poteſtatis ait illico Propheta: *Et ſuccidi tres paſtores*

Margin notes: [k] l. 1. cap. 2. — Mercurij Triſmegiſti mira e Trinitate ſententia explicatur. — [l] Sap. 1. 7. — [m] Ariſ. 7. eud. cap. 18. — [n] Act. 17. 28. — [o] Gen. 1. & ſeqq. — [p] cap. 11. 7. & ſeqq.

in menſe vno: & contracta eſt anima mea in eis. Siquidem & anima eorum variauit in me. & dixi: non paſcam vos. Quod moritur moriatur: & quod ſucciditur ſuccidatur: & reliqui deuorent vnuſquiſq; carnem proximi ſui. Nempe Deus ſuccidit exterminans tres paſtores, qui ſunt Principes Idololatræ cũ ſuis ſacerdotibus: Principes Hebræorum cum ſuis ſacerdotibus, qui filium ſuum audire, recipereque noluerunt; a quibus ob mortem illatam Chriſto ſuo Dominus abſtulit principatum, & ſacerdotium: nec non & Principem Angelorum, qui præuaricati ſunt; vel ſi placet Principes Chriſtianos malos, tyrannidem exercentes, prauoſque nouæ legis ſacerdotes præſcitos, & reprobatos a Deo: etenim funiculus in ſacra pagina tribuitur æque [*] principibus, & [*] ſacerdotibus. Quos tres ordines Paſtorum Deus ait ſe ſuccidiſſe *menſe vno*, nomine menſis hieroglyphice deſignans iuſtitiam, victoriam, & palmam de ipſis habitam; vt conſtat ex Valeriano, dicente: [q] *Palmæ ſignificata plurima traduntur; quorum præcipue quatuor ex grauiſſimis autoribus ſeligere viſum eſt: quippe annum, menſem, iuſtitiam ſiue æqualitatem, atque victoriam. Cauſa vero cur annum Palma ſignificaret, prima eſt, quod ſola omnium arborum per ortus Lunæ ſingulos, ramos ſingulos progenerat. Atque ita etiam ſignificatum menſis obſeruarunt, vt per ſingulos palmæ ſurculos menſes totidem adnumerarent. Per itaque vt ſi annus exprimi debeat, Palma duodecim ramis prædita figuretur. Sed enim, etiamſi hæc non adfuerit curioſitas, annum omnino ſignificabit, vel quantum ad menſem attinet, quod in oſſiculis eius ea maxime figura expeteretur, quæ Lunata eſſet; quam contra faſcinationes pollere plurimum arbitrabantur. Lunam autem maxime cauam, qualis eſt quum octo & viginti dierum numerum expleuit, cornibus ſcilicet inferne deiectis, menſis indicium eſſe in cæleſtibus loco ſuo dictum. Dianaque ipſa apud Homerum Apollinis hymno, menſis & anni arbitros paritura, Palmam amplexata deſcribitur.* AEQVALITAS. *Aequalitatem vero ea de cauſa ſignificabat, quod quum initio Soli dicata fuerit ante laurum, grauiſſimi autores aſſerunt, & Phæbum, & victores hac, non alia quapiam arbore coro-*

[*] Iſai.33.per tot.
[*] Hierem.10 20.
[q] lib.50 hier. Menſis vt ad Palmam, victoriam,& iuſtitiam referatur hieroglyphice.
Palma cur æqualitatis teſſera.

A *nari ſolitos. Quæ quum æquale eſſet victorum omnium præmium, æqualitatis id ſymbolum aſſecuta eſt. Sane Plutarchus & Pauſanias autores ſunt, Palmæ pretium, qua multis in certaminibus victores æque coronarentur, a Theſeo primum inſtitutum, quum a Creta primum reuerſus in Delum applicuiſſet, & Apollini ludos edidiſſet, ſiue ea de cauſa ſit excogitatum, quod arbor ea folijs ſit maxime æqualibus, ideoque victoribus conueniret, quod æqua eorum laus atque præmium eſſet.* IVSTITIA.

B *Fructus, præterea reddit pari cum folijs æquilibrio, atque hinc Iuſtitiam ſignificari voluerunt. Præter hæc incorrupta eſt Palmæ materies, ac propemodum ſenij neſcia, perinde ac decet incorruptos eſſe, neque vnquam temere flecti aliorum quorumcumque arbitrio, iuſtitiæ adminiſtratores. Folia demum, niſi vi tollantur, nunquam amittit; quare illam congruenti epitheto* ἀείφυλλον, *atque etiam* ἐμπεδόφυλλον *appellauerunt; quum & laurus, & oliua, &*

C *myrtus, ac aliæ quædam, quibus eſt perennis foliorum viror, ſuccreſcentibus alijs priora decutiant: Eademque immobilitas expetitur in Iuſtitia. Quod vero ponderibus reſiſtat, & in aduerſum incuruetur, facere idem Iudices debent, atque reluctabundi, ſeductores pellaceſque omnes detrectare, neque muneribus, neque violentiæ cedere. In hanc ſententiam Leuitico celebrandis ferijs XV. menſis ſeptimi, Palmarum ſurculos, quos Græci ſpathalas a gladij*

D *forma vocant, legiſlator ſumendos præcipit. Theologi per eos iuueneſcentia Iuſtitiæ germina interpretantur: Iuſtus enim, ait Pſalmographus, ſicut Palma germinabit, propterea quod nihil eſt in vniuerſa Palma quod reſpui debeat, ita tota ab intima medulla ad extremum vſque folium humanæ neceſſitatis vſibus eſt commoda, idque multipliciter; perinde ac in ijs, qui iuſte viuunt, nihil reperias, quod non vndecumque vtile ſit ac commendabile.* VICTORIA.

E *Victoriæ demum in Palma ſignificatum, ex numis, picturis, ſculpturiſque omnibus vniuerſæ iam plebeculæ manifeſtum eſt, &c.* Quæ cuncta referenda fuerunt ad abditioris oraculi declarationem. Quum itaque Palma myſtice ſignificet Menſem, Victoriam, atque Iuſtitiam; prophetica iam obſcuritate tropologice Menſis per Palmam ſignificatus æque ſignare poterit Victoriam pariter, ac Iu-

Palma cur Iuſtitiæ ſymbolum.
Palma vt Victoriæ ſymbolum ſit.

Iuſtitiam. Deus ergo tres malos paſtores vno menſe ſuccidens, tres iniquorum principum, & Sacerdotum ſpecies iuſte viciſſe, deſtruxiſſeque ponitur. *Et reliqui* ſub iniquorum principum imperio male viuentes ad exemplum ſui regis, *deuorent vnusquiſque carnem proximi ſui*, tanquam incorrigibiles, atque præſciti, relinquantur in manu peruerſi conſilij ſui nocendi proximo (quem ſicuti ſeipſos amare deberent) æterna pœna poſt obitum puniendi. Quod additur. *Et tuli virgam meam, quæ vocatur decus, & abſcidi eam, vt irritum facerem fœdus meum, quod percuſſi cum omnibus populis: & in irritum deductum eſt in die illa. Et cognouerunt ſic pauperes gregis, qui cuſtodiunt mihi, quia verbum Domini eſt.* ſcilicet decoris virga fœdera Domini reſpiciens, in ſacra pagina manet æqualiter apud principes, & ſacerdotes; nam Abram, cum quo pepigit Dominus [*l*] fœdus in ſempiternum, fuit [*m*] princeps, atque [*n*] ſacerdos, Iſaacum filium immolare iuſſus. Vnde rectiſſime duæ virgæ, funiculus, & decor, contortę, complicatæque ſimul ſunt in vnam coronam, circundantem caput Aegyptij ſacerdotis, qui & princeps erat, vt viſum eſt, in noſtra Lucerna. Deus autem abſcidit Sacerdotium, & Principatum Hebræorum, vt irritum faceret fœdus, quod percuſſerat cum omnibus populis deſcendentibus ex domo [*o*] Noe poſt diluuium, & ſpeciatim cum omnibus populis tribuum filiorum Iſrael, quibus promiſerat omnem benedictionem, & aſſiſtentiam, & gratiam, ſi ſeruaſſent mandata ſua;& in die illa, qua tranſgreſſi ſunt præceptum Domini, Deus in irritum deduxit pactum ſuum benedictionis cum eis percuſſum. Qui vero deſcriptus eſt in fundo Lucernæ flos in imaginem crucis cum folijs triangularibus, in effigiem perſimilem flori, folijſque Trinitatis herbæ, niſi fuerit aliqua ſpecies Aegyptiarum, Niloticarumque ſtirpium, alludere forte voluit Aegyptius Autor Lucernæ ad ſignum Crucis, & ad myſterium altiſſimum Trinitatis; etenim de Trinitatis almo myſterio Mercurium Triſmegiſtum Aegypti Regem, ac ſacerdotem alte locutum, antea vidimus apud Suidam: Quin & obſeruatu Ba-

[*l*] Gen. 14. 13. & ſeq.
[*m*] 11. Gen. 14. & ſeqq.
[*n*] Gen. 22. 20 & ſeqq.
[*o*] Gen. 9. per tot.

A ronij ad an. 389. & Spondani n. 16. in
horum confirmationem hæc afferre lu-
bet circa Serapidis templum & idolum:
De cuius origine diuerſa fertur opinio
Paganorum: Alij Iouem putant, cuius ,,
capiti modius ſuperimponitur, vel quia ,,
eum menſura modoque cuncta indicet ,,
moderari: vel vitam mortalibus frugum ,,
largitate præberi. Alij virtutem Nili ,,
fluminis, cuius Aegyptus opibus, & fe- ,,
cunditate paſcatur. Quidam Pagano- ,,
B rum in honorem noſtri Ioſeph forma- ,,
tum perhibent ſimulachrum ob diuiſio- ,,
nem frumenti, qua famis tempore ſub- ,,
uenit Aegyptijs: (& mox) Sed quod ad ,,
Ioſephum Iacob filium attinet, haud ,,
quidem ſpernenda ea eſt ſententia; nam ,,
ex diuinis [*p*] literis proditum eſt, mu- ,,
taſſe Pharaonem Regem Aegypti no- ,,
men Ioſeph; ait enim diuina Scriptura ,,
de ipſo Rege, *vertitque nomen eius, &* ,,
vocauit eum lingua Aegyptiaca, Saluato- ,,
rem mundi: hæc ibi. Scimus antiquos ,,
C Scriptores ipſum nomen Serapis ex ,,
Græcis deducere vocibus, quum dicant ,,
ferme omnes σορὸν ἄπις, Sepulchrum ,,
Serapis. Sed Iulius Maternus, haud ,,
ignobilis Scriptor, qui claruit tempori- ,,
bus Conſtantini, ſignificatione nominis ,,
aliter expreſſa habet: (*q*) *Diſcite etiam* ,,
Sacroſancti Imperatores, venerandum ,,
Alexandriæ numen, vnde ſumpſerunt exor- ,,
dium: & poſt recitatam de ſaluata a pe- ,,
nuria eius prudentia atque induſtria ,,
D Aegypto, iſta ſubdit: *Huic poſt mortem* ,,
Aegyptij, patrio gentis ſuæ inſtituto, tem- ,,
pla fecerunt: & vt iuſtam diſpenſationis ,,
gratiam poſteritas diſceret, quo modo eſu- ,,
rientibus, & ementibus frumenta diuiſerat, ,,
capite is ſuperimpoſitus eſt. Nomen etiam vt ,,
ſanctius coleretur, ex primo autore generis ,,
accepit. Nam quia Saræ pronepos fuerat, ,,
ex qua [*r*] *nonagenaria Abraham, indul-* ,,
gentia Dei ſuſceperat filium. Serapis di- ,,
ctus eſt Græco ſermone, hoc eſt Σαρᾶς: *ſed* ,,
E *hoc inuito Ioſeph accidit, immo mortuo*. ita ,,
ipſe. Verum haud facile mihi perſua- ,,
deo, Aegyptium populum Deos pa- ,,
trios peregrinis vocibus nuncupaſſe, & ,,
non potius Aegyptio vocabulo, quem ,,
tanti facerent Deum, appellare voluiſ- ,,
ſe: vnde tota vis in eo poſita eſſe vide- ,,
tur ad dignoſcendam originem eius, ,,
quidnam apud Aegyptios vox, *Serapis*, ,,
ſignificaret; nam ſi apud eos idem erat ,,

Signum Crucis in Templo Serapidis.
[*p*] Gen. 41. 45.
[*q*] cap. 14.
[*r*] Gen. 21. 2. 3.

Serapis, quod *Mundi-Saluator*; non alium certe, quam Ioſephum ipſos ſignificare voluiſſe, certum redditur. Fertur ab antiquis Serapidis illud Oraculum, Ioſepho Patriarcha digniſſimum, a noſtris etiam decantatum, quo verę Theologiæ pronunciatur elogium, ſic Latine redditum:

Principio Deus eſt, tum Verbum, his
Spiritus vnus eſt.
Congenita hæc tria ſunt, cuncta hæc
tendentia in vnum.

Quod ſane Oraculum, ex eo quod eundem cum Plutone eſſe Serapidem Heraclides Ponticus tradidit (quæ fuit plurimorum antiquorum ſententia) idcirco Plutoni illud ipſe tribuit. Certe quidem non frumentum tantum, ſed veram Dei cognitionem Ioſephum tradidiſſe Aegyptijs, teſtificatione Diuinæ ſcripturæ comprobatur, vbi [ſ] dicitur: *Conſtituit eum Rex Pharao, vt erudiret principes, ſicut ſemetipſum, & ſenes eius prudentiam doceret.* Tradunt inſuper a Serapide inuenta eſſe ſymbola quædam, quibus ab obſeſſis dæmones pellerentur, quod Hebræorum ſapientiæ conuenit. Vt iure dici poſſit, eam de Deo recitatam ſententiam fuiſſe Ioſephi. Quæ maxime declarant illa folia Trinitatis herbæ, fundo Lucernæ, caput Aegyptij ſacerdotis habentis inſculpta: nam Aegyptij cuncta fere hieroglyphicis indicabant. De Flore vero ſimiliter ibidem in effigiem Crucis inſculpto, parem habemus rationem ex eodem Baronio, vere Eminentiſſimo, dum paulo poſt adiungit, ex eodem Ruffino: *Signum hoc noſtrum Dominicæ Crucis inter illas, quas dicunt ἱερατικὰς, ideſt ſacerdotales literas, habere Aegyptij dicuntur, velut vnum ex ceteris literarum, quæ apud illos ſunt, elementis: cuius literæ, ſeu vocabuli, hanc eſſe aſſerunt interpretationem:* VITA VENTVRA: *dicebant ergo hi, qui tunc admiratione rerum geſtarum conuertebantur ad fidem, ita ſibi ab antiquis traditum, quod hæc, quæ nunc coluntur, tandiu ſtarent, quandiu viderent ſignum illud veniſſe, in quo eſſet Vita: vnde accidit, vt magis hi, qui erant ex ſacerdotibus vel miniſtris templorum, ad fidem conuerterentur, quam illi, quos errorum præſtigiæ, & deceptionum machinæ delectabant.* Addit Socrates: [t] *Immo diruti delubri lapides eiuſmodi ſigno ✠ Crucis inciſos eſſe repertos, adeo vt Gentiles dicerent, aliquid eſſe Serapidi commune cum Chriſto:* Quod non negandum, ſi de eius origine ex Ioſepho filio Iacob, quod dictum eſt, omnino conſtare poſſet. Hanc eandem figuram Crucis inuentam fuiſſe dudum in lapidibus ruderum in euerſione templi Serapidis apud Aegyptios, teſtantur Nicephorus [u] Caliſtus, [x] Sozomenus, & alij [y] ſcriptores Eccleſiaſticę hiſtorię. Quinimmo Cœlius Rhodiginus ait [z] in ſuis Antiquis Lectionibus. *Propterea eſſe Crucem veteres dicebant, tum ſtellarum fortitudine factam, tum earundem fortitudinis ſuſceptaculum: Ideoque habere ſummam in imaginibus poteſtatem, ac vires & ſpiritus ſuſcipere planetarum. Quæ opinio ab Aegyptijs initia duxit, confirmataque vel præcipue eſt, inter quorum characteres Crux erat inſignis, vitam eorum more futuram ſignificãs. Proinde figuram eiuſmodi Serapidis pectori inſculpebant.* Sed Alexandrinum Serapidis templũ, & Memphiticum ab Aegyptijs Ioſepho Patriarchę dicata fuiſſe, iam planiore plenioreque coniectura confirmare lubet, ad maiorem noſtræ Lucernæ dilucidationem. Sane de propoſito Plutarchus ita in Atticis. *Serapidis fanum ſe oſtendit: cuius religionem a Ptolemæo Athenienſes acceperunt. Apud Aegyptios autem* complura ſunt *eius Dei templa, ſed omnium clariſſimum habent Alexandrini, antiquiſſimum Memphitici; quo neque exteris hominibus, neque ſacerdotibus ipſis aditus patet, prius quam Apim bouem humarint.* Iſta ceremonia forte ſignificantes, Ioſepho templa, ſtatuasque non erexiſſe gentes Aegypti, neque ſacra feciſſe, niſi poſt eius obitum; quod ille vetaret ex lege patria diuinis honoribus venerari niſi Deum verum. At vero bouis nomine, ac Apis Ioſephum cognominabant Aegyptij, quod ex interpretatione ſomnij Pharaonis de ſeptem bobus pulchris & obæſis, totidemque deformibus & macilentis; ex qua conſuluit mire mirificeque fami tum Aegypto, tum finitimis regionibus poſtea ſuperuenturæ. Conſueuerunt etenim antiqui mortales illos inter Deos referre, diuinoque cultu venerari, a quibus ingentia beneficia recepiſſent;

[ſ] pſ.104. 21.22.23.
[t] l 5.c.17 hiſt.Eccl.
[u] l. 12.c.
[x] l.7.cap.
[y] Trip. c 29.
[z] l.10.
Ioſephum Patriarcham, mirifice coluerint Aegyptij etiam vita defunctum.
Gen.41.18. & ſeqq.

ſent;

ſent ; at illis mutare nomina vel in ipſa conſecratione : ſic olim Romani Romulum inter Deos ab ſe relatum poſtea vocauere Quirinum : Ita ſane
11. cap.19. Cœlius : *Solent, inquit, Diuinarum Inſti-*
ip.15. *tutionum primo Lactantius, mortuis conſecratis nomina immutari : credo, ne quis putet homines fuiſſe. Nam & Romulus poſt mortem Quirinus dictus eſt, & Leda Nemeſis, & Circe Marica, & Ino poſteaquam ſe præcipitauit, Leucothea, materque Matuta : & Melicertes filius eius Palæmon, atque Portunus.* Ad hunc morem Aegyptij mortuo Ioſepho templa conſtruxerunt, & ſimulachrum erexerunt, nomenque Serapis indiderunt. Quod idem fatetur etiam Cœlius Rhodiginus ex antiquis lectionibus habet primum :
]l.1.c.4. [b] *Principes Dei, inquit Varro, cælum, & terra : hos Aegyptus Serapin dicit :* nimirum ex cælo, & terra totum conſurgere, ſignificariq. Mundum, ſatis innuit hi-
] Geneſ. 1. ſtoria ſacra dicens, [c] *In principio creauit Deus cælum, & terram:* his connotans alia in eis contenta, proindeque totum mundum ſignificans : Quum autem
]Gen.41.45 Pharao Ioſephum [d] *vocauit lingua Aegyptiaca Saluatorem-Mundi*; quod omnes illas gentes a fame liberauerit, inſigni ſua prudẽtia, ſummaq. prouidentia.
]l.2.c.13. Deinde vero : [e] *Eſt autem apud Aegyptios Serapis, qui apud Græcos Pluto.* quam Heracliti Pontici ſententiam fuiſſe ſupra vidimus apud Eminent. Baronium: nimirum Græci Plutonem faciunt Deũ diuitiarum, earumque diſtributorem : & apud Aegyptios Ioſeph primo diſtribuit omnem pecuniam regiam emens
Gen.41.47.& ſqq. quintam partem frumenti ſingulis annis abundantiæ ſeptuennis: deinde congeſſit innumeras pecunias in theſauros Regis, vendens frumenta condita populis eſurientibus integro ſeptennio ſequente. Quare poſt Cęlium recte Pie-
g]l.31. rius idem affirmat inquiens [g] in ſuis Hieroglyphicis : *Ea autem potiſſimum de cauſa Serapis in cultu erat, quod perſuaſum mortalibus fuit, inde locupletiores diuitias obuenire.* & mox. *Nam omnino, qui apud Aegyptios Serapis, apud Græcos Pluto eſt : & Pluto idem, qui diuitiarum Deus.* & paulo antea : *Et quod illi ſimulachrum in templo Alexandriæ ita vaſtum erectum eſt, vt dextra vnum parietem, alterum læua perſtringeret, ex omnibus metallorum li-*

A *gnorumque generibus compoſitum ferebatur, vt nihil non complecteretur, quod terra vel proferat, vel intra viſcera abditum occultarit.* Quæ mirifice Ioſephum Patriarcham declarant myſtice; tum qui venditione frumentorum tempore tam longę penurię congregauit eorum pretium apud ſe cunctas pecunias, adeoque cuncta metallorum genera; cunctaque ligna pretioſiora. tum quod manu dextera ſui templi vaſtiſſimi parietem vnum
B perſtringeret, & alterum illi oppoſitum diſtantiſſimum læua; neceſſarium fuit id ſimulachrum in effigiem hominis crucifixi vel crucem referentis efformari; quod antea Rhodiginum vidimus innuiſſe, l.10.c.8. dum ait Aegyptios inſculpſiſſe figuram Crucis pectori Serapidis: Ioſeph autem huiuſmodi figura tum prophetice Chriſtum per Crucem ſuam Saluatorem-Mundi ſignauit apte: tum poteſtatem ſupra regionem omnem Aegypti, ſibi a Pharaone [i] traditam, [i]Gen.41.41.43.
C pertingentem a fine vſque ad terminum oppoſitum vniuerſi regni, totiusque regionis illius ampliſſimæ: Denique vero nomen Serapis apud Aegyptios aperte ſignificare Ioſephum Patriarcham, illud oſtendit, quod eiuſmodi nomen compoſitum eſt ex duplici vocabulo *Sera* & *Api*. Sane Sera propria fuit veſtis Ioſephi polymita; qua de re Cœlius in Antiquis (k) lectionibus ita : [k]l.16.c.10.
[l] *Polymitam intelligit Hieronymus ve-* [l]Gen.37.3.
D *ſtem diuerſi coloris contextam filis : qua, inquit, veſte polymita, & multarum virtutum diuerſitate contexta indutus fuit & Ioſeph, & Regum quondam vtebantur filiæ. Apud Seras, hoc eſt σῆρας, ſunt proprij generis veſtes ex animali, quod σῆρα vocent Græci, indigenæ aliter omnino; magnitudine dupla quam cantharus maximus.* Iſtam Ioſephi tunicam [m] Lyranus ait exti- [m] loc.cit.
tiſſe ſericam, dicens: *In Hebræo habet tunicam ſericam: Ille enim pannus ſericus,*
E *de quo erat tunica, erat pluribus coloribus decoratus : & ideo dicitur illa tunica polymita; nam πολύμιτον dicitur a πολὺ multum, & μίτος filum, ſeu licium, quia erat pluribus licijs contexta.* Talis autem veſtis ſericæ polymitæ tunica proprium erat indumentum Ioſeph, indicium amoris, quo Iacob pater eum diligebat ſuper omnes [n] alios filios; quorum [n] Gen.37.3.
nulli dicitur feciſſe tunicam eiuſmodi

eſ-

ſericam. Quod ex Gregorio colligitur, ordinario huius loci Gloſſographo : [o] *Quia Ioſeph inter fratres vſque ad finem vitæ iuſtus perſeueraſſe deſcribitur, ſolus talarem tunicam habuiſſe perhibetur. Quid eſt talaris tunica, niſi actio conſummata? Quaſi enim protenſa tunica talum corporis operit; quum bona actio ante oculos Dei vſque ad terminos vitæ nos regit. Vnde Moyſes caudam hoſtiæ offerri præcepit, vt opus bonum, quod incipimus perſeueranti fine compleamus.* Itaq; ſerica tunica talaris polymita, index amoris paterni ſuper alios filios, diſpeſcuit Ioſephum a ceteris fratribus; vnde proprio quodam vocabulo dictus eſt ab Aegyptijs *Serapis*, quod ſerica veſte fuerit vſus ab adoleſcentia ſua apud Patrem, & boum ſomnium apte diuinitus interpretatus fuerit apud Pharaonem; quum Aegyptijs Apis bos appellaretur. Quā ſententiam apprime confirmare videtur in ſuis Hieroglyphicis Valerianus, inquiens, [p] *Qua ratione, quove modo bouillum pecus annonæ feracitatem, atque itidem penuriam ſignificet, ex [q] diuinis noſtrorum literis hiſtoriam repetere, minime fuerit importunum. Satis enim conſtat, quemadmodum Ioſippus ille ſomniatur Iacobi filius, ob inuidiam fuerit a fratribus venundatus, atque in Aegyptum adductus, vbi longam ſeruierit ſeruitutem; vtque poſtmodum primas apud Regem obtinuerit, poſteaquam nocturnam eam imaginem, quæ ſe ſe Pharaoni altius dormienti obtulerat, interpretatus eſt. Imaginatus enim erat ille ſeptem boues, pulchro, hilari, & pingui aſpectu ab ripa Nili ad paludem aberrantes, quas ſeptem aliæ deformi macie paluſtri eo in loco emergentes exceptas conficerent: mox vero exiſtimabat ſeptenas ſe ſpicas cernere multa fruge conſpicuas, & quæ iam ſecari poterant: eas totidem numero ſpicæ ſterilitate inſigni ex proximo occupare videbantur (hoc vero viſum ſecundo loco, quod ex Hetruſca diſciplina in oſtentis expetitur, primo additum, atteſtatum facit, vt etiam in Gedeonis vellere diximus.) Hic iuuenis rerum prudentiſſimus, eximiam quandam ſeptem annorum feracitatem ex eo portendi pollicitus eſt, quam optimæ illæ boues cum frugiferis ſpicis inſpectæ denunciarent; quippe quod ſit animal agrorum cultui præcipue idoneum, telluris felicitatem* (forte, fertilitatem, legere debemus) *per eas interpretari oportere: cuius lætitiæ cauſa futura eſſet Nili inundatio, vnde viſæ eſſent illæ boues emergere.* (Sed ego per boues illas pingues exiſtimarim potius Ioſephum interpretatum Nili ſeptem annuas exuberantias & inundationes, quibus ex alueo geſtiens atque laſciuiens per totam Aegyptum ſe ſe diffundere debebat, eam mirifice fecundaturus; & per ſeptem boues extenuatas ac macilentes, totidem Nili fluminis penurias, tenuiaque nimium incrementa; nam apud antiquos, bouem eſſe hieroglyphicum fluuiorum, quibus ideo paſſim taurina cornua, capitaque dabant, & notiſſimum eſt vnicuique, lateque paulo antea notauerat ipſe Pierius: cui & fluuios ipſos cornigeros, vel tauricipites, & tauri-tuos, vt luculentam apud Græcos locutionem interpretemur, paſſim effingunt. Hinc Tybris Maroni, [r]

Corniger Heſperidum fluuius regnator aquarum,

Et gemina auratus taurino cornua vultu Eridanus:

Vt apud Ouidium in Metamor. *Granico nata bicorni*, non vt vulgata habent exemplaria, *Gracili cognata Granico*. Sic Tauriformis Aufidus Horatio. Nam & taurum a Perilao Phalaridi dono datum, Gelonis fluuij fuiſſe imaginem, apud Pindarum in Pythijs legas. Et Timæus taurum eum quamvis ita dicatum, ab Agrigentinis in mare proiectum aſſerit, ne qua tam ſæui tyranni memoria ſupereſſet. Compluribusque demum in locis flumina taurina ſpecie fingi ſolita comperimus, vt Eurotas apud Lacedæmonias, Cephiſus apud Argiuos, Aſopis apud Sicyonios & Phliaſios fuere: quem tamen Athenienſes humana facie figurabant, cornibus tantum a fronte prominentibus: ſiue propter mugitum, quem vti dictum, ciere flumina taurorum inſtar videntur, & taurorum inſtar atrocia ſunt, vt Feſtus ait: ſiue quod cornua fluminibus ab flexuoſis eorum lapſibus attribuuntur. Quare per boues illas in Aegypto ſeptenas pingues, ac totidem macie confectas interpretatus eſt ſeptem abundantes Nili inundationes, totidemque fluminis eiuſdem tenues excreſcentias, non autem immediate ſoli fertilitatem, at-

[o] Gen. 37.
[p] lib. 3.
[q] Gen. 37. & ſeqq.
[r] Aen.

atque ſterilitatem, ad inundationem Nili vel vberem, vel parcam, conſecuturam. Recte tamen de ſpicis Ioſephi Pierius addit) *Idque per ſpicas, quæ hilari eſſent aſpectu, manifeſtius ſignificari, annorum quippe ſeptem lætiſſimum prouentum: Cetera, quæ his auerſa apparuiſſent, totidem annorum famem demonſtrare, quæ vbertatem illam e veſtigio ſubſecutura eſſet. Eſt nimirum palus ſterilitatis indicium, ſterilisque paſſim tum a poetis, tum ab oratoribus appellatur. Quum autem interpretationem huiuſmodi euentus approbaſſet* B *Rex Ioſippi conſilio fretus non modo famem ab Aegypto depulit, ſed finitimos etiam populus abunde ſaturauit. Aiunt itaque Aegyptij, eius beneficij memores, homini gratiam relatam ita voluiſſe, vt ſimulachrum Serapidis cum modio in capite, huius rei monumentum eſſe decreuerint. Sed enim alibi de Serapide.* Satis hinc apparere poteſt, Aegyptios Ioſephum Patriarcham in ſuo Serapide coluiſſe: quod & *Serica* talari polymita ſolus inter fratres C veſtitus a patre fuiſſet iunior: & *Apin* bouem Aegyptijs oſtendiſſet famis depulſorem. Quin eodem Valeriano teſte, mox, *In ſacris literis Iudæi* (ſeu potius Hebræi, quos inter annumeratur Ioſephus) *vt ſæpe dictum, hieroglyphice per bouem* (qui dicitur Apis ab Aegyptijs) *intelliguntur. Nam Hieroſolymitanus Heſychius bouem eum accipit, qui mandata tantum legis ſimpliciter obſeruat, vt pote quod bos ſit laboris ſignum.* D *Eucherius ſignificationem ad omnes trahit, qui vitam laboribus exercent; & Moſaicum illud*, Non alligabis os boui trituranti; *Interpretatur, vt neminem mercede ſua fraudandum intelligat.* Sed hoc etiam ſenſu bos, & *apis* apud Aegyptios Ioſeph audire merito debet, cuius vita fuit omnis laboribus exercita, non ſolum ante ſui præfecturam Aegyptijs, at etiam in ea E prouincia ſedulo prudenterque gubernanda, cunctiſque regni neceſſitatibus, & finitimorum etiam prudentiſſime prouidendo. Quin etiam quum Aegyptij Nilum fluuium appellarent *Oſirim*, vt ait [ſ] Plutarchus, &, ablata prima literula, quæ Græcanicum articulum ſignat, *Sirim*; vt apparet cum ex Plinio ſcribente: *Nec ante Nilus* dicitur, *quam ſe totum aquis concordibus rurſus iunxit: ſic quoque etiamnum Siris, vt ante, nominatus per aliquot millia:* tum etiam ex Afro Dionyſio canente:

] de Iſid. & ſir.
o.5.cap.9.

Nilus fluuius dictus etiam Siris, & cur.

„ Hinc fluuij pinguis deſcendunt flumina Nili
„ Partibus a Libycis, qui currens Solis ad ortus
„ Siris ab Aethiopum populis cognomine fertur
„ Verſum cultores Nilum dixere Syenes,
„ Hinc Boreæ currens ad partes flumine pingui
„ Fertilis Aegypti terras fecundat opimas.

Et forte Nilus, qui quotannis incipit excreſcere in ortu caniculæ, quæ ſtella nomine proprio dicitur Sirius, inde nomen aſſumpſit *Siris*, & addito Græcorum more articulo maſculi generis, *Oſiris*; præſtat autem a Sirio ſidere cæleſti Nilum Siris nomen aſſumere, quam viciſſim a Nilo Siri Sidus Sirium denominare; tum quod cæleſtia ſunt antiquiora ſimul & digniora ſubcæleſtibus; tum quod canis ille Sirius vim obtinet promouendi Nilum, aut ſaltem eius excreſcentias indicandi. Denominatio ſiquidem a dignioribus fieri conſueuit, & a manifeſtioribus. Quod autem Oſiris nomen compoſitum ſit, Siris vero ſimplex, apte demonſtrare dicit Eruditiſs. [t] Seldenus, alia nomina Aegyptiaca, Buſiris, Petoſiris, Calaſiris. Itaque Siris Aegyptijs erat Nili proprium nomen. Apis autem apud eoſdem Bos Deus cultus fuit, quem & eundem cum Nilo putarunt, adeoque fluuium illum Deum nomine Serapidis ex Siri, & Api compoſito coluerunt, inſignibus & multis illi templis extructis. Porro Sirin, & Apin apud Aegyptios idem fuiſſe cum Nilo, & Serapide, conſtat ex Plutarcho dicente: *Plerique Sacerdotum in idem aiunt recidere Oſirin & Apin; enarrantque, & docent nos, Apin eſſe intelligendum formoſam animæ Oſiridis imaginem.* & mox: *Sed ſacerdotum ſapientiores, non Nilum dumtaxat Oſiridis, mare Typhonem accipiunt; ſed Oſiridem in vniuerſum cenſent omne principium facultate humectandi præditum, vt pote cauſam ortus & ſubſtantiam ſeminis.* & adhuc infra: *Sicut autem Nilum Oſiridis defluxum, ita corpus Iſidis terram putant, non vniuerſam, ſed quam Nilus inuadens ac coiens fæ-*

Canicula Sirius appellatur non a Nilo, ſed viciſſim, & cur.

[t] Synt. 1. de Dijs Syris c.4.

Apis bos idem cum Nilo, & cur.

Serapis quid Aegyptijs.

De Iſi. & Oſir.

fætam reddit: hoc ex coitu Orum naſci perhibent. & inferius: *Quod enim incluſus in arcam dicitur Oſiris, eo nihil aliud ſignificatur, quam aquæ occultatio, & defectus. Itaque menſe Athyr perijſſe Oſiridem dicunt, quando Eteſijs omnino deficientibus Nilus recedit, & ſolum nudatur. Quando autem nox fit longior, tenebræ creſcunt, lucisque ſuperatur & tabeſcit vis: tum ſacerdotes cum alios tetricos ritus exercent: tum bouem auratum nigro biſſino amictu oſtentant in luctu deæ (bouem enim Oſiridis ducunt imaginem)* nimirum bos arator pinguis Nilum exundantem indicauit, & macie deformis Nilum deficientem, ac Aegyptiæ terræ ſterilitatem oſtenſam in ſomnio Pharaonis ex [y] interpretatione Ioſephi ſignificauit. & inferius addit Plutarchus: *Porro Apin animatam dicunt Oſiridis eſſe imaginem.* Vnde conſtat aperte nomen Siris, & Apis, idem ſignificare; proindeque compoſitum ex his nomen Serapis: vt & Buſiris, præpoſito boue ipſi Siri: ſic enim idem nomen eſt Andronicus, & Nicander: idem Theophilus, & Philotheus: idem Demonicus, & Nicodemus. Buſiris enim nomen eſt Nili, qui & Serapis dicitur; quod nomen fluuij Dei Aegyptiorum impoſitum olim fuit eius ditionis Regi, qui Buſiris appellatus, tyrannum agens ab Hercule fuerit interfectus. *Buſiris enim Neptuni filius*, Boccatio [z] Genealogiam Deorum explicanti, *Ex Libya Epaphi filia ſuſceptus; vt in libro* [a] *temporum ait Euſebius. Hic autem, vt ait Auguſtinus in libro de Ciuitate Dei, regnante Danao Argiuis, vel rex, vel potius tyrannus ſuis Dijs hoſpites immolabat, quem Seruius ab Hercule occiſum dicit, eo quod quum apud illum diuertiſſet, vt alios ſic & eum voluiſſet occidere: & idem Seruius aſſerit huius Buſiridis laudes ab Iſocrate deſcriptas.* Et Boccacij [b] Scholiaſtes ex Pherecide refert, *Herculem veniſſe ad Nilum, & apud Memphim Buſiridem Neptuni filium vna cum Amphidamante filio, & præcone Chalbe, & miniſtris aræ, in qua ille hoſpites mactabat, interemiſſe.* Porro Nilus exundans dicitur Neptuni filius ex eorum ſententia, qui cum Plutarcho cenſent Eteſijs ex aduerſo flantibus ad oſtia fluminis, mare prohibere ne labatur aqua, quæ retro fere acta, quaſi remeans Aegy-

Oſiris in arcã incluſus eſt Nilus occultatus & deficiens.

[y] Gen. 41.

[z] l. 10. c. 27.

[a] 2. 10. 25. 6. 82. c.

[b] l. 4. ad c. 30.

Buſiris, ſeu Nilus cur dictus Neptuni filius

A ptum inundat fecundatura; ſic aperte Plinius de Nilo: [c] *Multis quamuis faucibus in Aegyptium mare ſe euomit. Certis tamen diebus auctu magno per totam ſpatiatus Aegyptum, fecundus innatat terræ. Cauſas huius incrementi varias prodidere, ſed maxime probabiles, Eteſiarum eo tempore ex aduerſo flantium repercuſſum, vltra in ora acto mari.* Conſtat ex his, Nilum fluuium tum varijs nominibus appellari, Sirim, Oſirim, Apin, Serapim, Buſirim: tum ſua nomina dare magnis hominibus: tum Bouis, & Apis nomine maxime nuncupari, quod non ſolum cum alijs fluminibus flexuoſus incedat, & mugitum edat concitato curſu, maxime cadens de catadupis, & incolas inſurdans, vt ita loquar; ſed etiam fecundet Aegyptum; vnde ſacra [d] pagina Nili fluminis incrementa ſeptem annorum magna, fertilitatem vberem indicatura, ſignauit per ſeptem boues pingues exeuntes e ripa fluminis: & per pululantes in vno culmo ſeptem ſpicas plenas, atque pulcherrimas: Nilique viciſſim tenuia incrementa ſeptem annorum allatura ſterilitatem, annonæque penuriam ſeptem annorum ſequentium indicauit per ſeptẽ boues macie deformes ex eodem amne conſcendentes; & per ſeptem ſpicas tenues, & vredine percuſſas, exorientes e ſtipula. Quod ſomnium Regis, interpretatione Ioſephi redditum vniuerſo Regno, finitimisque regionibus apprime beneficum & ſalutare; cauſam præbuit vt Ioſephus a Rege Saluator-Mundi acclamaretur, & ab Aegyptijs Oſiris, & Serapis appellaretur; *eſt enim*, vt ait [e] Plutarchus, *Oſiris beneficus: & nomen hoc multa ſignificans, præcipue vim efficacem, & beneficam deſignat*; vnde competit æque Nilo, & Ioſepho. Quin & Plutarchus idem paulo ante dixerat, *Præſtat autem Oſirim cum Baccho eundem facere, & cum Oſiride Sarapin: ſic dictum poſt quam naturam mutauit* (etenim Aegyptij Ioſepho iam mortuo ſtatuam ſub nomine Serapidis ac templum dicauere; quum viuens ipſis id non permiſerit) *quia omnibus communis eſt Sarapis: Quomodo autem Oſiris ſit appellatus, norunt qui ſacrorum ſunt facti participes:* (& mox) *Ceterum Sarapin eſſe nomen eius qui vniuerſum ordinat; atque*

[c] l. 5. c.

[d] Gen. 41 & ſeqq.

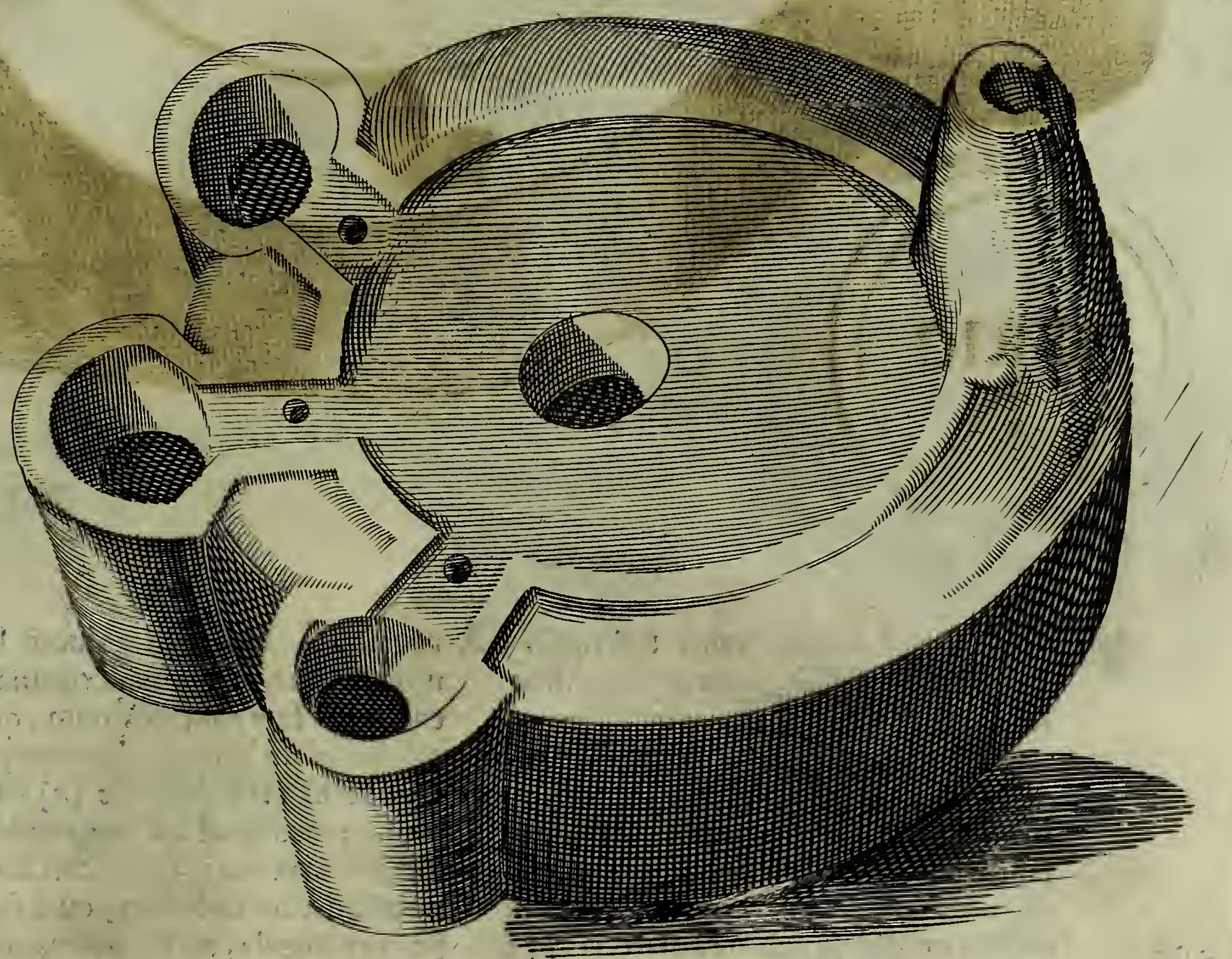
[e] de Iſid. & Oſi.

que ornat; quod voce Seren quidam exprimunt. Quæ mire conueniunt Ioſepho, qui vocatus fuit Aegyptiaca lingua Saluator Mundi, conſtitutusque gubernator vniuerſi regni Aegypti. Quamobrem euidenti probabilitate non caret, in Aegypto delubrum, & ſimulachrum ingens erectum Serapidi, conſtructum fuiſſe pridem ab ea gente Ioſepho Patriarchæ, ſuo ſummo benefactori. Sic igitur veriſimile mihi viſum eſt, Lucernam efformatam in effigiem capitis abraſi ſacerdotis, funiculo coronati, continentem in fundo florem, Crucis imaginem repreſentantem, & folia trinitatis herbæ, vetuſtam, & inter Aegyptias annumerari, quæ pridem arſerint in templo Serapidis, in honorem Ioſephi Patriarchæ.

De Lucernis Vercellinijs. Cap. LXXXVIII.

INſuper e Gazophilacio Marchionis Illuſtriſſimi Vercellini Mariæ Vicecomitis tres habui Lucernas antiquas; vnam quidem trilychnem ſub hac effigie:

Lib. VI. Cap. LXXXVIII.

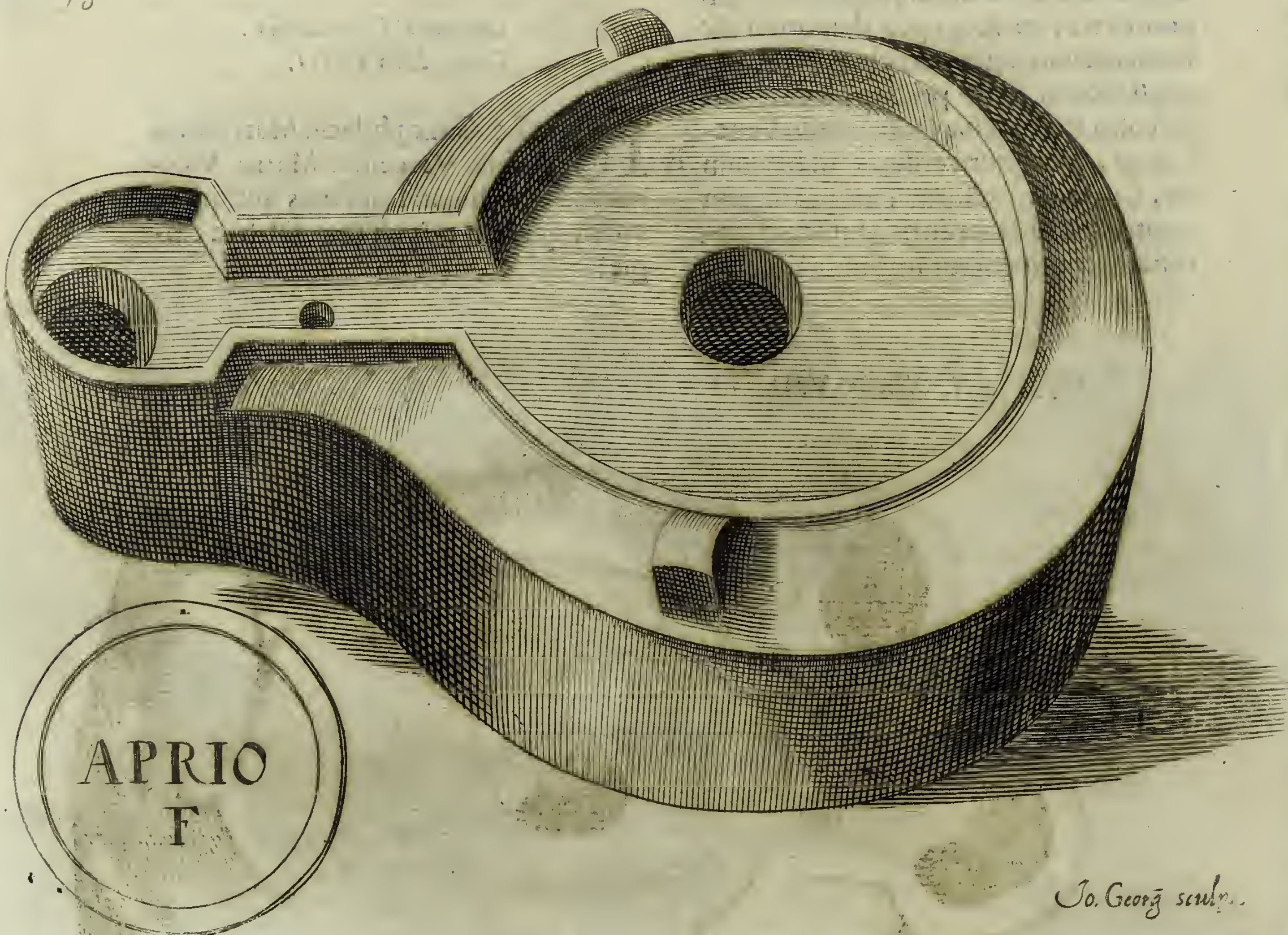

Jo. Georg. sculp.

Quæ quidem nullius eſſe videtur particeps eruditionis. multitudo ſiquidem ellychniorum vulgaris eſt. In medio patens inſpicitur orificium; in quod oleum infundebatur ad flammulam aſſidue producendam. Tubulus eminens e regione trium ellychniorum etſi perforatus exiſtat, illius attamen cauitas mihi non videtur oleo excipiendo facta, ſed potius ad grauitatem adimendam, leuitatemque Lucernæ conciliandam.

Aliam itidem habuimus: in cuius fundo exteriori ſculptum legitur APRIO F.

ap. LXXX VIII.
fig. 2.

Profectò Lucernæ huius Inſcriptio, APRIO FECIT; aperte ſatis oſtendit, in fundo Lucernarum inciſa nomina, ſculptave, non ſemper indicare defunctos, in quorum ſepulchris effulſerint; at etiam frequenter eſſe nomina fabrorum, qui Lucernas efformauerint, ſeu ex luto plaſtes, ſeu e metallica, ſeu ex alia quacunque materia. Hic obſeruare lubet, inſcriptiones in exteriori fundo Lucernarum aliquando nominibus ignorabilibus inciſas eſſe; qualem nuper ad nos effigiatam tranſmiſit Cl. Vir Thomas Bartholinus Danus Caſp.F. doctrina pollens & eruditione multa, dicens eam apud ſe luteæ terræ reperiri, cum literis inciſis in fundo CIVNBIT. Quod nomen eſt plane barbarum, aut ſerui ſepulchralis, aut defuncti, aut plaſtis, aut forte loci, ſeu

A regionis. Niſi quis voluerit huiuſcemodi literas, etſi non interpunctas, eſſe capitales ſeptem dictionum, quas non niſi quiſpiam hariolus diuinare poterit. Quoniam vero ſuperius [a] oſtenſum eſt, lucernas apud antiquos ardere conſueuiſſe maxime in ſepulchris hominum nobilium, aut ditiorum; quæ forte fiebant ex argilla, materiaque puriore; in quarum fundo deſcriptum haberetur hoc ipſum, nimirum quæ lucernæ plaſ-
B matæ forent conſeruando lumini intra ditiorum, nobiliorumque ſepulchra, veriſimili coniectura legere poterimus in Lucerna Bartholina literas illas capitales CIVNBIT ita explicatas

[a] l.3.cap.6.

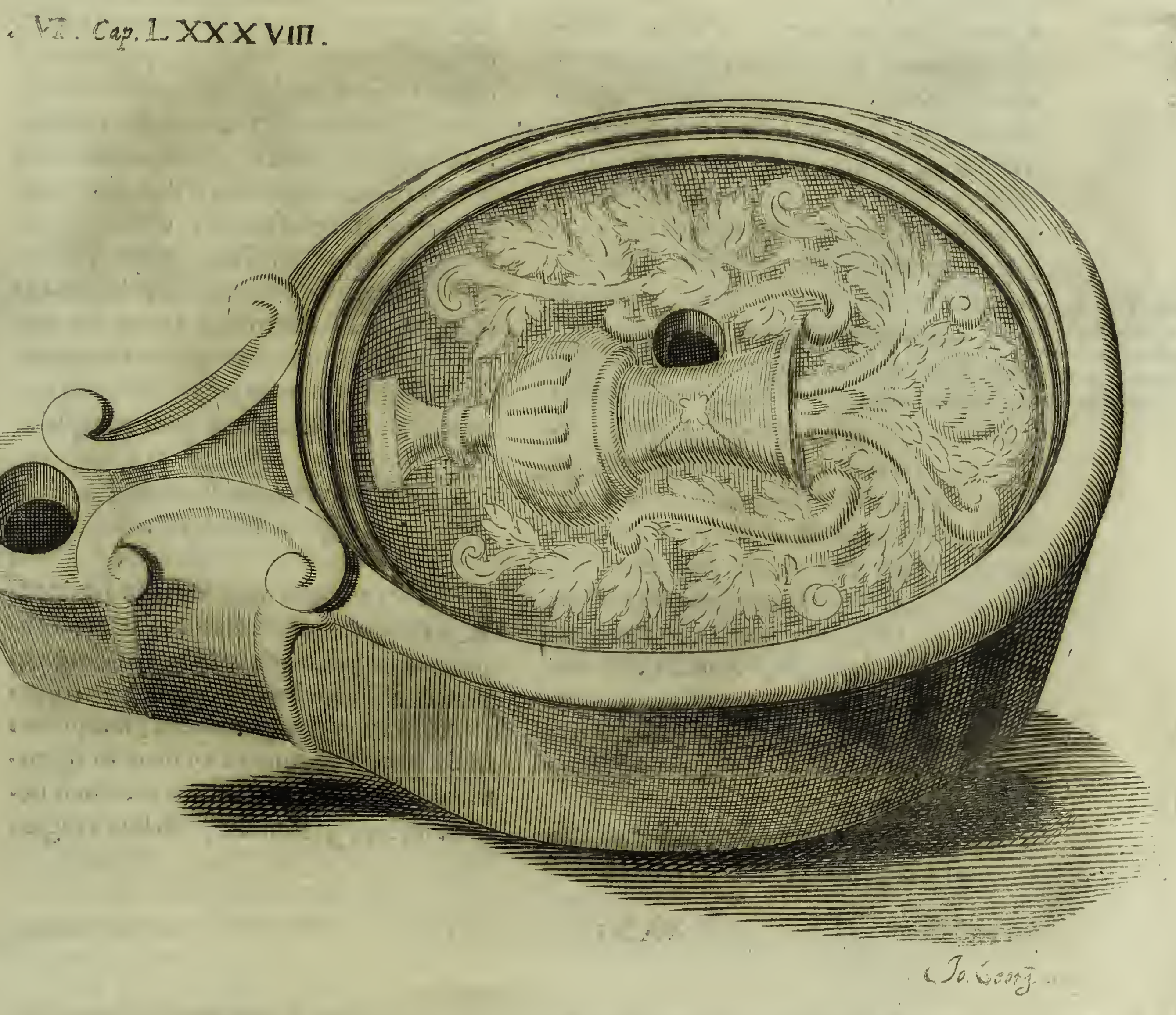
Colendum Igniculo Viri Nobilis Buſtum Intra Tumulum.

vel *Claudendus Igniculus Viri Nobilis Buſto Intra Tumulum.*

vel

vel *Cluet Igniculus Viri Nobilis Buſto In Tumulo.*

Ab Illuſtriſſimi Marchionis eiuſdem Muſeo tertiam Lucernam pulchrio- A rem allatis habere licuit, eruditionis vtcumque capacem, cum vaſculo ſculpto in area ſuperiore, ſub hac effigie;

Porro vas illud, quod effigiatum affabre conſpicitur in iſta Lucerna, de cuius vaſis ore videntur exire ſtirpis aliquot ramuſculi, vas ipſum hinc inde veluti ſepientes, forte ſignat Lucernam ſepulchralem dilectæ, cui ſuperſtes amator flores, & herbas odoriferas in tumulo poſuerit: iuxta illud Maronianum in funere dilectiſſimi pueri [a] B

[a] Ecl. 5.

„ Spargite humum folijs, inducite frondibus vmbras
„ Paſtores: mandat ſibi fieri talia Daphnis.
„ Et tumulum facite, & tumulo ſuperaddite carmen:
„ Daphnis ego in ſiluis hinc vſque ad ſidera notus,
„ Formoſi pecoris cuſtos, formoſior ipſe.

Quibus Amator inuitat paſtores, ad ſepulturam mollem Daphnidi Amaſio ſuo conſtruendam, eandemque odoratam. Putabant enim Gentiles eorum animas, qui moriebantur in iuuentute, [*] quaſi violenta morte defuncti, diu morari circa ſepulchra (ſaltem vſque ad tempus vltimi ſenij, quo mors naturalis obrepere tandem debuiſſet in fatali C vitæ termino) delectarique mollibus herbis, & odoratis floribus: vnde Iuuenalis etiam [b]

[*] Virgil. 4 Æn. Pl. t. in Phædone. Porphyr. de abſtin. ab eſu carn.

[b] Sat. 7.

„ Dij maiorum vmbris tenuem, &

ſine pondere terram,
„ Spirantesque crocos, & in vrna perpetuum ver.
„ Qui præceptorum ſancti voluere parentis
„ Eſſe loco.

Quare ſignificaturus, in Vrna continente dilecti ſui cineres, eſſe, cupereque perpetuum Ver, aptiſſime ſepulchrali Lucernæ ſculpſit vrnam, e qua ramuſculi frondoſi, & florentes erumperent. Ceterum antiqui ſepulchra quoque floribus, & frondibus coronabant; quod obſeruat etiam in Antiquis lectionibus Cœlius aiens, [c] *Pothos corolla dicebatur ex Potho, qui duplex eſt: alter hyacinthi flore: candidus alter, quo ſepulchra coronabant: vnde conciliatum rei nomen, vt quæ deſideratis iam foret deſtinata. Proinde apud Theophraſtum, Pothos, Latine Deſiderium redditur ab Theodoro, Amarantho ſepulchra item coronari ſolita, Philoſtratus ſcribit, orto ab Theſſalis initio, Achillis tumulo ad eum modum coronato. Eſt autem apud Galenum Amaranthus helichryſos, ideſt Aurelia, vt Theodoro placuit. In hac vero tam multa funerum mentione per incuriam minime prætereundum illud Papinij ex Syluarum ſecundo, in Glauci epicedio,*

[c] l.17.c.26. Sepulchrales coronę quibus herbis fierent ac floribus.

„ Quid Cilicum flores? quid munera graminis Indi?
„ Quodque Arabes Pharijque palam eſt, Vidique liquores
„ Arſuram lauere comam.----

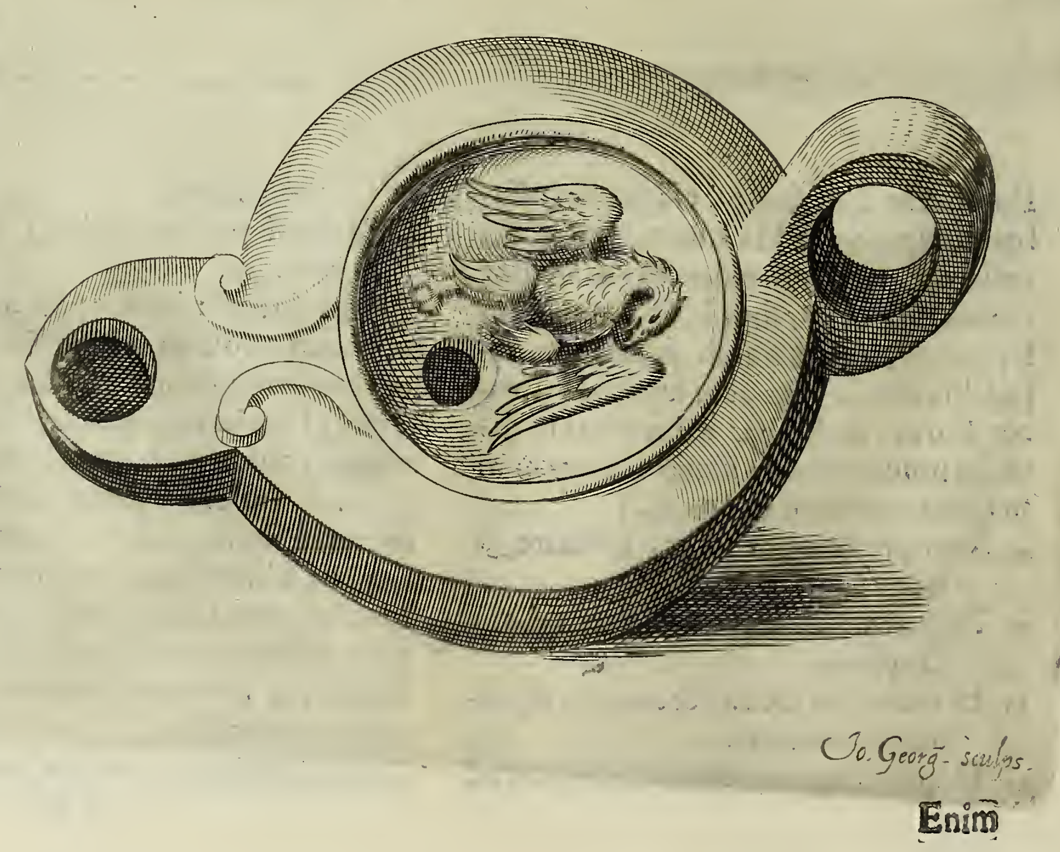
Ab eruditis omnino aliter, quam ſuſpicetur Domitius, enarrari: nam verbum Vidi, a video, inflexiſſe plane videtur: quum potius epitheton, de loco factum cenſeri poſſit & debeat, a Syriæ vrbe Vida: propterea de Styrace intelligendum, de qua Plinius & ceteri. Philoſtratus in Iconibus ad tumulos exornandos ait Amaranthum vſurpatum fuiſſe, orto a Theſſalis initio, qui ſepulchrum Achillis eiuſmodi coronis redimirent. Hoc ipſum Thyleſius [*] confirmat, aiens, Theſſalos Achillis monumento Amarantho coronaſſe, vt oſtenderent flore nunquam intereunte famam Herois perpetuo duraturam. Sed hac de re alibi quoque.

[*] lib. de coronis.

De Lucerna Pelecani auis. Cap. LXXXIX.

CEterum etſi non literata ſit, eruditionis tamen eſt alia Lucerna capax, quæ Pelecanum habet auem, expanſis alis, inclinato capite ſeu roſtro pectora tundere parantem, ſeu potius in Lucerna flammas oculos defigentem, ac in eiuſdem alterum foramen pedem inferre geſtentem, ſub hac effigie:

Lib. VI. Cap. LXXXIX.

Io. Georg. sculps.

Enim

Enimvero Pelecanus, Euſebij teſtatu, b.20. & obſeruatu Valeriani, ſuis in [a] hieroglyphicis, Niloticæ ſolitudinis auis eſt, quam Latini Plateam, vt opinatur Gaza, vocauere. Sunt qui Plataleam eam 10.c.40. apud [b] Plinium vocandam exiſtiment: voce hac ex Ciceronis de Natura Deorum libro ſecundo deſumpta, ſic aſſerentis: *Legi etiam ſcriptum eſſe, auem quandam, quæ Platalea nominaretur: eam ſibi cibum quærere, aduolantem ad eas aues, quæ ſe in mari mergerent; quæ quum emerſiſſent, piſcemque cepiſſent: vſque eo premere earum capita mordicus, dum captum amitterent, id quod ipſa inuaderet. Eademque hæc auis ſcribitur conchis ſe ſolere complere; easque quum ſtomachi calore concoxerit, euomere: atque ita eligere ex ijs, quæ ſunt eſculenta.* Plinius iſta fere tranſcripſit e Cicerone, mutans tantummodo Plataleæ nomen in Plateam. Idem nomen apud Hebræos, Valeriano, Quat, a nonnullis Pelecas, ab alijs Onocrotalus interpretatur. Sed cur in Lucerna Pelecanus? quoniam auis eſt ignem non timens, quinimmo deſpiciens; quid ſi dixero, prorſus amans? audiamus Pierium: *Sacerdotes tamen Aegyptij alitem hanc cum primis ſacram venerabantur, eique parcendum exiſtimabant, & honoris gratia nullo pacto vt menſis inferretur, æquum arbitrabantur; quum factum id, quod pro filiorum ſalute neci ſe tam atroci dederet, non imperitiæ ſtuporive aut imprudentiæ imputarent, ſed incomparabili paterni affectus charitati, ſupremæque miſerationi, qua erga filios maxime omnium afficiatur. Fallere enim venatores, eosque tranſuerſos ſeducere, non ſine ſpe fugæ, quod Vulpanſer agit, parui omnino momenti eſt. Femora etiam, quod Vultur facere perhibetur, vellicare, vt excuſſo ſanguine filij paſcantur aliquandiu, non magni admodum eſt cruciatus. Sed enim in adeo penetrabiles furentis ignis ardores inijcere ſe, eaque perſeuerantia cruciabili tormento torreri, ſupra quam excogitari poſſit, admirandum. Quodnam enim animal tam fatuum, tam ſtupefacto ſenſu inueniemus, quod ad vnius prunæ tactum e veſtigio non reſiliat? quod adeo robuſtum atque impauidum, vt accenſam non expaueſcat flammam? Animoſi atque imperterriti ante omnia animantia leones: illi tamen tam feroces, tam indomiti; tanto*

A *animi corporisque vigore præditi, conſternantur ſtatim ad vnius prætentæ faculæ conſpectum, præque timore propemodum exanimaſcunt. Videt Pelecanus ignem, cuius non ignorat vehementiam, audacter accedit, ardorem in membra ſingula intolerabili cruciatu penetrantem ſentit, neque loco dimouetur: exuritur pene tota, neque tantillum quidem conſternatur, patientiſſimaque conſtantia vigens, ſaluti filiorum intenta potius, quam ſuæ mortis genere* B *omnium atrociſſimo conficitur: tanta in eo charitas, tantus amor, tanta vis pietatis eluceſcit: & quiſpiam audebit eam ſtuporis inſimulare, & male feriatam auem appellare? Subit ad hanc ſententiam Arſinoes recordatio, quæ a Ptolemæo fratre inſidijs & fraude decepta, quum percuſſores in duos filios impuberes immiſſos a fratre conſpicata eſſet, complexa eos ad ſe fugientes, ea parte qua vulnera filijs intendebantur, diu corpus ſuum cædendum appoſuit, multisque ita vulneribus ſaucia, eorum tamen* C *ſaluti conſulere non potuit; illi enim in matris gremio inter oſcula ipſa truculentiſſime trucidati ſunt. Quod ſi Pelecanum ſimili caſu ſe ſe morti obijcientem, inſipientem appellauerimus, longe quidem inſipientiorem Arſinoen dicemus, quæ ita pro filijs trucidari pateretur, quum præſertim ipſa non ad mortem, non ad vincula, ſed ad nuptias, & regni ſucceſſionem a Ptolemæo depoſceretur. Sed tantum abeſt vt vel Arſinoe, vel Pelecanus ſint imprudentiæ* D *damnandi, vt omnium conſenſu merita, hoc eſt, ingenti laude, ob incomparabilem, quam omnes admirentur, charitatem, minime fraudandi eſſe iudicentur. Sed enim noſtri quoque cum Aegyptijs ſacerdotibus in hoc pingendi genere conſentientes, Pelecanum pro miſeratione ponunt, & Aſſertoris noſtri hieroglyphicum in ſumma Cruce ſtatuunt, qui nos ſoſpitaturus, atrociſſima torqueri morte voluerit. Agnoſcit & Eucherius* E *Pelecanum pro Chriſti ſymbolo. Quamvis Hieronymus tradit, eam pullos ſuos roſtri percuſſu interficere, pœnitentem mox factam, nido in ipſo per triduum lugere, poſtremo ſe ipſam grauiter vulnerare, & ſanguinem ſuum ſuper filios effundere, quo illi perfuſi reuiuiſcant: Quod alij viderint.* Equidem id ſi verũ eſt, mirifice conſentit actioni Dei noſtri, qui filios ſuos adoptiuos, homines impios ob culpam, roſtro verbi ſui percutit ad mortem ſpi-

ritualem condemnans; inde miſericordia motus, nido in ipſo ſui ſoli natalis in Orientali mundi plaga Syria per triduum vitæ ſuæ trigenariæ lugens humanæ ſobolis impiæ miſerias, denique voluntaria paſſione morteque ſanguinem ſuum effudit in remiſſionem peccatorum; quo mortales omnes aſperſi, venia digni facti, reuixerunt ad gratiam, & eiurata labe criminum ad vitam ſpiritus per ſanguinem Domini reuocati fuere. Ceterum ad noſtram Lucernam redeuntes, in ea Pelecanum poſitam arbitramur in indicandum eius alitis maximam cum igne cognationem; qualis & quanta ſimiliter eſt olei cum flamma, quæ fomitem vltro repentem ad ſe, non ab ſe refugientem depoſcitur: Qua ratione ſcitiſſime pingitur auis iſta Pelecanus pedem alterum inferre in foramen ingreſſui fomitis inſtitutum, quaſi conceſſura ſponte voracis in flammæ nutrimentum.

Romanæ Lucernæ Cl. Feſchij, diligenter deſcriptio proponitur, cum iconibus aliarum duum. Cap. XC.

NVperrime vero Cl. Vir Dn. Remigius Feſchius, Doctor Baſileenſis, antiquitatum ſtudioſiſſimus, ita de Lucernis antiquorum, a me priori editione vulgatis, ad eruditiſſ. Ioan. Rhodium interpellatus aliquãdo reſcripſit:
„ S. Vir Clariſſime, Domine honorande:
„ Obtulit non ita pridem Vir Cl. Dn. Caſpar Bauhinus, miſſum a te carmen Dn. Beringij Dani poetæ, nobiliſſ. commendatiſſ. in Nuptias Auſtriacas Hiſpano-Germanicas, mihi nuncupatum: quo nomine gratias habeo debitas. Præterea vero nũciauit, conſtituiſſe Dn. Fortun. Licetum denuo prælo committere Tractatum ſuum doctiſſ. elegantiſſ. De Lucernis Antiquorum auctiorem, & ornatiorem; Quare petere te, vt ſi quid haberem eius argumenti, ad vos mitterem. Et ſi autem non ſit ea ſupellex, mea, quæ in hunc cenſum venire mereatur virorum doctiſſimorum; vt tamen meum vobis probarem ſtudium, & voluntatem, hac præſertim occaſione commoda virorum Nobiliſſ. & Clariſſ. ſtatim conquiſiui, & congeſſi quicquid eiuſce rei occurrebat. Lucerna,

A „ quæ hic paulo diligentius expreſſa, mea eſt, ſatis venuſta, varijs coloribus, auro, cæruleo, rubro, albo, viridi ornatiſſima, vt mire paſcat oculos. Materia latens interior, eſt ex ære Cyprio rubro: tota, intus etiam, liquore obducta indurato, cruſta velut duriſſima, verſicolore, ſplendida, quo aurifabri annulos, monilia, armillas, & ſimilia ornare ſolent, vocantq; illi *geſchmeltzte arbeit*, hoc inquam toto liquore ſic obducta, vt tamen vetuſtate loco vno aut altero (B) materia illa eſſet auulſa, præſertim in centro fundi, vbi pedem fuiſſe reor, qui corpus ſuſtinuerit, materia interior nuſquam appareret. Adeo vero tenaciter adhæret liquor ille materiæ ſuæ, vt niſi vi magna, etiam ijs locis, vbi iam aditus patefactus, nihil auellere queas. Superficies, ſeu operculum ipſum Lucernæ cæruleum eſt, margine cinctum albo: ornatus colore hic luteo, vt & in corpore reliquo adumbratus, ex auro (C) eſt pictorio, ſeu ſcriptorio pulueriz ato, aſt firmiſſimo, & tenaciſſimo, qui tamen ornatus, paucis hic indigitatus, totam ſuperficiem complet, vti & ſtellulæ aureæ marginem. Pars marginis inuerſa pedem reſpiciens, inſitis, eodem modo liquore velut gemmulis prominentibus, rubris, viridibus, cæruleis alternis ornata. Tubercula illa alba in corpore prominentia, quorum XII. numero, non ſine myſterio (tot enim ra- (D) dios in coronis notant antiquarij, & exhibẽt totidem in nummis meis capita radiata omnia, de quo multa iucundiſſima & memorabilia Paſchalius de Coronis) non dextre ſatis & accurate expreſſit pictor: ſitu enim eleganti, & menſura æquali tubercula illa omnia inferius quadam flexura pedem ambiunt, qualia vidi pocula argentea, *mit getriebenen gevrunden Knorren* (terminus eſt (E) aurifabrorum noſtrorum) quod hic non ſatis apparet, potuiſſem ipſe, ſi tempus permiſiſſet, Lucerna inuerſa ſitum illum exprimere. Maculæ illæ oblongæ tuberculorum rubræ, omnes prominentiores ex eodem liquore: & quæ hic ex auro ornamenta tuberculi medij, reliqua habent omnia, ea diligentia, vt vix punctum immutatum crederem. Hæcque Lucerna illa mea eſt, quam hic vides rudi pictoris Minerua adumbratam.

Lucernæ pulcherrimæ deſcriptio.

Mu-

Munus viri amiciſſimi Roma huc alla- A tum An. 1633. quo ipſo etiam ferebat prope Romam ad pagum erutam ex antiquo ſepulchro: vbi eam is cum nūmis varijs integerrimis eodem loco repertis in tranſitu mei in gratiam compararit duobus, ſi recte memini, Iulijs. Lucernas alias, quarum nulla mentio apud Dn. Licetum, ex Aduerſarijs meis hic in chartam peculiarem effudi ſine delectu. Veſtrum erit, Viri Clariſſimi, quod B etiam rogo maximopere, æqui hæc bonique conſulere, & veſtri me ſtudioſiſſimum, & ad quæque paratiſſimum agnoſcere. Quo ipſo vos ſaluere plurimum, ac valere iubeo Rei litterariæ bono quam feliciſſime. Dabam Baſileæ ex Muſæo hyberno. x. Kal. Ian. Iulian. A.S. M DC XLIIX.

T. Vir Clariſſime qua decet fide
iugi ſtudio deditiſſ.

Remigius Feſchius D.

Lucernæ antiquæ, quarum apud Dn. Licetum nulla mentio.

I. & II. Apud Gutherum in opere immenſo Inſcript. Antiquarũ fol. m.327. duæ lucernæ fictiles e ſchedis Scaligeranis.

III Apud Iacobum Gutherium tract. de Iure Manium Pariſ. edito, lib.2. cap.32. lucerna coctilis ipſiuſmet authoris: cuius ibidem figura ære inciſa, in cuius area figura Vrſi vt videtur, ſub quo foramen minus, alterum maius in naſo exerto.

IV. Apud Guilh. du Choul de la Religion des anciens fol.166. (qui tractatus elegans etiam ſermone Ital. editus) Lucerna penſilis ænea pulcherrima cum Inſcript. LARIBVS SACRVM P. F. ROMAN. A. 1550. Lugduni Gallorum effoſſa.

V. Apud Ioh. Iac. Chifletiũ Med. Veſont. in topographia Veſontionis Lugduni Gall. edita, part.1. cap.26. Lucerna fictilis, cuius ibidem figura ænea: Anno 1589. in monte Cœlio agri Veſontini reperta.

VI. Apud Stumpfium Tigur. in Chrõ. German. Heluetica lib. 7. cap. 11. f.m.479. Lampas fictilis ea forma, & inſcript. qua ego lit. B. vtcunque expreſſi, eruta Vindoniſſæ, prope Campum Regium. Refert etiam Gruterus Inſcript. antiq. fol.902.

VII. Apud Marcum Zuenum Boxhornium Belgam, Quæſtionum Romanar. XIII. Lampas fictilis, eadem inſcript. A TIMETI, quæ in Lucerna Stumpfij lit. B. ſed forma diuerſa, niſi forte commentum.

VIII. Monſpelij in Muſæo Dn. Iuberti Medici, An. 1597. viſa Lucerna fictilis, qua eam forma ex obſeruation. Apodemicis Doctoris Medici hic expreſſi lit. C.

IX. Romæ in palatio quondam Card. Cœlij, in conclaui ſecretiori, inter alia memoranda, Lucernas quoque extare & lampades aheneas & coctiles, author eſt Boiſardus Antiquit. Rom. part.1. f.m.10.

X. Veronæ in Muſæo Calceolariano eius quoque generis extare elychnia, a Dn. Dan. Barbaro Patriarcha Aquileienſi Calceolario ſeniori cum rebus alijs exotis oblata, refert Cerutus in Muſæo Calceolariano f.m.289.

De Oleo incombuſtibili.

VVolfg. Lazius in Rep. Rom. lib.3. cap.18. f.m.365. teſtatur, a multis audiuiſſe, quod lumen in loculis Romanis inuent.

Pancirollus lib. memorabilium deperditorum tit. de oleo incombuſt. vbi Talmuth in notis multa præclara.

Ioh. Bapt. Porta de Magia Nat. lib. 12. cap vlt.

Simon Maiolus Dier. Canicular. vol.1. Colloqu.22. f.m.689.

Claudius Guiſcard. Sr. Gallus de funerib. Antiquor. lib.1. c.7.

Cerutus in Muſæo Calceolar. ſect. 3. p.287. & ſeqq.

Petrus Appianus Inſcript. Antiq. f. m. 337. & 338. peculiaria, ni fallor, habet de Lucernis Olibianis: Formas quoque habet Vrnarum vna cum inſcript. in quibus ampullæ repertæ.

Item Scardeon. Antiquit. Patau. lib.1. & 3. ad fin.

Sed quid miſer ego Noctuas Athenas, hæc inquam ridicula, & nauſeam quæ ciere poſſunt vobis conſummatiſſimis? neque vos tamen latere volui.

Hæc ille Vir Clariſſimus.

Explicatur Lucernæ Feſchianæ ſtructura, ſimul, & Gutherianæ Choulinæque figura proponitur, & conſideratur, cum alijs allatis a CLV. Cap. XCI.

QVæ nunc explicare, ſaltem ex parte lubet, in gratiam viri doctiſſimi. Profecto Lucerna vetus illa Feſchiana, ſplendida, varijs coloribus enitens, aureo, cæruleo, rubro, candido, viridi, duodecim tuberculis prominentibus redimita, ex ære Cyprio conflata, dudum eruta prope Romam ex antiquo ſepulchro, in quo ſimul inuenti nummi varij integerrimi, meo iudicio fuit alicuius viri magnatis; etenim olim pecuniarum gaza non contumulabatur niſi cum cadaueribus virorum principum: nam alijs ſufficiebat obolus, ad ſoluendum naulum portitoris Charontis, vt ex [a] Luciano conſtat. Qui quidem vir princeps, forſan Helius nomine, ſimul ad Solem alludens ſibi cognominem, huiuſcemodi Lucernam ſibi morituro condi curauerit, vel iam de-

[a] to.2. Dial. Char.

de-

defuncto ſuis a cognatis habuerit, quæ cum Sole miram obtineret analogiam. In primis enim duodecim illa candida tubercula prominentia teretia, mihi repreſentare videntur ex æquo tum Solis radios, quibus vndique cingitur ad inſtar coronæ; quas paſſim duodecim radijs myſtice diſtingui, conſentio cum Viro Clariſſimo: myſterium autem eſt, tum quia corona non aſſignatur niſi virtute præſtantiſſimis; quod, vt ait Bongus agens de myſtica Numerorum ſignificatione, plenæ, conſummatæque virtutis eſt Numerus duodenarius: tum etiam quia Solis via in cælis eſt per duodecim ſigna Zodiaci; quæ quidem ſigna ſunt oblonga, paſſim aſtris minoribus plurimis, veluti punctis aureis cōſperſa, & interſtincta. Rubræ vero maculę tuberculorum oblongę ſanguinem indicant, cuius prædominium habent Solares homines, vt Saturnini melancholiæ, Martiales flauæ bilis, atque Lunares pituitæ. Cæruleus color, in quo totius Lucernæ corpus videtur habere baſim, aream, & fundamentum, cæli color eſt, in quo diaphano procul inſpecto ſub imagine cærulei, propter immenſam altitudinis profunditatem. Varietas illa colorum, aurei, cærulei, viridis, albi, rubrique ſpectata in corpore Lucernæ, mirifice Solis radios repreſentat; quos ita variegatos frequenter inſpicimus infractos, refractosve, ſiue reflexos vel a nube rorida ſub Iridis imagine, vel ab aquæ plena phiala, vel ab alio quopiam huiuſcemodi corpore. Terna vero illa orificia in plano Lucernæ ſita, totidemque illis æqualia in operculo, mihi fuerint aperta flammulis Lucernæ trilychnis, quod indicare videntur illæ rimulæ ſingulorum foraminum, excipiendis, retinendisque papirorum receptaculis aptæ. Niſi vel medium maius, vel duo lateralia minora velis eſſe data perſpiratui aeris ſubinde ſemper ingredienti ad replendum locum materiæ fomitis abſumpti. Aut potius huic muneri minutula deſeruire foramina in labro Lucernæ frequentia: quod vero ſimilius eſſe quis non immerito cenſeat. Vt autem patentior meatus medius infuſioni liquoris apertus eſſe potuit, ita poſt eum infuſum rima lateralis in orificio ſatis oſtendit eum inſeruire quoque maiori lychno recipiendo. Quæ quidem Lucerna Solaris trilychnis eſt; quia Sol quum ſit (opinione communi, quam coluit autor Lucernæ) omnis fons luminis materialis, omnia corpora colluſtrat lumine ſuo, tam ætherea, quam ſubcæleſtia; medius enim maior ignis index eſt proprij luminis in fonte; laterales duo minores, indicant radios in aliena corpora tranſmiſſos, ijſdemque participatos. Porro liquor in iſta Solari Lucerna colore ruber; craſſitie, viſciditate, lentoreque tenacior, quam vt ab illa materia Lucernæ, cui adhæreſcit, vlla vi queat auelli: mihi non eſt oleum vulgare, ſed opobalſamum, balſami plantæ[b] liquor; cuiuſmodi pridem in Lucernis virorum principium ardere conſueuiſſe, teſtis eſt autor [c] libelli de Munificentia Magni Conſtantini in Syluestrum: vbi legitur, quam ſumptuoſa eſſe ſolerent vaſa aurea, vel argentea, vel alterius metalli affabre facta, ad lumina accendenda compoſita: in quibus non oleum, vel cera ſolum, ſed interdum opobalſamum, aut nardinum oleum in honorem Dei & Sanctorum incendebatur. Materies ex ære Cyprio denotat huius Lucernæ multam antiquitatem; nam primo repertum eſt in inſula Cypro, ceſſitque in materiam artificioſorum; quæ deinde fieri cæpta ex ære præſtantiore, alibi comperto; ſic ea de re Plinius: [d] *Fit æs & ex alio lapide, quem Chalcitem vocant in Cypro, vbi prima fuit æris inuentio: mox vilitas præcipua, reperto in alijs terris præſtantiore, maxime orichalco, quod præcipuam bonitatem admirationemque diu obtinuit. Nec reperitur longo iam tempore, effœta tellure.* Vt hinc appareat euidentiſſime, Lucernam iſtam, ex ære Cyprio tam affabre formatam, eſſe vetuſtiſſimam. De operculo quæ refert vir inſignis, aperte confirmant coniecturam Lucernæ Soli, vel Helio dicatę; quia ſtellulæ, multaque alia in circulum ducta aurea ornamenta in cæruleo fundo, clare nobis ob oculos ponunt aſtra, cæleſteſque plurimas imagines in cæli cœruleo campo reſplendentes, inter quas omnium aſtrorum Dux Sol medius conſtitutus effulget, vniuerſis lumē impertiens, vti flammula Lychni picturis omnibus aureis in Lucerna poſitis.

Ad

Coronæ cur duodecim radijs inſignita.

[b] Dioſ. lib. 1. cap. 18.

[c] to. 1. Concilior.

Æs vbi primo repertum.

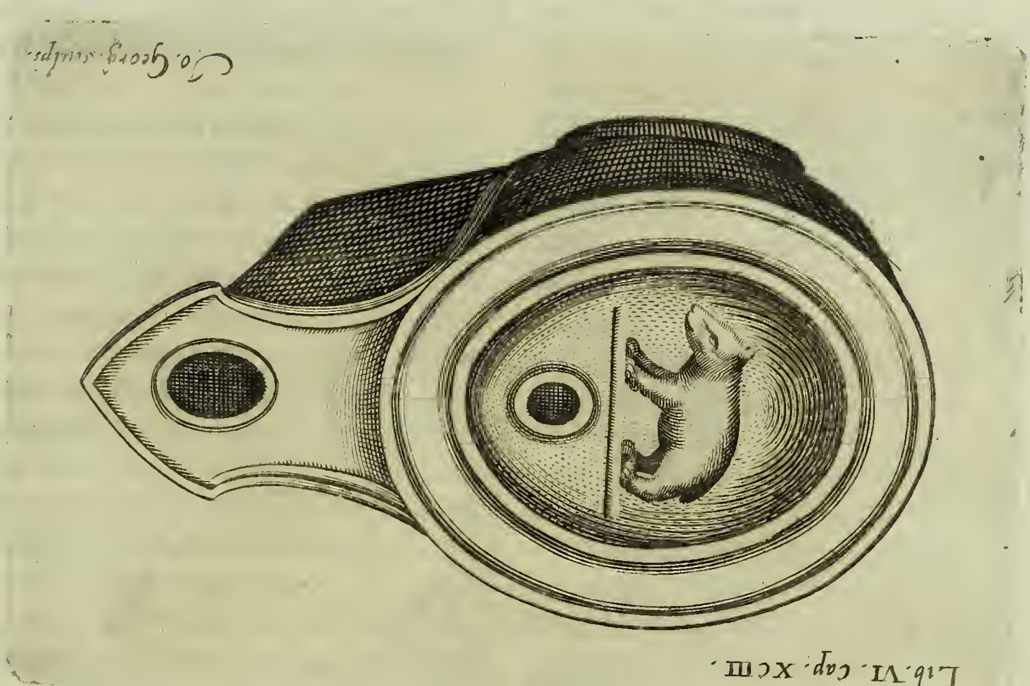
[d] l. 34. c. 11.

Ad alias autem lucernas, ab eximio A viro propoſitas, quod attinet: duas priores fictiles e ſchedis Schaligerianis apud Gruterum in opere immenſo Inſcript. Antiq. fol. m. 327. mihi videre non licuit; quum in ea pagella nullæ Lucernæ notentur, ſed vnica Græcanicis literis, & Latine verſis inſcripta columna, quæ nullius Lucernæ meminit. Alibi ſi duas eiuſcemodi Lucernas attulit ipſe Gruterus; nil mirum, me in opere vaſtiſſimo illas non animaduertiſſe. B Video tamen ab eodem autore pag. M C XLVIII. 17. hanc inſcriptionem poni, quæ, Salerni legitur in æde Epiſcopali Grutero Sirmondus, qui vidit:

HAVE. SEPTIMA. SIT. TIBI
TERRA. LEVIS. QVISQ
HVIC. TVMVLO. POSVIT
ARDENTEN. LVCERNAM
ILLIVS. CINERES. AVREA
TERRA. TEGAT

Quod autem pertinet ad aliam Gutherianam in opere de Iure Manium eruditiſſimo, fateor me non vidiſſe, dum ederem prima vice volumen de Reconditis Antiquorum Lucernis, quemadmodum nec illam penſilem Cl. Guil. Choul, inuentam Lugduni, quarum icones huiuſmodi ſunt:

Sane prior illa quarto loco poſita Lucerna Choul eruditionem fere mihi non aperit, ſolam ſuæ ſtructuræ pulchritudinem oſtentans; aſt altera Guterij præbet anſam opinandi fuiſſe Lucernam ex earum numero, quæ diutiſſime ſine noui fomitis adiectu fouerent igniculum; quod indicare videtur Vrſi ſimulachrum; nam id animal totam hiemem abſq; nutrimẽtorum aſſumptione conſeruat in corpore ſuo cum vita caloris naturalis ignem viuidum; vt obſeruat [e] Ariſtoteles. Profectò foramen Lucernæ maius in exerto naſo flammulæ Lychnuchi dicatum eſt: minus autem ad pedes vrſi ad perſpiratum, ingreſſumque tum aeris replentis locum fomitis, qui iugiter abſumitur; tum etiam noui fomitis in locum ab igne conſumpti. De Lucerna vero priore Cl. Choul. An. 1550. Lugduni Gallorum effoſſa, lubet addere, conſimilis in [f] ſuperioribus meminiſſe me penſilis apud Caſalium, & aliarum itidem Laribus dicatarum; at non omnino ſimilis inſcriptionis, verum longe diuerſæ, tenebroſiorisque; nam iſta facilior eſt explicatu: LARIBVS SACRVM P.F. ROMAN. etenim quum habeatur in Inſcriptionibus [g] Gruterianis, in *Tabula marmorea parieti palatij Columnenſium, quod ad SS. Apoſtolos eſt, incluſa,*

Quæ Imp. Cæſ. T. Aelio Hadriano Antonino Aug.

Pio PP. III. M. Aurel. Cæſar. Cos

[…ſi figura …d indicet …Lucerna.] [3. hiſt. c. 17.] [l. 6. cap. 58] […plicatio ti…i Lucernæ …oul. Pag. 127.]

A *Ordo Procuratorum, qui pecuniam ad ampliandum templum.* inter alios plurimos leguntur,

POETVS ROMANVS
T. FINVCIVS ROMANVS
M. MALIVS ROMANVS

Ita coniectare poſſumus huiuſmodi Lucernam Laribus Sacram poſuiſſe *Finucium Romanum*, aut *Fuluium Romanum*; vt inſcriptio ſit, LARIBVS SACRVM POSVIT FVLVIVS ROMANVS:
B & eo magis Romani titulum apponere voluit, ac explicare, qui ſacrauit Lucernam Laribus, quia dedicauit eam procul a finibus Romanæ ditionis in Gallia. Multas autem Laribus Lucernas olim ſacras fuiſſe conſtat ex Gruterianis [h] Inſcriptionibus, vbi legitur: [h] pag. 77. 3.
Præneſte, in Latio, XXII. *ab Vrbe mil. ante Cathedralem Eccleſiam, ad fontem publicum, tabulæ marm. fragm.*

C
FORTVNÆ. PRIMIGENIÆ
SIGNVM. LIBERIS. PATRIS
PANTHEI. CVM. SVIS.
PAREGEIS
ET. CVPIDINES. II. CVM.
SVIS. LYCHNVCHIS. ET.
LVCERNA. LARVM
M. POPILIVS. M. F.
TROPHIMVS. CVM
POPILIA. CHRESTE. LIB.
ET. ATILIO. FILIO

Quare ſatis explicatam puto Lucernam Lug-

[*]pag.132. Lugdunenſem, de qua Cl. [*] Choul hæc habet: *Da queſti Lari fù chiamato Larario quel luogo a parte nelle caſe, doue gli antichi adorauano i loro Dij domeſtici e particolari: il che ha confermato Spartiano, quando nella vita di Aleſſandro figliuolo di Mammea dice ch'egli haueua nel ſuo Larario l'imagine di Gieſu Chriſto con quelle di altri Dij. Nè è molto tempo che in Lione ſul monte della croce di Colle fù trouata vna Lucerna antica di bronzo, che mi fù donata, nella quale erano ſcritte coſi fatte parole:* LARIBVS SACRVM, *con altre più baſſe, & più piccole, che ſignificando la publica felicità de Romani dicono* PVBLICAE FELICITATI ROMANORVM, *nel modo che ſi vede qui.* LVCERNA ANTICA *di bronzo, trouata in Lione l'anno* MDXXV. ſed nos potius P.F.ROMAN. explicandum cenſuimus vel PRO FELICITATE ROMANORVM: vel aptius POSVIT FINVCIVS ROMANVS, aut POSVIT FLAVIVS ROMANVS, aut FVLVIVS ROMANVS.

Quinta Lucerna fictilis, An. 1588. in monte Cælio agri Veſontini reperta: cuius figuram protuliſſe dicitur Io: Iacob Chifletius Med. Veſontinus in topographia Veſontin. Lugdu. Gallic. edita part. 1. cap. 26. nunquam a me viſa fuit, non habente Chifletij librum.

Sexta lampas illa fictilis apud Stumpfium Tigur. in Chron. Germ. Helu. lib. 7. cap. 11. fol.m.479. eruta Vindoniſſæ in Heluetia prope Campum Regium, quam refert etiam Gruterus, Inſcript. Antiqu. fol. 902. cum inſcriptione in fundo exteriori ATIMETI: mihi non fuit inter Lucernas adnumerata, quia Stumpfij Chron. non vidi, & Gruterum Vrnulæ, non Lucernæ vocabulo nuncupari legeram; ait enim: *Vindoniſſæ in Heluetia eruta vrnula, hac forma, atque inſcriptione.*

Ex Stumpfio.

Formam tu quidem, vir eximie, repreſentas eandem cum Grutero; etſi longiuſculam, & paulo arctiorem Gruteriana: recte tamen, quam ille dicit vrnulam, tu Lucernam ponis; quod ego conijcio ſatis ex inſcriptione ATIMETI, quæ legitur in exteriore fundo vaſculi, nam vrnæ non inſcribebantur, ſed Lucernæ paſſim, nomine fabri; qualem

A Atimetum extitiſſe coniectamus, eo quod id nomen legitur in Lucernis non raro. De huiuſmodi Lucernis exiguis, quæ pauperum hominum fuiſſe videntur, loquitur forte Iureconſultus; nam Vlpianus lib. 1. Opinionum, vt habetur in L. *Illicitas*, ff. de officio Præſidis, inter alia, quę ad Præſidis officium pertinent, ſubdit hæc verba: Et ne tenuis vitæ ho- „ mines, ſub prætextu aduentus Officio- „ rum, vel militum *Lumine vnico*, vel bre- „ ui ſupellectili ad aliorum vſus translatis, „
B iniurijs vexentur, Præſes Prouinciæ „ prouidebit. Licet Catellanus Cotta legendum putet: *Limine vnico*: cui conſentiunt aliqui; quaſi velit Vlpianus, homines tenuis conditionis vnicum *Limen*, ideſt, domunculam habentes, non debere cogi ad ſuſcipiendos hoſpitio milites, Franciſcus Hotomanus de verbis Iuris, exponit *Lumen vnicum* ſynecdochicos, pro exiguo cubiculo, quod vnica feneſtra tenuiter illuſtratur, quale
C tenues & inopes homines habere conſueuerunt. Addit tamen, Haud ſcio an *Homine vnico*, verius legeretur. Ego puto legendum eſſe, *Lumine vnico*, quum ita exarata Legis verba habeant etiam Pandectæ Florentinæ; & puto inſuper Iuriſconſultum intelligere de *Lucerna* vnica, qua inopes homines vtebantur. Id, vt opinor, ſuadet Equinarius Baro, qui in dicta L. *Illicitas*, legit quidem, *Lumine vnico*, & ait ſignificari
D tenuis fortunæ homines, qui vix neceſſaria vitæ ſuæ domi habent, non cogendos ad recipiendum hoſpitem. Accurſius autem in Gloſſ. apertius hoc expreſſit, dum expoſuit, *puta candela vna, vel Lucerna*. Sed quum nulla dictum Accurſij ſit ſuffultum autoritate, exiſtimo id recte deduci ex eodem Vlpiano in L. 1. ff. de *Ventre inſpiciendo*, vbi loquitur in hæc verba: *Tria lumina, nec minus ibi ſint*; ſcilicet quia tenebræ
E ad ſubijciendum aptiores ſunt; Et confert dictum Pauli in L. 3. ff. *de Supellectile legata*, vbi I.C. in ſupellectile recenſet candelabra, & Lucernas: *Supellectile legata*, inquit, *hæc continentur, Menſæ, trapezaphora, delphicæ, ſubſellia, ſcamna, lecti etiam inargentati, culcitræ, toralia, mappa villoſa, vaſa aquaria, pelues, aquiminalia, candelabra, lucernæ, trulla, &c.* Quam opinionem habet Cl. Iuriſprudenden-

dentiæ Serotinæ Profeſſor Ordinarius A in hoc Antenoreo Palladio, Comes Iacobus Caimus.

Septima Lucerna fictilis, cum eadem inſcriptione, ATIMETI apud Marcum Zuenum Boxhornium Belgam in Quæſt. Rom. XIII. ſed formæ diuerſæ a Lucerna Stumpfij, fuit, me iudice, plaſtis eiuſdem opus, cui nomen ATIMETVS; nec enim oportet, ab eodem artifice Lucernas omnes eadem figura fieri, licet eodem nomine ſuo ſignētur. B

Octaua Lucerna fictilis Monſpelij viſa in Muſeo Dn. Iouberti Medici anno 1597. deſcripta lit. C. nullam mihi præſeferre videtur eruditionem, niſi quis dixerit, a figura membri virilis cum teſtibus, quam vtcumque refert, inſinuare fortaſſe lumen æternum; quod ad [i] æternitatem ſpeciei pars illa data ſit animalibus propagandis.

(Margin: ...e membrū ... Lucerna ... indicet. / ... de an. t. 34)

Nono loco recenſitas a Boiſardo Antiqu. Roman. part. I. fol. m. 10. tum æneas, tum fictiles Lucernas, & lampades in palatio Em. Card. Cœlij, nihil aliud nobis afferre, quam auctiorem numerum antiquarum Lucernarum, apertiſſime conſtat. Ego vero non omnes in meo volumine ponere potui, neque debui, voluive; ſat habens afferre multas nobiliorum. C

Decimo loco relatæ Lucernæ in Muſeo Calceolariano, mihi volumen de Lucernis ante promulgationem illius operis inuulganti notæ non fuere; ſed viciſſim a me propoſitarum Lucernarum in illo Muſeo luculentiſſima mentio [k] fit. De oleo demum incombuſtibili, qui memorantur Autores tractaſſe, Lazius, Pancirolus, Hen. Talmuth, Io: Baptiſta Porta, Maiolus, Scardeonius, quin & præter hos, D. Auguſtinus, Herm. Barbarus, Fr. Maturantius, Statius, & Plinius, a me viſi, citatique fuerunt in opere De Lucernis primæ editionis, vbi notaui eos appellaſſe liquorem illum oleum viuum, & erutum e lapide asbeſto, ſiue amiantho, metallicisve alijs, vi chimicæ artis; ſed modum peculiarem eum educendi, iam deperditum, non edocuiſſe. Quæ ſatisfacere poterunt erudito viro, ſi propoſita nobis æqui bonique conſulere voluerit, vti nos de propoſitis ab ſe gratias habemus immortales. D E

(Margin: ...ect. 6. pag. ... & ſeqq. ... tores, qui ... eo incom... ibili tra... unt.)

De Lucernis Smithianis.
Cap. XCII.

POſt hæc autem in mei gratiam, quæ ſcripſit de Lucernis antiquis egregio viro Dn. Nicolao Heinſio Cl. D. Io: Smith, attexere libuit; ea vere fuerunt ipſiſſima:

Eruditione atque genere nobili D. Nicolao Heinſio Ioh. Smith S. P. D.

MAgna olim cum auiditate libros De reconditis antiquorum Lucernis Cl. Fortunij Liceti me legiſſe memini, ſpiſſum ſane, doctumque & operoſum opus, in argumento obſcuro iuxta ac lucido, a quo deſperem tenebras adhuc omnes poſſe depelli. Gaudeo idem nunc opus, ſed longe, vt ſcribis, auctius recudi. Meretur labor ipſe, vt antiquitatum veſtigatores ſymbolas pro ſe quiſque ſuas iſti adijciant. Et Tu, Viro Nobiliſſime, me quoque procul ab iſta Romani ſplendoris luce trans Alpes, extremis in Batauis poſitum aliquid huc conferre poſſe ſperaſti? Ne expectationi tuæ omnino deſim, ſupellectilis meæ partem, quæ Lucernas habet, feſtinanter exculſi. Lucernas in ea centum amplius intra oppidi noſtri pomœria inuentas numero. Quarum nonnullæ tamen laceræ & mutilæ, ſed omnes eiuſmodi, quæ ſingularis alicuius monumenti fidem adhuc faciant. Omnes meæ aut æneæ ſunt, aut figlinæ: Aeneas XI. poſſideo, quarum VII. ſunt penſiles. Iſtarum vna bilychnis, forma æque vſque magnitudine ſimilis Lugdunenſi illi, quam Laribus ſacram Braſſicanus pictam dedit, in celebri de Veterum Religione opere. Eſt alia, quæ non multum abit ab illa, quam Cl. Licetus XII. loco ponit; niſi quod noſtra maioris orbis foramen maius & patens abſque operculo, adhæc in medio, qui inter vtrumque foramen eſt canali inciſionem habet, medij digiti longitudine, tribusque anſulis perforatis, quibus catenulæ illi ſuſpendendæ alligabantur, atque a tergo ex aduerſo orificiorum annulo lato pro manubrio inſtructa eſt, vt IV. Liceti. Sed longum eſſet ſingularum formas, formarumque minutias exequi. Summa tantum, aut

ra-

variora dabo genera. Reliquæ penſiles A vulgariores, annulum, qui iiſdem, qualis in VII. Liceti, pro manubrio eſt, quo digitus geſtatoris tranſmitti poterat lamina fere tegunt, quæ Lunæ modo corniculatur, vt in IV. Liceti, atque aliquanto propius cornuum extremitates iungunt.

Duæ ſunt, quæ a reliquis plurimum variant; vna lato fundo calicis inſtar patens attollitur, a tergo foramen habet, antrorſum oblongo & lato collo extenditur. B Altera non procul Iudæorum ſepulchreto inuenta, inferioris, vt videtur, vetuſtatis coronæ in modũ quatuor, totidem cardinibus ex eodem globo aut circulo radios emittit, qui communi ære, ex quo lãpas ſuſpendebatur colligati, aliquanto ſupra id faſtigiantur: Ora duo habet, vnum ad circuli latus excipiendo oleo, aliud longius antrorſum, ellychnio patens. Infra fundum annulus eſt, cui patella, forte defluenti oleo excipiendo appenſa fuit. C Iſta vna, prior quatuor; ex alijs vna duabus, reliquæ tribus catenulis ſuſpenſæ penderunt. Inter non pendulas, vna pauonem ſeu auem ſtantem refert, cuius caput & collum manubrio, dorſum medio ori, cauda ellychnio ſeruit. Hæc cum ſuperioribus ex ære fuſa eſt. Vna omnium ære ductili malleo & lima formata fuit, cuius operculum gemino orbe incruſtato exornatum: Vidi apud amicum hic aliam æneam minutam, ſuper cuius manubrio tubulus eminebat, D candelæ aut cereo ſuſtinendo, qui mihi in mentem reuocauit iſta Martialis de candela: *Ancillam tibi ſors dedit Lucernæ.* & quæ de cereo & candelabro idem in apophoretis plura habet.

Lucernæ fictiles Authoris nomine apud me inſcriptæ ATIMETI legunt: II. ATTVSA vna: CARTO vna: COMVNIS tres: EVCARPI nouem: quæ E omnes in maiori orbe ſupra foramen, capitis habent figuram. FORTIS XVI. quarum tres habent FORTIS, OPTATI vna: PIIGV. vna: SOLLVS vna: STROBIL, & STROBILI IX. SVILLIV vna. eſt quæ L V C I L I V S
E P I C A R D V
habet. Iſta nomina figulorum eſſe conſtat ſatis ex litera F. (Faciebat, aut fecit) quæ in nonnullis nomini ſubiecta clare id teſtatur; ita lego;

ATTVSA; CARTO, SOLLVS; STROBIL;
F F F F

Quod, Vir Clariſſimus, de nomine defuncti, amici, ſerui, æui, &c. ingenioſe coniectat, firmioribus quam adhuc factum argumentis euinci optarem. In alijs vaſibus fictilibus ſæpe O & OF adijcitur, quæ literæ officinam denotant; & fieri potuit in eadem vt officina, ſiue figularia, ſiue inſtitoria plurium figulorum nomina diuerſis in Lucernis lecta fuerint.

Materia vt in alijs figlinis, ita in Lucernis quæque non eiuſdem ordinis eſt. *Materię varias in Lucernis fictilibus.* Aliæ albicant, nonnullæ cretaceæ molliores, aliæ argillaceæ compactiores: Aliç, perpaucç tamen ceruleæ nigricantes. Pleræque omnes rubicant; aliquæ ſuperficie tenus, aliæ toto corpore, luto nempe & argilla ipſa rubente; ſed in iſtis paucæ ſaturi, plurimæ obſcurioris & fugientis coloris. Eſt quæ affrictu ſuo tingit vt creta, alia vt rubrica. Locus Ciceronis in ep. ad Q. Fratrem lib. 3. de *Ciceronis locus obſcuriſſimus.* Lychno ligneolo Sami confecto, difficultate non caret. In Theſauro linguæ Latinæ Car. Stephanus, vel Nizolius pro ligneolo linteolum legendum ſuſpicatur. Poſteriores Ciceronis editiones pro Lychno Lychnuchum legunt. Quorum id codicum fide fiat, mihi non liquet: nec quid ſibi velit iſta diminutionis forma in ligno, quæ alibi nuſquam occurrit. Cur item Quintus iſtum curauit Sami faciendum, loco non fabris lignarijs, ſed figulis toto orbe celebri? Quid ſi Lychnum luteolum legamus, voce vſitatiſſima, a colore croceo figulis nec alieno, nec peruulgato. Peritiorum hic iudicio L M cadam, aut ſtabo.

Ad formam venio, vna mihi eſt minuta bilychnis L.C. *Formæ Lucernarum variæ, miræque.* Aliæ ſimplices vno ellychnio contentæ. In ijs quædam a communi forma abeunt, vt ſupra in æneis eſt, quæ auem refert; ita hic vna ad Gallinæ figuram formata, quæ pullos quatuor ſub alis fouet. Ellychnij foramen in cauda. Alia Satyri caput cornutum exhibet, hedera vinctum, linguam inter dentes exerens: inter cornua oleum infundebatur. Anterius ellychnij os defractum: in figlino opere vix quidquam iſto elegantius vidi. Et

Au-

Author albis maiuſculiſque literis a tergo ſua manu adſcripſit, VINDEX FE. Eſt apud me amici vna, quæ rude, & deforme viri caput barbatum, ſupra frontem filicatum exhibet, cuius oculi perforati oleo excipiendo, extremum mentum ellychnio emittendo deſtinatum. Eſt & albicans pedis dextri ocreati forma media fere ſupra talos tibia præciſa, qua parte oleum infundebatur. Ocrea ſuperne, qua digiti pedis eminent præſciſſa ellychnium in ipſo pedis pollice: ſolea inferior geminos clauorum ordines, anteriore quoque & poſteriore inter eos parte clauorum capita complura habet: ad calcem manubrio oblongo inſtructa eſt.

A

Reliquarum formæ communes, & inter ſe minus diſſimiles ſunt: conſtant enim omnes orbe maiore, quo maius foramen oleo; & minore, quo aliud ellychnio patet. Orbes iſti duo canali vt plurimum (Cl. Licetus guttur, naſum, linguam, balanum vocat) inter ſe iunguntur. Habent præterea pleræque omnes a tergo, in parte, quæ minori orbi, ſeu ellychnio aduerſa eſt, manubrium; quod extrema maioris orbis parte in altum ſublatum orbiculari fere figura fundum verſus reflectitur. In meis altius fere eſt iſtis, quæ in ſecunda, tertia, & quarta Liceti forma ſpectantur. Manubrium iſtud in meis omnibus perforatum eſt, foramine quod in maioribus lucernarij, vel lychnophori digitum admittat: in minoribus pro quantitate minus eſt. In nonnullis manubria non porrectim, ſed tranſuerſim Lucernæ corpori iunguntur, vt foramen paxillo vel clauo parieti impacto aptari poſſit, atque ex eo lucerna ardens commode ſuſpendi. L. D. Aliquæ manubrio omnino carent, non minutæ tantum, ſed & pictæ, reliquis ornatiores, quæ hac parte exacte capedinibus ſuis, de quibus infra dicemus, imponebantur. Iſtæ fere ſimiles Aldrouandicæ, quam Cl. Licetus VI. loco ponit. In rotundis, maiore ſui orbe pictis, ſunt apud me, in quibus pugiles duo clypeati gladijs concurrunt. In vna eſt, quem Maximus Olybius a ſua abeſſe voluit, Mercurius petaſatus, talariger, dextera loculos, ſiniſtra caduceum geſtans, pendente a collo chlamide, ante cuius pedes oleum infundebatur. In alia albicante, Nereis toto tergo prolapſo linteo nuda, equo marino in piſcem detinente inſidet, eiuſdemque collum vtroque brachio trepida complectitur.

B

C

Eſt in qua Genius pectore nudus, ſola inferiore ab vmbilico corporis parte ſyndone obuolutus lecythum ſeu guttum tenet, ſiniſtramque ſupra foramen, quo oleum infundebatur, expandit.

In alia figura ſtolata fluente circa caput peplo, adſurgente ad dexteram eius catello, ſeu hinnulo, viſitur.

Eſt alia amici, domi nunc meæ, ſed manubriata, quæ aquilam expanſis alis, roſtro palmæ ramum, vnguibus triſulcum fulmen ſuper globo tenentem oſtentat: cuius typum L. E. In vna Ceruus currens. In alia calix. In vna Strobili caput pendentibus vtrimque cincinnis, hiante immenſum ore. In pluribus capita variarum formarum. Fictilium Lucernarum quædam penſiles quoque fuerunt, quæ ad formam ænearum, in extremo margine medio fere inter ellychnium & manubrium ſpatio, anſulas duas perforatas habent, tertiæ quæ manubrio iungebatur, reſpondentes: nec abſimilis Pignoriana Liceti XVI. Tales forte fuerunt, ſi parua licet componere magnis, æterni Veſtæ foci, fictilibus etiam vaſis Tiberij æuo contentis apud Valerium Maximum lib. 4. cap. 4. Vas fictile Veſtæ. Plurimæ geſtationi præcipue ſeruierunt. Eædem tamen pleræque anſulas paribus locis, quanquam non perforatas, ornatus tantum cauſa, ad formam penſilium habent. Orbis maior in alijs magis, in alijs minus profundus eſt, varijsque circulis, ordinibus, modisque variat. Inferior fere minor orbis, quo ellychnium prominebat, varie ornatur, vt ex VI. Cl. Liceti, alijsque colligere eſt. Canalis medius in quibuſdam perforatus eſt, vt iſtis foraminibus & aura admitteretur, & ellychnium temperaretur. Longum eſſet, omnia diuerſarum formarum genera etiam in minutiſſimis enumerare. Vſus & ornatus cauſa varijs modis ars figlina in linearum, orbium, marginumque flexibus luxuriat.

Foramina minutiora cur in Lucernis.

Fundus inferior in quibuſdam planus & ſimplex eſt; in alijs orbibus, circulisque pluribus decoratur, intra quos nomen figuli, ſi tamen nominibus inſcriptæ ſunt legitur, & alicubi parerga ornatus cauſa adijciuntur.

A Minimæ a manubrio ad extimum extremi oris marginem digitos, immo pollices Romanos duos fere æquant; ad modulos enim pedis Romani veteres eas exegi.

Lucernar. variæ magnitudines.

Plurimæ ad tertij fere, maiuſculæ ad quarti pollicis longitudinem extenduntur.

Quæ vltra quartum pollicem porriguntur, in maximis mihi numerantur, qualis iſta, cuius os quo funale prominebat cum canali & aliqua maioris orbis parte B tantum reliqua eſt. Eſt qui XXIV. alias hic inuentas poſſidet. Ex iſtis colligas Lucernas iſtas non dicam omnes, immo nec pauciſſimas quidem igni iſti inextinguibili ſeruijſſe. Plurimas cubicularias, communi, domeſticoque olim in vſu fuiſſe exiſtimo: Act. xx. 8. copioſæ lampades erant in vno Cœnaculo. Quid de iſtis tam multis, quæ communi in vſu fuere, factum, ſi quæ nunc reliquæ ſunt omnes ad ignem iſtum ſubterC raneum referantur? Ego ſane de nulla mearum, quas poſſideo, pronunciare auſim, illam æterno iſti igni ſepulchrali dicatam fuiſſe; quamquam non paucas in ipſis vrnis ſepulchralibus inuentas fuiſſe certus ſciam. Mihi enim fides non fit æternos iſtos focos Tulliolæ, Pallantis, Olybij, omnium hominum ordini promiſcuos fuiſſe. Nec ſinit plurium lucernularum paruitas vt talis nobis earum vſus proponamus, qualis D iſta eſt de qua in Batauorum oppido initio pag. 31. legis, cuius typum habes L. H. Fuerunt ante annum ſupra vrbem in valle reducta montis Hunnorum lucernæ fictiles duodecim inuentæ, formæ mediæ, aliquæ ENCARPI nomine notatæ, quæ in orbem diſpoſitæ ora ſibi obuertebant: adſtabant in medio vaſcula patentia ex terra albicante ſex, quæ ex fundo anguſtiore duorum digitorum labra dilatabant, vt ſuperior margo flexibus variegatus, E fundi margine tribus digitis, altior, triploque circiter latior eſſet. Quis omnium iſtorum rationes certas nobis explicabit? Inueniuntur alia vaſa exacte rotunda, quæ mediocrium lucernarum maiori orbi ſimilia, fundo plano, ſuperioris orbis accliuis centro os rotundum patens habent, quod pollicem craſſiuſculum admittat. Lingula porrecta angu-

Lucernarum numerus.

Ignis inextinguibilis.

guſto foramine ijſdem pro manubrio eſt, cucurbitulas fictiles fuiſſe ſuſpicor, quæ tumido ventre ſubiecta flammula ſanguinem in ſcarificatione educebant. Certe hic Chirurgus ſenex fuit, qui in ſcarificatione tali vaſe frequens vtebatur.

Ad ſuperiora de Lucernis duo adhuc adijciam, vnum æneis, alterum fictilibus iungendum.

Lucernarũ ...js opercu- Inuenio opercula ænea XIV, quæ diuerſæ magnitudinis, maioribus ænearum lucernarum orbibus exacte reſpondent, vt intra altiorem lucernarum marginem, quæ paruis operculis non claudebantur, iſta toti orbi ſuperimponerentur. Iſta inferiore ſui parte plana, marginem verſus leui conuexitate attolluntur, vt acu, vel filo æneo, quum vſus eſſet, a lucernis facillime auferri poſſent. Superiore parte varijs orbibus, incruſtationibus non vitreis modo, ſed & argenteis ornantur. Talis orbiculus interiore circulo notis argenteis nitet, exteriore pyramides, quarum baſes introrſum, coni extrorſum tendunt, ex puro argento flammulas imitante oſtentat. Quorundam circuli interiores tam alti ſunt, vt non incommode digitis prehendi, attolli, reponique poſſint. Illis addo operculum aliud, quanquam diuerſum; quod totius lucernæ orbi patenti (quales non ſemel vidiſſe memini) marginique eius interiori impoſitum fuit; habet enim orbem ex lamina ænea deorſum tendentem, qui interior lampadis cauitatem diffuſo ſupra iuncturam extremo operculi margine accurate clauſit. Operculum minus iſti aptatum fuit, quale lampadi æneæ incruſtatæ, quam ſupra dedi L.B. quod leui conuerſione impoſitum firmaretur.

...pedines ...rnarum ...es. Alterum, quod lucernis, ſed fictilibus, iungendum, ſunt capedines fictiles: quæ ſimplices vt patellæ, marginem eiuſdem cum lucernis altitudinis atque eius formæ, & capacitatis habent: quæ lucernis non manubriatis, quales fere ſunt pictæ, exactiſſime reſpondent. Iſtius ordinis XV. numero. Vna iſtarum plumbea eſt: vna longior ſemipede geminato margine attollitur, anſulasque

A incisas ſex peripheria ſua habet, quibus catenulæ ſuſpenſioni habiles aptari potuerunt. Reliquæ XIII. omnes manubriatæ ſunt, ad modũ lucernarum maiorum, vt his capedinibus ſuppoſitis lucernas ornatiores geſtatas fuiſſe vero ſimile ſit. Circa anteriorem extremitatem lampadis ellychnio propinquam aliquæ fuligine nigricant; nec aliter fieri potuit ab ardente ellychnio. An non tamen & abſque aliarum lucernarum impoſitione pro lucernis patentibus ipſæ

B in vſu fuerint, non poſſum negare. Retectus fuit XIII. Febr. An. 1647. ad marginem foſſæ Vrbicæ Sarcophagus ex topho, pedes circiter quatuor longus, adſtabant lagenæ vitreæ a latere tres, quæ ſextarium minimum ſingulæ caperent: quarum vna quaternis fundi angulis literata has notas habebat

v. E. Æ. V. vna maiore ſui parte liquore non oleaginoſo, ſed

C ſalſuginoſo plena; qui liquor tunc motu, terræque iniectione turbatus paucos intra dies ad limpitudinem clariſſimam redijt, quã integer etiam num ſeruat. A capite lagena duplo fere alijs maior cum litteris C.P. C.F. in fundo. Remotis tegulis lateritijs maioribus, quibus obtegebatur, præter operculorum fragmina, inuentæ vrnulæ vitreæ exigui ventris colli oblongi, quæ altitudine digitos Rom. v. ſuperant. In vna

Lucerna ſingulariter literata, & liquore ſalſuginoſo plena in ſepulchro.

D aliquid ſpiſſe coagulatum ſpadicei coloris, an opobalſami reliquiæ, an aliud, nondum inquiſiui. In altera pollen tenuiſſimum cinericium. Speculum ad hæc chalybeum, cuius diameter pollices Rom. v. æquat: pars auerſa leuiter concaua deargentata, varia parerga habet. Bulla præterea pueri bullati monimentum, plana cordis forma ex catenula maiori æramento perforato, quod tegulæ annexum fuit pendebat.

E Et capedo huius generis, ſeu lucerna patens fictilis ſimul inuenta. Quanquam ſollicite foſſores, qui in iſta certatim raptimque inuolarant, interrogaui, negabant omnes iſti capedini alteram lucernam impoſitam, aut iſto in ſarcophago aliam præter hanc inuentam fuiſſe: vt vel inde conijciam capedines iſtas, & alijs lucernis ſuſtinendis ſuppoſitas, & ipſas ſeorſim pro lucernis patentibus

Zz 2 ali-

aliquando forte in vſu fuiſſe. Omnes meæ ex argilla ſatis compacta. Cæruleæ, & nigricantes VII. ſubrubræ V. albicantes II. Pleræque omnes in fundi medio circulum ſatis amplum atque altum habent.

Hæc inuita fere Minerua ac ſubirata valetudine arthriticos inter dolores mihi deproperata boni conſule, & de eis tuo iure ſtatue. Cl. Dn. Rhodio officia defero, ſalutem adſcribo. Vale, Vir nobiliſſime, Charum mihi nomen. Deus te nobis bonis omnibus auctiorem feliciſſime reducat. Scrib. Nouiomagi X/XX Noueb. An. ☧ MDCXLVII.]

Iſta vir inſignis ad verbum: quæ referre libuit omnia, quia multa notatu digna continent diligenter obſeruata circa lucernas antiquas, nobis expendenda ſingillatim.

Expenduntur allata ſuperius ab eximio viro de veterum Lucernis. Cap. XCIII.

PRofecto magnam & inſignem habet vir eximius Antiquarum Lucernarum ſupellectilem, qui centum amplius eas numerat inuentas intra pomeria oppidi ſui. Conſentio quidem egregio viro, quibus in fundo præter nomen hominis poſitum eſt F. ſignari eo nomine Fabrum Lucernæ. Sed quæ tali grammate carent, nomen habere fabri minime queunt: vt quæ geſtat inſcriptum L. CÆSÆ, certe nomine defunctæ nobilitatur. Quæ ſimiliter inſcribuntur COMMVNIS, vel COMVNI, non a fabro, ſed a materia terræ Samiæ Communi, non a politiori, delectęque ſignantur, vt antea [a] ſatis oſtendimus. Quin & in titulo Lucernæ Laribus ſacræ P.F. Roman. non Faber, ſed vir pius deſcribitur, qui Lucernam Laribus ſacrauit: & in Lucerna, cuius in fundo leguntur C.I.C. I.O.M.S. & in area ſuperna L. C.I. nulla mentio fabri fit, ſed Lucernam dicantis, ob accepta beneficia; quum olim [b] fuſius explicauerimus ea grammata *Caius Iulius Cæſar Ioui Optimo Maximo Sacrauit Liberatus Clodij Inſidijs*. De Materia Lucernarum varia præclare vir inſignis. Quæ de loco Ciceronis affert ad Q. Fratrem, Lychnum ligneolum Sami confectum,

[a] cap. 80. l. 6.

[b] cap. 2. l. 6.

A celebrantis, iudicans corrigendam eſſe vocem *ligneolum* in *luteolum*, vt vt argutam criſim ſapiunt; mihi recipi non poſſunt, abhorrenti prorſus a tanta contextus mutatione. Proculdubio mirum atque difficillimum captu videtur, quod ad Q. Fratrem Cicero ſcribit de [c] lychno ligneolo, dicens in fine breuioris epiſtolæ: *Romam quum venero, quæ perſpexero ſcribam ad te, & maxime de Dictatura: & ad Labienum, & ad Ligurium literas dabo. Hanc ſcripſi ante ad Lychnum* B *Ligneolum, qui mihi erat periucundus, quod eum te aiebant, quum eſſes ſanæ mentis curaſſe faciendum. Vale ſuauiſſime, & optime frater*. Ita meus codex habet, cuſus Aſcenſiano prælo in ædibus Ioannis Parui. Verum longe ſecus in ſuo codice legit Cl. Smith, vt vidimus, ad eximium Nic. Heinſium ita ſcribens. *Locus Ciceronis in epiſt. ad Q. fratrem lib. 3. de Lychno ligneolo Sami confecto, difficultate non caret. In Theſauro Linguæ Lati-* C *næ Car. Stephanus vel Nizolius pro ligneolo linteolum legendum ſuſpicatur. Poſteriores Ciceronis editiones pro Lychno Lychnuchum legunt. Quorum id codicum fide fiat, mihi non liquet: Nec quid ſibi velit iſta diminutionis forma in ligno, quæ alibi nunquam occurrit. Cur item Quintus iſtum curarit Sami faciendum, loco non fabris lignarijs, ſed figulis toto orbe celebri? Quid ſi lychnum luteolum legamus, voce vſitatiſſima, a colore croceo, figulis nec alie-* D *no, nec peruulgato? Peritiorum hic iudicio LM cadam, aut ſtabo*. Equidem hunc locum valde ſalebroſum video, cui ſatis explanando vix Oedipus ipſe ſuffecerit; præſtat tamen aliqua, & varia dicere, num forte multa iaciens, vt de talis Coenſibus ait [d] Ariſtoteles, collimauerim. Sane (repeto) tenax ego ſum, quantum fieri poteſt, literæ contextũ, nec vnquam eam variare lubet hilum, niſi quando manifeſtum in ea ſphalma compererim. Quum autem E nullus error appareat in Aldino; & in Aſcenſiani textus duplicis editionis calce legatur eadem ſententia, licet inter ſe varient; vtrumque ſeruare præſtat, & explicare. Sed niſi tota epiſtola conſiderata, quæ ad eius calcem afferuntur de Lychno Ligneolo, non poſſunt explicari commode. Sic igitur habet Aldina: Romæ & maxime Appia,

Ciceronis ... cus de lyc... ligneolo ... cillimus ... penditur..
[c] l. 3. ep. 7.

[d] de diu. p... ſom. c. 2.

pia,

pia, ad Martis, mira proluuies: Craſſipedis ambulatio ablata, horti, tabernæ plurimæ: magna vis aquæ vſque ad piſcinam publicam. Viget illud Homeri, [e] *Tempore autumnali, quando creberrimam fundit aquam* (Iliad. 16 v. 385.)

Iupiter, quando iam viris iratus ſæuit,
Qui violentia in foro obliquas iudicant leges,
Iuſtitiam autem expellunt, Deorum reuerentiam non curantes.

Sed hæc non curare decreui. Romæ quum venero, quæ perſpexero, ſcribam ad te. & maxime de dictatura; & ad Labienum, & ad Ligurium literas dabo. Hanc ſcripſi ante lucem, ad Lychnuchum ligneolum: qui mihi erat periucundus, quod eum te aiebant, quum eſſes Sami, curaſſe faciendum. Vale mi ſuauiſſime, & optime frater. Aſcenſiana vero editio hac antiquior hæc poſtrema verba variat, legit enim (vt vidimus) Hanc ſcripſi ante ad Lychnum Ligneolum: qui mihi erat periucundus; quod eum te aiebant, quum eſſes ſanæ mentis, curaſſe faciendum. Vale mi ſuauiſſime & optime frater. Profecto, ſi de Lychnucho qui lucernam continet, aut ſuſtinet legatur, is ligneus quidem eſſe poteſt, ligneolus apte dici non videtur. Ceterum quum Sami præter alia vaſa, fictiles Lucernæ fierent, quæ Lychnucho imponerentur; non difficile fuit, ſed admodum probabile, fieri quoque Sami pulchellos Lychnuchos ligneos ad ſuſtinendas Lucernas aptos; quorum vnum faberrime faciendum curauerit Quintus tranſmittendum ad M. T. fratrem, ob ſtudia frequenter Lucernis indigentem; quem & ob artificium, & ob ſuauiſſimi fratris memoriam periucundum habuerit. Sed hanc explicationem turbat illud verbum præteriti temporis, *erat*; quia præſentem Lychnucum dicere debuiſſet Cicero, *qui mihi eſt periucundus*, non, *qui mihi erat periucundus*. At ſi de Lychno qui Lucerna fiet, legatur; iam res euadit difficilior; tum ob eandem rationem præteriti temporis, non congruentis rei præſenti; tum maxime quia Lychni non apte fiunt ex ligno, ſiquidem a flammula lignum oleo perunctum facile deflagraret, accenſumque protinus combureretur; tum etiam quia Sami fictiles omnes Lucernæ fiunt, ex ligno nullæ. An euitare poterimus iſtas difficultates, vbi dixerimus Tulliũ admonere Quintum de iucunditate, quam perceperat ante de Lychnucho, ſiue de Lychno ad quem ſcribebat, quæ præterierat dum Quintus epiſtolam legeret? Lucernam vero fictilem curaſſe Quintum obduci capſula lignea, veluti theca Lychno adnexa, quam affabre ſculptã, quo iucundius eſſet munuſculum? Sed iſta vt vt probabilitate non carent, neceſſitatem habere non videntur. Quare tertiam his addere lubet coniecturam. (Decl. 3.) Si forte fuiſſet in margine codicis antiqui manuſcripti vox *Lychneolum*, qua ſignificaretur exilitas Lychni, & librarius exiſtimans eam in textum ferri debere; putans mendum fuiſſe amanuenſis, qui *ligneolum* ſcribere debuiſſet; iam hic error librarij nos ab obſcuritate liberaret. Sed iſta textus mutatio non placet. Sicuti nec accipere poſſum eadem ratione, mutationem eiuſdem vocis in *Lineolum*, ſiue *Linteolum*, ſiue *Luteolum*: vt vt *luteolum* reſpicere valeat colorem quin & materiam luteæ lucernæ puſillæ, pauco de luto Samio plaſmatæ reſpiciatque *lineolum*, & *linteolum* exiguitatem papyri conſtantis ex lineis linteorum filamentis. Deinceps vero quum viderim paſſim Romanos aſſumere ſibi nomina, cognomina, & prænomina a rebus artificioſis, & naturalibus etiam inanimatis; (Romani nomina vnde ſumerent.) quid enim eſt Scipio, niſi baculus ligneus? Columella, nonne parua columna? Caligula parua caliga eſt. Laurus eſt arbos. Quibus conſimilia multa nomina legas in Gruterianis Inſcriptionibus. Cur ergo ſi fuerunt inter homines Romanos, qui dicerentur Scipio, Columella, Caligula, Laurus, & id generis, quiſpiam eſſe non potuit homo periucundus Tullio, cui amicum faciendum curauerit Quintus quum eſſet Sami, & nomine vocaretur Lychnus Ligneolus, ad quem hanc eandem epiſtolam Cic. ſcripſerit, antequam ad Q. fratrem? Sane literæ Capitales vtriuſque vocis maiores *Lychnum Ligneolum*, id non obſcure ſignificare videntur. Nimirum hac epiſtola breui Cicero Q. fratrem certiorem facit de magna ſiue pluuiarum, ſiue Tiberis, ſiue vtriuſque ge-

neris aquarum inundatione, qua Ciuitas, & maxime via Appia, ad ædem Martis, ita fuerit deuaſtata, vt ambulatio celeberrima Craſſipedis, horti, tabernæque plurimæ ſublatæ fuerint: cuiuſmodi proluuium etiam ab [e] Homero deſcriptum ait circa Ilium contigiſſe. Taleque veluti prodigium accidiſſe ſcribit quum abſolueretur iniuſtiſſime Gabinius; cui contradicens accuſator intereſſe noluit; neque illius abſolutione, probis omnibus damnata, ſollicitum eſſe, quamobrem vbi ſiccatis itineribus Romam venerit, ait ſe perſcripturum ad Q. fratrem, quæcumque perſpexerit in Vrbe tum de damnis illuuionis, tum de dictatura: ſimiliterque ſe literas daturum & ad Labienum, & ad Ligarium. Hanc autem ipſam epiſtolam de inundatione, deque ceteris in ea contentis ait ſe antea quoque ſcripſiſſe ad Lychnum Ligneolum, qui ſibi erat amicus alius periucundus, vel eo nomine quod audierat a multis Quintum curaſſe faciendum vt eum Cicero diligeret, eique per literas negotia communicaret; quum ipſe frater erga Lychnum iſtum Ligneolum eſſet ſanæ mentis, hoc eſt non commotæ ob iracundiam & ſimultatem cum illo ſuſceptam, ſed pacatæ, mitis, atque tranquillæ ob affectum amoris; quo tunc ablato, nec erat amplius ipſi Tullio periucundus; quia fratrum amiciſſimorum omnes affectus communes eſſe debent. Ita fortaſſis illuſtrari poſſet Tullij locus obſcuriſſimus. Attamen vel autori mihi videtur paulo durior hæc interpretatio; ac eo magis, quo in Aſcenſiano codice video manifeſtos errores tum in Homeri verſiculis & mutilatis, & non vno ſolæco turbatis; tum nomine *Garnini* pro *Gabinio* ſuffecti; quare ſuſpicor ab re *Samum* in *ſanam mentem* abijſſe. Si de mendo textus cogitandum eſt, vnica literula dempta legerem, *ad Lychnum igneolum*, puſilla nimirum flammula coruſcare ſolitum, quum exiguus foret, quantulum habeo ex luto Sami; qui periucũdus ideo Tullio foret, quod amplior flamma Lucernæ maioris ellychnium craſſius habentis aciem oculorum perſtringeret læderetque ſenis Tullij ſcripturientis antelucanis horis. Celebris eſt apud Libanium [*] Sophiſtam illa ſenis querela de Lucerna nimium lumen habente, *Et quidam venit lucernam tenens, non pro more aliarum factam, ſed ſtrias in circulum habentem, & vndiquaque ignem requirentem: tantam emittebat flammam, vt ignes buſtorum luce imitaretur: hanc implere nos hortabatur. At mihi luminis magnitudo nox erat; nam caliginem copia lampadum reddebat; quocirca tunc volebam igni me ipſum tradere; ſed cohibuerunt me amici, qui adſiſtebant, iam his me liberatum iri dicentes.* Præterea ſi ſtandum eſt vulgatæ literæ *ad Lychnum Ligneolum*, ſubit in mentem aliud inſtrumenti genus igniferi, quod forte poterit huic loco tenebricoſo lucem ferre: Matronæ noſtræ, ſedentariam vitam agentes, in hiemis algoribus ad calorem pedibus & conciliandum, & conſeruandum, vti conſueuerunt ſuppedaneis igniferis; quorum conſtructio, formaque talis eſt; forinſecus eſt lignea capſula parua quadrata, cuius operculum aliquando fabberrimis figuris cultum plura foramina gerit a ſummo vſque ad partes intimas: intrinſecus arcula tota munitur vndique ferreis laminis, & quæ lamella ſubeſt operculo fixa, foraminibus itidem pertuſa eſt, e regione reſpondentibus hiatibus operculi lignei. Conditur in aluo capſulæ minor alia quadrata pariter tota ferrea, in quam mittuntur prunæ, vaporem igneum ſurſum emittentes per operculi foramina ad calefaciendos pedes. Huic ſuppedaneo faciundo duo fabri ſuam operam contulerunt, lignarius, qui fecit arcam exteriorem; & ferrarius, qui capſulam interiorem. Hinc apte cogitare poſſumus, huiuſmodi ſuppedaneum non ab re nuncupari poſſe ligneolum, quod arcula ſit ex ligno confecta. Sic opinari valemus, Quintum Fratrem Sami curaſſe faciendum Lychnum Ligneolum, nempe Lucernam teſteam exiguã a figulo, & Lychnuchũ paruum eius exilitati proportionatum ex ligno vel dedolato ſcalptove, vel ad tornum affabre conſtructum a fabro lignario, cuius apici ſub forma calicis cauo lychneolus luteus pulcher inſideret; quod munuſculum miſerit Fratri Tullio Quintus, fortaſſe ſciens a maioris lucernæ lumine lædi Ciceronis aciem, cuius oculi perferrent innoxiæ flam-

[e] Iliad. 16. v. 385.

Decl. 4.

[*] Decl. 39.

Decl. 5.

flammulam exiguæ. Hoc autem inſtru-
mentum a præcipua ſui parte Lychnus
appellatum eſt; a materia dominante,
ecl.6. magiſque conſpicua, Ligneolus. Deni-
que vero, ſi Lychni nomine ſignifice-
tur Lucernæ funiculus ardens, ſiue pa-
pyrus, qui dicitur ellychnium proprie,
ſed per tropum Lychnus appellari po-
teſt; quumque fieri valeat e medulla li-
gni teneriore, quæ mollis eſt arbuſti
ſubſtantia, ac interna veluti ſtirpis ani-
ma, principiumque tanquam formale
plantæ; dicitur apte diminutiuo nomi-
ne ligneoli; quod principium, vt olim
] 1.cæl.t.33 ex [f] Ariſtotele notabamus, eſt mole
paruum, etſi virtute magnum. Quare
per Lychnum ligneolum apud Cicero-
nem interpretari licet Lucernam exilis
papyri. Profecto papyrum Aegyptiam
13.corr. Plinius appellat nomine ligni, lignorum
vſum habere monet ad ignem, & ex ea
funiculos fieri: quin & apud Patauinos
ellychnium vulgus papyrum nuncupat:
verba Plinij ſunt: *Papyrum ergo naſcitur
in paluſtribus Aegypti. aut quieſcentibus
Nili aquis, vbi euagatæ ſtagnant, duo cu-
bita non excedente altitudine gurgitum,
brachiali radicis obliquæ craſſitudine, trian-
gulis lateribus, decem non amplius cubito-
rum longitudine in gracilitatem faſtigia-
tum, thyrſi modo cacumen includens. Se-
mine nullo, aut vſu eius alio, quam floris
ad Deos coronandos. Radicibus incolæ pro
ligno vtuntur: nec ignis tantum gratia,
ſed ad alia quoque vtenſilia vaſorum. Ex
ipſo quidem papyro nauigia texuntur: & e
libro vela, tegetesque, nec non & veſtem,
etiam ſtragulam, ac funes.* Quapropter
& Lucernarum funiculi fieri poſſunt;
vnde non ab re Cicero nomine Lychni
ligneoli Lucernam intelligere potuit
habentem exiguum ellychnium.
Quæ vero poſtea vir eximius de varie-
tate formarum in Lucernis apud ſe
nunc exiſtentibus, mirifice delectant
oculos, & nonnulla ſuperius a nobis
notata ſunt in Romanis, & Neapolita-
nis Lucernis. Qui finxit in Lucerna
Mercurium petaſatum, taligerum, dex-
tra manu loculos habens, & ſiniſtra ca-
duceum; indicare voluit Mercurium in
horoſcopo magis inclinare natos ad lu-
crum & commercia, quam ad fecundi-
tatem, concordiam, & pacem. Quæ ſe-
cundo loco ponitur a Viro Cl. Lucer-

A na L.B. manubrium habens in imagine
Lunæ corniculatæ, binos orbes gerens
in apicibus cornuum, obtinet aliquid
fortaſſe myſterij; Nempe ſicuti Luna
de ſe lumen non habet, ſed a Sole to-
tum recipit; ita lucerna lumen ab igne
ſibi forinſecus addito recipit: ac vt
aſtrum Lunæ non æqualiter illumina-
tum adſpicitur, ſed aliquando cornicu-
lata ſpectatur, aliquando plena; quum
tamen ſemper eius hemiſpherium a So-
B le colluſtretur; ita in Lucernæ manu-
brio ſignare voluit autor has Lunaris
luminis differentias; per vnum orbicu-
lum indicans Lunam plenam nobis con-
ſpicabilem in oppoſitione Solis; per
alterum vero Lunæ ſemper illuſtratum
hemiſpherium aliud, quod a nobis in-
ſpici non poteſt: per cornutam Lunam
innuens partem orbitæ colluſtratæ no-
bis obuerſam. Vel potius per huiuſce-
modi duos orbes in apicibus cornuum
Lunæ ſignauit hemiſpherium Lunæ
C ſemper a Sole colluſtrari tam in veteri,
quam in Luna noua, dum & ante coi-
tum, & poſt coitum nobis cornua ſpe-
ctanda refert; etiamſi tunc a nobis ad-
ſpici nequeat illud hemiſpherium illu-
minatum vniuerſum, at eius ora extre-
ma ſub imagine cornuum. Lucerna,
quæ Nereis toto tergo, prolapſo linteo
nuda, equo marino in piſcem deſinen-
te inſidet, eiuſdemque collum vtroque
brachio trepida complectitur: eandem
D ferme refert imaginem, quam Gemma
vetus; in qua tamen præter hæc habe-
tur Amor puſillus alatus velut impel-
lens vtrumque. Neque mihi Nereis eſt,
quæ trepide collum complectitur equi
marini; quia Nereides non metuunt
marinos Deos at cum illis ſecure de-
gunt: ceterum de hac re latius in anti-
quis gemmarum [h] ſchematibus, qui- [h] Schem.9. cap.1.
bus adornandis incumbimus horis ſub-
E ceſiuis. Quæ Lucerna continet effi-
ctam aquilam expanſis alis, roſtro pal-
mæ ramum, vnguibus triſulcum fulmen
ſuper globo tenentem; næ Romani fuit
index Imperij, vel militis inſignis; ete-
nim triſulcum fulmen indicat Aquilam
eſſe auem illam, palma victoriam, quam
Populus Romanus habuit de vniuerſo,
ſua ferēs arma victricia veluti volans in
omnes mundi regiones. Quæ Lucerna
Strobili, caput pendentibus vtrimque
cin-

cincinnis habet, hiante immenſum ore, iuuenem hiſtrionem antiquum laruatũ repreſentat, cuius imaginem antea dedimus[i] ex Coradino, ac Pignorio, Cll. antiquarijs in Lucerna Galuania mortuales priſcorum ritus referente. Pauciſſimas Lucernarum ignem inextinguibilem habuiſſe, conſentio, faſſusque fui non ſemel in opere prioris editionis. Plurimas fuiſſe cubicularias, & in vſu domeſtico, non diffiteor; ſed tamen non paucas in ſubterraneis ignem aluiſſe, clare teſtantur experientiæ ſepulchrorum veterum, e quibus lucernæ fuerunt erutæ frequentes, & nonnullæ fumantes adhuc, & ardentes aliquot. Aeternos ignes illos in Tulliolę, Pallantis, & Olybij, non fuiſſe promiſcuos omnium hominum ordini, plane conſtitui pridem; & quis hoc infitias ibit inclyto viro? Non tamen paruitas Lucernæ prohibet quin ignem diutiſſime conſeruare potuerit in ſepulchro, ſi materiam liquoris habuerit aut difficillimæ conſumptionis, aut nullius diſſipationis; quas geminas cauſas attuli[k] dudum diuturnæ durationis ignium in reconditis Lucernis. Admiratione non carent, quæ reperta fuiſſe dicuntur in ſarcophago detecto XIII. Febr. An. 1647. in quo adſtantes lagenæ vitreæ a latere tres, quæ ſextarium minimum ſingulæ caperent: quarum quæ quaternis fundi angulis literata notas iſtas habuit,

[i] l.6 c.8.

[k] l.3. cap.14. & ſeqq.

Explicatio difficillimæ inſcriptionis, & aliorum in ſepulchro recẽs inuentorum.

Ƨ. T. Æ. V. mihi requirere videtur Oedipum interpretem: num indicet bonam precationem ibi ſepultis Manibus? vt fieri ſolebat, & explicari poſſint, forte male inciſæ notæ; quia culpa fabri primum ſigma fuerit inuerſum, debeatque fieri rectum ita S. tertiaque nota ſit Æ diphtongus, non autem coniunctum beta inuerſum cum E recto; nam facile fuit ignaro literarum fabro iungere poſtremum lateris grammatis A in formam B. vt idcirco legi debeant angulorum literæ S. T. Æ. V. ac explicari *Sit. Tempus. Æternum, Veris*, ita plane ſuſpicor. *Sed & altera lagena maiore ſui parte liquore non oleaginoſo, verum ſalſuginoſo plena; qui liquor tunc motu, terræque iniectione turbatus, paucos intra dies ad limpitudinem radijt, quam integer etiamnum ſeruat*, meo iudi-

A cio plena fuit humore lacrymarum; namq. veteres in funeribus magnatum mulieres conducebant pretio ad flendũ, quæ lacrymas in vrnulis vitreis colligebant; & multarum lacrymæ potuerunt in vnam lagenam ſimul infuſæ cum cadauere contumulari; ſunt autẽ lacrymę liquor non oleaginoſus, at ſalſuginoſus, & limpidus, maxime diuturnitate temporis in loco ſubterraneo veluti ſublimatus a calore telluris; qui liquor ita
B ſatis attenuatus, facile potuit priſtinam limpitudinem recuperare, motu & iniectu pulueris turbatam, mox ſubſidente puluere, non ita ſatis arcte permiſto cum liquore tenuiore lacrymarum, & illarum ſalſedine vi natiui ſui caloris ab ſe partes illas heterogeneas intra paucos dies ſegregante. Quæ vero tertia lagena duplo ferre alijs maior fuit cum literis in fundo C. P. C. F. forte nomen defunctæ, ſic explicandum *Corneliæ. Puellæ. Cornelij. Filiæ.* vel *Corneliæ. Pri-*
C *migeniæ. Cornelij. Filiæ.* vt ex literis vtriuſque lagenæ formetur integer iſte ſenſus: *Corneliæ. Puellæ. Cornelij. Filiæ. Sic. Tempus. Aeternum, Veris.* vel, *Sit. Tellus. Aeterni. Veris.* vel ita: *Cloelia. Puella. Crudelia. Fata. Suſtulere. Te. Benemerentem. Viuere.* namque memini quandoque me legiſſe notam, Æ, apud Gruterum explicari *Benemerenti*. ceterum de his diuinare facilius eſt, quam certo determinare. Quid ſi, receptis,
D vt iacent in vrna, characteribus, literas illas implexas explicemus ita? *Cornelia. Priſcilla. Cornelij. Filia. Rapuit. Te. Beata. Vita.* vel ſi placet, *Beate. Viuens.* nimirum Deus; Quos enim mors immatura e viuis tollit innocentes, & animo ſimul atque corpore præſtantes[l] eos antiqui dicere conſueuere raptos a Dijs beatis. Ita ſane Xenophon in Sympoſio: *Illudque affirmo, ipſum quoque Ganymedem, non propter cor-*
E *pus, ſed propter animum, in cælum a Ioue eſſe tranſlatum; cui rei vel ipſum vocabulum teſtimonio ſit: eſt enim alicubi apud Homerum γάνυται δ' ἀκούων, quo vult ſignificare, lætari audiendo. Eſt etiam alibi, Varia in animo μήδεα voluit: quod ſignificat conſilia in animo volutare prudentiæ plena. Ex his igitur duobus, non propter corporis voluptatem, ſed propter ſcientiarum iucunditatem, nuncupatus Ganymedes*

Emptitiæ lacrymæ,

[l] 1. cæl. t.100. 10. ethic. c.2. 8. & 12. meta. t.39.

Ganymedes car a Ioue raptus.

Ganymedis nomen mirifice conſtructũ.

medes in Deorum numerum relatus eſt; qui raptus in cælum ad vitam beatam a Ioue dicitur. Apollodorus Rhodius in
.b 3. Argonauticis aſſentitur, inquiens: [*m*]

„ Hunc Iouis in molli ſeiunctum reperit aura
„ Non ſolum: ſimul & Ganymedem. Iupiter illum
„ In cælum rapuit cum Dijs vt tranſigat æuum.

ib.1. Cicero luculentius in [*n*] Tuſculanis: *Quid eſt enim memoriam rerum, & verborum? quid porro inuentio? profecto id, quo nec in Deo quicquam maius intelligi poteſt; non enim ambroſia Deos, aut nectare, aut iuuentute pocula miniſtrãte lætari arbitror: nec Homerum audio, qui Ganymedem à Dijs raptum ait propter formam vt Ioui pocula adminiſtraret; non iuſta cauſa cur Laomedonti tanta fieret iniuria. Fingebat hæc Homerus; & humana ad Deos tranſferebat: diuina malem ad nos; quæ diuina? vigere, ſapere, inuenire, meminiſſe. Ergo animus, qui vt ego dico, diuinus: vt Euripides audet dicere, Deus eſt.* Vere-
.9 c.13. que cum [*o*] Mythologo dixero, & cum
10.eth.c.7. [*p*] Ariſtotele, nihil aliud hac fabula demonſtrare voluiſſe priſcos, niſi prudentem, & ſapientem virum, qui virtutibus animum informat, & excolit intellectum, Deo charum eſſe, diligi plurimum a Deo, & ad diuinam propius accedere naturam; quod eſt a Deo rapi. Ganymedes enim indicat animam hominis virtutibus ornatiſſimam, quam Deus ipſe, pulcherrimam ſibi, diligit, & ad ſe rapit, potiſſimum interuentu
Pſ.115.15. mortis; quo nomine dicitur, [*q*] *pretioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum eius.* Itaque non inepte ſepulchralibus vrnis Pulcherrimæ corpore pariter & animo, propter innocentiam, & Virginitatem, inſcripſere parentes in ea regione primores: *Cornelia. Pudentilla. Cornelij. Filia. Rapuit. Te. Beata. Vita.* Puellam fuiſſe ſepultam in eo ſarcophago viri magnatis in ea regione, ſatis oſtendunt crepundia puellaria, & alia ibi comperta, *remotis tegulis lateritijs maioribus, quibus obtegebatur* ille ſarcophagus: nimirum *vrnulæ vitreæ exigui ventris, colli oblongi, quæ altitudine digitos Rom.* v. *ſuperant. In vna aliquid ſpiſſi coagulatum ſpadicei coloris, an opobalſami reliquiæ an aliud, nondum inquiſiui:* certe fuit aliquid vnguentorum odoris eximia ſuauitate puellæ gratiſſimum, ac vſui quotidiano. *In altera pollem tenuiſſimum cinericium:* quid ni puluis iſte ſit odoratus, qualem hic Cyprium appellamus, quo frequenter vtuntur puellæ ad crines potiſſimum inſpergendos? *Speculum adhæc Chalybeum, cuius diameter pollices Rom.* v. *æquat: pars auerſa leuiter concaua, deargentata, varia parerga habet:* Id in quo ſepulchro, præterquam in puellæ contumuletur? *Bulla præterea pueri bullati monimentum, plana cordis forma ex catenula maiori æramento perforato, quod tegulæ annexum fuit, pendebat:* vt vt iſtiuſmodi bulla ſimpliciter puerum nobilem decere potuit; attamen cum ornatiore ſpeculo, pulueribus odorum, & opobalſamo, ſiue quouis alio liquore ſuauitate fragranti contumulata, non puerum, ſed puellam nobilem ac nubilem virginem maxime decet.

Iſta breuiter obſeruaſſe volui circa notata de Lucernis ab eximio viro, pereleganti, diligentique ſua epiſtola, nunc demum mihi communicata.

De Lucerna Aegyptia in Adriani Numiſmate. Cap. XCIV.

CL. Sebaſtianus Eritius, antiquorum Numiſmatum cultor eximius, inter multa Cæſaris Adriani, pulcherrimum affert, lateque deſcribit, præmiſſa poſterioris Areæ hac effigie; cui nos adiecimus anteriorem ex ipſius Eritij deſcriptione talem:

Nu-

Lib. VI. Cap. XCV.

Numiſma, inquit, Adriani, mediæ magnitudinis, ex ære, Græcanicum, toto pectore Cæſaris expreſſo peritioris Artificis diligentia mira, circumpoſitis hiſce literis: AYΓ. KAI. TI. AI. AΔPIA. CEB. hoc eſt: IMPERATOR. CÆSAR. TITVS. AELIVS. ADRIANVS. AVGVSTVS. Habet numus hic in Area poſteriore ſerpentem, corpore magno multis inuolucris nodoſe vincto figuram fere trigonam efformantem: cuius angulus dexter inferior in baſi Caduceum erectum continet inter anguis ſpiras iuxta finem tortuoſi ventris. Angulus autem in eadem baſi læuus ad contortam complicatamque caudam obtinet exurgentem culmum tritici cum plena ſpica. Quam Numi figuram etiam tetigit Cl. Aldrouandus [*] Præceptor inquiens: *Monetæ autem referentes imaginem virgæ ſerpentibus exornatæ, quam caduceum appellant, ſunt innumeræ. Quan-* A *doquidem Numiſma æneum Græcum mediocris magnitudinis Adriani cum his literis*, AYΓ.KAI.TI.AI.AΔPIA.CEB. *ideſt, Imperator Cæſar Titus Aelius Adrianus Auguſtus. Habet in parte oppoſita magnum ſerpentem gyris multis plicatum, in quorum medio Caduceus, & ſecus caudam animalis ſpica triticea conſpicitur. Hoc monumentum Adriani cuſum fuit in aliqua Vrbe Græciæ. Nam per ſerpentem, iuxta ſententiam Aegyptiorum, Dominium & Imperium intelligendum eſt*. Ceterum, præter hæc, non attingentia Lucernam, nec inſcriptionem: Superior angulus B trigoni formatur obtorto collo ſerpentis in cuius elato capite, ſupra ſiniſtrum angulum parumper inclinato, loco criſtæ viſitur Lucerna quædam ſtructuræ vetuſtæ, perſimilis illi, quæ ſpectatur in Numiſmate Deæ Syræ [a] explicatæ. Licet Cl. Eritius opinetur hoc eſſe potius Cornu Ceraſtæ, vel anguis Criſtam, quam aliud quid. Quis e Nicandro

[*] 1. de ſerp. p. 85. D.

[a] cap. 24. l. 6.

dro poſſet opinari caruncùlas oculis Aſpidis prætenſas a natura, de quibus infra. Sed quum oculos non attingat, melius Lucernam opinatur Cl. Seuerinus noſter in ſuo volumine de Vipera [b] capiti ſummo ſerpentis impoſitam. verum hac de re latius infra commodiore loco. Sub Angue ſpiris in trigonam figuram obuoluto, leguntur velut in mari placido tranquilloque, ternæ literæ L I Δ; quas arbitratur Eritius eſſe primores vnius & eiuſdem dictionis obtruncatæ. Mihi vero potius videntur eſſe tres literæ capitales trium dictionum; quod in eadem numero dictione non bene permiſcetur cum Latij vndecima figura L. nunquam a Græcis vſurpata, Græcanicum Delta; quamvis aliquando Græcum Omega ſumatur in dictionibus Latinis ad excludendum omicron. Miſcuit autem conſulto Cæſar Adrianus huiuſcemodi literas capitales Græcas & Latinas in epigraphe poſteriori ſui Numiſmatis, tum vt obſcuriori lemmate Græculus agnominatus, etſi foret ortus in Italia, veræque Italus, crucem figeret eruditis: tum vt oſtentaret ſe tam Græce, quam Latine peritum egregie; nam apud Aurelium Victorem [c] *Aelius Adrianus, ſtirpis Italicæ, Græcis literis impenſius eruditus, a plerisque Græculus appellatus eſt. Athenienſium ſtudia: moresque auxit, peritus non ſermonis tantum, ſed & ceteris diſciplinis.* & mox: *Ardore gloriæ flagrans, acerrimus ad laceſſendum pariter & reſpondendum ſerijs, ioco, male dictis, referre carmen carmini, dictum dicto, prorſus vt meditatum crederes aduerſus omnia.* Conſentiens Aurelio Victori Turſellinus ait [d] *Aelius Adrianus vir fuit literis, bonisque artibus, maxime vero mathematicis eruditus: idemque doctorum hominum irriſor pariter fautorque.* Suidas etiam de Adriano ſcripſit: *Latinæ, Græcæque linguæ fuit peritiſſimus. Fuit autem curioſiſſimus, & vaticinationibus, & omnigenis magicarum artium nugis vtebatur.* Quas in Aegypto didicerat; nam, vt ait idem Turſellinus, *Adrianus Romanum orbem ferme pedibus obijt.* & antea Victor: *Adrianus*, inquit, *fuit immenſi laboris, quippe qui prouincias omnes pedibus circumierit, agmen comitantium præuertens, quum opida vniuerſa reſtitueret, augeret ordinibus.* Verum & Græculum hunc Italum in Aegypto commoratum, vt propterea Latinogræcam epigraphen poneret in Aegyptiaco Schemate Numi ſui, Stephanus in libro proprio de Vrbibus aperit, qui Ciuitatem Adrianopolim ab eo conditam in Aegypto memorat; etſi Suidas, & poſt eum Vvolfius, eam appellent Antinoam, quam Adrianus de nomine cuiuſdam ſui amaſij cognominauerit: verba Stephani ſunt: Αντινόεια, πόλις Αἰγύπτου, Αντινόου παιδός· τῆς ἐθνικὸν, ἀντινοεύς. ἐκλήθη, ἡ πόλις καὶ Αδριανοῦ πόλις. hoc eſt, *Antinoa, vrbs Aegypti, Antinoi pueri, gentile Antinoeus. etiam vocata hæc vrbs & Adriani ciuitas.* verum etiam Adrianum in Aegypto commoratum, vbi mathematicas diſciplinas, arteſque magicas plurimum excoluit & ciuitatem condidit, oſtendunt aperte, quæ ſuis in Antiquis Lectionibus Rhodiginus promulgauit, aiens [e] *Sed & Imperator Adrianus ad Seruianum Conſulem literis exaratis, Aegyptum totam ſe didiciſſe ait, eſſe leuem, pendulam, ad omnia famæ momenta volitantem, & mox eſſe homines eos ſcribit ſeditioſiſſimos, vaniſſimos, iniurioſiſſimos.* Quare nil mirum, ſi diu doctus artes Aegyptias; & Græce Latineque peritus Adrianus, in ſui Numiſmatis area priore ſemetipſum deſcripſerit Græcanicis literis; in poſteriore vero dotes Aegypti myſtice poſuerit cum epigraphe literis & Latinis, & Græcis capitalibus.

[b] tr.1.c.8.

Græca litera quando ingreditur dictiones Latinas.

Adriani mores.

[c] Epit. Cæſ.

[d] hiſt. l.4.

Adrianus in Ægypto vrbem condidit.

[e] l.16.c.3.

De magni Serpentis in triquetram formam obuoluti ſignificatione. Cap. XCV.

EQuidem arbitror in area poſteriore Numi nihil aliud, quam Aegypti prærogatiuas ab Adriano ſymbolice deſignari. Primum enim (vt omittam Cl. Aldrouandum præceptorem obſeruare, ſerpentem in hieroglyphicis eſſe ſymbolum Regionis, ac Prouinciæ) anguis ille magnus, in formam triangularem conglobatus, caduceum, tritici ſpicam, & Lucernam obtinens, ipſiſſimum eſt Aegypti hieroglyphicum elegans. Anguis profecto, cui nomen Aſpis, in Aegypto celebris eſt, & Aegyptum myſtice multis nominibus repreſentat. In primis Aſpidum multa ge-

l. de ſerpen. pag.84.H.

Aſpis in Ægypto celebris.

genera quum ſint, ſexdecim differentijs ab Aeliano [b] diſtributa; duas tamen in Aegypto Strabo [c] reperiri recenſet, inquiens: *Animalia quoque ſua habet Aegyptus, Ichneumonem, & Aegyptiam Aſpidem: quæ proprium quiddam habet, præter alias aliorum locorum. Ea duplex eſt, altera dodrantalis, quæ celerius interficit; altera vlnæ fere longitudine, vt Nicander qui de ſerpentibus ſcribit*. Vlna Suetonio menſura eſt trium cubitorum, ſed Seruio apud Virgilium [d] eſt ſpacium inquantum vtraque extenditur manus; quam magnitudinem Aſpidi Nilotico tribuit aperte Nicander hiſce ſuis carminibus Latio datis:

[b] 10.c.31. [c] l.17.

Aſpis Aegyptia duplex.

[d] ecl.3.

Aſpidis longitudo.

,, Tam procera, extenſa queunt quam brachia duci:
,, Tantaque craſſities eſt, quantum miſſile telum,
,, Quod faciens haſtas docta faber expolit arte,
,, Pro trucium horriſona taurorum, & cæde leonum.
,, Squalidus interdum color albet, ſæpe virenti
,, Cum maculis, ſæpe eſt etiam imitante figura,
,, Non nunquam ardenti veluti ſuccenditur igne,
,, Idque nigra Aethiopum ſub terra, quale refuſus
,, Nilus ſæpe lutum, vicinum in Nerea voluit.
,, Præterea geminæ, calli inſtar, fronte carunclæ
,, Hærent.

Aſpidum criſtæ.

(Quas non inepte quis arbitrari poſſet eſſe, nobis Lucernæ typum referentes; ſed tamen id a vero deuiare monſtrabitur)

,, -------- ſanguineis ſcintillant lumina flammis:
,, Turgida ſqualet item ceruix: graue ſibilat ipſa
,, Beſtia, dum certam vomit ira concita mortem.
,, Quatuor hinc intra maxillæ concaua dentes
,, Radices fixere ſuas, quos iuncta quibuſdam
,, Pelliculis tunica obducit, triſte vnde venenum
,, Effundit, ſi forte ſuo hæc approximet hoſti.

A Apud Aelianum [e] *Etiam Aſpides quatuor cubitorum Aegyptij apparuiſſe aſſerunt*. Aſpidem ſane maioris huius amplitudinis Adrianus effinxit in ſuo Numiſmate; quum breuioris minorisque molis illa fuerit Aſpis, qua Cleopatra ſemetipſam interemit, ne veniret in hoſtium poteſtatem ad triumphi ſpectaculum Romæ nobilitandum captiua; dicente Plutarcho [f] *Tum ciſtam quidam rure veniens attulit. Percunctantibus, quid* B *ferret, ſatellitibus, aperiens, & auferens folia cophinum plenum ficorum oſtendit. Mirantibus ſpeciem, & magnitudinem, arridens inuitauit vt ſumerent. Illi nihil ſuſpicati iuſſerunt ficos eum intro ferre.* & mox: *Perhibent Aſpidem inter ficos illas illatam, folijsque fuiſſe intectam. Ita enim iuſſiſſe Cleopatram, vt ignorantis corpus beſtia inuaderet. Vt tollens de ficis conſpexit eam, dixiſſe Cleopatram: Nempe hic illa eſt: brachiumque nudatum morſui præbuiſſe. Alij incluſam hydriæ aſpidem; at*C*que ita fuiſſe autumant aſſeruatam; fuſoque aureo ipſam laceſſentis & ſtimulantis arripuiſſe Cleopatræ brachiū.* & infra: *Nonnulli brachium quoque Cleopatræ notas duas ex punctione viſum eſt habuiſſe tenues & exiles: quibus crediſſe Cæſar videtur. Siquidem in triumpho eius, imago translata eſt ipſius Cleopatræ, & Aſpidis mordicus brachio affixæ*. Modo ſiue fuerit in cophino ficorum, ſiue potius in hydria latens Aſpis, ea dubio procul D minoris extitit amplitudinis, quæ Cleopatram interemit; non autem ingenti corpore, ſicut illa, quæ cælatur in Adriani Numo. Galenus autem de Theriaca ſcribens ad Piſonem [g] hiſtoriam Cleopatræ ſic habet: Aſpis quædam reperitur nomine Ptyas, quæ perinde ac ſi tunc ratione prædita foret, æſtimata interualli diſtantiam, collum eovſque extendit, vnde poſſit iter facientibus commode venenum inſpuere. Horum itaque ſerpentum vno (ſiquidem tria ſunt E aſpidum genera) Reginam ferunt Cleopatram, quum vellet cuſtodes fallere, citra ſuſpicionem repente ſibi mortem conſciuiſſe. Nam Auguſtus, qui Antonium vicerat, & Cleopatram viuam capere, & viuere volebat, magna vt par fuit diligentia ipſam ſeruabat, quo tam inſignem feminam Romæ in triumphum duceret. Id Cleopatra quum perſenſiſ-

[e] 6 de an. c.39.

[f] in M. Anton. f.

Cleopatra vt Romanos fefellerit.

[g] cap.8.

Cleopatræ mors ex Galeno.

Aſpidum tria genera.

„ fiſſet, & elegiſſet etiam tum Regina potius e vita decedere, quam priuata de ſe Romanis ſpectaculum præbere: hoc ſerpentis genere ſibi mortem inferre decreuit. Conuocatis itaque duabus fidiſſimis ancillis Naera & Carmione, quarum miniſterio ad cultum corporis vtebatur; nam altera capillos decenter complicabat, altera ſcite vnguium putamina reſcindebat: iubet contectam ficubus & vuis ptyadem inferri, vt, ſicuti diximus, cuſtodes lateret: Inde periculo in ancillis prius facto, num celeriter ſerpens illa necaret: vt videt eas celeriter interijſſe, deinceps illam ſibi admouit. Quo facto tradunt Auguſtum vehementer admiratum, cum ancillarum beneuolentiam, quæ dominam etiam in morte ſequi voluerunt, tum Reginæ magnanimitatem, quæ generoſam mortem ſeruili vitæ prætulerit. Siquidem ferunt Cleopatram inuentam fuiſſe dextra manu Regium geſtamen in capite detinentem, vt mortua quoque ſpectantibus Regina appareret: id quod de Polyxena tragicus Poeta ſcribit. Nam etiamſi a Pyrrho iugularetur, tamen mentem adhibuit, vt cum decore caderet. Qui vero nobis & mulieris ad fallendum ſagacitatem, & Aſpidis ad occidendum celeritatem, verbis extollere volunt, Cleopatram inquiunt magnum primo ac profundum vulnus brachio ſuo dentibus intuliſſe; deinde venenum, quod prius ex aſpide parauerat, in pixide quadam ad ſe allatum vulnere infundiſſe; atque ita veneno corpus ſubeunte non multo poſt inſcijs cuſtodibus vitam leuiter finiuiſſe. Nam reuera ſerpentes iſti celeriter interficiunt, ſicuti ego ſæpe in magna Alexandria ſpectaui. Quum enim aliquem hoc ſupplicij genere condemnatum, ſine longo cruciatu dilationeque necare volunt, aſpides illorum pectoribus admouent: ambulareqne parumper faciunt; atque ſic ipſos breui perimunt. Videsne igitur quomodo nos merito nullum id genus ſerpentum antidoto commiſcemus, ob tam magnam, quam in corporibus ſuis vim mortiferam continent. Aegyptum igitur nihilominus hieroglyphice poteſt Aſpis indicare, quam Ichneumon; quod eius regionis animalia propria ſint, obſeruatu Strabonis. Dein etiam Rhodiginus hæc habet de Aſpide [h] *Non magnopere compertum, qui Aſpidis ictu percuſſus euaſerit. Quo argumento vt ſignificaretur Principatus quædam inuicta vis, Aegypti Regum mos fuit peruetus, diademata ſerpentis eius imagine diſtincta geſtare.* Tale quid ex Valeriano, Diodoroque Siculo referre videtur Cl. Præceptor Aldrouandus in opere ſuo de ſerpentibus. [i] Vt hinc etiam Aſpis apte ſymbolum ſit Aegyptij regni. Præterea Plutarchus agens de Iſide & Oſiride, ſcribit: *Aſpidem vero Aegyptij, & Felem, & Cātharum in honore habent, diuinæ potentiæ imagines quaſdam obſcuras, ſicut Solis ſimulachra in ſtillis ſolent conſpicari. Nam Felem etiamnum ſunt qui dicant ac credant per aurem concipere, partumque per os emittere, qua ſimilitudine orationis ortus refertur. Cantharorum in genere prohibitum eſt nullam eſſe feminam, Mares omnes ſemen eijcere in materiam ab ipſis in globum conformatam, quam voluntent ex aduerſo impellentes: ſicuti Sol videtur cælum in cōtrariam partem conuertere ipſe ab occaſu verſus ortum proficiſcens. Aſpidem vt ſenij ſecuram, & motibus nullo inſtrumento indigentibus facile ac molliter vtentem, ſideri comparauerunt.* Quapropter & Aſpidis hieroglyphico recte potuit Adrianus Aegyptum indicare, quod ab Aegyptis Aſpis veneraretur. Qua de re pariter Pierius Valerianus [k] Hoſpitalitatis iura colens infit: *Scribit Plutarchus Aſpidem ab Aegyptiaco viro quodam patriæ ſuperſtitionis religione tam familiariter alitam, vt ad menſam aſſidue ventitaret: quæ quum catulos enixa eſſet, quorum vnus hoſpitis filium enecauit; regreſſa parens, intellecto facinore, filium & ipſa ſuum morte multauit, ac voluntarium exilium ſibi in perpetuum delegit.* Aſpis igitur in Area poſteriore Numiſmatis Adriani teſſera fuit Aegyptum indicans. Immo vero fuit Aſpis ibidem Aegypti hieroglyphicum ob imaginem triangularem, quam habet multis interceptis finibus nodoſe complicata; quum Aegyptus vniuerſa trigonam obtineat figuram, quin & pluribus triangulis conſtitutam, Nilo flumine tum ſuperne ad Memphim ſciſſo, diuaricatoque duas in partes, aſſidue ab inuicem digredientes vſque ad mare mediterraneum, vbi trigoni magni baſis eſt: tum mul-

Aſpis celeriter interficit.

Cleopatræ in morte magnanimitas.

Alexandriæ um ſupplicium cito necans.

Aſpis cur in Antidoto Theriacæ non cōmiſceatur.

[h] l. 25. c. 31.

Aſpides in diademate Regū Ægypti.

[i] l. 1. p. 210. G

Ægyptij cur colant Felem Ichneumonē.

Cur Cantharum, id eſt Scarabæum venerentur.

Aſpidem cur in honore habeant.

[k] lib. 16. hierogl.

Aſpidis hiſtoria nobilis.

Ægypti figura triangularis.

multis eiuſdem fluuij ramis hinc inde productis pariformi diuaricatione totam Aegyptum irrigantibus, nec non in plures velut inſulas triangulares dirimente; ſicut apud Ptolemæum in Aegypti ſua deſcriptione, Cl. Præceptor Maginus obſeruat, ex omnibus antiquis Geographis, Hiſtoricis, atque Poetis; vt infra commodiore loco latius apparebit. Quas quidem Nili diuaricationes Aegyptum partientes in multas velut inſulas, a Plinio[l] Solino[m] Strabone [n] Ptolemæoque ſignatas, Aſpis in Numo cōtorta mirifice repreſentat. Inſuper anguis iſte ſinuoſus fluuium Nili poteſt aptiſſime ſignificare, quo tota irrigatur Aegyptus triquetram figuram habens; etenim flumina tortuoſis gyris terram irrigantia veteribus nomine draconum atque ſerpentum appellata myſtice fuiſſe, teſtatur Comes Natalis [o] atque Boccatius [p] in ſua Geneologia. Nilum autem ſub forma ſerpentis Aſpidis maioris in triquetram imaginem ſinuoſis voluminibus conglobati repreſentare potuiſſe Adriano Aegyptum, quis apte negauerit?

[l] l.5.c.9.
[m] cap.45.
[n] lib.17.
[o] 8.myth. c.7.
[p] l.4.c.33.

De culmo tritici cum plena ſpica miram Aegypti fertilitatem indicante.
Cap. XCVI.

PRæterea vero culmus ille cum tritici ſpica plena, peroptime nobis Aegyptum indicat, regionem omnium vniuerſi mundi feraciſſimam; de cuius fertilitate nemo priſcorum non attulit encomia: namque Plinio [a] fertiliſſima dicitur Aegyptus, & centuplum ſati reddere. Rhodiginus in Antiquis Lectionibus habet [b] *Non præterit profecto nos, Aegyptum dictam eſſe veteribus publicum orbis horreum: tolereque Deos eo animi gratia, & ſalutis confugere. Quapropter & illud videmur legiſſe, quod Ioſephus* [c] *regionem illam eſſe munitam, & adeo fertilem, vt cunctos mortales paſcere, Deos ipſos excipere hoſpitio, ſaluare poſſe gloriaretur.* Etſi Ioſephus allegato loco fertilitatem Aegypti ſolam commendare videatur, & munimentum; nihil de Deorum ſecuritate, ſalute, ac hoſpitio in ea regione meminiſſe. Nihilominus huic etiam teſtimonium perhibere poteſt hiſtoria ſacra, tum ponens Chriſtum Dei Filium, ab Herode quæſitum ad mortem, aufugiſſe in Aegyptum [d] ſalutis ergo; ad quem ſaluandum Pater Deus, qui vbique eſt, ex Aegypto [e] vocauit filium ſuum tum afferens, Ioſephum Patriarcham, appellatum inde [f] Saluatorem mundi, quod Aegypto Præfectus orbi fameſcenti frumenti ſufficientem eſcam dederit; & in Aegyptum famē fugientes benigne receperit, annuente Rege, Patrem, & Fratres, gentem Deo charam, quos Deorum nomine nonnunquam appellat diuina pagina, legens [g] *Ego dixi, vos Dij eſtis, & filij excelſi omnes.* & alibi [h] *Septem ſpicæ plenæ, ſeptem vbertatis anni ſunt* in Aegypto: *Septem ſpicæ tenues, & vento vrente percuſſæ, ſeptem anni venturæ ſunt famis.* & infra: [i] *Creſcebat autem quotidie fames in omni terra: aperuitque Ioſeph vniuerſa horrea, & vendebat Aegyptijs; nam & illos oppreſſerat fames. omneſque Prouinciæ veniebant in Aegyptum, vt emerent eſcas, & malum inopiæ temperarent.* & mox: [k] *Interim fames omnem terram premebat: conſumptiſque cibis, quos ex Aegypto detulerant, dixit Iacob ad filios ſuos, reuertimini, & emite nobis pauxillum eſcarum* &c. Hinc vel ab Ethnicis Aegyptus agnominata fuit horreum publicum orbis: & Ioſeph, vniuerſæ terræ fameſcenti proſpiciens, optime iure nuncupatus eſt [l] Saluator mundi. Sic ergo ſpica plena frumenti, ſurgens ex angulo triangularis Aſpidis Aegyptiæ maioris, mire ſignificat Aegypti memorabilem fertilitatem, & incomparabilem frugum feracitatem.

[a] l.18.c.10. l.21.c.15.
[b] l.29.c.21.
Aegyptus publicum orbis horreum.
[c] 5.de bel. Iud.c.11.
[d] Matth. 13.& ſeq.
[e] Oſeæ
[f] Gen. & ſeqq.
[g] Pſ.81.
[h] Gen.41. & ſeqq.
[i] Gen.41
[k] Gen.42. & ſeqq.
[l] Gen.41.

De Caduceo Mercurij primæuam originem adepto in Arcadia Aegyptiaca.
Cap. XCVII.

CEterum nihilominus Aegyptum indicat, in alio ſerpentis angulo poſitus Caduceus Mercurij, tanquam omnium diſciplinarum matrem. Procul dubio ſcientiarum parentes audiūt Aegyptij: Cui prouinciæ propterea dedit antiquitas natales Mercurij doctrinarum omnium Dei; quod ibi regnauerit Mercurius ille Triſmegiſtus, qui ſummus ſacerdos extitit, ſummus item ſapiens, ſummuſque Rex Aegypti. Belleque veteres Caduceum aſſignauere Mer-

Aegyptus omnium ſcientiarum mater.

Mer-

Mercurio, virga rectum, ad quam Herculeo nodo reuincti forent angues duo, maſculus & femina ſerpens, hieroglyphica triplicis huiuſce ſummæ dignitatis; etenim recta virga, ſceptrum Iuſtitiæ, regem indicat, a rectitudine Iudicij nunquam declinantem, & litigantes omnes apte componere ſatagentem. De qua rectitudine ſummi principis in Deo, ex vetuſtiſſima ſapientum ſententia ſic aliquando [a] ſcriptum reliquit Ariſtoteles: *Enimvero Deus (vt eſt vetuſto verbo proditum) principium, & finem, & media rerum omnium tenens, rectaque linea incedens, operatur ille quidem ſecundum naturam, e veſtigio comitem habens Iuſtitiæ præſidem, quam Δίκην nominauerunt, diuinæ legis vindicem, ſimul vt quicquam ſanctionum eius prætermiſſum eſt. Cuius vt ſit particeps numinis iam inde oportet ab initio, qui ad vitam beatam euaſurus eſt, atque fœlicem.* Anguis autem maſculus dexteram Caducei tenens, egregie ſacerdotium repreſentat, enimvero Dominus Petrum [b] ſummum Pontificem, & Apoſtolos [c] Diſcipuloſque ſuos alios, quos Orbis vniuerſi Chriſtiani ſacerdotes inſtituit, tribuens eis poteſtatem ſoluendi, & ligandi mortalium animas, aliquando monuit [d] vt ſerpentibus in prudentia ſimiles eſſent. Altera vero ſerpens femina caduceum ambiens, ſapientiæ typus eſt, quæ parit ore fructus, ceu partus, verorum eloquiorum; quos vel ipſe Socrates, apud Platonem in Theæteto, obſtetricantibus interrogationibus eliciebat ex mente grauida cuiuſque reſpondentis alumni ſui parturiente. Quoniam vero Mercurius ille Triſmegiſtus Aegyptius diuinorum attributorum arcana plurima mortales edocuit, iccirco Mercurius Iouis nuncius, Interpreſque Deorum apud antiquos paſſim celebratur. Hinc Aegyptus mater Mercurij dicta ſimul & parens omnium diſciplinarum, quod a Mercurio ſuo ſapientiſſimi redditi viri regionis, vt ait Herodotus [e] in Euterpe, poſtea docuerint Græcos ad ſe venientes, & per eos aliam quamcunque gentem, literarum auidam, atque cultricem. Profecto Rhodiginus ex Antiquorum lectionibus affert ea verba [f] *Nos vero ex veterum ſcitis hoc genus colligamus,*

aduceus cur ſignatus Mercurio.

Caducei explicatio myſtica, & primum virga recta quid indicet.

] de mund. c.

iuina gubernatio qualis Mundo.

nguis mas in duceo quid otet.

] Matth 16. 19.

] Matth. 18. 18.

oan. 20. 23.

] Matth. 10. 16.

erpens femina caducei uid ſignet.

Iercurius cur Iouis nuncius ictus.

e] cap. 160.

Aegyptus vt it mater diſciplinarum.

f] l. 6. c. 13.

Eſſe hanc rerum viciſſitudinem omnium, quam ſcientiarum parens Aegyptus, vt olim loquebantur, præceptis eſt complexa. Tradidit Pythagoras, retulit Plato, nec inhonoratam reliquit Platonicus nobilis Plotinus. & fuſius infra [g] *Ammianus Marcellinus autor eſt, Medicis ad commendandam artis autoritatem ſuffeciſſe, ſi diceret ſe Alexandriæ eruditos: tanta erat loci dignitas, & æſtimatio.* & mox: *Propterea ſcienter Apuleius eruditos appellat Aegyptios. Quin & ab Aurelio Macrobio dicitur mater artium Aegyptus. Aegyptiorum porro arcanam ſapientiam abunde teſtari videtur ſuſcepta illuc excellentium virorum peregrinatio, vt in illorum literis vere literatis interioribuſque myſteria pernoſcerent.* Certe Macrobius [h] vocat *Aegyptios ſolos diuinarum rerum omnium conſcios.* & alibi: [i] *Plato Aegyptios, omnium Philoſophiæ diſciplinarum parentes, ſecutus eſt.* Verum & Moſes, qui ſummus Philoſophus a Philone [k] celebratur, tanquam Philoſophiæ faſtigium aſſecutus, dicitur ab Aegyptijs humanas doctrinas doctus: alibi dicente Philone; [l] *Itaque numeros, & Geometriam, vniuerſamque muſicam, rhythmicam, harmonicam, metricam, ſiue contemplatricem, ſiue per inſtrumenta, voceſque promentem ſe modis varijs, accepit ab Aegyptijs doctoribus: & inſuper occultam philoſophiam, deſcriptam literis (vt vocant) hieroglyphicis, hoc eſt notis animalium, quæ ipſi venerantur etiam pro numinibus. Reliquas liberales artes Græci docebant. Ex propinquis autem regionibus euocati Aſſirij ſuas literas, Chaldæi ſideralem ſcientiam, hanc & ab Aegyptijs didicit, mathematicæ cum primis deditis: obſeruanſque quid vtriſque conueniat, in quo diſcrepent, intactus a contentionibus veritatem quærebat; quippe qui nihil præter eam admittebat.* Etiamſi, præter humanas diſciplinas omnes, quas ab Aegyptijs didicerat, Moſes a ſummo Deo, cuius erat magnus charuſque propheta, Diuinorum ſcientiam reuelatam habuerit. Caduceus ergo, qui Valeriani (*m*) notatu, hieroglyphicum eſt ſapientiæ, diſciplinarumque omnium, quarum antiqua parens prædicatur Aegyptus, vt & Mercurij, ſymbolum Aegypti recte ponitur in Numo ab Adriano Cæſare. Quid, ſi dixero, caduceum ea quoque ratione nobis Ægy-

[g] l. 16. cap. 3.

Viri excellentes cur in Aegyptum peregrinati.

[h] 1. Satur. c. 14.

[i] l. 1. ſomn. c. 19.

[k] de mund. opif. prin.

[l] in vita Moſis.

Moſes humanas diſciplinas ab Aegyptijs edoctus.

Moſes a Deo quæ didicerit.

[m] l. 15. hierogl.

Caducei primæua origo in Ægypto explicatur.

ptum indicare, quod eius inſtitutio, vel inuentio nacta fuerit originem in Aegypto ex admirabili concertatione Moſis & Aaronis cum Magis & ſapientibus Aegypti coram Pharaone Rege quando virga Moſis vel Aaronis in anguem verſa deuorauit angues alios, in quos conuerſæ fuerant virgæ Magorum & ſapientum Pharaonis; etiamſi gentiles caducei primam originem ad ſua fabulamenta trahere voluerint? Celebris eſt hiſtoria ſacra [n] *Dixitque Dominus ad Moyſem, & Aaron: Quum dixerit vobis Pharao: Oſtendite ſigna; dices ad Aaron: Tolle virgam tuam, & proijce eam coram Pharaone, ac vertetur in colubrum. Ingreſſi itaque Moyſes, & Aaron ad Pharaonem, fecerunt ſicut præceperat Dominus. Tulitque Aaron virgam coram Pharaone & ſeruis eius, quæ verſa eſt in colubrum. Vocauit autem Pharao ſapientes, & maleficos, & fecerunt etiam ipſi, per incantationes Aegyptias & arcana quædam ſimiliter. Proieceruntque ſinguli virgas ſuas, quæ verſæ ſunt in dracones. Sed deuorauit virga Aaron virgas eorum.* Hinc Ethnici poſteriores, hiſtorias diuinas paſſim ſuis fabulis inuoluentes, de Caduceo commenti ſunt, Mercurium ab Apolline quum virgam accepiſſet, eamque manu geſtans in Arcadiam proficiſceretur, dracones duos inter ſe mutuo pugnantes inueniſſe; quibus ille virgam interponens, prælium eorum illico diremit. Mercurij nomine velantes Aaronem, qui celebratur eloquens in ſacra ſcriptura, vel a Deo laudatus eloquentia [o] *Iratus Dominus in Moyſem ait: Aaron frater tuus leuites: Scio quod eloquens ſit: Ecce ipſe egredietur in occurſum tuum, videnſque te lætabitur corde. Loquere ad eum, & pone verba mea in ore eius: & ego ero in ore tuo, & in ore illius: & oſtendam vobis quid agere debeatis:* Mercurium vero ſuum venerantur Ethnici numen eloquentiæ. Sol autem, qui dicitur Apollo, ſymbolum apud eos eſt ſummi Dei: namque Macrobio, Platonique, Sol [p] Deo ſimillimus eſt, Mens Mundi [q] quæ Deus omnibus Platonicis eſſe conſtituitur. Arcadiæ nomine ſignare potuerunt Aegypti vel ciuitatem, vel regionem; de quibus vtriſque Stephanus, & alij Claſſici. Namque Stephano ciuitas in Aegypto fuit, cui nomen

[n] Exod. 7. 8. & ſeqq.

Caducei commentum apud Ethnicos explicatum.

[o] Exod. 4. 14.

[p] 1. ſomn. c. 2

[q] cap. 20. 1. Satur. c. 18. 19.

A Arcadia, nimirum vna trium in Amurgo inſula: verba Stephani ſunt: ἐςὶ καὶ Ἀρκαδία Αἰγύπτȣ πόλις, μία τῶν τριῶν ἐν Ἀμȣργῷ τῇ νήσῳ. ἦσαν γὰρ, Μελανία, Μίνωα, Ἀρκεσίνη. hoc eſt: *Eſt & Arcadia Aegypti ciuitas, vna trium in Amurgo inſula. Sunt enim, Melania, Minoa, & Arceſine*, ſiue *Arcadia.* Nomen enim vtrumque fuit eiuſdem vrbis, vt alijs pleriſque duplici nomine donatis apud antiquos, obſeruatu frequentiſſimo Strabonis; quicquid hoc in loco cenſeat Henricus. B Quin & in Aegypto regionem integram, quæ media Aegyptus eſt, & appellatur Heptapolis, cognominari pariter Arcadiam ab Arcadio Rege notat ex eodem Stephano Volaterranus inquiens [r] *Aegyptus Africæ verſus Orientem tenet extrema, in duas diuiſa partes, Delta ex forma literæ, quæ Ptolemæo itemque Plinio Aegyptus inferior etiam vocatur. Altera, quæ ſecundum Nilum Aethiopiæ contermina, meridiem verſus vſque ad Syenem procedit, Thebais appellata. Dicta autem vniuerſa prius Aeria. Stephano vocata quaſi* ἠροεσσα, *quod fuſco & caliginoſo ſit aere, & Heptapolis a ſeptem primis vrbibus. Quatuor videlicet Thebaides, quæ ſunt Panopolis, Antinous, Lycopolis, Hermopolis: tribus vero, quæ ſunt, Arcadiæ, Heraclea, Oxyrinchus, Memphis. Arcadia enim regio eſt ab Arcadio dicta Imperatore, antea Heptanomus, a ſeptem Nomis, ideſt Præfecturis: hæc Stephanus.* His conſimilia refert Cl. Maginus apud Ptolemæum in ſua Aegypti deſcriptione; cuius verba notabuntur inferius. Et hos Arcades Aegypti putauerim illos eſſe, qui ſe primos omnium hominum, fuiſſe natos ante Lunam gloriabantur, non autem alios illos Peloponneſi, de quibus Plutarchus in Quæſtionibus Romanis [ſ] enimvero Lunam arbitrabantur eſſe Iſidem Aegyptij, quam ſuam reginam fuiſſe teſtantur, adeoque ſeipſis iuniorem. Huic etiam opinioni ſubſcribunt aperte Iuſtinus, atque Suidas. Iuſtinus etenim [t] introducit de generis antiquitate contendentes cum Scythis Aegyptios, non autem Arcades alios vllos Peloponneſiacos. Itidem Suidas Arcades pro Aegyptijs accepiſſe videtur, dum ait: Βεκκεσέληνε: *Antique, hoc eſt, ſtultiſſime. Deductum autem eſt hoc vocabulum a Proſelenos, quaſi dicas,* *Ante-*

Arcadia q[...] ciuitas Æ[gy]pti.

Arcadia reg[io] in Ægypto.

[r] lib. 12.

Arcades, q[ui] gloriabantur eſſe primi mo[r]talium, Ægy[p]tios illos eſſ[e]

[ſ] Qu. 76.

[t] lib. 2. p.

Antelunaris, ante lunam genitus. Arcades enim antiquiſſimos, & qui ante Lunam ſe natos eſſe dicebant, Proſelenes appellabant. Becceſelene igitur, & Proſelene dictum eadem ratione, qua ſupra declaratur. *Illud autem Becceſelene per ſe ex tali hiſtoria pendet. Pſammeticus Aegyptiorum rex cognoſcere voluit, quinam omnium mortalium antiquiſſimi, & primi fuiſſent. Quum autem plurimum temporis in hanc inquiſitionem impendiſſet, nec accuratam certamque rei cognitionem inuenire potuiſſet, quod multi hanc antiquitatis gloriam non ſine contentione ſibi vendicarent; huiuſmodi rem comminiſcitur. Duos infantes recens natos cepit, & in caſa prorſus ab alijs ædificijs remota concluſit. Et alij quidem dicunt, ipſum ipſis capellas ſummiſiſſe, quarum lacte, quod ex vberibus hauriebant, infantes nutriebantur. Alij vero dicunt, ipſum nutrices ipſis admouiſſe, quarum linguas præciderat, ne infantes vocem ipſarum audirent. Hæc autem Pſammeticus fecit, quia ſcire volebat, quamnam primam vocem infantes eſſent edituri, vbi vagitus nihil ſignificantes reliquiſſent. Quum igitur illi triennium in huiuſmodi nutritione exegiſſent: Rex in illam caſam miſit quendam ex ſuis amiciſſimis, iubens illum illuc ingredi tacite. Quum autem ille fores aperuiſſet, illi pueri porrectis manibus BECCOS petierunt. Phryges vero panem ſic appellare dicunt. Sic igitur Pſammeticum ferunt deprehendiſſe, & credidiſſe, Phryges primos omnium mortalium fuiſſe. Si vero & prior narratio vera eſt, illos infantes a capris, non autem a muliere nutritos fuiſſe, minime mirandum eſt illos, qui capram toties balantem audiuerant, illius vocem imitatos eſſe, caſuque quodam accidiſſe, vt apud Phryges huiuſmodi vox eſſet. Si igitur & hoc Becceſelenes ſignificat antiquum, voce compoſita ex Beccos, quod panem ſignificat ob antedictam hiſtoriam, & ex nomine Selene, quod Lunam ſignificat. Sic etiam vox Proſelene accipienda, ideſt, Antelunaris. Quamobrem & Arcadas vt antiquos aiunt vocari Proſelenes.* Non caret itaque coniectura probabili ſatis, Aegyptios extitiſſe, qui dudum gloriabantur Arcades de vetuſtate ſupra mortales omnes; quum & Aegyptij de antiquitate contendiſſe cum Scythis ponantur a Iuſtino; Pſammeticusque Rex Aegypti quæſtionem hanc habuerit accuratam; & Arcades in Aegypto nouerit ipſe Stephanus, & ex eo Volaterranus tum vrbem in Amurgo inſula tum integram prouinciam inſignem, quæ tres celebres vrbes Heracleam, Oxyrinchus, Memphim continens, ab Arcadio ibi Dominum habente peculiariter Arcadia nuncupata, longe diuerſa ab Arcadia Peloponneſi, cui multi perperam videntur antiquitatis gloriam attribuere, quæ proprie conuenit Arcadibus Aegypti. Quare Caducei ſimiliter origo, quam ponunt Mythologi de Mercurio cum virga ab Apolline ſuſcepta ſerpentes inter dimicantes in Arcadia interponente, nobis accipitur in Arcadia Aegypti, ad quam cum virga iuſſu Dei profectus eloquentia pollens Aaron, coram Aegypti rege, virga ſua in colubrum verſa deuicit hoſtiles angues, in quos mutauerant virgas ſuas Aegyptiorum Magi per incantationes; vt antea vidimus in ſacra pagina.

...imam locu... ...onem vt in... ...garit Ægy... ...Rex.

Phryges primos hominũ extitiſſe, vt deprehendiſſe ſe putarit Pſã-metticus.

De Lucerna in capite ſerpentis, vt ſit Aegypti ſymbolum. Cap. XCVIII.

NEque vero minus Aegyptum in eodem Numo mihi deſignare videtur Lucerna veteris artificij, ſupra caput Aſpidis Aegyptiæ magnæ conſtituta. Nempe licet Cl. Aldrouandum Præceptorem audiam [a] cui, *Viſum Aſpidis hebetem calloſa quædam tubercula fronti adhærentia, oculosque comprimentia reddunt:* non tamen id corpus in ſummo capite, procul ab oculis, quos Aſpis, non in fronte gerit, at in temporibus, ad huiuſmodi carunculas, tuberculaque referri poteſt: Plinio ſiquidem [b] Aſpidum naturam explicans ait: *Non eſt fateri, rerum natura largius mala, an remedia genuerit. Iam primum hebetes oculos huic malo dedit: eosque non in fronte ex aduerſo cernere, ſed in temporibus: itaque excitatur ſæpius auditu, quam viſu.* Quod vero capiti ſerpentis inſidet in Numiſmate procul ab oculis Aſpidis eſt in ſummo vertice, neque tuberculi, vel carunculę præſefert imaginem, ſed cymbij, Lucernæque vetuſtæ ſtructuræ, qualem antea ſpectauimus [c] in Numiſmate Deæ Syræ. Quare non Eritio Cl. Viro, criſtam, vel carunculam accipienti, ſed amiciſſimo Seuerino Lucernam exi-

Carunculæ in capite Aſpidis.

[a] 1. de ſerp. pag. 198. G.

[b] l. 8. c. 23.

[c] l. 6. c. 24.

ſtimanti ſubſcribimus. Hac autem Lucerna ſignari prærogatiuam Ægypti duplici ratione cenſemus. Prima quidem eſt, quod huiuſcemodi Lucerna ſublimis locata viſitur in ſummo capite aſpidis elati, velut in litore maris, tanquam Lucerna prælucens in alta ſpecula Phari nauigia ſpeculantibus e litore, ſimul in mari procul ad portum nauigantibus. Modo Phari celebres ad huiuſmodi finem geminum in orbe quinque mihi ſunt: vna quidem turris eſt editiſſima, meorum Genuenſium portui ab antiquo imminens; quæ patrio nomine vocatur LANTERNA; & rupes eminens, qua turris innititur, CO' DE FA', nempe *Caput Phari*; a lumine denominati, quod Græce *Phos* vel a manifeſtatione, Græce Phanan appellatur; etenim ad culmen illius turris Genuenſes aſcendere faciunt ſpeculatorem, qui poſitis extra turris cacumen ſignis indicet numerum nauium triremiumque, quas aſpicit eminus aduentare. Noctuque magnam ibi Lucernam ardere faciunt, quæ nauigantibus indicet introitum portus, ne naufragium patiantur ad ſcopulos alliſæ naues. Altera turris nomine Phari celebris eſt in Inſula Siciliæ ad Meſſanæ portum. Tertia Puteolana, quarta Rauennæ turris eſt. Quinta vero cunctarum celeberrima, & antiquiſſima turris Phari reperitur in Ægypto ad Alexandriæ portum: de quibus vtriſque Volateranus ita [d] *Trinacria enim quum ex tribus promontorijs dicta ſit, Peloro Italiam, Lilibæo Græciam, & Pachino Africam reſpicientibus: Meſſana primum in ora eſt poſt Pelorum inſtar Phari Alexandrini turrim habens, Zancle prius vocata.* De Pharo vero Alexandrino poſtea [e] ſic: *Alexandriæ inſuper nobilis illa bibliotheca a Philadelpho inſtituta fuit, quæ per obſidionem poſtea Cæſaris flagrauit. Iuxta in portu Pharus erat inſula, & turris, Soſtrati Gnidij Architecti opus, vt eius loci indicat inſcriptio Græca, quod Alexandrum fuiſſe paſſum miratur Plinius. Hæc ſpecula nauigantibus præſidium erat. Ceteri quoque huius exemplo huic ſimiles Phari appellati ἀπὸ τῶν φάνων, & ex manifeſtatione etymo ſumpto.* Similiter Itali prælucentem in alta puppi magnæ cuiuſque triremis Lucernam appellamus *Phanò*, deriuata e Græco verbo nomenclatione. Plinij locus illuſtris eſt de Pharo tum Puteolano, tum Rauennæ, tum Alexandrino præcipue; quem primum omnium ferme Pyramidibus, quas nuperrime celebrauerat, comparare videtur, addens [f] *Magnificatur & alia turris a rege facta in inſula Pharo, portum obtinente Alexandriæ: quam conſtitiſſe octingentis talentis tradunt: magno animo, ne quid omittamus, Ptolemæi regis, quod in ea permiſerit Soſtrati Gnidij architecti ſtructuræ ipſius nomen inſcribi. Vſus eius, nocturno nauium curſui ignis oſtendere, ad prænuncianda vada, portuſque introitum: ſicut iam tales compluribus locis flagrant, vt Puteolis, ac Rauennæ. Periculum in corriuatione ignium, ne ſidus exiſtimetur, quoniam e longinquo ſimilis flammarum aſpectus eſt. Hic idem architectus primus omnium penſilem ambulationem Gnidi feciſſe traditur.* Quam & hortos penſiles poſt turrem Phari conſtruxiſſe Alexandriæ mihi probabile ſatis eſt; ad cuius imitationem etiam multi Genuæ poſtea conſtructi ſunt; quos patrio vocabulo nuncupamus *Terrazze*. Sed ad rem. Sane Cæſar Adrianus in Numo ſuo myſtice ſignificaturus Aegypti Pharum, aſpidem poſuit cum Lucerna in capite; quia Pharus Alexandriæ ferax eſt admodum eiuſmodi ſerpentum, vt obſeruat Cl. Aldrouandus agens de Aſpidis epithetis, ita [g] *Quædam huius animalis epitheta locum natalem, & naturales quaſdam eius proprietates reſpiciunt: quædam vero cum alys anguium epithetis ſunt communia. Quoad primum, aſpis aliquando Niliaca, & quandoque Aegyptia nominatur, interdum etiam Pharia, a Pharo parua Aegypti inſula; quum aſpides prædictis delectentur locis.* Altera vero ratio, qua Cæſar Adrianus hieroglyphice nobis in ſuo Numiſmate per aſpidem in capite Lucernam habentem indicauit, eſt, quod Aegyptij mortalium ſapientiſſimi, per ſerpentem ideo recte ſignificati, ſua ſapientia primi Lucernarum vſum inuenerunt; vt apertiſſime teſtatur in ſuis Stromatibus Clemens Alexandrinus [h] inquiens: *Primi itaque Aegyptij Aſtrologiam ad homines deduxerunt. Similiter autem etiam Chaldæi. Aegyptij rurſus & Lucernas primi accendere docuerunt.* Polydorus item Virgilius, agens de rerum inuentoribus, in eandem ſenten-

ten-

[d] l. 6. Pharus Siciliæ.

[e] l. 12. Pharus Ægypti.

[f] l. 36. c. 12.

Phari vſus.

Pharus Puteoli, & Rauennæ.

Penſilis ambulatio. Horti penſiles.

[g] 1. de ſerp. p. 205. C.

Lucernarum inuentores Aegyptij.

[h] lib. 1.

[i] lib.20.c.19. tentiam ſcribit [i] *Lucernæ vſum Aegyptij inuenerunt: Autor Clemens.* Hoc autem illorum inuentum fuiſſe conſtat ex eo non obſcure, quod apud Aegyptios vnos inſtitutum fuit feſtum Lucernarum; de quo ſic Herodotus in Euterpe [k] *Vbi vero in Sain vrbem ſacrificatum conuenerunt, noctu ſub dio vniuerſi circum domos frequentes Lucernas accendunt, imbutas ſale, & oleo plenas, cum multo lychno, quod tota ardet nocte. Cui feſto nomen impoſitum eſt, ACCENSIO LVCERNARVM. Ad hunc conuentum quicumque Aegyptiorum non ierint, obſeruantes ſacrificij noctem, & ipſi vniuerſi Lucernas accendunt. Atque ita accenduntur Lucernæ non in Sai modo, ſed etiam per vniuerſam Aegyptum. Qua vero gratia mox hæc lumen & honorem ſortita ſit, ſacra quædam ratio commemoratur.* Cuius quidem rei rationem antea nobis inſinuaſſe videtur Herodotus, dum Aegyptios aſſeruit primos extitiſſe mortalium, qui Dijs Aras, & ſimulachra, & delubra ſtatuerint; ait enim [l] *Aegyptios quoque primos duodecim Deorum cognomina in vſu habuiſſe, & ab illis Græcos fuiſſe mutuatos. item primos Dijs & Aras, & ſimulachra, & delubra ſtatuiſſe;* proindeque ſacra pariter feſta; inter quæ celeberrimum apud eos fuit, ACCENSIO LVCERNARVM appellatum. Niſi forte tacuit Herodotus iſtam rationem ſacram, quia noluit Ethnicus Gentilibus ſuis illatam a Deo plagam in Ægypto commemorare; de qua late Moſes in Exodo [m] *Factum eſt autem in medio noctis, percuſſit Dominus omne primogenitum in terra Aegypti, a primogenito Pharaonis, qui in ſolio eius ſedebat, vſque ad primogenitum captiuæ, quæ erat in carcere; & omne primogenitum iumentorum. Surrexitque Pharao nocte, & omnes ſerui eius, cunctaque Aegyptus; & ortus eſt clamor magnus in Aegypto; neque enim erat domus, in qua non iaceret mortuus. Vocatiſque Pharao Moyſe & Aaron nocte, ait: Surgite, & egredimini a populo meo, & vos, & filij Iſrael. Ite, & immolate Domino, ſicut dicitis: Oues veſtras, & armenta aſſumite, vt petieratis: & abeuntes benedicite mihi. Vrgebantque Aegyptij populum de terra exire vehementer, dicentes, Omnes moriemur.* Quoniam vero nocte illa cuncti Ægyptiorum Lucernas ac-

[k] cap.62.

Lucernarum feſtum in Aegypto tota celeberrimum

[l] l.2.c.4.

Accenſio Lucernarum, feſtum in Aegypto.

[m] 12.29.& ſeqq.

A cenderunt, ſurgentes ad lugendum mortuos ſuos primogenitos, & ad vrgendos Hebræos, vt exirent celeriter de Ægypto, metuentes ſibi mortem a Deo Hebræorum, ex eorum ſtatione moraque in Ægypto; propterea quotannis ad perpetuam memoriam illius noctis, in qua tantam plagam perpeſſi fuerunt, & peiorem timentes euaſerunt, feſtum id *Accenſionis Lucernarum* celebratur in vniuerſa Ægypto; quam

B rationem ſacram muſſitans ideo, non explicans, innuit Ethnicus Herodotus. Sapienter autem Adrianus, vt indicaret Lucernas extitiſſe proprium Ægyptiorum inuentum, Lucernam in ſuo Numiſmate poſuit ſupra caput aſpidis Ægyptiæ; nam in capite cerebrum eſt, in quo perficiuntur omnia mentis opera, rationiſque ingenioſa inuenta; qua de re non ſolum Galenus [n] in Arte Medica ſcribit, Ingenioſos eſſe, qui cerebri ſubſtantiam obtinent ſubtilem:

C ſed etiam Hippocrates, qui ſcribens *De Inſania* dicit [o] *Quemadmodum in libello de morbo ſacro diximus, Inſanienti neceſſe eſt præ humiditate Cerebrum, in quo animæ ſunt opera, moueri: vbi videlicet humidius, quam pro natura fuerit.* Ibi vero [p] ſcripſerat: *Porro expedit homines noſſe, quod ex nulla alia nobis parte voluptates contingunt, & lætitiæ, & riſus, & luſus, quam ex cerebro. Itemque mærores, & anxietates, triſtitiæque, ac ciulatus, &*

D *querelæ. Et hoc ſapimus maxime, ac intelligimus, & videmus, & audimus, & cognoſcimus turpia & honeſta, mala & bona, iucunda & iniucunda partim conſuetudine diſcernentes, partim vtilitate percipientes. Eodem voluptates & iniucunditates pro oportunitate dignoſcimus, & non eadem nobis placent. Eodem & inſanimus & deliramus, & terrores & timores nobis accedunt, partim noctu, partim interdiu, & inſomnia, & errores intempeſtiui, & curæ ina-*

E *nes, & vt non noſcamus adſtantes, deſuetudo, & inexperientia. Atque hæc omnia perpetimur a cerebro, quum ſanum non fuerit.* Igitur Adrianus, imponens capiti ſerpentis aſpidis, in formam triangularem obuolutæ, Lucernam Ægyptiam, indicat Ægyptios fuiſſe primos Lucernarum inuentores, vt obſeruauimus ex Clemente Alexandrino, cum Polydoro Virgilio.

Lucerna cur in capite ſerpentis.

[n] cap.12.

[o] tract.de Inſan.

[p] l.de mor. ſacr.

De

De Mirabili Numiſmatis Inſcriptione. LIΔ. *Cap. IC.*

A Tque demum omnia ſuperiora comprobat Inſcriptio, ſuppoſita ſub aſpide triquetra, velut in mari, terminante triangulum magnum Ægypti, ternis illis literis comprehenſa, LIΔ. Profecto nuper audiuimus a viro docto, Numiſmatum antiquorum cultore, literis iſtis in Adriani Numo, nihil aliud indicari, quam Annum Imperij Adriani, quo cuſa fuit iſtiuſmodi moneta; nimirum vt litera prima L nota ſit indicans Annum: duæ vero poſteriores, vt opinatur ipſe, Græcanicæ, Iota & Delta, IΔ, ſignent numerum decimum quartum; quod apud Græcos Iota ſit index decimi numeri, & Delta quarti. Sed pace viri docti, nulla ratio prorſus eſt, quæ doceat, apud Græcos vndecimam Latinorum literam, L, annum ſignificare: nec ab eis vnquam Latinam illam literam L vſurpari. Minuſque video ſemper Iota Græcis indicare numerum decimum; etiamſi poſt Homerum (qui ſemper & in Iliadis, & in Odyſſeæ Rhapſodijs, earum numerum decimum vnica litera K deſignet; & decimum quartum vnica litera Græcanica Ξ, ξῖ:) decimum numerum per I, Iota ſimplex notare conſueuerint; & decimum quartum per duplex elementum Græcanicum Iota, & Delta, ſic IΔ: vel ιδ'. Nihilominus quando Iota vtuntur tanquam nota numeri decimi, nunquam rem numeratam ſignant literis latinis, at ſemper Græcanicis; ita Theocritus εἰδύλλιον ιδ': Idyllium decimum quartum: ita Theophraſtus, ΚΕΦ. ΙΔ. cap. 14. non Literis Latinis I. Iδ': nec C. Iδ'. ita Dioſcorides, & alij Græcos numeros deſcribentes, rem numeratam nunquam indicant literis Latinis, at ſemper Græcanicis. Quare iam quum litera Latina L nunquam a Græcis vſurpetur, nec vlla ratio reddatur, aut reddi valeat, me iudice, qua ſit apud eos nota deſignans annum, ſed id omnino voluntarie, prorſuſque ſine cauſa proferatur, & gratis aſſumatur; ea propter hac in epigraphe, LIδ' legere non poſſumus *Annum decimum quartum*. Ac eo minus, quia dum Græci, poſt Homerum, ſignant hiſce literis

Inſcriptio LIδ', cur non iudicet Annũ decimũ quartum.

A numerum decimum quartum, Iota cum Delta ſimul fere coniungunt; & interuallo ſpatij, vel interpuncto ſeparant a nota rei numeratæ præfixa, ſic: ΚΕΦ. Iδ'. vt videre licet in numeris capitum Dioſcoridis, Theophraſti, & aliorum Græcorum. Sed in Adriani Numi literis, aſpidi ſubſcriptis, tale quid non obſeruo; verum tres ab inuicem æquidiſtantes, atque ſimiliter abiunctas literas lego, LIΔ: Quamobrem Deltæ litera, vt Græcis pariter atque Latinis, B mihi ſignificat Ægyptum, aliæ vero duæ Lucernarum Inuentionem; vt harum trium capitalium literarum LIδ' explicatio, genuinaque ſignificatio, tribus hiſce vocibus contineatur: *Lucernas Inuenit Delta*, hoc eſt Ægyptus. Quam quidem regionem a figura triquetra paſſim a Latinis pariter & a Græcis Delta nuncupari, conſtat ex Plinio, Herodoto, Ptolemæo, Magino, & alijs. Apud Plinium enim legi- C mus [a] *Aegyptus, introrſus ad meridiem recedens, donec a tergo prætendantur Aethiopes. Inferiorem eius partem Nilus, dextra leuaque diuiſus, amplexu ſuo determinat, Canopico oſtio ab Africa, ab Aſia Peluſiaco centum ſeptuaginta millia paſſuum interuallo. Quam ob cauſam inter inſulas quidam Aegyptum retulere, ita ſe findente Nilo, vt triquetram terræ figuram efficiat. Ideo multi Græcæ literæ vocabulo Delta appellauere Aegyptum.* Hos Iones D fuiſſe nec non Mareoticos, & Apianos teſtatur Herodotus, in Euterpe [b] *Quod ſi vellemus de Aegypto Ionum vti ſententijs, qui ſolum Delta Aegyptum eſſe aiunt, a Perſei ſpecula appellata, dicentes illam ſecundum mare, ad Peluſiacas vſque taricheas quadraginta ſchœnorum eſſe: a mari autem mediterranea verſus, pertingere ad Cercaſorum vrbem, iuxta quam ſcinditur Nilus in Peluſiacum fluens, & in Canobum: Cetera vero Aegypti partim eſſe Africæ, partim Arabiæ: oſtenderemus hac ratio-* E *ne* &c. & infra [c] *Nam qui ſunt ex vrbe Marea & Apia, incolentes Aegypti fines Libyam verſus, quod ſibi Libyes, non Aegyptij viderentur: quodque peroſi ſacrorum ceremonias, nollent bobus feminis prohiberi, miſerunt ad Hammonem, negantes, quicquam cum Aegyptijs ſibi eſſe commune. Habitare enim ſe extra Delta, nullumque ſibi cum illis linguæ eſſe commercium:*

Explicatio LIδ'.

Aegyptus cur Delta vocetur.

[a] l. 5. c. 9.

Aegyptus cur inſula dicatur.

[b] cap. 11.

[c] cap. 18.

cium: ac velle ſibi fas eſſe omnia guſtare. Theophraſtus etiam [*d*] infit: *De his, quæ in agro Elephantino Memphique proueniunt, Atqui inferius ea parte, quam Delta a triquetra figura vocant.* Immo Ptolemæus [*e*] Aegyptum in tria Delta diſtinguit, Nili ramis plures regiones ita determinantibus; ait enim: *Ipſe autem Nilus, & Nomi, quæ circa ipſum ſunt; præterea inſigniores ciuitates ſic ſe habent. Magnum Delta vocatur id, iuxta quod diuertitur fluuius dictus Agathoſdæmon, hoc eſt, bonus genius, qui per oſtium Heracleoticum defluit in amnem appellatum Bubaſticum, qui effluit per oſtium Peluſiacum. Situs autem eſt diuertigy ad Deltam: 62. 30. 0. Vocatur & paruum Delta id, iuxta quod ſcinditur Bubaſticus fluuius, in amnem Buſiriticum, qui excurrit per Pathmeticum oſtium. Habet autem paruum Delta ſitum, 62. 40. 30. 20. Vocatur & tertium Delta inter prædicta ferme id, iuxta quod ſcinditur Bubaſticus ad fluuium per Tribeum opidum excurrentem, & per Pineptimi oſtium egredientem. cuius & ipſius tertij Deltæ ſitus eſt, 62. 13. 30. 6. Iuxta autem magnum Delta diuertitur ab Agathodæmone fluuio ad Septemtriones, prior quidem qui vocatur Phermuthiacus,* aliter Thermuthiacus, *qui fluit per oſtium Sebennyticum, eiusque diuertigium gradus habet 61. 30. 30. 15.* Hæc Ptolemæus de triplici Delta Aegypti: Quæ tunc vtcunque nobis in Numo ſignauit Adrianus ternis finibus inter aſpidis gyros incluſis: tum explicuit ita Maginus in Aegypti deſcriptione dicens: *Antiquitus quoque diuiſa erat Aegyptus in ſuperiorem, & inferiorem. Superior ea intelligitur pars longa anguſta, quæ a catarractis ſupra Syenem in confinio Aethiopum incipit, & ad verticem vſque Deltæ, ſeu Trianguli prope Alcairum finit. Inferior autem Aegyptus eſt, quæ ab Alcairo ad mediterraneum mare ſub Deltæ forma a duobus Nili alueis concluditur, vt ſuperius diximus. Præterea alij etiam ſecant ipſam prouinciam in tres partes; in ſuperiorem, mediam, & inferiorem. Superiorem quidem accipiunt a finibus Aethiopum iam dictis, ſed terminant eam ſolum ad Antinoem, ſeu Antinoam vrbem ad Nilum ſitam; quæ hodie Anthius Leoni Africano eſt. Et hæc quidem eſt eadem, quæ Thebaidis regio, nunc Sahid.* (Quam vrbem in honorem

[*d*] l. 1. hiſt. c. 15.
[*e*] lib. 4. cap. 5.
Aegyptus in tria Delta diſtribuitur a Ptolemæo.
Aegypti diuiſio varia.
Superior Aegyptus quæ.

Antinoi, pueri dilecti, conditam ab Adriano ſuperius obſeruatum, & a conditore quoque vocatam Adrianopolim.) *Mediam Aegyptum, eam portionem intelligunt inter Antinoem vrbem, & maioris Deltæ verticem interiacentem; quæ Heptapolis, & Heptanomia etiam dicitur, & a poſterioribus Arcadia ab Arcadio rege appellatur:* (Equidem huiuſcemodi Mediam Aegyptum, quam Heptapolim, & Arcadiam appellarunt, quod in ea fuerit Arcadij regia, non improbabili coniectura dixero, multo prius extitiſſe regiam Pharaonis, apud quem facta fuerit virgæ mutatio mirabilis in ſerpentem, vt antea notatum; etenim iſta media Ægyptus eſt propinquior mari rubro, per quod Hebræi a Pharaone tandem dimiſſi ſiccis pedibus tranſierunt in deſertum, quam Ægyptus inferior: & Principum magnorum regiæ non conſueuerunt loco mutari, mediumque fere regni locum fere tenere.) *Inferiorem autem Aegyptum eandem intelligunt partem ſub Deltæ figura contentam, quæ quidem a Romanis Auguſtamnica, ſeu Auguſtamito vocata fuit; ipſamque Iuſtinianus in ſuis Nouellis in primam & ſecundam diuidit, & Ptolemæus in tres, hoc eſt in magnum Delta, paruum, & tertium Delta: vt etiam ſupra conſtat.* De quo ſane Delta ſcribit Hirtius agens de Bello Alexandrino: *Locus eſt ferre regionum illarum nobiliſſimus, non ita longe ab Alexandria, qui nominatur Delta, quod nomen a ſimilitudine literæ cepit; nam pars quædam fluminis Nili mire deriuata inter ſe duobus itineribus, paulatim medium inter ſe ſpacium relinquens, diuerſiſſimo ad litus interuallo, mari coniungitur.* Hæc omnia cognoſcens, & indicare ſymbolice volens Adrianus, in ſuo numiſmate, nimirum Aegyptum triquetra figura Nilo fiſſo concluſam & irrigatam, fertiliſſimam omnium regionum, homines alere ſapientia clariſſimos, quorum inuentum fuerit vſus Lucernarum, præcipue ad illuſtrandum iter nocturnum in mari nauigantibus ad portum: ingenioſum hieroglyphicum effinxit in Numo, grandiorem aſpidem Nili typum, in trianguli modum ſpiris obuolutam; cuius in angulo ſiniſtro culmus tritici cum plena ſpica, in dextero Caduceus eriguntur: & non procul ab angulo ſupe-

Media Aegyptus.
Inferior Aegyptus.
Numi declaratio.

periore ſupra caput aſpidis Lucerna peruetuſtæ formæ ſit impoſita, conſcriptis infra baſim trigoni, velut in mari, ad cuius oram meridionalem terminatur, ac inſidet Ægypti Trigonus, literis ternis capitalibus L I Δ: prima Latina, poſtrema Græcanica, media promiſcua, prorſus ad obſcuritatem inſcriptionis; quam ex ante habitis, mihi libuit in præſentia ſic explicare: *Lucernas Inuenit Delta*, nimirum Aegyptus: tum ad feſtum Accenſionis Lucernarum in Aegypto tota pridem celeberrimum: tum ad prælucendum noctu nauigantibus portum ſalutarem inquirentibus: cuiuſmodi lumen omnium primi poſuerunt Aegyptij ſuper editiſſima turre Phari; quæ dudum inſula temporibus Homeri, multo prius quam conderetur Alexandriæ ciuitas, a continente diſtabat itinere velificationis vnius diei; ſic enim in Odyſſea [f]

[f] l. 4.

Inſula deinde quadam eſt valde vndoſo in ponto
Aegyptum ante (Pharum vero ipſam vocant)
Tantum ſemota, quantum tota die caua nauis
Conficit, cui ſtridulus ventus aſpirat a puppi.
In ea autem portus portuoſus, vnde naues æquales
In portum deducunt poſt quam hauſerunt nigram aquam.

Sed iugiter aduehente limum Nilo, vt ait Seneca [g] Plinioque [h] magna pars Ægypti ſuccreuit, donum fluminis; noſtris temporibus inſula Pharus cum edita turri, coniungitur breui ponte cum Alexandria; nec amplius eſt inſula, ſicuti Ptolemæi, & Cæſaris ætate. [i] Prælucentem tamen, vt olim, etiam num noctu nauigantibus accendit Lucernam. Quam nunc Ægyptiorum inuentum eſſe ponit Adrianus, in mari literis illis veluti deſcriptis, L I Δ; *Lucernam Inuenit Deltam*, nimirum Ægyptus, vt ſæpicule notare libuit.

[g] 6. nat. qu. c. 26.
[h] l. 13. c. 11.
[i] 3. de bell. ciu. f.

Obiectio viri docti.

Neque vero noſtræ ſententiæ refragatur obiectio viri docti, dicentis in vno, & eodem Numo non poſſe poni Græcam & Latinam inſcriptionem ſimul; ſed vel Græcanicam ſolam, vel ſolam haberi poſſe debereq. Latinam; non autem miſtam ex Græcis & Latinis literis; potiſſimum in eadem area; proindeque, quum area tota prior Græcanicis omnibus literis expreſſam habuerit. Inſcriptionem titulorum Adriani; poſteriorem aream habere Græcam ſimiliter inſcriptionem anni Imperij Adriani. Nam reuera magnus Heraclij Numus a Lipſio propoſitus [k] & a nobis hoc opere ſuperius [l] explicatus, habet in vtraque Area, tam anteriore, quam poſteriore, ſimul epigraphen Græcanicam, & inſcriptionem Latinam. Præterea quod Deltæ nomen apud Latinos vſitatiſſimum eſt, pro Ægypti ſignificatione; vt ſupra vidimus apud Plinium.

Solutio.
[k] de cruc.
[l] l. 6. c. 8.

Hactenus de Lucerna in pulcherrimo Adriani Numiſmate.

De tribus Lucernis Vrſatianis. Cap. C.

Eruditione, doctrinaque præclariſſimo Viro Dn. Fortunio Liceto

Sertorius Vrſatus F. P.

LVcernæ monumentorum inextinguibiles vt arderent, plenum laboris negotium fuit apud Antiquos. Eorumque deluſa vtique fuiſſet expectatio, niſi tu, Eruditiſſime Licete, ipſas tuæ ſapientiæ oleo, tuique ingenij flamma reſtitutas ab interitu vindicaſſes. En igitur abs te denuo expolitæ prodeunt, & e lethæo gurgite emerſæ, tuo munere ſe duraturas cum æuo promittunt. Circa quas dum ſublimitas ingenij tui occupatur, tres haſce fictiles, a me diligenter ſeruatas, expendere ne graueris. Quæ in medo P I S C E M refert, Bernardi Donati Ateſtini ciuis munificentia ad me peruenit. Eam mihi teſtatus eſt in vico Ateſtino, cui vulgo nomen eſt PALVGANA, anno Salutis ſexcenteſimo quadrageſimo quinto ſupra milleſimum, pridie Cal. Octobris erutam, quum colonus ipſius agrũ foderet. Ceteræ ab amicis donatæ: Quarum vna gradientem Victoriam alatam, dextra Palmam, ſiniſtra Coronam ferentem. Altera Aram, & Faſces, ſi recte iudico, in medio habent. Quando, & vbi inuentæ fuerint, penitus cum ipſis ignoro. Iſtas tui ſic velim ar-

arbitrij, vt quicquid ſuper ipſis conſtitueris, tuæ ſit erga me beneuolentiæ argumentum. Accurrenti officioſam itaque eruditionis manum porrige; facque vt mea tuis auxilijs ſubleuetur imbecillitas; maxime quum paucos noſtra ætas ferat, quos germana ſapientia ad vetuſtatem perduxerit. Inter eos tu vere ſolus, quem iudicio probo, & amore ſingulari complector. In Lucernis igitur, quas tibi expendendas committo, ſtudium tuum, curamque efflagito. Et quoniam dubitare non poſſum cumulatiorem circa ipſas fore virtutem tuam, euentu ſane conſtabit quantum publicæ vtilitati, mihique tua diligentia conſultum voluerit. Interim quæ ſingularis animi tui probitas meam ſæpius prouocat ad eiuſmodi deſideria fiduciam, benignam erga me ſeruet voluntatem etiam atque etiam rogo. Stabit certe apud me iugiter tanti beneficij gratia: ſemperque te mente ac cogitatione reſpiciam. Faxit Deus vt merito tuo ad vtilitatem Literariæ Reipublicæ longo ætatis excurſu fruare. Vale.

A

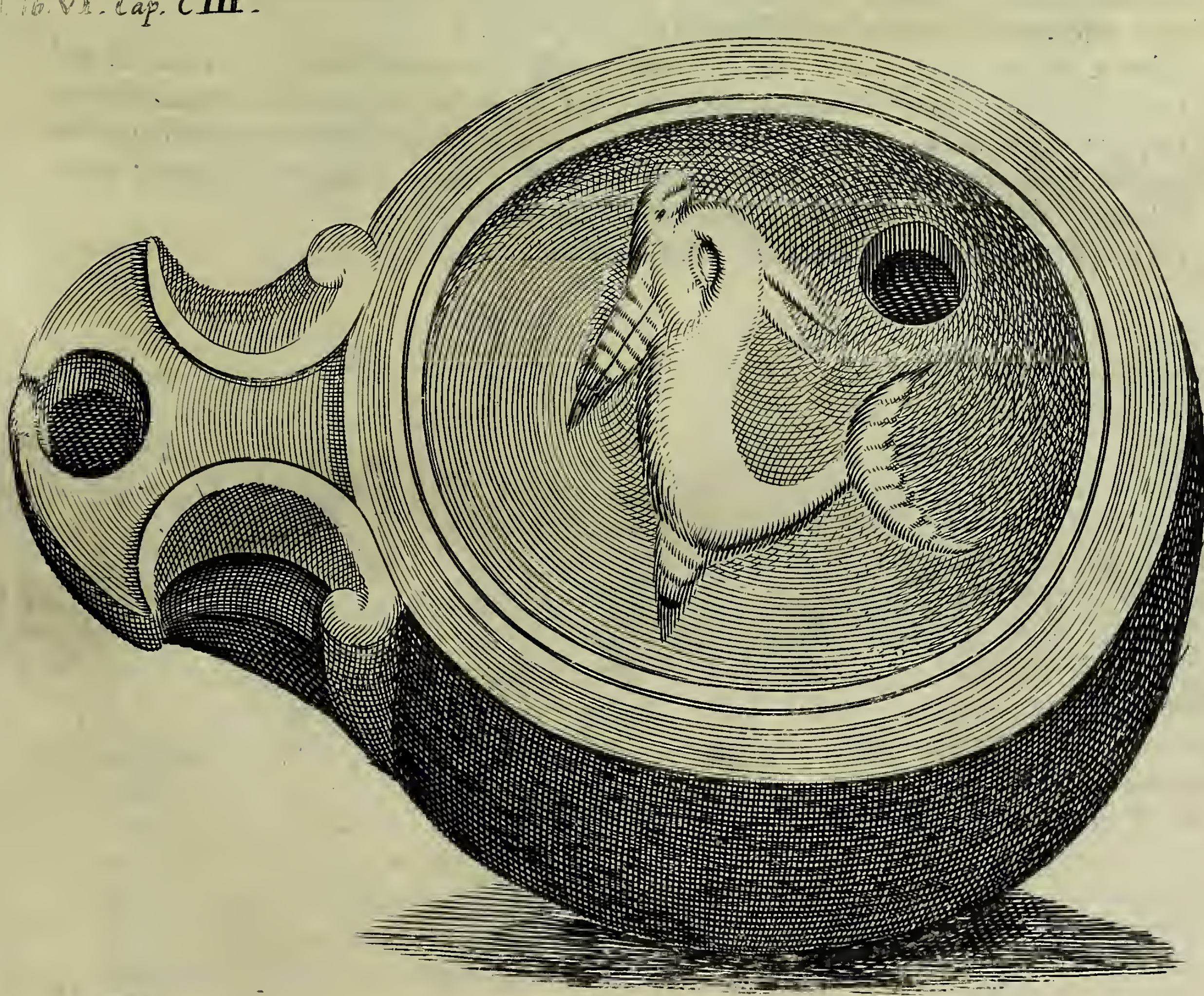
Reſponſio Liceti de tribus Lucernis Vrſatianis: primumque de Piſcem repreſentante. Cap. CI.

Illuſtriſſimo Sertorio Vrſato, Proceri Patauino,

Fortunius Licetus B. A.

QVod meum opus de Lucernis Antiquorum, hac editione ſecunda
B
prælum ſuſtinente iugiter, nobilibus tuis ternis Lychnuchis illuſtrare, ditareque volueris, cum effuſa tuæ propenſionis erga me, Nobiliſſime vir, id ſane meum erga te cultum atq; debitum augeret plurimum, ſi capax eſſet augmenti. Sufficiat me tibi deuinctiſſimum profiteri, & alacrem tua iuſſa capeſſere. Porro tres iſtos nobiles tuos Lychnos arbitror extitiſſe dudum in ſepulchris trium Romanorum hominum, Piſcato-
C
ris, Militis, atque Lictoris, aut Sacerdotis cuiuſpiam Lictores habentis ex officio. In harum prima

Lib. VI. Cap. CIII.

E Muſeo Sertorij Vrsati Nob. Patau. Jo. Georg. ſculps.

De Piſcatore quidem coniecturam habere mihi videor valde probabilem ex monumento defoſſo non ita pridem in agri Ateſtini loco, qui *Ripa-Vlmi* dicitur, cuius Inſcriptionem veterem legere mihi nuperrime licuit, ita notatam in Chronica Hieronymi Ateſtini perantiqua manuſcripta;

Repertum in Ripa Vlmi:

GENVTIVS ORATA
ROM. PISCATOR

Maledictus ille piſcis
Qui ſpina me confixit.
Heu mons Lucis, e tu Ripa
Cunctis portum, mortem mihi.

Veriſimile ſiquidem eſt, huiuſcemodi Lucernam Ateſtinam olim arſiſſe in ſepulchro Genutij Romani Piſcatoris, aculeata ſpina confecti venenataque ab Araneo piſce. Nam ex Hippolito Angelono conſtat, Ateſtem Vrbem antiquiſſimam, iamdudum ad Ripam fluminis Atheſis ædificatam ab Antenoris comite Ateſte; qui ſuperatis & pulſis Euganeis, eo cum Henetis appulerat. Ad quam quidem Ripam Atheſis (ab Vlmo proceræ magnitudinis ibi nata denominatam) Portus erat celebris, quo piſcatores appellebant, & vbi degebant, atque piſcabantur, malo Genutij Romani Fato, qui (ſortitus ab Orata piſce cognomen, aut agnomen, frequenti Romanorum denominatione ab huiuſcemodi rebus externis) mortem eo loci perpeſſus eſt ab Araneo piſce, de mari ſurſum per flumen illapſo, vbi ceteri nauigantes portum ſalutarem inuenire conſueuerant. Et profecto Plinius agens *De venenatis marinis* infit: [a] Nec venena ceſſant dira, vt in Lepore, qui in Indico mari etiam tactu peſtilens, vomitum, diſſolutionemque ſtomachi protinus creat: in noſtro offa informis, colore tantum lepori ſimilis: in Indis & magnitudine, & pilo duriore tantum: nec viuus ibi capitur. Aeque peſtiferum animal Araneus, ſpinæ in dorſo aculeo noxius. Ab huiuſcemodi piſce ſaucius, & interemptus (vt ego ſuſpicor, & conijcio) Genutius Romanus piſcator, meruit in lucerna ſua ſepulchrali poni piſcis imaginem, & in monumento tumuli querulam inſcriptionem anteſcriptam, Illud autem omittendum non eſt, plaſtem rudiore forma piſcem Araneum efformaſſe, in quo præter aculeatas in capite ſpinas, nihil Aranei viſitur, ſed potius Delphini, quam alias piſcis imago conſpicitur.

Ateſte antiquiſſima, vbi, & a quo condita.

[a] l. 9. c

De Lucerna Victoriata Militis.
Cap. CII.

ALia vero Lucerna, ſtructuræ quidem ſimilis, ſed loco piſcis Victoriam habet gradientem, quæ manu dextera palmam, ſiniſtra coronam gerere videtur:

Mihi

Mihi dubio procul poſita cenſetur in tumulo Romani militis; namque Victoriæ ſignum peculiare videtur eſſe Romanorum, qui mundum vniuerſum armorum fortitudine ſuæ ditioni ac imperio ſubijcere potuerunt. Hinc in Romanorum Numiſmatibus frequentiſſime cælata Victoria conſpicitur, qui Victoriati nuncupabantur. Hæc autem in Lucerna ficta Victoria, tribus, vel quatuor attributis inſignis apparet; primum, quod pedes graditur: ſecundum, quod alata eſt; tertium, quod manu dextera palmam tenet; quartum, quod habet in ſiniſtra coronam. Sane peditis victoriæ ſimulachrum indicat militiæ primas habere pedites, a quibus pugna ſtataria committitur, cui maxime Victoria referenda videtur. Alata victoria ſignat in bello ad Victoriam opus etiam equitibus eſſe; quorum pernicitas, plurimum neceſſaria captandis occaſionibus rei bene gerendæ, per alas indicatur. Et in Numiſmatis Pegaſus alatus oſtendit rem geſtam ſumma celeritate. Quin & Fulgentius [a] ait Bellerophontem, qui typus eſt viri ſapientis, ideo pennato equo, Peſago ſcilicet, inſidere fingitur, quia vniuerſam mundi naturam celeri cogitationum theoria colluſtrat. At vero ſpeciatim alata Victoria paſſim aſpicitur in Numis Romanorum & in monumentis, quod Victoriæ partæ fama ſe ſe ſtatim humo tollit, amplexaque gloriam per ſummum æthera late volat, perque terrarum

[a] lib. 3.

tractus immenſos expatiatur, offenſiones impedimentaque cuncta declinans agilitate ſua, vt ait [b] Valerianus. habet vero Victoria palmam in dextra manu; namque Victoria, cuius paſſim hieroglyphicum eſt apud omnes claſſicos [c] Palma, viribus præpotentibus in dextra manu militum vigentibus, comparatur: dextra namque pugnax, & victrix eſt. Siniſtra vero manu victoria coronam habet, quia corona præmium eſt boni feliciſque certaminis; non enim coronabitur in agone certans, niſi qui legitime certauerit, ait [d] Apoſtolus: peracto vero certamine miles conquieſcit; quietis autem ſymbolum eſt læua manus; quam miles non vibrat vt dexteram, in hoſtem contorquens haſtam, vel gladium; ſed firmam tenet, clypeum ſuſtinens, quo ſe contegit, atque tuetur. Et phyſice quoque, quum motus omnis a dextris incipiat, Ariſtotele doctore [e] nitaturque quopiam ſtabili, & quieſcente [f] ſiniſtra pars viuentis eſt illa ſtabilis atque firma, qua quieſcente innititur dextera mobilis. Verum enim vero ſuſpicari quiſpiam forte poſſet, iſtiuſmodi Lucernam arſiſſe dudum in aliquo monumento Martyris alicuius antiqui; figuram alatam eapropter eſſe cæleſtis Angeli, martyrij palmam coronamque gerentis patienti fideli confortando, & animando, cuiuſmodi pingi conſueuerunt Martyribus in agone dudum apparuiſſe, dum Eccleſiæ primitiuæ temporibus paterentur immania tormenta iuſſu Tyrannorum, Chriſti fidem vbique terrarum pullulantem extirpare conantium, etſi ſemper irrito conatu; quum vno auulſo fideli, non deficerent alij plures enaſcentes germinare, Dei fidem & gloriam mirifice multiplicantes. Ceterum quum in eiuſmodi Sanctorum Angelorum pectoribus paſſim effigiata Crux aſpiceretur, ductis tænijs duabus decuſſatis in thorace: quo ſalutari ſigno caret omnino noſtræ Lucernæ ſimulachrum alatum, coronam palmamque geſtans; ideo confirmor in priſtina ſententia tua, nulluſque dubito fuiſſe Lychnuchum ardens in ſepulchro Militis cum alatæ Victoriæ ſigno.

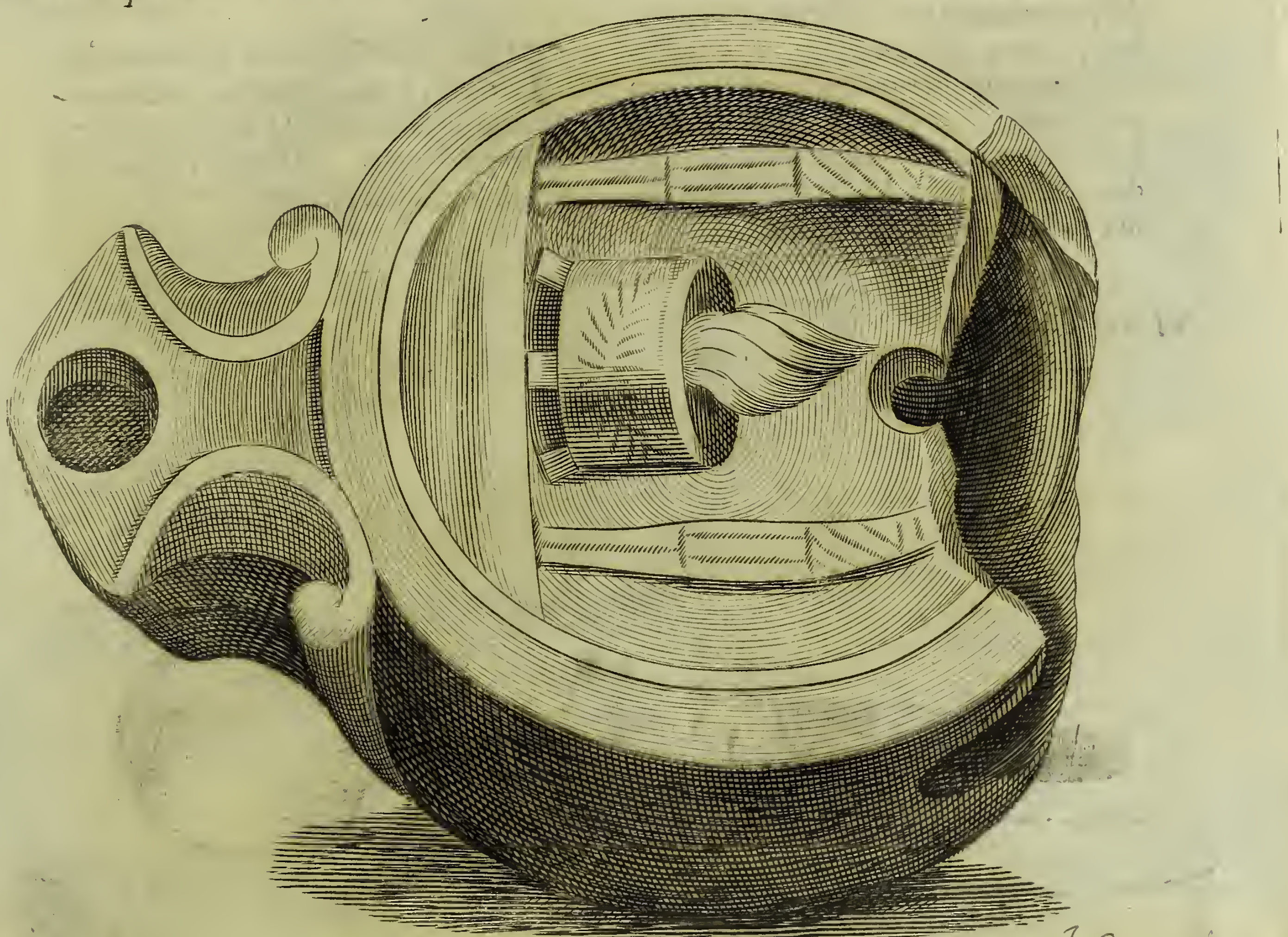
[b] lib. 21. hier.
[c] Plutarch. 8. ſympoſ. qu. Pier. l. 50. hier.
[d] 2. Timot. 2. 5.
Læuæ militis officia.
[e] 2. cæl. t. 8. & ſeqq. de an. inceſ. c. 4.
[f] de an. inceſ. c. 4. & 7 & de an. mot. c. 1. & ſeqq.

A B C

De Lucerna ſepulchrali Sacerdotis Lictorem habentis vel etiam Lictoris ipſius. Cap. CIII.

VErum tertia Lucerna, continens in area ſua delineatam Aram inter duos erectos Faſces Lictoreos hac effigie:

Lib. VI. Cap. CIIII.

E Muſeo Sertorij Vrſati Nob. Patau. Jo. Georg. ſculp.

Mihi facile tribuitur monumento Li-ctoris alicuius, vel potius cuiuſpiam Sacerdotis Lictores habentis : nam vt Altare Sacerdotem indicat, nec ad Lictorem attinet ; ita Faſces, qui proprie ſunt inſignia Lictoris, ad eum Sacerdotem ſpectare poſſunt, cui Lictor, & Apparitor ex lege datus erat antiquitus. Profecto de Sacerdotibus iſtis Gutherius agens *De veteri Iure Pontificio Vrbis Romæ*, ſic loquitur [a] De Lictoribus Seneca pater [b] *Non ſine cauſa*, inquit, *Sacerdoti Lictor apparet*. His tamen publici tantum Sacerdotes vtebantur cum Veſtalibus, vt Pontifices, Augures, Quindecim viri, Flamines. Namque Liuiæ, quum Auguſti Sacerdos Senatusconſulto conſtituta eſt, decretum vt Lictore in ſacrificio vti poſſet [c] ῥαβδούχῳ χρῆσθαι ἐν ταῖς ἱερουργίαις, nihil ad veterum ſacrorum rationem facit; quæ vt cetera, adulatione, mutata eſt, & deprauata. Lictor pontificum in antiquis inſcriptionibus eſt apparitor. Fragmentum marmoris in via Appia :

APPARITORI
PONTIFICVM
PARMVLARIO

Ijdem Pontificum Calatores [d] dicti ἐκβιβασταὶ ἱερέων, qui & Comitia calabant, & a Pontificibus ſacra facturis præmittebantur, vt ſicubi viderent artifices adſidentes, opus ſuum prohiberent, ne Deorum ceremonias attaminarent. [e] Hæc vir eruditiſſimus : ex quibus conijcere licet, huiuſcemodi Lucernam cum Ara duos inter Faſces Lictorum conſtituta, dudum arſiſſe in ſepulchro Romani Sacerdotis ex officio Lictore vtentis. Nam qui poſſent alicui videri adſpectare, mihi Faſces Lictorum, vt etiam tibi videntur. obtrunca-

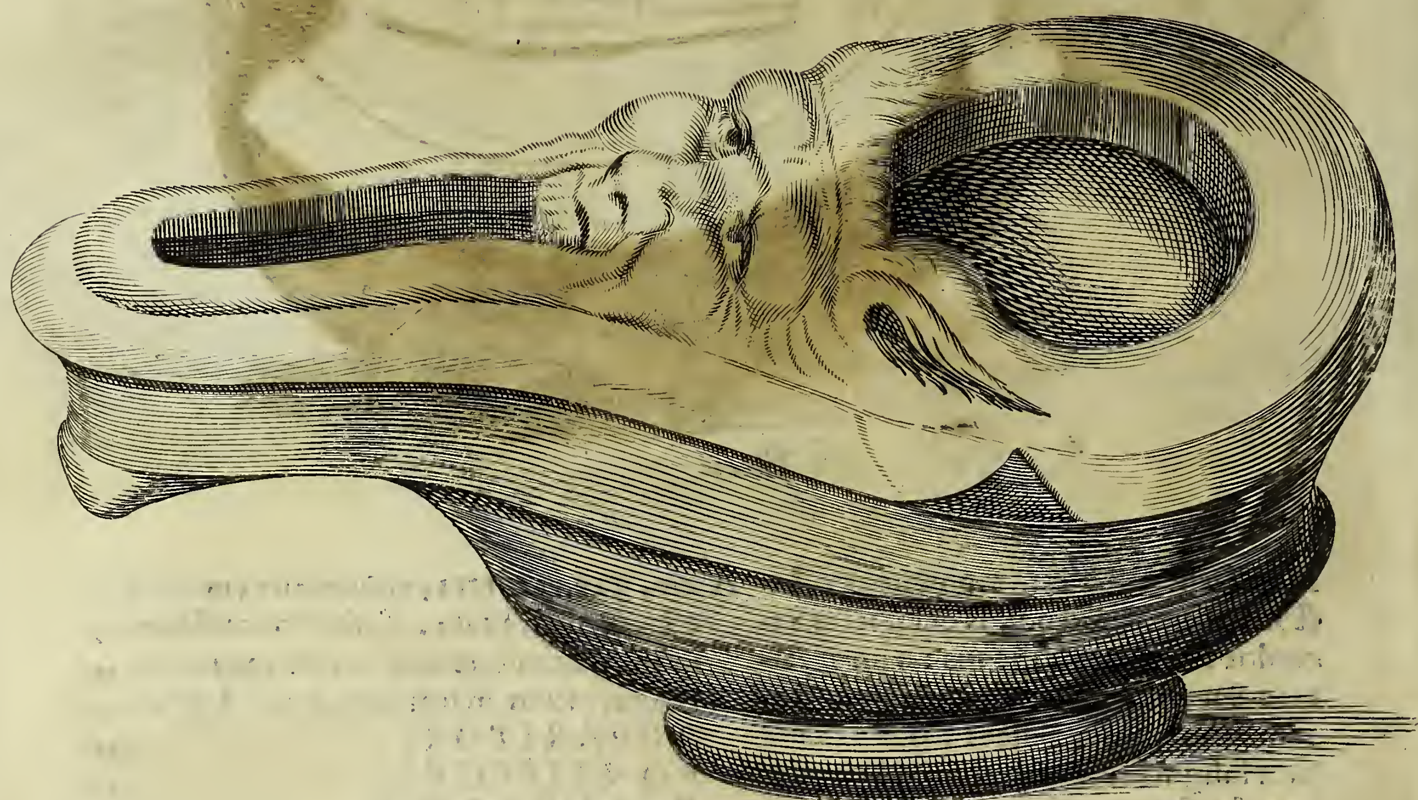
[Margin notes:]
...ctore qui ...erentur.
[a] l.20.c.13.
[b] l.1.cõtr. ...tit. Sacer...os Proſti...ta.
[c] Dio lib. 5...
[d] Gloſſ. vet.
Calatorum munus.
[e] Seru. in Sched.

ea Lucerna poſteriori parte, vetuſtatis A iniuriam oſtentat. Altare non ſtabile, ſed eſt loco mobile, portatileque, vt ita loquar; quod eſſet vſui ſacerdotibus permanentem ſedem non habentibus, verum cum exercitu, & Imperatore peregre pergentibus ad bellum externum. Hæc ea ſunt Vir ſite Cl. quæ mihi venerunt ad calamum ſcribenda de tribus tuis hiſce Lucernis. Tu ea boni conſule. Vale, ac me ama.

De tribus Lucernis Marmoreis in Muſeo Viri Cl. De Mantua Patricij Patauini. Cap. CIV.

TRes aliæ ſingulares habentur materia, & magnitudine Lucernæ in Muſeo celeberrimi Olim I. C. Marci Mantuæ Benauidij Patauini; quarum vna hanc habet faciem:

Lib. VI. *Cap. CV. fig. 10.*

E Muſeo Marci Mantuæ Nob. Patau. *Io. Georg. sculps.*

Marmorea eſt, e candido lapide Lu- B nenſi: magnitudine fere dupla, quam iſta delineata; nam longitudine pedem romanum circiter æquat; altitudinem habet proportionatam longitudini. Superne fictum obtinet ore tenus vultum humanum cum auriculis hircinis, vel aſininis, ad ludicram marmorarij ſculptoris phantaſiam. Oleum infundebatur in amplum foramen ſupra frontem patens; ellychnium e bucca ſatis enormiter in longum diducta flammam alebat ſupra mentum informem. Alia Lucerna maior, & artificioſior eſt huiuſmodi, quoad ſui partem anteriorem maxime:

Ma-

Lib. VI. Cap. CV. fig. 2.

E Muſeo Marci Mantuæ Nob. Patau. — Jo. Georg. ſculpſ.

Magnitudine pedem Romanum fere ſuperat, altitudine ad proportionem reſpondente: marmorea eſt ex eodem candido lapide. Statuarij magis adhuc ludicram phantaſiam obtinuit pro cauſa effectrice. Anterius vultum Satyri repreſentare videtur, auriculis hircinis, A barba pariter caprina, ore monſtroſe hiante, dentibus humanis, in quorum extremis ad labium inferum ſupra mentum prominere videtur ligula ſuſceptrix ellychnij flammigeri. In poſteriori parte monſtrum refert in hanc effigiem:

Lib VI. Cap. CV.

E Museo Marci Mantuæ Nob. Patau. Co. Georg. [illegible]

Monſtrum eſt caprino capite: pectore iubato ſimul, & pedibus anterioribus, & vnguibus Leonis: Alis veluti veſpertilionis: non vllius eruditionis ergo, ſed mera phantaſia ſculptoris, opificio ſuo ludentis. Orificium vaſis grande ſuperius, in quod oleum infundebatur. In vaſis imo ventre interiore canaliculus in buccam Satyri terminatur. Vniuerſa figura magis materia, & artificio ſpectabilis, quam vllius particeps eruditionis.

De Lucernis Brandemburgenſibus. *Cap. CV.*

Nouiſſime vero pulchras ad me tranſmiſit Lucernarum imagines Cl. Nicolaus Heinſius, quas e Muſeo Sereniſſimi Brandemburgenſis Electoris habuit mihi communicandas ab in-

A clito Smithio, cum huiuſmodi literis.

IOANNES SMITHIVS NICOLAO HEINSIO S. P. P.

Pridem ſub reditum in patriam tuum, Vir Nobiliſſime, per literas nunciaui de Lucernis Sereniſſimi Electoris Brandemburgici, in quibus ſeptem omnino enotaui formas, quæ D. Liceti conatum iuuare forte poſſent.

B Vna ænea eſt, tres alta digitos cum dimidio, viri penulati, cui manicæ nullæ, nec præter caput, pedesque, aliud membrum conſpicuum: ſummo capitis vertice oleum infundebatur: ceruici operculum iunctum fuerat; Ea corporis parte, qua vir eſt, tubus ellychnio ſuſtinendo prominet.

Figura tamen hæc ænea maiorem refert, ad maiorem iconis elegantiam.

Reli-

Lib VI. Cap. CVI.

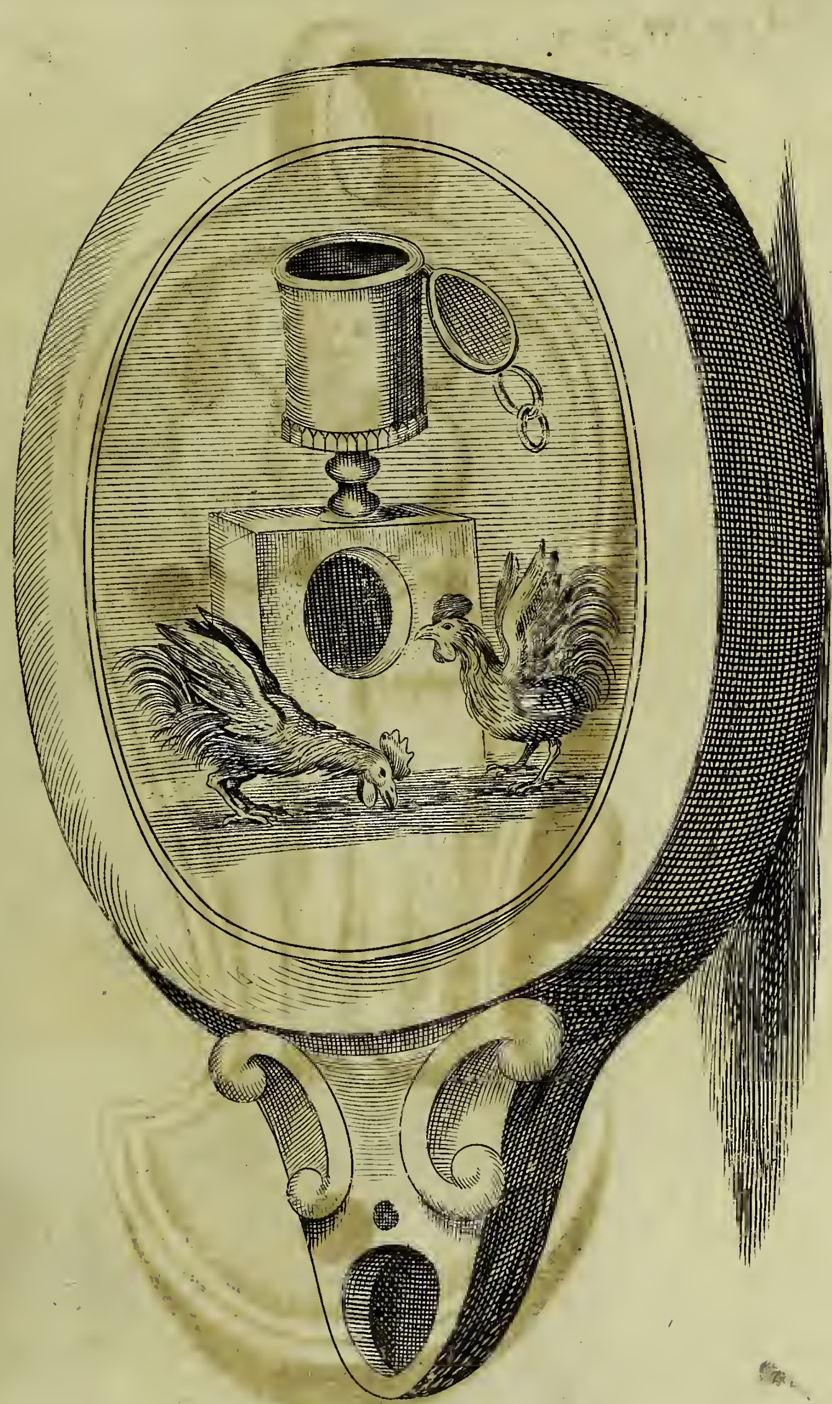

„ Reliquæ ſex fictiles ſunt: tres vnius to-
„ tidemque plurium ellychniorum. In il-
„ lis vna villoſum ſatyri caput refert, quod
„ hedera redimitum, ramoſa inter, hirci
A dicas, cornua oleum admittebat: el- „
lychniumque tubo ſub inferiore labro „
protenſo emittebat. „

In

Lib. VI. Cap. CVI. fig. 2.
Jo. Georg sculps.

In ſecunda pulli gallinacei viſuntur ; A caucæ poculum ſuperſtat; ad hæc alia quales in auſpicijs ; & ſuggeſtui forte quædam adiecta ſunt.

Jo. Georg. ſculps.

Lib. VI. Cap. CVI. fig.a 3.

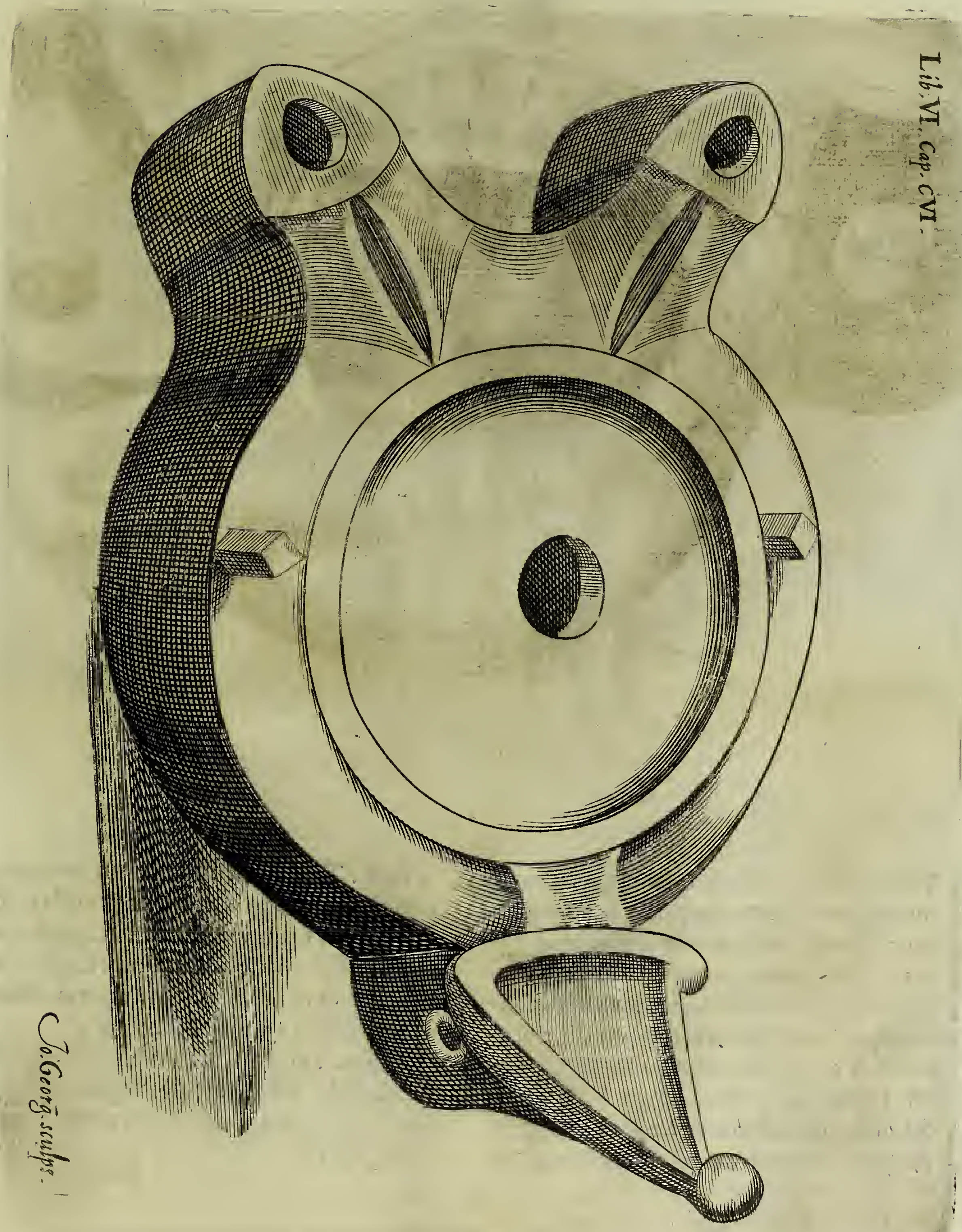
" Tertia, pollices fere ſex longa, figu- A tuo complexu circa colla colludentium "
" ram viri nudi, fœminæque tunicatæ mu- habet. "

Lib. Cap. CVI. fig. 4.

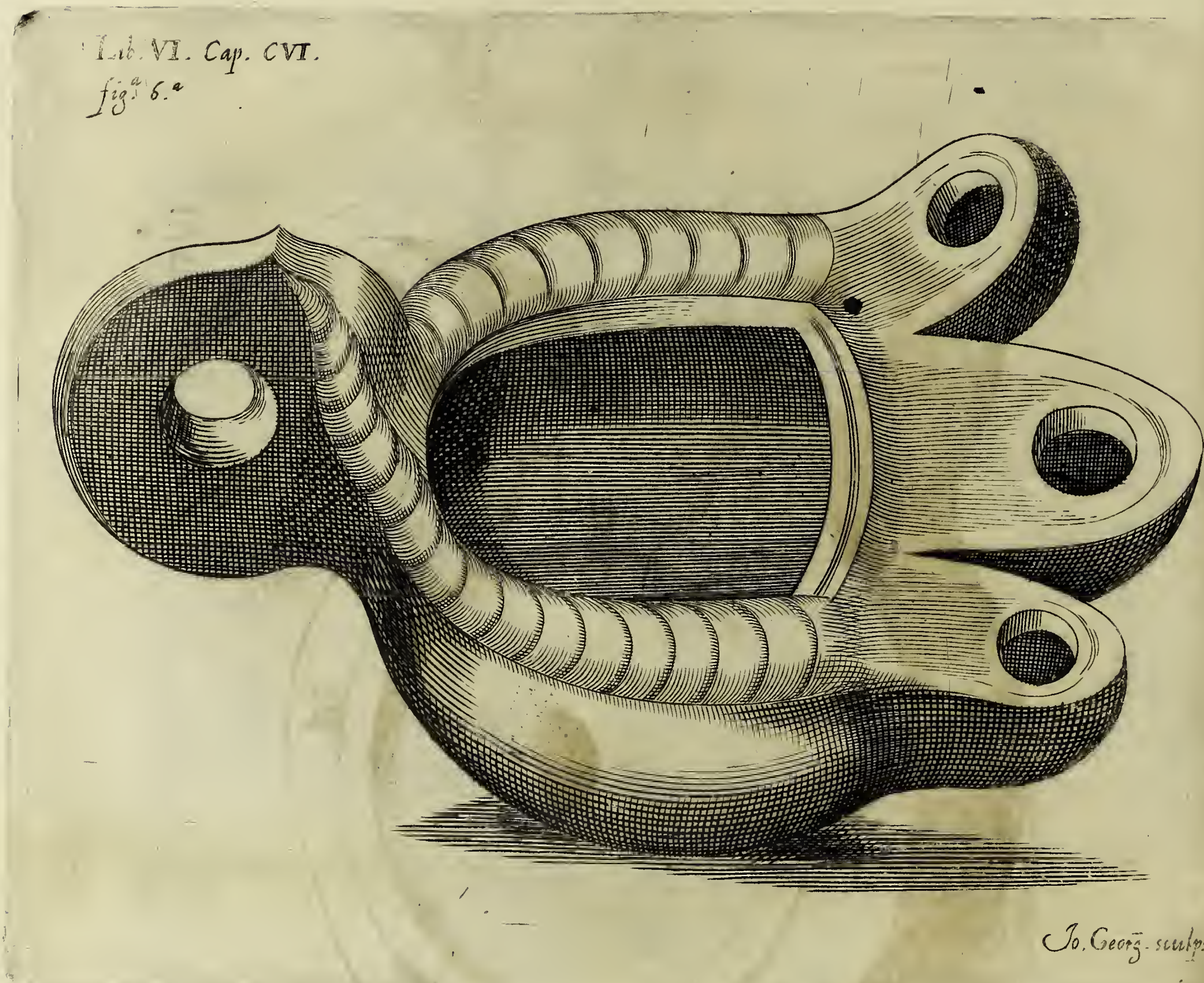

In

In polymixis vna à tergo altiuſcula, duo :

Secunda minor tria ellychnia antrorſum emittit.

„ Tertia circularis, concaua, interiore
„ marginis ſui diametro pollices fere qua-
„ tuor exteriore ſex cum quadrante ha-
„ bet. Tubos antrorſum quinque exhi-
„ bet, totidem ellychnijs capiendis, toti-
„ demque alia ijſdem temperandis fora-
„ mina. A tergo ex aduerſo medij ellych-
„ nij tubus eſt, alijs latior & breuior
„ admittendo oleo: Interiore margine
„ tres anſulæ perforatæ ſuſpenſioni apta-

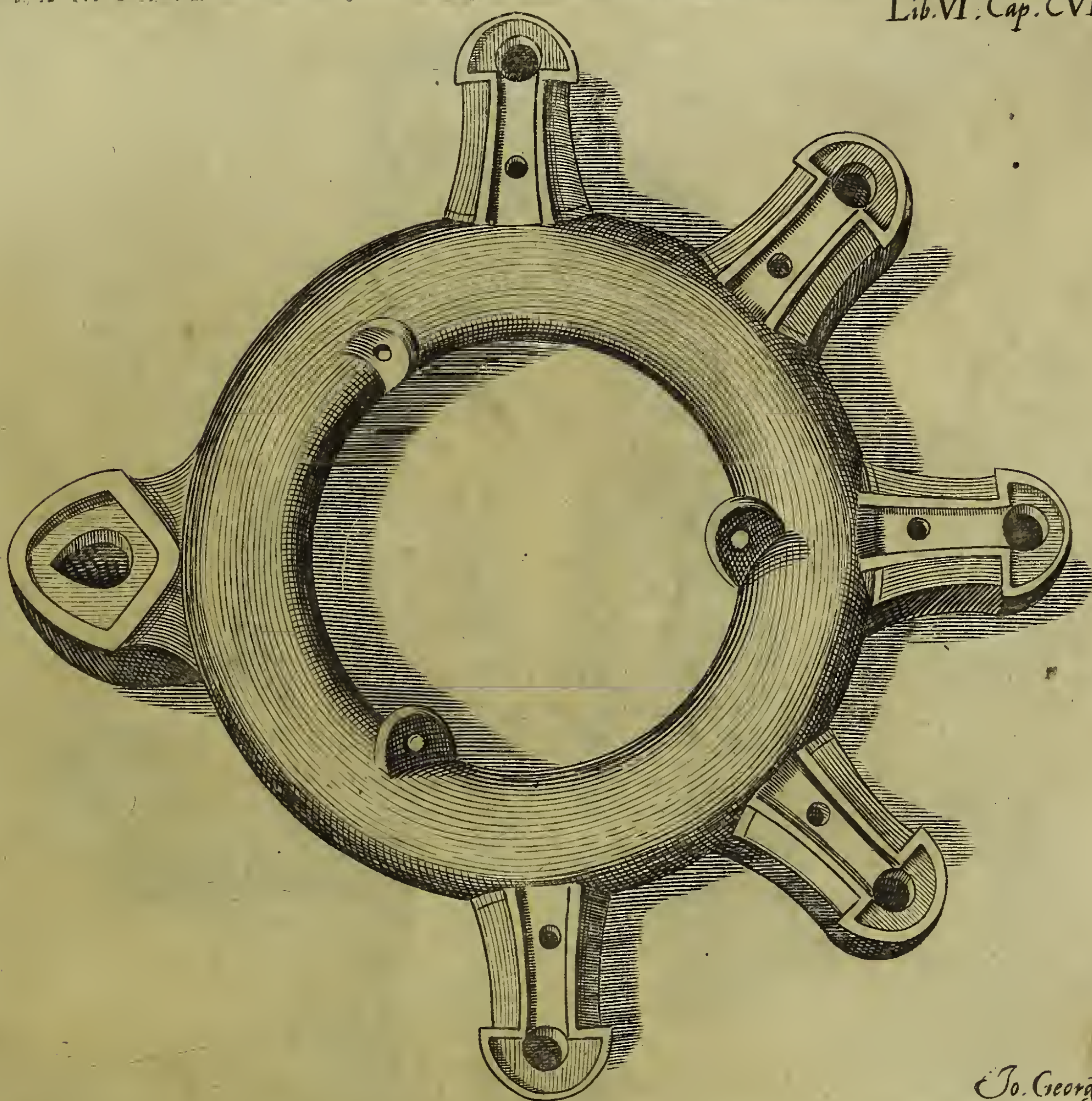
A

„ te ſunt. Typos earundem Lucernarum
„ penes me habeo Liceto mittendas, ſi
„ tibi tamen tanti videantur. Expectabo
„ ergo iudicium hic conſiliumq. tuum; &
„ ſi mittendas cenſeas, An curam iſtam
„ in te ſuſcipere velis. &c. Vale.

Huius autem Lucernæ prototypus quadruplo maior eſt iſta figura, quam nobis inconſultis ad minorem formam redegit ita:

Ex-

Lib.VI. Cap.CVI. fig. 6.

Jo. Georg. ſculpſ.

Explicantur propoſitæ Lucernæ, & primum æne a referens hominem penulatum, penis enormis. Cap. CVI.

Singulas allatarum Lucernarum explicaturus, aggreſſurus eo quo propoſitæ ſunt ordine; primam habeo, quæ refert hominem penulatum, enormi conſpectui virilitate, flammulam ellychnij ſuſtinente. Profecto repreſentat imago virum vltimi Septemtrionis aut Biarmum, aut Finmarchium, aut Scricfinium, longiſſimas noctes plurium menſium obtinentem ſub polo, vel prope, in regione frigidiſſima, commodam habitationem non habente. Quibus in locis homines ad negocia menſibus nocturnis exeuntes extra domos, coguntur in tenebris perferre lucernas ad euitanda offendicula: Perferunt autem

A lucernas rudi tubo demiſſo ad inguina, quo propinquius illuſtrent ea, quibus offendi poſſent pedites. Manus autem, & brachia ne frigore gelido rigeant, & eo penetrabili profundius adurantur, continent intra penulam plurimũ pellibus animalium villoſam ſibi conſarcinatam, & circumpoſitam a collo ad ſuras; non autem longiorem, quia gradientes per inæquales vias impingerent, ac impediretur eorum inceſſus. Sed & ea

B ratione focum prope partes genitales etiam ferre conſueuerunt, quia membra genitalia frigoribus maxime patiuntur, quum admodum neruea ſint; quibus frigidum inimicum eſſe docuit oraculum [a] Hippocraticum: & reuera [a] 5. aph. 18. non ita pridem hieme rigente quum in æſtuarijs Venetis homines piſcatores nocturno gelu necati fuiſſent in cym-

Ccc bu-

bula, reperti ſunt omnes contegentes ſibi manibus teſticulos, vt quæ pars ingentiori dolore præ ceteris afficeretur in vehementia frigoris. Quare verius quam penis enormis, vt obtutu primo quis imaginaretur, imago prominentis eſt ad inguina lucernarij tubi. Sin autem quis contendat huiuſmodi Lucernam ludicram eſſe viri monſtroſe mentulati, quas obſcęnitates antiquitus in ſuis ſupellectilibus amarent & haberent diuites luxum in omni re ſemper affectantes, non repugnauero. Sed hic obſeruaſſe non pigebit, quod Biarmis, & alijs ſeptemtrionalibus accidit, vt in longiſſimæ noctis obſcuritate perferant lumina ſecum ad negocia gerenda extra domos: id contingere ſingula nocte breuiore in Zona torrida degentibus diurnum calorem ſub aperto cælo tolerare nequeuntibus; qui propterea dies degunt in cauernis, dormientes, noctibus exeunt ad negotia ſub dio peragenda, tenebras lucernis, aut faculis a ſe pellentes: De quibus Hanno Carthaginenſis in ſua celebri Nauigatione, quam e Græco tranſlatam in Etruſcum idioma ſic affert Ramuſius [b] Hauendo

[b] to.1.p.113

» noi dunque nauigato due giorni preſſo
» di queſti monti, ci trouammo in vna
» profondiſſima voragine di mare: da vn
» lato del quale verſo terra vi era vna pia-
» nura, doue la notte vedemmo fuochi
» acceſi d'ogni intorno, diſtante l'vno
» dall'altro alcuni più, alcuni meno.
» Quiui hauendo fatto acqua, nauigam-
» mo preſſo di terra più auanti cinque
» giornate, tanto che giugnemmo in vn
» gran golfo, il quale gl'interpreti diſſe-
» ro, che ſi chiamaua il Corno di Heſpe-
» ro. In queſto vi era vna grande iſola,
» & nell'iſola vna palude, che pareua vn
» mare: & in queſta vi era vn'altra iſola:
» nella quale eſſendo noi diſmontati, non
» vedeuamo di giorno altro che boſchi,
» ma di notte molti fuochi acceſi; & vdi-
» uamo voci di piſferi, & ſtrepiti, & ſuoni
» di cembali, & di timpani: & oltra di ciò
» infiniti gridi. di che noi hauemmo gran-
» diſſimo ſpauento.

Sed hi fuerunt Nigritarum regionis commercia, tripudiaque nocturna, temere nautis & aduenis illis metum incutientia. Ceterum in allata Lucerna, referente Biarmum hominem, anſulæ ſurgentes e ſummis humeris oſtendunt aperte ijs infixum operculum fuiſſe, quo tegeretur amplum foramen hians in ſummo vertice capitis, ad excipiendum oleum, intra lucernæ caueam infundendum.

De ſecunda Lucerna Brandemburgenſi, Satyri caput monſtroſum referente. Cap. CVII.

PRocul ab obſcœnitate morali, ſed non a naturali recedens enormitate viſitur alia Lucerna Sereniſſimi Septemviri Electoris Brandemburgenſis, quæ caput Satyri, cornibus inſigniter protuberantibus, & hederacea corona redimitum refert; etenim enormitas eſt in inferiore labro, ſiue potius mento pluſquam nimium in longum exerto, & acuminato, in cuius apice foramen hiat ellychnio ferenti flammulam apertum. Sed quod hedera coronatum ſit Satyri caput; duplicem id habet eruditionem; vna quidem eſt quod Satyri fuerint comites Bacchi, cui ſacratur hedera; de qua ſtirpe Natalis ita [a] in ſua Mythologia: *Coronabantur hedera, quicunque Libero Patri erant initiaturi, vt ſignificauit Euripides in Bacchis: vt alij crediderunt, quia paruus Dionyſius in illa arbore fuit occultatus: vt vero alij, quia racemos vuarum imitatur: vel quia ſemper ſit viridis & iuuenis, qualis Deus ipſe fingebatur: vel quia quum frigida ſit arbor natura, ob inſitum frigus adiumento ſit aduerſus ebrietatem. Alij ſacram Baccho putarunt, quia Ciſſus Bacchi comes inter ſaltandum incommodius cum Satyris perijt, ac Bacchi iuſſu fuit in arborem mutatus, quam Græci Ciſſum, Latini hederam vocarunt. Alij ad imitationem Bacchi id factum crediderunt, quod ille quum eſſet puer, hedera & lauro coronatus incederet, vt ait Homerus in Hymnis,*

[a] l.5.c.13. Hedera cur Baccho ſacra.

„ Tum quoque paruus erat, ſiluisque
errabat in altis
„ Ornatus lauro atque hedera.

Atque non ſolum initiati, ſed etiam coronæ ſacrificantium, quibus caput vinciebantur, ad illius Dei imitationem Bacchi dictæ ſunt, vt teſtatur Nicander in libro linguarum, in his:

„ Tempora cinguntur bacchis florentibus illis.

Erat enim legibus ſacrificiorum ſancitum, vt

vt coronarentur hedera, quicunque Baccho initiarentur, vt ait Dionyſius in Coſmographia:

A

„ Concitæ agunt, vt lex Baccho ſacra tempora ramis
„ Deuinctæ nigris hederæ, ac pallente corymbo
„ Nocturnæ: clamorque ingens conſurget ad auras.

Sic ergo Satyri, Bacchi comites, in honorem Dionyſij, coronabantur hedera. Sed alia ratio potior eſt, cur caput Satyri coronatum ſit hedera vinciente cornua, vt in Lucerna ſpectatur; quia nempe cornua hieroglyphicum ſunt impetus, roboris, furoris, quo cornutum animal quodque ferire ſolet obuios; & quia temulenti plerumque ſine rationis vſu lædunt impetum facientes in obuios; ideo coronari conſueuerunt hedera, cuius frigiditate violenta vini vis temperaretur, & cohiberentur vinum bibentes ab inferenda mortalibus iniuria. Satyros vero vini appetentiores eſſe, conſtat ex hiſtoria Midæ, qui fontem, ad quem Silenus accedere conſueuerat, vino generoſo repleri curauit, cuius odore tractus, & hauſtu Satyrus inebriatus, indeque profundo ſomno ſopitus, a venatoribus captus, atque vinctus ad Midam perductus eſt; qua de re Xenophon, agens de Cyri minoris expeditione, dicit [b] *Thymbrum venit, ciuitas & ea celebris. In ipſa, quæ huc ducit, via fons oſtenditur, qui Midæ dicitur: eum enim Midam Phrygum regem vino miſcuiſſe proditum eſt, quum ad ſe Silenum pellexit.* Quod recipit ab eo Rhodiginus [c] aſſerens a Mida Satyrum vino in fontem infuſo circumuentum. Quod & Maximus Tyrius ille Platonicus in ſermone, vtrum orandus ſit Deus [d] etiam confitetur: *Phryx quidam*, inquit, *deſidis vitæ homo, pecuniæque appetens, Satyrum capit ebrioſum (vt ait fabula) dementem: infuſo in fontem mero, iam ante propter ſitim frequentatum a Satyro, Satyrum potat. Præcatur fatuus Phryx dæmonium captiuum, præcationem nimirum qualem aut hunc petere, par erat, aut illum perficere.* Sic igitur apte Satyri caput inter cornua vinctum hederacea corona fictum eſt in Lucerna Sereniſſimi Septemviri Brandemburgici.

[Co]rnua ſymbolum robo[ris]

[b] lib. 1.

[c] l. 14. c. 12.

[d] ſer. 30.

B

C

D

E

De tertia Lucerna pullos auſpiciorum habente. Cap. CVIII.

TErtia Brandemburgenſis itidem Lucerna, quæ fictilis, pullos habet gallinaceos, eſitantes extra caueam, cui vaſculum teres oblongum ſuper impoſitum eſt. Profecto veteres auſpices vſos fuiſſe pullis gallinaceis comedentibus, aut a cibo abſtinentibus ad auguria captanda rerum gerendarum, aperte nobis indicat Valerius Maximus agens de Auſpicijs in hæc verba: *Publius Claudius bello Punico primo quum prælium nauale committere vellet; auſpiciaque more maiorum petijſſet: & pullarius non exire pullos cauea nunciaſſet: abijci eos in mare iuſſit, dicens, quia eſſe nolunt, bibant.* Ex quo loco patet, ad auſpicia bellorum duces, vel in nauibus portare conſueuiſſe pullos huiuſcemodi ſacros intra caueam, e qua foras exirent comeſturi grana de vaſe caueæ ſuperpoſito educta, & in terram deiecta, vbi felix auſpicium futurum erat; non exirent e cauea ad comedendum, vbi malum augurium portenderent. Ac ſane in Lucerna felicis augurij typum habemus expreſſum; etenim e cauea egreſſi pulli ſpectantur, grana legentes ex humo ante caueam, cuius orificium apertum patet, vnde pulli fuerunt egreſſi ad paſtum; quemadmodum & ſupra caueam impoſitum vas operculo remoto ſpectatur apertum, vnde grana fuerunt educta ſpargenda pullis ad eſum; quorum alter actu granum roſtro de terra ſibi tollit; alter de more granum ore iam hauſtum vt in ventrem demittat, elato capite collum diducit elongans. Ac ſane neglectæ religionis auſpiciorum pœnas dedit non ſolum Publius ille Claudius, verum etiam, eiuſdem Valerij teſtimonio ibidem, *Lucius Iunius Publij Claudij Collega neglectis auſpicijs, claſſem tempeſtate amiſit: damnationiſque ignominiam voluntaria morte præuenit.* Aptiſſime vero Lucernæ ſculptum ineſt hoc augurij ſymbolum, quoniam Antiqui Lucernas, laternasve (quod idem eſt) auguribus aſſignabant ſemper apertas, ac ſemper effulgentes; vt ait Plutarchus in Quæſtionibus Romanis [b] ita: Cur Augurum, quos ante Auſpices nominabant, Laternas „

[a] l. 1. c. 4.

[b] Quæſt. 72.

Ccc 2 ſem-

,, ſemper eſſe apertas voluerũt, neque
,, operculo vnquam tegi? An paruas res
,, magnarum voluerunt eſſe teſſeras, mo-
,, re Pythagoricorum? Vt enim hi chœ-
,, nici inſidere, ac ignem a gladio agitare
,, vetabant: ita priſci multis vſi ſunt ob-
,, ſcuris ſignificationibus, maxime rerum
,, ſacrarum: de quibus etiam Lucernæ
,, hoc inſtitutum eſt. Nam Lucerna re-
,, ſpondet corpori animam continenti,
,, qui lumen eſt, ſemperque debet intel-
,, lectus eſſe apertus ac perſpicax, nun-
,, quam includi, aut flatu extingui. Iam
,, quum venti ſpirant, aues non conſtan-
,, ter manent, neque firma auguria exhi-
,, bent, quia tum vagantur & inæquali-
,, bus aguntur volatibus. Iſta igitur con-
,, ſuetudine docent captanda auguria,
,, non quum venti flant, ſed quum eſt
,, tranquillitas, & apertis vti licet Lucer-
nis. Itaque multæ fuit compos erudi-
tionis, qui Lucernam Lucemburgen-
ſem iſtam habere voluit augurij teſſe-
ram in auſpicio fauſto pullorum, e cauea
egreſſorum ad edenda grana proiecta.

De Lucerna, virum nudum & mulierem opertam indumentis colludentes repreſentante. Cap. CIX.

NEque vero myſterio caret illa numero quarta Lucerna fictilis in Muſeo pariter Sereniſſimi Electoris Brandemburgenſis, quæ repreſentat in area mulierem indutam podere, virumque nudum, ſtantes, inter ſe colludentes, inuicemque ſe ſe complectentes. Etenim prima moralis explicatio fuerit, ſi dixero, Mulierem pudicam decere maxime vel in ipſis legitimis luſibus coniugalibus verecundiam, nec etiam marito corporis ſui nuditatem proſtituere; quum viri nuditas maſculo non ita ſit opprobramenti nota. Candaulis hiſtoria legitur apud Ztetzem in Chiliadibus [a]

I. Explicatio.

[a] Chil. 1. hiſt. 3.

,, Herodotus vero Gygem paſtorem quidem non dicit,
,, Filium Daſculi autem inquit, ſcutiferum Candaulæ.
,, Qui Candaules vxoris amorem propriæ fouens,
,, Nudam ipſam oſtendit Gygi clanculum.
,, Illa vero & re cognita tacet: deinde vocat Gygem:
,, Electionem, dicens, cape Gyges duarum vnam,
,, Vel tu Candaulem interficere, vel interfici ab illo:
,, Nuda enim duobus viris non ſuſtineo videri.
,, Sic Candaulem occidens, cæpit regnum.

Sed præſtat luculentiorem narrationem ex Herodoto proferre, apud quem de propoſito mira, pulchraque leguntur iſtiuſmodi: [b] Hic igitur Can- ,,
daules vxorem adamabat, eamque præ ,,
amore arbitrabatur omnium femina- ,,
rum eſſe pulcherrimam. Hoc ita eſſe ,,
ſibi perſuadens, apud Gygem, Daſcyli ,,
filium, ex ſatellitibus ſuis (erat enim is ,,
maxime ipſi acceptus, eoque miniſtro ,,
in rebus magis arduis vtebatur) ſpeciem ,,
vxoris ſupra modum extollebat. Ad ,,
quem non multo interiecto tempore ,,
(neceſſe namque erat ei male euenire) ,,
inquit his verbis: Gyges, neque enim ,,
videris mihi fidem habere referenti de ,,
coniugis ſpecie: (quod magis incredulæ ,,
ſunt hominibus aures, quam oculi) fac ,,
illam conſpicias nudam. Hic autem ve- ,,
hementer exclamans, Quēnam, inquit, ,,
here ſermonem profers haudquaquam ,,
ſanum, qui me iubes inſpicere heram ,,
meam nudam? Mulier exuta tunica, ,,
& verecundiam pariter exuit. Iamolim ,,
hominibus ſunt honeſta excogitata, vn- ,,
de diſcere debemus: ex quibus hoc ,,
vnum eſt, Quæ ſua ſint, quemque inſpi- ,,
cere debere. Ego vero tibi fidem ha- ,,
beo, illam eſſe feminarum omnium ſpe- ,,
cioſiſſimam, teque oro ne me ores illi- ,,
cita. Atque hæc dicendo Gyges repu- ,,
gnabat, pertimeſcens ne quid ſibi exta- ,,
re mali contingeret. Cui viciſſim ille ,,
his verbis, Fidens, inquit, eſto Gyges: ,,
caue timeas aut me, tanquam hoc te ,,
ſermone tentantem, aut vxorem meã, ,,
ne quid tibi ex ea detrimenti creetur. ,,
Principio enim ſic ego machinabor, vt ,,
illa ne deprehendere quidem poſſit ſe ,,
abſte fuiſſe inſpectam. Te namque ſe- ,,
cundum fores cubiculi, in quo cubamus, ,,
quum apertæ fuerint collocabo. Vbi ,,
ergo fuero ingreſſus, aderit & vxor ,,
mea in cubiculum: iuxta cuius introi- ,,
tum ſella poſita eſt, ſuper quam veſtes ,,
illa, vt quamque exuet, reponet, ſe ſe ,,
per

[b] l. 1. c. & ſeqq.

Mulier exuta tunica verecundiam pariter exuit.

per multum otium ſpectandam præbens: quæ quum a ſella cubitum perget, oſtendens inuicem terga, curæ tibi ſit deinceps ne per fores abeuntem conſpiciat. Gyges igitur, vbi effugere non potuit, fuit paratus: quem Candaules, poſteaquam hora cubandi viſa eſt adeſſe, in cubiculum duxit: ſtatimque poſt & vxor adfuit, quam introeuntem, ac veſtimenta deponentem Gyges intuitus, vbi auerſa fuit illa cubitum vadens, ipſe e loco prorepens foras abijt: & inter exeundum a muliere conſpectus eſt. Hæc, vt didicit, a viro quid actum eſſet, neque præ pudore exclamauit, neque viſa eſt percepiſſe habens in animo Candaulem vlciſci. Apud Lydos enim, & fere apud ceteros quoque barbaros, magno probro eſt etiam virum conſpici nudum. Ita tunc nihil aperiens mulier, ſilentium tenuit: mox autem vbi dies illuxit, quos domeſticorum maxime ſibi fideles intelligebat eſſe, quum præparaſſet, Gygem accerſit. Hic eam nihil ſuſpicans ſcire eorum quæ acta erant, accerſitus venit: quippe qui antea ſolitus eſſet ad reginam concedere, quoties ab ea vocaretur. Vt venit, ad eum his verbis mulier inquit: Nunc duabus tibi præſentibus vijs, Gyges, offero electionem, in vtram malis diuertere: Aut enim me pariter ac regnum Lydorum habe, vbi Candaulem interfeceris, aut teipſum continuo occumbere ſic oportet: ne in omnibus Candauli obſequendo, poſthac ſcias quæ te ſcire non decet: ſed aut illum, qui iſta conſuluit, interire opus eſt: aut te, qui nudam me eſt conſpicatus, & illicita feciſti. Ad hæc verba Gyges primum obſtupefactus, poſtea obſecrare illam ne ſe ad talem neceſſitatem adigeret alterutrum eligendi. Vbi non perſuadet, ſed vtique propoſitam ſibi neceſſitatem cernit, aut interimendi herum, aut per alios pereundi, elegit vt ipſe ſupereſſet: atque ita percontans illam inquit, Quandoquidem me adigis inuitum ad herum meum occidendum, age, audiam quo pacto illum adoriemur. Excipiens illa, Ex eo, inquit, loco adoriendus erit, vnde ille me nudam oſtendit. Inſopitum autem impetus dabitur. Poſteaquam igitur inſidias inſtruxerunt, & nox aduenit, Gyges nihil cunctatus eſt: quippe cui nulla deuitandi facultas eſſet, ſed neceſſe aut perire, aut Candaulem perimere: mulierem in thalamum ſequitur, quem illa, dato pugione ſubter eaſdem fores occulit. Vnde poſt modum iſte procedens, quieſcentem Candaulem obtruncat, vxoreque eius, & regno potitus eſt. Cuius rei meminit & Archilochus Parius, qui per idem tempus fuit, in iambo trimetro. Obtinuit autem regnum Gyges, & in eo fuit confirmatus ex Delphico Oraculo; nam quum Lydi indigno animo ferrent Candaulis caſum, atque in armis eſſent; conuenit inter hos, ac factionem Gygianam, vt, ſi oraculum reſpondiſſet hunc eſſe Regem Lydorum, ipſe regnaret: ſin minus principatum Heraclidis reſtitueret. Accepto igitur oraculo Gyges ita regnauit. Vnde conſtat, mulieres corporis proprij nuditatem odiſſe maxime viris oſtendere: Quod indicare volens Autor Lucernæ, colludentem cum viro nudo mulierem effinxit aptiſſime tunicatam, non autem nudam. Verum enim vero lubet aliud occultius aperire myſterium ex eo quod Lucerna vitæ ſymbolum eſt, quam & Plutarchus in [*] Qu. Romanis, & olim nos in proprio volumine fuſe demonſtrauimus [c] eſſe coexiſtentiam corporis & animæ: certe corpus ad animam ſe habet vt materies ad formam, Ariſtotele [d] doctore; proindeque vt femina ad [e] maſculum; corpus itaque, materiaque formam appetens, & illi ſe ſe copulans, apte femina muliere tunicata repreſentatur, non autem muliere nuda, tum quia nunquam reperitur in rerum natura materia nuda, ſed ſemper eſt aliquam formam induta, tanquam habitum eius imperfectiones tegentem: tum quia materia non appetit formam vllam niſi ſit ornata diſpoſitionibus ad eam formam apparantibus, quæ ſunt indumentum, ſub quo tegitur materiæ nuditas. Forma vero ſcite repreſentatur viro nudo; viro quidem, quia, vt ait [f] Ariſtoteles materia formam appetit, ſicuti femina marem, a Platone non valde diſſentiens, [g] qui materiam matri, formam vero patri comparauit, in Timæo. Forma vero virum nudum refert, quia de ſe ſimplex eſt ſubſtantia nullis induta

II. Expl. phyſica.

[*] Qu. 72.

[c] l. 2. de vita c. 3. & ſeqq.

[d] 2. de an. t. 4. 6. 7. 24. 26.

[e] 1. phy. t. 81.

[f] loc. cit.

[g] 1. phyſ. t. 80.

diſpoſitionibus, quibus ad materiam apparetur vel illi copuletur; ſed omnes diſpoſitiones requiruntur ex parte materiæ, nulla prorſus ex parte formæ; quod ſatis aperte docuit Ariſtoteles non ſemel inquiens [*b*] *videtur enim in patiente, & diſpoſito actiuorum ineſſe actus. anima autem id eſt, quo viuimus, & ſentimus, & mouemur, & intelligimus primo: Anima vtique ratio quædam erit, & forma; ſed non vt materia, & ſubiectum.* & infra [*i*] *Et propter hoc bene opinantur, quibus videtur neque ſine corpore eſſe, neque corpus aliquod anima; corpus enim non eſt; corporis autem aliquid eſt. Et propter hoc in corpore ineſt, & in corpore huiuſmodi: Et non ſicut priores ad corpus aptabant ipſam, nihil vltra definientes, in quo, & quali; quum non videatur quodlibet recipere quodlibet. Sic autem fit & ſecundum rationem; vniuſcuiuſque enim actus in eo, quod potentia exiſtit, & in propria materia, aptus natura eſt fieri.* Deinde vero forma viro nudo repreſentatur in comparatione ad materiam femina repreſentatam, quia præſtantiſſima formarum Themiſtio [*] & Ariſtoteli [*k*] eſt intellectus, qui ſuo munere fungitur ſine vllo penitus inſtrumento corporali, [*l*] & qua corpori miſtus non eſt; [*m*] corpus autem ſe ſe ad animam habere velut indumentum, optime monuit Euſebius Pamphilus in ſua Præparatione [*n*] Euangelica: *Quum autem*, inquit (de vera pietate priſcorum Hebræorum tractans) *non contemnendam totius partem hominem eſſe viderunt, partem eius præcipuam, animam videlicet verum hominem, corpus vero quaſi hominis indumentum eſſe, affirmarunt.* Hæc itaque referre poſſunt hieroglyphica mulieris tunicatæ, virique nudi colludentium inter ſe ſe, Lucernam pulchre perornantia.

[*b*] 2. de an. t.24.
[*i*] tex.26.
[*] 3. de an. cap.27.
[k] 1. de an. t.82.
[*l*] 3. de an. t.6.
[*m*] 3. de an. t.4
[*n*] l.7. c.1.

De tribus alijs Lucernis polymyxis, bilychni, trilychni, & pentelychni. Cap. CX.

Reliquæ vero tres Lucernæ polymyxæ, fictiles omnes, in eodem Gazophilacio Sereniſs. Principis Electoris Brandemburgenſis, eandem inter ſe videntur habere poſſe myſticam explicationem; qua ſcilicet luteum Lucernæ corpus indicet humanum corpus, ex luto primæua ſui creatione [*a*] conſtitutum, ratione cuius ab Eccleſia dicitur vnicuique mortalium, initio quadrageſimalis Ieiunij, *Memento homo, quia puluis es, & in puluerem reuerteris:* id ex antiqua ſcriptura diuina [*b*] deſumens: Et adhuc infra [*c*] *Reſpondensque Abraham, ait: Quia ſemel cœpi, loquar ad Dominum meum, quum ſim puluis, & cinis.* Ignis autem ellychniorum apte ſignat animas, animarumque partes; de quibus & Plutarchus [*] vt viſum eſt, & e vetuſta philoſophia Virgilius [*d*]

„ Principio cælum, ac terras, campoſque liquenteis,
„ Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque aſtra
„ Spiritus intus alit; totamque infuſa per artus
„ Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.
„ Inde hominum, pecudumque genus, VITÆQVE volantum,
„ Et quæ marmoreo fert monſtra ſub æquore pontus.
„ Igneus eſt ollis vigor, & cæleſtis origo
„ Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,
„ Terrenique hebetant artus, moribundaque membra.
„ Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque: nec auras
„ Reſpiciunt clauſæ tenebris & carcere cæco.
„ Quin & ſupremo cum lumine vita reliquit. &c.

Sed & Ariſtoteles tum ex Democriti decretis [*e*] *Ignem quendam & calorem dicit eſſe animam:* tum ex mente propria conſtituit [*f*] intellectum humanum eſſe veluti lumen; quod a ſummo Deo [*g*] accenditur in anima. Quam veritatem confirmare videtur diuina ſcriptura legens de Deo [*h*] quod *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum,* vnicuique ſpeciatim concilians intellectus proprij lumen in animæ cuiuſque creatione. Quum autem anima conſiderari valeat & in duas, & in tres partes, potentiaſve diuiſa; in duas quidem, rationalem ſcilicet, ac rationis expertem cum Ariſtotele [*i*] ſcribente: *Quemadmodum alteram partem eius* (animæ ſcilicet) *eſſe ratio-*

[*a*] Geneſ.2.7.
[*b*] Gen.3.19.
[*c*] Gen.18.27.
[*] Quæ. Rom. 72
[*d*] 6 Æneid.
[*e*] 1. de an. t.21.
[*f*] 3. de an. t.18.
[*g*] 3. rhe. c.10.
[*h*] Ioan.1.9.
[*i*] Ethic. l.1. cap.13.

tionis participem, alteram expertem; nam vtrum diſtinctæ ſint, vt corporis partes, & omnia diuiſibilia: an ratione tantum duæ ſint, re autem ipſa ſeparari inter ſe minime poſſint, vt in circumferentia conuexum, & concauum: illud vero nihil ad propoſitum refert. Irrationalis autem partis, alia communi & vegetali perſimilis eſt: ita appello eam, quæ alendi, & augendi cauſa eſt; talem enim animæ facultatem in omnibus quæ aluntur, ſtatueret aliquis: & in fœtibus quoque; quin etiam eandem hanc in perfectis, & conuenientius etiam, quam aliam quampiam. Huius autem communis quædam virtus, non humana apparet; quippe quum pars hæc & facultas in ſomnis maxime operari videatur: bonus autem & malus in ſomno diſcerni minime poſſit. Vnde inquiunt felices in dimidia parte vitæ a miſeris nihil diſtare. Atque hoc conuenienter euenit; ocium enim animæ ſomnus eſt, quæ vel bona, vel mala dicitur. Ac de his quidem ſatis. Atque hæc nutriendi facultas, eſt enim humanæ virtutis expers, omittenda eſt. Videtur autem etiam altera quædam natura animæ irrationalis eſſe; quæ rationis tamen quadam ex parte capax ſit. & mox: *Eſſe igitur irrationalis quoque hæc duplex videtur; nam vegetalis nullo modo cum ratione communicat; concupiſcibilis autē & omnino appetibilis particeps rationis quodammodo eſt: quatenus ipſi obedit, imperioque eius obtemperat. Ita profecto & patris & amicorum habere rationem dicimus, & non ſicut mathematicorum. Parere autem quodammodo rationi irrationalem hanc partem admonitio, & omnis increpatio, & cohortatio indicat. Quod ſi dicendum eſt, hanc quoque partem rationem habere, duplex erit ea quæ rationem habet; altera enim proprie, & in ſe eam habebit; altera ita vt is, qui dicto patris audiens eſt.* Ex quibus apertum eſt duplicem haberi poſſe diuiſionem animæ; ſecundum quarum vnam anima tota diuiditur in partem rationalem, quæ mens eſt humana, & in partem rationis expertem proprie, quæ pars eſt animæ degens infra mentem; quarum partium typus eſt quinta Lucerna fictilis Sereniſſimi Electoris Brandemburgenſis, duo tantum obtinens ellychnia flammigera. Secundum alteram vero diuiſionem anima noſtra tripartito ſumitur, in vegetalem omnino rationis expertem:

[F]elix a miſero non differt dimidia vitæ parte.

[S]omnus cuius animæ ſit [vi]cium.

Rationalis animæ pars vt duplex ſit.

I. Diuiſio animæ in duas partes.

V Lucernę bilychnis explicatio.

II. Diuiſio animæ in tres partes.

A ſenſualem, rationi tum repugnare, tum etiam obtemperare valentem: & rationalem natura ſua imperantem, & alias omnes in ſuis functionibus gubernantem; vt late probauimus in Opere noſtro de his, qui diu viuunt ſine alimento [k] Quas quidem ternas animæ partes, ab Ariſtotele quoque latius excultas in libris de anima, refert optime ſexta Lucerna fictilis Brandemburgica tribus ellychniorum flammulis coruſca; B quarum media correſpondére videtur parti rationali, ceteras gubernans; læua vegetali, dextera parti ſenſuali. Ceterum & ad hanc normam explicari fortaſſe poterit ſeptima Lucerna fictilis etiam Sereniſſimi S. Rom. Imp. Septemviri Brandemburgici, ſi dixero, Lucernam iſtam fictilem rotundam, magnam, penſilem e tribus anſulis, prominentibus ab interiore cyclo, quinque protuberantes tubos ellychniorum obtinentem in maioris circuli periferia, cum C ſexto tubo maiori, pro infundibulo ſuggerente liquorem olei ſingulis ellychniorum, repreſentare nobis humanum caput, in editiore corporis regione veluti ſuſpenſum, quinque ſenſibus externis, in gyrum fere totam faciem ambientibus, ornatum, atque tanquam circumuallatum. Quibus communis ſenſus appellatus internus vim ſentiendi quomodocumque ſubminiſtret, ac eorum omnium ſingulorumque functiones perficiat; D vt communis eſt plurimorum philoſophantium opinio. Ceterum non inepta fuerit explicatio militis, Ducisque belli, quicunque dixerit, hac Lucerna typum haberi Valli militaris, Aggeris Propugnaculive Regularis, ſiue Realis hoc æuo nuncupati. Quæ mea cogitata vtinam non improbentur ab inclyto Smithio, qui typos Lucernarum ad me tranſmittendos curauit.

[k] l. 1. c. 200.

VI. Lucernæ trilychnis explicatio.

VII. Lucernæ fictilis explicatio.

E

De Lucerna Danica P. Chariſij.
Cap. CXI.

PEtrus Chariſius, vario rerum vſu peritiſſimus, Ionæ Chariſij, olim Chriſtiano IV Daniæ Regi ab interioribus conſilijs, atque ad Hiſpaniarum ac Britanniæ Reges, Ordinesque Belgij Confœderatos Legati, filius, e ſua pina-

nacotheca Lucernæ pulcherrimæ ſimu- A lachrum, mihi communicandum, & huic volumini inſerendum nouiſſime XIII. Maij M D C L. miſit Cl. Viro Ioanni Rhodio, ſcribens Lucernam apud ſe, faberrime conſtructam, æream eſſe, nixam Aquilæ pede vncungui: ſuper cuius tibiam, hinc inde vultibus Satyrorum perſonatam, extollitur vas, venuſte frondoſis ornamentis inferne, ſuperneque redimitum; cuius orificio ſuperiori aperto inſidet variegato cortice perſonarum, ſiue laruarum vultibus, marina teſtudo, dextero pede anteriore ſe veluti firmans ad collum vaſis, & ſiniſtro quoque poſteriore altrinſecus; pendentibus ex eius corpore in aere tum ſiniſtro pede anteriore, tum poſteriore dextro: Exerit autem ex ore aperto, veluti vociferans præ metu cadendi, linguam curuatam, quæ cedit in aptum ellychnij flammigeri receptaculum. Super dorſo teſtudinis in ſupremo culmine rotunda veluti patella parua viſitur, cui Satyrus, innixus vtroque pede caprino, nudus imminet, tanquam alui fœces deponens magno co- B natu, ſiniſtra manu femur quaſi premente, dextera vero corniculatum caput ſuſtinente; ac exerta mentula in hanc effigiem:

Cuius

Lib. VI Cap. CXII.

E Museo Petri Charisii Dani. Io. Georg. ...ulps.

A Cuius explicatio, ſi præter phantaſticam artificis imaginationem, pro fine ſpectatorum delectationem in artificij mirabilis habuerit aliquam allegoriam rerum naturalium, forte notare potuit myſtice quatuor elementa mundi; namque pes Aquilæ hieroglyphicum eſſe poteſt aerei elementi, in quo regnat Aquila cunctorum volucrum regina. Teſtudo marina deſignat aqueum elementum, in quo genus id animalium excreſcit in admirabilem magnitudinem; de qua celebre teſtimonium habemus apud Ramuſij collectiones Nauigationum B. Odorici Foroiulienſis, ex Ordine Fratrum Minorum[a] dicẽtis de regno quodam Indiæ: *Et in queſto loco ancora ho viſto vna Teſtudine di grandezza mirabile, ſimile al Cuba, o vero Trullo di Santo Antonio, a Padoua.* Et reuera Teſtudo Lucernæ huius, comparata Satyro, ſuperimpoſito, valde magnam præſefert corporis ſui amplitudinem. Satyrus autem, animal terreſtre, terræ elementum apte poteſt indicare. Sed incertum eſt, an autor Lucernæ ſcopum hunc habuerit in animo. Ceterum pulchritudo Lucernæ nobis eam peruetuſtam indicare poteſt; ſiquidem antequam inuentus eſſet vſus candelarum ex cera, vel ſeuo, qui perantiquus eſt, omnes lucernis olearijs vtebãtur; adeoque magnatibus, & viris principibus lucernæ perpulchræ dudum in vſu fuerunt; vt vel ipſe Cicero ſcribens ad Q. Fratrẽ[b] meminit pulcherrimi Lychni ſibi propter artificij formoſitatem periucundi: de quo nos antea[c] non ſemel. Ob quam elegantiam Lucernarum non dedignati ſunt viri principes, atque reges in earum fabrica dudum occupari; ſiquidem Plutarchi relatu [d] Macedonum Rex Aeropus, quum in ocio verſabatur, Lucernas, abacosque perparuos, fabricare ſolitus fuiſſe traditur: verba Plutarchi ſunt, Demetrium extollentis: Ceterum Dux in exercitu inſtruendo quam tractando videbatur melior, quod omnia ad vſum ſuppetere vellet affluenter, eſſetque in claſſe, machinamentisque ſplendide parandis, atque in ijs cum voluptate commentandis, nimium curioſus. Nam ſolers quum eſſet, atque intelligens: non ad ludicra, neque ad ſtudia futilia applicuit ingenij ſui præſtantiam, aliorum regum more, tibijs canentium, pingentium, & tornantium. Quippe Aeropus Macedo ſubtiles menſulas, & Lucernulas, vbi vacabat, fabricando tempus traducebat. Attalus Philometor herbas venenoſas colebat, non tantum hyoſcyamum & elleborum, ſed & cicutam, aconitum, dorycnion ipſe in hortis regijs ſeminans, plantans: liquoresque, & ſemina, & fructus horum elaborabat cognoſcere, ac ſuo quæque tempore colligere.

[a] tom. 2. pag. 248. B.

Lucernæ vetuſtas vnde arguitur.

[b] l. 3. ep. 7.

[c] l. 3. c. 8. f. & l. 6. c. 93. 94.

[d] in Demetrio.

Regum curæ quales eſſe debeant.

Lucern. qui Rex... bricaret

B Verum enimvero, quæ manibus regum fabricabantur, Lucernas artificio pulchras extitiſſe veriſimile ſatis eſt; & perantiquas, vtputa ſebaceis, ac cereis candelis antiquiores; quum tamen has antiquas eſſe, vel ex eo conſtat aperte, tum quod in antiqua ſcriptura non habeatur ipſarum mentio; tum quod earum inuentor in abdita vetuſtatis maieſtate deliteſcat; etenim apud Polydorum Virgilium legimus,

C agentem de rerum inuentoribus[e] *Non proditur itidem, quis primus fecerit candelam ex ſeuo, rem etſi ſordidam, attamen apprime vtilem.* His itaque quum Lucernæ fuerint antiquiores; quę pulchriore ſunt artificio, qualem Danicam habemus, & valde priſcas eſſe, & vel a Principibus fabricatas, vel ad vſum Principum effictas fuiſſe, probabile ſatis eſt. Quod autem ſuperius de magnitudine teſtudinum Indici maris allatum eſt,

D confirmatur ab autore Hiſtoriæ naturalis & generalis Indiarum[f] occidentalium; etiamſi non adeo magnas ibi reperiri dicat, quantas memorat in Orientalibus Indijs vidiſſe ſe Beatus Odoricus; attamen paſſim eas ita grandes aſpexiſſe ſe teſtatur, vt vni ſuper humeros portandæ, vix quinque, vel ſex homines ſufficerent, Plinius allata confirmat, inquiens[g] *Teſtitudines tan-*

E *tæ magnitudinis Indicum mare emittit, vt ſingularum ſuperficie habitabiles caſas integant: atque inter inſulas, Rubri præcipue maris his nauigant cymbis.* Ad ornatum vero facere teſtudinum illa putamina figuris pulchris naturæ munere cælata, ſatis innuit mox idem Plinius, cui[h] *Teſtudinum putamina ſecare in laminas, lectosque & repoſitoria his veſtire, Carbilius Pollio inſtituit, prodigi & ſagacis ad luxuriæ inſtrumenta ingenij.* ſiquidem ad luxum

[e] l. 3. c. vlt.

[f] l. 13. c. 9. to. 3. nauig. Ramuſ.

[g] l. 9. c. 10. & l. 6. cap. 22. & 25.

Naues e corti- ce teſtudinum

[h] l. 9. c. 11.

xum non contegerentur lecti, repoſi- A toriaque laminibus corticum teſtudinearum, niſi forent hæ pulchris diuerſi coloribusque figuris a natura diſtinctæ, variegatæque. Sed hac de re Seneca luculentius, [i] *Video*, inquit, *elaborata ſcrupuloſa diſtinctione teſtudinem, & fœdiſſimorum pigerrimorumque animalium teſtas ingentibus pretijs emptas, in quibus ipſa illa, quæ placet, varietas ſubditis medicamentis in ſimilitudinem veri coloratur.* Iuuenalis [k]

[i] .de benef.

[k] Sat. 11.

,, Qualis in Oceani fluctu teſtudo natare B
ret,
,, Clarum Troiugenis factura ac nobile fulcrum:
,, Sed nudo latere eſt paruis frons ærea lectis.

Lucianus in Aſino: *Lectus* (ait) *erat magnus, ex Indica factus teſtudine, atque ornatus auro. In hoc me collocant: & iuxta ponunt mulierem.* Et hac de re ſimiliter Apuleius [l] infit: Et iam, torus genialis ſcilicet noſter futurus, accuratiſſime C deſternebatur lectus, Indica teſtudine perlucidus, pulmea congerie tumidus, veſte ſerica floridus. Et Martialis [m] ad Amœnum:

[l] l. 10. meta.

[m] l. 12. epig.

,, Bis quinquagenis domus eſt tibi millibus empta,
,, Vendere quam ſumma vel breuiore cupis.
,, Arte ſed emptorem vafra corrumpis Amœne,
,, Et caſa diuitijs ambitioſa latet. D
,, Gemmantes prima fulgent teſtudine lecti,
,, Et Mauruſiaci pondera rara citri.
,, Argentum atque aurum non ſimplex Delphica portat:
,, Stant pueri, Dominos quos precer eſſe meos.
,, Deinde ducenta ſonas, & ais, non eſſe minoris,
,, Inſtructam vili vendis Amœne domum.

Hic a Domitij ſenſu recedere cogor, E qui gemmantes lectos exponit incruſtatos argento, quod Seruilius primus inſtituit: vel quia erant Pauonini: nam & aperte Martialis ait lectos gemmantes fulgere prima teſtudine, nimirum præcipua, primique pretij teſta, quæ propter fulgorem, ac pelluciditatem inter gemmas collocatur: etenim æuo quoque noſtro Matronæ, puellæque nobiles Genuenſium meorum in delicijs, ſummoque precio habent Anulos e marinæ teſtudinis putamine confectos, quod in morem gemmarum vtcumque pelluceant: & Iſidori teſtimonio [n] in Originibus rerum etymologias expiſcanti, *Gemmæ vocatæ, quod inſtar gummi transluceant*, Arabicæ namque gummi nuncupatæ, quæ pellucida ſpectatur; quam affectionem cernere quilibet in pretioſiore teſtudine poteſt. Et reuera Cl. Vir Hieronymus Golzadius Vicetinus, in Patauino Lycæo Medicinæ Theoricæ profeſſor primus poſtmeridianus, mihi teſtatur ſe Conſtantinopoli, dum ibi Medicus ageret, vidiſſe ſcrinium apud magnatem Turcam, ex cortice teſtudinis adeo fulgente cõtectum, vt ex auro puriſſimo fabricatum videretur, & oculis aſpicientium obrizum aurum oſtentaret. Quare nulli mirum ſi Lucerna Principis alicuius, eademque princeps in formam Indicæ teſtudinis primæ variegatæ dudum effigiata fuerit.

[n] l. 16. cap. 6.

De Lucernis admirabilibus ellychniorum mira multitudine. Cap. CXII.

POrro multitudine myxorum admirabilem Lucernam apte Libanius deſcribit in Auaro filium pium abdicãte [a] *Num etiam aliquid delitiarum inquam, mare nouit adferre, cuius ne bona quidẽ eſt aqua? rurſus quibus tædarum cura commiſſa erat, quot opinamini faces perdiderunt? ego quippe iam etiam pro domo formidaueram, ne hanc quoque nobis ignis adureret; quandoquidem accendere Lucernam admonebant. Et quidam venit Lucernam tenens, non pro more aliarum factam, ſed ſtrias in circulum habentem, & vndequaque ignem requirentem: tantam emittebat flammam, vt ignes buſtorum luce imitaretur. Hanc implere nos hortabatur: at mihi luminis magnitudo, nox erat; nam caliginem copia lampadum reddebat: quocirca tunc volebam igni me ipſum tradere, vt pro oleo Lucernæ eſſem: ſed cohibuerunt me amici, qui adſiſtebant, iam his me liberatum iri dicentes.* Ceterum hac aliam valde plurium ellychniorum nobis commemorat Athenæus; inquiens in ſuis Dipnoſophiſtis [b] Euphorion in hiſto-

[a] declam. 39.

Lucerna a Libanio Sophiſta deſcripta.

[b] l. 15. c. 19.

ſtoricis Commentarijs refert, Dionyſium iuniorem in Tarentinorum curia Candelabrum poſuiſſe, in quo tot arderent Lucernæ, quot dies anni ſunt. Ita Iacobus Dalechampius vertit: rectius mea ſententia, *candelabrum ſuſpendit*, ſiue *dicauit*. eſt enim in textu Græco ἀναθεῖναι λυχνεῖον. Moris enim fuit apud antiquos, vt obſeruat hic etiam eruditiſſimus Cauſabonus, ex Plinio [c] delubra Lychnuchis penſilibus ornare. *Placuere*, inquit Secundus, *& Lychnuchi penſiles in delubris, aut arborum modo mala ferentium lucentes; qualis eſt in tẽplo Apollinis Palatini, quod Alexander Magnus Thebarum expugnatione captum in Cime dicauerat eidem Deo*. Mala vero illa fuere Lucernæ plurimæ, in arbore veluti in candelabro prælucentes. Græcorum autem Prytanea Veſtæ erant ſacra: in cuius honorem perpetuus ignis ibi fouebatur. Inde πρυτανεῖον dictum volunt, quaſi πυρὸς ταμεῖον; etſi aliter etymologizent alij. Propterea Dionyſius in Tarentinorum Prytaneo mirabilem hunc lychnuchum cum ſuis amplius CCCL. Lucernis dedicat. Nam ignis ille Veſtæ, nihil niſi Lucerna ſemper ardens fuit. Quoniam autem maxima cum religione ſolitum caueri, ne olei defectu Lucerna extingueretur, natum ex ea re prouerbium eſt: *Lychnus in Prytaneo:* quo vtebantur, quando perpetuam & nunquam deficientem alicuius rei copiam volebant ſignificare.

Dionyſij Lucerna mirabilis.

[c] lib. 34. cap. 3. f.

Lucerna in ſpeciem arboris mala ferentis.

Prytanea Græcorum vt Veſtæ ſacra.

Prouerbium, *Lucerna in Prytaneo*.

De Lucernis, tam ſolennibus in feſto nocturno Aegyptiorum, quam myſticis hieroglyphica tum optimi Principis, tum etiam Summi Dei continentibus.

Cap. CXIII.

Eruditiſſimo, & Clariſſimo Viro
D. Fortunio Liceto
Iacob. Philippus Tomaſinus Epiſcopus
Aemonienſis S. P.

QVi ſecundam editionem paras, eruditiſſime vir, illius inſignis operis tui De Reconditis Antiquorum Lucernis, ab omnibus literarum cultoribus pluſquam nimium expetitam: nunc anſam tibi præbere me teneri video, charam memoriam recolendi communis amici, Laurentij Pignorij, viri vere noſtrum amiciſſimi, totius antiquitatis cultoris eximij. Nam dum eius vita defuncti ſuperioribus annis Muſeum luſtro, plures inter vetuſtatis reliquias, ad manum occurrit pulcherrimum Emblema, me iudice gemmæ cuidam inſculptum; quod binas ardentes Lucernas operis antiqui refert, elatis manibus geſtatas a ſimulachro viri Tricipitis pariter atque Tripodis, Liliorum floribus coronati, tænias geminas ad lumbos diſcinctas habentis.: quem velut alloquitur alius homo, manu caulem forte lilij gerens, & in ſummo capite calathum, ſiue modium; cui canis blandiri videtur. & a ſiniſtris ad ſe veluti venientem, cum Siſtro in dextera manu, ſimul & cum vaſe aqua pleno pendulo e ſiniſtra, & cum flore Lilij in vertice ſummo capitis. Oculo quodam ingenti ſine palpebris ſemper aperto ſupra periferiam gemmæ conſpicuo: Ternis illis, quaternisve cum cane figuris velut in litore maris, aut ripa fluminis conſtitutis; vt in icone nunc ad te tranſmiſſo percipitur; quas imagines, tuam eruditionem ſibi poſtulantes auxiliarem, in ampliorem formam curare poteris effigiari, quo melius pateant obtutui ſingulæ. Vale, & me ama.

Pri-

Prima Schematis explicatio: De Lucernarum Accenſione in ſolenni feſto nocturno quotannis apud Aegyptios, primumque myſterium viri Triciptis Lucernas habentis detegitur pro Mercurio Triſmegiſto Aegyptiorum Rege Optimo, Sapientiſſimo, & beneficentiſſimo. Cap. CXIV.

Illuſtriſs. ac Reuerendiſs. Iac. Philippo Tomaſino Epiſcopo Aemonienſi Fortunius Licetus B. A.

NOn parum ornamenti quum acceſſurum videam operi meo De Reconditis Antiquorum Lucernis in hac ipſius editione ſecunda, ex antiquo pulcherrimoque cimelio Pignoriano, duas Lucernas ardentes oſtentante, cuius mihi copiam facis, Illuſtriſſime Præſul; gratias humanitati tuæ ingen-

A tes habeo, quod ſimul & amiciſſimi Pignorij mihi memoriam colendam offers; & adeo elegans vetuſtatis hieroglyphicum affers ad mei voluminis perfectionem. Omnia Pignorij vel ſchedarum fragmenta plurimi facio; quia virum agnoui de monumentis antiquitatis optime meritum. Et in hoc ſane ſymbolo multa mihi videre videor arcana priſcorum; ac vt arbitror Aegyptiorum. Tuamque deſcriptionem video Sche-

B mati congruere de ternis iconibus humanis. Quod enim ſimulachrum a dextris eſt, hominem vere refert tergemino capite coronatum Lilijs, e ſingulo vertice ſurgentibus: manibus vtriſque ſurſum elatis duas antiquas Lucernas tenentem: Lumbos extenſa duplici faſcia vel ſolutum, vel præcingendum: ternis cruribus pedibuſque nixum terra Deſcriptio ſchematis.

Ddd cal-

calcata ſtare rectum. Imago media viri ſtantis itidem inſpicitur: capite modium, ſiue calathum geſtantis: manum dexteram velut innixam habentis aut Lilij caule ſine floribus, aut hordei triticive culmo ſine ſpica: viro canis a læua blanditur elato capite, dextro pede, caudaque ganniens. A ſiniſtris habetur imago mulieris, lilij florem gerentis in vertice pariter: manu dextera Siſtrum tenentis: læua vero ſitulam aqua plenam, anſa quadam anguinea prehenſa geſtantis; ac pedibus veluti gradientis ad virum intermedium. In ſummo culmine gemmæ ſupra peripheriam interiorem inſiſtere videtur oculi bulbus grandior abſque palpebris, intra circumferentiam illam omnia contenta proſpiciens aſſidue. Quæ quidem hieroglyphica, ſicuti ſunt intuentium oculis corporeis iucundiſſima, perſpicuaque ſatis; ita ſignificationes eorum ſunt oculo mentis abditæ, tenebricoſæque nimium. Ad quas enucleandas & explicandas accedens, obſeruo ſingulas iſtas imagines repreſentare nobis Aegyptiaca myſteria. Et vt a prima exordiamur: Apud Aegyptios Mercurius Triceps, ceu Numen colebatur: de quo Natalis ita [a] *Hunc ipſum Deum Tricipitem vocarunt, ob triplicem poteſtatem, quam habere creditus eſt; nam marinus, & terreſtris, & cæleſtis vocatus fuit, quod illi accidit, vel propter triplices vires, quas obtinebat, naturalem ſcilicet, moralem, & rationi obtemperantem facultatem: vel quod cum Hecate congreſſus, tres ex illa filias ſuſcepiſſet.* Adagiographus de propoſito ſcriptum reliquit: Triceps Mercurius:

Explicatio figura Tricipitis.

[a] l. 5. c. 5.

Mercurius cur Triceps Natali.

Eraſmo.

„ Dictum videtur in ambiguos, ancipiteſque, aut vehementer aſtutos. Ad hunc modum fingebatur antiquitus Mercurius, vel quod plurimam vim habeat Oratio, vel quod idem Deus index viæ; proinde in ſingulis capitibus inſcriptionem habebat, quo duceret hæc via, quo rurſum illa. Huiuſmodi Mercurij ſimulachrum primus poſuit Proclides, autore Philochoro. Conſentit his Gyraldus [b] inquiens: *Triceps Mercurius ab antiquis vocitatus; cuius meminit Lycophron in Alexandria:* Nonacrianus Tricephalus Deus: *Sic vero dictus, vt Interpretes ſcribunt, quod cæleſtis ſit Deus, & maritimus, & terrenus. Sed & Seruius tres Mercurios poſuit, terrenum, ſuperum, & infernum, Ciceronis autoritate nixus. Sunt qui Tricephalum putent, quoniam nonnunquam Hermæ ita tricipites fiebant, ad vias oſtendendas; in his enim ſuberant ſubſcriptiones, quo ſcilicet via illa ferret, & quo alia, & alia. Memini & me tales videre ex marmore peruetuſtos; nam capita ad eam viam verſa erant. Philochorus, & Iſæus Orator de his meminit, & grammaticus Harpocration. Exiſtimant etiam nonnulli, inter quos Heſychius, & Phauorinus, comice luſiſſe Ariſtophanem, quum ait:* Quantum quadriceps Mercurius in Triuio. Nimirum voluit indicare poetam rem ineptam atque ſuperfluam; nam vt apte Biceps in biuio ponitur Mercurius, & in triuio triceps, & in quadriuio quadriceps, vnoquoque capite viam vnam aſpiciente, commonſtranteque viatoribus: ita fruſtra ponitur ac inepte Mercurius quadriceps in triuio; quia quartum caput nullam viam habet, quam oſtendat iter agentibus.

Mercuriũ tricipitem qui primus poſuerit.

[b] ſynt. 9. Gyraldo.

Seruio tres Mercurij.

Mercurius quadrupes in triuio vt dixerit Ariſtophanes.

Verum enimvero quum in ſchemate noſtro non ſolum Triceps, ſed etiam Tripes: habeatur Mercurius: & in ſingulo capite ſurgentem habeat e vertice Lilij florem, Regiæ dignitatis indicem; ita ſcribente Pierio [c] ſuis in hieroglyphicis: „ Verum odium hoc in Lilium, inde potius proceſſiſſe videri poteſt, quod flos Iunonius Lilium eſſe dicitur, vt ex Deæ lacte progenitum, quum ſubiecto clam Herculi vbera admouiſſet, doloque ſtatim cognito ſe retraxiſſet: guttas vero lactis aiunt aliquot in terram decidiſſe, ex quibus mox Lilia pullularint. Meritoque flos Regius Lilium appellatur, non a Iunone Regina tantum denominatione ſumpta, ſed a Regia, qua præſtat celſitudine, quod tanta proceritate ſupra flores alios attollitur, vt ad tria interdum cubita ſurrigatur. Hæc ille: quibus aperte conſtat, Hominem tricipitem, e cuius capitum verticibus terna Lilia ſurgunt, eſſe ſimulachrum Mercurij, qui Rex extiterit. Huiuſmodi vero nullus fuit alius in antiquitate tota, niſi Rex Aegypti, Mercurius Triſmegiſtus appellatus quod vnus fuerit ſimul & Maximus Princeps, & Maximus Sapiens, & Maximus Sacerdos; quem Aegyptij propter ingentia beneficia, ab eius virtutibus accepta,

Noſtra ſententia.

[c] l. 55. hier.

Iuno cur Lilium oderit.

Lilium cur flos Regius.

Mercurius Rex vnus in antiquitate tota

Triſmegiſtus cur appellatus

pta, Deum eſſe putarunt, atque voluerunt; ita dicente D. Auguſtino [d] *His temporibus (dum Deus per Moyſen eduxit de Aegypto populum ſuum) etiam Mercurius fuiſſe perhibetur, Nepos Atlantis, ex Maia filia eius; quod vulgatiores etiam literæ perſonant. Multarum autem artium peritus claruit, quas & hominibus tradidit. Quo mortuo, eum poſt mortem Deum eſſe voluerunt, ſiue etiam crediderunt. Poſterior fuiſſe Hercules dicitur; ad ea tamen tempora pertinens Argiuorum. Quamuis nonnulli eum Mercurio præferant tempore; quos falli exiſtimo. Sed quolibet tempore nati ſint, conſtat inter hiſtoricos graues, qui hæc antiqua literis mandauerunt, ambos homines fuiſſe: & quod mortalibus ad iſtam vitam commodius ducendam beneficia multa contulerint, honores ab eis meruiſſe diuinos.* His apparet Mercurium fuiſſe Maximum ſapientem. Eundem autem apud Aegyptios extitiſſe Maximum ſacerdotem, obſeruat apte Steuchus agens ita de Balahamo [e] *Fuit autem is Propheta, eo modo, quo & Mercurius Triſmegiſtus apud Aegyptios, & Sibyllæ apud alias nationes.* Prophetæ vero ſacerdotes erant. Quæ ſane conſentiunt dictis a Suida: cui Mercurius Termaximus: Hic erat Sapiens Aegyptius. Floruit autem ante Pharaonem. Vocatus autem fuit Termaximus, quod de Trinitate locutus fuerit, dicens, *in Trinitate vnam eſſe Deitatem: ſic fuit lumen intelligens ante lumen intelligens: & fuit ſemper mens mentis lucida: & nihil aliud fuit huius Vnitas. Et ſpiritus omnia continens. Extra hunc non eſt Deus, non Angelus, non vlla alia eſſentia eſt. Omnium enim eſt Dominus, & Pater, & Deus: & omnia ſub ipſo; & in ipſo ſunt. Nam ipſius Verbum, quod eſt vndique perfectum, & fœcundum: & opifex, in fœcunda natura puer exiſtens, & fœcunda aqua, aquam fœcundam fecit.* His autem dictis, hæc precatus eſt: *Obteſtor te cælum, Magni Dei Sapiens opus: Obteſtor te Vocem Patris, quam locutus eſt primam, quum omnem mundum firmauit. Obteſtor te per Vnigenitum Sermonem,* Verbum, *& Patrem, omnia continentem:* Obteſtor, inquam te cælum per hæc omnia: *propitium, propitium eſto mihi.* Quem locum agens de Perenni Philoſophia Steuchus [f] explicat, dum ait: [Hæc affert Suidas ex

[d] 18. de ciu. cap. 8.

Maximus Sapiens.

Hercules Mercurio poſterior.

Maximus Sacerdos.

[e] Num. c. 22.

Mercurij ſermo de Trinitate.

[f] l. 2. c. 17.

A Triſmegiſto. Ac quanquam ipſe Termaximum eum vocatum puto, propter ingenij ſapientiæque magnitudinem, hoc ſum dumtaxat contentus, apparere & hoc teſtimonio, Triſmegiſtum de Trinitate ante Platonem, Platonicosq. natos, ſcripſiſſe. Ecce enim tres perſonas diſtincte ſuis nominibus appellat, appellans Patrem, & Filium, Lumen, lucem intellectualem: duas intelligibiles, quarum altera ſit ante alteram, non B tempore, ſed qua Genitor antecedit gradu Genitum: nempe quod idem Filius eius dixit (g) *Pater maior me eſt*. Horum ſubſtantiam lucem eſſe dicit, non lucem corpoream, ſed lucem intelligentem. Et cecinit antiquiſſimus ille, quemadmodum hodierna religio [h] *Deum de Deo, lumen de lumine*. Sicut autem dicit diuinus Ioannes [i] *In principio erat Verbum: & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum:* ſic Triſmegiſtus: *erat lux intelligibilis* (ſiquidem etiam ipſum idem C Verbum Lucem Ioannes [k] appellat) *ante lucem intelligibilem*, *& erat Mens Mentis luminoſa*. ideſt, Deus de Deo, Mens a Mente naſcens. Deſignat enim quod ait Ioannes, *& Verbum erat apud Deum*, quia naſcebatur æternaliter ab eo, lucens ab æterna altera luce, lux ipſe intelligens, ex luce intelligente. Loquiturque de eorum vnitate, inſeparabilique diuinitate. Exin inducit Spiritum Sanctum, quo cuncta contineantur, D viuificentur: qua poteſtate celebratur in Sanctis literis. *Spiritus enim Domini*, inquit liber Sapientiæ [l] *repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia, ſcientiam habet vocis*. Ecce etiam fatetur, *hunc Trinum ſolum, Deum fuiſſe ſemper ſolum hunc viguiſſe: Præter hunc non fuiſſe Angelum*, non Dæmonem, *nullam aliam ſubſtantiam*. Eſt enim hoc dictum Triſmegiſti, id quod quotidie canit Eccleſia de tribus illis: *Sicut erat in principio, & nunc, & ſemper*. Erat in E principio, videlicet ab æterno; Ecce etiam vociferatio valida contra ignaros veritatis, rationis expertes Arianos, qui dicebant, fuiſſe quando Filius non erat: non reputantes, quantum non impietate modo, ſed inſcitia & imperitia naturæ peccarent, partim quod hunc errorem a Platonicis, & ſcriptoribus profanis, quos non intellexerunt, vi-

Explicatio verborum Triſmegiſti de Trinitate, ab Eugubino Steucho.

[g] Ioan. 14. 28.

[h] Symb. Nicæn.

[i] cap. 1. euan.

[k] ibid.

[l] cap. 1.

Arianorum error.

debantur ſuſcepiſſe: partim quod non viderunt, quam eſſet impoſſibile, vt qui erat Filius Dei verus, Deus & ipſe ex Dei ſubſtantia non fuerit ſemper. Conſequuntur enim ſe Diuinitas, & æuiternitas. Si filius Dei verus eſt, etiam Deus eſt: ſi Deus, etiam æternus. Adeſt igitur Triſmegiſtus dicens: *Mens Mentis* Filius eſt: *Mens ex altera Mente*. De quibus Chaldæus in primo libro dicebat: *Omnia perfecit Pater, & Menti tradidit ſecundæ, quam vocat primam omne humanum genus*. Hæc igitur tria dumtaxat fuerunt ſemper, & ab æterno: non Angelus, non Dæmon, nulla alia ſubſtantia fuit, ſed ſola trium æterna in vna ſubſtantia coniunctio. Hoc ſentit, & loquitur diuiniſſimus Triſmegiſtus, non ſolum confirmans hodiernam ſapientiam, ſed contra omnes obteſtans qui Mentem ſecundam a prima putarunt priſcos ſeparaſſe. E quibus Ioannes Picus, & Marſilius dicta Procli videntes, qui hoc loco non recte Platonicos, maioresque interpretantur, aſſeruerunt ſecundam illam Mentem, quaſi creaturam quandam in tempore conditam priſcos ſenſiſſe. Nos autem probauimus, & probamus, nec Platonicos, qui talia prodiderunt, primam Philoſophiam ſyncere expoſuiſſe: Nec Platonicos illos Latinos, Græcos recte ſecutos eſſe; quos ſi ſine iudicio, nec vetuſtate, cunctaque Philoſophia bene conſulta temere ſequaris, tam in hoc, quam in alijs multis haud leuiter cecideris. Expoſita igitur, & decantata Triſmegiſtus trium numinum trinaque Deitatis, quæ ſola fuit ab æterno, ſempiternitate, accedit ad Creationem, dicens fecundum illud Verbum Dei, quod eſſet perfectiſſimum, opifex, aquas illas, quibus ſuperferebatur, amplexum fecundaſſe, & feciſſe vt ex his omnia naſcerentur: principio lux cæleſtis, tum aer, inde plantæ, ſtirpes, animalia. Ac quod ait lapſum Verbum fecundum ſuper aquas, eſt quod ait Moſes: *Et ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas*. Ferebatur autem vt opifex, vt operans, maxime cæleſtes orbes, quos primos, eodem Triſmegiſto teſte, ex aquis ſecreuit, & in his primum Solem. Quod autem hæc ſcripſerit, locutusque fuerit Triſmegiſtus, ex eo liquido noſcet prudentiſſimus quisque, quod apud omnes Platonicos, qui poſt Platonem floruerunt, extat, vt non alium habuerint ſuper his myſterijs præceptorem, quam Triſmegiſtum. Suidas igitur vbi dicta Triſmegiſti protuliſſet, adiecit: *Et hæc locutus, orauit dicens, Adiuro te* „ *cælum, Dei Magni ſapiens opus, Adiuro te* „ *Vocem Patris, quam protulit ipſe primam,* „ *quum omnem mundum ſtabiliuit. Obteſtor* „ *te per Vnigenitum Verbum, & Patrem, qui* „ *continet omnia, eſto propitius*. Hæc igitur carmina, quæ Suidas tribuit Triſmegiſto, ceteri tribuuntur Orpheo. Inſuper quæ poſtremo citauit, quoniam in libris vulgatis non habentur, credendum eſt eum in alijs eiuſdem Triſmegiſti legiſſe. Quemadmodum & Lactantius, Auguſtinus, Cyrillus aduerſus Iulianum Imperatorem proferunt; quæ nos in libris eius, qui pauci ex innumerabilibus ad nos peruenerunt, non videmus.] Hæc omnia Steuchus de Triſmegiſto recte: Niſi quod aliqua de ſuo adiecit, quædam tacuit, aliqua non ſatis explicauit. Adiecit quidem Dæmones, de quibus nulla mentio Suidæ fit, ſed ſolum, de Angelis ex Triſmegiſto, dicens de Trino Deo in momento æternitatis: *Extra hunc non Deus, non Angelus, non vlla alia eſſentia eſt*, æterna ſcilicet. Nec oportuit adiungere Dæmonem, tum quia ſub Angeli nomine generatim ſumpto comprehenditur; nam Dæmon eſt Angelus præuaricator, atque malus: tum maxime, quoniam Dæmon eſt Angelo poſterior; quum vniuerſa natura Angelica primum a Deo condita fuerit innocens, atque bona; ſed aliqua pars Angelorum in veritate non ſtetit, & peccans in Dæmonem poſtea conuerſa fuit[m]. Vnde ſat fuit aſſerere Triſmegiſto, præter Deum Trinum in æternitate non fuiſſe Deum alium, non Angelum, non aliam vllam eſſentiam; fruſtraque Steuchus his adijcit etiam Dæmonem. Deinde Steuchus tacuit oraculum Triſmegiſti: *Verbum in fæcunda natura puer exiſtens*: quibus expreſſe de Incarnatione Verbi prophetia continetur. Namque Verbum futurum erat puer in ſecunda generatione de Matre Virgine naſcens, quæ fuit natura ſupernaturaliter fecunda de ſe ſine viri ſemine mirabiliter ad fecunditatem

Diuinitas & æternitas ſe conſequuntur.

Picus, & Ficinus notati.

Dei Verbum fecundum.

Triſmegiſti, & Moſis eadem ſententia.

Triſmegiſti Platonicorum Magiſter.

Steuchus notatus.

Dæmon vt ſit Angelo poſterior.

[m] Ioan. 8. 44

tem eleuata. Neque ſatis explicauit Steuchus aliud oraculum Triſmegiſti ſequens immediate de Verbo puero: de quo ſubnectitur: *& fecunda aqua aquam fecundam fecit:* quia ſcilicet Spiritu-Sancto immiſſo ſuper Virginem Mariam, eam de ſe fecundauit: Spiritum enim Sanctum a ſe manare dicit apud Ioannem [n] *Ieſus clamabat, dicens: Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat. Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Nondum enim erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus.* & antea Ieſus dixerat Samaritanę [o] *Qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum; ſed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.* Itaque Dei Filius mittens Spiritum Sanctum, aquam fecundam dare dicitur. Ad hunc ſenſum D. Gregorius ait [p] *Vniuerſa ergo Deus aquis irrigat, qui dono Sancti Spiritus, ex omni genere hominum ad ſui cognitionem vocat.* & infra [q] *Aquæ etenim appellatione nonnunquam Sancti-Spiritus irrigatio deſignari ſolet, ſicut ſcriptum eſt; Si quis ſitit, veniat ad me & bibat. Qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet iterum.* & adhuc infra [r] *Aquæ in Scriptura Sacra aliquando Spiritum Sanctum: aliquando mentes bonorum fidei prædicamēta ſequentium, deſignare ſolent:* quo duplici ſenſu nomen aquæ fecundæ ſumpſit in hoc oraculo ſuo Triſmegiſtus inquiens: „ Verbum, in fecunda natura puer exiſtens, & „ fecunda aqua aquam fecundam fecit; nam Filius Dei, exiſtens puer in fecunda natura Virginis matris, aqua fecunda Spiritus-Sancti, fecit Mentem bonæ Virginis, aſſentientem prædicationi Angelicæ, aquam fecundam, nimirum veram ac optimam Dei Matrem; opus enim incarnationis etſi terminatum fuerit in perſona Chriſti, perfectam tamen fuit a tota Trinitate, quia opera Dei ad extra ſunt indiuiſa, communiaque tribus perſonis. Quæ cuncta clarent in Euangelio [ſ] vbi legimus: „ Miſſus eſt „ Angelus Gabriel a Deo in ciuitatem „ Galileæ, cui nomen Nazareth, ad Vir- „ ginem deſponſatam viro, cui nomen „ erat Ioſeph, de domo Dauid, & nomen „ Virginis Maria. Et ingreſsus Angelus ad eam dixit: Aue gratia plena: Dominus tecum: Benedicta tu in mulieribus. Quæ quum audiſſet, turbata eſt, in ſermone eius: & cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria; inueniſti enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius IESVM: hic erit Magnus, & filius Altiſſimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid Patris eius: & regnabit in domo Iacob in æternum: & regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? & reſpondens Angelus dixit ei: Spiritus-Sanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi. Ideoque & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. Et ecce Eliſabeth cognata tua, & ipſa concepit filium in ſenectute ſua: & hic menſis eſt ſextus illi, quæ vocatur ſterilis: quia non erit impoſſibile apud Deum omne verbum. Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum. „ Et diſceſſit ab illa Angelus. Itaque his completa eſt Prophetia Triſmegiſti, dicentis: Verbum Patris, in fecunda natura puer exiſtens, fecunda aqua Spiritus Sancti, feciſse fecundam aquam, Mariam Virginem, mente bona ſequentem Angeli monita fidelia. Neque vero Steuchus explicauit, quid nomine cæli ſignificauerit in oratione ſua Triſmegiſtus, quando dixit: *Obteſtor te cælum, magni Dei ſapiens opus: Obteſtor te Vocem Patris, quam locutus eſt primam, quum omnem mundum firmauit: Obteſtor te per vnigenitum ſermonem, & Patrem omnia continentem, propitium, propitium eſto.* Quibus, me iudice, Triſmegiſtus implorat ſibi propitiam naturam Angelicam; quæ ſubſtantia eſt intellectualis a Deo creata, proindeque ſapiens opus magni Dei; cælique nomine deſignari naturam Angelicam, affirmat D. Auguſtinus [t] aperte. Quare Triſmegiſtus ponit interceſſionem Angelorum apud Deum. Obteſtatur etiam, precaturque ſibi propitiam eſse Dei omnipotentiam, quam appellat Vocem Patris, quam locutus eſt primam, quum omnem Mundum firmauit: quia primus actus omnipotentiæ diuinæ fuit Mundi crea-

[n] Io.7.37. & 38. & ſeqq.

Triſmegiſti prophetia explicata a nobis.

Aqua Spiritus ſanctus dictus.

[o] Ioan.4.13. & ſeqq.

[p] 6.moral. cap.7.

[q] 12.mor. cap.3.

[r] 19.mor. cap.4.

[ſ] Luc.1.26. & ſeqq.

[t] l.12.confeſſ. cap.9.

Primus actus omnipotentiæ qui fuerit.

creatio, quæ ſolo Verbo Dei iubentis peracta fuit; nam vt ait [u] ſcriptura, Deus *ipſe dixit, & facta ſunt; ipſe mandauit, & creata ſunt* omnia mundana. Nam creatio mundi, & eam promouēs omnipotentia Diuina, licet communis ſit tribus perſonis, totique Trinitati conueniat, per appropriationem tamen ab orthodoxis attribuitur Patri, dum in ſymbolo Apoſtolico profitentes fidem, aſserunt vnusquisque: *Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ*, quem locum explicans D. Auguſtinus Catechumenis [x] infit, *Fideliter credite in Deum Patrem omnipotentem. Omnipotentem Deum credimus, quia omnia faciens factus non eſt; & ideo omnipotens eſt, quia de nihilo fecit quæcunque fecit. Non enim eum aliqua materies adiuuit, ex qua demonſtraret artis ſuæ potentiam; ſed ex nihilo, vt dixi, cuncta creauit. Hoc eſt enim eſſe omnipotentem, vt non ſolum fabrica ipſa, ſed etiam materies ab illo inueniatur eſſe, qui non habuit initium, vt eſſet is & qui ſempiternus eſt, crearet non id quod ipſe eſſet, ſed ab illo vt eſſent, iam accepiſſe. Omne enim quod eſt, ab illo eſt: ipſe autem a ſeipſo eſt, qui non ab aliquo factus eſt. Fecit ergo facta non factus, creauit creaturam non creatus.* Ex quo loco patet euidentiſſime Theologum, noui dogmatis introductorem, qui nititur ex D. Auguſtini doctrina confirmare nouam ſuam opinionem de Creatione Verbi ad intra, deque creatione ex nihilo non admiſsa in ſacra ſcriptura, prorſusque diſtincta a factione ex nihilo; a D. Auguſtini ſententia procul abire; eam D. Auguſtinus hic ait Deum ex nihilo cuncta feciſse, & ex nihilo cuncta creaſse: Deumque creare non id quod ipſe eſset; adeoque non Filium ſuum; qui dixit [y] *Ego & Pater vnum ſumus. & Pater in me eſt, & ego in Patre:* Deumque ponit D. Auguſtinus feciſse facta, quum ipſe factus non ſit; creauiſse creaturam, quum ipſe creatus non ſit: nomine Dei totam Triadem innuens, adeoq. non ſolum Patrem, ſed etiam Filiū, quem abſolute non factum, & non creatum ait, ſimul cum Patre facta feciſse & creaturam creauiſse. Sed hac de relatius alibi [z] ſuo loco. Triſmegiſtum vero, vt ad ipſum redeamus) maximis beneficijs, ex alta ſua

[u] Pſ. 32. 9. & 148. 5.

[x] to. 9. l. 2. cap. 2. nu. 241. A. B.

D. Aug. ponit creationem ex nihilo, & facere cum creare idem eſſe fatetur.

Noua opinio de creatione Verbi a D. Auguſt. reprobata.

[y] Io. 10. 30. 38.

[z] de Septimo-Quæſ.

A ſapientia potiſſimum, Aegyptios, & alios mortales affeciſſe, monuit ante Steuchum Lactantius, a Steucho citatus, dum ait, (*a*) „Mercurium Aegyptijs leges, ac literas tradidiſſe. Hunc Aegyptij Theuth appellant, a quo apud eos primus anni ſui menſis, ideſt September nomen accepit. Idem oppidum condidit, quod etiam nunc Græce vocatur Hermopolis. Et Saitæ ſeruant & colunt eum religioſe. Qui tametſi B homo fuerit antiquiſſimus, tamen & inſtructiſſimus omni genere doctrinæ: adeo vt ei multarum rerum, & artium ſcientia, Triſmegiſti cognomen imponeret. Hic ſcripſit libros, & quidem multos, ad cognitionem diuinarum rerum pertinenteis, in quibus Maieſtatem ſummi, ac ſingularis Dei aſſerit; ijsdemque nominibus appellat, quibus nos, Deum, & Patrem. Ac ne quis nomen eius requireret, anonymum, ideſt ſine nomine eſſe dixit, eo quod nominis C proprietate non egeat. Ipſius hæc verba ſunt: *Deo igitur nomen non eſt, quia ſolus eſt; nec opus eſt proprio vocabulo, niſi quum diſcrimen exigit multitudo, vt vnamquamque perſonam ſua nota, & appellatione deſignes. Deo autem, quia ſemper vnus eſt, proprium nomen eſt Deus.* Ex his omnibus apparet euidentiſſime, Triſmegiſtum Mercurium Aegyptijs ingentia beneficia contuliſſe, quos erudijt artibus, & doctrinis omnibus tum D humanis, tum maxime diuinis; quas a Moſe ſibi coæuo didiciſſe potuit, & a Ioſepho Patriarcha, multo vetuſtiore, per traditionem ad eius ætatem ſubinde tranſductas. Ob quas meruit ab Aegyptijs, Idololatriæ deditiſſimis, honorari templis, & diuinis obſequijs, haberique pro Numine; ſicut obſeruat Herodotus in Euterpe [*b*] ſua. Ceterum duo quum excelluerint in Aegypto Mercurij Triſmegiſti, Nepos iſte Moſi E coæuus, & eius Auus, Iſidis, & Oſiridis ætate florens: hic prior non Rex in Aegypto fuit, ſed Regum illorum magnus Conſiliarius; de quo Diodorus ita [*c*] *Mercurium quoque maxime omnium ab eo* (nimirum Oſiride Rege) *honoribus affectum, vt repertorem rerum plurimarum, quibus vita hominum conſuleretur, volunt. Hunc enim primum & verba in ordinem redegiſſe, & multis indidiſſe rebus* no-

Lactantius.

[a] l. 1. cap. 6.

September primus anni menſis Aegyptijs Theuth.

Deus cui ſine nomine.

Triſmegiſtus a quo doctus diuina myſteria.

[b] cap. 138.

Mercurij Triſmegiſti duo.

[c] l. 1. c. 2.

nomina: inſtituiſſeque quo honore, quibusve ſacris colerentur Dij. In primis obſeruator aſtrorum curſus fuit: & vocum harmonias adinuenit. Palæſtræ, numerorumque, & ad corpora curanda Medicinæ Artis: Lyræ inſuper ex neruis trium chordarum, inſtar trium anni temporum, repertorem tradunt. Tres enim inſtituit voces, acutam, grauem, & mediam: acutam ab æſtate, grauem ab hieme, mediam a Vere ſumens (ab autumno quartam non aſſumpſit, quod autumnus veri proportionatus eſt, & præter acutam, grauem, & mediam, nulla quarta vox eſt) *Hic & Græcos docuit verborum interpretationem: vnde & ipſum Hermen, hoc eſt, Interpretem appellarunt. Denique Oſiridem hoc vtentem ſacro ſcriptore, omnia cum eo communicare, eiusque conſilio maxime vti ſolitum fuiſſe. Oleæ quoque plantam ab eo, non a Minerua, quemadmodum Græci dicunt, repertam. Oſiridem vero tanquam beneficum, gloriæque cupidum, ferunt ingentem exercitum coegiſſe, vt peragraret orbem, doceretque mortales plantare vites, ac tritici, & hordei ſegetem, pecorumque fructum: exiſtimans, ſi homines ab agreſti vita ad cultiorem, mitioremque traduceret, honoribus ſe (quod & conſecutus eſt) potiturum immortalibus. Non enim priſci illi tantum, ſed poſteri etiam, propter inuentas ab eo ſegetes, beneficij memores, pro vno ex maximis Dijs eum habuere. Tradunt autem, Oſiridem Aegypti regno conſtituto, rerumque omnium cura Iſidi vxori permiſſa, tradidiſſe ei Mercurium, cuius conſilio, quoniam prudentia videretur excellere inter amicos, vteretur.* Verum poſt Oſiridis, & Iſidis interitum, Aegyptij, qui non hæreditarios Reges habebant, ſed eligebant ſibi de Sacerdotum, & Sapientum cætu præſtantiorem in Regem; huius antiquiſſimi Mercurij Nepotem, Auo cognominem, ſibi Regem fecerunt: virum Auo ſuo virtute non inferiorem, vt æuo, ſed longe ſuperiorem; qui in Aſclepio libro ſuo, per Apuleium Latinitati donatum, ſic Auũ ſibi cognominem memorat: *Hermes, cuius auitum mihi nomen eſt, nomine in ſibi cognomini patria conſiſtens, omnes mortales, vndique venientes, adiuuat, atque conſeruat.* Quæ quidem Vrbs, ab eo condita, ſibi cognominis dicta fuit Hermipolis: vt antea notauimus. Mortales autem omnes ille ſenior Hermes in Aegyptum ad ſe venientes adiuuit, atque conſeruauit, non ſolum doctrinis illos erudiens tam humanis, quam diuinis, quas edoctus fuerat a Ioſepho Patriarcha Aegypti Prorege: ſed etiam conſilijs optimæ gubernationis, quæ Regibus Oſiridi & Iſidi dabat aſſidue. Sed eius Nepos, poſt horum Regum vitam, ad Regnum aſſumptus Mercurius, a Moſe, ſe iuniore, clarius edoctus diuina myſteria, de Trinitate ſcripſit altiſſimas ſententias, antea relatas, & explicatas. De quo iuniore Mercurio Patricius ait: [c] *Videtur autem Hermes hic Triſmegiſtus coætaneus quidem fuiſſe Moſis, ſed paulo ſenior. Scribit enim Euſebius in Chronico, Anno Aramei Aegypti Regis primo, Cath filium Triſmegiſti floruiſſe. Is autem annus ante Moſis obitum vigeſimus circiter fuit.* Hunc Mercurium Nepotem Ægyptij non ſolum viuentem Regem ſibi elegerunt: ſed etiam vita defuncto poſtea templum erexerunt, & diuinos honores tanquam Numini tribuerunt. Hunc in gemma Schematiſta noſter Ægypti Regem extitiſſe myſtice deſignat, non ſolum Liliorum regalium corona in capite, vt vidimus; veram etiam Tripodem effingens; qui ternis cruribus diuaricatis tres triangulos efformans, atque ternis pedibus terram calcans, Ægyptiæ regionis, in tria Delta veteribus diſtributæ, poſſeſſionem habere demonſtratur. Ægyptus enim vniuerſa, quæ recte Nili terræque donum dicitur ab Herodoto [d] quod ſit pura Nili adaggeratio, findente ſe Nilo a terminis Æthiopum, & vſque ad mare mediterraneum ſemper ſe diuaricante, trigonam figuram inſulæ ſortitur; vnde nomen Deltæ ſuſcepit; atque Nili ramis itidem in ea ratione diuaricatis, omnis Ægypti regio in tria Delta ſubdiuiſa conſpicitur; qua de re Plinius hæc habet [e] *Proxima Africæ incolitur Aegyptus, introrſus ad meridiẽ recedens, donec a tergo prætendantur Aethiopes. Inferiorem eius partem Nilus, dextra læuaque diuiſus, complexu ſuo determinat, Canopico oſtio ab Africa, ab Aſia Peluſiaco centum ſeptuaginta millium paſſuum interuallo. Quam ob cauſam inter inſulas quidam Aegyptum retulere, ita ſe findente Nilo, vt triquetram terræ figuram efficiat.*

Triſmegiſti dotes, inuenta.

Vocum tria genera cur.

Mercurius cur Hermes dictus.

Oſiridis a cōſilijs.

Conſiliatius & Iſidis.

Aegyptiorum Reges non hæreditarij, ſed electione creabantur.

[c] lib. de Triſmegiſto.

Triſmegiſtus qui Rex Aegypti, & vt indicetur.

[d] l. 2. c. 5.

Aegyptus vt ſit Nili donũ.

[e] l. 5. c. 9.

Aegyptus cur inſula, & Delta vocetur.

Ideo

Ideo multi Græcæ litteræ vocabulo Delta appellauere Aegyptum. Inter quos Ptolemæus Geographus, & eius illuſtrator Maginus Præceptor, inquiens, [f] Eſt itaq; hæc borealis Aegypti portio, quæ inferior dicitur, in modum inſulæ, mari ſcilicet, duobusque illis Nili alueis incluſæ, quæ ſub Deltæ nomine a veteribus Geographorum Hiſtoricis, ac Poetis comprehenditur, ob eius ſimilitudinem cum huiuſmodi litera Græcorum. Et hæc quidem termille fere ſtadiorum ſecundum Strabonem ambitu ſuo complectitur, quæ faciunt milliaria Italica termille ſeptuaginta quinque. Moderni tamen nonnulli hoc Delta tradunt in ambitu milliaria circiter tercentum continere. Nam a Roſſetto oppido prope oſtium Canopicum ad Damiatam circa Oſtium Peluſiacum ſitam computant milliaria centum quadraginta: & vtrumque alueum ſeptuaginta milliaria extendunt. Hanc Ptolemæus Magnum Delta appellat, propterea quod ipſum adhuc in paruum, & tertium Delta ſecat: vocans paruum Delta quod Bubaſtico & Buſiritico fluuijs continetur; & tertium Delta, quod Bubaſtico & Achribitico comprehenditur, (& mox addit) Antiquitus quoque diuiſa erat Aegyptus in ſuperiorem, & inferiorem. Superior ea intelligitur pars longa & anguſta, quæ a cataractis ſupra Syenem in confinio Aethiopum incipit, & ad verticem vſque Deltæ, ſeu Trianguli prope Alcairum finit. Inferior autem Ægyptus eſt, quæ ab Alcairo ad mediterraneum mare ſub Deltæ forma a duobus Nili alueis concluditur, vt ſuperius diximus. Præterea alij etiam ſecant ipſam prouinciam in tres partes, in ſupremam, mediam, & inferiorem. Superiorem quidem accipiunt a finibus Aethiopum iam dictis, ſed terminant eam ſolum ad Antinoem, vel Antinoiam vrbem ad Nilum ſitam, quæ hodie Leoni Africano *Anthias* eſt: & hæc quidem eſt eadem, quæ Thebaidis regio, nunc *Sahid*. Mediam Aegyptum eam portionem intelligunt inter Antinoem vrbem, & Maioris Deltæ verticem interiacentem, quæ Heptapolis, & Heptanomia etiam dicitur, & a poſterioribus Arcadia ab Arcadio rege appellatur. Inferiorem autem Ægyptum eandem intelligunt partem ſub Deltæ figura contentam; quæ quidem a Romanis Auguſtamnica, ſeu Auguſtamia vocata fuit; ipſamque Iuſtinianus in ſuis Nouellis in primam, & ſecundam diuidit: & Ptolemæus in tres, hoc eſt in Magnum Delta, Paruum, & Tertium Delta, vt etiam ſupra conſtat. Quam ſententiam poſuit etiam Martianus Capella tractans Philologigię atque Mercurij Nuptias [g] verba fere Plinij referens. Quæ cuncta, ſingulaque Schematiſta noſter hieroglyphice repreſentauit, effingens Mercurium Triſmegiſtum Ægypti Regem, a collo ad pubem vnicum, oblongam, & anguſtam Ægypti partem ſuperiorem, a finibus Æthiopum ad verticem Magni Deltæ porrectam, repreſentantem. A pube vero ternis cruribus diuaricatis, ternisque pedibus in litore maris conſiſtentibus, innixum, voluit indicare inferiorem Aegyptum triquetra figura, terna in Deltam ſubdiuiſam terminatam ad mare mediterraneum ſuo boreali termino; tribus Nili ramis veluti ternis cruribus Aegypti tria Delta deſignantibus. Quin & illi tres pedes indicant vniuerſæ terræ Aegyptiæ, in tres partes diſtributæ, poſſeſſionem ſub Rege Mercurio Triſmegiſto, quod Iureconſulto Poſſeſſio dicitur a pedum poſitione. [h] Verum etiam Hermetem hunc Triſmegiſtum fuiſſe Principem, ac Regem optimum, indicatur a Schematiſta myſtice, dum illi faſcias ad lumbos præcingendos ponit, & in manibus elatis ardentes Lucernas; inſpiciens fortaſſis ad illud oraculum Domini [i] *Sint lumbi veſtri præcincti, & Lucernæ ardentes in manibus veſtris:* quo Deus olim Apoſtolos ſuos, quos animarum Reges, atque Principes Eccleſiæ ſuæ conſtituerat, admonet vt lumbos ſuos præcingant, & perferant manibus ardentes lucernas; hoc eſt, vt ait ibi Lyranus: *Lumbi mentis ſunt Voluntas, & Intellectus, ex quibus procedunt cogitationes malæ. Lumbi vero carnis ſunt, in quibus viget motus luxuriæ: & vtrique lumbi ſunt præcingendi, id eſt coarctandi ab illicitis cogitationibus & operibus. Et lucernæ ardentes in manibus, ſunt doctrina clara, procedens ex charitate, implenda opere.* Quam interpretationem deſumpſit a Sanctis Patribus, Theodoreto,

[f] Tab. 24.

Aegypti menſura.

Aegypti diuiſio.

Arcadia Aegypti.

[g] lib. 6.

Vert... egi... enti...

[h] L. 1. ff. de acq. poſſ. Barth. in ſumm.

[i] Luc. 12. 35.

reto, Cyrillo, Gregorio, & Auguſtino. Sic ergo Mercurius Triſmegiſtus, Aegyptiorum Rex optimus extitiſſe myſtice ſignificatur a Schematiſta noſtro tænijs ad lumbos eius appoſitis, atque lucernis ardentibus in vtraque manu ſublata conſtitutis. At eius Regis probitatem inſignem colligere quoque poſſumus e verbis, quæ poſtrema dixit ipſe Mercurius ex hoc exilio vitæ mundanæ peregrinus inhians ad patriam cæleſtem, vnde illius anima dudum a Deo creata defluxerat in corpus enaſcentis: Quæ proponuntur ſic a Chalcidio, Patricij relatu: Quibus hæc paucula ab eo prolata adduntur, quæ a Chalcidio referuntur, loquente ipſo Hermete: *Hactenus, fili, pulſus a patria vixi peregrinus, & exul. Nunc incolumis patriam repeto. Quumque poſt paulum a vobis corporeis vinculis abſolutus diſceſſero, videto te, ne me quaſi mortuum lugeatis. Nam ad illam optimam, beatamque ciuitatem regredior, ad quam vniuerſi ciues, mortis conditione venturi ſunt. Ibi namque ſolus Deus eſt ſummus Princeps, qui ciues ſuos replebit ſuauitate mirifica. Quo hæc, quam multi vitam exiſtimant, mors eſt potius dicenda, quam vita.* De cuius Mercurij dignitate Regia apud Ægyptios illud omittere non debemus argumentum, quod ſolenne fuit olim ſummis Principibus propria nomina dare menſibus anni; ſic Iulius menſis a Iulio Cæſare Romanorum Imperatore nomen ſortitus eſt, qui prius Quintilis appellabatur: ita quoque Sextilis menſis ab Auguſto Cæſare denominatus fuit Auguſtus in hodiernum diem. Qua de re Plutarchus in Numa ſcribit: *Reſiduorum menſium quemque ab ordine, ſicut numerauerunt, ita nominarunt, Quintilem, Sextilem, Septembrem, Octobrem, Nouembrem, Decembrem. Poſt Quintilis a Cæſare, qui deuicit Pompeium, Iulius: Sextilis, cui cognomen fuit Auguſto, vocabulum habuit. Succedentes appellationibus ſuis tranſnominauit Domitianus. Verum haud id diu. Quo trucidato, receperunt ſuas, atque alter September, alter vocatur October.* Quum ergo viderim apud Lactantium [k] ab Aegyptijs Mercurium Triſmegiſtum, qui leges eis dederat, appellatum fuiſſe Theuth, a quo apud eos primus anni menſis, qui September eſt, nomen accepit Theuth; iam neceſſarium eſt, Mercurium iſtum Triſmegiſtum fuiſſe Regem Aegyptiorum. Verum apud eos primus anni menſis eſſe ponitur September; quia crediderunt a ſummo Deo mundum ab initio fuiſſe conditum in autumni principio, proptereaque menſe Septembri, quando tellus omnis eſt plena fructibus, & perfecta eſt anni conditio; legentes in ſacra pagina [l] *Viditque Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Igitur perfecti ſunt cæli & terra, & omnis ornatus eorum.* Ornatus autem, & perfectio terræ ſumma eſt menſe Septembri, quando fructuum maxima eſt vbertas, atque maturitas. Denominarunt autem Aegyptij primum anni menſem Theuth, non viuente Mercurio, ſed poſt illius obitum ad æternam benefici Regis memoriam. Conſimiliter, vt ait Lyranus [m] etiam apud Hebræos ſecundum communem opinionem September eſt primus menſis anni ſimpliciter, quia in eo creatus fuit mundus; & vſque ad illud tempus, quo filij Iſrael educti ſunt de ſeruitute Aegypti, vocabatur primus apud Hebræos, vt & apud Ægyptios. Sed ex iſto notabili beneficio, ſcilicet exitu de Aegypto tam mirabili, quod Deus eis præſtitit iſto menſe, ad tanti beneficij memoriam perpetuo colendam, de cetero vocatus eſt Martius, & alijs Aprilis, primus menſis anni, decreto Domini, dicentis ad Moſen & Aaron, iamiam educturos populum Iſrael de terra Ægypti [n] *Menſis iſte vobis principium menſium, primus erit in menſibus anni.* Quam ſententiam ex antiquioribus Hebræis latius excoluit Lyranus [o] alibi. Conſtat igitur ex ante habitis, Mercurium Triſmegiſtum, in Schemate noſtro myſtice delineatum Tricipitem, Lilijs coronatum, ternis cruribus innixum, tribusque pedibus humum calcantem, tænias ad lumbos præcingendos habentem, & elatis manibus ardentes lucernas geſtantem, fuiſſe Regem Ægypti ſapientiſſimum, & optimum, qui ſubditos ingentibus beneficijs cumulauerit, tum doctrinarum humanarum, diuinarumque: tum etiam boni regiminis politici. Quamobrem fato defunctum ab Ægyptijs inter Numina collocatum diuinis honoribus cultum fuiſſe.

Verba Triſmegiſti morientis.

Menſium denominationes Principibus ſummi conſueuiſſe.

[k] l.1.c.6.

September cur apud Aegyptios primus eſſet anni menſis.

[l] Gen.1.31. & 2.1.

[m] Exod.12.

Cur Deus mutauerit Hebræis primum anni menſem.

[n] Exod.12.2.

[o] Gen.7.

De

De Serapide, Magno Aegyptiorum Deo, media figura expreſſo in Schemate. *Cap. CXV.*

PORRO media figura Schematis, virum ſtantem repreſentans, habentem in ſummo vertice capitis modium, dextraq. tenentem innixum humo Lilij caulem ſine flore, ſeu verius culmum tritici ſine ſpica; cui viro canis blandiri videtur: eſt imago Serapidis, magni Aegyptiorum Dei, de quo Valerianus ita [a] *Aiunt itaque Aegyptij, eius beneficij memores, homini gratiam ita relatam voluiſſe, vt ſimulachrum Serapidis cum modio in capite, huius rei monumentum eſſe decreuerint*. Qua de re latius infra[*] Et Goropius obſeruat [b] modiolum in capite Serapidis aliquando ſpectari quibuſdam in ſimulachris anſatum, & in quibuſdam alijs non anſatum, vt in ſchemate noſtro. Hunc regem fuiſſe, quem Aegyptij diuinis honoribus coluerint, aſſerit ita D. Auguſtinus [c] His temporibus Rex Argiuorum Apis, nauibus tranſuectus in Aegyptum, quum ibi mortuus fuiſſet, factus eſt Serapis, omnium maximus Aegyptiorum Deus. Nominis autem huius, cur non Apis etiam poſt mortem, ſed Serapis appellatus ſit, facillimam rationem Varro reddidit; quia enim arca, in qua mortuus ponitur, quod omnes iam Sarcophagum vocant, Sarcos dicitur Græce; & ibi eum venerari ſepultum cæperunt prius quam templum eius eſſet extructum: velut Soroſapis, vel Sorapis primo: denide vna litera vt fieri aſſolet, commutata, Serapis dictus eſt. Conſtitutum eſt etiam de illo, vt quiſquis eum hominem dixiſſet, capitalem penderet pœnam. Et quoniam fere in omnibus templis, vbi colebatur Iſis, & Serapis erat etiam ſimulachrum, quod digito labris impreſſo admonere videretur, vt ſilentium fieret: hoc ſignificare idem Varro exiſtimat, vt homines eos fuiſſe taceretur. Ille autem bos, quem mirabili varietate, *vanitateve* decepta Aegyptus in honorem eius delitijs affluentibus alebat, quoniam eum ſine ſarcophago viuum venerabantur, Apis, non Serapis vocabatur. Ceterum a Varrone ſuſcipere nequeo, Serapin ab arca, & api dici, quia ſarcos Græce ſignificet arcam; etenim ſarcos apud Græcos indicat carnem; & ſarcophagus dicitur a carnis conſumptione; taleque nomen inditum ſepulchro, quia relictis nudis oſſibus defuncti, carnes eius abſumat, ac veluti depaſcatur; vnde Serapidis etymologia deducta ex Varrone non placet, ſed eam aliunde ſumendam, infra latius oſtendemus commodiore loco. Verum tamen eſt, Serapidem hunc, quem templis honorauerunt, & ſacrificijs Aegyptij tanquam Deum coluerunt, dum viueret, fuiſſem Regem Aegypti, qui maxima contulerit beneficia in ſubditos pariter & exteros; quod & ex eo conſtat aperte, quoniam eundem cum Oſiride fuiſſe, frater ſimul & coniuge Iſidis Aegyptiorum Reginæ, teſtatur Diodorus aiens [d] *Oſiris vero tum Serapis dicitur, tum Bacchus, tum Pluto, tum Ammon, tum Iupiter*. Cornelius etiam Tacitus [e] Serapidem a multis Oſirim appellari confirmat. Martianus etiam Capella Oſiridem cum Serapide ſimiliter facit eundem, introducens Philologiam talia canentem, quibus allata Diodori dicta confirmantur [f] euidentiſſime:

„ Hinc Phœbum perhibent prodentem cuncta futuri,
„ Vel quia diſſoluat nocturna admiſſa, & Iſæum,
„ Te Serapin Nilus, Memphis veneratur Oſirim,
„ Diſſona ſacra mitram, Ditemque, ferumque Typhonem,
„ Atys pulcher item, curui & Puer almus aratri,
„ Ammon & arentis Libyes, & Biblius Adon.

Quos tamen verſiculos non vni Iuniorum agitant, culpareque videntur. Nam in primis a Cl. Smetio non bene finis ſecundi ponitur in principio tertij, mutati ſimul & mutilati, dum ita locum Martiani citat:

„ Iſæum Serapin, Nilus veneratur Oſirim.

Sed & in tertio metro Gyraldus notat male corripi primam & alteram ſyllabam *Serapin*, inquiens [g] *Illud quoque adnotarim, Serapin, & Sarapin, hoc eſt per* e, *& per* a *in prima proferri; illud a Latinis, hoc a Græcis ſæpius. Sane mirandum ſuccurrit, quum pro Deo Apis primam ſemper*

[a] l. 3. hier.
[*] cap. 119.
[b] fol. 262.
[c] 18. de ciu. cap. 5.
Varro notatus.
Serapis idem cum Oſiride.
[d] l. 1. c. 2.
[e] l. 4. hiſt.
[f] lib. 2.
Digreſſio de metrica licentia poetarum claſſicorum.
Martianus a Smetio male citatus.
[g] Synt. 6.
Culpatur a Gyraldo.

per intendat, cur Martianus in Serapi primam & alteram corripuerit in illo,

„ Te Serapin Nilus, Memphis veneratur Oſirim.

Sed in eo auctore, vt linguæ nitorem, ita maiorem ſyllabarum cognitionem deſidero.

a Grotio. Gyraldum ſecutus Hugo Grotius eundem Martianum pariter accuſat etiam in poſtremo verſiculo, dicens in ſuis notis: *Ammon: Peccat Capella in lege Pedaria, vt & ſupra, Serapin dixit.* At vero Martianus ex opere ſuo noſcitur eximius grammaticus, vnde colligas eum in arte metrica non magis eſſe culpandum, quam Virgilius, & alij poetarum proceres, vtentes conſimili licentia ſæpicule. Vereque non iure culpatur in prima ſyllaba Serapis correpta, quæ breuis eſt apud omnes. Alterius quoque ſyllabæ breuitas non eſt omnino damnanda, quum ſit communis quantitatis, & promiſcue corripi valeat in metro, pariterque produci ad libitum: ſic obſeruante Quintiano Stoa, celebri grammatico, poeta laureato, ſua in Epographia [*h*] *Terapneus, & Serapis, hæc duo ambigua.* Quod autem attinet ad *Ammon*, in vltima correptum a Martiano: vere quidem ſyllaba ſecunda vocis *Ammon* apud Græcos eſt longa; quum per omega ſcribatur; at apud Latinos, omega non habentes, ambigua ſimiliter eſt; quum vniuerſalis regula ſit: *Omnes vocales apud Latinos, V ſola excepta, dubias eſſe;* poſſeque promiſcue, pro verſuum neceſſitate, poni modo breues, modo longas, ad arbitrium poetæ. Qua ratione Virgilius in opere perfecto [*i*] cecinit:

„ Sunt & Amineæ vites, firmiſſima vina.

vbi recte Cl. La-Cerda: *Multi legunt ita, vt ſcripſi. Alij* (Stoam intelligit) *ſic mutant:* Sunt etiam Amineæ: *Turnebus vtramque lectionem tuetur: Illam Sereni autoritate, qui* [*k*] *ait;*

„ Succus Amineæ vitis cum pane medetur.

hanc Auſonij ſcribentis:

„ Solus qui Chium miſcet & Ammineum.

Ego exiſtimo, vnam hanc eſſe ex earum genere, quæ quum natura corripiantur, tamen propter neceſſitatem carminis producuntur; quales multæ ſunt in poetis. Itaque ſi Virgilius in *Amineæ* voce ſyllabam natura breuem, ex neceſſitate carminis producere potuit, abſque crimine, vel in opere ſuo perfecto Georgicorum habens huiuſcemodi licentiam poeticam: cur ipſe Grotius accuſat Martianum, arguitque de peccato in lege Pedaria, qui vocis *Ammon* vltimam ſyllabam, ſi placet natura longam, eadem carminis neceſſitate corripuerit? Martianum, inquam, virum grammaticiſſimum, vt apparet ex eius libro tertio, in quo minutiſſima quæque, præſertimque pertinentia ad quantitatem ſyllabarum, diligentiſſime tractat, meritoque gloriatur,

„ Nunc iam compactis curanda eſt ſyllaba formis

„ Vt faſtigetur; longa, breuisque fuat.

„ Hæc duo percurram, iuncturas litera quippe

„ Præueniens docuit ſub ratione pari.

„ Hoc igitur ſubdens nectendum concipit ordo,

„ Si veſtrum, Superi, comprobat arbitrium.

Statimque poſt iuncturam, & faſtigium ſyllabarum, diſerte peragit de illarum menſura, decernens ex arte ſimul & exacte, quæ longæ ſint, quæ natura breues, & quæ communes. Quin & Virgilium aliquando tranſilire longarum regulas obſeruat, longarum nimirum poſitione, dicens: *Poſitione, quum breuem vocalem aut duæ conſonantes ſequuntur, ſiue in eadem ſyllaba, ſiue in ſequenti, ſiue per ambas diuiſæ, aut in altera tria; duplex vna. Duplices autem ſunt X, & Z: aliquando I, & C, fieri poſſunt duplices; vt ſi I inter vocales ſit, vt* Aio, Troia. *Item C, vt,* Hoc erat alma parens--- *Hæ autem conſonātium, vel duplicium, quæ breues adiuuant, formæ, tunc poſſunt, ſi in eodem ſermone claudantur. ceterum proximi ſermonis conſonantes, nihil adiuuant præcedentem, licet Virgilius refragetur, dicens* [*l*] [*l*] 1. Aen.

„ Arma virumque cano Troiæ ----

& item [*m*] [*m*] 12. Aen.

„ Fonteſque fluuioſque voco ----

Si ergo Virgilius, vel autoritate propria, vel neceſſitate carminis communem ſyllabarum regulam tranſiliens non ſemel, cul-

Margin notes (left): efenditur a ... bis. — Epog. 4. [h] — Solut. — 2. Georg. [i] — cap. 28. [k]; (right): 2. Solut.

culpa caret apud omnes: cur idem aliquando faciens Martianus, adeo acerbe culpatur a Gyraldo, & a Grotio? Sed quod poſtea notat ipſe Martianus, alibi quoque Virgilius a regula deflectit, Capella dicente: *O terminatus in Latinis breuis eſt, vt* Cato; *licet Virgilius contra ſentiat: in Græcis producitur, vt* Dido. Sic A poſtremæ ſyllabæ, regula Latina breue, ſæpe tamen a poetis producitur, verius neceſſitate carminis, quam carmine; namque Virgilius ait[n]

[n] Aen. 9.

„ Ferte citi ferrum, date *tela*, ſcandite muros.

Auſonius in Eclogis

„ *Libra*, Scorpius, Arcitenens, Capricornus----

Idem de claris vrbibus [o]

[o] epig. 9.

„ *Verſa* Graia manus ----

Catullus [p]

[p] carm. 4.

„ *Propontida*, trucemve Ponticum ſinum.

Martialis [q]

[q] l. 14. ep. 8.

„ *Clara* Prometheo munere ligna ſumus.

Auſonius [r]

[r] Idyll. 11.

„ *Populea* frons ----

Sed & Latini hanc etiam ſibi licentiam arrogant in verbis; etenim Virgilius [ſ] inquit

[ſ] Ecl. 5.

„ Fortunate puer, tu nunc *eris* alter ab illo.

Tibullus [t]

[t] l. 1. El. 9.

„ At ſi tardus *eris*, errabis: tranſiet ætas.

pariter & in nominibus; nam *Adria* primam habet longam Virgilio [u] quæ Propertio [x] breuis. *Arabia* primam variat apud Horatium [y] & Propertium [z] *Diana* communis eſt apud Virgilium [a] ſed & nomen *Duplex* prima breui Lucretio [b] & Virgilio [c] longa eſt Horatio [d]. *Electrum* eſt prima ſyllaba breui apud Virgilium [e] longa apud Martialem. [f] *Glomus* prima longa Lucretio: [g] alijs breui. *Hidrops* prima longa Horatio [h] Sereno breuis. [i] Ne multa referam alia, in quibus Claſſici poetæ diſcrepant inter ſe de quantitate, ſiue modulo ſyllabarum: vt appareat apertiſſime, Martianum a Gyraldo pariter & a Grotio non iuſte culpari de vitiata lege metrica in vocibus *Serapin*, & *Ammon*. Sed iam redeamus ad hiſtoriam Oſiridis; quem Aegypti Re-

[u] 11. Aen. [x] l. 1. El. 6. [y] car. l. 1. ode 29. [z] l. 2. El. 3. [a] Aen. 1. & 11. [b] lib. 4. [c] 1. Aen. [d] Serm. l. 2. Sat. 2. [e] 3. Georg. [f] l. 8. ep. 51. [g] lib. 1. [h] car. l. 2. od. 2. [i] cap. de Hydrom.

Oſiridis beneficentia mira.

A gem beneficentiſſimum erga ſubditos non ſolum, at etiam erga totum genus humanum extitiſſe, ſic aſſerit Plutarchus [k] *Iam Oſirim regno inito, ſtatim Aegyptios inopi & belluina victus ratione ſoluiſſe; quum & fruges ijs oſtenderet, & leges poneret, & deorum cultum præciperet. Poſt modum vniuerſam obiuiſſe terram, hominesque manſuetos redegiſſe, minimo armorum vſu; quum pleroſque perſuadendo, ac docendo, adhibitis carminibus, ac muſica alliceret. Itaque creditum eſſe Græcis* B *eundem cum Libero patre.* Quum paulo antea dixiſſet: *Prima autem earum die Oſirim natum, & ſimul cum eo vocem editam, quæ indicaret Dominum omnium rerum in lucem prodire. Alij Pamylem quandam aiunt quum Thebis a templo Iouis aquam peteret, vocem exauditam, qua iubebatur proclamare, Oſirim, magnū Regem, & beneficum eſſe natum.* Sed & Macrobius in Saturnalibus [l] Aegyptiorum Deo Serapidi, quem eundem cum Sole C putat, attribuens in capite calathum, & canis blandientis effigiem, vtcunque reſpexiſſe videtur ad noſtrum ſimulachrum, in quo ſpectatur Canis blandiri Serapidi. Templum autem Serapidis apud Aegyptios, & apud Græcos, non vnicum, ſed valde frequens eſt: de quibus meminit in Atticis, & in Corinthiacis, alibique ſæpe Pauſanias: at omnium ampliſſimum & celeberrimum fuit Alexandriæ. Lilij vero ſcapus, haſtu D lave, ſceptri regij poteſtatem deſignat, ſicuti flos eiuſdem plantæ, denotat aperte dignitatem Regiæ coronæ; quod antea notauimus ex Valeriano [m]. Ceterum & in eodem ſymbolo, ſi Lilij caulis non ſit, ſed hordei, triticive culmus abſque ſpica repreſentetur; apte conuenit Serapidi, qui grana tritici vel hordei per trituram excuſſerit vel ad eſum, vel ad ſementem, vel ad vtrumque: ſiquidem Serapidi tum haſtula Li- E lij ſine flore, tum etiam caulis hordei, frumentive ſine ſpica mirifice ponitur in ſchemate, quo nobis autor illius ob oculos ponere voluit Oſirim eo tempore, quo relicta regia corona, regalique dignitate coniugi ſuæ Iſidi, procul ipſe ab Aegypti regno ſuo, per orbem vagans cum exercitu magno ſummus Imperator, exteras gentes ad vitam ciuilem, & frugum culturam perducebat; vt

[k] l. de Iſid. & Oſirid.

[l] l. 1. c. 20.

Templa Serapidis multa.

Lilij ſcapus quid indicet.

[m] l. 55. hiero.

Culmus tritici in manu Serapidis abſque ſpica.

vt in eius columna ſepulchrali legere poteſt vnusquisque ſic apud Diodorum [n] aſſeuerantem: In Columna Oſiri- ([n] lib.1.c.2.)
» dis hæc ſcripta dicuntur. *Mihi pater Saturnus deorum omnium vltimus. Sum vero Oſiris Rex, qui vniuerſum peragraui orbem vſque ad deſertos Indorum fines. Ad eos quoque profectus ſum, qui Arcto ſubiacent vſque ad Hiſtri fontes. Et iterum alias quoque orbis adij vſque ad mare Oceanum partes. Sum autem Saturni filius grandiſſimus: germen ex pulchro & generoſo ortum: cui non ſemen genus fuit. Neque vllus eſt in orbe, ad quem non acceſſerim, locus, docens omnes ea, quorum inuentor*
» *fui*. Hæc tantum in columnis legi poſſe
» affirmant: alia (quæ plurima ſunt) tem-
» pore eſſe corrupta. Et de his ſane,
» quæ in ſepulchris extant, conſentiunt
» fere omnes. Nam quæ ſacerdotes con-
» dita in arcanis habent, nolunt, vt veri-
» tas ignota ſit, apud multos manare:
» pœna ijs addicta, qui ea in vulgus proderent. Verum de myſterijs huiuſce Columnæ nos infra latius commodiore loco. Sat eſt, ex allatis eſſe compertiſſimum, Aegyptiorum Regem extitiſſe Oſiridem, alio nomine nuncupatum etiam Serapidem; qui propter ingentia beneficia, collata dudum in ſubditos, & exteros, poſt obitum a populis, gratitudinis ergo relatus in deorum numerum, templis honoratus, atque ſacrificijs cultus maxime fuerit.

De Iſide, tertia Schematis imagine, magna pariter Aegyptiorum Regina beneficentiſſima, proindeque diuinis honoribus culta. Cap. CXVI.

Tertia profecto Schematis imago, mulierem repreſentans, in capite ſummo Lilij florem, quæ gerit, dextera manu Siſtrum habens, & læua Sitellam aquæ tenens, nobis ob oculos ponit Iſidem Aegypti Reginam, beneficam valde populis; atque Siſtri muſicalis inſtrumenti primam inuentricem; de qua ſic Iſidorus in Originibus [a] *Siſtrum ab Inuentrice vocatum* (nempe quaſi Iſidis inſtrumentum) *Iſis enim Aegyptiorum Regina id genus inueniſſe probatur: Iuuenalis* [b] ([a] lib.3.) ([b] Sat.13.)
» Iſis & irato feriat mea lumina ſiſtro.
Inde & hoc mulieres percutiunt, quia in-

A *uentrix huius generis eſt mulier. Vnde & apud Amazones Siſtro ad bellum feminarum exercitus vocabatur.* Id autem inſtrumentum eſſe quale pingitur in Schemate, conſtat ex erud. Pignorio, definiente in lib. de ſeruis [c] Siſtrum muſicum inſtrumentum, *oblongum, manubriatum in ima parte, cancellatum traiectis, virgulis, & vt vno verbo dicam, laminæ, & præterea nihil.* Iſidem autem fuiſſe Reginam Aegyptiorum, vt apertiſſi- (Amazones vtuntur in bello Siſtro loco tubæ.) ([c] pag. 96.)
B mum eſt apud omnes antiquos, ita belle ſignificatur in Schemate per Lilium, florem Regium, in eius capite locatum. Iſidis autem ſummam beneficentiam erga ſubditos ita Diodorus [d] explicat: ([d] l.1.c.2.)
Oſiridem interpretari Bacchum, Iſidem »
vero Cererem. Hac Oſiris in vxorem »
ſumpta, regnoque ſuſcepto, multa con- »
tulit ad vſum vitæ communis. Eius enim »
virtute mutuæ cibi gratia cædes homi- »
num ceſſarunt. Inuento enim ab Iſide »
C primum tritico & hordeo, quæ prius in- »
cognita hominibus, caſu inter ceteras »
herbas oriebantur: ab Oſiride vero eo- »
rum fructuum cibi vtilitate animaduer- »
ſa, omnes eo nutrimenti genere eſſe »
vſos, tum propter cibi reperti ſuauita- »
tem, tum quia vtile videbatur ſæuitiæ »
crudelitatisque promiſcuæ cauſam ab- »
eſſe. Signa huius inuentæ ſegetis fe- »
runt, quod ab eis veteri lege, & nunc »
quoque obſeruatur, vt meſſores æſtate »
ſpicas maturas prope manipulum ex- »
D cerpant in Deæ oblationem, atque Iſi- »
dem inuocent, honorem ei deæ inuen- »
tæ frugis reddentes. Apud quaſdam »
vero vrbes in Iſidis pompa, inter reli- »
qua triticum & hordeum ferri, in me- »
moriam repertorum. Leges quoque »
Iſidem ſtatuiſſe ferunt, quibus iuſtitia »
æque omnibus ſeruaretur, vi atque iniu- »
ria timore pœnæ ſublatis. Hac de cau- »
ſa priſci Græci Iſidem legiferam appel- »
lauerunt, tanquam primam legum in- »
E uentricem. & infra de ſepulchris Iſidis & Oſiridis hæc habet. [e] Haud vero inſcius ſum, a nonnullis ſcriptoribus tra- » (Iſis vt inuenerit hordeum, & triticum.) ([e] inf. cap.)
di, horum deorum ſepulchra in Nyſa »
Arabiæ ſita: a qua Nyſæum Bacchum »
appellent. Eſſe autem dicatam colum- »
nam, ſacris ſculptam literis tradunt: in- »
que columna Iſidis hæc ſcripta eſſe: *Ego* »
Iſis ſum Aegypti Regina, a Mercurio erudita. Quæ ego legibus ſtatui, nullus ſoluere (Iſidis columna.)

Eee pote-

poterit. Ego ſum vxor Oſiridis. Ego ſum prima frugum inuentrix. Ego ſum Ori Regis mater. Ego ſum in aſtro Canis refulgens. Mihi Bubaſtia Vrbs condita. Gaude, Gaude Aegypte, quæ me nutriſti. Hanc autem, quæ ſpectatur in Schemate, belle depingit e Seruio Gyraldus inquiens [*f*] *Sed enim Iſis certe credita eſt Aegypti Genius, qui per Siſtri motum, quod gerere fingitur in dextra, Nili acceſſum ſignificabat: per Situlam, quam ſiniſtra retinebat, omnium lacunarum fluentiam oſtendebat, vt in* VIII. *Aeneid. comment. Seruius docet; qui etiam ait Terram Aegyptiorum lingua eſſe.* Valerianus quidem recte [*g*] Iſidem ideo Legiferam ſimul & frugum inuentricem ponit, quod ad literarum ſtudia paratam quiſque debeat habere congruam alimoniam; quod & ex Ariſtotele confirmat, quod eum nullius rei egenum eſſe cupit, qui Philoſophiæ ſit operam daturus: & Zachariæ Chimios, inter Hebræos nominatiſſimi, dictum circumfertur: *Si farinam habueris, legem capeſſere poteris: Si legem aſſecutus fueris, farinæ non egebis.* Legis enim appellatione literas intelligunt Hebræi, & farinam pro frumento annonaque omni ponunt. Ceterum ego quoque Siſtro ſignari crediderim Iſidem legiferam, & Situla frugum inuentricem; quia muſicum inſtrumentum animorum diſcordias componere poteſt, & ad concordiam varias hominum volũtates redigere, recteque moderari; quod Muſicæ munus eſſe demonſtrat initio ſuæ Muſicæ Boethius; [*h*] quum Legis proprium ſit, litigantes componere, tribuendo ſuum vnicuique, ciues ad moderationem reducere præmijs, atque pœnis, vbi ſit opus. Aquæ vero ſitula ſignat Iſidem docuiſſe, ſemina terris ad vberem frugem eſſe committenda, dum Nilus intra ſuum alueum ab inundatione redierit, relicta tellure fimi ſui lætamine pinguiſſima. Nam extra ſuum alueum, quaſi extra ſitulam, exundante Nilo ſi ſeuerit Aegyptius, aut etiam imminente iam iam inundatione, ſementem perdet abſque fructu, ſcilicet in aqua nimia corruptam penitus. Verum enimvero Vincentius Cartarius in opere ſuo de Deorum imaginibus, tractans de Iſide ſcribit: In Iſidis ſiniſtra manu vas auratum, cui ſerpens veneno

[*f*] Synt. 12.

[*g*] lib. 38. Iſis cur legifera ſimul & frugifera.

Iſis vt Siſtro legifera, & Situla ſignetur frugifera.

[*h*] cap. 1. Legis munus proprium.

Iſis cur cum aquæ Situla.

A tumidus manubrium faciebat: & ad eius baſim erat quidam ornatus ex folijs palmæ: ſignificat lacus, qui circa Nilum exiſtunt: vel ſignificat motum aquarum, quæ intumeſcunt ex humida Lunæ natura. Licet autem iſta ſingula non inſpiciantur in vaſe noſtri ſchematis; attamen apte congruunt ſitulæ Iſidis, tum ob rationes allatas, tum etiam maxime, quia quum ſitula terram Aegypti ſignificet in ſe Nilum flumen habentem;
B vt fluuius iſte tortuoſis gyris permeantem, atque ſtatis diebus quotannis intumeſcentem aquam obtinens, apte repreſentatur per tumidum ſerpentem, qui vaſis manubrium efformat: tum quoniam Aegyptus Nilo terminatur, qui per Aethiopiam tortuoſis voluminibus prorepens in Aegyptum defertur: tum quoniam Aethiopia pariter, & Aegyptus innumeris vbique ſerpentibus ad Nili fluenta ſcatent. Auratum vero vas Iſidis effingitur; quod humus
C Aegypti ſit irrigata Nilo, qui ſemper lutulentus per eam labens eſt aurei coloris.

Serpentibus abundat Aethiopia, & Aegyptus.

De Cane, quarta figura Schematis, media inter Iſidem & Oſiridem, huic blandiente. Cap. CXVII.

PRofecto veteres æque Canem Iſidi, & Oſiridi tribuunt. Imprimis legebamus apud Diodorum in Columna
D vetuſtiſſima poſita ad ſepulchrum Iſidis [*a*] de ſe dicentis: *Ego ſum vxor Oſiridis: Ego ſum in aſtro Canis refulgens:* nimirum Canis iſte Serapidi blandiens, nihil eſt aliud quam affectus Iſidis erga maritum Oſiridem tam olim viuentem, quam iam vita defunctum. Qui quidem affectus coniugalis Iſidis mirifice celebratur a Diodoro pariter atque a Plutarcho tractante de Iſide & Oſiride. Quin & inter Oſiridem, qui Serapis eſ-
E ſe viſus eſt, & Iſidem apte Canis collocatur; quia, vt ex eodem Diodoro Gyraldus obſeruat [*b*] *Canis & in venatione, & ad cuſtodiam prodeſt; propterea Deus, qui Anubis vocatur, capite canino figuratur; quare ſignificatur Anubim fuiſſe cuſtodem corporis Oſiridis, & Iſidis. Tradunt quidam, Iſidis canes, quo tempore Oſiris quæſitus erat, & feras & obuios omnes amouiſſe, vnaque Oſiridis corpus inueſtigaſſe: ideoque*

[*a*] l. 1. c. 2.

Affectus Iſidis erga maritum Cane ſignatur.

[*b*] ſynt. 9. f.

Canis Anubis cuſtos Iſidis, & Oſiridis.

que in ſolennitatibus Iſidis pompam præiſſe, vetuſto more. Quod & Valerianus confirmans [c] *Addemus*, inquit, *& Anubim deum per canis effigiem ab eiſdem Aegyptijs figuratum, de quo veteres quidam hiſtorici prodidere, vna cum Oſiride Gigantes ex Italia pepuliſſe. Canino vero capite fuiſſe eum, ex eo commentum, quod Iſidis & Oſiridis corpus cuſtodierit, quod vti dictum ſuperius, Canibus eſt admodum peculiare; eaque de cauſa Canem galeis inſculpi morem eſſe: quod in veterum numis compluribus obſeruaui*. Tandem Anubim agnoſcere videtur Diodorus filium Oſiridis, dum inquit (d] Oſiridis vero duo filij, virtute diſpares, Anubis, & Macedo, comitati ſunt. Vterque armis vſus eſt inſignibus, aliquo animali haud ab eorum natura diſſimili. Nam Anubis Canem, Macedo Lupum inſigne armorum tulit. Qua ex re hæc animalia Aegyptij ſummo in honore habent: & horum animantium formis apud Aegyptios coluntur. Schematiſta vero noſter in gemma Canem ſolum, non item Lupum effinxit, quod Iſidi Canis officia maiora præſtiterit, quam Lupus, & charior ideo fuerit Anubis, quam Macedo, non ſolum Iſidi, ſed etiam Oſiridi. Tot igitur nominibus inter Iſidem, & Oſiridem poſita fuit imago Canis in gemma.

[c] l. 5.

Gigantes ex Italia pulſos ab Oſiride.

[d] l. 1. c. 2.

De Oculo in apice gemmæ deſignato.
Cap. CXVIII.

SEd & oculus ille magnus in culmine peripheriæ gemmæ, proprio non caret myſterio; nam & ad ternas illas figuras communem habere poteſt relationem, & ſpecialem ad Oſiridem, Serapidemve, cuius capiti peculialiter videtur imminere. Si quidem communem reſpectum conſideres: Oculus eſt hieroglyphicum Iuſtitiæ, moderationis, regiminisque populorum apud Aegyptios: apud quos iuſtiſſimi Reges extitere Mercurius, Oſiris, & Iſis, vt antea notauimus. Et ſpeciatim de hac re Pierius [a] infit: Apud Aegyptios Sacerdotes primum omnium Iuſtitiæ ſeruatorem per Oculi patentis hieroglyphicum ſignificari compertum eſt: frequensque dicterium apud Græcos, quod minime ignoratis, δίκης ὀφθαλμὸς, *Iuſtitiæ Oculus*: Tum Plato [b] Iuſtitiam ſpeculatricem, atque vindicem appellat. Chryſippus Oculos Iuſtitiæ acres, rectos, atque immotos facit; quod eum, qui recte iudicaturus ſit, non oporteat huc aut illuc oculos ab honeſto deflectere. Illud etiã noſtis ex Diphili Comœdia,

[a] lib. 33.

[b] 9. de Legib.

„ Eſt qui tuetur cuncta, Iuſtitiæ oculus.

Apud Epigrammatarios, qui temporis iniuriam peruicerunt, pulcherrimum habemus pentametrum

Ομμα δίκης καθορᾷ πάντα τὰ γεγνομένα:

„ Cernunt omnia, quæ fiunt, lumina Iuſtitiæ.

Hinc aliqui in facienda dictis fide, Iuſtitiæ oculum atteſtantur. Orphei quoque id de Sole dictum, Ομμα δικαιοσύνης, cui Iuſtitiam in primis Veteres dedicaſſent. Vnde Bithynni, quod ſcribit Arrianus, iudicia ex aduerſo Solis ſedentes exercere conſueuerant. Et veteres Theologi Iuſtitiam prodiderunt, vt Proclus ait, e medio Solis throno per cuncta propagari, omniaque, veluti Sol ipſe, omnium moderator eſt, dirigere. Marcus Tullius Solem Mundi mentem & temperationem appellat, Scipionis Somnia. Et vetuſtiſſimi illi Sacerdotes moderatorem hieroglyphice ſignificaturi, Oculum & Sceptrum facere ſoliti ſunt: nonnunquam in Sceptro ipſo ramuſculos complicare, vt in complexum coeuntes, oculi ſpeciem in medio ſpectandam informarent: eaque ſpecie Oſirim, quaſi multoculum dicere vellent, intelligebant. Nam OS Aegyptiaca lingua *Multum*: IR vero *Oculum* ſignificat: cuius interpretationis & Plutarchus libro de Iſide & Oſiride, neque non Euſebius [c] meminere. Imaginem vero Oſiridis apud Plutarchum fulgenti admodum amiculo veſtitam habemus, ex quo Solis vis intelligebatur, Apud Euſebium, Multioculus Oſiris dici poteſt, pro Sole ſumptus: neque id ab re; radios enim ſuos, quaſi multos rebus immittit oculos, quibus omnia perſpicit, vt etiam Poeta dicit: [d]

Bithynni cur iudicarent ex aduerſo Sole.

Oculus regiminis ſymbolum.

Oculus vt ad Oſirim relatus.

[c] 1. de Præp. Euan. c. 6.

„ Sol, qui terrarum flammis opera omnia luſtras

[d] Virg. 4. Aen.

Quod & in columna Sepulchrali de Oſiride legi teſtatur Diodorus [e] poſt allata verba Columnæ Iſidis, antea propoſita, ſubnectens, quæ ſupra quo-

[e] l. 1. c. 22.

que retulimus, hic latius explicanda. A „ In columna Oſiridis hæc ſcripta dicuntur.

Columna ſepulchralis Oſiridis.

Mihi pater Saturnus Deorum omnium vltimus. Sum vero Oſiris Rex, qui vniuerſum peragraui orbem vſque ad deſertos Indorum fines. Ad eos quoque profectus ſum, qui Arcto ſubiacent, vſque ad Hiſtri fontes. Et iterum alias quoque orbis adij vſque ad Oceani partes. Sum autem Saturni filius grandiſſimus, germen ex pulchro & generoſo ortum: cui non ſemen genus fuit. Neque B *vllus eſt in orbe, ad quem non acceſſerim, locus, docens omnes ea, quorum inuentor fui.* Quæ ſane myſticam habere poſſunt explicationem, non autem hiſtoricam; tum quia nemo loca mundi cuncta ſingulaque peragraſſe potuerit: tum quia nemo non ex humano ſemine genus habuerit, præter primum Adamum ex humo plaſmatum a Deo: & ſecundum Adamum, Saluatorem noſtrum, ex Virgine matre natum ſine viri ſemine. Sed Oſiris Aegypti Rex, C Iſidis frater atque maritus, dicitur habuiſſe patrem Saturnum vltimum deorum, loquens de patre myſtico, de patre mentis, hoc eſt de Viro Sapientiſſimo, a quo fuit eruditus: qui Saturni nomine deſcribitur, quod Saturnus vltimus planetarum a nobis numeratur, & influit in horoſcopo naſcenti ſapientiam. Qui Mercurius fuit vltimus ſapientum; nam degens æuo Oſiridis, omnes alios ante ſe ſapientes habuit D ætate priores, etſi ſapientia poſteriores. Is autem fuit ille Triſmegiſtus Magiſter Oſiridis, & ab eo datus, relictuſque Conſiliarius Iſidi. Denominatur autem Deorum vltimus, quia fuit omnium ſapientum virorum eo ſeculo ſupremus. Homines vero ſapientes Deorum nomine cohoneſtatos antiquitus, apparet cum e ſacra pagina, quæ de illis legit [g] *Ego dixi, vos Dij eſtis, & filij excelſi omnes*. & a Deo Moſen conſtitutum E fuiſſe Deum Pharaonis: [h] ne multa referam alia loca ſacra, pridem allata in opere meo de Pietate Ariſtotelis erga Deum & homines: [i] tum ex ipſomet Ariſtotele [k] conſtituente, virum ſapientem eſſe Deo congeneiſſimum. Et Apoſtolus Galatas diſcipulos ſuos appellans, ait [l] *Filioli mei, quos iterum parturio.* Et S. Petrus erudiens in fide

Explicatio columnæ Oſiridis.

Oſiridis pater vt Saturnus fuerit.

[g] Pſ. 81.

[h] Exod. 21. 22.

[i] l. 2. c. 2. Pſ. 83. 94 & ſeqq.

[k] 6. ethic. cap. 8 f.

[l] cap. 4 19.

Galatas item, & alios, ad quos literas mittebat, inſit [m] *Deponite igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & ſimulationes, & inuidias, & omnes detractiones. Sicut modo geniti infantes ſine dolo lac concupiſcite veræ doctrinæ; vt in eo creſcatis in ſalutem; ſi tamen guſtaſtis quantum dulcis eſt Dominus.* Non aliter Oſiris Triſmegiſtum, virum ſapientiſſimum, Doctorem & Conſiliarium ſuum, Patrem ſibi conſtituit, eumque Saturnum appellat, ac Deum: eiuſque Saturni myſtici ſe nominat filium grandiſſimum, quia dignitate Regia maior fuit omnibus alij, quicunque Triſmegiſti doctrinam hauſerunt alimentum animi ſui. Germen ſe nuncupat Oſiris ex pulchro & generoſo ortum, non ex ſemine genus habens; quia fuit filius myſticus Triſmegiſti, ex eius intellectu fecundo ſapiens procreatus, non phyſice genitus e corporali ſemine Magiſtri ſui: proinde dicit, ſibi non ſemen genus fuiſſe. Sic autem eruditus, & adultus in doctrina Triſmegiſti, regnum capeſſens: eoque iam aliquandiu recte gubernato, ait ſe vniuerſum Orbem peragraſſe, qui ſcilicet ſuo Regno cohæret, ac æuo ſuo maxime cognitus erat Aegyptijs, verſus meridiem pergens vſque ad deſertos Indorum fines: verſus Boream vſque ad fontes Hiſtri fluminis: & verſus occidentalem plagam vſque ad mare Oceanum, Solis inſtar, qui ab Oriente per meridiem & Arctum in obliquitate Zodiaci pergit ad occaſum. Quam Oſiridis peregrinationem paulo antea Diodorus ita deſcripſerat: [At vero Oſiris, quum eſſet in montibus Aethiopiæ, vtraſque ripas Nili aggere cinxit; ne modum excederet inundatio; ſed veluti per portas quaſdam exiens leniter flueret, quantum vſus poſtularet. Deinde per Arabiam iuxta rubrum mare iter faciens ad extremos Indos peruenit, vbi & plures conſtituit vrbes: ex quibus vnam Nyſam nominauit, in eius memoriam, in qua erat nutritus: vbi hederam plantauit, quæ in eo tantum loco Indiæ tum finitimæ regionis manet. Multa quoque alia reliquit ſui apud Indos monumenta, ex quibus poſteri Indorum de Deo illo contenderunt, aſſerentes eum genere Indum eſſe. Exorauit quoque Elephantorum venationes.

[m] ep. 1. c. 2.

Oſiris vt ſi Saturni filius grandiſſimus.

Oſiris vt non e ſemine genus habuit.

Oſiridis expeditio explicatur.

A nes. Columnas inſuper multis in locis ſtatuit, ſuæ expeditionis teſtes. Peragrauit autem & ceteras Aſiæ nationes. Per Helleſpontum in Europam quum tranſijſſet, Lycurgum in Thracia Barbarorum Regem ſibi obſiſtentem peremit. Illi prouinciæ Maronem iam ſenem præfecit: qui ædificauit vrbem, quam a ſe Maroneam nominauit. Macedonem filium Regem ſtatuit eius prouinciæ, quæ ab eo Macedonia dicta eſt. B Triptolemum colendis Atticis agris præfecit. Denique quum orbem totum peragraſſet, mitiſſimis fructibus excoluit hominum vitam: Si qua regio vitibus inepta eſſet, docuit ex hordeo potum facere, haud multum virtute gustuque vino inferiorem. Quum in Aegyptum rediſſet, tulit dona ſecum a diuerſis gentibus data. Quapropter pro magnitudine beneficiorum, & donatus immortalitate, & honores cæleſtium eſt aſſecutus. Deinde quum ad Deos ex C hominibus eſſet tranſlatus, & honores illi, & ſacra, vt maximo Deorum ab Iſide & Mercurio inſtituta ſunt, multaque myſtica ad cultum addita, quibus eius Dei potentiam ampliorem redderet.] Hinc apparet Oſiridem appellatum fuiſſe tum Bacchum, qui ad Indos peruenerit, & apud eos Nyſam vrbem condiderit, & hederam plantauerit: tum etiam Solem, qui Solis inſtar vniuerſum orbem luſtrauerit, beneficijs, homines afficiens, adeoque *Multioculum* D appellatum; qua de re paulo prius ita Diodorus: [Et Oſiridem quidem Græca interpretatione *Solem* appellarunt, vt qui ſuis radijs veluti plurimis oculis terram ac mare luſtraret, multos oculos habentem dixere. Cui rei poetæ quoque verba congruunt, Solem omnia conſpicientem dicentis.] Vnde ſupra Serapidem, qui Oſiris eſt, in ſchemate recte Magnus collocatus eſt Oculus abſque palpebris ſemper apertus, E hieroglyphicum Solis, qui Mundi oculus eſſe perhibetur. Hinc habemus, optimi Principis proprium eſſe, totum orbem ſuæ ditionis non ſolum, ſed etiam exteras regiones peragrare, beneficijs omnes homines afficiendo; & multorum hominum vrbes, ac mores inſpiciendo, prudentiam, atque ſagacitatem Vlyſſeam, ab Homero [*n*] tanto-

Oſiris ex hordeo potum facere docuit.

Oſiris cur honore diuino cultus.

Oſiris cur appellatus fuerit Bacchus, & Sol.

Principem decet peregrinari.

[*n*] Odyſ. 1.

pere commendatam, ſibi comparare. Conſtat igitur ex habitis, argumento Mercurij Triſmegiſti, Oſiridis, ſeu Serapidis, & Iſidis, Aegypti Regum Optimorum, bonos Principes ingentia beneficia conferre mortalibus, atque ſubditis, & exteris pariter præſtare ſe ſe Deorum inſtar.

Secunda ſchematis explicatio, De Lucernis myſticis, Verbo, & Spiritu ſancto, iugiter ardentibus in vtraque manu Dei Patris: primumque de Ioſepho Patriarcha, Regis inſomnium ex Diuina reuelatione interpretante, factoque ſubinde Prorege, ad Aegypti, regionumque ceterarum ſalutem. Cap. CXIX.

Qvum obſeruatione frequenti Valeriani, hieroglyphica ſingula multis fœta ſint myſterijs apud Aegyptios; iam licebit nobis aliam etiam afferre ſchematis explicationem, eamque ſacram, ac plane Theologicam, antiquiſſimis Aegyptiorum geſtis maximopere congruentem; in qua lubet hæc omnia ſimulachra referre ad Ioſephi Patriarchæ præclarum beneficium Aegypto, mundoque fere toti collatum. Nimirum Serapis ille medius, modium ſiue calathum in capite geſtans: manu dextera caulem hordei, triticive, ſine ſpica, ſiue Lilij ſine flore tenens: cui canis a læuo latere blanditur, Ioſephus eſt in Aegypto Prorex a Pharaone conſtitutus, egeſtatis integro ſeptennio populis alimenta vitæ neceſſaria diſtribuens. Etenim ab Aegyptijs ob tantum beneficium olim cultum fuiſſe Ioſephum diuinis honoribus, erecta ſtatua ſub nomine Serapidis, inſignes autores antiqui, claſſicique ſcripſerunt, & euidentiſſima confirmant argumenta. Nam in primis Iulius Firmicus Maternus, qui floruit æuo Conſtantini Magni Imperatoris, in libro ſuo, cui titulum fecit, De Profanarum Religionum errore, & habetur in Bibliotheca Patrum, ita ſcribit ad verbum Imperatoribus Conſtantio, & Conſtanti, Magni Conſtantini filijs, [*a*] Diſcite etiam Sacroſancti Imperatores, venerandum Alexandriæ Numen, vnde ſumpſerit exordium: Quum ingrueret areſcentibus frugibus malitioſa fames, Iacobi Reli-

Ioſephum cultum ſub nomine Serapidis.

[*a*] cap. 14.

Eee 3 gioſi

,, gioſi Patriarchæ ſemini procreatus Iu-
,, uenis Ioſeph , interpretatusque ſom-
,, nium Regis, totum quicquid innuebat ,
,, oſtendit. Ioſeph eſt Iacobi filius, qui
,, ob pudicitiam in carcerem miſſus: ere-
,, ptus poſt interpretationem ſomnij, fuit
,, particeps Regni. Nam ſeptem anno-
,, rum collectis, & reſeruatis frugibus, al-
,, terius ſeptenarij egeſtatem Diuinæ ma-
,, nus prouidentia mitigauit. Huic poſt
,, mortem Aegyptij patrio gentis ſuæ in-
,, ſtituto, templa fecerunt. Et vt iuſtam
,, diſpenſationis ſuæ gratiam poſteritas
,, diſceret, quo Modio eſurientibus &
,, ementibus frumenta diuiſerat, capiti is
,, ſuper impoſitus eſt. Nomen etiam, vt
,, ſanctius coleretur, ex primo auctore
,, generis accepit. Nam quia Saræ pro-
,, nepos fuerat, ex qua nonagenaria
,, Abraham, indulgentia Dei ſuſceperat
,, filium, Serapis dictus eſt. Sed hoc in-
,, uito Ioſeph accidit, immo mortuo. Ne-
,, que enim ad hoc facinus Religioſus ani-
,, mus, & Deo ſummo dicatus, adduci
,, potuiſſet, vt erroris illecebras, ex no-
,, mine ſuo ſuperſtitioſis hominibus ipſe
,, præberet; præſertim quum ſciret, hæc
,, eſſe in Dei ſacroſanctis legibus, ne quis
,, hominum tale aliquid aut veneraretur,
,, aut coleret: Hic in Aegypto colitur,
,, hic adoratur, huius ſimulachrum Neo-
,, cororum turba cuſtodit: & ad memo-
,, riam vetuſtatis errantem populum or-
,, dinem ſacrorum in honorem integerri-
,, mi ac prudentiſſimi hominis conſtitu-
,, tum, contentioſa hodie animoſitate
,, cuſtodit. Sed & in ipſo ſimulachro, ſi-
,, cut in ceteris, ex aſſiduis ſacrificijs im-
,, mundi Dæmonum ſpiritus colliguntur.

Huic alios aſſentiri monet Ruffinus in-
[*b*] l.2.hiſt.vet. apud Euſ. l.11 c.23. — quiens: [*b*] *Quidam in honorem noſtri Io-*
ſeph formatum perhibent ſimulachrum Se-
rapidis, *ob dimenſionem frumenti, qua fa-*
mis tempore ſubuenit Aegyptijs. His quo-
rundam nomine Ruffinus Iulium Fir-
micum intellexerit. Hanc ſententiam
[*c*] ad an.389. — collaudat [*c*] Baronius in Annalibus,
dum ait, eam non eſſe ſpernendam,
quod ex ſacris literis conſtet, Pharao-
nem mutaſſe nomen Ioſeph. Aſſentit
[*d*] n.xvi. — opinioni Spōdanus [*d*] apud Baronium.
[*e*] Gen.41.f. — Cornelius a Lapide ſimiliter [*e*] hoc pla-
citum accipit. Sed inter alios multos
Pierius Valerianus hoc idem luculen-
[*f*] l.3.hier. — ter explicans infit [*f*] Ex diuinis noſtro-

A rum literis hiſtoriam repetere, minime ,,
fuerit importunum. Satis enim con- ,,
ſtat [*g*] quemadmodum Ioſippus ille ,, — [*g*] Gen.37 39.41.
ſomniator, Iacobi filius, ob inuidiam ,,
fuerit a fratribus venundatus, atque in ,,
Ægyptum adductus, vbi longam ſeruie- ,,
rit ſeruitutem: vtque poſtmodum pri- ,,
mas apud Regem obtinuerit, poſtea- ,,
quam nocturnam eam imaginem, quæ ,,
ſe ſe Pharaoni altius dormienti obtule- ,,
rat, interpretatus eſt. Imaginatus enim ,,
B erat ille ſeptem boues, pulchræ hilari, ,,
ac pingui aſpectu, ab ripa Nili ad palu- ,,
dem aberrantes, quas ſeptem aliæ de- ,,
formi macie, paluſtri eo loco emergen- ,,
tes, exceptas conficerent. Mox vero ,,
exiſtimabat ſeptenas ſe ſpicas cernere ,,
multa fruge conſpicuas, & quæ iam ſe- ,,
cari poterant: eas totidem numero ſpi- ,,
cas, ſterilitate inſigni, ex proximo occu- ,,
pare videbantur (hoc vero viſum ſecun- ,,
do loco, quod ex Hetruſca diſciplina in ,,
oſtentis expetitur, primo additum, atte- ,,
C ſtatum facit, vt etiam in Gedeonis vel- ,,
lere diximus). Hic iuuenis rerum pru- ,,
dentiſſimus, eximiam quandam ſeptem ,,
annorum feracitatem ex eo portendi ,,
pollicitus eſt, quam optimæ illæ boues ,,
cum frugiferis ſpicis inſpectæ denuncia- ,,
rent: quippe quod ſit animal agrorum ,,
cultui præcipue idoneum, telluris feli- ,,
citatem per eas interpretari oportere: ,,
Cuius lætitiæ cauſa futura eſſet Nili ,,
inundatio, vnde viſæ eſſent illę boues ,,
D emergere: idque per ſpicas, quæ hilari ,,
eſſent aſpectu, manifeſtius ſignificari, ,,
annorum quippe ſeptem lætiſſimum ,,
prouentum. Cetera quæ his auerſa ap- ,,
paruiſſent, totidem annorum famem ,,
demonſtrare, quæ vbertatem illam eve- ,,
ſtigio ſubſecutura eſſet. Eſt nimirum ,,
palus ſterilitatis indicium, ſteriliſque ,,
paſſim tum a poetis, tum ab oratoribus ,,
appellatur. Quum autem interpretatio- ,,
nem huiuſmodi euentus approbaſſet, ,,
E Rex Ioſippi conſilio fretus non modo ,,
famem ab Aegypto depulit, ſed finiti- ,,
mos etiam populos abunde ſaturauit. ,,
Aiunt itaque Ægyptij, eius beneficij ,,
memores, homini gratiam relatam ,, — Ioſeph idē cum Serapide.
voluiſſe, vt ſimulachrum Serapidis cum ,,
modio in capite huius rei monumentum ,,
eſſe decreuerint. Ita Pierius: cui vt
conſentio, Serapidis idolum ab Ægyptijs
erectum in honorem Ioſephi, ſui bene-
ficen-

ficentiſſimi Proregis, ob inſigne beneficium ab eo ſuſceptum, ita non poſſum approbare ſomniorum Regis interpretationem referri debere ad Ioſephi prudentiam, quod feciſſe Firmicus etiam videtur: quum ſacra pagina referat eam interpretationem ad reuelationem diuinam, prorſusque ſegreget ab humana Ioſephi prudentia, ipſiſſima verba proferente Moſe: [h] *Protinus ad Regis imperium eductum de carcere Ioſeph totonderunt, ac veſte mutata obtulerunt ei. cui ille ait: vidi ſomnia, nec eſt qui ediſſerat, quæ audiui te ſapientiſſime conijcere. Reſpondit Ioſeph: Abſque me Deus reſpondebit proſpera Pharaoni.* ſic vulgata: Septuaginta vero, *Sine Deo non reſpondebimus ſalutare Pharaoni:* Chaldaica autem, *Non ex ſapientia mea: Sed a facie Domini reſpondebitur pax Pharoni. Narrauit ergo Pharao quod viderat. Putabam me ſtare ſuper ripam fluminis; Et ſeptem boues de amne conſcendere, pulchras nimis, & oboſis corporibus: quæ in paſtu paludis virecta carpebant. Et ecce has ſequebantur aliæ ſeptem boues in tantum deformes, & macilentæ, vt nunquam tales in terra Aegypti viderim: quæ deuoratis, & conſumptis prioribus, nullum ſaturitatis dedere veſtigium, ſed ſimili macie & ſqualore torpebant. Euigilaui: rurſus ſopore depreſſus vidi ſomnium: Septem ſpicæ pullalabant in culmo vno plenæ, atque pulcherrimæ: aliæ quoque ſeptem tenues, & percuſſæ vredine oriebantur e ſtipula: quæ priorum pulchritudinem deuorauerunt. Narraui coniectoribus ſomnium: & nemo eſt qui ediſſerat. Reſpondit Ioſeph: Somnium Regis vnum eſt: quæ facturus eſt Deus, oſtendit Pharaoni. Septem boues pulchræ, & ſeptem ſpicæ plenæ, ſeptem vbertatis anni ſunt: eandemque vim ſomnij comprehendunt. Septem quoque boues tenues atque macilentæ; quæ aſcenderunt poſt eas: & ſeptem ſpicæ tenues, & vento vrente percuſſæ, ſeptem anni venturæ ſunt famis: qui hoc ordine complebuntur: Ecce ſeptem anni venient fertilitatis magnæ in vniuerſa terra Aegypti: quos ſequentur ſeptem anni alij tantæ ſterilitatis, vt obliuioni tradatur cuncta retro abundantia: conſumptura eſt enim fames omnem terram: & vbertatis magnitudinem perditura eſt inopiæ magnitudo. Quod autem vidiſti ſecundo ad eandem rem pertinens ſomnium, firmitatis indicium eſt, eo quod fiat ſermo Dei,*

…erius nota…s.

[h] Gen.41.14 ſeqq.

Ioſeph non a…, ſed a Deo …uelante ſom…j pollicetur …terpretatio…m.

…mnium Pharaonis.

…nterpretatio …mnij.

A

& velocius impleatur. Nunc ergo prouideat Rex virum ſapientem & induſtrium, & præficiat eum Terræ Aegypti; qui conſtituat Præpoſitos per cunctas regiones: & quintam partem fructuum per ſeptem annos fertilitatis, qui iam futuri ſunt, congreget in horrea: & omne frumentum ſub Pharaonis poteſtate condatur, ſerueturque in vrbibus: & præparetur futuræ ſeptem annorum fami, quæ oppreſſura eſt Aegyptum: & non conſumetur terra inopia. Placuit Pharaoni conſilium, & cunctis miniſtris eius:

B

Locutusque eſt ad eos: Num inuenire poterimus talem virum, qui ſpiritu Dei plenus ſit? Dixit ergo ad Ioſeph: quia oſtendit tibi Deus omnia, quæ locutus es (ita vulgata: Pagninus autem: *Poſtquam cognoſcere fecit Deus te totum hoc*. Septuaginta: *Quandoquidem oſtendit Deus tibi omnia hæc*: & Chaldaica: *Poſtquam fecit te ſcire Deus omnia hæc*) *numquid ſapientiorem, & conſimilem tui inuenire potero? Tu eris ſuper domum meam: & ad tui oris imperium*

C

cunctus populus obediet, vno tantum regni ſolio te præcedam. Dixitque rurſus Pharao ad Ioſeph: Ecce conſtitui te ſuper omnem terram Aegypti: tulitque anulum de manu ſua, & dedit eum in manu eius: veſtiuitque eum ſtola byſſina, & collo torquem aureum circumpoſuit. Iuſſitque eum aſcendere ſuper currum ſuum ſecundum, clamante præcone, vt omnes coram eo genuflecterent, & Præpoſitum eſſe ſcirent vniuerſæ Terræ Aegypti. Dixit quoque Rex

D

ad Ioſeph: ego ſum Pharao, abſque tuo imperio non mouebit quiſquam manum aut pedem in omni terra Aegypti. Vertitque nomen eius, & vocauit eum lingua Aegyptiaca: Saluator-Mundi. Quibus apertiſſime conſtat, negandum eſſe Firmico pariter atque Pierio, Ioſephum ex humanarum rerum propria prudentia ſomnium Pharaonis interpretatum fuiſſe, quum eius interpretationem habuerit ex mera Dei reuelatione. Quorum ſententiam reprobat etiam ratio, ex rei

E

natura deprompta per Ariſtotelem aſſerentem [i] *Verum vnusquisque ea recte iudicat, quæ cognoſcit: atque eorum bonus iudex eſt. Vnamquamque igitur rem bene iudicat, qui in ea; abſolute vero omnia, qui in omnibus eruditus eſt. Atque hinc fit, vt Iuuenis auditor ciuilis idoneus eſſe non poſſit; quippe qui imperitus actionum vitæ ſit, ex quibus, & de quibus rationes* con-

Ioſephi conſilium ſalutare.

Approbatio conſilij.

Interpretatio ſomnij a Deo reuelata Ioſepho.

Ioſeph fit Prorex Ægypti.

Mutatio nominis Ioſeph.

[i] ethic.cap.3

Iuuenis cur prudens non fit.

[k] 6 ethic. cap. 8.

conſtituuntur. Inferius etiam [k] *Huiuſce autem rei indicium quoque illud eſt, quod Iuuenes licet Geometrici, & Mathematici, atque in eiuſmodi rebus ſapientes euadant, prudentes tamen euadere non videntur. Cauſa autem ea eſt, quod particularium eſt prudentia, quæ ex experientia nobis innoteſcunt. Iuuenis autem expertus non eſt; experientiam enim temporis affert longitudo. Nam illud etiam conſideratione dignum videtur, quid ſit quod puer fieri mathematicus poteſt, ſapiens, aut naturalis non poteſt: An quia illa per abſtractionem ſunt; horum autem principia ab experientia ſumuntur: & hæc non credunt quidem Iuuenes, ſed dicunt: illorum vnumquodque quid ſit, obſcurum non eſt.* Ioſeph ergo Iuuenis prudentiſſimus non fuit propria virtute, humanaque prudentia; ſed ſpeciali munere Dei, ſibi futura reuelantis. Accipimus tamen a Materno, Valerianoque lubentiſſime, multisque claſſicis alijs antea relatis, ab Aegyptijs erectam fuiſſe ſtatuam Serapidis Ioſepho defuncto, in acceptorum beneficiorum memoriam æternum propagandam. Quam opinionem poſuit etiam Suidas, poſt Firmicum & ante Valerianum ita de Serapide ſcribens: *Serapis: Huius ſtatuam Theophilus Archiepiſcopus Alexandriæ euertit, ſub Theodoſio Magno. Hunc autem alij quidem Iouem eſſe dixerunt: alij vero Nilum; quod modium, & cubitum in capite geſtaret, aquæ menſuram ſcilicet: alij vero IOSEPHVM: alij Apidem, quendam hominem opulentum, & Regem Memphitidis vrbis Aegypti fuiſſe dicunt. Quum autem fames apud Alexandriam fuiſſet, illis de ſuis facultatibus victum iſte præbuit. Illi vero mortuo templum erexerunt, atque conſecrarunt, in quo Bos alebatur, ſymbolum agricolæ, vel potius agriculturæ, ferens, & quaſdam in colore notas habens, ideſt* ἐπισόμα. *Quiſnam autem fuerit iſte Bos, apparet ex ipſius appellatione; nam & ipſe vocabatur Apis. Huius autem Apidis loculum, in quo iacebat ipſius corpus, Alexandriam trāſtulerunt: & ex nominibus* σορὸς *&* ἄπις *compoſitum nomen fecerunt, & SORAPIN ipſum vocarunt. Qui vero poſtea ſunt ſecuti, eum vocarunt SARAPIN. Huius templum ab Alexandro conditum eſt maximum.* Hunc morem Micerinus Aegyptiorum Rex imitatus, defunctæ filiæ dilectiſſimæ corpus in loculo concluſit, cui forma Bouis erat, vt luculente refert Herodotus in Euterpe. [l] Quæ cuncta Suidæ dicta facile referri poſſunt ad Ioſephum; quia primum iuſſu Pharaonis mutatum fuit Ioſepho nomen, & Aegyptiaca lingua nuncupatus eſt, SALVATOR MVNDI; [m] nam obſeruatu Baronij ad an. 389. Spondanique notatu [n] vox SERAPIS apud Ægyptios idem ſonat, quod MVNDI-SALVATOR. Dictus eſt Ioſeph etiam Apis, hoc eſt Adæquator ἀπὸ τοῦ Ἀπισόω, quod eſt *Adæquo*; nam adæquauit frumentum ſeptem annorum ſterilium cum tritico ſeptem antecedentium fertilium, quintam partem frugum annorum priorum condens in horrea, diſtribuendam ſingulis annis poſterioribus fameſcentibus. Aliam Serapidis etymologiam affert Cornelius a Lapide ſcribens ex Hebraica voce *Sar*, quæ Principem ſonat, & ex Aegyptiaca *Apis*, quæ Bouem ſignat, componi nomen *Sarapis*, hoc eſt Princeps-Bouis; quod quidem nomen apte Ioſephum indicat, qui factus fuit Aegypti Princeps ob rectam Boum interpretationem. Aliam addit etymologiam, ex σορὸς, quod arcam frumentariam indicat, & ἄπις, quod Bouem, factum nomen Serapis, quod ideo Ioſepho competit, quia ex Boum ſomnio nouit frumenta in horreis, tanquam in arcis congreganda fertilibus annis ad occurrendum venturæ fami. Ponit & Firmici etymon *Sarapis*, hoc eſt, *Saræ nepos*; qualis fuit Ioſeph. Addit ab Aegyptijs *Ioſeph* corrupte dici *Aſeph*, & per metatheſim *Apis*. Alij *Serapin* aiunt oriri ex inuerſione nominis *Abres*, in *Cerap*, vnde *Cerapis*, vel *Serapis*; Fuit autem Ioſeph ex Abrahamo pronepos. Denique notat, alios Serapidem appellatum fuiſſe ex *Schorappahim*, quod eſt, *facies-bouis*; nam Ioſeph ex interpretatione sōnij Regis de Bobus adeptus eſt in Aegypto ſummos honores viuens, & vita functus etiam diuinos. Quam etymologiam approbat Moſes comparans Ioſeph boui, dum benedicens Filijs Iſrael ante mortem ſuam, poſt Beniamin, ipſi [o] *Ioſeph quoque ait: De benedictione Domini terra eius, de pomis cæli, & rore, atque abyſſo ſubiacente. De pomis fructuum Solis ac Lunæ:*

Suidas de Serapide & Ioſepho.

[l] cap. 129. & ſeqq.

II. Ratio ducta ex etymologia Serapidis.

[m] Gen. 41. 45.

[n] Nu. xvi.

[o] Deuter. 33. 13. & ſeqq.

De

A *De vertice antiquorum montium, de pomis collium æternorum. Et de frugibus terræ, & de plenitudine eius. Benedictio illius, qui apparuit in Rubo, veniat ſuper caput Ioſeph, & ſuper verticem Nazaræi inter fratres ſuos. Quaſi primogeniti tauri pulchritudo eius.* Itaque Serapidis omnes etymologiæ Ioſepho mirifice congruẽtes, apte demonſtrant Ioſephum fuiſſe, quem vita defunctum, ob ingentia beneficia ſuſcepta, dudum Aegyptij diuinis honoribus coluerunt, ædificato templo, & in eo erecta grandi ſtatua ſub nomine Serapidis.

B Præterea vero maius argumentum de propoſito ſumere poſſumus e ſigno ſalutari Crucis, quod in Serapide viſum eſt, & in eius templo; namque Ioſepho cornua Crucis attribuit myſtice D. Auguſtinus [p] explicans allatum locum [q] Deuteronomij *Quum Ioſeph benediceret, ait inter cetera: Primogenitus: tauri pulchritudo eius. Non ita legendum, vt dicatur primogenitus tauri; ſed quum ſit primogenitus; pulchritudo eius pulchritudo tauri eſt; propter cornua Crucis de Domino intelligitur figuratum.*

[...]. Cruces attributæ Serapidi Ioſephũ [...]dicant.

[p] [...]to.4.quæſt. [...] Deut. in f. [...]ori.

[q] Deut.33. [...]7.

C De cruce vero Serapidis in templo, pectore, ſic antea Suidas: Cruces: recta

» ligna humi defixa. Sub Theodoſio ma-
» iore, Romanorum Imperatore, quum
» Græcanica, id eſt Gentilia templa de-
» ſtruerentur, in Serapidis templo inuen-
» tę ſunt hieroglyphicæ literæ, Crucis fi-
» guram habentes. Quas quum illi de
» Græcis, qui Chriſtiani facti fuerant,
» conſpexiſſent, dixerunt Crucem apud
» literarum hieroglyphicarum peritos ſi-
» gnificare *Vitam futurã*.

De cruce Serapidis.

D Quod in Eccleſiaſtica hiſtoria Tripartita Socrates etiã affirmat, inquiens [r] *Quumque templum Serapidis ſpoliaretur, inuentæ ſunt literæ in lapidibus ſculptæ, quæ apud Aegyptios vocantur ſacræ; habebantque ipſi characteres figuram Crucis. Hoc Chriſtiani videntes, atque Pagani, ſinguli eorum hoc ſignum propriæ religioni deputabant. Chriſtiani dicebant ſignum eſſe ſalutiferæ paſſionis Chriſti: Pagani vero, aliquam communionem Chriſto & Serapidi per hoc ſignum aſſerebant.*

[r] l.19.c.29.

E Et ſane recte; quia Ioſephus ille typus Chriſti venturi fuit; etenim vterque venditus a fratribus: vterque adoratus a Patre Matreque ſua: vterque mirabiliter ſatiauit innumeras gentes egenas; vterque communicauit in alijs multis, de quibus D. Ambroſius, [ſ] & paſſim alij SS. Patres. Quin & in antiquis lectionibus Cœlius [t] habet, Aegyptios antiquos inſculpere conſueuiſſe pectori Serapidis figuram Crucis: & apud eam gentem ante Chriſti Domini natales Crucem in Serapide fuiſſe præſagium virtutis, quam a corpore diuiniſſimo fuerat acceptura. Sed & Serapidis magnum ſimulachrum in Alexandriæ templo cultum fuiſſe ſub imagine Crucem formantis hominis per aperta & extenſa brachia, conſtat ex Ruffino, a quo Pierius hauſit; inquiens [u] *Simulachrum Serapidis in templo Alexandriæ ita vaſtum erectum eſt, vt dextera vnum parietem, alterum læua perſtringeret.* Euſebius enim ſiue Ruffinus apud Euſebium, antea multo ſua in Eccleſiaſtica hiſtoria ſcripſit [x] Serapis apud

[ſ] lib. de Ioſeph Patr.

[t] l.10 c.8.

[u] l.32.hiero.

[x] l.11.c.23.

Alexandriam templum auditum qui- »
dem omnibus puto, pleriſque vero »
etiam notam. Locus eſt non natura, »
ſed manu, & conſtructione per centum, »
aut eo amplius gradus in ſublime ſu- »
ſpenſus: quadratis, & ingentibus ſpa- »
cijs omni ex parte diſtentus. Cuncta »
vero, quæ ad ſummum pauimentorum »
euadunt, opere fornico conſtructi: quæ »
immẽſis deſuper luminaribus, & occul- »
tis aditibus, inuicem in ſemet diſtinctis, »
vſum diuerſis miniſterijs & clandeſtinis »
officijs exhibebant. Iam vero in ſupe- »
rioribus extrema totius ambitus ſpacia »
occupant exhedræ & paſtophoria, do- »
muſque in excelſum porrectæ, in qui- »
bus vel æditui, vel hi quos appellabant »
ἁγνεύοντας, id eſt, qui ſe caſtificant, com- »
manere ſoliti erant. Porticus quoque »
poſt hæc omnem ambitum quadratis or- »
dinibus diſtinctæ intrinſecus circum- »
ſtant. In medio totius ſpacij ædes erat, »
pretioſis edita columnis, & marmoris »
ſaxo extrinſecus ample magnificeque »
conſtructa. In hac ſimulachrum Sera- »
pis ita erat vaſtum, vt dextera vnum »
parietem, alterum læua perſtringeret. »

Templum Serapidis quale.

Serapis in crucifixi typum.

Hæc ad verbum Ruffinus. Vt hinc iam habeamus in Ioſepho, ſub imagine Serapidis culto, Chriſtum Dominum crucifixum repreſentatum, & Crucis myſterium, ad alliciendos vel ab eo tempore mortales in veram religionem; quod poſtea fecit etiam Deus æneo ſerpente ſupra crucem pariter [y] exaltato

[y] Num.21.9.

ſicut

A ſicut obſeruat Euangeliſta, Dominum ita de ſemetipſo dicentem introducens

Io.3.14.15.16

[*Et ſicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet Filium hominis: vt omnis, qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Sic enim Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret: vt omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.* Huc ea quoque facere videntur, quæ ſuis in Hieroglyphicis attulit Goropius; primum enim de Api ſcribit[a] Apis in prima lingua dicebatur *As vuis*; quæ vox interpretatur, *is qui abluit, & detergit:* & Bos quidam a ſacerdotibus Aegyptiacis vocabatur Apis, vt ſignificarent Magnam victimam, ideſt Chriſtum Dominum, cuius ſanguine Mundi peccatum eſſet abluendum. (& mox) In Apiboue Lunæ ſignum exquiri, ſignificat ſacrificia quamuis magna, nullam adferre ex ſe ſalutem; ſed quicquid habeant ſancti, id ab vna victima in Cruce immolata accipere; Luna enim de ſuo lumen non habet, ſed a Sole mutuatur. Habebant enim Aegyptij antiſtites in ſuis arcanis, Tamdiu Cæremonias duraturas, dum vita illa veniſſet, quam Tau, ſiue Crux ſignificat; vel exiſtimabant ritus vmbratiles manſuros, dum tranſiſſet Luna. (de qua prius idem[b] Goropius) Luna ſe coniunxiſſe cum magno Deo Pane, ob præmium Lanæ candidæ, ſignificat Legem veterem, quam ſignificat Luna, a Chriſto Domino noſtro vitam ſuſcepiſſe, qui omnes cæremonias veteris Legis ad ſe pertraxit, & omnes ſic ſibi accommodauit, vt amico fædere, & ſumma concordia ipſa Lex vetus, quæ Luna eſt, a Pane, ideſt Chriſto Domino Noſtro ſuſciperet, ac lubenter vocata obtemperaret. Lunam ſub nomine Maniæ, quam vocem non intellexit Varro, deducens eam a Mane: quum in prima lingua Man denotet Lunam, ſignificat Legem veterem detinuiſſe animos Cæremonijs, & figuris, & idcirco omni vera vita vacuos. Lar enim in prima lingua vacuum notat; vnde Lares ſignificant animos vacuos vera vita, qui eſt Chriſtus Dominus Noſter; ideo ab antiquis putabantur eſſe hominum animæ, quæ aliquando in Deorum numerum eſſent redactæ; ſed non prius quam

[a]l.16.fol.263

Oraculum Ægyptiũ de cruce.

[b]l.12.fol.190.

Varro notatus.

Lares quid

per lanam veri Agni eſſent expiatæ; quam rem ſignificant laneæ effigies, quæ in compitibus ſuſpendebantur ipſis Laribus. Quo nomine D. Cyprianus admonet, oracula ſacra paſſim a malis Dæmonibus per fabulas eos colentium deprauari, ſicut obſeruat etiam Valerianus[c] & poſt eum Cornelius a Lapide [d] cui *Gentiles mire hiſtoriam Ioſephi, Moſis, aliorumque Hebræorum corruperunt, ſuiſque fabulis & figmentis miſcuerunt, & deprauarunt.* B Ex Crucis itaque ſigno, Serapidis pectori appenſo, necnon in lapidibus eius templi paſſim inſculpto, ſatis apparet apud Ægyptios Ioſephum cultum fuiſſe ſub nomine Serapidis. Quod eo quoque nomine valde comprobatur, quod Serapidi vim ineſſe dicebant profligandi malos Dæmones; qua de re primum Euſebius ex Porphyrio, ſic[e] Idem (*Porphyrius*) declarat malignorum Dæmonum principes Serapin & Proſerpinam eſſe: diuina vero C ſcriptura Beelzebub prauitatis principem appellat. Sunt autem verba eius hæc in libro Reſponſorum conſcripta: *Malignos omnes non temere Serapidi ſubijcimus. Non enim ſacrorum eius ſymbolis ſolummodo perſuaſi ſumus, verum etiam quia quæcumque alliciunt, & quæcumque repellunt, Plutoni attribuuntur, vt in primo libro monſtrauimus. Serapis autem apud Aegyptios is Deus eſt, qui apud Græcos Pluto nuncupatur; idcirco prauis dæmonibus* D *iſte princeps eſt. Nam iſte ſymbola quæque dedit hominibus, quibus Dæmones expelluntur: iſte ſupplices docuit, quomodo brutorum aſſumpta figura, dæmones hominibus inſiliunt.* & paulo poſt: *Numquid*, ait Porphyrius, *iſti ſunt illi Dæmones, quorum princeps Serapis eſt?* Profecto quum Serapis malorum Dæmonum princeps, & eorum abactor dici valeat; vel quia diuina virtute pollens in cacodæmones ius habeat, & eos expellere valeat, vt E olim Chriſtus Dominus, & eius Apoſtoli, & Apoſtolorum vmbra, dæmonibus imperabant iuſſa capeſſentibus, & mirabilia faciebant; quæ leguntur in ſacra pagina [f] vel quia Serapis malus Dæmon eſſet, malive Dæmonis habitaculum, malusque malorum ſpirituum princeps, vti Beelzebub: de quo legimus [g] *In Beelzebub principe Dæmoniorum eijcis Dæmonia.* Sane Porphyrius Chriſtiani

Laneæ effigies curibus in compitibus ſuſpenſæ.

[c] l.32.p.

[d] Gen c.41 pag 257.

III. Serap Dæmones vi abigeret.

[e] 4. c præp. e c.12.

[f] Matth.9. & paſſim. Marc.3.15. Act.5.15.

g[] Matth. 12. 24.

[h] Suid. & Volater. l. 18.

ni nominis hoſtis acerrimus [h] Euangelij veritatem non audiens, qua Chriſtus Dominus euidenter demonſtrauit Dæmonia non eijci a Dæmoniorum principe malo, qui potius ea in homines immittit cruciandos, quos odio maximo proſequitur; putauit Serapidem malum cacodæmonum principem, hominibus dediſſe ſymbola, quibus expellerent Dæmones: at contra ſic in ſacra pagina legimus [i] *Tunc oblatus eſt ei dæmonum habens, cæcus, & mutus: & curauit eum, ita vt loqueretur, & videret,* expulſo Dæmonio. *Et ſtupebant omnes turbæ, & dicebant: Numquid hic eſt filius Dauid? Phariſæi autem audientes, dixerunt: Hic non eijcit Dæmonia niſi in Beelzebub principe Dæmoniorum. Ieſus autem ſciens cogitationes eorum, dixit eis: omne regnum diuiſum contra ſe, deſolabitur: & omnis ciuitas, vel domus diuiſa contra ſe, non ſtabit. Et ſi Satanas Satanam eijcit aduerſus ſe diuiſus eſt: quomodo ergo ſtabit regnum eius?* Porphyrius ergo, qui Phariſæorum mentem habens, opinatur Serapin eſſe malum Dæmonem, principemque cacodæmonum hominibus dare conſueuiſſe ſymbola, quibus malos Dæmones expellerent, & homines docuiſſe rationem qua malos eiuſmodi ſpiritus expellerent: quomodo poterit argumento Domini reſpondere? nonne fatuum eſt aſſerere malum Dæmonem, iniquorum ſpirituum principem, oſtendere hominibus quomodo poſſint malos Dæmones eijcere; quum ille vetus oſor hominum, nihil magis in optatis habeat quam in homines immittere torquentia Dæmonia? Quare cenſendum eſt, Serapidem fuiſſe Ioſephi ſimulachrum, in cuius honorem permiſerit Deus Optimus, vt quæ Ioſeph viuens Dæmonia per ſymbolum Crucis eijciebat, oſtendebatque mortales eijcere in fide Crucifixi venturi; ſic eo mortuo Crucis etiam ſymbola illius ſimulachro appenſa Dæmones malos ab hominibus abigere. Quin & Serapidis Dæmonia repellentis nomine ſignaſſe priſcos viuentem Ioſephum etiam nomine Serapidis appellatum, a quo tale quoque beneficium obtinuiſſent, vt per ſymbola Crucis venturi Saluatoris Dæmones mali pellerentur. Nec obſtat, quod a Græcis putaretur idem eſſe Serapis cum Plutone, quia Ioſepho quoque Plutonis nomen aſſignabant, ob raptum Proſerpinæ, ac eius reſtitutionem ad auras per æqualia tempora; nam eo fabulamento ſignabant frugem, quæ Proſerpina dicitur, ab Ioſepho raptam ſeptem annis fertilitatis in horrea Regia reconditam, reſtitutam poſtea fuiſſe totidem annis penuriæ in lucem ac in vſus hominum. Qua de re non inepte Goropius [k] licet ad Chriſtum referat quæ debuerat immediate ad Ioſephum referre, & per eum ad Chriſtum; ait enim: Serapis apud Aegyptios ſignificat Chriſtum Dominum; nam teſte Porphyrio in libro Reſponſorum, Serapis habebatur Deus, qui malignis Dæmonibus imperaret; atque eorum inſanam vim, qua miſeros mortales impeterent, coerceret. Hac de cauſa ſymbolum hominibus ab ipſo commonſtratum, Crux ſcilicet, quo malignæ furiæ expellerentur. Nemo eſt, qui neſciat, Diabolum cum toto exercitu ſuo pedibus Agni ſubiectum eſſe. Et hinc eſt, quod Serapidi Tau, ſiue Crucem priſci illi Theologi addiderunt, vt qui a Noe, & reliquis Patribus Ianigenis cognouiſſent, per Crucem fuiſſe Dæmonem, humani generis hoſtem, debellandum. Itaque Serapis, qui ſymbola ſalutaria dabat hominibus, per quæ mortales in Aegypto malos Dæmones ab obſceſſis expellerent, nullus alius eſſe potuit, quam Ioſeph, Chriſti venturi, Dæmoniaque pulſuri, verus typus. Id etiam facile colligas ex Oraculo vetuſtiſſimo de Trinitate, quod Antiqui paſſim Serapidi, & Plutoni adſcribebant; de quo Baronius ita, [l] pariter & cum illo Spondanus. [m] *Sane ab antiquis Serapis oraculum, Ioſeph Patriarcha digniſſimum, a noſtris etiam decantatum:* & a Gyraldo productum [n] ſic ex Heraclide Pontico:

[i] Matth. 12. 22. & ſeq. Mar. 3. & Luc. 16.

Ioſepho, & Serapi, vt conueniat Plutonis fabula.

[k] nu. 4.

IV. Serapidis oraculum fuit Ioſephi.

[l] ad an. 389.

[m] nu. 16.

[n] ſynt. 6.

Πρῶτα θεὸς, μετέπειτα λόγος, καὶ πνεῦμα σὺν αὐτοῖς,
Σύμφυτα δὴ τρία πάντα καὶ εἰς ἓν ἰόντα.

» Principio Deus eſt, tum Verbum, his Spiritus vnus eſt.
» Congenita hæc tria ſunt: cuncta hæc tendentia in vnum.

Quod quidem Oraculum, ex eo quod eundem cum Plutone eſſe Serapin Heraclitus Ponticus tradidit: (quæ fuit etiam aliorum ſententia) idcirco Plutoni illud ipſe tribuit.

Cer-

Certe non frumentum tantum, ſed veram Dei cognitionem Ioſeph tradidiſſe Aegyptijs, aſſerit ſcriptura, dum ait de Pharaone, & Ioſepho [o] Conſtituit eum Dominum domus ſuæ: vt erudiret Principes eius, ſicut ſemetipſum: & ſenes eius prudentiam doceret. *Vt iure dici poſſit, eam de ſacroſancta Trinitate ſententiam fuiſſe Ioſeph:* qui doctus eam plane fuerat per traditionem Patris Iacob, & Aui Iſaac, a Proauo Abraham; qui multo prius in conualle Mambre tres videns, & vnum adorans Dominum, altiſſimi Sacramenti Sanctæ Triadis plenam habuit reuelationem, vt ibi ſatis aperte notant Theologi, Moſe dicente; [p] Apparuit autem ei Dominus in conualle Mambre ſedenti in oſtio tabernaculi ſui in feruore diei. Quumque eleuaſſet oculos, apparuerunt ei tres viri, ſtantes prope eum. Quos quum vidiſſet, cucurrit in occurſum eorum de oſtio tabernaculi ſui, & adorauit in terra, & dixit: Domine, ſi inueni gratiam in oculis tuis, ne tranſeas ſeruum tuum. Sed afferam pauxillum aquæ, & lauentur pedes veſtri: & requieſcite ſub arbore, ponamque bucellam panis, & confortetur cor veſtrum; poſtea tranſibitis. Idcirco enim declinaſtis ad ſeruum veſtrum. Qui dixerunt: Fac vt locutus es. &c. Quem locum D. Auguſtinus explicans, inquit [q] *Item Deus apparuit Abrahæ ad quercum Mambræ in tribus viris; quos dubitandum non eſt Angelos fuiſſe; quamvis quidam exiſtiment vnum ex his fuiſſe Dominum Chriſtum, aſſerentes eum etiam ante indumentum carnis fuiſſe viſibilem. Eſſe quidem Diuinæ poteſtatis & inuiſibilis, incorporalis, incommunicabilisque naturæ, ſine vlla ſui mutatione etiam mortalibus aſpectibus apparere; non per id quod eſt, ſed per aliquid, quod ſibi ſubditum eſt. Quid autem illi ſubditum non eſt? Verum ſi propterea confirment horum vnum aliquem fuiſſe Chriſtum, quia quum tres vidiſſet, ad Dominum ſingulariter eſt locutus.* (& mox) *Vnde multo eſt credibilius, quod & Abraham in tribus, & Loth in duobus viris Dominum agnoſcebant; cui per ſingularem numerum loquebantur.* Pererius iſta confirmans, inſit [r] Si tres vidit Abraham, & tribus obtulit hoſpitalitatis officium, cur vnum tantum, quaſi eſſet ille incomitatus, & ſolitarius, aſſeruit? B. Auguſtinus putat, intellexiſſe Abram, in illis tribus apparuiſſe ſibi, & locutum eſſe Deum; ideoque numero ſingulari cum vno tantum, quaſi cum Deo locutum eſſe (& mox) Ex hac viſione, & facto Abrahæ, atque ex omnium Patrum, qui ſuper hac viſione diſputarunt, expoſitione nata eſt percelebris illa & peruulgata ſententia; *Tres vidit, & vnum adorauit;* quaſi eo ipſo, quod tunc egit Abraham, mirifice adumbratum fuerit myſterium Trinitatis. Neque enim id myſterij propalam exponi, & aperte declarari eo tempore, vulgarique conueniebat. Itaque Ioſeph per traditionem patris Iacob & aui Iſaac a proauo Abraham notionem Trinitatis habere potuit, & oraculo propoſito eam docere mortales, permittente, reuelante, ſuadenteque Deo ad humani generis, Aegyptiorumque præſertim eruditionem ſalutarem. Quod autem Heraclides Ponticus id oraculum ad Plutonem retulerit, quem eundem eſſe cenſuerit cum Serapide, præclariſſimo Deo Aegyptiorum, noſtram de Ioſepho ſententiam confirmat: etenim antiqui Græci Plutonem Deum Telluris eſſe dixerunt, qui Proſerpinam Cereris filiam pulcherrimam in Siciliæ campis fertiliſſimis deliciantem rapuit: deinde ſiuit ſuperius redire, tantundemque temporis cum matre Cerere apud homines extra terræ caueam commorari: velantes hoc fabulamento, more ſuo, veram hiſtoriam Ioſephi; qui fruges vberrimas tempore fertilitatis integri ſeptennij, quoad quintam partem veluti rapuit ex hominum conſpectu, & in horrea, velut intra terræ penetralia trāſtulit; inde per totidem annos eam frugem in dias luminis oras ad eſum, & vſum mortalium fame tabeſcentium exire permiſſurus. Græci vero facile ſuam regionem honorare ſatagentes, decora Aegypti, quam Inſulam Nili dicebant vbertate frugum fertiliſſimam, tranſtulerunt ad Magnam Græciam, quæ Siciliæ regio tritici feraciſſima pariter eſt; pro Ioſepho Plutonem, pro frugum abundantia Proſerpina introducentes; vt pro Aegypto Siciliam; quæ vtraque priſcis horreum mundi, & horreum populi Romani rerum Domini celebrabatur. Quare nobile

[o] Pſ. 104. 21. 22.

Ioſeph docuit Ægyptios myſteria Trinitatis.

[p] Gen. 18. 1. & ſeqq.

[q] 16. de ciu. cap. 29.

[r] Gen. 18. v. 3. n. 8.

Trinitatis oraculum cur Plutoni tributum.

Ioſephi veram hiſtoriam vt ſuis fabulis Ethnici contexerint.

bile de Sacroſancta Triade vetus Oraculum Ioſephi, Serapidi ſimul atque Plutoni veteres adſcripſerunt, eundem Ioſephum Aegyptijs appellantibus nomine Serapidis, ob etymologias antea propoſitas: & Græcis nomine Plutonis, ob nuper allatam mythologiam.

Lilij caudex Ioſephum indicat in Serapide ſchematis.

Denique vero Ioſephum eundem eſſe cum Serapide, picto in ſchemate noſtro, ſatis oſtendit Lilij caudex, ſeu virga ſine flore, quam dextera manu continet iſte Serapis; etenim, ſicuti notabamus apud Valerianum [ſ] Lilium *merito flos regius etiam appellatur, non a Iunone Regina tantum denominatione ſumpta, ſed a Regia, qua præſtat celſitudine; quod tanta proceritate ſuper flores alios attollitur, vt ad tria interdum cubita ſurrigatur.*

[ſ] lib.55.

Regis attributa duo potiſſima, vt indicentur.

Quoniam vero in Rege duo potiſſimum habentur, atque ſpectantur, Dignitas nimirum, & Imperium: quorum Dignitas per Coronam Regiam indicatur, Imperium vero per Sceptrum; quo tum plectendi ſontes, tum etiam gratijs & beneficijs cumulari conſueuerunt apud Regem gratioſi; qua de re præclarum habemus in ſacra pagina teſtimonium de Rege Aſſuero Sceptrum ad Reginam Eſther benignitatis ergo inclinante [t] *Omnes ſerui Regis, & cuncta quæ ſub ditione eius ſunt, norunt prouinciæ; quod ſiue vir, ſiue mulier, non vocatus interius atrium Regis intrauerit, abſque vlla cunctatione ſtatim interficiatur: niſi forte Rex auream virgam ad eum tetenderit pro ſigno clementiæ: atque ita poſſit viuere. Ego igitur quomodo ad Regem intrare potero, quæ triginta iam diebus non ſum vocata ad eum?* (& mox) *Non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus: & ego cum ancillulis meis ſimiliter ieiunabo: & tunc ingrediar ad Regem, contra legem faciens, non vocata, tradensque me morti, & periculo. Die autem tertio, induta eſt Eſther regalibus veſtimentis, & ſtetit in atrio domus regiæ, quod erat interius contra baſilicam Regis. At ille ſedebat ſuper ſolium ſuum in conſiſtorio palatij contra oſtium domus. Quumque vidiſſet Eſther Reginam ſtantem, placuit oculis eius, & extendit contra eam virgam auream, quam tenebat manu: Quæ accedens oſculata eſt ſummitatem virgæ eius. Dixitque ad eam Rex: Quid vis Eſther Regina? Quæ eſt petitio tua? Etiamſi dimidiam regni petieris, dabo tibi.*

[t] Eſth.4.11. cap.5.1.2.3

A Sceptrum igitur eſt imperij teſſera pœnas, & gratias elargiens. Profecto Lilij flos, coronamentis aptus, regiam dignitatem repreſentat: caudex vero, ſiue ſcapus, in haſtulam, virgamque rectam aſſurgens, Imperium indicat, quoniam eſt Sceptro ſimile. Quum itaque Pharao Rex Aegypti Ioſepho tradiderit, non quidem regiam dignitatem, neque coronam, ſed ſolum Imperij, ſceptrique poteſtatem, illi dicens [u] *Tu eris ſuper domum meam, & ad* B *tui oris imperium cunctus populus obediet: vno tantum Regni ſolio te præcedam. Dixitque rurſus Pharao ad Ioſeph: Ecce conſtitui te ſuper vniuerſam terram Aegypti.* (& mox) *Ego ſum Pharao: abſque tuo imperio non mouebit quiſquam manum aut pedem in omni terra Aegypti.* Sic ergo recte Schematiſta noſter effigiauit Ioſephum cum caudice Lilij ſine flore in manu dextera, hieroglyphicum Proregis Aegypti. Ceterum hic omittendum C non eſt, herbæ caulem, quem dextra manu tenere Serapis aſpicitur, eſſe poſſe caulem Haſtulæ regiæ nuncupatæ, quam etiam Aſphodelum appellant: de quo quidem Cæſalpinus ait [x] *Aſphodelus luteus appellatur planta quod nos peregrina: Cuius radix in totum Aſphodelo ſimilis eſt; globus enim ingens eſt, veluti aceruatorum bulborum. Caule autem Lilium præſefert: rectus enim eſt, ſimplex, cubitalis, ac foliatus.* Eiusque deinde D [y] ponit aliam Aſphodeli ſpeciem, appellans Liliaginem duplicem: quarum maiorem vocat etiam Hemerocallem cum Dioſcoride [z] dicitque caulem habere Lilio ſimilem; etſi multo foliaciorem ſcapum obtineat quam Lilium, & haſtula in ſchemate depicta. Vocant autem Aſphodelum nomine Haſtulæ regiæ, quia regio ſceptro ſimilis eſſe videatur, in cacumine florentem, Plinius [a] Dodonæus [b] Cæſalpinus [c] Caſpar E Bahuinus [d] & alij. Nos iſtam Aſphodeli ſimilitudinem cum ſceptro, ac nomen Haſtulæ regiæ, deduci putamus non a ſola figura exteriore, ſed etiam a magna virtute, qua pollet eiuſmodi planta pellendi veneficia [e] ſicuti Sceptrum regis noxia pellit a ſubditis: de qua virtute ſic Heſiodus in Operibus [f] & diebus:

„ Stulti, neque ſciunt quanto plus

[u] Gen.41.40 & ſeqq.

[x] 10.de plan. cap.29.

[y] cap.30.

[z] l.3.c.120.

[a] l.21.c.17.
[b] Pemp.2. l.20.c.10.
[c] l.10.c.26.
[d] l.1.ſect.5.

Haſtula regia cur dicatur Aſphodelus.

[e] Plin.loc. cit.

[f] ver.40.

dimidium ſit toto; A

Dimidium plus toto.

„ Neque quam magnum in Malua, &
Aſphodelo bonum.

Dubit.

Verum enimvero difficultatem facere videtur antedictis, de caule folioſo Aſphodeli, Dioſcorides, qui caulem Haſtulæ regiæ læuem [g] attribuit.

[g] l.2.c.164.

Niſi dicamus, pro læui ſumendum eſſe caulem carentem nodis, non autem carentem folijs; cum Plinio, Cæſalpino, & alijs dicendum erit, Aſphodeli, Haſtulæve regiæ plures eſſe ſpecies congeneres; quarum aliæ ſint caule læuiſſimo, vt ait Matthæolus apud [h] Dioſcoridem: aliæ ſint foliato caule, ſicuti Lilium; cuiuſmodi ſpectatur in ſchemate depictum. B

Solut. 1. Solut. 2.

[h] loc. cit.

Ceterum ſiue Lilij, ſiue Haſtulæ regiæ caulis ille ſit, qui viſitur in ſchemate, myſtice ſemper eo deſignatur regale ſceptrum. Mihi tamen potius eſſe videtur Lilium; cuius flores in capitibus humanis efformatis in gemma conſpiciuntur; vt omnia referantur ad vnam plantam regalem; nempe Lilij flores Mercurius, & Iſis in capite, Serapis caulem manu teneat. C

Lilium Aſphodelo præfertur.

Immo neque ſemper, neque per totum caulem, neque minutis æqualiter folijs Haſtula regia folioſa eſt, vt Lilij ſcapus, & ille qui conſpicitur in ſchemate. At vero quid, ſi dixero (vt antea quoque notaui) culmum eſſe tritici ſine ſpica, manu geſtatum a Ioſepho, qui ſeptennio tum vbertatis frumentum condiderat in horreis: tum inopiæ triticum reconditum, & e ſpicis erutum, vendebat ementibus, & diſtribuebat egenis? D Qui namque frumenti caulem abſque ſpica gerit, ille ſe tritici dominum demonſtrat, quod per trituram excuſſit e ſpicis.

Ioſephum in Serapide cultum fuiſſe, quæ demonſtrarint.

Conſtat igitur, Ioſephum ab Aegyptijs cultum fuiſſe ſub nomine Serapidis, tum autoritate veterum, iuniorumque plurium claſſicorum: tum ex multiplici Serapidis etymologia Ioſephum indicante: tum ex Crucis ſigno Serapidi dudum a priſcis applicito: E tum ex virtute pellendi cacodæmones ab obſeſſis, quam habuit, & docuit olim Serapis homines, ſymbolo Crucis præſertim: tum ex Oraculo vetuſtiſſimo de Sacroſanctæ Trinitatis myſterijs, quod Serapis edidit: tum demum ex Imperio regio, ſiue regia dignitate, tributo Serapidi per haſtulam Lilij ſine flore; ſeu potius caule tritici ſine ſpica. Quas ob res omnes Ioſeph ab Aegyptijs cultus eſt diuinis honoribus ſub nomine Serapidis. Vt enim Moſes a ſummo Deo conſtitutus eſt [i] Deus Pharaonis tyrannice populum electum opprimentis, Diuinæ Iuſtitiæ Miniſter Aegyptiorum ſcelera puniens; ita viciſſim Deus permiſit, vt antiquiorem alium Pharaonem probum Aegypti Principem Ioſephus, Diuinæ bonitatis miniſter, & eius populum tum a fame ſeptennij [k] ſterilis liberaret, tum etiam in vera fide, veroque cultu Dei erudiret [l] adeoque tanquam Deus in Aegypto beneficus coleretur ſub nomine Serapidis; vt Moſes ibidem tanquam Deus terribilis vltor ſcelerum poſtea metuendus fuit, & coactus [m] ex Ægypti finibus exire. Qua forte ratione poſtea [n] miraculum a Domino factum *quum videret Simon Petrus, procidit ad genua Ieſu, dicens: Exi a me, quia homo peccator ſum, Domine. Stupor enim circundederat eum*, ac timor, vt ait Euthymius, ne periculum aliquod ſubiret luendi pœnam ſuis peccatis debitam a præſente Deo, & illa cognoſcente: ſed illum ſolatus eſt illico, dum *ait ad Simonem Ieſus: Noli timere: ex hoc iam homines eris capiens*, miraculis & doctrina tua multo plures, quam nunc piſces præſentia mea, quæ tibi remittit omnia peccata tua, quæ confiteris, dum apud me, cuncta videntem atque ſcientem, te peccatorem eſſe profiteris. Hactenus de præcipua figura, medium Schematis obtinente: quæ ſub imagine Serapidis Aegyptijs beneficum Proregem Ioſephum repreſentabat, ſumma veneratione cultum.

[i] Exod. 7. & ſeqq.
[k] Gen. 41. per totum.
[l] Pſal. 104. 21. 22.
[m] Exod. 11. & ſeqq.
[n] Luc. 5. 8.
D. Petrus cur Dominum ſe rogat exire.

De Pharaone Tricipite, Tripodeque, Ioſephum Aegypti Proregem conſtituente. Cap. CXX.

VErum alia, quæ dextrum locum in Schemate figura continet, cum qua Serapis colloqui videtur, duplicem habere poteſt explicationem: quarum prima refertur ad Pharaonem Ægyptiorum Regem, cum Ioſepho colloquentem, tum illi ſomnia ſua narrantem: tum ſomniorum Interpreti ſapientiſſimo Dominium totius Aegypti veluti ſuo Vicario communicantem. Secunda declaratio

ratio referri valet ad verum Deum, Ioſepho ſomniorum veras interpretationes, veræque Fidei myſteria reuelantem. De prima certum eſt e ſacra pagina, Pharaonem fuiſſe dominum, non vnius tantum partis Ægypti, ſed vniuerſæ terræ Ægypti: legimus enim, [a] *Dixitque rurſus Pharao ad Ioſeph: Ecce conſtitui te ſuper vniuerſam terram Aegypti.* & mox [b] *Dixit quoque Rex ad Ioſeph: Ego ſum Pharao: abſque tuo imperio non mouebit quiſquam manum aut pedem in omni terra Aegypti.* Verum Ægyptus eſt omnis diuiſa in partes tres (vt antea vidimus [c] apud Ptolemæum, & Maginum) quarum vna Superiorem appellant, & Aſiaticam, Æthiopiæ conterminam, quæ tendit ad meridiem: Aliam vero Mediam vocant, quæ vergit ad Africam, & ad Occaſum, Oceanumque: Tertiam Inferiorem nuncupant, quæ porrigitur ad Boream, Mediterraneo mari terminata. Quæ quidem Ægyptus Inferior in tria Delta ſubdiuiditur vlterius, nimirum in Delta Magnum, Delta Paruum, atque Delta tertium cognominata. Porro trium iſtarum Ægypti partium dominium hieroglyphice deſignatur ternis Regis & Capitibus pariter & Pedibus, varia tamen ratione: Capitibus quidem, quia ex ore Regis prodeunt Leges, & Edicta iubentia quicquid a ſubditis omnibus atque ſingulis obſeruandum ſit: Pedibus autem, quia ſunt ſymbola præcipua Poſſeſſionis atque Dominij; quum Poſſeſſio, quæ Dominium quoddam eſt, dicta ſit Iureconſultis a Pedum poſitione; Bartholus enim [d] *Appellata eſt*, inquit, *Poſſeſſio a Pedum poſitione; & ab ea olim incæpit Dominium.* Habet autem Rex Aegypti, myſtice deſignatus in ſchemate, duas Lucernas ardentes in manibus elatis, vt indicarentur Feſta Lucernarum Accenſarum, quæ quotannis fieri conſueuerant eadem nocte in Ægypto principalia ſolenniſſima: vnum quidem principaliſſimum in Vrbe Sai: alterum vero in reliquis Ægypti regionibus vniuerſis, ciuitatibusque ſingulis. De quibus feſtis Herodotus infit in Euterpe [e] *Vbi vero in Sain Vrbem ſacrificaturi conuenerunt, noctu ſub dio vniuerſi circum domos Lucernas accendunt, imbutas ſale, & oleo plenas, cum multo lychno, quod tota ardet nocte: Cui feſto nomen impoſitum eſt, ACCENSIO-LVCERNARVM. Ad hunc Conuentum quicunque Aegyptiorum non ierint, ſacrificij noctem obſeruantes, & ipſi vniuerſi Lucernas accendunt: atque ita accenduntur Lucernæ non in Sai modo, ſed etiam per vniuerſam Aegyptum. Qua vero gratia Nox hæc lumen & honorem ſortita ſit, ſacra quædam ratio commemoratur:* de qua luculenter actum a nobis eſt in ſuperioribus [f] commodiore loco.

Rex Aegypti cur Triceps, ac Tripes hieroglyphice.

[a] Gen. 41. 41

[b] n. 44.

[c] cap. 101.

[d] l. 1. ff. de acq. poſſ. in ſumm.

Lucernæ in manibus ardentes quid notent.

[e] l. 2. c. 62.

[f] l. 6. c. 94.

De hieroglyphico Summi Numinis apud Aegyptios antiquiores, a Patriarcha Ioſepho, iuſſu Pharaonis eruditos.

Cap. CXXI.

VErum enimvero, quæ hieroglyphicorum Ægyptiorum proprietas eſt, multis eſſe fœta ſignificationibus; quum in ſacra pagina legamus, Ioſephum Patriarcham erudiuiſſe, iuſſu Pharaonis, Ægyptios concinente diuino Pſalte [a] *Nolite tangere Chriſtos meos: & in prophetis meis nolite malignari. Et vocauit famem ſuper terram: & omne firmamentum panis contriuit. Miſit ante eos virum: in ſeruum venundatus eſt Ioſeph. Humiliauerunt in compedibus pedes eius: ferrum pertranſijt animam eius. Eloquium Domini inflammauit eum: miſit Rex & ſoluit eum princeps populorum & dimiſit eum. Conſtituit eum Dominum domus ſuæ, & Principem omnis poſſeſſionis ſuæ. Vt erudiret Principes eius, ſicut ſemetipſum, & ſenes eius prudentiam doceret:* nam Triceps, Tripesque ſimulachrum in Schemate noſtro, præter Ægypti Regem Pharaonem cum Ioſepho loquentem, aptiſſime ſignificare poteſt Deum Optimum Vniuerſi Regem, Ioſepho myſteria tum ſomniorum Regalium, tum veræ fidei apud Ægyptios initio ferendæ reuelantem. Nam Triceps ponitur Deus, ob tres perſonas diuinas, in vnum Deum veluti coeuntes: Qua ratione cum Diuo Athanaſio concinit Eccleſia: „Fides Catholica hæc eſt, vt vnum Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneremur. Neque confundentes perſonas, neque ſubſtantiam ſeparantes. Alia eſt enim perſona Patris, alia Filij, alia Spiritus Sancti. Sed Patris, & Filij, & Spiritus Sancti vna eſt diuinitas, æqualis gloria, coæterna Maieſtas. Qualis Pa-

[a] Pſ. 104. 15. & ſeqq.

Deus cur Triceps in ſchemate.

„ Pater, talis Filius, talis Spiritus Sanctus.
„ Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spi-
„ ritus Sanctus. Et tamen non tres Dij,
„ ſed vnus eſt Deus. Ita Dominus Pater,
„ Dominus Filius, Dominus Spiritus San-
„ ctus: & tamen non tres Domini, ſed
„ vnus eſt Dominus. Quia ſicuti ſigilla-
„ tim vnamquamque perſonam Deum ac
„ Dominum confiteri Chriſtiana verita-
„ te compellimur: ita tres Deos, aut Do-
„ minos dicere, Catholica religione pro-
hibemur. Quamobrem ſub vnius hominis Tricipitis, Tripodiſque ſimulachro, Deum vnum, ad cuius imaginem & ſimilitudinem homo factus eſt [*b*] tribus perſonis diſtinctum apte repreſentare potuit in gemma Schematiſta priſcus. Obtinet diuinum hoc ſimulachrum tria capita coronata Lilijs, quia tres Diuinæ perſonæ Deum vnicum indicantes habent ſingulæ regium Dominium omnium rerum; & ob ſummam puritatem eſſentię, ſimul & ob regiam poteſtatem, ac diuinitatem ſingulis perſonis communem, flos Lilij ternus exurgit e ſingulis capitibus. Itidem ternos habet pedes hoc diuinum ſimulachrum, quia per eos deſignatur abſolutum dominium tum rerum omnium cæleſtium, terreſtrium, & infernorum; tum commune triplici Perſonæ, nam vt ait Apoſtolus [*c*] *Propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen: vt in nomine IESV omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris.* Geſtat autem manibus elatis hoc Dei hieroglyphicum duas Lucernas ardentes, ob duplicem rationem; vna quidem eſt, vt Deus iſte Trinus, & Vnus indicetur eſſe Creator Cæli & Terræ; namque cælum ob aſtra poſitum fuit ab antiquis igneæ naturæ; ſiquidem Plato [*d*] dudum ab Ægyptijs edoctus duo poſuit Ignis genera; lucidum alterum, quo cæleſtes globos conſtare voluit; adurens alterum, quod ſub cælo conſpicitur. Verba Platonis a Cornaro verſa, ſunt: *Poſt hæc vero conſiderare oportet, Ignis genera multa facta eſſe; velut eſt flamma: & quod a flamma diſcedit; & non quidem vrit, ſed lucem oculus exhibet.* Ac inter definitiones Platonicas legitur: *Sol eſt ignis cæleſtis, qui ſolus ab aurora ad veſperam vſque ab ijſdem videri poteſt: animal ſempiternum, animatum aſtrum, per diem conſpicuum, maximum.*

[*b*] Gen. 1. 26. 27.

[*c*] Phil. 2. qu. 10. 11.

Lucernæ in Dei manibus ardentes quid.

[*d*] in Timæo.

Ignis lucens, non vrens qui.

A Et quoniam inter ſubcæleſtia, præſtantiſſima natura eſt homo, qui corpus habet a prædominio terreum, vt puta plaſmatum ex humo [*e*] ſed animam veterum opinione conſtitutam ex igne; qualem etiam exiſtimabant eſſe cunctarum animantium animam, vt obſeruat Ariſtoteles [*f*] & poſt eum Virgilius [*g*] cui

B
„ Suſcipit Anchiſes, atque ordine ſingula pandit:
„ Principio cælum, ac terras, campoſque liquenteis
„ Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque aſtra
„ Spiritus intus alit; totamque infuſa per artus
„ Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.
„ Inde hominum, pecudumque genus, vitæque volantum, C
„ Et quæ marmoreo fert monſtra ſub æquore pontus.
„ Igneus eſt ollis vigor, & cæleſtis origo
„ Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,
„ Terrenique hebetant artus, moribundaque membra.

Deus autem Optimus in ſacra pagina, & apud orthodoxos omnes legitur manibus, digitisve feciſſe cælum, terram, D & omnia, quæ in eis ſunt, homines nimirum, aliaque cetera cuncta: concinit enim Regius Propheta [*h*] *Quoniam videbimus cælos tuos, opera digitorum tuorum: Lunam, & ſtellas quæ tu fundaſti:* [*i*] *Cæli enarrant gloriam Dei: & operã manuum eius annunciat firmamentum.* & Iobus patiens, [*k*] *Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me totum in circuitu.* E Sed hominem Lucernæ comparat paſſim, & igni ardenti, propter humidum radicale iugiter abſumptum a calido naturali, Galenus [*l*] itidem & [*m*] Ariſtoteles. Hac ergo prima ratione Deus ponitur geſtare Lucernas ardentes manibus in altum ſublatis. Altera vero ratio potior eſt, propter quam Deus effigiatur duas habere Lucernas accenſas elatas manibus; quia Lucernis iſtis indicantur æternæ duarum Perſonarum pro-

Subcæleſti homo naturæ præſtantiſſimus.

[*e*] Geneſ.

[*f*] 1. de an. t. 20. & ſeq.

[*g*] 6. Aen.

[*h*] Pſ. 8. 4.

[*i*] Pſ. 18. 1.

[k] cap. 10. 8.

Homo lucernæ comparatus.

[*l*] 1. aph. com. 13.

[*m*] de vit. & mort. c. 3.

productione; nempe tum Verbi, Filij A
ſui; qui Lucerna dicitur, & Lux in ſacris
[v] Pſ.118.105 literis; legitur enim [v] a Pſalte Regio:
Lucerna pedibus meis Verbum tuum: &
[o] Ioan.8.12. apud Euangeliſtam [o] Dominus de ſe
dicit: *Ego ſum Lux Mundi.* & ante audi-
[p] Ioan.1.9. uit [p] *Lux vera illuminans omnem homi-
nem venientem in hunc mundum:* tum
etiam Spiritus Sancti, qui ſub ignis, &
flammæ ſpecies ſuper Apoſtolos adue-
[q] Actor.2.3. nit [q] in die Pentecoſtes. Et Pater Deus
dicitur Pater *luminum* ab Apoſtolo B
[r] Iac.1.17. ſcribente [r] *Omne datum optimum, omne
donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens
a Patre Luminum; apud quem non eſt tranſ-
mutatio, nec viciſſitudinis obumbratio.* Re-
giusque Propheta Deum Patrem in-
[s] Pſ.109.3. troducit Filio ſuo dicentem [s] *Tecum
principium in die virtutis tuæ, in ſplendo-
ribus ſanctorum, ex vtero ante Luciferum
genui te.* Splendores diuinarum perſo-
narum intelligens; quum Dionyſius
agens de Diuinis nominibus, Deo Di-
uiniſque perſonis nullum aliud con- C
gruentius nomen inter noſtratia poſſe
adaptari ſcribat, quam nomen ignis, lu-
minis, atque ſplendoris. Et certe flam-
mula Lucernæ mirifice congruit & Fi-
lio; & Spiritui Sancto iugiter a Patre
producente prouenientibus in æterni-
Flamma fit aſſidue. tatis momento ſtabili; nam ea flammæ
proprietas eſt vt ſemper generetur, &
in aſſidua generatione conſiſtat; ita de-
[t] 2.meteor. ſu.1.c.2. cernente dudum Ariſtotele [t] Flamma
„ enim propter continuum humidum, & D
„ ſiccum, quæ permutantur, fit, & non ali-
„ tur; non enim eadem exiſtens, perma-
„ net vllo tempore, vt ita dicam. Quam
ſententiam reſpexit etiam inferius ipſe
[*] cap.3. Ariſtoteles [*] agens de Vita & Morte:
„ Ignis autem perſeuerat, ſemper fiens
„ & fluens, ſicut fluuius: ſed latet propter
„ velocitatem. Sed eſt in continua, pe-
renniique generatione. Sic Deus Pater
ſemper generat Filium ſuum in momen-
to permanente totius æternitatis; vnde E
Dauid introducit Filium Dei dicentem:
[u] Pſ.2.7. [u] *Dominus dixit ad me: Filius meus es
tu: ego hodie genui te.* Quem locum ita
[x] 20.3.P.S.A declarat D. Auguſtinus [x] Quanquam
„ etiam poſuit ille dies in prophetia vide-
„ ri, quo Ieſus Chriſtus ſecundum homi-
„ nem natus eſt; tamen *hodie* quia præſen-
„ tiam ſignificat; atque in æternitate nec
„ præteritum quicquam eſt, quaſi eſſe de-
fierit: nec futurum, quaſi nondum ſit: ſed „
præſens tantum; quia quicquid æter- „
num eſt, ſemper eſt: diuinius accipitur „
ſecundum id dictum, *hodie genui te*, quo „
ſempiternam generationem virtutis & „
ſapientiæ Dei, qui eſt vnigenitus Filius, „
Fides ſynceriſſima & catholica prædi- „
cat. Et reuera quum Filius a Patre ge-
neretur ab æterno per actum ſimpliciſ-
ſimum Intellectus, quo Deus Pater ſe-
metipſum intelligens perfecteque com-
prehendens concipit atq; generat Ver-
bum ſibi ſimillimum in identitate ſub-
ſtantiæ: quumque Pater Deus in æter- Filij Generatio vt æterna fit.
nitatis momento ſtabili ſemper ſemet-
ipſum intelligat, nec vnquam deſinat
ſeipſum comprehendere; propterea ge-
neratio Verbi, diuinique Filij ſemper fit.
Qua de re luculenter agit D. Thomas
[i] & alij Theologi cuncti. Quo nomi- [i] 1.par.q.42. art.2.
ne repreſentatur aptiſſime per Lucer-
næ flammam in manu Dei, quæ pariter
conſiſtit in continua generatione. Di-
cendum eſt hoc ipſum de productione
Spiritus Sancti; quia Spiritus Sanctus,
qui formaliter eſt Amor Diuinus, pro-
ducitur per actum voluntatis Dei, bo-
num eſſentialiter, ac æternaliter (vt ita
loquar) appetentis. Pater enim quum
Verbum ab ſe genitum agnoſcat eſſe
ſumme bonum, ipſum amat intime: Fi-
liusque quum Patrem ſimiliter intuea-
tur eſſe ſumme bonum, eundem pariter
amat intime: qui quidem mutuus Amor
eſt Spiritus Sanctus, a Patre ſimul & a
Filio procedens. Quum autem in æter-
nitatis momento ſtabili tempus omne
complectente ſemper Pater amet Fi- Spiritus Sanctus vt Lucernæ comparatus.
lium ſuum, & viciſſim Filius Patrem
ſuum; ideo productio Spiritus Sancti
ſemper etiam fit; adeoque Spiritus San-
ctus apte repreſentatur per Lucernæ
flammam ſimiliter; quæ totum ſui eſſe
ſemper habet in fieri. Quam veritatem
nos docuit D. Thomas inquiens [k] *Di-* [k] 1.q.36.3. ad 3.
*cendum, quod ſicut generatio Filij eſt coæ-
terna generanti (vnde non prius fuit Pa-
ter, quam generet Filium) ita proceſſio Spi-
ritus Sancti eſt coæterna ſuo principio. Vn-
de non fuit prius Filius genitus, quam Spi-
ritus Sanctus procederet; ſed vtrumque
æternum eſt.* Quam ſententiam colue-
runt item omnes Orthodoxi, ea ratio-
ne nixam, qua Pater in æternitatis mo-
mento ſemper amat Filium ſibi coæter-

 num,

num, actione ſuæ voluntatis æterna; viciſſimque Filius Patrem ſuum diligit ſemper: quæ proceſſio mutuæ dilectionis a Patre ſimul & a Filio eſt vera productio mutui Amoris æterni, qui vocatur Spiritus Sanctus; de quo ſimiliter D. Bonauentura ſic ait in ſuo Compendio Theologicæ Veritatis [l] Spiritus Sanctus amor Dei eſt: & hoc tripliciter, eſſentialiter, perſonaliter, & exemplariter. Eſſentialiter Spiritus Sanctus dicitur Amor in quantum ipſe cum Patre & Filio vnus Deus eſt. Ipſi enim tres inquantum vnum ſunt in eſſentia, diligunt ſe Amore eſſentiali, qui appropriatur Spiritui Sancto. Perſonaliter vero dicitur Spiritus Sanctus Amor, inquantum ipſe eſt nexus Patris, & Filij. Pater enim & Filius diligunt ſe Amore ab eis prodedente; qui non eſt Pater, nec Filius, ſed Spiritus Sanctus. De hoc nexu dicit Auguſtinus: *Eſt ineffabilis quidam complexus in illa Trinitate, non genitus, ſed genitoris genitique ſuauitas, ingeniti largitate perfundens omnes creaturas pro captu earum. Exemplariter quoque* &c. Sed Amor iſte diuinus pro tertia perſona ſumptus, nexuſque Patris & Filij, quum æternus omnino ſit, mutuoque ſemper vniat duas illas diuinas Perſonas; propterea recte repreſentatur in ſchemate per Lucernam ſimiliter ſemper ardentem in manu Dei trini & vnius; etenim flamma Lucernæ totum ſuum eſſe habet ſemper in fieri: quum ſemper a Patre ſimul & a Filio procedat Spiritus Sanctus in æternitatis momento ſtabili. Qua de re D. Auguſtinus alibi [m] recte, qui ſupponens in ſacra pagina Deum Patrem Ignis hieroglyphico ſignari [n] *Quia Dominus Deus tuus ignis conſumens eſt:* & alibi [o] *Apparuitque ei Dominus in flamma ignis de medio rubi: & videbat quod rubus arderet, & non comburebatur.* Deus enim Pater ignis conſumens eſt omnia mala peccatores perdens; ipſe ſemper permanens, non comburens abſumensve propriam ſubſtantiam, neque Filium ſpinis coronatum, rubo deſignatum, in quo ſemper eſt, dicente Domino [p] *Pater in me eſt, & ego in Patre.* & antea [q] *Ego & Pater vnum ſumus.* Hæc inquam omnia ſciens, atque ſupponens, dum ageret ex profeſſo de Trinitate D. Auguſtinus, inquit [r] *Solus Pater non dicitur miſſus; non enim ſplendor, aut feruor ignem; ſed ignis mittit ſiue ſplendorem, ſiue feruorem; ſic Pater mittit Filium, & Spiritus Sanctus ab vtroque procedit.* Nimirum Pater, qui myſticus ignis eſt, mittit Filium, qui ſplendor Paternæ gloriç dicitur a Diuo Paulo [ſ] & ſplendor Patris, cuius eſt imago, & candor lucis æternæ, dicente ſacra pagina de Filio, qui eſt ſapientia Patris. [t] *Omnibus enim mobilibus mobilior eſt Sapientia* (propter actionis ſuæ celeritatem) *attingit autem vbique propter ſuam munditiam* (quæ maxime ſpectatur in ſplendore flammæ) *Vapor eſt enim virtutis Dei: & emanatio quædam eſt claritatis omnipotentis Dei ſincera: & ideo nihil inquinatum in eam incurrit* (quia Filius Dei eſt impeccabilis per naturam) *Candor eſt enim lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula Dei maieſtatis, & imago bonitatis illius.* Ab hoc autem Igne Dei Patris, & ſplendore diuini ignis, procedit ardor, qui eſt Spiritus Sanctus; vt ab igne pariter, & a lumine calor & ardor prouenire conſueuit apud nos. Aptiſſime vero duæ Perſonæ Filius & Spiritus Sanctus in ſchemate comparantur duplici Lucernæ ardenti ſemper in Dei manibus, quia deſignantur in ſacris literis nomine manuum, & digitorum Dei; nam Filius, per quem omnia facta ſunt [u] a Patiente manus Dei nuncupatur, vna & Spiritus Sanctus; ait enim, *Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me totum in circuitu: & ſic repente præcipitas me?* & paulo ante [y] *Numquid bonum tibi videtur, ſi calumnieris me, opus manuum tuarum.* Et certe Deus Pater in hominis primæua conſtitutione conuocauit Concilium Sacroſanctæ Trinitatis, vna cum Filio & Spiritu Sancto creans humanum genus [z] etenim Deus ait: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram: Et præſit piſcibus maris, & volatilibus cæli, & beſtijs, vniuerſæque terræ: omnique reptili, quod mouetur in terra. Et creauit Deus hominem ad imaginem ſuam; ad imaginem Dei creauit illum: maſculum & feminam creauit eos.* [a] *Formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ: & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ: & factus eſt homo in animam viuentem.* & adhuc infra [b] *Immiſit ergo Dominus Deus ſoporem in Adam: quumque* ob-

[l] 1 de nat. Dei. c. 8.
Spiritus Sanctus vt ſit Amor Dei.
[m] de Trin. cap. 5. f. to. 4. p. 345. k
[n] Deuter. 4. 24.
[o] Exod 3. 2.
[p] Ioan. 10. 36.
[q] ibid. n. 30.
[r] ic. 4. 34.
[ſ] Hebr. 1.
[t] Sap. 7. 24. 25 26.
[u] Ioan. 1.
[x] Iob 10. 8.
[y] ibid. v. 3.
[z] Gen. 1. 26. 27.
[a] Gen. 2. 7.
[b] Gen. 2. 21.

obdormiſſet, tulit vnam de coſtis eius: & repleuit carnem pro ea. Et ædificauit Dominus Deus coſtam, quam tulerat de Adam in mulierem, & adduxit eam ad Adam. Itaque Lucernæ duæ ardentes in manibus viri triformis hieroglyphice ſignant Filium, & Spiritum Sanctum procedentem a Deo; quum vterque colatur a nobis Lumen de lumine ſimul, & Deus de Deo procedens, ille a ſolo Patre per æternam generationem; iſte vero a Patre Filioque per æternam itidem ſpirationem. Quas duas productiones in ſchemate noſtro myſtice quoque ſignatas video duobus cingulis circa Lumbos triformis Dei ſolutis; etenim vt lumbi principium originis, & productionis exprimunt, dicente Deo Iſraeli [c] *Ego Deus omnipotens: creſce, & multiplicare: gentes, & populi nationum ex te erunt: Reges de lumbis tuis egredientur.* Vtque lumbi præcincti caſtitatem, virginitatem, adeoque ſterilitatem ſignant apud antiquos; ita Zonæ ſolutæ ſponſalia, prolisque generationem, proindeque fecunditatem indicant; enimvero mariti ſponſarum Zonas prima coniugij nocte ſoluebant ad ſobolis propagationem: vnde Zonam ſoluere ſumitur pro deuirginare; noua namque nupta dudum Zona lanea & innodata cingebatur, quam prima nocte ſponſus ſoluebat in lecto; vt ait Feſtus, & Arnobius; qui ſic aduerſus Gentes (quorum antea religionem aduerſus Chriſti fidem tutatus fuerat, Euſebij, Tritenhemijque teſtimonijs) ait [d] Vnctionibus, inquitis, ſupereſt Vnxia: Cingulorum Cinxia replicationi: Victua, & Potua Sanctiſſimę, Victui Potuique procurant. O egregia numinum, & ſingularis interpretatio poteſtatum. Niſi poſtes virorum adipali vnguine oblinerentur ab ſponſis, niſi virginalia vincula iam feruentes diſſoluerent, atque imminentes mariti; niſi potarent, & manderent homines: numina non haberent? Ita deridebat ille numina, quæ prius coluerat; nam vt ait Euſebius Pamphilus [e] *Arnobius in Africa rhetor clarus habetur; qui quum in ciuitate Siccæ ad declamandum iuuenes erudiret; & adhuc Ethnicus ad credulitatem ſomnijs compelleretur; neque ab Epiſcopis impetraret Fidem, quam ſemper impugnauerat: elucubrauit aduerſus priſtinam religionem luculentiſſimos libros: & tandem veluti quibuſdam obſidibus impetrauit.* Tritenhemius etiam Abbas, de Scriptoribus Eccleſiaſticis agens, inſit: *Arnobius presbyter, Philoſophus, & rhetor inſignis; quum adhuc gentilis rhetoricam doceret, diuina miſeratione vocatus, Chriſtianum ſe cœpit profiteri; quumque ad Epiſcopos accedens ſe baptiʒari expeteret, non credebant: veriti, ne vir ſecularis tumens eloquentia, Sacramentis Fidei conaretur illudere: & omnino ſententiam differebant: Arnobius vero cernens ſibi fidem minime adhiberi, in argumentum ſinceritatis ſuæ ſcripſit, & obtulit Epiſcopis inſigne volumen Aduerſus Gentes Lib.* VIII. *In Pſalterium quoque Lib. vnum. De Rhetorica Inſtitutione Lib. vnum.* Quare potuit, & ſciuit veritatem de ritibus antiquorum Sponſalium ad poſteros literis commendare. Qua de re verba Feſti ſunt ipſiſſima: Cingulo noua nupta præcingebatur, quod vir in lecto ſoluebat: factum ex lana Ouis, vt ſicut illa in domum ſublata coniuncta inter ſe ſit: ſic vir ſuus ſecum cinctus vinctusque eſſet. Hunc Herculaneo nodo vinctum vir ſoluit ominis gratia, vt ſic ipſe felix ſit in ſuſcipiendis liberis, vt fuit Hercules, qui ſeptuaginta liberos reliquit. Cinxiæ Iunonis nomen ſanctum habebatur in Nuptijs, quod initio coniugij ſolutio erat Cinguli, quo noua nupta erat cincta. Nonius autem Marcellus ait in propoſito: *Cingulum a cingendo, quo Incingulum plerumque dicitur. Varro in gerunto didaſcalo. Nouus maritus tacitus taxim vxoris ſoluebat cingulum.* Aliquando, ſiue quapiam in regione alia ſolebat a Pronuba cunctabundę puellæ cingulum illud laneum duobus digitis ſolui, atque Dianæ, ob id Cinxiæ cognominatæ, dicari. Niſi dicamus puellam duabus Zonis cinctam fuiſſe; quarum exteriorem ſupra tunicam Pronuba ſolueret, interiorem ſupra interulam in lecto maritus. De huiuſcemodi Zona virginali Troezeniarum pulcherrimam hiſtoriam enarrat in Corinthiacis Pauſanias, a nobis antea [f] relatam in hoc opere. Rhodiginus autem in antiquis lectionibus [g] obſeruat, a veteribus virginalem illiuſmodi Zonam appellatam etiam fuiſſe nomine Mitræ, & ſolui conſueuiſſe primum parturiētibus, longe

ge

Duo cingula ſoluta circa lumbos Dei quid indicent.

[c] Gen.35.11.

Lumbi præcincti, & ſoluti vt diuerſa ſignificent.

Zonę ſponſarum vt ſoluerentur antiquitus.

[d] lib.3.

[e] in append Chronic.

Arnobius vt ex Ethnico factus Chriſtianus.

Hercules vt felix fuerit in prole.

[f] l.6. c.13.

[g] l.16. c.10.

Zona virginalis dicta etiam Mitra.

ge poſt nuptias; inquit enim: *Eſt eodem quoque nomine Mitræ Zona, quam ſoluere narrantur primum parientes: dicantque Dianæ: nato inde illius cognomento, vt appelletur* Λυσιζώνη; *quo nomine etiam Athenis templum viſebatur conſecratum. Mitram certe* (quæ zona virginalis eſt) *incorruptam dicit Apollonius; vbi conſtat etiamnum pudicitia virginitasque. Sed & tænia dici videtur eadem; vnde tæniapolis apud Eupolin, interprete Athenæo, pro ea, quæ muliebres diſtrahit Zonas.* His conſentiens Gyraldus[h] inquit: Virginenſis Dea adhibebatur in nuptijs a Romanis, quæ virgini zonam ſolueret: vt Græcis Lyſizona Diana. De Virginenſi D. Auguſtinus in VI. de Ciuit. Dei. Ad hanc alluſit Catullus, qui ait [i] ad Paſſerem Lesbiæ:

[h] ſynt. 1.

[i] ep. 2.

Quod zonam ſoluit diu ligatam.

Diui vero Auguſtini de zonæ virginalis ſolutione verba ſunt [k] *Ipſe in Iugatino Deo coniuges iungat: & quum virgini vxori Zona ſoluitur, ipſe inuocatur, ſiue virtutes eius: & Dea Virginenſis vocetur.* Et adhuc infra [l] *Haeccine ſunt numina ſalubria vrbium: magis ridenda quam ludibria theatrorum? Quum mas & fœmina coniunguntur, adhibetur Deus Iugatinus: ſit hoc ferendum. Sed domum eſt ducenda quæ nubit, adhibetur Deus Domiducus: vt in domo ſit, adhibetur Deus Domitius: vt maneat cum viro, additur Dea Manturna. Quod vltra quæritur? Parcatur humanæ verecundiæ: peragat cetera; concupiſcentia carnis & ſanguinis procurato ſecreto pudoris. Quid impletur cubiculum turba numinum, quando & Paranymphi inde diſcedunt? Et adhoc impletur, non vt eorum præſentia cogitata maior ſit cura pudicitiæ; ſed vt fœminæ ſexu infirmæ nouitate pauidæ, illis cooperantibus ſine vlla difficultate virginitas auferatur. Adeſt etiam Dea Virginenſis: & Deus pater Subigus: & Dea mater Prema: & Dea Partunda: & Venus: & Priapus.* Deam iſtam Virginenſem Martianus Capella, notatu Viues, Cinthiam Iunonem videtur appellare. Vetuſtis enim temporibus puellæ, quamdiu erãt virgines, faſciam virginalem perpetuo geſtabant: cuius meminit [m] Homerus. Qui mos ad Romanos poſtea manauit: durauitque vſque ad caſum Imperij. Vtuntur, ait Viues Hiſpanus, & in Hiſpania Virgines faſcijs. Hæc ille ſcribit apud D. Auguſtinum [n] allatis locis. At vero Natalis Mythologus aliter de tempore, rationeque ſoluendæ zonæ ſcribit in Dianæ mythologia [o] dicens, *Deinde quum ita vterus excreuiſſet grauidis puellis, vt ſueta zona vti amplius non poſſent, eam Zonam mos fuit in templo Dianæ Lyſizonæ cognomento, Zonam ſoluentis ſcilicet, quod fuit apud Athenienſes, deportare: Quare poſtea dictum eſt, Zonam ſoluere, pro eo quod eſt, grauidam fieri. Quod patet ex his carminibus Apollonij* [p] Latine verſis ab eodem Natali:

[k] l. 4. de ciu. cap. 11.

[l] l. 6. c. 9.

Dij nuptiales antiquorum.

[m] 11. Odyſ.

[n] l. 6. de ciu. cit.

[o] l. 3. c. 18.

Zonam ſoluere quid antiquis.

[p] lib. 1.

„ Prima ſoluta mihi eſt, poſtremaque zona, quod ipſa
„ Inuidit multos natos Lucina miſellę.

Sic igitur apparet, apud antiquos zonas puellis tum virginibus ante concubitum mariti; tum etiam multo poſt grauidis ante partum intumeſcente nimium ventre, ſolui conſueuiſſe, ſiue a Pronuba, ſiue a Sponſo, ſiue ab alio quouis: idque habito reſpectu ſemper ad prolem aut concipiendam, aut pariendam. Quæ ſane zona Deo myſtice conuenire poteſt, qui ſe Filium ſuum ex vtero genuiſſe dicit [q] *Tecum principium in die virtutis tuæ, in ſplendoribus ſanctorum; ex vtero ante Luciferum genui te.* Quem locum explicans D. Auguſtinus inſit [r] *Quid eſt ex vtero? ex ſecreto, ex occulto, de me ipſo, de ſubſtantia mea: hoc eſt ex vtero; quia generationem eius* [ſ] *quis enarrabit?* De qua generatione quum olim egerit antiquiſſimus Mercurius Triſmegiſtus, vti ſupra [t] viſum eſt: Schematiſta noſter, forte Mercurij doctrinam de Trinitate ſequens, iſta zona ſoluta lumbis Dei appoſita, hieroglyphice ſignauit æternam Filij Dei generationem; de qua ſuperius cum D. Auguſtino ad Catechumenos. Verum & aliud Cingulum itidem ſolutum, inter primum ad renes coloſſi locatum, & pectus eiuſdem ſimulachri, ſignare poteſt (de qua pariter antea Triſmegiſtus) productionem Spiritus Sancti, qui ſimul a Patre Filioque procedit, tanquam ab vnico ſpirante mutuum Amorem. Quæ cuncta D. Auguſtinus [u] ita profeſſus eſt: Credimus, & „ tenemus, & fideliter prædicamus, quod „ Pater genuerit Verbum, hoc eſt ſapien- „ tiam, per quam facta ſunt omnia, vnige- „ nitum filium, vnus vnum, æternus coæ- „ ternum, ſumme bonum, æqualiter bo- „ num:

Zona vt Deo conuenire valeat.

[q] Pſ. 109. 3.

[r] to. 8. 424 D

[ſ] Iſai. 53. 8.

[t] cap. 114.

Secundi cinguli explicatio.

[u] 11. de ciu. c. 24.

,, num: & quod Spiritus Sanctus ſimul & A
,, Patris & Filij ſit ſpiritus, & ipſe conſub-
,, ſtantialis & coæternus ambobus. Atque
,, hoc totum & Trinitas ſit propter pro-
,, prietatem Perſonarum; & vnus Deus,
,, propter inſeparabilem diuinitatem: ſi-
,, cut vnus omnipotens, propter inſepa-
,, rabilem omnipotentiam: ita tamen, vt
,, etiam quum de ſingulis quæritur, vnus-
,, quiſque eorum & Deus, & omnipotens
,, eſſe reſpondeatur: quum vero de omni-
,, bus ſimul, non tres Dij, vel tres omnipo- B
,, tentes, ſed vnus Deus omnipotens: tan-
,, ta ibi eſt in tribus inſeparabilis vnitas,
,, quæ ſic ſe voluit prædicari. Vtrum au-
,, tem boni Patris, & boni Filij, Spiritus
,, Sanctus, quia communis ambobus eſt,
,, recte bonitas dici poſſit amborum, non
,, audeo temerariam præcipitare ſenten-
,, tiam. Verumtamen amborum eum di-
,, cere ſanctitatem, facilius auſus fuero,
,, non amborum quaſi qualitatem, ſed ip-
,, ſam quoque ſubſtantiam, & tertiam in
,, Trinitate Perſonam. Ad hoc enim me C
,, probabilius ducit, quod quum ſit & Pa-
,, ter ſpiritus, & Filius ſpiritus: & Pater
,, ſanctus, & Filius ſanctus, proprie tamen
,, ipſe vocatur Spiritus Sanctus tanquam
,, ſanctitas ſubſtantialis, & conſubſtantia-
,, lis amborum. Sed ſi nihil eſt aliud bo-
,, nitas diuina quam ſanctitas, profecto &
,, illa diligentia rationis eſt, non præſum-
,, ptionis audacia, vt in operibus Dei ſe-
,, creto quodam loquendi modo, quo no-
,, ſtra exerceatur intentio, eadem nobis D
,, inſinuata intelligatur Trinitas, vnam-
,, quamque creaturam quis fecerit, per
,, quid fecerit, propter quid fecerit. Pa-
,, ter quippe intelligitur Verbi, qui dixit
,, vt fiat. Quod autem illo dicente factum
,, eſt, procul dubio per Verbum factum
,, eſt. In eo vero quod dicitur, Vidit
,, Deus, quia bonum eſt, ſatis ſignificatur,
,, Deum nulla neceſſitate, nulla ſuæ cuiuſ-
,, quam vtilitatis indigentia, ſed ſola bo-
,, nitate feciſſe quod factum eſt, id eſt, quia E
,, æqualiter bonum, & quod Spiritus San-
,, ctus ſimul & Patris & Filij bonum eſt.
,, Quod ideo poſtea quam factum eſt di-
,, citur, vt res quæ facta eſt, congruere
,, bonitati, propter quam facta eſt, iudice-
,, tur. Quæ bonitas ſi Spiritus Sanctus
,, recte intelligitur, vniuerſa nobis Trini-
,, tas in ſuis operibus intimatur. Ex qui-
bus apparet apte ſignari hieroglyphico

Zonarum ad lumbos Dei explicatarum, quaſi inde exeuntium duas productiones diuinarum Perſonarum; illa quidem, quæ ad vmbilicum ſita, locum vteri prægnantis attingit, Filij generationem ex vtero: illa vero, quæ propius ad cor Dei videtur aſſurgere, Spiritus Sancti proceſſionem ex Patre ſimul & Filio, myſtice ſignificari. Ceterum addenda ſunt allatis, quæ & alibi de Trinitate tractans D. Auguſtinus ex profeſſo ſcribit [x] de Spiritu Sancto: Si ergo & [x] to. 3. 107. A.B.
quod datur, in principium habet eum, ››
a quo datur, quia non aliunde accepit ››
illud quod ab ipſo procedit; fatendum ››
eſt Patrem & Filium principium eſſe ››
Spiritus Sancti, non duo principia. Sed ››
ſicut Pater & Filius vnus Deus, & ad ››
creaturas relatus vnus Creator, & vnus ››
Dominus: ſic relatus ad Spiritum San- ››
ctum vnum principium. Ad creaturam ››
vero Pater, & Filius, & Spiritus San- ››
ctus, vnum principium, ſicut vnus Crea- ››
tor, & vnus Dominus. Itaque Triceps illa figura humana, Tricepsque, hieroglyphicum eſt vnius Dei ſummi, perſonarum Trinitate mirifice ſe præbentis rerum omnium Dominum; Ioſephoque Patriarchæ ſemetipſum intime manifeſtantis, dum illi ſomniorum **Pharaonis** interpretationem reuelauit.

De Aegyptijs ab Ioſepho tempore famis alimenta poſcentibus, per Iſidem ſignificatis. Cap. CXXII.

QVæ vero ſpectatur a ſiniſtris in ſchemate mulier cum Siſtro in dextera manu, & aquæ Sitella pendente de manu læua, & Lilij flore in vertice capitis, ſimulachrum eſt potiſſimum Aegyptij Regni, tempore famis integro ſeptennio petentis alimenta ab Ioſepho Prorege ſuo; nam Iſis eſt, quæ Siſtrum manu gerit, cuius fuit inuentrix; De Siſtro Iſidis.
& quo peierantes cæcitate punire conſueuerat apud Ethnicos; de qua re Iuuenalis ita [a] cecinit: [a] Sat. 13.

,, Eſt alius metuens ne crimen pœna
ſequatur.
,, Hic putat eſſe Deos, & peierat: at-
que ita ſecum:
,, Decernat quodcumque volet de
corpore noſtro
,, Iſis, & irato feriat mea lumina ſiſtro,

Dum-

,, Dummodo vel cæcus teneam, quot abnego nummos.

Iſis enim Aegyptiorum Regina, dum viueret, populis iuſtiſſimas leges dedit; vnde Legifera cognominata fuit. Inter eius autem leges forte continebatur, quæ falſum deierantes oculorum cæcitate multaret; adeoque poſt mortem Diuino cultu fuit honorata, ſeruatæque fuere leges ipſius, præſertimque periurij pœnam inferentes luminis orbitatem. Eius enim ſacrificia Romam tranſlata præcipue quoque veneratione colebantur extra fines Aegypti; putabaturque Dea ferire periuros, quotiens per eam iurantes fidem non ſeruaſſent: vnde Ouidius in Ponto [b]

[b] l. 1. v. 51. & ſeqq.

,, Vidi ego Linigeræ numen violaſſe fatentem
,, Iſidis, Iſiacos ante ſedere focos.
,, Alter ob huic ſimilem priuatus lumine culpam
,, Clamabat media ſe meruiſſe via.

Vnde ſacerdotes Iſidis metuebantur ab omnibus; quod ita notauerat Ouidius paulo antea concinens:

,, Et quis ita eſt audax vt limine cogat abire
,, Iactantem pharia tinnula Siſtra manu.

maxime namque ſacerdotes Iſidis fuerunt ex Inſula Pharo Alexandrina, Siſtraque plurimum quatiebant ad edendum barbarum illum ſonitum. Linigera vero dicebatur Iſis, quod eius ſacerdotes lineis veſtimentis vterentur, non autem laneis; vtpote cum Pythagoricis abſtinentes ab animalium interfectione, atque a morticinis ne dum in eſu, ſed etiam in veſtibus. Quo de more Aegyptiorum late Porphyrius in libro ſuo *De Abſtinentia ab eſu carnium* inſcripto. Siſtrum autem inſtrumentum erat tinniens, quo Sacerdotes Iſidis in eius Deę ſacris vtebantur. Apuleius vero [c] aptiſſime deſcribere nobis videtur hanc Iſidis figuram cælatam in ſchemate noſtro, dum ait: Dextra quidem ferebat æreum crepitaculum: cuius per anguſtam laminam in modum balthei recuruatam, traiectæ mediæ paucæ virgulæ criſpante brachio tergeminos iactus reddebant argutum ſonum. Læuæ vero cymbium dependebat aureum, cuius anſulæ, qua parte conſpicua eſt, inſurgebat Aſpis, caput extollens arduum, ceruicibus late tumeſcentibus. Profecto Siſtrum æreum crepitaculum fuit concauum, ad tinniendum; lamina ſiquidem incuruata in modum balthei, niſi concaua fuiſſet intus, apta non erat admodum ad tinnitus edendos; crepitum enim, atque ſonorum tinnitum edebant illæ paucæ virgulæ traiectæ mediæ per eam Siſtri laminam, quæ pariter æreæ forent, atque in patentioribus laminæ curuatæ foraminibus volubiles, verſatiles, omninoque mobiles ad crepitum ciendum. Perſonabant autem ſola brachij criſpantis iterata per aerem iactatione. Qui cum Britannico ponunt ex argento quoque ac ex auro Siſtra, non ita ſonora faciunt inſtrumenta arguto ſonitu, propter metalli mollitiem; magis enim ſonora ſunt ex ære, quam ex argento, vel auro crepitacula. Quin etiam Sacerdotes Iſidis Deam circumferentes impoſitam Aſello, ſicut aiunt Aeſopus, & Apuleius, pauperes erant, mendicantes, & fures, ob inopiam, corradentes ab omnibus vel vilia quæque munuſcula; quare non habebant aurea, nec argentea Siſtra, ſed ærea tantummodo, pretij vilioris. Ponit autem, vt in ſchemate noſtro viſitur, Apuleius de ſiniſtra manu Deæ Iſidis auream pendere Situlam, quam appellat nomine Cymbij, quia foret vtcumque nauigiolo, cymbæque ſimilis; cuiuſmodi per inundationes Nili ferri conſueuerant Aegyptij; nam inundationis tempore per aquas excreſcentes læti tripudiare conſueuerunt, fertilitatem & vberem annonam inde ſibi mox expectantes; proptereaque Cymbium aureum dicitur, & quod auro exornarentur cymbulæ; & quod auream fertilitatis meſſem expectarent; & quod in aureo flumine propter cœni colorem, quo turbidus exundat, enauigarent. In ſuperiore vero cymbij parte conſpicua ſurgit in anſam, manubriumque ſerpens Aegypto familiaris, ac veluti propria regionis, Aſpis extollens caput arduum, ceruicibus late tumentibus: ad ornatum pariter & ad indicandum Aegypti naturam, eiuſcemodi ſerpentum feraciſſimam; qua de re nos antea [d] latius. Niſi potius per Cymbium, cum Beroaldo, & alijs, intelligamus Cyſſibium, po-

Iſis cur linigera.

[c] 11. metam.

Siſtri deſcriptio.

Britannicus notatus de aureo Siſtro.

[d] cap. 94.

poculi genus antiquum, hieroglyphicum lacunæ, Nili aquas continentis, alueique proprij fluminis; e cuius ripis aſſurgunt, amne maxime decreſcente, atque ad proprium alueum reuocato, ſerpentes, Aſpides maxime: Cyſſibium enim, eodem autore, per ſyncopem dicitur apte Cymbium. Iſis itaque hieroglyphicum eſt Aegyptum indicans, Aegypti nationem ſcilicet.

De Cane Ioſepho blandiente, gentes exteras ab eo nutrimenta petentes indicante.
Cap. CXXIII.

QVum habeamus e ſacra pagina [a] tempore famelici ſeptennij confluxiſſe in Aegyptum exteras etiam nationes eſurientes, ab Ioſepho Prorege frumentum diſtribuente petentes alimoniam; haſce ſimulachro Canis indicauit ſchematis autor. Non enim audio Franciſcum Georgium, alioqui virum eruditiſſimum, qui ſuper illud oraculum [b] *Apud omnes autem filios Iſrael non mutiet canis ab homine vſque ad pecus: vt ſciatis quanto miraculo diuidat Dominus Aegyptios, & Iſrael;* inquit [c] in ſuis
„ problematibus, Canem non latraſſe in
„ exitu Iſrael de Aegypto ſignare quie-
„ tum egreſſum filiorum Iſraei: vel Am-
„ mominon, ſiue Mammonam Aegypti
„ ſpiritum præſidentem obmutuiſſe: vel
„ corda omnium Aegyptiorum & paui-
„ da, & tacita fuiſſe; nam illa vox, quam
„ verterunt, *Canes*, poteſt etiam ſignifica-
„ re Cor, & eſt, *Chelos*; id eſt, nullum cor
„ mutijt, aut cogitauit male contra exeuntes. Et reuera *Canis* in ſacra pagina ſumitur pro Infideli, atque Gentili, comparatione facta cum Fidelibus; quales tunc erant in Aegypto Filij Iſrael; nam & in Euangelio legimus [d] *Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierūt domus Iſrael. Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus*; vt enim Græci ceteras gentes appellabant barbaras; ita Hebræi reliquos homines dicebant Canes. Quin & D. Auguſtinus ait [e] Canum nomine Gentiles appellari; quales ſunt Aegyptij. Qui vel eo nomine Canes appellati, quod Canes venerabantur cultu diuino, ſuumque deum Anubim canino capite formabant. Vt per Iſidem in ſchemate ſignificentur Aegyptij proceres, atque magnates; quod indicat flos Lilij regius in capite Iſidis Aegyptiorum reginæ: per canem vero ſubditorum abiectiorum reliqua multitudo ſignetur; quum omnes tempore ſeptennij famelici, tam diuites, quam pauperes alimenta ſibi poſcerent ab Ioſepho Prorege, Frumentariæ rei ſpeciatim Præfecto. Canum vero nomine ſpeciatim indicari viles, & abiectos homines, obſeruat etiam D. Auguſtinus [f] inquiens ad hunc locum: *Et erit clamor magnus per totam terram Aegypti, qualis non fuit, & talis non adhuc apponetur: in filijs autem Iſrael non mutiet canis lingua ſua, ab homine vſque ad pecus: elegantiſſima locutio eſt; per canem quippe extremum ſignificauit vel hominem, vel pecorum: ita commendans quanta in Hebræis quies futura eſſet, Aegyptijs acerba orbitate clamantibus.* Ceterum noſtra ſententia, ſi genuinus oraculi prioris intellectus eſt, non myſticus de populis Aegyptijs non allatrantibus Iſraeli, dum egrederetur de terra illorum, a Georgio propoſitus; nam vltra vociferabant eos egredi compellendo clamoribus; at literalis ſenſus eſt, de canibus enutritis in Hebræorum domibus, pecoribus, & animantibus alijs quibusque domeſticis Iſraeliticæ gentis; qui canes, dum Deus interficeret vltima plaga nocturna cunctos Aegyptiorum primogenitos, & in eorum habitationibus, Hebræas inter domos locatis, atque permiſtis, omnia magno tumultu complerentur, eiulatibus hominum, latratibus canum, & vlulatibus aliarum animantium; in Hebræorum tamen vicinis habitaculis omnia quieta, ſumma tranquillitas, altumque ſilentium; vt ne quidem ipſi domeſtici canes hilum mutirent; etſi proprietas ipſorum ingenita ſit, noctu præſertim, allatrare vel ad leuem quemcumque ſtrepitum auribus exceptum; etenim oraculi ſententia integra ſic [g] habet:
Et dixit Dominus ad Moyſem: Adhuc „
vna plaga tangam Pharaonem & Ae- „
gyptum: & poſt hæc dimittet vos, & exi- „
re compellet. Dices ergo omni plebi, „
vt poſtulet vir ab amico ſuo, & mulier a „
vicina ſua, vaſa argentea & aurea. Da- „
bit autem Dominus gratiam populo „
ſuo coram Aegyptijs. (Fuitque Moy- „
ſes vir magnus valde in terra Aegypti „
co-

[a] Gen. 41. 42.
[...]orgij ſententia affer[...]
[b] Exod. 11. 7.
[c] tom. 1. [pr]obl. 344.
[Ae]gypto [dæ]mon [præ]ſidens.
[C]anis pro in[fid]eli.
[d] Matt. 15. [2]4. & ſeqq.
[e] to. 4. 305. f. to. 8. 195.
[A]egyptij cur [Ca]nes appellati.
[f] tom. 3. 36. M. 56.
Noſtra ſententia.
Georgius notatus.
[g] Exod. 11. 1. & ſeqq.

coram ſeruis Pharaonis, & omni populo.) & ait: Hæc dicit Dominus: Media nocte ingreditur in Aegyptum: Et morietur omne primogenitum in terra Aegyptiorum, a primogenito Pharaonis, qui ſedet in ſolio eius, vſque ad primogenitum ancillæ, quæ eſt ad molam, & omnia primogenita iumentorum. Eritque clamor magnus in vniuerſa terra Aegypti, qualis nec ante fuit, nec poſtea futurus eſt. Apud omnes autem filios Iſrael non mutiet canis ab homine vſque ad pecus: vt ſciatis quanto miraculo diuidat Dominus Aegyptios, & Iſrael. Deſcendentque omnes ſerui tui iſti ad me, & adorabunt me, dicentes: Egredere tu, & omnis populus, qui ſubiectus eſt tibi: poſt hæc egrediemur. Et exiuit a Pharaone iratus nimis. Miraculum autem canum Iſraelis non mutientium, in eo conſiſtit, quod nil omnino latrauerint, nil vlulauerint in domibus Hebræorum canes, dum in vicinis Aegyptiorum habitationibus illa nocte, propter inopinatas mortes omnium primogenitorum, clamor vehemens, atque tumultus ingens eiulantium obſtreperet. Quare locus Exodi, propoſitus a Cl. Georgio, nihil omnino facere videtur ad explicationem canis in ſchemate blandientis Ioſepho; ſed ſolum locus Euangelij [h] quo canum vocabulo deſignantur gentes infideles alienigenæ; cuiuſmodi fuerunt alij præter Aegyptios, & Hebræos; nam, vt habemus in ſacra pagina [i] *Creſcebat quotidie fames in omni terra: aperuitque Ioſeph vniuerſa horrea, & vendebat Aegyptijs; Nam & illos oppreſſerat fames: omneſque prouinciæ veniebant in Aegyptum, vt emerent eſcas, & malum inopiæ temperarent*. Itaque canis myſtice ſignat alienigenas, potiſſimum infideles, qui tempore famis veniebant in Aegyptum, ab Ioſepho Prorege nutrimenta ſibi poſtulantes; nam Aegyptij ſignificantur in ſchemate per Iſidem Aegypti Reginam, quæ Siſtrum gerit, & aquæ Situlam, anſatam Aſpide.

Miraculum canum Hebræorum.

[h] Matt. 15. 24.

[i] Gen. 41. 56. 57.

De oculo magno, ſupra caput Serapidis, abſque palpebris ſemper aperto.
Cap. CXXIV.

Denique vero Magnus oculus ille, ſine palpebrarum velamento ſemper apertus, in peripheria gemmæ ſupra caput Serapidis, & e regione propemodum Iſidis, veluti Siſtro minātis, a Schematiſta poſitus, duo mihi myſtice ſignare videtur; primum quidem Iſidis ethnicam poteſtatem deierantibus oculos eruentem: deinde vero præcipue Diuinam Prouidentiam, quæ per Ioſephum mirifice proſpexerit Aegyptijs, & alijs etiam nationibus vniuerſo ſeptennio, tam primo fertilitatis, cōſeruando quintam partem frugum collectarum; quam ſecundo ſterilitatis, diſtribuendo conſeruatas fruges indigentibus; nam Aegyptij paſſim per oculi hieroglyphicum intelligebant ſummum Deum, omnia perſpicientem, & omnibus proſpicientem; vt obſeruat Valerianus [a] & ante illum Horus Apollo Niliacus [b] cui Aegyptij *Oculo picto Deum intelligebant; quod vt oculus quicquid ſibi propoſitum eſt, intuetur: ſic omnia Deus cognoſcit ac videt*. Quin etiam ex Pierio, pictus hic oculus indicat diuinum fauorem, quo Deus proſecutus eſt in Aegypto ſemper Ioſephum Patriarcham; nam in ſacris literis τὸ *Aſpicere*, ſignificat propitium atque benignum ſe præſtare; ſic enim legimus [c] *Intellectum tibi dabo, & inſtruam te in via hac, qua gradieris: firmabo ſuper te oculos meos*. [d] *Ecce oculi Domini ſuper metuentes eum: & in eis, qui ſperant ſuper miſericordias eius*. [e] *Oculi Domini ſuper iuſtos: & aures eius in preces eorum*. [f] *Domine quando reſpicies? reſtitue animam meam a malignitate eorum: a leonibus vnicam meam.* & ita ſæpiſſime. Recte Valerianus [g] ad hoc propoſitum, Non deſunt, inquit, qui oculum fauoris, & beneficentiæ ſignum dicant: & in ſacris verbum, *aſpicere, reſpicere*, ſumi pro eo quod propitium, & benignum ſe oſtendere; legimus enim etiam, [h] Factum eſt autem poſt multos dies, vt offerret Cain de fructibus terræ munera Domino. Abel quoque obtulit de primogeniti gregis ſui, & de adipibus eorum. Et reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Ad Cain vero, & ad munera illius non reſpexit. Iratusque eſt Cain vehementer, & concidit vultus eius. Dixitque Dominus ad eum: Quare iratus es? & cur concidit facies tua? Nonne, ſi bene egeris, recipies: ſin autem male, ſtatim in foribus peccatum ade-

Oculus Dei ſymbolum.

[a] l. 33. hierogly.

[b] lib. 1. hier. 117.

[c] Pſ. 31. 8.

[d] Pſ. 32. 18.

[e] Pſ. 33. 16.

[f] Pſ. 34. 19.

[g] lib. 33.

[h] Gen. 4. 3. & ſeqq.

aderit? ſed ſub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. Et alibi ſæpe Deum aſpicientem pro fauente atque beneuolo ſumit ſacra Scriptura. Hunc autem fauorem, qui per oculum aſpicientem indicatur, orthodoxi noſtri Gratiam vocant; vnde quos Deus aſpicit, fortunari; quos auerſari videtur, derelinqui, & infelices eſſe cenſemus. Hinc diuinus Pſaltes [i] *Exaudi Domine vocem meam, quam clamaui ad te: miſerere mei, & exaudi me. Tibi dixit cor meum, exquiſiuit te facies mea: faciem tuam Domine requiram. Ne auertas faciem tuam a me: ne declines in ira a ſeruo tuo. Adiutor meus eſto: ne derelinquas me, neque deſpicias me Deus ſalutaris meus.* Quem locum mirifice videtur imitari Virgilius [k] inducens Iouem benigne reſpicientem Troianos in Libya:

[i] Pſ. 26.7. & ſeqq.

[k] 1. Aen.

„ Et iam finis erat, quum Iupiter æthere ſummo
„ Deſpiciens mare veliuolum, terraſque iacenteis,
„ Littoraque, & latos populos ſic vertice cæli
„ Conſtitit, & Libyæ defixit lumina regnis.
„ Atque illum tales iactantem pectore curas
„ Triſtior, & lachrymis oculos ſuffuſa nitenteis
„ Alloquitur Venus: O qui res hominumque Deumque
„ Aeternis regis imperijs, & fulmine terres,
„ Quid meus Aeneas in te committere tantum,
„ Quid Troes potuere? quibus tot funera paſſis
„ Cunctus in Italiam terrarum clauditur orbis.

Et poſt multam lamentationem, atque precem orantis, a poeta luculenter exaratam.

„ Olli ſubridens hominum ſator atque Deorum
„ Oſcula libabat natæ: dehinc talia fatur.
„ Parce metu Cytherea: manent immota tuorum
„ Fata ſibi: cernes Vrbem, & promiſſa Lauini
„ Mœnia, ſublimemque feres ad ſidera cæli
„ Magnanimum Aeneam: neque me ſententia vertit.

Sic ergo Magnus Oculus, ex alto Serapidem aſpiciens, hieroglyphicum eſt Diuinæ prouidentiæ, ſummæque Dei benignitatis, qua Numen olim in Aegypto proſpexit, atque fauit aſſidue Ioſepho Patriarchæ: cuius hiſtoria myſtice deſignatur in iſto pulcherrimo Schemate, nos edocente, Principum Optimorum proprium officium eſſe, ſubditos & exteras etiam gentes ingentibus beneficijs afficere, Deorum inſtar; vt ab eis cultu fere diuino colantur. Quem antiquum morem, vt apte probauit, recens lectis hiſce noſtris, Cl. Rhodius eleganti diſticho:

Schematis intentio.

„ Rex Deus in terris, cumulat qui munere ciues.
„ Quicquid enim gratis contulit, vnus habet.

Sic antea multo coluit, antiquitatis cultor eximius, ipſe Virgilius erga Imperatorem Auguſtum, a quo gratioſe conſeruatus fuerat in poſſeſſione propriorum bonorum, dum alij Mantuæ ciues per Legem Agrariam a militibus expoliati ſuorum agrorum antiqua poſſeſſione propriam miſeriam lamentarentur; & Virgilij fortunam laudarent, atque ſuſpicerent. Quæ cuncta memorat iſte poeta, Deum ſibi conſtituens benignum Imperatorem, dum ſub Tityri perſona ſic a Melibœo compellari ſe fingit, & illi reſpondere, ſuis in Bucolicis [l]

[l] Ecl. 1.

„ MEL. Tityre, tu patulæ recubans ſub tegmine fagi
„ Silueſtrem tenui muſam meditaris auena:
„ Nos patriæ fines, & dulcia linquimus arua:
„ Nos patriam fugimus: tu Tityre lentus in vmbra
„ Formoſam reſonare doces Amaryllida ſiluas.
„ TIT. O Melibœe, Deus nobis hæc otia fecit.
„ Namque erit ille mihi ſemper Deus, illius Aram
„ Sæpe tener noſtris ab ouilibus imbuet agnus.
„ Ille meas errare boues (vt cernis) & ipſum
„ Ludere quæ vellem calamo permiſit agreſti.

Quæ ſatis euidenter confirmare videntur vtramque noſtram propoſiti ſchematis explicationem de Principibus optimis & beneficis ad inſtar Numinum cultis apud omnes gentes, in quas magna beneficia contulerint. Ad quos Principes Optimos Lucernæ myſtice referuntur, & hiſtorice; ſicut abunde ſupra viſum eſt.

De Lucerna, quæ recens inuenta dicitur in ſepulchro Archimedis Siracuſis. Cap. CXXV.

CL. Ioannes Rhodius, quum audiſſet ab amicis, Roma Patauium venientibus, apud Eruditiſſimum Virum P. Athanaſium Kirkerium, linguarum antiquatarum peritiſſimum, Lucernam ſuperioribus annis erutam, opera D. Vincentij Mirabellæ, de ſepulchro vetuſtiſſimo magni Archimedis: ornaturus iſtiuſmodi cimelio meum opus de Lucernis Antiquorũ Reconditis, quod ampliore nunc editione recuditur, ad eximium antiquitatis cultorem ſcripſit, rogans nobis copiam fieri ſimulachri Lucernæ, ſi penes ipſum eſſet, cum ijs notis, quæ nobis vſui forent ad eam digne celebrandam. Quumque ſimul apud me conſpexiſſet iconem antiquiſſimi ſigilli, ſeu inſtrumenti caballiſtici, literis ignorabilibus, per characteres qua Hebraicos, qua Chaldaicos, & alios ignotiores, tam recta, quam in circulos ductis, delineati, non piguit etiam de illo linguarum omnium obſoletarum peritiſſimum conſulere hac epiſtola.

Reuerendo Admodum in Chriſto Patri
D. ATHANASIO KIRCHERO
Ioannes Rhodius S.

STudium erga nos tuum quo fuit negotioſius, eo ſane gratius. Publico enim quantum contulerit, multiplicis doctrinæ auctario poſteris prolixe teſtabitur celeberrimus Licetus; qui ſe humanitati tuæ non minus debere fatetur, quam egomet plurimis tibi nominibus iam diu obſtrictus. Philoſophi quippe Sapientum Coryphæi Lucernam præteriſſe, iniquum erat. Quam e ſummi viri ſepulchro D. Laurentium Mirabellam deprompſiſſe veris nobis indicijs vbi oſtenderis, non omiſſa priſca ſimplicitate digni operis materia, officio plurimum accedet, nec Liceti, aut Lectoris curioſitati quicquam defuturum ſpero. Aeneam conſultiſſimi Ioannis Galuani tabulam commodo tuo expenderis. Numi pariter ectypum, qui apud Illuſtriſſimum Equitem Vrſatum de Vrſatis argenteus eſt nouem ſiliquarum pondere. Notas inſtrumenti e bibliotheca Ducis de Alcala Neapoli anno MDCXXX editas haut dubie vidiſti. De quibus tuam deſidero ſententiam: imprimiſque ſine tua moleſtia Scribonius meus de Chaxi herba ſollicitus eſt; qui num Compoſitione CLXXXI tam verum, quam ingenioſum ſe præbuerit grammaticum in Alterci Originatione ſubdubito. Si quod aliquando monuit piæ memoriæ Veslingius noſter Hyoſcyamus ſit Arabibus Alterich. Quod nemo te rectius mihi confirmauerit. Sed quid vlterius interpellem? Ignoſce, Vir Clariſſime, quodque ſoles meis faue Muſis. Ita Deus te fortunet, honeſtiſque laboribus diu ſuperſtitem velit. Patauij XVI. Cal. Octobr. Anni Secularis MDCL.

Cui quidem epiſtolio reſponſum huiuſmodi dedit vir doctrina pariter & humanitate Clariſſimus:

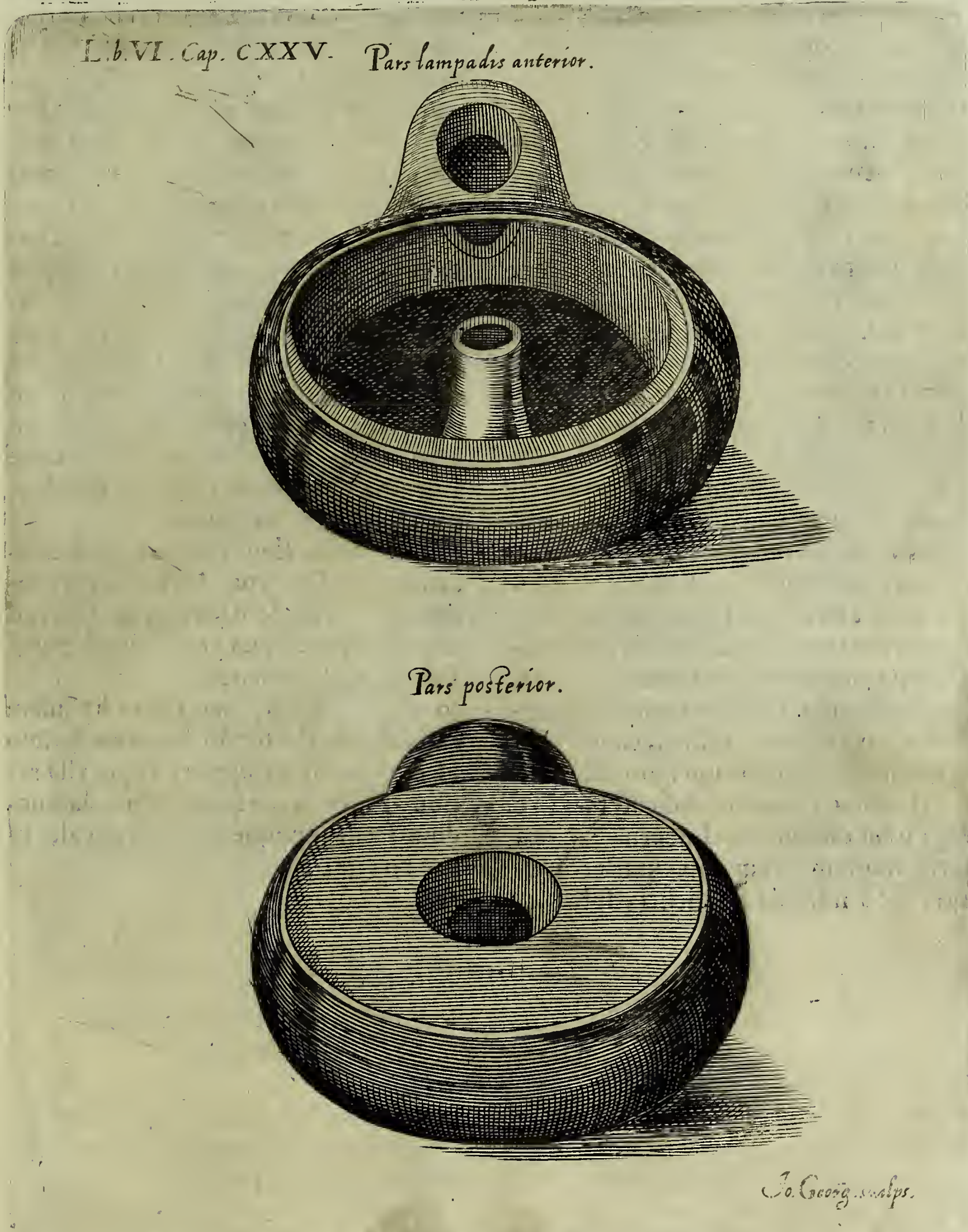
Excellentiſſ. Viro ac Domino D. Ioanni Rhodio Amico cum primis
Colendo Patauij.

Excellentiſſ. Vir amicorum optime:

TAnta fuit hucuſque præſentium occupationum mearum importunitas, vt calamum poſtulata in vltimis tuis perſtringentem tertio iam interrupta exaratione e manibus meis excuſſerit. Si itaque tardius, ne mireris: ſi λακονικοτέρως reſpondeam, excuſes velim; ſi quidem obeliſcus coronidem fere aſſecutus, vti onere æthna ſane grauiore humeros meos premit, ita nihil quoque aliud ne dicam ſcribere, ſed ne cogitare quidem permittit. Tabulæ illius magicis characteribus inſignitæ typum mox atque accepi, examinaui; neque Sphingem adeo truculentam ali-

quis

„ quis ſibi perſuadere poſſit, inueni. A „ Quare mox ac obeliſcum abſoluero, „ eius expoſitioni omni ſtudio incumbam. Prototypam Tabulam, quam ad „ me tranſmiſſam ſcribis, quamque remitti poſſeſſori ſuo deſideras, non vidi: „ ſed exmplaris archetypi tantum copiam: Niſi hanc tibi remitti velis; quod „ faciam, vbi mentem tuam mihi clarius aperueris. Adiungo hiſce Lucernæ „ Archimedææ typum, quantum fieri potuit, genuine exhibitum. Qui ſi operi „ Clariſſimi Viri Fortunij Liceti ſeruire „ poſſit, me perbeatum cenſebo, tanto „ viro etiam vel minimo ſeruiſſe. Vale „ mi Rhodi, meque vt ſoles amare ne deſinas. Romæ 27. Auguſti 1650. Tuus „ quem noſti Athanaſius.

Suberat inſcripta ſchedula notis ipſiſſimis: *Lucerna Archimedis eruta fuit ex eius ſepulchro a Don Vincentio Mirabella.* Non habens Mirabellæ volumen, vnde pleniorem rei notitiam haurire poſ- B ſem, incertus de materia Lucernæ, nec audens nouis poſtulatis interpellare ſtudia viri occupatiſſimi: Romam perſcribo ſtatim ad alium eruditiſſimum virum, enixe rogans vt mihi genuina ver-

ba Mirabellæ de Lucerna Archimedis fideliter & integre tranſcripta communicare ne grauetur. Interim Ciceronem adeo, quem ſciebam de ſepulchro Archimedis aliquid inuulgaſſe. Reperi vero ſic eum ſcribere de [a] Syracuſijs.

[a] 5. Tuſc.

„ Ex eadem vrbe humilem homunculum a puluere & radio excitabo, qui multis annis poſt fuit Archimedem; cuius ego Quæſtor ignoratum ab Syracuſanis, quum eſſe omnino negarent, ſeptum vndique & veſtitum vepribus & dumatis indagaui ſepulchrum. Tenebam enim quoſdam ſenariolos quos in eius monumento eſſe inſcriptos acceperam, qui declarabant in ſummo ſepulchro ſphæram eſſe poſitam cum cylindro. Ego autem quum omnia colluſtrarem oculis (eſt enim ad portas Sagregianas magna frequentia ſepulchrorum) animaduerti columellam non multum e dumis eminentem, in qua inerat ſphæræ figura, & cylindri; atque ego ſtatim Syracuſanis (erant autem principes mecum) dixi me illud ipſum arbitrari eſſe, quod quærerem. Immiſſi cum falcibus multi purgarunt, & aperuerunt locum; quo quum patefactus eſſet aditus, ad aduerſam baſim acceſſimus. Apparebat epigramma exeſis poſterioribus partibus, verſiculis dimidiatis fere. Ita nobiliſſima Græciæ ciuitas, quondam vero etiam doctiſſima, ciuis vnius acutiſſimi monumentum ignoraſſet, niſi ab homine Arpinate didiciſſet. Hæc ille: nihil omnino de Lucerna; quod forte monumentum non curaſſet aperiri. Sed inſignia ſepulchri, ſphæram

A atque cylindrum tumulo ſuo poſt mortem imponi viuens ipſe iuſſit Archimedes, obſeruatu teſtimonioq. Plutarchi, ſcribentis hæc in Marcello: *Quum autem multa & præclara inueniſſet* Archimedes, *dicitur ab amicis & propinquis petiſſe, vt vita defuncti Cylindrum Sphæram complectentem ſepulchro imponerent, inſcriberentque proportionem, quatenus ſolidum continens excedat contentum.* Quæ quidem inſcriptio forte continetur exeſis illis ſenarijs a Cicerone repertis. B At vero nec iſte de Lucerna ſepulchrali tanti viri meminit vſpiam. Dum typum lampadis Roma miſſum conſidero, cum fundo forinſecus perforato, cumque tubo ſurſum de Lucernæ fundo per caueam Lychni ſurgente; cogitaui locum iſtum fuiſſe, per quem haſtula candelabri tranſmitteretur, quo lucerna poſſet attolli, deprimique ad arbitrium ea vtentis, anulo ſuppoſito Lucernę, quam ſuſtineret, ac haſtulę circumducto, quam C arcte complecteretur, nec a pondere Lucernæ deprimi valeret, ſed a violentia tantummodo manus valentioris; cuius iconem fingi curauimus ad normam alius Lucernæ per haſtulam candelabri ſurſum & deorſum ductilis, ad nutum legentis; ita vt oleum in cauea Lucernæ poſitum nec e fundo perforato poſſet egredi, nec etiam haſtulam candelabri, de fundo Lucernæ ſurſum aſcendentem attingere, atque vlla ratione D prorſus coinquinare; quemadmodum facile quiſque conſpicere valet in hac imagine.

Cen-

Naſſellis in. F. Jo. Georg. ſculps.

Cenſura de propoſita Lucerna Archimedis.

POſt hæc habui ab eximio vetuſtatis cultore, plurimos annos Romam agente, reſponſum hoc meo quæſito de Lucernæ Archimedeæ dictis a Mirabella. *Acceptis literis tuis, vidi perluſtrauique diligenter opus D. Vincentij Mirabellæ Syracuſani, qua parte tractat antiquam Syracuſam, impreſſum Neapoli a Lazaro Scorriggio* 1613. *vt inſpicerem ſi quid afferret de Lucerna, cuius ad te typus tranſmiſſus eſt, tanquam de comperta in ſepulchro Archimedis. At reuera nullam in* A *eo libro lampadis mentionem inueni. Solum in vltima libri parte ponens autor vitam Archimedis, meminit ſepulchri, quod illi viro Marcellus inſigne conſtrui curauit, ſuperimponens tumulo Sphæram cum Cylindro, addita Inſcriptione* (quam ſine dubio nouerat ab affinibus Archimedis fuiſſe mentem defuncti, relatam ſuperius a Plutarcho) *cuiuſmodi multo poſtea Cicero Quæſtor contra Verrem in Siciliam miſſus gloriatur inter dumos inueniſſe ſe non exiguo labore.* B *Quæ ſola de propoſito colligere potui ex opere Mirabellæ. qui ſane fuit intimus amicus felicis recordationis Ducis Federici Cæſij, Principis Academiæ Lyn-*

cæorum: cui, ſi Lucerna ſimilis æuo ſuo reperta fuiſſet, de illa notitiam dediſſet, vti fecit de neſcioquibus oſſibus gigantis in illa regione inuentis. Multi mihi videntur anni præteriiſſe ab obitu Mirabellæ; quare neſcio qua fide tibi ſcriptum ſit, ab eo Lucernam iſtam inuentam fuiſſe recens ab heri nudius tertius. Hinc apparet, non adeo firmam ac indubitatam fidem adhiberi poſſe vulgatæ famæ de Lucerna recens inuenta in ſepulchro magni Archimedis a Mirabella. Nos tamen operi noſtro duximus inſerendam, ne præteriiſſe culparemur, quod inſignes viri cenſent extitiſſe veram Archimedis Lucernam; ſicuti nec omittere debemus mentionem de celebri Lucerna Diogenis Anteſignani Cynicorum, etiamſi lampadem huiuſcemodi videre nunquam potuerimus.

De Lucerna Cynici Diogenis. Cap. CXXVI.

ARchimedeę Lucernę ſuccedit animaduertenda longe vetuſtior, qua Cynicus ille Diogenes in medio foro frequentiſſimo meridie quærebat hominem, hoc eſt virum ratione pollen-

A tem, virtute præditum, bonisque moribus. Nam imperitam multitudinem, atque vitijs inquinatos, hominis nomine non dignabat, ſed fæces hominum appellabat. Ita ſiquidem apud Laertium Hecato [a] ſcribit de Diogene Cynicorum Anteſignano: *Quum clamaſſet aliquando, Heus homines: conueniſſentque plurimi, baculo illos agebat, dicens: Homines, non purgamenta vocaui.* Quo ſenſu quoque D. Paulus, homines abie-

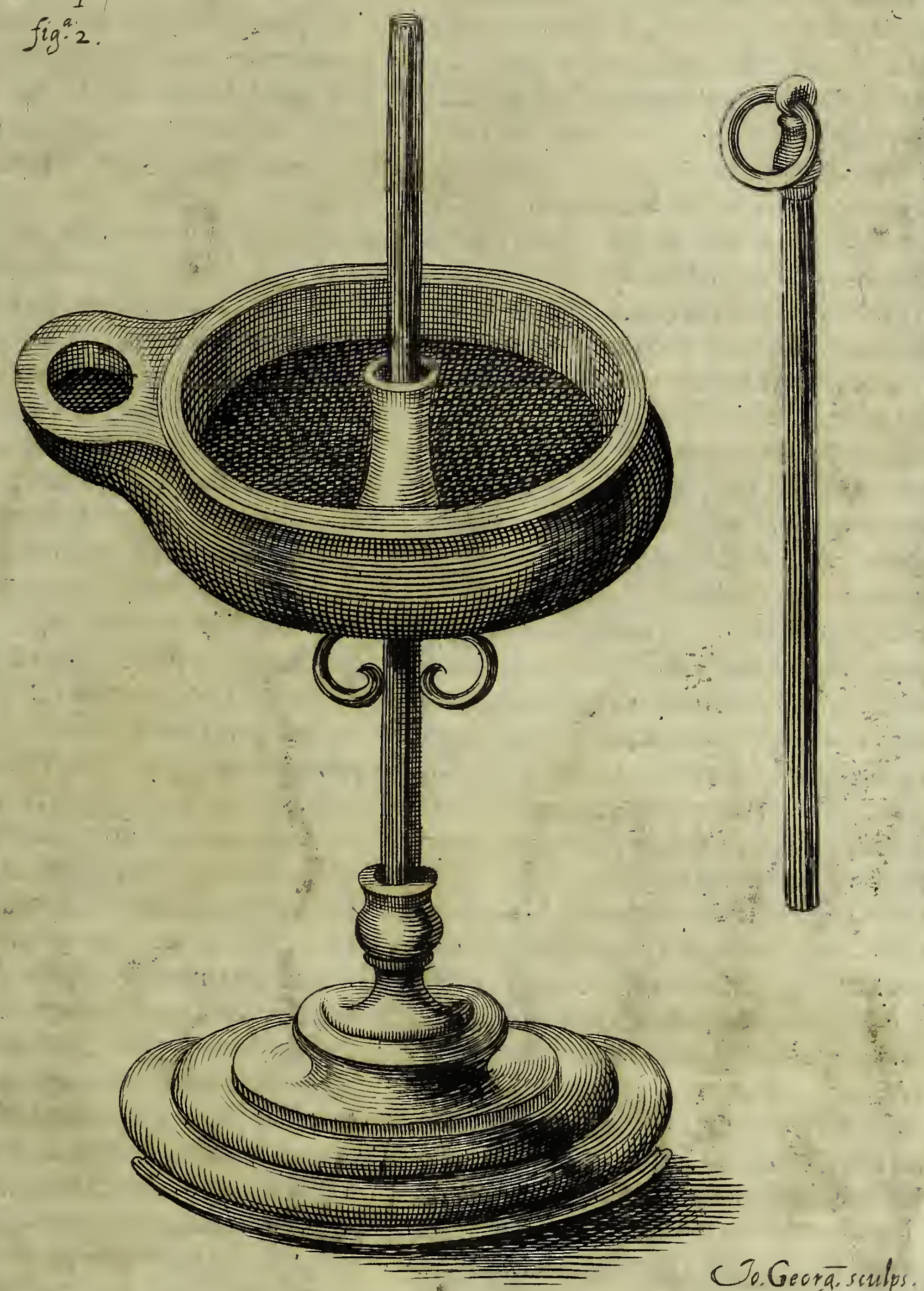
B ctos, atq; viles, & nequam, purgamenta nuncupauit ad Corinthios itidem ſcribens ipſiſſima, [b] Blaſphemamur, & obſecramus: tanquam purgamenta huius » mundi facti ſumus; omnium peripſema » vſque adhuc: Subnectit autem mox e ſuo penu Laertius de Cynico: *E balneis exiens, percontanti, an multi homines lauarent, negauit. At roganti, num turba multa, confeſſus eſt*: atque paulo poſt: Λύχνον μεθ' ἡμέραν ἅψας, Ἄνθρωπον, φησὶ, ζητῶ. hoc eſt, *Lucerna interdiu accendens,*

C *Hominem, aiebat, quæro.* Quo quidem in actu ſic ipſum Cynicorum Anteſignanum cum Laterna diurna pinxit affabre noſter AN. VASSALLVS, pictor Genuenſis.

[a] lib. 1. de vita.

[b] ep. 1. 4. 13.

Lib. VI. Cap. CXXV.
fig.a 2.

Pro re ſiquidem eadem apud Græcos habentur, ac tanquam ſynonyma, Φῶς, λύχνος, λαμπτὴρ, λάμπας, & λυχνοῦχος; vt obſeruat Morelius in onomaſtico, ſimul cum alijs Lexicographis; itidem pro ſynonymis Laternam & Lucernam accepit Xylander interpres apud Plutarchum in Quæſtionibus Romanis legens [c] Cur Augurum, quos

[c] Qu.72.

„ ante Auſpices nominabant LATER-
„ NAS, λαμπτῆρας, ſemper eſſe apertas
„ voluerint, neque operculo vnquam
„ tegi? An, paruas res magnarum vo-
„ luerunt eſſe teſſeras, more Pythagori-

A

„ corum? Vt enim hi Choenici inſidere,
„ ac ignem gladio agitare vetabant: ita
„ priſci multis vſi ſunt obſcuris ſignifica-
„ tionibus, maxime rerum ſacrarum: de
„ quibus etiam LVCERNÆ τοῦ λαμπτῆ-
„ ρος, hoc inſtitutum eſt. Nam Lucerna,
„ ὁ λαμπτὴρ, reſpondet corpori animum
„ continenti, qui lumen eſt: ſemperque
„ debet intellectus eſſe apertus ac per-
„ ſpicax: nunquam includi, aut flatu ex-
„ tingui. Iam quum venti ſpirant, aues
„ non conſtanter manent, neque firma

B

„ auguria exhibent; quia tum vagantur,
„ & inæqualibus aguntur volatibus. Illa
igi-

Obſcuris verbis quãdo veteres vſi.

Lucerna ve hominis teſſera.

Augures cur laternas apertas geſtarent.

A igitur conſuetudine docent, captanda auguria, non quum venti flant, ſed quum eſt tranquillitas, & apertis vti licet LVCERNIS, τοῖς λαμπτῆρος. Itaque Xylandro vocabulum Græcum λαμπτὴρ, quod ſynonymum eſt cum potius, genericum eſſe cenſetur, ſiue λύχνῳ commune ad Laternam, atque Lucernam, tanquam ad ſynonyma. Quam ſententiam habuerunt etiam Ariſtotelis interpretes antiquiores æque ac iuniores; etenim eadem vox ὁ λαμπτὴρ promiſcue vertitur, *Laterna*, & *Lucerna*. Aliquibus legentibus [d] *Accidit autem interdum idem effectum probari non modo ex fine, ſed etiam ex materia, quæ neceſſitatis cauſa dicitur: Veluti cur lumen per LATERNAM tranſmittatur? huius rei cauſa duplex redditur; vna eſt, quia neceſſe eſt vt per maiores meatus id quod ſubtilioribus conſtat partibus, tranſmittatur; ſi quidem eo lux cernatur, quia corpus aliquod permeet, ac tranſeat: Altera, vt finis: ne videlicet vſpiam offendamus.* Ita vertit vocem λαμπτὴρ, LATERNA, poſt Argyropilum, & antiquum Interpretem, Nicolaus Grothius. Alijs cum vulgata Boethij vertentibus: *Contingit autem idem, & cuius gratia eſſe, & ex neceſſitate; vt per LVCERNAM egredi lumen; ex neceſſitate etenim progreditur, quod minores habet partes, per maiores poros; ſiquidem lumen ſit tenuius eo, quod pertranſit: & gratia cuius, vt non offendamus.* At omnium luculentiſſime de ſynonymis cum Lucerna, & Laterna Iulius Pollux in Onomaſtico ſuo, Vir Suidæ, Carteromachique vetere teſtimonio, pollens eruditione, qui diuerſa de eodem nomina collegit, ſcribit ad verbum [e] Hæc vero, Candelæ ſequuntur: & Candelæ duplices ſecundum Philonidem, dicentem in Cothurnis: *Quemadmodum Candelæ duplices*. Atque *Candelæ triplices*, ſecundum Herodotum. Idemque *Candelæ incenſionem* dixit. Cratinus in Trophonio, & Menandrus in Theſſalica. Et Candelabrum, cui Candela, quæ & Lucerna dicta eſt, imponitur. Candelabri autem elatior pars, cui Candela inſeritur, ſcutella dicitur, vel Lanx. Quodque mediæ candelæ ineſt, thryallis, ellychnium, & phlogmus. Quam vero nunc Lampadem vocant, eadem

[d] 2. poſter. t.12. vel 43.

[e] l.10.c.26.

Candela pro Lucerna dicta.

Lampas & Laterna idem.

Laterna dicitur, vt Ariſtophanes dicit in Acharnenſibus:

Ad prodendos reos candelabrum,
Laternam ad lucendum inſtruis.

Sed apud Lyſiam ad Chytrinum: *Repente vero qui arrepto lapide, ſequentis Famuli Laternam excuſſit.* Ceterum in Ariſtophanis Acoluſicone: *Et pellucida omnia viderunt exomidis, vt in noua Laterna*. Laterna vero etiam λαμπτὴρ dicta eſt. Tum in ſecundo Philiſti libro
B dictum eſt: *Et noctu obſeptus Laternas attollere*: intelligit vero laternam corneam. Γανὸς autem, & Φανὸς, etiam facem ſignificant, vt quum Euripides dicit in Alcmene: *Vnde vero piceam facem accipiendam inueniſti?* Tedæ enim, & Lampades, luciferorum ſunt. Lampades præterea, Perticas vocauit Aeſchylus: *Perticæ piceæ incenſæ*. Obeliſcolychnium, militare inſtrumentum eſt, dictum a Theopompo Comico, in Pace: *Nos vero bona fortuna obeliſcolychnium*
C *permutauimus, & enſem acutum*. Verum quum Ariſtophanes in Acoloſicone dicit; duobus lychnidijs, nimirum Candelabrum intelligit, & non paruas lucernulas. ſicuti & quum Crates inquit, in Vicinis: *non eſt mihi in Lychnidium*. Manifeſtius tamen in Ariſtophanis Fabulis, aut Niobe: *Sed candelæ inſtar, recumbit ſuper Lychnidium*. Et in Phœniſſis: *Et Stilba, quæ mihi noctu lumen fert ſuper Candelabro*. Vnde patet,
D quod & Stilba, Lucernæ ſpecies eſt. Sic ad verbum Pollux. In quibus pleraque conſideranda: primum quidem, Lucernæ multa ſynonyma reperiri apud antiquos, quę ſunt Laterna, Lychnus, Lampas, Candela, Stilba &c. Deinde Candelas duplices, atque triplices, veteribus appellari Lucernas bilychnes, atque trilychnes; dicitur enim Lucerna nomine Candelæ, quia lucet igne candenti: Sed Iſidoro [f] *Candela a candendo dici-*
E *tur, eo quod candendo deleatur*. Vnde Folieta Genuenſium hiſtoricus eximius, indicaturus ſe dum aliorum vtilitati cōſulit, hiſtorias poſteritati conſcribens vtiliſſimas, Candelam ceream ardentem poſuit heroicum ſuum ſymbolum, cum epigraphe: OFFICIO, MIHI OFFICIO. Verum in præſentia Pollux cum Ariſtophane Candelę nomine, non ceream, aut ſebaceam cum multitudine

Candelæ etymon.

[f] l.20.c.11.

Nobile ſymbolum hiſtorici.

tudine noſtrate intelligit, ſed lucernam, etiam oleariam; quæ polymyxos eſſe poteſt, vt & monomyxos. Deinceps de Stilba ſic apud Gyraldum legimus: [g] *Stilbon Mercurij ſtella a ſplendore cognominata, vt M. Cicero Martianus, Apuleius, ceteri aſſerunt. ςίλβω enim ſplendeo eſt, & niteo. Hanc ſtellam indicat Virgilius in illo:*

[g] ſynt. 9.

„ Quos ignis cæli Cyllenius erret in orbes.

Sane Stilbontis, & Stilbonis caſu patrio recte dicimus. Hinc etiam Stilba Lucernæ ſpecies, quæ ſupra Candelabrum poni ſolet, vt ex Phœniſſis Ariſtophanis Iul. Pollux in decimo declarat. Hoc lucernarum genere ex orichalco hoc tempore forte ſtudioſi literarum vti conſueuere. Dicitur autem *Stilbon* forte pariter Mercurij ſtella, & Lucerna; quia ſimiliter vtraque videtur a longe tum exiguo, tum etiam tremulo lumine micare; nam Mercurij ſidus eſt omnium minimum, vti Sol maximum, Clauio apud Sacroboſcum [h] & quia planeta eſt, ideo ſcintillat, Ariſtotele [i] doctore. Præterea vero dicens ex Ariſtophane Pollux, Lychnidij nomen non ſignificare paruam Lucernam, ſed Candelabrum, ſiue Lucernarium, apertam nobis reddit obſcuriſſimam M. Tullij ſententiam, qua ſcribens ad Q. Fratrem, ait [k] ſe ſcripſiſſe illam epiſtolam ad Lychnum ligneolum, qui ſibi periucundus erat, quod a Fratre Sami degente curatus fieri fuiſſet; etenim Cicero, Lychnidij vocem Græcanicam vertit Latine Lychneolum, quam dictionem librarius Ligneolum poſuit; nomine vero Lychni Lychneoli Lucernam Candelabri M. Tullius intellexit; quod quidem candelabrum, ex quacunque fieri potuit materia, ſiue ligni, ſiue alius rei, tanto artificio Sami, vt iucundus eſſe ſibi valde potuerit; verum hac de re non ſemel ſuperius, & apud Cl. Smithium [l] abunde. Denique vero non diſtinguens, cum eruditis antiquioribus Pollux Laternam a Lucerna, multitudinem iuniorum conſentientem non habet in Latio, qui plane diſtinguunt Laternam, a Lucerna; quia Laterna vas eſt, intra quod lux veluti latet, clauſa ſeu lamina cornea, ſeu tenui pelle, ſeu tela linea, ſeu charta; ſolum e luce ſplendor luminis foras per inadſpectabiles poros emicat in aerem ambientem: Lucerna vero vas appellatur, in quo ſine tegmine velamentove lux immediate viſitur effulgere, deque ſe lumen effundere protinus in aera circumfluum. Hanc vulgi famam ſecutus Pictor noſter Cynicum Diogenem effinxit in meridie gerentem, vt ait Plautus [m] *Vulcanum in cornu concluſum*: ſcilicet cum vulgari Laterna, corneis laminis obducta, qua quærebat hominem catum, nimirum ſapientem, atque probum in turba penitus ignara, coinquinataque vitiorum ſordibus. Quare ſicut Archimedea vere Lucerna vulgaris extitit; ſic Diogenis Philoſophi Cynici Laterna fuit Vaſſallo noſtro; & optima ratione, ſcilicet ne ſub dio, & in manu fortaſſis perambulantis forum, a ventis, flatibusque quomodocunque contingentibus obuiam, extingueretur; ac eapropter impediretur veri hominis, probi nimirum atque ſapientis inquiſitio. Noluí præterire Lucernam adeo celebrem in antiquitate, licet eam non viderim.

[h] in cap. 1.
[i] 1. poſt. t. 96.
[k] l. 3. ep. 7.
[l] l. 3 cap. 8. & l. 6 cap. 91. & ſeqq.
Laternæ etymologia.
[m] Amph. act. 1. ver. 347.

De Lucerna Gladiatoris antiqui.
Cap. CXXVII.

PVlcherrimæ vetuſtatis Lucernam fictilem nuper ad me tranſmiſit Cl. Vir, Andreas Morettus Brixienſis, Mathematicarum eximie peritus; in cuius area ſuperna duo milites efformati viſuntur, armati priſco more; quorum alter alterum gladio confodit in ſingulari certamine, ſub hac effigie:

Hu-

Lib. VI. Cap. CXXVII.

Ex Museo D. Andreæ Moretti Sereniss. Reip. Venetæ Litt. Mun. Præf.

C. Georg. sculp.

Huiuſce quidem Lucernæ genuinam hiſtoriam proponit Vir Cl. inquiens, Inuentum fuiſſe lychnuchum Brixiæ, in Via Sana priſco tempore nuncupata, quæ dicitur hodie *Via del Caſtello*, ideſt Via Arcis: prope ſuam domum, in horti ſui muro quodam effracto, ſimul cum Numiſmatibus aliquot antiquis, & Vrnæ teſteæ fragminibus, vitrique cærulei craſſioris itidem fragmentis. Iuxta quem muri locum aderat lapis, tres pedes circiter altus, cum inſcriptione:

D	M
PRIMITIVI	MERENTI
POSVI	APRIA

Quem lapidem ait a ſuis conſanguineis poſtea tranſlatum fuiſſe extra ciuitatem, ad angulum quendam alterius do-

A mus ruralis firmandum, ſitæ prope fluuium Bocca: quo loci nunc etiam extat. Qui quidem affines, procul a patria ſe commorante, neglectis fere numiſmatibus, vnam Lucernam, ob eius pulchritudinem, conſeruauere. Dubio procul iſtam fuiſſe Lucernã ſepulchralem, indicant aperte fragmina tum vrnæ fictilis, in qua mos erat antiquis aſſeruare cineres, & oſſa defunctorum: tum etiam vitri cœrulei, quæ conſtruebant

Vrnarum vſus in ſepulchris.

B olim ampullas ad excipiendum lachrymarum humorem, a Præfica, ceterisque mulierculis funeralibus, precio vendi ſolitum, & cum cadauerum buſtis contumulari. Cum quibus itidem ſepeliebantur numiſmata, quibus arbitrabantur indigere mortuos ad perſoluenda pretia nauli Charonti, defunctorum animas tranſuehenti cymba per paludem Stygiam ad vlteriorem inferni ripam.

Ampullæ vitreæ lachrymales in tumulis.

Numi cum cadauere ſepulti.

pam. Ex lapide ſepulchrali prope murum, in cuius fracturis inuenta Lucerna fuit, apte conijcere poſſumus, eam arſiſſe in honorem Manium Primitiui Merenti, vel Merentis (ſi forte deletum fuerit iniuria temporis vltimum ſigma, vel omiſſum incuria lapicidæ, ſcriptorisve) accenſam ab eiuſdem viri vel coniuge, vel matre, vel alia quapiam affine, vel amica, APRIA; quorum nomina leguntur in lapide. Nam Aprorum familia celebris olim Brixiæ fuit; vt apparet ex alijs Inſcriptionibus antiquis: quarum vna legitur in Vrbe ad D.Iuliæ:

L. FILICVLÆ C. F.
M. NONIVS ARRIVS
PAVLINVS APER C. V.
CONIVGI
CARISSIMÆ

Alia vero viſitur extra ciuitatem in agro Epiſcopali, e regione anguli Mombelli, literis eiuſmodi:

M. NONIO M. F.
FAB. ARRIO
PAVLINO APRO V. C
XV. VIR. SACR. FAC
CVLTORES
LARVM EIVS

Tertia ſpectatur in opido Moſcolinorum, huiuſmodi:

DEO MERCVRIO
M. NON. ARR.
PAVLINVS
APER C. V.
PRO SALVTE SVA
V. S. L. M.

Quæ verba poſtrema capitalia, forte ſic explicantur

„ *Votum Soluit Liberatus Malo*,
ſiue Morbo, Morteve.

xplicatio Inriptionis bſcuræ. [a] ſynt.9. pag.41.

Scilicet quum Mercurius inuentor Medicinæ coleretur, vt & aliarum artium; ſcribente Gyraldo [a] *Sunt & qui addunt, eundem* Mercurium *præſtigiatorum artem excogitaſſe: ſed & rebus nomina impoſuiſſe: & verba in ordinem redegiſſe: & deorum cultum, & ſacra inſtituiſſe: aſtrorum, & ſiderum curſus obſeruaſſe: numerosque excogitaſſe, & MEDICINAM.* &c. Phurnutus etiam agens de Natura Deorum, Mercurius, inquit [b] *& Socus vocatus eſt, tanquam Seruator familiæ exiſtens; aut, vt quidam cenſent, Sortis. Et cuſpis huius dicitur ſignum eſſe haud certe ad nocendum, ſed ad ſeruandum magis eſt hæc excogitata*

[b] pag.156. Mercurius Seruator.

A *ratio; vnde & Sanitatem ei fecere domeſticam.* Quocirca Medicinæ parens Mercurius, bonæ valetudini reſtituens etiam deſperatæ ſalutis infirmos virtute ſua ſingulari, & deſperatæ ſortis homines reuocans ad bonum ſtatum vitæ ciuilis, dictus eſt morientium animas pallentes ab Orco reuocare: ſic de Mercurio Virgilius aperte [c] cecinit: [c] 4. Aen.

„ Tum virgam capit: hac animas ille
euocat Orco
„ Pallentes.

B Itaque Deo Mercurio, Medicinæ inuentori, atque Familiæ, bonæque Sortis Seruatori, quum vel ægrotans ad mortem, vel alia quapiam immani calamitate preſſus, votũ feciſſet Paulinus Aper, ſi conualuiſſet, euaſiſſetve ſoſpes ab alio quopiam infortunio: adepta demum ſanitate, prorſusque liberatus a malo, votum ſoluit lapide monumenti poſito. Multiplici vero nomine Paulinus Aper, Vir Conſularis appellatus eſt

C etiam in Inſcriptione triplici M. Nonius Arrio; vel quod Arrius origine fuerit adoptatus in Apriam familiã; vel etiam quod paterni pariter, atque materni generis cognomento vti voluerit. Ex eadem nobili progenie Apria, femina primaria, ſeu viro, ſeu filio ſuo, *Primitiuo Merenti* defuncta, poſuit primam Inſcriptionem, & ardentem Lucernam; fingique curauit in Lychno duos armatos, quorum alter alterum confoderet, ad

D indicandam fortitudinem bellicam Primitiui ſui, qui ſingulari certamine ſtrenuum hoſtem interfecerit olim; ac inde ſibi Merenti, ſiue Merentis cognomentum acquiſiuerit. Fuit autem iſte Primitiuus aut Romanus, aut ciuis Brixienſis; etenim Brixiæ ciues militari fortitudine cluent apud Hiſtoricos, atque Poetas celebriores; enimvero celebratur a Mantuano

„ Brixia magnorum genetrix animoſa virorum. Brixia bellicoſa.

E Summaque neceſſitudo fuit Romæ cum Brixia, ſua Colonia; de qua Conſules vndeuiginti ſibi deſumpſit varijs temporibus; multæque familiæ Romanæ cum Brixianis fuere communes; vt luculenter oſtendit in Hiſtoria ſua Octauius Rubeus, & aperte conſtat ex alio Primitiui lapide, quem Romæ legit in ædibus Maximorũ Gruterus, pag. DCCXCVII. I. Brixiæ cum Roma neceſſitudo.

IV-

IVNIÆ LAVTIRES
CONIVG. CARISSIM
Q. VIXIT. ANN. XXVI.
DIEB. XII.
PRIMITIVVS. MARITVS
BENE. MERENTI
FECIT

Quin & in alio Romæ, in porticu Antonij Bubali legit pag. DCLXI. 5.

DIS. MANIB
PRIMITIVO. COLLACTIO. F
BENEMERENTI. FECIT
C. LVCILIVS. FESTVS. ET. SIBI
V. ET. SVIS. ET. FLAVIAE.
HEDONE
VXORI. SVÆ. POSTERISQ.
NOSTRIS
LIBERTIS. LIBERTABVSQ.
EORVM
IN. FRONTE. P. XII.
IN. AGRO. P. XII.

Armorum vero genera, quibus inuicem digladiantur in area Lucernæ plaſmati, demonſtrant eos fuiſſe duos antiquos Gladiatores illuſtres; quorum Victor Primitiuus ille fuerit, in cuius demum tumulo Lychnus exarſerit, ab Apria vel coniuge, vel matre poſitus. Gladiatoriã etenim exercuerunt olim, plurimum quidem ſerui, & homines viliſſimi, mercenarij, venaleſque proprij ſanguinis: verum etiam aliquando viri nobiles, atque primarij: quin etiam Duces, & Imperatores ipſi. De ſeruis quidem, & infimæ ſortis, hominibus præclarum habemus Plinij teſtimonium, alicubi ſcribentis [c] *Pingi autem gladiatoria munera, atque in publico exponi cœpta a C.Terentio Lucano. Is auo ſuo, a quo adoptatus fuerat, triginta paria in foro per triduum dedit, tabulamque pictam in nemore Dianæ poſuit.* Quem locum Plinij Mercurialis, alioqui vir doctiſſimus, neſcio qua ratione vitiauerit, in eruditiſſima ſua Gymnaſtica legens [d] *quadraginta paria:* forte memoriæ lapſus iſte fuit, vel error Amanuenſis. Ex eadem conditione ſeruili, ac infima fuere quoque gladiatores, quos Lentulus aluiſſe Capuæ dicitur, Mercurialis eiuſdem obſeruatu. Athenæus etiam [e] ſcribens, Nonnullos ex Campanis ſingulari certamine inter conuiuas digladiari: & ex Nicolao Damaſceno referens, Romanos etiam inter cœnandum gla-

Gladiatores qui e vili genere.

[c] l.35. cap.7.

[d] l.3. cap.4.

[e] l.4. c.17.

A diatores inferre ſolitos: & Gladiatorum ſpectacula non in conuentibus ſolum, aut in theatris Romanos exhibuiſſe, conſuetudine primum a Tyrrenis accepta; verum etiam in priuatis conuiuijs multis ad cænam inuitatis amicis duo vel tria gladiatorum dimicantium paria oſtendiſſe; vt poſtea quum vino iam & cibo ſaturati eſſent, gladiatoribus intro vocatis, dum alter eorum iugularetur, delectarentur. Additque fuiſſe, qui B teſtamento mandauerit vt formoſiſſimę mulieres, quas poſſidebat, digladiarentur: & alium qui ſorti eidem expoſuerit pueros impuberes, quos in delicijs habuerat. Licet Populus eiuſcemodi teſtamentum abrogauerit. Equidem e ſeruili, ac ignobili ſorte fuiſſe, qui delectandi gratia ſpectatores dimicarent ad interitum, vnicuique ſatis patere cenſeo. Verum enimvero gladiatoriam etiam exercuiſſe viros nobiles, Duces, ac Imperatores ipſos, apertum C eſt item ex antiquis; nam & idem Athenæus paulo poſt addit, » Quod autem viri inſignes, ducesque ſingulari certamine dimicarunt, quod quidem prouocati faciebant, nos alibi diximus. De huiuſmodi pugna ita meminit Dryalus Athenienſis libro Hiſtoriarum nono: Poſtquam Caſſander ex Bœotia rediens Regem ſepeliuit in Argis, Reginamque, & vna cum illis Cynnam Eurydices matrem, reliquosque honores, D quibus decorares cõueniebat, inſtituit: monomachiæ certamen addit: ad quod quatuor milites acceſſerunt. Demetrius autem Sceptius lib. XII. Troici ornatus hæc ſcribit: Apud Antiochum Regem, qui magnus dicebatur, non amici ſolum Regis in arma tripudiabant in cœnis, ſed ipſe etiam Rex. » Herodianus obſeruatu quoque Mercurialis, & Iulius Capitolinus aſſerunt, Commodum Imperatorem fuiſſe gladiatorem eximium: & in publicis theatris, E ſpreta Imperatoria dignitate, gladiatoris partes adimpleſſe. Spartianus item in Pupieno, & Albino aſſerunt, Imperatores ad bellum profecturos, munus gladiatorium, ac venationes edere conſueuiſſe; vt ciuium ſanguine ſic effuſo, pugnæ quadam imagine Nemeſis ſe, id eſt Fortunæ vis quædam expleret: vel vt inſueſcerent milites vulnera, atque cæ-

Teſtamenta inhumanitatis abrogata.

Gladiatores fuiſſe quoque nobiles, & Principes.

cæ-

l.7.c.3. cædes inſpectare. Gellius [f] autor eſt: *Gladiatori compoſito ad pugnandum, pugnæ hanc propoſitam ſortem fuiſſe, aut occidere, ſi occupauiſſet: aut occumbere, ſi ceſſaſſet.* Quinimmo victor, vel alius quiſpiam ex vulnere gladiatoris animam agentis calidum cruorem potare conſueuerat, more priſco; ſi quidem, vt ait Plinius: l.28.c.1. [g] *Sanguinem quoque gladiatorum bibunt, vt viuentibus poculis, comitiales morbi* curentur: vel *vt bibentibus procul ſint comitiales morbi.* (ita legente Pintiano) *Quod ſpectare facientes in eadem harena feras quoque horror eſt. At hercule ille ex homine ipſo ſorbere efficaciſſimum putant calidum, ſpirantemque, & vna ipſam animam ex oſculo ipſo vulnerum; quum plagis ne ferarum quidem admoueri ora fas ſit humana.* Profecto vulnera ſauciati gladiatoris, e quibus victor, vel alius ebibit calidum ſanguinem, apta metaphora dicuntur viuentia pocula. Sane victor hoſtis gladiatoris ab ſe confoſſi calentem cruorem e vulnere ſugit, vt illius viri fortis animam intra ſe hauriat, quo generoſior atque fortior euadat; opinabantur enim antiquiores, animam in ſanguine conſiſtere, ac in ſpiritibus; quos Galenus aſſerit [h] eſſe tenuiorem portionem, & exhalationem quandam benignam ſanguinis; vnde morientium vltimum anhelitum ebibebant amici, conſanguineive proximiores, vt animam defuncti reciperent, atque conſeruarent in ſemetipſis viuentibus, quemadmodum craſſiore minerua maritum Mauſolum Artemiſia Regina Cariæ, quem efflictim amabat, mortuum intra ſe condere, conſeruareque poſſe putauit, cadaueris ambuſti cineres vino diſſolutos cum odoribus aſſidue bibens. At alij ſanitatis ergo ſanguinem e recenti vulnere transfixi gladiatoris morientis bibebant, quod perſuaſum haberent, eo ſe præſeruari a morbo comitiali, quin & a præſenti epilepſia liberari. Ceterum eiuſcemodi morem, ac omnino monomachiam, duellumque gladiatorium, D. Cyprianus præclara declamatione ſic improbauit: [i] „Paratur gladiatorius ludus, vt libidinem crudelium luminum ſanguis oblectet. Impletur in ſuccum cibis fortioribus corpus, & aruinæ toris membrorum moles robuſta pingueſcit, vt ſaginatus in pœnam ca-

(Margin: [Gl]adiator victor cur ſanguinem bibebat e vulnere [hoſ]ti. — l.6.de vſ. [pa]r.c.17. — Cruorem inſecti cur abiberent. — l.1.epiſt. ad Donatum. — Declamatio in duella.)

A rius pereat. Homo occiditur in hominis voluptatem; & vt quis poſſit occidere, peritia eſt, vſus eſt, ars eſt: ſcelus non tantum geritur, ſed & docetur: quid poteſt inhumanius, quid acerbius dici? Diſciplina eſt, vt perimere quis poſſit: & gloria eſt, quod perimit. Quid illud, oro te, quale eſt vbi ſe feris obijciunt, quos nemo damnauit, ætate integra, honeſta ſatis forma, veſte pretioſa viuentes in vltroneum funus ornantur, malis ſuis miſeri gloriantur, B pugnant ad beſtias, non crimine, ſed furore; ſpectant filios ſuos patres: frater in cauea, & ſoror præſto eſt; & ſpectaculi licet pretium largior muneris apparatus amplificet, vt mœroribus ſuis mater interſit: & hoc, proh dolor, mater & redimit, & in tam impijs ſpectaculis, tamque diris eſſe ſe non putant oculi parricidas." Hæc Vir Sanctus: ex quibus apparet, gladiatores in theatro quoſdam aduerſum homines dimicare, quoſdam aduerſum feras: & vtro- C bique crudelis animi vires oſtentare; Namq; D. Auguſtino doctore [k] *Nonne attendis, quam licentioſa crudelitate viuant gladiatores? vnde hoc, niſi iam tanquam ad ferrum, & victimam deſtinati, explere volunt libidinem antequam fundant ſanguinem?* Quam crudelitatem gladiatoriam exoſus M. Antonius apud Dionem, vetuit gladiatores acuto ferro dimicare; ſed permittens ludere tantum obtuſo; dicit enim Dio: *Sed Marcus non* D *delectabatur cædibus; idque ex eo licet animaduertere, quod Romæ ſpectabat gladiatores tanquam athletas certantes ſine periculo. Nec enim gladiatoribus conceſſit acuto ferro dimicare, ſed obtuſis gladijs, & teretibus omnes dimicabant.* Quod quidem æuo noſtro facere conſueuerunt, quicunque nauant operam arti pugnandi perdiſcendæ. Sed antiquioribus gladiatoribus finis pugnæ mors erat aduerſarij. Quem finem ad immanitatem atq; crudelitatis vitium attinere probat ea ra- E tione Tertullianus (l) quod feroces belluæ contra Martyres in theatro dimicare ſæpe noluerint; inquit enim: *Aliquot ſubinde paria in ſpectaculum producebant, vt innocentes publicæ voluptati beſtiæ fierent:* innuens Martyres, a quorum cæde belluæ plerumque prorſus abſtinebant, natiuæ feritatis immemores, & inſitæ ſuo generi feritatis oblitę; nam ex

(Margin: Duellum cum feris. — [k] to 8. in pſ. 101. p 375. l. — Antonini mira humanitas. — (l) l. de Spectaculis.)

æquo voluptatem afferebat populo, A ſpectare Leones, atque Tigres crudeles ad pedes virginum mites iacere, crudeliterque martyres alios dilaniare. Ceterum Ethnici non immanitatis, crudelitatisve gladiatorium munus eſſe cenſebant, ſed fortitudinis, militariſque gloriæ ſpecimen opinabantur; a Dæmone malo, quem pro Deo nefarie venerabantur perſuaſi virtutem eſſe, quod vitium erat & ſcelus. Vnde recte Conſtantinus Imperator ille Magnus, eiurato B cultu Cacodæmonum Legem vnicam ſanxit de Gladiatoribus [m] penitus tollendis, Maximo Præf. Præt. ſcribens in hæc verba: „ Cruenta ſpectacula, in „ ocio ciuili, & domeſtica quiete non placent: quapropter omnino gladiatores „ eſſe prohibemus. PP. Beryci kal. Octob. „ Paulino & Iuliano Coſſ. Quare Conſtantini temporibus antiquior eſt iſta Lucerna; in cuius imaginibus ſpectabilis eſt gladius, quo victor hoſtem gladiatorem in ſingulari certamine confodit. C De cuiuſmodi quidem cultello Scribonius Largus ita [n] *Hinnulei cerui coagulum intra nouem dies exceptum bene facit ad morbum comitialem.* & mox. *Hoc remedium qui monſtrauit, dixit ad rem pertinere occidi hinnulum cultro, quo gladiator iugulatus ſit.* Cultrum hunc gladiatorium ex antiquo marmore in ædibus Sabelliorum Romæ, oſtendit Clariſs. Ioannes Rhodius in Notis ad Scribonij Largi compoſitionem XIII. & videtur exprimi ab eximio Mercuriali in Gladiatori- D bus Pyrrhichia ſaltatione ludentibus, in ſua [o] Gymnaſtica. Qui vero ficti conſpiciuntur in Lucerna Morettia, non e ſeruili, deſpicatoque genere, ſed e nobili ſorte cenſendi ſunt. Quod indicat & honor Lucernæ ſepulchralis; quæ ſeruulis, & vilibus homunculis non accendebatur fere in conditorijs: & decus inſcripti lapidis; quo non dignabantur homunciones infimæ conditionis: & E phaleratæ caſſides, criſtatæ plumis, quas non niſi nobiles Duces, illuſtreſque milites geſtabant; quo quidem inſigni ſpeciatim Hectorem Homerus vbique deſcribere conſueuit, laudareque Galeæmotorem, ob criſtæ plumas in galea ſemper agitatas aura. Victorem quidem iſtum in Lucerna fictum, fuiſſe Romanum indicat veſtis Romani militis tunicati, quam induit. Victus autem mihi barbarus eſt, quia barbarico more braccatus eſt.

[m] Cod. l. 11. tit. 43.

[n] compoſ. 33.

[o] l. 2. c. 6.

Hector cur Galeæmotor dicatur Homero.

Peroratio totius Operis.
Cap. Vltimum.

HÆc habui de Reconditis Antiquorum Lucernis, quæ dicerem in præſentia:

„ Cetera ſecreti nouit Deus arbiter æui.

Ad quæ vtinam demum perueniant aliqui; vt ea, quæ ex meis cogitatis habentur in hoc volumine, reipſa experti cõprobare valeant. Neque profecto parum nos in hoc argumento laborauimus, qui abditi huius ignis ab antiquo ardentis & hiſtorias, ipſius exiſtentiam aperientes comprobauimus [a]: & illuſtrium Autorum ſententias examinauimus [b]: & cauſas omnes, eiuſdem ignis eſſentiam conſtituentes, conſeruanteſque, atque quoquo modo concernentes, ex rei natura luculenter indagauimus [c]: proprietateſque tam admirandæ flammulæ totis ingenij viribus mundo literario patefacere [d] tentauimus; & quæſtiones, difficultateſque plurimas, in propoſito paſſim emergentes determinare, tollereque ſtudioſe [e] procurauimus: demumque Lucernarum antiquarum emblemata continentium ſignificationes aperire conati fuimus [f] veterumque ritus ex antiquitatis caligine reuocare ad lucem apertam eruditionum. In qua quidem meditatione, vt ego ſummopere cupio me ſemper attigiſſe metam veritatis; ita ſi quid alienum a veritate, quod aut a Sacroſanctæ Matris Eccleſiæ Doctoribus damnetur, aut Sapientiæ Naturalis Dictatoribus rationabiliter improbetur, aſſeruero: illud ex nunc prout ex tunc (vt fori formula loquar) damnatum, improbatum, & non dictum volo; paratiſſimus intellectum meum non ſolum captiuare in obſequium Chriſti [g] qui Veritas [h] eſt, & Vita; proindeque in obſequium veræ Fidei: ſed etiam melioribus, verioribuſque rationibus informare, cunctaſque falſas & erroneas opiniones, atque ratiocinationes eiurare. Interim vero Lectorem quemlibet exoratum velim, vt meos

[a] lib. 1.

[b] lib. 2.

[c] lib. 3.

[d] lib. 4.

[e] lib. 5.

[f] lib. 6.

[g] 2. Corint. 1c. 5.

[h] Ioan. 14. 6.

meos conatus, meosque labores æqui bonique conſulat. In quibus ſi quid veri, ſi quid boni, ſi quid vtilis inuenitur, id omne Summo Deo, ſupremo Numini, & increato Lumini acceptum refero; cuius gratia ſpeciali difficillimum hoc argumentum, imbecillæ A menti meæ fortaſſis impar, non inepte prorſus pertractaui: eiusque ineffabili bonitati, & incomprehenſibili nobis Veritati, perennes gratiæ nobiſcum ab omnibus habeantur, a quo Vno Patre Luminum [i] bona cuncta perfecta ſingulis & omnibus conciliantur.

[i] Iacob. 1.17

ADDENDA.

9.B. copia fuit.] Vetuſtiſſimo etiam ſcriptori Artemidoro, apud quem De Inſomn. Lib.2. Cap.9. Λύχνος χάλκεος, ὀστράκινος, Lucerna ænea, teſtacea.

250.v.11.Hoc autem Muſeum nunc Amſtelodami eſt apud Ioannis Reinſtij Equitis bonæ memoriç fratrem Gerardum Iuriſconſultum.

271.C.Ad finem Cap. 4.] De hac Ioan. Baptiſta Caſalius De Profanis Roman.Ritibus Cap.26. Item, De Veter.Sacr. Chriſt. ritibus Cap.42. vbi de Lucerna in Callixti cœmeterio reperto.

647. Ad finem Cap. 8.] Ceterum prӕterquam ad mortuos Nenias conſueuiſſe pro viuorum laudibus concini, recte notat eruditiſſimus Thomas Reineſius Var.Lect.Lib.1.Cap.2.ex Acrone in Horat. Lib. 1. Epiſt. 1. & ex Plutarch.in Lacon. inſtit. Quin etiam Neniæ nomen vſurpatum pro qualibet cantilena generatim apud Horat. Lib. 3. Ode 23. & ſpeciatim pro incantatorum carmine, quod Marſam neniam vocat Horatius: item pro cantilena, quam delallare ſolent nutrices ad prouocandum infantulis ſomnum.

696.A.v.13. Latinorum quoque vatum Princeps Æneid. XI.

Summe Deum, & ſancti cuſtos Soractis Apollo,
Quem primi colimus: cui pineus ardor aceruo
Paſcitur, & medium freti pietate per ignem
Cultores multa premimus veſtigia pruna.

779.C.abſoluit.] Sed in veteri quoque ANT. AVG. denario inter eos, quos Ioannes Rhodius in ſua pinacotheca non paruo numero ſeruat rariores, hanc videre licuit inſcriptionem: CHORTIS SPECVLATORVM.

1063.Ad finem Capitis 89.] Sic equidem conſtitui de hac Lucerna figlina, quam cum alijs prӕclariſſimo Equiti Puteo noſter debet Rhodius. Non defuit tamen, qui aquila hic apotheoſim notari monuit. Quo etiam titulo ad Illuſtriſſimum Acilium Iulium Toparcham in Volſtrop vetuſtiſſimæ in Cimbria Danorum familiæ ornamentum non immerito miſit ille; qui eximias tanti Viri dotes, atque in literas adeo commemorat ſtudium, vt Iouis ales gelida ſub Arcto dignum inuenerit poſſeſſorem, cuius nomen in cœlum efferat.

NO-

NOMENCLATVRA

Eorum, quorum opera, ſiue autoritate opus creuit, atque illuſtrauit.

A

A Bulenſis. 673.b.774.b.c
Accurſius. 1076.d
Achmes. 1017.d
Acron. 1279
Acta Apoſtolorum. 720.c.1037.d.1233.a
Adelinus Philoſophus. 7.a
Adrianus Imperator. 1106.c
Ægidius. 725.e
Benedictus Ægius. 863.a
Ælianus. 7.b.109.d.e.125.a.289.a.435.e.436.a.
437.c.e.438.a.c.e.440.b.d.442.b.625.b.661.d.677.
d.683.b.685.e.726.a.759.b.880.b.881.c.d.883.a.
945.c.964.c.1103.a.1104.a.
Æſchylus. 840.a.1264.b
Æſchines. 933.
Æſopus. 1244.c
Afer. Vid.D.
Leo Africanus. 1191.e
Agathias Scholaſticus. 156.c
Agellius. Vid.G.
Georgius Agricola. 247.b
Aimonius. 710 d
Hieronymus Aleander. 531.b
Alexander ab Alexandro. 247.d.267.d.270.d
541.e.notatur. 542.d.
Fernandus Alaſcho. 678.b
Aloyſius Albertus. 229.a
Albertus de Saxonia. 354.b
Leo Baptiſta Albertus. 773 a
Albertus Magnus. 13.e.53.e.75.c.80.c.96.b.
109.a.121.a.c.127.a.249.a.286.d.302.b. 545.4.
724.e.725.a.1014.b.
Alenſis. 688.a.690.b
Alexis. 170.c
Andreas Alciatus. 910.a.999.a
Vlyſſes Aldrouandus. 9.d.27.e.164.b.
177.b.190.d.194.b.200.a.227.b.1082.b.1099.b.
1102.e.1106.a.1114.c.1116.c.
Alfarabius. 236.e
Leo Allatius. 909.b
Clemens Alexandrinus. 123.c.124.b.171.b.228.a.
538.e.655.d.684.d.721.a.775.a.1116.e.
Alibosius. 274.b
Cincius Alimetus. 178.d
Andreas Alpagus. 585.e
Romulus Amaſæus. 11.b
D. Ambroſius. 597.a.622.e.860.d.903.c.1218.a
Ammonius. 186.b
Anaſtaſius Bibliothecarius. 190.e.214.e.notatur.
424.d.
Anaxilaus. 245 a
Andalus. 580.b
Hippolitus Angelonus.MS. 1127.b
Franciſcus Angelonus. 849.d.896.d.898.a.b
Bartholomæus Anglicus. 13.e.893.b
Annales Boyorum. 711.b
Anonymus. 241.e.M.S.253.c
Antipater. 160.d
Alexander Aphrodiſeus. 236.e.361.d
Apollonius Tyanæus. 44.c.246.a.1239 a.1240.b
Petrus Aponenſis. 726.a.750 b
Petrus Appianus. 16.c 45.a.126.d.177.a.610 d.
611.a 652.e 660 d 849.b.1009 c.1068.b.1245.a.
1246 a 1274 c.
Angelicus Aproſius Vintimilia. 738 d
Apuleius Madaurenſis. 170.e.261.c.530.c 575.a.
598 c.604 c.654 c 736.c.d.995.d.1033.a 1036 c.
1110.a 1173.c.1189 e.1243.e.1244 c.1265 a.
Aquila. 725.e.1000 e
Maximus Aquilanus. 262.e 265.e
Archias Poeta. 155.b.d.156 b
Paulus Areſius. 445 a
Argyropilus. 1263.e
Ludouicus Arioſtus. 35.e.188.d.e.189.a.165.d 658 a
Ariſtandus. 633.a
Ariſtophanes. 605.e 720.a.933.e 968 b 970 b.
1013.a.1180.b.1264.a.c.1265.c.
Ei. Scholiaſtes. 606 c
Ariſtoteles 4.5.d.11.e.18.e.20.d.38.c.49.c 54.a.c.57.c.
76.c.82.c d.83.e.85.d.86.c.88.b.90.b.e.91.a.98.a.
100.b.c.d. 106.e.108.b. 110.b.111.d. 112.e.113.a.
114.b.115.d. 116.a.c.d.118.b.c.d. 119.a.d. 120 c.
121.c.122.d.123.a.c.124.b.125 a.131.a.e.132.a.d e.
144.d.145.c.168.c.184.a. 192.d. 218.a.b.d. 219.d.
220.a.b.d.e.226.c.e.227.a.228.c.d.e.229.d. 230.a.d.
e.232.d.233.c.236.a.d.238.b d.239.b.250.d.e 261.c.
263.c.d.264.c.266.d.e. 271.e.273.e. 277.a.c. 278.d.
279.c.281.e.292.a 294.b.295.a.300.b.c.d.e.302.b.
306.a.b.308.c.309.c.310.a.b.explicatur.d.e.311.a.
b d.e.312.b.c. 313.a. exponitur. d.c.314.b.e.315.c.
316.e.317.b.318.a.b.c.d.e.319.a.b.c.e.320.c.321.a b.
d.322.b.c.323.a.b.c.d.324.a c.d.325.c.e.326.a.327.
e.328.c.d.329.b.e. 330.a.d.e.331.a.c.d.e. 332.c.d.e.
333.b.c.d.e.334.a.e.341. b.d.e. explicatur. 342.a.
343.b.c.344 d.e.345.a.b.d.346.d.e.348.d.349.a.c.
350.a.b.d e.351.a.e. 352.b.353.b.e.354.d.e. 355.c.
356.a.357.b.d.358.c.d.359 a. 360.a.e.361.a.b.d.e.
362.a.b c.363.b.364.a.365.a.366.c.d.367.b.370.b.e.
372.c.373.b.d e. 375.a b.c.376.a.e.378.c.e.381.a.c.
d.382.c.d.383.b.c.384.c.385.a.d.386.d.387.c.388.a
389 a.c.390.a.b.c.d.e 391.a.392.a.b.393.d.398.a b.
399.a.exponitur.ib.d.aſſeritur.e.400.b.c.d.e.401.a.
b.402.b.c.d.404.b.403.a.407.a. 409.b.410 d. 411.c.
d.e.412.a.d.413.d. 418.a.c.427.b d. 429.b.438.d.
452.b.454.c.e. 455.a. 456.e.457.a 459.a.460.b.c.
463.a.464.d.465.e.466.a.d.467.e.468. a c.470.a.b.
472.b.473.b.474.c.d.e.476.c.477.c.d.e.478.a.e.479.
e.480.d.explicatur. 481.d.e.483.e 491.a.b.492.a.
493.c.495.a.496 e.499.d.e. 500.c.d.e.502.c.503.c.
exponitur. 507 a 515.d.516.b.c.517.b.c.522.a.b.c.
554.a.569.d.578.c.590.e.598.c.609.d 610.d.615.a.
c.633.d.e.634.a.b. 635.c.636.b.639 a.c.e. 640.a.b.
641.a.642.a.d. 643.c.d.655.d. 670.e.674.d.675.c.
677.c.681.c.e.686.a.c.d.727.c.d 729.a.733.c.735 e.
748.b.d.749.b.750 a.c 752 b.772.b. 815.b. 816.b.
817.a.c.829 d.835.b c. 845.c.846.a.877 d. 921.b.
944.d.961 b 962.e.990.a.996.e.997.a.999 c.1037.d
1073.b.1088.d. 1093.b. 1096.d.1097.c. 1109.b.
1131.b 1162.d.e.1163.a.e.1164.d.e.1166.a.1203.b.
1207.e.1215.c. 1215.b. 1232.a.e.1233.d. 1263.b.
1265.c.
Ariſtotelis vetus interpres. 1263 c

Nomenclatura

Arnobius. 415.d.581.e.d.587.e.765.d.842.b.844 b. 877 b.1237.c.e.
Arrianus. 750.d.1206.b
Petrus Arlenſis. 284.b
Artemidorus. 660.d.662.e.975.d.1279.
Hieronymi Ateſtini Hiſtoria M S. 1127 a
Athenæus. 170 b 263.d.407.d.409.a 408.e.674.c. 1174.e.1239 a.1271 e.1272.c.
D.Auguſtinus. 13.b.23.c.43.c.47.b 53.d 60.c 64.d. 67.c. explicatur. 68.a.75.d. 191.a 248.a.259.c. 518.a 522.d.523.a 543.c.545 a 548 b 581.a.591. d.622.b 701.a 720.e. 729.a 844 b.1000.e. 1014.a. 1051.d.1181.a 1184 b. 1186.e. 1187.a. 1193.a. 1195.e. 1217 b.1223.c.1224 a. 1233.e. 1235.d.e. 1239.b 1240 a.c a.e.1242.a.
Auerroes. 236 e.35... e.explicatur.389.c.396 e
Ioan.Aurelius Augurellus. 241.e
Antonius Auguſtinus. 417 b
Aſtrampſychus. 661 e.665.a
Athanaſius. 1230.e
Auicenna. 244 d 481 a.b.725.a.726.a.786.d
Auſonius. 162 a.776 b.1197 a.1199 b.c
Autor libelli de Conſtantini Magni munificentia. 1070.b
Ayguanus. 987 b

B

Theodorus Balſamon. 990 b
Cæſar Baronius. 182 b 863.a 868.d.925.a 991.c. 1021.b.1042.e 1043.d.1212.e.1216.a.1222.d.
Hermolaus Barbarus. 8.a.16.c.44 b.68 d.1067.e
Daniel Barbarus. 338 e
Equinarius Baro. 1076.c
Franciſcus Barberinus. 599 b
Odoardus Barboſa. 646.e
Ludouicus Barthema. 678.a
Bartholus Bartholinus. 974.d
Thomas Bartholinus. 1055 b
Bartolus à Saxoferrato. 1229 d
Ioannes de Barros. 278.b
Gaſpar Bauhinus. 1063.d.1226.d
Franciſcus Bebeccius. 725.e
Beda. 1019.e.1021.e
Robertus Bellarminus. 864 c
Beltramus. 544.b
Petrus Bembus. 198.d
Franciſcus Bencius. 49 d 74.b.174.a 178.e
Paulus Benius. 261.d
D.Benedictus. 1021 e
Philippus Bergomenſis. 17.d
Vitus Beringius. 1063.d
D.Bernardus. 597.d
D.Bernardinus. 853.b
Philippus Beroaldus. 776.a. 1244.e
Ioan.Boccatius. 6.c.17.d.25.c.273.a.288.c.540.a. 580.c.729.d.744.d.942.d.971.a.105 . c.1107.b.
Boccatij ſcholiaſtes. 747.a.1051.d
Gilbertus Bodri. 954.a.1030.b 1263.c
Boethius. 1203 d
Ioan.Iacobus Boiſſardus. 1067 e
Bollandus. 787.e
Franciſcus Bonamicus. 47.d.50.b 93.e 94.d.95.d.231. a.274.b 522 c.
Lazarus Bonamicus. 156 a
D.Bonauentura. 1235.a
Petrus Bongus. 621.b.622.c. 623.c.671.b 725.c. 1069.a
Iacobus Boſius. 198.1000.b.e.1001 a
Marcus Zuenus Boxhornius. 1067.c.1077.a
Gaſpar Bragatia. 261.d
Braſſicanus. 1078.d
Vid Choul.
*Ioãnes Britãnicus.*630.a.1022.a.reprehẽſus. 1244 b
Ioannes Brodæus. 794 c
Ludouicus Buccaferreus. 356 b 412 c
Gulielmus Budæus. 789 e.795 e
Burchiellus. 525.b

C

Vincentius Cabotius. 969.c
Andreas Cæſalpinus. 726.a.893.c.921.b. 1226.c.d.1227 a.
Cæſarius. 1021.e
Federicus Cæſius. 1258 b
Cardinalis Cæſius. 1067 d
Ioannes Baptiſta Caſalius. 196.d.544.e.702.a.848.b. 850.a.b.c.853.a 866 c 868.c 870 b.871 a.b.888.c. 896.d 898.a.900 b 901 b 903.a 926.a.928.a.930. b.987 a 990 a 992.c.996 a.1001.a.1003.b.1073. c.1265.a.c.
Chalcidius. 1193.b
Chariſius. 674 e
Chronici Chronicorum autor politicus. 725.e
Ionas Chariſius. 1166.e
Petrus Chariſius. ibid.
Ioan.Iacobus Chifletius. 1067 b 1075.c
R.Dauid Chimchi. 688.b
Gulielmus Choul. 612.a 859 d.860.a.1008.b.1067.b. 1072 a 1073.b.1074.b.explicatur.1080.d.1088.a. 1097 a 1171.d 1206 c
Chriſtianus iv Dan. Rex. 1166 e
Petrus Chryſologus. 337.d
Dio Chryſoſtomus. 660.a.701.a.721.b
Antonius Cianfius. 262.d 265.e
Alphonſus Ciccarellus. 804 e
M.T Cicero. 187.a explicatur. 192.c.610 c.613 c. 614.d. aſſeritur. 615 c 644 e.659.b.660 a.663 c. 706.a 736.d 745.a 747 a 964.e.
Vincentius Cioffius. 806 a.814.a.818.e 820 a.824.a. 826 a. 832.b. 842.a. 934.e 938.b 946.d 948 b. 954 a
Franciſcus Citeſius. 14 b.16 c.45.a.49 a.125.d.125 b
Claudianus. 718.e 1008 b
Chriſtophorus Clauius. 1265.c
Clearchus. 668 d
Carolus Cluſius. 890.b
Philippus Cluuetius. 574.e
Catullus. 587.b.588.d 968.b.e.969 e.expoſitus.971.a. 1199 b 1239 b.
Iul. Cæſar. 918.e.1123.d
Franciſcus Calceolarius. 1067.e
Pompeius Caimus. 603.c
Iacobus Caimus. 1077.a
*Domitius Calderinus.*268.a.1060.a.deferitur. 1173.e
Caliſtus. 197.c.1044.a
Caluus. 674.e
Fabius Caluus. 963.b
Ioannes Baptiſta Caltana. 806 a
Petrus Campeſius. 753.b
Ioannes Cantacuzenus. 1016.d
*Martianus Capella.*1192 a.1196 c.aſſeritur e.1199 a. 1265.a.
Iulius Capitolinus. 161.e.1022.c.1272.d
Adrianus Capiuacceus. 806.a
Hieronymus Cardanus. 10.b.28.a.80 e.84.a.99 b. 193.a. 227 a 244 d.246.e.247 b.c 253.a. 254 b. 262 a.392.d 393 d 399 c 400.a.401.b.402.d.403. e.405 c a.480 a 513.a 521.e.
Vincentius Cartarius. 1203.e
Carteromachus. 1263.d
Caſſianus. 733.a.1020 e.1021.e
*Caſſiodorus.*520 b 523 d.à Pignorio reſtitutus.856 c. 869 a.
Iſacus Cauſabonus. 1175.a
Anſaldus Cebà. 439 c
Georgius Cedrenus. 14.b.41.c.67.a.182.c.432.d.443. a.674 d.
Celſus I C. 723.a
Ludouicus de La-Cerda. 192.c 658.c.661.e.674 d. 726 c 727 a.761 c.763 e. 787 e 789 d.1006 b. notatur.

tatur.1020. b.1061.a. 1197.d.
Cenſorinus. 652 b d
Fridericus Cerutus. 1067 e.1068.b
Cteſias Cniſius. 442.d
Codex Theodoſianus. 867 a
Columella. 732 e.765 e
Realdus Columbus. 266.e
Colerus. 918.b
Conſtantinus Cæſar. 733.b
Conſtantinus. 942.b
Georgius, Ioannes, & Andreas Contareni. 305.b
Ianus Cornarius. 460.a
Aloyſius Corradinus. 179 c.190.d 628.c.201.a 202.a. 207.a 277.b.
Corippus. 618 a
Ioannes Coſtæus. 43.b.175.c.177.c.342.d.389 e
Ioannes Cotta. 166.c
Catellanus Cotta. 1076.b
Crates. 1264.c.
Cratinus. 1263.e
Gerardus Cremonenſis. 785.e
Petrus Crinitus. 957.b
Ioannes Curopalatus. 990 b
D.Cyprianus. 1220.a.1273.e
Cyrillus. 1031.b.1184.b.1193.a

D

DAniel Propheta. 75.a.633.d.655.b
Iacobus Dalechampius. 7.b.10.b.245.b 284 a. 296 a.633 e.800.d.emendatur.1175.a.
Gulielmus Damaſus. 76.b.247 e 661 d
Nicolaus Damaſcenus. 1271.e
Dantes Aligherius. 858.a
Dauid Propheta. 597.b.631.b.655.c.718 c.772.d ex-plicatus. 927.b. 929 b 934 a.b 987.b 996.c. 999 e. 1043 b 1027 d.1108.b.1187 a.1207 d.e. 1223.a. 1228.b.1230.c.1232.d. 1233.a.b e. 1241.c.1248. c.d.1249 a.
Decretum. 698
Martinus Delrius. 16.d.29 c.45.a.253.c.695.b 697 e. notatur.701.d.709.a.
Democritus. 82.c.1164 d.
Demoſthenes. 647
Deuteronomium. 721.c.723.a.1031.b.1217 b.1235 d
Dictys Cretenſis. 767.a
Diocles. 749.a
Diodorus Siculus. 70 e.536.a.810.e.1037 b.1106 a. 1188.e 1196 b.1201.a. 1202.b. 1204.d.e. 1205.b. 1206.e.1208 d.1209.d.
Dion. 6.d.161.c.223.c 610.d e.618 d.625.d.778.c. 802.c.830.a.1274.d.
Didymus. 969 d
Diogenianus. 892.b
Digeſta. 216 e.776.c
Dionyſius Afer. 54.c.e.59 c.d.80.c.101.a.245.c.254 c.e 286.b.1050.a.1157.a.1233 b.
Dionyſius Areopagita. 654.e
Diophantes. 733.a
Dioſcorides. 59 b.83.e.100.b.246.a.248.e.285.c.842.c. 892.c.eius error detegitur. 984.a.1070.b.1119.d. 1226 d.1227.a.b.
Diphilus. 1206.a
Rembertus Dodonæus. 1226 d
D.Dominicus. 597 e
Ælius Donatus. 693.c
Marcellus Donatus. 787.b
Bernardus Donatus. 1124.d
Ioan Baptiſta Donus. 525.c
Dryalus. 1272.c
Durandus. 353 d.864.e.1017.d

E

ECcleſiaſtes. 829.b 1016.c
Egeſippus. 777.c

Elector Brandeburgicus. 1139.b
Elias Propheta. 673 a
Empedocles. 427 b
Enax. 75.c.287.a
Epictetus. 891.d
Epicurus. 351.e
Epidius. 633 a
Epigrammatarius Gr.antiquus. 423 b.426 c.1206.a
S.Epiphanius. 865.c
Sebaſtianus Eritius. 116.d 45 a.180 b.1098 d.114 e
Alexander Eſtenſis. 1029 b
Euripides. 73.d.188.b.762 c.767.a.839.d.1097 c. 1156 e.1264 b.
Eſaias. 934.a.941.c.1039 b.1240.c
Eſdra. 655 e
Eſther. 1225.c.
Eucherius. 655.6 928 a.1049 d.1062 e
Eſſenus. 761 a
Euſebius. 848.a 859.a.b.d.868.b.1051.d.1061 a. 1163 c.1190 b.1206 d.e.1218 b.1220 b 1237.d.e
Euſtathius. 794 b
Exodus. 592.a.864 d.987.c.1015.e.1017 e 1035 b. 1111.a a.1117 d.1194.b.d.1207 e 1228 a.1235 d 1245 c 1246.e.
Euthymius. 625 a 701.a 929 c
Ezechiel Propheta. 655.a 937 a

F

IAcobus Faber. 337 a
Hieronymus Faber. 981.a
Hyacinthus Fagnanus. 735.b
Iulius Fauera. 546 d
Alexander Ferratius. 156.a
Raphael Ferrarius. 432.e.433.a 434 d
Remigius Feſchius. 1063.c
Sext.Pomp.Feſtus. 528 a.659.c.d.1048.e.1237.c. 1238 b.
Marſilius Ficinus. 182.b.197.d.352.d.1183.b
Minutius Felix. 867 d
Gaſpar Finchius. 787.b
Iulius Firmicus. 674.c.759.e.1210.e.1214.a.1215 c. 1216 d.
L.An.Florus. 652.e
Vbertus Folietta. 1264 e
Ioannes Baptiſta Fonteius. 9 a.44.a.70.e.151.c.175 c. 179 e.180 b.
Thomas Fortifiocca. 532.d.533.c 645 c
Ioachimus Fortius Ringelbergius. 244 d.262.b
Venantius Fortunatus. 1021.b
Sebaſtianus Foxius. 33.d.49.c.153.a.154.d.163.e. 167.e.171.c.
Ferrandus Fulgentius. 113●

G

GAlenus. 86.b.98.a.100.b.263.e.266.e.267.b. 290.d.301.c.348.b.378.a.462.b.480.e.481.a. explicatur.d. 495.a.633.a 845. c.982.a. 1059.c. 1104.d.1118.b.1232.e.1273.c.
Galilæus de Galilæis. 405.e
Iul.Cæſar la Galla. 282.e
Sebaſtianus Galuanus. 600.b
Ioannes Galuanus. 667.a.864.b.865.b.1012.b.1013.b 1252.a.
S.Gangulphi martyris vitæ autor. 72.c
Ioan.Paulus Gardinus. 806.a
Garneueltius. 787
Petrus Garzias. 23.c
Ioannes Garzonus. 545.c
Theodorus Gaza. 1059.c.1061.a
A.Gellius. 190.b.288.d.524.b.633.d.792.e.891.c. 1015.b.1273.a.
Geneſis. 766.e.938.a.906.c.939.e.987.b.589.c.1020.e. 1037.e.1042.b.d.1044.e.1045.b.1046.c.e. 1047 c. 1051.

1051.b.1052 b.1108.a.b.c.1164.a.1194.a.d.1213.a.1214.a 1220 a.1223 b. 1226 b.1228.b.1229.a. 1231 b 1232 a.1236.d.e 1237 b.1245.b.1247.d. 1248.d.
Franciſcus Georgius. 1245.b.taxatur.1246.c
Germanicus Cæſar. 161.e
Conradus Geſnerus. 16 c.45.a.659.c.847.a.942.b
Gilbertus Genebrardus. 655.c.772.d
Alexander Ghiſius. 592.e
Claudius Giuſcard. 1068 b
Gloſſographus. 999 e
Gloſſarium aſſeritur. 1021.c
Gloſſa ordinaria. 721.a.774.a.1016.c
Gotinus. 981.a
Hieronymus Golzadius. 1174.b
Godinus. 620.b
Ioannes Goropius. 1195.b.1219.a.1222.a
Ioannes Grammaticus. 186.d
Franciſcus Maria Grapaldus. 794.e
D.Gregorius. 780 d.868.a.1047.a.1185.b.c.1193.a
Iacobus Gretſerus. 990 b
Hugo Grotius. 1197.a 1199 a.
Franciſcus Gualdus. 996.a
Franciſcus Guido. 262.e 265.e
Nicolaus Grothius. 1263.c
Ianus Gruterus. 16.c 30.a.574.b.606.a.866 b.890.b. 1067.a.c.1071 a.1072.a.notatur.1075.e.1270.e.
Iulius Guaſtauinus. 301.c
Melchior Guilandinus. 8.d 16 c.44 c
Guilielmus Tyri Archiepiſcopus. 14 432.c 433 d
Iacobus Gutherius. 47 a.81 b 85.b 92 c.102.a 215.e. 606.a.notatur.608 b.laudatur.e.610 b 613.b.614.b 615 d 628.a.b.1133 a 647.a 804.c.1067 a.1072 a.1133 a.
Lilius Gyraldus. 11 e 37.a.584 d 590 a 597.a.598.b. 626.d.648.a 649 c.652.a.661.c 668.c.671 c.684.e. 685.b.693.a.694.a 696 e.717.b.d.736 d 761.e.810 a.865 c.d 1014 c.1179.e.1196 e.1199.a.1203.a. 1204 e.1222.d.1239.b.1265.a.1296 e.

H

HAithonus. 433.c
Dionyſius Halicarnaſſeus. 415.c.543.c.1013 d
Ioannes Hallenus. 973.a
Alexander de Hales. Vid. A.
Hanno Carthaginenſis. 1155.c
Harpocration. 1180.a
Haſmoniorum libri Autor. 705.e
Hecato. 1260.a
Nicolaus Heinſius. 771.a.976 a 1130 b
Helinandus Chronographus. 19 e.541.a 846 a
Heliodorus. 865.c
Helmodus. 788.e
Chriſtophorus Heluicus. 787 b
Heraclides Ponticus. 1043.b.1222.d.1224 c
Herodianus. 660 b 662.d.1272.d
Herodotus. 20.e.123.a.124 d 567.c.579 a 584.e.843 e 912. b.960 a. 1032.a 1033.a.b.c. 1036.a. 1109.e. 1117 a.c.1120.b.d.1160 a.1188 d.1216.a.1229.e. 1263 d.
Herophilus. 290.d
Heſiodus. 745.a 865 d 1226.e
Heſichius. 627.a 718.a.794 a.973.e.1180.b
Heſychius Hieroſolymitanus. 1049.c
D.Hieronymus. 182.b.336.c.433.c.679 e.759 a. 787 c.792 b.940 e 942.c.1000.d. 1006.d. 1015.e. 1021.d 1022.a 1046 c.
Hippocrates. 82.a 88 d 143.c.231.c.296.b.explicatur. 372.d. 373.a. 377.c. 462.b.481.b.c 495 b.512.c. 631.b.explicatur.632.c.637 a.1118.e.1154.b.
Aulus Hirtius. 35.c.1122.c
Hiſtoriæ Tripartitæ autor. 197 c
Homerus. 79 c.301 c.302.a.c.e.303.a. 337.a 338.e. 625.a.e. 660.d.e.732.a.745.b.746.c. 843.c.892.a. 912.d.941.c.961.c.e.969 d.1017.b.1020 a.1021.a 1089.a. 1096. 1097.b. 1119 c.e. 1123.b.1156.d. 1239 e.1275.e.
Horatius. 223.e.531 b.declaratur. 638 e.639.d. 648.c.explicatur. 650 c.719.e 793 d 918.c 929.a. 943.b.960.d 970 b.1048.c.1199.d.1279.
Hortus Sanitatis. 7.a 75 c.285.c
Garzias ab Horto. 284.a
Horus Apollo. 1248.b
Franciſcus Hotomanus. 1076.b
Hubertus. 1016.d

I

IVlius Iacobonius 9 a 27.c 31.e.44.a 49 c.70.e.73.a. 151.c.152.d.175.c.180.a.b.190.a.
D.Iacobus. 1233.b.1278.a
Iamblichus. 353 d
Ieremias. 588 b 705 b.1039 b
Incertus Poeta Græcus. 155 a.159.e.160.c 163.c 168.b
D.Ioannes. 641.b.664.a 720 c 781.a.817.d.864.e. 925. b.1016.a. 1109 c. 1182 b. 1185.b.1219.a. 1233.a.1235.c.1236 c.1276 e.
Iobus. 829.d 830 d 996 c.1232.d.1236
Ionas Propheta. 1000.a 1001.e
Ioſephus. 617.a 701 b 713.b.777.c
Iouita Venetus. 932 c
Ioſue. 723.b.730 a
Iſaias. 766.d
Iſidorus. 75 d 80 c 519 e.627 a.681.b.725.a 780 b. 793.e 853.d 868 c.893 b.1005.c.notatur. 1016.e. 1017 c.1018 b.1020 d 1174 a.1201.e.d.1264 d.
Iſocrates. 684.b
Iſæus. 1180.a
Laurentius Iubertus. 1067 d
Iudicum libri. 962.a
Acilius Iulius. 1279
Iuniores. 359 e
Iuſtinus. 161.c 705.c.735 d.767.a.777.a.tentatus. 867.b.1112 e.
Iuſtinianus. 778.e.1192.a
Ioannes Antonius Iuſtinianus. 873.d
Iuuenalis. 96 a.189.e.illuſtratur.416.e.629 b.776.d.e. declaratur. 917 b.expoſitus. 918 d 968. b. 969.e. explicatur. 971.e. 973.b.1022.a. 1058.c.1173.b. 1201.e.

K

AThanaſius Kircherus. 1251.b
Bartholomæus Korndroferus. 31.c.134.a

L

LVcius Antiſtius Labeo. 190 b.722.e
Diogenes Laertius. 167 e 619 b 634 e.1260.a
Lactantius Firmianus. 34 b.371.b.583.d 684.d.e.687.e 693.d.1033.d.1045.a.1184.b.1188.a.1193.e.
Lampridius. 651.a
Lampſacenus. 351.e
Ioannes Langius. 16.c.25 a 45.a. 84.a 99.d.248.b
Scribonius Largus. 1275.c
Cornelius a Lapide. 721 b.1212.e.1216.b.1220 a
Andreas Laurentius. 266 e 274.b
Volfgangus Lazius. 16.d.25 e.45.a.49 a 126.c.133.a. 795 b.1068 a.
Albertus Leander. 6.c.notatus.305 535.c.542 c. 545.b c.
Ioannes Leonius Africanus. 425.d
Leogaras Syracuſanus. 854 d
Camillus Leonardus. 55.b.75.c 245 d
Leontius. 580.c
Leuinus. 674.c
Leuitici. 1040 c
Libanius Sophiſta. 1174 c
Ioannes Antonius Licetus. 999.d

Linus. 1021.a
Andreas Libauius. 45.a 49 b 59.a c.60 b.80 d.84.a. 99.a.127.c.133 c.136.b 137 a.244.c.249 270.e.
Andreæ Libauij Scholiaſtes. 16 c.31.c 89 a.127 c. 134.b 136 a.
Ioſephus Licetus. 262.c
Laurentius Lippius. 282 b
T Liuius. 259 c.261 c.416.d 424 e 650.e.659.a. 684.d.784 c 964 a.1005.a 1008.d.e.
Bartholomæus Liuianus. 166.c
Iuſtus Lipſius. 41.c 42.a.183.c.d 335 c.415.d 416.a. 789.e.794 c.859.a.d.986.a 995.c.1124.a.
D.Lucas. 698.e 720 a.781.a.1185.e.1221 b
Lucianus. 170.e.187.c.424 b e 580 c.581.c.618 c. 619 b 625.c.630.a.648 a.656 d 731.a 744.e.830. a.843 a 958.d.973 c 1068 e.1173 b.
Lucanus. 173.e.1008.a.1022.a.1033.d.1036.a
Lucilius. 652 b.862.a
Lucretius. 6.b.16 e.79 c.80 b 239 c.260 c.explicatur. 262.c.263.b.286 a 306.e.310 d.311.d.316.c 380. e.765.a. 790.c. 795.d. explicatur. 818.c 964.e. 1199 d.
Petrus de Loyheyr. 695 e
Luminare Maius. 511.c
Petrus Lupius. 262.e
Lycophron. 762.b 811.e
Nicolaus Lyranus. 584 b.c.617.a.655.b 673.b 700 b. 708 b 720 c 774.a.864.d.926 b 927.a 942.b.962. a 987 b 999 e.1002 d. 1016.b. 1046. d.1192 e. 1194.c.d.

M

MAcchab libri. 51 c 61.c.616 e 617.a
Macrobius. 187 b.297 d.311 c 414 c 527 b. 528.d.580 a. 590.a. 747.b. 830.b. 1110.b. 1111.e. 1200 b.
Petrus Maffæus. 171 b 681.b
Maffei. 340 b.863.a.905.a
Hieronymus Magius. 789.e 795.b
Ioan.Antonius Maginus. 274 c.433.c.e.434 a b.c. 1107 a.1112 d.1120.b.1121.d.1191.a.
Olaus Magnus. 750 e
Simon Maiolus. 25.a.26.d.45.a.47.a 76 b.e.109.e. 124.b.125.a.160 b. 161.c.e. 163.a.165.c.e. 166.b. 248.b.435.d.1068.a.
Maldonatus. 701.a.720.c
Maluenda. 866 d
Iacobus Mancinus Politianus. 8.e.25 b
Manethon Ægyptius. 947.a
Marcus Mantua Benauidius. 191.a.1136.a
Baptiſta Mantuanus. 1270.d
Aldus Manutius. 754.d
D.Marcus. 698.e.1221.b
Ammianus Marcellinus. 718.d e.1110 a
Martialis. 162.b.766.c.845.c.e.896 e.918 a 923 a. 1007 d.e.1022.a.1173.e 1199 c.
Martinus Chronologus. 17.d
Martiniana hiſtoria. 269.a.1220.e.1221.a.1245.d. 1247 c.
Martinius. 540 b
Galeotus Martius. 790 b
Petrus Martyr. 998.e
Iulius Maternus. 1042.c.1215.b
D.Matthæus. 39 b 655.e 698.e.700.d 717.c.720.d. 782.b. 891 b. expoſitus. 989.c. 1000.a. 1108.a. 1109 c.
Petrus Andreas Matthiolus. 248 e.633.a
Franciſcus Maturantius. 8 d.16.a.44.e.425.b
S Mauritij Andegauenſis archiuum. 695 c
Mauritius. 794.d
Andreas Maurocenus. 16 e
Valerius Maximus. 6 b.7.b 32.a.182 d 259 c.261.c. 543 c 652 e. 660.d. 745 a. 777.a 957 b.1009 e. 1010 a.1013.c 1083.c.1158.b.
Maximi. 1279 e
Iacobus Mazzonus. 124 b.424.d
Mecœnas. 173.d
Megetius medicus Alexandrinus. 261.d
Pomponius Mela. 275.b.681.b
Iacobus Menochius. 974.a
Menander. 652 a
Menandrus. 1263 e
Claudius Meneſtricerius. 888.c
Hieronymus Mercurialis. 246 d.845.b.1272 d.1275.d
Meſue. 512.c.e
Vincentius Mirabella. 1251 b 1258.b
Mneſcalcus. 156.c
Modeſtinus. 778.e.780 a
Morelius. 1271.a
Andreas Morettus. 1266 d
Moſes Propheta. 451.c.61.c 75.a 78.e.182 a 684.b. 688.a.698 e 699 a.708.a.713.c.d.e.715.a 747.c.
Rabbi Moſes Ben-Maimon. 688 d
Bernardus Muneghina. 544 d
Sebaſtinus Munſterus refellitur. 258 b
Marcus Antonius Muretus. 167 c 971.b 972.b.d
Muſelli. 593.a.1004.a
Nicolaus Muton. 571 c

N

N. 1013.b
Næuius. 652.b
Natalis Comes. 570 b.584 a.647 d 648 c.668 e. 684 d 687 d 729.c 745.a 747 c.748.e 759 a 768 a 843 a.1097 c.1107 b.1156 c.1179 c.1240.a.
Antonius Neugertus. 166.a
Nauigationis Batauicæ autor. 146 e
Indicæ. 396.a
Nemeſianus. 1008 a
Nicander. 100 c.254 c.762 e.1101.a.1103.a.b.1156.e
Nicandri interpres. 883 d
Nicias. 155.e
Nicephorus. 182.b.197.c 1044.a
Auguſtinus Sueſſanus Niphus. 270 d.272.b.d.273 e
Marius Nizolius. 1080.c
Flaminius Nobilis. 389 d
Nonius Marcellus. 659 d.664.e.862 a.1019 b
Aloyſius Nouarinus. 617.d 618.c 620 b
Numeri. 772.d.773.b.1218.e

O

ODoricus Foroiulienſis. 1171.b.1172.d
Maximus Olybius. 379.a.1082.b
Oppianus. 81.a.109.c.e.exponitur.122.c 1008.a
Publilius Optatianus. 607.b
Origenes. 655
Paulus Oroſius. 259.c
Orpheus. 748.e 762.e.843.d.1184 b.1206.b
Oſeas. 1108 a
Ouidius. 38.e.40.c.79.c.109.c e.declaratur.122.c. 158 c.168.a.187 d.339 d 416 c. explicatus.535.b. 581.e 582 d 587.b. 716 e 756 b. 759.c.760.b.761. a.762.e 766 c. 811.b.824 b. 843.a.881.d. 892.d. 960.d.971.b.1048 c.1243.b.c.

P

SAnctes Pagninus. 1000.a
Iulius Palamedes. 787 b
Palladius. 632.e.633 e.1016 d
Palladius Tuſcus. 971.b
Iacobus Pamelius. 167 b
Guidus Pancirolus. 8.c.27.d.34.e.35 d.244 a. 245 b 271.c 783.c.1068.a.
Pandectæ Florentinæ. 1076 c
Theophraſtus Paracelſus. 688.c
Paralipomena. 61.e.584 b
Parmenides. 917 b
Pariſienſes. 357.a
Antonius Parthenius. 971 a

Velleius Paſſerculus. 416 b
Franciſcus Patricius. 1190.b.1193.b
Iacobus de Partibus. 786.e
Matthæus Pariſius. 788.d
Paſchalius. 1064 d
Lelius Paſchalinus. 862.a
Pauſanias 10.a.expenditur.11 b.28 a.c.43.d.53.d.75. d.245.b.246.d. 416 c 434.c.480.c. 625.e. 627.a. 663.a.d.664 c. 665 c 667 e 668 e 670 a. 671.e. 676 b.c.682.b 691.b.d. 697 a.709 a 716 c.730 c. 759 a c 760 a 761.d. 762.c.d. 865.c.881.d.893.e. 913 e 961.d.963 b.1033.e 1035.a.1200.c.1238.e
D Paulus. 680 c.1017.e.1131 b.1207.e.1231 c. 1236.a.1260.a.1276.c.
Paulus I C. 722.c 1076.e
Corradus Pellicanus. 902.a
Benedictus Percrius. 941.c.1223.e
Irenæus Periander. 944.a
Aulus Perſius. 183.d.605 d 803.d
Paulus Petauius. 44.a.212.c.214.c
Ioan.Paulus Pernumia. 248.d 286 c
Silueſter Petra-Sancta. 156 d
Franciſcus Petrarcha. 311.d.421 a 533 b.c.645 c
Petronius. 338 c.772 c.923.a 943.b 944 a.1005 b
Ei Scholiaſtes. 943.b
D.Petrus. 434.a 933.c.1207.e
Varinus Phauorinus. 1180 b
Phemius. 155.a
Pherecides. 1051 d
Philiſtus. 1264 a
Philo. 701.e.714.b.e.938 b.940 e.1110 c
Philocorus. 1180.a
Philonides. 1263 d
Philoſtratus. 716.a.726 e.727.a.1059 b.1060.a
Philalthæus. 261.d
Gulielmus Philander. 605.c
Iacobus Pighettus. 966 a
Phurnutus. 671.c 674.a 1269 e
Ioannes Pierius Valerianus. 529.d.570 a.c 597 a. 620 e 664 d. 674.a.b.d 678.d.709.c. 715.b.718 b. 727 c.728 a.b. 729 d 747.d. 771.c. 775.c.809 c. 810 a d.e.903 c 904 c. 905 b.907.a 911 c. 913.a. 919 c.922.a.928 b 933 b 936.a 947 b.957 c 958. a.959 b 963.a.d 996 d. 1006 b 1015 c. 1031.a. 1033.a.1036 e 1039 c 1045 d 1047.b.emenda. tur.1048 b. 1049 a.1061.a.c. 1106.a.c. 1110 e. 1131.a.1180 c.1195.a. 1200 d. 1203.b.1205 a.e. 1210.b 1212.e. notatur. 1214.a.1215.b. 1218.b. 1220 a 1225.b 1248 b.d.
Laurentius Pignorius. 44 a.167.a.211.a.214.b. 339 d.612.a 628 c.856 c.tangitur. 857.d.861.a. 865 b.d.866.c.1083.c. 1176.b. laudatus. 1178.a. 1202.a.
Pinacotheca. 1280 b
Pincianus. 1273 b
Ioannes Baptiſta Pinellus. 366 a.525.b
Ioan.Picus Mirandulanus. 1183.b
Pindarus. 998 c.1048 c
Plautus. 337 b 1266.b
Chriſtophorus Plantinus. 985 b
Maximus Planudes. 163.d
Plato. 170 c.176 e.186.d 310.e.exponitur 311 e. 312.a.460 a 597 c. 610.a.677 b 744.b 759 c 836. a 845.c.878.a 882.c.933.e.1048 c.1058 b.1109 d. 1110 a.1111 e 1162 e.1206.a 1231.c.
Plinius. 4.5 b.d.7.b.13.c.14.d.35.c.d.38.e 39 b.d. 55 d.59.b.70. b.73.e.75.b.c.e.80.b.c.d 82.c.83. e.85. e.99.e.100 b.123.c.129.c.156.e.161.b e.162.a 186. d.217.e 222.d.223 c.241.b. 244.e.246.d.261.c.263. c.264.c.282.c.284 b.285.a.287.b.295.e. declaratur.296.c.299.a b.393.e 398.e.433 b.e.434.c.435. d 500.b.517 e.519 d.522 c.536.c. 537.d.e. 543.c. 567.b.590.c.605 c.609 c.623.e.624.c 632.e.633.d. 669.b 681.b.682.e 683.d.718.a 725.a.726.c.727 d. 731.b.765.e.776.c.d.778 c.779.a 822.a.881.a. 892. d 922.b. 964 d. 1009.a. 1013.b. 1032.b. 1034.d. 1049.e. 1052.a. 1060.a.1061.a.1093.b. 1107. b. 1112.b. 1116 a.1120. b.c.1123.d.1124.b.1128.a. 1172.e. 1175.a. 1192.b.1226.d. 1227.a. 1271.d. expoſitus.1273.a.
Plotinus. 182.b.187.b.578 e.579.a.c.836.b.912.e. 963.d.1110.a.
Plutarchus. 12.c.30.e.34 c.37.a.d.38.d.39.a.41.d. 42.d.43.a 46.a.49.b.52.a. 53.a. 64.a.127 b.129.c. 140.c.141.e.142.a.explicatur.c.143.d.145 a.171.b. 184.b.187 c.190. c.222.e.223.e. 245 b.246.c.263.c. 275.a.413.a.416.a.424 d.435.b.500.b.511.a.517.c. 521.d.522.a.528.b 568.b.575.e.578 e.585.e.591.d. 614.a.620.c.622.c. 652 c.653.c.660. d 661.c.663.d. 668 c.e.670.d.681.b 682.e.683.d.705.d.726.c.737. c.760.c.777.b.784.e.808.b.845.c. 883.d.884.a.913. c.916.a.957.b.1009 c.1014.e.1025.c.1034.b. 1044. c.1049 c.1050.d. 1051.b.e. 1052.d.1104.a. 1106.b. d.1112 d.1131.a.1158.e. 1162.c.1164 b. 1171.d. 1193 d.1200.a. 1206 d. 1256.a.1258.a. 1261.a. 1279 b.
Podacatarus. 76.b.248.a
Poematia antiqua. 161.a
Angelus Politianus. 423.d.424 b
Marcus Polus. 146 c.153.b.218.a.305.b.682.a. 1006 e.
Polydorus. 881.a
Tubellius Pollio. 618 c
Iulius Pollux. 792 a.857.a.1013.a 1263 d. 1265 b.c.1266.a.
Pomponius Lœtus. 268.a 684.d.685 b
Iſacus Pontanus. 944 b
Thomas Porcacchius. 24.b 76 b 162.d.167 b.190.b. 248 a 336 c 337.a.340.b.
Porphyrius. 153 c.notatur.181 b.183.c 186 e. 362 c.387 d.708.c.1058.c.1220 b.1221.c.1243.d
Æmilius Portus. 942.b
Io Baptiſta Porta. 16.d.e.17.b.27.c.45.a 47.b 51.d. 83.a.85.a.96 c.98.b.102 b.105 a.107.e.112.b.113 c.114.e.116 e.132.e 240 b.543.e.632 d.733 a.763 e.765.e 800.b.811.c. 865.c.e. 892.d. 936.a. 915. a. 1068 a.
Hieronymus Porus. 24.b
Priatea. 971 c
Procopius. 29 c.
Proclus. 1183.c.1206.c
Prouencherius. 274.b
Propertius. 615.e.943 e.944.b.1199 d
Prudentius. 766 c.859 a.e.860 d.863 c
Ptolomæus. 433.d.e.434.b.1022.a.1107.a.b.1112.b. 1120.b.1121.c 1123.d.1191.a.1192.a.
Theodorus Pulmannus. 779.b
Caſſianus a Puteo. 593.c.768.c.884.d.886 d 888.a. 1025 d.
Puteanus Carthuſianus. 599 b
Pythagoras. 726.a.1110.a

Q

Quadrigarius. 248.d
Antonius Querengus. 165.b
Ioſephus Quercetanus. 241.c.274.b

R

Magnetius Rabarus. 1016 b
Ioannes Baptiſta Ramuſius. 425 e 678 a.c. 1155.c.1171.b.
Raſis. 786.c
Iulius Rechalcus. 796 d
Regum libri. 62.a.275.e 584.a 704 d
Thomas Reineſius. 1279.b
Ioannes Reinſtius. 1279 a
Gerardus Reinſtius. ibid.
Q. Rhemnius Fannius. 60 b

R.Rhe-

B.Rhenanus. 901.b
Cœlius Rhodiginus. 6.d.7.a.29 c.198.c.267.c.541.e. 578.e.581.a.b.609.b. 619 a. 623.b.624.d. 650.b. 657.b.685.b 691.d 735.c.747.e.785.c.800.d.883.c. 940.e. 1014.c. 1044 b. 1045.a.b. 1046.b.c. 1059 b. 1102 c.1106.a.1107.d.1109.e 1157.d.1218.a.
Ioannes Rhodius. 804.a.839.a.973.a.1025.d. 1027.a.1063.c.1087.a.1167.a.1250.b. 1251. b.d. 1275.c.1279 c.
Nicolaus Rigaltius notatur. 607.e
Cæſar Ripa. 668 c
Fortius Ringelbergius. 6 d
Ioannes Riolanus. 274 b
Roma ſubterranea. 950 a
Ioannes Roſinus. 415 c
Eraſmus Roſtodamus. 883.a.892.a.1179.d
Conradus Rubeaquenſis. 263 c
Hieronymus Rubeus. 16.d
Octauius Rubeus. 1270 e
Ioannes Ruellius. 246 e 893 a
Ruffinus. 1043 d.explicatur.1212.d.1218.b
Hieronymus Ruſcellius. 8 d.14.d.16 d 27 c.45 a. 48 b 68 d 108.a.
Ioannes Ruſchus. 83.a 94.a
Ruth. 721.c
Franciſcus Ruueus. 75 287

S

Fauſtus Sabæus. 80 a.155.a.b.c d e.156.b.c.d. 160 b d.161.a 163 c 164.a c d. 166 a.b. 168 b. 259 a 423 b.426.c.891.e.
Ioannes Sacroboſcus. 1265 c
Sapientia Salomonis. 1037.d.1182 d.1236.a
Ioan.Dominicus Sala. 314.a 369 a
Salluſtius. 669 e
Claud.Salmaſius. 779.c 794 d
Henricus Salmuth. 8.d.16 d 34 e 783 d
Fr.Sanctus. 873 c
Fortunatus Scacchus. 560.a.858 d.992 c 1001.a
Ioſephus Scaliger. 803 e. refellitur. 838.b
Iul.Scaliger. 10.c.49.d.84.a.99.b.147.b.165.b. 173.a.d.244.d.247.d. 253.a.263.c.refellitur.277.c. 281.c.405 d 632.a.c.634.b.notatur.d. 636.b.e. 637. b.641.d.723 d.878 b refutatur.1071.a.
Bernardinus Scardeonius. 8 d.15.b.44 c.71.c.1068.d
Demetrius Sceptius. 1272.d
Sigiſmundus Schul. 876 b.
Ioannes Schmit. 198.e.771 a 976.a.1110.a.1166 d. 1265 e.
Petrus Scriuerius. 190 e 214 d
Seneca Philoſophus. 5.b d.173.d.183 c.190.b. 299 b.335.c.337.e.338.b.598.d.650. d. 750.a.779. a.866.b.1123.d.1173.a.
Seneca Rhetor. 1133.a
Seneca Tragicus. 5 b 216.b.346 a
Quintus Serenus. 1197.d.1199 e
Ioannes Seldenus. 535.b.584.c 611.c.668.a. 705 c 1050.c.
Marius Seruius Honoratus. 605.c.627.b.652.d. 659.e 693.b.805.a. 865 c.1051 d 1103.b. 1180.a. 1203.a.
M.Aurelius Seuerinus. 814.a 842.a.939.b.1101.a. 1114.e.
Cornelius Seuerus. 674 e
Sidonius Apollinaris. 759.e.776 b.918 b
Sigebertus. 712.e
Carolus Sigonius. 710 d
Silius Italicus. 416.a 691 d.809 d
Simplicius. 236.e.261 d 353 d.359 e
Simonides. 691.c
Iacobus Sirmondus. 30.b.531.a.1072 a
Socrates. 196 e.1043.c.1217 d
Solinus. 26.c.54 d.55.a.50 d.65.a.66.a.b.75 d. 76.b.c 80 c.161.c. 162.a.164.b.171.c.245.c.246 e. 254.d.274.e.284 c.285.b.d.417.b.435.d.681.b.683 d.1107.b.
Sozomenus. 197 c.1044 a
Sophocles. 696 a
Ælius Spartianus. 161.c.1006.c.1075 a 1272 e
Andreas Spinula. 296 d
Spondanus. 1042.a.1212 e 1216.a.1222.d
Henricus Smetius. 574.d.1196 d
Statius illuſtratus. 34.e 35.d. 57.a.173 c 268 b. 274.a.explicatur. 288.d.416 d.570.c 660.b.604 c. 907.a.917.c.1059.c.
Achilles Statius. 180 b 187.a.969 971.b
Eugubinus Steuchus. 1181 b.notatur.1184 c 1188.a
Stephanus de Vrbibus. 812 d 970.a.1102.a 1112 a
Carolus Stephanus. 812.e 970.a 971.e 1137 b. 1080.c.
Stobæus. 668 e
Quintianus Stoa. 1197.c
Ioannes Stumpfius. 1067 c 1077 a
Strabo. 11.d.12.a 29 c 42 b 76.a.161 b.246 a.d. 274 b.433 b.d 434 b 435 d. 521 a 768 a 807.c. 812 b.1022.d.1103 a 1105.e.1107 b.1191 b.
Sueſſanus. vid. N.
Laurentius Surius. 712.e.notatur 787 d
Suetonius. 338.b 346 a 570 d.571.b 587 d.654.a. 660.b.663.d.668.778.d.779 a.791.d.1005.b. 1007.c.1103.a.
Suidas. 41.c 44.c.197.c 674.b.794.a c.843.e.892.a. 894.c 970.b.1010.b.1037 b. 1038 b.1041.c.1101.e. 1102 a.1112.e. 1181 b e. 1184.a. 1215 c. 1216.a. 1217.c.1221 a.1263.d.
Symbolum Nicænum. 1182 b
Symmachus. 1000.e
Syrianus. 353 d
Syrus. 1000.e

T

Corneл.Tacitus. 296 e.598.d.958 c 1196.a
Tacus. 246 a
Alexander Taſſonus. 43.c.256 c
Terentius. 652.b
Tertullianus. 674.e.779 b.c.e 803 d.867.c.d 995.b.c. d 1274 e.
Themiſtius. 302.b.481.e.1163 c
Antonius Theobaldus. 165.e
Theocritus. 915.c.1119 d
Theocriti interpres antiquus. 727.c
Theodoretus. 706.e.708 b 991.a.1192.e
Theodoſius. 778.e. *Vid.Cod.Theodoſ.*
Theodoſio. 1000.e
Theſaurus Aromatariorum. 511.e
Theophraſtus Ereſius. 5.d.82.b.83.e.85.c.87.e.89 b. 100.b.107.b 116.c.141.b.18 .b.221.a.222.a.228 d. 233.c 241.b.261.d.263.c.301.e.306.e.312.b.d. 347. b 421 b.430.b 439.e.632 d.633.c 732.d.765.c. 892. c.1059.b.1119.d.1121.a.
Theopompus. 912.b 959 c.1274 b
D.Thomas. 357 e 720.e.803.c.1234.b.d
Iacobus Auguſtus Thuanus. 274 b
Thucydides. 287 b e
Ei.Scholiaſtes. 606 e
Albius Tibullus. 183 c.608.d.explicatur. 943 e 944 c.1199 c.
Bernardinus Teleſius. 306.a.1060 b
Timeus. 353.c
Timæus Locrus. 170.e
Tiro. 866 b
Iacobus Philippus Tomaſinus. 930 c
Leuinus Torrentius. 778 c 779 a
Ioannes Tortellius. 790.a
Alphonſus Toſtatus. 19 e 520.c.e.541.a 700 b.846 a. *Vid.Abulenſis.* 868 e 872 b
Matthæus Toſcanus. 166 c
Mercurius Triſmegiſtus. 1240 d
Ioachimus Trithemius. 127.c 133 c 134 a. 136.

136 a.b. 184.a. 1237.d. 1238.a.
Angelus Triuella. 806.b
Tryphiodorus Ægyptius. 656.b
Hadrianus Turnebus. 224.a.944.a.1197.d
Gregorius Turonenſis. 711 d
Horatius Turſellinus. 1101.d e
Maximus Tyrius. 62 d.182.d.426.b.683.e.
731 a 760 b.1157.d.
Ioannes Tzetzes. 760.d.1159.d

V

Valentinus. 778.e
Io.Pierius Valerianus. Vid.P.
M Varro. 589.e 590.a.650.d.659.c d e.664.e.
763.c 765.e.838.b. 893.d. 1019.b.1045.b. 1195.e.
notatus.e.
Franciſcus Valleſius. 229.d.411.a
Valerius Maximus. Vid.M.
Robertus Valturius. 785.e
Vaſſallus. 1260 c
Hieronymus Vecchiettus. 23.1038 b
Flauius Vegetius. 918.d 734 a
Andreas Vendramenus. 250 a
Philippus Ventura. 888.a
Maria Vercellinus. 1054.b
Marcus Maurus Vertranius. 839.a
Ioannes Veslingius. 606.a.609.e.624 e.967.d.1252.b
Aurelius Victor. 1101.c.d
Petrus Victorius. 785.c
Villingius. 14.a
Vitellius. 778.e
Virgilius. 12.b.20.c.27.a 34.c.71.b.72.e.73.a.c.
154 e 187.c.260 a.b.275 d. 276.a.c.303.a. 306.b.
310.d 311.d.416.e. 421.a.537.c.d e. 538.e. 587.a.
608 d 633.b.declaratur.644 b.646.d.648.a.649.e.
650.a.652.d.e 656 b e.657.e. 658 d. 673.e.674.e.
693.b.715.a.716.d.717.c 729.a.758.d 759.d.760.
b.761.b.771.a.783.e. 789 d.804.c.d 809.d.e.817.c.
818.b.823.b.825.a.881.a.892.a.911 b.960.c.975.a.
1048.b. 1057.b.1058.b. 1103.b. 1164.b. 1197.d.
1198.a.c.e.1199.a.d.e.1206.e.1215.c.1232.b.1249.
b.1250c..1265.a.1270.a.1280 a.
Polydorus Virgilius. 171.c.228.a.519.a.622.d.
783.b.1032 a.1116.e.1172.c.
M.Vitruuius Pollio. 288 c
Iacobus de Voragine. 520 e.523.d.850 a.b
Ioan.Ludouicus Viues. 23.c.53.a.60.c.75.d 76.b.
288.a.814.a.1239.e.
Vlpianus. 650.d.778 e 918 c.1076.a
Raphael Volaterranus. 11.a 17 e.268.e 269 a.
270 d.433 c.e.434.b.c.540 e. 541.e. 835.b 891.d.
894.c.1112.b.1115.d.1221.a.
P.Volcus. 901.b
Ioannes Gerardus Voſſius. 787 b.709.e.793 b.
924.b.1016 d.1018.a. tangitur.
Hieronymus Vvolfius. 1102.a
Vrſatus de Vrſatis. 1252.a
Sertorius Vrſatus. 203.a.823.a.874.b.1124 c
Fuluius Vrſinus. 606.d.684.d.1008 d

X

Xenophon explicatur. 636.e.791.b.793.d.
882 c.1096.d.1157.c.
Xiphilinus. 223.c
Gulielmus Xylander. 11.b.620.c.1261.a.1263.a

Z

Iacobus Zabarella. 328.a
Zacharias propheta. 655.d.1038.d
Zacharias Chymi. 1203 b
Ioannes Ægidius Zamarrenſis. 846 b
Antonius Zantanus. 42.a
Zeno. 302.b
Zenodotus Epheſius. 854.e.892.a
Antonius Zimara. 384.b
Ioannes Zonaras. 252 e
Zoroaſter. 246.a

ELENCHVS
RERVM, AC VERBORVM MEMORABILIVM.

A

A & Ω. 860.b
Abſurditatis vi cõuincere, nõ eſt cauſã reddere. 150.a
Abſynthus gemma. 249.b
Acanthus. 975.a
Accidens vt ſit Ens. 389 a
Accidentis entitas a ſubiecto dependet. ib. exiſtere, eſt inhærere. ib. vnitas vnde. ibid.
Accidens materiale, & ſpirituale. 290.e
Accidentia duo eiuſdem ſpeciei ſolo numero diuerſa in eodem ſubiecto non poſſunt eſſe. 280.e
Accidentium vnitas. ibid.
Accidentia ſubſtantiam diuidunt. 290.a
Accidentia eiuſdem ſpeciei plura in ſubiecto eodem numero formaliter eſſe non poſſunt. 90.d
Accidentia non mutant ſubiectum. 231.c
Acetum igne abſumitur. 135.c
Acetum lentoris non eſt expers. 343.d
Achillis denominatio argumento impoſita. 302.b
Actio nulla eſt vltra vires. 85.d.260.e. phyſica fit per contactum. 358.c. fit in patiente diſpoſito. 343.e
Actus fit in patiente diſpoſito. 300.e
Actu quod eſt, magis eſt, quam quod potentia. 362.c
Adamas. 54.e. ignis vim eludit. 75.c
Adamas teritur. 284.a. ſed imperfectus. e. plumbo ſoluitur. 286.e. hircino ſanguine calido cedit. 285.a.e. Indicus Magneti vim trahendi ferrum demit. b. eius fruſta gemmis ſculpendis apta. 285.c. 286.a. cryſtallo affinis. 286.c. ferrum penetrat, & ceteras gemmas, non chalybem. 286.e. in Arabia, & Cypro naſcitur. 287.a
Adhugge. 421.a
Adrianus in Ægypto Antinoam condidit. 1102.a
Adriani moles. 1103.c
Aduſtio in corpore humano. 313.a
Aduſtio ſine igne. 420.e
Ægyptus Ptolemeo in Africa. 706.c
Ægypti magnitudo. 1191.b. diuiſio. c
Rex triceps, & tripes. 1229 a
Ægypti hieroglyphicum. 1106.e.1229.c
in diademate Regum Ægypti. 1106.a
Ægypti figura triangularis. 1106.e
Ægyptus mater ſcientiarum. 1108.e. & Mercurij. 1109.e. delta vocatur. 1120 b. inſula. c. in tria delta diuiditur. 1121.b. Nili donum. 1190.d. Inſula, ac delta. e
Ægyptus ſuperior. 1121.e. Media. 1122.a. Inferior. c. 1229.b
Ægyptiorum de brutorũ animis opinio. 154.a.171.b
Ægyptij doctiſſimi. 154.b
varias colunt belluas. 184.c
Ægyptiorum mos in exigenda ſepulcri colũna. 610.a
Ægyptiorum mos frequens in hieroglyphicis. 934.d
Reges electitij. 1189.d
Ægyptij canes appellati. 1245.e
Æqualia non admittunt pugnam. 237.d
Æqualitatis ſymbolum. 1039.e
Aer non eſt ſolidus. 290.c. ſed eſt continuus. 292.c
partes eius contiguæ ſunt, non continuæ. 292.b
per eos meatì poros, per quos aqua & oleum. 295.a
non contendit ſponte ad locum terræ. ibid.b
terram facilius penetrat, quam aqua. ibid.
etiam ad centrum tendit naturaliter. ibid.d
humorem deponens raritate igneſcit. 315.d
attritu quid patiatur. 317.d. vt in humido retineatur. 342.b. eius humiditas, & lẽtor inſenſilis. 343.b
calore non vertitur in aerem. 383.d
magis humidi, quam calidi. 390.b
non vertitur in flãmmam. 133.d
ab vllo miſto proprie. 317.e. ſed ab igne actu. ibid.
Aeris caliditas & ſiccitas vt ignem afficiat. 141.c
lucernæ oleum abſumat. 144.b
nulla qualitas prohibet fomitẽ ab igne cõſumi 143.d
Aer vniformis in locis ſubterraneis cõſeruatur. 141.d
non ſemper. 148.b
Aer vtramque habet qualitatem ſimul. 231.d
attritione in ignem vertitur. 316.b
ſupremus nõ eſt perfectior medio aut infimo. 327.d
ſupremus ſolum in orbem vertitur. ibid.
aliquam habet grauitatem. 329.e
motu in orbem vi ſurſum pellitur. 330.a
flammæ humidus eſt contrarius. 347.a
Aer ſerenus glaciei generandę aptus. 414.b
Aer vt grauis. 400.c
non aſcendit ſupra aquam. 403.c
igne corrumpitur in ignem. 404.d. non in mixtum. e
Aer ſupremus ſolus circulò mouetur. 402.c
in aquam vertitur vi frigoris & caloris. 413.a
Aer non habet humorem primo, & calorem ſecundo gradu. 390 c. nec habet humorem in ſummo exceſſu. ibid. non eſt humidior aqua. d. eius eſſentia magis humore nititur, quam calore. 390. d. partes vt differant caloris participatione. 395.c
media regio cur frigidiſſima. ibid.
Aer nos tuetur a calore ignis. 395.d. cui reſiſtit. 396.a
vi frigoris vertitur in vapores. 404.a. vi caloris, in ignem. b
Aerea facile in ignem conuertuntur. 132.c
Aere quæ incaleſcant; quæ accendantur. 82.d
Aeris qualitates vix percipiuntur. 85.d
Aer non eſt calidus vt ignis. ib. nec flammam excitat. e 86.e.87.c.98.d.101.a. aut lucernam. 86.a. animalium calorem neutiquam auget. ibid. qualitates ſecundæ. 88.a. calor triplex. 230.d. calor aeri non naturalis. e. 358.c
Aer ſubterraneus noſtro frigidior. 86 c. frigidus non poteſt miſti calorem in igneum immutare. 88 c ſed ignem vegetat. 89.b. non atterit combuſtibilia. d. vt atteratur radijs, & igneſcat. 91 a. ſiccitate igneſcit. 91.b. a radijs Solis igneam induit naturam. 91.d. condenſatur. 105.d. fumo tenuior ac rarior. 111.c. cur facile mutetur. 113.a. cæcos terræ meatus permeat. 114.d. fumo tenuior, 115 b mutatur ſecundum qualitates, integra ſubſtantia. 122.a. natura calidus & humidus. 230.c
Æris Cipri vetuſtas. 1070.c
Æternum etiam eſt, quod diu durat. 136.a
nullum ſub Luna corpus. 242.a
Æther corpus neutrum. 308.c
Africani colebant ignem. 425 d
Agens actione perficitur, & fit magis actu. 362.d
Agentis actione vires augentur. ibid.
Agẽti nõ ſũt neceſſarię vires ſupra vim patiẽtis 366.c
Agens imbecillimum cuinam materiæ det formam. 317.d. omne actu agit. 318.b
Agens & nouam formam priori ſimilem valeat addere. 305. validius agit velocius. 385.e. naturale per contactum agit. 413.d
Agens debile in materia plurimum diſpoſita formam producit. 92.a. omne agens patitur reagẽdo. 575.d naturale generat ſibi ſimile. 119.a. Vid. S. vires habet ſuæ moli proportionatas. 442.b. non ſemper voto reſpondet. 443.d
Agrippus. 892.b
Agrippo ſterilior. 891.e
Alcala Duci donata lucerna. 771
Vlyſſis Aldrouandi Muſeum. 9.d.27.e
Alexandri Magni exercitus a ſimijs deluſus. 679.c
Alexander VI Pontifex. 15.a
Alexandrinum ſupplicium. 1105.d
Alimentum coctione vitam perdit. 364.e
cur viuere nequeat. 635.b
eius ſimilitudo ad alendum. e
quando ſub forma totius, & quando non. 636.c
non ſemper inſtaurat ſubſtãtiam deperditã. 637

vt augmentatiuũ, vt nutritiuũ. 639.a. vt ſemen. b
eius ratio varia. ibid. finis diuerſus. 640.a
Alimentum quid conferat. 228
diſtinctum a ſubſtantia rei quam nutrit. 474.b
non aſſumitur in eius definitionem. 491.b
idem numero. 321.a
Alimento quibus magis opus eſt. 231.d
Alitur nihil niſi permanens. 319.c
nihil contrario Alitur, ſed ſimili. 169.e
Alitur nihil contrario, ſed mixto ſimili. 430.c
Allium Horatio exſecratum. 224.a
Ἄλογον. 855.d
Alteratio ſimplex non mutat ſubſtantiam. 119.a
Alumen Scariolæ. 244.d. ſciſſile. 246.e
Aluta differt a corio. 918.e
Amarãthi corona redimitũ Herculis ſepulcrũ. 1060.b
Amazones in bello vtuntur ſiſtro pro tuba. 1202.a
Ambulatio penſilis. 1116.b
Amiantus lapis incombuſtibilis. 76.a
alumen ſciſſile creditur. 125.e
ex eo lucerna imbri ac ventis non reſiſtit. 128.d
ellychnium & oleum lucernę præbet nullũ. 130.a
Ammonis lucerna mirabilis. 13.a. 141.b. 185.a. & cur. 142.c. templum vbi ſitum. 143.e
Amnes ignei. 312.a
Ampelites terra in aquis ardet. 80.d
Ampullæ lacrimales. 1268.b
Ampullæ vt excitentur. 342.c
Ἀναβολεύς. 794.a
Anathematizare ſolius eſt ſacerdotis. 691.d
Anchora. 855.c
Angeli in ſacris alati. 654.e
Anguis caducei maſculus. 1109.b. femina. c
Animæ a corpore ſeparatio duplex. 297.b
Animæ damnatæ ſimulacrum. 836.d
Animæ rationalis pars duplex. 1165.d
Animam in ſepulcris manere putabant veteres. 70.c
Poetæ. 187.d. eamque igneam. 151.c
circa ſepulcra etiam verſari. 186.a
veteres non ſemper putabant immortalẽ. 152.a
Animæ a corpore ſeparatæ functiones. 72.c
brutorum immortales. 154.a. Vid. B.
Animarum cuſtos Deus. 72.d
Animæ defunctorum deis inferis debẽtur. 72.c. 151.d
non tamen ſubmerſorum. 187.a
Manes appellati. 73.e
de Anima defunctorum opinio Scytharum. 153.b
Animal non mouetur ſine inſtrumento. 427.d
Animalium tranſmutationes. 633.d
Animal vt creſcat. 319.d
Animantium ignis. 6.d
Anima quid. 636.b. quid elementis præſtet. 373.d
Animantis corpus neceſſario mixtum. 374.e
Annorum inæqualitas apud Plutarchum. 12.d
Anthrax lapillus. 55.b
Antigraphus. 854.b
Antiſigma. 854.d
Anthias. Antinoe. Sahid. 1191.e
Antei cadauer ingens. 275.a
Anteris ſepultura. 438.a
Antiochena lucerna. 14.b. 67.a. 77.a.d. 107.b. 138.a. 182.c. 185.a. 216.d. Vid. Edeſſ.
Antimonium igne conſumitur. 135.c
Antiperiſtaſis non fit in ſupero aere. 402.a
Antiperiſtaſis vt fiat. 87.c. non fit ab aere. 88.a
ſed ab aqua. 420.b. qualis ignem producat. 89.a
Antiochia diuerſa ab Eſſeda. 433.a
Antonini Imperatoris humanitas. 1274.d
Antrum Vicentinum in villa Cuſtodiæ. 304.b
Anubis canis cuſtos Iſidis ac Oſiridis. 1204.e
Anubis Dei effigies canina. 598.b
Anuli e putamine teſtudinis marinæ. 1174.a
Apis bos idem. qui Nilus. 1050.d
Apparitor Pontificum. 1134.a
Appetitus maior vim motricem acrius vrget. 355.c
materiæ cauſa corruptionis. 370.b
quotuplex, & quomodo expleatur. 371.b
Aprorum familia Brixiæ. 1269.a
Aproxis herba mirabilis. 222.d. eminus ignem concipit. 265.a. 500.b
Aqua leuiſſima. 462.a
Aquæ cura penes Veſtales. 41.d
origo in fontibus. 218.a
Aqua non eſt calida. 87.a
frigida flammam accendit antiperiſtaſi. ib.b
puteorum hieme calida. 88.d
fons eſt lentoris. 113.a. omnium humidiſſima, non viſcidiſſima. 342.e. non omnium humidorum craſſiſſima. 344.a. vt in aerem mutetur. 382.e
Aqua eſt aere craſſior ac denſior. 391.b
eius humor inuiſibilior quam aeris. 391.c
in profundo non gelaſcit. 407.b. in ſuperficie leuior eſt. ibid. a glacie differt. c. glaceſcens male minuitur. 408.c. frigore denſatur. 409.c
Aqua calore attenuatur & rareſcit in vapores atque aerem. 409.d. item in nubes. 410.b
non gelaſcit ex ſe. 411.b. nec ab exhalatione terrea. 412.d. nec præter ſuam naturam. b
deſtillata faciliime congelatur. 412.d
quomodo frigida primo. 411.e
fluxilitas ei propria. 411.d
in ſuperficie glaciatur. 413.d
Aqua vt conuertatur in flammam rutilam. 422.a
ferro candenti aſperſa flammam excitat. c
eius qualitates materiales. d
Perſis Dei loco. 426.c
probationis ad partem iuriſiurandi. 667.e
Aqua calcem accendit. 301.a
Aquæ ſubſtantia magis in frigiditate, quam in humiditate conſiſtit. 390.e
Aqua feruens refrigeratur igne remoto. 131.b
Aqua non ardet in flammam. 138.d
oleo miſta lucernam diuturniorem prȩſtat. 143.a
Aqua ſacrificijs dicata. 693.c. 694.b
Aquæ frigidæ iudicium. 697.e. 710.d
Aqua ſancta. 701.b
Aqua lucernas ſubterraneas extinguit. 218.a
Aquæ circulatio. V. C.
nulla ſiccitas. 311.a
Aqua vitæ ſpecie differt a vino. 117.c
circulatio cur perennis. 118.d
Aquilæ bicipitis initium. 834.a
Aquilæ etymon, & ſymbolum. 936.a
Aquilus color. 937.a
Ara. 765.d
Ara Ditis & Proſerpinæ ſubterranea. 33.a
Ara Chriſtianorum, & Ethnicorum. 864.b
Ara portatilis. 1135.a
Ara in ſacrificijs coronata. 647.c
Arbor. 676.a. mali ominis. c
Arborum tranſmutationes. 633.a
Arbores in lucerna. 709.a
Arbores prædominio terreæ, ac ſiccæ. 430.a
Arcadia regio, & vrbs Ægypti. 1112.a.b
Arcades Ægyptij. 1112.d
Arcades hominum ſe primos putabant. 915.b
Archimedis columna. 613.c
ſepulcrum. ib. 1255.a
quænam Ardeant ſine conſumptione. 53.c
Argentum mentis ſymbolum. 70.c
Argi bouem cuſtodientis mythologia. 908.a
Arrianorum error. 1182.e
Arianidis herbæ tactu ligna oleo peruncta inflammantur. 82.c
Aries dorſo mulierem ferens in lucerna. 194.b
Aries & Siren non colũnæ ſed tumulo impoſiti. 622.d
Ariſt. libri de Hiſtoria Animaliũ plures amiſſi. 727.d
Arma veterum ærea. 732.a

Aaronis virga. 691.d
Artis vix maxima. 3
Ἄσβεστος λύχνος. 13.c
Asbeſtus lapis perpetuo ignem fouet. 13.c.14.a. 75.d.127.a.245.d
cui reſiſtit. 511.b
e Syria. 250.a
cui humidum eſt vnctuoſum. 127.a
eius oleum. 510.e.513.d
Asbeſtinum filum diu flammam non edit, ſed breui extinguitur. 129.d.244.c
Asbeſtina tunica ex ſe non accenditur. 129.e
Aſcanij caput ardens. 264.d
Aſcendentes aerē ſemper inueniunt frigidiorē. 397.c
Aſpicere Reſpicere propitium eſſe. 1248.d
Aſpis in Ægypto celebris. 1102.e.1106.c.
duplex. 1103.b
Aſpidis genera.1103.a. longitudo.1103 b. criſtæ.d.
Theriacæ non inditur. 1105.e
Ἀστράβη. 794.a
Aſtrum Samium. 244.d.246.e
Aſtra non eſſe ignita. 399.e
Aſteriſcus. 853.e
Aſtu ſaxum, in quo Mineruæ templum. 11.d
Aues thymiatum apud priſcos ſacræ. 901.a
Ateſte vrbs vbi,& quando condita. 1127.b
ATIMETI. 1067.d.1077.a
AVFELLVS. 212 d
Augmentum animati & inanimati vt differat. 319.d
cauſa eius anima. 320.a
Augmentum fit alicuius acceſſu. 360.e
Augmentum non ſequitur neceſſario alimentū.637.e
Augurum laternæ. 1158.e. apertæ. 1263.a
Auguſti Imperatoris equus. 161.e
Auguſtamia. 1192.a
Auicennæ tempus. 789.b
Autoris inſtitutum. 3
Autoris inſtitutum, experimentum. 90.c.443.e
opinio. 148.d. retractatur. 149.c
encomium. 446.a
pater in Corſica inſula medicinam exercuit. 645.a.451.a.599.c
Autor Genere feminino. 675.a
Aurum igne non abſumitur. 46.c.53.c.75.b
voluntatis ſymbolum. 70.d
Auri liquati & concreti eadem grauitas idemque pondus. 409.c
Auri oleum in lucerna nullum. 130.c
humidum pingue non elicitur. 130.d
exhalatio pinguis nulla. 131.a
Aurum ignitum non emittit flammam. 131.a
quamdiu perſeueret ardens. 131.b
igne non vincitur. 131.c
nec eo conſumitur. e 489.d
prædominio eſt aqueum. 132.a
vetuſtate conſumitur. 242.a
Auſpiciorum pulli. 1158.b

B

Bacchus laſciuiæ Deus. 578.d.581.a. & nauigationis.767.c. nudus & cornutus. itemq. coronatus hedera. 843.b. phallos gerit. e. 913 b
Bacchi ſacrificium ſine mulieribus. 757.d
cum capra cur ei gratum. 763.b lucerna. 913.b
Baculus Protei Cynici talento venditus. 425.a
Balani figura in lucerna. 206.b
Bardocucullus. 1016.e.1022.a
Batacui. Vid.H.
Beatitas quid. 72.e
Bellerophon viri ſapientis typus. 1130.a
Betuciæ Proculæ monumentum. 179.e
Bigæ. 791.a
Biſlapia. 795.a
Bithynni aduerſo iudicabant Sole. 1206.b
Bitumen in aquis ardet.80 d. maris. 750.c.751.c
Boni affliguntur. 891.d
Bonæ Deæ ſacra. 576.a
cur ea fatura fuerit dicta. 685.a
Bononienſes lucernæ. 27.b.216.c
Boreæ frigus in aere. 420.c
Boriſtenis equi epitaphium. 161.d
Borgetti catelli epitaphium. 165.e
Borzacchini. 918.e
Bos ex aromatibus. 170.b
Bouis alati lucerna. 878.d
Bouis caput in lucerna.199.a. eius ſymbolum 908.b
Boſtrochyſes lapis. 246 e.248.d
Brachia Franciſci Guidi frictione ſcintillant. 262.d
Brixia bellicoſa. 1270.e
Brixiæ cum Romanis neceſſitudo. ibid.
Brutorum animæ etiam Ægyptijs immortales.154.a 168.a.corea Ægyptijs vorata.ib. V.C. Sepulcra, & elogia.154.d.columnæ ſepulcrales erectæ.625.b
Bruta piſcibus calidiora vt ſibi calorē attēperēt 431.c
Ægyptijs culta.678.e. odoratu præſtantia. 964.e
Bucephalus. 161.b
Bulla in ſarcophago reperta. 1086.d
Buſiris Nili nomen. 1051.c. Neptuni filius. e

C

C.I.C. 213.d.215.e
Caccum animal flammas eructare. 7.a
Cacochymici. 72.b
Cadauera vitro condita in Ægypto. 906.a.810.d
Cadaueribus alitur homo. 631.c
Cadauer vt habet alimenti rationem. 637.a
Cadaueris putrefactio. 145.c
corpus non eſt organicum. 375.d
Cadauera veterum cremandi & condendi mos.126.d 152.e.270 a. tactu in puluerem abeunt.272.a. 341.c. fumo ſiccata. 273.e lapideſcere. 274.b
Caducum non perennat. 121.c
Caduceus Mercurij.1109 a.eius hieroglyphicum.ib. diſciplinarum hieroglyphicum. 1110 e. eius origo. 1111.a. commentum apud ethnicos. 1111.c
Cadus. 693 d
Luciæ Cæſæ lucerna.9.a.c.44.a.96.b.177.b. 1087.d
Cæſar a Venere ortus. 570.d
Cæſaris lucernæ diuerſę. 592.e
Calicis effigies. 213 e
Calcei figura. 214.a
Calcei lunati. 919.a
Caligula. 776.b
Caliginis ratio. 111.e
Calices aurei,& argentei. 192.a
Caligę clauatæ. 774.e
Caligati milites. 776.a
Caligatus.i. miles. 778.d
Caliga Campanus. 779 d
Callimachi lucerna aurea. 181.b.245 b
Calor cœli non eſt ab elementari diſtinctus. 398 a
Caloris munus. 410.c
Calor animalium humidus. 480 b
Calor vt vino extinguatur. 220.c
bifariam corrumpitur. d
naturalis non omnis eſt internus. 229.c
ambientis vt naturalis. 229 e
ignis vehementiſſimus eſt naturalis. 230 b
mixti humorem iugiter abſumit. 230
triplex. 231.a
naturalis nō indiget humido, vt pabulo. 231 a.c
conſumit materiam, in qua eſt. 373.b
ob lentam elementorum pugnam poteſt deficere. 377.b
maior a minori temperatur. 432 c
Calor ſiccus,& humidus. 432.b
Cauſa efficiens eſt effectui naturalis. 230.a
Cauſæ proximæ ac remotæ diſcrimen. 341.d

Caloris ignei ſubiectum. 231.b
aerei ſubiectum. d munus. 381.a
Calor aereus non conſumit humorem. 231.e
Calor temperamenti apex. 232.a
ſicco in mixtis ſuſtentatur. b
in mixto humidum non abſumit ſimpliciter. e
cur humorem abſumat. 232.e
natiuus eſt mitis. 260.e
cordis vehementiſſimus. 263
animalium mitior quam lignorum. 266.d
Caloris & Humoris æqualitas in viuente. 251.e
Caloris proprium. 404.b
Calx viua accenditur aqua. 59.b.79.e.87.e.100.b.e. 101.a.420.4. ſemel extincta non accenditur denuo affuſa aqua. 139.a
Camilli. 693.e
Candaulis hiſtoria. 1160.b
Candela. Lucerna. 1263.e non differunt. 846.d
Candelæ etymon. 1264.d
Candela igne extinguitur. 218.d
Candela inextinguibilis. 254.b
Candela quæ nullo flatu, vel aqua extinguitur. 80.e
Candelabrum velut lucernæ currus. 668.d
Candor etiam læditur a radijs ſolaribus. 90.c
Canes Hebræorum non latrabant. 1247.b
Canis pro infideli. 1245.d. & abiecto. 1246.a
Canes oſtiarij veterum. 335.e. ad oſtium picti. 338.c ſecus 337.b. catenati. 338.b. Menſarij, Ianitores, & ſepulcrales ijdem. 336 b
Canes in ſepulturam nobilium alebantur. ib.d. 807.b
Canis effigies in tumulis veterum. 340 b
Canes ante nouem dies ab ortu non ſunt cœci. 355.c
Canis hieroglyphicum Principis. 807 a
Canum epitaphia. 160.c.165.c.166.c.439 d
Canis cuſtodiæ ſymbolum. 597.a.904.c. concordiæ coniugalis. 1204.d
Canis in lucerna. 904.a
Caput hominis barbati. 213.b
glabrum. 214.a
Canicula Sirius appellata. 1050.c
Capharellorum ædes. 189.e
Caphura in aquis ardet. 59.b
Caparion Barthol. Liuiani canis. 166.c
Caroli Capelli Legati Veneti equus. 167.c
Capitulata, veteri Eccleſiæ lampas. 192.e
Capræ ſaltantes. 5.a
Caput humanum eloquentiæ ſymbolum. 957.b
Capitis anſerini mythologia. 964.a
Carbaſa quæ igni reſiſtunt. 245.c
Carbaſum. 246.e
Carbo lapis. 26.d
Carbones vrnarum. 801.b
Caroli Magni ætate lucerna Romæ inuenta. 846.a
Carpaſius, Caryſtius, lapis. 246.e
Caraij Cardinalis lucerna. 561.a
Caryſtiæ aues ignis flammam ſuſtinent. 76.e
Caryſtia rupes. 127.b
Caſtor & Pollux. 265.c. vnde oriantur. 282.d
Catamitorum Neapoli pœna. 973.b
Catellæ epitaphium. 161.a.165.e.166.a
Catelli ſepultura. 437.e
Catena vt agat in vinctos. 366.a
Cauſa conſeruatrix eſt efficiens, non materialis. 469.a
Cauſæ plures eiuſdem numero effectus in diuerſo genere. 613.a
Celtæ. Iouis cultores. 731.a
Centauri ſanguis Herculem non aduſſit. 441.e
Centrum vniuerſi eſt principium. 412.a
Cera vetuſtior non eſt combuſtibilis. 368.c
Ceraunium. 855.b
Ceraunia gemma igni reſiſtit. 75.e
Ceruus viri abſoluti ſymbolum. 928.b
Ceruos præparantis vox Domini. 929.b
Magnus Cham Tartaris imperat. 353.d
Charontis nauicula exigua. 656.c
Chernips. 693.a
Cherub in lucerna. 195.d.196.d
Chimaſtrum. 941.c
Chiones. 605.c
Chriſtianorum lucerna. 196.c
Chriſtianorum lucernæ. 43.c
CHRISTVS. 211.a.214.a
Chriſmi. 868.b
Chryſotapſus lapis noctu igneus. 54.e
Chylus æmulatur ſaniem. 643.c
Chymia lucernæ reſtituendæ apta. 252.c
Chymicum magiſterium inſinuatur. 68.d
Chymia non eſt admodum antiqua. 129.a
Cicadæ epitaphium. 155.b.d.e
Cicadarum ſepultura. 439.b
Ciceronis balneum. 780.d
interitus. 957.a
lucernæ ſepulcrales. 23.a
Cinis quid. 382.e. vt in ignem mutetur. 383.a. ignem concipit. 480.b. 489.a. qui reſiſtat ignis. 510.d
Cineres defunctorum vt ſeruati a pyra integræ. 76.a
Cineres diu ignem cur ſeruent. 97.b
Cinis defunctorum. 802.a
Cinnamum ſponte accenditur. 66.b
Cingula duo circa Dei lumbos ſoluta quid ſignificent. 1237.b
Cinxia. 1237.d
Circulatio fumi in humorem. 108.a
aquæ & vaporis. c
Circulationes Chymicæ diuturnæ. 108.c
Circulatio ſexus. 109 b. fabuloſa. 125.a
pituitæ. 109 a reijcitur. 121.a
fumi cum aqua in lebete. 121.e
Circulatores ignem impune tractant. 265.b
Ciſſybium. 1244.e
Citharœdus initio tardius fides tangit. 362.b
Claui ferrei in caligis militaribus. 774.e
Clementia Principibus propria. 1250.b
Cleopatræ mors. 1104.d magnanimitas. ibid.
Cloacæ neutiquam inferenda eſt lucerna. 93.b
Clodij facinus audax. 576.b figura. 585.e.586.d
Cochleam referens lucerna. 203.a
Cœlum corpus neutrum. 308.c
Cœlum grauitatis & leuitatis expers. 400.c
non patitur ab igne. 401.c
Cœli motus qualis. 322. non efficit calorem in igne. 328.c. ſed in aeris regione infima. d ignis officit. 329.b
Cœlum quintum corpus ab elementis. 324.a
cuncta fouet. 394.d non communicat cum igne in materia. e. nulla ab igne qualitatem recipit. e
Cognitionis nomen æquiuocum. 386.b
Colliquatio non eſt condenſatio. 410.c
Color qui ſit inuiſibilis. 279.b. eſt lumen materiatum. 280.b. viſum aliter afficit ac lumen. c
Color funebris purpureus. 658.d. albus. 662.a
niger. 664.c. cuiuſque rationes. 665.b
Columbi fimus putredine accenſus. 348.c
Columbæ ſpecies a Spiritu Sancto ſuſcepta. 871.b
Columba teſſera militaris. 771.c.774.d
Marti dicata. 772.a
Spiritus Sancti hieroglyphicum. 951.a
Columna ſepulcralis. 605.a.610.a. ara. ib.d. 612.a
fuſtuaria Seruatoris. 613.a
Traiani. ibid.b
Archimedis. c
Columnæ ſepulcralis magnitudo. 615.d
vſus. 616.d
cereis ſuſtinendis. 618.a
itemque ſtatuis. c
Lucernis defuncti. e
Columnæ ſepulcrales Ægyptiorum nudæ. 624.c
Columnarum ſepulcralium origo. 624.d. vſus. ibid.
in honorem defunctorum. 625.a
etiam brutorum. b

Co-

Columnæ cadauera continent. d
Combuſtio quid. 380.c
Combuſtione variæ mixti partes in ignem tranſmutantur. e
Combuſtionem quæ mixti partes effugiant. 381.d
Combuſtibile per ſe, tale ſemper. 135.d
Cometæ. 5.a. cur fiant raro, ijq. pauci. 219.e
Cometa non ſemper producit inſignem calorẽ. 395.a
cum niue ac pluuia. ibid.
in aere ſupero. 401.e
non fit in aere inferiori. 402.d
COMMVNIS. 1087.d
Concha Veneris. 570.b
Congelari & condenſari formaliter differunt. 406.b
Condenſatio quid. 410.d
Condenſatio non infert neceſſario grauitatem. 406.e
non auget pondus aut grauitatem. 409.b
Conſtantini Imperatoris lucerna. 247.e
Conſeruatio eſt rei permanentis. 469.a
Conſul primus. 33.b
Continui ſolutio. 291.b
Contraria quæ. 331.e. contraria ſe pellunt. 353.a
vnum vni Contrarium. 330.a
Contraria & Diſſimiliá ſe fugant. 219.b
Contraria etiam ſociantur. 467.d
Corda brutorum ab Ægyptijs olim vorata. 154.a
Cornicis ſepulcrum. 435.e
Córnua roboris ſymbolum. 1157.b
Cornicis tumulus. 156.e
Corui funus. 156.e
Corona æternitatis ſymbolum. 830.c
Coronæ quibus in ſacrificio impoſitæ. 647.d
Coronæ mortuales. 660.a
Coronæ ſepulcrales. 1059.b
Coronæ duodecim radijs inſignes. 1069.a
Corpus omne circulo mobile ſpecie ac genere ab elementis diſtinctum. 399.e
Corpora conſtituere eſt actio perfectæ naturæ. 400.e
Corpora naturalia ſimplicia ſecundum naturam non mouentur niſi ad ſua loca. 402.e
Corporum penetratio. V.P.
Corruptio a contrario. 312.b.428.e. externo. 372.a
vnius generatio alterius. 351.a
quæ corruptio ab interno. 372.b
In Corſica lugentes genas radunt. 645.a
Corſoydes lapis. 246.e.248.d
COTH. 878.b
Publij Craſſi mula. 162.e
Creticum linum. V.L.
Creatio Verbi Dei. 1187.c
Crucis ſignum in templo Serapidis. 1042.a.1217.b
de cruce oraculum Ægyptiorum. 1219.c
Crucis figura. 197
Crux cur adoratur. 853.e
Cryſtallus adamanti ſimilis. 286.c
Cubus Mineruæ, diuinitatis ſymbolum. 679.d.e
Cucurbitulæ flamma. V.F. non extinguitur a carnis tumore. 293.a. nec ignis eius trahit. ibid. lapidi affixæ ignis vt extinguatur. ibid.d. applicatio apud Patauinos. 558.b
Cucurbitæ in lucerna. 998.d
Cucurbitulæ fictiles. 1085.a
Cucullus. Cuculla. 1021.c
Culicis epitaphium. 154.e
Cucuma. 922.e
Cuſtodiæ Villa in agro Vicentino. 304.e
Cuſtodia Villa Vicentina flatu ſubterraneo celebris. col. 207.e
M. Curtij fortitudo. 6.a
Cyclopis oculus. 199.b
Cymbium aureum Iſidis. 1244.d
Cynocephali Satyri. 678.d.679.b
Cyprius lapis vim ignis eludens. 245.e
eius locus natalis. 246.c
Cyprium linum incombuſtibile. 248.a

D

D.M. 792.d
Dactylus marinus. 282.b
Dæmon Ægypti præſes. 1245.c
Dæmon vt inſidietur mulieris calcaneo. 938.a
Anyclis poſterior. 1184.d
Dæmones a Serapide profligati. 1220.b
Dæmonum vis ingens. 65.c
naturæ limites non excedit. 74.e
præſtigiæ. 689.e
forma a Satyris ſumta. 690.b
Delphica lucerna. 37.d.185.a
Delphini ſepulcrum. 436.a.437.b.438.c
Delphinus amoris ſimulacrum. 747.d
Delphini epitaphium. 163.c.164.a
mira velocitas. 569.d
Delta Ægyptum ſignificat. 1124.b. triplex. 1229.c
Demoſthenis lucerna 30.d.933.e. præmeditatio. ib.e
Denarius quid. 414.e
Denarius aſſium ſedecim. 1009.a
Deſerta maleficis frequentata. 690.c
Deſtillatio a combuſtione differt. 118.a
nec eſt corruptio eius, quod deſtillatur. b
Deus ſine nomine. 1188.c cur triceps. 1230.d
Dei verbum fecundum. 1183.d
Dei vultus in homine. 987.e. in Principibus. ibid.d
Deus ſolus ſupra naturæ vires agit. 75.a.77.b
natura vtitur velut inſtrumento ad miracula. 78.d
nomen eius apud omnes nationes quatuor literarum. 671.a
Dianæ ſimulacrum. 212.e
Diana λυσιζώνη. 1239.a
Dij marini. 213.d
Diei noctisq. ſimulacrum. 829.d
Dij Sapientes habiti. 1207.d
Διμυξος lucerna. 200.c
Diluuij aquæ naturales. 78.e
Diogenis Cynici columna ſepulcralis. 620.a
Dionyſij tripudij deus. 762.b
Diple. 854.d
Diſpoſitio præcedit formam. 376.a
Ditis Terentini ignis perpetuus. 185.a
Diuinitas & æternitas ſe conſequuntur. 1183.a
Doliorum locus Romæ. 40.e
Dolor a ſolutione continui. 290.b.291.b
non ab intemperie. 291.c
Donaria Pheronis. 567.e
Bellonæ dicata. 932.b
Donarium Iulij Cæſaris. 568.b
DONATI, amici lucerna. 215.c
Dorſo Antonij Cianfij flamma exit. 262.d
Itemq. Maximi Aquilani. ib.
Draco heroibus dicatus. 726.d
Dracones Romanorum ſigna. 718.c
Draconarij. ibid.
Dubijs fidem conciliare arduum. 4
Duellum damnatur. 1273.e
Duellum cum feris. 1274.a
Dura ſectioni reſiſtunt. 290.d

E

Ecſtaſis vt lædat operationes. 298.d
Edeſſa. V. Antiochia. 78.c
Edeſſa nominibus diuerſa. 433
Edeſſanę lampadis oleum vſſit exercitum. 442.a
Effectus eiuſdem ſpecie cauſæ ſunt contrarij. 300.c
Effectus non eſt in poteſtate noſcentis cauſas. 443.c
Elementa naturæ humanæ. 72.a. Vid.Nat.
Elementorum mutatio. 112.e
mutua tranſmutatio. 114.b
Elementũ vnũ in mixto non eſt alteri elemento. 233.b
Elementa in mixto, vt partes. c
tantum de forma acquirunt, quantum de motu & vbi. 236.e
ſecundum totum corrumpuntur. 331.a

Elementorum vires eorum moli proportione reſpondent. motus in fine velocior. 346.e
non innituntur ſpiritu fluxili. 363.a
Elementum quo magis in motu naturali ad ſuum acceſſit locum, eo magis perficitur velociusq. mouetur. 351.c
Elementa non ſunt animata. 352.d
non mouentur in fine velocius ob violentiæ defectum. 353.b
nec quia minor medij portio minus reſiſtit. 354.a
aut quia magis appetunt ſuum locum. 355.d
vel quia medium magis impulſum. 356.c
Elementi forma duplex. 361.b
grauitas & leuitas eſt propenſio ad motum, non vis motiua. 363.b
vt motu naturali augeatur. c
Elementa cur in mixto maneant, nec ſingula mox ad ſua loca ferantur. 366.d
tota vt inuicem æqualia. ibid.
omnia frigida contra naturæ ordinem. 396.e
Elementorum virtus in mixto ſeruatur. 373.e
pugna mortem arceſſit. 374.b
naturæ variæ non efficiunt mixtum heterogeneum. col. 381.a
hieroglyphicum. 1171.a
Elementa partes habent non eiuſdem puritatis. 502.c
Eleorum feminæ Mineruæ templum dicant. 709.d
Elephas dorſo puerum geſtans. 212.e
Ellychnium asbeſtinum, vel amiantinum fabuloſum. 127.d.130.a. Vid. A
Ellychnium lucernæ minime neceſſarium. 244.c
ardens ſine conſumtione. d. 247.a
Eloquentiæ ſymbolum. 957.a
Empedocles credidit piſces igneos. 168.b
Victor Olympiorum. 170.b
Enthymemata lucernam olentia. 933.c
Epeſti montes in Lycia flagrant. 59.b.80.d
Epicteti lucerna fictilis non diu ardebat. 423.a
magni pretij. 424.a
Epictetus pauper. b
Epicteti conditio. 891.c.894.c
Epilepſiæ remedium ſanguis humanus. 1273.d
Epilepſiæ experimentum. 246.c
Equi flammigerantes. 6.d
Equus curſorius. 1006.b
Equorum nomina. 1006.b
Equorum curſus in medio velocior, quam in principio, ac fine. 362.e
Equorum epitaphium. 161.b.167.c
Equarum ſepultura. 439.a
Equitationis effectus. 791.c
Etruſca lingua antiqua. 525.b.534.e
Euandri lucernæ ſepulcrales. 23.a
Euidentium cauſæ poſſunt latere. 46.a
Eunuchi barbarorum. 967.c
Exemplis non acquiritur veritas, ſed res declaratur. 481.d
etiam falſis veritas patet. ibid.
Exhalatio animalis vt igniri poſſit. 267.a
inter ignem ac terram eſt media. 383.c
Exhalatio vaſa duriſſima diffringit. 107.a
Exhalationes motu accendi nequeunt. 402.b
Exſanguium calor extinguitur hieme. 86.b
verius torpet a frigore. 97.e
calor vere non vegetatur ab aeris tepore. 98.a
Exſiccatio cauſaliter aduſtio. 420.e
Extinctio eſt corruptionis ſpecies. 277.e
Extrema quæ non iunguntur ſine medijs. 394.a
Extrema ſunt medijs priora. 411.e

F

F*acere & Creare* D. Auguſtino idem. 1187.c
Famam afferunt euenta. 46.a
in Fano Veneris lucerna. 33.b
Farris ſpica e naſo mulieris nata. 263.c
Faunus Italiæ rex. 678.d
Faunorum capita in lucerna. 691.c
Febris vt calefacientia poſtulet. 220.a
Febricitans non decumbat flatui aduerſus. 300.b
Febrilis calor igneus. 481.a
Felix a miſero non differt dimidia vitæ parte. 1165.b
Feles noctu vident. 262.a
Felis dorſum frictione ſcintillans. 262.c
Felis Petrarchæ. 165.b
Felem Ægyptij colunt. 1106.b
Ferentillæ lucernæ muris incluſæ. 14.d
Ferentum Othonis patria. 15.a
Ferrum non trahitur a magnete. 352.e
Feſtum lucernarum in Ægypto. 1036.a.1117.b. 1229.d
Fex vini per ſe ardet. 99.e
Fibula calceamenti. 721.c
Fidei ſimulacrum. 196.a
Fieri ab vniuoco & actu omnia. 317.c
Figura cuius ſit terminus. 306.e
quæ non educitur e materia humidi. 307.c
aliena ab ambiente humidis impreſſa. d
quæ proprius ſiccorum terminus. e
Figulorum in lucernis nomina. 1079.e
Figlini operis myſticum. 1163.e
Filij Dei generatio æterna. 1234.b
Fila lapidea. 127.b
Filtratio chymica. 467.a
Fimeta ſponte ignem concipiunt. 267.b
Finis quid. 349.c
omnibus duplex. 350.d
eius vicinia magis mouet appetitum. 355.b
mouet metaphoricè cauſam effectricem, non materialem. 356.a
Flamma quid. 116.b.131.a.144.d.310.c.332.e.460.b 472.b. 500.c. 737.a. aſſidue generatur. 1233.c
Flammæ materia triplex. 56.e
terminus proprius figura pyramidalis. 310.d
finis. 345.e
Flamma clauſa ab aqueis vaporibus extinguitur 57.b
a fumoſis item exhalationibus. d
ſeu fuliginibus. 133.b. & a flatu. ibid.
recto motu ſurſum per aera ſcandit. 402.e
Flamma quandoque ventis excitatur, non extinguitur. 59.e
intellectus ſymbolum. 70.e
non eſt corpus ſimplex. 422.b
e ſepulto ſponte erumpens. 82.e
itemq. e ventriculo cadaueris diſſecti. 83.a.93.d
quot modis, & a quibus excitetur. 85.b
admota candela. 94.e
ludicra è vapore ſpiritus vini. 96.d
e vaſis chymicis diu frigidis vt prodierit. 97.b
ſub fumo quaſi extincta. 97.d
e puteo emicans artificio. 99.a
non redigit in nihilum conſumendo. 104.a
cucurbitularum a fumo extinguitur. 106.c
non agit in momento. 106.d
fumus eſt ardens. 108.c
vt plurimum. 333.d. ſpiritus ſicci ardor. 334.a
calidus & ſiccus. 111.c
denſatus in quid abeat. 113.b
a flamma in aerem verti poteſt. e
inter ignem ac terram medius. 114.a
turbida. 116.d
a quibus emitti non poteſt. 132.a
non eget aeris ventilatione. 133.b
quo aere hebeſcat. 146.b. nec coquat. c
in Sole minus vegetat. 147.b
ſtuppæ & paleæ cur manibus ſine noxa tractetur. e
facilius ſuffocatur, quam fomes non abſumitur. 149. d. 151.a
fumo ſuffocatur. 150.e.151.a
ſubterranea. 218.c

Flamma lucernæ diuerſa. 216.a
lucernæ in maiori comburitur. 321.d
fixo ſpiritu nixa. 334
in ſepulcris titulo caueri non debuit. 339.b
Flamma extinguitur a nube. 218.b
quæ ſtatim corrumpatur. 222.d
humido non alitur. 227.a
in extremo candelæ ſplendidior. 235.e.236.c
procul a candela extinguitur. ibid.
in lucernis non exceſſit humorem. 239.a
non edens fumum. 241.a
in lapide asbeſto inextinguibilis. 245.d
ex Aſcanij vertice. 260.a.V.S.
e collo equi proſiliens. 262.b
in viuentis corpore vt excitetur. 264.a
non facile ſuſcipit continentis figuram. 308.e
fluit. 310.d
eius ad lucernæ humorem æqualitas. 377.e
rara minus fulget. 422.d
Flamma non alitur.319.b.422.b. nec permanet.ibid.
ſed fit ex humido. 320.e
cur humorem ſibi ſubditum depaſcat. 344.d.347.c
ex ara in cœlum lata. 346.b
in aere a combuſtibili remota corrumpitur. 346.d
cur aſcendens euaneſcat,ac deliteſcat. 347.e
dum extinguitur,in fumum abit. 419.c
quæ turbida. 422.b
Flamma lignorum confrictione excitatur. 266.b
flatu extinguitur. 314.c
ex ara in cœlum ſublata. 346.b
Flatu flammam extingui & excitari. 300.b.301.a.d
exili flamma augetur. 301.c
vehementi flammam excitari. ibid.
Flumina cornuta. 1048.d
Fluxilitas ab humiditate re differt. 311.c
vt humidis inſit. ibid.
a ſubſtantiæ raritate prodit. ibid.
ſine humore,& ſiccitate. 311.d
aquæ propria. 411.d
Fontium origo. 86.c
Fontium & fluminum aqua vberior æſtate, quam hieme. 219.d
Fœtus in vtero lapideſcens. 274.b.978.a
Foramen lucernæ vnum. 591.c.592.c
Foramina lucernarum minora. 1083.d
Formæ ſupernaturales quid ſubiecto conferant. 323.d
Forma magis natura,quàm materia. 362.d.390.e
Formæ quæ per gradus producuntur. 477.e
Subſtantiales ſunt incompatibiles. 385.c
Formicæ in ſuccino ſepulcrum. 164.d
Formicæ epitaphium. 155.a
Formicarum ſepultura. 438.e
FORTIS in lucerna. 211.e.1029.a
Foxij de lucernarum origine opinio. 33.e
Frigus vt calefaciat. 300.d. vt adurat. 420.a
Frigiditas lentori aduerſatur. 342.e
ſola non inflammat. 420.e
Frigoris munus. 410.c
Frigido vt quædam calefiant. 109.d
vrantur, & accendantur. e
Frigoris in fumum actio eſt condenſatio. 111.a
Frigus fumo non tollit ſiccitatem. 111.d
non vertit fumum in oleum. 120.a
boreæ in aere. 420.c
Fructus,fructua,fructuum. 765.e
Frugum tranſmutationes. 632.d
Fulgentia in tenebris duum ſunt generum. 282.a
Fulgentia non eſſe minimæ molis. 56.b
Fulguris in nubibus origo. 89.b
Fuligo flammæ ſplendorem turbat. 112.a
Fulminis ac fulguris origo. 264.d
Fumus quid. 239.e.333.a.474.b.491.b
eſt mixtorum imperfectum. 118.d
Fumus extinctus iterum ardere poteſt. 108.c
eius ad oleum proportio decupla. 110.c
denſatus in terram cedit. 111.a
a frigore in caliginem mutatur. e
cur ſurſum tendat,& adhæreat. 112.c
atque in caliginem rigeat. 115.c
terreus & igneus eſt. 112.d
adhęret,& inficit. 239.e
Fumi cauſa efficiens ignis. 418.b
Fumi pars maxima ab aere in aerem mutatur. 114.c
Fumus frigore non vertitur in aerem. 115.b
Fumi duæ ſpecies. 116.d
Fumus qui nam accendatur. ibid.
Fumus oleum inſpiſſat. 116.e
ab eo differt genere. 121.d.124.e
oculos vexat. 118.c
eſt aere denſior. 144.c
flammam ſuffocat. 150.e
extinctæ lucernæ halat. 221.c
ab humore combuſto. 239.d
e quo combuſtibili prodeat. 241.c.382.b
eſt aqua tenuior. 294.d
eius motus naturalis. 295.c
lucernæ recens extinctę denſior & vberior. 418.a
viſciditas vnde. 382.b
Fumus e ſepulcro exhalans. 28.d
ſine igne flatu in flammam verſus & quomodo. 33.d
caloris & ignis index. 52.b
Fumus ardens vberior eſt, quam ardorem ſubterfugiens. 419.a
lucernæ extinctæ minor exoritur, & maior apparet. ibid.
Funes nimium diſtenti igniuntur.315.b.316.a. & indurantur. ibid.
Funium ſubſtantia poroſa aeris plena. c
Funiculus principum & ſacerdotum. 1039.b
Fungi putres nocte lucent. 283.e
ad Funus ſpectantia. 628.a
Funebres ritus pertinẽtes ad animam defuncti. 647.c
Funebres ritus in lucerna. 604.b
in Funere ſublata hominum frequentia. 616.a
Furcillæ ſepulcri. 606.a. cuinam vſui. 608.c
Furcæ. 605.c
Futilis. 693.d

G

Gagatis lapidis mira vis.59.e. ardet in aquis.80.d
inflammatio ex aquæ ſtilla. 137.a
Gallorum priſcorum ſtudia. 959.e
Io.Galuani lucerna. 599.c
Ganymedis nomen. Ipſe in cælum raptus. 1096.e
Gemmis ſculpendis aptus adamas. 286.a
Generatio quid. 455.a
Generatio ſeminaria eſt ab agente ſimili. 430.d
Generatio dicitur Natura. 229.d
Generat quidvis ſibi ſimile. 236.a
Genas in luctu radebant mulieres. 644.e
quod vetitum. 645.a
Genij defunctorum duo. 651.d
alati. ib. Manes. 652.e
Genius malus Bruti. 653.b Cæſaris. e
Socratis bonus. 654.c
Genitalia frigore afficiuntur. 1154.b
Gentiles multa Hebraica ſuis fabulis obtexiſſe. 705.c
Gigantes aſſeruntur. 274.e
ab Oſiride Italia eiecti. 1205.a
Glacies quid. 118.b.406.c.410.e. ex quanam aqua fiat.407.a aere plena. 408.a ſonora.d. non tangit aquam ſubtus fluentem. ibid. liquata non ſemper ſubſidentiam terrenam linquit. 412.e fit a frigore aeris aduentitio e terra.413.b. eoque impenſa. e
Glacies & cera ſunt frigida & humida. 429.b
Gladiatores obtuſo ferro dimicabant Antonini iuſſu. 1274.d
Conſtantinus Magnus ipſos aboleuit. 1275.b
Gladiatorum effigies. 213.d

Ele-

Gladiatores veterum. 1271.c
cruorem victi e vulnere biberunt. 1273.c
Glans ab igne de ſe orto per aeris attritionem liqueſcit. 316.c
Glutinoſa lentorem amittunt. 341.b
Goliath gigas. 275.e
Græcus ignis Græci inuentor. 100.a
Græcus Ignis. V.I.
Græcæ literæ Latinis permixtæ. 1101.b
Grandines fiunt æſtate. 397.e
vnde. 412.d.414.b
Gratia quid orthodoxis. 1149.a
Grauis corporis motus. 330.c
Graue corpus tria infera elementa cōplectitur. 400.b
Grauitatis augmentum in fine non eſt pondus. 360.d
extenſiuum cum pondere. 361.a
acceſſione perfectionis. 362.a
Grauiora velocius deſcendunt. 362.a
Grauitas in terra potentia, & actu. 362.b
Grauitas & leuitas vt augeretur in infinitum. 364.a
Grauia ſupernatant ratione figuræ. 406.c
Gruis epitaphium. 167.a
Gryphia. 854.c
Gubernatio diuina. 1109.b
Gypſum aquis accenditur. 87.e

H

Habitacula hominum prima. 288.e
Habitus fit & perficitur crebris actionib. 362.a
perfectior actionem edit expeditius. ibid.
Habitus duo eiuſdem ſpeciei non ſunt ſimul in eodem intellectu. 387.a
Hadriani Imperatoris equus. 161.c
Halitus facile inflammabilis eſt vapor pinguis. 95.c
Haſtula regia. 1226.c
Hebræorum ignis perpetuus in altari. 51.c. eiusque vſus. 61.c. exſtinctus quomodo reficiebatur. 51.c
cur Idololatria. 61.b. extinctus. 61.d
Hebræorum lucerna a Gentilibus accepta. 704.e
Hebræi Deum & idola colebant. 705.b
Ægyptiorum idololatria inquinati. 706.b
Hectoris lucerna. 20.b
Hedera arida lauri viridis affricta ignem elidit. 266.b
Hedera Baccho ſacra. 1156.c
Hedera e cerui cornibus enata. 263.c
Heliotropium flos in lucerna. 920.b
Hemerocallis. 1226.d
Henricus III Imperator. 17.e
Heptapolis. Heptanomia. 1191.e
Herbæ igni non cedentes. 76.b
Herculis effigies. 958.c
Hercules Mercurio poſterior. 1181.a
Herculis fecunditas. 1238.c
Herculis in lucerna idolum. 648.e
ſine brachijs. 649.b
cui lacte ſacrificatum. ibid.
pro defunctis. 649.d
Hercinij ſaltus aues reſplendentes. 54.d
Hermes. 580.e
Hermea ſigna. 957.e
S. Hermi luces. 5.c.265.c
Hermopolis a Mercurio condita. 1188.a
Herodis dicterium. 915.b
Heroes dij. 689.d
Hieroglyphicum vnum varia ſignificat. 692.a
Hippocentaurus. 680.a
Hirci ſpecie dæmones. 688.e
Hirci ſanguine vt rumpatur Adamas. 285.e.286.e
Hiſtoria de igne in vaſe ſigillato accenſo. 83.e
de nitro in cloacis. 93.b
flammæ in ventriculo cadaueris. 94.b. ex ano. 96.a
Hiſtorici ſymbolum. 1264.e
Hollandorum nauigatio in nouam Zemblam. 146.c
Holocautoma. 713.c
Homo non agit ſupra, nec contra naturam. 77.a
diutiſſime viuens incolumis. 368.d
Homo ſi vnum quid, nec doleret, nec ægrotaret. 372.e
Homines in lapidem conuerſi. 274.c
Homo temperamentorum omnium norma. 378.d
Hominis cadauer ingens in Creta inuentum. 275.a
Homo lucernæ comparatus. 1232.e
Hominum prima habitacula. 288.e
Hominis efficientes cauſæ quinque. 313.b præſtantia. 1232.a teſſera. 1262.a
Hominum in belluas transformatio. 170.c
Humani halitus vt in flammas erumpant. 265.c
Horti penſiles. 1116
Hoſpites olim a Scyphis interfecti. 153.c
Humani corporis ſcintillæ. 7.a
capitis flammæ. 7.a
cadaueris ignes. 7.c
Humidi & ſicci terminus. 306.e
Humor eſt glūten partium mixti continui. 392.b
Humiditas eſt mixto neceſſaria. c
hebetat aciem frigoris. 413.e
Humidum igni obeſt forma eſſentiali. 480.a
Humoris ad ignem in lucernis proportio. 237.b.379.c
Humor in quibus lucernis non conſumitur a flamma. 237.d
ab igne patitur. 238.b nec ignem ſuperat, qualitate; ſed quantitate ſuffocat. c. idq. citiſſime. d
non agit in ignem lentore ſuo. 366.a
Humoris lucernæ diu ardentis conditiones. 250.d
Humor lucernæ igni vim infert duplici qualitate. col. 364.d
Humor ardens ſine fumo. 333.b
Humoris frigiditas agit in ignem. 364.e
Humiditas ignem ſuffocat. 365.a
loci lucernam extinguens. 368.b
Humor ſubtilior facilius ab igne conſumitur. 104.c
igneſcens. 116.c
in lucerna non eſt ignis pabulum. 226.b
ſed frænum. 237.b. nec igni neceſſarius. 229.a
Humidum radicale Chymicorum. 226.b
igni admiſtum quid præſtet. 226.d
Hyæna ſexum permutat. 109.b. ſecus. 122.d.123.c
duum generum. e
eius deſcriptio. 122.e
raro capitur. 123.a
ſerpens hermaphrodita. 124.d
Hyoſcyami etymon. 1252.b

I

IAcere mortuorum eſt. 18.e
Iaſon e Colcho per Italiam tranſuectus in Græciam. 686.e
Ichneumones hermaphroditi. 441.b
Icon lucernæ. 24.b.194.c.195.b.199.a.b.200.a.c. 201.a.202.a.b.203.a.204.a.205.a.b. 207.208.a.b. 209.a.211.b.212.a. 565.a.593.c. 600.c.611.629. 734.739.753.755.769.782.807.813.815.819 821. 824.826.828 832.834.837.841.848.851.862.870. 871.874.876.879.882.884.d.886.b.888.889 897. 899.901.904.906.908.910.915.920.923.926.928. 930.931.932.a.c. 935.938.947.949.951. 953.955. 966.975. 977.978.981.986. 993. 1004.a. 1011. 1023.1026.1028.1030.c. 1054.b. 1058.a. 1060. 1065.1072.1082.1099.1126 c. 1129.1136.1138. 1139.1141.1143. 1146.1148. 1149.1152. 1153. 1169.1254.1257.1261.1267.
Icthyopagi ſunt pituitoſi. 432.a
Ieiunio diuturno adeps colliquatus in ventriculum trahitur. 95.c
Inextinguibile & Ardens differunt. 11.e
Inflammabilia non fumantia. 333.a
Inflammabilium varietas. c
Ingenitum, & Ingenerabile differunt. 29.d
Ignis vbi primum repertus. 171.c

Ignis

Ignis ſacer extinctus qui reparatus. 38.a
fomite auctus. 52.a.63.d
eius duo genera. 64.b
attributa perfectiſſima. 184.a
Ignis nullum generat animal. 38.e
contrarium generationi elementum. ibid.
cur ſterilis ac purus. 39.a
mouetur ſupra cetera. ibid.d
ad aliam materiam habet animæ rationem. ib.e
qui purus. 40.b
imbribus, ac ventis reſiſtens. 52.d
perſpirationis indigus. 57.a
qui aqua non extinguitur, accenſus in bitumine. Naphtha. 59.a
de cœlo venit ad Hebręorum preces. 61.e
Lucernæ ſacrificijs ineptus. 63.b
vis eius maxima. 75.b
aquis, & vento naturaliter adoleſcit. 79.a.b
ſæpeque accenditur. e
antiperiſtaſi vt excitetur. 87.d
ex aere ortus eſt inuiſibilis. 91.b.e
qui vrit. c
tactui manifeſtus. e
radijs ſolaribus a vulgo adſcribitur. ibid.
vt accendatur in materia frigida. 98.c
arte factus, qui aquis accendatur. 99.e
Gręcus qui. 100.a
in rariorem ſubſtantiam combuſtibilia reſoluit. 104.a
in anguſto loco ſuffocatur. c
multiplicata proportione celerrime excitatur. col. 106.d
eſt caducus. 110.c
ab aere labefactatur. 140.d
vires qui habeat debiles. 140.e
hieme validior, æſtate debilior. 141.a
in aere calidiori celerius fomitem conſumit, alias ſegnius. 147.d
Ignis maior velocius aſcendit. 352.b.355.d
vi deſcendit. 352.c
ſurſum aſcendit, non trahitur. 353.a
in fine velocius mouetur aucta leuitate. 357.d
Ignis aſcenſus in fine velocior. 353.b
Ignis calor ſiccus. 392.a
Ignis leuitas non eſt interna, & aduentitia. 358.a
Ignis noſter perfectus. 359.b
eſt terra ſiccior. 391.d.e
ſine humore corpus eſt continuum. 392.c
Ignis aſcendentis leuitas non augetur nouæ materiæ acceſſione. 361.b
eſſentia magis eſt in calore, quam in ſiccitate. col. 391.a
Inter ignem & aerem non eſt medium. 383.d
Ignis cur cęlo ſimilior quam cetera elementa. 394.a
alijs elementis mobilior. c
cœlo non opponitur. d
Ignis & cœli comparatio. 394.b
elementum non poteſt non calefacere. 395.b
cur non luceat. 397.b
Ignita meteora vbi nam ardeant. 395.b
Ignis vt non habeat calorem actu. 396.c
inuiſibilis effulget denſatus. 397.b
natura ſua eſt perſpicuus, non lucidus. 404.a
caliditatis exceſſus. 428.e
eſt ob miſtorum generationem. 398.a
calor eius cœlo proportionatus. b
deſcendit ad miſtorum generationem. c
ad animantis generationem facit. d
cur in vniuerſo ponendus. 399.a
ſub luna elementum ab igne diuerſum. ibid.
elementum demonſtratur. 400.a.d
ſimpliciter leuis. d
Igni ſoli oppoſita tria elementa non patiuntur eius actiuitatem ſæuire. 401.c
Ignis tantum ſæuit extra ſuam ſphæram. ibid d
Ignis in ſua ſphæra non ferocit. e
noſtratis, & elementaris comparatio. 403.e
vrit vicinas exhalationes. 404.a
Veſtę annuus, quotannis innouatus. 414.c.d
quotannis a Romanis mactatus. c.415.b
Veſtalium geminus. 415.a
In Ammonis templo geminus. 416.a
Traianus in Alba. 416.e
fumi cauſa efficiens. 418.b.c
in lucerna geminus ardet. ibid.
quomodo lucerna extincta corrumpatur; & non corrumpatur. c
in lucerna extincta fumum gignit. d
ab Africanis colebatur. 425.d
in Lybia pro Deo habito. ibid. etiam Perſis. e
Africanorum qui Veſtalium & Perſarum ſimilis. 426 d
Prytanei perpetuus. 434 e.
Ignem conſeruans materia triplex. 452.d
Ignis motus in orbem, & ſupremi aeris non eſt ſupra naturam. 323.d.e
Ignis motus in orbem, non eſt ſecundum naturam partis vniuerſi. 327 b. non eſt ſecundum naturam perfectam. c. nec eſt medius inter violentum & naturalem. 324.a. aſcendit ſecundum naturam. ib.c
Ignis rotatu deorſum pellitur. d
rotatus non adſcendit. 325.a
proprie ſub Luna. 325.c
motu in orbem non perficitur. 326.a
nec illi conuenit hic motus ſecundum naturam communem. c
aut ſecundum naturam contenti a cœlo. d
a loco ſurſum quid perfectionis habeat. 327.c
a nullo poteſt calefieri. 328.e
omnium corporum eſt ſubtiliſſimus. ibid.
a cœlo conſeruatur poſitiue. 329.a
offenditur a cœli motu. ibid. b
eſt corpus ſimplex. 329.c
vt pars vniuerſi eſt leuis. 330.b
non eſt ſemper idem numero. 331.a
Ignis & aer in miſto putreſcente non comparent, vt aqua & terra. 348.b
Ignis inuiſibilis de cœlo iugiter impellitur. d
celerrime aſcendit. 349 b.
naturam ſibi ſimilem producit. c
Ignis finis. 349.c. in alieno loco degentis. 350.a
Igni melius eſt ſurſum aſcendere, quam nouum ignem producere. 349.d
Ignis qua calidus agit. 350.a
Ignis noſter conſumato combuſtibili non quieſcit. b
Ignis cur abſumat combuſtibile. c
Ignis humorem in ignem mutat non primario naturę inſtituto. 351.a
eo magis perficitur, ac velocius mouetur, quo magis ad ſuum accedit locum. c
Igni non miſcetur materia ardens. 378.e
Ignis ex eadem materia eadem functione omnia elementa producere nequit. 380.d
agit vt calidus. 381.a
actio in varia elementa mixtum conſtituentia. d
Ignes ætherei. 5.a
in pilis militum. c
Helenæ, & Caſtoris ac Pollucis. ibid.
e mari exhalantes. d
e brutis. 6.d
Ignis differentiæ. 460.a
Ignis voraciſſimus ea conſumit, quæ flammam concipiunt. 7.d.e
in globos faceſſens. 26.d.27.b
ardens miſtum non ſemper abſumit 149.a.150 d
Ignea in aquis pauca eſſe, nec diu ſeruari. 43c.c
Ignis attributa eſſentialia, & accidentalia. 472 e
operationes propriæ. 477.b
Ignis alijs elementis nobilior. 478.a
geminus in generatione flammæ ex Sole. 501.e

ex valle aſſidue prorumpens. 682.e
elementum inuiſibile. 226.d
ſine humore conſiſtit. e.228.b
nec humido conſeruatur. 469 a
aut nutritur. 496.e
non eget nutrimento. 228.a.452.a
eius ab humore noxæ. c
qualitates internæ. 327.e
calor non conſeruatur cæli motu. 328.e
motus in orbem non eſt ſimplex. 329.d.332.a
eſt violentus. 330 a.c
non eſt idem numero. 331.b
eſtq. ab eodem cœlo. ibid.
motus naturalis in quo genere. 332.a
in lucerna non eget humido, vt ſubiecto. 233.a
eſt mera ſubſtantia. 233.b
eſt vniuſmodi nec ab elementari diuerſus. 244.a
in mixto, vt pars in toto. ibid.
eius ad æthera propenſio naturalis. 234.b
Ignem quid detineat deorſum. d
Ignis humorem in lucerna conſumit. 235.b
Ignis quando ab humore extinguitur. 237.c
eſt agens. 238
Ignis & Humoris æqualis actio. 240.e. difficilis. 379.a
ſemetipſum producit. 241.b
qui concipiatur ſiue ellychnio. 244 c
Ignis ſponte deſcendens. 255.c
Ignis ex capite Lauiniæ. 260.b V.S.
Serui Turpilij. 261.c
Marij. ibid.
e coxa. d
Ignis & aeris qualitas communis calor. 346.e
Ignis purus raritatem ac tenuitatem viſu non percipitur. 347.d. quomodo adſpectabilis. ibid.
Ignis corruptio. 221.a
Ignis ſimulacrum tumulis appoſitum. 151.c
lucernæ loco. d. 179.e.335.b
neutiquam ignis veri ſignum. 180.b.338.b
cur in templis æternum conſeruatus. 183.c
Deoq. accendatur. e
Ignis vitæ ſymbolum. 184.b. & animæ. 1164.a
animato ſimillimus. c
moriens vocem edit. ib.
Naturæ ſimplicis hieroglyphicum. d
omnes conſumit ſordes. ibid.
flammam extinguit. 218 c
magnus ad ſe trahit exiguum. e
eius corruptio varia. 220.e
fauilla ex tune nimis diſtento. 221.e. V.F.
elementaris idem qui noſter. 226.c
Ignita quæ non abſumantur. 241.e
Igne quæ citiſſime conſumātur: quę tardiſſime. 242.b
Igni diutiſſime reſiſtunt pura homogenea. 251.a
Ignem ſpirant animalia. 263.d
cito inflammatum, diu flagrans. 242.c
Ignis fatui natura. 264.c
Ignis alliſione chalybis & ſilicis vt excutiatur. 266.b
non facile terminabilis alieno termino. 308.d
Ignis in mixto labefactatus. 266.c
humidus. 306.a
propria eius figura. 308.b
non egreditur ſponte ſuum locum. 309.c
aere amoto deſcendit. ib.
non patitur a continente. ib.
a quo propriam habeat figuram. 309 e
vt ſit proprio termino facile terminabilis. 310.a
qui ſiccus, licet proprium non habeat terminū. b
fluuio ſimilis. 310.d. liquidus antiquis. 311.e
amnes ignis ſub terra. 310.e
vt propriè fluat. 311.b
ſubſtantia rara, tenui, & molli. d
ſumme ſiccus. 312.a
quorum affictu excitetur. 316.a
Ignem deſtruentes cauſæ ſeptem. 312.e
cauſæ externæ. 368
extinguentes cauſæ plures. 313.c
varijs modis corrumpi. ib.
Ignis ſuffocatio. 314.a
Ignis eſt in miſto potentia ſecunda actiua, & actu primo. 318.a.b
viribus refractis. c
non corrumpitur in miſto. 318.c
non indiget humido vt alimento. 318.d.320.e
vt alatur & augeatur. 319.a.320.a
vero augmento quid habet ſimile. d
celerrime gignitur. 321.b
ſemper fluens vt fluuius. d
eodem in loco ſimul mouetur, & quieſcit. 322.e
vt ſurſum quieſcat. 323.a. Vid.Q.
per Ignem innocentiæ experimentum. 695.b
inter Ignem & aerem non eſt medium. 383.d
nihil bis in eundem numero fluuium immergitur. 311.b
Impotentia naturæ duplex. 345.c
Indorum Orientalium in funere vlulatus. 646.e
Occidentalium caudæ. 678.b
cōſeruatio in Indiuiduo melior, quā in ſpecie. 349.e
Infundibula lucernæ. 592.b
Innocentiæ experimentum per ignem. 695.b
Inquiſitionis Iuridicæ ritus apud veteres. 191.c
Inſcriptio vetus. 8.b.9.c.15.d.30.b.33.a.71.b.c. 340 b.530 e. ſuſpecta. 574.b. explicatur. 606.e 792.c.797.b.810.d.849 a.b.862.b. 886.a. 890.a. 894.e.895.c.896.a.897.b.905.a.977.a.980.a.985.c 1025.a.1028.a. 1029.a. 1054.c. 1067.b. 1072.a. 1073.c.1074.a.c. 1084.d. 1099.1119.a. 1127.a. 1267.b. 1269 b.c.d. 1271.a.
Intellectus non patitur Senium. 835.b
Intellectus non obit ſimul duas operationes. 386.b
Interitus & ortus ſpontaneus. 372.a
Inteſtina quænam adipe referta. 96
Ioſepho Patriarchæ dicatum Serapidis tēplū. 1044.c
quem defunctum Ægyptij coluere. d
cur is dictus Serapis. 1047.b
& Mundi Saluator. 1052.d.1108.c
Ioſephum Serapidis nomine cultum. 1210.d.1227.d
& fuiſſe talem. 1213.e
Ioſeph non a ſe, verum a Deo reuelante interpretationem ſomnij promittit. 1214.b
Ægyptijs tradit myſterium Trinitatis. 1223.a
Iouis Ammonis lucerna. 12.b.559.a
Iouis tonantis effigies. 208.b
lucerna. 227.c
Iouis Cuſtodis lucerna. 593.c.599.a
templum in Capitolio. 598.d
IOMS. 213.d.215.e.567.b
Iris ventorum nuncia. 303.a. quid. c
non ſubſiſtit cum vento. ib.c
Irus. 891.e.891.a
Iſidis lucerna. 913.b. columna. 1202.e
ſiſtrum. 1242.d. ſacerdotes. 1244.c
Iſis ſiſtri inuentrix. 1202.a
item hordei ac tritici. b
Ægypti regina. b. legifera & frugifera. 1203.b.1243.a. linigera. c
B. Iſidori lucerna perpetua. 521.a. ducentos annos arſit. 523.d. Vid.L.
Iſocratis columna ſepulcralis. 620.d
Iudæis multa cum Gentilibus communia. 704.c
Iudæorum ritus apud Romanos inualuere. 183.d
Iudicium, ferrum ignitum. 695.b
Iudiciorum locus. 696.e
Iulij Cæſaris lucerna. 559.a
calamitates. 568.b
Iuno Cynthia. 1239.c
Iuno vt Herculem lactarit. 649.a
Iupiter Cuſtos. 599.a
Iuſtitiæ ſymbolum. 1040.b
Iuuenis non eſt prudens. 1215.c
Ixionis rota. 998.c

K

Koſta. 790.c
Κρίσιμον. 855.b
Κορωνὶς. 855.d

L

L.C.I. 213.c.215.c
Labarum. 860.b
Labyrinthus Ægyptius. 624.b
Lacertæ pugna cum vipera. 724.b
Lacerti Liguri amor in hominem. 724.d
Lacerta in viperam mutatur. 727.c
Lacrimales ampullæ. 1268.b
Lacus Thraſymenus arſit. 5.d.80.b
Lactea Zona quî Cometis officiat. 219.e
Læuia & terſa noctu emicant. 54.b
Lama ſepulcralis. 1029.b
Lampas. Laterna. 1263.e
Lampas Batauica. 214.e
Lapis deſcendens in fine velocius mouetur. 360.b
  vt ab aqua accendatur. 422.a
  impropriè nutritur. 484.a
Lapis vnctus flagrat. 6.a
  qui ſaliua & aqua tactus accenditur. 84.a.98.e
  vt fiat. 99.a
Lapis Bononienſis. 283.c
Lapis Caryſtius Lunæ incrementa ſequitur. 246.c
Lapis Cyprius. 245.e
Lapidis primus terebrauit Callimachus. 11.a
Lapidum oleum quale. 128.a
Lar. 575 a. Lares pellibus caninis induti. 598.a
Lares q d? 809.e.1219.e. pellibus induti. 810.b. 1220.a
Larum lucerna. 1074
Laruæ perſonatæ in funeribus. 628.a
  morientibus apparentes. 657.b
Lararium. 1075.a
Laſciuiæ Dij. 578.d
Laterniæ etymon. 1266.a
Lauri frondes virentes cur in igne crepitent. 143.b
Lectus funebris a quibus geſtabatur. 628.a
Lemures. 575.a
Lenonum Deus. 580.e
Lenæ figura. 586.e
num Leo inſomnis. 947.a
Leonis hieroglyphicum. ibid.
Lentor ex humore per ſe oritur. 341.a.343.a
  propria humidorum qualitas. 342.c
  eius munus. 342.a. vis in ignem. 365.a.e
  ſubiectum denſum. 343.b
  in niue. 343.c
Lentor detinet. 234.d. eſt ab humore. e
Lentore quæ polleant. e
Lepus mutat ſexum. 109.b
  hermaphroditus. 124.e.440.e
  grauidus. 125
Leporis epitaphium. 160 a
Leſſus a quibus fieret. 644.e
Leuis motus eſt rectus. 330.b
Leuiſſimi finis eſt ſurſum quieſcere: qui a cælo impeditur. 345.d
Lex naturæ iuſtior ac potentior, quam humana. 150.d
Lex Mæuia. 1030.b
Lex Hebræis literarum ſtudium. 1203.c
Libauij lucerna perpetua. 127.c
Liberti lucernas accendebant domino defuncto. 177.d. 185.d
Libitinarij qui. 650.d
Libitinariorum vota. ibid.
Libitinam vitare. ib.
Libitinenſis porta Romæ. 650.e
Libitina. 651.a
Lictor Pontificum. 1133.a
LIΔ. 119.a.1120.b
Lilium Iunoni exoſum. 1180.c
  flos Regius. d
Lilij ſcapus quid ſignificet. 1200 d.1226 a
Lilium flos regius. 1225.b
Liliago. 1226.d
Lilium aſphodelo præfertur. 1227 b
Ligna humida nocte lucent. 283.e
Lignum ſaxo cuidam impoſitum flammã cõcipit. 6 a
Lingua Mercurio dicata. 959.a
Linum. 248.d
Linum asbeſtinum. 244.e
  Creticum igne purgatur. 246.a
  viuum. 246.d
Linum Carpaſium incombuſtibile. 10.b.75.d.e
  ἄσβεστον. 24.c.46.c
Liquor in lucernis. 249.c. purus ac homogeneus. 250. eius vſus. 234. conditiones. 250.d
Locus figuram tribuit locato. 307.e
  vt locus non agit in mobile. 358.c
Locuſtæ epitaphium. 155.b
Locutio prima vt deprehenſa. 113.a
Loquendum cum multitudine, ſentiendum cum pauci. 321.c
Lucerna quid. 1266 a
Lucernæ ſynonyma. 1264.d
Lucerna pedis ſiniſtri effigie. 728.a b
  ardens inuenta. 754 a
  Ægyptia. 1098.d
  trilychnis. 816.a octolychnis. 866.a
  Trithemij. 834 a
  Cioffij. Vid. Ind. Aut. lit. C.
  Caſſiodori. 868.e
  Herculis. 884.d
  Amazonum. 886.b
  Ludionis. 888.a
  Epicteti. 888.c.993.c
  Palladis. 900.a
  anatiformis. ibid.
  Caſſalij. 903.a
  Lupanaris. 914.c.939.a
  Lunæ. ibid.
  Sacerdotis antiquæ. 930.c
  Crucis. 950 a
  Auis rapacis. 952 b
  Pighetti. 966.a
  Bartoli Bartholini. 975
  Thomæ Bartholini. 1056.b
  Gilberti Bodij. 977.a
  Heraclij Imperatoris. 985.a
  Veneris in lupanari. 992.b.995.b
  Serui phalerati. 1004.a
  Veſtalis. 1010.b
  Æthiopis caput referens. 1022.e
  Gibbi tibias inflantis. 1023 b
  Capitis humani. 1027.a
  Sacerdotis Ægyptij raſi. 1030.b
  Vercellini. 1054.b
  Pelecani auis. 1060.c
  Remigij Feſchij. 1063.c
  Ioannis Smithij. 1078.a
Lucernæ veterum celebres. 933 c
  a Regibus fabricatæ. 1172.a
Lucernæ antiquæ duum generum. 249.e
  ventis & aquis reſiſtentes. 254.a
Lucerna ſymbolum Fidei ac ſcientiæ. 934.b
  Hominis teſſera. 1262.a
Lucernæ, quarum Licetus non meminit. 1067.a
Lucernæ cauſæ. 47.a.151.a.189.d
Lucernæ cur ſepulcris admotæ. 33.e.49.c.74. ac fere omnibus. 81.e. etiam paucis Ægyptij. 154.c ardentes impoſitæ. 85.a in ſepulcris apertis nequicquam accenſæ. 92.c. neque cadaueri conferunt. 173.b. nunquam ſtudio extinctæ. 176.b. bimeſtres. 177.d. eæque frequentes. 178.e. nobilium. 174.c.184.c. Vid. Sepulc.
Lucernæ ſtagna dictæ. 35.b
Lucernæ veterum admirandæ. 43.b

vi Dæmonum. 65.a
affabre factæ, 179.a. ſumtuoſæ. 42.e
Lucernæ perennis materia. 44.e.190.c.191.a
Locus. 243 b ſubterraneus. c
Puluis. V.P.
Lucernæ perpetuo ardentis ignis.7.d. viſus. 546.d
non datur. 447.c
cauſa non eſt vacui fuga. 103.d
liquor non fuit ſubtiliſſimus. 104.b
Lucernarum origo ab Ægyptijs. 538.e. 848.a. vetu-ſtas.1171.c. Materia. 9 c.244.b. 1080 b. 1136.a Magnitudo.193.a.227.c. Forma,ſiue figura.177.b 193.e. Simulacra.194.b. Vid.Icon. opercula diuerſa.1085 a. capedines fictiles. 1085.e. nulla Dijs Manibus dicata. 152.c. varietas eſt cum æqualitate virium ignis & humoris. 379.d
Lucerna Ægyptiorum inuentum.171.b.228.a.1117.e
Ægyptia. 874.b
Hebræorum. 704.e
Lucerna aurea Callimachi artificis annum ardẽs. 10.a
ἐνδεκάλυχνος. 81.e.194.a
Lucerna in vaſe vitreo ardens. 17.c.85.a
ars periJt.244.a. ratio in quo ſita. 244.b
artifex indicatus. 1055.a.1079.e
cuius ignis fumi expers. 115.a
Lucerna B.Iſidori. 521.a.850.a
Palladis. 848.b
Lucernę multilychnes. 194.a
eius generis apud Libanium Sophiſtam. 1174.c
Lucerna marcore extincta retinet aliquid combuſti-bile. 221.d
Lucernæ flamma ventis & aquis reſiſtens. 224.d
non conſiſtit ſine humore. 225.d
flamma non ſuperauit humorem. 239.a.242.e
liquor igni par. 240.d.243.e
perpetuæ parandæ artificium. 256.c
veterum cur extinctæ. 367.d
Lucerna a fumo accenditur. 108.c
igne extinguitur.218.d.diutiſſime ardẽs. 368.d
durationis eius cauſæ. 450.b
Lucernæ in delubris. 181.a
Lucernarum feſtum. 1036.a.1117.b
Lucernarum moles non magna. 193.b
Lucernarum vett.flamma pura. 112.b.128.b
locus ſubhumidus. 114.c
ſubterraneus. 243.c
oleum. V.O.
Lucernæ veteres cur aeris contactu extinctæ. 150.a
Lucernæ in tumulis cur extinctæ. 217.a.222.b
Lucerna literata & liquore ſalſuginoſo plena. 1086.c
Lucerna vulgaris non ardet in vaſe clauſo. 58.a
Lucerna flatibus imbriq. reſiſtens parari poteſt. 60.b
Lucernæ ignis ineptus ſacrificijs. 63.b
fumus. 418
Lucernæ minime miraculoſæ. 78.a
plerumque ab externo aere extinctæ. 84.e
diutiſſime ardentes raræ. 379.b
nunquam ab eo accenduntur. 89.d
non expoſitæ ſtillicidio. 138.a
cur in templis accendantur. 183.b
bilychnis.832 b. trilychnis. 816.a
Lucerna vndenum lychnorum. 81.c
duodenum. 190.e.214.e
Lucerna in qua ignis ab humore ſuffocatur. 237.c
Lucernæ ignis ab humore,& ab externis afficitur.367
Lucernæ flamma nulla poteſt eſſe æterna. 217.b
varijs modis extingui potuit. d
tres habet partes. 347.b
Lucerna Sertorij Vrſati. 1124.b. Piſis.1127. a
Victoriata militis. 1129.a
Lictoris. 1132 c
Mantuæ Benauidij marmorea. 1136.a
ſpecie arboris. 1175.b
Lucerna Lucemburgenſis. 1159.b
Danica. 1166.e
Dionyſij. 1175.a
Pignorij. 1176.b
Archimedis. 1251.b
Diogenis Cynici. 1259.c
Andreæ Moretti. 1267
Lucerna fictilis Epicteti tribus drachmarum millibus empta. 894.d
Lucerna piſcis. 282.b
Lumen quid ſit. 82.d
æternum parari non poteſt arte. 135.d
Luminum multorum in eodem conclaui varia ſubie-cta. 384.e
Lucubrationis hieroglyphicum. 933.b
Luminaris maioris autor. 511.c
Lumine maiori quæ illuſtrentur. 281.a
Lumen eſt lucidi corporis imago. 290.c
ſpecies viſibilis lucidorum. 388.b
accidens immateriale. 291.a
Lumen non eſt lumini contrarium. 277.c
varios habet gradus. e
exiguum eſt in viuidiori. 278.a
lumini non permiſcetur. d
exile ſpeciem ad oculum mittit diſtinctam a maiori. 279.a
Luna die coniunctione cum Sole viſa in Prouincia Cefala. 278.b.281.b
noctu magis interdiu lucet. 281.b
maius a minore non differt ſpecie. 280.c
Luna maſculo.femina. 674.b.d
Luna generationi confert. 921.c
eius ſymbolum. 988.c
Lunæ lumen a Solis lumine perficitur. 277.c
ſplendor in lumine Solis obſeruatur. 278.a
Lunæ imago. 212.e. ſymbolum. 915.a
Lunæ lumen ligna efficit molliora. 733.a
Ludionis lucerna. 888.a
Lupinum verti ad Solem. 922.c
Lux denſi corporis qualitas. 397.b
non eſt igni connaturalis. 473.b
Lychnus ligneolus. 1093.d
Lychnus in Prytaneo. 1175.c
Lychnites lapillus. 55.a
Lycij montis e condita lucerna ignis. 182.e

M

MAforium. 1016.c.d
Magneſia lapis igne purgatur. 247.b
S.Magus. 856.a
Maleficæ. Vid. Sagæ.
Maltha. 59.c
Manipularius habitus. 776.b
Manis. 575.a
Manes dij qui antiquis. 609.d
Manibus fieri ſolœciſmum. 957.d
Dijs Manibus dicata veterum ſepulcra. 64.e. & cur. 73.e.151.d. Lucerna neutiquam. 152.c
Manes veterum. 73.c.e.151.d.152.d.609.d
Mappę ardentes ſine conſumtione.125.e.129.c.247.b
D.Marci ædis emblemata. 835.d
Marcheſinæ caretlæ epitaphium. 166.a
Marcus Curtius ſe in voraginem præcipitat. 257.a
Marcor duplex. 220.d
Mare circa Siciliam arſit. 80.d
Maris ſcintillæ.96.c amaritudo & ſalſugo. 382.d
Maritha lapis conſperſus aqua flagrat. 82.c.100.d
Mare poſſe deuri. 5.d.750.c
Maris color. 750.c. pinguedo. e
Mario flamma in capite arſit. 261.c
Marmorea lucerna. 1136.a
Marmoreæ lucernæ. 191.a
Martius menſis apud Romanos primus. 414.c
Materia a quo formam ſuſcipiat. 300.d
a quali agente diſponatur. 317.e
ad omnia eſt indifferens. 326.c

Ma-

Materiæ nihil violentum. 326.d
Mauſolæum. 623.e
Mazycum curſores. 1008.a
Medea pellicem cremat. 264.e
Hippolyti Medices catella. 166.a
Medicamenta vt potentia ſint calida. 396.d
Medium inter contraria duplex. 324.c
Melancholia fit per aduſtionem. 421.d
Menſium nomina a Principum appellatione deriuata. col. 1193.c
Menſis anni primus Hebræis a Deo mutatus. 1194.c
Menſes a Luna apud Ægyptios numerati. 1036.a
Menſis hieroglyphicum. 1039.b
Mercurius laſciuiæ Deus. 578.d. erecto pene. e. 836.a Sol priſcis. 580.a. eius effigies. ib. 1093.e. latronum Deus. 580 e ſepulcris impoſitus. 619.a. mortuorum animas ad inferos deducit. 656 b. Cyllenius. 957.e. ſtatua eius ſine brachijs. ib. Iouis nuncius. 1109.d. eloquentiæ numen. 1111.d. maximus ſapiens. 1181.a. Sacerdos. b. Triceps. 1179.c. Hermes. 1189.b. eiuſdem Caduceus. 1108.d. Sermo de Trinitate. 1181.d. Oſiridi a conſilijs. 1189.b. Medicinæ inuentor. 1269.d. Seruator. e
Mercurius Chymicorum. 44.d. eiusq. appellationes. e cur petaſatus & caduceatus. 72.b. alatus. 1006.a
Mergi epitaphium. 156.c
Merlini magi lucerna. 35.e
Metalla Mercurio molleſcunt. 285.d
Metalli oleum. 130.c. Vid. A. & O.
inflammabile nullum. 132.c
Metallorum oleum. 253.b. Vid. O. 513.b
Metalla omnia prædominio aquea. 132.a.c. 572.b
humiditatem habet internam. 248.e
liquabilia ſunt, non inflammabilia. 460.d
Metalli humor flammam edit turbidam. 132.d
Meteora ignita vbi ardeant. 395.b
a ſolo ignis elemento accendi. 402.c
in Meteor. ignitis materia rariſs. vt cōdēſetur. 348.c
Milites libidinoſi. 686.a. 910.c. olim religioſi. d
Miluus auis immunda. 655.d
Mimus perſonatus in funere. 630.a
Mimi mortuales næniam canebant. 647.a
Minerua pudicitiæ ac ſapientiæ numen. 672.c maſculo-femina. 674.b. Apaturia. 676.d. 710.b Ægyptia. 706.a. dracone ſignata. 717.d Hygia, Pœonia, Sotera. ib.e
Mineruæ ſimulacrum ex ſe combuſtum. 7.b donaria eximia. 10.c. ſignum e cęlo delapſum. d Britannicæ ignes perpetui. 26.c. lychnus. 42.c lucerna. 52.c. 185.a. 193 a. 243.d. 667.c Poliadis lucerna. 43.a. typus Sphinx. 670.b Sacerdotes impuberes. 672.a
Mineruæ ortus. 730.d
Mitra zona. 1238.e
Mirabile quoduis iucundum. 4
Mixta plurima ſunt homogenea. 381.b arte in quatuor elemēta intra vas reſoluūtur. 404.b
Mixti pars quælibet ſenſibilis mixta eſt. 381.c eſſentialia debentur ſimplicib. cōſtituētibus. 403.b
Mixti origo ex pluribus mixtis. e
Mixtum omne caducum. 110.c. 367 b in quoduis elementum abire. 114.b nullum fit a ſimplici elemento. 422.c imperfectum concretione non mutatur in perfectum. 119.a. æquale apud Galenum. 378.c
Miſcibilium vnum non dominatur ſemper in mixtione. 378.c
Mobilis procliuitas motu perficitur. 363.c
Mobile diſtantius, vi tardius mouetur. 352.c
Mœchorum pęna. 968.c
Monachi vigilantia. 933.a
Monogrammina nominis Domini explicatur. 853.b
Mons Pena. *Monte Cauallo*. 25.d
Monumenta veteribus in honore. 174 b
ſacra omnia. d
Montes ignem vomentes. 6.b. 252.b
Morbus quid. 298.c
qui non ſpectat ad medicum. ibid.
Morbus via mortis. 19.a
Mors duplex. 186.b
non eſt ſine morbo. 374.a
Mors naturalis. Metaphorica. 299.d
Mors morbi finis. 296.b. 297.c
Mortis metu magis anguntur rudes, quam ſapientes. 296.c
Mori quid generatim. 297.b
Mori per ſapientiam. 299.a
Mors Platonica. 297.d
Mors quæ morbus. 298.a. homini non præter naturam. ib.c. tollit inſtrumenti eſſe. 375.e nulla ſine temperamenti offenſa. 376.b
Mors quæ violēta. d. naturalis accidit ſenibus. 377.b
Mortuorum nomine alimenta veniunt. 632.c
conditio melior quam viuorum. 681.e
Mortui inferis adſcripti. 151.d
primitus non cremabantur. 537.d
Mortorium cyatho appenſum circumfertur. 292.e
Moſes in Ægypto edoctus. 1110.c
Motus ſimplex eſt corporis ſimplicis affectio. 400.a
ignem demonſtrans. b
Mota vi eo tardius mouentur, quo ſunt maiora. 352.b
Motus celeritas vnde. 362.d
Motu præter naturam non perficitur leuitas. 363.d
Motus violentus in fine tardior. ibid.
Motus in orbem non componitur ex aſcenſu & deſcenſu. 325.b circularis a prædominio. c mixtus non eſt ex duplici recto. d non eſt igni & aeri ſupremo naturalis. 329.c
Moueri a ſeipſo animantium eſt. 325.e
Motus naturalis non conſeruat elementa. 326.a
Motus ſimplicis corporis vnicus eſt & ſimplex. 329.c numero vnus eſt vnius numero mobilis. 330.c violentus non eſt ſemper naturali contrarius 331.d
Motus naturalis in fine velocior. 236.d eſt forma tranſiens. 323.d. quæ moueantur ſimul & quieſcant eodem in loco. 322.d. improprie nutriuntur. 484.a
Motus progreſſiui organa. 427.e
Motus vnius duo oppoſita. 332.b. in orbem quieti oppoſitus. ibid. naturalis non eſt velocior in fine ob medium motu rarefactum. 354.c
Motu quæ igniantur, & quomodo. 402.b
Motus qui calorem igneum gignat. 88.b
Motus eſt contrariorum. 91.a
qui motus quieti ſimilis. 323.a
Mugil Cephalus appellatus. 972.e
Muliebria in monumentis. 960.b
Mulæ epitaphium. 162.e. 167.d
Mulier funera. 628.c
Mulieris præfectæ ignis conſeruationi. 51.d
Mundi eſſentia conſiſtit in ordine. 401.b
Munichiæ vrbis lucerna. 42.b. 185.a
Murenæ ſepultura. 438.a
Muſeum Aldrouandi. 104.b. 177.b. 190.d. 194.b 200.a
Aloyſij Corradini. 190.d
Mutinenſis agri ignis. 6.a
Mycerini Regis Ægypti lucerna. 20.e
Mycerinus Salomonis ſocer. 23.a
idem qui Pharaon. 24.a
Myſiæ herbæ. 254.d

N

NAiades Bacchi ſacerdotes. 767.c
Naphthæ flamma noxia. 264.e
Naphtha ex interuallo ignem attrahit. 222.d. bitumen eſt. 223.d. ignita ventū & aquam eludit. 224.e conſumitur ardens. 135.b. ad ſe ignem rapit. 500.b
Natalitiorum lucernæ. 803.c
Naturę vis vbiq; magna. 3. 46.c. 81.a. progreſſus. 384.a
Natura ſibi fi ē proponit, quem poteſt aſſequi. 345.c
ſed impediri poteſt. d

ſemper faciliora efficit. 357.d
non iungit extrema ſine medijs. 394.a
mater omnium amans filiorum. 123.d
non agit præter naturam. 124.c
e duobus abſurdis minus eligit. 149.a.150.c
faciliora efficit. 149 c
non admittit abſurdum. 150.c
communis mira efficit. 291.d
aliena propellit.307.d.ſimilib.ſeruatur 428.d
Natura ſeruatur in locis proprijs. 169.a
ſui ſimiliũ appetẽs.219.a. vacui inimica.291.e
Naturale quid. 229.d
Naturalia ſubito corrumpuntur a contrarijs. 429.a
Naturæ humanæ elementa Anima, & Cineres. 72.a
Nauiculæ forma. 212.d
Nauis e conchæ marinæ teſta. 1172.e
Nauem referens lucerna. 604.b
Nauigationis Deus Bacchus. 767 c
Nauis aquis inflammata. 82.b
Nautarum flammæ ſalutares. 265.d
Neapolis. 812.a
Nerui optici perforati. 290.c
Neſidea lucerna. 17 b.103.a.105.c.107.b.112.b. 113.c.114.d.132.d.138.a.139.e.149.d.193.b.216. c.240.b.811.c.
S.Nicolai luces. 5.c
Nicolai Laurentij Vita.527.a. Tribunus plebis Romæ.522.c. eius encomium. 533.b
Nihil ex nihilo fit naturaliter. 405.c
Nilus Iſidis filius.1034.d. Oſiris appellatus.1049.e. & Siris. 1050.a
Nilum nauigantes quî a Crocodilis non infeſtantur. 914.a
Nili nomina diuerſa. 1052.a
Nitrum ſiccæ naturæ. 429 a
Nitri copia in ſepulcris, & cloacis. 93.a
Nobilium ſepulcra olim perpetuis lucernis illuminata. 27.e.185.c.189.c
Noctiluca. 54.c
Nomina Romanorum vnde ſumta. 1090 c
Notæ veterum ſcriptorum. 853 d
Notus. ΝΟΤΙϹ. 288 e
Nox meditationibus aptiſſima. 934.c
Nubes aquæ affines. 119.c. æſtatenon vigent. 120 c
Nubis, vaporis, & aquæ circulatio perennis ſitne vera. 120.b
Nudus in lucerna. 891.b
Numeri apud Græcos notæ. 1119 b
Numi cum cadauere ſepulti. 1268.b
Numiſma Veſpaſiani. 42.a
cum Veſta. 417.b
Neronis. 599.a
Heraclij. 998.d.1124.a
Numus antiquus Ioannis de Lazara Comitis. 734.c
Numinis apud Ægyptios hieroglyphicum. 1230.b
Nuptiales Dij veterum. 1239.c
Nutritio quid. 455.a propriè. 484.a
Nutritionis ignobilitas triplex. 476.a
Nutritionem quid ſeterat. 638.b
Nutritio quorum. 228.a
Nymphæ fluuiorum. 574.a
Nympha cum arcu in lucerna. 195.a

O

O pro V. 986.a
Obeliſcus. 854.a
Obſcuris verbis vſi veteres. 1262.a
Obſeruationes Ioannes Ruſchij. 94.a
Oculus iuſtitiæ hieroglyphicum. 1205.e. regiminis ſymbolum.1206.c pariter Dei. 1248.b diuinæ item prudentiæ. 1248.a
Oculorum igniculi. 54.c
Oculi per niues deambulantium cur doleant. 290.a
Olei vapores in oleum coguntur. 108.e
verius in ſubſtantiam terream. 111.a
pars in flammam, pars in fumum faceſſit. b
lentor maximus. 113.a
fumus denſius & viſcidus. 115.a
Olei combuſtio eſt eius corruptio. 118.c
mixtum perfectum. 112.d
fumo contrarium in genere mixti. e
lucernarum non fuit metallicum. 128.d.130.c
Olei combuſtio eſt eius corruptio. 118.c
combuſti partes in quid mutentur. ib.
in fumum mutatio, eſt ſubſtantiæ. 120.a
Oleum nouellæ ſtirpis plus aquæ habet, quam veteris. 142.e
Oleę nouellæ humore aqueo abundant. 143.c
Olea pacis ſymbolum. 715.a
Oleum e metallis & lapidibus quî fiat. 253.b
Medicum in aqua ardens. 254.d
Oleum prodit, vnde non exit aer. 294.d
Oleum Philoſophorum. Tartari. Vid. P. T. Metallorum. M. Asbeſti. A.
Oleum petræ in agro Mutinenſi. 249.d
Oleaſtri oleum communi præfertur. 895 a
Olea odorata & vnguenta cadaueri vrendo indita. col. 644.d
Oleum viuum in lucernis veterum. 34.e
exercitum abſumens. 77.d.442.a
omnia comburens.441.c. incõbuſtibile. 1068.a
Maximi Olybij lucerna.15.b.30.a.41 b c.44.c.64.e 68.d.130.c.138.a.139.e.183.a.193.b.253.c. explicatur.70.a. eius inſcriptio.126.c.humor.139 c non admodum priſca. 129.b
Olybius non fuit Chymicus. 69.e
Olybij ſepultura. 184 a
Omnia octo. Prouerb. declaratur. 623.c
Onocrotalus. 1061.c
Operario prodit eſſentiam operantis. 391.a
Operis methodus. 3
Opinio Autoris de Britannicis Mineruę ignibus 26.e
de lucerna Pionis. 28.b
de lucerna Terentina. 33.c
Delphica. 38.c
Opiniones aliorum examinandæ. 49.e
Oppoſitum fugatur ab oppoſito. 220.a
Oraculum Delphicum. 647.d
GENVTIVS ORATA. 1127.a
Orbes cæleſtes contigui. 292.b
Orchoſtadia. 1013.a
Ormuzianorum domus vento ſubterraneo refrigerantur. 218.a
Ornare lucernam. 891.a
Oris hiatus nota ſepulcri. 631.a.643.b
Orta referunt naturam cauſarum. 403.b
Oſiris Bacchus & Sol. 1209.c. Multioculus. ibid.
Oſiridis ſimulacra in Ægypto cur plura. 914 a. etymon.1206.d. Colũna.1207.a. Pater Saturnus.c. expeditio.1208.d. inuẽta.1209.a.b. honores diuini.b
Oſiridis imago. 213.c. columna. 1201.a
Oſiris Nilus.1051.a. Serapis. 1201.c
Oſſa mortuorum veteribus ſacra. 1028.c
Othonis Imperatoris patria Ferentum. 15.a
Ouum mutatur in pullum. 633.e

P

P 850.c. P. ibid. 864.a.866.b
Liuij Pagelli mula. 107.c
Palea antri Cuſtodiæ. 305.d
Palladium. 896.e
Palladis & Vulcani coniugium. 729.d
Pallas origine Græcus. 537.d
Palladis lucerna. 848 b
Pallas victrix. 849.a
Pallas tibias inuentas abiecit. 1025.b
Palmæ hieroglyphicum. 1039.d
Pallantis magnitudo. 275.c
lucerna, & ſepulcrum. 18.a.25.c.30.a.52.e 138.b.139.e.216.d.269.a.

lu-

UPB

lucerna omnium celeberrima. 20.a.128.c. 129.a.
qui extincta. 368.b
corpus quare crematum fingat Virgil. 537.a
Palma ſymbolum omnium beatorum. 925.b
Pan primus idololatriæ inuentor. 684.d
Athenienſibus tulit ſuppetias. 691.c
Panicus terror. 691.d
Pangæi aqua hieme quam æſtate ponderoſior. 408.e
Paragraphus. 854.b
Parentibus orbati non miniſtrabant rei ſacræ. 693.e
Parma elephanti magnitudine. 275.c
Parthenope. 811.d
Pars quantitatiua. 327.c
Paſſio naturalis fit a contrario. 279.c
Paternitas ſubiectum. 388.c
Patiẽtis diſpoſitio ſupplet imbecillitatẽ agẽtis. 266.e
Paulus III Pontifex. 8.a.25.c
Pegaſi lucerna. 878.d
Pegaſus in numis. 1130.a
Pelecanus. Platea. 1061.a
Pellucida in tenebris tantum fulgent, eaque varia. 54.c
Penulatus in lucerna. 1153.a
Penetrationem corporum vitans natura efficit miranda. 104.a
Penetratio corporum naturæ aduerſa. 114.e.148.e. 150.c.291.e.
Penis in cucurbita. 998.e
Peonici animalis ſtercus venatores vrens. 443.a
Pera curſorum. 1007.c
Perdicis epitaphium. 156.c
Peregrinatio Principi neceſſaria. 1209.e
Perſa. 896.c
Perſarum ſacer ignis. 30.a.425.e.426.b. perpetuus. 62.d. & cur. 63.b
Perſæ aquam colebant. 426.c
Perſona quid. 630.b
Perſpicuum quid? 90.b
Pes ſoleatus. 214.b
Pedes forati feminarum in lucerna. 832.a
Poſſeſſio eſt pedum poſitio I.C. 722.d.1192.c.1229.d
Petra pluuijs accenſa. 5.d
Franciſci Petrarchæ domus in oppido Arqua. 164.e
Petrarchę felis. F.
Phænomenon Galilæi. 282.e
Phaleræ. 1005.c
Phallus laſciuiæ deus. 578.d.581.c
eius ſacra. 584.d. apud Ægyptios. 914.b
Phantaſia non edit ſimul duas operationes, eiuſdem ſpeciei ſolo numero diuerſas. 387.b
Phantaſma Socratis a Platonis phantaſmate differt ſpecie. 387.c
Phantaſmata formaliter conſtituuntur in eſſe per Accidentia. e
Phantaſmatum ſubiectum. 388.a
Pharaonis ſomnium expoſitum. 1214.b
Phari celebres. 1115.a. vſus. 1116.a
Phietro. 855.b
Philomelę epitaphium. 156.a
Philoſophorum oleum. 512.c
Philoſophi Medici in Gymnaſio Patauino. 603.c
Philoſophandum vbi. 46.b
Phryges mortalium antiquiſſimi. 1113.c
Phyſicus non conſiderat ſupra naturalia. 323.d
Picturæ veterum rudiores. 880.b
Picæ epitaphium. 156.b
Pionis templum. 28.a
Piſani templi incendium. 25.e
Piſana lucerna. 25.e.193.b.216.b.221.b
Piſcium ſquamæ nocte lucent. 283.e
Piſces Empedocli ignei. 427.d. qui pedibus præditi. e
in aqua omnes fere pedibus deſtituti. ibid.
in aqua geniti, non in terra. 428.a. alijs animalibus frigidiores. 428.b. plurimi exſangues, vel pauci. ib. primi eiuſdẽ ſpeciei cũ noſtris. 430.d
in aere cito moriuntur. ibid. pulmonibus præditi reſpirant. 431.d frigidi ac humidi prædominio. e
Piſcium temperamentum. 168.b
Pituitæ cum alimento commutatio circularis. 109.a. 121.a. V.C. eius ad alimentum ratio in genere miſti. 121.c
Pituita nutritioni apta ſanguis eſt crudior. 121.c
Placentæ Dijs oblatæ. 588.b
Plantæ ſpiritus fixus. 334.d
Plantas defuncti oſculatur pullata. 645.b
Plebei honorum auidi. 174.c
lucernæ loco quid tumulis imponerent. 189.d
Pluto. Serapis. 1045.c. etiam Ioſephus. 1222.a
Deus telluris. 1224.c
Plutoni dicata Olybij lucerna. 15.c.64.e.70.e
Pluto diuitiarum Deus mortuis præeſt. 71.a
Pluuia quid. 119.d
Poderes. 1015.e
Poetæ veritatis fabulas attexunt. 261.a
a veriſimili non recedunt. ib.b.
Politicorum gradus tres. 615.a
Polia lapis. 246.e 248.d
Pondus & Grauitas differunt. 360.c
Pontificum lictor. 1133.a
Porphyrius ex Iudæo Chriſtianus, inde profanus 182
de Porphirio Theodoreti iudicium. 708.d
Poſitura. 814.c
Potua. 1237.d
Poſteriora non ſunt ſine prioribus. 388.d
Potentia prima excludit actum primum. 318.c
Priapus laſciuiæ deus. 578.d.581.d
Priapi cultus antiquiſſimus. 584.a
de Iuda ſublatus ab Aſa. ib.
Principum honores diuini. 1250.c
Priſcillæ Abaſcantij cadauer. 268.a
Iuliæ Priſcæ cadauer. 270.e
Priuatio non producit appoſitum. 355.a
Priuatiua conſeruatio. 329.a
Priſcæ probitatis indicia. 911.c
Proſerpinæ aræ ignis ſubterraneus. 185.a
Proſphori equi tumulus. 162.a
Prytanea Græcorum Veſtæ ſacra. 1175.b
Prytanei etymon. ibid.
Prytanei lucerna ſempiternam habens flammam. 37.a
ignis perpetuus. 434.e. duplex. 435.b
Pſittaci epitaphium. 157.d
Puerorum educatio. 597.b
Puelli ſapientiæ typus. 672.c
Pulmonum vſus. 431.d
Putei lucerna. 813.a
Putei figura lucernæ conuenit. 817.b
Putei ſunt fontes. 817.d
Puluis in lucernis inuentus qualis. 101.e.139.b
Puluis ter mortuis iniectus. 804.a
Puteus igneſcens. 5.d
Putrefactione mixti ſeparantur elementa. 97.a
Putredo a combuſtione differt. 380.d
Putreſcentia corrumpuntur humore calorem opprimente. 232.d. primum fiunt humida, deinde ſicca. 342.a
Pytauſta in igne viuit. 76.c
Pyramidalis in flamma figuræ cauſa. 312.c
Pyrethiorum flamma inextinguibilis. 29.b
lucerna. 185.a
Πυρότεχνοι. 254.b
Pyrrhites vrit ſtringentes digitos. 101.a
Pythagoras ab Ægyptijs philoſophiam didicit. 167.a

Q

Quadrigæ. 791.a
Qualitates quę nã elementorũ differẽtię. 400.d
Qualitates materiales aquæ. 422.d
Qualitates naturales vt ab accidentalibus differant. materiales ſeruandæ. 429.c

accidentales animalium quæ tollendæ. ibid.
primę igni magis reſiſtunt, quam ſecundę. 508.e
Qualitates actiuæ in denſiori corpore validiores, & efficaciores. 144.c.379.d
Qualitas nuda ſubſtantiam diuidit. 290.a
ignis & aeris communis. 346.c. V.I.
Quantitatiua pars. 327.c
Quantitas ſyllabarum libera. 1199.a
Quat, anis. 1061.c
Quercus vetuſtate nigreſcit. 734.a
Quies ignis ſurſum a quo prohibeatur. 323.c
leuiſſimi prohibetur a motu cæli. 345.d

R

Radij ſolares accidentia, aeris ſubſtantiam atterunt & diuidunt. 290.a
Radiorum in rotis diuerſitas. 998.b
Rachelis columna ſepulcralis. 623.a
Raphani apud Germanos magni. 972.d
Rarefactio quid. 410.d
Rarefactio non inuehit neceſſario leuitatem. 406.d
infert molis augmentum. 408.b
caloris eſt. 410.c
Raritas non inuehit leuitatem. 409.c
Reca. Recinum. Ricinium. 659.c
Receptio fit per modum recipientis. 300 e
Recipiens debet eſſe liberũ a natura recipiendi. 636.a
Regum curæ. 1171.e
attributa. 1225.b
Res num fit, ex hiſtoria percipiendum. 46.b
Ricinum. Reca. 1016.c
Ritus funebres. 604.b
Rogi accendendi ratio comburendo cadaueri. 644.b
Romani fortitudine ac eloquentia excelluere. 957.a
Romana lucerna. 25.d
Romæ frequentes lucernæ. 179.b
Roris generatio. 120.d

S

Sacerdotis Ægyptij capite raſo. 1031.a
Sacerdos nuda pro defuncto ſacrificat. 650.a.651.a
Sacrificiorum varietas. 588.d.713.b
inuentor in Italiam Faunus. 683.b
Aqua. 693.b.694.b
Sacrificium fructuum. 612.c
Sacrificantes abluti; aſperſi: quanam aqua. 693.b
Sacrificia quæ prima. 132.a
SÆCVL. 213.a
Sagæ quibus vtantur animis. 187.a
Sagitta motu per aerem accenditur. 316.d
Sahid. 1191.e
Salamandra in igne viuit. 76
Sal igne conſumitur. 135.c
Salis oleum. 750.c
Salamandræ villi. 244.d. puluis. 246.e. pluma. 245.e
Sal & nitrum corpora ſiccæ naturæ. 429.a
Salernitana lucerna. 30.a.85.b
Salomon hominum ſapientiſſimus. 51.d
Sanguis fit e ſanie. 643.d
Sãguinis partes duæ igni & aeri proportionatę. 428.c
Sanguinem Domini vt biberent apud veteres laici. col. 901.e
Sanies duplex. 643.c
Sapientes deorum loco. 1207.e
Sapientiſſimus ab idiota poteſt fieri ſapientior. 412.b
Sapientis typus. 669.d
Sapientia vt ſeparet animam a corpore. 297.c
Sarcophagus. 1196 a
Saturnus Oſiridis pater. 1207.c. Triſmegiſtus. ibid.
Satyri caput in lucerna. 1156.b
Satyrorum mythologia. 677.b. veſtitus. c. 883.b
Satyri. Sileni. 667.d.883.d.946.c. Semicapri. 678.c. 881.c. duum generum. 689.d. tertium genus. 683.c.687.c. veri qui, & vbi. 681.a
Satyrus D. Antonium alloquitur. 680.d
Satyrorum cum Minerua ſymbolum. 684.c.687.d
Saxum affuſo oleo inflammatum. 82.c
Scantiæ aquæ. 5.d
Scarabæus Ægyptijs in honore. 1106.c
Scientia qualitas perfectiua mentis. 473.b
Scientia negligit ea quæ per Accidens. 325.b
Scintillæ erumpentes e capite. 96.c. maris. ibid. ex humano corpore. 259.e. e capillis monachi. 262.a
Scorpi equi epitaphium. 162.c
Scyphus. 693.d
Scytharum de anima defunctorũ opinio. 153.b.171.e
Semen quid. 640.b
Semen æquiuoce. 334.e
Seminis ſpiritus fixus. 334.e
Semperuiui ſuccus ignis vim reprimit. 66.a
Senium quid. 143.c
Senſui expoſita probantur hiſtoria. 52.e
Senſus cui rationi præferendus, & quando. 418.e
Senſus non obſeruat impulſum obiecti. 279.a
Senſus afficitur paſſione corporea. 279.c
non percipit ſimilia. d
non decipitur circa propria. 392.a
September vnde appellatus. 1188.a primus anni menſis apud Ægyptios. 1194.a
Septenarius numerus ſymbolum virginitatis. 725.c
Septenarius numerus nec gignit, nec generatur. 621.c
vnde mortualis. 622.a
Sepulcrum quid. 631.b
Sepulcrum notabile. 617.a
Sepulcra plebeia diuerſa. 615.d
pauperum vbi Ro. 615.d
cur coronata. 830.c
Sepulcra veterum excelſa. 179.a
in quibus lucernæ, ignis ſimulacro deſtituta. 180.d
in quibus flammæ effigies. 339.e
cur ijs inſculptus canis. 340.c
Sepulcrorum lychni perpetuo ardentes. 44 b.51.a. 183.a. Vid. Luc.
Sepulcri flamma. 82.e. Vid. F. vapores pingues. 92.e
Serapis Pluto. 1220.c
Serapis vnde ſic dictus. 1042.d.1195.d.e.1215.e. Oſiris. 1196 b. eius templum Ioſepho Patriarchæ dicatum. 1044.c.1218.c. effigies. 1195. a. 1200.c. templa multa. 1200.c
Sermonetæ Cardinalis vinea. 163.a
Serpens Mineruæ & Apollini tribuitur. 717.c.727.d
Serpentes in lucerna Mineruæ. 725.b
in humanis corporibus nati. ib.e
Serpens miræ magnitudinis. 289.c
Serpens vigilantiæ ſymbolum. 933.a
Serpentibus abundat Ægyptus, & Æthiopia. 1204.b
Seruius Turpilius flammam e capite halauit. 261.c
Seruus oſtiarius larum ignem ſeruabat. 539.c
canem habebat ſocium. e
Sexus permutatio. 109.b
Sicci affectio conſtantia. 308.a
Siccum quid. 310.b
Sicci tria genera. 310.c
Siccitas flammam extinguit. 218 b
Siccitas loci lucernam extinguit. 368.c
acuit vim frigoris. 413.e
Sidera calore deſtituuntur. 395.d
lumine calorem gignunt. e
Signum fit euidens, non occultum. 152 b
Sileni effigies. 202.a.759.a
Silenus Satyrus. 758.e
Bacchi pedagogus. 759.e.762.d
Siluæ auſtris accenſæ. 80.b
Similia oriuntur a ſimilibus. 312.b
Simile generat ſibi ſimile. 115.d

Similia debiliora ad validiora ſpõte cõcẽdunt. 219.b
Similia ſe trahunt. 353.a
Simile potentius ad ſe trahit debilius. 220.a
Simplex corpus a ſemet moueri nequit. 411.b
Siren in ſepulcro. 621.b.622.b
Sirenis lucerna. 811.c
Siſtri inuentio. 1202.a
Siſtrum Iſidis. 1242.d
Siſtrum quid. 1243.d
Sitis quid. 495.a
Situla Iſidis Ægyptum denotat. 1204.a.1242.d
Socrates Sileno comparatur. 882.d
Socratis genius bonus. 654.c
Sodoma & Gomorra igne naturali abſumtæ. 78.e
Sol Dei hieroglyphicum. 1111.e
Sol Perſarum Deus. 425.e
Sol quomodo ignem extinguat. 220.c
non alitur humido. 320.c
exhalationes e terra euocat. 382.c
Solis radij vrunt. 82.e. quid. 90.a
non ſunt aeris illuminati partes. 90.a
ſed ignis partes ex aere producti. d
ſunt eiuſdem ſpeciei Accidentia. 91.a
aerem diuidunt. 290.a
calore duos halitus e terra & ex aqua eleuari col. 383.e
a Sole generatio, & corruptio. 300.d
Solis deliquium a nube. 281.c
Solœciſmus manuum. 957.d
Solonis lex a Romanis accepta. 616.c
Somnus imago mortis. 19.a
animæ otium. 1165.b
Somnia de mortuis bona, & mala. 631.c
indicat alimenti aſſumti naturam. 641.a.e
Somnium viduitatem portendens, aut nuptias. 912.c. 960.a.
Sotulares, ſubtellares. 788.b. quid Auicennæ ac Raſi. 789.b
Sarcopolia, lapis. 246.e.248.d
Speculum chalybeum in ſarcophago inuentũ. 1086.d
Species intelligibiles multæ ſolo numero differentes non ſunt ſimul in eodem intellectu. 386.d
Spei ſimulacrum. 196.a
Sphinx Mineruæ inſigne. 668.d
Sphingis lucerna. 820.a.908.c.836.c
Chiorum. 909.a
Sphingium declaratio. 669.c
Spinus aqua irroratus vritur. 82.b
Spinus lapis Thracius. 87.a.100.b.101.a
Spiritus non dolet. 290.d
humani corporis influens, & fixus. 334.d
Spiritus ardens eſt duũ generum. 334.a
Spiritus Sanctus lucernæ comparatus. 1234.d
Dei amor. 1235.a
Splendor ignis qualitas perfectiua, ſed accidentalis. 473.a
Stapes. 794.d
Στήλας. Styli. 605.c
Stelides. 624.e
Stellæ cadentes. 5.a. æſtate vt fiant. 398.c
Stella in lancea. 5.b
Stephani Regis Poloniæ equus. 167.b
Steſichori ſepulcrum octo columnis inſigne. 623.b
Stilba quid. 1265.b
Stilbon. ibid.
Stirpes in viuente animali ortæ. 263.c
Stirpium in ſaxis effigies natiuæ. 340.a
Stratores. 794.a
STROBILI. 213.b.799.d
Subcœleſtia vt corruptibilia. 373.b
Subiecto indigent proprie Accidentia. 233.a
Subſtantiæ phyſicæ mutatio vt fiat. 380.c
Subterranea loca æſtate ſunt calida, hieme frigida. 145.e. nec ſemper ſimilia. 148.b
Subterranei ſpecus ventos producunt. 218.a
Succeſſor. Genere feminino. 675.a
Succinum in aqua ardet. 59.b
Suffibulum. 1015.c
Suffocatio refertur ad extinctionem a contrario. 314.d
Sulfur cito abſumitur. 46.c
Sumtus ſepulcrales minuti. 650.b
Syracuſæ cur ciuitas Græca. 614.a

T

T Litera in lucerna. 206.a.215.c
Tactus a quibus afficiatur. 291.c
TAELCH. 881.b
Tale per ſe, eſt ſemper tale. 135.d
Tale primo non eſt ſumme tale. 411.d
Tallz. 244.d.253.a
Tartari oleum. 511.e
Tartari cinis nitroſus. 99.e
Tartari olim Scythæ. 153.b
Temperamenti apex calor. 232.a
ſubiectum. b
Temporis typus. 815.a
Tempus alatum. ibid.a
Terentina lucerna. 31.e.216.c
Terenti etymon. 33.b
Terentini ludi. ibid.c
Terminus alicuius; proprius. 307.b
Terminabilis alieno termino tres conditiones. 308.d
Terminabile facile termino alieno formam continentis promte aſſumit. 309.d
Terra vt ſe habeat ad terminum alienum. 309.d
non conſeruatur ab aqua. 328.e
Samia, & Lẽnia ex ſe non habent lentorẽ. 344.b
Lemnia triplex. 981.a
Terra, vt terra: vt grauis, & vniuerſi pars. 361.c
eius generatio varia. d
Terra grauitas. V.G.
Terreæ partes cum aquoſis cur deurantur. 382.a
Terrea combuſti pars in fumum abit, & cinerẽ. 382.e
Terra magis ſicci, quam frigidi. 391.c
natura eſt prior aqua. 411.e
hieme molleſcit. 495.e
æſtate vapores calidos emittit. 496.a
feminæ ſimilis. 817.c
quibus maxime fœcundetur. 817.d
Terra poroſa. 58.a.114.d
vt aerem intra ſe afficiat. 146.a
Terræ claues Plutoni datæ. 71.b
qualitates qua eius parte non mutentur. 146.b
e Terra proſiliens ignis. 6.a.7.b
Terra ſigillata non habet admixtum capræ ſanguinem. 984.b
Teſtamenta immanitatis abrogata. 1272.a
Teſtis oculatus vnus decẽ auritis præferendus. 269.b
Tetradrachmum quid. 424.e
Teuth. 1188.a.1193.e
Theodorici pater toto corpore ſcintillas ſparſit. 7.a. 262.c.
Theriſtrium. 940.e
Theriſtion. 941.b
Thracius lapis. 59.c.87.e.254.c
inextinguibilis. 80.c. ardet. 82.c. Vid. Sp.
Thraſymenus lacus. 5.d
Thyrſigeræ baccantis effigies. 201.b
Timæus Platonis. 170.e
Titæ catellæ epitaphium. 165.e
TITIAI. 1005.a
Titinia gens. 1008.d
Tityrus. Satyrus. 677.e
Tobiæ canis. 597.e
Toxaris columna. 618.d
Trabes incenſæ. 5.a
Traiana columna. 613.b
Transformationes frugum. 362.d. arborum. 633.a
item Animalium. ib.d

Triangulus Pythagoricis Mineruа dictus. 668.c
Tricenarius numerus mortualis. 622.c
Trigona figura candelabri. 668.c
Trinitatis myſterium Ægyptijs reuelauit Ioſephus. 1223.a. Plutoni tributum. 1224. b. itemque Serapidi. 1225.a
Tripodis imago. 213.c. in lucerna. 589.a
Tripudij Deus Dionyſius. 762.b
Triſmegiſtus princeps ſacerdotum. 1036.e. Mercurius. 1180.e. Platonicorum magiſter. 1184.a. a quo diuina myſteria doctus. 1188.d. Ægypti rex. 1191.e
Trinitatis myſterium a Triſmegiſto explicatũ. 1037.c
Triſmegiſti & Moſis eadem ſententia. 1183.e
Triſmegiſti duo. 1188.d
Triſmegiſti primi dotes, & inuenta. 1189.a
Trithemij lucerna perpetua. 31.e.127.c.134.a
Tritici culmus Ægyptum denotat. 1197.d
in manu Serapidis. 1200.e
Triumphi primus autor Bacchus. 590.a
Trochi, animalis natura. 123.b
Tubæ ductiles argenteæ columbis comparatæ. 273.e
Tuciæ facinus ingens. 1013.d
Tulliolæ lucerna. 8.a. 25.d.51.e.129.a.138.b.139.e. 145.b.216.c.542.b.544.d.
cadauer in puluerem abijt. 145.b
ſepulcrum. 267.c
Tumulorum ſplendor. 55.d
Tunicæ funebres. 76.a. Regum. 244.e.247.d
Tunicæ ardentes ſine ſui conſumtione. 129.c
Tunica conſiſtens. 1013.a
Tunicæ talaris ſymbolum. 1047.a
Turmæ hominum flammam ſpargentes. 7.b
Turnus ingentis magnitudinis. 275.d
Turpia olim diuina habita. 34.b
Turris lignea ignibus inuicta. 247.c

V

VAcui metus multa producit miranda. 102.d
in lucernis veterum nullus. 107.c
Valentia olim Roma. 19.e
Valeſij hiſtoria mirabilis. 32.a
Vapor mixti deſtillatione in aliam ſecedit naturam. 117.d. diuerſus eſt a re, ex qua eleuatur. 118.a
Vaporis & pluuiæ circulatio perennis. 119.c
Vapor, nubes, aqua, ſpecie non diſcrepant. 119.c
facile permutantur inuicem. e
Vapor quid. ib. non aſcendit ad Solem. 320.d
frigore denſatur in nubes. 409.e
Vapores aquei in ſubterraneis. 137.b
Vapores non trahuntur ſurſum a Sole. 281.d
Vapor aere humidior. 390.c
Vas futile. 692.e. quale. 693.c
Vaſa chymica inter reſerandum flammam concepiſſe. 83.b.96.e
Vaticinium Virgilianum. 276.c
Venæ terræ. 35.b
in Veneris delubro lucerna. 52.c.64
Veneta magnificentia. 603.d
Venetarum matronarum & ſponſarum cornua. 678.b
e Ventriculo flamma. 93.d
Venter ieiunio intumuit. 94.b
Ventus eſt fumida exhalatio. 383.e
Ventus per tubos in ædes admiſſus. 305.a
Ventorum vi ſiluas arſiſſe. 79.d
Venti ſiluas non calore, ſed motu, incendunt. 287.c.d
vbique ex antris ſpirant. 303.b
Ventus ſubterraneus. 217.e
Ventus textilis. i. ventis ſubtilis. 944.a
Venus Marti iuncta. 686.b.772.a. itemq. Baccho.c
Veneris concha. V.C.
Venus Libitina, mortisq. præſes. 650.b. maſculofemina. 674.b. biformis. d
Veretrum ingenij fœcundi ſymbolum. 835.b. item magnanimitatis. 912.a. & viri docti.e. etiam fortitudinis. 959.b. ac æternitatis. 1077.b
Veri Imperatoris equus in Vaticano ſepultus. 161.e
Veriſimile vt ſe habeat ad verum & falſum. 538.a
Vermis Indici oleum omnia comburens. 442.c
in Veſica hominis culmus hordeaceus natus. 263.c
Veſpillonum munus. 644.d
Veſtæ ignis. Vid. I. 416. lucerna. 416.c
Veſta minor. 417.a
Veſtales nobiles. 190.b
ſtupri reæ, viuæ cum lucerna defoſſæ. ib.
Veſtalium numerus auctus. 415.c
Veſtalium inſtitutor Numa. 37.e
ignis æternus. 38.d.62.c
in lucerna, non in rogo. 39.a.41.a.42.a.
in lampade. 39.c
aquæ cura. 41.d
Veſtalis ſtatua. 1010.c
Veſtis lugubris. 644.c
eius colores tres. 658.c
Veſuuius mons. 6 c
Vetuſtis nouitatem dare arduum. 4
Vibiæ Pollæ monumentum. 180.a
Victoria Parthica. 87.d
alata. 865.e
Victima non ſemper in ſacrificijs cæſa. 648.a
Victoria in numis. 1129.a
alata. 1130.a
Victua. 1237.d
Vigilantia duplex monacho neceſſaria. 933.a
Viduæ Prytanei ſeruantes ignem. 37.a.38.a
ſeniores lychni cuſtodes. 42.d
Vinum nigrum albo calidius. 686.c
Vini fex. V.F.
Vini vapor circulatione non redit in vinum. 117.c
Vini potus largior extenuatos necat. 220.c
Violenti eſſentia in quo conſiſtat. 325.d
Violentum non eſt perpetuũ in ijſdem numero. 330.d
Vires inanimatis augentur ad augmentũ molis. 238.c
Virgines coma ſoluta. 676.e
Virgo ſacerdos virginem gerit. 692.c
Virginenſis Dea. 1239.b
Viſcera hieme calidiora. 88.e
Viſio vt fiat. 277.b
Viſus in tenebris. 261.
Viſorij ſpiritus inter animales craſſiſſimi. 290.c
Vita Ciuilis dignior contemplatiua. 615.c
Viterbienſes lucerna. 52.e.66.e. Vid. Ferentill.
Vitis truncus in vtero Canis natus. 263.d
Viuentes ſoli in poteſtate ſuperorum. 72.e
Viuentia permanent in loco ſuæ generationis. 170.a
non ſunt organica prius quam accedat anima. 375.a
degunt vbi alimentum ijs promtum. 430.b
Viuentia conſeruantur in loco natali. 431.b
Ludouici Viues tempore lucerna ardens eruta. 24.c
Vitæ ad lucernam proportio. 252.a.379.c
Vita colore humido nititur. 260.e
Viuentia prædominio calida. 427.b
& humida. 432.a
Viui in poteſtate ſuperorum. 151.d
Vlulatus in funere. 645.c. etiam apud Indos Orientales. 646.e
Vlnæ menſura. 1103.a
Vmbra obrutum iuuat. 47
Vmbræ circa mortuorum tumulos. 186.c
Vniuerſale non colligitur ex vno particulari. 68.a
Vniones aceto ſoluuntur. 285.d
Vniuerſi partes elementa ſingula. 327.b
bonum in ordine conſiſtit. 401.a
Vnum numero. 90.e. quid. 331.a
Vnum numero ſunt, quorum vna eſt materia numero. 292.a
Vnxia. 1237.d
Vocum tria genera. 1189.b
Vochan Septentrionis prouincia frigidiſſima. 146.c
Vrago. Pluto. 71.a

Vrnæ duo in apparatu ſunebri. 846.c
earum vſus. 1268.a
Vrſus in lucerna. 215.a.1073.a
Vſtibilia non reſoluuntur combuſtione in elementa. col. 380.b
Vtenſilium apud veteres figuræ laſciuæ. 972.e
Vulcanus priſcis ſapientibus ignis. 34.e
Hephæſtius. 744.b
Ventorum rex. 748.e
Vulcani domus ſubterranea. 34.d.35.a
Vulcanns nudus. 743.e

Z

Zelotipiæ poculum. 698.b
Noua Zembla. 146.c
Zephyrum cum borea deſiderat Achilles. 303.d
Zethus curſor. 1006.c
Zona ſoluebatur ſponſæ. 1237.c
Zona virginalis appellata Mitra. 1238.e
Zonam ſoluere. 1240.a
Zona Deo conuenit. c
Zonæ hieroglyphicum. 947.b

Errata grauiora Autore abſente commiſſa hoc modo corrigantur: cetera æquus Lector facile cognoſcet.

In Capitum Indice LIB.VI lemmate: *Patauium tranſmiſſarum*
Col.6.c.ad marginem.15.Lect.ant.cap.5.in proximam ſententiam transferatur. Col.10.d.ad marg. Mineruæ
11.a.cacizotechnon 12.a.adiecto 15.e. In altera vero 18.d.habet 19.a. mortis 22.c.potaret d.coniecto
e. Lucerna 44.c. ἑρμείας d. ἑρμῦ 50.b.conſului 56.b.ad marg.minimæ 58.a.ad marg Lucernæ 59.a.
Thracij d.*Moeſi Ponti* 75.c.Euax 79.b.officinæ magnum Ibidem ad oram c. vi 81.e ἐνδεκάλυχνον
82.ad oram c. I.Sect. 127.c.fibræ, 130.a.conſumpto, 155.c.*Iuit ad* 156.b. *Ante ego* d.*felis* 158.a *Biſtonio*
b.*Cæſareum* c.ad marg. Amorum Lib. 163.a.verſu ſexto ad marg.Io.v.Colloqu.1. 166.a.nænijs e.*Styga* 181.
d.diſcerpſiſſent 188 b. *Æacides Ponticum;* 177.c.λύχνοις 178.a.δέμις l μικρὸν οἷον c. κρεμαίνονται
206.a.antica 214.c.*Gnoriſmate.* 215.c.coniectare d.inſcripta 216.b.Oedipo, 217.b. ad oram. flamma.
223.d.ad oram.pellicem 225.c.& paſſim.violenter. 226.c.propria 245.e.texuiſſe 247.b.thryallides 250 b.
quæ 254.a coniectamus, 261.a.ad oram. fabulas d.vertebra 263.d.ad oram. enatum 268.c.coniectat,
277.e.nugari 281.b.ad oram. interdiu 291.b.excitans. 296 b. quo reſpexit 310. c.ad marg. Flammæ ter-
minus 315.b.diſtentos 323.d.ad marg. Supranaturales quid ſubiecto tribuant. 339. a. Lemma in margine
reuocetur ad præcedentem Col.e. 345.e.ad marginem. Flammæ 348.d.hypocauſmata 353.ad marg.b. vio-
lentiæ 354.c.nullaque Ibid.deuritur d.ad marg. Rarefactio 370.c.paralogiſmus, 374.b. morbos 377.d.
quicunque 380.d.At vero 381.a.cuius 412 b.ad marg.gelaſcit 418.c flamma; 426.c.*here,* 428.b.ad marg.
ſanguinis 440.b.dignari; d. hermaphroditos 449.e. quingentos 463.e.conſeruator 485.d alteri 493.a.
gangræna.494.e frigidius, 500.b.flamma per ſe 501.a continuus; vt in 510.a.petroſelinum 513.d.educi
522. b. relatu 522.a. nobis inſinuauit 527.a. del.in b. adde in margine [e] Sat. Lib.1. Cap.528.c.
in marg.cap.7.d. Ibid.d.αἶαν νᾶσος Αἷς ἀναμέχθεντες δεκάτην 537.a.præſumeret 541.b.ante e. nam
ratio 543.b.*immeritam* 546.e.*reſinam* 549.b.Ætnæ d.obſeruata, e.interpolatione 552.e.dum fugit ignem
560.c.denotas,& nos denotatas 563.e.abſtruſis 564.b.me de griphis 566.a. Eleochriſmatum 568.a. Vna
tribus demptis 587.c.tympanum 597.a.coniectat hiſtoria; 622.b.appoſuerunt 623.d.luſu e.monumentis
Ad marginem. Mauſoli 626.e.ἑρμῆς, 633.c Fagos, 641.b.cauſas 644.e. ac leſſum.647.a *canebatur* 649.a.
matrem d.inferis,metuendo ne tranare 659.a.veſtibus 664.d.*inferis* a.c. 669.d.teſſellatum 672 d.nudum
in marg.e.circa lucernam.675.a.equis. 677.e σιλλαίνειν Veſtitus autem erat Silenis, 678.a.plantationem,
vt 68.b.a. b.in marg.homines. 681.d.erupiſſe 686.e. *corpulentius* e.ad marg. antiquitus 687.b. Semiferi
689.e.ad marg. antiquæ præſtigiæ 706.c.Hebraicos 708.a. ineradicabilem 720.a. in gratiam Æſculapij
746.e.iræ 748.e.Æoliæ, 753.b.Hoc 754.b.cooptaſti. 763.e.ſigma, 771.c.decet 774.c. tubicinæ 778.c.
ὑπόδημα: 785.d.equitantium. 744.e.editione 814.a.ſubſtituere 821.b.concha,841 b. Harpyiæ, 845.d.
intinctum 847.a.candelæ. 855.Κόρωνις 857.a.Caſſiodorus 867.b.affigebatur. c.crucium e. permotum
877.c.Mimnermnus 887.a.cum ſagittæ fractæ parte.894.d.habuerit 903.c.deſeruiſſe 933.d.λογόγραφον
935.a.Incum.937.b.ſtemmate 942.b.lexico 943.a.celaret 994.b. Is.e.ſtemma 959.a.indidiſſe 962.d.infli-
xiſſet 985.b.Romæ 987.e.ſupernaturalium 992.c.cucurbitas 998.e.areſcens 1016.d.Ioanne. 1029.a.ap-
ponere.1040.c.ſpathulas 1048.a.macilentas, b.Tibris 1049.b.populos d.ante ſuam 1063.b.depoſcit. ib.e.
Etſi 1064.d.*gevunden* 1067.a.Gruterum 1078 c.Vir 1080.a vaſis 1086.d *pollinem* 1092.b ſtandum eſt
vulgata litera 1096.b.fere 1107.d.ſolereque 1121.b.diuerticij.1124.a.ad marginem Cap.27. 1160.d.ex ea
re. 1161.d.es In ſopitum, 1162.a.perire poſtmodum 1173 c.plumea. 1180.b.ad marg.quadriceps 1192.
a.Philologiæ. 1222.c. obſeſſis. 1226.c.apud nos 1252.b.chazi ſubdubito,ſi e.ſiquidem 1257.a. Romæ
agente 1260.a.dignabatur b.Lucernam 1263.a λαμπτήροις a.b.c.λαμπτὴρ eſt, cum potius gentium
eſſe cenſetur, 1268.a. Boua. In Lemmate Indicis Autorum, illuſtratur.

REGESTVM.

✠ ✠ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk

Omnes ſunt Terniones, præter Kkk, qui eſt Duernio, in his tamen non comprehenduntur folia primi ſigni ✠.

VTINI, MDCLII.

Ex Typographia Nicolai Schiratti.

Expenſis Franciſci Bolzettæ Bibliopolæ Patauini.

ANNVENTIBVS SVPERIORIBVS.